OKYANUS
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK
10
EK CİLT

OKYANUS
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

cem yayınevi

OKYANUS
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

Pars TUĞLACI

10

Ek Cilt

cem yayınevi

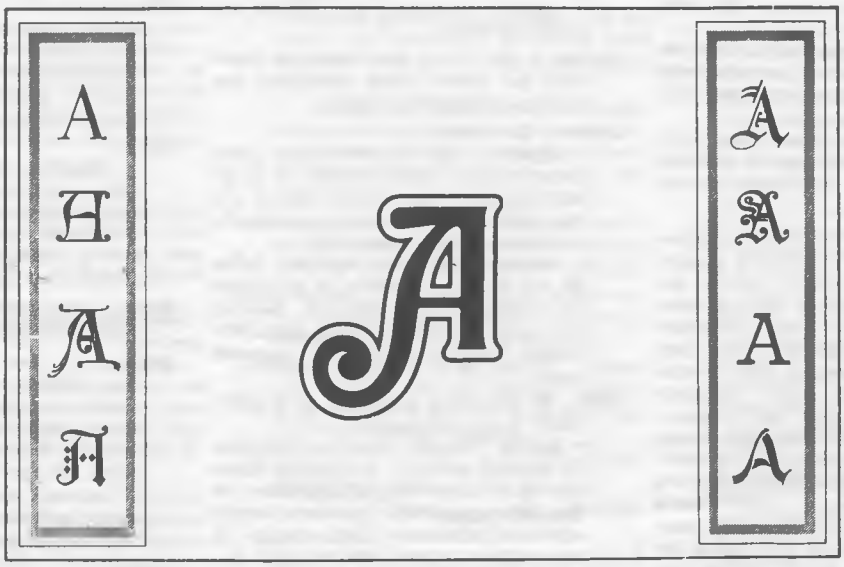
А
А
А
А
А
А
А
А

aba, i. **~ nın kadri yağmurda bilinir,** at. Bir şeyin gerçek değeri, ancak ona çok gerekseme duyulduğu zaman iyi anlaşılır.

Eşanl. **buğday başak verince orak pahalıya çıkar. Aş taşınca kepçeye paha olmaz, ~ yı yaktı Fatma'nın bezine**, dey. Birinin gösterişine kapılmak

~ güreşi, *sp. (güreş),* Tatar, Özbek Türkleri ile Hatay yörelerinde aba giyilerek ve bele yün kuşak bağlanarak yapılan bir tür güreş.

abaka i. *(Isp. abaca. Filipin'lerde konuşulan tagal dilinden).* Filipinler'de *(Luzon. Manila)* yetişen ve Manila keneviri adlı elyafı veren Musaceae familyasından bir muz türü. 8 m.'ye kadar yükselebilen otsu bir bitki. Gövdesi geniş yaprak kınlarından meydana gelir. Bunlar tepede yatay olarak yayılır. Yetiştirilmesi, Filipin adalarında, 1800 sıralarında İspanyol hükûmeti tarafından düzenlenmiştir. Özellikle ikliminin elverişliliği; lifleri ayıracak işçilerin de kolaylıkla bulunması sebepleriyle bugün Manila keneviri, fiilen Filipin adalarının tekelindedir. Lifi elde etmek için gövde kesilir, uzunlamasına yarılır, yaprak kınları birbirinden ayrılır. Lifler bu kınların içinde bulunur ve hafifçe kazıyarak kınlar çıkarılır. Elde edilen liflerin boyu 2 m.'yi geçebilir. Manila keneviri, halat yapımına çok elverişlidir, çünkü adi kenevirinkinden daha sağlam, daha ince ve deniz suyunun aşındırıcı etkisine karşı daha dayanıklı lifleri vardır. **(Lat.** *Musa textilis).*

abanık kemer, *mim.* Üzengi taşları aynı düzeyde olmayan, yani ayaklarının biri aşağıda, öteki yukarıda olan kemer.

abara, i. **4.** *mim.* Köy evlerinin tavanlarında iki direk arasında kalan boşluk.

abdal, i. **~ a kar yağıyor demişler, titremeye hazırım (durmuşum) demiş,** *at.* Varlıklılar için bir sıkıntı konusu olan durum, yoksulluk ve sıkıntı içinde yaşamakta olan kişi için kaygı verecek bir durum değildir. O, bu yaşantıya alışıktır.

Eşanl. **Ölmüş koyun kurttan korkmaz, Kalendere «kış geliyor» demişler, «titremeye hazırım» diye cevap vermiş.**

~ ın dostluğu köy görününceye kadar, *at.* Çıkarı dolayısıyla size yakınlık gösteren kişi, işini yürütecek başka yollar bulunca sizinle ilgisini keser.

~ ın karnı doyunca gözü pabucundadır (yolda olur), *at.* Çıkarcı kimsenin arkadaşlığı işi bitinceye kadardır.

~ ata binince bey oldum sanır, şalgam aşa girince yağ oldum sanır, *at.* Görmemiş kişi, rastlantı olarak layık olmadığı bir duruma kavuşsa bu durum kendisinin hakkı imiş gibi aptalca böbürlenir.

abdomino-jenital, s. ve i.* *anat.* Bel sinir ağı dallarından olan büyük ve küçük abdomino-genitalis sinirlerine verilen ad. (Her ikisi karnın, cinsel organların ve uyluğun duyu sinirlerini meydana getirmek için ikişer dala ayrılır).

aba, ünl.

~ cankom *(kızanım), dey.* Rumeli ağzında bir hitap.

Abe'ler, ç. öz. i. *etn.* Batı Afrika'nın siyah derili bir kavmi; Fildişi Sahili'nde, Agbovilie çevresinde yaşarlar.

abece, i. Bk. **Alfabe.**

~ öğretimi, *eğt.* Çocuklara veya yetişkinlere okuma yazma ile ilgili ilk ve temel becerileri kazandırma amacını güden öğretim. **[İng.** Literacy training; **Fr.** Enseignement de l'alphabet].

~ yöntemi, *eğt.* Önce harflerin, sonra **ab, ac, ad** gibi bileşilerin ve en sonunda sözcüklerin tanıtılmasına dayanan bir okuma öğretimi yöntemi. **[İng.** Alphabetic method; **Fr.** Méthode alphabétique].

ABEL, Sir Frederick Augustus, öz. i. (1827-1902), İngiliz kimyacısı.

~ deneyi, *pirotekn.* Dumansız barut veya benzeri patlayıcı maddelerin dayanıklılığını belirtmek için uygulanan deney. *(Bir deney tübü içerisinde, analiz nümunesi potasyum iyodür-nişasta reaktif kâğıdı önünde, bandın rengi açılıncaya kadar ısıtılır ve geçen zaman tespit edilir).* **[İng.** Abel test; **Fr.** Épreuve d'Abel].

~ parlama noktası cihazı, *kim.* Parlama noktasının ölçümü için kullanılan bir petrol test cihazı. **[İng.** Abel flashpoint apparatus].

abelleşme, i. *(Niels Henrik Abel'in adından),* **bir grupun ~ si,** *mat.* Bir G grupunun, kendi eşbiçimli G/C Abel görüntüsüne geçmesi; burada C komutatör grup veya G'nin ilk türevidir. **[Fr.** Abélisation d'un groupe].

Abenakiler veya **Abnakiler,** ç. öz. i. Bir kızıl derili soyu. Algonkin ailesinden gelirler, vaktiyle Maine kıyısı boyunca göçebe halinde yaşarlardı. Cizvit ve Kapizen papazlarının telkiniyle Hıristiyanlığı kabullendiler ve İngilizlere karşı Fransızlar ile birlik oldular. Bugün, Kanadalı ve Fransız halk ile kaynaşmışlardır.

abesif, i. *Fr. abessif* < *Lat. abesse. dil bil.* Fin-Ural dillerinde «dışarda» kavramını belirten isim hali.

Abhaz'lar, ç. öz. i. Çoğunluğu bugünkü muhtar Abhaz Sovyet Cumhuriyetinde yaşayan Kafkasyalı bir kavim. Asıl memleketleri Batı Kafkasya'nın Karadeniz sahilleridir.

Abhazya, öz. i. Rus Abhazşkaya. A.S.S.R. S.S.C. Birliğinde bir cumhuriyet. Batı Kafkaslar'ın güneyinde Gürcistan federe cumhuriyetine bağlı 8 700 km^2; 4.000.000 nüfus. Bu nüfusun bir kısmı Abazalar'dan meydana gelir. Merkezi: Suhumi *(Sohumkale).*

Abidjl'ler, ç. öz. i. Afrikalı zenci halk; Fildişi Sahili topraklarında, Abidjan'ın kuzeybatısında yaşarlar.

abietoformofenolik, *Fr. abiétoformophénolique. kim.* Kolofan'ın abetik asid tepkimesiyle dönüşüme uğramasından oluşmuş formofenolik bir reçine için kullanılır. **[İng.** Abietoformophenolic].

Abipon'lar, ç. öz. i. Güney Amerika'da Guayakûru ailesinden eski bir savaşçı kavim. Arjantin'in bugünkü Santa Fé ve Chaco eyaletlerinde, Paraguay'da ve Bolivya'nın güneyinde otururlardı. Bugün iyice melezleşmişlerdir.

abisal, i.

~ çökeltiler, *jeol.* Derin deniz bölgesi tabanında bulunan katı maddeler. **[İng.** Abyssal deposits].

~ hayvanlar, *biy.* Derin denizlerde, ışıktan ve bitkilerden yoksun bir ortamda yaşayabilen organizmalar topluluğu.

ablacı, i. *arg.* Sevici kadın: Kızım, o ablacıdır, alarga dur.

abluka, — 4. *ask.* Bir devletin, bir şehrin veya stratejik bir yerin, dışarı ile olan her türlü bağlantısını zor kullanarak kesme; etrafı sarılma.

☆ *Eşanl.* **Kuşatma.** § **5.** *huk.* Deniz harbinde bir tarafın, düşman sahillerinin bir kısmına yaklaşılmasını ve bu sahillerden açık denize çıkılmasını önlemek üzere savaş gemileriyle aldığı tedbirler.

abone, i.

~ kartı, *ikt.* Abonelere ilişkin işlemlerin, düzenli yürütülmesi amacıyla bu uygulamaları sonuçlarıyla gösteren bilgi verici kart. **(İng.** Season ticket; **Fr.** Carte d'abonnement).

~ ödeği, *ikt.* Sigortacı veya sigortalıya deniz yoluyla gönderilecek mal için ortaya çıkabilecek zararları belirli bir süre karşılayabilmek amacıyla düzenlenen sigortalı abonmanlı poliçe. **(İng.** Floating policy; **Fr.** Police d'abonnement).

~ payı, *ikt.* a) Katılma yüklenimi. b) Abone parası. c) Yaygın ortaklıklarda pay sahibi olma sözleşmesi. ç) Bir malın yetiştirici veya yapımcısı ile tüketici ve alıcısı arasında bilinen ve çoğunlukla önceden ödenen bir karşılık değerine dayanılarak belirli bir süre için, bir maldan yararlanmak amacı ile yapılan anlaşma veya sözleşme. **(İng.** Subscription; **Fr.** Abonnement).

abonman, i.

~ sözleşmesi, *ikt.* Kesimli alım yöntemi ile düzenlenen sigortalı sözleşme. **(İng.** Subscription policy; **Fr.** Police d'abonnement).

abonman, i. — **gazete ~ı,** Bk. **Gazete.**

Abor'lar, ç. öz. i Assam ve Tibet sınırlarında yaşayan moğol tipinden halk toplulukları. Komşuları onları *«vahşi»* anlamına gelen bu isimle anarlar.

abortoskop, i. *bakt.* Brucella abortus'dan ileri gelen Malta hummasının teşhisinde aglütinasyon reaksiyonunun yapılmasında kullanılan bir âlet. **[İng.** Abortoscope].

abra, i. *zool.* Avrupa kıyılarında çamur içinde yaşayan iki kapaklı yumuşakça. (Semelidae familyasından. **Kabuğu oval,** *yassı ve beyazdır; oldukça kırılgandır; uzun ayağı ve ince uzun sifonları vardır).*

★ *Eşanl.* **Sindesmiya.**

abrotin, i. *kim.* Karapelin (Artemisia abrotanum) den çıkarılan bir alkaloid. $C_{21}H_{22}N_2O$ *(Bu alkaloid solucan düşürücü özelliği ile dikkati çeker).* [İng. ve Fr. Abrotine].

absentin, i. *kim.* Pelin *(Artemisia absinthium)* yapraklarından elde edilen pelin kokusunda ve pek acı bir glükozid. $C_{15}H_{20}O_4$ [İng. Absinthin; Fr. Absinthine].

absissin. i. Fr. *abscissine. biy* Bitkilerde meyve veya yaprak saplarının dipten kopmasına, özellikle de yaprak ve meyvelerin düşmesiyle sonuçlanan dayanıksız hücre tabakalarının oluşmasına yol açan bitkisel hormon. *(Absissin II, büyüme hormonlarının oksinler, gibberelinler etkisini engeller).* [İng. Abscissine].

absorpsiyon, i. —
~ **akımı,** *elek.* Bir dielektrik içindeki akımın dielektrik içindeki yükün birikme hızı ile orantılı olan bölümü. [İng. Absorption current]. — *Eşanl.* **Emme akımı.**
~ **bandı,** *fiz.* ve *fot.* Bk. **Emme bandı.**
~ **higrometresi,** *meteor.* Bk **Higrometre.**
~ **sınırı,** *fiz.* Bir maddenin X-ışını ile meydana getirilen emme bandının daha uzun dalga boyu tarafındaki sınırı. [İng. Absorption edge]. *Eşanl.* **Emme sınırı.**
~ **soğutma makinesi,** *kim.* İçerisinde basınç altında tutulan sulu eriyiğinden amonyağın buharlaşmasına izin verirken buharlaşan amonyağın çevrenin sıcaklığını emmesi ilkesine göre çalışan soğutma makinesi [İng. absorption refrigerator].

abukumalit, i. *kim.* İtriyum, toryum, tabii fosfat silikatı.

abuse etmek, *arg.* Durmak, duraklamak: Herifçioğlu korkusundan abuse etti.

abzah, i. Kafkas dillerinden Adige'nin batı kolunu teşkil eden Kyah *(k'yah)* veya Çerkezce'nin bozkır diyalektlerinden biri. Abadzeh *(zeh)* de denir. En yakını Bjeduh *(duh)* diyalektidir.

acab ağacı, i. *bot.* Sıcak bölgelerde yetişen almaşık yapraklı dikenli ağaç veya çalı. Etli, kapçık şeklinde olan ve yenebilen meyvesinin ortası özlü bir madde ile doludur. *(Başlıca türü: Madagaskar erik ağacı. F. Ramontchi).*

acak, i. Yeni Gine'nin doğusunda bulunan kırmızı renkli, vahşî köpeğin (canus rutilans) malezya dilindeki adı.

Acaristan, öz. i. S.S.C.B.'nin, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti içinde kurulmuş muhtar cumhuriyet. Merkezi Batum *(Batumi).*

Acarlar veya **Acaralılar,** ç. öz. i. *etnol.* Karadeniz'in doğu bitiminde, Güney Kafkasya'nın Türkiye'ye komşu kesiminde yaşayan küçük bir kavim. Acarlar, menşe bakımından Gürcülere benzerler, konuştukları dil de Gürcü diline komşudur. Bununla beraber eski devirlerden beri, denizden gelen çeşitli kavimlerin etkisi altında kalmışlardır.

acayip, s.
işler, **tavuklar kişner.** *dey.* Akıl almayacak kadar acayip ve ters durumları anlatır.

acele,
ile menzil alınmaz, *at.* İvmekle daha ... sanılmamalıdır.
~ **yürüyen yolda kalır,** *at* İş yaparken iyen şaşırır, işini sona erdiremez.

Acem, öz. i.
~ **kılıcı gibi,** *dey.* Her iki taraftan olabilen, kararsız.
~ **öğretmeye vaktim yok,** *dey.* «Yetersiz biriyle uğraşamam» anlamında.

acemi, s. —
~ **katır kapı önünde yük indirir,** *at.* Beceriksiz ve anlayışsız kişi, kendisine yaptırılan işi en kötü evresinde yüzüstü bırakır.
~ **nalbant gibi kâh nalına vurur kâh mıhına,** *dey. (Herhangi bir kimse için)* Bu işi beceremez, altından kalkamaz anlamında.
~ **nalbant kür (gâvur, ahmak) eşeğinde öğrenir, usta olur, dener kendini,** *at.* Mesleğinde ustalığa erişmemiş kimse, ilk denemelerini heder olmasına acımayarak malzeme üzerinde yapar.

acemiyan, s. ve i. § 1. Acemiler, tecrübesizler, toylar; § 2. *teşk. tar.* Yeniçeri ocağına yeni girenler, acemi oğlanlar.

Acemileşmek, f. 1. İran kültürü içinde eriyip benliğini kaybetmek; 2. İranlıya benzemek, İranlı gibi davranmak.

acente, i. — **gemi ~ si,** *huk.* Bk. **Gemi. gümrük ~ si,** *den.* Bk. **Gümrük. kambiyo ~ si,** *bank. ve bors.* Bk. **Kambiyo. seyahat ~ si,** *tur.* Bk. **Seyahat.**

acepleşmek, f. Şaşmak, garip karşılamak: **Acepleşmen dostlar melul gezdiğim.**

acıca, acımsı, acımtırak, acırak, s. § 1. Hafif acı, tadı acıya kaçan: Ardıçların acırak tadı hiç aklımdan çıkmıyordu; § 2. *mec.* Dokunaklı, hüzünlü: Yine de içimde bir sevinç vardı, bu alış verişten sonra acımsı bir sevinç.

Achille, öz. i. Bk. **Aşil²**.

acı, i. —
~ **duygusu,** *psik.* Gövdenin içi ile deri yüzeyi altında, türlü yoğunlukta yayılmış olan duyarlı sinir uçları aracılığıyla acı uyaranlarını duyma yeteneği. [İng. Algesia; Fr. Algésie].
~ **gülme,** *tıp.* Yüze sıkıntılı, elemli, alaycı bir gülümseme görünüşü veren bir durum.
~ **verme ilkesi,** *psik.* Karşısındakine acı verme, öldürme, yıkıp yok etme biçimindeki bilinçsiz çaba. [İng. Pain principle].

acıkmak, f. — **acıkan ne olsa yer, acıyan ne olsa söyler. (Acıkan ne yemez, acıyan ne demez).** *at.* Geçim sıkıntısı içinde bulunan kişi, ne türlü bir geçim yolu bulursa onu yapar. Canı yanan kişi de sonunu düşünmeden ağzına geleni söyler. *Eşanl.* **Aç ne yemez, tok ne demez. acıkmış kudurmuştan beterdir,** *at* Uzun zaman bir nesnenin yokluğunu çeken kişi, kudurmuş gibi ona saldırır, gözü başka şey görmez. *Eşanl.* **Alışmış kudurmuştan beterdir.**

acımak, f. — **acıyan uyumuş, acıkan uyumamış,** *at.* Her türlü sıkıntıya katlanılır, açlığa katlanılmaz.

aç, i. — ~ **a dokuz yorgan örtmüşler, yine uyumamış. (Açın uykusu gelmez).** *at.* **a)** Aç olan kimse, ne türlü rahatlık sağlanırsa sağlansın dinlendirilemez, uyuyamaz; **b)** Bir gerekseme içinde bulunan kimse, ancak onun giderilmesiyle rahata kavuşturulabilir. ~ **ından kimse ölmezmiş (açından ölmüş yok),** *at.* Kişi züğürt olabilir, işsiz ve parasız kalabilir. Ama aç kalmaz. Bir geçim yolu bulur. *Eşanl.* **Allah kulunu kısmetli ile yaratır. Açık ağız aç kalmaz.** ~ **ın karnı doyar, gözü doymaz,** *at.* **a)** Uzun zaman aç kalmış olan kişi bu durumun sıkıntısını unutamaz. Bol yiyeceğe kavuşup karnını iyice doyurduğu zaman bile içinde yine aç kalmak korkusu vardır. Onun için yemek başından kalkmak istemez, gözü yiyecekte kalır; **b)** Tutkulu *(ihtiraslı)* kimse doyma, yetinme bilmez. ~ **ın koynunda ekmek durmaz (eğleşmez),** *at.* Kazancı kendisine yetmeyen kişi, eline geçeni hemen harcar, yarına bir şey saklamaz.
~ **ın kursağına çörek dayanmaz,** *at.* Yoksulluk içinde bulunan kimse kolay kolay genişliğe kavuşamaz. Bir eksiği giderilirse başka bir eksiği kendini gösterir. ~ **ın uykusu gelmez,** *at.* Bk. **Açа dokuz yorgan örtmüşler.**
~ **anansa (atansa) da kaç,** *at.* Aç her fenalığı göze almıştır. En yakınları için bile korkulacak bir kimsedir.
★ *Eşanl* **Aç, yanından kaç.**
~ **arslandan tok domuz yeğdir,** *at.* Sadece soyluluk işe yaramaz.
~ **(arık) at yol almaz, aç (arık) it av almaz,** *at.* İş gördüğünüz kimseleri aç bırakırsanız kendilerinden yararlanamazsınız.
~ **bırakma hırsız edersin, çok söyleme arsız (yüzsüz) edersin,** *at. Bk.* Çok söyleme arsız edersin.
~ **domuz darıdan çıkmaz,** *at.* Kötü yaradılışlı açın düşündüğü tek şey, karnını doyurmaktır. Bunu yaparken kime, neye zarar verdiğini düşünmez.
~ **elini kora sokar,** *at.* İnsan, yiyeceğini sağlamak için hayatını tehlikeye atmaktan çekinmez.
~ **esner, âşık gerinir,** *at.* İçinde bulundukları koşullara göre herkesin ayrı bir durumu, ayrı bir davranışı vardır.
~ **ile dost olayım diyen peşin karnını doyursun,** *at.* İlişki kuracağınız kimsenin sağlaması olanağı bulunmayan şeyi, ona güvenmeden, kendimiz sağlamalıyız.
~ **ölmez gözü kararır, susuz ölmez benzi sararır,** *at.* Yoksulluk, insanı öldürmez, ama türlü türlü üzüntü ve sıkıntı içine yıpratır.
Eşanl. **Borçlu ölmez, benzi sararır.**
~ **ve çıplak,** *dey.* Açlık ve yoksulluk içinde.
~ **yanından kaç,** *at.* Yoksul ile arkadaş olmaya gelmez. Çünkü sonu gelmeyen istekleriyle seni rahatsız eder. Hatta kendi çıkarı için sana fenalık yapabilir.
Eşanl. **Aç anansa da kaç.**
~ **yanında sarpın kurcalanmaz,** *at.* Bir nesneden yoksun olan kişi yanında o nesne üzerine dikkati çekecek davranışlarda bulunulmamalıdır.
Eşanl. **Kel yanında kabak anılmaz.**

aç. gözlülük, - ğü, b. i. § 2. *psikan.* Çok küçük çocuklarda, fizyolojik beslenme gereksinmesinin çok dışına taşan ve gerek doyurulmamış bir isteği gerek çocuğun başka yollardan açıklayamadığı çocuksu bir sıkıntıyı belli eden davranış. [İng. Avidity; Fr. Avidité].

açı, i. — **aberasyon ~ sı,** *astr.* Bk. **Sapma açısı §; akım geçiş ~ sı,** *elek.* Alternatif ızgara *(grid)* akımı çevriminin anod akımının geçtiği zamanki derece cinsinden ifade edilen kesri. [İng. Angle of current]; **alçalış ~ sı,** § 1. *astr.* ve *topogr.* Reodolit âletinden gözlem yapan cisme doğru, yatay doğrultunun alt tarafında ölçülen düşey açı; § 2. *ask.* Yatay hat ile bu hattın alt tarafında bulunan bir hedefe yöneltilen silâhın nişan

hattı arasındaki açı. [İng. Angle of depression]; **alfa ~ sı,** *tıp.* Göğüs hattının göz ekseni ile kesişmesi sonucu meydana gelen açı. [İng. Alpha angle; Fr. Angle alpha]; **avans ~ sı,** içten yanmalı bir motorda ateşlemenin üst ölü noktadan ne kadar önce olageldiğini veya içten yanmalı motorlar ve buhar makinelerinde emme süpapının üst ölü noktadan ne kadar önce açıldığını gösteren açı. [İng. Angle of advance]; **ayrılış ~ sı,** *rad.* Bir verici antende gönderilen dalganın yayılma hattının yatay düzlem ile oluşturduğu açı. [İng. Angle of departure]; **boşluk ~ sı,** *tekn.* Kesici bir takımın arka yüzü ile işlenen malzemenin yüzeyi arasındaki açı. [İng. Angle of relief]; **Broka ~ sı,** *anat.* Burun çıkıntısı kaidesinden geçen çizgi ile «*meissner*» yatay çizgisi arasındaki açı. [İng. Broca's angle]; **bükülüm ~ sı,** *anat.* Uzun bir kemiğin çeşitli bölümlerine ait eksenler arasındaki açı; **Camper çene ~ sı,** *anat.* Üst ve alt merkezi kesici dişlerin temas noktası başlangıç olmak üzere biri ofriyon'a, diğeri alt çenenin en çıkıntılı noktasına gelen iki çizgi arasındaki açı. [İng. Maxillary angle of Camper]; **çıkış ~ sı,** *ask.* **a)** Tekerlekli bir aracın arka lastiklerine teğet ve aracın yere yakın noktasından geçen düzlemin yatay düzlem ile oluşturduğu açı; **b)** Mermi namludan çıktığı anda nişan hattı ile namlu ekseni arasında kalan düşey açı. *(Bu açı, toprak açısı ile nişangâh açısı ve düşey çıkış hattı açısı toplamına eşittir).* [İng. Angle of departure]; **çıkış hata ~ sı,** *ask.* Silâh doğrultulduktan sonra, ateş etmeden hemen önce, nişan hattının devamı olan hat ile merminin namlu ağzını terkettiği anda, nişan hattının devamı olan hat arasındaki açısal fark. [İng. Angle of jump]; **dağıtma ~ sı,** *ask.* Bir batarya veya makinalı tüfek grupunda, esas topa paralel olarak yönetilmiş herhangi bir top veya tüfeğin son bulunduğu durumdan istenilen yöne tam yöneltilebilmesi için yapacağı hareketle meydana gelen açı. *(Bu açı, özellikle, mevzide bulunan bir makinalı tüfek bölüğünde, geniş cepheli bir hedefe ateş edileceği zaman kullanılır).* [İng. Angle of divergence]; **defleksiyon ~ sı,** *elektr.* Bk. **Sapma açısı; denge yüzeyi ~ sı,** *hava.* Bk. **Denge; devrilme ~,** *den.* Bk. **Devrilme; dış ~,** *mat.* Bk. **Dış; dinamik ıraklık ~ sı,** *astr.* Bk. **Dinamik; direk başı ~ sı,** *den.* Bk., **Direk**[1]; **dirisa ~ sı,** *den.* Bk. **Dirisa; doğrultu ~ sı,** *mat.* Bk. **Doğrultu; dönüş ~ sı,** *tekn.* Bk. **Dönüş; dört ~ lı,** *mat.* Bk. **Dört; durma ~ sı,** *jeom.* Bk. **Durma; durum ~ su;** Bk. **Durum; dümen ~ sı,** *den.* Bk. **Dümen; düşme ~ sı,** *den.* Bk. **Düşme; düşüş ~ sı,** *ask.* Namlu ağzından geçen yatay hattın mermi yolu ile kesiştiği noktadan mermi yoluna çizilen teğet ile yatay hat arasında kalan dikey açı. [İng. Angle of fall]; **eğiklik ~ sı,** *tekn.* Temas halindeki iki çark dişi arasındaki kuvvet yönünün, bu çarkların ortak teğeti ile oluşan açı. [İng. Angle of obliquity]; **eğilme ~ sı,** *mat.* Bk. **Eğilme; eğrisel ~,** *mat.* Bk. **Eğrisel; emniyet ~ sı,** *sil.* Bk. **Emniyet; en büyük eğim ~ sı,** *mat.* Bk. **En**[2]; **fay ~ sı,** *jeol.* Bk. **Fay; faz farkı ~ sı,** *fiz.* Bk. **Faz; fırça ~ sı,** *elek.* Bk. **Fırça; gecikme ~ sı,** *elek.* Alternatif devre teorisinde, akımın voltaja göre ne kadar geride kaldığını gösteren faz açısı [İng. Angle of lag]. ~ *Eşanl.* **Rötar açısı; geliş ~ sı,** *rad.* Bir alıcı antende, bir radyo dalgasının yayılma hattı ile yatay düzlemin oluşturduğu açı. [İng. Angle of arrival]; **gerçek kuzey ~ sı,** *astr.* Bk. **Gerçek; giriş ~ sı,** *ask.* Bir bomba veya merminin, hedefe değdiği noktada, bu noktadan hedef yüzeyine çizilen dikeye göre sapma derecesi. [İng. Angle of entry]; **görünüş ~ sı,** *ask.* Hedefin uzunluk ekseniyle ,hedefin kuyruğundan ölçülmek üzere, önleme uçağına olan görüş hattı arasındaki açısal fark. [İng. Aspect angle]; **görüş ~ sı,** *opt.*ve *astr.* Bk. **Görüş; görüş düzleminin yükseklik ~ sı,** Görüş düzleminin aşağı ve yukarıya doğru hareket halinde iken normal pozisyonu ile oluşturduğu açı. [İng. Elevation angle]; **göz erimi ıraklık ~ sı,** *astr.* Bk. **Göz; Harrison ~ sı,** *tıp.* Göğüste diyaframın tutunduğu yerlere uyan bölümlerdeki çöküntü (rahitiste görülür). [İng. Harrison's angle]; **hatve ~ sı,** *hava.* Bk. **Yunuslama açısı; homolog ~ lar,** *mat.* Bk. **Homolog; hazme ~ sı,** *rad.* Yönlü bir anten sistemi tarafından yayınlanan enerjinin büyük bölümünü içine alan uzay açısı. [İng. Angle of beam]; **ıraklık ~ sı,** *ast.* Bk. **Iraklık; iki dairenin ~ sı,** *mat.* Birbirini kesen iki daireye kesişme noktalarından çizilen teğetlerin meydana getirdiği birbirine eşit iki açıdan her biri. [İng. Angle of two circles]; **iki eğrinin ~ sı,** *mat.* Biribirini M gibi bir noktada kesen iki eğrinin bu noktadaki teğetlerinin meydana getirdiği açı. [İng. Angle of two curves]; **iki ilerleme ~ sı,** *elek.* a) Alternatif devre kuramında akımın voltaja göre ne kadar ilerde olduğunu gösteren faz açısı; b) Komütasyon kutbu bulunmayan bir düz akım makinesinde kıvılcımsız bir komütasyon sağlamak üzere fırçalar verilmesi gereken avans açısı. [İng. Angle of lead]; **kanat ~ sı,** *hava.* Bk. **Kanat; karşı ~,** *sin.* Bk. **Karşı; kesme ~ sı,** *mat.* Bk. **Kesme. koltuk ~ sı,** Bk. **Koltuk; komşu bütünler ~,** *mat.* Bk. **Komşu; kritik hücum ~ sı,** *hava.* Bk. **Kritik; küresel ~,** *astr.* Bk. **Küresel; Ludwig (Louis) ~ sı,** *tıp.* Özellikle verem sırasında, göğsün üst bölümünün çekilmesi veya büzülmesi sonucu sternumun *(göğüs kemiği)* sap ve cismi arasında meydana gelen açı. [İng. Louis- (Ludwig's) angle. Fr. Angle de Louis]; **mercek ~ sı,** *fot.* Bir kamerada hassas bir yüzeyi teşhir ederken bir merceğin sahip olduğu açısal kapsam. [İng. Angle of lens]; **mermi yolu dikey ~ sı,** *ask.* Herhangi bir noktada mermi yoluna yatay ve teğet hat arasındaki dikey açı. [İng. Angle of arrival]; **Mikulicz ~ sı,** *tıp.* Biri uyluk kemiği ucuna ait uzun eksenden, diğeri aynı kemiğin gövdesine ait uzun eksenden geçen iki düzlem arasındaki açı. [İng. Mikulicz angle]; **Minimal görüş ~ sı,** *opt.* Bir gözün seçebileceği asgarî kavis derecesi. [İng. Minimum visual angle]; **Mulder ~ sı,** *tıp.* Camper yüz hattı ile burun tabanından sfenooksipital dikiş ve birinci hattın kavşak noktasına uzanan çizgi arasındaki açı. [İng. Angle of Mülder Fr. Angle de Mulder]; **minimum sapma ~ sı,** *fiz.* Prizmadan geçen bir ışık ışını için sapma açısının asgarî değeri. [İng. Angle of minimum deviation]; **optik ~,** *fiz.* Bk. **Optik.; orta ~,** *diş. hek.* Bir dişin orta yüzeyi ile diğer yüzeylerinin kavuşmasıyla meydana gelen açı. [İng. Medial angle]; **paralaks ~ sı,** *ask.* İki gözün, iki optik âlet âkülerinin veya iki gözetleme noktasının gösterdiği nişan hatlarının kesişmesinden meydana gelen açı. [İng. Angle of convergence]; **pirogoff ~ sı,** İç boyun ve köprücükaltı toplardamarlar arasındaki açı. [İng. Pirogoff's angle; Fr. Angle de Pirogoff] • **polarma ~ sı,** *opt.* Bk. **Polarma; Ranke ~ sı,** *tıp.* Kafatasının yatay düzlemi ile diş çukurları hattının merkez ve burun-alın dikişi ortasından geçen çizgi arasındaki açı. [İng. Ranke's angle, Fr. Angle de Ranke]; **Rolando ~ sı,** *tıp.* Rolando yarığı ile orta düzlemin kesişmesi ile meydana gelen açı. [İng. Rolandic angle; Fr. Angle rolandique]; **sapma ~ sı,** § **1.** *fiz.* Işık bi rpirzma veya diğer herhangi bir optik âletten geçerken giren ışının çıkan ışın ile oluşturduğu açı. [İng. Angle of deviation; Fr. Angle de déviation]. § **2.** *hidr.* Bir sıvı akımının akış yönü ile bu akım içine daldırılan hız ölçüsü âletin **(pito borusu)** gibi yöneltilmiş olduğu yön arasındaki açı. [İng. Angle of yaw]; **3.** *hava.* Uçak uzunluk ekseni ile gidiş yönü arasındaki üstten görülen dar açı. [İng. Angle of yaw]; § **4.** *astr.* Yıldızların görülen yönü ile gerçek mevzileri arasındaki açı. *(bu açı yıldızların bulunduğu yerin arzın hareket yönü ile olan ilişkisine göe değer alır).* [İng. Angle of aberration; Fr. Angle d'abberration] • **silâh atış ~ sı,** *ask.* Sabit namlu ekseni ile uçuş yolu arasındaki açı. [İng. Angle of gunfire]; **Stabilizör tesbit ~ sı,** *hava.* Uçağın uzunluk ekseni ile stabilizör korda hattı arasındaki yandan görülen dar açı. *(Stabilizör hücum kenarı kaçış kenarından yüksek olduğu zaman pozitiftir).* [İng. Angle of stabiliser setting]. • **sütre emniyet ~ sı,** *ask.* Silâh hedefe yöneltildiği zaman, silâh ile hedef arasında meydana gelen hat ile, silâhın hedefe atacağı merminin hedefe ulaşıncaya kadar yolda hiç bir engele raslamayacak şekilde yöneltildiğinde namlunun göstereceği hat arasındaki açı. [İng. Angle of clearance]. • **süzülme ~ sı,** *hava.* Süzülerek alçalma yapan bir dar açı. [İng. Angle of glide]. • **Sylvius ~ sı,** *anat.* Sylvius yarığı ile beyin yarım küresinin üst kenarına dikey olarak inen çizgi arasındaki açı. [İng. Angle of Sylvius; Fr. Angle de Sylvius]. • **şaşılık ~ sı,** *opt.* Şaşı bir gözde, bir cisme bakıldığı zaman beliren açı. [İng. Squint angle]. • **doğal kayma ~ sı,** *trm.* Toprak veya taş parçaları gibi materyelin hareketsiz durabileceği en büyük eğim veya açı. *(Bu eğim aşıldığında, su erozyonu yüzünden olduğu kadar, kayma sebebiyle de kitle hareketi olabilir.)* [İng. Angle of repose]. ~ *Eşanl.* doğal eğim açısı, tutunma açısı; **temas ~ sı,** § **1.** *tekn.* Bir kasnakta tahrik kayışının kasnak merkezinden gören açı. § **2.** *fiz.* İki akışkanı *(biri genellikle havadır)* biribirinden ayıran yüzeyin bu akışkanların içinde bulundukları kabın çeperi veya akışkan yüzeyini kesen herhangi bir katı yüzey ile oluşturduğu açı. *(Sıvı-hava yüzeyler için, temas açısı, sıvı içinde ölçülür).* [İng. Angle of contact; Fr. Angle de contact]. • **toplama ~ sı,** *ask.* Bir bataryadaki esas topa paralel olarak yerleştirilmiş diğer toplardan birinin yönetilmesi için esas topa doğru döndüğü zaman, eski durumu ile oluşturduğu açı. [İng. Angle of convergence; Fr. Angle de convergence]. • **toprak ~ sı,** *ask.* Mermi yolu ile toprak açısı hattı arasındaki düşey

açı. [İng. Angle of site]. ● **topuk ~ sı,** § 1. *hava.* Su üzerinde bulunan bir deniz uçağının yanal ekseni ile yatay düzlem arasındaki açı. [İng. Angle of heel]. 2. *hidr.* ve *fiz.* Yüklerin eksantrik yerleştirilmesinden dolayı açı. [İng. Angle of heel]. ● **tutunma ~ s,** *trm.* Bk. **Doğal kayma açısı; uzay doğrularının ~ sı,** *mat.* Bk. **Uzay.** ● **üç düzlemli ~,** *mat.* Bk. **Üçdüziemli; Virchow ~ sı,** *anat.* Burun tabanı çizgisi ile burun-burunaltı çizgisi arasındaki açı. [İng. Angle of Virchow; Fr. Angle de Virchow]. ● **Vogt ~ sı,** *anat.* Burun tabanı ile alveol-burun çizgileri arasındaki açı. ● **vuruş ~ sı,** *ask.* a) Bir merminin vuruş noktasından mermi yoluna çizilen teğet arasındaki dar açı; b) Bir merminin hedefe veya toprağa çarptığı yerdeki açı. [İng. Angle of impact]. ● **Weisbach ~ sı,** *diş. hek.* Üst diş çukurları kavsinin merkezinde *(basion)* ve alın-burun dikişi ortasından gelen çizgilerin meydana getirdiği açı. [İng. Weisbach's angle; Fr. Angle de Weisbach]. ● **yakınsama ~ sı,** *jeom.* Bir cisme bakıldığı zaman görme ekseni ile orta çizgi arasındaki açı. [İng. Angle of convergence; Fr. Angle de convergence]. ● **yaklaşma ~ sı,** *ask.* a) Hareketli bir hedefin hareket çizgisi ile silâhın yönelim çizgisi arasındaki açı. *(Yaklaşma açısı, hiç bir zaman 90°'den fazla olamaz).* b) Bir aracın ön tekerleğine teğet ve aracın ön tarafındaki en alçak noktadan geçen düzlemin yatay düzlem ile oluşturduğu açı. c) Hava atışlarında atıcı uçağı ile hedef uçağının hareket çizgileri arasındaki açı. [İng. Angle of approach; Fr. Angle d'approche]. ● **yalpa ~ sı,** *ask.* Geminin omurga ekseninin yatay yüzeyden sapması ile meydana gelen açı. [İng. Angle of bank]. ● **yan ~ sı,** *ask.* a) Bir silâhın namlu ekseni ile silâhın yöneltildiği nişan çizgisi arasında meydana gelen açı. [İng. Angle of deflection]. b) Atış esaslarının, bir uzaktan idare sistemi ile sağlanan yön açısı unsuru. [İng. Angle of train]. ● **yan kaydırma ~ sı,** *ask.* Toptan birinci hedefe uzatılan çizgi ile, yine toptan diğer bir hedefe uzatılan çizgi ile, yine toptan diğer bir hedefe uzatılan çizgi arasında kalan yatay açı. *(Yan kaydırma açısı, bir topun, ateşini bir hedefden diğer bir hedefe kaydırmak için yaptığı dönüş sırasında meydana gelen açıdır).* [İng. Angle of shift]. ● **yana dönüş ~ sı,** *ask.* a) Bir silâhın kundağı üzerinde döndürebildiği yatay açı. b) Bir silâhın, cepheye nazaran sağa ve sola dönüş sınırları arasında kalan ve ateşle dövebildiği sahayı sınırlayan açı. Sağa ve sola döndürülebildiği açı. [İng. Angle of traverse]. ● **yansıma ~ sı,** *fiz.* Bir yüzeyden yansıyan bir sesin veya ışının düştüğü noktada yüzeye normal bir doğru ile oluşturduğu açı. [İng. Angle of reflection; Fr. Angle de réflexion]. ● **yatış ~ sı,** *ask.* Uçağın enine ekseninin yatay yüzeyden sapmasıyle meydana gelen açı. [İng. Angle of bank]. ● **yönelme ~ sı,** *hava.* Uçağın uzunluk ekseni ile gidiş yönü arasındaki, yandan görülen dar açı, kanat yatay ekseni ile nisbî rüzgâr arasındaki açı. [İng. Angle of pitch]. ● **yükseliş ~ sı,** *astr.* ve *topogr.* Teodolitten gözlem yapılan cisme doğru, yatay doğrultunun üst tarafında ölçülen düşey açı. [İng. Angle of elevation; Fr. Angle d'élévation]

~ hatalarının giderilmesi, *ask.* Kapanma hatasını gidermek için bu hatayı geometrik bir şekil içinde veya kapalı bir travers üzerinde bulunan ölçülmüş veya hesaplanmış açılar arasında eşit şekilde bölüştürme işlemi. [İng. Adjustment of angels].

~ ile ölçme usulü, *ask.* Açıdan çıkarma usulü. Eğri bir tabanı, tek bir başlangıç noktasından iki yönde sabit açılar ve mesafeler alarak ölçme usulü. *(Bu usul, çoğunlukla, ses mesafesini belirtmede mikrofonlar yerleştirmek için kullanılır).* [İng. Angle gauge].

~ modülasyonu, *rad.* Normal değerine göre değiştirilen karakteristik sinüs dalgalı taşıyıcının açısı olan modülasyon *(Faz ve frekans modülasyonları bu modülasyonun özel şekilleridir).* [İng. Angle modulation].

~ parazit, *rad.* Hedef boyutlarının sonlu büyüklükte olması dolayısıyla hedeften gelen yankının görünen geliş açısı değişmelerinin izleme hatası. [İng. Angle noise].

açıcı, i. ● **dişli ~,** *tıp.* Bk. **Dişli.**

açık[1], i. **~ ta bırakmak,** *dey.* İşsiz, güçsüz ve konutsuz bırakmak. ● **~ ta durmak,** *dey.* Çekingen ve mesafeli durmak. ● **~ ta kalmak,** *dey.* İşsiz, yersiz yurtsuz, himayesiz ve konutsuz ortada kalmak.

dış ticaret açığı, *ikt.* Bk. **Dışticaret; enflasyonist açığı,** *ikt.* Bk. **Enflasyonist.**

~ ağız aç kalmaz, *at.* Yaşayan kimse geçim yolunu arar, bulur.

Eşanl. **Acından kimse ölmemiş.**

~ anestezi, *tıp.* Pek az olmakla beraber dıştan solunuma olanak verecek şekilde yapılan inhalasyon narkozu. [İng. Open anesthesia].

~ aktarım, *ikt.* Poliçenin, ticarî senedin arkasına veya alacak aktarım belgesine bir ad ve açıklama yapılmadan imza atılması. [İng. Blank indorsement; Fr. Endossement en blanc].

~ bildirme, *huk.* Duruşma sonunda hâkimin karşıt yargıyı açık olarak ve yüzlerine karşı bildirmesi. [İng. Pronouncement; Fr. Notification verbale].

~ borç senedi, *ikt.* Tümü veya bir bölümü doldurularak bu durumu ile borçlusuna imza ettirilen, alacaklısının adı yazılı olmayan borç senedi. [İng. Blank bill; Fr. Billet en blanc].

~ kefalet, *ikt.* Karşılık istemeden, borçlu adına, alacaklıya karşı kefil olma. [İng. Surety blank; Fr. Garantie en blanc].

~ bono vermek, *dey.* Bk. **Bono.**

~ bölge, *mal.* Gümrük sınırı dışında sayılan, belli ölçü ve çevrede gümrükçe denetlenen bölge. [İng. Free zone; Fr. Zone franche].

~ çek, *ikt.* Alacaklının adı, soyadı veya ödenecek para değeri doldurulmadan yalnız verenin imzasını taşıyan çek. [İng. Blank chech; Fr. Chèque en blanc].

~ davranış, *psik.* Dışdaki bir gözlemcinin kolayca gözleyebileceği davranış.

~ değişme bölgesi, *mal.* Kendi kökenli mallarıyla ilgili ticaret ilişkilerinin tümünde veya bir bölümünde, gümrük vergisi ile öteki engelleri birbirine karşı kaldırmış olan iki veya daha çok gümrük ülkesinin oluşturduğu grup. [İng. Free-trade area; Fr. Zone de libre-échange].

~ deyim, *mant.* Bağsız değişkeni olan düzgün deyim. [İng. Open expression; Fr. Expression ouverte].

deniz kılavuzu, *den.* Bk. **Kılavuz.**

~ derz, *inş.* Bk. **Derz.**

~ dış liman, *den.* Bk. **Dingil.**

~ duruşma, *huk.* Yasada gösterilen nedenler dışında herkese açık olark yapılan yargılama. [İng. Publicity of the proceedings; Fr. Publicité des débats].

~ düşürme, *sp. (güreş)* Yağlı ve karakucak güreşlerinde iki dirseğin veya sırtın yere değdiği, göbeğinse havaya döndüğü durum.

~ göle herkes tükürür, *at.* Utanç verici iğrendirici davranışları herkes ayıplar, tiksinti ile karşılar.

~ güvence poliçesi, *ikt.* a) Zararın gerçekleşmesi anında değerlendirilecek ve niceliği o zaman yazılacak olan poliçe, b) Taşınan malların değeri sonradan bulunmak üzere, geçici tutar üzerinden düzenlenen poliçe [İng. Open policy; Fr. Police flottante].

~ açık hava oteli, *dey.* Sokaklarda yatanların parklara verdikleri ad.

~ hava öğretimi, i. *eğt.* Öğretim programlarında yer alan kimi derslerin veya ders konularının dershane dışında açık havada işlenmesi. [İng. Open-air instruction; Fr. Enseignement de plein air].

~ hava oyun araçları, i. *eğt.* Çocukların açık havada oynadığı salıncak, tırmanma merdiveni, kaydırak, tünel ve kum havuzu gibi araçlar. [İng. Playground apparatus; Fr. Appareils de jeu pour plein air].

~ hesap, *ikt.* a) Gerçek veya tüzel kişi adına olan hesap; henüz kapanmamış hesap; b) Kredili satış ve alışlardan doğan, nakden ödenecek ve ticaret örfe veya diğer koşullara bağlı borç tutarı; c) Alım satım işi yapan iki kişi arasında yapılan teminatsız borç sözleşmesi [İng. Open account; Fr. Compte ouverte].

~ işyeri, *ikt.* Belirli ve örtülü bir çatı veya yapı olmaksızın üstü ve her yanı açık yol, köprü, bina yapımı gibi açık havada çalışılan işyeri. [İng. Open undertaken; Fr. Entreprise ouverte].

~ işaret, *demir.* Bk. **İşaret.**

~ kabul, *ikt.* Poliçeyi gönderenin imzası olmadığı halde ödeyicisine yapılan kabul. [İng. Acceptance blank; Fr. Acceptance en blanc].

~ kapamak, *dey.* Bir şeyin veya birinin yerini doldurmak.

~ kapı aramak, *dey.* Gidecek ve kalacak bir yer aramak.

~ kapı prensibi, *ikt.* Tüketim kooperatiflerine ait bir ilke olup, herkesin her çeşit insanın tüketim kooperatifine girebilmesi.

~ keşide, *ikt.* Poliçe veya senedin geçerli olması için bulunması zorunlu olan unsurlardan biri veya birkaçı buunmadan keşideci veya borçlu tarafından imzalanarak lehdara verilmesi.

~ kanon, *müz.* Bk. **Kanon[2].**

~ kart vermek, *dey.* Birine her türlü yetkiyi vermek, bu hususta güvenmek.

~ kırık, *patol,* ve *cerr.* Bk. **Kırık.**

~ oyuncusu, *futb.* Akıncı katını kuran beş oyuncudan sağ ve sol başta, yani katın açık yanlarında yer alan oyuncu. [İng. Winger].

~ kredi, *ikt.* Borçlanma sınılandırılmadan yalnızca imza alınarak verilen kredi [İng. Open credit, bank credit; unsecured credit; Fr. Crédit ouvert, crédit à découvert].

~ önerme, *mant.* Bir önermede geçen bir veya birden çok sayıda adın yerine bağsız olacak biçimde birer değişken

koymakla elde edilen deyim. [**İng.** Open sentence, propositional function; **Fr.** Enoncé ouvert, fonction propositionelle].

~ **saçık yayın,** *huk.* Edebe aykırı biçimde yazı, gazete, dergi, resim, fotoğraf, sinema ve benzeri araçlarla kamuya yapılmış açık saçık yayın. [**İng.** Obscene publications; **Fr.** Publications obscénes].

~ **saha,** *den.* Bk. **Saha.**

~ **savaş,** *ask.* Bk. **Savaş.**

~ **satış senedi,** *ikt.* Genel satakta açıktan alınıp satılan indirimli senet. [**İng.** Open market paper; **Fr.** Titre marche ouvert].

~ **seçik,** *dey.* Ayrıntılarıyla ortada olan, belirli.

~ **seki,** *futb.* Oyun alanını çevreleyen, üstü açık oturma basamakları. [**İng.** Open tribune].

~ **sorular,** *istat.* Anketin koyduğu ölçüler içinde serbestçe cevaplandırılabilecek, geniş cevaplara imkân veren sorular.

~ **sözleşme,** *ikt.* İçine değer yazılmadan yapılan sözleşme. [**İng.** Open contract; **Fr.** Contract en blanc].

~ **tamdeyim,** *mant.* İçinde en az bir bağsız değişken geçen tamdeyim. [**İng.** Open formula; **Fr.** Formula ouverte].

~ **tamterim,** *mant.* Bir adın yerine geçen bir veya birden çok adın yerine birer değişken koymakla elde edilen deyim. [**İng.** Open term; **Fr.** Terme ouvert].

~ **ipotek,** *ikt.* İpotek karşılığında sınırı belirtilmeyen, gösterilmeyen para. [**İng.** Open mortgage; Fr. Hypothéque ouverte].

~ **yargılama,** *huk.* Duruşmaların, belirli durumlar dışında herkese açık olması. [**İng.** Publicity of the proceedings; **Fr.** Publicité des débats, débat public].

~ **yarış,** *sp.* Olimpiyatların, dünya, ülkelerarası veya bölgesel birinciliklerin dışında, bütün atletlerin katılabilecekleri yarış. [**İng.** Open (competition); **Fr.** Course ouverte].

~ **yarışım,** *ikt.* Ticaretle uğraşanların, bu işlere ilişkin her türlü bilgileri karşılıklı olarak birbirlerine duyurmaları, vermeleri. [**İng.** Open competition; **Fr.** Councurrence libre[.

~ **yol,** *mant.* Ortak doğrulayıcı yorumu olan önermelerden oluşan bir yol. [**İng.** Open path].

açıklama, i. — § 8. *komp.* Algoritma üzerinde hiç bir etkisi olmayan, yalnızca programı okuyanı aydınlatmak için programa katılan açıklayıcı metin. [**İng.** Commentary; **Fr.** Commentaire]. ● **düzen ~ sı,** *tiy.* Bk. **Düzen.** ● **grafik ~** *mat.* Bk. **Grafik.** ● **karşı ~,** *müz.* Bk. **Karşı.**

~ **noktası,** *gram.* Açıklanacak konulardan, sözlerden sonra kullanılan bir noktalama işareti.

~ **yöntemi,** *eğt.* Bir olayı yaratan gerçek nedeni veya nedenleri ortaya çıkarmayı amaç edinen öğretim yöntemi. [**İng.** Explanatory method; **Fr.** Methode d'explication].

açıklar, ç. i. — ~ **la oyun,** *sp. (futbol).* Özellikle açık oyuncuları ile ilerleme ve sonuca gitme biçimine dayanan bir oyun yöntemi.

açıklattırma, i. *huk.* Duruşma sırasında tanık veya bilirkişilerden belli bir konuda aydınlatmalarını isteme. [**İng.** Interpellation; **Fr.** Eclaircissement, interpellation]

açıklık, i. — **kemer açıklığı,** *mim.* Bk. **Kemer.**

~ **ilkesi,** *huk.* Kamu görevi yapan kimi kurumların gördükleri işlerin ve özellikle görüşmelerin herkese açık bulundurulması ilkesi. [**İng.** Principle of publicity; **Fr.** Principe de publicité].

~ **kemer,** *mim.* Bk. **Kemer.**

~ **köprü,** Bk. **Köprü.**

açıklık, -ğı, i. — 18. *psikan.* Arzuyu olanaksız gerçekleşmesinden, kişiyi temeldeki öteki beninden *(bilinçdışı)* ayıran aralık. ● **dölyatağı boyun ve kıstak açıklığı,** *tıp (jinekoloji).* Dölyatağı boynunun iç taraftaki deliğinin aşırı geniş olması.

açılış, i. —

~ **bilançosu,** *ikt.* a) Yılbaşında hesapların yeniden düzenlenmesini olumlu kılmak üzere başa yazılan bir önceki yılın hesap özeti; b) Hesapların yeniden açılmasına bağışıklık verilmek üzere düzenlenen denge; c) Yeniden kurulan ve işletmeye açılan bir ticarethane veya ortaklığın var olan para, demirbaş, mal değerleriyle ödenmiş ve yüklenmiş ana malların borçlu ve alacaklı durumlarını gösteren ilk kuruluş bilançosu. [**İng.** Opening balance sheet; **Fr.** Bilan d'ouverture].

açılma, i. — **davanın ~ sı,** *huk.* Bk. **Dava; dip ~ sı,** *trm.* Bk. **Dip.**

~ **çizelgesi,** *sp. (bisiklet).* Ön ve arka dişlilerdeki dişli sayılarına göre, ayaklığın bir tam dönüşünde, çift tekerin alacağı uzanımı *(açılmayı)* gösteren çizelge. [**Fr.** Barème des developpements].

~ **sıralaması,** *sp. (bis.).* Yarışın son bir dakikasında yarışçıların aldıkları uzanıma göre yapılan sıralama. [**Fr.** Classement à la distance].

açı. ortay, b. i. — **iç ~,** *met.* Bk. **İçaçıortay.**

açı. ölçer, b. i. Bk. **Gonyometre.**

açısal, s. —

~ **açıklık,** *fiz.* Bir mercekte çalışma *(efektif),* çapının odak uzaklığına oranı [**İng.** Angular resolution].

~ **büyüklük,** *astr.* Bir gök cisminin görülen büyüklüğü. [**İng.** Angular size].

~ **dağıtma,** *nükl.* Bir nükleer reaksiyon veya olaydan çeşitli açılarla çıkan taneciklerin, belirli bir yöne, meselâ gelen bir ışına göre ifade edilen bağıl *(rölatif)* sayısı. [**İng.** Angular distribution].

~ **frekans,** *fiz.* Düzgün olarak tekrarlanan bir olayın saniyede radyan cinsinden ifade edilen frekansı. [**İng.** Angular frequency; **Fr.** Frêquence angulaire].

Eşanl. **köşe frekansı.**

~ **hareket,** *fiz.* Bir cismin sabit bir eksen çevresinde bu eksene dik, biri uzayda sabit, diğeri cisimde tesbit edilmiş iki doğru arasındaki açının oranı ile ölçülen hareketi. [**İng.** Angular motion].

~ **hız,** *mat.* Bk. **Hız.**

~ **oran,** *ask.* Bombardımanda, uçağın uçuş hattı ile uçağı hedefe birleştiren doğrunun oluşturduğu açının değişme hızı. [**İng.** Angular rate]

Eşanl. **açısal hız.**

~ **sapma,** *ask. hava.* Bk. **Sapma.**

~ **sapma duyarlığı,** *den.* Bir rota göstergesi değerindeki değişmenin uçak veya geminin rotasındaki gerçek açısal değişmeyen oranı. [**İng.** Angular deviation sensitivity].

~ **sapma aybı,** *elektr.* Bir mikrofon veya hoparlörün esas eksen üzerindeki reaksiyonunun, esas ekseni ile belirli bir açı üzerindeki reaksiyonuna, desibel cinsinden ifade olunan oranı. [**İng.** Angular deviation loss].

~ **uzunluk,** *fiz.* Radyan veya eşdeğer açısal ölçü cinsinden uzunluk ile 2π veya 360° çarpımına eşit olan uzunluk [**İng.** Angular length; **Fr.** Longueur an gulaire].

~ **yer değişim yöntemi,** *ask.* Hedefin yan ve yükseklik bakımından, açısal yer değişimi oranına dayanan atış esasları hesaplama yöntemi. [**İng.** Angular travel method].

~ **yer değişimi,** *ask.* Hareket halindeki bir hedef tarafından, belirli bir zamanda alınan açısal mesafe. *(Bu mesafe, açısal hızın hedef seyir süresi ile çarpımına eşittir. Açısal yer değişimi, hedefin seyir süresi sırasında gözetleme noktasındaki açının değişmesi ile ölçülür).* [**İng.** Angular travel].

~ **yer değiştirme,** *fiz.* Bir cismin verilen bir eksen çevresinde döndüğü açı veya hareketli bir noktayı sabit bir noktaya birleştiren doğrunun süpürdüğü açı. [**İng.** Angular displacement].

Eşanl. **açısal deplasman.**

~ **yükseklik,** *ask.* Yatay çizgi ile, bir gözcü veya bir silâhtan, herhangi bir noktaya çizilen çizgi arasındaki düşey açı. [**İng.** Angular length].

açillendime, i. *kim.* Bk. **Asilasyon.**

açlık, -ğı, i. — ~ **tan göbeğine taş bağlamak,** *dey.* Çok aç ve sefil durumda olmak. ● ~ **tan köpük kusmak,** *dey.* Çok acıkmak.

~ **humması,** *tıp.* Normal ateşli devreleri olan yüksek ateş devreleriyle karakterize bir humma.

açma, i. — § **7.** *fot.* Bir görüntünün yoğunluğunu açma banyosu ile azaltma; § **8.** *mad. oc.* Fazla derinlikte bulunmayan bir maden yatağını açık işletme haline getirmek için, üzerini örten verimsiz tabakanın kaldırılması; § **9.** *mutf.* Mayalı ve yağlı hamur ile yapılan tekerlek biçiminde bir çeşit çörek; § **10.** *orm.* Tarla veya otlak meydana getirmek veya sadece ağaçlardan faydalanmak için ormanın kaldırılması; § **11.** *dok.* Eski paçavraların, konfeksiyon dökümlerinin veya iplik fabrikalarından çıkan çeşitli bükümlü yolluların, özel makineler ile parçalanarak yeniden ham madde haline getirilme işlemi *(Bu işlemi yapan makineye şifonöz adı verilir);* § **12.** *trm.* Hiç işlenmemiş bir toprağın ilk kez ekime elverişli hale getirilmesi.

~ **beyazı,** *matb.* Baskı boyalarının rengini değiştirmeden çoğalmalarını ve açılmalarını sağlayan beyaz ve saydam boyalar.

~ **davulu,** *dok.* Bk. **Davul.**

~ **kıskacı,** Bk. **Kıskaç.**

~ **oranı,** *mad. oc.* Elde edilecek bir ton maden veya kömür için kaldırılması gerekli verimsiz tabakanın hacmi veya ağırlığı. *(Bu oran fazla büyürse, açık işletmeden yeraltı işletmesine geçmek gerekir. Kömürde 10 oranı aşılabilir, fakir madenler için 1 oranı ve bazen daha az bir oran ile yetinilir).*

açmak, f. — § **25.** *ask.* Bir kıtaya açılma işini yaptırmak: Öncüsünü açmak; § **26.** *ciltc.* Ciltleme işi bittikten sonra, baş ve sonraki cilde yapışık boş sayfaları ayırarak ve yırtılmasını önlemek için cilt bezlerinin katlı kısımlarını hafifçe ıslatarak ciltli bir kitabı açmak; § **27.** *den.* a) Makaraları birbirine değen *(minde olan)* bir palangada makaraları bir

birinden uzaklaştıracak surette tirentiyi açmak; b) Seyir işaretlerinden *(fener, şamandıra, kıyada herhangi bir belirli nokta)* faydalanırken, iki alâmet arasındaki açı büyüyecek surette rotayı ayarlamak; c) Yakın bulunmak istenilmeyen herhangi bir şeyden uzaklaşmak; § **28.** *trm.* a) İşlenmemiş bir araziyi ziraate elverişli hale getirmek. • **ark ~**, *trm.* Sulamak veya suyu akıtmak için küçük kanallar açmak. • **bataryayı ~**, *den.* Topları ateşleyebilmek için top lumbarlarının kapaklarını açmak. • **bir devreyi ~**, *elektr.* Bir akımın geçmesini sağlayan iletici bağıntıları kesmek. • **bir hesabın açılış tarihi**, *bank., bors.* ve *tic.* Bir hesabın defteri kebire geçiriliş tarihi. *(Bir cari hesapta hesabın açılış tarihi, faizin bakiye üzerinden, yeniden veya işlemlerden herbiri üzerinden hesaplanmağa başlanacağı tarih. Bu açılış tarihine devre adı verilir).* • **hesap ~**, *bank., bors.* ve *tic.* Kendisiyle ticarî münasebetlere girişilecek şahsın adını defterlerine geçirmek. • **iyi yelken ~**, *den.* Rüzgârdan azamî derecede faydalanacak surette yelken açmak, serenleri bu maksada göre çevirmek. • **kredi ~**, *bank., bors.* ve *tic.* Bir şahsa kasadan belli miktarda, veya sınırsız olarak para çekmek hakkını tanımak. • **levhayı ~**, *grav.* Ofort iyice tuttuktan sonra vernik tabakasını kaldırmak. • **rüzgârdan ~**, *den.* Rüzgâr, yelken yüzeyine çok eğimli olarak eserken, yelken daha iyi şişsin diye rüzgârdan uzaklaşmak için yapılan manevra. • **yelken ~**, *den.* Gemiyi yürütmeye elverişli surette yelkenleri açmak. • **açma sırrını (sırrını açma) dostuna, (dostunun dostu vardır) o da söyler dostuna**, *at.* Bir sır, dosta bile açılmamalıdır. Açılırsa o da kendi dostuna anlatır. Bundan üçüncü kişi duyar. Böylece sır yayılır, sır olmaktan çıkar.

açtırmak, § 7. — **açtırma kutuyu, söyletme kötüyü**, *at.* Karşısındakini kızdırarak seninle ilgili kötü şeyleri ortaya dökmesine, senin için kötü sözler söylemesine yol açma.

ad, i. — **~ a yazılı**, *ikt.* Üzerinde taşıyanının adı yazılı olan [**İng.** Order; **Fr.** Nominatif, - ive]. • **~ a yazılı borçlu senedi**, *ikt.* Sahibinin adına kütüğe geçirilmiş borç senedi [**İng.** Registered bond; **Fr.** Obligation nominative]. • **~ a yazılı deniz taşıt belgesi**, *ikt.* Gönderilen adına düzenlenen ve başka bir kişiye aktarılamayan deniz taşıt belgesi. [**İng.** Straightbill of loading; **Fr.** Connaissement nominatif]. • **~ a yazılı pay senedi**, *ikt.* Senet sahipliğinin saptanılması ve pay yazılıklarında gösterilmesi amacıyla üzerinde sahibinin adı yazılı pay senedi. [**İng.** Ragistered stocks; **Fr.** Titres nominatifs]. • **~ da öncelik hakkı**, *huk.* Benzer türden olan iki eserde adın kullanılması halinde, daha önce kamuya sunulan (yayımlanan) yapıta veya sahibine tanınan öncelik hakkı [**İng.** Right of priority for title; **Fr.** Droit de priorité pour nom]. • **~ ı kaale alınmamak**, *dey.* Sayılmamak dikkate alınmamak • **~ ın ne? Mülayim Ağa. Sert olsan ne halt edersin?** *dey.* Yumuşak, davranmaktan başka bir yol olmadığını anlatır • **~ ını kirletmek**, *dey.* Kötü ve yanlış bir şey yapıp ismini kötüye çıkarmak, itibarını sarsmak. • **~ ın belirtilmesi**, *huk.* Eserin üzerinde veya belirli bir yerinde asıl adının yazılması ve eserin kimin eseri olduğunun anılması [**İng.** Coun-

ting out of author's name; **Fr.** Poncture de nom d'auteur]. • **~ ın belirtilmesi yetkisi**, *huk.* Adının esere konulup konulmaması konusunda eser sahibine veya hak sahibine tanınan yetki. [**İng.** Authority of pointing out of author's name; **Fr.** Autorité de poncture de nom d'auteur]. • **~ ına davranma**, *ikt.* Bir kişinin iş sahibi adına yetkili aracı olarak imza atmak yeteneği. [**İng.** Representing; **Fr.** Représentation]. • **~ ına imzalama**, *ikt.* Taşımakta olduğu sözlü veya yazılı yetkiye dayanarak başkası adına imza koyma. [**İng.** Countersignature; **Fr.** Contresignature]. • **geçici ~**, *sin.* Bk. **Geçici; ikinci ~**, *matb.* Bk **İkinci.**

~ çekme, § 1) *sp. (güreş)* Güreşçi sayısı ikiden çok olan karşılaşmalarda eşlendirme için yapılan işlem. § 2) *sp. (futbol)* Bir küme oluşturan kulüpler adına biraraya gelen kişilerin, yetkililerle birlikte o kümenin karşılaşma düzen ve sırasını saptaması.

~ damgası, *ikt.* İlişkili olduğu sahibin adını taşıyan madenî damga. [**İng.** Seal; **Fr.** Sceau].

~ fiil, *gram.* Hem ad, hem fiil görevinde bulunan kelime.

~ ortağı, *ikt.* Yalnızca kendi adıyla ticarî deyiminin ortalıkta kullanılmasına izin veren ve ortaklığın diğer işleriyle ilgilenmeyen ortak. [**İng.** Name symbol, term variable; **Fr.** Veriable de termes].

~ türü, *mant.* **a)** Tek çeşitli birinci basel tür; **b)** Çok çeşitli birinci basamak dilinde belli bir evrenin öğelerini gösteren adların öbeğinden oluşan dizimsel tür: **c)** Genel olarak herhangi bir değişken çeşidinin değerlerini gösteren adların öbeğinden oluşan dizimsel tür. [**İng.** Name category].

~ verme yetkisi, *huk.* Çalışmalar sonunda ortaya çıkan esere ad verilmesi yetkisi. *(Bu yetki, yapıtı ortaya çıkaranın veya hak sahiplerinindir.)* [**İng.** Authority to give a title; **Fr.** Autorité de nommer].

ada, i. — **emniyet ~ ları**, *otom.* Bk. **Emniyet;** • **enine ~**, *coğr.* Bk **Enine.** • **ırmak ~ sı**, Bk **Irmak.**

adacık, -ğı, i. — **Langerhans ~ ları**, *anat.* ve *fizyol* Bk **Langerhans.**

adak, -ğı, i. —
~ eli, *ark.* Bk. **El**[1].

adalet, i. —
~ ve adaletsizlik, *sosy.* Toplumsal olayların değişik aktöresel nitelikleri. [**İng.** Justice and injustice; **Fr.** Justice et injustice].

adam, i. — **~ a dayanma ölür, ağaca dayanma kurur**, *at.* Bk. **Ağaca dayanma kurur (çürür), adama (insana) dayanma ölür.** • **~ adı çıkacağına canı çıksın**, *at.* Bk. **Bir adamın adı çıkacağına canı çıksın.** • **~ ın alacası içinde, hayvanın alacası dışında**, *at.* Bk. **İnsanın alacası içinde hayvanın alacası dışındadır.** • **~ ın iyisi alışverişte belli olur**, *at.* Birçok insanlar çıkarları için ahlâk dışı davranışlarda bulunmaktan çekinmezler. Böyle davranışlara en çok alışverişte rastlanır. Bir kimse alışveriş sırasında yalan söylemez, hile yapmaz, buna benzer ahlâk dışı davranışlara sapmazsa iyi insan olduğunu göstermiş olur. • **gemi ~ı**, *den.* Bk. **Gemi.**

~ adama (gene, her zaman) gerek olur, (iki serçeden börek olur), *at.* İnsanlar her zaman birbirlerine gerek olurlar. Birbirlerinden yararlanarak iyi şeyler yaparlar. *(İki önemsiz serçe eti bile birleşince börek yapmaya yeter).*

~ adamı bir kere (defa) aldatır (sınar), *at.* Bir kimse, başkasını bir kez aldatabilir, ikinci kez aldatamaz. Çünkü birinci aldanmadan ders olan kişi artık ona inanmaz.

~ adamın şeytanı, *at.* Bk **İnsan insanın şeytanıdır.**

~ ahbabından bellidir, *at.* Bk. **Kişi arkadaşından bellidir.**

~ (adamın iyisi) iş başında belli olur, *at.* Bir insanın gerçek değeri, iş başında gösterdiği yeterlilik ve başarı ile çevresindekilere karşı davranışlarıyla ölçülür.

~ başına gelir, *ikt.* Toplam gelirin grup sayısına bölümü sonucu bulunan gelir.

~ bozuntusu, *dey.* Küçümseme ve aşağılama içeren sövgü.

~ içine çıkamamak, *dey.* Herhangi bir sebeple insanlardan kaçınmak.

~ sırasına girmek, *dey.* İtibar ve saygı görmek.

~ tutma, *sp. (futbol)* Karşı takımdaki oyuncunun istediği gibi devinmesini önlemek amacıyla kurala uygun biçimde kendisini izleme.

adamcılık, -ğı, i. *psik.* Kimi canlı türlerinde görülen, küme halinde veya bir arada yaşama eğilimi. [**İng.** Gregariousness; **Fr.** Grégarisme].

ada. soğanı, b.i. *bot.* Bir çenekliler (Monocotyledoneae) sınıfının, Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından, Akdeniz bölgesinde yetişen, Güney Anadolu'da, taşlı tepelerde, boş arazide, çam ormanlarının altında rastlanan büyük soğanlı, *(ortalama 2,5 kg. ağırlığında)*, yeşil renkli çiçek açan, çok yıllık otsu bir bitki. Yaprakları uzun etli, mızrak şeklinde, sivri uçlu, koyu yeşil renkli ve paralel damarlı olup hepsi tabanda toplanmıştır. Çiçek durumu 1 - 1,5 sm. boyundadır. Meyva yeşilimsi esmer renkli, lokulisid bir kapsüldür. 10 - 12 tane kahverengi, yassı tohum taşır. Zehirli bir bitkidir. Soğanı *(Bulbus scillae)* müsilaj, şekerler, tanen, steroller, kalsiyum oksalat ve reçine gibi bileşikler ve glükoşillaren A, şillaren A, proşillaridin A, glükoşillifaosit, şillikriptosid, şilliglokozid adlı glikozidler taşır. Bu glikozidler şeker olarak glikoz veya glikoz ve ramnoz taşırlar. Aglikonları ise steorid halkasına sahiptir. Kalbi kuvvetlendirir, idrar söktürücü ise de böbrekler ve bağırsaklarda tahriş yapar. Balgam söktürücü etkisi de vardır. Soğanın anatomik yapısında bol miktarda rafit demetleri görülür. İğne şeklindeki bu kristaller, drogu hazırlarken soğanların kesilmesi sırasında, eli tahriş eder ve kaşıntılar meydana getirir. (**Lat.** *Scilla maritima = Urginea maritima;* **İng.** Squill; **Fr.** Scille maritime).

adatom, i. § 1. *fiz.* Hareketil, adsorplanmış atom. § 2. *kim.* Kimyasal bir reaksiyon sırasında, bir maddenin yüzeyinde adsorplanan atom. [**İng.** Adatom].

aday, i.
~ öğrenci, *eğt.* Bir eğitim kurumuna geçici olarak alınan, ancak kesin yazılma için gerekli işlemleri sonuçlandırmamış olan öğrenci. [**İng.** Student candidate; **Fr.** Eleve candidat].

adaylık, -ğı, i.
~ eğitimi, i. *eğt.* Belli bir görev dalında çalışmak veya görevle ilgili bir şan kazanmak için gerekli koşulları ve yetenekleri tasdıklarla belgelenmiş kişilere

o dalda göreve başlamadan önce belirli bir süre uygulanan eğitim. [İng. Probationary training; Fr. Stage].

addisonizm, i. *Fr. addisonisme tıp.* Bazı genel hastalıklar *(tüberküloz, kanser, frengi, arteriyoskleroz)* sırasında görülen Addison hastalığı tipindeki belirtileri anlatmak için kullanılan terim. [İng. Addisonism].

addüksiyon, i. Fr. *adduction. tıp.* Sagite plandan uzaklaşan bir organın yaptığı hareket, yaklaştırma. [İng. Adduction].

ademimerkeziyet, b.i *Ar. adem-i merkeziyet, huk.* Merkeze ait genel hizmetlerden bir kısmını, merkeze karşı muhtar ve bir derece bağımsız, fakat merkez denetimi altında, mahallî idarelere bırakan sistemin adı.
~ **esasına göre yönetilen ekonomi,** *ikt.* Hiçbir emredici devlet planının, tek karar merkezinin, çeşitli iktisadî birimleri kendi amaçlarına uymak için zorlamadığı ekonomi tipi.

adenoidiyen, s. *Fr. adénoidien, -enne.* Adenoid vejetasyonları ile ilgili: *Adenoidiyen yüz.*

adenoid, s. — § 2. Habislik kriterleri belirli olmayan epiteliomalar için kullanılır. [İng. Adenoid; Fr. Adénoide].
~ **vejetasyonlar,** Farenks bademciğini oluşturan lenforal doku. *(Bu vejetasyonların hipertrofisi, solunum zorluklarına ve gelişim bozukluğuna sebep olur. En uygun tedavi şekli adenoidektomi'dir.)* [İng. Adenoids; Fr. Végétations adenoides].

adenom, i. — **prostat ~ u,** *patol.* Üretra etrafındaki bezlerin büyümesinden meydana gelen ve halk arasında prostat büyümesi diye anılan zararsız ur. [Fr. Adenome prostatique].

adenozinemonofosforik, s. Fr. *adénosinemonophosphorique. biyokim.* Molekülünde ortofosforik asid, bir şeker *(riboz)* ve bir pürik baz (adenin) bulunan organik bir asid için kullanılır. *(Adenozimonofosforik asid (veya A.M.P.) enzim* monofosforik adenozintrifosforik aside *(A.T. P.)* dönüşür ve bir enerji yedeği meydana getirir. Çevrimsel adenozinmonofosforik asid veya çevrimsel A.M.P. fosforik asid ile ribozun 3' ve 5' alkol fonksiyonları arasındaki iki ester bağıyla A.M.P.'den ayrılan organik asid. *(Çevrimsel A.M.P., hormon konutlarının ileticisi olarak önemli bir rol oynar).* [İng. Adenosinemonophosphoric].

adesif, i. *Fr. adhésif. fot.* Fotoğrafları, kuru kuruya karton üzerine yapıştırmak için kullanılan ince bir kâğıt. [İng. Adhesive; Fr. Papier adhésif, adhésif].

adım, i. — **geriye ~,** *cimn.* Bk. **Geri.** • **koruma ~ ı,** *sp. (boks)* Bk. **Koruma.**
~ **duruşu,** *cimn.* Vücudun öne adım atarak ayakta bulunduğu durum.
~ **uzunluğu,** *atl.* Yürüyüşte, iki uzun adım arasındaki açıklık. [İng. Stride; Fr. Foulée].

Adıyaman, öz. i. *(eski adı:* **Hısn Mansur).** Güneydoğu Anadolu'da il merkezi.

âdi, s. —
~ **akitler,** *ikt.* Sadece rıza beyanı ile oluşan akitler.
~ **çek,** *ikt.* Bk. **Çizgisiz çek.**
~ **çek atış,** *ikt.* Bankalarca Travelers ve öroçek dışında kalan çeklerin bedelleri müşterilere ödenmeyerek, banka emrince ciro ettirilmek suretiyle tahsile alınması.
~ **faiz.** *ikt.* Basit faiz.
~ **fasulye,** *bot.* Bk. **Fasulye.**
~ **fersah,** *metrol.* Bk. **Kara fersahı.**
~ **genel kurul,** *ikt.* Anonim şirketlerin yıllık hesaplarını ve yapılan işleri incelemek ve onaylamak için, her hesap devresinin sonundan itibaren en çok üç ay içinde idare meclisinin daveti üzerine toplanan kurul.
~ **harç,** *inş.* Bk. **Harç²**.
~ **ikame,** *huk.* Bk. **İkame.**
~ **intikal,** *huk.* Bk. **İntikal.**
~ **iştira,** *ikt.* İki veya daha çok imzayı taşıyan senetlerin satın alınması.
Eşanl. **Çift imzalı iştira.**
~ **karine,** *ikt.* İspat kudreti, aksi sabit oluncaya kadar geçerli olan karine.
~ **koli,** Bk. **Koli.**
~ **mal,** *ikt.* İyi kalitede olmayan mal.
~ **matafora,** *den.* Filikayı geminin bordasından açık tutmak üzere özel şekilde eğilmiş kuvvetli çelik sütun.
~ **müterakkilik,** *ikt.* Matrah büyüdükçe, yükselen vergi oranının, bütün gelir dilimlerini kapsaması.
~ **muhakeme usulü,** *huk.* Bk. **Muhakeme.**
~ **pusula,** *fiz.* Düşey bir eksen çevresinde dönebilen ve yatay bir düzlem üzerinde hareket eden bir mıknatıs iğneden ibaret yön belirleme cihazı.

Adiku'lar, ç. öz. i. Batı Afrika'da, Fildişi Sahilinde, Abican'ın batısında, kıyı boyunca yaşayan zenci halk.

âdil, s. —
~ **vergi,** *ikt.* Bir toplumda hakim olan adalet anlayışına uygun olan vergi.

Adilcevaz, öz. i. Van Gölü'nün kuzey kıyısı yakınında, Bitlis ili içinde ilçe merkezi kasaba.

adinamo - ataksi, s. Fr. *adynamo - ataxie. patol.* Bk. **Atakso-adinami.**

adipometre, i. *tıp.* Bir deri kıvrımının kalınlığını ölçmeye yarayan âlet. [İng. Adipometer; Fr. Adipomètre].

adiposit, i. Fr. *adipocyte. biy.* Öbür hücrelerden farklı olarak, sayısı daha doğuşta soyaçekim yoluyla kesinlikle belirlenmiş olmayan yağ hücrelerine verilen ad: İnsan vücudunun yüzde 15-25'i adipositlerde bulunan yağlardan oluşur. [İng. Adipocyte].

adipozo-jenital, s. Fr. *adiposo-génital* • andoktrinoloji. Hipogonodizm (cinsiyet organlarının yetersizliği) ile yüz ve gövde şişmanlığını birleştiren bir sendrom. Adipozo-jenital sendrom'daki hipogonadizm, ancak erginlikten sonra iyice ispatlanabilir. Bu şartlar altında hastalık nadirdir ve en çok kraniyogaringiyom'a bağlı hipofiz lezyonundan ileri gelir. Bu sendrom, gecikmiş erginliklerden önce görülen uzvî şişmanlıktan farklı olduğu halde, çoğu zaman bununla karıştırılır.

aditif, —
~ **işlem,** *mat.* Birbiri üzerine binmeyen zaman aralıkları içindeki artma miktarlarının birbirinden bağımsız olduğu stokastik bir işlem. [İng. Additive process].
Eşanl. **Katılgan işlem.**
~ **renk sistemi,** *fiz.* Üçüncü bir renk meydana getirmek için iki rengi birleştiren sistem. [İng. Additive color system].

adiyabatik, s. —
~ **denge,** *astr.* Bk. **Denge.**

adiyapnosti, i. Fr. *adiapneustie.* < *Yun. adiapneusis. Patol.* Bk. **Adiyaforez.**

adlı, s. —
~ **ortaklık,** *ikt.* Bir ad altında ticarî işlemler yapmak amacıyla kurulan, paydaşlarından bir bölümünün alacaklılara karşı olan yükümlülük ve sorumlulukları sınırsız, diğerlerinin yükümlülük ve sorumlulukları ise belirli bir anamal ile sınırlanmış olan ortaklık.

adlî, s. —
~ **araştırma,** *tıp.* Bir adlî âmir yönetiminde, ölüm sebebi ve ölümle ilgili olayların araştırılması.

adliye,
~ **haberi,** *gazetecilik.* Bk. **Haber.**
~ **muhabiri,** *basın.* Bk. **Muhabir.**

adminikül, i. *Lat. adminiculum.* § 1. *huk.* Beyyine, karine unsuru; § 2. *nümism.* Bir madalyonun, bir paranın üzerindeki figürü çevreleyen süsleme.

adorol, i. *fot.* Özellikle enstantane resimlerde kullanılan bir hazırlama banyosu.

adrenalit, i. Fr. *adrénalite. tıp.* Böbreküstü bezlerinin iltihabı. [İng. Adrenalitis].

adrenalizm, i. Fr. *adrénalisme. tıp.* Böbreküstü bezinin görev bozukluğundan doğan rahatsızlık. [İng. Adrenalism].

adres, i. — § 3. *komp.* a) Bir sembol veya bir sayı olabilen ve bir bellek hücresine, bir kayda, bir bilgisayar birimine, bir çevrel organa özdeş olan bilgi. [İng. Address; Fr. Adresse]; b) *(Geniş anlamda)* Belleğin bir sembol veya bir sayı ile özdeşleştirilmiş yeri. [İng. Address; Fr. Adresse]. • **bağıl ~,** *komp.* Bir bilginin veya bir komutun mutlak adresi ile karşılaştırma adresi arasındaki fark. [İng. Relative Address; Fr. Adresse Relative]. • **dolayı ~,** *komp.* Doğrudan doğruya bir operant veya bir komutun adresini gösterecek yerde bir başka adresin yerini bildiren adres. [İng. Indirect Address; Fr. Adresse indirecte]. • **geçerli ~,** *komp.* Bir komutun yerine getirilmesi sırasında gerçekten kullanılan adres. [İng. Effective address; Fr. Adresse effective]. • **gerçek ~,** *komp.* Belleğin fiziksel bir hücresinin adresi. [İng. Real adress; Fr. Adresse réelle]. • **görünür ~,** *komp.* Bir bellekteki bilgi veya komutun geçerli adresi. [İng. Virtual address; Fr. Adresse virtuelle]. • **indeksli ~,** *komp.* Bir indeks kaydının içeriğiyle genişletilmiş adres. [İng. Indexed - address; Fr. Adresse indexée). • **karşılaştırma ~,** *komp.* Bağıl adreslerin kendisine göre belirlendiği mutlak adres. [İng. Reference address; Fr. Adresse de référence]. • **mutlak ~,** *komp.* Bir belleğin her hücresinin sayısal özdeşleşmesi. [İng. Absolute adress; Fr. Adresse absolue]. • **sembolik ~,** *komp.* Çeviri dillerinden adreslerin alışılagelmiş gösterilişi. [İng. Symbolic address; Fr. Adresse symbolique]. • **taban ~,** *komp.* Taban ve yer değiştirme ile adreslemede kullanılan karşılaştırma adresi. [İng. Base Address; Fr. Adresse relative].

adresleme, i. — **bağıl ~,** *komp.* Adres bölgesinde bulunan değerin geçerli adres değil de, *«karşılaştırma adresi»* denilen ve bir kayıtta yer alan mutlak bir adrese göre bir yer değiştirme olduğu adresleme biçimi. [Fr. Adressage relatif]. • **doğrudan ~,** *komp.* Komutun adres bögesinde komut operandının da yer aldığı adresleme biçimi. [Fr. Adressage indirect]. • **indeksli ~,** *komp.* Komutun ayrıca bir indeks kaydına başvurduğu adresleme biçimi; bu indeksin içeriği komutun adres bölgesi içeriğine eklenmiş veya ondan çıkarılmıştır. [Fr. Adressage indexé]. • **mutlak ~,** *komp.*

Komutun adres edilip değiştirilmeden alındığı adresleme biçimi. [Fr. Adressage absolu]. • **taban ve yer değiştirmeyle ~**, *komp.* «Yer değiştirme» denilen adres bölgesini *«taban kayıt»* denilen bir kaydın içeriğine ekleyerek yapılan bağıl adresleme. [Fr. Adressage par base et déplacement] • **yaygın adrese göre ~**, *komp.* Komutun mutlak adresini bütün işlem boyunca her an içeriğinde bulunduran ordinal sayaç kaydının içeriğine göre bağıl adresleme. [Fr. Adressage par rapport à l'adresse courante].

adreslemek, f. *komp. a)* Bir hafıza hücresinin içeriğini okumak veya değiştirmek; b) Bir bilgisayarın iki biriml. Özellikle de bir çevre organıyla merkez hafızası arasında bir bilgi aktarım yolu kurmak amacıyla da aynı türden elemanların arasına yeni bir elemanın girişini yapmak. [İng. To address; Fr. Adresser].

adriamisin, i. Fr. *adriamycine. ecz.* Urlardan ileri gelen hastalıkların tedavisinde kullanılan ur durdurucu antibiyotik. (Adriamisin eleme yoluyla yalnız kanserli hücrelerin gelismesini durdurur lökozlar. Hodgkin hastalığı, kemik iliği ve miyokard kalb kası için zehirleyicidir.) [İng. Adriamycine].

adsorpsiyon, i. § 2. *fiz.* Çözünmüş veya dağılmış maddelerin bir cismin yüzeyinde toplanması. [İng. ve Fr. Adsorption].

Eşanl. **Soğrumsama, yüze soğurma.**

~ dengesi, *kim.* Bir yüzey üzerinde adsorplanmış bir madde ile, bu düzlem ile temasta bulunan bir eriyik veya diğer bir ortam içindeki aynı madde arasındaki denge. [İng. Adsorption equilibrium; Fr. Equilibre d'adsorption].

~ endikatörleri, *kim.* ve *fiz.* Bir çökeltme titrasyonunun son noktasını saptamak için kullanılan beyaz veya kimyasal maddeler. [İng. Adsorption indicators; Fr. Indicateurs d'adsorption].

~ gerilimi, *kim.* Gaz fazından adsorplayıcı bir maddenin yüzeyine geçerken bir molekülün *(iyonun)* karşılaştığı enerji değişikliği. [İng. Adsorption potentiel; Fr. Potentiel d'adsorption].

~ katalizi, *kim.* a) Kimyasal bir reaksiyonun, reaktiflerin yüzeyler üzerinde adsorpsiyon sırasında, adsorban maddenin katalizör rolü oynadığı kimyasal reaksiyon tipi. [İng. Adsorption catalysis].

~ özosteri, *kim.* Önceden belirtilen miktarda gazı gaz ile denge halinde bulunan katı bir yüzey üzerinde adsorplanmış olarak tutmak için gerekli olan basıncın sıcaklıkla nasıl değiştiğini gösteren grafik.

adyabatik, s. —

~ denklem, *fiz.* PV^X = sâbit denklemi. Adyabatik değişme sırasında basıncın *(P)* hacim *(V)* ile birlikte değişmesini ifade eden kanun. *(Formüldeki «X» gazın sâbit basınçtaki özgül ısının sâbit hacmindeki özgül ısısına oranıdır.)* [İng. Adiabatic equation; Fr. Équation adiabatique].

~ grafiği, *fiz.* Adyabatik denklemindeki P ve V değerlerini koordinat alarak çizilen eğri. [İng. Adiabatic curve; Fr. Courbe adiabatique].

~ hal denklemi, *fiz.* Sâbit antropi altında basınç ile hacim arasındaki bağıntıyı gösteren denklem. [İng. Adiabatic equation of state]

~ invaryanı, *fiz.* Yavaş olarak değişmek te olan maddî veya temporal etkiler altında belirli bir yaklaşıklık derecesine kadar değişmeden kalan kuantumlaştırılabilir fiziksel nicelik. [İng. Adiabatic invariant].

~ işlem, *fiz.* Termik olarak izole edilmiş bir hava veya gaz parselinin yükselirken yükselmeden önce olagelen genleşme sırasında enerjinin sarfedilmesi dolayısıyle - (ısı kaybettiği, veya alçalma sırasında) - üzerine yapılan basınç dolayısıyle ısı aldığı işlem. [İng. Adiabatic process].

~ olarak, *fiz.* Isı kaybı veya kazancı olmadan. [İng. Adiabatically; Fr. Adiabatiquement].

~ sıcaklık düşüş oranı, *ask.* Bir standard atmosferindeki sıcaklığın, yüksekliğine göre değişme oranı olup, nisbî nemi % 100'den az olan hava şartlarına uygulanır. (Bu nisbet 100 metrede 1 derecedir.) [İng. Adiabatic lapse rate].

~ sönüm, *nükl.* Bir akseleratör ısının enerjisi arttıkça boyutunda meydana gelen azalma. [İng. Adiabatic damping].

~ verim, *tekn.* a) Buhar makineleri veya türbinleriyle ilgili olarak, bir librelik buhar tarafından yapılan işin adyabatik ısı düşüşü tarafından temsil edilen yaralı enerjiye oranı; b) Kompresörlerde, bir gazı adyabatik olarak sıkıştırmak için gerekli işin kompresör piston veya pervanesi tarafından yapılan gerçek işe oranı. [İng. Adiabatic efficiency].

aedelit, i. Fr. *aedélite* < *Yun. aedellithos. miner.* İsveç'te bulunan ve kalsifer bir zeolit olan prekmik çeşidi.

aejirin, i. Fr. *aegirine. min.* Nefelinik siyenitler gibi bazı püskürük kayalarda bulunan, piroksenler ailesine ait, monoklinik simetride, yeşil renkli tabiî demir ve sodyum silikatı. ($Na\ Fe\ Si_2O_6$). (Çeşidi: akmit).

aeraj, i. Fr. *aérage. mad. oc.* Bk. **Havalandırma.**

aerobalistik, i. *hava.* Uçuş yolları hem aerodinamik ve hem de balistik bilimlerinin ortaya koyduğu ilkelerinin uçuş yolunun çeşitli bölümlerine uygulanması suretiyle belirleyen güdümlü füzeler gibi cisimlerin hareketini inceleyen bilim. [İng. Aerobalistics].

aerodinamik[2], s. —

~ araç, *hava.* Kanat kökü korda hattı ile kanat ucu korda hattının meydana getirdiği dar açı. [İng. Aerodynamic vehicle].

~ burulma, *hava.* Vücut açısının kanat açısına doğru değişmesi. [İng. Aerodynamic twist].

~ dengeli yüzey, *hava.* Aerodinamik kuvvetlerin etkisiyle denge durumuna gelen kumanda yüzeyi. [İng. Aerodynamic balanced surface].

~ fren, *otom.* Bk. **Fren.**

~ füze, *balist.* Uçuş yolunu sürdürebilmek için aerodinamik kuvvetlerden istifade eden füze. [İng. Aerodynamic missile].

~ hacim, *hava.* Havadan hafif bir hava aracının *(balon gibi)* bütün hacmi. [İng. Aerodynamic volume].

~ ısınma, *hava.* **a)** Yüksek süratlerle atmosfer içinde uçmakta olan füzelerin yüzey sıcaklıklarının hava sürtünmesinden dolayı artması; **b)** Arzın atmosferine yüksek Mach sayılarıyle yeniden giren uzun menzilli balistik füzelerde karşılaşılan ciddî bir problem; **c)** Bir uçağın, havanın sürtünmesinden ileri gelen ve özellikle yüksek süratlerde önem kazanan ısınması. [İng. Aerodynamic heating].

~ iz, *hava.* Bk. **İz.**

~ kesitli yüzey, *ask.* Bk. **Aerodinamik profil.**

~ kumanda yüzeyi, *hava.* Kullanıldığı zaman mevzîî aerodinamik kuvvetleri meydana getiren yüzey. [*İng.* Aerodynamic control].

~ kuvvet, *hava.* Hava veya diğer bir gaz içinde hareket eden veya hava veya diğer bir gaza göre bağıl bir harekete sahip olan bir cismi etkileyen veya böyle bir hareketten meydana gelen kuvvet. [İng. Aerodynamic force].

~ merkez, *hava.* Bir kanat veya rotör pall profili üzerinde aerodinamik kaldırma ve sürtünme kuvvetlerinin etkilediği, etrafındaki yunuslama momenti pratik olarak sabit kalan bir nokta. [İng. Aerodynamic center; Fr. Centre de poussée].

~ profil, *hava.* Aerodinamik kesitli yüzey içerisinde hareket ettiği havadan reaksiyon sağlayacak şekilde yapılmış herhangi bir aerodinamik yüzey. [İng. Air foil].

aerodontalji, i. *tıp.* Yüksek irtifalarda uçan kimselerde bazan görülen bir diş ağrısı. [İng. Aerodontalgia].

aerodromik, i. *hava.* Uçuş bilimi. [İng. Aerodremics].

☆ *Eşanl.* **Pilotaj.**

aerofon, i. *müz.* Mekanik bir şekilde meydana getirilen hava titreşimi yardımıyla çalışan müzik ve ses araçları. [İng. Aerophone; Fr. Aérophone].

aerolastisite, i. *Fr. aeroélasticité hava.* Havada hareket ederken meydana gelen bükülme, burulma gibi şekil değişikliklerini inceleyen bilim.

~ istasyonu, *ask.* Atmosferin yukarı tabakasındaki basınç, sıcaklık ve nemi ölçmek maksadıyle, balon veya uçaklar havalandıran rasat istasyonu. [İng. Aeromagnete station].

aeroloji̇k, s. Fr. *aérologique meteor.* Aeroloji bilimine uygun, aeroloji bilimi ile ilgili. [İng. Aerologic].

~ sondaj, *ask.* Çeşitli tip meteorograflar aracılığıyla, atmosferin yukarı tabakalarındaki sıcaklığın, basınç ve nemin ölçülmesi. [İng. Aerological sounding].

aeromekanik, i. Fr. *aéromécanique.* Gazlarla ilgili denge durumu ve hareket kanunlarını inceleyen bilim dalı. [İng. Aeromechanics].

aerometrik, s. Fr. *aérometrique. jeol.* ve *meteor.* Atmosferin özelliklerinin ölçülmesi ile ilgili olan. [İng. Aerometric].

aerostatik, -ği, s.

~ kaldırma kuvveti, *fiz.* Verilen bir hacimde gazın kendi ağırlığı ile verilen şartlar altında eşit hacimdeki havanın ağırlığı farklı olarak ifade edilen kaldırma kuvveti. [İng. Aerostatic lift].

aerotaksi, i. Fr. *aérotaxie. biy.* Bakteriler ve diğer mikroorganizmaların oksijen kaynağına veya oksijen kaynağından uzağa doğru hareketi. [İng. Aerotaxis].

Eşanl. **Hava göçümü.**

aerotaktik, s. Fr. *aérotactique. biy.* Aerotaksi ile ilgili, aerotaksi halinde. [İng. Aerotactic].

aeroterapi, i. Fr. *aérothérapie. tıp.* Özellikle kronik akciğer hastalıkları *(tüberküloz, amfizem)*nın, hastanın çeşitli şekilde *(soğuk hava, dağ havası, deniz havası, komprime havası gibi)* havaya

gösterilmesi yoluyla tedavisi. [İng. Aerotherapy].
Eşanl. **Hava kürü.**

Aeta'lar, öz. ç.i. Filipin Negrito'ları için kullanılan Tagal'ca bir terim. Boyları ortalama 1,47 m.'dir; melezleşmiş veya kötü demografi şartları sebebiyle yok olmağa yüz tutmuşlardır; gitgide ilkel yaşama tarzını bırakıp göçebe ziraatiyle uğraşmakta, hatta pirinç tarlalarında ve maden ocaklarında çalışmaktadırlar

afanerit, i. *Fr. aphanérite.* Gözle görünür billürları bulunmayan iç asıllı kayaç.

aferist, -ti, i. — dalavereci, çıkarcı.

affetmek, f. — **affetmişsin sen onu,** *dey.* Senin bildiğin gibi değil, yanılıyorsun anlamında.

Afganlar, Afganlılar, öz. ç.i. Hint-Afgan kolundan ve Akdenizli dolikosefal ırkından bir halk. Peştu dili konuşurlar.

afinasyon, i. *kim.* Soy maddeleri arıtma.

afinite, i. — **3.** *kim.* Kimyasal ilgi; atomları bir arada tutan kuvvet. [İng. Affinity].

afis, i. — *Eşanl.* **Ası.**

afişe etmek, 2. *Eşanl* **Açığa vurmak, açıklamak.**

afiyet, i. —
~ bulmak, *dey.* İyileşmek.
~ üzere olmak, *dey.* Sağlıklı ve keyifli olmak.

aforozlamak, f. § **2.** *Eşanl.* **Dehlemek, haydamak, oksulamak, pasaportunu vermek, sepet havası çalmak, sepetlemek, sıpıtmak, yürütmek.**

aforozname, b.i. *arg.* Kovma belgesi: Afaroznameyi eline vermişler.

Afridiler, öz. ç. i. Afgan ırkından büyük aşiret, Peştu dilini konuşur. Doğu Afganistan dağlarında Hayber ve Kohat geçitleri dolaylarında göçebe olarak yaşarlar. Yüz bin kişi kadardırlar.

afridol, i. *kim.* Dezenfeksiyona yarayan organik bir cıva bileşiği.

Afrikaanca, i. *dilb.* Boer'lerin torunları tarafından konuşulan ve eskiden Kap Hollandacası veya Taal denilen Güney Afrika Cumhuriyeti'nin dili.

Afrikaander, i. Güney Afrika'da doğmuş veya orada uzun zaman oturmuş Hollanda asıllı beyaz adam.

Afrika-Asya veya **Afro-Asya,** s. Bir siyasî birim gibi ele alınan Afrika ve Asya için kullanılır.

Afrika-Brezilya, s. *jeol.* Afrika-Brezilya kıtası. Afrika ve Brezilya ile bunları Atlas Okyanusu'nun bulunduğu yerde birleştiren toprakların meydana getirdiği farz edilen kıta. *(Bu birleşme lehinde göze çarpan özellik, 200 milyon yıl önce permiyen devri sürüngenler favnasındaki bazı benzerliklerdir; ama bu başka türlü de yorumlanabilir).*

afrikantrop, i. *Paleont.* Doğu Afrika'da, Njarassa gölü yakınında Kohl-Larsen tarafından, 1935'te keşfedilen fosil. *(Africanthropus njarasensis pitekantrop ve sinantrop'a yakın, fakat Neandertal adamının bazı özelliklerini de taşıyan bir insan öncesi sayılır).*

afrizit, i. *aphrizite* < *Yun. aphrizein. mad.* Demirli turmalin'in bir türü.

afrikalsit, i. Bk. **Triolit.**

afrometre, i. **Fr.** *aphromètre.* Köpüklü sarap şişelerindeki karbondioksid gazının basıncını ölçmeye yarayan bir çeşit manometre

afrosiderit, i. **Fr.** *aphrosidérite. kim.* Demir bakımından zengin, kloridler sınıfından bir doğal silikat. [İng. Aphrosiderite].

afşar veya **avşar,** i. Oğuz Türklerinin 24 boyu arasında gerek sayıca, gerek oynadığı tarihî rol bakımından en önemli aşiretin adı.

aftoloz, i. **Fr.** *aphtholose* < *Yun. aphthios min.* Haüy tarafından glaserit'e ($K_3Na(SO_4)_2$) verilen ad.

aftonit, i. **Fr.** *apthonite* < *Yun. aphthonetos. min.* Panabazın bir türü.

afvilit, i. **Fr.** *afwillite. min.* Kalsiyum hidrat doğal silikatı.

Afyonkarahisar, öz. i. Türkiye'nin iç Batı Anadolu illerinden birinin ve merkezi olan şehrin adı *(kısaltılmışı Afyon'dur).*

agapanti, i. Çeşitli otsu bitkilerin saplarında gelişen uzun boynuzlu böcek. Bu cins kınkanatlılardan *Cerabmycideae* familyasında yer alır.

agmine, s. **Lat.** *agmen, agminis. patol.* Gruplanmış. *(Özellikle anormal deri elemanlarının gruplanması hakkında kullanılır).*

Agni'ler, öz. ç.i. Fildişi Sahili'nin zenci kavmi. Onbeş kabileden meydana gelir. Akantı dili ile akraba olan bir dil kullanırlar. Mükemmel çiftçidirler, taro, kakao ve ağaç yetiştirirler. Sağlam bir zevke dayanan plastik sanatlarıyla *(altın eşya, tunç heykelcikler)* ormanın diğer kavimlerinden ayrılırlar.

agonik, s. *Yun. a.* + *gonia.* Yeryüzüne çizilmiş oldukları varsayılan, coğrafî ve magnetik meridyenlerin birbirleriyle birleştiği noktalardan geçen iki hayalî çizgi. *(Bu çizgiler boyunca bir mıknatıs iğnesinin sapma açısı sıfır olduğu için. bu çizgilere agonik adı verilmiştir).*

agrandisman, i. —
~ yaptırmak, Büyütlmek: Geçen yıl çıkarttığım fotoğrafın agrandismanını yaptırmak istiyorum.

agrandisör, i. — *Eşanl.* **Büyülteç.**

agrariyen, i. ve s. **Fr.** *agrarien. ikt,* Eskiden, toprağın, bu toprakla tarım yapanlar arasında bölüşülmesi taraftarlarına verilen ad.

agriyon, i. *zool.* Agriyongiller *(Agrionidae)* familyasına giren kız böceklerine verilen genel bir ad. (**Lat.** *Agrion;* **İng.** ve **Fr.** *Agrion*); **• büyük ayaklı ~,** *zool.* Agriyongiller *(Agrionidae)* familyasından bir kız böceği türü. Gök mavisi renginde ve üzeri siyah lekeli olup su kenarlarında yaşar. (**Lat.** *Platycnemis pennipes;* **Fr.** *Agrion à large pattes).*

agriyongiller, ç.i. *zool.* Böcekler *(İncecta)* sınıfının, kızböcekleri *(Odonata)* takımına giren bir familyası. Oldukça büyük olan bu böceklerin kanatları enlidir. Su akıntıları boyunca görülürler. [**Lat.** ve **İng.** *Agrionidae;* **Fr.** *Agrionidés*].

agromiz i. **Fr.** *agromyze* < *Yun. agros, müzein.* Larvası çeşitli bitkilerde yaprakların ve sapların iç dokularını kemiren pek küçük bir sinek. *(Bu cins kısa antenli sikloraf ikikanatlılar cinsindendir).*

ağ, i. — § **12.** Genelliklè sürekli telefon bağlantılarıyla birbirine bağlanmış bilgisayar sistemi. [**İng.** Network; **Fr.** Réseau]. **•dallı akarsu ~ ı,** *hidr.* Bk. **Dallı. • damar tabaka ~ ı,** *anat. fizyol.* Bk. **Damar. • dip ~,** *balıkç.* Bk. **Dip. • döner ~,** Bk. **Döner. • eşölçülü ~,** *mat.* Bk. **Eşölçülü. • gizleme ~ ı,** *ask.* Bk. **Gizleme. • güvenlik ~ ı,** *tiy.* Bk. **Güvenlik. • istakoz ~ ı,** *balıkç.* Bk. **İstakoz. • kalkan ~ ı,** *balıkç.* Bk. **Kalkan².** **• yarım kalkan ~,** *balıkç.* Bk. **Kalkan².** **kamuflaj ~ ı,** *ask.* Bk. **Kamuflaj. • kelecek ~,** *bot.* Bk. **Kelebek. • Maliborda ~,** *den.* Bk. **Maliborda. • yıldız ~,** *komp.* Bütün bilgisayararın teker teker bir merkez bilgisayara bağlandığı ağ. [**Fr.** Réseau étoilé]. **• zincir ~,** *komp.* Bilgisayarların herhangi bir şekilde birbirine bağlandığı ağ. [**Fr.** Réseau maillé]. **• ~ ipliği,** *balıkç.* Bk. **İplik.**

ağa, i. — **~ nın alnı terlemezse ırgatın burnu kanamaz,** *at.* İşveren, birlikte çalışıp yorulmazsa, işçi var gücüyle işe sarılmaz. **• çuhadar ~,** *tar.* Bk. **Çuhadar. • Dârüssaâde ~ sı,** *tar.* Bk. **Dârüssaâde. • dört bölük ~ ları,** *tar.* Bk. **Dört. • girdap ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Girdap. • gönüllü ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Haseki. • haznedar ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Haznedar. • iç ~ sı,** *sosy.* Bk. **İç. • ihtisap ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **İhtisap. • Kaftan ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Kaftan. • kapı haseki ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Kapı. • kapı ~ sı,** Bk. **Kapı. • kantar ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Kızlarağası. • kiler ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Kiler. • koru ~ sı,** Bk. **Koru. • Rumeli ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Rumeli. • Saray ~ ları,** *teşk. tar.* Bk. **Saray. • selâm ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Selâm. • ~ kapısı,** Bk. **Kapı.**
~ borç eder, uşak harç, *at.* Efendisi para sıkıntısı içinde olup borç etse bile uşak halden anlamaz. Para sıkıntısı çekmedikleri zamanlardaki bol harcamayı sürdürür.

ağaç, -cı, i. — **~ ların hareketi,** *orm.* Bk. **Hareket. • ağaca dayanma kurur (çürür), adama (insana) dayanma ölür,** *at.* Hiç bir destek sürekli olmaz. Bunun için insan yapacağı işte başkalarının desteklenmesine güvenmemeli, yalnız kendi gücüne dayanmalıdır. **• çok sert ~ lar,** *mim.* Elma, armut, erik, zeytin, şimşir gibi çok sert keresteli ağaçlar. **• dantel ağacı,** *bot.* Bk. **Demir. • devrik ~ lar,** *trm.* Bk. **Devrik. • dev ~ lar,** Bk. **Dev. • egzotik ~ lar,** *mim.* Meşe, karaağaç, dişbudak, gürgen, kayın, kestane gibi sert keresteli ağaçlar. **• Sözdizimi ağacı,** *komp.* Yapısal bir zincir düzeninin uzlaşmalı gösterilişi; **• Sözdizimi ağacının araştırılması,** sözdizimsel çözümlemenin konusudur. [**İng.** Syntactical tree; **Fr.** Arbre syntaxique]. **• yumuşak ~ lar,** *mim.* Ihlamur, kavak, çınar, söğüt gibi kerestesi yumuşak olan ağaçlar.
~ çivi, *tekn.* Bk. **Çivi.**
~ domatesi, *bot.* Bk. **Domates.**
~ fundası, *bot.* Bk. **Funda.**
~ kökünden yıkılır, *at.* Ayrıntıların değişmesiyle bir düzen bozulmaz. Düzenin yıkılması, temelin yıkılmasıyla olur.
~ meyvası olunca başını aşağı salar, *at.* Faydalı eser veren, erdem ve bilgi ile donanmış olan insan, kimseye yüksekten bakmaz, alçak gönüllü olur.
~ mantarı, ağaçta biten parazitli mantarlara verilen ad. Özelliği, şapkasında ve birbirine kaynaşmış sporlu tüplerindedir. *(Kavmantarıgiller tipi).*
~ matkabı, *mar.* Bk. **Matkap.**
~ olmak, *arg.* Bir yerde ve ayakta çok beklemek: *Nerdesin yahu bu saate kadar? Seni bekleye bekleye ağaç olduk.*
~ testi, *psik:* Deneğe ağaç resmi çizdirmeğe dayanan tarımsal test.

~ **topu,** *ask.* On altıncı yüzyılda, kale kapılarını kırmak için kullanılan bir çeşit silâh.
~ **vidası,** *döş.* Ağaca kolay girmesi için uca doğru sivriltilmiş bir vida türü.
~ **yaprağıyla gürler (güzeldir),** *at.* İnsan akranı, yakınları, yandaşları ile varlığını gösterir, önemli işler yapar. Bunlar olmazsa cılız ve güçsüzdür.
Eşanl. **Yalnız taş duvar olmaz, Bir elin nesi var, iki elin sesi var. Yalnız kalanı kurt yer. Yalnızlık Allah'a mahsustur (yaraşır).**
~ **yaş iken eğrilir,** *at.* Bk. **Ağaç taze iken eğilir.**

ağaçdelen, i. Yuva yapmak için ağaçları oyan böcek.

ağaçkakan, i. — **orta alaca ~,** Bk. **Orta.**

ağartma, i. — § **2.** *kim.* Klorlu bileşikler, oksijenli su veya optik aklatıcılar kullanılarak yapılan renk açma işlemi. [İng. Bleaching; Fr. Blanchiment].
Eşanl. **Kastarlama.**

ağdalı, s. — **durağan ~,** *fiz.* Dış etmenlerin etkisiyle ağdalılığı değişmeyen veya pek az değişen bir maddeyi belirtmek için kullanılır: Metilsilikonlar durağan ağdalı maddelerdir ve bu nedenle yağlayıcı nitelikleri çok yüksektir.

ağıl, i. — **gün ~ ı,** *astr.* Bk. **Gün.**

ağır. —
~ **aydın zeybeği,** *folk.* Bk. **Zeybek.**
~ **bar,** *folk.* Doğu illerinden Kars'ta, davul zurna eşliğinde erkekler tarafından oynanan bir bar.
~ **basar, yeğni kalkar,** *at.* **a)** Ağır başlı kişiye herkes saygı gösterir. Ağır başlı olmayan her şeye burnunu sokar, kimseye kimse önem vermez. **b)** Ağır başlı insan, oturaklılığından, hafif insan, farfaralığından belli olur. **c)** Değerli kişi, herkesin beğendiği eylemi gerçekleştirince değersiz kişinin daha önce yaptıkları etkisiz kalır.
~ **derecede geri zekâlılar,** i. *eğt.* Zekâ bölümü türlü ölçeklerde sürekli olarak 40 ile 45'in altında olanlar. [İng. Trainable mentally retarded; Fr. Retardés mentaux].
~ **git ki yol alasın,** *at.* Tuttuğu yolda ilerlemek isteyen ağır ağır, ama güvenilir adımlarla yürümelidir.
~ **govent,** *folk.* Bk. **Govent.**
~ **halay,** *folk.* Bk. **Halay.**
~ **hıyanetler,** *huk.* Bk. **Hıyanet.**
~ **iletim yolları,** *anat.* Ağrı duyumunu beyine ileten sinirler.
~ **işitme,** *patol.* Bk. **İşitme.**
~ **kapatım,** *huk.* Cezalıya, kapatımevinde kapatım yoluyla veya öbür kapatım cezalarından ayrı biçimde cezasını çektirme.
~ **kılıç,** Bk. **Kılıç.**
~ **otur ki bey (ağa, molla) desinler,** *at.* Hoppalık züppelik etme, ağır başlı ol ki büyüğümüz diye sana saygı göstersinler.
~ **öğrenen,** *psik.* İçinde bulunduğu bir topluluğun çoğunluğundan daha çok çaba ve zaman harcayarak daha az öğrenen (kişi). [İng. Slow-learning].
~ **suç,** *huk.* Bilerek ve kötü bir amaçla işlenen ve kişilerin veya toplumun töresini doğrudan doğruya bozmaları nedeniyle, cezaları ağır olarak gösterilen suçlar. [İng. Crime, felony, offence, misdemeanour; Fr. Crime et délit].
~ **suça girişme,** *huk.* Bir kişinin işlemeyi amaç edindiği bir ağır suçu işlemeye başlayıp da onu tamamlamak için gerekli bulunan yürütme davranışlarını, elinde olmayan engeller dolayısıyla tamamlayamaması veya yürütme davranışlarını tamamladığı halde ağır suçun kimi engeller yüzünden ortaya çıkmaması. [İng. Attempt; Fr. Tentative].
~ **suç atma,** *huk.* Bir kimsenin, suçsuz olduğunu bildiği başka bir kişiye ağır suç yüklemesi. [İng. Calumny, libel, slander; Fr. Imputation calomnieuse, calomnie].
~ **suçlara ilişkin davalar,** *huk.* Ölüm, ağır kapatım ve beş yıldan çok kapatım cezalarını gerektiren ağır suçlara ilişkin davalar.
~ **suç uydurma,** *huk.* Bir kimsenin işlenmediğini bildiği bir suçu, kovuşturma yapmakla görevli olan bir yetkili kata, işlenmiş gibi bildirmesi veya işlenmeyen bir suçun işlerini kovuşturmaya başlanabilecek aşamada uydurması. [İng. Calumny, libel, slander; Fr. Imputation calomnieuse, calomnie].
~ **su,** *kim.* ve *fiz.* Bk. **Su.**
~ **taş batman döver (yerinden oynamaz),** *at.* Ağır başlı kişi kimsenin oyuncağı olamaz. Onu hırpalamaya kimsenin gücü yetmez.
~ **tavas zeybeği,** *folk.* Bk. **Zeybek.**
~ **terekeme,** *folk.* Bk. **Terekeme.**
~ **vergi,** *ikt.* Ağır bir akçalı yük getirdiğinden kişiyi çalışmaktan uzaklaştıran, üretimi azaltan zorlayıcı nitelikteki vergi. [İng. Repressive tax; Fr. Impot répressif].
~ **ve sakıncalı işler,** *ikt.* Yasasında ve tüzüğünde belirtildiği gibi yapımı yoğun insan gücü ile sağlanabilen veya dokuncalı sonuçlar ortaya çıkarması bakımından yapımlarında büyük sakınca ve uyanıklığı gerektiren işler. [İng. Dangerous and difficult labours; Fr. Travaux dangeraux et difficiles].

ağırlık, -ğı, i. ~ **dingil ağırlığı,** *otom.* Bk. **Dingil.** • **görünen ağırlık,** Bk. **Görünen.** • **gözlem ağırlığı,** *astr.* Bk. **Gözlem.** • **gros ~,** *hava.* Uçağın mürettebatı, yakıtı, donanımı, yük ve yolcusu ile birlikte toplam ağırlığı. [İng. All-weight]. • **iskandil ağırlığı,** Bk. **İskandil.** • **karşı ~,** *radyotekn., mek.* ve *inş.* Bk. **Karşı.** • **müsaade edilebilir gros kalkış ağırlığı,** *hava.* Uçağın emniyetle kalkış yapabileceği maksimum gros ağırlık. *(Bu ağırlığa çalışma ağırlığı, yakıt ağırlığı ve yük ağırlığı dahildir).* [İng. Allowable gross take-off weight].
~ **ilkesi,** *mal.* Gümrük beyannamesinde mal ağırlığının vergiye temel alınması. [İng. Specific basis; Fr. Base spécifique].
~ **sınırı,** *ikt.* Ağırlığın ulaşabileceği en üstün sınır. [İng. Limit of weight; Fr. Limite de poids].
~ **üzerinden alınan gümrük,** *ikt.* Ağırlık üzerinden hesaplanan gümrük vergisi. [İng. Specific duty; Fr. Droit spécifique].

ağır, i. —
~ **söylevi,** *ed.* Ünlü bir ölüyü anmak ve övmek için düzenlenen törende okunan söylev. [İng. Funeral oration; Fr. Oraison funèbre].

ağız, i. — **ağzı kara,** § **3.** *tasav.* Bektaşiliğe mensup olmayanlar için kullanılan bir deyim. • ~ **da sakız etmek,** *dey.* Birşeyi tekrarlayıp durmak. • ~ **da tükürük kurumak,** *dey.* Çok söylemek, ikaz etmek, ama sözünü dinletememek. • ~ **dan ağıza,** *dey.* Biri diğerine söyleyerek. • ~ **dan ağıza solunum,** Bk. **Solunum.** • ~ **dan artma,** *dey.* Bk. **Herkesin ağzında olan.** • ~ **eğri, gözü şaşı ensesinden (arkasından) belli olur (bellidir),** *at.* Bir kişinin tutum ve davranışları o kişide bir takım kusurlar bulunduğunu gösterir. • ~ **kara dili pas,** *dey. Sövgücü,* kötü kötü konuşan, arabozucu. • ~ **kara şom ağızlı,** *dey.* Kötü sözler söyleyen, arabozucu. • **ağzı söze yakışmak,** *dey.* Güzel konuşabilmek. • **ağzına göre olmamak,** *dey.* Hakkından gelinecek gibi olmamak. • **ağzına kemik atmak,** *dey.* (Birine) sus payı vermek. • **ağzına tıkamak,** *dey.* Susmağa zorunlu kılmak. • **ağzında mercimek durmamak,** *dey.* Sır saklayamamak. • **ağzından dolma,** *dey.* Şundan bundan edinilmiş olan bilgi. • **ağzından kaçmak,** *dey.* Boş bulunup söylenmemesi gerekeni söyleyivermek. • **ağzının kalayını vermek,** *dey.* Karşısındakinin haddini bildirmek. • **ağzının kaytanını çekmek,** *arg.* Şom ağızlı olmak: *Ağzının kaytanını çek! Eski vakitler geçti.* • **boşalma ağzı,** *mim.* Bir suyun döküldüğü boru ağzı. • **ağzının patavatı olmamak,** *dey.* Rasgele konuşmak aklına geleni söylemek. • **çıkış ağzı,** *trm.* Bk. **Çıkış.** • **dizgin ağzı,** *binic.* Bk. **Dizgin.** • **döküm ağzı,** *met.* Bk. **Döküm.** • **frengi ağzı,** *den.* Bk. **Frengi²**. • **giriş ağzı,** *trm.* Bk. **Giriş.** • **gözenek ağzı,** Bk. **Gözenek.** • **havza ağzı,** *tekn.* Bk. **Havza.**
~ **diyapazonu,** *müz.* Bk. **Diyapazon.**
~ **kenar,** *ciltç.* Bk. **Kenar.**
~ **lâcı,** *ecz.* Bk **lâç.**
~ **paça,** *arg.* Keyifli, neşeli, sevinçli: *Paçozu tavladın ya, ağzın paça artık.*
~ **sadistliği,** *psik. (Freud)* Isırma veya ısırarak yok etmeye karşı duyulan bilinçsiz istek. [İng. Oral sadism; Fr. Sadisme oral].
~ **sadistliği dönemi,** *psikan.* Ağızcıl dönem içinde **K. Abraham** tarafından ayırt edilen ve emme eylemindeki ağız etkenliğinin ardından gelerek ağızcılık kayıtlarında arzunun belirdiği anla çakışan dönem. [Fr. Stade sadique-oral].
~ **saldırganlığı,** *psik. (Freud)* Ağızcıl ısırma döneminin yüceltimesi sonucu olarak saldırganlık, imrenme, hırs, başkalarını sömürme gibi kişilik özellikleri gösterme. [İng. Oral-agressivity].
~ **ve diş sağlığını koruma,** Bk. **Sağlık.**
~ **yer yüz utanır,** *at.* Armağan alan kişi, armağanı verenin dileğini yerine getirmemeye utanır, işini yapar.

ağızlaşma, i. — **mide ~ sı,** *cerr.* Bk. **Mide.** • **mide bağırsak ~ sı,** *cerr.* Bk. **Mide.** • **mide boş bağırsak ~ sı,** *cerr.* Bk. **Mide.** • **mide onikiparmak bağırsağı ~ sı,** *cerr.* Bk. **Mide.**

ağızcıl, s. —
~ **bağımlılık,** *psik. (Freud)* Ana kucağında ve onun memesinden sağlanan güçlü doygunluğun verdiği güvenliği yeniden ele geçirme özlemi.
~ **dönem,** *psikan.* Libidonun evriminde, bebeğin bütün zevkini beslenmeden, ağız ve dudakların oynamasından almasıyla nitelenen ilk dönem. [İng. Oral Stage; Fr. Stade oral].
~ **kaygı,** *psik (Freud)* Sevgecin ağızcıl gelişim döneminde yarattığı kaygı.
~ **kişilik,** *psik. (Ruhsal çözümleme)* Süt çocukluğu döneminde emzirilmeyle sağlanan haz ve doygunluğa tutkunluğun sonucu olarak geliştiği ileri sürülen bencil kişilik. [İng. Oral character].

ağızlık, i. — **dam ağızlığı,** *döş.* Bk. **Dam.** • **fiskiye ağızlığı,** Bk **Fiskiye.** • **kın ağızlığı,** Bk **Kın.**

gülü, Bk. **Gül.**

ağkıran, i. *entom.* Yuvasını örülü toraklar üzerine kurarak örümceklerle beslenen küçük ,siyah bir örümcek yiyici; özellikle Akdeniz bölgesinde yaşar. *(Bu cins zarkanatlıların pompilusgiller'inde yer alır).*

ağlamak, f. — **ağlatan gülmez,** *at.* Başkasına zulmeden kimsenin kötülüğü yerde kalmaz, kendisine döner. Onu da ağlatırlar.

ağlatı, i. *ed.* Konusunu söylevsel veya tarihsel kişilerin yaşamından alan, korku ve acıma duyguları uyandırmak amacı güden, genellikle bir yıkımla sonuçlanan, koşuk biçiminde oyun. [**İng.** Tragedy; **Fr.** Tragédie].
Eşanl. **Trajedi.**

ağ. örgü, b.i. *mim.* Taşları ağ şeklinde yerleştirilmiş duvar örgüsü.

Ağrı, öz. i. *coğr.* Türkiye'nin Doğu Anadolu'daki illerinden biri.

ağrı, i. —
~ **kesen,** *ecz.* Beyindeki ağrı duyma merkezlerini ve o merkezlere giden yolları uyuşturan ilâçlara denir.
~ **merkezi,** *anat.* Ağrı duygusunun beyindeki merkezi.

Ağrı ili, öz. i. Doğu Anadolu'da, adını Ağrı dağından alan il.

ağ. tabaka, b. i. —
~ **ayrılması,** *tıp.* Damartabakanın bazı urlarında beliren kanamalar veya ilerlemiş miyopluk halleri yüzünden ağtabakanın, damartabakasından ayrılması. [**İng.** ve **Fr.** Ablatio retinae].
~ **fırfırisi,** *tıp.* Bk. **Fırfırı.**
~ **uyumu,** Gözün çevresindeki ışık şartlarına tam uyumu. [**İng.** Retinal adaptation].
~ **yarışması,** *psik.* İki gözden her birinin ayrı ayrı alanlara bakması sonucu olarak birleştirici bir tasarının gelişmemesi yüzünden renklerin düzensiz görünmesi. [**İng.** Retinal rivalry].

Ağustos, öz. i. ~ **ta beyni kaynayanın zemheride kazanı kaynar,** *at.* Yazın sıcak günlerinde tarlada çalışan kişi, zahiresini kazanır, kışın soğuk günlerinde geçim sıkıntısı çekmez.
~ **ın yarısı yaz, yarısı kış,** *at.* Ağustos ortalarında yaz sıcakları azalır, serinlik başlar.
~ **ta yatanı zemheride büğelek tutar,** *at.* Yazın *(fırsat elde iken)* çalışıp kazanmayan kişi, kışın *(çalışma olanağı elden gittikten sonra)* sıkıntılar içinde kıvranır. *Eşanl.* **Ağustosta gölge kovan, zemheride karnın ovar. Yazın gölge hoş, kışın çuval boş.**

ah, ünl. — ~ **ı kalmak,** *dey.* İlenmesi birisinin üzerinde kalmak. • **ahfeşin keçisi gibi başını sallamak,** *dey.* Her söylenene anlamadan kafa sallamak. • ~ **(of) deme ağyar duyarsa oh der,** *dey.* Halinden yakınıp da düşmanlarını sevindirme anlamında.
~ **edip ah işitmek,** *dey.* Daima feryat ve yakınma halinde bulunmak.
~ **yerde kalmaz,** *at.* Bk. **Mazlumun ahı, indirir şahı, kimsenin ahı kimsede kalmaz.**

ahıbaba veya **ahibaba,** *teşk. tar.* Yeniçeri ocağının kaldırılmasına kadar, esnaf loncalarının başındaki ihtiyarlara verilen resmî unvan.

ahlâk, i. — **kapalı** ~, *ahl.* Bk. **Kapalı.**
duygu ~ **ları,** *ahl.* Bk. **Duygu.** • **duygudaşlık,** ~, *ahl.* Bk. **Duygudaşlık.** • **geçici** ~, *ahl.* Bk. **Geçici.**
~ **eğitbilimi,** *eğt.* Genel ahlâk ilke ve kurumları ile uğraşan, ahlâkın eğitimle olan ilişkileri üzerinde duran eğitbilim dalı.
~ **ilkesi,** *fels.* a) Ahlâksal olanın temel ilkesi; b) tek tek kişilerin ahlâksal eylemlerindeki ilke. [**İng.** Moral principle; **Fr.** Principe morale].
~ **olgunluğu,** *eğt.* Bir kimsenin veya bir topluluğun ahlâk ilkelerine göre doğru ve yanlış davranışlar konusunda usa uygun kararlar verebilmesi için erişmesi gerekli gelişme düzeyi. [**İng.** Moral maturity; **Fr.** Maturité morale].
~ **öğretisi,** *fels.* Ahlâksal yaşama ve yelemenin yasaları, biçimleri ve ilkelerini araştıran bilgi dalı.
~ **sosyolojisi,** — [**Fr.** Sociologie morale].
~ **yasası,** *fels.* Ahlâk eylemlerini belirleyen, kendine uyulması ahlâk açısından gerekli olan genel geçer kural.

ahlâkî, i. —
~ **kısıtlama,** *sosy.* Bk. **Kısıtlama.**
~ **sorumluluk,** *fels.* Bir insanın kendi eylemlerinin sorumluluğunu taşıyabilmesi yeteneği.
~ **ülkü,** *sosy.* Aktöresel yetkinlik örneği sayılan bir arada bulunduğu tasarlanan özelliklere, aktöresel niteliklere ve bunları gerçekleştiren davranışlara ilişkin anlayış. [**İng.** Moral ideal; **Fr.** Idéal morale].
~ **yargı,** *sosy.* Bireylerin, örgütlerin, halkların eylem ve davranışlarının aktöre açısından değerlerini dile getiren yargı. [**İng.** Moral judgment; **Fr.** Jugement de morale].

ahmak, -ğı, s.
~ **iti yol kocatır,** *at.* Bk. **Akılsız iti (köpeği) yol kocatır.**
~ **(şaşkın) misafir ev sahibini ağırlar,** *at.* Misafiri ağırlamak ev sahibine düşer. Ama şaşkın misafir bunun tersini yapar. Başkasının görev ve yetkilerini üzerine alan böyle ahmaklar başka konularda da görülür.

ahşap, -bı, s. — **dolma** ~, *ağ. iş.* Bk. **Dolma.** • ~ **duvar,** Bk. **Duvar.**

ahtu, i. *arg.* Cimağ.
Eşanl. **Enjeksiyon natural, hanış, tıngırtı.**

ainalit, i. **Fr.** *ainalite, ainalithe, min.* Tantallı kasiterit çeşidi.

ajitasyon, i. — § 5. *sosy.* Kışkırtma, tahrik.

aile, i. — **iğreti** ~, *sosy.* Bk. **İğreti.**
~ **bilgisi,** *eğt.* Öğrencilere günlük ev işlerini yapmanın yollarını öğretmek, mutlu bir aile düzeni için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazandırmak ve onların aileye bağlılık duygularını güçlendirmek amacıyla ilk ve ortaokullarda okutulan ders. [**İng.** Home-making; **Fr.** Arts ménagers].
~ **desteği,** *sosy.* Bk. **Destek.**
~ **eğitimi,** *eğt.* **a)** Aile kurmuş olan kadın ve erkeklere, aile mutluluğunu gerçekleştirmek ve artırmak için gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak üzere verilen eğitim; **b)** Aile kurmaya aday genç ve yetişkinlere onların iyi birer ana veya baba olmalarını sağlamak amacıyla okullarda ve okul dışındaki kuruluşlarda verilen eğitim.
~ **harcırahı,** *ikt.* Memurun, atama, nakil ve isten çıkarılması hallerinde kendisi tarafından ailesi sağananlardan evlâtlar ve ebeveyn için memura «Harcırah Kanunu» uyarınca verilen yolluk ödeneği ve gündelikler.
~ **ödencesi,** *ikt.* Gereksemeye göre ücret ilkesinden gidilerek işçinin geçindirmekle yükümlü bulunduğu kişilerden her biri için ücretinin belirli bir bölümünün artırılmış olarak ödenmesi. [**İng.** Family indemnity; **Fr.** Indemnité familiale].
~ **planlaması,** *ikt.* ve *siy.* Bk. **Planlama.**
~ **salkım,** *psik.* Aile üyelerinin sayı, yaş, cinsellik, kişilik özellikleri ile bireyler arasındaki bağların durumunu gösteren salkım biçiminde yapılmış şema.
~ **sigortası,** *ikt.* Aile reisinin vakitsiz ölümü halinde geride bıraktığı ailesine belirlenen süreyle önceden saptanmış nisbette irad verilmesini ve sürenin sonunda sigortalı tutarın ilgililere ödenmesi koşulunu taşıyan sigorta türü.
~ **toplumbilimi,** *sosy.* Toplumlarda, toplumsal kümelerde aile kurumunun toplum bütünü içindeki yeri ile oluşum, işleyiş ve değişimini düzenlikleri içinde inceleyip açıklamayı amaçlayan toplum bilim kesimi.
~ **yolluğu,** *ikt.* Görevlinin atanması, işyerinin değiştirilmesi ve işten çıkarılması gibi nedenlerle geçindirmekle yükümlü bulunduğu kişilere yasasına göre verilen yolluk.

ak, s. — **göz** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Göz.** • ~ **büyü,** *etn.* Uygulama bakımından insanın ve toplumun iyiliğine yönelen büyü. [**İng.** White magic; **Fr.** Magie blanche].
~ **çizgi,** *anat.* Bk. **Çizgi.**
~ **deri,** *deric.* Bk. **Deri.**
~ **göt (don, bacak), kara göt (don, bacak) geçit başında (hamamda) belli olur,** *at.* Aynı sınavı geçirecek olanlardan kimin iyi, kimin kötü durumda olduğu sınav sonunda belli olur.
~ **köpeğin (itin) pamuk pazarına (pamuğa, pamukçuya) zararı vardır,** *at.* Kötü şey, görünüşte iyi şeye benziyorsa iyi şeyin değeri azalır.
~ **tahta,** *sp. (bisiklet)* Varış çizgisinin doğrultusunda, çim alana yerleştirilmiş 1 × 2 m. boyutlarında ak tahta. [**Fr.** Panneau blanc].

akaç, i. — *Eşanl.* **Diren.**

akaçlama, i. — § 2., *döş.* Yeraltı sularını toplayan döşem. [**İng.** ve **Fr.** Drainage § 3. *met.* Kullanılmış çözeltileri işletme ortamından akıtarak uzaklaştırma işlemi. [**İng.** ve **Fr.** Drainage].
Eşanl. **Drenaj.**

akademi, i. — **güzel sanatar** ~ **si,** *eğt.* Bk. **Güzel.**
~ **kartonu,** Yağlı boya için tutkal ile hazırlanmış resim kartonu. [**İng.** Academy board].

akalem, b. i. *teşk. tar.* Osmanlı İmparatorluğunun yedi saltanat sancağından biri.
~ **ağası,** *teşk. tar.* Sol ulufeciler ağasına verilen ad.

akantekinus, i. *acanthechinos. zool.* Sığ böğürlerindeki büyük iğneli dikenlerle dikkati çeken bir kabuklu. *(20-60 m. arasındaki derinliklerde yaşar. Bu cins emfibodlardan akantonozomitler familyasına girer).*

akantikon, i. *Yun. akanthos, min.* İskandinavya'da bulunan bir epidot cinsi.

akantodlar, ç. i. *zool.* Birinci zaman fosil balıklar takımı iskeletleri kıkırdaksı, pulları ganoyid gibi kemikleşmiş. (Başlıca cinsleri: *Acanthodus, diplacanthus, climatius.* Hepsi de küçük boy balıklarıdır).

akantoglos, i. **Fr.** *acanthoglosse. zool.* Yeni Gine ve Salavati adasının pek ilkel bir dağ memelisi. Akantoglos'un derisi dikenlidir, solucan veya karıncaları kapmağa yarayan uzun bir gagası vardır; uzunluğu, gaga dahil 70 sm. kadardır. Dişisi tek yumurta yumurtlar ve karnındaki cepçikte kuluçkalandırır. *(Bu cins ancak iki türü kapsar ve tekdeliklilerin alt sınıfına girer).*

akantotiris, i. **Fr.** *acänthothyris. zool.* Dikenli kabuk taşıyan bir kolsu-ayaklı. *(Rinkonelagiller. Jura devri).*

akar, i. —
~ **mallar,** *ikt.* Sıvı durumundaki mallar. [**İng.** Wet goods; **Fr.** Matières liquides].

akardit, i. **Fr.** *acardite. tekn.* Nitrosellülozlu itici barutlarda kullanılan stabilleştiriciler ailesi.

akarsu, i. — **enine** ~, *coğr.* Bk. **Enine.** • ~ **ya inanma, el oğluna dayanma,** *at.* Akışı ne kadar yavaş olursa olsun, akar suya girmek tehlikelidir. İnsan sürüklenip, burgaca rastlayıp boğulabilir. Bunun için birkaç beğenilir durumuna bakıp el oğluna güvenmek doğru değildir. Anlaşamayacağınız, sizin için zarara yol açan tutumları bulunabilir.
~ **çukurunu kendi kazar, (su yatağını bulur),** *at.* Bir şeyler yapma isteği ve gücü bulunan kişi, uygun bir çalışma yönü ve alanı bulur.
~ **hidrolojisi,** Bk. **Hidroloji.**

akaryakıt, b.i. —
~ **kredisi,** *ikt.* Tam bir ziraî âlet ve malzemesi olan çiftçilere ziraî âlet ve makineleri için muhtaç oldukları akaryakıtı sağlamak için tarım sahalarının dekarına hesap edilerek açılan tarımsal kredi çeşidi.

akaryoz, i. *Fr. acariose.* Bir akarien'in *(sarcoptes scabiei)* sebep olduğu, çoğu zaman deride görülen ve insanlarla hayvanlarda rastlanan hastalık. Akaryoz özellikle arıların solunum sisteminde beliren bulaşıcı hastalığın adıdır. Trakalara *(ilk çift)* girerek orada çoğalan bir cins akarien *(acarapis woodi),* açtığı yaralarla arıların zayıflamasına ve ölümüne sebep olur. *(Bu hastalıkla, arılara zarar vermeksizin akarien'leri öldüren buharlarla kovanları tütsüleyerek mücadele edilir. Ne var ki, hastalığa tutulan arı oranı yüzde 50'yi geçiyorsa, oğulu boğarak imha etmek ve kovanı yakmak gerekir).* [**İng.** ve **Fr.** Acariose].

akar mazısı, i. Bir uyuz böceği larvası yüzünden bitki üzerinde meydana gelen mazı *(örn: armut ağacı ve asmada görülen mazılar).*

akbörk, b.i. *kıyf.* Beyaz keçeden bir çeşit başlık.

akciğer, i. — ~ **e hava verme,** *ted.* Bk. **Hava.**
~ **habronemozu,** Bk. **Habronemoz.**
~ **hilus gölgesi,** *tıp.* Bk. **Hilus.**
~ **kanseri,** *tıp.* En sık görülen ve en tehlikeli kanserlerden biri.
~ **kollapsı,** *tıp.* Hava yollarının tıkanması *(büzülmesi).*

akçalı, s. —
~ **bütçe,** *ikt.* Gelecek bir dönemde elde edilecek ve harcanacak para niceliği üzerinde yapılan oranlama. [**İng.** Budget of money; **Fr.** Budget d'espèces].
~ **kasabın gerisine kaçar masadı,** *at.* Kafası çalışmayan kimse, elindeki fırsatı kullanmak şöyle dursun, onun kendi aleyhine işlemesine yol açar.
~ **durum,** *ikt.* Genel yöntemlere göre hazırlanmış bir dengelemde görülen varlık ve borçlar. [**İng.** Financial position; **Fr.** Etat de fortune].
~ **hak,** *huk.* Eserle ilgili olarak eser sahibine veya hak sahiplerine tanınan bir bedel istenmesine temel olan hak. [**İng.** Financial right; **Fr.** Droit pécuniaire].
~ **hakkın aktarımı,** *huk.* Yapılan bir sözleşme ile ve sözleşmede yer alan koşullarla, hakkın başka birine bırakılması. [**İng.** Transfer of pecuniary right; **Fr.** Cession de droit pécuniaire].
~ **hakkın iyesine dönmesi,** *huk.* Herhangi bir nedenle başkasına verilmiş olan hakkın, bu nedenlerin ortadan kalkması ile eser sahibine dönmesi.
~ **inanca,** *ikt.* Para ile karşılanan inanca. [**İng.** Pecuniary guaranty; **Fr.** Garantie pécuniaire].
~ **işler,** *ikt.* Devlete ilişkin gelirlerin gerçekleştirilmesi, yükümlülerinden alınması ve kamu hizmetleri için yapılacak ödeme ve giderlerin karşılanması gibi işlemlerle uğraşan bilimsel ve tutumsal bölüm. [**İng.** ve **Fr.** Finance].
~ **rapor,** *ikt. a)* İşletmenin çalışma sonuçları ve akçalı durumu hakkında düzenlenen rapor; b) Açıklamalı dengelem, kâr ve zarar sayışımı. [**İng.** Financial report; **Fr.** Rapport financier].
~ **yıl,** *ikt.* Bk. **Malî yıl.**
~ **tekel,** *ikt.* Akçalı amaçlarla gelir sağlamak üzere hükümetçe bazı maddeler alıp satmak için kurulan tekel. [**İng.** Fiscal monopoly; **Fr.** Monopole fiscal].
~ **vergi,** *mal.* Devletçe gelir sağlamak amacı ile konulan gümrük vergisi. [**İng.** Fiscal duty, revenue duty; **Fr.** Droit fiscal].
~ **yatırım,** *ikt.* Yeni bir anamal malının oluşumuna yol açmayan yatırım (kurulmuş bir fabrika alımı gibi).

akçe, i. — ~ **si ucuz olmak,** *dey.* Bk. **Eli açık olmak.** • **çürük** ~, *nüm.* Bk. **Çürük.** • **düzen** ~ **si,** *tar.* Bk. **Düzen.** • **hizmetkâr hüccet** ~ **si,** *mal. esk.* Bk. **Hüccet.** • **ihtiyat** ~ **si,** *ikt.* Bk. **İhtiyat.** • **istarya** ~ **si,** *den.* Bk. **İstarya** • **kan** ~ **si,** *huk.* Bk. **Kan.**

akçılık, -ğı, i. *psik.* Bk. **Akşınlık.**

akdağ keçisi, Kayalık dağlarda yaşayan bir yaban keçisi *(Oreamnos montanus).* Öküzgillerden beyaz tüylü, kambur cıdavlı, geriye dönük ufak siyah boynuzlu bir gevişgetirendir.

akdî, s. —
~ **inhisar,** *ikt.* Ayni mal piyasasında, çalışan müesseselerin aralarında anlaşarak rekabeti ortadan kaldırmaları ile doğan inhisar.
~ **kusur,** *ikt.* Akdî bir ödevin bile bile veya savsama suretiyle bozulması.
~ **nesep,** *huk.* Bk. **Nesep.**

akdiken örümceği, b.i. *zool.* Meyve zararlısı. Şeftali, ayva, kiraz gibi ağaçlara dadanır, yaprakların özsuyunu emer. Emilen kısımlar aklaşır, zarar ilerleyince yapraklar dökülür, meyveler çıplak kalır. Mücadelesi çeşitli ilâçlarla yapılır. [**Lat.** *Tetranychud irennensis*].
Eşanl. **Akdiken kırmızı örümceği.**

akıcı, i. —
~ **sınai faaliyetleri,** *ikt.* Özellikle kitle halinde üretim yapan endüstri işletmelerinde üretim faaliyetinin arasız ve akıcı bir biçimde akışı anında üretiminin tamamlanması işlemi.
~ **uyum,** *ed.* Ses kakışması bulunmayan güzel yazılardaki tatlı ses.

akıl, i. — **akla gelmeyen (gelen) başa gelir,** *at.* İnsanın başına öyle şeyler gelir ki daha önce böyle bir şey olacağı akla gelmez. • **aklı başka yerde olmak,** *dey.* Düşünülmesi gereken şey üzerinde durmayıp başka şey düşünmek. • **aklı başta olmamak,** *dey.* Normal ve iyi düşünememek. • **aklı fikri bir şeyde olmak,** *dey.* Düşüncelerini yalnız bir şey üzerinde toplamak. • **aklı yumurta sarısıyla beslenmek,** *dey.* Akıllı olmak. • **aklının kıyısından bile geçmemek,** *dey. (Birşeyi)* Hiç düşünmemiş olmak. • **aklına geleni işleme, her ağacı taşlama,** *at.* Sonunu düşünmeksizin aklına gelen her işi yapan, herkese sataşan kişi, bu tutumunun büyük zararlarını görür. ☆ *Eşanl.* **Her deliğe elini sokma.**
~ **bâliğ olmak,** *dey.* Bulûğ çağına girmek.
~ **başa sıçramak,** *dey.* Birden uyanmak farkına varmak.
~ **fikir ermek,** *dey.* Herşeyi anlayacak yaşta ve durumda olmak.
~ **(baht) olmayınca başta, ne kuruda biter, ne yaşta,** *at.* Bk. **Baht olmayınca başta ne kuruda biter ne yaşta.**
~ **muayenesi,** *tıp.* Bk. **Muayene.**
~ **olmayınca ne yapsın sakal?,** *at.* Kişi sadece yaşlanmakla olgunlaşmaz. Akılsızca, çocukça işler yapar.
~ **sağlığını koruma,** Bk. **Sağlık.**

akıllı, s. — ~ **nız kimi öndeki zincirli,** *dey.* Hepsi deli anlamında.
~ **köprü arayıncaya dek deli suyu geçer,** *at.* Tedbirli kişi, istediği şeyi elde etmek için sağlam yol arar. Bunun için de sonucu olmakta gecikir. Atak kişi ise tehlikeyi göze alarak işe girişir ve çabuk sonuç alır.
Eşanl. **Akıllı düşününceye kadar deli oğlunu everir.**
~ **oğlan neyler ata malını, akılsız oğlan neyler ata malını, (Hayırlı evlât neylesin malı, hayırsız evlât neylesin malı). (Oğlum deli malı neylesin, oğlum akıllı malı neylesin),** *at.* Bir baba çocukarına mal bırakmalıyım diye düşünmemelidir. Çocuk akıllı ise malı kendisi kazanır; baba malına gerekseme duymaz. Akılsız ise, babası ne denli mal bırakırsa bıraksın, altından girer, üstünden çıkar, malsız kalır, bu duruma göre babanın ona mal bırakması gerekmez.

akılsız, s. —
~ **köpeği yol kocatır, (ahmak iti yol kocatır),** *at.* İyice düşünülmeden, programı çizilmeden yapılmaya çalışılan işin, bitecek gibi göründüğü sırada, eksikleri ortaya çıkar. Bu eksiklerin tamamlanması için geriye dönülmek gerekir. İkinci kez bitecek sanıldığı zaman başka eksikleri baş gösterir, bir daha geriye dönülür. Bu durum hem bir çok yorgunluklara, hem de çok vakit kaybına malolur.

akım, i. — **dalmi** ~, *trm.* Bk. **Dalmi.** • **dalgalı** ~, *fiz.* Bk. **Dalgalı.** • **deplasman** ~ **ı,** *elek.* Bk. **Deplasman.** • **doğru** ~, *fiz.* Bk. **Doğru.** • **dönüş** ~ **ı,** *telekom.* Bk. **Dönüş.** • **duygu alışverişi** ~ **ı,** *tiy.* Bk. **Duygu.** • **elektrik** ~ **ı,** *fiz.* Bk. **Elektrik.** • **Faraday** ~ **ı,** *fiz.* Bk. **Faraday.** • **foto** ~, *elek.* Bk. **Fotoakım.** • **geçici** ~, *elek.* Bk. **Geçici.** • **hava** ~ **ı,** Bk. **Hava.** • **iyonlama** ~ **ı,** *elek.* ve *kim.* Bk. **İyonlama.** • **kesiksiz** ~, **elek.** Bk. **Kesiksiz.** • **kesilme dış** ~ **ı,** *elek.* Bk. **Kesilme.** • **konveksiyon** ~ **ı,** *elek.* Bk. **Konveksiyon.** • **kuvvetli** ~, *mim.* Aydınlatmada ve makinelerin çalıştırılmasında kullanılan akım. • **zayıf** ~, *mim.* İhbar düzeni gibi haberleşmekte yararlanılan

akım; b) Üslûp niteliği taşımayan sanat görüşü, çığır.
~ **kesici,** *elek.* Bk. **Enterüptör.**
~ **rölesi,** *elek.* Bk. **Röle.**
~ **şiddeti,** *elek.* Bir iletkenden 1 saniyede geçen elektrik miktarı.
~ **şiddetinin** *(geriliminin)* **düğümleri,** *elek.* Bk. **Düğüm.**

akımlı anamal, *ikt.* Hazır elde bulunan para. [İng. Ready; Fr. Disponible liquide].

akımlık, i. *mim.* **Akak.**

akıncı, i. *sp. (futbol)* Asıl görevi, topu karşı takımın kalesine sokmak için akınlar yapmak olan, akıncı katındaki 5 oyuncudan her biri. [İng. Forward; Fr. Avant].
~ **katı,** *futb.* Asıl görevi, topu karşı takımın kalesine sokmak için akınlar yapmak olan sağaçık, sağiç, orta akıncı, soliç, solaçıktan oluşan ön dizi. [İng. Forward line; Fr. Ligne d'avants].

akıncıl oyun, *sp. (futb.)* Karşı kaleye akın yapmaya dayanan bir oyun yöntemi. [İng. Attacking game].

akıntı, i. § **6.** *fot.* Bir fotoğraf klişesinde, çekim makinesine göre hareketli bir noktanın görüntüsünü veren çizgi. • **çevre ~ sı,** *oky. bil.* Okyanus diplerinin genel çevre çizgilerini izleyen ve tortuları eşderinlik çizgilerine koşut olarak sürükleyen jeostrofik akıntı. *(Bazı bilim adamları burgaç akıntılarının taşıdığı maddelerle meydana gelen kıta eğintilerinin oluşumunda çevre akıntılarının önemli bir rol oynadığını savunurlar).* [Fr. Courant de contour]. • **deniz ~ sı,** *coğr.* Bk. **Deniz.** • **denkleşme ~ sı,** *coğr.* Bk. **Gelgit.** • **kıyı ~ sı,** *coğr.* Bk. **Kıyı.** • **loğusa ~ sı,** Bk. **Loğusa.** • **direkt yüzey ~ ı,** *trm.* Bk. **Direkt.** • **düzensiz ~,** *trm.* Bk. **Düzensiz.** • **elektron ~ ı,** *elekt.* Bk. **Elektron.** • **fon ~ ı,** *işletm.* Bk. **Fon².** • **gayrimuntazam ~,** *hava.* Bk. **Gayrimuntazam.** • **hızlı ~,** *coğr.* Bk. **Hızlı.** • **iç ~ lı,** *hidr.* Bk. **İçakışlı.** • **laminer ~,** *hidr.* ve *jeom.* Bk. **Laminer.**
~ **deliği,** *mat.* Bk. **Delik.**
~ **hattı,** *meteor.* Bk. **Hat.**

akışımlı roman, *ed.* Bk. **Roman².**

akışkan, s. — **magnetik ~,** Bk. **Magnetik.** • ~ **damar,** *tiz.* Bk. **Damar.**

akışkanlaştırıcı, s. — [İng. Thinning; Fr. Fluidifiant, - ante].

akışkanlaştırma, i. § **2.** *sny.* Toz halindeki katı bir cismi bir hava akıntısı içinde asılı haline getirme. [İng. Fluidization; Fr. Fluidisation].

akışmazlık, i. Bk. **Viskozite.**

akış. ölçer, b.i. *fiz.* Akarsuyun hızını ölçme işinde kullanılan araç. [İng. Flow-meter; Fr. Jauge d'écoulement].

akız, i. — **sinir ~ ı,** *fizyol.* Uyarımı sinir boyunca iletmeyi sağlayan olaylar dizisi; bunun yayılmasına sinirin *«iletim özgüllüğü»* denir.

akik, i. — **köpüklü ~,** *min.* Bk. **Köpüklü.**

akinezik, s. **Fr.** *akinésique, nöroloji.* Marazî hareket yokluğunu belirtmek için kullanılır.

akisti, i. *tıp.* Doğuştan idrar kesesi yokluğu. [İng. Acystia].

akit, i. — **evlenme akdi,** *huk.* Bk. **Evlenme.** • **hizmet akdi,** *iş. huk.* Bk. **Hizmet.** • **istisna akdi,** *iş. huk.* Bk. **İstisna.** • **iş akdi,** *iş. huk.* Bk. **İş.** • **ivazlı ~,** *huk.* **İvazlı.** • **ivazsız ~,** *huk.* Bk. **İvazsız.** • **karşılıklı ~ ler,** *ikt.* Bk. **Karşılıklı.**

Akka'lar veya **Tikki-Tikki'ler,** ç.i. Yukarı Aruwimi'nin (Kongo) bataklık bölgesinde yaşayan cüce zenciler; erkeklerin boyu ortalama 1,45 m.'dir. Av eti ve meyve ile geçinirler.

Akkoyunlular, ç.i. Ortaçağda kurulmuş bir Türk devleti (1300-1502). Bu devletin kurucuları Oğuzların Bayındır boyundan oldukları için *«Bayındır hanedanı»* adı da kullanılır.

Akkuşak, b.i. *dok.* Elde örülmüş beyaz yün kusak.

akkuşaklı ördek, b.i. *zool.* Ördekgillerden çok güzel bir kuş. *(Gagasının üst kısmı içbükeydir; deniz kıyısında, kumluklarda, oyuklar içinde yaşar).*

aklaşmak, f. **a)** Rengi açılmak, beyazlaşmak, ağarmak. **b)** *(Saç ve sakal için)* Ak düşmek. kırlaşmak.

aklaştırmak veya **aklatmak,** f. Rengini ak hale getirmek, beyazlaştırmak.

akkor. ışıma, b.i. Bk. **Akkorluk.**

aklorhidri, i. *tıp.* Mide özsuyunda hidroklorik asid yokluğu.

akma, i. —
~ **dayanımı,** *mim.* Basınç örneğinin yapıldığı gerecin standardında belirtilmiş miktarda kalıcı bir kısalma göstermeye başladığı andaki gerilim.
~ **sınırı,** *mim.* Basınç geriliminde bir artış olmadığı halde kısalmanın belirli bir artış gösterdiği anda gerecin basınç gerilimi.

akne, i. —**ilâç ~ si,** *tıp.* Dahilen alınan bazı drogların sebep olduğu erüpsiyonlar. [İng. ve Fr. Acne medicamentosa].

akolat, i. Fr. *accolade.* Matbaacılıkta ve el yazılarında kullanılan kapsama ve belirtme işareti. Parantez şeklindedir ve genellikle aynı maksat için kullanılır. Alt ve üst uçları içe alınacak yazıya doğru kıvrık, bu uçlarla ortada birleşen kısımlar arası kavislidir ve ortadaki birleşme yerinde, içe alınan yazıya dönük bir açı meydana getirir.

Akolhua'lar, ç. öz. i. Teltekler ve Şişimekler'den sonra, Tlakskaltekler ile Azteklerden önce kuzeyden gelen eski Meksika halkı. Çok medenî, barışsever, ahlâklı olan bu halk önce Akolhuakan, sonra da Tekskoko'yu merkez yapmıştı.

akompanye etmek, — § **2.** yanında bulunmak, eşlik etmek.

akonitik (asid), i. *kim.* Kurtboğanotu'nun özsuyunda bulunan ve sitrik asidin pirogenosyonunda oluşan HOOC — CH = C (CO_2H) — CH_2 — COOH formülündeki etilenik triasit *(191°C'de erir).*

akondritik, s. Fr. *achondritique. min.* İçinde kondra bulunmayan.

akordeon, i. —
~ **bölme,** *tekn.* Akordeon körüğüne benzer tarzda çalışan, katlanabilir kapı veya bölme. [İng. Accordion].
~ **etkisi,** *traf.* Bir yol üzerinde arka arkaya giden araçların aralarındaki mesafe ve hızlarındaki değişiklik.
~ **katlanma,** *hava.* Paraşüt katlanmasında kullanılan bir usul.
~ **olmak,** *dey.* İç içe geçmek: *Fren patlayınca arabalar akordeon oldu.*

akorez, i. *tıp.* Bir organın kapasitesinin azalması. [İng. Achoresis].

akort, i. — § **3.** *radyotekn.* Bir salınım (*osilasyon)* devresinin öz frekansını, verilen bir değere göre ayarlama işlemi. [İng. Chord; Fr. Accord]; § **4.** Halk müziğinde düzen *(Telli çalgıların tellerini, belli sesleri verecek şekilde ayarlama demektir. Bağlamada, kara düzen, bozuk düzen gibi düzeniemeler vardır); mec.* Düzensiz, ahenksiz, bozuk. • **bir akordu değiştirmek,** *müz.* Bk. **Değiştirmek.** • **tam ~,** *dey.* Temel sesin *(tonik),* ara sesin *(medyant)* ve belirtici sesin *(dominant)* bir araya gelmesi, bunlara bir de temel sesin akortdaki karşılığı eklenir. [İng. Common chord; Fr. Accord parfait].
~ **âleti,** *elektr.* Akortlu devreleri ayarlamak için kullanılan, kısmen veya tamamen manyetik olmayan malzemeden yapılmış küçük bir tornavida, lokma anahtarı veya özel bir takım.
~ **etmek,** *elektr.* Bir devre veya sistemin iki veya daha fazla bölümünü, bu bölümlerin fonksiyonları uygun şekilde senkron olacak tarzda ayarlamak.

akortlu, s. *arg.* Bağışıklı: *Burada tüm millet mikroplara karşı akortludur.*

akortsuz, s. Akort edilmemiş veya akordu bozulmuş *(müzik âleti hk.).*

akorya, i. *tıp.* Gözbebeği (pupilla) yokluğu. [İng. Acorea].

akosmizm, i. Fr. *acosmisme* < *Yun a* + kosmos. *fels.* Dünyayı reddeden felsefe sistemi: *Berkeley'in felsefesi bir akosmizm'dir.*

akraba, i. —
~ **evliliği,** *etn.* Çeşitli evlilik bağlarıyla akraba olan kimselerin, özellikle yeğenlerin birbirleri arasındaki evliliği.
~ **ile ye iç, alışveriş etme,** *at.* Bk. **Dost ile ye, iç, alışveriş etme.**

akrabalık, i. — **dil akrabalığı,** *gram.* Bk. **Dil.** • **gerçek ~,** *etn.* Bk. **Gerçek.**

akranya, i. Lat. *acrania zool.* Bk. **Kafatassızlar.**

akrebek, i. **a)** Küçük akrep, akrep yavrusu. **b)** Saatin küçük ibresi.

akreditif, i. — ~ **li ithalat,** *ikt.* Önceden akreditif açılması suretiyle yapılan ithalat.
~ **lehdarı,** *ikt.* Lehine akreditif açılan kimse.
~ **muamelesi,** *ikt.* Bulunduğu yerden başka bölge veya ülkedeki bir kişiden mal satın alan tüccarın, müşterisi olduğu bankaya başvurarak malı satan kişi lehine bu bankanın şube veya muhabiri nezdinde kredi açtırması işlemi.

akrematit, i. *miner.* Mimetit ve vulfenit'in doğal karışımı.

akrep sinekleri, ç.b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının bir takımı. Orta boylu ve ince vücutlu böceklerdir. Erkeklerin vücut yapısı akreplere benzer. Holometabol olan bu böceklerin uzun ve dar olan dört kanadı vardır; dördü de zardan ve aynı boyda olup dinlenme halindeyken yatay durur. Baş dikey durumda ve mahmuz biçiminde uzuncadır; ucunda öğütücü ağız parçaları yer alır. Ayak beş parçadan ibarettir. Erkeğin karın bölümünün sonunda kuvvetli bir kıskaç bulunur. Kurtçukları yerde yaşar ve yetişkinleri gibi ölü veya canlı avlarla geçinir. Ormanlarla sık bitkilik bölgelerde yaşarlar. İnsanlara zararları yoktur [Lat., İng. Mecoptera; Fr. Mécoptères]

akridinyum, i. *Fr. acridinium. kim.* Asidlerin ve akridinin katma ürünlerinde bulunduğu varsayılan kök *(akridinyum tuzları). (Sarı renkteki akridinyum nitra veya akridinyum klorür, tıpta bakterilere karşı kullanılır).* [İng. ve Fr. Acridinium].

akridon, i. *kim.* N-fenilantranilik asidin, dehidrolenması ile elde edilen dibenzo Y-piridon.

CH ´ CH_2 CO
N NH NH
(Bu madde, akridin hidrür'ün ketonik türevidir).

akrilester, b.i. *Fr. acrylester, kim.* Akrilik asidin türevi olan bir strüktürün esteri: *metakrilik asid bir akrilester'dir.*

akrilik, s. —
~ **boya,** *(çağdaş sanat)* Suda ezilmiş renk pigmentlerinin metil metakrilatı polimerleştirecek üretilen bir lateksle *(termoplastik reçine)* yayılmasıyla elde edilen emülsiyon boya. [**İng.** Acrylic painting; **Fr.** Peinture acrylique].

akrilonitril, i. *Fr. acrylonitrile. kim.* Akrilik nitril'in eşanlamı. *(Akrilik elyafın yapımında hammadde olarak kullanılır).* [**İng.** Acrylonitrile].

akrobustit veya **akrobistit,** i. *Fr. acrobustite* veya *acrobystite* < *Yun. akrobustin. tıp.* Hayvanlarda *(at, öküz, koyun)* gulfe *(erkeklik organının uç derisi)* iltihabı; börk yalazı; yağ görünüşündeki salgıların toplanmasından ileri gelir. [**İng.** Acrobystitis].

akroasitoz, i. *tıp.* Periferik dolaşım sisteminde lenfositlerin artması. Lenfosit çözülümü. *(Mikulic hastalığında olduğu gibi).* [**İng.** Achroacytosis].

akrodermatoz, i. *tıp.* El ve ayak cildinin üzerinde meydana gelen erüpsiyon. [**İng.** Acrodermatosis].

akroma, i. *tıp.* Bk. **Akromi.**

akromastit, i. *Fr. achromastite. tıp.* Meme ucu iltihabı.

akromat, i. *Fr. achromat.* § **1.** *tıp.* Renkleri göremeyen kimse. [**İng.** Achromate]; § **2.** *fot.* Akromatik objektif.

akromatik, s. —
~ **anten,** *rad.* Belirli frekans bantları için sabit özellikte bir anten. [**İng.** Achromatic antenna; **Fr.** Antenne achromatique].
~ **aralık,** *fiz.* Renk ve parlaklık limitleri arasındaki fark. [**İng.** Achromatic interval].
~ **ışık,** *fiz.* Uyum yapmış bir göz tarafından farkedilebilen en küçük ışık uyarımı. [**İng.** Achromatic threshold].
~ **sistem,** *fiz.* Renk ayırmayacak tarzda yapılmış olan mercek sistemlerine verilen ad. [**İng.** Achromatic system; **Fr.** Système achromatique].
~ **nokta,** *televz.* Kromosite diyagramında referans noktası olarak alınan akromatik bölge içindeki bir nokta. [**İng.** Achromatic point; **Fr.** Point achromatique].
~ **şekil,** *sit.* Bk. **Akromatik iğiplik.**

akromatoz, i. *tıp.* Pigmantasyon yokluğundan meydana gelen hastalıklar. [**İng.** Achromatosis].

akromatür, i. *tıp.* İdrarın renksiz hali. [**İng.** Achromaturia].

akrometajenez, i. *tıp.* El ve ayakların düzensiz şekilde büyümesi. [**İng.** Acrometagenesis].

akromikri, *tıp.* El ve ayakların anormal ufaklığı ve ayaklarda gelişme yitimi. [**İng.** Acromicria .

akromodermi, i. *tıp.* Cilt renksizliği. [**İng.** Achromoderma].

akromiyotoni, i. *tıp.* El ve ayakların miyotonisi. [**İng.** Acromyotonia].

akroniks, i. *tıp.* Bk. **Oniksis.**

akropaki, i. *tıp.* Parmakların yumru haline gelmesi *(şişmesi).* [**İng.** Acropachy].

akroparalizi, i. *tıp.* El ve ayakların felci. [**İng.** Acroparalysis].

akropatoloji, i. *tıp.* El ve ayak hastalıkları bilgisi. [**İng.** Acropathology].

akrosefali, i. *Fr. acrocéphalie. antr.* Bk. **Sivribaşlılık.**

akroyositemi, i. *tıp.* Kırmızı kan küreciklerinde hemoglobin yokluğu. [**İng.** Achroiocythemia].

aksam, ç.i. *Ar.* kasem, aksam, *esk.* Yeminler.

aksamak, f. — § **2.** Kesintiye uğramasına, yolunda gitmemesine, aksamasına sebep olmak. ☻ **at görür aksar, su görür susar,** *dey.* Her gördüğüne özenir, her yapılanı yapmak ister anlamında.

ak. sarmaşık, b.i. *bot.* Bk. **Asma.**

aksayış, i. Duraklama, kusur, hata.

aksesuar, i. — § **3.** *Eşanl.* **Donatımlık.**

aksırık, i. — **aksırığı cinli,** *dey.* Olur olmaz şeylere kızan *(kimse).*

aksırıklı, s. —
~ **tiksirikli,** *dey.* Hastalıklı.

aksırış, i. Aksırma, aksırma tarzı, şekli.

aksırtıcı, s. § **1.** Aksırtan, aksırık getiren. § **2.** *ecz.* Burun deliklerinin içine konduğu zaman aksırtan ilâçlar. Bazı bitki tozları *(inciçiçeği, mercanköşk, adaçayı v.b.).* Bazı kimya bileşikleri *(salisilik asid, benzoik asid v.b.)* gibi.

aksi, s. — § **3.** *mec.* Bir hareketin, bir manevranın aksi yönünde yapılan diğer bir hareket, manevra.
~ **rotaya çark,** *den.* Pruva hattı nizamında seyreden bir filoda, her geminin, hattın ileri ucundaki geminin döndüğü noktaya geldiği zaman tam aksi rotaya dönmesi: Çuşima muharebesinde Japon amirali Toga, Rus ateşi altında kalınca tereddütsüz aksi rotaya çark etti.
~ **yönde yürüyüş,** *ask.* Bir ordunun takip ettiği ilk yönün tersine olarak yaptığı yürüyüş: *Ordu, yürüyüşler ve aksi yönde yürüyüşlerle yorgun düştü. (Aksi yönde yürüyüş geri çekilme değildir. Geri çekilme düşmanın zoruyla yapılan bir harekettir. Oysa aksi yönde yürüyüş, düşmandan sakınmak ve onu aldatmak maksadıyla yapılan bir manevradır).*

aksi aksi, z. Menfi bir tavırla, sert sert, ters bir ifadeyle: *Biraz evvel kapıdaki çocukları kovan hoca hanım, gözlüklerinin üzerinden aksi aksi yüzüme baktı.*

aksileşmek, f. Huysuzluk etmek, ters davranmak: *Sen ne kadar aksileştin, o ne kadar aşağıdan aldı.*

aksiyom, i. — § **2.** *mat.* Başka hiç bir bağlantının sonucu olmayan, başka kavramlardan yola çıkarak tanımlanmış birtakım kavramlar aracılığıyla değil doğrudan doğruya ilk kavramlar aracılığıyla ifade edilen ve bir matematik kuramının çıkış noktası olarak alınan bağıntı. [**İng.** Axiom; **Fr.** Axiome].

aksiyon, i. — § **1.** *Eşanl.* **Pay belgesi.**

aksoid, i. *Fr. axoide. mat.* Bir katı cismin hareketinde, anî dönme ve kayma eksenlerinin, bir taraftan uzayda, diğer taraftan katı cisim içinde meydana getirdiği iki regle yüzeyden her biri *(iki aksoid ner an ortak ana doğruları boyunca birleşir).*

aksonometrik, s. *mat.* Aksonometreyle ilgili. [**İng.** Axonometric; **Fr.** Axonométrique].
~ **perspektif,** *dey.* Gösterilecek cismin üç boyutuna eğik bulunan bir düzlem üzerinde dik izdüşümü: *Aksonometrik perspektifin eksenleri, üç boyutuyle belirli bir cismin üçdüzleminin ayrıntılarının izdüşümleridir.*

akşam, i. — ~ **a karşı gitme, tana karşı yatma,** *at.* Yola, gece yolculuğu yapmayı gerektiren bir zamanda çıkılmamalı, seher vakti çıkılmalıdır. ☆ *Eşanl.* **Akşam ise yat, sabah ise git.** ● ~ **ın (bugünkü) işini yarına (sabaha) bırakma (koyma),** *at.* Bk. **Bugünün işini yarına bırakma.**
~ **erkek sanat okulu,** *eğt.* İlkokulu bitirip de herhangi bir sanat sahibi olmayan veya çalıştığı sanat kolunda ilerlemek isteyen kimselere iş saatlerinden sonra kısa süreli kurslarla gerekli bilgi ve becerileri kazandıran öğretim kurumu. [**İng.** Evening vocational school for men; **Fr.** École professionelle de soir, pour garçons].
~ **kız sanat okulu,** *eğt.* Öğrenim çağını geçirmiş veya bu çağda olmakla birlikte öğrenim görmeye elverişli olmayan genç kız ve kadınlara temel eğitim yanında ev, aile ve meslek eğitimi veren kurs niteliğinde bir öğretim kurumu.
~ **lisesi,** *eğt.* Öğrenimlerini gündüz sürdüremeyenler ile yaşları öğrenim çağını aşmış olan gençlere lise öğrenimi sağlayan dört yıllık okul. [**İng.** Evening high-school; **Fr.** Lycée du soir].
~ **oldu kon, sabah oldu göç,** *at.* Bk. **Akşam ise yat sabah ise git.**
~ **ortaokulu,** *eğt.* Öğrenimlerini gündüz sürdüremeyenler ile yaşları öğrenim çağını aşmış olanlara ortaokul öğrenimi sağlayan dört yıllık okul. [**İng.** Evening middle school; **Fr.** École moyenne du soir].
~ **sanat okulu,** *eğt.* Öğrenim çağını geçirmiş veya öğrenim çağında olmalarına karşın okula gidememiş yurttaşları türlü meslek dallarında iş hayatına hazırlayan ve öğrenim süresi sekizer aylık üç dönemden oluşan okul. [**İng.** Evening trade school; **Fr.** Ecole professionnelle du soir].
~ **ticaret lisesi,** *eğt.* Ortaokulu bitirdikten sonra çalışmak zorunda kalarak gündüz öğrenimini sürdüremeyenler ile yaşları öğrenim çağını aşmış olanları, bir yandan çalıştıkları işlerde bilgi ve başarılarını artıracak, bir meslek edinmelerini sağlayacak ve bir yandan da yüksek öğrenime hazırlayacak biçimde yetiştiren meslek okulu. [**İng.** Evening commercial high-school; **Fr.** Lycée commercial du soir].

aktarağacı, b.i. *dok.* Yemeni dokumacılığında yemenileri çevirmek için kullanılan uzun kollu ve yuvarlak bir ağaç. *(Niğde, Bor).*

aktaran, i. *ikt.* Ticarî senetleri imzalayan, aktarımı yapan kişi. [**İng.** Endorser, indorser; **Fr.** Endosseur].

aktarıcı, s. § **4.** *dilb.* Kuralları, sınırlı bir metinden hareket edilerek düzenlenmiş ama dilin çok geniş kapsamlı cümle bütününe aktarılabilen bir dilbilgisi niteliği.

aktarılır, s. *ikt.* Alıp verilmesi olanaklı, aktarımı yapılabilir. [**İng.** Negociable; **Fr.** Négociable].
~ **belgeler,** *ikt.* Aktarımı ve dönüşümü olanaklı ticarî senet ve değerli belgeler. [**İng.** Negociable documents; **Fr.** Effets négociables].
~ **kredi,** *ikt.* Yararlanacak kişinin isteği üzerine, bir başkasına çevrilebilen kredi. [**İng.** Transmissible credit; **Fr.** Crédit transmissible].
~ **ödenek,** *ikt.* Bir dönemden öbür döneme aktarılabilen ödenek. [**İng.** Cont

nuing appropriation· **Fr.** Appropriation continue].

aktarım, i. — § **2.** *sp. (bisiklet).* Her bölümden koşucu ve bakımcıların, klüp veya kurul değiştirmesi. [**İng.** Transfer, **Fr.** Mutation]. § **3.** *ikt.* **a)** Ticarî bir senede ilişkin para ve mal üzerindeki hakların bir başkasına geçirilmeşi; **b)** Aktarımı yapan kişinin imzasını taşıyan ticarî senedin kimi koşullar altında başkasına verilmesi. [**İng.** Endorsement« **Fr.** Endossement].

~ **eki,** *ikt.* Bir alacak veya borç senedinin altına aktarımı yapılmak ve imzalanmak amacıyla eklenen boş kâğıt. [**İng.** Allonge, extension; **Fr.** Allonge].

~ **veya taahhüt ödemi,** *ikt.* Aktarım veya taahhüt yoluyla üstlenilen para. [**İng.** Liability for endorsement, **Fr.** Engagement pas endossement].

aktarma, i. — § **19.** *komp.* Genellikle orijinal kaydı bozmadan, bir bilginin bir yerden başka bir yere taşınması. [**İng.** Transfer; **Fr.** Transfert].

~ **kuralları,** *dilb.* Üretici, anlambilimde, cümlelerin dilbilgisel betimlenmesinde ve sözdizim kuramına bağlı sözlük girişlerinde başvurulan kurallar sistemi. *(Bu sistemde amaç dilin her cümlesine anlambilimsel bir yorum getirmektir);* § **20.** *fonet.* Bir fonem'deki niceliklerin, kendisinden önceki veya sonraki bir foneme yüklenmesi.

~ **aracı,** *demir.* Vagon ve lokomotifleri, bir hattan başka bir hatta ve bu hatlara dikey olarak aktarmağa yarayan araç. *(Aktarma aracı, uçlarında tekerlekler bulunan ve hatlara dikey iki ray üzerinde hareket eden bir çatıdan meydana gelir. Aracı çalıştıran elektrik motoru, ayrıca vagonları yedekte çekmeğe yarayan bir vinci de hareket ettirir).*

~ **alanı,** *sp. (atletizm)* Bayrak koşularında yarışan takımdaşların, bayrak sopasını, kendi koşaklarında birbirlerine aktardıkları koşu alanı. [**İng.** Take-over zone, exchange zone; **Fr.** Zone de relais].

~ **bildirgesi,** *mal.* Aktarma eşyasına ilişkin gümrük işlemleri için kullanılan özel bildirge. [**İng.** Declaration for transhipment; **Fr.** Déclaration pour transbordement].

~ **cihazı,** *den.* Bir gemi veya filonun, limana girmeğe lüzum kalmadan açık denizde ikmal yapmasını sağlayan cihaz ve donatım.

~ **direnci,** *psik.* Aktarma konusu olan duygulardan kimilerini baskı altına alma. [**İng.** Transference resistance].

~ **garı,** Bk. **Gar.**

~ **gemisi,** *den* Yük ve yolcuların aktarma edilmesi için kullanılan gemi.

~ **gümrük işlemleri,** *mal.* Aktarma yönteminde uygulanan gümrük işlemleri. [**İng.** Customs transhipment procedure; **Fr.** Régime du transbordement].

aktarılmak, f. § **1.** Bir yerden bir yere nakledilmek; § **2.** Aranıp taranmak, gözden geçirilmek: *Bütün kütüphane aktarıldığı halde kitap bulunamadı;* § **3.** Alt-üst edilmek; § **4.** Boşaltılmak, dökülmek.

aktar. otu, b.i. *bot.* Maydanozgillerden, dağlarda kalkerli kayalık bölgelerde yetişen yumrulu bitkiler.

aktif, s. — § **3.** *diş. cerr.* Çene kemiklerinin gelişmesini ve bu suretle, dişlerin normal dayanaklarda tam yerlerini almasını sağlayan ortodonti cihazı

~ **adsorpsiyon,** *kim.* Aktifleşme enerjisi nispeten yüksek olan, kimyasal tabiattaki kuvvetleri gerektiren adsorpsiyon [**İng.** Activated adsorption].

~ **alkali,** *kim.* Belirli bir reaksiyon için elde mevcut NaCH eşdeğeri olarak ifade edilen çeşitli alkali metal tuzlarının toplam kapsamı için çeşitli işlemlerde kullanılan genel terim. [**İng.** Active alkali].

~ **azot,** Azotun, sessiz elektrik deşarja uğradığı zaman meydana gelen dengesiz şekli. *(Normal azot ile meydana gelmeyen bir çok reaksiyona girer. Hidrokarbonlarla hidrosiyanik asid oluşturur. Kutup ışıklarının aktif fosforesansından ileri geldiği söylenmektedir).* [**İng.** Active nitrogen].

~ **büyü,** *etn.* Doğa olaylarını etkileyen, buyruğu altına almaya yönelen ve saldırgan bir özellik taşıyan büyü. [**İng.** Active magic; **Fr.** Magie active].

~ **elektrod,** *elekt.* Bir elektrik çökelticide, yüksek gerilimde tutulan elektrod. [**İng.** Active electrode].

~ **elçilik hakkı,** *huk.* Bk. **Elçilik.**

~ **eleman,** § **1.** *elek.* Bir empedans şebekesinde akım veya voltaj jeneratörü. [**İng.** Active element]. § **2.** *kim.* Bir veya daha çok radyoaktif izotoplu element. [İng. Active element].

~ **işitme,** *fizyol.* Bk. **İşitme.**

~ **işsizlik,** *ikt.* Çalışma gücü olanların işsizliği.

~ **kök belgesi,** *trm.* Kılcal köklerin en yoğun olduğu bölge. [**İng.** Active root zone].

~ **kütle,** *kim.* Bk. **Kütle.**

~ **merkez,** *fiz.* ve *elek.* Bk. **Merkez.**

~ **nüfus,** *ikt.* Kazanç amacıyla iktisadî faaliyet halinde bulunan nüfus.

~ **substrat,** *elektr.* Transistör, diot ve komütasyon elemanları kapsayan entegre devrelerin imalâtı için gerekli, transistans özelliği gösteren bir substrat. [İng. Active substrate].

~ **ortam,** *fiz.* Bk. **Ortam.**

~ **taraflar,** *ikt.* ve *huk.* Akdin iki tarafı. Bir akitde iki tarafı oluşturanlar.

~ **vergi süjesi,** *ikt.* Vergi koyan organ.

~ **yetiştirme,** *eğt.* Bu sistemde öğretmen, bir tezin fayda ve sakıncalarını ortaya çıkarmak için öğrenciler arasında tartışma açar. Öğrenci kıyaslama olanağını elde eder.

aktifleştirme, i. § **1.** *elektr.* Elektron yayınlayan bir yüzeyin elektron neşrini başlatmak veya artırmak için bu yüzey üzerinde yapılan işlem. § **2.** *kim.* Bk. **Aktivasyon.** § **3.** *nükl.* Bir maddeyi nötronla ve diğer nükleer partiküllerle bombardıman ederek radyoaktif hale getirme, çamurunun iyice karıştırılmasıyla yapılan lâğım usulü. [**İng.** ve **Fr.** Activation]. § **4.** *sny.* ve *tekn.* Havalandırma, hava ve ufalanmış lâğım içinde flotasyon yeteneğini artırmak veya dibe çökmüş minerali yeniden yüzdürmek için flotasyon tankındaki cevher hamuruna katılan kimyasal madde. [**İng.** Activating reagent].

aktinkongestin, i. *Fr. actinocongestine. fizyol.* Aktini'lerden elde edilen madde. Portier ve Ch. Richet, bu maddeyi zerkederek, ANAFİLAKSİ'nin varlığını elde etmişlerdir.

aktinomisetin, i. *tıp.* Actinomyces'den elde edilen, bazı gram-pozitif (GP) de gram-negatif (GN) bakteriler üzerindeki etkili bakteriyostatik madde. [**İng.** Actinomycetin; **Fr.** Actinomycétine].

aktino-uranyum, i *Fr. actino-uranium. nükl.* Radyoaktif zincirleme yoluyle aktinyum'u meydana getiren uranyum 235'e bazen verilen ad.

aktör, i. — ☆ *Eşanl.* **Numaracı.**

aktöre, b.i. Bk. **Ahlâk.**

aktörelilik, -ği, i. *sosy.* **Ahlâklılık.**

aktöresel, i. *sosy.* Bk. **Ahlâkî.**

aktüalite, i. —

~ **filmi,** *sin.* Günlük olayları meydana geldiği anda saptayan kısa filim.

akuatent, i. *Fr. aquatinte* < *Lat. aqua, su it. tinta, boya san.* Gravürde ofort ile lavi taklid yapma usulü. [**İng.** Aquatint].

akuila - aiba, i. *Fr. aquila-alba. kim.* Beyaz süblimelerin, özellikle kalomel'in eski adı.

akupunktur, i. *Fr. acupuncture* < *Lat. acus,* iğne *punctura,* batırma. *tıp.* Cildin belirli noktalarına iğne batırarak yapılan tedavi. *(Akupunktur, cildteki belirli noktalarla organlar arasındaki bağıntılara dayanır. Bu noktalar, uzuvların uçlarından başa kadar bütün vücudu saran hayalî çizgilerle birleştirilmiştir. Meridyen denilen bu çift çizgilerin sayısı on iki tanedir. Ayrıca, sayısı tek olan, iki tane ön ve arka meridyen vardır. Akupunkturcuların iddiasına göre, bir nabız yoklandığı zaman, bu meridyenlerden Inn-lang denilen bir enerjinin geçtiği anlaşılır. Bütün mesele, meridyenler boyunca sıralanan çeşitli kuvvetlendirici, dağıtıcı, ayarlayıcı, geçirici, uyarıcı ve benimsetici noktalara, bir de meridyenler dışındaki olağanüstü damarlar denilen noktalara iğneler batırarak bu enerjinin dengeye kavuşmasını sağlamaktır. Her ne kadar akupunktur, biyoloji bilgisine dayanırsa da, Niyobet ile Brunet'in, Çin noktaları düzeyinde, cilt elektrik direncinin azalması üzerine yaptıkları araştırmalar, böyle bir enerjinin varlığını ortaya koymuştur. Akupunktur'un faydası, özellikle fonksiyon bozuklukları ile çeşitli ağrılarda görülür. Bazen akupunktur yerine moksa denilen misk otu tozu ile belirli noktaları yakma usulü kullanılır. Denildiğine göre, Japonya gibi rutubetli ülkelerde bu usul bitkinliğe karşı çok iyi gelirmiş.* [**İng.** Acupuncture].

aktifleştirilmiş, s. Reaksiyonlara daha kolay katılması sağlanmış bir atom veya molekül için kullanılır. [**İng.** Activated].

aktifleştirme, i. § **1.** *elektr.* Elektron yayınlayan bir yüzeyin elektron neşrini başlatmak veya artırmak için bu yüzey üzerinde yapılan işlem. [**İng.** ve **Fr.** Activation]. § **2.** *kim.* Bk. **Aktivasyon.**

akustik, i. § **1.** *Eşanl.* Ses dağılım bilgisi. § **2.** *Eşanl.* Ses dağılımı. • **hacimsel ~,** *akust.* Bk. **Hacimsel.** • **mimarî ~,** *mim.* Binalarda sesin iyi yayılması ve işitilmesi için mimar ve mühendisler tarafından kullanılan tekniklerin bütünü.

~ **analog,** *fiz.* Davranışı bakımından bir elektrik değişken veya sisteme benzeyen herhangi bir akustik değişken veya sistem. [**İng.** Accoustic analog].

~ **basınç düzeyi,** *akust.* Bk. **Düzey.**

~ **çanaklar,** *esk. çağ.* Toprak veya tunçtan yapılmış, çan biçiminde çanaklar. Eskiler, oyuncuların sesi daha gür işitilsin diye, bunları tiyatro binalarına yerleştirirlerdi.

~ **dağılma,** *fiz.* Kompleks bir ses dalgasının, ortamın dalga hızı frekansının değişmesi sonucu, kendisini oluşturan çeşitli frekans bileşenlerine ayrılması. [**İng.** Acoustic dispersion].

Eşanl. **Akustik dispersiyon.**
~ **dağıtma elemanı,** *elektr.* Üzerine gelen akustik enerjinin bir bölümünü veya tamamını başka enerji şeklinde *(meselâ sıcaklık şeklinde)* dağıtan bir eleman. [İng. Acoustic dissipation element].
~ **dalga filtresi,** *elektr.* Değişik frekanslardaki ses dalgalarını ayıracak biçimde yapılmış dalga filtresi. [**İng.** Acoustic wave filter].
~ **dispersiyon,** *fiz.* Bk. **Akustik dağılma.**
~ **distersiyon,** *akust.* Dinleyicinin kulağına erişen sesin akustik oranının orijinal veya tabi oranla kıyaslandığında farkedilen değişmesinden dolayı, ses reprodüksiyon sistemlerinde görülen bir distorsiyon. [**İng.** Acoustic distortion].
~ **düzeltme, a)** Ses kestirmede atmosferik etkileri giderme; **b)** Bir dinleme âletinden kaydedilen bilgilerde, hava durumları için ve sesin kaynağından dinleme âletine gelinceye kadar geçen zaman için yapılan düzeltme. [**İng.** Acoustic correction].
~ **empedans,** *elektroakust.* Bk. **Empedans.**
~ **elemanlar,** *akust.* Bir akustik sistem bileşenlerinin performansını ölçen parametreler. [**İng.** Acoustic elements].
~ **filtre,** *fiz.* Bk. **Filtre.**
~ **faz sabiti,** *fiz.* Akustik yayılma sabitinin sanal olan bölümü. [**İng.** Acoustic phase constant].
~ **girişimölçer,** *akust.* Bk. **Girişimölçer.**
~ **gecikme,** *telef.* Telefon konuşmalarındaki gecikme. *(Ses dalgalarının elektriksel akım haline dönüşümünden ileri gelir).* [**İng.** Acoustic delay].
~ **hız düzeyi,** *akust.* Bk. **Düzey.**
~ **ızgara,** *fiz.* Bk. **Izgara.**
~ **iletkenlik,** *fiz.* Bk. **İletkenlik.**
~ **inşaat,** *inş.* Bk. **İnşaat.**
~ **işlem,** *akust.* Kapalı bir yerde yankıma miktarını azaltma tekniği. [**İng.** Acoustic treatment].
~ **interferometre,** *fiz.* Bk. **İnterferometre.**
~ **konsantrasyon,** *fiz.* Bk. **Konsantrasyon.**
~ **kapasitans,** *fiz.* Bk. **Kapasitans.**
~ **kırılma,** *akust.* Bk. **Kırılma.**
~ **köprü,** *fiz.* Bk. **Köprü.**
~ **kütle,** *fiz.* Bk. **Kütle.**
~ **kondüktivite,** *fiz.* Bk **Akustik iletkenlik.**
~ **levha,** *mim.* Genellikle, delinmiş mantar, yalıtkan lifler veya sıva gibi ses emici malzemeden yapılmış çoğu dikdörtgen levha.
~ **mod,** *fiz.* Bir kristal şebekesinin, şebeke içindeki komşu noktaların hemen hemen aynı hareketi yaptığı bir termik titreşim tipi. [**İng.** Acoustic mode].
~ **okuyucu,** *elektroakust.* Bk. **Okuyucu.**
~ **oran,** *fiz.* Bir kaynaktan direkt olarak yayınlanan ses şiddetinin kapalı bir yerdeki yankıma sesinin şiddetine oranı. [**İng.** Acoustic ratio].
~ **radyatör,** *elek.* ve *fiz.* Bk. **Radyatör.**
~ **sadakat,** *elektr.* Bir alıcıdaki ses çıkışının, modülasyon odyofrekansına bağlı oluşu. [**İng.** Acoustic fidelity].
~ **sertlik,** *fiz.* Bk. **Sertlik.**
~ **şiddet düzeyi,** *akust.* Bk. **Düzey.**
~ **şok,** *telef.* Bir telefon alıcısındaki ani olarak büyük bir akım geçmesi sonucu meydana gelen geçici sağırlık. [**İng.** Acoustic shock].
~ **tecrit,** *mim.* Ses geçirmezlik.
~ **yayılma sabiti,** *fiz.* Bir ses ortamı için kullanılan derece. Bir ses dalgasının yolu üzerindeki iki noktadaki partikül hızları, hacimsel hızlar veya basınçların kompleks oranının doğal logaritması. [**İng.** Acoustic propagation].

akusti-seloteks, b.i. *akust.* Akustik absorpsiyon için özellikle kalın bir biçimde imal edilmiş ve üzerindeki delik dayısı artırılmış seloteks. [**İng.** Açousti-celotex].

akümülatör, i. — *Eşanl.* **Akımtoplar.**
~ **(akü) kutusu,** *elek.* Genellikle bakalit, cam veya kurşunla astarlanmış tahtadan yapılmış, akümülatör plakaları ve elektrolitini taşıyan kap. [**İng.** Accumulator box].
~ **çubuğu,** *elek.* Bk. **Çubuk.**
~ **elemanı,** *elek.* Bir akümülatörü oluşturan ve yaklaşık olarak 2 volt veren gözlerden her biri. [**İng.** Accumulator cell].
~ **hücresi,** *elek.* ve *nükl.* Bk. **Akümülatör elemanı.**
~ **levhası,** *elek.* Bk. **Levha.**

akültürasyon, i. *etn.* Bir kültürün veya tek bir kültür öğesinin başka bir kültüre benzemesi, uyarması. [**İng.** Acculturation: **Fr.** Acculturation].

akupünktür, i. *tıp.* Bk. **Akupunktur.**

akvaryum, i. — **§ 2.** *sin. arg.* Sesli filim üretiminde kullanılan ses geçmez oda. [**İng.** Aquarium].
~ **reaktör,** *nükl.* Nüvesi *(çekirdeği)* çalışma sırasında görülebilecek şekilde düzenlenmiş havuzlu reaktör. [**İng.** Aquarium reaktör].

akyuvar, b.i. —
~ **formülü** *(lökosit formülü), tıp.* Kan veya bir sıvıda çeşitli akyuvar cinslerinin sayı oranı.

akzambak, b.i. *bot.* Zambakgillerden süs bitkisi. Doğu'dan gelmedir. 1 m kadar boylanır; güzel çiçekleri ve tatlı kokusu için bahçelerde yetiştirilir. [**Lat.** Lilium candium].

al, s. —
~ **arslan tutar, güç sıçan tutmak,** *at.* Bk. **Al ile arslan tutulur güç ile sıçan tutulmaz.**
~ **giyen alınır,** *at.* **a)** Göz alıcı giysi giyen güzele hemen istekli çıkar; **b)** Bir işin yapılışıyla uzaktan ilgili bulunan kimse, o iş üzerindeki eleştirmeyi üzerine alır.
Eşanl. **İşkilli büzük dilgilder.**
~ **karga,** Bk. **Karga.**
~ **keçiyi gören içi dolu yağ sanır,** *at.* Bk **Ak koyunu gören, içi dolu yağ sanır.**
~ **kır,** Bk. **Kır[1].**

alabaş, b.i. *bot.* Turpgiller'den, *Brossica oleracea, Gongylodes* çeşidi. Kuzey Avrupa'da, yılın her mevsiminde, pazarlarda rastlanan lahana. Sapının şişkin kısımları yenir. İnsan yiyeceği ve hayvan yemi olarak kullanılan türleri vardır. Genellikle yirmi haftada yetişmiş duruma gelir. Türkiye'de bir önem taşımaz.

alaborina, i. —
~ **seyretmek,** *dey.* Yelkenli teknelerin donanımında, dört köşe yelkenlere manevra yaptırarak bunların rotaya eğik geldiği vakit rüzgârı almalarını sağlayan halatlarını *(rüzgâr üstü iskotalarını)* iyice çekip, rüzgârı azamî derecede baştan alarak seyretmek.

alaca, s. — **§ 8.** *biy.* Memeli hayvanların derisi üzerinde meydana gelen lekeler. *(Bu lekelerin veraset yoluyle meydana gelmesi çeşitli etkenlere bağlıdır);* **§ 9.** *bot.* Çiçeklerin ve yaprakların türlü türlü renkler almasına yol açan olayın adı *(Veraset sonucu veya virüslü hastalıklarda meydana gelir, bitkilere daha çok dayanılmazlık verir);* **§ 10.** Pamuk ve ipek karışımı veya yalnız pamuktan dokunan bir cins kumaş; **§ 11.** *vet.* Kırmızı ve kırçıl tüylü at; **§ 12.** *trm.* Bitki yapraklarındaki yer yer beyaz lekeler.
~ **bayrak,** *ask. tar.* Bazı yeniçeri bölüklerine verilen ad.
~ **çorap,** Çok renkli yün ipliği ile örülen uzun konclu çorap.
~ **kokarca,** *zool.* Bu hayvana Anadolu, Romanya, Bulgaristan, Kırım, Kafkasya, Kazakistan, İsrail, Irak, Suriye, Afganistan, Bülücistan ve Moğolistan'da rastlanır. Lanmargiller alt familyasının Vormela cinsi, let türü. [**Lat.** Vormela peregusana].
Eşanl. **Benekli kokarca.**
~ **kumtaşı,** *jeol.* Voges'lerde ve Almanya'da, Triyas devrinin alt katı.
~ **mermer,** *inş.* Ufalanmış hayvan kabuklarından meydana gelen bir çeşit mermer. *(Avrupa'da XVII. yüzyıldanberi binaları süslemek için kullanılmaktadır).*

alacak, i. — **alacağım olsun da alakargada olsun,** *at.* **(alakargada alacağım olsun, olamazsam gözümü oysun),** *at.* Almak *(tahsil etmek)* olanağı bulunmazsa hatta borçlu ile dövüşmek gerekse bile alacaklı olmak iyi bir seydir. ● **alacağın devri,** *huk.* Bk. **Devir.** ● ~ **ların dönme çabukluğu,** Bk. **Dönme.** ● ~ **larla anlaşma,** *huk.* **a)** İflâs müessesesinin borcunu ödemeyen bir borçlunun alacaklılarıyla yaptığı özel anlaşma; **b)** Aciz halindeki borçlunun iflâsı önlemek maksadıyla borçların tasfiyesi şekil ve şartları ile ilgili olarak alacaklılarıyla yaptığı özel anlaşma. [**İng.** Arrangement with creditors].
~ **hakkı,** *ikt.* Herhangi bir işlem sonucu doğan akçalı hak. [**İng.** Claim; **Fr.** Revendication, demande créance].
~ **üzerinde tutu hakkı,** *ikt.* Pay, borç ve alacak senetlerini tutuklayarak bunlara karşılık bankalarca kişiye tanınan borç para verilme hakkı. [**İng.** Pledge of claim: **Fr.** Droit de gage sur les créances].
~ **ve borçlar,** *ikt.* Ticari anamala ilişkin olsun veya olmasın defterlerindeki değerlerine göre işlem gören senetli ve senetsiz tüm alacak ve borçlar. [**İng.** Credits and debits: **Fr.** Avoir et débits].

alacaklandırma, i. *ikt.* Bir parayı, hesabın alacaklı bölümüne yazma. [**İng.** Credit; **Fr.** Créditer].

alacaklı, s. — ●
~ **indirimi,** *ikt.* Gecikme, açık verme veya herhangi bir zarar nedeniyle alacaklısınca kabul edilen vazgeçme veya indirim. [**İng.** Allowance, reduction; **Fr.** Réduction].
~ **kalıntı,** *ikt.* Hesap veya hesaplardan arta kalan alacak. [**İng.** Credit balance; **Fr.** Solde crediteur].
~ **hesap,** *ikt.* Genel olarak alacak kalıntısı veren hesaplar. [**İng.** Account receivable; **Fr.** Compte créditeur].
~ **kâr,** *ikt.* Dengelemede, alacaklar bölümündeki borçlu hesaplara yürütülen kâr payı. [**İng.** Credit interest; **Fr.** Interêt actif].

alacalı, s. —, **§ 4.** *bot* Üzerinde beyazımsı lekeler bulunan çiçek veya yapraklar için kullanılır; **§ 5.** *çiçekç.* **a)** Alacalı menekşe, hercai menekşe; **b)** Iğde, servi, süsen gibi bazı bitkilere beneklerinden dolayı verilen ad: *Alacalı iğde. Ala-*

calı süsen; § **5.** *dokumc.* Pamuklu bezlerin bir grupu, grizet, tualdonor; şiltelik bez, dril bu grupa girer.
~ **karpuz,** *trm.* Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yetişen bir karpuz cinsi. Şekli yuvarlak, oval veya uzun ovaldir. Daha çok Trakya'da yetişen yuvarlaklar 5-10. Diyarbakır çevresindeki ovaller 20-30 ve Adana dolaylarındaki ovaller 3-6 kg. ağırlığındadır. Kabuğu kalın, eti pembe, kırmızı ve çekirdeği siyah veya sarı (uzun-oval), lezzetli tatlıdır.
~ **kavun,** *trm.* Kabuğunda işlemeye benzer şekiller bulunan kavun.

alacalılar, ç.i. *teşk. tar.* Alaca adlı kumaşı dokuyanlar.

alacehri, b.i. *bot.* Boyacılıkta sarırenk vermek için kullanılan, çilekgillerden meyvası yenmez bodur ve dikenli bir ağaç. [**Lat.** *Rhamnus i fectoria* veya *Resedo Luteola*].

alâkalandırmak, f. İlgilendirmek, merak ve dikkatini çekmek.

alakaluf, i. Güney Amerika'nın en güneyinde oturan ve Alakaluf'ları da içine alan kabilelerin konuştuğu dil ailesi.

Alakaluflar, b.i. Bir zamanlar Şili'nin güneyinde, Penas körfeziyle Ateş adası arasında yaşayan yerliler.

alalit, i. *min.* Piemonte'de küçük Ala vâdisinde rastlanan bir çeşit yeşilimsi gri diopsit.

alamana, i. *den.* **a)** Balık avlamada veya yük taşımada kullanılan iki veya üç direkli aşırmalı yelkenli balıkçı teknesi. **b)** Alamana kayıklarında kullanılan uzunluğu 200-250 m. ve genişliği 7-25 kulaç olan büyük ağ.
~ **yelkeni sereni,** *den.* Alamana yelkenlerinde karula yakası ile cunda yakası arasına takılan seren.
Eşanl. **Livard sereni.**

Alaman'lar veya **Alamanni,** öz. i. Birçok Germen kabilesinin bir araya gelerek kurdukları savaşçı topluluğun eski adı.

alaminüt, — *Eşanl.* Çarçabuk, çabucak, şıpınişi.

alamit, i. *dok.* Pamuk ipliğini sarmaya yarayan el çıkrığının adı.

alamosit, i. *min.* Tabiî kurşun silikatı.

alan, i. — § **8.** *anat.* Bir damar veya sinirin yayıldığı organların kas ve deri yapısının tümü; § **9.** *ask.* Silâhların tahrip edici etkilerini gösterebildikleri saha, mesafe; § **10.** *astr.* Feza, uzay; § **11.** *geom.* Yüzölçümü; § **12.** *dilb.* Bir dil olayı veya olaylar bölümüne özgü bölge; § **13.** *mad. oc.* Bk. **Bölge;** § **14.** *Mat.* **a)** Sınırlı yüzey parçası. **b)** Bu yüzeyin ölçüsünü ifade eden sayı; § **15.** *opt.* Dürbün, mikroskop gibi bir araçla görülebilen bütün noktaları içine alan uzay parçası; § **16.** *sin.* Plato veya sahnenin çerçeveleme *(kadraj)* ile sınırlanan kısmı; § **17.** *sp.* Çeşitli spor yarışmalarının ve oyunlarının yapıldığı talimata uygun şartları taşıyan saha; § **18.** *komp.* Özel bir bilgi türüne karşılık bütün bilgilerin toplandığı bölge. [**İng.** Area, field]. • ~ **lar kanunu,** *astr.* Kepler'in ileri sürdüğü (1618) kanun: *Bir gezegenin güneş çevresindeki hareketinde gezegeni güneşe birleştiren ışın, eşit zamanlarda eşit alanları süpürür. (Bu kanun, çekim merkezi ile hareketli nesne arasındaki uzaklığa bağlı bir merkezî kuvvetten ileri gelen her hareket için geçerlidir).* • ~ **lar teorisi,** *atom fiz.* Quanta teorilerinin gelişmiş şekli; bu teoride, tanecik sayısının sabit olmadığı süreçler incelenir. *(Bu duruma gamma olaylarında veya tanecik cinsinin ve sayısının sabit olmadığı çözülmelerde rastlanır. Alanlar teorisi sayesinde, elektromagnetik olaylar ve özellikle atomun nitelikleri kesinlikle açıklanabilir).* • **akustik** ~, *akust.* İçinde akustik titreşimler bulunan uzay bölgesi. • **bir karenin** ~ **ı,** *mat.* **a)** Bir yüzeyi ölçmek veya alanını belirlemek; keyfî şekilde birim olarak seçilmiş belli bir yüzeyin oranını bulmaktır. Bu birim, yüzey uzunluk birim üzerine kurulan karedir. **b)** Bir değişkenler sisteminde, değişkenlerin ötekiler dışında alabildikleri sonlu veya sonsuz değerler cümlesi. • **çevre** ~ **ı,** *opt.* Bk. **Çevre.** • **çöküntü** ~ **ı,** *coğr.* Bk. **Çöküntü.** • **dağıtım** ~ **ı,** *döş.* Bk. **Dağıtım.** • **delikli** ~, *anat.* Bk. **Delikli.** • **deprem** ~ **ı,** *coğr.* Bk. **Deprem.** • **doyuran** ~, *fiz.* Bk. **Doyuran.** • **elektrik** ~ **ı,** *elektr.* Bir elektrik yükünün etkiye uğradığı uzay bölgesi. • **elektromotor** ~, *fiz.* Bk. **Elektromotor.** • **ekvatoral** ~, *coğr.* Bk. **Ekvatoral.** • **etki** ~ **ı,** *fiz.* Bir olayın meydana geldiği uzay bölgesi. • **gölgeli** ~, *astr.* Bk. **Gölgeli.** • **görüş** ~ **ı,** *oft., sin.* ve *astr.* Bk. **Görüş.** • **hareket** ~ **ı,** *hava.* Bk. **Hareket.** • **ışık** ~ **ı,** *opt.* Işıklı yüzey *(Işık noktasının karşıtı olarak kullanılır).* • **iniş** ~ **ı,** *hava.* Engebeleri ve derin seviye farkları olmayan, balonların havalanması ve inişi için kullanılan geniş arazi parçası. • **işitilen frekanslar** ~ **ı,** *akust.* Normal ve vasat bir dinleyici tarafından alınan frekansların tamamı. • **karşı** ~, *sin.* Kameranın karşı tarafa kurulması *(bu durumda kamera, kendisinin daha önce bulunduğu alanı çeker);* Bir konuşmanın filmini çekmek için alan ve karşı alandan sık sık faydalanılır. • **kıta** ~**ı,** *jeol.* Prekambriyumun sonundan, yani beş yüz milyon yıldan fazla bir zamandan beri yerleşmiş toprakların yatay veya yataya yakın olarak kalmış bulunduğu, alabildiğine geniş bir kıta bölgesi *(Kıta alanları, jeolojik devirler boyunca geçici ve sathî bir şekilde denizlerin istilâsına uğramış, kısmen jeosenklinallerle çevrilmiş veya sınırlanmıştır. Beş tanedir: Kuzey - Atlantik, Afrika - Brezilya, Sino - Siberya, Avustraya - Hint, Madagaskar - Pasifik).* • **kuvvet** ~ **ı,** *fiz.* Bazı şartlar altında değişik noktaları kuvvetlerin etkisinde kalan uzay bölgesi: genelçekim veya yer çekimi alanı, elektrik alanı, magnetik alan gibi. • **magnetik** ~, *elektr.* Bir mıknatıslı iğnenin etkiye uğradığı uzay bölgesi. • **Newton** ~ **ı,** *fiz.* Yerçekimi veya genelçekim kanununa *(Newton kanunu)* benzeri bir kanuna uyan, yani uzaklığın karesine ters orantılı olarak değişen eylemlerin gerçekleştiği her türlü alan *(Bu kanun özellikle aynı kuvvet tüpünün içinde akı'nın korunmasını gerektirir. Tabiatta Newton alanının bazı çeşitleri görülür, bunlar arasında genelçekim alanlarından başka, elektrik ve magnetik alanlarını sayabiliriz).* • **petrol** ~ **ı,** *petr.* Bir petrol yatağı üzerinde işletilen kuyuların ve yüzeydeki tesislerin hepsi. • **skaler** ~, *mat.* Her noktasına bir m sayısı tekabül ettirilebilen uzay bölgesi: *Bir cismin bütün noktalarındaki sıcaklıklar skaler bir alan meydana getirir.* • **vektör** ~ **ı,** *mat.* Her noktasına, başlangıcı bu noktada olan vektörün tekabül ettiği uzay bölgesi.
~ **bölgeleri,** *psik.* Ruhsal bir alanda her noktası, büyüklüğü ve yönü açısından belirlenmiş olan bölgelerden her biri. [**İng.** Field vector].
~ **derinliği,** *fot.* Bk. **Derinlik.**
~ **eğrisi,** *hidr.* Yüksekliklerin fonksiyonu olarak bir dere, akarsu yatağı su yüzeyi veya yapının enine kesit yüzeyi veya diğer bir bölümünün grafiği. [**İng.** Area curve].
☆ *Eşanl.* **Saha eğrisi.**
~ **etkisi,** Bk. **Etki.**
~ **hızı,** *mat.* Bk. **Hız.**
~ **incelenmesi,** *eğt.* **a)** Bir sınıf veya bir okul yerine daha geniş kaynaktan, örneğin birden çok okuldan sağlanan verilere dayanarak yapılan inceleme. **b)** Verilerin özgün kaynaklardan derlendiği araştırma.
~ **kesimi,** *orm.* Bk. **Kesim.**
~ **kuramı,** *psik.* Davranışı fizikte olduğu gibi, olumlu ve olumsuz güçlerin etkileştiği bir alana benzeterek açıklamaya çalışan bir kuram. [**İng.** Field theory].
~ **oranı,** *hava.* ve *tekn.* Bir yüzey alanının diğer bir yüzey alanına oranı. [**İng.** Area ratio].
~ **üstünlüğü,** *futb.* Kendi kentinin alanında oynayan bir takımın, alanı tanımasından ve kendi seyircisi önünde oynamasından ileri gelen üstünlük.
~ **yapısı,** *psik.* Davranışı olduğu ileri sürülen ruhsal alanın içerdiği güçler ve bunların birbiriyle olan ilişkilerinden kurulu yapı. [**İng.** Field structure].
~ **yılgısı,** *psik.* Bk. **Agorafobi.**

Alanlar, ç.i. İran menşeli eski bir kavim. Sarmatya'nın güneyinde Azak denizi *(Palus Maeotis)* ile Kafkasya arasında yerleşmişlerdi.

alantoik, s. *Fr. allantoique. kim.* Hidrantoin'in hidroliziyle elde edilen aside verilen ad.

alantoin, i. *Fr. allantoine. kim.* Örik asidin oksidlenme ürünlerinden biri olan glioksiik diüreit'ten meydana gelen madde *(231°C'de eriyen beyaz bir katıdır).*

alantol, I. *Alm. alant. kim.* Sıvı bir terpenik keton. Formülü $C_{10}H_{16}O$. Kâfurun izomeridir; andız otu esansından çıkarılır; 200°C'ye doğru kaynar.

alarm, i. *Fr. alarme* < *İt. all'arme!* — § **3.** Çeşitli işaretlerle belirtilen tehlike durumu. [**İng.** Alarm; **Fr.** Alarme]. • **hava** ~ **durumu,** *ask.* ve *ask. hava.* Bk. **Hava.** • **otomatik** ~, *radyotekn.* Bk. **Otomatik.** • ~ **durumu,** *dey.* Tehlike vaziyeti, savaşta ve barışta alarm işareti verdirecek hal.
~ **düdüğü,** *mek.* Bk. **Düdük.**
~ **görüntüsü,** *rad.* Bir radar ekranı üzerinde, kompütör tarafından meydana getirilen ve operatörün dikkatini çekecek bir durum için operatörü ikaz eden görüntü. [**İng.** Alarm display].
~ **sistemi,** *elek.* Derhal bakımı gerektiren bir duruma dikkati çekmek için kullanılan cihazlar ve âletler topluluğu. [**İng.** Alarm system].
~ **tertibatı,** *den.* Bir tren vagonları ile lokomotifi arasındaki alarm tertibatı. Genellikle otomatik frenin işleyişini etkileyen imdat işareti ile sağlanır. [**İng.** Alarm signal; **Fr.** Signal d'alarme].

alarmak, alalmak, *geçz. f.h.d.* § **1.** Kızarmak, meyve veya tahılın olgunlaşmağa başlaması; § **2.** *mec.* Utanmak, mahçup olmak.

alaska, i. *dok.* Yün veya tiftik ile pamuk karışımından meydana gelen, tarama veya çekme suretiyle yapılan örgü ipliği *(Ka-*

dın giyimlerinde kullanılır). [İng. Alaska]

alaskeit, i. *Fr. alaskaite. min.* Bizmut, kurşun, gümüş ve bakır doğal sülfürü.

alastrim, i. *Fr. alastrım < Portekizce alastar,* çabuk gelişen. Çiçek hastalığının hafif şekli, aşılanmamış kimselerde görülür.

alaşa, i. § **1.** Vahşi, azgın, iyi terbiye edilmemiş binek hayvanı; § **2.** Üzerine semer vurmak için terbiye edilmeğe çalışılan *(Hayvan).*

alaşım, i. • ağır ~, *met.* Esası tungsten olan bir alaşım. [Fr. Alliage lourd]. • **beyaz ~,** *met.* Sürtünmeyi önleyicl malzemelerin yapımında kullanılan, kurşun, kalay veya antimon esaslı, beyaz renkte alaşım. [Fr. Alliage blanc, métal blanc]. ☆ *Eşanl.* **Beyaz metal.** • **çok hafif ~,** *met.* Magnezyum esaslı alaşım. [Fr. Alliage ultra-léger]. • **demir ~,** *kim.* Bk. **Demir.** • **düzenli ~,** *met.* Bk **Düzenli.** • **elmaslı ~,** *met.* İçine elmas tozu katılmış alaşım. [Fr. Alliage diamanté]. • **hafif ~,** *met.* Alüminyum esaslı alaşım. [Fr. Alliage léger]. • **kolay eriyen ~,** *met.* Erime noktası 100°C'den düşük olan alaşım. [Fr. Alliage fusible] • **nükleer uygulama için ~,** *met.* Nükleer reaktör elementlerinin bileşimine yakıt yavaşlatıcı, koruyucu, soğutucu veya yakıt kılıfı olarak giren alaşım. • **refraktör ~,** *met.* Yüksek sıcaklıklarda, çeşitli ortamların aşındırıcı etkisi veya mekanik zorlamalara dayanan alaşım. [Fr. Alliage réfractaire]. • **sert ~,** *met.* Demir ailesinden bağlayıcı bir metal veya alaşım *(kobalt, nikel)* yardımı ile elde edilen ve çok sert refrakter metal karbürlerinden meydana gelen alaşım. [Fr. Alliage dur]. • **sürtünme ~ ı,** *met.* Sürtünmeyi önleyici özellikleri olması istenen alaşım. [Fr. Alliage de frottement]. • **~ dökme, demir,** *met.* Bk **Dökme demir.**

alaten, s. *mec.* Cüzzamlı.

alatif, i. *Fr. allatif < Lat. allatus,* • **~ e dönük,** *dilb.* Türk ve Fin-Uygur dillerinde bir eylemin yöneldiği amacı gösteren durum.

alatya, i. Ankara keçisinin yünü kahverengi veya siyah olan türü.

alay[2], i. — **~ a karışmak,** *dey.* Kalabalığa karışmak, kalabalıkta harcanıp gitmek. • **âmin ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Amin.** • **bayram ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Bayram.** • **çeyiz ~ ı,** Bk. **Çeyiz.** • **dinî geçit ~ ı,** Bk. **Dinî.** • **düğün ~ ı,** *dey.* Eskiden, zenginlerin ve saraya mensup kimselerin düğünlerinde tertip ettikleri alay. • **fener ~ ı,** Bk. **Fener.** • **geçit ~ ı,** Bk. **Geçit.** • **gelin ~ ı,** *folk.* Bk. **Gelin.** • **gidiş ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Gidiş.** • **hassa ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Hassa.** • **kılıç ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Kılıç.** • **mevlit ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Mevlit.** • **valde ~ ı,** Bk **Valde.**

~ arabası, *teşk. tar.* Osmanlı hükümdarlarının resmî arabası.
~ bozmak, *dey.* Kararlaşmış bir işi bozmak, grup içinde oyunbozanlık etmek.
~ çavuşu, *teşk. tar.* Hükümdarın bir yere gidişinde, önünde yürüyüp yol açan Divanı Hümayun çavuşu, teberdar. Meşrutiyetten evvel orduda emir ve kumandayı askere bildiren çavuşlar.
~ emini, *ask. esk.* Bk. **Emin.**
~ havası, *folk.* Halka olarak oynanan bir halk oyunu.
~ sancağı, *ask.* Bk. **Sancak.**

alaylı alaylı, z. Eğlenerek, hafife alarak.

alaysılama, i. *fels.* Kendisinin birşey bilmediğini öne sürüp sorular sorarak karşısındakinin bir şey bilmediğini ortaya çıkarma. [İng. Irony; Fr. Ironie].

alazlamak, f. § **1.** Kızgın demirle dağlamak. § **2.** *mec.* Mihnet çektirerek olgunlaştırmak; § **3.** *mutf.* **a)** Yolunduktan sonra kalan tüy veya kılları yok etmek için alevde hafifçe yakmak: *Bir tavuğu, bir karacayı alazlamak.* **b)** Kızartılan bir parça üzerine birkaç damla erimiş iç yağı damlatmak ve yakmak: *Horozu, süt domuzunu alazlamak.* • **ağızotu ile ~,** *ask.* Barut hakkını koymadan önce, topun veya tüfeğin namlu içini kurutmak maksadiyle bir ağızotu ile ateş etmek. *(Kara barut kullanıldığı zamanlar, atışa başlamadan önce silâhın namlusunu ağızotu ile alazlamak gerekli idi. Bu kaide selâmlama atışlarında uygulanırdı; buna göre, 20 veya 100 nizamî atımdan önce toplar ağızotu ile bir defa alazlanırdı. 21 veya 101 pare top atılması âdeti, eski devirlerde ağızotu ile yapılan alazlamadan kalmadır).*

albacak, i. *zool.* Çulluk türünden birçok kuşun ortak adı.

albağ, b.i. Kadınların alınlarına veya fesllerinin üstüne bağladıkları bir çeşit yazma.

albanez, i. *bot.* Beyaz çiçekli bir anemone çeşidi.

albasmak, b.f. **a)** Doğumdan sonra loğusada meydana gelen ateşli hal. Albasmak çocukta da olabilir. **b)** Loğusayı basan sıkıntı, kâbus.

albedometre, i. *Fr. albédométre. tekn.* Albedo ölçmeğe yarayan âlet. [İng. Albedometer].

albertit, i. *min.* Petrol taşıyan tabakalardaki damarlarda rastlanan koyu siyah bir bitüm. [İng. Albertite].

albertol, i. *kim.* Bakalitlerin reçine asidleri ile *(kolofan)* esterleştirilmesi sonunda meydana gelen sentetik kopallere verilen ad. *(Albertollar, alkollü, yağlı veya selülozik vernik yapımında kulanılır).*

albit, i. § **2.** *pirotekn.* Amonyum nitratı guanidonyum nitratı ve nitroguanidin'in yaklaşık olarak 61-24-15 oranlarında meydana getirdikleri patlayıcı alaşım. [İng. ve Fr. Albite].

alçacık, s.
~ eşeğe herkes biner, (alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk dövmeye kolay), *at.* Bk. **Alçak eşeğe herkes biner.**

alçak, s.
~basınç odası, *hava.* Pilotların yüksek irtifa dayanıklılığını kontrol için kullanılan tesis. [İng. Altitude chamber].
~ basınçlı buhar döşem, *döş.* Buhar basıncı 0.5 kg/cm²'den az olan ısıtma döşemi. [İng. Low pressure steam heating].
~ frekans amplifikatörü, *elek.* Detektörle hoparlör arasına yerleştirilmiş bir veya birkaç lambadan ibaret düzen.
~ kavuşum, Bk. **Kavuşum.**
~ puant, *dans.* Bk. **Puant.**
~ toplar, *sp. (futb.)* Bir ayak topu oyununda yerden veya dizaltı yüksekliğinde verilen toplar.
~ uçan yüce konar, yüce uçan alçak konar, *at.* Alçak gönüllü olan ve büyüklük taslamayan saygı görür, toplum içinde yükselir. Kendini herkesten üstün gören, sevilmez, toplum içinde iyi bir ye alamaz.
~ yerin tepeciği dağ görünür, *at.* Bk. **Alçak yerde tepecik kendisini dağ sanır.**

alçalış, i. Alçalmak eylemi.

alçalma, i. — **suların ~ sı,** *hidr.* Belli bir düzeyde ve belli bir hızla akan bir akarsuyun alçalması; genellikle taşınan su hacminin azalması ve akış hızının yavaşlamasıyle birlikte olur ve suların yükselmesine göre daha yavaş meydana gelir. • **ufuk ~ sı,** i. *astr.* Bir noktanın ufuk düzlemi altında, bu düzlem ile ufuk dairesinin herhangi bir noktası arasında ölçülen açı. [İng. Dip of the horizon; Fr. Abaissement de l'horizon, dépression de l'horizon]. § **2.** *geod.* Rasyonel ufuk ile görünen ufuk düzlemlerinin meydana getirdiği açı. *(Gözlemci, küre yüzeyinin yukarısındadır).* [İng. Lip of the horizon; Fr. Dépression de l'horizon]

alçı, i. — **çimento ~,** *kim.* Bk. **Çimento.** • **dişçi ~ sı,** *diş.* Diş tababetinde protez işlerinde kullanılan alçı. • **döşeme ~ sı,** *mim. ($CaSO_4$)* Çok geç sertleşen, fakat yüksek mukavemet kazanan alçı. ☆ *Eşanl.* **Mermer alçısı, yanmış alçı, ölü alçı.** • **kaba inşaat ~ sı,** *mim.* Duvarlarla tavanların çatılmasında ilk kat olarak kullanılan kaba öğütülmüş alçı. • **kalıp ~ sı,** *mim.* Porselen, fayans yapımında veya başka şeylerin kalıbını almakta kullanılan alçı. • **katkılı ~,** *mim.* Adi alçının işlenme özelliklerini daha elverişli hale getirmek için prizi geciktirici madde *(sodyum kaseinat, vb.)* katılması yoluyla elde edilen alçı. • **mermer ~ sı,** *mim.* Döşeme alçısı. • **sıva ~ sı,** *mim.* Saf kalsiyum anhidrit ve stük alçısı karışımı olup piyasada satılan ve bundan dolayı piyasa alçısı adını alan alçı. *($Ca\ So_4\ Ca\ sO_4\ 1/2\ H_2O$).* 150°C'de pişirilerek bir şap eriyiğine batırılan alçı taşlarının 600-700°C'de pişirildikten sonra öğütülmesiyle elde edilen alçı. • **yüksek dirençli ~,** *mim.* İçinde, neme doymuş havada düşük sıcaklık ile hazırlanmış yarı hidrat ve sülfat anhidrit türleri bulunan alçı.
~ kalıp, Bk. **Kalıp.**
~ kaplama, *ins.* Bk. **Kaplama.**
~ kabartma, *mim.* Tavan ve duvarlara alçı ile yapılan süsleme.
~ levha, *mim.* Yapıların iç duvar ve tavan yüzeylerini kaplamakta kullanılan yapı alçısı ile lifi bir maddeden yapılmış, ön yüzü genellikle kâğıt kaplı levha.

alçılamak, f. — **şarapları ~,** *içki sny.* Şarapları alçı ile asitlendirmek.

alçı taşı, b.i. *min.* Bk. **Alçı taşı.**

aldanış, i. — Bk. **Kanma, yanılma.**

aldatma, i. — **~ lı anlaşma,** *sp. (bisiklet)* Yarışçıların, yönetmeliklere aykırı olarak, kötü ve hileli yollarla anlaşmaları. [Fr. Entente, frauduleuse].

aldazin, i. *Fr. aldazine. kim.* Hidrazin'in aldehitlere etkimesiyle meydana gelen cisimlere verilen ad. [İng. ve Fr. Aldazine].

aldehidat, i. *Fr. aldéhydate. kim.* Aldehitlerin amonyak ve aminler ile verdiği katılma ürünlerinin genel adı. *(Katı olan bu ürünler, aldehitlerin ayrışımına yarayabilir).* Pek stabil değildir ve seyreltik asidlerin etkisiyle hidrolize uğrayarak tekrar aldehit meydana getirir.

aldehid, i. — **krotonik ~,** Bk. **Krotonik.**
~ reçineleri, *kim.* Aldehidlerin kuvvetli

kostik soda işemiyle elde edilen yüksek derecede polimeri ve ürünleri. [**İng.** Aldehyde resins].

aldehidin'ler, ç.i. *Fr. aldéhydines. kim.* Aromatik aldehitlerin aromatik ortodiaminlere etkisiyle meydana gelen birtakım bazlara verilen ad. [**İng.** Aldehydine].

alderamin, i. *astr.* a Sefeid veya a Cephei yıldızına verilen ad. Kadiri 2.6 Spektral sınıfı A5.

aldırılmak, f. Birisi tarafından getirilmek.

aldırma, i. Bk. **Aldırış.**

aldosteron, i. — **b)** Su ve tuz metabolizması üzerinde kuvvetli etkisi olan böbreküstü bezi kabuğu hormonu. Aldosteron, insan fizyolojisi ve patolojisinde önemli bir rol oynar. Uzun zamandan beri var olduğu düşünülen bu hormon, bir yandan S.L. Simpson, J.F. Tait ve arkadaşları, öte yandan A. Wettstein, T. Reichstein ve arkadaşları tarafından 1953 yılında ayrılabildi.

âlem, i. *Ar.* § **1.** Yeryüzü ve gökyüzünde mevcut olan şeylerin oluşturduğu bütün. [**İng.** World, universe; **Fr.** Monde, univers]. *Eşanl.* **Dünya, cihan, varlık, acun, evren, kâinat;** § **2.** Güneş ve gezegenlerden meydana gelen topluluk; § **3.** Üzerinde yaşadığımız yer küresi, dünya; § **4.** Bütün insanlar; § **5.** Kendi içinde bir bütün oluşturan çeşitli varlık alanlarından her biri: Hayvanlar âlemi, bitkiler âlemi, duygu ve düşünce âlemi; § **6.** *mec.* Durum; § **7.** *mec.* Eğlence, eğlence hayatı; § **8.** *mec.* Kendi içinde bir dünya; § **9.** İnsanlar hakkında, hayret, takdir, hoş görme, orijinal bulma, v.b. hallerinde kullanılır. • **~ - i âb,** *esk. dey.* İçki meclisi. • **~ i anâsır,** *tasav.* Unsurlar âlemi, eskilere göre, su, ateş, hava ve topraktan ibaret olan maddî âlem. • **~ - i asgar** (sagır, sugra), *tasav.* Küçük dünya, insan, microcosmos. • **~ - i azamet,** *tasav.* En yüksek gök tabakası. • **~ - i bâkî** (beka), *tasav.* Ebedî âlem, ahiret. • **~ - i bâtın,** *tasav.* İç âlem. • **~ - i berin,** *tasav.* En yüksek âlem. • **~ - i berzah,** *tasav.* Fikirlerin veya ruhların maddî bir vücuda girmeden önce bulundukları manevî âlemle maddî âlem arasındaki yer. • **~ - ceberrut** *(melekût), tasav.* Gökyüzünün en üst arş-ı âlânın alt kısmı. Tanrının bütün varlıklar üzerindeki kudreti. • **~ - i cedid,** *esk. dey.* Yeni dünya, Amerika kıtası. • **~ - i diğer,** *tasav.* Öbür dünya, ahiret. • **~ - i ecsâm,** *esk. dey.* Cisimler âlemi. • **~ - i eflâk,** *tasav.* Felekler, gökler âlemi. • **~ - i ekber,** (kebir, kübra); *tasav.* En büyük âlem, gökler ve yerler, bütün dünya, macrocosmos. • **~ - i emr,** *tasav.* Hiç bir şarta bağlı olmayan âlem. • **~ - i ervâh,** *esk. dey.* Ruhlar âlemi. • **~ - i fark ü fenâ,** *tasav.* Fakirlik ve fânilik dünyası, yeryüzü. • **~ - i esbâb,** *tasav.* Sebepler âlemi, dünya. • **~ - i fenâ (fâni),** *tasav.* Geçici âlem, dünya. • **~ - i gayb,** *tasav.* Görülmeyen gizli dünya, gelecek âlem. • **~ - i hâb,** *esk. ed.* Uyku âlemi. • **~ - i halk (mevâlid),** *esk. dey.* Bütün doğmuşlar, yaratılmışların âlemi. • **~ - i his,** *esk. dey.* Duyularda idrak olunan âlem. • **~ - i imkân,** *tasav.* Her şeyin mümkün olduğu âlem. • **~ - i kevn ü fesat,** *tasav.* Var olma ve bozulup yok olma âlemi. • **~ i lâhut,** *tasav.* Manevî âlem, Tanrının âlemi. • **~ i mânâ** *(menâm, rüya), tasav.* Görülmeyen âlem, rüya âlemi. • **~ i misal,** *tasav.* Semboller âlemi, ilâhî âlemle cisimler âlemi arasında varlıkların hayalleriyle dolu olduğu tasavvur edilen âlem. Tasavvufî inanışa göre, her ruh ilâhî âlemden cisimler âlemine inerken bu misal âleminden geçer. • **~ i nasut,** *tasav.* İnsanlık âlemi. • **~ i sabâvet,** *esk. dey.* Çocukluk dünyası. • **~ i suri** *(şehadet), tasav.* Görülen, şahit olunan zahirî âlem. • **~ - süflî,** *tasav.* Bayağı âlem. • **~ - i şems,** *esk. dey.* Güneş ve peykleri. • **~ i ulvî,** *tasav.* Yüksek âlem, gökyüzü. • **~ i var mı,** *dey.* Yakışık alır mı, uygun olur mu anlamında kullanılır. • **~ e maskara olmak,** *dey.* Herkesin eğlendiği alay ettiği bir kimse haline gelmek. • **~ in ağzına sakız olmak,** *dey.* Bol bol dedikodusu yapılmak, herkesin her zaman bahsettiği bir kimse olmak. • **dış ~,** *psik.* Dünya. • **iç ~,** *psik.* Ruh âlemi. • **ideler ~ i,** *fels.* Platon'a (Eflatun'a) göre birbirinden ayrı iki âlem vardır. İdeler âlemi ve duyular âlemi. Asıl olan birincisi, yani ideler âlemidir. İkinci âlem birincisinin gölgesinden ibarettir. Dünya ideler âlemini yansıtan bir aynadır. Bu aynada görülen varlıkların asılları ideler âlemindedir. • **kendi ~ inde olmak,** *dey.* Kendi iç dünyasına kapanmış, başka insanlarla alâkasını kesmiş olmak. • **ne ~ de (olmak),** Birisinin içinde bulunduğu durumu, halini, sıhhatini sorarken kullanılan bir deyim.

~ - ârâ, *esk. dey.* Dünyayı süsleyen, dünyanın süsü olan.

~ - efrûz, *esk. dey.* Cihanı parlatan bütün âleme nur saçan.

~ - firîb, *esk. dey.* Cihanı aldatan herkesi kendine çeken.

~ - gîr, *esk. dey.* Dünyayı zapteden cihanı tutan.

~ - nümâ, *esk. dey.* Dünyayı gösteren. Vaktiyle, Aristo'nun İskenderiye şehrine koydurttuğuna inanılan ve çok uzakları gösterebilen ayna.

~ - penâh, (penahî), *esk. dey.* Herkesin sığındığı yer. Hükümdar ünvanı.

~ - pesend, *esk. dey.* Herkesin beğendiği yer veya şey.

~ - sûz, *esk. dey.* Herkesi, âlemi yakan.

~ - tâb, *esk. dey.* Dünyayı aydınlatan, cihanı parlatan, Temmuz ayı.

~ yapmak, *dey.* Eğlence düzenlemek

alemanik, s. — *Fr. alémanique.* § **1.** İsviçre'nin Almanca konuşulan kesimi, bu kesim halkı ve bu kesimle ilgili olanlar için kullanılır. [**İng.** Alemannic, Alemannian, Alamanic; **Fr.** Alémanique]; § **2.** i. ve s. Yukarı alman (Hochdeutsch) lehçeler grupu, bu grup da aşağı alemanik *(Alsace ve Baden)* ve yukarı alemanik *(Alman İsvicresi)* bölümlerine ayrılır. [**İng.** Alemannic, Alemannian, Alamanic; **Fr.** Alémanique]

alenileşmek, f. Gizlilikten çıkmak. ifşa olunmak

aleokar, i. *Fr. aléoachare. < Yun. alea. + kharassein. zool.* Bitki artıkları arasında, çürümüş mantarlar, kadavralar üzerinde yaşayan küçük kulağakaçan. *(Bazı türleri karınca yuvalarında yaşar, bazıları da iki kanatlı böceklerin nimfalarının parazitleridir. Bu cins, kınkanatlılardan staphylinideo familyasında yer alır).*

alerji, i. — **gizli** (hafif) **~,** *tıp.* Semptomları ile değil, ancak biyolojik testlerde meydana konulabilen alerji durumu. [**İng.** Latent allergy]. • **heyecan ~ si,** *tıp.* Bk. **Zihnî alerji.** • **zihnî ~,** *tıp.* Sebeplerin alergen rolünü oynadığı ve alerjik hallere benzeyen tezahürat. [**İng.** Mental allergy]. *Eşanl.* **Heyecan alerjisi.**

âlet, i. — § **5.** *den.* Gerek gemilerde, gerek tersanelerde, iş yapmak için kuvvet kaynağı olarak kullanılan makineli araçlar. *(Bunlara CİHAZ da denir): Direk dikmek için kullanılan büyük küçük âletler;* § **6.** *huk.* Kendiliğinden tesiri olmayan ancak fiilin sonucunu meydana getirmekte kullanılan araç *(keser, bıçak, burgu gibi).* • **~ - i cariha,** Beden parçalarını birbirinden ayırmak için kullanılmış olması, öldürme (katil) kasdı ile harekete delil olur. • **~ lerin ayarlanması,** *topogr.* Hatalı değerler veren âletlerin doğru değerler verecek şekilde düzeltilmesi işlemi. [**İng.** Adjustment of instruments]. • **dinleme ~ i,** *ask.* Bk. **Dinleme.** • **inceleme ~ i,** Bk. **İnceleme.** **~ verici,** *cerr.* Aseptik olarak giyinmiş ve eldiven takmış, ameliyat sırasında gereken âletleri operatöre hazırlayıp veren ameliyat ekibi üyesi.

Aleutlular, ç.i. Aleut adalarında yaşayan, Eskimolarla yakınlığı olan ve balıkçılıkla geçinen halk. Rus işgalinden önce sayıları 25 000 kadardı, şimdi ise ancak 6 000 kişiyi bulur.

alev, i. — **~ in geri tepmesi,** *otom.* Bk. **Geri.** • **egzos ~ i,** *hava.* Bk. **Egzos.**

~ borulu, *fiz.* Borularında yanma gazlarının dolaştığı kazanın adı (Borularında su dolaşan suborulu kazanların karşıtı olarak).

~ borulu kazan, *den.* Bk. **Kazan.**

~ dönüşlü kazan, *fiz.* Yanma ürünlerinin, ocaktan geçmeden önce, genelliklе bir boru demetinden geçerek arkada bulunan fırından çıkıp ön yüze geldiği kazan.

~ hunisi, *sil.* Bk. **Huni.**

alevli, s. —

~ fırın, *fiz.* İçinde işlenecek ürünün, alevin temasına uğradığı fırın.

~ kömür, *min.* Uçucu madde bakımından zengin *(genellikle yüzde 35'ten fazla)* koklaşmayan bir kömür cinsi. Bu tip kömürlerin bıraktığı küller birbiriyle kaynaşmaz ve dolayısıyle toz haline gelir. [**Fr.** Houile flambante, flénu].

~ tepelik vazo, *mim.* Süslemede kullanılan, ağzından alev çıkıyormuş hissini veren vazo.

alfa veya **alpha,** i. — § **2.** *fiz.* Çekirdek fizikte Alfa, radyoaktif maddeler tarafından yayılan cisimcik ışımalarından biri için kullanılır. (Alfa ışını veya helyon, pozitif yüklü iki nötron ile iki protondan meydana gelmiş bir taneciktir. Tabii radyoaktif unsurlar veya nükleer reaksiyonlardan yayılabilir. Tanecik, bilinen bütün özellikleriyle bir helyum çekirdeğinin aynıdır); § **3.** *kim.* Organik bir bileşimin formülünde, başka bir grupa bitişik fonksiyonel bir gruplaşmayı göstermeğe yarar alfanaftol (anaftol). • **değişmez ~ lı isimler,** *dilb.* Attika lehçesinde, isim çekiminin hiç bir halinde gövdedeki a'yı değiştirmeyen isimler (hemera, hemeras'ta olduğu gibi). • **olumsuzluk ~ sı,** *leng.* Yunancadaki Hint-Avrupa kaynaklı ek. Bir kelimenin önüne getirildiğinde ona olumsuzluk değeri verir. • **dölüt proteini ~,** *biyokim.* Dölüt tipi kan proteini, yeni doğmuş çocukta bol miktarda bulunur, sonra yavaş yavaş azalarak yetişkinlerde hemen hemen hiç kalmaz. Fakat bazı habis urların gelişmesi sırasında (karaciğer kanseri) yetişkinlerde de çok fazla görüldüğü olur. [**Fr.** Alphafoetoprotéine].

~ **alıcısı,** *fizyol.* Hem noradrenaline, hem de adrenaline karşı duyarlı olan bir adrenerjik sistem için kullanılır. [İng. Alpha-receptor; Fr. Alpha-récepteur].

~ **ışın spektrometresi,** *nükl.* Bir radyonüklit tarafından yayınlanan alfa taneciklerinin enerji dağılışını ölçen âlet. [İng. Alpha ray spectrometer].

~ **ışını spektrumu,** *nükl.* Alfa taneciklerini hızlarına göre ayırmak suretiyle meydana getirilen spektrum. [İng. Alpha ray spectrum].

~ **kâğıdı,** Bk. **Kâğıt.**

~ **kesikliği,** *elektr.* Bir transistörün akım amplifikasyonunun (alfa), alçak frekans değerinin 0,7'sine düştüğü frekans. [İng. Alpha cut-off frequency].

~ **oranı,** *nükl.* Fizyonlanabilen bir çekirdeğin yakalama kesitinin fizyno kesitine oranı. [İng. Alpha ration].

~ **radyatörü,** *fiz.* Bk. **Radyatör.**

~ **taneciği bağ enerjisi,** *nükl.* Bir alfa taneciğini bir çekirdekten koparmak için gerekli enerji. [İng. Alpha-particle binding energy].

~ **taneciği spektrumu,** *nükl.* Bir radyonüklit tarafından yayınlanan alfa taneciklerinin enerji veya momentuma göre dağılışını gösteren grafik. [İng. Alpha-particle spectrum].

~ **uranyum,** *fiz.* Uranyum metalının yaklaşık 660°C altında stabil olan allotropik şekli. [İng. Alpna uranium].

~ **varsayımı,** *psik.* Bir tepkiyi ortaya çıkaran uyarımın yinelenmesi durumunda aynı tepkinin kendini göstermesi olasılığının güçlü olduğu varsayım. [İng. Alpha hypothesis].

alfabe, i. *Yun. alfa, beta.* — § **4.** Bir dilin yazıya aktarılmasına yarayan yazı işaretleri sistemi; § **5.** Bu yazı işaretlerinin, uzlaşmaya dayanan bir düzene göre dizilmesinden meydana gelen sıra; § **6.** Bu yazı işaretlerine verilen adlarla elde edilen sıra: *Alfabevi sıralak;* § **7.** *teşm. yol.* Temel bilgilerin özeti: *Namusun alfabesi hakkı tartışmaktan başlar;* § **8.** *dilb.* Üretici gramerde, bir dilin unsurlarını gösteren, sayıca sınırlı semboller bütünü; § **9.** *matb.* Çelik, demir veya küçük bakır levhalardan yapılmış pullar. Bunların bir kısmında kabartma, bir kısmında oyma olarak alfabenin bütün harfleri bulunur; § **10.** *müz.* Bir müzik dizisindeki sesleri alfabedeki harflerle yazma sistemi; § **11.** *komp.* Açık ve uzlaşmalı bir metinde kullanılan harflerin tümü. [İng. ve Fr. Alphabet]. • ~ **li ~ numaralı,** *istat.* Hem alfabenin harflerinin dizisine, hem de sayıların dizisine göre yapılmış sınıflandırma için kullanılır. • **bitimsel ~,** *dilb.* Bir dilin bitimsel unsurlarını *(incelenen düzeye göre, morfemler, oluşturucular, fonemler v.b.)* gösteren semboller bütünü. • **fonetik ~,** *dilb.* Bk. **Fonetik.** • **dilsiz ~ si,** Bk. **Dilsiz.** • **yardımcı ~,** *dilb.* Bitimsel olmayan semboller *(yani kategori gösteren semboller)* bütünü.

~ **kod flâması,** *ask* Alfabenin bir harfini veya birden ona kadar olan rakamdan birini temsil eden bir işaret flâması. [İng. Alphabet code flag].

~ **sistemi,** *dey.* İdeografi veya hece sistemlerinden ayrı olarak, bir alfabeye dayanan yazı sistemi.

alfabetik, i. —

~ **kodlama,** *bilgi işlem.* Kompütöre girecek bilgileri, bu bilgiler, sayılar kadar harfler ve kelimelerle de kullanılabilecek şekilde hazırlamak maksadıyla kullanılan kısaltmalar sistemi. [İng. Alphabetic coding].

~ **olarak,** Alfabe sırasına göre: *Belgeleri alfabetik olarak tasnif etmek.*

~ **yazı,** Tek tek fonemleri yazı işaretleriyle kaydeden yazı *(Türkçe gibi).*

Alfur'lar veya **Alfuru'lar,** ç.i. Endonezya'da *(Molük, Celebes)* ve bazı Yeni Gine adalarında yaşayan birçok halk grupuna verilen ad.

algesimetre, i. — *Fr. algésimètre.* Bir acı duyumunu meydana getirmek için gerekli olan uyarımın şiddetini ölçen âlet.

algı, i. — § **2.** *psik.* Kişinin duyarlığıyle zekâsının bilikte işlemesi. [İng. ve Fr. Perception].

~ **alanı,** *psik.* Belirli bir süre içinde deneyin ayırt edici tepkiler yapabildiği çevre, özellikle ve varlıkların tümü. [İng. Perceptual field].

~ **dayanağı,** *psik.* Bir eylem, inanç veya düşüncenin altında yatan, bunlara yön ve anlam vererek denetici ve sınırlayıcı görevi yapan değerler ve anlamlar dizgisi. [İng. Frame of reference].

~ **süresi,** *psik.* Algının gerçekleşmesi için beyin süreçlerinin gerektirdiği süre. [İng. Perception time].

algılama, i. *psik.* Duyu organları yoluyla, çevrede var olan nesne ve olayların bilincine varma. [İng. Perception].

~ **sağırlığı,** *psik.* Sesin kemikli veya düzgülü yoldan iletiminin bir parçasının veya tümünün bozulması nedeniyle ortaya çıkan sağırlık. [İng. Perception deafness].

algılanamaz, s. *psik.* Var olan koşullar altında duyu organları ile ayırt edilemeyecek kadar belirsiz olan. [İng. ve Fr. Imperceptible].

algılaştırma, i. *psik.* Duyumsal öğeleri anlamlı yeni bir bütün olarak örgütleme veya eski bir algıya yeni bir anlam verme. [İng. Perceptualization]

algısal, i. —

~ **bütünlük,** *psik.* Bir varlığın, bir nesnenin soyut özellikler veya ayrıntılar toplamı olarak değil, tümüyle algılanmasından oluşan bütünlük. [İng. Perceptual unity].

~ **kurgu,** *psik.* Genellikle çevreyi, belirli bir kalıba uygun olarak algılama eğilimi. [İng. Perceptual set].

~ **öğrenme,** *psik.* Bireyin çevresindeki nesne ve varlıkları algılayarak öğrenmesi veya önceden öğrendiklerini yeni algılarla değiştirmesi. [İng. Perceptual learning].

~ **örüntü,** *psik.* Biçim-fon, karşıtlık-benzerlik, türlü zaman ve uzay ilişkileri gibi öğeleri kapsayan, kendi içinde de bir bütünlüğü bulunan duyumsal veriler [İng. Sensory or perceptual pattern].

~ **tümevarım,** *psik.* Duyusal süreçlerin tüm bir algıda yardımcı öğeleri de harekete geçirmesi. [İng. Perceptual induction].

~ **yapı,** *psik.* Algılamanın parçaları arasındaki ilişkiler. [İng. Perceptual structure].

Algokin'ler, ç.i. Kuzey Amerika'nın Atlas Okyanusu ile Kayalık dağlar arasındaki geniş topraklarında yaşamış yerli kabilelere verilen ortak ad. Kuzey ormanlarında oturanlar, avcılık ve balıkçılıkla geçinirlerdi, göçebe olan ova sakinleri, yaban öküzü avlar, Güneyde oturanlar ise tarımla uğraşırlardı. Konuştukları dil, Kuzey Amerika gruplarının birinin diliydi.

algoritma, i. — § **2.** *komp.* Sınırlı sayıda işlemden yola çıkarak belirli bir sonuca varmak amacıyle tanımlanmış işlem veya yontem kurallarının tümü.

~ **dili,** *komp.* Özel bir bilgisayara bağlı olmadığı için çeşitli bilgisayarlarda kullanılabilen programlama dili: *Fortran ve algol algoritma dilleridir.* [İng. Algorithmic language; Fr. Langage algorithmique].

~ **müziği,** *müz.* Olanakları elektronik makinelerle hesaplanan besteleme yöntemi. [İng. Algorithmic music; Fr. Musique algorithmique].

~ **tercümesi,** *komp.* Bir kompütör lisanından diğer bir kompütör lisanına tercümeyi elde etmek için kullanılan özel *(spesifik)* bir hesaplama yöntemi. [İng. Algorithmic translation].

alıcı, i. — § **15.** *astr.* Çok hafif elektromagnetik ışıma kaynaklarını *(görünür veya görünmez ışık)* alan ve hep bu kaynakların doğrultusunda kalan elektronik düzenek. *(Bu doğrultu, uyduların yöneltilmesinde mutlak karşılaştırma ekseni olarak kullanılır.)* § **16.** *huk.* Satış akdinde belli edilen bedeli ödemek ve kararlaştırılan şartlara uygun olarak satılanı teslim almak mecburiyetinde olan kimse. **(Osm.** Müşterî); § **17.** *işletm.* Farklı servislerin tespit edilen ihtiyaçlarını tek elde toplamak ve bunların alımını sağlamakla görevli uzman memur; § **18.** *telekom.* **a)** Bir yarı iletkende elektron alabilecek derecede katıklı atom. [İng. Acceptor; Fr. Accepteur]. **b)** Başka bir cihazın ilettiği tegrafları alan telgraf cihazı. [İng. Récepteur] • ~ **lar cayımı,** *ikt.* **a)** Mal değerinde düşürüm sağlanıncaya değin alıcıların satınalmadan vaz geçmeleri. **b)** Bir malın satış değerinde indirim sağlamak amacıyla, alıcının geçerli bir süre için alıma para vermesi. [İng. Buyer's strike; Fr. Grève des acheteurs]. • ~ **lar sayışımı,** *ikt.* İşletmenin alıcılarıyla olan ilişkilerini kolaylıkla ve açık bir düzenle görebilmesi ve izleyebilmesi amacıyla açılan hesap. [İng. Customers accounts; Fr. Compte des preneurs-acheteurs]. • ~ **nın tekel fiyatı,** *ikt.* **a)** Alıcıların bir araya gelerek satınalma işleminde tek fiyat üzerine birleşmeleri. **b)** Alıcıların tekelinde olan satın alma tutarı. [İng. Oligogsony price, monopolistic price of buyer; Fr. Prix monopole de l'acheteur]. • ~ **ya bağlanma,** *telekom.* Alıcı vasıtasıyle bir telgaf teli ile toprak arasında irtibat sağlama. [Fr. Mettre sur récepteur]. • **canlı-resim ~ sı,** *sin.* Canlı-resim çevriminde kullanılan özel alıcı (Genel olarak optik ekseni yere dikey sağlam bir desteğe sıkıca tutturulmuş tek tek görüntü alabilecek yapıdadır) • **çok normlu ~,** *telviz.* Bk. **Çok.** • **denizaltı ~ sı,** *sin.* Bk. **Denizaltı.** • **döner mercekli ~,** *sib.* Bk. **Döner.** • **El ~ sı,** *sin.* Bk. **El'.** • **elektrik motorlu ~** Bk. **Elektrik.** • **evrensel ~,** *tıp.* AB kan grupundan olan kişi, herkesten kan alabilir (ABD sisteminde), fakat sadece kendi grupundan kimselere kan verebilir *(Rhésus /RH/ sisteminin bulunuşu, kan uygunlukları bilgisine yeni bir etmen /faktör/ eklemiştir: evren alıcının, olguların büyük çoğunluğunda, vericisi ile aynı RH grupundan olması gerekir).* • **hormon ~ sı,** *fizyol.* Bir veya birkaç hormonun etkisine karşı duyarlı olan organ veya sis-

tem; hormonlar, fizyolojik etkilerini bu organ veya sistemler üzerinde yapar. [**Fr.** Récepteur hormonal]. • **kadranlı ~,** (Breguet alıcısı), *telekom.* Üzerinde alfabe harflerinin bulunduğu bir kadran ile, elektrikle çalışan bir yelkovandan meydana gelen cihaz. *(Bir kelimenin iletilmesi için, yelkovan o kelimeyi meydana getiren her harfin önünde bir kere durur).* [**Fr.** Récepteur à cadran, recepteur de Breguet]. • **otomatik ~,** *telekom.* Gelen telgrafları otomatik olarak, operatör aracılığına ihtiyaç göstermeden kaydeden cihaz. *(Creed alıcısı, teletayp v.b.).* [**Fr.** Récepteur automatique]. • **telefon ~ sı,** *telekom.* Bir telefon postasında kullanılan kulaklık. [**İng.** Telephone receiver; **Fr.** Récepteur téléphonique].

~ **devre,** *elek.* Arzu edilen bir frekansa karşı minimum empedans gösterecek şekilde ayarlanmış bir devre. [**İng.** Acceptor circuit].

Eşanl. **Akseptör devresi.**

~ **dört kutuplu,** *elek.* Bk. **Dört kutuplu.**

~ **farkı,** *ikt.* Alıcının ödemeye razı olduğu fiyatla gerçekten ödediği arasındaki olumlu fark. [**İng.** Buyer's surplus; **Fr.** Rente d'acheteur].

~ **kuşun ömrü az olur,** *at.* Bk. **Yırtıcı kuşun ömrü az olur.**

~ **makina,** *elek.* Elektrik enerjisini alıp mekanik enerjiye dönüştüren makine. [**Fr.** Machine réceptrice].

~ **sinirler,** *psik.* Toplanan duyumları beyin merkezine ileten sinirler. [**İng.** Afferent nerves].

~ **yitircesi karşılığı,** *ikt.* Ağırlık düşümü, tartı azalması veya başka türlü etkenlerle alıcının uğrayacağı yitirceyi karşılamak için satıcı yönünden kendisine verilen mal artığı veya satış değerinde yapılan indirim. [**İng.** Allowance; **Fr.** Bonification].

~ **yönetmeni yardımcısı,** *sin.* Alıcı yönetmenine bütün çalışmalarında yardımcı olan kişi. [**İng.** Assistant cameraman].

alıç, i. — **kınalı ~,** Bir alıç çeşidi, kırmızı renkte olup ekşimsidir.

alıdaverin, b.i. *folk.* Muğla ve dolaylarında oynanan ve halk tarafından çok sevilen ağır bir zeybek oyunu.

alıkoymak veya **alakoymak,** b.f. — § **5.** *huk.* Zorla, korkutarak, aldatarak, şehvet hissi veya evlenme maksadıyla reşit olmayan kimsenin bir yerde alıkonulması (Türk Ceza Kanunu madde 430'a göre bu hallerde 5 yıldan 10 yıla kadar, mağdurun rızası halinde 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası verilir. Alıkonanla sanık evlenirse, dava veya verilmiş ceza tecil edilir (ertelenir).

alıkonmak veya **alıkonulmak,** f. § **1.** Durdurulmak, gitmesine engel olunmak, geciktirilmek; § **2.** *dilb.* Alıkonmak fiili, aslında edilgen *(pasif)* olduğu halde, ikinci defa edilgen yapılmak suretiyle anlam bakımından kuvvetlendirilmiştir.

alım, i. — § **5.** *ask.* Silâhın menzili; § **6.** *dok.* **a)** Pamuk ipliği *(Eceabat);* **b)** Eğirmek üzere hazırlanmış bir miktar yün. • **harita ~ ı,** *topogr.* Bir harita veya plan çizmek eylemi.

~ **fiyatı,** *ikt.* Bir malı elde ederken ödenen bedel. [**İng.** Buying price; **Fr.** Prix d'achat].

~ **musluğu,** *döş.* Şehir borusundan kol alma yerine konan musluk. [*İng.* Corporation stop].

~ **öndeliği,** *ikt.* Yapılması kararlaştırılan herhangi bir işlemin belirli koşullara göre gerçekleştirilmesi sağlanılmak üzere alıcı tarafından satıcıya verilen avans. [**İng.** Hidden; **Fr.** Enchérisseur].

~ **planı,** *ikt. (Satın alma planı, satın alma bütçesi).* Bir kurumun belirli bir süre içinde satın alacağı mal cinslerini, tahmin edilen mal miktarlarını, tahmin edilen fiyatlarını ve tutarlarını gösteren tablolar.

~ **primi,** *ikt.* Sınaî işletmelerin veya ihracatçı firmaların, evvelce kabul ettikleri alım fiatından ve şartlarından daha elverişli şartlarla alış yapan memurlarına ödedikleri primler. [**İng.** Purchase prim; **Fr.** Prim d'achat].

~ **satım aracısı,** *ikt.* Başkası adına mal alıp satan kişi. [**İng.** Commission agent; **Fr.** Représentant à la commission .

~ **sözeşmesi,** *huk.* Bir kimsenin başkasına ait gayrimenkulü *(taşınmaz mal)* belli süre içinde ve fiyat ile satın almasını sağlayan anlaşma, iştira mukavelesi.

~ **vergisi,** *ikt.* Perakende satışlarda veya bundan bir önceki safhada tahakkuk ettirilen vergi, vasıtalı vergi.

alım satım, i. — ~ **a fesat karıştırmak,** *huk.* Alım satım veya artırma ve eksitmelerde kanuna veya ahlâka aykırı ve sonuca etkili şekilde tertipler yapmak. *(Borçlar Kn. md. 226. Türk Cz. Kn. md. 205, Arttırma, Eksiltme ve İhal. Kn. md. 70).*

~ **komisyonu,** *huk.* Ücret karşılığında, kendi adına ve müvekkili hesabına kıymetli emlâk ve menkul eşya alım satımı yapanın hak kazandığı ücret.

alın, i. — (Bir şeyden) **alnı açık çıkmak,** *dey.* Bir işi gayretle, namusluca başarmak. • **alnı davul derisi,** *arg.* Hayâsız, edepsiz, utanmaz. • **alnı secdeden kalkmayan,** Çok ibadet eden. • **alnına yapıştırmak,** *dey.* Bir kimseyi, herkese fena bir sıfatla tanıtmak. • **alnından öpmek,** beğenmek, takdir etmek. • **alnından ter boşanmak,** fazla yorulmak, terleyip hak kazanmak. • **alnını çatmak,** *dey.* Kaşlarını çatarak hiddetli hiddetli bakmak. • **alnının** (ar) **damarı çatlamış,** *dey.* Yüzsüz, hayâsız, utanma duygusu kalmamış olan. • **alnının teriyle kazanmak,** *dey.* Bir parayı kendi emeğiyle, hakkıyle, namusuyle elde etmek. • **güneşin alnında,** *dey.* Güneşte, güneşin altında, sıcakta. • **çift ~ lı,** *mim.* Bk. **Çift.** • **olempiyen ~,** *tıp.* Bk. **Olempiyen.** • **~ da yazılı olan (alna yazılan) başa gelir,** *at.* Bk. **Alna yazılan başa gelir.**

~ **basıncı,** *döş.* Akışkanın hızı nedeniyle kazanacağı basınç. [**İng.** Velocity pressure].

~ **duvarı,** *mim.* Bir beşikçatıda damlalık aşığına bitişik olan duvar parçası.

~ **falı,** *falcılık.* Çizgilere, özellikle de alın çizgilerine bakarak bir kimsenin karakteri hakkında bilgi edinme.

~ **kası,** *anat.* Bk. **Kas.**

~ **yazısı değişmez,** *at.* Kişi ne yapsa kaderini değiştiremez. Başına ne gelecekse gelir.

alınabilir alacak, *ikt.* Toplanabilmesi olumlu alacaklar ve senetler. [**İng.** Receivable debt; **Fr.** Crédit recevable].

alınganlık, i. —

~ **sabuklaması,** *psik.* Başkalarınca yapılan davranışların kendini kötülemek veya küçük düşürmek için yapıldığı kanısı. [**İng.** Delusion of reference].

alınlık, i. — • **devirli ~,** *mim.* Bk. **Devirli.** • **kartal ~,** *mim.* Bk. **Kartal.** • **kırma ~,** Bk. **Kırma.**

alıntı, i. *huk.* Bir kitaptan, bir yazıdan alındığı belirtilerek bazı satırların veya sayfaların alınması. [**İng.** Citation, adaptation, quotation; **Fr.** Citation, extrait]. • **~ nın zamanı,** *huk.* Yasalarda, alıntının ne kadar süre sonra veya süre içinde yapılabileceğinin gösterilmesi. *(Bizim yasamıza göe, 24 saat geçtikten sonra günlük gazetelerden alıntı yapılabilir).* [**İng.** Time of quotation; **Fr.** Duré d'extrait].

~ **hakkı,** *huk.* Yasalarda gösterilen durumlarda ve oranlarda alıntı için tanınan yasal hak. [**İng.** Citation right, quotation right; **Fr.** Droit de citation, droit d'extrait].

~ **hakkının saklılığı,** *huk.* Alıntı hakkının saklı tutulması ve bunun belirtilmesi. [**İng.** Reservation of quotation right; **Fr.** Réservation de droit de citation, réservation de droit d'extrait].

~ **özgürlüğü,** *huk.* Yasalarda belirtilen durumlarda alıntının sınırsız olarak veya yasalarda belirtilen sınırlara uyularak yapılabilmesi. [**İng.** Freedom of quotation; **Fr.** Liberté de citation, liberté d'extrait].

~ **sınırı,** *huk.* Bir eserden ne kadar alıntı yapılabileceğinin belirtilmesi *(yasalara göre yapıtın bağımsızlığını ortadan kaldırmamak ve önemli olmamak gerekir).* [**İng.** Limit of quotation; **Fr.** Limite de citation, limite d'extrait].

alırlık, i. —

~ **hall,** *psik.* Bir kimsenin başka bir kimse etkisine daha kolaylıkla kapılmasına elverişli durum *(telkin, hipnotizma, v.b.).*

alış, i. —

değeri, *ikt.* Satılan madde karşılığında satış değerine eşit olan para. [**İng.** Purchase price; **Fr.** Prix d'achat].

~ **ederi,** *ikt.* Bir mal için alım karşılığı ödenen para ve üretim gereçleri tutarı. [**İng.** Purchase price; **Fr.** Prix d'achat].

~ **giderleri hesabı,** *ikt.* Alınan mal satılabilir duruma gelinceye dek yapılan giderleri saptayan hesap. [**İng.** Purchase cost accounting; **Fr.** Compte des dépenses d'achat].

~ **hesapları,** *ikt.* Satın alınmış olan değerlerin maliyet fiyatının hesaplanması için kullanılan geçici hesaplar.

~ **hesapları,** *ikt.* Satın alınan mala ilişkin tüm değerin saptanabilmesi için tutulan geçici hesap. [**İng.** Purchase accounts; **Fr.** Comptes d'achat].

~ **süresi,** *komp.* Bir hafıza veya depolama ünitesinde, hafıza ünitesinden bilgi talep edildiği an ile bu bilginin kullanılabilir bir şekilde alındığı an arasındaki zaman aralığı. [**İng.** Access time].

alışkanlık veya **alışıklık,** i. — § **6.** Yakınlık; § **7.** *fizyol.* Alışmamış bir organizma için öldürücü olabilecek zehirli bazı maddelere organizmanın yavaş yavaş alışmasını sağlayan biyolojik olay. § **3.** *fizyol. patol.* Bir ilâcı aralıksız almaktan meydana gelen durum; § **9.** *tıp.* Bazı maddelere karşı elde edilen dayanıklılık. Alışma, morfin, kokain, eter, hint keneviri, alkol gibi sinir sistemi üzerinde keyif verici etkisi olan ilâçlara karşı elde edilir. Kişinin fizik ve ruhî durumuna, ilâcın cinsine göre, az veya çok süratle yerleşir. • **ağız (dil) alışkanlığı,** *dey.* Alışkanlık sebebiyle bir sözü yerli yersiz, sık sık tekrar etme, dil persengi: *Ağız alışkanlığıyla aynı yanlışı yine yaptı.* • **el alışkanlığı,** *dey.* El mahareti: *El alışkanlığıyla anahtar deliğini buldum.*

~ **çöküntüsü,** *psik.* Erken bunalımlarda rastlanan ve kişinin düzgülü yaşayışının belirtileri olan temizlik, büyük ve küçük aptestin tutulması, görgü kuralları gibi alışkanlıkların yerini daha düşük düzeyde alışkanlıklarla hayvanca davranışların alması. [**İng.** Habit deterioration].

~ **edinme,** *psik.* Bir takım yalın davranışları, düzenli ve sürekli olarak yineleyecek biçimde öğrenme. [**İng.** Habit formation].

~ **peyda etmek (kazanmak),** *dey.* Bir şeyde maharet ve meleke kazanma hali. Bağışıklık, muafiyet kazanmak.

alışma, i. — § **5.** *etnol.* Ardından saldırı gelmemek şartıyla özel bir uyartı birçok defa tekrarlandığı halde o uyartıya karşı doğması gereken tepkinin kaybolmasıyla gerçekleşen basit öğrenme şekli. [**İng.** Accoutumance, habituation]. • **iklime ~,** *biy.* Canlı varlıkların, alışageldikleri ortamdan farklı yeni bir ortamda yaşıyabilmelerini sağlayan olay.

alışmak, f. — **alışmadık götte don durmaz,** *at.* Bir kimse alışmadığı sıkıcı duruma kendini kolay kolay uyduramaz, ondan kurtulmaya çalışır.

alışmış, s. —

~ **kursak, bulamacını ister,** *at.* Kişi yararlanmaya alıştığı şeyden yoksun kalmak istemez.

alıştırı, i. *eğt.* **a)** Herhangi bir işi kendiliğinden ve hızla doğru sonuca ulaşmayı öğrencilere kazandırmayı amaçlayan öğretim etkinliği. **b)** Beden çalışmalarında temel becerilerin elde edilmesi ve bu becerilerin pekiştirilmesi için yapılan yineleme iş. [**İng.** Drill; **Fr.** Entrainement].

alıştırılmak, f. Başkası tarafından bir işi veya hareketi, kolay ve iyi yapabilme yeteneği kazandırılmak.

alıştırılmış, i. Düşkün bir hale getirilmiş, mübtelâ edilmiş *(kimse).*

alıştırma, i. — § **6.** *den.* Yerine yerleştirilecek herhangi bir âleti, rahat işleyecek veya dönecek bir hale getirmek için yapılan çalışma; § **7.** *mekan.* Ham madde üstünde kalan pürüzleri gidermek için yapılan aşındırma işlemi: *Bir supabın alıştırılması. Bir motorun alışmasını yapmak;* § **8.** *müz.* Şarkı söyemede veya çalgı çalmada ortaya çıkan şu veya bu teknik zorluğun üstesinden gelmek için hazırlanmış müzik parçası; § **9.** *zool.* Alıştırma eylemi, bunun sonucu; • **dayanç ~ ları,** *cimn.* Bk. **Dayanç.** • **denge ~ ları, cimn.** Bk. **Denge.** • **dinlendirici ~ lar,** *cimn.* Bk. **Dinlendirici.** • **direnç ~ ları,** *cimn.* Bk. **Direnç.** • **duruş ~ ları,** *cimn.* Bk. **Duruş.** • **durum ~,** *eğt.* Bk. **Durum.** • **düzen ~ ları,** *cimn.* Bk. **Düzen.** • **esnetme ~ ları,** *cimn.* Bk. **Esnetme.** • **gevşeme ~ ları,** *cimn.* Bk. **Gevşeme.** • **gövde ~ ları,** *cimn.* Bk. **Gövde.** • **koordinasyon ~ ları,** *cimn.* Bk. **Koordinasyon.**

~ **etkisi,** *eğt.* Önceden uygulanan bir testle ilgili olarak edinilen deneyin daha sonra uygulanan aynı veya benzeri test sonuçları üzerindeki etkisi. [**İng.** Practice effect; **Fr.** Effet de la pratique].

~ **kitabı,** *eğt.* Ders kitaplarına eşlik edecek biçimde hazırlanan, öğrencilerin ders kitaplarının yardımıyla edinmiş oldukları bir takım bilgileri uygulamalarına olanak sağlayan kitap. [**İng.** Exercise book; **Fr.** Livre d'exercices].

~ **kontrolu,** *tekn.* Bk. **Kontrol.**

~ **sınırı,** *psik.* Alıştırmanın öğretilmek isteneni öğrenmeye veya kökleştirmeye yaramayacak duruma geldiği sınır. [**İng.** Practice limit].

~ **yasası,** *psik.* Öteki değişkenler eşit tutulursa, belirli bir iş üzerindeki uğraşının aynı iş üzerinde daha sonraki uğraşıyı kolaylaştıracağı yolundaki bir genelleme. [**İng.** Law of exercise].

alış - veriş b.i. —

~ **yetkilisi,** *ikt.* Mal sahibi adına ve hesabına işlemlerde bulunan kişi. [**İng.** Steward; **Fr.** Intendant].

alıvermek, b.f. § **1.** Çabucak, vakit kaybetmeden almak; § **3.** Bir şeyi kolayca kabul etmek.

alifatik, i. —

~ **aldehidler,** *kim.* Aldehid grupu olan CHO kapsayan alifatik serisi bileşikler. [**İng.** Aliphatic aldehydes; **Fr.** Aldéhydes aliphatiques].

~ **alkoller,** *kim.* Bir veya daha fazla hidrojen atomları hidroksil grupu ile yer değiştirmiş olan parafinler. [**İng.** Aliphatic alcohols; **Fr.** Alcools aliphatiques].

~ **bileşikler,** *kim.* Açık zincirli karbon bileşikleri. [**İng.** Aliphatic compounds].

alilik, s. —

~ **reçine,** *kim.* Alilik alkol esterleri ve dibazik asidlerden hareketle elde edilen vinilik reçine. [**İng.** Allylic resin; **Fr.** Résine allylique].

âlilik, i. Yücelik, ululuk, yükseklik.

aliye, s. § **1.** Yüce üstün; § **2.** i. Bir şeyin en yüksek noktası, tepe; § **3.** Arabistan'da dağlık arazilere verilen ad; § **4.** Halveti tarikatı şubelerinden birinin adı; § **5.** Kadın adı.

alizarî, i. *Ar.* **a)** Uşara. **b)** Kökboya bitkisinin kökü *(parçalanmış halde).*

aljeryen, i. *Fr. algérien. dok.* **a)** Yalnız çözgüden, çok renkli, çizgili bir cins alaca. **b)** Bu kumaştan yapılan eşarp.

alkali, i. —

~ **granit,** *jeol.* Serbest kuvars taşıyan kaba granüllü plütonik kaya. *(Plajyoklazdan fazla alkali feldspata sahip olmasıyla karakterize olur).* [**İng.** Alkali granite].

~ **toprak metalleri,** *kim.* Periyodik cetvelin ikinci grupunda bulunan iki değerli metaller: *Nerilyum. Mağnezyum. Kalsiyum. Stransiyum. Baryum ve Radyum.* [**İng.** Alkine earth metals].

alkalik, s. — § **2.** i. Bir alkali kapsayan ilâç.

☆ *Eşanl.* **Antiasit.**

~ **rezerv** veya **alkali rezervi,** *biyo-kim.* Plazmada bikarbonat şeklinde bulunan alkali miktarı.

~ **akümülâtür,** *elekt.* Alkalik elektrolid kullanan akümülâtör veya sekonder selül. [**İng.** Alkaline accumulator].

~ **kuru pil,** *elek.* Anodu çinko olan kuru pil. [**İng.** Alkaline dry cell].

~ **maddeler,** *tıp.* Genellikle, metallerin oksid, hidroksid, karbonat veya bikarbonatları olup, asidleri nötralize ederek, tuz oluşturabilen maddeler.

~ **metaller,** Oksijenle birleşerek alkali meydana getiren periyodik sistemin birinci grup metalleri. (Li, Na, K, Rb, Cs). *(Periyodik cetvelde birinci grupta bulunan lityum, sodyum, potasyum, rubidyum, sezyum ve fransyum metalleri).* [**İng.** Alkalic metal; **Fr.** Métaux alcaline].

~ **tedavi,** *tıp.* Bazı organların, özellikle midenin asitliğini tadil etmeğe yarayan tedavi. *(Bu hususta kullanılan maddeler alkalik, kimyasal ilâçlar (karbonatlar) emici nötral cisimler (amino asitlerin alkali tuzları olabilir).* [**Fr.** Médication alcaline].

alkalileşme, i. —

~ **devresi,** Mide hazmı sırasında, asid salgısını karşılamak üzere kanda yedek alkalinin artması ve idrarın geçici bir alkali reaksiyonu taşıması ile vasıflı fizyolojik dönem. [**İng.** Alkaline tide].

☆ *Eşanl.* **Kalevileşme devresi.**

alkenil, i. *Fr. alcényle. kim.* Alkenlerden türemiş köklerin genel adı. *(Örneğin etilene karşılık gelen alkenil grupu $CH_2 = CH$ —, etenil kökü veya yaygın adıyla vinilin).* [**İng.** Alcenyl].

alkenoik, i. *Fr. alcénoique. kim.* Alkenlerden türemiş karboksilik asidlerin genel adı. [**İng.** Alcenoic].

alkenol, i. *Fr. alcénol. kim.* Alkenlerden türemiş alkollerin genel adı. [**İng.** Alcenol].

alkenon, i. *Fr. alcénol. kim.* Alkenlerden türemiş ketonların genel adı. [**İng.** Alcenone].

alkış, i. —

~ **çavuşu,** *teşk. tar.* Alkış tutmakla görevli bölüğe mensup kimse.

~ **duası okumak,** *esk. dey.* Alkış tutarken beraberce belli duaları okumak.

~ **tutmak,** *esk. dey.* Padişaha ve devlet büyüklerine bir topluluk karşısına çıktıkları zaman parlak sevgi gösterisinde bulunmak.

alkışlama, i. Alkışlayış, el çırparak veya yüksek sesle yaşa, varol diye bağırarak ifade edilen beğenme ve övme hareketi.

alkış - ölçer, b.i. *akust.* Bir tiyatroda alkış ve kahkahaları kaydetmeğe elverişli kaydedici sesölçer. *(Performansın derecesini tahmin etmek için kullanılır).* [**İng.** Applauseograph].

alkilant, i. *Fr. alkylant.* Hücrenin kurucu elementleriyle birleşerek bir alkil verebilen ve böylece hücrenin yok edilmesine yol açan ilâçlara verilen ad.

alkinit, i. (ingiliz kimyacısı Arthur Aikin'in /1793-1854/ adından). *min.* Patrinit scheelite'in psödomorfozu.

alkoksialkan, i. *Fr. alcoxyalcane.* Eter oksit'lerin resmî adı.

alkol, i. — § **3.** *kim.* Âdi alkolle aynı kimyasal özellikleri olan maddelere verilen grup adı. • ~ **süz rejim,** *kim.* Beslenmede alkollü hiç bir içkiye yer vermeyen rejim. *(Bu rejim İngiltere'de Amerika Birleşik Devletlerinde içki aleyhtarı birçok cemiyetin kurulmasına yol açmıştır. Amerika'daki meşhur «içki yasağı» kanunu bu görüşün en açık ifadesidir).* • **mutlak ~,** *kim.* Bk. **Mutlak.** • **nonilik ~ ler,** *kim.* Bk. **Nonilik.** • **proparjilik, propil ~,** *kim.* Bk. **Propil.** • **sinir ~ lerin alkollendirilmesi,** *cerr.* Bir sinir kütüğüne, köküne veya bazına 90°'lik alkol zerk etme (yüz nevraljisinde üçlü siniri alkollendirme işlemine baş vurulur).

~ **ayarlama,** *içki. sny.* Sert içkilere su katılarak alkol derecesinin istenilen seviyeye düşürülmesi.

~ **çıldırısı,** *psik.* Alışkanlık halinde ve aşırı derecede içki kullanmanın yarattığı ağır bir çıldırı. [**İng.** Alcoholic Psychosis].

~ **kalmak,** Şaraba şıraya şarap eklemek.

~ **tespit testi,** *huk.* Bir imbikçinin kontrole getirdiği içkideki alkol miktarını belirleyen test.

alkcoliz, i. *kim.* Bk. **Alkoliz.**

alkoliz, i. *kim.* — Bunu şöyle gösterebiliriz; $R—CO_2 R' + R'' OH \; CO_2 R'' + R' OH$.

alkollemek, f. *kim.* Alkolizasyonu sağlamak.

alkollendirilmiş, s. *kim.* İçine alkol katılmış: *Alkollendirilmiş içki.*

alkollendirmek, f. *kim.* Alkolleşmeyi sağlamak. Bir sıvıya alkol katmak.

alkolleşme, i. *kim.* Alkolik fermentleşme (mayalaşma).

alkolleştirme, i. *kim.* § **1.** Sıvılarda alkolü niteleyen özelliklerin geliştirilmesi. Alkolü başka bir sıvıyla karıştırma işlemi. Bu işlemin sonucu; § **2.** *tıp.* Fazla alma yüzünden eriyenin alkole doymuş miktarda ve sürekli olarak alkollü içki hale gelmesi. *(Bu durum sarhoşluk, alkolik psikoz gibi gerçek alkolizm belirtilerini meydana getirmez).*

alkolomani, i. *tıp.* Alkollü içki ihtiyacı ve bunları içme konusunda dayanılmaz bir dürtü ile ortaya çıkan alkol zehirlenmesi devresi.

alkola, i. *Fr. alcoolat. ecz.* Kuru ve taze bir veya birkaç bitkide bulunan uçucu maddeler üzerine alkolün çözündürücü etkisiyle elde edilen ilâç.

alkolatür, i. *Fr. alcoolature. ecz.* Kuvvetli alkolün bir veya birkaç taze bitki üzerinde çözündürücü etkisiyle elde edilen ilâç *(alkolatürler ıslatma yoluyle elde edilir. Stabileşmiş alkolatürler uygun şekilde parçalanmış, taze bitkilerin kaynar alkolde haşlanmasıyle elde edilir. Sterilizasyon bitkilerde koparılmadan sonra başlayan diastazik tepkileri önler, bu alkolatürlere, taze bitkininkine yakın özellikler verir, kedi otuna, hint kestanesine bu işlem uygulanır).*

alkolik, s. — § **3.** Sürekli olarak ve fazla miktarda alkollü içki içen kimse, içki müptelâsı.

alkolometri, i. *kim.* İspirto ve diğer eriyikler içindeki etil alkol oranının ölçümesi. *(Genellikle, özel şekilde derecelenmiş bir hidrometre vasıtasıyle sıvının standard bir sıcaklıktaki özgül ağırlığını ölçmek suretiyle ölçülür).* [**İng.** Alcholometry].

alkoylamin, i. *kim. Fr. alcoylamine.* Arilaminler evya anilinlerden farklı olarak bileşiminde bir alkol kökü bulunan aminlerin genel adı. [**İng.** Alcoylamine].

alkuşta, i. *folk.* Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da davul zurna eşliğinde oynanan yaygın bir halk oyunu.

Allah, öz. i. — **~ ın ondurmadığını Peygamber sopa ile kovar,** *at.* Tanrı bir kişiyi mutsuz yaratmışsa hiç bir kimse onun kaderini değiştiremez. Başvurduğu bütün kapılar yüzüne kapatılır. • **~ ını seven tutmasın,** *dey.* Kimse engel olmaya kalkışmasın anlamında. • **~ tan derim,** *dey. a)* Fikirleri sorulduğunda söyleyecek söz bulamayanların kullandığı bir söz. b) Büyük bir raslantıda kullanılan söz. • **~ tan sıska, ne yapsın muska?,** *at.* Yaradılıştan yeteneksiz olan kişi tedbirle, çaba ile yetenekli kılınamaz. • **~ tan umut kesilmez,** *at.* En mutsuz durumlarda bile kötümserliğe kapılmamalı. Tanrının bir lütufta bulunabileceği düşünülmelidir.
~ bilir ama kul da sezer, *at.* Bir işin iç yüzünü, veya nasıl bir sonuç vereceğini ancak Tanrı bilir. Ama insan da kafasını kullanarak aşağı yukarı bir tahminde bulunabilir.
~ çam isteyene çam, mum isteyene mum verir, *at.* Allah balmumu yakana balmumu, yağmumu yakana yağmumu verir.
~ doğrunun yardımcısıdır, *at.* Doğruluktan ayrılmayanlara Tanrı yardım eder. Doğruluktan şaşmamalıdır.
~ hayırlara tebdil etsin, *dey.* Herhangi bir olayı hayıra ve iyiye yormak isteğini bildiren bir dua.
~ insanın aklını alacağına canını alsın, *dey.* Ölmek delirmekten iyidir anlamında.
~ kulunu zapteyle delini, *dey.* Allah insanlara, sen de yakınında saçmalayana göz kulak ol anlamında.
~ kulundan geçmez, *at. İşi* bozuk giden kişi kendisini kötümserliğe kaptırmamalıdır. Tanrı dar zamanlarda kuluna yardım eder.
~ kulunu kısmeti ile yaratır, *at.* Bu dünyada herkesin dar veya geniş, bir geçim yolu vardır.
Eşanl. **Acından kimse ölmemiş.**
~ müstahakını versin, *dey.* Allah neyi uygun görüyorsa başına versin anlamına gelen bir ilenme.
~ sağ gözü sol göze muhtaç etmesin, *dey.* Allah insanı her zaman kendine yeterli kılsın, en yakınlarına bile muhtaç etmesin anlamında bir hayır dileği.
~ sekizde verdiğini dokuzda almaz, *dey.* Alın yazısı değiştirilemez anlamında.
~ sabırlı kulunu sever, *at.* Sabır güzel bir huydur. Sabırlı kimse sıkıntıları atlatır, güçlükleri yener. Allah sabırlı kulunu sevdiği için sabırlı olmaya daha çok dikkat etmeliyiz.
~ sevdiğine dert verir, *at.* Tanrı, derdin kendisinden geldiğine inanarak yakınmayanları, onu çekenleri mükâfatlandıracaktır. Bu nedenle sevdiğine dert verir.
~ uçamayan kuşa alçacık dal verir, *at.* Tanrı, yetenekleri kısıtlı olanlara durumlarına uygun, bir yaşama düzeni, bir barınma olanağı verir.
~ unutturmasın, *dey.* Allah (bu acıdan) daha büyük acı göstermesin anlamında dua.
~ verirse el getirir, sel getirir, yel getirir, *at.* Tanrı bir kimseyi zengin etmeyi dilerse ona hiç umulmadık yerlerden para, mal gelir.

allem kallem, *(Yalnız allem etmek, kallem etmek deyiminde geçen bir tekerlemedir)* **allem etmek kallem etmek,** *dey.* Bir maksada ulaşmak için kurnazca her türlü çareye başvurmak.

allamak, f. Yalnız allamak pullamak, süslemek, donatmak, deyiminde kullanılır.

alma, i. — § **2.** *astr.* ve *astronotik.* Bir uzay aracından veya bir gökcisminden gelen ve arama evresinin sona erdiğini belirterek bir elektromagnetik bağlantının doğru çalışmağa başlamasını sağlayan tanınabilir bir işaretin elde edilmesi: *Alma'nın ardından genellikle bir izleme gelir.*

almaç, i. — § **2.** *elek.* Elektromanyetik dalgalar yardımıyla iletilen imleri almaya, bunları yeniden yayınlamaya yarayan araç. [**Osm.** Ahize; **İng.** Receiver, receptor; **Fr.** Récepteur]. ☆ *Eşanl.* **Reseptör.** § **3.** *astr.* Işığı, elektromanyetik dalgaları alıp değerlendiren araç. [**İng.** Receiver, receptor; **Fr.** Récepteur].
~ dizgesi, *psik.* Canlının kendi gövdesi veya çevresinde baş gösteren değişmeleri alıp beyine ulaştıran dizge. [**İng.** System of receptor].
~ makineler, *elek.* Bir işin yapılmasına yarayan elektrikli makineler.

almak, f. — § **37.** *a) mat.* Alma, bir sayının veya bir ifadenin kuvvetini teşkil etme: Karealma. **b)** Bir kuvvete yükseltmek; § **38.** *radyotekn.* Bir anten vasıtasıyle hertz dalgalarını toplamak. § **39.** *tıp.* Organizmada bulunan hasta bir doku veya patolojik bir ürünü sistolojik, histolojik, bakteriyolojik, kimyevî serolojik v.b. muayenelerini yapmak üzere çıkarmak. • **al beraber!,** *den.* Küreklerin bir anda beraber çekilmeleri için verilen emir. • **al bir kürek!,** *den.* Manevra için küreği bir defa hareket ettirmek üzere verilen emir. • **al üstüne a)** *den.* İleriye, sandalın baş tarafına doğru çekmek; **b)** Bir sayının karekökünü, küpkökünü aramak; **c)** *mat.* Bu sayının küpkökünü aramak. • **alıp verme yetkisi,** *ikt.* Alacaklarının elde olunabilmesi için kişinin bir başkasına verdiği alıp verme yetkisi. [**İng.** Authority of collection, authority of recovery; **Fr.** Compétence d'enacissement, compétence de recouvrement]. • **alma alı, sat yağızı, bin doruya, besle kırı,** *at.* Biniciler al ve kır donlu atları makbul sayarlar. Atını ona göre seç. • **alma sarı, satma sarı, kapındaysa tutma sarı,** *at.* Sarı donlu atı ne beslemeli, ne de alıp satmalıdır. • **almadığın hayvanı kuyruğundan tutma,** *at.* Almayacağın bir şeye, işinde çalıştırmayacağın kimseye alacakmışsın, çalıştıracakmışsın gibi yakın ilgi gösterme, umut verme.

almanak, i. — **deniz almanağı,** *den.* Bk. **Deniz.**

almaşık, s. — § **4.** Sıra ile ve belirli bir süreklilikle meydana gelen. [**İng.** Alternate; **Fr.** Alternant, -ante].
~ lık bağıntısı, *mant.* Her iki öğesi de tamdurum veya çözümleyici küme olan sıralanmış ikililerden oluşan bağıntı. [**İng.** Alternativeness relation].

almiki, i. *zool.* Tanrekgiller ve soreksgillere benzer, Antille'de yaşayan böcekçil bir memeli. (Vücudu uzun ve sert kıllarla kaplı, kuyruğu pulludur, burun delikleri hortum şeklindedir). [**Lat.** Solenodon paradoxus].

almukantarat, i. *Ar. el-mukantarat.* Gök küresi üzerinde, ufka paralel ve belli bir yükseklikte alınan daire. *Eşanl.* **Yükseklik dairesi.**

alobar, s. ve i. *kim.* Dağılışları doğal elementinkinden farklı olan izotopların karışımından oluşan bir element için kullanılır.

alofanik, *Fr. Allophanique. kim.* Tuzları, esterleri ve amit'i (büre) bilinen, formülü NH_2— CO— NH— CO_2H olan asid için kullanılır.
~ esterler, *kim.* Billûrlaşmış bileşiklerdir ve izosiyanik asidin alkollere etkisiyle elde edilir. Alfonat'ın erime noktasının belirlenmesi, alkolün teşhisine imkân verir.

alofon, i. *Fr. allophone. dilb.* Bir fonemin metne bağlı değişik biçimi.

aloftalmi, i. *Fr. allophtalmie.* Tek gözün veya irisinde görülen renk anomalisi. [**İng.** Allophthamy].

alogami, i. *Fr. allogamie.* Bir çiçek tepeciğinin başka bir çiçektozu ile tozlanması. [**İng.** Allogamy].

alokasya, i. *Fr. alocasia. bot.* Doğu Hindistan'da yetişen, pek çoğu, yapraklarının güzelliğinden dolayı limonluklarda yetiştirilen ve kırk kadar türü bilinen bitki. [**Lat.** Araceae].

alokinezi, i. *Fr. allocinésie. tıp.* Vücudun bir organını hareket ettirmek isteyince, onun yerine karşı yandaki organın ha-

reket etmesi şeklinde beliren hareket bozukluğu. [İng. Allocinesis].

aloklaz, i. *Fr. alloclase.* Glokodot'un bizmutlu bir çeşidi olan kobalt maden filizi. [İng. Alloclase].

aloksan, i. *Fr. alloxanne. kim.* Mesoksalik asidin, formülü $C_4H_2O_4N_2$ olan üreidi. Ürik asidin veya aloksantin in sınırlı bir oksitlenmesi ile meydana gelir. Suda eriyen, kuvvetli asit tepkimeli, beyaz bir cisimdir. Aloksantin'e, dialürik aside, barbitürik aside, parabanik aside, violürik aside geçişi sağlar. [İng. Alloxane].

aloksanik, s. *Fr. alloxanique. kim.* Barit'in sıcakta aloksan a etkisiyle baryum tuzu veren ve formülü NH_2— CO— NH— CO— CO— CO_2H olan bir asid için kullanılır. (Bu maddede bir diasit rolü oynar). [İng. Alloxanic].

aloksürik, s. *Fr. alloxurique. kım.* Ürik asidle bağıntıları dolayısıyle, fizyoloji ve patolojide büyük bir önem taşıyan nükleik asidin bazik türevleri için kullanılır. [İng. Alloxuric].

alometri, i. *Fr. allométrie. biy.* Bir organın büyüme oranı ve birim olarak alınan vücudun büyüme oranı arasındaki farkla nitelenen büyüme tarzı. [İng. Allometry].
Eşanl. **Döl değişimi.**

alometrik, s. *Fr. allométrique. biy.* Vücudun diğer kısımlarına göre daha hızlı veya daha yavaş büyüyen bir organın gelişmesi hakkında kullanılır. [İng. Allometric].

alomorf, i. *Fr. allomorphe. leng.* Bir morfemin metine bağlı değişik biçimi.

alomorfit, i. *Fr. allomorphite.* Anhidrit'in psödomorfozu olduğu sanılan bir baritin çeşidi. [İng. Allomorfite].

alomusik, s. *Fr. allomucique.* Musik asidin izomeri olan, onun gibi tabiî şekliyle inaktif bulunan ve 170°C'ye doğru eriyen, formülü HOCO— $(CHOH)_4$— CO_2H olan asid için kullanılır. (Bu madde alitol'un karşılığıdır). [İng. Allomucic].

alonj, i. *Fr. allonge. tic.* Bir senet üzerindeki ciroların veya diğer muamelelerin çoğalması dolayısıyle, o ticarî senede eklenen kâğıt.

alopati, i. *Fr. allopathie. tıp.* Bir tedavi usulü. Bu usülde kullanılan ilâçlar, sıhhatli bir insan üzerinde denenince, tedavi edilecek hastalığın belirtilerine karşıt belirtiler doğurur. [İng. Allopathy].

alopat, i. *Fr.* § **1.** *tıp.* Alopati yoluyle tedavi yapan hekim; § **2.** Alopati ile ilgili: *Alopat ilâç, metot.* [İng. Allopathy].

alopoliploydi, i. *Fr. allopolyploide. biy.* Çeşitli türlerden kromozomların kaynaşmasından meydana gelen poliploydi.

alopürinol, i. *Fr. allopurinol. ecz.* Nikrislilerde, ksantinoksidaz denen enzimin etkisini yok ederek ürik asid artışını durdurabilen ilâç. [İng. Allopurinol].

alosindez, i. *Fr. allosyndèse. biy.* Bir melezde, iki nöronun bağlanımı sırasında, ana-baba A kromozomlarının ana-baba B kromozomları ile eşleşmesi. [İng. Allosyndesis].

alosinnamik, s. *Fr. allocinnamique.* Sinnamik asidin stereoizomeri olan bir asid (C_6— H_5— CH— CH— CO_2H) için kullanılır. *(Bu madde üç billürlaşma şekli gösterir).* [İng. Allocinnamic].

alotonik, s. *Fr. allotonique. fiz., biy.* Geçişme basıncı veya molekül yoğunluğu bir başka eriyiğinkinden (özellikle plazmadan) farklı olan bir eriyik için kullanılır. [İng. Allotonic].

alotötis, i. *Fr. alloteuthis. zool.* Özellikle erkeğinde, vücudun art kısmı sivri olan bir çeşit mürekkep balığı (Kafadanayaklılar sınıfından onayaklıların sınıfı).

alotri, i. *Fr. allotrie. zool.* Larvası yaprak bitlerinin vücudu içinde gelişen çok küçük bir böcek (Zarkanatlılardan mazıböceğigiller içinde yer alır).

alotriomorf, s. *Fr. allotriomorphe. jeol.* Kayaların ikinci bir sağlamlaşma safhasında, daha önce meydana gelen billûrların şekline uymak zorunda kalmış mineraller için kullanılır.
Eşanl. **Ksenomorf.**

alotriozmi, i. *Fr. allotriosmie. tıp.* Bir cismi koklarken, o cismin kendi kokusunu değil de başka bir cismin kokusunu alma şeklinde beliren, koku alma duyusu bozukluğu. *(Bu bozukluk sadece belli birkaç kokuda belirdiği zaman, koku alma daltonizmi diye de adlandırılır.)*

alotrofi, i. *Fr. allotrophie. biy.* Çeşitli gıdalarla beslenme imkânı. [İng. Allotrophy].

alotrofik, s. *Fr. allotrophique. tıp.* Fizik ve kimya açısından nitelikerini sürdürmekle beraber, besleyici özgüllüklerini kayıp eden, hattâ zararlı hale gelen gıda maddeleri için kullanılır. [İng. Allotrophic].

alotropi, i. *Fr. allotropie. kim.* Aynı maddenin, birbirinden farklı özellikler gösteren, çeşitli haller alması olayı. [İng. Allotropy].

alozom, i. *Fr. allosome. biy.* Cinsiyet belirmesinde temel bir rol oynayan özel kromozom. [İng. Allosome].
Eşanl. **Heterokromozom, cinsel kromozom.**

Alp keçisi, *zootekn.* Alp dağlarında yaşar. Kısa tüyleri, üçgen başı, külâh şeklinde dik kulakları, zarif bir görünüşü vardır. Bütün cinsleri süt verir ve yaşadıkları ortama kolayca alışır. Fransa'da chamoisee, tarentaise, sundgau beyaz ve bol süt veren saanen soyu ile *(veya alsace'lı soylarına, İsviçre'de düz toggenbaurg ve schwartzhals soylarına rastlanır).*

Alplık, i. *esk.* Yiğitlik, cesaret, kahramanlık.

Alsace dili, i. *dilb.* Alsace'daki almanca ağızların tümü.

alt, i. — **~ ı kaval, üstü şeşhane (Şishane),** *dey.* **a)** Birbirine zıt giyim. **b)** Herhangi bir şeyde göze çarpan uyumsuzluk zıtlık, âhenksizlik.
~ ına girmek, *matb.* Klişe indirme sırasında, yanlış ve eksik boya verme ve kapama, asitte uzun süre bırakma, küveti fazla çalkalama sonucu çizgi ve noktaların yan altlarından yenmesi. • **~ tan akma,** *coğr.* Bir ırmağın dibindeki geçirimli alüvyonlar yığınında yer alan akma *(Çorak bölgelerde bu olayın önemi büyüktür: sahrada alttan akma, bir sürü geçici su derelerinin toprağın yüzeyinde akışını sürdürür ve kuyular ile hurmalıkları besler. Birtakım maddeler / balçık, kil, ince kum gibi / sürükleyip getirerek yerin yüzeyinde hafif alçalmaların meydana gelmesine yol açabilir).* **~ tan dağıtma,** *mim.* Kalorifer döşemesinde sıcak suyu bodrum düzeyinden kolonlara dağıtma, alttan tevzi. • **~ tan kalkma,** *sp. (güreş)* Alta düşen güreşçinin türlü oyunlar deneyerek, alttan kurtulup ayağa kalkması. • **dam ~ ı,** *inş* Bk. **Dam.** • **diken ~ ı,** *anat.* Bk. **Diken.** • **göz ~ ı,** *den.* Bk. **Göz.** • **hava ~ ı,** *meteor.* Bk. **Hava.** • **tam ~ yarım kafes,** Her cins cümlenin daha büyük bir minorant veya alt sınır aldığı alt yarım kafes. (Özellik olarak alt yarım kafesin kendisi de bir alt sınır alır).
~ aydınlatma, *tlvz.* Çekimi yapılan cismin yere yakın bir ışık kaynağından yukarıya uzanan ışık demetiyle aydınlatılması işlemine verilen ad.
☆ *Karş.* **Üstaydınlatma.**
~ başlık, *mal.* Gümrük bildirmeliklerinde, bir numaraya giren malların, o numara altında bağlı tutulduğu ikinci bir bölümleme. [İng. Sub-ending; Fr. Sous -position].
~ dil kası, *anat.* Bk. **Kas.**
~ geçit, *demir.* Bk. **Geçit.**
~ grup, *mat.* Bk. **Grup.**
~ güverte, *den.* Bk. **Güverte.**
~ halka, *mat.* Bk. **Halka.**
~ hava küre, Bk. **Hava küre.**
~ ısı değeri, *term.* Bk. **Isı.**
~ izler, Bir bina veya resimde evvelce yapılan ve sonra değiştirilen bölümlerde sonradan yapılan işin alttan görünen izleri. [Fr. Repentirs].
~ kalıp, *plast. mad.* ve *met.* Bk. **Kalıp.**
~ kat, *orm.* ve *inş.* Bk. **Kat.**
~ kategorileşme kuralları, *dilb.* Üretici dilbigisinde, dilbilgisel alt kategorilere dağılan morfemlerin seçiminde bir sınırlandırma gerektiren temele özgü kurallar. *(İsimlerin alt kategorileşmesinde, sayılabilir isimler ve sayılmayan isimler ayırımı yapılır).* [Fr. Règles de sous-catégorisation].
~ kavuşum, *astr.* Bk. **Kavuşum.**
~ koro, *din.* Bk. **Koro.**
~ özel sınıf, *eğt.* Ağır öğrenen ve öğretilebilir geri zekâlı çocuklardan ilköğretim çağında bulunanlar için resmî ilkokullarda açılan özel sınıf. [İng. Special class for retarded children; Fr. Classe spéciale pour enfants retardés].
~ program, *komp.* Bk. **Altprogram.**
~ proletarya, *sosy.* Bk. **Altproletarya.**
~ sınır, *mat.* Bk. **Sınır.**
~ sınır denetimi, *döş.* Sıcaklık, basınç veya bağıl nemin istenilen en küçük değerin üstünde tutulmasını sağlayan denetim düzeni. [İng. Low-limit control].
~ ulaşım, Bk. **Metro.**
~ yan kötürümlüğü, *tıp.* Bk. **Parapleji.**
~ yarım kafes, a ve b gibi herhangi iki elemanın alt (a, b) veya a b şeklinde yazılan daha büyük bir minorant veya alt sınır aldığı sıralı cümle.

altabaşo, i. *den.* —
~ yakası, *den.* Bir yelkenlinin filika güvertesine en yakın yeri (Büyük seren yelkenli gemilerde seren yelkenlerinin alt yakası).

altağaçsı, b.i. *bot.* Hiç değilse alt kısmı ağaçsı olan bodur bitki.

Altay, i. (batı dillerinde Altai, Altaj), Asya'da Batı Sibirya (S.S.C.B.) ile Moğolistan topraklarını ayıran dağlık bölge.

Altay dilleri, b.i. *dilb.* Dil toplulukları arasında Ural-Altay dil ailesinin adından da anlaşılacağı üzere iki büyük kolundan biridir. Türkçenin de bu koldan olduğu kabul edilir. Bu bölüme giren diğer diller Moğolca, Tunguzca, Mançuça ve bazı bilginlere göre de Kore ve Japon dilleridir.

Altay şiveleri, b.i. *dilb.* Altay dağları böl-

gesinde oturan Türklerin konuştuğu şivelerin genel adı.

Altay Türkleri, Orta Asya'da ve Türk tarihinde önemli bir yeri olan bugün S.S.C.B. sınırları içinde kalan Altay dağları bölgesindeki Türklerin genel adı.

alternan, s. *Fr. alternant.*
~ **nabız,** *tıp.* Normal veya kuvvetli bir atış ile zayıf bir atışın düzgün olarak art arda gelmesi.

alterne, s. *Fr. alterné.*
~ **çok çizgisel şekil,** *mat.* (mültilincer form) vektörel bir uzayda, iki vektör değiştiğinde değeri işaret değiştiren şekil.
~ **fonksiyon,** *mat.* Herhangi iki değişken birbiriyle değiştirildiğinde, mutlak değeri değişmeden işareti değişen fonksiyon.
~ **grup,** *mat.* Birim sübstitüsyon ile bundan çift sayıda bir dönüşüme türeyen sübstitüsyonları kapsayan eşyanın sübstitüsyonlarının altgrupu. Alterno grupu meydana getiren sübstitüsyonlara «çift» adı verilir, bunlar sayıca tek sübstitüsyonlara eşittir. Simetrik grupu oluşturan sübstitüsyonların toplam sayısı 2^1 sübstitüsyon kapsar, alterne grup A^n ile gösterilir.
~ **seri,** *mat.* Terimleri belli bir sıradan başlayarak, art arda pozitif ve negatif olan sayı serisi.

altçı, i. *sp. (güreş).* Çoğunlukla yerde, karşı güreşçinin altında oyun yapan.

alt dil, b.i. *mant.* Bir biçimsel dilin abecesinin bir alt-kümesinden oluşan deyimlerden kurulu biçimsel dil. [**İng.** Sublinguale; **Fr.** Sous-langage].

alternasyon, i. — § **2.** *elek.* Bir A—C çevriminin (siklinin) yarısı. [**İng.** Alternation].

alternatif, i. —
~ **akım motoru,** *elek.* Bk. **Motor.**
~ **akım âleti,** *elek.* Sadece alternatif akımı veya alternatif akım devrelerinin karakteristiklerini ölçen veya gösteren âlet. [**İng.** Alternating-current instruments].
☆ *Eşanl.* **Alternatif.**
~ **akım dengeleyicisi,** *elek.* Çok telli bir alternatif akım veya düz akım sisteminin hatları arasındaki voltajları eşit hale getirmek için kullanılan bir transformatörler veya reaktörler düzeni. [**İng.** Alternating-current balancer].
~ **egzersiz,** *ask.* Sakatlık veya havanın sertliği yüzünden belirli bazı hareketleri yapamayan bir hastanın yapacağı tıbbî egzersiz. [**İng.** Alternate exercise].
~ **gerilim,** *elek.* Bk. **Gerilim.**
~ **gerilme genliği,** *elek.* Gerilme alanının yarı değeri. [**İng.** Alternating stress amplitude].
~ **gradyan,** *nükl.* Birbirlerini izleyen *(ardışık)* mıknatısların aksi işaretli gradyanlara sahip olduğu manyetik alan *(Buna göre alan bir mıknatıstaki yarıçap ile arttığı halde diğerinde azalır. Sinktroton ve siklotronlarda kullanılır).* [**İng.** Alternating gradient].
~ **gradyan akseleratörü,** *nukl.* Alternatif gradyan kullanan bir yüksek enerji akseleratörü. [**İng.** Alternating-gradient accelerator].
~ **gradyanlı senkrotron,** *nükl.* Son derece yüksek enerjili (25 giga-elektron volt üzerinden) proton ışınları meydana getirmek için, odaklama amacıyla alternatif gradyandan yararlanan porton sinkrotronu. [**İng.** Alternating-gradient synchrotron].
~ **kemiyet,** *mat.* Tam bir çevrimde ortalama değeri sıfıra eşit olan periyodik bir nicelik. [**İng.** Alternating quantity].
~ **maliyet,** *ikt.* Bk. **Maliyet.**
~ **otlatma,** *trm.* İki mer'anın birbirini takibeden otlatıldığı en basit bir münavebe ile otlatma sistemi. *(Mer'a iki kısma bölünür, hayvanlar bir süre bir kısımda, bir süre de diğerinde otlatılır ve böylece her bölme bir mevsimde bir kaç kez otlatılmış olur).* [**İng.** Alternate grazing].
~ **seri,** *mat.* Bk. **Alternatif kalıtım.**

altılı, s. [**İng.** Sextet(te); **Fr. Sextour].** ☆ *Eşanl.* **Sekstuor.** • **Napoliten ~,** *müz.* Bk. **Napoliten.**

altı, s. • **dominant ~,** *müz.* Bk. **Dominant.** • ~ **bölümü,** *mim.* Altı bölümden meydana gelen ve aralarında iki küçük ayak bulunan, dört ana ayağa oturmuş bir çeşit gotik tonoz.
~ **kol iskambili,** *oyun.* Altı kişi tarafından üçer kişilik iki grup halinde oynanan ve her grupun kendi aralarından seçtiği birer kaptanla idare edilen iskambil oyununa verilen ad.
~ **kategori,** *dilb.* Üretici dilbilgisinde, temelde bulunan kategorilerin alt bölümlenmesi. [**Fr.** Sous-catégorie].
~ **çengelli embriyon,** *paraz.* Bk. **Embriyon.**
~ **gün yarısı,** *sp. (bisiklet).* Biri koşarken öteki dinlenen ikişer kişiden kurulu takımlar arasında, 144 saat süre ile koşulan ve sağlık bakımından yararlı olmadığı gibi, spor amacından da uzaklaşmış bir yarış türü. [**Fr.** Course de six -jour].

altın, i. ~ **la ödeme kuralı,** *ikt.* Para ödeme kuralının altın temelini kabul eden bir ülke parasına bağlanması ve ülke üzerine altınla ödenecek borç seneti veya ödekler verilmesi kuralı. [**İng.** Gold exchange standard; **Fr.** Change étalon d'or]. • ~ **la ödenebilen borç senetleri,** *ikt.* Karşılığı altın para ile ödenebilen ve özvarlıkları artırmak amacıyla yaygın ortaklıklarca çıkartılan borç senetleri. [**İng.** Gold bonds; **Fr.** Obligation payable en or]. • **Alexander ~ ı,** *diş hek.* Gerekli maddeler katılması ile plastik bir duruma getirilen altın. [**İng.** Alexander's gold]. • **çil ~,** *tar.* Bk. **Çil.** • **fındık ~,** *nüm.* Bk. **Fındık.** • **frenk ~,** *nüm.* Bk. **Frenk.** • **surre ~ ı,** *nüm.* Bk. **Surre.**
~ **bonoları,** *ikt.* Alacak senetlerinin, para değerinde olabilecek değişikliklerden etkilenmesini önlemek amacıyla, faizi ve tutar altına dayandırılan bonolar.
~ **değeri,** *ikt.* Bk. **Değer.**
~ **değer artışı,** *ikt.* **a)** Altının kâğıt paraya göre değerinin artması. **b)** Altın değerinin yükselmesi. [**İng.** Gold premium; **Fr.** Prime sur l'or].
~ **dövmesi,** *kuymc.* Bk. **Dövme.**
~ **frank,** *dev. huk.* Bk. **Frank.**
~ **giriş-çıkış birimi,** *ikt.* Altınla işlemi kabullenen iki devlet arasındaki ticaret olaylarında yabancı ülke üzerine düzenlenen ve o yerde ödenecek ödenekler satın alınarak altın gönderilmesinin daha ucuz olduğu haller. [**İng.** Gold points].
~ **haddecisi,** Bk. **Haddeci.**
~ **harf,** Bk. **Harf.**
~ **istikrazı,** *huk.* Bk. **İstikraz.**
~ **ihraç noktası,** *ikt.* Döviz fiyatının yükselebileceği en yüksek nokta.
~ **ihtiyatı,** *ikt.* Bir ülkenin elinde parasına karşılık olarak bulunan altın stoku.
~ **karşılığı borçlanma,** *ikt.* Temel ve öğeleri ulusal paraya dayanmayıp karşılığında altınla ödeme yapılmak koşulu ile alınan borçlar. [**İng.** Borrow of gold; **Fr.** Emprunt d'or].
~ **kitap,** *tar.* Bk. **Kitap.**
~ **koşulu,** *ikt.* Bir borcun altın olarak ödenmesi koşulu. [**İng.** Gold clause; **Fr.** Clause d'or].
~ **kural,** *müz.* Bk. **Kural.**
~ **külçe kuralı,** *ikt.* **a)** Paraya karşılık tutulan altının bu işlemleri yapan bankaların kasalarında külçe halinde bulunması kuralı; **b)** Dış ödemelerde altının külçe halinde verilmesi. [**İng.** Gold bullion standard; **Fr.** Système d'or métallique].
~ **külçe mikyası,** *ikt.* Bk. **Altın külçe sistemi.**
~ **kaydı,** *ikt.* Borçların ana para ve faizinin hesaplanması sırasında altın değeri esas alınması konusunda sözleşmelere konulan hüküm.
~ **para basım üceti,** *ikt.* Külçe altının basımı için hükümetçe alınan ücret. [**İng.** Mintape; **Fr.** Droit de monnayage].
~ **para kuralı,** *ikt.* Altının para olarak basılması, alım, satım, değişim aracı olması. [**İng.** Gold coin system; **Fr.** Système de monnaie d'or].
~ **pas tutmaz (deli yas tutmaz),** *at.* Şerefli, temiz insana, hiç kimse leke süremez.
~ **sayı,** *kronoloji* ve *mim.* Bk. **Sayı.**
~ **sikke sistemi (altın standardı),** *ikt.* Banknotların her an altınla mübadele edilebildiği para rejimi. Bu rejimde herkes, para basan kurumdan, külçe altın karşılığında altın sikke basmasını isteyebilir; altın ithalât ve ihracatı da serbesttir. *(İngiltere'de 1921 yılından itibaren uygulanmıştır).* [**İng.** Gold specie standard, gold standard].
~ **suyu,** *kim.* ve *fiz.* Bk. **Su.**
~ **tedavisi,** *tıp.* [**Fr.** Chrysothérapie, Aurothérapie].
~ **yağmurcun,** *avc.* Bir çeşit yağmurcun. *(Lat. Clevialis, apricarius, cheradrius morinellus).*
~ **yedeği,** *ikt.* Parasına karşılık bir ülkenin elinde *(Merkez Bankalarında)* bulunan biriktirilmiş altın. [**İng.** Gold reserve; **Fr.** Encaisse d'or].

altıncı, s.
~ **ağırlık,** *sp. (güreş)* 74 kiloda yapılan güreşler.

altı parmak, b.i.
~ **kirazı,** *meyvc.* İstanbul ve Bursa dolaylarında yetişen yerli bir kiraz çeşidi. Meyvesi ufak, koyu kırmızı ve suludur. Ağacı verimlidir.

altışarlama, i. *ed.* Bir gazelin her koşasının üstüne, birinci dize ile uyaklı dörder dize ekleme.

altışarlı, s. *ed.* Her bağlamı altı dize olan divan koşuğu.

altı. yüzlü, b.s. — **düzgün ~,** *mat.* Bk. **Düzgün.**

alt. köşe, b.i. *sp.* Futbol sahasında kalenin alana dikey durumdaki direklerinin toprağa girdiği nokta ile zemin arasında meydana gelen 90 derecelik açıdan ibaret köşelere denir. Biri kalenin sağında, diğeri solunda olmak üzere, her kalede iki altköşe bulunur.

alt. küme, b.i. *mant.* Bütün öğeleri belli bir kümenin öğeleri olan küme. [**İng.** Subset; **Fr.** Sous-ensemble].

altlama, i. *fels.* ve *mant.* Altlamak eylemi. [**İng.** ve **Fr.** Subsumption].

altlanma, i. *fels.* ve *mant.* Altlamak eylemine konu olma. [İng. ve Fr. Subsumption].

altlık, i. — **delme altlığı,** *tekn.* Bk. **Delme.** • **heykel altlığı,** *san.* Bk. **Heykel.**

altmışdörtlüler, ç.i. *ask. tar.* Yeniçeri ortalarından birine verilen ad. Bu orta, özellikle alata'nın korunması ve asayişiyle görevliydi. Yeniçerilerin devletin başına büyük işler açtığı devirlerde bu orta, düzeni sağlayacağı yerde, işlerin daha çok bozulmasına sebep oldu. Zira o zamanlarda bu ortanın Yeniçeşileri vurucu, kırıcı, elleri bıçaklı, birer kabadayı kesilmişlerdi.

alt program, b.i. *komp.* Bir bilgisayara verilecek komutların sırası; *(Bu sıra bir programın çeşitli aşamalarında kullanılır ve gerek duyulduğu an, geriye dönüşlü bir komutla derhal geri çağrılabilir. Bu altprogram değişik programlarla da kullanılbildiği için bazen yordamla karıştırılır).* [İng. Subroutine, subprogram (me); Fr. Sousprogramme].

alt proletarya, b.i. *sosy.* Ortak ölçütlerle tanımlanması güç, çok çeşitli işçilerden oluşan toplumsal tabaka. Bazı özellikleri şöylece sıralanabilir: altproletarya aşırı sömürü konusudur; yaşama ve konut koşulları dayanılmaz denecek kadar ağırdır; işçiler çoğu zaman dil ve kültür bakımından çalıştıkları ortama yabancıdırlar *(göçmen veya köyden gelme). «Altproletarya»* deyimi karşılaştığı kavramın belirsizliğini yansıtan bir terimdir. K. Marx *«lumpenproleteriat»*nın hiç bir zaman ayrı bir sınıf olmadığını düşünüyordu; gerçekten de, sendikalar göçmen veya geçici işçilerin davalarını benimseyerek geleneksel proletarya *(işçiler, memurlar)* ile çağdaş sanayileşme koşullarına *(vasıfsız iş, geçici iş gibi)* sömürgeciliğin son bulmasına ve üçüncü dünyanın sömürülmesine bağlı tarihî koşulların yarattığı yeni proletaryayı birbirinden ayrı tutmadıklarını belirttiler. [İng. Sub-proletariat; Fr. Sous-prolétariat].

alt tabaka, b.i. — **laminer ~,** *hava.* Bk. **Laminer.**

alttaki, s. *dilb.* Üretici dilbilgisinde, derin yapılı ve onunla ilintili olanı niteleyen terim. *(Alttaki bir öğe yüzeysel yapıda gerçekleşmez).*

Alur'lar veya **Luri'ler,** ç.i. Kongo'nun *(Kinşasa)* Léopoldville doğusunda ve Uganda'da yaşayan zenci kavim.

alüminli, i. ve s.
~ **çimento,** Bk. **Çimento.**

alümino-klorür, i. *Fr. aluminochlorure. kim.* $MAlCl_4$ formülündeki tuzların genel adı; bu formüldeki, M monovalan bir metalin sembolüdür.

alüminyum, i.
~ **alaşımları,** *met.* Alüminyum agemen element olduğu bir sürü alaşıma verilen genel ad. [İng. Alumina alloys].
~ **antimonit,** *kim.* 500°C'a kadar sıcaklıklarda çalışan transistörler için çok yararlı özelliklere sahip bir yarı-iletken. [İng. Alumina antimonide].
~ **boya,** *res.* Alüminyum tozundan yapılan boya. [İng. Alumina paint].
~ **tozu,** *kim.* Alüminyum yapraklarının özel değirmenlerde öğütülmesiyle elde edilen toz; çok parlak boyaların yapımında kullanılır. [İng. Alumina powder].

alümokalsit, i. *Fr. alumocalcite* < *Lat. alumen, calx, calcis, miner.* Qpal'in bir çeşidi.

alürjit, i. *Fr. alurgite. min.* Manganezi bol mika cinsi.

alüvyon, i. *Fr. alluvion.* < *Lat. alluvio, ad, luere.* **1.** *coğr.* Akarsuların taşımasından meydana gelen maddeler: *Alüvyonlar akarsuların bir yerden taşıyıp getirerek biriktirdikleri maddelerdir. (Yaygın sel sularının ince taneli maddeleri birkaç yüz metre içinde yerinden oynatmasıyle kolüvyonlar meydana gelir. Akarsuların etkisi altında, kolüvyonlardan alüvyonlara ilerleyici bir geçiş olur);* ☆ *Eşanl.* **Lığ.** • **eski ~ lar,** *jeol.* Pleistosen çağından dördüncü zaman alüvyonları *(Bunların bulundukları yere yığılmalarından sonra vâdi kazılmış olduğundan eski alüvyonlar artık ırmak suyunun yetişemiyeceği bir taraça durumuna geçmiştir. Batı Avrupa ovalarında eski alüvyonlar, şimdikilere göre genellikle daha kaba tanelidir. Çoğu, bugünkünden daha soğuk olan devirlerde, eriyen karların suyu ile sürüklenip çökeltilmiştir. İçlerinde ancak paleolitik eşyaya arstlanır).*
~ **seti,** *jeom.* Bk. **Set²**.

alüvyonlama, i. *Fr. alluvionnement. coğr.* Alüvyonların oluşması.

alüvyonlamak, f. *Fr. alluvionner. coğr.* Alüvyon bırakmak.

alveograf, i. *Fr. alvéographe.* Buğday ve unlarının plastik kalitesini belirtmeğe yarayan cihaz.

alveus, i. *anat.* Hipokampus yüzeyinde ince bir lif tabakası. [İng. Alveus].

alyon, s. *arg.* Çok zengin.
☆ *Eşanl.* **Kalantor, kalın, yağlı.**

alyos veya **alios,** *Fr. alios, pedoloji.* Toprak tabakası içinde, özellikle Land'ın podzol toprakları arasında yapışık kum tanelerinin meydana getirdiği seviye.

alyuvar, i. — **oraksı ~,** *kanb.* Bk. **Oraksı.** • **~ direnci,** *tıp.* Bk. **Direnç.**

ama, bağ. — ~ **sı maması yok,** *dey.* İtiraz kabul edilmeyen hallerde söylenir.

amaç, i. — **3.** *nükl.* Bir parçacık demetiyle bombardıman edilen madde. *(Bir bombardıman, amacı meydana getiren çekirdeklere gelen parçacıkların çarpması karşısında oluşan nükleer tepkimeleri incelemek için yapılır).* ~ **lı dokunca,** *ikt.* Kaptanın veya gemi adamlarının bir sonucu amaçlayarak meydana getirdikleri dokunca. [İng. Barratry; Fr. Baraterie]. • ~**lı kaza,** *psik.* Bilinç altı güdülerin etkisiyle ortaya çıkan kaza. [İng. Integrational accident]. • ~ **lı öğrenme,** *eğt.* Ereğ ve yöntemi önceden belirlenmiş olan isteğe dayalı öğenme. [İng. Intentional learning; Fr. Apprentissage intentionel]. • ~ **lı unutma,** *psik.* Bilinçte bulunması kişiyi tedirgin eden bilgi, anı ve yaşantıların baskıya alınarak bilinçaltına atılması. [İng. Intentional forgetting]. • ~ **lılık kuramı,** *psik.* Davranışını bilinçli veya bilinçsiz olarak bir erek ve sonuca doğru çabalama veya itilme özelliği gösterdiğini, bu özelliğin de salt mekanik kimyasal olarak açıklanamayacağını savunan görüş. [İng. Hormic theory].
~ **lılık ruhbilimi,** *psik.* Davranışı, mekanik veya fizyolojik bir etkinlik değil, amaçlılık özelliği taşıyan bir etkinlik olarak ele alıp inceleyen ruhbilim türü. [İng. Purposive psychology].
~ **erkesi,** *psik.* Amaca yönelmiş davranışların gerisindeki dürtücü erke. [İng. Hormic energies].
~ **içeriği,** *sosy.* Bir toplumsal küme üyelerinin, o kümeye özgü eylemlerinin yöneldiği çıkar ve değerlerin toplamı. [İng. Intentional content].

amalgamasyon, i.
~ **usulü,** *min.* Bk. **Malgama usulü.**

aman, i.
~ **zaman dinlememek,** *dey.* Hiç ikna olmamak, merhamete gelmemek, anlayış göstermemek, mazeret kabul etmemek.

aman-name, b.i. *ask. tar.* **a)** Bir kimseye aman verildiğini belirten kâğıt. **b)** Sefere çıkan Osmanlı padişahlarına teslim olan kale ve şehir halkına dokunulmayacağına dair verilen söz veya yemin.

amansızca, zf. Müsamaha etmeden.

amantadin, i. *Fr. amantadine. tıp.* Parkinson hastalığının tedavisinde etkili olan kimyasal madde. [İng. Amantadine].

amarant, i. *Fr. amarante. kim.* **a)** Bazı besin maddelerini boyamakta kullanılan koyu kırmızı renkli bir azoik boya. [İng. Amaranth]. **b)** Yün boyamada kırmızı boya olarak kullanılan, pamuğu koruyan ucuz bir azoik boya. [İng. Amaranth].

amarantus, i. **1.** *bot.* Bk. **Horozibiği; 2.** *kim.* Yün boyamada kırmızı boya olarak kullanılan pamuğu koruyan ucuz bir azoik boya. *(Bazı besin maddelerinin boyanmasında kullanılmasına da izin verildi).*

amarelo, i. *ormc.* Brezilya menşeli *Euxylophora paraensis*'in tahtası. ☆ *Eşanl.* **Brezilya şimşiri.**

amatör, s. ve i. *Lat. amator.* **3.** Bir şeye hevesi tam olan ve onu hararetle arayan; **4.** *teşm. yol.* Gayret gösteremeyen, yetkili olmayan, heveskâr; **5.** *sp.* Maddî karşılık beklemeden spor yapan kimse.
~ **bandı,** *rad.* Sadece amatör operatörlere ayrılmış bir frekans bandı. [İng. Amateur band].
~ **filmi,** *sin.* Kâr amacı güdülmeden, standard altı filmiyle amatör kişiler tarafından çekilen film. [İng. Amateur film].
~ **küme,** *sp.* Amatör takımların teşkil ettikleri kümelere denir. Bu kümelere bağlı takımlar kendi aralarında lig maçları yaparlar ve amatör küme şampiyonunu ortaya çıkarırlar.
~ **sinemacı,** *sin.* Kazanç amacı olmayıp zevk için filim çevirme işleriyle uğraşan ve genellikle dar filimlerle çalışan kişi.

Amazon, öz. i. *coğr.* Güney Amerika'da büyük bir nehir. And dağlarından doğar, Atlas Okyanusuna dökülür. Uzunluğu 7025 km.'dir.
~ **çoban kuşu,** *zool.* Bk. **Çobankuşu.**

amazonlar, ç.i. Eskiçağın efsanevî kadın cengâverleri. Karadeniz kıyılarında yaşadıkları söylenir.

ambalaj, i. — **deniz ~ ı,** Deniz yoluyla nakledilmeğe mahsus ambalaj *(Dayanıklı, sağlam ve su geçirmez olmaları gerekir).* • **emanet ~ ı,** Parası, içindeki malın satılışı sırasında alınan, fakat satıcının, bu ambalaj kendisine teslim edildiği zaman bedelini toptan veya kısmen ödemeyi taahhüt ettiği ambalaj. • **kafes ~,** *trm.* ve *den.* Bk. **Kafes.** • **kayıp ~,** Teknik bakımdan yalnız bir defa kullanılması düşünülmüş ambalaj. Buna rağmen bu ambalaj varacağı yere kadar sağlam kalacak bir şekilde yapılır. • **tahta iskeletli ~,** Rendeli, biçilmiş ve aralıklı tahtadan yapılmış, her bir parçası madenî bağlarla tutturulup sarıl-

mış tahta ambalaj. • **ticarî ~,** Ürün ve malları koymak için yapılan ve müşteriye içindekiyle beraber verilen ambalaj. • **tropikal ~,** Malların tropikal ülkelere gönderilmesine uygun şekilde hazırlanmış ambalaj. *(Bu ambalaj, içindeki eşyanın gideceği yere istenen şekilde varması için dayanıklı, su geçirmez ve sıcağa karşı tecrit edilmiş olması gerekir).*

~ **bezi,** Ambalaj sanayiinde kullanılan bir cins seyrek pamuk bez.

ambele, i.

~ **etmek,** Motoru aşırı bir hızla döndürmek. Bir makine veya cihazı herhangi bir etki altında, aşırı bir hızla çalıştığı zaman motorun güvenliğini tehlikeye düşürmek.

~ **olmak, 1.** Bıktıracak, şaşırtacak kadar fazla olan, aşırı halde yapılanen bir şeydan bunalmak, düşünemez, iş göremez bir hale gelmek; şaşkına dönmek, kafa şişmek.

ambar veya **anbar,** i. — **3.** *mad. oc.* Yer altında veya yer üstünde, yukarı taraflarından maden cevheri veya kömür doldurulan ve alt tarafındaki kapaklar vasıtasıyle boşaltılan büyük ada.

~ **lı ayak,** *mad. oc.* İşletmeden meydana gelen boşluğun kırılmış cevher ile doldurulması suretiyle yapılan bir maden işletme metodu. • **dip ~ ı,** *den.* Bk. **Dip.** • **eşya ~ ı,** Bk. **Eşya.** • **halat ~ ı,** *den.* Bk. **Halat.** • **frigorifik ~,** *den.* Bk. **Frigorifik.** • **gemi ~ ı,** *ikt.* Bk. **Gemi.** • **kereste ~ ı,** *den.* Bk. **Kereste.**

~ **mizarnası,** *den.* Ambar ağzı tahtalarını üzerine döşemek üzere kullanılan ve ambar ağzını ortadan uzunlamasına ve eşit olarak ikiye ayıran, kuvvetli demirden yapılmış bölüm.

~ **siğili,** *den.* Muşambaların kenarlarına tiriz vurulduktan sonra, tirizin muşambayı iyi tutmasını sağlamak için ambar mizarnası kenarlarında bulunan demir parçalara sıkıştırılan gönye şeklinde ağaç parçalar.

~ **tirizi,** *den.* Ambar muşambalandıktan sonra, bunları yerlerinde sıkı ve sağlam olarak tutmak ve özellikle denizli havalarda herhangi bir şekilde bozulmamasını sağlamak üzere ambar ağzı yanlarından ve dört taraftan uzunlamasına konulan 4-8 cm. genişliğinde demir lamalar.

~ **tirizi kancası,** *den.* Bk. **Kanca.**

Ambet'ler veya **Cbamba'lar,** ç.i. Afrika'da, Gabon Cumhuriyetinin Okandja Franceville kesiminde yaşayan zenci kavim.

ambon, i. *mim.* İlkel bazilikaların sahnında vaız yeri veya kürsüsü.

ambülatuvar, i. *Fr. ambulatoire, mim.* **a)** *(Yunan mimarisinde)* Atletizm yarışmaları için kullanılan uzun portik. **b)** *(Roma mimarisinde)* Sütun sırası veya ağaçlarla çevrili, örtülü veya açık uzun yaya yolu.

ambrit, i. (*amber*'den). Yeni Zelanda'da rastlanan gri-sarı renkli fosil reçine.

amel, i. — **4.** *teşk. tar.* **a)** Zekât ve sadaka olarak toplanan para. **b)** Eskiden *Âmil* diye dolandırılan bir vali veya mutasarrıfın idaresinde bulunan yer *(Zekât ve sadakayı toplamak bu âmillerin göreviydi).*

~ **oluna,** *teşk. tar.* «Öyle yapılsın» anlamına gelen bu söz, padişahlar tarafından sadrazamların takdim ettiği kâğıtların üzerine yazılır ve kanun hükmünde sayılırdı.

ameldâr, i. *teşk. tar.* Vergi toplayan memur, tahsildar.

ameliyat, i. — **dalak ~ ı,** *cerr.* Bk. **Dalak.** • **Douglas ~ ı,** *cerr.* Bk. **Douglas, ohn.** • **Dragstedt ~ ı,** *cerr.* Bk. **Dragstedt.** • **göz akı ~ ı,** *tıp.* Bk. **Göz.** • **Heller ~ ı,** *cerr.* Yemek borusunda doğuştan olan genişliği tedavi amacıyla mide ağzının birleşimini mukozaya dokunmadan çıkarma. [**İng.** Heller's operation; **Fr.** Operation de Heller]. • **kalınbağırsak ~ ı,** *cerr.* Bk. **Kalınbağırsak.** • **karın-apışarası ~ ı,** *cerr.* Bk. **Karın.** • **kas ~ ı,** *cerr.* Bk. **Kas.** • **kemik ~ ı,** *cerr.* Bk. **Kemik.** • **leğen ~ ı,** *tıp.* Bk. **Leğen.** • **Manchester ~ ı,** Cinsiyet organındaki bir prolapsusu düzeltmek amacıyla dölyolundan yapılan cerrahî müdahale. *(Bu müdahalede dölyatağı boynu kesilir, çevresi bağlarla yeniden yapılır, önden ve arkadan kolpoperineorafi uygulanır).* • **Marion ~ ı,** *cerr.* Marion'un bulduğu iki ameliyata verilen ad. **a)** Dölyatağının arkaya bükülmesini önlemek için Douglas çıkmazında bir bölme meydana getirilmesi. **b)** Sidik tutamama halinde siyeğin etrafındaki telsel doku canlandırılarak sidık torbası boynunun onarılması. • **Matas ~ ı,** *cerr.* Bir anevrizmaya sütür (dikiş) koyma ameliyatı. [**İng.** Aneurysmorrhaphy]. • **Milin ~ ı,** *cerr.* Çatı kemiğinin arkasından ve sidik torbasının dışından girerek prostat adenom'unu çıkarma tekniği. *(Bazen çatı arkası prostatektomisi de denir).* • **Mocquot ~ ı,** *cerr.* Dölyatağının ters olması halinde uygulanan ve yuvarlak bağların kısaltılmasını öngören jinekolojik ameliyat. • **onikiparmak bağırsağı ~ ı,** Bk. **Onikiparmak.** • **prostat ~ ı,** *ted.* Bk. **Prostat.** • **Strassmann ~ ı,** *cerr.* Çift dölyatağı şekil bozukluklarını düzeltmeyi öngören cerrahî müdahale.

~ **masası,** *cerr.* Bk. **Masa.**

~ **protokolu,** *cerr.* Bk. **Protokol.**

~ **sahası,** *cerr.* Bk. **Saha.**

amelname, i. *teşk. tar.* Mutlak yetki belgesi, berat.

Amerika, öz. i. —

~ **kerkenezi,** *zool.* Bk. **Kerkenez.**

~ **köpek kenesi,** *zool.* Bk. **Kene.**

Amerikan, s. —

~ **çınarı,** *bot.* Bk. **Batı çınarı.**

~ **duvar örgüsü,** *inş.* Beşinci, altıncı veya yedinci sıradaki tuğlalar hariç, bütün tuğlaların boyuna konulduğu bir duvar örgüsü. *(Yukarıda sözedilen sıralarda ise tuğlalar enine konulur).* [**İng.** American bond].

~ **galonu,** Bk. **Galon.**

~ **keseri,** Bk. **Keser.**

~ **sarısasmasıgiller,** Bk. **Sarısasmasıgiller.**

~ **sıtma ağacı,** *bot.* Bk. **Sıtmaağacı.**

~ **yer elması,** *bot.* Baklagiller *(Papilionatae)* alt familyasından bir süs bitkisi *(Apios).* Kökü yumru halinde, parlak, kurşunî renkte ve zeytin tanesi iriliğindedir, yenir. Anavatanı Kuzey Amerika'dır. Sarmaşığı dört metreye kadar yükselir. Bol çiçek verir. Temmuz ve Ağustosta açan çiçekleri hoş kokuludur.

~ **zerdali ağacı,** *bot. Guttiferae* familyasından iri meyveli ağaç. *(Lat. mammea). Mammea,* karşılıklı yapraklı bir ağaçtır. Dökülmeyen yaprakları yumurta biçiminde, bazen çok iridir. İri ve beyaz olan çiçekleri güzel kokar ve küçük dalları kaplar. Meyveleri erik biçimindedir. Tropik memleketlerde bunun 5 türü bilinir. *Mammea amerikan, Santo Domingo* veya *Antil kayısıgilleri,* piramit biçimindedir, yüksekliği 20 m.'yi bulur. Çapı 20 cm.'yi bulan meyvelerin rengi sarımtıraktır, komposto yapmağa elverişlidir. Bu ağaç sıcak limonluklarda yetiştirilir.

~ **zeytin ağacı,** *bot.* Zeytingillerden kokulu çiçekleri olan ağaç. (**Fr.** *Osmanthus).* Amerikan zeytin ağacı, oval veya sivri, meşin gibi kışın dökülmeyen yapraklı bir ağaçtır. Güzel kokulu çiçekleri küçük ve beyazdır, bu çiçekler yaprakların dibinde, dalların ucunda açar. Bu cinsin Asya, Amerika ve Okyanusya'da on kadar türü bilinmektedir. Çinliler bunun çiçeklerini çaylarına hoş bir koku vermek için kullanırlar. Farnsa'da, *Osmanthus aquifelium* bahçelerde, diğer türleri ise camekânlarda yetiştirilir.

ametal, i. **82.** *kim.* Bk. **Madensi.**

âmet, i. *arg.* Göt.

☆ *Eşanl.* **Atras, bohça, boyuta, çukur, davul, defans, defransiyel, ense, kâse, küfe, paket, semer, tiz, toto.**

âmetçi, i. *arg.* Kulampara.

☆ *Eşanl.* **Babuk, keskin, şapçı.**

amfibi, i. ve s. —

~ **iniş takımı,** *hava.* Hem tekerlekler ve hem de kızaklardan ibaret iniş takımı. *(Tekerlekler kızakların alt tarafına uzanır).* [**İng.** Amphibious landing gear].

amfion, i. *Fr. amphion. kim.* Aksi işaretli iki mevzi yük taşıyan organik iyon. Bir aminoasit, meselâ genellikle $H_2NCH_2—CO_2H$ şeklinde gösterilen glikokol, gerçekte bir amfiondur: $H_3N, CH_2 CO_2$

☆ *Eşanl.* **Zwitterion.**

amikron, i. *kim.* ve *fiz.* **1.** Çapı 5 × 10-7 sm.'den küçük herhangi bir partikül. [**İng.** Amicron]. **2.** *biy.* Ultra mikroskopta bile net olarak görülemeyen bir mikroorganizma. [**İng.** Amicron].

amilolitik, s. —

~ **güç,** *biyokim.* Bir diyastazın belli bir miktarının, 1 gr. nişastayı bir zaman birimi zarfında ikiye ayırma ve hidratasyona uğratma yeteneği.

amilomis, i. *Fr. amylomyces. biyo-kim.* Nişastayı şeker, sonra alkol haline getiren mükorase. Çin Hindi'nde, pirinç alkolünün ve *şumşum* veya *arak* adıyle anılan içkinin hazırlanmasında kullanılan çin mayasında önemli bir rol oynar *(Dr Calmette tarafından incelenen bu mükor, Collette ve Boidin'in pratik vekle soktukları bir usulle (amilo usulü) alkolun sınaî üretiminde kullanılır).*

amilsülfürik, s. *Fr. amylsulfurique. kim.* Amil alkolün $SO_4HC_5 H_{11}$ formülündeki sülfürik asit esteri için kullanılır *(Sülfamilik asit, amil asit sülfat da denir).*

amin, i. — **psikotonik ~,** *kim.* Uyanıklığı uyarıcı etkisi olan amin. *(Psikotonik aminlere Psikamin ve Uyandırıcı Amin de denilmiştir).*

aminofilin, i. *biyokim.* Teofilin ve etilen diaminin bileşimi.

aminopterin, i. *Fr. aminoptérine.* **4.** aminopterilglütamik asidin yaygın adı. Had lösemi vakalarında kullanılır. *(Aminopterin, antifolik tipinde antimetabolik bir ilâçtır, folik asidin (veya pteroylglütonik asidin) bir benzeridir ve bu asidi, nükleik asidin metabolizmasında oynadığı önemli rolünde nötralleştirme özelliğine sahiptir, dolayısıyle, hücrelerin görevleri üzerinde frenleyici bir etki yapar).*

amitoz, i.

~ **çoğalma,** *biy.* Bk. **Eşeysiz bölünme.**

amiyatit, i. *miner.* Bk. **Hiyalit.**

amnezi, i. — **fonokinetik ~,** *patol.* Bk. **Fonokinetik.** • **seçici ~,** *psik.* Bk. **Seçici.**

amniyon, i.
~ **kesesi,** *biy.* Sürüngenler ile kuş ve memelilerde embriyonu saran iç kese.

amniyosentez, i. *Fr. amniocentèse* < *Yun. amnion, dölüt zarı + kentein, delmek. tıp. (Kadın-doğum)* İncelemek üzere bir miktar amniyos suyu almak amacıyla gebe bir kadının karın çeperinden amniyos boşluğuna ponksiyon yapılması [İng. Amniosynthesis].

amobarbital, i. Dozu 0,02 - 0,05 gr. olunca ağrı kesici, 0.1 - 0,2 gr. olunca hipotonik olan madde
Eşanl. **İzoamiletilmalonilüre.**

amok, i. **1.** Malezya halkında rastlanan, bir çeşit öldürücü delilik; **2.** s. ve i. Bu deliliğe yakalanmış olan kimse *(Afyon, bunama veya aşırı taassup gibi tesirler altında, hayalî veya hakiki bir hakaretin, haksızlığın kuruntusuna kapılan amok çılgınca sokaklarda koşup durur).*

amonyum, i.
~ **hidroksid,** *kim.* Amonyağın NH_4OH sulu eriyiklerinde var olduğu kabul edilen bileşik *(Bu ad çoğunlukla eriyik için kullanılır).* [İng. Ammonium hydroxide]

amoral, s. *[Osm. Gayri ahlâkî]* *Eşanl* **Töredışı**

amorfizm, i. *Fr. amorphisme. tıp.* Belirli bir şekil veya yapı yokluğu [İng. Amorphia]

amortisman, i. — **fevkalâde** ~, *ikt.* Bk. **Fevkalâde.**
~ **halkası,** *elek.* Bk. **Halka.**

amortisör, i. — **friksiyon** ~ **leri,** *otom.* Bk. **Friksiyon.**

ampangabeit, i. *Fr. ampangabéite* < Madagaskar'daki bir kasabanın adından *(Ampangable). miner.* Bir samarskit uranyum niobotitanat cinsi

amper, i. *Fr. ampère.* (fizikçi *Ampère*'in adından). *elek.* Elektrik akımı şiddeti birimi sembolü *A)* Bu birim, boşlukta birbirinden 1 metre uzaklığa konulan, paralel, doğrusal, sonsuz uzunlukta, dairesel kesitleri önemsiz iki iletkenden geçtiği zaman, bu iletkenler arasında 2.10-7 newton'luk bir kuvvet meydana getiren sabit bir akım şiddetine eşdeğerdir. • **metrede** ~, *metrol.* Uluslararası sistemde mıknatıslama şiddeti birimi. *(Bu birim sayısal olarak, magnetik momenti 1 amper-metre kare olan 1 metre küp hacminde bir mıknatısın mıknatıslama şiddetine eşittir).* [Fr. Ampère par mètre].
~ **metre kare,** *metrol.* Uluslararası sistemde magnetik moment birimi. *(Bu birim, sayısal olarak, yüzeyi 1 metre kare olan ve üzerinden 1 amperlik akım geçirilen bir düzlem devrenin magnetik momentine eşittir).* [İng. Square ammeter Fr. Ampère-mètre carré].
~ **sarım,** *elek.* Bk. **Sarım.**
~ **sayacı,** *elek.* Bir devreden geçen amper-saat miktarını kaydeden âlet. *(Eğer voltajın sabit kaldığı varsayılırsa, âlet kilovat - saat cinsinden kalibre edilir)* [İng. Amper-hour meter].
~ **terazisi,** *elek.* Akım ölçmek için kullanılan bir laboratuvar âleti [İng. Ampere balance]
~ **verimi,** *elek.* Deşarj sırasındaki amper-saat çıkışının şarj sırasındaki amper-saat girişine oranını ifade etmek için akümülatörlerle ilgili olarak kullanılan terim. [İng. Amperehour efficiency]

ampermetre, i.
~ **şöntü,** *elek.* Ampermetreye kosut olarak devreye sokulan ve ampermetrenin ölçme alanını artıran şönt. [İng. Ammeter shunt].

amper. ölçer, b.i. **Ampermetre.**

ampisilin, i. *tıp.* Bir sentetik penisilin.

amplifikasyon, i. —
~ **faktörü,** *rad.* **a)** Anod akımını sabit tutmak için gerekli olan çok küçük bir anod voltaj değişikliğinin, ızgara voltajında buna tekabül eden çok küçük değişikliğe oranı. **b)** Verilen bir vakum lambası tarafından sağlanabilecek sinyal kuvvetindeki kuramsal azamî artışı işaret etmek üzere vakum lambaları için kullanılan bir derece. [İng. Amplification factor].
~ **katsayısı,** *rad.* Bk. **Amplifikasyon faktörü.**

amplifikatör, i. — **dirençli** ~, *radyotekn.* Bk. **Dirençli.** • **hat** ~ **ü,** *telekom.* Bk. **Hat.**

amp'i-tuner, i. *Fr. ampli-tuner. radyotekn.* Bir hi-fi düzeneğinde, bir yükselteç ile bir tuner'i tek bir bütün halinde birleştiren eleman. [İng. Amplituner].

ampul, i. — **elektrik** ~ **leri,** *elek.* Bk. **Elektrik.**

ampütasyon, i. — **Krukenberg** ~ **u,** *corr.* Bk. **Krukenberg.** • **Richard** ~ **u,** *tıp.* Aşık kemiğinin kaldırılması ve Achille kirişinin kesilmesinden sonra topuk kemiğinin «tibiofibular» yuva içerisine alınması ameliyatı. [İng. Richard's amputation]

Amsterdam, öz. i. Hollanda'nın başkenti

amuzi, i. *Fr. amusie* < *Yun. a + musa. nöral.* Müzik yeteneklerinde bozukluk Amuzi motris olabilir *(şarkı söyleyememek),* duyumsal olur *(müzik seslerini ve herhangi bir şarkıyı tanıyamama).* Genellikle işitme görevlerinin tümünde bir bozukluk ve bir afazi ile birlikte görünür

amyant, i. — ~ **lı karton,** Bk. **Karton.** • ~ **kaplama levhası,** *inş.* Portland çimentosu ve amyanttan yapılmış, ateşe dayanıklı, ısı geçirmez kaplama levhası [İng. Asbestos cement sheeting]

amyosteni, i. *Fr. amyosthénie* < *Yun. a myon. athenos. tıp.* İradi hareketlerde enerji yokluğu

an, i. —
~ **olgun'luğu,** *psik.* Bireyin an gelişmesinde erişebileceği ortalama yetişkinlik düzeyi. [İng. Mental maturity].
~ **sapıklığı varsayımı,** *psik.* Kimi ruh hastalıklarının organik nedenlerle değil, anla ilgili işlevsel nedenlere dayandığını savunan görüş. [İng. Mind-twist hypothesis].

ana, i. —
~ **m dediği hamam anası kel fatma değil mi?,** *dey.* Övüle övüle göklere çıkarılan şeyin aslında değersiz olduğunu belirtmek için söylenir. • ~ **mın aşı tandırın başı,** *dey.* Yemeklerin en lezzetlisi ana yemeği olup, en rahat yer de sıcak bir döşekdir anlamında. • ~ **mın (babamın) öleceğini bilseydim kulağı dolu dariya satardım (acı soğana değiştirirdim),** *at.* İnsan en değerli bir malının karşılıksız olarak elinden gideceğini bilse, onu yok denilecek kadar az para ile satar. • ~ **n güzel mi?,** *dey* Uygunsuz teklifler karşısında «yağma yok» anlamında kullanılır. • ~ **n güzel idi, hani yeri, baban zengin idi, hani evi,** *at.* Hiç bir duruma güvenilmez. Bizim can hiç bir şey sürekli olarak elimizde kalmaz. Gerçekten güzel olanlar yaşlandıkça güzelliklerini yitirirler. Önce zengin olanlar, gün gelir, evlerinden olurlar. • ~ **nın bahtı kızına çeyiz,** *at.* Bir anne, mutlu veya mutsuz, nasıl bir evlilik yaşayışı geçirirse kızı da öyle bir evlilik yaşayışı geçirir. • ~ **sı ağlamak,** *dey.* Çok eziyet ve sıkıntı çekmek: *Kirayı ödeyinceye kadar anam ağladı.* • ~ **sı danası,** *dey.* Soyu sopu: *Anası danası, onu arar sorar oldu.* • ~ **sının amı,** *arg.* Son derece kurnaz, açıkgöz. *Eşanl.* **Fırlama.** • ~ **sının amına kar yağdırmak,** *arg.* Birini perişan etmek, mahvetmek. • ~ **sının eğirdiği, babasının dokuduğu,** *dey.* Bir insanın aile ve çevresinin malı olduğunu anlatır. • **davlumbaz** ~ **sı,** *den.* Bk. **Davlumbaz.**
~ **arter,** *mim.* Birçok yolu besleyen ve birbirine bağlayan anayol.
~ **baba imgesi,** *psik.* Çocuk veya yetişkinin, küçüklüğünde ana babasının nasıl bir kişi olduğuna ilişkin anısından oluşan imge. [İng. Parental image].
~ **boru,** *inş.* Su, buhar, ısıtma tesislerinde, ikinci derecedeki boruların bağlandığı asıl boru. [İng. Collector Fr. Collecteur].
Eşanl. **Kolektör.**
~ **civadra,** *den.* Gemiye bağlı olan civadranın kalın bölümü.
~ **çizgi,** *mat.* Bk. **Çizgi.**
~ **defter,** *muh.* Bk. **Defter.**
~ **denetici,** *döş.* Basınçlı havayla çalışan denetim düzeninde, bir noktada ölçtüğü sıcaklığa, basınç veya bağıl neme göre, başka bir denetim cihazını ayarlayan cihaz. [İng. Master controller].
~ **eğilim,** *sosy.* Bir toplumsal kümenin veya bir olgular yığınının temel ortalama veya ortaklaşa özelliği. [İng. Central tendency; Fr. Tendance centrale].
~ **eklem,** *tekt.* Ortalama uzanımdan oldukça aşkın eklem veya kırık yüzey.
~ **eksen,** Bk. **Eksen.**
~ **güverte,** *den.* Bk. **Güverte.**
~ **hava deposu,** *demir.* Bk. **Hava.**
~ **hattı,** *etn.* Miras ilişkilerinde, akrabalık kuruluşlarında, çiftlerin evlendikten sonra nerede oturacakları konusunda, soyun hesaplanmasında anadan yanalığın ön planda tutulması ve toplumsal yapının buna göre düzenlenmesi. [İng. Matrilineal; Fr. Matrilineaire].
~ **hesaplar,** *ikt.* Bir hesap dalını tam ve belirli olarak gösteren ve yardımcılarına bölünebilen ana hesaplar. [İng. Account principal; Fr. Comptes principaux].
~ **hukuku,** *etn.* Soy-zincirinin, mirasın, babalık görevinin ana soyuna göre hesaplandığı ve kadınlara büyük ayrıcalıkların tanındığı toplum düzeni. [İng. Mother right; Fr. Droit maternel].
~ **hücre,** *bot.* Bk. **Hücre.**
~ **izlenimlerinin etkisi,** *psik.* Annenin gebelik dönemindeki yaşantı, duygu ve düşüncelerinin gelişen dölütü doğrudan doğruya etkilediği kanıtı. [İng. Influence of maternal impression].
~ **karmaşası,** *psik.* Kız veya erkek çocuğun anasına karşı geliştirdiği aşırı duygusal bağlılık. [İng. Mother complex].
~ **kalıp,** Bk. **Kalıp.**
~ **karışım,** *kim.* Bk. **Karışım.**
~ **kapı,** *mim.* Bk. **Anakapı.**
~ **kesit,** *mat.* ve *hava.* Bk. **Kesit.**
~ **kiriş,** *inş.* Bir yapı kafesinin esas kirişi.
~ **köprü,** *bayınd.* Bk. **Köprü.**

~ **kubbe**, *mim.* Bk. **Anakubbe.**
~ **kütle**, *istat.* Bk. **Kütle.**
~ **liman**, Bk. **Liman.**
~ **musluk**, *inş.* Bk. **Ana musluk.**
~ **omurga**, *den.* Demirden yapılmış, geminin temelini oluşturan baştan kıça kadar uzanan bölüm.
~ **ortaklığa aktarılmayan kâr**, *ikt.* Ana ortaklığa verilmeyecek kadar az olan kâr. [**İng.** Minority interest; **Fr.** Participation minoritaine].
~ **ortaklık**, *ikt.* Birden çok ortak kuruluşun pay senetleri sahipliğini elinde tutarak, onların ticarî davranış ve giderlerini yöneten, denetleyen ortaklık. [**İng.** Holding company; **Fr.** Société de contrôle, societé à portefeuille].
~ **özdekler**, *ikt.* Üretilen nesnenin temelini meydana getiren yapıcı gereç veya işlenmemiş ana maddeler. [**İng.** Fundamental materials, principal materials; **Fr.** Matériaux fondamentaux, matériaux principaux].
~ **sanayi**, *ikt.* Yurt kalkınmasını büyük ölçüde etkileyen ve çeşitli sanat dallarına verimli bir güçle katkıda bulunan sanayi. [**İng.** Basic industry, key industry; **Fr.** Industrie de base, industrie clef]
~ **sayaç**, *mek.* Bk. **Sayaç.**
~ **ticarethane**, *ikt.* Birkaç yerde şubesi bulunan ticaret kuruluşlarının yönetim bakımından bağlı bulundukları yasal oturum yeri saptanan ana ticarethane. [**İng.** Trade office; **Fr.** Bureau de commerce].
~ **yazı**, *sin.* Jenerikten önce gelen yazılar.
~ **yerlilik**, *sosy.* Bk. **Anayerlilik.**

anabileşen, b.i. *mant.* Bir bileşik tamdeyimde ana eklemin bir araya getirdiği tamdeyimlerden her biri. [**İng.** Main component].

anaç, s. ve i. *Erm. anac.* — § **5.** *dilb.* Üretici dilbilgisinde herhangi bir kategorinin örneği. Dilbilgisi kategorilerindeki bütün öğelerin tüm ortak özelliklerini içerir; ayrıca öğeleri birbirinden ayıran anlambilimsel özelliklerin bir soyutlaması sayılır: *«şey» isim kategorisinin bir anacı olarak kabul edilebilir.*

Anadolu, öz. i.
~ **kertenkelesi**, *zool.* Bk. **Kertenkele.**

ana. eklem, b.i. *mant.* Bir önermenin anayöneteni olan eklem. [**İng.** Main connective].

ana. erkli, b.i.
~ **aile**, *psik.* **a)** Döllerin, kalıt benzerlerinin anaya bağlı olarak işlem gördüğü bir aile türü. **b)** Yetkinin anada veya ailenin kadın başkanında toplandığı aile türü. [**İng.** Matriarchal family, maternal family].

anaglif, i. — **2.** *sin.* Üç boyutlu filimlerdeki çift görüntüden her birine verilen ad. *(Bu görüntüler birbirinin aynı, fakat ayrı renkte olup, iki renkli özel bir gözlükle seyredildiği vakit üç boyutluluk duygusu uyandırırlar).* [**İng.** Anaglyph; **Fr.** Anaglyphe]

anahtar, i. — **arama ~ ı**, *komp.* Karşılaştırılan elemanı anahtarla özdeş olan maddeyi buluncaya kadar, bir fiş sistemindeki her maddenin belirli elemanlarıyla sistemli olarak karşılaştırılan özel bilgi. [**Fr.** Clef de recherche]. • **Bıçaklı ~**, *elek.* Hareketli kontağı veya kontakları bıçak biçiminde olan anahtar. • **civalı ~** ı *elek.* İçinde bulunduğu devrenin kesilmesi bir civa sızıntısına bağlı olan anahtar. • **çift ağızlı ~**, *döş.* Bk. **Çift.** • **çok kutuplu veya yollu ~**, *elektr.* Elektrik bakımından yalıtılmış, fakat birlikte çalışacak şekilde mekanik olarak birbirine bağlı çok kutuplu anahtar *(iki kutuplu, üç kutuplu, v.d.).* • **denetim ~**, *komp.* Bir yanlışlığı saptayabilmek için artık bilgilerin yaratılmasına olanak veren bir sayıya veya alfanümerik bir bilginin açıklanmasına bağlı olan sayı veya harf. [**Fr.** Clef de contrôle]. • **destek ~**, *ağ. iş.* Bk. **Destek.** • **dilimli ısıtıcı ~**, *döş.* Bk. **Dilimli.** • **do ~** ı, *müz.* Bk. **Do.** • **döner ~**, *elektr.* Hareketli kontakları, tespit düzlemine dik bir eksen etrafında daire şeklinde yer değiştiren anahtar. • **düz ~**, *döş.* Dört veya altı köşeli parçaların sökülüp takılmalarında kullanılan özel anahtar. [**İng.** Straight hex wrench]. • **giriş ~** ı, *komp.* Gerek bir programdan, bir bilgisayarın verilerinden veya çalışmasından yararlanabilmek, gerek yardımcı bir bellekte toplanmış tüm bilgilere danışabilmek için gerekli kod görevi yapan harfler dizisi. [**Fr.** Clef d'accès]. • **kontak ~** ı, *otom.* Bk. **Kontak.** • **koruma ~** ı, *kom.* Bir koruma sisteminde merkez belleğin bir kesimine eklenen birkaç bitlik bilgı. *(Bu sistemde bellek kesimleri koruma anahtarlarıyla, programlar ise bir giriş anahtarıyla donatılmıştır, öyle ki bir program koruma anahtarıyla giriş anahtarının çakışmadığı bir bellek bölgesini yazamaz ve yok edemez).* • **saat ~** ı, *elektr.* Kontakları bir saatle çalıştırılan anahtar. • **şamandıralı ~**, *elektr.* Bir şamandıra belirli bir düzeyi gösterince kontağı çalışmaya başlayan anahtar. • **yol sonu ~** ı, *elektr.* Normal yolunun sonuna geldiğinde bir hareketinin durmasını sağlayan anahtar. • **yumuşak lamalı ~** ı, *radyotekn.* Elektronikte, bilgisayarlarda ve telefon merkezlerinde kullanılan, magnetomekanik olarak çalışan sabit ampul halinde zayıf akım anahtarı.
~ **ağası**, *teşk. tar.* Sarayda, hasodanın altı ağasından sonuncusu, derecesi tülbent gulamından sonra gelir. Bir adı da *miftah gulamı*'dır. Hasodalıların inzibatından sorumludur. Bu memuriyet 1833 yılında kaldırılmıştır.
~ **kolu**, *döş.* Boru anahtarının gövde görevi yapan ve aynı zamanda sıkma işini kolaylaştıran kolu. [**İng.** Handle].
~ **teslimi**, *mim.* Bir yapının tüm gerec ve işçiliğinin yüklenici tarafından karşılanıp, bütünüyle bitirilmiş olarak mal sahibine teslim edimesini öngören sözleşme şekli.
~ **yelesi**, **1.** *mim.* Anahtar dili. **2.** *elek.* Bir elektrik devresini açıp kapamaya yarayan cihaz.

anahtarlı, s. —
~ **ekleme**, *ağ. iş.* Bk. **Ekleme.**

anajenit, i. *Fr. anagénite. miner.* Bk. **Kromokr.**

anajirin, i. *kım. Anagyrus foetida*'dan elde edilen bir alkaloid: $CH_{10}H_{22}NO_2$. [**İng.** ve **Fr.** Anagyrine]

anakamptik, s. *Fr. anacamptique* < *Yun. anakamptein.*
~ **eğri**, Gözün belirli durumuna göre, bir yüzeyde yansıyan ışının meydana getirdiği eğri.

ana. kent, b.i. *sosy.* Çevresindeki bölgeye ve buradaki irili ufaklı kent topluluklarına ekonomik, uygulayımsal, ekinsel bakımlardan egemen durumda olan başlıca büyük kentlerden her birine verilen ad. [**İng.** Metropolis; **Fr.** Métropole].

anakinetik, s. *biy.* Enerji sağlayan işlemler için kullanılan terim. [**İng.** Anakinetic].

anakoretizm, i. *Fr. anachorétisme.* İnzivaya çekilmiş anakoret'lerin yaşayışı.

analfabetizm, i. *Fr. analphabétisme.* Bk. **Okuryazar.**

analık, -ğı, i. § **5.** *psikan.* Psikanaliz kuramına bağlı olarak psikozlara uygulanan psikoterapi işlemi. • **~ ta çalıştırma yasağı**, *ikt.* Kadın işçilerin doğum öncesi ve sonrası gerek kendisinin, gerekse dünyaya getireceği çocuğun sağlık durumları korunulmak üzere yasası veya tüzüğünde saptanan süreler içersinde çalıştırılmalarının yasaklanması. [**İng.** Working prohibition on maternity case; **Fr.** Prohibition de travail en cas maternité].
~ **davranışı**, *psik.* Canlı türlerin çoğunun dişilerinde rastlanan, yavrularının bakım, koruma ve yetiştirilmesiyle ilgili olan davranış. [**İng.** Maternal behavior].
~ **durumu**, *ikt.* Sosyal güvenceler anlamında çocuğun ana karnına düşmesinden başlayarak doğum, emzirme evrelerini içine alan ve yasasına göre yapılacak yardımlardan ananın yararlanmasını gerektiren süre. [**İng.** Maternity case; **Fr.** Cas maternité].
~ **dürtüsü**, *psik.* Herhangi bir canlı türünün dişisinin, yavrularını beslemek, barındırmak, korumak gibi davranışlarını ortaya çıkaran dürtü. [**İng.** Maternal drive].
~ **fenalık (kara yamaklık)**, *at.* Üvey ana fenalık sembolüdür. *(Beyaz elbiseye yamanmış kara bir yama gibidir).*
~ **güvencesi**, *ikt.* **a)** Doğumda veya doğumdan önce yapılan yasal güvence. **b)** Güvenceli kadın veya erkeğin güvencesiz eşine analığında sağlanan yardım. [**İng.** Maternity insurance; **Fr.** Assurance de maternité].

analiskop, i. *Fr. analyscope. tekn.* Belli bir frekans gamı içindeki ayrı ayrı gerilimlerin genlik ve frekansını görünürleştirmeğe ve vericileri tanımağa yarayan cihaz. [**İng.** Analyscope].

analiz, i. **belge ~** ı, Bk. **Belge.** • **çok değişkenli ~**, *sosy. psik.* ve *istat.* Bk. **Çok.** • **element ~** ı, *kım.* Bk. **Element.** • **dinamik ~**, *ikt.* Bk. **Dinamik.** • **faktör ~** ı, *eğt.* ve *psik.* Bk. **Faktör.** • **nitel ~**, *kim.* Bk. **Nitel.** • **statik ~**, *ikt.* Bk. **Statik.** • **unsuri ~**, *kim.* Bk. **Elemansel analiz.**

analizör, i. *Fr. analyseur.* Bk. **Analizleyen.** • **dalga ~** ü, *elek.* Bk. **Dalga.**
~ **kanal**, *komp.* Üzerinde gönderilen bilgilerin, kanal sınırları içindeki herhangi bir değeri alabildiği kanal *(ses kanalı gibi)* [**İng.** Analog channel].
~ **komparatör**, *komp.* İki analog voltajın toplamı pozitif iken yüksek bir dijital çıkış sinyali *(binary 1)*, toplamları negatif meydana getiren komparatör. [**İng.** Analog comparator].
~ **kompütör**, *komp.* Büyüklerin dijital sayma yerine bir skala üzerindeki ölçülmesi suretiyle tayini esası üzerine çalışan hesap makinesi. *(En basit 'analog kompütörler sürgülu hesap cetvelleri termometreler, voltmetreler, kilometre saatleri, v.b.'dir).* [**İng.** Analog computer].

analizleyen, i. — **diferansiyel ~**, *sibern.* Analoji tekniğine göre kurulmuş ilk elektronik hesap makinelerine verilen ad. Vannevar Bush'un icat ettiği bir cihaz

örnek alınarak yapılan bu makine, diferansiyel denklemleri çözmek için tasarlanmıştı. *(Makinenin ilkesi, indüktans'lı, sığa'lı bir elektrik devresini, çözülecek denkleme göre kurmaktı. Bu durumda, denklemin çözülmesi demek, devrenin çeşitli elemanlarında akımın okunması demektir).*

ı. mal, b.i. — **~ a ekleme,** *ikt.* **a)** Üretim ve kârı anamala ekleme. **b)** Varlıkları paraya çevirme. [**İng.** Capitalization; **Fr.** Capitalisation]. • **~ a eklenen değer,** *ikt.* Aşınma ve eskimeye uğrayan duran anamal *(özvarlık)* malının değeri. [**İng.** Capitalized cost; **Fr.** Prix capitalisé]. • **~ a eklenen kâr,** *ikt.* Yeniden pay senedi çıkarmadan, yalnızca bunlara ilişkin değerlerin artırılması yoluyla anamala eklenen kâr. [**İng.** Capitalized surplus; **Fr.** Surplus capitalisé]. • **~ a katılan kazanç,** *ikt.* Kazanılmış, kazanılmamış veya bir başka ortaklıkça verilmiş olması gibi çeşitli biçim ve nedenlerle anamala katılan para. [**İng.** Capitalized surplus; **Fr.** Surplus capitalisé]. • **~ ı gerçekleştirme payı,** *ikt.* Ortaklığın gerçekleştirilmesi yargıya bağlanan anamalının bir bölüğünü veya tümünü karşılayabilecek para için yasal yedekler dışındaki yedeklerden veya yılın kârından bir parçasının ayrılarak kuruluş varlıkları gerçekleşinceye kadar açılacak bir hesapta biriktirilen pay. [**İng.** Return of capital; **Fr.** Amortissement du capital]. • **~ ı üreten borç senedi,** *ikt.* Ticarî bir kuruluş ve girişime ilişkin anamalın çoğaltılması amacıyla çıkarılan borç senedi. [**İng.** Adjustment bond; **Fr.** Obligation consolidant le capital]. • **~ ın azalması,** *ikt.* Yıl hesapları sonucunun dokuncalı olması veya kazancın dağıtılması nedeniyle anamalın azalması. [**İng.** Impairment of capital; **Fr.** Diminution de capital]. • **~ sız ortaklık,** *ikt.* Kazancı satın alıcılar arasında bölüşülen, anamalı ve payları olmayan ortaklık. [**İng.** Mutual company; **Fr.** Compagnie mutuelle].

~ aktarım sözleşmesi, *ikt.* Birkaç kişinin bir araya gelerek bir anamal meydana getirmeleri ve söz konusu anamalın belirli bir günde yaşamakta olan ortaklara aktarımı sağlanılmak amacıyla yapılan sözleşme. [**İng.** ve **Fr.** Tontine].

~ artığı, *ikt.* Pay senetleri ile gerçekleştirilen anamaldan başka gerek paydaşlarca, gerekse başka yollarla elde olunan mal. [**İng.** Capital surplus; **Fr.** Excédent de capital].

~ birikimi, *ikt.* **a)** Çeşitli tutum ve biriktirmelerle elde olunan anamal. **b)** Anamalı gerçekleştirmek için olumlu görülebilen her tür girişim ve davranışa baş vurma, anamalı yaratma. [**İng.** Capital formation; **Fr.** Accumulation de capital].

~ devinimi, *ikt.* Anamalın bir girişimden bir başkasına veya bir ülkeden diğerine geçmesi. [**İng.** Capital movement; **Fr.** Mouvement de capital].

~ gideri, *ikt.* Bir anamal veya ekonomik değer elde etmek için yapılan gider. [**İng.** Capital expenditure; **Fr.** Dépense de capital].

~ kaçırımı, *ikt.* Çeşitli nedenlerle doğan endişe yüzünden anamalın bir ülkeden öbürüne kaçırılması. [**İng.** Hot money; **Fr.** Contrebande de monnaie].

~ kaçışı, *ikt.* Anamal ile değişim yapılarak yabancı pay ve borç senetleri satın alma. [**İng.** Flight of capital; **Fr.** Fuite de capital].

~ katsayısı, *ikt.* Yıllık üretim yeteneğine yapılan bir birimlik eklemenin ortalama mal oluşu. [**İng.** Capital coefficient; **Fr.** Coefficient de capital].

~ oluşumu, *ikt.* Üretim ve diğer gelirlerin anamala eklenilmesi, kazancın anamala katılması. [**İng.** Capitalization; **Fr.** Capitalisation].

~ ödenekliği, *ikt.* Anamal varlıkları sağlamak veya bunları onarmak için yapılacak giderlerin oranlanması. [**İng.** Capital budget; **Fr.** Budget de capital].

~ pay belgiti, *ikt.* Bir yaygın ortaklık anamalının bir bölümünü kapsayan olağan veya ayrıcalıklı pay senedi. [**İng.** Capital shere; **Fr.** Action de capital].

~ sayışımı, *ikt.* Ticarî bir girişimin yönetimi için konulan değerlerin hesabı. [**İng.** Capital account; **Fr.** Compte de capital].

anamorfoskop, i. *fot.* Görüntüyü, döner bir disk üzerinde anormal sırada radyal yarıklar halinde kaydeden bir kamera. [**İng.** Anamorphoscope].

anamotrata veya **anamotra,** i. *balıkç.* **a)** Rüzgâr kuvvetinden yararlanarak sürütülen trata ağı. **b)** Karadeniz sahillerinde trav ve trata ağlarına veya avcılığına verilen ad.

ana. musluk, b.i. *mim.* Büyük su dağıtım borularında kullanılan, bir vida ve bir çark ile işletilen, büyük çapta musluk.

anaokulu, b.i. *eğt.* İki-altı yaş arasındaki çocuklar için karma ilk eğitim kurumu.

anarko - komünizm, Bk. **Anarşizm.**

anarşik, s. *Fr. anarchique.* **a)** Anarşi ile ilgili. **b)** Anarşi yaratan, karışık, karışmış, kargaşalı.

anarşist, i. — ☆ *Eşanl.* **Kargaşacı.**

anarşizm, i. — ☆ *Eşanl.* **Kargaşalık.** • **sendikacı ~,** *teşk. tar.* Hak elde etme mücadelesinde birinci rolü sendikalara tanınan anarşizm.

ana. sanlılık, b.i. *sosy.* Doğan çocuğa anasının veya ana soyundan başka yakınların adının verildiği evlilik düzeni. [**İng.** Matnoymy; **Fr.** Matronymie].

ana. sınıfı, b.i. *eğt.* Genellikle beş yaşını bitirmiş olan çocukları ilkokul öğrenimine hazırlamak üzere kimi ilkokullarda açılan ve anaokulu eğitimi ilkelerine dayalı bir programa göre etkinlikte bulunan sınıflara verilen ad. [**İng.** Infant school; **Fr.** École maetrnelle].

anaşistik, s. *biy.* Meyoz bölünme sırasında uzunluğuna iki kez bölünen *(bir çeşit tetrat).* [**İng.** Anaschistic].

anatomi, i. — ☆ *Eşanl.* **Gövdebilim.** • **canlı üzerinde ~,** *biy.* Bk. **Yüzey anatomisi.** • **patolojik ~,** Bk **Patolojik.** • **tasvir ~,** *biy.* Vücudu ayrı ve çeşitli bölümler halinde inceleyen anatomi. [**İng.** Descriptive anatomy]. ☆ *Eşanl.* **Betimsel anatomi.**

anatomik, s

~ elemanlar, *hist.* Bk. **Eleman.**

anatopizm, i. *Fr. anatopisme* < *Yun. ana* + *topos.* — **zihnî ~,** *psikopatol.* Bazı göçmenlerde, yer değiştirmekten ileri gelen zihnî bozukluklar *(özellikle paranoya ve çökme tepkileri, normal durumda gizli kalacak birtakım patolojik süreçler, yeni yaşama şartlarına uymada beliren zorluklar yüzünden ortaya çıkar.)*

anatrl, i.

~ şivesi, Çuvaş Türkçesinin güney şivesi. Çuvaş yazı diline esas olarak alınmıştır. Kuzey'de konuşulan Viryal şivesine göre, bu şivenin başlıca farkı o ünlüsünün daralmasıdır.

anayasal, s. Anayasa ile ilgili veya anayasaya uygun olan. [**İng.** Constitutional; **Fr.** Constitutionnel, -elle].

ana. yerlilik, b.i. *etn.* Kocanın evlendikten sonra, daha önce yaşadığı yerde değil, karısının ailesinin yaşamakta olduğu yerde yerleşmesine dayalı evlilik düzeni. [**İng.** Matrilocality; **Fr.** Matrilocalité].

ana. yöneten, b.i. *mant.* Bir karmaşık düzgün deyimin tümünü oluşturmaya yarayan yöneten deyim.

ana. yönetilen, b.i. *mant.* Bir karmaşık deyimin anayöneteninin bir araya getirdiği düzgün deyimlerden her biri. [**İng.** Main dominated expression, main argument].

ancak, e.

~ izlenebilen ayrım, *psik.* Deneysel durumlarda, birisi algı eşiğinin biraz üstünde olan iki uyaran arasında ayırt edilen en küçük ayırım. [**İng.** Just noticeable difference].

~ izlenebilen ayrım yönetimi, *psik.* Herhangi bir türden canlı deneklerin, nesnel ve uyaranlar arasında ayırt edebildikleri en küçük ayırımı saptamakta kullanılan bir yöntem

ançuez, i.

☆ *Eşanl.* **Hamsi ezmesi.**

andaman, i. *leng.* Yalnız Andaman adaları yerlilerinin konuştuğu ve ortadan kalkmağa yüz tutmuş olan ağız.

andavallılık, i. *arg.* Aptallık, saflık, vurdumduymazlık: *Çek arabanı oğlum, andavallılıktan hoşlanmam.*

☆ *Eşanl.* **Kaşkavallık.**

andelib, i. *Ar. esk.* Bülbül.

arıdırın, i. *folk.* Maraş dolaylarında oynanan bir halk oyunu. Adını, Andırın ilçesinden alır.

andi, i. *leng.* Kuzey Kafkasya'da unutulmak üzere olan bir dil; aşağı Andi'nın Koysu vâdisinde 25 000 kadar dağlı tarafından konuşulur.

andiç. içme, b.i. — **~ den kaçınma,** *huk.* Yetkili mahkemede kendisinden andiçmesi istenen kimsenin, andiçmekten kaçınması.

andometrit, i. *Fr. endométrite. tıp.* Döl yatağında içderi iltihabı. Andometrit daha çok düşük sonrasında veya doğum sonrasında görülür. Her aybaşı döneminden sonra döl yatağının içderisi yenilendiğinden başka zaman pek görülmez. Andometri, ani düşüklere sebep olur.

androjiner, s. *Fr. androgynaire. bot.* Çiçeği ve tacı değişiklige uğramadığı halde erkek ve dişi organları değişikliğe uğramış katmerli çiçeklere de *Candolle* tarafından verilen ad.

andromerogoni, i. *Fr. andromérogonie. biy.* Bir çeşit androjenez. *Andromerogoni,* androjenezde olduğu gibi bütün yavrular tek baba çekirdeğinden gelir. Ama ana çekirdeğini yok etmek için, yumurtanın bir kısmı ya kesilip alınır, ya da bağlanıp dikilme yoluyle dışta bırakılır. Andromerogoni suda yaşayan çeşitli omurgasızlar üzerinde *(deniz yıldızı, dişli yumuşakça, halkalı solucan)* ve kuyruklu kurbağalarda *(tritonlar)* gerçekleştirilmiştir.

anemi, i. — **Barton ~ si,** *tıp.* Farelerde dalak çıkarılması sonunda görülen anemik kan tablosu. [**İng.** Bartonella anemia].

Eşanl. **Oroya humması.** • **Lederer ~ si,** *tıp.* Aşırı renk indeksi, yüksek lökosit kapsamı gösteren had hemolitik kansızlık tablosu. [**İng.** Lederer's anemia]. • **normokromik ~,** *tıp.* Eritrosit hemoglobin kapsamı değişmeksizin globül sayısının aşırı azalması vasıflı kansızlık tablosu. [**İng.** Normochromic anemia].
~ **hipoksi,** *tıp.* Kanda yetersiz miktarda hemoglobinin sebep olduğu oksijen noksanlığı [**İng.** Anemia hypoxia].

anemogami, i. *Fr. anémogamie. bot.* Rüzgâr aracılığıyla tozlaşma. [**İng.** Anemogamy].

anemografi, i. *Fr. anémographie. meteor.* Rüzgârın kuvvet ve yönünü ölçme. [**İng.** Anemogaphy].

aneroid, s.
~ **altimetre,** *hava.* ve *tiz.* Uçağın bulunduğu yüksekliği ölçmek için esas itibarıyle bir aneroidden yararlanan altimetre. [**İng.** Aneroid altimeter].

anestezi, i. — *Eşanl.* **Duyumsuzlaştırma, hissizleştirme.**
~ **yapmak,** Duyumsuzlaştırmak.

anestezik, s. — *Eşanl.* **Duyumsuzlaştırıcı.**

anfipostil, i. *mim.* Ön ve arka yüzleri sütunlu eski Yunan tapınağı.

anfora, i. *Lat. amphora. esk. çağ.* İki kulplu, yumurta biçiminde, dibi çoğunlukla sivri olan veya bir ayakla biten vazo *(Hem sıvıları ve hububatı korumak ve taşımak, hem de ölülerin küllerini saklamak için kullanılır).* [**İng.** Amphora: **Fr.** Amphore].

angaje, s. —
~ **etmek,** Bağlamak. tutmak. söz almak

angajman, i. — *Eşanl.* **Bağlantı.**

angarya, i. — *Eşanl.* **Yüklenti.**

angellik, s. *Fr. angélique. kim.* — **sodyum angelatı,** *kim.* Sülfürik asit ve alkol karışımıyle damıtarak elde edilen eter.
~ **asit,** *kim.* Birçok melekotu türünün kökünde bulunan asit.

anglonorman, i. ve s. 1066'dan sonra, İngiltere'ye yerleşen Fransız kültüründen gelme unsurlara verilen ad. *(Bu terim, çoğu zaman, Ortaçağ İngiltere'sinde Fransız etkisinin bütün belirtileri için kullanılır. Norman etkisinin önemli olmasına rağmen, bu konuda aşırılığa kaçılmaktadır; çünkü Anjou gibi öbür Fransız bölgelerinin de, Planta-genet'ler tahta çıktıktan sonra (1154) bir hayli etkisi olmuştur);* **2.** *dilb.:* Eskiden Manş'ın iki kıyısında konuşulan Oïl dili lehçesi.

Anglosaksonlar, ç.ı. Schleswig ve Frizon kıyılarından geldikleri sanılan ve Beşinci yüzyıl ortalarında Britanya adasını ele geçirerek orada yerleşen germen topluluklara *(Jut'lar, Saksön'lar ve Ang lar)* verilen ad. Kurdukları birçok krallıktan yedisi, VI. ve VII. yüzyıllarda oldukça önem kazandı.

angülatör, i. *ask.* Eğik bir yüzeyde ölçülen bir açının yatay bir yüzey üzerindeki izdüşümünü almak için kullanılan mekanik âlet. [**İng.** Angulator].

anhidraz, i. *kim.* Bir bileşimden su çıkaran enzim. [**İng.** Anhydrase].

an, i. — ~ **da tutma,** *psik.* Öğrenilen bir konu veya davranışı, bir süre kullanmayıp gerektiğinde anımsayacak biçimde hafızada saklama.
~ **karışıklığı,** *psikiy.* Bk. **Paramnezi.**

anıklık, i.
~ **ölçeri,** *psık.* Bireyin bir davranış veya beceri dizislni hangi düzeyde öğrenebileceğini saptayan bir ölçer.
~ **testleri,** *eğt.* Öğrencilerin akademik konularda, resim ve müzik gibi alanlarda veya mekanik beceriler gerektiren uğraşı dallarında yeteneklerini ölçmeye yarayan testler. [**İng.** Aptitude test].

anılama, i. *psik.* Herhangi bir yaşantının bitiminde, kişinin hiç değilse, kendi kendine, yaşantılarını sözlü olarak anıp yinelemesi.

anımsatma maddesi, *eğt.* Sınava giren kimsenin *(öğrencinin),* doğru yanıtını ancak kendi belleğine güvenerek bulabilecegi bir test sorusu türü.

anıt. mezar, b.i. *mim.* Anıtsal mezar.
~ **değer,** *elek.* Bk. **Değer.**
~ **değiştirici,** *mel.* Bk **Değiştirici.**
~ **dönme ekseni,** *mat.* Bk. **Dönme.**
~ **faiz,** *met.* Bk. **Faiz.**
~ **gözlem,** *işletm.* Bk. **Gözlem.**
~ **grev,** *ikt.* İşçilerin aralarında anlaşarak veya sendika emrine uyarak. birdenbire ve işverene haber vermeksizin başlattıkları grev.
~ **hız,** *mat.* Bk. **Hız.**

anikonizm, i. *Fr. aniconisme.* Heykel suretinde olmayan putlara tapma.

anilin, i.
~ **noktası,** *kim.* Bir yığın eşit hacimde anilin ile tamamen karışabileceği en düşük sıcaklık derecesi.
~ **siyahı,** *kim.* Anilinin kumaş üzerinde oksidasyonu ile üretilen bir azin boya
~ **tuzu,** *kim.* Organik eritkenlerin çoğunda ve suda eriyebilen beyaz kristaller. [**İng.** Aniline salt].
~ **usulü,** *matb.* Alkol esaslı bir eritende çözündürülen anilin boyalarından yapılma mürekkeplerle sağlanan tipografik baskı usulü. [**Fr.** Procédé à l aniline].
~ **yağı,** *kim.* Esas itibarıyle ham anilinden ibaret olan. kömür katranı damıtma ürünü.

anlmasyon, i. *Fr. animation. sin.* Canlı resim filimlerinin hazırlanmasında çizilen resimleri fotoğrafik sıraya göre hazırlama işlemi. [**İng.** Animation].

animatör, i. 4-8 **2.** Canlı resım filimciliğinde iki resim arasındaki resimleri çizen kimse. [**İng.** Animator].

anizergi, i. *tıp.* Dolaşım sisteminin çeşitli bölgelerinde kan basıncının farklı olması. [**İng.** Anisergy].

anizotrop, i. — **6.** *mim.* İzotrop olmayan

anjiektopi. i. *tıp.* Bir damarın seyir veya durumunda görülen anomali.

anjin, i. — **Ludwig ~ i,** *patol.* Ağız tabanında. dil kemiğinin üst bölgesinde görülen flegmon. • **sinirlilik ~ i,** *tıp.* Sinirli kişilerde görülen anjin tipinde nöbetler. [**Lat.** ve **İng.** Angina nervosa] • **yalancı göğüs ~ i,** *tıp.* Kalbin organik bir hastalığı dışında olmak üzere vazomotor düzensizliklerle beliren anjin tipi nöbetler. [**Lat.** ve **İng.** Angina pectoris vasomotoria]. • **yatış ~ i,** *tıp.* Yatış durumunda beliren kalb ağrısı

ankiloz, i. — **kalça ~ u,** *tıp.* Bk **Kalça.**

anjiosentigrafi, i. *Fr. angioscintigraphie. tıp* Radyoaktif bir izotopla işaretlenmiş bir molekülü kan dolaşımına sıringa ettikten sonra, bir gamma kamera *(Ek)* ile fotoğrafını çekerek bu molekülün damarlardan geçisini izlemeğe dayanan tıbbî inceleme yöntemi. [**İng.** Angioscintigraphy].

ankraj, i. —
~ **bloku,** *res.* Herhangi bir parçayı kârgir duvara tutturmak için duvar içine konan ağaç blok veya takoz. [**İng.** Anchor block].
~ **civatası,** *inş.* Ahşap karkası ve benzerlerini gergiler veya temele tutturmak için kullanılan özel yapılışta bir civata. [**İng.** Anchor bolt].
~ **kelepçesi,** *elek.* Havaî kabloyu direk üzerindeki yalıtkana saptamak için kullanılan kelepçe. [**İng.** Anchor clamp].

anlak, i. —
~ **bölümü,** *psik.* Bireyin zekâ ölçerinde sağladığı anlak yaşını takvim yaşına bölüp, çıkanı 100 ile çarparak elde edilen bir zekâ gelişim düzeyi göstergesi. [**İng.** Intelligence quotient].
~ **düzeyi,** *psık.* Bireyin anlak ölçerinde eriştiği zekâ yaşı. [**İng.** Intelligence level].
~ **katsayısı,** *psik.* Deneğin zekâ ölçerinde elde ettiği sayıları, yaşına özgü olan sayılara bölerek sağlanan gösterge. [**İng.** Coefficient of intelligence].
~ **ölçeri,** *psik.* Türlü yaş basamaklarına. güçlük durumlarına göre dağıtılmış ve zekânın boyutlarını ölçmeye yarayan bir dizi soru. [**İng.** Intelligence test].

anlam, i. — **iki ~ lı,** *psik.* ve *fels.* Bk. **İki.** • **temel ~,** *dilb.* Bir sözlük biriminin anlamlarındaki öznel olmayan. değişmez ve sözler dışında çözümlenebilen öge. *«ak» sıfatı temel anlamıyla kar rengini, yan anlamıyla «temizi, namusluyu» belirtir.* — *Karş.* **Yananlam.**
~ **dereceleri,** *dilb.* Bk. **Derece.**
~ **genişlemesi,** *dilb.* Bk. **Genişleme.**
~ **koyutu,** *mant.* Bir arada tanım görevinde olan ilksavlardan her biri. [**İng.** Meaning postulate: **Fr.** Postulat de signification].
~ **kuralları,** *mant.* Bir dili yorumlamak amacıyla o dilin düzgün deyimlerine birer nesneyi bağlayan kurallar. [**İng.** Meaning rules]

anlama, i. —
~ **ruhbilimi,** *psik.* Ruhsal süreçlerin betimleme yoluyle değil, sezgisel biçimde anlaşılması gerektiğini savunan Alman ruhbilim akımı.

anlamak, f. — **anladık yeldeğirmeni, ama suyu nerden geliyor,** *dey.* Güzel hayallerde, projeleri anladık ama bu nasıl gerçekleşecek anlamında. • **anlaşıldı pederin bayraktar olduğu,** *dey.* Ne demek istediğin belli oldu. • **anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi,** *dey.* Her şey anlaşıldı. ortaya çıktı anlamında kullanılan sitem yollu. söz.

anlam. birim, b.i. *kom.* Bir sözcüğün anlam çözümlemesinde ortaya çıkan en küçük ayırıcı anlam öğesi. [**İng.** Semanteme: **Fr.** Semantême].
Eşanl. **Semantem.**

anlamlı, s. —
~ **öğrenme,** *psik.* Bir konuyu. bütün ayrıntılarını göz önünde bulundurmadan. nitelik ve anlamını kavrayacak biçimde öğrenme. [**İng.** Meaningfull learning].
~ **sağaltım,** *psik.* Coşku yüklü sözcüklerin yanlış yorumunu düzelterek kişisel uyumu geliştirme. [**İng.** Semantic therapy].
~ **sanatlar,** *ed.* Yapıtı, anlam yönünden güçlendiren iç bezekler. [**Fr.** Figures de pensée].
~ **yaklaşım,** *psik.* Sözcüklerin doğru olarak kullanılmasında. dilbilgisinden çok anlama öncelik verme. [**İng.** Semantic approach].

anlamsız, s. —

hece, *psik.* Birkaç sesle ve sessiz harfin birleşmesinden oluşan anlamsız kelime parçası. [İng. Nonsense syllable].

anlaşma, i. — **~ lı hesap,** *ikt.* Ticaret ve ödeme anlaşmalarının uygulanması sırasında tutulan alacak ve borç hesabı • **~ lı ülke,** *ikt.* Aralarında ticaret ve ödeme anlaşması bulunan ülke. • **delil ~ ları,** *huk.* Bk. **Delil.** • **gümrük ~ sı,** *huk.* Bk. **Gümrük.** • **hususi ~,** *ikt* Bk **Hususi.**

anlatı, i. —
~ türleri, *ed.* Roman, öyku, masal oyun gibi öykülemeye dayanan edebiyat türlerine verilen genel ad.

anlatıcı, i. *ed.* Bir anlatıda olayları, olguları, durumları öyküleyen kişi.

anlatım, i. —
~ bozukluğu, *ed.* Türlü nedenlerle tümceyi, düşünce ve duyguyu ya anlaşılmaz bir duruma düşürme ya da çarpıtma durumu.
~ yitimi, *psik.* Düşündüğünü dile getirme, söz, yazı ve işaretleri anlama ve kullanma gücünü yitirme. [İng. Asemia]

anlatım. bilim, b.i. *ed.* Anlamın bütün incelik ve derinliğiyle kavratma yollarını inceleyen, sözü duygu ve hayalin sindiriliş yollarını konu edinen dil ve edebiyat bilgisi.

anlatımcılık, -ğı, i. — **soyut ~,** duygusal *(Ek)* soyutlama çerçevesinde, uzamsal anlatımın ve davranış yoğunluğunun düzenleme kaygısını bastırdığı eğilim [İng. Abstract Expressionism; Fr. Expressionnisme abstrait].

anlatımlı, s.
~ devinimler, *psik.* Gövde devinimleri kendini taşma, konuşma özellikleri gibi birşeyleri birbirinden ayıran ve böylece kişiliğin değerlendirilmesinde yararlanılan devinimler. [Osm. İfadeli hareketler]

anlatma, i. —
~ yöntemi, *egt.* Sınıf içi çalışmalarda öğretmenin daha çok etkin olmasını gerektiren, öğretim programında yer alan konuların anlatılıp açıklanmasını öğretmenin uyandıracağı ilgi ile öğrencilerin duygu ve görüşlerinde istenilen gelişmelerin sağlanmasını öngören geleneksel bir öğretim yöntemi

anlıksal, s. —
~ dengesizlik, *psik.* Türlü anlıksal *(zihni)* yetenekler arasında büyük ve önemli ayrılıkların bulunması durumu.
~ olgunluk, *psik.* Kişinin anlıksal *(zihni)* gelişim yönünden ulaştığı, yaşına uygun veya yetişkinlere özgü gelişim düzeyi.

anma, i. —
~ çağrısı, *psik.* Önceden öğrenilen bilgi ve yaşantıların bilinçte canlandırılması. [İng. Recall].
~ imleri, *mant.* Bir söz edilen dil deyiminin kullanılmayıp anıldığını belirtmek için deyimin başıyla sonuna konulan tek tırnak işaretleri. [İng. Quotation mark].
~ yöntemi, *psik.* Hafıza ve unutma deneylerinde, deneğin belli bir süre sonra öğrendiklerinden ne kadarını anımsayabildiğinin yüzde olarak belirlenmesi yöntemi. [İng. Recall method]

anne, i. — **~ ler taş yesin yarımşardan baş yesin,** *dey.* Anneler her zaman çocukları için fedakârdırlar, yemezler yedirirler anlamında.

ano, i. *mim.* Sıva veya çimento şap yüzeylerinin düzgün olmasını ve çatlamamasını sağlamak için en çok 2 metre aralıkla hazırlanan düzleme *(tesviye)* parçalarından her biri.
~ çıtası, *mim.* Sap veya mozaik dökülürken panoların arasına yerleştirilen maden veya ahşap çıta.

anons, i. — *Eşanl.* **Duyuru.** • **~ etmek,** Duyurmak.

anormal, s. — *Eşanl.* **Sapık.**
~ dispersiyon, *fiz.* Anormal dağılma kuvvetli bir abzorpsiyon *(emme)* bandına sahip, yani uzun dalga boyu tarafındaki kırılma indisi değeri anormal yüksek ve kısa dalga boyu tarafındaki kırılma indisi değeri anormal küçük olan bir ortam tarafından verilen dispersiyon. *(Böyle bir maddeden yapılmış bir prizmanın oluşturduğu spektrumda renkler normal sırasında değildir).* [İng. Anomalistical dispersion].
~ eğri, *istat.* Bk. **Eğri.**
~ gazışıl boşalma, *elek.* Çalışma voltajının akım ile beraber arttığı bir gaz -ışıl boşalma tipi. [İng. Abnormal glow dicharge]

anormallik, -gi, i. — *Eşanl.* **Sapıklık.**

anot, i. — **hızlandırma anodu,** *elek.* Bir katod ışınlı lambada, hızını artırmak suretiyle elektron ışınının kinetik enerjisini artırmağa hizmet eden anod. [İng. Accelerated anode].
~ akımı, *elektr.* Genellikle, termiyonik bir lambanın anodundan katoduna giden akım. *(Lamba içindeki akım konvansiyonel akım yönünün, aksi yönünde negatif elektronların akışından ileri gelir).* [İng. Anode current].
~ akımı karakteristiği, *elektr.* Çok elektrojen bir lambada anod akımı ile diğer elektrodlardan birinin potansiyeli arasındaki ilgiyi gösteren eğri. *(Anod akımı grid voltajı karakteristiği gibi).* [İng. Anode current characteristics].
~ akımı kaynağı, *elektr.* Bir elektron lambası devresinde anodu katoda göre yüksek voltaj durumuna koymak üzere kullanılan düz *(direkt)* voltaj kaynağı. [İng. Anode supply].
~ ateşlemesi, *elektr.* Bir ignitron içinde iletkenliği boşaltmak için kullanılan yöntem. *(Bu yöntemde ateşleyici (ignitor), ateşleme akımı palsi için gerekli gücü elde etmek üzere, bir redresör elemanın aracılığıyle ignitorun anoduna bağlıdır).* [İng. Anode firing].
~ bölgesi, *elektr.* Bir gaz lambasında pozitif sütun, anod ışıltı, bölgesi ve anod karanlık bölgesi. [İng. Anode region].
~ çamuru, *met.* Elektrolitik artmada anod üzerinde kalan erimez artık
~ denge(leme) bobini, *elektr.* Aynı transformatör terminalinden paralel olarak çalışan anodlarda yaklaşık olarak eşit miktarda akım bulundurmak için kullanılan karşılıklı olarak akuple sargıların oluşturmuş olduğu takım. [İng. Anode balancing coil].
~ devresi, *elektr.* Termiyonik bir lambanın anod katod yolu, anod bataryası, kuplâj empedans veya transformatörlerinin oluşturduğu kapalı devre. [İng. Anode circuit].
~ direnci, *elektr.* Bir elektron lambasının anod voltajındaki küçük bir değişiklik anod akımında buna tekabül eden küçük bir değişikliğe bölündüğü zaman elde edilen direnç değeri. [İng. Anode resistance].
~ durgunluğu, *elektr.* Anod voltajını artırmak suretiyle bir elektron lambası anod akımını daha fazla artıramamak durumu. *(Bu durumda elektronlar, katoddan yayıldıkları oranda anod tarafından çekilmektedir).*
~ düşüşü, *elektr.* Gazlı bir desarj lambasında anod-katod potansiyel farkının, anod akımından bağımsız bileşeni. [İng. Anode drop].
~ empedansı, *elektr.* Termiyonik bir lambanın anodu ile katodu arasındaki kompleks **ac** empedans. *(Buna elektrodlararası kapasitans yolu ve elektronik eylemsizlik etkileri de dahildir).* [İng. Anode impedance].
~ etkisi, *elek.* Elektrolizde, anod yüzeyinde oluşan ince bir gaz filminin sebep olduğu ani akım düşüşünü belirtmek için kullanılan terim. [İng. Anode effect].
~ gerilimi, *elektr.* Bk **Anod voltajı.**
~ giriş gücü, *elektr.* Plak giriş gücü Bir vericinin son radyo kademesindeki lambaların anodlarına akan düz akımın modülasyonsuz olarak ölçülen toplamının çarpımı. [İng. Anode input power]
~ gücü girişi, *elektr.* Bir akım kaynağı tarafından bir elektron lambası anoduna verilen **d-c** güç. *(Ortalama anod voltajı ile ortalama anod akım şiddeti çarpımına eşittir).* [İng. Anode power input].
~ ısı kaybı, *elektr.* Bir anodun elektronlar ve iyonlar ile bombardımanından dolayı ısı halinde güç. [İng. Anode dissipation].
~ ışıltısı, *elektr.* Bir gaz lambası içinde pozitif sütunun anod tarafında kalan dar, parlak bir bölgesi. [İng. Anode glow].
~ ışınları, *elektr.* Bir vakum lambasında madensel bir anod içindeki yabancı maddelerden meydana gelen iyonlar. *(Eğer anod belirli bazı toprak alkali madenlerinin tuzları veya oksidleri ile işlem yapılırsa bol miktarda pozitif ışınlardan ibaret emisyon meydana getirilebilir).* [İng. Anode rays].
~ karakteristiği, *elektr.* Bir lambanın anod akım ile anod voltajı arasındaki bağıntıyı gösteren grafik. [İng. Anode characteristics].
~ karanlık bölgesi, *elektr.* Bir gaz-ışıl lambada anod yüzeyi yakınında görülen karanlık dar bir bölge. [İng. Anode dark -space].
~ kondüktansı, *elektr.* Anod akımının anod gerilimine oranı. [İng. Anode conductance].
~ konvertisörü, *elektr.* Anod devrelerince ihtiyaç duyulan yüksek voltajı düşük voltaj kaynaklarından *(glaman bataryasından)* beslemek için kullanılan rotatif bir konvertisör veya motor jeneratör. [İng. Anode converter].
~ modülü, *elek.* Bk **Modül.**
~ muhafazası, *elek.* Civalı ark redresörü anodunu kısmen kuşatan bir muhafaza. *(Anodu aşırı iyonlama veya ışınımdan korur).* [İng. Anode shield].
~ nötralizasyonu, *elektr.* Anod-katod -a-o voltajını 180° kaydırmak ve bir nötrleştirme kondansatörü aracılığıyle grid *(ızgara)* katod devresine uygulamak suretiyle yapılan nötralizasyon. [İng. Anode teutralization].
~ pals modülasyonu, *elektr.* Anod devresine, dışsal olarak meydana getirilen palslerin uygulanması suretiyle bir amplifikatör veya osilatörde elde edilen modülasyon. [İng. Anode pulse modulation].

~ **püskürmesi,** *elektr.* Elektron bombardımanı sonucu bir elektron lambası anodunun çok ince partiküller yayması. [**İng.** Anode sputtering].
~ **terminali,** *elektr.* Diyod ileri yönde bitaslandığı zaman diğer terminale *(uç)* göre pozitif durumdaki yarı iletken diot terminali. [**İng.** Anode terminal].
~ **voltajı,** *elektr.* Bir elektron lambası anodu ile katodu arasındaki gerilim. [**İng.** Anode voltage].
~ **voltajı düşüşü,** *elektr.* Soğuk katodlu bir gaz lambasının esas aralık içinde iletkenlik kurulduktan sonra, anod ile katod arasındaki **d-c** voltaj. [**İng.** Anode voltage drop].
~ **yük empedansı,** *elektr.* Bir elektron lambasında elektron akımı hariç anod ile katod arasındaki toplam empedans. [**İng.** Anode load impedance].
~ **zarfı,** *elektr.* Anod akımı yüksek olduğu zaman bir gaz lambası anodunun çevresini saran elektron tabakası. [**İng.** Anode sheet].

anotlama, i. *elekt.* ve *met.* Bazı madenlerin, özellikle alüminyum ve magnezyum yüzeyinde koruyucu veya süsleyici ince bir filim oluşturmak üzere kullanılan elektrolitik bir usul. [**İng.** Anodizing].

anpatman, i. *mim.* **Pabuç.**

ansal, s. —
~ **bozukluk,** *sosy.* Birey kişiliğinin toplumsal-ruhsal çevresine uyamaması.
~ **büyüme,** *psik.* Takvim yaşına koşut olarak ruhsal herhangi bir süreçte, özellikle anlıkta gerçekleşen gelişme. [**İng.** Mental gowth].
~ **büyüme eğrisi,** *psik* Bireyin veya bir topluluğun anlık ortalamasını, zaman ve nicelik açısından gösteren çizgi. [**İng.** Mental growth curve].
~ **çöküntü,** *psik.* Kimi ruh hastaları ile yaşlı kişilerde görülen, anlıksal örgütün düzeltilemeyecek biçimde bozulup çökmesi durumu.
~ **erk,** *psik.* Kişinin gövde bağıntılarıyla ilgili anlayışına dayanan, ansal alanda iş başarma erki.
~ **etmenler,** *psik.* **a)** Günümüz ruhbiliminde, anlıksal yetenekler kavramının yerini alan ve anlıksal örgüt anlamına gelen bir kavram. **b)** Etmen çözümlemesi sonunda ortaya çıkan etmenlerin herhangi birisi veya tümü.
~ **evrim,** *sosy.* İnsanın tarihsel evrim içinde ansal bakımdan gittikçe daha yüksek yeterlikler elde etmesi süreci
~ **gelişme,** *sosy.* Bireyin doğumundan olgunluk dönemine kadar ansal yetenek ve işlemlerinin artan bir ölçüde oluşup örgütlenmesi süreci.
~ **gerilik,** *psik.* Kalıtımsal, doğal veya sonradan baş gösteren nedenler anlıksal *(zihni)* yeteneklerde düzgülünün belirgin olarak altında olma durumu.
~ **görev,** *psik.* Anlığın yapı ve kapsamı dışında kalmakla birlikte ansal nitelik gösteren herhangi bir eylem.
~ **kimya görüşü,** *psik.* Atomların birleşerek türlü moleküller yarattığı örneğinden kalkıp, ansal öğelerin de kendilerine benzemeyen karmaşık birtakım bileşikler oluşturduğunu savlayan görüş.
~ **körlük,** *psik.* Gerçeklerle yüzyüze gelmeye karşı gösterilen direnç.
~ **kurgu,** *psik.* Kişinin genellikle öğrenme sonucunda, belirli bir iş veya yaşantı için anlık yönünden hazır olma durumu.
~ **öğe,** *psik.* Duyum, imge ve yalın duygular gibi daha küçük parçalara bölünemediği düşünülen ansal gereçler.
~ **ölçer,** *psik.* Bireylerin anlak gelişimini ve bu açıdan aralarındaki bireysel ayrılıkları değerlendirmeye yarayan ölçer.
~ **örgüt,** *psik.* Davranış eğilimleri arasındaki sürekli ve dayanıklı başatlık, uysallık ilişkilerinin oluşturduğu dizge.
~ **sağlık,** *sosy.* Birey kişiliğinin toplumsal-ruhsal çevresine uyum göstermede başarılı olması, özlem ve dilekleri ile gerçek yaşam koşulları arasında büyük ayrılıkların bulunmaması durumu.
~ **sakatlık,** *psik.* Anlıksal yetersizlik yüzünden düzgülü okul öğreniminden yararlanmama, yaşama uyumunda başarısızlık gösterme durumu. [**İng.** Mental defection].
~ **yaş,** *psik.* Ansal ölçerlerde, bireyin başarı ile çözdüğü sorulardan aldığı olumlu puanları, temel yaşı üzerine ekleyerek bulunan yaş. [**İng.** Mental age].
~ **yetkiler,** *psik.* Düşünme, istenç, hafıza, duygu gibi birbirinden bağımsız düşünülen güçler. [**İng.** Mental faculty].

ansefalografi, i. — **gazlı ~,** Örümceksi zar altı boşluklara hava gönderdikten sonra ansefalin, radyoloji yoluyle incelenmesi usulü. [**Fr.** Encéphalographie gazeuse].

ansefalopati, i. —*(Etimolojisi bakımından bütün beyin hastalıklarını kapsayabilen ansefalopati terimi, vaktiyle bu geniş anlamda kullanılmıştır. Bugün, çocuk ansefalopatileri, yüksek tansiyon, beslenme bozukluğu, alkol, arsenik, kurşun, karbondioksit zehirlenmesi ansefalopatileri gibi daha belirli hastalıklar için kullanılmaktadır).*

ansiklopedi, i. — **2.** Bilgilerin tümü: *İnsan bilgisinin ansiklopedisi.* [**İng.** Encyclop(a)edia; **Fr.** Encyclopédie]; **3.** *(Geniş anl.) Bütün* insan bilimlerinin ilkelerini ve sonuçlarını ortaya koyan eser. [**İng.** Encyclop(a)edia; **Fr.** Encyclopédie]; **4.** Sözlüklerde, evvelce tanımlanan bir kelimeyle ilgili noktaların geliştirildiği bölüm. [**İng.** Encyclop(a)edia: **Fr.** Encyclopédie]; **5.** *mec.* Çok çeşitli bilgisi olan kimse: *Ayaklı ansiklopedi.* [**Fr.** Encyclopédie]. • **yöntemli (metodik) ~,** Sözlüklere özgü olan, alfabe sırasına göre değil, konu sırasına göre düzenlenmiş ansiklopedi. [**İng.** Methodical encyclop(a)edia; **Fr.** Encyclopédie méthodique].

ansiklopedicilik, -ği, i. *eğt.* **a)** Bütün bilgi alanlarında bilgi edinme ve edinilen bilgileri çoğaltma amacı güden öğrenme biçimi; **b)** Bilgi ve olguları aralarında ilişki kurmadan yalnızca ezberleme durumu.

antemiyon, i. *mim.* Yunan mimarisinde, mermer antefikslerde veya silmelerde görülen, hanımelini andıran oymalı bir çeşit süsleme.

anten, i. — **çift ~ il alış,** *radyotekn.* Uzun mesafeli radyotelefon veya radyotelgraf bağlantılarında, kısa dalga halindeki fading etkilerini önlemek olanağı veren alış sistemi. • **antistatik ~,** *elektr.* Alıcı bölümü mümkün olduğu kadar girişim alanı dışına yerleştirilmiş anten. [**İng.** Anti-static antenna]. • **fantom ~,** *elek.* Bk. **Fantom.** • **huni ~,** *radyotekn.* Bk. **Huni.**
~ **akımı,** *rad.* Bir verici antenden geçen r-f akımı. *(Genellikle, hiç bir modülasyon olmadığı zaman ölçülür.)* [**İng.** Antenna current].
~ **alan kazancı,** *rad.* Federal Muhabere komisyonu tarafından verici antenlere verilen derece. *(Yatay bir düzlemde 1 millik bir mesafede, 1 kilovatlık giriş gücüne sahip bir antenin meydana getirdiği müessir serbest-uzay alan şiddetinin, 137,6 milovolt (metre) bölünmesiyle, milivolt/metre cinsinden ifade edilen değerdir).* [**İng.** Antenna field gain].
~ **ayırma şalteri,** *rad.* Üzerinde çalışırken antenin dönmesini önlemek üzere anten ile tahrik motoru arasındaki bağlantıyı kesen şalter. [**İng.** Antenna disconnect switch].
~ **besleme cihazı,** *rad.* Verici antene enerji beslemek üzere kullanılan cihaz. *(Direkt besleme için transmisyon hattı olabildiği gibi, bir depol veya bir reflektöre endirekt besleme için megaform (horn) da olabilir).* [**İng.** Antenna feed].
~ **etkisi,** *elektr.* Bir lup *(çerçeve)* antende, antenin normal olarak reaksiyon göstermediği yönlerden sinyal alması. *(Toprağa kapasitansın asimetrik olarak dağılışından ileri gelir).* [**İng.** Antenna effect].
~ **görüş açısı,** *ask.* Önleme uçağının tuttuğu baş ile, önleme uçağının burnundan ölçülmek üzere, hedefe olan görüş hattı kerterizi arasındaki açısal fark. [**İng.** Antenna train angle].
~ **gücü,** *rad.* Anten akımı karesiyle akımın ölçüldüğü noktadaki anten direnci çarpımına eşit verici *(itibari)* derecesi. [**İng.** Antenna power].
~ **germe ağırlığı,** *rad.* Salma anten ucuna takılan ağırlık. [**İng.** Aerial weight].
~ **hüzme genişliği,** *rad.* Bir anten hüzmesinin karşıt ilk yarım-güç noktası arasındaki derece cinsinden ölçülen açı [**İng.** Antenna beamwidth].
~ **inişi,** *radyotekn.* Bk. **İniş.**
~ **kablosu,** *rad.* Alıcı veya verici ile anten arasındaki kablo. [**İng.** Aerial cable].
~ **kazancı,** *radyotekn.* Anten belli bir toplam güç yayımlandığında belli uzaklık ve belli bir yönden alınan enerjinin, toplam güç izotropik bir kaynaktan yayımlandığı zaman aynı noktada alınan enerjiye oranı. [**İng.** Antenna gain].
~ **kesiti,** *rad.* Mikro dalga alıcı antenleri için kullanılan bir derece. *(Gelen radyasyona dik ve anten tarafından alıcıya verilene eşit miktarda enerjiyi önleyen bir alan olarak ifade edilir).*
~ **bobini,** *rad.* Alıcı içinde, anten akımın geçtiği ilk bobin. *(Bu bobin endüktik olarak ikinci bir bobine bağlandığı zaman bu iki bobinin oluşturduğu kombinezona anten transformatörü veya r-f transformatörü denir).* [**İng.** Antenna coil].
~ **detektör,** *ask.* ve *rad.* Bir uçakda, uçak mürettebatını düşman radarları tarafından gözetlendikleri konusunda uyarmak için kullanılan bir anten ve ilgili alıcı donatım. *(Genellikle uçağın burun veya kuyruğunda bulunur).* [**İng.** Antenna detector].
~ **direktivite diyagramı,** *rad.* Kutupsal veya kartezyen koordinatlarda bir antenin belirli bir düzlem veya koni içinde çeşitli yönlerdeki kazanç ile oranlı bir miktarı temsil eden eğri. [**İng.** Antenna directivity diagram].
~ **diyagramı,** *rad.* Anten aracılığıyle yayınlanan telsiz dalgalarının, havada her yöndeki şiddetini gösteren bir şekil. [**İng.** Antenna pattern].

~ **döndürme tertibatı**, *rad.* Bir anteni, meselâ bir radar hedefini, izlemek maksadıyla döndüren veya durumlandıran bir motor veya başka bir cihaz. [**İng.** Antenna drive].
~ **eğim hatası**, *rad.* Mekanik gösterge üzerinde görülen anten eğim açısı ile radar hüzmesinin elektriksel merkezi arasındaki açısal fark. [**İng.** Antenna tilt error].
~ **eliminatörü**, *rad.* Duvardaki elektrik prizine takılan ve radyo alıcısı için anten bağlantısı olarak hizmet görmek üzere kondansatörler aracılığıyle elektrik hatları tellerine bağlantı sağlayan bir cihaz. [**İng.** Antenna crossection].
~ **kısaltma kondansatörü**, *elektr.* İlk doğal frekansından daha yüksek bir frekansta çalıştırılan bir kondansatör. *(Anten tabanı ile toprak arasındaki empedansı düşürmek için kullanılır).* [**İng.** Antenna shortening condenser].
~ **koensidans**, *rad.* Yüksek derecede yönlü döner iki antenin birbirine doğru yöneldiği an. [**İng.** Antenna coincidence].
~ **komütatörü**, *elektr.* Anteni verici donatımdan ayırıp alıcı cihazlara veya alıcı donatımdan ayırıp verici donatıma bağlamak için kullanılan şalter. [**İng.** Antenna changeover switch].
~ **kuplörü**, *rad.* Enerjinin vericiden transmisyon hattına veya transmisyon hattından alıcıya verimli bir surette aktarılması için kullanılan **r-f** transformatörü, akortlu hat veya diğer herhangi bir cihaz. [**İng.** Antenna coupler].
~ **mutlak kazancı**, *rad.* Referans anteni uzayda yalıtılmış izotrop bir anten olduğu zaman verilen bir yöndeki kazanç. [**İng.** Antenna absolute gain].
~ **müessir alanı**, *rad.* Belirtilen herhangi bir yönde, dalga uzunluğu karesiyle bu yöndeki güç kazancı *(veya direktif kazanç)* çarpımının ikiye bölümü. [**İng.** Antenna effetctive area].
~ **paterni tipi**, *rad.* Alınan sinyal genliği ve azimut kutupsal koordinatlar parametreleri olarak alındığında, çizilen eğrinin şekline verilen ad. [**İng.** Antenna pattern type].
~ **reflektörü**, *telekom.* Bk. **Reflektör.**
~ **rezonans frekansı**, *rad.* Antenin saf bir direnç gibi etki gösterdiği frekansları. [**İng.** Antenna resonant frequency].
~ **sistemi**, **1.** *elektr.* Bir radyo vericisi veya alıcısının, anten-toprak devresiyle ilgili donanımının tamamı. [**İng.** Antenna system]. § **2.** *rad.* Anten ile antene dayanak oluşturan, anteni yalıtan ve anteni döndüren elektriksel ve mekanik parçaların hepsi için kullanılan terim [**İng.** Antenna system].
~ **şebekesi**, *rad.* Gönderilen veya alınan enerjinin bir veya daha fazla yönde toplanmasına olanak verecek şekilde düzenlenmiş basit antenlerden ibaret bir anten şebekesi. [**İng.** Aerial array].
~ **toprak komütatörü**, *elektr.* Alıcı veya verici cihazları, yıldırımdan korumak üzere, antenden ayırıp anteni direkt olarak toprağa bağlayan şalter. [**İng.** Antenna earth/switch].
~ **toprak sistemi**, *rad.* Bir antenin toprakla yakından ilgili ve arzın kendisi de olabilen geniş bir iletme yüzeyini içine alan bölümü. [**İng.** Antenna ground system].

anterotoksin, i. *Fr. entérotoxine. tıp. Staphylococcus aureus*'un bazı cinslerine salgılanan bir eksotoksin. [**İng.** Enterotoxin].

antianafilaksi, i. *tıp.* Daha önce kana serbest antikorlar verilmesi yüzünden anafilaksi halinin belirmemesi, önlenmiş olması. [**İng.** Antianaphylaxis].

antiarsenin, i. *tıp.* Bağışıklık verici arsenik dozları karşısında organizmada verilen arseniksiz madde *(antikor).* [**İng.** Antiarsenin].

antiemperyalizm, i. *Fr. anti-impérialisme.* Emperyalizmin her türüne karşı olan davranış veya görüş. [**İng.** Anti-imperialism].

antiferroelektrisite, i. *elek.* Doğal olarak polarize iyonlarının oluşturdukları komşu çizgilerin ters paralel yönlerde hizalandığı bir dielektrik olayı. [**İng.** Antiferroelectrity].

antiflojistik maddeler, *tıp.* Vücut yüzeyindeki iltihabî durumların tedavisinde, lapa şeklinde kullanılan maddeler.

antifriksiyon, i.
~ **madeni**, *mat.* Bk. **Maden.**
~ **yatak**, *nükl.* Sürtünmeyi minimuma indirmek için özel tertibatlı yatak *(bilyalı veya masuralı yatak gibi).* [**İng.** Antifriction bearing].

antigravite, i.
~ **cihazı**, *hava.* Kişileri yüksek kuvvetlerine karşı korumak için hazırlanmış herhangi bir cihaz. [**İng.** Antigravity device].

antigen, i. — **asetonda erimeyen** ~, *tıp Wassermann* reaksiyonunda kullanılan ve sığır kalbinin alkollü hülâsasının asetonda erimeyen bölümü taşıyan bir antigen. [**İng.** Acetoneinsoluble antigen]. • **Avustralya** ~ **i**, *tıp.* Virüslerden ileri gelen bir karaciğer iltihabına yol açtığı kabul edilen antigen. [**Fr.** Antigéne Avustralia]. • **Dreyer** ~ **i**, *tıp.* Tüberküloz basillerinin formaldehid ile işleminden sonra asetonla elde edilen ekstre. *(Bu yolla lipold materyelden sıyrılan basiller aside dayanıklılık özelliğini kaybeder ve daha kolay absorbe edilir. Bu antigen tüberküloz için aşı olarak kullanılır).* [**İng.** Dreyer's antigen]. • **İzofil** ~, *tıp.* Spesifik antikor meydana getiren antigen tipi. [**İng.** Isophile antigen]. • **Hitchens ve Hansen** ~ **i**, *tıp.* Özel bir tarzda hazırlanan *meningokok* kültürü. [**İng.** Hitchens and Hansen's antigen]. • **heterofil** ~, *tıp.* Filojenetik olarak ilgili olmayan antigenlerle de reaksiyon verebilecek bir antikor meydana getiren antigen tipi. [**İng.** Heterophile antigen]. • **Forssmann** ~ **i**, *tıp.* Kobay ve diğer hayvanlarda bazı bakteriler, mayalar ve virüslerden elde edilen ve bu tip antigenden yoksun, tavşan gibi hayvanlarda koyun eritrositleri için lisin belirmesine yol açan heterofilik bir antigen. [**İng.** Forssman's antigen]. • **Frei** ~ **i**, *tıp.* Civciv embriyo antigeni, yumurta sarısı antigeni, fare beyni antigeni, Entradermik Frei denemesi için zührevî *«lymphogranuloma»* şüphesi taşıyan, deşilmiş bir hıyarcık *(bubo)* dan elde edilen steril irin. [**İng.** Frei antigen]. • **Negre** ~ **i**, *tıp.* Öldürülmüş ve kurutulmuş tüberküloz basillerinin aseton ve metil alkol ile hazırlanmış hülâsası. *(Bu madde, tüberkülozda serum testleri için kullanılır).* [**İng.** Negre antigen]. • **sığır kalbi** ~ **i**, *tıp.* Taze, normal sığır kalbinin mutlak alkolle işlemi sonucu hazırlanmış Wassermann antigeni. *(Sığır yerine kobay ve tavşandan da yararlanılabilir).* [**İng.** Beef heart antigen]. • **Sachs** ~ **i**, *tıp.* Alkolle hazırlanmış kolesterinli sığır kalbi hülâsası. [**İng.** Sachs'e antigen]. • **ur** ~ **leri**, *tıp.* Urlara bağlı doku nakli antigenleri, bir başka deyişle genetik bakımından özdeş olanlarda bir ret tepkisi meydana getiren antigenler. [**Fr.** Antigènes tumoraux].

antikambriyen, i. ve s. *jeol.* Bk. **Prekambriyen.**

antikoensidans, i. *Fr. anticoincidence. nükl.* Belirtilen bir dedektörde, belirtilen diğer bir veya daha çok sayıdaki detektörlerdeki sayım ile aynı zamanda veya verilen bir zaman süresi olagelmeyen sayım. [**İng.** Anticoincidence].
~ **devre**, *elek.* **a)** Verilen bir zaman süresi içinde iki girişinden biri bir pals aldığı, diğeri hiç bir pals almadığı halde belirtilen bir çıkış palsi meydana getiren devre. [**İng.** Anticoincidence circuit]. **b)** İki giriş terminali bulunan bir devre. *(Giriş terminallerinden sadece birisi bir pals aldığı zaman çıkış palsı meydana getirir. İki terminal aynı zamanda pals alırsa çıkış palsı meydana gelmez).* [**İng.** Anti-coincidence circuit; **Fr.** Montage à anticoincidence].

antikorozif, s. *mim.* Korozyonu önleyici *(boya).*

Antil adaları, ç. öz. i. *coğr.* Orta Amerika'da, Antil denizi ile Atlas Okyanusu arasında yer alan takımadalar. Antil adaları iki gruba ayrılır. Kuzeyde Küba, Haiti, Jamaika *(Jamaica)* ve Porto Riko *(Puerto Rico)* adalarından meydana gelen *Büyük Antiller;* doğuda *Küçük Antiller.* Bunların doğu dalına *Rüzgâr Adaları (Guadeloupe, Martinique, Désirade, Marie-Galante, Barbados ve Trinidad).* Güney dalına da *Rüzgâraltı adaları* denir. Antil adalarında bağımsız cumhuriyetler *(Küba, Haiti, Mominik cumh.)* ve başka devletler *(Büyük Britanya, Fransa, Hollanda, A.B.D.)* bağlı veya az çok onların etkisi altında olan bölgeler vardır. [**İng.** The West Indies, The Antilles; **Fr.** Antilles].

antinok, i. *tekn.* Vuruntuyu motorda kesen, patlamayı azaltan bir motor yakıtı. [**İng.** Anti-knock].

antiradar, s. —
~ **füze**, *sil.* Görevleri radarları etkisiz kılmak veya tahrip etmek olan ve özgüdümlü pasif bir sistem sayesinde, tahrip edilecek radarların yaptığı yayın üzerine yönetilen havadan karaya güdümlü füze. [**İng.** Antiradar missile; **Fr.** Missile antiradar].

antisipasyon faizi, *ikt.* Vadenin gelmesini beklemeksizin derhal yapılan ticarî ödemelere uygulanan ek indirim.

antistatik, s. § **2.** *petr.* Pompalama sırasında yakıtın boru çeperlerine sürtünmesinden doğan statik elektrik yüklerinin dağılmasını kolaylaştırmak için bir füze yakıtına karıştırılan katkı maddesi için kullanılır. [**İng.** Antistatic; **Fr.** Antistatique].

antitröst, s. *ikt.* Tröstlere karşı.
~ **politika**, *ikt.* Tröstlere engel olmak veya bunların zararlarını hafifletmek amacını güden politika.

antivenin, i. *tıp.* Hayvanlara, özellikle atlara, yılan sokmalarına karşı tedbir olarak, gittikçe artan dozlarda yılan zehiri enjekte edip, hayvanda meydana getirilen antiserum.

antlaşma, i. — ~ **lı bildirmelik**, *ikt.* Devletler arasındaki anlaşmalara göre yapılan gümrük bildirmeliği. [**İng.** Cont-

ractual tariff system: **Fr.** Tarif contractuel]. • **hakem ~ sı,** *huk.* Bk. **Hakem.** • **icra ~ ları,** *huk.* Bk. **İcra.** • **İkili ~** *siy.* Bk. **İkili.**

antlı, s. —
~ aracı, *ikt.* Yemin ettirilmiş aracı. [**İng.** Sworn broker; **Fr.** Courtier assermenté]
~ bildiri, *ikt.* Kimi vergilerden bağışık olduğunu, veya pay ve borç senetlerinin kendisine ilişkin olduğunu açıklamak amacıyla verilen antlı belge.

antonim, i. *Fr. antonyme. ed.* Anlamca karşıt olan kelimelere verilen ad: *Sıcak-soğuk, acı-tatlı, beyaz-siyah, sevinç-keder* gibi. [**İng.** Antonym].
Eşanl. **Karşıt.**

antonomaz, i. *Fr. antonomase. ed.* Özel isimle cins ismi, cins isimle özel ismi anlatma: «Yunus Erme» yerine «Yunus» «Nasrettin Hoca» yerine «Hoca» dediğimiz zaman antonomaz yapmış oluruz. [**İng.** Antonomasia].

antrepo, i. — **gümrük ~ su,** *ikt.* Bk **Gümrük.**

antropopatiya, i. *ed.* Cansız varlıklara, hayvanlara insan niteliği verme, insan duyguları yakıştırma.

apel, i. *ikt.* Sermaye şirketlerinde, ortakların ödenmemiş sermayeyi tamamlamaya davet edilmeleri.

aperitör, i *ikt.* Büyük risk taşıyan sigorta işlerinin organizatörü.

apış, i. —
~ askısı, *sp. (güreş)* Güreşçilerin mayo içine takılan bacak arası askı

apikal, s. —
~ apse, *tıp.* Dişteki hastalıktan ötürü, diş kökünün ucunda meydana gelen apse.

apiyum, i. *mim.* Gotik mimaride süs oarak kullanılan kereviz yaprağı motifi.

aplik, s.
~ çıtası, *mim.* Bk. **Baskı çıtası.**

apolet, i. — *Eşanl.* **Omuzluk.**

apre, i.
~ masası, *dok.* Bk. **Masa.**

apse, i. — • **alveolar ~,** *tıp.* Diş kökü apeksinin etrafındaki dokuların iltihabı. [**İng.** Alveolar abscess]. • **bezold ~ si,** *tıp.* Şakak kemiği apsesi; boyunda beliren derin göçmen apse. [**İng.** Bezold's abscess]. • **damak ~ si,** *tıp.* Çoğunlukla küçük kesici dişin kökünde ve molerin damakköklerinde meydana gelir. [**İng.** Palate abscess]. • **Delpech ~ si,** *tıp.* Az ateş, fakat derin bir düşkünlük uyandırarak seyreden bir apse. [**İng.** Delpech's abscess]. • **diş çukuru ~ si,** *tıp.* Bk. **Alveoler apse.** • **Dubois ~ si,** *tıp.* Doğuştan frengili olanlarda görülen timus apsesi. [**İng.** Dubois abscess]. • **Fochier ~ si,** *tıp.* Bk. **Sun'i apse.** • **hâd ~,** *patol.* Bk. **Sıcak apse.** • **ilkel ~,** *tıp.* Tali bir yıkıma bağlı olmadan lokal bir sebeple meydana gelen apseler çeşidi. [**İng.** Idiopathic abscess]. • **karaciğer ~ si,** *tıp.* Süpüratif hepatit, tifüs, malarya, piyemi, apandisit, kolesistit, kolanjit, safra taşı ve ekinokokkoz gibi sebepler altında beliren süpüratif karaciğer iltihabı. [**İng.** Hepatic abscess] • **karın ~ si,** *tıp.* Bağırsak delinmesi dolayısıyle kokulu bağırsak maddelerini ve gazlarını toplayan karın apsesi. [**İng.** Stercóraceus-stercoralfecal abscess]. • **kalça ~,** *tıp.* Kalça kemiği bölgesinde görülen apse. [**İng.** Iliac abscess]. • **karın cidarı ~ si,** *tıp.* Ekseriya laparotomiden sonra karın çeperinde görülen apse. [**İng.** Mural abscess]. • **mastoid ~ si,** *tıp.* Şakak kemiğinin mememsi çıkıntısı üzerinde beliren apse. [**İng.** Mastoid abscess]. • **metastatik ~,** *patol.* Bk. **Mitastatik.** • **müzmin ~,** *tıp.* Bk. **Soğuk apse.** • **Septum ~ si,** *tıp.* Diş kökünkn proksimal yüzeyinde yerleşen apse. [**İng.** Septal abscess]. • **sıcak ~,** *tıp.* Özellikle diyojen bakterilere bağlı olarak akut iltihap olayları ile beraber bulunan apse. [**İng.** Acute/hot/abscess]. • **sıcak bölgeler ~ si,** *tıp.* Karaciğerde *Endamoeba histolytica*'ya bağlı olarak meydana gelen apse. *(Bu türlü apseler en çok sıcak bölgelerde görülür).* [**İng.** Tropical abscess]. • **sıracalı ~,** *tıp.* Boyun lenf bezlerinin apsesi. *(Genel olarak tüberküloz basili ile ilgili apseler çeşidi).* [**İng.** Scrofulous/strumous/abscess]. • **soğuk ~,** *tıp.* Süreğen *(müzmin)* apse; ağır oluşan ve ufak iltihaplı bir apse *(çoğunlukla tüberkülozlu olur).* [**İng.** Cold abscess] • **sunî ~,** *tıp.* Bazı intanî hastalıklarda deri altına *türpentin* yağı şırıngası yolu ile tedavi amacı gözetilerek yapılan sun'î apse. *Eşanl.* **Fochier apsesi.** [**İng.** Fixation abscess] • **süreğen ~,** *tıp.* Bk. **Soğuk apse.** • **Şakak kemiği ~ si,** *tıp.* Bk. **Bezold apsesi.**

apsidiyol, -lü, i *mim.* Bir rapsidin çevresinde yer alan yarım daire şeklinde şapellerden her biri.

aptal, i. — • **~a malûm olur,** *at.* Aptal, yakında ne olup biteceğini bilir ve daha önce haber verir. *(Çünkü abtalın Tanrıya yaklaşmış bir kişi olduğuna inanılır. Ancak bu söz, daha çok böyle keşiflerde bulunan kimselerle alay etmek için söylenir.)*

aptessız, i. —
~ sofuya namaz mı dayanır, *at.* Gerekli koşulları yerine getirilmedikten sonra az zamanda pek çok iş yapılır.
~ yere basmamak, *dey.* Çok sofu olmak

ar, i. —
~ dünyası değil, kâr dünyası, *at.* Kişi, namusuna dokunmadıktan sonra şu, veya bu işi yapmaktan utanmamalı, para kazanmalıdır.
Eşanl. **Ar yılı değil, kâr yılı.**

ara, i. ve s. **~ larında karlı dağlar olmak,** *dey.* Kıyaslanan şeyler arasındaki büyük farkı belirtmek için kullanılır. • **~ larından su sızmamak,** *dey.* Sıkı fıkı dost olmak: *Aramızdan su sızmaz, bütün dedikodular boş.* • **Sıralı bir E cümlesinde x ve y gibi eleman arasındaki ara eleman.** *mat.* E'deki sıra bağıntısı ◄ biçiminde yazıldığına göre x ◄ z ◄ y olmak şartıyla E'nin her elemanı. [**Fr.** Element intermédiaire entre deux éléments ⊃ et y dans un ensemble ordonné E].
~ aşığı, *mim.* Mahya aşığı ile damlalık aşığı arasında kalan aşıklardan her biri.
~ bilânçosu, *ikt.* Bir hesap dönemi içinde, herhangi bir tarihte biten bir süre itibariyle düzenlenen ve bu tarihi taşıyan bilânço.
~ cinsellik, *biy.* Bk. **Araeşeyillik.**
~ dantelli, Bk. **Dantel.**
~ değer, *ikt.* **a)** Ticarî senetler kapsamından ürem, aracılık payı gibi indirilecek değerler toplamı. **b)** Paranın gerçek değeri ile saymaca değeri arasındaki değer: **c)** Madenî ve kâğıt paralardaki değer farkı; **ç)** Bankacılıkta indirim. [**İng.** ve **Fr.** Agio].
~ değerli borçlanma, *ikt.* Borç senetleri saymaca değeri üstünde bir ödemeyi gerektiren borçlanma.
~ değişken, *psik.* Kendinden önceki ve sonraki değişkenlerle görevsel ilişkileri bulunan değişken. [**İng.** Intervening variable].
~ dikmesi, *inş.* Bk. **Dikme.**
~ dişli, *saatç.* Bk. **Dişli.**
~ duvar, *inş.* Bk. **Duvar.**
~ eşeyli, *biy.* Bk. **Eşeyli.**
~ finansman, *ikt.* İşletme faaliyeti sırasında beliren ve daha önce kaynak tahsis edilmemiş ihtiyaçlara gerekli fonların ayrılması planlanması.
~ fişi, Bk. **Fiş.**
~ frekansı, *hava.* ve *rad.* Bk. **Frekans.**
~ geçici dengelemi, *ikt.* Değiştirilmesi veya yeniden düzenlenmesi gereken hesapları kapsayan dengelem. [**İng.** Teinporary balance sheet; **Fr.** Bilan provisoire]
~ garı, Bk. **Gar.**
~ kararı, *huk.* Bk. **Karar.**
~ kat, *dokb.* Bk. **Kat.**
~ kesim, *orm.* Bk. **Kesim.**
~ merkez, *hisrostatik.* Bk. **Merkez.**
~ liman, Bk. **Liman.**
~ mallar, *ikt.* Üretim faaliyeti sırasında nihaî malları elde etmek üzere kullanılan yarı mamüller veya mallar
~ sütun, *mim.* Bk. **Sütun.**
~ talep, *ikt.* Üretim sırasında diğer kesimlerin yardımcı veya mamüllerine olan talep.
~ temettü, *ikt.* Hakiki kâr dağıtılmadan önce verilen muvakkat kâr hissesi.
~ tümdeğer, *ikt.* Tüm olarak yapımlı duruma gelmemiş olan malın o andaki hesabında saptanan ara tümdeğer.
~ yapılar, *dilb.* Üretici dilbilgisinde, derin yapılardan doğan cümle yapıları; bunlar, dönüşüm çevriminin her kesitinde ve yüzeysel yapıların bitiminden önceki kesitte belirir.
~ yazanak, *ikt.* Akçalı yıldan başka zamanda düzenlenen yazanak.

araba, i. — **~ yı sallamak,** *arg.* Yabancı şoför, arabada birkaç saat çalışmak: *Ver şu koca Ford'u, biraz da biz sallayalım.* • **boşaltıcı ~,** taşıma ,bir boşaltma düzeniyle donatılmış bir yük arabasından oluşan sürekli taşıma cihazı. *(Arabanın boşaltma düzeni şeritli bir taşıyıcıya bağlıdır. Boşaltıcı araba, şeritli bir taşıyıcının yüklenmesini kolaylaştırır).* • **dinamometre ~ sı** *(vagon), met.* Bk. **Dinamometre.** • **domuz ~ sı,** *den.* Bk. **Domuz** • **keşif ~ sı,** *ask.* Bk. **Keşif.** • **koşu ~ sı,** *sp.* Bk. **Koşu.** • **namlu ~ sı,** Bk **Namlu.**
~ feneri, Bk. **Fener.**
~ ile tavşan avlanmaz, *at.* Her işte başarıya ulaşabilmek için kullanılması gereken özel bir usul vardır. Baska bir usul kullanılırsa başarıya erişilemez.
Eşanl. **Şahin deve ile avlanmaz.**
~ kapısı, Bk. **Kapı.**
~ kılıcı, Bk. **Kılıç.**
~ kolu, *arabacılık.* Bk. **Kol.**
~ makası, Bk. **Makas.**

ara. birim, b.i. *komp.* İki ayrı sistemi birleştirme olanağı veren, donanım veya yazılım biçiminde ara düzenek. [**İng.** ve **Fr.** Interface]. **2.** *radyotekn.* İki devreyi, birbirlerinin çalışmasını bozmayacak şekilde birleştiren düzenek: *Arabirim özellikle bileşik devrelerde kullanılır.*
~ devresi, *radyotekn.* Mantıksal veya çizgisel karmaşık bir sistemin çeşitli katlarına giriş, bağlantı, çıkış ve iletim koşulları ayarlayan mikro-devrelerin tü-

mu. [İng. Interface circuit; Fr. Circuit d'interface]. • **çıkış ~,** *radyotekn.* Mantıksal bir biçimden bir başkasına geçmek veya işlem organlarına *(röle, yazıcılar, motorlar, v.b.)* komuta edebilmek için zayıf çıkış gerilimlerini yükseltmek olanağı veren arabirim devresi. [Fr. Circuit d'interface de sortie]. • **giriş ~,** *radyotekn.* Optik veya magnetik alıcılardan gelen bilgileri bir mantık birimine aktarmağa ve nitelikleri mantık devreleriyle bağdaşmayan bilgileri kullanılır biçime getirmeğe yarayan arabirim devresi. [Fr. Circuit d'interface]. • **iletim ~,** *radyotekn.* Bir bilgisayarda, birbirinden uzak noktaları eşeksenli bir kablo yardımıyla birbirine bağlayan arabirim devresi. [Fr. Circuit d'interface de transmission].

aracı, i. — **~ lı çek,** *ikt.* Yatırım yapılan bankanın şubesine gönderilen cek. [İng. Cheque by intermediary; Fr. Chèque par intermédiaire]. • **~ lı kabul,** *ikt.* **a)** Ödeğin ilgilisince kabul edilmemesi durumunda bir başkasınca kabulü. **b)** Araya girme yoluyla yapılan kabul. [İng. Acceptance for honour, acceptance supra protest; Fr. Acceptation d'honneur]. • **~ lı ödeme,** *ikt.* Ödenmeyen ve uyarısı yapılan ödeklerin üzerinde adı bulunan kişi hesabına aracı olarak bir başkası eliyle yapılan ödeme. [İng. Payment for honour, payment supra protest; Fr. Paiement par intervention]. • **~ lı satış,** *ikt.* Malın ticaret görevlisi veya aracı eliyle sattırılması. [İng. Sale on consignment; Fr. Vente en consignation]. • **~ lı vergi bildirimi,** *ikt.* Vergi yükümlüsü erata komutanları aracılığı ile yapılan bildirim. [İng. Advice by intermediary; Fr. Avis par intermédiaire]. • **~ ya bırakma,** *ikt.* Ticaret malının ücret karşılığı aracıya bırakılması. [İng. En consignment; Fr. En consignation].

~ alış faturası, *ikt.* Sahibi hesabına yaptığı alışlarda alış parası ve giderleri ile aracı payı ve bunların toplamı ile adına mal aldığı kişinin hesabını gösteren fatura. [İng. Purchase invoice of broker; Fr. Facture d'achat de courtier].

~ borçlanımı, *ikt.* Satılan nesne parasının alacaklısına ödenmesini aracının alacaklısına ödenmesini aracının yüklenmesi.

~ etkinlik, *psik.* Çoğu zaman aracı olan bir nesne veya işaretin ortaya çıkmasını sağlayan ve maksada yaklaşılmakta olduğunu bildiren etkinlik. [İng. Means activity].

~ kredisi, *ikt.* Aracıların bankalardan aldıkları kredi. [İng. Broker's loan; Fr. Crédit de courtier].

~ maksat, *psik.* Genellikle son maksattan önceki ara maksatlara verilen ad. [İng. Goal object].

~ nesne, *psik.* Canlının maksada doğru ilerlemekte olduğunu belirten herhangi bir nesne veya ipucu.

~ ödeneği, *ikt.* Alım ve satım işlerinde yanlar arasında aracılık yapan ve bunları düzenleyen kişilerin bu çalışma ve çabaları karşılığında her iki yandan da aldıkları paralar. [İng. ve Fr. Commission].

~ hesabı, *ikt.* Aracı tarafından tutulan mal ve taşınır değerler hesabı. [İng. Long account; Fr. Compte de courtier].

~ sayış faturası, *ikt.* Alış verisler aracısınca yapıldığında, aracının sahibi hesabına yaptığı satışlar tutarı ile satış giderlerini kapsayan ve aracılık payını sonuçtan indirerek sahibi hesabına düzenlediği satış faturası. [İng. Sale invoice of broker; Fr. Facture de vente de courtier].

~ sonuç gücü, *psik. (Tolman)* kişinin aracı nesneyle erek nesnesi arasındaki ilişkilere tepki yapabilmesini sağlayan doğal veya edinilmiş bir yetenek.

aracılık, -ğı, i. — **~ la kabul,** *ikt.* Araya girme yoluyle kabul etme.

~ etme, *ikt.* Anlaşmazlıkları çözümlemek için üçüncü kişinin araya girmesi. [İng. ve Fr. Intervention].

~ kuramı, *psik.* Belirli uyaranların doğrudan doğruya araçlı davranışları harekete geçirmediği, ancak birçok eylem dizgelerine bağlı aracı durumunda bir süreci etkilediği görüşü. [İng. Interventionism; Fr. Interventionnisme].

araç, i. — **~ lı cimnastik,** *cimn.* Cimnastiğin araçta uygulanan bir türü. [Fr. Gymnastique aux engins]. • **denge ~ ları,** *cimn.* Bk. **Denge.** • **deprem ~ ları,** *coğr.* Bk **Deprem.** • **ders ~ ları,** *eğt.* Bk. **Ders.** • **dörtlük aracı,** *astr.* Bk. **Dörtlük.** • **el ~ ları,** *cimn.* Bk. **El**[1]. • **evrensel ~,** *astr.* Bk. **Evrensel.** • **faal hava ~,** *ask.* Ya uçak birliklerinin doğrudan doğruya kuruluşuna verilmek suretiyle uçuş görevlerini fiilen destekleme durumunda olan ya da ikmal, bakım ve tadilât gibi lojistik işlemlerden biri ile böyle bir tahsis veya yeniden tahsis için hazırlanma durumunda bulunan hava araçları. [İng. Active aircraft]. • **geçiş aracı,** *ask.* Bk **Geçiş.** • **görsel ~ lar,** *sin.* Bk. **Görsel.** • **ihtiyat ~ ları,** *demir.* Bk. **İhtiyat.** • **keşif ~ ları,** *ask.* Bk. **Keşif.**

ara. durum, b.i. *psik.* Uzay algısında bir nesnenin başka bir nesnenin görüşünün bir bölümünü kapsaması. [İng. Interposition].

Arafat, öz. ç.i. — **~ ta soyulmuş hacıya dönmek,** *dey* Çaresiz ve yoksul kalmak.

ara. gelir, b.i. *ikt.* Gerçek kârın dağıtımından daha önce verilen geçici kâr payı [İng. Interim dividend; Fr. Dividende intermédiaire].

Aral gölü, öz. i. *coğr.* S.S.C.B.'de iç deniz. Yüzölçümü yaklaşık olarak 67 000 km².

ara. koruncak, b.i. *ikt.* Gümrükte, eşyaların vergileri ödeninceye kadar geçici bir süre konulduğu, saklanıldığı yer. [İng. Bonded warehouse; Fr. Entrepôt de la douane, entrepôt réel].

Eşanl. **Antrepo.**

~ belgesi, *ikt.* Gümrüğe gelen malların özelliklerini gösteren ve bunların yurtdışına çıkarılmalarını veya yurda sokulmalarını sağlayan belge. [İng. Pand note; Fr. Note d'entrepôt].

~ eşyası, *ikt.* Gümrük parası ödenınceye kadar antrepoda tutulan mallar. [İng. In bound merchandise; Fr. Marchandise emmagasinée].

~ makbuzları, *ikt.* Antrepoya giren ve çıkan nesnelerin durumlarını izlemek üzere düzenlenen defterler. [İng. Warehouse books; Fr. Livres d'entrepôt].

aralamalık, -ğı, i. *mim.* Aralama duvarı.

aralık, -ğı, i. — **çift ~,** *müz.* Bk. **Çift.** • **demir aralığı,** *fiz.* Bk. **Demir.** • **derz aralığı,** Bk **Derz.** • **eksen aralığı,** *demir.* Bk. **Eksen.** • **epidüral ~,** *anat.* Bk **Epidüral.** • **eşit ~,** *coğr.* Bk. **Eşit.** • **içbölümsüz ~,** *müz.* Bk **İçbölümsüz.** • **kromatik ~,** *müz.* Bk. **Kromatik.**

~ döşeme, *inş.* Bk. **Döşeme.**

~ makas, *demir.* Bk. **Makas.**

aralıklı, s. —

~ alıştırma, *psik.* Herhangi bir şeyin öğreniminde, belirli uzunlukta zaman aralıklarıyla kesilerek yapılan alıştırma. [İng. Distributed practice].

~ çıkış, *sp. (bisiklet)* Saatli yarışlarda, yarışçıların gerek tek, gerekse takım olarak birer, ikişer, üçer dakika gibi, yönetmeliklerde yazılı veya düzenleyenlerce saptanmış olan aralıklarla yarışa başlamaları.

~ eşitleştirme yöntemi, *psik.* Bk. **Eşitleştirme.**

~ korniş, *mim.* Bk. **Korniş.**

~ yineleme, *eğt.* Alıştırma saatlerinin aralıklı olarak düzenlenmesi ilkesine dayalı bir çalışma ve öğretme yolu. [İng. Distributed repetition; Fr. Répétition par intervalle].

aralıksız, s.

~ öğrenme, *psik.* Öğrenme deneylerinde, öğrenilmesi gereken konu veya davranış aralıksız yinelemelerle eksiksiz başarabilir duruma gelme. [İng. Unspaced learning].

arama, i. — **izinsiz ~,** *huk.* Bk. **İzinsiz.** • **~ buyruğu,** *ikt.* Yargıçlarca, yasalara göre izinsiz girilmesi yasaklanan yerler için, güvenlik kuvvetlerine verilen arama yetkisi. [İng. Seach warrant; Fr. Mandat de perquisition].

~ giderleri, *ikt.* Maden yatağının işletmeye elverişli olup olmadığının tayini ve giriş noktalarının tespiti için işletmeye geçmeden önce yapılan arama işlemleri giderleri.

~ kararı, *huk.* Bir konutta veya iş yerinde arama yapılması için verilen ön karar.

~ kılavuzu, *ikt.* Ticaret evleri ve yapımcıların çalışma ve yasal oturum yerlerini ve telefon numaralarını çalışma dallarına göre abeceli sıralayarak açıklayan kılavuz. [İng. Directory; Fr. Annuaire].

ara. nedencilik, b.i. *fels.* Bk. **Vesilecilik.**

Arap, öz. i. —

~ damarlı, *dey.* Bk **İnatçı.**

~ lejyonu, *ask.* Bk. **Lejyon.**

arap tavuğu, b.i. *zool.* Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının. Çöltavuğugiller *(Pteroclidae)* familyasından bir kuş türü. Arabistan, Suriye ve Filistin'de yaşar. Eti çok lezzetlidir. [Lat. Pterocles alchate; İng. Pintailed sand grouse; Fr. Ganga cata].

Aras *(eski adı: Araxes),* öz. i. Doğu Anadolu'da bir ırmak. Türkiye topraklarındaki çığır uzunluğu 441 km., bütün uzunluğu ise 920 km.'dir.

araştırıcı, s. —

~ davranış, *psik* **a)** Arastıran canlıyı çevresinin uyarıcı yeni bölüm ve bölgelerine sürükleyen davranış dizisi. **b)** Belirli bir durumun özelliklerini eksiksiz olarak gözden geçirdikten sonra, ilişkili başka durumları kavramsal olarak inceleme. [İng. Exploratory behavior].

araştırma, i. — **deneysel ~,** *psik.* Bk. **Deneysel.** • **depremsel ~,** *jeol.* Bk **Depremsel.** • **gümrük ~ sı,** *den.* Bk **Gümrük.** • **harb ~ sı,** *istat.* Bk **Harb.**

arayıcı, i. § 5, *telekom.* Bir hat grubunu hangi hattın arandığını bulmak için tarayan komütatör. *(Önceleri döner parçalarla Stowger sistemi sağlanan komütasyon bugün çapraz olarak yerleştirilmiş iki çubuğun değme noktalarındaki mekanik temasla Krosbar sistemi gerçekleştirilir. Gelecekte, elektrik devrele-*

rini açıp kapayan diyodlar kullanarak elektronik komütasyon uygulanması düşünülüyor). [**İng.** Call Finder; **Fr.** Chercheur d'appel].

arazi, i. — **dalgalı ~,** *coğr.* Bk. **Dalgalı. • genç ~,** *trm.* Bk. **Genç. • Güney ~ si,** *ask. coğr.* Bk. **Güney. • ham ~,** *ikt.* Bk. **Ham**[1]. **• kamu ~ si,** *huk.* Bk. **Kamu**[4].
~ **planlaması,** *ikt.* ve *siy.* Bk **Planlama.**

arda, i. — **düz ~,** Bk. **Düz**[1].

ardıç, i. — **ardıcın gözü olmaz, yalancının sözü olmaz,** *at.* Ardıç ağacının ateşi çabuk geçer, kül olur. Yalancının sözü de böyledir, ona da güvenilmez.

arduvaz, i. —
~ **atlı kovalarcasına,** *dey.* Çok hızlı, koşarak.
~ **sapan taşı yetişmez,** *dey.* Çok hızlı giden kimseyi anlatmak için kullanılır.
~ **çivisi,** *mim.* Arduvazların tutturulmasında kullanılan pirinç çivi.

ardışık, s. —
~ **uyaklı,** *ed.* Uyakları art arda gelen koşuk.

areometre, i. — *Eşanl.* **yoğunluk ölçer.**

argaç -cı, i. *Erm.* areç+*k.*

arı[2], i. —
~ **ağırlık,** *mal.* Malın tüm sarmalaçları çıkarıldıktan sonra kalan ağırlığı. [**İng.** Net weight. **Fr.** Poids net].
~ **altın,** *ikt.* Yirmi dörtte ikisi altın ve ikisi maden olmak üzere yapılan birleşim. [**İng.** Fine gold; **Fr.** Or pur].
~ **kişisel gelir,** *ikt.* Kişi tarafından, devlete yapılan ödemelerden sonra tüketim ve birikime ayrılabilen gelir. [**İng.** Disposable personal income; **Fr.** Revenu personel à disposer].
~ **olmayan ağırlık,** *mal.* Malın, tüm iç dış sarmaçları, kırılıp bozulmaması için bunların içine konulan başka koruma ve sarma maddeleri ile birlikte olan ağırlığı. [**İng.** Gross weight; **Fr.** Poids brut].
~ **bey olan kovana düşer,** *at.* Halk, kendisine önderlik edecek kişinin çevresinde toplanır.
~ **gibi eri olanın dağ kadar yeri olur,** *at.* Çalışkan kişileri olan aile ve toplumlar, her yerde bol kazanç bulurlar. bütün dünyayı kendi malları sayarlar.
~ **ton,** *psik.* Başka tonların karışmadığı katıksız titreşim düzeyi. [**İng.** Pure ton].

arı[1], i. —
~ **söğüdü, akıllı öğüdü sever,** *at.* Herkes işine yarayan şeyi benimser
~ **gibi,** *dey.* Çok çalışkan.
~ **gibi sokmak,** *dey.* Sözleriyle iğnelemek, canını yakmak: *Oturduğu yerde insanı arı gibi sokmasa rahat edemez sanki.*
~ **gibi vızıldamak,** *dey.* Devamlı olarak alçak sesle anlaşılmaz bir şekilde söylemek.
~ **kovanı gibi işlemek,** *dey.* Devamlı kalabalık ve çalışır olmak: *Hüsamettin'in dükkânı açıldı açılalı arı kovanı gibi işliyor.*

arıtlama, i. *ikt.* Üstüne alma, önerme, bilgi verme. [**İng.** Reference; **Fr.** Référence].
~ **hesabı,** *ikt.* Borsadaki önemli işlemlerde satıcının alıcıya durumu belirtilmek için açtırdığı hesap.
~ **ve batkınlık bildirgesi,** *ikt.* Arıtma görevlileri veya batkınlık örgütünce arıtma, batkınlık yargılarının ve buna ilişkin işlemlerin tekel veya tümü ile bitirilmiş olduğunu vergi örgütüne ulaştırmak için düzenlenen bildirge.

arıtma, i. § **3.** Bir ürünü, arılığını bozan şeylerden temizleme. § **4.** *mec.* Beğeni veya töre açısından katısıksızlığa ulaştırma. **5.** *met.* İşlemlerden sonra, metal yüzeylerde kalan pislikleri giderme işlemi. [**İng.** Clearing, purification, **Fr.** Dessablage, nettoyage]. **• biyolojik ~,** *petr.* Bir rafinerinin artık sularını bakteriyolojik bir etkiyle temizleme yöntemi. [**İng.** Biological refining; **Fr.** Biotraitement].

Ariel, öz. i. *astr.* Uranüs gezegeninin ilk uydusu. 1851'de Starfield'de W. Lassell tarafından keşfedildi. [**İng.** ve **Fr.** Ariel].

aril, i. —
~ **kökleri,** *kim.* Aromatik bileşiklerden türetilen kökler veya atom grupları. [**İng.** Aryl radicals].

Aristo, öz. i.
~ **yöntemi,** *eğt.* Belli olgu ve olayları önceden kabul edilmiş ilkeler, yasalar, v.b. aracılığıyla açıklama yöntemi. [**İng.** Aristotelian method; **Fr.** Méthode aristotélicienne].

aritmetik, -ği, i. — **• kayan noktalı ~,** *komp.* Kayan noktalı sayılar sistemine dayanan aritmetik. [**İng.** Floating Arithmetic; **Fr.** Arithmétique Flottante]. **• ondalık ~,** *komp.* Her rakamı ikili kodlanmış ondalık sayılar sistemine dayanan aritmetik: *Ondalık aritmetikten yararlanan bir komutlar bütünü, yönetim uygulamalarında kullanılan bilgisayarlar için kaçınılmaz bir zorunluluktur.* [**İng.** Decimal Arithmetic; **Fr.** Aritmétique décimale]. **• sabit noktalı ~,** *komp.* Sabit noktalı sayılar sistemine dayanan aritmetik. [**İng.** Fixed pointed arithmetic; **Fr.** Arithmétique fixe].
~ **eğri,** *istat.* Bk **Eğri**[2].
~ **grafik,** *mat.* Bk. **Grafik.**
~ **oran,** *mat.* Bk **Oran.**
~ **sayı,** *mat.* Bk **Sayı.**
~ **ünite,** *bilgi. işlem.* Bir kompütör içerisinde, aritmetik veya mantık işlemlerin yapıldığı kısım [**İng.** Arithmetical unit].

ark[1], i
~ **akışı voltajı,** *elek.* Bir elektrik arkına ait ark akışı boyunca meydana gelen voltaj düşmesi. *(Anod ve katoddaki voltaj düşüşü buna dahil değildir).* [**İng.** Arc stream voltage].
~ **deflektörü,** *elek.* **a)** Bazı tip şalterlerde, arkı muhafaza altında tutmak ve komşu metal parçalara yayılmasını önlemek üzere kontakların etrafına konan yanmaz maddeden, genellikle amyanttan yapılmış bir kalkan. [**İng.** Arc shield]. **b)** Bir ark lambasındaki arkın yerine kumanda etmek için kullanılan manyetik bir tertibat. [**İng.** Arc deflector].
~ **deşarj lambası,** *elektr.* Elektrodları arasındaki gaz içinden, strobotronda olduğu gibi genellikle şiddetli bir ışık parıltısı meydana getirmek amacıyle, yüksek akımlı ark geçen bir deşarj lambası. [**İng.** Arc-discharge tube].
~ **deşarjı,** *elek.* ve *elektr.* Ark boşalması şeklinde boşalma. Bir gaz içindeki iki elektrod arasında, nispeten alçak bir voltaj düşüşü ve yüksek akım şiddetiyle karakterize olan deşarj. [**İng.** Arc discharge].
~ **direnci,** *elek.* Ark alevinin sebep olduğu karbonlaşmadan dolayı, verilen bir elektrik akımının bir malzeme yüzeyini iletken hale geçirinceye kadar gecen zaman. [**İng.** Arc resistance].
~ **düşüşü,** *elektr.* Bir gaz lambalı redresörde anod ile katod arasındaki voltaj düşüşü. [**İng.** Arc drop].
~ **ekranı,** *elektr.* Civa-ark redresörlerinde civanın anoda sıçramasını önlemek üzere konulmuş perde. [**İng.** Arc baffle].
~ **gerilimi kaybı,** *elektr.* Bir gaz lambasının tam bir çalışma çevriminde lamba voltaj farkı ve akımının ani değerlerinin eriştiği ortalamaların çarpımı. Arc-drop loss].
~ **hunisi,** *elek.* Bk. **Ark. krateri.**
~ **jeneratörü,** *rad.* Kaynak jeneratörü. Çalışması *(etkisi)* için bir ark boşalmasının negatif-eğim direncine bağlı olan bir yüksek frekans jeneratörü. [**İng.** Arc generatör].
~ **jet motörü,** Tahrik edici gazın bir elektrik arkı gazın bir elektrik arkı aracılığıyle ısıtıldığı elektriksel roket motörü. [**İng.** Arc-jet engine].
~ **katodu,** *elektr.* Yaklaşık olarak gazın iyonlaşma potansiyeline eşit düşük bir voltaj farkında elektron emisyonu kendisini idame edebilecek aşamada olan bir katod. [**İng.** Arc cathode].
~ **kaynağı,** *elek.* Madenî parçalar kaynatmak için kullanılan ve kaynak sıcaklığını iki elektrod ile metal arasında meydana getirilen arktan alan kaynak usulü. [**İng.** Arc welding].
~ **kaynağı elektrodu,** *elek.* Bk. **Elektrod.**
~ **kontağı,** *elek.* Bir şalterde devre açıldığı zaman meydana gelecek arktan esas kontağı korumak amacıyle, esas kontaktan sonra açılıp ondan önce kapanacak şekilde konulmuş olan kontak. [**İng.** Arcing contact].
~ **konverteri,** *rad.* Bir ark jeneratöründe elektrod sistemi ve ilgili soğutma donanımı, manyetik alan ve hidrojen-atmosfer kabı. [**İng.** Arc converter].
~ **konvertisörü,** *elektr.* Alternatif akım meydana getirmek için bir elektrik arkından yararlanan osilasyon cihazı. [**İng.** Arc converter].
~ **krateri,** *elek.* Aralarında bir ark bulundurulan elektrodlar üzerinde oluşan çukurluk. *(Bu terim, özellikle ark kaynağı ile ilgili olarak kullanılır).* [**İng.** Arc crater].
~ **lambası karbon elektrodu,** Karbon ark lambası elektrodu olarak kullanılan silindirik karbon çubuğu. [**İng.** Arc lamp carbon].
~ **modülasyonu,** *elektr.* Televizyonda bir mekanik tarama sisteminde, ışık kaynağı şiddetinin bir ark boşalmasındaki *(deşarjındaki)* akımın değişmesi aracılığıyle modülasyonu. [**İng.** Arc modulation].
~ **redresörü,** *elek.* İki elektrodu arasında bir ark idame ettirilen bir redresör *(Katod, geçen düzeltilmiş, akımın geçişiyle akkor halinde tutulur).* [**İng.** Arc rectifier].
~ **sistemi,** *rad.* Arklı verici kullanan radyo haberleşme sistemi. [**İng.** Arc system].
~ **söndürme cihazı,** *elek.* Bir devre kesicisinin kontaklarına kıvılcım söndürmek amacıyle konulan âlet. [**İng.** Arc-control device].
~ **spektrumu,** *fiz.* Bir elementin iyonlanmamış atomlarından çıkan spektrum. [**İng.** Arc spectrum].
~ **süresi,** *elek.* Kontaklar arasında arkın mevcut olduğu süreyi işaret etmek üzere şalterler ve devre kesicileriyle ilgili olarak kullanılan terim. [**İng.** Arc duration].

~ **tayfı,** *fiz.* Bk. **Ark spektrumu.**
~ **(kaynağı) usulü,** *kim.* Hava veya hava-oksijen karışımı bir elektrik arkından geçirmek suretiyle yapılan azot tesbiti. [İng. Arc process].
~ **voltajı,** *elek.* Bir elektrik arkı boyunca toplam voltaj, yani ark akış voltajı ile anod ve katoddaki voltaj düşüşlerinin toplamı. *(Bu terim ark kaynağı ve şalterler veya devre kesicilerinde ark ile ilgili olarak sık sık kullanılır).* [İng. Arc voltage].
~ **yapma,** *elek.* Bir motorun fırçalarında veya bir şalterin kontaklarında olduğu gibi, ark meydana gelmesi. [İng. Arcing].

arka, i. — ~ **dan çapraz,** *sp. (güreş)* Bir güreşçinin arkasından alınan çapraz. • ~ **dan çaprazla omuzdan atma,** *sp. (güreş)* Karşısındaki güreşçiyi arkasından çaprazla alıp omuz başından aşırma. • ~ **sından teneke çalmak,** *dey.* Hakaretle kınamak. • ~ **sı yere gelmek,** *dey.* Yenilmek. • ~ **ya geçme,** *sp. (güreş)* Önden gerekli oyunları denedikten sonra, başka oyunlar denemek üzere karşı güreşçinin arkasına geçme.
~ **köprü,** *otom.* Bk. **Köprü.**
~ **köprü kovanı,** *otom.* Bk. **Kovan.**
~ **mahmuz,** *bayınd.* Bk. **Mahmuz.**

arkadaş, i. — § **3.** *biy.* Belirli bir davranışa katılan türdeş yaratık. [Fr. Compagnon, socius]. • ~ **ını söyle, kim olduğunu söyleyeyim,** *at.* Kişi, yaradılış ve gidişine uygun kimselerle arkadaşlık kurar. Onun için bir adamın arkadaşını tanırsak, o adamın kimliğini öğrenmiş oluruz. • **hayalî** ~, *psik.* Bk **Hayalî.**

aralık, i. —
~ **duvarı,** *inş.* Bk. **Duvar.**

arkeozoik, s. *Fr. archézoique.* s. ve i *jeol.* Bk **Arkeyen.**

armatür, i. —
~ **hareketi,** *elek.* Bir armatür üzerindeki bir noktanın röle çalışması sırasında hareket ettiği toplam uzaklık. [İng. Armature travel].
~ **titreşimi,** *elek.* Bir a-c devresindeki bir röle armatürünün arzu edilmeyen titreşimi. [İng. Armature chatter].

armenit, i. *Fr. arménite* < *Fr. Arménie.* Ermenistan + *ite. kim.* Doğal kalsiyum ve baryum hidratlı alüminosilikat. Formülü: $BaCa_2 Al_8 SC_8 O_{23}. 2 H_2O$). [İng. Armenite].

armoni, i. — ~ **yi daraltmak,** *müz.* Bk. **Daraltmak.** • **dökük** ~, *müz.* Bk **Dökük.**
~ **marşı,** *müz.* Bk. **Marş.**

armonik, s. —
~ **el,** *müz.* Bk. **El**[1].
~ **kapı,** *mim.* Körük kapı.
~ **oranlar,** *mim.* Mimarlığı müziğe bağlayan oranlar dizgesi *(sistemi).*
~ **ortalama,** *mat.* ve *istat.* Bk. **Ortalama.**
~ **osilatör,** *met.* Bk. **Osilatör.**

armoz, i. —
~ **direği,** *mim.* Köşe dikmesi.

armudî, s.
~ **kemer,** *mim.* Bk. **Kemer.**

armut, i. — **armudun (ahlatın) iyisini ayılar yer,** *at.* Ahlatın iyisini ayılar yer.
~ **dalının dibine düşer,** *at.* **a)** Bir kimse önce yakınlarına yararlı olur; **b)** Çocuk soyuna çeker, çırak ustasının yolunu tutar; **c)** Kişi, kendisini yetiştirenin koruyuculuğu ile bir yerde barınır.

armut. kapları, b.i. *zool.* Yarım-kanatlılar *(Hemiptera)* alt takımının Tülböcegigiller *(Tingidae)* familyasından bir tür. Yapraklarla beslenir. Yumurtalarını yaprakların altına bırakır. Uzunluğu 3 m. olur. [Lat. *Tingis pyri;* İng. Lace bug; Fr. Tigre du poirier].

armür, i. — **kruvaze** ~, *dok.* Bk. **Kruvaze.**

Arnavud, öz. i. — **Arnavuda sormuşlar, «Cehenneme gider misin? diye, «aylık kaç?» demiş,** *at.* Parayı güç kazanmakta olan kişi, bol para karşılığında, dayanılamayacak kadar ağır işleri yapmayı kabul eder.

arokarya, i. — **Şili** ~ **sı,** *bot.* — *Eşanl.* **Maymun ağacı.**

aromatik, i. —
~ **aldehidler,** *kim.* CHO grupu kapsayan aromatik seri bileşikleri. [İng. Aromatic aldehydes; Fr. Aldéhydes aromatiques].
~ **alkoller,** *kim.* Bir CH, CH_2 veya CH_3 grupundaki bir hidrojen yerine hidroksil grupu getirmek suretiyle yan halkaya hidroksil grupu ithali ile meydana gelen aromatik seri türevleri. [İng. Aromatic alcohols; Fr. Alcools aromatiques].
~ **asidler,** *kim.* Karboksil grupu bir aril köküne bağlı olan asidler. [İng. Aromatic acids; Fr. Acides aromatiques].
~ **bileşikler,** *kim.* Benzenden türetilmiş olan organik bileşikler. [İng. Aromatic compounds; Fr. Composées aromatiques].
~ **hidrojenasyon,** *kim.* Naftalen serilerinde, hidrojenasyonun sadece yer değiştirme olmamış benzen halkalarında meydana gelmesi şeklinde ortaya çıkan hidrojenasyon. [İng. Aromatic hydrogenation].
~ **sirke,** *kim.* Bakır diasetatın damıtılması ile elde edilen sirke. [İng. Aromatic vinegar].
~ **yakıt,** *hava.* Özellikle jet uçaklarında kullanılan, içindeki esas kimyasal madde benzen halkası yapısına sahip yakıt. [İng. Aromatic fuel].

arpa, i. — **çıplak** ~, *bot.* Bk. **Çıpak.** • **dört** ~ **sıralı** ~, *trm.* Bk. **Dört.**
~ **güvesi,** *zool.* Bk. **Güve.**
~ **verilmeyen at, kamçı zoruyla yürümez,** *at.* Geçimi sağlanmayan kişi, ne kadar sıkıştırılırsa sıkıştırılsın, iş görmez

arsenik, i. —
~ **asid,** *(âdi arsenik asıd, ortoarsenik asid), kim.* Arsenik trioksidin nitrik asitle oksitlenmesinden elde edilir. Fosforik aside çok benzeyen üç değerli bir asiddir ve fosforik asidin tuzları olan fosfatlarla izomorf olan tuzlar verir. Bu tuzların orto, piro veya metaarsenyat şekilleri bilinir. Formülü: H_3AsO_4. [İng. Arsenic aside; Fr. Acide arsénique, acide orthoarsénique].
~ **çiçeği,** *kim.* ve *min.* Bk. **Çiçek.**
~ **halojenürler,** *kim.* Arseniğin halojenlerle oluşturduğu bileşikler. [İng. Arsenic halides].

arsız, s —
~ **neden arlanır, çul da giyer sallanır,** *at.* Arsız hiç bir şeyden utanmaz. Elbise diye çul da giyip salına salına gezebilir.

arşın, i. —
~ **malı, kantar ile satılmaz,** *at.* Her nesnenin değeri niteliğine uygun bir ölçüye vurularak belli olur. Bir nesne için kullanılan ölçü, niteliği ayrı olan başka bir nesne için uygulanamaz.
~ **kavsara,** Bk. **Kavsara.**
~ **liman,** Bk. **Liman.**

arsitrav-korniş, *mim.* Frizsiz olarak yalnızca baştaban ve kornişten meydana gelen saçaklık.

arşiv, i. —
~ **karıştırmak,** *dey.* Masa altından kadın ve erkek birbirlerinin cinsel organlarıyla oynamak.

art, i. ve s. —
~ **aylama,** *mim.* Bir kapı veya pencere boşluğunun gerisine yarım kemer biçiminde oturtulan tonoz.
~ **imge,** *psik.* Dış uyaran bitince uyarana benzer veya karşıt olarak yeniden canlanan işaret. [İng. After image].
~ **kavsara,** *mim.* Kemer ardı.
~ **teker,** *sp. (bisiklet),* Arka maşaların ortasına yerleştirilmiş eksen üzerinde dönen ve itici gücü sağlayarak bisikleti yürüten teker. [Fr. Roue arrière].
~ **teker dişlisi,** *sp. (bisiklet),* Arka göbek üzerinde, zincirin çevrilmesiyle çift tekeri yürütmeye yarayan dişli.
~ **teker ekseni,** *sp. (bisiklet),* Art tekerin takıldığı mil.

artan, s. Artma özelliği gösteren.
~ **aşınma payı,** *ikt.* Her yıl bir önceki yıla göre artırılarak uygulanan aşınma payı. [İng. Increasing depreciation; Fr. Amortissement croissant].
~ **değer değişikliği,** *ikt.* Üretimin çoğalması ile orantılı olarak bu değer değişikliğinin ücretlerde de uygulanması. [İng. Accelerating premium; Fr. Forte prime].
~ **dizi,** *mat.* Terimleri artarak giden dizi.
~ **özence,** *ikt.* Üretim arttıkça ücretlere ek olarak ödenen özen payı. [İng. Accelerating premium; Fr. Prime anticipative].
~ **verim,** *ikt.* Üretim etkenleri değişmediği halde verimde görülen artış.

art. bileşen, b.i. *mant.* Bir koşulunun ikinci anabileşeni.

arteriografi, i. — **seçici** ~, *tıp.* Belirli bir damar bölgesini veya katını ayrı olarak incelemeğe yarayan arteriografi yöntemi. [İng. Selecting arteriography; Fr. Artériographie sélective].

artık, s. — **çift** ~, *müz.* Bk. **Çift.**
~ **alan,** *sp. (tenis),* Çiftlerde oyun içi sayılan ve tekler alanının iki yanında, tek ve çift oyun alanlarının yan çizgileri arasında kalan 1.37 m. enindeki alan bölmeleri. [İng., Fr. Corridor].
~ **eksik helâl etmek,** *dey.* Miktar ve ölçü gözetmeden bağışlamak.
~ **gereç,** *eğt.* Elişi çalışmalarında kullanılan kutu, ip, şişe, mantar, parça, kumaş, v.b. gereçlere verilen ad.
~ **ikili düzeni,** *müz.* Bk. **Düzen.**
~ **kapasite,** *ikt.* Halen ve yakın bir gelecekte kullanılmasına imkân olmayan üretim gücü fazlalığı.
~ **oktav,** *müz.* Bk. **Oktav.**
~ **ürün,** *ikt.* Bir kimsenin kendi tüketimi için gerekenden fazla ürettiği ürün.

artıklı, i. *ed.* Her dizesine bir küçük dize eklenmiş bir divan koşuk biçimi.
~ **koşma,** *ed.* Müstezat biçiminde olan koşma.

artırım, i. —
~ **kullanımı,** *ikt.* Bir ekonomide sağlanan artırımları kullanma.

artist, i. —
~ **fuayesi,** *tiy.* Bk. **Fuaye.**

artlama, i. *ed.* Bir anlatım inceliği elde etmek için, birden çok anlamlı bir kelimenin yakın anlatımının değil de uzak anlamının kullanılması sanatı.

artroz, i. — **disk** ~ **u,** *patol.* Bk. **Disk.**

Artvin, öz. i. Türkiye'nin Doğu Karadeniz bölümündeki illerinden biri.

arya², i. — **2.** Bu eylem için verilen kumanda: *Arya flok. Arya sancak.*
~ **çubuk etmek,** *den.* Bir çubuğun tepesini alt çubuk veya direğin üzerindeki madenî çembere *(destamora)* değinceye kadar dikey olarak aşağı indirmek. *(Bu indirme, direk yüksekliğini azaltmak için sert havalarda yapılır).*
~ **sancak etmek,** *den.* Savaşan bir geminin düşmana teslim olduğunu bildirmek için bayrağını indirmesi.
~ **sofra,** *den.* Savaş gemilerinde tavana asılı duran sofraların yemek vakti aşağıya indirilmesi.

arz, i. — **fiilen** ~, *huk.* Bk. **Fiilen.**
~ **elastikiyeti,** *ikt.* Fiyat değişmelerine karşı satıcıların gösterdiği tepki.
~ **fiyatı,** *ikt.* Satıcının istediği fiyat.

asal, s.
~ **ikilli önerme kalıpları,** *mant.* Bir önerme kalıbının asal ikillisi. [**İng.** Principal dual of a sentence schema]

asalak, i. ve s. — **şaşkın** ~, *paraz.* Bk. **Şaşkın.** • **yararlı** ~, *paraz.* Bk. **Yararlı.** • **yardımcı** ~, *paraz.* Bk. **Yardımcı.** • **yarı** ~, *paraz.* Bk. **Yarıasalak.**
~ **özgüllüğü,** *paraz.* Bk. **Özgüllük.**

asalaklık, i. — **iç** ~, *zool.* Bk. **İçasalaklık.**

asansör, i. — **hasta** ~ **ü,** *mim.* Hastanelerde, hastaların sedye ile taşındıkları geniş asansör.
~ **boşluğu,** *mim.* Asansörün ve karşı ağırlığın içinde inip çıktıkları boşluk.
~ **makarası,** *mim.* Asansör kabininin asılı durduğu kabloları hareket ettiren mekanizmanın tümü.

asbest, i. — ~ **li çimento,** *mim.* Çatı ve duvar kaplama levhaları ve boru yapmakta kullanılan asbest lifleri ile karıştırılmış çimento hamuru. • ~ **li filtre,** Şarap yapımında bugün hemen de tek olarak kullanılan filtre çeşidi. *(Bu filtreler ya ince ve kısa elyaflı toz asbestle veya asbest ve selüloz karışımından yapılmış levhalarla çalışır).*
~ **sıva,** *inş.* Asbestli diyatomitten ibaret, yanmaz, boruları tecrit için kullanılan sıva.

asefali, i. *Fr. acephalie.* < *Yun. akephale. patol.* Bütün başın veya bir kısmının olmaması şeklinde doğuştan kusur.

asenaftenkinon, i. *Fr. acénaphtènequinone. kim.* Asenaftendiol —1,2 de denilen, $C_{10}H_6(CO)_2$ formülündeki kinon. [**İng.** Acenaphtenequinone].

asenkron, i.
~ **denkleştirici,** *elek.* Bk. **Denkleştirici.**

asetal, i.
~ **reçinesi,** *kim.* Yan bağları olmayan —O—CH_2—O—CH_2—O—CH_2— tipinde çizgisel bir molekül elde etmek için formaldehitin denetimli polimerleştirilmesiyle elde edilen reçine. [**İng.** Acetal resin; **Fr.** Résine d'acetal].

asetik, ~ **ekstresi,** *ecz.* Bk. **Asetik asid hülâsası.** • ~ **asid hülâsası,** *ecz.* Bitki menşeli droglardan 5-10 asetik asidi taşıyan alkolü bir vasat *(menstruum)* yardımı ile elde edilen kuru hülâsa. [**İng.** Acetracy].

asetilen, i.
~ **jeneratörü,** Bk. **Jeneratör.**
~ **siyahı,** *kim.* Bk. **Siyah.**

asetoasetanilid, i. *Fr. acétoacétanilide. kim.* Anilinin; asetilasetanilid de denilen $CH_3COCH_2CONHC_6H_5$ formülündeki asetoasetik amidi. [**İng.** Acetoacetanilide].

asetopropiyonat, i. *Fr. acétopropionate. kim.* Asetik asid ve propiyonik asidin tuzu veya çift esteri. [**İng.** Acetopropionate].
• **selüloz** ~, *kim.* Bir asitik asid ile propiyonik anhidrit karışımının selüloza tepkimesiyle elde edilen selüloz esteri [**Fr.** Acétopropionate de cellulose].

asfalt, i. — ~ **ını almak,** *petr.* Petrol tortularında bulunan asfaltı ayırmak; böylece asfaltsız bir yağ elde edilir. • **doğal** ~, *mim.* Topraktan çıkarıldığı durumdaki asfalt. • **koruyucu** ~ **emülsiyonu,** *mim.* Dam örtülerinde kullanılan, asfalt çimentosu ile yapılan asbestli veya mineral dolgu maddeli bir emülsiyon. • **mastik** ~, *mim.* Sızdırmazlık için kullanılan mineral agrega, mineral dolgu maddeleri ve asfalt çimentosu karışımından meydana gelen gereç. • **petrol** ~ **ı,** *mim.* Ham petrolün damıtılmasıyla elde edilen, bileşim ve özellikleri bakımından doğal asfaltı çok andıran petrol zifti.
~ **dam,** *mim.* Iki, üç kat bitümlü keçe veya mastik asfaltla kaplanmış dam.
~ **gemisi,** *den.* Yalnız bitüm taşımakta kullanılan petrol gemisi. [**İng.** Tanker used for transporting asphalt; **Fr.** Asphaltier, bitumier].
~ **taşı,** *mim.* İçindeki organik olmayan maddelerin oranı büyük olan asfalt.

asfaltçı, i. Asfalt döken ve sıkıştıran kimse [**İng.** Asphalter].

ası, i. Bk. **Afiş.**

asılma, i. — **dizden** ~, *cimn.* Bk. **Diz.**
~ **depoya gider,** *dey.* İş çıkmayacak bir kadını tavlamaya uğraşan zamparaya söylenir.

asid, i. — ~ **e dayanıklı,** *kim.* ve *biyokim.* Esidden müteessir olmayan. Boyandıkları zaman asidler ve diğer faktörlerle kolayca solmayan *(bakteri veya hücre hk.).* [**İng.** Acid fast]. • ~ **le işleme,** *petr.* Bk. **İşleme.** • **anilarsonik** ~, *kim.* Anilinin arsenik aside etkisiyle elde edilen $NH_2C_6H_4AsO_3H_2$ formülündeki ürün *(Az toksik olduğundan atoksil adı altında, dermatozların, kansızlığın ve uyku hastalığının tedavisinde kullanılır).* [**İng.** Anilarsonic acid; **Fr.** Acide anilarsonique].

alginik, ~, *kim.* Belirli bazı deniz yosunlarında bulunan, karbon-hidratlarla aynı sınıftan olduğu kabul edilen kompleks bir bileşik. [**İng.** Alginic acid]. *Eşanl.* **Yosun asidi.** • **hemotajen** ~ **ler,** *biyokim. Bk.* **Hematojen.** • **hidrotellürik** ~, Hidrojenle tellürün birleşmesinden meydana gelen gaz halindeki asid. [**İng.** Hydrotelluric acid; **Fr.** Acide tellurhydrique]. • **hiponitrik** ~, Azot dioksidin eski adı. • **hipürik** ~, Formülü C_6H_5—CO—NH—CH_2—CO_2H olan asid *(glikokol ile benzoik asidin su vererek birleşmesinden meydana gelir).* [**İng.** Hippuric acid. **Fr.** Acide hippurique]. • **hiyalünorik** ~, *biyokim.* Bağ dokusunun şekilsiz maddesinde en önemli bölümü meydana getiren yapışkan ve camsı görünüşte asid. • **metakrilik** ~, *kim.* Bk. **Metakrilik.** • **mezoksalik** ~, Bk. **Mezoksalik.** • **parabanik** ~, *kim.* Bk. **Parabanik.** • **pikramik** ~, Bk. **Pikramik.** • **piromekonik** ~, *kim.* Bk. **Piromekonik.** • **radizonik** ~, *kim.* Bk. **Radizonik.** • **safra** ~ **leri,** *biyokim.* Bk. **Safra².** • **tartarik** ~, *kim.* Tartarik asidin birçok izomeri vardır: **1.** tabiî asid olan bir sağ asid; **2.** bir sol asid; **3.** polarılmış ışığa etki etmeyen ve mezotartarik asid denen bir asid. Bundan başka, ilk iki asidin eşit sayıda moleküllerinin birleşmesinden meydana gelen rasemik veya paratartarik asid de bilinir. *Sağ tartarik asid* veya *âdi asid (d-tartarik),* birçok bitkide bulunur. Şarap tortusunu önce hidroklorik asid, sonra kireçle işleyip sülfürik asidde çökelen kalsiyum tartaratı ayrıştırarak şarap tartarından elde edilir. *Sol tartarik asid* (l-tartarik), rasemaki asidin ikiye ayrışmasıyle elde edilir ve sağ tartarik aside benzer.
~ **aldehid,** *kim.* Bk. **Asidaldehid.**
~ **amidler,** *kim.* Karboksil grupunun hidroksil kökü yerine amino grupunun sokulması ile asidlerden türetilen bileşikler grupu. [**İng.** Acid amides].
~ **astar,** *met.* Çeliğin yapıldığı fırının iç bölümlerinin asidli *(silisyum oksidli)* tuğlalarla örülüp sıvanması. [**İng.** Acid refractory].
Eşanl. **Asid sıvama.**
~ **boyalar, 1.** *kim.* Hemen hemen hepsi organik asidlerin tuzları olan boyalar gurupu; esas olarak bir asid boya banyosundan yün ve doğal ipeğin boyanması için kullanırlar. **2.** *fot.* Renkleri negatif iyon veya köke bağlı olan boyalar. [**İng.** Acid dyes].
~ **değeri,** *kim.* **a)** Bir hayvan veya bitki yağında mevcut serbest yağ asidinin ölçüsü; **b)** Yağın bir gramında mevcut serbest yağ asidini nötürleştirmek için gerekli potasyum hidroksidin miligram sayısı. [**İng.** Acid value].
~ **eriyik,** *kim.* Hidroksil iyonlarından fazla hidrojen iyonları kapsayan sulu eriyik, böyle bir eriyik mavi turnusol'u kırmızıya döndürür. [**İng.** Acid solution].
~ **esterler,** *kim.* İçlerindeki yer değiştirebilen hidrojenin bir bölümünün alkil kökü ile değiştirilmesi ile asidlerden türetilen bileşikler. [**İng.** Acid esters].
~ **hidrazidler,** *kim.* İçlerinde asid grupları sokulmuş olan hidrazin türevleri. [**İng.** Acid hydrazides].
~ **ile cilalama,** *camc.* Cam eşyalar üzerine yapılmış dekorasyonu cilalamak için kullanılan bir yöntem. *(Bu yöntemde eşya, birkaç dakika için bir asid banyosuna daldırıldıktan sonra su ile yıkanır ve dekorasyonun bulunduğu yer fırçalanır).* [**İng.** Acid polishing].
~ **işlem,** *met.* Çeliğin yapıldığı fırının ocak bölümünü asid karakterli bir astar ile sıvayarak çelik üretme. [**İng.** Acid process].
~ **katran,** Bk. **Katran.**
~ **kayalar,** *jeol.* Bk. **Asid külteler.**
~ **klorürler,** *kim.* Hidroksil grupunun klorün geçmesiyle asidlerden türetilen bileşikler. [**İng.** Acid chlorides].
~ **külteler,** *jeol.* Bk. **Külte.**
~ **maskesi süzgeci,** *ask.* Personeli asid buharına karşı korumak için faydalanılan ve içinde kimyasal bir dolgu bulunan dikdörtgen biçimde, sarı renkte, özel maksatlı bir maske süzgeci; özel bir koruyucu maskenin ana parçası. [**İng.** Acid vapor canister].
~ **sıvama,** *met.* Bk. **Asid astar.**

asid. aldehid, b.i. *Fr. acide-aldéhyde. kim.* Hem asid, hem aldehid fonksiyonu olan cisim. [**İng.** Acidaldehyde]

asidoloji, i. *tıp.* Cerrahî âletler bilgisi. [İng. Acidology].

asidositopeni, i. *tıp.* Kanda eozinofil miktarının azalması. [İng. Acidocytopenia].

asidositoz, i. *tıp.* Kanda eozinofil miktarının çoğalması. [İng. Acidocytosis].

asil[2], s. —
~ **öğretmen,** *eğt.* Yetişmenlik dönemi sonunda olumlu tutumu ve öğretim yeteneği okul yönetmeninin raporu ve ders denetimi ile saptanarak öğretmen sanını alan kimse.

asinit, i. *tıp.* Bir gudde akınuslarının iltihabı. [İng. Acinitis].

asismik, s. *Fr. asismique.* Depreme dayanıklı, depremsiz: *Asismik bölge.*

asker, i. — **eyalet ~ i,** *tar.* Bk. **Eyalet.** • **güverte ~ i,** *den.* Bk. **Güverte.** • **hassa ~ i,** *teşk. tar.* Bk. **Hassa.**
~ **çift teker,** *sp. (bis.),* 1871'de kullanılan ve 75 sm. çapındaki tekerleriyle, 4,30 m. açılma yapan dikey yönelteçli çiftteker.
~ **polis,** *ask.* Bk. **Polis.**

askeri, s. —
~ **havacılık,** Bk. **Havacılık.**
~ **inzibat,** *ask.* Bk. **İnzibat.**
~ **istihbarat servisi,** *ask.* Bk. **İstihbarat.**
~ **konvansiyon,** *ask.* Bk. **Konvansiyon.**
~ **kroki,** *ask.* Bk. **Kroki.**
~ **liman,** *ask. den.* Bk. **Liman.**
~ **mimari,** *mim.* Kışla, kale gibi yapıtları kapsayan mimarlık kolu.
~ **önemde serpinti bölgesi,** *ask.* Askeri birliklerin normal görevlerini yerine getirmelerini etkileyecek radyoaktif serpinti bölgesi. [İng. Area of militarily significant fallout].
~ **söylev,** *ed.* Asker karşısında söylenen komut gibi kısa, sert ve kesin söylev

askerlik, i. —
~ **eğitimi,** *eğt.* **a)** Bir askeri okulda verilen ve daha çok akademik yönü önem taşıyan eğitim; **b)** Askerlik çağına ve silâh altına alınan gençlere uygulanan eğitim; **c)** Henüz okul çağında bulunan ve orta dereceli veya yüksek okullarda okuyan öğrencilere gerekli askerî bilgi ve becerileri kazandırmayı öngören eğitim.
~ **muayenesi,** *ask.* Bk. **Muayene.**
~ **ruhbilimi,** *eğt.* Silâhlı kuvvetlere alınacak kimselerin seçiminde, yetiştirilmesinde ve görevlendirilmesinde, ordunun barış ve savaş sırasında içgücünün sağlam tutulmasında uyulması gereken ruhsal ilke ve yöntemleri inceleyen ruhbilim kolu.

askı, i. — **duş ~ sı,** Bk. **Duş.** • **duvar ~ sı,** Bk. **Duvar.** • **içorgan ~ sı,** *anat.* Bk. **İçorgan.** • **ilk ~,** *demir.* ve *otom.* Bk. **İlk.** • **kılıç ~ sı,** Bk. **Kılıç.** • **kol ~ sı,** *cerr.* Bk. **Kol.** • **kontrol ~ sı,** *dok.* Bk. **Kontrol.** • **hepçe ~ sı,** *saatç.* Bk. **Kepçe.**
~ **bandajı,** *tıp.* Kolu taşıyan bandaj *(Elin, dirsekten yüksekte bulunmasına dikkat edilir).*
~ **indirme,** *ed.* Saz ozanları arasında yapılan yarışmada, üstün çıkıp askıyı kazanma.
~ **istikrarı,** *deric.* Bk. **İstikrar.**
~ **izolatörü,** *elek.* Bk. **İzolatör.**

askı. topu, b.i. *mim.* Camilerde kubbelerden aşağıya süs olarak sarkan zincirler ve kandilliklere veya yumurta biçiminde, ucu püsküllü çini veya ahşap toplara verilen ad, süs askısı.

askorbat, i. *kim.* Bir askorbik asid türevi. [İng. Ascorbate].

aslan, i. —
~ **kocayınca sıçan deliği gözetir,** *at.* Güçlü çağında ağır ve büyük işler yapmış, büyük kazançlar elde etmiş kimse, güçten düşünce pek küçük işlerle uğraşır, aza kanaat eder.
~ **ın ağzına girmek,** *dey.* Büyük tehlikelere atılmak.

asma, i. —
~ **dümen,** Bk. **Dümen.**
~ **kerevet,** Bk. **Kerevet.**
~ **kubbe,** Bk. **Kubbe.**
~ **seren,** *mim.* Bk. **Seren.**
~ **strüktür,** *mim.* Uçlarından mesnetlere asılarak çalışan yapı ögelerinden oluşan strüktür.

asmolen, i. — **kulaklı ~,** *mim.* Alt kenarında boydan boya iki çıkıntı bulunan asmolen. • **kulaksız ~,** *mim.* Alt kenarında çıkıntısı olmayan asmolen.

asparajinaz, i. *Fr. asparaginase. biyokim.* Bazı kanserli hücrelerin *(tümsemi)* gelişmesi için gerekli olan l- asparajini yok edebilen protein çözücü enzim. *(Asparajinazı kolibasiller meydana getirir. Kolibasil kültürü yapılırsa bol miktarda asparajinaz elde edilebilir. Asparajinazın kullanılması kanserli hücrelerin gelişmesini yavaşlatmağa yarar).* [İng. Asparaginase].

aspiratör, i. — *Eşanl.* **Emgeç.**

as. subay b.i. — **erzak ~ ı,** *den.* Bk. **Erzak.** • **levazım ~ ı,** *ask.* Bk. **Levazım.**
~ **okulu,** *eğt.* Ordunun assubay gereksemesini karşılamak üzere ortaokul veya dengi sanat okulunu bitiren gençleri alıp iki yıl süreli eğitimden sonra onları sınıf okullarına hazırlayan eğitim kurumu

astar, i. — **direk ~ ı,** *den.* Bk. **Direk**[1]. • **hamaylı ~ ı,** *den.* Bk. **Hamaylı.** • **iç ~ ı,** *den.* Bk. **İç.** • **kayık ~ ı,** *den.* Bk. **Kayık**[1]. • **kazan ~ ı,** *den.* Bk. **Kazan.** • **kemere ~ ı,** *den.* Bk. **Kemere.** • **meze ~ ı,** *den.* Bk. **Meze**[2]. • **miyama ~ ı,** *den.* Bk. **Miyama.**
~ **bol olmayınca yüze gülmez,** *at.* Bir iş yapmak için gerekli olan şeyleri santimi santimine hesaplayarak değil ölçüyü biraz geniş tutarak hazırlayınız. Çünkü türlü etkenler, gerçek ölçüden daha çok harcama yapmanızı gerektirebilir.

astenosfer, i. — § **2.** *jeol.* Yerkürenin içinde bulunan ve bir sıvının mekanik özelliklerini taşıyan eş merkezli katman. [İng. Asthenosphere; Fr. Asthénosphère].

astigmatizör, i. § **1.** Telemetrede noktayı çizgi yapan düzen: § **2.** *ask.* Geceleyin hafif ışıkları gözetleyebilmek için telemetreye bağlanan bir cihaz. [İng. Astigmatizer].

astralon, i. *mim.* Çizim bezi
~ **mürekkebi,** *mim.* Çizim bezi üzerine yapılan çizimlerde kullanılan özel mürekkep.

astrometre, i. *Fr. astrométre. ast.* Yıldızların parlaklığını ölçmek için kullanılan âlet. [İng. Astrometer]

astronomi, i. — **küresel ~,** *astr.* Bk. **Küresel.**
~ **haritası,** *astr.* Bk. **Harita.**
~ **kısaltma işaretleri,** *astr.* Bk. **İşaret.**
~ **koordinatlar,** *met.* Bk. **Koordinatlar.**
~ **saati,** *astr.* Gökbilim amaçlarına uygun, duyarlığı yüksek özel saat. [İng. Astronomical clock; Fr. Horloge astronomique].
~ **yıllığı,** *astr.* Önemli gökcisimlerinin yer, uzaklık, parlaklık, v.b. değerlerini bir yıl boyunca, her gün için veren kitap.
~ **yolu,** *astr.* Bk. **Samanyolu.**
~ **zamanı,** *astr.* Yıldızlara göre belirlenen zaman.

astronomik, s. —
~ **anlam,** *astr.* Gözlem yapılan yerde, çevren düzlemine dik doğrunun ekvator düzlemiyle yaptığı açı.
~ **anomali,** *astr.* Bir gezegenin perihel noktasından güneşten görülen ışıksal uzaklığı.
~ **gözetleme,** *astr.* Meridyen düzleminin gök küresiyle ara kesiti olan büyük daire.
~ **oküler,** Minimum ışık kaybı için yapılmış teleskop oküleri.
~ **rasat,** *astr.* Bk. **Astronomik gözetleme.**
~ **saat,** *astr.* Yıldızıl *(siderel)* zamanı gösteren sarkaçlı saat; en modern şekli elektrikli olarak çalışır.
~ **takvim,** *astr.* Bütün yıl boyunca gezegenler, ay ve güneş ile ilgili olayları ve yılın her gününde gökyüzündeki konumlarını göstermek için hazırlanmış tablolar.

astronot, i. — *Eşanl.* **Uzayadamı.**

aş, i. —
~ **tuz ile, tuz oran ile,** *at.* Bir şeyin boşa gitmesi, bir takım nitelikler taşımasına ve bu niteliklerin gerektiği oranda bulunmasına bağlıdır. Ölçüsüz ve aşırı nitelikler o şeyi tatsız, zevksiz duruma sokar.
~ **yermek,** *dey. (Hamile kadın için)* Bazı yiyeceklerden tiksinmek, bazı yiyeceklere aşırı istek duymak.

aşağı, i. —
~ **mahalle sen misin, yukarı mahalle sen misin diye gezmek,** *dey.* Durup dinlenmeden gezip tozmak

aşağılama, i. —
~ **ve sövme,** *huk.* Toplu veya dağınık birkaç kişi ile birleşerek bir kimsenin onur ve sosyal değerini başkaları yanında veya yalnız olarak kırma.

aşama, i. — ~ **lı denetici,** *döş.* İki veya daha çok aşaması olan denetim cihazı.
~ **sırası,** *sosy.* Yetkenin, en geniş ölçüde en üst aşamalarda olmak üzere, değişik önem sıraları arasında katı ve kesin bir biçimde dağıldığı toplumsal örgütleniş biçimi.

aşı, i. — § **4.** *met.* Ergimiş maden veya alaşıma katılan ve katılaşma sırasında çekirdek oluşumuyla billûrlaşmayı kolaylaştıran veya değiştiren kimyasal madde. • **çiçek ~ sı,** *vet.* Bk. **Çiçek.** • **deri ~ sı,** *tıp.* Bk. **Deri.** • **göz ~ sı,** *bahç.* Bk. **Kalem.**
~ **kampanyası,** Bk. **Kampanya.**
~ **melezi,** *bot.* Bk. **Melez**[1].

âşık, i. — **âşığın gözü kördür (kör olur),** *at.* Kendisini aşka kaptıran kişi, ne sevgilisinin kusurlarını görür, ne de çevresinde olup bitenlerle ve kendisi için önemli olan şeylerle ilgilenir.
~ **âlemi kör, dört yanını duvar sanır,** *at.* Aşktan gözü kararmış kişi, hoş karşılanmayacak aşırı davranışlarda bulunur. Kendini öylesine yitirmiştir ki bu davranışlarını hiç kimse görmez, işitmez sanır.
~ **daima bey oturmaz,** *at.* Çoğu zaman işi rast gelen kişi bilmelidir ki talih her vakit yâr olmaz.

aşılama, i. — **8.** *met.* Ergimiş bir maden veya alaşıma, katılaşma sırasında billûrlaşmayı kolaylaştıran veya değiştiren çekirdekler oluşturmak için bir kimya-

sal maddenin katılması. *(Gri dökme demirin aşılanması, çok ince grafit tanecikleri elde etme olanağı verir, bu da alaşımın mekanik özelliklerini arttırır).* • **aşılanma yetkinliği,** *psik.* Başkalarının etkilerine geniş ölçüde açık bulunma. [**İng.** Suggestibility].

aşındırıcı, i. — **dalga ~ sı,** *coğr.* Bk. **Dalga.** • **deniz ~ sı,** *coğr.* Bk **Deniz.** • **don ~ sı,** *jeom.* Bk. **Don²**.

aşınım ölçer, b.i. *mek.* Koruyucu bir tabakanın veya bir katı cismin yüzeyinin aşınmayla yıpranma derecesini, dolayısıyla bir yüzeyin dayanıklılık derecesini değerlendirmek için kullanılan cihaz *(Uygulamada aşınma, madensel tanecikların, kum tanelerinin, çeşitli aşındırıcıların çarpması veya sürtünmesiyle olur ve bir örneğin aşınma derecesi nitel veya nicel olarak belirlenir).*

aşınma, i. — **dalgalı ~,** *demir.* Bk. **Dalgalı.** • **değme ~ sı,** *met.* Birbirine değen ve hareket halinde olan iki madenî parça arasında genellikle kuru ortamda aşınma nedeniyle meydana gelen yüzeysel yıpranma olayı. [**Fr.** Corrosion de contact]. **e derine ~,** *coğr.* Bk. **Derin¹.** • **fiziksel ~,** *ikt.* Bk. **Fiziksel.** • **geriye ~,** *coğr.* Bk. **Geri.**

~ **deneyi,** *mim.* Bir gerecin aşınmaya dayanıklılığını ölçmek amacıyla yapılan deney.

~ **önleyici,** *petr.* Madenin yüzeyinde ince bir koruyucu katman oluşturarak motorun aşınmasını önlemek için bir motor yağına eklenen katkı maddesi. [**Fr.** Anti-usure].

~ **payı ayırcası,** *ikt.* Bir borcun ödeme yoluyla ortadan kaldırılabilmesi veya yıpranan maddelerin yerine yenilerinin konulabilmesi için kârdan ayrılan payların toplamı.

~ **payı değeri,** *ikt.* Aşınma payına dayanak olan tümdeğer.

~ **payı hesabı,** *ikt.* Aşınmalara ilişkin payların işlendiği hesap.

~ **payı karşılığı,** *ikt.* Aşınma karşılığı ayrılan ödenek.

~ **payı oranı,** *ikt.* Yasalarca veya özel düzenlemeler gereğince, aşınma payı için ayrılması gereken yüzde oranı.

~ **payı yedeği,** *ikt.* Yıpranma, aşınma ve gelecekteki yükümlülüklerin belirli bölüntülerle ortadan kaldırılması ve düzenli, bölüntülü sürelerde ödenecek giderler için peşinen ayrılan karşılıklar.

~ **payı yöntemleri,** *ikt.* Eşyanın özel durumları, yıpranma süreleri ve bu işlemi çeşitli yönlerde etkileyebilecek benzeri olaylar göz önünde tutularak, aşınma uygulamalarında baş vurulacak çeşitli yollar. [**İng.** Depreciation methods: **Fr.** Méthodes d'amortissement].

aşırı, s. —

~ **boşluk,** *fiz.* Çok ileri derecelere ulaşan boşluk. *(Bu terim, 10—⁸ torr'un altında, yani 1.33. 10—⁴ barye'lik bir basınç için kullanılır).* [**İng.** Ultra-high vacuum; **Fr.** Ultravide]

Eşanl. **İleri boşluk.**

~ **devrilik,** *ed.* Cümledeki devrikliğin yadırganacak kertede olması.

~ **dondurma,** Bk. **Dondurucu.**

~ **doyma,** *fiz.* Bk. **Doyma.**

~ **duyarlık,** *fitopatol.* Bk. **Duyarlık.**

~ **ergime,** *fiz.* ve *kim.* Bk. **Ergime.**

~ **ekinlik,** *psik.* Düzgülü olarak veya beyin özürleri yüzünden çocuğun aşırı ve sürekli biçimde etkin olması durumu.

~ **gerilim etkeni,** *telekom.* Bk. **Etken.**

~ **gerilim katsayısı,** *telefon.* Bk. **Katsayı.**

~ **gerilim sınırlayıcısı,** *tekn.* Bk. **Sınırlayıcı.**

~ **istihdam,** *ikt.* İşçi talebinin emek piyasasında enflasyonist baskı uyandıracak derecede genişlemesi.

~ **kapasite,** *ikt.* Gelişen ekonomilerde, gelecek günler dikkate alınarak, satılabilen üretimin çok daha üzerindeki kapasite üretiminde bulunabilecek tesisler kurma.

~ **kasılım,** *psik.* Dinlenme durumunda olması gereken kaslardaki aşırı gerginlik.

~ **kazanç vergisi,** *ikt.* Normal miktarları aşan kârları kapsayan vergi.

~ **koruma,** *psik.* Kişiyi gerekli ve yararlı olandan çok koruma.

~ **kısa kafalı,** *antr.* Bk. **Kısa.**

~ **kıymet,** *ikt.* Bk. **Kıymet.**

~ **konuşkanlık,** *psik.* Kimi ruh hastalarının aşırı coşkunluk anlamında gösterdikleri taşkın, aralıksız konuşma durumu.

~ **ödünleme,** *psik.* Dengeyi yeniden kazanmak veya bir sakatlığı ortadan kaldırmaktan da öteye götüren ödünleme.

~ **öğrenme,** *psik.* Bir konu veya becerinin öğreniminde, alıştırmaları yeterli öğrenme düzeyinin ötesine dek sürdürme. [**İng.** Overlearning].

~ **paramagnetizma,** *fiz.* Paramagnetik maddelere benzeyen, fakat binlerce defa daha büyük bir magnetik momenti olan cisimlerin özelliği. [**Fr.** Superparamagnétisme].

~ **sanayileşme,** *ekon.* Sanayi donatımı pazarlama olanaklarını aşan veya daha genel bir tanımla, sanayi kesimi ile öbür kesimler *(tarım, hizmetler v.b.)* arasında, sanayi kesimi lehine büyük bir dengesizlikte nitelenen bir ekonominin durumu. [**İng.** Overindustrialization; **Fr.** Surindustrialisation].

~ **sanayileşmiş,** *ekon.* Aşırı sanayileşme durumundaki bir ülke veya bir bölge için kullanılır. [**Fr.** Surindustrialisé,-ée].

~ **sinir duyarlığı,** *psik.* Bedenin herhangi bir parçasına veya tümüne ilişkin sinirlerde görülen, düzgülünün üstündeki duyarlık.

~ **soğutma,** *soğutma.* Bir gıda maddesini, donma noktasına çok yakın, hattâ donma noktasından birkaç derece daha düşük bir sıcaklığa ulaşıncaya kadar soğutma: *Aşırı soğutma özellikle balıklara —2° veya —3°C'ta uygulanır.* [**İng.** Super-refrigeration; **Fr.** Superréfrigération].

~ **taşkınlık,** *psik.* Bk. **Hipomani.**

~ **tutar,** *ikt.* **a)** Gereğinden daha yüksek tutar; **b)** Denkserliğe, geleneğe uymayan yasaya aykırı tutar. [**İng.** Illegal price; **Fr.** Prix exagéré].

~ **tutarla alma,** *ikt.* Olağan tutar üstünde satın alma ve elde etme.

~ **uyarılırlık,** *sosy.* Canlı varlığın iç ve dış çevrenin dürtülerine anında ve aşırı ölçüde tepki gösterebilme özelliği.

~ **uykuculuk,** *tıp.* ve *psik.* Bk **Hipersomni.**

~ **uysallık,** *psik.* Yetkili kişi veya kümelerin dilek ve komutalarına karşı aşırı uysallık gösterme ve girişkenlikten yoksun olma durumu.

~ **üretim,** *ikt.* Düzgülü sınırı üstünde çoğaltılan üretim.

~ **yalıtma,** *soğutma.* Çok düşük ısıl iletkenlikle nitelenen ısıl yalıtma.

~ **yarar,** *ikt.* Alınan malla ödenen karşılık arasında bir yana aşırı yarar sağlayacak büyük fark.

~ **yüksek frekans,** *elek.* Bk. **Frekans.**

aşırma, i. — **el ~,** *müz.* Bk. **El¹.**

aşırmaca, i. *ed.* Başkasının yapıtını az çok değiştirerek, veya hiç değiştirmeden kendi yapıtıymış gibi ortaya çıkarma.

aşiloburslt, i. *patol.* Aşil kirişi çevresindeki bursların iltihabı.

aşk, i. — ~ **ından ölmek (çıldırmak, delirmek),** *dey.* Uğruna ölecek kadar sevmek.

~ **ınla deli divane olmak,** *dey.* Çok sevmek.

aşkın, s. —

~ **güvence,** *ikt.* Bir malın birden çok güvenceci tarafından güvenceye bağlanması.

aşüfte, s.

~ **olmak,** *dey.* **a)** Çok sevmek, hayran kalmak. **b)** Ciddiyetini kaybetmek.

at, i. — ~ **a arpa yiğide pilav,** *at.* Yaratığın gücü, gelişmesine yarayan şeyle artar. ~ **a binen nalını mıhını arar,** *at.* Kişi, kullanacağı şeyin ayrıntılarını da almalı, eksik bir durumu kalmamasına dikkat etmelidir. • ~ **a binersen Allah'ı, attan inersen atı unutma,** *at.* Ata bindiğin zaman insafsızlık etme, hayvanı çok hırpalama. Buna Tanrı razı olmaz. *(Ya da ata bindiğin zaman böbürlenme, böbürleneni Tanrı sevmez).* Attan indiğin zaman onun yemini, suyunu, tımarını unutma. • ~ **a dost gibi bakmalı, düşman gibi binmeli,** *at.* Ata iyi baktıktan sonra, yora yora bininiz, korkmayınız, sarsılmaz. Çalıştırdığınız işçilerin gücü de iyi beslenmeleriyle artmaz mı. • ~ **a nal çakıldığını görmüş, kurbağa ayaklarını uzatmış,** *dey.* Layık olanların kazandıklarına bakıp, hiç hak kazanmadığı halde bunlardan istemek. • ~ **ın yüğrükse bin de kaç,** *dey.* Kendini kurtarma olanağın varsa kurtar anlamında. • ~ **ı atasıyle, katırı anasıyle,** *at.* § **2)** Soylu kişiden zarar gelmez. Soysuz kişiden korkulur. § **3)** İyi kişi temiz soyu ile, kötü kişi aşağılık, karışık soyu ile tanınır, anılır. • ~ **ın tepmezi, itin kapmazı olmaz,** *at.* Bk. **Atım tepmez, itim kapmaz deme.** • ~ **ın varken yol tanı, ağan varken el tanı,** *at.* Elde bulunan olanaklardan zamanında yararlanarak gezip dolaşarak, eş dost edinmek gerek. • ~ **ta, avratta uğur vardır,** *at.* İnanışa göre at ve kendisiyle evlenilen kadın eve uğur getirir. • ~ **ta karın, yiğitte burun,** *at.* İyi koşan atın karnı, yiğit erkeğin burnu büyük olur. • **flaman ~ ı,** *zoot.* Bk. **Flaman.** • **Hollanda ~ ı,** *zoot.* Bk. **Hollanda.** • **Jutland ~ ı,** *zoot.* Bk. **Jutland.** • **kesmeli ~,** *tar.* Bk. **Kesmeli.** • **Norfolk ~ ı,** *zoot.* Yarım kan İngiliz at ırkı. Vücudu çok mütenasip olan bu ırk, yerli Norfolk atlarıyla saf kan İngiliz atlarının çaprazlaması sonucunda elde edilmiştir. Koşum ve av atı olarak, ayrıca diğer birçok at ırkının ıslahında kullanılmıştır. [**İng.** Norfolk horse; **Fr.** Cheval de Norfolk]. • **Normandiya ~ ı,** *zoot.* Bk. **Normandiya.** • **Oldenburg ~ ı,** *zoot.* Ağır koşum atı tipinde alman at ırkı; sağlam yapılı, çok dayanıklı, hızlı ve düzgün yollu bir hayvandır.

~ **adımına göre değil, adamına göre yürür,** *at.* Atın yürüyüşü binicisinin yönetimine bağlı olduğu gibi, bir işin yürüyüşü de iş başındakinin bilgisine, çabasına, tutumuna göre değişir.

~ **binicisini tanır (bilir),** *at.* İşçi, yöneticisinin işten anlayıp anlamadığını bilir ve çalışmalarını ona göre yürütür.

~ **görür akar su görür susar,** *dey.* Her gördüğüne kapılır, herşeye özenir anlamında.
~ **koşturacak kadar,** *dey.* Çok geniş.
~ **kuyruklu kartal,** *zool.* Bk. **Kartal.**
~ **ölür, itlere bayram olur,** *at.* Yüksek kimselerden birinin ölümü veya görevden ayrılması, kimi zaman, aşağılık kimselerin işine yarar.

ata, i. — ~ **lar çıkarayım der tahta, döner dolaşır gelir bahta,** *at.* Ana baba, çocuğuna mutlu bir yaşayış sağlamaya çalışır. Ama kaderde nasıl bir yaşayış varsa ancak o gerçekleşir. • ~ **lar sözünü tutmayanı yabana atarlar,** *at.* Ataların yol gösterici öğütlerine ve geleneklerine önem vermeyen, ahlâk kuralları dışına çıkan kimse ile herkes ilişkisini keser. Tek başına kalan bu kişi, toplum içinde ziyan olup gider. • ~ **nın (babanın) sanatı oğula mirastır,** *at.* Bk. **Babanın sanatı oğula mirastır.** • ~ **sını tanımayan Allah'ını tanımaz,** *at.* Bir kişinin, buyruklarına saygı göstereceği kimseler arasında babası başta gelir. Onu tanımayan kişi, ana ve babaya itaat etmeyi emreden Tanrı'yı da tanımıyor demektir.
~ **malı mal olmaz, kendin kazanmak gerek,** *at.* Babadan kalan mal kalıcı değildir. Kazancı olmayan kişi, bunu çabuk bitirir. Kişinin gerçek malı, kendi çalışmalarıyle elde ettiği maldır. Kazancı olan kimsenin malı bitmez.

atak[1], s. — ✻ *Eşanl.* **Atılgan, gözüpek.**

atar. damar, b.i. — **derialtı karın** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Derialtı.** • **dil** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Dil.** • **dilaltı** ~ **ı,** *anat.* Bk **Dilaltı.** • **dirsek** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Dirsek.** • **diyafram alt** ~ **ları,** *anat.* Bk. **Diyafram.** • **el ayası** ~ **ı,** *anat.* Bk. **El.** • **el bileğinin ön eniine** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Enine.** • **gırtlak** ~ **ları,** *anat.* Bk. **Gırtlak.** • **göz** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Göz.** • **helezoni** ~ **ları,** *anat.* Bk **Helezoni.** • **helisel** ~, *anat.* Dikilgen dokularda bulunan ve helezon biçiminde sonuçlanan kılcal atardamarlara verilen ad • **hemorodiyal** ~, *anat.* Anus-göden bölgesindeki üç atardamar. • **ilik** ~ **ları,** *anat.* Bk. **İlik**[2]. • **kalb** ~ **ları,** *anat.* Bk **Kalb.** • **kalın bağırsak** ~ **ları,***anat.* Bk. **Kalınbağırsak.** • **karaciğer** ~ **ı,** *biy.* Bk. **Karaciğer.** • **karın altı** ~ **ı,** Bk. **Karın.** • **kol baş ana** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Kol.** • **koltukaltı** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Koltukaltı.** • **kulak** ~ **ları,** *anat.* Bk. **Kulak.** • **kurbağımsı** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Kurbağımsı.** • **kuyruk sokumu** ~ **ları,** *anat.* Bk. **Kuyruk sokumu.** • **meme** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Meme.** • **mide epiplon** ~ **ları,** *anat.* Bk. **Mide.** • **mide kapısı** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Mide.** • **mide onikiparmak bağırsağı** ~**ı,** *anat.* Bk. **Mide.** • **omurga** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Omurga**[1]. • **rahim** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Rahim**[3]. • **sigmamsı** ~ **ları,** *anat.* Bk. **Sigmamsı.** • **sperma** ~ **ları,** *anat.* Bk. **Sperma.** • **sperma kanalı** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Sperma.** • **üst ve alt göğüs** ~ **ları,** *anat.* Bk. **Göğüs.** • **yüzün enine** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Enine.**
~ **veya damar gerilimi,** *tıp.* Bk. **Gerilim.**

ataşe, i. — **hava** ~ **si,** *ask.* Bk. **Hava.**

ataşman, i. —
~ **defteri,** *mim.* Projede gösterilmeyen, inşaat sırasında ortaya çıkan ve göz önünde tutulması gereken konuların günü gününe çizildiği ve metrajının yazıldığı defter.

atelye, i. — § **3.** *(Tarihöncesi)* Çakmaktaşının yontulması sonucunda biriken döküntülerin bulunduğu yer. *(Atelyelerin ilgi çekici yönü, oradaki kalıntıların bir-araya getirilerek ilk ele alınan çakmaktaşı kütlesinin yeniden meydana getirilebilmesidir. En ünlü atelyelerden biri Grand-Pressigny atelyesidir).* [**İng.** ve **Fr.** Atelier]. • **fotoğraf** ~ **si,** Bk. **Fotoğraf.** • **klişe** ~ **si,** *matb.* Bk **Klişe.**
~ **ışığı,** Bk. **Işık.**

ateş, i. —~ • **dayanıklı gereç,** *mim.* Yanma deneyinde, yarım saatlik bir süre içinde yanmayan, kohezyonunu yitirmeyen ve ateşin yayılmasını önleyen malzeme. • ~ • **dayanıklı kaplamalar,** *mim.* Güç eridikleri için fırınlarda kaplama gereci olarak kullanılan tuğla. • ~ **le ergime,** *kim.* Bk. **Ergime.** • ~ **ten geçirmek,** *sosy.* İlkel dinlerde, suçun köklerini araştırma usulleri doğmadan önce kullanılan mistik tarzda suçluyu arama yollarından biri. *(Ateşten geçirilen yanmazsa suçlu olmadığına inanılır).* • ~ **te yakma,** *sosy.* Hıristiyan Ortaçağında, kullanılmış olan en ağır ceza şekillerinden biri olup bu cezaya çarptırılan kimse bir odun yığınının üzerinde direğe bağlanır ve diri diri yakılırdı. *(Katolik kilisesi dinsizlik suçundan dolayı bu cezayı uygulardı).* • **çıplak** ~, *kim.* Bk. **Çıplak.** • **destek** ~**i,** *ask.* Bk. **Destek.** • **genişliğine darbeli tarama** ~ **i,** *ask.* Genişliği ve derinliği olan bir hedefi birbiri ardından genişliğine tarama grupları ile ateş altına alma usulü. *(Genişliğine tarama gruplarında normal dağılış, ateşin derinliğe dağılmasını da temin eder).* • **gündüz** ~ **i,** *patol.* Bk. **Gündüz.** • **manía** ~ **i,** *ask.* Bk. **Manía.** • **imha** ~ **i,** *ask.* Bk. **İmha.** • **salkım** ~, *pirotekn.* Bk. **Salkım.** • **sürekli** ~, *patol.* Bk. **Sürekli.**
~ **betonu,** *mim.* Ateşe dayanıklı agregalar ve alüminli veya kireçli-alüminli çimento ile hazırlanan sıcaklığa *(400°C'den yukarı)* dayanıklı beton.
~ **çimentosu,** *mim.* Ateş tuğlası yapımına elverişli ateş toprağı ile yapılan ateşe dayanıklı çimento.
~ **düzenleyici,** *döş.* Sıcak su ve buhar kazanlarında ateşin yanma şiddetini ayarlayan cihaz. [**İng.** Damper regulator].
~ **demekle ağız yanmaz,** *at.* Kişi, zararlı bir eylemin sözünü etmekle kendisini zarara sokmuş olmaz.
~ **kargısı,** *sil.* Bk. **Kargı**[1].
~ **kaybı,** *met.* Bk. **Kayıp.**
~ **kaynağı,** *jeol.* Bk **Kaynak**[1].
~ **kutusu,** *demir.* Bk **Kutu.**
~ **oku,** *sil.* Bk. **Ok.**
~ **sanatları,** *mim.* Seramik, cam, mine, v.b. ile uğraşan sanatlar.
~ **yılgısı,** *psik.* Ateşe karşı duyulan aşırı korku.

ateşleme, i. — **erken** ~, *tekn.* Bk. **Erken.**
~ **önleyici,** *petr.* Motordaki patlayıcı karışımın, daha bujiden kıvılcım çıkmadan önce ateşlemesini önleyebilmek için patlamalı motorların yakıtına eklenen katkı maddesi. [**Fr.** Antipré allumage] • **fitilli** ~, *sil.* Bk. **Fitilli.** • **kendiliğinden** ~, *otom.* Bk. **Kendiliğinden.**
~ **iletkeni,** *ask.* Bk. **İletken.**
~ **lokumu,** *mad. oc.* Bk. **Lokum.**
~ **mekanizması,** *sil.* Bk. **Mekanizma.**

ateşleyici, i. — **2.** *kim.* Gazların basıncından yararlanarak ateşleme yapan cihaz. [**İng.** Igniter, squib; **Fr.** Allumeur]. • **elektrik dirençli** ~, *tekn.* Düşük gerilim altında kızıl dereceye getirilmiş platinden bir direncin gazı ateşleyici tipi. [**Fr.** Allumeur à résistance électrique]. • **piezoelektrik** ~, *tekn.* Bir kuvars billûruna vuran bir çekicin bu billûrun yüzeyleri arasında bir gerilim farkı yaratarak bir gaz fışkırmasını ateşlemeğe yarayan bir kıvılcım meydana getirdiği ateşleyici. [**Fr.** Allumeur piézo-électrique]. • **yüksek frekanslı kıvılcımlı** ~, *tekn.* Elektrik şebekesine veya 15 voltluk bir pile bağlı olan bir üretecin *(transistor, kondansatör, indükleme bobini)* brülörlerin hemen yanındaki ateşleme bujilerini beslediği ateşleyici: *Yüksek frekanslı kıvılcımlı ateşleyici de, düğmeye basıldığı anda bir tek kıvılcım oluşur.* [**Fr.** Allumeur à étincelle à haute fréquence]. • **yüksek gerilimli** ~, *tekn.* Şebekeye bağlı olan ve sekonder bobinin çıkışında 6 600 voltluk bir gerilim sağlayan bir indükleme bobininin, brülörler kadar dirençleri ve bujileri de besleyip bir kıvılcım demeti meydana getirdiği ateşleyici. [**Fr.** Allumeur à haute tension].

ateşli, s. —
~ **meteor,** *astr.* Bk. **Meteor.**

âtıl, s. —
~ **kapasite,** *ikt.* Belli koşullar altında var olan üretim gücünün kullanılmayan bölümü.
~ **kapasite maliyeti,** *ikt.* Üretim araçlarından öngörülen oranda yararlanmada uğranılan başarısızlıktan doğan fark.
~ **para,** *ikt.* İşletilmeyen para, işletilmeyen likiditeler.
~ **sermaye,** *ikt.* Firma aktifinde bulunup, gelir getirmeyen değerler.

atılım, i. — ~ **ı çıkış,** *sp. (bisiklet)* Bir yarışçının, koşuya başlamadan önce, başka birinden, veya dönemeç inişlerinden yararlanmaksızın, gerilerden koşmaya başlayıp aldığı hızla başlama çizgisinden apansız yaptığı çıkış.

atılmak, f. — **atılan alabaklar,** *ikt.* Batkınlık sözleşmesi veya uzlaşma yoluyla alımından vazgeçilen alabaklar. • **atılan ok geri dönmez,** *at.* İyi düşünmeden yaptığımız öyle işler vardır ki sonra pişman olarak eski duruma dönmek isteriz. Ama artık o duruma dönme olanağı kalmamıştır.

atış, i. — ~ **ı kademelendirmek,** *ask.* Bk. **Kademelendirmek.** • **eğik** ~, *fiz.* Bk. **Eğik.** • **görmeyerek** ~, *ask.* Bk. **Görmemiş.** • **hava** ~**ı,** *sp.* Bk. **Hava.** • **ikinci** ~, *sp.* Bk. **İkinci.** • **imtihan** ~ **ı,** *ask.* Bk. **İmtihan.** • **karşılıklı** ~, *sp.* Bk. **Karşılıklı.** • **saplanır** ~, *ask.* Bk. **Saplama.** • **sesle kestirmeli** ~, *sil.* Bk. **Ses.**
~ **hazırlığı,** *ask.* Bk. **Hazırlık.**
~ **incelenmesi,** *ask.* Tesir atışına geçmek için gerekli düzeltmeleri tespit maksadıyla, daha önce yapılan hava savunma hazırlık atışlarının incelenmesi. [**İng.** Analysis of fire].
~ **tanzimi,** *ask.* Orta vuruş veya orta paralama noktasını tanzim noktası üzerine oturtmak için, düzeltmelerin ateş yapmak suretiyle tayini ve bunların atış yaparken kullanılması. [**İng.** Adjustment].
~ **tanzim planı,** *ask.* Atış tanzimi veya düzeltmesi için gerekli bilgilere ait kayıtlar, atışın tanziminde kullanılan çizelge. [**İng.** Adjustment chart].

atkı, i. — **düz kaldırım** ~ **sı,** *mim.* Bk. **Düz**[1]. • **çift** ~, *dok.* Bk. **Çift.** • **iğne** ~ **sı,** Bk. **İğne.**

atlama, i. — **8.** *komp.* Bir programda, adresin veya bir sonraki sırada işleme girecek komut adının açık belirtimiyle bir kesme komutunun uygulanması sonucunda ortaya çıkan sıra bozukluğu. [**İng.** Branch; **Fr.** Saut]. • **koşullu** ~, *komp.*

Ancak önceden kararlaştırılan fiziksel veya matematiksel bir koşulun yerine getirilmesi halinde yapılan atlama. [**ing.** Conditional branch; conditional control transfer; **Fr.** Saut conditionnel]. • **koşulsuz ~**, *komp.* Koşullar ne olursa olsun uygulanan atlama. [**ing.** Unconditional branch; **Fr.** Saut inconditionnel]. • **derine ~**, *cimn.* Bk. **Derin.** • **dizüstü ~**, *cimn.* Bk. **Dizüstü.** • **döngü ~**, *sp.* Bk. **Döngü.** • **hırsız ~ sı**, *cimn.* Bk **Hırsız.** • **hızla ~**, *cimn.* Bk. **Hız.** • **kapalı ~**, *cimn.* Bk. **Kapalı.**

~ **alanı**, *sp. (atletizm)* Atlamaların yapıldığı yüzeyi eğimsiz alan ile çevresi

~ **çatkısı**, *sp. (atletizm)* Yüksek atlamalarda kullanılan ayak, çıta ve çıta dayanağından kurulu atlama aracı.

~ **çizgisi**, *sp. (atletizm)* Atlamalarda, atletlerin daha ilêriye basamayacaklarını belirten sıçrama tahtasının kum havuzu yönündeki kıyısı.

~ **kulesi**, *sp.* Bk **Kule.**

atlamak, f. — **atladı geçti Genç Osman**, *dey.* Tehlikenin bittiğini ve işin yapılmış olduğunu anlatır.

atlas. çiçeği, b.i *bot.* Bk **Kaktüs.**

atlet, i. —

~ **beden**, *psik.* Geniş omuzlu, ince belli, kasları gelişken bir beden yapısı.

atletik, s. —

~ **tip**, *psik. Kretschmer*'in ortaya attığı omuzu geniş, gövdesi iyi gelişmiş, boynu kalın, karınsız ve kasları iri bir beden yapısı.

atlı, i. — ~ **ya saat olmaz**, *at.* Atla yolculuk yapan kimse için bir yolun kaç saatlik olduğu söz konusu değildir. Atlı, isterse beş saatlik yolu bir saatte alır. Bunun gibi, bol olanakları bulunan kimse, uzun bir süre içinde yapılabilecek işi kısa zamanda yapıverir.

atmak, f. — **attığı tırnak bile olmamak**, *dey. (Birinin)* seviyesine hiç bir şekilde ulaşamamak.

atmosfer, i. —

~ **etkenleri**, *jeom.* Bk **Etken.**

~ **gelgiti**, *meteor.* Bk **Gelgit.**

~ **kirlenmesi**, Bk **Kirlenme.**

atom, i. — ~ **un manyetik momenti**, *elek.* Bk **Moment.** • **mezonlu ~**, Bk. **Mezonlu.**

~ **geçişi**, *fiz.* Bk. **Geçiş.**

~ **parçalayıcı**, *nükl.* Bk. **Akseleratör.**

~ **rezonansı**, *fiz.* Bk. **Rezonans.**

av, i. — ~ **a gelmez kuş olmaz, başa gelmez iş olmaz**, *at.* Kuşlar, geniş bir özgürlük dünyasında, insanlardan uzak yaşadıkları halde avlanmaktan kurtulamazlar. İnsanlar da böyledir. Hatıra, hayale gelmeyen çeşit çeşit felâkete uğrarlar. Hiç bir kimse kendisini kazadan, tehlikeden, dertten kurtarmanın yolunu bulamaz • ~ **ı kaldırmak**, *avc.* Bk. **Kaldırmak.** • **denetim ~ ı**, *döş.* Bk. **Denetim.** • **kaçak ~**, *huk.* Bk. **Kaçak.** • **sürek ~ ı**, *avc.* Bk. **Sürek.**

~ **dörtnalı**, *binic.* Bk. **Dörtnal.**

~ **köpeği avdan kalmaz**, *at.* Hazıra konarak iş yapmış olmayı âdet edinmiş olan kişi, her zaman bu yolu izler.

~ **vuranın değil, alanın**, *at.* Bir şeyin sahibi ondan yararlanmıyor da başkası yararlanıyorsa, sahip yararlanan kişi demektir.

avadan, i. —

~ **çantası**, *sp. (bisiklet)* Avadan koymaya yarayan çanta.

avadanlık, i. *mim.* Silmeli profilli

avallık, i. *Arg.* Aptallık, sersemlik, bönlük: *Bulduğumuz paranın yarısını sahibine bırakmakla avallıktan başka bir şey yapmış olmazsınız.*

Eşanl. **Hırtapozluk, hırtlık, hışırlık, hıyarlık.**

avans, i. — **kasa ~ sı**, *muh.* Bk **Kasa.** • **kıymetli madenler karşılığı ~**, *ikt.* Bk. **Kıymetli.**

~ **mahsubu ita emri**, *ikt.* Mutemet tarafından alınan avansın mahsubu için, ita âmirinin muhasibe yazdığı emir.

avantacılık, i. *arg.* Bir şeyi parasız ele geçirmek isteme: *Bırak şu avantacılığı da çalışmaya bak!*

Eşanl. **Anaforculuk, beleşçilik, kaparozculuk, lüpçülük, otlakçılık.**

avantaj, i. — **1.** *Eşanl.* **Yarar, kazanç. 2.** Çıkar: *Bu iş size birçok avantaj sağlar.* **3.** Öncelik: *Avantaj bizde.*

~ **faktörü**, *nükl.* Bir nükleer reaktör içinde belirtilen bir zaman aralığı içinde, iki noktada alınan ışınım dozlarının oranı. [**ing.** Advantage factor].

avantüriye, s. — **2.** Serüvenli: *Avantüriye bir hayat sürüyor.*

avara, s. —

~ **makara**, *mek.* Bk **Makara**[1].

avarya, i. — **hususi ~**, Bk. **Hususi.**

avaz avaz, z. —

~ **bağırmak**, *dey.* Sesinin bütün kuvvetiyle haykırmak.

avcı, i. ve s. — **7.** *(Tarih öncesi)* Avcılık ve toplayıcılıkla geçinen insan. • **hassa ~ ları**, *teşk. tar.* Bk. **Hassa.**

kaçak ~, *huk.* Bk. **Kaçak.** • **mayın ~ sı**, *ask. den.* Dip mayınlarını zararsız hale getirmek için 1965'te tasarlanmış 500 tonluk küçük gemi. [**İng.** Mine chaser; **Fr.** Chasseur de mines].

~ **kediye kurnaz fare**, *dey.* Bir kimsenin kurnazlıkta diğerine üstün olduğunu anlatır söz.

~ **toplayıcı topluluk**, *sosy.* Yaşamlarını avlanma ve bitki toplama ile sürdüren ilkel insan topluluğu.

avcılık, -ğı, i. — **mayın avcılığı**, *ask. den.* Dip mayınlarını bulmak ve tahrip etmek amacıyla bir deniz dibini tarama yöntemi. [**İng.** Chase of mines; **Fr.** Chasse aux mines].

avlu, i. —

~ **süzgeci**, *döş.* Avlu ve bahçelerdeki yerüstü sularını akaca akıtan ağızlık.

avrat, i. — **avradı eri sikler, peyniri deri**, *at.* Her şey, durumunda uygun yöntemlerle korunur.

~ **(kadın) malı, kapı mandalı (karı malı hamam tokmağıdır)**, *at.* Bir erkek karısının malından yararlanmayı düşünmemelidir. Yoksa durum eve girerken, çıkarken, kapı mandalı gibi, başa kakılır

~ **var, arpa unundan aş yapar, avrat var, buğday unundan keş yapar**, *at.* İş bilen kadın, elverişsiz gereçle güzel şeyler meydana getirir. İş bilmeyen kadın ise en iyi gereci kullansa bile bir şey yapamaz.

avurt, i. — **avurdu avurduna geçmek**, *dey.* Çok zayıfladığı yüzünden belli olmak.

ay, i. — ~ **da yılda bir namaz, ona da şeytan komaz**, *dey.* Hayırlı bir iş yapmağa kalkıp da bir bahane bulup vazgeçen bencil kimseyi anlatır. • ~ **ı gördüm Allah Amentü billah**, *dey.* Yeni ay görüldüğü zaman uğur getirmesi için söylenilen bir hayır temennisi. • ~ **ı görmeden bayram etme (Ay gördünse bayram et)**, *at.* Bayram ayının doğduğunu görmeden bayram etmek ihtiyatsızlıktır. Beklenen bütün sevinilecek durumlar için bu ihtiyat gösterilmelidir. İş gerçekleşmeden ona oldu gözüyle bakılıp sevinilmemelidir. • ~ **ın hızlanması**, *astr.* Bk. **Hızlanma.** • **dolu ~**, *astr.* Bk. **Dolu**[2]. • **düzgün ~**, *(sayısı), astr.* Bk. **Düzgün**[1]. • **ekim ~ ı**, *astr.* Bk. **Ekim.** • **kavuşum ~ ı**, *astr.* Bk. **Kavuşum.**

~ **ayakta çoban yatakta, ay yatakta çoban ayakta**, *at.* **a)** Çobanların akşam erkence yatması, sabahleyin erkence kalkması gerektir. **b)** Ay aydınlığında sürüye hırsız gelmez. Onun için çoban uyuyabilir. Ay karanlığında çobanın uyanık olması gerekir. Kamu yönetiminde de böyledir. Genel düzene yardımcı olan araçlar varsa baş yönetici rahat eder, yoksa çok uyanık olması gerekir.

~ **denizi**, *astr.* Bk. **Deniz.**

~ **gördünse bayram et**, *at.* Bk **Ayı görmeden bayram etme.**

~ **ışığında ceviz silkilmez**, *at.* Yeterli olmayan koşullar içinde iş yapılırsa beklenen verimli sonuç alınamaz.

~ **(gün) var yılı besler, yıl var ayı (günü) beslemez**, *at.* Öyle zaman olur ki, bir aylık kazanç, insanı bir yıl geçindirir. Öyle zaman da olur ki bir yıllık kazanç, bir ay geçindirmeye yetmez.

~ **kalem**, Bk. **Kalem.**

~ **ortası**, *ikt.* Ayın onbeşinci günü.

~ **sonu**, *ikt.* Ayın son gününü veya son iki gününü ifade eder.

aya, i. — **el ~ sı**, *anat.* Bk. **El**[2].

ayak, i. — **ayağa değmedik taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz**, *at.* Bk **Ayak almadık taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.** • **ayağı yürüten baştır**, *at.* İşçinin iş yapmasını işveren, halkın iyi bir düzen içinde çalışmasını baştakiler sağlar. • **ayağını sıcak tut, başını serin, gönlünü ferah tut, düşünme derin**, *at.* Hastalıktan korunmak, vücudumuzu yıpratmamak istiyorsak ayağımızı sıcak, başımızı serin tutmalıyız, olur olmaz şeyleri sıkıntı konusu yapmamalı, geniş yürekli olmalıyız. • **ayağına gelen kısmeti tepmek**, *dey.* İyi bir fırsatı bile bile kaçırmak. • **ayağına pabuç olmamak**, *dey. (Biri başkasından)* kıyaslanamayacak kadar aşağı olmak. • **ayağını tek almak**, *dey.* Dikkatli davranmak. • ~ **ları suya değmek (ermek)**, *dey* Artık ihtiyacı kalmamak, sıkıntıdan kurtulmak. • ~ **larını başından ağır getirmek**, *dey.* Asmak. • **dikme ~**, *inş.* Bk. **Dikme.** • **dört ~**, *ark.* Bk. **Dört.** • **heykel ayağı**, Bk **Heykel.** • **karşı gömme ~**, *mim.* Bk **Karşı.**

~ **basmam**, *dey.* Hiç uğramam anlamında.

~ **çekme**, *sp. (güreş)* Alttaki güreşçinin bir bacağını üstündeki güreşçinin bacakları arasından geriye doğru uzatarak ayağını o güreşçinin bir baldırı üzerinden kucaklayıp yan kılıçık atarak açık düşürmesi.

~ **desteği**, *seram.* Bk. **Destek.**

~ **dişiyle durdurma**, *sp. (futbol)* Topun geliş yönüne, hızına ve yüksekliğine göre, *(Sağ veya sol ayağın)* ayak küçük parmağı kökü, topuk ve bilek arasında kalan üçgen biçimindeki yüzeyle, top yere değerken veya havadayken kendi özel tekniğiyle topu durdurma

~ **klenüstü**, *tıp.* Ayağın bacak üzerine doğru süratle bükülmesi sırasında bacak kasları *(ektensor ve fleksor)* nın sürekli kasınmasına bağlı klonüs hali. *(Bu*

olay «Fasciculus pyramidalis» dejenerasansı ile ilgilidir). [İng. Ankle clonus].
~ **kündesi,** *sp.* Bk. **Künde.**
~ **söyleme,** *ed.* Bir ozanın, başka birinin koşuğunu, konu ve biçim bakımlarından yansılaması.

ayakçı, i. — § **4.** *sp. (güreş)* Ayakta güreşirken daha çok oyun yapan.

ayakkabı, i. — **fitilli ~,** Bk. **Fitilli.** • **kar ~ sı,** *keyf* Bk. **Kar.**

ayaklı, s. —
~ **fener,** Bk. **Fener.**
~ **kalbur,** *tekn* Bk. **Kalbur.**
~ **saat,** *saatç.* Bk. **Saat.**

ayaklık, i. —
~ **ekseni,** *sp. (bis.)* Orta göbekte, ayaklık kollarının bağlandığı eksen.
~ **kolu,** *sp. (bis.)* Büyük dişliyi çevirmeye yarayan kol.
~ **kutusu,** *sp. (bis.)* Orta göbekteki ayaklık kolu, yatağı, mil ve öteki parçalarının tümü.
~ **tırtılı,** *sp. (bis.)* Çiftekerlerinde, ayağın kaymaması için, ayaklığın arka bölümüne konulan, testere biçiminde tırtıllara verilen ad.

ayak. topu, b.i. *sp. (futbol)* Bk. **Futbol.**

ayar, i. — **gaz ~ı,** *otom.* Bk. **Gaz².** • **hav ~ ı,** *dok.* Bk. **Hav.** • **hava ~ı,** *tekn.* Bk. **Hava.** • **kazan ~ ı,** *matb.* Bk. **Kazan.** • **ralanti ~ı,** *otom.* Bk. **Ralanti.**
~ **anahtarı,** *sp. (bisiklet)* Teker tellerini ayarlamak için kullanılan bir anahtar türü.
~ **düğmesi,** *tekn.* Ayar butonu.
~ **halkası,** *elek.* Bk. **Halka.**
~ **hızı,** *sibern.* Bk. **Hız.**
~ **ibresi,** *saatç.* Bk. **İbre.**
~ **otomatizmi,** *tekn.* Bk. **Otomatizm.**
~ **reostası,** *elek.* Bk. **Reosta.**
~ **saati,** *saatç.* Bk. **Saat.**
~ **tertibatı,** *tekn.* Bir makine veya makine parçası üzerinde ayar yapılmasını mümkün kılan dişli, düğme, kol, somun bilezik, vida, saplama volan ve benzerleri. [İng. Adjusting device].
~ **vidalı demir işkence,** Bk. **İşkence.**

ayarlama, i. — **kademeli ~,** *sibernetik.* Bir ana ayarlayıcının, ayarlayıcı büyüklüğe etki eden ikincil ayarlayıcının yönergesini belirlediği, ana ayarlayıcı ile ikincil ayarlayıcının ayarlanmış son büyüklüğün ve ayarlanmış bir ara büyüklüğün durumunu sırayla denetledikleri ayarlama yöntemi. [Fr. Régulation en cascade]. • **koruma ~ sı,** *sibernetik.* Yönerge değerinin, istendiği zaman ayarlanabilir olarak kalmak şartıyla, uzun zaman aralıkları boyunca sabit kaldığı ayarlama yöntemi. • **programlı ~,** *sibernetik.* Yönergenin zamanın gerektirdiği bir yasaya göre değiştiği uygunluk ayarlaması. *(Bu yasa, örneğin, senkron bir motor tarafından sabit hızla hareket ettirilen bir kamın geometrik biçimi olabilir).* [Fr. Régulation à programme]. • **üç değer ~ sı,** *sibernetik.* Ayarlı sistemin parametrelerindeki dalgalanmaya, hattâ kullanılan hammeddelerin niteliklerine ve dıştan gelen bozucu etkilere rağmen, ayarlı sistemin niteleyici bir büyüklüğünün veya bir performans indisinin sürekli olarak kendi uç değerlerinden birine çok yakın bir değer almak zorunda olduğu ayarlama şekli. *(Böylece, bazı aksilikler de göz önüne alınarak, üretilen ürünün miktarı veya değeri en yüksek düzeye çıkarılabilir veya harcanan enerji miktarı en alt düzeye düşürülebilir).* [Fr. Régulation extrémale] • **uygunluk ~ sı,** *sibernetik.* Yönerge değerinin zaman içinde değiştiği ayarlama yöntemi. [Fr. Régulation de correspondance].
~ **eşitsizliği,** *tıp.* İki gözün merceğinin ayarlama gücündeki eşitsizliği.

ayarlı, s. —
~ **anahtar,** *tekn.* **a)** Bk. **Kurbağacık³. b)** Ağız genişliği ayarlanabilen anahtar. [İng. Adjustable spanner].
~ **direnç elemanı,** *elek.* Voltaj bölücü olarak kullanılan ve bu maksatla üzerinde hareketli bir sürgü bulunan direnç elemanı. [İng. Adjustable resistor].
~ **gönye,** Bk. **Gönye.**
~ **kısa devre,** *elektr.* Akort veya diğer maksatlarla reaktansı değiştiren varyabl *(değişebilir)* bir kısa devre vazifesi gören hareketli bir paleti içinde bulunduran dalga kılavuzu bölümü. [İng. Adjustable short].
~ **manivela,** *mek.* Bk. **Manivela.**
~ **rayba,** *mek.* Bk. **Rayba.**

ayartma, i. —
~ **kuramı,** *psikan.* Ayartmayı kızla baba arasındaki Oidipus ilişkisine bağlı bir düşlem olarak niteleyen kuram. [Fr. Théorie de la séduction].

ayaz, i. —
~ **oldu, bulut oldu, geçen günler umut oldu,** *dey.* Geçmişi ve geçmişte olanları ima etmek için söylenir.

ay. bilim, b.i. *astr.* Ay'ın incelenmesini konu alan bilim dalı.

ay. bilimci, b.i. *astr.* Ay'ın incelenmesinde uzmanlaşmış bilim adamı: *Aybilimciler, astronotların Ay'dan getirdiği örnekleri çözümlerler.*

aydın. kesim, b.i. *sosy.* Bir toplumda bilim, ekin ve sanat ile yakın ilgisi bulunan bireylerin oluşturduğu toplumsal küme. [İng. ve Fr. Intelligentsia].

aydınlanma, i. — **3.** *sin.* Filmi çekilecek nesne veya duyarkat üzerine, bir veya daha çok kaynaktan ışık gelmesi olayı. [İng. ve Fr. Illumination].

aydınlatma, i. — **emniyet ~ sı,** *elek.* Bk. **Emniyet.** • **geriden ~,** Bk. **Geri.**
~ **gazı,** Bk. **Gaz².**
~ **mermisi,** Bk. **Mermi.**

aydınlık. ölçer, b.i. Bk. **Lüksmetre.**

ayı, i. — ~ **yı (maymunu) fırına (ateşe) atmışlar, yavrusunu ayağının altına almış,** *at.* Duygusuz insanlar, kendilerini kurtarmak için gerekiyorsa, çocuklarını tehlikeye atmaktan çekinmezler.
~ **sevdiği yavrusunu hırpalar,** *at.* Hırpalamak her zaman kötülük yapmak için olmaz, sevgiden ileri gelen hırpalamalar, güvenden ileri gelen çalıştırmalar da vardır.
Eşanl. **Tabak sevdiği deriyi yerden yere çarpar.**

ayıklayıcı, i. Bk. **Diskriminatör.**

ayırdedici, s —
~ **öğrenme,** *psik.* Belirli algısal uyarımları yapabilmeyi veya türlü durum ve uyaranları birbirinden ayırt edebilmeyi öğrenme.

ayırdetme gücü, *huk.* Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, içki içme ve uyuşturucu nesneler alma gibi nedenler dışında bir kimsenin iyiyi kötüyü ayırt ederek ona göre davranması.

ayırıcı, i. ve s. § **12.** *komp.* Bir programlama dilinde, söz dizimi biriminin sınırlayıcısı olan temel simge. [İng. Separator; Fr. Séparateur].
Eşanl. Separator.
~ **ketleme,** *psik. (Pavlov)* Koşullu uyarana karşı koşullu tepki yapamama.
~ **özellik,** *huk.* Bir yapıtı, öbür yapıtlardan ayıran ve ona özgülük veren durum, biçim veya ses.

ayırım, i. — **izotopların ~ ı,** *nükl.* Bir karışımda izotopların bağıl yüzdelerini değiştirmeyi amaçlayan işlem: *İzotopların ayırımını gerçekleştirmek için, fiziksel veya kimyasal özelliklerin farklılığına dayanan çeşitli yöntemlere başvurulur: santrifüjleme kromatografi, bir gaz halinde yayınım, ısıl yayınım, damıtma elektroliz, kimyasal ayırım, elektromagnetik ayırım ve yayınım pompasıyla ayırım.* [İng. Isotope separation; Fr. Séparation des isotopes]. • ~ **cı vergileme,** *ikt.* Bazı üretim kollarını daha fazla koruyan vergi dizgesi.
~ **etkeni,** *nükl.* Ayırımdan önce ve sonra, zenginlik değerlerinin aranan izotopa oranı. *(Bu etken ile gösterilir).* [İng. Separation factor; Fr. Facteur de séparation].
~ **katsayısı,** *nükl.* a'nın ayırım etkeni olduğu £ = a — l niceliği: *Ayırım katsayısı kaskadların özelliklerini betimleyen matematik bağıntılardan çok kullanılır.* [İng. Separation coefficient; Fr. Coefficient de séparation].

ayırımlaşma, i. — **anlambilimsel ~,** *dilb.* Kelimelerin yan anlamlarını değerlendirme yöntemi. *C. Osgood'*un geliştirdiği bu yönteme göre, kelimeler anlam açısından üç boyutta ayrıştırılır: *Değerlendirme (iyi'den kötü'ye), güç (kuvvetli'den zayıf'a) ve etkinlik (hızlı'dan yavaş'a). Bu üç boyutta bir sözcüğün duygu haritasını hazırlamağa yarar.* [İng. Semantic differenciation; Fr. Différenciation sémantique].

ayırma, i. — **10.** *komp.* Bilgileri belirli bir düzene göre sınıflandırma işlemi. Bir bilgisayarın merkez hafızası, ardıl adresler birbirinden ayrı ve değişik bellek öbeklerinde bulunacak şekilde düzenleme tekniği.
~ **gücü,** *eğt.* Bir test maddesinin, kimi özellikleri bakımından kişiler arasında ayırım yapabilme niteliği.
~ **kulesi,** Bk. **Kule.**
~ **musluğu,** *tekn.* Bk. **Musluk.**
~ **prensibi,** *ikt.* Gelirlerin kaynaklarına göre farklı vergilendirilmesi.
~ **rampanı,** *demir.* Bk. **Rampan.**

ayırmaç, i. < *ayırmak* **2.** *komp.* Hafızaya geçirilmiş bir dosyada aramağa ve hafızadaki yerine yerleştirmeğe yarayan alfasayısal simge veya daha genel olarak alfasayısal bilgi. [İng. Indicative; Fr. Indicatif].

ayırtma, i. *eğt.* Sınavlarda, soruların hazırlanmasından, notların verilmesine dek tüm değerlendirme çalışmalarına katılmakla görevli kimse. [İng. Examiner; Fr. Examineur].

ayırtmanlık, -ğı, i. *eğt.* Sınavlarda ders veya sınıf öğretmeni ile birlikte değerlendirme çalışmalarına katılan kişinin görevi.

ayırtsama, i. *ed.* Söze güzellik katmak için iki nesne arasındaki ayrılığı belirtme sanatı.

ayla, i. —
~ **etkisi,** *psik.* Kişinin bir özelliğini değerlendirirken, değerlendiricinin öteki kişilik özelliklerinin veya kişiliğinin tü-

münün olumlu veya olumsuz yönde etkisinde kalması.

aylık, i. —
~ **bağlama,** *ikt.* Bir güvencelinin emekliliğinde kendisine, ölümünde eşi ve çocuklarına hak sahibi kişilere aylık bağlanması.
~ **bütçeler,** *ikt.* Süresi parlamento tarafından sınırlanmış geçici harcama ve gelir toplama yetkisi.
~ **çizelgesi,** *ikt.* Görevli ve hizmetlilerin aylıklarının niceliklerini, vergilerini, kesintilerini göstermek üzere düzenlenen ve ödemeye dayanak olan çizelge.
~ **denge,** *ikt.* Bir ticaret kuruluşunda tutulan hesapların ay sonunda dengede olduğunu saptayan iki yönlü aylık denge. [**İng.** Monthly balance; **Fr.** Balance mensuelle].
~ **güvence bildirgesi,** *ikt.* İşverence düzenlenen ve işverenin, bir ay içinde çalıştırılmış olduğu güvencelilerden yasasına göre kesilen paraları çeşitleri ile gösteren ve ilgililerine yine yasası ile belirtilen süre içinde verilen bildirge.
~ **hesabı,** *ikt.* Ödenen aylıkları izlemek amacıyla düzenlenen hesap.

ayna, i. — **dikiz ~ sı,** *otom.* Bk. **Dikiz.** • **döner ~,** *astr.* Bk. **Döner.** • **elektronik ~,** *elek.* Bk. **Elektronik.** • **fırdöndü ~ sı,** *met.* Bk. **Fırdöndü.** • **girişim ~ sı,** *opt.* Bk **Girişim.** • **gizli ~,** Bk. **Gizli.** • **kazan ~ sı,** *den.* Bk. **Kazan.** • **levent ~ sı,** *dok.* Bk. **Levent.**
~ **benlik,** *sosy.* Bireyin başkalarının kendisine karşı dışa vurmuş tutumlarına dayalı olarak oluşturduğu, kendi kendisine ilişkin yargılarının toplamı.
~ **evresi,** *psikan. Jacques Lacan*'a göre kişinin yapısal oluşumunda görülen ilk kesin evre. Bu evre çocuğun aynada kendi görüntüsünü tanımağa başladığı zaman *(bunu aşırı sevinç hareketleriyle açığa vurur),* yani birinci yaşın ortalarına doğru *(altı ilâ on sekiz ay arası)* yer alır [**İng.** Mirror stage; **Fr.** Stade du miroir .
~ **kıç,** *den.* Bk. **Kıç.**
~ **madeni,** *met.* Bk. **Maden.**
~ **sanrısı,** Bk **Sanrı.**
~ **tırnağı,** *döş.* Aynanın duvara tutturulmasını sağlayan, nikel veya kromla kaplanmış metal parçası.

aynalı, s. —
~ **periskop,** Bk. **Periskop.**
~ **yat kıçı,** *den.* Bk. **Kıç.**

aynasızlanmak, f. *arg.* Uygunsuz, yakışıksız, hoşa gitmeyen durumda bulunmak: *Bir daha böyle aynasızlanma!*

aynen ödeme, *ikt.* Bir borcu mal veya eşya gibi nakitten başka maddî bir değerle ödeme.

aynî, s. —
~ **finans,** *ikt.* Devlet ihtiyaçlarını, paranın aracılığı olmadan aynen sağlayan bir maliye.
~ **kredi,** *ikt.* Menkul veya gayrımenkul rehiniyle sağlanan kredi.

ayniyat, ç.i. —
~ **mevcutları,** *ikt.* Hizmetlerin yürütülmesi için gerekli ve henüz kullanılmaya başlanmamış olan demirbaş niteliğindeki değerler ile kırtasiye basılı kâğıt, pullar, hediyelik reklâm eşyaları, v.b. ile bunların izlendiği hesap.

ay. öte, b.i. *astr.* Bir başka gökcisminden fırlatılan bir nesnenin Ay çevresindeki yörüngesinde Ay yüzeyinden en uzak noktası: *Yer'den fırlatılan «Apollo X» kapsülü, Ay çevresinde bir ayöte ile tanımlanan bir yörüngeye oturacak.*

ay. pencere, b.i. *mim.* Yarım daire biçiminde pencere.

ayraç, i. — ~ **lı yazılış biçimi,** *mant.* Yardımcı işaret olarak ayraç kullanmayı gerektirdiği için ara ek yazılış biçimine verilen ad. [**İng.** Notation with paranthesis]. • ~ **sız yazılış biçimi,** *mant.* Ayraç kullanmayı gereksiz kıldığı için artık veya önek yazılış biçimlerine verilen ortak ad.

ayral, i. *psik.* Belirli bir kümeye göre bir veya daha çok özellik yönünden önemli ölçüde ayrılık gösteren *(kişi).*
~ **basamak,** *mat.* Bütün aralıkların sonlu olduğu t basamak.
~ **çocuk,** *psik.* Gövde, anlık, duygu ve öteki gelişim alanlarında olağan çocuklara göre olumlu veya olumsuz yönlerde önemli ayrılıklar gösteren çocuk. [**İng.** Exceptional child].
~ **eksenli daraltıcı,** *döş.* Boruların eksenlerini değiştirerek çaplarını daraltan bağlantı parçası.

ayran, i. —
~ **ım budur, yarısı sudur,** *dey.* **a)** Elimde ikram edecek başka bir şeyim yok. **b)** Elimden ancak bu kadar iş geliyor. • ~ **ım ekşidir diyen olmaz,** *at.* Bk. **Kimse ayranım ekşi demez.**

ayrı, s — **rastlantılı ~ değişken,** *mat.* Sayılabilir *(sonlu veya sonsuz sayıda)* sayısal değerler almağa elverişli rastlantılı değişken.
~ **topoloji,** *mat.* Açıkların o cümlesinin E'nin bütün parçalarının (E) cümlesi olduğu gibi E cümlesinin topolojisi. *(E cümlesi üzerinde en çok açık bulunduran topoloji budur).*

ayrıcalı, s. —
~ **indirim,** *ikt.* Bir satış kuruluşunun yalnız belli bir kişi yararına uyguladığı ayrıcalı indirim.

ayrıcalık, i. — ~ **lı pay senedi,** *ikt.* Ortaklık ana sözleşmesiyle kimi paylara kâr dağıtımında ve diğer yönlerde daha üstün yararlar sağlayan pay senedi.

ayrık, s. —
~ **bina,** *mim.* Her yanı açık olan bina
~ **düzen,** *mim.* Yapıların birbirine bitiştirilmeksizin yerlestirildikleri yapı düzeni.
~ **kümeler,** *mant.* Birbiriyle kesişimi boş kümeye eşit olan iki küme.
~ **nizam,** *mim.* Bk. **Ayrık düzen.**
~ **sütun,** *mim.* Bk. **Sütun.**
~ **yargı,** *fels.* Öznesine birbirini dışta bırakan türü yüklemlerin verildiği veya birbirini dışta bırakan öznelere ayrı yüklemin verildiği yargı

ayrılabilir, s. —
~ **çokterimli,** *mat.* Bir K cismi üzerinde indirgenemeyen ve K'nın bütün üst-cisimleri üzerinde ancak basit kökler kabul eden çok terimli. [**İng.** Separable polynominal; **Fr.** Polynôme séparable]

ayrılama, i. Bk. **Segregasyon.**

ayrılamaz, s. — **2.** *mat.* Bir cisimde, kökleri basit olmayan katsayılı bir çokterimli için kullanılır: *Ayrılamaz çokterimli.* [**İng.** Inseparable; **Fr.** Inséparable].

ayrımcı, i. *mal.* Gümrük vergilerinde veya bildirmelik dışı önlemlerde, mallar veya ülkeler yönünden eşitlik gözetilmemesi.
~ **giriş kısıntıları,** *mal.* Ülkeler veya yurda sokulacak mallar arasında ayrım doğuracak biçimde uygulanan giriş sınırlaması.
~ **gümrükler,** *mal.* Kimi ülkelerden gelecek malları, öteki ülkelerden gelecek-lere göre daha elverişli veya daha elverişsiz duruma getirme amacıyla konan gümrük vergileri.

ayrımlı, s. —
~ **işlem,** *mal.* Mal giriş ve çıkışlarında, özellikle bildirmelik dışı önlemler yönünden, mallara veya satıcı ülkelere yapılan ayrı işlem.

ayrımsal, s. —
~ **biçimli sınıflama,** *küt.* Sınıflama dizgisinde yer almamış özel bir konunun, türlü öğelerden, yararlanarak sınıflandırılmasını sağlayan bir yöntem.
~ **dizinleme,** *küt.* Kelimelerin, abecesel sıralanması yerine birincil, ikincil, üçüncül, v.b. başlıklar altında ilgilerine göre sıralanmalarını öngören dizinleme.
~ **duyarlık,** Algılanabilen en ufak bağıl ışıklılık ayrımının *(farkının)* tersi.
~ **fiş,** *küt.* Süreli yayınlardaki her yazar veya birden çok yazarı olan kitaplarda her bir yazara ait bölüm için çıkarılan fiş.
~ **kataloglama,** *küt.* Ayrımsal fişin hazırlanmasında yarar sağlayan kataloğlama türü.
~ **kaynakça,** *küt.* İçerdiği kaynakçasal kimlikleri yanında kitabın formaları, forma işaretleri, anahtar kelimeler, su damgaları, v.b. üstüne de bilgi veren kaynakça.
~ **not,** *küt.* Ayrımsal fişte parçanın alındığı bütünle ilgili bilgiyi veren bölüm.
~ **yöntem,** *küt.* Sınıflandırmada, belli bir konuyu parçalara ayırıp, bu parçalarla, belirli kurallar gereğince, yeniden bütüne varma yöntemi.

ayrımsama, i. *ed.* Bir ozanın etkiyi güçlendirmek amacıyla yalnız bir varlığa seslenmesi.

ayrımsız bölge, *psik.* Karşıt iki ruhsal olayın, birbirinden ayırt edilemeyecek duruma dönüştüğü bölge.

ayrıntı, i. —
~ **çizelgesi,** *ikt.* Perakende satış yerlerinde faturada yazılı niceliğin ayrıntılarını gösteren çizelge. [**İng.** Apron; **Fr.** Liste détaillée].
~ **hesapları,** *ikt.* İşletmecilik yönünden ihtiyaç duyulacak ayrıntılı bilgilerin elde edilmesi, konuların özelliği veya üçüncü kişilere olan alacak, borç ilişkilerinin sağlıklı biçimde izlenmesi açısından, yardımcı hesapların yeterli olmadığı işlemler için tutulan kayıtları kapsar.

ayrıntılar, ç.i. — ~ **ıyle anlatma,** *ikt.* Bir işlemi tüm ayrıntılarıyla açıklama.

ayrıntılı, s. —
~ **çizelge,** *ikt.* Bankalarda her tür belgelerin veya senet, para ve türlü değerlerin ayrıntılarını gösteren çizelge.
~ **ödeneklik,** *ikt.* Bütün bir dönemin tüm hesaplarını kapsayan ödeneklik.

ayrışçı, i. *huk.* Çoğunlukla verilen karar ve yargılarda aykırı oy kullanan kişi.

ayrışçılık, i. *huk.* Çoğunlukla verilen karar veya yargıya aykırı oy kullanma.

ayrışık, s. —
~ **çift uyaklı,** *ed.* Uyakları arasına başka kelime veya kelimeler giren boşluk.
~ **dizen,** *ed.* Cümleleri ayrı ayrı ve kısaca olan yazı.

ayrıt, i. — **bir grafın ~ ı,** *mat. (x,y)* veya **(y,x)** gibi iki yaydan en az biri grafta bulunmak şartıyla, grafın *x* ve *y* tepelerinin cümlesi. [**Fr.** Arête d'un graphe].

aytaç, i. *ed.* Bir topluluk karşısında güzel konuşarak bir düşünceyi anlatmada, bir duyguyu aşılamada usta olan kimse.

aytam, i. *ed.* Bir toplulukta, bir düşünceyi, bir eğilimi benimsetmek amacıyla yapılan, uzun hazırlıksız konuşma.

aytamlık, i. *ed.* Bir düşünceyi bir sorunu karşısındakilere dil uzluğu ile açıklama sanatı veya işi.

az, — ~ **a demişler: «Nereye » — «Çoğun yanına» demiş. (-«Azca nereye;» - «Çokçanın yanına»),** *at.* Az, her zaman çoğa uyar veya onun emrine girer. Büyük sermaye, küçük sermayeye iş bırakmaz, azınlık, çoğunluğa boyun eğer. • ~ **a kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz,** *at.* Çoklar, azların birikmesiyle meydana gelir. Küçük şeyleri hor görenler, büyük şey edinmek fırsatını sürekli olarak kaçırıyorlar demektir. • ~ **ı bilmeyen çoğu hiç bilmez,** *at.* Bk. **Biri bilmeyen bini hiç bilmez.**

~ **ateş çok odunu yakar,** *at.* Küçük bir tehlike, elverişli ortam bulunca, büyüye büyüye önüne geçilmez durum alır. Bir avuç suçlu, büyük bir suçsuz yığının başını belâya sokar.

~ **eli aşta gör, çok eli işte gör,** *at.* Bk. **Az el aş kotarır, çok el iş kotarır.**

~ **gelişmiş ülke,** *dey.* *Az gelişmiş ülkelere yardımı esirgememeli.*

~ **görenler,** *eğt.* Bütün düzeltmelere karşın her iki gözündeki görme gücü onda üçten aşağı olan, özel birtakım araç ve yöntemler kullanmadan eğitim-öğretim çalışmalarından yararlanma olanağı bulunmayan kimseler.

~ **görenler dersliği,** *eğt.* Tavan, duvar ve mobilyanın rengi, aydınlatma özellikleri, sıraların yapımı, ders araç ve gereçleri bakımından az gören çocukların gereksemesini karşılayacak biçimde donatılan ve düzenlenen dershane.

~ **kaz, uz kaz, boyunca kaz,** *at.* Birisi için kazdığın kuyuya kendin düşebileceğini göz önünde bulundur. Onun için bu kuyu kendini kurtarabileceğinden daha derin olmasın. Yani sana yapılmasını istemediğin bir kötülüğün daha ağırını başkasına yapma.

= *Eşanl.* **Kazma elin kuyusunu.**

~ **söyle çok dinle,** *at.* Kişi az konuşursa hem çevresindekileri rahatsız etmemiş, hem de daha az yanılmış olur. Çok dinlemekle ise çok şey öğrenir.

~ **verip çok yalvarmak,** *dey.* Çok az kısmını ödediği borcunun geri kalanı için yalvararak mühlet istemek.

~ **ye de bir uşak tut,** *dey.* Sürekli olarak iş buyuran kimselere sitem yollu söylenir.

azalan, s. —

~ **aşınma payı,** *ikt.* Her yıl belirli bir değerin, belirli bir oranla yok edilmesinden sonra kalacak değere daha sonraki yıllarda da aynı kuralla uygulanan ve böylece bir yıl öncesine göre azalan aşınma payı.

~ **fonksiyon,** *mat.* Bk. **Fonksiyon.**

~ **giderler,** *işletm.* Bk. **Gider.**

azca,

~ **nereye? Çokçanın yanına,** *at.* Bk. **Aza demişler: «Nereye?», «Çoğun yanına» demiş.**

azel, i. *sosy.* Siyasal ekonomide az sayıda anamalcının ekonomik yaşama egemen olduğu, henüz tamamlanmamış tekel düzeni.

azıksız, s. —

~ **yola çıkanın iki gözü el torbasında kalır,** *at.* Bir süre sonra gerekecek şeyleri vaktinde hazırlamayan kişi, zamanı gelince, hazırlıklı kişilerin durumuna imrenir ve içinden «bana da verseler» isteği geçer.

azınlık, i. —

~ **kümesi,** *sosy.* Bir toplumda çoğunluğunkinden ayrı etnolojik, ekinsel özelliklerle birbirine bağlı bireylerden oluşan ikincil küme.

azmak, f. — **azan kurda kızan köpek,** *at.* **2.** Azgınca çiftleşme isteğinde bulunan erkeğe, kızgınca çiftleşme isteği gösteren kadın yaraşır.

Azrail, öz. i. — ~ **e elense çekmek.** *arg.* Hastalığı yenmek, tehlikeden kurtulmak: *Herifi yolcu derken, Azrail'e öyle bir elense çekti ki, sorma gitsin!*

~ **gelince oğul, uşak sormaz,** *at.* **a)** Azrail «yetişmemiş çoluk çocuğun var mı?» diye sormaz. Hiç bir mazeret de kabul etmez; **b)** Azrail, büyük, küçük demez, eceli gelenin canını alır.

~ **olmak,** *dey.* Çok korkulu ve zorba olmak.

B

B is for Bee

B is for Bee

baba, — 16. *inş.* **a)** Bir hafriyatta yapılan işi kanıtlamak için tabiî haliyle bırakılan baca biçimi toprak kümesi. **b)** Bir bölmede veya dolma çatmasındaki düşey direk. **c)** Çelik çatılarda makasların bırakma kirişlerini taşıyan dikmelerden her biri. • **~ ları üstünde olmak,** *dey.* Çok öfkeli ve sinirli olmak: *Yanıma yaklaşma ha, babalarım üstünde!.* • **~ mın adı Hıdır, elimden gelen budur,** *dey.* Elimden gelen bu kadar, fazlasını istemeyin anlamında ihtar. • **~ mın (anamın) öleceğini bilseydim, kulağı dolu darıya satardım,** *at.* Bk. **Anamın öleceğini bilseydim.** • **~ nın öldürülmesi,** *psikan.* Freud'un kuramında, nevrozla insanlık tarihi arasında ilinti kurmağa yarayan *«bilimsel mit».* [**İng.** Father's murder; **Fr.** Meurtre du père]. • **~ nın (atanın) sanatı oğula mirastır,** *at.* Çocuk daha küçük yaşta ister istemez babasının sanatı ile ilgilenir. Giderek bu sanatı öğrenir. Büyüyünce kendisi de bu sanatla uğraşır. Böylece bir sanat, babadan oğula miras kalır. • **~ sından mal kalan, merteği içinden bitmiş sanır,** *at.* Malı kendi emeğiyle değil, miras yoluyle elde etmiş olan kişi, onun ne kadar büyük çabalar harcanarak ve ne denli sıkıntılar çekilerek kazanılmış olduğunu bilmez. • **~ sının oğlu mu?** *dey.* Bir kimseyle ilgilenmenin lüzumsuzluğunu anlatmak için kullanılan bir söz grubu. • **gayrı meşru ~,** *dey.* Nikâh aktiyle bağlı olmadığı kadından çocuğu olan erkek. • **iskele ~ sı,** Bk. **İskele.** • **meşru ~,** *dey.* Meşru karısından çocuğu olan erkek. • **palamar ~ sı,** *den.* Bk. **Palamar.** • **rıhtım ~ sı,** *den.* Bir rıhtımın ön köşesinden birkaç metre içe yerleştirilen ve iki yan palamar bağlanmasına yarayan dikme.

~ adı, *psikan. Jacques Lacan*'a göre, babalık görevinin simgesi. [**İng.** Father name; **Fr.** Nom du père].

~ betisi, *psik.* Bireyin gerçek babasının yerine koyduğu veya babasına karşı geliştirdiği davranış ve tepkilerini yöneltiği kişi. [**İng.** Father figure].

~ eder, oğul öder, *at.* Bk. **Baba koruk yer.**

~ (evlât, oğul) ekmeği zindan ekmeği, koca (er) ekmeği meydan ekmeği, *at.* Bir kadın için babasının, veya çocuğunun evinde barınıp onların eline bakmak çok sıkıcı bir durumdur. Onun gönül ferahlığı ile yaşayacağı yer, kocasının evi, serbestçe harcayacağı para, kocasının parasıdır. ☆ *Eşanl.* **Er ekmeği, meydan ekmeği.**

~ hattı, *etn.* Miras ilişkilerinde, akrabalık kuruluşlarında, çiftlerin evlendikten sonra nerede oturacakları konusunda, soyun hesaplanmasında babadan yanalığın ön planda tutulması ve toplumsal yapının buna göre düzenlenmesi. [**İng.** Patrilineal; **Fr.** Patrilinéaire].

~ himmet, oğul hizmet, *at.* Büyüklerini kendilerine el uzatıp yardım etmelerini istemeye hak kazanabilmek için küçüklerin görevlerini iyi yapmaları gerektir.

~ hukuku, *etn.* Soy zincirin, mirasın, babalık görevinin, baba soyuna göre hesaplandığı ve erkeğe büyük ayrıcalıkların tanındığı toplum düzeni. [**İng.** Father right; **Fr.** Droit paternel].

~ imgesi, *psik.* Çocuğun babasına ilişkin olarak geliştirdiği tasarım. [**İng.** Image father].

~ koruk (erik, ekşi elma) yer, oğlunun dişi kamaşır (baba eder, oğul öder), *at.* Babanın yaptığı kötü işin sıkıntısını çocuk çeker.

~ malı tez tükenir, evlât gerek kazana, *at.* Baba malına güvenip kazanç yolunu tutmamak çok yanlıştır. Baba malının değerini pek bilmediği gibi hazır mal da çabuk biter. Kendini bilen, yaşama sorumluluğunu duyan akıllı evlâdın gerçek malı kendisinin kazandığı maldır. ☆ *Eşanl.* **Sade pirinç zerde olmaz, Ata malı mal olmaz.**

~ oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş, *at.* Babalar çocukları için büyük fedakârlıklar yaparlar. Ama çocuklar babaları için küçük bir fedakârlıkta bulunmazlar. Başka koruyucular ve korunanlarda da durum budur. ☆ *Eşanl.* **Bir baba dokuz oğlu besler.**

~ otoritesi, *sosy.* Kendine bağlı olanlara baba gibi bakma. [**İng.** Paternalism; **Fr.** Paternalisme].

~ saplantısı, *psik.* Kişinin ilgi ve duygularını üzerinde toplayarak başka kişilere yaymakta yetersizlik göstermesi. [**İng.** Father fixation].

~ vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk, *at.* Bir babanın kızı için harcadığı para, hazırladığı çeyiz, göstermelik olmaktan ileri geçemez. Kızın ömrü boyu süren büyük giderlerini kocası üzerine almıştır. Çeyiz olarak gelen şeyleri eskidikçe, bittikçe yenileyen kocasıdır.

~ yerli, *etn.* Evlendikten sonra çiftin erkeğin ailesinin bulunduğu yerde yerleşmesi. [**İng.** ve **Fr.** Patrilocal].

baba. erki, b.i. *etn.* Otoritenin, akrabalığın, evliliğin baba soy-zincirine göre sıkı bir biçimde düzenlendiği toplumsal yapı [**İng.** Patriarchate; **Fr.** Patriarcat].

babaerkil aile, *psik.* Otoritenin doğrudan doğruya babada veya ailenin erkek başkanında toplandığı aile tipi. [**İng.** Paternal family].

baba. karmaşası, b.i. *psig.* Erkek veya bir kız çocuğunun babasına karşı aşırı bir duygu bağı geliştirmesi. [**İng.** Father complex].

baba. sanlılık, -ğı, b.i. *sosy.* Doğan çocuğa babasının veya baba soyundan başka yakınlarının adının verildiği evlilik düzeni. [**İng., Fr.** Patronymie].

babbitt, i. *(bulucusu İsaac Babbitt'in adından). met.* Daha çok yatak yapımında kullanılan yumuşak alaşım. [**İng.** ve **Fr.** Babbitt].

babukluk, -ğu, i. *arg.* Kulamparalık. ☆ *Eşanl.* **Keskinlik, şapçılık.**

baca, i. **— dik ~,** *mad. oç.* Bk. **Dik.** • **hava ~ sı,** *bayınd.* Bk. **Hava.** • **ışık ~ sı,** *mim.* Bk. **Işık.** • **kırma ~,** *den.* Bk. **Kırma.**

~ çekişi, *döş.* Baca içinde oluşan eksi basınç nedeniyle gazların yükselmesi olayı. [**İng.** Draft].

~ eğri de olsa duman doğru çıkar, *at.* Yaradılıştan iyi ve doğru olan kişi veya nesne ne denli elverişsiz ortam içinde bulunursa bulunsun, niteliğini yitirmez.

~ temizleyicisi kanseri, *tıp.* Strotum kanseri.

bacak, i. **— durma bacağı,** *cimn.* Bk. **Durma.**

~ kas deri sinir, *anat.* Bk. **Sinir.**

~ kası sinir, *anat.* Bk. **Sinir.**

badana, i. **— kaseln ~ sı,** *mim.* Kireç badanaya bir miktar süt katılarak hazırlanıp mat olarak boyanması istenen yüzlere sürülen badana. • **kireç ~ sı,** *inş.* Bk. **Kireç.** • **plastik ~,** *mim.* Plastik boyayı birkaç kat sürerek yapılan badana

badem, i. **—**

~ ekmeği, Bk. **Ekmek.**

~ sütü, *mutf.* Bk. **Süt.**

bagaj, i. **— el ~ ı,** *hava.* Bk. **El[1].**

~ kondüktörü, *demir.* Bk. **Kondüktör.**

bagen, i. *mim.* Serander, baraka.

bağ[1], i. **— demet ~ı,** *trm.* Bk. **Demet.** • **dilaltı ~,** *anat.* Bk. **Dilaltı.** • **dişli ~,** *anat.* Bk. **Dişli.** • **diz ~ ı,** *anat* ve *kıyf.* Bk. **Diz.** • **dizkapağı ~,** *anat.* Bk. **Dizkapağı.** • **dört ~ lı,** *kim.* Bk. **Dört.** • **dülger ~,** *den.* Bk. **Dülger.** • **düz piyan ~,** *den.* Bk. **Düz.** • **eklem ~ ı,** *anat.* ve *zool.* Bk. **Eklem.** • **elektrostatik ~,** *kim.* Bk. **Elektrostatik.** • **etek ~ ı,** Bk. **Etek.** • **fiador ~ ı,** *den.* Bk. **Fiador.** • **flasa ~,** *den.* Bk. **Flasa.** • **fıtık ~ ı,** Bk **Fıtık.** • **fişek ~ ı,** *sil.* Bk. **Fişek.** • **geniş ~,** *anat.* Bk. **Geniş.** • **Gimbernat ~ ı,** *anat.* Bk. **Gimbernat.** • **göbek ~ ı,** *anat., bot.* ve *zool.* Bk. **Göbek.** • **halat ~ ı,** Bk. **Halat.** • **hijyenik kadın ~ ı,** *kadın-doğum.* Kadınların aybaşı döneminde korunmak amacıyla kullandıkları, pamuk veya selülozdan yapılmış emici bant. [**İng.** Sanitary towel; **Fr.** Serviette hygiénique]. • **iskalarya ~,** *den.* Bk. **İskalarya.** • **izbarçolu yoma ~ ı,** *den. Bk.* **İzbarçolu.** • **kanca ~,** *den.* Bk **Kanca.** • **kandillsa ~ ı,** *den.* Bk. **Kandillsa.** • **kavalya ~ ı,** *den.* Bk. **Kavalya.** • **kazan ~ ı,** *den.* Bk. **Kazan.** • **kısaltma ~ ı,** *tekn.* Bk. **Kısaltma.** • **kimyasal ~,** *biy.* Bk. **Kimyasal.** • **kolona ~ ı,** *den.* Bk. **Kolona.** • **krop ~ı,** *den.* Bk. **Krop.** • **Margarita ~ ı,** *den.* Bk. **Margarita.** • **mezevoltalı dülger ~ ı,** *den.* Bk **Mezevolta.** • **mezevoltalı yoma ~ ı,** *den.* Bk. **Mezevolta.** • **mürsele ~ ı,** *den.* Bk. **Mürsele.** • **olta ~ ı,** *den.* Bk. **Olta.** • **oraksı ~,** *anat.* Bk. **Oraksı.** • **piyan ~ ı,** *den,* Bk. **Piyan[2].** • **sarı ~ lar,** *anat.* Bk. **Sarı.** • **suga ~ ı,** *den.* Bk. **Suga.** • **sugalı rigavo ~ ı,** *den.* Bk. **Suga.** • **sugasız rigavo ~ ı,** *den.* Bk. **Suga.**

~ kemer, *mim.* Bk. **Kemer.**

~ kuşak, *mim.* Ahşap yapıda çatmaları veya dikmeleri bağlamak için bunların üzerine vurulan ağaç.

~ sırası, *mim.* Bir tuğla kalınlığındaki duvar örgüsünde, duvarın kalınlığınca devam eden tuğlaların meydana getirdiği bağlayıcı sıra.

bağ², i. — ~ **da izin olsun, üzüm yemeye yüzün olsun,** *at* Bk. **Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun.** • ~ **a bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun (Bağda izin olsun üzüm yemeye yüzün olsun),** *at* Kişi, verim beklediği şeyden istediğini alabilmek için gereken harcamalardan kaçınmamalıdır. Yoksa ne yüzle tam verim bekleyebilir? *Eşanl.* **Bakersen bağ.** • ~ **ı ağlayanın yüzü güler,** *at.* Bağ budanırsa (budanan yerden su damlar) bol güzel üzüm verir. • ~ **ın taşlısı, karının saçlısı,** *at.* Taşlı yerdeki bağ, değerli, uzun saçlı kadın daha gösterişli ve sevimlidir.
~ **evi,** Bk **Ev.**
~ **melanozu,** *fitopatol.* Bk. **Melanoz.**

bağdaşık, s. — **3.** *komp.* Bağdaşma özelliği taşıyan iki bilgisayar, iki çevre birimi, iki organ veya iki program için kullanılır. [İng. ve Fr. Compatible]. **4.** *radyotekn* Bir başka sistemle uzlaşabilen bir elektronik veya elektrik sistemi için kullanılır. [İng. ve Fr. Compatible]
~ **olaylar,** *mat.* Aynı evren içinde ortak rastlantıları olan, dolayısıyla aynı anda gerçekleşebilen olaylar. [İng. Compatible events: Fr. Evénements compatibles].

bağdaşmaz, s. — § **2.** *mat.* Bir evrendeki başka olay veya olaylarla hiç bir ortak rastlantısı olmayan, dolayısıyla bu olaylarda aynı anda gerçekleşemeyen bir olay için kullanılır: *Bağdaşmaz olaylar.* [İng. ve Fr. Incompatible].

bağdaşmazlık, i. —
~ **eklemi,** *mant.* Anabileşenlerin ancak her ikisinin de doğru olması durumunda yanlış olan bir bileşik önermeyi oluşturan ikili eklem. [İng. Incompatibility, exclusion, Scheffer's Stroke: Fr. Incompatibilité, exclusion].

bağdaştırmacılık, -ğı, i. *sosy.* Bk **Senkretizm.**

bağıl, —
~ **dokusu stroması,** *dokb.* Bk. **Stroma.**
~ **durma hal,** *met.* Bk. **Durma.**
~ **duyumsuzluk,** *(sibernetik).* Bk **Duyumsuzluk.**
~ **hata,** *mat., metrol.* ve *istat.* Bk. **Hata.**
~ **kalınlık,** *hava.* Bk. **Kalınlık.**
~ **sapma,** *mat.* Bk **Sapma.**

bağımlı, s. —
~ **imler,** *mant.* En az bir öğesi öbür öğelerin yardımıyla tanımlanabilen işaretler kümesi. [İng. Dependent signs. Fr. Signes dépendants].
~ **ortaklık,** *ikt.* Pay katkısı % 50 yi aşan ana ortaklığa bağlı ikinci kertede ortaklık. [İng. Subsidiary company: Fr. Filiale].
~ **önermeler,** *mant.* Bağımsız olmayan, en az bir öğesi öbür öğelerince içerilen önerme kümesi. [İng. Dependent sentences: Fr. Énoncés dépendants].

bağımlılık, i. — **5.** *tıp.* Bir uyuşturucu maddenin ,sürekli olarak alınması sonunda meydana gelen ve şiddetli bir kullanma ihtiyacına yol açan patolojik durum. [İng. Dependence: Fr. Dépendance].

bağımsız, s. — ~ **lar yarışı,** *sp. (bisiklet)* Bağımsız koşucular arasında düzenlenen yarış. [Fr. Course indépedante].
~ **akçalı birleşim,** *ikt.* İki veya daha çok işletmenin karşılıklı yarar sağlamak amacıyla bağımsız kalmaları, sadece pazarlama bakımından bir yönetim altında toplanmaları. [İng. ve Fr. Concern].
~ **barınak,** *ikt.* Ülkelerarası mal giriş ve çıkışlarında gümrük işlemi yapılmayan yer. [İng. Free port: Fr. Port libre].
~ **genel satak,** *ikt.* Satıcı ve alıcıların mal niceliği ve ederleri konularında erkinlikle işlem yapabildikleri satak. [İng. Free market. Fr. Marché libre].
~ **harcamalar,** *ikt.* Tüketim hacmindeki veya millî gelir düzeyindeki değişikliklerin etkisine girmeyen harcamalar.
~ **imler,** *mant.* Hiç bir öğesi öbür öğelerin yardımıyla tanımlanmayan işaretler kümesi. [İng. Independent signs: Fr. Signes indépendants].
~ **muhasip,** *ikt.* Kendi adına ve hesabına kendi sorumluluğu altında her çeşit hesap yazılımları yapan ve bunlara ilişkin belirli işleri izleyen ve uygulayan kişi. [İng. Independent accountant: Fr. Comptable agréé].
~ **önerme,** *gram.* Başlıbaşına bir cümle olduğu halde bir bağlaçla veya virgül gibi bir işaretle başka bir cümleye bağlanan cümle.
~ **önermeler,** *mant.* Hiç bir öğesi öbür öğelerince içerilmeyen önerme kümesi. [İng. Independent sentences. Fr. Énoncés indépendants].
~ **tarife,** *ikt.* Devletin tek taraflı olarak saptayıp, ülkeye giren mallara menşe farkı gözetmeksizin uygulandığı gümrük tarifesi.
~ **tecim değişimi,** *ikt.* İki ülke arasında gumrük vergisi veya diğer engellerle sınırlandırılmamış erkin ticarî değişim [İng. Free trade: Fr. Libre échange].
~ **uğraşçılar,** *ikt.* Gümrük aracıları, genel olarak borsa aracı ve acentaları, noterler ve noterlik işleri yapmakla görevlendirilenler gibi bu işleri süreli uğraşı haline getirenlere verilen ad. [İng. Artisans, craftsmen, traders: Fr. Commerçants, artisants].
~ **uğraşı olmayan ödemeler,** *ikt.* Bağımsız uğrası gelirlerden indirilmelerine yasalarında yer verilmeyen giderler *(para ve vergi cezaları karşılığı yapılan ödemeler).*
~ **ücret,** *ikt.* Gerek işçiler ve gerekse işverenler arasındaki özgür yarışım sonucunda oluşan ücret. [İng. Competitive wage: Fr. Salaire compétitif].
~ **yarışçı,** *sp. (bisiklet)* Hiç bir kulüp ve kurulla ilişkisi bulunmaksızın, çifteker sporu yapmakla beraber geçim için kendi iş ve gücünden ayrılmayan, bağlı olduğu birliklerden, belirtilen tutarda yardım alabilen yarışçı. [Fr. Coureur indépendant].
~ **yarışçı yetki belgesi,** *sp. (bisiklet)* Bağımsız yarışçılara verilen yetki belgesi. [Fr. Licence d'indépendant].
~ **yatırım,** *ikt.* Saklanılmak üzere bankalara verilen pay ve borç senetleri, değerli taşlar ve madenler. [İng. Free deposit: Fr. Dépôt libre].
~ **yükleme-boşaltma belgesi,** *ikt.* Gümrükle bağımlı malların belirli koylara gönderilmesi ve boşaltılmaları için verilen belge. [İng. Bill of sufferance: Fr. Lettre d exemation des droits de douane].

bağıntı, i. — **geçişli ~,** *mat.* Bk **Geçişli.**
ikili ~, *mat.* Bk. **İkili.**
~ **alanı,** *mant.* Bağıntının öğeleri olan sıralanmış ikililerin birinci ile ikinci üyelerinin kümesi. [İng. Field: Fr. Champ].
~ **araları,** *mant.* Bağıntının öğeleri olan sıralanmış ikililerin ikinci üyelerinin kümesi. [İng. Range, post domain, counterdomaine. Fr. Domaine réciproque].
~ **değişkeni,** *mant.* Değer alanı bağıntılardan oluşan değişken. [İng. Relation variable: Fr. Variable de relations].
~ **operatörü,** *bilgi-işlem.* Bk. **Operatör.**
~ **önalanı,** *mant.* Bağıntının öğeleri olan sıralanmış ikililerin birinci üyelerinin kümesi. [İng. Domain, prae-domain: Fr. Domaine].
~ **yüklemi,** *mant.* Kaplamı bir bağıntı olan yüklem. [İng. Relation predicate. Fr. Prédicat].

bağır, i. — **bağra taş düşmek,** *dey.* Acıya katlanmak, dayanmak. • **bağrına** *(gönlüne, içine)* **ateş düşmek,** *dey.* Derin acı duymak.

bağırsak, i. — **doğru ~,** *anat.* Bk. **Doğru.** • **ön ~,** *zool.* Bk **Ön bağırsak.**
~ **diyalizi,** *tıp.* Bk. **Diyaliz.**
~ **gerginliği,** *tıp.* Bağırsakların gazla gerilmesi. [İng. Aerenterectasia]
~ **iltihabı,** *patol.* Bk. **Enterit.**

bağışıklık, i. —
~ **tedavisi,** *tıp.* Bağışıklık tepkilerinden yararlanmağa dayanan tedavi yöntemi Bu tedavide hem antikor'lar, hem de antijenler, örneğin öldürülmüş veya zayıflatılmış bakteriler veya virüsler kullanılabilir. [İng. Immunotherapy: F. Immunothérapie].
~ **uyarımı,** *tıp.* Bağışıklık sisteminin tepkilerini uyarmağa, daha doğrusu organizmanın savunma tepkilerini uyarmağa dayanan yöntem. *(Bu yöntemde daha çok bakteri preparatları, özellikle de B. C.G. kullanılır. Yöntemin amacı, yeterli bağışıklığı olmayan kişilerde, özellikle lösemi ve kansere yakalandıkları zaman bir bağışıklık tepkisi uyandırmaktadır).* [İng. ve Fr. Immunostimulation].

bağıt, i. — ~ **tan cayma bildirimi,** *ikt.* Belirli bir süresi olmayan sürekli hizmetlere ilişkin bir sözleşmenin bozulmasından önce durumun karşıtına bildirilmesi. [İng. Declaration of resiliation of a contract: Fr. Déclaration de résiliation d'un contrat]. • ~ **tan doğan borçlar,** *ikt.* İki yanın işgüçlerini açıklayarak yaptıkları sözleşme yargılarının uygulanması sırasında gerçekleşen borçlar. [İng. Contractual obligations: Fr. Engagements contractuels].
~ **bağımsızlığı,** *ikt.* Yasalara aykırı olmamak üzere, karşılıklı uygulama kurallarını gösteren sözleşmeler yapılabilmesi. [İng. Freedom of contract: Fr. Liberté de contrat].

bağıtçılar, ç.i. *ikt.* Anlaşmayı, sözleşmeyi yapan ve imzalayan kişiler. [İng. Contracting parties: Fr. Parties contractantes]

bağıtlı, —
~ **mektup,** *ikt.* **a)** Yönetimce özel bir uyanıklık ve özen gösterilen PTT işleri; **b)** Gönderilmesi bazı koşullara bağlı imza alınmak suretiyle gönderilene verilen mektuplar. [İng. Registered letter: Fr. Lettre recommandée].

bağıtsız, i. *ikt.* Hiç bir yönü ile bağımlı olmayan. [İng. Without engagement: Fr. Sans engagement].

bağ-kur, b.i. *ikt.* Esnaf ve sanatkârlar ve diğer bağımsız çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu'nun kısa adı. Esnaf, sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanların sosyal güvenlik kuruluşu.
~ **sigortalıları,** *ikt.* Kanunla kurulu bir meslek kuruluşuna kayıtlı olmak zorunda bulunan esnaf, sanatkâr, tüccar, hekim, eczacı, mimar, mühendis gibi bağımsız çalışanlarla kollektif, komandit.

limited şirketi ortakları ve hisseli komandit şirketlerde komandite ortakları

bağlaçsızlık, -ğı, i. *ed.* Cümlenin akışını hızlandırmak için bağlaçları atma sanatı. [**Fr.** Disjonction ou asyndète]

bağlam, i. —
~ ilkesi, *fels.* Her şeyin bir bağlam içinde olması, her şeyin birbiriyle bağlantı içinde bulunması ilkesi

bağlama, i. — **ilmik ~,** *dok.* Bk. **İlmik.** • **rüzgâr ~ sı,** *mim.* Çatılarda rüzgâr yükünü karşılamak üzere dikmeler arasına atılan ağaç çaprazlama
~ ağızlığı, *döş.* Lavabo, bulaşık teknesi, v.b. araçların kirli su dösemesine bağlanmalarında kullanılan pirinç boru parçası. [**ing.** Strainer].
~ barınağı, *ikt.* Geminin genel durak yeri, kütüğünün bulunduğu yer. [**ing.** Port of registry; **Fr.** Port d'attache, port d'enregistrement].
~ çizgisi, *gram.* Satır sonunda bitmeyen sözcüğün uygun bir yerinden sonra konulan küçük çizgi.
~ demiri, *mim.* Kârgir yapılarda ayrılmayı önlemekte kullanılan çeşitli şekillerde demir.
~ empedansı, *elek.* Bk. **Empedans.**
~ kılıcı, *mim.* Bk. **Kılıç.**
~ komütatörü, *elek.* Bk. **Komütatör.**
~ kutusu, *bayınd.* Bk. **Kutu.**
~ taşı, *mim.* Bitişik olarak örtecek bir duvarı bağlamak için önce örülen duvarda bırakılan çıkıntılı taşlardan her biri.

bağlanı, i. *ed.* Cümlelerin, bağlaçlarla birbirine bağlanması.

bağlanmış, s. —
~ anamal, *ikt.* Bir işe yatırılmış, bir çalışma koluna ayrılmış anamal. [**ing.** Invested capital; **Fr.** Capital à investi].
~ kapital, *ikt.* Bir işe yatırılmış, bir faaliyet koluna fiilen ayrılmış anamal.

bağlantı, i. — § **20.** *komp.* Özel bir sistemde, bir programın iki parçası veya iki ayrı alt program arasında ilişki kuran uzlaşmalı komutlar dizisi. [**ing.** ve **Fr.** Liaison]. • **~ lı giderler,** *ikt.* Bir işlem veya bir işlemin bir parçası, bir tümdeğer merkezi, bir değişken veya satış alanıyla aralarında kolayca bağlantı kurulabilen giderler. [**ing.** Direct expenditures; **Fr.** Dépenses directes]. • **~ lı ilk özdek ve gereçler,** *ikt.* **a)** Bir yapım, bir işlem veya bir işlemin bir parçası. **b)** Bir tümdeğer merkezi, bir değişken veya satış alanıyla aralarında kolayca bağlantı kurulabilen ilk madde ve gereçler. [**ing.** Raw materials; **Fr.** Matières premières directes]. • **~ lı işçilik,** *ikt.* Bir yapım, bir işlem veya bir işlemin bir parçası, bir tümdeğer merkezi, bir değişken veya satış alanı ile aralarında kolayca bağlantı kurulabilen işçilikler. [**ing.** Direct working; **Fr.** Travail direct]. • **~ lı suçlar,** *huk.* Her biri tek başına bağımsız suç oldukları halde, aralarında bulunan bağlantı nedeniyle birbirine ilintili olan suçlar. [**ing.** Connected offances; **Fr.** Délits connexes]. • **~ lı tümdeğer,** *ikt.* Bağlantılı giderleri yapımlara yüklemek ve bunları yapımlar satıldığında elde edilen gelirlerle karşılaştırmak amacıyla saptanan tümdeğer. [**ing.** Direct cost; **Fr.** Prix de revient direct]. • **~ sız kaygı,** *psik.* Bireyin yaşamının her yönüyle ilişkili olan süreli kaygı. [**ing.** Free-floating anxiety] • **~ sız konuşma,** *psik.* Bütünlüğü ve anlamı bozan bağlantısız söz parçalarıyla konuşma. [**ing.** Incoherence]. • **dersler arasında ~,** *eğt.* Bk. **Ders.** • **duvar ~ sı,** *ins.* Bk. **Duvar.** • **esnek ~,** *demir.* Bk. **Esnek.** • **espetansiyel ~,** *elek.* Bk. **Eşpotansiyel.** • **programlı ~,** *komp.* Bir programın komutlarını uygulayarak tamamen denetim altında bir bilgisayara giriş ve bilgi aktarma yolu. [**ing.** Programmed liaison; **Fr.** Liaison programmée]. • **sarma ~,** *telekom.* Bk. **Sarma.**
~ boruları, *sp. (bisiklet)* Çifteker gövdesinin kuruluşunda kullanılan, üst alt ve dikey borulara verilen ad. [**Fr.** Tube entretoise]
~ borusu, *mim.* Temiz su dösemesinde kolonla musluk arasında yer alan dağıtma borusu.
~ kablosu, *demir.* Bk. **Kablo.**
~ kontrolörü, *demir.* Bk. **Kontrolör.**
~ manşonu, *demir.* Bk. **Manşon.**
motosikleti, *sp. (bis.)* Yarışta koşucu gruplarıyla yönetici ve yarışçılar arasında ilgiyi sağlayan motosiklet. [**Fr.** Motocyclette de liaison]
~ parçaları, *döş.* Boruların birbirlerine eklenmelerini kolaylaştıran özel parçalar. [**ing.** Fittings].

bağlaşık, s. —
~ düzen, *cd.* Cümleleri birbirine bağlayarak gelişen yazı.
~ tepke, *psik.* Düzenli bir birlik durumuna dönüşebilen, eşzamanlı veya birbirini izleyen iki veya daha çok tepke. [**ing.** Allied reflex].

bağlayıcı, i. — **3.** *dilb.* Dağıtımsal dilbilimde, iki temel cümleden dönüştürülmüş bir tek cümle yapabilen işlemsel öğe. [**ing.** Connector; **Fr.** Connecteur]. • **akustik ~,** *komp.* Taşınır bir uç biriminin bir bilgisayarla bağlantısını normal bir telefon hattıyla kurabilen cihaz; bu bağlantıda, herhangi bir telefon santralının alıcı-verici kombinesi, kodlu sesleri, üzerine yerleştirildiği modemden alır veya aynı modeme verir. • **hidrolik ~ lar,** *mim.* Hem havada hem de suda katılaşma yeteneği olan bağlayıcı maddeler. • **melez ~,** *mim.* Hidrolik maddeler ile Portland çimento klinkerine %30 kadar beyaz kireç ve %6 kadar alçıtaşı katılıp çok ince öğütülerek elde edilen bağlayıcı madde. • **mineral ~,** *mim.* Su değdikten bir süre sonra yavaş yavaş sertleserek taşlaşan mineral asıllı madde.

bağlı, s. —
~ değişken, *mant.* Bir düzgün deyimde en az bir bağlı geçişi olan değişken. [**ing.** Bound variable; **Fr.** Variable liée].
~ değişken değişmesi, *mant.* Bir deyimdeki bağlı değişkenin bütün geçişlerinin yerine bu deyimde hiç geçmeyen yeni bir değişkenin konulması işlemi. [**ing.** Relettering of a bound variable, alphabetic variance; **Fr.** Changement d'une variable liée].
~ değişken geçişi, *mant.* Bir niceleyicinin veya genellikle bir değişken bağlayıcısının etkisinde olan bir değişken geçişi. [**ing.** Bound occurence of a variable; **Fr.** Mention liée d'une variable]
~ kâr, *ikt.* Organik yapı nedeniyle firma kârlarının birbirine bağlı olması.
~ kıvrım, *tekt.* Büyük ölçekli kıvrımın bir bölümünü oluşturan küçük ölçekli kıvrım ailesinden biri.
~ mal, *mal.* Uluslararası antlaşmalarda başka bir ülkeye verilen ödün sonucu, gümrük vergisine bağlanmış olan mal. [**ing.** Bound item; **Fr.** Article consolidé].
~ mallar, *ikt.* Satışları üretimleri veya tüketimleri birbirine bağlı mallar.
~ ortaklık, *ikt.* Bir kurulusa malî bakımdan bağlı olan kuruluş.

bağlılaşık, i. *fels.* Biri ötekine bağlı olarak var olan, biri olmadan öteki düşünülemeyen iki şeyin, bu ilişki yönünden durumu. [**ing.** Correlative; **Fr.** Corrélatif]

bağlılaşım i. *fels.* İki bağlılaşık kavram arasındaki ilişki. [**ing.** Correlation; **Fr.** Corrélation].

bağlılaşma, i. —
~ katsayısı, b.i. *egt.* **a)** İki gözlem dizisi arasındaki ilişki gücünü gösteren ölçü; **b)** İki değişken arasındaki bağıntı ölçüsü

bağlılık, i. —
~ güvencesi, *ikt.* Çalışanların hileli işlemlerinden doğacak akçalı dokunçalara karşı yapılan güvence. [**ing.** Fidelity insurance; **Fr.** Assurance de fidelité, garantie de fidelité].
~ inancası, *ikt.* Çalışanların hileli işlerine karşı üçüncü bir kişinin verdiği inanca. [**ing.** Fidelity bond; **Fr.** Garantie de fidélité].

bağsız, s
~ değişken, *mant.* Bir düzgün deyim içinde en az bir bağsız geçişi olan değişken. [**ing.** Free variable; **Fr.** Variable libre].
değişken geçişi, *mant.* Bağlı olmayan değişken geçişi. [**ing.** Free occurence of a variable; **Fr.** Mention libre d'une variable]

bağ, taşı, b.i. *mim.* Bk. **Bağ**[1].

bahçe, i. — **arka ~ derinliği,** *mim.* Binanın arka yüzünde kendi parselinin arka sınırına kadar olan en yakın dik uzaklık. • **ön ~ derinliği,** *mim.* Binanın ön yüzünden kendi parselinin ön sınırına kadar olan en yakın dik uzaklık.
~ musluğu, *döş.* Bahçe sulamakta kullanılan ağzı hortum takılabilir biçimde yapılmış musluk. [**ing.** Sill cock, lawn sprinkler]

bahsiş, i. —
~ atın dişine bakılmaz, *at.* Bk. **Beleş atın dişine bakılmaz.**

baht, i. — **~ ı kara,** *dey.* Talihsiz.
(akıl) olmayınca başta, ne kuruda bitler ne yaşta, *at.* Kişi talihsiz (akılsız) olursa girişiği hiç bir işten olumlu sonuç alamaz.

bahtsız, i. — **~ ın bağına yağmur ya taş yağar ya dolu,** *at.* Talihsizin bütün işleri ters gider. Bağına yağmur yerine ya taş ya dolu yağar.

bakaç, i. **2.** *Eşanl.* **Vizör.**

bakan, i. — **~ lar kurulunun arabuluculuğu,** *ikt.* Toplu iş uyuşmazlığının herhangi bir aşamasında başbakan veya görevlendireceği bir bakanın karşıtlara bir arada veya ayrı ayrı önerilerde bulunarak uyuşmazlığın giderilmesinde çaba göstermesi. [**ing.** Conciliation of government; *Fr.* Conciliation de gouvernement]

bakanlık, i. —
~ denetmeni, *cgt.* Milli eğitim bakanlığına bağlı orta dereceli okullar ile yüksek okullarda görevli öğretmen ve öğrencilerin çalışmalarını denetleyen gerektiğinde resmî veya özel eğitim ve öğretim kurumlarında bakan adına soruşturma ve inceleme yapan denetmen. [**ing.** General inspector; **Fr.** Inspecteur général].
~ disiplin komisyonu. Müsteşarlarının başkanlığında Teftiş Kurulu Başkanı, ilgili genel müdürler ve Bakanlık Hukuk

Müşavirinden oluşan, öğretmenler ile öğretmen yetiştiren yüksek okul öğrencilerinin disiplin suçlarını inceleyen komisyon. [İng. Commission of Discipline of the Ministry; Fr. Commission Ministérielle de Discipline].

bakım, i. —
~ **giderleri,** *ikt.* **a)** Durağan değerlerin bakımı için işletmece yapılan giderler **b)** Yapımı sağlayan makinelerin zamanla yıpranarak çalışma güçlerinin azalmasını önlemek üzere ödenen bakım ve onarım giderleri. [İng. Maintenance charges; Fr. Frais d'entretien].

bakır, i. — **elektrolitik** ~, *mim.* Elektroliz yoluyle elde edilen bakır.
~ **boru,** *döş.* Bakırdan yapılmış boru. [İng. Copper pipe].

bakış, i. —
~ **çerçevesi,** *sosy.* Bir bireyin veya toplumsal kümenin, içinde bulunduğu toplumsal gerçekliği algılayışını belirleyen kavramlar bütünü.

bakışım, i. — *mat.* Bir vektörel uzayın evrimsel otomorfizması. [İng. Symmetry Fr. Symétrie].

bakışımlı, s. — **n basamaklı** ~ **grup,** *mat* 5n şeklinde yazılan bir n sayma sayıları cümlesinde işlem yapan n! ornatmalarının grupu. [Fr. Groupe symetrique dordre n].

bakışımsız, s. — **2.** *kim.* Optik bakımdan etkin olan bir molekül için kullanılır. *Bakışımsız karbon.* [Fr. Chiral - ale]
Eşanl. **Kiral.**

bakışımsızlık, -ğı, i. — **Karbon bakışımsızlığı,** *kim.* Bir molekülün sağ ve sol el gibi optik bakımdan ters iki çeşit halinde bulunabilmesi özelliği. [Fr. Chiralité].
Eşanl. **Kiralite.**

bakla, i. — ~ **yı ağzından çıkarmak,** *dey* Sırrını söylevivermek.

bakmak, f — **bakan göze bağ (yasak) olmaz,** *at.* Herkesin gözü önündeki şeye bakılması önlenemez. «Kimse ona bakmasın» denilemez. • **bakan yemez, kapan yer,** *at.* Bir şeye sadece bakmakla edinilemez. Onu ele geçirmek için davranmak gerekir. • **bakarsan bağ, bakmazsan dağ (olur),** *at.* Bakılıp onarılan şeyler yararlanılacak duruma gelir. Bakımsız bırakılan şeyler işe yaramaktan kalır. *Eşanl.* **Bağa bak üzüm olsun, yemeğe yüzün olsun.**

bakteriyofaj, i. — **2.** *bakt.* Bazı bakterilerin çözülmesine yol açan, özel tipte çok küçük virüs taneciği. *(Son yıllarda FAJ terimi de kullanılıyor.)* [İng. Bacteriophage; Fr. Bactériophage]

bal, i. — ~ **ı dibinden, yağı yüzünden,** *at* Balın dibi, yağın yüzü daha guzeldır Bunun gibi, değerleri derinleştikçe artan ve değerleri yüzde kalan insanlar vardır. • ~ **ı olan bal yemez mi?,** *at* Bir kimsenin elinde baskasına verilecek veya satılacak bir nesnenin bulunması, ondan değildir. • ~ **ı parmağı uzun (olan) yemez, kısmetlisi yer (yememiş, kısmeti olan yemiş),** *at.* Güzel bir şey, onu isteyen ve elde edecek gibi görünen herkesin eline gecer. • ~ **ın âlâsı (tazesi) oğulun tazesinden,** *at.* **a)** En güzel bal taze oğul balıdır: **b)** Ana baba için en tatlı şey, küçük çocuklarıdır.
~ **ile kaymak yenir, ama her keseye göre değil,** *at.* Güzel yemeyi, güzel giymeyi güzel esya kullanmayı herkes ister ama bunları ancak parası bol olanlar yapabilir.
~ **olan yerde sinek de olur (bulunur),** *at.* Güzel şeyin çevresinde, ondan yararlanmak isteyen asalaklar dolaşır.

balast, i. — ... *Eşanl.* **Kırmataş.**

balcı, i. — ~ **nın var bal tası, oduncunun var baltası,** *at.* Her iş yapılırken özel bir araç kullanılır.

baldız, i. — ~ **la evlenme,** *etn.* Erkeğin karısı sağken veya öldükten sonra karısının kız kardeşiyle evlenmesi. [İng. Sororate; Fr. Sororat].

balık, i. —
~ **ağa girdikten sonra aklı başına gelir,** *at.* İnsan, tedbirsizliği yüzünden bir felâkete uğradıktan ve iş işten geçtikten sonra neden şöyle yapmadım, neden böyle yapmadım diye hayıflanır.
~ **baştan avlanır,** *at.* Bir şeyi ele geçirebilmek için onu yönetenleri ele geçirmek gerekir.
~ **demiş ki: «Etimi yiyen doymasın, avımı yapan gülmesin (onmasın)»,** *at.* Canına kıyılan balığın böyle ilendiğine inanılır. Bu inanış, balık etine kolay kolay doyulmamasından ve balık avcılarının hep geçim darlığı içinde bulunan kimseler olmasından ileri gelmektedir.
~ **kokarsa tuzlanır, ya tuz kokarsa ne yapılır?,** *at.* Bk. **Et kokarsa tuzlanır, ya tuz kokarsa ne yapılır?**

balkon, i. — **iç** ~, *mim.* Binaların içinde yer alan, giriş holüne, salona veya sofaya bakan balkon. • **kapalı** ~, *mim.* Üstü ve yanları örtülü balkon.

balon, i. —
~ **çerçeve,** *mim.* A.B.D.'de ve İskandinav ülkelerinde uygulanan ahşap yapım yöntemi.
~ **lastik,** *sp. (bisiklet)* Gezi çiftekerlerinde kullanılan bir lastik türü. [Fr. Ballon].

balta, i. —
~ **değmedik ağaç olmaz,** *at.* Zarar görmeyen, başına felâket gelmeyen kimse yoktur.

bam, i. —
~ **teline basmak,** *dey.* Çok öfkelendirmek.

bambu —
~ **kamışı belkemiği,** *tıp.* 14-40 yaşları arasında görülen, sebebi bilinmeyen romatoid grupu hastalıklarından biri

bana, z. —
~ **bir akıl öğret,** *dey.* Bana bir çare bul, fikir ver, ne yapmam gerektiğini söyle anlamında.
~ **dokunmayan (beni sokmayan) yılan bin yaşasın,** *at.* **a)** Birçok kimseler, kendilerine kötülüğü dokunmayan zararlı birisinin bu durumuyla yaşayıp gitmesini hoş görürler. **b)** Zararlı olduğu bilinen, ama kimseye kötülüğü dokunmayan kişiye ilişilmemelidir.
~ **göre hava hoş,** *dey.* Benim için herhangi bir sakıncası yok anlamında.

banka, i. — ~ **daki paralar,** *ikt.* Keşide edilmiş çekler ve banka giderleri ile ilgili indirimler yapıldıktan sonra, bankadaki çekilebilir mevduat kalanı.
~ **birliği,** *ikt.* Bankalar arasındaki dayanışmanın sağlanılması, yersiz girişim ve yarışımların önlenilmesi amacıyle kurulan tüzel kişi durumundaki birlik. [İng. Banks union; Fr. Union des banques].
~ **denetícisi,** *ikt.* Bankalarda yapılan işlemleri inceleyen ve denetleyen kişi. [İng. Bank examiner; Fr. Contróleur de banque].
~ **dışı senet,** *ikt.* Üzerlerinde indirim yeterliği omayan, ancak bankalar dışında bir değişim ve ödeme işlemi gören senet. [İng. Non bankable bill; Fr. Effet non bancable].
~ **dışı faiz,** *ikt.* **a)** Hazine bonolarına uygulanan faiz; **b)** Açık piyasa faizleri, sermaye ve para piyasası faizleri.
~ **dışı indirim,** *ikt.* Senetlerin bankalar dışında ve kişiler arasında yazılı değerleri üzerinden alım ve satımda yapılan indirim. [İng. Private rate of discount; Fr. Escompte hors banque, escompte privé].
~ **garantisi,** *ikt.* Bir bankanın, müşteri lehine diğer bir gerçek veya tüzel kişiye karşı kefalet altına girmesi. [İng. Guarantee of bank; Fr. Garantie de banque].
~ **giderleri,** *ikt.* Yaptıkları işler karşılığı bankalarca alınan ürem ve indirim paraları dışında kalan gider ve ücretler. [İng. Bank charges; Fr. Frais de banque].
~ **hakları,** *ikt.* Bankaların kuruluşlarını, kişilerle olan ilişkilerini, çalışmalarını, işlemleri üzerinde devletçe yapılacak denetimleri bankalar yasa ve tüzükleri gereğince açıklayan kuralların tümü. [İng. Law of banking; Fr. Droit de banque].
~ **harici iskonto,** *ikt.* Senetlerin bankalar dışında ve kişiler arasında yazılı değerlerinden daha aşağı bir değerle alım ve satımı.
~ **hesabı,** *ikt.* Gerçek ve tüzel kişilere ilişkin işletmelerce çeşitli bankalara yapılan borçlu ve alacaklı ödemelerin gidişini izlemek amacıyla açılan hesap.
~ **hisse senedi,** *ikt.* Bankaya ortak olmaya hak kazandıran hisse senedi.
~ **indirimi,** *ikt.* Bankanın, ticarî bir senedi önelinden daha önce ödeyerek verilen paradan gerçek ödeme gününe kadar işleyecek faiz karsılığı yaptığı indirim. [İng. Bank discount; Fr. Escompte en banque].
~ **indirim sınırı,** *ikt.* Ticarî senetler üzerinde yapılan indirimlerde, bankalarca uygulanan faiz oranı [İng. Bank rate. Fr. Taux de banque].
~ **işlemleri,** *ikt.* Bankalar ve bankerlerce yapılan işlemler. [İng. Banking; Fr. Opérations de banques].
~ **kartı,** *ikt.* Ödemelerde kolaylık sağlayan, bir tür malî pasaport.
~ **ödeği,** *ikt.* Bankaca çekilen veya kabul edilen poliçe. [İng. Bank bill: Fr. Traité de banque].
~ **ödeme emri,** *ikt.* Bankanın kendi dalları veya bir başka banka üzerine gerçek ve tüzel kişi adına düzenlediği ödeme emri. [İng. Money order: Fr. Mandat].
~ **karnesi,** *ikt.* **a)** Genel olarak bir bankanın kasalarında bulunan senetler poliçeler ve değerli kâğıtların tümü **b)** Bir bankaya gerçek veya tüzel kişilerce yatırılan paralara ilişkin sonuçları, para alma ve verme işlemlerini izleyebilmek amacıyla kendilerine bankalarca verilen yazılık [İng. Cash in bank, bank balance, bank pass-book; Fr. Avoir en banque, carnet de banque].
~ **sırları,** *ikt.* Yatırım yapma, borçlu olma yönlerinden banka ile bir ilişkisi bulunan gerçek veya tüzel kişinin, hesaplara ve banka hesaplarına ilişkin sırları. [İng. Banking secrets: Fr. Secrets de banque].
~ **kredisi,** *ikt.* **a)** Banka ile tüccar arasında ilişkin zaman zaman doğurduğu

borç para verme işlemleri; **b)** Bir kişinin herhangi bir bankada sağladığı kredi. [**İng.** Bank credit; **Fr.** Crédit de banque, crédit bancaire].

~ **yedekleri,** *ikt.* Bankaların, yatırım yoluyla ellerinde bulundurdukları paralarla bunlar gibi geçerli ticarî senetleri güvenlikle izlemek veya herhangi bir riski, çekinceyi karşılamak üzere kârdan ayırdıkları paralar. [**İng.** Bank reserves; **Fr.** Réserves de banque].

~ **yöntemi,** *ikt.* **a)** Bankaların kuruluş ve işlemlerinin genel durumu, **b)** Her ülkenin özel bankacılık yöntemi. [**İng.** Banking system; **Fr.** Système de banque].

banliyö, i. — ☆ *Eşanl.* **Yörekent.**

banyo, i. — **devamlı ~,** *dok.* Bk. **Devamlı.** • **durdurma ~ su,** *matb.* Bk. **Durdurma.** • **durulama ~ su,** *sin.* Bk. **Durulama.** • **elektrik ~ su,** Bk. **Elektrik.** • **haşıl ~ su,** Bk. **Haşıl.** • **hazır ~,** *fot.* Bk. **Hazır.** • **izhar ~ su,** *fot.* Bk. **İzhar.** • **kum ~ su,** *ted.* Bk. **Kum.**

bar², i. *Erm.*

bara, i. *mim.* Demir çubuk.

baraj, i. — **bir ~ ın dinlenmesi,** *bayınd.* Topometri veya fotogrametri ölçümlerinden ayrı olarak yapılan gözlemlerle bir barajın şekil değişimlerinin ölçülmesi. [**İng.** Auscultation of a dam; **Fr.** Auscultation d'un barrage].

baran², *i.h.d. Erm.*

barış, i. —

~ **ağızlığı,** *süs.* Kuzey Amerika yerlilerinin süslü ucunda lülesi bulunan, uzun ağızlığı. [**İng.** Peace pipe; **Fr.** Chalumet.].

barilali, i. *psik.* Solunum bozukluğundan ileri gelen anlaşılması güç, bozuk bir konuşma düzeni. [**İng.** Barylalia]

baruthane, i. —

~ **kovası,** *fişekç.* Bk. **Kova.**

barutluk, i. —

~ **kamışı,** Bk. **Kamış.**

bas, — figürlü ~, *müz.* Bk. **Figürlü.** • **işaretli ~** *müz,* Bk. **İşaretli.** • **nakaratlı ~,** *müz.* Bk. **Nakaratlı.**

basamak, -ğı, i. — § **8.** *mat.* Belirli bir anda, genellikle sıfır olan bir başlangıç değerinden birdenbire değişik bir son değere geçen zaman fonksiyonu. [**İng.** Echelon; **Fr.** Échelon]. • **döşeme basamağı,** Bk. **Döşeme.** • **döner ~,** *inş.* Bk **Döner.** • **kırık basamağı,** *jeol.* Bk. **Kırık.** • **sahanlık basamağı,** *mim.* Bir merdivende, çıkışta, sahanlıkta birleşen, sahanlık düzeyindeki basamak. • **son ~,** *mim.* Bir merdivenin bitiş basamağı. • **yelpaze ~,** *mim.* Bır ucu ötekinden daha dar olan basamak.

~ **etki,** *sibern.* Bk. **Etki.**

~ **genişliği,** *mim.* Bir basamağın çıkış hattı üzerindeki genişliği

~ **grafik,** *mat.* Bk. **Grafik.**

~ **perspektif,** *san.* Bk. **Perspektif.**

~ **silmesi,** *mim.* Bir basamağın önünde ve bazen de yanında boydan boya giden çıkıntı.

~ **yarılımı,** *tekt.* Oldukça yakın aralı ve paralel duruşlu yarılımlar takımı olup, toplam yerdeğiştirmeleri takımına giren çok sayıdaki basamaklara dağıtılmıştır.

basarmalı, i. —

~ **köprü,** *mim.* Kaldırma köprü

basık, s. —

~ **elipsoid,** *mat.* Bk. **Elipsoid.**

~ **jeneratör grupu,** *elek.* Bk. **Jeneratör.**

~ **kiriş,** *mim.* Yassı kiriş.

basıklık, i. — **elipsin basıklığı,** *mat.* Bk **Elips.**

basılı, s. —

~ **kâğıt,** *ikt.* Düzenleme ve tanımlama çizelgeleri, duyuru v.b. işler için yapılmış basılı kâğıtlar. [**İng.** Printed matter; **Fr.** Imprimé]

basılmış, s. —

~ **eserler,** *huk.* Basım yolu ile çoğaltılmış eserler. [**İng.** Printed works, printed **Fr.** Oeuvres imprimées].

~ **yazılı eserler,** *huk.* Okunmak üzere her türlü araçla *(kalem, basım, fırça, yazı makinası v.b.)* düzenlenen bütün düşünce ürünleri. [**İng.** Printed works, Printed matters; **Fr.** Oeuvres imprimées].

basım, i. — **gizli ~,** *matb.* Bk. **Gizli.**

ıslak ~, *graf. san.* Bk. **Islak.**

~ **hakkı,** *huk.* Bir eserin baskısı konusunda tanınan, yasadan doğan hak. [**İng.** Right of copying, right of reproduction, right of printing; **Fr.** Droit d'impréssion].

~ **yoluyla çoğaltma,** *huk.* Bir eserin basımevlerindeki baskı araçları ile çoğaltılması. [**İng.** Reproduction by impression, reproduction by printing; **Fr.** Reproduction par la voie d'impression].

basımcı, i. — ~ **nın işareti,** *huk.* Basılan şeyler üzerine basımcının kimliğini göstermek üzere konulan simgeler. [**İng.** Sign of editor, sign of printer; **Fr.** Signe d'éditeur, signe d'imprimeur]. • ~ **lar derneği,** *huk.* Basımcılar arasında kurulan ve amaçları çok değişik olan dernek. [**İng.** Printers Uunion; **Fr.** Union d'imprimeurs].

basımevi, b.i. — **basımevleri yasası,** *huk.* Basım işlerinin kamu yararına düzenli yürümesini sağlamak amacıyle, basımevlerinin basım işlerini düzenleyen yasalar. [**İng.** Printing House Law; Printing Office Law; **Fr.** Loi d'imprimeries]

basın, i. —

~ **özgürlüğü,** *huk.* Basının herkese açık olması ve herkesin basın işleriyle uğraşabilmesi özgürlüğü. [**İng.** Fredom of the press, liberty of the press; **Fr.** Liberté de presse].

~ **savcısı,** Bk. **Savcı.**

~ **suçları,** *huk.* Basım yolu ile çoğaltılan şeylerle işlenen suçlar. [**İng.** Press offences; **Fr.** Délits de presse].

~ **şeref kartı,** Bk. **Kart.**

~ **yasası,** *huk.* Basın işlerini düzenlemek amacı ile hazırlanan ve uygulanan yasa. [**İng.** Presse-law; **Fr.** Loi de presse].

~ **yasasına aykırılık,** *huk.* Basın yasasında konulan kurallara aykırı davranış. [**İng.** Offence against the press-law; **Fr.** Méconnaissance de législation sur la presse].

basınç, i. — **düşük ~,** *coğr.* Bk. **Düşük¹.** • **emme basıncı,** *hava.* Bk. **Emme.** • **geçişme basıncı,** *fiz.* Bk. **Geçişme.** • **hava basıncı,** *fiz.* Bk. **Hava.** • **kan basıncı,** Bk. **Kan.** • **karşı ~,** *term.* Bk. **Karşı.**

~ **bölgesi,** *mim.* Bir taşıyıcı elemanın, örneğin kirişin basınç etkisi altında kalan bölümü.

~ **çubuğu,** *mim.* Bir strüktürde, basınç gerilim etkisi altındaki çubuk.

~ **düşürücü,** *tekn.* Bk. **Düşürücü.**

~ **düzenleyici,** *inş.* Bk. **Düzenleyici.**

~ **eğrisi,** *mim.* Bk. **Eğri².**

~ **kademesi,** *mek.* Bk. **Kademe.**

~ **sınırlama freni,** *otom.* Bk. **Fren.**

basil, i. — **ACHALME ~ i,** *bakt.* 1891 de akut mafsal romatizmasından ölmüş bir hastanın otopsisinde *Achalma* tarafından keşfedilmiş olan bir basil. [**İng.** Achalmes bacillus]. • **Döderlein ~ i,** *tıp.* Bk. **Döderlein.** • **Ducrey ~ i,** *tıp.* Bk. **Ducrey.** • **iğri ~,** *bakt.* Bk. **İğri.** • **kızıl ~ i,** *vet.* Bk. **Kızıl².** • **Löffler** veya **Klebs-Löffler ~ i,** Difteri mikrobunun başka adı. *(Mikrobu bulan Klebs ise de, ilk defa doğru dürüst tanımlayan Löffler'dir. Löffler basili, çok şekilli, hareketsiz ve sporsuz küçük bir çomak bakteridir. Bazik boyalarla boyanır ve gram alır. Havayla yaşar olduğundan, 20°C ile 42°C arasında albüminli ortamlarda üretilebilir. Kurutulunca hastalık yapma gücü azalır, fakat kolodyumdan bir torba içinde üretilirse artar. Mikrop birinden ötekine geçerek ard arda birkaç organizmaya dolaşırsa, hastalık yapma gücü bir an için artabilir).* • **NİCOLAİER ~ i,** *mikr.* **Nicolaier** tarafından bulunan tetanoz basili. Uçların birinde davul tokmağı veya lobut gibi bir şişkinlik bulunan havasız yaşar bir basildir. Sadece sinir sistemini etkileyen ve tetanos belirtileri *(ağrılı kasılmalar)* meydana getiren toksinleriyle etki gösterir. • **paratifo ~ i,** *bakt.* Bk. **Paratifo.** • **paratüberküloz ~ leri,** *bakt.* Bk. **Paratüberküloz.** • **PFEİFFER ~ i,** *mikr.* **Pfeiffer**'in 1892'de bulduğu mikroorganizma. *(Pfeiffer bunu grup veya enflüenza mikrobu sanıyordu. Bu mikrop ince yapılı ve hareketsiz, gram negatif bir kokobasildir, ancak hemoglobin veya demir tuzu bulunan ortamlarda çoğalabilir. Gripin bir virüsten ileri geldiği anlaşıldığı için bu basil artık grup mikrobu sayılmamaktadır).* • **piyosiyonik ~,** *bakt.* Bk. **Piyosiyonik.**

basit, s. —

~ **emek,** *ikt.* Herhangi bir özelliği olmayan, ortalama gücün harcanması.

~ **kiriş,** *mim.* Basit eğilme etkisi altında bulunan kiriş.

~ **kooperasyon,** *ikt.* Bir takım insanlar tarafından sınırlı bir takım amaçların elde edimi için yapılan ve bu amacın elde edilmesi ile beraber gevşeyen ve çözülen bir iş birliği olup, iş bölümü ve ihtisaslaşma bulunmaz.

~ **muamele vergisi defteri,** *ikt.* Birinci sınıf tüccarlar dışında olup, muamele vergisine tâbi bulunan mükellefler tarafından giriş ve çıkış sütunlarını ihtiva eder surette tutulan defter.

~ **tablo,** *istat.* Her özellik, her değer veya her sınıf aralığı için, gözlemler arasında bunlara tekabül eden eleman veya çokluk sayısını belirten tablo.

~ **usul defter tutma,** *ikt.* Kural olarak sadece kasa ve şahıs hesaplarının izlendiği defter tutma sistemi.

baskı, i. — **12.** *komp.* **a)** Bir bilgisayarda daha sonraki bir işlemi düşünerek o anda yapılan bir işlem sırasında bilgilerin makine diline dönüştürülmesi. Bir bilgisayarda, işlem sonuçlarının kullanıcının yararlanabileceği biçimde, genellikle de basılı metinler halinde maddeselleştirilmesi. • ~ **ya alma,** *psik (Freud)* Belirli dilek ve anıları bilinçten uzaklaştırıp, onların yeniden ortaya çıkmalarını önleme. [**İng.** Repress; **Fr.** Refoulement]. • **aktarma yoluyla ~,** *tekst.* Bir yüzey üzerine aktarıp, kullanılan boyar maddeleri de süblimleşme yoluyla tespit ederek uygulanan baskı yöntemi. [**İng.** Impression through transfer; **Fr.** Impression par transfer]. • **bağlantı ~ programı,** *komp.* Bir bilgisayarda, modüllerden veya temel alt programlardan yola çıkarak, bu değişik parçalar arasında ge-

reklî bağlantıları kurup uygulanabilir bir program oluşturmaya yarayan özel program. • **elektrostatik ~**, *graf. santl.* Ters işaretli elektrik yükleri verilmiş cisim ve taneciklerin birbirini ve temas veya basınç gerektirmeyen baskı yöntemi: *Elektrostatik baskının ilkesini 1923'te Amerikalı W. C. Huebner keşfetti.* [**İng.** ectrostatic impression; **Fr.** Impression électrostatique]. • **sonuç ~ programı,** *komp.* Bir yandan hafızaya geçirilmiş bilgilerin, öte yandan makine dışından gelen isteklerin tanımından yola çıkarak, basılacak sonuçların mizanpajını otomatik olarak sağlayan program. • **üç boyutlu ~,** *graf. san.* Kabartma izlenimi veren baskı. [**Fr.** Impression tridimensionnelle].

~ **gereksinme örtüsü,** *psik. (Murray)* Bir kişinin dilek ve amaçlarını başkasına benimsetme örüntüsü. [**İng.** Perssneed pattern].

~ **kümesi,** *sosy.* Yöneticileri veya önderleri aracılığıyla hükümeti veya başka toplumsal kümeleri etkileyerek, üyelerinin ortak çıkarlarını gerçekleştirmeyi ve korumayı amaçlayan örgütlü toplumsal küme. [**İng.** Pressure group; **Fr.** Groupe de pression].

~ **yönetimi,** *sosy.* Herhangi bir denetimle sınırlanmış olmayan bir devlet başkanının başına buyruk kişisel yönetimi [**İng.** Despotism; **Fr.** Despotisme].

~ **yüzeyi,** *matb.* Bir baskı makinesinin basabildiği yüzey.

baskın, i. — **7.** *nükl.* Bir iyonlaştırma odasının çeperlerine yüksek enerjili taneciklerin çarpması sonucunda birdenbire ve çok kısa bir süre için bol miktarda iyon çiftinin yayılması. [**İng.** Burst; **Fr.** Explosion]. *Eşanl.* **Yaylım.** • **nötron ~ı,** *nükl.* Bir reaktörde denetimsiz hızlı bir ıraksama sonucunda nötron sayısının birdenbire çoğalması. *Eşanl.* **Burst, nötron yaylımı.**

baskısız, s. —

~ **(çivisiz) tahtayı yel (el) alır, yel (el) almazsa sel (yel) alır, (Baskısız yongayı yel alır, sahipsiz tarlayı sel alır),** *at.* Sıkı bir yönetim altında bulundurulmayan veya korunmayan gençler kolayca kötü yollara sürüklenebilirler.

baskül, i. — **çift dengeli ~,** *komp.* Zorunlu olarak aldığı son durumu hafızaya geçirerek kumanda işaretinin etkisiyle başka duruma geçen baskül. [**İng.** Bistable weighing machine; **Fr.** Bascule bistable]. • **kararsız ~,** *komp.* Dışarıdan hiç bir etki almadan, kendi kendine ve devirli olarak bir durumdan başka bir duruma geçen baskül. [**İng.** Instable weighing machine; **Fr.** Bascule instable]. • **tek dengeli ~,** *komp.* Kendi başına bırakıldığında mutlaka hep aynı duruma dönen baskül. [**İng.** Monostable weighing machine; **Fr.** Bascule monostable].

basma, i. —

~ **ayrıcalığı,** *huk.* Eski yıllarda belirli kişilere veya kurumlara tanınan ayrıcalık. [**İng.** Privilege for printing; **Fr.** Privilège d'impression].

~ **ayrıcalığı bağışlama,** *huk.* Eski yıllarda egemen olan kişi tarafından bazı kişilere veya kurumlara ayrıcalık tanınması ve onlara özel olarak hak verilmesi. [**İng.** Granting of printing privilege; **Fr.** Donation de privilège].

~ **ayrıcalığı bağışlama yetkisi,** *huk.* Eski anlayışa göre siyasal güç sahibi olanın yetkisi. [**İng.** Granting authority of printing privilege; **Fr.** Autorite donation de privilège].

~**izni,** *huk.* Bir eserin basılması için önceden alınan ve alınması gereken izin. *(Uygar ülkelerde izin alma kaldırılmıştır).* [**İng.** Permission for printing; **Fr.** Permission d'impression].

~ **satma tekeli,** *huk.* Önceden izin alınması gereken yıllarda bazı kişi ve kurumlara tanınan ayrıcalık. [**İng.** Monolopy of printing and selling; **Fr.** Monopole d'impression et de vente].

basmak, f. — **20.** *komp.* Bir bilgisayarda yapılmış işlemlerin sonuçlarını, kullanıcıların yararına sunacak şekilde maddesel bir destek üzerine bir biçim halinde aktarmak.

basma. kalıp, b.i. — ~ **davranış,** *psik.* Belirli bir sorun durumu içinde özel koşulların veya varılan sonucun değiştiremediği, hep aynı kalan davranış. [**İng.** Stereotyped behavior or response].

bastırma, i. — **12.** *petr.* Bir arıtma işlemi sırasında *cracking* tepkimesini durdurmak veya bu tepkimenin dışarıya verdiği ısıyı denetim altına almak için bir ürünü birdenbire soğutma.

baş, — ~ **a gelmeyince bilinmez,** *at.* Başkasının uğradığı bir felâketin ne kadar acı olduğunu, başımıza böyle bir felâket gelmeyince, gereği gibi anlayamayız. • ~ **a vurmak,** *dey.* Baş ağrısı vermek. • ~ **ı dik gezmek,** *dey.* Utanılacak herhangi bir şeyi olmamak. • ~ **ın başı, başın da başı vardır,** *at.* Toplum içinde hiç kimse başına buyruk değildir. Başta bulunan her kişinin üstünde daha büyük bir baş, onun da üstünde kendisinden büyük bir baş vardır. *Eşanl.* **Baş başa bağlı, baş da şeriata.** • ~ **ına belâ açılmak,** *dey.* Zorlu ve üzücü bir işin içine girmiş bulunmak. • ~ **ına feleğin tokmağı inmek,** *dey.* Üzücü bir duruma, felâkete uğramak. • ~ **ına gelen başmakçıdır,** *at.* Başından bir iş geçmiş olan kimse o işte tecrübeli olur. Uğradığı zarara bir daha uğramamak için tedbir alır. • ~ **ında kavak yelleri esmek,** *dey.* Havai olmak, hiç bir şeye aldırı şetmemek. • ~ **ını acemi berbere teslim eden, pamuğunu cebinden eksik etmez (etmesin),** *at.* İş başına tecrübesiz yönetici getirenler, onun yaratacağı sıkıntı ve zararları çekmeye hazır olmalıdırlar. • ~ **ını kaşımak,** *dey. Düşünmek.* • ~ **ını sokacak bir yer aramak,** *dey.* Sığınacak bir yer aramak. • ~ **ının sağlığı, dünya(nın) varlığı,** *at.* Dünyanın en büyük zenginliği, beden sağlığından başka bir şey değildir. • ~ **tan çıkarmak,** *dey.* Karşısındakini aldatmak, istediği yola getirmek. • ~ **tan çıkarmaya kurt masalı okumak,** *dey.* Bir sürü bahaneler uydurarak karşısındakini kandırmak, ayartmak, istediği yola getirmeye çalışmak. • ~ **tan savma,** *dey.* Üstünkörü. • ~ **tan soğuk sular dökülmek,** *dey.* Büyük bir bozguna uğramak. bu yüzden üzülmek.

~ **ağır gerek, kulak sağır,** *at.* Kişi ağırbaşlı olmalı ve dedikoduları dinlememeli, veya işitmemiş gibi davranmalıdır.

~ **bağlatmak,** *dey.* Evlendirmek.

~ **başa bağlı, baş da şeriata, (yasaya, padişaha),** *at.* Bizim başlarımız, başımızda bulunan yöneticiye, onun başı da dine, kanuna bağlıdır. Biz yöneticinin buyruğu altındayız ama yönetici de toplum için konulmuş olan kanunlar ne buyuruyorsa onu uygular onun dışına çıkamaz. *Eşanl.* **Başın başı, başın da başı vardır.**

~ **bağlama,** *etn.* Başı ve alnı bir bez, örtü, kumaş parçası, yaprak, ot v.b. ile sararak bağlamak. [**İng.** Head binding; **Fr.** Action de Bander la tate].

~ **dille tartılır,** *at.* Kişinin aklı, söylediği sözlerle ölçülür.

~ **hakem,** *sp.* Bk. **Hakem.**

~ **hedefi,** *ask.* Bk. **Hedef.**

~ **hücre,** Bk. **Hücre.**

~ **kablosu,** *mad. oc.* Bk. **Kablo.**

~ **kerestesi,** Bk. **Kereste.**

~ **kes, yaş kesme,** *at.* «Ağaç kesmek insan öldürmekten daha büyük bir suçtur» demeliyiz ki ağaç kesmenin ne kadar kötü ve zararlı bir iş olduğuna dikkati çekebilelim.

~ **kesmek,** *dey.* Selâm vermek, saygı göstermek.

~ **koltuk,** *den.* Bk. **Koltuk.**

~ **mürettip,** Bk. **Mürettip.**

~ **olan boş olmaz,** *at.* **a)** Bir topluma baş olan kimse, taşıdığı değer dolayısıyla bu yere gelmiştir. Boş bir kişi değildir. **b)** İş başında bulunan kişinin boş zamanı olmaz, işi çoktur.

~ **parmağını bükmek,** *dey* Yankesicilik etmek.

~ **sallamak,** *dey.* **a)** Anlar anlamaz kabul etmek. **b)** Dalkavukluk etmek.

~ **sallamakla kavuk eskimez,** *at.* Bir kimsenin suyunca gitmekten, söylediklerine «evet, peki» demekten zarar gelmez.

~ **taban,** *mim.* Bk. **Arşitrav.**

~ **ürün derlemesi,** *petr.* Bk. **Derleme.**

~ **vergisi,** *ikt.* Konusu ve matrahı şahıs olan vergi.

~ **yarılır, börk içinde, kol kırılır kürk (yen) içinde,** *at.* Bir aile içindeki kişilerin kusurları, anlaşmazlıkları, kavgaları sır olarak aile içinde kalmalı, dışarıya duyurulmamalıdır.

~ **yarışçısı,** *sp. (bisiklet)* Takımca yapılan yarışlarda, yarışı en önde sürdüren bisikletçi.

~ **yastığı baş derdini bilmez,** *at.* İnsanın derdi içindedir. En yakını bile onu anlamaz.

başabaş, i. — ~ **ın altında,** *ikt.* Pay ve borç senetleri satış değerlerinin, bilinen değerlerinden düşük olması. [**İng.** Below par; **Fr.** Au dessous du pair]. • ~ **ın üstünde,** *ikt.* Maddelerin bilinen değerleri üstünde işlem görmeleri. [**İng.** Above par; **Fr.** Au dessus du pair].

başarı, i. —

~ **güdüsü,** *sosy.* Herhangi bir amacı gerçekleştirme güdüsü.

~ **yaşı,** *eğt.* Bir başarı testinde gerçek veya yaklaşık olarak ortalamayı gösteren ham puanı elde etmek için gereken yaş. [**İng.** Achievement age; **Fr.** Age de réussite].

başarısızlık, -ğı, i. Başarısız olma hali. [**İng.** Failure; **Fr.** Insuccès].

başatlama, i. *psik.* Belirli bir kişinin, başatlayanın dilek ve amaçlarını başka bir kişi veya kişilere benimsetmesi. [**İng.** Domination].

başatlık, -ğı, i. — § **2.** *bıy.* Bir hayvanın hemcinslerinden üstün olmasına dayanan bireylerarası ilişki; *(üstün olan bu duruma şiddet kullanarak geçer ve üstünlüğünü duruş ve davranışlarıyla belirtir).* [**İng.** ve **Fr.** Dominance].

~ **duygusu,** *psik.* Bir kişinin dilek ve amaçlarını başkalarına benimsetme duygusu.

başay, i. *sp. (güreş)* Bir karşılaşmada, kar-

şılaşmayı kazanacağı önceden kestirilen kişi.

başı. boş, b.s. ~ **lar romanı,** *ed.* Yeniçağın başlarında İspanya'da doğan, dilenci ve başıboşların renkli yaşamlarını anlatan roman.

baş. denetmen, b.i. *eğt.* Meslek alanındaki bilgisi, görgüsü ve olgunluğu ile sivrilmiş, üstün çaba ve başarısı görülmüş Millî Eğitim Bakanlığı müfettişlerine verilen san.

başka, s. — ~ **sı adına,** *ikt.* **a)** Başkası adına işlem yapan temsilci veya aracı; **b)** Başkası için yapılan işlem. [**İng.** Nominee; **Fr.** Nominataire]. • ~ **sı hesabına ödeme istemi,** *ikt.* Kendi adına ve başkası hesabına poliçe düzenleme. • ~ **sı yararına ödeme istemi,** *ikt.* Başkası hesabına poliçe gönderme işi.
~ **bilirkişi,** *huk.* Yargıcın yeterli görmediği bilirkişi raporu üzerine. yeniden seçilen bilirkişi.

başkan, i. — **devlet** ~ **ı,** *huk.* Bk. **Devlet.** • **fahrî** ~, Bk. **Fahrî.** • **genelkurmay** ~ **ı,** *ask.* Bk. **Genelkurmay.** • **liman** ~ **ı,** Bk **Liman.**

başlama, i. — § **5.** *komp.* Kullanılabilir hiç bir bilgi taşımayan bir hafızaya bir programı yükleme olanağı veren süreç.
~ **düdüğü,** *sp. (futbol)* Hakemin, karşılaşmanın başladığını bildirmek üzere düdük çalması.

başlangıç, i. —
~ **basamağı,** *mim.* İlk basamak.
~ **kapitali,** *ikt.* Bir işe başlarken ilk konan kapital, kuruluş kapitali.
~ **kirişi,** *sp. (atletizm)* Cirit gelişme alanının yan çizgilerini atış yönünde sınırlayarak kesen kiriş.
~ **limanı,** *ikt.* Geminin yolculuğa çıkış için ilk ayrıldığı liman.
~ **önermeleri,** *mant.* Çözümleyici çizelgesi kurulan önermeler kümesi.

başlı, s. —
~ **havşa,** *tekn.* Bk. **Havşa.**

baş. olgu, b.i. *ed.* Bir yapıtın temel konusunu oluşturan başlıca olgu.

baş. pehlivan, b.i. — ~ **lık kemeri,** *sp. (güreş)* Her yıl Kırkpınar'da yapılan yağlı güreşlerde başpehlivanlığı kazanana verilen geleneksel kemer.

baş. tanımazlık, -ğı, b.i. *sosy.* Birey üzerindeki her türlü zorlayıcı devlet örgütünü yadsıyan siyasal öğreti.

baş. taş, b.i. *mim.* Duvarın iki ucuna karşılıklı yerleştirilen ve aralarında sicim gerilen taşlara verilen ad.

baş. yargıç, b.i. *sp. (atletizm)* Yarışlarda, ölçmelerin denetimini yapmakla görevli, uygulama anlaşmazlıklarını çözümlemekle yükümlü bulunan, I.A.A.F. yönetmeliğinin uygulanmasından sorumlu hakem.
~ **yardımcısı,** *sp. (atletizm)* Yarışlardaki yanlışları, yönetmelik, kurallarına aykırı olayları başhakeme bildirmekle görevli hakem.

bataklık, i. — **bataklığa saplanıp kalmak,** *dey.* Çıkmaza, içinden çıkılmaz güç duruma düşmek.

batık, s. —
~ **göl,** Genç yarılım hareketinin akaçlamayı engellediği yerde oluşan bir göl.

batış, i. — **gün** ~ **ı,** *coğr.* Bk. **Gün.**
~ **genliği,** *astr.* Bk. **Genlik.**

batifon, i. *Fr. bathyphone. fiz.* Helyum atmosferi içinde bulunan bir konuşmasıyla normal hava ortamında bulunan bir dinleyici arasında, ses işaretlerine anlaşılırlık kazandırarak bağlantı sağlayan cihaz. *(Batifon denizaltındaki çok derin dalışlarda kullanılır).* [**İng.** Bathyhone].

batimetre, i. *Fr. bathymètre. coğr.* Denizlerin derinliklerini ölçme işinde kullanılan aygıt. [**İng.** Bathometer, bathymeter; **Fr.** Bathymètre, bathomètre].
Eşanl. **Batometre, derinlikölçer.**

batkı, i. —
~ **dengelemi,** *ikt.* Borçlarla alacakları ve özvarlıkları göstermek üzere batkınlık kararından sonra düzenlenen dengelem.
~ **işlemi,** *ikt.* Batkılama işlemini geçerli kılan işlem.
~ **kararı,** *ikt.* Batkılanan borçlu hakkında batkı yolu ile kovuşturma yapılması için yargı örgütünce alınan karar.
~ **kurulu,** *ikt.* Batkı görevlisi ile iki alacaklı veya bunların temsilcilerini kapsayan kurul.
~ **sözleşmesi,** *ikt.* Batkınlılar ile alacaklıları arasında yapılan sözleşme. [**İng.** Composition; **Fr.** Concordat].
~ **yönetimi,** *ikt.* Batkı örgütünün denetimi altında bu olaya ilişkin tutum ve durumun artımıyle ilgili işleri yönetme.

batkın, s. —
~ **bakıcısı,** *ikt.* Batkılı bir işlemin yönetimi veya artımı için batkılı ve alacaklılar tarafından görevlendirilen batkılı bakıcısı.

batokrom, s. *Fr. Bathochrome* < *Yun. bathus, derin* + *khroma, renk kim.* Bir boyarmadde molekülüne girdiğinde kromoforların en uzun dalboyuna doğru kaymasına *(kırmızıya doğru kayma)* yol açan bir toplaşma için kullanılır. [**İng.** Bathochrome].

batometre, i. *Fr. bathomètre.* Bk **Batimetre.**

baxandal, i. *(bulucusunun adından). radyotekn.* Banda alınmış sesleri yeniden üretmeğe yarayan yükseltici cihazlarda, pes ve tiz notaların ton ayarını birbirinden ayrı olarak yapan düzenek. [**İng.** ve **Fr.** Baxandall].

bayağılı, s. *ed.* Kötü anlama gelebilecek veya alçaltıcı anlamda kullanılabilecek *(söz).*

bayan, i. —
~ **atlet,** *sp. (atletizm)* Atletizmi uğraş edinip, dallarındaki bayanlararası yarışlarla katılan sporcu.

bayındırlık, i. —
~. **hizmetleri,** *ikt.* Yol, köprü, baraj gibi kamu yararına yapılan inşa, bakım ve onarım işleri.

baykuş, i. — ~ **un kısmeti ayağına gelir,** *at.* Tanrı hiç bir canlıyı aç bırakmaz. Kımıldamadan duran baykuşun rızkını bile önüne koyar. *(İnanışa göre baykuş bütün geceyi uykusuz geçirir, ibadet edermiş. Sabaha karşı önüne gelen bir serçeyi yermiş.)*

bayrak, i. — ~ **larını açmak,** *dey.* Terbiyesizce bağırıp çağırmak, uygunsuz hareketlerde bulunmak. • **gelin bayrağı,** *folk.* Bk **Gelin.** • **karantina bayrağı,** *den.* Bk. **Karantina.** • **kılavuz bayrağı,** *den* Bk **Kılavuz.** • **orta bayrağı,** *teşk. tar.* Bk. **Orta.** • **rüzgâr bayrağı,** *den.* Bk. **Rüzgâr.** • **semafor bayrağı,** *den.* Bk. **Semafor.**
~ **çektirme,** *sp. (güreş)* Uluslararası karşılaşmalarda bir güreşçinin birinci olarak kendi ulusunun bayrağının törenle direğe çekilmesini sağlaması.
~ **direği,** *den.* Bk. **Direk.**
~ **koşusu,** *sp. (atletizm)* Bk. **Bayrak yarışı.**
~ **sopası,** *sp. (atletizm)* Bayrak yarışlarında elden ele aktarılan bayrağı simgeleyen tahta, maden gibi sert maddelerden yapılmış, 49 gr ağırlığında, 28 sm. - 30 sm. boyunda, 12 sm. çapında düzgün boru.
~ **şahadetnamesi,** *ikt.* Gemiye, millî bayrağı çekmek hakkını veren ve milliyetini göstermeye, ispat etmeye yarayan belge.
~ **yarışı,** *sp. (atletizm)* Bayrak sopasını aktarma alanında elden ele geçirme yoluyla, aşamalı olarak her atletçe bir bölümü koşulan takım yarışı.

bayrakçık, i. — **2.** *sp. (bisiklet)* Yarışlarda, zorlu inişleri, dönemeçleri, bitiş yerine yakınlığı, v.b. özellikleri göstermek için kullanılan küçük işaret bayrağı. [**İng.** Pennon, pennant; **Fr.** Fanion].

bayram, i. — ~ **da borç ödeyene ramazan kısa gelir,** *at.* Oruç tutan kimse için ramazan günleri ağır ağır geçer. Vadesi bayramda dolacak bir borcu ödemek zorunda olan kimseye o günler çabuk geçiyor gibi gelir. Çünkü insan, güç işlerin yapılmasını ertelemek ve uzak zamanlara atmak ister.
~ **gazetesi,** Bk. **Gazete.**

bayramlık, i. —
~ **ağzı,** *arg.* Küfür: *Ona bayramlık bir ağız lâzım.*
Eşanl. **Kalay, kantarlı.**

baz, i. —
~ **bazla, kaz kazla, kel tavuk topal horozla,** *at.* Bir kişi, kendine denk ve uygun olan kişiyle arkadaş olur.

bazalt, i. — **toleitli** ~, *oky. bil.* Bileşiminde normal bazaltlardan daha çok silis oranı bulunan ve okyanusların sırtını meydana getiren denizaltı yayılımlarında egemen olan bazalt. [**Fr.** Basalte tholeïtique].

B.C.G. *(Fr. vaccin bilie de Calmette et Guerin / Calmette ve verem aşısının sembolü Guerin aşısı / sözlerinin baş harflerinden).* B.C.G. 1886'dan beri bütün dünyada birçok bilginin vereme karşı aşı bulmak için giriştiği sayısız denemelerin sonucudur. Colmette ile Guerin'in 1906'dan 1923'e kadar süren çalışmaları sayesinde, öd katılan bir mikrop üretme ortamında, sığırdan alınan bir basilin üretme ortamında, sığırdan alınan bir basilinin üretilmesiyle, zararsız ve etkili bir aşının kesin olarak elde edildiği sonucuna varıldı. Bu basil hastalık yapma gücünü tamamen kaybeder ama antikor yapma özelliğini kaybetmez. Milletler Cemiyeti Sağlık komitesinin 1928'de Paris'te yaptığı toplantıda bu durumun doğruluğu oybirliğiyle kabul edildi.

bebek, i. —
~ **bakımevi,** *eğt.* Süt çocuklarının genellikle gündüzleri ve kimi durumlarda geceleri bakılmak üzere bırakıldıkları yer.
~ **ölçeri,** *psik.* Bebeklik dönemindeki davranışsal gelişimi değerlendirmeye yarayan bir ölçer.
~ **ölümü oranı,** *sosy.* Bir yıl içinde görülen bir yaşından küçük çocuk ölümü sayısının o yılki canlı doğan çocuk sayısına oranı.

bebeksilik, -ği, i. *psik.* Gelişmiş bir çocuk veya yetişkinde gelişimin anlık veya beden açısından ilkel bir aşamada kalma-

sı veya düzeye doğru gerilemesi. [İng. Infantilism; Fr. Infantilisme].
Eşanl. **Enfantilizm.**

bedel, i. —
~ **ile ferağ,** *ikt.* Tasarruf hakkının bedel karşılığı başkasına terki.

beden, i. — **dümen ~ i,** *den.* Bk. **Dümen.** • **kale ~ i,** Bk. **Kale.**
~ **boyama,** *etn.* Yas, savaş, bayram ve geçiş ritleri sırasında bedeni boyama adeti.
~ **imgesi,** *psik.* Kişinin dinlenme veya iş durumundaki bedenine ait sürekli hayali. [İng. Body image].
~ **özürlü çocuk,** *eğt.* Düzeltilmesi gereken bir sakatlığı bulunan veya sürekli büyüme ve gelişme yetersizliği içinde olan çocuk.
~ **özürü,** *eğt.* Bedenin bir bölümünün iyi gelişmemesi veya belirgin biçimde olağandışı gelişmesi sonucu oluşan özür.
~ **sakatlama,** *etn.* Majik ve ritüel etkiler veya güzellik amacıyla bedenin çeşitli uzuvlarının doğal biçimini değiştirmek bozmak, sakatlamak.
~ **tipi,** *psik.* Belirgin birtakım beden özeliklerini kendinde toplayan tip.
~ **tipi bilimi,** *psik.* Önemli ruhsal ve fizyolojik niteliklerin beden yapısıyla bir ilişkisi olduğu görüşüne dayanan, buna göre beden yapısını belirli tiplere ayıran kuramlara verilen ad.
~ **yapısı,** *psik.* İnsanın, genellikle boy, ağırlık, kol, bacak uzunlukları ve deri özelliklerini göz önünde bulundurarak, beden yapısı yönünden gösterdiği nitelikler. [İng. Body build].

beğenişiklilik, i. *ed.* Aytacın bilgili, üstün değerli, iyi huylu ve güzel konuşur olması kanısı.

bek², i. — **Argand ~ i,** *kim.* Havanın silindirik fitil içine alınıp alev ile yakıtın arasında daha büyük bir temas yüzeyin sağlandığı bir çeşit bek. [İng. Argand burner].

bekâr, i. — ~ **ın parasını it yer, yakasını bit,** *at.* Bekâr kimse, parasını çarçur eder, dalaverecilere yedirir. Yaşayışı düzensiz, üstü başı kirli, bitlidir.
~ **gözü, kör gözü,** *at.* Bekâr erkek, evlenme istek ve heyecanı içinde olduğundan alacağı kızın kusurlarını göremez.

bekârlık, i. —
~ **maskaralık.** *at.* Bekâr kimse bakımsızdır, kılıksızdır, derbeder bir yaşayış sürer ve herkesin eğlencesi olur.

bekçi, i. — **fener ~ si,** *den.* Bk. **Fener.** • **gece ~ si,** Bk. **Gece.** • **hat ~ si,** *demir.* Bk. **Hat.**

bekleme, i. —
~ **hakkı,** *ikt.* Belirli bir süre içinde belirli bir tutarla bir malı satın alacak kişiye satıcı tarafından verilen bekleme özgürlüğü.
~ **programlaması,** *istat.* Bk. **Programlama.**

beklenim, i. *psik.* İnsanın veya hayvanın, içinde bulunduğu durumda algıladığı belirti ve ipuçlarının ne gibi oluşumlara yol açabileceği konusundaki tutum ve bekleyişi.

beklenmedik, s. —
~ **hata,** *mat., metrol.* ve *istat.* Bk. **Hata.**

beklenti, i. *psik.* Belirli bir olayın baş göstereceğinin sezinlenmesi sonucu ortaya çıkan ve canlıyı belirli bir dizi devimsel etkinliklere hazırlayan coşkusal gerilim. [İng. Expectation; Fr. Attente, esperance].
~ **kuram,** *psik. Tolman*'a göre hayvanların öğrenme süresinde, belli bir nesne veya ipucuna karşı yaptıkları tepkinin uzaktaki bir olay veya nesneye bağlı oluşu kuramı.

bekler. yazılım, b.i. *huk.* Bk. **Postresfant.**

bel, i. — ~ **den atma,** *sp. (güreş)* Belden kavrayıp, karşı güreşçinin ayaklarını yerden kestikten sonra köprüye gelerek onu aşırma. • ~ **e sarılmak,** *sp. (futbol)* Karşı takım oyuncusunun beline sarılıp durdurulması biçimindeki sapkı. • ~ **inden bağlı sokak süpürgesi,** *dey.* Sürtük kadın.
~ **alıştırması,** *sp. (güreş)* Beli güçlendirmek için, ayaklar açıkken, yerde duran gülleyi eğilip alma ve baş üzerine kaldırıp indirme biçiminde yapılan alıştırma.
~ **çaprazı,** *sp. (güreş)* Belden girilerek yapılan çapraz.
~ **dolaması,** Bk. **Dolama.**
~ **kündesi,** *sp.* Bk. **Künde.**
~ **üstü güreş,** *sp. (güreş)* Belden aşağısını tutmamak ve ayaklarla oyun yapmamak gibi kuralları olan güreş türü.
~ **vermiş duvar,** *inş.* Bk. **Duvar.**

beleşçilik, i. *arg.* Bedavacılık, bir şeyi parasız elde etmek isteme: *Bırak bu beleşçiliği de çalışmana bak!*
Eşanl. **Anaforculuk, avantacılık, kaparozculuk, lüpçülük, otlakçılık.**

belge, i. — ~ **ler karşılığı ödünç verme,** *ikt.* Ticari değer ve nitelikteki belgeler karşılığı verilen ödünç paralar. • ~ **ler üzerine yargı,** *huk.* Her iki yanın yazılı savlarına, savunmalarına ve dayandıkları belgelere göre, kendileri dinlenmeksizin verilen vargı ve yargı. • **denetleme ~ si,** *sin.* Bk. **Denetleme.** • **ehliyet ~ si,** *hava.* Bk. **Ehliyet.** • **geçiş ~ si,** *huk.* Bk. **Geçiş.** • **gemi ölçü ~ si,** *huk.* Bk. **Gemi.** • **karantina ~ si,** *den. huk.* Bk. **Karantina.** • **Seyir ~ si,** *den.* Bk. **Seyir.**
~ **kabı,** *ikt.* Çeşitli belgelerin bölümlenerek saklanılacağı kâğıttan yapılmış özel kap. [İng. File; Fr. Dossier].
~ **saklama ve gösterme sorumluluğu,** *ikt.* Vergi yöntemi yasasında belirtilen temel yargılara göre ilgililerinin vergi örgütlerine göstermekle zorunlu bulundukları yasal yazılıklar ve bunlara ilişkin tanıtlayıcı belgelerin belirli süreler bitimine kadar saklanılması sorumluluğu.
~ **sınavı,** *eğt.* Belge alarak okulla ilişkileri kesilen öğrencilerden bir üst sınıfa devam hakkını kazanmak isteyenlerin, bir yıl sonra resmî bir okulda girmek zorunda oldukları sınav.
~ **vermek,** *eğt.* Orta dereceli okullar ile kimi yüksek okulların ara sınıflarında üst üste iki yıl aynı sınıfta kalan bir öğrenciye devam ettiği okul ile ilişiğinin kesildiğinin bir belge ile bildirilmesi.

belge. bilim, b.i. *küt.* **a)** Düşün ürünü olan bütün bilgileri toplama, sınıflama ve kolayca hizmete sunulacak biçimde saklama işlemi. **b)** Bilimsel haberleşmenin en büyük hız ve doğrulukla gerçekleşebilmesi için yapılan işlemlerin tümü.

benlik, i. —
~ **dürtüsü,** *psik.* Öz-saygının korunması için gerekli etkinlikleri sağlayan güdülerin tümü.
~ **düzeyi,** *psik.* Kişinin dilek düzeyine karşı gerçekten erişebildiği düzey.
~ **gelişimi,** *psik.* Çocuğun başkalarından ayrı bir kişi olarak kişisel özellikleri ve erişmek istediği nitelikler üzerinde bilincinin gelişmesi.
~ **gerilemesi,** *psik.* Benlik gelişiminin, ilkel benliğin etkisi altında eski aşamalarına doğru ilerlemesi.
~ **gücü,** *psik. (Freud)* İlkel benliğin içgüdüsü olan sevgeç, yaşam ve ölüm içgüdüleri gibi bireyin varlığını korumaya yarayan bütün içtepiler.
~ **ilintisi,** *psik.* Belirli bir işi veya durumun benlikle olan önemli ilişkisi.
~ **işlevi,** *psik.* Ruhsal çözümcülere göre, ilkel benlik işlevlerinden ayrı olarak benliğin gösterdiği herhangi bir işlev.
~ **karmaşası,** *psik. (Jung)* benlikle ilişkisi bulunan duygusal tepkilerden oluşan anlıksal yapı.
~ **kaygısı,** *psik.* Benliğe zarar verdığı sanılan bir duruma karşı yapılan ve bütün benlik savunmalarının kaynağı olan tepki.
~ **ruhbilimi,** *psikan.* Psikanaliz tedavisinin amacını benliğin gerçeğe uyumunda gören psikanaliz yönsemesi. *(Amerika Birleşik Devletlerinde çok tutulduğu için bazen «amerikan psikanalizi» ile eşanlamda kullanılır.)* [İng. ve Fr. Ego psychology].
~ **savunması,** *psik. (Ruhsal çözümleme)* Benliğin bütünlüğünü korumak için ilkel benlik tepkilerinin eğitilip yüceltilmesi veya simgeleştirilerek değişitrilmesi, ilkel benlikle üstbenlik arasında uyum sağlayıp benliğin korunması.
~ **sinircesi,** *psik.* İnme duyu organlarının çalışmaması ve hafıza yitimi gibi her şeyden önce benlik veya bilincin etkinliklerindeki bozuklukları yansıtan bir nevroz.
~ **ülküsü,** *psik.* Başka bir insanın kişiliğini örnekseyip ona benzemeye çalışma özlemi.

benzantren, i. *Fr. benzanthrène. kim.* Naftasen'in izomeri olan yoğun çekirdekli çevrimsel hidrokarbon. [İng. Benzanthrene].

benzekleme, i. *ed.* Başka bir yapıtı örnek tutarak anlam ve biçim bakımından benzerini yazma.

benzer, s. —
~ **değeri,** *ikt.* Gerçek ederi bilinmeyen veya doğru olarak saptanamayan bir malın değerleme gününde satılmasında benzerine göre alacağı değer.
~ **ederlerle değer yöntemi,** *ikt.* İşletmede yer alan bir varlığın benzerini, o günkü satak koşulları içinde elde etmek için yapılan harcamaların tutarına göre değerlemenin benzeri ederlerle yapılması yöntemi.
~ **işlerde değerleme yöntemi,** *ikt.* Satılan, yapılan ve elde kalan malların alış faturalarındaki tümdeğerlerinin göz önünde tutulması koşulu ile yapılan değerleme.
~ **ücret,** *ikt.* **a)** Bir malın kullanılmasından doğan çıkarın para ölçüleriyle değerlendirilmesi. **b)** Bilirkişilerce benzerlerine bakılarak saptanan ücret.

benzerlik, i. —
~ **yasası,** *psik.* Çağrışımcıların, bilince çıkan bir düşünü veya tasarımın benzerlerini de bilince çağırdığı yolundaki görüşü.

benzeşim, i. — **4.** *mat.* Vektörel bir E uzayının, değişli bir K cismi üzerine uygulanan ve E nin her X vektörü için Q [f(x)] = aQ (x) bağıntısını veren f otomorfizması; burada a, K'nın sıfır olmayan bir skaleri, Q ise E üzerinde bulunan ve sıfır olmayan dörtyüzlü bir sekildir *(a tektir ve f benzeşiminin çarpanıdır).* [İng. ve Fr. Similitude].

odası, *tekn.* İnsan veya çeşitli gereçler üzerindeki etkisini incelemek amacıyla içinde belli bir atmosfer yaratılabilen, özel olarak hazırlanmış kapalı yer.
~ yoluyla çıkarım, *fels.* İki şeyin, belli noktalardaki benzerlik, veya uyuşmalarından, başka noktalarda da benzer veya eşit oldukları sonucunu çıkarma.

benzeşme, i. — **dudak ~ si,** *gram.* Bk. **Dudak.** • **gerilek ~,** *gram.* Bk. **Gerilek.** • **gerileyici ~,** *dilb.* Bk. **Gerileyici.** • **ilerleyici ~,** *gram.* Bk. **İlerleyici.**

benzetici, i. Bk. **Simülatör.**

benzeticilik, i. *ed.* Yerinde ve doğru olmasa bile, düz yazıda yeni ve ilginç düşünceleri bol söz sanatlarıyle anlatma.

benzetim, i. *komp.* Bk. **Simülasyon.**

benzetme, i. — **ayrımcalı ~,** *ed.* Bir anlatımda art arda sıralanan ve eşbiçimdeş olan ikişer öğeli benzetme. • **ayrıntılı ~,** *ed.* Dört öğesi de bulunan benzetme. • **beğenilen ~,** *ed.* İsteği anlatmaya yeten benzetme. • **beğenilmeyen ~,** *ed.* İsteği anlatmaya yetmeyen benzetme. • **çevrik ~,** *ed.* Uyartma amacıyla benzetilen niteliklerini üstün gösterme. • **eşit ~,** *ed.* Benzetilenin birden çok olduğu benzetme. • **kısa ~,** *ed.* Benzetme yönü bulunmayan benzetme. • **özetli ~,** *ed.* İlgeci bulunmayan benzetme. • **pekişik ~,** *ed.* Edatı da, benzetme yönü de bulunmayan benzetme. • **samaşlı ~,** *ed.* Bir cümledeki, dizedeki öğelerle sonraki cümlenin, dizenin öğelerine karşılıklı benzeştirme. • **toplamlı ~,** *ed.* Benzetmeliği birden çok olan benzetme. • **yaygın ~,** *ed.* Kelimeler arasında değil, anlatım bölümleri arasında olan benzetme.
~ ilgeci, *ed.* Kelimeler, kavramlar arasında benzetme ilgisi kuran ilgeç veya ilgeç görevli kelimeler.
~ ölçeri, *psik.* Biçimler ve düşünüşler arasındaki ayrılıkları ve bağıntıları anlama yeteneğini ölçmeye yarayan ölçer.

benzilselüloz, i. *Fr. benzylcellulose. kim.* Selülozun benzilik eteri. [**İng.** Benzylcellulose].

benzin, i. *Fr. benzyne.* **b)** *(Organik kimya)* Çok alkali bir ayıracın etkisiyle bir benzen çekirdeği üzerindeki nükleofi ornatmalarda ortaya çıkan, kararsız, varsayımsal ara madde. [**İng.** Benzine]. • **jelleştirilmiş ~,** Bk **Jelleştirilmiş.** • **piroliz ~ i,** *petr.* Bk. **Piroliz.**
~ elevatörü, *otom.* Bk. **Elevatör.**
~ lâmbası, Bk. **Lâmba.**

beraber, i. — **~ e kalmak, 2.** *sp. (futbol)* Bir oyunu takımların golsüz veya eşit sayıda gol atarak bitirmesi.

berber, i. — **~ in solumazı, tellâğın terlemezi, kahvecinin söylemezi,** *at.* Yüzü yüzünüze pek yakın olarak iş gören berber soluyorsa çenesi, ağız kokusu burnunuza girer. Tellâk terliyorsa sizi keseleserken terleri üzerinize damlar, ayrıca ter kokusundan rahatsız olursunuz. Müşterilerinin iç yüzünü bilen kahveci, birinin sırrını ötekine söylerse sanatını kötüye kullanmış olur.
~ berbere benzer ama, başın Allah'a emanet, *at.* Kendisini uzman gibi gösteren her kişiye güvenmemeli. Uzman diye işe başlar da malınızı, canınızı tehlikeye sokabilir.

bergamot, i. —
~ kâfuru, Bk. **Kâfur.**

bergapten, i. *Fr. bergaptène.* Bk. **Bergamot kâfuru.**

berthollit, i. *(Berthollet'den). kim.* Belli bir homojenlik alanı içinde bileşimi ve özellikleri sürekli ve monoton olarak değişebilen kimyasal bileşik. *(Daltonit'lerin karşıtı olan bu bileşikler Proust'un sabit oranlar kanununa uymaz).* [**İng.** ve **Fr.** Berthollide].

besi, i. — **loça ~ si,** *den.* Bk. **Loça.**

besleme, i. — **~ yi eslemeden alma,** *at.* Sürekli bir hizmet için evine kabul edeceğin kimseyi iyice sorup soruşturmadan alma.
~ gazete, Bk. **Gazete.**
~ mekanizması, *sil.* Bk. **Mekanizma.**
~ pompası, *term.* Bk. **Pompa**[1]

beslenme, i. —
~ eğitimcisi, *eğt.* Beslenme alanında gerekli öğrenimi görmüş olup özellikle okul çağında bulunan kimselerin beslenme sorunlarıyle uğraşan, çocuklara, gençlere ve ilgililere bu konuda yol gösteren uzman. [**İng.** Nutritionist: **Fr.** Spécialiste de nutrition].
~ eğitimi, i. *eğt.* Besin maddelerinin özellikleri, insan vücudunun gelişmesinde yiyeceklerin etkisi ve görevi, yiyecek seçiminde dikkat edilmesi gereken noktalar iyi beslenmenin sağlık yönünden önemi, ucuz ve dengeli beslenmenin yolları gibi konular üzerinde duran eğitim dalı. [**İng.** Nutrition education; **Fr.** Education de nutrition].
~ havzası, *hidr.* Bk. **Havza.**
~ iktisadı, *ikt.* Bk. **İktisat.**
~ yetmezliği, *tıp.* Bk. **Abiyotrofi.**

besleyici, s. ve i. — **6.** *elek.* Bir elektrik üretecinin yüksek salınımlı erkesini az bir yitimle antene ileten düzen. [**İng.** Feeder, feeding apparatus; **Fr.** Appareil d'alimentation]. **7.** *döş.* Bir kazanın su bakımından beslenmesine yarayan aygıt veya düzen. [**İng.** Feeder, feeding apparatus; **Fr.** Appareil d'alimentation].

beş, i. —
~ parmağın hangisini kessen acımaz? *at.* İnsan evlâtlarını birbirinden ayırt edemez. Hangisine zarar gelse aynı üzüntüyü duyar.
~ tavuğa bir horoz yeter, *at.* Beş kadını yönetmek ve korumak için bir erkek yeter.

beşerî, s. —
~ kaynaklar, *ikt.* İnsan gücü.

beşik. kalem, b.i. *mim* Bir çeşit kazı kalemi.

beşik. örtü, b.i. *mim* Bk **Beşik örtü.**

beşinci, s. —
~ ağırlık, *güreş* 68 kiloda yapılan güreşler.

beşlenmiş, s. *ed.* Beşinci dizeleri bağlamalarının temel uyaklarından ayrı bir beşerleme biçimi.

beşli, s. —
~ yarış, *sp. (atletizm)* Bk. **Pentatlon.**

beta, i. —
~ alıcısı, *fizyol.* Adrenerjik sistemin izoprenaline ve adrenaline karşı duyarlı olan alıcıları için kullanılır. [**İng.** Beta receiver; **Fr.** Bêta - récepteur].
~ durduran, *fizyol.* Sempatik sinir sisteminin beta-adrenerjik alıcılarının çalışmasını kendine özgü bir biçimde önleyebilen madde. [**Fr.** Bêta - bloquant].
~ ışınlı ölçek, *dok.* Bk. **Ölçek.**

beter, — ~ in beteri var(dır), *at.* Çok kötü bir duruma düşen kimse, bundan daha kötü bir durumun da bulunduğunu düşünerek teselli bulmalıdır.

beti, i. —
~ arka etkisi, *psik.* Art arda gelen ve birbirine benzeyen yaşantılarda aynı-biçim-fon bağlantısını sürdürme eğilimi. [**İng.** Figure after effect].
~ ve arkası, *psik.* Algılanan bir alanın, karşılıklı olarak birbiri üzerine etki yapan *(beti ve arkası adı ile ayrıldığı)* iki bölüm veya öğesi. [**İng.** Figure-ground].

betim, i. —
~ mantığı, *mant.* Temel mantığa betimleyicileri katmakla elde edilen genleşmiş mantık dizgesi. [**İng.** Logic of description].

betimce, i. *ed.* Öykü ve roman gibi yazı türlerinde insanların dış görünüşlerini ve iç niteliklerini betimleyen yazı bölümü [**İng.** ve **Fr.** Portrait].
Eşanl. **Portre.**

betimleyici uyum, *ed.* Anlatılanları kelimelerin örülüşünden, cümlelerin uzayıp kısalmasından, kimi sözlerin seslerinden yararlanarak-canlandırma özelliği.

betimsel, s. —
~ derecelendirme ölçeği, *eğt.* İçlerinden birinin imlenmesiyle kimi kişisel özelliklerin anlaşılmasına olanak sağlayan birtakım betimsel söz dizilerinden oluşan dereceleme ölçeği. [**İng.** Descriptive rating scale; **Fr.** Echelle de graduation descriptive].

beton, — brüt ~, *mim.* Çıplak beton. • **düzleme ~ u,** *mim.* Döşemelere gerektiğinde eğim vermekte kullanılan dolgu beton. • **eğim ~ u,** *mim.* Banyo mutfak gibi ıslak hacimlerde gerekli eğimi sağlamak üzere dökülen üst yüzü eğimli beton. • **gaz ~ u,** *mim.* Gazbeton. • **katranlı ~,** *mim.* Bağlayıcısı katran olan beton. • **odun ~ u,** *mim.* Testere veya rende talaşının çimento ve su ile karıştırılmasından elde edilen beton. • **tesviye ~ u,** *mim.* Düzleme betonu. • **vakumlu ~,** *mim.* İçindeki fazla suyu kalıplardaki deliklerden özel bir pompa ile emilerek prizi çabuklaştırılan beton. • **yoğun ~,** *mim.* Özgül ağırlığı 1600 kg/m^3'ten daha yüksek olan beton.
~ dolgusu putrel köprü, *bayınd.* Bk. **Köprü.**

beton. arme, b.i. —
~ hasırı, *mim.* Betonarme döşeme veya perdelerde donatıyı meydana getiren beton çeliğinden yapılmış hasır.
~ perde, *mim.* Bir iskeletii yapıda düşey ve yatay yükleri karşılayan duvar.

bey[1], **~ de bulunmayan elde neler var,** *at* Bk. **Elde bulunan beyde bulunmaz.** • **~ ler buyruğu yoksula kan ağlatır,** *at.* Halkı yönetenler, uygulama olanağını düşünmeden emirler verirler. Halkı sıkıntıya sokar, ezerler.
~ ardından çomak çalan çok olur, *at.* Güçlü kişi ile yüz yüze bulundukları zaman ağızlarını açmayan kimseler, o gittikten sonra aleyhinde atar tutarlar.
~ aşı borç, düğün aşı ödünç, *at.* Beyin sofrası çok zengin olur. O sofrada ağırlanan kimsenin, karşılık olarak beye ziyafet vermesi kolay olmadığından bu bir borç olarak kalır. Düğün aşı yiyen ise günün birinde kendisinin yapacağı düğünle ödüncün altından kalkmış olur.
~ mi yaman «el» mi yaman?, *at.* Bk. **El mi yaman, bey mi yaman?**

beyanname, b.i. — **vergi ~ si,** *huk.* Bk. **Vergi.** • **yıllık ~,** *muh.* Bk. **Yıllık.**

beyaz, s. —
~ akıntı, *tıp.* Beyaz vajinal akıntının ge-

nellikle halk dilinde kullanılan adıdır.
~ **dökme demir,** *met.* Bk. **Dökme demir.**
~ **enfarktüs,** *patol.* Bk. **Enfarktüs.**
~ **gümüş,** Bk. **Gümüş.**
~ **harf,** *matb.* Bk. **Harf.**
~ **kabul,** *bank.* Bk. **Kabul.**
~ **karton,** Bk. **Karton.**
~ **kireç,** *mim.* İçinde %80'den çok kalsiyum karbonat bulunan kireçtaşlarının sinterleşme sınırının altında pişirilmesi, sonra da su veya buharla söndürülmesiyle elde edilen, karbon dioksid alarak yalnızca havada sertleşen kireç
~ **maden,** *met.* Bk. **Maden.**
~ **metal kaplama,** *met.* Bk. **Kaplama.**
~ **oy,** Bk. **Oy.**
~ **sürgün,** [İng. Pullorum disease; Fr. Pullorose].
~ **yağ gülü,** *bot.* Bk. **Gül.**

beygir. saat, b.i. *metrol.* Sanayide kullanılan enerji birimi. *(1 beygir gücündeki bir makinenin bir saatte yaptığı işe eşit olan bir beygir saat, 270.000 kilogrammetre veya yaklaşık olarak 2.650 kilojoule değerindedir.)* [İng. Horse-hour; Fr. Cheval-heure].

beyin, i. — **elektronik ~,** *sibernetik.* Bk. **Elektronik.** • **kuş ~ li,** *dey.* Aptal, sersem.
~ **başatlığı,** *psik.* Beden davranımlarının başlatılması ve denetiminde beynin bir diliminin ötekine komut vermesi ve onu yönetmesi. [İng. Cerebral dominance].
~ **dalgaları,** *psik.* Özellikle beyin kabuğunun elektrik etkinliğinde kendiliğinden baş gösteren iniş ve çıkışlar. [İng. Brainwave].
~ **dalgaları çizelgesi,** *tıp.* Bk. **Elektroansefalogram.**
~ **gizilgücü,** *psik.* Kaynağı beynin dış kabuğu olan düşük voltajlı, yükselip alçalabilen ve ölçülmesi olanaklı olan elektrik tepkileri. [İng. Brain potentials].
~ **göçü,** *eğt.* İleri düzeydeki meslek ve bilim adamları, uzmanların bir başka ülkede yerleşip çalışmak amacıyla kendi ülkelerinden ayrılması. [İng. Brain drain, Fr. Fuite des cerveaux].
~ **gücü,** *eğt.* Bir ülkede ileri düzeyde yetişmiş olan meslek ve bilim adamları ile uzmanların toplam kafa gücü. [İng. Brain power; Fr. Puissance de cerveau].
~ **karıncıkları inondasyonu,** *patol.* Bk **inondasyon.**
~ **porozu,** *adli tıp.* Bk. **Poroz.**
~ **sapçıkları,** *anat.* Bk. **Sapçık.**
~ **sapı,** *anat.* Bk. **Sap.**
~ **yıkama,** *psik.* Kişinin eskidenberi benimsediği davranış özelliklerini, değer ve ölçülerini köklü olarak değiştirip, kişiye, onlardan ayrı olanları benimsetme eylemi. [İng. Brainwashing].
~ **zarı sağırlığı,** *psik.* Beyin zarındaki işitme özeğinin bozulmasından ileri gelen sağırlık. [İng. Cortical deafness].
~ **zedelenmesi,** *psik.* Ameliyat, kaza veya hastalık nedeniyle beynin yapısında baş gösteren bir hastalık. [İng. Brain injury].

beyin. kumu, b.i. Kozalaksı bez *(pines)* in foliküllerinde rastlanan kum halinde kalsiyum tanecikleri. [Lat. ve İng. Acervulus cerebri].

beyinsel, s. —
~ **kişilik,** *psik.* Bk. **Serebrotonik.**
~ **kötürümlük,** *psik.* Beynin devim merkezinin zedelenmesi nedeniyle ortaya çıkan, kol ve bacaklarla konusma kasılarını ağır ve çok güçlükle devindirilebilme sonucunu yaratan bir durum. [İng. Cerebral palsy]

beyinsi, s. —
~ **araç,** Bk. **Servomekanizma.**

beylik, s. ve i. —
~ **beşmeden su içme,** *at.* Resmî işlere yanaşmak tehlikelidir. Hükümet, hatıra, hayale gelmeyen bir noktadan size büyük sorumluluk çıkarır. Abartılarak denilebilir ki devletin kamuya hizmet için yaptırdığı çeşmeden su bile içmeyiniz.
~ **düşünce,** *ed.* Herkesçe bilinen, genel, değersiz düşünce.

bez[1], — **diraveçe ~ i,** *den.* Yelken ve tentelerin kenarlarına takviye için dikilen ensiz bezlere verilen ad. • **duru ~,** *hava.* Bk. **Duru.** • **etek ~ i,** Bk. **Etek.** • **façuna ~ i,** *den.* Bk. **Façuna.** • **Grendorj ~ i,** Bk. **Grendorj.** • **Hollanda ~ i,** Bk. **Hollanda.** • **işaret ~ i,** *ask.* Bk. **İşaret.** • **kendir ~ i,** *dok.* Bk. **Kendir.**
~ **alırsan Musul'dan, kız alırsan asilden,** *at.* Ne alacaksanız cinsini, aslını biliniz, güvenerek alınız. Musul bezinin sağlam, güzel olduğuna, soylu kızın terbiyesine, namusuna güvendiğiniz gibi.

bez[2], — **kulakyağı ~ leri,** *dokb.* Bk. **Kulakyağı.** • **mehlis ~ leri,** *zool.* Bk. **Mehlis.** • **mide ağzı ~ leri,** *anat.* Bk. **Mide.**
~ **epiteli,** *biy.* Bk. **Epitel.**
~ **hücresi,** *zool.* Bk. **Hücre.**

bezeme, — grift ~, Bk. **Grift.** • **girişik ~,** *mim.* ve *süsl.* Bk. **Girişik.** • **hayvani şekilli ~,** *san.* Bk. **Hayvani.** • **kesişen ~,** *süsl.* Bk. **Kesişen.**
~ **floru,** Bk. **Flor.**

bezir, i. — **ağartılmış ~,** *mim.* Bünyesindeki renk verici maddeler kimyasal veya fiziksel yolla temizlenmiş olan bezir. • **İngiliz ~ i,** *mim.* Keten tohumu yağının belli sıcaklık ve koşulları altında ısıtılması ve bu arada kurutucu maddelerin katılması yoluyla hava veya oksijenle işlenmesi sonucunda elde edilen beziryağı. • **kaynamış ~,** *mim.* Kurşun ve manganez bileşimleri ile birlikte olarak 260°C'ye kadar ısıtılmış bezir. • **keten ~ i,** *kim.* Keten yağına çeşitli fiziksel ve kimyasal yöntemler uygulayarak meydana getirilen koruyan bir yağ. • **Osmanlı ~ i,** *mim.* Bk. **Türk beziri.** • **Türk ~ i,** *mim.* Keten tohumu yağının belli ve oldukça yüksek bir sıcaklıkta ısıtılması ile elde edilen beziryağı.

bezirgân, i. —
~ **züğürtleyince geçmiş defterleri yoklar,** *at.* Bk. **Müflis bezirgân.**

bıçak, i. — **bıçağı kestiren kendi suyu, insanı sevdiren kendi huyu.** *at.* Bir kimsenin, bir şeyin değeri, kendisinde aranan özel nitelikte artar. Kişi, huyu küzel olursa sevilir. Bıçak, çeliğine iyi su verilmiş olursa keskinleşme yeteneği kazanır. • **freze bıçağı,** Bk. **Freze.** • **keskin kavaletin bıçağı,** *deric.* Bk. **Keskin.** • **kör kavaleta bıçağı,** *deric.* Bk. **Kör.** • **Macun bıçağı,** Bk. **Macun .**
~ **enterüptör,** *elek.* Bk. **Enterüptör.**

bıçaklı, s —
~ **komütatör,** *elek.* Bk. **Komütatör.**

bıçkı, i. — **kol ~ sı,** *mim.* Bir ağaç çerçeve içine tutturulup iki kişi tarafından kullanılan bıçkı

bırakılmak, T. — **bırakılan gider,** *ikt.* Elde tutulması amacıyla yapılmasından vazgeçilen gider. [İng. Escapable cost; Fr. Frais de ennoncement, frais de renonciation]. • **bırakılmış kâr,** *ikt.* Paydaşlar tarafından ortaklığa bırakılan kâr. [İng. Contributed surplus; Fr. Profit laisse].

bibliyografya, i. — ☆ *Eşanl.* **Kaynakça.**

biçem, i. *ed.* Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi. [İng. ve Fr. Style].
☆ *Eşanl.* **Stil.**

biçim, i. — **2.** *komp.* Bir bilgisayarda, bu bilgisayarın hafızalarında veya bir programla, gerek bilgilerin iletilmesi sırasında, gerek giriş kayıtları, gerek sonuçları basma kayıtları üzerinde bilgilerin gösterilmesini niteleyen yapı. • **doruk ~ leri,** *coğr.* Bk. **Doruk.** • **fosil ~,** *jeom.* Bk. **Fosil.**
~ **bilgisi,** *gram.* Kelimelerin, anlam bakımından çeşitleri, çekimleri türeyişleri ve bileşmelerini inceleyen gramer bölümü.
~ **değiştirme,** *mat.* Bk. **Değiştirme.**
~ **direnci,** *mek.* Bk. **Direnç.**
~ **ölçüsü,** *etn.* Ratzel'in Batı Afrika ile Melanezya'daki ok ve yaylar arasında yapmış olduğu karşılaştırmalı araştırmalarda uyguladığı yöntem. [İng. Quality criterion; Fr. Criterium de la forme].
~ **türdeşliği,** *psik.* Bir biçim parçalarından herhangi birisinin başka bir biçimdeki parçalarla ancak görevi de rolü açısından karşılaştırılabilir durumda olması. [İng. Gestalt homology].
~ **ve içerik,** *sosy.* Toplumsal gerçekliğin birbirinden ayrılmaz, birbirine bağımlı iki yanı. [İng. Form and content; Fr. Forme et contenue].

biçimsel, s. — **3.** *dilb.* Öğelerin anlamıyla ilgilenmeyen çözümleme için kullanılır. *(Biçimsel çözümlemede, anlambilimsel ve sesbilimsel yorum yapılmaz.)* [İng. Formal; Fr. Formel, - elle].
~ **dil,** *mant.* Aynı dizimsel türden olan düzgün deyim kümelerinden her biri de yinelgen bir küme. [İng. Formal language, formalized language; Fr. Langue formelle].
~ **dizge,** *mant.* Kanıtsavlar kümesinden oluşan dizge. [İng. Formal system, syntactical system calculus, logistic system; Fr. Système formel].
~ **eğitim,** a) Düzenli, planlı ve sistematik bir şekilde verilen eğitim; b) Okullar tarafından verilen eğitim, resmî eğitim
~ **içerme,** *mant.* Bk. **İçerme.**
~ **işlemler,** *psikogenetik.* Bk. **İşlem.**
~ **mantık,** *mant.* a) Mantığın inceleme konusu olan tutarlılık ile geçerliğin mantıksal olmayan deyimlerin içeriğine değil de biçimine bağlı olduğunu vurgulamak amacıyle mantığa verilen ad; b) Yalnız biçimsel dillere ilişkin mantık dizgelerini konu edinen mantık bölümü. [İng. Formal logic; Fr. Logique formelle].
~ **özellik,** *mant.* Dizimsel özellik. [İng. Formal property; Fr. Propriété formelle].
~ **polinom,** *mant.* Bk. **Polinom.**
~ **sayı kuramı,** *mant.* Doğal sayıların toplamı ile çarpımına ilişkin kanıtsavları türetmeğe yarayan biçimsel kuram. [İng. Formal number theory formal arithmetic; Fr. Théorie formelle des nombres].
~ **suç,** *huk.* Tamamlanması, sonucunun doğmasına bağlı olmayan suç. [İng. Offence; Fr. Délit formel].
~ **tanım,** *mant.* Biçimsel bir dilde yapılan dilsel tanım. [İng. Formal definition; Fr. Définition formelle]

biçme, i. — **ısıl ~ veya ergitmeyle ~,** *tekn.* Madensel gereçlerle minerallere uygulanan ve *«testere şeridi»* denilen takımın çok hızlı çalışmasıyla geleneksel biçmeden ayrılan kesme yöntemi. [**Fr.** Sciage thermique, sciage par fusion].

bienal, i. — *(Fr. biennal).* İki yılda bir düzenlenen gösteri: *Venedik bienali.* [**İng.** Biennale].

bifenol A, i. — *Fr. bisphénol A. kim.* «*Paraizopropilendifenol*» de denilen ve formülü $(CH^3)^2$ C $(C_6H_4OH)_2$ olan difenol. [**İng.** Bisphenol A].

bıkın, — havacılık ~ ı, *hava.* Bk. **Havacılık. • işaret verici ~,** *hava.* Bk. **İşaret. • kod ~ ı,** *hava.* Bk. **Kod. • yelpaze biçimi işaret verici ~,** *hava.* Bk. **Yelpaze.**

bilanço, i. — ☆ *Eşanl.* **Dengelem. • envanter ~ su,** *muh.* Bk. **Envanter. • fon ~ su,** *ikt.* Bk. **Fon²**. **• giriş ~ su,** *ikt.* Bk. **Giriş. • her ihtiyaca uygun ~,** *ikt.* Bk. **Her. • hesaplar ~ su,** *ikt.* Bk. **Hesap. • hizmetler ~ su,** *ikt.* Bk. **Hizmet. • iflâs ~ su,** *huk.* Bk. **İflâs. • konsolide ~ su,** *ikt.* Bk. **Konsolide. • malî ~,** *ikt.* Bk. **Malî. • müşterek ~,** *ikt.* Bk **Müşterek. • yıllık ~,** *muh.* Bk **Yıllık.**

~ hesapları, *mat.* Bk. **Hesap.**

bildirge, ı — **işyeri ~ si,** *iş. huk.* Bk. **İşyeri.**

bildiri, ı. — **3.** *komp.* **a)** Bir telekomünikasyon sistemiyle iletilecek olan bilgilerin tümü; **b)** Bir yanlışlığı haber vermek, herhangi bir aksaklığa karşı uyarmak için bir bilgisayarın işlem dizgesinin bir kullanıcıya verdiği bilgi. [**İng.** ve **Fr.** Message]. *Eşanl.* **Mesaj.**

~ tahtası, *sp. (bisiklet)* Yarışlarda, kalan dönü sayısını ve koşucuların zamanlarını bildiren tahta. [**Fr.** Table au d'affichage].

bildirim, i. — **~ li sayışım,** *ikt.* Kişinin yatırımından para çekebilmesi için belirli bir süre önce parasını bulundurduğu banka veya kuruma bildirimde buunması zorunluluğuna dayanan hesap. [**İng.** Previcious account, deposit account at notice; **Fr.** Compte à prévu]. **• ~ siz ödeme,** *ikt.* Bildirim yapılmadan ödenmesi için ödeğe konulan koşul [**İng.** Without notice; **Fr.** Sans avis].

~ bekleme süresi, *ikt.* Bildirime ilişkin yükümlülükleri gerçekleştirme işleminde sürenin sonundan başlayarak 15 gün beklenilmesi ve bu zaman sınırı içinde bildirimde bulunulmuşsa vergi kaybı olmamış sayılması. [**İng.** Delay of declaration waiting; **Fr.** Délai d'ettente de déclaration].

~ tazminatı, *ikt.* Süresi belirli olmayan sürekli iş sözleşmelerinin daha önce bildirim yapılmaksızın yürürlükten kaldırılması nedeniyle yükümlü olanlarca karşı tarafa verilmesi zorunlu olan tazminat. [**İng.** Notification indemnity; **Fr.** Indemnité de notification].

~ süresi, *ikt.* Süresi belirlenmemiş sürekli iş sözleşmelerinin yürürlükten kaldırılabilmesi için daha önce durumun karşı yana bildirilmesinden sonra geçecek zaman süresi. [**İng.** Notification terms; **Fr.** Délai de notification].

bildirimci, i. — **1.** *ikt.* Ticarî ilişkiler nedeniyle haberleşmecilik yapan kişi. [**İng.** Correspondent; **Fr.** Correspondant-ante]. **• 2.** *mal.* Yönetime uygun olarak malı gümrüğe bildiren kişi. [**İng.** Declarent. **Fr.** Déclarant].

~ banka, *ikt.* Bir bankanın yurt içinde veya yurt dışında ilişki kurduğu diğer banka. [**İng.** Correspondent bank; **Fr.** Correspondante].

bildirme, i. —

~ yazılımı, *ikt.* Malın gönderilmesi, hesabın ödenmesi gibi her çeşit ticarî bilgileri karşı yana bildirmek için düzenlenen yazılım. [**İng.** Advice note; **Fr.** Lettre d'avis].

bildirmek, f. — **bildirilen değer,** *mal.* Gümrük beyannamesinde, vergi hesaplamasına temel alınmak üzere gösterilen değer. [**İng.** Declared value; **Fr.** Valeur déclarée].

bildirmelik, i. — *mal.* Bk. **Gümrük bildirmeliği. • bildirmeliğin uygulanmasına ilişkin genel kurallar,** *mal.* Brüksel mal bölümleme çizelgesine dayanan gümrük bildirmeliklerine ilişkin beş kural. [**İng.** Rules for the interpretation of the tariff; **Fr.** Régles generales pour l'interprétation du tarif]. **• ~ te belirtilmemiş mal,** *mal.* Gümrük beyannamesinde, adı yer almamış, giderek belirtilmemiş olan mal. [**İng.** Goods nonspecified in the tariff; **Fr.** Marchandises non-dénommees au tarif].

~ açıklama notları, *mal.* Gümrük beyannamesindeki not yargıları ile, başlıkların her birine hangi malların girdiğine ilişkin açıklamaların tümü. [**İng.** Explanatory notes of tariff; Fr. Notes explicatives du tarif].

~ ayrımları, *mal.* **a)** İki ülkenin beyanname düzeyleri arasındaki ayırım; **b)** Aynı malın, iki ülkede bağımlı olduğu gümrük vergisinin ayırımı. [**İng.** Disparities in tariff levels; **Fr.** Disparités dans niveaux des tarifs].

~ başlığı, *mal.* Gümrük beyannamelerinde, bir beyanname sayısı altında belirtilmiş mal veya mal kümesi. [**İng.** Tariff heading; **Fr.** Position du tarif].

~ bölümleme çizelgesi, *mal.* Bk. **Brüksel mal bölümleme çizelgesi.**

~ düzeyi, *mal.* Gümrük beyannamelerinde bir mal vergisinin ve tüm beyannamedeki vergilerin yüksek veya düşük olduğunu belirten oran. [**İng.** Tariff level; **Fr.** Niveau du tarif].

~ görüşmeleri, *mal.* Gümrük vergilerinde ödün sağlanması amacıyle, gümrük beyannameleri üzerinde yapılan uluslar arası görüşmeler. [**İng.** Tariff negociations; **Fr.** Négociations tarifaires].

~ indirimleri, *mal.* Uluslararası görüşmeler sonunda, belli malların gümrük bildirmelik oranlarında yapılan indirimler. [**İng.** Tariff reductions; **Fr.** Reductions tarifaires].

~ nitelendirmesi, *mal.* Malların, bildirmelikteki bölümlemeye göre nitelendirilip adlandırılması. [**İng.** Tariff description; **Fr.** Espece tarifaire].

~ ödünü, *mal.* Gümrük beyannamesinde gümrük vergileri üzerinden verilen ve alınan ödün. [**İng.** Tariff concession; **Fr.** Concession tarifaire].

~ payı, *mal.* Bir ülkenin belli mallarına, belli ölçüler için beyannamede yapılan indirim. [**İng.** Tariff quota; **Fr.** Contingent tarifaire].

~ savaşı, *mal.* Bk. **Gümrük savaşı.**

~ sayısı, *mal.* Beyanname başlıklarına verilen sıra sayısı. [**İng.** Tariff item no. heading no; **Fr.** No. du tarif].

~ yeğlemeleri, *mal.* Bk. **Yeğli bildirmelik.**

~ yükseltimi, *mal.* Bk. **Vergi artırımı.**

bilek, i. — **el bileği,** *anat.* Bk. **El.**

~ çekme, *güreş.* Alttaki güreşçinin, beline sarılmış olan üstündekini bir veya iki bileğinden tutup kılçık atarak yana düşürmesi.

~ spor yapmak, *arg.* İstimnadâ bulunmak.

☆ *Eşanl.* **Asılmak, el arabasına binmek, tek kürek yalova yapmak, tespih çekmek, otuzbir çekmek.**

bileşen, i. — **aktif ~,** *elek.* Aktif komponent. Belirli bir referans vektörü ile aynı fazda olan ve alternatif bir kemiyeti temsil eden vektör bileşenini belirtmek için kullanılan terim. [**İng.** Active component]. **• bir grafın bağımlı ~ i,** *mat.* Bir grafın, aralarında bir zincirle bağlanabilen tepelerin cümlesinden oluşan altgraf. *(Bir grafın farklı bileşenleri bu grafın tepelerinin bir partisyonunu meydana getirir.)* [**Fr.** Composante connexe d'un graphe].

bileşik, i. — ☆ *Eşanl.* **Kompoze. • dörtlü ~,** *kim.* Bk. **Dörtlü.**

~ dağılım, *istat.* Her biri bir dağılım fonksiyonuna sahip *(veya uyan)*, iki veya daha çok kitlenin birbirine karıştırılmasıyla elde edilen dağılım.

~ devreli plaka, *met.* Bk. **Plaka.**

~ dolu kiriş, *inş.* Bk. **Kiriş.**

~ etki, *sibernetik.* Bk. **Etki.**

~ faiz, *mat.* Bk. **Faiz.**

~ fosfonyumlar, *kim.* Bk. **Fosfonyum.**

~ geçerlik, *eğt.* Bir testin, bir öğrencinin veya bir küme öğrencinin betimlenmesi veya tanınması uygulama sırasında doğru ölçü verme derecesi. [**İng.** Status validity, concurrent validity; **Fr.** Validité].

~ gümrük vergisi, *ikt.* Hem değer, hem de nicelik üzerinden hesaplanan gümrük vergisi. [**İng.** Compound duty; **Fr.** Taxe douanière mixte].

~ hareket, *mek.* Bk. **Hareket.**

~ ihtimal, *mat.* Bk. **İhtimal.**

~ hayalî kişi, *psik.* Birden çok gerçek kişi ile ilişkili özelliklerden oluşmuş ve düşlerde rastlanan bir hayalî kişi. [**İng.** Composite figure, image or person].

~ imge, *psik.* Türlü anıların birbirine eklenmesi sonucu ortaya çıkan karma hayal. [**İng.** Composite image]

~ isim, *gram.* Bk. **Bileşik.**

~ indirim, *ikt.* Bileşik üretim uygulanan bir toplamın belli bir süre sonunda ulaşacağı nicelikle bugünkü değeri arasındaki fark. [**İng.** Compound discount; **Fr.** Escompte mixte].

~ iyelik, *ikt.* Bir mala birden çok kimsenin payları oranında sahip olmaları durumu. [**İng.** Co-ownership, joint ownership; **Fr.** Possession collective, coposession].

~ kanal, *bilgi işlem.* Bk. **Kanal.**

~ kapı, Bk. **Kapı.**

~ kaslar, *anat.* Bk. **Kas.**

~ kiriş, *mim.* Eğilme dayanımını artırmak amacıyla birtakım parçaları, kama, civata perçin veya kaynakla birbirine bağlayarak oluşturulan kiriş.

~ küme, *sosy.* İki veya daha çok sayıda alt kümeden oluşan, içindeki ilişkiler yalnız bireyler ile bütün küme arasındakilerle sınırlı olmayıp, alt kümeler arasındaki ilişkileri de kapsayan bir toplumsal yapı. [**İng.** Compound group; **Fr.** Groupe composée].

~ madde, *ikt.* Birden çok değerin hesaplaştırdığı sayışmanlık bölümü. [**İng.** Compound *(journal)* entry; **Fr.** Poste mixte, article mixte].

~ önerme, *mant.* Bir veya birden çok önermeden eklem yardımıyle oluştu-

lan önerme. [İng. Compound sentence, molecular sentence; Fr. Énoncé composé].

~ **özellik yüklemi,** *mant.* Bir n - li eklemesi ile *n* sayıda özellik yükleminden oluşan deyim. [İng. Compound property term].

~ **özürlü,** *psik.* Görme, işitme, zekâ geriliği gibi özürlerin birden çoğunu kendinde toplayan *(kişi).* [İng. Multiple handicapped].

~ **salkım,** *bot.* Bk. **Panikula.**

~ **silme,** *mim.* ve *mar.* Bk. **Silme.**

~ **sunuş,** *ikt.* **a)** Çeşitli amaçlarla kullanılan mal ve hizmetlerin sunulması; **b)** Belirli bir isteği karşılayacak bir çok mal ve hizmetlerin sunulması. [İng. Composite supply; Fr. Offre composée, offre mixte, offre collective].

~ **tepki ilkesi,** *psik.* Canlının yeni karşılaştığı durumlara uygun düşen bir çok tepkileri denemesi ilkesi. [İng. Principle of multiple response].

~ **tümce,** *gram.* Tümleyen ve tümlenen önermelerden kurulmuş söz dizisi.

~ **tümdeğer,** *ikt.* Bir kaç malın hep birlikte saptanan mal oluşu. [İng. Joint cost; Fr. Prié de revient collectif].

~ **ücret,** *ikt.* Bir kaç demiryolu ortaklığınca taşınan mal için istenen ücret. [İng. Joint rate; Fr. Fret commun].

~ **ürem,** *ikt.* Belirli bir süre çalıştırılan bir paranın, bu sürenin bitimindeki üretiminin de katılmasıyla elde edilen toplama uygulanan ürem. [İng. Compound interest; Fr. Intérêt composé].

~ **yapım,** *ikt.* Bir maddeden elde edilen çeşitli mal. [İng. Joint product; Fr. Produit collectif].

~ **yevmiye kaydı,** *ikt.* Üç veya daha çok maddeyi kapsayan ve birden çok işlemi temsil eden yevmiye kaydı.

bileşim, i. — **hareketlerin ~ i,** *mek.* Bk. **Hareket.** • **kararsız ~,** *kim.* Bk. **Kararsız.** ~ **sesi,** *akust.* Bk. **Ses.**

bileştirici, i. — ~ **ler mantığı,** *mant.* Değişkenleri bütünüyle eleyip yerlerine belli bir takım işlevler koyan mantık dizgesi [İng. Combinatory logic].

bileylci, i. — ~ **hastalığı,** *tıp.* Bir zamanlar bileyenlerde sık görülen ve çelik parçalarının solunulmasıyla ortaya çıkan bir akciğer hastalığı.

bilgi, i. — **87.** *komp.* Tümü, bazı yönleri veya bazı öğeleri genellikle otomatik yollardan işlenmeye elverişli olan yazılı belge, olgu, kavram veya konut. • **basamak ~ i,** *komp.* Bir programlama dilinin ilk bilgisi. [Fr. Donnée scalaire]. • **dolaysız ~,** *fels.* Bk. **Dolaysız.** • **gemicilik ~ si,** *den.* Bk. **Gemicilik.** • **halk ~ si,** *coğr.* Bk. **Halk².** • **halk kök ~ si,** *gram.* Bk. **Halk².** • **hayat ~ si,** *eğt.* Bk. **Hayat².** • **kodlanmış ~,** *komp.* Otomatik yollardan işlenebilecek şekilde fiziksel bir biçimde sunulan bilgi. • **kurulu ~,** *komp.* Bir programlama dilinde başvurulacak bir kaynak niteliği yüklenen basamak bilgilerin tümü. [Fr. Donnée].

~ **belgesi,** *ikt.* Dışa satım veya dıştan alım işlemine başlanırken yasal örgütçe istenilen bilginin toplanması için doldurulan belirli biçimli basılı belge. [İng. Form; Fr. Formulaire].

~ **edinme bölümü,** *eğt.* Öğrencilerin kendilerini tanımaları, çevrelerine başarılı biçimde uyabilmeleri, gerçekçi öğrenim ve meslek planları yapabilmeleri için gerekli bilgileri sağlamak ve istendiğinde vermekle görevli kılavuzluk bölümü. [İng. Information service; Fr. Service d'information].

~ **nedeni,** *fels.* Bir bilginin kendisine dayandığı, üzerinde temellendiği şey, bir şeyin bilinme nedeni.

~ **öğretisi,** *fels.* Mantığı, bilgi kuramını, bilgi eleştirisini, bilgi üzerine toplumbilimsel ve ruhbilimsel çalışmaları.

~ **ruhbilimi,** *fels.* Hem geniş anlamında, bilgi öğretisinin, hem de ruhbilimin bir dalı.

~ **sorunu,** *fels. (Geniş anlamda)* bilmenin *(bilginin) özü,* oluşu ve olanağına ilişkin bütün *(fizikötesi, varlıkbilimsel, ruhbilimsel)* soruları kapsayan sorun.

~ **tazeleme eğitimi,** *eğt.* Görevlilere görevleriyle ilgili yöntem, teknik, araç ve gereçleri daha etkili bir biçimde kullanabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve görüşleri tanıtmayı ve geliştirmeyi amaç edinen iş dışı bir eğitim türü. [İng. Refresher aducation; Fr. Education récurrente].

~ **üretimi,** *eğt.* Yapılan araştırma ve incelemeler ile eldeki bilgilere yenilerinin eklenmesi işlemi. [İng. Production of knowledge; Fr. Podution de connaissance].

~ **verme,** *ikt.* Kamu yönetim ve kuruluşları yükümlüler veya yükümlülerle işlemlerde bulunan öteki gerçek ve tüzel kişilerin Maliye Bakanlığı veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanlara vergilerine ilişkin isteyecekleri bilgileri vermeleri. [İng. Declaration, notification, statement; Fr. Déclaration].

bilgi. işlem, b.i. *komp.* Veri üzerindeki işlemleri, bilgisayarlarla yürütme bilimi. [İng. Data processing, information processing; Fr. Traitement de l'information].

bilgi. sayar, b.i. — *komp.* Ordinatör ve kompütör yerine kullanılan yeni terim. [İng. Computor; Fr. Ordinateur]. • **küçük ~,** *komp.* Bir sanayi sürecinde, gerek büyük bir bilgisayarın uydusu olarak, gerek karmaşık bir bilgi işlemi sisteminde yüksek performanslı çevre birimlerini denetlemek için özerk bir biçimde kullanılan, bellek sığası orta güçte, performansı yüksek, küçük hacimli, bilgisayar. • **mikro ~,** *komp.* Çok küçük hacimli, bellek sığası az, fakat elektroniğin büyük ölçüdeki gelişimi sayesinde performansları yükseltilebilen bilgisayar. [İng. Micro-ordinator; Fr. Micro-ordinateur].

bilharzia, i. — *Lat. zool.* Karaciğer sülükllerinin *Distonidae Schistosomatidae* familyasından yassı solucan. Erkeği, 2 sm. kadardır. Dişisi çok küçüktür; erkeğin karın tarafındaki bir oluğun içinde bulunur. İnsanda ve birçok hayvanlarda rastlanan bu asalaklar bilharzioz adı verilen tehlikeli hastalıklara yol açar. [Lat. ve İng. *Schistosome — Bilharzis;* Fr. Bilharzie, bilharzia].

bilharziyoz, i. — *Fr. bilharziose. (1851'de bu hastalığı inceleyen Theodor Bilharzia'ın (1825-1862) adından), paraz.* Bilharzia'lardan, özellikle yumurtalarından ileri gelen hastalık, sidik torbası bilharziyoz'unu karaciğer sülüğü *(Schistosoma hoematobium)* yapar. Tropik Afrika hastalığı olan sidik torbası bilharziyozu Asya'nın bazı bölgelerinde ve seyrek olarak Avrupa'da da görülür. Karaciğer sülükleriyle bulaşık sularda eğleşmekle insana geçer. Damar içine şırınga edilen emetiklerle tedavi edilir. **Bağırsak bilharziyozu'nu** *Schistosoma Mansoni* yapar. Orta Amerika hastalığı olup Afrika'da rastlanır. Bu da tıpkı birincisi gibi bulaşık sularda eğleşmekten olur ve emetiklerle tedavi edilir. **Atardamar-toplardamar bilharziyozu'nu** *Schistosoma japonicum* yapar. Karaciğer, dalak ve kan hastalıklarına benzediği için teşhisi çok güçtür. Japonya ve Filipinler'de su baskını olan yerlerde görülür. Korunmak için, bilharzialara arakonaklık eden yumuşakçaların yaşadığı yerleri on beş gün kurutmak gerekir. [İng. Bilharziasis, bilharziosis, schistomiasis; Fr. Bilharziose].

bilim, i. —

~ **felsefesi,** *eğt.* Bütün bilimler için geçerli yöntemleri araştıran, bu yöntemlerden yararlanarak elde edilen temel kavramları, bu kavramların ışığı altında varlığın genel özelliklerini, yeni bilgi ve görüşler karşısında eski değerlerin durumunu inceleyip eleştiren ve bilimleri ortak bir temele dayamaya çalışan felsefe alanı. [İng. Philosophy of science; Fr. Philosophie de la science].

bilim. kurgu, b.i. *ed.* Gelecek çağları, yapılan düşsel yolculukları konu alan, insanlığın evrimini, bilimsel gelişmelerin sonuçlarının ne olacağını göstermek ereği güden anlatı türü. [Fr. Science-fiction].

bilimsel, s. —

~ **düşünce,** *huk.* Uzmanlığa ve bilime dayanan düşünce. [İng. Reading, consideration; Fr. Opinion avis].

~ **eserler,** *huk.* Estetik niteliği bulunmayan teknik ve bilimsel niteliği bulunan yapıtlar, fotoğraflar, haritalar, resimler, maketler ve benzerleri gibi sahibinin özelliklerini taşıyan bilim ürünleri. [İng. Scientific works; Fr. Oeuvres scientifiques].

~ **insancılık,** *eğt.* İnsanı biyolojik-toplumsal bir varlık olarak düşünen, onun zekâsıyle bir uygarlık yaratabileceğini ileri süren, deneysel araştırma yöntemlerinin evrensel uygulanışına önem veren, doğru, gerçek v.b. kavramların insancıl değerler olduğunu ve bunlar üzerine insanlarca yapılan deneme sonuçlarına göre yargı da verilebileceğini ileri süren çağdaş bir düşünce akımı. [İng. Scientific humanism; Fr. Humanisme scientifique].

~ **kuşku,** *eğt.* Bir konuyu bilimsel yöntemlerle gözler ve incelerken, keskin bilgi edininceye dek yargıda bulunmaktan kaçınma. [İng. Scientific uncertainty; Fr. Doute scientifique].

~ **öngörü,** *sosy.* Daha gözlemlenmemiş veya denenmemiş olan doğal ve toplumsal olayların, kuramsal ve deneysel verilerle, gelişmenin kestirilmesi. [İng. Scientific prevision; Fr. Prévision scientifique].

~ **özgürlük,** *sosy.* Bilim adamlarına herhangi bir karışma olmaksızın araştırma yapma, düşüncelerini üniversite içinde ve dışında yayma hakkı. [İng. Academic freedom; Fr. Liberté académique].

~ **ruhbilim** *psik.* Gerçeklerin araştırılmasında bilimsel yöntemleri kullanmaya öncelik veren ruhbilim türü. [İng. Scientific psychology].

~ **sahiplik,** *huk.* Bilimsel çalışmalar ve yapıtlar üzerindeki sahiplik. [İng. Scientific property].

~ **tartışma,** *eğt.* **a)** Çoğunlukla üniversitelerde bilim adamlarınca bir bildiri veya bir tez üzerinde yapılan tartışma, **b)** Üniversite ve yüksek okullarda bilimsel çalışmalara kılavuzluk etmek veya

yapılan çalışmaları değerlendirmek amacıyla düzenlenen seminer türünde toplantı. [İng. Colloquy disputation; Fr. Colloque].

~ **usavurma,** *eğt.* **a)** Olgular ve olaylar arasında tümevarım veya tümdengelim yoluyla ilişkiler bulmaya, kanıtları yoklamaya ve değerlendirmeye, böylece bir sonuç çıkarmaya yarayan zihin işlemi; **b)** Olgusal bilgileri ve ilişkileri uygulamaya geçmek amacıyla inceleme; **c)** Varsayımlardan birtakım sonuçlar elde etme işi. [İng. Scientific reasoning; Fr. Raisonnement scientifique].

bilinç, i. —

~ **eşiği,** *psik. (Freud)* Belirli bir zaman içinde bilinçte bulunmakla birlikte istendiği anda kolayca bilince çağrılabilecek bilgi, anı, beceri ve benzerlerinin bulunduğu anlık alanı. [İng. Preconcious].

~ **genişliği,** *psik.* Belirli bir anda kişinin aynı zamanda algılayabileceği nesnelerin toplamı. [İng. Span of conciousness]

~ **katı,** *psik.* Bilinç sürecini denetlediği ileri sürülen beyindeki yer. [İng. Seat of conciousness].

bilinç. altı, b.i. ve s. —

~ **kenarı,** *psik.* Bk. **Kenar.**

~ **romanı,** *ed.* Bk. **Roman.**

bilinç. dışı, b.i. —

~ **olgunlaşma,** *psik.* Bk. **Olgunlaşma.**

~ **öğrenme,** *psik.* Anımsamayı sağlayamayacak aşamadaki öğrenme. [İng. Subliminal learning]

bilinçli, s. —

~ **direnç,** *psik.* Tedavi edene karşı duyulan güvensizlik veya utanç duygusunun etkisiyle, tedavi edene verilmesi gereken bilgileri saklama. [İng. Concious resistance].

bilir. kişi, b.i. —

~ **incelemesi,** *ikt.* Bir malın türünü, değerini bir dokuncanın kertesini belirtmek üzere seçilen bilirkişilerce yapılan yoklama, inceleme. [İng. Examination, survey; Fr. Expertise].

~ **raporu,** *huk.* Bk. **Rapor.**

~ **yazanağı,** *ikt.* Malın, yoklama, inceleme ve çözümleme sonuçlarını açıklayan ve bilirkişi eliyle düzenlenen belge. [İng. Certificate of analysis; Fr. Certificat d'analyse].

bilisizlik, i. *fels.* Duyu organlarında bir bozukluk olmamasına karşın kavramının bozulması, nesneleri ve simgeleri kavramada baş gösteren yeteneksizlik durumu. [İng. Agnosia; Fr. Agnosie].

☞ *Eşanl.* **Agnozi, tanısızlık.**

bilişi, i. *komp.* Bilgisayara verilen ve ondan alınan bilgi. [İng. ve Fr. Information].

bil. işim, b.i. Bilgi-işlem yerine kullanılan yeni terim. • **tıp ~ i,** *tıp.* Tıbbî muayeneyle elde edilen bilgilerin otomatik olarak işlenmesini konu alan bilim dalı. [İng. Medical computing; Fr. Informatique médicale].

billûr, i. — **piezoelektrik ~,** *elek.* Uygulanan mekanik basınçla orantılı bir elektrik gerilimi verebilen, kuvarstan veya buna denk bir maddeden yapılmış lama. [İng. Piezoelectrical crystal; Fr. Cristal piézoélectrique]. • **sıvı ~,** *elek.* **a)** Âdi sıcaklıkta bir elektrik alanının etkisiyle moleküllerinde yön değişimi sağlanabilen billûr. [İng. Liquid crystal, electro-optical crystal; Fr. Cristal liquide, cristal électro-optique]. **b)** *tekn.* Hem bir sıvının, hem de bir katının özelliklerini taşıyan organik madde. [İng. Liquid crystal; Fr. Cristal liquide]

~ **eksenleri,** *min.* Bk. **Eksen.**

~ **falı,** *falc.* Bk. **Fal.**

~ **kimyası,** *kim.* Billûrlaşmış ortamları inceleyen kimya dalı. [İng. Crystalochemistry; Fr. Cristallochimie].

billûrlu, s. —

~ **glikoz,** *kim.* Bk. **Glikoz.**

bilmecelik, i. *ed.* **a)** Koşukta bir adı işaret yoluyla gösterme sanatı. **b)** Tarih düşürürken bir dizede görülen eksikliği veya artıklığı imleme yoluyla belirtme

bilmemek, f. —

~ **ayıp değil, sormamak (öğrenmemek) ayıp,** *at.* İnsan her şeyi bilemez. Bu, kusur değildir. Ama bilmediği bir işi, sorup öğrenmeden yapmaya kalkışmak kusurdur. Çünkü yanlış ve zararlı bir yola sapılmış olabilir.

bilya, i. —

~ **koniği,** *sp. (bisiklet)* Bilyaların üzerinde dönmesini sağlamak için, mil üzerine oturtulmuş koni biçiminde araç [İng. Cone; Fr. Cône]

bin, s. ve i. — ~ **in yarısı beşyüz o da bizde yok,** *dey.* Düşünceli ve gamlı olanlara bu hallerinden kurtulmaları için teselli mahiyetinde söylenir.

~ **atın varsa inişte in, bir atın varsa yokuşta bin,** *at.* Üzerinde yük bulunan at, yokuş aşağı inerken zorluk çeker, hırpalanır, aksar, sakatlanır, düşüp ölebilir. Ama üzerinde yük de olsa, yokuşta çıkmaya iyi dayanır. İnsan ise inişi yorulmadan iner ve yokuşa çıkarken yorulur. Bundan dolayı kişi, hem kendisi, hem at için kolay olan davranışı yeğlemeli, yani inişte inmeli, yokuşta binmelidir.

~ **bilsen de bir bilene danış,** *at.* İnsan bir şeyi ne denli iyi bilirse bilsin, kendisinden daha iyi bilen bulunur. Onun için, bir işe başlamadan o iş üzerindeki geniş bilgisi herkesçe kabul edilen kimsenin düşüncesi alınmalıdır.

~ **dost az, bir düşman çok,** *at.* Ne kadar çok dostun olursa, yararlanma olanağın o kadar artar. Bu durumdan bir zarar da gelmez. Ama bir tek düşmanın bulunsa hep zarar görme tehlikesi içinde yaşarsın.

~ **ölçüp, bir biçmeli,** *at.* Yapılacak bir iş için bütün yönleri önceden iyi düşünülmeli, sonucu iyi hesaplamalı, ondan sonra işe girişilmelidir. İyi düşünülmeden yapılan bir işten dolayı duyulacak pişmanlık, işi düzeltmeye yaramaz.

☞ *Eşanl.* **Son pişmanlık fayda vermez.**

~ **şahit ister,** *dey.* Kolay kolay inanılacak nitelikte olmayan durumlarda kullanılır.

~ **tasa bir borç ödemez,** *at.* Borçlu üzülmekle borç sıkıntısından kurtulamaz. Çalışıp vermekle kurtulur.

☞ *Eşanl.* **Bin merak, bir borç ödemez.**

bina, i. — **fener ~ sı,** *den.* Bk. **Fener.** • **iç ~,** *mim.* Bk. **İç bina.**

~ **alanı,** *mim.* İmar yönetmenliğine göre aydınlık ve çıkmalar dışta tutulmak üzere binanın arsa zemininde kapladığı alan.

~ **alanı katsayısı,** *mim.* Bir yapının zeminde kapladığı alanın arsa alanına oranı.

~ **bakımı,** *mim.* Belli sürelerde binayı elden geçirerek onarma.

~ **derinliği,** *mim.* Bina arka cephesinin ön cephe doğrultusunda olan en uzak mesafesi.

~ **yüksekliği,** *mim.* İmar yönetmeliğine göre binanın arsada kot aldığı noktadan saçak düzeyine kadar olan yükseklik.

bindirme, i. — **10.** *komp.* Bilgisayarlarda, bir dizi işlemin uygulanma süresini temel işlemlerin toplam uygulanma süresinden daha kısa tutmak için, ardıl işlemleri zaman içinde üst üste getirerek oluşturmağa dayanan teknik.

bindirmek, i. — **koltuğa ~,** *den.* Bk. **Koltuk.**

bingi, i. — **köşe ~ si,** *mim.* Bk. **Köşe.** • **kemerli ~,** *mim.* Bk. **Kemerli.**

binici, s. ve i. — ~ **nin sağı solu olmaz,** *at.* **a)** Binici, ata sağdan da soldan da aynı kolaylıkla biner; **b)** Uzman kişi, hangi yöntemi uygularsa uygulasın işini başarı ile yürütür; **c)** İşini titizce yürüten kişinin buyruğu altındakilere karşı iyi davranmasına güvenilip her zaman böyle davranacağı sanılmamalıdır. Bakarsınız ki tersliği tutar. ☞ *Eşanl.* **Erenlerin sağı, solu belli olmaz.**

biniş, i. —

~ **biçimi,** *sp. (bisiklet)* Bir yarışçının, çiftekeri, binme ve sürme açısından tekniğe uygun olarak kullanabilme özelliği [Fr. Style].

biniştirme, i. *komp.* Bilgisayarların merkez belleğini düzenleme tekniklerinden biri; bu tekniğe göre, ardıl adresler *(n,n + 1,n + 2 v.d.)* birbirinden bağımsız, ayrı ayrı bellek bloklarına yerleştirilir; dolayısıyla da çeşitli işlemlerin birarada, aynı süre içinde yürütülmesi ve değişik bilgilerin hızla aktarılması sağlanır.

binlik, -ğl, i. —

~ **şişe,** *(bektaşilikte), tasav.* İki okkalık içki şişesine verilen ad.

bir, s. — ~ **i bilmeyen bihi hiç bilmez, (Azı bilmeyen çoğu hiç bilmez),** *at.* Küçük de olsa bir iyiliğin değerini bilmeyen, ona karşı teşekkür duygusu beslemeyen kişi, daha büyük iyiliklere lâyık değildir. Çünkü onlara karşı da duygusuz kalır.

~ **abam var atarım, nerede olsam yatarım,** *dey.* Bir yere yerleşme konusunda güçlük çekilmediğini, müşkülpesent olunmadığını anlatır.

~ **adama kırk gün (deli sersen deli, akıllı dersen akıllı olur) ne dersen o olur,** *at.* Sürekli telkinle bir kişinin bilinçaltına birtakım inançlar, duygular yerleştirilebilir.

~ **adamın adı çıkacağına, canı çıksın, (İnsanın adı çıkmadan canı çıkması hayırlıdır),** *at.* Adı kötüye çıkan kişi, kötü olmasa bile bu kamu yargısını kolay kolay düzeltemez. Nerede adı anılsa, hiç bir araştırma yapılmadan, hemen kötülüğü ortaya atılır. Bu durumdaki kimse ölmeyi yeğler mi yeğler.

~ **ağaçta gül de biter diken de,** *at.* Bir ocaktan iyi insan da yetişir, kötü insan da.

☞ *Eşanl.* **Bir ağaçtan okluk da çıkar, bokluk da.**

~ **ağaçtan okluk da çıkar, bokluk da,** *at.* Aynı aileden iyi adam da çıkar, kötü adam da.

☞ *Eşanl.* **Bir ağaçta gül de biter diken de.**

~ **anaya bir kız, bir kafaya bir göz,** *at.* **a)** Bir başa bir göz ne kadar gerekli ise bir anneye bir kız da o kadar gereklidir. Kız çocuk, erkek çocuğun yapamayacağı birçok işleri yaparak annesine yardımcı ve en iyi arkadaş olur. **b)** Anneler, kız çocukları olsun isterler. Olsun ama, bir tanesi yeter. Kız çocuğu yetiştirme, sonra evlendirme işleri, anneleri çok yorar. Hatta zaman zaman çok üzer. Onun için birden fazlası fazladır.

Eşanl. **Bir evde iki, biri çuvaldız, biri biz.**

~ **araba bostan yan gel Osman,** *dey.* Bolluk ve refah içinde yaşayanları anlatır.

~ **arpa boyu yol ilerlemek (gitmek),** *dey.* Çok az ilerlemek.

~ **atımlık barutu kalmak (olmak),** *dey.* **a)** Dayanacak pek az gücü kalmak. **b)** Son kozu kalmak.

~ **atıp iki vurmak,** *dey.* Bir hamlede iki iş başarmak, kazancı artmak.

~ **avuç altının olacağına bir avuç toprağın olsun,** *at.* Altın, yani para, harcanan, tükenen bir maldır. Ama toprak, harcanıp tükenen bir mal değildir. Yerinde duran, sürekli olarak ürün veren, para getiren bir maldır.

~ **avuç toprak olmak,** *dey.* Ölmek.

~ **ayağı çukurda olmak,** *dey.* Çok ihtiyar ve aciz olmak, ölüme yaklaşmak.

~ **ayak evvel olsun,** *dey.* Olacak iş bir an evvel olsun anlamında.

~ **bardak suda fırtına koparmak,** *dey.* Basit, önemsiz bir şeyi haddinden fazla büyütüp mesele haline getirmek.

~ **başa bir göz yeter,** *at.* Nimet ne kadar bol olsa o kadar hoşa gider, geri çevrilmez. Ama bunun hepsi zorunlu gereksemeleri karşılayan şeyler değildir. Birçoğu «fazladan» denilebilecek şeylerdir. Bunun gerçek gereksemeyi karşıladığı için vazgeçilemeyecek bir miktarı vardır. Kanaat sahibi kimseler, işte bu miktarı yeter görürler.

Eşanl. **Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz.**

~ **baş soğan bir kazanı kokutur,** *at.* Kötü bir kişi, kötü bir davranış, kötü bir söz, büyük bir topluluğun havasını bozar.

~ **çırpıda,** *dey.* O anda.

~ **çift sözü olmak,** *dey.* Söylenmesi gereken çok az sözü olmak.

~ **dağılımının kuyruğu,** *istat.* Şans değişkeninin aldığı belli bir değerin alttında ve üstünde *(sağında ve solunda)* kalan dağılım parçaları.

~ **dalda durmamak,** *dey.* Bir işte sebat etmemek, konudan konuya, fikirden fikire geçmek.

~ **dediği iki olmamak,** *dey.* Her isteği anında yerine getirilmek.

~ **deri bir kemik,** *dey.* Çok zayıf, kuru

~ **dirhem bal için bir keçi boynuzu çiğnemek,** *dey.* Önemsiz bir şey için büyük zahmete girişmek.

~ **dönüm güzlük on dönüm yazlığa bedeldir,** *at.* Sonbaharda ekilen bir dönümlük yerden, yazın ekilen on dönümlük yerin ürünü kadar ürün alınır.

~ **düziye,** *dey.* Ardı arkası kesilmeden.

~ **el bir eli (el eli) yıkar, iki el (de) yüzü (yıkar),** *at.* Bk. **El eli yıkar, iki el de yüzü.**

~ **(tek) elin nesi var, iki elin sesi var, (Bir elin sesi çıkmaz),** *at.* İnsan büyük işleri tek başına yapamaz.

~ **evde iki kız, biri çuvaldız, biri biz,** *at.* Bir evde iki kız olursa, her biri bir taraftan aileyi sıkıştırır. Giyim kuşam ister, çeyiz çemen ister. Onlar istemese bile aile kendini böyle bir sorumluluk altında bilir. Bunun sıkıntısını çeker.

Eşanl. **Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz.**

~ **ev (gemi) donanır, bir kız (çıplak) donanmaz,** *at.* Bir kızı donatmak, bir ev düzmekten daha güç, daha masraflıdır. Evin eksikleri bellidir. Alırsınız biter. Kızın ne giyim giderleri biter, ne de çeyiz için alınacak eşyası. Evlenecek kızın gözü eşyaya doymaz.

~ **fit bir büyü yerini tutar (yerine geçer),** *at.* Bir kimseyi başkasına karşı kışkırtmak için ara bozacak bir söz, bin büyü kadar etkilidir.

~ **fiyat politikası,** *ikt.* Maliyetleri hemen hemen aynı seviyede olan çeşitli maddelerin aynı fiyat üzerinden satışa arzı.

~ **gömlek fazla eskitmiş olmak,** *dey. (Birinden)* daha yaşlı olmak.

~ **görüş bir kör biliş,** *at.* Bir kez görmekle bir şey iyice anlaşılmaz, öğrenilmez.

~ **günlük beylik, beyliktir,** *at.* Çok kısa bir süre için de olsa, herkesten üstün bir yaşama fırsatı bulmuş olmak güzel şeydir.

~ **içim su,** *dey.* Çok güzel.

~ **inat, bir murat,** *at.* İnatçı kişi, her inadında istediği bir şeyi elde eder.

~ **işe sap olmak,** *dey.* İş sahibi olmak.

~ **kalemde,** *dey.* Toptan, birden.

~ **kararda bir Allah,** *dey.* İnsan kaderinin değişkenliğini anlatır.

~ **kapıya çıkmak,** *dey.* Aynı sonuca ulaşmak.

~ **karış beberuhi,** *dey.* Çok kısa *(kimse).*

~ **kaşık suda boğmak,** *dey.* Çok fazla hınzı olmak.

~ **kılına hata gelmemek,** *dey.* Hiç dokunulmamak.

~ **kızı bin kişi ister (de) bir kişi alır,** *at.* Güzel bir şeyi herkes elde etmek ister. Ama o, ancak bir kişiye kısmet olur.

~ **kimsenin adı çıkacağına canı çıksın,** *at.* Bk. **İnsanın adı çıkmasın da canı çıksın.**

~ **korkak bir orduyu bozar,** *at.* Savaşta, veya birlikte iş yapacak toplulukta, korkak bir kişi, kaygı, telâş, heyecan yaratan sözleriyle bozgunluğa yol açar.

~ **köroğlu bir ayvaz,** *dey.* Çocuksuz karı koca.

~ **kötünün yedi mahalleye zararı vardır (dokunur),** *at.* Namusunu satmış birisi, yalnız kendi çevresi için değil, daha geniş çevreler için de lekelidir. Bu durum, başka konularda, başka ortamlarda da görülür.

Eşanl. **Bir uyuz keçi bir sürüyü boklar.**

~ **kulaktan girip diğerinden çıkmak,** *dey.* Hiç tınmamak, dinlememek, umursamamak.

~ **kutuplu sinir hücresi,** *biy.* Bk. **Hücre.**

~ **mıh bir nal kurtarır bir nal bir at kurtarır,** *at.* Herhangi bir olayı, bir işi, bir ödevi küçük saymamak, önemle ele almak gerekir. Küçük görünen işler, büyük sonuçlar doğurabilir. Bir çivi eksikliğinden bir nal düşer, bir nal eksikliğinden bir at koşamaz olur, bir atın koşamaması, komutana bir haberin yetişmemesi dolayısıyla savaşın kaybedilmesine mal olabilir. Böylece bir çivi yüzünden bir ordu yenilgiye uğrayabilir. Nitekim küçük bir vidası eksik olsa koca bir fabrika çalışamaz. Önem verilmeyen küçük bir yaradan ölenler çoktur.

~ **musibet (felâket) bir nasihatten yeğdir,** *at.* Bk. **Bin nasihattan bir musibet yeğdir.**

~ **paralık etmek (olmak),** *dey.* Aşağılık duruma düşürmek *(düşmek).*

~ **parmak bal olmak,** *dey.* Dedikodu konusu olmak.

~ **saatlik deneme yarışı,** *sp. (bisiklet)* Yarışlarda, bir saatlik süre ile düzenlenen deneme yarışı. [**İng.** Epreuve sur une heure].

~ **selâm bin hatır yapar,** *at.* Selâm bir ilgi ve sevgi belirtisidir. Küçük bir şeydir ama gönül kazanmakta, büyük önemi vardır. Gönül kazanmak için buna benzer birçok ilgilerden yararlanılabilir.

~ **sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge,** *dey.* Bir gün her şey ortaya çıkar anlamında.

~ **sıkımlık (pençelik) canı olmak,** *dey.* Hemen mahvolacak kadar zayıf olmak.

~ **sürçen atın başı kesilmez,** *at.* Şimdiye değin sizi memnun etmiş olan kişi bir kez yanlış bir iş yapmışsa onun için eskiden edindiğiniz kanıyı hemen değiştirmeyiniz ve kendisine ağır bir ceza vermeyiniz.

~ **sürü lâfın belini bükmek,** *dey.* Çok konuşmak: *Gelir gelmez bir sürü lâfın belini büktün ama ne istediğini söylemedin.*

~ **şeftali almak vermek,** *dey.* Öpüşmek.

~ **tahtası eksik,** *dey.* Aklı kıt.

~ **taşla iki kuş vurmak,** *dey.* Bir hamlede iki işi birden halletmek, kazanmak.

~ **tepe yıkılır, bir dere dolar,** *at.* Dünyada hiç bir şey kaybolmaz. Birinin kaybettiğini başkası kazanır. Bir zengin fakirleşirken bir fakir de zenginleşir.

~ **uyuz keçi bir sürüyü boklar,** *at.* Kötü yaradılışlı, kötü huylu kişi, çevresine hep kötülük aşılar, toplulukta kötüler türemesinin etkeni olur.

Eşanl. **Bir kötünün yedi mahalleye zararı vardır.**

~ **yaşıma daha girdim (bastım),** *dey.* İnanılmayacak durumlar ve sözler karşısında şaşkınlığı belirtmek için kullanılır.

~ **yatakta kocamak,** *dey. (Karı koca)* birlikte ihtiyarlamak.

~ **yemem diyenden kork, bir oturmam diyenden,** *at.* «Oturmam» diyen misafir, oturmak şöyle dursun yatıya kalır. «Yemem» diyen de parçalarcasına sofraya saldırır.

bireşim, i. — *Eşanl.* **Sentez. • a) çekirdek ~ i,** *nükl.* Atom çekirdeklerinin oluşum süreci. [**İng.** Nucleosynthesis; **Fr.** Nucléosynthèse]. **b)** *astr.* Yansız hidrojenden yola çıkarak, astronomi cisimlerinin kimyasal bileşimine giren bütün elementlerin oluşmasına olanak veren tepkimelerin tümü. [**İng.** Nucleocynthesis; **Fr.** Nucléosynthèse].

Eşanl. **Nükleosentez.**

bireşimsel, s. —

~ **yargı,** *fels. (Kant'ta)* yüklem kavramının konu kavramının dışında bulunduğu yargı.

~ **yöntem, 1.** *eğt.* Öğretiminde bir konunun yalınç öğelerini veya ayrı ayrı olayları bir araya toplayarak onlardan bireşimsel bir bütün oluşturma veya bir sonuca varma yolu. [**İng.** Synthetic method; **Fr.** Methode synthétique]. **2.** *fels.* Belli önermelerden kalkıp bunların zorunlu sonucu olarak başka önermelere varma yöntemi.

birey, i. — ~ **i tanıma bölümü,** *eğt.* Her bir öğrenciyi birey olarak başkalarından ayırmaya ve onun gelişimini gerçeğe uygun biçimde göstermeye yarayan bilginin toplanması, yazılması, değerlendirilmesi ile görevli kılavuzluk bölümü. [**İng.** Individual inventory service; **Fr.** Service d'orientation individuelle].

bireycilleşme, i. *sosy.* Bireyleri belli toplumsal kümelere bağlayan bağların zayıflaması veya ortadan kalkması. [**İng.**

Individualization; **Fr.** Individualisation].

bireyiz, i. *mim.* El matkabı.

birey. oluş, b.i. — **davranışların ~ u,** *biy.* Organların oluşumu ve büyüme sırasında duyu-hareket bağlantısının kurulması. [**İng.** Ontogenesis of comportments; **Fr.** Ontogenèse des comportements].

bireysel, s. —
~ ahlâk felsefesi, *fels.* Bireyin gelişmesini göz önünde bulunduran, kişiliği, sorumluluğu içinde bireyin kendini gerçekleştirmesini ve bireyin mutluluğunu maksat edinen ahlâk öğretileri.
~ danışma, *eğt.* **a)** Öğrencinin karşılaştığı bir güçlüğü yenmesi, bir sorunu çözmesi için kendisine doğrudan doğruya kişisel olarak yol gösterme: **b)** Bu gibi konularla ilgili kılavuzluk hizmetlerine verilen ad.
~ değer, *ikt.* Kullanma değeri.
~ değişken, *mant.* Değer alanı evrenden veya evrenlerin birinden oluşan her değeri birey olan değişken. [**İng.** Individual variable; **Fr.** Variable d'individu].
~ değişken çeşidi, *mant.* Değer alanları aynı olan bireysel değişkenler grupu [**İng.** Individual variable sort].
~ görüşme, *eğt.* Danışman ile yalnız bir kişi *(öğrenci)* arasında geçen görüşme. [**İng.** Individual interview; **Fr.** Entretien individuel].
~ kavram, *mant.* Bir adım içlemi. [**İng.** Individual concept; **Fr.** Concept individuel].
~ olmayan değişken, *mant.* Değer alanı birey olmayan veya evrende bulunmayan nesneleri kapsayan değişken. [**İng.** Nom individual variable].
~ ruhbilim, *eğt.* **a)** Bireyler arasında var olan ayrılıkları konu alan ruhbilim dalı; **b)** *Alfred Adler*'in hastalık belirtilerinin gözlemlerine önem veren, bireysel ayrılıklar üzerinde duran ruh çözümsel kuramına verilen ad. [**İng.** Individual psychology; **Fr.** Psychologie individuelle].

bireyselleştirme, i. *fels.* Bireysel duruma getirme eylemi. [**İng.** Individualization; **Fr.** Individualisation].

bireyselleştirmek, i. *fels.* Bir şeyi ayrı olarak, bireysel olarak göz önüne almak.

birikeç veya **biriktireç,** i. *komp.* Bir bilgisayarın merkez biriminde, ekleme, kaydırma v.b. işlemlerinin yapıldığı tutanak. [**İng.** Accumulator; **Fr.** Accumulateur].

birikim, i. —
~ etkeni, *ikt.* %o r ürem getiren bir anamalın *(n)* inci yıl sonunda kazanacağı değeri gösteren formül *(1+r)*n.

birikmiş amortismanlar, *ikt.* Amortismanların kaydedildiği yevmiye maddesinin alacak tarafı.
~ gelir (dağıtılmamış kâr), *ikt.* Kâr payı ödenmemiş ve geçmiş yıl zararlarından indirilmemiş olan dağıtılmamış net gelir.
~ kâr, *ikt.* Sürelerinde paydaşlara dağıtılmayarak ve ortaklığın borcu olarak gelecek yıllarda dağıtım yapılmak üzere saklanan biriktirilmiş kârlar. [**İng.** Accumulated dividend; **Fr.** Dividende accumule].
~ kazanç, *ikt.* Önlerinde dağıtılmayan ortaklığın borcu olarak gelecekte dağıtılmak üzere biriktirilen kazanç. [**İng.** Accumulated dividend; **Fr.** Dividende non distribué].
~ zarar, *ikt.* İşletmenin bir dönemde veya birbirini izleyen dönemlerde ortaya çıkan olumsuz faaliyet sonuçlarının, diğer bir deyimle geniş anlamda gider toplamının dönem veya dönemler geliri ile karşılanmamış olan bölümü.

biriktirme, i. — **~ den cayma,** *ikt.* Biriktirilmiş para veya malları harcama.

birim, i. — **bir A halkasının ~ i,** *mat.* Bir e birim elemanı bulunan bir A halkasında, e'ye göre tersinir olan her u elemanı *(uu^{-1} = u^{1} = e olmak üzere A.da u^{-1} elemanı vardır-.* [**Fr.** Unité d'un anneau A]. • **çevre ~ i,** *komp.* Bir bilgisayarın, kart okuyucu veya yazıcı gibi çevre organı. [**İng.** Peripheric unity; **Fr.** Unité périphérique]. • **giriş-çıkış ~ i,** *komp.* Bir bilgisayarın giriş-çıkış işlemlerini yöneten birimi. [**İng.** Exchange unity; **Fr.** Unité d'échange]. • **hesap ~ i,** *ikt.* Borç ve alacakların tam değerini saptamaya yarayan değer ölçüsü; borç ve alacakların millî para dalgalanmalarından *(mümkün olduğu kadar)* etkilenmemesini sağlar. *(Hesap birimi, 1973'te 888,6 mg paraya çevrilebilir saf altın olarak belirlendi. Bu hesap birimi Avrupa'da uluslararası istikrazlarda kullanılır. Ayrıca Avrupa tarım ürünlerinin fiyatlarının saptanmasında temel ölçü olur.)* [**İng.** Account unity; **Fr.** Unité de compte].
~ ağırlık, *mim.* Malzemenin boşlukları dahil olmak üzere birim hacminin ağırlığı.
~ basamak, *mat.* Başlangıç değeri sıfıra, son değeri ise bire eşit olan basamak. [**İng.** Unity echelon; **Fr.** Échelon-unité échelon-unité de Heaviside].
Eşanl. **Heaviside birim basamağı.**
~ eklemek, *mat.* Bk. **Eklemek.**
~ fonksiyon, *mat.* Bk. **Fonksiyon.**
~ maliyeti, *ikt.* Belirli bir mal veya hizmet biriminin maliyeti.
~ maliyet fiyatı, *ikt.* Çeşitli masraflardan bir birime düşen değer payı toplamı.
~ matris, *mat.* Bk. **Matris.**
~ tümdeğeri, *ikt.* **a)** Bir yapımın üretimindeki ölçüye dayanak olarak alınan tutar. **b)** Bir maddenin bir saatlik yapımının tümdeğeri. [**İng.** Unit cost; **Fr.** Prix de revient d'unité].

birinci, s. ve i. —
~ ağırlık, *güreş.* 48 kiloda yapılan güreşler.
~ basamak dili, *mant.* Bireysel değişkenden başka değişkeni olmayan biçimsel dil. [**İng.** First-order language; **Fr.** Langue du premier ordre].
~ basamak kuramı, *mant.* Birinci basamak mantığına dayanan kuram. [**İng.** First-order theory; **Fr.** Théorie du premier ordre].
~ basamak mantığı, *mant.* Bireysel değişkenden başka değişken olmayan mantık dizgesi. [**İng.** First order logic; **Fr.** Logique du premier ordre].
~ çeşit kaldıraç, Bk. **Kaldıraç.**
~ derecede teminatlı tahvil, *ikt.* Teminat bakımından ilk dereceyi ihraz eden tahvil.
~ dörtte birlik *(nokta), eğt.* Bir ölçekte denetlerin yüzde 25'inin üzerinde bulunduğu varsayılan nokta. [**İng.** First quartile; **Fr.** Premier quartile].
~ eklemleme, *dilb.* Bk. **Eklemleme.**
~ elden alınan mal, *ikt.* Doğrudan doğruya yapımcısı, üreticisi, toptancısı veya yurda getiricisinden alınan mal. [**İng.** First hand; **Fr.** Marchandise achetée de première main].
~ inancılı borç senedi, *ikt.* İlk kertede inancası olan borç senedi. [**İng.** Priority bond; **Fr.** Obligation de priorité].
~ izdüşüm, Bk. **Birinci üye.**
~ sınıf gümrük, *huk.* Bk. **Gümrük.**
~ üye, *mant. «a, b»* sıralanmış, ikilisinin birinci üyesi, *a* nesnesi. [**İng.** First co-ordinate; **Fr.** Première projection]

birincil, s. —
~ bitki oluşumu, *biyocoğr.* Bk. **Oluşum.**
~ kaynak, Bir ereksel dönüşüm ile üremiş ışık yayımlayan yüzey veya nesne. [**İng.** Primary source; **Fr.** Source primaire].

birincilik, i. —
~ yarışması, *güreş.* Güreşçiler veya güreş takımları arasında düzenlenen güreş yarışması.

bir. kaç, b.s. —
~ günlük yarış, *sp. (bisiklet)* Yarışlıklarda kazançcı koşucular arasında düzenlenen ve süresi bir günü geçen yarış.

birleşik, s. —
~ dayanma süresi yöntemi, *ikt.* Bir işletmedeki durağan değerleri herbiri için ayrı ayrı dayanma süresi saptanmayıp tümüne uygulanmak üzere tek bir sürenin uygulanması yöntemi. [**İng.** Composite-life method; **Fr.** Méthode de durée mixte].
~ dengelem, *ikt.* Bir ana ortaklık ile bu ortaklığın diğer ortaklıklara katılmasıyla ortaya çıkan sonuçların tek ad altındaki hesaplar ile birleştirmek ve toplamalarını almak yolu ile ana ortaklığın öteki ortaklıklara katılması sonucu ortaya çıkan gerçek durumu kapsayan birleşik ve karşılıklı düzenlenen dengelem. [**İng.** Consolidated balance sheet; **Fr.** Bilan consolidé].
~ girişim, *ikt.* Bir iş yürütmek üzere kurulan ortak girişim. [**İng.** Joint venture; **Fr.** Entreprise commune, entreprise collective].
~ kumanda, *hava.* Bk. **Kumanda.**
~ ticaret kanunu, *ikt.* İki veya daha çok ticarî kuruluşlara ilişkin durumların bir dengelem ve kâr-zarar çizelgesinde gösterilerek incelenmesinden ortaya çıkan ticaret durumu. [**İng.** Consolidated financial statement; **Fr.** État financier consolidé].
~ yarışlar, *sp. (atl.)* Yarışçıların her birine katılmak zorunluğunda olduğu birden çok atletizm dalında düzenlenen yarışlar. [**İng.** Combined competitions; **Fr.** Épreuves comoinées].

birleşim, i. —
~ ilksavı, *mant.* Bir kümeler kümesinin öğelerinin birleşiminde bir küme olduğunu dile getiren ilksav. [**İng.** Union axiom, sum axiom].

birleşme, i. — *astr.* [**Osm.** İktiran; **Fr.** Syzgie].

birleştirilmek, 7. — birleştirilmiş sınıf, *eğt.* Bir sınıfa düşen öğrenci sayısının azlığı ve bu gibi sınıflara ayrı birer öğretmen verilmeyişi nedeniyle birden çok sınıfın birleşmesinden oluşan ve tek bir öğretmenin yönetiminde bulunan sınıf. [**İng.** Joint class; **Fr.** Classe unifiée]. • **birleştirilmiş sınıf öğretimi,** *eğt.* Birçok sınıfın bir araya getirilerek bir öğretmence yetiştirilmesi. [**İng.** Joint class teaching; **Fr.** Enseignement en classe unifiée].

birleştirimci, s. Bk **Senkretik.**

birleştirimcilik, i. Bk. **Senkretizm.**

birleştirme, i. — § **2.** *çağdaş. san.* Çeşitli gereçlerin veya birbirine benzemeyen nesnelerin biraraya getirilmesiyle olu-

şan sanat eseri. [İng. Assembling, assembly; Fr. Assemblage]. • **dişli ~,** *ağ. iş.* Bk. **Dişli.** • **düz bindirmeli ~,** *inş.* Bk. **Düz**[1]. • **düz ~,** *ağ. iş.* Bk. **Düz**[1].
~ **hiperboloidi,** *mat.* Bk. **Hiperboloid.**
~ **kıkırdakları,** *anat.* Bk. **Kıkırdak.**
~ **programı,** *bilgi-işlem.* Bk. **Program.**

birli, i. —
~ **bağıntı,** *mant.* Küme veya grup. [İng. 1 - place relation].
~ **eklem,** *mant.* Bir tek önermeden yeni bir önerme kurmaya yarayan yöneten deyim. [İng. 1 - place connective; Fr. Connecteur à 1 - place].
~ **yüklemler mantığı,** *mant.* Mantıksal olmayan değişmez türeleri, yalnız ad ve birli yüklemleri kapsayan yüklemler mantığı bölümü. [İng. Monadic predicate logic; Fr. Logique des prédicats monadiques].

birlik, i. — **evlilik birliği,** *huk.* Bk. **Evlilik.** • **eleştirmeciler birliği,** *tiy.* Bk. **Eleştirmeci.** • **hizmet birliği,** *ask.* Bk. **Hizmet.** • **ihtiram birliği,** *ask.* Bk. **İhtiram.** • **keşif ~ leri,** *ask.* Bk. **Keşif.** • **muharip ~,** Bk. **Muharip.** • **sıhhiye ~ leri,** *ask.* Bk. **Sıhhiye.**
~ **kurul,** *ikt.* Bir veya çeşitli işlerde birleşik yarar sağlamak isteyen ve daha çok para işleriyle uğraşan kişilerin birleşimiyle sağlanan kurul. [İng. ve Fr. Consortium].
~ **ortaklığı,** *ikt.* Genel olarak aynı uğraşıda bulunan veya yeni yapım işleri üzerinde çalışan kişilerin *(en az yedi kişi)* bu konular üzerinden daha verimli sonuçlar sağlayabilmek amacıyla birleşerek kurdukları ortaklık. [İng. Cooperative union; Fr. Société coopérative].

birlikte, z. —
~ **anlamlı deyim,** *mant.* Yöneten dizimsel türünden olan deyim. [İng. Syncategorematic expression; Fr. Expression syncatégorématique].
~ **değerlendirme,** *eğt.* Bir veya birçok öğrencinin durumunun öğretmen ile birlikte öteki öğrenciler veya ilgililerce birlikte değerlendirilmesi. [İng. Cooperative evaluation; Fr. Évaluation collective].
~ **oyun,** *eğt.* **a)** İşbirliği yapmayı ve yarışmayı gerektiren oyun; **b)** Eğlendirici ve dinlendirici niteliği yanında toplum yaşamının gerektirdiği yardımlaşma, dayanışma gibi eğitsel değerleri de içeren oyun. [İng. Associative play; Fr. Jeu associatif].
~ **yüklenci,** *huk.* Birden çok kimsenin parçalanacak durumda olan bir borcu, birlikte yüklenmeleri. [İng. ve Fr. Novation substitution].

bisiklet i. — *Eşanl.* **Çifteker.** • ~ **le gezi,** *sp.* Türlü yönleriyle ilgi çeken, ülke içi veya ülke dışı yerleri yakından görmek ve incelemek için, bisikletle yapılan geziler. • ~ **le polo,** *sp.* Kadınlar için, iki bisikletliyle oynanan bir polo oyunu. • ~ **li gezgin,** *sp.* Bisikletle uzun süreli geziler yapan kişi. [İng. Cycling tourist; Fr. Cyclo-touriste] • ~ **li ve yaya engeli yarışı,** *sp.* Yol, orman içi, sürülmüş tarla, çayır ve tehlikeli olmayan inişli çıkışlı yerlerde, gerektiği zaman bisikletten inip yürüyerek yapılan, her bölüm ve kattan sporculara açık yarış.
~ **klübü,** *sp.* Bisiklet gezi ve sporu ile uğraşan klüp. [İng. Cycling club].
~ **sporu,** *sp.* Bisiklete binerek veya bisiklet yarışlarına katılarak yapılan spor. [İng. Sport cyclist; Fr. Sport cycliste].
~ **topu,** *sp.* Çayırda ve salonda, bisiklet üzerinde oynanan top oyunu. [İng. Cycle ball; Fr. Cycleballe].
~ **topu ve polo yetki belgesi,** *sp.* Bisiklet topu ve polo oynayanlara veirlen yetki belgesi.
~ **yarış alanı,** *sp.* Özel olarak yapılmış bisiklet yarış alanı. [İng. Cycle-racing track, velodrome; Fr. Vélodrome].

bismalit, i. *tekt.* Yarılımlarla sınırlı ve kabaca silindir veya tapa biçimli bir magma intruzyonu. [İng. Bysmalith].

bit, i. — **kırma ~ i,** *zool.* Bk. **Kırma.** • **koyun ayak ~ i,** *zool.* ve *paraz.* Bk. **Koyun.** • **koyun ~ i,** *zool.* ve *paraz.* Bk. **Koyunbiti.**

bitirme, i. —
~ **fiili,** *gram.* Bk. **Fiil.**
~ **sınavı,** *eğt.* Belli öğretim basamaklarında bulunan okulları bitirme durumunda olan öğrencilerin, bir diploma veya derece almak için girdikleri sınav.

bitişik s. —
~ **parmaklı domuz,** *zool.* Bk. **Domuz.**

bitiştirici, s. —
~ **yargı,** *fels.* Bir öznesi ve birçok yüklemi olan yargı. [İng. Conjunctive; Fr. Conjonctif].

bitki, i. — **duvar ~ leri,** *bot.* Bk. **Duvar.** • **gösterge ~,** *bot.* Bk. **Gösterge.**
~ **katları,** *bot.* Bk. **Kat.**
~ **kuşağı,** *bot.* Bk. **Kuşak.**
~ **oluşumu,** *biyocoğr.* Bk. **Oluşum.**
~ **patolojisi,** *bot.* Bk. **Patoloji.**
~ **sayımı,** *bot.* Bk. **Sayım.**

bitkisel, s. —
~ **ısı,** *fizyol.* Bk. **Isı.**
~ **indikan,** *kim.* Bk. **İndikan.**
~ **ipek,** *bot.* Bk. **İpek.**
~ **kazein,** Bk. **Kazein.**

bitli, s. —
~ **(kurtlu, çürük) baklanın kör alıcısı olur,** *at.* Kötü, işe yaramaz nesnelerin, bunlardan anlamayan isteklileri olur.

bitpazarı, b.i. — ~ **nda kuyruk toplar Beyoğlunda beylik satar,** *dey.* Gösteriş yapan, çalım satan kimsenin aslında değersiz ve basit kişi olduğunu anlatmak için kullanılır. • ~ **nda mezatla satmak,** *dey.* Eski ve değersiz bir şeyi değerli gibi göstermeye çalışmak.

bittern, i. *İng. kim.* Deniz tuzunun elde edilmesi sırasında deniz suyunun buharlaşmasıyla meydana gelen billûrlaşma suyu. *(Bileşiminde magnezyum tuzları, bromürler ve iyodürler bulunur.)* [İng. ve Fr. Bittern].

bitümlü, s. —
~ **boru,** *mim.* Su ve gaz getirmede kullanılan korozyona karşı bitümle korunmuş çelik boru.
~ **boya,** *mim.* İçinde yüksek oranda bitüm bulunan, genellikle koyu renkli boya.
~ **cam tülü,** *mim.* Sızdırmazlık işlerinde kullanılan, özel olarak bitümle doyurulmuş cam türü.
~ **harç,** *mim.* Ham petrol türevi asfalt veya kömür katranı, zifti ile ince mineral agreganın karışımı olan sızdırmazlık gereci.
~ **kanaviçe,** *mim.* Beton ve ahşap yüzeylerin sızdırmazlık işlerinde kullanılan, sızdırmazlık sağlayan jüt kanaviçe gibi özel dokuma.
~ **karton,** *mim.* Selülozla yapılmış adi mukavvaya bitüm emdirilerek yapılan ve basit oam tecritlerinde kullanılan gereç.
~ **keçe,** *mim.* Sızdırmazlık için tek veya çok katlı olarak kullanılan bitüm emdirilmiş keçe.
~ **plastikler,** *mim.* Kimi doğal bitümlerle hazırlanıp hırdavat gereçleri ve elektrik ekleme parçaları yapımında kullanılan plastiklere verilen ad.

biyel, i. —
~ **montaj,** *tekn.* Bk. **Montaj.**

biyografi, i. — *Eşanl.* **Yaşam öyküsü.**

biyoloji, i. — **eğitim ~ si,** *eğt.* ve *biy.* Bk. **Eğitim.** • **foto ~,** *tıp.* Bk. **Fotobiyoloji.** • **güneş ~ si,** *nükl.* Güneş ışınlarının etkisi ve güneş enerjisiyle ilişkileri açısından biyolojik olayların incelenmesi. [İng. Solar biology; Fr. Héliobiologie]. • **hava ~ si,** *biy.* Bk. **Hava.** • **insan ~ si,** *biy.* Bk. **İnsan.**

biyolojik, s. —
~ **gübre,** Bk. **Gübre.**
~ **kalıtım,** *biy.* Bk. **Kalıtım.**
~ **ritim,** *tıp.* Gece ve gündüz ardışıklığına bağlı dış olayların etkisi dışında kalan bir organizmada görülen yaklaşık yirmi dört saatlik iç ritim.
~ **savaş,** *sil.* ve *ask.* Biyolojik silâhların kullanılacağı savaş; 1972 Uluslararası sözleşmesinde biyolojik savaşlar yasaklanmıştır. [İng. Biological war; Fr. Guerre biologique].
~ **sendrom,** *tıp.* Bk. **Sendrom.**
~ **silâh,** *sil.* ve *ask.* İnsanlarda, hayvanlarda veya bitkilerde hastalığa ve ölüme yol açabilecek canlı organizmaları *(böcekler, mikroplar)* veya bu organizmaların salgıladığı biyolojik toksinleri kullanılan silâh. [İng. Biological arm; Fr. Arme biologique].

bizim, z. —
~ **eşşek bu havadan öldü,** *dey.* Ahenksiz ve bozuk sesle söylenen şarkı veya rahatsız edici müzik karşısında söylenir.

bizote, i. *mim.* Kenarı pahlı traşlı cam veya ayna.

bleomisin, i. *Fr. bléomycine. Streptomyces vericillus*'dan elde edilen ve bazı urların tedavisinde kulanılan antibiyotik [İng. Bleomycine].

bloksuz, s. ve i.—
~ **ülkeler,** *tar.* İlke olarak doğu veya batı bloku ülkelerinin politikasını izlemeyi reddeden ülkeler.

bobin, i. — **endüksiyon ~ i,** *fiz.* ve *otom.* Bk. **Endüksiyon.** • **reaktans ~ i,** *elek.* ve *radyotekn.* Bk. **Reaktans.** • **saptırıcı ~ leri,** *elek.* Bk. **Saptırıcı.**
~ **ipliği,** *bot.* Bk. **İplik.**

bodoslama, i. — **iç ~,** *den.* Bk. **İçbodoslama.**

bodur, s. —
~ **sıra kemerler,** *mim.* Bk. **Kemer.**
~ **tavuk her gün piliç,** *at.* Yetenekleri sınırlı kişiler, bir türlü yükselemezler oldukları yerde sayarlar.

boğa, i. — ~ **ya halka takmak,** *zoot.* Bk **Halka.**

boğata, i. — **istralya ~ ları,** *den.* Bk. **İstralya.** • **kordelena ~ sı,** *den.* Bk. **Kordelena.**

boğaz, i. — ~ **ı körletmek,** *dey.* Açlığı gidermek için bir şeyler atıştırmak. • **dümen ~ ı,** *den.* Bk. **Dümen.** • **enine ~,** *coğr.* Bk. **Enine.** • **iskarmoz ~ ı,** *den.* Bk. **İskarmoz.**

boğazlık, i. — **düzen boğazlığı,** *den.* Bk. **Dümen.**

boğum, i. — **fıtık ~ u,** Bk. **Fıtık.**

boğumlanma, i. —
~ **bozukluğu,** *eğt.* Çocuğun, anadilindeki bağımsız ve bileşik sesleri doğru, anlaşılır biçimde çıkaramayışı, genellikle kelimelerin son seslerini söyleyememeyişi veya güç sesler yerine kolayına gelen sesleri söylemesi.

bohça, i. — **hamam ~ sı,** Bk **Hamam.**

bohçalama, i. *sp. (güreş)* Bir kolu alttaki güreşçinin ensesinden, öteki kolu bacağının arkasından geçirip iki eli göğsü altında birleştirdikten sonra başının üzerine dikerek çevirme.
~ **tecrit,** *mim.* Genellikle basınçlı suya karşı yapılan ve temel ile duvarları dıştan bir bohça gibi saran tecrit

bok, i. —
~ **içinde bademkadın,** *dey.* Pislik içinde hanımlık taslayan *(kadın).*

boks[1], i. — *Eşanl.* **Yumruk oyunu.**

boksör, i. — *Eşanl.* **Yumruk oyuncusu.**

bol, —
~ **bol yiyen bel bel bakar,** *at.* Kazandığını bol bol yiyip, ilerisi için bir şey artırmayan kişi, kazançsız kaldığı zaman acıklı duruma düşer.

bolluk, i. —
~ **oranı,** 1. *fiz.* Bir elementin farklı izotoplarından bileşik bir karışımda, belirli bir izotoptan atomların sayısının karışım içinde bulunan toplam atom sayısına oranı. 2. *trm.* Mer'a vejetasyonunu oluşturan çeşitli yembitkisi türlerinin nisbî miktarlarını, birden beşe veya ona kadar sayılarla belirten dereceler. [İng. Abundance classes].

bomba, i. — **gaz ~ sı,** *ask.* Bk **Gaz**[2]. • **işaretleme ~ ları,** *ask. hava.* Bk. **İşaretleme.** • **Napalm ~ sı,** Bk. **Napalm.** • **su ~ sı,** *sil.* Bk. **Su.** • **yangın ~ sı,** *ask.* Bk. **Yangın.**

boncuklu, s. —
~ **kertenkele,** *zool.* Bk **Kertenkele.**

Bongo'lar, ç. öz. i. Bk. **Obongo'lar.**

bonkör, i. — *Eşanl.* **İyiliksever, eli açık.**

bono, i. — **hazine kefâletli ~,** *ikt.* Bk. **Hazine.** • **hatır ~ su,** *huk.* Bk. **Hatır.**

boomer, i. *İng. to boom,* gürlemek. *fiz.* Bir akustik sistemde, kalın sesleri yayan hoparlör. [İng. ve Fr. Boomer].

bop, i. *İng. blow out preventer. petr.* Sondaj sırasında bir kuyunun tepesine yerleştirilen emniyet tıkacı. *(Sondaj âleti bir petrol yatağına ulaşınca, petrol veya gazın ani basıncıyla püskürme tehlikesi vardır; bu yüzden sondaj çubuğu ile hazne arasındaki halka biçimi boşluğu, hidrolik krikolarla hareket ettirilen çeneler yardımıyla hemen kapatmak gerekir.)* [İng. ve Fr. Bop]

borç, i. — **borca içen iki kez (kere) sarhoş olur,** *at.* Bk. **Veresiye şarap içen iki kez sarhoş olur.** • ~ **tan korkan kapısını büyük açmaz (küçük açar),** *at.* Borç etmek istemeyen fazla açılmaz, şuna buna ziyafet çekmez. Giderlerini kısar, kendi durumuna uygun bir yaşama yolu tutar. • **borcun iyisi vermek, derdin iyisi ölmek,** *at.* Borçlu ve dertli yaşamaya dayanılmaz. Borçtan kurtulmanın çıkar yolu vermek, onulmaz dertten kurtulmanın çıkar yolu ölmektir. • **borcun yoksa kefil ol, işin yoksa şahit ol,** *at.* Bk **İşin yoksa şahit ol, paran çoksa kefil ol.** • **gönderilecek ~,** *huk.* Bk. **Gönderilecek.** • **götürülecek ~,** *huk.* Bk. **Götürülecek.** • **hususî ~,** *ikt.* Bk. **Hususî.** • **millî ~,** *ikt.* Bk. **Millî.** • **müteselsil ~,** *huk.* Bk. **Müteselsil.** • **nevi borcu,** *huk.* Bk. **Nevi.** • **sınırlı nevi borcu,** *huk.* Bk. **Nevi.** • **seçimlik ~,** *huk.* Bk. **Seçimlik.** • **sürekli ~,** *huk.* Bk. **Sürekli.** • **üçüncü şahsa olan ~** *huk.* Bk. **Üçüncü.**
~ **aktarımı,** *ikt.* **a)** İki kişi arasındaki borcun, alacaklısının uyumu ile üçüncü bir kişiye aktarımı; **b)** Eski borcun yerine yeni bir borç kabullenilmek yoluyla eskisinin kaldırılması; **c)** Borcta ödeme süresinin uzatılması. [İng. ve Fr. Novation].
~ **artığı veren sayışım,** *ikt.* Borç toplamları, alacak toplamından daha çok olan sayışım. [İng. Deficit account; Fr. Compte de solde débiteur].
~ **belgesi,** *ikt.* Bankadaki hesabından para çeken kişi için düzenlenerek kendisine imza ettirilen belge. [İng. Counter check; Fr. Fiche de débit].
~ **idaresi,** *ikt.* İktisadî faaliyeti etkilemek amacıyla kamu sektörü borçlarının miktar ve tertibinde devletin ayarlamalar yapması.
~ **indirimi,** *ikt.* Bankadan alınan para ile, borçlanılan ve ürem eklenmesiyle oluşan tutar arasındaki fark. [İng. Debt discount; Fr. Escompte de débit].
~ **iyi güne kalmaz,** *at.* Borcu ilk fırsatta ödemek gerektir. Erteleyip durmak yanlıştır. Çünkü gelecek günlerde eliniz daha dar olabilir, borç da gittikçe büyür. Üstelik siz, sürekli bir borç üzüntüsü çekersiniz.
~ **kaydetme,** *ikt.* Gelir veya sermaye hesabını azaltan, varlık ve gider hesabını çoğaltan bir işlemin muhasebe defterine kaydı.
~ **ödemekle, yol yürümekle tükenir,** *at* Bk. **Yol yürümekle.**
~ **para,** *ikt.* Bankalarca inanca karşılığı alıcılarına verilen borç para. [İng. Advance of money; Fr. Avance de fonds].
~ **hesap belgesi,** *ikt.* Hesabın borcuna yazılan niceliklerini bildiren hesap sahibine gönderilen belge
~ **senedi sahibi,** *ikt.* Borç senedini taşıyan, satın alan, saklayan kişi.
~ **senedi ayırcası,** *ikt.* Borç senedi satışlarından elde edilen paralardan oluşan birikim.
~ **senetleri hesabı,** *ikt.* Bizden, başkasına verilen ve borcumuzu gösteren senetlerin durumunu takip için tutulan pasif mütedavil hesap.
~ **sınırı,** *ikt.* Borç olarak alınabilecek veya verilebilecek paranın tavanı.
~ **sigortaları,** *ikt.* Borçlu lehine bir borcun ödeme zorunluluğu gerçekleşince, sigortacı tarafından alacaklıya sağlanan tutarın ödenmesini sağlayan sigorta türü.
~ **tanımı,** *ikt.* Borçlu olduğunu bildirme, yazılı olarak borcu kabullenme.
~ **tanıma belgesi,** *ikt.* Hiç bir şüphcye ve kararsızlığa meydan vermeyecek şekilde, borçlunun borçlu olduğunu gösteren belge.
~ **uzayınca kalır, dert uzayınca alır,** *at.* Borcun ödenmesi geciktikçe, borçluluk duygusu gevşer. Zamanaşımı ile borç ödenmez olur.
~ **verme,** *ikt.* Genel olarak bankalarca yapılagelen borç para verme.
~ **yatırma,** *ikt.* Satın veya ödünç alınan bir şeyin karşılığını verme.
~ **yazma,** *ikt.* Hesap yönteminde bir parayı hesabın borçlu bölümüne geçirme.
~ **yiğidin kamçısıdır,** *at.* Borç, kişiyi, borcunu ödeyebilmesi için daha çok çalışmaya zorlar.
~ **yiyen kesesinden yer,** *at.* Borca alışveriş yapan, hemen para ödemez ama, ödemek zorundadır. Aldıklarının parası kesesinden çıkacaktır.

borçlancı, i. *ikt.* Borçlu adına alacaklıya ödeme yükümlülüğü yapan, borçlanımda bulunan kişi.

borçlancılık, i. *ikt.* Doğrudan doğruya para almadığı ve gerçekte borçlu olmadığı halde, borcun ödenmesi için borçlu adına alacaklısına karşı yükümlenme.
~ **avansı,** *ikt.* Borçlancının yapmış olduğu yüklenime dayanılarak bu işlemle gösterilen kişiye verilen borç para.
~ **senedi,** *ikt.* Kişinin borcunu ödeyememesi nedeniyle borcu ödeme yüklenimiyle alacaklıya verilen borçlanım senedi.
~ **karşılığı avans,** *ikt.* Kredili kişilerin imzaları veya borçlanımı yüklenmeleri üzerine bankalarca verilen borç para veya açılan kredi.

borçlu, i. — ~ **luk belgesi,** *ikt.* Bir işlemin borçlu hesaba yazıldığını bildiren belge. [İng. Debit memorandum; Fr. Memorandum de débit]. • ~ **nun dili kısa gerek,** *at.* Borçlu, alacaklısına karşı ileri geri konuşmamalı, aşağıdan almalıdır. • ~ **nun duacısı alacaklıdır,** *at.* Borçlunun ölmemesi ve para kazanması için en çok dua eden alacaklısıdır. • ~ **nun yalımı alçak olur,** *at.* Borçlu, özellikle alacaklısının yanında gögsünü gere gere gezemez, kısılır, büzülür, suçlu gibi durur.
~ **ölmez, benzi sararır,** *at.* Borç kisiyi öldürmez. Ama hasta edecek kadar üzer. *(Bu atasözü ciddi anlam taşımakla birlikte borçlunun şaka yollu teselli sözü olarak da kullanılır.)*
Eşanl. **Aç ölmez gözü kararır, susuz ölmez benzi sararır.**
~ **sayfa,** *ikt.* Çift yönlü İtalyan yöntemine göre tutulan bir hesapta borçlu hesapların yazıldığı sol sayfa. [İng. Debtor page; Fr. Page débiteur].
~ **sayışım,** *ikt.* Genel olarak borç kalıntısı veren hesaplar

borçsuz, s. —
~ **çoban yoksul beyden yegdir,** *at.* Kışı yoksulluk ve sıkıntı içinde olduktan sonra kuru bir bey adı neye yarar? Böyle bir bey olmaktansa borçsuz, tasasız bir çoban olmak daha iyi değil midir?

borda, i. — ~ **ya pırasya etmek,** *den.* Bk **Pırasya.**
~ **paraketesi,** *den.* Bk. **Parakete.**

bornoz, i. —**hamam ~ u,** Bk. **Hamam.**

borsa, i. —
~ **aracısı,** *ikt.* **a)** Borsada kendi yararına taşınır değer alıp satan kimse; **b)** Yurt dışına mal gönderen veya mal getirten, mal alıp satan aracı; **c)** Borsa temsilcileri ile iş gören kişi.
~ **buyrukları,** Alıcıların yazılı talimatları üzerine borsada yazılı taşınır değerlerin alınıp satılması için bankalarla borsalar arasında yapılan işlem.
~ **çizelgesi,** *ikt.* Yabancı ülkeler kambiyolarındaki çeşitli paraların, pay ve borç senetlerinin alım ve satımda geçer değerlerini gösterir çizelge.
~ **değeri,** *ikt.* Taşınır mallar, kambiyo ve ticaret borsalarında, yazılı ekonomik değerler için son işlem gününde uygulanan ortalama.
~ **emirleri,** *ikt.* Bankacılık hizmetlerinden olup, müşterilerin yazılı talimatları üzerine, bankalarca borsaya kayıtlı menkul değerlerin alınıp satılması.

~ **iç işlemleri,** *ikt.* Borsanın açık bulunduğu zamanlarda borsaya gelenlerce yapılan işlemler. [**İng.** Exchange transactions; **Fr.** Transactions de bourse]
~ **tutarı,** *ikt.* Taşınır malların ve diğer maddelerin borsadaki alım ve satımında geçerli olan tutar. [**İng.** Price of exchange; **Fr.** Prix de bourse].
~ **kârcılığı,** *ikt.* **a)** Taşınır değerleri bir borsadan alıp ötekine satma; **b)** Birim değeri çoğalımlarından yararlanma; **c)** Bir borsa veya piyasadan satın alınan ticarî değer veya malların başka bir piyasa veya borsada satılmasıyla sağlanan kâr. [**İng.** ve **Fr.** Arbitrage].
~ **koduna kabul,** *ikt.* Esham ve tahvilâtın borsadan işlem görebilmesi için borsa meclisinde kayıtlanması
~ **oyunculuğu,** *ikt.* Pay veya borçlanma senetlerinin değerlerini düşürmek veya yükseltmek için borsada işlemler yaparak çıkar sağlama. [**İng.** Stock jobbing; **Fr.** Agiotage].
~ **oyuncusu,** *ikt.* Ticarî senetlerin değerlerini düşürme veya yükseltmekle uğraşan kişi. [**İng.** Stock jobber; **Fr.** Agioteur].
~ **satınalma yeri,** *ikt.* Satın alıcılar için borsa binasında ayrılan yer. [**İng.** Station of stock; **Fr.** Parquet].
~ **sürümdeğeri,** *ikt.* Borsa işlemlerinde sunu ve isteme *(arz ve talep)* göre gerçekleşen geçerli tutar.
~ **temsilcisi,** *ikt.* **a)** Gerçek veya tüzel kişilerle ticarî ortaklıkların emirleri gereğince bunların adına veya hesabına borsada bulunarak pay ve borç senedi veya mal alan kişi; **b)** Alıcıları olan kişiler, kredi kuruluşları. [**İng.** Stockbreaker; **Fr.** Agent de change].
~ **uğraşçısı,** *ikt.* **a)** Borsada kendi adına ve hesabına alım satımda bulunan kişi; **b)** İçalımcı veya dışsatımcıdan mal alıp satan aracı; **c)** Borsa temsilcileriyle iş gören adam; **ç)** Üremci; **d)** Çeşitli işlerle uğraşan aracı

boru, i. — ~ **su ötmek,** *dey.* Sözü geçerli olmak. • **bergman** ~, *mim.* Yumuşak çelik saçtan yapılmış içi ziftli kâğıt ile yalıtılmış sıva üstü elektrik borusu. • **çarpma** ~ **su,** *hava.* Sesüstü hızlar için düzenlenmiş aero-dinamik deney düzeneği: *Çarpma borusu 20 Mach sayılarına kadar varan hava akımlarını üretme olanağı verir.* [**İng.** Shocking tube; **Fr.** Tube à choc]. • **duş** ~ **su,** Bk. **Duş.** • **eksik sindirim** ~ **su,** *zool* Bk. **Eksik.** • **emzik** ~ **su,** *tekn.* Bk **Emzik.** • **falya** ~ **su,** *den.* Bk. **Falya.** • **fren ana** ~ **su,** *demir.* Bk. **Fren.** • **gergi** ~ **ları,** *term.* Bk. **Gergi.** • **girtlak** ~ **su,** *tıp.* Bk **Girtlak.** • **giriş** ~ **su,** *otom.* Bk **Giriş.** • **güvenlik** ~ **su,** *döş.* Bk. **Güvenlik.** • **güvenlik dönüş** ~ **su,** *döş.* Bk **Güvenlik.** • **haber** ~ **su,** *döş.* Bk. **Haber.** • **hava** ~ **su,** *anat.* Bk. **Hava.** • **hava giriş** ~ **su,** *term.* Bk. **Hava.** • **imlâ** ~ **su,** Bk. **İmlâ.** • **iskandil** ~ **su,** Bk. **İskandil.** • **işaret** ~ **su,** *ask.* Bk. **İşaret.** • **itme** ~ **su,** *otom.* Bk.**İtme.** • **kazan** ~ **su,** *den.* Bk. **Kazan.** • **muhabere** ~ **su;** *den.* Bk. **Muhabere.** • **sondaj** ~ **su,** *mad. oc.* ve *petr.* Bk **Sondaj.**
~ **inşaat,** *mim.* Strüktürü çelik veya hafif metal borulardan meydana gelen yapı.
~ **iskele,** *mim.* Borularla kurulmuş iskele.
~ **omurga,** *den.* Bk. **Omurga**[2].
~ **pensesi,** *tekn.* Bk. **Pense.**
~ **plakası,** *term.* Bk. **Plaka.**
~ **raspası,** *mek.* Bk. **Raspa.**
~ **yolu,** Bk. **Pipe line.**

bosa, i. — **filika** ~ **sı,** *den.* Bk. **Filika.** • **halat** ~, *den.* Bk. **Halat.** • **kamçılı** ~, *den.* Bk. **Kamçılı.** • **seren** ~ **sı,** *den.* Bk. **Seren.**

bosaj, i. *mim.* Bir duvar yüzündeki taşların çeşitli şekillerde pürüzlü ve çıkıntılı olarak bırakılması.

bostan, i. — ~ **a dadanan eşeğin kuyruğu, kulağı olmaz,** *at.* Çalıp çırpmayı huy edinen kişi, her birinde yakayı ele vererek ceza göre göre insanlıktan çıkar.
~ **gök iken pazar (-lık) yapılmaz,** *at.* Nasıl gelişeceği ve ayrıntıları belli olmayan bir iş üzerinde anlaşma yapılamaz.

bostancı, i. — **hassa** ~ **ları,** *teşk. tar.* Bk **Hassa.** • ~ **ya tere satılmaz,** *at.* Bk. **Tereciye tere satılmaz.** • **saray** ~ **ları,** *teşk. tar.* Bk. **Saray.**

boş, s. —
~ **ad,** *mant.* Olağan yorumda hiç bir nesneyi göstermeyen ad. [**İng.** Empty name].
~ **adlı temel mantık,** *mant.* Olağan yorumda hiç bir nesneyi göstermeyen adlara yer veren temel mantık dizgesi.
~ **derece,** *ikt.* Bir taşınmaz üzerinde ikinci veya herhangi bir derecede olmak üzere rehin hakkı kurulduğu takdirde, rehnin mevcut olmaması sebebiyle açıkta kalan, veya çeşitli derecelerde kurulan rehinlerden birinin tevkifi üzerine serbest kalan derece.
~ **deyim,** *mant.* İşaret sayısı sıfır olan, hiç bir işaret kapsamayan deyim
~ **eşek yorga gider,** *at.* Üzerinde bir görev bulunmayan kaygısız kişi, rahat rahat istediği gibi yaşar.
~ **fıçı çok langırdar,** *at.* Bilgili, erdemli kimse çok konuşmaz, gösterişten kaçınır. Ama bunlardan yoksun olan kişi bilgiçlik taslar, çok konuşur, boş lâflarla çevreyi rahatsız eder.
~ **gezmekten bedava çalışmak yeğdir,** *at.* Boş gezmek, kişiyi tembelliğe alıştırır ve herkesin gözünden düşürür. Çalışmak ise, para karşılığında olmasa bile, kişinin yeteneğini artırır ve tembel olmadığını göstererek paralı iş bulmasına yardım eder.
~ **ite menzil olmaz,** *at.* Aylak kimsenin yeri yurdu belli değildir. Aklına neresi eserse oraya gider, neresi eserse orada kalır.
~ **küme,** *mant.* Hiç bir öğesi olmayan küme.
~ **lâkırdı karın doyurmaz,** *at.* Bk **Kuru lâf karın doyurmaz.**
~ **olarak geçme,** *mant.* Bir deyimin belli bir önermede, önermenin doğruluk değerini etkilemeksizin geçmesi.
~ **terim,** *mant.* Olağan yorumdaki kaplamı boş küme olan birli yüklem.
~ **tikel-evetlemeli yasal biçim,** *mant.* Kurucu bileşen sayısı sıfır olan tikel.
~ **torba ile at tutulmaz,** *at.* **a)** Çıkar göstermeksizin bir kimseyi bir yere bağlayamazsınız; **b)** Fedakârlık yapmadan istediğiniz şeyi elde edemezsiniz
Eşanl. **Dut kurusu ile yâr sevilmez.**
~ **tümel-evetlemeli yasal biçim,** *mant* Kurucu bileşen sayısı sıfır olan tümel-evetlemeli yasal biçim.
~ **zaman etkinliği,** *sosy.* Bireylerin veya toplumsal tümellerin, boş zamanlarında gönüllü olarak yaptıkları dinlendirici ve eğlendirici etkinliklere verilen ad

boşalma, i. — 4. *elek.* — *Eşanl.* **Deşarj.** • **fren** ~ **sı,** Bk. **Fren.**

boşaltıcı, i. — Bk. **Vidanjör.**

boşaltılma, i. — **hava** ~ **sı,** *patol.* Bk. **Hava.**

boşaltım, i. —
~ **üreme kordonu,** *anat.* Bk. **Kordon.**

boşaltma, i. —**havada** ~, *hava.* Bk. **Havada.**
~ **barınağı,** *ikt.* Gemilere, yükleri boşaltılmak amacıyla ayrılan barınak. [**İng.** Port of unloading; **Fr.** Port de débarquement].
~ **emri,** *ikt.* Gümrük örgütünce gemi kaptanına malların boşaltılması ve yerine verilmesi için gönderilen yazılı emir
~ **galerisi,** *mad. oc.* Bk **Galeri.**
gideri, *ikt.* Boşaltma süresince ve bu işlem nedeniyle gerçekleşen giderler. [**İng.** Unlanding charges; **Fr.** Frais de débarquement].
~ **gücü,** *mek.* Bk. **Güç**[1].
~ **havzası,** *coğr.* Bk. **Havza.**
~ **hendeği,** *trm.* Bk. **Hendek.**
~ **iskelesi,** *ikt.* Malların boşaltılacağı iskele.
~ **kanalı,** *coğr. ve bayınd.* Bk. **Kanal.**
~ **kazancı,** *ikt.* Boşaltılması nedeniyle taşıma giderlerinden yapılan arttırım. [**İng.** Dispatch earning; **Fr.** Gain de déchargement].
~ **koşulları,** *ikt.* Yükün gemiden çıkarılması için ileri sürülen koşullar.
~ **maçunası,** Bk **Direk maçuna dubası.**
~ **musluğu,** *tekn.* ve *trm.* Bk. **Musluk.**
~ **tazminatı,** *ikt.* Mal sahibinin kiraya verdiği veya yeri boşalttırabilmek amacıyla kiracısına verdiği tazminat.
~ **pompası,** *trm.* Bk. **Pompa**[1].
~ **yeri,** *ikt.* Malın veya yükün boşaltılmasına ayrılan yer.

boşanma, i. —
~ **eklemi,** *tekt.* Mostradaki yüzeye paralel gelişmiş bir eklem.

bos. boğaz, b.s. — ~ **ı, cehenneme atmışlar, «odun yaş (az)» diye bağırmış,** *at.* Boş boğaz, çenesi düşüğün biridir. En umulmadık yerde bile densizce bir şey söyleyecektir

Boşimanlar, c. öz. i. *etn.* Kalahari Çölünde yaşayan göçebe halk. *(Belki de Güney Afrika'nın en eski topluluklarından biridir. Kısa boylu, sarımtırak derili, yüzleri geniş, dört köşemsi, çeneleri sivri, kafatasları uzun, kulakları dışa doğru çıkıktır. Saçlar o kadar kıvırcıktır ki, daha deriden çıktıkları yerde toplanıp kalır. Sayıları yaklaşık olarak 7500 kadardır).* [**İng.** Boschimans; **Fr.** Bochimans, Boschimans].

boşluk, i. — **dokulararası** ~, Bk **Doku.** • **et boşluğu,** *matb.* Bk. **Et.** • **hava boşluğu,** *otom., fiz., coğr.* ve *hava.* Bk. **Hava.** • **gaz boşluğu,** *met.* Bk **Gaz**[2]. • **göğüs boşluğu,** *anat.* Bk. **Göğüs.** • **kalbur** ~ **ları,** *anat.* Bk. **Kalbur.** • **ses boşluğu,** *fonet.* Bk. **Ses.** • ~ **göstergesi,** *trm.* Bk. **Gösterge.**

boşluklu, s. —
~ **blok,** *mim.* Pişmiş toprak veya hafif agregalı betondan yapılan boşluklu, dişli döşeme bloğu.
~ **duvar,** *mim.* Aralarında boşluk bulunan iki cidarlı duvar

boşluk. ölçer, b.i. Bk. **Vakummetre.**

boy, i. — ~ **uma göre (boyumca) boy buldum, huyuma göre (huyumca) huy bulamadım,** *at.* Bir kimse, beden yapısı zenginliği, soyu sopu, sosyal durumu kendisininkilere uygun olan kimseler

bulabilir. Ama huyu kendisinin huyuna uyan bir kişiyi kolay kolay bulamaz.
~ **çekimi,** *fot.* Bir insanı boylu boyunca çerçeveleyen büyüklükteki çekim. *(Yalnız insan çekimlerinde kullanılır).*
~ **eklemesi,** Bk. **Ekleme.**
~ **hedefi,** *ask.* Bk. **Hedef.**
~ **ölçüşmek,** *dey.* Herhangi bir konuda biriyle yarışmaya girişmek.

boya, i. — **donuk ~,** *san.* Bk. **Donuk.** • **dudak ~ sı,** Bk. **Dudak.** • **ezme ~,** Bk. **Ezme.** • **faça ~ sı,** *den.* Bk. **Faça.** • **gram ~ sı,** Bk. **Gram.** • **ikili ~,** *ağ. iş,* Bk. **İkili** • **işaret ~ sı,** *dok.* Bk. **İşaret.** • **kitap ~ sı,** *matb.* Bk. **Kitap.** • **su ~ sı,** *dok.* Bk. **Su.**
~ **fırçası,** Bk. **Fırça.**
~ **hokkası,** Bk. **Hokka.**
~ **kalem,** Bk. **Kalem.**
~ **sistemi,** *mim.* Bir yüzeyi korumak ve buna daha iyi bir görünüş vermek üzere boya ile üstüste yapılan kaplamalar dizisi.

boyacı, i. —
~ **koliği,** *tıp.* Kurşun zehirlenmesinin sebep olduğu koliğe verilen ad.
~ **macunu,** *tekn.* Bk. **Macun.**

boyalı, s. —
~ **iplik,** *dok.* Bk. **İplik.**
~ **keramik,** Bk. **Keramik.**

boyama, i. — **düz ~,** *ağ. iş.* Bk. **Düz**[1]. **gaz ~ sı,** *folk.* Bk. **Gaz**[1]. • **kalıp ~** *met.* Bk. **Kalıp.**

boykot, i. — *Eşanl.* **Direniş.**

boylam, i. —
~ **kesit,** *den.* Bk. **Kesit.**

boylama, i. —
~ **boyler,** i. *mim.* Kömür, ağır yağ, gazyağı veya elektrikten yararlanarak binaların sıcak suyunu sağlayan ısıtıcı.
~ **oranı,** *mim.* Bir boylerin BThu/saat cinsinden belirtilen ısıtma yeteneği.

boynuz, i. — **geyik ~ u,** *tekn.* Bk. **Geyik.** • **hacamat ~ u,** Bk. **Hacamat.** • **hava ~ u,** *otom.* Bk. **Hava.** • **kadife ~,** *avc* Bk. **Kadife.**
~ **kulaktan sonra çıkar, ama kulağı geçer.** *at.* Bir konu üzerinde sonradan yetiştikleri halde kendilerinden önce yetişmiş olanları geçenler vardır.
~ **kaya,** *petr.* Bk. **Kaya**[1]

boyun, i. — **boynum kıldan incedir,** *dey.* Verilecek her cezaya razıyım anlamında.
~ **eğme davranışı,** *etoloji.* Bir türdesiyle karşılıklı satışma ilişkisi sırasında yenilgiyi kabullenmek zorunda kalan hayvanın takındığı tavır; bu tavır genellikle satışmaya son verir. *(Boyun eğme davranışları çoğu zaman her hayvan türünde değişik biçimlerde ortaya çıkan gelenekleşmiş hareketlerdir: kurtlarda, yenilgiyi kabullenen hayvan boynunu üstün gelen hayvanın ağzına doğru uzatır.)* [İng. Submission comportment; Fr. Comportement de soumission].
~ **ektopisi,** *tıp.* Bk. **Ektopi.**
~ **genişlemesi,** *tıp.* Bk. **Genişleme.**
~ **kaşımak,** *dey.* Mahçup olmak.

boyuna, z. —
~ **gevşeme süresi,** *fiz.* Bk. **Gevşeme.**
~ **profil,** *jeom.* Bk. **Profil.**

boyunduruk, i. — **döşeme boyunduruğu,** *inş* Bk. **Döşeme.** **kasnak boyunduruğu,** *inş.* Bk. **Kasnak.**

boyunlama, i. *sp. (güreş)* Yağlı güreşte ve karakucakta, bir ayağı alttaki güreşçinin onune atmak yoluyle boyundan geriye doğru çekme.

boyut, i. — **iki ~ lu,** Bk. **İki.**

boyutsal, s. *mim.* Boyuta ait, boyutla ilgili.
~ **denge,** *mim.* Bir gerecin değişik hava koşulları altında boyutunu değiştirmemesi.
~ **koodinasyon,** *mim.* Yapı bileşenlerinin modüler bir sistem içinde bir araya getirilmelerini sağlamak amacıyle birleşenlerin yapımında, yapı elemanlarının tasarımında en elverişli boyutların seçilmesi.

bozma, i. — ~ **yı bildirme,** *ikt.* Sözleşmeyi yapanlardan bir yanın diğerine anlaşmanın devamını istemediğini bildirmesi.
~ **süresi,** *ikt.* Yaptıkları sözleşmeye göre haklarını sağlayamayan yanlardan birisine bağıt bozma için verilmiş olan süre.
~ **vadesi,** *ikt.* Belirli bir süresinin bitiminden sonra bağıtın yürürlükten kaldırılacağının sözleşmede gösterilmesi veya yasalara göre uyulması gereken bir koşula yanlardan birinin uymaması durumunda öteki yanın belirli bir süre içinde bağıtı bozması.

bozucu, s
~ **kısaltış,** *ed.* Anlamı gölgelendiren güç duruma sokan kısaltma.

bozuk, s. —
~ **para,** *ikt.* Küçük birimler üzerine basılmış madenî para. [İng. Small money, coin; Fr. Petite monnaie].
~ **söyleyiş,** *ed.* Eksik anlatış yüzünden istenen anlamı veremeyiş.
~ **uzatım,** *ed.* Gereğinden çok kelime kullanmaktan ötürü istenen anlamı veremeyiş.
~ **yayım,** *huk.* Bir eserin düzeninin bozulması ve böylece yayımlanması.

bozulma, i. — **açısal ~,** *haritacılık.* Bir izdüşüm sisteminde, izdüşüm düzlemi içindeki iki çizginin oluşturduğu açı ile karşılaştırma elipsoidi üstünde bu çizgilere tekabül eden iki çizginin oluşturduğu açı arasındaki fark: *Konform izdüşümlerde açısal bozulma sıfırdır.* • **duruş ~ sı,** *coğr.* Bk. **Duruş.** • **düzen ~ sı,** *fizyol.* ve *patol.* Bk. **Düzen.** • **filim ~ sı,** *sin.* Bk. **Filim.** • **yüzeysel ~,** *haritacılık.* Bir izdüşüm düzlemindeki bir şeklin yüzeyiyle karşılaştırma düzleminin buna tekabül eden şeklin yüzeyi arasındaki fark: *Eşdeğer izdüşümlerde yüzeysel bozulma sıfırdır.*
~ **bölgesi,** *sosy.* Konutların ve öbür toplumsal hizmetlerin düşük nitelikli olduğu, insanları arasında da hırsızlık, saldırı, cinsel sapma ve sapıtmalar gibi türlü toplumsal bozuklukların yaygın bulunduğu yerleşme *(genellikle kent)* bölgesi.

bozunum, i. *met.* Metallerin plastik bölgede biçim değiştirmeleri olayı. [İng. Deformation. F. Déformation]
Eşanl. **Deformasyon.**

böbrek, i. — **orta ~,** *embriy.* Bk. **Ortaböbrek.** • **ön ~,** Bk. **Önböbrek.**
~ **etçikleri,** *anat.* Bk. **Etçik.**
~ **gözenekleri,** *anat.* Bk. **Gözenek.**
~ **kabarcıkları,** *anat.* Bk. **Kabarcık.**
~ **koliği,** Bk. **Kolik.**

böbrek üstü, b.i. —
~ **bezi kabuğu,** *anat.* Bk. **Kabuk.**
~ **kuru ekstresi,** Sığır koyun veya domuz böbreküstü bezlerinin kısmen yağı giderilerek kurutulmuş toz halindeki hülâsası.

böcek, i. — **etçil ~ ler,** *zool.* Bk. **Etçil.** • **fasulye böceği,** *zool* Bk. **Fasulye.**

böğür, i. —
~ **kirişi,** *vet.* Bk. **Kiriş.**

bölek, i. *sosy.* Genellikle topluluklar ve örgütler içinde çatışma durumlarından doğan, yan tutmaya yönelik, az örgütlü ve alışkan çatışma kümesi.
~ **li alış,** *ikt.* Alınan mala ilişkin paranın parça parça ödenmesi. • ~ **li satış,** *ikt.* Parası aydan aya alınmak koşulu ile yapılan satış.

bölge, i. — **bellek ~ si,** *komp.* Bir bilgisayar merkez belleğinin, sığası kelimeler, harfler veya sekizli sayılarla ifade edilen ve kendisine özel bir görev yüklenen parçası. [İng. Memory zone; Fr. Zone de mémoire]. • **doyma ~ si,** *hidr.* Bk. **Doyma.** • **endüstri ~ leri,** *coğr.* Bk **Endüstri.** • **gelgit ~ si,** *oky. bilim.* Bk **Gelgit.** • **gümrük ~ si,** *huk.* Bk. **Gümrük.** • **harb ~ si,** *huk.* Bk. **Harb.** • **H I ~ si,** *astr.* Yansız hidrojen bakımından çok zengin yıldızlararası bölge. [İng. H I region; Fr. Région H I]. • **H II ~ si,** *astr.* İyonlaşmış hidrojen bakımından çok zengin yıldızlararası bölge: *H II bölgeleri, morötesi ışınlar yayan çok sıcak yıldızlardan ileri gelir.* [İng. H II Region; Fr. Région H II]. • **idarî ~ ler,** *huk.* Bk. **İdarî.** • **iskân ~ si,** *huk.* Bk. **İskân.**
~ **deposu,** *ask.* Belli bir yerde kullanılacak ikmal maddelerini korumaya yarayan depo. [İng. Area depot].
~ **garı,** Bk. **Gar.**
~ **gazetesi,** Bk. **Gazete.**
~ **güvertesi,** *den.* Bk. **Güverte.**
~ **hava savunma kontorl merkezi,** *ask.* Aktif bir hava savunma bölgesinde, bütün hava araçları ile hava savunma topçu ve hava haber verme ve ikaz faaliyetlerini koordine eden ve karada üslenen başlıca müşterek hava savunma tesisi. [İng. Area air defense control center].
~ **hava tahmini,** *meteor.* 5 mil çaptan daha büyük bir bölgede, belirtilen bir süre için beklenilen hava şartlarını gösteren hava tahmini. [İng. Area forecast].
~ **ihtiyatı,** *ask.* Bir bölge komutanlığı tarafından ihtiyat olarak tutulan personel veya ikmal maddeleri. [İng. Area reserve].
~ **ilkokulu,** *eğt.* İlkokulu olmayan, birbirine yakın birkaç köy veya evleri ve mahalleleri geniş bir alana yayılan bir köy içine açılan gündüzlü, yatılı, pansiyonlu ilkokul.
~ **ilköğretim denetmeni,** *eğt.* Bölgesindeki ilkokul öğretmenlerine yol göstermek, ilk öğretim kurumlarını denetlemek, yasa ve yönetmenliklere göre kendisine verilen denetim görevlerini yapmakla yükümlü denetmen.
~ **kılavuzu,** *den.* Bk. **Kılavuz.**
~ **kıymetlendirmesi,** *ask. (gerilla).* Bir bölgenin harekâta elverişlilik bakımından incelenmesi, tayini. [İng. Area assessment].
~ **okulu,** *eğt.* Nüfus dağılımı ve ekonomik koşullar bakımından durumu bir okul açılmasını gerektirmeyen köy ve kentlerde o bölgenin öğrenim gereksemesini karşılamak üzere belli bir merkezde açılmış olan okul. [İng. Regional school; Fr. École régionale].
~ **planı,** *mim.* Bir bölgenin kalkınmasını yönetmek üzere hazırlanan plan.
~ **romanı,** *ed.* Bk. **Roman.**
~ **tahliyesi,** *ask.* Ticaret gemilerinin, teh-

dit altındaki genel bir bölgeden, deniz komutanlığı kontrolu altında, daha emin yerlere geçişi. [İng. Area evacuation].
~ **trafik kontrolu,** *ask.* Belirli bir bölge içinde akan veya bu bölgeden geçen bütün trafiğin, ilgili bölge komutanı tarafından konulmuş ilkeler dahilinde dış kontrolu.
~ **yetkisi,** *ask.* Belirli bir mevkideki harekâtın sevk ve idaresi veya kontrolu için bir asta verilen emir ve komuta yetkisi, bir komutan tarafından, bir asta, belirli bir bölge içinde nüfuza sahip olabilmesi için verilen vekâlet yetkisi. [İng. Area outhority].

bölgeleme, i. *mim.* Bir nâzım plan çerçevesi içinde arazinin belli bölümlerinin belli kullanışlara ayrılması.

bölgeselcilik, -ği, i. *mim.* Bölgesel verilere çok büyük bir önem veren tasarım anlayışı.

bölme, i. — **iç ~,** *inş.* Bk. **İçbölme.** • **ikiye ~,** *ask., jeom.* ve *bilgi-işlem.* Bk. **İkl.** • **gaz ~ si,** *hava.* Bk. **Gaz.** • **kıç ~,** *den.* Bk. **Kıç.**

bölümce, i. **1.** *ed.* Bk. **Tefrika; 2.** *huk.* Bir yasa başçıklarının ayrı ayrı parçaları.
~ **romanı,** *ed.* Sanat kaygısından çok, topluluğun merakını çekmesi gözetilerek yazılan ve çoğu gazetelerde tefrikalar biçiminde yayımlanan roman.

bölümsel, s. Bölümle ilgili. [İng. Partial, divisional; Fr. Divisionnaire].
~ **öğrenme,** *eğt.* Öğrenilecek konuları bölümlere ayırarak her bölümü ayrı ayrı öğrenme.

bölünme, i. — **5.** *psikan. Freud*'un terminolojisine göre, birbiriyle bağdaşmaz iki davranışın, kişi için görünür sorunlar yaratmaksızın, benlikte bir arada bulunmasını belirtir. • **eşeysiz ~,** *biy.* ve *bot.* Bk. **Hücre.** • **ikiye ~,** *kim.* Bk. **İki.** • **~ noktası kanalı,** *coğr.* Bk. **Kanal.**

bölüşüm, i. < *bölüşmek.* • **zaman ~,** *komp.* Bir bilişim sisteminde, birçok kullanıcının aynı anda, aynı bilgisayarla genellikle karşılıklı konuşma biçiminde bağımsız olarak çalışma yapabildiği işlem yöntemi; bu yöntemde işletme sistemi her kullanıcıya sırayla birkaç milisaniyelik bir hesap süre dilimi ayırır, böylece her kullanıcı bilgisayarı yalnız kendisi kullanıyormuş gibi rahatlıkla çalışabilir. *(Zaman bölüşüm'ün İngilizce karşılığı olan time sharing terimi de çok kullanılır).* [İng. Time sharing; Fr. Partage de temps].

bölütlenme, i. **holoblastik ~,** *embriy.* Bk **Holoblastik.**

börek, i. — **fincan böreği,** *mutf.* Bk. **Fincan.** • **katmer böreği,** *mutf.* Bk. **Katmer.**

böyle, z. ve b.
~ **baş böyle tıraş,** *at.* Kişilere de durumlara da, yaraşan işlemler uygulanır.
~ **gelmiş böyle gider,** *at.* Halk, ilerden beri sürüp gelmekte olan bir durumun, kolay kolay değişmeyeceği kanısındadır. Kanısını bu sözle kurallaştırmıştır.

brakidaktili, i. *tıp.* El ve ayak parmaklarının anormal derecede kısa olması hali. [İng. Brachydactylia].

branda, i. **kapela ~ sı,** *den.* Bk. **Kapela.** • **kauçuklu ~,** *otom.* Bk. **Kauçuklu.** • **kurtarma ~ sı,** *itfaiyecilik.* Bk. **Kurtarma.**

brazin, i. *Fr. brasino* < *Lat. brassica, şalgam.* J. W. Mitchelle ve çalışma arkadaşları tarafından şalgamdan çıkarılan, büyümeyi arttırıcı bitkisel hormon. [İng. Brasine].

bronz, i. —
~ **boya,** *mim.* Boyarmaddesi bronz tozu olan süsleme işlerinde kullanılan madenî bir sarı yaldız.

brülör, i. — **tünel ~,** *gaz. sny.* Kafası, ısıya dayanıklı silindir biçiminde bir parçadan yapılan ve akkor hale getirildiğinde çok kararlı bir alev veren gaz brülörü. [Fr. Brûleur tunnel].

brüt, i. —
~ **hasılat,** Bk. **Hasılat.**

brütalizm, i. *Fr. brutalisme* < *İng. brutalism. mim. «Yeni hümanizm»* ve *«yeni deneycilik»* akımlarının ikisini de reddederek modern mimarlığa reform getirmeğe girişen, ama köklü bir çözüm önermeyen akım. *(Bu akım İngiliz mimarları arasında doğdu ve özellikle Alison ve Peter Smithson'da görüldü; ama 1950'nin birçok genç mimarının düşüncesine uymaktaydı. Fonksiyonalizmin ilkelerine yakın olan, Mies van der Robe ve Le Corbusier, hayranlığı taşıyan bu akım, malzemeyi, yapıyı ve donanımı gizlemekten kaçınır, onları görünür hale getirmek ister /1954'te Alison ve Peter Smithson tarafından yapılan Hunstanton okulunda olduğu gibi/ Aynı şekilde çevresel bütünlüğe, yapıların araziye ve iç bağlantı yollarına göre dağılımına önem verir /1955-1961 arasında Sheffield'de Jack Lynn ve İvor Smith'in yaptığı Park Hill bütünü/ Bu anlayış Avrupa'da özellikle İtalya'da etkili oldu ve Vittoriano Vigano'nun «Neo Liberty» /yeni özgürlük/ üslûbuyla kaynaştı. Brütalizm'in en iyi örneklerinden biri, Vigano'nun Milano'daki İstituto Marchiondi /1957-1961/ binasıdır).* [İng. Brutalism; Fr. Brutalisme].

bu, s. —
~ **abdestle çok namaz kılınır,** *dey.* Bu tecrübe, bu ders ve uyarmanın tesiri uzun olur anlamında.
~ **gün dünden güzelsin dedik yine yaranamadık,** *dey.* Dalkavukluk işe yaramadı anlamında.

bucak, i. —
~ **merkezi ilköğretim kurumu,** *eğt.* Mahalle ihtiyar kurulu, belediye meclisi, okul-aile birliği gibi kuruluşların temsilcileri ile öğretmenlerin, okul yönetmenlerinin, muhtarların aralarından seçecekleri birer temsilciden ve belediye başkanından oluşan ve bucak müdürünün başkanlığında toplanarak ilköğretimle ilgili işlerin düzenli bir biçimde yürütülmesine bakan kurul.

bu. gün, b.i.
~ **bana ise yarın sana,** *at.* **a)** Bugün bir kimsenin başına gelen felâket, yarın başkasının da başına gelebilir. Bundan gerekli ders alınmalıdır: **b)** Nimetler de böyledir.

bugünkü, z —
~ **(akşamın) işini yarına (sabaha) bırakma (koyma),** *at.* Bugün yapılması gereken bir işi ertesi güne bırakmanın türlü sakıncaları vardır. Yarın daha önemli bir iş çıkabilir ve bugünkü işten önce onun yapılması gerekir. bugünkü iş yine kalır. Veya yarın çıkacak başka işler bugünküne ekleneceğinden hepsini yapmaya vakit yetmez. Bundan başka birçok işler günü gününe yapılmazsa önemini yitirir, sonra yapılması ile yapılmaması arasında fark kalmaz.

buğday, i. — **~ ım var deme ambara girmeyince, oğlum var deme yoksulluğa ermeyince (düşmeyince),** *at.* Bir şeyin senin olduğunda kuşkun kalmaması için gereken bütün koşullar gerçekleşmelidir. Tarlandaki, hatta harman yerindeki buğdayın, ambara konulmadan senin sayılmaz. Tabiat afetleri, yangın, hırsızlık onu yok edebilir. Oğlun da sana karşı oğulluk ödevini yapıyor mu, yapmıyor mu, varlıklı zamanlarında pek belli olmaz, ancak yoksulluğa düşersen anlaşılır.
~ **ekmeğin yoksa buğday dilin de mi yok?** *at.* Görüştüğün kimseyi ağırlayacak veya onun istediğini verecek durumda olmayabilirsin. Ama tatlı dille gönlünü hoş etmek varlıklı olmaya bağlı değildir. Bunu yapmalısın.
~ **ile koyun, geri yanı oyun,** *at.* Çiftçi için en gerçek değer, buğday ve koyundur. Başka ürünler bunlar kadar önemli değildir.
Eşanl. **Çift ile koyun kalanı oyun.**

buğu, i. —
~ **oluğu,** *mim.* Buharın cam üzerinde yoğunlaşmasından oluşan suyu toplamak üzere iç denizlikte boydan boya açılan oluk.

buğulaştırıcı, i. — **2.** Suyu, buğu durumuna getirmek için kullanılan araç. [Osm. Buharlaştırıcı; İng. Evaporator; Fr. Evaporateur]. **3.** Meyve, sebze sularının sıcak hava akımı yoluyla çekilmesini sağlayan araç. [Osm. Buharlaştırıcı; İng. Evaporator; Fr. Évaporateur].
Eşanl. **Evaporatör.**

buğu. ölçer, b.i. Bk. **Atmidometre.**

buhar, i. — **nitröz ~ ları,** *kim.* Bk. **Nitröz.**
~ **gerilimi,** *petr.* Bk. **Gerilim.**
~ **giriş deliği,** *mek.* Bk. **Giriş.**
~ **gömleği,** *demir.* Bk. **Gömlek.**
~ **kutur,** *demir.* Bk. **Kutur.**

buhar. grafik, b.i. Nesnelerin fotografını çekmek için, çok uzun dalga boyunda kızılaltı ışınımların kullanılmasına ve bir sıvının veya katının buharlaşmasına dayanan yöntem.

buji, i. — **kıvılcım ~ si,** *otom.* Bk. **Kıvılcım.**
~ **kutusu,** *demir.* Bk. **Kutu.**

bulaşık, s. ve i. —
~ **fırçası,** *mutf.* Bk. **Fırça.**
~ **makinesi,** *tekn.* Bulaşıkları otomatik olarak yıkamağa yarayan cihaz. [İng. Washing machine; Fr. Machine à laver].

bulaşım, i. < *bulaşmak met.* Bir maden veya bir alaşıma, bu madenin veya alaşımın bazı özelliklerini bozabilecek yabancı bir maddenin karışması.

bulucu, s. ve i. — **6.** *kim.* Çarpışım deneylerinde, belli bir yönden gelen çeşitli tanecikleri teker teker bulup saptamaya yarayan araç. [İng. Detector; Fr. Détecteur].

bulaşma, i. — **düşmanlığın ~ sı,** *huk.* Bk. **Düşmanlık.** • **ek ~,** *patol.* Bk. **Ek.**

bulgu, i. —
~ **belgesi,** *ikt.* Yapım çalışmalarına ilişkin işlerde eskiyi iyileştirme, değişik, yeni bir türetme yapma veya bilinmeyen yepyeni bir şey bulma gibi olaylarda bulan kişinin bu sonuç ve çalışmalardan doğacak yararlanmaları tekelinde bulundurabilmesi için devletçe kendisine verilen belge.
~ **belgesi parası,** *ikt.* **a)** Maden sahibine ayrıcalığına karşılık verilen para: **b)** Bir eseri yayınlayan tarafından sahibine ö-

dönen yazarlık hakkı.

burgulama, i. *fels.* Yeni olayları ve bilgileri bulma yöntemi ve öğretisi.

bulgurdingi, i. *mim.* Buğdayın ezilerek bulgur haline getirildiği yer.

bulgurlama, i. — **döşeme ~ sı,** *mim.* Ahşap tavan kirişlerinin altına bir tavan kaplaması çekip üzerine samanlı çamur harcı veya kum ile yapılan dolgu.

bulgusal, s. —
~ varsayım, *fels.* Olayların ve bilgilerin bulunmasına götüren, olayların ve yeni bilgilerin elde edilmesini olanaklı kılan varsayım.
~ yöntem, *fels.* Öğretilmek istenen şeyi öğrencilerin kendilerinin bulmasını sağlayan eğitimbilim yöntemi.

bulmak, f. — **buldum bilemedim, bildim bulamadım,** *at.* Kişi, elinde fırsat varken bundan yararlanmayı bilmez. Yararlanma yollarını öğrendiği zaman da eline fırsat geçmez. • **bulup da bunamak,** *dey.* Ele geçmiş fırsatın ve sahip olduğu şeyin kıymetini bilmemek.

bulunmaz, s. —
~ Bursa kumaşı, *dey.* Çok kıymetli olan şeyleri anlatmak için söylenir.

buluş, i. —
~ belgesi. Bk. **Patent.**

bulut, i. — **~ lar sistemi,** *meteor.* Bk. **Sistem.** • **gaz ~ u,** *astr.* Bk. **Gaz.** • **kara ~,** *coğr.* Bk. **Kara.** • **sedefsi ~,** *meteor* Bk. **Sedefsi.**

bulutçuluk, -ğu, i. Soyut manzaracılık içinde yer alan çağdaş sanat akımı. *Julien Alvard*'ın savunduğu *bulutçuluk* akımı ilk olarak 1958'de ortaya çıktı ve birçok parisli ressam tarafından benimsendi. Resimleri hep bulutları hatırlatan bu sanatçılar sis ve saydamlık etkilerinden yararlanarak bilinçli bir biçimde çin sanatının bazı özelliklerini benimser. *Lange* yasasını yadsırlar. [**İng.** Nuagism; **Fr.** Nuagisme].

bulutsu, i. — **gezegen ~,** *astr.* Çok sıcak bir yıldızla bu yıldızı saran gaz kütlesinin oluşturduğu bütün: *Gezegen bulutsu, merkezdeki yıldızın morötesi ışınımlarıyla uyarılır.* [**İng.** Planetary nebula; **Fr.** Nébuleuse planétaire].

bumba, i. — **iç ~,** *den.* Bk. **İçbumba.** • **kafes ~,** *den.* Bk. **Kafes.**

bumerang, i. *etn.* Fırlatıldığı zaman yeniden fırlatana dönüp gelen, ağaçtan yapılma, eğik biçimli ev ve oyun âleti.

bunalım, i. — **3.** *psikan.* Ruhsal bir korku, bir kaygı karşısında duyulan tedirgin edici duygu. [**İng.** Anguish; **Fr.** Angoisse] • **erginlik ~ ı,** *sosy.* ve *psik.* Bk. **Erginlik.**

bunama, i. — **ikincil ~,** *tıp.* ve *psik.* Bk. **İkincil.**

buram, z. —
~ buram terlemek, *dey.* Çok terlemek.

burç, i. — **Güney ~ ları,** *astr.* Bk. **Güney.** • **İniş ~ ları,** *astr.* Bk. **İniş.** • **kale burcu,** *astr. tar.* Bk. **Kale.** • **kavis burcu,** *astr. esk.* Bk. **Kavis.** • **~ işareti,** *astr.* Bk. **İşaret.**

burgaç, i. — **10.** *akışkanlar mek.* Akmakta oan bir sıvıda bazı koşullar altında ortaya çıkan çukurlaşma. *(Bir kabın dibinde açılmış bir delikten boşaltılması sırasında bir burgaç görülür. Sıvının akış hızı bir noktadaki kuramsal burgac hızına eşittir, yalnız eksen yakınında hız çok yüksek olduğundan, serbest yüzeyde ortası kenarlardan daha açık renkli bir çukurluk meydana gelir.)* **11.** *meteor.* Bir düşük basıncı haber veren sarmal biçimde kıvrılmış bulutların tümü. [**İng.** ve **Fr.** Vortex].

burgu, i. — **falya ~ su,** *sil.* Bk. **Falya.** • **gözlü ~,** *ağ. iş.* Bk. **Gözlü.**
~ falya iğnesi, *sil.* Bk. **Falya.**
~ kazık, *sil.* Bk. **Kazık.**

burs, i. — **~ lu öğenci,** *eğt.* Devletten veya herhangi bir özel kuruluştan burs alarak öğrenimini sürdüren öğrenci.

burulma, i. — **~ lı grup,** *mat.* Bütün elemanları sonlu basamaktan olan grup. [**Fr.** Groupe avec torsion, groupe périodique]. *Eşanl.* **Devirli grup.** • **~ sız grup,** *mat.* Etkisiz eleman dışında bütün elemanları sonsuz basamaktan olan grup. [**Fr.** Groupe sans torsion].

burun, i. — **burnu havalarda,** *dey.* Bk. **Burnu kaf dağında.** • **burnu kırılsın,** *dey.* Kibir ve gururundan düşsün anlamında. • **burnu kokuyu iyi almak,** *dey.* Her şeyi önceden sezmek. • **burnun enine kası,** *anat.* Bk. **Kas.** • **burnuna biber sürülmüş gibi olmak,** *dey.* Canı yanmak. • **burnunda tütmek,** *dey.* Özlemek. • **burnunun doğrusuna gitmek,** *dey.* Kimseye danışmadan, kimseye aldırış etmeden bildiğini yapmak. • **burnunun ucunu görmemek,** *dey.* Çok dikkatsiz olmak. • **burnunu sürtmek,** *dey.* Pişman olmak, istenilen yola gelmek. • **burnu yere düşse eğilip almamak,** *dey.* Çok kibirli ve onurlu olmak. • **domuz burnu,** *tıp.* Bk. **Domuz.** • **fren pabuç burnu,** *otom.* Bk. **Fren.**
~ göğüs körük gibi inip kalkmak, *dey.* Öfkeden veya yorgunluktan sık ve derin nefes almak.

buruşkanlık, -ğı, i. *dok.* Bir kumaşın, mekanik bir kuvvet uygulandığında kolayca buruşma ve kuvvet kalktıktan sonra da bu buruşukluğu koruma özelliği.

butlan, i. — **evlenmede mutlak ~,** *huk.* Bk. **Evlenme.** • **evlenmede nispi ~,** *huk.* Bk. **Evlenme.** • **evlenmenin ~ ı,** *huk.* Bk. **Evlenme.**

buvat, i. *mim.* Bağlantı kutusu.

buyruk, i. — **~ lar mantığı,** *mant.* İçinde en az buyruk geçen çıkarımların geçerliliğini konu edinen önermesel olmayan mantık dizgesi

buz, i. — **~ u kırmak,** *dey.* Aradaki soğukluğu, gerginliği giderecek girişimde bulunmak. • **duru ~,** *hava.* Bk. **Duru.**
~ kulesi, Bk. **Kule.**
~ kundağı, *jeom.* Bk. **Kundak.**
~ nalı, Bk. **Nal.**

buz. bilim, b.i. Bk. **Glasyoloji.**

buz. bilimsel, b.s. Bk. **Glasyolojik.**

buz. bilimci, b.i. Bk. **Glasyolog.**

buz. kıran, b.i. —
~ gemi, *den.* Bk. **Gemi.**

buzlu, s. —
~ lâmba, *elek.* Bk. **Lâmba.**

buzul, i. — **iç ~,** *coğr.* Bk. **İçbuzul.** • **kayak ~ u,** *jeol.* Bk. **Kayak.** • **vadi ~ u,** *coğr.* Bk. **Vadi.**
~ göbeği, *jeom.* Bk. **Göbek.**

büklüm, i. —
~ dilinimi, *tekt.* İnce kaya dilinimleriyle ayrılmış mikalı katmanlar veya keskin kırıklar halinde bulunan bükümlü caprаz laminalı dilinim düzlemler.

bükmek, f. — **bükemediğin (ısıramadığın) eli öp, başına koy,** *at.* Bk. **Isıramadığın eli öp başına koy.**

bükülgenlik. ölçer, b.i. *tekn.* Bir boya katmanının, boyalı bir saçın, plastik maddeden bir levhanın veya yaprak haline getirilmiş herhangi bir malzemenin bükülme kuvvetleri karşısındaki tutumunu değerlendirmeğe yarayan cihaz.

bükülme, i. — **ışık ~ si,** *astr.* Bk. **Işık.** • **~ yitimi,** *patol.* **a)** Bir eklemde bükülme yeteneğinin kaybolması, eklem katılaşması; **b)** Bir organın sertlik hali. [**İng.** Acampsia].

bükümlü, s. —
~ ipek, *dok.* Bk. **İpek.**

bülbül, i. — **~ ü altın kafese koymuşlar, «ah vatanım» demiş,** *at.* Kişi, yurdu dışında ne denli iyi bir yaşama ortamı bulursa bulsun, yine yurdunu arar, onun özlemini çeker.

bülten, i. — **haber ~ i,** Bk. **Haber.**

bünye, i. — **fosforik ~,** *patol.* Bk. **Fosforik.** • **lenfatik ~,** *fizyol.* ve *patol.* Bk. **Lenfatik.**

bünyevî, s. —
~ işsizlik, *ikt.* Bir iş kolunda çalıştırma olanaklarının yetersizliği ve çalışmak isteyenlerden bir bölümünün sürekli olarak açıkta kalması.

büro, i. — **enformasyon ~ su,** Bk. **Enformasyon.** • **gazete haberler ~ su,** *matb.* Bk. **Gazete.** • **iflâs ~ su,** *huk.* Bk. **İflâs.** • **istihbarat ~ su,** *huk.* Bk. **İstihbarat.** • **muhabere ~ su,** *ask.* Bk. **Muhabere.**
~ eşyası, Bk. **Eşya.**

bürokrasi, i. — *Eşanl.* **Yazçizcilik.**

büorkrat, i. — *Eşanl.* **Yazçizci.**

bütçe, i. — **masraf ~ si,** *ikt.* **Masraf.**
~ dışı bırakma, *ikt.* Kamu için yapılacak yatırımların ödeneklik dışı gelirlerle karşılanması için yapılan uygulama.
~ fazlası, *ikt.* Devlet gelirlerinin, devlet harcamalarını aşması.
~ dengesi, *ikt.* Normal devlet gelirlerinin toplam devlet harcamalarına eşit olması.

bütçe, i. — **~ de denklik kuramı,** *ikt.* Bütçelerde yer alan gelirlerle giderler arasında bir denklik kurulmasını amaç edinen ve giderler karşılığı bütçelerde yer alan ödenekler üstünde gider yapılmasını uygun görmeyen kuram. [**İng.** Equilibrium theory of the budget; **Fr.** Théorie d equilibre du budget].
~ de oranlama ilkesi, *ikt.* Bütçede yer alan ödenekleri belirli bir dönem içinde yapılacak giderlerle sağlanacak gelirlere ilişkin niceliklerin uygulama yılı gereksemelerine dayanılarak oranlanması ilkesi. [**İng.** Provisional principle of the budget; **Fr.** Principe de provision du budget].
~ de onaylılık ilkesi, *ikt.* Devlete, illere, belediyelere ilişkin veya devletin katılma payı bulunan yapımsal kuruluşlara, özel sektöre ve genel olarak bunların dışında kalan diğer topluluklara ilişkin tüm bütçelerin uygulamadan önce yetkili kuruluşlarca onanmış olması ilkesi. [**İng.** Approved principle of the budget; **Fr.** Principe d'approbation du budget].
~ de önceden uygulama izni ilkesi, *ikt.* Olağanüstü durum ve koşulların etkisi nedeni ile üzerinde çalışılmakta olan «bütçe» Büyük Millet Meclisince incelenerek onanıncaya ve yasa haline getirilinceye kadar bir evvelki bütçe yasasında belirtilen yargılara göre bakanlar kuruluna uygulama yetkisi verilmesi. [**İng.** Principle of previous authorization bud-

getary; **Fr.** Principe d'autorisation préalable budgétaire]. • **~ de yasama denetimi,** *ikt.* Akçalı yıl sonuçlandıktan sonra bütçe kesin hesapları üzerinde Büyük Millet Meclisince yapılan denetim. [**İng.** Budget control by legislative assembly; **Fr.** Contrôle du budget par assemblée législative]. • **~ lerde belirginlik ilkesi,** *ikt.* Bütçelerde yer alan gelir kaynaklarının ve giderlerin harcama yerlerinin gerçeğe uygun bir yeterlikte tartışma götürmez bir açıklıkla gösterilmesi ilkesi. [**İng.** Clarity principle of the budget; **Fr.** Principe de clarté du budget]. • **~ lerde birlik ilkesi,** *ikt.* Gelecek akçalı yıl içinde düşünülen tüm kamu gider ve gelirlerinin bir tek bütçede gösterilmesi ilkesi. *(Genellikle ilkesinden ayrılan yönü tüm kamu gider ve gelirleri tek bir bütçede bulunabilmesidir.)* [**İng.** Fusion principle of the budget; **Fr.** Principe de fusion du budget]. • **~ lerde doğruluk ilkesi,** *ikt.* Bütçenin düzenlenmesinde gelir ve gider bölümlerinde yer alacak ödeneklerin düşünülebilen gerçek, ekonomik ve akçalı koşullara uygun bir düzende saptanması ilkesi. [**İng.** Exactness principle of the budget; **Fr.** Principe de justesse du budget]. • **~ lerde genellik ilkesi,** *ikt.* Kamu ekonomisinin gelecek akçalı yıl içinde gerçekleşebilecek tüm giderler ile elde olunacağı oranlanan tüm gelirlerin ayrı ayrı bütçede yer alması ilkesi. [**İng.** Generality principle of the budget; **Fr.** Principe de généralité du budget]. • **~ lerde ödenen ayırma ilkesi,** *ikt.* Bütçelerde konulan giderler belirli ayrıntıları ile o bölümlere ilişkin harcamaların gerçeğe yakın niceliklerini göstereceğinden bu bölümler arasında aktarma yapılmasının yasaklanması veya yapabilecek aktarmaların belirli birtakım koşullarla sınırlandırılması ilkesi. [**İng.** Earmarking *(affectation)* principle of the budget; **Fr.** Principe d'affectation du budget].

~ nin biçimi, *ikt.* Devlet bütçesine giren kuruluşların bir akçalı yıl içinde yapabilecekleri giderler niceliklerinin ödenek tutarını ayrıntılarıyla saptayan ve ödeneklerin bakanlıklara ve diğer kurumlara dağıtım niceliklerini ayrıntıları ile gösteren (A) çizelgesi. Devlet bütçesi içinde kuruluşların bir yıllık giderlerini karşılayacak gelirlerin oranlamalı tutarlarını kapsayan ve bu gelirlerin hangi kaynaklardan nasıl sağlanabileceği ve niceliklerini ayrıntıları ile gösteren (B) çizelgesi. Bunların dışında akçalı yıl için kullanılacak ve kullanılmayacak kadrolar, gelir çeşitlerinin her birinin dayandığı yargılar, Maliye Bakanlığına verilmiş ödenek aktarma yetkileri, taşıt araçları kadroları, okul ve öğrenci yatacak yeri ücretleri, giderlere ilişkin harcama yapılmasını olanaklı kılabilecek diğer akçalı yıl uygulamaları ile ilgili özellikleri gösteren *(D, E, C, Ç, G, F, İ, M, N, K, L, O, P, R)* çizelgeleri. [**İng.** Form of the budget; **Fr.** Forme du budget]. • **~ nin süresini sınırlama ilkesi,** *ikt.* Bütçe yasasına ilişkin işlemlerin akçalı yıl denilen ve genellikle on iki ayı kapsamakta olan bir dönemle sınırlı olarak uygulanması ilkesi. [**İng.** Periodical limitation principle of the budget; **Fr.** Principe de limitation périodique du budget].

~ birliği, *ikt.* Devlete ilişkin tüm kuruluşların gider ve gelirlerinin bir tek bütçe içinde birleştirilmesi. [**İng.** Budgetary fusion; **Fr.** Fusion budgétaire].

~ görüşmeleri, *ikt.* Belirli bir dönem içinde uygulanılmak üzere hazırlanan bütçenin yetkili kuruluşlarca incelenmesi. *(Devlete ilişkin bütçeler Büyük Millet Meclisinde ilk önce bütçe yankurulu ve daha sonra da genel kurulca görüşülerek incelenir).* [**İng.** Debates on the budget; **Fr.** Discussions du budget].

~ hakkı, *ikt.* Belirli bir süre içinde ödenecek devlet giderleri ile bunları karşılayacak kamu gelirlerinin inceleme, kabul ve onanması hakkı. [**İng.** Budget's right; **Fr.** Droit du budget].

~ oranlamasında artırma yöntemi, Kesin hesapları sonuçlanmış olan en yakın yıllara ilişkin bütçelerle her kaynaktan elde edilen gelirlerdeki artmanın ortalamaları saptanarak bunların son yıl bütçesinde gerçekleşen gelir niceliklerine eklenmesi yöntemi. [**İng.** Increase method for provisions of the budget; **Fr.** Méthode de majoration pour provision du budget].

~ oranlamasında dolaysız yöntem, *ikt.* Yapılmakta olan bütçeye ilişkin gelir kaynaklarının oranlaması sorumluluğunun doğrudan doğruya Maliye Bakanının kişisel saptamına bırakılması yöntemi. [**İng.** Method for provisions of the budget; **Fr.** Méthode directe pour provisions du budget].

~ oranlamasında otomatik yöntem, *ikt.* Kesin hesapları sonuçlanmış olan bir önceki bütçeye ilişkin çeşitli gelir kaynaklarından sağlanan gelir tutarlarının, aynen alınarak yapılmakta olan bütçeye konulması yöntemi. [**İng.** Automatical method for provisions of the budget; **Fr.** Méthode automatique pour provisions du budget].

~ onayı, *ikt.* Bütçenin, yetkili organca onaylanması. [**İng.** Passing of the budget; **Fr.** Approbation du budget].

~ süresi, *ikt.* Bütçelerin çeşitli evrelerine göre yapım, inceleme, onaylama ve uygulama dönemi gibi bölüm ve ayrıntıları kapsayan süre. [**İng.** Financial period; **Fr.** Exercice budgétaire].

~ yargı denetimi, *ikt.* Sayışmanlara ilişkin dönem hesaplarının sayıştayca denetlenmesi. [**Fr.** Contrôle du budget par cours des comptes].

~ yönetim denetimi, *ikt.* Bütçenin uygulanmasında yetkili yönetim kuruluşlarınca yapılacak denetleme. [**İng.** Administration control of the budget; **Fr.** Contrôle d'administration du budget].

~ formülü, *ikt.* Paranın belirli bir ödenek başlığı altında kullanılabileceği maksatların etraflı tanımı.

~ kontrolu, *işletm.* Bk. **Kontrol.**

~ tahsilâtı, *ikt.* Kanuna göre hazineye irat olarak yatırılan ve özel maksatlara ayrılan tahsilât.

bütiral, i. *Fr. butyral, kim.* Bir alkolle bütiraldehidin birleşmesinden doğan ve yer alan kimyasal maddelerin genel adı. [**İng.** Butyral].

bütünleme, i. —

~ inşaatı, *mım.* Birinci ihalede sözleşmede öngörülen maliyet artışıyla dahi bitirilemeyen bir inşaat işinin, tamamlanmak üzere yapılan yeni bir ihale devamı.

büyük, s. —

~ altılı düzeni, *müz.* Bk. **Düzen.**

~ balık, küçük balığı yer (yutar), *at.* Güçlüler, güçsüzleri ezer, ortadan kaldırır, ya da kendine mal eder.

~ başın derdi büyük olur, *at.* Büyük işlerin başında bulunan, geniş sorumluluklar yüklenmiş olan kimselerin derdi çok ve büyük olur.

~ defter, *muh.* Ana hesapların türlerine göre ayrı ayrı yerlerde işlenilmesini, bunların aylık gidişlerinin izlenimini sağlayan ve çıkarılacak genel dengelere dayanak olan büyük defter.

~ elçi, *huk.* Bk. **Elçi.**

~ göğüsleme, *inş.* Bk. **Göğüsleme.**

~ ibre, *saatç.* Bk. **İbre.**

~ ikili düzeni, *müz.* Bk. **Düzen.**

~ kaporta, *den.* Bk. **Kaporta.**

~ kurna, *arg.* Okulun disiplin kurulu başkanı.

~ dönemi, *ikt.* Bütçenin gelirlerinin, devlet harcamalarını aşması.

~ ve küçük etçikler, *anat.* Bk. **Etçik.**

~ onarım karşılıkları, *ikt.* Makine ve tesisatın sürekli çalışması nedeniyle ilerde ortaya çıkabilecek büyük onarım giderlerini karşılamak için maliyetlere yüklenerek hesap edilen karşılıklar.

~ oranlı aşınma payı, *ikt.* Ağır işlerde kullanılması nedeniyle çabuk yıpranan durağan değerler için uygulanan aşınma payı.

~ orta, *sp. (güreş)* Yağlı güreşte ve karakucakta başaltı ile orta boy arasındaki boy.

~ ödül yarığı, *sp. (bisiklet)* Yalnız yapıldığı ülkenin birliğince düzenlenen büyük ad yapmış klasik yarışlar.

~ sayılar kanunu, *istat.* Bk. **Sayı.**

~ yol koşusu, *sp. (bisiklet)* Her yıl yenilenen, tanınmış bir büyük yol yarışı.

Büyük Britanya, öz. i. *coğr.* Britanya takımadalarının en büyük adası. İskoçya, asıl İngiltere ve Galler ülkesini içine alır. Avrupa'nın kuzey batısında bulunur. Yüzölçümü 230.000 km². [**İng.** Great Britain; **Fr.** Grande-Bretagne].

büyüklük, i. — **duraklı ~,** *mat.* Bk. **Duraklı.** • **sonlu ~,** *mat.* Bk. **Sonlu.** • **sonsuz küçük ~,** *mat.* Bk. **Sonsuz küçük.**

~ işareti, *mat.* Bk. **İşaret.**

~ ortalaması, *mat.* ve *istat.* Bk. **Ortalama.**

büyüleyim, i. *sisy.* Bir toplulukta, bir toplumda, üyelerin yönetici kişide *(veya kişilerde)* bulunduğuna inandıkları olağanüstü yetenek, güç, etkileyicilik niteliklerinin tümü. [**İng.** Charism; **Fr.** Charisme].

büyülteç, i. Bk. **Agrandisör.**

büyüme, i. —

~ ağrıları, *tıp.* Büyümekte olan çocuklarda, özellikle bacaklar ve sırtta duyulan ağrılar.

~ hızı, *ikt.* Bir önceki yıla kıyasla reel ulusal gelirde gerçekleşen artış oranı.

~ kutbu, *ikt.* En ileri ve etkili faaliyetin toplandığı bir iktisadî ve coğrafî merkez.

~ modelleri, *ikt.* İktisadî büyümeyi belli başlı ve değişkenleri ile bir akım tablosu halinde inceleyen açıklayıcı şemalar.

~ senaryoları, *ikt.* İktisat stratejisinin alternatiflerini ana çizgileriyle gösteren perspektif ön projeler.

büzülme, i. **7.** *met.* Soğuma sonucunda, ısıtılmış metal parçaların boyutlarında oluşan küçülme.

cadı, i. —
~ **sütü,** *tıp.* Ana hormonlarının etkisiyle yeni doğan bebeklerin memelerinden salgılanan süte verilen ad

Cafer, i. —
~ **Ağanın abdest suyu,** *dey.* Tatsız, tuzsuz kıvamında.

cahil, s. — ~ **e söz (lâf) anlatmak, deveye hendek atlatmaktan güçtür (zordur),** *at.* Ne kadar uğraşırsanız uğraşınız, deveye hendek atlatamazsınız. Cahile söz anlatmak bundan da güçtür. • ~ **in dostluğundan âlimin düşmanlığı yeğdir,** *at.* Bk. **Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır.** • ~ **in sofusu şeytanın maskarası,** *at.* Bk. **Kadının sofusu, şeytanın maskarası.**

caka, i. —
~ **yapmak,** *dey.* Gösteriş yapmak.

cam, i. — **güneş** ~ **ı,** *inş.* Konutların gereğinden çok ışık almasını ve aşırı derecede ısınmasını önlemek için içeri giren güneş ışınlarının bir bölümünü engellemeğe yarayan pencere camı. • **yüzdürme** ~ **ı,** *camc.* Ergimiş camın sıvı kalay banyosunda yüzdürülmesiyle elde edilen saydam düz cam. [**İng.** Floatglass; **Fr.** Glace flotté].
~ **kırmak,** *dey.* Kızlığını bozmak.
Eşanl. **Çerçeve bozmak.**
~ **köpüğü,** *mim.* Toz camın karbon ile birlikte ergitilmesiyle yapılan hafif, sugeçirmez, dayanıklı, geç ısınır, köpüklü, siyah madde.
~ **seramik,** *camc.* Camseramık
~ **tuğla,** *mim.* Duvar ve döşemelerde kullanılan yarı saydam blok.

cam. seramik, b.i. *camc.* Cam yapım teknikleriyle elde edilen ve son camlaşma evresinde ortama dağılmış çok küçük billûrlardan oluşan seramiğe yakın madde. [**İng.** Vitroceramics; **Fr.** Vitrocéramique].

cami, i. — ~ **nin (mescidin) mumunu yiyen kedinin gözü kör olur,** *at.* Kendisini büyüten, yetiştiren, besleyen kimsenin, veya bir kamu kurumunun malına hıyanet eden, el uzatan kişi onmaz, cezasını bulur.

can, i. — ~ **dan yanmış,** *dey.* Adamakıllı tutulmuş. • ~ **a gelecek (kaza, zarar) mala gelsin,** *at.* Zarardan kurtulma olanağı yoksa, bunun cana değil, mala gelmesi yeğlenir. Canı korumak için mal feda edilir. • ~ **ı ağzında beklemek,** *dey.* Korku ve heyecanla beklemek. • ~ **ı acıyan eşek atı geçer,** *at.* Bk. **Canı yanan eşek, attan yürük olur.** • ~ **ı kaymak isteyen mandayı yanında taşır,** *at.* Güzel bir yaşayış sürmek isteyen kişi, bu yaşayışın yükünü çekmeyi göze almalı ve gerektirdiği kaynakları eli altında bulundurmalıdır. *Eşanl.* **Zemheride yoğurt isteyen, kaymağı sever.** • ~ **ı kurban,** *dey. (Birine)* çok sevmek, ona bağlı olmak. • ~ **ı yanan eşek attan yürük olur (Canı acıyan eşek, atı geçer),** *at.* Bir durumdan canı yanmış olan kişi, o duruma bir daha gelmemesi için elinden gelen cabayı harcar ve gücü yetmez sanılan işleri bile başarır. • ~ **ını alacak gibi bakmak,** *dey.* Çok etkili bir şekilde bakmak. • ~ **ını çıkarıncaya kadar (öldüresiye) dövmek,** *dey. (Birini)* çok dövmek. • ~ **ını dişine takmak,** *dey.* Herhangi bir ziyan veya kötü durum karşısında söylenen teselli sözü. • ~ **ını yoluna koymak,** *dey.* Kendini (ona) adamak, (onu) büyük bir fedakârlıkla sevmek.
~ **bostanda bitmez,** *at.* İnsan, canının değerini bilmeli, onu yıpratmamalıdır. Kendisine iyi bakmalı, hasta olmamaya dikkat etmelidir. Can bostanda bitmez ki bir tane daha yetiştiresiniz, veya satın alasınız.
~ **candan şirindir (tatlıdır),** *at.* Bir kişi için kendi canı, başkasının canından daha tatlıdır. Başkasının başına gelen can acıtıcı şeyi olağan sayan kimse, aynı şey kendisinin başına gelirse bunu olağanüstü sayar.
~ **ciğer,** *dey.* Sıkı fıkı, samimi.
~ **çıkmayınca (çıkmadan, çıkmadıkça, çıkar) huy çıkmaz (huy canın altındadır),** *at.* Huy kişiliğin bir parçasıdır. Kişi ile birlikte doğar, kişiliğin oluşumu ile birlikte oluşur ve artık ölünceye değin sürüp gider. Kimse onu değiştiremez.
Eşanl. **İnsan yedisinde ne ise... Sütle giren huy, canla çıkar.**
~ **gözüyle tetkik etmek,** *dey.* İyice incelemek.

canbaz, i. — ~ **ipte, balık dipte gerek,** *at.* Kişi, uzmanlığının gereği ne ise onu yapmalıdır.

canlandırıcı, s. —
~ **oyun,** *eğt.* Çocukların, çevrelerinde türlü fırsatlarla gözledikleri gerçek yaşam durumlarını veya kitap, sinema televizyon yoluyle öğrendikleri geçmiş ve güncel olayları canlandırmalarına olanak sağlayan oyun türü. [**İng.** Dramatique].

canlı, s. —
~ **ders gereçleri,** *eğt.* Öğretimde ders gereci olarak daha çok doğal ortamları içinde ve canlıyken yararlanılan varlıklara verilen genel ad. [**İng.** Living materials, live materials].
~ **özdekçilik,** *fels.* Bk **Hilozoizm.**

cari, s —
~ **ayın sonu,** *ikt.* İçinde bulunulan ayın bitim günü.
~ **faiz haddi,** *ikt.* Para piyasasında doğan faiz. Para arz ve talebine göre oluşur.
~ **fiyatlarla milli gelir,** *ikt.* Bk **Gelir.**
~ **hat,** *demir.* Bk. **Hat.**

Carlos'çu veya **carlista,** s. ve i. **1.** İspanya da Don Carlos taraftarlarına verilen ad. [**İng.** Carlist; **Fr.** Carliste]. **2.** *gen. anl.* İster siyasî (krallığın babadan oğula geçmesi), ister dinî *(din adamları sınıfını meydana getiren kişilere tanınan öncelik)* ve ister sosyal *(eski mahallî imtiyazların tekrar elde edilmesi)* olsun, geleneği korumak amacını güden her türlü monarşi sistemine verilen ad. [**İng.** ve **Fr.** Carliste]. **3.** s. Carlos'culukla ilgili; *Carlos'çu parti.* [**İng.** Carlist; **Fr.** Carliste].

Carlos'çuluk veya **Carlismo,** i. Don Carlos *(Carlos de Bourbon)* taraftarlarının benimsediği görüş. [**İng.** Carlism; **Fr.** Carlisme].

carnauba, i. *(Brezilya dillerinden)* Bk. **Karnauba.**

Carolina (güney), öz. i. *coğr.* A.B.D.'nin doğusunda, Atlas Okyanusu kıyısında eyalet. Yüzölçümü 79 176 km², merkezi Columbia'dır. [**İng.** South Carolina; **Fr.** Caroline du Sud].

Carolina (kuzey), öz. i. *coğr.* A.B.D.'nin doğusunda, Atlas Okyanusu kıyısında eyalet. Yüzölçümü 135 560 km², merkezi Raleigh'dir. [**İng.** North Carolina; **Fr.** Caroline du Nord].

Caroline adaları, öz. i. *coğr.* Büyük Okyanus'un batısında takımadalar. Micronesia'da, Ekvator'un kuzeyinde bulunur. Yüzölçümü 862 km²'dir. [**İng.** Caroline Islands; **Fr.** Carolines].

cartdadak, z. —
~ **yırtmak,** *dey.* Birdenbire gürültü ile yırtmak.

cayma, i. —
~ **bildirimi,** *huk.* Caymanın yasalar karşısında geçerli olması bakımından yapılması gereken ve koşulları yasalarda gösterilmiş bildirim. [**İng.** Notice of renounce; **Fr.** Notice de renoncement, notice de renonciation].

cayroskop, i. —
Eşanl. **Topaç, jiroskop.**

cayroteodolit, i. *İng. gyrotheodolite. topogr.* Bir teodolitle bu teodolitin üzerine yerleştirilmiş bir cayroskoptan oluşan ve teodolitin yatay tablası üzerinde coğrafi kuzeyin yönünü belirlemeğe yarayan birleşik âlet. [**İng.** Gyrotheodolite].

cebir, i. — **bir** ~ **in boyutu,** *mat.* Alttaki E vektörel uzayının boyutu. *(Eğer E sonlu boyutta ise, E cebiri de K üzerinde sonlu boyutta olur).* [**İng.** Dimension of an algebra; **Fr.** Dimension d'une algèbre].

cebirsel, s. —
~ **kesir,** *mat.* Bk. **Kesir.**

cebri, s. —
~ **dolaşım,** *term.* Bk. **Dolaşım.**

ced, i. — ~ **ine okumak,** *dey.* Soyuna sopuna sövmek.

ceffel. kalem, b. z. —
~ **etmek,** *dey.* Hemen hüküm vermek

celse, i. — **gizli** ~**,** *huk.* Bk. **Gizli.** • **kapa** ~**,** *ikt.* Bk. **Kapalı.**

cemiyet, i. — **dinsel** ~**,** *huk.* Bk. **Dinî.** **esnaf** ~ **leri,** *sosy.* Bk **Esnaf.** • **gizli** ~ *huk.* Bk. **Gizli.**

cenap, i. — **Cenabı hak muhafaza buyursun,** *dey.* Allah korusun anlamında. **Cenabı kadirî mutlak muinimizdir,** *de* Her şeyi yapmaya yetenekli Allah yardımcımızdır anlamında.

cenaze, i. —
~ **helvası,** *folk.* Bk. **Helva.**

cendere, i. — **emici su** ~ **si,** *mek.* Bk. **S**

• **hidrolik** ~, *fiz.* Bk. **Hidrolik.** **hidrolik su** ~ **si,** *mek.* Bk. **Su.**

cennet, i. —
~ **canıma minnet,** *dey.* Memnunluk verici durumları kabullenirken söylenir.
~ **köşkü cayır cayır yanmak,** *dey.* Göz göre göre ümitleri boşa çıkmak.

cep, i. —
~ **astarı,** *arg.* Para cüzdanı: *Bıraz uçlan da cebimizin astarı şenlensin.* ·· Eşanl **Çarık.**
~ **saati,** *saatç* Bk **Saat.**

cer, i. —
~ **kancası,** *den.* Bk. **Kanca.**
~ **sustası,** *demir.* Bk. **Susta.**

ceride, i. — **harb** ~ **si,** *ask.* Bk. **Harb.** • **istihbarat** ~ **si,** *ask.* Bk. **İstihbarat.**

cerrahî, i. — **diş** ~ **si,** Diş tabibinin uzmanlık alanı. *(Diş cerrahîsi ağız boşluğu mukozasına, kemik kısımlarına ve dişlere yapılan müdahaleleri kapsar).* [İng. Dental surgery: Fr. Chirurgie dentaire]. • **elektrik** ~ **si,** *cerr.* Bk. **Elektrik.** • **göğüs** ~ **si,** *patol.* Bk. **Göğüs.** • **küçük** ~, Küçük ameliyatlarla yetinen cerrahî. *(Aslında küçük cerrahi diye bir şey yoktur, zira önemi ne olursa olsun her cerrahî müdahale, asepsi, kanamayı durdurma, hastanın biyolojik durumunu göz altında bulundurma gibi tedbirleri gerektirir).* [İng. Minor surgery; Fr. Petite chirurgie]. • **soğuk** ~, *tıp.* Ameliyat sırasında lokal dondurma tekniklerinden yararlanan cerrahî dalı. *(Soğuk cerrahiye kulak-boğaz-burun ameliyatlarında, sinir cerrahisinde, oftalmolojide, dermatoloji ve üretolojide başvurulur).*
~ **ipek,** *eczc.* Bk. **İpek.**

ceset, i. —
~ **yakma,** *etn.* Ölü gömme biçimlerinden biri. [İng. Corpse burning: Fr. Incineration].

cetvel, i. — **eğri** ~, *ağ. iş.* Bk. **Eğri.** • **eklimetreli** ~, Bk **Eklimetre.** • **elementler** ~ **i,** Bk **Element.** • **hesap** ~ **i,** *mat.* Bk **Hesap.** • **kübaj** ~ **i,** *tekn.* Bk. **Kübaj.** • **loksodromik** ~ **ler,** *den.* Bk **Loksodromik.** • **optik** ~, *fiz.* Bk. **Optik.** • **parça** ~ **i,** *işletm.* Bk. **Parça.**

cevap, i. — **cevabın genelleşmesi,** *psik.* Bk. **Genelleşme.** • **sözlü** ~, *bilgi. işlem.* Bk **Sözlü.**
~ **kordonu,** *tlf.* Santral yüzüne en yakın olan ve abone çağrıları ile gelen anahtarları cevaplandırmak için kullanılan kordon. [İng. Answering cord]

ceviz, i. — **flador** ~ **i,** *den.* Bk. **Flador.**

ceza, i. — ~ **larda süre aşımı,** *ikt.* Vergi suçlarına ilişkin cezaların, doğduğu takvim yılından sonra gelen yılın birinci gününden başlamak üzere kaçakçılıkta beş yıl, kusurda üç yıl, usulsüzlükte olaydan sonra gelen yılın birinci gününden başlayarak iki yıl, kaçakçılık ile usulsüzlüğün birleşiminden beş yıl, kusur ile usulsüzlüğün birleşiminden üç yıl içinde kesilebileceği yargıya bağlayan süre aşımı sınırı. [İng. Prescription of surtaxes: Fr. Prescription des surtaxes]. • **hafif hapis** ~ **sı,** *huk.* Bk. **Hapis.** • **hapis** ~ **sı,** *huk.* Bk **Hapis.** • **hürriyeti bağlayıcı** ~, *huk.* Bk **Hürriyet.** • **ihtar** ~ **sı,** *huk.* Bk. **İhtar.** • **rücu** ~ **sı,** *huk.* Bk. **Rücu.**
~ **değerlemesi,** *huk.* Sanığın kişisel durumuna, suçun işlenişindeki koşullara ve yasanın gösterdiği kurallara göre cezanın, yasada belirtilen en asağı ve en yukarı sınırlar arasında yargıcca kestirilmesi yetkisi. [İng. Fixing the degree of punishment, determination of punishment: Fr. Détermination de la peine].
~ **genel kurulu,** *huk.* Görev ve yetkileri yargıtay kuruluşu yasasında gösterilen ve yargıtaydaki ceza oranlarının hepsinin toplanmasıyla ortaya çıkan kurul.
~ **indirimi,** *sp. (bisiklet)* Cezalının isteği üzerine, yetkililerce incelenerek uygulanan indirim. [Fr. Réduction de peine].
~ **infaz rejimi,** *huk.* Bk. **Rejim.**
~ **kesimi,** *huk.* Ceza yasasında gösterilen kurallara ve duruşmada toplanan kanıtlara göre ağırlaştırıcı ve azaltıcı nedenler göz önünde bulundurularak yargıçça sanığın cezasının belirtilmesi. [İng. Punishment; Fr. Détermination de la peine].
~ **koşulu,** *ikt.* Sözleşme ile pekiştirilen yükümlülüklerini yerine getirmeyen kişiye karşıtının dokuncalarını gidermek için sözleşmesi gereğince verilen para cezası. [İng. Penalty clause: Fr. Clause pénale].
~ **koşulları,** *ikt.* Borcun hiç ödenmemesi veya geç ödenmesi, yüklenimin yapılmaması veya geciktirilmesi gibi durumlarda alacaklının ve iş sahibinin uğrayacağı zararı karşılamak amacıyle bunlara ilişkin sözleşmelere konulan ceza koşulları. [İng. Penal conditions Fr. Conditions pénales].
~ **kovuşturması,** *huk.* Suç işlediği sanılan bir kimsenin, üstüne atılan o suçu işleyip işlemediğini ortaya çıkarmak için yapılan soruşturma, salıverme ve benzeri işlemlerin tümü. [İng. Prosecution; Fr. Poursuite].
~ **kovuşturmasından vazgeçme,** *huk.* Daha kesin bir yargı ile sonuçlanmamış kimi suçların veya suçluların özel durumlarından dolayı ceza kovuşturmasını yapmama. [İng. Quashing the indictment; Fr. Abolition].
~ **mahkemeleri usulünde itiraz,** *huk.* Bk **itiraz.**
~ **mahkemeleri usulünde hüküm,** *huk.* Bk. **Hüküm.**
~ **ruhbilimi,** *eğt.* Suç ve suç işleyenler ile ilgili ruhsal sorunları inceleyen, genellikle sucluluk kavramı ve nedenleri üzerinde duran ruhbilim dalı. [İng. Criminal psychology: Fr. Psychologie criminelle. psychologie pénale].
~ **toplumbilimi,** *sosy.* Suç sayılan davranışların cezalandırılmasına iliskin kuram ve yöntemleri inceleyen toplumbilim dalı. [İng. Penology; Fr. Pénologie].
~ **tutumu,** *huk.* Suç ve suçlularla en iyi, etkili ve önemli bir biçimde savasmayı olağan kılan yöntem, kural, araç ve önlemleri kapsayan siyasanın ve bu yoldaki davranışların tümüne verilen ad. [İng. Penal policy, criminal policy: Fr. Politique pénale. politique criminelle].
~ **türesi,** *huk.* Bir ülkede, uygulanan ceza kuralları ile ceza düzeninin ne yolda uygulanacağını gösteren kuralların tümü. [İng. Criminal law: Fr. Droit pénal]
~ **uygulaması,** *huk.* Bir kimsenin işlediği suçtan dolayı, kendisine ceza yasasında o suç için gösterilen cezanın olduğu gibi uygulanması.
~ **varlığı,** *huk* Başkaca yetkili bir yargılık gösterilmemisse genel ceza yasası yanında özel olarak ceza yargılarını gösteren yasalara göre suçlulukları duruşma sonunda gerceklesen kişilerin, cezalarını belirten yargı yeri. [İng. Court of criminal jurisdiction Fr. Cour criminelle].
~ **yargılama yöntemi,** *huk.* Ceza türesinde suç olarak sayılan eylemler karşısında kesin ve çıplak gerçeğin belirtilmesi için, devletçe düzenlenmiş bulunan kural ve yöntemlerin tümü. [İng. Criminal procedure, penal proceedings: Fr. Procédure criminelle, instruction criminelle ou pénale].
~ **yasası,** *huk.* Suç ve suçların bunlara verilecek cezaları ve bu konudaki genel kuralları belirten yasa. [İng. Penal criminal code criminal or penal statues, Fr. Code pénal, loi pénale].

ceza. evi, b.i. —
~ **okulu,** *eğt.* Bir cezaevinin içinde örgütlenen ve o cezaevinde bulunan hükümlülerin eğitimiyle görevlendirilmiş olan okul. [İng. Prison school; Fr. École d'établissement pénitentiaire].
~ **öğretmeni,** *eğt.* Belli bir programa göre cezaevindeki suçlulara ders vermek ve onları eğitmekle görevli öğretmen. [İng. Prison teacher: Fr. Instituteur à la maison d'arrêt]

cezalandırma, i. § **2.** *psikan. Melanie Klein* - ın çocuğun fantasma evrenine ilişkin tanımında, çocuğun ana-babaya karşı saldırısından doğan fantasma. *(Bu saldırı da, çocuğun istek konusuyla olan ilişkilerindeki özne/ ve savunma durumlarının bir parçasıdır.)* [İng. ve Fr. Punition].

Cezayir, öz. i. —
~ **madeni,** *met.* Bk. **Maden.**

cezir, i. —
~ **limanı,** Bk. **Liman.**

cıcık, i. — **cıcığı çıkmak,** *dey.* Çok hırpalanmak.

cırnık, -ğı, i *Erm. çırag.*

cıs cıs, *dey.* Çocuklara tehlikeli şeylere dokunmamaları için yapılan ihtar

cıvata, i — **germe** ~ **sı,** *inş.* Bk **Germe.** • **kaplin** ~ **sı,** *den.* Bk **Kaplin.** • **karina** ~ **sı,** *den.* Bk. **Karina.** • **saplama** ~, *tekn.* Bk **Saplama.**

cif, i. *(İng. Cost, fiyat + insurance, sigorta + freight navlun kelimelerinin baş harflerinden meydana gelmiş ticarî terim kısaltması).* Kararlaştırılan fiyatın, mal bedeli ile beraber sigorta ücretini ve varış limanına kadar navlununu da içine alan ve deniz yoluyla yapılan satış. [Fr. Cif].

ciğer, i. — ~ **i beş para etmez,** *dey.* Adı değersiz (kişi). • ~ **ini okumak,** *dey* İçinden geçenleri anlamak. • ~ **ini yakmak,** *dey.* Çok kötülük etmek, acı çektirmek.

cihan, i. —
~ **âlem bilmek,** *dey.* Herkes tarafından bilinmek.

cilt, i —
~ **kabasası,** *ciltç.* Bk. **Kabasa.**
~ **kapağı,** Bk. **Kapak.**
~ **kesesi,** *kâğıt.* Bk **Kese.**
~ **kilidi,** *ciltç.* Bk. **Kilit.**
~ **mukavvası,** *ciltç.* Bk. **Mukavva.**
~ **renksizliği,** *tıp.* Bk. **Akromodermi.**

cilve, i. —
~ **davet etmek,** *dey.* Takılmak, dikkat çekmek.

cimnastik, i. — **gülle cimnastiği,** *cimn.* Bk **Gülle.** • **ortopedik** ~, Bk. **Ortopedik.**

cins, i. —
~ **cinse çeker,** *at.* Bk. **Soydur çeker.**
~ **horoz yumurtada öter,** *at.* Çocuğun soyluluğu ve değeri daha bebekden her halinden anlaşılır.

kedi ölüsünü göstermez, *at.* Soylu kişi, kötü acınacak durumunu kimseye göstermez ve söylemez.

~ **totemizmi,** *etn.* Bir grupun veya klanın kadınlarının ve erkeklerinin ayrı ayrı totemlere sahip olmaları. [**İng.** Sex totemism; **Fr.** Totémisme de sexe].

cinsel, i. —

~ **ayrılıklar,** *eğt.* Bireyin sadece cinslik durumuna bağlı olan ve daha pek küçük yaşlardan başlayarak görülen zihnî, bedensel, toplumsal ve heyecansal özelliklerde kendini belli eden ayrılıklar. [**İng.** Sexual differences; **Fr.** Différences de Sexe].

~ **bozukluk,** *psik.* Cinsel organ ve davranışta yapı veya görev açılarından düzgülü olmayan belirtiler. [**İng.** Sex anomaly].

~ **evriklik,** *psik.* Karşı cinsin özelliklerini taşıma veya onların rol özelliklerini benimseme durumu. [**İng.** Sexual Inversion].

~ **gizlilik,** *psik. (Freud)* Çocukluk cinselliğinin yaklaşık olarak beş yaşından on dört yaşına dek baskı altına alınıp bilinçdışına itilmiş durumda olması [**İng.** Sexual latency].

~ **güçsüzlük,** *psik.* Cinsel birleşimde boşalım veya ruhsal doygunluk sağlayamama durumu. [**İng.** Orgastic impotence].

~ **içgüdü,** *psik.* Canlı varlıkların erkek ve dişilerini birbirine karşı yakınlık duyup anlaşmaya ve birleşip üremeye yönelten doğa güç. [**İng.** Sexual instinct].

~ **özellik,** *psik.* Öncelikle erkek veya kadınlara özgü olan nitelik. [**İng.** Sex character].

cinsellik, i. —

~ **tecimi,** *sosy.* Özellikle yığın iletişim araçları yoluyla, özel kazanç sağlamak için insanların cinsel içgüdülerinin kötüye kullanılması. [**İng.** Commercial sex; **Fr.** Sexe commercial].

cinsiyet, i. —

~ **hücrelerinin göçü,** *biy.* Bk. **Göç.**

cirit, i. —

~ **kılıcı,** Bk. **Kılıç.**

ciro, i. — **hususi** ~, *ikt.* Bk. **Hususi.** • **hamiline** ~, *tic. huk.* Bk. **Hamil.**

Eşanl. **Çevirim.**

~ **etmek,** *Eşanl.* **Çevirmek, çevrimlemek.**

cisim, i. — **bızırın kovucukiu** ~ **leri,** *anat.* Bk. **Kovucukiu.** • **eşit** ~ **ler,** *mat.* Bk. **Eşit.** • **ışıksız** ~, *fiz.* Bk. **Işıksız.** • **karışım kovucukiu** ~ **leri,** *anat.* Bk. **Kovucuklu.**

coğrafî, s. —

~ **iş bölümü,** *ikt.* Coğrafî farklar nedeniyle doğan bölgesel üretim uzmanlaşması.

~ **temerküz,** *ikt.* İşletmelerin aynı bölge içinde toplanması.

coşku, i. — ~ **ca bozuk çocuk,** *psik.* Kökleri derinden olan sorunları yüzünden coşkularını kendine veya çevresindekilere zarar verecek biçimde ortaya vuran çocuk. [**İng.** Emotionally disturbed child].

~ **bozukluğu,** *psik.* Uyaranlar karşısında gösterilen coşkusal tepkinin baskınlık ve süre açısından gereğinden çok güçlü uzun veya çok güçsüz, kısa olması. [**İng.** Emotional disorder].

~ **denetimi,** *psik.* Kişinin açık coşkusal davranışını çevreye yöneltirken gösterdiği kendini tutma gücü. [**İng.** Emotional control].

~ **dengesizliği,** *psik.* Coşkusal tepkilerde beklenmeyen ve yersiz değişikliklerin baş göstermesi durumu. [**İng.** Emotional instability].

~ **gelişimi,** *psik.* Çocukluğun duygusal bağımlılığından kurtulup yetişkinliğin sorumluluklarını yüklenebilecek ve o çağa uygun duygu ilişkilerini kurabilecek düzeye erişme. [**İng.** Emotional development].

~ **olgunluğu, ölçeği,** *psik.* Kişinin eriştiği coşkusal olgunluk düzeyini ölçmek için kullanılan bir araç. [**İng.** Emotional maturity scale].

~ **patlaması,** *psik.* Genellikle önemsiz ve ufak olaylar yüzünden birikmiş coşkunun birdenbire açığa çıkması. [**İng.** Emotional decompensation].

coşkusal, s. Coşkuyla ilgili olan, coşkudan ileri gelen. [**İng.** Emotional; **Fr.** Émotionnable, émotif, - ive].

~ **aşırı tepki,** *psik.* Deneğin, durumun önem ve özelliğinin gerektirdiğinden daha güçlü olan coşkusal tepkisi. [**İng.** Emotional overreaction].

~ **bağımlılık,** *psik.* Güvenlik, kılavuzluk ve karar verme gibi konularda, coşkusal nedenlerle alışkanlık halinde başkalarına bağımlı olma durumu. [**İng.** Emotional dependency].

~ **davranış,** *psik.* İstençsiz olarak çalışan iç salgı bezleri, düz kaslar ile kendiliğinden işler sinir dizgesi ve bunlara ilişkin duyguların etkisiyle ortaya çıkan davranış. [**İng.** Emotional behavior].

~ **güvenlik,** *psik.* Kişinin coşkusal gereksinmelerini karşılayabilmekte rahatlık içinde olması. [**İng.** Emotional security].

~ **olgunluk,** *psik.* Kişinin çocukluk dönemine özgü olan coşkusal davranışlardan kurtularak yetişkinlere özgü olanları benimsemesi durumu. [**İng.** Emotional matiruty].

~ **ortam,** *psik.* İnsan ilişkileri veya toplumsal durumlarda sezilen coşkusal hava. [**İng.** Emotional climate].

~ **saplanım,** *psik.* Bireyin, türlü kişi, nesne ve düşünülere karşı geliştirdiği olgunluk düzeyiyle bağdaşmayan aşırı duygusal bağlılıklar. [**İng.** Affective fixation].

~ **toyluk,** *psik.* Kişinin yaptığı coşkusal tepkilerin yaşına uygun olmayışı ve daha genç veya çocuksu bir nitelik göstermesi. [**İng.** Emotional maturity].

~ **uyma,** *psik.* Bireyin duygusal tepkilerinin toplumca benimsenecek davranışlarla dengeli olma durumu. [**İng.** Emotional adjustment].

coşumculuk, i. Bk. **Romantizm.**

cömert, i. — ~ **le nekesin (nekesle cömerdin harcı birdir,** *at.* **a)** Cömert de ölür, cimri de, ikisinin de sarıldığı kefen aynıdır. **b)** Cimri, ucuz diye her şeyin kötüsünü alır. Bunlar işe yaramadıklarından veya çarçabuk bozulduklarından yenilerini almak zorunda kalır. Böylece bir şey için birkaç kez para harcar. Cömert ise bir kez çok para verip her şeyin iyisini alır. Sonuç olarak cimri de, cömert de aynı parayı harcamış olurlar.

~ **derler maldan ederler, yiğit derler candan ederler,** *at.* El oğlu insanı cömert diye pohpohlar. Bundan hoşlanan kimse de cömertliğini göstermek için bol para harcar. Şuna buna armağanlar verir, ziyafetler çeker, böylece malını tüketir. Yine el oğlu kişiyi yiğit diye pohpohlar. Bundan hoşlanan kimse de yiğitliğini göstermek için dövüşlere atılır. Bu sırada birisi canına kıyar.

cumbadak, s. —

~ **dalmak,** *dey.* Ani olarak girmek, dalmak.

curcuna, i. — ~ **ya kalkmak,** *dey.* Kavga ve gürültü çıkarmaya kalkmak.

~ **koparmak,** *dey.* Telâş ve gürültüyle ortalığı karıştırmak.

curletest, i. *(nükleer etkinlik birimi curie'den). nükl.* Teşhis ve tedavide kullanılan radyoaktif preparatların etkinliğini, üst sınırı 100 m Ci'ye ulaşan bir gam içinde belirleme olanağı veren ve nükleer tıp laboratuvarlarında kullanılan ölçü âleti. [**İng.** ve **Fr.** Curletest].

çadırlı, i. —

~ **ordugâh,** *ask.* Bk. **Ordugâh.**

çağ, i. ~ **ı geçmek,** *dey.* Yaşlanmak. • **dünya** ~ **ı,** *kron.* Bk. **Dünya.** • **geç uyanış** ~ **ı,** *res.* ve *mim.* Bk. **Geç.** • **geçkinlik** ~ **ı,** *coğr.* Bk. **Geçkin.** • **gelişim** ~ **ı,** *fizyol.* Bk. **Gelişim.** • **karbon** ~ **ı,** *jeol.* Bk. **Karbon.** • **pozitif** ~, *mant.* Bk. **Pozitif.**

çağanozlaşmak, f. *arg.* Omuzunu ileri çıkarıp, çenesini eğerek yürümek, bir omuzu düşük olarak yürümek.

çağcıl, s. —

~ **eğitim,** *eğt.* **a)** Yer, zaman, neden, etki ve sonuç bakımından aralarında birlik, benzerlik veya karşıtlık gibi ilişkiler bulunması dolayısıyle düşüncelerin kendiliğinden birbirini ansıtması olayı; **b)** Ruhsal etkinlikler ve durumlar arasında kurulan görevsel ilişkiler. [**İng.** ve **Fr.** Association].

çağdaş, i. ve s. —

~ **mantık,** *mant.* Boole ve Frege'yle başlayıp, Whitehead-russel ile önemli bir aşama yapıp biçimsel dizgelerin incelenmesine ağırlık veren mantık çalışmalarına günümüzde verilen ad. [**İng.** Modern logic].

çağlayan, i. —

~ **kuyusu,** *bayınd.* Bk. **Kuyu.**

çağrı, i. — ~ **ya uymama,** *huk.* Duruşmaya gelmeleri için yasada gösterilen yönteme göre çağrıldıkları halde uygun sayılacak bir nedene dayanmadan sanık bilirkişi veya tanığın gelmemesi. [**İng.** none arrival; **Fr.** Ne pas venir, tarder à venir].

~ **hakkı,** *huk.* Kişisel davaya ait yargılamada davacı ve sanığın doğrudan doğruya tanık ve bilirkişi çağırma hakları. [**İng.** Right of summons; **Fr.** Convocation].

~ **yetkisi üzerinde uyuşmazlık,** *ikt.* Toplu sözleşme yapabilme veya yapılmış olan bir toplu sözleşme üzerinde kimi değişiklikler yapma amacı ile, karşıtını çağırmaya yetkili olan işçiler ve işverenler arasında çıkan uyuşmazlık. [**İng.** Conflict about convocation competence; **Fr.** Conflit sur la compétence de convocation].

çağrılmak, f. — **çağrılan (çağrıldığın) yere erinme, çağrılmayan (çağrılmadığın) yere görünme. (Çağrıldığın yere git, ar eyleme, çağrılmadığın yere gidip yerini dar eyleme),** *at.* Kişi, çağrıldığı yere gitmelidir. Bu, en azından bir nezaket gereğidir, ödev de olabilir. Çağrılmadığı yere gitmemelidir. Gitmek, yüzsüzlük ve arsızlık olur. • **çağrıldığın yere git, ar eyleme, çağrılmadığın yere gidip yerini dar eyleme,** *at.* Bk. **Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yere gö-**

rünme. ● **çağrılmayan yere çörekçi ile börekçi gider,** *at.* Çağrılmadığın yere gitme. Sen çörekçi veya börekçi misin ki satış yapacakmış gibi şu kapıya bu kapıya çağrılmadan gidesin

çağrışım, i. — **görsel işitsel ~,** *sın.* Bk. **Görsel.** ● **görüntü ~ ı,** *sin.* Bk. **Görüntü.**
~ **bölgesi,** *psik.* Türlü duyu organları yolu ile gelen duyumların kendisince birleştiği kabul edilen, beynin ön bölgesi. [**İng.** Associative area].
~ **ölçeri,** *psik.* Önceden düzenlenmiş uyaran kelimeleri dizisindeki her kelime için ilk çağrıştırma düşünü veya tasarı belirtmesini sağlayan ölçer. [**İng.** Association test].
~ **ruhbilimi,** *fels.* Çağrışım ve çağrışım yasalarını bütün ruhbilimin temeli yapmaya ve bütün ruhsal olayları onunla açıklamaya çalışan ruhbilim dalı. [**İng.** Associative psychology].
~ **tepkesi,** *psik.* Bekhterev ın koşullu tepkeyle eşanlamda kullandığı bir terim. [**İng.** Association reflex].
~ **yasaları,** *psik.* Önceleri, benzerlik, karşıtlık, yer ve zaman birliği diye belirlenen, daha sonra ise hepsi *«bitişiklik yasası»* altında toplanan kavramlar ve tasarımlar arasındaki anlıksal ilişkilerin nasıl kurulduğunu açıklayan yasalar. [**İng.** Law of association]

çağrışımsal yanılsama, *psik.* Görsel alanın bir parçasının var olan başka bir nesnenin etkisi ile yanlış algılanması. [**İng.** Associative illusion].

çağrışımsal yaygınlık, *psik.* Amaçlı olarak yapılan bir işe bağlı bulunan gereklerin öğrenilmesi olayı. [**İng.** Associative spread]

çakı, i. — **kazan ~ sı,** *den.* Bk. **Kazan.**

çakıl, i. — **donuk küt ~,** *jeom.* Bk. **Küt**[1]. ● **façetalı ~,** *jeol.* Bk. **Façetalı.** ● **parlak küt ~,** *jeom.* Bk. **Küt**[1]. ● **rüzgâr ~ ı,** *coğr.* Bk. **Rüzgâr.** ● **ince ~,** *mim.* 15 mm. çapında delikleri bulunan elekten geçip, 7 mm.'lik deliklerden geçmeyen çakıl. ● **orta ~,** *mim.* 30 mm. çapında delikleri bulunan elekten geçip 15 mm.'lik deliklerden geçmeyen çakıl. ● **podima ~ ı,** *mim.* Yalova yakınında bulunan ve kumla karışık olmayan taneleri düzgün irilikte çakıl

çakıllı, s. —
~ **dam,** *mim.* Su izolasyonunun güneşe karşı korunması ve yalıtkanlık değerinin artırılması için üzerine serilmiş bir çakıl tabakası ile korunmuş düz çatı

çakır, s. —
~ **dikeni,** *dey.* İğneleyici söz.

çakıştırma, i. *tasav. (Bektaşilikte)* İçki içme, kadeh tokuşturma

çakmak, i. —
~ **fitili,** *fişekç.* Bk. **Fitil.**

çalgı, i. — **elektronik ~ lar,** *muz.* Bk. **Elektronik.** ● **kromatik ~ lar,** *muz.* Bk. **Kromatik.**

çalı. kavak, b.i. *bot.* Dalları sepetçilikte kullanılan bir kavak çeşidi.

çalıntı, i. — § 2. *huk.* Bir kitabın sözlerini ve müzik bestesinin havasını değiştirerek veya belirli biçimde sözlerini ve havasını vererek kendi eseri gibi gösterme. [**İng.** Plagiarism; **Fr.** Plagiat].

çalışma, i. — **ekip ~ sı,** Bk. **Ekip.** ● **gölge ~ sı,** *sp.* Bk. **Gölge.** ● **hazırlık ~ sı,** *sp.* Bk. **Hazırlık.** ● **ışık ~ sı,** *tiy.* Bk. **Işık.** ● **normal ~** *iş huk.* Bk. **Normal.** ● **su altında ~,** *bayınd.* Bk. **Su.**
~ **ataşesi,** *ikt.* Yabancı ülkelerde bulunan Türk işçilerinin her tür gereksemelerini karşılamak amacı ile kurulan ve o yerin konsolosluğuna bağlı olan kişi. [**İng.** Labour attache; **Fr.** Attaché de travail].
~ **artık çalışma tüzüğü,** *ikt.* İşveren ve işçiye ilişkin olağandan çok çalıştırma ve çalışmaları düzenleyen karşılıklı süre ve koşulların tümünü kapsayan tüzük. [**İng.** Overtime regulations; **Fr.** Règlement des heures supplémentaires]
~ **dışı gelir,** *ikt.* İşletmenin doğal çalışmaları dışında kalan ve geçici işlemlerden doğan gelir ve kârlar. [**İng.** Extra receipts; **Fr.** Extra recettes].
~ **dışı gider ve kayıplar,** *ikt.* İşletmenin temel kuruluş amacı dışında kalan geçici işlemlerinden doğan gider ve zararlar. [**İng.** Extra expenses and damage; **Fr.** Extra dépenses et dommage].
~ **gelirleri,** *ikt.* İşletmenin olağan çalışmaları sonucu, satışlar veya başka işlemlerden sağlanan gelir ve kârlar. [**İng.** Regular receipts; **Fr.** Recetes ordinaires].
~ **fotoğrafı,** *sin.* Bir filmin reklamında kullanılmak üzere, filmin çevriliş çalışmalarını gösteren fotoğraf
~ **kopyası,** *sin.* Filmin esas montajına hazırlık olmak üzere çalışmaların yapıldığı pozitif kopya
~ **planı,** *sin.* Gündelik çalışma içinde çevrilecek planlar için gerekli bütün bilgileri içine alan bir çeşit gündem
~ **saatleri amortisman yöntemi,** *ikt.* Geçen zaman yerine, kullanma saatlerinin başlıca amortisman faktörü olarak kabul edildiği yöntem. *(Rotari tipi petrol sondaj takımlarının sadece zamanın geçmesinden değil, daha çok belirli bir kullanmadan dolayı yıpranmaları buna örnek oluşturur).*
~ **salonu,** *eğt.* Öğrencilerin, bir veya birkaç öğretmenin gözetimi altında ders çalıştığı yer. [**İng.** Study hall; **Fr.** Salle d'étude].
~ **süresi sonrası,** *ikt.* Çalışma saatlerinin bitimi ve kapılar kapandıktan sonra içerde yapılan işlem. [**İng.** After hours; **Fr.** Après la fermeture]
~ **süreleri,** *ikt.* İşçilerin işveren hesabına çalıştıkları ve buna karşılık ücrete hak kazandıkları zaman parçaları.

çalışman, i. Bk. **Eleman.**

çalıştırıcı, i. — ~ **lı çifteker sonaşamı,** *sp. (bisiklet)* Motorlu çalıştırıcı arkasında koşularak elde edilen çifteker sonaşamı. [**Fr.** Record à bicylette derrière entraîneur]. ● ~ **sız çifteker sonasamları,** *sp. (bisiklet)* Çalıştırıcısız çifteker sonasamlarının tümüne verilen ad. [**Fr.** Record à bicylette sans entraîneur] ● ~ **sız yarış,** *sp. (bisiklet)* Çalıştırıcısız olarak, yarışlıkta veya yolda yapılan yarış. [**Fr.** Course sans entraîneur] ● ~ **sız yol yarışı,** *(saatli), sp. (bisiklet)* Tek veya takımların, aralıklı çıkışlarla kostukları ve zamanlarının ayrı ayrı ölçülmesiyle derecelendirildikleri yol yarışı. [**Fr.** Course sur route sans entraîneur *«contre la montre»*].

çalıştırma, i. —
~ **düzeyi,** *ikt.* İşgücü satağında emek sunusunun istem ve işe yöneltilme oranı. [**İng.** Working level; **Fr.** Niveau de travail].
~ **sorumluluğu,** *ikt.* Baskalarını çalıştıran kişinin çalıştırdığı kimselerin çalışma sırasında yapabilecekleri dokunmalar onlemek amacıyla durumun gerektirdiği bütün uyanıklık ve titizlikle yapmakla zorunlu olduğu başvuruların yetersizliğinden doğacak sorumluluk. [**İng.** Working responsibility; **Fr.** Responsabilité de travail].

çalkalayıcı, i. *met.* Su verme teknesindeki ortamı karıştırma, sallama işlemini yapan araç. [**İng.** Agitator; **Fr.** Agitateur]. *Eşanl.* **Ajitatör.**

çalma, i. —
~ **cinselliği,** *psik.* Çalma eyleminden cinsel doygunluk sağlama durumu. [**İng.** Kleptolagnia].
~ **hastalığı.** Bk. **Kleptomani.**
~ **maden,** *mim.* Kalemle çalıp yontarak üstüne kabartmalı süsler işlenmiş maden.

çam, i. —
~ **ağacından ağıl olmaz, el çocuğundan oğul olmaz,** *at.* Her şeyin değeri vardır, yapacağı iş, kullanılacağı yer ayrıdır. Bir şeyin yerine, ona benziyor diye başka bir şey konulamaz. Söz gelişi, başkasının çocuğu, öz evlât yerini tutmaz.

çamur, i. — ~ **u topuklara çıkmak,** *dey.* Her taraf çok çamurlu olmak

çamurlu, s. —
~ **harç,** *inş.* Bk. **Harç**[2].

çan, i. — ~ **ına ot tıkamak,** *dey.* Sesini çıkarmayacak ve kötüluk yapamayacak bir hale getirmek, mahvetmek, sesini kısmak
~ **madeni,** *met.* Bk. **Maden.**

çan. biçimi, b.s. *(Tarihöncesi)* IV binyıla doğru İber yarımadasında görülen ve Cilâlıtaş devrinin son zamanlarında bütün Batı Avrupa'ya yayılan bir seramik türü için kullanılır. [**İng.** Campaniform **Fr.** Campaniforme].

çanak, i. — **çanağa ne doğrarsan kaşığında o çıkar,** *at.* Kişi, kendisi için önceden ne gibi hazırlıklar yapmışsa ileride onun veriminden yararlanır. ● ~ **ta balın olsun, Yemen'den (Bağdat'tan) arı gelir. (Pekmez gibi malın olsun, Antakya'dan sinek gelir),** *at.* Güzel malı olan kimse, müşteri bulma kaygısı çekmez. Reklâm yapmasa bile en uzak yerlerden istekliler çıkar. *Eşanl.* **Satılık ziftin olsun.** ● **falya çanağı,** *sil.* Bk. **Falya.** ● **ışık çanağı,** *tıy.* Bk. **Işık.**
~ **yalamak,** *dey.* **a)** Sırnaşmak. **b)** Dalkavukluk etmek.

çanaklık, i. — **kafes ~,** *den.* Bk. **Kafes.**

çanaksı, s. —
~ **kanal,** *anat.* Bk. **Kanal.**

çanta, i. — **ilkyardım ~ sı,** *tıp.* Bk. **İlkyardım.** ● **nal ~ sı,** *ask.* Bk. **Nal.**

çap, i. — **dren ~ ı,** *trm.* Bk. **Dren.** ● **dönüş yarı ~ ı,** *otom.* Bk. **Dönüş.** ● **görünürdeki ~,** Bk. **Görünürde.**
~ **mastarı,** *sil.* Bk. **Mastar**[2].

çapa, i. — **harç ~ sı,** *inş.* Bk. **Harç**[2]. ● **kör ~,** *trm.* Bk. **Kör.**

çapak, i. — § 6. *met.* Metal yüzeylerde pürüzlük oluşturup dışarı doğru çıkıntı yapan işleme özürlerinden her biri. [**İng.** Burr **Fr.** Barbe] ● **döküm çapağı,** *sny.* Bk. **Döküm.**
~ **raspası,** *mek.* Bk. **Raspa.**

çap. ölçer, b.i. — [**Fr.** Calibre d'épaisseur] *Eşanl.* **Mastar, kalibre.**

çapraz, i. —
~ **elastiklik,** *ikt.* Bir malın fiyatı ile bir diğerinin sürümü arasında ilişki bulunması.

~ **enfeksiyon,** *tıp.* Hastane hastalarında görülen ve diğer hastalardan geçmiş olan enfeksiyon.
~ **esneklik,** *ikt.* Bir mal veya işin tutarındaki değişikliğin başka bir satış tutarına etkisi *(benzindeki artışın kömür tutarlarına veya iplik tutarlarındaki artışın kumaş tutarlarını etkilemesi).* [**İng.** Cross elasticif; **Fr.** Élasticité croissante].
~ **korrelasyon,** *istat.* Zamana veya mekâna göre düzenlenmiş, aralarında gecikme olan veya olmayan iki seri arasındaki bağıntılar.
~ **montaj,** *sin.* Birden fazla sahneyi meydana getiren planların, montajda birbiri arasına girecek şekilde düzenlenmesi.
~ **yeğen evliliği,** *etn.* Hala kızıyla dayı oğlunun veya hala oğluyla dayı kızının birbirleriyle evlenmesi. [**İng.** Cross cousin mariage; **Fr.** Mariage entre cousins croisés].
~ **pensesi,** *tekn.* Bk. **Pense.**

çarık i. — **fren çarığı,** *demir.* Bk. **Fren.** • **kazık çarığı,** *tekn.* Bk. **Kazık.**

çark, i. — **elmastraş ~ ı,** *kuyumc.* Bk. **Elmastraş.** • **hidrolik kavrama ~ ı,** *tekn.* Bk. **Hidrolik.**

çaput, ı — ~ **una, çuluna, şıklık ne haline,** *dey.* Haddini aşan işe girişene söylenir.

çarkı. felek, b.i. —
~ **fişeği,** Bk. **Fişek.**

çarmıh, i. — **kılavuz ~ ı,** *den.* Bk. **Kılavuz.**

çarmık, i. — **palangalı ~,** *den.* Bk **Palangalı.**

çarpışma, i. — **gemilerin ~ sı,** *den. huk.* Bk. **Gemi.**
~ **halkası,** *nükl.* Bk. **Halka.**
~ **önleyici,** *hava.* Bk. **Önleyici.**

çarpma, i. — **elektrik ~ sı,** Bk. **Elektrik.** • **güneş ~ sı,** *coğr.* Bk. **Güneş.** • **ışık ~ sı,** *res.* Bk. **Işık.**
~ **grupu,** *mat.* Bk **Grup.**

çarşı, ı. —
~ **iti ev beklemez,** *at.* Başıboş gezmeye alışanlar, disiplinli iş yapmaya gelemezler.

çat, i. —
~ **pat konuşmak,** *dey.* Yarım yamalak şöyle böyle konuşmak.

çatal, i. — **döküm ~ ı,** Bk. **Döküm.** • **iki yivli ~,** *den.* Bk. **İki.** • **kayış ~ ı,** *tekn.* Bk. **Kayış.** • **semer ~ ı,** *mim.* Bk. **Kemer.**
~ **atmak,** *dey.* El atmak, yanmak, burnunu sokmak: *Kendi işleri az geliyormuş gibi o işe de çatal attı.*
~ **geçme,** *inş.* Bk. **Geçme.**
~ **mastar,** *metrol.* Bk. **Mastar²**.
~ **kazık yere batmaz, (geçmez, çakılmaz),** *at.* Birden çok kimsenin söz sahibi olduğu iş yürümez.

çatı, i. — **asma ~,** *mim.* Asma makaslı çatı. • **az eğilimi ~,** *mim.* Eğilimi %25'ten az olan çatı. • **dik ~,** *mim.* Eğimi %70'e eşit veya daha çok olan çatı. • **düz ~,** *mim.* Eğimi yatak ile 10 arasında olan çatı. • **kırma ~,** Bk. **Kırma.** • **orta derecede eğimli ~,** *mim.* Eğimi %25 ile %70 arasında olan çatı. • **oturtma ~,** *mim.* Oturtma makaslardan oluşan çatı. • **sivri ~,** *mim.* Çok dik eğimli topuz çatı veya külâh. • **şemsiye ~,** *mim.* İstasyon çatısı. • **tek eğimli ~,** *mim.* Tek eğik yüzeyli çatı.
~ **feneri,** *mim.* Bk. **Fener.**

çatır çatır, z. —
~ **nikâh etmek,** *dey.* Zorla nikâhlanmak.

çatışma, i. — **erişim ~ sı,** *komp.* Bir bilgisayarda iki ayrı organın veya iki ayrı işlemin, aynı anda ancak bir tek isteği karşılayabilen bir başka organa aynı zamanda erişim yapmak istemesinden doğan çatışma. [**İng.** Access conflict; **Fr.** Conflit d'accés].

çatkı, i. — § **9.** Bk. **Sasi.**

çatmak, f — **çattık don yağla bulgur pilavına,** *dey.* İnatçılık edenlere söylenir

çavuş, ı § **1.** *tar.* [**İng.** Halberdier of the body guard of the Sultan]: § **2.** *ask.* [**İng.** Sergeant. **Fr.** Sorgent]. § **3.** [**İng.** Guard. foreman: **Fr.** Contremaître]. • **Hünkâr ~ u,** *teşk. tar.* Bk. **Hünkâr.**

çay, i. — ~ **ı çeltiğe tutmak,** *dey.* İşi geciktirmek.
~ **falı,** *fels.* Bk. **Fal.**

çayır, i. — ~ **ların ıslâhı,** *trm.* Bk. **Islâh.** • **hassa ~,** *teşk. tar.* Bk. **Hassa.**
~ **sürümü,** *trm.* Biçimden veya otlatmadan sonra bitkilerin yeniden büyüyerek ürettikleri yem. [**İng.** After math]

çay şekeri, b.i. *dey. (İçilen)* Esrar: *Az buçuk çayşekeri toka et de ciğerlerimiz bayram etsin be abi!*
Eşanl. **Ampes, cıgaralık. cuk, dalga, diş, duman. kabza, kaynar, konca, paspal, toprak, nefes, ot, sarıkız.**

çehre, i. — ~ **sine karanlık gelmek,** *dey.* Sıkıntısı, üzüntüsü olduğu yüzünden belli olmak, rengi bozulmak.
~ **uzatmak,** *dey.* Küsmek, somurtmak.

çek, i. — **bozulmuş ~,** *ikt.* Üzerinde yazılı para niceliği, yer ve günlem gibi öğeleri değiştirilmiş çek. • **hamiline yazılı ~,** *ikt.* Bk. **Hamil.** • **seyahat ~ i,** *tur.* Bk **Seyahat.**
~ **karnesi,** *ikt.* Boş çeklerin gerektiğinde doldurularak kullanılması amacıyla bankalarca ilgililere verilen çek defteri.
~ **sayışımı,** *ikt.* Süresiz hesap ya da yatırım. [**İng.** Drawing account, check account: **Fr.** Compte de chéque]

çekiç, i. — **elektrikli kaplama çekici,** *ağ. iş.* Bk. **Elektrikli.** • **eğriltme çekici,** *met.* Bk **Eğriltme.** • **fabrika çekici,** *mad. san.* Bk. **Fabrika.** • **havalı ~,** *mad. oc.* Bk **Havalı.**
~ **parmağı,** *tıp.* Ayak baş parmağına ait bir şekil bozukluğu.
~ **sapı,** *sp. (atletizm)* Çekiç tokmağını tutamağa bağlayan tel. [**İng.** Hammer handle: **Fr.** Câble].
~ **tokmağı,** *sp. (atletizm)* Çekicin demir, pirinç veya pirinçten daha sert bir maddeden yapılmış, madensel dolgulu yuvar biçiminde baş bölümü. [**İng.** Head. **Fr.** Tête].
~ **tutağı,** *sp. (atletizm)* Çekiçin tek parçadan veya çift örgüden yapılmış, sert oynaksız, atış sırasında esnemeyen tutma yeri. [**İng.** Grip: **Fr.** Poignée]

çekim, i. — **12.** *telvz.* Kameranın sürekli olarak bir kez çalıştırılmasıyla elde edilen görüntüler dizisi. • **eylem ~ i,** *gram.* Bk. **Eylem.** • **genel ~,** *sin.* Bk. **Genel.** • **giriş ~ i,** *sin.* Bk **Giriş.** • **göğüs ~i,** *sin.* Bk. **Göğüs.** • **günlük ~ leri,** *sin.* Bk **Günlük.** • **hazır ~,** *sin.* Bk. **Hazır.** • **hileli ~,** *sin.* Bk **Hileli.** • **ikili ~,** *sin.* Bk. **İkili.**
~ **açısı,** *sin.* Çekime hazırlanmış kameranın, filme alacağı cisimle oluşturduğu açı.
~ **listesi,** *sin.* Planların, filmdeki sıraya göre değil, çekim için elverişli sıraya göre düzenlendiği liste.
~ **senaryosu,** *sin.* Senaryonun en son durumu.

çekimci, i. *huk.* Bir eserin tıpkısını kendi elyazısı ile yazan ve asıl eserin böylece çoğaltılmasını sağlayan kişi. [**Osm.** Müstensih; **İng.** Copyist, transcriber; **Fr.** Transcripteur, copiste].

çekim. küre, b.i. *astr.* Bir gökcisminin çekim gücünün, çevredeki gökcisimlerinin çekim gücüne üstün geldiği alan. [**Fr.** Gravisphère].
Eşanl. **Gravisfer.**

çekimsizlik, -ği, i. § **2.** *astronotik.* **a)** Atmosfer dışında yol alan bir uzay aracının içinde bulunduğu durum. *(Bütün itiş kuvveterinin kesildiği bu durum, gökcisimlerinin çekim kuvvetlerinin, yörünge üzerindeki hareketten doğan merkezkac kuvvetle dengelenmesinden ileri gelir).* **b)** Yerçekiminin ve bütün genel çekim kuvvetlerinin yokluğu: *Uzay adamları günlerce çekimsizlikte yaşarlar.*

çekirdek, -ği, ı. § **14.** *astr.* Bir gökadanın maksimum yoğunluk ve parlaklıktaki bölgesi. [**İng.** Nucleus. **Fr.** Noyan]. • **karşı ~,** *nükl.* Bk. **Karşı.** • **nemçeker ~ ler,** Bk. **Nemçeker.** • **ön ~,** *biy.* Bk **Öncekirdek.** • **serbest ~,** *bot.* Bk. **Serbest.**
~ **gömleği,** *bil.* Bk. **Gömlek.**
~ **karakteristiği,** *demir.* Bk. **Karakteristik.**

çekirdeklenme, i. *camc.* Belirli bir yapısı ve bileşimi olan bir ortamda, yeni bir fazın, yani yeni bir fiziksel veya kimyasal yapının doğmasına ve gelişmesine yol açacak çekirdeklerin oluşması. [**İng.** Nucleation: **Fr.** Nucléation].
~ **etkeni,** *camc.* Çekirdeklenme olayına yol açabilecek nitelikte olan kimyasal madde. [**İng.** Nucleation agent: **Fr.** Agent de nucléation].

çekişmek, f. — **çekişilmeyince pekişilmez,** *at.* Karşılıklı düşünceler tartışılmadan sağlam bir anlaşmaya varılamaz.

çekme, i. — **sıcak ~,** *mim.* Isıtılmış madeni haddeden geçirme. • **soğuk ~,** *mim.* Çeliği sert çelik kalıpların gittikçe küçülen ardışık deliklerinden geçirerek tel veya profil haline getirme.
~ **çubuğu,** *mim.* Çekme gerilmesi etkisi altında bulunan çubuk.
~ **gözü,** Bk **Göz.**
~ **hakkı,** *huk.* Güzel sanat eserleri ile edebiyat eserlerinden *(el ile)* fazla sayı elde etme yolunda yararlanma hakkı.
~ **halatı,** *sil., esk.* ve *den.* Bk. **Halat.**
~ **kat,** *inş.* Bk. **Kat.**
~ **kordonu,** *tekn.* Bk. **Kordon.**
~ **presi,** *tekn.* Bk. **Pres.**
~ **rampası,** *bayınd.* Bk. **Rampa.**

çekmek, f. — **çek arabanı,** *dey.* Defol anlamında.

çeldirici, i. *eğt.* Çoktan seçmeli veya eşleştirmeli bir test maddesinde yer alan herhangi bir yanlış karşılık veya seçenek. [**İng.** Distractor: **Fr.** Distracteur].

çelenk, ı. — **gazi çelengi,** *tar.* Bk. **Gazi.**

çelik, i. — **çeliğin suyunu almak,** *mim.* Su verilmiş çeliği kızdırdıktan sonra kendi haline bırakarak soğutmak. • **beton çeliği,** *mim.* Betonarmede donatı olarak kullanılan çubuk halindeki çelik. • **nervürlü ~ çubuk,** *mim.* Yüzeyinde damarlar bulunan çelik çubuk. • **tungsten çeliği,** *mim.* Tungsten ve demir ile yapılan sıcağa ve soğuğa dayanıklı alaşım.
~ **çubuk,** *mim.* Sıcak haddelenmiş yüzeyi düz, daire kesitli çubuk

~ **halat,** *mim.* Çelik tellerden örülmüş halat.
~ **hasır,** *mim.* Betonarme hasırı.
~ **şerit,** *mim.* Santimetre bölümlü şerit.

çelipleme, i. — **kaburga ~ si,** *mim.* Bk. **Kaburga.**

çelişiklik, -ği, i. —
~ **ilkesi,** *fels.* İki çelişik önermenin aynı zamanda doğru olmadığı gibi, aynı zamanda yanlış da olamayacağı ilkesi.

çeloteks, i. *mim.* Birtakım bitkisel lifleri çimento veya tutkal ile karıştırıp yüksek basınç altında sıkıştırarak yapılan levha.

çember, i. — **forma ~ i,** *matb.* Bk. **Forma.** ● **kalça ~ i,** *cimn.* Bk. **Kalça.** ● **kandilisa ~i,** *den.* Bk. **Kandilisa.** ● **kasnak ~ i,** *işl.* ve *müz.* Bk. **Kasnak.** ● **konum ~ i,** *ask.* Bk. **Konum.** ● **sevk ~ i,** *sil.* Bk. **Sevk.** ● **sıfır yarı çaplı ~,** *mat.* Bk. **Sıfır.**
~ **duş,** *mim.* Çember biçimindeki bir borudan meydana gelen ve ortasında durularak içteki deliklerinden çıkan su ile yıkanılan duş.

çemberleme, i. —
~ **kafakol,** *sp. (güreş)* Karşı güreşçinin iki kolunu omuzlara yakın yerden kafası ile birlikte kollar arasında sıkıştırılan, gövdesini kalça üzerine aldıktan sonra dönüş yaparak uygulanan kafakol.

çene, i. — ~ **n kısılsın,** *dey.* Çok konuşanlara ileri geri söylenenlere susmaları için yapılan bir ilenme. ● ~ **si açılmak,** *dey.* Çok ve devamlı konuşmak. ● ~ **sine tükürmek,** *dey.* Hakaret etmek.
~ **atmak,** *dey.* **a)** Heyecandan titremek. **b)** Ölü halde olmak.
~ **oyunu,** *den.* Konferans: *Bu konferans, çene oyununu çıkaranlar 'susmak altındır' diyenler değil mi?*
~ **sargısı,** *cerr.* Bk. **Sargı.**
~ **yarışı,** *dey.* Karşılıklı boş yere konuşmak.

çenekli, i. — **iki ~,** *bot.* Bk **İki çenekli.**

çenetli, i. — **iki ~,** *zool.* Bk. **İki çenetli.**

çengel, i. — **filinta ~ i,** Bk. **Filinta.** ● **frenleme ~ i,** *hava.* Bk. **Frenleme.** ● **gergi ~i,** *dok.* Bk **Gergi.** ● **Kanca ~ i,** Bk **Kanca.**

çengi, i. —
~ **ölüsü çalgı (daire, tef) ile kalkar,** *at.* Zevk ve safa içinde ömür sürmüş olan kimse en sıkıntılı günlerinde bile eğlenceden ayrılmaz

çeper, i. — **kalbursu ~,** *bot.* Bk. **Kalbursu.**
~ **etki,** *hava.* Bk **Etki.**

çengelli, s. —
~ **halka,** *balıkç.* Bk **Halka.**

çerçeve, i. — **düzlem ~,** *mim.* Bütün öğelerinin eksen çizgileri aynı düşey düzlemde olan çerçeve. ● **hiperstatik ~,** *mim.* Eğilme momentleri ve reaksiyonları statik denklemleri ile hesaplanamayan çerçeve. ● **izostatik ~,** *mim.* Statik yönden belirli çerçeve. ● **kutu ~,** *mim.* Yüklerin kolonlar yerine betonarme perdelerle taşındığı betonarme sistemi. ● **rijit ~,** *mim.* Kolonları ve kirişleri birbirlerine mafsalsız yani, rijit şekilde bağlanmış çerçeve. ● **uzay ~ si,** *mim.* Çok geniş açıklıkları örtmek için yapılan, bütün öğeleri birbirine bağlı olup her doğrultuda bir bütün halinde çalışan üç boyutlu kafes
~ **öyküsü,** *ed.* Başka birçok küçük öyküyü kapsayan büyük öyku.
~ **program,** *eğt.* Genel amaçları, ilkeleri, yöntemleri ve kimi durumlarda araç ve gereçleri merkezden saptanmakla birlikte öğrenim yaşantılarının seçimi, günlük çalışma çizelgelerinin yapılması, uygulama sırasında ortaya çıkan sorunların çözülmesi gibi konularda yerel okul örgütlerine veya tek tek okullara hareket özgürlüğü tanıyan öğretim programı.

çerçi, i. —
~ **başındakini satar.** *at.* **a)** Alım satımla para kazanan kişi, iyi müşteri bulursa yalnız satmakta olduğu malı değil, başına giydiği şapkayı bile satar; **b)** Satıcı elinde ne varsa onu satar.
~ **kızı boncuğa âşıktır,** *at.* **a)** Bir kimse ne ile uğraşıyorsa, çocuğu o şeyi çok sever; **b)** Ticaret adamları, sattıkları eşyadan evdekileri yoksun bırakırlar. Çoluk çocuk bu eşyanın özlemini çeker.

çerkez, i. —
~ **eyeri.** Bk. **Eyer.**

çeşitli, s. —
~ **hasılat.** *ikt.* İkinci derecede ödeme hâiz ve arızî hasılat.

çeşmesar, i. *mim.* Pınarı çok olan yer.

çeviri, i. — **koşullu ~,** *komp.* Çeviricinin yorumladığı sözde komutların *(veya çeviri-komutlarının)* denetimi altında bazı parametrelerin değerine göre belli bir komut sırasını çevirmek veya çevirmemek olanağı.
~ **dili,** *komp.* Bir bilgisayarın simgesel makine dili: *Çeviri dili her bilgisayar modeli için kendine özgüdür.*
~ **hakkı,** *huk.* Bir eserin başka bir dile çevrilmesi hakkı.
~ **hakkı koşulu,** *huk.* Bir eserin başka dile çevrilmesi için konulan özel koşul.
~ **hakkı saklı,** *huk.* Çeviri hakkının saklı tutulduğunu ve izne bağlı olduğunu gösteren deyim.

çevirici, i. — § 6. *komp.* Basit simgesel dilde yazılmış programları bilgisayar diline çeviren programlama sistemi; bu sistemde, simgesel dildeki sıralı bir komut çoğu zaman bilgisayarın kapsamındaki bir komuta karşılık düşer. *(Çeviriciler büyük komutlardan yararlanarak bir büyük dile dayanarak belirli bir alana özgü büyük komutlar yaratma olanağı da sağlar)*

çevirme, i —
~ **kredisi,** *ikt.* Çiftçinin yıllık devamlı masraflarını karşılayan çevirme sermayesinin zayıf ve noksan olan unsurlarını tamamlamak amacını güden ve o yılın üretim bedeliyle ödenmesi gereken tarımsal ihtiyaçları karşılamağa yönelen krediler.

çevirmek, f. — § 17. *komp.* Çeviri dilinde yazılmış bir programı makine diline dönüştürmek.

çevre, i. § 13. *biy.* ve *ekoloji.* Bir hayvan, bitki veya insan topluluğunun yaşamasını ve üremesini sağlayan fiziksel *(sıcaklık, basınç, tuzluluk, güneş alma durumu, günlük, yıllık ritimler v.b.)* kimyasal *(havanın, suyun, toprağın besinlerin bileşimi)* ve biyolojik *(avlanma, avlama, rekabet, asalaklar v.b.)* etkenlerin tümü. *(Çevrenin incelenmesini konu alan bilim ekolojidir)* [**İng.** Environment; **Fr.** Environnement] ● **kapalı ~,** *sosy.* Bk. **Kapalı.** ● ~ **birimleri,** *komp.* Ana birim *(merkez ünite)* dışında, bir bilgisayarı oluşturan bütün birimler. [**Fr.** Unités périphériques].
~ **gerekirciliği,** *psik.* Katılma, coğrafî özelliklere bireysel güdülere pek az önem veren ve insan davranışının hemen hemen yalnız fiziksel ve toplumsal çevrenin etmenlerince belirlendiğini savunan bir kuram.
~ **gürültüsü,** Verilen bir çevre ile ilgili yakın ve uzak kaynaklardan gelen az veya çok sürekli seslerden ibaret, genellikle arzu edilmeyen gürültü. [**İng.** Abient noise].
~ **incelemesi,** *eğt.* **a)** Bir öğrencinin veya öğrenci kümesinin kendilerini kuşatan doğal ve toplumsal çevreyi incelemeleri, çözümlemeleri işi; **b)** Çevrebilim araştırmalarına verilen ad.
~ **kavramı,** *etn.* Bir halkın veya bir toplumun kültürünü etkileyen faktörlerin başında iklimi kabul eden görüş.
~ **kuramı,** *eğt.* Bir toplumun kültürünü etkileyen başlıca etmenin iklim koşulları olduğunu ileri süren görüş.
~ **mahkeme,** *huk.* Bir mahkemeye yetki, görev ve basamak yönünden eşit olan yakın yerdeki mahkeme.
~ **öğretisi,** *fels.* Çevrenin insanlar üzerindeki önemi üzerine XIX. yüzyılda Fransız filozofları *A. Comte* ve *H. Taine*'in geliştirdikleri öğreti.
~ **ruhbilimi,** *psik.* Nesnel ve toplumsal çevrenin hangi öğe ve parçalarının belirli bir dönem içinde bireyin yaşam alanını oluşturmak için amaçlara ve engellere dönüşebileceğini belirlemeğe çalışan ruhbilim türü.
~ **yarılımı,** *tekt.* Jeoloji yönünden alçalmış veya yükselmiş bir bölgenin çevresi boyunca uzanan yarılım

çevrel, s. —
~ **ışık,** Dışarıdan televizyon resim lâmbası ekranına erişen ışık gibi, odanın içinde mevcut ışık.
~ **ışık filtresi,** *telvz.* Televizyon resim lâmbası ekranına gelen çevrel ışık miktarını azaltmak ve lâmbanın cam yüzeyinden ışık yansımasını minimumda tutmak için kullanılan koyu filtre.
~ **sıcaklık,** *fiz.* Söz konusu andaki oda veya hava sıcaklığı.

çevresel, s. § 2. *biy.* Bir canlının çevresinde, yaşamasını etkileyen bütün faktörler için kullanılan niteleyici terim. [**İng.** Ambient].
~ **sanat,** *çağdaş. san.* Seyirciyi az çok düzenli öğeler arasında bırakarak yeni bildirişim koşulları düzenlemek seyirci-yapıt arasında yeni ilişkiler oluşturmak ve yapıtı değiştirebilecek yeni tepkiler yaratmak amacıyla gerçekleştirilen sanat eserleri.

çevrik, s. —
~ **kemer,** *mim.* Birbirinden ayrı iki ayağın arasını bağlamak ve zemini pekitmek üzere çevrilmiş olup temellerde yapılan kemer.
~ **sözcük,** *ed.* Başka bir kelime oluşturan harflerin yerleri değiştirilerek yeniden oluşturulan kelime. [**İng.** Anagram: **Fr.** Anagramme].
~ **ündeşleme,** *ed.* Harflerinin yerleri değişik sesteşlerle yapılan söz oyunu.

çevrim, i. —**bellek ~ i,** *komp.* Bir bilgisayarın hafıza grupu üzerinde art arda iki işlem arasında geçen en kısa zaman süresi: *Magnetik çekirdekli bellekte bellek çevrimi okuma ve yazma sürelerinin toplamına eşittir.* [**İng.** Memory cycle **Fr.** Cycle mémoire]. ● **ha-**

yat ~ i, *psik.* Bk. **Hayat²**, • **bir grafın ~ i,** *mat.* Bitiş tepesinin başlangıç tepesiyle çakıştığı sonlu zincir. [**Fr.** Cycle d'un graphe]. • **program ~ i,** *komp.* Çevrimden çıkış koşulu gerçekleşinceye kadar art arda birçok kez uygulanan bir programın komut sırası; *Programın tekrarı sırasında bir hesabın hiç bir değişiklik yapılmadan aynen, tekrarlanmasını önlemek için, program çevriminde, değeri her hesap çevriminde değişen bir parametrenin bulunması gerekir.* • **temel ~,** *komp.* **a)** Bir hesap makinesi veya bir bilgisayar biriminin çalışmasının dayandığı zaman birimini oluşturan temel zaman aralığı süresi; *Eşzamanlı hesap makinelerinde bütün işlemlerin bir temel çevrim süresi vardır.* [**İng.** Basic cycle **Fr.** Cycle de base]. **b)** *mat.* Tepelerinden her biriyle ancak bir kez kesişen bir grafın çevrimi. [**İng.** Elementary cycle; **Fr.** Cycle élémentaire]

çeyrek, -gi, i.

~ **değer aralığı,** *istat.* Birinci ve üçüncü çeyrek değerler arasındaki saçma

~ **değerler,** *istat.* Diziyi dört parçaya bölen üç değer.

~ **son,** *sp. (futbol)* Elemeli bir birincilikte, sona kalan sekiz takımın yapacağı dört oyundan her biri. [**İng.** Quarter final. **Fr.** Quart de finale].

~ **son ayırımı,** *sp. (bisiklet)* Çeyrekson

çığ, i. — **5.** *elek.* Bir yarı iletkenler sisteminde, atomların iyonlaşması sonucu akımın birdenbire artması

çıkarım, i. —

~ **imi,** *mant.* Bir çıkarımda, öncüller kümesi ile sonuç arasına konulup «öyleyse» deyiminin kısaltması olarak kullanılan biçimindeki işaret. [**İng.** Inference sign].

~ **kuralı örneği,** *mant.* Bir çıkarım kalıbının herhangi bir örneği.

~ **sonucu,** *mant.* Bir çıkarımda öncüllerden çıktığı öne sürülen önerme. [**İng.** ve **Fr.** Conclusion].

çıkarma, i. —

~ **hücumu,** *ask.* Bir amfibik harekâtta, taarruz çıkış hattının ilk olarak programlanmış dalga tarafından aşılmasından ilk hedeflerin işgaline kadar geçen süre. [**İng.** Assault; **Fr.** Assaut].

~ **hücum kademesi,** *ask.* Amfibik harekâtta, bir kıyıya yaklaşırken en önde giden bot dalgası. [**İng.** Assault echelon]

~ **hücum kuvveti,** *ask.* Bir amfibik harekâtta, tutunma bölgesinin ele geçirilmesiyle görevlendirilmiş birlik. [**İng.** Assault force].

~ **kablosu,** *mad. oc.* Bk. **Kablo.**

~ **kulesi,** *mad. oc.* Bk. **Kule.**

~ **vergisi,** *ikt.* Topraktan çıkarılan ilkel maddeler üzerinden alınan vergi.

~ **vinci makarası,** Maden ocaklarında kafese bağlı çıkarma vinci halatının çalışımını sağlayan yeterli çap ve özellikte makara.

~ **yapımlığı,** *sny.* Madencilik gibi konuları kapsayan doğal ve temel maddeleri meydana çıkaran işletmelerin tümünü sınırı içine alan çıkarma yapımcılığı dalı. [**İng.** Mining industry, extraction, industry; **Fr.** Industrie d'extraction, industrie des mines].

çıkıntı, i. — **elmacık ~ sı,** *anat.* Bk. **Elmacık.** • **enine ~,** *anat.* Bk. **Enine.** • **gövde ~ sı,** *mek.* Bk. **Gövde.** • **güneşteki ~ lar,** *astr.* Bk. **Güneş.** • **horozibiği ~ sı,** *anat.* Bk. **Horozibiği.** • **kalça çatı ~ sı,** *anat.* Bk. **Kalça.** • **kanatsı ~,** *anat.* Bk. **Kanatsı.** • **Odontoyid ~,** *anat.* Bk. **Odontoyid.**

çıkış, i. —

~ **barınağı,** *ikt.* Geminin ulaşacağı yere gitmek üzere yola çıktığı barınak. [**İng.** Port of departure; **Fr.** Port de départ].

~ **bölmesi,** *sp. (atletizm)* 1500 metreye dek yapılan koşularda, çıkış çizgisi gerisinden yarışa başlanılan bölüm. [**İng.** Station; **Fr.** Place de départ].

~ **çizgisi,** *sp. (atletizm)* Yarışa başlanacak yeri gösteren 5 sm. kalınlığındaki ak çizgi.

~ **denetim çizelgesi,** *sp. (bisiklet)* Çıkış hakemince, hazırlanıp, yarışa başlayan kosucuların kimliklerini ve taşıdıkları yarış numaralarını gösteren çizelge

~ **görüşmesi,** *ikt.* İş yerini bırakıp gidenlerle bunun nedenlerini ortaya çıkarmak için yapılan görüşme.

~ **gümrüğü,** *mal.* **a)** Malların yurttan çıkışlarına ilişkin gümrük işlemlerini yapan örgüt; **b)** Uluslararası taşınan malları dışarı çıkaran gümrük. [**İng.** Exit customs. **Fr.** Douane de sortie douane d'exportation].

~ **imi,** *sp. (atletizm)* Koşuyu başlatmak için çıkış tabancasını patlatarak verilen işaret. [**İng.** Start mark].

~ **izni,** *ikt.* Belirli bir malın yurt dışına çıkarılabilmesi için devletçe verilen izin. [**İng.** Export licence; **Fr.** Licence d'export].

~ **hakemi,** *sp. (bisiklet)* Yarışa girecek kosucuları çağıran, yer ve sıralarını belirterek durumlarının, yönetmeliklere uygun olup olmadığını inceledikten sonra, başlama işaretini veren hakem

~ **kapısı,** *mal.* Yetkililerce, yolcu ve malların yurt dışına çıkmasına izin verilmiş olan belli yerlerden her biri. [**İng.** Customs barrier. **Fr.** Porte de sortie].

~ **kısıntıları,** *mal.* Güvenlik, tarih ve sanat yapıtlarının yurt dışına çıkışının önlenmesi veya ekonomik zorunluklar gibi nedenlerle, kimi malların yurttan çıkışlarının sayı ve değer bakımlarından sınırlanması. [**İng.** Export restrictions; **Fr.** Restriction à l'exportation].

~ **kuralı,** *mant.* Öncülleri bir mantıksal değişmezi kapsayıp sonucu ise bu değişmezi kapsamayan çıkarım kuralı.

~ **primi,** *mal.* Belirli malların yurt dışına çıkarılmasını isteklendirmek için, genellikle devletçe yapılan yardımlar *(para yardımı, vergi bağışıklığı gibi).*

~ **takozu,** *sp. (atletizm)* Hız koşularında, çıkışa kalkan yarışçıların iterek birden atılım yapmak için ayaklarını dayadıkları takoz.

~ **topluluğu,** *sp. (bisiklet)* Yarışa toplu olarak başlayacak kosucuların tümü.

~ **vergisi,** *mal.* Yerli malın, başka bir ülkeye gönderilmesinde alınan gümrük vergisi. [**İng.** Export duty. **Fr.** Droits de sortie].

~ **yasağı,** *mal.* Güvenlik, tarih ve sanat yapıtlarının ülkeden çıkarılmalarının önlenmesi veya ekonomik zorunluluklarla, kimi malların yurttan çıkarılmalarını durdurmak için konulmuş yasak.

çıkmak, i. — **çıkmadık canda umut var (-dır), (Çıkmadık candan umut kesilmez),** *at.* **a)** Ölüm halinde bulunan hastanın canı çıkıncaya değin iyileşeceğinden umut kesilmez; **b)** Bir şeyden, kesin neticeye varmadan umut kesilmesinin doğru olmadığını anlatır. • **çıkmadık candan umut kesilmez,** *at.* Bk. **Çıkmadık canda umut vardır.**

çıkmaz, s. ve i. — **6.** *anat.* [**İng.** Diverticulum; **Fr.** Diverticule]. ☆ *Eşanl.* **Divertikül.** • **Meckel ~ ı,** [**İng.** Meckel's diverticulum; **Fr.** Diverticule de Meckel]. • **sidik torbası ~ ı,** *patol.* [**İng.** Vesicular diverticulum; **Fr.** Diverticule vesical].

~ **konu,** *tiy.* Çözüm yolu olmayan, sonucu kimseyi doyurmayan oyun konusu. [**İng.** Alley theme].

çılgın, s. — ~ **a dönmek,** *dey.* Heyecandan ne yapacağını şaşırmak, korkmak, dehşete düşmek.

çıngıraklı, s. —

~ **deve kaybolmaz,** *at.* Nerede olsa varlığını gösteren kişi unutulmaz.

çıplak, s. —

~ **ahşap,** *mim.* Üzerinde boya, cilâ, veya vernik bulunmayan ahşap.

~ **beton,** *mim.* Sıvanmaksızın kullanılmak üzere çelik veya rendeli ahşap kalıpla dökülmüş beton

~ **figü ,** *ers.* Bk. **Figür.**

~ **kesim,** *orm.* Bk. **Kesim.**

~ **konuşma,** *tıp.* Konuşma sırasında amforik bir rezonans belirmesi. [**İng.** Amphoriloquy].

çıra, i. —

~ **dibi karanlık olur (çıra dibine ışık vermez),** *at.* Bk. **Mum dibine ışık vermez.**

çırak, i. —

~ **okulları,** *eğt.* Birtakım sanayi kurumlarının, çıraklık düzeyinde yeterli işçi gereksinmesini karşılamak amacıyla kendi kuruluşları içinde açtıkları meslek okullarına verilen ad.

çıraklık, i. —

~ **eğitimi,** *eğt.* Çalışmak isteyen gençleri belli sanat dallarına hazırlamak için düzenlenen, genellikle sanat okullarının, resmî ve özel sanat kursların, işyerlerinin ortak çabalarıyla gerçekleşen eğitim. [**İng.** Apprenticeship education, **Fr.** Enseignement d'apprentissage]

çırpı, i. — ~ **ya getirmek,** *mim.* Bir sıra üzerine getirmek.

~ **ipi,** *mim.* Duvarcı ipi.

çırpıcı, i. — **3.** Bk. **Karıştırıcı.**

çıta, i. — ~ **yı geçiş,** *sp. (atletizm)* Yüksek atlamalarda, belli bir yüksekliği konmuş olan çıtayı düşürmeden aşarak, vücudu tümüyle sıçrayış yönünden öbür yöne aktarma.

~ **dayanağı,** *sp. (atletizm)* Yüksek veya sırakla atlamada üzerine çıtanı konduğu ayak.

çıtçıt, -ı, i. **2.** *mim.* Dolap stopu

çiçek, i. —

~ **tozu kümesi,** [**İng.** Pollinium; **Fr.** Pollinie, pollinide].

☆ *Eşanl.* **Polini, polinid.**

çift, s. —

~ **zamirli pekiştirme,** *ed.* Sözün, art arda iki zamir kullanma yoluyla pekiştirilmesi.

~ **atış,** *sp. (bisiklet)* Çıkış hakeminin çıkışın yanlış olduğunu, koşuculara bildirmek ve yarışı durdurmak için yaptığı iki el tabanca atışı.

~ **burgu,** *sp. (güreş)* Elleri, alttaki güreşçinin koltukları altından geçirerek sırtta kenetleme yoluyla yapılan burgu

~ **büyük dişli,** *sp. (bisiklet)* Yarış çiftte körinde, hızın daha titizlikle ayarlanma

sı için, orta gobeğe yan yana yerleştirilen iki dişli.
~ **çapraz,** *sp. (güreş)* Karşı güreşçinin iki kolu üstünden yapılan çapraz.
~ **dalma,** *sp. (güreş)* Ayakta güreşirken beklenmeyen bir atılımla karşısındakinin iki ayağını birden kapma.
~ **dayak,** *sp. (güreş)* Güç durumdaki güreşçinin iki elle yere dayanması.
~ **değer;** *psikan.* ve *psiky.* Bu terimin yerine bugün *karşıtlar birliği* deyimi kullanılıyor.
~ **değer ilkesi,** *ikt.* Altın ve gümüş gibi iki değerli madenin paraya dayanak olarak kabul edilmesi. [**İng.** Bimetallism: **Fr.** Bimétallisme. double étalon].
~ **dilli kemer,** *mim.* Yanyana iki yaydan oluşan ortası sarkık kemer.
~ **dilimli kemer,** *mim.* Bk. **Kemer.**
~ **dilli kilit,** *tekn.* Bk **Kilit.**
~ **eklemleme,** *dilb.* Bk **Eklemleme.**
~ **etkili barut,** *fişekç.* Bk **Etki.**
~ **etkili makina,** Bk **Etki.**
~ **edersen bağlanırsın, bağ edersen eğlenirsin,** *at.* **a)** Çiftçilik insanı toprağa bağlar. Bağcılık da iş başından uzaklaştırmamayı, orada kalmayı gerektirir **b)** Tımarını iyi yaparsan bağın güzel olur. Bağla uğraşmak ise bir eğlencedir.
~ **gümrük vergisi,** *ikt.* Hem ağırlık, hem de değer birimine göre alınan birleşik, gümrük vergisi. [**İng.** Compound duty **Fr.** Droit composé douane].
~ **içkapak,** *küt.* Birbirine bakan iki sayfadan oluşan içkapak.
~ **ile koyun, kalanı oyun,** *at.* **a)** En sağlam iş, çiftçilik ve koyun yetiştiriciliğidir. Başka sanat ve mesleklerin önemi yoktur. *Eşanl.* **Buğday ile koyun... b)** En zor çiftçilik, tarla sürülerek ve koyun beslenerek yapılan çiftçiliktir. Arıcılık gibi, sebzecilik gibi işler eğlence gibidir.
~ **girişli cetvel,** *mat.* Bk. **Girişli.**
~ **girişli buhar makinesi,** *mat.* Bk. **Girişli.**
~ **ikramiyeli muamele,** *huk.* Bk **Muamele.**
~ **işleme,** *muh.* Bk. **İşlem.**
~ **kanatlı merdiven,** *inş.* Bk **Merdiven.**
~ **karot alıcı,** *mad. oc.* Bk. **Karot.**
~ **katlı karton,** Bk **Karton.**
~ **kapan,** *sp. (güreş)* Alttaki güreşçiye tek kapan attıktan sonra, öteki eli de boşta kalan elin koltuğu altından geçirerek önceki kapana alınmış olan elin bileğinden tutarak dışa doğru dönüş yapıp çevirme.
~ **kayışı,** Bk **Kayış.**
~ **kol kapma,** *sp. (güreş)* Karşı güreşçinin bileklerinden tutup onu kalça üzerine alarak ve ayaklarını yerden kestikten sonra dönüş yaparak sırtının üstüne mindere atma.
~ **koldan atma,** *sp. (güreş)* Karşı güreşçinin iki kolunu yakalayıp yarım köprüye gelmek yoluyla omuzdan atma.
~ **kordon,** *telekom.* Bk. **Kordon.**
~ **kuşak,** *mim.* Yanyana iki kuşak.
~ **kuşaklama,** *mim.* Çift kuşak kullanarak yapılan kuşaklama.
~ **olarak çift sayı,** *mat.* Bk. **Sayı.**
~ **olarak tek sayı,** *mat.* Bk. **Sayı.**
~ **ödüllü işlem,** *ikt.* Yanlardan birinin gerçekleştirilmesine çaba gösterdiği işleme ilişkin değerli belgeleri satması veya alması için kendisine yapılan çift ödüllü özel işlem.
~ **örnek yöntemi,** *istat.* Bir kitleyi, aynı yöntemle kurulmuş, iki ayrı örnek yardımıyla inceleme.
~ **paça,** *sp. (güreş)* Karşı güreşçiye dalıp onun paçalarını kapma
~ **pistonlu pres,** *plast. mad.* Bk. **Pres.**
~ **rende,** *mar.* Bk **Rende.**
~ **rezonans,** *fiz.* Bk. **Rezonans.**
~ **sarma,** *sp. (güreş)* Karşı güreşçinin beline oturup çift ayakla vurulan sarma.
~ **sınırlı ortaklık,** *ikt.* Bir ad altında ticarî bir veya birkaçının ortaklık alacaklarına karşı sorumluluğu sınırsız, öbür ortaklarının sorumluluğu ise belirli bir anamal ile sınırlı olan ortaklık. [**İng.** Limited partnership: **Fr.** Société en commandite].
~ **kafiyeli,** *ed.* Mısralarında ikişer kafiye bulunan koşak.
~ **ve muhtar tarife sistem,** *ikt.* Gümrük tarifelerinde asgarî ve azamî iki tarifenin uygulandığı sistem.
~ **vuruş,** *sp. (futbol)* Kasıtlı olmayan ama kurala da aykırı olan bir davranışa uygulanan ödek türü.
~ **yanlı kilit,** *tekn.* Bk. **Kilit.**

çift. anlamlı, b.s. *dilb.* Çevresindeki öğelere göre iki değişik anlam kazanan bir kelime için kullanılır: *«Avlamak» çift anlamlıdır, çünkü «bir hayvan avlamak» deyimindeki anlam «bir insan avlamak» deyimindeki anlamdan farklıdır.*

çift. cinsellik, b.i. § **2.** *psikan.* Ruhsal kadınlık ve erkeklik özelliğinin aynı kişide birlikte var olması ve kişinin kendi cinsiyetini tamamlayan cinsel birleşmenin *(kızda kamış sahibi olma arzusu, erkekte, homoseksüel ilişki içinde pasif olma arzusu)* baskı altında tutulması. [**İng.** Bisexuality: **Fr.** Bisexualité].

çiftçi, i. — ~ **nin ambarı sabanın ucundadır,** *at.* Bk. **Zahirenin ambarı.** • ~ **nin karnını yarmışlar, kırk tane «gelecek yıl» çıkmış,** *at.* Çiftçinin ürünü her yıl bir afete uğrar. O da hep gelecek yıla umut bağlar. Durum böylece sürüp gider ◦ ~ **ye yağmur, yolcuya kurak, cümlenin muradını verecek Hak,** *at.* Kullar Tanrı'dan kendilerine gerek olan şeyleri isterler. Kimi kulların istedikleri, başka kulların zararına yol açacak nitelikte olabilir. Kullarının dileklerini kabul edecek olan Tanrıdır. Hangisininki yerine gelmişse Tanrı öyle uygun görmüş demektir.
~ **akciğeri,** *tıp.* Özellikle tarımla ilgilenenlerde görülen bir akciğer hastalığı

çifte, s. —
~ **bağ,** *den.* Bir bağ türü.
~ **güvence,** *ikt.* Bir malın uğrayabileceği her türlü dokuncayı karşılayabilmek amacıyla birden daha çok güvencesi ile sözleşme yapılması. [**İng.** Double insurance: **Fr.** Double assurance].
~ **ilgi,** *ed.* Bir sözün hem kendisinden önceki, hem de sonraki önermelere anlam katacak biçimde kullanılışı.
~ **kandilisa,** *fen.* Bir bağ türü.
~ **kemer,** *mim.* Bitisik olarak yanyana yapılan ve çoğunlukla üzerine örülen bir kemerle çerçevelenen ikiz kemer.
~ **sancak bağı,** *den.* Bir bağ cesidi
~ **savunu,** *sp. (futbol)* Bir savunma oyuncusunun, boş kalan alanda karşı takım oyuncusunun serbest devinimini önlemesi ve bu alanı savunması.
~ **vergi,** *ikt.* Bir vergi matrahının aynı ülkede veya iki ayrı ülkede iki defa vergiye tâbi tutulması

çifteker, Bk **Bisiklet.**

çiftekercik, -ği, i. *sp.* Yonetec ve selesi yüksek, her türlü yardımcı parçaları bulunan küçük tekerlekli bir bisiklet türü. [**İng.** ve **Fr.** Motocycle].

çiftekercilik, -ği, i. *sp.* Bısıkletle yapılan spor. [**İng.** Cyclism: **Fr.** Cyclisme].

çift. karbonilli, b.s. *kim.* Molekülünde iki karbonil CO kökü bulunan bir bileşik için kullanılır. [**İng.** Discarbonylated: **Fr.** Discarbonylé - ée].

çift. kutuplu, b.s. *elek.* **a)** Ters işaretli magnetik kutbu olan makine ve aygıtlar için kullanılır: *Çiftkutuplu dinamo;* **b)** Değişik potansiyellerdeki iki iletkenin üzerine yerleştirilmiş elektrik anahtarı, devre kesici v.b. iki parçadan oluşan aygıtlar için de kullanılır. [**İng.** Bipolar: **Fr.** Bipolaire].
~ **koordinatlar,** *mat.* Bir noktanın, *kutup* veya *odak* denilen sabit iki noktaya olan uzaklığıyla belirlendiği koordinat sistemi. *(F, F iki kutup, M de düzlemin bir noktası ise, MF = u ve MF = v, M noktasının iki koordinatı olur.* Bu sistemde *elipsin denklemi: u + v = v değişmez v.b.'dir).* [**İng.** Bipolar coordinates].

çiftleşme, i. —
~ **dansı,** *etoloji.* Genellikle çiftleşmeden önce, hayvanların üreme davranışlarını dile getiren tören niteliğindeki hareketlerin tümü.

çiğ, s. —
~ **süt emmiş olmak,** *dey.* Soysuz ve namussuz olmak.
~ **toprak,** *mim.* Uzun zaman işlenmemiş güç sürülür toprak

çiğnemek, f. — **çiğnemeden yutulmaz, (Lokma çiğnemeden yutulmaz),** *at.* Çalışmadan yaşamak olmaz. En kolay iş dahi emek harcamayı gerektirir. Ağza kadar gelen nimetten yararlanmak için bile çiğnemek gibi bir çalışma ister

çimento, i. — **beyaz Portland** ~ **su,** *mim.* Genellikle beyaz pişmiş kilden ve kireçtaşından yapılan beyaz renkli çimento ◦ **boksit** ~ **su,** *mim.* Kil ve şist karışımı ile elde edilen çimento. • **demir filizi** ~ **su,** *mim.* Demir filizlerinin kil ve şist ile karıştırılıp pişirilmesi sonucunda elde edilen çimento. • **ekstra hızlı** ~, *mim.* Donlu havalarda beton dökülmesinde kullanılan, yapımı sırasında içine hızlandırıcı bir madde katılmış bir çeşit Portland çimentosu. • **letiye** ~ **su,** *mim.* Yüksek fırın cürufu çimentosu ◦ **magnezyum oksiklorür** ~ **su,** *mim.* Magnezyum oksidin % 20'lik bir magnezyum klorür çözeltilik karıştırılmasıyla elde edilen çimento • **mermer** ~ **su,** *mim.* Stük alçısının karma suyuna şap katılarak veya şapla karışmış alçıyı pişirerek elde edilen dayanıklı, kalıplanma yeteneği yüksek alçı ◦ **normal sun'i** ~, *mim.* Portland çimentosu. ◦ **puzolan** ~ **su,** *mim.* Portland çimentosu klinkerinin belli oranda puzolan ile karıştırılması yoluyla elde edilen çimento. • **renkli** ~, *mim.* İçinde genellikle % 5-10 oranında boyarmadde bulunan beyaz çimentonun öğütülmesi ile elde edilen çimento. • **süper** ~, *mim.* İlkel öğeleri normal sun'i çimentonunkinin aynı olmakla beraber kalker miktarı biraz daha fazla olan ve daha özenli olarak yapılan çimento ◦ **tras** ~ **su,** *mim.* Etkin volkanik tüfler veya benzeri traslar ile normal Portland çimentosu ve bir miktar alçı karışımının öğütülmesi sonucunda elde edilen bir hidrolik bağlayıcı
~ **hamuru,** *mim.* Su ile karıştırılmış katılaşmakta olan çimento.
~ **serbeti,** *mim.* Akıcı kıvamda su ile karıştırılmış çimento.

Çin, oz. i. —

~ **gümüşü**, Bk. **Gümüş.**
~ **kâğıdı**, Bk. **Kâğıt.**

çingene, i. — ~ **ye beylik vermişler, önce babasını asmış (kesmiş)**, *at.* Ne oldum delisi soysuz kişi, eline yetki geçince, en yakınlarına kötülükler yapmakla işe başlar.
~ **ciğer pişirir, yemeden karnın(ı) şişirir**, *at.* Cimri, para harcamaktan o kadar korkar ki pişirdiği yemek bitmesin diye yemeden doyduğunu söyler.
~ **çadırında musandıra ne arar?** *at.* Yoksul ve her şeyi derme çatma olan kişide varlıklılara özgü şey bulunmaz.
~ **çalar kürt oynar**, *dey.* Bir ortamın düzensizliğini ve kargaşalık içinde olduğunu anlatır.
~ **çingeneye çatmadıkça kasnak boynuna geçmez**, *at.* Bayağı kişilerin iyice kepaze olabilmesi için birbirlerine girmeleri gerekir.
~ **evinde musandıra aramak**, *dey.* Olmayacak yerde bir şey aramak, istemek.

çil, i. —
~ **yavrusu gibi dağılmak**, *dey.* Her biri bir anda kaçışmak.

çini, i. —
~ **karo**, Bk **Karo.**

çinko, i. —
~ **beyazı**, *mim.* Başka pigmentlerde ışık etkisiyle rengin uçmasını önleyen, fakat uygun olmayan bir ortam içinde kesilme oluşturan ve zehirli olmayan bir beyaz boyarmadde.
~ **koramları**, *mim.* İçinde alkali kromatlar bulunabilen fakat daha çok kimi çinko hidroksidlerle birleşmiş halde olan çinko kromat türünden parlak sarı boyarmaddeler.

çirkef, i. —
~ **kuyusu kuramı**, *psikan.* Çocukların ana karnından çıktığı yer konusunda küçük çocukların hayalhanesinde kurulan sanıya dayanarak *Freud*'un öne sürdüğü çocuk cinselliği kuramı

çivi, i. — **başsız** ~, *mim.* Tablası olmayan çivi. ● **beton** ~ **si**, *mim.* Betona ve tuğlaya çakılabilen kalın gövdeli çelik çivi. ● **cam** ~ **si**, *mim.* Camı ahşap çerçeveye tutturmak için kullanılan, gövdesinden çok az silindirsel başı olan çivi. ● **güverte** ~ **si**, *den.* Bk. **Güverte.** ● **kece** ~ **si**, *tekn.* Bk. **Keçe.** ● **tel** ~, *mim.* Yuvarlak elips kesitli çelik teli kesip biçimlendirerek yapılan çivi.
~ **çıkar ama yeri kalır**, *at.* Başkasına yaptığın bir fenalığı kaldırıp gidersen bile kötü izini, anısını gideremezsin.
~ **gövdesi**, *tekn.* Bk. **Gövde.**
~ **kaplama karina**, *den.* Bk **Karina.**
~ **tabancası**, *mim.* Sert çelikten yapılmış çivileri betona veya yumuşak çeliğe gömmekte kullanılan tabanca.
~ **tablası**, *mim.* Çivi başı.

çivili, s. —
~ **geçit**, *trafik.* Bk. **Geçit.**
~ **istif kancası**, *den.* Bk. **Kanca.**

çivisiz, s. —
~ **(baskısız) tahtayı yel alır**, *at.* Bk **Baskısız tahtayı yel alır, yel olmazsa sel alır.**

çizelge, i. — **2.** *komp.* Her biri çizelge içindeki yeriyle veya kendine özgü bir komut adıyla tanınan ve genel hafızadan birbiri ardına dizilen bilgilerin tümü. Her elemanın yeri sıra numarasıyla veya indisiyle bulunmak şartıyla bir bilgisayar belleğinde dizi halinde düzenlenmiş bilgiler tümü: *Çizelgenin, her biri bir indise karşılık düşen bir veya çok boyutlu bir yapısı olabilir.* [**İng.** Table; **Fr.** Tableau]. ● **bir iç işlemle donatılmış sonlu cümlenin** ~ **si**, *mat.* Cümlenin ikişer ikişer alınmış bütün elemanlarını veren çizelge. [**Fr.** Table d'un ensemble fini muni d'une opération interne]. ● **karar** ~ **si**, *komp.* Bir sorunun tanımlanmasında karşılaşılacak bütün olasılıkları ve değişik durumlarda izlenecek yolları bir çizelge biçiminde göstermeğe dayanan programlama tekniği. [**İng.** Decision table; **Fr.** Table de décision]. ● **ulusal iktisat** ~ **si**, *ikt.* Ulusal muhasebede, bir yıl içinde herhangi iktisadî faaliyetlerin *(satırda)* kimler tarafından *(sütunda)* yapıldığını gösterir *(millî hesaplar sentetik çizelgesi de denir)*. [**Fr.** Tableau économique d ensemble]. ● **sanayiler arası mübadele** ~ **si**, *ikt.* Bir ulusal ekonominin sektörleri ve bölümleri arasında bir yıl içinde yapılan alım ve satımları gösteren ikişer haneli çizelge. [**Fr.** Tableau d'écharges interindustriels]. ● **giysi** ~ **si**, *tiy.* Bk. **Giysi.** ● **gösterge** ~ **si**, *den.* Bk. **Gösterge.** ● **haftalık** ~, *mal.* Bk **Haftalık.** ● **haftalık ders dağıtım** ~ **si**, Bk. **Haftalık**[1]. ● **hakikat** ~ **si**, *mant.* Bk. **Hakikat.** ● **ışıklama** ~ **si**, *tiy.* Bk. **Işıklama.** ● **işçi** ~ **leri**, *iş. huk.* Bk. **İşçi.**

çizelgeleyici, i. Bk **Tabülatör.**

çizgi, i. — **etki** ~ **si**, *inş.* ve *bayınd.* Bk **Etki.** ● **geodezik** ~, *geod.* Bk. **Geodezik.** ● **gerileme** ~ **leri**, Bk. **Gerileme.** ● **görüntü** ~ **si**, *sin.* Bk. **Görüntü.** ● **gün değişme** ~ **si**, Bk **Gün.** ● **güverte** ~ **si**, *den.* Bk. **Güverte.** ● **hayat** ~ **si**, *demogr.* Bk. **Hayat**[2]. ● **heyecansal** ~ **ler**, *psik.* Bk **Heyecansal.** ● **inter kotidal** ~, *den. bil.* Bk. **İnterkotidal.** ● **işlem** ~ **si**, *topoğr.* Bk. **İşlem.** ● **hızlı akış** ~ **si**, *coğr.* Bk. **Hızlı.** ● **kale** ~ **si**, *sp.* Bk. **Kale.** ● **katma** ~ **ler**, *muz.* Bk. **Katma.** ● **kenar** ~ **si**, *sp.* Bk. **Kenar.** ● **kesici** ~, *mar.* Bk. **Kesici.** ● **kesikli** ~, *mim.* Birbiri ardınca sıralanan küçük çizgi parçalarından oluşmuş çizgi ● **kızıllaşma** ~ **si**, Bk. **Kızıllaşma.** ● **saat** ~ **leri**, *astr.* Bk. **Saat.** ● **sıfır** ~ **si**, *elek.* Bk. **Sıfır.**
~ **hakemi**, *sp.* Bk. **Hakem.**

çizgili, s. —
~ **kâğıt**, Bk **Çizgili.**
~ **kertenkele**, *zool.* Bk. **Kertenkele.**

çizgisel, s. —
~ **grafik**, *mat.* Bk **Grafik.**
~ **programlama**, *istat.* Bk. **Programlama.**
~ **resim**, *tekn.* Bk **Resim.**

çizgisiz, s. —
~ **koyunu kurt kapar**, *at.* Koruyucusu, yöneticisi bulunmayan kişiyi ve topluluğu düşman ezer.

çizici, i. — **5.** *haritacılık.* Otomatik olarak harita çizebilen cihaz. [**İng.** Tracer; **Fr.** Traceur]. ● **eğri** ~ **si**, *komp.* Bir bilgisayarda, sayısal bilgilerin komutası altında eğriler çizen evre birimi. [**İng.** Poletter]. ● **eşyağış** ~ **leri**, *coğr.* Bk. **Eşyağış.** ● **evrensel gün** ~ **si**, *astr.* Bk **Evrensel.** ● **katod ışınlı** ~, *haritacılık.* Katod ışınlı bir lamba ile duyarlıklı bir yüzeyden veya gazışıl bir ekrandan meydana gelen çizici. [**İng.** Cathodic tracer; **Fr.** Traceur cathodique]. ● **tamburlu** ~, *haritacılık.* Çizim yapılacak yüzeyin dönel bir silindir üzerine yerleştirdiği çizici. [**İng.** Drummed tracer; **Fr.** Traceur a tambour].

çizim, i. — **geometrik** ~, *mat.* Bk. **Geometrik.** ● **hava oylum** ~ **i**, *san.* Bk. **Hava.**
~ **bezi**, *mim.* Özellikle şehircilik çizimlerinde kullanılan, yapısı sebebiyle hava etkisi altında boyut değiştirmeyen tam saydam veya yüzü mat özel bez.
~ **kâğıdı**, *mim.* Çizim işlerinde kulanılan ve üzerinde kurşun kalem veya mürekkepli kalemlerle proje çizilen kâğıt.

çoban, i. — ~ **a verme kızı, ya koyun güttürür ya kuzu (Lâfın azı uzu çobana verme kızı, ya koyun güttürür ya kuzu)**, *at.* **a)** Kızını isteyen kişinin işi, gücü, tutumu ne ise kızını bunlarla ilgilendireceğini düşün. Kararını ona göre ver. **b)** Nazik bir işi, inceliğini anlamayan bir kimseye yaptırma. Çünkü bu inceliğe yakışmayacak bir tutumla yapmaya çalışır. ● ~ **nın gönlü olursa (olunca) tekeden yağ (süt) çıkarır**, *at.* Kendisinde iş bitecek kişi isterse olmayacak gibi işlere çıkar yol bulur.

çocuk, i. — **çocuğa dönük eğitim**, *eğt.* Çocuğun özellikle kitaplardan ve kuramsal derslerden bilgi edinerek yetişmesi yerine, gerçek ve kişisel yaşantılar kazanmasını öngören, bunun için de okul çalışmalarında öğrencinin kendi kendini yönetmesine, işbirliğine, kişisel girişim ve yaratıcılığa liderliğe, program ve planlarda ağırlık veren eğitim. [**İng.** Child-centered education; **Fr.** Education centré.e sur l'enfant]. ● **çocuğa dönük okul**, *eğt.* Çocukların gerekseme, amaç ve ilgilerini göz önünde tutarak örgütlenmiş olan okul. [**İng.** Child centered school; **Fr.** Centrée sur l'enfant]. ● **çocuğa dönük program**, *eğt.* Öğretim etkinliklerinin çocukların ilgi ve amaçlarına göre belirlenmesini, bu etkinlikleri, öğretmen ile öğrencilerin birlikte çalışarak seçmesini ve planlamasını, öğretim yöntemleri arasında en çok sorun çözme yönteminden yararlanmasını öngören bir öğretim programı. [**İng.** Child-centered curriculum; **Fr.** Curriculum centré sur l'enfant]. ● **çocuğa iş, ardına sen düş**, *at.* Bk. **Çocuğa iş buyuran, ardında kendi gider, (çocuğu işe sal, ardınca sen var, (çocuğa iş, ardına sen düş), (uşağı işe koş, sen de ardına düş)**, *at.* Çocuk kendisine ısmarlanan işi beceremez. Onun için arkasından işi buyuranın da gitmesi geerkir. ● **çocuğu işe sal, ardınca sen var**, *at.* Bk. **Çocuğu işe buyuran ardınca kendi gider.** ● **çocuğun bulunduğu yerde kov (dedikodu, gıybet) olmaz**, *at.* **a)** Küçük çocuğun bulunduğu yerde başkasını çekiştirme olmaz. Çünkü herkes çocukla uğraşır, oyalanır. Hıç bir kimse dedikodu yapmaya vakit bulamaz. **b)** Konuşabilen çocuğun bulunduğu yerde de, çocuk sözleri başkasına ulaştırabilir korkusuyla kov olmaz. ● **çocuğun yediği helâl, giydiği haram**, *at.* Çocuğun beslenmesi için ne kadar para harcansa yerindedir. Çünkü büyümesi, gelişmesi yemesine bağlıdır. Ama pahalı giysi ile donatılması doğru değildir. Çünkü çocuk giyeceği hor kullanır, kirletir, yırtar. Giysi korunsa bile beş altı ay sonra çocuğa küçük geldiğinden kullanılamaz. ● ~ **tan al haberi**, *at.* **a)** Büyükler bir konuyu işlerine geldiği gibi anlatırlar. Çocuk yalan dolan bilmez. Her şeyi olduğu gibi anlatır. Onun için haberin doğrusu çocuktan alınır. **b)** Gizli şeyleri çocuğun yanında konuşmaktan sakınılmaz. Oysa

çocuk bunları öğrenir ve gizlilik kavramını bilmediğinden, olduğu gibi başkalarına söyler. *Eşanl.* **Deliden al uslu haberi.** • **çocuğa yönelik sapıklık,** *psik.* Bk. **Pedofili.**

~ **ana baba saplantısı,** *psik.* Ana babaların çocuğa aşırı derecede bağlı olmaları. [**İng.** Child-parent fixation].

~ **ansiklopedisi,** *eğt.* Çocukların bilgilerini ve genel kültürlerini artırmak amacıyla hazırlanan, gerek konuların seçiminde gerek seçilen konuların işlenişinde eğitbilim ilkelerine uyulan bir ansiklopedi türü. [**İng.** Child-ren's encyclopedia; **Fr.** Encyclopédie pour enfants].

~ **dinlenekleri,** *eğt.* İlk ve ortaokul öğrencilerinin elverişli sağlık ve eğitim koşulları içinde hoşça bir tatil geçirmeleri, bedence güçlenmeleri ve kent yaşayışının kötü etkilerinden korunmaları için açılan dinlenme yerleri. [**İng.** Children's camps; **Fr.** Camps pour enfants].

~ **drezinası,** *sp. (bisiklet)* Çocukların, yeri iterek yürüttükleri tahta drezinalar. [**İng.** Hobby-horse. **Fr.** Célérette].

~ **düşe kalka büyür,** *at.* Çocuk yürümeye başladığı sırada sık sık düşer, ağlar. Anne, baba, çocuğun canı yanıyor diye üzülmemelidir. Her çocuk büyürken bu evrelerden geçer.

~ **gazetesi,** *eğt.* **a)** İçinde öğrencilerin yazı ve resimleri bulunan ilgili okulun olanaklarına göre türlü yollarla çoğaltılan gazete; **b)** Çocuklar için hazırlanıp haftada veya onbeş günde bir yayımlanan gazete. (Bk. **Duvar gazetesi**).

~ **incelemesi,** *eğt.* Çocukların gelişim ve davranım özellikleri üzerinde yapılan düzenli gözlem veya araştırma. [**İng.** Child study; **Fr.** Etude des enfants].

~ **kılavuzluğu özeği,** *psik.* Belirli bir yaş kümesine giren çocukların davranış ve gelişme sorunlarını çözmek için kurulan ve ruhbilimcilerle sosyal yardımcıların çalıştıkları bir hizmet merkezi. [**İng.** Child guidance clinic].

~ **kitaplığı,** *eğt.* Çocukların okuma yolu ile boş zamanlarını değerlendirmelerine ve kişisel gelişmelerine yardım etmek amacıyla açılmış olan, içinde değişik yaş kümelerinin ilgi ve gereksinmelerini karşılayacak türlü yapıtlar bulunan kitaplık. [**İng.** Children's library; **Fr.** Bibliothéque d'enfant].

~ **müziği,** *eğt.* Özellikle çocukların gereksinme ve ilgileri göz önünde tutularak yaratılan eğlendirici, dinlendirici ve eğitici parçalardan oluşan müzik. [**İng.** Children's music; **Fr.** Musique enfantine].

~ **ruhbilimi,** *eğt.* Kişinin çocukluktan, ergenlik çağına dek görülen davranım ve gelişme özelliklerini inceleyen, bu çağın niteliklerinin anlaşılması için gerekli olgu ve ilkeler üzerinde duran ruhbilim dalı. [**İng.** Child psychology. **Fr.** Psychologie de l'enfant].

~ **ruh hekimliği,** *eğt.* Çocuklarda görülen ruh hastalıklarını, organik hastalıkların ruhsal yönlerini ve kişisel uyum sorunlarını inceleyen hekimlik dalı. [**İng.** Child psychiatry; **Fr.** Psychiatrie infantile].

~ **seversen beşikte, koca seversen döşekte,** *at.* Çocuğu kucağına almadan beşikte yatarken sev. Kocana karşı olan sevgini de şurada, burada, başkalarının yanında değil, döşekte göster.

~ **suçluluğu,** *psik.* Adaletçe sorumluluk yaşına henüz girmemiş çocuk ve gençlerin topluma zarar veren ve yasalarca yasaklanmış davranışlarda bulunmaları durumu. [**İng.** Juvenile delinquency].

~ **yardımı,** *ikt.* Yasasına veya toplu sözleşmesine dayanılarak görevli işçiye her çocuk başına yapılan ödeme. [**İng.** Familial allowance; children's allowance. **Fr.** Allocation familiale, allocation pour enfants].

çocukçu, i. *arg.* Oğlancı: *Çocukçudur, pek açılma.*

Eşanl. **Babuk, keskin, şapçı.**

çocukluk, i. —

~ **anısı yitimi,** *psik.* Yaşamın ilk yılları ve erken çocüklukla ilgili yaşantıların düzgünlü olarak unutulması. [**İng.** Infantile amnesia; **Fr.** Amnésie infantile].

~ **bunaması,** *psik.* Beyin hücrelerinin bir parçasının körleşmesine yol açan ve üç yaşlarında konuşma yeteneğinin hızla yitirilmesi biçiminde ortaya çıkan soysuzlaşma ile ilgili bir hastalık. [**Lat.** ve **İng.** Dementia infantilis. **Fr.** Démence infantile].

~ **cinselliği,** *psik. (Freud)* Bebeklik ve çocukluk döneminde olan canlıların bilinçli veya bilinçsiz düzeydeki cinsel duygu ve davranışları. [**İng.** Infantile sexuality; **Fr.** Sexualité infantile].

~ **çağı,** *eğt.* Süt çağı bitiminden erginlik başlangıcına kadar süren yaşam dönemi. [**İng.** Childhood; **Fr.** Période d'enfance].

~ **erkliliği,** *psik. (Freud)* Küçük çocukların bütün dilek ve isteklerinin doğrulanmasını istemeleri ve beklemeleri. [**İng.** Infantile omnipotence].

~ **karmaşası,** *psik.* Kişinin duygu ve davranışlarının çocukluk çağındakilere benzemesi ve gelişimin cinsellik öncesi bir noktaya takılıp kalmasından ileri gelen, yetişkinlerle ilgili hastalıklı duygu durumu. [**İng.** Infantile complex; **Fr.** Complexe infantile].

çocuksu, s. —

~ **bunama,** *psik.* Kişinin yaşına uygun düşmeyen ilkel davranışlara doğru gerilemesi biçiminde ortaya çıkan erken bunama türü. [**İng.** Hebephrenia. **Fr.** Hébéphrénie]

~ **davranış,** *psik.* Yetişkin kişide görülen çocuklara özgü davranış. [**İng.** Infantile behavior; **Fr.** Conduite infantile].

çocuksuluk, i. — § **3.** *psik.* Çocukluk ve yenıyetmelik dönemlerine özgü tutum ve davranışları, yetişkinlik doneminde de sürdürme durumu. [**İng.** Juvenilism; **Fr.** Juvénilisme].

çoğaltıcı, i. — § **2.** *matb.* Resim, yazı, tablo, afiş v.b. basıp çoğaltma işinde kullanılan aygıt. [**İng.** Reproducer; **Fr.** Reproducteur]. *Eşanl.* **Reprodüktör.**

çoğaltılmış sayıların biçimleri, *huk.* Çeşitli araçlarla çoğaltılarak satışa sunulan eserlerin boyutları ve dış görünüşleri *(5846 sayılı yasaya göre korunmaktadır).* [**İng.** Forms of exemplaries; **Fr.** Formes des exemplaires imprimés].

çoğaltma, i. — § **4.** *çağdaş san.* Birbirinin aynı veya birbirinden farklı özelliklerde yapılmış iki veya üç boyutlu çok sayıda sanat eseri. [**İng.** ve **Fr.** Multiple].

~ **araçları,** *huk.* Yazılı bir eserden fazla sayı elde etmek için kullanılan araçlar *(basım ve çoğaltma makineleri gibi).* [**İng.** Printing means; **Fr.** Moyens d'impression, moyens de reproduction].

~ **hakkına saldırı,** *huk.* Hak sahibinin izni olmadan bir yapıtın çoğaltılması [**İng.** Infringement to the right of reproduction, infringement copyright. **Fr.** Transgression du droit de reproduction].

~ **hakkı saklı,** *huk.* Çoğaltma hakkını izne bağlı tutan deyim. [**İng.** Right of reproduction reserved; **Fr.** Droit de reproduction réserve].

çoğul, i. — **saygı** ~ **u,** *gram.* Bk. **Saygı.**

~ **danışma,** *psik.* Sorunlarından en az birkaçı ortak olan, birden çok kişiyle aynı zamanda yapılan danışma. [**İng.** Multiple counselling].

~ **doğum,** *psik.* Bir batında birden çok çocuk dünyaya getirme. [**İng.** Multiple birth].

~ **katılma,** *kim.* Bk. **Katılma.**

~ **kişilik,** *psik.* Düzgülü ruhsal örgütün çökmesi üzerine aynı kişide belirip gelişen karmaşık örgütlü ikincil kişilikler. [**İng.** Multiple personality; **Fr.** Personalité multiple].

~ **küme yöntemi,** *psik. (Catell)* Etmenleri birbiri arkasına değil hep birlikte ortaya çıkarmaya yarayan etmen çözümü yöntemi. [**İng.** Multigroup method].

çok, s. — ~ **lu tasım,** *mant.* Öncül sayısı ikiden çok olan tasımsal çıkarım. [**İng.** Polysyllogism, sorites; **Fr.** Sorite polysyllogisme]. • ~ **lu yüklemler mantığı,** *mant.* En az bir çoklu yüklem türünü kapsayan yüklemler mantığı bölümü. [**İng.** Polyadic predicate logic; **Fr.** Logique des prédicats polyadiques]. • ~ **tan seçmeli test,** *eğt.* Bir sorunun, verilen dört veya beş cevabı arasından doğrusunu veya en uygununu seçme kuralına dayanan test türü. [**İng.** Multiple-choise; **Fr.** Test à choix]. • ~ **tan seçmeli test maddesi,** *eğt.* Kendisine test uygulanan kimsenin, belli cevap veya yollar arasından doğrusunu veya en iyisini seçmesini gerektirecek biçimde düzenlenen test maddesi. [**İng.** Multiple-choise item; **Fr.** Item à choix multiple].

~ **alçak frekans,** *elek.* Bk. **Frekans.**

~ **amaçlı okul,** *eğt.* Porgramında hem genel eğitim derslerine, hem de meslek dallarıyle ilgili derslere yer vererek öğrencilerin ticaret, sanat, teknik v.b. alanlara da yönelmelerine olanak sağlayan okul. [**İng.** Comprehensive school; **Fr.** École à buts multiples].

~ **bağlamacılık,** *ed.* Anlatımda, görevdeş öğelerin aynı bağlaçla ard arda birden çok bağlanması. [**İng.** Conjunction, polysyndeton; **Fr.** Conjonction, polysyndète].

~ **basamaklı etki,** *sibernetik.* Bk. **Etki.**

~ **bükümlü iplik,** *dok.* Bk. **İplik.**

~ **cevaplı test maddesi,** *eğt.* Seçilmesi istenilen belli yollardan ikisinin veya daha çoğunun doğru olabileceği özel çoktan-seçmeli bir madde türü, çok cevaplı soru. [**İng.** Multiple-response item; **Fr.** Item à réponses multiples].

~ **çeşitli dil,** *mant.* Birden çok sayıda değişken çeşidi olan biçimsel dil. [**İng.** Many-sorted language. **Fr.** Langue à plusieurs sortes].

~ **çeşitli mantık,** *mant.* Birden çok sayıda değişken çeşidi olan mantık dizgesi. [**İng.** Many-sorted logic; **Fr.** Logique à plusieurs sortes].

~ **değer ilkesi,** *ikt.* İkiden daha çok maden değerinin paraya dayanak olması. [**İng.** Polymetallism; **Fr.** Polymétallisme].

~ **değerli dorusal eklem,** *mant.* İkiden çok sayıda doğruluk değeri alabilen bileşik önermeler oluşturan doğrusal eklem. [**İng.** Many-valued truth-functional connective].

~ **değerli mantık,** *mant.* İkiden çok doğruluk değerine yer veren mantık dizgesi. [İng. Many-valued logic. Fr. Logique polyvalente].

~ **duygulu algı,** *psik.* Birden çok duyunun katıldığı algı. [İng. Intersensory perception].

~ **el ya yağmaya ya yolmaya,** *at.* Çok kimsenin katılmasıyla iki iş iyi başarılır. Yağma yolma *(orakla değil, sapları cekip kökünden çıkarma yoluyla ekin bicme).*

~ **erkekle evlilik,** *etn.* Bir kadının birden çok erkekle sürekli olarak beraber yaşaması ve ekonomik bir birlik meydana getirmesi. [İng. Polyandry; Fr. Polyandrie].

~ **evreli örnekleme,** *eğt.* Örneklerin evre evre seçildiği, önce yığının büyük örnekleme birimlerine *(ünite)* bölündüğü, sonra bunların her birinin daha küçük örneklemelere ayrıldığı bir örnekleme türü. [İng. Multistage sampling; Fr. Échantillonage stratifié].

~ **gezen çok bilir,** *at.* Çok gezen kişi, gezdiği yerlerde değişik şeyler görür, öğrenir. Eskiden bildiklerinin üzerine yeni bilgiler ekler.

☆ *Eşanl.* **Çok yaşayan bilmez, çok gezen bilir.**

~ **gezen tavuk ayağında pis getirir,** *at* a) Her yere girip çıkan kadının adı lekelenir. b) Gezip dolaştığı yerlerde kötü şeyler de bulunan kişi kötü huylar ve zararlı bilgiler edinerek yerine döner.

~ **havlayan köpek ısırmaz,** *at.* Karşısındakini bağırıp çağırmakla korkutmaya çalışan kimse, eylemli bir saldırıda bulunmaz.

~ **kadınla evlilik,** *etn.* Bir erkeğin birden fazla kadınla evliliği. [İng. Polygyny; Fr. Polygynie].

~ **kısa dönem,** *ikt.* Arzın hiç değiştirilmeyeceği dönem.

~ **koşan çabuk (çok, tez) yorulur,** *at* Ne türlü çalışmada olursa olsun, aşırı çaba gösteren çabuk yorulacağı için sonucu elde etmekte gecikir. Sürekli çalışabilmek ve sonuca kavuşabilmek için, harcanan çabanın yormayacak ölçüde olması gerekir.

~ **kutuplu enterüptör,** *elek.* Bk. **Enterüptör.**

~ **kuvantalı rezonans,** *fiz.* Bk. **Rezonans.**

~ **mal haramsız, çok lâf yalansız olmaz,** *at.* Bk. **Çok söz yalansız, çok para haramsız olmaz.**

~ **özürlükler,** *eğt.* Beden, zihin, duygu gelişimi ile toplumsal gelişimleri ve özellikleri bakımından birden çok özürü olanlar. [İng. Multiple handicaps; Fr. Handicapes multiples].

~ **renk kuramı,** *psik.* Görme sinirleri dokusunda her biri başka bir rengin ışık dalga uzunluğuna duyar olan çok sayıda sinir ucları bulunduğu görüşü. [İng. Polychromatic theory; Fr. Théorie polychrome].

~ **söz (lâf) yalansız, çok para (mal) haramsız olmaz,** *at.* Çok konuşanın sözleri arasında herhade yalan bulunur, bol kazancın içinde yasa dışı elde edilmiş para bulunduğu gibi.

~ **şıklı sorunlar,** *istat.* Her sorunun karşısında ikiden çok cevap imkânı düşünülerek hazırlanmış sorular.

~ **yanlısı antlaşma,** *mal.* İkiden çok ülke arasında yapılan antlaşma. [İng. Multilateral agreement; Fr. Accord multilatéral].

~ **yanlı görüşmeler,** *mal.* İkiden çok hükümetin temsilcileri arasında yapılan uluslararası görüşme. [İng. Multilateral negociation; Fr. Négociation multilatérale].

~ **yanlı hak,** *huk.* Yapıt hakkının, yasalarda belirtilen haklardan bir çoğunu kapsamına alması, bu koşullarla anlaşma yapılması. [İng. Blanket copyright; Fr. Droit d'auteur multilatéral].

~ **yaşayan (okuyan) bilmez, çok gezen bilir,** *at.* Çok gezen, çok yer gören, çok şey öğrenir. Çok yaşayan, çok okuyan onun bildiklerini bilmez.

~ **yazarlı kitap,** *küt.* Tümü birçok yazarca yazılmış veya belli bölümleri belli yazarlarca yazılmış kitap. [İng. Polygraphic book; Fr. Livre polygraphique].

~ **yetenekli anlak kuramı,** *psik.* Anlağı, çok sayıda özel yeteneklerin birleşiği olduğu görüşü. [İng. Multimodal theory of intelligence].

~ **yönlü gelişim,** *psik.* Değişmelerin türlü alan ve yönlerde birbirinden başka ölçülerle gerçekleştiği karmaşık büyüme. [İng. Multidimensional development].

~ **yönlü sapkın,** *psikanalız.* Bk. **Sapkın.**

~ **yüksek gerilim,** *elek.* Bk. **Gerilim.**

~ **yüksek frekans,** *elek.* Bk. **Frekans.**

çok. düzeyli, b.s. *radyotekn.* Aynı hat üzerinde aynı anda birçok bilgiyi iletme olanağı veren bir elektronik sistem için kullanılır. [İng. ve Fr. Multiplex].

çok. kısa, b.s. *fiz.* Boyu birkaç santimetre dolaylarında olan dalgalar için kullanılır: *Çok kısa dalgadan yayın yapmak.*

çok. kromozomluluk, -ğu b.i. *zool* Bk. **Polizomi.**

çok. maksatlı, b.s § 1. *ask.* Genellikle her birinin uzmanlaşmış bir tip silâhın yapabileceği çok ayrı türden bir çok görevi tek başına yapabilen bir savaş malzemesi *(ucak, savaş gemisi v.b.)* için kullanılır. [İng. Polyvalent multivalant; Fr. Polyvalente]. § 2. *den.* Cinsi ve taşınmak üzere hazırlanmış biçimi birbirinden çok farklı olan çeşitli malları aynı anda veya değişik seferlerde taşıyabilen bir yük gemisi için kullanılır. [İng. Polyvalent; Fr. Polyvalent, -e].

çok. özlü, b.s. *met.* Genellikle çoközlülük olayı nedeniyle şekil değiştirme özelliği gösteren malzeme için kullanılır: *Çoközlü bir alaşıma kolaylıkla biçim verilebilir, fakat buna karşılık aldığı ilk biçimi dıstan gelen etkilerle de kolayca değiştirilebilir.*

çok. özlülük. -ğü, b.i. *met.* Belli sıcaklık ve biçim değiştirme hızlarında bazı malzemenin gösterdiği olağanüstü özlülük olayı: *Çoközlülük bölgesinde maddelerin biçim alması, sınırlı bir kuvvet altında büyük biçim değiştirmelere yol açar.*

çok. partililik, -ği, b.i. Bir ülkede birçok yasal partinin birarada bulunmasını kabul eden siyasal sistem. *(tek partili sistemin karşıtıdır).* [İng. Pluripartism; Fr. Pluripartisme].

çorap, i. — **külotlu ~,** *giy. sny.* Külot ve çorabı tek bir parça halinde birleştiren, ince veya kalın naylondan yapılmış kadın iç camaşırı. *(Külotlu çorap mini etek modasıyla birlikte doğdu).* [İng. Rights, pantiehose; Fr. Collant].

~ **söküğü gibi sökülmek,** *dey.* Birbiri ardısıra ortaya çıkmak.

çökelme, i. — **kil ~ si,** *bayınd.* Suda asılı halinde bulunan kolloid kilin bazı iyonların bulunuşu nedeniyle hafif çamur biciminde çökelmesi olayı.

çökelti, i. — **engin ~ leri,** *jeol.* Bk. **Engin**[1]. • **izopik ~ ler,** *jeol.* Bk. **İzopik.**

çöktelme, i. — **2.** Dibe çöktürme, tortulaştırma; § 3. *tekn.* Bir suyun içindeki yabancı maddeleri, örneğin petrol rafinelerinde durultmadan sonra atılmış suların içinde bulunan eser halindeki yağ kalıntılarını dibe çöktelmeye dayanan temizleme yöntemi; § 4. *jeol.* Alçak bölgelere katı materyeli yığmak suretiyle yeryüzünü yükseltme eğiliminde bulunan doğal olay. *(Bu terim daha çok akarsular için kullanılır).* [İng. Aggradation]. • **elektrolize ~,** *tekn.* Bk. **Elektroliz.**

çömlek, i. —

~ **demiş, «dibim altın», kaşık demiş «girdim çıktım»,** *at.* Bk. **Tencere demiş «dibim altın» kasık demiş «ben nerdeyim?».**

çömlekçi, i. —

~ **suyu saksıdan içer,** *at.* a) Kısıt ancak elindeki olanaklardan yararlanarak işini görebilir. b) Kişi, yasayışını sanatı ile sağlar.

çöp, i. —

~ **bacaklı,** *dey.* Bacakları pek ince *(kimse).*

çörek, i. — **çöreğin (ekmeğin) büyüğü, hamurun (unun) çoğundan olur,** *at.* Bk. **Ekmeğin büyüğü, hamurun çoğundan olur.** • **kandil çöreği,** Bk. **Kandil.**

çözücü, s. ve i. — ☆ *Eşanl.* **Solvent.**

çözüm, i —

~ **öğrenimi,** *psik. (Mormer)* Pekiştirme yoluyle sınama-yanılma öğrenimi. [İng. Solution learning].

çözümleme, i. — § 5. *komp.* Bir bilgisayarda yürütülen işlemin kesin tanımına ve varılmak istenen sonuca götürecek bir yöntemin tasarlanmasını, bir sorunun ayrıntılı incelemesini içeren çalışmaların tümü. [İng. Analysis; Fr. Analyse] § 6. *psikan.* Psikanaliz tedavisi anlamında gittikce daha cok kullanılan terim: *Ruhsal çözümleme.* [İng. Analysis; Fr. Analyse]. § 7. *met.* Bir yapının, bir dizge bilesenlerinin niteliğini veya niceliğini anlamak için yapılan işlem. [Osm. Tahlil; İng. Analysis; Fr. Analyse]. ☆ *Eşanl.* **Analiz.** § 8. *elek.* Televizyona iletilecek bir görüntüyü, genellikle yatay kusaklar biçiminde sıralayarak ayrı ayrı öğelerine ayırma. [Osm. Tahlil; İng. Analysis; Fr. Analyse].

anlambilimsel ~, *komp.* Bir programlama dillerinin derlenmesinde bir programlama dilinin sonradan bilgisayarda işlem görecek bir biçime ulaşması için sözdizimsel yönden doğru olan bir cümleciğin anlamını belirleme. [İng. Semantic analysis; Fr. Analyse sémantique].

• **belgelendirmede otomatik ~,** *komp.* Bir bilgisayar yardımıyla ve otomatik olarak bir belgenin niteleyici anahtar sözcükleinin dökümünü çıkarmak, daha genel olarak bir metnin veya bir yazarın temel yön ve niteliklerini belirlemek amacını güden teknik. [İng. Automatic documentation analysis; Fr. Analyse automatique en documentation].

• **çok ölçütlü ~,** *ikt.* Bir yatırım programının veya iktisadî bir kararın bütün maliyet ve yararlarını parasal olmayan ölçeklere, hatta nitel değerlendirmelere başvurarak belirlemeğe yönelik yöntem. *(Bu yöntem maliyet yarar çözümlemesinde, yalnız parasal ölçek kullanarak çö-*

sayıda hedefin gerçekleşmesini denetlemenin zor veya fiilen olanak dışı olduğu zamanlarda tercihen kullanılır). [**İng.** Criterion analysis; **Fr.** Analyse multicritère]. • **dolaysız ~,** *psikan.* Amerikalı ruh hekimi *J. N. Rosen*'in *Freud*'den esinlenerek gerçekleştirdiği, ruh hastalarının tedavilerinde kulanılan yöntem. [**İng.** Direct analysis; **Fr.** Analyse directe]. • **düzenleme ~,** *komp.* Bir yönetim probleminin çözümlenmesinde, işlemlerin *(programların tümü, sıralanışı)* ve bilgilerin *(fiş sistemlerinin yapısı)* düzenlenmesini, sonra kendilerine eşlik eden verilerle birlikte programların makineye girişini belirleyen ve tümüyle bilişim tekniklerine özgü olan evre. [**İng.** Organic analysis; **Fr.** Analyse organique]. • **işlevsel ~,** *komp.* Uygulanacak süreçlerin tümünü her aşama için ayrı ayrı belirleyen ve bu süreçlerin tam bir tanımını veren bir yönetim probleminin çözümleme evresi. [**İng.** Functional analysis; **Fr.** Analyse fonctionnelle]. • **küme ~ si,** *psikososyol.* ve *psikan.* Bir kümenin birtakım isteklendirici etkilere açık kalmasına yardımcı olmak, küme içinde açığa çıkan bilinçdışı olayların yadsınmasıyla bir küme davranışına kapılmasını engellemek amacını güden yöntem. [**İng.** Group analysis; **Fr.** Analyse de groupe]. • **maliyet etkinlik ~ si,** *ikt.* Önceden belirlenmiş hedeflerin gerçekleştirilmesinde aynı derecede etkinlik sağlayacak yatırım programlarının veya tasarılarının istenilebilirliklerini, kişiler, sanayiler, bölgeler, v.b. üzerindeki yan etkilerini de hesaba katarak uzun vadeli bir çözümleme süreci içinde değerlendirmeğe yarayan yöntem. [**Fr.** Coût avantage]. • **sistem ~ si,** *ikt.* Sorunları kendi karmaşaları içinde kavrama ve inceleme olanağı sağlayan teknik. [**İng.** System analysis; **Fr.** Analyse de système]. • **sözcük bilimsel ~,** *komp.* Programlama dillerinin derlenmesinde, herhangi bir cümleciğe dilin terimsel kelime hazinesinde iyi bir karşılık bulunup bulunmadığını araştırmak için söz konusu cümleciğin simgelerini tanıma ve ayırma tekniği. [**İng.** Lexicological analysis; **Fr.** Analyse lexicologique]. • **sözdizimsel ~,** *komp.* Programlama dillerinin derlenmesi sırasında, bir cümleciğin yapısında belli bir dilin dilbilgisi kurallarına uyulup uyulmadığını araştırmak ve sonuç olarak cümleciğin bu dilden olup olmadığına karar vermek amacını güden tanıma süreci. • **yapısal ~,** *dilb.* Üretici dilbilgisinde, dönüşümün uygulandığı alan. *(Bir dönüşüm iki bölümden oluşur: dönüşümün hangi diziye uygulanabileceğini belirten yapısal çözümleme ve dönüşümün yaptığı değişikliği belirten yapısal değişiklik).* [**İng.** Structural analysis. **Fr.** Analyse structurelle]. • **yönetim ~ si,** *işl.* Bir yönetim sorununun incelenmesi ve gerçekleştirilmesi için başvurulan yöntemlerin tümü. [**İng.** Analyse de gestion].

~ çevrimi, *radyotekn.* Bir elektronik çözümlemenin düzeni ve süresi. [**İng.** Cycle analysis; **Fr.** Cycle d analyse].

~ kuralları, *mant.* Çözümleyici çizelgeyi kurmak üzere birleşik önermeleri bileşenlerine çözümleme biçimini belirleyen kurallar [**İng.** Rules of semantic analysis]

çözümleyici, s. ve ... — § 2. *komp.* İktisat veya bilim alanında belli bir bilim dalının sorunlarını çözümlemek, bilginin otomatik olarak işlenmesi için işlem evrelerini ve algoritmaları tanımlamakla yükümlü bilişim uzmanı. [**İng.** Analyst; **Fr.** Analyste]. § **3.** *psikososyol.* ve *psikan.* Çoğu zaman göze çarpmayan, bilinçdışı ile bir duygu ve düşünce etkisi yaratarak, önceden benlik imgeleri altında biraraya gelmiş kümeleri veya kişileri dağıtan kişi, olay, nesne. [**İng.** Analyser; **Fr.** Analyseur]. § **4.** *kim.* Bir olay, yapı veya dizgeyi çözümlemede kullanılan aygıt. [**İng.** Analyzer; **Fr.** Analyseur]. ☆ *Esanl.* **Analizör.** • **programcı ~,** *komp.* Bilimsel sorunların veya yönetim sorunlarının programlanmasıyla da yükümlü olan çözümleyici. [**İng.** Programmer analyst; **Fr.** Analyste programmeur]. • **sözdizim ~ si,** *komp.* Bir yandan çözümleme algoritmasını gösteren komutlar dizisinden, öte yandan çözümleme yöntemiyle işlenebilecek özel dilbilgisini tanımlayan çizelgeler bütününden oluşan ve sözdizim çözümlemeleri yapmaya yarayan program. [**İng.** Syntactical analyzer; **Fr.** Analyseur syntaxique]. • **yönetim ~ si,** *komp.* Yönetim sorunlarının işlevini veya düzenlenmesini çözümlemekle görevli kişi. [**İng.** Administratiton analysis; **Fr.** Analyste de gestion].

çözümsel, s. —

~ inceleme, *eğt.* **a)** Zihnin, bir sorunu öğelerine veya mantıksal bölümlerine ayırarak onun üzerinde belli bir amaca göre çalışması. **b)** Bir sorunun çözümü için sürdürülen seçici düşünme yolu. **c)** Bir sorunu öğelerine veya mantıksal bölümlerine ayırma ve bunları ayrıntılarıyle gözden geçirme yöntemine dayalı araştırma, böyle bir araştırmanın yayımlanan sonuçları. [**İng.** Analytical study; **Fr.** Étude analytique].

~ ruhbilim, *psik.* Ruhsal yaşantımızın temel görevlerini bulmak, önem sırasına göre dizmek, bunları oluşturan parçalara ayırmak ve sonra birbiriyle ve ruhbilim alanıyle ilişkilerini bulmaya çalışarak insan davranışını dizgel olarak inceleyen ruhbilim dalı. [**İng.** Analytical psychology; **Fr.** Psychologie analytique].

~ sinirce, *psik.* Ruhsal çözümlemenin uzaması sonucu olarak hastanın çözümceye aşırı derecede bağlanmasından doğan hastalık. [**İng.** Analytic neurosis; **Fr.** Névrose analytique].

~ sorunlar, *eğt.* Öğrencileri çalışmalara yöneltmek onlara «bütün» ve «bileşik» durumdaki düşünce veya yargıları ayrı ayrı ve daha yalın biçimde açıklattırmak, kural ve yasaları tam ve doğru olarak benimsetmek, birtakım olayların neden-sonuç ilişkilerini buldurmak amacıyle sorulan sorular. [**İng.** Analytic questions. **Fr.** Questions analytiques].

~ yargı, § **1.** *fels.* Bir kavramın salt çözümlenmesiyle varılan yargı; § **2.** *dilb.* Kendisini oluşturan kelimelerin anlamı ve bu kelimeleri birleştiren sözdizim bağıntıları gereği kesin doğruluk kazanan yargı. *«Ahmet bir insandır» çözümsel bir yargıdır, çünkü Ahmet hem insan hem de erkek özelliklerine sahiptir.* [**İng.** Analytical judgement; **Fr.** Jugement analytique].

çözüşme, i. § **2.** [illegible] kuran [illegible] sinir olarak bileşenlerine ayrışması olayı. [**İng.** ve **Fr.** Dissociation]. ☆ *Esanl.* **Disosiyasyon.**

çubuk, -ğu, i. — **aktifleştirme çubuğu,** *nükl.* Fisyon ürünleri arasında nükleer zehirlerin oluşarak reaktiflik azalmasına yol açmalarını engellemek için bir nükleer reaktörün kalbine geçici olarak yerleştirilen yakıt çubuğu. [**İng.** Booster rod; **Fr.** Barre de dopage]. • **ayarlama çubuğu,** *nükl.* Bir nükleer reaktörü ayarlamağa yarayan kumanda çubuğu. [**İng.** Regulation rod; **Fr.** Barre de réglage]. • **güvenlik çubuğu,** *nükl.* Bir nükleer reaktörü gereğinde hemen durdurmağa yarayan kumanda çubuğu. [**İng.** Security rod; **Fr.** Barre de sécurité]. • **ışık çubuğu,** *fiy.* Bk. **Işık.** • **gabya çubuğu,** *den.* Bk. **Gabya.** • **gergi çubuğu,** *dok.* Bk. **Gergi.** • **germe çubuğu,** *dok.* Bk. **Germe.** • **gücü çubuğu,** *dok.* Bk. **Gücü.** • **kolektör çubuğu,** *elek.* Bk. **Kolektör.** • **kılavuz ~,** *nükl.* Bir reaktörün reaktifliğini dar sınırlar içinde ayarlamağa yarayan kumanda çubuğu. [**İng.** Regulating rod; **Fr.** Barre de pilotage]. • **kumanda çubuğu,** *nükl.* Aldığı çeşitli konumlarla bir reaktörün reaktifliği üzerinde etki yapan ve bu reaktörün kumanda edilmesinde kullanılan hareketli çubuk. [**İng.** Control rod; **Fr.** Barre de commande]. • **omnibüs ~,** *elek.* Bk. **Omnibus.** • **yakıt çubuğu,** *nükl.* Nükleer bir reaktörde, düzenli bir biçimde yığılmış yakıt elemanlarının tümü: uranyum *(doğal veya zenginleştirilmiş)* veya plütonyumdan oluşan ve genellikle bir kılıf içinde korunan büyük boyutlu çubuk. [**İng.** Combustion rod; **Fr.** Barre de combustible].

~ makarna. Bk. **Makarna.**

çubuklu, s. —

~ gömme ayak, *mim.* Bk. **Gömme.**

~ pergel, *metrol.* Bk. **Pergel.**

çuhadar, i. — **kapı ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Kapı.** • **salma ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Salma.**

çukur, i. — **ense ~ u,** *anat.* Bk. **Ense.** • **göz üstü ~ u,** *vet.* Bk. **Göz.** • **geri tepme ~ u,** *sil.* Bk. **Geri.** • **helâ ~ u,** *döş.* Bk. **Helâ.** • **oval ~,** Bk. **Oval.**

~ kalıp, *opt.* Bk. **Kalıp.**

~ kare, *nüm.* Bk. **Kare.**

çul, i. —

~ içinde arslan yatar, *at.* Bir kimsenin değeri kılık kıyafeti ile değil, kişiliğindeki cevherle ölçülür.

~ başından duman eksik olmaz, *at.* Büyük adamların, büyük iş yapanların her zaman üzüntüleri, sıkıntıları vardır.

~ daş (taş taş) üstüne olur, ev ev üstüne olmaz, *at.* Bir dağı kaldırıp öteki dağın üstüne koyabilir misiniz? Buna çare bulunacağı düşünülebilir de bir ev halkının bütün ağırlığıyla başka bir aileye yük olarak uzun süre yaşayabileceği düşünülemez. Bu ailenin bütçesi böyle bir ağırlığı taşıyamayacağı gibi, iki aile arasında çeşit çeşit anlaşmazlıklar çıkar.

☆ *Esanl.* **El el üstünde olur, ev ev üstünde olmaz.**

çürük, s. —

~ (bitli, kurtlu) baklanın kör alıcısı olur, *at.* Bk. **Bitli baklanın kör alıcısı olur.**

~ göz, *bot.* ve *bahç.* Bk. **Göz.**

dağ, i. — **~ da bağın var, yüreğinde dağın var. (Her kimin bağı var, yüreğinde dağı var), (Kimin ki bağı var).** *at.* Bağı olan kimse, dağ gibi dayanağım var diye güven içindedir. Gurbette bir yakını olanın yüreği sızlar durur. • **~ da gez, belde gez insafı elden bırakma.** *at.* Eskiya dahi olsan insaflı ol. ☞ *Esanl.* **İslâmın şartı beş, altıncısı insaf demişler.** • **kırık ~ lar,** *coğr.* Bk. **Kırık.** • **kıvrım ~ ları,** *coğr.* Bk. **Kıvrım.**
~ başına harman yapma, savurursun, yel için, sel önüne değirmen yapma, öğütürsün sel için, *at.* Yapacağın iyi bir işi, kimi etkenlerle ziyan olacak kadar sonunu hesaplamadan yapma.
~ başına kış gelir, insanın başına iş gelir, *at.* Dağ başında kışın nasıl fırtına eksik olmazsa kişinin yaşamında da yıpratıcı olaylar öylece eksik olmaz

dağılım, i. — **eşit ~,** *fiz.* ve *ist.* Bk. **Eşit.** • **frekans ~ ı,** Bk. **Frekans.** • **~ grafiği,** *mat.* Bk. **Grafik.** • **~ parametresi,** *istat.* Bk. **Parametre.**

dağılma, i. — § **10.** *trm.* Bk. **Dispersiyon.** • **11.** *kim.* ve *met.* Bir katı evrenin, bir sıvı veya başka bir katı evre içinde az çok eşit aralıklarla oluşturduğu yayılım [İng. ve Fr. Dispersion]. ☞ *Esanl.* **Dispersiyon.**

dağınık, s. —
~ satın alma, *ikt.* Bir malı küçük parçalar halinde veya az olarak alma. [İng. Buy retail; Fr. Achat en détail].
~ satış fiyatı, *ikt.* Ufak bölüntülerle satılan mallara ilişkin fiyat. [İng. Retail price; Fr. Prix de détail].
~ satma, *ikt.* Ticarî bir malı teker teker veya küçük bölüntülü niceliklerle satma. [İng. Sell by retail; Fr. Vente en détail].
~ tepki, *psik.* Canlının dışarıdan gelen bir uyarıma karşı bütün organlarında gösterdiği yaygın tepki. [İng. Diffused response].

dağınıkçı, i. *ikt.* Dağınık olarak mal satan [İng. Retailer; Fr. Détaillant, -ante].

dağınıkçılık, -ğı, i. *ikt.* Malın doğrudan doğruya tüketiciye bölüntülü olarak satılması: [İng. Retail trade; Fr. Détail commerce de détail]

dağınım, i. Bk. **Dağılma.**

dağıtıcı, i. — § **9.** *mek.* Bk. **Distribütör.**

dağıtılmak, f. — **dağıtılmamış kâr,** *ikt.* Paydaşlara dağıtılmamış olan kâr. [İng. Undistributed profit; Fr. Profit non-distribué]. • **dağıtılmamış kâr payları,** *ikt.* Vadesinde dağıtımı yapılmayan ve ortaklığın borcu olarak gelecekte dağıtılması öngörülen birikmiş kâr payları. [İng. Accumulated dividend; Fr. Dividende accumulé]. • **dağıtılmamış terim,** *mant.* Bir özne, yüklem önermesinin bir teriminin dağıtılmamış olması, bu terimin özne-yüklem önermesinin yasal biçiminde olumsuzlamalı olarak geçmemesi. [İng. Undistributed term]. • **dağıtılmayan giderler,** *ikt.* Üretimde katılışı olmayan veya yapılmaların doğrudan maliyetinde ana öge olarak ele alınmayan ancak satış tümdeğerinin bir öğesi olan giderler.

dağıtma, i. — **anlam ~,** *fels.* Çok anlamlı bir terimin çeşitli anlamlarını alandan alana *(felsefe, mitoloji, psikanaliz v.b.)* kaydırma işlemi; amaç, her akılcı cümlenin kendine dayanak bildiği ilk veya asıl anlamı da yaymaktır. *(Anlamları toparlayan çokanlamlılığın tersine, anlam dağıtma anlamları yayar; dolayısıyla da yazının temel kaynağıdır).*
~ demiri, *mim.* Tek doğrultulu betonarme döşemelerinde çalışma doğrultusuna dik olarak yerleştirilen donatı

dağlama, i. — **galvanizleme ile ~,** *tekn.* Bk. **Galvanizleme.** • **soğuk ~,** *tıp.* Çok düşük ısıyla derinin belirli bir yerinin soğutulması. Urları *(ben, anjiyom, siğil v.b.),* çirkin yara izlerini ve iltihaplı doku bozukluklarını *(lupus)* yok etmek amacıyla uygulanır: *Soğuk dağlamada sıvı karbon dioksit (—79°C) veya sıvı azot (—195°C) buharı kullanılır)*

dahili, s. —
~ istihlâk, *ikt.* Ülke içinde üretilen veya hariçten getirilip ülkede tüketilen eşya veya mal.
~ istikraz, Bedel ve faizi millî para ile ülke içinde ödenmesi gereken kamu borcu.
~ sigorta, *ikt.* Bir işletme tarafından kendi risklerini karşılamak amacıyla doğacak zararlarını ödemek için ayrılmış fon, bu fonun işletilmesi

daimî, s. —
~ istikraz, *huk.* Bk. **İstikraz.**
~ muhacir, *huk.* Bk. **Muhacir.**
~ temsilcî, *ikt.* Bir hizmet veya vekâlet akdi ile temsil edilen kişiye bağlı olup onun ad ve hesabına belirli veya belirsiz bir süre ile veya çeşitli ticarî işlemler yapımında yetkili olan kimse.
~ tesirli fren, *demir.* Bk. **Fren.**

daire, i. — **evlendirme ~ si,** Bk. **Evlendirme.** • **fiske ~,** *müz.* Bk. **Fiske.** • **geodezik ~,** Bk. **Geodezik.** • **güney kutup ~ si,** *astr.* Bk. **Güney.** • **gümrük ~si,** *ikt.* Bk. **Gümrük.** • **harem ~ si,** Bk. **Harem.** • **Harbiye ~ si,** Bk. **Harbiye.** • **hükümet ~ leri,** Bk. **Hükümet.** • **icra ~ si,** *huk.* Bk. **İcra.** • **iflâs ~ si,** *huk* Bk. **İflâs.** • **iskân ~ si,** *huk.* Bk. **İskân.** • **kalemiye ~ si,** *tesk. tar.* Bk. **Kalemiye.** • **karantina ~ si,** *den.* Bk. **Karantina.** • **kasa ~ si,** *muh.* Bk. **Kasa.** • **kesişen ~ ler,** *astr.* Bk. **Kesişen.** • **levazım ~ si.** Bk. **Levazım.** • **makine ~ si,** *den.* Bk. **Makine.** • **saat ~ leri,** *astr.* Bk. **Saat.**
~ keseği, Bk. **Kesek.**

dairesel, s. —
~ açılma, *sin.* Bir sahnenin küçük bir noktadan bağlayarak gittikçe büyüyen sonunda bütün perdeyi kaplayan bir daire biçiminde açılması.
~ fonksiyon, Bk. **Fonksiyon.**
~ grafik, *mat.* Bk. **Grafik.**
~ halis, Bk. **Halis.**
~ kapanma, *sin.* Görüntülerin gittikçe küçülen sonunda bir nokta olarak biten bir daire şeklinde silinmesi.
~ makas, Bk. **Makas.**

daktifon, i. *Fr. dactyphone, telekom.* Magnetik bir bellek kullanmağa dayanan ve tuşlu bir klavye ile otomatik olarak hafızaya gececek birçok numarayı art arda çevirme olanağı veren elektronik telefon cihazı: *Daktifonun, bir sürgünün dereceli bir kadran önünde yer değiştirmesiyle seçilebilecek elli hafıza konumu vardır.* [İng. Dactyphone]

daktilo, s. —
~ harfi, *matb.* Bk. **Harf.**

dal, i. — **kıvrık ~,** *mim.* ve *süsl. san.* Bk. **Kıvrık.**
~ kerestesi, Bk. **Kereste.**
~ öğretmeni, *eğt.* Bir veya birbiriyle ilgili birkaç dersi okutan öğretmen. [İng. Subject specialist; Fr. Enseignant specialisé]

dal, beden, b.i. *psik.* Dölütün dış dokusuna bağlı olarak gelişen dar omuzlu, basık göğüslü, ince ve uzun kemikli, boru biçimli bir beden biçimi. [İng. Ectomorphy]

dalga, i. — **~ lar savası,** *ask.* Bk. **Savas.** • **alev ~ sı,** *fiz.* ve *elektr.* İdeal olarak iletken, sıkıştırılamaz bir akışkan içinde manyetik alan çizgilerinin enine *(transvers)* osilasyonundan ibaret manyeto hidrodinamik bir dalga. [İng. Alven wave]. • **enine kararlı ~ lar,** *fiz* Bk. **Enine.** • **gök ~ sı,** *hava.* Bk. **Gök².** • **hücum ~ sı,** *ask.* Bk. **Hücum.** • **ışık ~ ları,** *fiz.* Bk. **Işık.** • **rüzgâr ~ ları,** *coğr.* Bk. **Rüzgâr.** • **ses ~ ları,** *akust.* Bk. **Ses.** • **sönümsüz ~ lar,** *radyotekn.* Bk. **Sönümsüz.**
~ sayısı, *opt.* Bk. **Sayı.**
~ boyu, Devirsel bir dalganın, salınımı aynı evrede olan en yakın iki noktası arasındaki uzaklık. [İng. Wavelength; Fr. Longueur d'onde].
~ soğurucu, *elek.* Bk. **Soğurucu.**

dalgacık, i. — **kum dalgacığı,** *jeom.* ve *denizbilim.* Bk. **Kum.**

dalgalanma, i. § **4.** *ikt.* Kambiyo borsalarında kuru serbest olarak tespit edilen bir paranın durumu. *(2 mart 1973'ten beri, dokuz Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkesinden altısı [Almanya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Danimarka ve Fransa] paralarını dolara karşı dalgalanmaya bırakmayı ve dalgalanma sınırlarını yüzde 2,25'e düşürmeyi kararlaştırmışlardır).* [İng. Floatation, floating; Fr. Flottement, flottaison].
~ gücü, *mek.* Bk. **Güç¹.**
~ spekülasyonu, *ikt.* Bir malı ucuzken alıp pahalı iken satma

dalgalanmak, *nsz.* f. — § **6.** *ikt.* Para değerinin inip çıkması: *Dolar dalgalanıyor* [İng. To float; Fr. Flotter]

dalgalı, s. —
~ akım üretici, *fiz.* Bk. **Alternatör.**
~ güvence ödeği, *ikt.* **a)** Çeşitli dokuncaları belirli bir süre ve bilinen bir para ile sınırlayan güvence teminat poliçesi; **b)** Güvenceyi genel yargılarda tanımlayıp geminin adını ve başkaca ay-

rıntıları sonrakı bildirime bırakan ve genellikle yükle ilgili teminat poliçesi [İng. Floating policy: Fr. Police flottante].
~ kılıç, Bk. Kılıç.
~ kur, Bk. Kur².

dalga. ölçer, b.i. Bk. Ondmetre.

dalgıç, i. — Mayın dalgıcı, *ask. den.* Deniz kuvvetlerinde, 60 m.'lik bir derinliğe kadar dalarak bir mayını bulmak, etkisiz hale getirmek veya patlatmakla görevli uzman. *(Deniz kuvvetlerinin büyük bolgelerinden her birinde üslenen mayın dalgıçları ya mayın avcılarından yararlanırlar veya kamu hizmeti gorebilmeleri için kendilerine ozgü birtakım tekniklere başvururlar: bombaların, mayınların, patlamamış torpillerin zararsız hale getirilmesi gibi.)* [İng. Mine'diver Fr. Plongeur-démineur]
~ gözlüğü, Bk Gözlük.

dalıcı, kınkanatlı, b.i. *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Dalıcıkınkanatlıgiller *(Dytiscidae)* familyasına giren böceklere verilen genel ad. Su altında yaşarlar ve sadece hava almak için su üstüne çıkarlar [Lat. Dytiscus: İng. Diving beetle: Fr. Dytique].

dalım, i. *tekt.* Bir lineasyon veya iz ile yatay arasındaki düsey açı. ◆ ~ sı tip, *psik. Kretchmer'in* içekapanık huyla bağıntılı olduğunu ileri sürdüğü ince uzun beden yapısı. [İng. Asthenic type or physique]

dallanma, i. — § 5. *komp.* Bir programda var olan kullanılabilir birçok sıra arasından bir komut dizisinin seçilmesi [İng. Branch Fr. Branchement]. ● § 6. *kim.* Makromoleküllerdeki atom zincirleri arasında ekleme bağlantıların oluşması *(Bu olusum maddeye sertlik kazandırır).* § 7. *plast. mad.* Termoplastik polimer zincirlerinin, aralarında enine bağlantıların kurularak üç boyutlu erimez ve çözelmez polimerler haline dönüşmesi *(Bağlantılar, aralarındaki serbest molekül topluluklarının yardımıyla veya izosiyanatlar gibi ayıracların katılmasıyla zincirlerin karşılıklı etkilesmesi sonucunda olabilir).*
~ komutu, *komp.* Bir bilgisayarların art arda adresleri yerleştirilmiş komutların otomatik bağlantısını kesme olanağı veren komut [Fr. Instruction de branchement].

dallantı, i. *met* Bk Dendrit.

dalma, i. —
~ uçuşu, Düşman topraklarında çok uzak hedeflere saldırma görevini yüklenen ve güçlü bir uçaksavar savunmasıyla korunan askerî bir taktik uçağının yaptığı alçak uçuş.
~ uçuşu yardımcıları, *sil.* Düşmanın füzesavar'larla yaptığı savunmayı bozmak ve etkisiz hale getirmek için bir füze başlığına yerleştirilen sistemlerin tümü.

dalsayış, i. *ed.* Aşırı coşkunlukla kişinin kendini bilmeyecek kerteye gelişi. [İng. Ecstasy: Fr. Extase]

daltonid, i. *Fr. daltonide* < *Dalton'un adından, kim.* Belli bir homojenlik bölgesinde özellikleri en yüksek düzeye ulaşan ve daima basit bir bileşmenin varlığını gösteren kimyasal madde. *(Bertolitler'in karşıtı olan bu bileşikler Proust'un tanımladığı oranlar kanununa uyar).* [İng. Daltonide].

dam, i. — ~ da kulak kesen var, *dey.* Dinleyen var anlamında.
~ kapısı, Bk. Kapı.
~ kırması, Bk. Kırma.
~ sağrısı, *ves.* Bk. Sağrı.

damak, i. —
~ sinirleri, *anat.* Bk. Sinir.

damar, i. — enine ~, *zool.* Bk. Enine.
götürücü ~ lar, *anat.* Bk. Götürücü.
● ışınsal ~, *zool.* Bk. Işınsal. ● ince ~, *mad. oc.* Bk. İnce. ● kalın ~, *mad oc.* Bk. Kalın. ● kapı ~ ları, *anat.* Bk Kapı. ● kısa ~ lar, *anat.* Bk. Kısa. ● kılcal ~, *biy.* Bk Kılcal. ● lenf ~ ları, *anat.* Bk Lenf. ● mahmuz ~ ı, *vet.* Bk. Mahmuz. ● noktalı ~ lar, *bot.* Bk Noktalı.
~ burulmu, *cerr.* Kanı durdurmak için bir damarın bükülmesi. [İng. Angiostrophe]
~ kalınlığı, *mad. oc.* Bk. Kalınlık.
~ kasası, *mad. oc.* Bk. Kasa.
~ pörsümesi, *tıp.* Bk. Anjiyomalazi.
~ taşı, *tıp.* Bk. Anjiyolit.

damga, i. — fabrika ~ sı, *sil.* Bk. Fabrika. ● kesim ~ sı, *trm.* Bk. Kesim. ● kitap ~ sı, Bk. Kitap.
~ vergisi, *mal.* Kımı ülkelerce mal girişlerinde gümrük vergisinden ayrı ve ona ek olarak alınan vergi. [İng. Stamp duty: Fr. Droit de timbre].
~ vergisi yükümlülüğü vergi cezaları, *ikt.* Damga vergisi uygulamalarında gerek görevli, gerek kesin vergilerle ilgili cezadan sorumlu olanların birden fazla olmalarında birbirine başvurma hakkı saklı kalmak üzere zincirleme sorumlu tutulmaları biçiminde uygulanan ceza. [İng. Amendment of tax: Fr. Amendement de taxe]

damıtıcı, i. ve s. — § 3. i. Damıtma işinde kullanılan aygıt. ≈ *Eşanl.* İmbik.

damlamak, f. — damlaya damlaya göl olur *(aka aka sel olur). at.* Küçük şeyler birike birike büyük varlık meydana gelir. Küçük şeylerin önemini biliniz, onları çarçur etmeyiniz. ≈ *Eşanl.* Her çok azdan olur.

damperli, s. —
~ kamyon, *mim.* Kasasını arkaya veya yana yatırarak yükünü boşaltan kamyon.

dana, i. — ~ bağı, *sp. (güreş)* Ayakta güreşirken, bir elle karşı güreşcinin bileğinden tutup, öteki taraftaki dizi yere koyarak, boşta kalan elle bacağını içten kavrayıp gövdesini onun üzerine alma yoluyla basının üzerinden yere atıp devirme.
~ bacak felci, *vet.* Bk. Felç.
~ krupu, *vet.* Bk. Krup.

Danakil'ler veya Dankali'ler, c. öz. i. Cobanlıkla geçinen halk: Habesistan dağları ile Kızıldeniz arasında yaşar. Atalarının *(Afarlar)* Ortadoğudan geldikleri sanılır. Danakil'ler uzun boyludurlar, ten'leri çok koyu renkli, saçları hafif kıvırcık ve dudakları kalıncadır. Gelenekler bakımından Somalililere benzerler. Müslümandırlar. Yasadıkları alan *(Habesistan kutlesi ve merkezi kütlenin asacısında)* çok sıcak iklimli bozkırımsı bir bölgedir. [İng. ve Fr. Danakils Dankalis]

danışıklı, s. —
~ gözetim, *ikt.* Çevresindekilerin görüşlerini alma yolu ile bir işletmede yapılan gözetim. [İng. Consultative supervision Fr. Supervision consultative].
~ güreş, *sp. (güreş)* Sonu önceden belirlenmiş güreş.

danışma, [illegible]
~ bölümü, *egt.* Çocuğu testlerde aldığı sonuçları, ders notlarına ve olay yazımlarındaki bilgilere göre tüm olarak değerlendirmesini bilen bir danışmanın yöntemiyle çalışan ve öğrencilerin danışma gereksinmesini karşılayan kılavuzluk bölümü. [İng. Counseling service Fr. Service de conseil].
~ dizimi, *küt.* Kımı kitaplıklarda bulunması güç olan veya zaman isteyen bilgileri, kaynak göstererek veren fişlerden oluşan dizim. [İng. Information file].
~ kitapları, *küt.* Bastan sona okunmak için değil de gerektikçe baş vurulan *(ansiklopedi, sözlük, kılavuz, kaynakça dizin, v.b.)* kitaplar. [İng. Reference book].
~ kurulu, *sp. (güreş)* Kimi sorunlarla ilgili konuların danışılıp tartışıldığı kurum.
~ odası, *eot.* Okulda danışma ve kılavuzluk çalışmalarının gereklerine uygun olarak donatılıp öğrencilerin yararlanmasına açık tutulan yer. [İng. Guidance room, counseling room: Fr. Salle d orientation]

danışman, i. —
~ kitaplıkbilimci, *küt.* Kitaplarla ilgili özel bilgi ve yeteneklerinin olması istenen, okurun türlü gereksemeleri için baş vurduğu kitaplık uzmanı. [İng. Reference librarian].
~ ücreti, *ikt.* Bir sorunun mal ve hukuk niteliğine, savunulmasına, soruşturma ve kovuşturulmasına ilişkin yöntemler üzerinde yetkili bilirkişilere yapılan danışmalar karşılığı ödenen ücret. [İng. Consultation wage: Fr. Salaire de consultation].

dans, i. — göbek ~ ı, *folk.* Bk. Göbek. ● güldürücü ~, *tiy.* Bk. Güldürücü. ● ikili ~, *tiy.* Bk. İkili. ● İskoç ~ ı, *dans.* Bk İskoç. ● kafa derisi ~ ı, *etn.* Bk. Kafa.
~ fuayesi, *tiy.* Bk. Fuaye.

dantel, i. — ətek ~ i, Bk. Etek. ● file ~, *isl.* Bk. File.

dar, s. —
~ açılı ışıklık, Işığı düzgün yansıtıcı *(parlak)* yüzeyler veya mercekler aracılığı ile, dar bir *hacim* açısı içine toplayan ışıklık.
~ açılır kemer, *mim.* Bk. Kemer.
~ değişiklik, *ikt.* Vergi yöntemi yasasında ayrıntılarıyle belirtilen nedenler [İng. Partial modification: Fr. Modification partielle].
~ genel pazar, *ikt.* İş hacminin azaldığı, özellikle taşınır değer işlemlerinin durgunlaştığı genel pazar. [İng. Narrow market Fr. Marché étroit].
~ gönye, *mar.* Bk. Gönye.
~ sivri kemer, *mim.* Bk. Kemer.
~ vergi yükümlülüğü, *ikt.* Türkiye'de yerleşmiş olmamakla beraber Türkiye'de gelir sağlayan yabancılardan alınan vergi. [İng. Limited fiscal obligation Fr. Obligation fiscale étroite].
~ yükümlülük, *ikt.* Yasal oturum yerleri Türkiye'de olmayan gerçek ve tüzel kişilerin yurt içinde elde ettikleri kâr ve gelirler üzerinden vergilendirilmeleri. [İng. Narrow fiscal obligation Fr. Obligation fiscale étroite].

dara, i. — hakikî ~, *ikt.* Bk. Hakikî. ● itibarî ~, *ikt.* Bk. İtibarî.

daraltıcı, i. — [Fr. Réducteur]. ≈ *Eşanl.* Redüksiyon halkası.

dardarizm, i. *ikt.* Bozulmuş ve ihtiyaca fazla gelen stokların yok edilmesi.

dava, i. — ~ ların ayrılması, *huk.* Birleştirilmiş olan ceza davalarının mahkeme

kararıyle ayrılması. [İng. Severance of actions; Fr. Jonction des causes, jonction de poursuite]. • ~ nın bildirilmesi, *huk.* Tüze davasında yanlardan birisinin davayı yitirdiği zaman kendisine dönme hakkı olduğunu düşündüğü üçüncü kişiye davayı izlemesi veya davaya katılması gerektiğini bildirmesi. [İng. Third party procedure. Fr. Dénonciation de l'instance mise en cause]. • ~ nın dinlenmesi, *huk.* Yasaların yargılarıyla korunmuş bulunan bir dava konusunun mahkemelerce incelenip temelden çözümlenmesi. [İng. Admissibility of action; Fr. Recevabilité de la demande de l'action]. • ~ nın reddi, *huk.* Davanın ileri sürülen kanıtlarla doğrulanmaması, davacının dava hakkı bulunmaması gibi yasada gösterilen nedenlerle davanın yerinde bulunmamasi ve bundan ötürü yargıcın yasa dışı sayarak davanın yersizliğine karar vermesi. [İng. Dismissal of Judgement ou arrêt de débouté, déboutement]. • ~ nın özü, *huk.* Uyuşmazlığın yargıç önüne gelmesini zorunlu kılan savın temeli. [İng. Principal action, principal claim; Fr. Action *(demande)* principale]. • ~ ya katılma istemi, *huk.* Mahkemeye bir dilekçe verilmesi veya tutanak yazmanına bir bildirimde bulunularak tutanak düzenlenmesi biçiminde davaya karışmak için yapılan istem. [İng. Intervention interplead; Fr. Intervention]. • ~ yı gören mahkeme, *huk.* Bir yargıcın yargıçlık görevini yapmaktan yasaklı olduğu sanısı uyandığında gerek bu konuda, gerekse temel davanın çözümlenmesi konusunda karar verecek olan mahkeme. • ~ yı nakzen görmek, *huk.* Bk. **Nakzen.** • ~ yı nakzen iade etmek, *huk.* Bk. **Nakzen.** • **fesih** ~ sı, *huk.* Bk. **Fesih.** • **gayrimenkul** ~ sı, *huk.* Bk. **Gayrimenkul.** • **hadis** ~, *huk.* Bk. **Hadis.** • **idarî** ~, *huk.* Bk. **İdarî.** • **ifa** ~ sı, Bk. **İfa.** • **iptal** ~ sı, *huk.* Bk. **İptal.** • **istirdat** ~ sı, *huk.* Bk. **İstirdat.** • **istihlâk** ~ sı, *huk.* Bk. **İstihlâk.** • **mütelâhik** ~, *huk.* Bk. **Mütelâhik.** • **yolsuz** ~, *huk.* Dava hakkının kötüye kullanılması. [İng. Abuse of process].

~ **açma**, *huk.* Bir uyuşmazlığın çözümlenmesi, bir hakkın tanınması korunması elde edilmesi için dilekçe ile mahkemeye baş vurma. [İng. Confestation. Fr. Cause].

~ **açmada özerklik**, *huk.* Kovuşturulması kişisel yakınmaya bağlı suçlarda ilgilinin başvurmasıyla başlayan suçun kovuşturulması için kamu yararı gözetilerek Cumhuriyet Savcısına kamu davası açmada tanınan yetki. [Fr. Principe d'opportunité de poursuite]

~ **aktarımı**, *huk.* Ceza yargılama yöntemi yasasında gösterilen kural ve koşullara göre bir ceza davasının yüksek görevli mahkemece benzer asamada bulunan başka bir mahkemeye gönderilmesi.

~ **harçları**, *ikt.* Bir dava için yapılan masrafların tümü.

~ **yeterliği**, *huk.* Davacı veya davalı olarak herhangi bir mahkemede bir kimsenin kendisi veya bir vekil aracılığı ile yargılamaya ilişkin bütün işlemleri yapabilmesi.

~ **yetkisi**, *huk.* Bir dernek veya ortaklık adına dava açmak için bu dernek veya ortaklığı temsil hakkı olana verilen yetki.

davranım, i. —

~ **örüntüsü**, *eğt.* Aralarında bir ölçüde özünlü birlik görülen ve bireyin hemen hemen hiç denetleyemeyeceği, iç ruhsal gereksinmeler sonucu oluşan tepkiler takımı. [İng. Behaviour pattern; Fr. Configuration de comportement].

davranış, i. — § 5. Bireyin dışa karşı durum ve eylemi. [İng. ve Fr. Behaviour]; § 6. *çağdaş santl.* Eseri, hiç bir aracı olmaksızın sanatçının kendisine, kendi sahnelemesine veya kendi öztemsiline götüren çağdaş sanat kategorisi *(Eser çoğu defa olaya ilişkin belgelerden oluşur).* [İng. Behaviour; Fr. Comportement].

~ **lararası ruhbilimi**, *psik.* (Kantor) ruhbilimde karşılıklı davranış durumlarında etmenlerden birinin canlı olması gerektiğini savunan görüş. [İng. Interbehavioural psychology].

~ **bozukluğu**, *psikopatol.* Davranış ve karakterde karışıklık. [İng. Trouble of behaviour, behaviour disorder; Fr. Trouble du comportement].

~ **dayanakları**, *etoloji.* Bir hayvanın davranışına her an göç ve yön veren dış ortam öğelerinin tümü. [İng. Behaviour supports, behaviour supports; Fr. Supports de comportement].

~ **değerlemesi**, *psik.* Gözlenen bir davranış veya davranış kümesine sayısal bir değer veya sıra sayısı verme. [İng. Ratting behaviour].

~ **genetiği**, *etol.* Devindirici şemaların ve bağlantılarının iletimine ilişkin genetik dayanakları incelemeyi öngören etoloji bölümü. [Fr. Étude génétique du comportement].

~ **kayıt fişi**, *psik.* Öğrencilerin okul içi ve dışında gözlenen davranışlarının öykü gibi yazıldığı fiş. [İng. Description record behaviour].

~ **notu**, *eğt.* İlk ve orta dereceli okullarda öğrencilerin, genel ahlâk ilkeleri ve okulca saptanmış kurallar karşısındaki tutum ve davranışlarını değerlendirmek üzeer verilen not. [İng. Conduct mark; Fr. Note de conduite].

~ **örneklemesi**, *psik.* Deneğin yasamı ile ilgili özellik ve koşulları örnek olarak belirtmek için belirli ve sınırlı zaman süreleri içindeki davranış ve yaşantılarını gizleyip saklama işi. [İng. Behaviour sampling]

~ **sapması**, *sosy.* Bir toplumun veya toplumsal kümenin kurallarına veya düzgülerine aykırı biçimde davranma. [İng. Behaviour deviation-deviant behaviour; Fr. Déviation de comportement]

~ **tedavisi**, *psik.* Davranış bozukluklarının değişik biçimlerini tedavi amacı güden yöntem; kuramsal temeli, psikopatolojinin yaparak öğrenme ve şartlanma terimleriyle de açıklanabilir. *(Bu akım zamanımızda özellikle anglosakson ülkelerinde /İngiltere ve Kanada/ büyük bir ilerleme göstermiştir).* [İng. ve Fr. Behaviour therapy].

davranışsal, s. Davranışla ilgili olan. [İng. Behavioural].

~ **dalgalanma**, *psik.* (Hull) belirli bir uyaran karşısında deneğin davranışlarında baş gösteren değişmeler. [İng. Behaviour oscillation].

~ **ilişkiler**, *ikt.* Halkın sosyo-psikolojik davranışları nedeniyle, ekonomik değişkenler arasında beliren değişmez ilişkileri.

~ **örüntü**, *psik.* Aynı veya ayrı zamanlarda ortaya çıkmakla birlikte kimi açılardan görevsel bir bütünlük gösteren karmaşık davranışlar bütünü. [İng. Behavioural pattern].

davul, i. — ~ **lu düdüklü**, *dey.* Çok gürültücü. • ~ **u yarık**, *dey.* Sır saklamayan. ~ **tozu ile minare gölgesi aramak**, *dey.* Tezatları belirtmek için yapılan alay.

~ **zurna ile**, *dey.* Gürültülü bir şekilde.

dayaklama, i. *psikan.* Cinsel itimler ile «*özkoruma itimleri*» denilen itimler arasındaki temel bağlantı.

dayanış, i. —

~ **yarışı**, *sp. (bisiklet)* Motorardı yapılan ve uzanımı 100 km. veya daha çok olan bir yarış türü. [Fr. Course de fond].

dayanışma, i. § 1. Birbirine karşı yükümlü olan kimselerin durumu: § 2. İnsanlar arasında karşılıklı bağlılık. *(Bu bağlılık, bir kısım insanların kendi mutluluk ve gelişmelerini, diğer bir kısım insanların mutluluk ve gelişme imkânlarına bağlı saymalarından ileri gelir);* § 3. Karşılıklı sorumluluk.

~ **ödeneği**, *(aidat.), ikt.* Toplu iş sözleşmelerinde karşıt işçi kuruluşunun üyesi olmayıp o toplu iş sözleşmesinin uygulanacağı iş yerinde çalışan işçilerin, bu sözleşmeden yararlanabilmeleri amacı ile karşıt işçi örgütünce saptanan ödenti. [İng. Mutual aid contribution; Fr. Cotisation d'aide mutuelle, cotisation d'entraide].

dayı. erki, b.i. *etn.* Çoğu ana hukuku toplum düzeninde çocuğun bakımını, eğitimini dayının üzerine alması, başka bir deyişle dayının baba yerine geçmesi. [İng. Avunculat; Fr. Avunculate].

dayı. yerli b.i. *etn.* Evlendikten sonra çiftin, erkeğin dayısının yanında kalması.

deambülatoryum, i. *mim.* Bir **Çevredalız.**

deambülatuvar, i. *mim* Bk. **Çevredalız.**

debilite, i. Bk **Debillik.**

deblokaj, i. —

~ **suretiyle ihacat**, *ikt.* Türkiye'de oturan yabancıların Türkiye'deki servetleri ile gelirleri ve diğer alacaklarının dışarı mal olarak gönderilmesi.

dede, i. — § 6. *tasav. (Bektaşilikte).* Eskiden, Bektaşiliğe mensup ulular için kullanılan bir ünvan.

def, i. — ~ **e koyulmak**, *dey.* Alaya alınmak.

defne, i. —

~ **yaprağı**, *(tarihöncesi)* Biçimi defne yaprağını andıran taştan yontulmuş eşya. *(Orta Solutreen'in bu tipik eşyası her halde bir mızrağın ucuna takılıyordu. boyu da 20 sm.'yi buluyordu).*

deformasyon, i. — § 2. Biçim bozukluğu. *Ayakta görülen deformasyon.* [Fr. Déformation]. • **lastik** ~, *mim.* Yükleme sırasında bir strüktürün elastik hareketi. • **plastik** ~, *mim.* Yükleme sırasında bir plastik malzemenin kırılmaksızın akması.

defter, i. — **fihrist** ~ **i**, Bk **Fihrist.** • **hamule** ~ **i**, *ikt.* Bk. **Hamule.** • **hesap** ~ **i**, Bk. **Hesap.** • **hünkâr** ~ **i**, *teşk. tar.* Bk. **Hünkâr.** • **icmal** ~ **i**, *mal. esk.*. Bk. **İcmal.** • **izin** ~ **i**, *iş. huk.* Bk. **İzin.** • **kasa** ~ **i**, *muh.* Bk **Kasa.** • **kat mülkiyeti zabıt** ~ **i**, *huk.* Bk. **Kat.** • **kayıt** ~ **i**, Bk. **Kayıt**[1].

~ **değeri**, *ikt.* Hataların düzeltilmesini ve muhasebe uygulamasının aynı ilkeler içinde yürütülmesini yansıtacak gerekli ayarlamalar yapıldıktan sonra, bu defterin tayin edildiği tarihte muhasebe kayıtlarında veya ilgili malî tablolarda gösterilen değer. [İng. Book value; Fr. Valeur de livre].

~ **katalog**, *küt.* Kitapların bir deftere ayrıntısız, abecesel düzende yazılma-

sıyla oluşan katalog. [İng. Book catalog].

~ **tutan,** *ikt.* İster bir iş akdine bağlı olmasın, müesseselerin defter kayıtlarını tutan şahıs.

~ **tutma ayrılığı,** *ikt.* Gelir vergisinden bağışık olan ticarî kazançları götürü olarak saptanan ve vergilendirilen bağımsız uğraşı çalışırları. Kurumlar vergisi ile bağımlı olmayan kamu kuruluşları ve kamu yararına çalışmakta olduğu saptanan dernek ve kuruluşların defter tutma zorunluluğunda olmamaları. [İng. Accounting exception: Fr. Exception de comptabilité].

~ **tutma zorunluluğu,** *ikt.* Ticaret ve yapımla uğraşanlarla, ticaret ortaklıkları uğraşıları, ticaret ve yapıma ilişkin kamu kuruluşları, dernek kuruluş ve örgütleri ve vakıflara ilişkin ekonomik işletmeler, bağımsız uğraşı çalışırları ve çiftçilerin ödeyecekleri vergiler saptanılmak üzere defter tutma zorunluluğunda olmaları. [İng. Accounting obligation. Fr. Obligation de comptabilité]

değer, i — ~ **den düşme karşılığı,** *ikt.* İşletme varlığını sağlayan değer ögelerinin dengelem günündeki gerçek değerlerine dönüştürülmesi bu değerlerde çeşitli nedenleri ortaya çıktığı anlaşılan kayıpların giderilmesi amacıyla ayrılan karşılıklar. [İng. Sinking fund Fr. Caisse d'amortissement] ● ~ **i artma,** *ikt.* Bir malın eski değeri ile yeni değeri arasındaki artırım. [İng. Rise in value: Fr. Augmenter de valeur] ● ~ **in emek kuramı,** *ikt.* Bir malın değerini o malı yapmak için harcanan niceliği ile ölçülmesi gerektiğini ileri süren görüş. [İng. Theory of labor value: Fr. Théorie de valeur de travail]. ● ~ **ler dizgesi,** a) Bireyin veya toplumun edildiği ve geliştirdiği değerlerin tümü: b) Bir kimsenin değişik durumlarda gösterdiği sürekli davranışlara yön veren köklü tutum ve inanclar. [İng. Value system: Fr. Système de valeurs]. ● **faaliyet** ~ **i,** *ikt.* Bk. **Faaliyet.** ● **hakikî** ~**,** *ikt.* Bk. **Hakikî.** ● **halihazır** ~ **i,** ikt. Bk. **Halihazır.** ● **ısı** ~ **i,** *fiz.* ve *kim* Bk. **Isı.** ● **itibarî** ~**,** *bank.* ve *bors.* Bk **İtibarî.** ● **kaim** ~**,** *huk.* Bk **Kaim.**

~ **adı,** *mant.* Sözedilen dil değişken değerlerinin yorumsal dildeki adı. [İng. Value expression].

~ **ahlâkı,** *fels.* Konusu değerler olan ahlâk felsefesi.

~ **alanı,** *mant.* Bir değişkenin belli bir yorumda kazanıp, bu değişkenin yerine geçtiği adların gösterdiği dildışı nesnelerden oluşan küme. [İng. Range of rules: Fr. Domaine de valeur].

~ **artışı,** *ikt.* Mal fiyatlarının değişimi nedeniyle bir mal değerinin süreli olarak artması. [İng. Appreciation: Fr. Appreciation].

~ **artışı çizelgesi,** *ikt.* Bir borç veya yatırımın süre sonuna kadar ortaya çıkan değer artışlarını gösteren tablo. [İng. Accumulation schedule Fr. Tableau d'accumulation].

~ **artması,** *ikt.* Maliyet ve defter değeri ile ilgili olmaksızın belirli bir süre içinde değerde meydana gelen artış.

~ **bildirimi,** *mal.* Gümrük bildirgesinde yer alan malların değerlerine ilişkin bildirim. [İng. Declaration of value: Fr. Déclaration de valeur].

~ **bildirmeliği,** *mal.* Malların, değer üzerinden vergiye bağlı tutuldugu gümrük bildirmeliği. [İng. Ad valorem tariff Fr. Tarif ad valorem]

~ **dizgesi,** *psik.* Çoğu zaman bilinçsiz düzeyde kişinin davranışlarını yönelten ölçüt ve düzgü dizesi. [İng. Value system].

~ **durumu,** *psik. (Lewin)* Yaşam alanında bulunan bölge veya nesnenin aranılmasına neden olan özellikler. [İng. ve Fr. Valence]

~ **duygusu,** *fels.* Değerleri doğrudan doğruya içten kavratıp yaşatan duygu

~ **düşme çarpanı,** Bir aydınlatma tesisatının yeniyken sağladığı aydınlıkla, aynı döşemin belirli bir kullanma süresi sonunda sağladığı aydınlık arasındaki oran. [İng. Maintenance factor: Fr. Facteur de maintenance].

~ **düşüklükleri karşılıkları,** *ikt. (Varlıklarla ilgili karşılıklar)* İşletme varlığını meydana getiren değer unsurlarının bilanço tarihindeki gerçek değerlerine dönüştürülmesi, yanı bu değerlerde çeşitli nedenlerle ortaya çıktığı anlaşılan değer kayıplarının giderilmesi amacıyle ayrılan karşılıklar.

~ **felsefesi,** *fels.* Değerleri, felsefenin ana konusu olarak gören felsefe anlayışı.

~ **göreciliği,** *fels.* Değerlerin özneden bağımsız olarak var olduğunu kabul etmeyen görüş.

~ **hesapları,** *ikt.* Mal, kasa, durağan değerler, senetler, ürem, indirim gibi kişisel olmayan değer hesapları. [İng. Impersonal accounts. Fr. Comptes de valeur].

~ **ilkesi,** *mal.* Gümrük beyannamelerinde, mal değerinin vergiye temel alınması. [İng. Ad valorem basis: Fr. Base ad valorem].

~ **kazanma,** *ikt.* Varlıkların değerindeki artış

~ **nesne,** *fels.* Değerlerin taşıyıcısı, değer niteliklerinin birliği.

~ **nesnelciliği,** *fels.* Değerlerin özneden bağımsız olarak var olduğunu kabul eden öğreti.

~ **öğretisi,** *fels.* Bk **Değer kuramı.**

~ **payı,** *ikt.* İki değer arasındaki değişiklik, paranın yazılı değeri ile dönüşüm değeri, altın para ile kâğıt para değerleri arasındaki değişiklik. [İng. Premium. Fr. Prime].

~ **ruhbilimi,** *fels.* Değer sorunlarını, özellikle de değer yaşantılarını, değer duygularını ruhsal açıdan inceleyip araştıran ruhbilim dalı.

~ **üzerinden,** *ikt.* Gümrük vergilerinin malın niteliğine veya ağırlığına göre değil, değeri üzerinden alınacağını gösteren deyim. [İng. Ad valorem. Fr. Ad valorem, sur la valeur].

~ **üzerinden gümrük resmi,** *ikt.* Gümrüğe tâbi maddelerin ağırlıkları yerine paraca değerleri dikkate alınarak gümrük alma.

~ **vergisi,** *mal.* Gümrük bildirmelikle rinde, malların değeri üzerinden alınan vergi. [İng. Ad valorem duties. Fr. Droits ad valorem].

~ **yöntemi,** *ikt.* Genel olarak aracılı vergilerin özellikle girişlerinde uygulanan gümrük vergisinin, eşya değerine göre alınması yöntemi [İng. Ad valorem system. Fr. Système ad valorem]

değerleme, i. — ~ **de borsa ederi,** *ikt.* Borsalarda yazılı olan ekonomik değerlerin, değerlemeden önce son işlem günündeki ortalama fiyatı. [İng. Exchange price in valuation Fr. Prix officiel en évaluation] ● ~ **de değer biçme yöntemi,** *ikt.* İşletmede bulunan varlıkların değerlemeyi yapan kişi tarafından saptanacak değer biçme temeline göre uygulanması yöntemi. [İng. Appraised value method; Fr. Méthode de prix d'appréciation]. ● ~ **de eşdeğer,** *ikt.* Gerçek fiyatı olmayan veya bilinmeyen, doğru olarak saptanamayan bir malın değerleme gününde satılmasında eş ve benzerine göre alabileceği eder. [İng. Equivalence in valuation: Fr. Équivalence en évaluation]. ● ~ **de kullanma değeri,** *ikt.* Ekonomik bir malın değerleme gününde sahibi için gösterdiği gerçek fiyat. [İng. Useful value in valuation; Fr. Valeur utilitaire en évaluation]. ● ~ **de ortalama eder,** *ikt.* Değerlendirilecek varlıkların belirli bir dönemdeki en düşük ve en yüksek fiyatlarının ortalaması üzerinden değerlemenin yapılması. [İng. Average price; Fr. Prix moyen]. ● ~ **de saymaca değer,** *ikt.* Her çeşit senetlerle pay senetleri üzerindeki yazılı değer. [İng. Nominal value in valuation; Fr. Valeur nominale en évaluation]. ● ~ **de sürüm ederi yöntemi,** *ikt.* Varlıkların sayım günündeki geçerli fiyatlarının değerlemede temel olarak alınması yöntemi. [İng. Market price method, current price method: Fr. Méthode de prix courant]. ● ~ **de vergi değeri,** *ikt.* a) Yer parçası için yazılım yöntemiyle saptanan değer; b) Yapılarda yasasına göre bulunan yıllık arı gelirin on katı. [İng. Tax value in valuation: Fr. Valeur d'impôt en évaluation]. ● ~ **de verim değeri yöntemi,** *ikt.* İşletmede yer alan bir varlığın veriminin anamala dönüştürülerek değerlendirilmesi yöntemi. [İng. Valuation method for output of value: Fr. Méthode à la valeur de rendement] ● ~ **de yazılı eder,** *ikt.* Ekonomik bir malın sayışmanlık yazılımlarında gösterilen hesap değeri. [İng. Registered value in valuation: Fr. Valeur inscrite en évaluation]. ● ~ **lerde maloluş,** *ikt.* Ekonomik bir değerin elde edilmesi veya artırılması nedeniyle yapılan ödemelerle bunlara ilişkin giderlerin toplamı. [İng. Cost valuations: Fr. Évaluations de prix de revient].

~ **bölgesi,** *ikt* Vergi kapsamına giren taşınmaz malların değerinin saptandığı bölge. [İng. Assessment. district. taxing district: Fr. Zone de taxe. zone d'évaluation].

~ **çizelgesi,** *ikt.* Bir girişimin durağan değerlerinin saptanmasını gösteren belge. [İng. Appraisal report: Fr. Rapport d'estimation, liste d'estimation].

~ **günü,** *ikt.* Yapılacak değerlemelerde vergi yasalarıyle saptanan işlem günü. [İng. Day of valuation. Fr. Jour d'évaluation].

~ **hakkı,** *huk.* Soruşturmanın başlamasından yargı verilinceye dek geçen çeşitli aşamalarda durumun özelliğine bakarak ve yasanın tanıdığı biçimde yargıcın kendi vicdan, bilinç ve kanısına göre olayları ölçüp biçerek geregini özgürce yapması hakkı. [İng. Judicial discretion. Fr. Pouvoir d'appréciation du juge].

~ **ölçeği,** *psik.* Herhangi bir özellik veya niteliğin değerlemesinde kullanılan ölçek. [İng. Rating scale].

~ **ölçüsü,** *ikt.* Sayımın yapıldığı günü geçerli olan yasal fiyat temel alınarak ulusal paraya göre yapılan değerlendirme yöntemi. [İng. Valuation measure: Fr. Mesure d'appréciation].

~ **yetkisi,** *huk.* Yasanın belli bir kurul saptamadığı durumda yönetsel işin konusunu, nedenini yürütme zamanını ye-

rini belirtme veya seçme bakımlarından yönetenin özgürce davranabilme yetkisi. [İng. Discretionary power; Fr. Pouvoir discrétionnaire].

değerlendirme, i. — **değerlendirici ölçütler,** *eğt.* Bir eğitim kurumunun programı bütünü ile değerlendirilirken bu değerlendirmeye temel olarak etmenler ve ölçütler. [İng. Evaluative criteria; Fr. Critères évolutifs].

değerli, s. —
~ **belgeler,** *ikt.* İnanca. borçlanım, tutu, pay, borç senetleri, taşınır değer, güvence poliçesi, her tür ticarî senet, borsada işlem görsün veya görmesin sahibine ve taşıyanına bir hak, bir alacak sağlayan belgeler. [İng. Securities; Fr. Sécurités].
~ **maddeler avansı,** *ikt.* Değerli maddelerin tutusu karşılığı alınan borç para, veya sağlanan avans. [İng. Materials advance on preciousness; Fr. Avance sur matériaux précieux].
~ **madenler karşılığı avans,** *ikt.* Değerli madenler *(çıkarılmış veya çıkarılmamış)* karşılığında ödenen borç para veya sağlanan krediler. [İng. Advance on precious metals; Fr. Avance sur méteaux précieux].
~ **nesneler öğretisi,** *fels.* İyi olan, değerli olan şeylerin nitelik ve aşama düzenini araştıran felsefe öğretisi.

değersiz, s —
~ **alacaklar,** *ikt.* Bir yargıya dayanan veya alacaktan vazgecildiğini gösteren, inandırıcı bir belgeye göre artık karşılıkta ödenebilme olanağı kalmayan alacaklar. [İng. Small debts; Fr. Créances sans valeurs].
~ **örnek,** *ikt.* Satışı sağlanmak üzere gönderilen ve o haliyle kullanılması ve yarar sağlanması olanaksız mal örneği. [İng. Sample of unvalue; Fr. Échantillon sans valeur].

değilleme, i. *fels.* Mantıksal bir yargıda yüklemin özneye olan olumsuz bağlantısı.
~ **eklemi,** *mant.* Doğru bir önermeden yanlış bir önermeyi, yanlış bir önermeden de doğru bir önermeyi oluşturan doğrusal birli eklem. [İng. Negation; Fr. Négation].
~ **önermesi,** *mant.* Ana eklemi değilleme olan bileşik önerme. [İng. Negation; Fr. Négation].

değirmen, i — ~ **den gelenden poçağa umarlar,** *at.* Başka bir yerden gelen kimseden, geldiği yerle ilgili, küçük de olsa, bir armağan beklenir. • ~ **e gelen nöbet bekler,** *at.* Bir seyden birçok kimse herkes gelis sırasıyla işini görmek üzere beklemelidir.
~ **iki taştan, muhabbet iki bastan,** *at.* Karıkoca gibi, iş ortağı gibi birlikte yasayacak, birlikte iş görecek kimseler arasında karşılıklı sevgi bulunmalıdır. Biri ötekini sever de o, bunu sevmezse dirlik, düzen olmaz. Kurulan birlik sarsılır.

değirmi, s. —
~ **yurt tutmaya değirmi göz ister,** *at.* Bir yerde, bir işte tutunup başarı kazanabilmek için sebatla çalışmak gerekir.

değiş, i. —
~ **aracı,** *ikt.* Paranın değişebilen dört değerinden birisinin dönüşüm aracı olması özelliği. [İng. Medium of exchange; Fr. Intermédiaire de l'échange].
~ **ederi,** *ikt.* Cevrilebilir bir borç senedinin pay senetleri ile değiştirilmelerine dayanak olmak üzere önceden saptanan fiyatı. [İng. Conversion price; Fr. Prix de conversion].
~ **oranı,** *ikt.* Çevrilebilir bir borç senedini pay senetleri ile değiştirme oranı. [İng. Conversion rate; Fr. Taux de conversion].

değisen, i. —
~ **giderler,** *ikt.* Üretim hacminin alcalış ve yükselişiyle beraber işletmede değişiklikler gösteren giderler. [İng. Variable costs; Fr. Dépenses variables].
~ **yarışçı,** *sp. (bisiklet)* Amerikan yarışlarında. dinlenme sırası gelen yarışçı. [Fr. Coureur relayé].

değişik, s. —
~ **açılı perspektif,** *san.* Bk. **Perspektif.**
~ **dokunma duyumu,** *tıp.* Etki noktasından uzak. baska bir noktada hissedilen dokunma duyumu. [İng. Allachasthesia].
~ **eder,** *ikt.* Süreli alışverişlerde borsaya getirilen mal ve ticarî senetlerin değişik fiyat ve değerleri. [İng. Price difference; Fr. Différence de prix].
~ **tümdeğer,** *ikt.* **a)** Geçerli koşullar dışında gerçekleşen mal değeri; **b)** Yapım kurallarının veya ham madde değerlerinin değiştirilmesi yoluyle bulunan tümdeğer. [İng. Alternative cost; Fr. Prix de revient alternatif].

değişiklik, i. —
~ **kararı,** *ikt.* İlgili bir veya birkac yükümlünün vergi örgütüne bas vurarak sahibi bulundukları yapı veya arsa ve tarlalardan alınan vergilerde gösterdikleri nedenlerle değişiklik yapılması isteğinde bulunmaları. [İng. Decision of modification; Fr. Décision de modification].
~ **nedenleri,** *ikt.* Vergi yöntemi yasasında ayrıntılarıyla belirtilen nedenler. [İng. Modifications reasons; Fr. Raisons de modifications].

değişim, i. — § **8.** *met.* Bir özelliğe ilişkin değerde. belirli koşullar altında görülen nicel baskalaşım. [İng. ve Fr. Variation]. ~ *Eşanl.* **Varyasyon.** • **eşit** ~, *ikt.* Bk. **Eşit.** • **gelgit** ~ **I,** *den* Bk. **Gelgit.** • **günlük** ~, *astr.* Bk. **Günlük.** • **hal** ~ **i,** *astr.* Bk. **Hal**[1].
~ **değeri,** *ikt.* **a)** Mallar arasındaki değişim oranı; **b)** Bir özdeğin para ile nitelendirilen değeri. [İng. Value; Fr. Valeur].

değişken, i. — § **5.** *komp.* Bir programın geçisi sırasında bir değer veya değerler bütünü alabilen ve bir isim veya adresle tanıtılan bilgi. [İng. ve Fr. Variable]. • **6.** s. *bors.* Bir menkul değerin. kurlarındaki oynaklığa bağlı olarak borsadaki riziko derecesini belirlemek için kullanılır. • **toplam** ~, *komp.* Bütün bir program için tanımlanmış değişken. [Fr. Variable globale]. • **üst** ~, *komp.* Bir dilin sözdizimsel sınıfı, yani tanımlanmış dil öğelerinin tümü. • **yerel** ~, *komp.* Yalnız program komutlarının bir alt cümlesi düzeyinde tanımlanan ve bu alt cümle dışında hiç bir varlığı olmayan değişken. [İng. Local variable; Fr. Variable locale].
~ **aşınma payı,** *ikt.* Her yıl değişik oranda ayrılan aşınma payı. [İng. Depreviation at varying rates; Fr. Amortissement variable].
~ **bağlama im imgesi,** *mant.* Değer alanı, sözedilen dilin tüm n-li değişken bağlayıcı işaretlerinden oluşan dizimsel değişken.
~ **bağlayıcı,** *mant.* Bağsız bir değişkeni kapsayan bir düzgün deyimden aynı değişkenin bağlı olarak geçtiği bir deyim oluşturan yöneten deyim. [İng. Variable-binding operator].
~ **çeşidi,** *mant.* Her yorumda aynı ortak değer alanını kazanan, sayısı da genellikle sonsuz olan değişkenlerin grupu. [İng. Variable sort, variable type; Fr. Sorte de variables].
~ **değerler,** *ikt.* Üretilen veya satılan birimlerin niceliğiyle doğrudan doğruya veya orantılı olarak değişen tümdeğer ögeleri. [İng. Variable values; Fr. Valeurs variables].
~ **maliyetler,** *ikt.* Belirli bir dönem içindeki toplam üretim hacmi karşısında değişen maliyetler.
~ **ödeneklik,** *ikt.* Yapılan işlemlere göre değişen ödeneklik. [İng. Flexible budget, variable budget; Fr. Budget flexible, budget variable].
~ **sermaye,** *ikt.* Marksist terminolojide, işverenin üretim faktörlerinden biri olan emek sahibi işçiye ödemek üzere kullandığı fon.
~ **tümdeğer,** *ikt.* Toplam üretimin azalıp çoğalmasına bağlı olarak artan veya azalan maloluş. [İng. Variable cost; Fr. Prix de revient variable, coût flexible].

değişkenlik, -ği, i. — § **4.** *bors.* Bir menkul değerin borsadaki kurlarının zaman içindeki dağılımını gösteren, bu değerin borsadaki rizikosunun ölçülmesinde kullanılan ve çoğunlukla 12 ile 18 aylık bir süre içinde borsadaki aylık veya haftalık kur değişikliklerinin standard sapması ile belirlenen kavram. • **rastlantılı bir değişkenin değişkenliği,** *mat.* Bu rastlantılı değişkenin 2 basamağında merkezi bulunan ve varsa, × değişkeni göstermek üzere, V (×) veya Var (×) şelkinde yazılan moment. [Fr. Variance d'une variable aléatoire].

değişme, i. — **yapısal** ~, *dilb.* Üretici dilbilgisinde, yapısal çözümlemeyi izleyen bir dönüşüm özelliği; bu özellik dönüşümün daha sonra yaptığı değişmeyi de belirtir. *(Yapısal değişme, kaldırma, toplama, oynatma ve değiştirme işlemleriyle gerçekleşir.)* [İng. Structural change; Fr. Changement structurel].

değişmece, i. *ed.* Bir anlam incelığı elde etmek için, kelimenin gerçek anlamından sıyrılarak başka bir kelime veya kavram yerinde kullanılması. [İng. Trope; Fr. Figure, trope].

değişmeceli, i. *ed.* Gerçek anlamından sıyrılmış kelimelerle olan *(anlatım).*
~ **biçem,** *ed.* Kelimeleri gercek anlamlarından sıyrılmış içe ve imgeye dönük biçem.

değişmez, s. — § **4.** *komp.* Uygulanısı sırasında kendi kodunu değiştirmeyen, dolayısıyla da hafızaya yeniden verilmeksizin tekrar yararlanılabilen bir program için kullanılır. [İng. Invariant; Fr. Invariant, - ante].
~ **eder,** *ikt.* Malın kesin değişmez fiyatla satılması. [İng. Set price; Fr. Prix fixe].
~ **öğe,** *ikt.* Yapımcının boyutlarında ve işlemesindeki değisiklik hallerinde önemli zaman değişikliğine gerekseme göstermeyen öğe. [İng. Constant element; Fr. Élément constant].
~ **para,** *ikt.* Satın alma gücü hiç değişmeyen para birimi. [İng. Neutral money; Fr. Monnaie neutre].
~ **vardiya,** *ikt.* Hep aynı kısilerden kurulan vardiya. [İng. Fixed shift; Fr. Équipe fixée].
~ **yer,** *küt.* Kitapların kitaplıkta belli bir dolabın, belli bir rafın, belli bir sırasına

sonradan değiştirilmeyecek bir biçimde yerleştirilmesi. [İng. Fixed location].

değişmezlik, i. —
~ **varsayımı,** *psik.* Belirli bir uyaran, bir durumda belirli bir duyumla sonuçlanırsa, canlının durumu değişmediği sürece bir denemede aynı uyaranın aynı durumla sonuçlanacağını öngören varsayı. [İng. Constancy hypothesis].

değişseme, i. *ed.* Bir ayrım yaratma isteğiyle anlamdaşları birbiri yerine kullanma.

değiştirgeç, i. — § 2. *sp. (bisiklet)* Bir fren aracılığıyla, zinciri istenilen dişlilere yerleştirerek çiftekerin hızını düzenleyen araç. [Fr. Ferailleur]. § 3. *elek.* Bk. **Röle.** 4. *döş.* Bir denetim devinimini başka bir devinime döndüren aygıt. [İng. Relay; Fr. Relais]. ☞ *Eşanl.* **Röle.**

değiştirici, i. — **dinamik ~,** *term.* Damıtma yoluyla arıtılmış deniz suyundan buhar üretmek için bir kazanın yanma odasında dolaşan bir boru demetiyle donatılmış ısıl değiştirici.

değiştirilebilir, i. —
~ **pay senedi,** *ikt.* **a)** Başka taşınır değerlerle değiştirilme olanağı olan borç senedi; **b)** Taşıyanına üstünlük, veya sıradan pay senetleri ile değişim hakkı veren pay senedi. [İng. Convertible bond Fr. Obligation convertible]

değiştirim, i. —
~ **örneği,** *mant.* Değiştirim işlemiyle bir deyımden elde edilen yeni deyım. [İng. Substitution instance].

değiştirme, i. — **yer ~,** *komp.* Bir verinin veya, bir komutun mutlak adresiyle bir karşılaştırma adresi arasındaki fark. *(Taban ve yer değiştirmeyle adresleme sisteminde bu karşılaştırma adresi, bir taban adrese göre bağıl bir adresi gösterir).* • **yer ~ eylemi,** *etoloji.* Bir hayvanın, giriştiği davranış sırasında, o davranış normal olarak belirmediği zaman onunla ilişkisi olmayan hareketler yapması.
~ **değeri,** *ikt.* Mübadele kıymeti, bir malın ekonomik değeri.

değiştirmece, i. *sp. (futbol)* Ulusal veya uluslararası karşılaşmalarda takımların karşılıklı olarak birbirlerinin kent veya ülkelerine giderek karşılaşma yapmaları.

değiştirmek, f. — **değiştiren yarışçı,** *sp. (bisiklet)* Amerikan yarışında, koşmakta olan ve dinlenme sırası gelen arkadaşınca itilerek koşmaya başlayan yarışçı. [Fr. Coureur relayeur].

değme, i. —
~ **dokunma sarhoşa, yıkılana kadar gitsin, (sarhoşa dokunma, kendi yıkılsın),** *at.* Kendi aklını beğenip başkasını dinlemeyen kimseyi gittiği yoldan döndürmeye kalkmayın. Bırakın cezasını çeksin.
~ **kirişi,** *mat.* Bk. **Kiriş.**

değnek, i. — **eşeleme değneği,** *etn.* Bk. **Eşeleme.** • **havlu değneği,** Bk. **Havlu.** • **koltuk değneği,** *tıp.* Bk. **Koltuk.**

dehidratasyon, i. *tıp.* Vücut suyunun azalması.

dehşet, i. —
~ **filmi,** *sin.* Korku filimlerinin en aşırı türü.

dejenerasyon, i. — § 2. Yozlaşma, soysuzlaşım. [İng. Degeneration; Fr. Dégénération].

dejenere, s. —
~ **etmek,** Yozlaştırmak, soysuzlaştırmak.

dekan, i. —
~ **yardımcısı,** *huk.* Üniversitelerde fakülte başkanlarına yardımcı olarak seçilen ve dekan tarafından kendisine verilen görevleri yerine getirmekle yükümlü öğretim üyesi.

dekompresyon, i. *Fr. décompression. tıp.* Bir organ içi veya dışındaki basıncı azaltmaya yönelmiş herhangi bir cerrahî müdahale veya tedbir. [İng. Decompression].

dekor, i. — § 5. *telvz.* Bir çekim için, sahneyi belirli bir düzene koymak amacıyla sahne donatımı için kullanılan yapıların tümüne verilen ad.

dekoratif, s. —
~ **resim,** *res.* Düşünce ve duyguları grafik işaretleriyle anlatmaya yarayan resim. [İng. Decorative painting; Fr. Peinture decorative].

dekovil, i. —
~ **hattı,** *demir.* Dekovilin üzerinde hareket ettiği dar hat. [İng. Narrow-gauge railroad; Fr. Ligne de Décauville].

deli, s. — ~ **den al uslu haberi,** *at.* Deli sır saklamasını bilmez. Gördüğünü, bildiğini olduğu gibi söyler. Bundan dolayı -zaman olur ki- haberin doğrusu ondan alınır. ☞ *Eşanl.* **«Çocuktan al haberi.»** • ~ **ye pösteki saydırmak,** *dey. (Birini)* çok güç bir işle uğraştırmak. • ~ **ye taş atma, başını yarar (başına taş yağdırır)),** *at.* Davranışlarında denge bulunmayan kimseye dokunma. Sonra sana öyle çılgınca saldırır ki yaptığına pişman olursun.
~ **arlanmaz soyu (sahibi) arlanır,** *at.* Densizce, delice iş yapanlar, yaptıklarından utanacak durumda değillerdir. Ama ailesi, yakınları onların davranışlarından üzüntü duyarlar, utanırlar.
~ **deli akanı, bura bura tıkarlar,** *at.* Aşırı ve ölçüsüz davranışlara karşı önleyici, sert tedbirler alınır.
~ **deliden hoşlanır, imam ölüden,** *at.* Kişi, kendisine benzeyen kimseden, veya yarar sağlayabileceği şeyden ve kişiden hoşlanır.
~ **deliyi görünce değneğini (çomağını) saklar (gizler),** *at.* Saldırgan kimse, kendisi gibi birine saldırmaktan çekinir.
~ **diyenin tepesi delinsin,** *dey.* Kendisinin deli olduğunu söyleyene yapılan bir ilenme.
~ **dostun olacağına akıllı düşmanın olsun,** *at.* Bk. **Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır.**
~ **ile çıkma yola, başına getirir belâ,** *at.* Deli, kendisiyle arkadaşlık edenin başına çeşit çeşit dert açar.

delik, i. — **falya deliği,** *sil.* Bk. **Falya.** • **frengi deliği,** Bk. **Frengi²**. • **fışkırma deliği,** *otom.* Bk. **Fışkırma.** • **göz üstü deliği,** *anat.* Bk. **Göz.** • **göz deliği,** *tiy.* Bk. **Göz.** • **güdüm deliği,** *hava.* Bk. **Güdüm.** • **hava deliği,** *met., biy., inş., şapkacılık, term.* Bk. **Hava.** • **kaşkaval deliği,** *den.* Bk **Kaşkaval.** • **oval ~,** *anat.* Bk **Oval.**
~ **mastar,** *mek.* Bk **Mastar.**

delikli, s. —
~ **kartla ödünç verme,** *küt.* İşlem kartlı ödünç verme temeline dayanan ve kaydı delikli kartlar üzerine alan yöntem. [İng. Punched card charing system].
~ **kart yöntemi,** *ikt.* Özel makinalarla delikler açılarak hesapların bölümler halinde kartlarına işlenmesi yöntemi. [İng. Punched cards system; Fr. Système des cartes perforées].
~ **paraşüt,** *hava.* Bk. **Paraşüt.**
~ **taş (boncuk), yerde kalmaz, (deli kız evde kalmaz),** *at.* Bilgili, hünerli kişi boşta bırakılmaz. Herhalde bir iş başına getirilir.
☞ *Eşanl.* **Yapı taşı, yapıdan kalmaz.**

delilsiz, s. Delil bulunmayan.
~ **cennete bile girilmez,** *at.* Kişiye, bir yerde yanılmadan gidebilmesi için olduğu gibi, istediği gibi şeyi elde edebilmesi için de yol gösteren demektir.
☞ *Eşanl.* **Sebepsiz kuş bile uçmaz.**

delme, i. — **türbinle ~,** *petr.* Petrol kuyularının açılmasında, matkap ucunun delgi çamuruyla işleyen bir türbine bağlanmasını öngören yeni teknik..

dem, i. — § 5. *tasav.* Bektaşilikte içkiye verilen isim. Daha çok rakı için kullanılır.

demet, i. —
~ **katalog,** *küt.* Her birinde tek bir senedin kaynakçasal kimliği ve kitaplıktaki yer numarası yazılı kâgıtların, belli bir düzende ve aralarına yenileri katılabilecek biçimde küçük dosyalara yerleştirilmeleriyle oluşan katalog. [İng. Sheet catalog].

demir, i. — ~ **i kumlamak,** *met.* Bk. **Kumlamak.** • ~ **i tavında dövmeli,** *at.* Bk **Demir tavında dilber çağında.** • **betonarme ~ i,** *mim* Betonarmede donatı olarak kullanılan çubuk halindeki çelik. • **filika ~ i,** *den.* Bk. **Filika.** • **gemi ~ i,** *den.* Bk. **Geml.** • **göz ~ i,** *den.* Bk. **Göz.** • **hematit dökme ~,** *met.* Bk. **Hematit.** • **ığrıp ~ i,** *den.* Bk. **Iğrıp.** • **ızgara ~ i,** *den.* Bk. **Izgara.** • **inşaat ~ i,** *malzeme.* Bk. **İnşaat.** • **ihtiyat ~ ler,** *den.* Bk. **İhtiyat.** • **kadırga tertip ~ i,** *den.* Bk. **Kadırga.** • **kalıp ~ i,** Bk. **Kalıp.** • **kaytan kalafat ~ i,** *den.* Bk. **Kaytan.** • **keski ~ i,** *mat.* ve *trm.* Bk. **Keski.** • **landa ~ i,** *den.* Bk. **Landa.** • **sıcak ~ işleri,** *mim.* Demiri ısıtarak biçimlendirme işleri. • **soğuk ~ işleri,** *mim.* Demiri normal hava sıcaklığında biçimlendirme.
~ **boyu,** *mim.* Betonarme kirişi, döşeme gibi elemanlara yerleştirilecek her demirin kanca, pliye ve düz bölümlerinin toplam boyu.
~ **gibi olmak,** *dey.* Çok sağlam ve sıhhatte olmak.
~ **ıslanmaz, deli uslanmaz,** *at.* Her nesnenin her kişinin değiştirilemeyen bir niteliği vardır. Demir, su içine atılsa suyu çekip yumuşamaz. Çılgın yaratılmış olan kişi de, ne kadar uğraşılsa, delice davranışlarını bırakmaz.
~ **kayıt,** Bk. **Kayıt.**
~ **kampanası,** *den.* Bk. **Kampana.**
~ **tavında dövülür,** *at.* Bk. **Demir tavında, dilber çağında.**

demir, ağacıgiller, ç.b.i. *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Verticillatae (= Casuarinales)* takımından, tropikal bölgelerde yetişen, bir evcikli veya iki evcikli ağaçları kapsayan bir familya. *(Gövde çok dallanmış dallar ince, atkuyruklarına benzer bir şekilde sık ve çok interhodyumlu, interhodyumlar boyunca ince olukludur. Yapraklar küçük pullar şeklinde, 4 - 16'sı bir arada, vertisillat dizilişli olup tabanları birleşiktir. Çiçekler tek eşeylidir. Erkek çiçekler genç dalların uçlarında, spikaya benzer uzunca bir durumda, sık ve vertisillat dizilişli, her biri tek stamenli ve*

4. küçük. brakteollüdür. Dişi çiçekler, genç dalların alt tarafındaki kısa yan dalların uçlarında, küçük, toparlak bir durumdadır. Her biri bir pistilli ve bir küçük brakte ile iki brakteollüdür. Olgunlukta, dişi durumdaki brakte ve brakteoller gelişir ve her meyvaya birer kapsula gibi sarar; durum bu şekilde küçük toparlak bir kozalağı andırır. Meyva tek tohumlu, küçük bir nukstur. Bir cinsi /demirağacı/ ve kırk-elli türü vardır.) [Lat. ve İng. Casuarinaceae].

demir. baş, b.i. —
~ **defteri,** *küt.* Kitaplığa gelen kitapların geliş sırası ve sayısına göre yazıldıkları defter. [İng. Accession book].
~ **kaydı,** *küt.* Kitaplığa gelen gereçlerin geliş sırası ve sayısı ile bir deftere yazılması. [İng. Accession record].
~ **sayışımı,** *ikt.* Durağan değerler dışında koltuk, kanepe, sandalye, masa, büro makineleri, işletme, taşıma araçları gibi yerlerine yenilerinin konulabilmesi belirli sürelerle sınırlı taşınır nesnelere ilişkin hesap. [İng. Account of inventory article; Fr. Compte d'article d'inventaire].
~ **sayısı,** *küt.* Kitaplıktaki kitapların demirbaş defterinde aldığı sıra sayısı [İng. Accession number].

demirci, i. — **sıcak ~,** *mim.* Demiri ısıtarak işleyen usta. • **soğuk ~,** *mim.* Projesine göre betonarme demirini hazırlayıp beton kalıbına yerleştiren usta.
~ **kalıbı,** *tekn.* Bk. **Kalıp.**
~ **kerpeteni,** *tekn.* Bk. **Kerpeten.**
~ **keskisi,** *tekn.* Bk. **Keski.**
~ **makası,** *tekn.* Bk. **Makas.**
~ **örsü,** *tekn.* Bk. **Örs.**

demircilik, i. — **sıcak ~,** *mim.* Demiri ısıtarak biçimlendirme işleri. • **soğuk ~,** *mim.* Demiri normal hava sıcaklığında biçimlendirme.

demirleme, i. —
~ **hattı,** *ask.* Yüzücü ayaklı köprülerde, köprüyü akıntıya karşı tutmak için, demirlerin atıldığı hat. [İng. Anchor line].
~ **ışığı,** *hava.* Bazı deniz uçaklarında, gece demirde iken mevkiini işaret etmek için kullanılan net tek veya grup halindeki ışıklar. [İng. Anchor light].

demir. yolu, b.i. — **karalararası ~,** Bk **Karalararası.**
~ **hattı,** *demir.* Bk. **Hat.**
~ **işletmesi,** *ikt.* Her çeşit taşımı demiryolu ile yapılan, sahipliği ve yönetimi devlet elinde bulunan işletme. [İng. Railway company; Fr. Société des chemins de fer].

demografi, i. —
~ **oranları,** *istat.* Gözleme konu olan olayların *(ölüm, evlenme, trafik kazasında yaralanma v.b.)* gözlem devresindeki ortalama nüfusa oranları.

Demoklesin kılıcı gibi, *dey.* Huzur kaçırıcı, tehlikeli bir durumu anlatmak için kullanılan söz: *Demoklesin Kılıcı gibi varlığı benim huzurumu kaçırıyor.*

demokrasi, i. — **sosyal ~,** Bk. **Sosyal-demokrasi.**

demokratik, s. —
~ **denetim,** *eğt.* Öğretmen, yönetici ve öteki görevlilerin çalışmalarının değerlendirilmesi, alınması gereken eğitim ve öğretim önlemlerinin kararlaştırılması, eğitim amaçlarının ders konularının, ders araç ve gereçlerinin, öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi gibi konularda bütün ilgililerin görüş ve öğütlerini bildirmelerine olanak sağlayan denetim biçimi. [İng. Democratic inspection; Fr. Inspection démocratique].
~ **hükümet,** *huk.* Bk. **Hükümet.**
~ **merkeziyetçilik,** *siy.* Bk. **Merkeziyetçilik.**

demokratik sosyalizm, *fels.* Marksizme ve Leninizme karşı, Frankfurt Sosyalist Enternasyonal Kongresinde sistemleşen, ilke ve hedefleri etik *(ahlâkî)* sosyalizme kadar giden bir akım.

demotik yazı, *küt.* Eski Yunan ve Mısır'da, günlük işlerde kullanılan halk yazısına verilen ad. [İng. Demotic writing].

deneme, i. — **genleşme ~ si,** *met.* Bk. **Genleşme.** • **glysi ~ si,** *tiy.* Bk. *Glysi.* • **karbonlaştırma ~ si,** *siy.* Bk. **Karbonlaştırma.**
~ **forsepsi,** *tıp.* Bk. **Forseps.**
~ **havuzları,** *den.* Gemilerin omurga ve pervane örneklerinin denendiği, dikdörtgen biçiminde içi suyla dolu ve gerektiği şekilde donatılmış havuzlar.
~ **ısmarlama,** *ikt.* Denemek üzere yapımda bulunma. [İng. Order on trial; Fr. Commandement à titre d'essai].
~ **kümesi,** *eğt.* Belli bir denemeyle ilgili olarak birtakım etmen ve koşullar karşısında ne gibi etkiler altında kalacağı öğrenilmek istenilen, bağımsız değişkenin etkisinde açık tutulan iki veya çok sayıda öğrenci, öğretmen, yönetici kümesinden biri. [İng. Experimental group; Fr. Groupe expérimental].
~ **pilotu,** *hava.* Bk. **Pilot.**
~ **pisti,** *otom.* Bk. **Pist.**
~ **sırası,** *sp. (atletizm)* Atma veya atlamaya katılan yarışçının her dönekteki sınama sırası. [İng. Turn; Fr. Tour].
~ **ve hata metodu,** *psik.* Bk. **Hata.**
~ **yarışı,** *sp. (bisiklet)* Yol denemesi, sonaşam denemesi, yarışlık denemesi türünde düzenlenen yarışlar. [İng. Event; Fr. Épreuve].

denetçi, i. —
~ **yazanağı,** *ikt.* Denetçilerce genel kurul veya yürütme yönetim kurullarına verilen rapor. [İng. Audit report; Fr. Rapport de vérificateur].

denetici, i. — § 3. Bir uygulayımsal işlemin istenilen ölçülerde yürütülmesini denetim altına alan aygıt. [İng. Controller; Fr. Contrôleur]. *Eşanl.* **Kontrol cihazı.**

denetim, i. — ~ **ci ortaklık,** *ikt.* **a)** Birçok ortaklıklar, ilişkin pay senetlerini satın alarak bunların yönetimleri üzerinde kendilerine düzenleyici yetkiler sağlayan ortaklık; **b)** Paylarını çoğunlukla ellerinde bulundurdukları diğer ortaklıkları yöneten ve denetleyen ortaklık. [İng. Holding company; Fr. Société holding]. *Eşanl.* **Holding ortaklık.** • **hava basınçlı ~,** *döş.* Bk. **Hava.** • **idarî ~,** *huk.* Bk. **İdarî.**
~ **dönemi,** *ikt.* İki denetim raporu arasında geçen süre. [İng. Audit period Fr. Durée de vérification, durée de contrôle].
~ **düzeltmesi,** *ikt.* Hesapların denetim ve incelenmesi sırasında yapılan düzeltme. [İng. Audit adjustment; Fr. Rectification de contrôle].
~ **düzenleci,** *ikt.* Hesapların incelemeye başlamadan önce yapılan düzenleme. [İng. Audit program; Fr. Programme de vérification, programme de contrôle].

denetleme, i. —
~ **kümesi,** *eğt.* **a)** Üzerinde araştırma yapılan deneme kümesi veya kümeleriyle karşılaştırılan küme; **b)** Deneysel değişkenin etkisi altında bulunmayan küme.
~ **sorusu,** *psik.* Bir soruşturmada daha önemli bir soruya verilen karşılığın doğru olup olmadığını denetlemek için sorulan sorularla ilişkili bir soru. [İng. Crosscheck question].
~ **yazılığı,** *ikt.* İş alanında denetleme yapan yetkili görevlilerin, denetim sonuçlarını saptadıkları noterlerce onaylanmış rapor. [İng. Inspection book; Fr. Cahier d'inspection].
~ **yöntemi,** *mant.* Bir önermeler kümesinin tutarlılığını veya tutarsızlığını, bir çıkarma geçerliliğini veya geçersizliğini denetlemeye yarayan herhangi bir yöntem. [İng. Testing method].

deney, i. — **Allen-Doisy ~,** *kim.* Laboratuvar hayvanlarında, estrojenik hormon belirtimi amacıyle uygulanan ve dölyolu *(vagina)* salgısına karnileşmiş epitel hücrelerinin araştırılmasına dayanan bir test *(negatif sonuçta yalnız lökositler görülür).* [İng. Allen-Doisy test] • **Allen ümik** *(lup)* **~ yi,** *elek.* Elektrik kablolarındaki hataları bulmak için, özellikle kısa kablo uzunluklarında yüksek direnç kusurlarının tesbitine uygun bir ilmik testi. [İng. Allen's loop test]. • **Faraday ~ I,** *tiz.* Bk. **Faraday.** • **Franklin ~ I,** *fiz.* Bk. **Franklin.** • **girme ~ i,** *tekn.* Bk. **Girme.** • **Miller ~ i,** *hayvan psik.* Korku davranışının şartlanmasını ortaya koyan deney. *(Beyaz bir kafese yerleştirilmiş olan fareler, burada kendilerine uygulanan bir elektrik şoku dolayısıyla bu kafesten korkmayı öğrenirler. Bu yüzden ya alelâde bir delikten ya da deneyin karmaşık hale getirilmesinden sonra açmayı öğrendikleri bir kapıdan geçerek siyah bir kafese geçerler. Beyaz kafese verilen elektrik şoku kaldırılırsa, hayvanların bir kafesten ötekine geçişinde sadece sürat bakımından bir azalma görülür. Demek ki, korku tepkisi devam etmektedir).* • **Rinnie ~ i,** *patol.* Sağırların incelenmesi sırasında başvurulan deney. *(Bir diyapazondan çıkan ses titreşimleri hem normal kulak yolu, hava yolu ile, hem de kulak çevresindeki kemiklerle iç kulağa ulaşabilir, birinci yolla işitme ikincisine göre daha uzun sürer. Yapılan işitme deneyi bu sonucu veriyorsa, işitme pozitiftir. Ses titreşimlerini normal kulak yolu ile iletmeyip kemikleri iyi iletiyorsa işitme negatiftir. Deneyin adı alman hekimi Adolf Rinnie'den gelir).*
~ **bilimleri,** *fels.* Matematik veya salt mantık gibi deneye dayanmayan ussal bilimlerin karşısında, deneye dayanan, bu arada düşünmenin araçlarını da kullanabilen bilimler.
~ **odası,** *eğt.* **a)** Bilim adamlarının deneyler ve araştırmalar yapmaları için gereği gibi donatılmış yer; **b)** Okullarda fen bilgisi, kimya, fizik gibi derslerle ilgili olarak öğrencilerin deney yapmalarına ve yapılan deneyleri görmelerine olanak sağlayan özel oda. [İng. Laboratory; Fr. Laboratoire].
~ **önermeleri,** *fels.* Kavramsal olarak türetilmemiş olan, deneye dayanan önermeler.
~ **yargıları,** *fels.* Deneye dayanan yargılar.

deneysel, s. —
~ **fizik,** *fiz.* Bk. **Fizik**[1].
~ **fonetik,** *dilb.* Bk. **Fonetik.**
~ **kavram,** *psik.* Bilimsel gözlem ve kar-

şılaştırmalar yoluyle en az iki nesnede varlığı gözlenen ve ancak deneysel bulgularla saptanabilen bir özelliği gösteren kavram. [İng. Construct].

~ **körelme,** *psik.* Uyaranın uzun süre uygulanmaması veya yinelenmemesi sonunda buna bağlı koşullu tepkinin yitmesi. [İng. Experimental extinction].

~ **ruhbilim,** *eğt.* İnsan davranımının araştırma konusu yapılabilecek yönlerini deneysel yöntemlerle inceleyen ruhbilim dalı. [İng. Experimental psychology; Fr. Psychologie expérimentale].

~ **sinirce,** *psik.* Denek hayvanın ayırma gücü, cezalarla veya başka yollarla işleyemez duruma getirildiğinde, hayvanın gösterdiği tutukluklar, zorunlu tepkeler, v.b. özelliklere verilen ad. [İng. Experimental neurosis].

denge, i. — **genetik ~,** *biy.* Bk. **Genetik.** • **hece ~ si,** *gram.* Bk. **Hece.** • **ışınım ~ si,** *astr.* Bk. **Işınım.** • **ısı ~ si,** Bk. **Isı.**

~ **etkeni,** *fiz.* ve *kim.* Bk. **Etken.**

~ **flapı,** *hava.* Bk. **Flap.**

~ **kablosu,** *mad. oc.* Bk. **Kablo.**

~ **kuramı,** *toplum psik.* Kişinin davranış düzenini durağan bir durum olarak tanımlayan *Fritz Heider* (1946)'in öne sürdüğü kuram. [İng. Equilibrium theory; Fr. Théorie de d'quilibre].

~ **noktası,** *beşerî ilimler* ve *mat.* Bk. **Nokta.**

~ **odası,** *bayınd.* Bk. **Oda.**

~ **paraşütü,** *hava.* Bk. **Paraşüt.**

~ **profili,** *coğr.* Akarsuların ağzından kaynağına doğru uzanan profil.

~ **sıcaklığı,** *fizyol.* Bk. **Sıcaklık.**

dengelem, i. — ~ **de anamalın değişmezliği ilkesi,** *ikt.* İşletmeden alacaklı üçüncü kişilere karşı bir teminat niteliği olması bakımından dengelemlerde gösterilen anamalın belli bir tutarda bulundurulması ilkesi. [İng. Stability of capital on balance sheet; Fr. Principe de stabilité de capital en bilan]. • **de borç ödeyebilme gücü çözümlenmesi,** *ikt.* İşletmenin kısa ve uzun vadeli çeşitli borçları ile elde bulunan ve paraya çevrilebilen varlıkların karşılanması ve ödenmesi olanaklarını saptama işlemi. [İng. Liquidation analysis on balance sheet; *Fr.* Analyse de liquidité en bilan]. • ~ **de denklik** *(eşitlik ilkesi), ikt.* Dengelemin borçlu ve alacaklı hesaplarında yer alan değer toplamlarının, karşılıklı birbirine eşit olması. [İng. Equilibrium principle on balance sheet; Fr. Principe équilibre en bilan]. • ~ **de gelir gücü çözümlemesi,** *ikt.* İşletmenin belirli bir dönem bitiminde sağladığı sonuç ve gelirlerin üretime ayrılmış anamal ile olan ilişki ve bağlantısının araştırılması ve saptanmasına ilişkin çözümleme. [İng. Rentability analysis on balance sheet; Fr. Analyse de rentabilité en bilan]. • ~ **de iç-dış anamalı çözümlemesi,** *ikt.* **a)** Anamal kaynakları üzerinde inceleme yapılarak akçalı yapımın çözümü; **b)** Akçalı yapı ve borçlanma gücü üzerinde inceleme yapılarak işletme varlıklarının ne kadarının içanamal ve ne kadarının işletme dışı akçalı kaynaktan sağlanabileceğine ilişkin çözümleme. [İng. Financing and autofinancing analysis on balance sheet; Fr. Analyse de financement et d'autofinancement en bilan]. • ~ **de işletmenin bütünlüğü ilkesi,** *ikt.* İşletmeyi ve ona ayrılmış maddî olan, olmayan varlıklarla alacakları ve her tür işletme borçlarını anamalı bir bütün olarak tanımlama ve işletme dışında kalan varlık veya yüklenimlenimlerle ilişkili olmama ilkesi. [İng. Totality principle of working on balance sheet; Fr. Principe de totalité d'exploitation en bilan]. • ~ **de sayışım döneminin bağımsızlığı ilkesi,** *ikt.* Hesap dönemindeki her tür ticarî işlem sonuçlarının bir önce veya bir sonraki sonuçlarla oranlanması ve işletmeye ilişkin 12 aylık bir hesap dönemi başlangıç ve sonunun saptanması ilkesi. [İng. Independence principle of account period on balance sheet; Fr. Principe d'indépendence de période de comptabilité en bilan]. • ~ **de yatırım çözümlemesi,** *ikt.* İşletmede yer alan durağan varlıklar değer toplamını durağan olmayan döner varlıklar toplamına oranlama. [İng. Investment analysis on balance sheet; Fr. Analyse de placement en bilan].

~ **değerlemesi,** *ikt.* Hesap ile nicelikleri saptanan işletmeye ilişkin varlık, hak ve borçlar değerlerinin belli bir para birimi ile gösterilmesi. [İng. Estimation. valuation; Fr. Appréciation, évaluation, estimation].

~ **varlıkları,** *ikt.* Sayışmanlık değerleri. [İng. Gross block values; Fr. Brut valeurs d'actif].

dengeleme, i. —

~ **kârı,** *ikt.* Dağıtım günlerinin değişmesi nedeniyle ortaya çıkan haksızlığı giderici kâr. [İng. Equalizing dividend; Fr. Dividende d'équalisation].

~ **kazancı,** *ikt.* Kazanç günlerinin değişmesi nedeniyle ortaya çıkan haksızlığı gideren kazanç. [İng. Equalizing dividend; Fr. Dividende équilibrant].

dengeleşim, i. *tıp., zool., fizyol.* ve *psik.* Bk. **Homeostazi.**

dengeli, s. — § 6. *met.* Dengeli sıkıştırma, madensel tozları, şekil değiştirebilir kalıbın çevresinde dolaştıran bir akışkanın etkisiyle aynı anda bütün doğrultularda eşit bir basınç uygulayarak sıkıştırma olanağı veren yöntem.

~ **örnek,** *istat.* Çeşitli örnekler içinde ortalaması veya dağılım biçimi, kitlenin ortalamasına veya dağılım biçimine yakın veya uygun olan örnek.

dengesizlik, i. — § 4. *dem.* «Boji kritik hızı» olarak adlandırılan belli bir hızdan sonra demiryolu taşıtlarının bojilerinde görülen ve taşıtın mekanik özelliklerinden veya yuvarlama organlarının aşınmış olmasından ileri gelen salınım olayı.

deniz, i. — ~ **e elverişsiz gemi,** *den.* Bk. **Gemi.** • ~ **e elverişli gemi,** *den.* Bk. **Gemi.**

~ **arası kanal,** *coğr.* ve *bayınd.* Bk. **Kanal.**

~ **dalgasız olmaz, gönül sevdasız olmaz,** *at.* Her denizde az çok dalga bulunduğu gibi her gönülde de bir sevda vardır.

~ **dalgasız olmaz, kapı halkasız,** *at.* Her nesnenin kendisine özgü nitelikleri, kendisinden ayrılmayan özellikleri vardır.

~ **dokuncaları,** *ikt.* Deniz taşıtlarında yanların istem dışında beliren ve gerçekleşebilen olağanüstü dokuncalar. [İng. Perils of the sea; Fr. Risques de mer].

~ **giderleri,** *ikt.* Barınakta yükün gemiden boşaltılması ve karaya getirilmesinde gerçekleşen giderler. [İng. Expenditures of unloading, expenditures of unshipment; Fr. Dépenses de déchargement, dépenses de débarquement].

~ **gümrük bölgesi,** *mal.* Bir ülkenin, kendi yasalarına göre gümrük denetimi altında bulunan deniz kesimi. [İng. Customs maritime zonc; Fr. Zone maritime douanière].

~ **güvencesi,** *ikt.* Denizde yapılacak taşımalar için navlun. [İng. Marine insurance; Fr. Assurance maritime].

~ **hakları,** *ikt.* Deniz taşımacılığı ile ilgili bütün ilişkileri düzenleyen kurallar. [İng. Marine law; Fr. Droit maritime].

~ **hidrolojisi,** Bk. **Hidroloji.**

~ **inşa tezgâhı,** *den.* Bk. **İnşa.**

~ **kabarması,** *coğr.* Bk. **Kabarma.**

~ **kenarında dalga eksik olmaz,** *at.* İçinde çeşitli olaylar geçmesi doğal olan ortamda elbette zaman zaman sert çatışmalar, fırtınalar çıkacaktır.

~ **kızağı,** Motorbotun arkasına takılıp üstüne binilen bir tahta. [İng. Aquaplane].

~ **kurtarması,** *sp.* Bk. **Kurtarma.**

~ **mahkemeleri,** *huk.* Bk. **Mahkeme.**

~ **maniası,** *ask. den.* Bk. **Mania**[1].

~ **satışı,** *den. huk.* Bk. **Satış.**

~ **taşıtları deneti,** *mal.* Yabancı ülkelerden gelen veya oralara giden deniz taşıtlarında, ilgili gümrük görevlilerince *(koruma memuru)* belge ve kayıtların görülüp incelenmesi, kaptana gerekli sorular sorularak sorgu kâğıtlarının doldurulması gibi işler. [İng. Boarding and search of ships; Fr. Contrôle à bord et visite des navires].

~ **usul hukuku,** *ikt.* Deniz anlaşmazlıklarında yetkili mahkemenin tayini, gemilerin haczi, cebri icra gibi usule ait kuralların bütününü kapsayan hukuk kolu.

~ **yitircesi,** *ikt.* Gemilerle taşınan malların deniz çalkantıları yönünden yitirime uğramalarında gerçekleşen olağanüstü giderler. [İng. Average; Fr. Avarie].

~ **yükü belgesi,** *ikt.* Gemiye alınan malın, sahibine veya alıcısına belirli bir yerde teslim edileceğine dair gemi kaptanınca düzenlenerek ilgilisine verilen belge. [İng. Bill of loading; Fr. Connaissement].

deniz. altı, b.i. —

~ **savunma araştırması,** *ask.* Denizaltı bulunması muhtemel belirli bir bölgenin su üstü tekneleri, denizaltı avlama denizaltıları veya uçaklarla, sistemli bir şekilde araştırılması. [İng. Antisubmarine search].

~ **savunma destek harekâtı,** *ask.* Bir kuvvet veya konvoy çevresindeki bölgede, bir kuvvet veya konvoyun geçeceği bölgede veya savunulan veya coğrafî bölgelerde bir denizaltı savunma kuvveti tarafından yürütülen harekât [İng. Antisubmarine support operations].

~ **savunma destek uçak gemisi,** *ask.* Başlıca görevi sürekli denizaltı savunma savaşı ve konvoy refakati için hava araçlarını desteklemek ve faaliyetlerini sağlamak olan bir gemi. [İng. Antisubmarine support aircraft carrier].

~ **savunma engeli,** *ask.* Düşman denizaltılarını keşfetmek, geçişlerine engel olmak veya yok etmek maksadıyle bir seri statik cihaz veya seyyar birliklerin oluşturduğu hat. [İng. Antisubmarine barrier].

~ **savunma faaliyeti,** *ask.* Bir veya daha çok denizaltı savunma gemisi veya hava aracı tarafından veya her iki araçla birlikte, belirli bir düşman denizaltısına karşı girişilen harekât. [İng. Antisubmarine action].

~ **savunma grupu,** *ask.* Düşman denizaltılarına karşı harekât maksadıyla örgütlendirilmiş olan gemiler ve hava araçları. [**İng.** Antisubmarine group].
~ **savunma harbi,** *ask.* Denizaltılara, denizaltıların destek kuvvetlerine ve harekât üslerine karşı sevk ve idare edilen harekât. [**İng.** Antisubmarine warfare].
~ **savunma harekâtı,** *ask.* Denizaltı savunma savaşının sevk ve idaresine yardımcı olan harekât. [**İng.** Antisubmarine operation].
~ **savunma helikopteri,** *ask.* Aktif ve pasif sonar, akustik güdümlü torpidolar ile donatılmış, âletli veya gece uçuş yetenekli bir helikopter. [**İng.** Antisubmarine warfare helicopter].
~ **savunma kolu,** *ask.* Gemilerin, savunma denizaltılarının ve hava araçlarının, belirli bir bölgede bulunması veya bu bölgeden geçmesi muhtemel bir denizaltıyı önlemek üzere, bu bölge dahilinde hareketi. [**İng.** Antisubmarine petrol].
~ **savunma komutanlığı,** *ask.* Düşman denizaltılara karşı harekâtta bulunmak üzere görevlendirilen ve emrinde karma deniz ve hava kuvvetleri bulunan taktik komutanlık. [**İng.** Antisubmarine Command].
~ **savunması uzak hava desteği,** *ask.* Belirli konvoy veya kuvvetlerden uzakta fakat direkt olarak bunlar için yapılan, denizaltı savunma hava desteği. [**İng.** Antisubmarine air distant support].
~ **savunma roketi,** *ask.* Gemiden atılan, roket itiş tertibatlı, nükleer su bombası veya homing torpido. [**İng.** Antisubmarine rocket].
~ **savunma torpidosu,** *ask.* Denizaltı savunması ve su üstü teknelere karşı harekâtta kullanılmak üzere denizaltıdan atılan, uzun menzilli, yüksek süratli, kablo, güdümlü, derine dalma ve bir savaş başlığı taşıma yetenekli, iz bırakmayan bir torpido. [**İng.** Antisubmarine torpedo].
~ **savunma uçak gemisi grupu,** *ask.* Bir veya daha çok denizaltı savunma uçak gemisi ile bir miktar refakat gemisinden, geçici olarak oluşturulmuş ve başlıca görevi denizaltıları keşif ve imha olan bir grup. *(Bu şekilde gruplar, konvoy desteğinde veya arama ve tahrip görevlerinde kullanabilirler.)* [**İng.** Antisubmarine carrier group].
~ **savunması hava refakat ve yakın desteği,** *ask.* Yakın denizaltı taarruz tehdidi altında bulunan bir konvoy veya kuvveti havadan koruma tedbiri. *(Uçaklar, derinlikte yoğun bir savunma sağlar ve taktik komutanlıktaki subayın taktik kontrolu altında bulunurlar.)* [**İng.** Antisubmarine air escort and close support].
~ **savunması hava taarruz harekâtı,** *ask.* Taarruz harekâtını yürütmek için, tek başlarına ve diğer uçaklar, gemilerle veya hep birlikte faaliyette bulunan uçak gemisine veya kıyıya üslenmiş hava araçları. [**İng.** Antisubmarine air offensive operations].
~ **savunma kuvveti,** *ask.* Esas itibariyle denizaltı savunma faaliyeti için oluşturulmuş kuvvetler. *(Su üstü teknelerden, uçaklardan, denizaltılardan veya bunların herhangi bir şekilde terkibinden ve destek unsurlarından meydana gelir).* [**İng.** Antisubmarine warfare/ASW/ forces].
~ **savunma perdesi,** *ask.* Denizaltı taarruzlarına karşı korumak maksadıyla bir kuvvet veya konvoy büyük bölümü çevresinde görevlendirilmiş gemi veya uçaklardan veya her ikisinden ibaret bir düzen. [**İng.** Antisubmarine screen].

deniz. samuru, b.i. *zool.* Sansargiller *(Mustelidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 125, kuyruğu 30 sm. olup, iridir. Ayakları yüzgeç biçimini almıştır. Çok nadir olan bu susamuru Kamçatka kıyılarında, Alötiyen adalarında ve Kuzey Amerika'da yaşar. Kürkü siyahımsı, parlak ve çok makbuldur. Bunun hemen tamamı ipek gibi yumusak kıllardan ibarettir. [**Lat.** *Latax lutris* = *Enhydra lutris:* **İng.** Sea otter; **Fr.** Loutre de mer].

denklem, i. — **alved ~ i,** *hava.* Akciğer hava keseciklerinde mevcut gaz ve nem ile verilen bir yükseklikteki barometrik basınç arasındaki bağıntı. [**İng.** Alveolar equation] • **eşdeğer ~ ler,** *mat.* Bk. **Eşdeğer.** • **fonksiyonel ~,** *mat.* Bk. **Fonksiyonel.** • **Fredholm ~ i,** *mat.* Bk. **Fredholm.** • **gerileme ~ i,** *astr.* Bk. **Gerileme.** • **hal ~ i,** *astr.* Bk. **Hal[1].** • **ışık ~ ı,** *astr.* Bk. **Işık.** • **ikinci derece ~,** *mat.* Bk. **İkinci.** • **ikikat kareli ~,** *mat.* Bk. **İkikat.** • **karşıt ~,** *mat.* Bk. **Karşıt.** • **kesirli ~,** *mat.* Bk. **Kesirli.** • **Poisson ~ i,** *elektrostatik.* Bk. **Poisson.**

denkleme, i. — **3.** *kim.* ve *tıp.* Dizgelerdeki bir bölümün çalışması bozulduğunda, başka bir bölümün çok çalışarak onun işini üstlenmesi olayı. [**İng.** ve **Fr.** Compensation]. ☆ *Eşanl.* **Kompansasyon.**

denkleştirici, i. **6.** *topogr.* Gerek bir düzeçte gezin yataylığını otomatik olarak gerçekleştirmeğe, gerek bir takeometrede âletin yoksun olduğu konumların düzeçlerini bağlamak zorunda kalmaksızın doğru konum veya eğimi elde etmeğe olanak veren düzenek. [**Fr.** Compensateur, - trcie].

denklik, i. —
~ **öbeği,** *mant.* Belli bir denklik bağıntısında olan tüm nesnelerin oluşturduğu öbek. [**İng.** Equivalence - class; **Fr.** Classe d'équivalence].

denkteş, s. —
~ **evliliği,** *sosy.* Kimi toplumlarda veya toplumsal kümelerde aynı ırk, ulus, sınıf, din veya meslek üyelerinin birbiriyle evlenmesini yeğleyen aile düzeni. [**İng.** Homogamy; **Fr.** Homogamie]. ☆ *Eşanl.* **Homogaml.**

deodoran, i. *Fr. déodorant. kim.* Mikrop çoğalmasını engelleyerek ter kokularını yok etme özelliği olan, katı, pudra veya sıvı halde tuvalet maddesi. [**İng.** Deodorant].

dep, i. *tıp.* Çok zehirli olan, gaz halinde bir organofosfor bileşimi.

departman, i. — **2.** Bölüm: *Mağazanın hazır elbise departmanı çok zengin.*

depo, i. — **fırlatılabilen ~,** Bk. **Fırlatılabilen.** • **filim ~ su,** *sin.* Bk. **Filim.** • **gaz ~ su,** *kim.* Bk. **Gaz[2].** • **genleşme ~ su,** *döş.* Bk. **Genleşme.** • **gömlekli sıcak su ~ su,** *döş.* Bk. **Gömlek.** • **imlâ ~ su,** *den.* Bk. **İmlâ.** • **kanat ucu ~ su,** *hava.* Bk. **Kanat.** • **kitap ~ su,** Bk. **Kitap.** • **levazım ~ su,** *ask.* Bk. **Levazım.**

depolama, i. —
~ **halkası,** *nükl.* Bk. **Halka.**

depozit(o), i. — **2.** Önödence: *Havagazını açtırmak için bir miktar depozito yatırmak gerekir.*

deprem, [illegible] — **geniş ~,** *jeol.* Bk. **Genişdeprem.** • **ince ~,** *jeol.* Bk. **İnce.**

deprem. ölçer, b.i. *coğr.* ve *jeol.* Depremin yeğinliğini ölçmekte kullanılan aygıt. [**İng.** Seismometer; **Fr.** Seismometre]. ☆ *Eşanl.* **Sismometre.**

deprem. ölçümü, b.i. Depremlerin yol açtığı yer hareketlerinin incelenmesi ve ölçümü. [**İng.** Seimometry; **Fr.** Seismométrie].

dere, i. — ~ **de tarla sel için, tepede harman yel için,** *at.* Elden çıkarmak istemediğimiz şeyi, tehlikeli olduğu açık bulunan durumlardan uzak tutmaya çalışmalıyız. ☆ *Eşanl.* **Dağ başına harman yapma, savurursun yel için, sel önüne değirmen yapma, öğütürsün sel için.** • ~ **yi görmeden paçaları sıvamak,** *dey.* Erken ve gereksiz zamanda harekete geçmek. • **gizli ~,** *mim.* Bk. **Gizli.**

derece, i. — **erime ~ si,** *trm.* Bk. **Erime.** • **Fahrenheit ~ si,** *fiz.* Bk. **Fahrenheit.** • **ikinci ~,** *mat.* Bk **İkinci.**

derecelendirme, i. —
~ **ölçeği,** *eğt.* Bir kimsenin, belli bir özellik bakımından, nesnel olarak sıralanmış birtakım değerlere göre değerlendirilmesine yarayan ölçek. [**İng.** Rating scale; **Fr.** Echelle de graduation].

derecell, s. —
~ **gönye,** Bk. **Gönye.**

dergi, i. —
~ **çıkarma hakkı,** *huk.* Dergı çıkarmak için yasaların tanıdığı hak. [**İng.** Right of revue publish; **Fr.** Droit de publication de revue].

dergilik, i. *küt.* Kitaplıklarda dergiler için kullanılan dolap.

deri, i. — ~ **sini yüzmek,** *dey.* Eziyet vermek.
~ **kayık,** *etn.* Ağaçtan ve balina kemiğinden yapılan kayık iskeletinin üzerine fok balığı derisi geçirmek suretiyle yapılan kayık. [**İng.** Skin canoe. **Fr.** Canot en cuir].
~ **kösnüllüğü,** *psik.* Beden yüzeyini kaşımak, okşamak, ovalamak yoluyle sağlanan cinsel doygunluk. [**İng.** Skin erotism].
~ **soyulması,** *tıp.* Ülserasyon *(yaralanma)* veya iltihap sonucu, ölü deri bölümünün, sağlam deriden ayrılması.

derinlik, i. — **optik ~,** *fiz.* Maddesel bir ortamın ışımayı soğurma gücünün niteliği. [**İng.** Optical depth; **Fr.** Profondeur optique].
~ **algısı,** *psik.* Nesnelerin üç boyutlu olarak algılanabilmesi için gözleyenle nesne arasındaki yanda nesnenin, ön yüzü ile arka yüzü arasındaki uzaklığın bilinçte canlandırılması.
~ **çözümü,** *psik.* Baskıya alınıp bilinçaltına itilmiş olan anı, özlem ve yasantıların incelenmesi. [**İng.** Deep analysis].
~ **ruhbilimi,** *psik.* Davranış ve uyumu yönelten, ruhsal güçlerin bilinçaltında bulunduğunu savunan bir ruhbilim türü. [**İng.** Depth psychology].
~ **zammı,** *mim.* Her türlü zemindeki derin kazılar için müteahhide ödenen zam.

derinlik. ölçer, b.i. Bk. **Batimetre.**

derişik, s. — ☆ **Eşanl. Konsantre.**

derişme, i. — **3.** *met.* Bir öğe, evre veya özdeğin bir ötekisi içinde bulunma yüzdesi veya oranı. [**İng.** ve **Fr.** Concentration] ☆ *Eşanl.* **Konsantrasyon.**

derleme, i. § 5. *komp.* Belli bir dilde yazılmış bir algoritma veya programın başka bir dilde eşdeğer bir programa, ikili bir makine diline varmak için genellikle simgesel bir dille yapılan çevirisi. [İng. ve Fr. Compilation].
~ **kitaplığı,** *küt.* Derleme yasası gereğince, basılan her eserden belirli bir sayıyı edinme olanağına sahip kitaplık. [İng. Depository library].
~ **sayısı,** *küt. Basılan* bir yapıtın, derleme yasası gereğince ayrılan sayısı. [İng. Deposit copy].
~ **yapıtlar,** *huk.* Çeşitli eserlerden veya kişilerden derlenen bilgilerle, parçalarla ortaya konulan eser *(antoloji gibi).* [İng. Compiled works; Fr. Oeuvres compilées].

derlemek, f. § 5. *komp.* Simgesel bir dilde yazılmış programları, genellikle makine diline yakın başka bir dilde yazılmış eşdeğer programlara çevirmek. [İng. To compile; Fr. Compiler].

derlenebilir, s. *komp.* Çevrilmeye elverişli bir program veya simgesel bir dil için kullanılır. [Fr. Compilable].

derleyici, i. < *derlemek.* **derleyiciler ~ si,** *komp.* Bir dilin biçimsel betimlemesi ve bir bilgisayarın kendi makine diliyle betimlenmesine dayanarak, söz konusu makine için bu dilin derleyicisini üretebilecek program. [Fr. Compilateur de compilateurs]. • **konuşmalı ~,** *komp* Bilgisayar ve derleyiciyle konuşmak için yazı makinesi veya katod ekranından yararlanan bir programcıyla etkileşmeli usulde ve bir *«time sharing»* çevresinde çalışan derleyici. [Fr. Compilateur conversationnel].

dermatoz, i. — **foto ~,** *vet.* Bk. **Fotodermatoz.** • **kız ~ u,** *tıp.* El ve ayak parmaklarında soğuktan ileri gelen bir dermatoz. [Lat. ve İng. Acrocyanosis hiemalis].

dermecilik, i. *mim.* Çeşitli üslûplardaki yapıtların beğenilen biçimlerini ve süslemelerini seçip amaçtan uzak olarak yeniden uygulayarak en iyi ve özlü yapıtın yaratılacağına inanan sanatçıların yöntemi.

dernek, i. — ~ **ler tüzesi,** *huk.* Üyelerin kişiliğinden ayrı bağımsız bir tüzel kişiliğe sahip olan ve amacı kazanç olmayan topluluğun bağlı olduğu türe düzeni. • **köy derneği,** *huk.* Bk. **Köy.**
~ **korporatizmi,** Bk. **Korporatizm.**
~ **özgürlüğü,** *huk.* Herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahip olabilme özgürlüğü. [İng. Freedom of association; Fr. Liberté d'association].

ders, i —
~ **denetimi,** *eğt.* Öğretmenin kendi dalındaki yetişkinliğini, görevine bağlılığını ve çalışmasını, baş vurduğu öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmadaki yeterliliğini, öğrencilerini ders programında öngörülen amaçlara göre yetiştirip yetiştirmediğini inceleyip değerlendirmek amacıyla yapılan denetim. [İng. Lesson inspection; Fr. Inspection de cours].
~ **geçme,** *eğt.* Öğrencilere başarı gösterdikleri derslerde bir üst sınıfın derslerine katılması olanağı sağlayan ve yalnız başarı gösterilmeyen derslerin yinelenmesi zorunluğunu yükleyen bir yükselme yöntemi. [İng. Subject promotion].
~ **levhası,** *eğt.* Öğrencilerin doğrudan doğruya göremeyecekleri bir olayı, bir nesneyi, bir yeri, resim veya çizgilerle canlandıran ve böylece öğretimin etkili olmasını sağlayan bir ders aracı. [İng. Chart; Fr. Carte].
~ **ücreti,** *eğt.* Okulda, kurs veya seminerde öğretim hizmetiyle görevlendirilen bir kimseye ders saati başına ödenen para. [İng. Renumeration per class hour; Fr. Renumeration pour un cours].

dert, i. — **derdin yoksa söylen, borcun yoksa evlen,** *at.* Derdi olmayan kimse, önemsiz şeyleri kendine dert edinir, söylenir. Herkes de onu derdi var sanır. Borcu olmayan kimse de evlenirken çok şeyfer satın almak zorunda kalır, borç altına girer.
~ **ağlatır, aşk söyletir,** *at.* Derdi olan acı çeker, ağlar, çaresizliğine üzülür, ağlar. Aşka düşen kimsenin ise içinde duygular, tutkular kaynaşmaktadır. Bunları dışa vurup ferahlamak isteği onu durmadan söyletir.
~ **çekene göredir,** *at.* Bir derdin ağırlığı, hafifliği ona uğrayan kişinin etkilenme derecesiyle ölçülür. Bir kimse için büyük olan bir dert, başka bir kimse için küçüktür, belki de hiç dert değildir.
~ **gider amma yeri boş kalmaz (dert gitmez, değişir),** *at.* İnsan her zaman dert içindedir. Bir dertten kurtulsa başka bir derde düşer.
~ **gitmez, değişir,** *at.* Bk **Dert gider amma yeri boş kalmaz.**

dertsiz, s. —
~ **baş (kul) olmaz,** *at.* Herkesin az, çok derdi vardır. Derdi olmayan kimse yoktur.
Eşanl. **Dertsiz baş terkide gerek.**
~ **baş terkide gerek.** Yaşayıp da dertsiz olan kimse yoktur. Bir başın dertten kurtulabilmesi için, kesilen düşman kellesi gibi, terki heybesine konulmuş olması gerekir. Yani bir baş, ancak öldükten sonra dertten kurtulabilir.
Eşanl. **Ağrısız baş mezarda gerek. Rahat ararsan mezarda, dertsiz baş olmaz.**

derviş, i. — § 3. *tasav.* Bektaşilikte törenle tâc, tennûre, hırka giyip kemer bağlayan kişilere verilen bir ünvan. • ~ **e «Bağdatta pilâv var» demişler, «yalan değilse ırak değil» demiş,** *at.* Bk **Aşıka Bağdat uzak değil.**
~ **dervişi tekkede (hacı hacıyı Mekke'de) bulur,** *at.* Bk **Hacı hacıyı Mekke'de bulur.**

derz, i. — **iş ~ i,** *mim.* Beton dökümünün bir süre için durdurulduğu, sonra yeniden başlatıldığı yerdeki birleşme.
~ **malası,** *mim.* Duvarları derzlemekte kullanılan ince uçlu mala.

derzleme, i. *mim.* Derzlemek eylemi.

derzlemek, f. *Mim.* Duvar taşlarının görünür aralıklarını harçla doldurup üzerinden mala çekerek düzeltmek

destan, i — **göç ~ ı,** Bk **Göç.** • **gülünçlü ~,** Bk. **Gülünçlü.**

destek, i. — **ısıtıcı desteği,** *döş.* Bk. **Isıtıcı.** • **içe giren ~,** *tiy.* Bk. **İç.** • **karşılıklı ~,** *ask.* Bk. **Karşılıklı.** • **lojistik ~,** *ask.* Bk. **Lojistik.**

destekleme, i —
~ **senedi,** *ikt.* **a)** Gerçek bir ticaret işlemine ve bir alacağa dayanmayan, gerçeğe uymayan, yalnızca herhangi bir kişiye para sağlamak amacıyla düzenlenerek imza edilen senet; **b)** Karşılıksız senet. [İng. Accommodation bill; Fr. Effet de complaisance].

desteklemek, f. — **destekleyici kişi,** *psik* Küme olarak yapılan ruhsal tedavide üyelerden birinin kümedeki yerini bulmasına ve ortak sorunun çözümüne yardım eden kişi. [İng. Supportive ego].

destekli, s. —
~ **gömme ayak,** *mim.* Bk. **Gömme.**
~ **gönye,** Bk. **Gönye.**
~ **kazı,** *bayınd.* Bk. **Kazı.**
~ **kuyruk,** *sil.* Bk **Kuyruk.**

detay, i. —
~ **malzemesi,** *mim.* Bir yapıda, taşıyıcı gereçlerin dışında kalan her türlü gereç.
~ **projesi,** *mim.* Bir yapının bütün detay resimlerini kapsayan proje.
~ **resmi,** *mim.* Bir yapısal düzenin doğru olarak uygulanabilmesi için hazırlanan teknik resim.

detektris, i. *rad.* Deteksiyon işi yapan lâmba.

determinant, — **ad-jugat ~,** *mat.* Her elemanını ko-faktörü ile değiştirmek suretiyle bir determinantan elde edilen diğer bir determinant. [İng. Adjugate determinant].

devalüe, s. —
~ **olmak,** *dey. (Para hk.)* Değeri düşmek.

devamlı, s. —
~ **denkleştirme usulü,** *ikt.* Ayrı ayrı fiyatlarla giren ve çıkan değerlerin, bir hesapta, aynı fiyatla girişi ve çıkışı, diğer hesapta da satılan değerin maliyet fiyatıyla giriş ve satış fiyatıyla çıkışının takip edilmesi.
~ **dilinim,** *tekt.* Kayalardaki levhalı minerallerin devamlı paralelliği ile meydana gelmiş dilinim.

devamsızlık, i. — **işe ~,** *iş. huk.* Bk. **İş.** • **kesafet devamsızlığı,** *hava.* Bk **Kesafet.**
~ **oranı,** *iş. huk.* **a)** Kaydedilen iş günlerinin tümü, çalışılan iş günleri; **b)** İş günlerindeki devamsızlık oranı. [İng. Absence rate].

deve, i. — ~ **nin derisi (yünü, silkintisi) eşeğe yük olur,** *at.* Zengin ne kadar fakir düşse, yoksula göre varlıklıdır. **b)** İtibarlı kimsenin en değersiz kalıntısını itibarı az kişiler başta taşırlar. • ~ **ye bindikten sonra çalı ardına gizlenilmez,** *at.* Herkesin gözü önündeki büyük bir olayı şöyle böyle yorumlarla gizlemeye çalışmak boştur. • ~ **ye burç gerek olursa boynunu uzatır,** *at.* Kişi kendisine gerek olan şeyi elde etmek için yorgunluğa katlanmalıdır. • ~ **ye inişi mi seversin, yokuşu mu? demişler; «düz yere mi (düze kıran mı) girdi?» demiş,** *at.* Bir işi kolay, sıkıntısız yapmak varken, ileri veya geri yönde aşırı ve zor eyleme baş vurmak doğru bir tutum değildir. • **surre ~ si,** *tol.* Bk. **Surre.**
~ **büyüktür amma beşini bir eşek yeder (Eşek küçüktür, amma dokuz deveyi yeder),** *at.* Sözde büyük olmakla akıl büyük olmaz. Büyük görünüşlülerin bir araya gelmesi de aklı çoğaltmaz. Bir akıllı, birçok az akıllıyı arkasından sürükler.
~ **deve yerine çöker,** *at.* Yitirilen değerli kimsenin, elden çıkan değerli kimsenin, elden çıkan değerli şeyin yeri boş kalmaz. Yenisi gelir.
Eşanl. **Deve yerine deve çöker.**
~ **Kâbe'ye gitmekle hacı olmaz,** *at.* Gerekli niteliklerden yoksun olan kişi, biçimsel eylemlerle kişiliğine değer ka-

zandıramaz. Nesneler ve olaylar da böyledir.
~ **yerine deve çöker,** *at.* Değerli bir kimsenin boşalan yeri ancak o değerde başka bir kimse doldurabilir.
Eşanl. **Deve deve yerine çöker.**

develope, i. —
~ **etmek, — 2.** Geliştirmek: *Romanında yararlanacağı olayı zihninde develope etti.*

devim, i. — **gerçek ~,** *astr.* Bk. **Gerçek.** • **geri ~,** *astr.* Bk. **Geri.** • **görünürdeki ~,** *astr.* Bk. **Görünürde.** • **ivmeli ~** *astr.* Bk. **İvmeli.** • **kendine özgü ~** *astr.* Bk. **Kendi.**
~ **duyum azalması,** *psik.* Kimi ruh hastalıklarında görüldüğü gibi devimsel ve kassal etkinliklerin azalması. [**İng.** Hypokinesis; **Fr.** Hypokinésie].
Eşanl. **Hipokinezi.**
~ **duyusu,** *psik.* Beden ve organlarının yaptığı devimleri beyine ileten duyu. [**İng.** Kinesthesis; **Fr.** Kinésthésie].
Eşanl. **Kinestezi.**
~ **duyusu yöntemi,** *psik.* Dudak, dil, v.b. organların doğru ve bozuk konuşma durumlarındaki devimlerini ve sağladıkları duyumları karşılaştırarak konuşma özürlerini düzeltme yöntemi. [**İng.** Kinesthetic method].
~ **etüdü,** *mim.* Emeği azaltmak ve verimi artırmak amacıyla işçilerin hareketlerini dikkatle izleyip inceleyerek bu amaç için gerekli koşulları sağlama.
~ **ölçeği,** *psik.* Devim duyularının eşiğini ölçmeye yarayan herhangi bir araç. [**İng.** Kinesimeter].
~ **yitimi,** *psik.* İstençli kas devimlerinde baş gösteren belirgin düzensizlik. [**İng.** Ataxia; **Fr.** Ataxie].

devimli, s. —
~ **davranış,** *psik.* Erkenin uyarılması sonucu olan güdülendirici davranış [**İng.** Dynamic behaviour].

devim. bilim, b.i. — *Eşanl.* **Dinamik.**

devimsel, s. —
~ **alan,** *psik.* Bedenin kas devimlerini düzenleyip yöneten beyin bölgesi. [**İng.** Motor area].
~ **alışkanlık,** *psik.* Canlının geliştirdiği tepkinin algısal ayırım veya uyum dışında, öncelikle devimsel yönünden oluşan alışkanlık. [**İng.** Motor habit].
~ **anlatım,** *psik.* Öykünme, resim yapma gibi kas ve sinir etkinlikleri yoluyle duygu ve düşüncelerin belirtilmesi. [**İng.** Motor expression].
~ **bölge,** *psik.* Kişinin dış görünüşü ve açık davranışlarında kendini ortaya koyan boyutu. [**İng.** Motor region].
~ **dağınıklık,** *psik.* Gelişimin doğumu izleyen basamağında beden devimlerinin belirli ve amaçlı olmaktan çok genel ve dağınık olması, durumu. [**İng.** Motor diffusion].
~ **enerji,** Bk. **Devimsel erke.**
~ **faaliyet,** Kasların daralması ve genişlemesi sonucu meydana gelen faaliyet.
~ **gelişme,** *psik.* Bedensel davranış, bir yerden başka bir yere hareket etme ve elleri oynatma gibi hareketlerle ilişkili uyarımların belli bir sıra izleyerek olgunlaşması.
~ **koordinasyon,** *psik.* Kasların birbirlerinin işine engel olmayacak şekilde birlikte ve etkili olarak harekete geçirilmesi, motor koordinasyon.
~ **nöronlar,** *psik.* Herkesin emirlerini vücuda götüren sinirler.
~ **öğrenme,** *eğt. psik.* Harekete, faaliyete ve işe dayanan öğrenme şekli.
~ **öncelik kuramı,** *psik.* Bedenin devimle ilgili mekanizmalarını duyularla ilgili olanlardan önce işleyebilir duruma geldiğini ileri süren bir kuram. [**İng.** Motor primacy theory].
~ **tip,** *psik.* Bir olayı meydana getiren hareketleri ve kasların uyandırdığı izlenimleri daha kolay hatırda tutan tip.
~ **uyum,** *psik.* Kasların birbirlerini engellemeden etkili bir işbirliği yapabilmesi durumu. [**İng.** Coordination motor].
~ **yanılsama,** *psik.* Beden organlarının herhangi birisinin devinmediği halde devinlyormuş gibi algılanması. [**İng.** Illusion of movement].
~ **yetenek yaşı,** *psik.* Çocukların devimsel gelişmelerinde eriştiği düzeyi ay ve yıl olarak gösteren yaş. [**İng.** Motor ability].

devingen, s. — **2.** Durgun olmayıp devinme özelliği gösteren. [**İng.** Dynamic; **Fr.** Dynamique]. *Eşanl.* **Dinamik.**
~ **dengelem,** *ikt.* Birbiri ardına gelen iki dengelemdeki değer değişimlerinin birbirleri ile ölçümlenebilmesi temeline dayanan karşılaştırmalı dengelem. [**İng.** Dynamic balance sheet; **Fr.** Bilan dynamique].
~ **kanat,** *ask.* Bk. **Kanat.**

devinik, s. Bk. **Devingen.**

devinme, i. — **genel ~,** *astr.* Bk. **Genel.** • **gezegen ~ si,** *astr.* Bk **Gezegen.**

devinsel, s. Bk. **Hareketli.**

devir, i. — **geçiş devri,** Bk. **Geçiş.** • **inhitat devri,** *tar.* Bk. **İnhitat.**
~ **sıklığı,** Devirin *(devir süresinin)* tersi. [**İng.** Frequency; **Fr.** Fréquence].

devirli, s. — **içe ~,** Bk. **İç.**
~ **göz flüksiyonu,** *vet.* Bk. **Flüksiyon.**
~ **rüzgâr,** *den.* Bk **Rüzgâr.**

devitken, s. —
~ **makine,** *fiz.* Kuvvet ve enerji elde edilen makine.

devlet, i. — ~ **in malı deniz, yemeyen domuz,** *at.* Devlete hiyanet etmeyi sanat haline getirenlere göre devletin bitmez tükenmez malı vardır. Yolunu bulup ondan aşırmayan budaladır. • **federal ~,** *siy.* ve *sosy.* Bk. **Federal.** • **hukuka bağlı ~,** Bk. **Hukuk.**
~ **adama ayağıyla gelmez, 2.** *at.* Zenginlik ve talih kişiyi kendiliğinden gelip bulmaz. Çalışıp çabalamakla elde edilir.
~ **borç senedi,** *ikt.* Devletin uzun süreli borçlanma yoluyle ve para sağlama amacıyle çıkardığı borç senetleri. [**İng.** Debentures issued by state, state debentures; **Fr.** Obligations émises par l'état].
~ **borçlanmaları,** *ikt.* Belirli yasa ve kurallara göre işlem yapılmak suretiyle devletçe yapılan borçlanmalar. [**İng.** Government loan; **Fr.** Emprunt d'état, emprunt de gouvernment].
~ **ederi,** *ikt.* Yurt parası ile yabancı paralar değerleri arasındaki farkları göstermek üzere Maliye bakanlığınca altı ayda bir düzenlenen çizelge ile yapılan duyuru. [**İng.** Official exchange rats; **Fr.** Taux officiel].
~ **giderleri,** *ikt.* Devlete ilişkin görevlerle kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinden doğan giderler. [**İng.** Public expenditures, government spendings; **Fr.** Dépenses d'état, dépenses publiques].
~ **savaşları,** *ask.* Hükümet emrindeki silâhlı kuvvetlerle beraber ulusal kuvvetlerin de katıldığı savaşlar.
~ **işletmeleri,** *ikt.* Anamalı devlete ilişkin, sahipliği, sorumluluğu devlet yükümlülüğü altında bulunan işletmeler. [**İng.** State enterprises; **Fr.** Entreprises d'état].
~ **kapitalizmi,** *ikt.* Devletin bütün prodüktif güçleri elinde toplaması.
~ **korporatizmi,** Bk. **Korporatizm.**
~ **markası,** *den.* Bk. **Marka.**
~ **mühendisliği ve mimarlık akademisi,** *eğt.* Endüstrinin, üniversite öğrenimi gereksindirmeyen üst görevlerine güçlü uygulayıcı *(pratisyen)* mühendis ve mimar yetiştirmek amacını güden 4 yıl süreli yüksek öğretim kurumu. [**İng.** State engineering and architectural academy; **Fr.** Académie nationale d'architecture et de génie civil].
~ **oğul; mal, tahıl; mülk değirmen,** *at.* En büyük mutluluk ve zenginlik, oğul sahibi olmak, en gerekli mal, tahıl, en değerli mülk, değirmendir.
~ **onayı,** *ikt.* Yapılan bir işlemin geçerli olabilmesi için olayın geleneğine uygun olması ve yetkili yerlerce de onaylanmış bulunması. [**İng.** ve **Fr.** Authentification].
~ **özel emlâkı,** *ikt.* Devletın fertler gibi, ticaret ve sanat yaparak elde ettiği emlâk.
~ **sayışım yılı,** *ikt.* Devlet hesaplarına ilişkin dönem. [**İng.** Financial year of state; **Fr.** Exercice financier d'état].
~ **tahvilâtı,** *ikt.* Devletin istikraz yolu ile uzun vadeli borç para alma araçlarından biri olup, eşit ve zincirleme numaralı borç senetleri.
~ **ve ortaklıklar borç senedi,** *ikt.* Devletin, belediyelerin ve ortaklıkların para sağlamak ve benzeri ekonomik amaçlarla belirli bir sürenin bitiminde ödenmek ve her yıl ödenecek belirli üremi alacaklılarına verilmek koşulu ile çıkardığı borç senedi. [**İng.** Obligation bond debenture; **Fr.** Obligation].
~ **yatırımları,** *ikt.* Genel ve katma bütçeli kuruluşlar ve yöresel yönetimlere, yasa ile kurulmuş döner anamallı kurumlar, yargı yerlerine yürütme ve katkı örgütlerine ve yasa ile kurulmuş sosyal güvence kurumlarına ilişkin yatırımlar. [**İng.** Official placements; **Fr.** Placements officiels].

devletli, i. — ~ **ye dokun geç, fukaradan sakın geç,** *at.* Zenginle, az da olsa bir ilişkin bulunsun, belki yararlanırsın. Ama fakire yaklaşma, o senden yararlanmak ister.
~ **gözü perdeli olur,** *at.* Devlet adamı, ülkenin birçok eksiklerini, yöneticilerin birçok yolsuzluklarını görmez. Zengin, işi yolunda kimse de yoksulların halinden anlamaz.
~ **ile deli bildiğini işler,** *at.* Yüksek rütbeliler, deliler, kimsenin sözünü dinlemez, akıllarına geleni yaparlar.
~ **yanını kaşısa yoksul para verecek sanır,** *at.* Bir isteğinin yerine getirilmesini ilgililerden bekleyen kimse, onların bu işle ilişkisi bulunmayan davranışlarını, isteğini karşılamak için yapılıyor diye yorumlar.

devre, i. — **Armstrong ~ si,** *rad.* Süper rejeneratif alıcı devreler için kullanılan bir terim. *(Bazan süpersonik heterodin devre anlamında da kullanılır).* [**İng.** Armstrong circuit]. • **Aplike ~,** *elek' v.b.* Muhtemel tatbikatlarını artırmak veya değiştirmek maksatları ile mevcut donanıma eklenebilen bir devre. [**İng.** Applique circuit]. • **bileşik ~,** *elek.* Bk. **Fantom devre.** • **fantom ~ si,** *elek.* Bk. **Fantom.** • **emniyetli ~,** *ask.* Tam yetkiye sahip bir komutan veya temsilcisi tarafından, gizli veya özel gizlilik derece-

li savunma bilgilerinin açık olarak gönderilmesine izin verilen elektrikli haberleşme araçları. [**İng.** Approved circuit]. • **geçitsiz psikolojik ~,** *psik.* Bk. **Geçitsiz.** • **hazırlık ~ si,** *psik.* Bk. **Hazırlık.** • **hesap ~ si,** *ikt.* Bk. **Hesap.** • **ihraç ~ si,** *mad. oc.* Bk. **İhraç.** • **jerminal ~,** *biy.* Bk. **Jerminal.** • **kapalı ~,** *elek.* Bk. **Kapalı.** • **refrakter ~,** *fizyol.* Bk. **Refrakter.** • **toplayıcı ~,** *elek.* İki veya daha fazla sinyali, giriş sinyalleri genlikleri toplamı ile orantılı bir çıkış sinyali genliği verecek şekilde birleştiren devre. *(Bir renkli televizyon alıcısında toplayıcı devre krominans ve lüminans sinyallerini birleştirir).* [**İng.** Adder].

devrik, s. —
~ **kasa,** *otom.* Bk. **Kasa.**
~ **kemer,** *mim.* Bk. **Kemer.**
~ **kıvrım,** *jeol.* Bk. **Kıvrım.**

devrim, i. —
~ **ortamı,** *sosy.* Yürürlükteki toplumsal düzenin toplumsal-ekonomik bunalımlar içine düştüğünü ve yeni bir toplumsal düzenin ortaya çıkma olanaklarının oluştuğunu gösteren nesnel koşulların tümü. [**İng.** Revolutionary situation; **Fr.** Situation révolutionnaire].

deyim, i.—
~ **izergesi,** *mant.* Sıralanmış n-li deyim dizgeleri kümesinden herhangi bir deyim kümesine kurulan izerge. [**İng.** Word function; **Fr.** Fonction de mots].
~ **örneği,** *mant.* Bir tek örneği veya birden çok sayıda işaret örneğinin ard arda gelmesinden oluşan somut bütün. [**İng.** Expression token].
~ **simgesi,** *mant.* Değer alanı, sözedilen dilin deyimlerinden oluşan dizimsel değişken. [**İng.** Expression variable **Fr.** Variable d'expression].
~ **uzunluğu,** *mant.* Deyimi oluşturan işaret geçişlerinin toplam sayısı. [**İng.** Expression length; **Fr.** Longueur d'expression].

deyişme, i. *ed.* Saz ozanlarının yarışma niteliği taşımayan karşılıklı deyiş söylemeleri.

dış, s — ~ **ı iffetle badana olmak,** *dey.* Namuslu görünmek.
~ **âlem geliri,** *ikt.* Bk. **Gelir.**
~ **çizgi,** *sp. (bisiklet),* Yarışlıklarda ölçü çizgisinin 70 cm. dışına pist dolanımınca çizilen ve bu çizginin içinde koşmakta olan yarışçının ancak sağından geçilebileceğini gösteren çizgi. [**Fr.** Corde extérieure].
~ **dengelem,** *ikt.* Ödemenin dengede olması. [**İng.** Exterior balance; **Fr.** Bilan extérieur].
~ **denizlik,** *mim.* Pencere eteğinin üstünde, dışta yapılan ve pencereden süzülen yağmur, kar, yıkama sularını toplayarak, damlalığı aracılığıyle, bina cephesinin biraz uzağına atan bölüm.
~ **dizin,** *küt.* Anahtar kelimeleri metin dışından seçilen dizin.
~ **etmen,** *biy.* Bk. **Etmen.**
~ **faiz hesapları,** *mat.* Bk. **Faiz.**
~ **gezegen,** *astr.* Bk. **Gezegen.**
~ **gömlek,** Bk. **Gömlek.**
~ **granülom,** *patol.* Bk **Granülom.**
~ **haberler,** *gazetecilik,* Bk. **Haber.**
~ **hareketler,** *muh.* Bk. **Hareket.**
~ **hidrosefali,** Bk. **Hidrosefali.**
~ **indirim,** *ikt.* Senedin sayca değeri üzerinden yapılan indirim. [**İng.** Reduction; **Fr.** Réduction].
~ **iskonto,** *ikt.* İskonto, vâdesi henüz gelmemiş olan senet üzerinden yapılan indirim.
~ **işitme yolu,** *anat.* Bk. **işitme.**
~ **kabuk,** *bot.* Bk. **Kabuk.**
~ **kıyı,** *sp. (bisiklet)* Yarışlığın iç kıyısına koşut olarak, dışa doğru çizilen çizgiye verilen ad. [**Fr.** Bord extérieur].
~ **lastik,** *sp. (bisiklet)* Gezi çiftekerlerinde, iç lastiği koruyan kalın lastik. [**İng.** Casing; **Fr.** Enveloppe].
~ **kambiyo,** *ikt.* **a)** Yabancı paraların alım ve satımı, yabancı bir ülkeye ödenecek bir borç için bankada yapılan para değiştirme ve gönderme işlemi; **b)** Yabancı bir ülkede ödenecek bir para için kullanılan çek, ödek, sayca gibi ödeme araçlarının alım ve satım işlemi. [**İng.** Foreign exchange; **Fr.** Change extérieur].
~ **kambiyo işlemi,** *huk.* ve *ikt.* Bk. **Kambiyo.**
~ **kapı,** Bk. **Kapı.**
~ **kaynaklı anlak geriliği,** *psik.* Döllenmeden başlayarak doğumdan sonraki çocukluk yıllarını da içine alan etkilerin yarattığı anlak geriliği türü. [**İng.** Exogenous feeblemindedness].
~ **kazık,** *sp. (güreş)* Elini karşısındaki güreşçinin belinin arkasından güreş donunun içine derince soktuktan sonra eli yumruk yapıp o güreşçinin kalkmasına engel olma.
~ **kazıkta bacak kapma,** *sp. (güreş)* Bir elle dış kazık vurup öteki elle karşı güreşçinin bacağını arkadan yakalayarak havalandırma.
~ **kazıkta paça,** *sp. (güreş)* Bir elle dış kazık vurup öteki elle karşı güreşçinin paçasından yakalama.
~ **küme,** *psik.* Bireyin bağlı ve ilişkili olduğu kümenin dışında kalan kişiler veya küme. [**İng.** Out group].
~ **mostra,** *tekt.* Stratigrafi yönünden daha alttaki kaya mostrası ile çevrelenmiş bir ayrı veya tekçe kaya kütlesi.
~ **muvazene,** *ikt.* Tediye bilânçosunun denk olması.
~ **omurga,** *den.* Bk. **Omurga²**.
~ **ödemeler bilânçosu,** *ikt.* Belirli bir sürede elde edilmiş döviz gelirlerinin ve yapılmış döviz harcamalarının hesabı. Kaçakçılık niteliğinde olmayan bütün dövizli işlemler. ödemeler bilânçosunda yer alır.
~ **ödemeler sayışmanlığı,** *ikt.* Yasa ve yönetmeliklerine göre devlete ilişkin dış ödemeleri yapan ve bunların yazılımı ve hesaplarını gerçekleştiren sayıştayla muhasebeleştirmek zorunluluğunda bulunan örgüt. [**İng.** Extrerior payments accounting; **Fr.** Comptabilité des payements extérieurs].
~ **ödül,** *psik.* Deneğin başararak ödüllendiği eylemle ilişkisi olmayan herhangi bir ödül. [**İng.** Extraneous reward]
~ **parazit,** *biy.* Vücut veya hücre dışında yaşayan parazit.
~ **pazar-piyasa,** *ikt.* İhraç mallarının satıldığı veya satılması mümkün olan yabancı ülkeler.
~ **seyahat harcamalar vergisi,** *ikt.* Dış seyahat nedeniyle harcamalarda bulunan kişilerden *(kanunî istisnalar dışında)* Türk Parası Kıymetini Koruma mevzuatına göre dış seyahat harcamaları için ayrılan tutar ile Türk ve yabancı hava, deniz, kara taşıma kumpanyalarının Türkiye deki sube, acenta, büro ve temsilcileri tarafından satılan yolcu ve bagaj biletlerinin Türk lirası tutarı üzerinden alınan vergi.
~ **sindirim,** *biy* Bk **Sindirim.**
~ **ticim açığı,** *ikt* Bir ülkenin belirli bir dönem içinde yapmış olduğu dıştan alışlar değerleri toplamının dışa satışlar değerleri toplamından fazla olması. [**İng.** Deficit of commerce; **Fr.** Déficit de commerce extérieur].
~ **tecim,** *ikt.* Uğraşısı yabancı ülkelere mal satma ve buralardan mal satın alma olan ticaret dalı. [**İng.** Commerce foreign trade; **Fr.** Commerce extérieur].
~ **tecim düzeni,** *ikt.* Yabancı ülkelerle yapılacak ticaret ve ekonomik ilişkin işlemlerde izlenecek yöntem ve kurallar üzerinde saptanan düzen. [**İng.** Regime of extérieur commerce. **Fr.** Regime de commerce extérieur]
~ **tırpan,** *sp. (güreş)* Karşı güreşçinin ayak bileklerine dıştan ayakla vurma.
~ **ticaret bilançosu,** *ikt.* İhracat ve ithalat işlemlerinin gerektirdiği döviz giriş ve çıkışlarını kapsayan ve dış ödemeler bilânçosunun bir bölümü.
~ **ticaret çarpanı,** *ikt.* İhracat ve ithalât dalgalanmalarıyla milli gelir düzeyi arasındaki ilişki.
~ **ticaret hacmi,** *ikt.* Bir ülkede dışardan giren ve bu ülkeden dışarı gönderilen mal toplamı miktar ve değer olarak.
~ **ticaretin devletleştirilmesi,** *ikt.* İhraç malları satımının ve ithal malları alımının devlet eliyle yapılması.
~ **ticaret siyaseti,** *ikt.* Devletin sınırlar aşırı mal, hizmet ve kredi hareketleri hakkında aldığı tedbirlerin tümü.
~ **ticaret takası,** *ikt.* İki ülke arasında malın malla değiştirilmesi.

dışalım tecimi, *mal.* Bir ülkenin, mal girişlerine ilişkin toplam ticareti. [**İng.** Import trade; **Fr.** Commerce d'importation].

dış. alımcı, b.i. *mal.* Bk. **Mal sokan.**

dışarı, i. — ~ **dan bitirme sınavı,** *eğt.* Sürekli bir öğrenim görme olanağından yoksun kalmış veya herhangi bir öğretim basamağından ayrılmış bulunan kimselerin belli bir okulun diplomasını alabilmeleri için ilgili resmî okullarda açılan sınavlara verilen ad. [**İng.** Examination for external students].

dış. bükey, b.s. — *Eşanl.* **Konveks.**

dışa. vurma, b.i. *psik.* **a)** Herhangi bir dürtünün iç uyaranlar yerine dış uyaranlarca kamçılanma süreci. **b)** Çocuğun bedensel çevresiyle dış çevreyi algılayabilme olgunluğuna erişmesi. **c)** Kişinin öz düşünce ,duygu veya algılarını dış çevreye ilişkin görmesi. [**İng.** Externalization; **Fr.** Extériorisation].

dış. bildirmelik, -ği, b.i. *mal.* Gümrük birliklerinde, birliğe üye olmayan ülkelerden gelen eşyaya uygulanan ortak bildirmelik. [**İng.** External tariff; **Fr.** Tarif douanier extérieur].

dış. bükeylik, -ği, b.i. —
~ **eşitsizlikleri,** *mat.* Analizde ispatı gerçek bir değişkenin belirli elemanter fonksiyonlarının dışbükeyliğine dayanan temel eşitsizlikler. [**Fr.** Inégalités de convexité].

dışınlı, s. —
~ **güdü,** *psik.* Dıştan gelen ödül veya ceza gibi değişkenlerle sağlanan davranış. [**İng.** Extrinsic motivation].

dışkıl, s. —
~ **aşama,** *psikan.* Çocuk cinselliğini anlatırken *Freud*'un tanımladığı evrelerden biri; libidonun ağızla elde edilen hazlara bağlandığı ağzıl evreden sonra gelir. *(Sidikdışkıl evrede libido anusla elde edilebilen hazlara saplanır: bu su-*

re özellikle temizliğin öğrenildiği zamandır; bu evrede çocuk dışkısını içeride tutmaktan veya dışarı atmaktan haz duyar). [**İng.** Anal stage; **Fr.** Stade anal].

~ **kişilik,** *psik.* Çocuğun büyük veya küçük aptesini tıtmayı öğrendiği süre içinde kazandığı alışkanlık, tutum veya değerlerle ilgili olarak geliştirdiği kişilik özelliklerinin bütünü. [**İng.** Anal character of personality; **Fr.** Personnalité anale].

~ **kösnüllük,** *psik.* Kıç bölgesinin uyarılması veya büyük aptesini yapmakla ilgili olan karmaşık etkinlikler yolu ile cinsel doygunluk elde etme eğilimi. [**İng.** Anal eroticism; **Fr.** Érotisme anal].

~ **sadistlik aşaması,** *psik.* Sevgeç gelişiminde ilk çocukluğun kız veya erkek ayırım döneminde, acı veren dışkılama içgüdülerinin güçlü olduğu basamak. [**İng.** Anal sadistic stage; **Fr.** Stade sadique anal].

~ **üçlü,** *psik.* Çocukluğun ilk yıllarında dışkılama eğitiminin uygunsuzluğu nedeniyle geliştiği ileri sürülen üç karakter özelliği *(inatçılık, cimrilik, aşırı düzensizlik).* [**İng.** Anal triod].

dışkılama öğretimi, *psik.* Büyük ve küçük aptesini yapma konusunda çocuğa çevresinin uygun ve gerekli bulduğu beceri ve alışkanlıkları kazandırma. [**İng.** Toilet training].

dış. salgı, b.i. **c)** *biy.* Canlı varlıkların hemen yanıbaşlarında bulunan başka canlı varlıkların üstünde belirli bir etki yapmak amacıyla çevreye saçtığı organik maddeler. *(Elde edilmek istenen etki o varlığı kendine çekme veya kendinden uzaklaştırma, büyümeyi durdurma veya hızlandırma, çoğalma oranını değiştirme v.b. olabilir.)*

dış. satım, b.i. —

~ **çizelgesi,** *ikt.* Yurt dışına gönderilecek malları türlerine göre alfabetik sıra ile kapsayan çizelge. [**İng.** Export list; **Fr.** Liste d'export].

~ **özeneği,** *ikt.* Yurt içinde kurulmuş olan yapım işletmelerini desteklemek ve bunlara yabancı kurumlarca yapılacak yarışımlara karşı güçlü olabilme yeteneği verebilmek amacıyla yurt dışına mal gönderenlere bazı maddeler için devletçe verilen destekleme ödeneği. [**İng.** Bounty; **Fr.** Prime d'exportation].

~ **tecimi,** *mal.* Bir ülkenin dışsatımına ilişkin toplam ticareti. [**İng.** Export trade; **Fr.** Commerce d'exportation].

~ **yasağı,** *ikt.* Mal çıkışını önlemek ve düzenlemek için hükümetin bazı mallara koyduğu yasak. [**İng.** Restriction of exportation; **Fr.** Restriction d'exportation].

dış. satımcı, b.i. *ikt.* Yurt içinde üretilen malları yurt dışına satan, gönderen kişi. [**İng.** Exporter; **Fr.** Exportateur, -trice].

dıştan, s. —

~ **alıcı,** *ikt.* Uğraşısı yurda yabancı kökenli mallar getirmek olan dıştanalıcı. [**İng.** Importer; **Fr.** Importateur, -trice].

~ **alıcı belgesi,** *ikt.* Dış ticaret kurallarına göre bir tüccarın dıştan alım yapabilmesi için elinde bulunması zorunlu olan belge. [**İng.** Certificate of importation; **Fr.** Certificat d'importation].

~ **alım özencesi,** *ikt.* Devletin ülke gereksemelerine ilişkin malların yurda getirilmelerini sağlamak amacıyla dıştan alıcıya verdiği prim. [**İng.** Prim of import; **Fr.** Prime d'importation].

~ **alım yasakları,** *ikt.* Devletin ülke yararına çeşitli düşüncelerle yabancı kökenli belirli malların yurt içine getirilmesini yasaklaması. [**İng.** Restrictions of import; **Fr.** Restrictions d'importation].

~ **evlenme,** *etn.* Evlenecek kimsenin, eşinin, üyesi bulunduğu grupun dışından seçmesi kuralını esas alan evlilik düzeni. [**İng.** Exogamy; **Fr.** Exogamie].

~ **tek ayak kapma,** *sp. (güreş)* Bir ayağın dıştan kapılması, ötekinin çengellenmesi yoluyle karşı güreşçiyi yenmeye çalışma.

dış. tecim, b.i. *mal.* Bir ülkenin, başka ülkelerle dış alım ve dışsatım ile bunların dışgeçişini içine alan ticareti. [**İng.** Foreign trade; **Fr.** Commerce extérieur].

~ **düzeni,** *mal.* Dış ticareti düzenlemek üzere konulan kural ve koşullar. [**İng.** Foreign trade regime; **Fr.** Régime du commerce extérieur].

~ **piyasası,** *mal.* Dış ticareti etkilemek amacıyle hükümetlerce alınan önlemlerin tümü. [**İng.** Foreign trade policy; **Fr.** Politique commerciale extérieure].

diafragma, i. *tıp.* Bk. **Diyafram.**

diamat, i. *fels.* Batı dünyasında ve Rusya'da eytişimsel özdekçiliğin *(diyalektik materyalizm)* kısaltılmış adı.

didaktik, s. —

~ **psikanaliz,** Bk. **Psikanaliz.**

diferansiyel, i —

~ **integral aracı,** *büro.* Bk. **İntegral.**

~ **röle,** *elek.* Bk. **Röle.**

difüzyon, i. — **2.** Yayın: *Türkiye radyo difüzyon postaları.*

difüzyonizm, i. *etn.* Yüksek kültürlerin ve uygarlıkların bir ana kaynaktan göçler ve yayılmalar sonucu oluştuğunu ileriye süren görüş, bu görüş çevresinde toplanan kimselerin bağlı bulunduğu okul. [**İng.** Diffusionism; **Fr.** Diffusionisme].

diimit, i. *Fr. diimide. kim.* Formülü NH = NH olan bileşik. [**İng.** Diimide]

dik, s. —

~ **doğrultulu grafik,** *mat.* Bk **Grafik.**

~ **dörtgen koordinatlı grafik,** *mat.* Bk **Grafik.**

~ **güreş,** *sp. (güreş)* Gövdeyi öne eğmeden yapılan güreş.

dikarbonilli, s. *Fr. dicorbonylé. - ée. kim* Bk **Çiftkarbonilli.**

diken, i. —

~ **battığı yerden çıkar,** *at.* Zarar hangi yönden geldiyse o yönden giderilir.

~ **parmaklı kertenkele,** *zool.* Bk. **Kertenkele.**

dikey, s. —

~ **kartel,** *ikt.* Belli bir malın üretilmesi için gerekli bütün endüstrileri bir yönetim altında toplayan kartel.

~ **küme,** *psik.* Üyelerini birden çok sınıftan alan küme. [**İng.** Vertical group].

~ **omurga,** *den.* Bk. **Omurga.**

~ **lam,** *anat.* Bk. **Lam.**

~ **yöntem,** *psik.* Belirli bir denek kümesinin belirli bir yaş süresinde çoğu zaman gelişimsel açıdan izlenip incelenmesi yöntemi. [**İng.** Longitudinal method].

dikgen, s. —

~ **plan,** *şehirc.* Bk. **Plan.**

dikili, s. —

~ **ağaç kübajı,** *tekn.* Bk. **Kübaj.**

dikine, z. —

~ **sosyal oynaklık,** *ikt.* Çalışan kimselerin çeşitli iş veya mesleklere giriş ve çıkışları veya aynı meslek içinde kademe değiştirmeleri.

~ **toplaşımı,** *ikt.* Birbiriyle ilgili veya birbirini tamamlayıcı faaliyet türlerinin aynı şirket veya holding bünyesinde toplanması

dikiş, i. —

~ **ipliği,** Bk. **İplik.**

~ **kıskacı,** *deric.* Bk. **Kıskaç.**

dikizcilik, -ği, i. *arg.* Haber vericilik, müzevircilik: *Dikizciliği bırak, sonra enselenirsin ha!*

Eşanl. **Filecilik, radarcılık, röntgencilik.**

dikkat, i. — **dağınık ~,** *psikan.* Psikanalizcinin hasta ne anlatırsa anlatsın bunlar arasında seçme yapmadan hepsini dinlemesi şeklinde psikanaliz tedavi kuralı.

~ **çekme,** *eğt.* Bir disiplin suçu işlemiş olan öğrenciye, cezayı gerektiren bir davranışta bulunduğunu ve yinelemesinden kaçınması gerektiğini yazılı olarak bildirme. [**İng.** Warning; **Fr.** Admonition].

~ **genişliği,** *psik.* **a)** Kısa bir süre içinde gösterilen çok sayıdaki nesneyi doğru olarak algılayabilme ve anımsayabilme niteliği; **b)** Kişinin bir nesne veya konu üzerinde dikkatini yönetebildiği süre. [**İng.** Span of attention].

~ **komutu,** *sp. (atl.)* 800 metreye dek düzenlenen koşularda, çıkış çizgisinde yerlerini alan yarışçıları dikkat durumuna getirmek için, çıkışçının kendi ana dilinde verdiği uyarı komutu. [**İng.** Set; **Fr.** Prêts].

~ **odağı,** *sosy.* Bireyin, belli bir anda en çok ayırımında bulunduğu bilinç alanı. [**İng.** Focus of attention; **Fr.** Focus de l'attention].

~ **toplaşımı,** *psik.* Dikkatin sürekli olarak bir nesne veya konunun belirli bir yönü üzerinde toplanması. [**İng.** ve **Fr.** Concentration].

~ **uzamı,** *psik.* Gözü kaydırmadan kısa bir süre içinde doğru olarak algılanabilen nesnelerin sayısını veya tümünü kapsayan alan. [**İng.** Range of attention span].

dikme, i. — **ortak ~,** *mat.* Bk. **Ortak.**

~ **fener,** Bk. **Fener.**

dikrograf, i. *Fr. dichrographe. opt.* Çembersel renk değişirliğinin ölçümüne yarayan ve dolayısıyla birçok bileşiğin molekül yapısı üstünde bilgi veren cihaz [**İng.** Dichrograph].

diksiyoner, i. *Fr. dictionnaire.* Sözlük.

dikta, i. —

~ **hükümeti,** *huk.* Bk. **Hükümet.**

dikte, i. — **2.** Yazım: *Diktesi zayıf bir öğrenci.* [**İng.** Dictation; **Fr.** Dictée].

dil, i. — **14.** *komp.* Komut dizilerini, programları ve daha genel olarak bir bilgisayarda işlem görecek tüm algoritmaları betimlemeğe yarayan, işaretlerle harflerden kurulu uzlaşmalı kod. [**İng.** Language; **Fr.** Langage]. • ~ **de tüy bitirmek,** *dey.* Herkesin ağzında dedikodu konusu olmak. • ~ **den gelen elden gelse, her fukara padişah olur,** *at.* Kişi, her söylediğini yapamaz. Her dilediğini elde edemez. • ~ **e gelen ele gelir,** *at.* İnsanlar, «şu işi şöyle yapacağız» diye söyleye söyleye dediklerini gerçekleştirirler. • ~ **i çetrefilli olmak,** *dey.* Rahat ve düzgün konuşmamak: • ~ **i**

bir karış dışarı çıkmak, *dey.* Sıcaktan bunalıp susayarak bitkinleşmek. ● **~ i damağına yapışmak,** *dey.* Çok susamak. ● **~ i dönmemek (dolaşmak),** *dey.* Söyleyememek. ● **~ i durmamak,** *dey.* Aralıksız konuşmak. ● **~ i pabuç gibi olmak,** *dey.* Gerekli gereksiz hatır kıracak şekilde konuşmak. ● **~ i varmamak,** *dey.* Bir sözü söylemeye yanaşmamak, sakınmak. ● **~ im seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim,** *at.* Dilini tutmaması yüzünden başına belâ gelen kişi pişmanlık duyar ve dilim dilinseydi de söylemez olsaydım, der. ● **~ in aşınmaz ya,** *dey.* Bir sözü söylemeye üşenenlere karşı söylenir. ● **~ in kemiği yok (olmaz),** *dey.* İnsan konuşurken pot kırabilir anlamında. ● **~ in ucunda,** *dey.* Hemen söylenecek oan (söz). ● **~ inden düşürmemek,** *dey.* Sözle hep anmak. ● **~ inden zehir dökülmek,** *dey.* Kötü konuşmak. ● **~ ine dolanmak,** *dey.* Bir şeyi her fırsatta söyler olmak. ● **~ ine pelesenk etmek,** *dey. (Bir şeyi)* Durmadan tekrarlayıp durmak. ● **~ ine virdetmek,** *dey.* Bir şeyi söyleyip durmak. ● **~ ini açmak,** *dey.* Konuşmasına fırsat vermek. ● **~ ini döndüremememek,** *dey.* Konuşmayı beceremememek, söylemeye gücü yetmemek. ● **~ ini eşşek arısı soksun,** *dey.* Kötü söyleyen veya konuşmasını beceremeyen insanlara karşı şaka yollu söylenir: *Hay dilini eşşek arısı soksun, ne zaman doğru dürüst konuşacaksın sen?* ● **~ ini tut,** *dey.* Olur olmaz şeyler söyleme, sakınarak konuş anlamında. ● **~ ini zaptetmek,** *dey.* Konuşmamak, fikrini saklamak. ● **~ inin altında bir şey saklamak,** *dey.* Bir sırrı olup söyleyememek. ● **~ inin belâsını çekmek,** *dey.* Gereksiz konuşma yüzünden zarar ve sıkıntıya uğramak. ● **~ iyle sokmak,** *dey.* Acı söz söylemek. ● **~ iyle tutulmak,** *dey.* Bir açığını, suçunu konuşurken açığa vurmak. ● **~ ler kuramı,** *komp. Chomsky*'nin üstünde çalıştığı, biçimsel dillerin soyut kuruluşu ve matematiksel incelemesi: *Diller kuramı, programlama dillerinin kesin tanımı, derleme kuramı ve derleyicilerin gerçekleştirilmesinde çok önemli gelişimler sağladı.* [**Fr.** Théorie des langages]. ● **~ lere destan olmak,** *dey.* Çok anılır olmak. ● **~ li düdük,** *dey.* Gevezе. ● **~ li düdük etmek,** *dey.* Bir şeyi herkese söyleyerek yaymak. ● **algoritma ~ i,** *komp.* Bütün özel bilgisayar tiplerinden bağımsız yalnız algoritmaların betimlenmesine yarayan programlama dili. [**Fr.** Langage algorithmique]. ● **çeviri ~ i,** *komp.* Bir bilgisayarın simgesel olarak betimlenen makine komutları ile çevirisinin çalışmasını yöneten komutlardan oluşan dil. [**İng.** Assembly language; **Fr.** Langage d'assemblage]. ● **doğal ~,** *komp.* Seçilmiş anahtar kelimeler bütününün tersine, otomatik belgeleme veya metin işleme sistemi içinde sınırlaşmamış günlük dil. [**Fr.** Langage naturel]. ● **erenler ~ i,** *tasav.* Bk. **Erenler.** ● **eş ~ li,** Bk. **Eşdilli.** ● **evrimli ~,** *komp.* Problemlerin mantıksal veya matematiksel formüllenmesine yakın ve özel bir bilgisayar tipinde bağımsız programlama dili. [**Fr.** Langage évolué]. ● **fakir ~,** *ed.* Bk **Fakir.** ● **gırtlak ~ i,** *anat.* Bk **Gırtlak.** ● **geçme ~ i,** *doğr.* Bk. **Geçme.** ● **Germen ~ leri,** *dilb.* Bk. **Germen.** ● **halk ~ i,** *dilb.* Bk. **Halk.** ● **ırak ~ i,** *dilb* Bk. **Irak.** ● **iltisaki ~ ler,** *gram. esk.* Bk. **İltisaki.** ● **iki ~ lilik,** *dilb.* Bk. **İkidillilik.** ● **işaret ~ i,** *gram.* Bk. **İşaret.** ● **kara ~,** *vet.* Bk. **Kara.** ● **Karayip ~ i,** *dilb.* Bk. **Karayip.** ● **klasik ~ ler,** Bk. **Klasik.** ● **komut veya denetim ~ i,** *komp.* Bir işletme sistemi için, bir programın genel uygulanış koşullarını, sistem için gerekli olan özel kaynakları ve kullandığı fişlikleri betimlemeğe yarayan dil. [**İng.** Control language; **Fr.** Langage de commande ou de contrôle]. ● **küçük ~,** *anat.* Bk. **Küçük dil.** ● **makara ~ i,** *den.* Bk **Makara.** ● **makine ~ i,** *komp.* Bir bilgisayarın komutlar bütünüyle ve ikili biçimde iç sunuluşlarıyla tanımlanmış dil: *Makine dili, bir bilgisayarın merkez biriminde, dolaysız uygulanabilen bir dildir.* [**İng.** Computer language, machine language; **Fr.** Langage machine]. ● **programlama ~ i,** *komp.* Çeviri ve makine dili dışında, bir bilgisayarda program betimlemek için kulanılan dil. [**İng.** Programming language; **Fr.** Langage de programmation]. ● **resmi ~,** *dilbil.* Bk. **Resmi.** ● **yapma ~,** *gram.* Bk. **Yapma.** ● **simgesel ~,** *komp.* Makine dili dışında kalan programlama dili; bu dilde her çeşit komut bir simgeyle belirtilir. [**İng.** Symbolic language; **Fr.** Langage symbolique].

~ altı büyük siniri, *anat.* ve *zool.* Bk **Sinir.**

~ alt siniri, *anat.* Bk. **Sinir.**

~ bozukluğu, *psik.* Konuşmada, konuşmanın algılanmasından ve kimi kez de yazı ve çalışmalarda görülen sürekli özür ve yeteneksizlik. [**İng.** Speech disorder]

~ gemciği, *anat.* Bk. **Gemcik.**

~ özürü, *psik.* Sözlü veya yazılı dilin öğreniminde veya kullanımında baş gösteren bozukluk. [**İng.** Language handicap].

~ sürçmesi, *psik.* Söz veya yazıyla belirtmek istenen bir düşüncede, kimi kelimelerin istenmeden araya girmesi ve anlamı kökünden değiştirmesi. [**İng.** Slip of the tongue or of the pen].

~ satmak, *dey.* Yola getirmek için çok konuşmak.

~ uzatmak, *dey.* Birisinin hakkında iyi konuşmamak.

~ yardımı, *dey.* Öğüt.

~ uydurma, *psik.* Çocuklar ve kimi ruh hastalarında görülen, yeni dil simgeleri uydurma veya eskilerini değiştirerek kullanma. [**İng.** Neologism glossellalia].

~ yeteneği, *psik.* Kişinin dil öğreniminde gösterdiği yetenek. [**İng.** Language ability].

dil. bilgisi, b.i. — § 2. *komp.* Sonlu bir kelime hazinesinden yola çıkarak belli bir dil oluşturan simgeler bütününü, zincirleri ve bu simgelerin düzenli sıralanışını üreten tüm kuralların betimlenmesi. [**İng.** Grammer; **Fr.** Grammaire].

dil. bilim, b.i. — **uygulamalı ~,** *dilb.* En yaygın anlamıyla, dilbilimin bazı dil sorunlarına uygulanması: *(Bu sorunların en önemlileri arasında şunlar sayılabilir. konuşma bozukluklarının incelenmesi; dillerin otomatik olarak incelenmesi /özellikle otomatik çeviri/ konusunda yapılan araştırmaları; bildirişimi sağlamakla görevli bir araç kabul edilen yeni bir dil geliştirme veya yaratma çalışmaları /yazım kurallarının yalınlaştırılması, esperantodan geliştirilmesi../; dillerin öğretimi veya öğrenimi)* [**İng.** Applied linguistics; **Fr.** Lingiustique appliquée].

dildışı nesne, *mant.* Bir düzgün deyimin kaplamı veya içlemi. [**İng.** Extralinguistic entity; **Fr.** Entité extralinguistique].

dilek, i. —
~ doyurma, *psik.* İstek ve özlemlerini düşleme yolu ile doyurma. [**İng.** Wish fulfilment].
~ düzeyi, *psik.* Belli bir işi başarmakta kişinin kendinden umut beklediği düzen. [**İng.** Level of aspiration].

dilenci, i. — **~ nin torbası dolmaz,** *at.* Şundan bundan yardım isteyerek geçinme yolunu tutmuş olanların isteği bitmez. Bunlar verilenlerle doymazlar, başka şeyler de isterler. ● **~ ye borçlu olma, ya düğünde ister, ya bayramda,** *at.* Çıkarını aramaktan başka bir şey düşünmeyen kimse ile ilişki kurma. Çünkü kendi çıkarı için elâlem içinde senin burunu kırmaktan çekinmez. ● **~ bir olsa şekerle beslenir,** *at.* Yardım bekleyen bir tane olsa, umduğundan aşırı şeyler verilerek sevindirilir. Ama bunlar çok olduğundan hepsine bu cömertlikle yardım yapılamaz.

dilim, i. — **süre ~ i,** *komp.* Zaman bölüşüm yöntemiyle çalışan bir bilgisayarda, işlenen her programa sırayla tanınan en uzun birimsel süre.

dilimli, s. —
~ grafik, *mat.* Bk. **Dairesel grafik.**
~ ızgara, Belirli bakış açıları için, lâmbayı gözden gizlemeye yarayan saydamsız veya yarı saydam dilimlerden **(paletlerden)** yapılmış ızgara.
~ kâse, *ask.* Bk. **Kâse.**

dilinim, i. — **kayaç ~ i,** *jeol.* Bk. **Kayaç.** ● **kristal ~ i,** *jeol.* Bk **Kristal.**

dilsel, s. —
~ nesneler, *mant.* Bir dilin deyimleri [**İng.** Linguistic entities; **Fr.** Entités linguistiques].
~ olmayan tanım, *mant.* Dilsel olmayan etmenlere de dayanan tanım. [**İng.** Nonverbal definition; **Fr.** Définition non -verbale].
~ tanım, *mant.* Yalnızca dilsel deyimler yardımıyle yapılan tanım. [**İng.** Verbal definition; **Fr.** Définition verbale].

dilsiz, s. — **~ in dilinden anası (sahibi) anlar,** *at.* Başkalarının kolay kolay anlayamadıkları şeyi, her gün onunla uğraşan kimse çok kolay anlar.

Dimyata giderken evdeki bulgurdan olmak, *dey.* Büyük bir şey ele geçirmeğe hazırlanırken elindekileri kaybetmek.

din[1], i. —
~ büyükleri evrensel toplantısı, *kilise huk.* Bk. **Evrensel.**
~ etnolojisi, *etn.* Genel etnolojinin bir dalı. [**İng.** Religious ethnology; **Fr.** Ethnologie religieuse].

dinamik, -ği, i — **foto ~,** *fiz.* ve *biy.* Bk **Fotodinamik.** ● **statistik ~,** Otomatik kumanda düzenleri gibi düzenlerin, çalışma sırasında işaretlerin ve tedirginliklerin etkisi altında gösterecekleri dinamik tutumu inceleme yöntemi: bu işaret ve tedirginlikler, gerek geçici alanda *(öz ve karşılıklı bağlılaşma işlevleri)*, gerek frekans alanında *(Çizgisel düzenlerde, düzenin belirleyici büyüklüklerinin ortalama kare değerleri kuramsal olarak hesaplanabilir).* [**İng.** Statistical dynamics; **Fr.** Dynamique statistique].
~ mukavemet, *mim* Birdenbire uygu-

lanan yüklere karşı dayanıklılık.
~ **müteşebbis kârı,** *ikt.* Kârın ekonomik gelişme ve yeniliklerden doğduğu iddiası.
~ **polarma,** *nükl.* Bk. **Polarma.**
~ **programlama,** *istat.* Bk. **Programlama.**
~ **yük,** *mim.* Hareketli yük.

dinamometre, i. — ~ **li gösterge,** *term.* Bk. **Gösterge.** • **emme** ~ **si,** *tekn.* Ölçmekte olduğu gücü emen ısı şeklinde açığa çıkaran-dinamometre. *(Normal balat freni veya Froude hidrolik freni bu şekilde bir dinamometredir.)* [**İng.** Absorption dynamometer].

dingil, i. — **kırık** ~, *otom.* Dingilin iki veya bir tek eklem çevresinde salınım yaptığı, bağımsız tekerlekli, özel arka süspansiyon biçimi. [**Fr.** Essieu brisé].
~ **gövdesi,** *demir.* Bk. **Gövde.**

dingin, s. —
~ **ayak,** *sp. (atletizm)* Üç adım atlamada, ilk sıçramayı yapmayan ayak. [**İng.** Sleeping leg; **Fr.** Jambe morte].

dingincilik, -ği, i. *fels.* Bk. **Kiyetizm.**

dingo, i. — ~ **nun ahırı,** *dey.* Girip çıkanın belli olmadığı yer: *Burası Dingonun ahırı mı ki selâmsız sabahsız giriyorsun?*

dinî, s. —
~ **heykel,** Bk. **Heykel.**

dinleme, i. —
~ **marnı,** *dok.* Bk. **Marn.**

dinleyici, i. —
~ **öğrenci,** *eğt.* Orta dereceli okullar ile yüksek öğretim kurumlarında belli bir derse veya seminere dinleyici olarak katılan ancak ödev hazırlamak ve sınava girmek gibi bir yükümlülük altında bulunmayan öğrencilere verilen ad. [**İng.** Auditor; **Fr.** Auditeur *(Auditrice)* libre].

dinsel, s. —
~ **dilek,** *sp. (güreş)* Yağlı gureşlerde ve karakucakta, güreşlere başlamadan önce cazgırın okuduğu geleneksel dua.

dip, i. — **dibi görünmeyen sudan geçme, (tastan su içme),** *at.* Her yönünü iyice öğrenmediğin işe girişme. • **dibi kırmızı bal mumuyla çağırmadım ya,** *dey.* Çağrılmadan bir yere giden ve hoşnutsuzluk uyandıran kimselere sitem yollu söylenir.
~ **gürültüsü,** *sin.* Film üzerindeki yıpranma ve pislikler dolayısıyle ses kuşağında beliren kesintiden ötürü ortaya çıkan gürültü.
~ **tırnağı,** Dip gömleği üzerinde bulunan ve duyan *(lamba taşıyıcının)* ve özellikle süngü duyların içindeki kertiğe giren ufak metal çıkıntı.

dipfriz, i. *İng. deep-freeze.* Bozulabilecek yiyecekleri, çok düşük ısılarda dondurup uzun süre saklamak için kullanılan buzdolabı. [**İng.** Freezer; **Fr.** Congélateur].

diploma, i. —
~ **çizelgesi,** *eğt.* Bir yıl içinde diploma alan öğrencilerin numaralarını, adları ve soyadlarını, doğum yerleri ve yıllarını, sınav notlarını diploma tarih ve derecelerini kapsayan ve okul yönetiminde düzenlenen çizelge. [**İng.** Diploma list; **Fr.** Liste des diplômes].
~ **defteri,** *eğt.* Her okul yönetimince tutulan ve bitirme sınavı sonuçlarına göre diploma alan öğrencilerin kimliklerinin, aldıkları notların, diploma tarih ve numaraların işlendiği defter.

diplomatik, s. —
~ **karşılıklılık,** *devl. huk.* Bk. **Karşılıklılık.**
~ **muhabir,** *basın.* Bk. **Muhabir.**
~ **münasebetlerin kesilmesi,** *ikt.* Bk. **Kesilme.**
~ **pasaport,** *huk.* Bk. **Pasaport.**

direk, i. — **hava direği,** *den.* Bk. **Hava.** • **ışık direği,** *res.* Bk. **Işık.** • **kafes** ~, *den.* Bk. **Kafes.** • **kesilme direği,** *telekom.* Bk. **Kesilme.** • **kırma** ~, *den.* Bk. **Kırma.** • **sancak direği,** Bk. **Sancak.**
~ **etkili regülatör,** *tekn.* Bk. **Regülatör.**
~ **püskürtme,** *otom.* Bk. **Püskürtme.**

direksiyon, i. — **takviyeli** ~, *otom.* Taşıtın yöneltici tekerleklerine yön vermek için sürücünün direksiyon simidi cihazı bulunan özel direksiyon sistemi. *(Bu cihaz, çalışması için gerek sıkıştırılmış hava, gerek hidrolik bir enerjiden yararlânır; direksiyonu kırma belli bir genliğe ulaşır ulaşmaz veya sürücü önceden belirlenmiş sınırı geçen bir noktada simit üzerine bir güç uygular uygulamaz, cihaz otomatik olarak hareket geçer.)* [**Fr.** Direction assistée].
~ **kutusu,** *otom.* Bk. **Kutu.**

direkt, z. ve s. —
~ **aydınlatma,** *mim.* Işığı, aydınlatılacak yüzeye doğrudan doğruya yöneltme yoluyla yapılan aydınlatma.
~ **giderler,** *ikt.* Bir işlem veya bir işlemin bir parçası, bir maliyet merkezi, bir fonksiyon veya satış alanıyle bağlantısı kolayca kurulabilen gider grupları.
~ **ilk madde ve malzeme,** *ikt.* Bir mamul, bir işlem veya bir işlemin bir parçası, bir maliyet merkezi, bir fonksiyon veya satış alanı ile bağlantısı direkt olarak kurulabilecek ilk madde ve malzemeler.
~ **satış,** *ikt.* Bir metanın, imalâtçısı veya toptancısı tarafından doğrudan doğruya tüketene satılması, böylece perakendecinin aradan kaldırılması.

direktörlük, -ğü, i. Bk. **Yönetmenlik.**

direnç, i. — *Eşanl.* **Rezistans.** • **değişken duyarlık direnci,** *radyotekn.* Çıkış gerilimi, uygulanan gerilim ve kumanda ekseninin açısal konumuna istenilen ölçüde bağlı olan elektromekanik iletici. *(Bu fonksiyon çizgisel, parabolik, hiperbolik, logaritmik v.b. olabilir.)* [**Fr.** Résistance variable de précision]. • **Foto** ~, *elek.* Bk. **Foto direnci.** • **hava direnci,** *otom.* Bk. **Hava.** • **kanaviçe** ~, *elek.* Bk. **Kanaviçe.** • **ohm direnci,** *metrol.* Bk. **Ohm**[1].
~ **dönemi,** *psik.* Sinir veya kasların bir bölümüne uygulanan bir uyarandan sonra bu bölümün kısa bir süre ikinci bir uyarana karşı duyarsız kalması. [**İng.** Refractory period or phase].
~ **gömleği,** *mek.* Bk. **Gömlek.**
~ **komütatörü,** *elek.* Bk. **Komütatör.**

diriklik, i. *psik.* Geçici bir zaman içinde de olsa doygunluk elde etmek veya gerginlikten kurtulma için, bir davranış yolunu izlemede gösterilen direnç. [**İng.** Dynamism; **Fr.** Dynamisme].
Eşanl. **Dinamizm.**
~ **ruhbilimi,** *psik.* Bk. **Dinamik psikoloji.**

diriltmece, i. *ed.* Unutulmuş, ölmüş sayılan eski bir kelimeyi yeniden kullanarak ona yaşama olanağı kazandırma.

dirsek, i. — **hendek direği,** *ask.* Bk. **Hendek.** • **kapma direği,** *coğr.* Bk. **Kapma.**
~ **kirişi,** *vet.* Bk. **Kiriş.**

dirsekli, s. —
~ **çelik,** *mim.* Gamalı haç.
~ **makas,** *cerr.* Bk. **Makas.**
~ **mil,** *tekn.* Doğrusal ve dairesel hareketleri birbirine geçiren makine parçaları.

diseksiyon, i. *Fr. dissection. tıp.* Kesip ayırma. [**İng.** Dissection].

disiplin, i. —
~ **suçu,** *eğt.* Okul içinde veya dışında öğrencinin disiplin yönetmenliğine göre yapılmaması gereken davranışlardan birini yapması. [**İng.** Disciplinary offence; **Fr.** Faute disciplinaire].

disk, -ği, i. — **6.** *komp.* Bilgileri eşmerkezli kayıt izleri üzerine ikili kodlar halinde kaydetmeğe yarayan mıknatıslanabilir bir yüzeyle kaplanmış dairesel kayıt desteği. [**İng.** Disc; **Fr.** Disque]. • **çıkarılabilir** ~, *komp.* Çalıştırma düzeninden çıkarılıp alınabilen ve bilgisayar dışında bilgi depolamağa olanak veren disk. [**Fr.** Disque amovible]. • **fren** ~ **i,** *otom.* Bk. **Fren.** • **hareketli kafalı** ~, *komp.* Bilgi kayıt izlerinden daha az sayıda okuma-yazma kafası olan ve bilgilerin tümüne erişmek için kafaların hareket etmesi gereken disk. [**Fr.** Disque à têtes mobiles]. • **jerminatif** ~, *biy.* Bk. **Jerminatif.** • **proliger** ~, *biy.* Bk. **Proliger.** • **sabit** ~, *komp.* Yerinden çıkarılamayacak şekilde sabit olarak bağlandığı bir bilgisayar için yardımcı bir bellek oluşturan disk. [**Fr.** Disque fixe]. • **sabit kafalı** ~, *komp.* Üzerindeki her kayıt izi için ayrı bir okuma-yazma kafası olan disk. [**Fr.** Disque à têtes fixes]. • **yığını veya** ~ **takımı,** *komp.* Bir hafıza birimi oluşturan, birbirinden ayrılmaz eş eksenli disklerin tümü.
~ **atma,** *sp. (atletizm)* **a)** Gerilerden gelerek, istenildiğinde gövde ekseni üzerinde dönerek hız kazandıktan sonra, atma döngüsü içinde ilerleyip avuçta taşınan diski ileriye doğru savurma. **b)** Diski, bu yolla en uzağa atmak maksadıyle yarışılan atletizm dalı. [**İng.** Throwing the discus; **Fr.** Lancement de disque].
~ **kayması,** *tıp.* Lomber vertebralar arasındaki diskin yerinden oynaması.

diskografi, i. *Fr. discographie. radyol.* Omurgalararası disklerin emebileceği x ışınlarına saydamsız bir sıvının şırınga edilmesini gerektiren ve bel ağrılarının teşhisine yarayan radyografi yöntemi. [**İng.** Discography].

diskotek, i —
~ **çocuğu,** *arg.* Kolejli oğlan(lar): *Diskotek çocuğunun bulduğu köfteye bak.*

disorientasyon, i. *tıp.* Zaman ve mekân saptanmasında güçlük hissetme hali.

dispanser, i. — *Eşanl.* **Bakımevi.**

disparöni, i. *tıp.* Cinsel birleşim sırasında organik veya psikolojik nedenlerle, ağrı duyulması.

dispersoid, i. — § **2.** *met.* Bir metal veya alaşıma şekil değiştirmeye karşı direncini artırmak için katılan metal veya metal olmayan ince tanecik: *Birkaç mikron çapında alümin tanecikleri, tungsten, bor veya silikat lifleri gibi dispersoidler temel metallere, toz metalürjisi teknikleriyle katılır.* [**İng.** Dispersoid; **Fr.** Dispersoide].

distektik, s. *Fr. dystectique. met.* Bileşkelerinin oranı, elde edilen ürünü en yüksek ergime noktasına ulaştıracak bi-

çimde ayarlanan bir karışım için kullanılır: *Magnezyum-kalsiyum alaşımları içinde distektik alaşım, yüzde 45 kalsiyum kapsayan Mg_2 $Ca'dır$.* [İng. Dystectic].

diş, i. — **~ e dokunur,** *dey.* İşe yarar. • **~ inden tırnağından artırmak,** *dey.* Zorlukla biriktirmek: *Dişimden tırnağımdan artırdığım bütün parayı ona verdim.* • **~ ine değmek,** *dey. (Yiyecek)* Pek az gelmek. • **~ ine göre,** *dey. (Bir şey)* Kendisine ve kendi gücüne uygun nitelikte. • **~ inin kovuğuna bile gitmemek,** *dey. (Yiyecek)* Pek az gelmek. • **~ ini geçirememek,** *dey.* Gücü yetmemek. • **~ ini göstermek,** *dey.* Korkutmak, tehdit etmek. • **~ ini sıkmak,** *dey.* Katlanmak, sabır ve tahammül göstermek. • **~ ini sökmek,** *dey. (Birinin)* Zararsız hale getirmek. • **gizli ~,** *diş. cerr.* Bk. **Gizli.** • **güdük ~,** *diş. cerr.* Bk. **Güdük.** • **kesici ~,** *anat.* Bk. **Kesici.**
~ anjini, *tıp.* Damak arkalarının kırmızı bir renk alması ve şişmesi, damak bezlerinin şişmesi, aynı zamanda alt molerlerde iltihaplı değişmeler. [Lat. ve İng. Angina dentaria].
~ bilemek, *dey.* Kin gütmek, kötülük yapmak için fırsat kollamak.
~ çukuru kemeri, *anat.* Bk. **Kemer.**
~ çukuru piyoresi, *patol.* Bk. **Piyore.**
~ deformasyonu, *etn.* Dişleri sivriltmek, kırmak, madenlerle kaplamak ve boyamak adeti. [İng. Tooth deformation: Fr. Deformation dentaire].
~ flüksiyonu, *diş. cerr.* Bk. **Flüksiyon.**
~ hatvesi, *elek.* Bk. **Hatve.**
~ kanalcıkları, *anat.* Bk. **Kanalcık.**
~ kemeri, *anat.* Bk. **Kemer.**
~ koltuğu, *diş. cerr.* Bk **Koltuk.**
~ odacığı, *diş. cerr.* Bk **Odacık.**
~ protezi, *diş cerr.* Bk. **Protez.**
~ safihası, *embriyol.* Bk **Safiha.**

diş. eti, -ni, b.i. —
~ çıbanı, *tıp.* Çürük bir dişin kökünde oluşan, yüzde şişkinlik ve ağrıya yol açan apse.

dişi[1], i. —
~ yalanmazsa, erkek dolanmaz, *at.* Bk. **Dişi köpek kuyruğunu sallamayınca erkek köpek ardına düşmez.**

dişi[2], s. —
~ hayvana halka takmak, *zool.* Bk. **Halka.**
~ klişe, Bk **Klişe.**
~ plak, *elektroakust.* Bk. **Plak.**

dişli, s. — **gönye ~,** *den.* Bk. **Gönye.** • **helisel ~,** *mek.* Bk **Helisel.** • **kremayer ~ si,** *mek.* ve *saatç.* Bk. **Kramayer.**
~ çark hatvesi, *tekn.* Bk. **Hatve.**
~ keser, Bk. **Keser.**
~ kilit dili, *tekn.* Bk **Kilit.**
~ mala, Bk. **Mala.**
~ pompa, *mek.* Bk. **Pompa**[1].

divan, i. — **haysiyet ~ ı,** *huk.* Bk. **Haysiyet.** • **ikindi ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **İkindi.** • **kaymakam ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Kaymakam.** • **kazasker ikindi ~ ı,** *teşk. tar.* Bk **Kazasker.**
~ halısı, Bk. **Halı.**
~ sazı, *müz.* Bk. **Saz**[2].

divertikülit, i. *Fr. diverticulite. tıp.* Kalınbarsak divertikülünün iltihabı. [İng. Diverticulitis].

diyadelf, s. *Fr. diadelphe. bot.* 9 erkek organı sapı bir kın içinde birleşmiş ve onuncu erkek organı ayrı olan *(bitki).* [İng. Diadelphous].
Eşanl. **İkikardeşli.**
Karş. **Monadelf.**

diyafram, i. —
~ altı piyotoraksı, Bk. **Piyotoraks.**
~ korunlanması, *patol.* Bk. **Korunlanma.**

diyagram, i. — **Argand ~ ı,** *elek.* Bir vektörel niceliğin, diğer bir vektörel niceliğe göre büyüklük ve faz açısını göstermek için kullanılan diyagram. [İng. Argand diagram]. • **Applegate ~ ı,** *elektr.* Hız modülasyonlu dalgalardaki dementlenmenin grafik olarak temsili. [İng. Applegate diagram] • **hız ~ ı,** *mat.* Bk. **Hız.** • **indeks ~ ı,** *hava.* Bk. **İndeks.** • **indikatör ~ ı,** *den.* Bk. **İndikatör.** • **logaritmik ~,** *mat.* Bk. **Logaritmik.**

diyalog, i. —
~ yazarı, *sin.* Filimlerde yer alan konuşmaları hazırlayan kişi. [İng. Dialogist; Fr. Dialoguiste].

diyod, i. — **değişken sığalı ~,** *elek.* Bir salınım devresini düzenlemek için bağlantısının sığa değişimlerinden yararlanılacak şekilde yapılmış ve takılmış diyod. [Fr. Diode à capacité variable]. • **elektroışıl ~,** *elek.* Doğru akım geçtiğinde ışık ışını yayan diyod. [Fr. Diode électroluminescente]. • **gunn etkili ~,** *elek.* Yüksek frekanslı salınım diyodu. [Fr. Diode à effet gunn]. • **Shockley diyodu,** *elek.* Bir gaz diyodu gibi çalışan dört katmanlı diyod. [İng. Shockley diode; Fr. Diode Shockley].

diz, i. — **~ ini kısmak,** *dey.* Biri üzerine yapılan baskıyı artırmak.
~ altı ile durdurma, *sp. (futbol)* Oyuncunun topu diz altı ile yer arasına sıkıştırarak durdurması.
~ kündesi, *güreş.* Diz üzerine gelinerek atılan künde.
~ tepkesi, *psik.* Diz kapağının aşağısına vurulunca bacağın ileriye doğru fırlaması. [İng. Knee-jerk reflex].

dizartri, i. *tıp.* Konuşma ile ilgili eklemlerdeki bir bozukluk. *(Konuşma mekanizmasını etkileyen kas veya sinirlerde, bu mekanizma ile ilgili organlarda olabildiği gibi, merkez sinir sisteminde de bulunabilir.)*

dizayn, i. — § 2. Gündelik eşyanın tasarlanmasından, kentçiliğe ve sitelerin düzenlenmesine kadar, insan çevresini uyumlaştırmayı amaçlayan öğreti. [İng. ve Fr. Design]

dize, i. — **~ li koşuk,** *ed.* Belli ölçülerde yapılan hece vurgularıyla sözcüklerinde belli bir uyum sağlanan koşuk. [Fr. Versification rythmique].
~ kıtığı, *ed.* Dizede yapılan kıtık.

dizel[1], i. — **türbinli ~,** *demir.* Bir dizel motoruyla bir türbini bulunan özçekişli demiryolu taşıtı: *Bir türbinli dizelde, dizel motoru ilke olarak taşıtın ilk hareketini sağlar: türbin ise, ancak belli bir hızdan sonra devreye girer.*

dizem, i. *ed.* Hecelerdeki vurgu, uzunluk, yükseklik gibi ses özeliklerinin ve durakların düzenli bir biçimde yinelenmesinden doğan ses uyarlığı. [İng. Rhythm: Fr. Rythme]. *Eşanl.* **Ritim.**
~ öbeği. *ed.* Vurgulu vurgusuz hecelere dayanan ve dizede bir uyumu oluşturan hecelerin tumu. [İng. Rhytmic group; Fr. Groupe rytmique].

dizge, i. — **~ li sabuklama,** *psik.* Gerçeğe uygun olmakla birlikte kendi aralarında mantıklı bağlar kurulmuş olan düşünü ve inançlar dizgesi. [İng. Systematized delusions] • **eylemsiz ~,** *astr.* Bk. **Eylemsiz.** • **gezegenler ~ si,** *astr.* Bk. **Gezegen.** • **gökada ~ si,** *astr.* Bk. **Gökada.** • **güneş ~ si,** *coğr.* Bk. **Güneş.** • **kristal ~ leri,** *jeol.* Bk. **Kristal.**
~ çözümleme, *psik.* Bir dizgede söz konusu olabilecek yanılgı ve düzensizlikleri saptayarak düzeltme ve böylece verimi artırma. [İng. System analysis].
~ değiştirme, *psik.* Anıları sürekli ve dizgeli olarak belirli bir yönde değiştirme. [İng. Systematic distortion: Fr. Distortion systématique].

dizgesel konu kataloğu, *ikt.* Kaynakçasal kimliğini verdiği kitabın içeriğini, kitaplıkta uygulanan sınıflama yönteminin simgeleriyle konu fişlerinin, adı geçen simgelere göre sıralanmalarıyla oluşan konu kataloğu. [İng. Classed catalog, classified catalog, systematic catalog].

dizgi, i. — **formül ~ si,** *matb.* Bk. **Formül.** • **gazete ~ si,** *matb.* Bk. **Gazete.**

dizi, i. — **gerçek ses ~ leri,** *müz.* Bk. **Gerçek.** • **ıraksak ~,** *mat.* Bk. **Iraksak.** • **ışık ~ si,** *hava.* Bk. **Işık.** • **kromatik ~,** *müz.* Bk. **Kromatik.**
~ adı, *küt.* Bir yazının veya eserin içinde bulunduğu dizinin genel adı. [İng. Series title].
~ eserler, *küt.* Genellikle belli zamanlarda çıkan ve her biri kendi içinde bir bütün oluşturan yapıtlar. *(Geniş anlamda süreli yayınlar, yıllıklar ve kuram tutanakları da dizi yapıtlardan sayılır).* [İng. Seriais].
~ eserler bölümü, *küt.* Dizi yapıtlarla ilgili teknik hizmetlerin yürütüldüğü bölüm. [İng. Serials department].
~ fişi, *küt.* Dizi ile ilgili bilginin yer aldığı katalog fişi.
~ kaydı, *küt.* Kitaplıkta bulunan dizilerle ilgili kayıt. [İng. Serial record].
~ notu, *küt.* Bir fiş veya kaynakçada genel olarak kitabın fiziksel yapısından sonra belirtilen dizi adı ve sayısından oluşan bilgi. [İng. Series note].
~ sayısı, *küt.* Bir dizide yer alan eserlerden her birinin, yayın sayısına göre aldıkları sıra. [İng. Serial number].
~ sırası, *mim.* Bir tuğla kalınlığındaki duvar örgüsünde, bağ sırası tuğlalarına dik doğrultuda yerleştirilen tuğlaların oluşturduğu sıra.

dizi. bilim, b.i. *mant.* Bk. **Sentaks.**

dizilim, i. *mant.* Dil deyimlerinin art arda sıralanmasıyla oluşan deyim. [İng. Concatenation; Fr. Enchainement].
~ işlevi, *mant.* Belli sayıda dizimsel dil deyiminden, bunların gösterdikleri sözedilen dil deyimlerinin diziliminin adını oluşturan, sözeden dil işlevi. [İng. Convatenation function; Fr. Fonction d'enchainement].

dizin, i. — § 2. *komp.* Bk. **İndeks.**
~ dili, *küt.* Özellikle konu dizinlerinde, konuyu en iyi biçimde kullanılan sözcük ve terimler. [İng. Index language].
~ yöntemi, *ikt.* Sayışmanlık, sayılama, yazışma ve çeşitli işlemlere ilişkin her tür bilgi ve yazılımların fişlenmesi yöntemi. [İng. Card index system; Fr. Classement pour fiches répertoire sur fiches].

dizinleme, i. Bk. **İndeksleme.**

dizinlemek, f. *komp.* Bk. **İndekslemek.**

dizisel, i. Diziyle ilgili olan.
~ öğrenme, *psik.* Sözcükleri veya devimsel davranışları verilen dizilere uygun olarak öğrenme ve anımsama. [İng. Serial learning].

diziselcilik, -ği, i. *müz.* Dizisel müzigin temelinde yatan öğreti: *Stoskhausen'in diziselciliği.* [İng. Serialism, dodecaphony; Fr. Sérialisme, dodécaphonisme]

dizleme, i. *güreş.* Elensenin etkisiyle dizler üzerine yere gelme.

dofen, i. —
~ **boru,** *mim.* Yağmur borularının alt uçlarının geçirildiği yerden yaklaşık 1,5 m. kadar yükselen döküm

doğa, i. —
~ **bakım sorunu,** *psik.* Canlının gelişiminde, soyaçekimsel özelliklerle çevrenin ve bakımın görekli etkilerini belirtme sorunu. [İng. Nature-nuriture problem]

doğaç, i. < *doğmak* Çok düşünulmeksizin doğan güzel düşünce veya böyle düşünceleri doğuran yetenek. [Osm. Saniha İng. ve Fr. Inspiration]

doğal, s. —
~ **anlak,** *psik.* Soyaçekimle kuşaktan kuşağa geçtiği düşünülen anlak türü [İng. Innate intelligence].
~ **aydınlatma,** *mim.* Yapılarda doğal ışık kaynağından yararlanılarak yapılan aydınlatma.
~ **beceri,** *ikt.* Bir yetişme dönemine gerek duyulmadan değişik işleri başarma yeteneği. [İng. Inherent skill; Fr. Habilité naturelle].
~ **büyüme hızı,** *ikt.* Bir ekonomide bütün imkân ve kaynakların kullanılmasıyla gerçeklestirilen büyüme hızı.
~ **ceza,** *psik.* Suç işleyen kişinin davranışlarının doğal sonucu olan ceza. [İng. Natural punishment].
~ **davranış,** *psik.* Canlının doğduğu andan beri var ve etkili olan emanetlerin yarattığı davranış. [İng. Native behaviour].
~ **dürtü,** *psik.* Açlık-susuzluk gibi bir kuşaktan ötekine geçen ve öğrenme yolu ile köklü olarak değiştirilemeyen dürtülere verilen ad. [İng. Primary drive]
~ **gazolin,** Bk. **Gazolin.**
~ **gümüş,** Bk. **Gümüş.**
~ **ışık,** *fels.* Doğal bir yetisi
~ **sayı,** *mat.* Bk. **Sayı.**
~ **sınıflama,** *biy.* Temalı, embriyoloji, karşılaştırmalı anatomi ve fizyolojiye dayanan sınıflama.
~ **türetimli mantık dizgesi,** *mant.* Mantıksal, ilksavları dolayısıyle öncülsüz çıkarım kuralları olmayan mantık dizgesi [İng. System of logic with natural deduction].
~ **ücret,** *ikt.* Herhangi bir müdahalenin söz konusu olmadığı bir iş piyasasında oluşan ve işçiye ailesiyle birlikte ancak fizyolojik asgariyi sağlayabilen ücret
~ **varlıklar,** *ikt.* Doğanın bağrından, topraktan çıkarılan maddeler, işlenilmemiş nesneler. [İng. Natural resources; Fr. Fortunes naturelles].

doğmak, f — **doğan anası olma, doğuran anası ol,** *at.* Bir çocuk, annesinin değerini, ancak kendisi de çocuk sahibi olduktan sonra bilir, daha önce gereği gibi bilmez. • **doğmadık çocuğa don (kaftan) biçilmez,** *at.* Ele gececeği, ortaya çıkacağı daha belli olmayan şey için önceden hazırlık yapmak doğru değildir.

doğrama, i. —
~ **etekliği,** *ağ. iş.* Bk. **Eteklik.**

doğru, i. ve z. — ~ **nun yardımcısı Allah'tır,** *at.* İşlerinde doğruluktan ayrılmayan kişiye Tanrı her zaman yardım eder. • **eşaçılı ~ lar,** *mat.* Bk. **Eşaçılı.** • **gerçek ~ lar,** *mat.* Bk. **Gerçek.**
~ **kambiyo,** *ikt.* İki ülke arasında doğrudan doğruya yapılan kambiyo işlemleri. [İng. Direct exchange; Fr. Change direct].
~ **kas,** *anat.* Bk. **Kas.**
~ **önerme,** *mant.* Kendi olağan yorumunda gerçeğe uygun olan, gerçek bir durumu dile getiren bir önerme. [İng. True sentence; Fr. Enoncé vrai].
~ **söyleyenin bir ayağı üzengide gerek,** *at.* Doğru sözlü olan kişi, bulunduğu yerden ayrılmaya hazır olmalıdır. Çünkü sevilmeyen, istenmeyen kişi olacak, orada barınamayacaktır.
~ **söyleyenin tepesi delik olur,** *at.* Sözüm bir kimseye dokunur mu diye düşünmeyerek doğruyu soyleyen kişi çok düşman kazanır. Bunlar vura vura onun tepesini delerler.
~ **(hak) söz (ağızdan) acıdır (acı gelir),** *at.* Kusurları, yanlışları, düzensizlikleri, yolsuzlukları kötülükleri, bütün çıplaklığıyla ortaya koyan ve eleştiren söz, bu işleri yapanlara çok acı gelir
Eşanl. **Dost acı söyler.**
~ **söz yemin istemez,** *at.* Yemin, yalan olduğu düşünülebilen sözün doğruluğuna inandırmak içindir. Sözün doğruluğundan kuşku yoksa yemine gerekliik yoktur.
~ **yanlış test maddesi,** *eğt.* **a)** Biri doğru, öteki yanlış olmak üzere yalnızca iki muhtemel cevaptan oluşan test maddesi; **b)** Testi cevaplayan kimsenin, verilen cümlenin doğru veya yanlış olduğunu belirtmesinin istenildiği test maddesi. Bunun *«evet, hayır»* biciminde cevaplanan da vardır. [İng. True-false item; Fr. Item vrai-faux].

doğrulam, i. *mant.* Bir önerme kümesinin her öğesini doğru kılan bir yorum. [İng. Verifying interpretation; Fr. Modèle]
~ **kuramı,** *mant.* Biçimde diller ile yorumları olan yapılar arasındaki ilişkileri konu edinen yorumsal sözeden kuram [İng. Model theory, theory of models; Fr. Théories des modèles]

doğrulama, i. —
~ **yazılımı,** *ikt.* Bir işlemin yapılmış olduğunu açıklayan bildiri. [İng. Confirmation note; Fr. Lettre de confirmation]

doğrultman, i. — **bir çok yüzlünün ~ katsayısı,** *mat.* Doğrultman teriminin katsayısı. [Fr. Coefficient directeur d'un polynôme]. • **bir çokyüzlünün ~ terimi,** *mat.* Bu çokyüzlünün en yüksek derecedeki terimi. [Fr. Terme directeur d'un polynôme]

doğrultu, i. —
~ **atımlı yarılım,** *tekt.* Toplam atımı pratikte yarılım doğrultusunda bulunan bir yarılımdır.
~ **eklemi,** *tekt.* Tanımlanmış bulunan anlamda özellikle yerli madencileri, taş ocakçıları tarafından kullanılır.
~ **yarılımı,** *tekt.* Tabakaların doğrultusuna paralel bulunan bir yarılım.

doğruluk, i. —
~ **araştırması,** *ikt.* İşletme çalışmalarının sayışım sonuclarına uydurulması. [İng. Research operation; Fr. Opération de recherche].
~ **çizelgesi,** *mant.* Bir bileşik önermenin, yalınç bileşenlerinin bütün değerlemelerine karşılık aldığı doğruluk değerlerini gösteren çizelge. [İng. Truth table; Fr. Tableau de vérité].
~ **değeri çözümlemesi,** *mant.* Verilen bir birleşik önermenin yalınç bileşenlerin bütün değerlemelerine karşılık aldığı doğruluk değerlerinin bulunması işlemi. [İng. Truth-value analysis].
~ **koşulu,** *mant.* Bir önermenin belli bir yorumda doğru olmasının gerekli yeterli koşulu. [İng. Truth condition; Fr. Condition de verité].
~ **minarede kalmış (onun da içi eğri),** *at.* Dünyada doğru kimse kalmamıştır. Doğru sandığımız binde bir kişi de içinden eğridir, dıştan göründüğü gibi değildir.

doğrusal, s. —
~ **eklem,** *mant.* Verilen bir veya birden çok sayıda önermeden, doğruluk değeri yalnız bu önermelerden doğruluk değerlerine bağlı olan bir bileşik önermeyi oluşturan eklem. [İng. Truth-functional connective].
~ **eklemler mantığı,** *mant.* Yalnız doğrusal eklemler kapsayan eklemler mantığı. [İng. Truth functional logic].
~ **geçerli önerme,** *mant.* Yalınç bileşimlerinin bütün değerlemeleri için doğru olan bileşik önerme. [İng. Tautology, tautological sentence, truth-functionally valid sentence; Fr. Tautologie].
~ **olmayan eklem,** *mant.* Doğruluk değeri, bileşenlerin yalnız doğruluk değerine değil içeriklerine de bağlı olan bir bileşik önermeyi oluşturan eklem [İng. Non truthfonctional connective].
~ **olmayan eklemler mantığı,** *mant.* Doğrusal olmayan eklemleri de kapsayan eklemler mantığı. [İng. Non truth-fonctional sentential logic].
~ **tutarsız önerme,** *mant.* Yalınç bileşenlerinin bütün değerlemeleri için yanlış bileşik önerme. [İng. Truth-functionally inconsistent sentence]

doğum, i. — **aynı ~ günleri problemi,** *mat.* Kişiden oluşan bir toplulukta en az iki kişinin yılın aynı gününde doğmuş olmalarının olasılık hesabı. [Fr. Problème des mêmes anniversaires]. • **yüksek riskli ~,** *kadın. doğ.* Başlangıctaki veya gebelik sırasında belirtilerine göre anne veya çocuğun bir kazaya uğraması ihtimalinden korkulan doğum. [Fr. Accouchement à hauts risques].
~ **ağlaması,** *psik.* Çoğunlukla doğumun hemen arkasından, bebeğin solumaya başladığını bildiren sesi. [İng. Birth cry].
~ **denetimi,** *sosy.* Cinsel ilişkide kadının gebe kalmasını önlemeye yönelik davranış. [İng. Birth controle; Fr. Contrôle de naissance].
~ **lekesi,** *tıp.* En çok rastlanan doğum lekesi, hemangioma diye adlandırılan selim bir tümördür ve doğumdan sonraki ilk yıl zarfında çok çabuk büyür.
~ **sağlığı,** *tıp.* Doğum öncesi, doğum anı veya doğum sonrasında ölüm ve hastalık oranını azaltmak amacıyla çocuk hastalıkları hekimleriyle kadın-doğum hekimlerinin ortak çabalarından doğan tıbbî uzmanlık dalı. [İng. Perinatalogy; Fr. Périnatologie].
~ **yaralanması,** *psik.* **a)** Zor doğum nedeniyle beyin zedelenmesi durumu. [İng. Birth trauma]. **b)** *(Ruhsal çözümleme)* Çocuğun ana rahminden atılıp çevrenin gerçekleri ile yüz yüze gelişinin yarattığı ruhsal sarsıntı.

doğunç, i. *ed.* Kavramın, kosanın, dizenin, düşünmeden birdenbire içe doğuşu, dile gelişi. [İng. ve Fr. Improvisation].
- *Eşanl.* **irtical, emprovizasyon.**

doğunçluk, i. *ed.* Düşüncelerin zihne hemen doğus yetisi.

doğunçtan, i. *ed.* Düşünüp hazırlanmadan, içten doğarak söyleniveren koşuk, koşa, dize, söylev. [İng. Extemporaneous; Fr. Improvisé, - ée].
Eşanl. **İrticalen.**

doğurmak, f. — **doğuran avrat Azraili yenmiş,** *at.* **a)** Yeni doğan çocuklarda ölüm çok olur. Kadın bir, iki, üç çocuk doğurur. Bakarsınız ki bunları Azrail alıp götürüyor. Ama kadın, yılmaz, doğurmaya devam ederse, Azrail'in alamayacaklarını da dünyaya getirir. Böylece onu yenmiş olur.

doğuştan, s. v z. —
~ **ideler,** *fels.* İnsan aklında baştanberi yerleşik olan ideler ve kavramlar
~ **körlük,** *psik.* Doğumdan önce veya doğum sırasında başlayan körlük. [İng. Congenital blindness; Fr. Cécité congénital].
~ **sağırlık,** *psik.* Doğum öncesi nedenlerden ileri gelen sağırlık. [İng. Congenital deafness; Fr. Surdité deafness]

dokanak, i. *tekt.* Kaya birimleri arasındaki sınır.

doksandan, s. *sp. (futbol)* Kalenin yan direkleri ile yere koşut olan üst diregi arasındaki 90 derecelik sol-sağ iki açıdan topun tümünün kaleye girmesi durumu.

doktrin, i. —
~ **tefsirleri,** *ikt.* Bilim adamlarının bilimsel esaslara dayanarak kanun ve metinlerini anlamlandırmaları.

doku, i. — **fanerofor ~,** *anat.* Bk. **Fanerofor.** ● **hif ~ su,** *bot.* Bk. **Hif.** ● **hücresel ~,** *min.* Bk. **Hücresel.** ● **ilkbahar ~ su,** *ao. iş.* Bk. **İlkbahar.** ● **lenfoyid ~,** *dokb.* Bk. **Lenfoyid.** ● **mukoza ~ su,** *dokb.* Bk. **Mukoza.** ● **palisat ~ su,** *bot.* Bk. **Palisat.** ● **sert ~,** *bot.* Bk. **Sertdoku.**
~ **hücresi,** *biy.* Bk. **Hücre.**

dokuma, i. —
~ **halı,** Bk. **Halı.**

dokunca, i. *ikt.* Satış fiyatının, tüm değer ederi altına düşmesi. [İng. Damage loss; Fr. Dommage, perte, préjudice]. ● ~ **yı karşılama,** *huk.* Devletlerarası kurallara ve türeye aykırı bir davranış ile başka devletin haklarını dokuncaya uğratan devlet hakkı çiğnenen devletin bir zarar ile karşılık vermesi eylemi [İng. Retorsion; Fr. Rétorsion].
~ **aktarımı,** *ikt.* Bir yıl içinde gelir kaynaklarının birinden doğan zararlar diğer gelir kaynaklarının kazanç ve gelirleri ile kapatılmazsa bunların daha sonra gelecek veya gerekirse iki yıl süre ile aktarılacak bu yıllara ilişkin gelirlerden indirilmesi. [İng. Transfer of damage; Fr. Transfert de dommage].
~ **bildirgesi,** *ikt.* Zarar hesaplarını tanıtlayıcı nitelikte olan belge. [İng. Average statement; Fr. Déclaration d'avaries].
~ **bölümü,** *ikt.* İş dokuncaları ve uğrası sayrılıkları yönünden yapılan işin meydana getirdiği dokuncalı olaylara göre her işe verilen önemi belirten sıralama. [İng. Danger's class; Fr. Classe de danger].
~ **ihtimali,** *ikt.* Yanların sağ duyuları dışında dokuncalı, tehlikeli olabilecek işler. [İng. Risk; Fr. Risque]
~ **karşılığı kesinti,** *ikt.* İşverenin, işçi ücretlerinden tazminat karşılığı olarak geçici bir süre için alıkoyabileceği nicelik. [İng. Stoppage for damage; Fr. Stoppage pour dommage].
~ **sorumlusu,** *ikt.* Dokuncayı yapan veya meydana gelmesinin nedeni olan ve zarar görene karşı [illegible] ödeme zorunluluğunda bulunan kişi. [İng. Liable for damage; Fr. Responsable du dommage tenu à indemniser]
~ **ve eksilme,** *huk.* Bir kimsenin gelir kazanç ve mallarında oluşan eksiklik. [İng. Damages; Fr. Dommage, intérêts]
~ **ve yitirce sayışımı,** *ikt.* Zarar ve kayıpları kapsayan hesap. [İng. For account and at somebody's risk; Fr. Aux risques]

dokuncalı, s. *ikt.* Yitirceli, tehlikeli görünen. [İng. Hazardous, risky; Fr. Risqué, - ée, hasardeux, - euse]
Eşanl. **Riskli.**
~ **para bolluğu,** *ikt.* Piyasadaki para bolluğunun mal fiyatlarını büyük dokuncalar meydana getirecek biçimde yükseltmesi. [İng. Runaway inflation; Fr. Inflation fugitive].
~ **vergi,** *ikt.* Verimi, yüklediği sıkıntıya değmeyecek kadar az olan vergi. [İng. Nuisance tax; Fr. Taxe nuisible]

dokunma, i. —
~ **(değme) sarhoşa, yıkılana kadar gitsin,** *at.* Bk. **Değme sarhoşa yıkılana kadar gitsin.**
~ **yanılgısı,** *psik.* Bk. **Parestezi.**

dokunulmazlık, i. — **kişi dokunulmazlığı,** *huk.* Bk. **Kişi.** ● **konut dokunulmazlığı,** *huk.* Bk. **Konut.**

dokuz, s. ve i
~ **at bir kazığa bağlanmaz,** *at.* **a)** Bir işin başına tanınmış kişiliği bulunan birçok kimse birden getirilmemelidir. Çünkü anlaşamazlar, birbirlerine saldırırlar. **b)** Birçok azılı, zayıf bir güvenlik tedbiri ile zaptedilemez.
~ **(iki) ölç, bir biç,** *at.* Bk. **İki ölç, bir biç.**
~ **parça olmak,** *dey.* Çok çalışmak dinmek

dokuzuncu, s. —
~ **ağırlık,** *gureş.* Yüz kiloda yapılan güreşler.

dokümanter, s. — *Eşanl.* **Belgesel.**
~ **çek,** *ikt.* Bir veya daha çok belgenin çekle birlikte aynı zamanda ibrazı halinde ödenebilen çek. [İng. Documentary cheque; Fr. Chèque documentaire].
~ **kredi,** *ikt.* Yoldaki mala ait belgelere dayanılarak banka tarafından açılan avans. [İng. Documentary letter of credit; Fr. Credit documentaire]

dolambaçlı, s. —
~ **kıvrım** *(damar), tekt.* Çoğunlukla migmatiglerde rastlanan dar kıvrımlanmış damarlar veya dayaklar.

dolanım hızı *ikt.* Para el değiştirme temposu.

dolanımlı yarış, *sp. (bisiklet)* Kapalı yollarda, dolanılarak yapılan yarış. [Fr. Criterium].

dolanmalık, i. *mim.* Bir yapının çevresini dolanan sütunlu sundurma

dolap, i. — **frigofirik ~,** Bk. **Frigofirik.** ● **halat dolabı,** *den.* Bk. **Halat.** ● **haremeyn dolabı,** *teşk. tar.* Bk. **Haremeyn.** ● **harita dolabı,** Bk. **Harita.** ● **irtifa dolabı,** Bk. **İrtifa.** ● **iskandil dolabı,** Bk. **İskandil.** ● **işaret dolabı,** *den.* Bk. **İşaret.** ● **köşeli ~,** *deriç.* Bk. **Köşeli.** ● **kuluçka dolabı,** *ipekbocekçiliği.* Bk. **Kuluçka.** ● ~ **stor,** Bk. **Stor.**

dolar, i. —
~ **sahası,** [illegible] ve ihracatını serbest dolar üzerinden yapan bir bölüm ülkeler

dolaşım — **hava ~** [illegible] Bk. **Hava.**
~ **kutusu,** *tekn.* Bk. **Kutu.**
~ **pompası,** *term.* Bk. **Pompa.**

dolay, i. —
~ **kandaşlığı,** *huk.* Kardeşler arası soyu ve hala çocukları arasındaki akrabalık. [İng. Kinship in the direct line (*direct relationship*); Fr. Parenté collatérale].

dolaylı, s. —
~ **anket,** *istat.* Belli bir amaçla yapılan anketten başka bir konuda bilgi edinmeğe çalışmak
~ **aşınma payı,** *ikt.* Alacaklı hesabına belirli bir oranla toplanan aşınma payı. [İng. Indirect amortization; Fr. Amortissement indirect].
~ **aydınlatma,** *elek.* Aydınlatılacak düzleme, ışık akınlarının yalnızca %0 ile %10 arasında bir oranını doğrudan yollayan ışıklarla *(aydınlatma cihazlarıyla)* yapılan aydınlatma
~ **giderler,** *ikt.* **a)** Üretimin yapısında doğrudan doğruya yer almayan giderler **b)** İşletme, ısıtma, aydınlatma ve aşınma payı ve benzerleri gibi üretim yapısında yer almayan giderler. [İng. Indirect cost expense; Fr. Frais généraux indirects].
~ **işçilik,** *ikt.* **1)** Doğrudan doğruya üretimci olmayan işçilik: **b)** Bakım ve onarım işçiliği. [İng. Indirect labor; Fr. Main d'oeuvre indirecte].
~ **mal,** *ikt.* Bir ihtiyacı bir çok işlemlerden geçtikten sonra karşılayan mal.
~ **tecimsel değişim,** *ikt.* İki ülke arasında üçüncü bir ülke parası ile yapılan dolaylı değişim. [İng. Indirect exchange; Fr. Change indirect].
~ **ulaşım,** *küt.* Danışma eserlerinin dışında kalan her türlü kitaplık gerecine kitaplık görevlisi aracılığıyle ulaşım. [İng. Closed-access].
~ **vergiler,** *ikt.* **a)** Vergi yükümlüsünden başkalarına aktarılan, dolaylı vergiler **b)** Yükümlüsünün önceden saptanılması olmayan daha sonra malı satın alanı yükümlülendiren ve ondan alınan vergi *(tüketim ve damga vergileri gibi).* [İng. Indirect taxes; Fr. Contributions indirectes].
~ **yargılama,** *huk.* Görülmekte olan bir davada hâkimin başka bir mahkemeden tanık ve bilirkişi dinlenmesini, sanığı sorguya çekme ve benzeri işlemlerin yapılmasını istemesi veya toplu mahkemede bir üyeye bu işleri yapmak üzere yetki verilmesi. [İng. Rogatory commission; Fr. Commission rogatoire]

dolaysız s. —
~ **altdeyim,** *mant.* Bir düzgün deyimin dolaysız altdeyimi. [İng. Immediate subexpression].
~ **anod tepe gerilimi,** *elek.* Bk. **Gerilim.**
~ **anket,** *istat.* Belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan ankette, birimlerin gene o konuda bilgi vermesi hali.
~ **aşınma payı,** *ikt.* Bir karşılık hesabında toplamaya gidilmeksizin doğrudan doğruya ilişkin olduğu durağın değerden indirilen aşınma payı. [İng. Direct amortization; Fr. Amortissement direct].
~ **aydınlatma,** *elek.* Aydınlatılacak düzleme, ışık akılarının %90 ile %100 arasında bir oranını doğrudan yollayan ışıklarla *(cihazlarla)* yapılan aydınlatma.
~ **çıkarım kuralları,** *mant.* Tek öncüllü tarımsal çıkarımlardan hangilerinin gevşek hangilerinin sıkı geçerli olduğunu dile getiren kurallar. [İng. Immediate inference rules]

~ **eylem,** *ikt.* ve *iş. huk.* Bk. **Eylem.**
~ **fiil,** *ikt.* ve *iş. huk.* Bk. **Fiil.**
~ **genleşme,** Bk. **Genleşme.**
~ **gerilim,** *elek.* Bk. **Gerilim.**
~ **hal,** *dilb.* Bk. **Hal**[1].
~ **ısıtmalı katod,** *elek.* Bk. **Katod.**
~ **kayıt,** *tekn.* Bk. **Kayıt**[1].
~ **kumanda,** *sibern.* Bk. **Kumanda.**
~ **maliyet,** *muh.* Bk. **Maliyet.**
~ **rölöve,** *istat.* Bk. **Rölöve.**
~ **vergiler,** *ikt.* Doğrudan doğruya yükümlüsünden alınan ve önceden yükümlüsü bilinen vergiler. [**İng.** Direct taxes; **Fr.** Contributions directes].

dolgu, i. — **kaburga ~,** *mim.* Bk. **Kaburga.**

dolma, i. ve s. — ~ **ları yutmak,** *dey.* Kanmak, aldanmak.
~ **kuşaklaması,** *mim.* Hımış duvarda ahşap çatkılar.

dolmacılık, i. *arg.* Yalancılık, düzencilik, hilecilik: *Dolmacılığa karnımız çoktan tok.*
Eşanl. **Atmasyonculuk, dalaverecilik, mantarcılık, muslukçuluk, palavracılık, polimcilik, tavcılık, uydurmasyonculuk.**

dolomi, i — **gözlü ~,** *jeol.* Bk. **Gözlü.**

dolomit, i. —
~ **kireci,** *inş.* Bk. **Kireç.**

dolu[2], s. —
~ **dönme,** *güreş.* Sarmaya alınmış alttaki güreşçinin, üstteki yayma eylemine geçtiği anda, sarmaya alınmış bacağı yönüne dönerek sarmayı çözmeden üste çıkması.
~ **kalkma,** *güreş.* Alttaki güreşçinin, üstündekinin paçasından tutarak ayağa kalkması.
~ **küpün sesi çıkmaz,** *at.* **Boş fıçı çok tangırdar.**

domates, i. — **Marglobe ~ i,** *trm.* Meyveleri yuvarlakça, orta büyüklükte, etli, sulu, az çekirdekli, orta derecede erkenci bir domates çeşidi.

domuz, i. — ~ **a halka takmak,** *zool.* Bk. **Halka.** • ~ **dan kıl çekmek,** *dey.* Zorlukla birinden bir şey alabilmek. • ~ **dan toklu doğmaz,** *at.* Kötü huylu kimsenin çocuğu melek huylu olamaz. • ~ **un gök dediği yer,** *dey.* Uzak yer. • ~ **un kuyruğunu kes yine domuz,** *at.* Yaradılıştan kötü olan kişinin şu, bu yönünü düzeltseniz de mayasındaki bozukluğu gideremezsiniz. • **Flaman ~ u,** *zool.* Bk. **Flaman.** • **Lincolnshire ~ u,** *zool.* Çok eski ingiliz domuz ırkı, beyaz uzun, bol kıvırcık tüylü ve erken gelişen bir domuzdur. *(Kıvırcık Lincoln domuzu da denir.)* • **Normandiya ~ u,** *zool.* Bk. **Normandiya.**
~ **derisi(nden) post olmaz, eski düşman dost olmaz,** *at.* Domuzun her şeyi, İslâm dinine göre pistir, dışkıdan farksızdır, temizlenemez. Böyle bir hayvanın derisi üzerinde ne namaz kılınabilir, ne de oturulabilir. Eski düşman da buna benzer. Ne kadar yakınlık gösterirse göstersin, inanmayınız, dost olmaz
~ **kızılı,** *vet.* Bk. **Kızıl**[2].

don[2], i. —
~ **deneyi,** *mim.* Bir yapı gerecinin veya öğesinin donmaya dayanıklılığını saptamak üzere yapılan deney.
~ **sınırı,** *mim.* Bir zeminde, donun etkili olabileceği maksimum derinlik.

donanım, i. — § **5.** *komp.* Bir bilgisayarın veya bir bilişim sisteminin maddesel elemanlarının, cihaz ve âletlerinin tümü. *(İng. hardware teriminin yerine önerilen donanım kelimesi, bir bileşim sisteminin elektronik elemanları, elektromekanik organları, bilgi yükleme ve iç bağlantı devreleriyle kabloları gibi bütün fiziksel organlarını belirtmek için yazılan (İng. software) teriminin karşıtı olarak kullanılır.)* [**İng.** Hardware; **Fr.** Matériel de traitement de l'information].
• **fışka ~ ı,** *den.* Bk. **Fışka.** • **gemi ~ ları,** *den.* Bk. **Gemi.** • **gırlva ~ ı,** *den.* Bk. **Gırlva.**

donanma, i. — **hafif ~,** *ask.* Bk. **Hafif.** • **ince ~,** *den. ask.* Bk. **İnce.** • **kandil ~ sı,** Bk. **Kandil.**

donatı, i. — § **2.** *mek.* Kendi kendine çalışan bir araç veya aygıt için gerektiğinde insan gücü, örneğin el ile çalıştırma olanağı veren düzen; bu düzeni kuran ayrıntıların genel adı. [**İng.** ve **Fr.** Armature]. *Eşanl.* **Armatür.**

donatım, i. — **kitap ~ ı,** *matb.* Bk. **Kitap.** • **kontrol ~,** *astronotik.* Fırlatılmadan önce bir uzay aracının çalışmasını denetlemeğe yarayan donatım. [**İng.** Control equipment; **Fr.** Équipement de contrôle]. • **yardım ~ ı,** *astronotik.* Verilen görev öngörülen biçimde gerçekleşmediğinde astronotlarca kullanılabilecek yardım donanımı. [**İng.** Survival kit; **Fr.** Équipement de survie]. • **yaşam ~ ı,** *astronotik.* Sıcaklık, oksijen, basınç, besin artıklarının boşaltılması v.b. gibi yaşam koşullarının yeniden oluşturulmasını sağlayan malzemenin tümü. [**İng.** Life support system; **Fr.** Équipment de vie].
~ **bakımcısı,** *sp. (bisiklet)* Yarış içinde, kendi koşucusuna yönetmeliklere uygun olarak yardım eden bakıcı. [**Fr.** Soigneur de ravitailler].
~ **katsayısı,** *elek.* Bk. **Katsayı.**
~ **limanı,** Bk. **Liman.**
~ **maketi,** *hava.* Bk. **Maket.**
~ **yeri,** *sp. (bisiklet)* Yarış yolunun belirli yerlerinde kurulan donatım işinin görüldüğü yer. [**Fr.** Poste de matérielle].

donduraç, i. Dipfriz.

dondurma, i. — § **4.** *tıp.* Uzun bir süre saklamak amacıyla canlı bir organizmanın ısısını —190°C'a düşürmek eylemi. [**İng.** Cryogenisation; **Fr.** Cryogénisation].

dondurulmuş, s. § **3.** *soğutma.* İri buz billurlarının oluştuğu sıcaklık bölgesini *(genellikle 0°C ile —5°C arası)* kısa sürede aşacak şekilde hızla soğutulan ve sonra —18°C'ta tutulan bir besin maddesi için kulanılır: *Çiğ veya pişmiş, bitkisel ve hayvansal tüm besin maddeleri dondurulmuş olarak saklanabilir.* [**İng.** Deep-frozen; **Fr.** Sorgelé, - ée]

donma. önler, b.i. Bk. **Antifriz.**

donmuş, i. —
~ **kapital,** *ikt.* İktisat dilinde genellikle, bir işe yatırılmış fakat rantabilitesi ve devir sürati düşük olan işletme anamalı.
~ **mevcut,** *ikt.* Bilanço rakamları arasında bir mevcudu bir değeri ifade ettiği halde nakde çevrimi mümkün olmayan değerler.

donsuz, s. — ~ **un gönlünden dokuz top bez geçer,** *at.* Bir şeyden yoksun olan kişinin gönlünden hep o şeyden edinmek, hem de bol bol edinmek geçer.

donuk, s. —
~ **boyanma,** *dokb.* Hücre çekirdeklerinin net olarak boyanamaması. [**İng.** Amblychromasia; **Fr.** Amblychromasie].
Eşanl. **Amblikromazi.**
~ **usyarılım,** *psik.* Belirtileri özellikle devrimsel alanda gelişen kimi durumlarda hareketlerde donukluk, tutukluk ve olumsuzluğa yol açan kimilerinde ise aşırı hareketlilik, coşkusal patlama ve taşmalar biçiminde ortaya çıkan usyarılım türü. [**İng.** Catatonic schizophrenia].

donukluk. ölçer, b.i. Bk. **Opasimetre.**

don. yağı, -nı, b.i. —
~ **sabun,** Bk. **Sabun.**

dopamin, i. *Fr. dopamine. ted.* Katelkolamin'ler grupundan dihidroksifenilalaninin yaygın adı; *(levojir veya L-Dopa denen türevi Parkinson hastalığına çok iyi gelir).* [**İng.** ve **Fr.** Dopamine].

doruk, i. — **hece doruğu,** *gram.* Bk. **Hece.** • **keskin ~,** *coğr.* Bk. **Keskin.**
~ **dizgesi,** *mim.* Bir dağ zincirinde en yüksek noktaların oluşturduğu su bölümü çizgisi.
~ **yüzeyi,** *tekt.* Bir antiklinde bütün kıvrımlanmış yüzeylerin doruk çizilerini kapsayan bir düzlem.

dorusal bileşik önerme, *mant.* Anaeklemi dorusal olan bileşik önerme. [**İng.** Truth-functional compound sentence].

dost, i. ve s. —
~ **(yâr) beni ansın bir koz ile, o da çürük çıksın.**
~ **bin ise azdır, düşman bir ise çoktur,** *at.* Dostlarını alabildiğine çoğalt, düşmanlarını alabildiğine azalt.
~ **dostun eyerlenmiş atıdır,** *at.* Gerçek dost, arkadaşının sıkışık zamanında yardımına koşmaya hazır durumdadır.
~ **evinde başını bağla, düşman evinde tırnağını kes,** *at.* Baş bağlamak, süslenmek, dost evinde yapılmaya yakışır temiz, neşe artıran bir iştir. Oda içinde tırnak kesmek ise kirli ve dirlik bozan bir iştir. *(Halk inanışına göre, kesilen tırnak ev içine sıçrarsa, ev halkı ile tırnak kesen arasında düşmanlık başlar).*
~ **(akraba) ile ye, iç, alışveriş etme,** *at.* Alışverişte iki taraf kendi çıkarını düşünür. Bundan dolayı iki dost arasındaki alışveriş, dostluğu bozucu bir etken olabilir. Öyle ise dostluklarını sürdürmek isteyenler birbirleriyle alışverişte bulunmamalıdırlar.

dostluk, i. —
~ **başka, alışveriş başka,** *at.* İki kişi arasındaki dostluk, alışverişte birinin ötekine fedakârlıkta bulunmasını gerektirmez.
Eşanl. **Dostluk kantarla hesap miskalle.**
~ **kefili,** *masonluk.* Bk. **Kefil.**
~ **muahedesi,** *huk.* Bk. **Muahede.**
~ **oyunu,** *sp. (futbol)* Ayaktopu Birliğince düzenlenen, küme oyunları ile ilgisi bulunmayan, bir hayır derneği veya ünlü bir sporcu için yapılan özel karşılaşma.

dosya, i. — § **4.** *komp.* Bir bilgisayarın hafızasına kaydedilmiş olan verilerin düzenli ve homojen koleksiyonu. [**İng.** Card-index; **Fr.** Fichier].

doymuşluk, -ğu, i. § **1.** *komp.* Maksimum olanaklarını kullanan bir hafıza veya bilgi iletim yolunun durumu. [**İng.** ve **Fr.** Saturation]. § **2.** Tüm duyulanma içinde arı tayfsal *(tekrenkli)* renk oranını değerlendirmeyi sağlayan görsel duyulanma vergisi. [**İng.** ve **Fr.** Saturation].

doza, i. *Fr. dosage.* Bir bileşiğe veya bir karışıma girecek madde miktarlarının belirtilmesi. [**İng.** Dosage].

dozimetre, i. — **alarm ~ si,** *nükl.* Dozimetreyi takmış olan bir kimseye gelen gam-

ma dozu belirli bir düzeye eriştiği zaman gözle görülebilir veya işitilebilir bir alarm veren dozimetre. [İng. Alarm dosimeter].

dökme, i. —
~ **mal,** *mal.* Gümrüğe sarmalaçsız gelen mal. [İng. Bulk cargo; Fr. Cargaison en vrac].
~ **su ile değirmen dönmez,** *at.* Bk. **Taşıma su ile değirmen dönmez.**

döküm, i. — ~ **le kalıplama,** *plast. mad.* Bk. **Kalıplama.** • **günlük** ~, *sin.* Bk. **Günlük.**
~ **fırçası,** *tekn.* Bk. **Fırça.**
~ **katı,** *met.* Bk. **Kat.**
~ **modeli,** *met.* Bk. **Model.**
~ **plak,** *elektroakustik.* Bk. **Plak.**

döküntü, i. — **etek** ~ **sü,** *coğr.* Bk. **Etek.** • **iç** ~, *tıp.* Bk. **İçdöküntü.** • **radyoaktif** ~ **ler,** *nükl.* Atmosferin yüksek tabakalarına fırlamış radyoaktif maddelerin yer yüzeyine veya alçak tabakalara dönüşü. [İng. Radioactive waste; Fr. Déchets radio-actifs].

döl, i. — ~ **lü döşlü olmak,** *dey.* Çoluklu çocukluk olmak.
~ **göçümü,** *biy.* Bir döl faktörü *(D faktörü veya epizom)* aracılığıyla iki bakteri arasında gen geçişini sağlayan mekanizma.

döllenme, i. — § 2. Döllenmek eylemi. [İng. Fecundation; Fr. Fécondation]. • **göbek** ~ **si,** *bot.* Bk. **Göbek.** • **in vitro** *(cam tüpte)* ~, *tıp. (kadın-doğum)* yumurta ve spermatozoitin organizma dışında birleşmesi. [İng. In vitro fecundation]. • **öz** ~, *biy.* Bk. **Özdöllenme.**
~ **hücresi,** *bot.* Bk. **Hücre.**

dölüt, i. — ~ **ün olgunluk derecesi,** *tıp. (kadın-doğum)* Dölütün gerçek gebelik süresi *(gebelik yaşı)* olarak gebeliğin belirli bir anındaki durumu. [Fr. Degré de maturité foetale].
~ **kalıntısı,** *terat.* Bk. **Kalıntı.**
~ **sıkıntısı,** *tıp. (kadın-doğum).* Dölütün fizyolojik gelişmesi, ilerideki etkinliği veya yaşamı sırasında karşı karşıya bulunduğu tehlikeli durum. [Fr. Souffrance foetale].

döl. yatağı, b.i. — ~ **nı sıkma,** *tıp.* Bk. **Sıkma.**
~ **atardamar kemeri,** *anat.* Bk. **Kemer.**
~ **gerisi hematoseli,** *tıp.* Bk. **Hematosel.**
~ **hareketsizliği,** *tıp.* Bk. **Hareketsizlik.**
~ **kubbesi,** *tıp.* Bk. **Kubbe.**
~ **retrofleksiyonu,** *kadın-doğum.* Bk. **Retrofleksiyon.**
~ **retroversiyonu,** *kadın-doğum.* Bk. **Retroversiyon.**

döl. yolu, b.i. —
~ **borularına kimografla hava verme,** *tıp.* Bk. **Hava.**
~ **kolonu,** *anat.* Bk. **Kolon²**.

dönderme, i. *ed.* Doğu Anadolu saz ozanları arasında kullanılan dörtlük sonlarında kavuştak.

döndürme, i. —
~ **ayarı,** *sp. (bisiklet)* Ön ve arka dişliler arasındaki orantının ayarlanmasıyle, bisikletçinin çevirme gücünü yarışa, yola ve hava koşullarına göre düzenlemesi. [İng. Gear-ratio; Fr. Braquet].

döndürmece, i. *ed.* Her koşanın son kelimesini, sonraki koşanın ilk kelimeyi yapma biçiminde ortaya çıkan bir divan edebiyatı söz sanatı.

dönel, s. —
~ **hiperboloit,** *mat.* Bk. **Hiperboloit.**
~ **paraboloit,** *mat. ve opt.* Bk. **Paraboloit.**
~ **piston,** *otom.* Bk. **Piston.**
~ **pistonlu motor,** *otom.* Bk. **Motor.**
~ **pompa,** *tekn.* Bk. **Pompa.**
~ **silindir,** *mat.* Bk. **Silindir.**

dönem, i. — **Helinistik** ~, Bk. **Helinistik.** • **İnterglasyal** ~, *coğr.* Bk. **İnterglasyal.** • **karst** ~ **i,** *coğr.* Bk. **Karst.** • **kısa** ~, *ikt.* Bk. **Kısa.** • **kritik** ~, *etoloji.* Bazı devindirici şemaların temelli olarak edinilmesine veya gelişmesine elverişli dönem. [İng. Sensitive period; critical period; Fr. Période critique].
~ **başı,** *ikt.* Hesap döneminin ilk günü, sayışmanık yazılılıklarında hesapların açıldığı gün. [İng. Beginning of period beginning of excercise; Fr. Commencement de période, commencement d'exercise].
~ **geliri,** *ikt.* Çeşitli koşullar altında ve geçmiş zaman dönemleriyle orantılı olarak gerçekleşen gelir. [İng. Periodic income, income of exercise; Fr. Revenu périodique].
~ **giderleri,** *ikt.* Üretime katkısı olmayan yarı yapılmış ve yapım maddesi değerlendirmelerinde ana öğe olarak ele alınmayan ancak işletme çalışmalarından doğan geliri bulabilmek için net olmayan kârdan düşülen giderler. [İng. Operational expenditure, expenditure of phase; Fr. Dépense de période].
~ **maliyeti,** *ikt.* Dönemsel maliyet veya masraflar, devre masrafları veya giderleri şeklinde de ifade edilen bu deyim, zamanın geçmesiyle gerçekleşerek dönemlere masraf kaydedilen maliyet unsurlarını kapsar.
~ **sonu,** *ikt.* **a)** Hesap döneminin son günü; **b)** Dengelem günü. [İng. End of period, end of exercise; Fr. Fin de période, fin d'exercise].

dönemeç, i. —
~ **gözlemcileri,** *sp (bisiklet)* Yarışlık dönemeçlerinde, öteki koşucuları itme, çarpma, tutma, yolunu kesme gibi yönetmeliklere aykırı davranışları yapan yarışçıları komiserlere bildirmekle görevli gözlemciler.
~ **yüksekliği,** *sp. (bisiklet)* Hızın artışına göre düzenlenen ve itici güçler karşısında, bisikletin her zaman yere dikey olmasını ve tam hızla yürümesini sağlayan yükseklikler. [Fr. Relevement de virage].

dönemsel giderler, *ikt.* Önceden kesinlikle yeterince bilinen ve tutarı saptanabilen yıllık dönem içindeki tümdeğer ve dengelem sürelerine dönemsel olarak dağıtılan giderler. [İng. Calculated expenses; Fr. Frais calculés].

dönen kıymetler, *ikt.* Muhasebedeki disponibl ve realizabl değerler. *(Hareket halinde bulunan, kolaylıkla paraya çevrilebilen kıymetler).*

dönen varlıklar, *ikt.* Bir yıl veya işletmenin normal faaliyet dönemi içinde ve normal koşullar altında paraya çevrilebileceği veya kullanılabileceği tahmin edilen varlıklar.

döner, s. —
~ **anamal,** *ikt.* Yapımcı bir kuruluşa ilişkin işlemleri gerçekleştirebilmek üzere yapılacak ödemeler ve giderlerin tümünü karşılayabilmek amacıyle elde bulundurulan para. [İng. Rolling funds; Fr. Fonds de roulement].
~ **çıldırı,** *psik.* Coşkunluk ve çılgınlık durumlarının aralıksız sürüp gittiği bir ruh hastalığı. [İng. Circular psychosis].
~ **değer,** *ikt.* En kısa süreler içinde paraya çevrilebilmesi olumlu bulunan değer ve mallar. [İng. Current asset; Fr. Valeurs réalisables].
~ **endüvili konvertisör,** *elek.* Bk. **Konvertisör.**
~ **iş avansları,** *ikt.* Sürekli olarak dönüşüm işlere ilişkin avanslar. [İng. Rotative advances of business; Fr. Avances rotatifs des affaires].
~ **grev,** *huk.* Bk. **Grev.**
~ **kemik halka bağı,** Bk. **Halka.**
~ **kilit dill,** *tekn.* Bk. **Kilit.**
~ **kiriş,** Bk. **Kiriş.**
~ **kişilik,** *psik.* Duygu ve davranışları düzgülü olmayan uç ve karşıt görünümlerde olan, bununla birlikte ruh hastası sayılmayan kişilik. [İng. Cyclothmic personality].
~ **lomboz,** *den.* Bk. **Lomboz.**
~ **sütun,** *mim.* Bk. **Sütun.**
~ **taşım yok, öter kuşum yok,** *dey.* Hiç bir şeye sahip olmayan kimselerin, bu durumlarını belirtmek için söyledikleri söz.
~ **varlıklar,** *ikt.* Bir yıl veya işletmenin olağan çalışma dönemi içinde ve olağan koşullar altında paraya çevrilebilir veya kullanılabilir varlıklar. [İng. Goods of period; Fr. Biens de période].

dönme, i. — **geriye** ~, *zool.* Bk. **Geri.** • **içeriden** ~, *den.* Bk. **İçeri.**

dönü, i —
~ **atlama,** *sp. (güreş)* **a)** Karşılaşmalarda daha çok sayı kazanan bir güreşçi veya takımın bir sonraki karşılaşmaya girme hakkını kazanması; **b)** Ad çekmelerde, tek kalan güreşçinin bir sonraki dönüye güreşmeden geçmesi.
~ **atlama yarışı,** *sp. (bisiklet)* Bir veya iki dolanım sonunda, en geride kalan koşucunun çıkarılarak, yarışı tek koşucu kalana dek sürdürmeyi koşullayan bir yarış türü. [İng. Elimination; Fr. Élimination].
~ **denetçisi,** *sp. (atletizm)* 1500 m. ile daha uzun koşularda, yarışçının dönülerini sayıp bitirmekle görevli yargıcı. [İng. Lap scorer; Fr. Compteur de tour].
~ **sayacı,** *sp. (bisiklet)* Yarışlıkta, yollarda veya kısa uzanımlı kapalı yarış yolunda yapılan dönü yarışlarında, yarışın bitmesine kaç dönü kaldığını bildiren sayaç. [İng. Revolution counter; Fr. Compte-tours].

dönük, s. —
~ **kanatlı,** *ed.* İki seste kelimeden birini koşanın başına, öbürünü sonuna getirme sanatı.

dönüş, i. — **içerlek** ~, *dans.* Bk. **İçerlek.**
~ **göstergesi,** *hava.* Bk. **Gösterge.**
~ **günü,** *küt.* Kitaplıktan ödünç alınan bir gerecin kitaplığa verilmesi gereken gün. [İng. Date-due].
~ **günü kaydı,** *küt.* Kitaplıktan ödünç alınan gerecin geri getirilmesi gereken günü belirten ve gerece bu amaçla eklenen kâğıda basılan damga. [İng. Date-due stamp].
~ **hızı,** *ikt.* **a)** Çeşitli varlıkların belirli bir süre içerisindeki yenileme yerine konma sayısı. Varlıkların böyle bir süre içindeki dönüş sayısı. Tekrar yerine konma oranı; **b)** Satışların öz kaynaklara oranı; **c)** Toplam satışlar aktarımı. [İng. Speed of turnover, rate of turnover; Fr. Vitesse de rotation].

dönüşlü, s. — § 4. *komp.* **a)** Kendi kendini çağırabilecek, yani yürütülüsü sırasında kendisinin uygulanmasını isteyebilecek çekilde düzenlenmiş bir program için

kullanılır. [İng. Recursive; Fr. Récursif, -ive]. b) Kaynak olarak gene kendisini ileri süren bir tanım için kullanılır: *«Bir tamsayıya bir rakam veya ardına bir rakam eklenmiş bir tamsayıdır» tanıma dönüşlü bir tanımdır.* [İng. Recursive; Fr. Récursif, -ive].

dönüşlülük, -gü, i. 1. Dönüşlü olma özelliği. [İng. Recursion recursiveness; Fr. Récursivité]. **2.** *komp.* Dönüşlü bir programın niteliği: *Dönüşlülük, birbirini izleyen çağrıların yığılması ve her çağrıda verilerin işlenmesi için programın özel bir yapısı olmasını zorunlu kılar.* [İng. Recursiveness; Fr. Récursivité].

dönüşme, i. — **sayısal örneksemeli ~,** *komp.* Bir bilginin örneksemeli gösteriliş usulünün çizgisel veya sayısal usule dönüşmesi. [Fr. Conversion analogue-digitale].

dönüştürme, i. —
~ **kuralı,** *mant.* **a)** Çıkarım kuralı. **b)** Mantıksal dönüştürme kuralı. [İng. Transformation rule].

dönüştürmek, f. — **verileri ~,** *komp.* Göstердikleri veya taşıdıkları bilgileri bozmaksızın verileri, gösteriliş biçimleri veya kollarıyla oynayarak değiştirmek. [Fr. Convertir des données].

dönüştürücü, i. *fiz.* ve *elek.* Bk. **Transformatör.** • **sayısal örneksemeli veya örneksemeli sayısal ~,** *komp.* Örneksemeli ve sayısal verileri karşılıklı olarak birbirine çeviren dönüştürücü. [Fr. Convertisseur analogique digital ou digital analogique]. • **standard ~,** *radyotekn.* Televizyon görüntülerini bir standarddan öbürüne geçirme olanağını veren cihaz. [Fr. Convertisseur de standard].

dönüşüm, i. —
~ **endüstrisi,** *ikt.* Ham ve yarı mamul malları işleyen endüstri kuruluşları.

dönüşümce, i. *psik.* Acı veren duygu yüklü bir düşüncenin sonucunda kötürümlük veya duygu uyuşukluğu gibi bedensel belirtilere çevrildiği bir nevroz türü. [İng. Hysteria; Fr. Hystérie]. • ~ **li körlük,** *psik.* Organik nedenler olmadan bilinçaltı karmaşa ve çatışmaların yarattığı görevsel bir körlük. [İng. Hysterical blindness; Fr. Cécité hystérique].

dörderleme, i. *ed.* Bir gazelin her koşasının üzerine ikiser dize eklenerek dörder dize çıkarılması.

dördüncü, s. —
~ **ağırlık,** *sp. (güreş)* 62 kilodâ yapılan güreşler.

dördüz, s. —
~ **kötürümlük,** *psik.* Kol ve bacakların tümünü etkileyen kötürümlük. [İng. Quadriplegia; Fr. Quadriplégie].

dört, s. — ~ **te bir** *(noktası), egt.* Bir dağılımda dönekleri dört eşit kümeye ayıran üç noktadan biri. [İng. Quartile]. • ~ **te bir sapma,** *egt.* Bir grup puanın ortadaki yüzde 50'lik bölümünü kapsayan genişliğin yarısı.
~ **dirhem bir çekirdek,** *dey.* Giyimi aşırı edrecede özenli.
~ **iki-dört düzeni,** *sp. (futbol)* Çift orta savunucu ve çift orta akıncı ile oynanan bir oyun düzeni. [İng. Four-two-four].
~ **kanallı,** *telekom.* Bk. **Kanal.**
~ **köşeli bel küreği,** *trm.* Bk. **Kürek.**
~ **merkezli kemer,** *mim.* Dört daire yayından oluşan Geç Ortaçağ sivri kemeri.
~ **sayılı vergi çizelgesi,** *ikt.* Gündelik ücretlerden yapılacak kesintileri yüküm-lülerin aile durumlarına göre gösteren çizelge. [İng. Tax table No. 4; Fr. Tableau d'impôt No. 4].
~ **tonoz'u kubbe,** *mim.* Bk. **Kubbe.**
~ **üç-üç düzeni,** *sp. (futbol)* Çift orta savunucu ve üç oyun kurucu ile oynanan bir oyun düzeni. [İng. Four-three-three].

dörtgen, s. — **kirişler ~ i,** *mat.* Bk. **Kiriş.**

dörtlük, -gü, i. — **8.** *nükl.* **«Damla halinde» «katman halinde», «alfa agregası halinde»** diye adlandırılan modellerin açıklayamadığı bazı olayları aydınlatarak, atom çekirdeğinde 2 protonla 2 nötronun *(Alfa taneciklerinin)* oluştuğu grup.

döşek, i. — **harç ~,** *inş.* Bk. **Harç.** • **havuz döşeği,** *den.* Bk. **Havuz.**

döşeli, s. —
~ **akı,** Verilmiş bir duzlemde belirli bir aydınlık elde etmek amacı ile kullanılan *(o amacla yapılan aydınlatma döşeminde yer almış olan)* lambaların toplam ışık akısı.

döşem, i. — § **2.** *doş.* Bir akışkanın dağıtımını, kullanımını sağlayan boru donanımı. [İng. ve Fr. Installation]. • **gaz ~ i,** *kim.* Bk. **Gaz².** • **hava ~,** *doş.* Bk. **Hava.**

döşemci, i. *mim.* Döşem işi yapan usta.

döşeme, i. — **çift doğrultulu ~,** *mim.* İki katından daha az olan betonarme plak döşeme. • **demirli taş ~,** *mim.* Dolgu görevini yapan gerecin aynı zamanda basınca çalıştığı dişli döşeme türü. • **dişli ~,** *mim.* Dişleri arasındaki serbest açıklık en çok 70 sm. olan betonarme döşeme. • **kafes zemin ~,** *tekn.* Bk. **Kafes.** • **kaset ~,** *mim.* Her iki doğrultudaki nervürleri yük taşıyacak şekilde ve aynı kesitte olan dişli döşeme. • **kıç ~ si,** *den.* Bk. **Kıç.** • **kirişsiz ~,** *mim.* Kirişsiz olarak doğrudan doğruya betonarme kolonlar üzerine oturan ve bunlarla eğilmeye dayanıklı birleşimi sağlanmış iki doğrultuda donatılı sürekli plaklar. • **manter ~,** *mim.* Kolonları başlıklı olan kirişsiz betonarme döşeme. • **ortotrop ~,** *bayınd.* Bk. **Ortotrop.** • **volta ~,** *mim.* Çelik kirişler arasına normal tuğlaların kemer seklinde örülmesiyle elde edilen eski bir çeşit döşeme. • **yüzer ~,** *mim.* Ses yalıtımı için, döşemenin kaplama yüzeyinin, beton veya ahşap olan taşıyıcı bölümünden bir tecritle ayırarak yapılan döşeme.
~ **gömleği,** *inş.* Bk. **Gömlek.**
~ **ızgarası,** *ins.* Bk. **Izgara.**
~ **kaldırma yöntemi,** *mim.* Döşemeleri ve çatıyı taşıyacak kolonları bina yüksekliğince dikerek, yerde üst üste dökülen betonarme çatı ve döşeme plaklarını kolonların tepe noktalarına bağlanan krikolarla yerlerine bağlayarak yapı kurma yöntemi.
~ **kaplaması,** *mim.* Döşemenin üzerine, kendi gerecinden daha uygun kullanış sağlayan bir gereç ile yapılan kaplama.
~ **kirişlemesi,** *mim.* Ahşap binalarda döşemeyi tanımak için birbirine paralel olarak atılan kirişlerin topu.

döviz, i. —
~ **bütçesi,** *ikt.* Resmî daire ve müesseselerin bir yıl içinde yabancı ülkelerden yapabilecekleri ithalâta ayrılacak dövizin toplamı ve bunun sarf şeklinin hesabı.
~ **denetimi,** *ikt.* Döviz kazançlarının belli bir fonda toplanması ve döviz isteklerinin de yine bu fonda devlet kurallarına göre yapılması, bu konudaki sunu ve istemi gözönünde bulunduracak döviz geçer değerini durağan ve elverişli bir oranda tutma çabası. [İng. Control of foreign exchange; Fr. Contrôle de devises].
~ **imkânı,** *ikt.* Yabancı bir ülkede yapılması ümit edilen ve alıcı ülke'den ihracattan elde edilecek dövizler.
~ **primi,** *ikt.* Bir ülkenin dış ödemeleri için aranan serbest dövizi artırmak amacıyle özel bir bilgi ve emek karşılığı sağlanan dövizler için devletçe kabul edilen ve ilgililerine ödenen prim. [İng. Prim of foreign exchange; Fr. Prime de devise].
~ **kontrolü,** *ikt.* Döviz kazançlarının belli bir fonda toplanması ve döviz taleplerinin de gene bu fondan hükümet kararlarına göre yapılması.
~ **kuru,** *ikt.* Çeşitli ülke paralarının mübadele oranları.
~ **primi,** *ikt.* Bir ülkenin dış ödemeleri için aranan serbest dövizi artırmak amacıyla komisyon gibi özel bir bilgi ve emek karşılığında sağlanan dövizlere hükümetçe kabul olunan fiyat farkı.
tevdiat hesapları, *ikt.* Yurtta ve yurt dışında oturan gerçek ve tüzel kişiler adına, Türkiye'ye getirilmesi zorunlu olmayan konvertibl dövizler karşılığında açılan hesaplar.

dövme, i. —
~ **bakır,** *mim.* Bir kalıpta tokmaklanarak biçimlendirilmiş bakır.
~ **gümüş,** Bk. **Gümüş.**
~ **keçe,** Bk. **Keçe.**

dram, i. — **klasik ~,** *tiy.* Bk. **Klasik.** • **öğretici ~,** *tiy.* Bk. **Öğretici.**

dua, i. — **hatim ~ sı,** *din.* Bk. **Hatim.** • **karınca ~ sı,** *din.* Bk. **Karınca.** • **sefer ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Sefer.**
~ **(lâf) ile peynir gemisi yürütmek,** *dey.* Gerekli çabayı göstermeden bir şeyin olmasının imkân dışında bulunduğunu anlatmak için kullanılır.
~ **kitapları,** *din.* Bk. **Kitap.**

dubl, s.
~ **bemol,** i. *müz.* Kendisinden sonra gelen notayı bir ses kalın okutan bir müsiki işareti. [İng. ve Fr. Double bémol]. *Eşanl.* **Çift bemol.**

dudak, i. —
~ **kösnüllüğü,** *psik.* Öncelikle, öpüşmek veya sigara içmek ve benzeri yollarla dudakları uyarmaya karşı kösnül bir tutku gelişmişliği. [İng. Lip-erotism].

duman, i. —
~ **hücresi,** *mim.* Ocaklarda bogazdan baca deliğine kadar olan konik bölüm.
~ **kapağı,** *mim.* Ocaklarda bacanın çekmesini düzenlemek için boğaz veya çok özel durumlarda duman hücresi ile baca deliginin birleştiği yere konan kapak.
~ **rafı,** *mim.* Tepme rafı.

dumansız, s. —
~ **baca olmaz, kahırsız koca olmaz,** *at.* Dumanı olmayan baca olmadığı gibi karısına sıkıntı vermeyen koca da olmaz.

durağan, s. —
~ **anamal,** *ikt.* Ticarî bir girişimin toprak, yapı, makine, üretim ve yapım yeri gibi kullanılır, taşınır ve durağan değerleri. [İng. Fixed capital; Fr. Capital fixe].
~ **aşınma payı,** *ikt.* Bir değerin, belirli bir süre sonunda öz değerine düşürüleceğe dek, o değere belirli bir oran-

da uygulanan aşınma payı. [İng. Staight line depreciation. Fr. Amortissement constant]

~ **değer,** *ikt.* **a)** Bina, ev, toprak parça ~ **değer iyesi,** *ikt.* Mal üzerinde sahiplik konusuna girebilen gerçek eşya ile hakların tümü. [İng. Property: Fr. Propriété, patrimoine].

~ **değer iyesi,** *ikt.* Mal üzerinde sahiplik hakkını gerçekleştirmiş olan kişi [İng. Proprietor, freeholder: Fr. Propriétaire].

~ **değerler,** *ikt.* Durağan kuruluşlar, mal ve hizmetlerin yapımında kullanılan mallar. [İng. Fixed assets: Fr. Actifs fixes]

~ **değelerin hizmetten çıkarılması,** *ikt* Tamamen çalışamaz duruma gelmiş, yapılan yıllık aşınma paylarıyle değerleri yitirilmiş veya modası geçmiş durağan bir değerin hizmetten çıkarılması. [İng. Abandonment: Fr. Abandonnement].

~ **dişli,** *sp. (bisiklet)* Genellikle yarışlıklarda yapılan hız yarışlarında, takılması zorunlu bulunan ve sürekli çevirmeyi gerektiren arka dişli. [İng. Fixed pinion: Fr. Pignon fixe].

~ **giderler,** *ikt.* Üretim niceliğine göre artıp eksilmeyen maloluş. [İng. Overheas expenses, general expenses: Fr. Frais généraux].

~ **kaplinler,** *tekn.* İki mili uç uca birleştirerek, çalışma sırasında iki mil ekseni arasında hiç bir yer değiştirme meydana gelmeksizin durağan bir şekilde döndürmeye yarayan araçlar.

~ **kuruluşların çalışmadan çıkarılması,** *ikt.* Gemiyi terketmek, beraberce donatılan ve navlun sorumluluğundan kurtulmak amacıyle paylarından vazgeçerek birleşimden ayrılma. [İng. Abondenment: Fr. Délaissement].

~ **malların değerlendirilmesi,** *ikt.* Ekonomik işletmelere ilişkin durağan varlıkların genel olarak tümdeğer yöntemiyle değerlendirilmeleri. [İng. Valuation of real estates: Fr. Évaluation des biens immeubles].

~ **mallar tümdeğerine eklenen giderler,** *ikt.* Durağan mallarda doğal bakım, onarım ve temizleme giderleri dışında durağanı genişletmek veya ekonomik değerini sürekli olarak artırmak amacıyle yapılan ödemeler gibi tumdegere eklenen giderler. [İng. Increase of charges of real estate: Fr. Accoissoment des prix de revient des biens immeubles].

~ **mallar tümdeğerine giren giderler,** *ikt.* Durağan mallar için ödenen makine ve döşemlerde, gümrük vergileri, taşıt ve kurma paraları, bir yapının satın alınarak yıktırılmasından ve topragın düzeltilmesine v.b. gibi tümdeğere eklenen giderler. [İng. Charges of the cost of real estate: Fr. Dépenses du prix de revient des biens immeubles].

~ **maddelerin oranlama değeri,** *ikt* Durağan değerlerin oranlanan güne iliskin değeri. [İng. Sound value: Fr. Valeurs vraies].

~ **para,** *ikt.* Değerini uzun bir süre koruyabilen para. [İng. Stable money: Fr. Argent stable].

~ **süreli yatırımlar,** *ikt.* Belirli bir süre ile ve durağan bir üremle bağımlı yatırım. [İng. Fixed deposits: Fr. Dépôts fixes].

~ **tümdeğer,** *ikt.* Üretimin artırılmasına karşılık belirli koşullara göre aynı durumda kalan tümdeğer. [İng. Constant cost: Fr. Prix de revient constant]

~ **varlıklar** *ikt.* **a)** Bir yıldan veya bir olağan çalışma döneminden daha uzun sürelerle işletme çalışmalarının gerçekleştirilebilmesi için kullanılmak amacıyle elde edilen maddî olan ve olmayan işletme varlıkları. **b)** Bir mal ve işin yapımında kullanılan toprak parçaları, binalar, makineler, takım ve avadanlıklar, tasıma araçları, v.b. değerler. [İng. Real property, real estate: Fr. Biens immobiliers, biens immeubles].

~ **varlıklar yenileme ayırcası,** *ikt.* Yetkililerince saptanacak ve bulunacak oranlara göre durağan varlıkların yenilenebilmeleri amacıyle net kârlardan ayrılan paralar. [İng. Sinking fund: Fr. Caisse d'amortissement].

duraklamak, f. — **duraklamış gelişim,** *psik.* İç ve dış nedenlerle yaşamın herhangi bir noktasında engellenerek durdurulmuş olan gelişim. [İng. Arrested development]

duraksama, i. — ~ **lı kişi,** *psik.* Hangisine katılmak istîdiğini kestiremeden iki küme arasında bocalayan kişi. [İng. Marginal man].

duraksatış, i. *ed.* Sözde, yazıda, beklenmedik bir sonuçla karşılaştırma sanatı

duraksız, s. —

~ **devini,** *tıp.* Bk. **Atetoz.**

durmak, f. — **duran kıymetler,** *ikt.* Müessesede dönen değerlerin dışında kalan değerler. • **duran varlıklar,** *ikt.* Bir yıldan veya bir normal faaliyet döneminden daha uzun sürelerle işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için kullanılmak amacıyla elde edilen maddî ve maddî olmayan işletme varlıkları. • **duran varlık yenileme fonu,** *ikt.* Yetkililer tarafından tesbit ve tayin edilecek oranlara göre duran varlıkların yenilenmesi için yıllık net kârdan ayrılan tutar.

durdurma, i. — **âcil** ~, *nükl.* Tehlikeli bir durumu önlemek veya tehlikeyi azaltmak için kumanda çubuklarını düşurerek bir nükleer reaktörü anî olarak durdurma. • **nükleer bir reaktörü** ~, *nükl* Zincirleme tepkimenin sürmesini önlemek için bir reaktörü kritik durumun altına indirme eylemi. [Fr. Arrêt d'un réacteur nucléaire].

~ **işareti,** *demir.* Bk. **İşaret.**

~ **kapağı,** *tekn.* Bk. **Kapak.**

~ **tertibatı,** *hava.* Ya ucak üzerine, ya da küçük bir iniş alanına monte edilmiş ve uçağın iniş alanının limitlerinden fazla rule yapmasını önlemek için kullanılan kancalar, kablolar ve benzeri araçlar. [İng. Arrester gear]

durgun, s. —

~ **hesap,** *ikt.* Uzun süre borç ve alacağından dolayısıyle de bakiyesinde hareket göstermeyen hesap.

~ **mevsim,** *ikt.* Arz veya talepten birinin veya her ikisinin hareket göstermediği veya beraberce düşüş kaydettikleri mevsim.

Eşanl. **Ölü mevsim.**

~ **su yüzeyi,** *mim.* Birkaç gün sure ile açık bırakılan bir çukur veya kuyuda zemin suyunun son olarak ulaştığı düzey.

durma, i. —

~ **ve yürüme güçsüzlüğü,** *psik.* Dönüşümceli nedenlerle kol ve bacakları, ayakta durma ve yürümede kullanma gücünü yitirme durumu. [İng. Astasia abasia].

durocam, i. *mim.* Soda, kireç, silis veya borosilikat bileşimli camı biçimlendirdikten sonra özel fırında yumuşama sıcaklığına yakın bir sıcaklığa değin ısıtıp birdenbire soğutarak yapılan kırılmaz cam

duruk, s. —

~ **duyu,** *psik.* Başın yerçekimine göre olan durumunun veya hareketlerinin algılanmasına yarayan duyu. [İng. Static sense: Fr. Sens statique].

durultma, i. — **elektrikli** ~, *elek.* Elektrik akımıyla durultmayı, yani bir sıvıdaki koloidal taneciklerin veya asılti halindeki çok ince taneciklerin aşağıya doğru yer değiştirmesini hızlandırmaya olanak veren işlem. *(Bu yer değiştirme, elektroforetik göçün sonucudur; elektrikle yüklü parçacıklar, uygun şekilde yerleştirilmiş elektrotların doğurduğu elektrik alanının etkisiyle göç eder.)*

~ **kabı veya havuzu,** *petr.* Bir petrol rafinerisindeki artık suların denize boşaltılmadan önce yağını gidermeğe yarayan tesis. [İng. Decanter: Fr. Bassin de décantion, séparateur A.P.I. décanteur déshuileur].

durultucu, i. Boşalmalı lambalarla birlikte kullanılan ve sıvıyı boşaltmaya ve düzenlemeye *(durultmaya)* yarayan araç

durum, i. — § **13.** *astr.* Bir karşılaştırma düzenine, genellikle güneş düzeninin kütleler merkezine ve sabit yıldızlarca belirlenmiş doğrultulara bağlı mutlak bir düzene göre yapay bir uydunun konumu. [İng. ve Fr. Attitude]. • **makine** ~ **u,** *komp.* Bir bilgisayarda farklı organların bir andaki durumunu gösteren ve denetim biriminin, yaptırabilecegi veya yaptırması gerekli şeyleri bilmesine olanak veren bilgi bütünü. [İng. Machine state: Fr. État machine]. • **program** ~ **u,** *komp.* Bir programın uygulanması sırasında bir bilgisayarın durumunu gösteren bilgilerin tümü: *Program durumu, bir kesilme sırasında, belleğin biri veya iki kelimesinde otomatik olarak korunmalıdır.* [İng. Programme state: Fr. État programme].

~ **değişkeni,** *sibern.* Bir fizik düzeninde, kütle veya volanlar, yaylar, otoenduktanslar, kondansatörler, sıvı veya gaz hazneleri, asıl sigalar v.b. bu düzenin elemanlarının durumunu niteleyen değişkenlerin her biri. *(Belli bir andaki durum değişkenlerinin bilinmesi düzenin o andaki durumunu bütünüyle belirler ve belli uyarıların etkisinde gelecek evrimini tahmin etme olanağı verir).* [İng. State variable: Fr. Variable d'état].

~ **uzayı,** *sibern.* Durum değişkenlerinin uzayı. [İng. State space: Fr. Espace d'état].

~ **vektörü,** *sibern.* Bileşenleri durum değişkenleri olan vektör. [İng. State vector: Fr. Vecteur d'état].

~ **betimi,** *mant.* Biçimsel bir dilin her çekirdek önermesinin kendisini veya değişlemesini kapsayıp başka bir öğesi olmayan küme. [İng. State description: Fr. Description d'état].

~ **etmeni,** *psik.* Dolambaçta tepkeyi uyaranın zaman ve uzayla olan iliskisine uydurma eğilim. [İng. Position factor].

~ **görüşmesi,** *eğt.* Birkaç kılavuzluk ilgisi veya uzmanının, belli bir sorun, olay veya kişi üzerine görüşlerini bildirmek için yaptıkları toplantı. [İng. Case conference: Fr. Consultation de cas].

~ **göstergesi,** *sp. (futbol)* Ayaktopu kümesinde takımların her karşılaşmada elde ettikleri sayıların toplamını gösteren çizelge. [İng. Table of points].

~ **tarihçesi,** *eğt.* **a)** Danışman kılavuzdan yardım görmesi beklenilen bir kişiyle ilgili olarak düzenli biçimde toplanan bilgi; **b)** Bir kimsenin veya ailenin yaşamını etkilemiş bulunan önemli olayları ve sorunları kapsayan özet. [**İng.** Case history; **Fr.** Précis historique de cas].

~**tanımlaması,** *sosy.* Birey veya kümenin, karşılaştığı durumları geçmiş yaşam deneylerinin etkisi altında algılayıp tanımlaması. [**İng.** Definition of the situation; **Fr.** Définition de la situation].

~ **yazımı,** *eğt.* Bir durumun, kılavuzluk uzmanlarının okuyup yararlanacağı biçimde düzenli ve tam olarak yazılması. [**İng.** Case record; **Fr.** Registre de cas].

~ **zarfları,** *dilbilgisi.* Eylemin nasıl yapıldığını, ne durumda olduğunu belirten zarflar.

duruş, i. — **gergin** ~, *cimn.* Bk. **Gergin.** • **hazırol** ~ **u,** *cimn.* Bk. **Hazır.** • **kapalı** ~, *cimn.* Bk. **Kapalı.**

~ **refleksi,** *nöral.* Bk. **Refleks.**

duruşma, i. — ~ **dan bağışık tutulma,** *huk.* Sanığın ağır cezalı olmayan duruşmalara gelmekten kendi istemi üzerine yargılıkça bağışık tutulması. [**İng.** Delivery; **Fr.** Délivrance dispense]. • ~ **nın açıklığı,** *huk.* Genel töre ve güvenliğin korunması amacı dışında duruşmanın herkese açık olması. [**İng.** Publicity of jurisdiction; **Fr.** Publicité de débat, publicité de l'audience]. • ~ **nın başlangıcı,** *huk.* Sanık kimliğinin saptanması ve son soruşturmanın açılmasına ilişkin sorgu yargıcı kararı veya Cumhuriyet Savcısının sav yazısı okunarak tanık ve bilirkişi çağrılması işlemleri. [**İng.** Commencement of hearing (trial); **Fr.** Commencement de l'audience].

~ **dışı kararları,** *huk.* Cumhuriyet Savcısının yazılı veya sözlü düşüncesi alındıktan sonra, duruşma yapılmaksızın verilen kararlar.

~ **düzencesi,** *huk.* Duruşmanın yasaya göre yürütülmesini sağlamak için konulmuş belirli düzen. [**İng.** Discipline of hearing trial; **Fr.** La police de l'audience].

~ **istemi,** *huk.* İki yandan birinin veya her iki yanın, yargıdan önce yargılıktan sözlü açıklamaları dinlemek amacıyle, duruşmaya çağırılmalarını istemleri. [**Fr.** Demande débat oral].

~ **oturumu,** *huk.* Duruşma ve görüşmelerin yapılması için, toplantı sayısına uygun olarak, yargıçlar kurulunun her toplanışı. [**İng.** Hearing, sitting of the court; **Fr.** L'audience[.

~ **önişleri,** *huk.* Dava dosyası, Cumhuriyet Savcılığından yetkili yargılama yerine geçtikten sonra yargılık veya başkanca duruşmaya başlanabilmesi için yapılması, gerekli ve zorunlu olan işlemlerin tümü. [**İng.** Preliminary proceedings; **Fr.** Préliminaire des débats].

~ **yapılması,** *huk.* Bk. **Duruşma yöntemi.**

~ **yöntemi,** *huk.* Yargıya katılacakların önünde ve ara vermeksizin yapılan her iki yanın konuşmaları ile ileri sürdükleri konuların tutanağa geçirilmesi ve oturum düzeninin sağlanması gibi duruşmayı bütünleyen işlerin tümü. [**İng.** Hearing, trial; **Fr.** Débats].

duş, i. —

~ **teknesi,** *mim.* İçinde duş yapılan tekne.

dut, i. —

~ **kurusu ile yâr sevilmez,** *at.* Ancak büyük fedakârlıklarla elde edilebilecek güzel bir şey, fedakârlık yapılmadan ele geçirilemez.

Eşanl. **Boş torba ile at tutulmaz.**

~ **yaprağı açtı, soyun, döktü giyin,** *at.* Dut ağacı yapraklanınca soğuklar geçmiş olur. Kışın giyilen kalın giysiler çıkarılmalıdır. Dut ağacı yaprağını döktüğü zaman soğuklar başlamış olur, kış giysilerini giyinmek gerektir.

duvar, i. — ~ **ı nem, insanı gam yıkar,** *at.* Bk **Demir nemden, insan gamdan çürür.** • **esas** ~, *inş.* Bk. **Esas.**

~ **çalışması,** *sp. (güreş)* Duvardan boy uzunluğu oranında uzakta durup duvarı itmekle yapılan çalışma.

~ **dibi,** *mim.* Bir çatının yanında yükselen duvarla birleştiği çizgi.

~ **düzeni,** *sp. (futbol)* Savunucu oyuna önem veren bir takımın tüm oyuncularını kale önüne çekerek, karşı takıma sayı yaptırmamak için kurduğu engel [**İng.** Defensive tactic].

~ **gazetesi,** Bk. **Gazete.**

~ **ışıklığı,** Düşey yapı bölümlerine yerleştirilmiş *(gömülmüş veya takılmış, tutturulmuş)* ışıklık. [**İng.** Wall fitting, wall bracket; **Fr.** Applique].

Eanl. **Aplik.**

duyarlık, -ğı, i. —

~ **sonu,** *psik.* Herhangi bir duyu organının algılayabildiği en güçlü duyum. [**İng.** Terminal activity].

duygu i. — **görmüşlük** ~ **su,** *psik.* Bk **Görmüşlük.** • **hal** ~ **su,** *fizyol.* Bk. **Hal**[1].

~ **dönüşümü,** *psik.* Ruhsal çatışmaların sonucu olarak kötürümlük, organ uyuşması ve benzeri beden belirtilerinin gelişmesi. [**İng.** ve **Fr.** Conversion].

~ **durumu,** *psik.* Sevinçli, dertli veya coşkusal bir tepki göstermek için kişinin içsel hazırlığı. [**İng.** Mood; **Fr.** Mode].

~ **hezeyanı,** Bk **Hezeyan.**

~ **karşıtlığı,** *psik.* Aynı zihni tasarım karşısında, iki karşıt duyguyu aynı zamanda duymak ve belirtmek *(sevgi ve nefret gibi).* Özellikle şizofreniklerde görülür. [**İng.** ve **Fr.** Ambivalence].

~ **sezişi,** *psik.* Bk. **Empati.**

~ **yakıştırması,** Hayvanları, bitkilere veya cansız varlıklara insan duygusunu yakıştırıp kullanma sanatı.

~ **yatırımı,** *psik.* Kişi, cansız varlık, toplumsal küme veya bir amaç gibi konular üzerine yatırılan sevgeç veya ruhsal erke. [**İng.** Cathexis]

duygulanım, i. —

~ **uygunluğu,** *psik.* Coşkusal tepkilerin, durumun gerektirdiğine uygun düşmesi [**İng.** Appropriatness of affection].

duygunluk, i. —

~ **noksanlığı,** *çocuk psik.* Bk. **Noksanlık.**

duygusal, s. —

~ **çıldırı,** *psik.* Duyma, düşünce ve davranış alanlarında, sanrı, sabuklama, duygu kütlüğü gibi belirtiler gösteren ve kişinin gerçeklerle olan ilişkisinin büyük ölçüde azaldığı ruh hastalığı. [**İng.** Affective psychosis].

~ **düşünme,** *fels.* Bilgiye dayalı düşünmenin karşısında, duygusal yaşamdan çıkan ve onunla belirlenen düşünme.

~ **evriklik,** *psik.* Sevgiden nefrete veya nefretten sevgiye birdenbire dönme durumu. [**İng.** Inversion of affect].

~ **soyutlama,** *çağdaş san.* 1945'ten sonra, o güne kadar egemen olan geometrik soyutlamaya karşı bir tepki olarak gelişen soyut sanat eğilimi.

~ **tıkanma,** *psik.* İç çatışmalar yüzünden sinir ve kas tepkilerinin durması veya düşünce zincirinin kopması durumu [**İng.** Emotional blocking].

duyu, i. —

~ **bulanıklığı,** *psikopatol.* **a)** Görme ve işitme gibi fizyolojik bir yeteneğin kaybolduğunu anlatmak için kullanılan terim. psisik körlük, psişik sağırlık. Dimağ âfetleri ile ilgilidir.

~ **epiteli,** *biy.* Dış ortamın değişen koşullarıyle uyarılan ve duyu organlarında bulunan hücreler.

~ **organı,** *psik.* İçten ve dıştan gelen duyumları alıp beyine ileten organ. [**İng.** Sense organ; **Fr.** Organ de sens].

duyulanma, i. Duyusal bir izlenimin zihinsel içeriğinden soyutlanan ve çözümleyici olarak indirgenemeyen kavram. [**İng.** ve **Fr.** Sensation].

Eşanl. **Onirizm.**

~ **hızı,** Bir uyartının başlaması ile o uyartının doğurduğu duyulanmanın başlaması arasında geçen zamanın tersi.

duyum, i. —

~ **alanı,** *psik.* Beyin kabugunda, duyu organlarının iletici sinirlerinin sona erdiği bölge. [**İng.** Sensory areas].

~ **boyutu,** *psik.* Nitelik açısından, öteki duyumlardan çok birbirine benzeyen durum verilerinin tümü. [**İng.** Modality or sense modality].

~ **gecikmesi,** *psik.* Uyaranın, başladığı ve bittiği kısa süre içinde algılanamaması. [**İng.** Lag of sensation].

~ **ruhbilimi,** *psik.* Bk. **Psikofizik.**

~ **verisi,** *psik.* Bir duyu organı uyarıldığında elde edilen, çözümlenemeyen, yorumlanamayan temel ruhbilim birimi. [**İng.** Sense datum or data].

~ **ayırım,** *psik.* Duyum verileri veya uyaranlar arasındaki ayrılıklara tepki yapabilme. [**İng.** Sensory discrimination]

duyuru, i. —

~ **levhası,** *eğt.* Okullarda resim, fotoğraf, kitap gömleği, gazete kesiği, v.b. gereçlerin veya öğrencileri ilgillendiren bildirilerin asıldığı yer. [**İng.** Bulletin board; **Fr.** Tableau d'avis].

~ **tahtası,** *huk.* Türkiye'de veya yabancı bir ülkede bulunup da kendilerine duyuru yapılamayan sanıklara, duyuru yerine geçmek üzere yargılığın iç avlusunda asılı, ilgili yargı veya karar örneğinin yapıştırıldığı tahta. [**İng.** A wide saloon, council-chamber; **Fr.** Salle, salon].

~ **ve tanıtma giderleri,** *ikt.* Mal veya hizmet satışının artırılması, geliştirilmesi ve tanıtılması amacıyle her türlü araç kullanılmak suretiyle yapılan giderler. [**İng.** Advertising costs; **Fr.** Frais de publicité].

duyusal, s. —

~ **duyumlar,** *fels.* Görme, işitme, koklama, tad alma, dokunma, deri duyumları.

düapol, i. *ikt.* Çok sayıda alıcılar karşısında, yalnız iki satıcının bulunması durumu.

düapson, i. *ikt.* Çok sayıda satıcılar karşısında, yalnız iki alıcının bulunduğu durum.

dübel, i. *mim.* Takoz.

düdük, i. — **haber düdüğü,** *döş.* Bk. **Haber.** • **kaba** ~, *muz.* Bk. **Kaba.** • **kamış** ~, *den.* Bk. **Kamış.** • **kısa** ~, *den.* Bk. **Kısa.**

düğüm, i. — § **13.** *hava.* Düğümler hattının bir yörüngeyle ara kesiti. *(Düğümlerden birine yükselen düğüm, öbürüne alça-*

lan düğüm denir. Yer'in yapay bir uydusu için yüksélen düğüm, uydunun güney ekvator düzlemini güneyden kuzeye doğru geçtiği noktadır.) [İng. Node; Fr. Noeud]. • § 14. *komp.* Verinin kesikli biçimde gösterimesini saptayıp, hiç bir belirsizlik taşımayan kurallar kümesi. [İng. Code coding scheme; Fr. Code]. ~ *Eşanl.* **Kod.** • **~ ler hattı,** *hava.* Bir yörünge düzleminin karşılaştırma düzlemiyle arakesiti. *(Bir yapay uydu için, seçilmiş karşılaştırma düzlemi genellikle gezegenin ekvator düzlemidir.)* [İng. Line of nodes; Fr. Ligne des noeuds]. • **göz sinir ~ ü,** *anat.* Bk. **Göz.** • **iniş ~ ü,** *astr.* Bk **İniş.** • **lenf ~ ü,** *zool.* Bk. **Lenf.**

~ **hücreleri,** *bot.* Bk. **Hücre.**

düğümcük, i. — **lenf düğümcüğü,** *zool.* Bk **Lenf.** • **manganez düğümcüğü,** *den.* Bk **Manganez.** • **Albini ~ leri,** *tıp.* Yeni doğan yavrularda kalb kapakcıklarının serbest kenarlarında yer alan ve çocuk yaşlandıkça kaybolan küçük ukdeler. [İng. Albini's nodules].

düğümlü, s. —

~ **eritem,** *patol.* Bk **Eritem.**

düğün, i. — ~ **de Fatmacığı kim bilir,** *at.* Onun gibi pek çok kişinin katıldığı bir toplulukta, kendisine önem verileceğini sanan kimsenin esamisi okunmaz. • ~ **e keçi getirmiş kâhya gibi kurulmak,** *dey* Kasılmak. • ~ **ü okuyucu boklar,** *at.* İki taraf arasındaki güzel ilişkileri, söz götürüp getiren anlayışsız aracı bozar. Çünkü bir tarafın iyi niyetle söylediği bir sözü, kendine göre yanlış yorumlayarak, öbür tarafa kötü biçimde ulaştırır.

~ **aşıyla dost ağırlanmaz,** *at.* Ağırlanmanın değeri, özel olarak hazırlanmasında, bir fedakârlık yapılmasındadır. Onun için orta malı, gerçek ikram konusu olmaz.

~ **olur iki kişiye, kaygısı düşer deli komşuya,** *at.* Akılsız kişi, elâlemin eğlence programlarında bir aksama olmasın diye çabalar durur.

~ **pilâvıyla ağırlamak,** *dey.* Başkasının hesabına ikramda bulunmak, övünmek

düktil, i. *mim.* Kopmaksızın büyük ölçüde uzama yeteneğinde olan, yumuşak çelik, bakır, v.b.

düktillik, i. *mim.* Kopmadan önce büyük ölçüde uzama ve tel haline getirilebilme yeteneği.

dümen, i. — ~ **i karşılamak,** *den.* Bk. **Karşılamak.** • **doğrultucu ~,** *den.* Yelpazesinin özel biçimi sayesinde gemi pervanesinin ittiği su moleküllerinin helisel hareketini düzeltebilen dümen. [İng. Rectifying rudder; Fr. Gouvernail redresseur]. • **ilâve ~,** *den.* Bk. **İlâve.** • **irtifa ~ i,** *hava.* Bk. **İrtifa.** • **karinalı ~,** *den.* Yelpazesi iki kat saçtan yapılan ve ilerlemeye karşı direncini azaltmak üzere özel bir biçim verilen dümen. [İng. Careened rudder; Fr. Gouvernail caréné]. • **mütevazin ~,** *den.* Bk **Mütevazin.** • **pervaneli ~,** *den.* Yelpazesine eklenmiş bir borunun içinde, gemi çok düşük hızlarda yol alırken hatta hiç hareket etmezken, geminin burnunu çevirmeğe yarayan küçük bir pervanenin döndüğü dümen. [İng. Active rudder; Fr. Gouvernail actif]. • ~ **erkek iğneciği,** *den.* Bk. **İğnecik.**

dün, i. —

~ **dün öleni dün gömerler,** *at.* Bir üzüntüyü sürdürmemeli, unutmaya çalışmalıdır.

dünya, i. — ~ **da tasasız baş bostan korkuluğunda bulunur,** *at.* Bu dünyada tasasız olan canlı bas yoktur. Tasasız baş, ancak bostan korkuluğunda, cansız olarak bulunur. ~ *Eşanl.* **Ağrısız baş mezarda gerek.** • ~ **dan (geçmek) el etek çekmek,** *dey.* Dünya nimetlerine yüz çevirmek. • ~ **lar onun olmak,** *dey.* Çok sevinmek • ~ **nın öbür ucu,** *dey.* Pek uzak yer. • ~ **nın ucu uzun(dur),** *at.* İnsan ne kadar yaşayacağını, ileride durumunun ne olacağını, ne gibi olaylarla karşılaşacağını bilmez. Bunun için hep gelecek kaygısı gütmeli, davranışlarında ihtiyatlı olmalı, birçok yeni olaylar göreceğini unutmamalıdır. • ~ **ya kazık kakmak,** *dey.* Ölmemek. • ~ **ya küsmek,** *dey.* Bir şeyden dolayı çok üzülüp her şeye ve herkese kırgınlık duymak, kendi kabuğuna çekilmek. • ~ **yı ayağa kaldırmak,** *dey.* Büyük gürültü, kavga çıkarmak. • ~ **yı başına zindan etmek,** *dey. (Birine)* Eziyet ve sıkıntı vermek • ~ **yı karanlık görmek,** *dey.* Bir olay nedeniyle çok üzülüp karamsar olmak, hiç bir şeyden ve kimseden zevk almamak, ümitsiz olmak. • ~ **yı sel bassa ördeğe vız gelir,** *at.* Birçok kimseler için felâkete yol açan bir olay, kimi kimseleri ilgilendirmez. Çünkü bunların yaşayışına göre olayda bir olağanüstülük yoktur.

~ **başına zindan olmak,** *dey.* Büyük bir acıya veya yenilgiye uğrayıp çok karamsar olmak.

~ **bir araya gelse,** *dey.* Bir şeyin yapımasının imkânsızlığını belirten hallerde kullanılır.

~ **bir, işi bin,** *at.* Bu dünyada insanın hatır ve hayaline gelmeyen, türlü türlü durumlar ortaya çıkar.

~ **birincilikleri,** *sp. (bisiklet)* Uluslararası bisikletçiler birliğince, her yıl türlü dallarda düzenlenen dünya birincilikleri yarışlarına verilen genel ad. [İng. World championship; Fr. Championnats du monde].

~ **birinciliği,** *sp. (futbol)* Her dört yılda bir, bütün dünya ulusal takımlarının katılmalarıyle düzenlenen futbol dünyasının en büyük kupa karşılaşmaları. [İng. World-championship; Fr. Championnat du monde].

~ **birincilikleri onur listesi** *(gökkuşağı listesi), sp. (bisiklet)* Her yıl yapılmakta olan dünya bisiklet birinciliklerini kazanan koşucuları gösteren liste. [Fr. Palmarès arc-en-ciel].

~ **görüşü, — 2.** *psik.* Kişinin yaşamın tümü, toplumun bütün kurumları ve evrenle ilgili görüşü. [İng. World view].

~ **günü,** *astr.* Bk **Gün.**

~ **kadar,** *dey.* Aşırı derecede çok

~ **karması,** *sp. (futbol)* Her yıl, dünyanın en başarılı ve en seçkin oyuncularından oluşturulan karma bir takım. [İng. World mixed team].

~ **piyasası,** *ikt.* Millî sınırlar iç ve dışını kapsayan piyasa.

~ **ölümlü, gün akşamlı,** *at.* Hiç bir durum sürekli değildir. Her iyi durumun bir sonu vardır. Zenginler fakirleşebilirler, iş başındakiler düşebilir, gençler, ihtiyarlar, herkes ölür. Bundan ibret alınmalıdır.

~ **(Peygamber) Süleyman'a bile kalmamış,** *at.* İnsan ne kadar zengin, ne kadar erkli olursa olsun dünyadan göçüp gidecektir. Egemenliği son kerteye ulaşmış olanlar dahi ölüme yenilirler. Bunun için dünyaya bel bağlanmamalıdır.

~ **tükenir, yalan tükenmez** *at.* Dünyada hadsiz, hesapsız yalancı vardır. Bunları huylarından vaz geçirmek de imkânsızdır. Yalan, yeryüzünü öyle sarmıştır ki, kıyamet kopsa ona bir şey olmaz.

~ **yıkıldı da altında mı kaldın,** *dey.* Çok karamsar olanlara sitem yollu söylenir

düopol, -lü, i. *Fr. duopole. ikt.* Piyasayı aynı malı satan iki kişinin elinde tutması; iki kişinin inhisarı. [İng Duopoly].

düpedüz, z. —

~ **geçersiz çıkarım,** *mant.* Kendi olagan yorumunda öncüllerinin tümü doğru ama sonucu yanlış olan çıkarım. [İng. Patently invalid inference].

~ **tutarlı önerme kümesi,** *mant.* Olağan yorumda tüm öğeleri doğru olan önermeler kümesi. [İng. Patently consistent].

düpleks, i. ve s. — § 3. *mim.* Bir iç merdivenle birleştirilmiş iki kata yayılan daire. [İng. ve Fr. Duplex].

~ **bina,** *mim.* Düpleks dairelerden oluşmuş bina.

~ **daire,** *mim.* Bk. **Düpleks[3].**

dürbün, i. — ~ **ün tersiyle bakmak,** *dey. (Bakılan şeyi)* küçümsemek, önemsememek.

düş, i. —

~ **uykudan sonra olur (gelir),** *at.* Bir işin temeli gerçekleşmelidir ki ona bağlı olan ayrıntılara sıra gelsin.

düşçülük, i. — [İng. Onirism; Fr. Onerisme].

düşen, i. — ~ **in dostu olmaz (hele bir düş de gör),** *at.* Zenginle, iş başında olanla herkes dostluk kurar. Çünkü ondan çıkarları vardır. Zengin kişi yoksul düşünce, iş başındaki işten ayrılınca, çevresinde o dostlardan kimse kalmaz. Hepsi, eski dostlarını kötü durumuyla baş başa bırakırlar.

düşey, s. —

~ **atım,** *tekt.* Eğim ayrılanmasının *(separasyonunun)* düşey bileşeni.

~ **toplumsal devingenlik,** *sosy.* Çoğunlukla bir toplumsal sınıfın, türlü katmanlarındaki bireylerin toplumsal kümelerin, uygarlık öğelerinin en genel anlamda saygınlık sıralanmasında yer değiştirmesi.

düşman, i. — ~ **a yarak (silâh) gerek, ya düşmandan ırak gerek,** *at.* Düşmanın hakkından gelebimek için silâh gerektir. Silâhınız yoksa düşmandan uzak olunuz, onunla karşılaşmamaya çalışınız • ~ **ın karınca ise de hor bakma,** *at* Düşmanın senden ne kadar güçsüz olursa olsun, önem vermemezlik etme, tetik bulun. Böyle bir düşman, kayıtsızlığından yararlanır, zayıf yanını bulup seni alt edebilir.

~ **düşmanın halinden bilmez,** *at.* Savaşmakta olan iki düşmandan her ikisinin de zayıf yönleri bulunur. Bir taraf, ötekinin zayıf yönlerini bilip de saldırısını bu noktalar üzerinde toplasa zaferi kazanacaktır. Ama bunları bilmez ki...

düşmansama, i. *psik. (Sullivan)* Kişinin düşmanlar arasında yaşamak zorunda kaldığı duygusuna kapılması. [İng. Malevolent transfomation].

düşme, i. — **fay ~ si,** *jeom.* Bk. **Fay.** • **fonem ~ si,** *dilb.* Bk. **Fonem.**

~ **hatası,** *bilgi, işlem.* Bk. **Hata.**

~ **kanadı,** *den.* Bk. **Kanat.**

~ **nedenleri,** *huk.* Ceza yasasında gösterilen ölüm, zaman aşımı bağışlama *(af).* [İng. Causes for the discharge, termination forfeiture; Fr. Causes de l'extinction de la déchéance ou de la forclusion].

düşsel, s. —
~ **arkadaş,** *eğt.* Çocukların imgelemelerinde kendilerine arkadaş olarak yarattıkları ve değişmez, belirli özellikler yükledikleri kişi. [**İng.** Imaginary companion; **Fr.** Compagnon imaginaire].

düşük², — **başarısız** *(isabetsiz)* ~, *tıp.* Ölü embriyonun iki haftadan fazla retansiyonu, ölü embriyon *(çocuk)* düşüğü. • **cinsî** ~, *tıp.* Tıbbî bir gerek olmayan yapılan düşük. [**İng.** Criminal abortion; **Fr.** Avortement provoque criminel]. • **erken** ~, *tıp.* Gebeliğin ilk altı haftası içinde yapılan düşük. [**İng.** Early abortion]. • **kasıtlı** ~, *tıp.* Bk. **Maksatlı düşük.** • **maksatlı** ~, *tıp.* İlâç veya âletle yapılan düşük, kasıtlı düşürme [**İng.** Induced abortion; **Fr.** Avortement provoqué médical]. • **ölü embriyon** *(çocuk)* **düşüğü,** *tıp.* Bk **Başarısız düşük.** • **tamamlanmamış** ~, *tıp.* İçeride plasenta ve desiduadan parça kalmış olan düşük. [**Lat.** Abortus incompletus; **İng.** Incomplete abortion].
~ **yapmak,** Bk. **Çocuk düşürmek.**

düşük¹, s. —
~ **ayak,** *tıp.* Ayağın yukarı kaldırılamaması hali.
~ **bilek,** *tıp.* Düşük ayağa benzer bir hal olup el bileğinde görülür.

düş. ülkü, b.i *ed.* **a)** Gerçekleştirilmesi olanaksız dizge veya tasarı. **b)** Ancak imge gücüyle tasarlanabilen, kusursuz yönetim düzeni. [**İng.** Utopia; **Fr.** Utopie]
Eşanl. **Ütopya.**

düşünce, i. —
~ **devinimi,** *psik.* Bir tepkinin, dış uyaran sonucu değil, bir düşüncenin etkisiyle ortaya çıkışı. [**İng.** Ideomotor; **Fr.** Idéomoteur].
~ **yanaçları,** *ed.* Düşünceyi daha iyi ortaya koymak için başvurulan, anlatım dışı yöntemler.

düşüncel, s. — § **3.** *fels.* Düşüncenin kavrayabileceği bütün yetkinlikleri biraraya toplayan. [**Osm.** iftikârî; **İng.** Ideal; **Fr.** Idéal, - ale].
~ **yetiler,** *fels.* Fikrî yetiler *(duygunluk ve etkinlik yetilerinin karşıtı).*
~ **veya mistik okul,** *fels.* XII. yüzyılda Hugues ve Gérard ve Saint Victor tarafından kurulan okul.

düşüncelleştirme, i. *sosy.* Kimi olguların en belirgin örneklerine dayalı bir bilimsel çözümleme aracı ve kuram yapma temeli. [**İng.** Idealization; **Fr.** Idéalisation].

düşüncül devinim görüşü, *psik.* Ruhbilimde tepkileri, uyaranın kendiliğinden doğurduğu görüşüne karşıt olarak, kişilik veya bireyi, uyaran ve tepkileri seçmekte birinci derecede etkili gören anlayış. [**İng.** Ideodynamics; **Fr.** Idéodynamique]

düşünme, i. —
~ **biçimi,** *fels.* Değişik içeriklerden bağımsız olarak düşünce bağlantılarının mantıksal biçimi.
~ **işitimi sabuklaması,** *psik.* Kişinin düşüncelerinin kendisi veya başkalarınca işitildiği kanısına dayanan bir sabuklama. [**İng.** Thought-heaing].
~ **özgürlüğü,** *fels.* Düşünmenin dış baskı ve yasaklarla sınırlandırılmayışı.
~ **yasaları,** *psik.* Düşünme süresini açıklamak için ileri sürülen yasalar. [**İng.** Laws of thought].

düşünsel olgunluk, *eğt.* Tüm zihinsel güçlerin gelişme bakımından en yüksek dereceye erişmesi durumu [**İng.** Intellectual maturity; **Fr.** Maturité intellectuelle].

düşünsel öğrenme, *psik.* Ezberleme yerine, sorun çözümünde yararlı olabilecek, bilgi ve becerileri öğrenme. [**İng.** Identinoal learning].

düşünü, i. —
~ **emeği,** *huk.* Bir eserin yaratılması için harcanan çaba. [**İng.** Intellectual effort, intellectual work; **Fr.** Effort d'intellectuel, travail intellectuel].
~ **hakları,** *huk.* Bütün edebiyat ve bilim eserleri üzerindeki her türlü haklar, eser hakları. [**İng.** Intellectual rights **Fr.** Droits d'intellectuels].
~ **haklarına saldırı,** *huk.* Bir eserden izinsiz olarak çeşitli biçimlerde yararlanma. [**İng.** Transgression to intellectual right; **Fr.** Transgression aux droits intellectuels].
~ **işçisi,** *huk.* Kol gücünden çok bilgi gücü ile çalışan kişi, yazar, eser yaratanlar. [**İng.** Intellectual worker; **Fr.** Ouvrier intellectuel].
~ **iyeliği,** *huk.* Düşünü çalışması sonunda ortaya konulan edebiyat ve bilim ürünleri üzerindeki sahıplık. [**İng.** Intellectual property; **Fr.** Propriété intellectuelle].
~ **uçuşması,** *psik.* Birbirine yalnızca ses uyumu ve anlam benzerliği gibi dış bağlarla bağlanmış düşünülerin hızla birbirini kovalaması. [**İng.** Flight of ideals].
~ **ürünü,** *huk.* Çalışma sonunda ortaya çıkan edebiyat veya bilim eseri, sahibine özgü özellikleri taşıyan bilim ve edebiyat ürünleri. [**İng.** Intellectual work; **Fr.** Produit d'intellectuel].
~ **ve Sanat Yapıtları Yasası,** *huk.* Ülkemizde bugün uygulanmakta bulunan 5846 sayılı yasanın adı
~ **yapıtlarının sınıflandırılması,** *huk.* Kitaplık işlerinde ve başka alanlarda kolaylık sağlanması için düşünü ürünlerinin bir temele göre sınıflara ayrılması. [**İng.** Classifications of intellectual works; **Fr.** Classification des oeuvres intellectuelles].

düşünüş, i. —
~ **ahlâkı,** *fels.* Ahlâk kavramı olarak başarı ahlâkına karşı kullanılan terim.

düşüzlemek, f. *arg.* Gelmek: *Yarım saate kadar düşüzler.*
Eşanl. **Düşmek, sökmek.**

düt, i. —
~ **demeye dudak gerek (ister),** *at.* Bir işin gerçekleştirilebilmesi, gerekli koşulların, araçların bulunmasına bağlıdır

düz, s. —
~ **atlayış,** *sp. (atletizm)* Çıtayı üstüne oturur gibi aşma temeline dayanan bir yüksek atlama biçimi.
~ **çizgi,** *sp. (bisiklet)* Çizgilerinin karşılıklı, düz, dönemeci olmayan parçaları
~ **döşekli gemi,** *den* Bk **Gemi.**
~ **harf,** *matb.* Bk. **Harf.**
~ **kadife,** *dok.* Bk **Kadife.**
~ **katalog,** *küt.* Konu başlıklarını olagan dil düzeni içinde, abecesel sırayla veren katalog.
~ **kalıplar,** *ed.* Bk. **Kalıp.**
~ **kemer,** *mim.* Kemer taşları gibi konik taşlarla yapılmış lento.
~ **kılıç,** Bk **Kılıç.**
~ **liken,** *patol.* Bk. **Liken.**
~ **ulaşım,** *küt.* Okuyucunun raflardaki gereçlere kitaplık görevlilerine baş vurmadan doğrudan doğruya ulaşması. [**İng.** Open-access].

düzeç, i. — **otomatik** ~, *topogr.* Yuvarlak cam tüp yerine gezleme çizginini yataylığını otomatik olarak sağlayacak cinsten bir düzenek bulunduran düzeç [**İng.** Automatic level; **Fr.** Niveau automatique]. • **su düzeci,** *topogr.* Bk. **Su.**

düzeçleme, i. — [**Osm.** Tesviye; **İng.** Levelling **Fr.** Nivellement, 'aplanissement].

düzeldek, i. *mim.* Kabarcıklı düzeç.

düzelten ilgi, *ed.* Değişmecede, sözcüğün kullanılışındaki doğruluğu ve yerine uyusunu sağlayan ilgi.

düzeltici, s. —
~ **filtre,** *fot.* Bk. **Filtre.**
~ **yardımcı etki,** *sibernetik.* Bk. **Etki.**

düzeltilmek, i. — **düzeltilmiş takvim yaşı,** *psik.* Zamanından önce doğan çocukların takvim yaşlarından düzgülü doğuma göre olan fark çıkartıldıktan sonra kalan süre. [**İng.** Corrected chronological age].
düzeltilmiş tarihi maliyet, *ikt.* Tarihi maliyetin bir veya birden çok fiyat endeksi aracılığı ile geçerli maliyete getirilmesi.

düzeltme, i. —
~ **kayıtları,** *ikt.* Kayıt hataları, tahakkuk değer azalmaları, stok farkları, amortisman ve benzerleri işlemlerinin kayıtlarının ayarlanmasını sağlamak amacı ile uygulanan muhasebe işlemleri
~ **hakkı,** *ikt.* Çoğunlukla bankalarca çıkarılan hesap özetlerinin ve kesin hesapların altına *(yanlış ve unutulmalar ayrıca düzeltilecektir)* anlamına gelmek üzere eklenen bir açıklama. [**İng.** Error and omission excepted; **Fr.** Sauf erreur et omission].
~ **istemi,** *ikt.* Yanlış olarak gerçikleştirilen vergiler için yükümlünün vergi örgütüne dilekçe ile baş vurarak gerekli düzeltmenin yapılmasını istemesi. [**İng.** Correction demand; **Fr.** Demande de correction].
~ **kararı,** *ikt.* Vergi alan ve ödeyen yanların yargı örgütünün kesin sonuçlarının kendilerine bildirildiği günden başlayarak 15 gün içinde bu sonuçların düzeltilmesini yazılı olarak istemeleri. [**İng.** Correction of decision; **Fr.** Rectification de décision].
~ **yazılımları,** *ikt.* **a)** Gerçekleştirmeler değer azalmaları, gereç yığınak farkları, aşınma payı ve benzerleri işlemler yazılımlarının ayarlanmasını sağlamak amacıyle uygulanan muhasebe işlemleri. [**İng.** Correction registration; **Fr.** Enregistrement de rectification, enregistrement de correction].

düzen, i. — § **9.** *komp.* Bir bilgi işleme sistemindeki tür elemanların yapısını ve temel özeliklerini veren liste veya blok diyagramı; **10.** *kim.* Bir bakışımsız karbonun dört ornatma elemanının birbirine göre konumu. • **eşit** ~, *muz.* Bk **Eşit.** • **eten(e)** ~ **i,** *bot.* Bk. **Eten(e).** • **fren** ~ **i,** *otom.* Bk. **Fren.** • **ikiz** ~, *san.* Bk. **İkiz.** • **kamu** ~ **i,** *huk.* Bk. **Kamu.** • **kırık** ~, *müz.* Bk. **Kırık.** • **kırma** ~, *mim.* Bk **Kırma.**
~ **etkisi,** *psik.* Bir deneyde uygulanan türlü işlemlerin sıra düzeninin aynı denekler üzerindeki etkisi. [**İng.** Order effect].
~ **öncesi vadeli çek,** *ikt.* Üzerinde düzenlendiği günden önceki vadeyi taşıyan çek [**İng.** Antidate cheque; **Fr.** Chèque antidate].

düzenleme, i. — **yeniden** ~, *komp.* Bazı birimleri hizmete sokmak veya hizmetten çıkarmak için bir bilgisayar sistemini oluşturan farklı birimler arasında-

ki bağlantıları yeniden örgütleme.
~ **kurulu,** *sp. (güreş)* Güreş karşılaşmalarıyle ilgili işleri düzenleyen kurul.

düzenlemeci, i. *sp. (güreş)* Güreş karşılaşmalarını düzenleyen ve ilgili işleri yöneten kişi.

düzenleşim, i. *fels.* Aynı sıradaki nesne veya kavramların birbiri yanında oluşu [**İng.** ve **Fr.** Coordination].

düzenleyici, i. — § Bk. **Regülatör.**

düzenleyim, i. *ed.* Bir konuyu oluşturan düşünceleri uygun bir biçimde birbirine bağlama işi ve bundan doğan sonuç. [**İng.** ve **Fr.** Composition] — —

düzenli, s. —
~ **kesim,** *orm.* Bk. **Kesim.**
~ **muharabeler,** *ask.* Bk. **Muharebe.**
~ **oyun,** *eğt.* **a)** Önceden planlanan ve bütün çocukların katılmasını sağlamak üzere gözetim altına alınan, belli kurallara bağlı her türlü oyun etkinliği; **b)** Saptanmış kurallara göre yönetilen küme oyunu. [**İng.** Organized play; **Fr.** Jeu organisé].

düzenlilik, i. —
~ **ilksavı,** *mant.* Her boş olmayan grupu kendisiyle kesişimi boş olan bir öğesi olduğunu bile getiren ilksav. [**İng.** Axiom of regularity; **Fr.** Axiome de régularité].

düzensiz, s. —
~ **borçlar,** *ikt.* Berkitilmemiş olmaları nedeniyle sürekli olarak azalıp çoğalan borçlar. [**İng.** Floating debts; **Fr.** Dettes flottantes].
~ **eklem,** *tekt.* Gelişigüzel yönelimli ve oldukça eğri izli eklem.

düzen, teker, b.i. — **2.** Bir devinimi başka bir düzene aktaran tekerlek. [**İng.** Flywheel; **Fr.** Volant].

düzey, i. — **fonematik ~,** *dilb.* Bk. **Fonematik ● üst ~ ve ulaşma,** *komp.* İşlemsel araştırmada, incelenmiş bütün çözümler veya çözüm grupları arasında en iyisinin belirlenmesi.
~ **kemer,** *mim.* Bk. **Kemer.**
~ **kümesi,** *eğt.* Öğrencilerin, sınıf veya yaş durumlarına bakılmaksızın özellikle anlatım ve beceri derslerinde, öğrenmeye hazır oluş veya başarıları yönünden oluşturdukları tek tür ve kısa süreli çalışma kümesi. [**İng.** Ability group; **Fr.** Groupe d'habilite]
~ **nokta,** *astr.* Bk. **Nokta.**

düz. geçiş, b.i. *ikt.* Eylemsiz bir geçişle bir ülkeden diğerine gönderilen tecimsel mal veya başka nesneler, maddeler [**İng.** ve **Fr.** Transit]
Eşanl. **Transit.**
~ **barınağı,** *ikt.* Malların eylemsiz geçirimi için kullanılan barınak. [**İng.** Port of transit; **Fr.** Port de transit].
~ **belgesi,** *ikt.* Gümrük vergisi verilmeden geçirilecek mallar için düzenlenen belge. [**İng.** Transit pass; **Fr.** Acquit de transit].
~ **bildirgesi,** *mal.* Düzgeçiş mallarına uygulanan gümrük işlemleri için düzenlenmiş formül bildirge. [**İng.** Declaration for goods in transit; **Fr.** Déclaration pour marchandise en transit].
~ **inancası,** *mal.* Düzgeçiş yönteminde, olağan düzgeçişten alınan inanca *(para, banka inanca mektubu gibi).* [**İng.** Transit banknote; **Fr.** Acquit - à - caution de transit].
~ **limanı,** *mal.* Mal düzgeçişinin yapıldığı liman. [**İng.** Transit port; **Fr.** Port de transit].
~ **malları,** *ikt.* Eylemsiz olarak geçirilen ticaret malları. [**İng.** Transit goods; **Fr.** Marchandises en transit].
~ **tecimi,** *mal.* Bir ülkenin, düzgeçiş mal giriş ve çıkışlarına ilişkin toplam ticaret. [**İng.** Transit trade; **Fr.** Commerce de transit].
~ **vergisi,** *mal.* Düzgeçiş mallarından alınan gümrük vergisi. [**İng.** Transit duty; **Fr.** Droits de transit].
~ **yasağı,** *mal.* Bir ülkeden kimi malların düzgeçiştirilmesine ilişkin yasak. [**İng.** Prohibition of transit; **Fr.** Interdiction de transit].

düzgülü, s. —
~ **dağılım,** *eğt.* Puan veya ölçülerin düzgülü ihtimal eğrisine uygunluk göstererek ortalamanın çevresinde bakışımlı olarak dağılımı. [**İng.** Normal distribution; **Fr.** Distribution normale].
~ **eğri,** *eğt.* Kuramsal olarak evren içinden rasgele seçilmiş çok sayıda denekten elde edilen verilerin dağılımını gösteren eğri. [**İng.** Normal curve; **Fr.** Courbe normale].

düzgülülük, -ğü, i. *sosy.* Bir toplumsal olgunun, içinde yer alıp, bütünleştiği genel yapı ile uyumlu olması, bu yapının akıcı biçimde işleyişini sağlaması durumu. [**İng.** Normality; **Fr.** Normalité].

düzgün, s. —
~ **deyim,** *mant.* Kurma kurallarına göre oluşturulan deyim. [**İng.** Wellformed expression].
~ **geçme,** *fiz.* Işığın yayınmasız geçmesi. [**İng.** Regular transmission **Fr.** Transmission régulière].
~ **geçme çarpanı,** *fiz.* Düzgün geçme yasalarına uyarak geçen ışık akısının gelen tüm ışık akısına oranı
~ **hızlanan hareket,** *mek.* Bk. **Hareket.**
~ **kesik piramid,** *mat.* Bk. **Piramid.**
~ **matris,** *mat.* Bk. **Matris.**
~ **okuma.** Bk. **Okuma.**
~ **piramid,** *mat.* Bk. **Piramid.**
~ **yansıma,** *fiz.* Aynalar için geçerli optik yasalara uyan yansıma.
~ **yansıma çarpanı,** *fiz.* Süzgün yansıma yasalarına uyarak yansıyan ışığın, gelen tüm ışığa oranı.
~ **yavaşlayan hareket,** *mek.* ve *fiz.* Bk. **Hareket.**

düzgünlük, i. —
~ **denetlemesi,** *mant.* Verilen bir deyimin düzgün olup olmadığını, düzgünse hangi dizimsel türden olduğunu ortaya koyma amacıyle, dizimsel tür çözümlemesi sonunda elde edilen dizisinin dizimsel bağlaşıklık denetlemesi yapma işlemi. [**İng.** Well-formedness test].

düzgüsel, s. —
~ **dizge,** *mant.* Ödevsel önermeler kapsayan biçimsel dizge. [**İng.** Normative system; **Fr.** Système normatif].
~ **dizgeler mantığı,** *mant.* Ödev mantığı. [**İng.** Logic of normative system; **Fr.** Logique des systèmes normatifs].
~ **önerme,** *mant.* Ödevsel önerme. [**İng.** Normative sentence; **Fr.** Énoncé normatif].

düzgüsüz, s. —
~ **bağımlılık,** *psik.* Kişinin güçlü gördüğü bir başkasına duygu yönünden aşırı biçimde bağlanması ve kendini ona ödevlestirmek için zorunlu bir gereksinme duyarak kendini küçültmesi durumu. [**İng.** Morbid dependency]. ● ~ **lük ruhbilimi,** *psik.* Kişilerdeki davranış gücü yetersizliklerini inceleyen ruhbilim dalı. [**İng.** Abnormal psychology].

düzlem, i. — ~ **in göbeği,** *mat.* Bk. **Göbek.** ● **eşlenik çap ~ leri,** *mat.* Bk. **Eşlenik.** ● **fay ~ i,** *jeom.* Bk. **Fay.** ● **gökada ~ i,** *astr.* Bk. **Gökada.** ● **iki ~ li,** *mat.* Bk. **İkidüziemli.** ● **karşılaştırma ~ i,** *mat.* Bk. **Karşılaştırma.** ● **polarma ~ i,** *opt.* Bk. **Polarma.** ● **temel ~,** *astr.* Bir yörüngenin elemanlarını belirlemege yarayan karşılaştırma düzlemi. *(Temel düzlem genellikle ana cismin ekvator düzlemidir. Özellikle Yer'in yapay uyduları için yer ekvator düzlemi temel düzlem olarak seçilir.)* [**İng.** Fundamental plan; **Fr.** Plan fondamental].
~ **doğrultmalı helisel yüzey,** *mat.* Bk. **Helisel.**

düzleyici, i. Yüzey düzeltme işlemlerinde kullanılan aygıtlara verilen genel ad. [**İng.** Plane; **Fr.** Rabot, planeur] ~ *Eşanl.* **Planya.**

düzme, i. —
~ **işlemler, göstermelik işlemler,** *ikt.* Genel piyasada yapmacık durumlar yaratmak amacıyle yapılan işlemler. [**İng.** Cross trades].
~ **saptama,** *ikt.* Karşıt tüccarları yanıltmak için gerçek durumu yanlış olarak saptama. [**İng.** Collusive bidding; **Fr.** Détermination simulée].

düzmece, s. —
~ **iflas,** *ikt.* Alacaklıların birleşik tutusu niteliğinde olan mallarını kaçırmak, gizlemek veya onlara zarar verecek bir davranışla gerçekle bir ilişkisi olmayan borç senetleri imza etmek, anlaşmalı satışlar, işlemler veya bağışlar yapmak gibi düzmece olaylarla kendisini iflas etmiş gösteren tüccar. [**İng.** Fraudulent bankruptcy; **Fr.** Banqueroute frauduleuse].
~ **para,** *ikt.* **a)** Asıl paradan daha düşük olan para; **b)** Benzetme para. [**İng.** Counterfeit money, false coin; **Fr.** Fausse monnaie].

düzme, dipter, b.i. *mim.* Yan yüzlerinde dipterlerdeki gibi iki sıra yerine bir sıra sütun bulunan eski Yunan tapınağı.

düzme, klasik, b.i. *mim.* Yunan klasik sanatının özentili abartılı yansılaması.

düz. yanaşma, b.i. *mim.* Dikdörtgen kesitli tahtaların geçmesiz olarak yanyana getirilmeleri durumu.

Ebussuut efendinin torunu, *dey.* Eskiye çok bağlılık gösteren kimseler için kullanılır.

Ebussuut efendinin gelini, *dey.* Eski moda giyinen *(kadın).*

ecel, i. — **~ e (ölüme) çare bulunmaz,** *at.* Çaresiz gibi görünen her güç işin bir çıkar yolu bulunur. Çaresi bulunamayan tek şey ölümdür. • **~ i gelen fare kedi taşağı kaşır,** *at.* Davranışının bu denli ağıra mal olacağını bilmeyen kişi, yaşantısını sona erdirecek kimseye çatar. *Eşanl.* **Eceli gelen köpek cami duvarına siyer.**

ecinni, i. — **~ ler top oynamak,** *dey. (Bir yer)* Bomboş ve ıssız olmak.

edeb, i. — **edebini takınmak,** *dey.* Hal ve karakterlerinde saygılı ve terbiyeli olmak. • **~ i edepsizden öğren,** *at.* Edepsizin yaptığı işlerin yapılmaması gereken işler olduğunu düşünmekle doğru yolu bulmuş, böylece edebi edepsizden öğrenmiş olursunuz.

edebi, s. —
~ sanatlar, *ed.* Bk. **Sanat.**
~ mektuplar, *ed.* Sanatçıların, aydın kişilerin kaleminden çıkmış, sanat değeri olan mektuplar.

edebiyat, i. —
~ eserleri, *huk.* Dil ile söylenebilen ve sahibine özgü özellikler taşıyan düşünü ürünleri. [**İng.** Literary works; **Fr.** Oeuvres littéraires].
~ eserleri sahipliği, *huk.* Edebiyat ürünleri üzerindeki sahiplik. [**İng.** Literary property; **Fr.** Propriété littéraire].
~ ürünlerini koruma, *huk.* Edebiyat ürünlerinin yasalara konulan yargılarla korunması. [**İng.** Literary protection; **Fr.** Protection littéraire].
~ ve sanat eserleri, *huk.* Edebiyat ve sanat alanında, edebiyatçı veya sanatçılarca yaratılan ve yaratana özgü özellikler taşıyan eserler. [**İng.** Literary and artistic works; **Fr.** Oeuvres littéraires et artistiques].
~ ve sanat eserleri sahipliği, *huk.* Edebiyat ve sanat ürünleri üzerindeki sahiplik. [**İng.** Literary and artistic property; **Fr.** Propriété littéraire et artistique]

edebiyat, i. — **halk ~ ı,** *ed.* Bk. **Halk.** • **klasik ~,** Bk. **Klasik.**

eder, i. —
~ artırımı, *ikt.* Yükseklik, herhangi bir mal veya nesneye ilişkin değerin artırılması. [**İng.** Reising, increase; **Fr.** Hausse, elevation].
~ artışı, *ikt.* Fiyatların yükselişinde tümüyle aşırılık olması. [**İng.** Rise in price, increase in price; **Fr.** Renchérissement].
~ biçme, *ikt.* Piyasaya yeni sürülen bir mala satış fiyatı koyma, satılacak mala, tümdeğer gözönünde tutularak değer biçme. [**İng.** Price appreciation; **Fr.** Appréciation de prix].
~ çizelgesi, *ikt.* Bir işletme veya ticarethanenin malları, fiyatları ve bunlara ilişkin bazı açıklamaları kapsamak üzere bastırarak alıcılarına dağıttıkları çizelge. [**İng.** Price list; **Fr.** Liste de prix].
~ değişim çizelgesi, *ikt.* Belirli madde ve nesnenin çeşitli zamanlardaki üretim, tüketim ve birikim değerlerini orantılı sayılarla göstermek üzere düzenlenen çizelge. [**İng.** Index numbers; **Fr.** Nombres indices].
~ denetçisi, *ikt.* Piyasa fiyatlarını izlemek ve denetlemek üzere yasasına göre kurulmuş olan örgütlerin bu amaçla görevlendirdiği kişi. [**İng.** Price controller **Fr.** Controleur de prix].
~ dizgesi, *ikt.* Piyasada tüketicilere en uygun ve yararlı olabilecek fiyatın bulunarak uygulanması. [**İng.** Price system; **Fr.** Système de prix].
~ düzeyi, *ikt.* Fiyat değişimi çizelgesinde belirli bir anda görülen değer. [**İng.** Price level; **Fr.** Niveau de prix].
~ indirimi, *ikt.* **a)** Piyasadaki malın isteklerden daha çok olması nedeniyle bunların satışlarını sağlamak amacıyla fiyatlarında yapılan indirim. **b)** Aynı konu üzerinde çalışan ve aynı özellikte nesneyi yapıp satan kişilerin karşıtı ile ticari bir yarışta bulunmak ve onun etkilerinden kurtulabilmek amacıyle satış fiyatları üzerinde yaptıkları indirim. [**İng.** Reruction; **Fr.** Abaissement de prix].
~ indirimi yöntemi, *ikt.* Dışa satışların çoğaltılması amacıyle durum ve nitelikleri elverişli mallarda fiyat indirimi yapılması yöntemi. [**İng.** Unblocking method; **Fr.** Méthode de déblocage]
~ kuramları, *ikt.* Fiyat konusu üzerinde nesnel ve öznel koşullara göre yapılan inceleme ve araştırmalar sonucu ekonomi bilimine göre bulunan çeşitli kuramlar. [**İng.** Price rules; **Fr** Théories de prix].
~ siyasası, *ikt.* İşletmenin belirli bir dönem içinde satış fiyatlarını düzenlemek amacıyle uyguladığı siyasa. [**İng.** Pricing policy; **Fr.** Politique de prix].

edilgen, s. ve i. —
~ güreş, *sp.* İsteksiz ve çekingen yapılan güreş

edilgin, s. —
~ bağımlılık, *psik.* Onur duygusu düşük kişilerin başkalarının yardımını, yakınlığını sağlamak ereğiyle kendi yetersizlik ve küçüklüklerini belirtme durumu [**İng.** Passive dependency].
~ dil, *psik.* Kişinin konuşma ve yazı dilinde anlama gücünü gösterdiği sınır [**İng.** Passive language].
~ içedönüklük, *psik. (Jung)* Ruhsal etkinlikleri dış dünya gerçeklerine yönetememekten doğan başarısızlık. [**İng.** Passive introversion].
~ içgüdü, *psik.* Amacı edilgin olan içgüdü. [**İng.** Passive instine].
~ öğrenme, *eğt.* Gerekli ve kimi zaman yeterli güdülenme veya pekiştirmenin bulunmadığı durumlarda oluşan öğrenme [**İng.** Learning; **Fr.** Apprentissage passif].
~ öğrenme, *psik.* Eğitim ve öğretimde öğrenciyi edilgin bir durumda tutarak yetiştirmeye çalışma. [**İng.** Spoon-feeding].
~ saldırgan kişilik, *psik.* Olaylar karşısında gerekli bağımsızlığı göstermeyen, kimilerinde kararsız ve başkalarının ağzına bakan bir tutum takınan, kimi olaylar karşısında ise aşırı öfke, kırıcılık ve engelleme davranışları gösteren kişinin özelliklerinin tümü. [**İng.** Passive agressive personnality].

edilginlik gereksinmesi, *psik.* Gevşek ve eylemsiz durma, çaba göstermeden yarar sağlama gereksinmesi. [**İng.** Passivity need].

edim, i. —
~ ölçeri, *psik.* Çözümleri öncelikle devrimsel davranışlara dayanan ölçer. [**İng.** Performance test].

edimsiz davranış, *psik.* Gelişme ve olgunlaşma sonucu ortaya çıkan, öğrenmeye bağlı olmayan bir davranış. [**İng.** Unlearned behaviour].

edinilmiş, s. —
~ dürtü, *psik.* Deneme ve öğrenme yoluyle kazanılmış dürtü. [**İng.** Secondary or acquired drive].
~ karakter, *psik.* Canlının soyaçekimle bir kuşaktan ötekine geçmeyen ve doğuştan sonra kazandığı yapısal ve görevsel özellikler. [**İng.** Acquired chracter].
~ tepki, *psik.* Doğal olmayan ve canlının öğrenmeyle kazandığı herhangi bir tepki. [**İnng.** Acquired response].

edinme, i. —
~ bedeli, *ikt.* Herhangi bir ekonomik mal veya hizmet biriminin, kendisinden beklenen ekonomik hizmeti görmeye başlayacak duruma gelmesine kadar yapılan harcamaların tutarı.

edinmecilik, -ği, i. *psik.* Kimi canlıların, besinleri veya başka türlü nesneleri edinmek ve bunların istifçiliğini yapmak için gösterdikleri davranışlar. [**İng.** Acquisitiveness].

efektif, s. ve i. —
~ bedel, *ikt.* Alıcı tarafından bilfiil ödenen fiyat.
~ kasası, *ikt.* Yabancı ülke paralarının, sabit kur üzerinden gösterildiği kasa hesabı.
~ kıymet, *ikt.* Gerçek değer.
~ sermaye, *ikt.* Ödenmiş ve işde fiilen döner sermaye.
~ talep, *ikt.* Arz ve dengesini etkileyen ve mübadeleyi kesinleştiren eylem.
~ ve döviz durumu, *ikt.* Banka dilinde geçerli kurları üzerinden karşılıkları nakden veya hesaben ödenen efektif ve dövizlerin işlendiği yardımcı hesap.
~ yapmak, *dey.* Saygılı ve kibarca hareket etmek.

efendim, ünl. —
~ nerede ben nerde, *dey.* Aynı ortam ve konu içinde değiliz anlamında.

efendizadem, unl. Beyim anlamında bir hitap

efor, i. —

~ **sendromu,** *tıp.* Çarpıntı nefes kesikliği, kalb bölgesi üzerindeki ağrı v.b. gibi hasta tarafından yanlış olarak kalb hastalığına atfedilen bir grup semptoma verilen ad.

egemen, s. —
~ **öncü,** *ikt.* Bir kuruluşu tek başına ve tam olarak yöneten kişi. [**İng.** Dominant leader; **Fr.** Leader dominant].

egzibisyonist, i. *Fr. exhibitionniste. psik.* Bk **Teşhirci.**

egzosmos, i. — [**Osm.** Hulûl-u harıcî].

eğik, s. — **geriye** ~, Bk. **Geri.** • **içe** *bot.* Bk. **İçe.**
~ **dağıtıcı ışıklık,** Yayımlanan ışığı, bir ana doğrultuya göre bakışımsız bir biçimde dağıtan ve genellikle ilk aydınlatmada kullanılan ışıklar. [**İng.** Angle lighting fitting; **Fr.** Luminaire à répartiton oblique].
~ **dikme,** *mim.* Eğik olarak bir çeşit yanlama gibi dikilen çoğu kara kesitli ağaç.
~ **güreş,** *güreş.* Karşı güreşçiye oyun vermemek için öne doğru eğilerek yapılan güreş.
~ **izdüşüm,** *mat.* Bk. **İzdüşüm.**
~ **karın,** *tıp. Rectus abdominis* kasının doğuştan kısalığı. [**İng.** Obstipum]
~ **kıvrım,** *jeol.* Bk **Kıvrım.**
~ **köşe geçme,** *mar.* Bk. **Köşe.**
~ **perspektif,** *mat.* Bk. **Perspektif.**
~ **raf,** *küt.* Dergiliklerde, dergilerin son sayılarının konulmasına yarayan, öne doğru eğilimli raf. [**İng.** Sloping shelf, titled shelf].
~ **seren,** *den.* Bk. **Seren.**

eğilim, i. — ~ **lerin olgunlaşması,** *psik.* Bk **Olgunlaşma.** • **eş** ~, *fiz.* Bk **Eşeğilim.**
~ **grafiği,** *mat.* Bk. **Grafik.**
~ **ibresi,** Bk. **İbre.**

eğilimli, s. —
~ **örnek,** *istat.* Seçimindeki yanlışlıklar yüzünden sonuçları kitle hakkında sağlam bilgi vermeyen, objektif olmaktan uzak örnek.

eğilme, i. — **basit** ~, **mim.** Ankastre mesnedi bulunmayan ve serbestçe taşınan bir kirişin eğilmesi. • **bileşik** ~, *mim.* Bir kirişin enine kesitinin asal eksenleri dışında olan eğilme. • **düz** ~, *mim.* Çubuğa etkiyen kuvvetler düzlemi ile çubuk eğilme düzleminin üst üste olduğu eğilme. • **eğik** ~, *mim.* Kuvvetler çizgisinin kesit asal eksenlerinden biri ile çakışmaması halinde oluşan bir deformasyon şekli. • **serbest** ~, *mim.* Örneğin iki ucuna kuvvetler uygulayarak oluşturulan eğilme.
~ **açısı,** *mim.* Eğilme deneyinle eğilme tamamlandıktan sonra örneğin iki kolu arasındaki dış açı.

eğilti, i. —
~ **atımlı kıvrım,** *tekt.* Tabakaların salt eğilme kazanması ve yüzeyler arasında kayma geçirmesiyle oluştuğu sanılan bir kıvrım. Olağan olarak bir paralel kıvrım.

eğim, i. — **eş** ~ **li,** *mat.* Bk. **Eşeğimli.** • **hidrolik** ~, *trm.* Bk **Hidrolik.** • **karıştırma** ~ **ı,** *radyotekn.* Bk. **Karıştırma.**
~ **eklemi,** *tekt.* Tabaka doğrultusu enine gelişmiş dik eklem.
~ **göstergesi,** *hava.* Bk. **Gösterge.**
~ **hattı,** *res.* Bk. **Hat.**
~ **yarılımı,** *tekt.* Doğrultusu, tabakaların doğrultusuna hemen hemen dikey bulunan bir yarılım.

eğitici, s. —
~ **gümrük vergileri,** *mal.* Ulusal ürünlerin daha ucuz, daha iyi nitelikte olmalarını ve yabancı mallarla yarışımını sağlamak amacıyle, yabancı mallara konulan geçici gümrük vergileri. [**İng.** Educative duties; **Fr.** Droits educatifs].

eğitilebilir, s. —
~ **geri zekâlılar,** *eğt.* Zekâ bölümü türlü ölçeklerde sürekli olarak 45-50 ile 70-75 arasında olan, özel program ve yöntemlerle örgün eğitimden yararlanabilme gücü gösteren çocuklar. [**İng.** Educable mentally retarded, imbeciles; **Fr.** Arriérés éducables, imbéciles].

eğitim, i. — ~ **i güç çocuklar ilkokulu,** *eğt.* Zorunlu öğrenim çağında olan ve bir takım sorunları bulunan kız ve erkek çocuklara özel bir program ve kılavuzluk hizmeti ile eğitim ve öğretim sağlayan, süresi hazırlık sınıfıyle birlikte altı yıl olan ilkokul. [**İng.** Primary school for problem children; **Fr.** École primaire pour eifants problème]. • **filimle atış** ~ **i,** *ask.* Bk. **Filim.** • **formel** ~, Bk **Formel.** • **genel** ~, *eğt.* Bk. **Genel.** • **gerçekçi** ~, *eğt.* Bk. **Gerçekçi.** • **gizli** ~, *sosy.* Bk. **Gizli.** • **görsel** ~, *eğt.* Bk. **Görsel.** • **hayata uyma** ~ **i,** *eğt.* Bk. **Hayat.** • **özel** ~, *eğt.* Bk. **Özel.** • **sürekli** ~, *sosy.* Öğretimin bitmemesini ve meslek hayatı boyunca sürmesini kabul eden öğreti ve bu öğretinin yetişkinlerin eğitiminde uygulanması: *Sürekli eğitim belirli aralıklarla tekrarlanan değişmez bir çevrim olarak ele alınmalıdır.* [**İng.** Permanent education; **Fr.** Éducation permanente].
~ **araştırması,** *eğt.* Eğitim alanında veya eğitim sorunlarıyla ilişkili olarak ve bilimsel yöntemlere baş vurularak yapılan araştırma, alan incelemesi. [**İng.** Educational research; **Fr.** Recherche éducative].
~ **bölümü,** *eğt.* Eğitim yaşının takvim yaşına olan oranı. E.Y. ÷ T.Y. bir öğrencinin yaşıtlarına oranla başarı göstermesi. *(E.B.)* [**İng.** Educational quotient; **Fr.** Quotient éducationnel.
~ **dizgesi,** *eğt.* **a)** Her türlü örgün ve yaygın eğitim kurumları ile bu kurumların uygulanmalarından oluşan dizge; **b)** Eğitim örgütü; **c)** Eğitim düzeni. [**İng.** Educational system; **Fr.** Système éducatif].
~ **filosu,** *ask. den.* Bk **Filo.**
~ **fişeği,** *sil.* Bk. **Fişek.**
~ **fişi,** *ask.* Bk. **Fiş.**
~ **jimnastiği,** *sp.* Bk **Jimnastik.**
~ **maliyesi,** *eğt.* **a)** Eğitim gelir ve giderlerine ilişkin sorun ve uygulamalarla uğrasan bilgi okulu. **b)** Okulların para işlerinin yönetimi. [**İng.** Educational finance; **Fr.** Finance éducative].
~ **planlaması,** *eğt.* Ekonomik ve siyasal koşullar ile ülkenin ve öğrencilerin gereksinmeleri göz önünde tutularak bir eğitim dizgesinin siyasasını, öncelik verilmesi gereken işleri ve harcanacak parayı belirleme konularında ileriye dönük programlar geliştirilmesi, hazırlıklar yapılması. [**İng.** Educational planning; **Fr.** Planification de l'éducation].
~ **pusulası,** *magn.* Bk **Pusula.**
~ **ruhbilimi,** *psik.* Eğitim uygulamaları ve bunlarla ilgili sorunların çözümünde yararlanılan ruhbilim bulgu ve ilkeleri. Bu konuda kuramsal ve uygulamalı araştırmalar yapan ruhbilim dalı. [**İng.** Educational psychology; **Fr.** Pschologie éducative].
~ **siyasası,** *eğt.* **a)** Bir toplumun, bir kuruluşun veya bir eğitim kurumunun saptanan eğitim ereklerine ulaşmak için alacağı kararlara temel olmak üzere hazırlanan, değişen toplumsal ve ekonomik etkenlere uygun görüşleri ve yargıları da kapsayan genel plan; **b)** Eğitim çalışmalarını düzenli bir biçimde yürütmek için tutulan ölçülü yol. [**İng.** Educational policy; **Fr.** Politique de l'éducation].
~ **toplumbilimi,** *eğt.* Toplumbilimin ilkelerini kurallarını, ulusal ve çevresel düzeydeki eğitim sorunlarına uygulayan ve genellikle çevre-okul ilişkileri, öğretmenin toplumsal görevi, okulun toplumdaki yeri, okul etkinliklerine biçim veren toplumsal etkenler, küme çalışmasının önemi v.b. konular üzerinde inceleme ve araştırmalar yapan toplumbilim dalı. [**İng.** Educational sociology; **Fr.** Sociologie de l'éducation].
~ **türü,** *eğt.* Eğitimin bir yerde ve sürede önceden saptanan ilke ve amaçlara göre uygulanış biçimi. [**İng.** Type of education; **Fr.** Type d'éducation]
~ **yaşı,** *eğt.* Bir öğrencinin, değişik derslerde uygulanan başarı testlerinde yaş düzgülerine göre elde ettiği ortalama başarı. [**İng.** Educational age; **Fr.** Age d'éducation].
~ **yöntemi,** *eğt.* **a)** Bir eğitim kurumuna ilişkin bütün işlerin denetimi ve yürütülmesi; **b)** Okulun, malî ve işletmesiyle ilgili konular dışında, öğretmen ve öğrenciler, öğretim programı ve yöntemleri, ders araç ve gereçleri, kılavuzluk, kol etkinlikleri gibi doğrudan doğruya öğretimle ilgili çalışmalarının denetimi ve yürütülmesi. [**İng.** Educational administration; **Fr.** Administration de l'éducation].

eğitim. bilim, b.i. Bk **Pedagoji.**

eğitimsel, s. *eğt.* Eğitim ve öğretimle ilgili, eğitsel. [**İng.** Educational; **Fr.** Éducatif, -ive].

eğitsel, i. —
~ **etkinlikler,** *eğt.* **a)** Okul içinde veya dışında düzenlenen, eğitsel bir yönü veya özelliği bulunan, öğrenciler ile öğretmenleri yakından ilgilendiren etkinlikler; **b)** Okullarda ders saatları dışında yapılan ve genellikle ya öğrenci veya eğitsel kollarca yürütülen çalışmalara verilen ad. [**İng.** Educational activities; **Fr.** Activités éducatives].
~ **kılavuzluk,** *psik.* Öğrencierin, öğrenme güçleri, ilgileri, dilekleri ve genel yaşamın gerekleri açısından en elverişli eğitim ve öğretim programını seçmesinde ve bunları uygulamasında yol gösterme işi. [**İng.** Educational guidance].
~ **kol kılavuzu,** *eğt.* Okullarda eğitsel kollar veya öğrenci kolları adı verilen gönüllü kuruluşların çalışmalarını düzenleme ve yürütmede öğrencilere yol gösteren öğretmen. [**İng.** Club supervisor; **Fr.** Superviseur des clubs socio-éducatifs].
~ **körlük,** *psik.* Düzgülü okullarda kullanılan öğretim, yöntem ve araçlardan yararlanamayacak kadar görme gücünü yitirmiş olma durumu. [**İng.** Educational blindness].
~ **özyönetim,** *sosy.* Eğitimde *C. Rogers*'in yönetimsizciliğiyle işokulu hareketinin karşılaşmasından ve karışmasından doğan yeni akım. [**İng.** Pedagogic self-administration; **Fr.** Autogestion pédagogique].

~ **tedavi,** *psik.* Öğrencilerin organik veya görevsel bozukluk yüzünden ortaya çıkan eğitim sorunlarını düzeltmek ve gidermek için alınan önlemler. [**İng.** Educational therapy; **Fr.** Thérapie educative].

~ **tanılama,** *psik.* Öğrenme ile ilgili yetersizliklerin ve zorlukların tür ve nedenlerinin belirlenmesi. [**İng.** Educational diagnosis; **Fr.** Diagnostique éducative].

eğreti, s. ve z —

~ **verme,** *ikt.* Nesneyi bedava kullanma ve belirli bir süre bitiminde geri verme koşuluyle başkasına geçici olarak verme. [**İng.** Borrowed; **Fr.** Emprunté, - ée].

eğretileme, i. —

~ **öğeleri,** *ed.* Eğretilemeyi oluşturan öğeler.

eğri[2], i. — **anormal** ~, *istat.* Normal olmayan eğri. Anormal eğri bir çokluk eğrisi olup aynı meydana sahip normal eğriden aykırılık gösterir. Eğer sözü edilen çokluk eğrisi kendisine tekabul eden normal eğriyi meydanın iki yanında kalan bölümlerinden birden fazla keserse bu eğriye karmaşık anormal eğri denir. [**İng.** Anormal curve] • **esnek** ~, *mat.* Bk. **Esnek.** • **eşbasınç** ~ **si,** *meteor.* Bk. **Eşbasınç.** • **eşderinlik** ~ **leri,** *coğr.* Bk. **Eşderinlik.** • **eşsıcak** ~, *meteor.* Bk. **Eşsıcak.** • **eşyükselti** ~ **si,** *meteor.* Bk. **Eşyükselti.** • **göbek** ~ **si,** Bk. **Göbek.** • **hermite** ~ **si,** *met.* Bk. **Hermite Charles.** • **hipsografik** ~, *coğ.* Bk. **Hipsografik.** • **hipsometri** ~ **si,** Bk. **Hipsometri.** • **ışık** ~ **si,** *astr.* Bk. **Işık.** • **izobar** ~ **si,** *fiz.* Bk. **İzobar.** • **Jacobi** ~ **si,** *mat.* Bk. **Jacobi.** • **kapalı** ~, *mat* Bk **Kapalı.** • **kararma** ~ **si,** *astr.* Bk. **Karar.** • **karşılık** ~ **si,** *sibern.* Bk. **Karşılık.** • **Lorentz** ~ **si,** Bk. **Lorentz.** • **mekanik** ~ **ler,** *mat.* Bk **Mekanik.** • **ortopik** ~, *mat.* Bk. **Ortopik.**

eğri[1], s. —

~ **hareket,** *mek.* Bk. **Hareket.**

~ **ışık,** *res.* Bk. **Işık.**

~ **otur (oturalım), doğru söyle (konuşalım),** *at.* Sadece seni ilgilendiren konularda doğru yolda olmamana başkası karışamaz. Duruşun, oturuşun, giyinişin, özel işlerini yürütüsün beğenilmezse bile bunlar senin bileceğin şeylerdir.

ehliyet, i. — **hukukî** ~, *huk.* Bk. **Hukukî.** • **kılavuz** ~ **i,** *den.* Bk **Kılavuz.**

ek, i. — **geliştirme** ~ **i,** *dilb.* Bk. **Geliştirme.** • **hatıl** ~ **i,** Bk. **Hatıl.** • **iç** ~, *gram.* Bk. **İç.** • **işlek** ~ **ler,** *gram.* Bk. **İşlek.** • **işteşlik** ~ **i,** *gram.* Bk. **İşteşlik.** • **iyelik** ~ **leri,** *gram.* Bk. **İyelik.**

~ **ders ücreti,** *eğt.* Öğretmene, aylık karşılığı okutmak zorunda olunduğu belli ders sayısına ek olarak okuttuğu dersler için saat başına ödenen para. [**İng.** Remuneration per extra class hour; **Fr.** Rémunération pour cours supplémentaire].

~ **fiş,** *küt.* Birim fiş yönteminde emeği geçenler (kitap adı, konu v.b. öğeler göz önünde tutularak düzenlenen fişlerden her biri. [**İng.** Added entry].

~ **gümrük vergisi,** *ikt.* Gider vergisine bağlı bir malın yabancı ülke yapımları ile karışabilmesi için aynı tür malların yurda sokulmasında alınan ek gümrük vergisi. [**İng.** Countervailing excisaduty; **Fr.** Taxe douanière supplémentaire].

~ **içkapak,** *küt.* Asıl içkapaktan önce, sonra veya kitabın en sonunda yer alan, içkapaktaki bilgiyi başka bir dilde veya başka bir abeceyle veren veya dizini ile ilgili bilgilerin yer aldığı ikinci içkapak. [**İng.** Added titlepage].

~ **teminat,** *ikt.* Bir teminatın yetersizliğinde banka elindeki teminatı güçlendirmek için alınan ek teminat. [**İng.** Collateral security; **Fr.** Sécurité supplémentaire].

~ **kutup,** *elek.* Bk. **Kutup.**

~ **silme,** *mim.* ve *marang.* Bk. **Silme.**

~ **zamiri,** *gram.* Bk. **Zamir.**

ekim, i. —

~ **sayımı bildirimi,** *ikt.* Tarımsal işletmeleri gelir vergisi yasasına göre üretim bildiriminde kaynak olarak alınan ölçülerin üstünde bulunan çiftçilerin, tarımsal işletmelerinin *(gezici hayvancılıkta kışlaklarının)* bulundukları köy ve yerlerin muhtarlıklarına baş vurarak ekim sayımı için yaptıkları bildirim. [**İng.** Sawing declaration; **Fr.** Déclaration de semis]

ekin, i. —

~ **adacığı,** *sosy.* Toplumsal ayrım gözetme veya coğrafyasal yalıtlanmışlık sonucu oluşup kendisini çevreleyen ekinden köklü ayrımlar gösteren yerel ekin. [**İng.** Culture enclave; **Fr.** Ilôt de culture].

~ **ayrıntıları,** *sosy.* Bir toplumun ekinsel özelliklerini oluşturan ikincil önemdeki öğeler. [**İng.** Culture details; **Fr.** Détails de culture].

~ **karmaşığı,** *sosy.* **a)** Genellikle temel bir özellik yöresinde birbiriyle örülmüş ekinsel özellikler demeti: **b)** Temel bir ekinsel özellikle bağlantılı etkinlikler dizisi. [**İng.** Culture complex; **Fr.** Complexe de culture].

~ **karşılaşması,** *sosy.* Ekinleri birbirininkinden ayrı olan toplumlar veya toplumsal kümeler arasında ortaya çıkan ve genellikle çatışmalar, tedirginlikler, toplumsal değişmeler doğuran ilişkilerin tümü. [**İng.** Culture contanct; **Fr.** Contact de culture].

~ **öğesi,** *sosy.* **a)** Bir ekinin çözümlenebileceği en yalın birimlerden her biri: **b)** Bir ekinin kapsadığı yalın veya bilesik öğelerin *(ekinsel ayrıntılar, özgüllükler, karmasıklar, v.b.)* her biri [**İng.** Culture trait; **Fr.** Trait de culture].

ekinsel, s. Ekinle ilgili olan. [**İng.** Cultural; **Fr.** Culturel, - elle].

~ **döngüler kuramı,** *sosy.* Tarihsel ve ekinsel gelişme sürecinin yinelenmesinin kaçınılmaz olduğunu ileri süren, dolayısıyla gelişmeyi, ilerlemeyi vadsıyan kuram. [**İng.** Theory of cultural cycles; **Fr.** Théorie des cycles culturels].

~ **duraunluk,** *sosy.* Kimi ekin öğelerinin özellikle tinsel nitelikte olanların, değişmeye karşı direnmeleri sonucu, uyamadıkları bir toplumsal ortam içinde bir süre varlıklarını sürdürmeleri durumu. [**İng.** Cultural intertia; **Fr.** Inertie culturelle].

~ **evrenseller,** *sosy.* Değişik biçimler almakla birlikte bütün ekinlerde ortaklaşa bulunan ekinsel özellikler. [**İng.** Cultural universals; **Fr.** Universaux culturels].

ekinsel gelişme, *sosy.* Ekin öğelerinde, insanın doğal ve toplumsal çevresini durmadan daha geniş ölçülerde denetimi altına almasına olanak veren değişmeler. [**İng.** Cultural development **Fr.** Développement culturel].

ekinsel kaynaşım, *sosy.* İki veya daha çok ekinin birleşerek yeni bir ekinsel bileşim oluşturmaları süreci. [**İng.** Fusion of culture; **Fr.** Fusion culturelle]

ekinsel koşutluk, *sosy.* Değişik uygarlıkları olan toplumlarda aynı olgular, gereksinmeler, buluşlar sonucu aynı ekin öğelerinin bağımsız olarak oluşup gelişmesi. [**İng.** Cultural parallelism; **Fr.** Parallelisme culturel].

ekinsel-tarihsel yaklaşım, *sosy.* Tarihi ün yapmış kişilerin yaşamlarının betimlenmesi olmaktan çıkarıp, toplumsal gelişmenin yasalarını inceleme yolu yapmak isteyen yaklaşım. [**İng.** Cultural-historical approcah; **Fr.** Approche culturel-historique].

ekinsel yozlaşma, *sosy.* Bir toplumun ekinine, başka *(özellikle daha gelişkin)* toplum veya toplumların ekininden kimi maddî ve tinsel öğelerin geçmesi ve o ekinin bağıntılı bütünlüğünün bozularak tutarsızlaşması olayı veya süreci. [**İng.** ve **Fr.** Acculturation].

ekinus, i. *mim.* Dorik sütun başlığında abakusun altında yer alan, yastık biçiminde yuvarlak silme.

ekistik, i. *mim.* Konut sorunlarının çözümünü araştıran insancıl yerleşme bilimi.

ekinoks, i. —

Eşanl. **Ilım noktalar.**

eklem, i. — ~ **ler mantığı,** *mant.* Mantıksal değişmez olarak yalnız eklemleri, mantıksal olmayan değişmez türleri olarak yalnız önerme türünü kapsayan temel mantık bölümü. [**İng.** Sentential logic, logic of connectives, propositional logic, statement logic; **Fr.** Logique propositionnelle, logique des connecteurs]. • ~ **ler sistemi,** *tekt.* Az çok değişmez bir açıyla kesişen iki veya daha çok eklem takımları. • **Lisfrach** ~**i,** *anat.* Ayağın bilek tarak eklemi. *(Ayak bileğinin ön kısmındaki kemiklere «Konik kemiklerle küpsü kemik» beş tarak kemiğini birleştirir.)* • **oynamaz** ~, *anat.* Bk. **Oynamaz.** • **sağrı bel** ~ **i,** *anat.* ve *zool.* Bk. **Sağrı.**

~ **katılaşması,** *pat.* Bk. **Bükülme yitimi.**

~ **kıvrımları,** *anat.* Bk **Kıvrım.**

~ **plağı,** *zool.* Bk. **Plak.**

~ **rezeksiyonu,** *cerr.* Bk **Rezeksiyon.**

~ **sıvı kesesi flegmonu,** *patol.* Bk **Flegmon.**

~ **takımı,** *tekt.* Genellikle bölgesel uzanımlı eklemler familyası.

ekleme, i. —

~ **işi,** *mim.* Bir duvara eklenecek ikinci bir duvarın sağlam bağlanmasını sağlamak için bırakılmış taş veya tuğla dişlerinden her biri.

ekmek[1], i. — **ekmeği ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver (yarısını yerse helâl olsun),** *at.* Verilecek ücret ne kadar çok olursa olsun, her iş uzmanına yaptırılmalıdır. • **ekmeğin (çöreğin) büyüğü, hamurun (unun) çoğundan olur,** *at.* Verimin bol olması, gerecin bol olmasına bağlıdır. • **ekmeğini tuza batırmak,** *dey.* Zorlukla geçinmek. • ~ **le oynayanın ekmeğiyle oynanır,** *at.* Şunun bunun kazancına rızkına engel olanlara bir gün aynı şeyi yaparlar. • ~ **ten kaşık olur ama her yoğurdun hakkına değil,** *at.* Kimi işler iyi niteliktedir. Kullanılan araç elverişsiz yetersiz de olsa kolaylıkla yürütülebilir. Ama her iş elverişsiz araçla yürütülemez. • **kıt ekmeği,** *folk.* Bk. **Kıt.**

~ **tavsan, biz tazı,** *dey.* Para kazanmakta çekilen güçlüğü anlatır.

ekmek², i. — **ekmeden biçilmez, b)** Kendisine karşı fedakârlık yapmadığın kimseden sana karşı fedakârlık yapmasını bekleyemezsin.

ekmekçi, s. —
~ **fırını,** Bk. **Fırın.**
~ **küreği,** Bk. **Kürek.**

eko, i. —
~ **sistem,** *ikt.* Canlılar ve cansızlar ile çevre arasındaki madde ve enerji dağılımının, her türlü olay ve yaşantının dayanışma, bağlılık ve sınırlama ilkeleriyle biçimlendirildiği sistem.

ekografi, i. — § **2.** *tıp.* Organların sesüstü dalgaları üstünde yarattığı yankılardan yararlanarak yapılan tıbbî muayene yöntemi. [**İng.** Echography; **Fr.** Échographie].

ekokardiyografi, i. *Fr. échocardiographie. tıp.* Ekografi'nin kalb incelenmesinde kullanılması. [**İng.** Echocardiography]

ekoloji, i. —
~ **uzmanı,** *biy.* Ekoloji bilimlerinde uzman olan kişi. [**İng.** Ecologist; **Fr.** Écologiste].

ekolojizm, i. *Fr. écologisme. biy.* Ekoloji sorunlarının önemini ortaya koyanların kuram ve uygulamaları. [**İng.** Ecologism].

ekonomen, i. *ikt.* Ekonominin hukukî ve bilimsel yönleriyle uğraşan.

ekonomi, i. —
~ **doktrinleri tarihi,** *ikt.* Konusu, ekonomik kuruluşlar ve sistemler hakkında ekonomistlerin düşünüşleri, öngörü ve önerileri olan iktisat dalı.
~ **malları,** *ikt.* Gereksemelere oranla kıt olup elde edilmeleri esirgemezliği gerektiren mallar. [**İng.** Economic goods; **Fr.** Biens économiques].
~ **nazariyeleri,** *ikt.* Ekonomik olay ve kuramların nedenlerini ve sonuçlarını karşılıklı ilişkilerini açıklayan kuramlar.
~ **politikası,** *ikt.* Sosyal ve siyasî durumun gereklerini dikkate alarak ulusal geliri mümkün olan en yüksek düzeye yükseltmek ve bunun bireyler arasında sosyal adalete uygun olarak bölünmesini sağlamak için alınması gereken tedbirler ve müdahalelerin tümü.
~ **tarihi,** *ikt.* Ekonomik kuruluşların tarihî gelişimi ile olay ve kuruluşlar hakkında hüküm vermeksizin onların gelişmesini inceleyen bilim dalı.
~ **ve akçe egemenliği,** *ikt.* Bir ulusun egemenliğine dayanarak ekonomik durumunu düzenleme, pekleştirme ve güçlendirme amacıyle alacağı her tür tedbir. [**İng.** Monetary sovereignity; **Fr.** Souveraineté monétaire].
~ **yeterliği,** *ikt.* Bk. **Otarşi.**

ekonomik, s. —
~ **daralma,** *ikt.* Ekonominin tam çalışma düzeyi altında dengede bulunuşu. [İng. Depression; **Fr.** Dépression].
~ **düzenleme örgütü,** *ikt.* Ülkeye ilişkin kalkınma yolunun saptanmasına temel olacak çalışmaları yapan, ana amaçlara göre uzun süreli kalkınma düzeyini anıklayan ve bunları beşer yıllık dönemler ve birer yıllık uygulamalara ilişkin bölümlere ayıran örgüt. [**İng.** Economic planning office; **Fr.** Bureau de plan économique].
~ **eylemler,** *ikt.* İnsanların ekonomik mal ve görevleri yaptırma ve bu çalışmalar nedeniyle işletmeleri geliştirme işlemleri. [**İng.** Economic activities; **Fr.** Activités économiques]
~ **hümanizm,** *ikt.* İnsanlığı geliştirecek ve mutlu kılacak ekonomik düzen anlayışı.
~ **ilişki,** *ikt.* Üretim, tüketim ve bölüşüm safhalarında. insanlar arasındaki ilişki.
~ **işsizlik,** *ikt.* Ekonominin yapısından doğan işsizlik.
~ **kalkınma,** *ikt.* Ulusun tutumlu ve çok üretici olması, tüketimlerini mal değişimine konu yapabilmesi ve sonuç olarak yaşam düzeyini, yoğaltım gücünü yükseltmesi çaba ve görünümü. [**İng.** Economic development; **Fr.** Développement économique].
~ **ve toplumsal eşitlik,** *ikt.* İnsanların aynı ve eşit üretim olanaklarına erişmiş olması.
~ **devlet kuruluşları,** *ikt.* Anamalın yarısından çoğu tek başına veya birlikte devlete *(Genel ve Katma bütçeli yönetimlere)* ve diğer ekonomik devlet kuruluşlarına ilişkin olup, ekonomik alanda ticarî temellere göre çalışılmak üzere kurulan ve kuruluş yasalarında 340 sayılı kanuna bağımlı olacakları belirtilen kuruluşlar. [**İng.** Organisation of public economic enterprises; **Fr.** Organisations économiques d'état].
~ **erklilik,** *ikt.* Bir ülkede stratejik yatırımlar yaparak, ekonomik haklar elde ederek, yabancı bir ulusun etkenlik kazanması. [**İng.** Econopenetration; **Fr.** Pénétration économique].
~ **eşitlik,** *ikt.* Yaşamın verilerinden uygun ve olağan bir pay alma işleminde kişilerin eşit bir olanak sağlaması veya hiç kimsenin başkası zararına özel çıkarlar sağlayamaması ilkesi. [**İng.** Economic equality; **Fr.** Égalité économique].
~ **gerekirlik,** *ikt.* Toplumsal gelişmenin ekonomik etkenlere dayandığı düşüncesi. [**İng.** Economic determinism; **Fr.** Déterminisme économique].
~ **kıtlık,** *ikt.* İnsanların sonsuz olan isteklerine oranla gereksemeleri gideren mal ve hizmet sunuşunun az olması. [**İng.** Economic scacity; **Fr.** Rareté économique].
~ **yatırımlar,** *ikt.* Bir ülkeyi, belli bir harekete zorlamak için başka bir ülkenin veya ülkelerin uyguladıkları ekonomik nitelikteki başka başvurular. [**İng.** Economic sanctions; **Fr.** Sanctions économiques].
~ **yeterlik,** *ikt.* Bk. **Otarşi.**

ekran, i. — **flüorışıl ~,** *telvz.* Bk. **Flüorışıl. • kafesli ~,** *fot.* Bk. **Kafesli. • katod ~ ı,** *komp.* Bir bilgisayarın, alfasayısal harfleri veya grafik çizgileri katod ışınlı bir lamba üzerinde gösterebilen, uç birimi. [**Fr.** Écran cathodique]. **• ısıl ~,** *astr.* ve *hava.* Bir uzay aracının bir bölümünü ısıl olarak yalıtmaya yarayan düzenek. [**İng.** Thermal screen; **Fr.** Écran thermique].

eksantrik, s. —
~ **yük,** *mim.* Dışmerkezli yük.

ekseden tretesi, *ikt.* Sigortacının kendi üzerinde bıraktığı miktardan fazlasını mükerrer sigorta suretiyle diğer bir sigortacıya devretmek için yaptığı anlaşma.

eksen, i. — ~ **lerin ortasyonu,** *farklar psik.* Bk **Rotasyon. • gök ~ i,** *astr.* Bk. **Gök². • görme ~ i,** *anat.* ve *zool.* Bk. **Görme.**

eksi, i. —
~ **ekonomi,** *ikt.* Firma içi ve firma dışı etkenlerin produktiviteyi düşürmesi ve maliyetler artması.

eksik, s. —
~ **borç,** *ikt.* Sorumsuz borç, doğal borç, yatırım gücü vermeyen ancak borçlunun isteği ile ödenen borç.
~ **değer,** *ikt.* İşletme veya devlet bütçesinde, previzyonlarla, gerçekleşen hasılat arasındaki açık.
~ **değerleme,** *ikt.* Aktiflerin bilinçli olarak gerçek durum altında gösterilmesi.
~ **istihdam,** *ikt.* Fiilî istihdam hacminin tam istihdam düzeyine erişmemiş olması.
~ **karşılıklı akitler,** *ikt.* Bir taraf kesinlikle borç altına girdiği halde, diğer tarafın ancak bazı hallerde borç altına girdiği akitler.
~ **fatura,** *ikt.* Herhangi bir ticarî belgenin eklenmemiş olduğu fatura. [**İng.** Clean bill; **Fr.** Effet libre].
~ **rekabet,** *ikt.* Bünyesinde gerek tam rekabet ve gerek monopol koşullarının bütünüyle kendini göstermediği bir piyasa şekli.

eksiklik, -ği, i. —
~ **hali,** *tıp.* Bedenen alışmış olan bir uyuşturucu madde düşkününün, alıştığı uyuşturucu maddeden yoksun kaldığını gösteren, az veya çok şiddetli bunalım davranışı. *(Eksiklik halinin en ağır belirtileri saradakine benzer çırpınmalardır. Bazen beyinde süreğen bozukluklara yol açtığı için akıl hastalığı ile sonuçlanabilir.)* [**İng.** State of lack, state of shortage; **Fr.** État de manque].
~ **kanıtsavı,** *mant.* Doğal sayılar kuramını kapsayan bir biçimsel kuramın yorumsal eksiksiz olamıyacağını dile getiren kanıtsav. [**İng.** Incompletability theorem; **Fr.** Théorème d'incomplétude].

eksiksiz, s. —
~ **küme,** *mant.* Her öğesi altkümesi olan küme. [**İng.** Complete set].

eksilme, i. — **radyoaktif ~,** *nükl.* Kendiliğinden parçalanma yüzünden zamanla bir radyoaktif maddenin çekirdek sayısındaki azalma. [**İng.** Radioactive decay; **Fr.** Décroissance radio-active].

eksiltili, s. —
~ **tasımsal çıkarım,** *mant.* Bir veya birden çok sayıda öncülü kaldırılmış olan tasımsal çıkarım. [**İng.** Enthymeme **Fr.** Enthymème].

eksoftalmos, i. *Fr. exophtalmos* < *Yun. eks dışında = ophtalmos. göz.* — **atar ~,** *oft.* Şahdamarı ile kovucuklu sinüs *(kafatoplardamarının bir kolu)* arasında yer alan bir fistülün klinik belirtisi. [**Fr.** Exophtalmos pulsatile].

eksostoz, i. *tıp.* Bk. **Egzostos.**

eksotoksin, i. *tıp.* Bk. **Egzotoksin.**

ekspansiyonizm, i. *ikt.* İktisat siyasetinin, kalkınma ve gelişmeğe sürekli karakter vermeyi hedef olarak alması.

ekspertiz, i. —
~ **ve istihbarat karşılıkları,** *ikt.* Bankacılıkta, açılacak kredilerin teminatı olarak alınacak değerlerin ekspertiz ve istihbarat giderlerini karşılamak üzere müşterilerden tahsil olunan paralar.

ekspresyol, i. *mim.* Gidiş ve geliş yolları ayrılmış, transit trafik tarafından kullanılan, girişlerinin tümü veya bir bölümü sınırlandırılmış olup kavşakları genellikle hemzemin olmayan anayol.

ekstansometre, i. *mim.* Cisimlerin deformasyonunu ölçmekte kullanılan çok duyarlı âletlere verilen genel ad.

ekstravazasyon, i. *tıp.* Sıvının bir damardan

doku aralıklarına sızması veya boşalması hali.

ekzantem, i. *tıp.* Bk. **Egzamtem.**

ekzibisyonizm, i. *tıp.* Bk. **Teşhir hastalığı.**

el[1], i. — ~ **e avuca sığmamak,** *dey.* Çok hareketli, yaramaz olmak. • ~ **e geçirmek,** *dey.* Yakalamak, sahip olmak. • ~ **e vermek,** *dey.* Yakalatmak. sırrını ortaya sermek: *Eskıyaları bir hafta sonra ele verdi.* • ~ **i altında olmak,** *dey.* **a)** Buyruğunda olmak. **b)** Yakınında bulunmak. ⊕ ~ **i açık,** *dey.* Vermesini seven, cömert: *Eli açık bir insan olduğu için onu herkes severdi.* • ~ **i ağır,** *dey.* Geç iş gören. • ~ **i ayağı kesilmek,** *dey.* Çok heyecanlanmak. • ~ **i bayraklı,** *dey.* Şirret, kavgacı, yaygaracı. ⊕ ~ **i boşa «ağa uyur» derler, eli doluya «ağa buyur» derler.** *at.* Armağansız gelen kişiye yüz verilmez. Hatta arayıp sorduğu ev büyüğü onun yanına çıkmaz. Armağanla gelen kişi ise güleryüzle ve saygı ile karşılanır ⊕ ~ **i böğründe kalmak,** *dey.* Hiç bir şey yapmamak, issiz ve çaresiz kalmak. ⊕ ~ **i çabuk,** *dey.* Tez iş gören. • ~ **i değmek,** *dey.* Fırsat ve vakit bulmak. ⊕ ~ **i genişlemek,** *dey.* Bol para kazanmak. • ~ **i kalem tutan,** *dey.* İyi yazı yazan. • ~ **i kolu bağlı,** *dey.* Çaresiz. • ~ **i kolu dert görmesin,** *dey.* Daima sağ salim olsun anlamında bir minnet temennisi. • ~ **i koynunda,** *dey.* Kendi halinde. ⊕ ~ **i kulağında,** *dey.* Hazır, tetikte. ⊕ ~ **i maşalı,** *dey.* Şirret, kavgacı *(kimse).* ⊕ ~ **i öpülür adam,** *dey.* Saygıdeğer adam. ⊕ ~ **i para görmek,** *dey.* Kazanmak. • ~ **i pek,** *dey.* Cimri. ⊕ ~ **i sıkı,** *dey.* Kolay harcamayan, cimri: *Gözü aç eli sıkı adam gördün mü kaç.* ⊕ ~ **i sopalı,** *dey.* Şirret, zorba. ⊕ ~ **i tartısız,** *dey.* Ölçüsüz idaresiz: *Eli tartısız kadın bir evi kolay kolay geçindiremez.* ⊕ ~ **i uzun,** *dey.* **a)** Nüfuzlu **b)** Her şeye yetişebilen. **c)** Hırsız. ⊕ ~ **i varmamak,** *dey.* Razı olmamak, yapmamak: *Babasına kötülük yapmağa eli varmadı.* • ~ **i yatmak,** *dey.* Eli işe uygun gelmek. • ~ **i yumuk katı katı canlı (mahlûk),** *dey.* Cimri, merhametsiz. ⊕ ~ **ime geçersin,** *dey.* Sana haddini nerde ise bildireceğim an gelir, bana muhtaç olursun anlamında. ⊕ ~ **imi sallasam ellisi başımı sallasam ellisi,** *dey.* Kendine güveni olan hoppa kadının her an için âşık veya koca bulabileceğini anlatan söz. • ~ **in vergisi, gönülün sevgisi,** Bk. **El vergisi, gönül sevgisi.** • ~ **inde avucunda nesi varsa,** *dey.* Bütün malı mülküyle. • ~ **inde kezzap suyu,** *dey.* Her şeyi mahveden, zarar verici kimseler için söylenir ⊕ ~ **inden geleni ardına koymamak,** *dey.* Elinden gelen her fenalığı yapmak anlamında. ⊕ ~ **inden kurtulmak,** *dey. (Birinden)* kaçmak, sıyrılmak: *Elinden kurtulasıya akla karayı seçtim.* ⊕ ~ **inden tutmak,** *dey.* Yardımcı olmak, güç durumdan kurtarmak, kayırmak. • ~ **ini kalbine (vicdanına) koymak,** *dey.* Doğruluktan ayrılmamak. • ~ **ini kesmek,** *dey.* Engel olmak. ⊕ ~ **ini oynatmak,** *dey.* Para harcamak. • ~ **ini sıcak sudan soğuk suya sokmamak,** *dey.* Çok rahat olmak. ⊕ ~ **inin altında olmak,** *dey. (Bir şeye)* istediği ve ihtiyaç hissettiği her an sahip olabilmek, yakınında bulunmak. • ~ **inin hamuruyla erkek işine karışmak,** *dey. (Kadın için)* Daha çok erkekleri ilgilendiren zor ve kaba işlere girişmek. • ~ **inin körü,** *dey. (Israrlı anlayışsızlık karşısında)* birini terslemek için söylenir: *Ne olacak, elinin körü oldu.* • ~ **leri yumurcaktan komsun,** *dey.* Elleri kırılsın anlamında bir ilenme. • **havan** ~ **i,** Bk. **Havan.** • **iki** ~ **li,** *zool.* Bk. **iki.**

~ **açmak,** *dey.* Dilenmek.

~ **altından,** *dey.* Gizlice.

~ **atmak,** *dey.* Karışmak, girişmek: *O, el attığı işi mutlaka başarmak ister.*

~ **ayası kemerleri,** *anat.* Bk. **Kemer.**

~ **atına binen tez iner,** *at.* Bk. **Eğreti ata binen tez iner.**

~ **bebek gül bebek,** *dey.* Şımartılıp el üstünde tutulan naz-kımse.

~ **bileği kemiği,** *anat.* Bk. **Kemik.**

~ **başatlığı,** *psik.* Bir veya iki elle yapılması gereken işlerde sağ veya sol ele öncelik verme durumu.

~ **becerisi,** *eğt.* **a)** Nesneleri biçimlendirme, yapma, araç ve cihazları kullanma konusunda kazanılan yeterlik: **b)** Ellerin ve parmakların kas ortakgüdümü bakımından kazandığı uzluk. [**ing.** Manipulative skill; **Fr.** Habilite manuelle]

~ **defteri,** *ikt.* Ticarî işlemler için günlük *(yevmiye)* defterе geçirilmeden önce yanlış yapılmaması amacıyla tutulan geçici defter. [**ing.** Waste book; **Fr.** Main courante].

~ **çekmek,** *dey.* Caymak, karışmamak

~ **değmemiş,** *dey.* Dokunulmamış, saf

~ **duşu,** *mim.* Esnek borusu sebebiyle elde tutularak yıkanmakta kullanılan duş.

~ **elden kalmaz, dil dilden kalmaz,** *at.* Bir kişi başkasına vurursa, o da kendisine vurur. Bir kişi başkasına kötü söz söylerse o da kendisine söyler. Saldıranın eli, dili var da saldırılanın yok mu?

~ **el ile, değirmen yel ile,** *at.* İnsanlar bir araya gelmeden yaşayamazlar. birbirlerine yardım etmeden başarıya ulaşamazlar. Bu durum, cansızlarda bile görülür. Değirmenin dönebilmesi ve buğdayı öğütebilmesi için rüzgâr ister.

~ **el üstünde olur, ev ev üstünde olmaz,** *at.* Birbirinin üstüne konabilen, birbiriyle birleşebilen birçok şeyler vardır. Ancak bir aile üstüne ikinci bir aile, aynı evde yaşayamaz.

Eşanl. **Dağ dağ üstüne olur.**

~ **elden üstün olmak,** *dey.* Herkesin, her şeyin kendinden üstünü olmak.

~ **el elin eşeğini türkü çağırarak arar,** *at.* Bir kimsenin sıkıntısına çare bulacak olan kişi, içinden acı duyarak değil, zevk ve eğlencesinden geri kalmayarak bu işi yapar.

Eşanl. **Eldeki yara, yarasıza duvar deliği.**

~ **elin nesine, gülerek gider yasına,** *at.* Bir kimsenin acısı, başkasının umurunda değildir. Bu acı ile ilgilenir görünse bile içinde acı duymaz, keyfini bozmaz.

★ *Eşanl* **Eldeki yara, yarasıza duvar deliği.**

~ **eli (bir eli bir el) yıkar (yur), iki el (de) yüzü (yıkar, yur),** *at.* Bir kişi başka bir kişiye yardım ederse, o da bu iyiliğin altında kalmaz, güçlenmiş olarak yardımlara koşar.

~ **ermez güç yetmez,** *dey.* Güçsüzlüğü anlatır.

~ **etek öpmek,** *dey.* Çok yalvarmak, aşağılaşmak.

~ **etmek,** *dey.* Elle işaret edip çağırmak.

~ **feneri,** Bk. **Fener.**

~ **göz basatlığı,** *psik.* Okuma yazma işinde ve bel. sporlarda sağ veya sol eliyle gözü öncelikle kullanma eğilimi. [**ing.** Hand-and eye dominance].

~ **ipi,** *den.* Bk. **İp.**

~ **işçisi,** *terz.* Bk. **İşçi.**

~ **işkencesi,** *mar.* Bk. **İşkence.**

~ **incesi,** *den.* Bk. **İnce.**

~ **kaldırmak,** *dey.* **a)** *(Küçük)* büyüğe vurmak. **b)** Söz istemek.

~ **kiri,** *dey.* Rahatlıkla bırakılacak önemsiz şey.

~ **ovuşturmak,** *dey.* Şaşırıp ne yapacağını kestirememek.

~ **pusulası,** *den.* ve *hava.* Bk. **Pusula.**

~ **provası,** *matb.* Bk. **Prova.**

~ **sanayi işletmeleri,** *ikt.* Faaliyetlerinin büyük bölümünü el ile yapan küçük ve ince sanatları kapsayan sanayi kolu.

~ **taşları istikrarı,** *deric.* Bk. **İstikrar.**

~ **terazi (mizan), göz mizan (terazi),** *at.* Ağırlık veya hacim için her vakit terazi, ölçü kullanmak gerekmez. Elle tartıp ağırlığı, gözle bakıp hacmi tahmin edebiliriz.

~ **ulağı,** *dey.* Ayak işlerini gören yardımcı.

~ **uzatmak,** *dey.* Zaptetmek, dokunmaya kalkışmak: *Benim eşyalarıma el uzattığını bir daha görmiyeyim.*

~ **üstünde gömlek eskimez,** *at.* Eğreti olarak alınan şey, dikkatle korunur. Bir süre sonra olduğu gibi geri verilir. Ödünç para da böyledir. Batmaz, ödenir.

~ **üstünde tutmak,** *dey.* Büyük bir rağbet göstermek, ikramda bulunmak: *Ben de onu sevmiş ve el üzerinde tutmusumdur.*

~ **vermek,** *dey.* Yardım etmek.

~ **vidası,** *mim.* Az basınçla yapıştırılabilecek ahşap parçaları sıkmakta kullanılan âlet.

~ **yumak,** *dey.* **a)** Eli yıkamak **b)** İlgiyi kesmek.

el[2], i. — ~ **e uyan eşini boşar,** *at.* El ağzına bakan karısını tez boşar. ⊕ ~ **gözündeki çöpü görüp, kendi gözündeki direği görmemek,** *dey.* Başkalarının en ufak kusurlarına bile dikkat edip gördüğü halde kendi kusur ve eksikliklerinin farkında bile olmamak.

~ **eliyle yılan tutulur (El eliyle yılan tut, onu da yalan tut),** *at.* **a)** Ciddi bir çalışma isteyen iş, başkasına ısmarlanmakla yapılamaz. Kişi kendi işini kendisi yapmalıdır. Başkasının eliyle ancak yılan tutulur. **b)** Bir kimse, başkasına yaptıracağı işin tehlikesine ve güçlüğüne bakmaz, sonuç almak ister.

~ **için kuyu kazan, evvelâ kendi düşer, (Kazma kuyuyu kendin düşersin),** *at.* Başkasını tuzağa düşürmeye çalışan kimse, bu tuzağa ondan önce kendisi düşer.

Eşanl. **Kazma elin kuyusunu...**

~ **için yanma nâre, yak çubuğunu safasını (keyfini) ara,** *at.* Hiç kimse için üzülüp kendini tehlikeye atma. Keyfine bak, rahatını bozma.

~ **kazanı ile aş kaynamaz,** *at.* Önemli bir işini, başkasının yardımı ile başaramazsın. Yardım her an durdurulabilir, işin yarıda kalır.

~ **yumruğu yemeyen kendi yumruğunu değirmen taşı (bozdoğan, kantar) sanır, (El yumruğu yemeyen kendini kahraman sanır),** *at.* Başkasının gücü karşısında boyun eğmek zorunda kalacağını anlayamamış olan kimse, kendi gücünün herkese boyun eğdireceğini sanır.

elamo, i. *etn.* Yeni Gine'nin çeşitli bölgele-

rinde erkeklerin toplandığı, yatıp kalktığı, beraber yemek yediği ve bayramlar düzenlediği ev.

elastik, s. —
~ **çoraplar,** *tıp.* Gebelikte, yaşlılıkta ve bacak derin venlerinin tromboz sonucu tıkanmasıyla oluşan varis vakalarında kullanılan çoraplar.

elbise, i. — **hazır** ~, *kıyf.* Bk. **Hazır.** • **iş** ~ **si,** *iş. huk.* Bk. **İş.** • **işbaşı** ~ **si,** Bk. **İşbaşı.**

elçek, i. *sp. (bisiklet)* Frenleri ve direksiyonu işletmek için kullanılan el sapları. [**İng.** Handle; **Fr.** Poignée].
Eşanl. **Fren kolu.**

elçi, i. — **iyiniyet** ~ **si,** Bk **İyiniyet.**

elde, i. —
~ **bulunan beyde bulunmaz (Beyde bulunmayan elde neler var),** *at.* Beyler varlıklıdır, güçlüdür, hatırlıdır. Sanılır ki her şey onlardadır. Ama öyle şeyler vardır ki beyde bulunmaz da halkta bulunur.

eldeki, z. —
~ **mallar,** *ikt.* Üretim ve tüketim gereçleri, yapımlı, yarı yapımlı malların tümü ve bunların sayımla saptanan tutarı [**İng.** Goods on hand, goods in stock; **Fr.** Marchandises en magasin].
~ **para,** *ikt.* **a)** Hesaba geçirilmek üzere bankaya verilen madenî ve kâğıt para ile yapılan başka tür yatırımları karşılayıcı çek ve başka ticarî senetler; **b)** İşletmedeki para. [**İng.** Cash in hand; **Fr.** Espèces en caisse].
~ **yara, yarasıza (bende) duvar deliği (gibidir),** *at.* Bir kimsenin acı ve sıkıntısı başkasına dert gibi görünmez. Üzüntü içinde olan o değil ki

elden, z —
~ **çıkarılacak birikimler,** *ikt.* İşletme dışı bırakılmış varlıklarla, dönem gereksemesinden daha çok biriken ve elden çıkarılmaları uygun görülen mallar. [**İng.** Stocks-for sale; **Fr.** Stock à vendre].
~ **çıkarma değeri,** *ikt.* Varlıkların işletmede kullanılmasından vaz geçilmesi üzerine, satışından elde edilebilecek değer. [**İng.** Value of sale price; **Fr.** Valeur à cendre à vil prix].
~ **çıkmış sayılar,** *huk.* Satılarak veya başka bir yolla elden çıkarılmış sayılar [**İng.** Have been sold copies; **Fr.** Exemplaires vendus].
~ **gelen övün (ülüş) olmaz, o da vaktinde (her vakit) bulunmaz (gelmez),** *at.* Bir kimsenin sürekli ihtiyaçları, başkasının yardımıyla tam olarak karşılanamadığı gibi bu yardım, gerekli olduğu zamanda da yapılmaz. Onun için kişi yalnız kendi kazancına güvenmelidir.

eldiven, i. —
~ **anestezjsi,** *tıp.* Elin bilekten tırnak uçlarına kadar uyuşması. [**İng.** Gauntlet glove anesthesia].

elek, -ği, i. — **eleğim var, aşım var; kimseye ne borcum var,** *dey.* Her olanaga sahip kimsenin kimseye minneti olmama halini anlatır. • **kıl** ~, *tekn.* Bk. **Kıl.** ~ **kalıntısı,** *tekn.* Bk. **Kalıntı.**

elektret, i. *radyotekn.* Molekülleri, magnetik bir alanın kuvvet çizgilerinin verdiği yönü koruyan cisim. [**İng.** Electret; **Fr.** Électret]. • ~ **li mikrofon,** *radyotekn.* Sürekli kutuplama gerilimi olmaksızın çalışan elektrostatik mikrofon. [**Fr.** Microphone à électret].

elektrik, -ği, i. —
elektriğe yönelim, *otoloji.* Bir doğru akımın yarattığı elektrik alanına doğru yönelme. *(Laboratuvarda incelenen bu olay elektrikle balık avcılığında uygulama alanı buldu.)* [**İng.** Electrotropism; **Fr.** Électrotropisme]. • ~ **le geçişme,** *elek.* Bk. **Geçişme.** • **foto** ~, Bk. **Fotoelektrik.**
~ **fırını,** Bk. **Fırın.**
~ **fosfeni,** Bk. **Fosfen.**
~ **halkası,** *elek.* Bk **Halka.**
~ **hamlacı,** *tekn.* Bk. **Hamlaç.**
~ **havanı,** *elek.* Bk **Havan.**
~ **iletimi,** *elek.* Bk. **İletim.**
~ **kaçağı,** *fiz.* Bk. **Kaçak.**
~ **kıvılcımı,** *elek.* Bk **Kıvılcım.**
~ **konveksiyonu,** *elek.* Bk **Konveksiyon.**
~ **kumandalı kontaktör,** Bk **Kontaktör.**
~ **mili,** *elek.* Bk. **Mil**[3].
~ **sarkacı,** *elek.* Bk. **Sarkaç.**
~ **sarsıntısı sağaltımı,** *psik.* Ruh hastalıklarında, beyinden çok kısa süreli yüksek elektrik akımı geçirerek hastayı iyileştirmeye çalışma. [**İng.** Electric shock therapy].
~ **tekniği,** *fiz.* Elektrik biliminin insanlık hizmetine uygulanmasında kullanılan yöntemler.
~ **tesisatı,** *mim.* Binalarda telefon ve asansör tesisatı dışında kalan tesisat.
~ **yayı lâmbası,** Işığı, bir elektrik yayı veya elektrodlar ile elde edilen lamba türü

elektrikli, s. —
~ **deri tepkisi,** *psik.* Coşkusal gerilimin ölçülmesinde kullanılan ve deri üzerindeki durgun elektrik gücünü galvanometre ile ölçen bir tepki. [**İng.** Electrodermal response].
~ **frenleme,** Bk **Frenleme.**
~ **veya elektronik freze,** *san.* Bk. **Freze.**
~ **kalem,** *küt.* Kitap sırtlarına yer numarası yazmağa yarayan ve elektrikle ısıtılarak kullanılan metal kalem. [**İng.** Electric stylus].
~ **kaynakça,** *küt.* Kimliğini belirttiği eserleri eleştiren, değerlendiren kaynakça. [**İng.** Critical bibliography].
~ **makas,** *tekn.* Bk. **Makas.**
~ **okuyucu,** *elektroakust.* Bk **Okuyucu.**
~ **radyatör,** *term.* Bk **Radyatör.**
~ **saat,** *saatç.* Bk. **Saat.**
~ **supap,** *elek.* Bk **Supap.**

elektriksel, s. —
~ **görüntü,** *elek.* Bk **Görüntü.**
~ **koku,** *elek.* Bk. **Koku.**

elektroanestezi, i. *Fr. électro-anesthésie. tıp.* Kafatasına elektrik akımı verilerek yapılan anestezi. [**İng.** Electro-anaesthesis].

elektroanterogram, i. *Fr. électro-entérogramme. tıp.* Bağırsak fizyolojisini inceleme yöntemi. İncebağırsağın bir kangalına bağlanan elektrotlar yardımıyla bağırsağın hareket etkinliğinden ileri gelen elektrik potansiyellerini toplamağa ve bunları ölçekli bir kâğıda kaydetmeğe dayanır. *(Elektroanterogram çeşitli hastalıklar sırasında ve çeşitli ilâçlar kullanıldıktan sonra bağırsakların hareket tarzındaki değişiklikleri ölçmeye yarar.)* [**İng.** Electroenterogram].

elektrod, i. — **hızlandırma** *(hız verme)* ~ **u,** *elek.* Bir elektronik lâmbada, elektron ısınındaki elektronların hızını artırmağa hizmet eden herhangi bir elektrod. [**İng.** Accelarated electrode].
~ **gerilimi,** *elelk.* Bk. **Gerilim.**

elektrodinamik. i. ve s —
~ **hoparlör,** *radyotekn.* Bk. **Hoparlör.**
~ **kaydedici,** *elektroakust.* Bk. **Kaydedici.**
~ **mikrofon,** Bk. **Mikrofon.**

elektro. fotogazışı, b.i. *fiz.* Morötesi ışınlarla uyarılmış fosforışıl bir madde, daha sonra bir elektrik alanının etkisine tutulduğunda bir ışık yayımı halinde ortaya çıkan olay: *Elektrofotogazışıdan ışınım dönüştürücülerinde, ışık yükselteçlerinde ve tanecik detektörlerinde yararlanılır.* [**İng.** Electrophotoluminescence; **Fr.** Électrophotoluminescence].

elektrofotografi, i. *Fr. électrophotographie. graf. santl.* Işık etkimesiyle baskı biçimleri elde etmede yararlanılan özel teknik. *(Işık aracılığıyla normal olarak yalıtıcı maddelerin yüzeylerinde üretilen elektrikli iletken görüntü, saptandığında, basılı görüntüyü oluşturan bir tozu çeker).* [**İng.** Electrophotography].

elektroışılışı, i. Bk. **Elektrolüminesans.**

elektrokokleogram, i. *Fr. électrocochléogramme.* İçkulakta salyangoz bölümündeki sinir hücrelerince yayılan akımların incelenmesinden elde edilen sonuç *(Toplanan potansiyeller Corti aygıtı ve işitme siniri hücrelerinin çalışmasını ifade eder. Elektrokokleograf işitme bozukluklarının incelenmesinde çok önemlidir).* [**İng.** Electrocochleogram].

elektrolitik, s. —
~ **bakır,** *mim.* Elektroliz yoluyla % 99,8 saf olarak elde edilen bakır, çinko, kurşun.
~ **iletim,** *elek.* Bk. **İletim.**
~ **lamba,** *elektr.* Bk. **Lâmba.**
~ **parlatma,** Bk. **Parlatma.**

elektroliz, i. — ~ **le doz alma,** *kim.* Bir çözeltide bulunan bir elementin dozunu, bu çözeltinin elektrolizi üzerinde toplanmış tortunun tartılmasıyla belirleme. [**İng.** Electrogravimetry; **Fr.** Électrogravimétrie] *Eşanl.* **Kulometri.**

elektrologografi, i. *Fr. électrologographie fiz.* Sözün fiziksel niteliklerinin kaydı ve incelenmesi yoluyla bir geri zekâlının boğumlama anomalilerini belirleme olanağını veren teknik. [**İng.** Electrologography].

elektromagnetik, s. —
~ **eylemsizlik,** *mek* ve *fiz* Bk **Eylemsizlik.**
~ **frenleme,** Bk. **Frenleme.**
~ **hoparlör,** *radyotekn.* Bk **Hoparlör.**
~ **mikrofon,** Bk. **Mikrofon.**
~ **sistem,** *metrol.* Bk. **Sistem.**

elektrometre, i. — **kılcal** ~, *elek.* Bk **Kılcal.**

elektron, i. —
~ **etkimesi,** *fiz.* Elektron hareketi, bir elektronun diğer bir enerji seviyesinde geçmesi [**İng.** Electronic action].
~ **sondası,** *elektr.* Bk. **Sonda.**
~ **tedavisi,** *elek.* Elektronların yardımıyla yapılan tedavi. [**İng.** Electronotherapy; **Fr.** Élelctronothérapie].

elektronik, s. —
~ **emme katsayısı,** *elek.* Bk **Katsayı.**
~ **komütasyon,** *telekom.* Bk **Komütasyon.**
~ **kronoskop,** *elek.* Bk. **Kronoskop.**
~ **mikrofon,** Bk **Mikrofon.**
~ **müzik,** *müz.* Kaydedilmiş müzik seslerini hoparlörler aracılığıyla vermek için elektrik salınımlarından yararlanan müzik. [**İng.** Electronic music; **Fr.** Musique électronique].
~ **pusula,** *den.* ve *hava.* Bk. **Pusula.**
~ **savaş,** *ask.* Bk. **Savaş.**
~ **supap,** *elek.* Bk. **Supap.**

elektrookülografi, i. *Fr. électro-oculographie.*

oft. Ağtabakadaki görme hücrelerinin *(koni ve çomak hücreler)* ve boyalı epitelyumun dinlenme halindeyken potansiyellerinin incelenmesi. Elektrookülografi elektroretinografi'yi tamamlayan bir işlem. [**İng.** Electrooculography].

elektroplasti, i. *Fr. éllectroplastie.* Korumak veya süslemek amacıyla malzemeyi elektroliz yöntemlerinden yararlanarak madenle kaplama usulü. [**İng.** Electroplasty].

elektroretinografi, i. *Fr. électrorétinographie. oft.* Bir ışık uyarımının başlattığı ağtabaka elektrik potansiyelinin kaydedilmesi. [**İng.** Electroretinography].

elektrosplanknografi, i. *Fr. éllectrosplanchnographie.* Karın derisi hizasındaki elektrik potansiyel değişikliklerini kaydetmeğe yarayan ve alttaki iç organların etkinlik durumunu gösteren teknik. [**İng.** Electrosplancnography].

elektrostatik, s. ve i. —
~ **çökelme,** *fiz.* Bir gaz içindeki tozların temizlenmesine olanak veren ve toz taneciklerini elektrikle yüklemek ve bir kolektör üzerine çökmelerine yol açacak elektrik alanı etkisinde bırakmaktan oluşan işlem. [**İng.** Electrostatic precipitation; **Fr.** Précipitation électrostatique].
~ **hoparlör,** *radyotekn.* Bk. **Hoparlör.**
~ **mikrofon,** Bk. **Mikrofon.**
~ **püskürtme,** *fiz.* Bir elektrik alanı yardımıyla, katı bir nesneyi bölünmüş maddelerle *(pudra, toz)* kaplama. [**İng.** Electrostatic projection; **Fr.** Projection électrostatique].
~ **sistem,** *metrol.* Bk. **Sistem.**

eleman, i. — **hareket ~ ı,** *hava.* Bk **Hareket.** • **homolog ~ lar,** *mat.* Bk. **Homolog.** • **ısıtma ~ ı,** *inş.* Bk **Isıtma.** • **karşılıklı ~ lar,** *elektrostatik.* Bk. **Karşılıklı.** • **keşif ~ ı,** *ask.* Bk. **Keşif.**

elips, i. — **sapınç ~ i,** *astr.* Bir yıldızın bir yıl içinde gökyüzünde çizer gibi göründüğü eğri. Yıldızın gerçek yeri bir elips olan bu eğrinin merkezidir. [**İng.** Aberration of starlight].
~ **pergeli,** *büro.* Bk. **Pergel.**

eli böğründe, b.i. *mim.* Osmanlı mimarisinde payanda.

eliptik, s. —
~ **paraboloit,** *mat.* Bk **Paraboloit.**

elma, i. — ~ **nın dibi göl, armudun dibi yol (olmalı),** *at.* **a)** Elma ağacı çok su ister. Armut ağacı susuz ve tımarsız yetişir; **b)** Dıştan birbirine benzeyen her şeye aynı işlemi uygulayamazsınız. Her biri özelliğine göre ayrı bir davranış ister • ~ **yı çayıra, armudu bayıra,** *at.* Elma fidanını düz ve sulak yere, armut fidanını bayıra, su tutmayan yere dikmeli. • ~ **yı soy da ye, armudu say da ye,** *at.* Elma, kabuğu soyularak, armut da aşırı gidilmeyerek, sayı ile yenilmelidir. *Eşanl.* **Armudu say ye, elmayı soy ye.**

elmacık, i. —
~ **kemeri,** *anat.* Bk **Kemer.**

elti, i. —
~ **eltiden kaçar, görümceler bayrak açar,** *at.* Eltiler sevişmediklerinden uzak dururlar. Görümceler ise gelinlerle, avaz avaz bağırarak kavga ederler.

emanet, i. — ~ **e hıyanet olmaz,** *at.* Emanet olarak bize bırakılan şeyi iyi korumak, kendi yararımıza kullanıp yıpratmak, törelerimize ve doğruluk kurallarına aykırıdır.
~ **ata binen tez iner,** *at.* Bk. **Eğreti ata binen tez iner.**
~ **eşeğin yuları gevşek olur,** *at.* Bir kimseye emanet edilen şeyin o kimsece iyi korunmadığı her zaman görülen olaylardandır.
~ **hesabı,** *mal.* Bk **Hesap.**
~ **hayvanın (eşeğin) kuskunu (paldımı) yokuşta kopar,** *at.* **a)** Bir ziyan gelmesin diye emanetin üzerine titreriz. Ama bu emanet, sakınılan göze çöp batması gibi hiç kusurumuz olmadan, beklenmedik bir hasara uğrar. Söz gelişi, inişte zora gelen, yokuşta gevşek duran kuskun, eğer emanet bir hayvanın kuskunu ise yokuşta kopar: **b)** Eğreti olarak kullanılmak üzere verilen şey uydurma olur. Hiç umulmadık bir anda bozulur.
~ **usulü,** *ikt.* Verginin devlet memurları tarafından tahsil edilmesi yöntemi.

embesilite, i. *Fr. inbécillité. tıp.* Zekâ geriliğinin ikinci en geri devresi.

emboli, ı. *Fr. embolite. tıp.* Bk. **Amboli.**

embriyo, i. *tıp.* İnsanda, ana rahminde gelişmekte olan organizmaya, döllenmenin bir hafta sonrasıyla sekizinci hafta sonu arasında verilen ad.

emek, i. — **emeğin marjinal verimliliği,** *ikt.* Bir işletmede üretime katılan ilâve bir işçinin toplam üretime yaptığı katkı.
~ **etkinliği,** *ikt.* Emek talebine daha iyi cevap verme, emeğin verimli halde bulunması.
~ **faydası,** *ikt.* Çalışmanın emek sahibine sağladığı kazanç ile katlanılan sıkıntı arasındaki fark.
~ **gücü,** *ikt.* İnsanın üretimde kullandığı ve harcadığı fiziksel ve ruhsal kuvvetlerin tümü.
~ **kooperatifi,** *ikt.* İşçi kütlesinden elinde yalnız emeği sermaye olanların çıkarlarını birlikte ve karşılıklı uygun koşulların sağlanması için kurdukları kooperatif türü.
~ **olmadan (emeksiz) yemek olmaz,** *at* Yaşayabilmek, harcayabilmek için çalışıp kazanmak gerektir.
~ **piyasası,** *ikt.* Ücretler ile iş gücü arz ve talebine ilişkin bütün konuları kapsayan kavram.
~ **süresi,** *ikt.* Bir malı üretmek için gerekli olan emek zamanı.
~ **yoğunluğu,** *ikt.* İstihdam hacmini genişletebilmek amacıyla mümkün olduğu kadar fazla işçi gerektiren basit üretim tekniğinin yeğ tutulması.
~ **yükümlülüğü,** *huk.* Bir kimsenin kanun yararına olarak doğrudan doğruya kendi kişiliği veya kendi çalışması ile yapmak ödevinde olduğu iş. [**İng.** Corporal labour; **Fr.** Prestation corporelle].

emekçileşme, i. *sosy.* Anamalcı sanayi toplumlarında küçük çiftçi, tüccar ve el sanatçılarının mülksüzleşerek emekçi durumuna düşmesi süreci ve olgusu. [**İng.** Proletarization; **Fr.** Prolétarisation].

emekli, s. ve i. —
~ **karşılığı,** *ikt.* **a)** Emekli aylıkları karşılanılmak üzere ayrılan yedek para; **b)** İşverence ödenecek emekli aylıkları karşılığı para. [**İng.** Pension reserve; **Fr.** Réserve pour la pension].
~ **sandığı ayırcası,** *ikt.* Emekli aylıklarının ödenebilmesi amacı ve birikim yapılmak üzere açılan sayışım. [**İng.** Superannuation fund; **Fr.** Caisse de retraite].

emici, s. —
~ **tüp,** *kut.* Kitaplık içinde kitabı bir yerden bir yere göndermede kullanılan ve hava basıncı ile çalışan tüp veya boru [**İng.** Pneumatic tube].

emin, — **hassa harç ~ i,** *teşk. tar.* Bk. **Hassa.** • **koyun ~ i,** *teşk. tar.* Bk **Koyun.**

emir, i. — **günlük ~,** *ask.* Bk. **Günlük¹.** • **haciz emri,** *ikt.* Bk. **Haciz.** • **harp emri,** *ask.* Bk **Harp.** • **icra emri,** *huk.* Bk. **İcra.**
~ **limanı,** *ikt.* Yolculuğun asıl hedefi hakkında, yani gemiyi ve yükü nereye sevketmesi gerektiği konusunda kiralayan veya yükletenden emir almak üzere kaptanın gemisiyle gidip bekleyeceği liman.

emisyon, i. —
~ **monopolü,** *ikt.* Kâğıt para çıkarılmasının tek bir banka tarafından yapılması.
~ **primi,** *ikt.* Bir hisse senedi veya tahvilin satışını teşvik için onu çıkaran şirket veya işletme tarafından alıcılar lehine kabul edilen indirim veya katma kâr hissesi.
~ **sendikası,** *bank.* ve *bors.* Bk. **Sendika.**

emme, i. —
~ **dinamometresi,** Bk. **Dinamometre.**
~ **kabiliyeti,** *fiz.* Bk **Absorpsiyon kabiliyeti.**
~ **katsayısı,** *fiz.* Bk. **Emme faktörü.**
~ **kolektörü,** *otom.* Bk. **Kolektör.**
~ **lambası,** *rad.* Bk. **Lamba.**
~ **modülasyonu lambası,** *elek.* Bk. **Lamba.**
~ **modülü,** *rad.* Bk. **Modül.**
~ **sınırı,** *fiz.* Bk **Absorpsiyon sınırı.**

emniyet, i. — ~ **ten kurtarma pimi,** *ask.* Bir uçak bombası tapa mekanizmasındaki emniyet tertibatı. [**İng.** Arming pın]. • ~ **ten kurtarma teli,** *ask.* Bombanın tapa mekanizmasına bağlı tel. [**İng.** Arming wire]. • **sivil ~,** *ask.* Bk. **Sivil.**
~ **birim gerilmesi,** *nükl.* Bir elemanın hizmete konduğunda emniyetli olarak maruz kalabileceği maksimum birim gerilme. [**İng.** Allowable unit stress].
~ **fitili,** *fişekç.* Bk. **Fitil.**
~ **gömleği,** *inş.* Bk. **Gömlek.**
~ **kertesi,** *sil.* Bk. **Kerte¹.**
~ **pedalı,** *demir.* Bk. **Pedal.**
~ **pimi,** *tekn.* Bk. **Pim.**

empedans. ölçer. b.i. *elek.* Empedansların ölçülmesine yarayan cihaz. [**İng.** Impedancemeter. **Fr.** Impedancemètre].

emperyalist, i. ve s. —
~ **burjuvazi,** *ikt.* Emperyalizmden yararlanmayı güden burjuvazi

empülsiyon, i. —
~ **karşılığı,** *sibern.* Bk **Karşılık.**
~ **modülü,** *sibern.* Bk. **Modül.**

emülsiyon, i. — **ham ~,** *matb.* Bk. **Ham².** • **izokromatik ~,** *fot.* Bk. **İzokromatik.**
~ **giderici,** *petr.* Suyla karıştığı zaman emülsiyonlaşarak yağlama gücünü kaybetmemesi için bir yağlama yağına eklenen katkı maddesi. [**İng.** Anti-emulsion: **Fr.** Antiemulsion].

emzirme, i. —
~ **humması,** *patol.* Bk. **Humma.**

en², z. —
~ **az ceza sınırı,** *ikt.* Vergilerde, yükümlülerinden alınacak cezaların en düşük sınırı. [**İng.** Minimum limit of fine; **Fr.** Minimum limite d'amende].
~ **az değişim yöntemi,** *psik.* Deneyicinin uyaranı çok az azaltıp, çoğaltmadığı ve bunları ölçünlü uyaranla karşılaştırması işlemi. [**İng.** Minimal changes procedure].

~ **az etkinlik yasası,** *psik.* Biçim ruhbilimi. Karşılaşılan koşullar içinde seçilecek davranış biçiminin, en az erke harcamayı gerektiren davranış olacağı ilkesi. [**İng.** Law of least action].

~ **büyük tutarlı küme,** *mant.* Hiç bir dizimsel tutarlı önerme kümesinin öz altkümesi olmayan dizimsel tutarlı önerme kümesi. [**İng.** Maximal consistent set].

~ **çok kayrılan ulus bildirmeliği,** *mal.* Bir ülkenin kimi başka ülkelere tanıdığı ve en çok kayrılan ulus kuralı antlaşması olan bütün ülkeler mallarına uyguladığı ödünlerin tümünden oluşan bildirmelik. [**İng.** Most-favoured-nation tariff; **Fr.** Tarif de la nation la plus favorisée].

~ **çok kayrılan ulus işlemi,** *mal.* Bir ülkenin başka bir ülke kökenli veya o ülkeden gelen bir mala tanıdığı her çeşit çıkar, yeğlik, ayrıcalık ve bağışıklığı, bir uluslararası antlaşma gereğince, bu antlaşmaya katılan başka bir ülkeye de uygulanması. [**İng.** Most-favoured-nation treatment; **Fr.** Traitement de la nation la plus favorisée].

~ **çok uyarma ilkesi,** *psik.* Canlının en çok uyarma sağlayan tepkileri en iyi öğrendiğini belirleyen ilke. [**İng.** Optimal stimulation principle].

~ **düşük ederle değerlendirme yöntemi,** *ikt.* Varlığın dengelem günündeki geçerli fiyatının tümdeğerinden düşük olması nedeniyle geçerli fiyat temel alınarak yapılan değerleme yöntemi. [**İng.** Rock bottom prices evaluation method; **Fr.** Méthode d'évaluation avec les prix les plus bas].

~ **ince simgeleştirme,** *mant.* Verilen bir deyimin mantıksal değişmezlerine dokunmaksızın, mantıksal olmayan değişmezlerin tümünün kendi dizimsel türlerine uygun simgelerle değiştirilmesi işlemi. [**İng.** Finest symbolization].

~ **küçük ipucu,** *psik.* Bir tepkinin uyanması veya değiştirilmesi için durumda gerekli olan en küçük belirti. [**İng.** Minimal cue].

~ **ucuz yol,** *ikt.* Yapılacak bir işte en ekonomik olarak beliren düzenleme biçimi. [**İng.** By the cheapest route; **Fr.** Par la vie la plus économique].

~ **uygun ayırım,** *ikt.* Üretim etkenlerinin en çok verim sağlayacak biçimde düzenlenip uygulanması. [**İng.** Optimum allocation optimum].

~ **uygun benzetme yönü,** *ed.* Varlıkların ortak niteliklerinden benzetmeye en güzel, en uygun düşeni.

~ **uzak nokta,** *fizyol.* Bk. **Nokta.**

~ **yakın nokta,** *fizyol.* Bk **Nokta.**

~ **yüksek iyi,** *fels. (Öznel açıdan)* İnsan çabalarının en yüksek maksadı.

~ **ziyade müsaade şartı,** *ikt.* Bir devletin, diğer bir devlet uyruğuna ve mallarına kıyasla daha fazla izin ve kolaylık gösterebileceği konusunda sözleşmeye konan veya bir sözleşme ile kabul edilen koşul.

endirekt, s. —

~ **aydınlatma,** *mim.* Hacimleri, lambaları gizleyerek aydınlatma biçimi.

Eşanl. **Dolaylı aydınlatma.**

~ **işçilik,** *ikt.* Doğrudan doğruya üretici olmayan işçilik. *(Bakım, tamir işçiliği, nezaretçilik gibi).*

~ **masraflar,** *ikt.* Doğrudan doğruya üretim için yapılmayan masraflar. *(Isıtma, aydınlatma masrafları gibi).*

endokanibalizm, i. *etn.* Ölmüş akrabaların, yakın dostların ve kabile üyelerinin etini yeme âdeti. [**İng.** Endo-cannibalism; **Fr.** Endo-cannibalisme].

endomore, i. *tıp.* Endoderm'den oluşan dokuların hakim olduğu vücut yapısı.

endürasyon, i. *tıp.* Bir doku veya organın sertleşmesi.

endüstri, i. — **grafik sanatlar ~ si,** *matb* Bk. **Grafik.** • **maden ~ si,** Bk. **Maden.**

~ **bankaları,** *ikt.* Sanayi alanında iş görenlere, fabrika, v.s. gibi sanayi tesisleri kurmak için gereken yatırım sermayesiyle, bunları işletmek için gerekli işletme sermayesini orta ve uzun vadeli krediler şeklinde sağlamak amacıyla kurulan bankalar.

~ **dizaynı,** *mim.* Endüstri tasarımı.

~ **işletmeleri,** *ikt.* Ham ve ilkel maddeleri veya yarı mamulleri işleyip mamul maddelere dönüştüren ve yeraltı servetlerini çıkaran her tür işletmeler.

~ **ruhbilimi,** *psik.* Endüstri ve iş yerlerinin sorunlarını, ruhbilimin bulgu ve yöntemleri ile inceleyen, elde edilen bulguları ve verimliliğin artırılmasında kullanılan bir ruhbilim dalı. [**İng.** Industrial psychology].

endüstrileşmek, f. — **endüstrileşmiş yapım yöntemleri,** *mim.* Yapı yerindeki işi en aza indiren ileri derecede makineleşmiş ve standardlaşmış yapım yöntemleri.

endüvi, i. —

~ **bantları,** *elek.* Bir jeneratör veya motorda, endüvi iletkenlerinin santrfüj kuvvet etkisiyle yerlerinden oynamasını önlemek üzere döner endüvi üzerine geçirilmiş tel veya banttan bilezikler. [**İng.** Armature bands].

~ **bağlantı uçları,** *elek.* Endüvi göbeği hizasından çıkıntı yapan ve ayrı endüvi iletkenlerin birbirlerine irtibatlandırılmasını sağlayan endüvi iletkeni uçları. [**İng.** Armature end connections].

~ **başlığı,** *elek.* Madenî yapraklardan yapılmış bir endüvide bu yaprakları bir araya sıkıp titreşimi önlemek için kullanılan, mekanik kuvvetli yüksek bir plâka. [**İng.** Armature end plate].

~ **bobini,** *elek.* Bir elektrik makinesinin endüvi slotuna yerleştirilmek için hazırlanmış iletkenlerin oluşturduğu bobin veya sarım. [**İng.** Armature coil].

~ **göbeği,** *elek.* Bir elektrik makinesinde endüvinin manyetik devresini oluşturan madenî yapraklar. [**İng.** Armature core].

~ **göbek diski,** *elek.* Bir elektrik makinesi endüvisini oluşturmak üzere montaja hazır komple dairesel madenî yaprak. [**İng.** Armature core disc].

~ **hava menfezleri,** *elek.* Soğutucu havanın akışına müsaade etmek üzere elektrik makineleri endüvi göbegine açılmış hava geçitleri veya kanalları [**İng.** Armature ducts].

~ **iletken çubukları,** *elek.* Her slotunda *(kanalında)* sadece birkaç iletken olan büyük elektrik makinelerinde *(motorlar, jeneratörler)* armatür iletkenlerini oluşturan dört köşe kesitli bakır çubuklar. [**İng.** Armatuer bars].

~ **iletkeni,** *elek.* Bir elektrik makinesinin endüvisindeki teller veya çubuklardan herhangi biri. [**İng.** Armature conductor].

~ **kaçak akışı,** *elek.* Bir elektrik makinesinde ana manyetik devreyi takip etmeyen akı. [**İng.** Armature leaking flux].

~ **reaksiyonu,** *elek.* Bir elektrik makinesinin akımlarının sebep olduğu manyomotor kuvvet. [**İng.** Armature reaction].

~ **reaktansı,** *elek.* Bir elektrik makinesinin endüvi sargısında kaçan endüvi akışı ile ilgili reaktans. [**İng.** Armature reactance].

~ **sargısı,** *elek.* Bk. **Endüvi bobini.**

~ **voltajı kumandası,** *elek.* Endüvi sargılarına uygulanan voltajı değiştirmek suretiyle bir elektrik motorunun devrine kumanda etme. [**İng.** Armature voltage control].

enerji, i. — ~ **nin maddeleşmesi,** *nükl.* Bk **Maddeleşme.** • **jeotermik ~,** Bk. **Jeotermik.** • **iyonlaşma ~ si,** *elek.* ve *kim.* Bk. **İyonlaşma.** • **kinetik ~,** *fiz.* Bk **Kinetik.** • **serbest ~,** *termodinamik.* Sentropi olmak üzere F=U—T.S termodinamik fonksiyonu. *(«Helmholtz fonksiyonu» da denir. U iç enerjisi gibi bir enerjinin boyutlarını taşır. Bu fonksiyon öte yandan, T ve S değişkenlerinin kullanımına uyarlanmış karakteristik bir fonksiyonudur. Önemi, bir sistemde hem izoterm, hem izokor dönüşümler için termodinamik bir potansiyel olmasından ileri gelir.)* [**Fr.** Énergie libre]. • **tüm ~,** *fiz.* Bir tek yakıttan aynı anda ısı ve metris enerji üretimi. *(Örneğin, gaz motorları, gaz türbinleri ,ısı kazanma kazanları).* [**İng.** Total energy; **Fr.** Énergie totale]. • **tüm ~ li sistem,** *sny.* Belli bir sanayi faaliyetinin elektrik, ısıtma, soğutma v.b. gereksinmelerini karşılamak için tek yakıt kaynağıyla üretilmiş enerjiyi kullanan sistem. *(Bu sistem Amerika Birleşik Devletlerinde, bira fabrikalarında, kimya sanayiinde v.b. havayı ayarlamak için geliştirildi; bu ayarlama buhar türbinleri, daha yakın zamanlarda ise gaz türbinleri veya motorlarıyla sağlanır ve soğurma veya sıkıştırma makinesiyle egzos gazı ısısı toplanır ve soğutulur).* [**Fr.** Système à énergie totale].

~ **ekonomisi,** *ikt.* Ekonominin, enerji işlerini, enerjinin üretim ve kaynaklarını ve koşullarını tüketim yerlerini düzenleyen kolu.

~ **nakli,** *elek.* ve *tekn.* Bk **Nakil.**

~ **seviyesi,** *elektr.* Bk **Akseptör seviyesi.**

eneod, i. *Fr. ennéode < Yun. ennea, dokuz. elek.* Bir katod, yedi ızgara ve bir anoddan oluşan dokuz elektronlu lamba. [**İng.** Enneode].

enfarktüs, i. —

~ **ameliyatı,** *kardiyol.* Bir enfarktüsün cerrahî yoldan kesilip çıkarılması. [**Fr.** Infartectomic, infarctectomié].

enfeksiyöz, s. —

~ **monolükleoz,** *tıp.* Akut bir ateşli hastalık olup, genellikle münferit vakalar ve seyrek olarak da epidemiler halinde görülür.

engel, i. —

~ **aşmak,** *sp. (atletizm)* Engelli koşularda, ayak veya bacağı sarkıtmaksızın, yarışılan koşak doğrultusunda engelin üzerinden atlamak [**İng.** Over-jump; **Fr.** Franchir la haie].

~ **duyumu,** *psik.* Görsel herhangi bir uyaranı algılamadan, karşılaşılan engelin varlığını sezinleme duyusu.

~ **yüksekliği,** *sp. (atletizm)* Engelin yere göre aşılması gereken yüksekliği. [**İng.** Hurdle height].

engelleme, i. — § **5.** *kim.* Çözelti halindeki bazı metal iyonlarıyla fosfatların, iyonların çökelme tepkimesini engelleyen bileşikler halinde birleşmeleri

~ **bildirisi,** *ikt.* Adı ve çeşidi belirtilen bir senede ilişkin bölüntülü ödemeleri ve kaybolan bir senedin alışveriş işlemini engellemek ve bunlar üzerindeki hakların korunulmasını sağlamak amacıyla gerekli yerlere yapılan bildiri. [**İng.** ve **Fr.** Opposition].

~ **dayanıklığı,** *psik.* Kişilik örgütünde önemli çöküntülere yol açmadan bireyin dayanmağa güçlü olduğu zorluk, sıkıntı ve çatışmaların derecesi. [**İng.** Frustration tolerance].

~ **saldırganlık varsayımı,** *psik.* Doyurucu bir amaca götüren bir dizi hareketin önlenmesi veya kesintiye uğratılmasının, saldırganlık davranışlarının ortaya çıkmasına yol açtığını savunan görüş.

~ **yöntemi,** *psik.* Hayvan deneklerde, incelenen bir dürtünün gücünü kestirmek için, deneğin, ereğe erişmesini önleyen bir engel karşısında ne denli çabaladığını gözlem yoluyle saptayan yöntem [**İng.** Obstruction method or technique].

engelleyici, s. ve i. *kim.* Birçok maden iyonlarıyla bileşikler meydana getirerek bu iyonların normal tepkimelerle çökelmelerini önleyen bir madde için kullanılır *(En çok kullanılan madeni engelleyiciler fosfatlardır.)*

~ **gümrük vergileri,** *mal.* Yabancı malların girişini güçleştirmekle kalmayıp, onu olanaksız duruma getirecek düzeyde yüksek gümrük vergileri. [**İng.** Prohibitive duty; **Fr.** Droits prohibitifs].

engelli, s. —

~ **kır koşusu,** *sp. (bisiklet)* Çeşitli toprak yollarda yapılan engelli koşu. [**Fr.** Cyclo-cross].

~ **koşucusu,** *sp. (bis.)* Engelli çifteker yarışlarına katılan koşucu. [**Fr.** Cyclocrossman].

~ **koşucu yetki belgesi,** *sp. (bis.)* Çiftekerle engelli kır koşusu yapanlara verilen yetki belgesi. [**Fr.** Licence cyclosportif].

~ **koşular,** *sp. (atl.)* Belirli aralıklarla konmuş, değişik yükseklikteki on çeşitli engelin üzerinden aşılarak sürdürülen koşular. [**İng.** Hurdle races; **Fr.** Courses de haie].

engildozer, i. *bayınd.* Bıçağı, toprağı kısmen öne ve kısmen yana itecek şekilde konmuş buldozer. [**İng.** Angeldozer].

enine, z. —

~ **gevşeme süresi,** *fiz.* Bk. **Gevşeme.**

~ **meyil,** *bayınd.* Bk. **Meyil.**

enlem, i. — **güney ~ i,** Bk **Güney.** • **gök ~ i,** *astr.* Bk. **Gök²**.

ense, i. — ~ **si kalın,** *dey.* **a)** Paralı. **b)** Sözünü geçiren. ○ ~ **sinde boza pişirmek,** *dey.* Çok eziyet çektirmek. • ~ **sine binmek,** *dey.* Buyruğu altına almak. • ~ **sine yapışmak,** *dey.* Yakalamak.

~ **bağlama,** *sp. (güreş)* Yağlı güreşte her iki güreşçinin birbirlerinin ensesinden tutup yapılacak oyunu beklemeleri.

~ **kemiği,** *anat.* Bk. **Kemik.**

~ **yapmak,** *dey.* Tembellik etmek: *Çalışma zamanı ense yapmak akıllı adamın harcı değildir.*

ensefalografi, i. *Fr. encéphalographie. tıp.* Bk **Ansefalografi.**

ensefalopati, i. *Fr. encéphalopathie. tıp.* Bk **Ansefalopati.**

enserten, i. *ikt.* Ecnebi para ünitesi değerinin, millî para ile ifade edilmesi.

ensüflasyon, i. *tıp.* Lokol *(yerel)* bir hastalığı tedavi etmek amacıyla, bir boşluğa *(örneğin kulağa)* uygun bir tozun üflenmesi.

entegral, s. ve i. —

~ **havöz,** *mad. oc.* Bk. **Havöz.**

enterik humma, *tıp.* Tifo ve paratifo.

enterobiyas, i. *tıp.* Özellikle çocuklarda görülen oksiür enfeksiyon.

enterostomi, i. *Fr. entérostomie. tıp.* Bk **Anterostomi.**

entropiyon, i. *tıp.* Hastalık veya kabuklanma sonucu, gözkapağının göz küresine doğru kıvrılması.

envanter, i. —

~ **devir hızı,** *ikt.* Belli bir süre, genellikle 12 ay içinde eldeki mal veya stokların yerine tekrar konma sayısı.

~ **primi,** *ikt.* Hayat sigortalarında, uygulanan formüle göre bulunan net prime idare giderlerinin eklenmesi sonucu bulunan prim.

envestman tröst, *ikt.* Tasarruflarını veya hazır paralarını en iyi ve aynı zamanda güvenilir şekilde verimlendirmek ve paranın yatırıldığı yerleri daima kontrol altında bulundurmak amacıyla ve kooperatif bir düşünce ile kurulmuş bir nevi banka işletmesi.

envolüsyon, i. *tıp.* Bir organın normal büyüklüğüne dönmesi.

enzim, i. —

~ **hastalığı,** *tıp.* Hücre ya da sindirim metabolizmasına katılan bir enzimin yokluğundan ileri gelen hastalık. [**İng.** Enzymopathy; **Fr.** Enzymopathie].

enzim. bilim, b.i. Enzimleri inceleyen bilim. [**İng.** Enzymology; **Fr.** Enzymologie].

epiplon, i. —

~ **kesesi,** *anat.* Bk. **Kese¹.**

epistaksis, i. *tıp.* Burun kanaması.

epitaksi, i. — § **3.** Bir billûrlu destek üzerinde her ikı billûr ağının uzantısı ve özdeşliğiyle bir billûr katmanının oluşumu. [**İng.** Epitaxy; **Fr.** Épitaxie].

epitel, i. — **kaldırımsı ~,** *dokb.* Bk. **Kaldırımsı.** ○ **Malpighi ~ i,** *dokb.* Bk. **Kaldırımsı epitel.**

epruvet, i. *Fr. éprouvette.* Bk. **Deneykap.**

epoksitli, s. *Fr. époxyde. kim.* Yakın iki karbon atomunun bir oksijen atomuyla birleşmesinden meydana gelen ve epoksit grubunu içermesiyle özellik kazanan bir bileşik için kullanılır. [**Fr.** Époxydique].

~ **reçine,** *plast. mad.* Yapısında bir veya birçok epoksit grubu bulunduran, gliko epikloridrininin bir polifenol ile tepkimeye girmesi sonucunda elde edilen reçinedir; en çok kullanılan epoksidli reçine, bifenol A *(Ek)* adıyla tanınan dihidroksidifenildimetilmetan'dır. [**İng.** Epoxy resin; **Fr.** Résine époxydique].

er², i. — **fütüvvet ~ i,** Bk **Fütüvvet.** • **hava piyade ~ i,** *ask.* Bk **Hava.** • **hisar ~ i,** *ask.* Bk **Hisar.** • **istikamet ~ i,** *ask.* Bk **İstikamet.**

~ **değişen,** *sp. (güreş)* Güreş sırasında soluğu, yürek atışı hızlanan, tansiyonu hızla yükselen *(güreşçi).*

~ **ekmeği, er kursağında kalmaz,** *at.* Bir kimseden iyilik gören kişi mert ise, bunun altında kalmaz, kendisi de ona iyilik yapma çabası gösterir.

~ **ekmeği meydan ekmeği,** *at.* Kadın, kocasının kazancını, herkese açık olan sofrada yemek yer gibi yer. Başka yakınlarının sofrasına bu kadar teklifsiz oturamaz ve onların kazancını bu kadar teklifsiz harcayamaz.

Eşanl. **Baba ekmeği zindan ekmeği.**

~ **(vücut) kocar, gönül kocamaz,** *at.* Kimi ihtiyarlar, vücudu güçten düşer. Ama gönlü taze kalır, sevgisi taşkınlığını yitirmez.

Eşanl. **Gönül karımaz.**

~ **olan ekmeğini taştan çıkarır,** *at.* Azimli kimse, en güç işlerle uğraşmaktan yılmaz, para kazanır, geçim yolunu bulur.

Eşanl. **Arı gibi eri olanın dağ kadar yeri olur.**

~ **oyunu üçe kadar,** *at.* Birinci ve ikinci denemede başarılamayan iş için, üçüncü bir deneme yapmak gerekir. Bu kez de başarı sağlanamazsa artık o işten vaz geçilmelidir.

erek, i. — **ereğe yönelim,** *psik.* Ereğe yönelik devinimler ve davranışlar gösterme eğilimi. [**İng.** Goal orientation]. • **ereğe yönelmiş davranış,** *psik.* Görünüş ve nitelikleri, ancak bir ereğe erişme veya bunu elde etmek için yapıldıkları izlenimlerini veren davranış türü. [**İng.** Goal-directed behaviour]. • **ereğe yönelmiş güdülenme,** *psik.* Güdünün, dışta bulunan belirli bir nesneye yöneltilmesi. [**İng.** Goal-directed motivation]. • **itimli erek,** *psikan.* İsteğin konusu aracılığıyla gerilimin düşürülmesini belirtir. [**Fr.** But pulsionnel].

~ **aşamaları,** *psik.* Bir ereğe erişebilmek için yapılması gereken davranış aşamaları. [**İng.** Goal gradient].

~ **karşılığı,** *psik.* Aracıl koşullandırmada ödül niteliğindeki ularana karşı gösterilen tepki. [**İng.** Goal response].

~ **kurgusu,** *psik.* Erişilmesi istenen ereğin etkilediği örgensel bir davranış belirleyicisi. [**İng.** Goal set].

ereksel, s. —

~ **neden,** *fels.* Temelde bulunan erek. [**İng.** Final cause]

ergenlik, i. —

~ **öncesi,** *psik.* Ergenlikten hemen önceki iki yıl. [**İng.** Preadolescence].

~ **ruhbilimi,** *psik.* 14-18 yaşları arasındaki gençlerin bedensel, anlıksal, duygusal ve toplumsal gelişmelerini inceleyen ruhbilim dalı. [**İng.** Adolescence psychology].

ergensel tutkunluk, *psik.* Çocuk veya gencin eş cinsten yaşlıca kişilere karşı geliştirdiği geçici ve güçlü duygu bağlılığı. [**İng.** Crush].

ergime, i. — **aşırı ~,** *fiz.* Bk. **Aşırıergime.**

ergodik, s. *Fr. ergodique. sibern.* ve *istat.* Rastlantılı, duraklı bir süreçten söz ederken göz önüne alınan sürecin bir çok farklı gerçekleşmelerinin aynı andaki değerlerinden hareketle hesaplanmış ortalama değerlerinden çıkarılan istatistik niteliklerin, bu gerçekleşmelerin herhangi birinin zaman içinde aldığı ardışıl değerlerden çıkarılan istatistiksel niteliklerle eşdeğerliliğini öne süren bir varsayım için kullanılır. [**İng.** Ergodic].

ergoloji, i. *Fr. ergologie. etn.* Maddî kültür ürünleri bilgisi. [**İng.** Ergology].

ergonomik, i. *mim.* İnsan-iş ilişkilerini ve özellikle vücudun yeteneklerine uygun ve en az yorulmayla çalışmayı sağlamak amacıyla makine, sandalye, masa v.b. dizaynını kapsayan inceleme alanı.

erinlik, i. —

~ **sonrası dönemi,** *psik.* Erinliği izleyen ve iskelet gelişiminin sonuçlandığı 2-3 yıllık süre. [**İng.** Post-puberal phase].

~ **törenleri,** *etn.* İlkel topluluklarda erinliğe girenlerin birtakım sınav ve törenlerden geçirerek yetişkinler topluluğuna

sokma işi. [İng. Puberty rites; Fr. Rites de puberté].

erişilmez, s. —
~ **bellek,** *psik.* Anımsanamayan, ama yeniden öğrenmeye gerek kalmadan bilince çıkabilen anıların bulunduğu bellek. [İng. Inaccessible memory].

erişim, i. — § **3.** *komp.* **a)** Bir belleği okuma veya bir belleğe kayıt geçme şeklini belirleyen işlem [İng. Acces; Fr. Accès]; **b)** *(geniş anl.)* Bir bilgiyi bellekte arama veya belleğe kaydetme yordamı. [İng. Acces; Fr. Accès]. • **bir bilgisayara doğrudan ~,** *komp.* Bir kullanıcının bir programı hemen uygulamaya koyabilmesini sağlayan bilgisayar işletme şekli. [Fr. Accès direct à un ordinateur] ○ **doğrudan ~,** *komp.* Bk. **Rasgele erişim.** ○ **öbekle ~,** *komp.* Erişilecek bilgi birimi bir öbek *(veya fiziksel bir kayıt)* olan bir bellekte bilgiyi arama yöntemi. [Fr. Accès par bloc] ○ **rasgele ~,** *komp.* Bellekteki yerlerine bağlı olmayan sıra ve düzen içinde tek tek adreslenebilen hücreler halinde düzenlenmiş bir bellekte bir bilgi kaydını veya bir bellek elemanını arama yöntemi: *Bilgisayarların merkez bellekleri ve magnetik diskler rastgele erişimlidir.* [İng. Direct access; Fr. Accès aléatoire, accès direct, accès sélectif] *Eşanl.* **doğrudan erişim, seçerek erişim.** • **seçerek ~,** *komp.* Bk **Rasgele erişim.** • **sıradan ~,** *komp.* Kayıtların ancak birbiri ardından sırayla okunabildiği bütün bir bellek veya bilgi düzeni sisteminde bir elemanı arama yöntemi: *Magnetik şeritler sıradan erişimlidir.* [İng. Sequential acces; Fr. Accès séquentiel].

erizipeloid, i. *tıp.* Derinin, erizipel'de olduğu gibi kızarması, fakat eripizel'de bu duruma eşlik eden ateş ve bitkinlik halinin bulunmamasıyla kendini gösteren bir hastalık.

erk, i. —
~ **istenci,** *psik.* (Adler) Başkalarından üstün olma ve onları egemenliği altına alma istenci. [İng. Will to power].

erke, i. — **ışık ~ si,** *fiz.* ve *astr.* Bk. **Işık.** ○ **ışınım ~ si,** *astr.* Bk. **Işınım.**

erkek, i. — **erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer,** *at.* Kendini bir erkeğe beğendirmek, sevdirmek isteyen kadın, ona güzel yemekler hazırlamalıdır. *Eşanl.* **Kalbin yolu mideden geçer.** • ~ **ler evi,** *etn.* İçinde çeşitli toplumsal ve ritüel toplantıların yapıldığı, genellikle kadınların ve çocukların girmelerinin yasak olduğu ev. [İng. House of men; Fr. Maison des hommes].
~ **arslan arslan da dişi arslan arslan değil mi?,** *at.* Güçlülük ve yürekli lik yalnız erkeklere vergi değildir. Kadın da güçlü ve yürekli olabilir.
~ **koyun kasap dükkânına yakışır,** *at.* Miskin erkek, yaşamaya layık değildir.
~ **lisesi,** *eğt.* Yalnız erkek öğrencilerin okuduğu lise. [İng. High school for boys; Fr. Lycée de garçons].
~ **plak,** *elektroakust.* Bk. **Plak.**
~ **sel, kadın (avrat) göl,** *at.* Ev ekonomisinde kadının görevi, çok önemlidir. Erkek, parayı su gibi harcama eğiliminde de olsa kadın israfa meydan vermemeli, tutumlu olmalı, para biriktirmelidir.

erkeklik, i. —
~ **dişilik,** *psik.* Öncelikle cinsel ayrılıklara bağlı olduğuna inanılan birbirine karşıt iki kışılik özelliği. [İng. Masculinity-femininity].
~ **durumu,** *psikan. Melanie Klein*'ın kuramına göre Oidipus çatışmasının erken evresi küçük kızın baba ile özdeşleşmesi sonucunda ortaya çıkar; aynı şekilde küçük oğlanın anası ile özdeşleşmesinden de kadınlık durumu doğar. Fakat kızda erkeklik durumu ile kadınlık durumu birarada yer alır: kız babanın kamışını içerir, bu da onu hem rekabete *(erkeklik durumu)*, hem boyun eğmeğe *(kadınlık durumu)* iter. *Melanie Klein*'a göre, kadın üstbenliğinin özelliği budur. [Fr. Position masculine].
~ **kuramı,** *psik.* Çocukluğun ilk yıllarında olanların, çevrelerindeki bütün kişileri yönetip denetleyebilecekleri duygusuna kapıldıklarını öne süren görüş. [İng. Theory of omnipotence].
~ **protestosu,** *psik.* **a)** *(Freud)* Kadınların erkek olma veya erkeklere özgü ayrıcalıklardan yararlanma veya dişi gözükmeden kurtulma isteği; **b)** *(Adler)* Güçlü ve başat bir duruma gelmek için çabalama. [İng. Masculine protest].

erken, z. —
~ **doğan,** *psik.* Düzgülü gebelik süresini tamamlamadan dünyaya gelen *(yavru)*. [İng. Premature; Fr. Prématuré, avant terme].
~ **doğum,** *tıp.* Gebelik süresini dikkate almaksızın doğan bebeğin ağırlığının 2500 gr.'dan az olduğu vakalar.
~ **ikaz hava aracı,** *ask.* Düşman hava, kara ve deniz birliklerinin yaklaşmasını radar veya başka araçlarla saptayıp dost birlikleri ikaz işareti verecek yetenekte havadaki bir hava aracı. [İng. Air early warning].
~ **kaldırmak,** *cerr.* Bk. **Kaldırmak.**
~ **kalktım işime, şeker kattım aşıma,** *at.* İşine sabahleyin erkenden başlayan kimse, başarılar, mutlu sonuçlar elde eder

erkin, s. —
~ **eğitim,** *eğt.* **a)** Arısto felsefesine göre, yetişmekte olan bir kimseyi insanlık ve özgürlük bakımından yetkin duruma getirmeye yarayan eğitim; **b)** Ortaçağda Avrupa'da okumakta olan bir kimseye gerekli düşünce ve sanat kültürünü sağlayan yedi bilgi koluna verilen ad; **c)** J. Dewey'in görüşüne göre, insana bağımsızlık ve özgürlük kazandırıcı nitelikte olan eğitim; **c)** Sınırı dar ve uzmanlığa kaçan eğitimden çok, sınırı geniş ve genel bir özelliik taşıyan eğitim türü. [İng. Liberal education; Fr. Éducation libérale].

erklilik, -ği, i. *psikan. Melanie Klein*'in kuramında çökkünlük bunalımına karşı tepki. [İng. Powerfulness, mightiness; Fr. Puissance].

erozyon, i. — **hızlandırılmış ~,** *jeol.* ve *trm.* İnsanların toprak oluşumu ile toprak taşınması arasındaki normal dengeyi bozmasından ileri gelen çok fazla hızlandırılmış toprak aşınması. [İng. Accelerate-derosion] • **kanal ~ u,** *trm.* Bk. **Kanal.** • **kıyı ~ u,** *trm.* Bk. **Kıyı.** • **şiddetli ~,** *jeol.* ve *trm.* Bk **Hızlandırılmış erozyon.**

ertele|me, i. — ~ **li işlem,** *komp.* Verilerin elde edilmesi ve depolanmasından daha sonraki bir evrede yapılan işlem. *Karş.* **Gerçek zamanlı işlem.**

ertelenmek, özs. f. — **ertelenmiş amaç,** *psik.* Arada bulunan bir veya daha çok amaca ulaşıldıktan sonra ancak erişilebilen amaç [İng. Deferred aim] • **ertelenmiş borç,** *ikt.* Uzun vadeli borç. [İng. Deferred liability; Fr. Emprunt à terme]. ○ **ertelenmiş kâr,** *ikt.* Bildirilip de olağan ödeme gününden daha sonraki bir güne kadar ödenmeyen kâr. [İng. Deferred dividend; Fr. Dividende différé]. • **ertelenmiş para,** *ikt.* **a)** Koşullu yıllık borç bölümü; **b)** Belirli bir sürenin bitiminden sonra ödenmeye başlanılacak para. [İng. Deferred annuity; Fr. Paiement échelonné]. • **ertelenmiş üremli borç belgiti,** *ikt.* **a)** Üremi, belirli bir süre geciktirilen borç senedi. **b)** Üremi belirli bir orana çevrilen borç senedi. [İng. Deferred bond; Fr. Obligation différée].

es, i. —
~ **geçmek,** *dey.* Dikkate almamak, önemsememek.

esame, ç.i. — ~ **si okunmamak,** *dey.* Kendinden hiç söz açılmamak, kendine önem verilmemek.

esas, i. —
~ **hedef,** *ask.* Bk. **Hedef.**
~ **istikamet hattı,** *ask.* Bk **İstikamet.**
~ **istikamet noktası,** *ask.* Bk **İstikamet.**
~ **köşegen,** *mat.* Bk **Köşegen.**
~ **nokta,** *mek.* Bk. **Nokta.**
~ **standart maliyet,** *ikt.* Geçerli standart maliyette ve fiilî maliyette görülen değişiklikleri ölçmek için temel alınan standard maliyet.

eser, i. — ~ **de çok sahiplik,** *huk.* Birlikte çalışarak veya ayrı konuları ayrı ayrı işleyerek yaratılan eserdeki eser sahipliği. [İng. Numerous owner of a work; Fr. Pluralité des propriétaires d'oeuvre]. ○ ~ **de değişikliği önleme,** *huk.* Eserin herhangi bir biçimde değiştirilmesini önlemek hakkı ve yetkisi. [İng. Interdict of change in work; Fr. Interdiction de changement d'oeuvre]. • ~ **de sahipler birliği,** *huk.* Birden çok kişilerin katılmasıyle ortaya konan ve ayrılmaz bir bütün niteliğinde olan eserlerdeki durum. [İng. Union between works owners; Fr. Union entre propriétaires d'oeuvre]. ○ ~ **in biçimi,** *huk.* Basılıp yayımlanmamış bir eserin boyutları ve dış görünüşü. [İng. Form of work, form of published work; Fr. Forme d'ouvre, format d'oeuvre]. • ~ **in devletçe denetlenmesi,** *huk.* Yayımlanan bir eserin kamu zararına olmamasını sağlamak için denetlenmesi. [İng. Control of the public performance of a work; Fr. Control d'une oeuvre par l'état]. • ~ **in dış görünüşü,** *huk.* Eserin boyutları ve kapağı bakımından görünüşü ve özelliği. [İng. External signs of work; Fr. Formes externales d'oeuvre].
~ **hakkı,** § **1.** *ikt.* Sanat ürünü, estetik eser sahiplerinin ve diğer yazarların meydana getirdikleri eserleri nedeniyle taşıdıkları haklar. [İng. Copyright; Fr. Droit d'auteur]. § **2.** *huk.* Bir eser oluşturan kişiye tanınan ve yasalarla güvenlik altına alınan akçalı, öznel izleme ve basım haklarının tümü. [İng. Copyright, author's right; Fr. Droit d'auteur].
~ **hakkı bildirimi,** *huk.* Eser hakkının korunması için ilgili yere yapılan bildirim. [İng. Copyright notice, Fr. Avis de droit d'auteur, notice de droit d'auteur].
~ **hakkı isteğinin kütüğe yazması,** *huk.* Eser hakkının korunması için kütükte gereken işlemin yapılması. [İng. Registration of copyright claim; Fr. Enregistrement de demande de droit d'auteur].
~ **hakkı sahibi,** *huk.* Esere kendi özelli-

ğini veren, eseri, yaratan kişi. [**İng.** Copyright owner, owner of copyright; **Fr.** Propriétaire de droit d'auteur].

~ **hakkı kütüğü,** *huk.* Eser haklarının doğumunu ve korunmasını sağlamak üzere düzenlenen kütük. [**İng.** Register of copyright; **Fr.** Registre des droits d'auteur].

~ **hakkı olan eser,** *huk.* Kimi ülkelerde kütüğe yazılarak korunan, belli süresi henüz geçip kamuya mal olmamış ve yasalarda belirtilmiş koşulları taşıyan eser. [**İng.** Copyrighted work; **Fr.** Oeuvre à droit d'auteur].

~ **hakkı olan eserlerin sınıflandırılması,** *huk.* Eser hakkı olan eserlerin bir temele göre sınıflara ayrılması. [**İng.** Classification of copyrighted hatters; **Fr.** Classification des oeuvres à droit d'auteur].

~ **hakkı kütüphanesi,** *küt.* Eser hakkı yasasından yararlanmak amacıyla gönderilen eserlerin bulunduğu kütüphane. [**İng.** Copyright library].

~ **hakkı tarihi,** *küt.* Bir düşün veya sanat eserinin her türlü haklarının korunmaya başlandığı tarih. [**İng.** Copyright date].

~ **hakkı tüzesi,** *huk.* Eser haklarının sınırını nasıl kullanıp korunacağını ve niteliklerini belirten bilim dalı. [**İng.** Copyright law; **Fr.** Droit d'auteur].

~ **hakkı yasası,** *küt.* Düşün ve sanat ürünü olan eserlerin bir başkasınca izinsiz ve kaynak göstermeden kullanılmasını önleyen yasa. [**İng.** Copyright law].

~ **hakkına elatma,** *huk.* Hakkı olmayan birinin eser haklarını izinsiz olarak kullanması. [**İng.** Infringment of copyright; **Fr.** Transgression au droit d'auteur].

~ **hakkını yenileme,** *huk.* Eser hakkının kütüğe yazımla korunduğu ülkelerde, yasaların koyduğu koşullarla uygun olarak, belirtilen koruma süresinin uzatılması. [**İng.** Renewal copyright; **Fr.** Renouvellement du droit d'auteur].

~ **hakkının aktarımı,** *huk.* Bir bedel karşılığı veya bedelsiz olarak eser hakkının başkasınca kullanılmasına izin verme. [**İng.** Transfer of copyright; **Fr.** Cession de droit d'auteur].

~ **hakkının kiralanması,** *ikt.* Yazar, çevirmen, heykeltraş, resimci ve bestecilerin ve bunların yasal mirasçılarının kitap, resim, heykel ve nota niteliğindeki eserlerinin türetim amacıyla başkalarına kiralamaları.

~ **hakkının korunması,** *huk.* Eser hakkının, yasalarda gösterilen biçim ve koşullarla başkalarına karşı korunması. [**İng.** Copyright protection; **Fr.** Protection du droit d'auteur].

~ **sahipliği belirgesi,** *huk.* Eserin üzerinde adı yazılı olanın veya halka açık yerlerde ve radyolarla televizyonda sahip olarak tanıtılan kişinin sahip sayılması. [**İng.** Presumption of work's ownership; **Fr.** Présomption légale de la propriété d'oeuvre].

~ **sahipliği kuramı,** *huk.* Yasalarda ortaya konulan ve bütün hakların sahibi olarak kabul edilme düşüncesi. [**İng.** Theory of work's ownership; **Fr.** Théorie de la propriété d'oeuvre].

~ **sahipliğinin aktarımı,** *huk.* Bir eserin bütün haklarının veya kimi haklarının başkasına bırakılması. [**İng.** Transfer of work's ownership; **Fr.** Cession de la propriété d'oeuvre].

~ **sahibi,** *huk.* Eseri yaratan kişi. [**İng.** Proprietor of the work; **Fr.** Propriétaire d'oeuvre].

~ **sahibinin adını koymama,** *huk.* Eserin belirli yerine, sahibi adının konulmaması. [**İng.** Not to be written the name of work's owner; **Fr.** Non-écrit de nom de la propriétaire d'oeuvre].

~ **sahibinin hakları,** *huk.* Yasalarda belli edilen akçalı öznel haklar. [**İng.** Rights of work's owner; **Fr.** Droits de la propriétaire d'oeuvre].

~ **kazançları,** *ikt.* Yazar, çevirmen, heykelci, resimci, bestecilerin ve bunların yasal mirasçılarının, kitap, resim, heykel ve nota gibi eserlerini satmalarında sağlayacakları vergi ile bağımlı kazançlar. [**İng.** Incomes of copyrigts; **Fr.** Revenus de droit d'auteur].

~ **kazançları ayrılığı,** *huk.* Vergi yasalarında belirtilen oranların vergi dışı bırakılması. [**İng.** Copyright gains exception; **Fr.** Exception des profits de droit d'auteur].

~ **kazançlarının vergilendirilmesi,** *huk.* Eser hakları karşılığı olarak sağlanan gelirlerin de vergi kapsamında düşünülmesi ve onlardan da vergi alınması işlemi. [**İng.** Copyright gains taxation; **Fr.** Taxation des profits de droit d'auteur].

~ **niteliğinde olmayan ürünler,** *huk.* Bir eserin, çalma veya oynama gibi başka biçimde halka sunulmasından oluşan sonuçlar. [**İng.** Results not-having chracter of work].

~ **ücreti,** *huk.* Eseri yaratan kişiye basım, oynama ve çeviri karşılığı olarak ödenen para. [**İng.** Royalty, percentage payment to author; **Fr.** Pourcentage d'auteur].

~ **yaratma,** *huk.* Kişinin kişisel bilgi ve görgüleriyle yeteneklerini başkalarının bilgi ve görgüleriyle birleştirerek bir eser yaratması. [**İng.** Composition].

esir, i. — **harb ~ i,** *huk.* Bk. **Harb.**

~ **kampı,** Bk **Kamp.**

eskalator, i. Yürüyen merdiven. [**İng.** Escalator; **Fr.** Escalier mécanique, escalateur].

eski, s. — ~ **si olmayanın yenisi olmaz,** *at.* Biraz kullanılmış olan giysi veya eşya, yenisi gibi iş görür. Bunlar eskidi diye elden çıkarılmamalı, gündelik işlerde kullanılmalıdır. Böylece yenileri, gündelik işlerde eskitilmekten kurtarılmış ve gerekli zamanlarda kullanılmak üzere tertemiz korunmuş olur.

~ **duruma getirme,** *huk.* Yöntemi belirten yasanın veya yargıcın önceden belli ettiği bir süreye zorlayıcı nedenler dolayısıyla uyulamaması ve bu yüzden bu sürenin kaçırılarak bir hakkın yitirilmesi karşısında, bu hakkın geriye alınması veya yeniden tanınması. [**İng.** Entire restitution; **Fr.** Restitution en entier].

~ **düşman dost olmaz (olsa da dürüst olmaz) (it derisinden post olmaz),** *at.* Birçok nedenlerin birbirini izlemesiyle sürüp gelmiş olan eski düşmanlık, dostluğa çevrilemez.

~ **frank,** Bk. **Frank.**

~ **hıristiyan,** *tar.* Bk. **Hıristiyan.**

~ **sayı,** *küt.* Herhangi bir derginin eski sayıları. [**İng.** Back file, back number(s)].

~ **yazılar bilimi,** *küt.* Eski yazmaları ve belgeleri bunlarda kullanılan yazı yöntemlerini, türlü çağların yazı özelliklerini belirten çalışma dalı. [**İng.** Paleography; **Fr.** Paléographie].

Eşanl. **Paleografi.**

eskil, s. *ed.* Eski çağ denilen tarih dönemleriyle, Yunan-Latin tarih ve uygarlıklarıyla ilgili. [**İng.** Antic, **Fr.** Antique].

Eşanl. **Antik.**

eskisel, s. *ed.* Eskiselliğe değgin, eskiselliğle ilgili olan. [**İng.** Archaic; **Fr.** Archaïque]

Eşanl. **Arkaik.**

eskiselllik, -ği, i. *ed.* Konuşulan ve yazılan dilde, kullanımdan düşmüş olan eski kelime ve deyimleri kullanma. [**İng.** Archaism **Fr.** Archaisme].

Eşanl. **Arkaizm.**

eskiz, i. —

~ **kâğıdı,** *mim.* Eskiz için kullanılan çok hafif yarı saydam kâğıt.

esmer, s. — § **3.** i. *bot.* Keçiotu ile yabani buğdayın birleşiminden meydana gelen melez bir bitki türü.

~ **deniz yosunu,** *bot.* Bk. **Yosun.**

~ **küf,** *bot.* Bk **Küf.**

esnaf, ç.i. —

~ **kahvesi,** Bk **Kahve.**

esnek, s. — **ağdalı ~,** *fiz.* Hem ağdalı, hem esnek ürünlerin özelliklerini taşıyan cisimler için kullanılır. *(Bu cisim reolojik bir modelle gösterilebilir; yay, salt esnekliğe ve paralel yerleştirilmiş amortisör ağdalılığa tekabül eder. Bu ağdalılık, ertelenmiş bir esneklikle kuvvet-uzama eğrisinde kendini gösterir).*

~ **ipek,** *dok.* Bk. **İpek.**

~ **bütçe,** *ikt.* Değişik üretim oranlarına veya öteki çalışmaların ölçülerine dayanan iki yönlü koşulları kapsayan bütçe. [**İng.** Elactic budget. **Fr.** Budget élastique].

esneklik, -ği, i. — **ağdalı ~,** *fiz.* Hem esnek, hem ağdalı bir katı maddenin niteliği. *(Bir maddede, üzerine binen yüke anında eğrilerek karşılık vermesine engel birtakım pasif dirençlerin bulunduğu açıkça gösterilebilirse, bu maddenin ağdalı esnekliğinden söz edilebilir. Örneğin plexiglas bu tür bir maddedir).*

esneme, i. — **göl ~ si,** *coğr.* Bk **Göl.**

esrime, i. *fels.* Kişinin kendinden geçmesi, vecd hali [**İng.** Esctasy. **Fr.** Extase].

Eşanl. **Ekstaz.**

estimatör, i. — **kantariye ~ ü,** Bk. **Kantariye.**

eş, i. —

~ **aydınlıklar eğrisi,** Bir yüzeyin aynı değerde aydınlanmış noktalarının geometrik yeri.

~ **benzerliği,** *psik.* Belirli bir özellik veya nitelik yönünden karı ve koca arasında gelişmesi söz konusu olan benzerlik.

~ **cisim,** *balist.* **a)** Bir uyduyu *(peyki)* takip eden herhangi bir cisim; **b)** Bir balistik füzenin, burun konisi veya yeniden giriş için korunma tedbirleri alınmış bir cismin arkasından atmosfere giren, korunma tedbirleri alınmış bir bölüm veya parçası [**İng.** Afterbody].

~ **marjinal fayda kanunu,** *ikt.* Kişinin tüketici olarak gelirini, ihtiyaçları için ayırırken her ihtiyaca karşılık ayırdığı son gelir biriminin sağladığı marjinal faydaların birbirine eşit olduğunu ifade eden sav.

~ **ve çocuklara aylık bağlama,** *ikt.* Sakatlık veya yaşlılık aylığı almakta iken ölen sigortalının eş ve çocuklarına yasasındaki ölçülere göre aylık bağlanılması. [**İng.** Family allowance; **Fr.** Allocation familiale].

~ **ve çocuklarına gelir bağlama,** *ikt.* Sigortalının iş kazası veya uğraşısına ilişkin bir hastalık sonucu ölümünde yasasına göre eşi ve çocuklarına gelir

bağlanması. [**İng.** Payment of indemnity to wife and children; **Fr.** Paiment d'un indemnité à l'épouse et aux enfants].

~ **ve çocuklara sağlık yardımı,** *ikt.* Sigortalının geçindirmekle yükümlü olduğu eşi ve çocuklarına sayrılıklarında yasalarına göre yapılan yardım. [**İng.** Health ait to wife and children, family allowance; **Fr.** Assistance de santé à l'épouse et aux enfants, allocation familiale].

~ **zaman,** *sp. (bisiklet)* Koşucuların, yarışı eşit zamanda bitirmeleri durumu

eşanjör, i. *Fr. échangeur. mim.* Bir merkezi ısıtma dizgesinde ısıtılacak yapıya gelen su buharı bir serpentenden geçerek çevresindeki suyu ısıtır, bu su tesisatı dolaşarak sıcaklığı sağlar.

~ **dairesi,** *mim.* Bir yapıda eşanjörün yer aldığı bölüm.

eş. atom, b.i. *mat. u* evrensel majorant'lı bir kafesin *u* evrensel elemanından önce gelen ve zorunlu olarak tek olmayan eleman.

eş. atomlu, b.s *mat.* Her elemanı iki eşatomun infimumu olan bir kafes için kullanılır. Bir *E* kümesinin parçalarının oluşturduğu ve üzerinde *C (içerme)* bağıntısı tanımlanmış olan *P (E)* kümesi eşatomludur.

eş. basınçlı, b.i. — § **3.** *nükl.* Küţle sayısı değişmeyen radyoaktif bir dönüşüm için kullanılır. [**İng.** Isobaric; **Fr.** Isobarique].

eş. biçimlilik, b.i. —

~ **bağıntısı,** *mant.* Belli bir biçim benzerliği olan somut nesneler arasında bulunan bir denklik bağıntısı. [**İng.** Equiformness relation].

eş. çekirdekli, b.i. *mat.* Bir F vektörel uzayının kendi altuzayı Im ile bölümü olan F/Im vektörel uzayı; bir E vektörel uzayı **(«coker» şeklinde yazılmış)** çizgisel uygulamasıyla, Im altuzayının görüntüsünü verir.

eş. değer, b.s. —

~ **deyimler,** *mant.* Her yorumda kaplamdaş olan düzgün deyimler. [**İng.** Equivalent expressions; **Fr.** Expressions équivalentes].

~ **kuramlar,** *mant.* Kanıtsavları aynı olan kuramlar. [**İng.** Equivalent theories]

~ **matrisler,** *mat.* B = QAP olmak üzere p basamaklı tersinir bir Q kare matrisi ve N basamaklı tersinir bir P kare matrisi bulunduğuna göre p satır ve n sütunlu A ve B matrisleri. *(Hareket ve varış uzayında bir taban değişiminden sonra p boyutlu bir uzayda n boyutlu bir uzayın yeni bir çizgisel uygulama matrisi arandığında eşdeğer matrisler söz konusu olur; A eski matris ve B yeni matristir. Q ve P taban değişim matrisleri olur).* [**Fr.** Matrices équivalentes].

~ **normlar,** *mat.* $P_2 < k_1 p_1$ ve $p_1 < k_2 p_2$ olmak üzere kesinlikle pozitif gerçek sayıların R+ cümlesine ait k_1 ve k_2 bulunduğuna göre, aynı E vektörel uzayı üzerinde p_1 ve p_2 normları. [**Fr.** Normes équivalentes].

~ **önermeler,** *mant.* Birbirini içeren önermeler. [**İng.** Equivalent sentences; **Fr.** Énoncés équivalents].

~ **uzaklıklar,** *mat.* d' uzaklığıyle donatılmış E cümlesi üzerinde d ile donatılmış E cümlesinin $x \to x$ özdeş uygulaması ve bu uygulamanın tersinden aynı biçimde sürekli olmak şartıyla aynı E cümlesi üzerinde d ve d' uzaklıkları *(Bu şart, x ve y, E'nin iki noktası olduğuna göre d (x, y) ve d' (x, y) ifadelerinin aynı anda sıfıra yaklaşması olgusuyla yorumlanır).* [**Fr.** Distances équivalentes]

eş. değerli, b.s. —

~ **test,** *eğt.* İçeriği ve kapsadığı maddelerin güçlüğü bakımından bir teste koşut olarak geliştirilen bir veya daha çok sayıdaki benzeri testlere verilen ad. [**İng.** Equivalent form; **Fr.** Forme équivalente]

eş. değerlik, -ği, b.i. —

~ **imi,** *mant.* İki önermenin eşdeğer olduğunu belirtmek amacıyla bunların arasına konulan sözeden dildeki ikili yüklem işareti. [**İng.** Equivalence sign; **Fr.** Signe d'équivalence].

~ **kalıbı örneği,** *mant.* Eşdeğerlik kalıbının dizimsel değişkenlerini bu değişkenlerin birer diğeriyle değiştirimi sonucunda elde edilen eşdeğerlik. [**İng.** Instance of an equivalence schema].

~ **kuralı,** *mant.* Tümel kapanışı yorumbilimde belli koşullarda kanıtlanmış olan eşdeğerlik kalıbı. [**İng.** Equivalence rule; **Fr.** Règle d'équivalence].

~ **katsayısı,** *eğt.* Bir testin iki eşdeğeri örneğinin uygulaşmasıyla o test üzerinde elde edilen güvenirlik kestirimi [**İng.** Coefficient of equivalence; **Fr.** Coefficient d'équivalence]

eş. eğimli, b.s. —

~ **kemer,** *mim.* Bk. **Kemer.**

eş. kohezyon, b.i. *met.* Çokbillûrlu madeni malzemenin fizikokimyasal denge durumunda billûrların eklem noktalarındaki dirence eşittir: *Sıcaklığın yükselmesi, billûr eklem noktalarının direncini azaltarak eşkohezyonu yok eder.* [**İng.** Equicohesion; **Fr.** Équicohésion].

eşek, i. — **eşeğe altın semer vursalar yine eşektir,** *at.* İnsanlık değerinden yoksun kişi, kılık kıyafetle, unvan ve sandalye ile değer kazanmaz. O yine bayağı ve düşüktür. *Eşanl.* **Eşek, kulağı kesilmekle küheylan olmaz.** ◦ **eşeğe (katıra) cilve yap demişler, çifte (tekme) atmış,** *at.* Kaba ve ahmak kişinin hoşa gitsin diye söylediği sözler ve yaptığı işler, kaba ve incitici olur. *Eşanl.* **Eşeğe marifetini göster demişler, yıkılıp ağnamış.** ◦ **eşeği bağla, işini sağla,** *at.* Bk. **Eşeğini sağlam bağla, sonra Allah'a ısmarla.** ◦ **eşeği dama çıkaran yine kendi indirir,** *at.* Ağır ve kötü bir iş yapan kişi, bu işi kendisi düzeltmek zorundadır. • **eşeği düren (tımarlayan) osuruğuna katlanır,** *at.* Kaba bir kimse ile uğraşan, ondan gelecek çirkin, iğrenç karşılığı göze almalıdır. ◦ **eşeğin büyüğünü ahırda unutmak,** *dey.* Asıl önemli şeyi unutup ihmal etmek. • **eşeği sahibinin dediği yere bağla da varsın kurt yesin,** *at.* Sana emanet edilen işi, sahibinin isteğine uygun olarak yap. Kötü bir sonuç meydana gelirse, sen sorumlu olmazsın. ◦ **eşeği yoldan çıkaran sıpanın oynaması,** *at.* Çocuklarının düzensiz davranışı, anne babayı da yanlış yola saptırır. • **eşeğini sağlam bağla, sonra Allah'a ısmarla (komşunu hırsız çıkarma), (eşeği bağla, işini sağla),** *at.* İşini başkasına, hatta Allaha emanet etmekle sağlama bağlamış olmazsın. Onu sağlama bağlamak için önce sen bütün imkânlarını kullanacaksın; ondan sonra başkasına emanet edeceksin. *Eşanl.* **Ne karanlıkta yat, ne kara düş gör.** • **eşeğin kuyruğunu kalabalıkta kesme, kimi uzun der, kimi kısa,** *at.* Kimseyi ilgilendirmeyen önemsiz bir işini, herkesin düşüncesini bildirmesine meydan verecek biçimde yapmaya kalkarsan, her kafadan bir ses çıkar, hangisine uyacağını şaşırırsın. Böyle işleri kendi kendine karar verip yapmalısın. • **eşeğin ölümü köpeğe düğündür,** *at.* Kimi zaman, bir kişinin uğradığı zarar, başkası için çıkar kaynağı olur.

~ **at olmaz, ciğer et olmaz,** *at.* Soysuz kişi soyluluk, bayağı şey yüksek nitelik kazanamaz. Kötü maya, dönüşüp iyi olmaz.

~ **bile bir düştüğü yere bir daha düşmez (kör bile düştüğü çukura bir daha düşmez),** *at.* En aptal kişi bile başına gelen felâketten ders alır. O felâkete yol açan şeylerden artık kendini korur.

~ **çamura çökerse sahibinden gayretlisi olmaz,** *at.* Bir kimsenin işi bozulursa, durumunu düzeltmek için yardım edenler bulunur. Ama en büyük çabayı kendisi gösterir.

~ **dili yedirmek,** *dey.* Yola getirmek, uysallaştırmak.

~ **eşeği ödünç kaşır,** *at.* Çıkarcı, başkasına yardım ederken düşünür ki ileride o da kendisine yardım edecektir.

~ **(eskin) eve gelmiş, yorga yolda kalmış,** *at.* Düzenli ve sürekli çalışan güçsüz kimse, düzensiz ve süreksiz çalışan güçlü kimseden daha başarılı olur ve daha önce sonuç alır.

~ **gelip eşşek gitmek,** *dey.* Birinin kabalığını, yeteneksizliğini anlatmak için hakaret maksadıyla kullanılır.

~ **hoşaftan ne anlar?** *at.* Bilgisiz, görgüsüz kimse, ince, güzel şeylerin zevkine varamaz, değerini ölçemez.

~ **kocamakla (büyümekle) tavlabaşı olmaz,** *at.* Anlayışsız kişi, ne kadar yaşlanırsa yaşlansın baş olacak bir olgunluğa ulaşamaz.

~ **kulağı kesilmekle küheylan olmaz,** *at.* Biçim değiştirmekle öz değiştirilmiş olmaz. Görünüşte bir şeye benzemek, gerçekte öyle bir şey olmak demek değildir.

Eşanl. **Eşeğe altın semer vursalar yine eşektir.**

~ **küçüktür ama dokuz deveyi yeder,** *at.* Bk. **Deve büyüktür ama...**

~ **oğlu eşşek,** *dey.* Kaba ve kabiliyetsiz kimselere söylenen ağır sövgü

eşel, i. — **logaritmik ~,** *mat.* Bk. **Logaritmik.**

eşeysiz, s. —

~ **üreme,** *biy.* Bölünme, tomurcuklanma veya döllenmemiş yumurta ile çoğalma.

eşik, i. —

~ **uyaranı,** *psik.* Duyu organlarından herhangi birisinde bir algı veya tepkiye ancak yetebilecek gücteki uyaran. [**İng.** Liminal stimulus].

eşit, s. —

~ **dağıtımlı nokta kaynak,** Yayım özelliği doğrultuya göre değişmeyen, yani bütün doğrultularda eşit yayım yapan nokta kaynak. [**İng.** Uniform point source; **Fr.** Source ponctuelle uniforme].

~ **duyum ayrımlığı yöntemi,** *psik.* Birbirinden oldukça farklı iki ayrı duyumun orta noktasının bulunmasında izlenen bir yöntem. [**İng.** Equal sense differences method].

~ **hak,** *ikt.* Ekonomik bakımdan eşit pay alma.

~ **işlem,** *mal.* Uluslararası ticarette, vergi ve bildirmelik dışı önlemler yönünden, ülkeler arasında bir ayrım gözetilmeyerek tümüne uygulanan aynı vergi ve işlem. [**İng.** Non-discrimination; **Fr.** Traitement non-discriminatoire]

~ **taksitlerle amortisman,** *ikt.* Amortize edilecek aktif maliyeti *(veya net hurda değeri düşüldükten sonra kalan maliyet)* aktifin tahmin edilen hizmet süresine bölünmesi suretiyle bulunan miktarda amortismana tabi tutma.

~ **yarışım kuralları,** *ikt.* Yasal yarısımı sağlamaya yönelmiş kurallar. [**İng.** Codes of fair copetition: **Fr.** Code de compétition égale].

eşitlik, i. — ~ **te sayı,** *sp. (güreş)* Esitlikte her iki güreşciye 2 kötü sayı verilmesi.

~ **lmi,** *mant.* İki addan, bu iki adın aynı nesneyi gösterdiğini dile getiren bir önermeyi oluşturan mantıksal değişme niteliğindeki ikili yüklem. [**İng.** Equality sign, identity sign: **Fr.** Signe d'égalité, signe d'identité].

~ **öğretisi,** *eğt.* Bütün insanların eşit yaratıldığı düşüncesine dayanan, yetenekleri geliştirmek yolunda herkese eşit olanaklar sağlanması ve eğitimde bireysel ayrımların göz önünde tutulması gerektiğini savunan öğreti. [**İng.** Doctrine of equality: **Fr.** Doctrine d'égalité].

eskiya, i. — ~ **nın (zürefanın, ihtiyarın, fukaranın) düşkünü, beyaz (hasa) giyer kış günü,** *at.* **a)** Vaktiyle durumu elverişli olduğundan, kıyafetine özen gösteren kişi eski durumunu yitirince mevsime, modaya uymayan seyler giyinir. **b)** Vaktiyle toplumda belli bir yeri olan kişi eski durumunu yitirince herkesin yadırgadığı, alay ettiği işler yapar.

eşleme, i. —

~ **göstergesi,** *sp. (güreş)* Uluslararası karşılaşmalarda aynı ağırlıktaki güreşçi adlarının bir torba içine konup ad çekimiyle çıkan ilk adın öteki adlarla eşlendirilmesi sonucunda oluşan gösterge.

eşlenme, i. — § **2.** *biy. Virüslerdeki D.N.A. ve R.N.A* moleküllerinin kendilerini eşleme mekanizması.

eş. merkez, b.i. *haritacılık.* Havadan fotoğraf çekiminde, klişenin en büyük, temel eğim çizgisiyle yatak düzlemin arakesitinde bulunan fotoğraf noktası: yatay düzlemin objektifin çıkış merceği merkezine uzaklığı çekim odasının temel uzaklığına eşittir: *Esmerkez, arazinin yatay açılarının fotoğrafın eğimiyle gösterilmeyen tek nokta görüntüsüdür.* [**İng.** Isocenter: **Fr.** Isocentre].

eşleştirme, i. —

~ **maddesi,** *eğt.* Bir listede yer alan bilgi veya soruların her biri ile ikinci bir listede yer alan bilgi veya cevapların her biri arasında doğru bağlantı kurulmasının istendiği test maddesi. [**İng.** Matching item: **Fr.** Item à appariement].

eşli, s. —

~ **alıştırma,** *sp. (güreş)* Bir güreşçinin güreş karşılaşmalarına iyi hazırlanabilmesi için başka bir güreşciyle yaptığı alıştırma.

eş. söz, b.i. Bk. **Totoloji.**

eş. zamanlı, b.s. — § **5.** *komp.* Ritimleri eşit, birbirinin üskatları veya askatları olan makineler, işlemler, işaretler, bilgiler veya olaylar için kullanılır. [**İng.** Synchronous: **Fr.** Synchrone].

~ **iletim,** *komp.* Harflere karşılık düşen bit katarlarını tanımaları ve böylece iletim sırasındaki herhangi bir hatayı bulmak için verici ve alıcıyı eşzamanlı kılmağa yönelik, özel başlangıçta, sonda ve hattâ öbeğin içinde, gönderilişi ile onlarca karaktere karşılık düşen eksiksiz bilgi öbekleri hattı üzerinde bitlerin art arda iletimi için kullanılır: *Eşzamanlı iletim, gönderilmiş her karakter düzeyinde eşzamanlı kılınmış «start-stop» iletimin karşıtıdır.* [**İng.** Synchronous transmission: **Fr.** Transmission synchrone].

eş. zamanlılık, b.i. —

~ **aygıtı,** *sin.* Ses ve görüntü kusağı arasında eszamanlılığı sağlamak için kullanılan cihaz.

et, i. — ~ **le tırnak,** *dey.* **a)** Birbirinden ayrılmayan iki kişi. **b)** Akraba.

~ **kanlı gerek, yiğit canlı,** *at.* Kebap ve pirzola çok pişirilmemeli, biraz kanlı olmalı, genç dediğin de durgun, hareketsiz olmamalı, canlı olmalıdır.

~ **(balık) kokarsa tuzlanır, ya tuz kokarsa ne yapılır?,** *at.* Bozulan seyi düzeltecek etken vardır. Ama bu etken bozulmuşsa artık düzeltmekten umudu kesmek gerekir.

~ **ne kadar artık olsa ekmek üstünde yarasır,** *at.* Bilgili, görgülü kişi, iş başında ve zengin olmasa bile kendisine bilgisiz, görgüsüz kişilerin üstünde bir yere yakışır.

~ **tırnaktan ayrılır mı,** *dey.* Yakın akrabalar arasında bağın ne derece kuvvetli olduğunu anlatmak için kullanılır.

etakrinik, s. *Fr. éthacrynique.* **a)** ~ **asid,** *kim.* Etkisi hızlı olan *(10-15 dakika)* fakat kısa süren güçlü diüretik. [**İng.** Ethacrynic acid: **Fr.** Acide éthacrynique].

etambütol, i. *Fr. éthambutol. kim.* Tüberküloz basilleri ve komşu mikrobakteriler üzerinde özel bir etkinliği olan, kimyasal tedavi etkeni 2,2' sağa dönüslü *(etilen diimino-di-l-bütanol)* izomerin tanınmış adı *(Düşük dozlarda etkin ve çok az zehirli olan etambütol, B.K.'nın direncine çok seyrek yol açar. Bununla birlikte başka bir antitüberkülozla kullanılması usuldendür).* [**İng.** Ethambutol].

etek, -ği, i. — § **12.** *astronotik.* Ya iki katın birbirine bağlanmasına ya da ilk katın arka bölümüne monte edilen füze motorlarının kaplanmasına yarayan uzay aracı yapım elemanı: *Etekler silindir veya kesik koni biciminde olabilir.* [**Fr.** Jupe].

~ **koruyan,** *sp. (bisiklet)* Kadın bisikletinin eteği korumaya yarayan parçası [**İng.** Dress-guard: **Fr.** Garde-jupe].

~ **öpmekle dudak aşınmaz,** *at.* Bk. **El öpmekle ağız aşınmaz.**

eteklik, -ği, i. — **iç ~,** *kıyf.* Bk. **İç ~.**

etene, i. —

~ **yetersizliği,** Etenenin çalışmasında bozukluk. [**Fr.** Insuffisance placentaire].

etil, i. —

~ **asetat,** *kim.* Bk. **Asetik ester.**

~ **bromür (bromhidrik eter),** *kim.* Formülü C_2H_5—Br olan ve bromhidrik asidin alkol üzerine etkimesiyle elde edilen, renksiz, 1,50 yoğunluğunda, 38 C'ta kaynayan bir sıvı. [**İng.** Ethyl bromide: **Fr.** Bromure d'éthyle, éther bromhydrique].

~ **iyodür (iyodhidrik eter),** *kim.* Formülü C_2C_5—I olan ve bir iyot ve fosfor karışımının alkole etkimesiyle meydana gelen, 1,97 yoğunluğunda, 72 C'ta kaynayan bir sıvı. [**İng.** Ethyl iodide: **Fr.** Iodure d'éthyle, éther iodhydrique].

~ **klorür (klorhidrik eter),** *kim.* Formülü C_2H_5—Cl olan bu madde laboratuvarda alkolün fosfor pentaklorürle işlenmesi, sanayide ise etilen'e klorhidrik asid katılmasıyla elde edilir. Suda az çözünen, ~ 13 C'ta kaynayan, 0,920 yoğunluğunda, yanıcı, kükürt, fosfor ve yağları çözündüren bir sıvıdır. Buharlaşarak önemli bir soğukluk meydana getirdiği için ufak cerrahî müdahalelerde anestezik olarak kullanılır. [**İng.** Ethyl chloride, chloroethane: **Fr.** Chlorure d'éthyle, éther chlorhydrique].

~ **nitrit,** *kim.* Formülü $C_2H_5ON^0$ olan, frenk elması kokusunda, 17 C'ta kaynayan bir sıvı. Azot peroksidin alkol üzerine etkimesiyle elde edilir ve antiseptik olarak kullanılır. [**İng.** Ethyl nitrite: **Fr.** Nitrite d'éthyle].

~ **sülfatlar,** *kim.* Etilleme etkeni olarak kullanılan, keskin kokulu, 208 C'ta kaynayan bir sıvı olan *yansız sülfat* SO_4 $(C_2H_5)_2$ ile *sülforinik asid* adı verilen bir asit sülfat SO_4H—C_2H_5 vardır. [**İng.** Ethyl sulfate: **Fr.** Sulfates d'éthyle].

~ **sülfür,** *kim.* Formülü $(C_2H_5)_2S$ olan, etil klorürün potasyum sülfür K_2S üzerine etkisiyle elde edilen ve 93 C'ta kaynayan bir sıvı. Çok pis ve kalıcı kokulular bir bisülfürlü ile bir trisülfürlüde vardır. [**İng.** Ethyl sulfide: **Fr.** Sulfure d'éthyle].

etiket, i. — **dosya ~ i,** *komp.* Bir dosyayı tanıtan ve bir kayıt halinde toplanan genel bilgilerin tümü. *(Bir dosya, basına ve sonuna yapıştırılan, üzerine dosyanın adı, hazırlandığı tarih, öngörülen kullanma süresi, taşıyıcı numarası, kayıt koşulları gibi tanıtıcı bilgiler yazılmış olan etiketleriyle sınırlıdır. Dosya etiketini o dosyanın bir parçası olarak kabul etmemek gerekir. Bir dosyanın başında veya sonunda her zaman bulunmayabilir).* • **hacim ~ i,** *komp.* Bir hacmi tanıtmak için toplu halde o hacmin başına ve sonuna eklenen genel bilgilerin tümü. *(Hacim etiketleri, hacim halinde düzenlenmiş belleklerde /takılıp çıkarılabilir diskler veya magnetik şeritler/ hacmi tanıtmak, niteliklerini belirtmek ve o hacimde bulunan dosyalar üzerine genel bilgileri kaydetmek için hacmin başına ve sonuna yazılır).*

etken, s — **öldürücü ~,** *adli tıp.* Bk. **Öldürücü.**

~ **(aktif) fiil,** Bk. **Fiil.**

~ **güreş,** *sp. (güreş)* Güreşçilerin bir sonuç almak amacıyla yaptıkları güreş.

etki, i. — **değişken adının ~ alanı,** *komp.* Bir programın, gerek yazım sırasında durağan olarak, gerek işlem sırasında dinamik olarak tanımlanan ve içinde bir değişken adı belirtilip kullanılabilen parçası. • **dolaysız ~,** *sibern.* Giriş büyüklüğünde duyarlı ve sapmada duyarlı olmayan ek etki zinciriyle bir işaretin iletimi. [**İng.** Direct action; **Fr.** Action directe]. • **gece ~ si,** *sin.* Bk. **Gece.** • **gündüz ~ si,** *bot.* Bk. **Gündüz.** • **güneş ~ si,** *döş.* Bk. **Güneş.** • **hâkimiyet ~ si,** *ikt.* Bk. **Hâkimiyet.** • **karşılıklı ~,** *ikt., tels.* ve *sosy.* Bk. **Karşılıklı.** • **kılcal ~,** *fiz.* Bk. **Kılcal.** • **Miller ~ si,** Bir elektron lâmbasının yük empedansının, kendi giriş sığası üstüne etkisi. *(İlk defa 1919'da Amerikalı J. M. Miller tarafından açıklanan bu etki, bir elektron lambasının eğimindeki değişmelerin ve anot devresindeki bir empedansın, katot-ızgara grubunun görünür sığasını değiştirmesiyle ortaya çıkar ve anot ile ızgara elektrodları arasında bir sığanın bulunmasından ileri*

gelir. Frekansı devrli olarak değişen yüksek frekans üreteçlerinde bu etkiden faydalanılır). • **magneto-elektrik ~**, *fiz* Bk. **Magneto-elektrik.** • **psikolojik ~**, *psik.* Bazı fikirleri *(siyasal v.b.)* insanlara aşılamak için kullanılan ve kütlelerin ruhsal incelenmesine dayandığını öne süren yöntem: *Psikolojik etki seçim öncesi döneminde yarar sağlar.* [İng. Psychological action; Fr. Action psychologique].

~ **akımı gerilimi**, *elek.* Bk. **Gerilim.**

~ **eşiği**, *psik.* Belirli bir dizi içindeki uyaran-tepki davranışının ödüllenmesine ya da cezalandırılmasının, ondan önceki veya onu izleyen uyaran-tepkiler üzerinde köreltici veya pekiştirici etkiler yapması. [İng. Gradient of effect].

~ **değişkeni**, *fiz.* Bk. **Değişken.**

~ **görevdeşliği**, *fizyol.* Bk. **Görevdeşlik.**

~ **hızı**, *elektron.* Bk. **Hız.**

~ **işareti**, *elektron.* Bk. **İşaret.**

~ **merkezi**, *meteor.* Bk. **Merkez.**

~ **sahası**, *nük.* Bk. **Saha.**

~ **yaygınlığı**, *psik.* Bir tepkinin sonuçlarının doyurucu olusu veya olmayışı ile ilgili etkilerin, durumun kapsamı içine giren veya ona bitişik durumda bulunan şeyler üzerine de yayılacağını savunan bir varsayım. [İng. Spread of effect].

etkileme, i. —

~ **sabukleması**, *psik.* Gerçeklere aykırı olarak kişinin başkalarının kendi üzerinde uygunsuz etkiler yapmakta olduğu yolundaki inancı. [İng. Delusion of influence].

etkili, s. —

~ **alışkanlık gücü**, *psik.* Belirli bir pekiştirme süreci ile bir veya daha çok pekiştirme süreçlerinin değişimli toplamı yoluyle kurulan bütün alışkanlık gelistirme alanına ait alışkanlık gücü. [İng. Effective habit strength].

~ **eylem**, *huk.* Bir kimsenin sağlığını bozan akıl gücünde karışıklık ve azalma doğması nedenlerini içeren ve boylece ceza uygulamasını gerektiren eylem. [İng. Assault and battery; Fr. Violence et voies de fait].

~ **tepki gizilgücü**, *psik.* Ketleyici davranışlar çıkarıldıktan sonra kalan tepki gizilgücü. [İng. Effective reaction potential].

etkileşimsel, s. *komp.* Kullanıcının makinede işlenen bir programla haberleşmesine olanak sağlayan her türlü teknik için kullanılır.

etkin, s. — § 7. *fiz.* Sakladığı dış kaynaklı enerjiyi, örneğin bir foton biçiminde geri vererek temel durumuna dönebilen tanecik için kullanılır. [İng. Activated; Fr. Activé, -ée].

~ **bilanço**, *ikt.* Sayısımların karşılaştırılması ve işletmeye girmiş, kullanılmış gerçek değerlerin sayışımı yöntemiyle yapılan bilanço. [İng. Dynamic balance sheet; Fr. Bilan dynamique].

~ **dil**, *psik.* Kişinin konuşma veya yazı dilinde yeterli olarak kullanabildiği sınır. [İng. Active language].

~ **güç**, *mek.* Bk. **Güç**[1].

~ **içedönüklük**, *psik.* Dış gerçeklerden kendi isteği ile içe kapanma. [İng. Active introversion].

~ **küme sağaltımı**, *psik.* Topluma uyumu kolaylaştırmak ve tedaviye yardımcı olmak için dikkatle düzenlenmiş toplu etkinliklere girilmesini sağlamak. [İng. Activity group therapy].

~ **kesit**, *nükl.* Bk. **Kesit.**

~ **kömür**, *tekn.* Bk. **Kömür.**

~ **okul**, *eğt.* a) Eğitim ve öğretim etkinliklerinin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi konularında öğrencilere geniş capta katılma olanağı sağlayan okul; b) Program, yöntem ve insan ilişkileri bakımından ise ve etkinliğe önem veren okul. [İng. Active school; Fr. École active].

~ **öğretim**, *eğt.* Ele alınan bir sorunun çözümünde, geleneksel derslik yöntemlerinden yararlanmak yerine, ilgili birkaç bilgi alanında araştırma, deneme ve inceleme yapmaya önem veren öğretim. [İng. Active teaching; Fr. Enseignement actif].

~ **sağaltımı**, *psik.* Tedavi anında, tedavi edenin sorular sorarak, öğütleyerek hastanın davranışlarını etkileyip yönetmeğe çalışarak tedavi yapması. [İng. Active therapy].

etkincilik, -ği, i. —

~ **yöntemi**, *eğt.* Öğrencilerin, etkinlik üniteleri yoluyle kendileri için anlamlı öğrenme çalışmalarına katılmalarına önem veren bir öğretim yöntemi. [İng. Activity method; Fr. Méthode d'activité].

etkinleştirme, i. — **bir katalizörü ~**, *petr.* Bir tasfiye yöntemini hizmete sokmadan önce, indirgemeyle veya *«etkinleştirici»* denilen bir ayıraç yardımıyla katalizörü etkin duruma getirmeğe dayanan ön islem. [Fr. Activation d'un catalyseur]. • **nötron ~ si**, *fiz.* Bir maddeyi nötron akısıyla ışımaya tutarak bu maddenin içindeki bir veya birçok elementi radyoaktif hale getirme. [İng. Neutron activation; Fr. Activation neutronique].

~ **enerjisi**, 1. *fiz.* Moleküllerin birbirlerine etki göstermelerini gerçekleştirmeye kâfi gelmeyen mûtat enerjilerine, reaksiyonu sağlamak üzere katılan aşırı enerji miktarı «transition» safhasında bulunan potansiyel enerji. 2. *nükl.* ve *fiz.* Atomik bir sistemin, stabilite halinde belirli bir fonksiyona hizmet edebilecek hale gelebilmesi için gerekli enerji artışı, aktiflestirme enerjisi. [İng. Activation energy].

etkinlik, -ği, i. — 3. *etoloji.* Hayvan yaşamının tüm belirtileri. [İng. Activity; Fr. Activité]. • **hayatsal ~ ler**, *biy.* Bk. **Hayatsal.** • **işgücünün etkinliği**, *ikt.* Bk. **İşgücü.**

~ **eğrisi**, *nükl.* ve *fiz.* Çoğunlukla deneysel verilerden türetilmiş olan bir radyoaktif kaynağın radyoaktivitesini zamanın fonksiyonu olarak gösteren eğri. [İng. Activity curve].

~ **eğimi**, *elektron.* Bk. **Etkinlik gradyanı.**

~ **gereksinmesi**, *psik.* Dış uyaranların da bulunmadığı durumlarda canlının bedensel etkinliklere girişme gereksinmesini duyması. [İng. Activity need].

~ **gradyanı**, *elektr.* Bir kristalin aktiflik değerinde, ufak bir sıcaklık farkında meydana gelen, bant kesikliğinden gayri küçük bir azalma. [İng. Activity dip].

~ **ilkesi**, *psik.* Öğrenmenin ancak öğrenci etkin duruma geçirildiğinde gerçeklesebildiği görüsü. [İng. Activity principle].

~ **katsayısı**, *kim.* Bir maddenin ideal termodinamik konsantrasyonunun gerçek konsantrasyonuna oranı. [İng. Activity coefficient].

~ **kuramı**, *psik.* Coskuların kaynağını, organizmanın türlü bölümlerinin birbiriyle güçlü etkileşiminin sonucuna bağlayan görüs. [İng. Activation theory].

etmek, f. — **eden bulur, inleyen ölür, (etme bulursun, inleme ölürsün)**, *at.* Bir durumun nasıl sonuç doğuracağı, işin başında belli olur. Başkasına kötülük edenin başına kötü işler gelir. İnlemekten kendini alamayacak kadar ağır olan hasta ölür. • **etme bulma dünyası**, *at.* Bu dünya, kötülük yapanın kötülük gördüğü bir yerdir. • **etme bulursun, inleme (inleye inleye) ölürsün.** Bk. **Eden bulur, inleyen ölür.**

etmen, i. —

~ **kuramı**, *psik.* Anlıksal örgülü, sayıca sınırlı, nitelik açısından herkeste eşit, yalnız nicelikte bireyden bireye farklılık gösteren etmenlerle açıklama. [İng. Factor theory].

etnik, s. —

~ **birlik**, *etn.* Aynı dili konuşan ve aynı kültüre sahip olan insan grubu. [İng. Ethnic society; Fr. Union ethnique].

etnobiyoloji, i. *Fr. ethnobiologie. biy.* İnsan ile doğal çevresi arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalı. *(Doğa bilimleriyle antropolojinin kavşağında bulunan etnobiyoloji ikinciye yönelmek üzere birinciye dayanır. Bugün çalışma alanı ve amaçları bakımından özerk bir bilim haline gelmiştir. Ana konusu iki bölüme ayrılır: etnobotanin ve etmozooloji).* [İng. Ethnobiology].

etnobotanik, -ği, i. *Fr. ethnobotanique. bot.* İnsanla bitki arasındaki ilişkileri inceleyen etnobiyoloji dalı. [İng. Ethnobotany].

etnozoooloji, i. *Fr. ethnozoologie. zool.* İnsanla hayvan arasındaki ilişkileri inceleyen etnobiyoloji dalı. [İng. Ethnozoology].

Etyopya, öz. i. Türkiye de 1967 de Haile Selasiye nin ziyaretinden başlayarak Habeşistan için resmi yazışmalarda kullanılmağa başlanan ad. [İng. Ethiopia; Fr. Ethiopie].

euro-banka, b.i. *Fr. eurobanque.* Euro-kredi ve *euro-tahvilât* piyasasında etkinlik gösteren banka kuruluşu.

euro-dolar, b.i. *Fr. eurodollars.* Amerika dışında yerleşmiş şirket ve kişilerce özellikle Avrupa bankalarına yatırılan dolar cinsinden kayıtlı alacaklar.

euro. döviz, b.i. *Fr. eurodevises.* Kredi isteğinde bulunan yabancıların Avrupa ülkelerinden borç aldığı dövizler. *(Eurodöviz piyasası özellikle Londra'dadır. Bu dövizlerden genellikle Amerika Birleşik Devletleri ve tasarruflarını döviz olarak Avrupa'ya yatırmış her ulustan tasarruf sahipleri yararlanır).* [İng. Eurocurrency].

euro. emisyon, b.i. *Fr. euro-émissions. ikt.* Avrupa bankalarının, özellikle Amerikalıların kredi isteklerini karşılamak amacıyla piyasaya tahvil çıkarmaları. *(Tahvil piyasası Belçika, İsviçre, Büyük Britanya. Fransa ve Lüksemburg'dur. Tahviller Avrupa hesap birimleri ve Euro temeli üzerinden euro-dolar, euro-alman markı, euro-isviçre frangı, eurohollanda florini, euro-fransız frangı cinsinden değer taşır. Bu tahvillerin alıcıları genellikle batılılardır, ancak batılı olmayanlar da istekte bulunabilir).* [İng. Eurocmission].

euro. finansman, b.i. *Fr. eurofinancement. ikt.* Euro-kredi ve euro-tahvilattan oluşan sistemi belirtmek için kullanılan terim. *(Bu sistem, 1973'te, 22 milyon euro-krediyi ve 5 milyarlık euro-tahvilatı kapsamına almıştır).* [İng. Eurofinancing].

euro. kredi, b.i. *Fr. euro-crédits. ikt.* Avro-

pa banka kuruluşlarının özellikle Amerika'dan gelen kredi isteklerini karşılamak amacıyla üç, altı, dokuz veya on iki ay süre için verdikleri, her dönemin sonunda yenilebilen orta vadeli borç. [İng. Eurocredit].

euro. tahvilât, b.i. *ikt.* Tahvilât piyasasında garantör olabilmek için aralarında uluslararası bir birlik kurmuş olan amerikan ve avrupa bankaları aracılığıyla uluslararası rezerv paraları veya hesap birimleri cinsinden kayıtlı olan tahvilât *(Eurotahvilât piyasaya özel şirketler, devletler, kamu kuruluşları ve milletlerarası kuruluşlarca sürülür.)* [İng. Eurobond; Fr. Euro-obligations].

ev, i. — **~ e kapağı atmak,** *dey.* Eve telâş ve yorgunlukla nihayet yetişmek. • **~ ilinin (ev sahibinin) bir evi var, evsizin (kiracının) bin evi var,** *at.* Evi olan yalnız kendi evinde oturur. Evi olmayan, seçer seçer, beğendiği evde oturur. • **göl ~ leri.** Bk. **Göl.** • **güneş ~ i,** *ins.* Tamamen ve kısmen güneş enerjisiyle ısıtılmak üzere tasarlanmış ev: *Deneysel görüş evleri Fransa'da, özellikle Font-Romeu'de yapıldı.* [Fr. Maison solaire]. • **ikiz ~,** *mim.* Planları aynı olan bitişik iki evden oluşan birim. • **işçi ~ leri,** *iş huk.* Bk. **İşçi.** • **kazı üstü ~ leri,** *bayınd.* Bk. **Kazı.** • **sıra ~ leri,** *mim.* Yanyana gelen, benzer olanlı evlerden oluşan dizi. • **tek ~,** *mim.* Tek ailenin oturmasına elverecek tarzda yapılmış ev.

~ ağaç, kişi ölçeri, *psik.* Denekten serbestçe bir ev, ağaç veya insan resmi çizmesi istenilen yansıtıcı bir yöntem. [İng. House-tree-person test].

~ alanla evlenene Allah yardım eder, *at.* Bk. **Evlenenle ev alana Allah yardım eder.**

~ bark edinmek, *dey.* Evlenmek, çoluğa çocuğa karışmak.

~ ekonomisi okulu, *egt.* Genellikle ortaokulu bitiren kız öğrenciler arasından ev ekonomisi alanında yetişmek isteyenlere öğrenim sağlayan üç yıllık parasız yatılı okul. [İng. School for home economics; Fr. Ecole d'économie familiale].

~ sahibinin bir evi, kiracının bin evi var, *at.* Bk. **Evlinin bir evi, var, evsizin bir evi var.**

~ tapınağı, *mim.* Eski Roma evlerindeki tapınma yeri.

~ temizleyicisi dizi, *tıp.* Dizkapağı önünde bulunan bursa'nın *(kesenin)* şişmesi.

~ yapımı, *ikt.* Bir ailenin veya klanın gereksediği tüketim maddelerinin kendisince üretim ve yapımı. [İng. Home industry, house-hold system; Fr. Industrie à domicile].

~ yönetimi, *egt.* **a)** Ailenin toplumsal ve ekonomik yaşayışını istenilen düzeye çıkarabilmek için maddî ve manevî olanaklardan en iyi biçimde yararlanmanın yollarını araştıran ve bu konuda beliren sorunlarla uğraşan bir öğretim alanı; **b)** Genellikle kız öğrencilere bir ev kadınının yapmakta olduğu işlere ilişkin temel bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla kimi okul programına konulan ders. [İng. Home management; Fr. Organisation du foyer].

~ ziyareti, *egt. Veli-öğretmen-öğrenci* ilişkilerini geliştirmek, öğrencinin ev çevresi üzerine bilgi toplamak, kılavuzluk programına karşı ailenin yardım ve desteğini sağlamak için sınıf öğretmeni veya danışmanın, öğrencinin evine uğraması. [İng. Home visit; Fr. Visite à la maison].

evaporit, i. *Fr. evaporite.* Bk. **Tuz kayaçları.**

~ leşmek, f. — **evaporite dönüşme yapmak,** *dey.* Gürültüye getirmek.

evet'leme, i. *fels.* Mantıksal bir yargıda yüklemin özneye olan olumlu bağlantısı. [İng. ve Fr. Affirmation].

evetleyici, s. *fels. mant.* Olurlayan, evetleyen *(yargı).*

evfer, i. *müz.* Alaturka musikide kullanılan bileşik makam.

eviri, i. *ed.* Anlatıma özel bir duygu ve imge değeri katmak amacıyla, kelimeleri etkileyici biçimde sıralama. [Fr. Tournure].

evlât, i. — **evlâdı (oğlumu) ben doğurdum, amma gönlünü ben doğurmadım,** *at.* İnsanın çocuğu kendisinin bir parçasıdır. Birçok özellikleri onunkine benzer. Yalnız gönlü ve huyu benzeyebilir. Bir kimse evladına emredip birçok şeyler yaptırır, ancak gönlüne hükmedemez. • **evlâdın var mı, derdin var,** *at.* Ana baba çocuklarını yetiştirmek için birçok fedakârlıklara, sıkıntılara katlanırlar. Onların bitmeyen hastalıkları, başka üzüntüleri ana baba için sürekli derttir.

~ edinme sözleşmesinden doğan hısımlık, *huk.* Bk. **Hısımlık.**

evlilik, i. —

~ dışı nesep, *huk.* Bk. **Nesep.**

~ içi nesep, *huk.* Bk. **Nesep.**

~ içi nesep karinesi, *huk.* Bk. **Nesep.**

evrak, i. — **gemi borda ~ ı,** *huk.* Bk. **Gemi.** • **ikinci ve üçüncü sınıf ~,** *ikt.* Bk. **İkinci.** • **kıymetli ~,** *huk.* Bk. **Kıymetli.** • **sahte ~,** *huk.* Bk. **Sahte.** • **sefer ~ ı,** *den.* Bk. **Sefer.**

~ kütüğü, *tic.* Bk. **Kütük.**

evre, i. —

~ sırası kuramı, *psik.* (Hebb) davranışların veya bilinçteki süreçlerin sinirsel karşıtlarını, beyinde birbirine bağlanan hücre topluluklarını, ilişki ve evre sırasıyla yorumlayan bir kuram. [İng. Phase sequence theory].

evren, i. — **~ in genişlemesi,** *astr.* Bk. **Genişleme.** • **filimsel ~,** *sin.* Bk. **Filimsel.**

~ fiziği, Bk. **Fizik.**

~ ışını, *mat.* Bir olasılıkla donatılabilen küme: *Olanaklar evreni.* [İng. Universe; Fr. Univers].

~ kimyası, Bk. **Kimya.**

evrensel, s. — § 5. *mat.* Sıralı bir cümlede bütün öbürlerinden daha büyük tek bir eleman *(tabii böyle bir eleman varsa)* için kullanılır. [İng. Universal; Fr. Universel, - elle. maximum].

~ kaynakça, *küt.* Dünyadaki bütün kitapları kapsayan kaynakça. *(Henüz gerçekleşmedi.)* [İng. Universal bibliography].

~ küme, *mant.* **a)** Evren; **b)** Yalnız özbireylerle özbirey kümelerini konu edinen bir kuramda özbireylerin tümünden oluşan küme. [İng. Universal set; Fr. Ensemble universel].

~ onlu sınıflama yöntemi, *kut.* Dewey onlu sınıflama yöntemin temeline dayandırılan ama daha ayrıntılı bir sınıflama olanağı veren yöntem. [İng. Universal decimal classification system].

~ terim, *mant.* Olağan yorumdaki kaplamı tüm evren olan birli yüklem. [İng. Universal term].

evrik, s. —

~ koşul, *mant.* Ancak önbileseni yanlış artbileseni doğru olduğunda yanlış olan bir bileşik önermeyi oluşturan ikili doğrusal eklem. [İng. Converse conditional].

~ koşullu önerme, *mant.* Ancak önbileseni yanlış artbileseni doğru olduğunda yanlış olan bir bileşik önermeyi oluşturan doğrusal eklem. [İng. Negation of converse condition].

evrim, i. — **fizyolojik ~,** *psik.* Bk. **Fizyolojik.** • **kesintili ~,** *sın.* Bk. **Kesintili.**

~ elemanları, *biy.* Bk. **Etmen.**

evrimci, s. —

~ okul, *etn.* **a)** Kültür tarihi araştırmalarında doğa bilimlerine özgü görüş ve yöntemleri uygulayarak kültürlerin ve kültür öğelerinin gelişme basamaklarını ortaya koymaya çalışan görüş; **b)** Bu görüş çevresinde toplanan araştırmacıların oluşturdukları okul. [İng. Evolutionism; Fr. Évolutionnisme].

evrişme, i. *ed.* Daha çok konuşmalarda birinin kullandığı bir kelimeyi bir anlam özelliğiyle evirerek söyleme sanatı.

evseme, i. *psik.* Kişinin henüz uyma becerilerini kullanamadığı yabancı çevrelerde kendine güvenlik sağladığını bildiği ev ve yurdunun özlemini duyması. [İng. Nostalgia; Fr. Nostalgie].

~ Eşanl. Nostalji.

evvel, z. —

~ can, sonra canan, *at.* İnsan, önce kendini, kendi çıkarını düşünür, sonra sevdiğini ve onun çıkarını.

~ taam (selâm), sonra kelâm, *at.* **a)** Bir konu üzerinde görüşme, yemek zamanına rastlarsa önce yemek yenmeli, sonra görüşülmelidir. Çünkü aç insan rahat değildir, iyi düşünemez, aklı yemekte kalır; **b)** Yemek yerken konuşmak doğru değildir. Çünkü insanın ağzından etrafa yemek saçılır. Bir de yemek, sofrada uzun süre kalırsa sogur tadı kaçar.

eyer, i. —

~ bosa'tmak, *dey.* Saldırılara karşı geçerli tedbir almak.

~ kemeri, *saraçl.* Bk. **Kemer.**

~ örtüsü, *saraçl.* Bk. **Örtü.**

eylem, i. — § 4. *çağdaş. san.* Zaman içindeki gelişmesi ve az çok önceden kestirilen sonuçlarıyla bir eser meydana getiren bir hareketi veya eylemi gerçekleştirmeye dayanan anlatım biçimi. [İng. ve Fr. Action]. • **ettirgen ~,** *gram.* Bk. **Ettirgen.** • **geçişli ~,** *gram.* Bk. **Geçişli.** • **geçişsiz ~,** *gram.* Bk. **Geçişsiz.** • **karşılıklı ~,** *fels.* ve *gram. Bk.* **Karşılıklı.**

~ dizgesi, *psik.* Belirli davranışsal bir sonuca erişilebilmede gerekli olan devimsel alıcılar, sinirler, kaslar ve beyin yapısı gibi organik veya kişisel yapının tüm düzeni. [İng. Action system].

~ gizilgücü, *psik.* Eylem akımının elektrik gizilgücü olarak ölçüsü. [İng. Action potential].

eylemsel, s. —

~ mantık, *mant.* Eylem sorunlarıyla yakından ilgili oldukları için ödev mantığına, buyruklar, yeğlemeler, kararlar mantığına verilen ortak ad. [İng. Practical logic, logic of action].

eyyam, i. —

~ adam, *dey. (Ağası, reisi)* zamana uyan, çıkarcı kimse.

ezan, i. — **iç ~,** *din.* Bk. **İç.** • **ikindi ~ ı,** *din.* Bk. **İkindi.**

ezberlemek, f. — **ezberleyerek öğrenme,** *eğt.* Bir konuyu, ya tümüyle ya da bölümlere ayırdıktan sonra belli bir süre içinde yinelleyerek ezberleme temeline dayanan bir öğrenme türü.

ezeliyet, b.i. *Osm.* < *Ar.* Bk. **İlksizlik.**

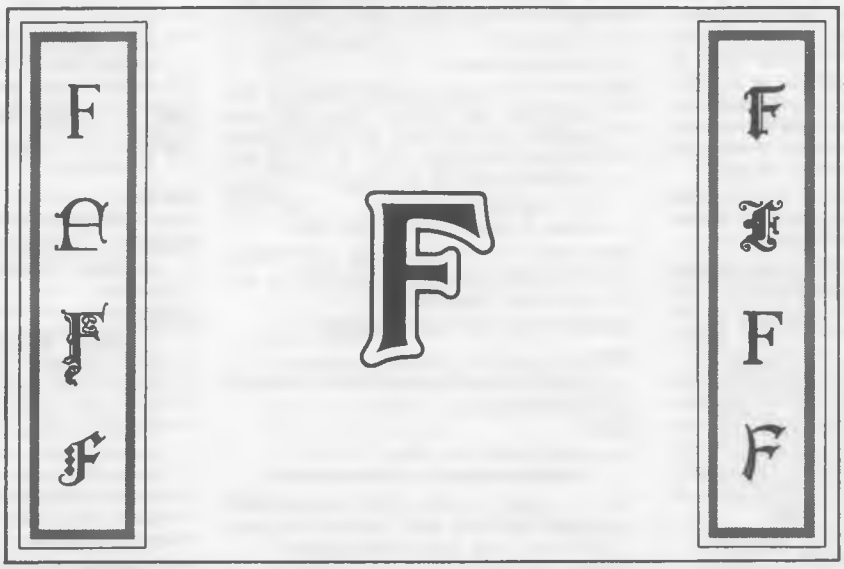
F
F
F
F
F

faaliyet, i. — **idarî ~**, *huk.* Bk. **İdarî. • kendiliğinden ~**, *psik.* Bk. **Kendiliğinden.**
~ dışı gider ve zarar, *ikt.* İşletmenin temel kuruluş amacı dışında arızî işlemlerinden doğan giderler ve zararlar.
~ dışı hasılât, *ikt.* İşletmenin temel kuruluş amacına uygun faaliyetleri dışında kalan ve arızî işlemler dolayısıyle meydana gelen hasılât ve kârlar.
~ hasılâtı, *ikt.* İşletmenin normal faaliyetleri sonucu satışlar veya diğer işlemlerden elde edilen hasılât.

fabrika, i. — **~ da teknik organizasyon,** *ikt.* Üretim için fabrikada gereken iş bölümü örgütünü kurma, teknik işleri düzenleme, teknik faaliyetlerle ilgili iş yerlerini biçimlendirme ve saptama. **• ~ da ticarî organizasyon,** *ikt.* Üretilen mamûl maddenin sürümü esas olmak üzere, ham ve yardımcı maddelerin bir plan dahilinde tedariki, siparişlerin alınması, bunların takibi, piyasa ile ilgili çeşitli sorunlar için yapılan organizasyon **• hadde ~ sı,** *tekn.* Bk. **Hadde.**
~ maliyeti, *ikt.* Bk. **Üretim maliyeti.**
~ modeli, *tekn.* Bk. **Model.**

fabrikacılık, -ğı, i. *ikt.* Ham madde veya diğer malların makine veya birçok araçlarla işlenerek yeni ve değerli ürünler meydana getirilmesi.

fahiş, s. —
~ faize batakçı müşteri, *dey.* Kötü kötüyü bulur anlamında.

faiz, i. — **~ e faiz yürütülmesi,** *ikt.* Borçlunun ödeyeceği faiz borcundan faiz alma.
~ gelir ve giderleri, *ikt.* Her türlü kısa ve uzun vadeli malî yatırımlardan sağlanan faiz geliri.
~ nisbeti, *ikt.* Ana paraya bir devre genellikle bir yıl için yüze oranla verilen likitide bedeli kullanma ücreti.

fak, i. — **~ a takmaya ekini yok at değirmeninde nöbet sorar,** *at.* İşi gücü ve hazırlığı olmadığı halde işgüzar görünenler için kullanılır.

fakir, s. —
~ adam hazır şeytan, *dey.* Aç kimse her kötülüğü yapmaya eğilimlidir anlamında.

fakirlik, -ği, i. —
~ ayıp değil, tembellik ayıp, *at.* Yoksul bir aileden olmak ve çalıştığı halde az para kazanmak utanılacak bir şey değildir. Utanılacak şey, tembellik yüzünden yoksul olmak ve zengin de olsa çalışmamaktır.

faktör, i. — **emme ~ ü,** *fiz.* Bir yüzeye düşen bütün ışık akışı ile yüzeyden yansıyan ve yüzeyden geçen toplam ışık akışının farkının, yüzeye düşen bütün ışık akımının farkının, yüzeye düşen bütün ışık akışına oranı. [**İng.** Absorption factor; **Fr.** Facteur d'absorption]. **• genel ~**, Bk. **Genel. • karmaşıklık ~ ü,** *psik.* Bk. **Karmaşıklık. • romatizmamsı ~**, *patol.* Bk. **Romatizmamsı.**
~ hareketleri, *ikt.* Üretim faktörlerinin akıcılık, seyyaliyet yeteneği.
~ payları, *ikt.* Üretim faktörlerinin gerçekleşmiş üretimden aldıkları paylar.
~ piyasası, *ikt.* Üretim faktörlerinin fiyatlandığı piyasa.

fal, i. — **~ a inanma, falsız kalma,** *at.* Fal inanılacak şey değildir. Ama kişi oyalanmak, yalan da olsa geleceği üzerine bir şeyler dinlemek ister. Bunu da hoş görmek gerekir **• karaciğer ~ ı,** *sosy.* Bk. **Karaciğer. • kitap ~ ı,** *falc.* Bk. **Kitap. • kuş ~ ı,** *falc.* Bk. **Kuş.**

falan, zam — **~ dı festekezdi,** *dey.* Konuşma sırasında gereksiz şeyler yerine kullanılan bir tekerleme.

falanks, ı. *tıp.* Bk. **Parmak kemiği.**

falcı, i. —
~ değilim ya, *dey.* Ben olacağı bilemem anlamında.

fantezi, i. —
~ harf, *matb.* Bk. **Harf.**
~ mücevhercilik, Bk. **Mücevhercilik.**

far, i. — **sarı ~**, *otom.* Göz kamaştırmayı en aza indirerek gece trafiğini kolaylaştıran far. [**İng.** Yellow headlight]

faraday, i. —
~ kafes, *elek.* Bk. **Kafes.**

fark, i. — **kısmî ~**, *mat.* Bk. **Kısmî. • ortak ~**, *mat.* Bk. **Ortak. • sayaç ~ ı,** *büro.* Bk. **Sayaç.**

farmakokinetik, -ği, i. *Fr. pharmacocinétique. ecz.* Bir ilâcın insan organizması veya canlı bir organizmadaki durumunun incelenmesi. *(Farmakokinetik alınan ilâcın içindeki etkili maddelerden birini veya birçoğunu soğurulma, tespit, değişme ve dışarı atılma süresine göre değerlendirir).* [**İng.** Pharmacocinetic].

farmakope, i. — **Avrupa ~ si,** Ortak Pazar ülkelerinden çeşitli üyelerin katılmasıyla oluşan bir kurulun hazırladığı farmakope. *(Avrupa farmakopesi biri Fransızca, diğeri İngilizce olmak üzere iki dilde yayımlanır, ilk ciltler 1971 yılında çıktı.)* [**İng.** European pharmacopoeia; **Fr.** Pharmacopée européenne] **• uluslararası ~**, Dünyada yaygın olduğu ülkelerde *(Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere)* ve Avrupa ülkelerinde bulunan sınaî ilaçların tanımlarında ve bileşiklerinde uyum sağlamak amacıyla hazırlanmış farmakope. [**İng.** International pharmacopoeia; **Fr.** Pharmacopée internationale].

faz, i. § 4. *sibern.* Çıkış büyüklüğü ve bu büyüklüğün ard arda türevleriyle tanımlanan bir dinamik sistemin durumu. [**İng.** ve **Fr.** Phase].
~ aralığı, *sibern.* Faz değişkenlerinin aralığı. [**İng.** Phase space; **Fr.** Espace de phase].
~ değişkeni, *sibern.* Faz ifadesinde yer alan değişken. [**İng.** Phase variable; **Fr.** Variable de phase].

farmasi, i. *Fr. Pharmacie. tıp.* **a)** İlâç hazırlama tekniği veya sanatı; **b)** İlâçların hazırlanıp satıldığı yer.

Farmington planı, *kül.* Amerika Birleşik Devletlerinde araştırma kitaplıklarının, aralarında gereçleri alma bakımından işbölümü yapıp, adı geçen gereçleri gerektiğinde birbirlerine ödünç vermelerini öngören plan. [**İng.** Farmington plan].

fasıl, i. — **küme faslı,** *muz.* Bk. **Küme.**

fasiyes, i. — **kayaç ~ si,** *jeol.* Bk. **Kayaç. • piramidil ~**, *mın.* Bk. **Piramidil.**

fasulye, i. —
~ melanozu, *fitopatol.* Bk. **Melanoz.**

fatura, i. — **konsolosluk ~ sı,** *ikt.* Bk. **Konsolosluk. • proforma ~**, *ikt.* Bk. **Proforma.**

fatura, i. —
~ benzeri belgeler, *ikt* Tüccarların yapımla uğraşan kişilere imzalattırdıkları ve işin türü, özelliği ve değerini kapsayan tarihli gider kâğıtları, satış belgesi kullanmak zorunluluğunda olmayan üretimcilere satın alınan mal paraları ödenirken tüccarlar tarafından düzenlenerek imza ettirilen üretimci alındısı gibi belgeler. [**İng.** Other papers as invoice; **Fr.** Documents outre que facture].
~ biçimi, *ikt* Düzenlenecek satış belgesinin, sıra sayısı, düzenleyenin ticaret adı ve işyeri, alıcısının ticaret adı ve oturma yeri, mal veya işin çeşitli niceliği, değeri, tutarı, satılan mal, bu belgenin düzenlenmesinden önce verilmiş ise günü gibi bilgileri kapsamına alan biçimi. [**İng.** Form of invoice; **Fr.** Forme de facture].
~ değeri, *mal.* Gümrükle ilgili malın, faturasında gösterilen değeri. [**İng.** Invoice value; **Fr.** Valeur de facture].
~ düzeni, *ikt.* Satış belgelerinin, yapraklar halinde sıra sayılı olması, mürekkeple, makine ile veya kopyalı kurşun kalemiyle doldurulması en az bir asıl ve bir örnek olarak çıkarılması, baş tarafında, iş sahibi veya onun adına yetkili kişinin imzası bulunması gibi yasasıyle sınırlanan temel ilkelerini kapsayan düzen. [**İng.** Order of invoice; **Fr.** Ordre de facture].

fay, i. — **kıvrım ~**, *jeol.* Bk. **Kıvrım. • köşegen ~**, *jeol.* Bk. **Köşegen.**
~ kanadı, *jeol.* Bk. **Kanat.**

fayans, i. — **ince ~**, *mim.* Toz haline getirilip su ile karıştırılmış kaolin hamuru, kuvars ve feldispatın önce kalıplanması, sonra sırlanıp fırınlanması ile elde edilen fayans.

fayansçı, i. *mim.* Fayans satan veya yapan kimse.

faydalı, s. —
~ masraf, *ikt.* Zorunlu olmamakla beraber, çıkar elde etmek için ve özellikle o şeyin değerini çoğaltmak için yapılan masraf.

faz, i. — **foto ~**, *biy.* Bk. **Fotofaz. • iki ~ lı,** *fiz.* Bk. **İki.**
~ konvertisörü, *elek.* Bk. **Konvertisör.**
~ kutbu, *elek.* Bk. **Kutup.**

fazmetre, i. *elek.* Bir elektrik tüketicinin güç faktörünü ölçmekte kullanılan bir aygıt.

febrifüj, s. *Fr. fébrifuge. tıp* Antipiretik *(ateş düşürücü)* ilâçlar için kullanılan eski bir ad

fecir, i. — **dalmî ~,** *astr.* Bk. **Hava ışıltısı.**

federasyon, i. — **işçi ~ u,** *huk.* Bk. **İşçi.**

federe, s. —
~ olmak, *sp. (güreş)* Güreş sporu ile uğrasacağı resmî örgütlerce belgelenen ve kütüğe geçirilen kurum durumuna gelmek.

felç, i — **ilerleyici ~,** Bk. **İlerleyici.**

felek, i. — **feleğin damına düşmek,** *dey.* Mutsuzluğa sanssızlığa uğramak

felsefe, i. — **hayat ~ si,** *psik.* ve *fels.* Bk. **Hayat. • hukuk ~ si,** *fels.* Bk. **Hukuk. • ilkçağ ~ si,** *fels.* Bk. **İlkçağ. • inaksal ~,** Bk. **İnaksal. • İslâm ~ si,** *fels.* Bk **İslâm.**
~ mantığı, *mant.* Felsefe sorunlarıyle yakın ilgisinden dolayı yöneticiler mantığına verilen ad. [**İng.** Philosophical logic: **Fr.** Logique philosophique].
~ yöntemi, *eğt.* Bulguların tutarlılığını denetlemek. türlü bulguları geniş düşünce örüntülerine yerleştirmek veya bu örüntülerle olan ilişkilerini belirtmek. bilimin temel konularını incelemek. kuramlara bağlamak. gerçekler ve değerler üzerinde incelemeler yapılırken başvurulan yol.

fen, i. —
~ bilgisi, *eğt.* Konuları genellikle fizik. kimya. biyoloji bilimlerinden yararlanılarak saptanan. öğrencilere canlı ve cansız varlıkların özellikleri ve insan yaşayışıyle olan ilişkileri üzerinde temel bilgi ve anlayışları kazandıran. çoğunlukta orta dereceli okulların birinci döneminde okutulan ders. [**İng.** Science: **Fr.** Sciences physiques].
~ ve tabiat bilgileri, *eğt.* Çocukların yaşadıkları yakın yurt ve çevreyi daha iyi tanımalarına, kişi ve toplum sağlığı konularında bilgi ve beceri kazanmalarına. tarım çalışmalarına karşı daha çok ilgi duymalarına ve böylece çevrelerine kolayca uymalarına yardımcı olmak amacıyle ilkokulların ikinci döneminde okutulan ders. [**İng.** Natural sciences: **Fr.** Sciences naturelles].

fena, s. — **~ ya varmak,** *dey.* Sonucu kötü olmak: *Sakayı burada bırakalım, sonu fenaya varacak.*
~ fena şeylere yormak, *dey.* Kuruntu yapmak. bir şeyi fena nedenlere bağlamak.

fener, i. — **gemi ~ leri,** *den.* Bk. **Gemi. • gruplu ~,** *den.* Bk. **Grup. • imam ~ i,** *folk.* Bk. **İmam. • işaret ~ i,** *demir.* Bk. **İşaret. • kubbe ~ i,** Bk. **Kubbe. • liman ~ i,** *den.* Bk. **Liman. • madenci ~ i,** Bk. **Madenci. • nişan çubuğu ~ i,** *ask.* Gece ölçmelerinde veya gece atışlarında bir nişan kişiyi veya çubuğunu aydınlatmak için kullanılan fener. [**İng.** Aiming post lamp]. **• pupa işaret ~ i,** *den.* Bk. **Pupa.**
~ mili, *mek.* Bk. **Mil[3].**
~ mili burnu, *mek.* Bk. **Mil[3].**
~ vergisi, *ikt.* Fenerlere ilişkin bakım ve onarım giderleri için devletçe deniz taşıtlarından alınan vergi. [**İng.** Light duty. **Fr.** Droit de phare].

fennî, s. —
~ sorumluluk, *mim.* Bir fen adamının bir yapıda üzerine aldığı teknik işlerden doğan sorumluluğu

fenotip, i. — § **2.** *dilb.* Sovyet dilcisi Saumyan ın terminolojisinde. jenotip'in veya soyut bir sözdizim nesnesinin büründüğü dış biçimi belirten terim. *(Fenotip ve jenotip Chomsky'nin kullanım ve edinim karşıtlığına tekabül eder.)* [**İng.** Phenotype: **Fr.** Phenotype].

feodal, s. —
~ mülkiyet, *fels.* Toprak kölesi emeğiyle değerlendirilen toprak mülkiyeti.
~ üretim, *fels.* Toprak mülkiyetine ve toprak kölesi emeğine dayanan üretim biçimi. Bunun, öteki üretim biçimlerinden ayrılığı. toprağın veya iş süresinin belli bir bölümünde kendisi için de çalışan ve buna bağlı olarak kullandığı üretim araçlarıyla ilgisi kurulan toprak kölesi emeğine dayanması toprağın küçük ölçüde ve ilkel olarak işlenmesi. sanayinin zanaat tipinde olusudur.

ferace, i. —
~ yaka, *kıyt.* Bk. **Yaka.**

ferdî, s. —
~ gelir, *ikt.* Bireylerin veya ailelerinin veya harcama birimlerinin belirli bir dönemde genellikle bir yıl içinde elde ettikleri gelir.
~ sigorta, *ikt.* Kaza sigortalarında, kişinin sakat kalması. ölmesi durumunda, tazminat ve hastane giderlerini sağlamak için yapılan sigorta
~ girişim, *ikt.* Sorumluluğu sonucu ve idaresi bir sahsa ait olan girişim.

fer'î, s. —
~ borç, *mark.* İkinci derecede borç. [**İng.** Accessory obligation].
~ borçlu, *huk.* **a)** İkinci derecede borçlu: **b)** Asıl borçlu ödemediği takdirde ödemeyi üzerine almış olan borçlu, kefil. [**İng.** Accessory obligator].
~ iktisap, *huk.* Bk. **İktisap.**
~ müdahale, *huk.* Bk **Müdahale.**
~ rüzgâr, *den.* Bk. **Rüzgâr.**

ferih, s. —
~ faruh oturmak, *dey.* Bolluk. rahatlık ve mutluluk içinde geçinmek.

ferman, i. — **ipka ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **İpka. • kaymakamlık ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Kaymakamlık.**

fermanlı, s. —
~ deli, *dey.* Zır deli.

feromonlar, ç.i. Fr. *phéromones.* Eskiden *«ferormon»* denilen ve şimdiye kadar yalnız böceklerde *(arı, karınca, kelebek, divik)* rastlanmış olan hormon grupu. [**İng.** Pheromones; **Fr.** Phéromones].

ferrosen, i. *Fr. ferrocène.* İçindeki bir maden atomu iki iyona bağ görevini yapan bir organik moleküller serisinin *(«sandviç moleküller»)* en tanınmış temsilcisi. [**İng.** Ferrocene].

fersah fersah, z. —
~ üstadını geçmek, *dey.* Bir işi ehlinden ve öğreticisinden iyi yapmak.

fes, i. —
~ düşdü kel açıldı, *dey.* Maske sıyrıldı. her şey. bütün uygunsuzluklar, hile dolan ortaya çıktı anlamında.

fesat, i. —
~ kaynatmak, *dey.* Kötülük düşünmek.

fesih, i. — **haksız ~,** *iş. huk.* Bk. **Haksız.**

ferş, i. *Osm. < Ar. esk.* **1.** Döşeme yayma. **2.** Halı, taş v.b. döşetme. **3.** Yeryüzü. kır, sahra.

fetiş, i. —
~ *Esanl.* **Tapıncak.**
~ düşmanlığı, *psik.* Bazı homoseksüel kişilerde. cinsel sapıklıklarını maskelemek için girişilen karşı cinsi kötüleme eğilimi. [**İng.** Antifetishism: **Fr.** Antifétichisme].

fetişist, i. —
~ *Esanl.* **Tapıncakcı.**

fetişizm, i. — § **4.** *psikan. Ferud* tarafından cinsel itimin en ilgi çekici çeşidi olarak nitelenen sapıklık. *(Kamıstan yoksun olduğu için simgesel hadımlığı temsil eden kadın cinsel organları karşısındaki davranıstan doğar).* [**İng.** Fetishism: **Fr.** Fétichisme].
~ *Esanl.* **Tapıncakcılık.**

fetüs, i. —
~ uyumu, *kadın-doğum.* Fetüs durumunun dölyatağı içinde uygun bir şekil alması *(gebeliğin son üç ayı içerisinde olagelir).* [**İng.** ve **Fr.** Accommodation].

fetva, i. — **~ yı anlatışa göre vermek,** *dey.* Hal. gösteriş. ifade ve şartlara göre değer ve hüküm vermek.

fevkalâde, s. —
~ bütçe, *ikt.* Devletin olağanüstü gelir ve giderlerini bir araya toplayan bütçe.
~ ödenek, *ikt.* Bütçenin düzenlenmesi ve onaylanması zamanında saptanamamış bütçede yer alamamış bir ihtiyaç için kabul edilen ödenek.
~ umumî heyet, *ikt.* Gereksime duyulması halinde sözleşmede yazılmayan gün ve sayıda olağanüstü durumlar için yapılan genel kurul toplantısı.
~ yedek akçe, *ikt.* Kanunî ihtiyatların yetersizliği göz önüne alınarak ileride olağanüstü anlar için ayrılan fonlar.

fıkır fıkır, z. —
~ kaynamak, *dey.* Durduğu yerde duramamak. cilveli ve işveli olmak.

fıldır fıldır, z. —
~ aramak, *dey.* Israrla ve telâsla aramak: *Yüzüğünü kaybetmiş fıldır fıldır arıyor.*
~ yüzüne bakmak, *dey.* Gözleri devamlı dönerek bakmak.

fırıldak, i. — **macuncu fırıldağı,** Bk. **Macuncu. • rüzgâr fırıldağı,** Bk. **Rüzgâr.**

fırın, i. — **Acheson ~ ı,** *elek.* Silisyum karbür üretimi için kullanılan bir elektrik fırını. [**İng.** Acheson furnace]. **• Ajax-Wyatt ~ ı,** *elek.* Demir bir nüveye ve içindeki şarjın *(yükün)* devrini sağlayacak şekilde özel biçimli bir kaba sahip bir çeşit endüksiyon fırını. [**İng.** Ajax-wyatt Furnace]. **• havuzlu ~,** *camc.* Bk. **Havuzlu. • istim ~ ı,** *den.* Bk. **İstim. • kurutma ~ ı,** *tekn.* Bk. **Kurutma. • sekbanlar ~ ı,** *ask. tar.* Bk. **Sekban.**
~ kutusu, *tekn.* Bk. **Kutu.**
~ süpürgesi, *dey.* Zayıf, uzun boylu, esmer *(kimse).*

fırçalama, i. — **uç bronşlarını ~,** *tıp.* Ağız yolu ile girilerek bronşların en uç bölümlerinden parça alma yöntemi. [**Fr.** Brossage bronchique distal].

fırlatma, i. — **~ bütünü,** *astronotik.* Belli bir uzay aracı tipinin hazırlanmasını ve fırlatılmasını sağlayan kuruluşun tümü. *(Bir fırlatma bütününden meydana gelir.)*
~ rampası, *sil.* Bk. **Rampa.**

fırsat, i. —
~ bu fırsat demek, *dey.* Ele geçen fırsattan azamî derecede faydalanmak
~ eşitliği, *ikt.* Hedefe giden yoldan kişilere eşit düzeyde olanak tanınması.

~ **her vakit ele geçmez.** *at.* Fırsat insanın eline çok seyrek geçer. Onun için çıkan fırsatı kaçırmamak, ondan yararlanmak gerektir.
~ **maliyeti.** *ikt.* Çeşitli karar olanakları arasında bir ekonomik seçim yapmak zorunda kalındığı zaman değerlendirilemeyen bir fırsatın katlanılan maliyeti. [İng. Opportunity cost: Fr. Coût d'opportunité].
~ **sakal altından geçer.** *at.* Fırsatı yakalamak kimi kez çok kolaydır. Ancak, yakalayabilmek için zamanını kollamak gerektir.

fırtına, i. — ~ **yi ucuz atlatmak,** *dey.* Bir tehlikeyi fazla zarar görmeden atlatmak geçiştirmek. • **gün ~ sı,** *coğr.* Bk. **Gün.** • **Kasım ~ sı,** *den.* Bk. **Kasım.** • **kuş gecimi ~ sı,** *takvim.* Bk. **Kuş.** • **kuğu ~ sı,** *meteor.* Bk. **Kuğu.**
~ **kabarması,** *coğr.* Bk. **Kabarma.**
~ **yılgısı,** *psik.* Gök gürültüsü ve simseğe karşı duyulan hastalık derecesindeki korku. [İng. Astraphobia. Fr. Astrophobie].
~ *Esanl.* **Astrafobi.**

fıtık, i. — **göbek fıtığı,** *patol.* Bk. **Göbek.** • **göden fıtığı,** *patol.* Bk. **Göden.** • **içorgan arkısı fıtığı,** *patol.* Bk. **İçorgan.** ~ **kesesi,** *patol.* Bk. **Kese**[1].

fıtık bilim, b.i. *tıp.* Bk. **Herniyoloji.**

Fiad, i. *ikt.* Uluslararası dokümantasyon federasyonu.

Fiav, i. *ikt.* Uluslararası acentaları federasyonu.

fibrokistik, s. —
~ **hastalık,** *tıp.* Aralarında kistik boşluklar bulunan fibröz dokunun aşırı büyümesi şeklinde beliren bir hastalık.

fibrozis, i. *tıp.* Yaralanma, enfeksiyon veya kanlanmanın azalması sonucu tahribe uğrayan normal doku yerine fibröz bir doku veya kabuk dokusunun oluşması.

fibroskop, i. *Fr. fibroscope, tıp.* Şimdiye kadar klasik katı endoskoplarla girilemeyen derin vücut boşluklarının muayenesine yarayan esnek endoskop. [İng. Fibroscope].

fiil, i. — **haksız ~,** *huk.* Bk. **Haksız.** • **idarî ~,** *huk.* Bk. **İdarî.** • **isim ~,** *gram.* Bk. **İsim.** • **isteşlik ~ i,** *gram.* Bk. **İsteşlik.**

fiilî, s. —
~ **amortisman,** *ikt.* Bir duran varlığın veya duran varlık grupundan fiilen ayrılmış amortisman topluluğu.
~ **atış hızı,** *ask.* Bk. **Hız.**
~ **bozuk,** *dey.* Doğru yolda olmayan, ahlâksız *(kimse).*
~ **doğum oranı,** *istat.* Belli bir yılda doğan çocuk sayısının *(ölü doğanlar hariç)* toplam nüfusa oranı.
~ **hizmet,** *ask.* Bk. **Hizmet.**
~ **ihraç,** *ikt.* Yetkili gümrük idarelerince bir malın gümrük çıkış beyannamesinin onaylanmış olması.
~ **inhisar,** *ikt.* Aynı mal piyasasında faaliyette bulunan müesseselerden birinin rakiplerini tasfiye ederek piyasaya tek başına hakim olması.
~ **kadro,** *ask.* Bk. **Kadro.**

fikrî, s. —
~ **iş,** *ikt.* İşletmede, idare meclisi üyelerinin, planlama ile uğraşanların, sevk ve idare edenlerin, mühendis, danışman veya buna benzer iş görenlerin faaliyetleri.

fiktif aktif, *ikt.* Firma bilançosunda gösterilmekle beraber gerçek değer ifade etmeyen veya firma bilançosunda uygunsuz olarak bir varlıkmış gibi gösterilen kalemler.

fiktif antrepo, *ikt.* Gümrük antreposu fonksiyonu görmesi yetkili makamlar tarafından kabul edilen yer.

fil, i. —
~ **sofrası,** *sp. (güreş)* Genellikle ağırlığı yüksek olması gereken güreşçiler için uygulanan sınırsız besleme.

filama, i. —
~ **kancası,** *den.* Bk. **Kanca.**

fil. disi, b.i. —
~ **sivahı,** *sny.* Bk. **Siyah.**

filebit, i. Bk. **Flebit.**

filebografi, i. — **göz çukuru ~ si,** *ott.* Göz çukurundaki toplardamar sistemi saydamsızlaştırıldıktan sonra radyolojik yolden göz çukurunu muayene tekniği. [İng. Orbital phleborgraphy. Fr. Phlébographie orbitaire].

fil. gözü, b.i. *mim.* Hamam kubbelerinde bulunan, üstü topuzlu fanus şeklinde tepe camı.

filika, i. — **kıç ~ sı,** *den.* Bk. **Kıç.** • **nöbetçi ~ sı,** *den.* Bk. **Nöbetçi.**
~ **güvertesi,** *den.* Esas güvertenin üzerine filikaların çıkartılması için yapılan yarım güverteler.
~ **mataforası kızağı,** *den.* Bk. **Kızak.**

film, i. — **aktüalite filmi,** *sin.* Yapımında dökümanter teknik kullanılan filim. [İng. Actuality film]. • **genel bilgi filmi,** *sin.* Bk. **Genel.** • **geniş ~,** *sin.* Bk. **Geniş.** • **gezi filmi,** *sin.* Bk. **Gezi.** • **glysili ~,** *sin.* Bk. **Glysi.** • **gölge filmi,** *sin.* Bk. **Gölge.** • **güldürü filmi,** *sin.* Bk. **Güldürü.** • **gün ışığı boş filmi,** *sin.* Bk. **Gün.** • **haber filmi,** *sin.* Bk. **Haber.** • **hareketli ~,** *eğt.* Bk. **Hareketli.** • **hareketli örtülü ~,** *sin.* Bk. **Hareketli.** • **hareketsiz örtülü ~,** *sin.* Bk. **Hareketsiz.** • **hileli ~,** *sin.* Bk. **Hileli.** • **ismarlama ~,** *sin.* Bk. **İsmarlama.** • **ince taneciklî boş ~,** *sin.* Bk. **İnce.** • **ince grenli ~,** *matb.* Bk. **İnce.** • **iş dışı ~,** *sin.* Bk. **İş.** • **iş filmi,** *sin.* Bk. **İş.** • **kırpıntı ~,** *sin.* Bk. **Kırpıntı.** • **kısa ~,** *sin.* Bk. **Kısa.** • **kısa metrajlı ~,** *sin.* Bk. **Kısa.** • **kokulu ~,** *sin.* Bk. **Kokulu.** • **korku filmi,** *sin.* Bk. **Korku.** • **korunma filmi,** *tekn.* Bk. **Korunma.** • **kovboy filmi,** *sin.* Bk. **Kovboy.** • **kukla filmi,** *sin.* Bk. **Kukla.** • **kurgu filmi,** *sin.* Bk. **Kurgu.** • **macera filmi,** *sin.* Bk. **Macera.** • **okul filmi,** *sin.* Bk. **Okul.** • **öncü ~,** Bk. **Öncü.** • **örtülü ~,** *sin.* Bk. **Örtülü.** • **pankromatik boş ~,** *sin.* Bk. **Pankromatik.** • **polis filmi,** *sin.* Bk. **Polis.** • **pozitif boş ~.** Bk. **Pozitif.** • **propaganda filmi,** *sin.* Bk. **Propaganda.** • **reklâm filmi,** *sin.* Herhangi bir şeyin reklâmını yapmak amacıyla meydana getirilmiş kısa film. [İng. Advertising film: Fr. Film publicitaire]. • **röportaj filmi,** *sin.* Bk. **Röportaj.** • **serüven filmi,** *sin.* Kişilerin tehlikelerle dolu, serüvenli bir hayat sürdükleri, heyecanlı sahnelerle, kahramanca davranışlarla dolu filmler için kullanılan genel terim. [İng. Adventure film: Fr. Film d'aventures]. • **sesli ~,** *sin.* Bk. **Sesli.** • **sessiz ~,** *sin.* Bk. **Sessiz.** • **soyut ~,** *sin.* Duyusal çağrışımlardan veya taklit amacından sıyrılmış biçimlerin kullanılmasına dayanan film türü. *(Bir soyut film, ya dış dünyamızdaki ya da hayal gücüyle uydurulmuş biçimlere dayanır, fakat her iki durumda da sanatçının amacı, özü olmayan nesnelerle, çizgi ve renk düzeni kurmaktır.)* [İng. Abstract film: Fr. Film abstrait]. • **sözlü ~,** *sin.* Bk. **Sözlü.** • **üç boyutlu ~,** *sin.* Bk. **Üç boyutlu.** • **yarı belge filmi,** *sin.* Bk. **Yarı.** • **yanmaz ~,** *sin.* Bir selüloz asetat tabanı üzerine uygulanan bir emülziyondan ibaret pozitif veya negatif filim. [İng. Acetate film] • **yasak ~,** *sin.* Bk. **Yasak.**
~ **kutusu.** Bk. **Kutu.**
~ **seridi,** *eğt.* Bir konunun anaç çizgileriyle işlenmesine yetecek sayıda bir dizi slayttan oluşan ve gösterici *(projektörü)* ile beyaz perdeye yansıtılmak için hazırlanan genellikle 35 mm.'lik kısa film. [İng. Filmstrip].

filo, i. — **amfibik ~,** *ask.* Bir amfibik hücum harekâtı için kıtaları ve malzemelerini taşıyacak amfibik hücum çıkarma gemilerinden ibaret bir taktik ve idarî birlik. [İng. Amphibious squadron]. • **gözcü ~,** *ask. den.* Bk. **Gözcü.** • **sahil muhafaza ~ su,** *ask.* Bk. **Sahil.**
~ **ileri demirleme yeri,** *ask* Bir harekât alanı içinde veya yakınında, çok sayıda deniz araçları, cevik destek birlikleri ve yardımcı araçlar için emin bir demirleme yeri. [ind. Advanced fleet anchorage].

filtre, i. — **adaptif ~,** *elektr.* Uyumlu filtre. rasgele olagelen ve parazit içine karışmış sabit dalga şeklini sinyallere reaksiyon göstermek için kendisini otomatik olarak ayarlayan filtre devresi. [İng. Adaptive filter]. • **akustik band geçiren ~,** *elektr.* Tek bir transmisyon bandına sahip akustik dalga filtresi. *(Kesilme frekansları olan fA ve fB'nin her ikisi de ne sıfır ne de sonsuzdur).* [İng. Acoustic-band-pass filter]. • **aktif ~,** *bilgiişlem.* Bilgilerin düzgün akışını sağlayan filtre. [İng. Active filter]. • **hava ~ si,** *otom.* Bk. **Hava.**
~ **kasnağı,** *tekn* Bk. **Kasnak.**

finans, i. —
~ **ilmi,** *ikt.* Kurumların, kuruluşların nakit gereksinmelerini, nasıl sağlayacakları ve nasıl kullanacaklarını gösteren bilim.

fing, i. —
~ **atmak,** *dey.* Gezip tozmak.

fir, i. — *(Flight Information Region'ın kısa adı).* • ~ **hattı,** *hava.* Sivil havacılıkta uçuş güvenliği bulunan bölge. [İng. ve Fr. Fir].

firma, i. —
~ **analizi,** *ikt.* Bir firmanın durumunu kavramak için dört açıdan yapılan inceleme ve araştırmalar.
~ **değeri,** *ikt.* İşletmenin maddî değerlerinin üstünde, onun taşıdığı itibar.
~ **dengesi,** *ikt.* Firmanın marjinal maliyet ile marjinal hasılatının birbirine eşit olduğu nokta.
~ **finansmanı,** *ikt.* Bir firmanın para ve kredi sağlamayı ve sağladığı para ve krediyi kullanmayı yönetmesi.
~ **iştirakleri,** *ikt.* Bir ticarethanenin kendi emrine ve kendi merkez veya şubesi üzerine keşide ettiği poliçelerin banka tarafından iştira edilmesi.

fistül, i. — **kör ~,** *tıp.* Bk. **Kör.** • **rektovajinal.** • **sidik ~ ü,** *patol.* Bk. **Sidik.**

fiş, i. — **kasa kontrol ~ i,** *muh.* Bk. **Kasa.** ~ **toplama küreği,** *oyun.* Bk. **Kürek.**

fişek, i. — **paraşütlü işaret fişeği,** *ask.* Bk. **Paraşütlü.** • **patlatma fişeği,** *petr.* Bk. **Patlatma.**

~ **mermisi.** Bk. **Mermi.**
~ **sokmak,** *dey.* Arayı bozmak.

fişli, s. —
~ **komütatör,** *elek.* Bk. **Komütatör.**

fitil, i. — **idare ~ i,** *ev eşyası.* Bk. **İdare.** ● **kaba ~ makinesi,** *dok.* Bk. **Kaba.** ● **kavuk ~ i,** Bk. **Kavuk.** ● **patlatma ~ i,** *mad. oc.* Bk. **Patlatma.**

fitilli, s. —
~ **kömür,** *elek.* Bk. **Kömür.**

fitings, i. *mim.* Firsek, manşon, nipel, deveboynu, ıstavroz, redüksiyon gibi boru bağlama parçalarına verilen ortak ad.

fiyat, i. — ~ **a tenzilat yapmak,** *ikt.* Rekabet koşullarına uymak ve fazla müşteri çekmek veya talebi kaybetmemek amacıyla ilk istenen fiyattan indirim yapmak. ● **birim ~ ı,** Bir gereçin adet, kilogram, metre kare, metre küp gibi bir birim fiyatı. ● **genel ~ analizi,** *mim.* Yapım birim fiyatlarının saptanmasında esas tutulan gereç ve işçilik miktarlarını göstermek üzere Bayındırlık Bakanlığınca yayınlanan kitap. ● **hükümetçe tesbit edilen azamî ~,** *ikt.* Bk. **Hükümetçe.** ● **itibarî ~,** *ikt.* Bk. **İtibarî.** ● **kapanış ~ ları,** *ikt.* Bk. **Kapanış.** ● **paçal ~,** *mim.* Bir yapıda, çeşitli birkaç yapım için uygulanan ortalama fiyat. ● **rayiç ~,** *ikt.* Bk. **Rayiç.**
~ **analizi,** *mim.* Bir yapımın birim fiyatının bulunması için gerekli gereç ve işçilik miktarının hesaplanması.
~ **baremi,** *ikt.* Bir mal veya mal grupu için resmî makamlarca veya borsalarca saptanan fiyat cetveli.
~ **desteklenmesi,** *ikt.* Bk. **Taban fiyatları, tavan fiyatları.**
~ **enflasyonu,** *ikt.* Tekellerin fiyatları yükseltmesi karşısında, alıcıların bu fiyatlara asıl güçlerinin yetişmemesi.
~ **faktör eğrisi,** *ikt.* Kullanılan faktörlerden birinin fiyatındaki bir değişme sonucu.
~ **fleksibilitesi,** *ikt.* Fiyat elastikiyetindeki ilişkilerin ters yönden ele alınması.
~ **kartelleri,** *ikt.* Bir malın alış veya satış fiyatını elde tutmak.
~ **serisi,** *ikt.* Bk. **Seri.**
~ **tekniği,** *ikt.* Piyasaya aynı mal için her yerde tek bir fiyat istenmesi.
~ **tutanağı,** *mim.* Birinci keşifte ve sözleşmenin ekleri olan birim fiyat cetvellerinde fiyatı bulunmayıp proje veya zoruniluluk nedeniyle yapılması gereken imalât için ödenecek tutarı saptamak üzere mal sahibince düzenlenen ve müteahhitçe kabul edilen tutanak.

fizik, -ği, i. — **evren fiziği,** Kozmoloji *(evrenbilim)* ile jeofiziği *(yerfiziği)* birleştiren bilim dalı: *Evren fiziği, çok ağır çekirdeklerden oluşan kozmik ışınların keşfedilmesini sağladı.* [İng. Cosmic physics; Fr. Cosmophysique]. ● **güneş fiziği,** Fiziksel olayları güneş enerjisiyle ilişkisi içinde inceleyen bilim dalı. [İng. Solar physics; Fr. Héliophysique].

fiziksel, s. —
~ **antropoloji,** *etn.* Kalıtımı, ırkları ve insan kökeninin tarihini inceleyen antropolojik disiplin.
~ **sayım,** *ikt.* Eldeki malzemenin miktar veya değerinin fiilen sayılmak suretiyle tayini.
~ **optik,** *fiz.* Işığın niteliğini inceleyen fizik dalı.
~ **ömür,** *ikt.* Bir duran varlıkta, genellikle daha kısa ekonomik ömrün tersi olarak kabul edilen toplam potansiyel faaliyet ömrü.
~ **planlama,** *mim.* Ülke, bölge veya şehir ölçüsünde yapılan yerleşme planlaması.
~ **sayım çizelgesi,** *ikt.* Gereçlerin nicelik veya değerlerinin edimli olarak sayılması ve bu düzende sayımı yapılmış olan her gerecin niceliğini ve kimi durumlarda tümdeğer ederini ve öteki ilgili değerleri gösteren çizelge.
~ **varoluş,** *ikt.* Durağan varlıklarda, genellikle daha kısa olan ekonomik varoluşun tersi olarak kabullenilen toplam gizli çalışma varolusu. [İng. Physical life. Fr. Vie physique].
~ **yapı kaydı,** *küt.* Fişlerde, kitabın cilt, sayfa, yaprak, sütun, resim, harita, boy gibi öğeleriyle ilgili olarak verilen yazılı bilgi. [İng. ve Fr. Collation].

fizyoloji, i. — **gelişme ~ si,** *zool.* Bk. **Gelişme.** ● **hücre ~ si,** *biy.* Bk. **Hücre.** ● **iş ~ si,** *iş huk.* Bk. **İş.**

fizyolojik, s. —
~ **anatomi,** *biy.* Dokuların fonksiyonlarını inceleyen anatomi. [İng. Physiological anatomy. Fr. Anatomie physiologique].
~ **gelişim,** *egt.* Canlı bir varlığın veya herhangi bir organın görevsel bakımdan zamanla değişikliğe uğraması, gelişme göstermesi. [İng. Physiological growth. Fr. Croissance physiologique]
~ **güdü,** *psik.* Bedenin su veya besin gibi belirli bir fizyolojik gereksinmesine dayanan güdü. [İng. Physiological motive].
~ **gürlük,** *müz.* Bk. **Gürlük.**
~ **inokfüzyon,** *diş, cerr.* Bk. **İnokfüzyo.**
~ **kansızlık,** *tıp.* Bk. **İlk çağ kansızlığı.**
~ **ruhbilim,** *egt.* Genel ruhbilimin, beden yapısı ile görevleri arasındaki ilişkileri inceleyen ve bu ilişkiler sonucu ortaya çıkan davranımları araştıran kolu. [İng. Physiological psychology; Fr. Psychologie physiologique]
~ **serum,** Bk. **Serum.**
~ **sınır,** *eğt.* Öğrenilen bir işi, becerinin ve işlemin sürekli alıştırma ile geliştirilebileceği en son nokta. [İng. Physiological limit; Fr. Limite physiologique].

flaks, i. — **killi ~,** *met.* Bk. **Killi.**

flama, i. — **alarm ~ sı,** *hava.* Bir trafik göstergesinde, pilota sisteminde bir arıza bulunduğunu ihtar etmek için konulmuş semafor tipi flama. [İng. Alarm flag]. ● **işaret ~ sı,** *ask.* Bk. **İşaret.** ● **kılavuz ~ sı,** *den.* Bk. **Kılavuz.** ● **kıyam ~ sı,** *den. esk.* Bk. **Kıyam.** ● **mantilya ~ sı,** *den.* Bk. **Mantilya.** ● **rüzgâr ~ sı,** *den.* Bk. **Rüzgâr.**

flap, i. — **akışkan ~,** *hava.* Dikey kalkış ve inişli uçakların dikey uçuşu sırasında etkinliğini kaybeden klasik flapların görevini devralan uçak denetim düzeni. [Fr. Volet fluide].

flebit, i. — **göbek ~ i,** *vet.* Bk. **Göbek.**

flipper, i. *İng.* Eğik haldeki bir elektrikli bilardoya yerleştirilen ve topu bilardonun yukarı kısmına itmeğe yarayan mekanizma. [İng. ve Fr. Flipper].

flok, i. —
~ **kandilisası,** *den.* Bk. **Kandilisa.**

flora, i. —
~ **saatl,** *bot.* Bk. **Saat.**

fluidik, -ği, i. *Fr. fluidique mek.* a) Hareketli parçaların katkısı olmaksızın hareket halindeki akışkan demetlerinin yer değiştirmesine ve etkileşmesine bağlı olayların sanayideki uygulamalarını içeren yükseltme etkilerini gerçekleştirmek veya çeşitli durağan şekiller arasında bir akış değişimi yapmak için akışkanların bazı dinamik özelliklerini ortaya koyan akışkanlar mekaniği dalı; b) Bu özelliklerden yararlanarak akışkanlarla bilgi işleme. [İng. Fluidic].

flüor. ışıl, b s. —
~ **boyarmadde,** *mim.* Madenî tungstat, borat ve silikatlar veya bazı organik boyalara verilen ad.
~ **madde,** *mim.* Floresans olayını oluşturan madde.

folik, s. —
~ **asit,** *tıp.* İlk olarak ıspanakta bulunan ve sonraları diğer bitkilerin yapraklarında, bira mayasında ve karaciğerde de varlığı saptanan bir madde.

folksong veya **folk,** i. *(halk türküsü anlamında İng.)* Halk şarkısı anlamına gelen ve pop müzik alanında folklor kaynaklı bütün şarkıları belirtmede kullanılan terim: *Bir folk konseri.* [İng. ve Fr. Folksong folk].

fon, i. — ~ **lar muhasebesi,** *işletm. ikt* Bk. **Muhasebe.** ● **ikraz ~ u,** *ikt.* Bk. **İkraz.**
~ **gürültüsü,** *radyotekn.* Bk. **Gürültü.**
~ **hareketleri,** *mal.* Bk. **Hareket.**

fonem, i. — **karma ~,** *fonet.* Bk. **Karma.** ● **küçük dilsi ~,** *dilb.* Bk. **Küçük.** ● **orta ~,** *fonet.* Bk. **Orta.**

fonksiyon, i. — **hiper-geometrik ~,** *mat* Bk. **Hipergeometrik.** ● **homografik ~,** *mat.* Bk. **Homografik.** ● **ilişki ~ u,** *fizyol.* Bk. **İlişki.** ● **keyfi ~,** *mat.* Bk. **Keyfi.** ● **polinom ~,** *mat.* Bk. **Polinom.** ● **semiyotik ~,** *psik.* ve *psikogenetik* Bk. **Semiyotik.** ● **sınırlı değişimli ~,** *mat.* Bk. **Sınırlı.** ● **sisoyidal ~,** Bk. **Sisoyidal.** ● **sürekli ~,** *mat.* Bk. **Sürekli.**

fonksiyonel, s. —
~ **bölüşüm,** *ikt.* Millî gelirin, üretim faktörleri arasında, üretime katkıları oranında bölüştürülmesi.
~ **bütçe,** *ikt.* Kamu harcamalarının, devletçe görülen faaliyet çeşitlerine bölünmesinden ortaya çıkan bütçe türü.
~ **gevşeklik,** *psikiy.* Merkezî sinir sistemindeki organik âfetlerle ilgili psikoz durumu. [İng. Anergasia].
~ **katlama,** *tekn.* Bk. **Katlama.**
~ **readaptasyon,** *ted.* Bk. **Readaptasyon.**

fonokardiyogram, i. *tıp.* Kalbin normal ve anormal sesleri tarafından meydana getirilen *(titreşimlerin)* kaydedilmesi. [İng. Phonocardiogram; Fr. Phonocardiogramme].

formik, s. —
~ **aldehit,** *kim.* Bk. **Formaldehit.**
~ **asid,** *kim.* Formülü $H—CO_2H$ olan doymuş asid. 1749'da Marggraf tarafından tek başına elde edilen bu asid, karıncalarda, tırtıllarda, ısırganlarda ve ter gibi bazı biyolojik sıvılarda bulunur. Bugün, Berthelot'nun sentez metoduna göre, karbon monoksidin, basınç altında, sodyum hidrokside etki ettirilmesiyle elde edilir ve sodyum formiyat meydana gelir. Sanayide kullanılan diğer bir sentez yöntemi de sodyum siyanürün otoklanda su etkisiyle bozundurulması temeline dayanır. [İng. Formic acid, methanoic acid; Fr. Acide formique].
Eşanl. **Karınca asidi.**

formül, i. — **gübre ~ ü,** *trm.* Bk. **Gübre.** • **kan ~ ü,** *kanb.* Bk. **Kan.** • **konşimento ~ ü,** *den. tic. huk.* Bk. **Konşimento.**

fors, i. — **~ u kırılmak,** *dey* İtibar ve onuru sarsılmak.

fosil, i. ve s. — **ana ~,** *(tarih öncesi)* Prehistoryacılar tarafından paleontolojiden alınan terim: *(Bir kültür fasiyesini belirleyen bir eşyayı nitelemek için kullanılır).* [**Fr.** Fossile directeur].
~ reçine, *min.* Bk. **Reçine.**

foto, i. —
~ çekiş noktası, *fotogremetri. ask.* Fotoğraf makinesi merceklerinin, fotoğraf çekiş sırasında, boşlukta işgal ettikleri nokta. [**İng.** Air station (photogrammetry)].
~ görüş kadiri, *astr.* Bk. **Kadir.**
~ muhabiri, *basın.* Bk. **Muhabir.**

fotoğraf, i. — **~ la kayıt,** *tekn.* Bk. **Kayıt².** • **~ la ödünç verme yöntemi,** *küt.* Ödünç vermeyi 35 mm.'lik film üzerine fotoğrafla saptama yöntemi. [**İng.** Photocharging system]. • **glase ~,** *fot.* Bk. **Glase.** • **hava ~ ı,** *coğr.* Bk. **Hava.** • **integral ~,** *foto.* Bk. **İntegral.** • **kızılaltı ~ ı,** *matb.* Bk. **Kızılaltı.**
~ kadiri, *astr.* Bk. **Kadir.**

fotokinez, i. *Fr. photocinèse. etol.* Bazı hayvanlarda, çevresindeki bir ışık kaynağının etkisiyle beliren ve belli bir yönü olmayan yer değiştirme, yürüme, hareketlenme eylemi. [**İng.** Photocinesis]

fotoliz, i. — **şimşek ~,** *kim.* Gevşeme tepkimelerinin incelenmesinde çok sık kullanılan yöntem. *(İncelenecek ortamın bozulması, ani ve yoğun bir ışık çakışıyla elde edilir. Bu çakış molekülleri parçalar, atomları iyonlaştırır ve kökleri serbest bırakır. Çok etkin olan bu yeni türler de basamak halinde devam eden gevşeme tepkimelerine yol açar).* [**Fr.** Photolyse éclair].

foton, i. — **~ la itme,** *hava.* Bk. **İtme.**

fotopolimer, s. *Fr. photopolymère. grafik san.* Kütle halinde duyarlaştırılan ve tipografik baskı klişeleriyle kalıplarının yapımında kullanılan *(bir plastik hk.).* [**İng.** Photopolymere].

fototopografya, i. — **~ yla hazırlama,** *topogr.* Bk. **Hazırlama.**

fototiristor, i. *Fr. photothyristor. radyotekn.* Gerek bir elektrik empülsiyonu, gerek bir ışık ışınıyla çalışabilen tiristor [**İng.** Photothyristor]

Fransız, öz. s. ve i. —
~ balkonu, *mim.* Döşemeye kadar inen ve çift kanatlı kapı gibi açılan pencere.
~ çatısı, *mim.* Bk. **Mansart çatısı.**
~ penceresi, *mim.* Bk. **Fransız balkonu.**

frekans, i. — **antirezonant ~,** *elek.* ve *elektr.* Verilen bir sistemin empedansının çok yüksek olduğu frekans. [**İng.** Anti-resonant frequency]. • **gerçek ~,** *elektr.* Kristal kontrollü bir osilatörün, kristal ünitesi üzerine işaret edilen nominal frekans değerinin aksine ölçülen frekansı. [**İng.** Actual frequency]. • **görüntü ~ ı,** *telvz.* Bk. **Görüntü.** • **ses ~ ı,** *hava.* Bk. **Ses.**
~ grafiği, *mat.* Bk. **Grafik.**
~ konvertisörü, *elek.* Bk. **Konvertisör.**
~ poligonu, *biy.* Bk. **Poligon.**

fren, i. — **Alden güç ~ ı,** *mot.* Bir motorun gücünü ölçmek için kullanılan bir fren şekli. *(İki bakır plâk arasında dönmekte olan dökme demir gibi diskten ibarettir. Yağ çevreden merkeze doğru devrettirilir. Bakır plâkların dışında devreden basınçlı su hem bunları soğutur ve hem de diske doğru bastırır).* [**İng.** Alden power brake]. • **imdat ~ ı,** *demir.* Bk. **İmdat.** • **kontrmarş ~ ı,** *demir.* Bk. **Kontrmarş.** • **otomatik ~,** *demir.* Bk. **Otomatik.** • **reosta ~,** *demir.* Bk. **Reosta.**
~ sapı, *sp. (bisiklet)* Freni elle işletmeye yarayan sap. [**Fr.** Poignée de frein].
~ kablosu, *sp. (bis.)* Eleği kıskıya bağlayan kaucuk kaplı tel. [**İng.** Brake wire: **Fr.** Câble de frein].
~ kolu, *sp. (bis.)* Fren ölçeğinin öbür adı. [**Fr.** Cocette].
~ patiği, *sp. (bis.)* Frenin, tekere alttan veya üstten baskı yaparak bisikletin durmasını sağlayan parçası. [**İng.** Brakeblock, shoe: **Fr.** Patin].

fretaj, i. *mim.* Fretleme işi.

fretli, s. *mim.* Freti olan.
~ kolon, *mim.* Taşıma gücü, kapalı halka veya dairesel spiral şeklindeki enine donatı ile artırılmış olan kolon.

frigorifik, s — **değişik ısılı ~ gemi,** *den.* Her biri çok değişik sıcaklıklarda bozulan çeşitli malları aynı anda veya değişik zamanlarda taşıyabilen frigorifik gemi.
~ gemi, *den.* Bk. **Gemi.**

friksiyonel işsizlik, *ikt.* Bir ülkede, emek arzı ile talebi arasındaki geçici intibaksızlığın sebep olduğu işsizlik.

fronton, i. *mim.* Bk. **Alınlık.**

frontallık, i. *mim.* Bk. **Düşey eksenlilik.**

fukara, s. —
~ babası, *dey.* Fakirleri kollayan kimse

funda, i. —
~ etmek, *den.* Bk. **Demirlemek, demir atmak.**

füran, i. —
~ reçinesi, *plast. mad.* Fenolün fürtüral veya fürfürilik alkolle yoğunlaşmasından elde edilen reçine. [**Fr.** Résine de furanne].

futbol, i. —
~ birliği, *sp. (futbol)* Futbol kulüplerinin bağlı bulundukları birlik.
~ kılığı, *sp. (futbol)* Futbol oyununda oyuncuların giydikleri şeylerin tümü.
~ oyuncusu, *sp. (futbol)* Futbol takımında yer alan oyuncu.
~ takımı, *sp. (futbol)* Bir kulübü, bir okulu, bir bölgeyi, bir kenti, bir ulusu veya bir kıtayı temsil edebilen, on bir kişiden kurulu, futbol oyunu oynayan topluluk.
~ tekniği, *sp. (futbol)* Bir futbol oyuncusunun top ile veya topsuz olarak, futbol kurallarınca gereken devinimleri başarıyla yapabilme ustalığı.

fürfürilik, s —
~ reçine, *plast. mad.* Fürfürilik alkolden elde edilen reçine. *(Daha sonra sertleştirilebilen ve asidle işlenerek veya ısıl işlemden geçirilerek çözünmezlik özelliği kazanan değişik viskozitedeki bir polimer serisine dönüştürülmek için fürfürilik reçine asid esliğinde sıcakta işlenir. Bu şekilde elde edilen ve etkisiz maddeler karıştırılan ürünler, kuvvetli ve sıcak bazlara ve yükseltgen olmayan derişik asidlere karşı çok dayanıklı kaplamalar verir. Ateşe dayanıklı çimento, kaplamalar, tecrit maddeleri üretiminde ve yapıştırıcı olarak kullanılır.)* [**İng.** Furfurylic resin: **Fr.** Résine furfurylique].

füze, i — § **antiradar ~,** *sil.* Bk. **Antiradar.** • **antiradyasyon ~,** *ask.* Işınıma duyar olmayan füze. Pasif otomatik tevcihli *(homing)* bir güdümlü füze. [**İng.** Antiradiation missile]. • **elektrikli ~,** *sil.* Oyuk mermilerde, darbenin merminin dış gömleğini bozmasına meydan vermeden aşırı hızla patlayıcı maddeyi ateslemeğe yarayan füze: *Elektrikli füzede bir kafa düzeneği ve elektrikle ateslemeli bir dıp fünyesi vardır.* [**İng.** Electric rocket: **Fr.** Fusée électrique].

F.O.B.S. ~, *ask. (Fractional Orbital Bombardment System)* yörüngesinin belirli bir evresinde uydu haline gelen ve Yer'in herhangi bir noktasına ulaşabilen füze. [**İng.** Fractional Orbital Bombardment system: **Fr.** Fusée globale. F.O.B.S.]. • **geriletici ~,** *astr.* Bk. **Geriletici.** • **karma ~,** *astr.* Bk. **Karma.** • **sonda ~ si,** *meteor.* Bk. **Sonda.**

füze.atar, b.s. — **2.** Füzeleri fırlatmaga yarayan bütün gereçler için kullanılır: **Füzeatar denizaltı.** [**İng.** Rocket launching: **Fr.** Lance-missile]. **3.** b.i. *(Geniş anl.)* Bu gerecin kendisi. [**İng.** Rocket-launcher: **Fr.** Lance-missile].
~ taşıt, Karadan karaya veya karadan havaya güdümlü füzeleri ve tanklara karşı kullanılan taktik füzeleri taşıyan ve ateşleyebilen tekerlekli veya paletli taşıt. *(Bu taşıtta ateşleme anında istenen eğimi alabilen bir fırlatma rampası vardır.)* [**İng.** Rocket launching vehicle; **Fr.** Véhicule lance-missile].

füze. bilim, b.i. Füzelerin incelenmesini konu alan bilim: *İtalyan Muratori, Ortaçağ'da füzebilimin öncülerinden biridir.* [**İng.** Rocketry: **Fr.** Fuséologie].

füze. savar, b.s. § **1.** *ask.* Düşman tarafından fırlatılan stratejik füzelerin yakalanması ve etkisiz bırakılması amacını güden bir füze veya bir savunma düzeni için kullanılır: *Amerika Birleşik Devletleri'nde «Spartan» ve «Sprint» füzesavar sisteminin silâhlarını oluşturur. (Bu deyim 1969'dan beri, çok belirsiz olan «güdümlü mermi savar»ın yerini aldı.)* [**İng.** Antimissile: **Fr.** Antimissile]. **2.** b.i. *(Geniş anl.)* Bu silâhın kendisi. [**İng.** ve **Fr.** Antimissile].

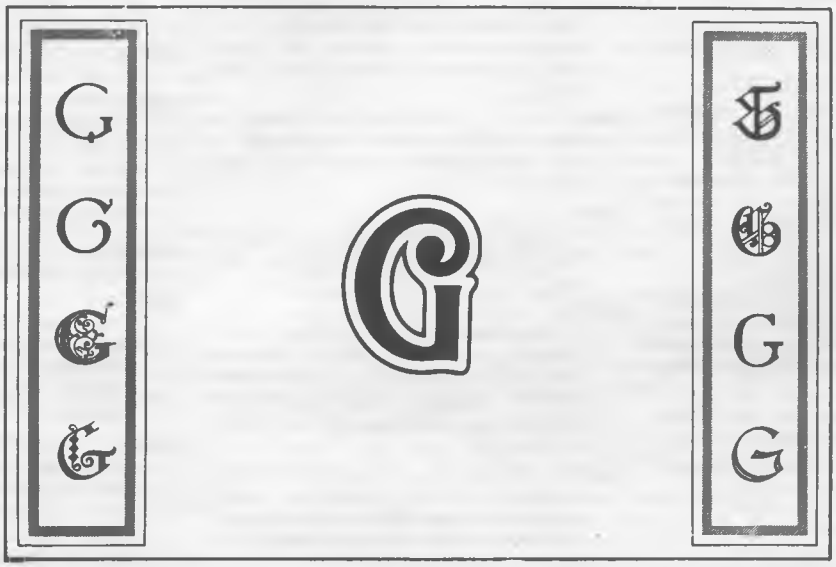

gafil, s. — **~ e kelâm, nafile kelâm**, *dey*. Düşüncesiz cahil kimseye ne kadar dil dökülürse dökülsün yola gelmez, ikna edilmez anlamında.
~ avlamak, *dey*. (Birinin) Bir zaaf ve şaşkınlık anından yararlanıp istediğini ele geçirmek: *Beni gafil avlayınca herşeyi açıklamak zorunda kaldım.*
~ bas düşmana as, *dey*. İşlerinde hazırlıksız, ince hesap etmeyen insan her zaman için zor duruma düşebilir, altedilir, anlamında.

gagalama, i. Gagalamak eylemi.
~ düzeni, *psik*. Bir arada bulunan canlı kümeleri içinde saldırganlık ve karşısındakini sindirme gücüne dayanılarak kurulan öncelik ve basatlık düzeni. [İng. Pecking order].

gagman, i. *sin*. Filmlerde yer alan komik hareket ve durumları hazırlayan kişi.

galaksi, i. — **halkalı ~**, *astr*. Bk. **Halkalı.**

galeri, i. — **havalandırma ~ si**, *mad. oc*. Bk. **Havalandırma.**

GALİLEİ, Galileo, öz. i. —
~ dürbünü, *fiz*. Yeryüzündeki uzak cisimleri görmeye yarayan, objektifi yakınsak, okülleri de ıraksak birer mercek sisteminden ibaret olan dürbün.
~ yöntemi, *psik. (Alan kuramı)* Bir nesneyi bağlı bulunduğu sınıfla değil, parçası olduğu güçler alanı yoluyle yorumlama yöntemi. [İng. Galilean method]

GALTON, Francis, öz. i. —
~ kanunu, § 2, *psik*. Kişinin kalıtımsal niteliklerinin 1/4'nün ana veya babasından, 1/6'sının ise büyük babasından geçtiğini belirleyen bir genelleme. *(Genel olarak doğru sayılmakla birlikte yerini Mendel oranlarına bırakmıştır.)* [İng. Galton's law: Fr. Loi de Galton].

galvanize, s. —
~ boru, *mim*. Su borusu olarak kullanılmak amacıyla galvanizlenmiş yumuşak çelik boru.

galvanizleme, i. — **kuru ~**, *mim*. Çeliği önce sıcak amonyum klorür eriyiği akısı etkisinde bıraktıktan ve sıcak havada kuruttuktan sonra ergimiş çinko banyosundan geçirerek yapılan galvanizleme. • **yaş ~**, *mim*. Çeliğe ergitilmiş çinko banyosundan geçirerek yapılan galvanizleme.

galvano, i. —
~ banyosu, *fiz*. İçinde galvanoplasti işleminin yapıldığı kab.

galvanomagnetik, i. *Fr. galvanomagnétique, fiz*. Bir elektrik akımının bir magnetik alan üzerinde karşılıklı etkimeleri için kullanılır. [İng. Galvanomagnetic, electromagnetic: Fr. Galvanomagnétique, électromagnétique]

galyum, i —
~ arsenyür, *kim*. GaAs formülündeki bileşik; pek çok yüzlü billûrlar biçiminde bulunur ve önemli yarı iletkenlik özellikleri gösterir. *(Yüksek sıcaklıklara dayanıklı bu cisim, germanyum veya silisyum elektronlarından daha yüksek bir elektron hareket yeteneği gösterir. Elektroniğin bütün dallarında değişik uygulamalara konu olabilir.)* [İng. Arsenide of gallium: Fr. Arséniure de gallium].

gam[1], i. — **~ ı inmek**, *müz*. Bk. **İnmek.** • **İnici ~**, *müz*. Bk. **İnici.** • **kromatik ~**, *müz*. Bk. **Kromatik.** • **majör ~**. Bk **Majör.**

gam[2], i. —
~ tutmaz tasasız Raziye, *dey*. Hiç bir seye üzülmeyen, aldırış etmeyen (kadın).

gamma, i. —
~ düzeltmesi, *radyotekn*. Katod ışınlı lambanın ayırt edici eğrisini dengelemek amacıyla televizyonda videofrekans işaretine uygulanan dinamik düzeltme. [İng. Gamma correction: Fr. Correction de gamma].

gamma kamera, b.i. *Fr. gamma-caméra, tıp*. Gamma ışınları kullanarak içinde radyoaktif izotop bulunan bir organın dışarıdan resmini çekmeğe yarayan cihaz. [İng. Gamma-camera].

ganglîyon, i — **Meckel ~ u**, *anat*. Bk **MECKEL.**

garîban, i. —
~ sofrası, *folk*. Bk **Sofra.**

garip, s — **garibin parası pul karısı dul**, *dey*. Düşkün, zayıf ve aciz kişinin her şeyi kusurlu olur anlamında.
~ cingenenin nesine gerek gümüş zurna, *dey*. Aciz yoksul, beceriksiz kişiye ve gösterişli seyler yakışmaz, lâyığı olmaz anlamında.

garnitür, i. — **keçe ~**, *demir*. Bk. **Keçe.**

gâvur, i. — **~ dan vefa zehirden şifa**, *dey*. Dinsiz, merhametsiz kimseden dostluk ve sadakat beklemek zehirden şifa beklemeğe benzer anlamında. • **~ un tenbeli keşiş, müslümanın tenbeli dervişi**, *dey*. Kendilerini büsbütün ibadete verip, dünyadan elini eteğini çeken kişiler aslında tenbellerdir anlamında.

gayda, i. — **İskoç ~ sı**, *müz*. Bk. **İskoç.**

gayri. iradi, b.s. —
~ işsiz, *ikt*. Cari ücret düzeyinde çalışmaya razı olduğu halde iş bulamayan.
~ işsizlik, *ikt*. Bk **İşsizlik.**

gayri. mahdut, b.s. —
~ sorumluluk, *ikt*. **a)** Sınırsız sorumluluk: **b)** Borcunun bütün mal varlığı ile borcundan sorumlu olması.

gaz[2], i — **doğal ~**, *mim*. Topraktan çıkan ve yakıt olarak kullanılan gaz.
~ betonu, *mim*. Gazbeton.
~ dolaşım önleyicisi, *tekn*. Gaz havalı *(atmosferli)* lâmbalarda, sıcak gazın dip yakınlarında dolaşmasını engelleyen, mika veya metal pul. [İng. Deflector: Fr. Déflecetur].
~ kaynağı, *mim*. Madenleri veya plastikleri oksi-hidrojen veya oksiasetilen alevi ile kaynaklama ısı.
~ kesmek, *dey*. Kısa kesmek, lâfı uzatmamak: *Gaz kes ağa, sıktı.*

gaz. beton, b.i. *mim*. Alüminyum tozunu su ve bir bağlayıcı ile karıştırarak yapılan hafif beton.

gazal, i. — **~ ı rana**, *dey*. Güzel, hoş, ceylan gibi sevgili anlamında.

gazete, i. —
~ sopası, *küt*. Gazeteleri katlama yerlerinden kıstırarak tutan, dağılmalarını önleyen ve gazeteliğe yerlestirilmelerini kolaylastıran uzun tahta kıskaç. [İng. Newspaper stick].

gazetelik, i. *küt*. Kitaplıklarda günlük gazetelerin konduğu yer.

gazlı, s. —
~ ışıtışımalı lâmba, Işığı, gazın ısıması ile elde edilen boşalmalı lâmba.
~ kompresör, *sny*. Bk. **Kompresör.**
~ lâmba, *elek*. Bk. **Lâmba.**
~ supap, *elek*. Bk. **Supap.**

gebelik, i. — **dış temas gebeliği**, *tıp*. Gerçek birleşme olmaksızın penisin dış teması ile gebe kalma. [İng. Adosculation]. • **yüksek riskli ~**, *kadın-doğum*. Annenin hayatını ve daha önemlisi dölütün durumunu tehdit eden her türlü gebelik. *(Bu tanıma bakılırsa gebeliklerin üçte birinden fazlası yüksek riskli gebeliktir ve çocuk ya dölüt iken ya da doğduktan sonra ölebileceği gibi doğuşkan kusurlu da olabilir.)* [Fr. Grossesse à hauts risques].
~ korsası, *sağ. bil*. Bk. **Korsa.**
~ ve doğum yardımları yönetmeliği, *ikt*. Teminat örgütü veya işverence teminatlı kadına gebelik ve doğum olaylarında yapılacak yardımları, kosulları ve nicelikleriyle kapsayan yönetmelik. [İng. Regulations of pregnancy and maternity benefit: Fr. Règlement de l'indemnité de grossesse et d'accouchement].

gece, i. — **Kadir ~ si**, Bk. **Kadir.** • **kına ~ si**, *folk*. Bk. **Kına.**
~ çalıştırma yasağı, *ikt*. Yapım işlerinde genel olarak 18 yaşını doldurmamış erkek çocuklarla, her yastaki kadınların gece süresi içinde iş yasasına göre çalıştırılmaları yasağı. [İng. Prohibition at night working: Fr. Interdiction de travail pendant la nuit].
~ görme, *tıp*. Bk. **Görme.**
~ harmanisi. Bk **Harmani.**
~ korkuları, *cocuk psik*. Bk. **Korku.**
~ silâhlı gündüz külahlı, *dey*. Zaman, ortam ve şartlara göre değişen (kimse).

gece. kondu, b.i. — **denetimli ~**, *mim*. Devletin veya belediyelerin göstereceği arazi üzerinde, köyden şehre göç eden yoksul ailelerin görevli teknik elemanlarının gözetimi altında yapacakları konut.
~ ailesi, *sosy*. Kentlerdeki gecekondularda yaşayan, kırsal kökenli, özdekseltinsel değerlerinin bir bölümü kırsal, bir bölümü kentsel nitelikte olan, geçiş durumundaki aile.
~ ticareti, *mim*. Bir kimsenin kendi gereksinmesi için gecekondu yaptırarak piyasaya sunması.
~ topluluğu, *sosy*. Gecekondu ailelerinden oluşan topluluk.

gecikme, i. — **yol alma ~ si,** *sibern.* Bir maddenin veya bir işaretin sabit hızla yol alması nedeniyle, bir uyartı ve bu uyartıya verilen cevap arasında olusan sabit gecikme. [Fr. Retard de parcours].

gecikmeli, s. —
~ **ilerleme,** *eğt.* **a)** Bir öğrencinin genellikle sınıfını iki yılda bir gecebilmesi; **b)** Bir öğrencinin akademik başarı bakımından orta bir öğrencinin ilerleme hızına erişememesi durumu. [İng. Retarded progress; Fr. Progrès retardé].
~ **konuşma,** *eğt.* Zekâ geriliği, elverissiz sağlık durumu, işitme yitimi, devrim-ortak güdümü bozukluğu, duygusal çatışma, olumsuz aile ve çevre koşullarından herhangi biri nedeniyle çocuğun yasına uygun bir düzeyde gelistiremediği konuşma. [İng. Delayed speech; Fr. Langage retardé]
~ **korrelasyon,** *istat.* Serilerinden birinde ötekine göre bir eksiklik, bir gecikme olduğu halde iki seri arasındaki korrelasyon.

gecikmiş, s. —
~ **içgüdü,** *psik.* Doğumdan veya kulucka döneminden ancak bir süre sonra ortaya çıkan herhangi bir içgüdü. [İng. Delayed instinct].
~ **sorun,** *huk.* Temel davanın incelenmesi sırasında ortaya çıkan ve baska yargılığa ilişkin olması nedeniyle, yargı için çözümü zorunlu bulunan konular, uyuşmazlıklar

geciktirici, i. *mim.* Bağlayıcıların priz sürelerini uzatan madde.

geç, z. —
~ **değişen,** *sp. (güreş)* Güreş sırasında soluğu ve yürek atısı yavas yavas hızlanan, tansiyonu yavas yükselen *(güreşçi).*

geçen, s. —
~ **vuruş,** *sp. (tenis)* Aga çıkan karsı oyuncuyu geçmek için yapılan vurus. [İng. ve Fr. Passing-shot].
~ **yıldan devreden kâr,** *ikt.* Bilanço yılı sonunda beliren net kârdan yedek akçeler, vergiler temettü hisseleri gibi yasa ve ana sözleşme hükümleri uyarınca gerekli ayırımlar yapıldıktan sonraki gösterildiği hesap.

geçer, s. —
~ **değer,** *ikt.* Bir malın veya borç senedinin belirli bir günde genel piyasa ve borsadaki değeri. [İng. Quotation; Fr. Cours].
~ **değer yöntemi,** *ikt.* Malın oranlanılan değeri üzerinden alınan vergi. [İng. Ad valorem duty ruler; Fr. Théorie de droit ad valorem].

geçerli, s. —
~ **biçimsel dizge,** *mant.* Mantıksal dizgesi geçerli olan biçimsel dizge. [İng. Sound formal system].
~ **çıkarım,** *mant.* Öncülleri doğru kılan bütün yorumlarda sonucu da doğru olan çıkarım. [İng. Valid inference; Fr. Inférence valable].
~ **çıkarım kalıbı,** *mant.* Tüm örnekleri geçerli olan çıkarım kalıbı. [İng. Valid inference schema; Fr. Schéma d'inférence valable].
~ **çıkarım kuralları kümesi,** *mant.* Bir mantıksal dizgenin çıkarım kümesinin geçerli olması, bu dizgedeki bütün kanıtların çıkarımların geçerli olması. [İng. Valid set of inference rules; Fr. Ensemble valable de règles d'inférence].
~ **deneme,** *sp. (atletizm)* Yüneltmelik kurallarına uygun düsen atış veya atlayış denemesi. [İng. Valid trial; Fr. Essai valable].
~ **eder,** *ikt.* Alım ve satımda yürürlükte olan değer. [İng. Current price; Fr. Prix courant].
~ **eder dengelemi,** *ikt.* Borçlu ve alacaklı ögelerin belirli bir günde geçerli ederlerine göre tümdeğer yöntemi ile yeniden değerlendirilmesi kosulları ile düzenlenen dengelem. [İng. Static balance sheet; Fr. Bilan statique].
~ **giderler,** *ikt.* Belirli bir süre içinde gerceklesen giderler. [İng. Current expenditures; Fr. Frais courants].
~ **kazanç,** *ikt.* **a)** Yatırımdan bir yıl içinde elde edilen gelirin yatırım değerine oranı; **b)** Anamalın yüzde ile belirtilen yıllık geliri. [İng. Current yield; Fr. Rendement courant].
~ **mantıksal dizge,** *mant.* Her kanıtlanır çıkarımı geçerli olan mantıksal dizge. [İng. Sound logical system].
~ **oran,** *ikt.* **a)** Bir hisse senedinin veya borç senedinin bir yıllık verim oranı. **b)** Döner anamaldan geri kalan. [İng. Current return; Fr. Reserve courante].
~ **oyun,** *sp.* Güreş sırasında uygulanan sayı getirici oyun.
~ **önerme,** *mant.* Bütün yorumlayanları doğru olan önerme. [İng. Valid sentence; Fr. Énonce valable].
~ **sayışım,** *ikt.* İki kisi arasındaki alacakların belirli bir süre sonunda artımı yapılmak üzere karsılıklı borçlu ve alacaklı sayışımlara ayrıntılı olarak yazılması. [İng. Current account; Fr. Compte courant].
~ **tamdeyim,** *mant.* Tümel kapanısı mantıkca doğru bir önerme olan tamdeyim. [İng. Valid formula; Fr. Formule valable].
~ **tümdeğer,** *ikt.* Alım ve satım değerlerine dayanak olan tümdeğer. [İng. Current cost; Fr. Prix de revient actuel].
~ **ürem sınırı,** *ikt.* Paranın sunu ve istemine göre genel piyasada geçerli olan ürem. [İng. Current rate of the interest; Fr. Taux courant de l'intérêt].
~ **vergiler,** *ikt.* **a)** Gerceklesme ve toplanma evresinde bulunan vergiler; **b)** Çesitli vergi yükümlülükleri. [İng. Current taxes; Fr. Impôts actuels].
~ **yazışım yazılığı,** *ikt.* Ekonomik amaçlarla yapılan yatırımlarda, gerçek veya tüzel kişilere ödenen, çekilen ve kalan paraları göstermek üzere bankalarca verilen defter. [İng. Bank pass book; Fr. Carnet de banque].
~ **yedek,** *ikt.* Kısa bir süre içinde akçeye çevrilmesi olanaklı değerler. [İng. Current fund; Fr. Actif realisable]

geçersiz, s. —
~ **çıkarım,** *mant.* Sonucu öncüllerden çıkmayan, baska bir deyisle geçersiz kılıcı kümesi tutarlı olan çıkarım. [İng. Invalid inference; Fr. Inférence non-valable].
~ **kılıcı küme,** *mant.* Bir çıkarımın öncülleri ile çıkarım sonucunun değillenmesinden olusan küme. [İng. Invalidating set].
~ **kılıcı yorum,** *mant.* Bir çıkarımın geçersiz kılıcı kümesinin her ögesini doğru kılan bir yorum. [İng. Invalidating interpretation].
~ **önerme,** *mant.* Yanlıslayıcı yorumu olan önerme. [İng. Invalid sentence; Fr. Énoncé non-valeble].
~ **satış,** *ikt.* **a)** Sözleşme yapıldığı, bağıtlandığı halde bazı dış nitelikleri nedeniyle geçerli olmayan satış. [İng. Annulable sale; Fr. Vente annulable].
~ **tamdeyim,** *mant.* Tümel kapanısı mantıkca doğru bir önerme olmayan tamdeyim. [İng. Invalid formula; Fr. Formule non-valable].
~ **tutarlı önerme,** *mant.* En az bir yorumda yanlış, ama en az bir yorumda da doğru olan önerme. [İng. Invalid but consistent sentence, contingent sentence].

geçerlik, -ği, i. — **boylamasına ~ kontrolu,** *komp.* Bir bilgi kaydı için, magnetik seridin bir yüzündeki bütün bitlere uygulanan geçerlik kontrolu. [İng. Longitudinale]. • **çaprazlama ~ kontrolu,** *komp.* Bir magnetik serit için hem boylamasına, hem enlemesine geçerlik kontrollarının yapılmasına dayanan teknik. [İng. Crossed parity; Fr. Parité croisée]. • **çift sayılı ~ kontrolu,** *komp.* 1'e esit olan toplam bit sayısının bir çift sayı olduğu uzlasmalı geçerlik kontrolu sistemi. [İng. Pair parity; Fr. Parité paire]. • **enlemesine ~ kontrolu,** *komp.* Bir magnetik serit üzerine enlemesine yazılmış özel bir işarete uygulanan geçerlik kontrolu. [İng. Transversal parity; Fr. Parité transversale] • **tek sayılı ~ kontrolu,** *komp.* 1'e esit olan toplam bit sayısının bir tek sayı olduğu uzlasmalı geçerlik kontrolu sistemi. [İng. Uneven parity; Fr. Parité impaire].
~ **bİti,** *komp.* Eşit olan bit sayısını, uzlaşmaya göre çift veya tek sayı haline getirmek için, bir bilgiye ikili kodlama, genellikle de bir oktet *(sekizli)* seklinde eklenen bit *(1 veya 0).* [Fr. Bit de parité].
≈ *Eşanl.* **Eşlik biti, parite biti.**
~ **kontrolu,** *komp.* Bilgilerin geçerliğini denetlemeğe yarayan ve bir sayının tek veya çift sayı olması özelliğine dayanan teknik. [İng. Parity; Fr. Parité].
≈ *Eşanl.* **Eşlik kontrolu, parite kontrolu.**

geçici, s. —
~ **alındı,** *ikt.* Pay veya borç senedi almaya istekli olanlara veya bunlara ilişkin borçlanmalardan bir bölümünü ödeyenlere verilen geçici belge. [İng. Provisionally; Fr. Etre provisoire].
~ **borç senedi,** *ikt.* Basımı henüz yapılmamış borç senetlerine karşılık taşıyanlarına verilen geçici senet. [İng. Bond certificate; Fr. Certificat provisoire].
~ **çıkış,** *mal.* Onarım, yapım, sergileme gibi belli maksatlar için, malların geçici olarak yurttan çıkarılması. [İng. Temporary exportation; Fr. Exportation temporaire].
~ **denge,** *ikt.* Ana hesapların büyük defterden alınan borç ve alacak toplamları ile bunların kalıntılarını gösteren cizelge. [İng. Provisional balance; Fr. Balance provisoire].
~ **dengelem,** *ikt.* Hesapların ilkel durumunu göz önünde tutup kesin sonuçlara dayanak olacak aktarmalar yapılmak amacıyla düzenlenen geçici dengelem. [İng. Preliminary balance sheet; Fr. Bilan provisoire].
~ **giriş,** *mal.* Malların, geçici kabul düzeninden yararlanılarak yurda sokulması. [İng. Temporary importation; Fr. Importation temporaire]
~ **görev yolluğu,** *ikt.* **a)** Bağlı bulundukları kurumlara ilişkin bir görevin yapılması amacıyla geçici olarak yurt içinde veya dışında başka bir yere gönderilenlere yol ve zorunlu giderleri için verilen

para: **b)** Yeni ve eski görevlerine ilişkin bir sorundan ötürü kurumlarınca açılan bir dava nedeniyle sanık veya davalı olarak başka bir yere gönderilenlerden olumlu bir sonuç sağlayanlara yol ve zorunlu giderleri için verilen para: **c)** Görev yerlerinin bulunduğu yer dışındaki bir göreve vekil olarak gönderilenlere yol ve zorunlu giderleri için verilen para: **ç)** Edimli olarak oturdukları yerlerden başka yerlere açıktan vekil olarak gönderilenlere *(yalnız gidiş ve dönüşleri için)* yol ve zorunlu giderleri ve gündelikleri karşılığı verilen para. [**İng.** Temporary travelling expenses: **Fr.** Frais de voyage temporaire].

~ **güvence belgesi,** *ikt.* Asıl teminat belgesi düzenleninceye kadar geçerli olmak ve güvencenin yapıldığını göstermek üzere verilen belge. [**İng.** Binder. **Fr.** Traité provisoire].

~ **haktan yoksunluk,** *sp. (güreş)* Güreşçi veya yöneticinin suçuna göre ceza kurulunca verilen süreli ceza.

~ **inanca,** *ikt.* **a)** Geçici inanca olarak yatırılan para veya bankalarca geçici inanca karşılığı verilen yazılım. [**İng.** Caution money; **Fr.** Cautionnement].

~ **işsizlik,** *ikt.* İş arama, iş değiştirme sırasında doğan işsizlik.

~ **kabul bildirgesi,** *mal.* Geçici kabul yolu ile yurda sokulan malların giriş işlemlerinde kullanılan özel bildirge. [**İng.** Declaration for temporary admission; **Fr.** Déclaration d'admission temporaire].

~ **kabul düzeni,** *mal.* Malların, geçici kabul yolu ile yurda sokulmasına ilişkin gümrük yöntem ve yolları. [**İng.** Temporary admission procedure; **Fr.** Procédure d'admission temporaire].

~ **kapama,** *ikt.* Hesapların dönem içinde geçici olarak kapatılması. [**İng.** Interim closing; **Fr.** Fermeture intérimaire].

~ **mizan,** *ikt.* Büyük defterdeki hesapların borç ve alacak toplamları ve kalıntılarının listesi.

~ **ödenek,** *ikt.* Yıllık bütçenin herhangi bir sebeple zamanında çıkmaması halinde kullanılan ödenek.

~ **piyasa,** *ikt.* Üretici ve yapımcı mallarının çoğunluğa gösterilmesi amacıyla değişmeyen, genellikle önemli ticaret ve tarım kuruluşlarının bulunduğu yerlerde belirli sürelerle sergilediği geçici piyasa. [**İng.** Fair; **Fr.** Foire].

~ **satımca,** *ikt.* Daha sonra verilecek kesin satış belgesinde düzeltilmek ve tamamlanmak üzere, kimi öğeleri sakıntıyla belirtilen veya açık bırakılan geçici nitelikteki fatura. [**İng.** Provosional invoice; **Fr.** Facture provisoire].

~ **hesabı,** *ikt.* Kısa süreler içinde açtırılıp kapatılan geçici hesap. *(Kişinin bankaya borç senedini kırdırması, borsa işleri yaptırması ve benzeri uygulamalarda olduğu gibi.)* [**İng.** Provisional account; **Fr.** Compte de passage, compte provisoire, compte transitoire].

~ **siyasal örgüt,** *etn.* Avcı ve toplayıcı topluluklarda başına buyruk yerel grupların geçici süreler için oluşturdukları siyasal örgüt.

~ **tabu,** *etn.* Kabile başkanları, din adamları veya büyücülerce, bir kimsenin bir bitkinin veya bir hayvanın geçici bir süreyle başkalarına yasaklanması.

~ **uzaklaştırma,** *eğt.* Bir disiplin suçu işlemiş olan öğrencinin belirli bir süre içinde okula devamının yasaklanması. [**İng.** Temporary repulsion; **Fr.** Expulsion provisoire].

~ **varlıklar,** *ikt.* **a)** Öncelikle ödenen giderler: **b)** Gelecek dengelem yılına ilişkin olmak üzere o yıl içinde ödenen giderler. [**İng.** Deferred charges; **Fr.** Actif transitoire].

~ **ve aracı hesaplar,** *ikt.* Sonuç olarak gerçek sayışımında yer almak üzere önceden geçici bir bölümde toplanan ve bir süre bu bölümde bekletilen hesaplar. [**İng.** Clearing accounts; **Fr.** Compte provisoire et intermédiaire].

geçimlik, -ği, i. —

~ **bağışıklığı,** *ikt.* Kendilerine yardım yapılmadığında yaşamları zorlaşacak olanlara verilmekte olan geçimlik ödentilerinin her tür kesintilerden bağışık olması. [**İng.** Exceptions of subsistance; **Fr.** Exceptions de subsistance]

geçinme, i. —

~ **endeksi,** *ikt.* Fiyat değişmelerinin geçinme durumu üzerinde yaptığı etkileri görmek için meydana getirilen endeks.

~ **göstergesi,** *ikt.* Fiyat değişimlerinin geçinme durumu üzerindeki etkilerini görmek amacıyla saptanan oranlamalı hesaplar. [**İng.** Income's index; **Fr.** Index de revenu].

~ **ücreti,** *ikt.* Geçime dayanak olacak en küçük ücret. [**İng.** Life salary; **Fr.** Salaire de vie].

geçiricilik, -ği, i. Yutucu bir ortamın birim kalınlığının geçme çarpanı.

geçiş, i. — **§ 9.** *komp.* Bir bilgisayarda bir işin veya bir programın uygulanması. [**İng.** ve **Fr.** Passage].

~ **ışıması,** *fiz.* Düzgün doğrusal hareket yapan yüklü bir taneciğin, yalıtkanlık sabitleri değişik olan iki ortamı ayıran arayüzeyi geçmesiyle ortaya çıkan ışıma. *(1946'da Vitali Ghinzbourg ve İl'ia Frank'ın keşfettiği geçiş ışıması, özellikle çok yüksek enerji alanlarında tanecik deteksiyonu için kullanılır).* [**Fr.** Rayonnement de transition].

~ **çizgisi,** *mim.* Çıkış çizgisi.

~ **dönemi,** *ikt.* Hazırlık, hazırlama yeni uygulamaya başlamaya hazır olmak için yapılan işlemleri kapsayan dönem.

~ **kuttörenleri,** *etn.* İnsan yaşamının doğum, erginlik, evlenme, ölüm gibi önemli geçiş dönemleri sırasında yapılan dinsel, büyüsel ve törensel işlemler. [**İng.** Rites of passages. **Fr.** Rites de passage].

~ **vergisi,** *ikt.* Ellerine geçen mallar için kalıtıcılarından alınan vergi. [**İng.** Inheritance tax; **Fr.** Impôt l'héritage].

geçişim, i. *psik.* Belirli bir işi yapma yeterliğinin, ilişkili veya bağlantılı başka bir işi yapmış olma sonucunda artması.

geçişme, i. — **§ 4.** *kim.* Bir elementin kimyasal bir bileşik içinde yer değiştirmesi.

geçit, -di, i. —

~ **kemeri,** *mim.* Yolların üzerinde yapılan binalarda, alttan geçilebilmesi için inşa edilen bir çeşit tonoz.

geçme, i. —

~ **avadanlık,** *mim.* İki ahşap parçayı birbirine bağlayan silmeli ahşap parça.

~ **çarpanı,** Bir cismin geçirdiği tüm ışık akısının, aldığı tüm ışık akısına oranı.

gedikli, s. ve i. — **§ 6.** s. *mat.* Bazı artan monoton dizilerin limiti olmamak şartıyla bir sıra için söylenir: *Oransal sayılar ölçeğinde 2 orandışı sayısının oransal yaklaşıklarının dizisi gediklidir.*

geçmek, f. — **geçti bülbül geçti gül, ister ağla ister gül,** *dey.* Olan oldu, geçen geçti ardından kederlenmekle sevinmek birdir ve boşunadır anlamında.

geçmiş, s. — ~ **ine okumak,** *dey.* Sövmek.

gedmen, i. *mim.* Külünklü kazma.

gelecek, s. ve i. — **geleceğe ilişkin gelirler,** *ikt.* Bir yıllık hesap dönemi ile ilgili, içinde bulunulan dönem ve yıl içindeki dengelem dönemlerine aktarılan ancak gelecek dengelem dönemine ilişkin olup öncelikle alınan gelirler. [**İng.** Calculated receipts for next months; **Fr.** Recettes prévues pour des mois prochains].

~ **aylara ait gelirler,** *ikt.* Bir yıllık hesap dönemi ile ilgili, hem içinde bulunan döneme, hem de yıl içindeki bilânço devrelerine ait pesin tahsil olunan gelirler.

~ **aylara ait giderler,** *ikt.* İlgili hesap dönemine ve aynı hesap döneminde yer alan maliyet devrelerine kendi bünyeleri içinde aktarılan ve bir yıllık hesap dönemine ait olan peşin ödenmiş giderler.

~ **giderleri,** *ikt.* İlgili hesap dönemine ve aynı sayışım döneminde yer alan tümdeğer dönemlerin kendi yapılısları içinde aktarılan ve bir yıllık hesap dönemine ilişkin olan öncelikle ödenmiş giderler. [**İng.** Contemplated expenses for next months; **Fr.** Dépenses prévues pour des mois prochains].

~ **yıllara ait gelirler,** *ikt.* Gelecek hesap dönemlerine ait olup içinde bulunan dönemde tahsil olunan gelirler.

~ **yıllara ait giderler,** *ikt.* Bir yıldan fazla hesap dönemine ait giderler.

~ **yıllar gelirl,** *ikt.* Gelecek hesap dönemlerine ilişkin, içinde bulunulan dönemde elde olunan gelirler.

~ **yıllar gereksemeli birikimler,** *ikt.* Temel gereçlerin azlığı, ederlerinde sezilen görülen artışlar ve yükselişler eğilimi düzenlenmiş bir yapıma ilişkin temel gereçlerinin de yeteri kadar en uygun koşularla sağlanarak elde bulundurulması zorunluluğu gibi nedenlerle işletmenin bir yıllık dönem içinde kullanılabileceği, biçim değiştirebileceği ve satabileceklerinden daha çok araç ve gereçler satın alması.

~ **yıllar gideri,** *ikt.* Bir yıldan daha çok süregelen hesap dönemlerine ilişkin giderler.

gelecek.bilim, b.i. İktisadî, sosyal ve teknik gelişmenin yönünü önceden saptamak amacını güden bilimsel arastırmaların tümü. [**İng.** Futurology; **Fr.** Futurologie].

gelen, s. —

~ **evrak defteri,** *ikt.* Evrak kaydı tutan bir müessese veya işletmede o yer tarafından tutulan ve işletmeye gelen tüm evrakın devam eden bir sıra ve tarih kronolojiliği altında kaydı için tutulan defter.

~ **giden defteri,** *ikt.* Gelen ve giden belgeler ve bu arada istekleri gösteren dilekçeler, gönderildikleri veya geldikleri tarihler ve nitelikleri gösterilerek yazılan defter.

geleneksel, s. —

~ **mantık,** *mant.* **Aristoteles** ile gelişmeye başlayıp ortaçağda doruğuna erişen, ağırlığı tasımlar kuramında olan mantık çalışmalarına günümüzde verilen ad. [**İng.** Traditional logic; **Fr.** Logique classique].

~ **satıcı ülke,** *mal.* Belli bir malı, dış ülkelere ötedenberi satan ve o malın

dünya ticaretinde başsatıcısı olan ülke. [İng. Traditional supplier; Fr. Fournisseur traditionnel].

~ **toplum**, *etn.* Geniş anlamıyla insanlı kilerinde ge'eneklerin egemen cldu ğu, çoğunluğunun okuma yazma bilmediği ve nüfusun büyük bölümünün köylerde toplandığı toplum. [İng. Traditional society; Fr. Société traditionelle].

gel. geç, b.s. —

~ **istek**, *fels.* İstenci etkileyebilecek güçlülükte olmayan, gelip geçici isteme. [İng. Velleity; Fr. Velléité].

gelin, i. — ~ **i ata bindirmişler, «ya nasip» demiş**, *at.* **a)** Nikâh kıyılmış, gelin kocası evine gitmek üzere ata binmiş de olsa evlenmenin gerçekleşmemesi ihtimali vardır; **b)** Kesin sonuç alınmadan, hiç bir işe oldu bitti gözüyle bakılmamalıdır. Umulmadık engeller işi bozabilir.

~ **altın taht (kürsü) getirmiş, çıkmış (üstüne) kendisi oturmuş**, *at.* Bir topluluk içerisine giren kimse beraberinde götürdüğü eşyayı kendisi kullanacaksa bunun değerli, değersiz olması, kimseyi ilgilendirmez.

~ **eşikte, oğlan beşikte**, *at.* Bir eve gelin gelir gelmez, çocuğu da beşikte saymak ve bebek hazırlıklarına başlamak gerekir.

~ **girmedik ev olur, ölüm girmedik ev olmaz**, *at.* Her eve gelin girmeyebilir Ama her eve ölüm girer

gelir, i. — ~ **in anamala çevrilmesi**, *ikt.* İş kazası sonucu ortaya çıkan sürekli iş göremezlik durumu oranının düşük ve gelirin az olması nedeniyle teminatının isteği üzerine yasasındaki bildirmeliğe göre sürekli iş göremezlik gelirinin toptan ödenmesi • **sürekli** ~ **teorisi**, *ikt.* Gelirin kişilerin tüketim alışkanlıklarına bağlı olarak belirlendiğini savunan kuram. [Fr. Théorie du revenu permanent].

~ **bağlama**, *ikt.* İş kazası veya uğraşı sayrılığı sonucu ölümlerde yasasına göre hakedicilere aylık bağlama. [İng. ve Fr. Indemnisation].

~ **bildirimi**, *ikt.* Çeşitli kaynaklardan bir takvim yılı içinde sağlanan gelir ve kârlar için vergi dairelerine yapılan bildirim. [İng. Annual return; Fr. Déclaration annuelle].

~ **çizelgesi**, *ikt.* İşletmenin bir dönemine ilişkin gelirleri ve bunun elde edilebilmesi için sağlanan tümdeğeri ve giderleri özetleyen çizelge. [İng. Income's table; Fr. Tableau de recettes].

~ **dağılımı**, *ikt.* Bir ülkede belirli dönemler içinde yaratılan millî hasıla veya gelirin, fertler, fertlerden mürekkep gruplar veya üretim faktörleri arasında bölüşümü.

~ **düzeyi**, *sosy.* Bir bireyin, toplumsal kümenin veya toplumun, başta üretim olmak üzere türlü etkinlikler yoluyla sağlayabileceği yaşama düzeyi. [İng. Income level; Fr. Niveau de revenu].

~ **etkisi**, *ikt.* Gelirin fiyatların yükselmesine ve tüketim miktarına etkisi

~ **gideri**, *ikt.* Geliri sağlayabilmek amacıyla yapılan giderler. [İng. Revenu expenditure; Fr. Dépenses de devenu].

~ **indirimi**, *ikt.* Gelirden kayıp ve giderlerin düşürülmesi. [İng. Income reduction de revenu].

~ **sayısımı**, *ikt.* Gelirleri gereği gibi izleyebilmek amacıyla açılmış olan hesap. [İng. Income account. Fr. Compte de revenu].

~ **tedavül hızı**, *ikt.* Satınalma gücünün üretim ve gelir artışı ile ilgili el değiştirme temposu.

geliş, i. —

~ **eğrisi**, *telg.* Belirli bir sinyal uzun bir denizaltı kablosu üzerinde gönderildiği zaman gelen sinyalin şekli. [İng. Arrival curve].

~ **sırası düzeni**, *kut.* Kitapların kitaplığa geliş sırasına göre numaralanıp raflara dizilmesi. [İng. Accession arrangement].

gelişim, i. —

~ **ayrımlaşması**, *psik.* Büyüme ve gelişmede hücre üremesi sonucunda canlıda organ ve bedensel ayrıntıların belirmesi ve genel nitelikteki beden devinimlerinin ancak belirli kas kümelerinin katıldığı özel hareketlere dönüşmesi. [İng. Differentiation in development].

gelişimsel, s. Gelişimle ilgili. [İng. Developmental].

~ **hızlanma**, *psik.* Gelişimin herhangi bir yönünde, ilişkili olduğu yaş kümesine özgü düzeyin üstüne çıkma [İng. Developmental acceleration].

gelişken, s. Gelişme gösteren, gelişme eğiliminde olan.

~ **ortaklık**, *ikt.* **a)** Bir ticaret veya sanatın bütün dallarıyla uğraşan ortaklık; **b)** Çeşitli kaynaklardan alınmış veya paylardan oluşan anamal veya ödünçlemenin toplamı. [İng. ve Fr. Omnium].

gelişme, i. — • **heyecansal** ~, *psik.* Bk **Heyecansal.**

~ **alanı**, *sp. (atletizm)* Atma veya atlamadan önce yarışçının yürüme, sıçrama, koşma gibi hız kazanma yollarını denediği gerilme alanı. [İng. Run-up; Fr. Percée].

~ **koşusu**, *sp. (atletizm)* Atma veya atlamalardan önce en iyi aşamayı elde edebilmek amacıyla, yarışçının gelişme alanında hız kazanmak için yaptığı koşu. [İng. Approach; Fr. Course d'élan]

~ **maliyeti**, *muh.* Bk **Maliyet.**

geliştirmen, i. *sp. (güreş)* Güreşçiyi soluklu, dayanıklı kılmak ve onun gücünü artırmak için yapılacak işleri hazırlık döneminde öğreten kişi.

gelmek, f. — **gel de anlat**, *dey.* Bir şeyin dinleyene açıklanması ve kabul ettirilmesindeki güçlüğü anlatmak için kullanılır: *İşin içinden çıkabilirsen çık, gel de böyle birine dert anlat.* • **gel demesi kolay ama git demesi güçtür**, *at.* Bir kimseyi işe almak, bir misafir çağırmak kolaydır. İnsan bunları severek yapar. Ama bir kimsenin işine son vermek, misafire git demek kolay değildir Onun için bir kimseye gel demeden önce uzun uzun düşünmek gerektir. • **gel denilen yere gitmeye ar eyleme, gelme denilen yere gidip yerini dar eyleme**, *at.* Gel dedikleri yere gitmekten utanma, çekinme. Gelme dedikleri yere de gitme Gidersen yüz vermezler, yer göstermezler *Eşanl.* **Çağrılan yere erinme, çağrılmayan (çağrılmadığın) yere görünme, (çağrıldığın yere git, ar eyleme, çağrılmadığın yere gidip yerini dar eyleme).** • **geldik yüze, çıktık düze**, *at.* Kasımın yüzüncü günü (15 şubat) olunca kışın en azgın günleri geride kalır Mevsim artık çok zahmet vermeden geçer • **gelene git denilmez**, *at.* **a)** Kendiliğinden sana gelen konuğu kabul etmemek Türk geleneklerine uymaz **b)** Kendiliğinden gelen güzel bir şey geri çevrilmez. • **gelen geçer, konan göçer**, *at.* Dünyada hiç bir şey sürekli olarak aynı durumda kalmaz. Özellikle insanlar yerlerini sık sık değiştirirler. • **gelen gidene rahmet okutur (gelen gideni aratır)**, *at* Beğenmediğimiz ve işten ayrılmasını dilediğimiz bir kişi yerine çoğu zaman öyle birisi gelir ki «nerede eskisi? O çok iyiydi» dedirtir. *Eşanl.* **Gökçük yurdun kadrı, konduk yurtta bilinir.** • **gelmesi ile gitmesi bir olmak**, *dey.* Hemen gelip gitmek. • **gel zaman git zaman**, *dey.* Geçen zaman süresini belirtmek için kullanılır.

gem, i. —

~ **almayan atın ölümü yakındır**, *at.* Dik kafalı, söz dinlemez, hırçın kişi, davranışının büyük zararını görür.

~ **kayışı**, *saraçl.* Bk. **Kayış.**

~ **kolu**, *saraçl.* Bk. **Kol.**

gemi, i. — ~ **de teslim**, *ikt.* Malın, geminin bordasında alıcıya teslimi *(kısaca F.A.S.).* [İng. Free alongside ship Fr. FAS]. • ~ **de verme**, *ikt.* **a)** Satıcıya ilişkin sorumluluğun malların vinçten rıhtıma indirilmesiyle sonuçlanması; **b)** Satıcının malı alıcısına gemide, vinçte vermesi. **c)** Mal rıhtıma indirildikten sonra geriye kalan tum işlemlerin alıcısına yapılması. [İng. Ex ship; Fr. Franco à bord]. • ~ **ye ilişkin bilgiler**, *mal.* Yabancı limanlardan gelen yerli ve yabancı gemilerin ne zaman, ne kadar yolcu ve yük ile geleceğine, nereye demirleyeceğine, limanda ne kadar süre kalacağına ve sonra hangi limana gideceğine ilişkin acente veya sahiplerince o yer gümrüğüne verilen bilgiler. [İng. Declaration of ship's particulars; Fr. Déclaration des renseignements relatifs au navire]. • **amfibik hücum** ~ **si**, *ask.* Kıta, malzeme ve ikmal maddelerini taşıyan ve kendindeki helikopterlerle karaya çıkaran bir gemi. [İng. Amphibious assault ship]. • **amfibik komuta** ~ **si**, *ask.* Amfibik harekâtta, bir komutanın emir ve komuta yetkisini kullandığı, deniz kuvvetlerine ait bir gemi. [İng. Amphibious command ship]. • **amfibik kuvvet sancak** ~ **si**, *ask.* Bir amfibik harekâtta, komutanın harekâtı sevk ve idare ettiği gemi. *(Esas görevi çıkarma kuvvetlerinin çıkışına ve desteklenmesine katılmış su üstü, denizaltı ve hava birliklerinin kontrolu için gereklı haberleşmeyı sağlamaktır Aerolojı, fotoğraf ve harita teksır malzemesı gıbı planlama ve destek tesisleri sağlar.)* [İng. Amphibious force flag-ship] • **göğüslü** ~, *den.* Bk **Göğüslü.** • **harita** ~ **si**, *den.* Bk. **Harita.** • **hat** ~ **si**, *den.* Bk **Hat.** • **havadan ağır hava** ~ **si**, *hava.* Bk **Havadan.** • **havadan hafif hava** ~ **si**, *hava. den.* Bk **Havadan.** • **havuz güvertell** ~, *den* Bk **Havuz.** • **hazır** ~, *den.* Bk. **Hazır.** • **hedef** ~ **si**, *den.* Bk. **Hedef.** • **hizmet** ~ **si**, Bk **Hizmet.** • **hünkâr** ~ **si**, *den. tar.* Bk. **Hünkâr.** • **ikmal** ~ **si**, *ask. den.* Bk. **İkmal.** • **kamburlaşmış** ~, *den.* Bk **Kamburlaşmış.** • **kapan** ~ **si**, *den.* Bk **Kapan.** • **karakol** ~ **si**, *ask.* Bk **Karakol.** • **kastel** ~ **si**, *ikt.* Bk **Kastel.** • **kılavuz** ~ **si**, *den.* Bk. **Kılavuz.** • **kışla** ~ **si**, *ask.* Bk. **Kışla.** • **korsan** ~ **si**, *den.* Bk. **Korsan.** • **maden** ~ **si**, *den.* Bk. **Maden.** • **nâzım** ~, *den.* Bk. **Nâzım.** • **nöbetçi** ~, *den.* Bk. **Nöbetçi.** • **refakat** ~ **si**, *ask.* Bk. **Refakat.** • **sahil muhafaza** ~ **si**, *den.* Bk **Sahil.** • **sancak** ~ **si**, *ask. den.* Bk. **Sancak.** •

sarnıç ~ si, *den.* Bk. **Sarnıç.** • **su ~ si,** *den.* Bk. **Su.** • **uçak ~ si,** *ask. den* Bk. **Gemi,**

~ adamı kimlik belgesi, *ikt.* İşverence her gemi adamına verilen, biçim ve kapsamı tüzükte belirtilen belge. [İng. Crew identification card: Fr. Carte d'identité d'équipage].

~ alacaklıları, *ikt.* a) Deniz varlıkları üzerine yasal, tutu hakları: b) Donatanın alacaklılarına göre ayrıcalık ve öncelik hakları olan alacaklılar. [İng. Ship's credits: Fr. Crédits de bateaux]

~ bildirgesi, *ikt.* Bir gemideki malları ayrıntılarıyla göstermek üzere kaptan tarafından düzenlenerek gümrük yönetimine verilen bildirge. [İng. Manifest: Fr. Manifeste].

~ evrakının muayenesi, *den.* Bk. **Muayene.**

~ faturası, *ikt.* Deniz taşıt belgesiyle birlikte ilgililerine gönderilmesi gereken fatura. [İng. Freight invoice: Fr. Facture de transport]

~ iç barınağı, *huk.* Bir geminin, yolculuklarının yönetildiği ülkede, yazılı olan barınağı. [İng. Home port, port of registry: Fr. Port d'attache].

~ işleticileri birliği, *ikt.* Denizcilerin ticarî haklarını korumak için kurdukları dernek. [İng. Chamber of shipping: Fr. Chambers des armateurs].

~ kiralayan, *ikt.* Gemiyi tümü veya bir bölüğü ile kiralayarak işleten kişi. [İng. Charteree: Fr. Affréteur].

~ kirası, *ikt.* a) Bir yolculuk süresinin tümü veya belirli bir süre için kiralanan bir gemi dolayısıyla sahibine ödenen para: b) Deniz taşımalarında alınan ücret. [İng. Freight: Fr. Fret, nolis].

~ ortaklığı, *ikt.* a) Donatıma katılma, b) üyeliği ortaklaşa yürütülen bir geminin deniz ticaretinde kullanılmasından ötürü gerçekleşen ortaklık. [İng. Shipping company: Fr. Armement].

~ sahibi, *ikt.* Gemisini deniz ticaretine kullanan kişi. [İng. Ship owner: Fr. Armateur].

~ temsilcisi, *ikt.* a) Deniz taşımalarına ilişkin işlemleri yapan kişi. b) Gemiye yüklenecek ticari mal ve yolcuları bulmayı sağlayan kişi. [İng. Ship broker: Fr. Courtier maritime].

gemici, i. — **görevli ~,** *den.* Bk. **Görevli,** • **nehir ~ si,** *den.* Bk. **Nehir,**

gen[2], i. — **ket vurucu ~,** *biy.* Bk. **Ket**[2]. • **öldürücü ~,** *biy.* Bk. **Öldürücü.** • **peliyotropik ~,** *biy.* Bk. **Peliyotropik.**

~ kısırlığı, *biy.* Bk. **Kısırlık.**

genç, s. —

~ takım, *sp. (futbol)* 18 yaşına varmamış oyunculardan kurulu takım. [İng. Junior-team].

gençlik, i. — **gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir,** *at.* İnsan gençliğinde zamanını gereği gibi değerlendirmez. İhtiyarlayınca yapılacak birçok şeyleri vaktiyle yapmamış olduğunu görür. Ama artık bunları yapacak gücü ve zamanı kalmamıştır. O vakit, gençliğin ne kadar değerli olduğunu anlar. Ne çare ki iş işten geçmiş bulunur. • **~ te para kazan (taş taşı), kocalıkta kur kazan (ye aşı),** *at.* Kişi gençliğinde çalışıp para biriktirmelidir ki ihtiyarlayıp çalışamadığı zaman onunla rahat rahat geçinsin.

~ suçluluğu, *eğt.* Yas bakımından yasalar önünde daha ergin sayılmayan gençlerin toplum kurallarına aykırı eylemlerde bulunmaları durumu. [İng. Juvenile delinquency: Fr. Délinquance juvénile].

genel, s. —

~ anlambilim, *sosy.* Dili oluşturan kelimelerin toplumsal çerçeve içinde anlam kazanmaları sürecini inceleyen bilgi dalı. [İng. General semantics: Fr. Sémantique générale].

~ arakoruncak, *mal.* Özel arakoruncaklara konulması gerekenlerin dışında, her cesit gümrüklü malların konulduğu arakoruncak. [İng. Public bonded warehouse: Fr. Entrepôt réel].

~ aydınlatma, Bir yerin, belirli bir takım noktalarında, veya bölgelerindeki özel gerekler *(ve özel gereksinmeler)* dikkate alınmadan aydınlatılması. [İng. General lighting: Fr. Eclairage général].

~ ayırım, *ikt.* Dış ülkelerden alınacak mallardan herhangi birisinin yurda sokulabilmesi için ilgililerce yöntemine uygun biçimde yapılan istemlere Ticaret Bakanlığınca verilen para. [İng. General allocation: Fr. Allocation générale]

~ bildirmelik indirimi, *mal* Gümrük bildirmeliğindeki vergi asamalarının tümünü içine alan indirimler. [İng. Linear tariff reduction: Fr. Réduction tarifaire linéaire]

~ bina, *mim.* Resmî binalarla koy, özel idarelerine veya belediyelere ait olan ve kamu hizmeti için kullanılan binalar, tapınaklar, eğitim, spor, sinema ve benzeri binalar.

~ çıkarlarına yararlı dernekler, *huk.* Özel bir çıkar amacı olmadan, yalnızca kamuya yararlı olmak ve devletin bu konudaki görevlerine yardım etmek üzere kurulan dernekler. [İng. Associations of public utility: Fr. Associations de l'utilité publique].

~ değillenme kuralı, *mant.* Bir tamdeyimin değillemesinin, bu tamdeyimdeki bütün eklem ile niceleyicileri ikilleri ile değiş tokuş edip çekirdek bileşenleri değillemekle elde edilen tamdeyimle eşdeğer olduğunu dile getiren mantık kuralı. [İng. General negation rule].

~ denetim, *eğt.* Bir eğitim örgütünün veya bir eğitim-öğretim kurumunun belli bir bölümü veya yönü yerine, onun özdeksel durum ve olanakları ile her türlü eğitim ve öğretim etkinliklerinin yönetim ve büro işlerini, görevlilerin çalışmalarını tümüyle incelemek ve değerlendirmek için yapılan denetim. [İng. General inspection: Fr. Inspection générale].

~ dengelem, *ikt.* Bölüm ve ayrıntıların tümünü kapsayan genel sayışım dengelemi. [İng. General balance sheet: Fr. Bilan général].

~ etmen, *psik.* Anlağın turlu boyutlarını yansıtan bütün davranışlara ortak olduğu ileri sürülen bir etmen. [İng. General factor: Fr. Facteur général].

~ piyasa fiyatı, *ikt.* Genel piyasada özgür yarışımın etkisiyle ortaya çıkan fiyat. [İng. Market price: Fr. Cours de marché].

~ garaj, *ikt.* Başkalarına ait otoları ve nakliye araçlarını muhafaza etmek üzere açılmış olan garajlar.

~ gelirler, *ikt.* Sağlanan, gerçekleşen gelirlerin bir bölüm ve ayrıntılarıyla tümü. [İng. Gross receipts: Fr. Recettes totales].

~ giderler, *ikt.* İşletmeye ilişkin giderler dışında kalan ve malın tümdeğerine dolaylı olarak giren giderler. [İng. General expenses: Fr. Frais généraux].

~ giderler karşılığı, *ikt.* Genel giderleri karşılamak amacıyla ayrılan yedek para. [İng. Reserve for overhead: Fr. Réserve frais généraux].

~ günlük, *ikt.* Günlük işlemlerin tümünü kapsayan defter. [İng. General journal: Fr. Journal général].

~ sigorta, *ikt.* Bk. **Sigorta.**

~ güvenlik, *huk.* Herkesin çalışma, yaşama ve benzeri hak ve özgürlüğünün her türlü saldırıdan korunarak kamu düzenince sağlandığı durum. [İng. Public security: Fr. Sécurité publique].

~ idare giderleri, *ikt.* İşletmenin yönetimi için gerekli olan, fakat ne üretim ne de pazarlama ve satış işleriyle direkt olarak ilgili bulunmayan fonksiyonlar için yapılan giderler.

~ imal giderleri, *ikt.* İşletmenin esas üretimi ve onunla ilgili diğer hizmetleri için yapılan fakat direkt işçilik ve direkt ilk madde ve malzeme dışında kalan giderler.

~ imal giderleri ortalama oranı, *ikt.* Gelecek dönemde kullanılmak için önceden elde edilen tahminî oranlar.

~ kabul, *ikt.* Ödek üzerinde yazı ile belirtilerek ve altı imzalanarak gönderilen ve ödekte yazılı niceliğin tümüyle ve koşulsuz olarak kabul olunduğunu belirten kabul. [İng. General acceptance: Fr. Acceptation générale].

~ kanunlar, *ikt.* Geniş bir sosyal ilişkiler alanına giren bütün hukukî olayları hükmü altına alan kanunlar.

~ karargâh şube müdürü, *ask.* Genel karargâhı bulunan bir komuta kademesi karargâhında, bir genel karargâh bölümü veya subesinin başı. [İng. Assistant Chief of Staff].

~ mağaza, *ikt.* Bir kira karşılığında saklanmak üzere konulduğu yerler. [İng. Bonded warehouse].

~ merkez hesabı, *ikt.* Birimin üniteleri arasındaki borç ve alacak ilişkilerinin izlendiği hesap.

~ merkez hesabına geçecek kayıtlar, *ikt.* Genel merkez hesabını ilgilendirdiği halde, karşı üniteden henüz dekont gelmemiş işlemlerin izlendiği yardımcı hesap.

~ ödence, *ikt.* a) Malın, geminin ve donatımın uğrayacağı dokuncaları önlemek veya karşılamak amacıyla yapılan giderler: b) Karaya oturmuş bir gemiyi yüzdurebilmek için denize atılması zorunlu olan nesnelerin değerlerini kapsayan ödence. [İng. General average: Fr. Avarie commune, avarie grosse]

~ öğretim yöntemleri, *eğt.* Her türlü öğretim etkinlerinin düzenlenmesi, yürütülmesi ve değerlendirilmesine ilişkin genel ilke ve kurallar üzerinde duran ve öğretim çalışmalarında yararlanılan en verimli yöntem ve teknikleri gösteren meslek dersi. [İng. General methods course].

~ önerme, *mant.* İçinde en az bir niceleyici geçen önerme. [İng. General sentence: Fr. Énoncé général].

~ piyasa, *ikt.* Genel olarak alım ve satım işlemlerinin yapıldığı yer. [İng. Market: Fr. Marché].

~ piyasaya sürme, *ikt.* Bir malı elden çıkarmak için genel piyasaya sürme. [İng. Throw on the market: Fr. Lancement sur le marché].

~ piyasada canlılık, *ikt.* Ortaklıktaki darlıktan yararlanarak aşırı kazanç sağlamak için kurulan düzenin ortaya çık-

ması sonucunda pay ve borç senedi ederlerinin yükselmesini zorlama. [İng. Boom; Fr. Être en hausse].

~ **piyasa dalgalanması,** *ikt.* Genel piyasadaki mal fiyatlarının sık sık aşağı yukarı dalgalanması. [İng. Market fluctuation; Fr. Fluctuation de marché].

~ **piyasa indirim sınırı,** *ikt.* Bankaların indiriminden daha düsük olan genel satak indirim sınırı. [İng. Market rate of discount; Fr. Taux de l'escompte de marché].

~ **piyasa raporu,** *ikt.* Genel piyasanın durumunu ve geçerli ederlerini belirten defter. [İng. Market report; Fr. Compte rendu du marché].

~ **sayışım düzeni,** *ikt.* Aynı işi yapan kurumların veya birçok dalı olan büyük kurum ve işletmelerin hesaplarını belirli bir anlamda, belirli bir yöntem içinde kesin sınırlarla bölümleyen düzen. [İng. General plan of accounts; Fr. Plan général des comptes].

~ **sıralama,** *sp. (bisiklet)* Konak veya bölümlere ayrılmış yarışlarda, tek ve takımları, konaklama, bölümlere varış zamanlarının toplamına ve bitise göre değerlendirerek sıralandırma. [Fr. Classement général].

~ **sözleşme,** *ikt.* İşverenle işçi arasında ise ilişkin koşulları düzenleyen ve yazılı olarak yapılan bağıtlama. [İng. Collectif-convention; Fr. Convention collective accord tarifaire].

~ **tamdeyim,** *mant.* İçinde en az bir niceleyici geçen tamdeyim. [İng. General formula; Fr. Formule générale].

~ **temsilci,** *ikt.* Ticari bir kurulusun tüm işlerinde işlem yapmaya yetkili olan kişi. [İng. General representative; Fr. Représentant général].

~ **terim,** *mant.* Yüklem. [İng. General term; Fr. Terme général].

~ **toplam,** *ikt.* Tüm işlerin ayrıntılı değerlerini kapsayan toplam. [İng. Total amount; Fr. Montant total].

~ **türe,** *huk.* Benzer nitelikte olmak üzere, çeşitli ülkeler arasında ortaklasa veya ayrı ayrı kabul edilen türe. [İng. Common law; Fr. Droit commun].

~ **yapım giderleri,** *ikt.* İşletmenin temel üretimi ve onunla ilgili işleri için yapılan, ancak işçilik, ilk maddeler ve gereçlerini doğrudan doğruya etkilemeyen ve bunların dışında kalan giderler. [İng. General manufacturing costs charges; Fr. Frais généraux de fabrication].

~ **yapım giderleri ortalama oranı,** *ikt.* Gelecek bir yıllık dönemde kullanılmak için önceden yapılan oranlama. [İng. Average rate of general manufacturing costs; Fr. Taux moyen des frais généraux de fabrication].

~ **mahkemeler,** *huk.* Yönetsel ve genel yargılama dışında, yalnızca bireyler arasındaki uyuşmazlıkları çözen mahkemeler. [Fr. Tribunaux ordinaires].

~ **yetkililik,** *ikt.* Kişi adına yapılacak tüm işlerin düzenlenmesi, kovusturulması, yönetimi sağlanılmak üzere bir başka kisiye verilen genel yetkileri kapsayan yetki belgesi. [İng. General power of attorney; Fr. Procuration générale].

genelleştirmek, f. — **genelleştirilmiş başkası,** *psik.* Kişinin kendi benliğinin karşıtı olarak gördüğü başkaları konusunda kurduğu kavram. [İng. Generalized other]. • **genellestirilmiş erek gerilimi,** *psik.* Denek hayvanmın belirli ve genel nitelikteki bir ereğe yönelmiş olması durumu. [İng. Generalized-goal tension]. • **genelleştirilmiş ketleyici gizilgüç,** *psik.* (Hull) Uyaran genellemesi sonucu ortaya çıkan koşullu ketlenme gizilgücü. [İng. Generalized inhibitory]

genetik, s. —

~ **kısırlık,** *biy.* Bk. **Kısırlık.**

geniş, s. —

~ **açılı ışıklık,** Işığı düzgün yansıtıcı *(parlak) yüzeyler veya mercekler aracılığı* ile geniş bir *(hacim)* açısı içine yollayan ışıklık.

~ **gönye,** Bk. **Gönye.**

~ **nefes almak,** *dey.* Ferahlamak

genişleme, i. — **okyanusların taban genişlemesi,** *oky. bil.* Sırtlar ekseni bölgesinde yenilenen kabuğun genişlemesiyle ayrılan kıta bloklarının derece derece birbirinden uzaklasması. *(Genişlemenin ortalama oranı yılda bir santimetreden birkaç santimetreye kadar varır. Bu olayın, atmosferdeki konveksiyon hareketlerinin etkisi altında birbirinden ayrılan ince yüzey katmanlarının sapmasından ileri geldiği sanılıyor.)* [Fr. Expansion du fond des oceans].

genişlik, i — **hat genişliği,** *demir.* Bk. **Hat.**

genleşme, i — § 4. *ikt.* Aslında bir fizik terimi olan **genleşme** terimi iktısadi çözümlemede birbirinden farklı iki anlamda kullanılır. *(Dar anlamda /bu anlam amerikalı iktisatçı Mitchell taralından ileri sürülmüştür/ genleşme terimi, iktisadi faaliyetlerdeki dalgalanmalarda konjonktürdeki yükseklik evresini belirtir. Geniş anlamda ise /günumüzde çok kullanılır/ bu terim, toplumsal üretimin artışıyla buna paralel olarak gelir artışının beraberce gözlendiği kısa devreli bir süreci tanımlar. Bu süreç, Keynes'in gösterdiği çeşitli nedenlerle enflasyona yol açar. Bu yüzden, enflasyonla mücadeleyi öngören çağdaş iktisat politikaları, iktisadi genleşme ile para stabilitesini bağdaştırma çabası içindedir. Bazen yüzyıllık iktisadi genleşmeden de söz edildiği olur, ancak bu durumda iktisadi gelişme diye nitelemek daha doğru olur.)* [İng. ve Fr. Expansion]

~ **kabı,** *mim.* Sıcak sulu kalorifer döşeminde çatıya yerleştirilerek havalandırma, gidiş ve dönüş güvenliği, taşma kontrol boruları bağlanan kapalı ve tecritli kap.

genleşmek, f. — **genleşmiş biçimsel dizge,** *mant.* Bir biçimsel dizgenin abecesine yeni işaretler, ilksavlar kümesine de yeni önermeler katmakla elde edilen *(ilkini kapsayan)* biçimsel dizge. [İng. Extension of a formal system]. • **genleşmiş dil,** *mant.* Bir biçimsel dilin abecesine yeni işaretler katmakla oluşturulup, ilk dilin düzgün deyimlerini tümünü kapsayan yeni biçimsel dil. [İng. Extension of a language]. • **genleşmiş mantık dizgesi,** *mant.* Bir mantıksal dizgeye yeni mantıksal değişmezler katmakla elde edilen mantık dizgesi. [İng. Extended system of logic].

genlik, -ği, i. —

~ **ayırıcısı,** *rad.* Bir dalga şeklinin verilen bir değerin altında veya üstünde veya iki değer arasındaki bölümünü yalıtmak için kullanılan devre. [İng. Amplitude separator].

~ **ayırımı,** *elektr.* ve *fiz.* Peryodik bir fonksiyonun verilen bir genlikten büyük veya küçük bütün değerlerini veya verilen iki genlik arasındaki bütün değerlerini ayırma işlemi. [İng. Amplitude separation].

~ **diskriminatör,** *elektr.* Genlik mukayesesi yapan bir devre. [İng. Amplitude discriminator].

~ **distorsiyonu,** *elektr.* Amplifikatörler ve diğer âletlerde görülen bir distorsiyon şekli. *(Bu şekildeki bir distorsiyonda çıkış genliği, giriş genliğinin tam lineer bir fonksiyonu değildir.)* [İng. Amplitude distortion].

~ **filtresi,** *elektr.* Televizyon alıcılarında, senkronizasyon impulsunu video sinyalinden ayıran lâmba devresi. [İng. Amplitude filter].

~ **geyti,** *elektr.* Bir giriş dalgasının, sadece iki genlik değeri arasında bulunan bölümlerini geçiren geyt devresi. [İng. Amplitude gate].

~ **modülasyonu seçicliği,** *rad.* FM bir alıcının, insan eliyle yapılmış kaynaklar veya elektriksel fırtınalardan gelen genlik modülasyonlu r - f parazitini almaması. [İng. Amplitude modulation rejection].

~ **modülasyonu,** *elektr.* Basit bir sunus dalgasının ani genliği sinyali ile birlikte değişecek surette, salınımlı bir sinyal aracılığıyle modülasyonu. [İng. Amplitude modulation].

~ **modülasyonlu dalga,** *rad.* Zarfı, gönderilecek sinyalin dalga sekline benzer bir komponent kapsayan sinusoidal bir dalga. [İng. Amplitude-modulatek wave].

~ **modülasyonu parazit düzeyi,** *rad.* Düşünülen herhangi bir modülasyonun yokluğunda bir r - f sinyalindeki arzu edilmeyen genlik değişikliklerinin meydana getirdiği parazit düzeyi. [İng. Amplitude-modulation noise level].

~ **modülü,** *sibern.* Bk. **Modül.**

~ **mukayesesi,** *fiz.* İki *(veya daha fazla)* dalga şeklinin aynı genliğe eriştiği zamanı gösterme işlemi. [İng. Amplitude comparison].

~ **sahası,** *elektr.* Odyosinyal genlikleri üst ve alt sınırlarının oranı. [İng. Amplitude range].

~ **separatörü,** *rad.* Bk. **Genlik ayırıcısı.**

~ **seçimi,** *rad.* Bir dalga şeklinin verilen bir değerin altındaki veya üstündeki veya bir değer arasındaki bölümünün seçimi. [İng. Amplitude selection].

~ **sınırlayıcısı,** *tekn.* Bk. **Sınırlayıcı.**

genetik, -ği, i. ve s. —

~ **denge kuramı,** *psik.* Kalıtımsal olan herhangi bir niteliğin, tek bir genin sonucu olarak değil, genler arası etkileşimle geliştiğini savunan kuram. [İng. Genetic balance theory].

~ **kayma,** *psik.* Genlerin kusaktan kuşağa geçişte gösterdikleri değişkenliğin sonucu olarak, gen türlerinde bir kuşaktan ötekine geçerken baş gösteren sıklık ayırımı. [İng. Genetic drift].

~ **sıra,** *psik.* Gelişme durumundaki bir canlıda, genlerce belirlenen yapı ve görevlerin gelişim sırası. [İng. Genetic sequence].

~ **süreklilik kuramı,** *psik.* Ruhsal gelişimin her aşamasının, ondan önceki aşamanın sonuç veya ürünü olduğunu savunan görüş. [İng. Genetic continuity theory].

~ **tip,** *psik.* Gelişimi etkileyen kalıtımsal niteliklerin tümü. [İng. Genotype].

geometres, i. *zool.* Geometresgiller *(Geometrides)* familyasından pul kanatlı böceklere verilen genel bir ad. [Lat. Geo-

meter; **ing.** Geometer, looper; **Fr.** Géomètre].

geometri, i. — **izdüşümsel ~,** *mat.* Bk. **İzdüşümsel.** • **metrik ~,** *mat.* Bk. **Metrik.** • **organik ~,** *mat.* Bk. **Organik.** • **pergel ~ si,** *mat.* Bk. **Pergel.** • **pergel ve cetvel ~ si,** *mat.* Bk. **Pergel.**

geometricilik, -ği, i. — § 2. *çağdaş santl.* Çizgi, geometri figürleri ve renklerin estetik gücünü sistemli bir biçimde işleyen soyut sanat eğilimi. [**Ing.** Geometric abstraction; **Fr.** Abstraction géométrique, abstraction froide]

geometrik, s. —
~ **grafik,** *mat.* Bk. **Grafik.**
~ **optik,** Bk. **Optik.**
~ **resim,** *tekn.* Bk. **Resim.**

gerçek, s. — ~ **ler demi,** *tasav. (Bektaşilikte)* Ayin-i Cem ve muhabbet âlemi
~ **adet,** *mat. esk.* Bk. **Tam sayı.**
~ **biçem,** *ed.* Bilimsel yapıtlarda görülen, süsten uzak biçem.
~ **dara,** *ikt.* Sarmalanmış malın ağırlığı ile iç ve dış sarmaçlarından ayrılmış olarak bulunan ağırlığı arasındaki fark. [**Ing.** Actual tar; **Fr.** Tare réelle].
~ **değer,** *ikt.* Genel piyasa durumu hakkında bilgili olan alıcılarla satıcılar arasında yapılan pazarlık sonucu oluşan fiyat veya değer. [**Ing.** Market value, fair value; **Fr.** Valeur en foire].
~ **durum,** *mant.* Gerçek tamdurumu öğe olarak kapsayan herhangi bir durum. [**Ing.** Real state of affairs, fact].
~ **gelir,** *ikt.* Katkısız gelir. [**Ing.** Net proceeds; **Fr.** Produit net].
~ **gider,** *ikt.* Gerçekten yapılan giderlerden oluşan maloluş. [**Ing.** Outlay cost; **Fr.** Dépenses déboursées].
~ **hayat durumu,** *eğt.* Öğrencilerin okul içinde ve dışında çoğunlukla kararlaştırdıkları ve bir öğretim programının hazırlanmasında yararlanılan herhangi bir durum. [**Ing.** Real-life situation; **Fr.** Situation de vie réelle].
~ **içtima,** *huk.* Bk. **İçtima.**
~ **iskonto,** *tic.* Bk. **İskonto.**
~ **indirim,** *ikt.* Ticaret senetlerinin bugünkü geçer, gerçek değeri üzerinden yapılan indirim. [**Ing.** True discount; **Fr.** Escompte sur valeur actuelle].
~ **kaplam,** *mant.* A gibi bir düzgü deyiminin belli bir yorum gereği gerçek tamdurumda kazandığı olanaklı kaplam [**Ing.** Actual extension].
~ **kerteriz,** *den.* Bk. **Kerteriz.**
~ **kişi,** *huk.* Haklardan yararlanabilen, hak sahibi olabilen varlık. [**Ing.** Natural person, real person; **Fr.** Personne réelle].
~ **likidite,** *işletm.* Bk. **Likidite.**
~ **matris,** *mat.* Bk. **Matris.**
~ **olmayan satış,** *ikt.* Satıcının alıcı olma hali. [**Ing.** Wash sale; **Fr.** Vente fictive].
~ **olmayan kazanç,** *ikt.* Gerçek bir gelir niteliğinde olmayan ve dengelemede işletme kaynaklarıyle ilişkili görülmeyen kazanç. [**Ing.** Fictitious dividend, shame dividend; **Fr.** Dividende fictif].
~ **para,** *ikt.* Piyasada fiilen tedavül eden, madenî ve kâğıt para için kullanılan bir deyim.
Karş. **Nakit hesabı.**
~ **puan,** *eğt.* **a)** Ölçme yanlışlıklarından bütünüyle arındığı varsayılan puan; **b)** Sınırsız gözlemlerin ortalaması olarak varsayılan değer. [**Ing.** True score; **Fr.** Score réel].
~ **rota,** *den.* Bk. **Rota.**
~ **ret,** *huk.* Bk. **Ret.**
~ **rüzgâr yönü,** *den.* Bk. **Rüzgâr.**
~ **saat,** *den.* Bk. **Saat.**
~ **sermaye,** *ikt.* Bk. **Sermaye.**
~ **süre,** *ikt.* Bir sürenin incelenmesinde, söz konusu işin yapılması için, o işi yapanın gerçekten kullandığı süre. [**Ing.** Actual time; **Fr.** Temps actuel].
~ **tamdurum,** *mant.* Tamdurumlar kümesinin gerçek olan tek öğesi. [**Ing.** Real complete state of affairs, real world].
~ **tümdeğer,** *ikt.* Üretim yapım veya alım tümdeğeri. [**Ing.** Actual cost; **Fr.** Prix actuel].
~ **toplama,** *ikt.* Her biri ayrı bir suç olan birkaç fiilin bir araya gelmesi.
~ **uçuş süresi,** *hava.* Uçağın kalkış rulesi başlangıcından iniş rulesi sonuna kadar geçen zaman. [**Ing.** Actual flight time].
~ **ücret,** *ikt.* ve *iş huk.* Para ile alınabilecek eşyanın ifade ettiği değer. Satınalma gücü yönünden düşünülen ve paranın reel değeriyle anlatılan ücret. [**Ing.** Real wage].
~ **yasemin,** *bot.* Bk. **Yasemin.**
~ **yol,** *hava.* Gerçek kuzey ile hava gemisinin hareket yönü arasındaki açının belirlediği yol. [**Ing.** True track; **Fr.** Route vraie].
~ **yön,** *hava.* Gerçek kuzeye göre saat akrebi yönünde ölçülmek üzere rasat noktasındaki tul düzlemi ile rasat noktası ve gözlenen noktayı kapsayan düşey düzlem arasındaki açı. [**Ing.** True bearing; **Fr.** Orientation réelle].

gerçekleşmek, f. — **gerçekleşen gelir,** *ikt.* Gerçekleşmiş, ancak henüz alınmamış gelir. [**Ing.** Accrued income; **Fr.** Revenu réalisé]. • **gerçekleşen gider,** *ikt.* Bir gereksemenin yerine getirilebilmesi için belirli bir günden önce yapılan ve sadece ileri bir günlemde ödenecek veya hesaba alınacak olan gider. [**Ing.** Accrued expenses; **Fr.** Frais constaté]. • **gerçekleşen kâr,** *ikt.* Ayrıcalı hisse senetlerinin gerçekleşen, ancak henüz dağıtımı yapılmamış kâr hisseleri. [**Ing.** Accrued dividende réalisé]. • **gerçekleşen kazanç,** *ikt.* Ayrıcalı hisse senetlerinin gerçekleşmiş, henüz dağıtımı yapılmamış kazançları. [**Ing.** Accrued dividend; **Fr.** Dividende accru]. • **gerçekleşen ürem,** *ikt.* Gerçekleşmiş, ancak alınması ve ödenmesi yapılmamış ürem. [**Ing.** Accrued interest; **Fr.** Intérêts accumulés]. • **gerçekleşen vergi,** *ikt.* Vergi konusu maddî olan veya olmayan nesneler değerlerinin saptanması [**Ing.** Assessment of income; **Fr.** Evaluation d'impôt, estimation d'impôt].

gerçekleme, i. —
~ **temeli,** *ikt.* Gerçekleşme temeline dayanan hesap. [**Ing.** Acrual accounting; **Fr.** Base de réalisation].

gerçekleşmiş, s. *mat.* Üzerinde bir olasılık tanımlanmış bir evrendeki bir olay için söylenir. Bu olayı oluşturan olasılıklardan herhangi birinin ortaya çıkmasıyla olay gerçekleşmiş olur: *Gerçekleşmiş olay.* [**Ing.** Realized; **Fr.** Réalisé, - ée].

gerçeklik, i. —
~ **benliği,** *psik. Freud'a göre,* Benliğin, dış çevrede haz verici nitelikte olan nesnelerden yararlanarak oluşan yönü. [**Ing.** Reality ego].
~ **ilkesi,** *psik. Freud'a* göre çevrenin dileklerinin bilincinde olma ve davranışları gerçeklerin geregine göre yöneltme ilkesi. [**Ing.** Reality principle].
~ **sınaması,** **a)** *psik.* Herhangi bir eylem veya çözümün gerçekler karşısında işe yarayıp yaramayacağını kestirmek için yapılan sınama. [**Ing.** Reality testing; **Fr.** Épreuve de réalité]. **b)** *psikan. Freud'a* göre kişinin dış dünya ile kendisi arasında bir ayırım yapma süreci. [**Fr.** Épreuve de réalité].

gerçeksizlik düzeyi, *psik. Lewin'e* göre, kişinin ruhsal çevresinde *(yaşam alanı)* etkinlik, düşünce ve devinimlerin gerçekçi durumdan çok, gereksinme ve isteklerle belirlendiği bir bölge. *(İmgeler, gerçekleri değiştirme, uydurmalar ve abartmalarla, peşin yargılar, gerçeksizlik düzeyi görüngüleridir.)* [**Ing.** Irreality level].

gerçeksizlik-gerçeklik boyutu, *psik. Lewin'e* göre, davranışların, istek ve gereksinmelerin veya gerçek durumların etkisi ile ortaya çıkış oranlarına göre sıralandıkları bir boyut. *(Bu boyutu gerçeklik düzeyi ve gerçeksizlik düzeyi diye iki bölgeye ayırabiliriz.)* [**Ing.** Irreality-reality level].

gerdan, i. —
~ **süpürgesi,** *dey.* Bıyık.
Eşanl. **Yapa.**

gerdel, i. *sin.* Banyoda kullanılan çeşitli boylarda kaplar. [**Ing.** Apron tank].

gereççilik, -ği, i. **a)** Önemli miktarda gereci *(resim, kum, macun, bitüm, sıvalı kumaş v.b.)* biraraya getirip işlemeğe dayanan çağdaş sanat teknigi. **b)** Bu teknikten doğan resim akımı. [**Fr.** Matiérisme].

gerek, s. —
~ **ve kabul,** *ikt.* Bir belgenin gösterilmesi veya önerinin yapılması ve karşı tarafca bunların kabulü. [**Ing.** Offer and acceptance; **Fr.** Offre et acceptation].

gerekircilik, i. — **mekanikçi ~,** *fels.* Bk. **Mekanikçi.**

gerekli, s. ve i. —
~ **büyüme hızı,** *ikt.* Müteşebbisleri tatmin edecek ve arz ve talep fazlalığı yaratmadan satılabilecek mal hizmet miktarı ile bunları satın alabilecek talebi yaratan büyüme hızı

gerekseme, i. —
~ **belgesi,** *ikt.* İşletmenin belirli bir dönem içinde işlenmemiş madde, yedek parça, gereç ve diğer gereksemelerini saptayan belge. [**Ing.** Need document; **Fr.** Document de besoin].

gereksinme, i. *psik.* Rahatlık ve uyum sağlayan ve düzgülü davranışları kolaylaştıran içerik veya dışarık kimi şeylerden yoksun olma durumu. *(Bazen doyurulmamış güdüler anlamında da kullanılır.)* [**Ing.** Need].
~ **gerilimi,** *psik.* Bir gereksemenin doyurulup giderilmediği zaman canlının duyduğu gerilim. [**Ing.** Need tension].

gereksiz, s. —
~ **işlem,** *ikt.* Gereksiz bir zamanda yapılan işlem.

gergi, i. —
~ **kancası,** *telekom.* Bk. **Kanca.**

gergin, s. —
~ **kol,** *mek.* Bk. **Kol.**

geri, i. — ~ **deki ayak,** *sp. (atletizm)* Yürüyüşte, ilerdeki ayağın yere konmasıyle, yerden kaldırılan öteki ayak. [**Ing.** Rear foot; **Fr.** [illegible]]. • ~ **ye bil-**

dirim, *psik.* Organizmada, bir davranışın uygun ve yolunda gidip gitmediğinin duyumlar yoluyle beyine erişmesi. [İng. Feedback]. • **~ ye dönük denetim,** *ikt.* Uygulamada amaç edilen olayın son hesabından başlayıp başlangıç hesabına kadar derinlemesine yapılan denetim. [İng. Retroactive control; Fr. Contrôle rétroactif]. • **~ ye dönük revizyon,** *ikt.* El koyulan güne ait işlemlerden başlayıp, başlangıç muhasebe kaydına ilk işlenilene doğru derinlemesine yapılan revizyon kontrol. • **~ ye etkili bellek,** *psik.* Herhangi bir ruhsal sarsıntının arkasından, ondan öncesi ile ilgili kimi anıların unutulması. [İng. Retrograde (retroactive) amnesia]. • **~ ye etkili çağrışım,** *psik.* Öğrenme dizisi içinde sonradan öğrenilenle daha önce öğrenilen arasında kurulan çağrışımın bağı. [İng. Retroactive association]. • **~ ye etkili kolaylık,** *psik.* Daha önce geliştirilen çağrışımsal bir ilişkinin daha sonra geliştirilenin etkisiyle güçlenmesi. [İng. Retroactive facilitation]. • **~ ye etkili ketleme,** *psik.* Sonradan öğrenilen herhangi bir konunun daha önce öğrenilmiş olanların anımsanmasını zorlaştırma. [İng. Retroactive inhibition]. • **~ ye yürüme,** *huk.* Bir yasa, bir yargı, bir türe işleminin, doğuşundan daha önceki olayları etkilemesi. [İng. Retroaction; Fr. Rétroactivité].

~ alınabilir hesap, *ikt.* Sağlayan, açan bankaca istenildiği anda yürütmeden kaldırılan sayca.

~ anlaklı çocuk, *psik.* Anlak gelişimi yönünden ortanın altında olan çocuk. [İng. Mentally retarded child].

~ çevirme hesabı, *ikt.* Çekicinin birinci ödek parası ile birlikte gider, ürem, aracılık ve benzerlerine ilişkin ödemeler için düzenleyip senede iliştirdiği belge ile yapılan hesap. [İng. Account of recexchange; Fr. Compte de retour].

~ çocuk, *psik.* Anlıksal yeteneği yetersiz olan ve geri anlaklılığın yukarı sınırı ile düzgülü anlak arasında bulunan çocuk. [İng. Backward child].

~ dönüşlü kaynakça, *küt.* Geçmiş bir dönemde ait yazılarla ilgili kaynakça. [İng. Retrospective bibliography].

~ gelen mal, *mal.* Bir ülkeden çıkışı yapıldıktan sonra, temel nitelikleri değişmeksizin, o ülkeye geri getirilen mal. [İng. Reimportation; Fr. Réimportation].

~ gönderilen mallar, *ikt.* Alıcısınca beğenilmeyip veya satılamayıp satıcısına geri gönderilen mallar. [İng. Returns; Fr. Retours].

~ gönderilenler hesabı, *ikt.* Geri verme giderleri ve malda görülen kırık-dökük tutarları dışında satılan malların süreleri içinde geri verilen bölüklerinin fatura tutarları. [İng. Returns account; Fr. Compte de retours].

~ kalmış bölge, *ikt.* Ekonomik yönden gelişmemiş ve yaşama düzeyi çok düşük olan bölge. [İng. Backward area; Fr. Région non-développée].

~ oturmak, *dey.* Savgısızca oturmak.

~ oyunu, *sp. (tenis.)* Vuruşların çoğunlukla arka çizgi yakınından yapıldığı oyun biçimi. [İng. Back-court-play; Fr. Jeu de fond].

~ verilen vergi, *ikt.* Bir ülkeye giren mallardan alınan gümrük vergisinin o malların tekrar yurt dışına çıkarılmaları halinde sahibine geri verilmesi. [İng. Drawback; Fr. Ristourne de droits de douane].

~ yansıma, Herhangi bir açı ile gelen ışığın, geliş doğrultusuna yakın bir doğrultuda geri dönmesi.

gerilim, i. — **alçak ~,** *elek.* Doğru akımda 50, dalgalı akımda 30 volt ile 250 volt arası gerilim. • **alternatif ~,** *elek.* Bir alternatör tarafından meydana getirilen veya içinden alternatif akım geçen bir direnç veya empedansın uçları arasında meydana gelen voltaj. [İng. Alternating voltage]. • **bileşik ~,** *elek.* Eğilme ve burulma gerilmelerinin çekme ve basınçla birlikte bulunmasından oluşan gerilim. • **çok alçak ~,** *elek.* Doğru akımda 50, dalgalı akımda 30 voltun altındaki gerilim. • **etki akımı ~ i,** *elek.* Bir uyarmayı müteakip meydana gelen kısa, çok küçük bir akım veya gerilim dalgası. [İng. Action current potential]. • **hızlandırma ~ i,** *elek.* Bk. **Hızlandırma potansiyeli.** • **orta ~,** *elek.* 250-650 volt arası gerilim. • **ön ~,** Bk **Gerilim.** • **uygulanan ~,** *elek.* Bir elektrik devresinin terminalleri arasında uygulanan potansiyel farkı. [İng. Applied pressure].

~ ayar reostası, *elek.* Bk. **Reosta.**

~ gradyanı, *elek.* Bk. **Gradyan.**

gerilla, i. — **karşı ~,** *ask.* Bk. **Karşı.** • **kır ~ sı,** Bk. **Kır²**.

german, ı. *Fr. germane. kim.* Germanyumun hidrojenli bileşiklerine verilen genel ad; germanlar alkanlara ve silanlara benzer. [İng. ve Fr. Germane].

germe, i. —

~ makarası, *sil.* Bk **Makara¹**.

getirme, i. —

~ kanalı, *coğr.* ve *bayınd.* Bk. **Kanal.**

getirtme, i. *huk.* Tanıklar ve sanıkları çağırı belgesi ile yargılığa getirtme. [İng. Attraction, invitation; Fr. Charge, chargement, invitation].

~ belgesi¹, *ikt.* Duruşmada bulunmak için yargı yerine çağrılan kişiye bu amaçla gönderilen yazı. [İng. Subpoena; Fr. Citation].

gevşek, s. —

~ geçerli çıkarım, *mant.* Sıkı geçerli olmamakla birlikte belli varlıksal öndayanakların gerçekleşmesi koşuluyla geçerli olan tasımsal çıkarım. [İng. Weakly valid inference].

~ ipek, *dok.* Bk. **İpek.**

~ ilmik dizisi, *el san.* Bk. **İlmik.**

~ kuplaj, *radyotekn.* Bk. **Kuplaj.**

gezegen, i. — **~ lerin hızlanması,** *astr.* Bk **Hızlanma.** • **hayalî ~,** *astr.* Bk. **Hayalî.** • **iç ~,** *astr.* Bk. **İçgezegen.**

gezer, s. —

~ köprü, *taşıma.* Bk. **Köprü.**

~ punta, *met.* Bk. **Punta.**

gezi, i. — **hayalî ~,** *eğt.* Bk. **Hayalî.** • **inceleme ~ leri,** *eğt.* Bk. **İnceleme.**

gezici, s. —

~ kitaplık, *küt.* Kitaplık açılamayan yerlerdeki halkın ayağına özel bir taşıtla giden kitaplık. [İng. Bookmobile, travelling library].

gezmek, f. — **gezen ayağa taş değer,** *at.* Gerekli olmadığı halde şurada burada dolaşan kişi, bu gezme sırasında kendisine zararı dokunan şeylerle karşılaşır. *Eşanl.* **Çok gezen tavuk ayağın da pis getirir.** • **gezen kurt aç kalmaz,** *at.* Rızkını çıkarmak için gezip dolaşan, şuraya buraya baş vuran kimse aç kalmaz.

gıcır, i. — **~ ı bükme,** *sp. (güreş)* Çok güçlü olan güreşçinin karşısındakini çapraza alıp sürmeden olduğu yerde yenmesi.

gık, i. —

~ dedirtmemek, *dey.* Hiç sesini çıkarttırmamak, baskısı altında ezmek.

gırtlak, i. — **gırtlağının derdine düşmek,** *dey.* Yemeğe dalmak, doymak için çareler arastırmak.

gider, i. — **~ in soğurtulması,** *ikt.* Bir gider bölümünün işletme giderleri arasına konulmaması. [İng. Cost absorption, cost recovery; Fr. Absorption de coût]. • **kaçınımlı ~ ler,** *ikt.* Yönetim amacının gerçekleşmesi bakımından temel olmayan, çeşitli yarışım koşulları altında işlemlerde ve yapımlılara ilişkin tutarların buluş ve saptanılmaları nedeniyle ödenen giderler. [İng. Incidental expenses; Fr. Frais accidentels, faux frais].

~ akışı, *ikt.* Üretim aşamalarından geçtikçe maliyet yükselmesi. [İng. Cost flow].

~ ayrımı, *ikt.* Üst basamaktaki yonetilerin alt bölümler için uygun gördüğü harcamalar sınırı. [İng. Earmarking of expenses].

~ bölünmesi, *ikt.* Bir mal veya hizmete ilişkin ödemelerin çeşitli ikincil hesaplar arasında bölünmesi. [İng. Cost allocation].

~ dağıtım anahtarı, *ikt.* Üretimde genel giderlerin ve ortak giderlerin dağıtımı konusunda belirtilen esaslar.

~ dağıtım temeli, *ikt.* Üretimde ortak ve genel giderlerin dağıtımı konusunda önceden saptanan temeller. [İng. Distribution table of charges; Fr. Tableau de distribution des frais].

~ dönemi, *ikt.* Ayrılmış ödeneği harcamak için öngörülen süre. [İng. Appropriation period; Fr. Période de dépense].

~ karşılıkları, *ikt.* Bankacılıkta müşterilere yapılacak çeşitli hizmetlerin gerektireceği harcamalar karşılığında önceden tahsil edilen paralar.

~ ödeneklığı, *ikt.* Devlete ilişkin gelirle bunlara karşılık yapılacak ödemeleri veya gider yükümlülüklerini kapsayan ödeneklik. [İng. Expense budget; Fr. Budget de dépenses].

~ sayışımı, *ikt.* Yapılan giderler tümünün yazılımına dayanak olan hesap. [İng. Expense account; Fr. Compte de frais].

~ tahakkuku, *ikt.* Yeterli derecede kesinlikle önceden bilinen ve tutarı saptanabilen, yıllık dönem içindeki maliyet ve bilanço devrelerine dönemsel olarak dağıtılan giderler.

~ tahsisi, *ikt.* İdarenin üst kademeleri tarafından alt bölümlere izin verilen harcama limiti.

~ vergisi, *ikt.* **a)** Türkiye'deki gerçek kişilerin yurt dışında yapacakları her tür gezilerdeki harcamalardan **(satın almalar dahil)** dış gezi harcamaları yasasına göre alınan vergi; **b)** Yurt içinde yapılan veya yabancı ülkelerde yapılıp yurda getirilen mallardan ve banka teminat işlemlerinden alınan vergi.

giderayak, *dey.* Gitmek üzereyken.

gidim, i —

~ sınırı, *den.* Bk **Sınır.**

gidimli, i. —

~ düşünme, *fels.* Bir tasarımdan ötekine geçerek, çıkarımlar yaparak, bir önermeden ötekine mantıksal bir yolla ilerleyerek, parçalardan bütünlüğü olan bir düşünce kuran düşünme yolu.

gidiş, i. — **~ i olsun da gelişi olmasın,** *dey.* Gittiği yerden dönmesin anlamında bir ilenme.
~ dönüş transit vizesi, Bk. **Vize.**

giriş, i. —
~ çıkış belgesi, *ikt.* **a)** Sınır bölgelerindeki yer parçalarına erkinlikle girip çıkabilmek için kişilere verilen belge **b)** Yurt sınırı dışında tarlası, bahçesi olan kişilere buralara erkinlikle gidip gelmeleri için verilen belge. [**İng.** Transit; **Fr.** Passavant].
~ işlemi, *mal.* Yabancı ülkelerden gelen yolcu ve malların, yurda girişlerine ilişkin gümrük işlemi. [**İng.** Import transaction. **Fr.** Opération d'entrée].
~ kısıntıları, *mal.* İnsan, hayvan ve ürünlerin hastalıklardan korunması, malî ve ekonomik zorunluklar veya güvenlik gibi nedenlerle, kimi malların yurda girişine, miktar ve değer bakımından konan kısıtlama. [**İng.** Import restrictions. **Fr.** Restrictions à l'importation].
~ kuralı, *mant.* Öncülleri bir mantıksal değişmezi kapsamayıp sonucu bu değişmezi kapsayan çıkarım kuralı. [**İng.** Introduction rule; **Fr.** Règle d'introduction].
~ malı, *mal.* Yabancı ülkelerden getirtilip giriş vergileri ödenerek veya bağışıklıktan yararlanarak yurda sokulmuş olan mal. [**İng.** Imported goods; **Fr.** Marchandise importée].
~ payı, *mal.* Mal girişi için saptanan pay. [**İng.** Import quotas; **Fr.** Contingent d'importation].
~ vergisi, 1. *mal.* Malın ülkeye girişinde veya girişi dolayısıyla alınan gümrük vergileri, tüm vergi, harç ve benzeri yükümlülükler. [**İng.** Import duties and taxes; **Fr.** Droits et taxes à l'importation]. **2.** *ikt.* Büyük kentlere giren bazı mallardan belediyelerce eskiden alınan vergi. [**İng.** Town dues; **Fr.** Octroi].
~ vizesi, Bk. **Vize.**
~ yasağı, *mal.* İnsan, hayvan ve ürünlerin hastalıklardan korunması, malî ve ekonomik zorunluklar veya güvenlik gibi nedenlerle, kimi malların yurda sokulmalarına konan yasak. [**İng.** Import prohibitions; **Fr.** Prohibitions à l'importation].
~ yolcusu, *mal.* Yabancı ülkelerden gelen ve yurda giriş gümrük işlemi yapılan veya yapılacak olan yolcu. [**İng.** Passenger coming to; **Fr.** Voyageurs d'entrée].

gidon, i. — § **4.** *sp. (bisiklet)* Bisikletin ön tekerlek masası üstüne bağlanmış, iki elle kullanılan yön değiştirme aracı. [**İng.** Handlebar; **Fr.** Guidon].
~ ayaklığı, *sp. (bisiklet)* Bir ucu gidon kemerine bağlı, öbür ucu çatı içinden geçen çelik veya dural parça. [**Fr.** Potence de guidon].
~ bağlantısı, *sp. (bisiklet)* Çatı yatay borusunun ucundaki bağlantı parçası. [**Fr.** Raccord de direction].
~ kemeri, *sp. (bisiklet)* Gidonun uçlarındaki iki elle tutularak kullanılan ve yönetim görevini sağlayan kemer biçiminde parça. [**Fr.** Cintre du guidon].
~ kovanı, *sp. (bisiklet)* Gidonun takıldığı kovan. [**Fr.** Douille de direction].

giriş, i. — **bir grafın ~ i,** *mat.* Grafın, iç yarı — derecesi sıfıra eşit olan tepesi. [**Fr.** Entrée d'un graphe].

girişik, s. —
~ tümce, *gram.* Yan önermeleri, temel önermeye, özne, nesne, tümleç olan veya bu öğelerden birini tümleyen bileşik cümleler.

girişim, i. — § **6.** *dilb.* İki dili konuşan bir kişinin B dilindeki bir özelliği A dilinde de kullanması: *Girişim her düzeyde, fonetikte, morfolojide, sözcüklerde veya sözdiziminde yer alabilir.* [**İng.** Interference; **Fr.** Interférence].

girişli, s. — **yeniden ~,** *komp.* Çok iş düzeninde çalışan bir bilgisayarda, makinede işlenmesinin herhangi bir anında durdurulabilen, belli bir süre için kesilebilen, başka bir kullanıcının hizmetine verilebilen ve sonra yeniden ilk kullanıcının emrinde çalışmasına devam etmek üzere kesilme noktasından yeniden başlayabilen bir program için kullanılır. [**İng.** Reentering; **Fr.** Réentrant - ante].

gitmek, f. — **gitti Gülsüm, geldi Gülsüm, azrail ettiğini bulsun,** *dey.* İnsan mizacını değiştirmenin mümkün olamayacağını sitem yollu anlatır. • **giden gelse dedem gelirdi,** *at.* Ölen kimse nasıl dirilmezse, elden çıkan şey de bir daha ele geçmez. • **gidilmeyen yer senin olmaz (değildir),** *at.* Gidemediğimiz, yararlanamadığımız yer, malımız olsa bile neye yarar? Böyle bir yerin bizim olmayan yerle ne farkı vardır?. • **gidip de gelmemek var, gelip de görmemek (bulmamak) var,** *at.* Uzak bir yere giden kimse, ayrıldığı yere bir daha dönmeyebilir, belki de orada ölür. Dönebilirse, ayrılırken bıraktığı yakınlarını bulmayabilir. Onlar da ölmüş olabilirler. O halde vedalaşırken bunu hatırlamak ve helâlleşmak gerek.

giydirme, i. —
~ cephe, *mim.* Takma cephe.

giyim, i. —
~ donatımı, *sp. (bisiklet)* Yarışçıların, yönetmeliklere uygun olarak giydirilmesi.

giyotin, i. —
~ pencere, *mim.* Düşey sürme pencere.

gizil, s. —
~ dönem, *psik.* Uyaranın başlamasıyla onun varlığının bilincine varma arasında geçen zaman. [**İng.** Latent period or time].
~ içerik, *psik.* Düş simgelerinin arkasında yatan gizli anlam. [**İng.** Latent content].
~ körelme, *psik.* Yaklaşma tepkilerinin gösterilmediği durumlarda ödül verilmemesi nedeniyle, daha önce ödüllenmiş bir durum karşısında da denek hayvanının yaklaşma tepkileri göstermekten vazgeçmesi. [**İng.** Latent extinction].
~ öğrenme, *psik.* Denegin, öğrenme güdüsü söz konusu olmadan içine girdiği bir durumda, amaçsız olarak sağladığı yaşantıları, aynı durum içine öğrenme amacıyla girdiği zamankinden daha hızla kavraması ve daha az yanılgıya düşmesi. *(Bu sonucun, amaçsız yaşantılar dönemindeki gizil öğrenmeden ileri geldiği kabul edilmektedir.)* [**İng.** Latent learning].

gizil güç, -cü, b.i. —
~ eşitliği, *psik.* Beynin zarar görmeyen bir parçasının, zarar gören bölgelerin görevlerini üzerine alıp yapabilmesi gücü. *(Lashley'e göre gizilgüç eşitliği kitle etkinliği kavramına bağlıdır ve yalnız beyin kabuğu için değil, kabuk altı için de doğru olduğu görülmektedir.)* [**İng.** Equipotentiality].

gizillik, i. *psik.* **a)** Deneğe uyaranın uygulanışı ile buna bağlı tepkinin ortaya çıkışı arasında geçen süre. **b)** Gelişip ortaya çıkma olanağı bulamadıklarından saklı kalmış olan kişilik özelliklerinin durumu. [**İng.** Latency; **Fr.** Latence].

gizlenmek, f. — **gizlenmiş biçim,** *psik.* Başka biçimlerle işlenip karıştırılarak kimliğini belli bir oranda yitiren ve ayrı bir biçim olarak algılanması güçleşen görsel bir biçim. [**İng.** Embodied figure]. • **gizlenmiş takınak,** *psik. Freud'*e göre, varlığını özellikle ruhsal kaynaklı ağrı ve acılarla belli eden kılık değiştirmiş bir takınak. [**İng.** Masked obsession].

gizli, s. —
~ dernek, *etn.* Yetişkin erkeklerin bir bölümünün bir araya gelerek, toplumsal ve kültik toplantılar düzenlemek ve bunları yönetmek için kurdukları birlik. [**İng.** Secret society; **Fr.** Société secrète].
~ enflasyon, *ikt.* Açıkça belirmeyen etkenler sonucu para değerinin düşüş kaydetmesi.
~ işsizlik, *ikt.* Çalıştırılan işçi sayısının belirli bir üretimi sağlamaya yeterli olacak sayıda çok olması. [**İng.** Secret unemployment; **Fr.** Chômage caché, chômage secret].
~ para bolluğu, *ikt.* **a)** Para değerindeki düşüşün gizli nedenlerle ortaya çıkması var olan değer düşmesinin yok gibi görünmesi. **b)** Bir hizmet veya malın nitelik ve niceliğinin kısıtlanması sonucu fiyatı değişmediği halde para satın alma gücünün düşmesi.
~ yedek akçe, *ikt.* **a)** Yaygın ortaklıklarda yararlı sonuçlar sağlayabilmek amacıyla eldekilerin geçerli değerlerinde daha düşük değerlerle dengeleme alınması. **b)** Yasasına göre hesaplarda gizlenilmesi sakıncalı olmayan ve sorumluluğu gerektirmeyen yedek akçe. [**İng.** Secret reserve].

gizlilik, -ği, i. — **~ dönemi,** *psikan.* Sefkatin arzulamadan ağır bastığı, egitsel sisteme ilişkin ahlâk kültür kurallarıyla bağıntılı belirtilerin ortaya çıktığı cinselsizleşme dönemi. [**İng.** Latency period; **Fr.** Période de latence].

giz, yazı, b.i. Bk. **Şifre.**

glikokaliks, i. *Fr. glycocalix, biy.* Canlı hücrelerin plazma zarını dıştan saran örtü *(glikoproteyidlerden oluşan bu örtüye birçok hücrede rastlanır).* [**İng.** Glycocalix].

golden, i. *(altın gibi anlamında İng.)* Sarı kabuklu elma çeşidi. [**İng.** ve **Fr.** Golden].

gonozogram, i. *Fr. gonosogramme, biy.* Normal kadın için XX, normal erkek için XY olan cinsiyet kromozomlarının formülü. *(Gronozogram kromozom sapmalarında değişikliğe uğrar.)* [**İng.** Gonosogram].

göbek, i. — **göbeği sokakta kesilmiş,** *dey.* Sürtük, çok gezen. • **göbeği yıldız görme,** *sp. (güreş)* Karakucak ve yağlı güreşte kucağa alınan güreşçinin göbeğinin göğe bakar duruma getirilmesi, bu duruma getirilen güreşçi yenik sayılır.

göç, i. — **beyin ~ ü,** *ikt.* Mühendis, bilim adamı ve vasıflı teknisyenlerin kendi ülkelerinden daha gelişmiş ülkelere göç etmesi. [**İng.** Brain drain; **Fr.** Exode des cerveaux] • **hayvan ~ ü,** *coğr.* Bk. **Hayvan.** • **iç ~,** *coğr.* Bk. **İç.** • **iş ~ ü,** *sosy.* Bk. **İş.** • **tarım ~ ü,** *ikt.* Tarımsal işletmelerden geçimini sağlayan kişilo-

rin meslek değiştirmesi. [Fr. Exode agricole]

~ **kuramı**, *etn.* Herhangi bir yerde yaratılan kültür öğesinin veya öğelerinin göç aracılığıyla başka bir yere gitmiş olduğunu ileri süren kuram. [İng. Migration theory]

göçürmek, f. — § 4. *tasav. (Bektaşilikte)* İçki kadehinin sonuna kadar bir dikişte içmek.

Gödel sayısı, *mant.* Bir biçimsel dilin deyim kümesinden doğal sayılar kümesine kurulan birebir izerge

göden, i. —

~ **şişmesi**, *tıp* Kolon *(göden)*'un gazla gerilmesi. [İng. Aerocoly]

gögüs, i. —

~ **çaprazında savunma**, *sp. (güreş)* Çapraza giren karşı güreşçiyi çene altından avuçla itip gövde ağırlığını geriye ve aşağıya yükletme

~ **kovanı**, *patol.* Bk. **Kovan.**

gök, i. —

~ **çarpanı**, Verilmiş bir noktadaki doğal aydınlığın, camsız açıklıklardan ve doğrudan doğruya, ışıklılığı eşyayılmış *(bölgeden bölgeye değişmeyen)* bir gökten ileri gelen bölümünün engellenmemiş yarım küre bir göğün yatay bir düzlem üzerinde yaptığı aydınlığa oranı

~ **demir yer bakır**, *dey.* İmkânsızlıklar ve umutsuzluk içinde bulunuşu anlatır

~ **gibi gürleyip şimşek gibi çakmak**, *dey* Büyük bir hiddetle bağırıp çağırmak, kırıp dökmek, göz korkutmak.

~ **görme sınırı**, Çalışma düzleminin *(iş düzleminin)* göğü gören ve görmeyen noktalarını ayıran sınır.

~ **kandil sarhoş**, *dey.* Aşırı derecede içki içmiş (kimse).

~ **kır**, Bk. **Kır**[1].

~ **kutbu**, *astr.* Bk. **Kutup.**

~ **mekaniği**, Bk **Mekanik.**

gökçe. bilim, b.i. *ed.* Sanat kollarında, sanat yapıtlarında güzelliği oluşturan özellikleri inceleyen bilgi dalı.

gök. kuşağı, b.i. —

~ **mayo**, *sp. (bisiklet)* Dünya birincilerine andaç olarak verilen, göğüs bölümü gök-kuşağı rengindeki onur mayosu

göl, i. — **kalıcı** ~, *coğr.* Bk **Kalıcı.** • **monomiktik** ~, *hidr.* Bk. **Monomiktik.** • **polimiktik** ~, Bk. **Polimiktik.**

gölge, i. — ~ **siz kavak ağacı**, *dey.* Hiç kimseye yararı olmayan (kimse).

göl. şehir, b.i. *mim.* Göller üzerinde kazıklarla yapılan evlerden oluşan tarih öncesi kenti.

gömlek, i. — **iç** ~, *bot.* ve *dokb.* Bk. **İçgömlek.** • **iç gömleği**, *kıyf.* Bk. **İç.** • ~ **ten geçirmek**, *dey.* Evlât edinmek.

~ **değiştirmek**, *dey.* Tutum ve fikirlerini değiştirmek.

gömme, i. — **suya** ~, *etnogr.* Bk. **Su.**

~ **anahtarı**, *tekn.* Bk **Allen anahtarı.**

~ **ayaklı köprü**, *bayınd.* Bk. **Köprü.**

~ **harf**, *mat.* Bk. **Harf.**

~ **kafa**, *tekn.* Bk. **Kafa.**

gömülü, s. —

~ **ışıklık**, Duvar, döşeme gibi bir yapı bölümüne gömülü veya asma tavan, lambri, v.b. bir yüzeyin arkasına yerleştirilmiş ışıklık

gön, i. —

~ **yufka yerinden delinir**, *at.* Her iş en çürük yerinden patlak verir. Örneğin, ciğerlerinden rahatsızlık geçirmiş olan kısrak, zayıf düşse hemen ciğerlerinden hastalanır. Toplumsal olaylarda da durum böyledir.

Eşanl. **İp inceldiği yerden kopar.**

gönder, i. — **işaret** ~ **i**, *den.* Bk **İşaret.** • **kanca** ~, *den.* Bk. **Kanca.** • **kıç** ~ **i**, *den.* Bk. **Kıç. sancak** ~ **i**, *den.* Bk. **Sancak.**

gönderilen, i. —

~ **gruplar**, *ikt.* Üniteler arasında personel aracılığı ile gönderilen paralarla, aynı şekilde üçüncü kişilere banka dışında yapılacak ödemeler için gönderilen paralar, bu paraların izlendiği yardımcı hesap.

~ **mal**, *ikt.* Aracıya satılmak üzere gönderilen mal. [İng. Consignment; Fr. Consignation]

gönderme, i. —

~ **belgesi**, *ikt.* Gönderilen, taşınan malı belgeleyen makbuz. *(Rıhtım, ambar makbuzları, kara taşıma makbuzları, yük senedi.)* [İng. Shipping documents]

~ **fişi**, *küt.* Katalogda okuyucuyu bir yerden başka bir yere göndermek amacıyla hazırlanan «bakınız» veya «ayrıca bakın» fişi. [İng. Cross reference card]

gönül, i. — **gönlü akmak**, *dey.* Yakınlık duymak, sevmek. • **gönlü ısınmak**, *dey.* Sevmek, hoşlanmak. • **gönlümün sultanı**, *dey.* Sevgili. • **gönlünde cehennem ateşi kaynarken (yanarken) yanağı gül açmak**, *dey.* Çok dertli ve kederli olduğu yüzünden belli olmamak, sararıp solmamak. • **gönlüne bir ok saplamak**, *dey.* Birden derin bir acı ve keder duymak. • **gönlünü çelmek**, *dey.* Sevgisini kazanmak • **gönlünün arzusuna tâbi olmak**, *dey.* İçinden nasıl gelirse öyle hareket etmek. • **gönlünün perdelerini açmak**, *dey.* Sırlarını ve duygularını açıklamak. • ~ **den kopmak**, *dey.* İsteyerek vermek.

~ **aldırmak**, *dey.* Kapılmak, âşık olmak.

~ **avcılığı**, *dey.* Herkesin kalbini, sevgisini kazanma çabasını gösterme.

~ **kaptırmak**, *dey.* Âşık olmak, tutulmak. [İng. To fall in love (with); Fr. Tomber amoureux]

gönül. gücü, b.i. *sosy.* Bireylerde kışılık bütünlüğü, kümelerde küme bağlılığı ölçüsü. [İng. ve Fr. Morale]

gönye, i. — **altmışlık** ~, *mim.* Bir açısı 60 derece olan dik üçgen biçiminde gönye. • **aynalı** ~, *mim.* Bir yanı açık maden bir muhafazaya tutturulmuş olan ve aralarında belli bir açı bulunan iki aynadan ibaret olup arazide bir doğruya dik çıkmak veya bir doğruya dışındaki bir noktadan dik inmek için kullanılan âlet. • **çerçeve** ~ **si**, *mim.* Çerçeve çubuklarının uçlarını yarım gönye kesmekte kullanılan âlet. • **hareketli** ~, *mim.* Üçgen, beşgen veya bir doğrunun üzerindeki ara noktalarında belirlenmesine yarayan çift üçgen veya çift beşgen prizmalardan oluşan optik gönye. • **yarım** ~, *mim.* 45'lik açı yapan gönye.

gör-işit gereçleri, *küt.* Film, şerit film, plak, ses bandı v.b. gibi göz ve kulağa seslenen gereçler. [İng. Audio-visiual materials]

görev, i. —

~ **sakatlığı bağışıklığı**, *ikt.* Yasasında ayrıntılarıyla belirtilen görevden doğma sakatlıklar nedeni ile kişilere yapılan yardım ve ödemelerin vergi ile bağımlı tutulmaması.

görevli, s. —

~ **işçi**, *ikt.* Kendisine karşılığında aylık veya ücret verilerek çalıştırılan kişi. [İng. Workman; Fr. Ouvrier,-ère. employé, - ée].

~ **paydaş**, *ikt.* Ortaklıkta belirli bir görev ve sorumluluğu olan paydaş. [İng. Active partner].

görevsel, s. —

~ **eğitim**, *eğt.* Öğrenme etkinliklerinin yakın sonuçları öğrencinin kolayca görmesine olanak sağlayan, uygulamaya dönük biçimde düzenlenen eğitim. [İng. Functional education].

görgül, s. —

~ **bilgi**, *eğt.* Yalnız deney ve gözlemlerle elde edilen bilgi.

~ **ruhbilim**, *psik.* Anlığı etkinlik durumunda iken incelemeyi amaçlayan, anlığın ne olduğunu değil, neleri nasıl başardığını araştırmayı konu edinen ruhbilim türü. [İng. Empirical psychology].

~ **toplumbilim**, *sosy.* Toplum yaşamının ekonomi, hukuk, aile, siyasa, v.b. gibi yanlarının inceleme sırasındaki durumunu betimleyen toplumbilim çalışması. [İng. Empirical sociology].

görme, i. —

~ **eşitsizliği**, *ott.* Görme denksizliği. İki gözde görme gücünün farklı olması. [İng. Anisopia].

~ **genişliği**, *psik.* Gözün bir saptama alanı içinde kapsadığı ve kavradığı yazılı gereçler. *(Genel olarak harflerin sayısı veya kapsayacağı yer genişliği ile ölçülür).* [İng. Eye span].

~ **kaynaşımı**, *psik.* İki ayrı imgenin tek bir imge olarak kaynaştırılması. [İng. Binocular fusion].

~ **kabarcığı**, *anat.* Bk. **Kabarcık.**

~ **konisi**, *balıkç.* Bk. **Koni.**

~ **özürlü**, *psik.* Görme gücünde sınırlı yetersizliklerden başlayarak büsbütün körlüğe dek kaybı olan. [İng. Visually handicapped].

~ **özürü**, *eğt.* Gözde, göz sinirinde veya beynin görsel alanında oluşan bir aksaklık nedeniyle tam olarak görememe durumu. [İng. Visual defect].

görmek, f. — **gördüğüne çengel atmak**, *dey* Her gördüğü şeye kapılmak • **gördün yemek daha ne demek**, *dey.* Yemek bulduğun yerde ye anlamında. • **görmedi gördü, bayıldı öldü**, *dey.* Sonradan görme • **görmüş geçirmiş olmak**, *dey.* Başından türlü olay ve tecrübeler geçmiş olmak, olgunlaşmak. • **göründü Sivas'ın bağları**, *dey.* Gerçekleşmesi beklenen bir şeyin ortaya çıktığına dair olanaklar belirdiğinde kullanılır.

görsel, s. —

~ **işitme**, *psik.* İşitme özürü olanların, konuşulanı dudak hareketlerinden izleyerek anlaması. [İng. Visual hearing].

~ **işitsel eğitim gereçleri**, *eğt.* Şerit-film, film, harita, resim, fotoğraf gibi görme ve işitme duyularına yönelik, eğitim ve öğretimde kendilerinden yararlanılan türlü gereçlere verilen genel ad. [İng. Audio-visual educational materials].

~ **yanılsama**, *psik.* Organik veya ruhsal nedenlerle görme duyumlarından beliren bir yanılsama. [İng. Optical illusion].

görülmek, f. — **görüldüğünde ödenir**, *ikt.* İlgilisine gösterildiğinde ödenmeleri gerekli olan ticarî senetler. [İng. Payable at sight, payable in demand]. • **görüldükten sonra**, *ikt.* İlgilisine kabul için

sunulan ödekler için kullanılır. *(Görüldükten sonra kabul edilmek üzere).* [İng. After sight].

görüm, i. Bk. **Vizite.**
~ **belgesi,** *ikt.* Teminatlılar ile eş ve geçindirmekle yükümlü bulundukları kişileri hekime göndermek amacıyla düzenlenen belge. [İng. Paper of visit]
~ **parası,** Bk. **Vizite.**

görünen, s. —
~ **büyüklük,** *astr.* Bir gök cisminin sahip göründüğü büyüklük. *(Güneş ve ay gökyüzünde aynı büyüklüğe sahip görünmektedir).* [İng. Apparent size].
~ **dairesel hatve,** *tekn.* Bk. **Hatve.**
~ **dönüş,** *astr.* Dünyanın kendi ekseni çevresinde dönmesinden dolayı, gök küresinin yapar gibi göründüğü dönüş. [İng. Apparent rotation].
~ **değer,** *ikt.* Piyasaya göre gerçekleşen, görünen, yürütülen değer. [İng. Objective value: Fr. Valeur objective].
~ **içerik,** *psikan.* Bk. **İçerik.**
~ **hız,** *astr.* Hedefin sese göre hızı [İng. Apparent speed].
~ **irtifa,** *astr.* Görünen yükseklik. Bir gök cisminin âletler aracılığıyla doğrudan doğruya gözlenilen yüksekliği. [İng. Apparent altitude].
~ **kadir,** *astr.* Pogson logaritmik eşeli üzerinde ölçülen parlaklık. *(Bu eşel üzerinde, müteakip iki kadir arasındaki ışık oranı 2.512 olup kadir sayısı parlaklık arttıkca azalır.)* [İng. Apparent magnitude].
~ **mevki,** *ask.* Bir uçağın sesinden tahmin edilen mevkii *(Görünen mevki sesin herhangi bir anda dinleyicinin kulağına gelmek için harekete geçtiği noktadır ve uçağın hakikî mevkiinden bir hayli geridedir. Bu hal, sesin başlangıç noktasından kulağa gelinceye kadar geçen zamanda, uçağın ilerlemiş olmasından ileri gelir).* [İng. Apparent position].
~ **presesyon,** *fiz.* Bir jiroskopun dönme ekseninin arz ekseni çevresinde dönüşü ve jiroskopun dönüş eksenini aynı yönde tutma özelliğinden dolayı, arz üzerindeki bir doğruya göre bağıl açısal hareketi. [İng. Apparent precession].
~ **yer,** *astr.* Bir yıldızın herhangi bir anda görünen yeri, merkezi Arz merkezinde bulunan gök küresi üzerinde o andaki gerçek *kinoks* ile *gerçek ekvators* nisbet edilen yeri. [İng. Apparent place].
~ **yön açısı,** *ask.* Yeri sesle tesbit edilmiş bir hava hedefinin yön açısı. [İng. Apparent azimuth].
~ **yörünge,** *astr.* Bir *vizüel çift yıldızda* eş yıldızın başyıldıza göre gerçek yörüngesinin görüş doğrultusuna dik bir düzlem üzerindeki izdüşümü. [İng. Apparent orbit].
~ **yükseklik açısı,** *ask.* Yeri sesle tesbit edilmiş bir hava hedefinin yüksekliğine tekabül eden açı. [İng. Apparent elevation].

görüngü, i. —
~ **alanı,** *psik.* Belirli bir an ve yerde kişinin kendisi ile birlikte algılayabildiği, nesnelerin tümü. *(Bu kavrama çevrede var olup algılanamayanlar girmez, var olmayıp düşlenenler girer.)* [İng. Phenomenological field].

görüngül tip, *psik.* Canlı bir varlık, yapı, durum veya görevde varlığını ortaya koyan şey. [İng. Phenotype: Fr. Phénotype].
Eşanl. **Fenotip.**

görünmek, f, — **görünmeyen el,** *ikt. Adam Smith*'e göre, iktisadî hayatın doğal düzenini yürüten kuvvet

görüntü, i. — **jenerik ~,** *psik.* Bk. **Jenerik.**
~ **erime sıklığı,** Görüntülerin birbirini izleme sıklığının belirli bir değeri.
~ **kusuru,** *elek.* § 1. Bir katod ışınlı lâmbanın elektronik mercek sisteminde raslanan herhangi bir kusur. [İng. ve Fr. Aberration]: § 2. *telvz.* Distorsiyon televizyonda, tip olarak, optik sapıncların bir veya diğerine benzeyen imaj kusuru.
~ **konvertisörü,** *elektr.* Bk **Konvertisör.**
~ **odak,** *opt.* Bk **Odak.**

görüntü, bilim, b.i. *fels.* Bk **Olaybilim.**

görünüm, i. —
~ **kartı,** *küt.* Saptanan bilgiye görünüm yönteminde ulaşmak için kullanılan kart [İng. Aspect card].
~ **yöntemi,** *küt.* Bir konuyu ayrı ayrı açılardan saptayan fişlerdeki bilgileri bir bütün olarak göstermeyi sağlayan yöntem. [İng. Aspect system].

görünür, s —
~ **spektrum,** *fot.* Gözle görünen elektromanyetik ışınların meydana getirdiği spektrum

görünürleştirme, i. — § 2. *komp.* Bilgilerin işlenmesinden alınan sonuçları bir eksen üzerinde alfasayısal veya grafik olarak gösterme [İng. Visualization Fr. Visualisation].

görünüş, i. —
~ **değişikliği,** *ask.* Yansıyan bir cismin, radar tarafından değişik cephelerden görünen değişik görünüşü. *(Bu görünüşe, hedefin, yansımayı fiilen meydana getiren sahasındaki değişiklik sebep olur.)* [İng. Aspect change].
~**geçerliği,** *eğt.* Bir testin, o testi uygulayanlar ile sınava girenlerce belli bir amaç için elverişli ve ilginç bulunup benimsenmesi. [İng. Face validity: Validité de présentation]
~ **oranı,** *hava.* **a)** Bir aerodinamik yüzeyin uzunluğu karesi ile alanı arasındaki oranı: **b)** Kanat açıklığının *(kanat ucundan kanat ucuna mesafenin)* kanat ortalama korda uzunluğuna oranı. **c)** *telvz.* Televizyonda imajın genişliğiyle yüksekliği arasındaki oranı, resmin çerçeve yüksekliğine oranı. [İng. Aspect ratio].
~ **ölçeği,** *psik.* Türlü konular üzerinde kişilerin görüşlerini anlamak için düzenlenmiş bir soruşturma birimi

görüşme, i. —
~ **yöntemi,** *huk.* Toplu yargılıklarda, görüşmelerin ne yolda yürüyeceğini belli eden yasa kuralları. [İng. Consultation, negotiation Fr. Consultation délibération].

gösterge, i. — **iniş yönü ~ si,** *hava.* Bk. **iniş.** • **kafatası ~ si,** *antr.* Bk **Kafatası.** • **kafatası omurga kanalı ~ si,** *antr.* Bk **Kafatası.** • **sağlamlık ~ si,** *fizyol.* Bk **Sağlamlık.** • **sosyal ~ ler,** *ikt.* Bir topluluğun sosyal niteliklerini ölçmeğe olanak sağlayan sayısal unsurlar. [Fr. Indicateurs sociaux] • **yükseltgeme-indirgeme potansiyel ~ si,** *kim.* İndirgenmiş şekliyle yükseltgenmiş şekli değişik renkler gösteren iyod gibi inorganik *(nişasta kolası katılabilir)* veya metilen mavisi gibi organik maddelerden oluşmuş redoks sistemi *(verilen örneklerde, yalnızca yükseltgenmiş şekli renklidir).* [Fr. Indicateur de potentiel d'oxydoréduction].

gösteri, i. — **hava ~ si,** *hava.* Bk. **Hava.**
~ **akış planı,** *telvz.* Bir programın, yayın günü, saati, süresi gibi zamanla ilgili bilgilerle, programın türü, konusu yöneticisi, yapımcısı gibi hizmetleri ve yapımla ilgili tüm gerekli bilgileri gösterir liste

görüş, i. — ~ **lerin birleştirilmesi,** *huk.* Danıştay ile yargıtayın iki veya bir dairesinin ayrı konuda verdikleri kararların, birbirine aykırı olması durumunda uyuşmazlığın giderilmesi için ve benzeri olaylarda, uygulanmak üzere yetkili kılınan kurulca verilen karar.
~ **ıraklık açısı,** *fot.* Bk. **Iraklık açısı.**
~ **kadiri,** *astr.* Bk. **Kadir.**
~ **keskinliği,** *opt.* Bk. **Keskinlik.**
~ **noktası,** *mim.* Bk. **Nokta.**

gösterge, bilim, b.i. Bk. **Semiyotik.**

göstergi, i. — § 3. *komp.* Bir bilgisayarda sonuçları kullanıcıya bildiren veya basabilen çıkış birimi. [İng. ve Fr. Display]: *Eşanl.* **Display, e alfa sayısal ~,** *komp.* Harf, rakam ve özel şaretleri gösterebilen cihaz. [Fr. Display alphanumérique] • **grafik ~ si,** *komp.* Harfleri, eğrileri, resimleri gösterici. [Fr. Display graphique]. • **katód ~ si,** *komp.* Katod ekranlı gösterici. [Fr. Display cathodique].

gösterme, i. — § 3. *tekn.* Bir değeri veya bir hesabın, bir ölçümün sonucunu gözle görülebilecek bir biçimde açıklama, görünür değerler halinde sunma. • **örneksemeli ~,** *tekn.* Dönen veya düz bir çizgi boyunca ilerleyen bir göstergenin dereceli bir ölçeğin belirli bir noktasında durmasıyla bir değeri saptamağa dayanan yöntem. *(Bir ölçümün veya bir hesabın sonucunu okuyabilmek için bu yöntemde, sabit bir kadran üzerinde oynayan bir ibrenin durduğu nokta veya bir göstergenin karşısında gidip gelen dereceli bir ölçeğin hareketsiz kaldığı nokta göz önüne alınır.)* • **rakamla ~,** *tekn.* Bk. **Sayısal gösterme.** • **saatin elektronik olarak rakamla gösterilmesi,** *tekn.* Saatin, bir kadran üzerinde dönen yelkovan ve akrep olmaksızın ışıklı gösterme yöntemleriyle belirtilmesi • **sayısal ~,** *tekn.* Bir klavyenin rakam tuşlarına basıp istenen sayıyı yazarak bir değeri saptamağa veya bir ekran üzerinde rakamları yan yana sıralayarak bir ölçümün, bir hesabın sonucunu vermeğe dayanan yöntem.

göstermecilik, -ği, i *psiky.* Bk. **Teşhir hastalığı.**

göstermelik, -ği, i. —
~ **davranış,** *psik.* Açık olarak başkalarına yöneltilmemekle birlikte, onların varlığının etkisiyle ortaya çıkan davranış. *(Göstermecilikte olduğu gibi).* [İng. Apopathetic behaviour].

götürü, s. ve z. —
~ **çalışma,** *iş. huk.* Bk. **Götürü iş.**
~ **vergilendirme,** *ikt.* Gerçek matrah aranmaksızın ve mükellefin münferit durumu dikkate alınmaksızın kanunla konulmuş kriterlere göre, genel takdirle vergilendirme.

gövde, i — **harf ~ si,** *matb.* Bk. **Harf.** • **isim ~ si,** *gram.* Bk. **İsim.** • **organsız ~,** *psikan.* İlk defa *F. Guattari* ile *G. Deleuze*'ün *Capitalisme et schizophrénie (c. I. l'Anti-Oedipe. 1972)* adlı ese-

rinde geçen deyim. *(Tanımı bir yandan gövdenin üreme ile ilişkisine göre yapılır; bundan başka psikanalizden esinlendiği gibi psikanalize karşı esaslı bir eleştiriyi de belirtir.)* [**Fr.** Corps sans organe]. • **parçalanmış ~**, *psikan.* Melanie Klein'ın genç çocukların düşlemleri üstünde yaptığı çalışmalarla tanınan, fakat daha çok *Jacques Lacan*'ın kuramında yer alan kavram. [**Fr.** Corps morcelé]

~ kasılması, *psikopatol.* Bk. **Kasılma.**

~ kerestesi, Bk. **Kereste.**

gövdesel, s. § **1.** Ruhsal'ın karşıtı olarak, bir gövdesi olan. [**İng.** Corporeal; **Fr.** Corporel. - elle]; § **2.** Gövdeye ilişkin. [**İng.** Corporeal, corporal; **Fr.** Corporel. - elle].

~ anlatım, *çağdaş san.* Jimnastik, dans veya pandomimaya ilişkin olmaksızın, birtakım duygusal ve fiziksel durumları ifade etmeyi sağlayan, az çok içten geldiği gibi yapılan davranış ve hareketlerin tümü. [**Fr.** Expression corporelle].

~ sanat, *çağdaş san.* Gövdeyi hem araç, hem de gereç olarak kullanan çağdaş sanat eğilimi; gövde burada hem yaratıcıdır, hem de yaratılan sanat eserinin kendisidir. [**İng.** Corporal art; **Fr.** Art corporel].

göz, i. — **~ de tütmek**, *dey.* Çok özlemek. *İki senedenberi görmediği oğlu gözünde tüter olmuştu.* • **~ den geçirilmiş basım**, *küt.* Daha önce yayımlanmış bir eserin, gerekli düzeltmeler ve ekler yapıldıktan sonraki basımı. [**İng.** Revised edition]. • **~ den geçirilmiş ve genişletilmiş yeni basım**, *küt.* Daha önce yayımlanmış bir eserin, gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra kitabın boyutlarını etkileyecek kadar çok eklemelerle olan basımı. [**İng.** Revised enlarged new edition]. • **~ den geçirilmiş yeni basım**, *küt.* Daha önce yayılmanmış bir eserin gözden geçirilerek, düzeltmelerle ve eklerle yeniden yapılan basımı. [**İng.** Revised new edition] • **~ e kestirmek**, *dey.* Mimlemek, yapabileceğini anlamak. • **~ e sokmak**, *dey.* **a)** Uyarmak. **b)** Kabaca göstermek. • **~ leri velfecri okumak**, *dey.* Gözlerinde şeytanî bir ışıkla uyanık bir şekilde bakanlar için söylenir: *Bu adam bana güven vermedi, gözleri velfecri okuyordu.* • **~ leri yollarda kalmak**, *dey.* Sabırsızlıkla beklemek. • **~ leri akası**, *dey.* Gözleri ve bakışlarıyla öfke uyandıranlara karşı yapılan ilenme • **~ leri bütün yumulası**, *dey.* Geberesi • **~ leri evinden dışarı fırlamış**, *dey.* Çok korkmuş. • **~ lerini kan bürümek**, *dey.* Her kötülüğü yapacak kadar öfkeli ve kinli olmak. • **~ lerinin bağını açmak**, *dey.* Dikkatli ve uyanık kılmak, uyarmak. • **~ lüye gizli olmamak**, *dey.* (Dikkatli uyanık kimse için) her şeyin farkına varmak. • **~ ü dönmek**, *dey.* — § **2.** Çok hiddetlenip her kötülüğü yapabilir duruma gelmek. • **~ ü kapalı evlenmek**, *dey.* Düşünmeden, araştırmadan evlenmek. • **~ ü kan çanağı olmak**, *dey.* Çok ağlamaktan gözleri kızarmış olmak. • **~ ü sürmeli**, *dey.* Göz boyayıcı, aldatıcı. • **~ ü tutmak**, *dey.* — § **2.** Güvenmek, iyi görmek. • **~ ünü boyamak**, *dey.* Yanıltmak. • **~ ünü patlatırım ha**, *dey.* Öfke uyandıran, bakışlarıyla rahatsız eden birisine karşı yapılan ihtar. • **~ ünün bebeği gibi bakmak**, *dey.* İhtimamlı bakmak, korumak, beslemek. • **~ ünün bebeğini seveyim**, *dey.* Bir okşama deyimi. • **~ ünün önüne getirmek**, *dey.* Hayalini kurmak, canlı olarak hatırlamak. • **hâkim ~**, *eğt.* ve *psik.* Bk. **Hâkim.** • **harelî ~**, Bk. **Harelî.** • **kasa ~ ü**, *matb.* Bk. **Kasa.** • **kenar ~**, *bayınd.* Bk. **Kenar.** • **kozalaksı ~**, *zool.* Bk. **Kozalaksı.** • **maksatlı ~ den düşürme**, *ikt.* Bir malın ömrünü bilinçli olarak kısaltmayı veya kullanılabilir durumda olan bir malı yapay yollardan yıpratmayı öneren teknik. • **soğuk ~ cerrahisi**, *cerr.* Soğuk kullanarak yapılan göz ameliyatı. [**İng.** Cryo-ophthalmology; **Fr.** Cryo-ophtalmologie]. • **~ aydın**, *dey.* Sevinçli durumlar karşısında söylenir.

~ başatlığı, *psik.* Okuma ve görmede iki gözden birisinin öncülük etme durumu. [**İng.** Dominant eye].

~ çukuru kemerleri, *anat.* Bk. **Kemer.**

~ çukurunun boşaltılması, *oft.* Kaşlarla birlikte göz çukuru içindeki bütün yumuşak bölümlerinin çıkarılması. *(İnsanı kör eden bu ameliyat, kemik zarı çıkarılarak uygulanır ve göz çukurunu cırılçıplak bırakır. Ameliyata tehlikeli ur /kanser/ bulunması halinde başvurulur).* [**Fr.** Exentération de l'orbite].

~ değil çıra budağı, *dey.* Gördüğüne dikkat etmeyen (göz).

~ derya seyir bedava, *dey.* Her şeye bakmak serbesttir anlamında.

~ dolması, *mim.* Çatma yapıda dikmelerle yatay bağlantıların oluşturdukları kare bölmelerin arasının doldurulmasından ibaret yapı yöntemi.

~ el uyumu, *psik.* Nesneleri görme, tutma ve bunlarla kimi işler yapmada elleri ve gözleri bir arada kullanma yeteneği. [**İng.** Eye-hand coordination].

~ göre göre kendini cehenneme atmak, *dey.* Kendini bile bile tehlike ve sıkıntıya sokmak

~ göze ilişmek, *dey.* Elde olmadan birbirine bakar olmak.

~ içinin çıkarılması, *oft.* Önden girilerek göz yuvarının içinin çıkarılması ameliyatı. [**İng.** Evisceration; **Fr.** Éviscération de l'oeil].

~ kapayıp açıncaya kadar, *dey.* Büyük hızla, bir anda.

~ kasları uyumu, *psik.* İki gözden herhangi birisinin düzgülü görüş açısından kaymayarak, gözlerin birlikte çalışması [**İng.** Eye-muscle coordination].

~ kırpıncaya kadar, *dey.* Bir an içinde. *Göz kırpıncaya kadar ortadan kayboldu.*

~ koruma araçları, *psik.* Az gören çocukların eğitiminde kullanılan ve onların sınırlı görme güçlerini zorlamayı önleyen araçlar. *(Büyük puntolarla basılmış kitaplar, çizgi ve ayrıntıları iyice belirtilmiş haritalar, v.b.).* [**İng.** Sight-saving equipment].

~ küresinin yukarı kayması, *oft.* Gözlerin ve görüş ekseninin yukarıya doğru kayması. [**İng.** Anaphoria]

~ lopları, *zool.* Bk. **Lop.**

~ olukçukları, *zool.* Bk. **Olukçuk.**

~ özeği duyarlığı, *psik.* Görme acısının ortasına düşen görme sinirlerinin merkez bölgesindeki görüş keskinliği. [**İng.** Central visual acuity].

~ ses genişliği, *psik.* Sesli okumada, söylenen kelimelerle gözce kapsananlar arasındaki ayırım. *(Genel olarak harflerin sayısı ile ölçülür ve ses sürekli olarak gözden geri kalır).* [**İng.** Eye-voice span].

~ silme, *sp. (güreş)* Yağlı güreşte oyuna ara verip göze kaçan yağı silme

~ uyağı, *ed.* Yalnız yazılışları benzer olan uyak.

~ yarışması, *psik.* İki göz, birleşmesi olanaksız iki ayrı alana saplandığında, renk ve biçimlerin düzensiz olarak değişmesi. [**İng.** Binocular rivalry].

~ yaşı kanalcıkları, *anat.* Gözyaşı noktalarından başlayıp kıvrılarak gözün iç açısı hizasında birleşen ve gözyaşı kesesine açılan kanalcıklar. *(Biri üst, biri alt olmak üzere iki tane).* [**Lat.** *Canaliculi lacrimalis;* **İng.** Lachrymal channels; **Fr.** Canalicules lacrymals].

~ yaşı kanalı, *anat.* Gözyaşı kesesinin devamı olan ve bu kesenin alt tarafını burun boşluklarına bağlayan kanal. *(Gözyaşını burunu götürür).* [**Lat.** *Ductus lacrimalis;* **İng.** Lacrymal duct; **Fr.** Canal lacrymal].

~ yaşı memecikleri, *anat.* Gözün iç açısı hizasında bulunan iki küçük kırmızı nokta. [**Lat.** *Papilla lacrimalis;* **İng.** Lachrymal papilla; **Fr.** Papille lacrymale].

~ yaşı noktaları, *anat.* Gözün iç açısından aşağı yukarı 3 mm. uzaklıkta bulunan iki *(Biri üst, biri alt)* küçük delik, gözyaşı kanalcıklarına götürmek üzere gözyaşını toplar. [**Lat.** *Puncta lacrimalis;* **İng.** Lachrymal points; **Fr.** Points lacrymaux].

~ yaşı şişesi, *ark.* Kokulu sıvıların içinde taşındığı güzel şekilli küçük şişe.

~ yaşı sarayı, *tar.* Yabancı yazarlar tarafından eski saraya verilen ad. *(Ölen ve tahttan indirilen padişahların, kadınefendi, ikbal ve yakınları, Yenisaray'dan Eskisaray'a götürülür, burada âdeta sürgün ve hapis hayatı yasarlardı. Yabancı yazarlar bu saraya, göz yaşı sarayı demelerinin sebebi budur.)*

gözenek, **-ği**, i. —

~ macunu, *boyacılık.* Bk. **Macun.**

gözenekleştirici, s. *kim.* Bir reçinenin veya bir kauçuğun bileşimine katıldığında, sıcaklık yükseldiği zaman gaz çıkararak ayrışan, böylece karışımın içine açık veya kapalı hücreli bir köpüğün veya süngerimsi bir ürünün oluşmasına yol açan bir bileşik için kullanılır. *(Bazı köpüklerin yapımında, gaz açığa çıkmasını sağlamak için bazen reçine üretimine yol açan bir tepkimeye başvurulur; örneğin bir izosiyanat üzerine nemin etkimesiyle meydana gelen tepkimede karbon dioksid gazı açığa çıkar.)* [**Fr.** Porogène, gonflant, moussant].

Eşanl. **Kabartıcı, köpükleştirici.**

gözenekli, s. Gözenekleri bulunan.

gözetici, i. *sp. (bisiklet)* Yarışçıları aralarındaki açıklığa göre derecelendiren yarışlık koşularında, ellişer metre aralıkla dönemeçlere dizilen en az dört gözlemci. [**İng.** Staffman; **Fr.** Jalonneur].

gözetlemecilik, **-ği**, i. *psik.* Soyunan veya cinsel ilişkide bulunan insanları gözetleyerek cinsel doygunluk sağlama. [**İng.** Scopophilia].

gözetleyici, i. *psik.* Başkaları soyunup giyinirken gizlice gözetleyerek cinsel doygunluk sağlayan kişi.

gözlem, i. — **saat ~ i**, *den.* Bk. **Saat.**

~ dosyası, *psik.* Gözlemciye göre önemi bulunan ve yakından gözlenen olayların ayrıntılı olarak yazıldığı dosya. *(Daha çok okullarda öğrenci toplu dosyalarının bir bölümünü oluşturur).* [**İng.** Anecdotal record].

~ halkası, *opt.* Bk. **Halka.**

~ **hatası**, *mat. metrol.* ve *istat.* Bk. **Hata**.
~ **veya bilgi hatası**, *istat.* Gözlem veya ölçme sonrası elde edilen bilgiyle değişkenin gerçek değeri arasındaki fark.

gözlemci, s. ve i. —
~ **tutanağı**, *sp. (futbol)* Bir gözlemcinin izlediği oyunda gördüklerini yazılı olarak futbol birliğine göndermek üzere hazırladığı tutanak.

gözlü, s. —
~ **kart**, *kut.* Üzerindeki bilgiyi, deliğine yerleştirilen mikrofilm ile destekleyen ve açıklayan kart. [**İng.** Aperture card]

gözlük, **-ğü**, i. — **güneş gözlüğü**, *opt.* Camları, görünür tayftaki güneş ışınlarının bir bölümünü ve atmosfer tarafından soğurulmamış olan morötesi ışınların tümünü soğuran gözlük. [**İng.** Antisolar glasses; **Fr.** Lunettes antisolaires].

göz. sinema, b.i. Gerçeğin objektif olarak yansıtılmasını savunan sinema kuramı.
Eşanl. **Kino-glaz**.

graf, i. — § 2. *mat.* Bir kümenin başka bir küme veya aynı küme içine uygulanmasıyla oluşan çiftler sistemi. *(Eğer iki küme de gerçek sayıların R kümesi ise, graf bir noktalar sistemidir ve bir fonksiyonun grafik halinde gösterilişiyle çakışır).* [**İng.** Graph; **Fr.** Graphe]. • **çoklu** ~, *mat.* Bir tepeler kümesi *(X)* ile bazı tepeleri birleştiren ayrıtların U kümesinden oluşan *(X, U)* çifti *(Bir çoklu grafı bir graftan ayıran özellik, belirli iki tepenin birden çok ayrıtla birleşebilmesi olasılığıdır).* [**İng.** Multigraph; **Fr.** Multi-graphe]
Eşanl. **Mültigraf**.

grafik, i. — **kartezyen** ~, *mat.* Bk. **Kartezyen**.
~ **işaret**, *sny* Bk. **İşaret**.
~ **kavrama**, *tekn.* Bk. **Kavrama**.
~ **nirengi**, *geod.* ve *topogr.* Bk **Nirengi**.
~ **plan**, *tekn.* Bk. **Plan**.
~ **resim**, *tekn.* Bk. **Resim**.

grafikçi veya **grafiker**, i. *çağdaş san.* Grafik dizayn uzmanı. [**İng.** Graphic artist; **Fr.** Graphiste].

gram, i. —
~ **kuvveti**, *mim.* 981 din yeğinliğinde ve 1 gr. ağırlığında olan bir kütlenin gücünü karşılayan güç birimi.

granbi, i. *sp. (bisiklet)* 1872'de yapılan, ön tekeri çok büyük arka tekeri çok küçük bir bisiklet türü.

grandi, i. —
~ **direği**, *den.* Pruvadan itibaren ikinci direk.

granit, **-ti**, i. —
~ **tektoniği**, *jeol.* Plutonik hareket işlerinin sistemli aranması ve hareketlerin yeniden oluşturulması.

granitik, s. *Fr. granitique.* Granit cinsinden olan, granitli. [**İng.** Granitic].

granitoid, s. *Fr. granitoïde.* Granite benzeyen. [**İng.** Granitoid].

granül, i. — **Altmann** ~ **leri**, *biy.* Omurgalıların glandüler ve lemfositik hücreleri içerisinde asid füksin ile boyanabilen yuvarlak habbeler. [**İng.** Altmann's granules].

grapiye, i. *mim.* Kirecin söndürülmesi sırasında sönmeyen, kimyasal bileşimi bakımından çimentoya benzeyen silis veya kireçli maddelere veya yavaş yavaş sönebilen kireç parçalarına verilen ad.

grat, i. *mim.* Bir çemberin 400 eşit parçasından biri.

gratuar, i. *Fr. grattoir. tipogr.* Kliseler üzerinde düzeltme yapmak için kullanılan bir çeşit kazıma âleti.

gravisfer, i. *Fr. gravisphère.* Bk **Çekimküre**.

gregoryen, s. —
~ **İktusu**, *müz.* Bk. **İktus**.

grenleme, i. Bk. **Grenaj**.

GRESHAM, sir Thomas, öz. i. (1519-1579) İngiliz maliyecisi.
~ **kuralı**, *ikt.* **a)** Kötü paranın iyi parayı piyasadaki dönüşümünden uzaklaştırması yöntemi. **b)** Değerli ve iyi paranın saklanılması, değeri düşük ve kötü paranın elden çıkarılmasına ilişkin bilimsel kural. [**İng.** Gresham's law; **Fr.** Loi de Gresham]

grev, i. — ~ **e katılmayan işçiler**, *ikt.* Hiç bir yönü ile üretim ve satışa dönük olmamak koşulu ve teknik zorunluluklar nedeniyle işyeri güvenliğinin korunmasını, makine, demirbaş, her tür gereç ve yarı yapılmış ve yapımı bitirilmiş olanların bozulmamasını sağlamak amacıyla iş bırakımına katılmayan yeter sayıda çalışanlar. [**İng.** Workers that do not jointo strike; **Fr.** Ouvriers qui n'ont pas adjoint au grève]. • ~ **in iş sözleşmesine etkisi**, *ikt.* İş yasası ve toplu iş sözleşmesi ile sınırları belirtilen işçi haklarının grev veya işten çıkarma eylemleri devam ettiği sürece askıda kalması. [**İng.** Effect of strike to labour contract. **Fr.** Effet de grève au contrat de travail].
~ **gözcüsü**, *huk.* — [**İng.** Strike guardian; **Fr.** Gardien de grève]
~ **kırıcılığı**, *iş. huk.* — [**İng.** Break-up of strike; **Fr.** Brise de grève].
~ **oylaması**, *ikt.* İşçilerin grev kararının alınması veya alınmış bir kararın uygulanıp uygulanmamasına oyları ile etkili olmaları.
~ **yasakları**, *ikt.* Grev hakkının kullanılamayacağı iktısadî faaliyetler ve özel bazı durumlar.
~ **yetkisi**, *ikt.* İş yasası ve toplu sözleşme ile belirtilen işçi haklarına isyerence uyulmaması nedeniyle işçi kuruluşlarına verilen işi bırakma yetkisi. [**İng.** Strike's competence; **Fr.** Compétence de grève].

gri, s. —
~ **ıskalası**, *grafik. san.* Bk. **Iskala**.
~ **karton**, Bk. **Karton**.

grizu, i. —
~ **patlaması**, *mad. oc.* Bk. **Patlama**.

grobetin, i. *ins.* Demirsiz beton.

grotto, i. *mim.* Doğal bir mağarayı andıracak şekilde deniz kabukları ile süslenmiş yer.

grup, i. — **doku grupu**, *tıp.* Ret olayı belirmeksizin aralarında doku veya organ nakli yapılabilen bireyler topluluğu. [**İng.** Tissue group; **Fr.** Groupe tissulaire] • **ikincil** ~, *psik.* Bk **İkincil**. • **iş** ~ **ları**, Bk **İş**. • **işaret** ~ **u**, Bk. **İşaret**.
~ **akordu**, *ikt.* Parça başına ücret sisteminin bir tek işçi yerine bir işi birlikte gören bir grup işçiye uygulanması.
~ **evliliği**, *etn.* Bir grup içinde her erkeğin her kadınla cinsel ilişkisi. [**İng.** Group marriage; **Fr.** Mariage en groupe].
~ **gönderilmesi**, *ikt.* Bankacılıkta paranın özel çıkına konarak gönderilmesi.
~ **totemizmi**, *etn.* Bir klanın, lokal bir grupunun veya aile gibi daha küçük ölçüdeki toplumsal bir ünitenin bütün bir hayvan veya bitki türü ile akrabalık ve totemistik bağı. [**İng.** Group totemism; **Fr.** Totémisme de groupe].

gruplaşma, i. *trm.* Doğal vejetasyon oluşumunun ilk anlarında, çıplak bir saha veya kayalar üzerinde yetişen ilk bitkilerin, tohumlu veya vejetatif yollarla üreyerek bir bitki grupu meydana getirmeleri. [**İng.** Aggregation; **Fr.** Agrégation].

gulyabani, i. —
~ **gibi insanın tepesine binmek**, *dey.* Korkutmak, eziyet etmek: *Gelir gelmez gulyabani gibi insanın tepesine bineceğine biraz dinle.*

gurfe, i. *mim.* Bk. **Çardak**.

güç[1], **-cü**, i. — ~ **lerin birleşmesi**, *huk.* Çeşitli biçimlerde olmak üzere, devlet gücünün bir elde toplanması. [**İng.** Concentration of powers; **Fr.** Confusion des pouvoirs]. • **finansman gücü**, *ikt.* Millî muhasebeye göre, bir iktisadî birimin, bir yıl içindeki kaynakları *(esas olarak tasarruf)* ile bu kaynakların kullanımları arasındaki farkı veya gayrisafi yatırımları ve stok değişmelerini gösteren, sermaye hesabındaki fazlalık. *(Bazen «finansman ihtiyacı»na karşıt olarak kullanılır).*
~ **alanı**, *psik.* Yaşam alanının, kişice denetlenebilen bölgesi. [**İng.** Power fields].
~ **ayrılıkları**, *huk.* Demokrasi yönetiminde yasama, yargılama ve yürütme gücünün birbirinden ayrılması ve ulus adına kullanılması. [**İng.** Reparation of powers; **Fr.** Réparation des pouvoirs].
~ **etmeni**, *psik.* Anlağın, öteki etkenleri dolaylı olarak etkileyen ve beynin genel yeterlik düzeyini belirleyen boyutu. [**İng.** Power factor].
~ **katımı yoklaması**, *sp. (güreş)* Gerektiğinde, güreşçilerin yasak ilâç kullanıp kullanmadıklarının denetimi.
~ **testi**, *egt.* Yanıtlama hızı yerine başarı düzeyini ölçmeyi amaç edinen, bu nedenle uygulama sırasında ilgililere geniş bir zaman süresinin tanındığı test. [**İng.** Power test; **Fr.** Test de puissance].

güç[2], s. —
~ **eğitilebilir**, *eğt.* Güçlükle ve çoğu kez ancak yineleme yoluyle kendisine birtakım şeyler öğretilebilen *(çocuk veya genç).*
~ **kolay**, *ed.* Çok kolay yaratılmış gibi görünen.
~ **satılır**, *ikt.* Çeşitli nedenlerle piyasada elden çıkarılması güç olan mallar.

güç. kümesi, b.i. *mant.* Bir kümenin alt kümelerinin kümesi. [**İng.** Power set].

güçlük, **-ğü**, i. —
~ **değeri**, *eğt.* Bir öğrenci topluluğuna uygulanan testin herhangi bir maddesini doğru yanıtlayanların o maddeyi yanıtlayanlara göre yüzdelik değeri. [**İng.** Difficulty value; **Fr.** Valeur de difficulté].

güçsüzlük, **-gü**, i. —
~ **belgesi**, *ikt.* Borçlunun üzerinde kovuşturma işlemi yapılan alacağı, ödemeye yeter malı, parası bulunmadığını göstermek üzere icra örgütünce düzenlenen belge. [**İng.** Insolvency; **Fr.** Insolvabilité].

güdem, i. *huk.* Yasaya aykırı bir sonucun elde edilmesi için bile bile yapılan ve güdülen bir caba. [**İng.** ve **Fr.** Intention].

güdük, s. —
~ **kalma**, *tıp.* Bk. **Aplazi**.

güdüleme, i. *psik.* Bir güdüyü harekete geçirerek canlıyı eyleme itme. [İng. Motivating: Fr. Action de Motiver].

güdülenim, i. *fels.* İstencin güdülerle belirlenmesi. [İng. ve Fr. Motivation].

güdüm, i. — § 4, *hava.* Bir hava veya uzay taşıtını, belli bir yörüngeye verilmiş bir hedefe veya **güdüm kanunu** denilen bir hareket kanununa göre saptanmış bir yörüngeye oturtma süreci. [İng. Guidance: Fr. Guidage]. • **eylemsiz ~,** *mek.* Denizaltılarda, etkialanı geniş uçaklarda, balistik füzelerde ve uzay aracı fırlatıcılarında uygulanan güdüm tekniği. [İng. Inertial guidance: Fr. Guidage inertiel].

güdümlü, s. —
~ **danışma,** *psik.* Herhangi bir öğrenim veya uyum sorununun çözümünde, danışmanın sorular, öğütler ve önlemlerle karşısındakine yardımcı olduğu danışma türü. [İng. Directive counseling].
~ **ekonomi,** *ikt.* Belirlenen hedefe yönetilmiş ekonomi.
~ **erek,** *psik.* Bilerek veya bilmeyerek başka birisinin etkisi altında kalarak benimsenen erek. [İng. Induced goal].
~ **görüşme,** *eğt.* Kılavuzluk çalışmalarında danışmanın görüştüğü kimseye yönelttiği dolaysız sorularla izlemesi gereken yollara ilişkin öğütlerde bulunduğu bir görüşme tekniği. [İng. Directed interview].
~ **para piyasası,** *ikt.* Pazarda fiyatlar düzlemini büyük düşüş ve yükselişlerden koruyabilmek amacıyla yürürlükteki paranın satınalma gücünü istenildiği gibi yürütme ve yönetme siyasası. [İng. Politic of a currency management].

güdümsüz danışma, *psik.* Herhangi bir ruhsal sorunun çözümünde, danışmanın, tanılamayı ve sağaltım yollarının bulunmasını danışanın kendi çabalarına bıraktığı danışma türü. [İng. Nondirective counseling].

güdümsüz görüşme, *eğt.* Kılavuzluk çalışmalarında danışmanın, doğrudan doğruya düşüncelerini söylemekten ve öğütte bulunmaktan kaçınarak, görüştüğü kimseye sorunlarını kendiliğinden çözmesi için yardımcı olmaya çalıştığı bir görüşme tekniği. [İng. Non-directive interview].

güdümsüz tedavi, *psik.* Hastanın gizli kaynaklarını harekete geçirerek ona kendi sorunlarını çözme yollarını buldurmak biçimindeki tedavi. [İng. Client-centered therapy].

güdümsüz yöntem, *psik.* Ruh tedavisi veya danışmanlıkta, tedavi edenin hastayla uygun ilişkiler kurduktan sonra, onu dilediği gibi konuşmaya bırakıp, yönetmek, soru sormak veya araya girmekten dikkatle kaçınmasını gerektiren yöntem. [İng. Nondirective procedure].

güldürü, i. —
~ **romanı,** *ed.* Güldürücü olaylar üzerine kurulmuş roman. [Fr. Roman comique].

gülle, i. —
~ **atma,** *sp. (atletizm)* Tek elle taşınan gülleyi atma döngüsü içinden, taşıyan kolla, omuz doğrultusunda havadan ileriye doğru fırlatma: **b)** Gülleyi bu yolla en uzağa atmak amacıyla yarışılan atletizm dalı. [İng. Putting the shot: Fr. Lancement de poids].
~ **kaldırma,** *sp. (güreş)* Boyun kaslarını güçlendirmek için köprü durumundayken halter çalışması yapmak.

güllü, s. —
~ **kukla,** *dey.* Çok süslü kadın.

gülmeceli, s. *ed.* Eğlendirmek, güldürmek ve birine, bir davranışa incitmeden amacını güden, ince alaylı *(yazı).* [İng. Humorous: Fr. Humoristique].
~ **roman,** *ed.* Aslında coşku verecek nitelikte olmayan, olgular içinde gülünçlü ve tuhaf yanları belirten roman. [Fr. Roman humoristique].

gülünçleme, i. *ed.* Bir eserin gülünç bir esini yazma. [İng. Disguising: Fr. Travestissement].

gümbürtü, i. — ~ **ler koparmak,** *dey.* Büyük gürültü çıkarmak.

gümrük, i. — ~ **ten bağışık,** *mal.* Yurda girişi gümrük vergisine bağlı olmayan *(mal.).* [İng. Exempt free from *(customs duty).* Fr. Franc franche *(de la douane)*].
~ **bildirgesi,** *ikt.* Gümrük örgütüne verilen ve cesitli mallarla, nesnelerin türü, kökeni ve baskaca özelliklerini belirten mal sahibinin imzasını taşıyan ve gemi kaptanı veya havademiryolları idaresince aynı örgütc, aynı işlem dolayısıyle verilmiş olan belgeye bütünüyle uygun olması gereken bildirge. [İng. Customs declaration, customs entry: Fr. Déclarations en douane].
~ **çizelgesi,** *ikt.* Dış alımcı ve dış satımcı tarafından gümrük orgütüne verilen mal veya nesnelere ilişkin çizelge. [İng. Customs entry].
~ **görevlisi,** *mal.* Gümrüklerde özellikle taşra örgütlerinde görevli kişi. [İng. Customs officer. Fr. Agent de douane, douanier].
~ **gözetim bölgesi,** *mal.* Kara sınırlarından içeriye veya deniz kıyılarından açığa doğru, üzerinde gümrüğün özel bir yetkisi bulunan bölge. [İng. Customs surveillance: Fr. Zone de surveillance douanière].
~ **gözetimi,** *mal.* Gümrük vergisi ödenmemiş veya genellikle gümrükle ilisigi kesilmemiş mallar üzerinde gümrüğün gözetme hakkı. [İng. Customs surveillance: Fr. Surveillance de la douane].
~ **idaresi,** *ikt.* Yasalara göre gümrük işlemlerinin yapıldığı yer.
~ **işgüderi,** *ikt.* Yurda getirilen ve yurttan çıkarılan mallara ilişkin işlemlerle uğraşan, malların gümrükten çıkarılmalarında aracılık eden kişi. [İng. Customs house broker, agent: Fr. Agent de douane].
~ **işlemleri,** *mal.* Yolcu, mal ve taşıtların yurda giriş, çıkış veya düzgecislerine ilişkin olarak yasalarla konulmus olan ve gümrükierce uygulanan işlemlerin tümü. [İng. Customs formalities, customs transactions: Fr. Formalités douanières, opérations douanières].
~ **kontenjantmanı,** *ikt.* Sınırlamaya tabi tutulan malın her yıl belli bir ithal miktarına kadar tarifedeki gümrük resmini ödemesi.
~ **koruma görevlisi,** *mal.* Gümrüğün kolluk işlerini yapan görevli. [İng. Customs guard, waterguard officer: Fr. Garde douanière].
~ **koruma örgütü,** *mal.* Gümrük koruma görevlileri ile üstlerinden oluşmus örgüt. [İng. Customs guard organization: Fr. Corps de garde-frontière].
~ **makbuzu,** *ikt.* Gümrük vergisinin ödendiğine dair resmî belge.
~ **örgütü,** *ikt.* Yurda giren nesnelerden vergi almak, yurt dışına gönderilen malları gözden geçirme, yoklama işlemleri ve yazılımlarını yapmak, eglesmeden veya geçici kabul yolu ile giren nesnelerden geçici olarak ve koruyum keseneklerini almakla görevlendirilen örgüt. [İng. Customs house, customs authorities].
~ **sınıfları,** *mal.* Gümrüklerin yapabilecekleri gümrük işlemlerine ilişkin yetkilerine göre ayrıldıkları sınıflar. *(1. sınıf gümrükler, 2. sınıf gümrükler v.b gibi).* [İng. Customs categories: Fr. Categories de douane].
~ **sınırı,** *mal.* Gümrük bölgesinin dış sınırı. [İng. Ligne de douane: Fr. Frontiere douanière].
~ **uygulayımı,** *mal.* **a)** Gümrük bildirmeliği, malların ağırlık veya değerlerinin saptanması yolları, sarmalac v.b. gibi, gümrük yönünden kendine özgü yanları olan işlerin tümü: **b)** Her türlü gümrük yöntem ve düzeni. [İng. Customs technique: Fr. Technique douanière].
~ **yasası,** *mal.* Her tür gümrük işlem ve görevlerine, gümrük vergilerine, gümrüklü malların konduğu yerlere ve benzerine ilişkin yöntem ve ilkeleri içine alan yasa. [İng. Customs law, customs act. Fr. Lois de douane].
~ **yasaları,** *mal.* Gümrüğe ilişkin, yürürlükteki bütün yasa, tüzük, yönetmelik ile yönergelerin tümü. [İng. Customs law and regulations. Fr. Lois et réglements douaniers].
~ **yoklaması,** *mal.* Giriş, çıkış, düzgeçiş v.b. gümrük yöntemlerinin uygulanmasında, malların veya kişilerin yetkili gümrük görevlisince yoklanması. [İng. Customs examination, customs inspection: Fr. Visite de la douane, visite douanière].
~ **yoklama belgesi,** *ikt.* Malın incelendiğini göstermek üzere gümrüklerce verilen belge. [İng. Bill of sight].
~ **yolları,** *mal.* Bir ülkenin gümrük yasaları uyarınca, mal ve yolcu giriş çıkışı için izlenmesi zorunlu olan kara, su ve demiryolları. [İng. Approved routes: Fr. Routes douanières].
~ **yöntemi,** *mal.* Gümrük denetimine bağlı mallara uygulanan yöntemlerin tümü. Kesin giriş, çıkış, düzgeciş, geçici kabul, arakoruncak v.b gibi. [İng. Customs procedure: Fr. Régime douanier].

gümrüklü, s. —
~ **mal,** *mal.* Gümrük vergisi ödenmesi gereken gümrük vergisinden bağışık olmayan mal. [İng. Dutiable goods].

gümrüksüz, s —
~ **bölge,** *ikt.* Bir ülkeye ilişkin yerlere giren çıkan malların gümrükle bagımlı olmadığı bölge. [İng. Free zone: Fr. Zone libre].

gümüş, i. —
~ **alaşımı,** *ikt.* Gümüş para yapımı niteliğinde olan alaşım. [İng. Silver alloy: Fr. Alliage d'argent].

gümüşlü, s —
~ **platin,** Bk. **Platin.**

gün, i. — ~ **de sekiz saat veya daha az çalışmayı gerektiren tüzük,** *iş. huk.* Günde sekiz saatten daha çok olmamak koşulu ile sağlığı üzerinde yapacağı olumsuz etkiler gözönünde tutularak ne gibi işlerde işçinin kaç saat çalıştırılabileceğini nedenleriyle saptayan tüzük. • ~ **e göre kürk giyinmek gerek,** *at.* Kılık kıyametimizi ve başka durumlarımızı zamanın koşullarına uydurmalıyız. • ~ **ü dolmak,** *dey. (Bir şey)* Vadesini tamamlamış olmak. • ~ **ü gününe uymamak.**

dey. Her zaman bir kararda ve huyda olmamak. • **karşı ~**, *astr.* Bk. **Karşı.** • **mahsup ~ leri**, *ikt.* Bk. **Mahsup.**

~ (ay) var yılı besler, yıl var günü (ayı) beslemez, *at.* Bk. **Ay var yılı besler, yıl var ayı beslemez.**

~ ışığı çarpanı, *fiz.* Verilmiş bir düzlemin bir noktasında, ışıklılık dağılışları bilinen *(veya varsayılan)* bir gökten dolaysız veya dolaylı gelen ışığın yaptığı doğal aydınlığın, bu göğün engellenmemiş yarım küresinin yatay bir düzlem üzerine yaptığı aydınlığa oranı.

~ ışığı çarpanının gök bileşeni, *fiz.* Verilmiş bir düzlemin bir noktasında, ışıklılık dağılışları bilinen *(veya varsayılan)* bir gökten, dolaysız olarak gelen ışığın yaptığı doğal aydınlık bölümünün, bu göğün engellenmemiş yarım küresinin yatay bir düzlem üzerinde yaptığı aydınlığa oranı.

~ ışığı katsayısı, *mim.* Gün ışığı faktörü.

~ ışığı lambası, *fiz.* Tayfsal bileşimi gündüz ışığınınkine yakın bir ışık veren lamba. [**İng.** Daylight lamp].

~ yüzlü, *dey.* Aydınlık ve parlak yüzlü

güncel, s. Günün konusu olan, şimdiki, bugünkü *(haber, olay v.b.).* [**İng.** Actual; **Fr.** Actuel, - elle].

Eşanl. **Aktüel, günlük.**

~ borç, *ikt.* Şimdi ödenmesi gereken borç. [**İng.** Actual debt; **Fr.** Dette actuelle].

~ değer, *ikt.* Gelecekteki bir nesnenin veya işin şimdiki değeri. [**İng.** Capitalized value, actual value; **Fr.** Valeur de rendement, valeur actuelle].

~ öz, *psik.* Belirli bir anda bilinçli ve bilinçsiz mekanizmaları da içine alan ruhsal-bedensel bütünlük. [**İng.** Actual self].

~ uyarı, *küt.* Kitaplığın yeni çıkan yayınları günü gününe izleyerek okurlarına bildirmesi. [**İng.** Current awareness].

güncelleştirme, i. *ikt.* Bugün alınan kararlara geleceğe ait değerlerin, örneğin bir yatırımın da katılabilmesi için bu değerlerde yapılan ayarlama işlemi. [**İng.** Actualization; **Fr.** Actualisation].

güncellik, -ği, i. Güncel olma hali. [**İng.** Actuality; **Fr.** Actualité].

~ ilkesi, *eğt.* Öğretim sırasında öğrencilerin güncel sorunlarla karşı karşıya gelmelerini yurt ve yeryüzü olaylarıyla ilgilenmelerini sağlamak için onlara yaşamın gerçeklerini tanıtmayı amaç edinilen eğitim ilkesi. [**İng.** Actuality principle].

gündelik, -ği, ı — **gündeliği belirsiz işçiler,** *ikt.* Günlük, haftalık veya aylık olarak belirli bir ücrete dayanmış olmayıp da aracılık ücreti, kâra katılma, yaptığı iş karşılığı bahşiş alma gibi günlük haftalık gelirleri belli olmayan işçiler. [**İng.** Day labourer; **Fr.** Journalier, - ère].

gündüzlü, s. —

~ öğrenci, *iğt.* Bir öğretim kurumuna gündüzleri devam eden ve yatılı öğrenciler gibi geceyi okulda veya okula bağlı bir yurtta geçirmeyen öğrenci. [**İng.** Day student; **Fr.** Externe].

güneş, i. —

~ dansı, *etn.* Kuzey Amerika yerlilerinin yaz ortasında kutladıkları dinsel bayramları sırasında yaptıkları dans. [**İng.** Sun dance; **Fr.** Danse de soleil].

güneş kırıcı, b.i. *mim.* Özellikle sıcak yerlerde güneş ışınlarının pencerelerine doğrudan doğruya gelmesini önlemek üzere bina cephesinin önüne yatay veya düşey olarak yerleştirilen, çoğu prekast betondan yapılmış, uzunca ensiz cephe elemanlarından oluşan siper.

güneş. zamanlı, b.s. — **~ uydu,** *astr.* Düğüm çizgisinin açılımı yılda 360° kadar doğru yönde sapma gösteren yer uydusu. [**İng.** Sun synchronious satellite; **Fr.** Satellite héliosynchrone].

güneşlenme, i. —

~ yüzdesi, *mim.* Güneşlenme süresinin gündüz uzunluğuna oranı.

~ süresi, *mim.* Bir gün içinde güneş ışınlarının yeryüzüne doğrudan doğruya ulaşabildiği zamanların toplamı.

günlük, s. —

~ büyük yazılık, *ikt.* Günlük ve büyük yazılımlar yöntemini kapsayan ve sonuçlarını bir arada veren iki ayrıntılı yazılık. [**İng.** Ledger journal; **Fr.** Grande livre journal].

~ çalışma süresi, *ikt.* Yasasına göre işçinin bir gün içinde çalıştırılabileceği 8 saatlık süre [**İng.** Daily working duration]

~ gelir, *ikt.* Gün üzerinden hesap edilen gelir.

~ iş, *ikt.* Gündelik temeline göre ve gündüz saatlerinde yapılan iş. [**İng.** Day work; **Fr.** Travail journalier].

~ kısıtlama, *ikt.* Görevine gelmemesi veya geç gelmesi nedeniyle aylık ücretinden yapılan günlük kısıtlama. [**İng.** Reduction of salaries].

~ defter, *ikt.* Saptanılması gereken işlemleri, günlemleri sırası ve ayrımları ile düzenli olarak belirten defter. [**İng.** ve **Fr.** Journal]

güreş, i. —

~ bırakma, *sp. (güreş)* Karşı güreşçi adına güreşten vazgeçme.

~ donu, *sp. (güreş)* Yağlı güreşte belden baldıra değin uzanan deri giysi.

~ kovalama, *sp. (güreş)* Güreş karşılaşmasına katılma.

~ tutmak, *sp. (güreş)* Güreşmek.

güven, i. — **~ I kötüye kullanma,** *ikt.* **a)** Yazılımlarda değiştirme ve silinti yaparak kendisi ile ilişkisi olmayan bir paraya el koyma; **b)** Kendisi ile ilişkisi olmayan bir parayı alarak harcama; **c)** Bir kişinin inanarak kendisine verdiği herhangi bir nesneyi o kişi için dokuncalı olabilecek kötü koşullarla kullanma. [**İng.** Embezzlement; **Fr.** Détournement].

~ değiştirim, *psik.* Özellikle okula başladıktan sonra çocukların, ana ve babaların güç ve beceri yönünden eşsiz olduğu inancını yitirip, onların yerine bu açıdan başka kişileri koymaları. [**İng.** Dethronement of parents].

~ kapağı, *sp. (bisiklet)* Kasnak arasına geçirilen, lastiğe hava verilmesini ve verilen havanın kaçmamasını sağlayan kapak. [**İng.** Valve; **Fr.** Soupape].

güvence, i. — § 2. Bk **Sigorta.**

güvenilir, s. —

~ kişi, *ikt.* Uyuşmazlığı doğuran bir nesnenin korumunu sağlanılmak üzere seçilen inanılır, güvenilir kişi. [**İng.** Sequestrator; **Fr.** Séquestre].

güvenirlik, -ği, i. —

~ katsayısı, *eğt.* Bir testin iki yarımı, aynı küme üzerinde uygulanan eş değerli iki örneği veya aynı testin yinelenişinden elde edilen dağılımlar *(puanlar)* arasındaki bağlılaşma katsayısı. [**İng.** Reliability coefficient; **Fr.** Coefficient de reliabilité].

güvenli, s. —

~ yönetici, *ikt.* **a)** Bir vakfın yönetimi kendisine verilmiş kişi; **b)** İnanılır ve güvenilir yönetici. [**İng.** Trustee; **Fr.** Mandataire]

güvenlik, -ği, i. —

~ genel yönetimi, *huk.* Geniş anlamda toplumun düzenini bozan olaylara karşı, kişinin ve ulusun güvenliğini sağlayan örgüt. [**İng.** Supervision of the police; **Fr.** L'Autorité de la sûreté publique].

~ katsayısı, *mim.* Bir strüktür elemanının strüktüral özelliğini yitirme anında yüklendiği yükün, güvenlikle taşıyabileceği en büyük yük oranı.

~ önlemleri, *huk.* Toplumu suçlulara karşı korumak için, alınan bütün engelleme işlemleri. [**İng.** Collective reformatory measures; **Fr.** Mesures de sûreté].

güvercin, i. — **Hollanda ~ i,** Bk **Hollanda.** • **kravatlı ~,** *zool.* Bk. **Kravatlı.** • **Lahor ~ i,** *zool.* Hindistan asıllı süs güvercini. Oldukça kuvvetli ve çok güzel bir güvercinse de çabuk ve kolay çoğalmaz. [**İng.** Lahore pigeon; **Fr.** Pigeon Lahore]. • **Montauban ~ i,** *zool.* Başında taç şeklindie tüyden bir ibik bulunan iri ve sevimli süs güvercini. [**İng.** Montauban pigeon; **Fr.** Pigeon Montauban]. • **Mooke ~ i,** *zool.* Hindistan asıllı miğferli güvercin. *(Boynunun sinirli titremiyle ilgi çeken tuhaf bir güvercindir).* [**İng.** Mooke pigeon; **Fr.** Pigeon Mooke]. • **Sottobanca ~ i,** *zoot.* Modena asıllı İtalyan güvercin ırkı. *(Pek çok çeşidi bulunan dayanıklı ve çabuk üreyen çok hoş bir süs güvercinidir).* [**İng.** Sottobanca pigeon; **Fr.** Pigeon Sottobanca]. • **~ kanadı,** *dans.* ve *den.* Bk. **Kanat.**

güverte, i. — **ikinci alt ~,** *den.* Bk. **İkinci.** • **kaplama ~,** *den.* Bk. **Kaplama.** • **kıç ~,** *den.* Bk. **Kıç.** • **müteharrik ~,** *den.* Bk. **Müteharrik.** • **Neta ~,** *den.* Bk. **Neta.** • **perde ~ si,** *den.* Bk **Perde.** • **set ~,** *den* Bk. **Set²**. • **zırh ~,** *den.* Bk **Zırh.**

~ kaplama, *den.* Bk. **Kaplama.**

güzel, s. —

~ başlangıç, *ed.* Bir eserin önsözünde konusunu, savını, amacını sanatlıca sezdiren cümleler.

~ nedenleme, *ed.* Bir olgunun gerçek etkenini bir yana bırakıp onu tatlı, güzel bir nedene bağlayış.

~ nedenlemece, *ed.* İçinde benzetme öğesi bulunan güzel nedenleme.

~ uzatım, *ed.* Anlatım güzelleştiren uzatım.

güzel. duyu. b.i. *eğt.* **a)** Sanattaki güzel ve güzelliğin niteliğini, insan düşüncesinde ve duygularında yaptığı etkileri birtakım ilkelere ve yöntemlere göre inceleyip değerlendiren bilgi adı; **b)** Güzel ve güzellikle ilgili sorunları konu olarak ele alan, öğrencilerde güzelliğe değgin görüş ve duyguarın gelişmesini sağlamak amacıyle kimi okullarda okutulan ders. [**İng.** Aesthetics; **Fr.** Esthétique].

Eşanl. **Estetik.**

güzel. hatun. çiçeğigiller, ç.b.i. *bot.* Bk **Nergisgiller.**

güzergâh, i. — **kapalı ~,** *demir.* Bk. **Kapalı.** • **poligonal ~,** Bk. **Poligonal.** • **sahte burçlu ~,** *ask.* Bk **Sahte.** • **seyrüsefer ~,** *demir.* Bk. **Seyrüsefer.**

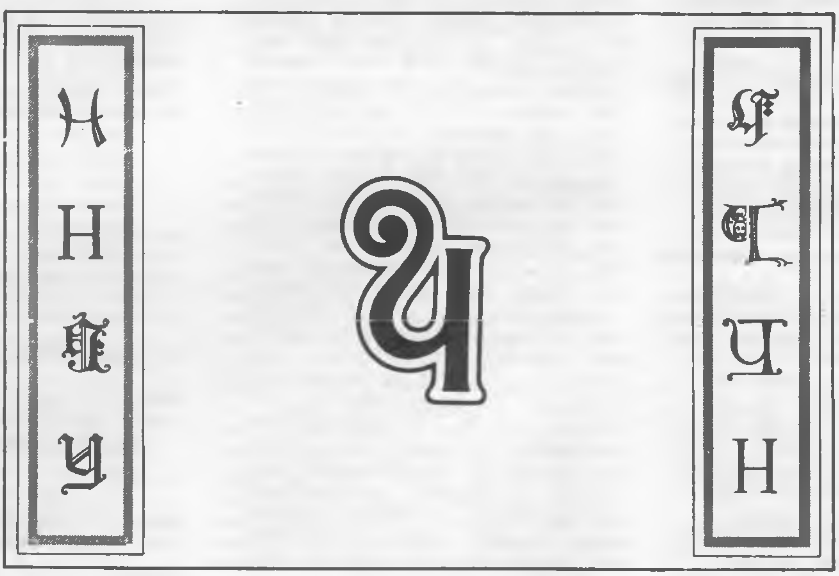
Н
Н
У
Ч
Ч
Н

ha, ünl. —
~ **anan ölmüş öksüzsün ha baban,** *dey.* Kimse senin acına ve ayrılığına önem vermez anlamında.

habe, i. —
~ **kaymak,** *dey.* Bk. **Habe uçlanmak.**
~ **uçlanmak,** *dey.* Yemek yemek: *Birkaç papel tırtıkla da, kel Bodos'ta bir habe uçlanalım.*
Eşanl. **Habe etmek, habe kaymak, zilliyi kırmak.**

haber. alma, b.i. —
~ **yeri,** *ikt.* Edinilmesi gerekli görülen herhangi bir bilgi için başvurulacak öğrenim yeri. [**İng.** Information office: **Fr.** Bureau de renseignement]

hacamat, i. —
~ **neşteri,** *vet.* Bk. **Neşter.**

hacı, i. ve s. —
~ **lokumu gibi uymak,** *dey.* Zaman ve şartlara hiç bir zorluk çekmeden uymak

hacim, i. — § 2. *komp.* Bir bilgisayarda yardımcı belleğin çıkarılıp takılabilir fiziksel birimi. [**İng.** ve **Fr.** Volume].

haciz, i. — **icrada ~,** *huk.* Bk. **İcra.** • **İhtiyatî ~,** *huk.* Bk. **İhtiyatî.**

haç, i. — **ikili malta ~ ı,** Bk. **İkili.**

haç. kamer, b.i. *mim.* Haçtonoz kaburgası

had, i. — **iskonto ~ di,** *ikt.* Bk. **İskonto.** • **İstiap ~ di,** *otom.* ve *den.* Bk. **İstiap.**

hadde, i. — **komple ~,** *met.* Bk. **komple.**
~ **kaplama,** *kuymc.* Bk. **Kaplama.**
~ **marka,** *demir.* Bk. **Marka.**

hademe, i. — **kiler ~ leri,** *teşk. tar.* Bk. **Kiler.**

hadımlık, -ğı, i. — ~ **kompleksi,** *psikan.* Küçük erkek çocuk için olduğu kadar küçük kız cocuğu için de cinslerdeki anatomik ayrılığın yarattığı sorulara verilen düşlemsel cevap. [**İng.** Castration complex. **Fr.** Complexe de castration].

hafıza, i. — **değişebilir ~,** *komp.* İçeriği tüm olarak yenilenebilen, fakat program komutlarıyla yer yer değiştirilemeyen hafıza. [**İng.** Rechargable memory: **Fr.** Mémoire rechargeable]. • **dış ~,** *komp.* Bir bilgisayarın işlem devreleri aracılığıyla doğrudan doğruya giriş yapılamayan hafıza. [**İng.** External memory: **Fr.** Mémoire externe]. • **dinamik ~,** *komp.* Bilgi kayıt desteğinin okuma-yazma organlarına göre yer değiştirdiği, bilgilere giriş için mekanik bir sürenin gerekli olduğu hafıza: *Magnetik şeritler ve diskler dinamik belleklerdir.* [**İng.** Dynamic memory: **Fr.** Mémoire dynamique]. • **genelleştirilmiş ~,** *komp.* Herhangi bir kullanıcıya açık olan, bir konuda uzmanlaşmamış bellek veya bellek parçası. [**İng.** Vulgarized memory: **Fr.** Mémoire banalisé]. • **gerçek ~,** *komp.* Görünür bellek kavramına karşıt olarak, bir bilgisayarın fiziksel belleği. [**İng.** Real memory: **Fr.** Mémoire réelle]. • **görünür ~,** *komp.* Bir programda kullanılan adreslerin tümü; bu adresler bir bellek kesimleme sistemi veya topografik bellek sayesinde, programın yer aldığı merkez hafızanın adreslerine göre herhangi biri olabilir: *Görünür bellek kavramı, bilgisayarın gerçek belleğini genişletmekten programcıyı kurtarır.* [**İng.** Virtual memory: **Fr.** Mémoire virtuelle]. • **iç ~,** *komp.* Bir bilgisayarın, uygulanmakta olan programın komutlarını ve programla işlenen verileri taşıyan merkez hafızası: *İç bellek merkez birim aracılığıyla giriş yapılabilen tek bellektir ve bileşim sisteminin obur bellekleriyle yapılan bütün bilgi aktarmalarında işe karışır.* [**İng.** Internal memory: **Fr.** Mémoire interne]. • **iş ~ sı,** *komp.* Hesaplamada ara sonuçlar için kullanılan magnetik şerit veya disk seklindeki merkez bellek bolgesi [**İng.** Business memory, labor memory: **Fr.** Mémoire de travail]. • **kütle ~ sı,** *komp.* Bir bilgisayarın, magnetik kartlı veya yapraklı bir bellek veya birkaç yüz milyon oktetlik diskler gibi çok yüksek kapasiteli, seçici girişli yardımcı belleği. [**İng.** Mass memory: **Fr.** Mémoire de masse]. • **ölü ~,** *komp.* Daha yapımı sırasında içeriği kesinlikle dondurulmuş olan bellek. [**İng.** Dead memory: **Fr.** Mémoire morte]. • **sabit ~,** *komp.* Değiştirilemeyen bellek. [**İng.** Fixed memory: **Fr.** Mémoire fixe]. • **temel ~,** *komp.* Yardımcı belleğin karşıtı olan merkezî bellek [**İng.** Principal memory: **Fr.** Mémoire principale]. • **tıkaç ~,** *komp.* Bir bilgisayarın temel belleğiyle merkez birimi arasında tampon görevi yapan, bir iç teknikle doldurulup gerçekleştirilen ve ne program ne de programcı isteyen düşük sığalı, yüksek performanslı bellek. • **topografik ~,** *komp.* Her biri bir programın görünür bir hafıza kesimi numarasına hafızanın fiziksel bir kesimini karşılık düşüren bir bilgi yüklenmiş kayıt desteklerinin tümü. [**İng.** Topographical memory: **Fr.** Mémoire topographique]. • **yöresel ~,** *komp.* Bir bilgisayarın merkez biriminde genellikle kayıt desteği yerine kullanılan, merkez girişli, küçük kapasiteli hafıza. [**İng.** Local memory: **Fr.** Mémoire locale]
~ **deneyleri,** *psik.* Öğrenme, ezberleme, unutma, anımsama, tanıma veya bu konularda karşılaşılan bireysel ayrılıklarla ilgili genel yasaları bulmak için yapılan deneyler. [**İng.** Memory experiments].
~ **eğrisi,** *psik.* Bellek veya bellemede gösterilen yeterliğin belirlendiği eğri. [**İng.** Memory curve].

hafifletme, i. *otom.* Sürücünün direksiyon veya fren gibi arabanın bazı öğelerini hareket ettirmek için harcadığı gücü otomatik olarak yükseltme olanağı veren yöntem.

hafta, i. —
~ **dinlencesi,** *ikt.* Görevliyi, işçiyi dinlendirme, kişiliğine ilişkin kimi işlerin yapımını kolaylaştırma amacıyla haftanın belirli bir gününde çalışmayı durdurma. [**İng.** Public holiday, week-end: **Fr.** Jour férié].

haftalık, s. —
~ **dinlence günü ücreti,** *ikt.* İş yasası uygulanan iş yerlerinde haftanın dinlence gününde, önceki altı iş gününde çalışmış veya yasasına göre çalıştırılmış sayılan işçiye bir iş karşılığı olmaksızın dinlence günü için ödenen para [**İng.** Week-end salary: **Fr.** Salaire pour week-end, salaire pour fin de semaine].
~ **iş süresi,** *ikt.* Bir hafta veya altı iş gününde iş yasası ile saptanan 48 saatlik çalışma süresi. [**İng.** Weekly working duration: **Fr.** Duree de travail par semaine].

hahniyum, i. *Fr. hahnium* < *Otto Hahn'ın adından. kim.* Atom numarası 105 olan yapay kimyasal elemente verilen ad, 1970'te Berkeley laboratuvarında, kaliforniyum 249 atomlarının azot çekirdekleriyle bombardımanından elde edilmiştir. [**İng.** Hahnium].

hak, i. — ~ **ka erenler,** *dey.* Tanrı sırrına erenler. • ~ **ı payin olayım,** *dey.* Ayağının toprağı olayım anlamında bir yaltaklanma. • ~ **kı geçmek,** *dey.* (Birine, bir şeye) Emegi geçmek. • ~ **kı ödenmez,** *dey.* (Biri için) Onun yaptığı iyilikler çoktur, karşılığı verilemez anlamında kullanılır. • ~ **ın düşmesi,** *ikt.* **a)** Bir ticaret senedinin ilgilisine belirli süresi içinde bir uyarı yapılmaması nedeniyle senedi düzenleyen ve alacağı üçüncü kişiye aktaran kişilere başvurma yeteneğinin yitirilmesi. **b)** Yasa, sözleşme veya hakem tarafından belirtilen süreler içinde kullanılmayan bir hakkın düşmesi. [**İng.** Forfeiture, loss **Fr.** Decheance forclusion]. • • ~ **kın rahmetine kavuşmak,** *dey.* Ölmek. • ~ **kından Allah gelsin,** *dey.* Cezasını Allahtan bulsun anlamında ilenme. • ~ **kından gelmek,** *dey.* **a)** Zorlu bir işi başarıyla yapmak. **b)** Birine lâyık olduğu cezayı vermek. • ~ **kını hak etmek,** *dey.* Hak ettiği şeyi elde etmek, hakkını doğrulamak. • ~ **kını helâl etmek,** *dey.* Emeklerini gönül hoşluğu ile bağışlamak. • **huzur ~ kı,** *huk.* Bk. **Huzur.** • **idarî ayni ~,** *huk.* Bk. **İdarî.** • **ihdas ~ kı,** *ikt.* Bk. **İhdas.** • **İhtira ~ kı,** *ikt.* Bk. **İhtira.** • **iltica ~ kı,** *huk.* Bk. **İltica.** • **insan ~ ları,** *sosy.* Bk. **İnsan.** • **İnşaat ~ kı,** *huk.* Bk. **İnşaat.** • **ipotek ~ kı,** *huk.* Bk. **İpotek.** • **irtifak ~ kı,** *huk.* Bk. **İrtifak.** • **ispat ~ kı,** *huk.* Bk. **İspat.** • **iş ~ ları,** *iş huk.* Bk. **İş.** • **İyelik ~ kı,** *sin.* Bk. **İyelik.** • **kaza ~ kı,** *huk.* Bk. **Kaza²**. • **komşuluk ~ kı,** *huk.* Bk. **Komşuluk.** • **medenî ~ ları,** *huk.* Bk. **Medenî.** • **rücu ~ kı,** *huk.* Bk. **Rücu.**
~ **getire,** *dey.* Yoktur anlamında.
~ **istemcileri,** *ikt.* Güvencelinin ölümünde iş ve toplumsal güvence yasalarına göre, eşler, çocuklar, ana ve baba gibi kurumdan hak isteminde bulunabilecek kişiler. [**İng.** Persons entitled: **Fr.** Ayants droit].
~ **uyuşmazlığı,** *ikt.* Yürürlükte olan yasalar veya toplu sözleşmeleri ile gerçekleşen haklar üzerinde işçi ve işverenlerin karşılıklı anlaşmazlığa düşme-

leri. [İng. Right conflict: Fr. Conflit de droit].
~ **yemek,** *dey.* Başkalarının hakkına el uzatmak.
~ **yolu,** *dey.* Doğru yol.

hakem, i. —
~ **atışı,** *sp. (futb.)* Kimi nedenlerle hakemce durdurulan oyunu yeniden başlatırken hakemin topu eliyle yere bırakarak oyuna sokması. [İng. Bounce up].
~ **kulesi,** *sp. (bis.)* Yarışlarda, varış çizgisinin yakınına dikilen ve hakemlerin koşuyu izlemelerini kolaylaştıran kule. [Fr. Mirador].
~ **kararı,** *ikt.* İki taraf arasındaki çekişme ve anlaşmazlığın çözümlenebilmesi amacıyla düzenlenerek taraflara sunulan hakem buyurusu. [İng. Award Fr. Arbitrage, jugement].

hakemlik, -ği, i. —
~ **belgesi,** *sp. (futb.)* Futbol birliğince hakemlere oyun yönetme yetkisi veren belge. [İng. Reference identification card].

hakiki, s. —
~ **iskonto,** *tic.* Bk. **İskonto.**
~ **kerteriz,** *den.* Bk. **Kerteriz.**
~ **yol,** *hava.* Bir uçağın yeryüzü üzerinde çizdiği hakiki rota.

hâkim, i. — **kadastro ~ i,** *huk.* Bk **Kadastro.**

hâkimlik, -ği, i. — **icra hâkimliği,** *huk* Bk **İcra.**

haklı, s. —
~ **nedenler,** *huk.* Yargıcın değerlemesi gerekli olan nedenler. [İng. Cogent grounds: Fr. Justes motifs].

haksız, s. —
~ **bozma,** *ikt.* İş sözleşmesini bildirim sürelerine uyulmaksızın yasa dışı bozma. [İng. Injust cancellation injust termination: Fr. Résiliation injuste].

hal, i. — ~ **i duman olmak,** *dey.* Çok zor durumda olmak. • ~ **i hamur olmak,** *dey.* İçinde bulunduğu duruma ve koşullara uymak. • ~ **i kalmamak,** *dey.* Çok yorulmak, gücü tükenmek • **hazar ~ i,** *huk.* Bk. **Hazar**[1]. • **ımızganma ~ leri,** *psik.* Bk. **İmızganma.** • **ikaz ~ i,** *hava.* Bk. **İkaz.** • **iyi ~,** *ikt.* Bk **İyi.** • **Mezarof ~,** *fiz.* Bk. **Mezarof.**

hâlâ, z. —
~ **tadı damağında kalmak,** *dey.* Lezzetini, tadını hiç unutmamak.

halat, i. — **hasır ~,** *den.* Bk. **Hasır.** • **hedef ~ ı,** *den.* Bk. **Hedef.** • **ırmık ~,** *den.* Bk. **Irmık.** • **kalçete ~,** *den.* Bk. **Kalçete.** • **kandilisa ~,** *den.* Bk. **Kandilisa.** • **karaman ~ ı,** *den.* Bk. **Karaman.** • **katranlı ~,** Bk **Katranlı.** • **katransız kender ~,** *den.* Bk **Katransız.** • **kavaleta ~ ı,** *den.* Bk. **Kavaleta.** • **kendir ~,** *den.* Bk. **Kendir.** • **kıç ~ ları,** Bk **Kıç.** • **kılavuz kobra ~,** *den.* Bk. **Kobrahalat.** • **koltuk ~ ı,** *den.* Bk. **Koltuk.** • **lâle ~ ı,** *den.* Bk. **Lâle.** • **miyama ~ ı,** *den.* Bk **Miyama.** • **neta ~,** *den.* Bk **Neta.** • **salyafora ~,** *den.* Bk. **Salyafora.** • **sırım ~,** *den.* Bk **Sırım.**

Halep, öz. i. —
~ **ipliği,** *dok.* Bk. **İplik.**
~ **oradaysa arşın burada,** *dey.* Palavrayla iş yürümez gerekli şartlar hazır, yapacağını yap anlamında bir sitem sözü.

halı, i. —
~ **kilimi,** *mim.* Halı dokusunun dağılmaması için halının iki başına örülen sekilsiz şerit.

Halil, öz. i. —
~ **İbrahim bereketi,** *dey.* Büyük varlık, bol kazanç.
~ **İbrahim katırı neler versen götürür,** *dey.* Her verileni alan, yumulan, kabullenen kimseleri anlatmak için kullanılır.

halk, i. — ~ **a açık anonim ortaklık,** Halkı ortak yapmak amaç ve niyetiyle çıkaracağı ve çıkarmış olduğu hisse senetlerinin arzı için izin almış olan ortaklık. • ~ **a açıklık belgesi,** *ikt.* Halka açık anonim ortaklığın bu sıfatını kanıtlayan belge. • ~ **a verir telkini (talkını) kendi yutar salkımı,** *dey.* Başkalarına verdiği öğütleri kendi hayatında uygulamayan kimseleri anlatmak için söylenir. • **kapı ~ ı,** *teşk tar.* Bk. **Kapı.** • ~ **la ilişkiler,** *ikt.* Bk. **İlişki.**
~ **anamalcılığı,** *sosy.* Üretim araçları üyeliğini elbirliklerine, halka açık ortaklara kazandıracak, halkı özel anamalcılara ve devlet görevlilerine karşı korumayı amaçlayan siyasal-ekonomik görüş. [İng. Popular capitalism: Fr. Capitalisme populaire].
~ **bankası,** *ikt.* Ticaret bankalarından hesap sağlayamayan küçük esnaf ve sanatçılara borç para vermek amacıyla kurulan banka. [İng. Popular bank: Fr. Banque populaire].
~ **kapitalizmi,** *ikt.* Hisse senedi satın almak yoluyle halkın sermaye üretimine katılması.
~ **konutu,** *mim.* Sosyal konut.
~ **koşuk biçimleri,** *ed.* İslâmlığa girişten önce ve sonra halk ozanlarının kullandıkları biçimler.
~ **masalları,** *ed.* Bk. **Masal.**
~ **romanı,** *ed.* Bk. **Roman.**
~ **yazını,** *gram.* İlk kaynaklardan günümüze değin sürüp gelen yazın çeşidi.

halka, i. — **kapı ~ sı,** Bk **Kapı.** • **kaytanlı ~,** *mim.* Bk. **Kaytanlı.** • **kuskun ~ sı,** Bk. **Kuskun.** • **küre ~ sı,** *den.* Bk. **Küre.** • **palamar ~ sı,** *den.* Bk. **Palamar.**
~ **burgu,** *tekn.* Halka şeklinde bir kanal kazan ve merkezî kısmı *(toprak profili etüdü bakımından)* olduğu gibi bırakan bir burgu. [İng. Annular borer].
~ **çark,** *tekn.* Bk. **Halka dişli.**
~ **dişli,** *tekn.* Madenî bir halkanın iç tarafına diş açılmasıyle meydana gelen dişli. [İng. Annular gear].

hallenmek, f. — **hallenip küllenmek,** *dey.* Başkasına muhtaç olmaksızın, iyi kötü geçinip gitmek.

halon, i. *Fr. halon* < *halongène.* Hidrokarbonların flüorlu, klorlu ve bromlu türevlerine verilen sınaî ad; yangın söndürücü ve soğutucu sıvı olarak kullanılırlar. [İng. Halon].

ham, s. — ~ **ı alınmak,** *dey.* Kusurları düzeltmek.
~ **armudun ham sözü,** *dey.* Düşüncesiz insanın yersiz sözü karşısında söylenir
~ **iplik,** *dok.* Bk. **İplik.**
~ **kauçuk,** Bk **Kauçuk.**
~ **karışım,** *kim* Bk. **Karışım.**
~ **sofu,** *tasav. (Bektaşilikte)* İslâmiyeti anlamadan, körükörüne inanan kişiler için kullanılan deyim.

hamal, i. — **sırık ~ ı,** *taşıma.* Bk. **Sırık.**
~ **kâhyası,** Bk **Kâhya.**

hamhum, i. —
~ **şarolop etmek,** *dey.* Doğru dürüst konuşamamak, sözü ağzında çiğnemek, derdini iyi anlatamamak.

hamsi, i. —
~ **ezmesi,** Bk. **Ançüez.**

Hanyayı Konyayı öğrenmek, *dey.* Sonunda anlamak, dersini almak, yola gelmek.

hap, i. — **erkek ~ ı,** *tıp.* Erkekler tarafından kullanılabilen gebeliği önleme hapı. [Fr. Pilule masculine] • **sürekli ~,** *ecz.* Uzun süreli etki sağlayan hap.

hapis, i. — **hücre hapsi,** *huk.* Bk **Hücre.** • **kısa ~,** *ask. huk.* Bk. **Kısa.**

haployid, -di, s. —
~ **hücre,** *bot.* Bk. **Hücre.**

harb, i. — **iktisadi ~,** *ikt.* Bk. **İktisadi.** • **kimya harbi,** *ask.* Bk **Kimya.** • **mevzi harbi,** *ask.* Bk. **Mevzi.**
~ **alanı,** *ask.* Harb harekâtı ile ilgili veya ilgili olması muhtemel kara, deniz ve hava sahası. [İng. Area of war].
~ **gücü,** *ask.* Harb donatım ve ikmal maddeleri, *(Bütün silâh, muhimmat, gemi, tahkimat ve teşkilâtlanmış personel ve harb sanayii ile kara ve deniz harblerinde kullanılan sınıfları kapsar).* [İng. Armament]
~ **hukuku,** *huk.* Bk. **Hukuk.**
~ **hıyaneti,** *huk.* Bk. **Hıyanet.**
~ **kanunları,** *huk.* Bk. **Kanun.**
~ **limanı,** Bk. **Liman.**
~ **muhabiri,** *basın.* Bk. **Muhabir.**
~ **sigortası,** *ikt.* Harpten doğan zararların onarımı ve karşılanması amacıyla bazı belirli harp rizikolarına yani harp esnasında harp sahasında doğabilecek rizikolara karşı yapılan sigorta.

harcama, i. — **tasarruftan ~,** *ikt.* Daha önce yapılmış olan tasarruftan tüketim amacıyla yapılan harcama.
~ **vergisi,** *ikt.* Matrahı, bir ferdin bir yıl içinde yaptığı harcamaların toplamı olan vergi.

harç, i. — **iflâs ~ ları,** *huk.* Bk. **İflâs.** • **kireç ~ cı,** *inş.* Bk. **Kireç.** • **rüus harcı,** *teşk. tar.* Bk. **Rüus.**
~ **makinası,** *met.* Bk. **Malaksör.**

hareket, i. — ~ **e yönelim,** *etoloji.* Dış ortamdaki bazı öğelerin hareketiyle bir canlıda uyanan yönelme eğilimi ve yer değiştirme.
~ **ayarlama sistemi,** *sibern.* Bk **Sistem.**
~ **çözümlemesi,** *ikt.* Bir işi yapan kimsenin vücut ve el devinimlerinin incelenmesi. [İng. Motion analysis: Fr. Analyse de mouvement].
~ **hastalığı,** *tıp.* Kişinin yolculuk yaptığı aracın *(gemi, uçak, otomobil v.b.)* hareketi esnasında, açısal veya düz yolda ortaya çıkan hızlanma ve yavaslanmanın, içkulağa etkisinden ötürü bulantı ve kusmanın belirtisi.
~ **iletim pinyonu,** *met.* Bk. **Pinyon.**
~ **işareti,** *demir.* Bk. **İşaret.**
~ **kolu,** *demir.* Bk. **Kol.**
~ **reedükasyonu,** *ted.* Bk. **Reedükasyon.**
~ **sistemi çerçevesi,** *biy.* Bir organizmanın dış uyarım karşısında aldığı karakteristik hareketler çerçevesi. [İng. Action system].

hareketli, s. —
~ **bilanço,** *ikt.* Gelir ve kayıp hesaplarının kaynak ve dallarını ayrıntıları ile kapsayan ve içine alan bilanço. [İng. Mobile balance sheet: Fr. Bilan mobile].
~ **gelişme,** *eğt.* Vücudun duruşu, bir yerden başka bir yere doğru devinmesi ve elleri kullanma ile ilgili tepkilerin belli bir sıra izleyerek olgunlaşması. [İng. Motor development]
~ **kafa,** *sny.* Bk. **Kafa.**
~ **kaplinler,** *tekn.* Uç uca birleştirilmiş

iki milin, çalışmaları esnasında eksenlerinin birbirine nazaran yer değiştirerek harekette bulunabilmelerini sağlayacak şekilde yapılan bağlantı kısımları.
~ **köprü,** *otom.* Bk. **Köprü.**
~ **kuyruk,** *sil.* Bk. **Kuyruk.**
~ **nokta,** *mek.* Bk. **Nokta.**
~ **organ,** *elek.* Bk. **Organ.**
~ **ortalama,** *mat.* ve *istat.* Bk. **Ortalama.**
~ **öğrenme,** *eğt.* Devinmeyi, etkinliğe, işe dayanan ve kimi zaman düşüncelerden bağımsız clarak oluşan öğrenme biçimi. [**İng.** Motor learning].

harelenme, i. — § **3.** *boyacılık.* Boyanan bir yüzeyde çiziklerle ve fon renginden farklı boya çizgilerinin ortaya çıkmasıyla kendini gösteren görünüş hatası.

harf, i. — **hece ~ leri,** Bk. **Hece.** • **kısa ~ ler,** *matb.* Bk. **Kısa.** • **küt ~,** *matb.* Bk. **Küt**[1].
~ **kasası,** *küt.* Tahtadan yapılmış 75×85 cm. boyutlarında, iki parçalı, büyüklü küçüklü gözlere ayrılmış bir hurufat depolama kutusu.

harfli, s. —
~ **kilit,** Bk. **Kilit.**

harici, s. —
~ **kambiyo,** *ikt.* Para mübadelesinin bir ülkeden yabancı bir ülkeye yapılması halindeki kambiyo.

harita, i. — **âletli yaklaşma ~ sı,** *haritacılık.* Bir havaalanı için çizilen ve âletli yaklaşma sürecini plan ve profil olarak gösteren harita: *Âletli yaklaşma haritası ayrıca uçuşa yardımcı radyo yayınlarını, engeller üstüne bilgileri ve rakımları da gösterir.* [**Fr.** Carte d'approche aux instruments]. • **bitki örtüsü ~ sı,** *haritacılık.* Bitki örtüsünü ve coğrafi dağılımını gösteren harita. [**Fr.** Carte de végétation]. • **eğim ~ sı,** *haritacılık.* Eğimin pek fazla değişmediği veya önceden saptanmış sınırlar içinde kaldığı bölgeleri gösteren harita: *Eğim haritaları tarımsal değerlendirmede çok işe yarar.* [**Fr.** Carte des pentes]. • **fark ~ ları,** *meteor.* İklim elemanlarının verilen süre içindeki en yüksek ve en düşük değerleri arasındaki farkları gösteren haritalar. [**İng.** Amplitude maps]. • **görerek yaklaşma ~ sı,** *haritacılık.* Bir havaalanıyla çevresi için hazırlanan ve görerek kestirme yoluyla alan üzerine yaklaşmayı grafik olarak sunan harita. [**Fr.** Carte d'approche à vue]. • **havaalanı engeller ~ sı,** *haritacılık.* Bir havaalanı ve çevresinde belirli bir yüzeydeki bütün engelleri, rakımlarını, pistlerin devamındaki yamuklar içinde yer alan bütün engellerin profillerini gösteren harita. [**Fr.** Carte d'obstacles d'aérodrome]. • **iniş ~ sı,** *haritacılık.* Yaklaşmaya yardımcı görünür işaretleri, önemli işletme yapılarını, engelleri ve pilotun yönelmesi için elverişli bütün elemanları gösteren ve havaalanında uçağın hareket edebileceği kesimi veren, genellikle büyük ölçekli *(1/25 000) harita. İniş haritaları genellikle yaklaşma haritalarıyla aynı kâğıda basılır.* [**İng.** Landing chart; **Fr.** Carte d'atterrissage]. • **istatistik ~ ları,** *mat.* Bk. **İstatistik.** • **istihbarat ~ sı,** *ask.* Bk. **İstihbarat.** • **istikşaf ~ sı,** *ask.* Bk. **İstikşaf.** • **jeoloji ~ ları,** *coğr.* Bk. **Jeoloji.** • **jeomorfoloji ~ sı,** *haritacılık.* Arazi biçimlerini nicelik ve nitelik bakımından açıklayan harita. [**İng.** Geomorphological chart; **Fr.** Carte géomorphologique]. • **kabartma ~ ları,** Bk. **Kabartma.** • **kılavuz ~ sı,** *den.* Bk. **Kılavuz.** • **kolaylık ~ sı,** *hava.* Bk. **Kolaylık.** • **kromozom ~ sı,** *genet.* Her kromozom üzerinde, soydan gelen çeşitli karakterlere ilişkin genlerin yerini gösteren harita. *(Çok karmakarışık olan insan kromozom haritası henüz tamamlanmamıştır ama, bir takım genlerin şu veya bu kromozom üzerindeki yerleri kesinlikle saptanabilmiştir; bu araştırmaların tümü, sayısız gözlemleri gerektiren önemli bir çalışmanın ürünü olacaktır).* [**Fr.** Carte chromosomique]. • **meteoroloji ~ sı,** *hava.* Bk. **Meteoroloji.** • **nirengi ~ sı,** *geod.* ve *topogr.* Bk. **Nirengi.** • **Norveç ~ sı,** *meteor.* Bk. **Norveç.** • **orman ~ sı,** *haritacılık.* Çeşitli orman oluşum tiplerini sahipli veya sahipsiz, orman rejimine girmiş veya girmemiş mülkiyetleri gösteren harita. [**Fr.** Carte forestière]. • **paleocoğrafya ~ ları,** Bk. **Paleocoğrafya.** • **pedoloji ~ sı** veya **toprak oluşum ~ sı,** *haritacılık.* Ana kayacın geçirdiği değişikliklerden veya doğal birikimlerden oluşmuş yüzey katmanlarının dağılımını, derinliğini, fiziksel ve kimyasal niteliklerini gösteren harita. [**İng.** Pedological chart; **Fr.** Carte pédologique]. • **poler ~,** *hava.* Bk. **Poler.** • **stratejik ~,** *ask.* Bk. **Stratejik.** • **tortullar ~ sı,** *haritacılık.* Özellikle denizaltı çökeltilerinin dağılımını ve kalsiyum karbonat oranını gösteern, bazı özel tortu fasiyeslerinin, kayalık diplerin yerini belirleyen harita. [**İng.** Sedimentological chart; **Fr.** Carte sédimentologique]. • **uçuş ~ sı,** *haritacılık.* Uçuşlar için özel olarak yapılmış harita. [**İng.** Air chart, aeronautical chart; **Fr.** Carte aéronautique]. • **yaklaşma ~ sı,** *hava.* Bk. **Yaklaşma.**
~ **izdüşümü,** *geod.* Bk. **İzdüşüm.**
~ **kâğıdı,** Bk. **Kâğıt.**

harfendazlık, -ğı, i. —
~ **etmek,** *dey.* Söz cambazlığı yapmak, kandırmak için konuşmak.

harman, i. —
~ **küreği,** Bk. **Kürek.**

harmonik, s. —
~ **karşılık,** *sibern.* Bk. **Karşılık.**
~ **ortalama,** *ikt.* Bir serideki terimlerin terslerinin aritmetik ortalaması.

hasım, i. — **hasmının ağzına ot tıkamak,** *dey.* Düşmanını yenmek, susturmak.

hasar, i. — § **3.** *otom.* İki taşıt çarpıştığında işe karışan farklı parametrelerin belirleyici niteliklerinin bütünü ve daha geniş anlamda olayın yol açtığı sonuçlar. [**İng.** Damage; **Fr.** Dommage].

hassas, s. —
~ **iniş,** *hava.* Bk. **İniş.**
~ **nokta,** *ask.* Bk. **Nokta.**

hasta, i. — ~ **yı tımar etmek,** *dey.* Hastaya bakmak.
~ **koltuğu,** *tıp.* Bk. **Koltuk.**

hastalık, i. — **Alzheimer hastalığı,** *tıp.* Klinik bakımından zihnî fonksiyonların sönmeğe yüz tutması, eşyayı kullanma ve tanımda güçlük çekilmesi ve afazi gibi olaylarla çerçevelenen, patolojik olarak beyin korteksi yüzeyinde yaygın miliyer plâklar ve kılsı damarlarda *(hiyalin)* dejeneresans ile nitelenen erken bunama hali. [**İng.** Alzheimer's disease]. • **basar hastalığı,** *tıp.* Bk. **Ambliyopi.** • **ışın hastalığı,** *patol.* Bk. **Işın.** • **irtifa hastalığı,** *hava.* Hipoksi, alkaloz, v.b. gibi yüksek irtifalarda uçuşun sebep olduğu herhangi bir hastalık. [**İng.** Altitude sickness]. • **iç ~ ları,** *patol.* Bk. **İç.** • **kedi tırmığı hastalığı,** *patol.* Bk. **Kedi.** • **kelebek hastalığı,** *paraz.* Bk. **Kelebek.** • **keseli solucan hastalığı,** *patol.* Bk. **Keseli solucan.** • **kırbaçsolucanı hastalığı,** *patol.* Bk. **Kırbaçsolucanı.** • **kireç hastalığı,** *zool.* Bk. **Kireç.** • **kemik hastalığı,** *patol.* Bk. **Kemik.** • **kemer hastalığı,** *fitopatol.* Bk. **Kemer.** • **kendiliğinden ~,** *patol.* Bk. **Kendiliğinden.** • **Leyden Möbius hastalığı,** *(tipi). patol.* Kas atrofisi çeşidi. *(Genç yaşta bacaklardan başlar, zamanla yayılarak kolları da tutar. İlerleyici bir kas hastalığı tipidir.)* [**İng.** Leyden-Möbius disease; **Fr.** Maladie de Leyden-Möbius, type de Leyden-Möbius]. • **Lidau hastalığı,** *patol.* Beyincik *(cerebellum)* ve ağtabaka *(retina)*da *«angioma»* tabiatında kistler gelişmesi. [**İng.** Angiophakomatosis]. • **Lobstein hastalığı,** *çocuk. hast.* Soydan geçme kemik kırılganlığı. *(İçi üç yaşından itibaren meydana çıkar ve hafif travmalardan sonra bile, çok sayıda kırık görülür. Bu kırıklar kolaylıkla yapışıp düzelebilir, fakat hastalıkta bunlardan başka sağırlık, göz aklarının ve kulak zarlarının mavileşmesi gibi sakatlıklar da görülür. Lobstein hastalığı bir genodistrofidir. Hastalığa alman cerrahı Johan Friedrich Georg Lobstein (1777-1835)in adı verilmiştir.)* [**İng.** Lobstein disease; **Fr.** Maladie de Lobstein]. • **mavi ~,** *patol.* Bk. **Mavi.** • **Menière hastalığı,** *patol.* Baş dönmesiyle birlikte kulaklarda uğultu ve bir kulakta işitmenin azalması şeklinde beliren içkulak hastalığı. *(Ayrıca çoğu zaman yaşatkan sinir sistemindeki bozukluklardan ileri gelen bulantı, kusma ve genel rahatsızlıklar da görülür. Hastalığın sebepleri çeşitlidir, en sık görülen sebepler içkulaktaki dolaşım bozuklukları, kafatası travmaları, yaşatkan sinir distonileridir.)* [**İng.** Menière's disease, Menière's syndrome; **Fr.** Maladie de Menière, vestige de Menière, syndrome de Menière]. • **Millard-Gubler hastalığı,** *nöroloji.* Bir tarafta yüz, karşı tarafta kol ve bacak felci şeklinde beliren almaşık felç çeşidi; halka tümsekcikteki bir doku bozukluğundan ileri gelir. *(Farnsız hekimi Auguste Millard (1830-1915) ve Adolphe Gubler (1821-1879)'in adlarıyla anılır.)* [**İng.** Millard-Gubler's disease; **Fr.** Syndrome de Millard-Gubler]. • **Milkman hastalığı,** *patol.* Vücutta en fazla bacaklarda kemik ağrıları yapan ve röntgenle bakıldığı zaman kaburgalarda, kalça ve uyluk kemiklerinde yalancı kırık görüntüsü veren kemik hastalığı. *(Milkman hastalığı herhangi bir maddenin eksikliğinden, bazı hallerde ise kadmiyum zehirlenmesinden ileri gelir.)* [**İng.** Milkman syndrome; **Fr.** Syndrome de Milkman]. • **Möbius hastalığı,** *patol.* Göz felcinden doğan yarım baş ağrısı. *(Alman nöroloğu Paul Möbius (1853-1907)'un adıyle anılır.)* [**İng.** Möbius's disease, ophtalmoplegic migraine; **Fr.** Maladie de Möbius]. • **mitral ~,** *patol.* Bk. **Mitral.** • **Nicolas ve Favre hastalığı,** *patol.* Kasıkta ve uylukta görülen tek taraflı, şişkin irinlenmeye elverişli adenopati seklinde hastalık. *(Ayrıca gödende de bozukluklar görülebilir ve bu bozukluklar gödenin daralmasıyle sonuçlanır. Etyolojisi genellikle cinseldir. Daha çok homoseksüel erkek-*

ler bu hastalığa yakalanır.) ≈ *Eşanl.* **Tehlikesiz kasık lenfogranülomatozu.** [İng. Benign inguinal lymphogranulomatosis; Fr. Maladie de Nicolas et Favre, lymphogranulomatose inguinale bénigne]. • **organik ~,** *biy.* Bk. **Organik.** • **Osler hastalığı,** *patol.* Yavaş ilerleyen habis endokardit. Daha önce romatizmadan zarar görmüş bir kalbin içzarı üzerine kuvvetinden kaybetmiş bir streptokokun yerleşmesinden ileri gelir. *(Mikrop organizmaya genellikle burun-yutak yolundan /diş, bademcik sinüs ve kulak lezyonları/ girer. Hastalık uzun süren, hafif bir ateş, döküntü, kan işeme, genel durumun gittikçe bozulması ve kansızlıkla belirir. Antibiyotik, özellikle penisilin tedavisi fayda sağlar. Hastalığın adı Sir William Osler'den gelir.)* [İng. Osler's disease; Fr. Maladie d'Osler] • **Parkinson hastalığı,** *patol.* Titreme, kaslarda katılık, istemli hareketlerde azalma *(bu durum hastaya donmuş gibi bir görünüm verir)* şeklinde beliren hastalık. ≈ *Eşanl.* **Titremeli felç.** [İng. Parkinson's disease; Fr. Maladie de Parkinson, paralysie agitante]. • **Parrot hastalığı,** *pediyatr.* Kemik zarı altında lezyonlarla birlikte beliren kemik frengisi, röntgen muayenesinde kemik uçlarında ayrılma görülür. [İng. Parrot's disease; Fr. Maladie de Parrot]. • **Pfannenstiel hastalığı,** *pediyatr.* Yeni doğmuş çocuklarda görülen tehlikeli sarılık. • **Pick hastalığı,** *psikiy.* Beyin kabuğunun alın ve şakak bölgelerinde meydana gelen yozlaştırıcı bir atrofinin sebep olduğu yaşlılık öncesi bunaması. *(Ortalama olarak 55 yaşlarında belirir. Başlangıç evresinde, en soyut zihni fonksiyonlarda muhakeme, otokritik bozukluk, davranışlarda bozukluk stereotipi ve mizaçta derin sarsıntılar, moriaya benzer ahmakça bir esneklik duygusu görülür. Hastalığın ilerleme evresinde, tam anlamıyla bunaklık hali gerçekleşir. Hasta, kendinde meydana gelen bozuklukların artık farkında değildir, duygusal bakımdan kayıtsızdır, kelimeleri unutur. Hastalığın son devresinde, hasta artık hiç konuşmaz olur ve akinezi belirir.)* • **Raynaud hastalığı,** *patol.* Bir veya birkaç parmakta kan dolaşımının geçici olarak durmasından meydana gelen hastalık. *(Bu hal, bir veya birkaç parmağın son boğumlarında ölü parmağını andırır bir solukluk la belirir. Tam bir lokal senkop olan bu hal normale dönerken önce şiddetli bir kırmızılık, bazen morarma siyanoz devresi, lokal ısının artması ve yanma duyumu görülür. Soğukta temas hastalığı azdırır. Genellikle iyiye doğru giden bu hastalık, bazen yavaş yavaş birçok el ve ayak parmağına yayılabilir ve çok nadir vakalarda sınırlı bir kangrene yol açabilir. Lezyonlar genellikle bakışıktır. Hastalık, Fransız hekimi Maurice Raynaud'un adıyla 1834-1881 anılır.)* [İng. Raynaud's disease; Fr. Maladie de Raynaud]. • **Reclus hastalığı,** *patol.* Her iki memede çok sayıda küçük kistin meydana gelmesi. *(Değişik hacimde olan kistlerden bazıları sıvılaşmış mum birikintisi izlenimini verir. Küçük ve çok sert olan kistler ellendiği zaman insana kurşun parçacıkları gibi gelir. Bütün meme distrofilerinden olduğu gibi, Reclus hastalığı da genellikle tehlikesizdir. fakat memelerin cerrahi ameliyatla alınmasını gerektirebilir.)* [İng. Reclus s disease. Fr. Maladie de Reclus] • **Recklinghausen hastalığı,** *patol.* Deri altında çok sayıda fibrom, damar karsinomu ve deride renkli lekeler halinde beliren genelleşmiş nörofibromatoz. Bazen göğüs ve kafatası içinde derin nörinomlar bulunur. *(Bunlar, nadir de olsa, baskı yaparak tehlikeli olabilir. Hastalığın adı, Alman hekimi F.D. Recklinghausen'den /1833-1910/ gelir.)* [İng. Recklinghausen's disease; Fr. Maladie de Recklinghausen]. • **Rendu Osler hastalığı,** *patol.* Kan damarlarındaki bir anomaliye bağlı irsî hastalık. *(Klinik olarak kanamalar. çoğunlukla burun kanamaları, anatomik olarak deri ve mukozalardaki kılcal damar ve damarcıkların genişlemesiyle telanjiyektazi belirir. Hastalığın adı Fransız hekimi Henri Rendu /1844-1902/ ile İngiliz hekimi William Osler'den /1849-1919/ gelir.)* [İng. Rendu-Osler's disease; Fr. Maladie de Rendu-Osler]. • **Riedel hastalığı,** *patol.* Bazen soluk borusuna basınç yapabilen müzmin tiroid iltihabı. *(Hastalığın adı Alman cerrahı Bernhard Riedel'den gelir.)* [İng. Riedel's disease, ligneous thyroiditis; Fr. Maladie de Riedel]. • **Riga hastalığı,** Dil gemciğinin bazen papillom şeklinde ülserleşmesi. *(Dilin, alt kesici dişlerin keskin kenarına devamlı sürtünmesinden ileri gelir. Boğmacanın karakteristik belirtisidir.)* [İng. Riga's disease; Fr. Maladie de Riga]. • **Roger hastalığı,** *patol.* Karıncıklar arasında delik bulunmasından ileri gelen kalb hastalığı. *(İki karıncık arasındaki bölmede bulunan delikten geçen kan «Roger soluğu» denilen özel bir ses çıkarır. Hastalık Fransız hekimi Henri Roger'in (1809-1891) adıyla anılır.)* [İng. Roger s disease; Fr. Maladie de Roger]. • **Rokitansky-Frerichs hastalığı,** *patol.* Ağır bulaşıcı sarılık. *(Karaciğeri sararak bozulmasına yol açar ve hızla ölüme götürür.)* [İng. Rokitansky-Frerichs disease; Fr. Maladie de Rokitansky-Frerichs]. • **Rose hastalığı,** *patol.* Baş tetanosu da denilen tetanos çeşidi. *(Bu hastalıkta sadece kafa sinirlerine bağlı kaslar kasılır, yüzde, yalnız tetanos basilinin bulaştığı yaranın bulunduğu telç görülür.)* [İng. Rose's disease; Fr. Maladie de Rose]. • **Rummo hastalığı,** *patol.* İçsalgı bozukluğundan ileri gelen ve erken ihtiyarlama görünüşü veren hastalık. *(İtalyan hekimi Gaetano Rummo'nun (1853-1917) adıyla anılır).* [İng. Rummo s disease; Fr. Maladie de Rummo]. • **Schüller-Christian hastalığı,** *patol.* 1915'te doktor **Schüller,** 1919'da doktor **Christian** tarafından tanımlanan hastalık. *(Özellikle kafatası kemiklerinde boşluklar meydana getiren bir osteopoz ve hipofizin hastalanmasıyle ilintili olarak birçok içsalgı bozukluğu, şekersiz diyabet, cücelik, tiroid ve böbreküstü bezi bozuklukları ile belirir ve üç ilâ on yaş arasındaki çocuklarda görülür. Schüller-Christian hastalığının neden ileri geldiği uzun tartışmalara yol açtı. Başlangıçta, kemik boşluklarında görülen ve fakat her zaman bulunmayan kolesterol birikiminden dolayı bir yağ metabolizması bozukluğu sayıldı Ama şimdi ertikuloendotelyal sistem hastalıklarından sayılmaktadır.)* [İng. Schüller-Christian s disease Fr. Maladie de Schüller-Christian]. • **sedef hastalığı,** *patol.* Bk. **Sedef.** • **serum hastalığı,** *patol.* Bk. **Serum.** • **Simmonds hastalığı,** *patol.* Hipofiz yetersizliğinden ileri gelen kaşeksi. *(Hastalık ilk olarak 1914'te tanımlandı. Doğum sonrası bir kanama, bir enteksiyon verem veya bir ur yayılması sonucunda hipofizin nekroza uğramasından ileri gelen bu durum o zaman çok ciddî ve tehlikeliydi, o tarihten beri de birçok olay tanımlandı ama bunlar eskiden görülenlere göre daha hafifti. Bu gibi hafif vakalarda hastalığın yavaş ilerlemesi hipofiz hulâsaları ve diğer hormonlarla tedavi imkânını verdi ve böylece hipopitüitarizmin diğer içsalgı bezleri üstündeki kötü etkileri giderilebildi. Hastalık Alman hekimi Morris Simmonds'ın /1885-1925/ adıyla anılır.)* [İng. Simmonds's disease; Fr. Maladie de Simmonds]. • **sistemli ~,** *patol.* Bk. **Sistemli.** • **Spielmeyer Vogt hastalığı,** *patol.* İçinde anormal derecede yağ birikmesinden dolayı sinir hücrelerinde görülen bozukluk, 4 ile 10 yaş arasında meydana çıkar, görme keskinliğinin gittikçe azalmasına, sarayа benzer ihtilâçla, atetoza, denge ve akıl bozukluklarına sebep olur, zekâ gittikçe bozulur, huy değişir, v.b. • **Stork hastalığı,** *patol.* Burun kanat ve bölümlerinin şişkinliğiyle birlikte görülen ve rinosklerondan ileri gelen sürekli burun akıntısı. [İng. Stork's disease; Fr. Maladie de stork]. • **syngamus hastalığı,** *vet.* Bir asalak kurdun *(Syngamus trachealis)* kuşların soluk borusuna yerleşmesiyle meydana gelen hastalık. *(Özellikle ilkbaharda civcivlerde, piliçlerde, hindi yavrularında, sülün ve keklik yavrularında görülür. Soluk borusu bu asalakla dolan kuşlarda enseme ve nefes darlığı nöbetleri görülür. Başta hayvanlar boğularak ölebilir.)* [İng. Gapes; Fr. Syngamose]

hastane, i. — **~ ye kabul,** Bir şahsı, hasta olarak tedavi maksadıyle yatırmak için bir hastane tarafından girişilen idarî işlem. [İng. Admit].

hat, i. — **gecikme ~ tı,** *radyotekn.* İşaretlerin giriş ve çıkışı arasında bir gecikmeye yol açan ve özellikle renkli televizyonda kullanılan elektronik bileşen. [Fr. Ligne à retard]. • **ışıklar ~ tı,** *hava.* Bk. **Işık.** • **iltisak ~ tı,** *demir.* Bk. **İltisak.** • **izdüşüm ~ tı,** *sil.* Bk. **İzdüşüm.** • **karşı ~ tı,** *elek.* Bk. **Karşı.** • **kazık ~ tı,** *ask.* Bk. **Kazık.** • **kerteriz ~ tı,** *den.* Bk. **Kerteriz.** • **kıç omuzluk ~ tı,** *den.* Bk. **Kıç.** • **kılavuz ~ tı,** *den.* Bk. **Kılavuz.** • **koltuk ~ tı,** *ask.* Bk. **Koltuk.** • **korunma ~ tı,** *den.* Bk. **Korunma.** • **kör ~,** *demir.* Bk. **Kör.** • **kulaç ~ tı,** *den.* Bk. **Kulaç.** • **manevra ~ tı,** *demir.* Bk. **Manevra.** • **muhasara ~ tı,** *ask.* Bk. **Muhasara.** • **omnibus ~,** *komp.* Birçok sayısal donanımı toplayan tel grupu. [Fr. Ligne omnibus]. **~ çekmek,** *dey.* Önemsememek.

hatırlama, i. —
~ mektubu, *ikt.* Yerine getirilmesi gereken bir yükümlülüğün vadeden önce muhatap tarafından yerine getirilmesini yükümlünün aklına getirmek için yazılan yazı.

HAUSDORFF, Felix, öz. i. (1868-1942). Alman matematikçisi. Graplar kuramının ve topolojinin temel aksiyomlarını bulanlardan biridir.
~ aksiyomu, *mat.* Topolojik bir E uzayının aşadığaki özelliği taşıdığını ifade eden aksiyom: E uzayının noktalarının

her (x, y) çifti için, hiç bir ortak elemanı bulunmayan bir x dolayı ve bir y dolayı vardır. [İng. Hausdorf's axiom; Fr. Axiome de Hausdorff].

~ **uzayı,** *mat.* Hausdorff aksiyomunu gerçekleyen uzay. [İng. Hausdorff's space; Fr. Espace de Hausdorff].

hava, i. — ~ **da bulut sen onu unut,** *dey.* Onu unutmaktan, başka çaren yok anlamında.

~ **aralığı,** *elek.* ve *tekn.* Bir elektrik cihazının manyetik devresindeki aralık. *(Bir elektrik motorunun statörü ile rotoru arasındaki boşluk gibi.)* [İng. Air gap].

~ **aralıklı bobin,** *elektr.* ve *elek.* Self-kapasite ve dielektrik kayıplarını azaltmak üzere komşu sarımları arasında *(birbirine bitişik şekilde sarılacak yerde)* aralık bulunan endüktans bobini. [İng. Air space coil].

~ **aralıklı kristal ünitesi,** *elektr.* Elektrodları, aralarında kuvars plakanın kalınlığından biraz fazla miktarda açıklık bulunan metalik plaklardan ibaret kristal. [İng. Air gap crystal unit].

~ **aralıklı torsiyonölçer,** *elektr.* Millerdeki kurulmaları ölçmek için kullanılan bir cihaz. *(Milin iki kısmı arasında rölatif dönme bir elektro-mıknatıs çifti arasındaki hava aralığının değişmesine sebep olur ve sonuç olarak geçmekte olan akımdaki değişiklik bir ampermetre tarafından gösterilir.)*

~ **ayar kelebeği,** *term.* Bk. **Kelebek.**

~ **basınçlı tren,** *demir.* Bk. **Tren.**

~ **bazı,** Fotogrammetride, birbirine komşu, bindirmeli hava fotoğraflarının poz istasyonları arasındaki mesafe. [İng. Air base].

~ **boşaltıcı,** *tekn.* Havayı beraberinde taşıyıp atmosferik basınca karşı dışarı atan yüksek hızlı bir buhar jeti aracılığıyla bir kap içerisinde kısmî bir vakumu sürdürmek için kullanılan bir top hava tulumbası. [İng. Air ejector].

~ **contası,** *tekn.* Hava akışını veya havanın bir bölümden diğerine geçişini önlemek veya durdurmak için kullanılan herhangi bir bölme, conta veya benzeri. [İng. Air seal].

~ **çekincelerine karşı,** *ikt.* Hava güvencesi ödeklerinde malların tüm dokuncalı olanaklara karşı güvencelendirilmesi deyimi. [İng. Against all aviation risks; Fr. Contre tout risque aérien].

~ **değişimi,** — § **3.** *inş.* Havalandırılmakta olan odanın hacmine eşit miktardaki taze hava miktarı. [İng. Air change].

~ **denge sağlamlığı,** *hava.* Bk. **Hava istikrarı.**

~ **deposu,** *aşk. hava.* İçinde bir hava meydanı, üs tesisleri ve hava ikmal maddelerinin toptan tesellümü, depolanması ve dağıtımı için gerekli tesisler bulunan askerî kuruluş. *(Bu kuruluş hava araçlarının dördüncü kademe bakımını yapar).* [İng. Air depot].

~ **dönüş katı,** *mad. oc.* Bk. **Kat.**

~ **giriş katı,** *mad. oc.* Bk. **Kat.**

~ **eşdeğeri,** *nükl.* **a)** Verilen bir absorplayıcı için, aynı miktarda absorplama, zayıflama veya enerji kaybına sebep olan hava tabakasının standard sıcaklık ve basınç altındaki kalınlığı. **b)** *(Hava ekivalanı).* Nükleer partikülleri durdurmak için hava ile aynı güce sahip bir malzemenin kalınlığı. [İng. Air equivalent].

~ **fototopoğrafı,** *hava.* Hava fotoğraflarından harita ve mozaik yapmada, fotoğrafları okuyup kıymetlendirmede, plan ve haritaların çizilmesinde uzmanlaşmış kimse. [İng. Air phototopographer].

~ **giriş limanı,** *hava.* Bk. **Liman.**

~ **göbekli bobin,** *elek.* Fiber, plastik veya manyetik olmayan diğer bir malzeme üzerine sarılmış ve yakınında demir bulunmayan bobin. [İng. Air core coil].

~ **göbekli transformatör,** *elek.* İki veya daha fazla bobini hava göbekli olan transformatör. *(Genellikle r-f transformatörü, i-f transformatörü, anten bobini veya asilatör bobini olarak kullanılır).* [İng. Air core transformer].

~ **gözcüsü,** *ask. hava.* Asıl görevi topçu ateşinin tanzimi ve askerî bilgi elde etmek için bir hava aracından gözetleme yapmak veya fotoğraf çekmek olan bir kişi. [İng. Aerial observer].

~ **gözetleme,** *hava.* Havanın veya bir hava sahasına ait bir sektörün, uçak veya güdümlü füzelerin yerini tespit etmek, bunları izlemek ve elde edilen ilgili bilgileri rapor etmek amaçlarıyle elektronik, vizuel veya diğer araçlarla sistematik olarak gözetlenmesi. [İng. Air surveillance].

~ **hakemi,** *ask.* Hava harekâtında hakemlik yapan hava subayı. [İng. Air umpire].

~ **hâkimiyeti,** *ask.* Düşman hava kuvvetine, etkili şekilde müdahale imkânı vermeyecek derecedeki hava üstünlüğü. [İng. Air supremacy].

~ **hattı arabası,** *bayınd.* Havada seyredecek şekilde yapılmış araba. *(Genellikle yüksek demiryolu vagonu veya balon sepeti için kullanılan terim).* [İng. Aerial car].

~ **hedefi,** *ask. hava.* Planör, uçak, güdümlü füze, süzülme bombası, balon, paraşüt kıtası v.b. gibi havada bulunan ve hava araçları veya kara ve deniz kuvvetleri tarafından üzerlerine ateş edebilecek olan her türlü hedef. [İng. Air target].

~ **hemşiresi,** *ask. hava.* Hava kuvvetleri hemşire teşkilâtına mensup kadın. *(Hava hemşireleri, hava kuvvetleri subaylarınınkine tekabül eden rütbeleri taşırlar.)* [İng. Air force nurse].

~ **hızı,** *ask. hava.* Bir uçağın çevresindeki hava kitlesine göre hızı. [İng. Airspeed].

~ **hızı göstergesi,** *ask. hava.* Uçağın havaya nazaran hızını ölçen ve hava basıncı ile çalışan âlet. [İng. Airspeed indicator].

~ **hostesi,** *tekn.* Bk. **Hostes.**

~ **ısıtıcısı,** *tekn.* Bk. **Reküperator.**

~ **ışıltısı,** *astr.* Gökyüzünde gece ve gündüz görülebilen, çoğunlukla 60 ilâ 120 km. yükseklikler arasında meydana gelen ve dış uzaydan muhtemel olarak güneşten gelen kozmik enerjinin hava molekülleri ve atomlarını uyarmasıyle meydana geldiği zannedilen atmosferik bir olay. [İng. Air glow].

~ **ile iletim,** *akust.* Bk. **İletim.**

~ **ile nakletme,** *nükl.* Radyoaktif unsurların, meselâ bir fabrikanın bir yerinden diğer bir yere taşınması için hava veya diğer bir gazın kullanılması. [İng. Air lift].

~ **ile püskürtme,** *tekn.* Yüksek basınçlı hava akımı vasıtasıyla dizel motorlar silindirleri için yakıt püskürtme sistemi. [İng. Air injection].

~ **ile soğuyan lâmba,** *elektr.* İçerisinde meydana gelen ısı çevre havaya, ya doğrudan doğruya ya da kanatçıklar vasıtasıyle veya hava akışını artıran kanallar vasıtasıyla intikal ettirilen elektron lâmbası. [İng. Air booled tube].

~ **indirme birlikleri,** *ask.* Esas itibarıyle havadan hücum indirmeleri yapmak için teşkil ve teçhiz edilip eğitilmiş, esas itibarıyle kara ve hava birliklerinden ibaret bir kuvvet. [İng. Air force].

~ **indirme piyadesi,** *ask. hava.* Hava yolu ile nakliyat için özel surette yetiştirilmiş ve donatılmış paraşütçü kıtaları dahil, piyade birlikleri. [İng. Air infantry].

~ **istikrarı,** *ask. hava.* Hava sıcaklığının dikey yönde yükselip alçalmasıyla etkilenen atmosfer durumu. Bu durum, değişik yüksekliklerdeki hava tabakaları arasında karışım derecesini belirtir. [İng. Air stability].

~ **kabarcığı,** — § **2.** Sekstan ve tesviye ruhunda kontrolu kolaylaştırmak üzere bırakılan hava boşluğu. [İng. Air bubble].

~ **kademesi,** *ask. hava.* Bir birliğin havadan yeni bir üs veya mahalle giden kısmı. *(Normal olarak hava kademesi, ön heyetin arkasında ve yer kademesinin önünde bulunur).* [İng. Air echelon].

~ **kalorimetri testi,** *elek.* Kapalı bir elektrik makinesindeki kayıpları, bu makine üzerinden geçen hava akımının hacim ve sıcaklığındaki artışı ölçmek suretiyle belirtme yöntemi. [İng. Air calorimeter test].

~ **kireci,** *inş.* Bk. **Kireç.**

~ **komuta çevrimi,** *ask. hava.* Uçuş halinde bulunan bir hava birliğinin bir komutan tarafından idaresini sağlamak için kullanılan, uçaktaki ve yerdeki telsiz istasyonları sistemi. [İng. Air command net].

~ **köprüsü,** *ask. hava.* Bk. **Köprü.**

~ **kutusu,** *met.* Bk. **Kutu.**

~ **limanı farı,** *hava.* Bir hava meydanı veya limanına veya civarına konan, yüksek mum şiddetinde, meydan ve civarı hakkında bilgi veren, yanıp sönmeleri ve rengi kodlandırılmış döner ışıklı far. [İng. Air plane beacon].

~ **lombarı,** *den.* Bk. **Lombar.**

~ **manikası,** *den.* Bk. **Manika.**

~ **memesi,** *otom.* Karbüratörde, yakıt kanalı içinde akmakta olan yakıtın içine havanın karışmasına müsaade eden meme, hava deliği, [İng. Air bleed].

~ **monitoru,** Bk. **Monitor.**

~ **muhalefeti,** *meteor.* Bk. **Muhalefet.**

~ **musluğu,** *tekn.* Bk. **Musluk.**

~ **müsademe kuvveti,** *ask.* Bk. **Hava vurucu kuvveti.**

~ **odacığı,** *bot.* Bk **Odacık.**

~ **savunması,** *ask. hava.* Hava sahasından yararlanan düşmanca her eyleme karşı korunmayı sağlayan askerî ve sivil araç ve tedbirlerin tümü. [İng. Air-defence; Fr. Défense aérienne]

~ **soğutmalı,** *tekn.* Hava ile soğuyan veya soğutulmuş *(motorlar veya makinalı tüfekler).* [İng. Air cooled].

~ **soğutmalı motor**, Bk. **Motor.**
~ **sütunu**, *fiz.* ve *elek.* Bir klakson veya hoparlör akustik hücresi içindeki hava boşluğu. [**İng.** Air column].
~ **sürati**, *hava.* Bir uçak veya füzenin, içerisinde hareket ettiği havaya göre bağıl sürati. [**İng.** Air speed].
~ **taşıma işleri**, *ikt.* Hava yolu ile insan ve mal taşımaya ilişkin işler. [**İng.** Aerial transportation: **Fr.** Transports aériens].
~ **taşıtları kontrolü**, *mal.* Yabancı ülkelerden gelen veya yabancı ülkelere giden hava taşıtlarının, gümrük ilgililerince belge ve kayıtlarının görülüp incelenmesi. [**İng.** Boarding and search of aircraft: **Fr.** Contrôle à bord et visite des aéronefs].
~ **terminali**, *hava.* Uçakların yüklenip boşaltılması ve hava yolu ile yapılan *(yolcu, yük ve posta nakliyatı)* trafiğin idaresi için servisleri bulunan bir kuruluş. [**İng.** Air terminal].
~ **trafiği kontrol merkezi**, *hava.* Sivil havacılıktaki anlamı ile, bir hava alanı çevresinde bütün uçakların âletli uçuş kuralları dahilinde kontrol edildikleri başlıca muhabere ve işletme merkezi. [**İng.** Air traffic control center].
~ **treni**, *demir.* Bk. **Tren.**
~ **uzay aracı**, *hava.* **a)** Hem hissedilir atmosfer ve hem de uzay eşdeğeri veya uzay ortamı içinde hareket edebilen ve görev yapabilen bir araç. **b)** *(Genel anl.)* Hava uzay ortamı içinde hareket edebilen ve içinde insan bulunabilen herhangi bir araç. [**İng.** Aerospace electronics].
~ **ülkesi**, *pol.* Bir devletin toprakları üzerindeki hava sahasında olan hakkı [**İng.** Aerial domain].
~ **üstünlüğü**, *ask. hava.* Hava savaşında bir kuvvetin diğer bir kuvvete hakimiyet derecesi. *(Bu hakimiyet, üstünlüğü taşıyan kuvvete ve elindeki kara, deniz ve hava kuvvetlerine, harekâtı belirli bir zamanda ve yerde, karşı kuvvetin yasaklayıcı müdahalesi olmaksızın, sevk ve idare imkânı verir.)* [**İng.** Air superiority].
~ **vurucu kuvveti**, *ask. hava.* Büyük hava birliklerinde, bir komuta altında bulundurulan ve aynı çeşitli bombardıman uçağını kapsayan bir grup. [**İng.** Air striking force].
~ **yakıt karışımı**, *kim.* Bk. **Karışım.**
~ **yaklaşma haritası**, *hava.* 1 : 250.000 ölçekli ve yaklaşma için gerekli bilgileri veren hava trafik haritası. [**İng.** Aeronautical approach chart].
~ **yoğunluğu**, *ask. hava.* Uçuş halindeki bir mermi tarafından yeri değiştirilen bir hava kitlesi indeksi. [**İng.** Air density].
~ **yol haritası**, *hava.* **a)** 1/500.000 ölçekte, belirli hava yolları üzerinde uzun trafik ve radyo trafiği için kullanılan mesafe uçuşlarında, pilotaj yıldızlarla harita. **b)** Hava trafiğinde kullanılan yol haritası. [**İng.** Aeronautical route chart].
~ **yükü**, *ask. hava.* Havadan taşınan veya taşınabilen veya taşınması teklif edilen personel ve yük toplam ağırlığı. [**İng.** Airlift].

hava. başı b.i. *ask.* Düşmana ait veya düşman tehdidi altındaki bir arazide bulunan, zaptedilip elde tutulduğu zaman kıt'a ve malzemenin havadan devamlı surette indirilmesine imkân veren ve yapılması düşünülen harekât için gerekli manevra sahasını temin eden belirli bölge. [**İng.** Airhead].
~ **hattı**, *ask. hava.* Havabasında, düşman eline geçmesine engel olunacak kısmın sınırını belirtmek üzere, bir harekât emrinde zikredilen veya tanımlanan hat [**İng.** Airhead line].
~ **iniş tesis**, *ask. hava.* Bir havabasında, uçakların arasız inislerine imkân verecek yeterlikte insa edilebilen en zorunlu kuruluşlar. *(Bir havaalanındakilerden daha az ayrıntılı kuruluşları kapsar.)* [**İng.** Air landing facility].

havacılık, -ğı, i. — **milletlerarası ~**, *hava.* Bk. **Milletlerarası.** • **nakliye havacılığı**, *ask. hava.* Bk. **Nakliye.**
~ **bilgiler yayınları**, *hava.* Hava trafiğinin emniyet ve verimi için esas olan daimî karakterdeki aeronotik bilgileri kapsayan ve yetkili makamlar tarafından yayımlanan neşriyat. [**İng.** Aeronautical information publication].
~ **diş hekimliği**, *hava. tıp.* Uçucu kimselerin kendilerine özel diş hastalıklarını konu alan diş hekimliği dalı. [**İng.** Aerodontia].
~ **donanımı**, *hava.* Askerî olmayan uçak donanımı. [**İng.** Aeronautical equipment].
~ **farı**, *hava.* Bk. **Havacılık bikini.**
~ **marker** *(işaret)* **farı istasyonu**, *hava.* Aeronotik radyo trafik servisinde kullanılan ve istasyon üzerindeki küçük bir bölgeyi *(alanı)* belirten bir sinyal veren radyo trafik kara istasyonu. [**İng.** Aeronautical marker beacon station].
~ **meteoroloji istasyonu**, *meteor.* Uçak ile veya uçaktan rasat yapan meteoroloji istasyonu. [**İng.** Air weather station].
~ **mili**, *hava.* 8080 ft veya 1.5155 mile eşit uzunluk ölçüsü. [**İng.** Aeronautical mile].
~ **radyo istasyonu**, *hava.* Aeronotik radyo yayın servisine dahil istasyon. Havacılar için meteorolojik bilgiler ve ihtarları programlı olarak yayınlayan bir radyo istasyonu. [**İng.** Aeronautical broadcasting station].
~ **radyo yayın servisi**, *hava.* Hava trafiği ile ilgili bilgileri yayınlamak için kurulmuş radyo yayın servisi. [**İng.** Aeronautical broadcasting service].
~ **radyofar istasyonu**, *hava.* Aeronotik radyo trafik servisinde kullanılan bir kara istasyonu. *(Bu istasyonun emisyonu uçaklar veya seyyar istasyonların bu istasyona göre kerterizlerini veya yönlerini mümkün kılar).* [**İng.** Aeronautical radio beacon station].
~ **rasatları**, *meteor.* Uçaklar veya balonlarla yapılan rasatlar. [**İng.** Aeronautical observations].

hava. cıva otu, ☆ *Eşanl.* **Tüylüboya, yer ineği.**

havada, z. —
~ **aktarma**, *sp. (futb.)* Topu, takım arkadaşına genellikle kafa vuruşu yapabilecek biçimde yüksekten aktarma. [**İng.** Volley].
~ **oyun**, *sp. (futb.)* Topu yere düşürmeden geliştiren bir futbol oyunu yöntemi. [**İng.** Tactics by using high balls].

havadan, s. ve z. —
~ **nem kapmak**, *dey.* Çok alıngan olmak: *Havadan nem kapan insanlarla arkadaşlık etmek zordur.*
~ **sudan (şey)**, *dey.* Önemsiz, değersiz (şey).

havalanabilir, s *hava.* Bk. **Uçabilir.**

havalandırma, i — **kendinden ~ lı**, *tekn.* Havalandırma işleminin dönme miline bağlanmış bir pervane yardımıyla doğal olarak sağlandığı elektrik motoru veya bir döner makine için kullanılır. [**Fr.** Autorentilé. - ée].
~ **kapısı**, *mad. oc.* Bk. **Kapı.**
~ **künkü**, *gaz. sny.* Bk. **Künk.**

havale, i. — **kablo ~ si**, *tic.* Bk. **Kablo.**
~ **servisi**, *ikt.* Bankalarda ve postanelerde havale işlemlerini yapan servis.

havalı, s. —
~ **lastik tekerlek**, Yük ağırlığını, içindeki basınçlı hava ile taşıyan lastik tekerlek

hava. meydanı, b.i. Bk. **Havaalanı.** • **milletlerarası ~**, *hava.* Bk. **Milletlerarası.**

havasız, s. —
~ **püskürtme**, *tekn.* Sıvı yakıtın dizel motorları silindirleri içine yüksek basınçlı bir pompa *(mazot pompası)* vasıtasıyla püskürtülmesi. [**İng.** Airless injection].
~ **supap**, *elek.* Bk. **Supap.**

havaya, z. Boşuboşuna.
~ **gitmek**, *dey.* Bir işe yaramamak.
~ **pala (kılıç) sallamak**, *dey.* Boşuboşuna bağırıp çağırmak, kavgaya girer hal takınmak.

hava. yolu, b.i. —
~ **bikını**, *hava.* Havayolunun yerini işaret etmek üzere havayolu boyunca, kurulmuş döner ışıklı farlardan herhangi biri. *(Havayolu farları genellikle rota ışıkları ile de donatılmıştır.)* [**İng.** Airway beacon].
~ **farı**, *hava.* Bk. **Havayolu bikını.**
~ **istasyonu**, *hava.* Bir havayolunda uçan uçaklarla haberleşmek mevkî raporlarını almak ve bu şekildeki raporları hava trafik kontrol merkezine aktarmak için kurulmuş bir muhabere tesisi. [**İng.** Airway station].
~ **muhabere istasyonları**, *ask.* Uçakların sürat ve emniyetle hareketini temin maksadıyla, uçuş halindeki uçaklar ve diğer belirli hava yolu tesisleriyle muhabere etmek üzere kurulmuş, personel ve malzeme ile donatılmış haberleşme tesisleri. *(Bu istasyonlar, hizmetini gördükleri hava yolları üzerinde veya bunların dışında bulunabilirler.)* [**İng.** Airways station].
~ **trafik kontrol merkezi**, *hava.* Verilen bir kontrol sahası üzerinde uçmakta olan uçakların yollarını ve yüksekliklerini tespit eden, bu şekildeki uçakların uçuşlarını takip eden veya verilen saha üzerindeki trafiği kontrol edip havada çarpışmaları önlemek amacıyla vazife gören teşkilât. [**İng.** Air route traffic control center].

havuz, i. — **kış ~**, *den.* Bk. **Kış.** • **model ~u**, *den.* Bk. **Model.**
~ **kapısı**, *den.* Bk. **Kapı.**

havuzlu, s. —
~ **reaktör**, *nükl.* Bk. **Reaktör.**

hayalî, s. —
~ **kâr**, *ikt.* İşletmenin ekonomik faaliyeti sonucu yaptığı sürümle ilgili olmayıp değer biçme gibi sebeplerin etkisiyle doğan kâr.
~ **noktalar**, *san.* Bk. **Nokta.**

hayat, i. —
~ **sigortası poliçesi**, *ikt.* Sigortacının ödenecek ücret karşılığında sigortalıya veya göstereceği kişiye ölümlerinde veya belirli bir günlemden sonra bir para ödemeyi yüklendiği sözleşme. [**İng.** Life insurance policy: **Fr.** Police d'assurance sur la vie].

haydalama, i. *(güreş)* Yağlı güreşte ve karakucakta saldırıya geçecek güreşçinin karşısındakini uyanık bulunmağa çağıran övücü sözlerle bağırması.

haydi, ünl. —
~ **oradan,** *dey.* **a)** Kovma. **b)** Uygunsuz bir şey söyleyene karşılık verme.

hayret, i. — ~ **ten çıldırmak,** *dey.* Çok hayret etmek.

hayvan, i. —
~ **patolojisi,** *vet.* Bk. **Patoloji.**
~ **sahibinin sorumluluğu,** *huk.* Bk. **Sorumluluk.**
~ **siyah.** *kim.* Kemik veya fildişi gibi hayvan ürünlerini yüksek sıcaklıklarda ıslatmak suretiyle elde edilen siyah pigment. [**İng.** Animal black].
~ **trafiği.** *trm.* Merada otlayan hayvanların yem bulmak için gezinmeleri. [**İng.** Animal traffic].
~ **toplumbilimi,** *sosy.* Hayvan toplumlarının kuruluş ve işleyişini inceleyen bilim dalı. [**İng.** Zoosociology; **Fr.** Zoosociologie]

hayvanî, s. —
~ **kömür,** *ecz.* Bk. **Kömür.**

hayvanlar, ç.i. —
~ **vergisi,** *ikt.* Sürü hayvanlarından baş sayımı ölçümüyle alınan vergi. [**İng.** Livestock tax, cattle tax; **Fr.** Impôt de bétail].

hazır, s. —
~ **cevap,** *dey.* Her durumda söz bulmakta güçlük çekmeyen (kimse).
~ **ders gereci,** *eğt.* Harita, kitapçık, levha, fotoğraf gibi önceden hazırlanmış ve çoğaltılmış olan ders gereçlerine verilen ad. [**İng.** Readymade educational material; **Fr.** Matériel éducatif fabriqué].
~ **ilâç,** *ecz.* Bk. **İlâç.**
~ **oluş testi,** *eğt.* Bir öğrencinin yeni bir öğrenme etkinliğine katılabilmesi için gerekli olan beceri ve yeterlik olgunluğuna veya düzeyine ne derece eriştiğini ölçmeye yarayan test. [**İng.** Readiness test].

hazırlama, i. — **ikincil ~,** *psikan.* Rüya oluşumunun bir kısmı olan ve rüyayı daha tutarlı kılmak için yeniden düzenleyen ruhsal çalışmanın özel biçimi. • **ruhsal ~,** *psikan.* Ruhsal enerjiyi dolaştırmak ve değiştirmek amacı ile çeşitli ruhsal sistemlerin yaptığı çalışma.

hazırlayıcı, s. —
~ **dengelem,** *ikt.* Gerçeği hazırlamak uzere düzenlenen geçici dengelem. [**İng.** Proforma bilan].

hazırlık, -ğı, i. —
~ **sınıfı,** *eğt.* Öğrencilere, belli bir öğretim programını izlemek veya belli bir okulda okumak için gerekli temel anlayışı, bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla bir okula, bir üniversiteye bağlı olarak açılan sınıf. [**İng.** Preparatory class; **Fr.** Classe préparatoire].
~ **süresi,** *(güreş)* Karşılaşmalardan önce yapılacak çalışmaları kapsayan süre.
~ **borçlanma senedi,** *ikt.* Devletin orta ve uzun süre ile çıkardığı borç senedi. [**İng.** Treasury bond; **Fr.** Bon de trésor].
~ **tahvilâtı,** *ikt.* Kanunî sınırlar içinde hazine ihtiyaçlarını karşılamak amacıyle Maliye Bakanlığı tarafından çıkarılan, bir senedden fazla vadeli borç senetleri.
~ **umumi hesabı.** *ikt.* Maliye Bakanlığında bütçeyi içine alacak şekilde düzenlenen cetvel.

hedef, i. — **eğitim ve muharebe atış ~** i, *ask.* Ayakta, çökmüş, yatmış ve genellikle insan şeklinde olan hedef. *(Bu gibi hedefler, daha çok hafif ateşli silâhlarla yapılan tatbikatlarda kullanılır).* [**İng.** Aiming silhouette]. • **esas ~,** *ask.* Yeri bilinen ve ateş altına alınacak olan fiili hedef. [**İng.** Actual target]. • **müteakip ~,** *ask.* Esas hedef kendini göstermediği veya yok edildiği zaman üzerine ateş edilecek hedef. [**İng.** Alternate target]. • **tâli ~,** *ask.* Ateş altına alacak silâh veya birlik için ikinci derecede önemi olan bir hedef. [**İng.** Altarnate target].
~ **postası,** *ask.* Bk. **Posta.**

heksaklorofen, i. *Fr. hexachlorophène. ecz.* Di - *(hidroksi-2-trikloro-3-5-6-fenil)* - metan'ın genel adı; *(1968'den beri heksaklorofen harici antiseptik olarak kullanılır).* [**İng.** Hexachlorophene].

helâl, zade, b.i. —
~ **barıştırır, haramzade karıştırır,** *at.* Bk. **Haramzade pazar bozar, helâlzade pazar yapar.**

helezonî, s. —
~ **lam,** *anat.* Bk. **Lam.**

helisel, s. —
~ **matkap,** *mar.* Bk. **Matkap.**

helyo-ofset, i. *Fr. hélio-offset* < *héliogravure* + *offset. graf. santl.* Helyogravür ve ofset karması baskı tekniği. [**İng.** Helio-offset].

helyum, i. — **karşıt ~,** *nukl.* Atomunda, karşıt helyum 3 için, iki karşıt proton ve bir karşıt nötron bulunan karşıt madde *(Bu atomun varlığı 1970'te. Serpuhov hızlandırıcı sayesinde ortaya konabildi).* [**İng.** Antihelium; **Fr.** Antihélium].

hem, e. ve bag. —
~ **döver hem ağlatmaz,** *dey.* Zalim ve hoşgörüsü olmayan kimseleri anlatmak için kullanılır.

hemakromatoz, i. *Fr. hémachromatose. tıp.* Demir metabolizması bozukluğuna bağlı kalıtsal hastalık. [**İng.** Hemachromatosis].

hemimorfit, i. *Fr. hémimorphite. min.* $Si0_2$. $2Zn0$. H_20. formülünde, sulandırılmış doğal çinko silikat. [**İng.** Hemimorphite; **Fr.** Hémimorphite, calamine]. *Eşanl.* **Kalamin.**

hemioksid, i. *Fr. hémioxyde. kim.* Bir oksijen atomunun bileşikteki elementin iki atomuyla birleşmiş halde bulunduğu ikili bileşik: *Azot hemioksit N_20.* [**İng.** Hemioxyde].

hemipentoksid, i. *Fr. hémipentoxyde. kim.* Beş oksijen atomunun, bileşikteki elementin iki atomuyla birleşmiş halde bulunduğu ikili bileşik: *Azot hemipentoksit N_20.* [**İng.** Hemipentoxyde].

hemodiyaliz, i. *Fr. hémodialyse* < *Yun. haima. kan* + *Fr. dialyse, diyaliz. tıp.* Böbrek dışında kanı temizleme yöntemi; *(örneğin sunî böbrek).* [**İng.** Hemodialysis].

hendek, -ği, i. —
~ **engel,** *sp. (atl.)* Çit ile su hendeğinden oluşan engel. [**İng.** Water jump including the hurdle]. • ~ **li engel koşusu,** *sp. (atl.)* Her dönüşünün dördüncü engeli çitli hendekli olan 28 çitli engel ve 7 hendekli engel kapsayan 3000 metrelik koşu ile 32 çitli engeli, 8 hendekli engeli olan 2 millik engelli koşuya ve-

ren ad. [**İng.** Steeplechase; **Fr.** Steeplechase, course d'obstacle].

her, s. —
~ **havadan çalmak,** *dey.* Birçok hünerleri olmak, her konuda çok bilgi sahibi olmak.
~ **kimin bağı var, yüreğinde dağı var,** *at.* Bk. **Dağda bağın var, yüreğinde dağın var.**
~ **sakallıyı babası sanmak,** *dey.* Görünüşe aldanmak.
~ **tarafı ateş kesilmek,** *dey.* Çok kızmak, sinirlenmek.
~ **taşın altından çıkmak,** *dey.* Her işte parmağı bulunmak.

herkes, z — ~ **e şapur şupur bize yarabbi şükür,** *dey.* Kendisine karşı haksızlık edilen, istediği, umduğu verilmeyen bir kimsenin sitemi. • ~ **i gözü kapalı satın almak,** *dey.* Çok zengin ve kurnaz olmak.
~ **aklını pazara çıkarmış (mezada vermiş) yine kendi aklını almış (beğenmiş) (Herkes kendi aklını beğenir),** *at.* İnsanlar kendi akıllarını başkalarının aklından üstün görürler. Bir konu üzerindeki türlü düşünceler arasından, en çok kendi düşüncelerini beğenirler. Çünkü ölçüleri de kendi akıllarıdır.
Eşanl. **Akılları pazara çıkarmışlar, herkes yine kendi aklını almış (beğenmiş).**

hesap, -bı, i. — **hesabın kabulü,** *ikt.* Alacaklıları veya borçlularınca kendilerine gönderilen hesap özetlerini kabul etmeleri. [**İng.** Account stated; **Fr.** Compte approuvé]. • ~ **ları denkleme,** *ikt.* Bir hesabın borç ve alacağı ile kalıntıları arasında denge kurma. [**İng.** Balance of accounts; **Fr.** Balancer des comptes]. • ~ **ların bölümlenmesi,** *ikt.* Her bir kuruluşa ilişkin hesapların değerleri değişebilen nicelikleri ve kapsamları bakımından bölümlere ayrılarak toplanması. [**İng.** Classification of account; **Fr.** Classification de compte]. • ~ **lar topluluğu,** *ikt.* Büyük defterdeki hesaplar topluluğu, günlük ve yardımcı defterlerdeki ayrıntılı sonuçları özetleyerek gösteren hesap. [**İng.** Controlling account; **Fr.** Compte collectif]. • **ihtimaller hesabı,** *mat.* Bk. **İhtimal.** • **iktisadî ~,** *ikt.* Her yatırım projesinin rantabilite oranının bulunmasını ve bulunan bu oranın diğer projelerinin rantabilite oranlarıyla karşılaştırılmasını amaçlayan yöntemler bütünü. [**İng.** Economical calculation; **Fr.** Calcul économique]. • **işletme hesabı,** *muh.* Bk. **İşletme.** • **iştirak hesabı,** Bk. **İştirak.** • **kapanış ~ ları,** *ikt.* Bk. **Kapanış.** • **kasa hesabı,** *muh.* Bk. **Kasa.** • **maliyet ~ ları,** *muh.* Bk. **Maliyet.** • **müvekkil hesabı,** *ikt.* Bk. **Müvekkil.** • **sayısal ~,** *mat.* Bk. **Sayısal.** • **sınıflar hesabı.** *modern mant.* Bk. **Sınıf.** • **sonsuz küçükler hesabı,** *mat.* Bk. **Sonsuz küçük.**
~ **belgesi,** *ikt.* **a)** İş yasası ile bağımlı yerlerde çalışan görevlilere yapılan haftalık veya aylık ücret ödemelerinde gerçek ücretlerinden düşülen yasal kesintilerle ellerine gececek parayı belirtmek uzere ayrıntılı hesabı gösteren belge. **b)** Otel, gazino, lokanta ve benzeri yerlerden yararlanan kişilere ödeyecekleri para için verilen belge.
~ **bildirgesi,** *ikt.* Bk. **Dekont.**
~ **birliği,** *ikt.* Bir muhasebe dizgesine konu olan kurum, girişim, işletme gibi kuruluşlar. [**İng.** Accounting unit; **Fr.** Unité de compte].

~ **çizelgesi,** *ikt.* Kurallara uygun düzenli bir biçimde sıralanan hesapların sınırlı denge ve adlarını kapsayan çizelge. [İng. Chart of account: Fr. Plan comptable].
~ **dağıtımı,** *ikt.* Bir veya bir bölüm hesabın öteki hesaplara bölünmesi ve dağıtımı. [İng. Distribution of account: Fr. Distribution de compte].
~ **dökümü,** *ikt.* Hesapların bütün ayrıntıları ile ele alınıp değerlendirilmesi [İng. Breakdown, analysis, apportionment Fr. Ventilation]
~ **dönemi,** *ikt.* a) Ticaret alanında yıllık hesaplar için kabul edilen 12 aylık süre, bilanço dönemi. b) Bir yıllık süre içinde hesapların izlenmesi sağlanılmak üzere uygulanan süreler. [İng. Book year: Fr. Exercices].
~ **durumu,** *ikt.* Bir bankanın belirli süreler bitiminde borçlu ve alacaklı hesapları durumu [İng. Bank statement, bank return: Fr. Situation de la banque, situation de compte].
~ **düzeni,** *ikt.* Kurum ve işletmelerin hesapların belirli bir anlamda, belirli bir dizge içinde bölümleyen, bu bölümleri kesin olarak sınırlayan ve açıklayan genel düzenleme. [İng. Chart of account. Fr. Plan de comptable].
~ **kalıntısı,** *ikt.* Bir hesabın borçlu ve alacaklı dalları arasındaki fark [İng. Balance: Fr. Solde].
~ **kapatımı,** *ikt* Yatırımcının isteği üzerine bankadaki hesabının kapatılması veya başka bir hesaba aktarımı yapılmak arıtımı. [İng. Closing of accounts: Fr. Clôture d un arrêté d un compte].
~ **kazancı,** *ikt.* Hesap defterlerinin gösterdigi kâr. [İng. Book profit: Fr. Profit de comptabilité]
~ **kesimi,** *ikt.* Bir hesabın gıdısatını belirli aralıklarda görme veya istenilen bir anda sonucu anlama bakımından yapılan sonuclama, hesap kesme.
~ **kitap etmek,** *dey* İnceden inceye düşünmek.
~ **kişisi,** *ikt.* Muhasebe yazılımları tutan herhangi bir kurum. [İng. Accounting entity, accounting unit: Fr. Unité de comptabilité].
~ **makinesi,** *komp.* Birçok aritmetik veya mantık işlemini içeren önemli hesapları yapmağa elverişli bilgi işleme makinesi: *Az çok gelişmiş bir hesap makinesinde, belleğe geçirme, hesap, kumanda, verilerin girişi ve sonuçların çıkışını sağlayan organlar bulunur.* [ng. Computes: Fr. Calculateur]. • **asenkron** ~ ~, *komp.* Her temel işleme, o işlemin yapılması için gerekli koşullar sağlanır sağlanmaz başlanan hesap makinesi. [İng. Asynchronous computer. [Fr. Calculateur asynchrone]. • **büro** ~ ~, *komp.* Birçok bellek kütüğü olan, sonuçları görünürleştirme veya basma düzeneğiyle donatılmış, birçok işlemi yapabilen ve her an kullanıcının eli altında hazır bulunan, bağımsız, orta güçlü hesap makinesi. [Fr. Calculateur de bureau]. • **el** ~ ~, *komp.* Verilerin girişi için bir klavyesi, çalışma ve kumanda tuşları, bir göstergesi bulunan, temel aritmetik işlemleriyle, sinüs veya logaritma gibi karmaşık fonksiyonları yapabilen ve bileşik elektronik devreler teknolojisinden yararlanan çok küçük boyutlu hesap makinesi. [Fr. Calculateur de poche]. • **eşzamanlı** ~ ~, *komp.* Çalışma temposu bir saat yardımıyla düzenlenen sayısal hesap makinesi, bu makinede her temel işlem bir saat vurusu ile başlar ve belirli bir süre içinde tamamlanır. [İng. Synchronous computer Fr. Calculateur synchrone]. • **karmaşık** ~ ~, *komp.* Bir sayısal işlem birimi, bir örneksemeli işlem birimi ve bu iki birim arasında bilgi alışverişi sağlayan sayısal-örneksemeli ve örneksemeli-sayısal çeviri sistemlerinden oluşan hesap makinesi. [Fr. Calculateur hybride]. • **mikroprogramlı** ~ ~, *komp.* Komutların mikroprogramlarla gerçekleştirildiği hesap makinesi [Fr. Calculateur microprogrammé]. • **olasılık** ~ ~, *komp.* Bilginin bir olasılıkla kodlandığı ve bileşik devreler kullanan elektronik hesap makinesi. [İng. Stochastic computer. Fr. Calculateur stochastic]. • **paralel** ~ ~, *komp.* Bir tek işlemi yapmak için aynı anda çalışan birden fazla hesap biriminden oluşmuş hesap makinesi [İng. Parallel computer: Fr. Calculateur parallèle]. • **sayısal** ~ ~, *komp.* Verilerin rakamlarla gösterildiği hesap makinesi. [İng. Digital computer: Fr. Calculateur numérique, calculateur digital, ordinateur]. *Eşanl.* **Bilgisayar.**
~ **odası,** *ikt.* Bankalar arası ödeşmeli hesap işlemlerini yapan örgüt [İng. Clearing house Fr. Chambre de compensation]
~ **özeti,** *ikt* Bir konuya veya hesaba ilişkin belirli bir gündeki sonuçları gösteren özet. [İng. Extract: Fr. Exrait]
Eşanl. **Ekstre.**
~ **sorumluluğu,** *ikt.* Bir hesapla ilgili özelliklerde bilgi verme ve denetleme sorumluluğu. [İng. Accountability: Fr. Responsabilité de comptabilité].
~ **üstü çekme,** *ikt.* Banka hesabını aşma, bankaya verilenden fazlasını verme. [İng Bank overdraft. Fr. Découvert]
~ **yanlışlığı,** — § 2. *ikt.* Hesap işlerinde yapılan yanlışlık [İng. Error in calculation: Fr. Erreur de calcul]
~ **yitimi,** *fiz.* Basit hesap ameliyelerini yapmakta görülen kabiliyetsizlik. [İng. Acalculia]

heyecansal, s. —
~ **özürlüler,** *eğt.* Koklu duygusal uyumsuzluklar nedeniyle beden ve ruh bozuklukları, davranış kusurları gösteren çocuklar. [İng. Emotionally disturbed children: Fr. Déficients émotionnels].

heyet, i. — **idare** ~ **ı,** Bk **İdare.** • **koordinasyon** ~ **i,** *ikt.* Bk **Koordinasyon.**

heykel, -li, i. —
~ **döküm kalıbı,** Bk. **Kalıp.**

hezeyan, i. — **inkâr** ~ **ı,** *psik.* Bk. **İnkâr.** • **sistemli** ~, *psikiy.* Bk. **Sistemli.**

hıçkıra hıçkıra, z. —
~ **ağlamak,** *dey.* Çok aglamak.

hınk, ı. —
~ **deyici,** *dey.* Dalkavuk

hırçamapaz, *den.* Zincirlikte, zincirin çımasının kilitlendiği kuvvetli mapa.

hırıltı, i. — **mukoza** ~ **ları,** *patol.* Bk. **Mukoza.**

hırs, i. — ~ **ımı senden alırım,** *dey.* Öfkemi seni dövmek veya sana kötülük etmekle gideririm anlamında bir ihtar

hıyar, i. —
~ **akçesiyle alınan eşeğin ölümü sudan olur,** *at.* Çok ucuza alınan mal, çürük, işe yaramaz olur.

hız, i. — ~ **a ilk adım,** *sp. (bis.)* Hız yarışçısı olabilecekleri seçmek için, 500 m.'yi geçmemek üzere, düz yollarda veya yarışlığın dönemecsiz yerlerinde düzenlenen ikişer kişilik hız yarışları. [Fr. Premier pas de vitesse]. • **Alven** ~ **ı,** *fiz.* Bir manyetik alan boyunca Alven dalgalarının yayılma hızı. *(Yoğunluğu 1 kg/1 m³ olan ideal iletken bir akışkan için, alan şiddeti 10.000 gavs iken, Alven hızı yaklaşık olarak 1000 m/s'dir).* [İng. Alven speed]. • **birinci kozmik** ~, *astronotik.* Yer'den fırlatılan bir cismin Yer çevresinde uydu haline gelebilmesi için ulaşması gereken minimum hız *(yaklaşık 7,9 km/sn).* [Fr. Première vitesse cosmique]. • **ışık** ~ **ı,** *fiz.* ve *astr.* Bk. **Işık.** • **ikinci kozmik** ~, *astronotik.* Bir cismin Yer'e göre uzaklaşma hızı *(yaklaşık 11,2 km/sn).* [Fr. Deuxième vitesse cosmique]. • **ilk** ~, *balistik* ve *fiz.* Bk. **İlk.** • **iniş** ~ **ı,** *hava.* Bk. **İniş.** • **işleme** ~ **ı,** *hava.* Bk. **İşleme.** • **kalkınma** ~ **ı,** *ikt.* Bk. **Kalkınma.** • **kalkış** ~ **ı,** *hava* Bk. **Kalkış.** • **manevra** ~ **ı,** *hava.* Bk **Manevra.** • **üçüncü kozmik** ~, Yer'den fırlatılan bir cismin Güneş'ten uzaklaşması için ulaşması gerçken minimum hız *(yaklaşık 16,6 km/sn) dy* [Fr. Troisième vitesse cosmique]
~ **artırma programı,** *astronotik.* Trenlerin mümkün olan en yüksek hızda yol alması için, eldeki altyapıların bütün olanaklarından yararlanma amacını güden düzenleme. *(Hız artırma programı hattın ve demiryolu taşıtının özelliklerine göre saptanan en yüksek hızların belirlenmesinden sonra uygulanır.* [Fr. Relèvement de vitesse]
~ **bisikleti,** *sp. (bis.)* Hızkeseri, kelebek somunu ve hız değiştirgeci olmayan, özel olarak yapılmış bir bisiklet türü. [Fr. Bicyclette de piste]
~ **değiştirgeci,** *sp. (bis.)* Bisikletlerde hız değiştirmeye yarayan araç [Fr. Changement de vitesse]..
~ **değiştirgeci kaplı tell,** *sp. (bis.)* Hız değiştirgeci ile, hız değiştirme kolu arasında bağlantı sağlayan kaplı tel [Fr. Câble de dérailleur].
~ **kolu,** *sp. (bis.)* Bisikletin hızını değiştirmeye yarayan kol. [Fr. Passe-vitesse].
~ **testi,** *eğt.* Belirtilen uygulama süresi içinde hiç kimseye bütün soruları yanıtlama olanağı vermeyen bir test türü. [İng. Ratetest: Fr. Test de rapidité].
~ **yarışı,** *sp. (bis.)* Uzunluğu 333.33 m. olan yarışlarda üç dönü, daha uzun yarışlarda iki dönü, olarak düzenlenen hız yarışı. [Fr. Vitesse].

hızcı, i. *sp. (bis.)* Hız yarışına giren, hızlı koşan yarışçı. [İng. ve Fr. Sprinter].
~ **çizgisi,** *sp. (bis.)* Dış çizgi [Fr. Ligne de sprinter].

hız.keser, b.i. Bk **Fren.**

hızlandırma, i. — § 4. *ikt.* Yatırımlardaki değişme oranı ile tüketimdeki *(veya son talepteki)* değişme oranı arasındaki fonksiyonel bağlantı. [İng. Acceleration Fr. Accélération, amplification] 5. *met.* a) Yüzdürme usuluyle cevher hazırlama yönteminde bazı kimyasal bileşiklerin yarattığı etki: **Hızlandırma, taneciklerin yüzeysel davranışlarını değiştirerek madeni taneciklerin yüzme köpüğünden ve gangın verimsiz tanecikterinden ayrılmasını sağlar;** b) Tozlar metalürjisinde bazı bileşiklerin etkisiyle sinterleme işleminin hızlandırılması: *Gaz halindeki hidroklorik asit demir tozlarının sinterlenmesinde hızlandırılmayı sağlar:* c)

Bir billûrsu yapıda atomların göç etmesini sağlayan ısıl çalkalanma etkisi: *Yayınmada bir atomun iki komşu atom bölgesi arasındaki potansiyel engelini aşabilmesi için bir hızlandırma enerjisi gereklidir.* • **sonradan ~**, *elektr.* Bk. **Sonradan.**

~ **elektrodu**, *elek.* Bk. **Elektrod.**

hızlı, s. —

~ **güreş**, *güreş.* Oyunların ardarda ve çabuk uygulandığı güreş.

~ **oyun**, *sp. (futb.)* Bir takımın oyuncuları arasında, topu ayaklarında tutmadan birbirlerine hemen aktarmalarıyla kurulan oyun. [**İng.** Fast game].

hicap, i. — **hicabından yere geçmek**, *dey.* Çok utanmak: *Foyaları yüzüne vurulunca hicabından yere geçti.*

hicaz, i. — **kaba dik ~**, *müz.* Bk. **Kaba.**

hicvî, s. —

~ **komedi**, Bk. **Komedi.**

hidrojen, i. — **karşıt ~**, *nükl.* Hidrojenin karşıt cismi *(hidrojenin karşıt taneciklerinden oluşan basit cisim).* [**Fr.** Antihydrogène].

~ **peroksit**, *tıp.* Formülü H 202 olan renksiz, kokusuz bir sıvı.

hidrojenasyon, i. *Fr. hydrogénation. kim* Bk. **Hidrojenleme.**

hidroklasör, -rü, i. *Fr. hydroclasseur. mad oc.* Suyun içinde asılı halinde bulunan ince ürünleri büyüklüklerine göre sınıflandırmaya yarayan ve cevher yıkama yerlerinde kullanılan cihaz.

hidroksietilselüloz, i. *Fr. hydroxyéthylcellulose. kim.* Suda çözünen, iyonlaşmayan, tuzlu çözeltilerde kararlılığını koruyan, katı ve sıvı yağlara dayanıklı olan selüloz eteri. [**İng.** Hydroxyethylcellulose].

hidroksilleme, i. *kim.* Özellikle bir çift bağa —OH hidroksil köklerinin katılması. [**İng.** ve **Fr.** Hydroxylation].

hidrolik, s. —

~ **yapılar**, *mim.* Doğal suların düzenlenmesine ve kullanılmasına yarayan tesisler.

hidroliz, i. — § **3.** *kim.* Yeni tanımlamalara göre, su ile başka bir cisim arasında asitbaz türünden tepkime [**İng.** Hydrolysis; **Fr.** Hydrolyse].

hikanton, i. *Fr. hycanthone.* Bilharziyoza karşı kullanılan ilâç. Aspergillus sclerotorium'dan elde edilir *(Kas yolu ile yapılan derin bir iğne tedavi bakımından çok iyi sonuç verir, ama bazı hallerde karaciğerde zehirlenme olaylarına yol açabilir).* [**İng.** Hycanthone].

hilâl, s. —

~ **hurdalı**, *dey.* Aldatıcı, kusurlu.

~ **plan**, *sin.* Bir cismin aslında olduğundan başka türlü görünmesi için o cismin yalnız bir kısmının filme alınıp diğer kısımlarının kamera görüş alanı dışında bırakılması.

hiperbar, s. *Fr. hyperbare.* İçindeki basınç atmosfer basıncından daha yüksek olan bir kapalı kap için kullanılır. [**İng.** Hyperbare].

~ **ameliyat bloku**, Atmosfer basıncından daha yüksek basınçlı bir yere yerleştirilen ameliyat bloku *(Hiperbar ameliyat bloku çevre havanın basıncından çok daha yüksek olan kısmî oksijen basıncı altında ameliyat yapma olanağı verdiği için, ameliyatlının solunum yapmakta karşılaştığı güçlükleri önler. Ostelik yüksek basınçta gaz ancak dış ortama kaçabildiği için ameliyat salonunun steril durumda kalması sağlanır).* [**Fr.** Bloc opératoire hyperbare].

~ **kasa**, Basınç düşüklüğünden ileri gelen kazalarda, bazı zehirlenme veya solunum bozukluklarında, damar hastalıklarında kullanılan eranimasyon kasası. [**Fr.** Caisson hyperbare].

~ **oksijen**, Gerek hiperbar ameliyat blokunda, gerek hiperbar kasada, atmosfer basıncından daha yüksek bir basınç *(2 kg'lık mutlak basınca kadar)* altında verilen oksijen. [**Fr.** Oxygène hyperbare].

hiperbolik, i. —

~ **paraboloit**, *mat.* Bk. **Paraboloit.**

hipergol, i. *İng. hypergol.* Ergolleri kendiliğinden etkileşmeye giren propergol. [**İng.** ve **Fr.** Hypergol].

hiperhidroz, i. *tıp.* Aşırı terleme

hiperlipemi, i. — **2.** *tıp.* Kanda lipit *(yağ maddeleri)* fazlalığı. [**İng.** Hyperlipemia; **Fr.** Hyperlipémie].

hipersomni, i. — § **2.** *psik.* Çoğu zaman sıkıntı veren gerçeklerden kaçmayı sağlayan ,aşırı ve denetlenmesi güç uyuma isteği. [**İng.** Hypersomnia].

hipnoz-analiz, *tıp.* Psikolojik hastalıklarda, psikanalizi kısaltmak amacıyla, hipnotizma veya hipnotik etkili, thiopentone *(Pentothal)* gibi ilaçların kullanılması

hipnoz, i. —

~ **la tedavi**, *psik.* Ruh hastalıklarının tedavisinde deneği uyutarak bilinçaltındaki çatışma ve karmaşaları kavrama ve çözümleme işi. [**İng.** Hypnotherapy] • ~ **u çözümleme**, *psik.* Hastayı uyutum durumuna soktuktan sonra yapılan ruhsal çözümleme. [**İng.** Hypnoanalysis].

~ **katılığı**, *psik.* Uyutum sonucu olarak deneğin bütün bedeninde baş gösteren kasçal gerginlik. [**İng.** Hypnotic rigidity].

~ **sonrası aşılama**, *psik.* Deneği uyuttuktan sonra onun bilinçaltına, uyanınca belirli şeyleri belirli biçimde yapabileceğini aşılama. [**İng.** Posthypnotic suggestion]

~ *Eşanl.* **Nokra, hokra, imiç, okra.**

hipoklorik, s. *Fr. hypochlorique.* ~ **asid**, *kim.* Klor dioksidin ClO_2 eski adı. [**İng.** Hypochloric acid; **Fr.** Acide hypochlorique].

hipoklorit, -ti, i. — § **2.** *min.* Bizmutoferrit cinsinden doğal silikat. [**İng.** ve **Fr.** Hypochlorite].

hippi, s. ve i. *(önceleri bir caz ritmini, daha sonra da bir marihuana tiryakisini ifade eden argo hip'ten amerikanca kelime).* Yaşama tarzları *(toplu yaşama, doğaya, aşka ve cinsel özgürlüğe tutkunluk),* pejmürde giyimleri ve uzun saçlarıyla batı toplum değerlerine aykırı davranan gençler için kullanılır. [**İng.** Hippy; **Fr.** Hippie, hippy].

hiran, i. *İng. hiran < high precision shoarn deyiminin kısaltması.* Uçuş halindeki bir uçağın yerdeki bir veya birkaç istasyona uzaklığını ölçmeğe yarayan elektronik düzenek. [**İng.** ve **Fr.** Hiran].

historisizm, i. *Fr. historicisme.* Bk. **Tarihçilik.**

hisa, i. —

~ **hisa**, *den.* Bir halatı aralıklı olarak dikey vaziyette çekme.

hisâr, i. — **kaba dik~**, *müz.* Bk. **Kaba.**

hisse, i. Pay, bölüşülen bütünün bir parçası.

~ **senedi**, *ikt.* **a)** Ortaklık anamalının belirli bir parçasını değerlendiren belge. **b)** Ortaklık anamalının birbirine eşit bölümlere ayrılmış parçalarından her birinin karşılığı olmak üzere yasada gösterilen özelliklere uygun olarak düzenlenmiş değerli belge. **c)** Çeşitli konular üzerinde çalışan ortaklıklarda, anamalı elde edebilmek için piyasaya çıkarılan ve kuruluşa ortak olmak isteyen kişilerin belirli bir para karşılığında satın aldıkları senet. [**İng.** Stock share; **Fr.** Action]. • **satın alınabilir ~ ~**, *ikt.* Ortaklık için satın alma hakkı kabul edilen hisse senedi. [**İng.** Redeemable preferred stock; **Fr.** Action privilégiée rachetable].

~ **senedi çıkarılması**, *ikt.* Kurulan ticaret ve yapım ortaklıkları için malı sağlama veya artırma amacıyle hisse senedi çıkarılması. [**İng.** Issue shares; **Fr.** Emission des actions].

~ **senedi finansmanı**, *ikt.* **a)** Hisse senedi çıkarıp satarak yapılan finansman **b)** Ortaklıkça yapılan hisse senedi satışı. [**İng.** Equity financing; **Fr.** Financement de valeur].

~ **ve borç senetleri**, *ikt.* **a)** Değerli kâgıt, hisse senedi, borç senedi, sigorta poliçesi, gibi her çeşit ticarî senetler. [**İng.** Stocks and shares; **Fr.** Valeurs mobilières].

~ **ve borç senetleri cüzdanı**, *ikt.* Bir bankanın, bir kuruluşun veya ortaklığın sahibi bulunduğu paraları ve değerli kâğıtları kapsayan cüzdan. [**İng.** Investments. stocks and shares. security holdings; **Fr.** Portefeuille de titres, portefeuille de valeurs].

~ **ve borç senetleri karşılığı avans**, *ikt.* Taşınır değerleri tutulama karşılığı verilen ödünç para. [**İng.** Advance on current securities. advance on stocks and shares; **Fr.** Avance sur valeurs mobilières].

~ **yüklenim anamalı**, *ikt.* Yazılımı yapılan anamalın hissedarlarca yüklenilmesi. [**İng.** Subscribed capital; **Fr.** Capital souscrit].

histerik, s —

~ **koksalji**, *patol.* Bk. **Koksalji.**

hitabet, -ti, i. —

~ **kanıtları**, Bk. **Kanıt.**

hizmet, i. — **fiilî ~**, *ask.* Barış zamanında askerî garnizonlarda veya denizde ve harb zamanında düşman karşısında görülen hizmet. [**İng.** Active service]. • **iç ~**, *ask.* Bk. **İç.** • **istihbarat ~ i**, *ask.* Bk. **İstihbarat.** • **keşif ~ i**, *ask.* Bk. **Keşif.** • **kolektif ~**, *ikt.* Bir kamu kuruluşunun, kolektif gereksinmeleri karşılayacak malların sağlanmasını amaçlayan sürekli faaliyeti. [**İng.** Collective service; **Fr.** Service collectif].

~ **aracı**, *ask.* Birlik ve müesseselerde personel ve malzemenin nakli ile ilgili olan günlük işlerde kullanılmaya elverişli araç. [**İng.** Administrative vehicle].

~ **içi-eğitim**, *eğt.* Kişilerin hizmetteki verim ve etkinliklerinin artırılmasını, beceri ve anlayışlarının zenginleştirilmesini amaç edinen eğitim. [**İng.** Inservice training; **Fr.** Formation en cours d'emploi].

~ **karşılığı evlilik**, *etn.* Erkeğin, kızın ailesi yanında çalışmak suretiyle evlenmesi. [**İng.** Mariage by service; **Fr.** Mariage en service].

~ **yönetmeliği**, *ikt.* Hizmetlerin nasıl yapılacağını ve yöntemini belirlemek amacıyla düzenlenen metinler.

hokka, i. — ~ **nın altına girmek**, *dey.* Oyun edeyim derken yakalanıp cezalandırılmak.

~ **çukuru itilmesi,** *tıp.* Bk. **İtilme.**
~ **gibi ağızlı, kiraz gibi dudaklı,** *dey* Ağzı burnu biçimli, güzel bir kadını tasvir etmek için kullanılır.

holding, i. — § **3.** *psikan.* Çocuğun nesnelerle ilişki kuracak duruma gelmeden önceki dönemde ananın çocuğa gösterdiği özenlerin ve bu evrede bebeğin gelişiminde yer alan karmaşık ruhsal olayların tümü. [**İng.** ve **Fr.** Holding].

hologram, i. —
~ **ölçümü,** *opt.* Çeşitli nesnelerin biçimlerini, boyutlarını ve uzaydaki konumlarını, bu nesnelerin hologramları üzerinde yapılan ölçmelerle incelemeğe dayanan teknik. [**İng.** Holografmetry: **Fr.** Hologrammétrie].

homodinam, s. *Fr. homodyname. ekoloji.* Döl sayısı uygun mevsime göre belirlenen hayvan türüne *(genellikle böcekler veya öbür eklembacaklılar)* denir. Örneğin gelinböceği *(uğurböceği) Coecinella septempunctata* Paris'te bir, Napoli'de iki, Tel-Aviv'de üç döl verir. [**İng.** Homodynamic].
Karş. **Heterodinam.**

homojen, s. —
~ **kömür,** *elek.* Bk. **Kömür.**
~ **sayılar,** *mat.* Bk. **Sayı.**
~ **süt,** *gıda sny.* Bk. **Süt.**

hop, -pu, z. —
~ **oturup, hop kalkmak,** *dey.* — **2.** Çok heyecanlanmak.

hopkalit, i. *Fr. hopcalite.* Maden oksitleri karışımının *(örneğin MnO_2, CuO, Co_2O_5, Ag_2O)* genel adı; bu karışım gaz maskelerinde karbon monoksiti soğurmağa yarar. [**İng.** Hopcalite].

hora, i. —
~ **geçmek,** *dey.* Yeri olmak, makbul olmak.

horizon, i. — **agrik** ~, *trm.* ve *jeol.* Tarım altına alınmış topraklarda, kil ve hümüsün aşağı kısımlarda biriktiği horizon. [**İng.** Agric horizon].

horoz, i. — ~ **dan kaçan kadın,** *dey.* Erkekten kaçan kadın anlamında. • ~ **lar ötmek,** *dey.* Sabah olmak. • ~ **suz tavuk,** *dey.* Erkeksiz kadın.
~ **herif,** *dey.* İkide bir öfkelenen (adam).

hoverport, i. *İng.* < *İng. hovercraft,* hoverkraft ve *port,* liman'dan. Bir limanın, hoverkraftların yanaşması için özel olarak düzenlenen ve bir eğik düzlemden meydana gelen bölümü. [**İng.** ve **Fr.** Hoverport].

hukuk, i. — **icra** ~ **u,** *huk.* Bk. **İcra.** • **icra ve iflâs** ~ **u,** *huk.* Bk. **İcra.** • **idare** ~ **u,** Bk. **İdare.** • **ideal** ~**,** *huk.* Bk. **İdeal.** • **iflâs** ~ **u,** *huk.* Bk. **İflâs.** • **iş** ~ **u,** *iş. huk.* Bk **İş.** • **islâm** ~ **u,** *huk.* Bk. **İslâm.** • **kambiyo** ~ **u,** *huk.* ve *ikt.* Bk. **Kambiyo.** • **kamu** ~ **u,** *huk.* Bk. **Kamu.** • **komşuluk** ~ **u,** *huk.* Bk. **Komşuluk.** • **köy** ~ **u,** *ikt.* Bk. **Köy.** • **maliye** ~ **u,** *huk.* Bk. **Maliye.** • **medenî** ~**,** *huk.* Bk. **Medenî.** • **millî** ~**,** *huk.* Bk. **Millî.** • **miras** ~ **u,** *huk.* Bk. **Miras.** • **uluslararası** ~**,** *huk.* Bk. **Uluslararası.** • **umumî** ~**,** *huk.* Bk. **Umumî.** • **usul** ~ **u,** *huk.* Bk. **Usul.** • **uzay** ~ **u,** *huk.* Bk **Uzay.** • **vergi** ~ **u,** *huk.* Bk. **Vergi.**
~ **usulünde itiraz,** *huk.* Bk. **İtiraz.**

hukukî, s. —
~ **içtima,** *huk.* Bk. **İçtima.**
~ **imkânsızlık,** *huk.* Bk. **İmkânsızlık.**
~ **muamele,** *huk.* Bk. **Muamele.**
~ **muamele vergisi,** *ikt.* Hukukî ve iktisadî sonuçlar doğuran işlemlerden alınan vergi.
~ **sosyalizm,** *ikt.* Sosyalizmin dayandığı ahlâkî ve ekonomik kavramları hukukî kavramlar haline sokmak olan sosyalizm çeşidi.

humbara, i. —
~ **kancası,** *sil. esk.* Bk. **Kanca.**

humma, i. — **karasu** ~ **sı,** *patol.* Bk. **Karasu.** • **kene** ~ **sı,** *patol.* Bk. **Kene.** • **loğusa** ~ **sı,** *tıp.* Bk. **Loğusa.** • **plörotifoid** ~**,** *patol.* Bk **Plörotifoid.**

huni, i. — **akustik** ~**,** *elektr.* Değişken kesitli, akustik empedans değişikliği ve direktivite, paterni kumandası sağlayan farklı terminal alanlarına sahip bir tüp veya boru. [**İng.** Acoustic horn].

hurda, i. —
~ **kâğıt,** Bk. **Kâğıt.**

hücre, i. — **anischkow** ~ **si,** *histol.* Bk. **Kalb kası retikülositi.** • **aksonsuz** ~**,** *tıp.* Gözün ağtabakasında, beyinde *lobus olfactorius*'de ve beyincikte *Purkinje* hücreleriyle karışmış bir halde bulunan hücre tipi. [**İng.** Amacrine cell]. • **hafıza** ~ **si,** *komp.* Bir bilgisayar merkez belleğinin bir adresle erişilebilen ve genellikle bir harfe *(6 veya 8 bit),* bir sekiziye *(8 bit)* veya bir kelimeye *(32, 60 veya 64 bit)* karşılık düşün'elemanı. [**Fr.** Cellule de mémoire]. • **iğsi** ~**,** *dokb.* Bk. **İğsi.** • **iki kutuplu sinir** ~ **si,** *anat.* ve *zool.* Bk. **İki kutuplu.** • **ilk** ~ **ler,** *bot.* Bk. **İlk.** • **köşe** ~ **si,** *mim.* Bk. **Köşe.** • **Langhans** ~ **leri,** Bk **Langhans.** • **lenfojen** ~ **ler,** *dokb.* Bk. **Lenfojen.** • **mezar** ~ **si,** *san.* Bk. **Mezar.** • **Panet** ~ **leri,** *(Avusturyalı fizyolog Jozeph Paneth'in /1857-1890/ adından). dokb.* Lieberkuhn bezelerinin dibinde görülen tanecikli hücreler. *(Bu hücrelerin granülasyonları, renk tepkimeleri bakımından bazı akyuvarlarda görülen granülasyonlara benzer).* [**İng.** Paneth's cells: **Fr.** Cellules de Paneth]. • **piramid** ~**,** *anat.* Bk **Piramit.** • **rieder** ~ **leri,** *dokb.* Lösemi gibi bazı hastalıklarda kanda görülen patolojik akyuvar; hemopoyetik dokunun anormal çalıştığının belirtisidir.
~ **kimyası,** *sit.* Bk. **Kimya .**
~ **kutuplanması,** *biy.* Bk. **Kutuplanma.**
~ **patolojisi,** Bk. **Patoloji.**

hücresel, s. —
~ **kauçuk,** Bk. **Kauçuk.**

hükümet, i. —
~ **kapısı,** *dey.* Devlet dairesi.

Hüt dağı gibi şişmek, *dey.* (Karnı) şişmek.

ılıca, i. —
~ **ördeği,** *dey.* Sıcak ve rahata düşkün: *Ilıca ördeği gibi ocak başına kurulmuş.*

ırksal, s. —
~ **bellek,** *psik.* Bireyin anlıksal gereçleri içinde, çok eski geçmişlerden ona miras kalan düşünce, duygu ve tepileri tutma yetisi. [**İng.** Racial memory].
~ **bilinçdışı,** *psik.* Bireyin bilinçdışının, geçmişlerinden gelen ve başkalarıyla ortak olan yanı. [**İng.** Collective or racial unconscious].

ırkçılık, -ğı, i. — **karma** ~, *huk.* Bir ülkede birçok ırkın eşitlik içinde birlikte yaşayabileceklerini kabul eden kuram ve uygulama. [**İng.** Mixed racialism; **Fr.** Racisme mixte].

ırmak, i. — **ırmağın kaybolması,** *jeom.* Bk. **Kaybolma.** • **kol** ~, *coğr.* Bk. **Kol.** • **uluslararası** ~, *coğr.* Bk. **Uluslararası.**
~ **profili,** *hidr.* Bk. **Profil.**
~ **roman,** *ed.* Bk. **Roman.**

ısı, i. — ~ **ya yönelim,** *etoloji.* Çevresindeki bir ısı gradyanının varlığı nedeniyle hayvanda uyanan yönlü hareket tepkisi [**İng.** Thermotropism; **Fr.** Thermotropisme]. *Eşanl.* **Termotropizm.** • **ergime** ~ **sı,** *mim.* Katı bir cismin birim kütlesini sıcaklığını değiştirmeden ergitmek için verilmesi gereken ısı miktarı. • **koklaşma** ~ **sı,** Bk. **Koklaşma.** • **oluşum** ~ **sı,** *kim.* Bk. **Oluşum.**
~ **duyarsızlığı,** *psik.* Sıcak ve soğuk uyaranlarına karşı duyarsız olma. [**İng.** Thermanesthesia].
~ **duyusu,** *psik.* Sıcaklık ve soğukluk duyumlarının algılanması. [**İng.** Temperature sense]
~ **kaçağı,** *fiz.* Bk. **Kaçak.**
~ **kalkanı,** *astr.* Bk. **Kalkan**[1].
~ **katsayıları,** *term.* Bk. **Katsayı.**
~ **kaynağı,** *fiz.* Bk. **Kaynak**[1].
~ **konveksiyonu,** *meteor.* Bk **Konveksiyon.**
~ **pompası,** *soğutma.* Bk. **Pompa**[2].

ısıl, s —
~ **genleşme,** *mim.* Isı etkisiyle bir cismin hacminde oluşan artış veya azalma.
~ **dönemi,** *psik.* Yapılacak herhangi bir işe girişmeden önceki kısa tanıma ve kavrama dönemi. [**İng.** Warming-up period].
~ **dönemi etkisi,** *psik.* Herhangi bir işlemin öğrenilmesi veya yapılması ile ilgili olarak durumun gereklerini kavrayıp uyum sağlamaya yarayan başlangıçtaki kısa sürenin etkileri. [**İng.** Warming-up effect].
~ **yapışkan,** *tekn.* Ancak ısıtıldığı zaman yapışkanlık özelliği kazanan bir yapıştırıcı için kullanılır. *(Yapıştırılacak olan yüzeylerden birine veya her ikisine ince bir tabaka halinde yapışkan sürüldükten sonra, bu yapışkan tabakanın eriyebileceği, yapış yapış olup iki yüzeyi birarada tutabileceği bir sıcaklıkta iki yüzey üst üste getirilip bastırılır. Eğer ısıyla sertleşen bir reçineden yapılmışsa, yapışkan madde daha sonra sertleşebilir. Bu teknik, eritilmiş tutkalla yapılan Hot-Melt usulü birleştirmelerde de çok kullanılır).* [**Fr.** Thermocollable].

ısıl.renk, b.i. *tekn.* Çoğu kere bir kobalt bileşiğiyle hazırlanan ve 1350°C'a kadar ulaşabilen bir sıcaklık artışının etkisiyle renk değiştirme özelliği taşıyan renk. [**Fr.** Thermocouleur]
Eşanl. **Termokulör.**

ısıtıcı, i. — **ön** ~, *petr.* Bk. **Ön.**
~ **kafa,** *met.* Bk. **Kafa.**
~ **pano,** *inş.* Bk. **Pano.**

ısıtma, i. — **alçak basınçlı buharla** ~, *mim.* Isı aracı olarak 0,5 atü'ye kadar basınçlı buhar kullanan merkezî ısıtma sistemi. • **direkt** ~, *mim.* Bir hacmin içinde bulunan elektrik, gaz, gazyağı veya kömür sobası gibi bir ısı kaynağından ısıtılması. • **karma** ~, *inş.* Bk. **Karma.** • **merkez** ~, *mim.* Bir binanın çeşitli bölümlerinin bir merkezden borularla gönderilen sıcak su veya buharla veya kanallarla sevkedilen sıcak hava ile ısıtılması sistemi. • **ön** ~, *petr.* ve *plast.* Bk. **Ön.** • **panel** ~, *mim.* İçinde elektrik direnci bulunan ve duvar yüzlerine yerleştirilen paneller aracılığıyla yapılan ısıtma. • **şehir** ~ **sı,** *mim.* Binaları, şehrin belirli bir yerindeki ısıtma santralı aracılığıyla ısıtma. • **tavandan** ~, *mim.* Hacimleri yapım sırasında betonarme döşeme içine yerleştirilen borulardan sıcak su geçirmek yoluyla yapılan ısıtma. • **vakum** ~, *mim.* Dönüş ana borusuna vakum pompası yerleştirilmiş buharlı ısıtma sistemi.

ıskarmoz, i. — **kayık** ~ **u,** *den.* Bk. **Kayık**[1]. • **kürek** ~ **u,** *den.* Bk. **Kürek.**

ıskarta, i. —
~ **kâğıt,** Bk. **Kâğıt.**

ıskonto, i. —
~ **bordrosu,** *ikt.* Senetlerin hazır kıymetlerini bulmak için duzenlenen cetvel.

ıskota, i. — ~ **ları kavanço etmek,** *den.* Bk. **Kavanço.** • **kontra** ~, *den.* Bk. **Kontra.** • **lava** ~, *den.* Bk. **Lava.** • **randa** ~ **sı,** *den. esk.* Bk. **Randa.**
~ **kamçısı,** *den.* Bk. **Kamçı.**

ıslak, s. —
~ **hacim,** *mim.* Bir binada, mutfak, banyo, helâ gibi içinde su bulunan hacim.
~ **inşaat,** *mim.* Harç ve beton kullanılarak yapılan inşaat

ısmarlama, i. —
~ **kalıntısı,** *ikt.* Bir ısmarlamadan kalan artık. [**İng.** Back order; **Fr.** Reste de commande].

ışık, -ğı, i. — **ışığa duyarlı klişe,** Bk. **Klişe.** • **fasılalı** ~, *hava.* Bk. **Fasılalı.** • **işaret ışığı,** *tiy.* Bk. **İşaret.** • **kabartma** ~ **ları,** Bk. **Kabartma.** • **kutup ışığı,** *astr.* Bk. **Kutup.** • **kutuplanmış** ~, *sin.* Bk. **Kutuplanmış.** • **kül renkli** ~, *astr.* Bk. **Kül.** • **ramp** ~ **ları,** *tiy.* Bk. **Ramp.** • **sarı** ~, *trafik.* Bk. **Sarı.** • **solgun** ~, *fiz.* Ay'ın Güneş'ten hiç ışık almayan bölümünde parlayan zayıf ve soluk ışık. *(Yer'den görülen bu olay, Güneş tarafından aydınlatılan Yer'in Ay'a doğru dağınık bir biçimde yansıttığı ışık ışınlarından ileri gelir).* [**İng.** Earth shine; **Fr.** Lumière cendrée]. • **yaklaşma** ~ **ları,** *hava.* Bk. **Yaklaşma.**
~ **duyumu,** *psik.* 390-760 mikromilimeter arasındaki ışık dalgalarına ilişkin erke ile gözün ışığa duyarlı ağ tabakasına bağlı yapıların etkinliğiyle sağlanan duyum. [**İng.** Light sensation].
~ **integratörü,** *opt.* Bk. **İntegratör.**
~ **kırıcı,** Işığın kırılması olayı ile bir kaynağın ışık akışının uzaysal dağılışını değiştirmeye yarayan parça.
~ **sönümü,** *opt.* Bir sıvı içinde asılı halinde bulunan saydamsız tozun, bu asılıdan geçen ışık demetinin şiddetini zayıflatma özelliği.

ışıklı, s. —
~ **element,** Bir akkor lâmbanın ışık yayımlanan bölümü.
~ **tavan,** Üstünde lâmbalar bulunan, yarı saydam yayıcı veya doğrultucu ışık geçirme özellikleri bulunan gereçlerden yapılmış, sürekli tavan yüzeyi.

ışıldama, i. — § **3.** *elektr.* Elektronlarla bombardımandan sonra fosforesans bir yüzeyin üzerinde arta kalan ve tedricen azalan ışıltı. *(Bu olay, fosforesans maddenin tabiatına bağlı olarak, saniyenin kesri kadar bir zamandan birkaç yıla kadar sürebilir).* § **4.** *astr.* Dağlık bölgelerde bazan güneş battıktan sonra gökyüzünde görülen parlaklık. *(Güneş ufkun 3-4 altına indiği zaman başlar).* [**İng.** After glow]. • **son** ~, Fosforesans.

ışıma, i. — **3 K'lik evren** ~ **sı,** *astr.* Evrenin başlangıç halinin bir kalıntısı olan ve 2,7 K sıcaklığında siyah bir cismin ışımasına benzeyen radyoelektrik izotorp ışıma. [**Fr.** Rayonnement cosmologique à 3 K].
~ **kuşakları,** *fiz.* Bk. **Kuşak.**

ışın, i. — **aktinik** ~ **ları,** *meteor.* Foto-kimyasal değişikliklere sebep olan kısa dalga boyundaki ışınlar. [**İng.** Actinic rays]. • **gamma** ~ **ları,** Bk. **Gamma.** • **kızılaltı** ~ **ları,** Bk. **Kızılaltı.** • **sert** ~, *fiz.* Bk. **Sert.**
~ **tayfölçer,** *astr.* Gökcisimlerinden gelen elektromagnetik dalgaları çözümleme cihazı. [**İng.** Radiospectrometer; **Fr.** Radiospectrométre].

ışın.bilim, b.i. Canlı dokular üzerindeki ışınım etkilerini araştıran bilim. [**İng.** Radiobiology; **Fr.** Radiobiologie]

ışınım, i. —
~ **kırağısı,** *hava.* Sakin gecelerde arz yüzeyine yakın havanın ışınımla soğumasından doğan kırağı. [**Fr.** Gelée de rayonnement].
~ **sisi,** *hava.* Sakin gecelerde arz yüzeyine yakın havanın ışınımla soğumasından doğan sis. [**Fr.** Brouillard de rayonnement].
~ **tedavisi,** *tıp.* Bk. **Radyoterapi.**

~ **zedelenmeleri,** *tekn.* Işınımların canlı ve cansız maddeler üzerinde meydana getirdikleri tahribat. [**Fr.** Dégâts dus aux radiations].

ışınlama, i. *fiz.* Ulaşılamayacak kadar küçük virüslerden başka mikroorganizmaların, özellikle mikropların bulaşmasını azaltmak amacıyla yiyecek maddelerini hafif dozda iyonlaştırıcı ışınlara tutma işlemi. • **besinleri ~,** *sny.* Doğal veya işlenmiş haldeki besinleri bozulmadan koruyabilmek için ışınların *(iyonlaştırıcı veya değil)* etkisi altında tutmağa dayanan yöntem. [**Fr.** Irradiation alimentaire].

ışınlama°, i. *nükl.* Canlı bir organizma veya madde üzerine isteyerek veya kaza sonucu bir ışımanın yönelmesi. [**İng.** ve **Fr.** Irradiation]. • **bir amaca yönelik olağandışı dış ~,** *nükl.* Daha önceden hesaplanmış ve tehlikeli olarak kabul edilmiş dış ışınlama. *(Bu durumda normal çalışma koşulları içinde bir ışımaya uğrayan kişiler için belirlenen en yüksek dozu aşan dozlar söz konusudur).* [**Fr.** Irradiation exceptionnelle concertée]. • **bir amaca yönelmemiş olağandışı dış ~,** *nükl.* Normal çalışma koşulları içinde bir ışımaya uğrayan kişiler için belirlenen en yüksek dozu beklenmedik bir şekilde aşan dış ışınlama. [**Fr.** Irradiation externe exceptionnelle non concertée]. • **derin ~,** *nükl.* Kısa süren, fakat aradan uzun zaman geçtikten sonra bile ışıma etkisi giderilemeyecek kadar şiddetli olan ışınlanma. [**İng.** Acute exposure acute irradiation; **Fr.** Irradiation aigue] • **dış ~,** *nükl.* Bir organizmanın kendisi dışındaki bir radyoaktif kaynaktan ışınlanması. [**Fr.** Irradiation externe]. • **doğal ~,** *nükl.* Doğal iyonlaştırıcı ışımadan ileri gelen ışınlanma. [**İng.** Natural irradiation; **Fr.** Irradiation naturelle]. • **genel ~,** *nükl.* Tüm organizmanın bir dış ışınlama etkisinde kalması. [**İng.** Global irradiation; **Fr.** Irradiation globale]. • **iç ~,** *nükl.* Bir organizmanın kendi içine yerleştirilmiş radyoaktif bir kaynaktan ışınlanması. [**İng.** Irradiation interne]. • **kısmî ~,** *nükl.* Vücudun veya ışınlanacak maddenin ancak bir bölümüne ulaşan ve bu nedenle genel ışınlanmadan ayrılan ışınlanma. [**İng.** Partial irradiation; **Fr.** Irradiation partielle]. • **kronik veya süreğen ~,** *nükl.* Hiç kesintisiz süren veya uzun bir süre boyunca tekrarlanan bir ışınlama etkisinden ileri gelen ışınlanma. [**Fr.** Irradiation chronique]. • **toplam ~,** *nükl.* İç ve dış ışınlanmaların birlikte gerçekleşmesi: *Toplam ışınlanma organizmanın tümüne veya bir parçasına yönelik olabilir.* [**İng.** Total irradiation; **Fr.** Irradiation totale]

ışınlayıcı°, i. *nükl.* Yapısında bir ışıma kaynağı bulunan ve bir maddeyi ışınlamağa yarayan cihaz. [**İng.** Irradiator; **Fr.** Irradiateur].

ızgara, i. **radyo veya televizyon işaretlerini dağıtım ~ sı,** *radyotekn.* İşaretlerin varış ve çıkışlarını gruplaştıran, bir veya birçok verici ya da kaydediciye yönelik bir programın gerçekleştirilmesi için gerekli komütasyonları sağlayan cihaz. [**Fr.** Crille de distribution de signaux radio ou télévision].

iadeli, s. —
~ **satış,** *ikt.* Kararlaştırılan süre içinde satılanı geri alma koşulu ile yapılan iadeli satış. [**İng.** Sale with option of repurchase].

ibibullah sivri külâh, *dey.* Hiç kimsesi ve hiç bir şeyi olmayan: *Babası ölünce ibibullah sivri külâh ortada kaldı.*

ibraz, i. —
~ **edilmiş,** *ikt.* Kabul için muhataba arz edilmiş senet hali.
~ **eden,** *ikt.* Ticarî bir senedi kabul için muhataba gösteren.

icra, i. —
~ **satışı,** *ikt.* İcra gücüyle *(örgütünce)* yapılan zorunlu satış. [**İng.** Forced sale by auction; **Fr.** Vente par exécution forcée].
~ **satış değeri,** *ikt.* Satıcının icra örgütüne karşı kabullenmek zorunda kaldığı satış değeri. [**İng.** Forced sale value; **Fr.** Valeur de vente par exécution forcée].

iç, i. — ~ **e aktarma,** *psikan.* Genellikle çatışmalı olan bir dış olayın kişi tarafından iç çatışmaya dönüştürülme süreci. [**İng.** Interiorization; **Fr.** Intériorisation]. • ~ **e doğmak,** *dey.* İlham olmak, sezinlemek: *Senin geleceğin içime doğmuştu.* • ~ **i (yüreği) acımak,** *dey.* Merhamet etmek, üzülmek. • ~ **i alaylı dışı kalaylı,** *dey.* Gösterişi iyi fakat aslı değersiz, bozuk olan şeyleri anlatmak için kullanılır. • ~ **i Mahmutpaşa çarşısı,** *dey.* Bk. **içerisi Mahmutpaşa çarşısı.** • ~ **inde ecinniler top oynamak,** (Bir yer için) Sessiz, kimsesiz ve ıssız olmak. • ~ **inde kurt olmamak,** *dey.* Bir şey için heves ve istek duymamak • ~ **inden çıkmak,** *dey.* (Bir işin) Bir işi güçlüğüne rağmen başarmak. • ~ **inden vırlamak,** *dey.* Kendi kendine söylenip durmak. • ~ **ini bir kurt yemek,** *dey.* Devamlı olarak sıkıntı, üzüntü ve kaygı içinde bulunmak • ~ **i titremek,** *dey.* 3) Çok donmak 4) Büyük bir istek duymak. • ~ **i (karış karış) yağ bağlamak,** *dey.* Çok sevinmek.
~ **borçlanma,** *ikt.* Değer ve üremi yurt içinde ulusal para ile ödenen kamu borçları. [**İng.** Internal loan; **Fr.** Emprunt intérieure].
~ **çizgi,** *sp. (bis.)* Ölçü çizgisi. [**Fr.** Carde intérieure].
~ **duvar,** *mim.* Bina içinde yer alan ve dışarıyla bağlantısı olmayan duvar.
~ **fırtınasına tutulmak,** *dey.* Morali bozulmak, alabora olmak, sarsılmak.
~ **geçme çarpanı,** Bir süzgeç veya bağdaşık saydam bir ortamın, çıkış yüzüne varan ışık akısının, giriş yüzünü geçmiş olan ışık akısına oranı. [**İng.** Internal transmittance; **Fr.** Facteur de transmission interne].
~ **güvence,** *ikt.* Bir işletme tarafından kendi rizikolarını karşılama ve doğacak kayıplarını ödeyebilme amacıyla ayrılan para. [**İng.** Insurance by himself; **Fr.** Assurance de lui-même].
~ **güveysi, iç ağrısı,** *dey.* Aile içine damat alınmasının sıkıntı veren bir durum olduğunu anlatır.
~ **işlemler,** *huk.* Yargılığın düzencesine koruma ilgilileri çağırma ve duruşmada bulundurma v.b. için yapılan işlemler.
~ **kambiyo,** *ikt.* **a)** Ticarî senetleri yurt içi bir yerde satın alıp yine yurt içi bir başka yerde satma. **b)** Aynı ülkede yapılageler ticaret senetleri işlemleri. [**İng.** Internal exchange; **Fr.** Change intérieur].
~ **kambiyo işlemi,** *ikt.* ve *huk.* Bk. **Kambiyo.**
~ **kazık,** *sp. (güreş)* Eli karşı güreşçinin güreş donunun içine, göbek yönünden derince sokma.
~ **kapsül,** *anat.* Bk. **Kapsül.**
~ **karakol,** *ask.* Bk. **Karakol.**
~ **kazıkta bacak kapma,** *sp. (güreş)* Bir elle iç kazık vurduktan sonra öteki elle karşısındakinin bacağını iç yandan kavrayıp havalandırma
~ **köşe,** Bk. **Köşe.**
~ **kulaklık,** *elektroakust.* Bk. **Kulaklık.**
~ **mostra,** *tekt.* Stratigrafi yönünden daha üstteki kayalarla kuşatılmış kaya kütlesi.
~ **oyuncu,** *sp. (futb.)* Akıncı katının iki açıkları ile orta akıncının arasında yer alan oyuncuların her biri. [**İng.** Inside forward].
~ **poliçe,** *ikt.* Çekiliş ve ödenişi aynı ülke içinde yapılan poliçe. [**İng.** Domestic bill; **Fr.** Littre de change sur l'intérieur].
~ **sirküler,** *ikt.* Üst kademenin görüş ve emirlerini örgüte ileten idarî metinler.
~ **ticaret,** *ikt.* Ülke içi pazarlarda yapılan ticaret.
~ **tırpan,** *sp. (güreş)* Karşı güreşçinin ayak bileklerine içten ayakla vurma.
~ **tutarlık katsayısı,** *eğt.* Örnekleme niteliği taşıyan bir öğrenci topluluğuna bir kez uygulanan bir testten elde edilen ve bu aracın güvenirliğini kestirmeğe yarayan katsayı. [**İng.** Coefficient of internal consistency; **Fr.** Coefficient de consistance interne].
~ **tüketim,** *ikt.* Yurt içinde üretilen ve tüketilen veya yurt dışından getirilip de yurtta tüketilen mallar. [**İng.** Home consumption; **Fr.** Consommation du pays].
~ **vuruş,** *sp. (futb.)* Ayağın içi ile topa yapılan vuruş. [**İng.** Kick with the instep].
~ **yutma çarpanı,** Bir süzgeç veya bağdaşık saydam bir ortamın, giriş ve çıkış yüzleri arasında yutulan ışık akısının, giriş yüzünü geçmiş olan ışık akısına oranı.

iç.çevre, b.i. —
~ **etkisi,** *psik.* Salgı bezi, kan dolaşımı gibi organlarla ilgili etkinliklerin davranış ve uyum üzerindeki etkisi. [**İng.** Internal environment effect].

iç.davranış, b.i. *psik.* Canlı varlıkların salgı bezleri, solunum ve kan dolaşımı organlarının işleyişinden başka, konuşma alışkanlıkları, tasarım ve düşünmeyi de kapsayan davranışlar. [**İng.** Implicit behaviour].

içe.bakışçılık, b.i. *psik.* Psikolojide temel ve güvenilirliği olan tek yöntemin içebakış olduğunu savunan psikoloji akımları. [**İng.** Introspectionism].

içeri, i. — ~ **si (içi) çıfıt çarşısı olmak,** *dey.* Hep fesat düşünmek, zıt ve karamsar duygular içinde bulunmak: *İçerisi çıfıt çarşısı olanlar yüzlerinden anlaşılır.* • ~ **si (içi) Mahmutpaşa çarşısı,** *dey.* Bir yerin karışıklığını anlatmak için kullanılır.

içerik, -ği, i. —
~ **çözümlemesi,** *sosy.* Başta yığın iletişim araçları olmak üzere genel olarak yazılı ve sözlü belgelerin içeriğinin sayısal olarak incelenmesi. [**İng.** Content analysis; Fr. Analyse de contenu].

~ **ödül**, *psik.* Başarılan işin denege sağladığı doygunluk. [**İng.** Intrinsic reward]

içerikleştirme, i. *psik.* Başka bir kişinin veya toplumun bilgi, inanç ve davranışlarını benimseyerek kendine mal etme. [**İng.** Internalization]

içerme, i. —
~ **kalıbı örneği**, *mant.* İçerme kalıbının değişkenlerini, bu değişkenlerin birer değeriyle değiştirmi sonucunda elde edilen içerme. [**İng.** Instance of an implication schema].
~ **kuralı**, *mant.* Temel kapanışı yorumbilimde belli koşullarda kanıtlanmış olan içerme kalıbı. [**İng.** Implication rule; **Fr.** Regle d'implication]

içekapanık, b.s. —
~ **davranış**, *psik.* Bireyi çevrenin gerçeklerinden hiç değilse düşünceleriyle uzaklaştıran davranış. [**İng.** Withdrawn behaviour].
~ **kişilik**, *psik.* Toplumsal etkilenmelerden kaçınarak yaşamın gerçekleri ile ilgisi bulunmayan bir düşünce dünyası içinde yaşama özelliği gösteren kişilik. [**İng.** Autistic personality]

içe.yönelik, b.s. Bk. **içekapanık**.

içe.yöneliklik, **-gi**, b.i. Bk. **içekapanış**.

iç.görü, b.i. *psik.* Belirli bir nesne veya durumun önem, anlam ve biçiminin veya kullanılışının anlaşır duruma gelmesi. [**İng.** Insight]

iç.güdü, b.i. —
~ **eğitimi**, *egt.* Çalışanların güvensizliğine, isteksizliğine son vererek verimliliği artırmak, disiplin olaylarını azaltmak, yöneticiler ile yönetilenler arasında bozulan ilişkileri iyileştirmek gibi amaçlar güden görev dışı eğitim türü. [**İng.** Moral education; **Fr.** Education morale].
~ **parçası**, *psik.* Yaşam veya ölüm içgüdüsünün bilinçli yaşantılarda herhangi bir biçimde belirmesi.

iç.gümrük, b.i. *mal.* **a)** Ülkenin iç bölgelerinde görev yapan gümrük yönetimi. **b)** Eskiden, yerli malın il, eyalet sınırını geçişinde alınan gümrük vergisi. [**İng.** Octroi, inland customs office; **Fr.** Octroi bureau de douane intérieure]

içinde, e. —
~ **bulunma**, *fels.* Belli bir nedenin belli bir sonucu içinde bulundurması. [**İng.** ve **Fr.** Inclusion].

iç.koşak, b.i. *sp. (atl.)* Sol yanı koşu yolu kıyısına bitişik, sağ yanı ikinci koşaktan 5 cm. genişliğinde bir çizgi ile ayrılmış, koşu yolunun en içte kalan koşağı. [**İng.** Inner lane; **Fr.** Couloir intérieur].

iç.küme, b.i. *psik.* Birbirine ilgi ve çıkar açısından sıkı sıkıya bağlı ve başkalarını dışta bırakan kişilerin oluşturduğu küme. [**İng.** In-group]

içlem, i. —
~ **belirlenimi**, *mant.* Belli bir içlemli yorumda A deyiminde belirlenen içlem, her tamdurumu A'nın bu tamdurumda belirlediği kaplama bağlayan izerge demektir. [**İng.** Determination of comprehension; **Fr.** Détermination de compréhension]

içlemsel, s. İçlemle ilgili olan. [**Osm.** Mutazammın; **İng.** Comprehensive; **Fr.** Compréhensif - ive].
~ **anlam**, *mant.* Bir düzgün deyimin anlamı olan içlemsel nesne. [**İng.** Comprehensive meaning].
~ **bağıntı**, *mant.* Sıralanmış sayıda nesnenin belli bir bağıntıda olmasının gerek-yeterli koşulu olan nitelik. [**İng.** Relation in comprehension; **Fr.** Relation en compréhension].
~ **izerge**, *mant.* Tamdurumlar kümesinden n-li kaplamsal izergeler kümesine içlemsel izergesi. [**İng.** Function in comprehension; **Fr.** Fonction en compréhension].
~ **nesne**, *mant.* Bir düzgün deyimin içlemi olabilen nitelik veya kavram. [**İng.** Comprehensive entity; **Fr.** Objet compréhensif].

iç.odun, b.i. Bir ağaçta ağacın özü ile dışodun arasında kalan koyu renkli tabaka.

içsel, s. —
~ **gereksinme**, *psik.* Dış uyaranlardan bağımsız olarak canlının içinde baş gösteren değişmelerden doğan gereksinme.
~ **konuşma**, *psik.* İçten, sessiz olarak kendi kendine yapılan konuşma. [**İng.** Internal speech]

içten, s. —
~ **bağlılık**, *psik.* Bir kişi, küme, kuram veya öğretiye karşı geliştirilen düşünsel veya duygusal bağlılık.
~ **güdülenme**, *psik.* Doygunlugun veya itici gücün doğrudan doğruya eylemin kendisinden sağlandığı bir güdülenme türü. [**İng.** Intrinsic motivation].
~ **ketleme**, *psik. (Pavlov)* Koşullanma yoluyle kurulan harekete geçme eğilimi karşısında bedende ketleyici bir sürecin uyandığı varsayımı. *(Herhangi bir zamanda iki sürecin gücü, tepki yapma eğiliminin gücünü belirler).* [**İng.** Internal inhibition].

içticaret, b.i. — ~ **bildirgesi**, *ikt.* Gümrük vergisi ile ilişkisi olmayan ve yurt içinde yapılan ticaret malları için düzenlenen bildirge. [**İng.** Domestic trade declaration; **Fr.** Déclaration commerciale d'intérieur].
~ **politikası**, *ikt.* İç pazarları düzenleme çabalarını belirli amaçlara yöneltmek için izlenen tutum.

idare, i. — § **10.** *ask.* **a)** Taktik ve stratejik olmayan bütün askerî konuların idaresi ve yürütülmesi. **b)** İçyönetim. Birliklerin içyönetimi. [**İng.** Administration]. • **ev ~ si**, Bk. **Ev.** • **mahallî ~**, *huk.* Bk. **Mahallî.**

idarî, s. —
~ **bütçe**, *ikt.* Devlet giderlerinin devletin siyasî idarî kuruluşuna göre dağıtılmasından ortaya çıkan bütçe türü.
~ **takdir**, *ikt.* Ferdî matrahı tayin eden vergi dairesi.

ideolojik, s. —
~ **öncülük**, *fels.* Bilimsel sosyalist görüşe göre, işçi sınıfının kemiyet bakımından hakim olmadığı harekete proletaryanın ideolojisine hâkim olması. Devrimci hareketin öncülüğünün ideolojik olarak proleter ideoloji doğrultusunda gelişmesi.

ifade, i. — § **9.** *komp.* Bir programda, yapılacak bir hesabı gösteren ve dolayısıyla bir değeri olan, değişken ve işlev adlarının, simge ve sabitler oluşturduğu dizi. [**İng.** ve **Fr.** Expression]. • **aritmetik ~**, *komp.* Yalnız aritmetik değişkenlerden ve operatörlerden oluşan ifade. [**İng.** Arithmetical expression; **Fr.** Expression arithmétique]. • **mantık veya Boole ~ si**, *komp.* Yalnız mantık operatörlerinden ve değişkenlerinden [illegible] ifade. [**İng.** Logical expression; **Fr.** Expression logique, expression boo[illegible]

iflâs, i. —
~ **yolları**, *ikt.* Bir kimsenin iflâs ettirilebilmesi için izlenmesi gerekli yol.

ifrit, i. —
~ **yardağı**, *dey.* Kötülüğe yardımcı olan.

igne, i. — § **16.** *(Tarihöncesi)* Derilerin birleşmesine yarayan sivri kemik veya fildişi. *(Üst Yontmataş devrinde ortaya çıkar ve Solutreen devrinden sonra üzerinde delik görülmeğe başlar).* [**İng.** Needle; **Fr.** Aiguille]. • ~ **den ipliğe**, *dey.* İnceden inceye. • **göğüs ~ si**, *san.* ve *zoot.* Bk. **Göğüs.** • **kayıt ~ si**, *fiz.* Bk. **Kayıt.** • **matafyon ~ si**, *den.* Bk. **Matafyon.** • **saraç ~ si**, Bk. **Saraç.**
~ **iplik**, *dey.* Pek zayıf, ince (kimse).
~ **kalem**, Bk. **Kalem.**
~ **yemiş köpeğe dönmek (iğne yutmuş maymuna dönmek)**, *dey.* Büyük bir acı ve bozgunla zavallı hale düşmek, bitkinleşmek.
~ **yutmuş**, *dey.* Çok bitkin ve acılı (kimse).

iğnecik, **-gi**, i. — § **3.** *astr.* Güneş kromosferinin üst kısmında sayısız uzantılar yapan çok sayıdaki küçük çıkıntılardan her biri. [**İng.** ve **Fr.** Spicule].

iğneleme, i. — § **6.** *cerr.* Teşhis veya tedavi amacıyla yapılan iğne. *(İğneleme deyimiyle deri tepkisi, B.C.G. v.b. için yapılan iğneli hacamatlar ve akupunktur iğneleriyle yapılan iğnelemeler kastedilir).*

iğneli, s. —
~ **beşik azabı çekmek**, *dey.* Şiddetli acı ve sıkıntı çekmek.

ihale, i. —
~ **bedeli**, *mim.* Bir ihalede ilk keşif tutarından yüklenici indirimi düşüldükten sonra kalan tutar.
~ **indirimi**, *mim.* Bir ihalede yüklenicinin ilk keşif tutarı üzerinden yapmayı kabul ettiği indirim.

ihata, i. —
~ **duvarı**, *mim.* Taşıyıcı olmayıp yalnızca bir yeri kuşatmak için yapılan bahçe duvarı.

ihnöymon, i. *zool.* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının, Asalakarıgiller *(Ichneumonidae)* familyasından bir böcek türü. Larvalarını kelebek pupalarına bırakır. [**Lat.** *Ichneumon pisorius;* **İng.** Ichneumon fly; **Fr.** Ichneumon].

ihraç, **-cı**, i. —
~ **kafesi**, *mad. oc.* Bk. **Kafes.**
~ **kuru**, *ikt.* Sermayesi aksiyonlardan meydana gelen şirketlerin sermaye temini için çıkardıkları aksiyonlara uyguladıkları kur.

ihtilâlci, s. ve i. —
~ **savaş**, *ask.* Bk. **Savaş.**

ihtiyaç, **-cı**, i. —
~ **belgesi**, *ikt.* İşletmenin belirli bir devre içinde hammadde, yedek parça, malzeme ve diğer ihtiyaçlarını gösteren düzenli cetvel.
~ **cetvelleri**, *ikt.* İhtiyaç belgelerine dayanarak Ticaret odaları, Sanayi odaları veya Odalar birliği tarafından düzenlenen resmî liste.

ihtiyarî, s. —
~ **defterler**, *ikt.* Kanunî bir mecburiyet olmadığı halde, ticarî işlerin gösterdiği lüzum ve ihtiyaçtan dolayı işletmeler

tarafından kullanılan yardımcı defterler.
~ **rota,** *hava.* Hava trafiğinde, bir pilotun ihtiyarına kalmış rota. [**İng.** Arbitrary course].

ikame, i. —
~ **elastikliği,** *ikt.* Tüketicinin bir mal yerine bir diğerini istemeğe ve girişimcinin bir faktör yerine ötekini kullanmağa karar verdikleri takdirde elde ettikleri avantajın derecesini gösteren ölçü.

ikat, i. *tekn.* Iplıklerin boyanmak istenmeyen bölümlerinin ağaç kabukları, yapraklar veya balmumuyla sarılarak boyaya batırılması yoluyle uygulanan bir tür boyama tekniği.

iki, s. — ~ **sini bir çifte koşmak,** *dey.* İkisi aynı durumda ve tutumda olmak.
~ **adres,** *ikt.* Alıcı zarf üzerinde yazılı oturum yerinde bulunmazsa mektubun yeni oturum yerine gönderilmesi sağlanılmak için zarf üzerinde iki adres gösterilmesi. [**İng.** Double address; **Fr.** Faire suivre].
~ **arada bir derede,** *dey.* İki şey veya kişi arasında bocalamak, hangisini tercih edeceğini, hangisini nasıl idare edeceğini kestirememek.
~ **ateş arasında kalmak,** *dey.* İki zorlu durum arasında bocalamak.
~ **ayağı bir pabuca girmek,** *dey.* Zor duruma düşmek, telâşa kapılmak.
~ **ayağı çukurda,** *dey.* Çok zor durumda, ölüme yakın.
~ **ayaklı kütüphane,** *dey.* Çok bilgili kimse.
~ **aylık,** *küt.* **a)** İki ayda bir yayımlanan *(süreli yayın).* **b)** İki ayda bir yayımlanan süreli yayına verilen ad. [**İng.** Bimonthly].
~ **başlı sigorta,** *ikt.* Birden çok kişileri kapsayan hayat sigortası türü.
~ **büklüm olmak,** *dey.* Çok ihtiyarlamak.
~ **cihanda yüzü ak olmak,** *dey.* Doğru yoldan ayrılmamak, faziletli ve namuslu yaşamak.
~ **cinslilik,** *biy.* Bk. **İkieşeylilik.**
~ **değerli doğrusal eklem,** *mant.* Temel doğruluk çizelgesinde yalnız 'doğru' ile 'yanlış' doğruluk değerleri olan doğrusal eklem. [**İng.** Two-valued turth-functional connective].
~ **değerli mantık,** *mant.* 'Doğru' ile 'yanlış'tan başka doğruluk değerine yer vermeyen mantık dizgesi. [**İng.** Two-valued logic; **Fr.** Logique bivalente].
~ **değişkenli marjinal dağılım,** *istat.* İki değişken çiftinin üçüncü değişkene göre dağılımı.
~ **değişkenli şartlı dağılım,** *istat.* Değişkenlerden biri veriyken diğer iki değişken çiftinin dağılımı.
~ **değişkenli tablo,** *istat.* Her değişken çifti kombinezonu için, o kombinezona tekabül eden çokluğu veya eleman sayısını veren tablo.
~ **dipli lamba,** İçindeki tel, çoğu zaman eksensel bir doğru izleyerek, lamba boyunca bir dipten ötekine uzanan ve iki ucunda iki dip bulunan silindir ampüllü akkor lamba.
~ **el uzluğu,** *psik.* İki eli veya bedenin iki yanını aynı yeterlik ve kolaylıkla kullanabilme yetisi. [**İng.** Ambidexterity; **Fr.** Ambidextrie].
~ **eli yanına gelmek,** *dey.* Olmek.
~ **göz algısı,** *psik.* Görme sinirleri üzerine düşen imgelerin tek bir görüntü halinde kaynaşarak algılanmasını sağlayacak biçimde iki gözün birlikte çalışması. [**İng.** Binocular perception; **Fr.** Perception binoculaire].
~ **göz ayrılığı,** *psik.* İki gözün yatay durumlarının sonucu olarak iki ayrı görüş açısının ortaya çıkması veya uzaktaki birbirinden ayrı nesnelerin görme sinirleri üzerinde birbirinden ayrı imgeler oluşturması. [**İng.** Binocular parallax; **Fr.** Parallaxe binoculaire].
~ **göz görüşü,** *psik.* İki gözün boşluktan aynı noktaya saklanarak, sağlanan iki ayrı imgeyi tek bir imge olarak görmesi. [**İng.** Binocular vision; **Fr.** Vision binoculaire].
~ **gözlülük,** *psik.* Her iki gözün birlikte çalışma durumu. [**İng.** Binocularity].
~ **göz saplanımı,** *psik.* Her iki gözü boşlukta tek nokta üzerine ayarlama. [**İng.** Binocular fixation].
~ **göz titreşimi,** *psik.* Sağ ve sol göze sırayla ve çok hızlı uyaran vererek ortaya çıkan titreşim. [**İng.** Binocular flicker].
~ **göz uyuşumu,** *psik.* Duru bir imge elde etmek için, her iki gözün, orta bir nokta üzerinde birleşmeyi sağlayacak uyumları yapması. [**İng.** Binocular accomodation].
~ **gözü iki pınar (çeşme) olmak,** *dey.* Çok ağlamak.
~ **haftalık,** *küt.* **a)** İki haftada bir yayımlanan *(süreli yayın).* [**İng.** Biweekly, for nightly; **Fr.** Bimensuel, - elle]. **b)** İki haftada bir yayımlanan süreli yayına verilen ad. [**İng.** Bi-weekly, fortnightly].
~ **kulakla işitme,** *psik.* Dış çeverdeki ses kaynaklarını, yerini kestirecek biçimde iki kulakla birden algılama. [**İng.** Binaural hearing].
~ **lâkırdı atmak,** *dey.* Sohbet etmek
~ **nokta eşiği,** *psik.* İki sivri ucun, belirli bir deri bölgesine dokundurulduğu zaman iki ayrı basınç olarak algılanabilmesi için aralarında bulunması gereken en küçük açı. [**İng.** Two-point threshold].
~ **nokta sınıflama yöntemi,** *küt. S. R. Ranganathan*'ca oluşturulan ve iki nokta iminin çokça kullanılmasından ötürü bu adla anılan bir sınıflama yöntemi. [**İng.** Colon classification system].
~ **sayılı vergi çizelgesi,** *ikt.* Aylık ücretlerden aile durumlarına göre kesilecek vergileri gösteren çizelge. [**İng.** Surtax table No. 2; **Fr.** Tableau d'impôt No. 2].
~ **sınırlı aralık,** *istat.* Alt ve üst sınırlara sahip aralık.
~ **taraflı takas,** *ikt.* Bir devletin karşısındaki memleket ile yaptığı anlaşmada yazılı hükümlerle takas yönteminin uygulanması.
~ **teker,** *sp. (bis.)* 1855'te *Ernest Michaux*'un tahtadan bisikletine benzetilerek, onun, bugünkü bisiklet biçimine çok benzer özellikleriyle demirden yapılmışına verilen ad. [**Fr.** Bicycle].
~ **yanlı inme,** *psik.* Beynin her iki dilimiyle ilişkili olan bir inme türü. [**İng.** Diplegia, bilateral paralysis; **Fr.** Diplégie, paralysie bilatérale].
~ **yanlı monopol,** *ikt.* Tek alıcı ile tek satıcının bulunduğu piyasa
~ **yanlı yazma hakkı ilişkileri,** *huk.* İki ulus arasındaki anlaşmalarla düzenlenen yapıt hakkı ilişkileri. [**İng.** Bilateral copyright relations; **Fr.** Relation bilatéral de droit d'auteur].
~ **yönlü anlaşma,** *ikt.* Her iki yanı da borçlandıran sözleşme. [**İng.** Bilateral agreement; **Fr.** Convention bilaterale].
~ **yönlü yöntem,** *ikt.* Bk. **İkili yöntem.**
~ **yüzlü,** Bk. **İkiyüzlü.**

ikicillik, -ği, i. — **2.** *ikt.* Azgelişmiş ekonomilerin yapısal çözümlemesinde, iki veya daha çok sayıda iktisadî ve sosyal sistemin yan yana bulunması. [**İng.** Dualism; **Fr.** Dualisme].

ikil, i. —
~ **önerme kalıbı,** *mant.* Bir önerme kalıbının ikilisi, asal ikilisine eşdeğer olan herhangi bir önerme kalıbı. [**İng.** Dual sentence schema].

ikili, s. — **Bir E cümlesi üzerinde bağıntı,** *mat.* $E \times E = [(x, y), x \prec E, y \prec E]$ çarpım cümlesinin R altcümlesi. *[(X, Y) ER olursa x ile y arasında x R y şeklinde yazılan bir bağıntı vardır denir.]* [**Fr.** Relation binaire sur un ensemble E].
~ **dil,** *komp.* Sözcüklerin yalnız iki simgesi olan bir alfabeye dayanarak hazırlandığı gösterme sistemi: *Bilgisayarlar temel çalışma düzeyinde ikili bir dil kullanır.* [**İng.** Binary language; **Fr.** Langage binaire].
~ **operatör,** *komp.* İki işlenenli bir işlemi gösteren operatör: *(3 + 4) toplama işlemindeki + işareti ile (a > b) karşılaştırma işlemindeki > işareti ikili operatörlerdir.* [**İng.** Binary operator; **Fr.** Opérateur binaire].
~ **bildirmelik,** *mal.* Antlaşmalı ve antlaşmasız ülkelerden gelen mallara uygulanacak vergileri, ayrı ayrı belirten özel gümrük bildirmeliği. [**İng.** Double autonomous tariff; **Fr.** Double tarif autonome].
~ **birinci bileşen değillemesi,** *mant.* Temel doğruluk çizelgesinin belirlediği ikili doğrusal eklem. [**İng.** 2-place negation of the first component].
~ **birinci-bileşen evetlemesi,** *mant.* Temel doğruluk çizelgesinin belirlediği ikili doğrusal eklem. [**İng.** 2-place affirmation of the first component].
~ **bölüm,** *eğt.* **a)** Bir cinsi simgeleyen kavramın o cinsi bütünüyle kapsayacak biçimde ikiye bölünmesi. **b)** Genel anlamda iki karşılıklı seçenek biçiminde görülen kesin bölünme. [**İng.** Dichotomy; **Fr.** Dichotomie].
Eşanl. **Dikotomi.**
~ **çağrışım öğrenmesi,** *psik.* Deneğin, belirli sayıda yinelemelerle sözcük ikililerini öğrendikten sonra, dizinin sözcüklerinden birini karışık bir düzen içinde gördüğünde, bunun eşini hatırlama çalışması. [**İng.** Paired associate learning].
~ **bisiklet,** *sp. (bis.)* Spor ve gezi için kullanılan iki kişilik bisiklet türü. [**İng.** ve **Fr.** Tandem].
~ **bisikletli,** *sp. (bis.)* İkili bisiklet binicisi veya yarışçısına verilen ad. [**İng.** Tandem rider; **Fr.** Tandémiste].
~ **bisiklet hız yarışı,** *sp. (bis.)* Dünya birinciliklerinin kapsamına giren ve ikili bisikletle yapılan hız yarışları. [**Fr.** Vitesse tandem].
~ **bisiklet sonaşımı,** *sp. (bis.)* İki kişilik bisikletle, yönetmeliğe uygun olarak elde edilen son asam. [**Fr.** Record tandem].
~ **bisiklet topu,** *sp. (bis.)* Salon veya alanda ikişer kişilik takımlarla oynanan bisiklet topu. [**Fr.** Cycle-balle à deux].
~ **bisiklet yol koşucusu uzluk belgesi,** *sp. (bis.)* Deneme kurulu önünde 200 km.'yi tek başına en çok 10 saatte koşan koşucu adaylarına verilen uzluk bel-

gesi. [Fr. Brevet routier de tandem].
~ **değerlendirme yöntemi,** *ikt.* **a)** Ulusal paranın başka paralara göre iki ayrı ölçüyle değerlendirilmesi. **b)** Dış ülkelerden getirilen mala göre paraya verilen değer. **c)** Bir çeşit kambiyo denetimi. [İng. Multiple currency system; Fr. Système de double monnaie].
~ **geçerlilik eklemi,** *mant.* Temel doğruluk çizelgesinin ikili doğrusal eklemi. [İng. 2-place tautology connective; Fr. Connecteur de tautologie à 2-place].
~ **görme,** *tıp.* İki gözün görülen nesne üzerindeki bir yerde birleşmemesi veya iki gözün sağladığı imgelerde ayrılıkların gerektirdiği gibi kaynaştırılamaması yüzünden, kimi şaşılarda olduğu gibi tek nesneyi iki olarak görme. [İng. Diplopia; Fr. Diplopie].
Eşanl. **Diplopi, çift görme.**
~ **görüşmeler,** *mal.* İki hükümetin temsilcileri arasında yapılan uluslararası görüşmeler. [İng. Bilateral negociations; Fr. Négociations bilatérales].
~ **güvence,** *ikt.* Bir güvence ortaklığının yaptığı güvencenin diğer bir ortaklık tarafından tekrar güvencelendirilmesi *(çoğunlukta büyük güvence ortaklıklarında dokuncanın paylaşılması.)* [İng. Reinsurance; Fr. Réassurance].
~ **ikinci-bileşen evetlemesi,** *mant.* Temel doğruluk çizelgesinin belirlediği ikili doğrusal eklem. [İng. 2-place affirmation of the second component].
~ **kaçınma çatışması,** *psik.* Deneylerde istenmeyen bir durumdan kaçınmaya çabalarken, istenmeyen başka bir durumla karşı karşıya gelme zorunda kalışı. [İng. Dual avoidance conflict].
~ **kişilik,** *psik.* Birbirine benzemeyen iki kişiliğin sıra ile bireyin davranışlarını yönetmesi. [İng. Dual personality].
~ **öğretim,** *eğt.* Öğrencilerden bir bölümünün sabahleyin, diğerinin de öğleden sonra ders gördüğü okullarda uygulanan öğretim. [İng. Double-session teaching; Fr. Enseignement doublé].
~ **sistem,** *etn.* Bir yerleşme yerinin, bir tribünün veya bir klanın birbirine karşıt iki yarıma ayrılmasına, bölünmesine dayanan sistem. [İng. Dual system; Fr. Système dualiste].
~ **sokulma çatışması,** *psik.* Canlının ikisi de çekici ama uzlaştırılamayan ereklere bir arada yönelme isteği duyması. [İng. Dual personality]
~ **yöntem,** *ikt.* Anamal, değer, kişi ve sonuç gibi dört asal sayışımı ve sonuç gibi dört asal sayışımı içine alan ve ikisinin karşılıklı işlemesini sağlayan sayışmanlık yöntemi. [İng. Double entry; Fr. Comptabilité en partie double].

ikinci, s. —
~ **ağırlık,** *sp. (güreş)* 52 kiloda yapılan güreşler.
~ **aşama gideri,** *ikt.* Bir ana ticarethane dalına düşen gider bölüğü. [İng. Departmental burden, departmental overhead; Fr. Charge de magasin, dépense de magasin].
~ **bitki oluşumu,** *biyocoğr.* Bk. **Oluşum.**
~ **çarkçı,** *ask.* Bir nakliye, ikmal veya mayın gemisinde, çarkçının emrinde bulunan ve geminin mekanik çalışması ile görevlendirilen assubay. [İng. Assistant engineer].
~ **çeşit kaldıraç,** Bk. **Kaldıraç.**
~ **düzeyden sözeden dil,** *mant.* Bir sözeden dili konu edinen, başka bir deyişle değişkenlerinin değer alanı sözeden dil deyimlerini kapsayan dil. [İng. Meta-metalan-guage].
~ **kanal girişimi,** *rad.* Bir muhabere kanalında komşu kanala bitişik kanalda çalışan bir vericinin sebep olduğu girişim. [İng. Alternate channel interference].
~ **sıçrama,** *sp. (atl.)* Üç adım atlamada, ilk sıçramayı yapan ayakla yere indikten sonra yapılan sekme özelliğindeki sıçrama.
~ **sınıf tüccarlar,** *ikt.* Birinci sınıf tüccarlarla, esnaflık muafiyeti dışında kalan tüccarlar.
~ **takım,** *sp. (futb.)* B takımı. [İng. Second team].
~ **yarı,** *sp. (futb.)* Bir ayaktopu oyununun ikinci 45 dakikalık bölümü. [İng. Second half; Fr. Seconde mi-temps].

ikincil, s. —
~ **aşağılık duygusu,** *psik.* Yeni geliştirilen bir yaşam planında kişinin, daha önceki durumlarda olduğu gibi başarısızlığa uğramasından doğan yenilgi duygusu. [İng. Secondary inferiority feelings].
~ **birleştirim,** *psik.* Yaklaşık olarak 5-6 yaşlarında çocukluk dönemi cinsel dürtülerinin yavaş yavaş yetişkinlik döneminin cinsel örgütüne dönüşmeye başlaması. [İng. Secondary integration].
~ **cinsel özellik,** *psik.* Üretim organ ve görevleri dışında erkek ve kadınlarda yapı ve kişilik özellikleri açısından beliren nitelikler. [İng. Secondary sex chracter].
~ **giderler,** *ikt.* İkinci ertedeki çeşitli, küçük giderler. [İng. Additional expenses; Fr. Frais accessoire].
~ **göç,** *petrol.* Bk. **Göç.**
~ **güdülenme,** *psik.* Birincil derecedeki bir gereksinmenin doyurulmasına yaramayan, sonradan öğrenilmiş güdülenme. [İng. Secondary motivation].
~ **güdüler,** *eğt.* Öğrenme sonucu kazanılan güdülere verilen ad. [İng. Secondary motives; Fr. Motifs secondaires].
~ **kendini benzetme,** *psik.* Kişinin kendini başka birinin parçası veya uzantısıymış gibi görerek onun başarıları karşısında kıvanç, başarısızlıklarında tasalanmakla yetinmesi. [İng. Secondary identification].
~ **körelme,** *psik.* Koşullu bir tepkinin deneysel körelmesi sonucu olarak benzerliği olan başka bir koşullu tepkinin de gücünü yitirmesi. [İng. Secondary extinction].
~ **oluşum,** *biy.* Bk. **Oluşum.**
~ **ortaklık,** *ikt.* Ana ortaklığa bağlı ikinci kertede ortaklık. [İng. Subsidiary company].
~ **hesaplar,** *ikt.* Aynı konuya ilişkin sayışım bölümlerinin ayrı ayrı defterlerde açıklamalı olarak gösterilmesi. [İng. Subsidiary accounts; Fr. Comptes auxiliaires].
~ **tutu,** *ikt.* Alacaklısına karşı ikinci basamak veya ikinci kertede yapılan tutu. [İng. Second mortgage; Fr. Arrière hypothèque].
~ **yedekler,** *ikt.* Bankaların karşıtlarından alabilecekleri paralar. *(Hazine, borç senetleri ve ellerinde bulunan senetler gibi).* [İng. Secondary reserves; Fr. Réserves secondaires]

ikiz, s. ve i.—
~ **ev,** *mim.* Birlikte kurulan ve en az bir duvarı ortak olan ev çifti.
~ **kanca,** *den.* Bk. **Kanca.**
~ **su,** *mim.* ve *liz.* Bk. **Su.**

iklim, i. —
~ **jeomorfolojisi,** Bk **Jeomorfoloji.**
~ **salınımları,** *iklimbilim.* Bk. **Salınım.**

iklim.uyum, b.i. *sosy.* Toplumsal kümelerin, dirimbilimsel bakımdan yeni bir ortamın iklim koşullarına uyum sağlaması süresi. [İng. ve Fr. Acclimatation].

ikram, i. —
~ **giderleri,** *ikt.* Müşteri ve ziyaretçilere, lojmanların misafirhanelerinde kalacak konuklara, çay, kahve, limonata, ayran, içecekler ile çikolata giderleri.

ikramiye, i —
~ **keşidesi,** *ikt.* İkramiye dağıtımı.

iktisadi, s. —
~ **adalet,** *ikt.* Kapitalist bir toplumda çeşitli sosyal gruplara üretimdeki payları oranında çıkar sağlanması.
~ **bilânço,** *ikt.* Bir ülkenin diğer ülkelerde olan iktisadî ilişkilerinde alacaklarını ve borçlarını gösteren bilânço.
~ **coğrafya,** *ikt.* Yeryüzünde yaşayan insan topluluklarının iktisadî faaliyetlerinden bahseden coğrafya.
~ **dalgalanmalar,** *ikt.* Birbirini izleyen aktivite hızlanmaları ve yavaşlamaları.
~ **olaylar,** *ikt.* İnsanların ihtiyaçları ile bu ihtiyaçların giderilmesine yarayan mallar arasındaki ilişkilerin doğurduğu olaylar.
~ **işletme,** *ikt.* İhtiyacı karşılamak ve aynı zamanda gelir sağlamak amacıyla faaliyet gösteren işletme.
~ **kalkınma,** *ikt.* Milletin tasarruflu ve çok üretimci bir düzeye ulaşması.
~ **milliyetçilik,** *ikt.* Askerî ve sivil ihtiyaçların karşılanmasında memleketin dışarıya bağlı olmayacak ve kendi imkânlarıyle savaşta ve barışta yaşayabilecek bir duruma erişmesini hedef tutan görüş.
~ **müeyyide,** *ikt.* Örf ve adete, anlaşmalara aykırı hareket edenlere karşı alınan baskı tedbirleri.
~ **ufuk,** *ikt.* İş adamlarının ve plancıların ilerisini hedef tutan hesaplarında ve previzyonlarında erişebilecekleri previzyon sınırı.
~ **yeterlik,** *ikt.* Bir devletin diğer memleket mallarına muhtaç olmaksızın yalnız kendi kaynaklarıyla yaşaması.

iktisap, i. — **ivazlı ~,** *ikt.* Bk. **İvazlı.** • **ivazsız ~,** *ikt.* Bk. **İvazsız.** • **sebepsiz ~,** *huk.* Bk. **Sebepsiz.**

iktisat, i. — **kamu iktisadı,** *ikt.* Bir ülkenin iktisadî etkinliklerinde devlet ve kamu kesiminin *(özel kesime karşıt olarak)* oynadığı rolün iktisadî çözümlemesi. [İng. Public economy; Fr. Économie publique]. • **kapalı ~,** *sosy.* Bk. **Kapalı.** • **karma ~,** *huk.* İşletmelerin çalışmalarını denetlemek, bazı şirketlere yardım etmek, donanım ve düzenleme işlerinde özel kesimle kamu güçleri arasında birlik kurmak ve esnek bir planlama çerçevesinde devlet ve özel kesimin birlikte etkinlik göstermesini sağlamak için devlet *(veya yerel idareler)* ile özel şirketler arasındaki işbirliği kuracak yöntemlerin tümü. [İng. Mixed economy; Fr. Économie mixte].
~ **muhabiri,** *basın.* Bk. **Muhabir.**
~ **siyaseti,** *ikt.* Hükümetlerin, ekonomik alanda erişmeye çalıştıkları hedefleri, bu hedeflere erişebilmek üzere aldıkları önlemleri ve karşılaşılan soruniara uyguladıkları çözüm yollarını kapsayan siyaset dalı. [İng. Political economy; Fr. Économie politique].

il, i. —
~ **radyosu,** *telekom.* Bk. **Radyo²**.

ilâç, i. —
~ **püskürtme,** *trm.* Bk. **Püskürtme.**

ilân, i. — **resmî ~,** *huk.* «*a. Kanun, tüzük ve yönetmeliklerle yayımlanması zorunlu olan (özel dernekler hariç) veya b. Genel ve katma bütçeli dairelerle il özel idareleri, belediyeler, köyler ve iktisadî devlet teşekkülleri ve sermayesinin yarısından fazlası kamu hukuku tüzel kişilerine ait bulunan teşekküllerin verdikleri, reklam niteliğini taşımayan ilânlar resmî ilân sayılır» (1961 tarihi ve 195 sayılı kn., md. 29).* [**İng.** Official advertisement; **Fr.** Annonce officielle].
~ **ve reklam giderleri,** *ikt.* Her türlü aracı kullanarak mal veya hizmetin satışını artırmak amacıyla halka tanıtılması için yapılan giderler.

ilâncılık, -ğı, i. —
~ **reklamcılık,** *ikt.* Alıcıların ve satıcıların, dikkat uyandırmak ve satışı canlandırmak amacıyla başvurdukları teknik.

ilçe, i. — **merkez ~,** Doğrudan doğruya il merkezlerine bağlı bucak, köy ve beldeleri, yönetim bakımından biraraya toplayan ve il merkezlerinde kurulmuş yönetim birimi.

ileri, i. —
~ **derecede geri zekâlılar,** *eğt.* Geçerli zekâ testlerinde sürekli olarak 25 zekâ bölümünün altında bulunan, zekâ yaşları ömür süresince 0-2 arasında olup hastane ve enstitülerde bakımı gerektiren kimseler. [**İng.** ve **Fr.** Idiots].
~ **olmak,** *dey.* Üstün bir mevkide ve tutumda olmak.
~ **tutar yeri olmamak,** *dey.* Dağınık, bozuk veya kullanılmaz halde olmak.
~ **sürme,** *huk.* Sanığın savunmasını yaparken üstüne atılan suça karşı yaptığı açıklama ve bildiriler. [**İng.** To advance].
~ **vergi-artırımlı vergi,** *ikt.* Vergiye temel alınan niceliğin artmasıyla vergi oranı da artan vergileme dizgesi. [**İng.** Progressive taxation; **Fr.** Taxation progressive].

ilerici, s. ve i. —
~ **okul,** *eğt.* Genellikle öğrenci etkinliklerine önem veren, gelenekçi okuldan ayrılan ,ileriye dönük okul. [**İng.** Progressive school].

ileride, s. — ~ **ki ayak,** *sp. (atl.)* Yürüyüş yarışında, ilerde bulunanın yere değmesinden sonra kalkan ayak. [**İng.** Advancing foot; **Fr.** Pied qui avance].

iletken, s. ve i. — **yarı ~ camlar,** *camc.* İki grupta ele alınabilir: vanadyum oksit veya geçiş elementler oksidleri gibi oksidlerle yapılan camlar ve aralarında hiç olmazsa periodik sistemin dördüncü veya beşinci sıra elementleri ile *(silisyum, germanyum, arsenik, antimon)* alaşım yapmış veya yapmamış bir kalkojenürün *(kükürt, selenyum, tellür)* bulunduğu elementler veya element alaşımlarıyla yapılan camlar. [**İng.** Semiconducting glass; **Fr.** Verres semi-conducteurs]. ● **soğuk ~,** *elek.* Özdirencini düşürmek için çok düşük sıcaklıkta tutulan elektrik iletkeni. *(Çok saf alüminyumun öndirenci, sıvı azot sıcaklığında /77 K/ tutulduğu zaman normal çevre sıcaklığındaki değerinin 1/10'una; sıvı hidrojen sıcaklığında /20 K/ tutulduğu zaman ise 1/600'üne düşürülebilir. Genellikle daha da düşük sıcaklıklarda elektriksel öndirenci sıfıra düşen bazı maden veya alaşımların aşırı iletkenliği ile bu durumu karıştırmamak gerekir).* [**İng.** Cold conductor; **Fr.** Cryoconducteur, cryorésistant].

iletkenlik, -ği, i. — **ışıksal ~,** *fiz.* Işığa tutulduklarında elektrik dirençleri değişen bazı maddelerin özelliği. ● **yarı ~,** *fiz.* Yalıtkanlarla madenî iletkenler arasında bir iletkenlik gösteren bazı cisimlerin özelliği. [**İng.** Semi-conductivity; **Fr.** Semi-conductibilité, semi-conduction].

iletme, i. —
~ **teli,** Elektrik akımını, dipten ışıklı elemente veya elektrotlara ileten tel.

ilgi, i. —
~ **çekme uğraşısı,** *psik.* Beğenilmediği veya savsaklandığı duygusuna kapılan kişinin, çevresindekilerin ilgisini kendi üzerine çekmek için gösterdiği davranış. [**İng.** Attention getting mechanism].
~ **kümesi, a)** *psik.* Öğrenim veya etkinliklerde, amaçları veya ilgi duydukları konu ortak olan kişilerin bunun çevresinde örgütlenmesiyle oluşan küme. [**İng.** Interest group]. **b)** *eğt.* Yaş ve cins ayırımı olmaksızın bir şeye karşı duyulan ortak ilginin bir araya getirdiği öğrenci kümesi. [**İng.** Interest group].
~ **ölçeği,** *psik.* Bireyin öncelik verdiği veya ilgi duyduğu nesne ve etkinlikleri saptamak için geliştirilmiş bir tür sorular dizisi. [**İng.** Interest inventory].
~ **sayımı çizelgesi,** *eğt.* **a)** Çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin ilgilerini öğrenmek için yapılan araştırmalarda kullanılan denetleme çizelgesi. **b)** Çocukların ilgilerini gösteren çizelge. [**İng.** Interest inventory].

ilik, i. —
~ **sızlamak,** *dey.* Acı duymak

ilişki, i. — ~ **ler kuramı,** *psik.* Kişilik gelişimi ve ruh hastalıklarının, kalıtım veya kişi dışı nedenlerle değil, öncelikle kişiler arası ilişkiler ve toplumsal düzenden ileri geldiğini savunan görüş. [**İng.** Interpersonal theory].

iliskinlik, -ği, —
~ **duygusu,** *eğt.* **a)** Ailede çocuklar ile yetişkinlerin birbirlerine bağlı olduklarını bilmeleri, kendilerine gereksinme duyulduğunu bilmeleri. **b)** Bir toplumsal kümeyi oluşturan kişilerin birbirlerine bağlı olduklarını duymaları. [**İng.** Sense of belonging; **Fr.** Sentiment d'appartenance].
~ **ilkesi,** *psik.* Biçimin yeni parçalar eklenip veya çıkarılabilecek bir toplam olmadığı, ekleme ve çıkarmaların hem bütünü, hem de parçayı etkilediği, ilkesi. *(Biçimde parçaların bağımsızlığı değil birbirine bağımlılığı söz konusudur).* [**İng.** Principle of intimacy].
~ **yasası,** *psik.* Thorndike'ın birbiriyle bağlantılı olan söz, kavram ve nesnelerin, bağlantılı olmayanlardan daha kolay ve yeterli olarak anımsanacağını savunan görüşü. [**İng.** Law of belonging].

ilk, -ki, s. —
~ **ateş sigortası,** *ikt.* Kısmî zarar olasılığı hallerinde yapılan bir yangın sigortası türü olup, bununla doğan zarar yerine sigortalı malın sigorta poliçesinde kayıtlı değeri sağlanır.
~ **giren-ilk çıkan,** *ikt.* İlk satın alınan malın, ilk gerecin ilk kez satıldığı veya kullanıldığına ilişkin genel bir ticaret varsayımı. [**İng.** First in first out].
~ **görüşmeci hakkı,** *mal.* Gümrük bildirmeliklerine ilişkin uluslararası alanda yapılan görüşmelerde, bir ülkeden bir malın vergisine ilişkin ödün alan bir başka ülkenin GAAT'a göre taşıdığı hak. [**İng.** Initial negotiating right; **Fr.** Droit initial de négociation].
~ **kuruluş giderleri,** *ikt.* İşletmenin çalışmaya geçirebilmesi için durağan varlıklara ilişkin değerler dışında genel yönetim hizmetlerinin gerektirdiği, ilerde yapılacak çalışmaların sonuçlarıyla karşılanacak giderler. [**İng.** Initial expenses].
~ **oluşum,** *biy.* Bk. **Oluşum.**
~ **neden,** *fels.* Bk. **Neden.**
~ **plan,** *sin.* Büyük plan ile yakın plan arasında yer alıp oyuncunun omuzlarından yukarı kısmını içine alan plan.
~ **sıçrama,** *sp. (atl.)* Üç adım atlamada, gelişme koşusuyle hız alarak tek ayak üzerinde havalanıp ileriye yapılan birinci atılım. [**İng.** Hop].
~ **mahkeme,** *huk.* Davaları birinci kertede görüp çözümleyen mahkeme. [**İng.** Lower court, court of first instance court below; **Fr.** Tribunal de primière instance].
~ **yarı,** *sp. (futb.)* Bir futbol oyununun ilk 45 dakikalık bölümü. [**İng.** First half; **Fr.** Première mi-temps].
~ **yayım,** *huk.* Bir yapıtın ilk kez yayımlanması veya ilk baskısı. [**İng.** First edition, first publishing; **Fr.** Première édition].
~ **yayım ülkesi,** *huk.* Bir yapıtın ilk kez kamuya sunulduğu, yayımlandığı ülke. [**İng.** First published country **Fr.** Pays de première édition].

ilk.bahar, b.i. —
~ **halkası,** *mim.* Ağaçtaki yaş halkasının ilkbaharda oluşan soluk renkte, az yoğun ve yaz halkasından daha zayıf olan bölümü.

ilkel, s. —
~ **benlik,** *psik. (Freud'çulara göre)* Ruhun en derin; gerçekler dünyası ile değil bedenle haz ilkesine dayalı ilişkisi bulunan parçası. *(Buna göre hemen doyurulmak isteyen, kör, kişisel olmayan, içgüdüsel tepilerin uyandığı benlik).* [**İng.** Id].
~ **çıkarım kuralı,** *mant.* Dizimbilim ilksavı olan çıkarım kuralı. [**İng.** Primitive inference rule].
~ **düşünüş,** *etn.* Genellikle eleştiriden yoksun olan, çocuk düşüncesine benzeyen düşünüş. [**İng.** Primitive mentality; **Fr.** Mentalité primitive].
~ **ekonomi,** *etn.* Tekniğin az çok gelişmiş olması nedeniyle doğaya üstünlük sağlama olanaklarının yetersizliği, uzmanlaşmanın bulunmayışı, ekonomik birliğin küçüklüğü gibi başlıca özelliklerle belirlenen ekonomi biçimi. [**İng.** Primitive economy; **Fr.** Économie primitive].
~ **im,** *mant.* Bir biçimsel dilin tanımlanmaksızın doğrudan verilmiş abece öğesi. [**İng.** Primitive sign; **Fr.** Signe primitif].
~ **komün,** *sosy.* Bk. **Komün.**
~ **olukçuklar,** *embriy.* Bk. **Olukçuk.**
~ **özdek ve gereçler,** *ikt.* **a)** Üretim işlemi sırasında kullanılan ve yapılmışın varlığında yer alan özdekler. **b)** Yapılmışın varlığına bir katkıda bulunmakla birlikte onun belirli bir öğesi olmayan özdekler. **c)** Üretim işlemi sırasında yapılmışın varlığına girmemekle birlikte o olmaksızın yapılmışın elde edilmesi

mümkün olmayan ve dolaylı olarak üretimi kolaylaştıran gereçler. [İng. Raw materials].

~ **yönetici,** *mant.* Aynı türden olan, aynı almaşıklık bağıntısına dayanan bütün yöneticileri tanımlamağa yarayan birli yönetici. [İng. Primitive modal operator].

ilk.gökada, b.i. *astr.* Bir gökadayı oluşturan gaz bulutu. Bu oluşum üstüne çeşitli kuramlar öne sürülmüştür: *(Bu kuramlardan çoğu ilkgökada'nın genel çekim kuvvetlerinin etkisi altında bir disk biçimini aldığını kabul eder).* [İng. Protogalaxia; Fr. Protogalaxie].

ilk.öğretim, b.i. —

~ **kurumları,** *eğt.* İlk öğrenimi gerçekleştirmek amacıyla açılan veya görevlendirilen kurumlara veriten ad. [İng. Institutions for primary education].

~ **müfettişi,** *eğt.* [İng. Inspector of primary education, primary inspector].

~ **yöneticisi,** *eğt.* Bir ilçede bulunan ilkokullar ile köy okullarının yönetimle ilgili işlerine bakan ve aynı zamanda bir ilkokulun yönetmenliğini de yapan yönetici.

~ **lı dizge,** *mant.* Biçimsel dizge. [İng. Axiomatic system]. • ~ **lı kuram,** *mant.* (i) bir kuram, (ii) kuramdaki mantıkça kapalı önerme kümesinin bir altkümesi. • ~ **lı kümeler kuramı,** *mant.* Olağan yorumdaki evreni, kümeler veya genel olarak öbeklerden oluşan temel mantıklı ilksavlı kuram. [İng. Axiomatic set theory]. • ~ **lı mantık dizgesi,** *mant.* Mantıksal ilksavı dolayısıyla öncülsüz çıkarım kuralı olarak mantık dizgesi. [İng. Axiomatic system of logic].

ilk.yıldız, b.i. *astr.* Bir yıldız oluşturmak üzere yoğunlaşmakta olan yıldızlar arası madde. [İng. Protostar; Fr. Protoétoile].

iltihap, i. — **iris iltihabı,** *tıp.* Bk. **İris.** • **kabarcık iltihabı,** *olt.* Bk. **Kabarcık.** • **kanalcık iltihabı,** *patol.* Bk. **Kanalcık.** • **kemik iliği iltihabı,** *patol.* Bk. **Kemik.** • **kemik ucu iltihabı,** *patol.* Bk. **Kemik.** • **kemik zarı iltihabı,** *patol.* Bk. **Kemik.** • **kesecik iltihabı,** *dokb.* Bk. **Kesecik.** • **kordon iltihabı,** *patol.* ve *vet.* Bk. **Kordon.** • **leğenkarınzarı iltihabı,** *patol.* Bk. **Leğen.** • **prostat iltihabı,** *patol.* Bk. **Prostat.**

ilür, i. — b) *kim.* Kuvvetli bir bazın dördüncül fosfonyum bromur üzerine etkimesiyle meydana gelen amfion. [İng. ve Fr. Ylure].

im, i. —

~ **öğrenimi,** *psik. Tolman'a* göre, öğrenmede canlının, durumla ilgili davranışlarının sırasını değil, imleri ve anlamlarını öğrenmesi. [İng. Sign learning].

~ **örneği,** *mant.* Bir imi oluşturan denklik öbeğinin öğelerinden her biri. [İng. Sign-token].

~ **yöntemi,** *psik.* Sağırlara anadili öğretiminde parmak alfabesi ve öteki imlerden yararlanma yöntemi. [İng. Manuel method].

imalât, -tı, i. —

~ **birim fiyatı,** *mim.* Yapım birim fiyatı.

imam, i. —

~ **hatip okulu,** *eğt.* Ortaokul üzerine dört yıllık öğrenim veren ve öğrencileri imamlık ve hatiplik, Kuran kursu öğreticiliği, vaizlik v.b. görevler için yetiştiren bir meslek okulu.

imanım, ünl. — **2.** *tasav. (Bektaşilikte)* Bektaşilikte bir hitab ünlemi.

imar, i. —

~ **durumu,** *mim.* Bir binanın imar planına ve yönetmeliğine göre nasıl kullanılabileceğini bildiren ve belediyece düzenlenerek isteği üzerine arsa sahibine verilen belge.

~ **komisyonu,** *mim.* Belediye meclislerinin imar işleriyle görevli üyelerinden kurulu komisyon.

~ **müdürlüğü,** *mim.* Bir belediyede Devlet kesiminin ve özel kesimin yapı işlerini belediye açısından denetleyen bölüm.

~ **yönetmeliği,** *mim.* İmar Kanununun tamamlayıcı olarak hazırlanıp kentin belediye meclisinde onaylandıktan sonra yürürlüğe giren yapı düzeni yönetmeliği.

im.bilim, b.i. *mant.* Dizimbilim, yorumbilim, kullanımbilim bölümlerinden oluşup imleri konu edinen bilim dalı. [İng. Semiotics; Fr. Sémiotique].

☆ *Eşanl.* **Semiyotik.**

imdat, i. —

~ **kapısı,** Bk. **Kapı.**

imge, i. —

~ **arkadaşı,** *psik.* Özellikle üstün yetenekli veya yalnız çocuklarda daha sık rastlanan, çocuğun hayalinde yaşattığı, kendine uygun ve yakın bulduğu kişi. [İng. Imaginary companion].

~ **eşitsizliği,** *psik.* Bir nesnenin, iki gözün ağ dokusuna düşen görüntüsünün biçim ve büyüklük yönünden eşit olmayışı. [İng. Anisocoria].

imgesel, s. —

~ **anlam,** *ed.* Bir sözcüğün genel kullanımının dışında kalan anlamı. [İng. Figurative meaning; Fr. Sens figuré].

~ **gezi,** *eğt.* Öğrencilerin imgesel olarak birçok yerler ve olaylar üzerinde bilgi edinmelerine olanak sağlayan bir öğretim yolu. [İng. Imaginary journey; Fr. Voyage imaginaire].

imgesiz, s. İmgeden yoksun olan, imgesi bulunmayan. [İng. Imageless].

~ **düşünce,** *psik.* Yapısal ruhbilimde içe bakış yolu ile yapılan dikkatli çözümlemelere karşın duyum izleri veya imge belirtisi göstermeyen düşünce. [İng. Imageless thought].

immünoglobülin, i. *Fr. immunoglobuline. biy.* Bir antijenle özgül bir tepkimeye girebilen, globülin grupundan molekül. [İng. Immunoglobuline; Fr. Immunoglobuline. anticorps].

☆ *Eşanl.* **Antikor.**

imparator, i. —

~ **mantarı,** *bot.* Bk. **Mantar.**

impluvion, i. *mim.* Eski Roma yapılarında çatıdan akan suların toplandığı havuz.

imrenme, i. *psik.* Başkalarında bulunan bir özellik veya varlığa karşı duyulan özlem. *(Bu duygu kimi durumlarda tedirginlik verici olabilir)*

imza, i. —

~ **kartonu,** *ikt.* Bankaların çeşitli amaçlarla müşterinin imzasını aldıkları belge.

inat, i. — **inadına inat adım kel Murat,** *dey.* İnadında ısrar etmek halinde söylenir.

ince, s. —

~ **düşünce,** *dey.* Herkesin harcı olmayan geçerli ve yararlı düşünce.

~ **keçe,** *dok.* Bk. **Keçe.**

~ **kireç,** *inş.* Bk. **Kireç.**

~ **mücevhercilik,** Bk. **Mücevhercilik.**

~ **yontma yapı taşı,** Yontulmuş veya dört köşe yapılmış yapı taşı. [İng. Ashlar].

inceltici, i. —

~ **oranı,** *mim.* Özel bir boyanın, özel bir kullanılışı için salık verilen oran.

indeks, i. — **5.** *komp.* Bir bilgisayar programının bir çevriminin her tekrarında değişen parametre. [İng. ve Fr. Index]. • **mitotik ~,** *sit.* Bk. **Mitotik.**

☆ *Eşanl.* **Dizin.**

~ **sayacı,** *komp.* Bir bilgisayarın merkez biriminin, bir komutla belirtildiği zaman gerçek bir adres elde etmek için, komutun adres bölgesinin değerine eklenmesi gereken sayıyı taşıyan sayacı. [Fr. Registre d'index].

☆ *Eşanl.* **Dizin sayacı.**

indeksleme, i. *komp.* Bir bilgisayarda indeks sayacının içeriğini bir komutun adres bölgesinde verilen değerine eklemeğe dayanan işlem. [İng. Indexing; Fr. Indexation].

☆ *Eşanl.* **Dizinleme.**

indekslemek, f. *komp.* **a)** Bir bilgisayar komutunda, işlenenin gerçek adresini bulmak için bir indeks sayacının içeriğinin komutun adres bölgesinde verilen değere eklenmesi gerektiğini göstermek. [İng. To index; Fr. Indexer]. **b)** Bir belgeye, konusunu elden geldiğince iyi açıklayacak belli sayıda sözcük eklemek. [İng. To nidex; Fr. Indexer].

☆ *Eşanl.* **Dizinlemek.**

indirgenmez, s. — **3.** *mat.* Bir halkanın hiç bir tam bölen *(yani, halkanın bir birimi olmayan herhangi bir bölen)* kabul etmeyen bir elemanı için kullanılır. [İng. Irreductible; Fr. Irréductible].

indirgenmiş, s. —

~ **önerme,** *mant.* Yalınç olmayan bileşenleri yalnızca değilleme, tümel-evetleme veya tikel-evetleme biçiminde olan bileşik önerme. [İng. Reduced sentence].

indirim, i. — ~ **le satma,** *ikt.* Bir malı geçerli değerinden daha düşük para ile satma. [İng. Sell with discount, Fr. Vente au rabais]. • ~ **li senetler hesabı,** *ikt.* İndirim yapılmak için verilen alacak senetleri sonucunu izlemek ve saptamak amacıyla tutulan geçici sayışımlar. [İng. Bill of discount's account]. • ~ **li senet,** *ikt.* Teminatından ötürü banka ve diğer para işleriyle uğraşan kuruluşlarca kabul ve indirim yapılmağa yeterli görülen senetler. [İng. Bankable bill].

~ **li vergileme,** *ikt.* Vergi değeri yükseldikçe vergi oranı düşen vergileme dizgesi. [İng. Regressive taxation].

~ **senetleri,** *ikt.* İndirim yaptıkları yerlerde borçlularına ödettirilecek senetler. [İng. Discountable stocks; Fr. Titre à escompte].

~ **oranı,** *ikt.* Bir senedin değerinden yapılan ve merkez bankalarınca önceden belirtilerek herkese duyurulan indirim yüzdesi. [İng. Discount rate; Fr. Taux d'escompte].

indirme, i. —

~ **hücumu,** *ask.* Bir hava indirme harekâtının, düşmanla yakın muharebe için hazırlanmış bir hava indirme kuvveti ilk unsurlarının hava araçları tarafından bir hedef bölgesine indirilmesiyle başlayan

ve tayin edilen hedeflere taarruz ile sona eren kısmı. [İng. Assault].
~ **hücum kuvveti,** *ask.* Bir hava indirme harekâtında tutunma bölgesinin ele geçirilmesiyle görevlendirilmiş birlik. [İng. Assault force].
~ **hücum kademesi** *(hava ulaştırması), ask.* Bir kuvvetin, bir indirme hedef bölgesine ilk hücum için programlanmış unsuru. [İng. Assault echelon].

indis, i. — **6.** *komp.* Bir programlama dilinde, kendisine yüklenen değerle bir çizelgedeki bir elemanın sırasını belirleyen değişken adlı sabit veya ifade. [İng. Index; Fr. Indice]. • ~ **ler fonksiyonu,** İndisin değerinden veya bir değişkenin indislerinin tüm değerlerinden yola çıkarak bir elemanın çizelgedeki bağıl adresini hesaplamağa yarayan fonksiyon. [İng. Function of index; Fr. Fonction d'indices]. • **kırılma** ~ **i,** *fiz.* Bk. **Kırılma.** • **kütlük** ~ **i,** *jeom.* Bk. **Kütlük.** • **nötürleştirme.** ~ **i,** *petr.* Bk **Nötürleştirme.** • **sabunlaşma** ~ **i,** *petr.* Bk. **Sabunlaşma.** • **serbest** ~, *mat.* Bk. **Serbest.**
~ **ortalama,** *mat.* ve *istat.* Bk. **Ortalama.**

indükleme, i. —
~ **makarası,** *fiz.* Elektromanyetik indükleme olayından yararlanarak çok yüksek, fakat kısa süreli gerilimler verebilen aygıt.

indükleyici, s. —
~ **sargı,** *elek.* Bk **Sargı.**

indüktansmetre, i. *Fr. inductancemètre. elek.* Öz indükleme katsayılarını ölçmeğe yarayan aygıt. *(Aygıtın yarattığı indükleme akısı üzerinde yalıtkan bir kaplamanın yaptığı değişiklikleri belirleyerek, demirden bir parçayı örten bir boya katmanının kalınlığını ölçmekte de indüktansmetreden yararlanabilir).* [İng. Inductometer, impedometer]

inek, i. —
~ **karnı,** *atç.* Bk. **Karın.**

inek.çil, b.i. *arg.* Aşırı derecede kendini derse kaptırmış olan çok çalışkan ve saf öğrenci: *Ahmet mi? bırak, inekçilin tekidir.*
Eşanl. **İnek, inekçi.**

infibülasyon, i. *etn.* Cinsel birleşmeyi önlemek için cinsel organları bu işi göremez duruma sokma pratisi [İng. Infibulation]

İngiliz, öz.i. —
~ **madeni,** *mat.* Bk. **Maden.**
~ **merkantilizmi,** *ikt.* Memleketteki değerli maden stokunun ticaret sayesinde yükseltilmesini güden ticaretçi merkantilizm.
~ **nalı,** Bk. **Nal.**
~ **tabancası gibi kurulmak,** *dey* Çalım satmak, kasılmak.

inhisar, i. —
~ **yaratmak,** *ikt.* Belirli bir malın ithalini veya satışını münhasıran kendi elinde bulundurmak amacıyla tertipler almak, malı saklamak veya satışa arzetmemek.

inorganik, s. —
~ **kimya,** Bk. **Kimya.**

insan, i. — ~ **nın yaşı,** *istat.* İnsanın doğumu ile istatistik gözlemin yapıldığı an arasında geçen zaman süresi.
~ **doğası,** *sosy.* Belli bir yer ve zamanda insanın doğal ve toplumsal çevresi içinde oluşturduğu davranışlarına ilişkin özelliklerin tümü. [İng. Human nature; Fr. Nature humaine].
~ **mühendisliği,** *psik.* Araç ve gereçlerin yapımı ile çalışma yerlerinin fiziksel koşullarının düzenlenmesinde insanın duyu organlarının özellik ve güçlerini, devimsel yeteneklerini, öğrenme güçlerini, beden boyutlarını, rahatını, güvenliğini ve doygunluğunu göz önünde bulunduran ruhbilim ve teknolojideki oluşma bilgi dalı. [İng. Human engineering].
~ **piramidi,** *sp.* Bk. **Piramid.**
~ **resmi çizdirme,** *psik.* Çocuklara insan resmi çizdirerek anlıksal gelişme durumlarını saptamaya çalışma. [İng. Draw-aman behaviour].
~ **sesi,** *müz.* Bk. **Ses.**

insaniyet, i. — ~ **i ele almak,** *dey.* İnsanca hareket etmek.

inşaat, i. — **akustik** ~, *inş.* Özellikle istenmeyen ses yayılmasını veya böyle sese sebebiyet verecek mekanik titreşimleri kontrol altına almak amacıyla yapılan inşaat şekli. [İng. Acoustic construction]. • **kabuk** ~, *inş.* Bk. **Kabuk.**
~ **alanı,** *mim.* Bodrum ve çatı katları dahil, iskân mümkün olan bütün katların ışıklıklar çıktıktan sonraki alanlarının toplamı.
~ **endisi,** *mim.* Bir yapının zeminde kapladığı alanın arsa alanına oranı.
~ **mühendisi,** *mim.* İnşaat mühendisliği öğrenimi yapan bir üniversite veya yüksek okulu bitirmiş mühendis.

intanî, s. —
~ **mononükleoz,** *patol.* Bk. **Mononükleoz.**

interkostal, s. *Fr. intercostal, - ale. anat.* Bk **Kaburgalararası.**

ip, i. — ~ **i koparmak,** *dey.* **b)** Kaçmak. • ~ **i uzatmak,** *dey.* Engel olmak. • ~ **ini sürümek,** *dey.* **b)** Serkeşlik etmek kanunsuz işler yapmak.
~ **iskelesi,** *mim.* Temel uygulaması için, yapı tabanının bir metre kadar uzağına boydan boya çekilen ahşap çerçeve.
~ **kaçkını zindan gülü,** *dey.* Hapiste olan azılı kimse.
~ **korkusunu boynuna almak,** *dey.* Ölümü göze almak.
~ **sargı,** *sp. (atl.)* Kaymayı önlemek için, cirit sapının ağırlık noktasındaki tutanağına sarılmış olan ip. [İng. Cord grip; Fr. Corde de poignée]

ipek, i. —
~ **kâğıt,** Bk **Kâğıt.**

ipekli, s. —
~ **pist lastiği,** *sp. (bis.)* Yeğni olması için, dokusuna ipek karıştırılmış yarışlık lastiği. [Fr. Boyau de piste en soie].
~ **yol lastiği,** *sp. (bis.)* Dış dokusuna ipek karıştırılmış 180-270 gr. ağırlığında yol yarışı lastiği. [Fr. Boyau de rotue en soie]

iplik, i. — **işleme ipliği,** *el san.* Bk. **İşleme.** • **kâğıt ipliği,** *matb.* Bk. **Kâğıt.** • **kas** ~ **leri,** *biy.* Bk **Kas.** • **krep ipliği,** *dok* Bk **Krep.**

ipoje, i *Fr. hypogée mim.* Her çeşit yeraltı kazısı veya yapısı.

ipliksi, s. — **5.** *kim.* Çizgisel zincir biçimindeki bir makro molekül için kullanılır. [İng. Filiform unidimensional; Fr. Catéforme unidimensionnel, filiforme[.
Eşanl **Zincirsi, tekboyutlu.**

ipotek, i. —
~ **kredisi,** Bk. **Kredi.**

irade, i. — **kararsız** ~, *psikopatol.* Bk. **Kararsız.**

iradî, s. —
~ **işsizlik,** *ikt.* Bk. **İşsizlik.**

irfan, i. — ~ **ına turp sıkmak,** *dey.* (Birinin) bilgisini, kültürünü küçümsemek maksadıyla söylenir.

irrasyonel, s. —
~ **sayılar,** *mat.* Bk. **Sayı.**

irkilme, i. —
~ **tepkisi,** *psik.* Beklenmeyen bir işitme uyaranına karşı yapılan kassal ve kimi kez dışkılama görevlerini de kapsayan bir tepki.

is, i. —
~ **odası,** *mim.* Kimi büyük camilerde islerin duvarları karartmaması için duvarların yüksek bölümlerine ve kubbeye açılan küçük deliklerden hava kanalları ile gelen islerin toplandığı hücre.
~ **önleyici,** *petr.* Daha iyi yanmasını sağlamak ve sobalarda, kazanlarda, borularda is bırakmasını önlemek için, ev ısıtmasında kullanılan petrol, mazot ve gazyağına karıştırılan katkı maddesi.
~ **siyahı,** *sny.* Bk. **Siyah.**

isale, i. —
~ **hattı,** *mim.* Esas su şebekesini besleyen hat.

isim, i. — **ortak** ~, *gram.* Bk. **Ortak.** • **soyut** ~, *gram.* Bk. **Soyut.**
~ **yitimi,** *psik.* İdrak edilen şeylerin adlarını söyleme yeteneğinin kaybolması. [İng. Anomia].

iskambil, i. —
~ **kâğıdından yapılmış olmak,** *dey.* Hileli olmak.

iskân, i. —
~ **bürosu,** *mim.* Belediyelerde, yapıların projesine uygun olarak inşa edilip edilmediğini kontrol ederek kullanma izni veren büro.
~ **sınırı,** *mim.* İmar sınırı içerisinde yapı yapma izni verilen bölgelerle izin verilmeyen bölgeleri ayıran sınır.

iskele, i. — **kemer** ~ **si,** *den.* ve *bayınd.* Bk. **Kemer.** • **sürme** ~, *den.* Bk **Sürme.**
~ **vergisi,** *ikt.* İskeleden yararlanan kişilerden alınan vergi. [İng. Wharf fee; Fr. Droit du quai].

iskelet, i. — ~ **e dönmek,** *dey.* Çok zayıflamak, kurumak.

iskeletli, s. *mim.* İskeleti olan.
~ **yapı,** *mim.* Betonarme döşemeli, çelik veya betonarme kiriş ve kolonlu yapı.

İspanya, öz. i —
~ **beyazı,** *mim.* Boyacılıkta kullanılan tebeşir tozu.
~ **dönüşü,** *sp. (bis.)* İspanya bisiklet dönüşünün. bisikletliler arasında yaygın olarak kullanılan kısa adı. [Fr. Vuelta].

İspanyol, öz. i. —
~ **kılıcı,** Bk. **Kılıç.**

ispanyolet, -tl, i. —
~ **demiri,** *mim.* İspanyolette, yukarı aşağı hareket ettirilerek pencereyi sürgülemeye veya açmaya yarayan kara veya yarım yuvarlak kesitli demir çubuk.
~ **kolu,** *mim.* İspanyolette kumanda tutamağı.
~ **mekanizması,** *mim.* Demiri ahşap doğramanın içinde açılmış olan yuvada hareket eden ispanyolet çeşidi.

istasyon, i. — **6.** *astronotik.* Belirli bir

istasyon, i. — **6.** *astronotik.* Belirli bir veya birkaç görevi yerine getirmek üzere hazırlanmış sabit veya hareketli tesisat: *Bir yer istasyonu.* [**İng.** ve **Fr.** Station]. **7.** *komp.* Uzaktaki bir bilgisayara bağlı olan ve bu bilgisayarın yapabileceği bütün işlevleri yerel olarak sağlayan bir mini bilgisayardan ve çeşitli çevre birimlerinden oluşmuş bütün. [**İng.** ve **Fr.** Station]. • **hareketli yeryüzü ~ u,** *astronotik.* Belirli bir bölgenin sınırları içinde yer değiştirebilen hareketli istasyon. [**Fr.** Station mobile terreste]. • **kesilme ~ u,** *telekom.* Bk. **Kesilme.** • **kılavuz ~ u,** *den.* Bk. **Kılavuz.** • **kontrol ~ u,** *hava.* Bk. **Kontrol.** • **radyo ~ u,** *hava.* Bk. **Radyo.** • **role ~ u,** *den.* Bk. **Role.** • **Seyyar havacılık telekomünikasyon ~ u,** *hava.* Bk. **Seyyar.** • **seyyar yer ~ u,** *hava.* Bk. **Seyyar.** • **uzay ~ u,** *astronotik.* Kendi kendine ancak belirli sınırlar içinde yer değiştirmesini sağlayan itici düzeneklerle donatılmış belli bir süre içinde belirli bir görevi yerine getirmesi istenen uzay aracı. *(Bir uzay istasyonu ya yörünge üzerine ya da bir gök cismine yerleştirilir): İnsanlı uzay istasyonu, otomatik uzay istasyonu; radyo dalgalarıyla haberleşmede, bir uzay aracına veya bir gök cismine yerleştirilmiş istasyona da uzay istasyonu denilir).* [**İng.** Space station; **Fr.** Station spatiale]. • **yardımcı ~,** *hava.* Bk. **Yardımcı.** • **yer ~ u,** *astronotik.* Ya yeryüzünde bir yere *(bu yer sabit olabileceği gibi örneğin bir gemi de olabilir)* veya bir hava taşıtına yerleştirilen ve uzay araçlarından yararlanmaksızın aynı cinsten başka bir istasyonla bağıntı kurmaya yarayan istasyon. [**Fr.** Station de terre]. • **yörünge ~ u,** Yörüngeç üzerine oturtulmuş uzay istasyonu. [**İng.** Orbit station; **Fr.** Station orbitale].

istek, i. — **isteğe bağlı kesinti,** *ikt.* Sendika ödentilerinin işçilerin ücretlerinden kesilmesi için işçi ile işveren arasında varılan anlaşma gereğince yapılan kesinti. [**İng.** Volontary check-off; **Fr.** Retenue volontaire]. • **isteğe bağlı toplama,** *ikt.* Tam yükümlülükte vergi ile bağımlı yıllık kazanç ve gelirlerinin toplamı *(10.000)* lirayı aşmayan yükümlülerin bu kazanç ve gelirlerinden tevkif yolu ile vergisi kesilmiş bulunanları bildirimlerine alıp almamalarının isteklerine bağlı olması.

istem, i. —
~ **hakkı,** *huk.* Eser sahibine verilmesi kararlaştırılan bedelin veya çoğaltılmış sayıların istenmesi. [**İng.** Right of demand, right of request; **Fr.** Droit de demande].
~ **fişi,** *küt.* Koruncaktan kitapların getirilebilmesi için, doldurulup görevliye verilen basılı fiş. [**İng.** Call slip].
~ **kâğıdı,** *küt.* Okuyucunun, kitaplıkta bulunmasını uygun gördüğü yapıtların alınmasını önermek amacıyla doldurduğu kart veya kâğıt.

isteme, i. — **2.** *psikan. J. Lacan*'a göre **ihtiyaç** ile **istek**'ten tamamıyla farklı olan ve bu iki kutup arasında yer alan özgül kavram. *(İsteme bir başkasına yöneltilir, dolayısıyla bir istek ilişkisini gerektirir; bir başka deyişle isteme isteğin dile getirilmesidir de denilebilir; fakat ne biçimde dile getirilirse getirilsin her isteme aslında bir sevgi istemesidir).* [**Fr.** Demande].

istemek, f — **istemem yan cebime koy,** *dey.* Rüşvet alırken alay yollu söylenir.

istemli, s. —
~ **rölöve,** *istat.* Bk. **Rölöve.**

istenç, i. Bk. **İrade.**

istenççilik, -ği, i. *fels., ahl.* ve *psik.* Bk. **İradecilik.**

istençli, s. *psik.* Herhangi bir dış zorunluluk söz konusu olmadan belirli bir durum karşısında girişilecek eylemi kararlaştırabilen ve uygulayabilen. [**Osm.** İrtiyadî; **İng.** Volitive; **Fr.** Volitif, - ive].
~ **devinim,** *psik.* Bilinçli ve istençli olarak yapılan herhangi bir devinim. [**İng.** Voluntary movement].
~ **etkinlik,** *psik.* Dıştan hiç bir zorlama olmadan kişinin kendiliğinden seçip uyguladığı etkinlik.
~ **kaslar,** *psik.* İstençle gerilip gevşeyebilen kaslar. [**İng.** Voluntary muscle].

istençsiz, s. *psik.* Yapılması istenmediği halde yapılan *(davranış).*

istiare, i. — **3.** *psikan. Lacan*'ın terim düzeninde düş'ün temel mekanizmalarından birini, *Freud*'un **Düşbilim**'inde *(1900)* betimlediği kaynaşma kavramını gösterir. [**İng.** Metaphor; **Fr.** Métaphore].

istif, i. —
~ **kancası,** *den.* Bk. **Kanca.**
~ **katsayısı,** *den.* Bk. **Katsayı.**
~ **makinesi,** *taşıma.* İki yükün üst üste yerleştirilmesini sağlayan kaldırma makinesi. [**İng.** Stowing machine].
~ **planı,** *den.* Bk. **Plan.**
~ **sigili,** *den.* Bk. **Sigil.**

istihbarat, i. — **muharebe ~ ı,** *ask.* Bk. **Muharebe.** • **stratejik ~,** *ask.* Bk. **Stratejik..**

istikamet, i. —
~ **levyesi,** *sil.* Bk. **Levye.**

istismar, i. —
~ **faizi,** *ikt.* Genel merkez parasının kullanılması nedeniyle şube veya ajanların genel müdürlüğe ödedikleri yararlanma bedeli.

iş, i. — ~ **e alma,** *iş. huk.* Yeni bir işçinin işe alınması veya eski işçinin yeniden kabulü. [**İng.** Accession]. • ~ **e giriş oranı,** *iş. huk.* Bir girişimde işçilerle yeni giren işçiler arasındaki yüzde oranı. [**İng.** Accession rate]. • ~ **e girişlerin kaydı,** *iş. huk.* İş gücüne yapılan yeni eklemelerin kronolojik bir sıra ile kaydedilmesi. [**İng.** Accession record]. • ~ **e parmak sokmak,** *dey.* İşi bozmak, karıştırmak. • ~ **i arap saçına döndürmek,** *dey.* İşi çok karışmak, içinden çıkılmaz hal almak. • ~ **i çocuk oyuncağına çevirmek,** *dey.* İşi ciddiye almamak. • ~ **i duman hali yaman olmak,** *dey.* Çok güç ve sıkıntılı bir durumda olmak. • ~ **i pot gitmek,** *dey.* İşi ters gitmek, kusuru olmak. • ~ **i sıkışık olmak,** *dey.* İşi çok külfetli olmak. • ~ **i sırasına girmek,** *dey.* İşi düzeltmek, yolunda olmak. • ~ **i üç nalla bir ata kalmak,** *dey.* Önemsiz bir fırsatı büyüterek büyük işlere girişmeye kalkmak. • ~ **i verme,** *ikt.* Bir işi birçok isteklinin arasından en uygun görülen koşullarla kabullenen kişiye bırakma. [**İng.** Enstrusting; **Fr.** Chargement d'affaires]. • ~ **in içinde iş olmak,** *dey.* Herhangi bir işte hile, oyun bulunmak. • ~ **in yoksa,** *dey.* Boş yere yapılan çabalar için söylenir: *İşin yoksa her Allahın günü onun ziyaretine git.* • ~ **ini sıkı tutmak,** *dey.* İşini akıllıca düzen ve planla yürütmek. • ~ **ler sarpa sarmak,** *dey.* İşler, halli olanaksız biçimde zorlaşmak, karışmak, çetinleşmek. • ~ **ten çıkarma ödencesi,** *ikt.* İşletme tarafından işine son verilen işçiye toptan veya belli bir süre içinde yapılan ödeme. [**Fr.** Indemnité de mise en congé]. • **götürü ~,** *trm.* Bk. **Götürü.** • **Japon ~ ı,** *işl.* Bk. **Japon.** • **kampanya ~ ı,** *huk.* Bk. **Kampanya.**
~ **ayağa düşmek,** *dey.* **2.** İşin hallî ancak kendisine kalmak, kendi harekete geçmek.
~ **başında eğitim, 1.** *ikt.* İşçinin işini yaparken uğraşısında olduğu kadar iş görgüsü, iş güvenliği, işçi sağlığı, iş yöntemi konularında da yetiştirilmesi. [**İng.** Training on the job; **Fr.** Education à la durée de travail]. **2.** *eğt.* Kurumlarda çalışan görevlilere günlük çalışma saatları içinde, görevin veya işin edimli olarak yapıldığı yerde, veya öğretmenin birim içindeki görev yerinde, kimi zaman bireysel kimi zaman da kümeler halinde uygulanan eğitim. [**İng.** Training on the job; **Fr.** Formation sur le tas].
~ **belirleyicileri,** *psik.* Bir işin başarılı olabilmesi için beden, anlık, duygu ve huy yönlerinden gerekli özellikler. [**İng.** Job specifications].
~ **bilmek,** *dey.* Hünerli olmak.
~ **birliği kurulu,** *ikt.* İşletme, disiplin, gönendirme, sınav gibi çeşitli özelliklerde işçi, işveren işbirliğini sağlamak amacıyle kurulmuş iki yan temsilcilerinden meydana gelen kurul. [**İng.** Cooperation committee; **Fr.** Comité de coopération].
~ **bulma evi,** *ikt.* İş arayanlara iş bulma veya aracılık etme amacıyle özel kişilerce kurulan iş bulma yerleri. [**İng.** Labour office; **Fr.** Office de travail].
~ **buyruğu,** *ikt.* Bir işyerindeki işlerin veya alıcı istemlerinin hesapları ve parası yönünden fizik ve diğer etkenlerle izleme ve denetimi sağlayan belge. [**İng.** Labour order; **Fr.** Ordre de travail, commandement de travail].
~ **çözümlemesi,** *psik.* Herhangi bir iş veya görevin gerektireceği yeteneklerin, kişisel özellik ve eğitim açısından çözümlenmesi. [**İng.** Job analysis].
~ **değerlendirilmesi,** *ikt.* İşletmeye ilişkin ücret yapısının bilimsel temellere göre düzenlenmesi, ücret aşamalarının işçinin değil, işin özelliklerine göre saptanılmasını sağlayan değerlendirme. [**İng.** Job evaluation; **Fr.** Evaluation de travail].
~ **denetimi,** *ikt.* İşin düzenine uygun bir düzeyde yürütülüp yürütülmediğini göz önünde bulundurulmak amacı ile yapılan izlenim. [**İng.** Control of labour; **Fr.** Contrôle de travail].
~ **denetimi sözleşmesi,** *ikt.* İş alanının devlet denetimi ile bağımlı olmasını öngören sözleşme. [**İng.** Labour surveillance agreement; **Fr.** Accord surveillance de travail].
~ **dışında eğitim,** *eğt.* Kurumlara bağlı kimselerin belli amaçlara göre görevleri dışında yetiştirilmesini öngören eğitim. [**İng.** Out of the job training].
~ **düzlemi,** İçinde çalışmaların ve aydınlık belirleme ve ölçmelerinin yapıldığı gerçek veya düşüncel düzlem.
~ **eğitbilimi,** *eğt.* İş okuluyle ilgili görüş, kuram ve uygulamaları düzenli biçimde inceleyen bilim dalı. [**Fr.** Pedagogie du travail].

~ **genel piyasası,** *ikt.* Toplam emek sunusu ile emek isteminin karşılaştığı varsayılan ve sonuç olarak ücreti belirgin bir duruma getiren iş genel piyasası. [İng. Labour market; Fr. Marché de travail].
~ **görevlisi,** *ikt.* Bir kimsenin veya bir ortaklığın kimi işlerini gören kişi. [İng. ve Fr. Agent].
~ **görme vergisi,** *ikt.* **a)** Kesenek, ücret, ödül, bahşiş ve benzerleri gibi belirli bir işgörümü karşılığı ilgiliye ve alacaklısına yapılan ödeme. **b)** Hükümetçe görülen kişi işleri için devlet veznesine ödenen para *(tapu harcı, mahkeme harcı gibi).* [İng. Tax; Fr. Taxe].
~ **gücüne katılma oranı,** *ikt.* Bir ülkede işgücünü oluşturanların o ülkedeki genel kişilere oranı. [İng. Participation rate to working power; Fr. Ratio de participation à la main-d'oeuvre].
~ **incelemeleri,** *ikt.* Belirli bir iş yerinin çalışma verimini artırmak için olumlu sonuçlar verebilecek bütün etkenleri araştırma, bulma ve uygulama amacıyle yapılan inceleme. [İng. Working analysis; Fr. Analyses de travail].
~ **isteme kâğıdı,** *ikt.* Bir işletmeye girmek için başvuran işçilerin doldurduğu soru kâğıdı. [İng. Application form; Fr. Formule de demande, bulletin desouscription].
~ **kapıya bacaya düşmek,** *dey.* Yapılan işin her taraftan duyulup anlaşıldığını anlatmak için kullanılır.
~ **kapatımı,** *ikt.* **a)** İşverenin işçileri tümüyle işten çıkarması. **b)** İşçileri yola getirmek için işverenin fabrikasını kapaması. [İng. ve Fr. Lock'out].
~ **kümesi,** *sosy.* Toplumsal yapı içinde türdeş işleri veya görevleri yapan, bu etkinlikleri sürdüğü ve geliştiği ölçüde karşılıklı bağlılık duygusu duyan kişilerin oluşturduğu toplumsal küme. [İng. Functional group; Fr. Groupe fonctionnel].
~ **oranlaması,** *ikt.* İş kapatımı veya ekonomik yaşamın gidişi üzerinde yapılan oranlama. [İng. Business forecosting; Fr. Estimation de travail].
~ **öndelikleri,** *ikt.* İşin bitiminden sonra sayışılmak üzere genellikle işletmeler adına yapılacak her türlü hizmetler karşılığı kişilere önceden ödenen para. [İng. Working advances; Fr. Avances pour travail].
~ **porgramı,** *mim.* Bir yapının bölümlerini ve her bölümün başlama ve bitiş zamanını göstermek üzere işin başlangıcında düzenlenen çizelge.
~ **sürati,** *ikt.* İşçinin işini yaparken gösterdiği hareket veya ağır olmanın verime olan etkisi. [İng. Speed of labour; Fr. Vitesse du travail].
~ **süreleri,** *ikt.* Genel olarak iş yerlerinde yasalarına göre sınırlandırılmış ve hükme bağlanılmış günlük ve haftalık çalışma süreleri. [İng. Working hours; Fr. Durées de travail].
~ **sürelerinin birleştirilmesi,** *ikt* **a)** Verilecek yıllık izinlerde işten ayrılma öncesine dayanak olmak üzere işçinin çeşitli iş yerlerinde ödenek ödeyerek çalıştığı sürelerin birleştirilmesi. **b)** İşçiye ve yetimlerine bağlanacak yaşlılık veya yetim aylıklarına dayanak olmak üzere işçinin emeklilik ve iş yasasına göre çeşitli yerlerde ödenek ödeyerek çalıştığı sürelerin birleştirilmesi. [İng. Unification of labour duration; Fr. Unification des durées de travail].
~ **süresi sayılan durumlar,** *ikt.* [İng. Position as duration of the labor; Fr. Positions comme durée du travail].
~ **tanımı,** *küt.* Kitaplıktaki işlerin iyi yürüyebilmesi için yapılması gerekli bütün işlemlerin tek tek tanımlanması. [İng. Job description].
~ **türesi,** *ikt.* İş alanındaki çalışmalara ilişkin yasalarla insan haklarının sınırladığı çevreler içinde ticarî davranışlardan doğacak karşılıklı haklar. [İng. Labour law; Fr. Droit de travail].
~ **hakem kurulu,** *ikt.* İşyeri veya işkolu düzeyinde olup da yalnız bir ilde bulunan işyerlerini ilgilendiren toplu iş uyuşmazlıklarında grev veya işyeri kapatımına karar verilmesi yasasına göre olanaksız bulunan durumlarla iş yasasına göre bu uyuşmazlığı çözümlemek amacı ile görevlendirilen kurul. [İng. Arbitration committee of department; Fr. Commission d'arbitrage de département].
~ **yılı,** *ikt.* İşçinin işyerine giriş gününden başlayarak bir yılı doldurduğu ve işçi ile yetimlerine bağlanacak yaşlılık veya yetim aylıklarına dayanak olan yıllık dönem. [İng. Year of service; Fr. Année de service].
~ **yüklenimi,** *ikt.* Bir ücret karşılığı olarak belirli veya belirsiz bir süre için verilen iş görme sözü. [İng. Engagement of work; Fr. Engagement de travail].
~ **testleri,** *eğt.* El araçlarıyle veya bu gibi araçlar olmadan bir iş yapılmasını gerektiren testler. [İng. Performance tests; Fr. Tests de performance].
~ **tümdeğeri,** *ikt.* **a)** Herhangi bir işin tümdeğeri. **b)** Sınırlı bir yaşamı olan bir varlığın aşınma payı uygulanabilen tümdeğeri. **c)** Bir iş yerinin işletme gideri. [İng. Service cost; Fr. Prix de revient de service].

işaret, i. — **kablo** ~ **i,** *den.* Bk. **Kablo. • kadran** ~ **leri,** *hava.* Bk. **Kadran. • kapalı** ~ **i,** *demir.* Bk. **Kapalı. • kesme** ~ **i,** *dilb.* Bk. **Kesme. • kilit** ~ **i,** *den.* Bk. **Kilit. • nirengi** ~ **i,** *geod.* ve *topogr.* Bk. **Nirengi. • sahil** ~ **i,** *den.* Bk. **Sahil. • seda** ~ **i,** *den.* Bk. **Seda.**
~ **kapatma pedalı,** *demir.* Bk. **Pedal.**
~ **kodu,** *den.* Bk. **Kod.**
~ **portiği,** *demir.* Bk. **Portik.**
~ **testleri,** *istat.* Belli niceliklerin değerlerini değil işaretlerini araştırmağa yarayan ve parametrik olmayan testler.

işaretleme, i. **Lukasiewicz** *(veya Polonya)* **işaretlemesi,** *komp.* İşleyenlerin *(operatörler)* işlenenlerden sonra veya önce geldiği aritmetik veya başka türden ifadelerin yazılışı. *(İşleyenler işlenenlerden önce gelirse önceden belirtilmiş Lukasiewicz işaretlemesi, sonra gelirse sonradan belirtilmiş Lukasiewicz denir).* [Fr. Notation polonaise].

işaretleşme, i. —
~ **rölesi,** *elek.* Bk. **Röle.**

işçi, i. — **lokavt dışı** ~ **ler,** *huk.* Bk. **Lokavt. • maden** ~ **si,** *mad. oc.* Bk. **Maden. • stüdyo** ~ **si,** *sin.* Bk. **Stüdyo.**
~ **belgesi,** *ikt.* İşçinin ad ve soyadını, kimliğini ve yaptığı işin türünü gösteren belge. [İng. Worker card; Fr. Carnet d'ouvrier, livret d'ouvrier].
~ **birliği.** § 1. *ikt.* İşçilerin yararını korumak amacıyle kurulan birlik. [İng. Labor union. Fr. Syndicat association ouvrière]. § 2. *sosy.* İşçilerin, türlü ortak çıkarlarını gerçekleştirmek ve korumak amacıyla oluşturdukları dernek. [İng. Labour union; Fr. Syndicat].
~ **dönüşümü,** *ikt.* Bir işletmede belli bir süre içinde işi bırakanlarla bunların yerine alınanların sayısı. [İng. Labor turnover; Fr. Circulation d'ouvrier].
~ **sigortası,** *ikt.* Devlet veya diğer bir kamu tüzel kişiliğince kurulan ve çalışan topluluğu içine alan sigorta örgütü. [İng. Social insurance; Fr. Assurance sociale].
~ **köylü iktidarı,** *tels.* Millî Demokratik Devrim stratejisinde işçi-yoksul köylülerin çoğunluk teşkil ettiği işçi-köylü iktidarı. İşçi-köylü iktidarı sosyalist devrimle yerini proletarya iktidarına bırakır.
~ **ödenmesi,** *ikt.* İşçilerin belirli ücretleri dışında kendilerine verilmekte olan dinlence, bayram ücretleri, sigorta ve yaşlılık v.b. kaşılığı ödemeler. [İng. Indemnity; Fr. Indemnité].
~ **kahvesi,** Bk. **Kahve.**

işçilik, i. — **göreneksel** ~, Bk. **Göreneksel.**

işeme, i. — **kan** ~, *patol.* Bk. **Kan.**
~ **dengesizliği,** *tıp.* Bk. **Anizüri.**
~ **kösnüllüğü,** *psik.* Bk. **Ürolagniya.**

işgal, i. —
~ **ordusu,** *ask.* Bölge dahilinde düzen ve asayişi korumak veya mütareke veya teslim şartlarının yerine getirilmesini sağlamak amacıyle düşman arazisinde fiilî kontrol hizmeti gören bir ordu. [İng. Army of occupation].

işitme, i. —
~ **alanı,** *psik.* Bir kez dinledikten sonra yinelenebilen sözcük, sayı veya başka şeylerin toplamı. [İng. Auditory span].
~ **artığı,** *psik.* İşitme özürü olanlarda işitme gücünden arta kalan yararlı veya yararlanılmayacak durumdaki kalıntılar. [İng. Residual hearing].
~ **belleği,** *psik.* Konuşma veya öbür ses özelliklerinin güç, perde ve uyum gibi yanlarını yanlışsız tanıma, istençli anımsama ve yineleme gücü.
~ **çizelgesi,** *fiz.* Bk. **Odyogram.**
~ **görüntüsü,** *psik.* İnsan kulağının işitme sınırlarını kapsayan, saniyede 20 - 20.000 saykıl arasındaki sesler. [İng. Acoustic auditory spectrum].
~ **imgesi,** *psik.* Birbirinden ayrı zamanlarda alınan izlenimlerin anlıkta birleştirilmesi. [İng. Auditory image].
~ **kaynaşımı,** *psik.* Her iki kulağın ayrı ayrı aldığı seslerin, tek bir izlenim halinde kaynaşması. [İng. Fusion binaural].
~ **kuramları,** *psik.* Ses titreşimlerinin, işitmeyi sağlayan sinir tepilerine nasıl çevrildiğini açıklamaya uğraşan kuramlar. [İng. Hearing theories].
~ **özürü,** *psik.* İşitme gücü duyarlığının, türlü aşamalarda yitirilmesi. [İng. Acoustically handicapped].
~ **perdelemesi,** *psik.* Kulaklardan birine uygulanan ses uyaranının, aynı veya daha yüksek güçte olan başka bir sesle örtülmesi. [İng. Auditory masking].
~ **sınırı,** *psik.* İnsan kulağının işitebileceği 20 - 20.000 kilosaykıl arasındaki en yüksek ve en düşük ses sınırı.

işlem, i. — **Boole** ~ **i,** *komp.* Boole cebrinin kurallarına uygun olarak yürütülen, işlenenlerin ve sonuçların iki değerden *(0 veya 1, doğru veya yanlış)* yalnız birini veya öbürünü aldığı işlem. [Fr. Opération booléenne]. • **Boole** ~

işareti, *komp.* Bk. **Mantıksal işlem işareti.** • **giriş-çıkış ~ i,** *komp.* Bir bilgisayarda, bilgi aktarımını başlatma ve denetleme işlemi veya doğrudan doğruya aktarma işleminin kendisi. [**Fr.** Opération d'entréesortie]. • **mantık ~ i,** *komp.* Kuramsal mantığın kurallarına uygun olarak yürütülen işlem. [**Fr.** Opération logique]. • **mantıksal ~ işareti,** *komp.* Boole niceliklerine *(bit veya bitler kümesi)* yönelik işlem işareti. [**Fr.** Opérateur booléen]. *Eşanl.* **Boole operatörü, mantık operatörü.** • **n işlenenli ~ işareti,** *komp.* n sayıda işlenene yönelik işlem işareti. [**Fr.** Opérateur n-aire]. • **tek işlenenli ~ işareti,** *komp.* Yalnız bir tek işlenene yönelik işlem işareti: *—5 ifadesinde— işareti tek işlenenli bir işlem işaretidir.* [**Fr.** Opérateur monadique].

~ **birimi,** *komp.* Bir bilgisayarın karmaşık bir işlem yapan organı: *Merkez birimi, giriş-çıkış birimi bir bilgisayarın işlem birimleridir.*

~ **ayrılığı,** *ikt.* Yasasına göre suç sayılan kaçakçılık kusur ve usulsüzlük gibi olayların her biri için ayrı ayrı işlem yapılarak ceza kesilmesi. [**İng.** Divergence of opinions; **Fr.** Divergence d'opinions].

~ **kartlı ödünç verme,** *küt.* Kitaplar ödünç verilirken ceplerine numaralı işlem kartları yerleştirme temeline dayanan ödünç verme yöntemi.

~ **ruhbilimi,** *psik.* Ruhsal veya anlıksal açıdan varlıkları ve olayları tanımak, hoşlanmak - hoşlanmamak, değerlendirmek gibi görüntülerle ilgili konu ve görüşleri ele alan ruhbilim dalı. [**İng.** Act psychology].

işleme, i. — **bütünleşik ~,** *komp.* Verilerin alınması ile karmaşık bir uygulamadaki çeşitli işleme evrelerinin bağlantılı bir bütün içinde birlikte yürütüldüğü bilgi işleme düzeni. [**Fr.** Traitement intégré]. • **diziyle ~,** *komp.* Bk. **Toptan işleme.** • **toptan ~,** *komp.* Bir hesap makinesinde, bütün iş zincirinin tek bir yönetim programıyla sağlandığı çalışma düzeni. [**Fr.** Traitement par lot, traitement par train].

~ **ücreti,** *ikt.* İşlenmemiş veya yarı işlenmiş madde için işlenmiş duruma gelinceye dek yapılan işlemler karşılığı ödenmesi gereken para. [**İng.** Manufacturing; **Fr.** Salaire de façon].

işlemek, f. — **işlemez para,** *ikt.* Bankalarda fazla biriken ve kullanış yeri olmayan para. [**İng.** Idle money].

işlemleme, i. *mant.* Belli bir amaca varmak üzere art arda gelen birtakım işlemlerin bütününü gerçekleştirme işlemi. [**İng.** Computation; **Fr.** Calculation].

İşlemsel, s. —

~ **öğrenme,** *psik.* Canlının daha önceki denemelerde doyurucu sonuçlar sağladığını denediği tepkinin, benzer durumlarda da yinelendiğini öğrenmesi. [**İng.** Operant learning].

~ **tanım,** *psik.* Gözlenebilen öğeler veya davranışlar yoluyle yapılan bir tanım türü. [**İng.** Operational definition].

işlemselcilik, -ği, i. *sosy.* Olguların görgül gözlem ve araştırma yollarıyla elde edilmiş olan anlamları dışında bir anlamı olamıyacağını, insan eylemi dışında nesnel gerçeklik bulunmadığını ileri süren görüş. [**İng.** Operationalism; **Fr.** Opérationnalisme].

işlenen, i. *komp.* Üzerinde bir işlem uygulanan eleman: *Bölmenin iki işlenen vardır, bölünen ve bölen.* [**İng.** Operand; **Fr.** Opérande].

Eşanl. **Operand.**

işlev, i. — 2. *komp.* Programlamada, bir mantıksal veya aritmetik ifadede adı yeniden gözüktüğü zaman derleyici tarafından çağırılan altprogram. [**İng.** Function; **Fr.** Fonction].

işletme, i. —

~ **anamalı,** *ikt.* Bir kuruluş varlıklarından borçları çıkarıldıktan sonra geri kalanı. [**İng.** Working capital; **Fr.** Fonds de roulement].

~ **anamalı verim gücü,** *ikt.* İşletmede kullanılan öz ve yabancı tüm anamalın yıl sonunda sağlanan kâra oranı. [**İng.** Rentability capital of enterprise; **Fr.** Rentabilité de capital d'entreprise].

~ **binaları,** *ikt.* İçinde herhangi bir üretim veya imal faaliyeti cereyan eden ve makine cihaz âlet monte edilmiş olan binalar.

~ **değişiklikleri bildirgesi,** *ikt.* Aynı girişim veya işletmede bulunan iş yerlerinin sayısından oluşan artış veya azalışların ilgili vergi örgütlerine açıklanması için düzenlenen bildirge. [**İng.** Declaration of exploitation changements; **Fr.** Déclaration des changements d'exploitation].

~ **dönemi,** *ikt.* İşletmede ilkel madde satın alınmasından bunların yapımı ve satımıyle paraya çevrilmelerine değin geçecek işletme süresi. [**İng.** Operating cycle, operating period; **Fr.** Cycle d'exploitation, période d'activité].

~ **ekonomisi,** *ikt.* İşletmedeki iş durumu, kuruluş ve organlarını araştırıp bulma ve üretim sorunlarını, anamalın devri, sayışım işlerini, yönetim çalışmalarını ilgilendiren tüm çözüm bekleyen işleri işletmenin diğer işletme ve piyasalarla olan ilişkilerini inceleyen, yönetimde uygulanacak siyasayı, anamalı ve sonuç olarak kuruluşun karşılayabileceği bunalım ve zararları denetleyen, üretimden tüketime kadar her çeşit işletmeyi araştırma konusu yapan bilim dalı. [**İng.** Businees economics; **Fr.** Economie d'entreprise].

~ **geliri,** *ikt.* İşletme çalışmalarından elde olunacak gelir. [**İng.** Operating profit, income of enterprise; **Fr.** Profit d'exploitation, revenu d'entreprise].

~ **genel giderleri,** *ikt.* Satış-aşınma payı, yönetim, kira, vergi, onarım, bakım ve yapım giderlerinin tümü. [**İng.** General operating expenses; **Fr.** Frais généraux d'exploitation].

~ **gereçleri,** *ikt.* İşletmenin çalıştırılmasında kullanılan işlenmemiş, yarı işlenmiş madde ve nesnelerle kömür, yağ, boya, makinelerin aşınma payları ve benzeri gereçlerin tümü. [**İng.** Working materials; **Fr.** Matériaux d'exploitation].

~ **giderleri defteri,** *ikt.* Bir işletmede işletme giderlerinin yazıldığı yardımcı defter. [**İng.** Factory ledger; **Fr.** Livre de manufacture].

~ **kaldıracı,** *ikt.* Bir girişimin mal veya hizmet üretimi tümdeğeri toplamında durağan giderlerin yüzde oranıyla payı. [**İng.** Rate of fixed property, rate of real estate; **Fr.** Taux de biens immeubles].

~ **kapitali rantabilitesi,** *ikt.* İşletmede kullanılan bütün kapitalin yıl sonu kârına oranı.

~ **kârı,** *ikt.* Doğal gelir kaynaklarından elde edilen brüt paralarla birlikte satış geliri veya gelirden geri göndermeler, indirimler düşüldükten sonra kalan tutar. [**İng.** Profit; **Fr.** Bénéfice].

~ **tümdeğeri,** *ikt.* Yapım nesnelerinin yapımevi üretiminin işletmedeki tümdeğeri. [**İng.** Factory cost, manufacturing cost; **Fr.** Prix de revient de manufacture].

~ **ücreti,** *ikt.* Ham maddenin veya yarı mamulun mamul hale getirilmesi için yapılan işlemler karşılığında ödenmesi gereken para.

~ **yapıları,** *ikt.* Üretim ve yapım çalışmalarını gerçekleştiren makine, araç ve gereçleri kapsayan işletme yapıları. [**İng.** Buildings of working; **Fr.** Bâtiments d'exploitation].

işletmecilik, -ği, i. —

~ **oyunu,** *işletm.* Bk. **Oyun.**

işlev, i. —

~ **bozukluğu,** *psik.* Bk. **Apraksi.**

~ **itimi,** *psik.* Bk **Akinezi.**

işlevsel, s. İşlevle ilgili olan. [**İng.** Functional; Fonctionnel, - elle].

~ **aşağılık,** *psik.* Nicelik veya nitelik açısından yeterli çalışma gücünden yoksun olma durumu. [**İng.** Functional inferiority].

~ **bilgi,** *psik.* Uygulanma ve kullanılma niteliği olan bilgi. [**İng.** Functional knowledge].

~ **bozukluk,** *psik.* Beden yapısında bir çöküntü söz konusu olmadan herhangi bir organın işleyişinde baş gösteren bozukluk. [**İng.** Functional disorder].

~ **gizilgüç denkliği,** *psik.* Ayrı kişilerin birbirinden farklı kavrama dizgelerini kullanarak aynı sorunu çözmesinde veya aynı işleri yapmasında eşit başarılar sağlayabilmesi. [**İng.** Functional equipotentiality].

~ **psikoloji,** *psik.* Anlıksal görüntüleri süreçler ve etkinlikler olarak tanımlayan, bu etkinliklerle görevlerin yararlığına önem veren psikoloji. [**İng.** Functional psychology; **Fr.** Psychologie fonctionnelle].

~ **zekâ düzeyi,** *psik.* Canlının olağan koşullarda ortaya koyduğu zekâ düzeyi. [**İng.** Functional intelligence level].

~ **sağırlık,** *psik.* İşitme organının yapısında, işitme sinirleri veya özeğinde hiç bir bozukluk olmadığı halde kişinin ruhsal nedenlerle işitme gücünü kullanamaması. [**İng.** Functional deafness].

işsizlik, -ği, i. —

~ **ödeneği,** *ikt.* İşsizlik sigortası tarafından bazı kayıt ve şartlarla işsiz kalan işçiye ödenen ve onun asgarî ölçülerle geçimini sağlayan bir miktar para

iştah, i. —

~ **davranışı,** *etoloji.* Tüketici bir etkinlikten önce duyulan ve girişilen davranış. [**Fr.** Comportement d'appétence, comportement appétitif].

~ **yitimi,** *psik.* Yemek isteğinin, az veya tüm yitirilmesi. [**İng.** Anorexia].

iş.veren, b.i. —

~ **sorumluluğu,** *ikt.* İşverenin yasalarda belirtilen durumlarda ve yasalarda belirtilen sınırlar içinde işçilere karşı sorumluluğu. [**İng.** Employer responsibility; **Fr.** Responsabilité d'employeur].

iş.yeri, b.i. — ~ **ni bildirme,** *ikt.* İşverenin örneği kurumca hazırlanacak bildirgeyi, sigortalıyı çalıştırdığından başlıyarak en geç bir ay içinde kurumun ilgili kuluşuna bildirmesi. [**İng.** Work location declaration; **Fr.** Déclaration de location de travail].

~ **kütük sayısı,** *ikt.* Sosyal sigortalar kurumunca işyerine tanıtmak ve diğerlerinden ayırmak amacıyla işyerini özümleyen ve kendilerine verilen sayı. [**İng.** Number of registration of working place; **Fr.** Numéro d'enregistrement de lieu de travail].

it, -ti, i. — ~ **siz köye dönmek,** *dey.* (Yer) Sakinleşmek, tenhalaşmak.

~ **kadar itibarı olmamak,** *dey.* Kendisine hiç bir yerde değer verilmemek.

~ **kırıntısı,** *arg.* Yarım yamalak it olan kimse.

~ **yalağı,** *dey.* Serserilerin bulunduğu yer.

İtalya, öz. i. —

~ **dönüşü,** *sp. (bis.)* Ünlü dönülerden biri olan İtalya bisiklet dönüşünün, bisikletçiler arasında, yaygın olarak kullanılan kısa adı. [**Fr.** Giro].

ithalât, -tı, ç.i. —

~ **akreditifleri,** *ikt.* Banka dilinde Türkiye'deki ithalâtçı firmaların yurt dışındaki ihracatçı firmalar lehine açtırdığı akreditifler ve bunların izlendiği yardımcı hesaplar.

~ **kotaları,** *ikt.* Bir maldan ne kadar ithalat yapılacağını gösteren kararlar.

~ **yasakları,** *ikt.* Çeşitli düşüncelerle yabancı menşeli belirli emtiaların ithalinin yasaklanması.

ithalâtçı, s. ve i. —

~ **vesikası,** *ikt.* Dış ticaret rejimine göre bir tüccarın ithalât yapabilmesi için sahip olması gereken belge.

iti, i. *psik.* Belirli bir ereğe ulaşmak veya belirli bir eyleme girişmek için duyulan güçlü ve sürekli tepi. [**İng.** Urge].

itici, s. ve i. — **borulu** ~, *den.* Geminin arkasında, bir borunun içine yerleştirilmiş pervane: *Borulu iticiler genellikle römorkörlerde ve balıkçı teknelerinde kullanılır.* [**Fr.** Propulseur à tuyère]. • **enine** ~, *den.* Bir geminin yan yan gitmesini sağlamak ve hız sıfıra düştüğü zaman bile manevra yapmasını kolaylaştırmak için tasarlanmış düzenek. [**Fr.** Propulseur transversal]. • **mikro** ~, *astronotik.* Uyduları dengelemeğe yarayan ve itiş gücü çok az *(gramın asbatlarıyla birkaç gram arasında)* olan itici. [**Fr.** Micropropulseur]. • **pruva** ~ **si,** *den.* Bir geminin burnuna yerleştirilmiş enine itici. [**Fr.** Propulseur d'etrave].

itibarî, s. —

~ **varlık,** *ikt.* Bir ticarî kuruluşun varlıklarının tümü. [**İng.** Fictitious assets; **Fr.** Actif fictif].

itilme, i. —

~ **lambosu,** *jeol.* Bk. **Lambo.**

itişme, i. *güreş.* Karşılaşmayı güreş biçiminden çıkarıp, süre doldurmak için oyalanma.

itme, i. — **8.** *astronotik* ve *hava.* Bir füzenin hareket ivmesini meydana getirmeğe yarayan güç. [**İng.** Thrust; **Fr.** Poussée].

~ **kesici,** *astronotik* ve *hava.* Barutlu füzelere takılan ve çalışma sırasında itmeyi sıfıra indiren düzenek. [**İng.** Thrust cut off; **Fr.** Arrêt de poussée].

ittifak, -kı, i. —

~ **muahedesi,** *huk.* Bk. **Muahede.**

ivedili, s. —

~ **önlem,** *huk.* Bir işlemin yapılması veya oluşu zarar getirecek olan olayların, olmamasını önceden sağlama. [**İng.** Hurryhaste measure].

ivedilik, -ği, i. —

~ **kararı,** *huk.* Bir yasa tasarısının daha çabuk görüşülmesini sağlamak üzere öneriyi veren milletvekili veya yan kurulun yazılı ve gereçli isteği üzerine meclisce verilen yargı. [**İng.** Declaration *(vote)* of urgency; **Fr.** Décision de déclaration d'urgence].

ivme.sayar°, b.i. *dem.* Bir ivmeölçer ile bir elektronik sayaçtan oluşan ve yüksek hızlarla yol alan bazı demiryolu taşıtlarının normal olmayan durumlarını saptamağa yarayan düzenek. [**İng.** Statistical accelerometer; **Fr.** Accélérocompteur].

iye, i. —

~ **özelliği,** *huk.* Gerek içeriği ve gerekse biçimi yönlerinden iyesine özgü olarak ortaya çıkan özellik, ortaya konan yapıtta görülen ve başkalarınınkinden ayrı bulunan cümle, sözdizimi, işleme, düzenleme, çizme ve boyama gibi özellikler. [**İng.** Characteristic of owner; **Fr.** Caractéristique de propriétaire].

iyi, s. — ~ **gözle bakmak,** *dey.* Herhangi bir kötülük ve çıkar düşünmeden bakmak.

~ **kubbe vermek,** *dey.* Habbeyi kubbe yapmak, ufak ve önemsiz şeyi büyütüp mesele yapmak demektir.

iyodlu, s. —

~ **lamba,** *otom.* Bk. **Lamba.**

iyon, i. —

~ **lekesi,** *elek.* Bk. **Leke.**

iyonlaştırıcı, i. — **3.** *astronotik.* İyonlu füzelerde kullanılan ve genellikle sezyum veya civa gibi bir akışkanın atomlarını pozitif iyonlar haline dönüştürmeğe yarayan düzenek. *(Üç iyonlaştırma yöntemi vardır: yüksek sıcaklığa getirilmiş tungstenle temas ettirerek iyonlaştırma; akışkanın atomlarını hızlandırılmış elektronlarla bombardıman ederek iyonlaştırma ve akışkanın sıcaklığını çok yüksek derecelere çıkararak iyonlaştırma.* [**İng.** Ionizer; **Fr.** Ioniseur]. **§ 4.** *fiz.* Bir gazın iyonlaşmasını sağlayan cihaz [**İng.** Ionizer; **Fr.** Ioniseur].

iyonlaştırma, i. —

~ **potansiyeli,** *elek.* Bk. **Potansiyel.**

iyonofor. i. *Fr. ionophore < Yun. phoros taşıyan. biy.* Mitokondri'lerin iç zarından katyonların geçmesini kolaylaştıran antibiyotik madde. [**İng.** Ionophore].

iyonyum, i. *Fr. ionium. kim.* **b)** Toryumun radyoaktif bir izotopu olan toryum 230 a verilen ad; *(Bu izotopun ömru 80 000 yıldır; alfa ışımaları (4,5 MeV) ve az enerjili bazı gamma ışımaları (0.068-0.15 MeV) yapar).*

iz, i. — **kalıp** ~ **i,** *mat.* Bk. **Kalıp.**

izin, i. — **kesilme izni,** *komp.* Bir merkez biriminin, uygulanan programdan daha büyük öncelik taşıyan bir kesilme için durdurulması olanağı: *Kesilme izni ya özel komutlar uygulayarak ya da özel bitleri bir sayaçtaki yerlerine yerleştirerek verilir.* [**Fr.** Autorisation d'interruption].

Karş. **Kesilme yasağı.**

~ **vermek,** *dey.* İşten çıkarmak.

izinli, s. —

~ **ilk baskı,** *huk.* Sahibinin izni alınarak yapılmış olan ilk baskı. [**İng.** First authorized edition; **Fr.** Première édition autorisée].

izleme, i. — **3.** *astronotik.* Bir uzay aracıyla genellikle de bu uzay aracının hareketiyle ilgili bir ya da birçok karakteristik değişkeni uzaktan, anında ve sürekli olarak belirleme. [**İng.** Tracking; **Fr.** Pour suite].

~ **arabaları,** *sp. (bis.)* Yarış baş yönetmenine, yarış komiserleri, spor yazarları, birlik başkan ve üyeleri, katılan takımların yönetici, yönetir ve çalıştırıcılarına, yarışı izlemeleri için ayrılan arabalar. [**Fr.** Voitures suiveuses].

izlenimci, s. —

~ **eleştiri,** *ed.* Kişisel izlenimlere dayanan eleştirme. [**Fr.** Critique impressionniste].

izolan, s. *Fr. isolant, - ante. elek.* Bk. **Yalıtkan.**

izleyici, s. ve i. **1.** İzinden giden. [**İng.** Follower; **Fr.** Suivant, - ante]. **2.** Seyirci: *Televizyon izleyicileri.* [**İng.** Spectator; **Fr.** Spectateur, - trice] **3.** *astronotik.* Üzerine yerleştirildiği uzay aracının veya başka bir cihazın yönelimine kumanda etme olanağı veren bir cihazla bir detektörden oluşmuş düzenek. [**İng.** Tracker; **Fr.** Suiveur].

izohidrik, s. *Fr. isohydrique, kim.* Bir başka çözeltiyle aynı pH'ta olan bir çözelti için kullanılır. [**İng.** Isohydric].

izoteniskop, i. *Fr. isothéniscope. kim.* Bir bileşiğin, özellikle molekül ağırlığı yüksek bir cismin ışıl kararlılığını ölçmeğe yarayan cihaz. [**İng.** Isoteniscope].

izotop, i. —

~ **oranı,** *nükl.* Belli bir izotopun atomlarının sayısının bu elementin atomlarının toplam sayısına oranı. [**İng.** Isotopic abundance; **Fr.** Teneur isotopique].

jaluzi, i. —
~ **laması,** *inş.* Bk. **Lama²**.

jandarma, i. —
~ **karakolu,** *ask.* Bk. **Karakol.**

jelutong, i. *(İndonezyaca) kim. «Pontianak»* da denilen kopal reçine; verniklerin, yapıştırıcıların, linoleumun yapımında kullanılır: *Jelutong özellikle Sulawesi adalarında bulunan, Agatis familyasından bir ağacın kabuğu çizilerek elde edilir.* [**İng.** ve **Fr.** Jelutong].

jeneratör, i. — **akustik** ~, *elektr.* Elektriksel, mekanik veya diğer şekillerdeki enerjiyi sese dönüştüren bir tarnsdüsör. [**İng.** Acoustic generator]. • **alternatif akım** ~ **ü,** *elek.* Dalgalı akım meydana getiren jeneratör. [**İng.** Alternating-current generator]. • **asetilen** ~ **ü,** Karpit üzerine su etki ettirmek suretiyle asetilen elde etmek için kullanılan bir cihaz. [**İng.** Acetylene generator]. ☆ *Eşanl.* **Karpit kazanı.**

jeoakustik, -ği, i. *Fr. géoacoustique.* Yerkürenin yüzeyindeki sesaltı titreşimlerini bulmayı ve çözümlemeyi amaçlayan bilim dalı. [**İng.** Geoacoustics].

jeo.kimya, b.i. Bk. **Yerkimyası.**

jeomatik, -ği, i. *Fr. geomatique.* Bilgileri aktarma, saklama ve kullanma yöntemlerindeki *(bilişim)* gelişmeyle, bu bilgilerin coğrafî yer tayinindeki kullanımından *(planlar, haritalar, koordinat listeleri)* doğan kolaylıkları birleştirmeğe yarayan teknik. [**İng.** Geomatics].

jerminatif, s. —
~ **plazma,** *sit.* Bk. **Plazma.**

jet, i. —
~ **saptırıcısı,** *hava.* Bk. **Saptırıcı.**

jetavator, i. *astronotik.* Bir füzenin egzos borusundan çıkan sıcak gazları saptırmağa yarayan düzenek; bu düzenek egzos borusunun arkasına takılan ve egzos borusuyla eşmerkezli olan bir halkadan meydana gelir ve gazlar ne yöne saptırılmak isteniyorsa o yöne çevrilebilir. [**İng.** Jetavator].

jumar, i. *(tescil edilmiş ad)* Dağcıların boşlukta asılı duran bir ip boyunca tırmanmak veya inmek için kullandıkları cihaz. [**İng.** Jumar; **Fr.** Jumar, poignée jumar].

jurnal, i. — **makine** ~ **i,** *den.* Bk. **Makine.**

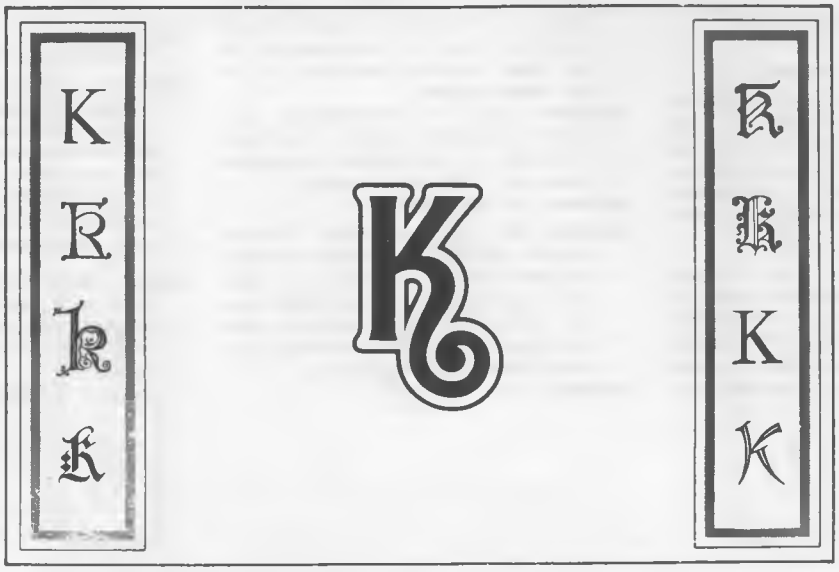
K
K K K K
K K K K

kaba, s. —
~ **devimsel uyuşum,** *psik.* Kaba gücün öncül olduğu kassal uyuşum. [**İng.** Gross motor coordinations].
~ **düşmek,** *dey.* Özentisiz olmak, yakışıksız düşmek.
~ **montaj,** *sin.* Filmin son şeklinde yer almak üzere seçilmiş olan çekimlerin, senaryodaki sıraya göre birbirine eklenmesiyle yapılan birleştirme.
~ **psikanaliz,** *psik.* Bk. **Psikanaliz.**

kabahat, i. — **3.** *tasav.* (*Bektaşilikte*) Namaz sırasında yapılan özür, yellenme.

kabak, - ğı, i. — ~ **Girit kabağı,** *bot.* Şekli sakız kabağına benzeyen, yeşil renkte, lezzetli yemeklik bir kabak çeşidi.

kabarak, i. — **12.** *boyacılık.* Boyanan yüzeylerde ortaya çıkan küçük hava baloncuğu. [**Fr.** Bullage].

kabartma, i. — **alçak ~, 2.** *mim.* Yüzeyden çok az çıkıntı yapan kabartma türü. • **orta ~,** *mim.* Alçak kabartma ile yüksek kabartma arasındaki kabartma türü. • **yüksek ~, — 2.** *mim.* Şekilleri, hemen hemen yüzeyden kopacak kadar, çıkıntılı olan kabartma türü.

kabasorta, i. —
~ **palangası,** *den.* Biri hareketli, diğeri sabit iki adet makaradan yapılmış palanga.

kabile, i. —
~ **harbleri,** *ask.* Kabile ve aşiretlerin kadın ,erkek topyekûn kişilerinin katılmalarıyle yapılan ilk harbler.
kabin, i. — **fırlatılabilir ~,** *astronotik.* Bir askerî uçakta, mürettebatın uçağı terk etmek zorunda kaldığı durumlarda gövdeden ayrılabilir pilot kabini. [**Fr.** Cabine largable].

kablo, i. — **antigron ~,** *mim.* Açık havada veya nemli ve korozyona açık yerlerde güvenle kullanılabilen bir çeşit yalıtımlı kablo. • **soğuk ~,** *elek.* Yüksek gerilim altındaki çok büyük güçlerin küçük çapta kablolarla iletilmesini sağlamak için, elektriksel özdirencini azaltacak şekilde çok düşük sıcaklıklara kadar soğutulmuş elektrik hattı. (*1973'te, bu kabloların sıvı azot, hidrojen veya helyumla soğutulmuş ilk örnekleri yapıldı. Soğuk kablolar, yalnız 1 500 veya 2 000 MVA'in üstündeki güçler için kullanılan ve ilerisi için büyük umut veren aşırı iletkenlerdir*). [**Fr.** Cryocâble].
~ **bağlantılı,** *komp.* Bir bilgisayarın, makinede fiziksel olarak bulunan devrelerle gerçekleştirilmiş işlemleri, komutları veya işlevleri için kullanılır: *Kablo bağlantılı komutlar.* [**Fr.** Câblé. - ée]
Karş. **programlı.**

kabul, - lü, i. —
~ **akseptasyon işlemi,** *ikt.* Poliçelerin tedavül kabiliyetini artırmak amacıyle müşterilerce banka üzerine keşide olunan poliçelere bankaca «kabul edilmiştir» şerhinin konulması işlemi.
~ **aracısı,** *ikt.* Banka kabulü senetlerinin alım ve satış işlerine aracılık eden kişi. [**İng.** Acceptance dealer].
~ **belgesi,** *ikt.* Bankalarca ilgililerine gönderilen hesap özetlerine ilişik kabul belgesi. [**İng.** Confirmation of balance].
~ **edilir zarar,** *ikt.* Vergi yöntemi yasasına göre yükümlülerin içgüdüleri ve istekleri ile meydana gelmeyen ve yükümlüce önlenemeyen olaylar nedeni ile geliri doğuran ve tüm varlığında ortaya çıkan azalmalar. [**İng.** Acceptable damage; **Fr.** Dommage acceptable].
~ **edilmemiş-ödenmemiş poliçe,** *ikt.* İlgilinin kendisine çekilen bir poliçeyi kabulden kaçınması ve verildiğinde ödenmemesi. [**İng.** Dishonoured bill].
~ **etmeme,** *ikt.* Bir poliçenin ilgilisince kabul edilmemesi. [**İng.** Non acceptation].
~ **etmeme uyarısı,** *ikt.* İlgilisince kabul edilmeyen bir poliçe için bu olayı belgelendirmek amacıyle uyarı. [**İng.** Protest non acceptation].

kaçak, - ğı, i. ve s. —
~ **güreşme,** *sp.* (*güreş*) Karşılaşmalarda güçlü güreşçi karşısında yapılan çekingen davranış.

kaçınma, i. —
~ **alıştırması,** *psik.* Denek hayvanının her denemede tedirgin edici bir uyaranla karşılaştırılmasına dayanan deneysel bir süreç. [**İng.** Escape training].
~ **aşamaları,** *psik.* Belirli durumlar içinde kaçınma tepkisi öğrenilirken, tehlike iminin görünmesiyle kaçınma tepkisi arasındaki sürenin giderek azalma evreleri. [**İng.** Avoidance gradient].
~ **hakkı,** *ikt.* Ödeme gücünü tümüyle yitirmiş olması nedeniyle borçluya ödemeden kaçınması için yasa ile verilen hak. [**İng.** Defence of powerless; **Fr.** Défense d'impuissant].
~ **ilişkisi,** *sosy.* Belli yakınları, örneğin bir erkekle kaynanasını birbirine dokunmaktan veya yakın ilişkiden sakınmaya iten özel bir davranış biçimi. [**İng.** Avoidance relationship; **Fr.** Relation à éviter].
~ **kuramı,** *psik. Sullivan*'a göre, benliğin, yürürlükte olan etkinlik örgütüne aykırı düşen yaşantıların etkilerinden kaçınma eğiliminde olduğunu savlayan kuram. [**İng.** Theory of escape].
~ **mekanizması,** *psik.* Kişinin tedirgin edici çatışma ve durumlardan kurtulmak ereğiyle, sürekli olarak düş kurması veya çıldırılara ve sinicelere sığınması. [**İng.** Escape mechanism].
~ **öğrenimi,** *psik.* Bir ceza uygulandığında kaçış yoluyle kurtulmayı öğrenme. (*Cezanın yarattığı acıdan kaçınma, bir tür ödül etkisi yapar*). [**İng.** Escape learning].
~ **tepkisi,** *psik.* a) Belli bir uyaran veya yaşantıdan kaçınma biçimindeki davranış. b) Belli bir durumdan uzaklaşma veya uyaranı yok ederek bunlardan kaçınma eğilimi. [**İng.** Avoidance reaction].

kaçınmacılık, - ğı, i. *psik.* Gerçekçi biçimde karşılanması gereken tedirgin edici durumlardan kaçınma eğilimi. (*Nevrozlarla ilgili görüşlerin çoğu kaçınma aracı sayılmaktadır*). [**İng.** Escapism].

kaçırma, i. — **uçak ~,** Bir uçaktaki yolculardan bazılarının pilotu tehdit ederek uçağı istedikleri yere götürmeleri. [**Fr.** Détournement d avion].

kaçma, i. —
~ **noktası,** *mim.* Bir perspektiftc, gerçekte paralel olan çizgilerin birleştikleri nokta.

kademeli, s. —
~ **ilerleme,** *ask.* Bir komutanlığın, ayrı ayrı zamanlarda hareket eden münferit unsurlarla ilerlemesi. [**İng.** Advance by echelon].
~ **kilit,** *tekn.* Bk. **Kilit.**
~ **komütatör,** *elek.* Bk. **Komütatör.**
~ **makara,** *mek.* Bk. **Makara**[1].

kadın, i. — ~ **ı özgürleştirme mücadeleleri,** *sosy.* Siyasal ve cinsel bakımdan kadınların özgür olmasını savunan mücadeleler: bu mücadeleyi sürdürenlere göre kadınlar baskı altındadır; baskı biçimlerinin en eskisi ve en temellisi olan bu baskıyı yapan da erkektir: bu nedenle hareketin amacı kadınları kesin olarak erkeğin üstünlüğünden kurtarmaktır. [**Fr.** Mouvement de libération des femmes]. • ~ **lar evi,** *etn.* Evlenmemiş kızların ailelerinden ayrı olarak yattıkları kulübeler, yerler. [**İng.** House of women; **Fr.** Maison des femmes]. • ~ **lar maskesi,** *etn.* Kadınlarla alay etmek için erkeklerin taktıkları maskeler. [**İng.** Mask of women; **Fr.** Masque des femmes].
~ **yandaşlığı,** *sosy.* Kadınlara ekonomik, siyasal, tüzel, v.b. toplumsal alanlarda erkeklerle eşit haklar sağlamayı amaçlayan toplumsal devinim. [**İng.** Feminism; **Fr.** Féminisme].
Eşanl. **feminizm.**
~ **yetki belgesi,** *sp.* (*bis.*) Kadın bisikletcilere verilen yetki belgesi. [**Fr.** Licence féminine].

kadınsı, s. —
~ **durum,** *psikan.* Anne ile erken bir özdeşleşmeden doğan sevisel yapı: *Melanie Klein*'ın açımladığı bu durum kızlarda olduğu gibi erkek çocuklarda da görülür ve çeşitli sonuçlar doğurur. [**Fr.** Position feminine].

kadmopon, i. (*tescil edilmiş ad*) *boyacılık.* Kadmiyum sülfatın baryum sülfür üzerine etkimesiyle elde edilen sarı renkli pigment: *Kadmoponun yapımı litoponun yapımına benzer.* [**İng.** ve **Fr.** Cadmopone].

kadrifoni, i. *Fr. quadriphonie*<*Lat. ön ek quadri, dört + Yun. phônê, ses radyotekn.* Dinleyici için konser salonu veya kayıt stüdyosunun ses ortamını olduğu gibi veren ve dört bilginin (*ön sağ-ön sol-arka sağ-arka sol*) müziksel kayıt ve iletimine dayanan yöntemi. [**İng.** Quadriphonia].

kafa, i. — § **12.** *komp.* Bilgileri, şerit veya disk gibi magnetik bir destek üzerine kaydetmeğe veya böyle bir destek üzerindeki bilgileri okumağa yarayan düzenek: *Okuyucu kafa, yazıcı kafa.* [**Fr.** Tête]. • ~ **dan tutma,** *sp.* (*güreş*) Kafa üzerinde uygulanacak oyunlarda ancak tek

el kullanma zorunluğu. • ~ sı almamak, *dey.* b) Bir türlü mantığa uygun bulamamak. • ~ sı dumanlı, *dey.* b) Rahat düşünemeyen (*kimse*). • ~ sı kızmak, *dey.* Öfkelenmek. • okuyucu ~, *radyoteknı.* Bir plak üzerindeki kayıt izlerinin yatay ve düşey salınımlarını kaydedilmiş seslerin frekansına göre okuma olanağı veren ses alıcısı.

~ derisi yüzme, *etn.* Düşman kellesinin derisi zafer işareti olarak yüzme adeti. [İng. Scalping; Fr. Scalp].

~ göz yararak konuşmak, *dey.* Bilir bilmez kaba saba konuşmak.

~ hendeği, Yarmalarda ,iniş tepesi hattına paralel olarak yamaçlardan gelen zararlı suların, yolu ve yolun yan meyillerini bozmasını önlemek amacıyla açılan hendekler.

~ vuruşu, *sp.* (*futb.*) Bir oyuncunun topa kafasıyle vurması.

kafa. tası, b.i. —

~ bilimi, *eğt.* Kafatasını dışından inceleyerek insanın karakteri, ruhsal ve düşünsel yetenekleri üzerinde sonuçlar çıkaran bilim kolu. [İng. Phrenology: Fr. Phrénologie].

Eşanl. frenoloji.

~ deformasyonu, *etn.* Sargılamak, bağlamak, tahtalarla sıkıştırmak, ovmak yoluyle çocuğun kafatasının doğal biçimini değiştirme, ona istenilen biçimi ve güzelliği verme adeti. [İng. Cranial deformation: Fr. Déformation crânienne].

~ kırıkları, *tıp.* Kırık olarak ele alındığında önemli olmayan, fakat ilgili beyin, beyin zarları, kan damarları ve kafatası sinirlerinin tahribatı yönünden önemsenmesi gereken kırıklar.

~ maskesi, *etn.* Yeni Gine ve Malezya adalılarının kimilerinde kuttörensel amaçlarla kullanılmak üzere kafatası kemiklerinden yapılan maskeler. [İng. Skull mask; Fr. Masque de crâne].

kâğıt, i. — kâğıda dökmek, *dey.* Yazmak. • kazan kâğıdı, *matb.* Bk. **Kazan.** • kendinden kopyalı ~, *graf. san.* Özel bir işlemden geçirildiği için bir sayfadaki çizgilerin öbür sayfaya geçmesini sağlayan ve böylece iki sayfa arasına kopya kâğıdı (*karbon kâğıdı*) yerleştirilmesini gerektirmeyen kâğıt. [Fr. Autocopiant]. • keten kâğıdı, *matb.* Bk. **Keten.** • krome ~, Bk. **Krome.** • kutup bulucu ~, *elek.* Bk. **Kutup.** • ~ kaplamak. Bk. **Kaplamak.** • ~ para karşılığı, *ikt.* Kâğıt para basmağa yetkili bankaların bunlara karşılık kasalarında bulundurdukları altın ve gümüş maden veya paraların toplamı. [İng. Cash in hand; Fr. Encaisse].

kahır, i. — kahrından dokuz doğurmak, *dey.* Üzüntüden ve sıkıntıdan heyecanlanmak, sabırsızlanmak.

kahraman, i. — etken ~, *tiy.* Oyunu yürüten, öbür karakterlerin hareketine etki yapan baş oyuncu. [İng. Active hero].

kahramanlık, - ğı, i. —

~ komedisi, Bk. **Komedi.**

kahve, i. —

~ bülbülü, *dey.* Geveze, sık sık kahveye gidip çene çalan (*adam*).

kalabalık, - ğı, i. —

~ yılgısı, *psik.* Kalabalık içinde veya karşısında duyulan hastalıklı korku. [İng. Demophobia, ochlophobia].

kalambur, i. *mim.* Kaplama işlerinde kullanılan kokulu yeşilimsi renkli bir Hint ağacı.

kalay, i. —

~ vebası, *mim.* Uzun süre-15 C'de kalan kalayın ametal hale geçmesi.

kalaylı, s. —

~ kurşunlu levha, *inş.* % 10 kalay, % 90 oranında kurşunla kaplanmış çelik saç.

~ levha, *inş.* Ergimiş kalay içine daldırılarak iki yüzü de ince bir kalay tabakası ile kaplanmış çelik saç.

kalb, i. — ~ e hava girmesi, *tıp.* Kalb içinde bulunan kanın hava kabarcıkları (*veya gaz*) taşıması. [İng. Aerendocardia].

~ karıncıkları, *anat.* Bk. **Karıncık.**

~ önü kovanı, *patol.* Bk. **Kovan.**

~ ritimi, *fizyol.* Bk. **Ritim.**

kalbur, i. —

~ üstü gelenlerden olmak, *dey.* Çevresinde önde gelenlerden olmak, seçkin olmak: *Ben de bu mahallenin kalbur üstü gelenlerinden değil miyim?*

kalça, i. —

~ olukçuğu, *zool.* Bk. *Olukçuk.*

kaldırıcı, s. — § 2. i. *sil.* Bir füzeyi fırlatma konumuna getirmeğe yarayan ve füze taşıma aracının bir parçası olan kaldırma sistemi. (*Bir İ.C.B.M.'ya da bir İ.R.B.M.'nin dikey fırlatılması halinde, taşıma aracı fırlatma rampasında durmaz. Taktik füzeler için, kaldırıcı yerine rampalı taşıyıcılar kullanılır*).

kaldırım, i. —

~ (sokak) aşındırmak, *dey.* Gezip tozmak.

~ kargası, *dey.* Çok dolaşan (kimse).

~ mühendisi, *dey.* İşsiz güçsüz, gezip tozmaktan başka bir şey yapmayan kimse.

~ süprüntüsü, *dey.* Sürtük (*kadın*).

kaldırma, i. — sermaye ~ kapasitesi, *ikt.* Bir ülkenin belirli bir dönemde yararlı olarak gerçekleştirebileceği azamî yatırım.

~ makinesi, Bk. **Makine.**

kale, i. —

~ ağı, *sp.* (*futb.*) Kalenin arkasına ve yanlarına gerilen ve genellikle naylon ipliğinden yapılmış ağ. [İng. Goal net].

~ alanı, *sp.* (*futb.*) Hem kalecinin özel koruma hakkını, hem de kale vuruşu için topun yerleştirileceği yeri gösteren alan. [İng. Goal area].

~ değiştirme, *sp.* (*futb.*) Karşılaşmanın ilk yarısı ile uzatmalı yarıların ilkinden sonra tarafların birbirlerinin alanında yer alması. [İng. Goal change].

~ dışı, *sp.* (*futb.*) Topun, karşı takım oyuncularınca kale direkleri dışında kalan dip çizgiden dışarı çıkarılması. [İng. Out of play].

~ direkleri, *sp.* (*futb.*) Futbol oyununda kaleyi oluşturan direkler. [İng. Goal-post].

~ korkuluğu, *mim.* Kalelerde mazgal ve mazgal siperlerinin oluşturduğu, dişli gibi girintili çıkıntılı duvar parçaları.

~ vuruşu, *sp.* (*futb.*) Top karşı takım oyuncularınca kale çizgisi dışına çıkarıldığında, yeniden oyuna sokulması için, kale alanı içinden ve yerden kaleyi koruyanlardan birince topa yapılan vuruş. [İng. Goal-kick].

kaleci, i. —

~ vuruşu, *sp.* (*futb.*) Kalecinin, topu tuttuktan sonra, ilerisindeki takım arkadaşına ulaştırmak üzere el veya ayakla topa yaptığı vuruş.

kalem, i. — kontrol ~ i, *elek.* Bk. **Kontrol.** • kömür ~, *san.* Bk. **Kömür.** • kuyumcu ~ i, Bk. **Kuyumcu.** • litografya ~ i, Bk. **Litografya.** • maliye ~ i, *huk.* Bk. **Maliye.** • mumlu ~, *tekn.* Üzerinde koruyucu bir kılıf bulunmayan duvara veya bir sehpa üzerine asılmış büyük kâğıtlara yazı yazmaya yarayan kalın kalem (*yaklaşık 1 sm çapında*): *Mumlu kalemler özellikle duvara asılmış büyük kâğıt tablolar üzerinde yapılan açıklamaları büyük bir topluluğun izleyebilmesi için kullanılır; çünkü normal kalemlerinkinden çok daha büyük olan bu yazıyı en arka sıradakiler bile görebilir.* [İng. Stick of greasepaint; Fr. Crayon gras]; • optik ~, *komp.* Bir gösterge konsolunun ekranı üzerinde grafik veya alfasayısal bilgileri önceden hazırlanmış bir programa göre silmek, değiştirmek veya görünürleştirmek için kullanılan âlet. [Fr. Crayon optique]. • oyma ~ i, Bk. **Oyma.**

kalfa, i. — kâtip ~, *teşk. tar.* Bk. **Kâtip.** • meydan ~ sı, *den. esk.* Bk. **Meydan.** • oda ~ sı, *teşk. tar.* Bk. **Oda.**

kalın, s. —

~ ses, *fizyol.* Bk. **Ses.**

~ ses sağırlığı, *patol.* Bk. **Parakuzi.**

kalın. bağırsak, b.i. — sigmaması ~, *anat.* Bk. **Sigmaması.**

kalıp, i. — ~ tan kalıba girmek, *dey.* Tutumunu ve kıyafetini değiştirmek. • kayar ~, *mim.* Bir yapımda beton döküldükçe yükseltilen kalıp. • ölü ~, *mim.* Sökülmesi mümkün olmadığı veya sökülmesinde yarar bulunmadığı için sökülmeyip yerinde bırakılan kalıp. • rendeli ~, *mim.* Çıplak olarak bırakılacak beton yüzlerin yapımında kullanılan, çok düzgün yüzeyli ahşap kalıp. • seri ~, *mim.* İskele gerektirmeyen seri halindeki yapımda kullanılan beton veya betonarme kalıbı.

~ dökümü, *mim.* Döküm işlerinde kalıp yapmakta kullanılan ince kum.

~ iskelesi, *mim.* Betonarme kalıbında dikme başlıklarının altında kalan kısım.

~ kıyafet, *dey.* Dış görünüş.

~ örneği, *mant.* Bir kalıbın tüm değişkenlerinin birer değerleriyle değiştirimi sonunda elde edilen söz edilen dil deyimi. [İng. Instance of a schema].

~ planı, *mim.* Betonarme projesinde döşeme demirlerini, kirişleri ve kolonları gösteren plan.

kalıplama, i. —

~ maddesi, *plast. mad.* Bk. **Madde.**

kalıplık, - ğı, i. *mim.* Kalıp yapmakta kullanılan gereç.

kalıtımcılık, - ğı, i. *psik.* Davranışın yorumlanmasında kalıtım ve kalıtımsal etkilere her şeyden çok önem veren görüş. [İng. Hereditarianism].

kalıtsal, s. —

~ zekâ geriliği, *psik.* Zekâ geriliğinin dış nedenler söz konusu olmadan soyaçekim yolu ile bir kuşaktan başka bir kuşağa geçen biçimi. [İng. Endogenous feeblemindedness].

~ yatkınlık kuramı, *psik.* Kimi bireylerin belirli hastalıklara karşı kalıtsal bir yatkınlık gösterdikleri görüşü. (*Hastalığın gelişmesi elverişli koşullarla karşılaşılmasına bağlıdır*). [İng. Heredity-predisposition theory].

kalıbra, i. — *mim.* Silme kalıbı.

~ çekmek, *mim.* Alçı çamuru üzerine bir kalıbra uygulayıp boydan boya çekerek alçıya bir silme şekil vermek.

kalite, i. —

~ primi, *ikt.* İşçilere daha üstün kalitede malâlat karşılığında verilen prim.

kalkan, i. — § 7. *tekn.* Bazı radyoaktif cisimlerin yayımladığı ışınımların geçmesine engel olmak için kullanılan koruyucu düzenek: *Bir nükleer reaktörü çevreleyen beton bloğu veya bir radyoaktif kaynağı bir yerden bir yere taşımak için kullanılan kalın kurşun mahfaza birer kalkandır.* [**Fr.** Bouclier, blindage]; • **biyolojik ~,** *tekn.* İyonlaştırıcı ışınımları biyolojik açıdan kabul edilebilir bir düzeye düşürmeğe yarayan kalkan. [**Fr.** Bouclier biologique]. • **ısı ~ı,** *tekn.* Bir nükleer reaktörün kalbini çevreleyen ve bu kalkanın dışında kalan bölgelerde iyonlaştırıcı ışınımların etkisiyle ısı oluşumunu veya ısının içeriden dışarıya geçmesini engellemeğe yarayan kalkan; bir uzay aracının bir bölümünü kinetik ışımaya karşı korumak için kullanılan düzenek. [**Fr.** Bouclier thermique].

~ **alıklığı,** *psik.* Doğumdan önce veya çocukluğun ilk yıllarında kalkan bezinin kana yeterince salgı akıtmamasından ileri gelen, beden ve zekâ gelişiminde önemli geriliklere neden olan zekâ yetersizliği.

kalkojenür, i. *Fr. chalcogénure. kim.* Bir kalkojenin başka bir elementle yaptığı bileşim. [**İng.** Chalcogenide].

Kallikak ailesi, *psik.* Aynı baba ve iki değişik anadan üreyen kuşaklarda, bir dalın uyumlu, düzgülü ve başarılı, ötekininse geri zekâlı, uyumsuz ve başarısız kişilerden oluştuğunu gösteren bir aile incelemesine verilen takma ad. [**İng.** Kallikkak family].

kalkık, s. —
~ **kemer,** *mim.* Bk. **Kemer.**

kalori, i. — **küçük ~, veya gram** *fiz.* Bir gram suyun sıcaklığını 14,5 den, 15,5 C'ye yükseltmek için gerekli ısı miktarına eşit ısı birimi.

kalorifer, i. — **pompalı, sıcak sulu ~,** *tekn.* Genellikle geniş ve uzun binalarda suyun devrini hızlandırmak için bir tulumba ile desteklenmiş sıcak sulu kalorifer. ~ **dairesi,** *tekn.* Kazan dairesi.

kalorifik, s. *Fr. calorifique. mim.* Isı veren. ~ **değer,** *mim.* Isı değeri.

kalp, i. — ~ **leri bir olmak,** *dey.* a) Birbirini sevmek. b) Aynı şeyi düşünmüş olmak.

kalp², s. —
~ **para,** *ikt.* Uydurulmuş, benzetilmiş düzme para. [**İng.** Counterfeit coin; **Fr.** Fausse monnaie].

kalüsteron, i. *Fr. calustérone.* Steroit hormonlara çok benzeyen, fakat büyük adrenerjik etkisi bulunmayan özümletici madde. (*Kalüsteron bazı kanser metastazlarını tedavide başarıyla kullanılır*).

kama, i. — **levent ~ sı,** *dok.* Bk. *Levent.* • **sepet ~ sı,** *sepetç.* Bk. **Sepetçi.**

kamara, i. — **kasara ~ sı,** *den.* Bk. **Kasara.** • **köprüüstü ~ sı,** *den.* Bk. **Köprüüstü.**

kambiyo, i. —
~ **ajanı,** *ikt.* → **Borsa ajanı.**
~ **değiş değeri,** *ikt.* İki ülke para birimleri arasındaki resmi değişim değerlerinin ortaya koyduğu oran. [**İng.** Par of exchange; **Fr.** Pair du change].

~ **denkleştirme fonu,** *ikt.* Kısa süreli kambiyo kuru değişmelerini önlemek için başvurulan tedbir.

~ **durumu,** *ikt.* Banka dilinde geçerli kurları üzerinden Türk lirası bedeli ödenerek veya çeşitli işlemler nedeniyle bankanın kasasına veya hesaplarına giren efektif ve dövizlerin sabit kur üzerinden izlendiği pasif hesap.

~ **geçer değeri,** *ikt.* Bir ülke parasının bir diğer ülke parasıyla satın alınma değeri. [**İng.** Exchange rate; **Fr.** Cours de change].

~ **karşılayıcı gümrük vergisi,** *mal.* Bir ülke para değerinin düşürülmesinde, o ülkeden mal sokan bir ülkece, gerektiğinde bu durumun etkilerini azaltmak üzere, olağan gümrük vergilerine kambiyo primi karşılayacak ölçüde eklenen vergi. [**İng.** Exchange counter-vaixling; **Fr.** Droits compensateurs de change].

~ **temsilcisi,** *ikt.* Kambiyo işlemleriyle uğraşan poliçe veya hamiline yazılı senet alıp satan kişi. [**İng.** Bill broker; **Fr.** Agent de charge].

kamçı, i. — **makara ~ sı,** *den.* Bk. **Makara¹.**

kamçılı, s. —
~ **makara,** *den.* Bk. **Makara¹.**

kamera, i. — **elektronik ~,** *astr.* İlkesi fotoelektrik olayına dayanan elektronik görüntü transformatörü. [**İng.** Electron camera; **Fr.** Caméra électronique]; • **fotoğraf ~ sı,** *ask. hava.* Havadan fotoğraf çekimi için özel olarak tasarlanmış fotoğraf makinesi. [**İng.** Photographic camera; **Fr.** Caméra photographique]; • **televizyon ~ sı,** *ask. hava.* Uçaktan alınan görüntüleri uçaktaki veya yerdeki bir alıcıya anında ileten elektronik kamera. [**İng.** Telecamera; **Fr.** Caméra de télévision].

~ **hareketi,** *sin.* Çekim sırasında, kameranın yaptığı yer değiştirmeler.
~ **uzaklığı,** *sin.* Filme alınacak cisim ile kamera arasındaki uzaklık.

kameracı, i. *sin.* Kameranın çalışması için gerekli türlü işleri düzenleyen kişi.

kamış, i. —
~ **ipi,** *etn.* Yerlilerin, erkek cinsel organını uç kısmından tutturup yukarı kaldırdıkları bele bağlı ince ip. [**İng.** Penis string; **Fr.** Ficelle de pénis].

~ **kılıfı,** *etn.* Yerlilerin, erkek cinsel organını saklamak, korumak ve zararlı büyülerin etkisine açık tutmamak inancıyla kabaktan, mercandan, kamıştan veya palmiye yapraklarından yaptıkları kılıf. [**İng.** Penis sheat; **Fr.** Étui de pénis].
~ **levha,** *mim.* Birbirlerine tellerle bağlanarak bir araya getirilmiş kamışlardan oluşan, dekoratif olarak, veya ısı geçirimsizliği için kullanılan levha.

kamışlı, s. —
~ **kadın,** *psikan.* Önce *S. Freud*'un, sonra *Melanie Klein*'ın betimlediği düşlemsel evrende, gövdesinde kamış bulunan kadın görüntüsü. [**İng.** Phallic woman; **Fr.** Femme phallique].

kamış. merkezlilik, - ği, b.i. Kamışı temeldeki bir anlam verici olarak ortaya koyan batı kültürüne özgü kavram. [**Fr.** Phallocentrisme].

kamu, i. — **ya tanıtma,** *huk.* Bir yapıtın varlığını ve niteliklerini kamuya duyurma. [**İng.** To let know to public; **Fr.** Connaitre au public].

~ **borcu,** *ikt.* Devletin yapmış olduğu iç ve dış borç. [**İng.** Public debt; **Fr.** Dette publique].
~ **davası,** *huk.* Savcının, kamu yararına uygun olarak ve devlet adına yetkili mahkemede açtığı dava. [**İng.** Public prosecution; **Fr.** Action publique].
~ **davası tekeli,** *huk.* Devlet adına, ceza davasının yalnız Cumhuriyet Savcılığınca açılması kuralı. [**İng.** Public prosecution monopoly].
~ **gelirleri,** *ikt.* Kamu iş ve görevleri giderlerini karşılamak üzere devletin yasaları gereğince çeşitli kaynaklardan sağladığı gelirlerin tümü. [**İng.** Public incomes; **Fr.** Revenus publiques].
~ **giderleri,** *ikt.* Kamu iş ve görevlerinin yapılabilmesi için gider niteliğinde olmak üzere devletçe yapılan ödemeler [**İng.** Public expenditure; **Fr.** Dépenses publiques].
~ **görevi,** *huk.* Bk. **Kamu hizmeti.**
~ **görevlilerinin yargılanmalarına ilişkin yöntem,** *huk.* Üzerinde kamu görev ve yükümlülüğü taşıyan bir görevlinin kamu işi veya görevini yaptığı sırada işlediği suçtan dolayı, bağlı bulunduğu özel yargılama yöntemi.
~ **işletmeleri,** *ikt.* Kamu çıkarına uygun ekonomik çalışmalar yapan özel yasalarla ve buyruklarla devlet tarafından kurulan işletmeler. [**İng.** Public concerns, public utility concerns].
~ **malı durumuna gelme,** *huk.* Yasalarda belirtilen koruma hakkının sona ermesi ile eserin üzerinde yasalarca tanınan hakkın kalkmış olması. [**İng.** Go into the public domain, work without copyright **Fr.** Tomber dans le domaine public].
~ **malı olan eserler,** *huk.* Yasalarda, belirtilen sürenin dolması veya belirtilen öbür koşulların gerçekleşmesi ile kamunun yararlanabileceği duruma gelen eserler. [**İng.** Transferred works to public field, transferred works to public use].
~ **maliyesi,** *ikt.* Devletçe yapılan akçalı işlemleri kapsayan bilim dalı. [**İng.** Public finance; **Fr.** Finance publique].
~ **sağlığı,** *sosy.* Bir toplumda büyük halk çoğunluğunun sağlık koşulları açısından içinde bulunduğu durum. [**İng.** Public health; **Fr.** Santé publique].
~ **sağlığı önlemleri,** *sosy.* Bir toplumda büyük halk çoğunluğunun sağlık koşullarını iyileştirici, hastalıkları önleyici ve sağlığı koruyucu önlemler bütünü.
~ **toprağı,** *ikt.* Hazinenin iyeliğinde veya il ve kent yönetimlerinin elinde bulunan toprak. [**İng.** Public domain; **Fr.** Domaine publique].

~ **tutumsal girişimi,** *ikt.* Ödenmiş anamalının yarısından çoğu kamu tüzel kişilerince sağlanmış olan kurumlar ile kurumların ödenmiş anamalının yarısından çoğunun sağlanmış oldukları diğer kurumlar ve yukarda sayılanlardan olmamakla birlikte kendilerine bazı kamu yetki ve görevleri verilmiş olup açık özellikleri bu kamu görevlerini yürütmek olan ve kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlarından olmayan özel yasalara bağlı kurumlar. [**İng.** State economic enterprise].

~ **yararına çalışan dernekler,** *ikt.* Tüzel kişiliği bulunmak üzere kurulmuş ve uyguladıkları konular bakımından kamu yararına çalışmalar yapmakta olan dernekler. (*Kızılay, Dil ve Tarih Kurumları, Yardım Sevenler gibi*) [**İng.** Non-profit associations].

kamusal, s. —
~ **kişiler,** *ikt.* Devlet özel idareleri ve belediyeler.

kan, i. — ~ **ını içmek,** *dey.* İntikam almak, can alma kasdıyle kötülük etmek. • ~ **ını kurutmak,** *dey.* a) Eziyet etmek b) Sabrını taşırmak. • ~ **lı bıçaklı olmak,** *dey.* Birbiriyle kıyasıya döğüşmek ~ **alacak damarı bilmek,** *dey.* Kimden çıkar sağlıyacağını kestirmek.

~ **atrofisi,** *tıp.* Kan körelmesi. Kan teşekküllerindeki yetersizlik sonucu beliren kansızlık durumu. [**İng.** Anemotrophy].

~ **hücumu,** *tıp.* İç sıvılar veya kanın organizmanın bir bölgesinde toplanması. [**İng.** Affluent].

~ **kümesi,** *sosy.* Üyeleri arasındaki gerçek veya yapıntısal kan ilişkileri temeline göre tanımlanan toplumsal küme. [**İng.** Consanguine group; **Fr.** Groupe consanguin].

~ **tepesine çıkmak,** *dey.* Çok öfkelenmek, sinirlenmek.

~ **toplanması,** *tıp.* Bk. **Kan hücumu.** • ~ **yılgısı,** *psik.* Kan karşısında korku duyma hastalığı. [**İng.** Hemophobia]. ☆ *Eşanl.* **hemofobi.**

kanal, i. — **göğüs** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Göğüs.** • **karaciğer** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Karaciğer.** • • **kasık** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Kasık.** • **kuyruksokumu** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Kuyruksokumu.** • **lokma** ~ **ları,** *anat.* Bk. **Lokma.** • **ses** ~**ı,** *hava.* Bk. **Ses.** • **spor** ~ **ı,** *bot.* Bk **Spor.** • ~ **mili,** *diş. cerr.* Bk. **Mil**[3].

kanalcık, - ğı, i. — **sperma** ~ **ları,** *anat.* Bk **Sperma.**

kanalizasyon, i. — **tam** ~, *mim.* Kentin ve evlerin her türlü pis suları ile kar ve yağmur sularını toplamak üzere yapılan kanal sistemi. • **yarım** ~, *mim.* Kentin yalnızca kar ve yağmur sularını toplamak üzere yapılan kanal döşemi.

kanama, i. — **mide** ~ **sı,** *patol.* Bk. **Mide.**

kanatçık, - ğı, i. — **kaporta** ~ **ları,** *hava* Bk **Kaporta.**

kanatlı, s. —

~ **pencere,** Bk. **Pencere.**

~ **somun,** *sp.* (*bis.*) Bisikletlerde kullanılan bir somun türü.

kanca, i. — **karınlama** ~ **sı,** *den.* Bk. **Karınlama.** • **lok**~ **sı,** *den.* Bk. **Lok.**

~ **boyu,** *mim.* Kancanın uzunluğu.

~ **krozu bağı,** *den.* Çıması kısa kalmış bir halatı, palanganın hareketli makara kancasını bağlamak için kanca üzerine yapılan bir krozdan ibaret bağ çeşidi.

kancalı, s. —

~ **kurşun,** *balıkç.* Bk. **Kurşun.**

kançılarya, i. —

~ **harçları,** *ikt.* Yabancı ülkede elçilikte yapılan hizmetlere karşılık alınan harçlar.

kandelilla, i. *kim.* Meksika'nın kuzeyinde ve Texas'ın güneyinde kendiliğinden bol bol yetişen *Euphorbia antisiphilitaca. Euphorbia ceritere* ve *Pedilanthus pavonis* gibi bazı bitkilerin kabuklarında bulunan bitkisel mum. [**İng.** ve **Fr.** Candelilla].

kandırıcı, s. —

~ **korrelasyon,** *istat.* Aralarında sebep-sonuç ilişkisi olmayan iki değişken arasında kurulan bağıntı.

kandil, i. — **kör** ~, Bk. **Körkandil.** • **Miraç** ~ **i,** *tar.* Bk **Miraç.**

kandilisa, i. — **istirise** ~ **sı,** *den.* Bk. **İstirise.** • **karula** ~ **sı,** *den.* Bk **Karula.** • **pik giz** ~ **sı,** *den.* Bk. **Pik**[2].

kangal, i. —

~ **kaplama,** *tekn.* Kangal açma aygıtından gelen ve kaplama biriminden geçerek işlem gördükten sonra yeniden kangal halinde sarılacak olan madenî tel, şerit ve levhaları sürekli işlemle kaplama yöntemi. [**İng.** Coiling].

kanı, i. — § **2.** *sosy.* a) Kanıtlanmış sayılmak için yeterli dayanağı olmayabilen ancak doğru olduğuna inanılan ve anlıksal etkinlikler yoluyla varılmış olan bir yargı. b) Uzman sayılan kişinin belirttiği görüş. [**İng.** ve **Fr.** Opinion].

~ **önderi,** *sosy.* Birincil kümelerde kendisine ve bilgisine güvenilen, kanıları, davranışları örnek alınan üye veya üyeler. [**İng.** Opinion leader; **Fr.** Leader d'opinion].

kanıt, i. — § **6.** *komp.* Çağıran bir programın çağrılan bir programa ilettiği bilgi; tüm programın yürütülmesi için zorunludur: *Fortran dilinde, CALL PG (A, B, C,) komutu PG alt programına A, B, ve C kanıtlarını iletir.* [**Fr.** Argument]; • **biçimsel** ~, *komp.* Çağırılan programdaki kanıt. [**Fr.** Argument formel paramètre]. ☆ *Eşanl.* **parametre.** • **gerçek**~, *komp.* Çağıran programdaki kanıt. [**Fr.** Argument effectif]. • ~ **ların değerlemesi,** *huk.* Sanığın üstüne atılan suç için toplanan kanıtların olumlu ve olumsuz olanlarını değerlendirerek, suçun bu sanıkça işlenip işlenmediğini yargıya ulaştıracak biçimde yargıcın veya yargılığın kestirmesi. [**İng.** Estimation of evidence; **Fr.** Appréciation des preuves]. • ~ **ların kaybolması,** *huk.* Sanığın suçsuzluğunu gerçekleştirmek için gösterdiği kanıtların kaybolması. • ~**ların korunması,** *huk.* İlerde ortadan kalkması veya kaybolması umulan kanıtların olduğu biçimde korunması işlemi. • ~ **ların saptanması,** *huk.* İlerde bir daha elde edilemeyecek yeniden yargılığa veya yetkili yargıç ve Cumhuriyet Savcısının incelemesine sunulmayacak durumda olan kanıtların yitirilmeden sıcağı sıcağına ve olduğu gibi tutanakla belirtilmesi ve elde tutulması için yapılan iş. [**İng.** Recording of evidence; **Fr.** Fixation des preuves].

~ **ileri sürme,** *huk.* Kimi nedenler dolayısiyle önceden gösterilemeyen kanıtların yargılamanın yenilenmesi için yeniden ileri sürülmesi.

kanıtlama, i. —

~ **kuramı,** *mant.* Biçimsel dizgelerde kanıtlamayı konu edinen dizimbilim dalı [**İng.** Proof theory].

kanıtlanım, i. *mant.* Bir biçimsel dizgede belli bir önermenin, ilksavlar kümesinden türetilebildiğini göstermeye yarayan türetim. [**İng.** Proof; **Fr.** Démonstration].

kanıtlamak, f. — **kanıtlanır çıkarım,** *mant.* Sonucu öncüllerden türetilebilen çıkarım. [**İng.** Provable inference; **Fr.** Inférence démonstrable]. • **kanıtlayıcı belgeler,** *ikt.* Bir konunun oluşumunu veya doğruluğunu kanıtlayan belgeler. [**İng.** Proof documents; **Fr.** Pièces à l'appui].

kanıt. say, b.i. *mant.* İlksavla bir biçimsel dizgede kanıtlanabilen, başka bir deyişle ilksavlardan çıkarım kuralları yardımıyle türetilebilen tamdeyim. [**İng.** Formal theorem].

~ **kalıbı,** *mant.* Her örneği, söz edilen dilde kanıtsav durumunda olan bir önerme kalıbı. [**İng.** Theorem schema; **Fr.** Schéma de théorème].

kano, i. —

~ **kıç,** *den.* Bk. **Kıç.**

kansızlık, i. — **kansızlığa bağlı anoksi,** *tıp.* Kansızlık veya karbon monoksid (*CO*) zehirlenmesinde olduğu gibi kanda etkin hemoglobin miktarının düşmesi sonucu arterlerde oksijen kapsamının azalması. [**İng.** Anemic anoxia; **Fr.** Anoxie anémique]. • **dalak kansızlığı,** [Sinonim], *tıp.* Dalak büyümesi, lökopeni, eritrosit azalması ile nitelenen bir hastalık. [**Lat.** *Anemia splenetica;* **İng.** Splenic anemia: **Fr.** Anémie splénique]. • **ilk çağ kansızlığı,** *tıp.* Fizyolojik kansızlık. Genellikle bir aylık çocuklarda görülür ve bir yaşına doğru kaybolur. [**İng.** Physiological anemia; **Fr.** Anémie physiologique]. • **kutup kansızlığı,** *tıp.* Kutup bölgelerinde soğuk iklim şartlarına bağlı olarak beliren kansızlık tipi. [**İng.** Polar anemia]. • **normositli** ~, *kanb.* Bk. **Normositli.** • **Runeberg kansızlığı,** *tıp.* Geçici iyilik fasılaları gösteren habis kansızlık. [**İng.** Runeberg's anemia: **Fr.** Anémie de Runeberg]. • **Santesson kansızlığı,** *tıp,* Kauçuk üretimi sırasında görülmüş, benzol zehirlenmesine bağlı bir anemi tipi. [**İng.** Santesson's anemia; **Fr.** Anémie de Santesson]. • **spazm kansızlığı,** *tıp.* Kan damarlarının kontraksiyonları ile ilgili lokal anemi. [**İng.** Spastic anemia]. • **seröz** ~, *patol.* Bk. **Seröz.** • **süt kansızlığı,** *tıp.* Sun'î beslenmede süt çocuklarında demir yokluğundan ileri gelen kloritik kansızlık. [**İng.** Cow's milk anemia]. • **yetersizlik kansızlığı,** *tıp* Rejimde bazı faktörlerin bulunmaması ile beliren kansızlık tipi. [**İng.** Deficiency anemia]. • **zehirlenme kansızlığı,** *tıp.* Eritrositlerin toksik sebeplerle yok olmasına bağlı kansızlık. [**İng.** Hemotoxic anemia].

kantar, i. — ~ **ıyla basmak,** *dey.* Öfkelendirmek, sövdürecek kadar sinirlendirmek.

kanun, i. — ~ **un kestiği parmak acımaz.** *at.* Bk. **Şeriatın kestiği parmak acımaz.** • **amper** ~ **u,** *fiz.* Akım taşıyan bir iletken yakınındaki bir noktadaki şiddetin ne şekilde hesaplanacağını ifade eden kanun. [**İng.** Ampere's law]. • **kavusum** ~ **u,** *astr.* Bk. **Kavuşum.** • **Kepler** ~ **ları,** *astr.* Bk. **Kepler.** • **korelasyon** ~**u,** *pirotekn.* Bk. **Korelasyon.** • **korunum**~**u,** *fiz.* ve *astr.* Bk. **Korunum.** • **personel**~ **u,** *huk.* Bk. **Personel.** • **Poiseuille** ~ **u,** Bk **Poiseuille.** • **Poisson** ~ **u,** Bk. **Poisson.** • **rasgele X değişkeninin olasılık kanunu,** *mat.* X ayrık bir değişkense, bu değişkenin alabileceği ayrı ayrı değerlerin kümesiyle bu değerlere tanınan olasılıkların kümesinden oluşan çift; X sürekli bir değişkense, bu değişkenin kendi değerlerini aldığı *R*'nin alt kümesiyle bu alt kümenin her noktasına tanınan olasılık yoğunluğundan oluşan çift [**Fr.** Loi de probabilité d'une variable aléatoirex].

kanuni, s. —

~ **karine,** *huk.* Bk. **Karine.**

~ **mirasçı,** *huk.* Bk. **Mirasçı.**

~ **müşavir,** *huk.* Bk. **Müşavir.**

~ **takipteki alacaklar,** *ikt.* Vadesinde ödenmemiş alacaklar nedeniyle kanunî takibe geçilmiş alacaklar ve bu alacakların izlendiği hesap.

kapak, i. — **havuz kapağı,** *den.* Bk. **Havuz.** • **kör** ~, *den* ve *demir.* Bk. **Kör.** • **loça kapağı,** *den.* Bk. **Loça.** • **set kapağı.** *bayınd.* Bk. **Set**[2]. • **sürme** ~, Bk. **Sürme.** • ~ **hastalığı,** *tıp.* Kalp kapaklarının hastalığı.

~ **kordonu,** *ciltç.* Bk **Kordon.** • ~ **plağı,** *zool.* Bk. **Plak.**

kapakçık, - ğı, i. —

~ **değiştirme,** *cerr.* Bir kalb kapakçığını bir protezle veya başka birinden alınan bir kapakcıkla değiştirme. [**İng.** Valvu-

lar replacement; **Fr.** Remplacement valvulaire].

kapalı, s. — **topolojik bir E uzayının ~ alt kümesi,** *mat.* Topolojik E uzayının aynı uzaydaki tümleyici parçası, bir açık alt küme olan parçası. [**Fr.** Sous-ensemble fermé d'un espace topologique].

~ deyim, *mant.* Hiç bir bağsız değişkeni olmayan düzgün deyim. [**İng.** Closed expression; **Fr.** Expression fermée].

~ dizin, *küt.* Kartlardan oluşan ve önünde veya üstünde bulunan kart çevrilmedikçe arkasındaki kartın başlığı okunamayacak bir sıralamayı öngören dizin türü. [**İng.** Blind index].

~ konuşmak, *dey.* Niyetini gizli tutmak, imalı konuşmak: *Ben açıksözlü bir insanım, kapalı konuşmalara gelemem.*

~ küme, *sosy.* Başka toplumsal kümelerle ortaklaşa üyeleri bulunmayan toplumsal küme. [**İng.** Exclusive group; **Fr.** Groupe exclusif].

~ leğen, *anat.* Bk. **Leğen.**

~ nüfus, *istat.* İçe ve dışa doğru göçlerin yer almadığı nüfus.

~ ortaklık, *ikt.* Hisse senetleri belirli birkaç kişinin elinde bulunan ve borsada alım satımı yapılamayan ortaklık. [**İng.** Closed corporation; **Fr.** Compagnie couverte].

~ oyun, *huk.* Bir oyunun, aralarında bir ilgi (*dernek üyeliği gibi*) bulunduğu saptananlara oynatılması. [**İng.** Private performance; **Fr.** Spectacle réservé, spectacle privé].

~ önerme, *mant.* İçinde hiç biri bağsız değişken geçmeyen düzgün tamdeyim. [**İng.** Closed sentence].

~ saha, *den.* Bk. **Saha.**

~ seki, *sp.* (*futb.*) Oyun alanında bulunan üstü kapalı oturma basamakları.

~ sistem, *fels.* Bk. **Sistem.**

~ sözleşme, *ikt.* İçgüdü bildirimini belirten ve ortaya koyan davranışları kapsayan sözleşme. [**İng.** Implied contract; **Fr.** Contrat tacite].

~ tamdeyim, *mant.* Hiç bir bağsız değişkeni olmayan tamdeyim. [**İng.** Closed formula; **Fr.** Formule fermée].

~ terim, *mant.* Bağsız değişkeni olmayan terim. [**İng.** Closed term; **Fr.** Terme fermé].

~ yarış yolu, *sp.* (*bis.*) Koşunun birçok kez dönülerek yapılmasına ve başladığı yerde bitmesine elverişli, yarış sırasında her çeşit taşıt aracının geçmesi yasaklanmış, kentin içinde veya dışında seçilen yarış yolu. [**Fr.** Circuit fermé].

~ yarışlık, *sp.* (*bis.*) Üstü kapalı hız yarışı yolu. [**Fr.** Piste couverte].

~ yer yılgısı, *psik.* → **Klostrofobi.**

~ yol, *mant.* Çözümleyici çizelgede, bir çelişmeyi kapsayıp ortak doğrulayıcı yorumu olmayan önermelerden oluşan yol. [**İng.** Closed path].

kapan, i. — **~ a kısılmak,** *dey.* Hile ile yakalanmak, tuzağa düşmek: *Eşkiyalar kapana kısıldıklarını anlayınca kaçmaya kalkıştılar.* • **manti ~,** *den.* Bk. **Manti.**

kapanış, i. —

~ dengelemi, *ikt.* a) Önceki dönem sayımlarının yazılımından sonra kapatılmış olarak düzenlenen dengelem. b) Birleşme, ayrılma veya arıtma kararı üzerine düzenlenen son dengelem. [**İng.** Final balance sheet; **Fr.** Bilan de clôture].

~ ederleri, *ikt.* Borsada işlem gören hisse ve borç senetlerinin işlem sonunda gerçekleşen ederleri. [**İng.** Closing prices; **Fr.** Cours de clôture].

~ hesap, *ikt.* Borçlu ve alacaklı bölümleri eşitleşmiş, dengeye gelmiş kalıntısız hesap. [**İng.** Balanced account; **Fr.** Compte balancé]

~ töreni, *sp.* (*güreş*) Uluslararası karşılaşmalarda oyunların bitiminde yapılan tören.

kapanmak, f. — kapanmış hesap, *ikt.* Borç ve alacağı birbirine eşit olan hesap.

kapasitans, i. — **akustik ~,** *fiz.* Bir ses ortamındaki, din/cm^5 cinsinden ölçülen hacimsel deplasman. [**İng.** Acoustic capacitance].

kapasite, i. — **amper-saat ~ si,** *elek.* Bir akümülatörün verilen bir deşarj oranında, amper-saat cinsinden ifade edilen kapasitesi. [**İng.** Ampere-hour capacity].

kapçık, - ğı, i. —

~ değişimi, *viroloji.* Bir adenovirüsün üstünü kaplayan özgül proteinli tabakanın, başka tipte bir adenovirüsün özgül proteinli tabakasına dönüşmesi.

kapı, i. — § **12.** *radyotekn.* SECAM renkli televizyon alıcılarında görüntü renkli olarak iletildiği ve istenen yeterli düzeye eriştiği zaman krominans devrelerini açan elektronik devre. [**Fr.** Portier]. • **~ nın ipini çekmek,** *dey.* Evden çıkıp bir daha uğramamak. • **~ sı açık sofrası meydanda,** *dey.* Hiç kimseden gizli bir şeyi yok, evi ve sofrası herkese açıktır anlamında. • **~ sını aşındırmak,** *dey.* Çok gidip gelmek. • **~ ya dayanmak,** *dey.* Gelip çatmak. • **~ yı dışardan kapa,** *dey.* Birisini kovarken söylenir. • **ara ~,** *mim.* İki daire veya oda arasında kolayca geçebilmek için açılmış kapı. • **armonik ~,** *mim.* Katlanır kapı. • **aynalı ~** *mim.* Tablalı kapı. • **Cermen ~,** *mim.* Kanadı binili olan ve kasaya Cermen menteşe ile bağlanan kapı. • **çift ~,** *mim.* İki kanatlı kapı. • **Fransız ~,** *mim.* Kanadı binisiz olan ve Fransız menteşe ile kasaya bağlanan kapı. • **koltuk ~,** *mim.* Bk. **Koltuk.** • **orta ~,** *mim. esk.* Bk **Orta.** • **perde ~ sı,** *den.* Bk **Perde.** • **prese ~ kanadı,** *mim.* Çerçevesi içinde kalan boşluk, çıtalı, kafes veya petek dolgulardan biri ile doldurulup, iki yüzüne kontrplak odunlifi, v.b. yapıştırılarak preslenen kapı. • **tablalı ~,** *mim.* Seren başlık ve kayıtları arasında kalan boşluğu som tahta, kontrplak veya odun-lifi levha geçirilmiş kapı, aynalı kapı.

~ açılmak, *dey.* Ümit ve fırsat belirmek: *Dualarında hayırlı kapılar açılmasını diliyordu.*

~ aynası, *mim.* Ahşap geçme kapı kanatlarında seren, başlık ve kuşaklar arasında kalan dörtgenlerin içindeki düz levha.

~ bir komşu, *dey.* Aynı kapıyı kullanan veya çok yakın komşu: *O zamanlar biz Ayse'lerle kapı bir komşuyduk.*

~ hidroliği, *mim.* Kapının kendi kendine kapanmasını sağlayan hidrolik düzen.

~ kasnağı, *inş.* Bk. **Kasnak.**

~ kuşaklaması, *inş.* Bk. **Kuşaklama.**

~ otomatiği, *mim.* Bir kapının bir düğmeye basılarak açılmasını sağlayan düzen.

kapıcı, i. —

~ dairesi, *mim.* İş hanı, apartıman gibi yapılarda kapıcının ve ailesinin oturmasına ayrılmış bölüm.

kapilarite, i. — *Fr. capillarité.* Kılcallık

kapital, i. —

~ artırma, *ikt.* İşletmenin ödenmiş sermayesine yeniden sermaye katma.

~ eksiltmesi, *ikt.* İşletmenin bünyesine fazla gelen sermaye kısmının başka yöne ayrılması.

~ hesapları. planı, *ikt.* Girişimcinin öz varlığını göstermek ve bu öz varlığa değğin değişiklikleri izleyebilmek amacıyla açılan hesaplar.

~ piyasası, *ikt.* Uzun vadeli kredi arz ve talebinin karşılaştığı piyasa.

kapitalizm, i. **çevrel ~,** *ikt.* Kapitalist sanayileşme sürecine girmiş, fakat *«merkezî»* kapitalist ekonomilere *(Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'nın sanayileşmiş ülkelerine)* bağımlı olan az gelişmiş ülkeleri tanıyan kavram. [**İng.** Peripheral capitalism; **Fr.** Capitalisme périphérique]. • **tekelci ~,** *ikt.* Marx'çılara göre, tekelci güçlerle devletin *«işçi sınıfını sömürerek ve geniş halk tabakalarını yağmalayarak emperyalist burjuvazinin kârını azamileştirmeye»* ve kapitalist rejimi kurtarmaya yönelik tek bir mekanizma içindeki birliği. [**İng.** Monopolistic capitalism; **Fr.** Capitalisme monopoliste].

kaplama, i. — **ahşap ~,** i. *mim.* Sert ağaçlardan soyma, biçme veya kesme yoluyla elde edilen çok ince ahşap levha. • **duble ~,** *mim.* Kalınlığı 8/10 12/10 arasında olan kaplama. • **ince ~,** *mim.* Kalınlığı 6/10 veya daha az olan kaplama. • **kalın ~,** *mim.* Kalınlığı 12/10 18/10 arasında olan kaplama. • **kaplamalı cam,** Genellikle, bir katı saydam, öteki katı (*katları*) ise opal, opalimsi veya renkli olan en az iki katlı cam. [**İng.** Flashed glass; **Fr.** Verre doublé]. • **maden ~, — 2.** *mim.* Paslanabilen maden birkaç tabakalı nikel, bakır, kadmiyum, krom, alüminyum veya çinko kaplama. • **normal ~,** *mim.* Kalınlığı 6/10, 8/10 arasında olan kaplama.

~ çekici, *mim.* Ahşap kaplama yapıştırılırken kullanılan özel çekiç.

kapma, i. — § **10.** *nükl.* Nükleer taneciğin bombardıman edilen hedef çekirdeğin nükleonlarından birini koparmasıyla sonuçlanan ve bileşik çekirdek oluşumuna yol açmayan nükleer tepkime. [**İng.** Pick-up; **Fr.** Rapt]. • **sıra ~,** *komp.* Bir tek giriş-çıkış birimi olan herhangi bir bilgisayarda ,aritmetik mantık biriminin belleğine erişimi geciktirip temel bir bilgi aktarımı için bilgisayarın merkez bellegine erişim önceliği tanınması.

kaporta, i. — **kıç ~ sı,** *den.* Bk. **Kıç.** • **makine ~ sı,** *den.* Bk. **Makine.**

kapsamlayış, i. *ed.* Aralarında cinsle tür, tümle parça, çoğulla tekil gibi nicelik bakımından ilgi bulunan sözcüklerden birini ötekinin yerinde kullanma. [**İng.** Synecdoche; **Fr.** Synecdoque].

kapsül, i. — **matafyon ~ ü,** *den.* Bk **Matafyon.**

~ perçin, *tekn.* Bk. **Perçin.**

kapsüllcme, i. *fizikokim.* Katı veya sıvı haldeki maddelerin çok ince bir polimer tabakasıyla kaplandığı ve böylece kullanma anına kadar birbiriyle karışmadan kaldığı depolama yöntemi. [**İng.** Encapsulation, capsulation; **Fr.** Capsulation].

kaptaj, i. *mim.* Bir temizsu şebekesi için yeraltı suyunun yüzeye yaklaştığı bir noktada alınması.

kaptan, i. — **kıyı ~ ı,** *den.* Bk **Kıyı.** • **korvet ~ ı,** *den.* Bk **Korvet.** • **liman ~ ı,** Bk **Liman.**

kar, i. —
~ **treni,** *demir.* Bk. **Tren.**

kâr, i. — ~ **a geçiş noktası,** *ikt.* a) Gelir ve giderlerin geldiği (*eşitleştiği*) yer. b) Değişken üretim etkenleri tüm-değerinde bir, veya daha çok ayni niteliği kapsayan düşünümlerin ekonomik oldukları yer. [**İng.** Profit point; **Fr.** Point de profit]. • ~ **ını çar çur etmek,** *dey.* Varını, kazancını faydasız, boş yerlere harcamak. • ~ **ını tamam almak,** *dey.* Öldürmek.
~ **biriktirim dengesi,** *ikt.* Gelecek yıllarda kâr durumu elverişli bir sonuç vermeyecek olursa ortaklara yine dağıtımda bulunabilmek amacıyla yapılan biriktirim. [**İng.** Dividend egalization reserve].
~ **dağıtım çizelgesi,** *ikt.* Gelir çizelgesinin altında gösterilen vergilerden, yasal yükümlülük paylarından ve ilgililere dağıtılan ikramiyelerden temizlenmiş kalan kârı ayrıntılarıyle gösteren, bilanço ile gelir göstergesini birbirine bağlayan çizelge. [**İng.** Dividend distribution list].
~ **hisse senedi,** *ikt.* Çoğunlukla bir yaygın ortaklığın kurucularına iç tüzükleri gereğince ikinci kertede bir kâr dağıtımı gibi bazı özel haklar veren değeri gösterilmemiş hisse senedi. [**İng.** Founder's share].
~ **payı,** *ikt.* Bir girişimin bir akçalı yıl veya bir deneme süresi içinde gerçekleştirdiği net kârın hisse senedi başına düşen bölümü. [**İng.** Dividend; **Fr.** Dividende].
~ **payı kazançları,** *ikt.* Belirli standardın üzerinde yapılan ve üretim nedeniyle olağan aylık veya ücrete ek olarak yapılan ödemeler.

kara[1], i. —
~ **Harb Akademisi,** *ask.* Kara Ordusunun en yüksek öğretim müessesesi. Bu müessese, subayları ordu, ordular grubu ve harekât alanı komutanlıkları ile yüksek karargâhlarda karargâh görevi yapacak şekilde yetiştirir. [**İng.** Army War College].
~ **mili,** Bk. **Mil**[1].

kara[2], s. —
~ **bahtlı,** *dey.* Şanssız, kısmetsiz, alın yazısı kötü (kimse).
~ **büyü,** *etn.* Uygulama bakımından insanın hayatına, sağlığına, malına mülküne, evine, hayvanlarına, v.b. zarar vermeye yönelen büyü. [**İng.** Black magic; **Fr.** Magie noire].
~ **cisim,** *astr.* Bk. **Karacisim.**
~ **çalı gibi araya girmek,** *dey.* Kötülük etmek amacıyla araya girmek, arayı bozmak.
~ **ırk,** *etn.* İnsanlığın üç büyük ırkından biri. [**İng.** Black race; **Fr.** Race noire].
~ **yer,** *dey.* Toprak, mezar: *Sonunda herkes bu kara yere düşecek.*
~ **zelve,** *sp.* (*güreş*) Yağlı güreşte karşısındakinin başını koltuk altına sıkıştırıp, güreş donunun arka kasnağından tuttuktan sonra iç sarma vurularak yapılan oyun.

kara. ciğer, b.i. — **intanî** ~ **iltihabı,** *pat.* Hafif veya ağır sarılığa yol açan karaciğer iltihabı (*virüslerden ileri geldiği artık kanıtlanmıştır*). [**İng.** Infectious hepatitis; **Fr.** Hépatite virale].
~ **koliği,** Bk. **Kolik.**

Karadeniz, öz.i. — ~ **de gemileri batmak,** *dey.* Çok düşünceli ve kederli olmak, karamsarlığa düşmek: *Ne o, Karadeniz'de gemilerin batmış gibi bir köşeye çekilmiş düşünüp duruyorsun?*

karakter, i. — **politaksik** ~ **ler,** *biy.* Bk. **Politaksik.**
~ **bilimi,** *psik.* Bk. **Karakteroloji.**
~ **romanı,** *ed.* Bk. **Roman.**
~ **testi,** *eğt.* Kişiliğin ahlâk, istenç ve değerler ile ilgili yönleri üzerinde bilgi edinmeye yarayan test. [**İng.** Character test; **Fr.** Test de caractère].

karanlık, s. — **karanlığa kurşun sıkmak,** *dey.* Çabalarını boşa sarfetmek.
~ **yılgısı,** *psik.* Işıksızlıktan veya karanlıktan ileri gelen akıldışı, yıldırıcı, sıkıcı korku: (*karanlık bir yerde duyulan az veya çok belirgin bir korku veya çok az aydınlığın yol açtığı ruhsal bozukluklar halinde kendini gösterir*). [**İng.** Noctophobia; Nyctalophobie].

karar, i. — § **13.** *ikt.* Bir kişi, firma veya ailenin, mümkün çeşitli faaliyetler arasından en uygun çözüm yolunu seçme işlemi. [**İng.** Decision; **Fr.** Décision]. • ~ **lar mantığı,** *mant.* Belli yeğlemeleri olan kişilerin belli durumlarda seçecekleri en elverişli davranış biçimlerini belirleyen kuralları konu edinen mantık dalı. [**İng.** Logic of decision].

kararlı, s. — **yarı** ~ **denge,** *met.* Mutlak bir denge durumuna ulaşmasa bile, hiç değilse tepkimelerin normal hızları için yeterli derecede kararlılık gösteren fizikokimyasal denge: *Demir ve karbon alaşımlarında yarı kararlı denge, çeliklerde ve ak dökme demirde olduğu gibi demir-karbür diyagramıyla gösterilir; oysa kararlı dengeyi, gri dökme demirlerdeki demir-grafit diyagramı verir.* [**İng.** Semi-stable equilibrium].
~ **nüfus,** *istat.* Yaşlara göre kompozisyonu değişmeyen, yani her yaş grubu içinde ölüm ve doğurganlık oranları sabit olan nüfus.
~ **rüzgâr,** *den.* Bk. **Rüzgâr.**
~ **sistem,** *sibern.* Bk. **Sistem.**

kararlılık, - ğı, i. — § **6.** *sosyal psik.* Belli bir görüşü yılmadan savunan ve tutarlı bir biçimde geliştirebilen bir azınlığın (*bu bir tek kişi de olabilir*) davranışını nitelemek için *Cl. Faucheux* ve *S. Moskovici* tarafından önerilen kavram. [**İng.** Consistence; **Fr.** Consistance].
~ **katsayısı,** *eğt.* a) Bir testin ne dereceye güvenilir olduğunu gösteren katsayı. b) Bir testin aralıklı olarak aynı kimselere uygulanması ile elde edilen dağılımlar arasındaki bağlılaşma. [**İng.** Coefficient of stability].
~ **momenti,** *mat.* Bk. **Moment.**

karaya, i. *kim.* Hindistan'da, doğal terleme yoluyla bazı ağaçlardan sızan sakız: *Karaya çoğu zaman kitre tutkalının yerine kullanılır.* [**İng.** Karaya, karaya gum; **Fr.** Karaya].

kara. yolu, b.i. —
~ **treni,** *demir.* Bk. **Tren.**

kar. bastı, b.i. *mim.* Aşık.

karben, i. *Fr. carbène. kim.* Kelimenin eski anlamıyla yapısında iki değerli bir karbon atomu bulunan varsayımla bileşiklerin genel adı: CH_2 (*karben*), CCl_2 (*dikiorokarben*). [**İng.** Carbene].

karbodiseksiyon, i. *Fr. carbodissection.* Atromlu atardamarın dış bölümünde kas tabakasıyla atardamarı saran bağ dokusu arasına yüksek basınçlı karbon dioksit fışkırtma yolu ile endarteriektomi yapma yöntemi. [**İng.** Carbodissection].

karboksil, i. — ~ **gidermek,** *kim.* Organik bir maddeden CO_2 karboksil kökünü çıkarmak. [**İng.** To Decarboxylate; **Fr.** Décarboxyler].

karboksilat, i. *Fr. carboxylate. kim.* Bir karboksilik asidin tuzu. [**İng.** Carboxylate].

karboksimetilhidroksietilselüloz, i. *Fr. carboxymethylhydroxyéthylcellulose. kim.* Bileşimindeki bir veya birkaç CH_2OH grubunun yerini $—CH_2—OCH_2—COOH$ grubunun aldığı selüloz. [**İng.** Carboxymethylcellulose].

karbolinyum, i. *mim.* Ahşabı mantarlara karşı korumakta kullanılan ve taşkömür katranının damıtılmasıyla elde edilen madde.

karbon, i. —
~ **elyafı,** *tekn.* Bir akrilik elyafın sürekli denetim altında ısıl etkiyle bozulmasından elde edilen çok dayanıklı ince elyaf. [**İng.** Carbon fibre; **Fr.** Fibre de carbone].
~ **siyahı,** *matb.* Petrolün çok is verecek şekilde yakılmasıyle elde edilen bir çeşit siyah boya.

karbonat, i. — **potasyum** ~, *kim.* Bk. **Potasyum.**
~ **yitimi,** *patol.* Asfiksi sonucu, kanda karbonat azalması. [**İng.** Acarbia].

karbüratör, i. —
~ **boğazı,** *otom.* Karbüratörde hava geçiş yolunda venturinin üst tarafında bulunan ve atmosfere açık olan kısım. [**İng.** Air horn].
~ **memesi,** *tekn.* Bk. **Meme.**

kardeş, i. —
~ **değil karataş,** *dey.* Çok kötü kardeşler için söylenir.
~ **evliliği,** *etn.* Soylu olduğuna inanılan prens veya kral kanının saflığını korumak için bacı kardeşin birbiriyle evlenmesi. [**İng.** Brother-sister marriage; **Fr.** Mariage consanguin].
~ **gözündeki çöpü göreceğine kendi gözündeki merteğe bak,** *dey.* Kardeşinin küçük kusurlarına dikkat edip mesele yapacağına kendi büyük kusurlarını düzelt anlamında bir uyarı.
~ **yarışması,** *psik.* Genellikle kardeşler arasında herhangi bir konuda baş gösteren ve kıskançlığa dayanan yarışma [**İng.** Sibling rivalry].

kardeşçe, s. —
~ **taksim etmek (kardeş payı etmek),** *dey.* Eşit şekilde bölüp paylaştırmak

kardiyotelefon, i. *Fr. cardiotéléphone elektr.* Normal olarak kulakla duyulabilen kalb seslerini telefon yoluyla iletmeğe yarayan düzenek. [**İng.** Cardiotelephone].

kare, i. —
~ **köşe geçme,** *mar.* Bk. **Köşe.**
~ **lata,** *inş.* Bk. **Lata**[2].
~ **motor,** *otom.* Bk. **Motor.**

karga, i. — ~ **lar haber verdi,** *dey.* Herhangi bir şeyden haberi olan kimsenin haber vereni ele vermek istemediği zaman söylediği şaka yollu söz.
~ **derneği,** *dey.* Her kafadan bir ses çıkan, kötülük düşünen, kargaşalık içinde olan topluluk: *Susun artık burasını karga derneğine döndürdünüz.*

kargalık, - ğı, i. *mim.* Bir alın duvarda mertekler arasında kalan duvar parçalarına verilen ad

kargo, i. —
~ **ağı,** *hava.* Kargoyu uçakta bağlamak üç malzeme havadan atıldığı zaman hepsini bir arada tutmak için kullanılan ağ.

[İng. Air cargo net].

karı, i. — **~sını sakalının önünde okşamak,** *dey.* Kocasının varlığına aldırmayıp karısına yaltaklanmak.
~ değiştirme, *etn.* Erkeğin bir dostluk belirtisi olarak kısa veya uzun bir süre için karısını arkadaşına vermesi veya onun karısıyla değiştirmesi. [İng. Wife exchange; Fr. Échange des femmes].

karın, i. — **~ da su toplaması,** *patol.* Bk **Su.** • **karnı bol (geniş) olmak,** *dey.* Hiç bir şeye aldırmamak, hiç bir şeyi kendisine keder etmemek. • **karnı karış karış yağ bağlamak,** *dey.* Büyük bir hoşnutluk duymak. • **karnı tok gözü aç,** *dey.* Açgözlü, azla yetinmeyen. • **karnından söylemek,** *dey.* Yalan söylemek uydurmak. • **kemer taşı karnı,** *mim.* Bk **Kemer.** • **orta ~,** Bk. **Orta karın.** • **saplı ~,** *zool.* Bk. **Saplı.**
~ plakları, *zool.* Bk. **Plak.**
~ piramit kası, *anat.* Bk. **Piramit.**

karın. verme, b.i. *mim.* Ağırlık etkisiyle kavisli bir şekil alma, burkulma.

karışık, s. —
~ aydınlatma, Aydınlatılacak düzleme ışık akılarının % 40 ile % 50 arasında bir oranını doğrudan yollayan ışıklıklarla yapılan aydınlatma.
~ geçme, Düzgün geçme ve yayınık geçmenin birliktę olması. [İng. Mixed transmission; Fr. Transmission mixte].
~ harç, *mim.* İçinde hem kireç hem de çimento bulunan harç.
~ ışıklı lamba, İçinde ışınımlarının tayfsal bileşenleri birbirinden çok ayrı olan, iki veya daha çok ışık kaynağı bulunan lâmba.
~ simge, *küt.* Sınıflamadan harf, rakam gibi imlerin bir arada kullanılmasından oluşan simge. [İng. Mixed notation].
~ yansıma, Düzgün yansımanın ve yayınık yansımanın birlikte olması.

karışım, i. —
~ suyu, *mim.* Çimento hamuru, harç veya beton elde etmek için kullanılması gereken su.

karıştırma, i. —
~ kulesi, *fisekç.* Bk. **Kule.**

karıştırmaca, i. *güneş.* Karşısındakini şaşırtma ereğiyle belirsiz oyunlar uygulama.

karina, i. —
~ keçesi, *den.* Bk. **Keçe.**
~ planı, *den.* Bk. **Plan.**

kârlı, s. —
~ hisse senedi değeri, a) Hisse senedinin kârı ile birlikte toplu değeri. b) Hisse senedinin gerçekleşen kâr ile birlikte satılması. [İng. Cum dividend; Fr. Avec dividende].

karma, i. ve s. — **11.** s. *komp.* Bilginin işlenmesine ikisi birden katılan örneksemeli bir devre ile sayısal bir devreden oluşan bir hesap makinesi için kullanılır.
~ gereç, *malzeme.* Türleri ve özellikleri değişik çeşitli maddelerden oluşan ve bu değişik maddelerin özelliklerinin karşılıklı olarak birbirini etkilemesi sonucunda apayrı özellikler kazanan gerec. [İng. ve Fr. Composite].
~ propergol, *pirotekni.* Genellikle yanıcı özellik taşıyan katı bir maddeyle (*örneğin polietilen*) daha çok yakıcı özelliği olan bir sıvının (*örneğin derişik oksijenli su*) birleşmesinden oluşmuş propergol.
~ takım, *sp.* (*futb.*) Türlü takımlardaki oyunculardan seçilerek kurulan on bir. [İng. Mixed team].
~ vergi, *mal.* Gümrük bildirmeliğinde yer alan belli bir maldan, hem ölçü hem de değer yönünden alınan vergi. [İng. Composite duties; Fr. Droits mixtes].
~ yarış, *sp.* (*bis.*) Yarışların sonunda koşucuların aldıkları sayıların tutarına göre, tek bir sıralama yöntemi uygulanan türlü bisiklet yarışları. [Fr. Omnium].

karmaşık, s. —
~ deyim, *mant.* Birden çok sayıda imden oluşan deyim. [İng. Complex expression; Fr. Expression complexe].
~ ışınım, Birçok tek renkli ışınımdan oluşmuş ışınım. [İng. Complex radiation: Fr. Rayonnement complexe].
~ ışınım, Birçok tek renkli ışınımdan oluşmuş ışınım. [İng. Complex radiation: Fr. Rayonnement complexe]
~ terim, *mant.* Birden çok sayıda terimden oluşan terim. [İng. Complex term; Fr. Terme complexe].
~ Yöneticiler mantığı, *mant.* Birden çok sayıda ilkel yöneticisi olan yöneticiler mantığı dizgesi.

karnı. yarık, b.i. —
~ plan, *mim.* Ortada sofanın veya salonun iki yanında odaların yer aldığı ev planı.

karo, i. —
~ fayans, *mim.* Banyo, mutfak, helâ gibi ıslak hacimlerde duvar ve tezgâh kaplama gereci olarak kullanılan, kare veya dikdörtgen yüzeyli fayans karo. [Fr. Carreau en faïence].
~ mozaik, *mim.* Üst kat betonundaki kırmataş taneleri 00-0-1-2-3 irilikte olan yer karosu.
~ seramik, *mim.* Seramikten yapılmış yer veya duvar karosu.
~ siman, *mim.* Üst kat betonundaki taneler 00 irilikte olup, çimento ve kum ile yapılmış karo

karşı, i. —
~ akın, *sp.* (*futb.*) Karşı takımın yaptığı bir akını durdurup hemen akına geçme eylemi. [İng. Counter-attack: Fr. Contre-attaque].
~ devre sarımları, *elek.* Bk. **Sarım.**
~ cinsellik, Bk. Heteroscksüellik.
~ karşıya kalmak, *dey.* Bir arada yalnız kalmak.
~ ray, *demir.* Bk. **Ray.**
~ sayışım, *ikt.* Bir veya daha çok sayışımın bir bölümü veya tamamını ortadan kaldıran bir veya daha çok sayışım. [İng. Contre-account].
~ yarışçı, *sp.* (*bis.*) Bir yarışçıya göre, aynı koşuyu sürdüren bir başka yarışçı veya yarışçılardan biri. [Fr. Adversaire].

karşı. kültür, b.i. Günümüz toplumundaki kurumlara, değerlere, alışkanlıklara, kademeleşmeğe, geleneklere başkaldırma (*karşıkültür, yaşadığımız ortamda çeşitli yollarla temelden değişiklikler yapmağa çalışır ya da en azından bu gibi değişmelerin gerçekleşmesi umudunu uyandırmak ister*). [Fr. Contre-culture, anticulture].

karşılama, i. —
~ izni, *ikt.* Bir işçiye fazla çalışma ücreti ödenmesini önlemek üzere olağan çalışma saatleri içinde verilen izin. [İng. Compensator time Fr. Congé compensatoire]

karşılaşmacı, s. *güreş.* Güreşe çıkan iki kişiden her biri.

karşılaştırma, i. — **toplumsal ~ süreçleri kuramı,** *psikososy. L. Festinger* tarafından öne sürülen ve normal halde birbirinden farklı olan birçok toplumsal davranış tipini aynı yorum altında toplama olanağını sağlayan kuram. Bu kuram, bireyin, başkası ile karşılaştırma yaparak bir özdeğerlendirmeye girişme isteği üstüne kurulmuştur. Bu kuram yatkınlıkların özdeğerlendirimine uygulanabildiği gibi düşüncelerin veya heyecanların özdeğerlendirimine de uygulanır. [Fr. Théorie des processus de comparaison sociale].

karşılaştırmak, f. — **4.** *komp.* Bir program çerçevesinde işlem görecek olan iki tutanağı veya iki işareti, gerek bağıl büyüklüklerini, gerek bir dizi içindekibağıl konumlarını, gerek bazı ayırt edici niteliklerini belirlemek amacıyla incelemek [İng. To compare; Fr. Comparer].

karşılaştırmalı, s. —
~ basım, *küt.* Bir kitabın, yazmalar, belgeler, daha önceki basımlar vb. gözden geçirilerek saptanan en doğru basımı [İng. Critical edition].
~ bilançolar, *ikt.* Bir ortaklığın, bir bankanın ticarî bir kuruluşun, çeşitli kuruluşların aynı günkü durumlarını karşılaştıran bilançolar. [İng. Comparative balance sheets; Fr. Bilans comparés].
~ eğitim, *eğt.* Eğitim sorunlarının daha geniş bir çerçeve içinde ele alınması ve kavranması amacıyle değişik ülkelere ilişkin eğitim kuram ve uygulamalarını inceleyen eğitim dalı. [İng. Comparative education: Fr. Education comparée].
~ tümdeğer, *ikt.* Karşılaştırmayı sağlayacak biçimde hesaplanan maloluş. [İng. Comparative cost; Fr. Prix de revient comparé, coût comparé].

karşılayıcı, s. ve i. —
~ davranış, *psik.* Baskı altında tutulan veya önlenen tepkilerin yerine geçip de onların doyurulmasına yarayan ödünleyici davranışlar [İng. Substitute behavior].
~ gümrük vergisi, *mal.* Bir malın yapımı, üretim ve yurttan çıkışı için sağlanan dolaylı veya dolaysız prim ve yardımları etkisiz bırakmak amacıyle özel olarak alınan vergi. [İng. Countervailing duty; Fr. Droits compensateurs].
~ ödemeler, *ikt.* Ekonomik yaşamdaki dalgalanmaları önlemek amacıyle yasal harcamalarda yapılan değişiklik. [İng. Compensator spendings: Fr. Frais compensatoires].

karşılık, i. — **karşılığı bendedir,** *ikt.* Senedin bilinen değerinden hiç kimsenin yararlanmamış olduğunu gösteren deyim. [İng. Value in myself; Fr. Valeur en moi-même]. • **karşılığı mal olarak alınmıştır,** *ikt.* Bilinen değerleri karşılığında mal alınan senetlere yazılan deyim [İng. Value received in goods; Fr. Valeur reçue en marchandise]. • **karşılığı ödenimdedir,** *ikt.* Karşılıkları başka bir yerde bulunan ticarî senetlerin bilinen değerlerinin kendi adına aracı olmak yoluyle taşıyanlarınca bankalara verilmelerinde aktarımlarına yazılan deyim [İng. Value for collection: Fr. Valeur à l'encaissement]. • **karşılığı para olarak alınmıştır,** *ikt.* Bilinen değerleri karşılığında para alınan senetlerin aktarımlarına yazılan deyim. [İng. Value received in cash: Fr. Valeur reçue comp-

tant]. • **karşılığı sayışımdadır,** *ikt.* Sayışımlarına yazılmak üzere bankaya verilen poliçelerin, senetlerin aktarımında kullanılan deyim. [**İng.** Value to be applied on account; **Fr.** Valeur en compte]. • **karşılığı teminattır,** *ikt.* Ticarî senette, bilinen değerin rehin amacıyla aktarımında senet arkasına yazılan deyim. [**İng.** Value guaranteed; **Fr.** Valeur en garantie].

~ **teminatı,** *ikt.* a) Borçludan alacağını alamayan borçlancıya, kefile borçlanım yükleminde bulunan kişi. b) Bankalarca verilen teminatları sağlamlaştırmak amacıyla aldıkları karşılık teminat. [**İng.** Counter guarantee; **Fr.** Contre garantie].

karşılıklı, s. —

~ **aktarma,** *sp.* (*futb.*) Futbol vuruş *teknik*'lerine göre iki oyuncunun topa, kullanılır biçimlerde karşılıklı olarak vurmaları ile yapılan çalışmalar.

~ **alacaklar,** *ikt.* Kişilere ilişkin iki yönlü hesaptan doğan alacaklar. [**İng.** Mutual credits; **Fr.** Crédits mutuels].

~ **çek,** *ikt.* Karşılığı bulunduğu bir bankaca açıklanan ve kabul edilen çek. [**İng.** Certified check; **Fr.** Chèque certifié].

~ **çıkar kuralı,** *mal.* Bildirmelik görüşmelerinde, alınıp verilecek ödünlerin her iki yan ülkenin ticaret çıkarlarına uygun düşmesi gereği. [**İng.** Mutually advantegous basis; **Fr.** Base d'avantages mutuels].

~ **ket vurma,** *eğt.* Birbiriyle karıştırmaları yüzünden aralarında çok sıkı ilişki bulunan şeylerden her ikisinin de anımsanamaması. [**İng.** Reciprocal inhibition; **Fr.** Inhibition réciproque].

~ **koşul eklem,** *mant.* Ancak anabileşenlerinin aynı doğruluk değerini taşıması durumunda doğru olan bir bileşik önermeyi oluşturan ikili doğrusal eklem. [**İng.** Biconditional; **Fr.** Implicateur réciproque].

~ **koşullu,** *mant.* Ana eklemi karşılıklı-koşul eklemi olan (*bileşik önerme*). [**İng.** Biconditional; **Fr.** Biconditionnelle].

~ **sayışım,** *ikt.* Birbirini ortadan kaldırıcı niteliklerdeki ters değerli sayışımlar. [**İng.** Contra account; **Fr.** Compte de partie].

karşılıklılık, - ğı, i. —

~ **ilkesi,** *huk.* İki devletin karşılıklı anlaşarak uyruklarına benzer ve eşit yöntemler uygulamaları. [**İng.** Rule of reciprocity; **Fr.** Principe de reciprocité].

~ **kuralı,** *mal.* Beyanname görüşmelerinde bir ülkenin çıkış mallarına bir başka ülkeden alacağı ödünün, ilk ülkenin ikinci ülkeden sokacağı mallara vereceği ödüne karşılık tutulması. [**İng.** Reciprocal basis; **Fr.** Base de réciprocité].

karşılıksız, s. —

~ **akit,** *ikt.* Yalnız bir edanın bulunduğu akit.

~ **kredi,** *ikt.* Bir karşılık istenilmeden ve teminata bağlanılmaksızın bankaca kişi yararına açılan sayca. [**İng.** Blank credit; **Fr.** Crédit en blanc].

~ **sayışım,** *ikt.* Karşılığı olmayan sayışım. [**İng.** Overdrawn account; **Fr.** Compte à découvert].

karşıt, s. — ~ **a dönüşme,** *psik.* İçgüdülerin dolaysız amaçlarına götüren yolun kapalı olması yüzünden içgüdüsel amacı karşıtına dönüştürerek doyguniuk sağlamaya yarayan savunma mekanizması. [**İng.** Reversal into opposite]. • ~ **lar birliği,** *psik.* Aynı şeye veya kişiye karşı sevgi, nefret, saldırganlık veya çekingenlik gibi karşıt duyguların aynı zamanda duyuluşu. [**İng.** ve **Fr.** Ambivalence]. • ~ **ları bulma ölçeri,** *psik.* Deneklerden, verilen bir dizi sözcüğü veya resmin karşıtını bulmaları istenen ölçer. [**İng.** Antonym]. • ~ **ların birleşmesi,** *ed.* Karşıt olan kavramların birleşmesi, yan yana kullanılması sanatı. [**Fr.** Opposition]. • ~ **lar çağrışımı,** *ed.* Biri anıldıkça, öbürünü akla getiren karşıt iki şey arasındaki ilgi.

~ **durum,** *huk.* Türede bir işlemi tersine yapabilme yetkisini ortaya koyan durum. [**İng.** Contrary case, opposite case; **Fr.** Cas contraire].

~ **duygu,** *psik.* Antipati.

~ **kahraman,** *ed.* Geleneksel kahramanın hiç bir ayırt edici özelliğini taşımayan edebî eser kişisi. Benlik ile gerçek arasındaki karşılılık bağıntısının yok olduğu çağdaş romanda kişi ya gerçeği kendisinin bir çeşit yansıması gibi görür veya kendi dışındakinin kendisine sahip olduğu duygusuna kapılır: dünya üstündeki etkisini kaybetmesiyle birlikte kahramanın özdeşliği de yok olmuş ve ortada kala kala ya sahipsiz bir söz (*Maurice Blanchot*) veya birbirine karışmış bilinçler kalmıştır. [**Fr.** Antihéros].

karşıtlam, i. *ed.* a) Sanat yapıtında, yerleşmiş kanılara karşıt düşen, kimi zaman da şaşırtmaca amacı güden duygu ve düşünce. [**İng.** Paradox; **Fr.** Paradoxe]. *Eşanl.* **paradoks.** b) Karşıt düşünceleri bir arada kullanma sanatı. [**İng.** Antithesis; **Fr.** Antithèse].

karşıtlama, i. — **2.** *ed.* Bir sözcüğü, bir deyimi, bir tümceyi ters anlamda kullanma. [**İng.** Antiphrasis; **Fr.** Antiphrase]. **3.** *mal.* Ticaret veya ulaştırma araçları bakımından, bir ülkeye karşı özel önlemler uygulayan ülkenin mallarına ve taşıtlarına karşıt önlemler alma (*yasak ve kısıntılar koyma, ayrımlı işlemler ve bildirmelikler uygulama vb*). [**İng.** Reprisals, retortion; **Fr.** Représailles].

karşıtlıca, i. *ed.* Bir sözün hem övgü, hem de yergi anlamına gelebilecek biçimde kullanılması.

karşıtlı, s. —

~ **sezinletiş,** *ed.* Karşıt sözlerin bir kapalı ündeş biçiminde kullanılması.

karşıtlık, - ğı, i. —

~ **kuralı,** *fels.* İki karşıt önermenin aynı zamanda doğru olamıyacağını, ama aynı zamanda yanlış olabileceğini belirten kural.

kart[1], i. — **denetim** ~ **ı,** *komp.* Bir bilgisayara işlemesi için verilen bütün bir kart destesi içinde, işin temel nitelikleriyle ve uygulanacak çeşitli işlemlerle (*derleme, işleme v.b.*) ilgili bilgileri taşıyan, programın yararlandığı veri hacimlerini ve dosyaları belirleyen kart. [**Fr.** Carte de contrôle]. • **işaretlenir** ~, *komp.* Kartı bir tarama sisteminden geçirirken üzerinde bir işaret olduğu anlaşılacak şekilde iz bırakan iletken veya magnetik bir maddeden yapılmış özel bir kalemle üzerine işaret koyulabilen kart. [**İng.** Marked card; **Fr.** Carte marquee]. ~ **magnetik izli** ~, *komp.* Üzerinde mıknatıslanabilir maddeden yapılmış bir veya birçok kayıt bandı bulunan fiş: *Kredi ve kimlik kartlarında genellikle özel bilgi alma organlarınca okunabilen magnetik izler bulunur.* [**Fr.** Carte à pistes magnétiques]. • **magnetik** ~, *komp.* Üzeri mıknatıslanabilir bir maddeyle kaplanmış yumuşak bir plastik yaprağından oluşan ve üzerine bilgiler kaydedilip istenildiği zaman yeniden okunabilen bilgi kayıt desteği: *Adreslenebilir bir yardımcı bellek meydana getirmek için, birçok magnetik kart uygun bir düzenek içinde gruplandırılabilir.* [**İng.** Magnetic card; **Fr.** Carte magnétique].

kart[1], s. —

~ **horoz,** *dey.* «Yaşlı erkek» anlamında sövgü.

kartal, i. — ~ **a kaçmak,** *dey.* Yaşlanmak. kartlaşmak.

karton, i. — **bitümlü** ~, *mim.* Nem geçirimsizliği için kullanılan bitüm emdirilmiş karton.

~ **petek,** *mim.* Yapıda kullanılan, bal peteğini andıran biçimde kartondan yapılmış gereç.

karun, i. —

~ **gibi,** *dey.* Çok zengin.

kas, i. — **karın piramid** ~ **ı,** *anat.* Bk. **Piramit, kemiksel** ~, Bk. **Kemiksel.** • **kirpiksi** ~, Bk. **Kirpiksi.** • **kısa** ~ **lar,** *anat.* Bk. **Leğen.** • **nalınsı** ~, *anat.* Bk. **Nalınsı.** • **sağrı bel** ~ **ı,** *anat.* ve *zool.* Bk. **Sağrı.** • **soluk aldırıcı** ~ **lar,** *anat.* Bk. **Soluk.**

~ **gerginliği,** *psik.* Etkin olmadıkları zaman kaslarda görülen hafif ve sürekli gerginlik durumu. [**İng.** Tonus].

~ **gevşekliği,** *tıp.* Iradî hareketlerin aşırı derecede gevşemesi. [**İng.** Amyosthenia].

~ **gevşetici,** Bk. **Miyorezolütif.**

~ **sarsılması,** *fizyol.* Bk. **Sarsılma.**

kasa, i. — **kiralık** ~, *ikt.* Bk. **Kiralık.** ~ **nal,** *den.* Bk. **Nal.** • **piyan** ~, *den.* Bk. **Piyan**[2]. • **salma** ~ **sı,** *den.* Bk. **Salma.**

~ **açığı,** *ikt.* Kasa hesabına göre kasada bulunması gereken para ile bulunan para arasındaki eksiklik. [**İng.** Shortage in cash, cash deficit; **Fr.** Déficit de caisse].

~ **borç senedi,** *ikt.* Bir kurum veya bir banka veznesinde belirli bir paranın borç olarak alındığını, istenildiğinde hemen ödeneceğini bildirir borç senedi. [**İng.** Cash certification, bank certificate; **Fr.** Bon de caisse].

~ **indirimi,** *ikt.* Taksitli satışlarda alıcının mal parasını vadesinden önce ödemeyi kabullenmesinden, alıcıya ön ödemede bulunulduğu için belirli bir oran üzerinden yapılan indirim. [**İng.** Discount; **Fr.** Escompte].

~ **kuralı,** *ikt.* Gelir ve giderlerin ilişkin bulundukları döneme bakılmaksızın sırasıyle alındıkları ve ödendikleri günlerde sayışımlara yazılımını gerektiren yöntem. [**İng.** Cash base; **Fr.** Base de caisse].

~ **ödencesi,** *ikt.* Kasa görevlisi ile kuruluşa ilişkin para alma ve verme işleriyle uğraşantarla bunlara ilişkin hesaplardan sorumlu tutulanlara aldıkları ücretler dışında belirli oranlarda verilen ödence. [**İng.** Cash indemnity; **Fr.** Indemnité de caisse].

~ **fazlası,** — [**İng.** Cash surplus; **Fr.** Excédent de caisse].

~ **(sayım) eksiği,** *ikt.* Sayım sonucu ortaya çıkan ve borçlusu bulunmayan kasa eksiği para. [**İng.** Cash deficit; **Fr.** Déficit de caisse].

kaset, i. *Fr. casette. komp.* a) İçinde şeridin sarılacağı bir bobin bulunan ve böylece şeridin dağılmadan kullanılmasını kolaylaştıran magnetik şerit kutusu; b) Bilgi kaydı için kullanılan magnetik şerit türü. [**İng.** Cassette]. **2.** *radyotekn.* İçinde ses ve görüntülerin kaydedilmo-

sine ve gereğinde yeniden üretilmesine elverişli bir magnetik şerit bulunan küçük plastik kutu. [İng. ve Fr. Cassette].
~ **okuyucusu,** *radyotekn.* Doldurulmuş kasetleri okumağa yarayan özel cihaz. [İng. Cassette reader; Fr. Lecteur de cassettes].

kaşık, - ğı, i. —
~ **kemeri,** *anat.* Bk. **Kemer.**
~ **lenfogranülomatozu,** *patol.* Bk. **Lenfogranülomatoz.**

kasılma, i. — **mide kapısı ~ sı,** *patol.* Bk. **Mide.**

Kasımpaşa karısı gibi eli bayraklı, *dey.* Terbiyesiz, edepsiz, şirret (kadın). • **Kasımpaşalı eli maşalı,** *dey.* Edepsiz şirret insanlar için söylenilir.

kaskadlı, s. —
~ **ayarlama sistemi,** *sibern.* Bk. **Sistem.**

kasnak, - ğı, i. — **kubbe kasnağı,** Bk. **Kubbe.**

kastrum, i. *Lat. castrum. mim.* Roma ordusunun askerî kamplarına verilen ad. [İng. ve Fr. Castrum].

kaş, i. — **lomboz ~ ı,** *den.* Bk. **Lomboz.**

kaşık, i. — ~ **la aş verip sapıyla göz çıkarmak,** *dey.* Bir iyilik yaptıktan sonra fenalıkta bulunmak, yapılan iyiliği zalimce başa kakmak. • ~ **la toplayıp kepçe ile dağıtmak,** *dey.* Zor topladığı ve kazandığı halde eli açık olmak, gereğinden fazla sarfetmek.

kaşıklı, s. —
~ **sondaj,** *mad. oc.* ve *petr.* Bk. **Sondaj.**

kaşınmak, f. — **kaşınacak tırnak bulamamak,** *dey.* a) İmkânları dar olmak. b) Kavga için bahane bulamamak.

katalog, i. —
~ **kuralları,** *küt.* Fişlerde yer alması gereken bilgiyi, veriliş sırası, biçimi ve noktalama imleri bakımından belirleyen kurallar. [İng. Cataloging rules (*codes*).

kataloglama, i. *küt.* a) Kitaplıktaki gereçlerin tümünü, arandığında bulunması ve ne olduğunun bilinmesi amacıyle belli bir sıraya göre yer numarası, kaynakçasal kimliği ve konusuyle birlikte kitap defter, kâğıt demeti veya fişe işleme. [İng. Cataloging and classification]. b) Kitaplık dermesinde yer alan her türlü gerecin kaynakçasal kimliğinin belirli bir kural gereğince saptanması. [İng. Descriptive cataloging].

katar, i. — **komut ~ ı,** *komp.* Bir bilgisayara verilen komutların tümü. [Fr. Jeu d'instructions]. • **özel işaretler ~ ı,** *komp.* Bir bilginin işlemesinde ,bir dilin tanımlanmasında v.b. kullanılan özel işaretlerin (*harf, rakam, noktalama işaretleri, simgeler v.b.*) tümü. [Fr. Jeu de caractères]. • **uzay ~ ı,** *astronotik.* Birbirine kenetlenmiş iki uzay gemisinin oluşturduğu bütün. [İng. Space train; Fr. Train spatial].

katarometre, i. *Fr. catharomètre. fiz.* Karbon dioksitin ısı iletkenliğinin atmosferin öbür bileşenlerinin ısı iletkenliğinden farklı olması özelliğine dayanarak kapalı bir yerin havasındaki karbon dioksit oranını ölçen âlet. [İng. Catharometer].

kategori, i. — **8.** *dilb.* Öğeleri aynı sözdizimsel çevrelerde yer alan kelime sınıfı: *«Anne» ve «teyze» aynı kategoriye bağlıdır, çünkü her iki sözcük de «Benim... tüm gücüyle çalışır» tümcesinde yer alabilir.* [İng. Category; Fr. Catégorie]. • ~ **ler kuramı,** *mat.* Kümeler kuramını genelleştiren kuram: *Kümeler kategorisi nesne olarak kümeleri, morfizma olarak da kümelerin uygulamalarını alır. Değişli bir K cismi üstündeki vektörel uzayların kategorisi nesne olarak vektörel uzayları, morfizma olarak da çizgisel uygulamaları alır.* [Fr. Théorie des catégories].

katı, s. ve i. — ~ **lar fiziği,** *fiz.* Maddenin katı halini incelemek amacı güden fizik dalı. [Fr. Physique du solide].
~ **yaydan ok çıkar gibi,** *dey.* Hızla: *Katı yaydan ok çıkar gibi dışarı fırladı.*

katılma, i. —
~ **dava,** *huk.* Ceza yargılama yönteminde işlenen suçtan zarar gören kişinin kişisel bir hak istemiye kamu davasına katılması. [İng. Law-suit by intervention; Fr. Action civile, action par voie d'intervention].
~ **hesabı,** *ikt.* Kârı ve zararı saptanan bir oranla dağıtılmak üzere, bankanın bir tüccar ile giriştiği ticarî işlem için açılan özel hesap. [İng. Joint account. Fr. Compte de participation].
~ **kâr payları,** *ikt.* Bir ana kurumun işletme anamalının yarısına veya daha azına iyesi bulunduğu ortaklıklardan sağladığı kâr payları. [İng. Profit parts of cooperation; Fr. Parts de bénéfices de coopération].

katıştırma, i. **2.** *psikan.* Öznenin, bir cismin kendi vücuduna girdiği düşlemine kapılması.

katma, s. ve i. — **lyon ~,** *elektr.* Nano-elektronik'te bileşik devreler için uygulanan silisyum billürlarına yabancı maddeler katma yöntemi.
~ **değer,** *komp.* Bir hesap işleminde veya adım adım çalışan bir programda, bir büyüklüğe veya bir değere eklenen elemanter nicelik. [İng. Additional value].

katma, i. —
~ **ödeneklik,** *ikt.* Giderleri özel gelirleriyle karşılanan ve genel ödeneklik dışında düzenlenen ödeneklik. [İng. Supplementary budget; Fr. Budget annexe. budget complémentaire].
~ **vergi,** *mal.* Mal girişlerinde, gümrük vergisine ek olarak alınan gümrük vergisi niteliğinde vergi. [İng. Surcharge: Fr. Surtaxe].

katmanlı, s. **1.** Katmanlar halinde üst üste binişmiş pek çok maddeden oluşan [İng. Stratified; Fr. Stratifié, - ee]. **2.** Çeşitli maddelere ait lif veya dokuların başka bir madde içine gömülmüş katmanlar halinde bulunduğu bir karma gereç için kullanılır. [İng. Stratified; Fr. Stratifié - ée].

katod, i. — **aktif ~,** *elek.* Aktifleştirilmiş termiyonik katod. [İng. Activated cathode. • **noktasal ~,** *elek.* Bk. **Noktasal.** • ~ **bataryası,** *elek.* Bk. **Batarya.** • ~ **lambası,** *elek.* Bk. **Lamba.**

katodik, s. —
~ **osilograf,** *elek.* Bk. **Osilograf.**
~ **stroboskop,** *telekom.* Bk. **Stroboskop.**

katran, i. — **soğuk ~,** *mim.* Bazı yağlarla sulandırılmış katran.

katranlı, s. —
~ **karton,** *mim.* Selülozla yapılmış adi mukavvaya katran emdirip üzerine kum serpilerek yapılan ve basit dam izolasyonlarında kullanılan gereç.
~ **keçe,** *mim.* Çatı örtülerinde kullanılan, rafine kömür katranı ile de yoğrulmuş hayvan kılı veya bitkisel maddelerle yapılmış keçe.

katsayı, i. — **elektronik emme ~ sı,** *elek.* Bir ışınım huzmesinin şiddetinde alan birimi başına düşen elektron sayısı cinsinden ifade olunan çok az miktardaki azalma. [İng. Absorption coefficient]. • **Poisson ~ sı,** *fiz.* Bk. **Poisson.** • **seçicilik ~ sı,** *radyotekn.* Bk. **Seçicilik.** • **sermaye ~ sı,** *ikt.* Sermayeyle belirli bir dönemde (*çoğunlukla bir yıl*) elde edilen üretim arasındaki oran. [İng. Capital coefficient; Fr. Coefficient de capital]. • **solunum ~ sı,** *fizyol.* Bk. **Solunum.** • **sürekllllk ~ sı,** *zoot.* Bk. **Süreklilik.** • **sürtünme ~ sı,** *mek.* Bk. **Sürtünme.**

kauçuk, i. —
~ **ayaklık,** *sp.* (*bis.*) Gezi bisikletlerinde kullanılan bir ayaklık türü. [Fr. Pédale cautchouc].

kavak, i. —
~ **dikmek,** *güreş* Yerdeki güreşçiyi başı üzerine dikmek.
~ **gibi,** *dey.* Çok uzun kimseleri anlatırken kullanılır.

kavila, i. *mim.* Ağaç çivi takoz.

kavraç, i. —
~ **yuvası veya kavramalık yuvası,** *mim.* Kavracın ucunu sokmak için taşlarda açılan oyuk.

kavramlaştırma, i. *psik.* Nesne ve olayların algılanan temel öğelerini, örgütleyerek kavram haline getirme. [İng. Conceptualization].

kavramlaştırmak, f. Bir noktadan hareket ederek bir kavram oluşturmak: *Karmaşık bütünleri kavramlaştıran bir kurum.* [İng. To conceptualize; Fr. Conceptualiser].

kavramsal, s. —
~ **öğrenme,** *psik.* Kişinin, bir konuyu, ilişkili kavramlara dayanarak öğrenmesi, öğrendiği kavramların anlamlarını, kapsamlarını değiştirerek geliştirmesi. [İng. Conceptual learning].
~ **sanat,** *çağdaş san.* Maddesel gerçekleştirmeyi ikinci plana alan, fikre ve düşünceye öncelik tanıyan çağdaş eğilim. [İng. Conceptual art; Fr. Art conceptuel].

kavratım, i. *ed.* Bir düşünceyi, bir duyguyu başka birine iyice anlatma, onun zihnine yerleştirme.

kavun, i. —
~ **değil ki içine bakasın (koklayasın),** *dey.* Herhangi bir seçimin mümkün olmadığı durumu anlatır.

kavuştak, i. *ed.* Şarkı ve türkülerde yineleme dize. [Fr. Refrain].

kaya, i. — **kesme ~,** *jeol.* Bk. **Kesme.** • **kırıntılı ~,** *jeol.* Bk. **Kırıntılı.** • **kofullu ~,** *taş. bil.* Bk. **Kofullu.** • **konmuş ~,** *jeol.* Bk. **Konmuş.** • **koyun sırtı ~,** *jeom.* Bk **Koyun.** • **lökokrat ~ ları,** *petr.* Bk. **Lökokrat.** • **melanokrat ~,** *petr.* Bk. **Melanokrat.** • **mezokrat ~,** Bk. **Mezokrat.** • **organik ~,** *kim.* Bk. **Organik.** • **sapkın ~,** *jeol.* Bk. **Sapkın.**
~ **karmakarışığı türlüsü,** *tekt.* Farklı kaya tiplerinden oluşma gelişi-güzel koca kütlelerden yapılma jeoloji birimi.

kayaç, i. — **kristalleşmiş ak mikalı yaprak ~,** *jeol.* Bk. Kristalleşmiş

kayalık, - ğı, i. ve s. —
~ **dağlar lekelihumması,** *tıp* Köpek ve kemiricilerce taşınan ve insana keneler yoluyla naklonan *Riketsiya*'ların sebep olduğu bir ateşli hastalık.

kayan, s. —
~ köşebent, *den.* Bk. **Köşebent.**
~ noktalı sistem, *bilgi-işlem.* Bk. **Nokta.**
~ noktalı, *komp.* Tam ve kesirli bölümlerini ayıran noktanın yeri, sayının başına veya sonuna göre sabit olmayan, yer değiştirebilen bir sayı için kullanılır: *Kayan noktalı sayı.*

kaydırma, i. — **§ 6.** *komp.* Bir verinin veya bir kelimenin bit veya harflerinden bazılarının veya hepsinin, bir sayaçta veya bir bilgisayarın bellek hücresinde sağa veya sola doğru aynı anda, aynı sayıda konum atlayacak şekilde yer değiştirmesi. [**Fr.** Décalage]. • **aritmetik~,** *komp.* Bir bellek hücresinin veya bir aritmetik sayacın, işaret konumunu koruyarak sağa veya sola doğru kayması. [**Fr.** Décalage aritmétique]. • **dönüşlü~,** *komp.* Kaydırma sonucu bir yandan eksilen bilginin öbür yandan sayaca veya bellek hücresine yeniden girdiği kaydırma türü. [**Fr.** Décalage circulaire]. • **mantıksal ~,** *komp.* Bir sayacın tüm içeriğinin, sayaç sığasını aşan bitleri kaybederek sağa veya sola doğru kayması. [**Fr.** Décalage logique].

kaygı, i. —
~ boşalımı, *psik.* Bilinçaltı gerginliklerini, günlük yaşantılar yoluyle dışarı atma. [**İng.** Discharge of anxiety].
~ denkleşimi, *psik.* Bilinçli düzeydeki korku ve bunalımların, çarpıntı, nefes darlığı gibi organsal belirtilere dönüşmesi. [**İng.** Anxiety equivalent].
~ histerisi, *psik.* Belirgin görüntüsü kaygı olan histeri. [**İng.** Anxiety hysteria].
~ nevrozu, *psik.* Belirli nedenler söz konusu olmadan kaygı ve korku ile varlığını ortaya koyan nevroz türü. [**İng.** Anxiety neurosis].

kayık, i. — **orta ~,** *den.* Bk. **Orta.** • **saltanat kayığı,** *teşk. tar.* Bk. **Saltanat.**

kayın birader, b.i. — **~ le evlenme,** *etn.* Dul kadının, ölen kocasının kardeşiyle evlenmesi. [**İng.** Levirate; **Fr.** Lévirat].

kayıt, i. — **§ 17.** *komp.* a) Bilgileri bir destek (*kayıt taşıyıcısı*) üzerine kaydetme işlemi. [**İng.** Registration, registry; **Fr.** Enregistrement]; b) (*geniş anl.*) Bir bilgisayarın çeşitli birimleri arasındaki bir bilgi aktarımı veya bir program çerçevesinde yürütülen bir işlem sırasında öbek halinde işlenen bilgilerin tümü. [**İng.** Registration, registry; **Fr.** Enregistrement]. ☆ *Eşanl.* **tutanak.** • **kayden ödeme,** *ikt.* Bir el değiştirme olmaksızın yalnız muhasebe kayıtlarında meblağ nakli suretiyle yapılan ödeme. • **evrensel ~,** *radyotekn.* Bir plağın, hem monofonik, hem stereofonik ses düzenlerinde okunabilecek şekilde yapılmış kaydı. • **fiziksel ~,** *komp.* Bir bilgisayarın yardımcı belleklerinde bir aktarma veya depolama birimi oluşturan bilgilerin tümü. [**Fr.** Enregistrement physique]. ☆ *Eşanl.* **fiziksel tutanak.** • **mantıksal ~,** *komp.* Yürütülen program için bir mantık veya işlev birimi oluşturan bilgilerin tümü. [**Fr.** Enregistrement logique, article]. ☆ *Eşanl.* **mantıksal tutanak.**

kayıtım, i. — **§ 2.** *bilgikuramı.* Bilimin şimdiki durumundan hareketle geçmişini ortaya çıkarmağa dayanan özgül bilim tarihi kavramı; (*Buna göre bilimlerin tarihi sadece olayların hikâyesinden ibaret değildir, bilimlerin bugünkü durumlarını da göz önünde bulundurarak yargılanan bir tarih'tir*). [**İng.** Recurrence; **Fr.** Récurrence].

kayıtlı, s. —
~ sermaye, *ikt.* Kuruluşta statü veya kuruluş kanununa göre işletmenin mali ihtiyaçları gözetilerek saptanan sermaye.

kayma, i. — **kırmızıya ~,** Bir gökcisminin tayfındaki salma ve soğurma çizgilerinin, bu gökcisminin Yer'den uzaklaşma hızının (*pozitif dikey hızının*) etkisiyle ve karşılaştırma tayfı olarak alınan bir tayfın çizgilerine oranla kırmızı tayf bölgesine doğru kayması. (*Bu kayma, kullanılan ışınımın dalga boyuyla doğru orantılıdır. Evrenin genişlemesi olayı nedeniyle dikey hızları fazla olan uzak gökadalarda bu olay daha belirgindir*). [**İng.** Red shift; **Fr.** Décalage vers le rouge].
~ dayanımı, *mim.* Bir kesitin güvenlikle karşılayabileceği en büyük kayma gerilimi.
~ dirençli yataklar, *tekn.* Milin, içerisinde sürtünerek dönme hareketini yaptığı muylu yuvaları.
~ doğrultusu, (düzlemi), *tekt.* Ağın devamlılığını bozmaksızın, kayma doğrultusunda, yer değiştirmenin boyunca oluştuğu billür ağı düzlemi.
~ kuvveti, *mim.* Kayma gerilimi yaratan kuvvet.

kaymak[1]**, - ğı,** i. —
~ peyniri, Bk. **Peynir.**

kaymakam, i. — **sadaret ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Sadaret.** • **saltanat ~ ı,** *teşk. tar.* Bk. **Saltanat.**

kayn. ana, b.i.
~ dırıltısı, *dey.* Yersiz ve gereksiz sözler.

kaynak, - ğı, i. — **§ 12.** *komp.* Bir bilişim sisteminin, değişik kullanıcılar tarafından yararlanılabilen parçası: *Bellek, hesap birimi ve çevre birimleri birer kaynaktır. Kaynakların atanması bir işletme sisteminin temel görevlerinden biridir.* • **koyak kaynağı,** *jeol.* Bk. **Koyak.** • **kaynağında kesilen vergi,** *ikt.* Alacağın gerçekleşmesi sırasında kaynaklarında kesilen vergi. [**İng.** With holding; **Fr.** Stoppage à la source]. • **ark kaynağı,** *mim.* Volta arkından yararlanılarak yapılan kaynak. • **asetilen kaynağı,** *mim.* Asetilen ve saf oksijenle beslenen hamlaçlarda elde edilen 3000 C'lik alevle yapılan kaynak. • **maden ark kaynağı,** *mim.* Eriyen bir madenî elektrot ve genellikle düşük gerilimli doğru akım ile yapılan elektrik arklı kaynak.
~ dizim, *küt.* Kaynak fişlerin türlerine göre bir araya getirilmesi sonucunda ortaya çıkan dizim. [**İng.** Authority file].
~ fiş, *küt.* Katalogda yer alacak fişlerin başlıklarının belli bir düzende olmasını sağlamak için hazırlanan fiş. [**İng.** Authority card].
~ gereç, *eğt.* a) Eğitim araştırma ve incelemelerinde ileri sürülen varsayımları sınamak amacıyle belli kurallara göre derlenen belge adı. b) Araştırma ve inceleme sonuçlarının dayandığı temel yeri. [**İng.** Source material; **Fr.** Matériel de référence].
~ kumu, *met.* Bk. **Kum.**
~ özellik, *psik.* Davranışta sürekliliği sağladığı ileri sürülen temel özelliklerden birisi. [**İng.** Source trait].

kaynakça, i. *küt.* Belli bir konu, yer veya dönemle ilgili yayınların tümünü kapsayan veya en iyilerini seçen yapıt. [**İng.** Bibliography; **Fr.** Bibliographie]. • **~ lar kaynakçası,** *küt.* Kaynakça yapıtlarını konu edinen kaynakça. [**İng.** Bibliography of bibliographies].
~ hizmeti, *küt.* Bir okuyucunun isteğini veya herhangi bir gereksinmeyi karşılamak üzere belirli bir konu, çağ, v.d. ile ilgili kitap, yazı, v.b. adını bildirmek biçiminde yapılan hizmet. [**İng.** Bibliographical service].
~ notu, *küt.* Bilimsel bir yazıda öne sürülen düşünceye kaynaklık eden kitap, makale, rapor türünden, yapıtları bildiren not veya dipnot. [**İng.** Bibliographic note].

kaynakçasal, s. *küt.* Kaynaklarla ilgili olan. [**İng.** Bibliographic; **Fr.** Bibliographique].
~ bilgi, *küt.* Bir yayını ötekilerden ayıran, onu edinmek isteyenlere yeterli tanıtmayı sağlayan bilgi. [**İng.** Bibliographic information; **Fr.** Information bibliographique].
~ denetim, *küt.* Belirli konularda çıkan makale, kitap, v.b. yazıların neler olduğunun bilinmesini öngören kaynakça çalışmasına verilen ad. [**İng.** Bibliographical control].
~ dizin, *küt.* a) Genel veya özel bir konuda yazılmış veya basılmış kitap ve yazıları tanıtmalı veya tanıtmasız belirten liste. b) Sıraladığı kitap veya yazıları salt kaynakçasal yönden açıklayan, başkaca hiç bir tanıtmaya yer vermeyen dizin. [**İng.** Bibliographic index; **Fr.** Index bibliographique].
~ kimlik, *küt.* Bir yayını ötekilerden ayırmaya, tam olarak tanıtmaya veya elde etmeye yarayan bilgilerin tümü. [**İng.** Bibliographical entry].
~ sınıflama yöntemi, *küt. H.E. Bliss*'ce hazırlanan, ana bölümler dışında yardımcı dizgesel tablolara da yer veren bilimsel ve ayrıntılı bir sınıflama yöntemi. [**İng.** Bibliographic classification; **Fr.** Classification bibliographique].
~ tanıtım, *küt.* Basılı veya yazılı bir yapıtın, yazarı, adı, basım (*yazım*) kaydı, fizik yapısı, v.b. yönleriyle tanıtılmasına verilen ad. [**İng.** Bibliographical description].

kaynamalı, s. —
~ reaktör, *petr.* İşlenen ürün içinde asılı halinde tutulan katalizörün çalkantılı veya kaynayan yatakta bulunduğu reaktör tipi: *Petrolün ağır ürünlerinin hidrocracking'i için bazı yöntemlerde kaynamalı bir reaktör kullanılır.* [**Fr.** Réacteur à ébullition].

kaynaşık, - ğı, i. —
~ mal, *ikt.* Birbirinden ayrı iki veya daha çok mal yapısının saptanması ve kabul edilen biçim ve koşullarla birleştirilerek bir tek ortak mal yapısı elde edilmesi. [**İng.** Fusion, merging; **Fr.** Fusion].

kaynaşma, i. — **§ 9.** *psikan.* Çeşitli çağrışım zincirlerinden gelen birçok değişik öğenin düş sırasında tek söz, tek kişi veya tek sahne halinde kaynaşıp birleşmesi.

Kayseri, öz.i. — **~ liye eşek boyamayı öğretmek,** *dey.* Bilmiş ve açıkgöz birini kandırmaya kalkışmak.

kaz, i. — **~ ın ayağını anlamak,** *dey.* İşin içyüzünü anlamak.
~ gibi, *dey.* Budala, düşüncesiz.
~ gibi boynunu uzatmak, *dey.* Ahmakça ise karışmak.
~ gibi gözünü açıp bakar, *dey.* Ahmakça bakınır, inceler anlamında.
~ kuğu, *zool.* Bk. **Kaz.**
~ yerine ördek almak, *dey.* Umduğunu elde edememek, aldanmak

da görülen ve anlamlı cümle ilişkisine göre söylenmemiş sözcükler yığını. [İng. Word salad].

kem, i. —
~ **küm eylemek(etmek),** *dey.* Sözü doğru dürüst söylememek, sırrını verememek.

kemer, i. — **muallâ ~,** *mim.* **Bk. Kalkık kemer.** • **Ojiv ~,** *mim.* Bk.**Üçlük kemer.** • **rampa ~,** *mim.* Bk. **Abanık kemer.** • **yuvarlak ~,** *mim.* Yarım çember şeklinde kemer. • **yüksek ~,** *mim.* Üzengi taşlarının üzerinde yükseltilmiş yuvarlak kemer.
~ **lengesi,** *mim.* Kemer karnı, kemer içliği.
~ **patlıcan gibi burun,** *dey.* İri ve toparlak burun.

kemik, i. — ~ **ten iletim,** *psik.* İşitme yetersizliğinin orta kulakla ilgili olup olmadığını anlamak için, ses titreşimlerini kafatası veya öteki kemikler yolu ile işitme özeğine iletme. [İng. Bone conduction]. • **kuyruksokumu kemiği,** *zool.* Bk **Kuyruksokumu.** • **kuyruk kemiği,** *anat.* Bk. **Kuyruk.** • **mastoid ~,** *anat.* Bk **Mastoit.** • **nohutsu ~,** *anat.* Bk. **Nohutsu.** • **ökçe kemiği,** *anat.* Bk. **Ökçe.** • **piramit ~,** *anat.* Bk. **Piramit.** • **sağrı kemiği,** *anat.* ve *zool.* Bk. **Sağrı.** • **solungaç kapağı kemiği,** *zool.* Bk. **Solungaç.** • **susamsı ~ler,** *anat.* Bk. **Susamsı.**
~ **yaşı,** — [İng. Skeletal age: Fr. Âge osseux].

kemikleşme, i. —
~ **noktası,** *fizyol.* Bk. **Nokta.**
~ **oranı,** *psik.* İskeletin gelişim durumunu saptamak için, röntgen aracıyle bilek kemiklerinin filmini alarak bulunan büyüme ölçüsü. [İng. Ossificaton ratio].

kemiksel, s. —
~ **büyüme,** — [İng. Skeletal growth: Fr. Croissance osseuse].

kenar, i. — ~ **da kalmış,** *dey.* Unutulmuş. • ~ **ı çentikli kart,** *küt.* Kitaplıkta belirli bir bilgiyi verebilmek amacıyle deliklerine çentik açılmış kart. [İng. Edge-notched card]. • ~ **ı delikli kart,** *küt.* Kenarında bulunan deliklere açılacak çentiklerle bilgi kaydetme olanağını sağlayan kart. [İng. Edge punched card]
~ **kesme presi,** *ciltç.* Bk. **Pres.**
~ **kilit dil,** *tekn.* Bk. **Kilit.**
~ **örgüsü,** *mim.* Halı yanlarının sağlam olması için iki katlı zelin ilme ipliği ile yanlara örülen zemin renginde dar şerit kısmı.

kendi, z. — ~ **lerini (kendisini) ağıra salmak,** *dey.* Kendilerini (kendisini) ciddi göstermek, kasılmak. • ~ **nde olmamak,** *dey.* Aklı başında olmamak. • ~ **nden geçme,** *psik.* Uyaranlara karşı duyarlığın yok olduğu, çevrede olup bitenlerin algılanamadığı bir tür uyku durumu. [İng. Trance]. • ~ **nden pay biçmek,** *dey.* Bir şeyi kendi durumuna ve nefsine göre kıyaslamak. • ~ **ne gelince eyvallah, halka gelince illallah,** *dey.* Yalnız kendi çıkarını gözetip başkalarının çıkarı söz konusu olduğunda şikâyet edenler için kullanılır. **e** ~ **ne güven,** *eğt.* Bireyin kendi yeteneğine, beceri ve yetilerine güven beslemesinden doğan duygu. [İng. Self-confidence; Fr. Confiance en soi]. • ~ **ne süpürge sopası davet etmek,** *dey.* Hareketleriyle bile bile dayağı hak etmek. • ~ **ni adlandıran deyim,** *mant.* Sözeden dilde kendi adı olarak kullanılan sözedilen dil deyimi. [İng. Autonymous expression]. • ~ **ni adlandırma,** *mant.* Bir sözedilen dil deyiminin anılması. [İng. Autonymous use]. • ~ **ini aldatmak,** *dey.* Olmayacak şeylerle oyalanmak: *Onun seni sevdiğine inanmakla kendini aldatıyorsun.* • ~ **ni ateşe atmak,** *dey.* Bile bile zor ve tehlikeli bir işe girişmek: *Bakalım bu iş kendini ateşe attığına değer mi?* • ~ **ni dirhem** rurlanmak. c) Gösteriş yapmak. • ~ **ni işe vermek,** *dey.* Çok çalışmak, işten başka bir şey düşünmemek. • ~ **ni kay betme,** *tıp.* His ve hareket fonksiyonu sönmediği halde zihin çalışmasının geçici kaybı. [İng. Absence]. • ~ **ni kaybetmek,** *dey.* — b) Aklı başından gitmek c) Heyecanına hakim olamamak. • ~ **ni savunma,** Bireyin, çatışmalarını çözemediği zaman saygınlığını korumak için tepkide bulunması veya kaçamak yollar araması. [İng. Self-defense; Fr. Autodéfense]. • ~ **ni temize çıkarmak,** *dey.* Suçsuz olduğunu kanıtlamak. • ~ **ni topiamak,** *dey.* a) İyileşmek. b) Aklı başına gelmek, heyecanlarına hakim olmak. • ~ **ni unutma,** *psik.* Bk. **Kendinden geçme.** • ~ **ni yerden yere vurmak,** *dey.* a) Şiddetli bir acı nedeniyle yerinde duramamak. b) Pişmanlık nedeniyle öfkelenmek. • ~ **ni zaptetmek,** *dey.* Kendini toplamak. • ~ **nin bulunması,** *huk* Sanığın savcılıkta veya yargılıkta kendisinin bulunması. • ~ **yle çelişik önerme,** *mant.* a) Kendinden bir çelişme türetilebilen önerme. b) Bir çelişmeyi içeren önerme. [İng. Self-contradictory sentence].
~ **ayağı ile gelmek,** *dey.* Gitmemesi gereken yere hiç kimsenin zoru olmadan isteği ile gelmek.
~ **başına buyruk,** *dey.* Bildiğini ve aklına eseni yapan, hiç kimseye aldırış etmeyen, kimsenin idaresi altına girmeyen..
~ **başını yemek,** *dey.* Kendi kendini mahvetmek.
~ **bildiğini okumak,** *dey.* Kimseye aldırış etmeden aklına eseni yapmak.
~ **çalıp kendi oynamak,** *dey.* Kendi kendine neşelenmek: *O oturduğu yerde kendi çalıp kendi oynar.*
~ **derdine yanmak,** *dey.* Kendi kurtuluşu ve çıkarı derdine düşmek.
~ **eliyle ayağına balta vurmak,** *dey.* Kendi kendisine zarar vermek.
~ **etti kendi buldu,** *dey.* Uğradığı acıların cezası kendi kötülüklerinin sonudur, bu durumdan kimse sorumlu değildir anlamında.
~ **gözünden sakınmak,** *dey.* Çok kıskanmak: *Seni ben kendi gözümden bile sakınırım.*
~ **gözünü kendi bağmak,** *dey.* Kendi kendini yanıltmak anlamında.
~ **ikil ekem,** *mant.* İkillisi kendiyle özdeş olan eklem. [İng. Self-dual connective: Fr. Connecteur auto-dual].
~ **ikil önerme,** *mant.* Herhangi bir ikillisi ile eşdeğer olan önerme. [İng. Self-dual sentence].
~ **ipini kendi kesmek,** *dey.* Kendi kendisini mahvetmek.
~ **kaşuzunu kendi kesmek,** *dey.* Kendi işini kendi görmek

kendiliğinden, z. —
~ **dizinleme,** *küt.* Dizinde kullanılacak anahtar sözcüklerin, belgelerden makine ile seçilip saptanması işlemi. [İng. Automatic indexing].
~ **canlanma,** *psik.* Korelme yüzünden ortadan kalkan koşullu bir tepkinin birkaç günlük dinlenme sonunda pekiştirmc olmadan yeniden ortaya çıkması. [İng. Spontaneous recovery].
~ **davranış,** *psik.* Belirli bir uyaran olmaksızın ortaya çıkan davranış. [İng. Spontaneous behavior].
~ **görev kararı,** *huk.* Yargıç veya mahkemenin, duruşmanın her aşamasında davayı görmenin kendi görevi içinde olup olmadığına ilişkin ve kendiliğinden verebildiği hüküm.
~ **özetçe** (*öz*) **çıkarma,** *küt.* Özetçe (*oz*) çıkarma işleminin araçlarla yapılması [İng. Automatic abstracting].
~ **verilen karar,** *huk.* Her iki yandan hiç birinin istemi olmaksızın yargıcın, olayın gereğine göre kendiliğinden verdiği karar. [İng. Decision from itself: Fr. Décision d'office]

kenet, - ti, —
~ **mili,** *sp.* (*bış.*) Çatı ve öteki parçaların birleştirilmesinde kullanılan metal perçinler. [İng. Pin; Fr. Goujon].
~ **sırası,** *mim.* Bağ sırası.

kenetlenme, i. — § 5. *astronotik.* İki uzay aracının uzayda birleşmesi. [İng. Docking; Fr. Arrimage].

kenodezoksikolik, s. *Fr. chénodésoxycholique.*
~ **asid,** *ted.* Öd kesesindeki kolesterol taşlarını eritmek için 1972 den beri kullanılan öd asidi. [İng. Chenodesoxycholic acid; Fr. Acide chénodésoxycholique].

kent, i. —
~ **birleşmesi,** *sosy.* Ayrı kentlerin genişleyerek birbirleriyle birleşmeleri ve bir tek büyükkent içinde kaynaşmaları [İng. ve Fr. Conurbation].
~ **okulu,** *eğt.* Kentte yaşayan çocukların eğitim gereksinmesini karşılamak üzere kent sınırları içinde açılan okul. [İng. City school; Fr. École de ville].
~ **toplumbilimi,** *sosy.* Kentlerin toplum bütünü içindeki yerleri ile oluşum, işleyiş ve değişimini düzenlikleri içinde inceleyip açıklamayı amaçlayan toplumbilim kesimi. [İng. Urban sociology; Fr. Sociologie urbaine].

kentleşme, i. *mim.* Sanayileşme veya köylerin itmesi gibi olayların etkisiyle olusan kırlardan kentlere doğru insan akımı.

kentsel, s. Kente değğin.
~ **alan kullanımı,** *sosy.* Kent topraklarının kendiliğinden veya bir tasar sonucu türlü etkinlikler arasında paylaşılarak kullanılması.
~ **yığılma,** *sosy.* Nüfusun kentsel bölgelerde yoğunlaşması, özellikle ticaret, işleyim, yönetim ve dinlenme-eğlenme etkinliklerinin kentlerde toplanması olayı. [İng. Urban centralization; Fr. Centralisation urbaine]

kepçe, i. —
~ **döşekbaşı postası,** *den.* Bk. **Posta.**
~ **kıç,** *den.* Bk. **Kıç.**
~ **kürek,** Bk. **Kürek.**

keramet, - ti, —
~ **bizim sopada,** *dey.* (*Bir kimseyi*) yola getiren dayaktır anlamında.

keratoprotez, i. *Fr. kératoprothèse. oft.* Donuklanmış bir saydam tabakanın ortasını çıkarıp yerine sentetik maddeden saydam bir parça yerleştirmeye dayanan gözyuvarı ameliyatı. [İng. Keratoprothesis].

kerem, i. — ~ **in arpa tarlası gibi yanmak,** *dey.* Çok derin bir aşk acısını belirtmek için kullanılır

kaza, i. —

~ **etkinliği,** *ikt.* a) Kaza yüzünden yitirilen zamanın tümü. b) Kazaların yeğinlik ve önem kertesi. [**İng.** Accident severity; **Fr.** Efficacité d'accident].

~ **etkinlik oranı,** *ikt.* Her bin iş saatinde kaza nedeniyle yitirilmiş günlerin toplamı. [**İng.** Accident severity rate].

~ **incelemeleri,** *ikt.* Kazaların mekanik ve insanla ilgili nedenlerini bulmak için yapılan inceleme. [**İng.** Accident analysis; **Fr.** Analyses d'accidents].

~ **köprüsü,** Bk. **Köprü.**

~ **nedenleri,** *ikt.* Kazaların oluşunu doğuran nedenler. [**İng.** Causes of accident, sources of accident].

~ **oluş oranı,** *ikt.* Her milyon iş saatinde kaza yönünden yitirilen zamanın tümü. [**İng.** Accident frequency; **Fr.** Taux de fréquence d'accident].

~ **tazminatı** *ikt.* Dokuncalı olaylarda işçiye verilen zarar ödencesi. [**İng.** Compensation for injuries; **Fr.** Indemnité d'accident].

~ **yatkınlığı,** *psik.* Bilinçdışı suçluluk ve günah işleme karmaşalarının etkisiyle kişinin sık sık kazaya uğrayarak kendini cezalandırması eğilimi. [**İng.** Accident proneness].

kazan, i. —

~ **çökmesi,** *tekt.* Silindir veya koni biçimli bir cismin alttaki mağmaya göçmesi, yer değiştiren magmanın yukarıya doğru alçalan kütlenin yanlarından üstüne doğru taşması.

~ **kapalı kaynamak,** *dey.* Kimseye sır vermemek, içyüzü bilinmemek.

~ **kazan ver çuvala,** *dey.* Kazancın boş ve istenilmeyen yere sarfedildiğini anlatır.

kazanç, i. —

~ **payı,** *ikt.* a) Üretim arttıkça, işçilere verilen özen payı. b) Artan üretim nedeniyle işçilere verilen özen payının üretim arttıkça arttırılmasını öngören dizge. [**İng.** Gain sharing; **Fr.** Part de bénéfice].

~ **sayılmayan farklar,** *ikt.* Yasalarındaki koşulları kapsamak üzere durağan kuruluş ve yapımlı malların satışlarından elde olunacak farklarla, bu mallar ve haklar için alınan güvence ödemelerinden doğan farkların kazanç sayılmamaları. [**İng.** Non profit differences].

~ **sayılmayan gelirler,** *ikt.* Bağış yoluyla başkasına verilen mallar, kalıtım veya tutsu yoluyla başkalarının iyeliği altına giren mallar, bir işle ve görevle ilişkisi olmayan ikramiyeler, para biriktirme ve yardım sandıklarının gelirleri, düzenlenen jübilelerden elde olunan paralar, ortaklarına ev sağlayamayan kooperatiflerce dağıtılan tazminat ve kasa tazminatı olarak ödenen paraların yasasına göre gerçek ve tüzel kişiler için vergi işlemine girmeyen gelirler. [**İng.** Antaxable incomes; **Fr.** Revenus non-imposables].

~ **ve zarar çizelgesi,** *ikt.* Hesap dönemi bitiminde bir işletmenin o yıl içindeki gelirleri ve giderleri ile bunların arasındaki farkı, kazanç, veya yitiricileri gösteren çizelge. [**İng.** Income statement; **Fr.** Table de perte et profit].

~ **zarar hesabı,** *ikt.* a) Sonucu gösteren, kazanç veya yitirceyi belirten sayışım. b) Ticarî kuruluşun bir takvim yıl içinde yapmış olduğu işlerden sağladığı kazanç veya uğradığı yitirceyi saptayan sayışım. [**İng.** Profit and loss account; **Fr.** Compte de profits et pertes].

kazançcı, i. *sp.* (*bis.*) Kazanç için yarışan bisikletçi. [**Fr.** Professionnel].

~ **lar dünya birinciliği,** *sp.* (*bis.*) Uluslararası Bisikletçiler Birliğince, her yıl kazançcı yarışçılar arasında düzenlenen türlü dallardaki dünya birinciliği yarışları. [**Fr.** Championnat du monde professionnel].

~ **yetki belgesi,** *sp.* (*bis.*) Kazançcı sporculara verilen, bir yıl geçerli yetki belgesi. [**Fr.** Licence de professionnel].

kazanılmak, f. — **kazanılmış indirim,** *ikt.* Paranın süreden önce ödenmesinde bir malın satış ederinde yapılan indirim. [**İng.** Discount earned; **Fr.** Escompte profité].

kazein, i. —

~ **ipliği,** Yünün yerini tutabilecek ve protein olduğu için ona çok yaklaşabilecek sunî br dokuma elde etmek amacıyla yapılmış iplik. [**İng.** Casein fibre; **Fr.** Fibre de caséine].

kazık. - **ğı,** i. —

~ **çıkarma,** *sp.* (*güreş*) Minderdışı güreşlerde, daha önce yenildiği güreşçiyi yenme.

~ **kakmak(çakmak),** *dey.* a) Iyiden iyiye yerleşmek. b) Umulduğundan çok yaşamak.

kazıma, i. —

~ **ucu,** *mim.* Bir kâğıttaki gereksiz çizgileri kazımakta kullanılan kesici kenarlı özel uç.

kaz. oğlu, b.i. *dey.* Budala anlamında bir sövgü hitabı.

keç, i. —

~ **donanım,** *den.* Bocrum yelkenlinin pruva tarafında olması.

keçe, i. —

~ **kalem,** *tekn.* Keçeden meydana gelen ucunda bir mürekkep haznesi bulunan kalem. [**İng.** Felt pen; **Fr.** Crayon-feutre, stylo-feutre, feutre].

keçeli, s. —

~ **pres,** *kâğıtç.* Bk. **Pres.**

keçi, i. — **Malta ~ si,** *zool.* Bk. **Maltız keçisi.** • **Nübye ~ si,** *zool.* Bk. **Nübye.** • **Sundgan ~ si,** *zool.* Alp keçileri grubundan siyah tüylü keçi; bacakları açık renktedir. [**İng.** Alsatian goat; **Fr.** Chèvre du Sundgan, chèvre alsacienne].

~ **inadı tutmak,** *dey.* Israrla direnmek.

kedi, i. — ~ **sine pis demek,** *dey.* Sataşmak, kavga için sebep aramak. • **Man ~ si,** Man adasında bulunan kuyruksuz, kısa tüylü kedi ırkı. (*Man kedisinin diğer özelliği art tarafının kendine has biçimi ve bacaklarının ön bacaklarından uzun oluşudur, bu yüzden tavşan gibi sıçrayarak yürür*).

~ **fobisi,** *tıp.* Hastalık derecesinde kedi korkusu. [**İng.** Aelurophobia].

~ **ciğere bakar gibi,** *dey.* Açgözlülükle, imrenmeyle.

~ **gibi dama çıkmak,** *dey.* Azmak, kudurmak, öfkelenmek.

~ **(eti) ne, budu ne,** *dey.* (Zayıf ve âciz kimseler için) Bunlardan ne umulur anlamında kullanılır.

kefen, — ~ **ini boynuna şehitliği göze almak,** *dey.* Ölüme bile razı olmak.

kel, i. —

~ **kâhya kesilmek,** *dey.* Herşeye karışmak.

~ **yanında kabak demek,** *dey.* Birine alınacağı, gocunacağı bir şeyden bahsetmek.

kelebek, i. — **kanadı kuyruklu ~,** Kelebeği ile kanadı sarı ve siyah çizgili, tırtılı önce siyah, sonradan yeşil renk alan, 25 mm boyunda, kayısı ve şeftali ağaçlarının yapraklarında zarar yapan bir böcek türü. [**Lat.** *Papillio podaliurius*]. • **kırmızı amiral kelebeği,** *zool.* Bk. **Kırmızı.** • **küçük tarım kelebeği,** *zool.* Bk **Küçük.** • **kırlangıç kuyruklu ~,** *zool.* Bk **Kuyruklu kelebek.** • **lomboz kelebeği,** *den.* Bk. **Lomboz.**

~ **kalpli,** *dey.* Her gördüğüne gönül verme huyu olan, uçarı (*kimse*).

~ **pul damgası,** *sp.* (*güreş*) Uluslararası karşılaşmalarda güreşçilerin oyun belgesinde aranan F.I.L.A.'nın yıllık vizesi.

~ **somun,** *sp.* (*bis.*) Bisikletlerde kullanılan bir somun türü.

kelaynak, - **ğı,** i. — Kelaynak leylekten biraz daha iridir; uzunluğu 70-75 sm'yi, kanat uzunluğu 40 sm'yi bulur. Ergin kelaynaklarda baş ve gerdan tüysüzdür. Başın ortasında turuncu bir çizgi bulunur. Baş ve gerdandaki tüysüz deri kırmızıdır. Bütün tüyler siyah, boyun tüyleri uzunca ve yeşilimsi yansımalı, kanat üstü tüyleri parlak erguvan renginde ve parıltılıdır. Gaga ve ayaklar da kırmızıdır. Kelaynak, kuzeybatı Afrika, Güneydoğu Anadolu, Suriye ve Etyopya'da yaşar. Eskiden bu kuşa Güney Avrupa'da tek tük rastlanırdı. Türkiye'de yalnız Fırat boyunda, Birecik kasabasında bulunur. Eskiden sayısı çoktu (*1890'larda yaklaşık olarak 3 000 çift*). Çocuklar tarafından taşlanıp öldürüldüğü, kuluçkadayken ürkütüldüğü için zamanla çok azaldı ve büsbütün tükenme tehlikesi belirdi (*1954'te 600-800 çift 1961'de 200, 1965'te 65, 1975'te 45 çift*). Bunun üzerine gerekli önlemler alınarak korunmağa başlandı. Giden kuşların hepsi dönmediğine ve her yuvada kulaçkadan çıkan yavru sayısı 1-2'yi geçmediğine göre azalmanın başka nedenleri de olmak gerekir; ama bunların ne olduğu bilinmiyor. Kelaynak çıplak kayalık yerlerde, sarp kıyılarda yaşar. Besin aramak için çevredeki çayırlara, kırlara gider. Çekirge, kınkanatlı böcek, kurtçuk, kertenkele, yılan ve kurbağa gibi hayvanlarla beslenir. Birecik'teki kelaynaklar kışın leylekler gibi Afrika'ya göçer. Mart ortalarında Birecik'e dönerek yuva yapmağa koyulur. Dişi kuş 2-4 yumurta yapar. Kuluçka süresi 28 gün kadardır. Bazı yumurtaların cılık çıkması yüzünden bir yuvada ortalama 1-2 yavru doğar. Mayıs başında yumurtadan çıkan yavrular 45-50 günde uçacak hale gelir. [**Lat.** *Geronticus cremita*].

kelime, i. — **anahtar ~,** *komp.* a) Bir programlama dilinde derleyici için çok özel bir anlam taşıyan ve programcı tarafından başka bir anlamda kullanılmayan sözcük. [**İng.** Key word; **Fr.** Mot clé]. • b)) Örneğin otomatik belgelemede, bir dosyadaki herhangi bir tutanağı dizinlemek, dosyadaki soruları düzene koymak için bir kavram sözcükten seçilmiş veya doğal bir dilden alınmış sözcük veya deyim. [**İng.** Key word; **Fr.** Mot clé]. • **hafıza ~ si,** *komp.* Bellekte tek bir öbek içinde adreslenmiş bit dizisinin uzunluğu. [**İng.** Memory word; **Fr.** Mot mémoire]. • **makine ~ si,** *komp.* Bir makinece tek bir öbek içinde işlem gören bilgi elemanı. [**İng.** Machine word; **Fr.** Mot machine]

~ **karışıklığı,** Bk. **Parafazi.**

~ **salatası** *psik.* Kimi ruh hastalıkların-

kereste, i. — **kuru ~,** *mim.* Ortalama nemi, % 20'nin altında olan kereste. **sert ~,** *mim.* Sert odunların testere ile biçilmesi sonucunda elde edilen kereste. • **yarı kuru ~,** *mim.* Ortalama nemi, enine kesit alanı 200 cm.² ye kadar olan kerestelerde en çok % 30, 200 cm.² den büyüklerde ise en çok % 35 olan kereste. • **yaş ~, taze ~,** *mim.* Ortalama nemi, enine kesit alanı 200 cm.² ye kadar olan kerestelerde % 30'dan, 200 cm.² den büyüklerde ise, % 35'ten çok olan kereste.

kerpeten, i. —
~ **tutuşu,** *psik.* İki yaşından küçük çocukların nesneleri baş parmaklarıyle avuçları arasına sıkıştırarak tutmalarına verilen ad. [**İng.** Pincer prehension].

kervan. saray, b.i. — **korunmalı ~,** *mim.* İslâm-Arap imparatorluğunun önemli sınır noktalarında askerlerin barındığı savunmalı yapı.

kesafet, - ti, i. — **nüfus ~ i,** *mim.* Bir bölgede hektar başına düşen insan sayısı.

kese[1], i. — **reçine ~ leri,** *bot.* Bk. **Reçine.** • **sperma ~ leri,** *anat.* Bk. **Sperma.**
~ **yalayıcı,** *dey.* Yaltakcı, dalkavuk.

kesenek, - ği, i. — § **2.** Abonman.

kesici, s. —
~ **komütatör,** *elek.* Bk. **Komütatör.**
~ **mahmuz,** *mad.oc.* Bk. **Mahmuz.**

kesik, s. — ~ **ler dizimi,** *küt.* Gazete veya dergi kesiklerinden oluşan ve kitaplardaki bilgiyi tamamlamak amacıyle hazırlanan dizim. [**İng.** Clipping file].
~ **kubbe,** *mim.* Bk. **Kubbe.**
~ **makara,** *den.* Bk. **Makara**[1].

kesikli, s. —
~ **kristal,** *min.* Bk. **Kristal.**

kesileme, i. *ed.* Dizelerin ölçülerini denetlemek için bunları ölçü kalıplarına göre duraklara ayırma. [**İng.** ve **Fr.** Scansion].

kesilmek, f. — **kesilen hesap,** *ikt.* İşlemlerin bir başka hesaba alınma nedeniyle eski hesabın arıtılması veya kapatılması. [**İng.** Broken account; **Fr.** Fermeture d'un compte].

kesilme, i. — § **4.** *komp.* Bir programın uygulanması sırasında, doğrudan doğruya kesilme nedenlerini araştırmak amacıyla düzenlenmiş bir komut dizisine öncelik tanımak üzere programın işleyişini bir süre için otomatik olarak durdurma işlemi. [**İng.** ve **Fr.** Interruption].
~ **işareti,** *komp.* Bir bilgisayarın merkez birimine dışarıdan verilen ve kesilme sürecini başlatan işaret. [**İng.** ve **Fr.** Interruption].

kesim, i. — § **15.** *komp.* a) Bir programın, bilgisayarın iç belleğine bu programın tümünü yüklemeden yürütülebilen parçası. b) Görünür bir belleğin adresler alt kümesi. • **bellek ~ i,** *komp.* Bir bilgisayarın merkez belleğinin, bir programı ve bu programa bağlı alt programları alabilen ve işletme sistemince yönetilen sığası. [**İng.** Storage area; **Fr.** Zone de mémoire].

kesimleme, i. *komp.* Belirli bir anda, bir programın bütün komutlarını değil sadece «*kesim*» denilen bağımsız bir bölümünü merkez belleğe yükleyerek bellekte yer kazanmayı sağlayan programlama yöntemi.

kesimlemek, f. — § **4.** *komp.* Bir programı kesimlere ayırmak.

kesimli, s. — § **3.** *komp.* Bir bilgisayarın merkez belleğinde yer kazanmak amacıyla bağımsız parçalara bölünmüş bir program için kullanılır.
~ **diyagram,** *istat.* Daire biçiminde ve gözlemleri oranlarına göre daire dilimleri halinde gösteren diyagram.
~ **eder,** *ikt.* Tümdeğer ögeleri göz önünde tutularak hükümetçe alış ve satış için saptanan eder. [**İng.** Administrated price, celling price; **Fr.** Prix marqué, prix de plafond].
~ **kırık dökük,** *ikt.* Geminin veya içinde bulunan yükten bir bölüğünün kırılıp dökülmüş veya kaybolmuş olması. [**İng.** Partial loss; **Fr.** Avarie partielle].
~ **ödeme,** *ikt.* Bir ödek tutarını bütünüyle değil bölüm bölüm ödeme. [**İng.** Part payment; **Fr.** Paiement partiel].

kesin, s. —
~ **alındı,** *ikt.* Hesabın bitiminde geçicisi ile değiştirilerek ilgilisine verilen kesin alındı. [**İng.** Final receipt; **Fr.** Quittance finale].
~ **bağıntı modeli,** *istat.* İçinde şansa bağlı değişkenler bulunmayan, bağıntıları kesin olan model.
~ **fiyat,** *ikt. a*) Üzerinde pazarlık yapılmayan eder. b) Belli bir düzene göre yapılmış olan göstergesinde yazılı fiyat. [**İng.** List price; **Fr.** Prix fixe]
~ **gebelik ve doğum yardımı,** *ikt.* Gebelik ve doğum olaylarında sigortalı veya işçiye yasalarına göre yapılan kesin yardım. [**İng.** Definitive indemnity of pregnancy and maternity].
~ **giriş,** *mal.* Malın, gümrük vergisi ödenerek veya kesin bağışıklıktan yararlanılarak yurda sokulması. [**İng.** Customs clearance for home use; **Fr.** Dédouanement définitif].
~ **öneri,** *ikt.* Belirli bir süre için geçerli olmak üzere satıcı tarafından belirli bir eder üzerinden yapılan satış önerisi. [**İng.** Firm offer; **Fr.** Offre ferme].
~ **fatura,** *ikt.* Hesaba geçirilecek bütün bilgi ve ayrıntıları gereği gibi kapsayan fatura. [**İng.** Definite invoice; **Fr.** Facture définitive].
~ **hesap,** *ikt.* Üç, altı ayda veya yılda bir alışveriş ettiği kişilere ilişkin hesapların bankalarca çıkartılarak kendilerine verilmesi. [**İng.** Account agreed upon].
~ **sorumluluk,** *ikt.* Ticarî bir senet nedeniyle borçlanan ve bu borcunu ödemekle yükümlü bulunan kişinin sorumluluğu. [**İng.** Primary liability].
~ **süre,** *ikt.* Yasasında belirtilen veya yargıç tarafından kesin olarak verilen, yapılması gereken işin yapılmaması halinde hakkı düşüren yönteme ilişkin süre. [**İng.** Definitive delay].
~ **yazılma,** *eğt.* Bir üniversiteye aday olarak ön kayıt yaptıran öğrencinin aldığı puanlara göre o üniversiteye sürekli olarak yazılması. [**İng.** Full-registration; **Fr.** Inscription définitive].
~ **yasası,** *psik.* (*Biçim ruhbilimi*) Yaşantı veya davranışların örgütlenmesiyle ilgili genel bir yasa. [**İng.** Law of precision].

kesinti, i. — **bilgikuram ~ si,** *fels Althusser'*in bilimler kuramından, yani epistemolojiden aldığı kavram; kuramsal oluşumlar tarihi kuramı için geçerli olan bu kavram, bir bilim dalını temeline oturtan kuramsal sorunlar dizisinin değişimini kavramamıza yarar [**Fr.** Coupure épistémologique].
~ **noktası,** *elektr.* Bir elektron lambasının veya bir yarı iletkenin karakteristik eğrisi üzerinde işaretlenen ve belirli bir elektrotta akımın kesildiği anı gösteren nokta. [**Fr.** Point de coupure].

kesintisiz, s. —
~ **devrim,** *fels.* Troçki'nin 1904 ve sonrası yıllarda geliştirdiği «Millî Devrim»e yönelmiş Marksist devrim teorisi.
— *Eşanl.* **sürekli devrim.**

kesişme, i. — **çevre ~ si,** *sosy.* Bir toplumda bireylerin aynı zamanda birden çok toplumsal kümenin üyesi olmaları ve işbirliği yapmaları olgusu. [**İng.** Intersection of social circles; **Fr.** Entrecroisement de cercles sociaux].

kesit, i. — § **2.** *komp.* Otomatik belgelendirmede, mantık operatörleriyle birbirine bağlanan ve yeni belgelendirme kaynaklarındaki bilgileri seçmeğe yarayan betimleyiciler veya anahtar sözcükler yardımıyla bir konunun tanıtılması. [**İng.** Pattern; **Fr.** Profil]. • **gerçek ~,** *mim.* Aynı düşey ve yatay ölçekle çizilmiş kesit. • **yatay ~,** *mim.* Yatay bir düzlemle kesildiği varsayılan bir cismin düzlemin altında kalan kısmının üstten görünüşü. • **yer ölçümü ~ i,** *geod.* İki yeryüzü noktasını birleştiren bir poligon hattının elemanlarını ölçerek bu iki nokta arasında saptanan kesin yerölçümü bağlantısı.

kesme, i. —
~ **kuvveti,** *mim.* Kayma gerilmesi oluşturan kuvvet.

kesmek, f. — **kes,** *telvz.* Çevirimin sona erdiği sırada kamera çalışmasını durduran yönetmenin komutu. Aynı zamanda bir başka kameranın devreye sokulması için ilk kameraya verdiği emir.

keson, i. *Fr. caisson. mim.* Sualtı veya sulu zemin yapılarında temel yapmak üzere suyun dibine indirilen büyük ahşap veya saç kasa. • **basınçlı ~,** *mim.* Basınçlı hava yardımıyla kullanılan keson.

keşif, i. — **birinci ~, ilk ~,** *mim.* Bir yapımın ihaleye çıkarılması sırasında düzenlenen, yapılması tasarlanan işlerin miktarlarını, birim fiyatlarını, tutarlarını kapsayan keşif. • **mukayeseli ~,** *mim.* İnşaatın büyük bir bölümünün bitmesinden sonra inşaat maliyetinin sözleşmede, öngörülen artış yüzdesi sınırı içinde kalıp kalmadığını anlamak üzere hazırlanan ilk ve muhtemel son keşfi kapsayan kıyaslama çizelgesi. • **son ~,** *mim.* Geçici kabulden sonra yapılan işleri değerlendirmek üzere kesin metrajlara göre düzenlenen ikinci keşif.
~ **tutarı,** *mim.* Bir ihalede yapılması tasarlanan işlerin toplam tutarı.

kethüda, i. — **oda ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Oda.** • **rikâb solakları ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Rikâb.** • **sadaret ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Sadaret.** • **seferli ~ sı,** *teşk. tar.* Bk. **Seferli.** • **sekbanlar ~ sı,** *ask.* ve *tar.* Bk. **Sekban.** • **sultan ~ sı,** *teşk. tar.* Bk **Sultan.**

ketleme, i. *psikan.* İç itimin amacına varmasını engelleyen duraklama veya sapma. (*Bundan dolayı ketleme yüceltme sürecinden toplumsal ve ahlâkî bir değer iç itimi amacından saptırır ve kültür alanınca daha çok benimsenmiş başka amaçlara yöneltir*). [**İng.** ve **Fr.** Inhibition].

keyif, i. — **keyfe gelmek,** *dey.* Neşelenmek. • **keyfi yerine gelmek,** *dey.* Durumundan hoşnut olmak. • **keyfine danış,** *dey.* Nasıl istiyorsan, içinden nasıl geliyorsa öyle hareket et anlamında.
~ **kâhyası,** *dey.* Herşeye karışan kimse.

keynes'çilik, i. *J.M.* Keynes ın iktısadî kuramlarının tümü. [İng. Keynesianism Fr. Keynésianisme].

kıç, i. — **~ ından çıkardığın,** *dey* «Çocuğun» anlamında sövgü.
~ oturaklar, *den.* Filikalarda. kıç tarafa oturmağa mahsus yatay oturaklar.

kıdem, i. —
~ temeli, *ikt.* Ücret veya özence ödemelerinin hizmet süresine dayanılarak saptanması. [İng. Longevity pay: Fr. Base d'ancienneté].

kıl, i. —
~ çatlak, *mim.* Pek ince çatlak.

kılavuz, i. —
~ fiş, *küt.* Katalogda yer alan fişlerin arasına konulan ve aranılanın daha kolay bulunmasını sağlayan fiş. [İng. Guide card].
~ öğretmen, *eğt.* Okulda kılavuzluk etkinlikleri bakımından kendi kümesine düşen öğrencileri tanımak, derslerle ilgili sorunlarını çözmek, çalışmalarında ve toplumsal ilişkilerde başarılarını arttırmak ile görevli öğretmen. [İng. Guidanca teacher].
~ söz, *küt.* Eskiden yazmalarda, bugün genellikle ansiklopedi ve sözlüklerde kullanılan, bir sayfanın son satırının sağ alt köşesine yazılan bir sonraki sayfanın ilk sözcüğü. [İng. Prima].

kılavuzluk, - ğu, i. —
~ kurulu, *eğt.* Okulun ilgili yönetici ve öğretmenleri ile öğrencilerden oluşan geçici danışma kurulu. [İng. Guidance council; Fr. Conseil d'orientation].
~ programı, *eğt.* Öğrenci gereksinmeleri, çevresel iş ve meslek olanakları göz önünde buundurularak okuldaki kılavuzluk çalışmalarının amaçlarını, kapsamını ve yöntemlerini belirleyen program. [İng. Guidance program: Fr. Programme d'orientation].
~ servisi, *eğt.* Bir eğitim kurumunda okuyan öğrencilere kendilerini ve çevrelerini tanıyabilmeleri, yeteneklerini anlayabilmeleri konusunda yardımcı olmak amacıyle örgütlenen kuruluş. [İng. Guidance service; Fr. Service d'orientation].
~ ve araştırma merkezi, *eğt.* Okulda başarısızlığa uğrayan öğrencilerin durumlarını incelemek üzere kurulan merkez. [İng. Center of guidance and research: Fr. Centre d'orientation et de recherches].

kılgılı, s. —
~ us, *fels.* (*Kant'ta*) Ahlâk eylemini belirleyen us. [İng. Practical reason; Fr. Raison pratique].

kılıçlama, z. —
~ tuğla duvar, *mim.* Yanakları yatak olacak şekilde yerleştirilen bir sıra tuğla ile örülen duvar.

kılılçama, z. —
~ çatlak, *mim.* Özellikle yağlı ağaçların dibe yakın yerinde bulunan ve özodun tabakası içinde lif kıvrıklığından dolayı yer yer oluşan ve liflerle eğik kesişen çatlak.

kılılçlı, s. ve i. —
~ antilop, *zool.* Bk. **Antilop.**

kılıf, i. — § **12.** *nükl.* Gerek yakıtı dıştan gelen kimyasal etkilere karşı korumak, gerek radyoaktif artıkların soğutucu akışkana bulaşmasını önlemek için nükleer bir yakıtın çevresine sarılan koruyucu gömlek. [İng. Sheath; Fr. Gaine]. • **branda ~ ı,** *den.* Bk. **Branda.** • **kılıç ~ ı,** Bk. **Kılıç.** • **sancak ~ ı,** Bk. **Sancak.**

kıllı, s. —
~ kırmızı pitiriyazis, *patol.* Bk. **Pitiriyazis.**

kıl. uru, b.i. *patol.* Bk. **Kıl.**

kıl. yumağı, b.i. *vet.* Bk. **Kıl.**

kınama, i. —
~ cezası, *sp.* (*bis.*) Yönetici ve sporcuların, beğenilmeyen çirkin davranışlarına verilen ceza. [Fr. Bláme].

kınkın, i. Suların yeraltında bulunduğu yeri bilen kimse.

kır², i. —
~ şiiri, *ed.* Özellikle ilkçağ edebiyatında kır yaşamını konu alan, konuşma ve betimlemelerden oluşan koşuk.

kırık, s. —
~ dilinimi, *tekt.* Sık aralı belirli paralel kırıklarla kendini gösteren bir derz.
~ dökük değeri, *ikt.* Kırık dökük malların gerçek ve umulan değerleriyle elden çıkarma değerleri arasındaki fark. [İng. Waste value. loss value: Fr. Valeur de déchet].

kırılma, i. —
~ molekülsel, *opt.* Sıvı bir maddenin kırma indisi n. molekül kütlesi M. yoğunluğu d ile gösterildiğinde.

$$R = \frac{n^2 - 1}{n^2 + 1} \cdot \frac{M}{d}$$

formülüyle tanımlanan büyüklük. [İng. Molecular refraction: Fr. Réfraction moléculaire].

kırılmaz, s. Kırılma özelliği göstermeyen. [İng. Unbreakable. infrangible: Fr. Incassable, infrangible]
~ cam, *camc.* Isıtmak ve âni olarak soğutmak suretiyle daha dayanıklı hale getirtilen ve bu suretle, çarpma ve sıcaklık değişmelerine daha fazla dayanan cam. [İng. Armo/u/r plate; Fr. Verre incassable].

kırışma, i, *boyac.* Oldukça kalın tabakalar halinde sürülmüş bir boyanın yüzeyinde, havayla temas eden yüzeyin geri kalan bölümlerden daha çabuk kuruması sonucu ortaya çıkan ve ince düzgün kırışıklıklarla kendini gösteren kusur: *İsteyerek yapıldığında kırışma dekoratif bir etki yaratabilir.*
~ önleyici, *boyac.* Bir yüzeye sürüldükten sonra kırışmasını önlemek için bir boyaya veya bir verniğe karıştırılan katkı maddesi.

kırk, s. — **~ lara karışmak,** *dey.* Ortada görünmez olmak, izini kaybetmek. • **~ lara karışmış olmak,** *dey.* Aynı kırk günlük zaman içinde doğanlar için söylenir.
~ ambar, *dey.* Birçok şey bilen (*kimse*).
~ yılın elli liralığı, *dey.* Modası geçmiş. ragbetten düşmüş, eskimiş (şey).
~ yıllık ahbab gibi canciğer olmak, *dey.* Aşırı derecede samimi olmak.

kırmızı, s. —
~ dipli varna mumu ile davet etmediler ya, *dey.* Seni isteyerek, özenle çağırmadılar anlamında sitem.
~ sarı yuvarlaklar, *sp.* (*bis.*) Kovalama yarışlarında başlama ve bitirme yerlerini gösteren kırmızı ve sarı yuvarlaklar. [Fr. Disques rouge et jaune].
~ yeşil ışıklar, *sp.* (*bis.*) Kovalama yarışlarında, iki bitiş yerine karşılıklı yerleştirilen ve hangi takım veya tekin daha önce bitirdiğini gösteren kırmızı yeşil elektrik aygıtları. [Fr. Appareillage électrique à feux verts et rouges].
~ yeşil körlüğü, *psik.* Kırmızı ve yeşil renklerin, sarı, mavi veya boz olarak algılandığı bir renk körlüğü türü. [İng. Red-green blindness].

kısa, s. —
~ fiş, *küt.* Kaynakçasal kimliğin ancak bir bölümünü veren kısa katalog fişi. [İng. Abbreviated card].
~ metraj, *sin.* Bk. **Metraj.**
~ mızrak, *sp.* Bk. **Mızrak.**
~ pom, *sp.* Bk. **Pom.**
~ süreli borç, *ikt.* Borcun kısa vadeli olması. [İng. Short term liability; Fr. Débit à court terme].
~ süreli borçlanım, *ikt.* Hazinece çıkarılan kısa vadeli borç senedi. [İng. Short dated loan; Fr. Emprunt à court terme].
~ süreli sigorta poliçesi, *ikt.* Sigorta poliçesinin kısa vadeli olması. [İng. Short term policy; Fr. Police d'assurance à court terme].
~ süreli poliçe, *ikt.* İşleme konulma günü ile vadesi arasında en çok üç aylık bir süre bulunan poliçe. [İng. Short dated bill. Fr. Lettre de change à court terme].
~ süreli ticarî senet, *ikt.* Hamiline yazılan kısa vadeli senet. [İng. Short term commercial paper; Fr. Effets de commerce à court terme].
~ süreli sigortalar, *ikt.* Sigorta poliçelerinin genellikle yıllık düzenlemesine karşın daha kısa süre üzerinden sağlanan sigortalar.
~ süreli yabancı kaynaklar, *ikt.* Belirli bir günde var olan ve oldukça kısa bir sürede (*normal olarak bir yıl*) dönen varlıklardan veya o dönemin gelirinden ödenecek borç kaynakları. [İng. Short terms foreign sources: Fr. Sources étrangères à court terme].
~ süreli yatırım, *ikt.* Geçici olarak kâr sağlamak için yapılan kısa süreli yatırım. [İng. Current investment; Fr. Placement à court terme].
~ yargılama yöntemi, *huk.* Türe yargılama yöntemi yasası ile özel yasalarda açıkça gösterilen yerlerde uygulanan özel bir yargılama yolu. [Fr. Procédure sommaire].

kısaltılmış, s. *küt.* İçeriğini ve anlamını yitirmeden kısa bir biçime getirilmiş (eser). [İng. Abridged].
~ basım, *küt.* Bir eserin anlam ve değeri değişmeden, ayrıntılarındaki kısaltmalarla yapılan basımı. [İng. Abridged edition].
~ bilanço, *ikt.* Bağlı hesaplar birleştirilerek genel birkaç hesapta toplanan özetlenmiş bilanço. [İng. Condensed balanced sheet; Fr. Bilan condensé].
~ onlu sınıflanma yöntemi, *küt.* Dewey onlu sınıflama yönteminin küçük kitaplıkların gereksemelerini karşılamak amacıyle hazırlanan kısaltılmış biçimi [İng. Abridged decimal classification].

kısıtsızlık, *psik.* Başkalarına. görüşlerini belirtme ve seçim yapmalarında olanak sağlayan tutum. [İng. Permissiveness]

kıskaç, i. — **miyografi kıskacı,** *fizyol.* Bk **Miyografi.**

kıskıvrak, z. —
~ bağlamak, *dey.* Zor duruma düşürmek kımıldamayacak. kurtulamayacak hale getirmek

kısmet, i. — **~ i ayağına dolanmak,** *dey* Kısmeti hazır olmak

kısmî, s. —
~ olağanlık, *istat.* Kısmî birliği bulma yönteminin olaganlık analizine uygulanması

~ **onarım,** *bayınd.* Bk. **Onarım.**

~ **rölöve,** *istat.* Bk. **Rölöve.**

~ **sıra,** *mat.* Bu sıra yardımıyla karşılaştırılmayacak en az iki elemanı bulunan bir E kümesinde tanımlanmış sıra: *Doğal tamsayıların N kümesinde bölünebilirlik bağıntısıyla tanımlanmış olan sıra kısmî sıradır, çünkü, söz gelimi 3 tamsayısı 16'yı, 16 da 3'ü bölemiyeceğine göre 3 ve 16 birbirleriyle karşılaştırılamaz.* [**İng.** Partial order; **Fr.** Ordre partiel].

kıstırma, i. —

~ **etkisi,** *fiz.* Bir plazmadan geçen yoğun bir akımla bu akımın kendi magnetik alanı arasındaki etkileşmeden doğan ve plazmanın sıkışıp kasılmasına yol açan etki. [**İng.** Pinch effect; **Fr.** Effet de pincement].

kış, i. —

~ **dermatozu,** *tıp.* Bk. **Dermatoz.**

~ **sporları,** *sp.* Bk. **Spor.**

kışkırtma, i. — § **2.** *fels.* Geniş halk kitleleri arasında, daha önemli sosyal ve politik işlere çözüm yolu aramak için kitleleri cezbetmek ve bu kitlelerin politik eğitimlerini sağlamak amacıyla belirli fikir ve sloganları onların zihnine ısrarla yerleştirmek için girişilen yazılı veya sözlü faaliyetler. [**Osm.** Tahrik].

kıta, i. — **motorlu keşif, ~ sı,** *ask.* Bk. **Motorlu.** • **muharebe ~ sı,** *ask.* Bk. **Muharebe.** • **muntazam ~ lar,** *ask.* Bk. **Muntazam.**

~ **platformları,** *coğr.* Derinlikleri 200 metreyi geçmeyen sığ denizler.

~ **sahanlığı,** *devl. huk.* → **sahanlık.**

~ **yerdeğiştirimi,** *tekt.* Jeoloji tarihi boyunca kıtaların birbirine göre yerdeğiştirimleri.

kıtıklı, s. İçinde kıtık bulunan

kıtlık, - ğı, i. —

~ **tutumu,** *ikt.* Bir ülkede var olan satın alma gücünün, tüketim malları yapımını tam yetenekli çalıştırabilecek kadar yüksek olmaması (*Üretim yeteneğine göre istemin az olması*) [**İng.** Economy of scarcity; **Fr.** Economie de rareté].

kıvamlaştırıcı, i. — § **2.** *petr.* Yağ giderme işleminden arta kalan çamurların yoğunlaştırıldığı havuz (*Rafinerilerdeki artık suların çok çökelmesinde son petrol kalıntılarını soğurmuş olan çamurların yakılmadan önce kıvamlaştırılması gerekir*). ☞ *Eşanl.* **Yoğunlaştırıcı.**

kıvırma, i. —

~ **saç,** *mim.* Bükme saç.

kıvrılma, i. — **kırıklı ~,** *coğr.* Bk. **Kırık.**

kıvrım, i. — **kırıklı yatık ~,** *jeol.* Bk. **Kırık.** • **örtü ~ ı,** *jeol.* Bk. **Örtü.**

~ **kuşak,** *mim.* Bk. **Kuşak.**

~ **rezesi,** *jeol.* Bk. **Reze.**

kıyamet, i. —

~ **koparmak,** *dey.* Şiddetli gürültü çıkarmak, aşırı derecede öfkelenmek

kıyaslama, i. —

~ **denemesi,** *psik.* Muayene edilen şahsa birbirleriyle münasebeti olan dört kelime bulundurmaktan ibaret psikolojik tecrübe. [**İng.** Analogy test].

kıyı, i. — **kontrapoze ~,** *jeom.* Bk. **Kontrapoze.**

~ **insan,** *sosy.* Toplumsal ve kültürel değişmeler sonucu herhangi bir toplumsal kümenin tam olarak katılmış, bütünleşmiş üyesi olmayan kişi. [**İng.** Marginal man; **Fr.** Homme marginal].

~ **küme,** *sosy.* Kıyı insanlardan kurulu olan ve toplum bütünüyle benzeşmemiş durumda bulunan toplumsal küme. [**İng.** Marginal group; **Fr.** Groupe marginal].

kıymetli, s. —

~ **senet,** *ikt.* Bk. **Senet.**

kız, i. — ~ **ın ayağına basmak,** *dey.* Kızın şerefini lekelemek, kısmetine engel olmak.

~ **lisesi,** *eğt.* Yalnız kız öğrencilerin okuduğu lise. [**İng.** Girls' high school; **Fr.** Lycée des jeunes filles].

~ **ortaokulu,** *eğt.* Yalnız kız öğrencilere açık olan ortaokul. [**İng.** Girls' middle -school; **Fr.** École moyenne des jeunes filles].

~ **sanat ortaokulu,** *eğt.* Kız öğrencileri, genel olarak ortaokul programındaki derslere ek olarak aile bilgisi ve atelye çalışmaları ile bir meslek ortamı içinde yetiştiren ilkokula dayalı üç yıllık öğretim. [**İng.** Middle trade school for girls; **Fr.** École moyenne d'art ménager].

kızak, i. — **mütehharik ~,** *den.* Bk. **Mütehharik².** • **su kızağı,** *hava.* Bk. **Su.**

kız. böceği, b.i. — **beyaz kuyruklu ~,** *zool.* Kızböceğigiller (*Libellulidae*) familyasına giren bir kızböceği türü. Abdomeninin sırt tarafı tamamen beyazdır. [**Lat.** *Libellula lydia;* **İng.** White-tailed skimmer]. • **esmer lekeli ~,** *zool.* Kızböceğigiller (*Libellulidae*) familyasından bir kızböceği türü. Kanatları üzerinde üç siyah leke vardır. [**Lat.** *Libellula pulchella*]. • **~mavi kuyruklu ~,** *zool.* Kızböceğigiller (*Libellulidae*) familyasından bir közböceği türü. Erkeğin abdomeni mavi, dişininki ise yeşil olup sarı kenarlıdır. Uzunluğu 4 sm. olur. [**Lat.** *Libellula depressa;* **Fr.** Libellule déprimée].

kızıl¹, s —

~ **ayı,** *dey.* Oldukça şişman ve kırmızı yüzlü adamlar için kullanılan sövgü.

~ **kuşak,** *jeol.* Bk. **Kuşak.**

~ **saçlılık,** *genet.* Bk. **Saç.**

kikirdemek, f. *dey.* Gülüp durmak.

kiklop örgüsü, *mim.* Tarih öncesi devirlerde çok büyük taşlarla harçsız olarak yapılmış duvar örgüsü

kilise, i. —

~ **kürsüsü,** Bk. **Kürsü.**

kilisecik, - ği, i. *mim.* Küçük kilise. [**İng.** Chapel; **Fr.** Chapelle].

☞ *Eşanl.* **sapel.**

kilit, i. — § **5.** *komp.* Bir bilgisayarın erişim karışıklıklarını veya geçersiz bilgilerin kullanılmasını önleyen gereç ya da mantık düzeneği. • **~ Macar kilidi,** *mim.* Kapı sırasının üstten bağlanan kilit. • **ölü ~,** *mim.* Kapı kolları bulunmayan iki taraftan da anahtarla açılan kilit. • **saatli ~,** *mim.* Ancak önceden ayarlanmış saatta açılabilen bir çeşit şifreli kilit. • **silindirli ~,** *mim.* Dışarıdan anahtarla içeriden kolla açılan güvenlikli dış kapı kilidi.

~ **işçi,** *ikt.* Yaptıkları iş diğer arkadaşlarının çalışmalarını ve verimini etkiliyebilecek bir önem taşıyan emek sahipleri.

~ **kanunları,** *ikt.* Gümrük vergilerinin ansızın gelir amacıyla yükseltilmesi için çıkarılan kanunlar.

~ **para,** *ikt.* Hükûm ekonomi paraları

~ **sanayi,** *ikt.* Faaliyeti diğer firmaları ve iş kollarını etkiliyebilecek bir önem taşıyan üretim birimi.

~ **yuvası,** *mim.* Kapılarda, kilidi yerleştirmek üzere serende açılan yuva.

kilitleme, i. —

~ **rölesi,** *elek.* Bk. **Röle.**

kilometre, b.i. — ~ **lik hız yarışı,** *sp.* (*bis.*) Genç koşucuları isteklendirmek için, düz yollarda yapılan 1 km.lik bölge yarışları. [**Fr.** Kilomètre rustines].

kilo. tonluk, b.s. Ağırlığı 1 000 ilâ 1 milyon ton arasında değişen trinitrotolüen'li (*TNT*) bir imlâ hakkının yaptığı etkiye eş etkiler yaratabilen nükleer veya termonükleer bir imlâ hakkı için kullanılır [**Fr.** Kilotonnique]. b) Bu nitelikte bir imlâ hakkı taşıyan bir füze veya bir mermi için kullanılır. [**Fr.** Kilotonnique].

kim¹, *zam. esk. T.* **1.** Özne olarak: *Bu işleri kim yaptı? Kim kapıyı çaldı?* [**İng.** Who; **Fr.** Qui]. **2.** Nesne olarak: *Kimi gördünüz?* **3.** Tümleç olarak: *Kime sordunuz? Kimden bahsediyorsunuz? Kimde gördünüz?* **4.** Dolaylı anlatımda bağımlı soru cümleciğinin başında kullanılır. **5.** «Her kım» anlamıyle genelleştirme yapar: *Kime isterseniz sorun.* **6.** Soru cümlesini «hiç kimse» anlamıyle olumsuz yapar *Size, şimdi, kim ondan bahsediyor?* **7.** a) Bütün halindeki kişileri birbirinden ayırmak için kullanılır: *Kiminde var, kiminde yok.* b) Bu anlamda eşyalar için de kullanılır: *Bu taşların kimi büyük kimi küçük.* **8.** *dilb.* Belirsizlik ve soru zamiri «kim» kelimesi büyük çoğunlukla insanlar için kullanılır. Edatlara şahıs zamirleri gibi bağlanır. *«İle»* edatına *«kiminle»* şeklinde bağlandığı halde bazen *«kimle»* şeklinde kullanıldığı da olur. *«İçin»* edatına *«kimin için»* veya *«kim için»; «gibi»* edatına da *«kimin gibi»* veya *«kim gibi»* şekliyle bağlanır. İyelik ekli şekli *«kim-i»* olduğu halde buna bir iyelik daha getirilerek *«kim-i-si»* şeklinde kullanılışı yaygındır.

~ **e ne,** *dey.* Kimseyi ilgilendirmez. [**İng.** What does it matter to any one?] • **~ i kimsesi,** *dey.* Yakınları. • **~ i köprü bulamaz geçmeye, kimi su bulamaz içmeye,** *dey.* Maddî durumları birbirine zıt kimseleri anlatmak için kullanılır. • **~ in arabasına binerse onun türküsünü çağırmak,** *dey.* Sırtından geçindiği kimselerin hoşuna gidecek şekilde davranmak. • **~ in parası, kimin duası,** *dey.* Herhangi bir şeyde pazarlık yapıldığında duanın da para kadar geçerli olduğunu anlatmak için kullanılır. • **~ ine hayhay, kimine vay vay,** *dey.* Olayların bazı kimselerin yüzünü güldürürken bazılarına sıkıntı verdiğini belirtmek için kullanılır.

~ **bilir,** *dey.* Olabileceğine inanılan şeyler için kullanılır. [**İng.** Who knows?; **Fr.** Qui sait, peut-être].

~ **kime dum duma,** *dey.* Herkesin birbirinden haberi olmadığını anlatmak için kullanılır. [**İng.** This is a chaotic situation in which nobody knows what's happening to the rest; **Fr** Exprime une grande confusion].

~ **oluyor?,** *dey.* «Kendini ne zannediyor? Ona ne?» anlamında kullanılır. [**İng.** Who does he think he is?].

~ **vurduya gitmek,** *dey.* Kimin tarafından yapıldığı belli olmamak. [**İng.** To be killed in a confused scuffle; **Fr.** Être assassiné sans être connu le meurtrier].

kim², *edat. esk. T.* Eskiden ki yerine kullanılan bağlama edatı

kim³, i. *Ar. kimm. bot. esk.* Çiçek kapçığı, çanakyaprak, çiçek kâsesi.

kimlik, i. — **kimliğin belirlenmesi,** *huk.* Bir kimseyi öteki kişilerden ayıran kimliğinin belli başlılarının ortaya konması. [İng. ve Fr. Identification].

kimse, i. — **~ye eyvallah etmemek,** *dey.* Kimseden iyilik ve yardım beklememek. kimseye minnettar kalmamak. • **~ den bir lokma beklememek,** *dey.* Hiç kimseye muhtaç olmamak, kimseden birşey umut etmemek.

kimya, i. — **evren ~sı,** *astr.* Kararlılık ölçütlerini ve nükleer tepkimeleri düzenleyen yasaları da göz önünde tutarak, evrende değişik çekirdek türlerinin doğmasına yol açan süreçleri açığa çıkarmak amacını güden bilim dalı. [İng. Cosmochemistry; Fr. Cosmochimié]. *Eşanl.* **kozmokimya.**

~ gibi, *dey.* Az bulunur, kıymetli şeyler için kullanılır.

kimyasal, s. —

~ çözümleme, — § 2. *mal.* Mal niteliğinin anlaşılması için, gerektiğinde o mal veya örneği üzerinde yapılan kimyasal işlem. [İng. Analysis; Fr. Analyse].

~ savaş, *sil.* Kimyasal silâhların kullanıldığı savaş. [İng. Chemical war; Fr. Guerre chimique].

~ silâh, *sil.* İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler üzerinde doğrudan doğruya zehirleyici etkisi olan kimyasal maddelerden yapılmış silâh: *Savaş gaz'ları, ağaçların yapraklarını dökücü ve insanlarda telç yapıcı maddeler kimyasal silâhlardır.* [İng. Chemical weapon; Fr. Arme chimique].

kimya. yönelim, b.i. — § 2. *etoloji.* Kimyasal bir etkenin yönelttiği yer değiştirme. [İng. Chemotropism; Fr. Chimiotropisme].

Eşanl. **kimyotropizm.**

kineteodolit, i. *Fr. cinéthéodolite.* § 1. *geod.* Balistik füzelerin yörüngedeki hareketini optik yöntemlerle izlemeye ve fotoğraflarını çekmeye yarayan cihaz. [İng. Cinetheodolite]. 2. *hava.* Füzelerin yörüngelerini izleme ve ölçme olanağı veren cihaz. [İng. Cinetheodolite].

kiniş, i. —

~ dili, *mim.* İki tahtayı yan yana birleştirmek için birinde boylu boyunca açılan oyuğun içine girecek tarzda ötekinin kenarında bırakılan lamba şeklinde çıkıntılı kısım.

kinişli, s. —

~ geçme, *mim.* Kinişleri karşı karşıya getirilen iki tahtayı bir eğreti lamba ile birleştirerek yapılan geçme.

kip, - pi, i. — **~ler mantığı,** *mant.* Temel mantığa (*zorunluluk, olanaklılık gibi*) kipsel yöneticiler katmakla oluşturulan genleşmiş mantık dizgesi. [İng. Alethic modal logic, modal logic, logic of operators; Fr. Logique modale].

kipsel, s. Kiple ilgili olan. [İng. Modal; Fr. Modal, - ale].

~ almaşıklık bağıntısı, *mant.* Yansımalı olan bir almaşıklık bağıntısı. [İng. Alethic-modal alternativeness relation].

~ önerme, *mant.* İçinde en az bir kipsel yönetici bulunan önerme. [İng. Modal sentence; Fr. Énoncé modal].

~ yönetilen, *mant.* Kipsel bir yöneticinin ilişkin olduğu yönetilen deyim. [İng. Modally dominated].

kira, i. — **~ ya veren,** *ikt.* Bir malını kiraya veren kişi. [İng. Lessor; Fr. Loueur - euse].

~ kaybı sigortası, *ikt.* Yangın sigortasının bir türü olup, bununla mal sahibi taşınmazın yanması halinde uğrayacağı kira kayıplarını sağlar.

kiralama, i. — **kredi ~,** *mal.* Bk. **Kredi.**

~ acenteleri, Büyük ihracatçılar veya ithalâtçılar tarafından, mallarının nakli için gerekli araçları sağlamak amacıyla özel surette tayin edilmiş simsarlar. [İng. Charterong agents].

~ geliri, *ikt.* Bir çeşit kira bağıtına dayanan ve kiracıya kendisine bırakılan nesnelerin verim ve gelirini toplamak ve kiralananı gereği gibi işleterek gelir yeteneği ve gücünü azaltmamakla yükümlü kılar gelir. [İng. Lease; Fr. Bail].

~ ücreti, *ikt.* Kiraya verilen yapı veya yere karşılık kiralayandan alınan ücret. [İng. Rent; Fr. Loyer].

kireç, i. —

~ betonu, *mim.* Önce Romalılar zamanında sonra da Portland çimentosunun bulunuşuna kadar kullanılan kum, çakıl, kireç karışımı.

~ kanseri, *mim.* Söndürülmüş kireçte bulunan sönmemiş parçaların sıvanın sertleşmesinden bir müddet sonra su alıp haçimlerini arttırarak sıvanın üst tabakasını yer yer kabartıp patlatması.

~ kum tuğlası, *mim.* Nemli kumu % 7 oranındaki sönmüş kireçle karıştırıp sıkıştırdıktan sonra yedi saat süre ile buhar fırınında tutarak yapılan beyaza yakın renkte tuğla.

~ söndürme cihazı, Bk. **Söndürme.**

~ teknesi, *mim.* Kireç söndürmekte kullanılan ve kireç kuyusu tarafından kirecin ve suyun geçmesine yarayan süzgeçli bir ağzı ahşap tekne.

kireçleştirme, *mim.* Kireçtaşını yakarak kireç haline getirme.

kiremit, - di, i. —

~ pervazı, *mim.* Saçak ucunda ilk kiremit sırasını tutan alın tahtası.

kiremitçi, s. —

~ malası, Bk. **Mala.**

kiriş, i. — **kırık ~,** *mim.* Boyuna kesitindeki ekseni bir kırık çizgi olan betonarme kiriş. • **~ korniş,** *mim.* Testere dişlerini andıran korniş. • **mütemadi ~,** *mim.* Açıklıklarından birine gelen belirli bir yükün diğerlerinde de hesaplanan bir etki oluşturduğu, aynı doğrultuda birkaç açıklığı bulunan kiriş. • **parabol kafes ~,** *mim.* Üst başlığı bir parabol olan kafes kiriş. • **şaşırtma ~ I,** *mim.* Bir baca dolayısıyle kesintiye uğrayan kirişlerin uçlarının bağlandığı dik doğrultudaki ahşap kiriş. • **tali ~,** *mim.* Kolonlara veya duvarlara oturmayıp başka kirişlerle taşınan kiriş. • **ters ~,** *mim.* Aşağıya doğru sarkmayıp döşeme düzeyinin üzerinde çıkıntı yapan kiriş. • **Town ~ I,** *mim.* Gövdesi bir kafes şeklinde olan ahşap I kirişi. • **trapez kafes ~,** *mim.* **Bk.** Yamuk kafes kiriş. • **tutkallı ~,** *mim.* Parçaları tutkalla birleştirilerek yapılmış dolu gövdeli ahşap kiriş. • **yamuk kafes ~,** *mim.* Koşut üst kiriş. • **yassı ~,** *mim.* Yüksekliği genişliğinden daha az olan kiriş.

~ duyumu, *psik.* Kirişlerdeki alıcıların uyarılması sonucu olan duyum. [İng. Tendon sensation].

~ ekseni, *mim.* Kesitlerin ağırlık merkezlerini birleştiren çizgi.

~ plak sistemi, *mim.* Betonarme kirişler aracılığıyle taşınan betonarme döşeme sistemi.

kirlenme, i. —

~ önleyici, *boyacılık.* Astar boyanın üzerine ikinci kat boya olarak vurulduğunda, geminin hızını azaltabilecek su yosunlarının, kabuklu deniz hayvanlarının ve her çeşit deniz zararlısının gövde üzerinde üreyip çoğalmasını engellemeğe ve geminin karinasını korumağa yarayan bir boyanın içine karıştırılan katkı maddesi. [Fr. Antisalissure].

~ yılgısı, *psik.* Çoğu zaman aşırı el yıkama ile kendini belli eden, kirlenmeye veya bulaşıcı hastalıklara karşı duyulan korku hastalığı. [İng. Mysophobia].

kirpi, i. —

~ parmaklık, *mim.* Üstünden aşılmaması için uçları sivri çubuklarla yapılan demir parmaklık.

kişilik, - ği, i. —

~ aşama sırası, *psik.* Kişiliği yöneten güdülerin, temel ve kaynak güdülerden başlayarak, birbirlerini belli bir düzen içerisinde izlemesi. [İng. Personality hierarchy].

~ birleştirimi, *psik.* Bir kişinin güdülerinin, dirik eğilimlerinin, iç çatışmaları azaltacak biçimde örgütlenip kaynaşması. [İng. Personality integration].

~ dökümü, *psik.* Kişiliğin türlü boyutları ve kişisel özellikler üzerinde düzenlenmiş olan bir dizi soru. (*Denek bunları okuyarak kendinden bulunup bulunmayışına göre cevap yerlerini işaretler*) [İng. Personality inventory].

~ ölçeri, *psik.* Kişiliği türlü açılardan ve değişik yöntemlerle değerlendirmeye yarayan ölçer. [İng. Personality test].

~ yapısı bozuklukları, *psik.* Kişiliğin bütünlüğünde ve davranışlarda görülen, güç yaşam koşulları altında ruh hastalıklarına dönüşebilen sürekli bozukluklar. [İng. Personality pattern disturbance].

~ özelliği, *psik.* Kişiler arasındaki değişiklikleri oluşturan, anlık, coşku ve alışkı yönünden bütünlük ve süreklilik gösteren tutum ve davranışlar. [İng. Personality trait].

~ tipi, *psik.* Kişinin nitelik ve davranış eğilimlerine göre sokulduğu kalıp. (*Kişilik psikolojisinde türlü tip kuramları söz konusudur*). [İng. Personality type].

kişilikse, s. Kişilikle ilgili olan. [İng. Personalistic].

~ psikoloji, *psik.* Bütün ruhsal etkinlik ve görevlerin belirli bir kişinin yaşamıyle ilişkili olduğu ve bu görevleri kişiden kopmuş soyutluklar olarak değerlendirmenin yanlış olduğu görüşünü savunan psikoloji türü. [İng. Personalistic psychology].

kişisel, s. —

~ bildirge, *ikt.* Dar yükümlülükle bağımlı gerçek kişilerin yasalarına göre düzenleyerek vergi dairelerine verecekleri bildirge. [İng. Personal declaration; Fr. Déclaration personnelle].

~ borçlanım, *ikt.* a) Bir kişinin bir başka kişiye ilişkin olan borcu alacaklısına karşı yüklenmesi. b) Kişinin borçlu adına borçlanımda bulunması. [İng. Personal guarantee, personal security; Fr. Garantie personnelle].

~ dava, *huk.* Suçtan zarar görenin savcının katılması zorunluğunu duymaksızın kendi başına açtığı dava. [İng. Civil action; Fr. Action civile].

~ **girişim,** *ikt.* Sorumluluğu, sonucu ve yönetimi tek kişiye ilişkin olan girişim. [İng. Individual enterprise, one-man business; Fr. Entreprise individuelle].
~ **görüşme,** *eğt.* Bir kılavuzluk uzmanın şikâyeti veya sorunu olan bir öğrenciyle yaptığı özel görüşme. [İng. Personel interview; Fr. Entretien personnel].
~ **iyelik,** *ikt.* Malı, yapısı, geliri olma hakkı bulunma. [İng. Private property; Fr. Propriété privée].
~ **kılavuzluk,** *eğt.* Bireye kişisel alışkanlıkları ve tutumları ile özel sorunlarına ilişkin konularda yardımı öngören kılavuzluk türü. [İng. Personal guidance; Fr. Orientation personelle].
~ **kitaplık,** *küt.* Kişiye özgü kitaplık. [İng. Private library].
~ **kullanma,** *huk.* Bir eserin, çoğaltanın kendisi veya çevresi tarafından kullanılması ve bu amaçla sınırlı olarak bastırılması. [İng. Individually use; Fr. Emploi individuel].
~ **mal,** *mal.* Yasalarla belirtilen koşullara bağlı, genellikle girişte gümrük vergisinden bağışık tutulup çıkışına izin verilmiş, yurda giren veya çıkan yolcu malı. [İng. Personal effects; Fr. Effets personnels].
~ **hesaplar,** *ikt.* a) — Kişisel veya ortaklıklar adına açılan hesaplar. b) Gerçek ve tüzel kişilere yapılan ödemelerle onlardan sağlanan paraları gösteren hesaplar. [İng. Personal accounts; Fr. Comptes personnels].
~ **kredi,** *ikt.* Ticarette, kişilerin kişiliklerine bağlı olarak sağladıkları kredi. [İng. Personal credit; Fr. Crédit personnel].
~ **olmayan hesap,** *ikt.* Kişisel olmayan mal, kasa gibi madde, nesne adıyle açılan hesaplar. [İng. Impersonal account; Fr. Compte impersonnel].
~ **rapor,** *eğt.* Değerlendirilmesi söz konusu olan kimsenin kendi davranışları, duyguları veya başka özellikleri üzerine düşüncelerini kapsayan ve değerlendirme sırasında yararlanılan rapor. [İng. Personal report; Fr. Rapport personnel].
~ **varlık,** *ikt.* Kişiliğe ilişkin mal, yapı, para. [İng. Private property; Fr. Fortune privée].
~ **yaratı,** *huk.* Bir eserin bir kişi tarafından ortaya konulması. [İng. Individual creation; Fr. Création personnelle].

kişiselcilik, i. *eğt.* a) Kişiliğin bütün gerçeklik ve değerlerin temeli olduğu görüşünü savunan felsefe kuramı. b) Psikolojide, «ben»in temel kavram olduğu ve ona yüksek değerin verilmesi gerektiği savını ileri süren yöntemli tutum. [İng. Personalism; Fr. Personalisme].

kit, i. (*avadanlık çantası anlamında İng. kelime*) Alıcının kendi kendine birleştirip monte edebileceği şekilde hazırlanan ve montaj planıyla birlikte satılan parçaların tümü: *Mobilyalar, oyuncak gemiler, bir hi-fi ses düzeni v.d. kit şeklinde satın alınabilir.* [İng. ve Fr. Kit].

kitap, i. — **kitaba tapma,** *küt.* Kitap tutkusunu tapma derecesine vardırma. [İng. Bibliolatry]. • **kitaba ulaşım,** *küt.* Okuyucunun kütüphane gereçlerinden yararlanması olanağı. [İng. Access to books]. • ~ **la iyileştirme,** *eğt.* Kişilerin sorunlarını öğrenmek ve onları iyileştirmek için kitaplardan yararlanma yolu. [İng. Bibliotherapy; Fr. Bibliothérapie]. *Esanl.* **bibliyoterapi.**
~ **açacağı,** *küt.* Sayfalarının bir veya iki kenarı katlı olan kitapları açmak amacıyle kullanılan tahta, fildişi, gümüş v.b. maddelerden yapılan araç. [İng. Paper knife; Fr. Coupe-papier].
~ **açmamış olmak,** *dey.* Hiç okumamış, bilgisiz olmak.
~ **arabası,** *küt.* Kütüphanede kitapları taşımakta kullanılan, 2-3 raflı, lastik tekerlekli el arabası. [İng. Book truck].
~ **cebi,** *küt.* Üzerinde ait olduğu kitabın yer numarası ve kaynakçasal kimliği bulunan, genellikle kitabın cilt arka kapağının iç yüzüne yapıştırılan ve içine kitap kartı konulan küçük zarf. [İng. Book pocket].
~ **değerlendirimi,** *küt.* Okurun seçimini daha rahat yapabilmesi amacıyle kitapları sanat, bilim veya okurun yaşı yönünden tanıtma. [İng. Book evaluation].
~ **delisi,** *küt.* Bk. **Bibliyoman.**
~ **delilği,** *küt.* → **Bibliyomani.**
~ **dolabı,** *küt.* Kitapların sıralanmasına yarayan raf aralıkları ayarlanabilir ayarsız dolap. [İng. Bookcase; Fr. Bibliothèque].
~ **düşmanı,** *küt.* Kitapları yok eden kişi. [İng. Biblioclast].
~ **etiketi,** *küt.* Genellikle kitabın cilt önkapağı içine yapıştırılan ve kitap sahibinin adını, kimi zaman da bu ada ek olarak kitabın kütüphanedeki yer numarasını taşıyan etiket. [İng. Book plate, ex-libris; Fr. Ex-libris].
~ **fuarı,** *küt.* a) Kitapla veya kitapçılıkla ilgili sergi. b) Kitap satışı veya değişimi gibi tecimsel bir amaçla düzenlenen kitap sergisi. [İng. Book fair].
~ **gizler,** *küt.* Kitaplarını kilit altında saklayan kişi. [İng. Bibliotaph].
~ **gömleği,** *küt.* Kitabı kabı üzerine geçirilmiş, çoğu kez renkli, resimli olan ve okuyucunun ilgisini çekmeye yarayan kılıf. [İng. Book jacket; Fr. Protège-livre, jaquette].
~ **haftası,** *küt.* Halkın ve özellikle çocukların kitaba karşı ilgilerinin uyanmasını sağlamak amacıyle türlü konuşmaların, sergilerin v.b. düzenlendiği hafta. [İng. Book week].
~ **iletir,** *küt.* Metal levhaların veya bez kuşakların sürekli devinimi ile kitabı kitaplık içinde bir yerden bir yere ulaştıran. [İng. Book conveyor].
~ **kartı,** *küt.* Kitap cebinde bulunan ve ait olduğu kitabın yer numarası ile kısa kaynakçasal kimliğini taşıyan, okura verildiğinde kitabın kimde olduğunu ve ne zaman geri getirileceğini belirten kart. [İng. Book card].
~ **katalog,** *küt.* Basın yoluyle veya başka bir teknikle çoğaltılan kitap biçimindeki katalog. [İng. Book catalog].
~ **koruncağı,** *küt.* Kitap dermesinin büyük bir çoğunluğunun yer aldığı, genel olarak okuyucuya kapalı olan yer. [İng. Book stock].
~ **numarası,** *küt.* Kütüphanedeki gereçlerin birbirinden ayrılmalarını sağlayan ve yazar adı, kitap adı, basım tarihi gibi kitabın özelliklerini belirten simgeler. [İng. Book number].
~ **seçimi,** *küt.* Kütüphaneye alınması düşünülen her türlü gerecin, belirli ilkelerin ışığında incelenmesi ve dermeye alınacakların saptanması işlemi. [İng. Book selection].
~ **yayımlama hakkı,** *huk.* Bir ülkede, o ülkede yasayanlara yasalarca tanınan doğal hak. (*Anayasanın 24. maddesine göre, her Türk vatandaşı kitap çıkarabilir*). [İng. Publish right of book; Fr. Droit de publication de livre].

kitap. bilir, b.i. *küt.* Kitapları çok iyi tanıyan, kitaplar üstüne çok geniş bilgisi olan kişi. [İng. Bibliosoph].

kitapçık, - ğı, i. *küt.* Kimi zaman yazısı, minyatürü veya benzetmesiyle değer kazanan olağanüstü küçüklükteki kitap.

kitaplık, bilim, b.i. *küt.* Kütüphanecilik.

kitaplık. bilimci, b.i. *küt.* Kütüphaneci.

kitap. severlik, - ği, b.i. *küt.* Kitaplara karşı duyulan büyük sevgi. [İng. Bibliophilism; Fr. Bibliophilie].

kitap. sevmezlik, - ği, b.i. *küt.* Kitaplardan hoşlanmama, kitap sevmeme durumu. [İng. Bibliophobia].

kitapsı, i. *küt.* a) Kimi kütüphanelerde raftan alınan bir kitabın yerine konmak üzere kullanılan kitap benzeri nesne. b) Kimi kütüphanelerde ödünç verilen kitabın yerine konan sağlam mukavva. [İng. Dummy].

kitap. tanır, b.i. *küt.* Kitapları çok iyi tanıyan, kitaplar üstüne bilgisi olan kişi. [İng. Bibliognost].

kitap. tapar, b.i. *küt.* Kitap tutkusu tapma derecesinde olan kisi. [İng. Bibliolater].

kitle, i. —
~ **anketi,** *istat.* Anket konusu olan bütün birimlerin incelenmesini konu alan çalışma.
~ **etkisi,** *etoloji.* Aynı türden çok fazla sayıda hayvanın, sınırlı bir alana yığılması yüzünden ortaya çıkan düzen bozukluklarının tümü. [Fr. Effet de masse].

kitsch, i. ve s. (*Alm.*) *çağdaş san.* Zevksizliği, gülünç ve garip denilecek kadar aşırılığa vardıran yapıtları belirtmek için kullanılan terim. [İng. ve Fr. Kitsch].

klamo, i. *mim.* Ahşap yapıda ağaçların tutturulmasında, taş yapıda da taşların birbirine bağlanmasında kullanılan iki ucu dirsekli kenet.

klasik, i. — **Türk ~ üslubu,** *mim.* Osmanlı mimarlığında yüksek devir üslubu.
~ **dış ticaret teorisi,** *ikt.* Dış ticaretin uluslararası iş bölümüne dayandığı görüşü.
~ **mimari,** *mim.* Milâttan Önce 500-Milâttan sonra 450 yılları arasındaki Yunan ve Roma İmparatorluğu mimarlığı.
~ **savaş,** *sil.* ve *savunma.* Yalnız klasik silâhların kullanıldığı savaş. [İng. Classical war; Fr. Guerre classique, guerre conventionnelle].
~ **silâhlar,** *sil.* ve *savunma.* Nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar dışında, kara, hava ve deniz ordularında kullanılan her çeşit silah donanımı. [İng. Classical weapons; Fr. Armes classiques, armes conventionnelles].

klasmatoz, i. *Fr. clasmatose. biy.* Bazı hücrelerin sitoplazmalarının bir bölümünü dışarıya doğru çıkarma süreci. [İng. Clasmatose].

klatrat, i. *Fr. clathrate. kim.* Hidrokinonun kripton veya ksenonla verdiği bileşik (*Bu asal gazların atomları, hidrokinon molekülleri arasında bulunan aralıklara sanki bir kafes içindeymiş gibi yerleşmiştir*). [İng. Clathrate].

klavye, i. — **provalı ~,** *graf. santl.* Metinlerin dizilmesinde kullanılan ve aynı anda hem delikli şerit hem de klavyeciye dizgi yanlışları üstüne bilgi verecek veya tashih provası olarak kullanılacak bir prova hazırlayan delgi klavyesi. [Fr. Clavier aveugle]. • **provasız ~,** *graf. santl.* Dizgi işlerinde kullanılan ve delikli şerit ha-

zırlarken aynı anda bir tahrik prevası hazırlayamayan dolgu klavyesi. [Fr. Clavier renseigné]

klemens, i. *mim.* Elektrik tellerini vida ile bağlayıp uç uca eklemeye yarayan parça. • **anahtar ~i,** *mim.* Bir elektrik anahtarında tellerin bağlanmasına ve sıkıştırılmasına yarayan parça.

klindamisin, i. *Fr. clindamycine, tıp.* Linkomisin türevlerinden olan ve solunum enfeksiyonlarına karşı önemli etki gösteren yarı sentetik antibiyotik. [İng. Clindamycine]

klirens, i. (*İng. clearance*) Bir organ veya dokunun organizmadaki bir sıvıdan belirli bir maddeyi ayırıp atma gücünü gösteren katsayı. [İng. Clearance; Fr. Clairance]

klişe, i. • **plastik ~,** *grafik.* Linoleum yerine daha çok plastik veya kauçuktan hazırlanan ve tipo baskıda kullanılan kabartmalı baskı klişesi.

klofibrat, i. *Fr. clofibrate, tıp.* Kandaki yağları (*lipidler*) ve kolesterolü ayarlayıcı ilaç. [İng. Clofibrate]

klomifen, i. *Fr. clomifène veya clomiphène, tıp.* (*kadın-doğum*). Yumurtlama yı sağlayan 1-p (*dietilamino-etoksi*) fenil, 1,2-difenil kloro-etilen sitrat'ın yaygın adı. [İng. Clomifene, clomiphene]

klonidin, i. *Fr. clonidine, ecz.* Tansiyon yüksekliğine karşı kullanılan, imidazolin türevi ilâç. (*Klonidin merkez sempatik sinir gerginliğini gidererek etki gösterir. İlâç zehirli değildir; rahatlıkla kullanılabilir. Yalnız çökkünlük hallerinde kullanılmamalıdır.*) [İng. Clonidine]

klorendik, s. *Fr. chlorendique, kim.* Yapısında klor bulunan bir asid ile bir anhidrid için kullanılır. [İng. Chlorendic].
~ **anhidrit,** *kim.* Formülü $C_9H_2Cl_6O_3$ olan, asetonda, benzende ve toluende çözünen, maleik anhidrit ile heksakloro pentadien arasındaki Diels-Alder tepkimesinden elde edilen billûrsu bir toz. Bu bileşik, ateşe dayanıklı polyester reçinelerinin, epoksit reçinelerinin yapımında ve kimyasal bireşimlerde ara madde olarak kullanılır. [İng. Chlorendic anhydride; Fr. Anhydride chlorendique].
~ **asid,** *kim.* Formülü $C_9H_4Cl_6O_4$ olan, alkolde çok çözünen, klorendik anhidrit'in hidroliziyle elde edilen billûrsu toz şeklinde asid. Bu asid, polyester reçinelerinin ve boyalarının yapımında çok önemli bir başlangıç maddesi sayılır. Boyarmaddelerin, ilâçların ve böcek öldürücü ilâçların üretiminde ara madde ve plastikleştirici olarak kullanılır. [İng. Chlorendic acid; Fr. Acide chlorendique].

klorosülfit, i. *Fr. chlorosulfite, kim.* Klorosülfüröz asidin tuzu veya esteri (*Alkoyl-klorosülfitler RSO·Cl, tiyonil klorür'ün SOCl₂ bir alkol üzerine katılmasıyla elde edilir. az kararlı olan bu bileşikler hafifçe ısıtıldığında alkoyl klorür ve kükürt dioksit vererek ayrışır*). [İng. Chlorosulfite].

klorosülfüröz, s. *Fr. chlorosulfureux, kim.* Sülfüröz asidin birinci klorürü olan HSO_2Cl formülündeki asit için kullanılır.

koca[1], i. — ~ **sını kakıyıp kınamak,** *dey.* Kocasını beğenmemek, ayıplamak.

koca, s. —
~ **kafa içi boş tut kulağından çifte kos,** *dey.* Ahmak insanların hiç bir işe yaramadıklarını, hayvandan farksız olduklarını anlatır.
~ **kafalı,** *dey.* Anlayışı kıt, ahmak.

koca, karı, b. i. —
~ **masalı,** *dey.* Boş, anlamsız, değersiz sözler, öğütler.

kod, i. — § 5, *komp.* a) Bir programı meydana getiren ve makine diliyle veya simgesel dille yazılan komutların tümü. b) Bilgileri özel işaretler veya başka elemanlar yardımıyla göstermeğe yarayan kuralların tümü. b) Bilgileri özel işaretler veya başka elemanlar yardımıyla göstermeğe yarayan kuralların tümü. [İng. ve Fr. Code] • ~ **lu şerit,** *kit.* Önceden saptanan şeyi yazmak veya yapmak için kullanılan delikle veya elektronik olarak kodlanmış kâğıt, film, v.b. şerit. [İng. Coded tape]. • **artık ~,** *komp.* Kod için öngörülmüş bütün elemanlarla yapılabilecek çeşitli düzenlemeler arasından yalnız birtakım belirli düzenlemeleri kullanarak bilgilerin gösterildiği yanlışlardan korunma kodu. [İng. Redundant code; Fr. Code redondant]. • **ASCII ~ u,** (*American Standard Code For Information Interchange in kısaltması*). *komp.* ISO koduyla bağdaşan ve bilgi alışverişine yarayan, 7 tane ikili elemandan oluşmuş kod: *ASCII kodunda, bilgiyi kodlama işaretlerinden başka kumandaları (0 ve 1 sütunları) gösteren pek çok işaret vardır.* [İng. ASCII code; Fr. Code ASCII]. • **çevrimsel ~,** *komp.* Bir veriler grubundaki işaretlerin bitlerini birleştirerek elde edilmiş bir denetim işareti üreten kod. [Fr. Code cyclique, code polynomial]. *Esan.* **polinom kodu.** • **düzeltici ~,** *komp.* Bazı türden yanlışları bulma ve düzeltme yeteneği olan kod. [İng. Corrector code; Fr. Code correcteur]. • **EBCDİC ~ u,** (*Extended Binary Coded Decimal Interchange Code'un kısaltması*). genişletilmiş BCD (*binary coded decimal/ikili kodlanmış onlu sistem/*) kodu. [İng. EBCDIC code; Fr. Code EBCDIC]. • **Hamming ~ u,** *komp.* Bir bit üzerindeki bir yanlışı, düzeltme olanağı veren, Hamming'in geliştirdiği kendi kendini doğrulayan kod. [İng. Hamming code; Fr. Code de Hamming]. • **ISO ~ u,** 26 büyük, 26 küçük harf, 10 ondalık sayı, noktalama işaretleri, özel simgeler ve kumanda işaretleriyle ikili bir gerçeklik elemanından (*gerçekliğinde kodun 7 elemanına çıkarılabilir*) oluşmuş bu işaretler sistemini 7 ikili elemanın 128 değişik düzenlemesiyle gösteren uluslararası kod. [İng. ISO code; Fr. Code ISO]. • **işlem ~ u,** *komp.* Bir bilgisayardaki herhangi bir işlemin simgesel gösterilişi. [İng. Operation code; Fr. Code opération]. • **kendi kendini doğrulayan ~,** *komp.* Bilgilerin iletilmesi veya belleğe geçirilmesi sırasında bazı yanlışlıkları bulmağa yarayan bilgi kodu. [Fr. Code autovérificateur]. • **kendi kendini düzelten ~,** *komp.* Bilgilerin iletilmesi veya belleğe geçirilmesi sırasında sadece yanlışları bulmağa değil, üstelik bazı türden yanlışları düzeltmeğe yarayan bilgi kodu. [Fr. Code autocorrecteur]. • **koruma ~ u,** *komp.* Bilgilerin iletilmesi veya işlenmesi sırasında bazı yanlışları sadece saptamak, veya hem saptayıp hem düzeltmek için tasarlanmış kod. [İng. Protection code; Fr. Code de protection]. • **Polinom ~ u,** *komp.* → **çevrimsel kod.** • **yanlış bulucu ~,** *komp.* Bazı türden yanlışları bulma yeteneği olan kod. [İng. Detector code; Fr. Code detecteur]

kodlayıcı, s. *komp.* 1. Özellikle sayısal bir hesap makinesinde, bir bilgiyi belirli bir koda göre otomatik olarak yazan aygıt veya organ. [İng. Coder; Fr. Codeur] 2. Daha sonra işlem görecek bir bilgiyi doğrudan doğruya kullanılabilecek şekilde alma, kodlama ve sayısal biçimde depolama yeteneği olan bilişim aracı ve gereci. [İng. Encoder; Fr. Encodeur]. • **sesli ~,** *komp.* Bir bilişim sisteminde sesli cevapların birleşimine yarayan ses çözümleme organı.

Koh blok ölçeri, *psik.* Türlü renklerde bloklar kullanarak geometrik biçimleri kopya etmekten oluşan bir zekâ ölçeri. [İng. Koh's block designs]

kohezin, i. *Fr. cohérine, fizyol.* Hipofizin arka lobunda meydana gelen ve bağırsakların çalışmasını etkileyen çok güçlü hormon (*Vücuda zıringa edildiğinde önce bağırsakların hareketini durdurucu bir etki gösterir, sonra bağırsaklarda düzgün ve uzun süreli sağımsal hareketlere yol açar*). [İng. Coherine]

Kohler-Restorff görüngüsü, *psik.* Değişik anımsama deneylerinde, ayrı olarak sunulmuş olan söz ikililerinin anımsanma oranının, bir dizi içinde sunulan ikililerinkinden daha yüksek oluşu. [İng. Kohler-Restorff phenomenon; Fr. Phénomène de Kohler-Restorff]

kokpit, i. Küçük uçaklarda ve teknelerde pilot veya kaptanın oturduğu yer, pilot kabini, gömme kaptan köşkü. [İng. ve Fr. Cockpit]

koksidini, i. *tıp.* Koksiks (*kuyruk sokumu*) bölgesindeki şiddetli ağrı.

koku, i. —
~ **biçmesi,** *psik.* (*Henning*) Altı temel koku ile bunlar arasındaki karma kokuları çizelge olarak gösteren biçme. [İng. Odor prism].
~ **siniri,** *tıp.* Burundan beyne koku bilgisini ileten sinir.
~ **yitimi,** *psik.* Bk. **Anosmi.**

kol, i. — § 35, *radyoteleg.* Bir pikapta, kayıt izlerini okumak üzere plağın üzerine gelip yerleşen ve ucunda iğnesi (*safir veya elması*) taşıyan hareketli parça. [Fr. Bras]. • ~ **larını sallaya sallaya gelmek,** *dey.* Gelirken hiç birşey getirmemek. • ~ **u kanadı kırık,** *dey.* Umutsuz, acız. • ~ **u uzun eli ağır,** *dey.* Güçlü ve usta, kuvvetli, becerikli (*kimse*). • **krank ~ u,** *tekn.* Bk. **Krank.** • **merdiven ~ u,** *mim.* Bir merdivenin, bir sahanlıktan ötekine uzanan bölümü. • **mubarebe-~ u,** *eskr.* Bk. **Mubarebe.** • **okuma ~ u,** *elektroakust.* Bk. **Okuma.** • **ön ~,** *anat. ve zool.* Bk. **Önkol.** • **seyfi ~ u,** *tasav.* Bk. **Seyfi.**
~ **bağı,** 2. *sp.* (*güreş*) Hakemlerin iki kolunda oylarını belirleyecek renkli kol bağları.
~ **çalma,** *sp.* (*güreş*) Karşı güreşçinin eli önünde iken bu kolun dirseğinin altından tutup yukarıya doğru kaldırıp çalıp yere geçme.
~ **çekmede savunma,** *sp.* (*güreş*) Kolu çekilmek istenen güreşçinin ayaklarını açıp geriye yaslanarak yaptığı oyun.
~ **çevirme,** *sp.* (*atl.*) Çekiç atmada çekiç atmaya geçmeden önceki ilk hızı kazanmak için atma aracını tutan gergin kol ve vücut çevresinde döndürme. [İng. Swing].
~ **kapma,** *sp.* (*güreş*) Karşı güreşçinin kolunu omuza, koltuk altına almak veya güreşçinin koltuğunun altından

tutup bileğini koltuğunun altına sıkıştırmak yoluyla gövdesinin etrafına girip aşırma.

~ **levyesi,** *hava.* Bk. **Levye.**

~ **ve el işaretleri,** *ask.* Emir ve kısa haberleri ulaştırmak için kol ve el ile yapılan işaretler. [İng. Arm and hand signals].

kolajen, i. —

~ **hastalık,** *tıp.* Vücudun destek temin eden bağ dokusunun kolajen liflerinde değişikliklerin belirmesiyle kendini gösteren bir hastalıklar grubuna verilen ad.

kolapsar veya **kollapsar,** i. *astrofizik.* Genel çekim etkisi birden azaldığında meydana gelen *esiyah oyuk*'ların veya iç patlama halindeki yıldızların tümü. [İng. ve Fr. Collapsar]

kolay, s. —

~ **arıtma,** *ikt.* Batkına ilişkin mal, hak ve alacakların saptanması, bunların paraya çevrilmesi, Bankadan alacaklı olanlara ilişkin hak ve ödemelerin bir sıraya konulması gibi işlemlerin başka bir yol ve yordama yer verilmeksizin arıtmanın batkınlık örgütünce yapılması. [İng. Normal liquidation; Fr. Liquidation normale].

~ **sayışım yöntemi,** *ikt.* Üretilen bir birim malın tümdeğerini bulmak için yapılan sayışımda belirli bir süre içindeki giderlerin toplanarak yine o belirli süre içinde üretilen özdekler toplamına bölünmesi yöntemi. [İng. Simple counting method; Fr. Méthode simple de calculation].

kolayca, s. —

~ **paraya çevrilir varlıklar,** *ikt.* Mallar, alacaklar, alacak senetleri gibi paraya çevrilebilen, satılabilen, değişimi kolaylıkla ve kısa süreler içinde sağlanabilecek nitelikte olan varlıklar. [İng. Realisable assets; Fr. Actifs réalisables]

kolaylık, - ğı, i. —

~ **yasası,** *psik.* Tepkiyi uyandırmaya yetmeyen bir uyarandan sonra, ikincisinin uygulanmasıyle tepkinin güçleneceğini savunan yasa. [İng. Law of facilitation]

kolej, i. — § 2. İngiltere ve Amerika'da üniversite derecesinde özel okul. [İng. College].

kolektif, s. —

~ **reklâm.** Bk. **Reklâm.**

kolera, i. —

~ **basili,** *tıp. Spirillum cholerae asiaticae* kültürlerinden hazırlanan bir madde (*koleraya karşı kullanılır*). [İng. Anticholerin].

kolesistokinin, i. *Fr. cholécystokinine, biyokim.* Onikiparmak bağırsağı ile ince bağırsağın ilk bölümünün mukozasından çıkarılan hormon. (*Özelliği radyolojik olarak görünür şekilde öd kesesi kasılmalarına yol açmasıdır*). [İng. Cholecy-

kolesterik, s. — § 2. *fiz.* Mezomorf cisimlerin yeni bir türü için kullanılır. [İng. Cholesteric; Fr. Cholestérique]

stokinine].

kolit, - ti, i. — **mükomembranöz ~,** *tıp.* Nörotik kişilerde, aşırı müshil kullanma sonucu oluşan kolit.

kolofon, i. *küt.* Yazmaların veya ilk basmaların sonunda yer alan ve yazar, kitap adı, kitap yazarı veya basarı, basım yeri gibi bilgilerin verildiği bölüm. [İng. ve Fr. Colophon].

~ **tarihi,** *küt.* Kitabın yazılması veya basılması ile ilgili olarak kolofonda verilen tarih. [İng. Colophon date]

kolon, i. — **ıslak ~,** *mim.* İçine sıhhî tesisat borusu döşenmiş betonarme kolon. ~ **uzun ~,** *mim.* Çok yüklendiği zaman ezilmeden ve çok eğilmeden etkilenen kolon.

kolostat, i. *Fr. coelostat.* Saat ibreleri yönünde dönen hareketli bir aynadan meydana gelen ve bir gözlem aracının görüş alanı içinde kalan hareketsiz bir gökyüzü parçasının görüntüsünü ekle etmeğe yarayan araç. [İng. Coelostat]

Eşanl. **döner ayna, selostat.**

kolotipi, i. *Fr. collotypie, graf. san.* Fotoğrafın çağdaş bir uygulaması olan baskı yöntemi. [İng. Collotype].

koltuk, i. — **koltuğuna girmek,** — 2. *dey.* Yakınlık göstermek, yardım etmek.

~ **vurmak,** *dey.* Dalkavukluk etmek, yüzüne karşı övmek.

koma², i. — **aşırı geçişme ~ sı,** *tıp.* Dışa yönelik hücre geçirgenliğinin artması yüzünden hücre dışı sıvıların ve kan plazmasının aşırı çoğalmasıyla birlikte bilincin az çok ağır biçimde bozulması. [Fr. Coma hyperosmolaire]. • **eskin ~,** *tıp.* Bütün etkin yaşam belirtilerinin yok olduğu ve görünüşte yaşamın ancak makinelerle sağlandığı düzelmez koma. [Fr. Coma dépassé] • **zehirlenme ~ sı,** *tıp.* Yukarı merkez sinir sisteminde, beyin kabuğunda çalışmaların duraklamasıyle ortaya çıkan bilinçsizlik hali. [İng. Toxic coma; Fr. Coma toxique]

koma¹, i. *elektr.* Katot ışınlı lambanın ekranının tam ortaya düşen ve normal olarak dairesel olan elektron demeti görüntüsünün (*spot*) üçgenimsi bir biçim bozukluğuna uğraması. [İng. ve Fr. Coma]

kombina, i. — § 4. (*Geniş anl.*) Bir sanayi grubunun veya çeşitli kuruluşların oluşturduğu topluluğu belirtir: *Et kombinaları.* [İng. Combine; Fr. Combinat]

komiser, i. —

~ **yardımcısı,** *sp.* (*bis.*) Komiserlerin sorumluluğu altında görev yapan kurallara aykırı gördüklerini komisere bildirmekle görevli yardımcı. [Fr. Commissaire adjoint]

komisyon, i. —

~ **evi,** *ikt.* Tüccarlar, ticaret evleri ve diğer ticaret erbabı arasında aracılık yapan komisyoncunun faaliyet ikametgâhı.

komisyoncu, i.

~ **alış faturası,** *ikt.* Müvekkil hesabına yaptığı alışlarda alış bedeli ve alış giderleri ile komisyonun ve bunların toplamı ile adına mal aldığı sahsın hesabını gösteren faturalar.

kompasite, i. *Fr. compacité, mim.* Gereçin birim hacmine isabet eden dolu hacim.

kompleks, i. — **bekâret korkusu ~ i,** *psik.* İlk cinsel temas sırasında *libido* ile kaçınamazlık sonucu beliren ruhsal çöküntü. [İng. Virginal anxiety]. • **kültür ~ i,** *sos.* Bk. **Kültür.** • **tarım-hesap ~ i,** *ikt.* Tarıma mal ve hizmet sunan faaliyetler ile tarım ürünlerini üretme, işleme ve pazarlama faaliyetlerinin bütünü. [Fr. Complexe agro-alimentaire]

kompresör, i. — **çöp ~ ü,** *tekn.* Elektrik motoruyla çalıştırılan bir pistonu olan ve 1.500 kg/cm² lik bir basınç uygulayarak cam, konserve kutusu, plastik ambalaj gibi katı maddeki çöpleri sıkıştırılmış bir kütle halinde getiren makine. [Fr. Compresseur à ordures]

kompo, i. —

~ **haklar,** *huk.* Düşünü ve sanat yapıtlarını sahnede oynayanların (*ses sanatçısı, balerin, aktör gibi*) hakları. [İng. Neighbouring rights; Fr. Droits voisins]

~ **uzaklığı,** *mim.* Bir binanın yan cephelerinin kendi parsel sınırına en yakın uzaklığı.

komut, i. — § 3. *komp.* a) Bir bilgisayara, temel işlemlerinden birini yapması için verilen emir (*Bir komut genellikle, yapılacak işlemi, o işlemin nerede yapılması gerektiğini ve işlenecek bilginin bulunduğu adresi gösteren sayısal bilgiler ve kodlar halinde verilir*). [İng. ve Fr. Instruction]. b) (*Geniş anl.*) Bu temel emrin çevirici dillerinde kullanılan simgesel biçimi. [İng. ve Fr. Instruction] c) Bir bilgisayara, bir programlama dili çerçevesinde verilen karmaşık işlem emri. [İng. ve Fr. Instruction]. • **ayrıcalıklı ~,** *komp.* Makineyi kullanan programcıya yasaklanmış ve yalnız işletme sisteminin programlarına ayrılmış olan, bilgisayarın ancak kendi kendini yönetirken uygulayabileceği komut. [İng. Privileged instruction; Fr. Instruction privilégiée]. • **düzmece ~,** *komp.* Bir çevirici'ye, simgesel makine komutlarına benzer bir sözdizim komutu halinde verilen ve çeviricinin, bellekte yer ayırma, bir sabitin tanımı gibi çeşitli çeviri işlerini yönlendirmeye yarayan yönerge. [İng. ve Fr. Pseudo-instruction] *Eşanl.* **sözde komut.** • **makro ~,** *komp.* Bir bilgisayara simgesel dilde verilen ve çeviri sırasında makine dilinde bir komut dizisi (*veya temel komutlar*) oluşturmaya yarayan emir. [İng. ve Fr. Macro-instruction] *Eşanl.* **büyük komut.** • **mikro ~,** *komp.* Bazı bilgisayarların programlanabilir en temel düzeyine karşılık düşen komut. *Mikro komutlar, bilgisayarı kullanıcıya tanıtan komutların uygulanmasına dayanan mikro programları tanımlamağa yarar.* [İng. ve Fr. Micro-instruction]. *Eşanl.* **küçük komut.** • **sözde ~,** *komp.* ~ **Düzmece komut.**

~ **adı,** *komp.* Bir bütün içindeki belli bir elemanı, özellikle de bir program içindeki bir komutu tanıtmağa yarayan alfasayısal simge.

Eşanl. **etiket.**

~ **kataı,** *komp.* Bir bilgisayarın yapabileceği temel işlemlerin tümüne karşılık düşen komutların toplamı. [Fr. Jeu d'instruction]

komutluk, - gu, i. *komp.* Bir bilgisayarın merkez biriminin uygulanacak komutları alan ve kodlarını çözdükten sonra uygulayan hücresi. [İng. Instruction register, location counter, programme address counter; Fr. Registre d'instruction].

konak, - gı, i. — ~ **lı yarış,** *sp.* (*bis.*) Yarış programında gösterilen saatlere göre yarış uzanımı bölümlere ayrılmış, geçeleri konaklayarak her bölümü ayrı bir günde koşulan uzun yol yarışı. • ~ **lı yarışçı uzluk belgesi,** *sp.* (*bis.*) Özel zorluklar denetiminde yapılan saatli koşuda, 200 km.yi, yalnız başına en çok 32 saatte koşan yarışçı adaylarına verilen uzluk belgesi. [Fr. Brevet d'étape]

konfor, i. —

~ **bölgesi,** *mim.* Klima sistemlerinin tasarımında kullanılan bir kavram.

koni, i. — **uçunma ~ si,** *hava.* Bir uzay aracının, uçunmaya uğrayarak aracı aşırı dinamik ısınmaya karşı koruyan ön

mı. [İng. Ablation cone; Fr. Cône d'ablation, cône érodable].

~ **yaygısı,** *tekt.* Bir ortak ters doruğa ve ortak dikey eksene malik bulunan, konik yarıkları kaplayan, bir dizinin üyesi sanılan, oldukça ince bir magma yaygısı.

konjonktivit, - ti, i. **Parinaud ~ i,** *patol.* Bir yandan az çok iri vejetasyonlar, öte yandan irinlenebilen kulak önü ve çene altı adenopatisiyle beliren konjonktivit. (*Bazen genel enfeksiyon belirtileriyle birlikte görülür*).

konjonktür, - rü, i. —

~ **politikası,** *ikt.* İktisadî buhranları önlemek amacına dönük önlemleri kapsayan politika.

konjonktürel, s. *Fr. conjoncturel, - elle.* Konjonktürle ilgili olan. [İng. Conjunctural].

~ **bütçe,** *ikt.* Millî gelirde, istihdam hacminde ve fiyatlar genel seviyesinde zaman içinde meydana gelen dalgalanmaları hafifletmeyi hedef tutan bütçe.

~ **işsizlik,** *ikt.* İstihdam hacminin konjonktür dalgalanmalarına bağlı olarak daralması sonucunda ortaya çıkan geçici, fakat yaygın işsizlik.

konküsyon, i. *tıp.* Bir patlama veya ağır bir darbenin yarattığı şiddetli bir şok ve özellikle böyle bir darbenin başa gelmesi sonucu, bu şok durumunun uzaması.

konoid, -ti, i. *Fr. conoïde. mim.* Bir doğrunun başka bir doğru ve eğri üzerinde gezdirilmesiyle elde edilen biçim.

konser, i. —

~ **salonu,** *mim.* İçinde orkestra ve şan konserlerinin verildiği salon.

konsol, i. — § **7.** *komp.* Bir bilgisayarda, insan-makine haberleşmesini ve programların konuşmalı olarak yürütülmesini sağlayan uç veya çevrel birim. [Fr. Console]. • **göstermeli ~,** *komp.* Alfasayısal veya grafik olanaklara sahip bir katod ekranı bulunan konsol. [Fr. Console de visualisation].

konsolidasyon, i. — § **3.** *mal.* Kısa vadeli bir borcu, uzun vadeli bir borca dönüştüren malî işlem. [İng. ve Fr. Consolidation].

konsolosluk, - ğu, i. —

~ **faturası,** *ikt.* — [Fr. Facture consulaire].

~ **vergisi,** *mal.* Konsolosluklarca yapılan bir iş karşılığı alınan para. (*Köken belgesinin onaylanması karşılığı alınan vergi gibi*). [İng. Consular fee; Fr. Taxe consulaire].

konstrüksiyon, i. — **dolu ~,** *mim.* İçinde boşluk kalmayacak şekilde ahşap çatılarla doldurulmuş konstrüksiyon. • **ızgara ~,** *mim.* İçi ahşap ızgaralı konstrüksiyon. • **mer'i ~,** *mim.* Taşıyıcı konstrüksiyonun alttan göründüğü tavansız çatılardaki konstrüksiyon şekline verilen ad. • **ölü ~,** *mim.* Çalışmayacak hale getirilmiş ahşap konstrüksiyon. • **yırtmalı ~,** *mim.* Dolgusuna şaşırtmalı olarak yarıklar açılmış konstrüksiyon.

konstrüktivist, i. *Fr. constructiviste.* Konstrüktivizm ilkelerine bağlı sanatçı. [İng. Constructivist].

kontak, - kı, i. —

~ **lens,** *tıp.* Göz yuvarlağının, doğrudan üstüne uygulanan ve böylelikle görünmeyen bir mercek. [İng. Contact lens Fr. Verre de contact].

kontra, z. —

~ **bodoslama,** *den.* Büyük gemilerde baş bodoslaması astarının iç tarafına konan ve ambar kemerleri düzeyinden itibaren omurgaya doğru uzayan ikinci bir bodoslama.

~ **güverte,** *den.* Orta kasaranın, üstünde veya orta kasara düzeyinde demir kemerlerden oluşturulan ve üzerlerine cankurtaran filikaları oturtulan döşemesiz kaide.

☆ *Eşanl.* **Arlyet, güverte.**

~ **kapelesi,** *den.* Lânse patrisalariyle istralyalarının kapele olunduğu yer.

~ **kapon,** *den.* Denizli havalarda demiri bir kat daha emniyette bulundurmak için demirin bedeninden dolaştırılarak küpeşte veya palamar lumbarına alınan halat veya zincir tertibat.

~ **kış bodoslama,** *den.* Bk. **Kış.**

~ **kuntrata,** *den.* Kuntrata yelkeninin üzerine açılan hafif bir yelken.

~ **küpeşte,** *den.* Yelkenlilerde esas küpeşte üzerine ambar boyunca kaldırılmış ikinci bir küpeşte.

~ **mantilya,** *den.* Cundalardan kaldırılacak bir ağırlık üzerine, kaplama başlie cunda arasında tutulan ariyet mantilyası.

~ **mataforası,** *den.* Kabasorta armalı gemilerde baş omuzluklarından yatay olarak dışarı doğru çıkan ağaç veya demirden yapılmış mataforalar. (*Tirinket yelkeninin kuntrası bu mataforalara alınır. Bazı gemilerin kış omuzluklarında da aynı şekilde mataforalar görülür ki bunlara da Porasya veya iskota mataforası denir ve cundalarında bulunan makaralardan mayıstıra pırasyaları donanır*).

~ **mizana,** *den.* Dört direkli gemilerin en kıçta bulunanı. (*Beş direkli gemilerde ise dördüncü direğe Mizana, beşinci direğe kuntra mizana denir*).

~ **palaserte,** *den.* Büyük yelkenlilerde. landa demirlerini takviye için palasertelerin üzerine konan diğer bir palaserte.

~ **sereni,** *den.* Kuntra payında bulunan ve üzerine kontra yelkeni bağlanan seren.

kontrasepsiyon, i. *Fr. contraception. tıp.* Gebeliğin suni olarak önlenmesi. [İng. Contraception].

kontrfor, i. *Fr. contrefort. mim.* Bk. **Payanda.**

kontrol, i. —

~ **edilebilir giderler,** *ikt.* Bazı yönetim seviyelerinde dolaysız kontrola tabi olan değişen giderler.

kontrolluk, - ğu, i. *mim.* Kontrol hizmeti.

kontrplak, i. — **basılı ~,** *mim.* Üzerine ağaç dokusu deseni veya başka bir desen basılmış özel kontrplak. • **pense ~,** *mim.* İnce ahşap tabakaları, sıcaklığa dayanıklı bir plastik yapıştırıcıya daldırdıktan sonra bir arada istenilen biçimde presleyerek yapılan sert ve dayanıklı kontrplak.

~ **parke, (~ karolar),** *mim.* Basılan yüzündeki kaplama 3 mm. kalınlığındaki meşe, kayın veya dişbudaktan olup kördöşemeye çakılan veya yapıştırılan kontrplak karolardan oluşan bir çeşit parke.

~ **uzunluğu,** *mim.* Yüzleri oluşturan levhaların liflerine paralel olan kenarın uzunluğu.

kontrpua, i. *Fr. contrepoids. mim.* Bk. **Karşı ağırlık.**

kontrtabla, *mim.* İki yüzü kontrplaklı, içi ahşap dolgulu marangoz levhası.

konu, i. — ~ **lu düşleme,** *psik.* Düşlemede imge tasarım ve duyguların bir konu üzerinde birbirini izleyerek belirli bir amaca doğru ilerlemesi. [İng. Thematic fantasy].

~ **bulma,** *psik. Freud*'a göre, libidonun, bedenin kösnül bölgelerinden ayrılarak çevredeki konulardan birine yönelmesi. [İng. Object finding].

~ **kaynak dizimi,** *küt.* Belli bir konu yönteminden çokça ayrılmak gerektiğinde, konularda uyuşma sağlamak amacıyla hazırlanan ve salt konu başlığı, vurgu sözcük, veya anahtar sözcüğün sıralanmasından oluşan dizim. [İng. Subject authority file].

~ **kaynakçası,** *küt.* Belli bir konuyla ilgili kitap ve yazıları kapsayan kaynakça türü. [İng. Subject bibliography].

~ **seçimi,** *psik. Freud*'a göre, sevgi konusu olarak bir kişi veya nesneyi seçme. [İng. Object choice].

~ **libidosu,** *psik.* Benliğin dışındaki kişi, nesne veya ülkülere bağlanan libido. [ng. Object libido].

~ **sınıflandırma yönteml,** *küt.* Simge olarak hem harf, hem de rakam kullanılmasını öngören ve *James Brown*'ca 1906'da oluşturulan bir sınıflandırma yöntemi. [İng. Subject classification].

~ **yerleştirmesi,** *küt.* Kitapların raflara konularına göre yerleştirilmelerini öngören yöntem. [İng. Subject arrangement].

konusal, s. Konuyla ilgili olan. [İng. Thematic].

~ **algılama ölçeri,** *psik.* Belirli durum veya olayları gösteren bir dizi resimden oluşan, deneklerden resimlerde olup bitenlerle ilgili öyküler uydurmaları istenen yansıtıcı bir kişilik ölçeri. [İng. Thematic apperception test = TAT].

~ **duygu yatırımı,** *psik.* Genel olarak libidonun herhangi bir konu üzerinde toplanması, özel olarak da libidonun cinsel niteliği olmayan başka konulara yönelmesi. [İng. Object coithexis].

konuşma, i. — **insan-makine ~ sı,** *komp.* İnsanın bütün bilişim araçlarını etkileşmeli bir biçimde kullanmasını ve bir bilgisayarda işlenmekte olan programlarla doğrudan doğruya bağlantı kurup karşılıklı konuşmasını sağlayan teknik. araştırma ve uygulamaların tümü: *Üç birimler, yazı makineleri ve katod ışınlı ekranlar insan-makine konuşmasının başlıca araçlarıdır.* [Fr. Dialogue homme-machine].

~ **azalımı,** *psik.* Konuşma gücünün, aşırı zekâ gerilikleri veya beyin özürlerinden ötürü, düzgülü olmayan biçimde yetersizlik göstermesi. [İng. Hypologia; Fr. Hypologie].

☆ *Eşanl.* **hipoloji.**

~ **bozukluğu,** *psik.* Organik veya görevsel nedenlerle konuşmanın, anlaşması güçleşecek biçimde değişkenlik göstermesi durumu. [İng. Defect of speech. impairment of speech].

~ **inmesi,** *psik.* Dil dışındaki konuşma ile ilgili kaslarda inme nedeniyle ortaya çıkan konuşma güçsüzlüğü. [İng. Lalоplogia].

~ **merkezi,** — [Speech center].

~ **özürlüleri,** *eğt.* Konuşmalarının akısında. ritminde, tizliğinde, vurgusunda ve boğumlanışında bozukluk bulunanlar [İng. Speech defectives: Fr. Déficients d'expression orale].

~ **özürü,** *eğt.* Pepemelik, kekemelik, yanlış söyleyiş gibi konuşma bozukluklarını da kapsayan ve heceleri. sözcükleri.

cümleleri seslendirme konusunda görülen yetersizlik. [İng. Speech defect; Fr. Défaut d'expression orale].

~ özürü uzmanı, Bk. Ortofonist.

~ tedavisi, *psik.* Konuşma bozukluklarının türlü yol ve yöntemlerle düzeltilmesi işi. [İng. Speech therapy].

~ tıkanması, *psik.* Bunalım, gerilim gibi coşkusal nedenlerle konuşma gücünün geçici bir süre tutukluk göstermesi. [İng. Speech block].

~ yanlışı, *eğt.* Herkesçe benimsenen doğal konuşma tarzından soluk alma, sesleyiş, boğumlanma vb. bakımından herhangi bir biçimde uzaklaşma. [İng. Speech error; Fr. Erreur d'expression orale].

~ yılgısı, *psik.* Türlü nedenlerle konuşmaya karşı duyulan korku. [İng. Lalophobia].

~ yitimi, *psik.* Beyin özürü nedeniyle bireyin ne söyleyeceğini bildiği halde konuşamaması durumu. [İng. Aphemia; Fr. Aphémie].

~ Eşanl. afemi.

konuşmalı, s. — *komp.* Giriş ve çıkış birimi olarak çalışan yazıcı, uzakyazıcı (*teletip*), klavyeli gösterme ekranı gibi bir uç biriminin aracılığıyla kullanıcının makineyle haberleşebildiği bir bilgisayar kullanım yöntemi için söylenir. [Fr. Conversationnel, - elle].

konut, - tu, i. — **çekirdek ~,** *mim.* Özellikle az gelişmiş ükelerde yaşayan dar gelirli ailelere devlet desteği ile sağlanan ve ileride aile geliştikçe ailenin olanakları ile yeni odalar eklenen küçük konut. • **sosyal ~,** *mim.* Yoksul veya dar gelirli ailelerin barınma gereksinmelerini karşılayabilecek biçimde standartlaştırılmış sağlığa elverişli ucuz konut.

~ tazminatı, *ikt.* Oturum yeri gideri karşılanılmak üzere aylıktan ayrı verilen tazminat. [İng. Allowance for lodging; Fr. Indemnité pour logement].

konürbasyon, i. *Fr. conurbation. mim.* İlk kez 1910 yılında *Sir Patrick Geddes* tarafından kullanılan ve coğrafi bakımdan birbirine bağlı olan kentler grubunu belirten terim. [İng. Conurbation].

kooperatif, i. —

~ işletme kredisi, *ikt.* Kooperatif ortaklarının işletme sermayesine olan ihtiyaçları için belli taksit ve vadelerle tahsil edilmek üzere açılan kısa vadeli krediler.

~ tesis kredileri, *ikt.* Kooperatif ortaklarının yatırım kredisine olan ihtiyaçları için belli taksit ve vadelerle tahsil edilmek üzere açılan kredi.

koordinasyon, i. —

~ boyutu, *mim.* Bir yapı bileşeninin başka bir yapı bileşeni ile veya bir yapı elemanı ile bir araya getirilmesinde, bağdaşma yönünden önem taşıyan yüzlerine ait anma boyutu.

koordinatometre, i. *Fr. coordinatomètre. komp.* Grafik-sayısal dönüşümü sağlayan, yani grafik halindeki belgelerden yola çıkarak kodlar ve kartezyen koordinatlar halindeki sayısal bilgileri veren cihaz. [İng. Coordinatometer].

kopma, i. —

~ dayanımı, *mim.* Çekme etkisi altındaki bir gerecin koptuğu andaki gerilme değerinin güvenlik katsayısına bölünmesi ile bulunan değer.

~ uzunluğu, *mim.* Bir yapı gerecinin çekme dayanımının özgül ağırlığına bölünmesiyle bulunan değer.

kordon, i. — **Pflüger ~ ları,** *embriy.* Jerminatif epitelyumda bulunan ve hemen alttaki orta deriye gömülen silindir biçiminde tomurcuklar (*Kordonun içinde yer yer yumurta taslakları bulunur. Kadın cinsel salgı bezleri bunların gelişmesine, erkek cinsel salgı bezleri ise bunların atrofiye uğramasına sebep olur. Pflüger kordonları kadınlarda yumurta kesesinin, erkeklerde seminipar tüplerinin oluşmasını sağlar*).

korelasyon, i. —

~ oranı, *istat.* Bk. Oran.

korku, i. — ~ sundan yerlere geçmek, *dey.* Çok korkmak, nereye kaçacağını bilmemek.

koro, i. —

~ dalızı, *mim.* Geç gotik kiliselerinde koronun çevresini dolanan dalız.

~ maksuresi, *mim.* Koroyu ayıran parmaklık.

KORSAKOV, Sergey Sergeyevlç, öz.i. (1854-1900). Rus sinir ve ruh hastalıkları hekimi.

~ psikozu, *psiky.* Hafıza bozuklukları (*anterograd amnezi veya tespit amnezisi*), yön şaşırma, hikâye uydurma ve hafıza uyumsuzlukları şeklinde kendini gösteren akıl hastalığı. Bu bozukluklar genellikle bir polinevrit ile birlikte görülür, bu yüzden *polinevritli psikoz* veya *psikopolinevrit* adlarıyle de anılır. Sebepleri çeşitlidir; en yaygın sebep müzmin alkolizmdir. [İng. Korsakow psychosis; Fr. Psychose de Korsakov].

korsan, i. — **hava ~ ı,** *huk.* Tehdit yoluyla bir uçağı normal yolundan çeviren veya daha geniş bir anlamda, şantaj yaparak uçak yolcularının ve mürettebatının hayatını tehlikeye atan kişi. [İng. Hijacker, skyjacker; Fr. Pirate de l'air].

korsanlık, - ğı, i. — **hava korsanlığı,** *huk.* Hava korsanlarının yürüttüğü eylem. [İng. Hijacking, skyjacking; Fr. Piraterie aérienne].

Korte yasaları, *psik.* Birbiri ardına verilen durağan iki görsel uyarının, görünür devinim izlenimi yaratabilmesinin gerekli koşullarını belirten yasalar. [İng. Korte's law; Fr. Loi de Korte].

koruma, i. — § 3. *komp.* a) Kesilmiş bir programı daha sonra yeniden başlatabilmek için gerekli ve yeterli bütün bilgileri, öncelikli komut sırasına göre saklama. b) Daha genel olarak, bütün bilgi kümelerinin korunması. • **belleği ~,** *komp.* Birçok kullanıcının bilgisayar belleğine aynı anda başvurduğu çok programlı bir bilişim sisteminde, kullanıcılardan birinin yapacağı yanlışların o kullanıcıya ait olmayan bellek bölgelerinin içeriğini bozmasını engellemek amacını güden teknik. [İng. Memory storage, memory protection; Fr. Protection mémoire]. • **bir dosyayı ~,** *komp.* Bir dosyaya erişimi sınırlama tekniği: *bir dosyanın kaza sonucu bozulması halinde o dosyanın yeniden düzenlenmesi için yeterli bilgileri saklama veya dosyanın ikinci bir kopyasını çıkarma yöntemi.* [Fr. Protection d un fichier].

~ ayırımı, *mal.* Gümrük vergisinin oranı içinde, yerli ürünlere özdeş veya benzeri yabancı ülke ürünleri ile yarışım gücü sağlayan bölüm. [İng. Margin of protection; Fr. Marge de protection].

~ camı, Açık veya kapalı bir ışıklığın lambayı toz, pislik, veya sıvı, buhar ve gazlardan koruyan saydam bölümü.

~ kafesi, *sp.* (*atl.*) Çekiç atma ile disk atmada, yarışçıları, görevlileri, izleyicileri korumak için, atma döngülerinin çevresine ağzı atış yönüne doğru C harfi biçiminde yerleştirilen ağlı kafes. [İng. ve Fr. Cage].

~ memuru, *mal.* Bk. Gümrük koruma memuru.

korumak, — § 7. *komp.* Kesilmiş bir programı yeniden başlatmak veya bozulmuş bir dosyayı düzenlemek için gerekli ve yeterli bilgileri kopya yoluyla veya başka bir yöntemle saklamak.

koruyucu, s. —

~ aile, *eğt.* Bırakılmış veya oksüz kalmış bir çocuğun bakımını yasaya uygun biçimde üzerine alan aile. [İng. Foster family; Fr. Famille tutrice].

~ anne, *eğt.* Kendisinin olmayan bir çocuğun bakımını ve yetiştirilmesi sorumluluğunu üzerine alan kadın. [İng. Foster mother; Fr. Mère tutrice].

~ bakım, *ikt.* Gereç ve kuruluşları korumlu bir durumda tutabilmek amacıyle aksaklıklar doğmadan veya yüzeye çıkmadan inceleme, nedenlerine ulaşma ve düzeltme yoluyla yapılan bakımlar. [İng. Maintenance protective; Fr. Entretien protectif].

~ bildirmelik, *mal.* Bk. Koruyucu vergi.

~ vergi, *mal.* Devlete gelir sağlamaktan çok, yerli üretim kollarının özdeş veya benzeri yabancı mallarla yarışımına karşı korunmasını amaçlayarak konulan gümrük vergisi. [İng. Protective duty; Fr. Droit protecteur].

koşu, i. —

~ yeri yönetmeni, *sp.* (*atl.*) Kır koşularında, koşu yeri ile yazman yargıçlarının denetiminden sorumlu yönetmen. [İng. Chef course judge; Fr. Juge-contrôleur en chef des parcours].

~ yolu kıyısı, *sp.* (*atl.*) Koşu yolunun çimento, tahta veya uygun herhangi bir maddeden yapılmış 5 cm. yüksekliğinde, 5 cm. genişliğindeki iç kıyısı. [İng. Border; Fr. Bordure].

koşuk, ~ğu, i. —

~ biçimleri, *ed.* Koşukların, dize düzen ve uyak yönünden aldıkları biçim.

koşukça, i. *ed.* Koşuk biçiminde yazılan imge ve şiirsellikten yoksun parçalara verilen ad.

koşukçu, i. *ed.* Koşuk yazan, koşuk dizen. [İng. Versifier; Fr. Versificateur, - trice].

koşuklama, i. *ed.* Koşuk biçimine koyuş. [İng. ve Fr. Versification].

koşuklaşım, i. *ed.* Karşılıklı koşuk söyleme, bu yolda yarışma.

koşuklu, s. *ed.* Koşuk biçiminde yazılmış olan (*yapıt*). [Fr. En vers].

~ mektup, *ed.* Koşuk biçiminde yazılmış mektup.

koşul, i. — ~ la salıverme, *huk.* Yasada gösterilen nedenler gerçekleşince, cezanın geri kalan bölümünü çekmeden bir yargılıyı cezaevinden çıkarma. [Fr. Libération conditionelle «*provision*»].

koşullanma, i. *psik.* Canlıya koşullu uyaranla birlikte uygulanan ilişkisiz bir uyarının, yeterince yinelendiğinde koşulsuz uyarınınkine benzeyen etkiler yapabilmesi. [İng. Conditioning].

koşum, i. — **güvenlik ~ u,** *otom.* Kolayca çözülebilir bir tokayla birleştirilmiş kayışlardan oluşan ve araba yolcularının

bütün bedenini sararak anî fren veya çarpışma halinde koltuktan fırlamalarını engelleyen kayış takımı. [İng. Safety harness; Fr. Harnais de sécurité].

koşut, s. — § 2. *komp.* Konuyla ilgili bütün bitlerin aynı anda işlendiği bir işlem için kullanılır: *Koşut aperatör. Koşut iletim.* [İng. Parallel; Fr. Parallèle]. ☆ *Eşanl.* **paralel.** *Karş.* **sıralı.** § 3. Bir çok işlemin aynı anda uygulanabildiği bir makine veya bir birim için kullanılır: *Koşut makineler.* [İng. Parallel; Fr. Parallèle].

☆ *Eşanl.* **paralel.**

~ **oyunu,** *eğt.* Çocuğun bir arkadaşı ile birlikte aynı gereçleri hemen hemen aynı biçimde kullanarak oynadığı oyun türü. [İng. Parallel play; Fr. Jeu parallèle]

~ **sınıflama,** *küt.* Kitaplık gereçlerini belirli bir sınıflama yöntemine hem de boy ve türlerine göre ayırma. [İng. Parallel clasification]

koşutluk, i. — § 4. *komp.* a) Birçok işlemin aynı anda yapılması, örneğin birçok bitin koşut olarak işlenmesi veya iletilmesi. b) Koşut yapılı veya çok işlemli makinelerde birçok komutun aynı anda yerine getirilmesi. [İng. Parallelism; Fr. Parallélisme].

~ **yasası,** *psik.* Herhangi bir duyu organına belirli bir süre için ayrı güçlerde iki uyaran uygulandığı zaman bir süre sonra uyaranların gücünün azalmasına karşılık, aralarındaki ayrımda bir değişme olmayacağı görüşü. [İng. Parallel law].

kot, - tu, i. — **itibarî kot,** *mim.* Bir projenin kotalarının verilmesinde başlangıç kotu olarak seçilen değişmez bir noktanın kotu. • **kırmızı ~,** *mim.* Toprak tesviyesini gösteren kot. • **siyah ~,** *mim.* Yer noktalarının nivelmanla elde edilmiş kotlarına verilen ad. • **talveg ~ u,** *mim.* Bir akarsunun enine kesitinde tabanın en düşük kotu.

~ **çizgisi,** *mim.* Ölçü çizgisi.

kotasyon, i. *Fr. cotation, ikt.* Belirli bir tarihte borsada muamele görmüş kıymetlerin rayiçleri. [İng. Quotation, quoting]

kotlu, s. *mim.* Kotları belirtilmiş olan. [İng. Coded; Fr. Coté, - ée].

kovalama, i. —

~ **yarışı,** *sp. (bis.)* Yarışlığın karşılıklı iki yerinden başlamak ve yine başladıkları yerde bitirmek üzere, tek ve takımlar arasında yapılan bir yarış türü. [Fr. Course poursuite].

kovaryans, i. — **birlikte alınmış X ve Y gibi rasgele iki sayısal değerin kovaryansı,** *mat.* $\bar{X}$ ve $\bar{Y}$ sırasıyla X ve Y'nin matematiksel umudunu, E, $(X - \bar{X})(Y - \bar{Y})$ rasgele çarpım değişkeninin umudunu gösterdiğine göre, eğer varsa cov (X, Y) şeklinde yazılan $E[(X - \bar{X})(Y - \bar{Y})]$ niceliği. IV *varyansı göstermek üzere. 2 cov (X, Y) = V (X + Y — V (X) — V (Y)'dir.* [Fr. Covariance de deux aléas numériques X et Y, pris conjointement].

koyun[1], i. —

~ **beyinli at kafalı,** *dey.* Çok aptal ve düşüncesiz (*kimse*).

kozmofizik, i. *Fr. cosmophysique* < *Yun. cosmos,* evren. + *Fr. physique.* → **Evren fiziği.**

kozmokimya, i. *Fr. cosmochimie* < *Yun. kosmos,* evren + *Fr. chimie,* kimya. → **Evren kimyası.**

köçek, i. — § 7. *Tasav. (Boktaşilikte)* Bektaşilikte hizmet erine verilen ünvan

köken, i. —

~ **belgesi,** *mal.* Bir malın üretildiği veya yapıldığı ülkeyi gösteren o ülkenin ilgili kuruluşlarınca düzenlenen belge. [İng. Certificate of origin; Fr. Certificat d'origine].

~ **ülke,** *huk.* Bir eserin ilk kez yayımlandığı veya halka açıklandığı Bern Birliğine katılmış ülke. [İng. Country of origin Fr. Pays d'origine].

~ **yeri belgesi,** Bk. **Köken belgesi.**

kökleme, i. —

~ **küreği,** *trm.* Bk. **Kürek.**

kökleşmek, f. — **kökleşmiş karşılık,** *psik.* Cezalandırma veya ödülleme yöntemleriyle değiştirilemeyen tepki. [İng. Fixated response].

K ölçeği, *psik.* «*Minnesota çok yönlü ölçeği*»nin uygulandığı deneklerin sorulara verdikleri karşılıklarda ne oranda kaçamak ve uydurma tepkiler bulunduğunu belirlemeye yarayan bir ölçek. [İng. K scale].

kölelik, - ği, i. —

~ **düzeni,** *sosy.* Başlıca toplumsal sınıfları beylerle kölelerden oluşan, kölelerin toplumdaki baş üretim gücü olduğu toplumsal ekonomik düzen. [İng. Slavery; Fr. Esclavage]

kömür, - rü, i. —

~ **manikası,** *don.* Bk. **Manika.**

kömürleşme, i. — § 3. *gaz sny.* Bir yanma olayında katı çökeltilerin meydana gelmesi. • ~ **indisi,** *gaz. sny.* Özellikle beyaz alevli beklerle ısıtılan güvenlik düzeneklerinin hassas parçaları üzerinde, bir yayılma alevi katı bir cisme değdiği zaman meydana gelen karbon çökeltilerinin miktarını ölçmeğe yarayan indis.

köpek, i. — **köpeğe hoşt kediye pist demek,** *dey.* Herkesin ağzının payını vermek. • **köpeğin enciği,** *dey.* Köpek yavrusu anlamında bir hakaret hitabı. • **köpeğin olayım,** *dey.* Merhamet dilenme, yalvarma ifade eder. • ~ **le yatan pire ile kalkar,** *dey.* Uygunsuz kimselerle ilişki kurmanın zararlı sonuçlar doğurduğunu anlatır. • ~ **sız köy çobansız oyun,** *dey.* Elverişli ortam. • **Malta köpeği,** *zool.* Bk. **Malta.** • **Mechelen köpeği,** *zool.* Belçika çoban köpeği; tüyleri kısa, postu siyahlı kızıl-sarıdır. • **Pariah köpeği,** Doğu Afrika, Güney Asya, Malezya ve Okyanusya'da yabanî yarı evcil yaşayan köpek tipi. (*Orta boylu (50 sm),* kısa kızıl tüylüdür. • **Rus köpeği,** *zool.* Bk. **Rus.** • **Samoyed köpeği,** *zool.* Kuzey kutup bölgesinde kızağa koşulan köpek ırkı; beyaz postlu, kuvvetli, cevik ve zarif bir köpektir. [İng. Samoyedic dog; Fr. Chien samoyède]. • **Schipperke köpeği,** *zool.* Koyu siyah renkli köpek ırkı (*Sadık, uyanık, ısırıcı, çok havlayan küçük bir köpektir, flaman kayıkçıları yanlarında daima bu köpeklerden bulundurdukları için bunlara «küçük kayıkçı» anlamında Schipperke adı verilir.*) [İng. Schipperke dog; Fr. Chien schipperke]

~ **gibi kemik yalamak,** *dey.* Onun bunun artığıyla geçinmek.

~ **gibi ulumak,** *dey.* Rahatsız edici bir şekilde yüksek sesle ağlamak, bağırmak

köprü, i. — ~ **de çalışma,** *güreş.* Köprüye gelip gövdeyi başa doğru yavaş yavaş itip çekmekle yapılan çalışma. • ~ **lerin altından çok su akmış olmak,** *dey.* Eskiye göre çok değişiklikler olmak. • **harpuşta ~,** *mim.* Üstü harpuşta biçiminde tek gözlü köprü.

~ **omuzlaması,** *mim.* Köprü ayağı

köpük, - ğü, i. —

~ **kutusu,** *mad. oc.* Bk. **Kutu.**

köpüklü, s. —

~ **kuyu açma,** *petr.* Yer altındaki geçirimli kayalık katmanlarından petrol kuyusu açmak için uygulanan ve kuyu açma çamurunun yerine, köpük yapıcı bir madde katılmış hava veya gaz kullanılmasına dayanan özel teknik. [Fr. Forage à la mousse].

kör, s. — ~ **ler okulu,** *eğt.* Altı yıllık ilk ve üç yıllık ortaokul öğrenimi yanında yardımcı sanat çalışmalarına yer vererek kör çocukları özel yöntemlerle üst öğrenime veya yaşama yetiştiren eğitim kurumu. [İng. School for the blind; Fr. Ecole pour aveugles]

~ **değneğini beller gibi bellemek,** *dey.* Hep aynı şeyi tekrar etmek.

~ **kadı,** *dey.* İyi kötü sözünü esirgemeyen (*kimse*).

~ **kaz gibi hemen yutmak,** *dey.* Adını astarını öğrenmeden hemen kabullenmek

~ **kötürüm,** *dey.* Adamakıllı sakat.

~ **şeytanın işi yok,** *dey.* Hep aksiliklerle karşılaşan insan tarafından sitem yollu kullanılır: *Kör şeytanın hiç işi yok, hep onu benim karşıma çıkartır.*

kör, döşeme, b.i. *mim.* Ahşap parke kaplamanın altına düşük nitelikli tahtalarla yapılan ve kadronlara çakılan döşeme

kör, göz, b.i. —

~ **yansıtma yöntemi,** *psik.* Denegin gözleri bağlı olarak kalemini bir tabaka kâğıt üzerinde dilediği yönde ve biçimde gezdirmesi. [İng. Graphomotor projectiv techniques]

körelme, i. —

~ **oranı,** *psik.* Koşullu öğrenmede, pekiştirilmiş tepkilerin pekiştirilmeyen tepkilere oranı. [İng. Extinction ratio].

kör, kasa, b.i. *mim.* Bir kapı veya pencere kasasını veya telaroyu tutturmak üzere altta, sonradan görünmeyecek şekilde konulan kasa

kör, kemer, b.i. *mim.* İçi taş veya tuğlalarla doldurulmuş süsleme kemeri

körük, - ğü, i. —

~ **bölme,** *mim.* İki hacmi ayırmak veya bir hacmi ikiye bölmek üzere istenildiğinde ray üzerinde kaydırılabilen üzeri deri veya kumaş kaplı bir madeni yapısı olan eklemli bölme.

☆ *Eşanl.* **akordeon bölme.**

köse, s. — ~ **ye tarak sormak,** *dey.* Bir şeyi hiç ilgisi bulunmayan kişiye danışmak

köstek, i. — ~ **ten sıyrılma,** *güreş.* Bir elle köstekleyenin başına basarken ayakları birer birer köstekten kurtarmaya çalışma.

köstekli, s. —

~ **saat,** *saatc.* Bk. **Saat.**

köşe, i. —

~ **atışlı,** *sp. (futb.)* Topun, savunan takım tarafından kale çizgisinin dışına rastgele veya yerden çıkarılması sonucunda uygulanan bir ödek vurusu. [İng. Corner-kick; Fr. Corner]

☆ *Eşanl.* **korner.**

~ **bayrağı,** *sp. (futb.)* Oyun alanının dört köşesini gösteren, genellikle düz kırmızı renkte olan ve 1.5 m. boyunda direkler üzerinde bulunan küçük bayrak. [İng. Corner-flag. Fr. Piquet de coin]

köşegen, i. —

~ **eklem,** *tekt.* Tektonik gidişe verev ve çoğun onunla 450 yöresinde açılı bulunan eklem; çoğun eşlenik sistemler halindedir ve bunların kesişme ekseni tektonik eksene dikey gelir.

köşeli, s. —
~ **kcşu,** *sp.* (*futb.*) Oyuncuların topsuz veya top ile bir sağa, bir sola, koşmaları durumunda ortaya çıkan kesik ve köşeli koşu. [**Ing.** Zigzag running].

köşk, i. — **kuş ~ ü,** *mim.* Kuşların barınması için bina cephelerine küçük bir ev biçiminde yapılan yuva. • **salât ~ ü,** *mim.* Minaresiz mescitlerde ezan okumak üzere yapılan cumba.
~ **odası,** *mim.* Doğuya bakan, yazın serin olan oda

kötü, s. —
~ **davranış,** *huk.* Bir kimsenin sosyal ve ahlâk bakımından kınanan onursuz ve aşağılık sayılan davranışları [**Ing.** Misconduct; **Fr.** Inconduite].
~ **sayı doldurma,** *güreş.* Uluslararası karşılaşmalarda güreşçinin 6 kötü sayı alarak elenmesi.
~ **sayı doldurma,** *gureş* Uluslararası karşılaşmalarda güreşçinin 6 kötü sayı alarak elenmesi.
~ **uyum,** *psik.* Organizmanın, çevreyle etkileşiminde biyolojik açıdan yararlı olan özellikleri geliştirememesi. [**Ing.** Maladaptation].

köy, i. —
~ **kursları,** *eğt.* Köylünün iş ve gücünde daha verimli olması, yaşayış koşullarını iyileştirmesi, yurt kalkınmasında yardımcı olması amacıyle kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı açılan kısa süreli meslek kurslarına verilen genel ad. [**Ing.** Village courses; **Fr.** Cours de village].
~ **kurulu,** *huk.* Köy halkının seçtiği ve muhtarın başkanlığında toplanan ve köy tüzel kişiliği adına yürütülecek kararlar vermeğe yetkili muhtar ve üyelerden toplanan kurul. [**Fr.** Conseil du village]
~ **topluluğu,** *sosy.* Genellikle, geniş anlamda tarımla uğraşan, toplum bütünü ile ilişkileri az ve eşgüdülmemiş olan toplumsal çevreden çok doğal çevreyle ilişki içinde bulunan, az sayıda ailelerden kurulu, kapitalist düzen öncesi özellikleri gösteren, az çok özerk topluluk. [**Ing.** Rural community, village; **Fr.** Communauté rurale, village].

köylü, s. — ~ **nün muhtar azlı gibi.** *dey.* Cahilce, beceriksizce.

kral, sekisi, b.i. *mim.* Basamaklı eski tiyatrolarda imparatorların oturmasına ayrılmış yüksekçe yer.

kraton, i. *Fr. craton* < *Yun. kratos, guc.* Kıtaların eski, oturmuş platformu

kredi, i. —
~ **emri,** *ikt.* Kendi borçlanımı ve sorumluluğu altında bir kişiye belirli nicelikte kredi verilmesi için bir banka, bir ticari kuruluş veya kişi tarafından diğer bankaya verilen yazılı emir. [**Ing.** Credit order; **Fr.** Ordre de crédit].
~ **denetimi,** — **2.** *ikt.* Veresiye satışlarda alıcının kredi durumunun denetimi [**Ing.** Checking credit; **Fr.** Pointage de crédit].
~ **depasmanı,** *ikt.* Belirmiş yetkililerce saptanmış kredi limitinin aşılması.
~ **genişlemesi,** *ikt.* Bir banka tarafından verilen kredinin ikinci bankada yatırım niteliğini kazanması ve üçüncü bir banka için borca karşılık olarak bulunması durumu. [**Ing.** Multiple expension of credit; **Fr.** Exoansion de crédit]
~ **kartonu,** *ikt.* Bankalarda müşteriye açılan kredinin işleyişini izlemek için düzenlenen cetvel.
~ **komitesi,** *ikt.* Bankalarda müşteriye açılacak kredi hakkında karar veren komite.
~ **mektubu,** *ikt.* a) Üçüncü bir kişiye belirli belirsiz nicelikte bir ödemeyi sağlamak için bir bankanın bir tüccarın diğer bir banka veya diğer bir tüccara gönderdiği yazı. b) Bir bankanın yabancı ülkelerdeki dallarına veya oralarda ilişki kurdukları diğer bankalara belirli bir paranın o ülke parasına çevrilerek gösterilen kişiye ödenmesini sağlamak üzere gönderdiği yazı. [**Ing.** Letter of credit; **Fr.** Lettre de crédit].
Eşanl. **akreditif.**
~ **plafonu,** *ikt.* Bir bankanın bir müşteriye muhtelif şekillerde verebileceği azami krediler yekünü.
~ **sınırı,** *ikt.* Bankaca uygulanabilecek kredi sınırı. [**Ing.** Credit line; **Fr.** Marge de crédit].
~ **şişkinliği,** *ikt.* Bankaların ticaret alanına gereğinden fazla kredi işlemleri yapmasından ortaya çıkan durum. [**Ing.** Inflation of credit; **Fr.** Inflation de crédit]
~ **uzatımı,** *ikt.* Kredi süresini belirli koşullara uygun olarak uzatma. [**Ing.** Extending of credit; **Fr.** Prolongement de crédit]

kredili, s. *ikt.* Malın belirli veya belirsiz bir vade sonunda ödenmesi koşulu ile yapılan (*satışlar hk.*) [**Ing.** On credit; **Fr.** À crédit]

kreozot, - tu, i. —
~ **astar,** *mim.* Kömür katranı zıftı ile yapılan çatı örtülerinde astar olarak kullanılan ve madenkömürü katranının bir fraksiyonu olan gereç.

kriptometre, i. *Fr. cryptomètre* < *yun. kryptos,* gizli + *metron,* ölçme, *boyacılık* Bir boyanın veya bir kaplamanın örtme gücünü ölçmeğe yarayan cihaz [**Ing.** Cryptometer].

kritik, s. — § **4.** *nükl.* Zincirleme bir nükleer tepkinin meydana geldiği, etkin çoğalma çarpanı birime eşit olan bir ortam veya bir sistem için kullanılır: *Bir nükleer reaktörde, şiddetleri fisyon oranına bağlı olmayan nötron kaynakları dışında, nötron üretimi oranı nötronların yok olma oranına tamamiyle eşit olduğundan bu nükleer reaktör kritiktir* [**Ing.** Critical; **Fr.** Critique].
~ **sönüm,** *fiz. ve radyotekn.* Bk. **Sönüm.**

kriyoalternatör, i. *Fr. cryoalternateur, elek.* Sargıları, sıvı helyum sıcaklığında tutulduğu zaman aşırı iletken olan alternatif akım üreteci. [**Ing.** Cryoalternator].

kriyobiyoloji, i. *Fr. cryobiologie, soğutma* Çok düşük sıcaklıkarda ortaya çıkan biyolojik olayları inceleyen bilim dalı. b) *Organların, dokuların, biyolojik maddelerin v.d. korunması için çok düşük sıcaklıkların uygulanması).* [**Ing.** Cryobiology].

kriyobobin, i. *Fr. cryobobine, elek.* Çok büyük miktarda elektrik enerjisini *(10'dan 10W'a kadar ürmlerle 10 ilâ 10 J düzeyinde)* magnetik enerji halinde depolamak için kullanılan aşırı iletken sargı. *kriyobobinler tanecik hızlandırıcılarındaki darbeli mıknatısların ve magnetohidrodinamik üreteçlerin yapımında, ayrıca aerodinamik tünellerde gaz boşalması sağlamak için kullanılır.* [**Ing.** Cryobobin]

kriyod, i. *Fr. cryode.* Soğuk cerrahîde sıvı azotun kullanılmasını sağlayan elektrod biçiminde (*adı buradan gelir*) cihaz. [**Ing.** Cryode].

kriyodekapaj, i. *Fr. cryodécapage, biy.* Hücre biyolojisinde kullanılan fizik yöntem. *(Kimyasal tespit yöntemlerinin tersine, mikroskopta incelenecek hücrenin düzenini koruma olanağı sağlar).*

kriyoelektronik, i. *Fr. cryoélectronique elektr.* Elektronik donanımların çalışması için 120 K'nin altındaki sıcaklıklara ve daha özel olarak aşırı iletkenlere başvuran elektronik dalı. [**Ing.** Cryoelectronics].

kriyoelektroteknik, i. *Fr. cryoélectrotechnique, elek.* Özellikle sıvı azot *(77,3 K),* sıvı hidrojen *(20,4 K)* ve sıvı helyum *(4,2 K)* ile elde edilen çok düşük sıcaklıklara başvuran elektrik tekniği uygulamalarının tümü. [**Ing.** Cryoelectrotechnics].

kriyofil, s. *Fr. cryophile* < *yun. kryos,* soğuk + *philein,* sevmek, *soğutma.* 0°C'ın altında gelişebilen bir mikroorganizma için kullanılan sıvılaştırılmış gaz. [**Ing.** Cryophile].

kriyojen, i. *Fr. cryogène, soğutma.* Çok düşük derecelerde soğuk kaynağı olarak kullanılan sıvılaştırılmış gaz. [**Ing.** Cryogen].

kriyojeneratör, i. *Fr. cryogénérateur.* **elektrik ~ ü,** *elek.* Sargıları sıvı helyum sıcaklığında tutulduğu zaman aşırı iletken olan doğru veya alternatif akım üretici [**Ing.** Electrical cryogenerator; **Fr.** Cryogénérateur électrique]

kriyokondansör, i. *soğutma.* 120 K'den daha düşük sıcaklıkta sıvı üretimi için tasarlanan ve sürekli veya kesintili olarak çalışan aygıt. [**Fr.** Cryoliquéfacteur]

kriyoloji, i. *Fr. cryologie* < *yun. kryos, soğuk* + *logos, bilim.* İlke olarak 120 K'nin yani -153°C'nin altındaki çok düşük sıcaklıkları konu alan bilim ve tekniklerin tümü. [**Ing.** Cryology]

kriyomotor, i. *Fr. cryomoteur, elek.* Sargıları aşırı iletken olan, bu nedenle kütlesi ve kapladığı hacim büyük ölçüde azalmış olan elektrik motoru. *(Dakikada 200 devir yapan, doğru akımlı ve eşkütlesi 2 400 kw'lık bir kriyomotor 1969'dan beri İngiltere'de kullanılıyor)* [**Ing.** Cryomotor]

kriyopeksi, i. *Fr. cryopexie.* Çok fazla soğutma yoluyla doku tespiti. *(Kriyopeksi özellikle ağtabaka ayrılmasına karşı uygulanır).* [**Ing.** Cryopexia, cryopexy]

kriyopropergol, i. *Fr. cryopropergol, tekn.* Sıvı oksijen (*yakıcı*) ile sıvı hidrojenden (*yanıcı*) meydana gelen uzay aracı yakıtı (*Sıvı hidrojenin kütlesi, aynı yanma ısısını sağlayan bir benzin kütlesinin üçte biridir. Kalkış sırasındaki itme gücü 3 500 ton olan amerikan «Satürn V» füzesinde kriyopropergol kullanılmıştır*). [**İng.** Cryopropergol]

kriyosonda, i. *cerr. Fr. cryosonde.* Çok dar bir bölgede, yüzeyde veya derinde, normal veya hasta dokuları öldürmek veya çıkarıp atmak için onları soğutmağa veya hızla dondurmağa yarayan sonda [**Ing.** Cryosond].

kriyosorpsiyon, i. *Fr. cryosorption, tekn.* 77 K'den (*sıvı azot*) 4,2 K'ye (*sıvı helyum*) kadar çok düşük sıcaklıktaki gazların yüzeğ soğurulmasıyla çok ileri boşluk-

lar (10^{-12} *torr*) elde etme yöntemi. [**İng.** Cryosorption].

kriyostat, i. — § **2.** *tekn.* Soğutucu bir sıvının veya katının buharlaşmasıyla bir sıcaklığın çok düşük düzeyde tutulması için tasarlanan ve kesikli çalışan cihaz. [**İng.** Cryostat; **Fr.** Cryostat].

kriyoteknik, i. *Fr. cryotechnique. soğutma.* Çok düşük derecelerde soğuk üretme ve kullanma tekniklerinin tümü. [**İng.** Cryotechnics].

kromatom, i. *Fr. chromatome. telviz.* Renkli televizyonda, katod ışınlı lambanın ekranının ürettiği görüntüyü oluşturan ışıklı ve renkli temel yüzeylerden her biri. [**İng.** Chromatome].

kromoglikat, i. *Fr. cromoglycate.* Bazı astmaların tedavisinde başarıyla kullanılan kromonlar dizisinden madde. [**İng.** Cromoglycate].

kronik, i. ve s. —

~ **enflasyon,** *ikt.* Paranın satınalma gücünde kaydedilen tedrici düşüş.

~ **işsizlik,** *ikt.* Ekonominin bünyesinde meydana gelen ve önlenmesi uzun vadeli ve köklü tedbirleri gerektiren biraz çalışma durumu.

kronokardiyografi, i. *Fr. chronocardiographie. tıp.* Çeşitli çizgileri eşzamanlı olarak kaydetme işlemi. Sol karıncığın sistol evrelerini tam bir kesinlikle ölçme olanağı sağlar.

kroz, i. *den.* Halat bedeninin veya çımalarının birbiri üzerine aykırı olarak konulması.

~ **piyanı,** *den.* Kroz'u oluşturan arma kasalarına, krozun açılmaması için yapılan bağ.

kubbe, i. — **orta** ~, *mim.* Orta sahnı örten büyük kubbe. • **sivri** ~, *mim.* Düşey kesiti sivri kemer olan kubbe. • **soğan** ~, (**soğanbaşı** ~), *mim.* Hindistan, Rusya ve Güney Almanya'da görülen soğan-başı biçimindeki kubbe.

~ **anahtarı,** *mim.* Bir kubbenin en yüksek noktasındaki taş.

~ **kulesi,** *mim.* Bir kubbenin tepesine yapılan pencereli kule.

Kuder-Richardson formülü, *eğt.* Bir testte bulunan maddelerin incelenmesi sonucu elde edilen bilgiden, ortalama puandan, ölçünlü sapmadan ve soru sayısından, o testin güvenirliğini kestirmeye yarayan formül. [**İng.** Kuder-Richardson formula; **Fr.** Formule de Kuder-Richardson].

kudret. narı, b.i. *bot.* Kabakgiller (*Cucurbitaceae*) familyasından, tırmanıcı, ince gövdeli, bir yıllık bir bitki. Çiçekleri birevcikli ,yaprakları saplı ve el gibi parçalıdır. Üç bölmeli yumurtalığı üç çenetli iri bir meyve haline dönüşür ve olgunlaşınca çenetler esneyerek birbirinden ayrılır. Meyvaları 10, 15 sm. boyunda, şişkin ve iki uçta incelmiş bir şekildedir. Turuncu sarı renkli ve üzeri kabarcıklıdır. Salatalık gibi çiğ yenir. Meyvaların zeytinyağı içinde ezilmesiyle elde edilen merhem, halk arasında ekzema ve yara iyi edici olarak kullanılır. Halk hekimliğinde mide ülserini tedavi amacıyla da zeytinyağıyla birlikte içilir. [**Lat.** *Momordica charantia;* **İng.** Balsam apple; **Fr.** Momordica].

kuduz, i. —

~ **gibi saldırmak,** *dey.* Öfke ve açlıkla saldırmak.

kukla, i. — **makineli** ~, *tiy.* Bk. **Makineli.**

kul, i. — ~ **a kul olmak,** *dey.* Birinin emrinde çalışıp geçimini onun sayesinde kazanmak.

~ **kısmının çekisi avucuna konarmış doğarken sımsıkı tutarmış kaçmasın diye,** *dey.* Acı ve meşakkat dolu hayatın insanın önceden saptanmış yazgısı olduğunu anlatır.

kulak, i. — **kulağa girmek,** *dey.* Dikkatle dinlemek, anlamak: *Sözlerim kulağına girmiş olmalı ki, bir daha hata yapmamaya çalışıyor.* • **kulağa koymak,** *dey.* Uyarıda bulunmak, tavsiye etmek. • **kulağa (kulağına) küpe olmak,** *dey.* Herhangi bir tecrübe sonunda alınan ibret, yerinde öğüt: *Bu yenilgi senin kulağına küpe olsun.* • **kulağına bir söz koymak,** *dey.* Sözle ikaz etmek, biraz öğüt vermek. • **kulağına kurşun akmak,** *dey.* Sağır olmak. • **kulağına lâf (söz) girmemek,** *dey.* Duymamak, anlamamak, öğüt tutmamak. • **kulağını arkaya at da dinle,** *dey.* Arkandan senin için iyi konuşulmuyor, dikkatli ol anlamında. • **kulağını burmak,** *dey.* Uyarmak. • **kulağını çekmek,** *dey.* a) Ders olsun diye ceza vermek. b) İkaz etmek. • ~ **ları parçalanmak,** *dey.* Dayanılmaz bir ses veya gürültü duymak. ~ **dolgunluğu,** *dey.* — b) Bir şeyi daha önceden işitmiş olmak.

~ **eğitimi,** *eğt.* Okulda müzik çalışmalarında öğrencilerin ritim duygularını, müzik seslerini işitme yeteneklerini, müzik bellek ve dikkatlerini müzik tasarımlarını ve yaratma güçlerini geliştirmeyi amaç edinen eğitim. [**İng.** Ear training. **Fr.** Éducation auditive].

~ **tıkamak,** *dey.* Bk. **Kulak asmamak.**

~ **tutmak,** *dey.* İlgilenmek, dinlemek

kulaklı, s. —

~ **somun,** *sp.* (*bis.*) Bisikletlerde kullanılan bir somun türü. [**Fr.** Écrou oreille].

kule, i. — **eliptik** ~, *mim.* Düşey kesitli yarım elips biçiminde olan kubbe. • **güneş** ~ **si,** *astr.* Güneş gözlemlerinde kullanılan ve tepesinde, toprak yüzeyinde meydana gelen ısıl tedirginlikleri yok ederek güneş ışığını toplayacak bir kolostat bulunan yüksek yapı: Meudon gözlemevinin 33 m. yüksekliğindeki güneş kulesi dünyanın en yüksek güneş kulesidir. (*Kulenin içinde bir teleskop, yeraltındaki bölümünde ise çeşitli ölçü âletleri, özellikle tayfölçerler bulunur*). [**İng.** Solar tower; **Fr.** Tour solaire].

soğutma ~ **si soğutma** → **soğutma.**

kullanım, i. — **bölüşümlü** ~, *komp.* Bir tek bilgi işleme sisteminin birçok program tarafından kullanılması (*özellikle konuşmalarda zaman bölüşüm /time sharing/ yöntemini uygulayarak*). [**Fr.** Utilisation partagée].

kullanım. bilim, b.i. *mant.* Bk. **Pragmatik.**

kullanırlık, - ğı, i. —

~ **bir sistemin süresi,** *tekn.* Bu sistemin, kendisi için öngörülen bütün ömür süresi boyunca tasarlanma koşullarına uygun olarak çalıştığı zaman parçasının ömür süresi içindeki yüzdesi. (*Kullanırlık süresi, sistemdeki bozuklukların ve bu bozukluklara yol açan nedenlerin sıklığından etkilenir ve sistemin güvenirliğiyle sıkı sıkıya bağlantılıdır.*

kullanış, i. —

~ **bağlamı,** *mant.* Bir deyimin belli bir kullanılışına ilişkin bağlam. [**İng.** Context of use].

kullanma, i. —

~ **emsali,** *mim.* Bir arsa üzerinde inşa edilen yapıların arsa üzerinde kapladıkları toplam alanın arsa alanına oranı.

~ **gideri,** *ikt.* Taşınır veya durağan bir malın kullanılmasından doğan gider. [**İng.** Occupancy expenses; **Fr.** Frais d'utilisation].

~ **hakkı,** *ikt.* a) Başkasına ilişkin arsa, yol, bahçe, ev gibi taşınmaz bir maldan belirli bir yön ve ölçüde yararlanma veya kullanma yetkisi veren hak. b) Taşınmaz bir mal veya kişi yararına kimi yükümlülük ekleyen maddî hak. [**İng.** Easement; **Fr.** Droit de servitude].

~ **indisi,** *mim.* Bir arsa üzerinde inşa edilen yapıların toplam inşaat alanlarının arsa alanına oranı.

~ **izni,** *mim.* Yapı bitince, kullanılabilmesi için belediyeden alınan izin.

~ **yasası,** *psik.* Öğrenilmiş bir konu, beceri veya davranışın kullanılmasının öğrenmeyi güçlendirdiği, kullanılmamasının da zayıflattığı varsayımı. [**İng.** Law of use].

kulp, - pu, i. —

~ **dili,** *mim.* Kapı kolunda harekete geçirilen kilit dili.

kuluçka, i. —

~ **dönemi,** *psik.* Sorun çözümleme ve yaratıcı düşüncede anlıksal süreçlerin bilinçsiz bir düzeyde oluşup geliştiği dönem.

kum, i. —

~ **püskürtme,** *mim.* Parlatılacak, temizlenecek veya süsleme amacıyla kazılacak yüzeyler üzerine basınçlı hava ile kum üfleme.

kumanda, i. — **bir reaktörün** ~ **sı,** *nükl.* Bir nükleer reaktörün tepkime hızının isteyerek değiştirilmesi veya istenen çalışma durumuna gelmesi için reaktifliğinin ayarlanması. [**Fr.** Commande d'un réacteur]. • **radyotelevizyon** ~ **odası,** *radyotekn.* Bir radyo veya televizyon yayını için gerekli denetim ve kumanda cihazlarının toplandığı teknik oda.

~ **tuşu,** *komp.* Bir operatörün bir hesap makinesine dışarıdan kumanda etmesini sağlayan anahtar: *Kumanda tuşları bir kumanda tablası üzerinde gruplaştırılmıştır.* [**Fr.** Commande].

kumaron, i. —

~ **reçinesi,** Kumaron ve inden karışımının ısıtılmasıyla elde edilen reçine; inden, bir karışımın polimerleşmesini ve yumuşama noktası yaklaşık olarak 150° C'a yükselebilecek termoplastik bir madde haline dönüşmesini sağlamak için taşkömür katranının sülfürik asitle damıtılması sırasında meydana gelen hafif yağlardan elde edilir. [**İng.** Coumarone resin; **Fr.** Résine de coumarone].

kunt, s. —

~ **gibi,** *dey.* Güçlü kuvvetli

kupa[1], i. —

~ **karşılaşması,** *sp.* (*futb.*) Ortaya konulan bir kupa için iki veya daha çok sayıda takım arasında yapılan oyun. [**İng.** Cup game].

~ **sonu,** *sp.* (*futb.*) Ortaya konulan bir kupanın sahibini belli edecek son karşılaşma. [**İng.** Cup-final; **Fr.** Finale du championnat].

kural, i. —

~ **dışı.** — **2.** *sp.* a) (*bis.*) Yönetmeliklere aykırı durum. [**Fr.** Infraction]. **2.** b) (*futb.*) Futbol kurallarınca kabul edilmeyen davranış.

kurallı, s. —

~ **yüklenme,** *sp.* (*futb.*) Bir oyuncunun

futbol kurallarına uygun olarak karşı takım oyuncusunun üzerine abanması. [İng. Fair charge].

kuralsız, s. —
~ **yüklenme,** *sp. (futb.)* Bir oyuncunun futbol kurallarına aykırı olarak vücudu karşı takım oyuncusunun üzerine abanması. [İng. Foul charge].

kuralsızlık, - ğı, i. *sosy.* Kurala bağlı olmama hali.

kuramlaştırmak, geç. f. Bir kişinin veya bir kümenin eylemini, davranışını, bu eylemi açıklayarak veya bu eylemi yer alabileceği daha genel bir açıklama içine yerleştirerek genel bir kuram haline getirmek: *Klinik bir uygulamayı kuramlaştırmak.* [İng. To theorize; Fr. Théoriser]

kurgu. bilim, b.i. Zaman içinde ve yer dışı uzayda yapılan yolculukları anlatan ve yazarın hayal gücüne dayanan roman türü. [İng. ve Fr. Science-fiction].

kurgu. politika, b.i. Ütopya ve öncelemc romanından türeyen ve geleceği tasarlayarak bugünü aydınlatmayı amaçlayan edebiyat türü. [Fr. Politique-fiction].

kursak, i. — **kursağı patlamak,** *dey.* Çok bağırmak.

kurşun, i. — **sert ~,** *mim.* Antimonlu kurşun.
~ **çivisi,** *mim.* Kurşun levhaların çatıya tutturulmasında kullanılan, bakırlı alaşımla yapılmış çivi.
~ **kırmızısı,** *mim.* Sülyen.
~ **kromları,** *mim.* Son derece saydamsız ve yüksek boyama gücü olan sarı turuncu arası pigmentler.
~ **oksit,** *mim.* Açık sarıdan kahve rengiye kadar değişen renklerde bir boya kurutucusu ve pigment.

kurşunlu, s. —
~ **boya,** *mim.* İçinde kurşun pigmenti bulunan boya.

kurt, i. — **kurdu koyunla barıştırmak,** *dey.* Kötü ve açıkgöz birisiyle saf bir kişiyi uzlaştırmak. • **kurdunu kırmak,** *dey.* Hevesini almak, isteğini yapmak.

kurtarıcı, s. —
~ **ay,** *tasav.* (*Bektaşilikte*) Bektaşı nın Ramazan ayından sonra gelen Şevâl ayına verdiği isim.

kurtulma, i. —
~ **hızı,** *astronotik.* ve *hava.* Bir cismin başka bir cismin hareketi sırasında ondan sonsuza kadar uzaklaşmak için ulaşması gereken hız. [İng. Escape velocity; Fr. Vitesse de libération]

kuru, s. —
~ **çeşmede abdest alıp ihmal paşada namaz kılmış,** *dey.* İşlerinde üstünkörü hareket eden insanları anlatmak için kullanılır.
~ **hidrat,** *mim.* Torbalar içinde satılan söndürülmüş toz kireç.
~ **kuruya düşünmek,** *dey.* Boşuna, yersiz, anlamsız bir şekilde düşünmek, kayırmak.
~ **yapım sistemi,** *mim.* Prefabrike yapım yöntemleri veya ahşap yapım gibi sıva veya harç kullanılmayan yapım sistemi.

kurucu, s. ve i. —
~ **değişmez,** *mant.* Bir önermenin değişmezi veya bir önerme kalıbında geçen sözedilen dil değişmesi. [İng. Constitutive constants].
~ **avansı,** *ikt.* Kuruculara pay olarak verilen avans. [İng. Promotion money; Fr. Avancement à fondateur]
~ **hisse senedi,** *ikt.* Bir yaygın ortaklığın kurucularına iç tüzük gereğince ikinci bir kertede bir kâr dağıtımı gibi özel haklar sağlayan, değeri gösterilmemiş hisse senedi. [İng. Founders share; Fr. Action de dividende, part du fondateur].

kurucu, kurulu, b.i. Toplum çözümleyicileri tarafından ve daha genel olarak kurumsal çözümleme çerçevesinde kullanılan kavram. Kurulu terimi, yerleşik kurumun varlığını olduğu gibi sürdürme ve temele fazla inen değişikliklere karşı koyma eğilimini belirtir. *«Kuruculuk»* ise, önceki kavrama hem kişi, hem tüme, hem de örgütlenme veya kurumlar düzeyinde diyalektik olarak ters düşer ve bir kurumun kendini yeniden yaratmak eğilimidir. Buna göre, karşı çıkma ve siyasal uygulamayı kurulu düzeninin eleştirisi olarak ele alma kurucu eğilimin alanına girer, kurulu ise, kurumsal alandaki daha tutucu eğilimi belirtir.

kuruluş, i. — ~ **lar ve işletmeler,** *ikt.* a) Bir yönetim altında birleşen işletmeler. b) Üretim çeşitleri ve çıkardıkları işler aynı olan kuruluşların bir arada veya aynı bölgede bulunmaları. [İng. Establishments and enterprises; Fr. Etablissements et entreprises].
~ **aksiyonu,** *ikt.* Anonim şirket halindeki teşekküllerin ilk kuruluş anında çıkarmış oldukları aksiyonlar.
~ **envanteri,** *ikt.* Bir birleşmenin ticaret hayatına atılırken yapacağı envanter olup, konulan sermayenin saptanmasına yarar.
~ **giderleri,** *ikt.* Kuruluş için yapılan ödemelerin tümünü kapsayan giderler. [İng. Organization expenses; Fr. Frais de fondation].
~ **kapitali,** *ikt.* İşletmeye ilk kuruluş anında ayrılan kapital.
~ **masrafları,** *ikt.* İlk kuruluş anında kuruluş nedeniyle yapılan bir defaya mahsus işlemleri kapsayan giderler.
~ **hisse senedi,** *ikt.* Ortaklığın kurulusunda çıkarılan hisse senedi. [İng. Founder's share; Fr. Action de fondation]

kurum, i. —
~ **kazancı,** *ikt.* Kurumların faaliyetleri sonucunda elde ettikleri kazanç ve gelirler.

kurumculuk, - ğu, i. — *ikt.* Ekonominin kurumsal çerçevesini incelemeyi amaçlayan ve özellikle Amerika'da tutulan düşünce akımı. [İng. Institutionalism; Fr. Institutionalisme].

kurumsal, s. Kurum ile ilgili. [İng. Institutional; Fr. Institutionnel, - elle].
~ **analizci,** *psik.* Kurumsal çözümleme uzmanı. [İng. Institutional analyst; Fr. Analyste institutionnel].
~ **çözümleme,** *psik.* Bir kurumun, yeni istekleri göz önüne alarak gerekli geçişi kolaylaştırmak amacıyla kendine çekidüzen vermek üzere sürekli olarak yürüttüğü maddi ve manevî işlemlerin tümü. [İng. Institutional analysis; Fr. Analyse institutionnelle].
~ **eğit bilim,** *psik.* Ortaklaşa çalışan sınıf uygulamasından doğmuş, kurum iç yöntemlerine ilişkin örgüt tekniklerinin tümü. *(Kurumsal eğitbilim terimi 1956'da psikiyatri uzmanı Dr. Jean Oury tarafından, eğitim uygulamacılarının sorunlarla, psikiyatri uzmanlarının karşılıklı alışveriş olanak veren yaşam ortamının düzenlenmesi sırasında karşılaştıkları sorunlar arasındaki paralelliği belirtmek için ona bulmuştur.* [İng. Institutional pedagogy; Fr. Pédagogie institutionnelle].
~ **davranış,** *psik.* Kişisel özelliklerin veya durumun gereklerince yönetilmeyip kurumla ilgili düzen ve kurallara bağlı kalan davranış. [İng. Institutional behavior].
~ **değerlendirme,** *eğt.* Bir eğitim kurumunun özellikle başka bir eğitim kurumuyla denkliğinin tanınması konusunda bir karara varabilmek için, güçlü ve zayıf yönlerinin tümüyle incelenmesi ve çözümlenmesi işlemi. [İng. Institutional evaluation; Fr. Evaluation institutionnelle].
~ **dersler,** *eğt.* Çoğunlukla veya bütünüyle kurumsal konu ve sorunların ele alındığı dersler. [İng. Theoritical courses; Fr. Matières théoriques].
~ **döngücülük,** *sosy.* Toplumsal kurumların ortaya çıkma, etkin işleme, etkisizleşme ve ortadan kalkma aşamalarından kurulu, döngü biçiminde bir yaşam sürecinden geçtikleri görüşü. [İng. Institutional cycle; Fr. Cycle institutionnel]
~ **düzen,** *sosy.* Karşılıklı olarak birbirine uyarlanmış ve bağımlı kılınmış kurumların oluşturduğu toplumsal bütün. [İng. Institutional system; Fr. Système institutionnel]
~ **psikoterapi,** *psik.* Hastahane teknigi [İng. Institutional psychotherapy; Fr. Psychothérapie institutionnelle].

kuskun, i. — ~ **a kusmak,** *dey.* Kaçmak. • ~ **suz,** *dey.* Perişan.

kuş, i. —
~ **lökozları,** *vet.* → **Lökoz.**

kuşak, - ğı, i. — § **15.** Bazı tekniklerde, o tekniğe özgü cihaz, donanım ve kavramların gelişmesini belirleyen evre, bir teknik gelişmenin düzeyi; bu gelişim evrelerinden birine ait olan, o evrede yapılmış cihazların tümü: *Bilgisayarların dördüncü kuşağı. İkinci kuşaktan nükleer reaktörler.* • **bilgisayar kuşağı,** *komp.* Bilgisayarların, birbiriyle çağdaş veya bağdaşık olan teknoloji ailelerinin tümü.

kuşkulu, s. —
~ **alacaklar,** *ikt.* a) Yargı veya yürütme döneminde bulunan anlaşmazlıklı alacaklar. b) Vadeli üç kere uzatıldığı halde alımı sağlanamayan senetli alacaklar. c) Yapılan yazılı uyarılara karşı borçlusuna ödenmeyen senetsiz alacaklar. d) Veresiye üzerine alıcıyla geniş ölçüde işlem yapan satıcının yıllık sayışımlarında kuşkulu bulduğu alacaklar [İng. Doubtful debts; Fr. Créances douteuses].

kutak, - ğı, i. *mim.* Tapınaklarda veya kiliselerde anasunağın bulunduğu bölüm.

kutu, i. — **Hockett ~ su,** *leng.* Tümce çözümlemesinde görülen oluşturucuların grafik olarak gösterilmesi. *(Biçimbirimlerden hareket edilerek, tümceye ulaşıncaya kadar ortaya çıkan ve bir bütün oluşturan terimler art arda biraraya getirilir).* [Fr. Boîte de Hockett]. • **eldiven~ su,** *nükl.* Üzerinde el girecek kadar delikler bulunan ve hiç sızdırmayacak şekilde, bu deliklere sımsıkı tutturulmuş eldivenler yardımıyla radyoaktif maddelerin işlenmesinde kullanılan kapalı kutu. [İng. Glove-box; Fr. Boîte à gants] • **kara ~,** 1. *otom.* Sürücünün kaç saat araba kullandığını ve taşıtın hızını denetlemek için ağır kamyonlara yerleştirilen aygıt. [Fr. Boîte noire]. 2. *hava.* Bir kaza anında taşıtın içinde bulundu-

ğu koşulları anlamak için uçakların pilot mahalline yerleştirilen kaydedici aygıt. [Fr. Boîte noire].

kutup, i. — **büyüme kutbu,** *ikt.* İktisadî ve coğrafî bir alandaki bütün iktisadî etkinlikleri canlandırıcı bir rol oynayan, öncü niteliğindeki iktisadî birimlerin tümü. [Fr. Pôle de croissance].
~ **birimi,** *fiz.* Bir santimetrelik uzaklıktan birbirlerini 1 dinlik kuvvetle iten, şiddetleri aynı olan kutuplardan her birinin şiddeti.

kutsal, s. —
~ **mızrak,** *din.* Bk. **Mızrak.**
~ **savaş,** *ask.* Bk. **Savaş.**

kuvadratik, s. —
~ **sapma,** *genetik.* Bk. **Sapma.**

kuvanta, i. —
~ **mekaniği,** *fiz.* Bk. **Mekanik.**
~ **sistemi,** *fiz.* Bk. **sistem.**

kuvvet, i. — **beygir ~ i,** *mim.* Beygir gücü • **merkezi ~,** *mek.* Bk. **Merkezî.** • **nükleer ~ ler,** *nükl.* Bk. **Nükleer.** • **yatay ~,** *mim.* Deprem, rüzgâr kuvveti gibi itki kuvvetlere verilen ad.
~ **merkezi,** *demir.* Bk **Merkez.**
~ **sınırlayıcısı,** *tekn.* Bk. **Sınırlayıcı.**

kuyruk, i. — **kuyruğu dikmek (titretmek),** *dey.* Ölmek. • **kuyruğu kapana kısılmak,** — **2.** *dey.* Yakalanmak. *Kuyruğu kapana kısılınca ettiklerine pişman oldu.* • **kuyruğu kuskunu dökülmüş,** *dey.* İtibarını kaybetmiş, aciz hale düşmüş.
~ **acısı olmak,** *dey.* (*Birine*) Herhangi bir şeyden ötürü kin beslemek. hınç olmak.
~ **sallamak,** *dey.* Birini baştan çıkarmaya teşvik edecek şekilde hareket etmek. yaltaklanmak. *Dişi kısmı kuyruk sallamayınca erkekler ardına düşmez.*

kuyrukçuluk, - ğu, i. *fels.* Marksist-Leninistlere göre, sosyalist hareketin bağımsızlığından taviz vermek ve işçi sınıfı dışındaki sınıf ve zümrelerin kuyruğuna takılmak anlamına gelir. Kuyrukçuluğun diğer bir biçimi de kendiliğinden hareketlere teslim olmak ve kitlelerin gerisinde kitle. hareketlerinin kuyruğundan gitmektir. Kuyrukçuluk aynı zamanda teslimiyetçilik demektir.

kuyruklu, s. —
~ **çamurluk,** *sp.* (*bis.*) Arkasında kuyruk biçiminde sallanan bir koruyucu parçası olan çamurluk. [Fr. Garde-boue a bavolet].

kuyu, i. — **çakma ~,** *mim.* Su döşemi bulunmayan evlerde, kalp ve şantiye gibi yerlerde su ihtiyacını geçici olarak karşılamak üzere yumuşak toprağa boru çakılarak açılan kuyu. • **çökertme ~,** *mim.* Toprağı alttan kazıp kuyu gövdesini kendi ağırlığıyla aşağıya doğru indirerek açılan kuyu. • **sondajlı ~,** *mim.* Sonda adı verilen delme aygıtlarıyla açılan kuyu.

kuyumcu, i. —
~ **örsü,** *tekn.* Bk **Örs.**

kuzu, i. —
~ **sofrası,** *güreş* Ağırlığı fazla güreşçinin ağırlığını indirmek için besinde yapılan kurallı sınırlama.

kübik, s. —
~ **sayı,** *kat.* Bk. **Sayı.**

küçük, s. — ~ **ler ve kısıtlılar vergi cezaları,** *ikt.* Küçüklük ve kısıtlılıkları nedeni ile kendilerine ilişkin işlemler yetenekli ve yetkili kişilerce uygulananların yasalara aykırı her tür davranışlardan doğacak vergi cezalarının da küçük ve kısıtlılara değil bu işleri yönetenlere ilişkin olması. [İng. Boys and persons under judicial disability surtax; Fr. Surtaxes des enfants et des interdits].
~ **adam,** *dey.* Değersiz, alelâde kimse
~ **aile,** *etn.* Ana, baba ve henüz evlenmemiş çocuklardan oluşan toplumsal birlik. [İng. Conjugal family; Fr. Famille restreinte].
~ **apdest,** *dey.* İdrar.
~ **boy** (*kitap*), *küt.* a) Küçük boy kâğıtların iki kez katlanarak sekiz sayfa oluşturması. b) Bu boyda sayfaları olan kitap.
~ **burjuvazi,** *fels.* Bir miktar üretim aracına veya toprağa sahip bulunan, kimi durumlarda işgücü kiralamasına dayanan, daha çok emeğiyle geçinen şehir ve köylerde yaşayan sınıf.
~ **deniz yitircesi,** *ikt.* Büyük deniz kıranları sayılmayan, yolculuğun belirli zorunluk ve sıkıntıları arasına girmeyen yitirce giderleri (*Yüke ilişkin olanı malın sahibine, gemiye ilişkin olanı gemi sahibine ödenir*). [İng. Particular average; Fr. Avarie particulière].
~ **nöbet,** *psik.* Bilinçte kısa bir kararma ve anımsanmayan bir dizi tepki yapma biçiminde baş gösteren nöbet. [Fr. Petit mal].
~ **orta,** *güreş* Yağlı güreşte ve karakucakta deste ile büyük orta arasındaki boy.
~ **öncül,** *mant.* Bir tasımda küçük terimi kapsayan öncül. [İng. Minor premiss; Fr. Prémisse mineure].
~ **terim,** *mant.* Bir tasımda sonucun öznesi olan terim. [İng. Minor term; Fr Terme mineur].
~ **ünlü uyumu,** *gram.* Ünlülerin, düzlük-yuvarlaklık-darlık-genişlik bakımlarından uygunluğu.

küçüklük, - ğü, i. —
~ **sabuklaması,** *psik.* Çocuğun, gerçek ana babasının içinde bulunduğu durumu benimsemeyerek, yüksek ve seçkin bir ana babanın çocuğu olduğunu sabıklaması. [İng. Mignon delusion].

küf, i. —
~ **önleyici,** Vernik, boya, deri, kumaş, tahta ve lastik gibi bazı karbonlu organik bileşiklere dadanarak zarar veren bakterilerin, yosunların, mantarların küflerin ve diğer mikroorganizmaların çoğalıp üremesini engellemeğe yarayan bir bileşik için kullanılır. [Fr. Antimoisissures].

küfelik, s. — ~ **sarhoş,** *dey.* Yerinden kımıl dayamıyacak kadar sarhoş.

kül, i. —
~ **kesilmek,** *dey.* Heyecandan benzi solmak.

külâh, i. — § **7.** *astronotik.* Bir uzay aracının veya sondaj füzesinin üst kısmına yerleştirilen ve atmosferin yoğun katmanlarından geçerken yararlı yükü korumağa yarayan parça.

külek, - ği, i. *Erm. gulig.* külik

kültür, i. —
~ **antropolojisi,** *fels.* Kültürün taşıyıcısı yaratıcısı olarak insan üzerine öğreti.
~ **bitkileri,** *etn.* İnsanlar tarafından yetiştirilen bitkilerin tümü. [İng. Culture plants; Fr. Plantes cultivées].
~ **çağları kuramı,** *psik.* Birey olarak her çocuğun anlık gelişiminin eski kültür çağ ve düzeylerinden geçmesi ve eğitimin bu çağlar göz önünde bulundurularak düzenlenmesi gerektiği inancı. [İng. Culture epochs theory].
~ **çevresi,** § **1.** *etn.* Yeryüzünün büyük bölgelerine toplu olarak yayılmış bulunan büyük kültür kompleksleri. [İng. Culture-circle; Fr. Cycle culturel]. § **2.** *fels.* Somut bir kültür bağlamı, bir kültür bütünü.
~ **çevresi kuramı,** *etn.* Ayrı yerlerdeki kültürler arasında görülen benzerliklerin, sadece birtakım ayrı ayrı kültür öğelerini içine almayıp, aynı zamanda tüm kültür komplekslerini hatta kültür çevrelerini de içine aldığını ileri süren kuram. [İng. Cultur-circle theory; Fr. Théorie de cycle culturel].
~ **değişmesi,** § **1.** *eğt.* Bir kültüre ilişkin özelliklerin türlü etmenlerle zaman içinde değişmesi. [İng. Culture change; Fr. Changement culturel]. § **2.** *etn.* Bir kültürün davranış modellerinde ve tiplerinde meydana gelen değişme süreci. [İng. Culture change; Fr. Changement culturel].
~ **dejenerasyonu,** *etn.* Difüzyonistlere göre, bir merkezden çıkan ve yayılan kültürün etkisinin her zaman çıkış ve geliş yerindeki yükseklik ve derecesini koruyamayıp bozulması. [İng. Culturel degeneration; Fr. Dégénération culturelle].
~ **dışı ölçer,** *psik.* Genel yeteneği ölçmek için geliştirilmiş ve daha çok belirli bir kültüre özgü olan konu ve sorulardan arınmış olan ölçer. [İng. Culture-free test].
~ **dili,** *gram.* Bir dilin kurallarına göre dikkatle kullanılan şekli.
~ **felsefesi,** *fels.* Kültür olaylarını, kültür alanlarını, kültürün özünü, yapısını, gelişmesini, bu gelişmenin anlamını, sıralanma düzenini, değer yasalarını açıklayan felsefe çabalarının tümü.
~ **gerekirciliği,** *psik.* Kişiliğin gelişim ve uyumunda söz konusu olan önemli kimi niteliklerin öncelikle içinde yetisilen kültürün etkisiyle belirlendiğini savunan görüş. [İng. Cultural determinism]
~ **kalıbı,** *etn.* Belli bir kültürü oluşturan komplekslerin ve öğelerin bütünleşmesi. bir kültürün çevresinde kutuplaştığı belirgin bir tema, bir kültürün genel yön alışı ve niteliği. [İng. Culture pattern; Fr. Configuration culturelle].
~ **koşutluğu,** *psik.* Türlü toplumlarda benzer kültür veya özelliklerin ilişkisiz olarak gelişebileceği görüşü. [İng. Cultural parallelism; Fr. Parallélisme culturel].
~ **morfolojisi,** *etn.* Kültürün insanlara bağlı olmaksızın kendi başına ve kendi kanunlarına göre gelişen bir varlık gibi ele alınması gerektiğini ileri süren okul. [İng. Cultural morphology; Fr. Morphologie culturelle].
~ **öğesi,** *etn.* Belli bir kültür içinde bulunan, tanımlanabilen ve çözümlenebilen en küçük birim. [İng. Culture trait; Fr. Trait culturel, élément de culture].
~ **paralelleri,** *etn.* Bölgesel olarak birbirlerinden çok uzakta bulunan kültürler arasındaki şaşırtıcı benzerlikler. [İng. Cultural parallels; Fr. Parallèles culturelles].
~ **psikolojisi,** *psik.* Psikolojiyi temel bir toplumsal bilim sayan, amaç ve yöntemlerinin doğa bilimlerinden ayrı olması gerektiğini benimseyen görüş. [İng. Cultural science psychology].
~ **süreci,** *etn.* Kültür yapısının veya öğesinin birbirini izleyen değişikliği. [İng.

Culture process; **Fr.** Processus culturel]. ~ **tarihi okulu,** *etn.* İlkellerin kültürlerine tarihsel bir derinlik kazandırmaya, evrimci kurallar yerine, bu kültürlerin tarihsel oluşumunun nesnel değerlendirilmesini yapmaya yönelen etnolojik okul. [**İng.** Culture historical school; **Fr.** École d'histoire culturelle].

kültürel, s. —

~ **bilim,** *eğt.* İnsanı, toplumsal ve kültürel davranışları bakımından inceleyen ve arkeoloji ile etnolojiyi de kapsayan antropoloji kolu. [**İng.** Cultural anthropology; **Fr.** Anthropologie culturelle].

küme, i. — § **11.** *mat.* Ayırt edici bir özellikle tanımlanan ve bu özelliğine bakılarak herhangi bir elemanın o kümeden olup olmadığı anlaşılabilen, sonlu veya sonsuz sayıda matematiksel nesneler topluluğu. ~ **ce benimsenme,** *psik.* Küme üyelerinden veya üye adaylarından birinin, belirli bir yer, görev ve rol tanınarak kümeye alınması. [**İng.** Group acceptance]. • ~ **ler kuramı,** *mant.* Kümeler veya genel olarak öbekleri konu edinen bilim dalı. [**İng.** Set theory; **Fr.** Théorie des ensembles]. • ~ **ler kümesi,** *mant.* Her öğesi bir küme olan küme. [**İng.** Set of sets]. • ~ **yle iyileştirme,** *eğt.* Öğrencilerin kişisel sorunlarını danışman, okul psikoloğu veya ruh çözümleyicisinin de bulunduğu küçük bir küme içinde tartışarak çözmeleri ve yeniden eğitilmeleri için baş vurulan bir iyileştirme tekniği. [**İng.** Group therapy; **Fr.** Thérapie de groupe]. • **çıkar** ~ **si,** *sosy.* Belirli bir özlem, ilgi veya istek yöresinde oluşan bir toplumsal küme. [**İng.** Interest group; **Fr.** Groupe d'intérêt]. • **duygunlaştırma** ~ **si,** *psikososyoloji.* Teşhis kümesininkine benzer amaçlar güden, fakat tercihan yaşanmışa, *«buraya»*, *«şimdiye»*, duygusal yaşama ve kümelere yaklaşıma yönelik derinlemesine oluşum. [**İng.** Sensivity training; **Fr.** Groupe de sensibilisation]. • **düzey** ~ **si,** *eğt.* Bir sınıftaki öğrencilerin belli bir konuda veya bütün konulardaki bilgi düzeylerine göre dağılımı (*Düzey kümesi uygulaması öğretimin demokratlaştırılmasını isteyenlerce kınanır*). [**Fr.** Groupe de niveau]. • **özne** ~, *psikan.* Uyacağı kuralı dıştan alan köle kümeden farklı olarak bir iç kurala göre kurulan küme. [**Fr.** Groupe sujet]. • **teşhis** ~ **si,** *psikososyoloji.* Uzman bir monitörün veya bir monitör çiftinin yönetimi altında, genellikle insan ilişkileri, özellikle küçük kümelerin çalışması konusunda duyarlanma, yetişme veya olgunlaşma amacıyla biraraya gelen ve böylece *«etkileşme»* durumuna geçip zamanla karşılıklı etkileşmelerini daha iyi denetleyebilecek olan on-on beş kişilik küme. [**Fr.** Groupe de diagnostic]. • **tedaviye yönelik** ~, *psikososyoloji.* Küme dinamiği kavramlarından yararlanan ve teşhis kümesine çok yakın olan derinlemesine oluşum. [**İng.** Group centered therapy; **Fr.** Groupe centre sur le groupe].

~ **bilinci,** *sosy.* Bireyin herhangi bir kümenin üyesi olduğunu bilmesi, bu üyeliğe olumlu bir değer vermesi ve kendi kümesi dışında başka kümelerin de bulunduğunun bilincinde olması. [**İng.** Group identification; **Fr.** Identification de groupe].

~ **bölümlemesi,** *mant.* Bir kümenin tüketici olarak ikişer ikişer ayrık alt kümelere ayrılması. [**İng.** Set partition].

~ **çalışması,** *eğt.* Öğrencilerin aralarında seçtikleri bir başkanın kılavuzluğu altında işbirliği yaparak ortak amaçlar doğrultusunda çalışmalarına olanak sağlayan bir eğitim yöntemi. [**İng.** Group work; **Fr.** Travaux en groupes].

~ **çözülmesi,** *sosy.* Bir toplumsal kümenin üyeleri arasındaki çatışmanın veya üyelerde küme ile özdeşleşme duygusu bulunmasının, o kümede birliğin ve yapının parçalanmasına yol açması. [**İng.** Group disintegration; **Fr.** Désintégration de groupe].

~ **çözümlemesi,** *psik.* Kümenin düzen ve ilişkilerinde nelerin, hangi nedenlerle bozulmuş olduğunu kestirmek için yapılan çözümleme. [**İng.** Group analysis].

~ **danışması,** *psik.* Ortak sorunları olan bireylerin bir arada katıldığı danışma [**İng.** Group counseling].

~ **davranışı,** *sosy.* Bir kümedeki üyelerin davranışlarının karşılıklı olarak birbirlerininkine uyarlaması böylece kümenin işleyen bir birlik olması sonucu ortaya çıkan yığın davranışı. [**İng.** Group behaviour; **Fr.** Comportement de groupe].

~ **değişkeni,** *mant.* Değer alanı kümelerden oluşan değişken. [**İng.** Set variable; **Fr.** Variable d'ensembles].

~ **dirikliği,** *eğt.* Bir küme içinde üyelerin paylaşılan duygu ve heyecanlara dayalı ortak bir anlayış geliştirmelerine ortam hazırlayan, belirli eylem veya davranışları doğuran ve yöneten karmaşık, karşılıklı ilişki ve etkileşim örüntüsü. [**İng.** Group dynamics; **Fr.** Dynamique des groupes].

~ **duygusu,** *sosy.* İşbirliği veya dayanışma içinde bulunan kişilerin genellikle tutum ve davranışlarıyla kümedeki öbür üyelerin duygularının tam veya bir ölçüde bilincinde olmaları. [**İng.** Group feeling; **Fr.** Esprit de groupe]

~ **etkisi,** *etoloji.* Aynı türden iki veya daha çok hayvanın dolaşmaları ve beslenmeleri engellenmeyecek biçimde aynı yaşama alanında kümeleşmelerinin meydana getirdiği değişiklik. [**Fr.** Effet de groupe].

~ **havası,** *psik.* Kümedeki bireylerin karşılıklı ilişkilerinde sezilen duygu ve tutumlarla bunların yarattığı etkinliklerin oluşturduğu ortam. [**İng.** Group atmosphere].

~ **ilgisi,** *sosy.* Örgütlenmiş toplumsal küme üyelerinin, yaşamı sürdürmek için temel önemde saydıkları amaç veya değerleri elde etmeğe ilişkin bilinç durumu. [**İng.** Group interest; **Fr.** Intérêt de groupe].

~ **katılığı,** *psik.* Bir kümenin kendini etkileyen güçler karşısında değişmemek için gösterdiği direnç. [**İng.** Group rigidity].

~ **kılavuzluğu,** *eğt.* a) Tek tek öğrenciler yerine küme durumundaki öğrencilere yardımı öngören kılavuzluk alanı. b) Okul kılavuzluk programına göre öğrencilerin kişisel veya ortak sorunlarını bir küme içinde inceleyip tartışarak çözme yöntemi. [**İng.** Group guidance; **Fr.** Orientation des groupes].

~ **ruhu,** *sosy.* Dayanışma duygularının çok yüksek bir düzeye çıktığı toplumsal kümelerce görülen ve bütün kümeyi tek bir bireymiş gibi davranmaya iten toplumsal uyuşma durumu. [**Fr.** Esprit de corps].

~ **saltlığı,** *psik.* Bir kümenin bireylerinin, davranışlarının en doğrusunun ancak kendi kümelerince yapılabildiği, öteki kümelerin davranışlarının gülünç veya ahlâksızca olduğu yolundaki inanç. [**İng.** Group absolutism].

~ **tedavisi,** *psik.* Ruhsal tedavi gerektiren kişileri aynı yer ve zamanda tek bir kişinin tedavi etmesi. [**İng.** Group therapy; **Fr.** Thérapie de groupe].

~ **süreci,** *sosy.* Bir toplumsal kümede bir araya gelen kişilerin karşılıklı etkileşmelerinden oluşup gelişen sürekli eylemler dizisi. [**İng.** Group process; **Fr.** Processus de groupe].

~ **tutarı,** *ikt.* Tekel yönetiminde farklı tutar saptanılan durumlarda yüksek gelirli alıcılardan istenen tutar. [**İng.** Class price; **Fr.** Prix de classe].

~ **terimi,** *mant.* Olağan yorumda kendisi veya özellemeleri bir kümeyi gösteren sözedilen dil terimi. [**İng.** Set term; **Fr.** Terme d'ensembles].

~ **testi,** *eğt.* Bir sorumlunun birçok kimseye aynı zamanda uygulayabildiği test. [**İng.** Group test; **Fr.** Test de groupe].

~ **usu,** *psik.* Bir kümede bulunan bireylerin nitelik ve özelliklerinin toplamıyle açıklanamayan, kümenin tümüne ilişkin düşünce ve davranışlar. [**İng.** Group minde].

~ **üst benliği,** *psik.* Üst benliğin ilişkili bulunduğu yaş kümesinin kural ve amaçlarından oluşan yanı. [**İng.** Group super ego].

~ **yapısı,** *psik.* Küme içindeki bireylerin başatlık, uysallık, dostluk gibi ilişkilerini ve öteki kümelerle bağlantılarını etkileyen, küme genişliği, küme erekleri, bağlılık, bizdenlik, gibi özelliklerin tümü. [**İng.** Group structure].

kümesel, s. Kümeyle ilgili olan

~ **sayı kuramı,** *mant.* Doğal sayıların küme olarak tanımına dayanan biçimsel sayı kuramı. [**İng.** Set-theoretical number theory; **Fr.** Théorie ensembliste des nombres].

künde, i. — ~ **de topuk çekme,** *sp.* (*güreş*) Kündedeki güreşçinin, karşısındakinin ayağını yakalayıp, topuğundan çekerek altına alması. • ~ **de savunma,** *sp.* (*güreş*) Kündeye alınan güreşçinin, ileriye fırlamak, bacak arasına bacak uzatmak topuk ellemek, yere oturmak veya karşısındakinin kol ve bacaklarını bağlayıp künde yapanı kündeye almak gibi oyunlarla karşı koyması veya kündeye alana engel olması. • ~ **ye vurmak,** *dey.* (*Birini*) Altetmek, yenmek.

küre, i. — **çekim** ~ **si,** *astronotik.* Bir gökcisminin çevresinde, bu gökcisminin çekim kuvvetinin komşu gökcisimlerinin çekim kuvvetlerinden daha ağır bastığı bölge. [**İng.** Sphere activity; **Fr.** Gravisphère, sphère d'action, sphère d'influence]. *Eşanl.* **etki küresi, gravisfer.** • **çekim** ~ **leri yöntemi,** *astronotik.* Bir Yer'e, öbürü Ay'a bitişik olan iki kümeyi birleştirmeğe dayanan ve yayların birbirini izlemesiyle Yer-Ay yörüngesine yaklaşık bir çizimini elde etmeğe yarayan matematik yöntemi. [**Fr.** Méthode des sphères d'action, méthode des sphères d'influence].

kürek, - **ği,** i. —

~ **gibi dili olmak,** *dey.* Hiç bir şeyi cevapsız bırakmamak, konu konu karşılık vermek

küresel, s. —

~ **düzeç,** *mim.* Camın üzeri küresel bir eğrilikte olan kapaklı düzeç

küskülük, s. *mim.* Küskü kullanılmasını gerektiren.

~ **zemin,** *mim.* Sivri kazma, kama, küskü, manivela gibi kazı aletleriyle kazılabilen yumuşak gre veya şist tabakası kalker, gevşek konglömera, ayrışmış kayalar, volkanik tüflerden oluşmuş zemin

küşat, i. —

~ **mektubu,** *ikt.* Kredi açan banka tarafından durumun niteliklerini ihracatçı tüccara bildirmek için yazılan mektup

kütük, - ğü, i. — § 8. *komp.* a) Bir veriler bankasının kuruluşunda yer alan aynı türden dosyaların tümü. b) Bilişim uygulamalarında az değişen temel bilgilerin tümü. [İng. Data base]. c) Bir bütün olarak işlem görebilen, birbiriyle ilişkili tutanakların tümü. (*Kütükler kodlanmış ve bir hacime kaydedilmiş olarak saklanır*). [İng. File]. ☞ *Eşanl.* **dosya.p**

~ **yuvarlaması,** *sp.* (*güreş*) Yerdeki güreşçinin göbeği ile ayağını tutup sırt üstü çevirme.

kütüphane, i. — ~ **lerarası işbirliği,** *küt.* Kütüphaneler arasında gereç, görev, görevli yönünden sağlanan dayanışma. [İng. Library cooperation]. • ~**lerarası ödünç verme,** *küt.* Bir kütüphane dermesinden başka kütüphanelerin okuyucularının da yararlanmasını sağlamak amacıyle kütüphaneler arasında gerçekleştirilen ödünç kitap alıp verme işlemi. [İng. Inter-library loan]. • ~ **lerarası ödünç verme bölümü,** *küt.* Kütüphanelerde, kütüphanelerarası ödünç verme işleminin yürütüldüğü yer. [İng. Inter-library loan department]. • **referans** ~ **si,** *mim.* Danışma kitaplarının yer aldığı özel kütüphane veya genel kütüphanenin bir bölümü

~ **cildi,** *küt.* Kitapların uzun süre kullanılmalarını sağlamak amacıyle yapılan çok sağlam cilt. [İng. Library binding].

~ **gemi,** *küt.* Karadan ulaşım olanakları güç olan kıyı veya ada halkına kütüphane hizmeti yapan küçük gemi. (*Norveç, İsveç ve Danimarka'da kullanılır*). [İng. Book boat].

~ **gereci,** *küt.* Kütüphanenin amacını, okuyucunun gereksinmesine uygun olarak dermede yer alan, kitap, broşür, süreli yayın, film, plak, band, resim, harita, v.b gibi gereçlerin tümü. [İng. Library material]

~ **görevlisi,** *küt.* Kütüphanecilik öğrenimi görmemiş olan ve bir kütüphanede bilimsel işler dışında kalan işleri yürüten kişi. [İng. Non-professional librarian]

~ **görevlisi öğretmen,** *küt.* Kütüphanecisi olmadığı halde dersleri yanında kütüphane işini de yürüten öğretmen. [İng. Teacher-librarian].

~ **indirimi,** *küt.* Kütüphane için satın alınan kitaplara uygulanan indirim. [İng. Library discount]

~ **tren,** *küt.* Gezici kütüphane görevi yapan tren. [İng. Biblio-train].

~ **yutmuş** (*adam*), *dey.* Çok bilgili (*kimse*)

kütüphanecilik, - ği, i. —

~ **uzmanı,** *küt.* Kütüphanecilik eğitimi gördükten sonra, kütüphaneciliğin herhangi bir dalında uzmanlaşmış kişi. [İng. Specialist librarian]

Kwint'in ruhdevim ölçeri, *psik.* Beyni ozurlu çocuklarda devimsel gelişimin ne denli geri kaldığını saptamaya yarayan bir ölçer. [İng. Kwint psychomotor test]

laboratuvar, i. — **dil ~ ı,** Bir öğretmene bağlı teyplerle donatılmış tek kişilik kabinlerden oluşan laboratuvar: *Dil laboratuvarı yaşayan dillerin öğretiminde kullanılır.* [**İng.** Language laboratory; **Fr.** Laboratoire de langues].

lâçka, i. —

~ olmak, — **2.** *dey.* Eskimek, işe yaramaz halde olmak.

lâf, i. — **~ ı ağzına kapamak,** *dey.* Söylemek istediğini söylemeğe fırsat bırakmamak. • **~ ın altında kalmak,** *dey.* Herhangi bir siteme, hakarete karşılık verememek. • **~ ın azı (uzu), çobana verme kızı, ya koyun güttürür, ya kuzu,** *at.* Bk. **Çobana verme kızı, ya koyun güttürür ya kuzu.** • **~ ına metelik vermemek,** *dey.* Sözüne aldırmamak. • **~ ını bilmemek,** *dey.* Düşüncesizce konuşmak • **~ la** (*lakırdı ile*) **peynir gemisi yürümez,** *dey.* Sadece sözle hiç bir şey hallolmaz anlamında.

~ açılmak, *dey.* Bahsi geçmek, konuşmak. *Lâf açılmışken sorayım, arabanı tamir ettirdin mi?*

~ lafı (söz sözü) açar (laf da kutuyu / sigara paketini/ açar), *at.* a) Bir kimse ile konuşma uzatılırsa, sözden söze geçile geçile, başta konuşulması düşünülmeyen konulara kadar girilir. b) Söz uzadıkça karşıdakine, sigara kutusunu açmaktan başlayarak. birtakım ikramlarda bulunmak gerekir.

~ torbaya girmez, *at.* Ağızdan çıkan bir söz, artık gizli kalamaz. Herkes onu duyar.

lağım, i. —

~ giderleri, *ikt.* Lağımların yapımı için harcanan paraların karşılıkları sağlanılmak üzere kişilerce belediyelere ödenen katılma payı. [**İng.** Expenses; **Fr.** Dépenses de canalisation].

lâhana, i. —

~ kûfesi, *dey.* Şişman hantal adam.

lâkırdı, i. — **~ sından insanın tüyleri ürpermek,** *dey.* Sözü, sohbeti kaba olmak.

~ ile peynir gemisi yürümez, *at.* Lafla peynir gemisi yürümez

~ lâkırdıyı açar, *dey.* Sohbete oturulduğunda konu konuyu açar anlamında.

lâklâka, i. —

~ perdaz, *dey.* Çok konuşan, geveze. • **lamba-kordonlu ~,** *mim.* Kenarına kordon çekilmiş lamba.

~ ayağı, Akkor lambada. içinden akım girişleri geçen yassıtılmış cam sap ve boşaltma borusundan oluşan parça.

~ tutucusu, Lamba ayağı ve lamba ayağının taşıdığı parçalar. [**İng.** Lamp foot; **Fr.** Monture].

larengoskopi, i. — **askılı ~,** Larengoskobu dıştan göğüs çeperine tespit eden bir cihazla yapılan larengoskopi. [**Fr.** Laryngoscopie en suspension].

laser, i. — **argonlu ~,** *oft.* Oftalmolojide kullanılan ışıkla pıhtılaştırma aygıtı. [**Fr.** Laser à l'argon].

lastik, - ği, i. —

~ tutkalı, *sp.* (*bis.*) Lastiklerin, kasnaga yapıştırılmasını sağlayan madde. [**Fr.** Mastic pour boyau].

lata², i. — **ölçme ~ sı,** *mim.* Üzerinde santimetre bölmeleri bulunan ve cetvel olarak da kullanılan lata.

lavabo, i. — **ayaklı ~,** *mim.* Duvara tutturulan konsollar yerine altındaki özel ayağın taşıdığı lavabo.

~ rafı, (*etajeri*), *mim.* Lavabo üzerinde konsollarla duvara tutturulmuş olan, üzerinde tuvalet malzemesinin yerleştirildiği raf.

layik, laik, s. —

~ eğitim, *eğt.* Din etkisinden kurtulmuş olan, bireylerin dinsel inançlarına herhangi bir biçimde karışmayan ve öğretim kurumlarındaki çalışmalar ile din islerini birbirinden ayrı tutan eğitim. [**İng.** Laic education; **Fr.** Éducation laïque]

leke, i. —

~ sıçramak, *dey.* Bulandırmak

levha, i. — § **10.** *jeol.* Yerküre'nin, aşağı yukarı 100 m kalınlığında, sert bir kütle özelliği gösteren, derinde üst çekirdek kabuğuyla, yüzeyde ise kıta kabuğu (*ortalama kalınlık 30 km*) veya ender olarak okyanus kabuğuyla (*ortalama kalınlık 5 km*) sınırlanmış küresel yüzey kabuğu.

Eşanl. **plaka.**

libido, i. —

~ değişimleri, *psik.* Libidonun doygunluk eşiğiyle seçtiği dört ana yol. (*1. Düşler yoluyle doygunluğun gerçekleşmesini sağlayan baskı. 2. Yüceltme. 3. Dilek ve duyguları karşıtlarına dönüştürebilme. 4. Dıştaki bir kohu üzerine yönelmiş içgüdüsel amacın benlik üzerine çevrilmesi.*)

~ esnekliği, *psik.* Doygunluk sağlamada dolaysız yollar kapalı olduğu zaman libidonun dolaylı doygunluk yolları arayıp bulma yeteneği. [**İng.** Plasticity of libido].

~ konusu, *psik.* Libidonun yöneldiği ve duyar olduğu kişi veya nesneler. [**İng.** Libidinal object].

leylek, i. — **leyleği kuştan mı sayarsın, yazın gelir, kışın gider,** *at.* Sürekli olarak bir iş üzerinde durmayan, maymun istahlı olan kişiye kimse güvenmez

lider. i. —

~ firma, *ikt.* Düopol ve oligopol rekabetinde fiyatı saptamak durumunda bulunan ve piyasaya hakim olan satıcı.

ligand, i. *Fr. kim.* Bir karmaşanın merkez atomuna koordinans bağıyla bağlı molekül veya atom. (*Sayıları, bu atomun koordinansıdır*). [**Fr.** Ligand, complexant].

Eşanl. **kompleksan.**

likidasyonizm, i. *fels.* (*Marksistlere göre*) İdeolojik açıdan genel olarak sosyalist proleterlerin sınıfsal mücadelesini, özel olarak da devrim süreci içinde proletaryanın hegemonyasını reddetme.

Eşanl. **tasfiyecilik.**

likidite, i. —

~ tercihi, *ikt.* Fertlerin ve firmaların kaynaklarını hazır para halinde tutma eğilimi

likit, s. ve i.

~ sermaye, *ikt.* Her şekilde para.

liman, i. — **doğal ~,** *mim.* Kıyı şeridinin yapısı dolayısıyle ortaya çıkan liman. • **yapay ~,** *mim.* Denize birkaç dalgakıran kurarak yaratılan liman.

~ vergisi, *ikt.* Gemilerin limanda durmak. demirlemek için ödedikleri para [**İng.** Harbor dues. groundage; **Fr.** Droit de port].

limoni, s. —

~ tablalı, *dey.* Mızmız (kimse))

lineer, s. — **bir K cismi üzerinde kurulmuş bir E vektörel uzayındaki lineer form,** *mat.* K kendi üzerinde bir vektörel uzay olduğuna göre, E'nin K içindeki lineer uygulamalarından her biri. [**Fr.** Forme linéaire sur un espace vectoriel E construit sur un corps K] • **değişli bir K cismi üzerindeki bir E vektörel uzayının lineer grupu,** *mat.* E'nin otomorfizmalarının **GL** (E) şeklinde yazılan grubu. [**Fr.** Groupe linéaire d'un espace vectoriel E sur un corps commutatif K]. • **yası ~ biçim,** *mat.* C üzerinde bulunan bir vektörel uzayın C içindeki yarı lineer uygulaması. [**Fr.** Forme semi-lineaire]. • **yarı lineer uygulama,** *mat.* Her ikisi de karmaşık sayıların $\mathbb{C}$ cismi üzerinde bulunmak şartıyla bir E vektörel uzayının bir F vektörel uzayı içindeki f uygulaması; şöyle ki, $\bar{a}$ ve $\bar{\beta}$ sırasıyla 'a ve β sayılarının eşlenik sanal sayılarını gösterdiğine göre

$$\forall a \text{ ve } \beta \in \mathbb{C}, \forall x \text{ ve } y \in E.$$
$$f(ax + \beta y) = \bar{a} f(x) + \bar{\beta} f(y)\text{'dir}$$

[**Fr.** Application semi-linéaire].

~ denklem, *mat.* f(x) = b biçimindeki denklem; burada f, her ikisi de aynı değişli K cismi üzerinde olan bir E vektörel uzayının bir F vektörel uzayı içindeki lineer uygulaması, x, E'de aranan bilinmeyendir ve b, F'ye aittir. [**İng.** Linear equation; **Fr.** Équation linéaire].

~ uygulama, *mat.* Her ikisi de aynı K cismi üzerinde bulunmak şartıyla bir E vektörel uzayının bir F vektörel uzayı içindeki f uygulaması; şöyle ki, E'nin elemanlarının her (x,y) çifti ve K'nin elemanlarının her (a,β) çifti için $f(ax + \beta y) = af(x) + \beta f(y)$'dir. [**İng.** Linear application; **Fr.** Application linéaire].

lipektomi, i. *Fr. lipectomie.* Bir yağ dokusundaki fazlalığın ameliyatla kesilip çıkarılması [**İng.** Lipectomy]

lisans, i. —

~ üstü eğitim, *eğt.* Lisans derecesi almış olanlara ilgi duydukları bir bilim dalında uzmanlaşma olanağı sağlayan eğitim. [**İng.** Postgraduate education **Fr.** Éducation post-universitaire].

lisp, i. (*İng. LIST Processing, liste işlemeden*). *komp.* Simgeler, karakter katarları ve listeler üzerinde uygulanacak işlemler için hazırlanan programların listeler halinde yazılmasını sağlayan program-

lama dili: *Uzman dili olan lisp, derleme, otomatik belgeleme ve çeviri uygulamalarının programlamasında kullanılır.* [İng. ve Fr. Lisp].

liste, i. — § **2.** *komp.* a) Bir bilgisayar çıkışında bir destek üzerine yazılan sonuçlar. [İng. List; Fr. Liste]. • b) Bir bilgisayarda belleğe geçirilmiş ve her kayıt bir sonraki kaydın adresini taşıyacak biçimde birbiri ardına sıralanmış kayıtların tümü. [İng. List; Fr. Liste]. • **çevrimsel ~,** *komp.* Son kayıt ilk kaydın adresini taşıyacak biçimde dizilmiş zincirleme kayıt listesi. [Fr. Liste circulaire]. • **çift bağlı ~,** *komp.* Her kayıt hem kendinden bir sonraki, hem de kendinden bir önceki kayıtların adresini taşıyacak şekilde düzenlenmiş kayıt listesi. [Fr. Liste doublement chaînée].

litemi, i. *Fr. lithémie. bak.* Kandaki lityum oranı (*Normal durumda kanda lityum bulunmaz /litemi sıfırdır/ lityum tuzlarıyla tedavi sırasında kandaki lityum oranını, yani litemiyi litre başına 4,8 ile 6,9 mgr /0,7-1 mEq/ arasında tutmak gerekir*). [İng. Lithemia].

lizogeni, i. *Fr. lysogénie. bak.* Bakterilerin özel durumuna uyan hücre başkalaşımı: *Lizogeniye yol açan virüs ılımlı bir bakteriyofajdır.* [İng. Lysogenesis].

lodos, i. —

~ dalgasına uğramış gibi bocalamak, *dey.* Ne yapacağını kestirememek.

log, i. — **sondaj ~ u,** *mad. oc.* Bir sondaj sırasında geçilen toprakların kesitini ve çeşitli niteliklerini gösteren şekil. [Fr. Log de sondage, coupe de sondage].

loğ, i. *Erm.*

lojistik, s. —

~ zincir, *ask.* Savaş halindeki bir askerî kuvveti destekleyebilmek için gerekli olan her çeşit azık ve gerecin tam zamanında istenen yere ulaştırılmasını sağlayan sanayi kuruluşları, depolar, atelyeler ve her çeşit ulaşım araçlarından oluşan bütün. [Fr. Chaîne logistique].

~ destek gemisi, *ask. den.* Bir deniz kuvvetine malzeme, erzak, mühimmat sağlayan ve bazı ufak-tefek onarımlarını yapan orta tonajlı yük ve tamir gemisi. [Fr. Bâtiment de soutien logistique].

~ filo, *ask. den.* Bir deniz kuvvetini savaşabilir durumda tutmağa yarayan hizmet gemilerinin tümü: *Bir lojistik gemide erzak ve yakıt gemileri, mühimmat gemileri, küçük teknelerin ya da denizaltıların havuzlanması için yüzer havuzlar, tamir gemileri, lojistik destek gemileri v.b. bulunur. (Büyük devletlerin deniz aşırı üslerinin sayıca gitgide azalması, özellikle Amerika Birleşik devletleri ve Sovyetler birliğinde lojistik filolara çok önem verilmesine neden oldu, hugün bu tür filolar, deniz birlikleri için son derece faydalı olan gerçek birer «yüzer üs» niteliğindedir).* [İng. Logistic fleet; Fr. Flotte logistique].

lokma, i. —

~ karın doyurmaz, şefkat artırır, *at.* Bir kimseye ziyafet çekmek veya armağan vermek, onun karnını doyurduğu, bir gereksemesini karşıladığı için değil, arada sevgiyi artırdığı için değerlidir.

lokman hekim veya lukman hekim, İslâmlıktan önce yaşadığı kabul edilen efsane kahramanı hekim.

lokman hekimin ye dediği, *dey.* Tadı nefis (*şey*).

lokodrom, i. *Fr. locodrome* < *lokomotif* + *Yun. dromos, koşu, demir.* Lokomotif ve vagonların veya döşenecek demiryolu hatlarının denenmesi için özel olarak düzenlenmiş demiryolu pisti.

lomber, s. Bel ile ilgili olan. [İng. Lumbar. Fr. Lombaire].

~ ponksiyon, *tıp.* Laboratuvar incelemeleri için, *beyin-omurilik* sıvıdan bir numune almak veya omurga kanalına rontgen resmi çekmek veya spinal anestezi sağlamak için ilâç zerk etmek amacı ile içi boş bir iğnenin sokulması. [İng. Lumbar puncture; Fr. Ponction lombaire].

lop[1], - pu, s. —

~ yerlerini tüp eylemek, *dey.* a). Kazançlı ve tatlı olana atılmak. b). (*Et yemeği için*) Yağlı ve lezzetli tarafından yemek.

LSI, *yüksek bileşimli bileşik devre*'yi belirtmek için radyoteknikte kullanılan *Large Scale integration* teriminin kısaltılmışı. [İng. ve Fr. LSI].

ludizm. i. *Ludisme. fels.* 1779 yılında çorap dokuma makinalarının kırılmasına öncülük eden Ned Lud adındaki İngiliz işçisinin adına bağlanarak makina kırma hareketine verilen ad. (*Özellikle İngiltere'de 1811-1816 yılları arasındaki makina kırma salgınları bu adla anılır. Bu hareket İngitere'nin manüfaktür bölgelerinde dokuma tezgâhlarının buharla çalıştırılması üzerine başlamıştır. El tezgâhlarının insan emeği yerine buharla çalışması, haliyle büyük bir işsizler grübu ortaya çıkarıyordu. Ludizm, buhara karşı el emeğinin bir tepkisidir. Yarı anarşik bir protesto eylemidir*). [İng. Ludism].

lülü, i. — **~ ye gelmek,** *dey* Aldanmak.

lümen. ölçer, b.i. Bir ölçmede, ışık akısını belirlemeyi sağlayan aygıt. [İng. Integrating photometer; Fr. Lumenmètre].

lüsiferaz, i. *Fr. luciférase.* Işık saçan hayvanlara özgü enzim. (*Lüsiferaz, lüsiferin denilen bir başka maddenin oksitlenmesini kolaylaştırarak, yapay ışık kaynaklarından hiç birine raslanmayan büyük bir enerji tasarrufuyla ışık yayınımına yol açar; bu enzim son yıllarda yalın haliyle elde edilebilmiştir*). [İng. Luciferase].

ly, *LANGLEYS*'ın kısaltması veya santimetrekare başına kalori. [İng. ve Fr. Ly].

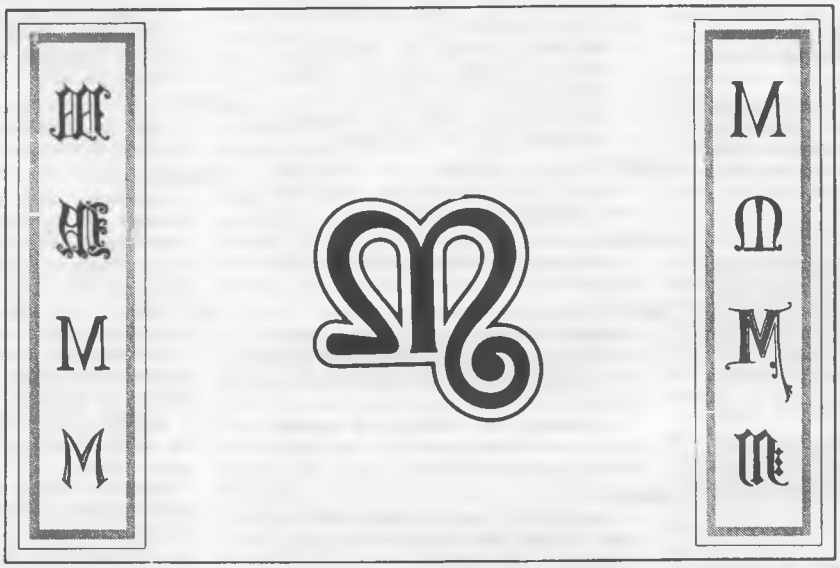

maarif, i. —

~ **vekâleti,** Bk. **Milli Eğitim Bakanlığı.**
~ **vekili,** Bk. **Milli Eğitim Bakanı.**

macun, i. —

~ **gösterge,** *sp.* (*atl.*) Uzun atlamalarda, atlama çizgisine basarak atlayanların ayak izlerini saptamaya yarayan sıçrama tahtasına sıvanmış macun yüzey. [**İng.** Plasticine indicator; **Fr.** Indicateur en pâte].

maddî, s. —

~ **olmayan duran varlıklar,** *ikt.* Genel olarak kullanılmaları sonucunda işletmenin hasılatında artış doğuran bir kısım haklarla işletmeye ticari bir fayda sağlayan imtiyazlar ve üstünlükler.
~ **öz varlık,** *ikt.* Öz varlıktan varsa maddi olmayan, duran varlıklar düşüldükten sonra kalan kısım.
~ **teminatlı kredi,** *ikt.* Bankaya bırakılan değerlere veya bu değeri temsil eden belgelere karşılık müşterilere açılan kredi.

maden, i. —

~ **başı,** *sp.* (*atl.*) Ciritin koni biçiminde madensel ucu. [**İng.** Metal head; **Fr.** Points de métal, tête métallique].
~ **kapaklar,** *sp.* (*atl.*) Diskin ağırlık düzenlemesini yapmak için kullanılan maden plaka. [**İng.** Metal plates; **Fr.** Plaques métalliques].
~ **şirketi aksiyonu,** *ikt.* Madencilik faaliyetlerinden biriyle veya birkaçı ile uğraşmak üzere kurulan şirketin piyasaya çıkardığı aksiyonlar.
~ **vergisi,** *ikt.* Çıkarılan madenlerden bir belirli ölçülere göre alınan vergi. [**İng.** Mineral rights duty; **Fr.** Taxe de minéral].

madenî, s. —

~ **para,** *ikt.* Altın, gümüş ve benzeri madenlerden yapılan para. [**İng.** Metallic currency; **Fr.** Monnaie métallique]

madenler. arası, b.s. —

~ **bileşik,** *radyotekn.* Birleşme değerleri 3 ile 5 olan cisimlerin katışmasıyla meydana gelen ve 4 birleşme değerindeki bir yarı iletkenin özelliklerini taşıyan alaşım: *Madenlerarası bileşikler, örneğin tünel diyot, elektrogazışıl diyot, laser diyot, Gunn etkili diyot gibi bazı özel düzeneklerin yapımında kullanılır.* [**İng.** Intermetallic compound; **Fr.** Composé intermétallique].

magnetik, s. —

~ **akışkan,** *fiz.* Çökelmeyi önlemek için dağıtıcı bir etken katılmış bir sıvı içinde yüzen mikroskopik boyutlardaki (*yüz angström kadar*) ferromagnetik taneciklerin koloidal çözeltisi. (*Dışta bir magnetik alan bulunmadığı zaman, magnetik akışkan termik çalkantı yüzünden makroskopik ölçekte mıknatıslanmaz. Akışkana bir magnetik alan uygulandığında, bu akışkanı oluşturan bütün küçük mıknatıslar alana paralel olarak dizilirler; bu durumda akışkan mıknatıslanmış ve ağdalılığı artmıştır. O zaman akışkanın akış yönü veya yüzeyinin biçimi değiştirilebilir*). [**İng.** Magnetic fluid **Fr.** Fluide magnétique].
~ **daralmalı mikrofon,** Bk. **Mikrofon.**
~ **değişim pusulası,** *magn.* Bk. **Pusula.**
~ **okuma,** *bilgi, işlem.* Bk. **Okuma.**
~ **okuyucu,** *bilgi, işlem.* Bk. **Okuyucu.**
~ **rezonans,** *fiz.* Bk. **Rezonans.**

magnetizma, i. — **sarmal ~,** *Fiz.* Helis biçiminde billûrsu magnetik yapı; helisin ekseni billûr eksenlerinden biridir

mağaza, i. —

~ **mevcudu,** *ikt.* Mağazada bulunan mallar miktarı.

mahal, - lli, i. —

~ **listesi,** *mim.* Bir yapının çeşitli hacimlerinin alan, çevre gibi ölçülerini ve bu yerlerde kullanılacak gereçleri gösteren çizelge.
~ **numarası,** *mim.* Bir yapının keşfinde kullanılmak üzere planlarda her hacme ayrı ayrı yazılan numara.

mahallî, s. —

~ **acenta,** *ikt.* Ticaret işletmesinin, bir şehir, kasaba veya belirli bir bölgedeki işleri için görevlendirilen şahıs veya firma.
~ **kambiyo,** *ikt.* Para mübadelelerinin memleket dahilinde yapılması.
~ **seçim,** *huk.* Bk. **Seçim.**
~ **ticaret,** *ikt.* Belirli bir yerde, söz konusu mahalde yapılan ticaret.

mahdut, s. —

~ **ehliyetsizler,** *ikt.* Medeni hakları kullanma yetkisinden kısmen mahrum olanlar.
~ **kredi** *ikt.* Az gelen kredi

mahkeme i. — ~ **ler örgütü,** *huk.* Yargı yetkisini ulus adına kullanan mahkemelerin kuruluşunu, birbiriyle olan ilişkileriyle görev ve yetkilerini, aşamalarını belli eden türe alanı. [**İng.** Judical organization; **Fr.** Organisation judiciaire]. • ~ **lerin görevi,** *huk.* Davanın türüne, niteliğine ve mahkemelerin aşamalarına göre yargı gücünün ulus adına kullanılması. [**İng.** Jurisdiction; **Fr.** Compétence d'attribution, compétence quant au fond «à la matière», compétence ratione materiae]. • ~ **lerin yetkileri,** *huk.* Yargı çevresi yönünden davaları inceleyip yargıya bağlayacak olan mahkemelerin elinde bulunan güç ve taşıdıkları yükümlülük. [**İng.** Jurisdiction forum; **Fr.** Compétence en raison du lieu, compétence locale, «territoriale», compétence ratione personae vel loci].
~ **dışı işlemler,** *huk.* Dava açılmadan önce, yasaların gösterildiği bir hakkı korumak veya türesel sonuçlar elde etmek için yapılan işlemler. [**İng.** Extrajudicial acts; **Fr.** Actes extrajudiciaires].

mahreç, - ci, i. —

~ **memleket,** *ikt.* Bir malın ihraç edilmek üzere yola çıkarıldığı memleket.

mahremlik, - ği, i. —

~ **satmak,** *dey.* Sırdaş olmaktan vazgeçmek.

makara, i. — **müteharrik ~,** *den.* Bk. **Müteharrik²**. • **palamar ~ sı,** Bk. **Palamar.** • **seren altı ~ sı,** *den.* Bk. **Seren.**
~ **gibi sözün arkasını kesmemek,** *dey* Devamlı konuşmak, bir türlü susmamak.
~ **oluğu,** Bk. **Oluk.**

makas, i. —

~ **fren,** *sp.* (*bis.*) Makas biçiminde bir fren türü. [**Fr.** Frein à ciseaux].

makaslama, i. —

~ **dayanımı,** *mim.* Bir gerecin makaslamadan zarar gördüğü gerileme.
~ **deformasyonu,** *mim.* Bir strüktür parçasının makaslama kuvvetine bağlı olarak açısal yer değiştirmesi.
~ **eklemi,** *tekt.* Makaslamayla yenilme yüzünden oluşmuş bir eklem.
~ **kıvrımı,** *tekt.* Kıvrımlanmanın eksen düzlemlerine paralel doğrultudaki makaslama ile oluşmuş kıvrımlar.
~ **modülü,** *mim.* Bir gereçte makaslama gerilmesinin makaslama deformasyonuna oranı.
~ **vuruş,** *sp.* (*futb.*) Genellikle, karşıdan gelen topa havada, bacakları makas gibi devindirerek yapılan vuruş [**İng.** Scissors, scissors kick; **Fr.** Coup de ciseaux, ciseaux].

makine, i. — § **11.** *komp.* En basitinden en karmaşığına kadar, bilgi işleyen bütün düzenekleri adlandırmakta kullanılan genel terim. [**İng.** ve **Fr.** Machine]. • ~ **si bozulmak,** *dey.* Bağırsakları bozulmak. • ~ **yle çalışma,** *sp.* (*bis.*) Otomobil, motosiklet, küçük tekerli motorlar ve motorlu bisiklet gibi araçların arkasında yapılan bisiklet çalışması. [**Fr.** Entraînement mécanique]. • **arzulayıcı ~,** *psikan. G. Deleuze* ile *F. Guttari*'nin Antioidipe'te (*1972*). Oidipus kuramına karşıt olarak, arzunun işlevini anlatmak için kullandıkları terim. [**Fr.** Machine désirante]. • **çeviri ~ si,** Bir dilden başka bir dile çeviri yapabilen otomatik veya elektronik aygıt: *Çeviri makinesi bu güne kadar insanın yerini alamamıştır.* [**Fr.** Machine à traduire] • **hesap ~ si,** *komp.* Basıt aritmetik hesaplar yapmağa yarayan tuşlu makine. [**İng.** Calculating machine; **Fr.** Machine à calculer]. • **hücresel ~,** *komp.* Aynı iş üstünde koşut olarak çalışan çok sayıda özdeş işlem birimlerinden (*hücrelerden*) oluşan makine. [**Fr.** Machine cellulaire]. • **kayıt ~ si,** *komp.* Yığın makinesinin tersine, geleneksel bir hafıza düzeni olan bilgisayar. [**Fr.** Machine à registres]. • **koşut ~,** *komp.* Daha programlama evresinden itibaren, operatörlerin veya işlem birimlerinin önceden belirlenen koşutluğunu göz önünde tutarak çalışması gereken bilgisayar. [**Fr.** Machine parallèle].
Eşanl. **paralel makine.** • **para ~ si,** *komp.* Daha fazla kazanmak için üzerindeki bir delikten içine para atılan ve olasılık kuralına dayanan kumar makinesi. *Las Vegas, para makinelerinin ülkesidir.* [**İng.** Penny-in-the-slot machine; **Fr.** Machine à sous]. • **oy ~ si,** Oyları kaydeden otomatik makine. [**Fr.** Machine à voter]. • **Solomon ~ si,** *komp.* Yüksek bir koşutluk düzeyi ve bir çok temel işlem birimi arasında bölüşülmüş dene-

timle nitelik kazanan bilgisayar tipi. [**İng.** Solomon's machine; **Fr.** Machine de Solomon]. • **sürekli ~,** *komp.* Bir bilgisayarda, işlem birimiyle bellek arasındaki bilgi aktarma çevrimlerini hesapla birlikte yürütmeyi amaçlayan merkez birimi yapısı. [**Fr.** Machine pipe-line]. • **Turing ~ si,** *komp.* Mantık çözümlemelerinin en ilkel evresinde bilgileri ideal bir şerit üzerinden okuma ve böyle bir şerit üzerine yazma yeteneği olan soyut makine yapısı. [**İng.** Turing's machine; **Fr.** Machine de Turing]. • **Von Neumann ~ si,** *komp.* Kaydedilmiş programlı makinenin kuramsal yapısı; bu yapıda verilerle birlikte bir hafızaya yerleştirilmiş olan komutlar sıradan erişimli olmak zorunda değildir; her komut bir sonraki komutu belirtilmiş ilişkiler (*dallanma*) veya içerik olarak gösterir. [**İng.** Von Neumann's machine; **Fr.** Machine de von Neumann]. • **yığın ~ si,** *komp.* Aritmetik ifadelerin hesaplanması ve değişkenlerin atanması için bir yığın mantık birimi kullanan makine. [**Fr.** Machine à pile]. • **yönetici ~,** *komp.* Daha güçlü olan bir başka bilgisayarın yavaş çalışan çevrel birimlerini, özellikle kart okuyucuları ve yazıcıları, iletim ve uç birimleri gibi giriş-çıkış birimlerini yönetmekle yükümlü bilgisayar. [**Fr.** Machine frontale]. • **zahirî ~,** *komp.* Kullanıcının, donatım yapıları ve uygun bir programlama sistemi sayesinde, özellikleri zahirî makinenin özelliklerinden çok farklı olabilen gerçek bir bilgisayarda işlenecek programlar hazırladığı sanal makine. [**Fr.** Machine virtuelle].

~ **ile üretim,** *ikt.* Üretimin makinelerle yapılması. [**İng.** ve **Fr.** Automation].

~ **kuramı,** *psik.* Anlık veya davranışın, belirli bir sistem içinde erkenin dağılımının değil, sinir yerselleşmesi gibi etmenlerin sonucu olduğunu belirleyen görüş. [**İng.** Machine theory; **Fr.** Théorie de machine].

~ **perdesi,** *den.* Bk. **Perde.**

~ **resmi,** *tekn.* Bk. **Resim.**

~ **uzmanı,** *sp.* (*bis.*) Bisikletlerin, motorların ve benzeri araçların, makinelerine ilişkin denetimlerini yapan, düzenleyen ve onaran uzman. [**İng.** Mechanic; **Fr.** Mécanicien, - ienne].

~ **uzmanı yetki belgesi.** *sp.* (*bis.*) Bisiklet ve motor uzmanlarına verilen yetki belgesi. [**İng.** Licence of mechanic; **Fr.** Licence de mécanicien].

makinist, - ti, i. —

~ **musluğu,** *demir.* Bk. **Musluk.**

maksi, s. ve i. (*Maksimum'un kısaltması*) Mini'ye karşılık uzun bir giysiyi belirtmek için kullanılır: *Maksi elbise. Maksi 1970 yılının modasıydı.* [**İng.** ve **Fr.** Maxi].

maksila, i. —

~ **bezi,** *biy.* İlkel kabukluların boşaltı organları.

maksimal, s. — § **2.** *mat.* Sıralı bir E kümesinin, yani üzerinde bir sıra bağıntısı tanımlanmış bir E kümesinin, aynı küme içinde ondan daha büyüğü bulunmayan bir m elemanı için kullanılır: *Maksimal bir elemanın mutlaka tek olması gerekmez.* [**İng.** Maximal; **Fr.** Maximal, - ale, - aux].

maksimum, i. ve s. — § **3.** *mat.* Sıralı bir kümenin, bütün öbür elemanlardan daha büyük olan bir elemanı için kullanılır. (*Maksimum bir eleman mutlaka maksimaldir; fakat maksimal bir eleman maksimum olmayabilir*). [**İng.** ve **Fr.** Maximum].

~ **ilkesi,** *sibern.* Sovyet matematikçisi *L.S. Pontriyagin*'ın önerdiği ilke; bu ilkeye göre, belirli bir maliyet fonksiyonunu minimuma indirerek, herhangi bir sistemin belli bir başlangıç halinden zorunlu bir son hale geçişini sağlayabilecek kumanda işaretlerini saptamağa dayanan optimum dinamik kumanda sorunu genelleştirilmiş bir Hamilton fonksiyonunun maksimumlaştırılması sorununa dönüştürülebilir; bunun için, söz konusu sistemin durum değişkenleri, yardımcı değişkenler ve maliyet fonksiyonu göz önüne alınır. (*Problemin çözümü, diferansiyel bir denklem sisteminin sınır koşullardaki çözümüyle sağlanır. Maliyet fonksiyonu ikinci dereceden olan lineer bir sistem söz konusu olduğunda problemin çözümü, başlangıç koşullarındaki lineer bir diferansiyel sistemin çözümü gibi çok kolay bir probleme dönüşür*). [**Fr.** Principe du maximum].

mal, i. — ~ **ı ongun olanın adı angın olur,** *at.* Malından çok ürün alan kişinin adı her yerde anılır. • ~ **ın iyisi boğazdan geçer,** *at.* Malın işe yaraması, sahibinin onu kullanabilmesi, yiyebilmesi ile olur. Kişi, malını yiyemedikten sonra o mal neye yarar? • ~ **ın iyisi suya yakın, daha iyisi eve yakın,** *at.* Su, yaşayışımızın temelidir. İnsan da, hayvan da, bitki de susuz yaşayamaz. Onun için çiftçinin toprağı suya ne kadar yakın ise değeri o kadar büyük olur. Toprağın eve yakın olması daha önemlidir. Bakımı, ürününün güvenliği ve hemen eve taşınabilmesi bakımından. • ~ **ını yemesini bilmeyen zengin her gün züğürttür,** *at.* Züğürt, yokluk içinde bulunduğundan yiyemez. Varlıklı olduğu halde yiyemeyenin züğürtten ne farkı var? • ~ **ları değerlendirme,** *ikt.* a) Vergi yönünden malları tümdeğer temeline göre değerlendirme b) Malın tümdeğerine göre değerleme günündeki satış fiyatları 0.010 ve daha çok bir düşüklük göstermekte ise yükümlünün tümdeğer yerine benzer fiyatlarla ölçüsünü uygulaması. [**İng.** Valuation of goods; **Fr.** Évaluation des marchandises). • **sigortalı ~ ların tazminatı,** *ikt.* Mal, tarımsal ürün ve hayvan değerlerinde görülen azalma ve yitirim nedeniyle alınan tazminat. [**İng.** Indemnity of insured goods; **Fr.** Indemnité des marchandises]

~ **adama hem dost, hem düşmandır,** *at.* Mal adama dosttur, çünkü ona rahat bir yaşayış sağlar. İyilikler yapma, hayır işlerine yardım etme imkânı verir. Düşmandır, çünkü kişinin azmasını kolaylaştırır. Bundan başka, mala göz dikenler çok olur. Bu yüzden anlaşmazlıklar çıkar, mal sahibinin canına bile kıyılır.

~ **aktarımı,** *ikt.* Malları bir taşıma aracından alıp bir başkasına verme. [**İng.** Transshipment; **Fr.** Transbordement de marchandises].

~ **alıcısı,** *ikt.* a) Bir malı bir maddeyi parasını ödeyerek, veya borçlanarak piyasadan alan kişi. b) Belirli işlerini sürekli olarak aynı yer veya kişiden sağlayanlar (*kişilerle, bankalar, doktorlar, avukatlar arasındaki ilişkiler*) gibi. [**İng.** Buyer, customer; **Fr.** Client, acheteur].

~ **alındısı,** *ikt.* Malların genel ambar veya satış yerlerince alınmış olduğunu saptayan belge. [**İng.** Dock warrant; **Fr.** Reçu de marchandises]

~ **alış defteri,** *ikt.* Satın alınan malları cinsine göre miktar ve fiyat üzerinden gösteren defter.

~ **alış hesabı,** *ikt.* Mal hesabının tali kısımlarından biri.

~ **anlaşması,** *ikt.* Olağan istekten daha çok elde edilen malların dağıtım ve değişim kuralları yapımı ve gönderilmesi, fiyatlarının saptanması amacıyla yapılan anlaşma. [**İng.** Commodity agreement; **Fr.** Contrat des produits].

~ **ayrılığı,** *ikt.* Karıkocadan her birinin bütün mallarından mülkiyet idare ve intifa haklarını muhafaza etmeleri.

~ **belgeleri karşılığı borç,** *ikt.* Malın getirilmesi veya rehini karşılığı alınan borç para. [**İng.** Commodity loans; **Fr.** Emprunt contre document].

~ **bildirimi,** *ikt.* Borçlunun gerek kendisinde ve gerek üçüncü kişiler elinde bulunan mal, alacak ve haklarından borcunu karşılayacak niceliğinin çeşidini, durumunu ve niteliklerini, her tür kazanç ve gelirlerini, yaşayış durumuna göre geçim kaynaklarını ve bu veriler dayanak olmak üzere borcunu ne biçim ödeyebileceğini yazılı olarak icra örgütüne bildirmesi. [**İng.** Declaration of property and assets; **Fr.** Déclaration de biens et avoirs].

~ **borsası,** *ikt.* Mal alım ve satımı ile uğraşan borsa. [**İng.** Commodity exchange; **Fr.** Bourse de marchandise].

~ **bölümleme çizelgesi,** *mal.* Malları, belli bir yöntem temel alınarak cins, tür ve niteliklerine göre, belli başlıklar, ayrımlar, bölümler, v.b. altında toplayıp sıralayan çizelge. [**İng.** ve **Fr.** Nomenclature].

~ **canı kazanmaz, can malı kazanır,** *at* İnsan mal kazanacağım diye sağlığını, canını tehlikeye düşürmemelidir. Tam tersine, sağlığını korumak, canını kurtarmak için malını harcamaktan çekinmemelidir. Malı kazanan insandır. Can sağ olmalıdır ki mal kazanılabilsin.

~ **çıkaran,** *mal.* a) Bir ülkeden dış ülkelere mal çıkaran kişi. b) Uluslararası ticarette mal satan ülke. [**İng.** Exporter, supplier; **Fr.** Exportateur, - trice, fournisseur, - euse].

~ **çıkışı,** *mal.* a) Dış ülkelere çıkarılan mallar. b) Belli bir sürede, yurttan çıkarılan malların toplamı. [**İng.** Exports; **Fr.** Exportation].

~ **değeri artımı,** *ikt.* Tümdeğer ve yazılık değeri ile bir ilişkisi olmaksızın belirli bir süre içinde değerde görülen artış. [**İng.** Augmentation of value, increase of value; **Fr.** Accroissement de valeur].

~ **değişimi,** *ikt.* a) Dış ticarette iki ülke arasında yapılan alışverişin karşılıklı olarak malla ve değişim yoluyla ödenmesi. b) Bankaların elinde bulundurdukları çek, poliçe ve benzeri ticarî senet ve belgeleri takas odaları veya Merkez Bankasında belirli zamanlarda mahsup ettirmeleri [**İng.** Clearing; **Fr.** Compensation].

~ **değişimi anlaşması,** *ikt.* a) İki ülke arasında gerçekleşen borçlu ve alacaklı durumların hangi koşul ve kurallara göre, karşılığında neler verilerek ödeneceğinin karşılıklı olarak bir anlaşmaya bağlanılması. [**İng.** Clearing agreement; **Fr.** Convention de compensation].

~ **giriş çıkışı,** *mal.* Bir ülkeye ilişkin mal girişi ve çıkışı. [**İng.** Goods traffic; **Fr.** Traffic de marchandise].

~ **girişi,** *mal.* a) Dış ülkelerden yurda girisi yapılan mallar. b) Belli bir sürede

yurda giren malların toplamı. [İng. Imports; Fr. Importations].

~ **hakları,** *ikt.* Nesnel varlıklar üzerindeki kesin sahiplik yetkileri. [İng. Real rights; Fr. Droits réels].

~ **teminatı,** *ikt.* Karşılığı mal olan teminat. [İng. Real security; Fr. Sûreté réelle].

~ **sahibi,** *ikt.* Taşınır ve durağan malı bulunan kişiler. [İng. Proprietor; Fr. Propriétaire].

~ **kabulü,** *ikt.* Kendisinden bir örnek alınmak suretiyle gerekli incelemede bulunarak malı kabul etme. [İng. Acceptance sampling; Fr. Acceptation].

~ **karşılığı avans,** *ikt.* Malın getirilmesi veya ipotek koşulu ile verilen veya alınan borç para. [İng. Advance on goods; Fr. Avance sur marchandise].

~ **para,** *ikt.* Kendi öz değerleri, yanı kapsadıkları maden miktarı temsil ettikleri satınalma gücüne çok yakın olan ödeme araçları.

~ **kredisi örgütü,** *ikt.* Kimi tarımsal malların üretimini para veya kredi yoluyle desteklemek amacıyle, hükümetçe yapılan ticarî bankacılık dallarına ilişkin kuruluş. [İng. Commodity credit corporation; Fr. Société de crédit de marchandise].

~ **hesabı,** *ikt.* Satın alınan ve satılan malların yürütümü izlenilmek üzere tutulan hesap. [İng. Goods account; Fr. Compte de marchandise].

~ **sayışmanı,** *ikt.* Malların ambara giriş, çıkış sayışımından ve korunmasından sorumlu olan kişi. [İng. Stock accountant; Fr. Comptable de matière].

~ **sorumluluğu,** *ikt.* Nesnel malların korunumunda görevlisini etkileyen sorumluluk. [İng. Real responsibility; Fr. Responsabilité réelle].

~ **ücret yöntemi,** *ikt.* İşçilere ücretlerinin tümü veya bir bölümünün mal olarak verilmesi. [İng. Truck; Fr. Maniement en marchandise].

mali, s. —

~ **analizi,** *ikt.* Firmanın varlık yapısını likide derecesini ve borç öz sermaye oranını değerlendirme.

~ **cebir,** *ikt.* Matematik ilminin işletmelerin ekonomik faaliyetlerinde rol oynayan kısa ve uzun vadeli işlemlere ait problemlerin çözümü konusunda kurallar koyan dalı.

~ **hukuk,** *ikt.* Devletlerin mali faaliyetlerini düzenleyen hukuk kuralları.

~ **kriz,** *ikt.* İktisadi buhranlardan para darlığı.

~ **olay,** *ikt.* Devlet veya diğer kamu kuruluşlarının, kamu hizmetlerinin giderlerini karşılayacak iktisadi değerleri bulmak üzere yaptıkları işlemler.

~ **tekeller,** *ikt.* Devletin gelir sağlamak maksadıyla bir mal veya hizmetin üretiminden nihai tüketiciye devrine kadar geçirdiği muhtelif safhaların biri.

~ **yardımlar,** *ikt.* Devletin belirli iktisadi amaçlara ulaşmak amacıyla özel firmalara yaptığı karşılıksız fon aktarmaları.

maliyet, i. — **özel ~,** *ikt.* Bir malı elde edebilmek için bir kişi veya bir şirketin katlandığı maliyet. [Fr. Coût privé]. • **sosyal ~,** *ikt.* Üretici ve tüketicinin iktisadi faaliyetleri nedeniyle toplumun yüklendiği. [İng. Social cost; Fr. Coût social].

~ **eğrisi,** *ikt.* Maliyet giderlerini göstermek üzere hazırlanan grafik. [İng. Cost curve; Fr. Courbe à coût].

~ **hesapları,** *ikt.* İşletmede üretim öğelerinin kullanılması sonucu üretim giderlerini ayrı ayrı hesaplamak ve bu giderleri üretim birimi sayısına bölerek işletmeye maliyet değerlerini saptamak için yapılan hesapların tümü. [İng. ve Fr. Calculation].

malzeme, i. —

~ **kataloğu,** *mim.* Yapı gereçleri, elemanları ve bileşenlerinin özelliklerini yapım ve kullanılış şekillerini gösteren, belli bir sınıflandırma sistemine göre düzenlenmiş kitap.

manda, i. —

~ **gibi şişmiş,** *dey.* Çok şişmanlamış anlamında.

mendepsiye basmak (düşmek), *dey.* Aldatılmak, oyuna gelmek

manga, i. —

~ **atışı kuramı,** *psik.* Belirli titreşim sıklıklarının belirli işitme siniri uçlarını uyararak arka arkaya işitme duyumları atışına yol açtığını savunan bir işitme kuramı. [İng. Platoonvolley theory].

mangal, i. —

~ **kedisi,** *dey.* Sıcak ve rahata düşkun miskin (*kimse*).

~ **yürekli,** *dey.* Geniş yürekli

mantık, - ğı, i. — § **7.** *komp.* Bir bilgisayar düzeni içinde, devreleri birbirleriyle ilişkileri yönünden inceleme. § **8.** *komp.* Devrelerin gerçekleştirdiği mantıksal işlemlerin tümü. [İng. Logic; Fr. Logique] • **bilgisel ~,** *mant.* Temel mantığa, bilgisel yöneticileri katmakla oluşturulan genleşmiş mantık dizgesi. [İng. Epistemic logic; Fr. Logique épistémologique]. • **bilgisel-sanısal ~,** *mant.* Temel mantığa, bilgisel ile sanısal yöneticilerin katılmasıyle elde edilen genleşmiş, mantık dizgesi. [İng. Epistemio-doxastic logic]. • **hücresel ~,** *komp.* Genellikle matris çizelgeleri halinde düzenlenmiş çok sayıda özdeş devrenin (*hücreler*) birbirine bağlanmasından oluşan mantık devresi. [Fr. Logique cellulaire]. • **iç ~,** *komp.* Bir bilgisayarın iç yapısının işlemsel şeması. [Fr. Logique interne]. • **sanısal mantık,** *mant.* Temel mantığa sanısal yöneticileri katmakla oluşturulan genleşmiş mantık dizgesi. [İng. Doxastic logic; Fr. Logique doxastique].

~ **devresi,** *komp.* Mantıksal işlemleri gerçekleştiren devre

Eşanl. **lojik devre, lojik eleman.**

~ **ilkesi,** *mant.* Önemli sayılan herhangi bir mantık yasası. [İng. Logical principle; Fr. Principe de logique].

~ **sistemi,** *mant.* Geçerli mantıksal dizgelerin ortak yapısını belirleyen mantıksal değişmezler, düzgün deyim dizimsel türleri, bir de çıkarım kurallarından oluşan sistem. [İng. System of logic; Fr. Système de logique].

~ **yasası,** *mant.* Boş içerenli içerme kuralı veya başka bir deyişle geçerliliği kanıtlanmış olan önerme kalıbı. [İng. Logical law; Fr. Loi de logique]

mantıkça, z. —

~ **doğru önerme,** *mant.* Geçerli önerme [İng. Logically true sentence; logical truth; Fr. Énoncé logiquement vrai].

~ **yanlış önerme,** *mant.* Tutarsız önerme. [İng. Logically false sentence; Fr. Énoncé logiquement faux].

mantıkçı, i. —

~ **yöntem,** *psik.* Öğrenim konularını, mantıklı bir düzen içinde ve kendi aralarındaki ilişkileri ön planda tutarak düzenleyen ve öğrencilerin öğrenme gücüyle konuların görsel zorluklarını dikkate almadan sıraya koyan öğretme yolu. [İng. Logical method].

mantıklaştırıcılık, i. *tels.* Mantıkçılık

mantıkî, s. —

~ **yöntem,** — [İng. Logical method; Fr. Méthode logique].

mantıklı, s. —

~ **hafıza,** *eğt.* Düşünceler, kavramlar ve simgeler arasında mantık ilkelerine göre bağlantılar kuran hafıza türü. [İng. Logical memory; Fr. Mémoire logique].

~ **düzenleme,** *eğt.* Ders ünitelerinin veya konuların bir bütünü tamamlayacak biçimde yalınçtan karmaşığa doğru düzenlenmesi. [İng. Logical organization; Fr. Organisation logique]

mantıksal, s. —

~ **çarpım,** *mant.* Tümel-Evetleme. [İng. Logical product; Fr. Produit logique].

~ **çatışkı,** *mant.* Bir önermenin gerek kendisinden, gerek değillemesinden çelişme türetilmesi. [İng. Logical paradox antinomy; Fr. Antinomie].

~ **değişken,** (*sabit*), *komp.* 0,1 (*veya «yanlış», «doğru»*) değerlerinden birini alabilen değişken (*sabit*).

Eşanl. **Boole değişkeni.**

~ **ifade,** *komp.* Değeri 0,1 (*veya «yanlış «doğru»*) olan ifade.

Eşanl. **Boole ifadesi.**

~ **işlem,** *komp.* İki işlenenli «*ve*», «*veya*» ya da bir işlenenli «*değil*» gibi mantıksal operatörlerle gerçekleştirilen işlem bu operatörler mantıksal fonksiyonları temsil eden özel simgeler veya sözcükler olabilir.

~ **komut,** *komp.* Mantıksal işlemleri ve daha geniş kapsamlı olarak, karşılaştırma, kaydırma gibi aritmetiksel olmayan işlemleri gerçekleştiren komut.

~ **çıkarım kuralı,** *mant.* Mantıksal önerme kalıplarına ilişkin çıkarım kuralı [İng. Logical inference rule; Fr. Règle d'inférence logique]

~ **değişmez,** *mant.* Önermelerin tutarlı çıkarımlarında geçerli olup olmadığını belirleyen, bütün yorumlarda aynı olağan yorumu koruyan değişmez im. [İng. Logical constant; Fr. Constante logique]

~ **dönüştürme kuralı,** *mant.* Eşdeğerlik kuralı. [İng. Logical transformation rule; Fr. Règle de transformation logique]

~ **içerme,** *mant.* Geçerli bir mantıksal sistemde, mantıksal, ilkel öncülsüz bir çıkarım kuralının örneği olan sözedilen dil önermesi. [İng. Logical axiom; Fr. Axiome logique].

~ **ilksav kalıbı,** *mant.* Bir biçimsel sistemde, öncülsüz ilkel geçerli çıkarım kuralı. [İng. Logical axiom-schema; Fr. Schéma d'axiome logique].

~ **im,** *mant.* Bir biçimsel dilde mantıksal değişmez veya değişken. [İng. Logical sign; Fr. Signe logique].

~ **kalıp,** *mant.* Mantıksal olmayan söz edilen dil değişmezi kapsamayan kalıp [İng. Logical schema; Fr. Schéme logique].

~ **kanıtsav,** *mant.* Geçerli bir mantıksal sistemde, öncülsüz bir çıkarımın sonucu olarak veya başka bir deyişle boş kümeden türetilebilen önerme. [İng. Logical theorem; Fr. Théorème logique]

~ **kipsel yönetici,** *mant.* Evrensel almaşıklık bağıntısına dayanan kipsel yönetici. [İng. Logical modality operator; Fr. Opérateur de modalité logique].

~ **olmayan değişmez,** *mant.* Bir biçimsel dilin ayrı yorumlarda ayrı anlam kazanabilen bir değişmezi [İng. Non-logical

constant; **Fr.** Constante non-logique. signe spécifique].

~ sistem, *mant.* Bir biçimsel dil ile bu dile ilişkin mantıksal ilkel çıkarım kurallarından oluşan sistem. [**İng.** Logical system, logical formalization; **Fr.** Système logique].

~ toplam, *mant.* Tikel-evetleme. [**İng.** Logical sum; **Fr.** Somme logique].

~ yöntem, *sosy.* Bir olgunun veya sürecin anlıkta gelişkin bir örneğinin kurulması ve bunun türlü yanları arasındaki ilişkilerin yansıtılması yöntemi. [**İng.** Logical method; **Fr.** Méthode logique].

~ zorunluluk yöneticisi, *mant.* Evrensel almaşıklık bağıntısına dayanan zorunluluk yöneticisi. [**İng.** Logical necessity operator, standard necessity operator; **Fr.** Opérateur de nécessité logique].

manzaracılık, - ğı, i. — **soyut ~,** Biçim bakımından non-figüratif bir anlayışla yapıldığı halde doğa görüntülerini hatırlatan soyut resim türü. [**Fr.** Paysagisme abstrait].

Mao'culuk, - ğu, i. — Avrupa'da özellikle 1968'de ön plana çıkan Mao'culuk akımının kökeni çok daha eskiye dayanır. Gerçekten de çin-sovyet çatışmasının başgösterdiği yıllarda Batı Avrupa'daki komünist partilerin çoğu S.S.C.B.'ye bağlılıklarını belirtirken, Fransa, İtalya ve Belçika'da çeşitli nedenlerle Çin Halk cumhuriyetini destekleyen topluluklar ortaya çıktı. Bu topluluklardan kimi Kruşçev'in barış içinde birlikte yaşama siyasetine karşı çıkmak için Çinlileri destekliyor, kimi de Sovyet Komünist partisinin XX. kongresinde Stalin dönemindeki cinayetlerin açıklanmasına karşı çıkıyordu. Bazı öğrenci toplulukları ise *«fırtınalar bölgesi»* kuramına dayanıyorlardı; bu kurama göre, dünyadaki devrimci mücadelelerin merkezi kalkınmış kapitalist ülkelerden Üçüncü Dünya ülkelerine doğru kaymaktaydı. [**İng.** Maoism; **Fr.** Maoïsme].

marimba, i. *İsp.* Tahta şeritleri klasik orkestralardaki ksilofondan daha uzun ve daha geniş olan ksilofon; bu özellikler âletin daha kalın sesler çıkarmasını sağlar. [**İng.** ve **Fr.** Marimba].

marjinal, s. —

~ gelir, *ikt.* Sürümün bir birim artmasına karşılık firmanın toplam gelirinde kaydedilen artış.

~ masraf, *ikt.* Ek olarak yapılacak bir üretim için gerekli olan masraf.

~ müstahsil, *ikt.* Pazar fiyatına eşit, maliyet fiyatına yapan müstahsil.

~ parça, *ikt.* Son ihtiyacı gideren parça.

~ tasarruf eğilimi, *ikt.* Gelir değişikliğine bağlı olarak tasarruf miktarında kaydedilen değişikliği ifade eden oran.

~ tüketim eğilimi, *ikt.* Gelir değişikliğine bağlı olarak istihlak miktarında kaydedilen değişikliği ifade eden oran.

marka, i. —

~ ve sayı, *mal.* Uluslararası ticarette, malı tanımada ve adlandırmada kullanılmak üzere, malların veya kaplarının üstüne konuan marka ve sayı. [**İng.** Mark and number; **Fr.** Marque et numéro].

Marmara, öz.i. —

~ çırası gibi tutuşmak, *dey.* a) Hemen hiddetlenmek, köpürmek. b) Aşık olmak.

marsık, i. —

~ yiyip ateş püskürmek, *dey.* Herhangi birşeye kızıp kopurmek.

Mart, oz.i. — **~'ta sürmez, eylülde ekmezsen sabanı bırak,** *at.* Çiftçi işlerini zamanında yapmazsa ürün alamaz. Bu gibi kimseler hakkından gelemedikleri çiftçiliği bırakmalıdırlar. • **~'ta tezek kuruya, nisanda seller yürüye, (Mart kuruluk, nisan yağmurluk),** *at.* Mart ayının kurak, nisan ayının yağışlı olması, çiftçinin yüzünü güldürür. • **~'ta yağmasın, nisanda dinmesin (mayısta ara sıra),** *at.* Ekin için, martta yağmur yağması zararlı, nisanda çok yararlıdır. • **~'ta yağmaz, nisanda dinmezse sabanlar altın olur,** *at.* Bk. **Karakışta karlar...**

~ ayı dert ayı, *dey.* Mart havasının tutarsızlığından şikâyet etmek için söylenir.

~ ayların çingenesidir, *at.* Öteki aylardan her birinin bir kişiliği, bir soyluluğu vardır. Mart ise soysuz, güvenilmez, ne yapacağı bilinmez kişilere benzer.

~ çıkmadıkça dert çıkmaz, *at.* Kış hastalıkları, mart sona ermedikçe bitmez.

~ dokuzunda çıra yak, bağ buda, *at.* Martın dokuzu (*yeni takvime göre 22'si*) olunca bağların herhalde budanması gerektir. Bu iş, gündüz yetiştirilemezse gece çıra ışığında yapılmaya değecek kadar önemlidir.

~ kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır, *at.* Mart ayında şiddetli soğuklar olur. İnsan dışarı çıkamaz. Odun, kömür de azaldığından kazma, kürek saplarını yakacak duruma düşer.

~ kedisi gibi damlarda dolaşmak, *dey.* a) Azmak. b) Sataşacak birini aramak.

~ kuruluk, nisan yağmurlu, *at.* Bk. **Mart'ta tezek kuruya, nisanda seller yürüye**

~ martladı, tavuk yumurtladı, *at.* Mart kendini gösterince tavuklar yumurtlamaya başlar.

~ yağar, nisan övünür, nisan yağar, insan övünür, *at.* Martta yağan yağmurla ekinler nisanda gelişir.

mar. yaşlanma, b.i. (*Mar tensit + yaşlanma'dan*) *met.* 500 C ile 825 C sıcaklıklar arasında uygulanan ve madenlerarası bileşiklerin çökelmesiyle madeni yaşlandırarak sertleştirme temeline dayanan ısıl işlem.

~ çeliği, *met.* Martensit dönüşümünden sonra uygulanan bir yaşlandırma işlemiyle en yüksek mekanik özelliklerine ulaşan çelik türü. [**İng.** ve **Fr.** Maraging].

masa, i. —

~ ayağı, *sp.* (*bis.*) Masa kollarının, tekerleğin geçirilmesine yarayan çengel biçimindeki alt uçları. [**Fr.** Patte de fourche].

~ başlığı, *sp.* (*bis.*) Tekerin takıldığı, masa biçimindeki çatalların iki kolunu birleştirmeye yarayan bir bisiklet parçası. [**İng.** Forkhead; **Fr.** Tête de fourche]

~ borusu, *sp.* (*bis.*) Başlıklarıyle birlikte masaların geçirildiği boru. [**Fr.** Cache de fourche]

~ ışıklığı, Kısa ayaklı, taşınabilir bir masa, kitaplık, çatkı, raf, v.b. üzerine koyulmak için tasarlanmış ışıklık.

~ kolu, *sp.* (*bis.*) Masanın iki kolu. [**Fr.** Fourreau de fourche]

masal, i. —

~ saati, *kut.* Halk kitaplarının çocuk kitapları bölümünde veya çocuk kitaplıklarında küçük okuyuculara masal anlatmak için ayrılan belirli saat. (*Genel olarak yarım saati geçmez*). [**İng.** Story hour].

maske, i. — § **15.** *komp.* Herhangi bir bit dizisindeki bitleri denemek veya bu bitlerden alt kümeler çıkarmak için, mantıksal bir işlemle bu diziyle birleşebilen bit türü. [**Fr.** Masque]. • **kaçına ~ leri,** *etn.* Pueblo yerlilerinin dinsel törenlerde taktıkları ve taşıdıkları maskeler ve bebekler.

maskeli, s. —

~ duygulanım, *psik. Stekel*'e göre, saldırganlık, nefret ve kırıcılık gibi duyguları sevgi, saygı gibi coşkularla gizlemek. [**İng.** Masked affection].

mast, i. *ing. plast. mad.* Cam elyafını bir konveyörden geçirip yaydıktan sonra, bu elyafı, düğümsüz düzgün bir doku elde edecek şekilde metakrilik krom klorür veya volan gibi bir bağlayıcı madde yardımıyla ve polivinil asetat gibi bir reçineyle birleştirilerek elde edilen, 5 sm boyunda veya daha kısa kesilmiş cam elyafından oluşan keçemsi doku. *Mastlar, cam elyafıyla takviye edilmiş plastik eşya yapımında kullanılır.* [**İng.** Mast; **Fr.** Mat].

mastar, i. — **fotoelektrik ~,** *tekn.* Yüksek sıcaklığa kadar ısıtılmış nesnelerin kalınlığını ve genişliğini ölçmeğe yarayan, özellikle de sıcak haddeleme işlemlerinin denetlenmesinde kullanılan cihaz. [**Fr.** Calibre photoélectrique].

mastoloji, i. *Fr. mastologie* < *Yun. mastos, meme. tıp.* Meme bezinin çalışmasını, bozukluklarını ve hastalıklarını inceleyen bilim dalı.

maşa, i. —

~ varken elini ateşe sokma, *at.* Başka birine yaptırabileceğin tehlikeli işe kendin girişme.

matematik, i. —

~ paradoks, *mat. mant.* Bk. **Paradoks.**

matematikleştirme, i. Matematikleştirmek eylemi; *İnsan bilimlerinin matematikleştirilmesi, daha büyük bir kesinliğe varma isteğinin bir sonucudur.* [**İng.** Mathematicization, mathematization; **Fr.** Mathématisation].

matematikleştirmek, geçl. f. Herhangi bir alana matematik yöntemlerini uygulamak: *Dilbilimi matematikleştirmek.* [**İng.** To mathematize **Fr.** Mathématiser].

matematiksel, s. —

~ örnek psikoloji, *psik.* a) Psikoloji veri ve bulgularının matematik sayıbilim kavram ve örneklerine göre düzenlenmesi gerektiğini savunan ruhbilim türü. b) Davranışı matematiksel örneklerle açıklamayı amaçlayan psikoloji dalı. [**İng.** Mathematical model psychology].

matlaştırmak, geçl. f. — § **3.** *boyacılık.* Bir boya katmanının veya herhangi bir kaplamanın yüzeyine matlık vermek: (*Yüzeyin parlaklığını azaltmak amacı güden bu işlem, renklendirmesiyle, balmumu, ince yağlar ve madensel sabunlar katmakla veya boya tabakasının ışığı yansıtma özelliğini tümüyle değiştiren özel eriticiler kullanmakla gerçekleştirilir*) [**İng.** To mat(t); **Fr.** Mater].

matris, i. — **n. basamaktan aij gibi bir kare matrisin ortak matrisi,** *mat.* Her aij elemanın yerine ortakçarpanı olan aij'yi koyarak elde edilen matris.

mavi, s. —

~ boncuğum sende, *dey.* (*Birine*) Benim sevdiğim ve tuttuğum sensin, anlamında söylenir.

~ çizgi, *sp.* (*bis.*) Yarışlıklara motor ardı yarışları için çizilen çizgi. [**Fr.** Corde bleu].

~ yakalılar, *sosy.* Daha çok kol gücüyle

yapılan işlerde çalışanlar (*işçiler*). [**İng.** Blue collar; **Fr.** Col bleu].

mavna, i. —

~ **ücreti,** *ikt.* Malların vapurlara yüklenmesi veya vapurlardan boşaltılması karşılığında kullanılan mavnalar için ödenen para. [**İng.** Lighterage; **Fr.** Frais de gabare].

mayasız, s. —

~ **yoğurt tutmaz (çalınmaz),** *at.* Çok para kazanabilmek için, az da olsa, elde bir sermaye olması gerekir.

mayıs. sinekleri, ç.i. *zool.* Böcekler (*Insecta*) sınıfının, Kanatlılar (*Pterygota*) alt sınıfına giren bir takımı. Küçük boylu, yumuşak vücutlu böcekler olup, suya bırakılan yumurtalarından çıkan nimfler başka hayvanlara besin teşkil ederler. Erginler bir veya iki gün yaşarlar. Bu arada büyük topluluklar halinde su kenarlarında uçarlar, çiftleşirler ve ölürler. [**Lat.** ve **İng.** *Ephemeroptera, plectoptera;* **Fr.** Ephéméroptères].

Eşanl. **Birgün sinekleri.**

maymun, i. — ~ **u fırına (ateşe) atmışlar, yavrusunu ayağının altına almış,** *at.* Bk. **Ayıyı fırına atmışlar, yavrusunu ayağının altına almış.**

mazlum, s. — ~ **un ahı, indirir şahı (yerde kalmaz),** *at.* Güçlü kimse zulmetmemelidir. Zulmeden herhalde belâsını bulur. Zulüm gören kimsenin bedduası, padişahı tahtından indirir. *Eşanl.* **Kimsenin ahı kimsede kalmaz.**

mazohist, - ti, s. —

~ **baltalama,** *psik.* (*Ruhsal çözümleme*) Kişinin cezalanmasını sağlamak dileği ile giriştiği bütün kırıcı ve engelleyici davranışlar. [**İng.** Masochistic sabotage].

mecburî, s. —

~ **iniş pisti,** *hava.* ve *ask.* Bk. **Pist.**

mecidî, s. —

~ **nişanı,** *tar.* Bk **Nişan.**

meclis, i. —

~ **müzakeresi,** *huk.* Bk. **Müzakere.**

mecnun, s. —

~ **gibi gezmek,** *dey.* Aklı bir karış havada ve gönlü sevdalı dolaşmak.

MEDLARS, i. *küt.* Tıp alanındaki bütün incelemeleri saptamak, toplamak, düzenlemek ve bu bilgiye yeniden ulaşmak yolunda yapılan işlerin tümünü öngören yöntem. [**İng.** MEDLARS (Medical Literature Analysis and retrovial system].

mekanik, s. —

~ **anıklık,** *eğt.* Bir kimsenin makineleri kullanma veya mekanik süreci kavrama konusundaki gizilgücü. [**İng.** Mechanical aptitude; **Fr.** Aptitude mécanique].

~ **aşınma,** *mim.* Bir gerecin yararlı tabakası üzerinde yürüme, dönme, sürtünme, darbe gibi mekanik etkilerin sonunda küçük parçaların ayrılması.

~ **dizinleme,** Bk. **Kendiliğinden dizinleme.**

~ **kodlama,** *küt.* a) Bilgi-ulaşımı sağlamak amacıyla bir belgeden otomatik olarak anahtar sözcüklerin seçimi ve saptanması. b) Dizin öğelerinin sözcük tekrarı esasına dayanılarak makine ile saptanması. [**İng.** Auto-encoding].

~ **merdiven,** *mim.* Yürüyen merdiven

~ **özetçe,** *küt.* Bilgisayarlar yoluyla hazırlanan özetçe. [**İng.** Auto-abstract].

~ **pigmentlenme,** Bk. **Pigmentlenme.**

~ **redresör,** *elek.* Bk. **Redresör.**

~ **soru kâğıdı,** *istat.* Cevapların veya bilgilerin üzerine özel bir kalemle işlendiği, belli bir anket değerlendirme makinası için hazırlanmış özel bir soru kâğıdı.

~ **yetenek,** *eğt.* Bireyin el araçları ve makineler ile uğraşma, bunlara ilişkin sorunları çözme konusunda gösterdiği yetenek. [**İng.** Mechanical ability **Fr.** Habileté mécanique].

~ **yetenek ölçeri,** *psik.* Mekanik araçların ne işe yaradığı ve nasıl kullanılacağını anlamak ve öğrenmekte kişinin gösterdiği yeterliği ölçmeye yarayan araç [**İng.** Mechanical-aptitude test].

~ **zekâ,** *eğt.* Makineler, el araç ve gereçleri ile uğraşma veya bunların kullanılmasıyle ilgili sorunları çözme gücü. [**İng.** Mechanical intelligence; **Fr.** Intelligence mécanique]

mekanizma, i. —

~ **kuramı,** *psik.* Bütün canlı varlıkların etkinliklerinin, fizik ve mekanik kavramlarına göre açıklanıp yorumlanabileceğini savunan görüş [**İng.** Mechanistic theory].

mekik, - ği, i. — § **3.** *prehist.* Ren geyiği boynuzundan yapılan, dokumacı mekiği gibi iki ucu oyuk silindir biçimindeki eşya. (*Bu eşyanın Orta Magdaleniyen'de küçük taş aletlerin sapı olarak kullanıldığı düşünülebilir*). [**Fr.** Navette]

mekkâre, i. —

~ **beygiri gibi dur otur olmamak,** *dey.* Durmadan çalışıp çabalamak.

melankoli, i. —

~ **omegası,** *psikopatol.* Bk. **Omega.**

melanoz, i. — **Riehl** ~ **u,** *derm.* Alında ve yanaklarda meydana gelen kirli gri renkte deri hastalığı; özellikle elli yaşlarındaki kadınlarda görülür. (*Hastalığın adı Avusturyalı hekim Gustav Riehl'den/1855 -1943/ gelir*).

melek, - ği, i. — **meleğim,** *dey.* Son derece saf, temiz, iyi huylu sevgiliye yapılan hitap

melezleme, i. — **hücresel** ~, *biy.* Aynı türe veya ayrı türe ait değişik bireylerden alınan hücrelerin birleştirilmesiyle elde edilen melezleme. [**İng.** Cellular hybrid; **Fr.** Hybride cellulaire].

meme, i. —

~ **ilişkisi,** *psik. Melanie Klein*'a göre, çocuk için isteğin konusu (*nesnesi*) ile ilk ilişkisi. [**Fr.** Relation au sein].

mendil, i. — ~ **in ucunu düğümlemek,** *dey.* Unutmamak, hatırlamak için bir işaret koymak, niyet tutmak.

~ **açmak,** *dey.* Dilenmek. *Böyle har vurup harman savurursan sonra Yenicami'de mendil açarsın.*

menfaat, - ti, i. —

~ **birliği,** *ikt.* Aynı malı üreten işletmelerin mallarını satabilmek için aralarında anlaşarak kurdukları şirket

menkul, - lü, s. —

~ **satımı,** *ikt.* Araziden veya taşınmaz olmak üzere tapu siciline kaydedilen haklardan başka her türlü şeyin satımı.

menotaksi, i. *Fr. ménotaxie*<*Yun. menein,* kalmak + *taksis,* düzen *etoloji.* Güneş veya ağırlık gibi dış ortamda bulunan bir öğeyi işaret alarak ve onunla belli bir açı yaparak bir yere yönelen hayvanın yönelme tepkisi.

menşe, - i, i. —

~ **memleketi,** *ikt.* Malın üretildiği, yapıldığı memleket

menzil, i. —

~ **uçuşu,** *hava.* Bir uçağın düşme tabanı ve azami sapma ile ilgisi olmaksızın, istenilen yönde uçması.

menzilci, i. —

~ **beygiri gibi koşmak,** *dey.* Büyük bir gayret ve çaba göstermek. *Menzilci beygiri gibi oradan oraya koşturursun ama bunu başarmana imkân yok.*

meram, i. — ~ **ın elinden bir şey kurtulmaz (ne kurtulur),** *at.* Bir işi yapmaya azmeden ve ona dört elle sarılan kişi, herhalde başarıya ulaşır.

mercek, i. — **dış** ~, Saydam tabakanın üstüne yerleştirilen değirmi ve saydam protez. [**Fr.** Lentille de contact]. • **Ön oda merceği,** Billûrunun yerine ön odaya yerleştirilen, plastik maddeden protez. [**Fr.** Lentille intracamérulaire].

merdiven, i. —

~ **ayak ayak (basamak basamak) çıkılır,** *at.* En yüksek yere, yavaş yavaş yükselerek çıkılır.

~ **çekirdeği,** *mim.* Çok katlı bir yapıda merdiven ve asansörler grubu

~ **kanadı,** *mim.* Merdiven kolu

~ **otomatiği,** *mim.* Merdiven evindeki lambaların düğmeye basılmasından sonra yanmasını ve belirli bir süre sonra kendiliğinden sönmesini sağlayan düzen

~ **sağrısı,** Bk. **Sağrı.**

~ **sereni,** *mim.* Bk. **Seren.**

merhamet, i. — ~ **ten maraz doğar (hasıl olur),** *at.* Kimi kişiler, kendilerine acıyıp iyilik edenlerin başını derde sokarlar veya bu iyiliği kötüye kullanırlar.

merkez, i. — ~ **den yönetim,** *eğt.* Eğitim etkinliklerinin düzenlenmesi ve yönetilmesi konusunda genel siyasanın saptanması, denetim ve işletmeyle ilgili işlerin yürütülmesi bakımından en büyük sorumluluğu devletin veya ulusal hükümetin üzerine aldığı yönetim biçimi. [**İng.** Centralized administration; **Fr.** Administration centralisée]. • **kütle** ~ **i.** *hava.* Bir cismin elemanter kütlelerinin ağırlık merkezi. (*Kütle merkezi eylemsizlik merkeziyle karışır*). [**Fr.** Centre de masse]. • **yönetim** ~ **i,** *hava.* Fırlatma veya yörünge işlemleri gibi uzay çalışmalarının yönetildiği oda. [**İng.** Control centre; **Fr.** Centre de direction]. • **bir iç bileşim kanunuyla donatılmış bir E kümesinin merkezi,** *mat.* E'nin merkez elemanlarının kümesi. [**Fr.** Centre d'un ensemble E muni d'une loi de composition interne]. • **bir iç bileşim kanunuyla donatılmış bir E kümesinin merkez elemanı,** *mat.* E'nin bütün elemanlarıyla yer değiştirebilen eleman. (*E'nin kanunu carpmalı olarak yazıldığından,* $\forall x \in E$. $a \times = x a$ *olursa* $a \in E$ *merkez elemandır*). [**Fr.** Elément central d'un ensemble E muni d'une loi de composition interne].

~ **Ceza Kurulu,** *sp.* (*futb.*) Futbol Birliğine bağlı olan ve takım veya oyuncuların oyun içindeki türlü davranışlarıyla ilgili olumsuz durumları bir karara bağlamakla görevli kurul. [**İng.** Central disciplinary Committee].

~ **ticaret evi,** *ikt.* Birden fazla satış ve faaliyet şubesi olan ticaret evlerinin en büyük ve idari mekanizmasının bulunduğu merkez teşkilât.

merkezî, s. —

~ **kütüphane,** *küt.* Kendisine bağlı şubeleri bulunan, olağan kütüphane işlerinin yanında bu şubelerin teknik işlerinin de yürütüldüğü kütüphane. [**İng.** Central library].

~ **obtürator,** *fot.* Objektifin ya ortasında veya hemen arkasında olmak üzere, açılıp kapanan ve birkaç parça ince çelik plaklardan oluşturulmuş organ.

mermer, i. —

~ **iyi taştan, iyilik iki baştan,** *at.* Bk. **iyilik iki baştan olur.**

Merill-Palmer ölçeği. *psik.* 2-5,5 yaş arasındaki çocukların anlıksal gelişimini değerlendirmekte kullanılan yapım ve sözlü sorunlardan oluşmuş 38 sorulu bir ölçek. [**İng.** Merrill-Palmer scale].

Merrill sayısı, *küt.* Kitapların raflarda sayılar yardımı ile alfabetik olarak veya tarih kısaltmaları ile zaman dizisel olarak yer alması amacıyla *W.S. Merrill*'ce geliştirilen yöntem. [**İng.** Merril book number].

mertek, - ği, i. —

~ **çatısı,** *mim.* Merteklerden oluşan ahşap beşli örtüsü çatı.

Meryem (ana), öz.i. —

~ **kandili gibi,** *dey.* Soluk (*ışık*).

mescit, - di, i. — **mescide gerek olan, meyhaneye haramdır,** *at.* a) İnsanın kendisine ve benimsediği yere gerek olan şeyi yabancıya vermesi doğru değildir. b) Bir yer için gerekli olan şey, görevi onunki ile çelişen yer için zararlıdır.

mesele, i. — ~ **nin çatal yerini bulmak,** *dey.* Herhangi bir olayın düğüm noktasına, önemli kısmına değinmek.

mesken, i. —

~ **politikası,** *ikt.* Devletin vatandaşların barınma ihtiyacını iktisadî koşullara ve sosyal adalet ilkelerine uygun şekilde düzenlemek amacıyla aldığı tedbirlerin bütünü.

meslek, - ği, i. —

~ **danışmanlığı,** *eğt.* Meslek seçimi, mesleğe hazırlık ve iş bulma gibi konularla ilgili sorunları olan bir kimseye görüşerek yardımda bulunma. [**İng.** Vocational counseling; **Fr.** Consultation professionnelle].

~ **ilgileri,** *eğt.* a) Başarılı meslek adamları üzerinde yapılan deneylerle saptanan ve türlü mesleklere karşı yakınlık veya soğukluk duygularını gösteren ilgiler. b) Meslek seçimi söz konusu olduğu durumlarda öğrencilerce belirtilen ilgiler. [**İng.** Vocational interests; **Fr.** Intérêts professionnels].

~ **öncesi eğitim,** *eğt.* Bir meslek dalında çalışmaya başlamadan önce veya bir meslekten başka bir mesleğe geçişte ilgililere uygulanan eğitim. [**İng.** Prevocational education, pre-professional education; **Fr.** Éducation pré-professionnelle].

~ **taraması,** *eğt.* Okul çevresinde, veya yurt içinde ne gibi iş ve mesleklerin bulunduğunu öğrenmek amacıyla danışmanların gözetimi altında öğrencilerce kümeler halinde planlı ve yöntemli olarak yapılan araştırma. [**İng.** Occupational survey; **Fr.** Sondage professionnel].

mesnet, - di, i. —

~ **noktası,** *mim.* Kuvvet ile dayanımın denge halinde bulundukları sabit nokta.

metadon, i. *Fr. méthadone.* Sentez yoluyla üretilen afyonlu ilaç. (*Eroine benzer ve eroine alışmış olanların yavaş yavaş bu alışkanlıktan kurtulmalarını kolaylaştırmak için kullanılır*). [**İng.** Methadone].

metal, - li, i. —

~ **buharlı lamba,** Işığının büyük bölümü, metal buharlarının ışıması yolu ile üretilen bir boşalmalı lamba türü.

~ **kama,** *sp.* (*bis.*) Bisiklet parçalarını perçinlemek için kullanılan bir kama türü. [**Fr.** Gouppille].

metalürji, i. — **buhar** ~ **si,** *met.* Isıtılmış madenlerin boşlukta buharlaştırılması ve kaplanacak soğuk çeperler üzerinde yoğunlaştırılmasıyla ince maden bırakıntıları elde etmeğe dayanan yöntemlerin tümü: *Yansıtıcılar veya plastikten yapılmış elemanlar gibi madenî olan veya olmayan parçaların elektronikte kullanılmak üzere yüzeysel olarak elektriği iletecek hale getirilmesinde, buhar metalürjisi yöntemleriyle maden kaplama işlemine başvurulur.*

metampisilin, i. *Fr. metampicilline.* Penisilinden türetilen yarı sentetik antibiyotik. (*Metampisilinin mikroplar arasında çok geniş bir etki alanı vardır; bakteri öldürücüdür, zehirleyici etkisi yoktur ve penisilini parçalayan enzimlere /penisilinaz/ karşı dayanıklıdır; yalnız penisiline alerjisi olan kişilerde kullanılmaz*)

metilli, s. *kim.* Bileşiminde metil kökü =CH_3 bulunan bir bileşik için kullanılır. [**Fr.** Méthylénique].

metin, i. — § **8.** *komp.* Bir programın uygulanması sırasında, her an bir bilgisayarın merkez biriminin durumunu bildiren bilgilerin tümü: *Bir kesilmede, kesilmiş programı daha sonra yeniden ele alabilmek için metnin korunması gerekir.*

metiserjit, i. *Fr. méthysergide.* Lizerjik asitten türetilen bir serotonine karşı etkili olan ilaç. (*Metiserjit yarım baş ağrısının tedavisinde ve bazen fazla miktarda serotonin salgılayan bazı incebağırsak urlarının /karsinoyit urlar/ yol açtığı ishalleri gidermek için kullanılır*).

metol, i. —

~ **adorol,** *fot.* Metol-idrokinon karışımı özelliğinde, daha çok portre ve atelye işlerine elverişli bir banyo.

~ **idrokinon,** *fot.* Özellikle portre resimleri için kullanılan bir banyo.

mevduat, - tı, ç i. —

~ **çarpanı,** *ikt.* Çek kullanarak veya havale yollayarak ve takas mekanizmasından faydalanarak yapılan ödemelerin toplam mevduatta meydana getireceği artışı belirten katsayı.

mevrid, i. —

~ **memleket,** *ikt.* Satılmak üzere gönderilen bir malın boşaltılacağı memleket.

meyhaneci, i. — ~ **den şahit istemişler (sormuşlar) bozacıyı (mezeciyi) göstermiş,** *at.* Uygunsuz iş yapan kimse, haklı olduğunu göstermek için kendisine benzeyen birini sanık gösterir. • ~ **nin yüzünü bayram topu güldürür,** *at.* a) Ramazan'da herkes ibadete koyulur, günah olan içkiyi keser. Bunun için meyhaneci ancak bayram gelince bol müşteri bulur. b) Yasak yüzünden işi aksamış olan kimse, yasağın kalkmasına sevinir.

meyveli, s. —

~ **ağacı taşlılar,** *at.* Çoğu zaman, bilgili, hünerli kimselere satasırlar.

mezar, i. —

~ **taşı ile övünülmez,** *at.* Kişi, geçmişteki atalarıyle değil ancak kendi değeri ile övünebilir.

mezhepçilik, - ği, i. *huk.* Lübnan'da uygulanan ve parlamento üyelikleri ile yüksek devlet görevlerini yalnız dinsel toplulukları esas olarak paylaştıran siyasal ve anayasal sistem.

mezo, i. —

~ **stire,** i. *den.* Sancağın veya işaret bayraklarının millî matem dolayısıyle tamamiyle yerine çekilmeyerek yarıda bırakılması.

mezomorfizm(a), i. — § **2.** *fiz.* Mezomorf bir maddenin belirleyici niteliklerinin tümü. *Sıvı billûrlarda kullanılan başlıca üç tip mezomorfizma, kolesterik, nematik ve smektik yapılardır.* [**İng.** Mesomorphism. **Fr.** Mésomorphisme].

mezzo-amerika, i.(*Alm.*). Panama kıstağının kuzeyinde, Kolomböncesi en eski uygarlıkların yayılma alanı. (*Terimin yaratıcısı Paul Kirchhoff'tur*).

mıhlanmak, nsz. f. — **lokça çivisiyle** ~, *dey.* Kımıldayamamak, bir yerde sabit kalmak.

mıknatıs, i. — **soğuk** ~, *elek.* Bobinleri soğuk iletken veya genellikle aşırı iletken olan elektro-mıknatıs; bobinlerin soğuk veya aşırı iletken olması, soğuk mıknatısın kütlesini, hacmini ve elektrik üretme gücünü klasik bir elektro-mıknatısa oranla büyük ölçüde azaltma olanağı sağlar. (*Büyük bir potansiyel farkı söz konusu olduğu zaman, örneğin, içten helyumla soğutulan oyuk iletkenler kullanılır*). [**Fr.** Cryoaimant].

mıknatıslık, - ğı, i. — **mıknatıslığını giderme,** *radyotekn.* Renkli bir televizyon alıcısındaki görüntü tüpünün ve madenî parçaların kalıcı mıknatıslığını yok etme. [**İng.** Demagnetization; **Fr.** Démagnétisation].

mısır, i. — ~ **a «yağmur geliyor» demişler, «çapa birlik mi?» demiş,** *at.* Mısır bol su ister ama çapalanmazsa sudan gereği gibi yararlanamaz.

mısra, i. —

~ **vurgusu,** *gram.* Mısralardaki ahengi daha kuvvetle sezdirmek için bazı hecelerin daha canlı okunması.

mızganma, i. *psik.* Uykuya dalmadan önceki ön uyku durumu. (*Mızganma sanrı veya imgelerden, uykuya dalma veya uyanma sırasında bilinçte canlanan düş benzeri renkli tablolardan oluşur*). [**İng.** Hypnagogy].

mızıkçılık, - ğı, i. —

~ **etmek,** *dey.* Oyun bozmak, döneklik etmek. *Mızıkçılık edersen seninle bir daha konuşmam.*

mızrak, - ğı, i. — **mızrağı çuvala sığdıramamak,** *dey.* Gerçeği gizleyememek.

mide, i. —

~ **pansumanı,** *ted.* Bk. **Pansuman.**

midilli, i. — **Shetland** ~ **si.** *zoot.* Shetland adalarında türemiş olan midilli ırkı. (*Boyunlu, uzun ve gür yeleli, çok küçük boyludur. (1 m'den az). Güçlü ve cesur bir hayvandır. Avrupa'da bazen çocuk bahçelerinde, çocukları gezdirmek için kullanılır.*

mikoplazmalar, çoğ. i. *Fr. mycoplasmes.* Bakterilerle virüsler arasında yer alan ve çoğunlukla hastalık yapabilen mikroorganizma grupu. [**İng.** Mycoplasm].

mikrobodi, i. *İng. microbody. biy.* Basit bir zarla kaplı, 0,2-0,6 μ çapında hücre organiti; karaciğer ve böbrek hücrelerinde çok sayıda bulunur. [**İng.** ve **Fr.** Microbody].

mikro. donanım, b.i. *komp.* Bilgisayarların donanım (*hardware*) ve yazılımları (*soft-*

ware) arasındaki ara kavram. [**İng.** ve **Fr.** Firmware].

mikro. elektronik, b.i. *Fr. micro-électronique. elektr.* Elektronik bir düzeneğin çeşitli bileşenlerini ve bileşenleri birbirine bağlayan çeşitli devreleri çok küçük hacimli bir bütün halinde toplamağa yarayan yapım teknolojisi. [**İng.** Micro-electronics].

mikrofilm, i. —
~ **okutacı,** *küt.* Mikrofilmleri okumak için kullanılan özel yapıt. (*Hem okumayı, hem de istenen bölümlerin fotokopilerini alan türleri de vardır*). [**İng.** Microfilm render].

mikrofiş, i. —
~ **okutacı,** *küt.* Mikrofişleri okumaya yarayan aygıt. [**İng.** Microfiche reader].

mikrofon, i. *Fr. microphone.* — **elektrikli** ~, *radyotekn.* → **Elektret.**

mikrokart, i. *küt.* Herhangi bir yayının küçültülerek üzerine aktarıldığı 7,5 × 12,5 cm. boyutlu kart. (*Bu kartların üst yanlarında ilgili yayının çıplak gözle okunabilecek kaynakçasal kimliği yazılır*. [**İng.** Microcard].
~ **okutacı,** *küt.* Mikrokartları okumaya yarayan aygıt. [**İng.** Microcard reader].

mikroopak, i. *küt.* Herhangi bir yapıtın tümünün veya bir bölümünün küçültülerek aktarıldığı kâğıt veya kart. (*Bu gerecin üst yanında ilgili yayının çıplak gözle okunabilecek kaynakçasal kimliği yazılıdır*). [**İng.** Micro-opaque].
~ **okutacı,** *küt.* Mikro opakları okumaya yarayan aygıt. [**İng.** Micro opaque reader].

mikrolit, i. *Fr. microlithe* <*Yun. mikros,* küçük + *lithos,* taş. Geometrik biçimde yontulmuş çok küçük (*santimetre cinsinden*) taş parçası. [**İng.** Microlith].

mikromerograf, i. *Fr. micromérographe* < *Yun. mikros,* küçük, *meros,* parça + *graphein,* yazmak. Bir tozun granülometresini incelemeğe yarayan cihaz.

mikronlama, i. Katı bir cismi mikron büyüklüğünde taneciklere ayırma amacı güden işlem. [**İng.** Micronization: **Fr.** Micronisation].

mikroorganizma, i. — **karşı mikroorganizma,** *petr.* Aşındırıcı etkisi olan bakterilerin çoğalmasını engellemek için, bazı ürünlere karıştırılan katkı maddesi. [**İng.** Biocide: **Fr.** Anti-micro-organisme, biocide, antibactérien].

mikroprint, i. *küt.* Herhangi bir yazının küçültülerek üzerine aktarıldığı 22,5 × 9 sm. boyutlu kart. (*Bu kartların her biri genellikle küçültülmüş 100 sayfayı kapsar. Bu kartların üst yanında ilgili yayının çıplak gözle okunabilecek kaynakçasal kimliği yazılıdır*). [**İng.** Microprint].
~ **okutacı,** *küt.* Mikroprintleri okumaya yarayan cihaz. [**İng.** Microprint reader].

mikropsuzlaştırma, i. **ışınla** ~, İçlerindeki mikroorganizmaların tümünü yok etmek amacıyla ürünlerin, özellikle de yiyeceklerin oldukça yüksek dozda iyonlaştırıcı ışınımlarla işlenmesi.

mikroşerit, i. *küt.* Kısa yazıların küçültülerek üzerine aktarıldığı mikrofişin büyüklüğündeki düz film. [**İng.** Microstrip].
~ **okutacı,** *küt.* Mikroşeridi okumaya yarayan cihaz. [**İng.** Microstrip reader].

mikser, i. **bant** ~ **i,** *graf. santl.* Dizgi makinelerinin kumandasında kullanılan delikli bantlar üzerine düzeltme yapmağa yarayan cihaz. [**Fr.** Mixeur de bandes].

millî, s. —
~ **Eğitim Bakanı,** Millî Eğitim Bakanlığının başında bulunan kişi. [**İng.** Minister of Education: **Fr.** Ministre d'Education].
~ **Eğitim Bakanlığı,** Millî eğitimle ilgili tüm işleri yürüten bakanlık. [**İng.** Ministry of Education: **Fr.** Ministère d'Education].
~ **eğitim yönetmeni,** *eğt.* İl millî eğitim örgütünün başı olan, il sınırları içinde tüm eğitim çalışmalarını denetleyen kimse. [**İng.** Director of public instruction: **Fr.** Directeur d'éducation publique].
~ **güvenlik bilgisi,** *eğt.* Öğrencilere savaş teknikleri, modern savaş araçları, silâhlı kuvvetler üzerine bilgi vermek, onları ruh ve düşünce bakımından yurt savunmasında görev almaya hazırlamak amacını güden, orta, üniversite ve yüksek okullarda okutulan ders. [**İng.** Military science: **Fr.** Leçon d'instruction militaire].
~ **masraf,** *ikt.* Bir devrede tüketilen mal ve hizmetlerin bütünü ve millî sermayedeki eskime payları toplamı.

milpa, i. (*Amerikan yerlilerinin dilinden*). Orta Amerika'da, ormandan açılmış arazide yapılan tarım. [**İng.** ve **Fr.** Milpa].

mimetizm, i. *Fr. mimétisme. etoloji.* → **Yansılama.**

mimik, i. —
~ **bozukluğu,** *psik.* Mimiklerle el kol hareketlerinin konuşmada duyguları yansıtma ve belirtme yeterliğini yitirmesi. [**İng.** Paramimia].

minder, i. —
~ **dışı,** *sp.* (*güreş*) Güreş minderinin üzerine çizilmiş ve içerisinde güreşilmesi gereken 9 m. çapındaki beyaz çemberin dışında kalan bölüm.
~ **yönetmeni,** *sp.* (*güreş*) Orta ve yan hakemlerinin çalışmalarını, verilen kararların doğruluğunu gözetleyen ve yönetmeliklere aykırı karar verildiği zaman düzelten yönetici.

minimal, s. — § **2.** *Fr. çağdaş santl.* En az renk bağıntıları ve biçimlere indirgenmiş bir sanat eseri için kullanılır. [**İng.** Minimal: **Fr.** Minimal. - ale. - aux].

miniskop, i. *Fr. miniscope. fiz.* 1 milimetrelik su basıncının yüzde 1'i düzeyinde büyük bir duyarlıkla basınçları ölçmeğe yarayan aygıt.

minyatür, - rü, i. ve s. —
~ **bale,** Kısa süreli (*bir perdelik*) koreografik eser. Amacı ya yorumlayan sanatçıyı ön plana çıkarmak veya tek bir konuyu işlemektir. Bu türde daha çok Kasyan Goleyzovskiy gibi sovyet koreografları başarılı oldu. Ayrıca Leonid Yakobson, enstitüsünde ateşe olarak çalışan fransız Vera Boccadoro da minyatür bale türünde eser verdiler. [**Fr.** Miniature chorégraphique].
~ **kitap,** Bk. **Kitapçık.**
~ **nota,** *küt.* Genellikle, bir konseri notadan izlemek amacıyle bir ezginin veya büyük bir yapıtın küçültülerek basılan notası. [**İng.** Miniature score].

minyatürleştirme, i. — **nükleer silâhların minyatürleştirilmesi,** *sil.* Bir yandan uçaklara veya stratejik bir füzenin başlığına yerleştirilebilecek bir bombaya güçlü bir imlâ hakkı doldurmak, öte yandan nükleer silâhı taktik amaçlarla kullanılabilecek hale getirmek için, bir nükleer silâhın ağırlığıyla gücü arasındaki oranın küçültülmesi. [**Fr.** Miniaturisation de l'arme nucléaire].

miras, i. —
~ **helâl, hele(ele) al demişler.** *at.* Miras mirasçının hakkıdır. Ama alabilirse.

miri, s. —
~ **malı balık kılçığıdır, yutulmaz(balık kılçığı gibi boğazda kalır),** *at.* Devlet malını kendine mal etmek çok zordur. Birçok engeller buna imkân vermez. Verse de bu mal rahatça kullanılamaz ve günün birinde hesabı sorulur.

miringoplasti, i. *Fr. myringoplastie* <*Lat. miringa,* kulak zarı + *Fr. sonek-plastie.* biçim verme. K.B.B. hekimliğinde, kulak zarının ameliyatla yeniden yapılması.

miringotomi, i *Fr. myringotomie. cerr. tıp.* Kulak zarının yarılması.

mis, i. —
~ **gibi burnunda tütmek,** *dey.* Çok özlemek.

misafir, i. — ~ **in umduğu ev sahibine iki övün olur,** *at.* Misafir, ne denli gerçek leşebileceğini düşünmeden ev sahibinin kendisine çok şeyler ikram edeceğini yok.
~ **kısmeti ile gelir,** *at.* Ev sahibi misafiri yük saymaz. Misafirin geldiği evde ya yiyecek bulunur, veya beklenmedik bir yerden o sırada yiyecek gelir. Misafirin kısmetini Tanrının göndermiş olduğuna inanılır.
~ **misafiri** (*dilenci dilenciyi*) **istemez,** (*sevmez*), **ev sahibi ikisini de,** *at.* Misafir, gittiği yere başka bir misafirin gelmesini istemez. İster ki bütün ağırlamalar yalnız kendisi için olsun. Ev sahibi ise her misafire ayrı ayrı hizmet etmeyi borç bilir, ama hiç misafir gelmese de rahatını bozulmasa diye düşünür.
~ **on kısmetle gelir, birini yer, dokuzunu bırakır,** *at.* Türkler inanırlar ki misafir ev sahibine fazla bir gider yüklemez. Tanrı, misafirin yediğinden kat kat fazlasını misafir ağırlıyor diye, ev sahibine verir.
~ **umduğunu değil bulduğunu yer,** *at.* Misafir, ev sahibinin kendisine çok şeyler ikram etmesini bekleyebilir. Ama ev sahibi ona ancak evinde bulunanı ikram eder.
~ **üç gün misafirdir(misafirlik üç gündür),** *at.* Geleneğe göre misafirlik hakkı üç gündür. Misafir bir yerde üç gün kalırsa ne ev sahibi bunu fazla bulur, ne de misafir uzun kaldım diye üzülür. Ama üç günden sonrası, her ikisi için de sıkıcı olur.

misk, - ki, i. —
~ **yerini belli eder,** *at.* Değerli kişi, ne rede olsa varlığını gösterir.

mistik, s. —
~ **parçalanma,** *etn.* Şaman olabilmek için geçirilmesi gereken ruhsal yaşantıların en önemli evresi. [**İng.** Mystic fragmentation: **Fr.** Fragmentation mystique].

M.I.R.V., (*İng. Multiple Independently reentry vehicle* in /bağımsız olarak değişik hedeflere yöneltilebilen çok elemanlı taşıt *kısaltması*). Bir füzeyle taşınan ve elemanlarından her biri bağımsız olarak ayrı bir hedefe yöneltilebilen çok elemanlı nükleer yük. [**İng.** ve **Fr.** M.I.R.V.].

miyokimi, i. *Fr. myokymies. oft.* Göz kapaklarında görülen kas kasılması. *Miyokimiler,* kas teli demetlerinin ritmik ve düzensiz kasılmalarından ileri gelir. (*Bu kasılma yalnız alt göz kapağında olur*

bazen göz kapağının bir yanında, bazen iki yanında, birden, bazen de bir o yanında, bir bu yanında sırayla görülür ve kesinlikle nüksetme özelliği taşır. Dıştan alt göz kapağının hafifçe seyirmesi şeklinde belirir).

mobilofon, i. *Fr. mobilophone.* Telsiz telefonda, kilometrelerce uzaktan bağlantı sağlayan verici-alıcı bütünü; *Mobilofon metrik dalgalarla (40 ilâ 400 MHz) çalıştığından özellikle belirli bir taksi işletmesine bağlı olan arabaların santrallarında kullanılır.*

moda, i. — **~sı geçmiş,** *ikt.* Günün ve modanın gereğine uymayan. [**İng.** Out of fashion; **Fr.** Démodé, - ée].

model, i. —
~ analizi, *mim.* Ölçekli yapı maketleri yapıp bunları yükleyerek defleksiyonlarını ölçmek yoluyla incelemek işi.

modern, s. —
~ sosyalizm, *ikt.* Yalnız üretim araçlarından özel mülkiyetin kaldırılmasını isteyen sosyalizm çeşidi.

modül, i. — § **6.** *komp.* a) Birbirinden ayrı olarak incelenmiş ve programlanmış birçok parçaya ayrılan bir programın parçası. [**İng.** ve **Fr.** Module]. b) Bir kümenin, bu küme içinde özgül bir işlev sağlayan elemanı. [**İng.** ve **Fr.** Module]. • § **7.** *fiz.* Bir vektörün mutlak değer olarak ölçüsü. [**İng.** ve **Fr.** Module]. • **ay ~ü,** *astronotik.* Amerikalıların Ay araştırmaları programı çerçevesinde kullandıkları «Apollo» uzay aracının parçası. [**İng.** Lunar module; **Fr.** Module lunaire]. • **birim A - modül,** *mat.* Sağdan (*veya soldan*) A - modül; yeter ki A halkasının M: $\times e = \times$ (*veya* $e\times = \times$) üzerinde birim operatör bir e elemanı bulunsun. [**Fr.** A-module unitaire]. • **değişli bir A halkası üzerindeki modül,** *mat.* Sağdan veya soldan A - modül. [**Fr.** Module sur un anneau commutatif A].

modülasyon, i. —
~ bozma, *komp.* Bir taşıyıcı dalgayı modülasyona uğratan başlangıç işaretini ayırmağa dayanan yöntem. [**İng.** Démodulation; **Fr.** Démodulation].

~ bozucu, *komp.* Bir taşıyıcı dalgayı modülasyona uğratan başlangıç işaretini ayırmağa yarayan cihaz. (*Modülasyon bozucu bir modülatörle birlikte kullanıldığında bir modem oluşturur*). [**İng.** Demodulator; **Fr.** Démodulateur].

modüllü, s. — § **2.** Bir modüller bütününden oluşan. [**İng.** Modular; **Fr.** Modulaire]. • § **3.** *komp.* Ayrı ayrı incelenip gerçekleştirilebilmeleri ve birbirine bağlı olmaksızın değerlendirilebilmeleri için temel işlevleri birbirinden ayrı olacak şekilde tasarlanmış bir sistem (*maddesel veya mantıksal*) veya bir uygulama için kullanılır. [**İng.** Modular; **Fr.** Modulaire]. § **4.** *mat.* $\leqslant$ simgesi $\mathcal{C}$ kafesindeki sıra bağıntısını, V ve Λ sırasıyla $\mathcal{C}$ 'deki üst ve alt sınırları göstermek üzere,
$\times \leqslant t$ ise
$\times V(y\Lambda t) = (\times V y) \Lambda t$'dir. ifadesini doğrulayan bir kafesi için kullanılır: *Modüllü kafes.* [**İng.** Modular; **Fr.** Modulaire].

mol, i. — § **2.** *kim.* Madde miktarı birimi (*simgesi: mol*); bir mol, 0,012 kg'lık karbon 12'de ne kadar atom varsa o kadar temel madde kapsayan bir sistemin madde miktarına eşittir. [**İng.** ve **Fr.** Mole].

moment, i. — **rasgele bir X değişkeninin a umuduna göre k. basamaktan** (*k pozitif tamsayıdır*) **momenti,** *mat.* İfadenin sağ tarafa rasgele $(X-a)^k$ değişkeninin umudunu göstermek üzere
$$mh^a(\times) = E[(\times - a)^k]$$
ifadesi. [**Fr.** Moment d'ordre k (kentier positif) d'une variable aléatoire $\times$ par rapport à son espérance a, moment centre d'ordre k]. ☆ *Eşanl.* **matematiksel umut etrafında k. basamaktan moment.** • **rasgele bir X değişkeninin k. basamaktan momenti,** *mat.* İfadenin sağ tarafı rasgele X^k değişkeninin umudunu göstermek üzere
$$m^k(\times) = E(\times^k)$$
ifadesi. [**Fr.** Moment non centré d'ordre k d'une variable aléatoire X].

monelin, i. *Fr. monelline.* Batı Afrika'da yetişen bir bitkinin (*Dioxoveophyllum cumminsii*) üzümsü kırmızı meyvesinden elde edilen protein. (*Monelinde hiç şekerli madde bulunmadığı halde, şekerden 3 000 kat daha fazla tatlılaştırma gücü vardır*).

monitor, i. — § **6.** *tıp.* Monitoring'de kullanılan ve hastalıkların durumunu otomatik olarak denetlemeğe yarayan cihaz. (*Monitorlar bir hastadaki çeşitli fizyolojik olayları sürekli olarak kaydeder ve bu fizyolojik olay bazı belirli sınırları aştığı zaman sesle veya görüntüyle derhal bir alarm işareti verir*). [**İng.** Monitor; **Fr.** Moniteur].

monitoring, i. *ing. k.* § **1.** *elektr.* Bir yükselteçte, orijinal kayıt ile (*genellikle bir plaktır*) magnetofon üzerindeki kaydı karşılaştırmaya olanak veren düzenek. [**İng.** ve **Fr.** Monitoring]. § **2.** *tıp.* Fizyopatolojik verileri anında gözetleme, denetleme ve analiz etme yöntemlerinin tümü. [**İng.** ve **Fr.** Monitoring].

monografi, i. —
~ dizisi, *küt.* Genellikle üniversite, kurum, v.b. kuruluşlarca bir tek ortak ad altında birden çok yazarın monografileriyle yayımlanan dizi. [**İng.** Monograph series].

monokini, i. (*bikini'den örnekseme yoluyla*). Yalnızca alt kısmı olan kadın mayosu: *Monokini giymek, bazı ülkelerde yasaklanmıştır.* [**İng.** ve **Fr.** Monokini].

montaj, i. —
~ aşığı veya konstrüktif aşık, *mim.* Mahyada taşıyıcı aşık bulunmaması halinde veya bir mertek çatısında mertek uçlarını bağlamak için yerleştirilen ve mertekler tarafından taşınan küçük kesitli aşık.

morfogenez, i. *Fr. morphogenèse. jeom.* → **jeomorfogenez.**

morfotektonik, i. *tekt.* Tektoniğin yeryüzü engebesindeki yansıması.

morganit, i. *Fr. morganite. min.* Kaliforniya ve Madagaskar'da bulunan bir çeşit pembe beril. [**İng.** Morganite].

mor. ötesi, b.s. —
~ filtre, *kim.* Kauçuk, plastik maddeler, vernik ve boya gibi bileşiklere katılan ve yükseltgenme. klor giderme gibi tepkimeleri hızlandırarak bu bileşiklerin tahrip olmasına yol açacak 100 ilâ 3 900 A dalga boyundaki (*morötesi cinsinden*) ışıma enerjilerini soğuran madde.

motor, i. — **iyon ~ u,** *elek.* Nükleer enerjinin elektrik enerjisine dönüştürülmesi ilkesine dayanan motor. [**İng.** Ion engine; **Fr.** Moteur ionique].
~ ardı yarısı, *sp.* (*bis.*) Büyük motor, küçük motor, piyasa motorları ve motorlu bisikletlerin arkasında bisikletle yapılan yarış. [**Fr.** Course derrière motocyclette].
~ denetimi, *sp.* (*bis.*) Yarıştan bir gün önce, motorların yönetmeliğe uygunluğu ve işleme özelliği yönünden, yarış komiserinin başkanlığında uzmanlar topluluğu ile yapılan denetim işlemi. [**Fr.** Vérification de moteur].
~ sistem, *tıp.* Sinir sisteminin, hareketle ilgili bölümü.

motor. artçısı, b.i. *sp.* (*bis.*) Yarışa katılan bisikletçilerin, her birinin ayrı bir motor arkasında koşmaları ve motosikletçi ile işbirliği yaparak hızlarını ayarlamalarıyla yapılan ve «yarı dayanç» diye adlandırılan koşularda arkadaki bisikleti yürüten ve yöneten yarışçı. [**İng.** ve **Fr.** Stayer].
~ başlığı, *sp.* (*bis.*) Motorardı yarışçılarının giydiği kulaklıklı, sık dilimli sağlam başlıklar. [**Fr.** Casque de stayer].
~ bisikleti, *sp.* (*bis.*) Tekerleri İngiliz beziyle sarılmış ve altı yerden kasnağa bağlanmış, ön teker çapı 60 cm.'den küçük, özel yapılı bir bisiklet türü. [**İng.** Stayer bicycle; **Fr.** Bicylette de stayer]
~ yarışları, *sp.* (*bis.*) Motorardı dayanç koşucuları arasında yapılan yarış. [**İng.** Stayer courses; **Fr.** Courses de stayer].

motorlu, s. —
~ çalıştırıcı, *sp.* (*bis.*) Motorardı yarışlarında, bisikletçiyi motoru arkasında yürüten ve yöneten kimse.
~ çalıştırıcı yetki belgesi, *sp.* (*bis.*) Motorlu çalıştırıcılara, teknik ve tıp psikolojisi yönünden yapılan inceleme sonucunda verilen yetki belgesi.
~ bisiklet, *sp.* (*bis.*) Derni. [**İng.** Derny; **Fr.** Cyclo-moteur «derny»].
~ kara taşıtları vergisi, *ikt.* Karayolları trafik yasasına göre kaydı yapılmış olan motorlu taşıtlarla, lastik tekerlekli traktörlerden yasasındaki bağışıklıklar dışında alınan vergi. [**İng.** Vehicle tax; **Fr.** Impôt sur les véhicules automobiles].

moviola, i. *sin.* Montaj içinde kullanılan filmin kartpostal büyüklüğünde görüntüsünü küçük bir perdeye yansıtarak filim üzerinde çalışmayı sağlayan cihaz.

mozaik, i. — **cam ~,** *camc.* İçine gaz ve katı maddelerin serpiştirildiği, ışığı dağıtan camsı maddeden yapılmış çeşitli renkte küçük parçaların yan yana yerleştirilmesiyle meydana gelen mozaik. [**İng.** Glass mosaic; **Fr.** Mosaïque de verre].

M.R.V., *İng. Multiple Reentry Vehicle*'ın («çok elemanlı taşıt») *kısaltması.* Bir füzeyle taşınan ve atış sırasında elemanları geniş bir yüzeye dağılan çok elemanlı nükleer yük: *1967'de gerçekleştirilen ve M.R.V. ile donatılan amerikan nükleer füzesi «Polaris A3»ler 200 kt'luk üç bomba taşır.* [**İng.** ve **Fr.** M.R.V.].

M.S.I., Radyoteknikte *ortalama birleştirmeli bir bileşik devre*'yi belirtmek için kullanılan *Medium Scale Integration* deyiminin kısaltması.

muayene, i. —
~ istasyonu, *traf.* Ulaştırma araçlarının, veya hareketli makinaların trafiğe çıkabilecek durumda olup olmadıklarını anlamak için kontroldan geçirildikleri yer.

muhabbet, i. — **~ ten baş alamamak,** *dey* Sevgiye, sevişmeye dalmak, bu yüzden başka şeylerle ilgilenmemek.
~ iki baştan olur, *at.* Bk. **İyilik baştan olur.**
~ zincirini gerdana takmak, *dey.* Sevgiyle bağlanmak, âşık olmak.

muhasebe, i. —

~ **işlemleri,** *ikt.* Muhasebe yazılımlarına geçirilecek her çeşit işlemlerin tümü. [**İng.** Accounting transactions; **Fr.** Transactions comptables].

~ **kuralları,** *ikt.* Muhasebe yazılımları tutulurken uyulması gereken genel kurallar. [**İng.** Accounting policy; **Fr.** Politique de comptabilité].

~ **uzmanı,** *ikt.* Muhasebe durumu, kuruluş ve işlemleri üzerinde bilgisi olan ve bu konuda inceleme yapıp sonucu yazı ile belirten yetkili kişi. [**İng.** Chartered accountant; **Fr.** Expert comptable].

muhasebeci, i. —

~ **belgesi,** *ikt.* Muhasebeciler tarafından ilgililerine verilen hesap belgesi. [**İng.** Accountant's certificate; **Fr.** Certificat de comptable].

~ **görevlisi,** *ikt.* Muhasebeci ad ve hesabına para alıp veren kişi. [**İng.** Confidence man of accounting office; **Fr.** Homme de confidance de comptabilité]

muhtelif, s. —

~ **sigorta,** *ikt.* Hem vefat, hem de hayatta kalma durumlarını sağlayan sigorta türü.

mukovisidoz, i. *Fr. mucoviscidose.* Dış salgı bezlerinin çıkardığı salgıların aşırı yapışkan olması yüzünden süreğen sindirim ve solunum bozukluklarına yol açan, doğuştan ve aileden gelen genel hastalık. [**İng.** Mucoviscidosis].

mum, i. —

~ **dikmek,** *dey.* (*Birşeye*) Yok etmek.

~ **esnekliği,** *psik.* Erken bunamaların bir türünde görülen ve gövdesine verilen duruş biçimini kendi çabasiyle değiştiremeden sürdüren bir hastalık belirtisi. [**İng.** Flexibilitas cerea].

~ **yanmayınca pervane dönmez(yanmaz),** *at.* Güzel yoluna baş koyanların ortaya çıkması için güzelin görünmesi gerek.

muni, i. *den.* Herhangi bir direk veya seren sağdan, soldan veya önden ve arkadan iki halat ile tutmak gerektiğinde halat çımalarının birbirlerine dikilmesiyle yapılan kasa.

murat, i. —

~ **alıp murad vermek,** *dey.* Sevişmek.

murdar, s. —

~ **etme,** *tasav.* (*Bektaşilikte*) İslâmiyete göre bir şeyi kullanılmaz, faydalanılamaz hale getirme. (*Müslümanlar murdar olan şeyleri kullanmazlar*).

musluk, i. — **musluğu açmak,** *dey.* Masraftan kaçınmamak.

müflis, s. —

~ **(züğürtleyen) bezirgân (tüccar) eski defterlerini karıştırır. (bezirgân) tüccar. züğürtleyince geçmiş defterleri yoklar,** *at.* a) Tüccar züğürtleyince, belki bir kimsede alacağım kalmıştır diye eski defterlerini gözden geçirir. b) Vaktiyle önemli işler yapmış olanlar, düşkünlüklerinde eski durumlarını anarak, anlatarak avunmaya çalışırlar.

müft, s. —

~ **olsun da zift olsun,** *at.* Birçok kimseler, bedava bulunca yenmeyecek şeyleri yerler, işe yaramayan şeyleri alırlar.

mühre, i. *prehist.* Bir ucu iyice sürtülerek parlak ve cilâlı hale getirilmiş, kemikten yapılma âlet. (*Üst yontmataş devri*). [**İng.** Smoother; **Fr.** Lissoir].

mühür, - hrü, i. —

~ **açılması,** *huk.* Bir suçun kanıtı olarak elde edilen kâğıtların veya öteberinin olduğu gibi kapalı bir yerde korunması amacı ile mühürlenen kapı ev veya yazılı belgelerin bulunduğu yerin üstündeki mühürün orada saklanmış olan kanıtların incelenmesi için yetkililerce kaldırılması. [**İng.** Raising of seals; **Fr.** Descellement].

mülâhid, s. — § **2.** *tasav.* (*Bektaşilikte*) Doğru yoldan azan, bâtıl yola sapan kişi.

mültigraf, i. *Fr. multi-graphe. mat.* Bk. **Çoklu graf.**

mültipleks, i. ve s. *Fr. multiplex. radyotekn.* → **Çokdüzeyli.**

mürekkep, i. — **mürekkebi kurumamak,** *dey.* Daha pek yeni olmak.

~ **lekesi ölçeri,** *psik.* Üzerinde türlü renklerdeki mürekkep lekelerinin bulunduğu bir dizi karttan oluşan, kişiliğin yapısını ve uyumunu değerlendirmeye yarayan ölçer. [**İng.** Inkblot tests].

mürüvvet, i. — ~ **e endaze olmaz,** *at.* Yardım ve iyilik için ölçü, sınır yoktur. Kişi, yapabildiği kadar çok yardım ve iyilikte bulunabilir.

müzik, i. — **elektroakustik** ~, *müz.* İki değişkenli (*perde ve süre*) basit bir solfeje değil de sayısız önerilerin kaynaştırılmasına dayanan müzik; böyle bir müzik anlayışında, örneğin bir sesin tınısı veya «sesli nesneler»in karmaşıklığı bir eser için «uygun ölçütler» olarak seçilebilir. [**İng.** Electro-acoustical music **Fr.** Musique électro-acoustique].

~ **belleği,** *eğt.* Ton kalıplarını ve türlü müzik seslerini anımsayabilme yeteneği. [**İng.** Musical memory, tonal memory; **Fr.** Mémoire musicale].

~ **kulağı,** *eğt.* Çocuğun, tek ve çok sesleri yükseklikleri bakımından tanıma, ayırt etme ve işitme yeteneği. [**İng.** Musical hearing ability; **Fr.** Oreille musicale].

~ **yapıtları,** *huk.* Konusu sözlü veya sözsüz olan ve iyesine özgü özellik taşıyan ve bir araçla seslendirilen sanat ürünleri. [**İng.** Musical works; **Fr.** Oeuvres musicales].

müzik. bilim, b.i. → **Müzikoloji.**

nabla, i. Nabla operatörüyle tanımlanmış vektör; bir büyük ters delta ile gösterilir. [**İng.** ve **Fr.** Nabla].

nakil, i. — **akyuvar nakli,** *kan.bil.* Kandaki akyuvarların bir vericiden lökopenili bir hastaya aktarılması. [**Fr.** Transfusion de globules blancs].

nakliyat, - tı, i. —
~ **işletmeleri,** *ikt.* Kara, deniz ve hava trafiğinde her türlü nakliyat işlemlerini yapmayı meslek edinen ve bu konuda çaba gösteren işletmeler.

nakliye, i. —
~ **müteahhidi,** *ikt.* Ücret karşılığında eşya naklini üzerine alan kimse.
~ **vergi defteri,** *ikt.* Nakliyat işleriyle uğraşan ve nakliyat vergisi tahsil eden müesseselerin tutmakla yükümlü oldukları defter.

naksalli, i. ve s. Hindistan'da Mao'cu eğilimindeki devrimci bir topluluğa denir. [**Fr.** Naxalite].

nakz-ı siyam, *tasav.* (*Bektaşilikte*) Kaza ile oruç bozma.

nalın, i. —~ **a mıhına vurmak,** *dey.* Ne yapacağını kestirememek, şaşırmak.

nam, i. — ~ **ı dillere destan olmak,** *dey.* Şanı şöhreti her yana yayılmak, herkes tarafından bilinir olmak. *Öyle bir yiğit ki, namı dillere destan olmuş.*

namaz, i. — ~ **a meyli olmayanın kulağı ezanda olmaz,** *at.* Kişi yapmak istemediği işin ayrıntılarıyle ilgilenmez.

namlu, i. — § **3.** *sil.* Birbirine bitişik iki topu bulunan zırhlı taşıt: *«A.M. ×.» serisinden 30 mm'lik fransız çift namlusu.* • **çift** ~, *sil.* Tek bir yer kundağına oturtulmuş iki namlulu top: *«35 Oerlikon» uçaksavar çift namlulu.*

namus, i. — ~ **u ayaklar altına almak,** *dey.* Namusu, şerefi lekelemek.

nano. elektronik, b.i. — *Fr. nano-electronique. radyotekn.* Elemanlarının boyutları nanometre üzerinden ölçülen bileşik devreler teknolojisi: *Nanoelektronik bir silisyum hapı üstüne binlerce eleman yerleştirme olanağı verir.*

narin, s. —
~ **yapılı,** *dey.* Ufak tefek zayıf, bünyesi pek sağlam olmayan (*kimse*). *Narin yapılı bir kızcağız süzülerek içeri girdi.*

narkoz, i. — ~ **la çözümleme,** *psik.* Bk. **Narkoanaliz.**

narodniklik, - ği, i. — *fels.* Rusya'da, Marksizmin girişinden önce beliren bir köylü sosyalizm hareketi. (*Narodnizmin kaynağı, feodal mülk sisteminin ortadan kaldırılması ve toprak sahiplerine ait toprakların köklü bir şekilde yeniden dağıtılması için köylülerin yürüttüğü mücadeledir*).

nasıl, s. —
~ **oldu da bizim eşşek tavla başı oldu,** *dey.* Değersiz, beceriksiz, kaba kişilerin herhangi bir işte, bir durumda önde olmaları halinde sitem ve alay yollu söylenir.

nasihat, i. —
~ **istersen tembele iş buyur.** *at.* Bk *Tembele iş buyur, sana akıl öğretsin.*

naz, i. —
~ **hastası,** *dey.* Naz yapmayı alışkanlık haline getiren, başkalarının ilgi ve şefkatini üzerine çekmek için kendini hasta gibi gösteren (*kimse*).

nazofarenks, i. *Fr. naso-pharynx. tıp.* Farinks'in yumuşak damağın üstündeki kısmı. [**İng.** Naso-pharynx].

ne, z. —
~ **akar ne kokar,** *dey.* Hiç bir zararı olmayan, kimseye bulaşmayan kimseleri anlatmak için kullanılır.
~ **âlemdesin,** *dey.* Nasılsın, iyi misin anlamında. *Görmeyeliden beri ne âlemdesin?*
~ **alıp ne vereceği olmak,** *dey.* Bir kimseyle hiç bir ilgisi bulunmamak. *Benim seninle ne alıp ne vereceğim var ki ikide bir takılıyorsun?.*
~ **alıp da ne vereyim,** *dey.* (*Bir kimseden bahsederken*) Ne istiyor, niye kin tutuyor; maksadı ve garezi nedir, anlamında kullanılır.
~ **Allah tanır ne kul,** *dey.* Hiç bir şeye aldırış etmeden keyfince ve zalimce hareket eden kimseleri anlatmak için kullanılır. *Gözünü kan bürümeye görsün, ne Allah tanıyor, ne kul.*
~ **baş belli ne ayak,** *dey.* Herhangi bir ortamda kimsenin kimseye aldırış etmediğini anlatmak maksadıyla kullanılır
~ **benden selâm ne senden kelâm,** *dey.* İki tarafın dargınlığını anlatmak maksadıyla kullanılır.
~ **dağda bağım var, ne çakaldan daram.** *dey.* Malı, mülkü derdi, tasası olmayan kimselerin bu hallerini ve sorumsuzluklarını belirtmek için söylediği söz.
~ **dilersen eşine, o gelir başına,** *at.* Bk **Hayır dile eşine, hayır gele başına.**
~ **doğrarsan aşına, o çıkar kaşığına,** *at.* Şimdi iyi çalışırsanız geleceğiniz iyi; kötü çalışırsanız geleceğiniz kötü olur.
~ **karanlıkta yat, ne kara düş gör,** *at.* Tehlikelere karşı peşin tedbir alan kişi, kendini ileride üzülmekten kurtarmış olur.
~ **kokar ne bulaşır,** *dey.* Kimseye iyiliği ve zararı dokunmayan kimseleri anlatırken söylenir.
~ **od var ne ocak,** *dey.* Aşırı yoksulluğu anlatır.
~ **oldum dememeli, ne olacağım demeli,** *at. Kişi,* bugün içinde bulunduğu parlak durumun sürüp gideceğini sanmamalı, çevresine yukarıdan bakmamalı, yarın kötü bir duruma düşebileceğini hatırdan çıkarmamalıdır.
~ **ölüye ağlar ne diriye güler,** *dey.* Hissiz, herhangi bir şeyden etkilenmeyen insanları anlatırken kullanılır.
~ **sakala minnet ne bıyığa,** *dey.* Herhangi bir durumda hiç kimseye minnet etmemeyi, kimseden yardım beklememeyi anlatır.
~ **sen sor ne ben söyliyeyim,** *dey.* Açıklaması zor kötü durumları ima etmek için kullanılır.
~ **sihirdir ne keramet el çabukluğu marifet,** *dey.* Herhangi bir durumda çevresindekilere bir sürpriz hazırlayan kimselerin kullandığı bir söz. *Ne sihirdir ne keramet el çabukluğu marifet deyip yüzüğü vazodan çıkardı.*
~ **Şamın şekeri ne arabın yüzü,** *dey.* Faydası olduğu halde istenmeyen, nefret edilen kimseleri anlatmak için söylenir.
~ **şeytanı gör ne lâhavle çek,** *dey.* Kötü işlerle, kötü kimselerle uğraşma anlamında.
~ **şiş yansın ne kebap,** *dey.* Hiç kimse, hiç bir taraf zarara uğramasın anlamında.
~ **tadı var, ne tuzu,** *dey.* Tatsız, zevksiz şeyi anlatmak için kullanılır.
~ **verirsen elinle, o gider seninle,** *at.* Bu dünyada fakirlere ve hayır işlerine yardım edersen öbür dünyada mükâfatını görürsün.
~ **yardan geçer ne serden,** *dey.* Hiç bir şekilde fedakârlık yapmayan kimseler için kullanılır.
~ **yer ne yedirir,** *dey.* Kimseye yardım etmediği gibi kimseden yardım beklemeyen, kendi kendine yeterli olan kimseleri anlatmak için kullanılır. *Allah kimseyi onun kapısına düşürmesin. ne yer ne yedirir.*

neden, z. —
~ **sonuç ölçeri,** *psik.* Deneğin, belirli bir nedenin etkisini veya bir etkinin nedenini bulmasını gerektiren bir ölçer türü. [**İng.** Cause and effect test].
~ **uydurma,** *psik.* Kaynağı öncelikle coşkusal olan davranış ve tutumları için kişinin kendine veya başkalarına karşı inandırıcı ussal nedenler uydurması. [**İng.** Rationalization].

nedence, i. *sosy.* Çoğunlukla gelişigüzel bir biçimde ortaya çıkan ve düzenli, zorunlu bir gelişme süreci içinde ortaya çıkabilecek başka olayların doğmasına yol açan olay. [**İng.** ve **Fr.** Occasion].

nedenselcilik, i. *sosy.* Her belli sonucun bir nedenden oluştuğunu ana ilke olarak benimseyen düşünce okullarının genel adı. [**İng.** Causalism; **Fr.** Causalisme].

nedensellik, i. — **çok** ~, *fels.* Hegel'ci çelişme karşısında Marx'cı çelişmenin özgüllüğünü belirten kavram. (*Marx'çı çelişme hiç bir zaman basit değildir; toplumsal bir oluşumu belirleyen yapı üstyapı birliğindeki çeşitli düzeylerin onu belirlemekte payı vardır*).

nefes, i. —
~ **yolları,** *tıp.* Havanın akciğerlere girip çıktığı yollara verilen ad.

nefret, i. — § **4.** *psikan. Melanie Klein'ın* sisteminde, durmadan biri diğerine gidip gelen karşıtlar ikilisine göre, aşka karşıt olan *nefret,* karşıtlar birliğinin temel direklerinden biridir. [**İng.** Hatred; **Fr.** Haine].

negatif, s —
~ **vergi,** *ikt.* Devletin belirli iktisadî veya sosyal amaçlara ulaşmak için yaptığı karşılıksız ödemeler.

negentropi, i. — § 2. *sibern.* Değişimleri entropi'nin değişimlerine karşıt olan bir büyüklüğü ifade etmek için sibernetikte kullanılan terim; ΔN = — ΔS. (*Léon Brillouin'in yarattığı bu kavram, bir sistemden edinilen bilgiye karşılık düşer*). [**Fr.** Néguentropie, négentropie].

nekes, s. — **~ le cömerdin harcı birdir,** *at.* Bk. **Cömertle nekesin harcı birdir.**

nekre, s. ve i. — § 4. *tasav.* (*Bektaşılıkte*) Garip, komik.

nem, i. —

~ geçirmez duy, Nemli ve ıslak yerlerle açık havada kullanmak üzere, ıslaklığa dayanıklı gereçlerden, veya sıvı ve buharlara karşı geçirmezliği sağlanmış biçimde yapılmış olan duy.

nema, i. — § 4. *ikt.* Ürem. **nem. ölçer,** b.i. **emme ~ i,** *meteor.* ve *fiz.* Hava içindeki su buharı miktarını ölçmek için kullanılan âlet. [**İng.** Absorption hygrometer]. • **kaydedici ~,** *hava.* Bk. **Kaydedici.**

nematik, s. *fiz.* Elektro-optik özellikler gösteren ve üç yönde hareketli, boyuna eksenleri üzerinde dönebilen, koşut molekülsel elyaf biçiminde bir yapısı olan madde mezomorfizmalarının bir türü için söyenir, (*Desteğin yüzeyi tarafından çekilen bazı elyaf grupları sisteme çift kırmalı özellikler verir; daha zayıf çekilen öbür elyaf grupları aynı özellikleri vermez*). [**İng.** Nematic; **Fr.** Nématique].

nem. ölçer, b.i. — § 3. *boyacılık.* Boyamaya başlamadan önce, örneğin alçı türünden bir kaplama taşıyıcı yüzeyin kuruluk derecesini anlamak için, bu yüzeyin nem oranını değerlendirmeğe yarayan âlet. (*Aletin iki sivri ucu vardır. Boyanacak yüzeye saplanan bu uçlar, elektrik akımı geçirilerek kendilerinden ve yüzeyden meydana gelen devrenin direncini, dolayısıyla bu direnci etkileyen nem oranını ölçmeyi sağlar*). [**Fr.** Humidimètre].

nerde, z. —

~ birlik orda dirlik, *at.* Aralarında duygu ve düşünce birliği bulunan topluluklar, dirlik ve düzenlik içinde yaşarlar.

~ çokluk, orda bokluk, *at.* Birlikte iş yapmak üzere toplanan kişiler çok olursa her kafadan bir ses çıkar, anlaşmazlıklar belirir, iş yapmak güçleşir.

nereye, z. —

~ gitsen okka dört yüz dirhem, (okka her yerde dört yüz dirhem), (her yerde okka dört yüz dirhem), *at.* Bir mal kimi yerde daha ucuzdur, ama düşük niteliktedir. Kimi kişilerin gündeliği az, kimininki çoktur. Dikkat edilirse işleri de ona göre hafif veya ağırdır, kaba saba veya uzmanlık işidir. Özet olarak ölçü her yerde birdir.

nesne, i. —

~ değişmezliği, *psik.* Algılanan nesnelerin, algılama koşullarındaki değişkenliklere karşın temel özelliklerini koruması. [**İng.** Object constancy].

~ tanımı, *mant.* a) Bir nesnenin zorunlu olarak taşıdığı özellikler yardımıyla belirtilmesi. b) Anlamı önceden belirlenmiş olan t gibi bir imin, anlamı gene önceden belirlenmiş olan t 1 ... t n gibi imler yardımıyla tanımlanabilmesi. [**İng.** Real definition, thing definition; **Fr.** Définition de chose].

nesne. kitap, b.i. *çağdaş santl.* Değişik türden ve çeşitli biçimlerde yerleştirilebilen elemanların oluşturduğu plastik ve dizilmiş nesne. [**Fr.** Livre-objet].

nesnel, s. —

~ anlak, *psik.* Nesnel veya nesnel durumlara uyabilme gücü ile ilişkili yetenekler. [**İng.** Concrete intelligence].

~ değer, *ikt.* a) Para değeri karşılığı. b) Para ile değişime dayanak olan değer. [**İng.** Value in kind; **Fr.** Valeur en nature].

~ duyumculuk, *eğt.* Bilgi yerine bilginin konularıyle uğraşan ve tanınabilecek tek şeyin *madde* olduğunu ileri süren görüş. [**İng.** Objective sensualism; **Fr.** Sensualisme objectif].

~ eleştiri, *ed.* Yan tutmadan, gözlemlere dayandırılan eleştiri. [**Fr.** Critique objective].

~ etkenler, *sosy.* Toplumsal gelişimin bireylerden bağımsız olan, onların etkinliklerini sınırlayıp yönünü belirleyen (*doğal koşullar, üretimin düzeyi, maddî, manevî, siyasal gereklikler gibi*) koşulları. [**İng.** Objective factors; **Fr.** Facteurs objectifs].

~ gerçeklik, *sosy.* Bütün biçimleri ve görünüşleri ile maddî çevrenin tümü. [**İng.** Objective reality; **Fr.** Réalité objective].

~ işçilik, *ikt.* Bir özel modele göre yapılan halı, elbise, mobilya ve benzeri nesnelere ilişkin işçilik. [**İng.** Making; **Fr.** Façon].

~ ödeme, *ikt.* Bir borcu para ile değil mal veya herhangi bir nesne değeriyle ödeme. [**İng.** Real payment; **Fr.** Paiement réel].

~ psikoloji, *psik.* Konusu yalnız yeterli gözlemcilerin gözleyebilecekleri görüntü ve olaylarla sınırlandırılan bir psikoloji akımı. [**İng.** Object psychology; **Fr.** Psychologie objective].

~ sınav, *eğt.* Değerlendirici durumda olan kimselerin özel kanı veya yargılarının hiç bir biçimde sonucu etkilemediği ve değerlendirici sayısı çok olsa bile değişik sonuçlar elde etmenin söz konusu olmadığı sınav türü. [**İng.** Objective examination; **Fr.** Examen objectif].

~ yöntem, *eğt.* Bir konuyu veya bir sorunu, kişisel kanı ve eğilimlerin etkisi altında kalmaksızın, sadece olgulara dayanarak ele alış, inceleyiş ve öğretiş yolu. [**İng.** Objective method; **Fr.** Méthode objective].

net[1]**, - ti,** i. —

~ ağırlık, *ikt.* Malın sarmalanmasız ağırlığı. [**İng.** Net weight; **Fr.** Poids net].

~ değer, *ikt.* Bir işletmenin elinde bulunan bütün ekonomik değerlerin toplamından borçların tümü çıkarıldıktan sonra kalan bölük. [**İng.** Net worth; **Fr.** Valeur nette].

~ fiyat, *ikt.* Satıcı tarafından yapılan indirimlerin tümü çıkarıldıktan sonra alıcıdan alınan para. [**İng.** Net price. **Fr.** Prix net].

~ gelir, *ikt.* Giderler çıkarıldıktan sonra geriye kalan katkısız gelir. [**İng.** Net produce; **Fr.** Produit net].

~ satış geliri, *ikt.* Brüt satışlardan satış giderleri ve tüm satış vergilerinin indiriminden sonra kalan gelir.

~ satış kârı, *ikt.* Gayrisafi satış ve doğrudan doğruya satış hacmiyle orantılı olarak değişen diğer giderlerin indirilmesinden sonra kalan kâr.

~ tartı, ikt. → **Net ağırlık.**

~ ulusal gelir, *ikt.* Ulusal tutumla ortaya konulan mal ve hizmetlerin geçerli piyasa ederi ile açıklanan değerleri, net olmayan ulusal gelirden aşınma payı ve giderler çıkarıldıktan sonra geriye kalanı. [**İng.** Net national product; **Fr.** Produit national net].

~ varlıklar, *ikt.* a) Borçlar çıkarıldıktan sonra varlıklardan geri kalan değer. b) Bir ticarethane veya ortaklığının brüt alacaklarından düşülüp gerçek değere indirilerek elde edilen para. c) Üçüncü kişilere olan borçların toplamı. [**İng.** Net assets; **Fr.** Actif net].

~ yatırım, *ikt.* Amortismanlar düşüldükten sonra geriye kalan aktüel kapital değerindeki artışlar.

nevroz, i. — **~ lu başkaldırma,** *psik.* Tedavi edilenin, benimsemesi gereken gerçeklere ve kurallara karşı direnmesi. [**İng.** Neurotic rebelliousness]. **~ lu gereksinme,** *psik.* Başkalarının, belirli şeyleri yapması için duyulan bunalımlı ve zorunlu istek. [**İng.** Neurotic need].

~ dökümü, *psik.* Kişide nevroz belirtisi veya eğilimlerinin bulunup bulunmadığını ortaya çıkartmaya yarayan bir dizi soru. [**İng.** Neurotic inventory].

~ umursamazlığı, *psik.* İç çatışmalardan kurtulmak için onlarla ilgili bulunan her şeyden uzaklaşarak çözüm arama [**İng.** Neurotic resignation].

nevrozlu, i. ve s. —

~ çocuk, *psik.* Nevroz türlerinden herhangi birisinin belirtilerini gösteren çocuk. [**İng.** Neurotic child].

nicel, s. —

~ dizem, *ed.* Hecelerin süre ayırımına dayanan dizem türü.

niceleme, i. —

~ imi simgesi, *mant.* Değer alanı, bir sözedilen dilin niceleme imlerinden oluşan sözeden dil değişkeni. [**İng.** Quantification-sign variable].

~ mantığı, *mant.* Niceleyicileri kapsayan temel mantık bölümü. [**İng.** Quantification logic, logic of quantifiers; **Fr.** Logique des quantificateurs].

nicelik, - ği, i. —

~ kısıntıları, *mal.* Mal giriş çıkışlarının, türlü nicelikler yönünden sınırlandırılması. [**İng.** Quantitative restrictions; **Fr.** Restrictions quantitatives].

~ ölçüsü, *etn.* Ayrı yerlerde görülen iki kültür öğesi arasındaki benzerlikleri, sadece o öğeler arasında değil, başka öğelerde de arama. [**İng.** Quantity-criterion; **Fr.** Criterium quantitatif].

~ özelliği, *istat.* Anket biriminin ölçülebilen özelliği.

niflümik, s. *Fr. niflumique.*

~ asit, Kortizon türevi olmayan iltihap giderici ilâç. [**Fr.** Acide niflumique].

nihaî, s. —

~ mallar, *ikt.* Üretimi, yapımı tamamlanmış ve yeni bir sınaî işleme tabi tutulmaksızın tüketilebilecek veya kullanılabilecek durumdaki mallar.

~ talep, *ikt.* Tüketici talebi.

nikâh, i. **~ ta keramet vardır,** *at.* Evlenmeleri söz konusu olanların anlaşabilip anlaşamayacaklarını pek düşünmeyiniz.

nike, i. *ask.* Uçaklara karşı kullanılmak üzere yapılmış, karadan havaya atılan ve bugün eski uçaksavar topçusunun görevini yapan bir savunma silâhı.

nikkolat, i. *Fr. niccolate. kim.* Bk. **Nikelat.**

nikotinamid, i. *tıp.* Nikotinik asidin amidi

niktalofobi, i. *Fr. nyctalophobie.* Bk. **Karanlık yılgısı.**

nirengi, i. *topogr.* **havadan ~,** 2. Havadan fotoğrafı alınmış bir bölgenin ölçümlerle değerlendirilebilmesi için gerekli ka-

neva noktalarının koordinatlarını belirlemeğe yarayan fotoğrafla nirengi yöntemi. [**ing.** Stereotriangulation; **Fr.** Aérotriangulation, aérocheminement].

nisan, i. —

~ **yağar sap olur, mayıs yağar çeç olur,** *at.* Nisan yağmuru ekinlerin sapını geliştirir. Mayıs yağmuru başakların dolgunlaşmasına yarar.

~ **yağmuru, altın araba, gümüş tekerlek,** *at.* Nisanda yağan yağmur, ürünleri bereketli kılar, çiftçiyi zengin eder.

Eşanl. **Martta yağmaz, nisanda dinmezse, sabanlar altın olur.**

nistagmografi, i. *Fr. nystagmographie. tıp.* Bir nistagmus'un nicesel ve nitesel değişmezlerini grafik halinde gösterme tekniği. [**Fr.** Nystagmographie, électronystagmographie].

nistagmogram, i. *Fr. nystagmogramme.* Nistagmografi ile kaydedilen çizgi.

nişanlama, i. —

~ **kafası,** *ask. den.* Pilotun gözleri önüne yerleştirilen ve atış bonbardıman sisteminin bir parçası olan uçak donanımı; *Nişanlama kafası .eski nişan dürbünlerinin yerini almıştır*

nitel, s. —

~ **dizem,** *ed.* Hecelerin ses yüksekliğine dayanan dizem türü.

nitelik, - ği, i. — ~ **niteliği bozma,** *ikt.* Bir mala daha ucuz bir nesne karıştırarak niteliği düşürme. [**Ing.** Adulteration; **Fr.** Adultération].

~ **etiketlemesi,** *ikt.* Malı niteliğine göre etiketleme. [**Ing.** Grade labelling; **Fr.** Étiquette de grade].

~ **karmaşası,** *psik.* Bazı düşlerle erken bunamalı konuşmalarında görülen, türlü düşünü veya düşünü parçalarını mantıklı hiç bir ilişki kurmadan bir araya toplayan hastalıklı bir düşünce düzeni. [**Ing.** Quality complex].

~ **özelliği,** *istat.* Anket biriminin ölçüye gelmeyen özelliği.

nitrat, i. — **gazlı** ~, *pirotekni.* Aşağı yukarı yüzde 9 oranında hafif bir mazot veya gaz tabakasına bulaşmış, gübre olarak kullanılan amonyum nitrat gibi toz halindeki amonyum nitrattan oluşan patlayıcı madde; *Gazlı nitrat maden ocaklarında en çok kullanılan patlayıcıdır.* [**Fr.** Nitrate-fuel].

☆ *Eşanl.* **mazotlu nitrat, yağlı nitrat.**

nitrozoalkan, i. *Fr. nitroso-alcane. kim.* Genel formülü R-NO olan bileşik (*burada R bir alkoyl grubudur*); hiponitröz asidin etkisiyle elde edilir.

niyet, i. —

~ **hareketleri,** *etoloji.* Davranışsal bir dizinin ilk hareket şemalarıyla kurulan devimsel belirtiler. (*Bu davranış taslakları, davranışın bütünüyle gerçekleşebilmesi için hayvanın dürtüleri yeterince şiddetli olmadığı zaman ortaya çıkar*). [**Fr.** Mouvements d'intention].

NOBEL, Alfred, öz.i. (1833-1896) İsveçli kimyacı.

~ **ödülleri,** 2 Kasım 1895'te düzenlenen ve 30 Aralık 1896'da Stockholm'de açıklanan vasiyetnamesiyle Alfred Nobel'ce kurulan ve insanlığa hizmet edenleri ödüllendirmeyi amaçlayan ödül. (*Fizik, kimya, fizyoloji, veya tıp, edebiyat, barış dallarında*).

nohut, i. —

~ **tanesi gibi yaş dökmek,** *dey.* Çok içerleyip ağlamak.

nokta, i. — **normlaştırılmış kayan** ~, *komp.* Mantisteki gereksiz sıfırların kaldırılarak üssün buna göre ayarlandığı kayan noktalı simgeleme. [**Fr.** Virgule flottante normalisée]. • **sıcak nokta,** *jeol.* Çekirdek kabuğundan gelen derinlik gereçlerinin çıktığı bir bacanın tepesinde yer alan ve çok güçlü bir jeodinamik etkinliğe sahne olan astenosfer odağı. [**İng.** Hot spot; **Fr.** Point chaud]. • **topolojik bir E uzayının bir A parçasının ayrık noktası,** *mat.* A parçasına ait olan, fakat A'nın yığılma noktası olmayan nokta. [**Fr.** Point isolé d'une partie A d'un espace topologique E]. • **topolojik bir E uzayının bir A parçasının yığılma noktası,** *mat.* E uzayının, bütün dolaylarında A'nın ×'ten farklı bir noktası bulunan × noktası: *0 noktası* $u_n = \frac{1}{n}$ *gerçek sayılar kümesinin yığılma noktasıdır; burada n* N'dir. [**Fr.** Point d'accumulation d'une partie A d'un espace topologique E]

noktalama, i. — § **5.** *psikan.* Jacques Lacan'ın psikanaliz tedavisinde ve daha ileri giderek dil ile bilinçaltı ilişkisinin çalışmasında belirleyicilerin ayrıştırılmasına uyguladığı dilbilgisi kavramı. [**İng.** Punctuation; **Fr.** Ponctuation].

noktasal, s. —

~ **kaynak,** Boyutları, alıcıya uzaklığı yanında çok ufak olan ışınım erkesi kaynağı. [**İng.** Point source; **Fr.** Source ponctuelle].

~ **lâmba,** Genellikle nokta kaynak olarak kullanılabilecek biçimde yapılmış ışıklılığı yüksek lâmba.

nominal, s. —

~ **ücret,** *ikt.* İşçinin emeğine karşılık aldığı ücret.

nominalist, s. ve i. —

~ **teori,** *ikt.* Paranın değerini madenden değil hukuki yaratılışından zorunlu tedavül ve mübadele aracı oluşundan alması.

non-stop, s. *İng.* Aralıksız devam eden anlamında kullanılır: *Non-stop bir gösteri. Paris ile New York arasında non-stop uçuş.* [**İng.** ve **Fr.** Non-stop].

~ **iniş,** *sp.* Kayakta sporcuların yarış öncesi pisti tanımak için yaptıkları iniş veya kronometreli slalom çalışması. [**Fr.** Descente non-stop, non-stop].

noosfer, i. *Fr. noosphère<Yun. noos.* ruh + *sphaira,* küre. *fels.* Teilhard de Chardin'e göre, biyosferin üstünde yer alan ve bir kılıf gibi onu yuvarlak saran düşünce evreni.

nordel, i. (*tesc. edil. ad.*) *Kauçuk.* Etilen terpolimer, propilen ve az miktarda heksaden'den (*karışımın kükürtlenmeye karşı doymamasını sağlar*) meydana gelen elastomer: *Bileşimindeki doymamış element oranının çok az olması nedeniyle Nordel, doğal yaşlanma etkenlerine (ışık, oksijen, ozon) karşı büyük bir dayanıklılık gösterir ve mükemmel mekanik nitelikler taşır.* [**İng.** ve **Fr.** Nordel].

normal, - li, s. —

~ **rekabet şartları,** *ikt.* Kanunun yasaklamadığı ticarî örf ve adetlerin haksız saymadığı şartlar.

~ **yarılım,** *tekt.* Tavan bloku, taban bloku göre alçalmış bulunan bir yarılım.

normlama, i. *ikt.* Bir mamûl maddeyi meydana getiren, teşkil eden parça ve kısımların aynı şekil, aynı büyüklük, aynı ebat ve kalıp halinde üretimi imali.

normlaştırma, i. *komp.* Bir bilgisayarda kayan noktalı bir sayının mantisinin en soldaki rakamı sıfırdan farklı yapma işlemi. (*Bunu yapmak için mantis anlamlı birinci rakama ulaşıncaya kadar sola kaydırılır, üs buna göre düzeltilir, kayan nokta mantığı ve bilgisayarlara göre bu işlem ikili, ondalık veya on altılık tabanlar üzerine yapılır*). [**İng.** Normalization; **Fr.** Normalisation].

not, - tu, i. —

~ **tutma,** *eğt.* Öğretmenin anlattıklarını, derslikte yapılan tartışma ve konuşmaları olduğu gibi veya kısaltarak yazma. [**İng.** Taking note; **Fr.** Prendre des notes].

~ **verme,** *eğt.* Okullarda öğrencilerin çalışmalarını ve başarılarını değerlendirme işlemi. [**İng.** Marking; **Fr.** Notation].

nörinom, i. — VIII. **sinir** ~ **u,** *tıp.* İşitme siniri. (*VIII. çift kafa siniri*) nörinomu. [**İng.** Neurinoma; **Fr.** Neurinome du VIII].

nörit, i. *tıp.* Bir sinirin iltihabı. [**İng.** Neuritis; **Fr.** Névrite].

nörobiyoloji, i. *Fr. neurobiologie. tıp.* Merkez sinir sisteminin çalışmasının kimyasal, fizyolojik ve içsalgısal süreçlerini inceleyen bilim. [**İng.** Neurobiology].

nörofibroma, i. *tıp.* Sinir liflerini çevreleyen bağdokusundan oluşan bir tümör. [**İng.** Neurofibroma].

nöroleptanaljezi, i. *Fr. neuroleptanalgésie.* Nöroleptanestezi'nin daha hafif şekli. [**İng.** Neuroleptanalgesia].

nöroleptanestezi, i. *Fr. neuroleptanesthésie.* Klasik anestezi ve analjezi yollarına başvurmayan, fakat en ağır müdahaleler karşısında hastanın ilgisiz kalmasını sağlayan ameliyata hazırlama teknik ve yöntemi. [**İng.** Neuroleptanesthesia].

nörotravmatoloji, i. *Fr. neurotraumatologie. tıp.* Beyin ve omurilikte kaza ile meydana gelen travmalardan doğan doku bozukluklarını inceleyen bilim. [**İng.** Neurotraumatology].

nötron, i. — **bakir** ~ **lar,** *nükl.* Yayımlandıkları andan beri henüz hiç bir çarpışmaya uğramamış olan nötronlar. [**İng.** Virgin neutron; **Fr.** Neutrons vierges]. • **epitermik** ~ **lar,** *nükl.* Enerjileri termik çalkantının enerjisinden daha fazla olan kinetik enerji nötronları. [**İng.** Epithermal neutron; **Fr.** Neutrons épithermiques]. • **fisyon** ~ **ları,** *nükl.* Fisyon süreçleri sırasında meydana gelen ve başlangıç enerjilerini koruyan, gecikmesiz veya gecikmiş nötronlar. [**İng.** Fission neutron; **Fr.** Neutrons de fission]. • **gecikmesiz** ~ **lar,** *nükl.* Ölçülebilecek düzeyde herhangi bir gecikme olmadan fisyon sürecine eşlik eden nötronlar. [**İng.** Prompt neutron; **Fr.** Neutrons instantanés]. • **gecikmiş** ~ **lar,** *nükl.* Fisyon ürünlerinin beta parçalanması sırasında meydana gelen uyarılmış durumdaki çekirdeklerin yayımladığı nötronlar. (*Nötronların yayımlanması aslında gecikmesizdir; kaydedilen bu gecikme, gerçekte, daha önceki beta yayınımının veya yayınımlarının gecikmesidir*). [**İng.** Delayed neutron; **Fr.** Neutrons retardés]. • **rezonans** ~ **ları,** *nükl.* Enerjisi bir nükleitin veya belli bir elementin rezonans enerjisine karşılık düşen nötronlar. (*Eğer nükleit belirlenmemişse, bu durumda uranyum 238'in rezonans nötronları söz konusu olur*). [**İng.** Resonance neutron; **Fr.** Neutrons de résonance]. • **yararlı** ~ **lar,** *nükl.* Yakalandıkları an bir fisyo-

na yol açan nötronlar. [**Fr.** Neutrons utiles].

~ **tedavisi,** *tıp.* Hızlı veya yavaş nötronlardan yararlanan radyoterapi *(Hızlı nötronlarla radyoterapide, bir hızlı nötron demetinin dokularda yarattığı ikincil iyonlaşmada yararlanılır. Nötronların yakalanmasıyla yapılan radyoterapide, yavaş nötronların yakalanma tepkisinden yararlanılır: örneğin hastanın kanına bir bor 10 bileşiği şırınga edilerek).* [**İng.** Neutrontherapy; **Fr.** Neutronothérapie, neutronthérapie].

numara, i. —

~ **plakası,** *sp.* (*bisiklet*) Bisiklet çatısının önündeki yatay boru altına asılıp, üzerinde karaboya ile yarışçının sırt numarası yazılan ak plaka. [**İng.** Numbered plate; **Fr.** Plaque numérotée].

nuvistor, i. *elektr.* Ferronikelden yapılmış geçirimsiz bir kabı örten seramikten bir ayak üzerinde konilerin üst üste dizilmesiyle tespit edilmiş, eşeksenli, silindir biçiminde elektrotları olan elektron tüpü. [**İng.** ve **Fr.** Nuvistor].

nüfus, i. — **faal ~,** *ikt.* Çalışabilecek durumda olan kişilerin tümü, yani gerçekten çalışan, işi olan kimseler ile, istemeyerek veya geçici olarak işsiz kalanların toplamı. [**İng.** Gain-fully employed population, working population; **Fr.** Actifs].

~ **piramidi,** *sosy.* Bir toplum veya topluluk nüfusunun yaş, cinslik, evlilik durumu, uğraş, budunsal özellik, v.b. bakımlardan dağılımının çizgeyle gösterilmesi. [**İng.** Population pyramide: **Fr.** Pyramide de population].

nükleer, s. —

~ **güç,** *sil.* ve *ask.* Silâhlı kuvvetleri nükleer silâhlarla donatılmış olan devlet: *1974'te, Çin, A.B.D., Fransa, İngiltere ve S.S.C.B. olmak üzere dünyada beş nükleer güç vardı. (Bu güçler, aynı zamanda, B.M. Güvenlik konseyinin daimî üyeleridir).* [**İng.** Nuclear power; **Fr.** Puissance nucléaire].

~ **kuvvet,** *sil.* ve *ask.* Stratejik veya taktik nükleer silâhlarla donatılmış askerî kuvvetlerin tümü. [**Fr.** Force nucléaire].

~ **silâh,** *sil.* ve *ask.* Patlama gücünü zincirleme bir tepkinin denetlenmemiş gelişmesi sırasında açığa çıkan enerjiden alan silâh. [**İng.** Nuclear weapon: **Fr.** Arme nucléaire].

nükleofil, s. — § **2.** *kim.* Serbest çift elektron bağı bulunan ve bu bağ sayesinde bir atom çekirdeğiyle birleşebilen bir tanecik, molekül veya anyon için kullanılır. [**İng.** Nucleophilic; **Fr.** Nucléophile].

nükleosentez, i. *Fr. nucléosynthèse. astr.* Bk **Çekirdek bireşim**'i

o, — nu, zam. —
~ abacı, bu kebeci sen neci, *dey.* İşe karışan ne olduğu belirsiz üçüncü şahşa çıkışma anlamında kullanılır.
~ bir dalda kırk ceviz görmeden taş atmaz, *dey.* O çıkarına düşkündür, büyük kazanç olmadan bir işe yanaşmaz anlamında.
~ bir demir leblebidir, çiğneyebilene aşkolsun, *dey.* Zorlu ve yolagetirilmez kimseleri anlatmak için kullanılır.
~ bir düşeş, *dey.* O talih sonucu ele geçirilmiştir anlamında.
~ bir sağnak idi geldi geçti, *dey.* Çok çabuk geçen şeyler için söylenir.
~ çamlar bardak oldu, *dey.* Olan oldu, geçen geçti anlamında. *O çamlar bardak oldu sen bugünkü duruma bak.*
~ saat, *dey.* O anda.
~ sözleri yan cebime koy, *dey.* Söylediğin sözlere inanmam, aldırış etmem anlamında.

objektif, s. —
~ fiyat teorisi, *ikt.* Üretim anında yapılan masrafların miktarı ve malların aranmasıyla emre amade bulunan mal miktarı arasındaki oran.

obol, i. *ikt.* İlkçağın yahudi devletlerinde ve Yunan sitelerinde kullanılmış tarihi para.

ocak, - ğı, i. — **ocağı külsüz kalmak,** *dey.* Aciz ve muhtaç duruma düşmek. **ocağı yıkılmak,** *dey.* Evi barkı mahvolmak.

od[1], i. —
~ u ocağı sönmek, *dey.* Evi barkı yıkılmak, işi mahvolmak.

oda, i. — **balistik ~,** *geod.* Gökyüzünde hareket halinde olan araçların yörüngesini ve bazı durumlarda fotoğraf çekilen istasyonun koordinatlarını hesaplamak için bu hareketli araçların fotoğrafını çekmeğe yarayan aygıt: *Kineteodoitb bir balistik oda olarak düşünülebilir.* [**İng.** Ballistic chamber. **Fr.** Chambre balistique]. **~ gündüz~sı,** *mim.* Hastanelerde dolaşabilen hastaların oturup sohbet etmeleri ve birlikte yemek yemeleri için her bakım ünitesinde yapılan oda. **kışlık ~,** *mim.* Soğuk kentlerde evin alt katında yer alan, döşeme ve duvarın içinde bırakılan boşluklardan geçirilen sıcak hava ile ısıtılan oda. • **yanma ~sı,** *hava.* Ergoller arasında kimyasal bir tepkimenin meydana geldiği bölme. [**İng.** Combustion chamber; **Fr.** Chambre de combustion].

odak - ğı, i. —
~ ayarı, *sin.* Kameranın, filme aldığı cisme göre yer değiştirirken buna uygun olarak obşjektifinin düzenlenmesi.
~ düzlemi, *fiz.* Odak noktalarını içine alan düzlemler.
~ uzaklığı, — 2. *fiz.* Bir merceğin optik merkezinden odak noktasına kadar olan uzaklık.

odaklama, i. — **odaklanmış telli lamba,** Telinin, dipin belirli noktalarına göre belirli bir konumu olan lamba.

odoloji, i. *Fr. odologie* < *Yun. ôidê,* ezgi + *logos,* bilim. Ezginin bilimsel incelemesini belirtmek için uluslararası ezgi araştırmaları derneğince 1974'te kabul edilen terim. [**İng.** Odology].

oduncu, i. — **~ nun gözü omçada (dilencinin gözü çömçede),** *at.* Herkes işine yarayan şeye göz diker, onu elde etmenin yolunu arar.

odyometri, i. — **objektif ~,** *fiz.* Muayene edilen kimselerin bilincinden bağımsız olarak işitme eşiklerini değerlendirme. [*Fr.* Audiométrie objective].

Oe, elektromagnetik C.G.S. sisteminde magnetik alan birimi Oersted'in simgesi.

oğlan, i. — **oğlum deli malı neylesin, oğlum akıllı malı neylesin,** *at.* Bk. **Akıllı oğlan neyler ata malını, akılsız oğlan neyler ata malını.** • **oğlumu (evlâdı) ben doğurdum amma, gönlünü ben doğurmadım,** *at.* Bk. **Evlâdı ben doğurdum amma, gönlünü ben doğurmadım. ~ inki oğul balı, kızınki bahçe gülü.** *at.* Torun, oğlandan olursa «oğul balı», kızdan olursa «bahçe gülü» diye sevilir.
~ anası kapı arkası, kız anası minder kabası, *at* Eve gelin geldikten sonra oğlanın anası kapı dışarı edilecek kadar fazla görülür. Ama kızın anası baş köşeye oturtulur.
~ atadan (babadan) öğrenir sofra açmayı, kız, anadan öğrenir biçki biçmeyi, *at.* Erkek çocuk, erkeklerin yapması gereken şeyleri babasından, kız çocuk da kadınların yapması gereken şeyleri anasından öğrenir.
~ başlığı, *sosy.* Evlenme sırasında gelinin babasının veya bir başka yakınının güveye yaptığı ödeme, mal. [**İng.** Dowry; **Fr.** Dot]
~ dayıya, kız halaya çeker, *at.* Oğlan çocuğun yüzü de, huyu da dayısına, kız çocuğunki ise halasına benzer.
~ doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün, at. Doğacak çocuğun oğlan olması istenir. Kız olması istenmez. Onun için oğlan doğuran ana sevinir, kız doğuran ana üzülür.
~ öncesi, *eğt.* Çocuğun okula başlamadan önceki çağ ile ilgili. [**İng.** Preschool; **Fr.** Préscolaire].
~ yedi oyuna gitti, çoban yedi koyuna gitti, *dey.* Herkesin sömürüsünü, sorumsuzluğunu anlatır.

ok, i. — **~ tan uğru mumdan doğru,** *dey.* Doğru (*kimse*).
~ gibi ciğerine işlemek, *dey.* Bir şeyden çok etkilenmek, acı duymak. *Hareketleri ok gibi ciğerime işledi.*
~ meydanına buhurdanla çıkmak, *dey.* Büyük bir işin halli için yetersiz çarelere baş vurmak.

okopati, i. *Fr. ochopathie* < *Yun. ochos,* taşıt + *pathos,* acı, ağrı. Kara taşıtlarının tutması. (*Üç ilâ sekiz yaşlar arasında sık görülen okopati genellikle ergin yaşta hafifler*).

oksid, i. —
~ boya, *mim.* Boyarmadde olarak kullanılan maden bileşiklerine verilen ad.

oksitosin, i. *Fr. oxytocine. biyokim.* Ositosinin uluslararası genel adı.

okso, s. *Fr. oxo.*
~ tepkime, *kim.* Karbon monoksit ve hidrojenin çift bağlı bileşiklere etkileyerek aldehitler veya keionlar vermesiyle sonuçlanan tepkime. [**İng.** Oxo process, oxo reaction; **Fr.** Réaction oxo].

oksofenarsin, i. *tıp* Geçmişte *frengi* tedavisinde kullanılan arsenikli bir organik bileşim.

oktolit, i. *Fr. octolite* < *oktojen pirotekn.* Çok iyi karışmış bir oktojen ve tolit karışımından meydana gelen patlayıcı madde. [**İng.** Octolite].

okul, i. —
~ mimarlığı, *eğt.* Okul binalarının büyüklüğü, eğitim ve öğretim bakımından görevselliği, ısıtma ve ışıklandırma durumu, estetik niteliği gibi sorunları inceleme ve uygulama konusu yapan mimarlık alanı. [**İng.** School architecture **Fr.** Architecture scolaire].
~ müziği, *eğt.* Okulun eğitim amaçları ile müzik dersinin öğretim amaçlarına ulaşılmasına katkıda bulunacak biçimde düzenlendiği müzik türü. [**İng.** School music; **Fr.** Musique scolaire].
~ öncesi, *eğt.* Çocuğun okula başlamadan önceki çağ ile ilgili. [**İng.** Preschool; **Fr.** Préscolaire].
~ sistemi, *eğt.* Belli bir eğitim kurulu veya merkezî bir yürütme organınca denetlenen ve yönetilen bütün okullardan oluşan örgüt. [**İng.** School system; **Fr.** Système scolaire].
~ sosyal yardımcısı, *eğt.* Sosyal hizmet yöntem ve teknikleri konusunda yetişmiş olup aileler, çevresel kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yaparak öğrencilerin kişisel uyum sorunlarının çözümüne yardım etmek üzere okulca görevlendirilen kimse. [**İng.** School social worker; **Fr.** Agent social de l'école].
~ sosyal yardım hizmeti, *eğt.* Öğrencilere daha verimli bir öğretim ortamı sağlamak, onlara beslenme, giyim, sağlık yoklaması, dişbakımı v.b. konularında doğrudan doğruya yardımda bulunmak için okulca yapılan her türlü çalışmaya verilen ad. [**İng.** School social services; **Fr.** Service scolaire d'assistance sociale].
~ şarkıları, *eğt.* Eğitsel amaçla bestelenmiş veya okul müziği özelliklerini taşıyan tek sesli, çok sesli, eşlikli ve eşliksiz şarkılar. [**İng.** School songs; **Fr.** Chants scolaires].
~ ücreti, *eğt.* Türlü eğitim ve öğretim giderlerinin bir bölümünü karşılamak amacıyla okulca öğrencilerden alınan para. [**İng.** School fees; **Fr.** Frais scolaires].
~ vasıtası, *trf.* Ana, ilk ve ortaokullarla bu derecedeki diğer okulların öğrencilerini taşımaya yarar motorlu araçlar.

okullaşma, i. *eğt.* Okul çağındaki çocuklara okuma olanağının sağlanması. [**İng.** Schooling; **Fr.** Scolarisation].
~ oranı, *eğt* Okul çağındaki çocuklar-

dan okula gidenlerin sayısı (*oranı*). [İng. Rate of schooling; Fr. Taux de scolarisation].

okuma, i. — **~ dan âlim gezmeden seyyah,** *dey.* Çok bilmiş, görmüş geçirmiş insanları anlatmak için kullanılır. **~ ya hazırlık,** *psik.* Belirli öğrenme koşulları altında okuma öğreniminin gerektirdiği anlıksal ve bedensel olgunluk düzeyine erişmiş bulunma. [İng. Reading readiness]

~ anıklığı, *eğt.* Okuma becerisini kazanmak ve geliştirmek için gerekli olan zekâ ile ilişkisi bulunduğuna inanılan içsel öğrenme yeteneği. [İng. Reading aptitude; Fr. Aptitude à la lecture].

~ anıklığı testi, *eğt.* Çocuğun okuma gücünü saptamaya yarayan test. [İng. [İng. Reading aptitude test; Fr. Test Reading aptitude test; Fr. Test d'aptitude à la lecture].

~ becerisi, *eğt.* Sözcükleri tanımak, anlamak veya anımsamak gibi başarılı okumanın gereği olan konularda yeterlik.' [İng. Reading skill; Fr. Habileté de lecture].

~ bilmez gözü defterdarlıkta, *dey.* Değeri ve yeteneği olmadığı halde büyük şeyler hayal eden kimseleri anlatmak için kullanılır.

~ bölümü, *psik.* Ölçünleşmiş okuma ölçerlerinde öğrencilerin sağladığı okuma yaşını takvim veya sınıf yaşına bölerek elde edilen sayısal bir değer. [İng. Reading quotient].

~ filmi, *eğt.* Özel olarak seçilip düzenlenen okuma parçalarını kapsayan ve öğrencilerin okuma hızını arttırmak için kullanılan film. [İng. Reading film].

~ gevşekliği, *psik.* Okuma yitiminin bir belirtisi olan, aşırı derecede ağır okuma durumu. [İng. Bradylexia].

~ gücü, Bk. **Okuma anıklığı.**

~ testi, Bk. **Okuma anıklığı testi.**

~ salonu, *küt.* a) Raflarda duran kitaplardan serbestçe veya kütüphane görevlisinin aracılığıyla yararlanılan okuma yeri. b) Yalnız kitap okunabilen yer. [İng. Reading room].

okur. i. —

~ danışmanı, *küt.* Okurlara kitap seçiminde yardım ederek, daha iyi bir okuma düzeyine ulaşmaları için çalışan kütüphane uzmanı. [İng. Reader's adviser].

~ kartı, *küt.* a) Kütüphaneden yararlanan okurun adını, adresini, kimi kez de ilgilendiği okulları belirten ve kütüphanede korunan kart. b) Okurun kütüphaneden yararlanmasını sağlayan, üzerinde açık kimliği bulunan kart. (*Okurda bulunur*). [İng. Reader's (*user's*) card].

okutaç, *i. küt.* Mikro çoğaltmaları büyülterek okunmalarını sağlayan cihaz. [İng. Reading machine].

okuyucu, i. — **işaret ~ su,** *komp.* İletken veya magnetik uçlu bir kalemle yazılmış kart ve belgeleri okuyan cihaz. [Fr. Lecteur de marques]. • **kart ~ su,** *komp.* Bir bilgisayarın, delikli kartları dizi halinde okumağa yarayan çevrel cihaz. [Fr. Lecteur de cartes]. • **kaset ~ su,** *komp.* Kaset tipinde magnetik şerit üzerine kayıt yapabilen ve kaydedilmiş bilgileri okuyan cihaz. [Fr. Lecteur de casettes]. • **magnetik şerit ~ su,** *komp.* ikili kodlanmış bilgileri magnetik şerit üzerinde kaydetmeğe ve kaydedilmiş bilgileri hızla okumağa yarayan cihaz. [Fr. Lecteur de bandes magnétiques dérouleur de bandes magnétiques].

okuyucu. delici, b.i. — *komp.* Bir bigisayarda, delikli bant ve şeritleri veya kartları okumağa ve delmeğe yarayan çevre birim. [İng. Read punch unit; Fr. Lecteur-perforateur].

okyanus, *i.* —

~ hendeği, *tekt.* Yöre deniz dibinden hiç değilse 2000 m daha derinlere kadar inen bir derin denizin dibindeki uzun ve dar bir çukur.

~ ortası sırtı, *tekt.* Kuzey Atlantik, Güney Atlantik, Hint Okyanusu ve Güney Pasifik boyunca 40.000 milden uzun bulunan devamlı bir orta sırtlar takımı.

okyanuslaşma, i. Bir anakara eteğinin, yüksek sıcaklıktaki magma, baz ve ültrabazların kabuğu içinde çökerek okyanus kabuğuna dönüşmesi. [İng. Basification; Fr. Océanisation, basification].

olageImek, f. — **olagelenden az,** *ikt.* Borsada 100 hisse ve borç senedinden az sayıda senedi kapsayan işlem. [İng. Odd lot; Fr. Lot impair].

olağan, s. —

~ ağırlık, *ikt.* Her çeşit mal veya maddenin belirli olan ağırlıkları. [İng. Standard weight; Fr. Poids normal].

~ arıtma, *ikt.* Ticarî bir kuruluşun gücünü yitirmesi, kapanması gibi nedenlerle sayışımların kesilmesi, elde bulunan para ve mallarla alacaklıların payları arasında bir oranlama yapılmak yoluyla ticarî ortaklıkta yapılan sıralı arıtma. [İng. Settlement; Fr. Règlement normal].

~ borç, *ikt.* a) Ticaret işletmesiyle ilişkisi olmayan, gerekçesi veya dayanağı yönünden ticari sayılması olanaksız bulunan borç. b) Ticaretle uğraşan kişilerin işletmeleriyle bir ilişkisi olmaksızın yapmış oldukları özel nitelikteki borç. [İng. Ordinary debt; Fr. Dette ordinaire].

~ çek, *ikt.* Çizgili olmayan, sıradan çek. [İng. Ordinary check; Fr. Chèque ordinaire].

~ değer, *ikt.* a) Piyasa fiyatlarını kendine çekên, değer. b) Ekonomik kuvvetlerce kurulan değer. [İng. Nominal value Fr. Valeur nominale].

~ fiyat, *ikt.* Uzun bir süre içinde piyasa durumuna göre kendiliğinden gerçekleşebilen fiyat. [*İng.* Normal price; Fr. Prix normal].

~ ikizler, *psik.* İki ayrı yumurtanın döllenmesinden oluşan ve aralarındaki benzerlik başka başka zamanlarda doğan kardeşlerinkinden çok olmayan ikizler. [İng. Fraternal twins, dizygotic twins].

~ ilerleme, *eğt.* a) Öğrencinin her yıl sınıfını geçerek öğrenimini beklenilen zamanda sona erdirmesi. b) Zihin olgunluğu yönünde büyümeye koşut olarak gerçekleşen gelişme. [İng. Normal progress; Fr. Progrès normal].

~ kaplam, *mant.* Olağan yorumdaki gerçek kaplam. [İng. Intended extension].

~ hisse senedi, *ikt. a)* Sahibine veya taşıyanına yıl sonunda kâr dağıtımına katılma hakkı veren hisse senedi. b) Kişiye hiç bir ayrıcalık tanımayan hisse senedi. [İng. Common share, ordinary share; Fr. Action ordinaire].

~ Kefil, *ikt.* Borçlu için yapılan kovuşturma bir sonuç vermediği ve alacaklı parasını veya alacağını elde edemediği zaman, kendisine bu borcun veya alacağın ödenmesi için baş vurulan ve önceden bu borcu ödemeği kabul eden kişi. [İng. Ordinary surety; Fr. Garant ordinaire].

~ yapım gücü, *ikt.* Bir yapım evindeki donatımın düzenli olarak çalıştırıldığı düzlemdeki üretim gücü. [İng. Ordinary ability, ordinary capacity; Fr. Capacité normale].

~ yorum, *mant.* Bir dili kullananların bu dilin değişmezlerine verdikleri anlamı belirleyen yorum. [İng. Intended interpretation].

~ zekâlı çocuklar, *eğt.* Zekâ bölümleri 90-110 arasında bulunan çocuklar. [İng. Mentally normal children; Fr. Enfants d'intelligence normale].

olağan. üstü, b.s. —

~ çocuk, *eğt.* Bedensel, zihinsel veya toplumsal özellikler bakımından olağandışı ayrılıklar gösteren çocuk. [İng. Anormal child; exceptional child; Fr. Enfant anormal].

~ kaza, *ikt.* Bir işçinin olağandışı kaza yapması. [İng. Accident proneness; Fr. Accident extraordinaire].

olağanlık, - ğı, i. —

~ katsayısı, İki niteliksel değişken arasındaki bağımlılık derecesini ölçmeye yarayan bir katsayı.

olağan. üstü, b.s. —

~ aşınma payı, *ikt.* Yangın, deprem, su basması gibi olaylar sonucunda değerinin tamamını veya bir bölüğünü yitirmede, yeni buluşların etkisi altında teknik verim ve değerleri düşerek tüm olarak veya bir bölüğü ile işe yaramaz bir duruma gelmede, zorunlu bir çalışma yapmaları nedeniyle fazla yıpranmada, bu taşınır ve durağan değerlerle haklara ilgililerin baş vurmaları üzerine Maliye Bakanlığınca verilen yüksek oranlı olağanüstü aşınma payı. [İng. Extraordinary depreciation; Fr. Amortissement extraordinaire].

~ bütçe, *ikt.* Her yıl tekrarlanmayan ve olağanüstü nitelik taşıyan harcama ve gelirleri gösteren bütçe.

~ genel kurul, *ikt.* Yaygın ortaklıklarda üst örgüt olan genel kurulun yılda bir kez yapılan olağan toplantısı dışında görülen gerekseme ile yapılan başka toplantı ve oturumları. [İng. Extraordinary meeting; Fr. Assemblée extraordinaire].

~ ödeneklik, *ikt.* Olağanüstü olayların zorunlu kıldığı giderlerin karşılanabilmesi amacıyle hazırlanan ödeneklik. [İng. Extraordinary budget; Fr. Budget extraordinaire].

~ yedekler, *ikt.* a) Bankaların, yasal yedekler dışında ayırdıkları yedek. b) Bankaların sözleşmeleri gereğince ayırdığı yedekler. [İng. Excess reserves; Fr. Réserves extraordinaires].

~ zarar, *ikt.* Cinsi ve miktarındaki özellik dolayısıyle hesaplarda özel bir işlem veya malî tablolarda ayrı bir açıklamayı gerektiren zarar. [İng. Extraordinary loss; Fr. Perte extraordinaire].

olan, s. —

~ dört bağlar, olmayan dert bağlar, *at.* Zengin giyinir, kuşanır, istediği gibi yaşar. Fakir ise yoksulluğun acısını çeker.

olanaklı, s. —

~ birey, *mant.* Gerçek veya gerçek olmayan bir tam durumda var olan birey. [İng. Possible individual; Fr. Individu possible].

olanaksız, s. — **2.** *mat.* Bir E olanaklar evreninde, E'nin hiç bir olasılığını taşıma-

yan ve dolayısıyla asla gerçekleşmeyen ϕ şeklinde yazılmış bir olay için kullanılır: *Olanaksız olayın olasılığı sıfırdır.* [İng. ve Fr. Impossible].

olasılı, s. —

~ borç, *ikt.* Belli koşulların gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan borç. [İng. Contingent liability; Fr. Débit probable].

~ kâr, *ikt.* Belli koşulların gerçekleşmesinde ortaya çıkan kâr. [İng. Contingent profit; Fr. Profit probable].

~ yanlış, *ikt.* Bir kişiyi veya işi değerlendirirken yalnızca belirli bir niteliği gözönünde bulundurmaktan veya öznel kanıların, önyargıların etkisinde kalmaktan doğan yanılma payı. [İng. Halo; Fr. Erreur probable].

~ zarar, *ikt.* Gelecekte ortaya çıkması düşünülen zarar. [İng. Contingent damage; Fr. Domage probable].

olasılık, - ğı, — aynı Ω evreninin bir B olayına bağlı olan bir A olayının koşullu olasılığı, *mat.* B'nin olasılığı sıfır olmamak şartıyla $\frac{P(A \cap B)}{P(B)}$ bölümü.

P, Ω evrenine bağlı olasılığı gösterir. [Fr. Probalité conditionnelle d'un événement A relative à un événement B d'un même univers Ω, probabilité de A sachant B ou probabilité de A si B. Symb. P^b (A)]. *Eşanl.* B bilinmek şartıyla A'nın olasılığı da denilir. • **boş olmayan sonlu bir Ω kümesi üzerindeki olasılık,** *mat.* Pozitif gerçek sayıların R + kümesi içinde Ω kümesi olaylarının bir P (Ω) kümesinin aşağıdaki iki koşulu gerçekleyen P uygulaması: **1.** Ω'nın olasılığı 1'e eşittir, P (Ω) = 1; **2.** Ω'nın birbirini içermeyen her (A,B) olay çifti için P(A u B) = P(A) + P(B)'dir. [Fr. Proabilité sur un ensemble fini non vide Ω].

olay, i. — 6. *mat.* Bir Ω evreninin, kendisini oluşturan olasılıklardan biri gerçekleştiği zaman gerçekleşen parçası. [Fr. Événement].

~ yazımı, *eğt.* a) Tipik durumlar ve etkinlikler içinde gözlenen bir öğrencinin ilginç davranışları ile önemli gelişme özelliklerinin bir yere yazılması. b) Bir çocuk için bu biçimde tutulan notların tümü. [İng. Anecdotal record; Fr. Enregistrement anecdotique].

olay. bilim, b.i. *fels.* Bir olaylar topluluğunun tasvir yoluyle incelenmesi. [İng. Phenomenology; Fr. Phénoménologie].

oleohidrolik, i. *Fr. oléohydraulique.* Basınç altındaki bir sıvı aracılığıyla enerji iletimine olanak veren teknik.

~ tarihçesi, *psik.* Bireyin yaşamında önemli bir olayın baş göstermesine yol açan nedenlerin oluş sırasına göre düzenlenmesi. [İng. Case history].

~ toplantısı, *psik.* Okul veya kılavuzluk merkezlerinde incelenen sorunlu kişilerle ilgili bilgi ve bulguların, kurumun uzmanlarınca tartışıldığı, değerlendirildiği ve alınacak düzeltici işlemlerin kararlaştırıldığı toplantı. [İng. Case conference].

~ yöntemi, *psik.* Uyumsuzluk ve davranış bozukluklarına yol açabilecek yaşam öyküsü, aile durumu ve öteki bütün etkileri aydınlatmak amacı ile kişinin geçmişinin incelenmesi yolu ile yapılan tanılama ve iyileştirme yöntemi. [İng. Case method].

~ yükü, *psik.* Belirli bir an veya zaman süresi içinde sorumlu bir kişi veya kurumun üzerinde çalışmakta olduğu kişilerin sayısı. [İng. Case load].

olgunlaşma, i. —

~ enstitüsü, *eğt.* Kız enstitüsünü, kız sanat ortaokulunu ve akşam kız sanat okulunu bitiren öğrencilerin seçtikleri meslek dallarında bilgi, beceri ve alışkanlıklarını geliştirerek yaşamlarını kazanmalarını veya birer ev kadını olarak daha yeterli olabilmelerini sağlamak amacıyle açılan iki yıllık eğitim kurumu.

~ ilkesi, *psik.* Öğrenmenin başarılı olabilmesi için konuların düzenlenmesinde öğrencilerin eriştikleri olgunluk düzeyinin dikkate alınması gerektiği ilkesi. [İng. Principle of maturation].

~ soysuzlaşma varsayımı, *psik.* Doğumdan başlayarak canlının önce olgunlaşmanın doruğuna doğru geliştiği, bundan sonra ise çöküntünün başladığı görüşü. [İng. Maturation-degeneration hypothesis].

~ varsayımı, *psik.* Belirli davranış biçimlerinin kalıtım yoluyle bir kuşaktan ötekine geçmekle birlikte ortaya çıkabilmeleri için ilgili organların gelişip olgunlaşması gerektiği yolundaki görüş. [İng. Maturation hypothesis].

~ yeterliği, *psik.* Yeterli bir olgunluk aşamasına erişildiği için belirli öğrenme durumları karşısında hazır ve güdülenmiş bulunma. [İng. Maturational readiness].

oligomer, i. *Fr. oligomère. kim.* Molekülünde sadece 2,3 veya 4 monomer molekül bulunan polimer.

oligopson, i. *Fr. oligopsone* < *Yun. oligos,* az + *opsônein,* satın almak *ikt.* Çok sayıda satıcıya karşılık az sayıda alıcının bulunduğu piyasa. [İng. Oligopsong]. *Eşanl.* **oligopol**

olimpiyat, i. — .

~ formülü, *sp.* (*bis.*) Olimpiyat oyunlarında, yapılacak takım kovalama yarışları için hazırlanmış özel formül. [Fr. Formule olympique].

~ onur mayosu, *sp.* (*bis.*) Olimpiyat birincilerine verilen, ön ve arkasında kara, sarı, kırmızı, yeşil, mavi renklerde iç içe geçmiş beş olimpiyat halkası bulunan mayo. [Fr. Maillot à cinq anneaux olympique].

olmak, f. — **olan oldu torba doldu,** *dey.* Bk **Olan oldu.** • **olmayacak duaya âmin demek,** *dey.* Bir sonucu olmayan işle uğraşmak. • **olsayı bulsaya vermişler, hiç doğmuş,** *at.* Bk. **Olsa ile bulsayı ekmişler, yel ile yuf bitmiş.** • **olsa ile bulsayı ekmişler, yel ile yuf bitmiş (olsayı bulsaya vermişler, hiç doğmuş),** *at.* Şu iş şöyle olsa, bu iş böyle olsa diye dilemekle istediğimiz sonuca varamayız. Elde etmek istediğimiz sonucu dilekle değil, çalışmakla gerçekleştirmeliyiz.

olmaz, s. —

~ olmaz deme, olmaz olmaz, *at.* Hiç bir şey için «olmaz» deme. Dünyada olmayacak şey yoktur.

olmek'ler, öz.ç.i. Meksika körfezinin eski halkı. [İng. Olmecs, olmecas; Fr. Olmèques].

olmuş, s. — **~u da bu olacağı da,** *dey.* Bundan daha başka türlü olamaz anlamında: *Bunun için boşuna çabalıyorsunuz, olmuşu da bu olacağı da.*

oluk, - ğu, i. — **22.** *dilb.* Konuşucu ile dinleyici arasındaki bildirişimin kurulduğu yolu belirten ve bildirişim kuramından aktarılan terim: *Sözlü bildirişimde, hava, dilsel bildirişim belirtilerini aktaran oluktur.*

~ bağası, *mim.* Asma oluğu çatıya bağlayan özel şekilli lama demiri.

~ silme, *mim.* İçbükey silme.

~ tığı, *mim.* Ahşaba oluk açmakta kullanılan ağzı ay şeklinde keskin çelik kalem.

oluklu, s. —

~ kama, *prehist.* Amerika'daki bazı tarihöncesi kültürlerin *(Cloviş, Folsom, Lucy)* tanıtıcı özelliği olan sivri uçlu alet *(Âletin bir veya iki yüzünden oyularak bir parça kaldırılmasıyla boydan boya uzanan bir oluk meydana gelir).* [İng. ve Fr. cannelure].

~ geçiş, *eğt.* Önceden kazanılmış herhangi bir alışkanlık, beceri veya düşüncenin aynı özellikleri taşıyan sonraki alışkanlık, beceri veya düşüncelerin öğrenilmesini kolaylaştırması. [İng. Positive transfer; Fr. Transfert positif].

~ önerme, *mant.* Tüme olumlu veya tikel olumlu önerme. [İng. Affirmative].

olumsal, s. —

~ önerme, *mant.* Kendisi de değillemesi de olanaklı olan önerme. [İng. Contingent sentence; Fr. Énoncé contingent].

olumsuz, s. —

~ alacak, *ikt.* Alınması, ele geçirilmesi olumsuz olan alacak. [İng. Irrecouvrable debt; Fr. Créances irrécouvrables].

~ aktarım, *psik.* (*Ruhsal çözümleme*). Hastanın ruhsal çözüm yapana karşı düşmanca bir tutum geliştirmesi. [İng. Negative transference].

~ dönem, *psik.* Özellikle üç-beş yaşları arasıyle, ergenliğin ilk yıllarında olanların, toplumdan kaçınma, yetişkinlerin kural ve isteklerine karşı gelerek direnme eğilimi gösterdikleri dönem. [İng. Negative phase (stage)].

~ durum, *huk.* Bir yasanın özdeş başçığında yer alan sınır içinde olmak üzere cezanın değiştirilmesi amacı ile yargılamanın yenilenmesi.

~ etki, *huk.* Yargıtayca incelenmeden kesinleşen yargılara karşı verilen yazılı buyruk üzerine yargıtay, yargılıya daha çok ceza verilmesi gerekirken, az verilmiş olduğu gerekçesiyle ve ancak yasaya aykırı olması nedeninden dolayı yargıyı bozarsa, bu bozmanın yargılının cezasının artması biçiminde bir sonuç ortaya koymaması.

~ geçiş, *eğt.* Önceden edinilmiş herhangi bir bilgi, beceri veya alışkanlığın aynı türden sonraki öğrenme etkinlikleri üzerinde olumsuz etki yapması. [İng. Negative transfer; Fr. Transfer négative].

~ pekiştirme, *psik.* Canlıya cezalandırıcı veya gerilimi arttırıcı bir uyaran uygulanarak belirli bir tepkiyi yapmamasını öğrenme. [İng. Negative reinforcement].

~ tümevarım, *psik. pavlov'a* göre, uygulanan uyaranın etkisiyle ketlenmenin güçlenmesi.

~ uyum, *eğt.* a) Gücü gittikçe artan bir uyarıcı karşısında bile pek az tepki gösterme veya istenilen tepkide bulunmama. b) Çevreye uymada güçlük çekme. [İng. Negative adaptation; Fr. Adaptation négative].

oluşum, i. —

~ yeri, *sosy.* Canlı varlıkların (*örneğin insan küme ve topluluklarının*) oluşup gelişmesine elverişli koşullar barındıran yer. [İng. ve Fr. Habitat].

ombudsman, i. *İsveççe.* Yurtaş ile yönetim arasındaki anlaşmazlıklarda bir çeşit hakem rolü oynamakla görevli kimse. [**İng.** ve **Fr.** Ombudsman].

omurga[2], i. —
~ **teli,** *den.* Tentenin düşmemesi için altına uzunlamasına gerilmiş teller.

omûz, i. — **~dan atma,** *sp.* (*güreş*) Karşısındakini çapraza aldıktan sonra köprüye gelerek omuz başından aşırma. **~dan kol kapma,** *sp.* (*güreş*) Karşı güreşçinin bir kolu dirsek üstünden tutulduktan sonra, sırt göğsüne gelecek biçimde alınan kolun koltuğu altına girip, ayaklarını yerden kesmek yoluyle omuzdan aşırıp yere vurma. • **~ ları öpüşmek,** *dey.* Toplumda aynı seviyede olmak.

on, s. — **~birden sonra dükkân açar,** *dey.* İşinin başına geç gelen veya bir iş halletmede geç kalan insanları anlatmak için kullanılır.
~ **para on arsianın ağzında,** *at.* Şimdi para kazanmak çok güçleşti. En küçük kazanç, pek çok didişmeden, çalışmadan sonra elde edilebiliyor.
~ **paralık mum al da derdine yan,** *dey.* Bütün şansını yitirmiş, ümidini ve işini kaybetmiş kimselere kinaye yollu söylenir.
~ **parmağı kara, on parmağında on kara,** *dey.* İftiracı, kötü (*kimse*).
~ **parmağım iki elim yakasındadır,** *dey.* (*Ondan*) Hıncımı alır, hakkımı hak ederim anlamında kullanılır.
~ **parmağında on marifet,** *dey.* Çeşitli hünerleri olan kimseyi anlatır.

inaltılık, b.s. 16 tabanına dayanan bir sayı sistemi için kullanılır.

onarım, i. — 4. *komp.* Bir kesme programının uygulanmasından sonra, kesilmiş olan programın metnini yeniden ele alabilmek için tekrar kesilme anındaki durumuna getirme; bir bilgisayarın durumundaki herhangi bir aksaklıktan sonra bu bilgisayarın mantıksal donanımının tümünü tekrar normal çalışma koşullarına getirme. [**İng.** Regeneration; **Fr.** Restauration].

onarlı, i. *ed.* Her bağlamı on dizeli olan koşuk. [**Fr.** Dizain].
~ **sistem,** *ikt.* Para, uzunluk, yüzey ve oylumların onarlı dizgelere ayrılmak yöntemiyle ölçümlenmesi. [**İng.** Decimal system; **Fr.** Système décimal].

onaylı, s. —
~ **çek,** *ikt.* Bir bankaca karşılığı mevcut olduğu onaylanan çek. [**İng.** Cheque certified; **Fr.** Chèque à virer].
~ **fatura,** *ikt.* Malın çıkış yeri o ülkenin konsolosluğunca onaylanan fatura. [**İng.** Consular invoice; **Fr.** Facture consulaire].
~ **kopya,** *ikt.* Bir belgenin aslından resmi bir örgütçe çıkarılarak onaylanan fatura. [**İng.** Certified copy; **Fr.** Copie égalisée].

onbeş, i.— **~indeki kız, ya erde gerek, ya yerde,** *at.* Kız onbeş yaşına ulaştı mı evlendirilmelidir. Evlendirilmezse anneyi, babayı güç durumda bırakacak, çok üzücü olaylar çıkabilir. Böyle olacağına kızın ölmesi daha iyidir.
~ **günlük,** *küt.* a) Onbeş günde bir yayımlanan (*süreli yayın*). b) Onbeş günde bir yayımlanan süreli yayına verilen ad. [**İng.** Fortnightly, biweekly; **Fr.** Bimensuel, - elle].

onlar[1], zam. —
~ **ermiş muradına biz çıkalım kereveti-ne,** *dey.* Mutlu biten masal sonlarında kullanılan bir söz.

onlu, s. —
~ **yarış,** *sp.* (*atl.*) Her birine katılma koşulu ile on ayrı atletizm dalında düzenlenen erkeklerarası birleşik yarış. [**İng.** Decathlon; **Fr.** Décathlon].

onmadık, s. —
~ **(talihsiz) hacıyı deve üstünde (Arafat'ta yılan sokar,** *at.* Ülküsünü gerçekleştirmesi mukadder olmayan kişinin karşısına, hatır ve hayale gelmeyen ve yenilemeyen engeller çıkar.
~ **yılın yağmuru harman vakti yağar,** *at.* Zamanında olsa bile büyük yarar sağlayacak olan durum, zamanı geçtikten sonra gerçekleşirse zarar bile verebilir.

onun, zam. — **~la aşık atılmaz,** *dey.* (*Onunla*) Başa çıkılmaz, yarış edilmez anlamında. *Onunla aşık atılmayacağını ben başında söylemiştim.*
~ **ipi ile kuyuya inilmez,** *dey.* (*Onun*) öğüdüne kulak asma, ona güven olmaz anlamında.
~ **lâkırdısı eski bakır takırtısı,** *dey.* Sesi, konuşmaları hoş olmayan, sohbeti zevksiz, değersiz olan kimseleri anlatır.
~ **parası para da benimki mangır mı,** *dey.* Birine karşı hakkı yenen, yaptığı makbule geçmeyen kimsenin kinaye yollu sözü.
~ **tüfeği çifte mi patlar,** *dey.* İltimas geçilen bir kimse için sitem ve kinaye yollu söylenir: *Onun tüfeği çifte mi patlıyor ki, ona bu kadar rağbet edersiniz?*

onuncu, s. —
~ **ağırlık,** *sp.* (*güreş*) 100 kilonun üstündeki kiloda yapılan güreşler.

onur, i. —
~ **kupası yarışı,** *sp.* (*bis*) Çoğunlukla, bisiklet sporuna emeği geçmiş veya yurda herhangi bir yolda yararlı olmuş kişileri anma ve yaşatma amacıyle düzenlenen çeşitli yarışlar.
~ **kurulu genel toplantısı,** *eğt.* Okullarda öğrenciliğe yakışmayan davranışları incelemek ve bunların düzeltilmesi için alınması gereken önlemler üzerinde önerilerde bulunmak amacıyle sınıf temsilcilerinden oluşan kurul. [**İng.** General meeting of committee of honor; **Fr.** Assamblée générale du conseil d'honneur].

opal, -ll, i. —
~ **lamba,** Ampulü, opal camdan, veya cam kesitinin yalnızca bir bölümü opal camdan olan lamba. [**İng.** Opal lamp; **Fr.** Lampe opale].

operabl, s. *Fr. opérable. tıp* Ameliyatın, teknik yönden yapılabileceği ve tedavi değerinin olabileceği vakalar için, cerrahlarca kullanılan bir deyim. [**İng.** Operable].

operand, i. *Fr. opérande. komp.* Bk. **işlenen.**

operatör, i. *Fr. opérateur. — bir E kümesi üzerindeki operatör. mat.* E'nin, E içindeki bir uygulamasını tanımlayan herhangi bir Ω kümesinin a elemanı; E'nin her × elemanıyla E'nin tek a elemanı ilişkilendirilebilir ve ax (*soldan operatör*) veya xa (*sağdan* operatör) şeklinde yazılır; böylece eğer a E ise bir dış bileşim kanunu a ε E ise bir iç bileşim kanunu tanımlanır. [**Fr.** Opérateur sur un ensemble E].

opistotonos, i. *Fr. opisthotonos. tıp* Bazı nöbetlerde vücudun aldığı özel bir şekil. [**İng.** Opisthotonos].

optik, s. —
~ **indirgeyici,** *topogr.* Optik bir yöntemden yararlanarak uzaklıkları kendi kendine indirgiyen bir düzenek için kullanılır. [**Fr.** Optoréducteur,-trice].

optimum, i. — **ekolojik ~,** *biy.* Bir organizmanın gelişmesi için gerekli öğelerin (*su, sıcaklık, madenî tuzlar, organik asitler v.b.*) o organizmanın en yüksek derecede büyümesine veya en yüksek derecede üremesine elverişli yoğunlukta bulunması ve organizmanın böyle bir ortamdaki durumu. [**İng.** Ecological optimum; **Fr.** Optimum écologique].
~ **nüfus,** Her ülke için belirli şartlar elde edilebilecek en yüksek yaşama seviyesine tekabul eden nüfus hacmi.

optimumlaştırma, i. *sibern.* Bir sistemin, örneğin bir otomatik yönetim sisteminin çalışmasını belli bir ölçüde oranla daha üst düzeye çıkarma, yani belli bir nitelik indisini maksimumlaştırma veya belli bir masraf fonksiyonunu minimumlaştırma yöntemi. [**İng.** Optim(al)ization; **Fr.** Optimalisation, optimisation].

optoelektronik, -ği, i. 2. s. *geod.* ve *topogr.* Bir nişan dürbünü ile elektronik bir düzenekten oluşan ve uzaklıkları ölçmeğe yarayan bir ölçü âleti için kullanılır. [**İng.** Opto-electronics; **Fr.** Opto-électronique].

optometre, i. 2. *oft.* Gözün ışığı kırma durumunu ölçmeğe yarayan cihaz. [**İng.** Optometer; **Fr.** Optomètre, re'fractomètre]
Eşanl. **refraktometre.**

ora, i. — **~sını ne sen sor, ne ben söyliyeyim,** *dey.* Herhangi bir konuda konuşmak istenmediğinde kullanılır.

oranlama, i. —
~ **kazanç,** *ikt.* Oranlanan, ancak o anda gerçekleşmemiş olan kazanç. [**İng.** Paper profits; **Fr.** Bénéfices non réalisés].
~ **ölçeri,** *psik.* Belirli koşullar altında belirli konulardan ne kadarının başarılabileceğini kestirmeye yarayan ölçer [**İng.** Pragmatic test].
~ **tümdeğer,** *ikt.* Kaba hesaplara dayanan ve çoğunlukla ivintili, ekonomik hesaplar ile işletmelerin değerlendirilmesi için hazırlanan oluşmuş tümdeğerlerin izdüşümlerini yansıtmakta olan tümdeğerlerin izdüşümlerini yansıtmakta olan tümdeğer. [**İng.** Approximate cost; **Fr.** Prix de revient approximatif].

orantılı, s. —
~ **vergileme,** *ikt.* Vergilenen niceliğe bakılmaksızın aynı oranda yapılan vergileme sistemi. [**İng.** Proportional taxation; **Fr.** Taxation proportionelle].

ordinal[1], i. —
~ **fayda,** *ikt.* Faydanın kardinal olarak ölçülmeyip ancak kıyaslama yoluyle bir sınırlamaya tabi tutulabileceğini belirten deyim.

ordinatör, i. *Fr. ordinateur.* Bk. **Bilgisayar.**

orenda, *i. cin.* Irakua'larda mistik bir kudreti anlatan kavrama verilen ad.

organ, i. —
~ **eksikliği karmaşası,** *psik.* Bedenin herhangi bir organında gerçekten var olan, veya varsayılan bir eksiklik ve yetersizliğin, aşağılık duygusuna yol açması ve kişinin bunu ödünlemek için gösterdiği çaba. [**İng.** Organ inferiority].

organik, s. —
~ **çıldırı,** *psik.* Yaşlılık bunaması, tutarık gibi beyinde baş gösteren bir çöküntü veya özür sonucu olarak gelişen çıldırı. [**İng.** Organic psychosis].

~ **kâr,** *ikt.* İşletmenin bilinen ve belirli olan faaliyetinden, çalıştığı branşa ait olan işlemlerinden elde ettiği kâr.

~ **külte,** *jeol.* Hayvansal ve bitkisel artıkların zamanla taşlaşıp sonra da billûrlaşması ile oluşmuş külte.

~ **psikoloji,** *psik.* Beden-ruh ayırımını benimseyen ve psikolojinin, organizmanın görevlerinden oluştuğuna inanan birbirinden oldukça değişik türlü psikoloji akımlarına verilen ad. [**İng.** Organismic psychology].

orgon, i. *Fr. orgone. Wilhelm Reich*'a göre bütün evrene dağılmış olan ve her canlı varlığa özgü cinsel enerjiyi potansiyel (*gizli*) olarak içinde taşıyan eleman. [**İng.** ve **Fr.** Orgone].

orijinal, s. —

~ **negatif,** *sin.* Kamerada kullanılmış bir filmin kimyasal işlemden geçtikten sonra elde edilen ilk ve asıl negatifi.

~ **senaryo,** *sin.* Adaptasyon olmayıp, doğrudan doğruya sinema için hazırlanan senaryo

orman, i. —

~ **tekniker okulu,** *eğt.* Ortaokulu bitirenlerden ormancılık alanında teknik görev almak isteyenleri yetiştirme amacını güden, lise dengi 4 yıllık parasız yatılı meslek okulu. [**İng.** Technical school for forestry; **Fr.** École technique de forestier].

orta, i. — ~**dan kaldırmak,** *dey.* a) Yok etmek. b) Öldürmek.

~ **akıncı,** *sp.* (*futb.*) Akıncı katının en orta yerinde yer alan futbol oyuncusu. [**İng.** Centre-forward; **Fr.** Avant-centre].

~ **biçem,** *ed.* Anlatımda sanat özelliği göstermeyen biçem.

~ **boy kitap,** *küt.* a) Yazma veya basım içinde kullanılacak kâğıtların iki kez katlanarak dört yaprak oluşturması. b) Bu boyda sayfaları olan kitap. [**İng.** Quarto; **Fr.** In-quarto, livre in-quarto].

~ **hakemi,** *sp.* (*futb.*) Bir futbol oyununu alan içinden, oyun kurallarına uygun yönetmekle görevli, özel giysisi olan kişi [**İng.** Referee; **Fr.** Arbitre].

~ **nitelikte mal,** *ikt.* Nitelikleri bakımından çok üstün ve çok düşük olmayan mal, ticarette geniş bir alıcı topluluğunca aranan mal. [**İng.** Fair average quality].

~ **oyun kurucu,** *sp.* (*futb.*) Üç oyuncudan kurulu oyun kurucu katının orta yerinde yer alan oyuncu. [**İng.** Half-back. **Fr.** Demi-arrière].

~ **vuruşu,** *sp.* (*futb.*) Oyunun ikinci dönemine başlarken veya sayılardan sonra orta çizgi üzerinden yapılan vuruş. [**İng.** Centre-kick].

~ **yuvarlak,** *sp.* (*futb.*) Başlama vuruşu sırasında karşı takım oyuncularının durmaları gereken yeri sınırlayan, futbol alanının tam orta yerindeki 9,15 m. çapındaki çember. [**İng.** Centre-circle].

ortak, -ğı, i. — ~**lar hesabı,** *ikt.* Ortakların müesseseye karşı durumlarını izlemek için tutulan hesaplar. • ~**lar taahhüt hesabı,** *ikt.* Ortakların şirket sözleşmesi ile ödemeyi üstlenmiş bulundukları sermaye hisselerinden doğan borçlarını izlemeye yarayan hesap.

~ **alım,** *ikt.* Ortaklaşa yapılan satın alma. [**İng.** Cooperative buying, cooperative purchase; **Fr.** Achat coopératif].

~ **hafıza,** *psik.* Toplumsal kalıtımları ortak olan bireylerde bulunduğu ileri sürülen ortak anılar veya anı izleri. [**İng.** Collective memory].

~ **borç,** *ikt.* Aynı oranda borç, zincirleme sorumluluk. [**İng.** Joint liability **Fr.** Responsabilité solidaire].

~ **dışbildirmelik,** *mal.* Avrupa topluluklarına üye ülkeler dışındaki ülkelerden gelen mallara uygulanan ortak gümrük bildirmeliği. [**İng.** Common external tariff; **Fr.** Tarif extérieur commun].

~ **erek,** *psik.* Ancak ortak çabalarla erişilebilen erek. [**İng.** Collective goal].

~ **eser,** *huk.* Birden çok kişinin yarattıkları ve parçalara ayrılabilen ve her parçası başka bir kişinin özelliğini taşıyan yapıt (*Jean Deny Armağanı*). [**İng.** Collective work; **Fr.** Oeuvre collective].

~ **faktör,** *psik.* Etmenleştirilen bir ölçer bataryasının birden çoğunda var olmakla birlikte hepsinde bulunmayan bir faktör. [**İng.** Common factor, group factor].

~ **(kuma) gemisi yürümüş, elti gemisi yürümemiş,** *at.* Bir erkeğin iki karısı birbirleriyle geçinebilirler de iki kardeşin karıları anlaşamazlar.

~ **giderler,** *ikt.* a) Birkaç maddenin birleşik olarak belirtilen tümdeğerleri (*pamuk ve pamuk yağı gibi*). b) Gereç veya evreler gibi bir kaynaktan çeşitli değerleri olan yapımlılar birimlerinin üretimi sağlanılmak amacıyle yapılan giderler. c) Birlikte üretilen eki veya daha çok yapımlıya başka biçimde uygulanan işlemler, mallar veya hizmetlerle ilgili olarak kullanılan kuruluş ve hizmetlere ilişkin birleşik giderler. [**İng.** Joint costs; **Fr.** Frais communs].

~ **girişim,** *ikt.* Birden fazla işletme tarafından bir üretim için birlikte çalışılması. [**İng.** Joint adventure; **Fr.** Entreprise commune].

~ **görünüm,** *küt.* Sınıflamada bölüm, grup veya alt grupların hepsinde bulunan görünüm. (**Örneğin, iki nokta sınıflama yönteminde kişilik, nitelik, enerji, yer, zaman**). [**İng.** Facet].

~ **sigorta,** *ikt.* Bir mal için birden fazla sigorta işlemi yaptırılması. [**İng.** Joint insurance; **Fr.** Double assurance].

~ **imge,** *psik. Jung*'a göre arkasal yaşantılar sonucu oluşan ve bilinçaltında yatan bir imge. [**İng.** Collective image].

~ **istek,** *ikt.* Çeşitli amaçlarla kullanılabilen bir mal veya hizmete ilişkin istek. [**İng.** Compound demand; **Fr.** Demande collective, demande mixte].

~ **özellik,** *psik. Allpent*'a göre, belirli bir toplum veya kültürde yaşayan bireylerin çoğunda rastlanan herhangi bir özellik.

~ **reklâm,** *ikt.* Ortak çıkarlar için aynı konuda çalışanlarca yapılan ve giderleri eşit olarak ödenen reklâm. [**İng.** Cooperative advertisement; **Fr.** Réclame coopératif].

~ **sorumluluğu,** *ikt.* Ortakların, ortaklığa ilişkin borçlardan ötürü ödemiş bulundukları paylarının saymaca değerleri kadar üzerlerine sorumluluk almaları. [**İng.** Double liability].

~ **sözleşme,** *ikt.* İki veya daha çok işveren ile iki veya daha çok işçi sendikası, bir işverenle iki ve daha fazla işçi sendikası, iki ve daha çok işverenle bir işçi sendikası arasında imzalanan toplu sözleşme. [**İng.** Joint agreement; **Fr.** Accord commun, contrat commun].

~ **yapım,** *ikt.* a) Ortaklaşa birlikte üretilen mal. [**İng.** Co-product; **Fr.** Coproduit]; (b) Aynı üretim işlemi sonucunda birden çok mal üretilmesi. [**İng.** Joint production; **Fr.** Coproduction].

~ **yapıt sahipliği,** *huk.* Birden çok kişinin katılması ile ortaya konulan parçalara ayrılabilen ve her parça arasında sıkı bir bağlılık olmakla birlikte hepsi de yazanların özelliğini taşıyan yapıttaki üyelik hakkı. [**İng.** Ownership of collective work; **Fr.** Propriété d'oeuvre collective].

~ **yazar,** *küt.* İki veya üç yazarı olan kitaplarda, adı ilk yazılan yazardan sonra gelen yazar veya yazarlar. [*İng.* Joint author].

ortakçılık -ğı, i. *ikt.* Başkasına ait tarla veya hayvanlardan emeği ile ürün elde edenin bu semerelere mal sahibi ile birlikte ortak olması.

ortaklaşa, z. —

~ **hesap,** *ikt.* Aralarındaki ortaklık nedeniyle bir bölük yatırımcılar adına açılan, yatırımcıların tümü ve bunlar adına temsilcileri eli ile de para çekilmesini olanaklı kılan hesap. [**İng.** Undivided account; **Fr.** Compte indivisé ou collectif].

ortaklık, -ğı, i. — **ortaklığın dağılımı,** *ikt.* Arıtılan bir ortaklığın ortadan kaldırılması. [**İng.** Dissolution of the company; **Fr.** Dissolution de la société]. • **ortaklığın düşmesi,** *ikt.* İflas, ölüm veya başka nedenlerle ortaklığın yitirilmesi. [**İng.** Dissolution of the partnership; **Fr.** Dissolution de l'association] • **tedavi ortaklığı,** *psiky.* Bir psikiyatri hastahanesinde tedavi edenlerle edilenler arasında kurulan ortaklık; tedavinin başlıca etkeni sayılan bu ortaklıkta her iki taraf arasındaki geleneksel sosyal ilişkiler değiştirilmezse ortaklık kurulmuş sayılmaz.

~ **anamalı,** *ikt.* Ortaklığın kurulması ve çalışması sağlanılmak üzere konulan anamal. [**İng.** Social stock; **Fr.** Capital fonds].

~ **borçları ödeme payı,** *ikt.* Bir ortaklığın özvarlığının veya borçlu varlıklarının ödeme payı. [**İng.** Debt amortization; **Fr.** Amortissement financier].

~ **öküzden, başka (başlı başına) buzağı yeğdir,** *at.* Kişinin ortaklık önemli malı olmasından, yalnız kendisinin azıcık malı bulunması daha iyidir.

~ **sözleşmesi,** *ikt.* İş ortaklıkları arasında kurulan yürütme ve yönetime ilişkin koşul ve kuralları kapsayan sözleşme. [**İng.** Deed of partnership, articles of incorporation; **Fr.** Cahier des charges].

~ **şirketi,** *ikt.* Üçüncü şahıslar nazarında mevcudiyeti olmayan ticarî işler sonucunda kâr ve zararı bölüşmek için meydana gelen şirket.

~ **vergi cezaları,** *ikt.* Ortaklıklar içindeki paydaşların yıllık bildirimlerinde paylarına düşen kârları eksik göstermeleri nedeni ile vergi kayıplarından meydana gelecek kusur ve kaçakçılık gibi cezaların kendilerinden değil ortaklık tüzel kişiliğinden kesilmesi. [**İng.** Surtax of company; **Fr.** Surtaxes de société].

~ **yönetimi,** *sosy.* Siyasal partiler arasında, hiç olmazsa, belli bir süre için birlikte ülkeyi yönetmek üzere gerçekleştirilen birleşim. [**İng.** Coalition government; **Fr.** Gouvernement de coalition].

ortalama, s. ve i. —

~ **anlak,** Anlık gücünün toplum içindeki dağılımında orta noktaya düşen ve bazen zekâ bölümü 100'lük veya 50'lik noktası ile gösterilen düzey. [**İng.** Average intelligence].

~ **birim fiyatı,** *ikt.* Var olan çeşitli fiyatların ortalaması olarak beliren fiyat.

[İng. Average rate of exchange; Fr. Change moyen].

~ **fiyat,** *ikt.* Birbirine yakın özellikte bulunan aynı tür mallar için saptanan ortalama fiyat. [İng. Average price, middle price; Fr. Prix moyen].

~ **genel masraf,** *ikt.* Üretim birimine isabet eden genel giderler.

~ **hasılat,** *ikt.* Üretim birimi başına düşen brüt firma geliri.

~ **hayat süresi,** *ikt.* Nüfusun yıllık ortalama doğum ve ölüm miktarının aritmetik ortalamasına oranı.

~ **kâr aşamaları,** *ikt.* Ticarî uğraşının türüne, önemine, özelliğine, vergi yöntemi yasasındaki kural ve koşullara göre bu işleri yapanlar için saptanan ortalama kâr aşamaları. [İng. Average benefit rates; Fr. Taux de bénéfice moyen].

~ **masraf,** *ikt.* Toplam masrafın üretim miktarına bölünmesiyle bulunan masraf.

~ **tümdeğer yöntemi,** *ikt.* Satınalınan işlenilmemiş ambarlarda belirli satımcılarla bağlılıklarını yitirerek karışmış oldukları ve ambardan çıkışların bu karışımdan alındıkları varsayımına dayanan yöntem. Buna uygun olarak ambar çıkışları, belli bir anda ambardaki malların ağırlıklı ortalama tümdeğerleriyle hesaplanır. [İng. Average cost procedure; Fr. Procédé de prix de revient moyen].

ortalık, -ğı, i. — **ortalığı kasıp kavurmak,** *dey.* Zalimce davranışlarla heryere dehşet saçmak, herkesi korkutmak: *Sadrazam saraydaki taraftarlarına güvendiği için ortalığı kasıp kavuruyor.* • ~ **ta cehennem kazanları kaynamak,** *dey.* Ortalık çok karışık gürültülü ve çarpışma halinde olmak. • ~ **ta cinler cirit atmak (oynamak),** *dey.* Her taraf sessiz olmak.

~ **kan ağlamak,** *dey.* Herkes çok acı üzüntü içinde olmak.

~ **panayıra dönmek,** *dey.* Ortalık kalabalıklaşmak.

ortam, i. —

~ **tedavisi,** *psik.* Ruh hastalıkları ve uyumsuzluklarda tedavi için kişinin yakın çevresinde önemli birtakım düzeltme ve değişiklikler yapma. [İng. Milieu therapy].

ortofotoğraf, i. *Fr. orthophotographe. haritacılık.* Bir nesnenin veya topografik bir yüzeyin, bu nesneye veya yüzeye ait orijinal ve eğik fotoğraf klişesinin yer yer doğrultulmasıyla elde edilen görüntüsü • ~**haritası, haritacılık.** Arazi ortofotoğraflarının birleştirilerek üzerine yükselti eğrilerinin, uzlaşmalı bazı işaretlerin ve yazıların basılmasıyla elde edilen harita. [Fr. Orthophotocarte].

ortoptik, s. — 2. i. Görme kusurlarını göz jimnastiğiyle düzelten oftalmoloji dalı (*Ortopedik özellikle çocuklardaki miyopluğu tedavi etmek için uygulanır ve düzeltici merceklerin etkisini destekler*). [İng. Orthoptic; Fr. Orthoptique].

oruç, i. —

~ **sakatlamak,** *tasav.* (*Bektaşilik'te*) Farkında olmadan orucu bozmak.

Osmanlı, öz.i. — ~ **nın ayağı üzengide gerek,** *at.* Jandarma görevlileri baş kaldıranları, askerler düşmanı ezmek için atlarından inmemek ve bunların peşini bırakmamak zorundadırlar. • ~**nın ekmeği dizi üstündedir,** *at.* a) Osmanlı, sürekli olarak at üstünde ve düşman peşinde olduğundan yemeğini oturup sofrada yemez, hep at üstünde yer. b) Osmanlı nankördür.

~ **tavşanı araba ile avlar,** *at.* a) Osmanlıların yönetim işlerinde bozukluk başladıktan sonra iç güvenliği sağlayacak olanların durumu şuna benzerdi; Araba ile tavşan avlamak. Çünkü rahatlarını bozmaz, sadece iş yapıyor görünürlerdi. Onlar davranıncaya kadar iş işten geçerdi. b) Osmanlı, olmayacak işleri kurnazca ve kendini yormadan başarır.

osifikasyon, i. *Fr. ossification. tıp.* Bk. **Kemikleşme.**

osikül, i. *Fr. ossicule. tıp.* Bk. **Kemikçik.**

osteoklastoma, i. *Fr. ostéoclastome. tıp.* Habisle selim arası olan bir kemik tümörü.

osurgan, s. ve i. —

~ **(osuruklu) göte arpa ekmeği bahane,** *at.* a) Zaten zayıf, hastalıklı kişi, sağlığının bozulmasını önemsiz etkenlere bağlar. b) Davranışları beğenilmeyen kişi, sudan nedenlerle kendisini mazur göstermeye çalışır.

osuruk, -ğu, i. — ~**la boya boyanmaz,** *at.* Dışkının yanından gelen osuruk, onun rengiyle bir şeyi sarıya boyayamaz. Bunun gibi, yeterli olmayan davranışla esaslı bir iş başarılamaz.

ot, -tu, i. — ~**u çek, köküne bak,** *at.* Kişinin kimliğini doğru olarak öğrenmek isterseniz, soyuna sopuna bakınız.

otelcilik, -ği, i. —

~ **okulu,** *eğt.* Genel kültür ve meslek dersleri yanında uygulama çalışmaları ile okul ve motel görevlisi yetiştiren, ortaokula dayalı üç yıllık meslek okulu. [İng. Hotelkeeper's school; Fr. École d'hôtellerie].

otoekoloji, i. *Fr. auto-écologie.* Hayvan ve bitki topluluklarını inceleyen *sinekoloji*'ye karşılık, ayrı yaşayan organizmaların davranışını inceleyen büyük ekoloji dalı.

otoentoksikasyon, i. *Fr. auto-intoxication tıp.* Toksinlerin vücuttan tamamen atılmaması sonucu ortaya çıkan bozukluklara verilen ad. [İng. Auto-intoxication].

otohistoradyografi, i. *Fr. autohistoradiographie. tıp.* Hücre biyolojisinde kullanılan ve hücrelerin içine metabolizmada toplanan radyoaktif bir bileşik katmağa dayanan yöntem

otojen, s. —

~ **öğütcü,** *mad. oc.* Yatay muyluları çevresinde dönen ve cihazın dönüşü sırasında birbiri üstüne düşen iri parçaları doğrudan doğruya bu düşüşün etkisiyle ufalayıp öğüten çok büyük çaplı silindir. [*Fr.* Broyeur autogène, broyeur cascade].

otokolimasyon, i. *Fr. autocollimation. opt.* Otokolimatör dürbün kullanarak uygulanan optik ölçme yöntemi. [İng. Autocollimation].

otokomütatör, i. *Fr. autocommutateur. telekom.* Bir elektronik sistemde çalışan otomatik telefon santralı: *Bir otokomütatörde fişlerin yerini tuşlar alır.*

otolaringoloji, i. *tıp.* Kulak ve boğazın, yapı, çalışma ve hastalıklarını inceleyen bilim dalı

otomat, (a), i. 4. *komp.* Devrelerin incelenmesi, diller kuramı, derleme yöntemleri gibi pek çok bilişim tekniğine kuramsal bir dayanak getiren matematiksel varlık. [*İng.* Automaton; *Fr.* Automate].

otomatik, s. ve i. — 6. i. Bir insanın müdahalesini gerektirmeden çalışan düzenek ve tesislerin yapımı ve kullanılması için başvurulan teknik ve bilim dallarının tümü. [İng. Automatics; Fr. Automatique].

~ **kesinti,** *ikt.* İşçi sendikasına verilecek ödentinin işveren tarafından işçinin ödentinin işveren tarafından işçinin ücretinden kesilmesi. [İng. Automatic checkoff; Fr. Retenue automatique].

~ **kilitleme düzeneği,** *dağc.* Dik geçitlere (*çalılıklar, kuyular*) kolayca tırmanabilmek için dağcıların ve mağarabilimcilerin kullandığı, bir halat boyunca kaydırılıp istenildiği zaman kilitlenen düzenek.

otomorfizma, i. **karşı ~,** *mat.* Bir A halkasının birebir karşı endomorfizma'sı. [Fr. Antiautomorphisme].

oto. yol, b.i. *bayınd.* OTOBAN ve Ekspres YOL yerine kullanılan yeni terim. [İng. Autostrade, motorway; Fr. Autoroute. autostrade].

oturak, - ğı, i. —

~ **kuşağı,** *den.* Filikanın alabandasında, küpeştenin altında baştan kıça kadar uzatılmış olan ve üzerine oturak tahtaları başlarının bindirildiği oturak küşak

~ **punteli,** *den.* Filikalarda otorakları kuvvetlendirmek için alttan oturak tahtası ortasına dikine konulan ağaç.

~ **tahtası,** *den.* Filikalarda kürek çekecek denizcilerin oturduğu yer.

oturma, i. —

~ **grevi,** *ikt.* Topluca işlerini bırakmak suretiyle greve başlayan işçilerin işlerini terketmemek suretiyle işyerinde başkaca işçi çalıştırılmasına veya bu hareket e katılmak istemeyenlerin çalışmalarına engel olmaları.

oturtma, i. —

~ **oluk,** *mim.* Bir betonarme saçak ucuna veya döşeme üstüne oturtulan oluk.

oturtmaç, i. *sp.* (*bis.*) Tekerlerin yerden kesilmesini önleyen, lastikler üzerindeki girintili ve çıkıntılı parçalar. [İng. Nonskidding. non-slipping; Fr. Antidérapant].

oturuş, i. — ~**ta kapan,** *sp.* (*güreş*) Karşı oyuncuyu oturağına çökertip arkadan ensesine takılan kapan·

otuz, i. —

~ **iki dişten çıkan, otuz iki mahalleye yayılır,** *at.* Bir ağızdan çıkan söz, başkalarının ağzına geçer, her tarafa yayılır.

ovma, i. —

~ **tedavisi,** Hastalığı tedavi etmek amacıyle, deriyi ilâç ve su veya katı yağ karışımlarıyle ovma.

ovonik, - ği, i. *ing. ovonics.* 1. *Stanford R. Ovshinsky* tarafından geliştirilen ve ince katmanlar halindeki bazı element birleşmelerinin özel niteliklerinden yararlanan tekniklerin tümü. [Fr. Ovonique]. 2. s. Ovonik ile ilgili olan. [Fr. Ovonique].

~ **etki,** Ovonik tekniklerinde meydana gelen veya kullanılan etki. [İng. Ovonic effect; Fr. Effect Ovonique]

oynak, s. —

~ **duruş,** *sp.* (*bis.*) Bisikletçilerin, yokuşlarda seleden yükselip sağa sola sallanarak, ayaklığı sıkı çevirmek için kendilerini zorlamaları sırasında yaptıkları vücut hareketi.

~ **kadın,** *dey.* Hafif meşrep kadın.

~ **piyasa,** *ikt.* İyi veya kötü ortama göre fiyatlarında değişim, dönüşüm olan piyasa. [İng. Sensitive market; Fr. Marché sensible].

oynama, i. —

~ belgesi, 1. *sp.* (*futb.*) Bir oyuncunun resmi yarışmalara katılabilmesi için Futbol Birliğince kendisine verilen izin belgesi. [**İng.** Certificate, license]. **2.** *sp.* (*güreş*) Bir güreşçinin resmi karşılaşmalara katılabilmesi için Güreş Birliğince kendisine verilen izin belgesi.

~ belgeli oyuncu, *sp.* (*futb.*) Futbol Birliğince kendisine futbol oynama belgesi verilmiş olan oyuncu. [**İng.** Certified, registered].

oynamak, f. — **oynamasını bilmeyen kız, (yerim dar), demiş yerini genişletmişler, (bollatmışlar), (gerim), (yerim) dar, demiş,** *at.* Kendisinden beklenen işi beceremeyen kişi, çeşitli engellerin işi güçleştirdiğini söyleyerek yeteneksizliğini belli etmemeye çalışır.

oynaş, i. — **~ına inanan avrat, ersiz kalır,** *at.* Çok önemli işini bir aldatıcıya yaptırabileceğine inanmış kişi, beklediği sonucu hiç bir zaman elde edemez.

oynayış, i. —

~ süresi, *sin.* Normal hızla çalışan projeksiyonda bir filmin başlama ile bitişi arasındaki zaman.

oyuk, s. ve i. — **kara~,** *astron.* Genel bağıllık kuramınca var olduğu öngörülen ve en büyük özelliği hiç bir ışın yayımlamaması olan, bu nedenle de keşfi ve gözlemi güçleşen son derece yoğun nesne.

oyun, i. — **12.** *etnoloji.* Çeşitli davranış düzeylerinden, ama o davranışın normal güdüsel çerçevesine bağlı olmayan devimsel belirtilerin tümü. [**İng.** Play; **Fr.** Jeu]. § **13.** *mat.* Bir veya birçok kimseyi karşı karşıya getiren ve her birinin seçimi, etkili olmakla birlikte, belli bir olayın gerçekleşmesini kesinlikle belirlemeyen durum. [**Fr.** Jeu]. • **~ a giren oynasın,** *dey.* Bu işe girişen kendisine düşen görevi yapsın anlamında. • **~ dan oyuna geçme,** *sp.* (*güreş*) Uygulanan oyun, karşı oyunla veya güç zoruyla bozulunca başka oyunlar yapma. • **~ la alıştırma kuramı,** *psik.* Canlının ilerdeki yaşamında yararlı olacak beceri, alışkanlık ve yaşantıları oyun etkinlikleriyle sağlayıp geliştirdiği görüşü. [**İng.** Practice theory of play]. • **~ la iyileştirme,** *eğt.* Duygusal bakımdan tedirgin çocukların içe itilmiş isteklerini, bilinçaltı korku ve yılgılarını öğrenmek, özel biçimde hazırlanmış gereçlerle onların davranım bozukluklarını gidermek için başvurulan bir yöntem. [**İng.** Play therapy; **Fr.** Thérapie par jeu]. • **~ la yansıtma,** *psik.* Deneğin belirli araç ve nesnelerle oynarken tutum ve kişilik özelliklerini yansıtması. [**İng.** Play projection]. • **~ larını meydana vurmak,** *dey.* Hileleri, yapılan dolapları meydana çıkarmak, açıklamak. • **~ un kapalı olması,** *huk.* Kişisel olarak saptanmış ve aralarında bir ilgi bulunan kişilere yapılan gösteri. [**İng.** Reserved performance; **Fr.** Être privé de spectacle, être réservé de spectacle]. • **~ un sakalı bitmek,** *dey.* Tamamlanmış bir olay veya evvelce işitilmiş bir hikâye için kullanılan bu deyim orta ve Karagöz oyunlarının sonunda kullanılır. • **gözetimli oyun,** *eğt.* Bütün çocukların tam ve eşit olarak katılmalarını sağlamak için bir öğretmen veya yardımcısının gözetimi ve yönetimi altında oynanan oyun. [**İng.** Supervised play; **Fr.** Jeu supervisé]. • **sıfır değerli oyun,** *mat.* Oyuncuların bir kazanç sağladığı ve kazançların cebirsel toplamının sıfır olduğu oyun. [**Fr.** Jeu à somme nulle]. • **stratejik ~,** *mat.* Rakiplerin aynı olayın gerçekleşmesini istemediği, her an ve durumdan tam anlamıyla bilgili olarak elverişli buldukları yönde taktik değiştirebildikleri oyun. [**İng.** Strategic play; **Fr.** Jeu stratégique].

~ alanı, *sp.* (*futb.*) Futbol oyununun oynandığı, uzunluğu en az 90, en çok 120, genişliği ise en az 45, en çok 90 m. olan toprak veya çimle kaplı düz yer. [**İng.** Field, field of play].

~ bağlama, *sp.* (*güreş*) Karşı güreşçi üzerinde bir oyunu uygulamaya geçme.

~ bıraktırım, *sp.* (*güreş*) Güreşçilerin kusurlu oyun uygulamasında oyunun hakemce durdurulması.

~ biçimi, *sp.* (*futb.*) Bir futbol oyununda takımlardan herhangi birinin oyun süresince uygulayacağı oyun yöntemi. [**İng.** Tactics; **Fr.** Tactique].

~ bozma, *sp.* (*güreş*) Karşı güreşçinin uyguladığı oyunlarla zor duruma düşen güreşçinin güç ve ustalık ile bu durumdan kurtulması.

~ hakkı, *huk.* Bir eserin aslını, veya işlenmişini okumak, çalmak, oynamak, göstermek yoluyle yayımından yararlanma. [**İng.** Right of performance, right of play].

~ kurucu, *sp.* (*futb.*). Futbol takımında savunucular ile akıncılar arasındaki katta yer alan oyunculardan her biri. [**İng.** Half-back; **Fr.** Demi-arrière].

~ odası, *eğt.* Okulda beden eğitimi çalışmaları veya serbest oyun etkinlikleri için ayrılan özel oda. [**İng.** Playroom; **Fr.** Chambre de jeu].

~ sözleşmesi, *huk.* Bir piyesin, bir tiyatro oyununun oynanması için yazarı ile tiyatro yetkilileri arasında yapılan sözleşme. [**İng.** Playing contract; **Fr.** Contrat de spectacle].

~ uzatma, *sp.* (*futb.*) Elemeli oyunlarda, olağan süre içinde sonucu alınamayan oyunun belirli kurallar gereğince uzatılması. [**İng.** Extra-time].

oyunlaştırma, i. *eğt.* a) Devinim, konuşma, yansılama gibi öğelerden yararlanarak doğa ve toplum olaylarının imgesel bir ortam içinde canlandırılması. b) Bir öykünün, bir masalın veya tiyatro türünden olmayan herhangi bir eserin teknik yönden oynanabilir duruma gelmesi. c) Çocukların, tek tek veya kümeler halinde, kendilerini başkalarının yerine koyarak bir takım olayları ve insan ilişkilerini canlandırmaları etkinliği. [**İng.** Dramatization; **Fr.** Dramatisation].

oyunsal, s. Oyunla ilgili, oyun türünden olan.

~ yöntemler, *eğt.* Öğrencilerin eğitimden en verimli biçimde ancak uygulayarak ve yaşayarak yararlanabilecekleri görüşünü savunan yöntemlere verilen ad. [**İng.** Dramatic methods; **Fr.** Méthodes dramatiques].

ozonlanma, i. *kim.* Çift bağlı bir organik bileşik üzerinde bir ozon molekülünün tutunması; bu süreç bir ozonit'in oluşmasına yol açar ve sonunda bir ozonolize neden olabilir. [**İng.** Ozonization; **Fr.** Ozonation].

öbek, - ği, i. 3. *komp.* a) Bir bütün olarak işlenen veya aktarılan özel işaretlerin, sözcüklerin ve kayıtların tümü. b) Bir magnetik şeritte, iki kayıt aralığı arasında yer alan fiziksel kayıt.

öbekleme, i. *komp.* Bir dosyanın mantıksal kayıtlarının fiziksel bir bilgi öbeği oluşacak şekilde toplanması. [**Fr.** Groupage].

~ ilksav kalıbı, *mant.* Herhangi bir birli açık önermeyi gerçekleyen özbirey veya kümelerden oluşan bir öbeğin var olduğunu dile getiren ilksav kalıbı. [**İng.** Axiom schema of classification]

öbür, b.s. —

~ dünya bilgisi, *fels.* Bk. **Eskatolojya.**

~ (öteki) dünyayı boylatmak, *dey.* Ölmek.

~ edilginler, *ikt.* Bilançoda bir ad altında belirtilmeyip *«diğer edilginler»* deyimi altında toplanan çeşitli küçük borçlar. [**İng.** Other liabilities; **Fr.** Autres passifs].

~ varlıklar, *ikt.* Bilançolarda tek türde toplanan değerleri az küçük varlıklar. [**İng.** Other assets; **Fr.** Autres actifs].

ödeme, i. — **~de gecikme,** *ikt.* Bir borcun süresinin bitiminde ödenmemiş olması. [**İng.** Delay of payment; **Fr.** Retard de payement]. • **den kaçınma,** *ikt.* Ödememe, ödemede anlayışsızlık gösterme, ödemeden kaçınma. [**İng.** Refusal of payment; **Fr.** Refus de payement]. • **~ nin durdurulması,** *ikt.* a) Bankalar ve kurumlarca ödemenin durdurulması. b) Ödemekte olan bir borca ilişkin ödemenin yapılmaması. [**İng.** Suspension of payment]. • **~nin kesilmesi,** *ikt.* Sürekli olan ödemelerden bazılarının yapılmaması, ödenmeye ara verilmesi. [**İng.** Suspension, stopping of payement; **Fr.** Suspension, cessation de payement]. • **~ ye koyma,** *ikt.* Ödengi, kabul amacıyle ilgilisine bildirme, gösterme, verme. [**İng.** Presenting a bill for payment; **Fr.** Présentation pour payement]. • **~yi geciktirme,** *ikt.* Ödenmesi gerekli olan bir borcun, bir senede ilişkin ödeme işleminin geciktirilmesi, ileride belirli bir güne bırakılması. [**İng.** Postponement; **Fr.** Ajournement]. • **~ yi kabul etmeme,** *ikt.* Bir paranın ödenmesi gerekli iken karşıtının buna yanaşmaması. [**İng.** Refusal to pay; **Fr.** Refus de payement]. • **~ yi uzatma,** *ikt.* Bir alacağın gününde ödenmemesi olayında ilgilisince bir kolaylık gösterilmek üzere ödeme süresinin ileri bir güne bırakılması. [**İng.** Delay of payment; Fr. Prorogation de délai, répit].

~ bildirimi, *ikt.* a) Poliçenin kendisine çekilmiş olduğunun ilgilisine bildirmesi. b) Çekicisine ilgilisine yapılan bildirim. [**İng.** As per advice; **Fr.** Suivant avis].

~ buyruğu, *ikt.* a) Yatırımcıların bankalara belirli bir paranın ödenmesi sağlanılmak üzere yaptıkları yazılı buyruk. 2) Bankaların veya tüccarların aralarında para ödenmesi için birbirlerine yaptıkları karşılıklı buyruklar. [**İng.** Order of payment; **Fr.** Ordre de payement].

~ çağrısı, *ikt.* Çoğunlukla anamal artırımı işlerinde hissedarlara ödeme isteminde bulunulması. [**İng.** Call for fonds; **Fr.** Faire appel de fonds, appellation].

~ garantisi, *ikt.* Bir borçlu üzerine keşide edilen poliçeler veya bir malın satışı sebebi ile gösterilen belgenin muhatap tarafından ibrazında kabul yeya tediyesinin garanti edilmesi.

~ gücü, *ikt.* Bk. **Ödeme kabiliyeti.**

~ kabiliyeti olan, *ikt.* Borcunu ödeme yeteneği olan kişi [**İng.** Solvent; **Fr.** Solvable].

~ güçsüzlüğü, *ikt.* Gerçekleşmiş, süresi bitmiş, günü gelmiş bir borcu maddi durumunun yetersizliği yüzünden alacaklısına verememe. [**İng.** Insolvency; **Fr.** Insolvabilité].

~ istemi, *ikt.* Günü gelmiş bir alacağın ödenmesinin borçlusundan istenilmesi. [**İng.** Request to pay; **Fr.** Demande de payement].

~ kolaylığı, *ikt.* Ödemelerde gösterilen ve yapılan kolaylık. [**İng.** Easy payment, easy terms; **Fr.** Facilité de payement].

~ koşulları, *ikt.* Ödemeyi etkileyecek nedenlere göre yapılacak bu işlem için karşılıklı olarak saptanan koşullar. [**İng.** Terms of payment; **Fr.** Conditions de payement].

~ kredisi, *ikt.* Herhangi bir şahsın başka bir yere olan borcunu ödeyebilmesi için açılan kredi.

~ planı, *ikt.* Kredilerin, borçların ödenmesi için işletmece yapılan planlar.

~ senetleri, *ikt.* Ödemeli senetler, ticarethane adına imzalanan senetler veya ödenmesi kabul edilen poliçeler. [**İng.** Bills payable; **Fr.** Effets à payer].

~ sözü, *ikt.* Borçlunun alacaklısına, alıcının satıcısına parayı gelecek bir günde veya belirli bir sürenin bitiminde ödeyeceğine dair söz vermesi. [**İng.** Promise to pay; **Fr.** Promesse de payement].

~ şartı ile satış, *ikt.* Satıcının malını, bir aracı ile alıcıya gönderip parası ödendiği takdirde verilmesini şart koyduğu satış.

~ talebi, *ikt.* Resmi olmayan alacakların sözle borçludan odanın yerine getirilmesinin istenmesi.

~ uyarısı, *ikt.* Poliçe, çek ve senetler gibi ticarî belgelerin kabul ve ödemeye verildiklerinde ödemekten kaçınma nedeniyle taşıyanın, çekici ve aradaki aktarımcılara dönebilmek amacıyle yasasında belirtilen süre içinde noter eliyle yaptığı uyarı. [**İng.** Protest; **Fr.** Protêt].

~ vadesi, *ikt.* Ticarî bir borç senedinde yazılı paranın aynı senet üzerinde yazılı olarak belirtilen ödeme günü. [**İng.** Term of payment; **Fr.** Terme (**date**) de payement].

~ ve alma bildirgesi, *ikt.* Yatırımı veya saycaları bulunanları, yapılan tüm ödemeler ve bunlar hesabına alınan paralar için bankalarca kendilerine gönderilen ödeme ve alma bildirgesi. [**İng.** Advice; **Fr.** Avis].

~ yeri, *ikt.* Borcun ödenmesi için saptanan yer. [**İng.** Place of payment; **Fr.** Lieu de payement].

~ yetenekli borçlanma, *ikt.* Borçlanma senetlerini satışa çıkaran kamu tüzel kişiliğince belirtilen koşullar içinde ödenimleri yükümlülüğe alınmış borçlanmalar. [**İng.** Amortizable loan, redeemable loan; **Fr.** Emprunt amortissable].

~ yüklenimi, *ikt.* Bir borcun vadesinde ödenilmesi sağlanılmak üzere borçlusunca alacaklısına yapılan yüklenim. [**İng.** Liability to pay; **Fr.** Engagement de payer].

ödemeli, s. —

~ alım, *ikt.* Uçak, posta, tren veya herhangi bir taşıtla gönderilen bir malın, mal ile birlikte gönderilen belgede yazılı paranın ilgilisince ödenilerek alınabilmesi. [**İng.** Cash on delivery; **Fr.** Livraison contre remboursement].

~ gönderme, *ikt.* Gönderilen nesnenin parası ödenilerek ilgili yerden alınabilmesi. [**İng.** Counter Reimbursement; **Fr.** Envoi contre remboursement].

ödenebilir, s. —

~ borç senedi, *ikt.* Ödenmesi, kapatılması olanaklı borç senedi. [**İng.** Redeemable bond; **Fr.** Obligation amortissable].

~ borçlar, *ikt.* Ödenimi tüzel kişilerce yüklenilen borçlar. [**İng.** Amortizable loans; **Fr.** Emprunts amortissables].

ödenek, i. —

~ ilkesi, *ikt.* Ödenekliklerde yer alan ödeneklerin niceliği oranında gider yapılması ilkesi. [**İng.** Principle of legal allocation budgetary; **Fr.** Principe d'assignation légale budgétaire].

~ belgesi, *ikt.* Ödenek ayrıldığını gösteren belge. [**İng.** Appropriation receipt **Fr.** Reçue d'allocation].

~ istemi, *ikt.* Yapılacak harcamalara karşılık olarak istenen yetki. [**İng.** Appropri; **Fr.** Demande d'allocation].

~ hesabı, *ikt.* Ödeneklerin yazılımını kapsayan hesap. [**İng.** Appropriation account; **Fr.** Compte de crédit].

~ defteri, *ikt.* Her çeşit ödeneğin niceliğini ve yerlerini ayrıntılarıyle gösteren defter. [**İng.** Allotment ledger; **Fr.** Grand livre d'allotement].

~ yılı, *ikt.* Devlet ödenekleri ve vergiler için kabul edilen yıl. [**İng.** Financial year; **Fr.** Année fiscale].

ödenmek, f. — **ödenemeyen borç.** *ikt.* Ödeme veya paklanmadan düşebilen borç. [**İng.** Debt not due; **Fr.** Dette vague, dette inéligible]. • **ödenemez hisse senedi,** *ikt.* Ödenmesi, kapatılması olanaksız bulunan, ancak iyeliğin aktarımı yoluyla işlem görebilen hisse senedi. [**İng.** Debenture stock; **Fr.** Action non-amortissable]. • **ödenilmesi yükümlü borçlanmalar,** *ikt.* Kamu tüzel kişiliğince ödenilmesi yükümlenilen borçlanmalar. [**İng.** Amortissable loans; **Fr.** Titres d'emprunts Amortissables]. • **ödenmeme uyarısı,** *ikt.* İlgilisince ödenmeyen bir borç senedi veya poliçe için bu olayı belgelendirmek amacı ile borçlusuna noter eliyle yazılı olarak yapılan uyarı [**İng.** Potest for nonpayment; **Fr.** Protêt faute de paiement]. • **ödenmemiş ana-**

mal, *ikt.* İşletmeye konulması ortaklarca yüklenilen anamaldan henüz ödenmemiş olan bölümü. [**İng.** Unpayed capital; **Fr.** Capital non-versé]. • **ödenmemiş faiz,** *ikt.* a) *Henüz* ödenmemiş faiz. b) Dönüşümdeki faiz. (**İng.** Outstanding interest; **Fr.** Intérêt non-payé]. • **ödenmesi gereken para,** *ikt.* Günü gelen ve ödenmesi gereken para. [**İng.** Amount due; **Fr.** Montant du]. • **ödenmeyen primler,** *ikt.* Yasasına göre alınacak güvence kesenek lerinin ödenmesi için işverene yapılan bildiriden sonra da ödenmemiş olan kesenekler. [**İng.** Unpaid premiums; **Fr.** Primes non-versées].

ödenmiş, s. —
~ **anamal,** *ikt.* Bir girişimin, gerçekten satılmış hisse senetleri karşılığında elde edilen anamalı. [**İng.** Paid-in capital; **Fr.** Capital payé].
~ **hisse senedi,** *ikt.* Parasının tümü ödenmiş hisse senedi. [**İng.** Paid-up share; **Fr.** Action libérée].
~ **taşıt gideri,** *ikt.* Mala ilişkin taşıt giderlerinin mal yola çıkarılırken ödenmiş olması. [**İng.** Free of charge; **Fr.** Franco, port non-payé].

ödev, i. —
~ **mantığı,** *mant.* Temel mantığa ödevsel yöneticileri katmakla oluşturulan genleşmiş mantık dizgesi. [**İng.** Deontic logic; **Fr.** Logique déontique].

ödevsel, s. Ödevle ilgili olan. [**İng.** Deontic; **Fr.** Deontique].
~ **önerme,** *mant.* İçinde en az bir ödevsel yönetici bulunan önerme. [**İng.** Deontic sentence; **Fr.** Énoncé déontique].
~ **yönetici,** *mant.* Ödev ile izin yöneticisi veya bunlar yardımıyle tanımlanan doğrusal olmayan ikilem. [**İng.** Deontic operator; **Fr.** Opérateur déontique].

ödün, i. —
~ **çizelgesi,** *mal.* Uluslararası antlaşmalarla başka ülkelere verilmiş bildirmelik ödünlerini bir arada gösteren çizelge. [**İng.** Schedule of concessions; **Fr.** Liste des concessions].

ödünç, s. ve z. —
~ **alan,** *ikt.* Borç para alan kişi. [**İng.** Borrower; **Fr.** Emprunteur, - euse].
~ **faizi,** *ikt.* Yabancı kaynaklardan elde edilen paralara verilen ücretler.
~ **güle güle gider, ağlaya ağlaya gelir,** *at. a)* Ödünç para verildiği zaman iki tarafın yüzü güler, ama sonra tarafların arası bozulmadan ödenmez. b) Ödünç eşyayı tertemiz veren, yıpranmış olarak geri alır.
~ **olarak,** *ikt.* İleride tekrar geri verilmek kaydıyla, iğreti zaman için verme, alma.
~ **sermaye,** *ikt.* Bir işletmenin yararlanması için üçüncü kişiler tarafından geçici olarak tahsis edilmiş fonlar.
~ **veren,** *ikt.* Başkalarına borç veren kimse, bir değer verdiğinden dolayı alacaklı durumuna geçen. [**Osm.** Muhriz; **İng.** Money-lender, creditor; **Fr.** Créditeur, - trice].
~ **verme,** *ikt.* Vadesi geldiğinde geri alınmak ve faiz sağlamak amacıyle belirli bir süre için ödünç para verme. [**İng.** Loan; **Fr.** Emprunt].
~ **verme fonu,** *ikt.* Borç olarak verilebilecek paranın niceliğini gösteren sınır. [**İng.** Loan fund; **Fr.** Fonds d'emprunt].
~ **verme işlemi,** *küt.* Kitabın belirli süre için bir okuyucuya ödünç verilmesi ile ilgili olan ve kitabın, kim tarafından alındığını, ne zaman geri getirilmesi gerektiğini belirten kaydı tutma işi. [**İng.** Circulation process, loan, charging process].
~ **verme kayıt yöntemi,** *küt.* Kütüphaneden belirli süre için ödünç verilen gerecin izlenmesini sağlayacak kayıt yöntemi. [**İng.** Charging system].

ödünleme, i. —
~ **nevruzu,** *psik. a)* Özellikle dönüşümce ve kaygı durumlarında olduğu gibi organsal veya ruhsal bir sarsıntı yüzünden ortaya çıkan nevroz. b) (*Kempf*)'e göre, güçsüzlük veya toplumsal bir özlemi elden kaçırma korkusuyle başarı ve toplumsal üstünlük elde etmek için aşırı çaba gösterme yüzünden ortaya çıkan nevroz. [**İng.** Compensation neurosis, traumatic neurosis].

ödünleyici, s. Ödünlemek eyleminde bulunan, ödünle sağlayan, ödünle karşılayan. [**İng.** Compensatory; **Fr.** Compensatoire].
~ **özellik,** *psik.* Eksik veya zayıf olan bir özelliği dengelendirmek için belirgin ve güçlü olarak gelişen başka bir özellik. [**İng.** Compensatory trait].
~ **refleks,** *psik.* Bedenin tümü veya önemli bir parçasının dengesi bozulduğunda yapılan hızlı ve düzeltici devinimler. [**İng.** Compensatory reflex].

ödünlü, s. —
~ **vergi oranı,** *mal.* Bir ülkenin başka bir ülkeyle yaptığı iki yanlı bir antlaşma ile belli edilen gümrük vergisi. düzeyi. [**İng.** Concession rate; **Fr.** Taux ou droits consolidés].

öfke, i. — ~ **den ateş püskürmek,** *dey.* Çok sinirlenip bağırıp çağırmak.
~ **nöbeti,** *eğt.* Özellikle küçük çocukların herhangi bir şeyi yapmaları engellendiği zaman gösterdikleri güçlü ve olağanüstü kızgınlık. [**İng.** Temper tantrum; **Fr.** Accès de fureur].

öfkesellik, -ği, i. *psik.* Uyaranlar karşısında güç ve önemlerine uygun düşmeyecek biçimde aşırı tepki yapma eğilimi. [**İng.** Irritability; **Fr.** Irritabilité].

öğe, i. **ikili geçerlik ~ si,** *komp.* İkili öğelerin kümesine eklenen, daha sonra bazı yanlışlardan kaçınmak için otomatik olarak kontrol edilen ikili öğe: *İkili geçerlik öğesinin değeri, kabul edilen uzlaşmaya göre, aynı değerdeki ikili öğelerin toplam sayısını tek veya çift yapacak şekilde belirlenir.* [**Fr.** Élément binaire de parité]. • **ikili~,** *komp.* Bir verinin iki ayrı durumdan veya değişik iki değerden birini veya öbürünü temsil edebilen öğesi. [**İng.** Binary cell; **Fr.** Élément binaire]

öğle, i. —
~ **dinlenisi,** *ikt.* İşçilere yasalarında belirtilen koşullar gereğince bir saatten aşağı olmamak üzere verilen öğle dinlentisi. [**İng.** Repose of moon; **Fr.** Repos du midi].

öğrenci, i. —
~ **derneği,** *eğt.* Bir üniversite, akademi veya yüksek okulda okuyan gençlerce ortak sorunlarını tartışmak, bunlara çözüm yolu bulmak ve toplumsal dayanışma için gerekli önlemleri almak üzere özel yasalara uygun olarak kurulan dernek. [**İng.** Student's association; **Fr.** Association des étudiants].

öğrenme, i. — 3. *etoloji.* Çevresinin etkisi altında bir hayvanın bir davranışta bulunmasını veya davranışını değiştirmesini sağlayan süreçlerin tümü. [**İng.** Apprenticeship; **Fr.** Apprentissage]. • **gizli~,** Hayvanın edindiği bilgileri hatırlamasına, biriktirmesine dayanan öğrenme süreci (*Gizil öğrenmenin örneği hayvanın bir yolu öğrenmesidir. Bu öğrenme açıkça bir destek veya yardım olmaksızın hayvanın araştırıcı davranışı sırasında gerçekleşir. Hayvanın belleği uyartıları veya durumları o anda kullanmaz*). [**Fr.** Apprentissage latent].
~ **itisi** (*veya eğilimleri*), *psikan. Freud*'a göre, çocukların cinsel alanda erken uyanan merak ve araştırma yönsemelerinin, toplumca hoş görülebilecek konulara yönelmesini ifade eden bir bilgiyi edinme eğilimleri. • ~ **de etmen kuramı,** *psik.* Bütün öğrenme türlerinde, birisi koşullanma veya ezberlemede söz konusu olan mekanik süreç, ikincisi de yeni anlam ve ilişkilerin kavranmasından oluşan iki etmenin etkili olduğu görüşü. [**İng.** Factor theory of learning] • ~ **de yayılma kuramı,** *psik.* Bir uyaran karşısında belirebilecek türlü tepkilerden birinin pekiştirilmesi sonucu olarak öğrenmenin gerçekleştiğini savunan kuram. [**İng.** Irradiation theory of learning]. • ~ **nin süreksizliği kuramı,** *psik.* Öğrenmenin sürekliliği kuramına karşıt olarak ileri sürülen ve denek hayvanının ayırt etme öğreniminde temel ipucu ve öğeyi kavrayıncaya dek bir ilerleme sağlayamadığını savlayan görüş. [**İng.** Discontinuity theory of learning].
~ **çıkmazı,** *psik.* Önceleri etkili ve yararlı olan bir tepkinin, herhangi bir nedenle varılmak istenen amaca erişmeye yaramayacak duruma gelmesi. [**İng.** Learning].
~ **etmeni,** *psik.* Belirli bir sorunun çözümünde kimi tepkilerin denenebileceğini, kimilerininse denenmesinin doğru olmadığını ayırt etmeye yarayan bir etmen. [**İng.** Learning set].
~ **yasaları,** *psik.* Belirli kuramlara bağlı olarak öğrenmenin hangi etmen ve koşullar altında gerçekleştiğini belirten genellemeler. [**İng.** Law of learning].

öğreti, i. —
~ **danışması,** *psık.* İş ve öğretim seçimi, hazırlanma ve yetişme, iş bulma gibi konularla ilgili sorunları çözmek için danışmanla yapılan konuşma. [**İng.** Vocational counseling].
~ **düzenleyicileri,** *fels.* Antik çağda filozofların düşünce ve kanılarını toplayıp sorunlara göre düzenleyerek yazan yazarlar.

öğretici, s. —
~ **tür,** *ed.* Öğretmek, öğütlemek gibi amaçlarla yazılmış koşuk. v.b. [**Fr.** Genre didactique].

öğretim, i. —
~ **bilgisi,** *fels.* Öğretme sanatı

öğünme, i. —
~ **çeltik, yel esti gördük,** *dey.* Öğünmenin olduğun hepimizce biliniyor anlamında.

öğüt, i. — **öğüdünü almış,** *dey.* Dersi verilmiş: *Sus pus halinden öğüdünü almış olduğu belliydi.*
~ **betiği,** *ed.* Öğüt verme amacıyla yazılmış koşuk, yapıt.
~ **vermek havanda su dövmeğe benzemek,** *dey.* (*Ona*) söz dinletememek.

öğütme, i. **soğukta~,** *tekn.* Adî sıcaklıkta mekanik olarak öğütülemeyen veya işlem sonucu meydana gelen sıcaklık artışı nedeniyle bozulacak olan maddeleri çok düşük sıcaklıkta öğütme: *Soğukta öğütme işlemi, yağlı maddelerce zengin*

tanelere, baharatlara, yapısında A vitamini bulunan maddelere, balmumuna v.b. uygulanır. [**Fr.** Cryobroyage].

ökçe, i. — **~ sine basmak,** *dey.* Birini pek yakınından izlemek.

öksüz, s. ve i. — **~ e kaftan biçmek,** *dey.* Öksüz ve çaresize büyük imkânlar tanımak, mevki vermek. • **~ ün karnına** (öksüzü dövmüşler) **«vay arkam!» demiş,** *at.* Bir kimsenin haksızlığa uğramaması için arkası, koruyucusu bulunmalıdır.

~ anası, *dey.* Öksüz ve yoksulları kayırıp koruyan kadın.

~ babası, *dey.* Öksüz ve yoksulları koruyan adam.

~ çocuk düşlemesi, *psik.* Ana ve baba sahibi olan çocuğun duygusal gerilimler sonucu gizli gizli onların üvey çocukları olduğunu kurma. [**İng.** Faster child fantasy].

~ gülermi, meğer yanıla, *at.* Bk. **Öksüz neden güler?, yanılır da güler.**

~ hırsızlığa çıkarsa, ay ilk akşamdan doğar, (öksüz oynaşa çıkmış, ay akşamdan doğmuş), *at.* Talihsiz kimse bir şeyden yararlanmaya kalkışan karşısına akla gelmedik engeller çıkar.

~ kuzu toklu (öveç) olmaz, *at.* Kimsesiz, koruyucusuz kimse ilerleyemez.

~ neden güler? yanılır da güler (öksüz gelir mi, meğer yanıla), *at.* İşleri ters giden kimsesiz kişinin yüzü gülmez. Yüzünü güldürecek bir durum belirse, biraz sonra anlaşılır ki yanlışlık olmuştur, böyle bir durum ortaya çıkmayacaktır.

~ oğlan (çocuk) göbeğini kendi keser, *at.* Arkalayanı, koruyanı, yardım edeni bulunmayan kişi, işini kendi başına görmek zorunda kalır.

öküz, i. — **~ ü boyunduruğa kuyruğundan vurur,** *dey.* Beceriksiz insanı anlatmakta kullanılır.

~ dönüşü, *küt.* Yazıyı bir soldan sağa, bir sağdan sola olmak üzere her satırı ayrı yönde yazma yöntemine verilen ad. [**İng.** Ox-turning].

~ herif, *dey.* Bön, kaba, yeteneksiz (*adam*).

ölçek, - ği, i. —

~ süre, *ikt.* Orta aşamada bir işçinin, belli bir işi, olağan koşullar altında ve kendini zorlamadan yapabilmesi için gereken zaman. [**İng.** Allowed time].

ölçer, i. —

~ dizisi, *psik.* Ölçülmek istenen davranış örüntüsünün değişik yönlerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş, birden çok ölçerin oluşturduğu dizi. [**İng.** Test battery].

ölçme, i. —

~ yüzeyi, Aydınlığın (*veya aydınlıkların*) ölçüldüğü veya belirlendiği yüzey.

ölçü, i. — **~ lerin ayarı,** *ikt.* Ölçme âletlerinin denge ayarlarının yapılması. [**İng.** Sealing; **Fr.** Étalonnage]. • bir (*a, b*) **aralığının bir E kümesinin dış ~ sü,** *mat.* (*a, b*)'ye ait olan, E'nin bütün noktaları içeren ve ortak noktaları bulunmayan sonlu veya sonsuz sayıdaki aralıkların uzunluklarını toplayarak elde edilen pozitif sayıların alt sınırı. [**Fr.** Mesure extérieure d'un ensemble E d'un intervalle (*a, b*)]. • **bir** (*a, b*) **aralığının çizgisel bir E kümesinin iç ~ sü,** *mat.* (*a, b*)'nin L uzunluğu ile E kümesinin tümlerinin (*a, b*) aralığındaki dış ölçüsü arasındaki fark: *Çizgisel bir E kümesinin iç ölçüsü, L uzunluğundaki* (*a, b*) *aralığına bağlı değildir.* [**Fr.** Mesure intérieure d'un ensemble linéaire E d'un intervalle (*a, b*)]. • **sanayi ~ sü,** *konfeksiyon.* Pek az bir düzeltmeyle müşterinin bedenine uydurulabilen derecelenmiş patronlar serisi. [**İng.** Industrial measure; **Fr.** Mesure industrielle].

~ bildirmeliği, *mal.* Malların ağırlığı veya sayı, baş, uzunluk, oylum gibi ölçüleri üzerinden nasıl vergiye bağımlı tutulduğu gösterilen gümrük bildirmeliği. [**İng.** Specific tariff; **Fr.** Tarif spécifique].

~ çizgisi, — 2. *sp.* (*bisiklet*) Yarış alanı iç kıyısının 20 sm. dışından, alan dolanımınca çizilen 4 sm. enindeki kırmızı çizgi. [**İng.** Mensuration rails; **Fr.** Corde de mensuration].

ölçüle. bilir, b.s. **§ 2.** *mat.* İç ölçüsü dış ölçüsüne eşit olan sınırlı çizgisel bir küme için kullanılır: *Ölçülebilir çizgisel küme.* [**İng.** Measurable; **Fr.** Mesurable].

öldürmek, r. — **öldürseler kanı akmamak,** *dey.* Çok inatçı olmak

öldürücülük, - ğü, i. —

~ oranı, *istat.* Belli bir hastalıktan ölenlerin bu hastalığa yakalanan insan sayısına oranı.

ölmek, f. — **öl de baygınlık gösterme,** *dey.* Zaafını belli etme anlamında.

ölmek, f. **ölenle (birlikte) ölünmez,** *at.* İnsan ölen yakını için kendini harap edercesine üzülmemelidir. Çünkü çok üzülmekle durum değişmeyecektir. • **ölürse yer beğensin, kalırsa el beğensin,** *at.* Ana, baba çocuklarının eğitimine çok önem vermeli, gerekirse onu dövmelidir. İlke şudur: Çocuk ölürse iyi anılmalı, yaşarsa beğenilir bir kişi olmalıdır.

ölmüş, s. —

~ koyun (eşek) kurttan korkmaz, *at.* Her şeyini kaybetmiş olan kişinin saldırıcıya bir şey kaptırmaktan korkusu olmaz.

Eşanl. **Abdala kar yağıyor demişler titremeye hazırım durmuşum» demiş.**

ölü[2], i. — **~ ler alemi,** *etn.* Ölenlerin canlı olarak yaşadıkları kabul edilen dünya [**İng.** Abode of the dead; **Fr.** Monde des morts]. • **~ ye ağlamaz diriye gülmez,** *dey.* İyi kötü birşeyden etkilenmez anlamında. • **~ yü güldürmek,** *dey.* Pek komik olmak. • **~ yü örtekorlar (örtekomuşlar) deliğe dürtekorlar (dürtekomuşlar),** *at.* Bir kimse ölünce, artık yüzünü kimse görmek istemez. Hemen üstü örtülür ve geciktirilmeden götürülüp gömülür, sonra da unutulur. Geride kalanlar, uzun zaman onun yasını çekip üzülmezler. Kendi âlemlerine dalarlar.

~ doğum oranı, *istat.* Ölü doğan çocuk sayısının aynı yıldaki tüm doğumlara oranı.

ölü[1], s. —

~ belge, *ikt.* İstenilmemiş, alınmamış, verilmemiş veya zaman aşımına uğramış belge. [**İng.** Dead letter; **Fr.** Lettre morte.

~ eksen, *mim.* Tarafsız eksen.

~ sayışım, *ikt.* İşleyebilirliğini yitirmiş sayışım. [**İng.** Dead account; **Fr.** Compte mort].

ölüm, - mü, i. — **~ e çare bulunmaz,** *at.* Bk. **Ecele çare bulunmaz.** • **~ ü gören hastalığa razı olur,** *at.* Küçük bir zarara uğramayı kabul etmezse çok büyük bir zarara uğrayacağını anlayan kimse, bu küçük zararı kabul eder.

~ (dirim) kalım biçim için, *at.* İnsan nasıl olsa öleceğini düşünmeli, işlerini ona göre düzene koymalıdır.

~ hak, miras helâl, *at.* Ölüm herkese gelecektir. Ölenin mirası da mirasçının hakkıdır.

~ le öç alınmaz, *at.* Bir kişi, öç almak istediği kimsenin, veya onun bir yakınının ölmesine öç almış gibi sevinmemelidir.

ölüm, i. —

~ itimi, *psikan. Freud*'un itimlerle ilgili ikinci kuramı (*1920*) çerçevesinde, insanoğlunun yaşama itimine karşıt olarak anorganiğe, cansızlığa dönüş eğilimini belirten terim. [**Fr.** Pulsion de mort].

~ ödencesi, *ikt.* İşyara, görevliye, hizmetliye, işçiye, eşlerinin ve çocuklarının ve kendilerinin ölümlerinde, eşine veya yaşamda iken yazılı olarak belirttiği kişiye yasalarına göre verilmekte olan ölüm yardımları. [**İng.** Allowance for decease; **Fr.** Allocation de décès].

~ yılgısı, *psik.* Ölümden aşırı derecede korkma. [**İng.** Thonatophobia].

~ yüz aklığı, (dır), *at.* Yüz kızartıcı bir yaşantı içinde bulunanların durumunu ancak ölmeleri temizler.

ömür, i. — **ömrü hesap kitapla geçmek,** *dey.* Hep okuyup yazar olmak. • **ömründe rahmana secde etmemiş,** *dey.* Hiç şükretmesini bilmeyen, inançsız ve asi kimseleri anlatmak için kullanılır.

ön, i. — **~ den çekilen poliçe,** *ikt.* Malın yüklenmesinden ve gönderilmesinden daha önce gönderince düzenlenen poliçe. [**İng.** Advance bill; **Fr.** Faire traité par anticipation].

ön, i. — **~ üne geleni kapıp ardına geleni tepmek,** *dey.* Yalnız kendi çıkarını düşünüp, kollayarak geri kalan herşeyi çiğnemek, haksızlık etmek. • **~ ünü ardını bilmek, saymak,** *dey.* Düşünceli, saygılı ve tedbirli olmak: *Onun için hiç tasalanmıyorum, nasıl olsa önünü ardını bilen kişidir.*

~ anket, *istat.* Anketin uygulanmasına geçilmeden önce, anketin iyi hazırlanıp hazırlanmadığını saptama.

~ denetim, *telvz.* Yapımına henüz geçilmemiş bir programın senaryosu üzerinde yapılması zorunlu olan kontrol. Bu ilk kontrolda, programın yapılıp yapılmayacağı veya değişiklik olup olmayacağı saptanır.

~ dışkapak, *küt.* Dışkapağın kitabın yüzüne gelen bölümü. [**İng.** Front cover].

~ fener, *sp.* (*bis.*) Bisikletin, karanlık için kullanılan öndeki feneri. [**İng.** Headlight; **Fr.** Phare].

~ hesap, *ikt.* a) Gerçekleşmiş bir kâr payından veya borçtan bir bölüğünün önceden ödenmesi. b) Gerçekleşen veya gerçekleşebilecek alacaklı bir hesaptan kesin ödemede indirimi yapılmak üzere verilen para. [**İng.** On account; **Fr.** Acompte].

~ tarihleme, *ikt.* Bir poliçeye veya sözleşmeye düzenlendiği günden önceki bir tarihin konulması. [**İng.** Backdating].

~ küme, *sp.* (*bis.*) Yarış içinde en başta giden koşucu grubu. [**Fr.** Peloton de tête].

~ prim, *ikt.* Bir mal satın alındığında, sonra aynı maldan bir miktar daha alınmak koşuluyla alıcıya verilen prim. [**İng.** Advance premium; **Fr.** Prime d'avance].

~ teker, *sp.* (*bis.*) Masa aracılığile yönetece bağlanmış bisiklete yön veren öndeki teker. [**İng.** Front wheel; **Fr.** Roue avant].

~ **teker ekseni,** *sp.* (*bis.*) Ön tekerin döndüğü eksen. [**Fr.** Axe de la roue avant].

~ **tekerlek nereye giderse art tekerlek de oraya gider,** *at.* Bk. **Arabanın ön tekerleği nereden...**

~ **ülke,** *tekt.* Jeosenkinal çökellerinin biçim değiştirme sırasında üzerine itildikleri varsayılan bir duyarlı karar kütlesi.

ön, baskı, b.i. *küt.* a) Bir kitabın bir bölümünün, tümünden önce basılıp yayınlanması. b) Bir seminer veya kongreye sunulacak bildirinin, seminer veya kongre toplantısından önce yayınlanması. [**İng.** Preprint]. c) *graf. san.* Gazetelerde asıl baskıdan önce yapılan renkli resim baskısı. [**İng.** Preprint; **Fr.** Préimpression].

önce, z. —

~ **düşün, sonra söyle,** *at.* İyice düşünmeden söylediğimiz sözlerden dolayı sonradan pişmanlık duyduğumuz «keşke söylemeseydim» dediğimiz çok olur. Böylece bir duruma düşmemek için bir sözü söylemeden önce uzun uzun düşünmemiz gerekir.

◊ *Eşanl.* **Boğaz kırk boğumdur, sözünü bil, pişir, ağzını der, devşir.**

~ **iğneyi kendine batır, sonra çuvaldızı ele,** *at.* Önce küçük incitici bir işlemin bize yapacağı etkiyi düşünmeli, ondan sonra bunun daha ağırını başkasına uygulamanın doğru olup olmadığına karar vermeliyiz.

öncel, s. ve i. — **sıralı bir E kümesinin bir *x* elemanının ~ i,** *mat.* E kümesinin x'ten daha küçük elemanlarının kümesinin, eğer varsa, x şeklinde yazılan en büyük elemanı (*eğer* **x** *minimal ise önceli yoktur*). [**Fr.** Précédent d'un élément x d'un ensemble ordonné E].

önceleme, i. — 6. *komp.* Bir bilgisayarın merkez birimini, aritmetik birimdeki beklemeleri önleyecek şekilde düzenleme tekniği; önceleme, aritmetik birimdeki beklemeleri ve zaman kaybını önlemek için komutların yönelik olduğu işlenenlerin daha önceden bellekte aranmasına dayanır. [**İng.** ve **Fr.** Anticipation].

öncelik, - ği, — ~ **li alacaklı,** *ikt.* Alacağını borçlunun varı yoku tüm malından öncelikle almağa yeteneklı kişi. [**İng.** Preferred creditor; **Fr.** Créditeur privilégié]. • ~ **li borç senedi,** *ikt.* Yeğleme haklı borç senedi. [**İng.** Preference bond; **Fr.** Obligation privilégiée]. • ~ **li fiyat çizelgesi,** *ikt.* Bazı ülkelerin malları üzerinde uygulanan ve daha az gümrük vergisini kapsayan fiyat çizelgesi. [**İng.** Preferential tariff; **Fr.** Tarif privilégié]. • ~ **li hisse senedi,** *ikt.* Ayrıcalı hisse senedi gibi bazı tercih hakkını kapsayan ve kâra katılmada önceliği olan hisse senedi. [**İng.** Special stock; **Fr.** Action privilégiée]. • ~ **li kazanç,** *ikt.* Tercihli hisse seneterine verilen kâr. [**İng.** Preferred dividend; **Fr.** Dividende privilégiée]. • ~ **li pay,** *ikt.* Öbür paylara tercih edilen pay. [**İng.** Preferred share; **Fr.** Action privilégiée].

öncesizlik, - ği, i. —

~ **sonrasızlık,** *fels.* Başı sonu olmayan süreklilik. [**İng.** Eternity; **Fr.** Éternité].

öncül, - lü, i. — ~ **ler kümesi,** *mant.* Bir çıkarımda verileri dile getiren önermeler kümesi. [**İng.** Set of premisses; **Fr.** Ensemble des prémisses]

öncülsüz, s. Öncülü olmayan.

~ **çıkarım kuralı,** *mant.* Sıfır sayıda öncülü olan veya başka bir deyişle hiç bir öncülü kapsamayan çıkarım kuralı. [**İng.** Premiss-free inference rule; **Fr.** Règle d'inférence sans prémisse].

ön. derleyici, b.i. — *komp.* Derleme evresinden önce bir programa bir önişlem uygulayan genel program. [**İng.** Precompiler; Précompilateur].

ön. ek, b.i. — ~ **li yasal biçim üreteci,** *mant.* Önekli yasal biçimde niceleyicilerin etki alanı olan niceleyicisiz tam deyim. [**İng.** Matrix of a Prenex normal form; **Fr.** Matrice d'une forme normale prénexe].

~ **yazılış biçimi,** *mant.* Bir yöneten deyimin, ilişkin olduğu yönetilen deyimlerin önüne konulmasını öngören yazılış biçimi. [**İng.** Prefix notation].

önemli, s. —

~ **neden,** *huk.* Yabancı bir sanığın, yargıcın çağrısına uyacağında veya cezanın yerine getirilmesi için geleceğinde ve kaçmasında kuşku uyandıracak nedenlerden her biri. [**İng.** Valid reason, serious reason; **Fr.** Cause sérieuse].

~ **sonuç,** *huk.* Ön soruşturma veya ılk soruşturma sonunda, elde edilen ve savcının asliye veya ağır ceza yargıçlarında açacağı davaya dayanak olan kesin sonuç. [**İng.** Consequence, result; **Fr.** Conséquence, conclusion].

önerme, i. — **tamindirgenmiş** ~, *mant.* Değillenmiş bileşik bileşkeni bulunmayan indirgenmiş önerme. [**İng.** Fully reduced sentence]. • **tamkipsel** ~, *mant.* İçinde geçen her çekirdek önerme, bir kipsel yönetilenin altdeyimi olan önerme. [**İng.** Fully modalized sentence].

~ **değişkeni,** *mant.* a) Değer alanı, önerme kaplamlarından veya başka bir deyişle doğruluk değerlerinden oluşan bireysel olmayan değişken. b) Değer alanı, önerme içlemlerinden veya başka bir deyişle savlardan oluşan bireysel olmayan değişken. [**İng.** Propositional variable; **Fr.** Variable propositionelle].

~ **değişmezi,** *mant.* Biçimsel bir dilde tek bir imden oluşan önerme. [**İng.** Sentential constant; **Fr.** Constante d'énoncé].

~ **niceliği,** *mant.* Özne-yüklem önermesinin tümel veya tikel olma özelliği. [**İng.** Quantity of a proposition; **Fr.** Quantité d'une poposition].

~ **simgesi,** *mant.* Olağan yorumdaki değer alanı, sözedilen dilin önermelerinden veya genel olarak tamdeyimlerinden oluşan dizimsel dil değişkeni. [**İng.** Sentence symbol, sentence variable; **Fr.** Variable d'énoncés].

önermesel, s. —

~ **mantık,** *mant.* Bildirsel tümcelerden (*önermelerden*) oluşan bir sözedilen dile ilişkin mantık dizgesi. [**İng.** Logic of declarative sentences].

~ **olmayan mantık,** *mant.* Bildirsel olmayan tümceler kapsayan bir sözedilen dile ilişkin mantık dizgesi. [**İng.** Logic of non-declarative sentences].

öne. sürüş, b.i. *mant.* Bir önermenin belli bir kişice belli bir anda belli bir savı dile getirmek amacıyle kullanılması edimi. [**İng.** Statement; **Fr.** Exposé].

ön. etken, b.i. *psik.* Kendinden sonra gelen herhangi bir süreci olumlu veya olumsuz biçimde etkileyen uyaran veya süreç [**İng.** Proactive]

ön. işlem, b. —

~ **programı.** *komp.* Bir metin veya program üzerinde, daha sonra gerçek işlem programı tarafından yapılacak işleme bir hazırlık işlemi uygulayan genel program. [**Fr.** Préprocesseur].

ön. kalıp, b.i. *plast. mad.* Basınç altında dökümle plastik maddeler yapımında kullanılan taslak. [**İng.** Preform; **Fr.** Préforme].

ön. kıvanç, b.i. *psik.* Gerginliğin azalması ile bir arada giden kıvanç. [**İng.** Fore pleasure].

önlem, i. Bir şeyi sağlayacak veya önleyecek yol. [**Osm.** Tedbir; **İng.** Precaution; **Fr.** Précaution].

~ **kararı,** *huk.* Bir yargılamayı sonuca ulaştırmayıp, davayla ilgili soruşturmayı kolaylaştıran ve sonuca ulaşmayı sağlayıcı, yargıdan önce geçici olarak alınması gerekli bir önlemi kapsayan önkarar.

önleyici, s. —

~ **aktarım,** *ikt.* Çek veya senet üzerinde ileride yapılacak işlemler önlenilmek üzere başkasına verilmesini engelleyecek aktarım. [**İng.** Restrictive endorsement; **Fr.** Endossement restrictif].

ön, sayı, b.i. *küt.* Bir kitabın basılıp son biçimini almadan önce, eleştirilmesi, ilanın yapılması, diziminin hazırlanması gibi amaçlarla gerekli yerlere gönderilmesi biçimi. [**İng.** Advanced copy].

ön. sıkışık, b.s. *mat.* Kesinlikle sıfırdan farklı pozitif ve sıfırdan gerçek her ε sayısı için sonlu bir P parçası bulunan metrik bir E uzayı için kullanılır; merkezleri P'de bulunan ε yarıçaplı açık topla bu E uzayını kaplar: *R"'nin önsıkışık parçaları R"'nin sınırlı parçalarıdır.* [**İng.** Precompact; **Fr.** Precompact, - e]

ön. söz, b.i. —

~ **tarihi,** *küt.* Önsözün bitimine konulan ve kitapta başka bir tarih yoksa, basım tarihi yerine geçen tarih. [**İng.** Preface date].

ön. uyarı, b.i. *güreş.* Bir yanlıştan ötürü hakemce yapılan hatırlatma.

ön. yinelem, b.i. *ed.* Söze, şekitme değeri ve coşku katmak için her önermenin, her önerme parçasının başında bir sözcüğün yinelenmesi. [**İng.** Anaphora; **Fr.** Anaphore].

ön. yoğunlaştırma, b.i. *kim.* Yüksek polimerlerin hazırlanışı sırasında, bir polimerleştirme veya poliikondansasyon tepkimesine başlamadan önce, tepkimenin daha kolay ve daha çabuk olmasını sağlamak amacıyla uygulanan önişlem: (*Bir düzeye boya vurma veya döküm parçalarının yapımı gibi bazı tekniklerde, önceden kısmen yoğunlaştırılmış ürünler kullanmakta yarar vardır*). [**İng.** Precondensation; **Fr.** Precondensation].

ön. yüz, b.i. *küt.* a) Bir kitapta genellikle tek sayılarla numaralanan ve sağ yanda kalan sayfa. b) Bir yazmada genellikle tek sayılarla numaralanan ve sol yanda kalan sayfa. [**İng.** ve **Fr.** Recto].

öpateoskop, i. *Fr. eupathéoscope* < *Yun. eupathein,* rahatlık, zevk içinde yaşamak + *skopein,* gözlemlemek. Bir kişinin kaybettiği ısıyı eşdeğer sıcaklık derecesiyle ölçen ve o kişinin bulunduğu ortamdaki ışımayı, sıcaklığı, havanın hızını da göz önünde bulundurarak kişinin duyduğu rahatlık duyumunu değerlendiren cihaz.

ördek, - ği, i. —

~ **muhabbeti yapmak,** *dey.* Sohbet eder-

ken herşeye yazıklanmak, vah vah çekmek.
~ **nağmesi gibi sade vah vah,** *dey.* Herşeye yazıklanmak, vah vah çekmek, başka bir şey söylememek.

örencik, - ği, i. *mim.* Eski harabe.

örgüt, - tü, i. —
~ **ilkesi,** *psik.* Bir biçimin öğelerinin, örüntüyü aynı derecede etkilemedikleri ilkesi. [**İng.** Principle of organization].

örnek, i. — § **10.** *fot.* Fotogrametride, birbirlerine göre alacakları yön önceden hesaplanmış olan iki perspektif demetin homolog ve perspektif ışın çiftlerinin kesişme noktalarının tümü: *Örnek, fotoğrafı çekilen nesnenin zahirî bir maketi, perspektif merkezleri arasındaki uzaklığa bağlı bir ölçek olarak kabul edilebilir.* [**İng.** Model; **Fr.** Modèle, image plastique]. *Eşanl.* Model, plastik görüntü. • **p n kişilik bir topluluğun n elemanlı örneği,** *mat.* Belli bir karakteri incelemek amacıyla bu topluluktan alınan n kişi. (*Bu n kişinin ayrılması, incelenen karaktere göre geri kaymalı veya geri kalmasız yapılabilir; topluluk sonsuz elemanlı olduğunda bunun önemi yoktur*). [**Fr.** Echantillon de taille n dans une population de p n individus]. • **örneğe uygun olmak,** *ikt.* Mal veya herhangi bir nesnenin daha önceden alınmış olan örneğine tümüyle uygun olmak. [**İng.** To be up to sample; **Fr.** Être conforme à l'échantillon]. • **örneğine göre,** *ikt.* İstenilen şeyin örneğine uygun olarak verilmesi, ısmarlanan işin örneği gibi yapılması koşulu. [**İng.** As per sample; **Fr.** Sur échantillon].
~ **dağılımı,** *istat.* Örneklerdeki belli bir özelliğin (*ortalama, variyans, v b.*) dağılım kanunu.
~ **bilanço,** *ikt.* Sayışımlarda yer alacak borçlu ve alacaklı öğelerin önceden tanımlanması ve belirli bir duruma getirilmesi koşulu ile düzenlenen bilanço. [**İng.** Typical balance sheet; **Fr.** Bilan typique].
~ **sözleşme,** *ikt.* Kamu yararına uğraşıda bulunan özel koruyum ortaklıkları, elektrik, su, havagazı işletmeleri ve ulaştırma işleri yapan kuruluşlarda uygulanan işlemler nedeniyle tek yönlü olmak üzere düzenlenen ve kendileriyle ilişkisi olan öbür yanlara aynen kabul ettirilen sözleşme. [**İng.** Model contract; **Fr.** Contrat modèle].
~ **variyansı,** *istat.* Örnek dağılımının variyansı.
~ **yarışlar,** *sp.* (*bis.*) Yönetmeliklere uygun olarak düzenlenen, örnek olabilecek değerde ün yapmış yarışlar. [**Fr.** Courses classiques].

örnekleme, i. — ~ **nin temeli,** *istat.* Kitleyi tanımlamaya yarayan liste, harita v.b. gibi bilgi kaynakları cümlesi.
~ **birimi,** *istat.* Örneğe ve kitleye dahil elemanlardan bir tanesi.
~ **hatası,** *istat.* Örneklemeyle elde olunan bir özellik ile bu özellik sayesinde tahmin edilen kitle özelliği arasındaki fark.

örneksemeli, s. § **1.** Örneksemeye dayanan. [**İng.** Analogical; **Fr.** Analogique]. § **2.** *büro.* Bir problemin çözümlenmesinde, bu problemin fiziksel koordinatlara örneksenmesinden yararlanan bir hesap yöntemi için kullanılır: *Örneksemeli hesap makinesi.* 3. *haritacılık.* Fiziksel bir büyüklükte karşılaştırılmalı olarak ifade edilen. [**İng.** Analogical; **Fr.** Analogique].
~ **fotogrametri,** *haritacılık.* Perspektif demetlerin kesişme sorununu çözebilmek için mekanik veya optik bir örneksemeden yararlanarak bir nesnenin haritaya aktarılması. [**İng.** Analogical photogrammetry; **Fr.** Photogrammétrie analogique].
~ **haritacılık,** *haritacılık.* Nesnelerin fiziksel değişkenlerle, genellikle grafik olarak çizilmesi veya gösterilmesi: *Örneksemeli haritacılık sayısal haritacılığın karşıtıdır.* [**İng.** Analogical cartography; **Fr.** Cartographie analogique].
~ **sözlük,** Sözcüklerin aralarındaki anlam bağıntılarına göre sınıflandırıldığı sözlük. [**İng.** Analogical dictionary; **Fr.** Dictionnaire Analogique].

örten, s. **sıralı bir kümenin a'yı örten b elemanı,** *mat.* a elemanı b ile örtülü olacak şekilde seçilmiş eleman.

örtük, s. —
~ **tanım,** *mant.* Belirtik olmayan dilsel tanım. [**İng.** Implicit, non explicit definition; **Fr.** Définition implicite].
~ **tasım,** *fels.* Öncüllerden birinin açık olarak dile getirilmeyip düşüncede tamamlandığı tasıma verilen ad. [**İng.** Enthymeme; **Fr.** Enthymème].
Eşanl. **antimem.**

örtüleme, i. Göz kamaşmasını azaltmak amacı ile lambalar veya ışıklığı yüksek yüzeyleri gözden gizleme tekniği. [**İng.** Cut-off; **Fr.** Défilement].
~ **açısı,** Maskelenen ışınların düşeyle yaptığı en büyük açı.

örtülü, s. — **Sıralı bir E kümesinin b ile örtülü bir a elemanı,** *mat.* a ile b arasında E'nin hiç bir elemanı bulunmamak şartıyla b'den küçük a elemanı. [**Fr.** Élément a d'un ensemble ordonné E couvert par b].
~ **kazanç,** *ikt.* Bir kurumun yakınlarına, genellikle büyük hissedarlarına dolambaçlı yollarla menfaat sağlanması.

örtüşme, i. *fels.* İki şeyin birbiriyle tam olarak uyuşması. [**İng.** Coincidence; **Fr.** Coïncidence].

östaki, i. —
~ **sondası,** Östaki borusunun muayenesinde kullanılan âlet (*Östaki borusuna ve orta kulağa hava veya kontrast madde şırınga etmeğe yarar*).

öte, i. — ~ **si çıkmaz sokak,** *dey.* Sonu anlaşılmaz, karışık iş.
~ **dünya,** *etn.* Ölenlerin gittikleri dünya. [**İng.** The next world; **Fr.** Autre monde].

öteleme, i. — 4. *komp.* Bir programın, bir bilgisayarın merkez belleğinde istenen herhangi bir yere yüklenebilmesi, hattâ işlenişi sırasında yer değiştirebilmesi için bu program içindeki bütün adresleri yeniden değerlendirme işlemi. [**İng.** ve **Fr.** Translation].
• **dinamik~,** *komp.* Programın bir kısmı uygulandıktan sonra bu programın bellek içinde yer değiştirmesi için yapılan öteleme. [**İng.** Dynamical translation. **Fr.** Translation dynamique].

övmek, f. — **öve öve göklere çıkarmak,** *dey.* Çok övmek. [**İng.** To praise to the skies; **Fr.** Porter aux nues (au pinacle)].

öykü, i. —
~ **yöntemi,** *psik.* Deneğin, yaşamıyle ilgili gerçekleri ve olayları, araya kimse girmeden veya başka bir etki yapmadan, özgürce anlatmasını öngören yöntem. [**İng.** Narrative method].

öykünme, i. —
~ **kuramı,** *fels.* Sanat yaratmalarının ilkesinin öykünme olduğunu öne süren kuram.

öz[1], i. — ~ **ünü dünyanın göbeği saymak,** *dey.* Üstünlük taslayıp hep kendi çıkarını düşünür olmak.

öz[2], s. — **olmayan bileşen,** *mant.* Önermenin kendisi. [**İng.** Improper component. **Fr.** Composante impropre].
~ **renk,** Renkli bir alan parçasının, yalnız başına karanlık bir arka (*fon*) üzerinde görünen renk türü.
~ **katalog,** Bk. **Düz katalog.**
~ **yaşamöyküsü,** *küt.* Bir kişinin yaşamöyküsünü kendi kaleminden veren yapıt. [**İng.** Autobiography; **Fr.** Autobiographie].
Eşanl **Otobiyografi.**

öz. aldatı, b.i. *psik.* Kişinin kendini ilgilendiren bir durumun gerek ve gerçeklerini algılamakta başarısız kalması. [**İng.** Self-deception].

öz. alt. deyim, b.i. *mant.* Bir duzgun deyimin kendinden başka olan altdeyimi. [**İng.** Proper sub-expression; **Fr.** Sous-expression propre].

öz. alt. küme, b.i. *mant.* Bir kümenin kendisiyle özdeş olmayan alt kümesi. [**İng.** Proper subset]

öz. anlatım, b.i. *psik.* Bireyin kişilik özelliklerini geliştirmeye veya yansıtmaya yarayan etkinlikler. [**İng.** Self-expression].

öz. bağıntı, b.i. *mat.* Zaman içinde değişen bir büyüklüğün birbirini izleyen değerleri arasındaki bağıntı. [**İng.** Auto-correlation; **Fr.** Autocorrélation].
~ **fonksiyonu,** *mat.* Zaman içinde değişen bir büyüklüğün belli zaman aralığıyla birbirinden ayrılmış iki andaki değerleri çarpımının bu zaman aralığına göre ortalamasını veren fonksiyon: *Özbağıntı fonksiyonu, göz önüne alınan büyüklüğün gelecek değerlerini geçmişteki değerlerine dayanarak tahmin etme olanağı verir.* [**Fr.** Fonction d'autocorrélation].

öz. bağışık, b.s. *tıp.* Organizmanın kendi dokularına karşı zararlı madde (*antikor*) salgılaması şeklindeki bazı hastalıklara denir: *Özbağışık hastalık.* [**İng.** ve **Fr.** Auto-immune].

öz. benimseyiş, b.i. *psik.* Kişinin suçluluk, yetersizlik, beğenme veya övünme duygularına kapılmadan kendini bütün olumlu ve olumsuz yönleriyle kabul etmesi [**İng.** Self acceptance].

öz. bileşen, b.i. *mant.* Bir önermenin kendinden başka olan herhangi bir bileşeni. [**İng.** Proper component; **Fr.** Composante propre].

öz. bilinçlilik, b.i. *psik.* Kişinin kendi varlığı üzerine olan bilinci. [**İng.** Self-consciousness].

öz. biliş, b.i. *psik.* Kişinin kendi davranış ve güdülerine karşı sezgi ve anlayış kazanması.

öz. birey, b.i. *mant.* Kümeler kuramında, küme veya öbek olmayan evren öğesi bir nesne. [**İng.** Individual]. • ~ **li öbek,** *mant.* En az bir kurucu öğesi özbirey olan öbek. [**İng.** Class with individual constituent].

öz. değişmez, b.i. *mant.* Değişken bağlama daimi veya yönetici olmayan değişmez. [**İng.** Proper constant].

özdeksel, s. *fels.* Özdeğe ilişkin olan. [**Osm.**

Maddî; **İng.** Material; **Fr.** Matériel,-elle].

~ **sorun,** *huk.* Bir davada ileri sürme konusu olan gerek özdekteki gerek türedeki çözümlenmesi gerekli olay. [**İng.** Point of fact; **Fr.** Point de fait].

~ **yanılgı,** *huk.* Özdek veya tüze olaylarının olup olmadığında veya bunların koşul ve niteliklerinde yanılma. [**İng.** Error of fact; **Fr.** Erreur de fait].

özdeksizcilik, - ği, i.*fels.* Özdeğin kendine özgü bir gerçekliği olmadığını kabul eden öğreti.

öz. dengeli, b.s. — 2. *gaz. sny.* Gaz debisi ne olursa olsun üfleme olanağı bulunmayan bir gaz brülörünün alevi için kullanılır: *Özdengeli alev.* [**İng.** Auto-stabilized; **Fr.** Autostabilisé, - ée].

özdeş, s. —

~ **ikiz,** *psik.* Döllenen tek yumurtanın kromozomlarının eşit iki parçaya bölünmesi sonucu olarak gelişen ikizlerden her biri. [**İng.** Identical twins].

~ **ikizle deney yöntemi,** *psik.* Özdeş ikizlerden birine deneysel bir etki uygulanarak ötekinin doğal çevresi içinde bırakılmasına dayanan bir deney yöntemi [**İng.** Method of co-twin control].

~ **öğeler kuramı,** *psik.* Yeni öğrenilecek bir şeyin öğeleri arasında, eskiden öğrenilmiş olanınkine benzeyen ne denli çok öğe varsa yeni öğrenileceğin o denli kolaylıkla öğrenebileceği görüşü. [**İng.** Identical elements theory].

özdeşleyim, *i. fels.* Kendi duygularını nesnelere aktarma.

~ **kuramı,** *fels.* Başkasının duygularını özdeşleyim yoluyla açıklamaya, yaşantıları verilmiş duygusal bağlamlar içine yansıtarak açıklamaya çalışan kuram.

özdeşlik, - ği, i. —

~ **felsefesi,** *fels.* Varlık ve düşünce doğa ve tin, nesne ve özne karşıtlıklarının en derin evren temelinde özdeş oldukları kanısına dayanan felsefe öğretisi.

öz. devimli, s. —

~ **yazı,** *psik.* Kişinin başkası tarafından uyutulması veya kendi bilincini uyuşturması sırasında bilinçsiz olarak yazdığı yazı. [**İng.** Automatic writing].

öz. deyiş, b.i. —

~ **koşuğu,** b.i. *ed.* İçinde, yer yer özdeyişler bulunan koşuk. [**İng.** Gnomic poetry; **Fr.** Poésie gnomique].

öz. direnç. ölçer, b.i. *elektr.* Bir iletkenin özdirencini ölçmeğe yarayan cihaz. [**Fr.** Résistirimètre].

Eşanl. **Rezistirimetre.**

öz. düzence, b.i. *psik.* Kişinin benimsemiş olduğu ülkülerine uygun olarak davranışlarını denetleyip yöneltmesi. [**İng.** Self-discipline; **Fr.** Auto-discipline].

öze, i. —

~ **yabancılaşma,** *psik.* Kişinin, kendi varlığının gerçek olmadığı duygusuna kapılması. [**İng.** Self alienation; **Fr.** Auto -aliénation].

özek, - ği, i. — ~ **ten çevreye gelişim kuramı,** *psik.* Organların belirmesi ve devimsel yeterliklerin gelişmesinde içten dışa doğru bir öncelik sırası olduğu görüşü. [**İng.** Proximo distal direction of development].

~ **kişi,** *psik.* Kümedekilerce en sık seçilen kişi. [**İng.** Sociocenter].

özel, s. —

~ **ambar,** *mal.* a) Özel kişilere ilişkin ambar. b) Kimi gümrüklü malların özelliklerine uygun olarak yapılmış ambar. (*özellikle, parlayıcı ve patlayıcı maddeler için olanlar*). [**İng.** Private bonded warehouse; **Fr.** Entrepôt privé].

~ **baskı,** *huk.* Bir kitabın olağan baskısından ayrı olarak üstün nitelikte olarak bastırılıp yayımlanması. [**İng.** Reserved print; **Fr.** Tirage réservé].

~ **bildirmelik,** *mal.* a) Bir ülkenin kendi anayasasına göre tek yanlı olarak yapılan ve tek yanlı olarak değiştirilip kaldırılabilen gümrük bildirmeliği, b) Bu nitelikteki vergiler. [**İng.** Autonomous tariff; **Fr.** Tarif autonome].

~ **bileşik fiiller,** *gram.* Fiil tabanlarının şekilce bileşme ve anlamca kaynaşmalarından doğan kelimeler.

~ **defterler,** *ikt.* Noterlerin ve bu görevi yapma ile yükümlü olanların ve borsa temsilcilerinin kazanç defteri yerine geçen defterler. [**İng.** Special books; **Fr.** Livres spéciales].

~ **değişmez,** *mant.* Mantıksal olmayan değişmez. [**İng.** Specific constant; **Fr;** Constante spécifique].

~ **avarya,** *ikt.* Deniz yolculuğunun belirli zorluk ve sıkıntıları arasında olmayan kırılma, dökülme giderleri. (*Özel avaryada, gemiye ilişkin olanlar gemi sahibi diğerleri ise yük sahibi tarafından karşılanır*). [**İng.** Particular average; **Fr.** Avarie particulière].

~ **içkapak,** *küt.* a) Genellikle ayrı basımlara eklenen içkapak. b) Bir dizi içinde yer almış kitaplarda, o kitapla ilgili içkapaktan önce gelen ve diziyi belirten içkapak. [**İng.** Special titlepage].

~ **ilksav,** *mant.* Özel ilksavlar kümesinin öğesi olan tam deyim. [**İng.** Proper axiom, specific axiom, non-logical axiom postulate; **Fr.** Axiome non-logique].

~ **ilksavlar kümesi,** *mant.* Bir biçimsel dizgenin geçersiz önermeleri arasından seçilmiş, saptanır önerme kümesi. [**İng.** Set of proper axioms, specific axioms, non-logical axioms; **Fr.** Ensemble d'axiomes non logiques].

~ **işleme belgesi,** *sp.* (*bis.*) Bisiklet yarış ve eğitiminde kullanılan kronometrelerin, titizlikle işlemesi gerektiğinden, her iki yılda bir Besançon, Genève, Kiev Leiden gibi tanınmış fen kuruluşları olan, hava gözlem yerlerinden özel olarak alınan işleme belgesi. [**Fr.** Certificat spécial de marche].

~ **işletme ekonomisi,** *ikt.* Özel işletmelerin faaliyetlerini konu alan işletme ekonomisi kolu.

~ **izin,** *huk.* XV. yüzyılda edebiyat eserleri ile ilgili olarak verilen baskı izinleri. [**İng.** Literal patents; **Fr.** Licence littéraire spéciale].

~ **karşılaşma,** *sp.* (*futb.*) Özel bir anlaşmaya dayalı karşılaşma.

~ **kütüphane, § 2.** *küt.* Belli bir kümenin hizmetinde bulunan, belirli konuları kapsayan ve genel olarak araştırma türünde sayılan kütüphane. [**İng.** Special library].

~ **muhasebe dönemi,** *ikt.* Yapılan işin özelliği ve gereğine göre takvim veya bütçe yılına uymayan ancak başladığı günden sonra yine on iki aylık süreyi kapsayan özel muhasebe dönemi. [**İng.** Special accounting period; **Fr.** Période comptable spéciale].

~ **ortaklık,** *ikt.* İki veya daha çok kişi arasında kurularak, içlerinden seçilen birisi adına ticarî çalışmaları yapan ve dönem sonunda gerçekleşecek kâr veya zararı diğer ortaklara dağıtmak koşulu ile bağıtlanan tüzel kişiliği olmayan ortaklık. [**İng.** Private partnership; **Fr.** Association en participation].

~ **oto vergisi,** *ikt.* Adlarına özel otolar yazılı gerçek veya tüzel kişilerden otolarının ağırlıklarına göre alınan verg [**İng.** Car tax; **Fr.** Impôt d'auto].

~ **pay,** *mal.* Bk. **Genel pay.**

~ **sayı, § 1.** *huk.* Yazar için ayrı bir ozenle ayrı kâğıtlara bastırılan sayı. [**İng.** Writer's copy; **Fr.** Exemplaire d'auteur]. **§ 2.** *küt.* Belli bir süreli yayının, önemli bir kişiyi, bir günü, bir olayı anmak amacıyle düzenlenen sayısı. [**İng.** Special issue].

~ **sınıflama yöntemi,** *küt.* Herhangi bir tür veya konu için hazırlanan dar kapsamlı sınıflama. (*Örneğin Bernard'ın tıp kitapları sınıflama yöntemi gibi*). [**İng.** Special classification system].

~ **sigortalar,** *ikt.* Devlet yasalarına göre kurulmuş olanlar dışında kalanlara ilişkin özel sigortalar. [**İng.** Private insurances; **Fr.** Assurances privées].

~ **taşıma malı (özel taşımalı mal),** *ikt.* Trenle gönderilip çoğunlukla özel bir kamyon servisiyle oturum yerine verilen eşya. [**İng.** Cartage goods; **Fr.** Messageries].

~ **teknoloji,** *tekn.* Yalnızca bir sanat tekniğinden konu eden bilim dalı. [**İng.** Private technology].

~ **tükenmeye tabi varlıklar,** *ikt.* Belirli bir maddî varlıkla çok yakından ilgili bulunan veya tamamen tüketime tabi varlık için yapılmış olup, üretim faaliyetlerinin zaman ve yoğunluğu ile sınırlı bir ömre sahip giderler.

~ **türe ilişkileri,** *huk.* Bireyler ve bireylerle tüzel kişiler arasında ortaya çıkan ve ceza türesi dışında kalan uyuşmazlıklar.

~ **yapımlı,** *ikt.* Yalnız tek bir ticarî örgütçe yapılan mal. [**İng.** Specialty; **Fr.** Spécialité].

~ **yatırım,** *ikt.* a) Belirli bir iş için gerektikçe ödenmek üzere ayrılıp işletilen para. b) Bir işletmenin başka varlıklardan fiziksel olarak veya sayışımla her iki biçimde ayrılmış ve özel kullanımlara bağlanılmış bir veya bir bölüm varlık. [**İng.** Fund; **Fr.** Fonds].

~ **yedek akçeler,** *ikt.* Tutarı ve vadesi belli olsun veya olmasın, belli bir konu için dönem kârından ayrılan fonlar ve bunların izlendiği yardımcı hesap.

~ **yetki belgesi,** *ikt.* Yalnız bir işlemin yapılması sağlanılmak üzere verilen yetki belgesi. [**İng.** Special power of attorney; **Fr.** Procuration spéciale].

~ **yöntemsizlik cezaları,** *ikt.* Kalıtım ve ölüme bağlı mal geçimi, hayvanlar ve damga vergilerinde gerekli bildirim ve yazılım işlemlerinin süreleri içinde yapılmaması nedeniyle yükümlülerinden yasasıyla saptanan oranlara göre özel olarak alınan ceza. [**İng.** Special penalties for errors; **Fr.** Amandes spéciales d'erreurs].

özellik, - ği, i. —

~ **terimleri,** *istat.* Belli bir nitelik özelliğinin belirli sınıflara ayrılmasına yarayan terimler.

~ **yüklemi,** *mant.* Birli yüklem, içlemi bir özellik olan yüklem. [**İng.** Property predicate].

özenci, i. — ~ **ler dünya birliği,** *sp.* (*bis.*) Uluslararası Bisikletçiler Birliğince her yıl, özenciler için türlü kollarda düzenlenen dünya birinciliği yarışları. [**Fr.** Championnat du monde amateurs].

~ **oyuncu,** *sp.* (*futb.*) Sporu herhangi bir çıkar düşünmeksizin, salt sevgisin-

den ötürü yapan oyuncu. [İng. Amateur player].

~ **yarışçı,** *sp.* (*bis.*) Hiç bir çıkar ve kazanç gözetmeksizin yarışan bisikletçi. [İng. Amateur racer; Fr. Coureur amateur].

~ **yetki belgesi,** *sp.* (*bis.*) Özenci sporcularа, bir yıl süreyle verilen yetki belgesi. [İng. Amateur lisence; Fr. Licence d'amateur].

özenme, i. —

~ **etkisi,** *ikt.* (*İngilizce ve Amerikancadaki demonstration effect kavramının çevirisi*). Bir kişinin tüketiminin diğer bir kişinin tüketimi üzerindeki etkisini belirtir. [İng. Demonstration effect; Fr. Effet de démonstration, effet Duensenberry - Nurkse].

☆ *Eşanl.* **Duensenberry - Nurkse etkisi.**

özensiz, s. —

~ **biçem,** *ed.* Sözcükleri kullanma ve seçmede, gerekli özeni göstermeyen biçem. [Fr. Négligé].

öz. erk, b.s. —

~ **bütçe,** *ikt.* Devletin, iktisadî nitelikteki bazı faaliyetlerinin, genel bütçe dışında çıkarılması ve genel bütçenin tabi olduğu usul ve prensipler dışında idare edilmesiyle ortaya çıkan bütçe türü.

~ **kütüphane,** *küt.* Belli bir dizgenin bir parçasını oluşturan, ancak yönetimi açısından bağımsız olan kütüphane. [İng. Affimiated library].

~ **yatırım,** *ikt.* Ürem ve ulusal gelir düzeyinin alçalıp yükselmesine bağlı olmayan yatırım. [İng. Autonomous investment; Fr. Investissement autonome].

özet, i. —

~ **bildirge,** *ikt.* İşverenler veya vergi kesmekle yükümlü olan diğer kişilerce, kesilen vergilerin dayanakları ile birlikte toplu olarak ayrım ve niceliklerini kapsamak üzere düzenlenen en ilgili vergi örgütüne verilen bildirge. [Fr. Déclaration abrégée, déclaration résumée].

özetçe, i. *küt.* Herhangi bir kitap, yazı veya raporun en önemli öğelerine değinilerek hazırlanan yazı. [İng. Abstract].

~ **dergisi,** *küt.* Belirli alanlardaki yayınların konularını özetçe (*öz*) olarak izlemek isteyenlere bilgi vermek amacını güden süreli yayın. [İng. Abstract journal].

~ **uzmanı,** *küt.* Özetçe (*öz*) çıkarmada uzmanlaşmış olan kişi. [İng. Abstractor].

özet. kitap, b.i. *küt.* Uzun bir kitabın, özü yitirilmeden kısaltılmış veya özetlenmiş biçimi. [İng. Epitome; Fr. Épitomé].

özetlenmek, f. — **özetlenmiş bilanço,** *ikt.* Para durumunun özetlenmiş görüntüsünü veren bilanço. [İng. Condensed balance sheet; Fr. Bilan condensé].

özgeci, s. ve i. —

~ **tip,** *psik.* Öncelikle başkalarının düşündükleri, kastettikleri veya yaptıklarıyle ilgilenen kişilik tipi. [İng. Allotropic type].

öz. gerçekleştirim, b.i. *psik.* Kişiliğin bütün yönlerinin dengeli ve uyumlu biçimde gelişmesi. [İng. Self-realization].

özge. yurtlu, b.s. *ekoloji.* Gidiş yerleri değişik olan komşu türleri için söylenir.

öz. güdümlü, b.s. *hava.* ve *sil.* Bir füzeye takılan ve bu füzeyi yörüngesinin son evresinde hedefine otomatik olarak yönelten bir güdüm sistemi için kullanılır. [İng. Auto-directing; Fr. Autodirecteur].

özgül, s. —

~ **alan,** *mim.* Toz halindeki gereçlerin inceliğini belirten ölçü.

özgün, s. —

~ **fatura,** *ikt.* Satıcısına düzenlenerek alıcıya yollanan ve gümrükçe yapılacak işlemlere dayanak olan gerçek ve özgün fatura. [İng. Original binding; Fr. Facture originale].

~ **eser,** *huk.* Başka eserlerden yararlanılmadan, yazarın kendi deney ve gözlemlerine dayanarak ortaya koyduğu eser. [İng. Original work; Fr. Oèuvre originale].

özgür, s. —

~ **çağrışım,** *psik.* Düşünce veya sözcüklerin, kişinin istençli denetimi olmaksızın birbirini izlemesi. [İng. Free association].

~ **çağrışım ölçeri,** *psik.* Seçilmiş bir dizi söz karşısında denekten, usuna gelen ilk sözlü tepkiyi yapması istenen bir ölçer türü.

~ **istenç,** *fels.* İstencin özgür oluşu. [İng. Free will; Fr. Libre arbitre].

özgürlük, - ğü, i. — **özgürlüğü bağlayıcı cezalar,** *huk.* Ceza yasasında yazılı ve yargılının cezaevinde geçireceği süreleri yöntemleriyle gösteren çeşitli cezalar. [İng. Penalties restricting liberty; Fr. Peines privatives de la liberté].

~ **ve zorunluluk,** *sosy.* İnsanların etkinlikleri ile doğanın ve toplumun nesnel yasaları arasındaki ilişki. [İng. Freedom and necessity; Fr. Liberté et nécessité].

öz. iletkenlik, b.i. *elek.* Özdirenç'in tersi (*simgesi; ϰ*). [İng. Conductivity; Fr. Conductivité]. ● **ısıl ~,** *fiz.* Bir maddenin ısıyı iyi veya kötü iletme özelliğini belirleyen büyüklük. [İng. Heat conductivity, thermal conductivity; Fr. Conductivité thermique].

öz. imgesi, b.i. *psik.* Kişinin dış görünüş, karakter ve kişilik gibi bütün yönleri üzerine edindiği ve gerçeğe uygun olması gerekmeyen karmaşık benlik inancı. [İng. Self-image].

öz. korunum, b.i. *nükl.* Dış kaynaklı ışımaları dış bölgelerinde soğuran soğurucu bir madde blokunun iç bölgelerinin bu ışımalara karşı korunumu. [İng. Self-shielding; Fr. Autoprotection].

öz. küçültüm, b.i. *psik.* Güçlü aşağılık duygularının etkisiyle kişinin kendini aşırı ölçüde başkalarının güdümüne bırakması. [İng. Self-abasement].

özlü, s. — **ağdalı ~,** *fiz.* Hem ağdalı, hem özlü olan bir madde için kullanılır: (*Bu nitelik, ergime noktasına yaklaşmış madenlerde, çömleksi çamurlarında, tereyağında, donmadan önce çimentoda, dondurmada v.b. görülür.*) [Fr. Viscoplastique]. ☆ *Eşanl.* **Viskoplastik.**

özlüleştirici, i. *plast. mad.* Bir reçine veya kauçuğu mekanik olarak özlüleştirmeğe yarayan cihaz: *Bir özlüleştiricide, özlüleştirilecek madde, çevresinde sivri çıkıntıları bulunan konik bir rotorla, içine konik çap verilmiş sabit bir gövde arasındaki halka biçimi bir alandan geçer.* [Fr. Plastificateur].

özlüleştirme, i. *plast. mad.* Bir reçineyi, bir kauçuk karışımını ve daha genel anlamda, yarı katı haldeki bütün ürünleri ya bir karıştırıcıda, biç özleştirici'de mekanik bir işlemden geçirerek, ya da içine «*özleştirici*» denilen kimyasal bir bileşik katarak özlü hale getirmeğe dayanan işlem. [İng. ve Fr. Plastification].

özne, i. — **4.** *psikan.* Psikanalizde *Jacques Lacan*'ın öne sürdüğü özgül kavram; bu kavrama göre özne ne birey, ne insan, ne de Freud'çu topiklerle gösterilen bölümlerin toplamıdır, özne bilinçaltıyla di arasındaki bağıntılara bağlı bir yapıdır. [İng. Subject; Fr. Sujet].

~ **kösnüllüğü,** *psik.* Bk. **Alloerotizm.**

~ **yüklem önermesi niceliği,** *mant.* Özne-yüklem önermelerinin tümel veya tikel olma özelliği. [İng. Quantity].

öznel, s. —

~ **düşüncecilik,** *sosy.* Nesnel çevrenin insanın bilme etkinliğinden ve araçlarından bağımsız bir varlığı olamayacağını savunan görüş. [İng. Subjective idealism; Fr. Idéalisme subjectif].

~ **eleştiri,** *ed.* Yan tutarak yapılan, gözlemlere ve belirli nesne ölçülere dayanan eleştiri. [Fr. Critique subjective].

~ **etkenler,** *sosy.* Bireylerin, türlü kurumların, toplumsal kümelerin ve genel olarak halk yığınlarının etkinliklerini, bilinçlerini, eylemde bulunma istenç ve yetilerini içeren toplumsal gelişim koşulları. [İng. Subjective factors; Fr. Facteurs subjectifs].

~ **zorlama,** *huk.* Bir kimseye manevî baskı yaparak ona istemediği bir işi yaptırma veya onun istediği bir işi yapmasına engel olma. [İng. Compulsion, constraint; Fr. Contrainte morale].

öz. öbek, b.i. *mant.* Hiç bir öbeğin öğesi olmayan öbek. [İng. Proper class; Fr. Classe propre].

öz. öğrenim, b.i. *sibern.* Bilgi işleme sistemi veya işlem yönetim sistemi gibi bir sistemin, kendisinden istenen görevi göz önünde bulundurarak daha önceki çalışmalarının yeterli olup olmamasına göre çalışma programını kendiliğinden değiştirebilme özelliği: *Özöğrenim yeteneği olan sistemlere Özöğrenimli sistemler denilir.* [Fr. Auto-apprentissage].

öz. öğrenimli, b.s. *sibern.* Özöğrenim yeteneği olan bir sistem için kullanılır. [İng. Autodidactic; Fr. Autodidactique].

öz. uyarım, b.i.

~ **davranışı, Deneysel psik.** Beynindeki bazı belirli kesimlere elektrotlar yerleştirilmiş olan ve bir kola dokunarak elektrik devresini tamamlayıp kendi beyninde uyarma yaratabilen hayvanın davranışı. [Fr. Comportement d'autostimulation].

öz. uyum, b.i. *sibern.* İşlem yöntemi sistemi gibi bir sistemin, çevresindeki değişikliklere (*hammaddelerin nitelikleri, yakıtın cinsi, meteorolojik koşullar v.b.*) rağmen yüklendiği işi en iyi biçimde yerine getirilecek şekilde yapısının parametrelerini değiştirebilme özelliği. (*Bu tür sistemlere «özuyumlu» veya kısaca «uyumlu» sistemler denilir*). [İng. ve Fr. Autoadaptation].

öz. uyumlu, b.s. *sibern.* Özuyum yapabilen bir sistem için kullanılır: *Özuyumlu bir otomatik pilot, alçak irtifada sesüstü hızlarla uçuşa kadar çok değişik uçuş koşullarında bir uçağı en iyi şekilde yönetebilir.* [Fr. Auto-adaptatif,-ive].

özürlü, s. —

~ **çocuk,** *psik.* Beden, anlık, duygu, eğitim ve toplumsal durumları yönünden düzgülülere göre yetersiz olan çocuk. [İng. Handicapped child].

~ **işe gelememe,** *ikt.* İşçilerin, işe hastalık veya başka nedenlerle gelememe-

leri. [**İng.** Excused absentheeism; **Fr.** Absentéisme accepté].

özürsüz, s. —

~ **işe gelmeme**, *ikt.* İşçilerin işe özürleri olmadığı halde gelmemeleri. [**İng.** Unexcused absentheeism; **Fr.** Absentéisme non-accepté].

~ **sürekli işe gelmeme**, *ikt.* İşçilerin bir işe özürsüz sürekli olarak gelmemeleri. [**İng.** Chronic unexcused absentheeism; **Fr.** Absentéisme chronique non-accepté].

pabuç, - cu, i. — **Pabucuna kum dolmak,** *dey.* Engelle karşılaşmak. • **Pabucunu büyüğe okutsana,** *dey.* Aptal ve düşüncesizce davrananlara alay yollu yapılan bir öğüt. • **pabucunu ters giydirmek,** *dey.* b) Aldatmak. • **~tan aşağı,** *dey.* Aşağılık.

~ ağızlı, *dey.* İleri geri, kötü kötü konuşan, herşeye cevap veren.

~ çevirmek, *dey.* Kovmak.

~ emanet sokak beylik gez kuzum gez, *dey.* İşi gücü olmayan, onun bunun sırtından geçinen başı boş kimseleri anlatır.

~ hırsızı gibi yalınayak kaçmak, *dey* Çok korkup kaçmak.

pacemaker, */peysmeykır/* i. [**İng.** *pace, adım, gidiş + to make, yapmak, düzenlemek*). Kalb normal çalışmasını yapmadığı zaman kalb atışlarını uyarmağa veya düzenlemeğe yarayan elektrikli cihaz. [**İng.** ve **Fr.** Pacemaker].

paça, i. — **~ların bağlı mı,** *dey.* Herhangi bir engel mi var anlamında. • **~sını aşağıya almak,** *dey.* Yenmek, devirmek.

~ bağı, *güreş.* Güreş donunun paçasını büzmek, dona parmağın girmesine engel olmak için kullanılan ip veya sırım.

~ kapma, *güreş.* Yağlı güreşte, dalış yaparak paça ile baldır arasından parmakları içeri geçirme.

~ ucu, *güreş.* Güreş donu paçasının en son bölümü.

paçacı, i. —

~ damından köpek uçar gibi, *dey.* Büyük bir hızla.

paçavra, i. — **~ya döndürmek,** *dey.* Rezil etmek.

padişah, i. — **~ın bile arkasından kılıç sallarlar,** *at.* Kendisinden çekinilen kimsenin yüzüne karşı kimse ağız açamaz da en güçlü kimsenin bile arkasından herkes düşmanlık gösterilerinde bulunur.

~ yasağı üç gün sürer, *at.* Padişahlık zamanındaki yönetimin ne kadar etkisiz olduğuna bir örnek. Bir yasak çıkarılırdı ama birkaç gün sonra uygulama gevşetilirdi, yasağa aldıran olmazdı. Halk, bu sözle yönetenlerin durumunu kurallaştırdı ve onlara inanmadığını belirtti.

paha, i. —

~ biçmek, *dey.* Değerini ölçmek

paket, i. — 4. *komp.* Bir bilgisayar ağı içinde toplu olarak gönderilen ve özellikle gideceği yerin etiketini taşıyan bilgi öbeği. [**İng.** Packet; **Fr.** Paquet].

~ gönderme, *komp.* Uzaktan bilgi işleyen bir bilişim ağında, ağın düğüm noktalarına yerleştirilmiş olan ve paketleri ağın içinde gidecekleri yere ileten minibilgisayarlar aracılığıyla bilgi öbeklerinin gönderilmesi. [**Fr.** Commutation de paquets].

~ program, *komp.* a) Bir bilgisayarda bir uygulama sınıfının işlem takımını oluşturan yazılım işlevlerinin tümü. [**İng.** ve **Fr.** Package]. • b) Özel bir sorunu işlemek için bir bütün oluşturan programların tümü. [**İng.** ve **Fr.** Package].

Eşanl. **Uygulama programları.**

pakometre, i. *Fr. pachomètre.* Beton armatürlerinin durumunu denetlemeğe yarayan ve genellikle, magnetik olmayan bir malzeme içindeki bütün ferromagnetik cisimlerin yerini belirlemekte kullanılan araç. [**İng.** Pachymeter].

palamut, i. —

~ çok biterse kış erken olur, *at.* Yüzyıllarca süren gözlemlerden sonra bu yargıya varılmıştır.

paldır küldür, b.z. —

~ söylemek, *dey.* Düşünmeden, ansızın, yersizce söylemek.

Palmer tepkisi, *tıp.* Yeni doğan bebeğin, avucu içine parmak veya benzeri bir nesne sokulduğunda avuçlayıp buna yapışması. [**İng.** Palme response].

pamuk, - ğu, i. — **aminli ~,** *tekst.* Özellikle dokuma halindeki pamuğun kuvvetli alkali bir eriyik içinde 2. aminoetilsülfürik asidle işlenmesinden elde edilen pamuk: *Aminli pamuk yün için kullanılan asit boyaları tutar, ıslanmaz ve çürümeye karşı dayanıklı olur.* [**İng.** Aminated cotton; **Fr.** Coton aminé]. • **asetilli, ~,** *tekst.* pamuk elyaf ve ipliğinin veya pamuklu dokumaların, sıcağa, çürümeye ve küflenmeye karşı direncini arttırmak için, katalizör olarak perklorik asid eşliğinde asetik anhidrit ve asetik asidle işlenmesinden elde edilen üzeri selüloz asetatla kaplanmış pamuk [**İng.** Acetylated cotton; **Fr.** Coton acétylé]. • **siyanoetilli ~,** *tekst.* Pamuğun akrilik nitrille işlenmesinden elde edilen pamuk. [**İng.** Cyanoethylated cotton. **Fr.** Coton cyanoéthylé].

~ ipliği ile bağlamak, *dey.* Sudan geçici bir çare bulmak.

~ ipliği ile bağlanmak, *dey.* Aralarındaki bağ, dostluk kuvveti olmamak

pamuklu, s. ve i. —

~ yarışlık lastiği, *sp.* (*bis.*) 150-240 gr. ağırlığında yeğni olması için dış dokusuna pamuk karıştırılmış yarışlık lastiği. [**Fr.** Boyau de piste en coton].

~ yol lastiği, *sp.* (*bis.*) 260-340 gr. ağırlığında, dokusunda pamuk bulunan yol yarışı lastiği. [**Fr.** Boyau de route en coton].

panayır, i. —

~ köpeğine dönmek, *dey.* Kalabalık içinde şaşkınlaşmak.

pancar, i. —

~ kesilmek, *dey.* Mahçup olup kızarmak. [**İng.** To turn red in the face, to blush up to one's ears; **Fr.** Le rouge lui monter au visage].

pandomima, i. —

~ oynamak, *dey.* Meramlarını el kol hareketleriyle ifade etmeye çalışmak.

papaz, i. — **~ı bulmak,** *dey.* Çok kötü bir durumla karşılaşmak.

papillödem, i. *tıp.* Yüksek kafa içi basıncına bağlı olarak optik sinirin gözün arkasında, göze girdiği yerdeki şişkinlik ve kan toplanması.

para, i. — **~n gitti mi diye sormazlar, işin bitti mi diye sorarlar,** *at.* Bk. **Paranın gittiğine bakma, işinin bittiğine bak.** • **~n varsa cümle âlem kulun, paran yoksa tımarhane yolun,** *at.* Bk. **Varsa pulun, herkes kulun, yoksa pulun, dardır yolun.** • **~nın gittiğine bakma, işinin bittiğine bak, (paran gitti mi diye sormazlar, işin bitti mi diye sorarlar),** *at.* Yapmak istediğin işi yapabildinse bu uğurda harcadığın paralara acıma. Çünkü para, istediğin işi yapmak içindir **~sı alınacak senetler,** *ikt.* Süresinin bitiminde kapsadıkları paralar borçlularına ödetilmek üzere ticarethane veya aracı olan bankalarca bu hesaba alınan senetler. [**İng.** Bills receivable; **Fr.** Effets à recevoir]. • **~sı çok aklı az,** *dey.* Aptal ve zengin (*kimse*). • **~sı (akçesi) ucuz olanın kendisi kıymetli olur,** *at* Parasını esirgemeyen, cömert kimseyi herkes el üstünde tutar. • **~sını kurtarmak,** *dey.* Sermayeyi çıkarmak. • **~sını su gibi dökmek (harcamak),** *dey.* Olur olmaz yerlere çok para harcamak. • **~ya çevrilir değer,** *ikt.* Değerinde önemli bir azalma olmadan varlıkların kolayca veya ivedilikle paraya çevrilebilme niteliği. [**İng.** Liquidity; **Fr.** Liquidité]. • **~ya çevrilir varlık,** *ikt.* Bir ticarî kuruluşun, hemen yararlanabileceği paralarıyle kısa süreler içinde paraya çevrilebilen alacak senetleri gibi değerlerinin toplamı. [**İng.** Quick assets; **Fr.** Actif disponible]. • **~ya para dememek,** *dey* Kazancı bol olmak. • **~yı veren düdüğü çalar,** *dey.* Parasını verdiğinde insanın işinin kolaylıkla halledileceğini anlatır. • **~yı zaptetmek deliyi zaptetmekten zor,** *at.* Elindeki parayı çarçur etmeyip tutmasını bilmek, herkesin yapamayacağı zor bir iştir. • **Avrupa ~ kıvrımı,** *ikt.* Genişletilmiş A.E.O. ülke paralarının bütünü. (*Para kıvrımından 23 haziran 1972 tarihinde ingiliz lirası. 23 ocak 1973 tarihinde de italyan lireti çıkmıştır. Para kıvrımına dahil paralar birbirlerine önceden saptanmış paritelerle bağlıdır. Söz konusu paraların doğeri bu pariteden en çok yüzde 2,25 oranında sapma gösterebilir. Bu sınır aşılırsa, ülkenin emisyon bankası müdahale eder. (A.E.O. para kıvrımı 16 mart 1973 tarihinde dolarla olan ilişkilerini koparmıştır*). • **~ meta ~,** *ikt.* Bazı iktisatçı ve devlet adamları tarafından (*özellikle Fransa'da P. Mendès France*) ortaya atılan ve altının yerini alması amacıyla maden ve tarımsal ürünler gibi birincil ürün stoklarını parasallaştırmaya dayanan iktisadî kuram. [**Fr.** Monnaie marchandise].

~ aktarım gideri, *ikt.* İndirim işlemlerinde bir bankanın bir başka kentte ödenecek bir senette yazılı parayı almak için yapmakla zorunlu bulunduğu giderleri karşılamak üzere aldığı para. [**İng.** Transfer cost; **Fr.** Frais de transport].

~ alıcısı, *ikt.* a) Bir ticarî senedi düzenliyenden alan ilk kişi. b) Bir ticarî senetten yazılı parayı borçlusundan alan kişi [**İng.** Collector, receiver; **Fr.** Rece-

veur, preneur].

~ **alımı,** *ikt.* Ticarî bir senette, bir artırma senedinde yazılı paranın alınması, para alma. [İng. Collection; Fr. Encaissement].

~ **alımı giderleri,** *ikt.* Bir paranın alınabilmesi amaciyle yapılan giderlerin tümü. [İng. Expenses of collecting; Fr. Frais de recouvrement].

~ **alımı hesabı,** *ikt.* Satılan mal ve yapılan hizmetler karşılığı alınan paraları gösteren sayışım. [İng. Account receivable; Fr. Compte à recevoir].

~ **alımı yetkisi,** *ikt.* Bir paranın veya bir nesnenin alacaklısı adına alınabilmesi için bir başkasına verilen yetki. [İng. Collecting power; Fr. Mandat d'encaissement].

~ **alma,** *ikt.* Alacaklısına ilişkin bir paranın yasal temsilcisi veya yetkili bir başka kişi tarafından borçlusundan alınması. [İng. Encashment; Fr. Encaissement].

~ **aslan ağzında olmak,** *dey.* Paranın kazanılması çok zor olmak.

~ **aşınması,** *ikt.* Uzun süre dolaşımda kalması sonucu bir madensel paranın ağırlığının yitirilmesi. [İng. Abrasion of coin; Fr. Usure de monnaie].

~ **atışı,** *sp.* (*futb.*) Oyun başlamadan önce, kaleyi seçecek ve başlama vuruşunu yapacak takımları belli etmek için hakemin, takım kaptanları arasında yaptığı yazı-tura atışı.

~ **basım ederi,** *ikt.* Basılan paraya devletçe konulan yasal değer. [İng. Mint price of gold; Fr. Prix d'hôtel de la monnaie].

~ **basımevi,** *ikt.* Altın, gümüş, maden veya kâğıt paraların basıldığı yer. [İng. Mint; Fr. Hôtel de la Monnaie, La Monnaie].

~ **basımında maden değeri eşitliği,** *ikt.* Para basımında aynı değerli madeni kabullenen iki devlet parasında bulunan madenler değeri, oranı. [İng. Mint par of exchange; Fr. Parité de l'Hôtel de la Monnaie].

~ **birimi,** *ikt.* a) Değer ve eder ölçüsü olarak alınan paranın hesabında temel olarak alınan ölçü. b) Devletin para temel olarak aldığı altın veya gümüş gibi madenler. [İng. Monetary unit; Fr. Unité monétaire].

~ **birliği,** *ikt.* Paranın belirli temellere dayanması sağlanılmak üzere birkaç ülke arasında yapılan anlaşma. [İng. Monetary union; Fr. Union monétaire].

~ **bolluğu,** *ikt.* a) Geçerlikte bulunan kâğıt para veya para gibi işlem gören nesnelerin çokluğu. b) Kâğıt paranın, bankalara yapılan yatırımların, elde bulunan mal ve uygulanacak işlere göre çok olması. [İng. ve Fr. Inflation].

☆ *Eşanl.* **enflasyon.**

☆ *karş.* **deflasyon.**

~ **bunalımı,** *ikt.* Piyasadaki para eksikliği nedeniyle çekilen sıkıntı. [İng. Monetary crisis; Fr. Crise monétaire].

~ **çıkarma bankası,** *ikt.* Kâğıt para çıkarmağa yetkisi olan ayrıcalı banka. [İng. Bank of issue; Fr. Banque d'émission].

~ **darlığı,** *ikt.* a) Para ve sayca oylumundaki azalış, b) Genel piyasada işlem gören malların niceliğini karşılayamayan değişim gerçekleri oylumu. c) Genel piyasadaki para sıkıntısı. [İng. Deflation; Fr. Déflation].

☆ *Eşanl.* **deflasyon.**

☆ *karş.* **enflasyon.**

~ **değer artımı,** *ikt.* a) Paranın satın alma gücünün artması. b) Genel değişim değeri düzeyinin düşmesi. [İng. Disinflation; Fr. Désinflation].

~ **değer düşümü,** *ikt.* Dönüşümdeki paranın gereksemeden daha çok olması nedeniyle değerinin düşmesi. [İng. Currency inflation; Fr. Inflation monétaire].

~ **dolaşımı,** *ikt.* Alışverişi ve hizmet karşılığının ödenmesini sağlamak üzere paranın el değiştirmesi. [İng. Circulation of money; Fr. Circulation monétaire].

~ **genel piyasası,** *ikt.* Paraya ilişkin tüm işlemlerin yapıldığı yer. [İng. Money market; Fr. Marché monétaire].

~ **gereksemesi,** *ikt.* Alışveriş çoğunluğu nedeniyle meydana gelen para gereksemesi. [İng. Want of money; Fr. Besoin d'argent].

~ **gönderimi,** *ikt.* Borçlunun başka bir kentte oturan alacaklısına o kişinin oturduğu yerde ödenmek üzere banka veya PTT eliyle para göndermesi. [İng. Remittance, money order; Fr. Ordonnancement].

~ **hesabı,** *ikt.* Yapılagelen işlemler nedeniyle alınacak ve ödenecek paraların akımı izlenilmek üzere açılan para sayışımı. [İng. Cashaccount; Fr. Compte de caisse].

~ **için can vermek,** *dey.* Para kazanmak için her türlü tehlikeye atılmak.

~ **ile değil,** *dey.* Çok ucuz. [İng. It's very cheap, it's almost gratis].

~ **ile imanın kimde olduğu bilinmez,** *at.* Para, meydana konulup herkese gösterilen şeylerden değildir. İman da kişinin kalbindedir. Bundan dolayı kimin ne kadar parası bulunduğunu, kimin ne kadar Tanrı'ya yakın olduğunu kimse bilmez.

~ **ile bırakma,** *ikt.* Bir iyeliğin, karşılığında para alınması yoluyla başkasına bırakılması. [İng. Resignation; Fr. Résignation].

~ **iletme ödemi,** *ikt.* a) Genel olarak bir zarara uğrama yoluyla para değerinden bir niceliğinin yitirilmesi. b) Herhangi bir yere para göndermek, veya herhangi bir yerden para getirtmek amacıyle bankaya para yatıran veya para çeken kişinin vezneye ödediği iletme, aktarma ücreti. [İng. Disagio].

~ **isteme benden, buz gibi soğurum senden,** *at.* Kişi, kendisinden para isteyen kimseden artık uzak durmak ister.

~ **işleri,** *ikt.* Para üzerinde yapılan her türlü sarrafcılık, bankacılık, bankerlik v.s. gibi işler. [İng. Money bargains, business, transactions; Fr. Affaires d'argent].

~ **kırmak (kesmek),** *dey.* Çok para kazanmak: *Çok kazançlı bir iş buldu, artık para kırıyor.* [İng. To make much money, to gain largely; Fr. Gagner beaucoup].

~ **krizi,** *ikt.* Para noksanlığı nedeniyle çekilen sıkıntı. [İng. Monetary crisis; Fr. Crise monétaire].

~ **kulu,** *dey.* Para için herşeyi yapmaya hazır kimse

~ **mevcudu,** *ikt.* Kasada elde bulunan paranın hali hazır miktarı. [İng. Monetary stock; Fr. Encaisse, réserve]

~ **müstakarlığı,** *ikt.* Paranın değerinin değişmezliği.

~ **parayı çeker,** *at.* Elde para bulunursa onunla yeni paralar kazanılır

~ **peşin kırmızı meşin,** *dey.* Peşin alışveriş yapıldığın anlatan tekerleme

~ **saçmak,** *dey.* Bol para harcamak.

~ **sıkıntısı,** *ikt.* Yüksek ödemle de olsa para elde edilmesindeki sıkıntı. [İng. Financial difficulty; Fr. Embarras financier].

~ **suyunu çekmek,** *dey.* (Para) azalmak, tükenmek.

~ **talebi,** *ikt.* Bir cemiyette muhtelif kimseler tarafından muhafaza edilen para miktarı.

~ **tam eşitliği,** *ikt. a)* Bir ülkenin madenî parasına, bu paranın ayarına, ağırlığına göre bir başka ülke parası ile verilen değer. b) Madenî paraların külçe olarak kambiyo değerleri. [İng. Mint parity; Fr. Parité des monnaies].

~ **toplaşımı,** *ikt.* Ticarî bir işlemden ötürü paranın belirli bir ortama veya kesime kayması. [İng. Influx money; Fr. Afflux d'argent].

~ **toplayıcı,** *ikt.* Paraları alan, alıcısı adına borçlusundan toplayan kişi. [Osm. Tahsildar; İng. Receiver; Fr. Receveur].

~ **yatırımı,** *ikt.* Parayı işletmek üzere bir yere koyma, bir işe yatırma. [İng. Investment of money; Fr. Placement de fonds].

~ **yöntemi,** *ikt.* Parasının dönüşümüne ilişkin tüm işlemlerde sağlam ve iyi sonuçlar alabilmek amaciyle bir ulusca bu konu üzerinde uygulanan her tür kötü sonuçları önleyici kural ve yöntemler. [İng. Monetary system; Fr. Système monétaire].

paralel, s. —

~ **yeğen evliliği,** *etn.* Teyze çocuklarının veya amca çocuklarının birbirleriyle evliliği. [İng. Parallel-cousin marriage; Fr. Mariage entre cousins parallèles].

parametre, i. — § **4.** *komp.* Programlama dillerinde, bir işlev veya bir alt yordam tanımının dayanak noktası olan değişken veya sabit. [İng. Parameter; Fr. Paramètre, argument]. • **biçimsel** (*veya yapay*) ~, *komp.* Alt yordamın tanımında yer alan ve bu alt yordamın uygulanışı sırasında kendisinin alabileceği değerlere uygulanacak olan algoritmayı tanımlamağa yarayan parametre. [İng. Formal parameter; Fr. Paramètre formel]. • **gerçek** ~, *komp.* Alt yordamın çağrılmasında kullanılan ve bu alt yordamın uygulanmak zorunda olduğu özel değerlere karşılık düşen parametre. [İng. Effective parameter; Fr. Paramètre effectif].

parametreleme, i. *komp.* Bir programın çeşitli verileri mümkün olduğu kadar değişik koşullarda işleyebilmesi için, bu programın başlangıcında kolayca değiştirilebilir parametreler kullanarak yapılan düzenleme. [Fr. Paramétrisation].

parametron, i. *Fr. paramétron. elektr.* Komütasyon ve mantık devrelerinde kullanılan endüktans ve sığaatardan oluşmuş elektronik eleman. (*Aynı kaynaktan beslenen iki parametron zıt fazlarda çalışabilir; bu nedenle ikili sayıları temsil etme olanağı sağlar*). [İng. Parametron].

paranoyid, s. —

~ **kişilik,** *psik.* Bireyin belirgin kuşkuculuk, imreni, kıskançlık, inatçılık ve çevreden gelebilecek uyaranlara karşı aşırı duyarlık gösterdiği hastalıklı bir kişilik yapısı. (*Bunlar genellikle bilinçaltındaki güçlü suçluluk ve günahkârlık duygularını dış çevreye yansıtarak algılarlar*). [İng. Paranoid personality; Fr. Personnalité paranoïde].

~ **şizofreni,** *psik.* Gerçeklerden çok di-

leğe dayanan düşüncenin, sanrıların ve çoğu zaman düzenli büyüklük ve kötülenme sabuklamalarının yaygın olduğu şizofreni türü. [İng. Paranoid schizophrenia; Fr. Schizophrénie paranoïde].

parasal, s. *ikt.* Para ile ilgili, para bakımından. [İng. Monetary; Fr. Monétaire].

parasız, s. —
~ **sayı,** *huk.* Yayım anlaşmasında yer alan koşullara veya geleneklere göre, bir eserin basılmış sayılarından yazara armağan olarak verilen sayı. [İng. Gratuitous copy, gratuitous exemplary; Fr. Exemplaire gratuit].
~ **telâl,** *dey.* Herşeyden telâşlanıp ortaya atılan, yalnız para için yaşayan.

parça, i. —
~ **başına çalışma,** *ikt.* Çalışmayı parça başına alacağı ücretle değerlendirme. [İng. Working by the job; Fr. Travail aux pièces, travail à forfait].
~ **başına işçilik,** *ikt.* İşçiye birim başına belli bir ücretin ödenmesi yöntemi. [İng. Work at price rates; Fr. Travail payé à la tâche].
~ **başına ücret,** *ikt.* Üretilen malın miktarı üzerinden ödenen ücret. [İng. Piecework rates; Fr. Prix aux pièces].

parlak, - ğı, s. —
~**yüz,** *tekt.* Bir yarılımın iki yanındaki düzgün, çoğun çizikli kaya.

parlaklık. ölçer, b.i. Yansımanın düzgün ve yayınık bölümlerinin fonksiyonu olarak parlaklığı belirten cihaz. [İng. Glossmeter].

parmak, i. — **parmağı ağzında,** *dey.* Şaşırmış (*kimse*). ● **parmağını her işe sokmak,** *dey.* Herşeye karışmak: *Parmağını her işe sokarsan sonunda pişman olur, dövünürsün.* [İng. To meddle with every thing; Fr. Se mêler dans tout les affaires]. Araya girmek. [İng. To meddle].
~ **karıştırmak,** *dey.* Müdahale etmek, araya girmek. [İng. To meddle].

parodontoloji, i. *Fr. parodontologie.* Odontostomatolojinin, parodont ve parodontozu inceleyen bölümü. [İng. Parodontology].

parti[2], i. —
~ **hattı çizgisi,** *fels.* Uzun süreli bir dönem için uluslararası komünizm harekâtına öncülük edecek olan stratejik ve taktiğin terminolojik ifadesi.

parton, i. *nükl.* Nükleonun, serbest bir tanecik gibi davranan ve enine momenti ihmal edebilen altyapısı. [İng. ve Fr. Parton].

pas[2], i. —
~ **önleyici,** 2. *tekn.* a) Madenî bir yüzeyi havanın oksijeniyle paslanmaya karşı koruyan boya veya macun. b) Bir yakıta veya yağlayıcıya, aşınma önleyici olarak katılan pas önleyici katkı maddesi. [İng. Antirust composition, rust preventer, rust-proof, non-rusting; rust free; Fr. Antirouille].

paskalya, i. —
~ **yumurtasına dönmek,** *dey.* Aşırı boyanmak.

pastörizasyon, i. — **ışınla** ~, *sny.* Gıda maddelerinin, bozulmaya yol açan mikroorganizmalardan çoğunu yok edecek şekilde belirli dozlarda iyonlaştırıcı ışınımlara tutularak işlenmesi; bu yöntemle mikropsuzlaştırılan yiyecekler organoleptik nitelikleri bozulmaksızın uzun süre saklanabilir. [İng. Radio-pasteurization; Fr. Radiopasteurisation].

paşa[1], i. —
~ **döküntüsü gibi geriden gelmek,** *dey.* Hatırı sayılmamak, başkalarının ardında olmak.

patenta, i. — ~ **sının altına almak,** *dey.* (*Birini*) eğemenliği ve emri altına almak

pati, i. Bir hayvanın, dış ortamdaki fizik veya kimyasal bir etmene karşı, kendi türü için söz konusu etmenlerin en elverişli veya katlanılabilir olduğu bir bölgeye yönelmesini sağlayan hareket tepkisi [İng. Pathy; Fr. Pathie].

patinaj, i. —
~ **önleme,** *demir.* Bir demiryolu taşıtının motris tekerleklerinin kalkış sırasında yola tutunma yetersizliği nedeniyle kaymasını engelleme. [Fr. Antipatinage].

patlayıcı, s. **bulamaç halinde** ~ **madde,** *pirotekn.* Çeşitli karışımlardan meydana gelen çok koyu kıvamlı, yarı sıvı halde patlayıcı madde; bu patlayıcılar çoğu zaman, kinetik tepkimeleri değiştirerek patlama hızını ve basıncını arttıran madensel tozlar (*alüminyumun veya bir başka madenin tozları*) ve katran katılmış trinitrotolüen ve amonyum (*veya sodyum*) nitrat karışımından meydana gelir: *Bulamaçlar halinde patlayıcı maddeler maden ocaklarında galerilerin açılması ve cevherin kazılması için kullanılır.* [Fr. Explosif en bouillie, bouillie explosive].
☞ *Eşanl.* **patlayıcı bulamaç.**

patlıcan, i. —
~ **cenginde şehit düşmek,** *dey.* Kuru gürültüye gitmek, gereksiz bir şey için kendini feda etmek.

paylaşma, i. — § **2.** Bir üreticinin, bütün üretim faaliyetlerini bizzat kendisi yapacağına, üreteceği malı bütünüyle oluşturarak hizmet ve gereçleri dışarıdan sağlaması işlemi.

pazar, i. —
~ **dağıldıktan sonra sergi açmak,** *dey.* İş işten geçtikten sonra harekete geçmek.
~ **ilk pazardır,** *at.* Satılacak mala ilkin kaç paraya istekli çıkmışsa en yüksek fiyat odur. Satıcı buna razı olmazsa daha sonra hiç bir istekli bu fiyatı vermez.
~ **yapmak,** *dey.* Islah etmek, düzeltmek.

pazarlama, i. —
~ **giderleri,** *ikt.* Üretim noktası ötesinde yapımı için uygulanacak işlemlerle örneğin ambarlama, ambar için işler, işletmenin sahibi olduğu dağıtım noktaları arasındaki taşımlarla ilgili giderlerin gerçek tutarları. [İng. Marketing costs; Fr. Frais de marketing].
~ **satış ve dağıtım giderleri,** *ikt.* Üretim noktası ötesinde mamulün tabi tutulacağı işlemlerle, örneğin ambarlama, ambar için işler, işletmenin sahip olduğu dağıtım noktaları arasındaki taşımalarla ilgili giderlerin gerçek tutarları.

pazarlık, - ğı, i. —
~ **bozmak,** *dey.* Sözünden dönmek. [İng. To break one's word].
~ **fiyatı,** *ikt.* Satıcının talebi üzerine, alıcının vermek istediği fiyat üzerinde yapılan konuşmalardan sonra karar kılınan fiyat. [İng. Bargain fee].

pazarlıksız, s. —
~ **satış,** *ikt.* Karşı teklif kabul etmeksizin yapılan satış. [İng. Sale at fixed prices].

peder, i. — ~ **in bayraktar olduğunu anlatamamak,** *dey.* Önemli bir kişi olduğunu ispat edememek.

pek, - ki, s. —
~ **yaş olma, sıkılırsın, pek de kuru olma, kırılırsın,** *at.* Çok uysal olursan ezilirsin. Hep dik başlı olursan yalnız kalır, herkesi karşında bulursun. Hüner, gerektiğinde uysal, gerektiğinde sert olmayı bilmektir.

pekiştirme, i. —
~ **basamakları,** *psik.* Bir dizi eylemin ödüle yaklaştıkça güç kazandığı aşamalar. [İng. Gradient of reinforcement].
~ **çizelgesi,** *psik.* Uyaran-tepki öğreniminde, deneğin kaçıncı uygulamada tepkiyi pekiştireceğini belirleyen çizelge. [İng. Reinforcement schedule].
~ **sıfatları,** *gram.* Zarflarla derecelendikleri gibi bazı öneklerle de kuvvetlenen sıfatlar.
~ **varsayımı,** *psik.* Öğrenmenin pekiştirmeye dayandığı görüşü. [İng. Reinforcement hypothesis].

pekmez, i. — ~ **i küpten, kadını kökten al,** *at.* Yiyeceğin şeyin temiz bir kapta bulunanını alman gerektiği gibi eşin olacak kadının da temiz ve soylu bir aileden olmasına dikkat etmelisin.
~ **gibi malın olsun, Antalya'dan sinek gelir,** *at.* **Çanak'ta balın olsun, Yemen'den (Bağdad'tan) arı gelir..**

pen. altı, i. —
~ **alanı,** *sp.* (*futb.*) Kale direklerinin 16,5 m. dışından alanın içine uzatılan ve yine aynı ölçüdeki çizgileri birleştiren 30 m. lik bir başka çizgiyle sınırlandırılmış alan. [İng. Penalty area].
~ **alanı çizgisi,** *sp.* (*futb.*) Ödek alanını sınırlayan çizgilere verilen ad. [İng. Penalty area line].

penis, i. —
~ **ipi,** *etn.* Erkek cinsel organının uç kısmının tutturulup yukarı kaldırıldığı bele bağlı ince ip. [İng. Penis string; Fr. Ficelle de penis].
~ **kılıfı,** *etn.* Erkek cinsel organını korumak için kabaktan, mercandan, kamıştan veya palmiye yapraklarından yapılan kılıf. [İng. Penis sheath; Fr. Etui de pénis].

perde, i. — § **12.** *nükl.* Bir ışıma kaynağı ile korunacak bölge arasına yerleştirilen koruma düzeneği. (*nispeten basit düzeneklere ekran denir; bir reaktörün çevresinde ısıl veya biyolojik korunmayı sağlayan perdeler için ise kalkan terimi kullanılır*). [İng. Shield]. ● ~ **ler açılmak,** *tiy.* Yeni mevsime girmek.
~ **arkasına çekilmek,** *dey.* Gizlenmek, kendini göstermek istememek.

perdeleme, i. *psik.* (*Ruhsal çözümleme'de*) Herhangi bir nesneyi gizleme. [İng. Screening].

pergel, i. — ~ **i açmak,** *dey.* Geniş adımlarla yürümek. [İng. To stride].

perhiz, i. — ~ **i bozmak,** *dey.* Ağzına geleni söylemek, sövmek. [İng. To swear, to call names; Fr. Jurer].

periyodik[1], s. —
~ **kusma,** *tıp.* Çocuklarda görülen kusma nöbetleri.

permaşon, i. *Fr. permachon. telvz.* Görüntünün ya indüklenmiş iletkenli bir hedeften ya da optik liflerle birbirine bağlanmış katodik gazışıl bir hedef ile ışık geçirici bir hedeften geçtiği satır değiştirici lamba.

peroksizom, i. *Fr. peroxysome. biy.* Mikrobodi ailesinden sitoplazma tanecikleri. Peroksizom'lar bazı yeşil bitkilerdeki klorofilli dokulardan elde edilmiştir: bun-

larda birçok enzim, en başta da peroksidaz bulunur. Peroksizomlarda *«peroksizom solunumu»* denen bir solunum görülür, ama bu solunum, soluma yolları bakımından mitokondrilerin solunumundan farklıdır. Bu solunum glikolat üretimine ve ışık şiddetine bağlıdır. O halde peroksizomlar ışıkta solunum'a yarar. [**İng.** Peroxisome].

peron'cu, s. ve i. Peron veya peron'culuğa ilişkin: *Arjantin'de peron'cu gösteriler oldu.* [**İng.** Peronist, **Fr.** Péroniste].

peron'culuk, - ğu, i. — § **2.** Kaynağını Peron'dan alan siyasî uygulama. Peron'culuk sosyalizm ve kapitalizm arasında üçüncü bir yol bulmak için girişilen çabaların bir parçasıdır. Peron'culuk, latifundiaların ve bazı büyük sanayilerin millîleştirilmesi ile tarım ürünleri fiyatlarının devletçe tespiti ve Amerikan sermayesi ithalâtı arasında bir denge (*şartlar bu dengenin çok hassas olduğunu göstermiştir*) kurmağa dayanır. Ayrıca, bu denge, hem silâhlı kuvvetlere, hem de sendika örgütlerine dayanan, halk gösterileri ve millî bayramlarla kendini yücelten bir tek kişinin prestiji üstüne kurulmuştur. [**İng.** Peronism; **Fr.** Péronisme].

pervane, i. —

~ **gibi dönmek,** *dey.* Her hizmete hazır olmak: *A canım pervane gibi dönme de otur bir çift söz edelim.*

peşin, s. —

~ **alış,** *ikt.* Peşin para ile yapılan satın almalar. [**İng.** Cash purchase; **Fr.** Achat au comptant].

~ **işlem,** *ikt.* Her tür ticarî işlemin peşin para karşılığı, günü içinde yapılması. [**İng.** Cash operation; **Fr.** Opération au comptant].

~ **ödeme,** *ikt.* Mal alınmadan önce parasının ödenmesi. [**İng.** Advance payment; **Fr.** Payement d'avance, par anticipation].

peşkeş, i. —

~ **çekmek,** *dey.* Bir şeyi uygunsuz olarak kötü amaçla birine vermek.

petro. dolar, b.i. Euro-dolar piyasasında, petrol ihracatçısı ülkelerden gelen dolar. (*Söz konusu ülkeler, ham petrol fiyatının yükselmesi sonucu nakit rezervlerinin artması nedeniyle, ticaret bilançosu fazlalığının bir kısmını piyasaya genellikle kısa vadeli kredi olarak sürmektedirler.*) [**İng.** ve **Fr.** Petrodollars].

~ **pıçı pıçı yapmak,** *dey.* Yıkanmak.

pıhtılaştırma, i. — **soğukla** ~, Çok düşük ısıda bir dokunun pıhtılaştırılması: *Soğukla pıhtılaştırma bir kanama bölgesine ve gözde saydam tabakanın bazı hastalıklarına uygulanabilir.* [**İng.** ve **Fr.** Cryocoagulation].

pılı. pırtı, b.s. — **pılısını pırtısını almak,** *dey.* Eşyalarını toplamak. [**İng.** To pack up one's belongings].

pırlanta, i. — —

~ **değerinde,** *dey.* Çok kıymetli, saf. • **pırpır eder uçamaz, çukura düşmüş çıkamaz,** *dey.* Çok zor durumda olup ne kadar çabalarsa çabalasın kurtuluş yolu bulamayan kimseleri anlatmak için kullanılır.

pırtı[1], i. — ~ **yı kaldırmak,** *dey.* Eşyayı toplamak, göç etmek.

piezodiyaliz, i. *Fr. piézodialyse. tekn.* Deniz suyunu tuzdan arındırma yöntemi; bu yöntemde, osmoz'un tersine, basınç etkisiyle zardan geçmeğe zorlanan temiz su değil iyonlardır. [**İng.** Piezodialysis].

piezoksid, i. *Fr. piézoxyde. radyotekn.* Temel maddesi billûrsu yapıda kurşun zirkonat titanat olan piezoelektrik oksit: *Piezoksid, özellikle sesüstü uygulamalarında ve gazların tutuşturulmasında, mekanik enerjinin elektrik enerjisine veya elektrik enerjisinin mekanik enerjiye dönüştürülmesi için kullanılır.* [**İng.** Piezoxyde].

pikoampermetre, i. *Fr. picoampèremètre. elektr.* Pikoamper (10^{-12} *A*) düzeyindeki akım şiddetlerini ölçmeğe yarayan cihaz.

piktografi, i. *Fr. pictographie. haritacılık.* Piktokartların çizim tekniği. [**İng.** Pictography].

piktokart, i. *Fr. pictocarte. haritacılık.* Havadan çekilmiş bir fotoğrafın, yarı renkli klişeyi sadece ayrıntıların çevre çizgileri kalacak şekilde basitleştirerek ve tram kullanmaktan kaçınarak elde edilen basılı kopyası: *Piktokart, bir haritanın nitelikleriyle hava fotoğraflarının bilgi zenginliğini birleştirir.* [**İng.** Pictochart].

piktolayn, i. *İng. pictoline. haritacılık.* Bir görüntüyü (*genellikle havadan alınmış fotoğrafları*) tram kullanmadan yarım tonlarla kâğıt üzerine basmağa dayanan fotoğraf yöntemi. (*Bu yöntemde, klişeyi fotoğraf yoğunluğunun sınır çizgilerine indirgeyerek tram kullanma zorunluğu ortadan kaldırılır. Bunun için çeşitli kaşlar kullanılarak, fotoğrafın aynı yoğunluktaki bölgeleri birtakım uzlaşmalı ve seçilmiş renklerle basılır.*). [**Fr.** Pictoligne].

pil, i. — **kuluçka** ~, *nükl.* Verimli bir nükleer maddeyi nötronlarla bombardıman ederek tüketilenden daha çok miktarda parçalanabilir bir madde üreten ve *«breeder»* veya *«sürrejeneratör»* de denilen hızlı nötronlu nükleer reaktör. [**İng.** Breeder; **Fr.** Surrégénérateur, pile couveuse]

piloroklazi, i. *Fr. pyloroclasie.* Mide kapısının parmakla genişletilmesi şeklindeki cerrahî tekniği (*Bazı mide kapısı /pilor/ kasılmalarının tedavisinde bu yola başvurulur ve böylece mideyi açmağa gerek kalmaz. Bunun için cerrah midenin çeperini parmağının ucuna alarak parmağını öylece mide kapısına daldırır*). [**İng.** Pyloroclasia].

pimozit, - ti, i. *Fr. pimozide.* Difenibütilpiperidin grubundan uzun etkili nöroleptik. [**İng.** Pimozide].

pinyin, i. (*hanya pinyin zimu'dan içince heceleme sistemi*). Çin harflerinin latin alfabesine göre yazılmasını öngören transkripsiyon sistemi; Çin Halk Cumhuriyetinde 1958'de kabul edilen bu sistemin amacı Çincenin Pekin'de konuşulan «putonghun» diline uygun olarak yayılmasını sağlamaktır. [**Fr.** Pinyin].

piramid, i. **ekolojik** ~, *ekoloji.* Bir ekosistemde, üreticiler tabanda, ilk tüketiciler birinci katta, ondan sonraki tüketiciler de en sonuncuya kadar aynı şekilde üst üste bulunmak üzere, beslenmeye ilişkin yapının aldığı grafik görünüm. [**İng.** Ecological pyramide: **Fr.** Pyramide écologique].

pire, i. — ~ **yi nallamaya kalkışmak,** *dey.* Olmayacak bir işe girişmek.

pirinç. böceği, *b.i.* Pirincin sapında asalak yaşayan kınkanatlı böcek. Yumurtalarını körpe pirinç bitkisinin yapraklarına bırakır. Yumurtalar açıldıktan sonra kurtçuklar bitkinin üstüne yayılır, bütün dokuları sarar ve nimfoz haline gelinceye kadar (*yumurtadan çıktıktan sonra elli-altmış gün*) bunlarla beslenir. Bir pirinç tarlasında aynı böcekler dört kuşak geçirebilir. Bunların en tehlikeli zamanı üçüncü kuşağın, ikinci pirinç ürünüyle aynı zamana denk gelen gelişme dönemidir. Bir yılda iki ürün alma ve yoğun tarım bu böceğin şiddetli üremesine ve yayılmasına yol açmaktadır. [**Lat.** *Maliarpha separatella*].

pirokopal, i. *Fr. pyrocopal. kim.* Bir kavrulma işleminden geçirilerek ağırlığının yüzde 15 ile 30'unu kaybetmiş ve kurutucu yağlarda çözünür hale gelmiş kopal zamkı.

piroksilin, i. *Fr. pyroxyline. kim.* Kâfur ile plastikleştirildiğinde selüloid'i veren kısmen azotlu selüloz. [**İng.** Pyroxylin, pyroxyline].

pislik, - ği, i. —

~ **parmağından akmak,** *dey.* Çok kirli olmak.

pist, i. — § **2.** *sp.* (*bisiklet*) Hız yarışları için yapılmış oval biçiminde, akıntılı dönemeçleri hıza göre ayarlanmış beton veya tahtadan hız yarış yolu. [**İng.** ve **Fr.** Piste]. • ~ **iç kıyısı,** *sp.* (*bisiklet*) Pistin, çim alan yönündeki kıyısı. [**Fr.** Bord intérieur de la piste]. • ~ **ın ölçülmesi,** *sp.* (*bisiklet*) Pistin ölçülmesi işi. [**Fr.** Mensuration de piste].

~ **çizgileri,** *sp.* (*bisiklet*) Yarışın özelliğine göre yararlanılmak için, pist üstüne çizilen çizgi. [**Fr.** Cordes de piste].

~ **denemeleri,** *sp.* (*bisiklet*) Pistte yapılan deneme yarışları. [**Fr.** Épreuve sur piste].

~ **hız koşusu,** *sp.* (*bisiklet*) Pistte yapılan hız yarışı. [**Fr.** Vitesse piste].

~ **koşucusu,** *sp.* (*bisiklet*) Pist koşularına çalışan ve katılan hız yarışçısı. [**İng.** Track racer; **Fr.** Pistard].

~ **koşusu,** *sp.* (*bisiklet*) Pist üstünde yapılan yarış. [**Fr.** Course sur piste].

~ **lastiği,** *sp.* (*bisiklet*) 125-250 gr ağırlığında, içi ince, dışı kalın içiçe birleştirilen iki kısımdan oluşan lastik. [**Fr.** Boyau de piste]

~ **gidonu,** *sp.* (*bisiklet*) Pistte yapılan koşular için yapılmış özel gidonlar. [**Fr.** Guidon pour piste].

pişmanlık, - ğı, i. —

~ **bildirimi,** *ikt.* İlgili vergi örgütüne vermiş olduğu yıllık bildiriminde vergi kaybını gerektiren bir yanlışlık yapılmış olduğunu gören ve anlayan kişinin tamamlayıcı bir bildirimle bu durumu vergi örgütüne duyurması. [**İng.** Repentance declaration; **Fr.** Déclaration de repentir]

pişmek, f. — **pişinceye kadar durur da soğuyuncaya kadar durmaz,** *dey.* Sabredip işin sonuna yaklaştığı an sabrını yitiren kimseleri anlatmak için kullanılır.

pişmiş, s. —

~ **aş,** *dey.* Olmuş bitmiş iş.

piyango, i. —

~ **belgesi,** *ikt.* Talih oyununa katılma hakkı veren belge. [**İng.** Lottery ticket **Fr.** Billet de loterie].

piyano, i. —

~ **kuramı,** *psik.* İşitme sinir uçlarından her birinin ayrı bir ses tonunu algılayabilecek duyarlıkta oduğunu ve bir ses tonu sinir uçlarından birine ulaştığında bunu bir piyano tuşuna dokunulmuşca-

sına etkinleştiğini öne süren kuram. [İng. Piano theory].

piyasa, i. —

~ araştırması, *ikt.* Pazarlamayla ilgili problemlerin çözümüne ilim metodunun uygulanması.

~ darlığı, *ikt.* Ticaret oylumunun dar olduğu dönem. [İng. Narrow market; Fr. Marché étroit].

~ fiyatı, — § 2. *ikt.* Küçük ölçüdeki alımlar için malın piyasada uygulanan fiyatı. [İng. Retail price; Fr. Prix de détail].

~ hisse senedi, *ikt.* Değerinin azalıp çoğalması nedeniyle piyasanın genel durumu ile ilintili hisse senedi. [İng. Barometer stock; Fr. Action baromètre].

~ vergisi, *ikt.* Pazarlarda mal satanlardan, mallarının kapladığı yer kirası olarak alınan vergi. [İng. Location tax, local charges; Fr. Frais de place].

~ değeri prensibi, *ikt.* Varlıkların, değerleme yapılan günün veya bu mevcutların yerine yenilerinin konması gününün muhtemel rayiçleri ile değerlenmesi.

~ kapitali, *ikt.* Bankalardan veya diğer bir takım olanaklardan yararlanarak sağlanan sermaye.

planlama, i. — **~ dan uzaklaşma,** *ikt.* ve *siy.* Planlanmış ve güdümlü bir ekonomiden daha liberal bir ekonomiye geçiş. [İng. Displanning; Fr. Déplanification].

plase, i. —

~ etmek, *ikt.* Bir faaliyet yönüne para yatırmak, sermaye koymak.

platform, i. — **arıtma** (*atinaj*) **~u,** *petr.* Bir rafineriyi ve ek binalarını kurmak ya da geliştirmek için düzenlenmiş yer. [Fr. Plate-forme de raffinage]. • **dengeli ~,** *astronotik.* Bir kardan bağıyla asılan ve uzayda hep aynı doğrultuyu koruyan mekanik bütün. [İng. Stabilized platform; Fr. Plate-forme stabilisée, plate-forme gyroscopique]. ☆ *Eşanl.* **cayroskopik platform.** • **üretim ~u,** *petr.* Bir deniz dibi yatağının *off shore* yöntemle işletilmesi için kullanılan yapay ada. [İng. Production platform; Fr. Plate-forme de production].

~ kenarı, *trafik.* Karayollarında banketin şev'le birleştiği nokta.

plazmaferez, i. — § 2. Kan plazmasını alyuvarlardan ayırma tekniği. [İng. Plasmaphaeresis, plasmapheresis; Fr. Plasmaphérèse].

podolit, i. *Frr. podolithe.* İnsan veya hayvan tarafından basılarak kopmuş taş kırığı (*Bu kırıklar tarih öncesi âletere benzer ve onlarla karıştırılabilir*). [İng. Podolith].

poliçe, i. — **~yi kabul eden,** *ikt.* Poliçede yazılı parayı ödemeği kabul ettiği anlamına gelmek üzere poliçeyi imzalayan kişi. [İng. Acceptor; Fr. Accepteur].

~ indirim oranı, *ikt.* Poliçenin süresinden önce ödenmesinde poliçe tutarından yapılan indirim. [İng. Anticipation rate; Fr. Taux d'anticipation].

~ kabulü, *ikt.* Poliçede yazılı paranın ödeneceğinin imza ile açıklanması. [İng. Acceptance bill; Fr. Acceptation de lettre de change].

~ süresinin uzatımı, *ikt.* Poliçeye ilişkin ödeme gününün, ödeme süresinin uzatılması. [İng. Renewal a bill; Fr. Renouvellement d'un effet].

polizosiyanat, i. *Fr. polyisocyanate. kim.* Polimerleşmiş izosiyanat.

~ reçinesi, *plast. mad.* Başlıca hammaddelerinden biri bir diizosiyanat olan poliüretan reçinesi. [Fr. Résine de polyisocyanate].

polimci, i. *arg.* Dalavereci, hileci, yalancı. *Ne polimcidir, onu sen bir bilsen.*

☆ *Eşanl.* **Atmasyoncu, bomcu, dolmacı, dubaracı, filimci, kerizci, kıtırcı, madikçi, mantarcı, palavracı, uydurmasyoncu.**

polimcilik, - ği, i. *arg.* Yalancılık, düzencilik, hilecilik: *Bırak şu polimciliği de az buçuk harbi konuş be abi.*

☆ *Eşanl.* **Atmasyonculuk, dalaverecilik, mantarcılık, muslukçuluk, palavracılık, tavcılık, uydurmasyonculuk.**

polimerleştirme, i. **elektrikle~,** *kim.* Retikülasyon tepkimesini başlatmaya elverişli köklerin oluşmasına yol açan bir elektrik akımının etkisi altında monomerlerin polimerleştirilmesi ya da retikülasyonu: *Monomerlerin bir yüzey üzerinde aynı anda hem çökelmesini hem de retikülasyonunu sağlamak için elektrikle polimerleştirme işlemi elektrikle boyama işlemiyle birlikte uygulanabilir.* [İng. Electropolymerization; Fr. Électropolymérisation].

polipropilen, i. — § 2. *plast. mad.* Polimerleşmiş propilenden oluşan termoplastik reçine. [İng. Polypropylene; Fr. Polypropylène].

poliribozom, i. *Fr. polyribosome. hücrebil* Bk. **Polizom.**

politik, s. —

~ örgüt, *etn.* Toplumun güvenini, saldırılara karşı korunmasını, çatışmaların yönetilmesini, iç düzenin sürekliliğini sağlayan kurumlar ve düzenler. [İng. Political organization; Fr. Organisation politique].

~ tedhişçilik, *fels.* Savaş, hükümet darbeleri, devrim veya genel ayaklanmaya kadar varmayan durumlarda ve şartlarda politik amaçlarla şiddete ve zora baş vurmak eylemi.

polizom, i. *Fr. polysome. hücrebil.* Birçok ribozom'dan oluşan küme. [İng. Polysome, polyribosome].

☆ *Eşanl.* **poliribozom.**

polo, i. —

~ bisikleti, *sp.* (*bis.*) Freni, özgür tekeri, kelebek somunu, ayak çengeli ve benzeri parçaları bulunmayan 1.80 m. uzunluğunda, yönelteci yukarı kalkık bir bisiklet türü. [İng. Polo-cycle; Fr. Bicyclette de polo].

pompa, i. — **akı ~sı,** *elektr.* Yüksek enerjileri depolayabilmek için bir kriyobobin'le birleştirilmiş düzenek. [Fr. Pompe à flux]. • **kalb ~sı,** gerektiğinde kalbin görevini yüklenerek bu organın yerini tutabilen cihaz. (*Kalb pompalarının pek çok türü vardır: bazıları, belirli bir süre için kalb kasının yükünü hafifletecek ya da bir ameliyat süresi boyunca /vücut dışı kan dolaşımı sağlanarak yapılan ameliyatlar/ tamamen kalbin görevini yüklenecek şekilde geçici olarak kullanılan cihazlardır; bazıları ise tümüyle vücudun içine yerleştirilen tam bir yapay kalb niteliğindedir. Bu «yapay kalb»in gerçekleştirilmesi bütün dünyada yoğun bir araştırma konusudur*). [İng. Cardiac pomp; Fr. Pompe cardiaque].

pop music, i. (*amerikanca popular music'in kısaltması*). İngiliz ve Amerikalıların başlattıkları ritimli müzik akımı; amplifikatörün ilk kullanılmağa başladığı dönemlerde zenci blues'larıyla beyazların country and western'lerinin (*rock and roll*) birleşmesi, daha sonra da son derece değişik folklor motiflerinin (*özellikle doğu kaynaklı*) ve çağdaş batı müziği araştırmalarının etkisiyle oluştu. [İng. ve Fr. Pop music].

portre, i. —

~ büst, *res.* Göğsün üst kısmıyle baş'ın resmi.

post, i. — **~unu çamurdan üslûpla çıkarmak,** *dey.* Kötü durumlardan, kirli işlerden kurtulmanın yolunu bulmak.

posta, i. —

~ gideri içinde, *ikt.* «Posta parası da gönderilen nesnenin içindedir» anlamına gelen deyim. [İng. Postage included; Fr. Poste compris].

~ gümrük yöntemi, *mal.* Yabancı ülkelerden posta ile gelen veya oralara posta ile gönderilen mallara uygulanan gümrük ilke ve yöntemi. [İng. Postal regime; Fr. Régime postal].

~ havalesi, *ikt.* Belirli bir paranın göndereninince alıcısına ödenebilmesi için posta yönetimince alıcının bulunduğu PTT yönetimine yazılan ödeme emri. [İng. Money order; Fr. Mandat postal].

~ ile gönderme, *ikt.* Vergi ile ilişkili bildirimlerin taahhütlü olarak posta ile gönderilmeleri. [İng. Sending by post; Fr. Envoi par poste].

~ paketi, *çağdaş santl.* Çağdaş sanat anlâtım biçimi; bu anlatım biçimine göre yapıtlar posta gereçlerine göre tasarlanır ve posta kuruluşlarınca dağıtılır. [İng. Postal parcel; Fr. Paquet postal].

poster, /*postır*/ i. *atiş anlamında İng. k.* Değişik konulu (*bir kişinin portresi, bir sanat eserinin ya da bir fotoğrafın röprodüksiyonu v.b.*) afiş. [İng. ve Fr. Poster].

potansiyel, i. — **görsel çağrımlı ~ler,** *oft.* Göze verilen ışığın sağladığı bir uyartı ile artkafa beyin kabuğunda yaratılan elektrik etkinliğini yansıtan elektrik potansiyelleri. [Fr. Potentiels évoqués visuels]. • **termodinamik~,** *fiz.* Termodinamik bir sistemin, bu sistemde bazı dönüşümler meydana getirmek için mekanik bir sistemin yerçekimi potansiyel enerjisine benzer özellikler taşıyan durum fonksiyonu. [İng. Thermodynamic potential; Fr. Potentiel thermodynamique].

pozitif, s. —

~ basınç vantilatörü, *tıp.* Felçli veya anestezi altındaki hastanın akciğerlerini şişiren ve oksijenlendiren bir cihaz.

pragmatik, s. — § 2. i. *mant.* Söz edilen dil deyimleri ile bu dili kullanan kişiler arasındaki ilişkileri konu edinen sözeden kuram. [İng. Pragmatics; Fr. Pragmatique].

~ anlam, *mant.* Bildirişmede deyimlerin anlaşılmasını sağlayan belli dilsel davranış yatkınlıkları. [İng. Pragmatic meaning, use-meaning; Fr. Signification pragmatique].

~ sözeden dil, *mant.* Sözedilen dil deyimleriyle bunları kullanan kişilerden sözetmek üzere olağan yorumdaki evrensel deyimler, anlamlar, kişiler ile bunlara dayalı kümelerden oluşan sözeden dil. [İng. Pragmatical metalanguage; Fr. Métalangue pragmatique].

pratik, s. —

~ sanat okulu, *eğt.* Belli bir işte bilgi ve yeterliklerini arttırmak isteyen genç ve yetişkinlere eğitim olanağı sağlayan, ilk-

okula dayalı mesleğe okulu. [**İng.** Practical trade school: **Fr.** École professionelle pratique].

~ **en yüksek yetenek,** *ikt.* Kuramlı en yüksek yetenekten sakınılmayan işletme duraklamalarında (*onarınlar, verimsizlikler, iş ve örnek değiştirmeleri, kötü gereç ve işçi bulmama ve benzerleri*) yapılması gereken üretim çıkarıldıktan sonra kalan yetenek. [**İng.** Maximum capacity as practice; **Fr.** Capacité maximum en pratique].

~ **çocukbilim,** *eğt.* a) Çocuk biyolojisi, ruhbilim ve toplumbilim ilkelerinin çocukların eğitiminde pratik bir erekle uygulanması. b) Bu tür uygulamalarla uğraşan bilim dalı. [**İng.** Pedotechnics; **Fr.** Pédotechnie].

☆ *Eşanl.* **pedotekni.**

~ **zekâ,** *eğt.* a) Uygulamalı bilgiler edinmeye veya iş başında öğrenmeye yatkın zekâ. b) Seçme ve değerlendirme gerektiren durumlarda uygun karar verme bakımından başarılı zekâ. [**İng.** Practical intelligence; **Fr.** Intelligence pratique].

premiks, i. *Fr. premix. plast. mal.* Basınçla ya da aktarmayla döküme elverişli (*genellikle polyester*) ve cam elyafı karışımı. (*Bu madde, bir küvetten ve bu küvetin içinde dönen iki kanattan meydana gelen bir karıştırıcıda hazırlanır; reçineyle karıştırıldığı sırada cam elyafının kopmaması için, küvetin çeperleriyle kanatların kenarları arasında yeterli bir boşluk bulunması gerekir*). [**İng.** Premix].

prestij, i. —

~ **reklâmı,** *ikt.* Satışı artırmaktan çok bir müessesenin veya o müessese tarafından yapılan malın şöhretini ve prestijini artırmak amacıyla yapılan reklâm.

prim, i. —

~ **belgeleri,** *ikt.* Yasasına göre işçi yararına yapılacak işlemler sağlanılmak üzere işverence düzenlenerek Sosyal Sigortalar Kurumuna belirli süreler içinde verilmesi zorunlu olan belgeler. [**İng.** Premium documents; **Fr.** Documents de prime].

~ **oranları,** *ikt.* İşçi yararına sağlanacak çeşitli sigortalar karşılığı yasasına göre işveren ve işçiden alınacak primler oranı. [**İng.** Rates of premium; **Fr.** Taux de prime].

primipara, i. *Lat. tıp.* İlk çocuğunu doğurmuş veya doğurmakta olan kadın. [**İng.** Primipara; **Fr.** Primipare].

prekardiyum, i. *Lat. tıp.* Kalbin önündeki, göğsün soluna doğru olan bölge. [**İng.** Precardium].

premedikasyon, i. *Fr. prémédication. tıp.* Hastayı genel anesteziye hazırlamakta kullanılan çeşitli ilaçların uygulanması. [**İng.** Preoperative treatment].

priz, i. —

~ **başlama süresi,** *mim.* Bağlayıcı maddelerle yapılan bir hamurun plastikliğini yitirmeye başladığı ana kadar geçen zaman.

~ **bitme süresi,** *mim.* Bağlayıcı maddelerle yapılan bir hamurun plastikliğini yitirdiği ana kadar geçen zaman.

~ **ısısı,** *mim.* Çimentonun katılaşması sırasında yayılan ısı.

~ **kasası,** *mim.* Gömme prizlerde, prizin sıva altında kalan parçalarını koruyan madensel veya plastik kutu.

proenzim, i. — § **2.** *biyokim.* Bir enzimin etkin olmayan öncüsü. [**İng.** Proenzyme; **Fr.** Proenzyme, zymogène].

profesyonel, s. ve i. —

~ **devrimci,** *fels.* Dünyanın herhangi bir yerindeki devrimci harekete katılmayı kendine görev sayan, marksist-leninist militan. (*Profesyonel devrimci için, kendi ülkesindeki devrimci hareketle, başka ülkelerdeki devrimci hareket aynı önemi haizdir ve ayni şekilde benimsenir*).

program, i. — **amaç** ~, *komp.* Simgesel dilde yazılmış bir programın bir derleyici ya da bir çeviri programı tarafından işlenmesinden sonra elde edilen program. [**İng.** Object program(me), object routine; **Fr.** Programme objet, programme résultant]. ☆ *Eşanl.* **gaye program, sonuç program.** • **ana**~, *komp.* Altprogramları çağıran büyük program. [**İng.** Principal program (me); **Fr.** Programme principal]. • **çeviri** ~, *komp.* Bir dili başka bir dile, özellikle bir programlama dilini başka bir programlama diline çeviren program. [**İng.** Translation program(me); **Fr.** Programme de traduction]. • **gaye** ~, *komp.* Bk. **Amaç program.** • **hata bulma** ~**ı,** *komp.* Bk. **Yanlış tanıtma programı.** • **kanal** ~, *komp.* Bir kanal ya da bir bilgi alışverişi birimi tarafından yorumlanacak ve uygulanacak olan kumandaların art arda dizilmesiyle oluşmuş program. [**Fr.** Programme canal]. • **kayıtlı** ~, *komp.* Uygulamadan önce belleğe geçirilmiş program: *Kayıtlı program kavramı bilgisayarın temel özelliğidir.* [**Fr.** Programme enregistré]. • **kaynak** ~, *komp.* Gelişmiş bir dilde yazılan ve makine dilinde bir amaç program elde etmek için bir çeviriciden geçmesi gereken simgesel program. [**İng.** Source program(me); **Fr.** Programme source]. • **mikro** ~, *komp.* Mikro programlı bir bilgisayarın makine dilindeki bir komutu uygulanırken mikro komutlarını gönderen, mikro dilde yazılmış program. [**İng.** Microprogram (me); **Fr.** Microprogramme]. • **Sonuç** ~, *komp.* Bk. **Amaç program.** • **test** ~ **ı,** *komp.* Bk. **Yanlış tanıma programı.** • **yanlış tanıma** ~**ı,** *komp.* Gerek gereçlerdeki kusurları, gerek bir başka programdaki yanlışları bulmağa, yerini belirlemeye ve tanıtmağa yarayan program. [**Fr.** Programme de diagnostic, programme de test]. ☆ *Eşanl.* **hata bulma programı, test bulma programı.** • **yardımcı** ~, *komp.* Bir sorunun çözümüne yönelik olmayan, daha çok programlamadaki yardımcı görevleri, örneğin kartların delinmesi, şeritlerin ikilenmesini v.b. sağlayan program. [**İng.** Utilitarian program(me); **Fr.** Programme utilitaire].

programlama, i. — **dinamik** ~, *sibern.* ve *işletm.* Amerikalı matematikçi *Richard Bellman*'ın geliştirdiği optimumlaştırma yöntemi. [**Fr.** Programmation dynamique]. • **tek** ~, *komp.* Bir bilgisayar işletme sistemini, ancak yapılmakta olan iş bittikten sonra yeni bir işe başlayacak şekilde düzenleme tekniği (*Tek programlamayla bir bilgisayarın bütün olanakları, özellikle merkez belleği ve hesap birimi en iyi şekilde değerlendirilemez; tek üstünlüğü uygulamasının basit ve kolay olmasından ileri gelen bu teknik yalnız küçük bilgisayarlarda kullanılır*). **yapısal** ~, *komp.* Programın en ince ayrıntılarına inebilmek için, en geniş içerikli işlem evrelerinde yalnızca programın yapısıyla ilgili komutları kullanarak her programın yazılışını ve çözümlemesini yapmağa dayanan kuramsal ve uygulamalı programlama yöntemi. [**İng.** Structural programmation; **Fr.** Programmation].

programlamak, geçl. f. **yeniden** ~, *komp.* Düzeltmek, geliştirmek veya başka bir sisteme aktarmak amacıyla bir programı yeniden düzenlemek. [**İng.** To reprogram(me); **Fr.** Reprogrammer].

programlık, - ğı, i. *komp.* Bilgisayar kullanıcılarının yararlanması için düzenlenen bağımsız veya başka programlar çerçevesinde kullanılabilen programların tümü. [**İng.** Software; **Fr.** Programmerie].

proje, i. —

~ **dolabı,** *mim.* Proje paftalarının katlanmaksızın saklanması için yapılmış geniş çekmeceli dolap.

~ **kredisi,** *ikt.* Kabul edilen bir projenin finansmanı için açılan kredi.

~ **müellifi,** *mim.* Projeyi yapmış olan ve bu nedenle telif haklarına sahip bulunan mimar.

projeksiyon, i. —

~ **dairesi,** *mim.* Sinema vb. gösteri salonlarında film makinesinin konulduğu bölüm. [**İng.** Projection room, projection booth; **Fr.** Cabine de projection].

~ **salonu,** *sin.* Stüdyolarda, çalışma kopyalarının seyredildiği küçük, özel sinema salonu. [**İng.** Projection hall; **Fr.** Salle de projection].

~ **süresi,** *sin.* Projeksiyon cihazında kullanılan filmin, başlama ile bitişi arasındaki süre.

projeksiyoncu, i. *sin.* Projeksiyon cihazını çalıştıran kişi. [**İng.** Projectionist; **Fr.** Projectionniste].

prokimotripsinojen, i *Fr. prochymotrypsinogène. biyokim.* Pankreas tarafından salgılanan ve enterokinaz tarafından etkinleştirilerek bağırsakta etkin tripsin oluşumuna yol açan proenzim.

proksimal, s. *Fr. proximal,-ale,-aux. tıp.* Belirli bir referans noktasına «daha yakın» anlamına gelen bir sıfat. [**İng.** Proximal].

proktoskop, i. *tıp.* Anus kanalının içiyle rektum'un alt bölümünü incelemeye yarayan âlet

proleter, i. ve s. —

~ **enternasyonalizmi,** *fels.* Dunya Sosyalist (*Komünist*) sistemi ile uluslararası komünist hareketlerin birliği ve bağlılığı fikrini ifade eden kavram

pronasyon, i. *Fr. pronation. tıp.* Eli, avuç yere bakacak şekilde döndürme. [**İng.** Pronation]. ☆ *Karş.* **süpinasyon.**

propanolol, i. *Fr. k.* Göğüs anjininin ve bazı kalb atışı bozukluklarının tedavisinde adrenerjik sistemin beta alıcılarını durduran madde. [**İng.** ve **Fr.** Propanolol]

propülsör, i. *Fr. propulseur. den.* Bk. **itici.**

prostaglandinler, çoğl. i. *biyokim.* 20 karbon atomlu doymamış bir yağ asidinden türeyen hormonlar; prostanoik asid denen bu yağ asidinde 8 ve 12'nci atomlar basit bir bağla birleşerek bir çevrim meydana getirir. [**İng.** ve **Fr.** Prostaglandines].

protein, i. — **suni** ~ **yapımı,** Proteinlerin kimyasal yoldan yapılması. [**İng.** Artificial proteosynthesis; **Fr.** Protéosynthèse artificielle].

~ **yapımı,** *biyokim.* Canlı hücrelerin protein yapması. [**İng.** Proteosynthesis; **Fr.** Protéosynthèse].

protesto, i. —

~ edilmiş senet, *ikt.* Senedin vadesinde ödenmemesi dolayısıyla bedelinin ödenmesine noter yoluyla davet edilmiş bulunan senet.

protokol, i. — § **4.** *komp.* İki program, iki sistem veya iki bilgisayar arasında, özellikle uzakta işlem çerçevesinde bilgi alışverişi ve aktarma denetiminin donanım ve yazılım uzlaşımı. [**İng.** ve **Fr.** Protocole].

prototropi, i. *Fr. prototropie. kim.* Bir hidrojen atomunun göçmesiyle sağlanan izomerleşme.

prova, i. — **montaj ~ sı yöntemi,** *graf. santl.* Tipo dizgi makinelerinden çıkmış kurşun satırlardan oluşan yazılarla, daha çok hassas ofset baskı levhaları elde etmekte kullanılan provaları veya filimleri hazırlama yöntemi.

provizyon, i. — § **2.** *bank.* Müşterinin bankadaki cari hesabından bir meblağı o bankanın diğer bir şubesi veya muhabiri aracı ile çekmek istediği zaman, o şube veya muhabir müşterinin hesabının bulunduğu mahalden hesabı istenilen miktardaki paranın çekilmesine müsait olup olmadığını sorması. [**İng.** ve **Fr.** Provision].

provokatör - rü, i. 2. *tels.* Bir örgüte, polis veya karşı örgütler tarafından özel maksatla yerleştirilmiş bulunan ve akımı gerçek hedeflerinden saptıran kimse.

☆ *Eşanl.* **Kışkırtıcı.**

prozodi, i. *Fr. prosodie* < *Yun. pros,* göre + *ode,* şarkı, *ed.* Sözcüklerin söylenişinde seslerin çıkıklarına, uzunluk ve kısalıklarına göre söylenip okunması [**İng.** Prosody].

psikiyatri, i. — **~ aleyhtarlığı,** *psik.* Resmî psikiyatri bilgi ve kurumlarını tartışma konusu yapan akım. [**Fr.** Antipsychiatrie]

psikolenguistik, i. —

☆ *Eşanl.* **ruhbilim.**

psikolagni, i. İmgeler etkinlikleri çerçevesi içinde başlayan ve sonuçlanan cinsel gerilim ve doygunluk. [**İng.** Psycholagny].

psikoloji, i. — **klinik ~,** Apayrı bir birey olarak ele alınan kişiyi derinlemesine inceleme konusu yapan psikoloji dalı. [**İng.** Clinic psychology; **Fr.** Psychologie clinique].

psikolojik, s. —

~ marinal ekol, *ikt.* Genellikle Avusturya ekolünün analiz tekniğini ve iktisadi olaylara subjektif fayda açısından yaklaşım metodunu belirten deyim.

psikoterapist, i. Ruh hastalıklarını tedavi etmek için gerekli yeterliği edinmiş olan uzman. [**İng.** Psychotherapist; **Fr.** Psychothérapeute].

psikrotrof, s. *Fr. psychrotrophe.* Optimal büyüme sıcaklığı genellikle daha yüksek olduğu halde 0 ile +6°C arası sıcaklıklarda gelişebilen bir mikroorganizma için kullanılır.

PTT kolisi, *ikt.* PTT ile gönderilen paket. [**İng.** Parcel; **Fr.** Colis postal].

pudralama, i. Bir yüzeyin başka bir yüzeye yapışma tehlikesini elden geldiğince azaltmak için, bu yapışkan yüzeye pudra serpmeğe dayanan işlem (*Hadde silindirinden geçirilen kauçuk levhaların silindirlere yapışmaması için sık sık pudralanması gerekir*). [**Fr.** Talqiage].

Eşanl. **taklama.**

puff, i. *sin.* a) Reklam için düzenlenmiş aşırı övgü. b) Bir filmi aşırı derecede öven eleştiri.

pul, i. — **~-dan bağışıklı,** *ikt.* Yasasına göre bazı belgelerin veya kurumların damga pulundan bağışık olan. [**İng.** Postage paid; **Fr.** Affranchi].

~ vergisi, *ikt.* Belirli belge, senet ve duyurulardan özel yasasına göre pullama yoluyla alınan vergi. [**İng.** Stamp duty; **Fr.** Droit de timbre].

purpura, i. — **~ lar çizgisi,** Renksel bir diyagramda, tayfın iki ucundaki ışınların toplamsal karışımı ile elde edilebilen tam doymuş purpuraları gösteren noktaların geometrik yeri.

püskürtme, i. — **tabancayla ~,** *boyacılık.* Boyanacak bir yüzeye boya tabancası yardımıyla püskürterek boya vurma [**İng.** Spraying; **Fr.** Pistolage].

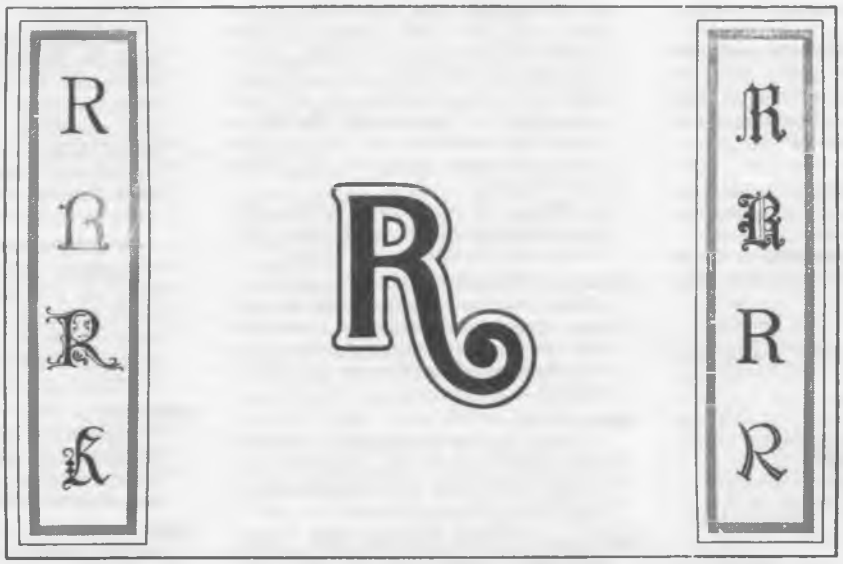

rabbim, *ünl.* **~ e emanet,** *dey.* Herhangi bir şeyin, kimsenin korunmasını Tanrıya bırakma.
~ seni bahtından güldürsün muradını versin, *dey.* Allah seni mesut etsin, dileklerini gerçekleştirsin anlamında: *Haydi bakalım, Rabbim seni bahtından güldürsün ne muradın varsa versin.*

radyatör, - rü, i. —
~ grupu, *mim.* Radyatör dilimlerini vidalı borularla birbirlerine ekleyerek elde edilen ısıtıcı.
~ musluğu, *mim.* Sıcak akımın radyatöre girmesini ayarlayan musluk. [**İng.** Heater cock].

radyoaktif, s. —
~ element, *nükl.* Nükleer reaktörlerde çekirdekleri bir nötron akısıyla bombardıman edilerek radyoaktif hale getirilmiş veya fisyon ürünlerinden elde edilmiş element. [**İng.** Radioelement; **Fr.** Radio-élément, radioélément].
☆ *Eşanl.* **radyoelement.**

radyo. billûrbilim, b.i. Katı maddelerin geometrik, fiziksel ve kimyasal yönden incelenmesinde, özellikle × ışınlarının, ayrıca elektronların kırınımından yararlanan bilim dalı. [**İng.** x-ray crystallography; **Fr.** Radiocristallographie].

radyo. duyarlık, b.i. *nükl.* Işık dalgasından daha küçük dalga boyunda ışımaların çarpmasına karşı organizmaların duyarlığı. [**İng.** Radiosensitivity; **Fr.** Radiosensibilité].

radyoelektronik, s. *Fr. radio-électronique.* Radyoelektrik dalga vericilerinde ve alıcılarında kullanılan bütün elektronik düzenekleri içeren cihazlar için kullanılır. [**İng.** Radioelectronic].

radyo. fotogazışı, b.i. *fiz.* İyonlaştırıcı ışınların dozunu ölçme yöntemi. [**İng.** ve **Fr.** Radio-photoluminescence].

radyo. girişimölçer, b.i. *astr.* Bir antenler şebekesinden oluşan ve şebeke antenlerinin maksimum aralığına eşit boyutta bir tek antenin gücüyle karşılaştırılabilir bir ayırma gücü sağlayan radyoastronomi cihazı. [**İng.** Radio interferometer; **Fr.** Radio-interféromètre].

radyo. gökada, b.i. *astr.* Anormal bir radyoelektrik yayımı olan gökada; bu radyoelektrik yayım çoğu zaman, optik olarak gözlemlenebilen gökadanın iki yanında iki kaynaktan çıkar. *(Optik gökadanın madde salması sonucunda doğduğu sa-*
~ edilmiş senet, *ikt.* Senedin vadesinınılan *radyogökadaların yapısı henüz açıklanamamıştır*). [**İng.** Radiogalaxy; **Fr.** Radiogalaxie].

radyokronoloji, i. *Fr. radiochronologie jeol.* Radyoaktif bir elementin doz tayini (*örneğin karbon 14'ün doz tayini*) yardımıyla bir kayacın yaşının belirlenmesi. [**İng.** Radiochronology].

radyometri, i. — 2. *petr.* Petrol kapsayan jeolojik oluşumlar bulunup bulunmadığını anlamak için kayaçların doğal radyoaktifliğinin ölçülmesi. [**İng.** Radiometry; **Fr.** Radiométrie].

raf, i. — **~ ta kurabiye (şeker) var ama size göre değil,** *dey.* (*Herhangi bir şey için*) size göre değil, işinize yaramaz anlamında olup genellikle birini baştan defetmek için kullanılır: *Sizi gidi sünepeler sizi, rafta kurabiye var ama size göre değil.* ● **~ tan sünger düşmüş hanımın başı yarılmış,** *dey.* Çok alıngan, mızmız kimseleri anlatmak için kinaye yollu söylenilir.
~ okuma, *küt.* Konu düzenlemesi uygulayan kütüphanelerde, dergi, kitap, v.b.'nin yer dizini aracılığıyla denetimi.

rafinaj, i. **hidrojenle ~,** *petr.* Bir petrol ürününün hidrojen kullanarak yapılan rafinajı. [**İng.** Hydrogenation, hydro-treating; **Fr.** Hydroraffinage, hydrogénation, hydrofinissage, hydrofinition, hydrotraitement].

rahat, - tı, i. —
~ yüzüne hasret kalmak, *dey.* Hiç rahat edememek, huzur bulamamak: *Şu son iki aydanberi öyle sıkı çalışıyorum ki, rahat yüzüne hasret kaldım.*

rakam, i. — **~ ların kontrolu,** *istat.* Değerlendirmeyle görevli kişilerin veya makinelerin yaptığı aritmetik işlemlerin sağlaması.

raket, i. —
~ tutuşu, *sp.* § **1.** *pinpong.* Raketin sapını el ile kavrayış biçimi. [**İng.** Grip racket handle; **Fr.** Prise de raquette]. § **2.** (*tenis*) Raket sapını çeşitli biçimlerde ve yapılacak vuruşa göre kavrayış durumu. [**İng.** Grip; **Fr.** Prise de raquette].

rakı, i. —
~ sıskası, *dey.* Çok rakı içmekten ötürü zayıflamış, kurumuş (*kimse*).

rakip, - bi, s. ve i. —
~ ölsün de mevlâ cennet-i alâsında yer versin, *dey.* Rakip ortadan çekilsin de ne olursa olsun anlamında.
~ ticaret evi, *ikt.* Ayni konu üzerinde çalışan diğer bir müessese.

ral, i. *Fr. râle. tıp.* Akciğer hastalığında, stetoskoptan duyulan nefes yolları sesi. [**İng.** Râle].

ransenyöman, i. — § **2.** *ikt.* Herhangi bir şahıs, mal ve durumun niteliklerinden haberdar olmak, öğrenmek için toplanılan bilgiler.
~ bürosu, *ikt.* Ransenyöman ve çeşitli haber ulaştırma ve alma işleriyle uğraşan banka bölümü. [**İng.** Information office; **Fr.** Bureau de renseignement]. ☆ *Eşanl.* **istihbarat servisi.**

rant, i. —
~ benzeri gelirler, *ikt.* Emek ve sermaye üretim faktörlerinin kısa dönemde, arzın elastik olmaması nedeniyle elde ettikleri kazanç fazlası.

ras. gele, b.s. — **ayrık ~ değişken,** *mat.* Sayılabilir, sonlu veya sonsuz elemanlı bir kümenin değerlerini, yani ayrık değerleri alabilen değişken. [**Fr.** Variable aléatoire discrète]. ● **Sürekli rasgele ~,** *mat.* Sınırlarından biri veya her ikisi sonsuz alabilen yarı açık, açık veya kapalı bir (*a,b*) aralığının bütün değerlerini alabilen rasgele değişken. [**Fr.** Variable aléatoire continue].
~ bir değişkenin olasılık kanunu, *mat.* Ayrık bir değişken için, bu değişkenin alabileceği ayrık değerlerle ilgili olasılıklar kümesine bağlı ayrık değerler kümesi; sürekli bir değişken için, bu rasgele değişkenin alabileceği ve değişkenin dağılım fonksiyonuna bağlı olan değerler aralığı. [**Fr.** Loi de probabilité d'une variable aléatoire].
~ bir değişkenin umudu, *mat.* **Umut.**
~ değişken, *mat.* «*evren*» denilen ve üzerinde bir P olasılığı tanımlanmış olan bir Ω kümesinin, gerçek sayıları R kümesi içindeki X uygulaması. [**Fr.** Variable aléatoire, aléa numérique].
~ erişim, *komp.* Bk. **Erişim.**

raslantısal, s. —
~ öğrenme, *psik.* Tasarlama ve belirli bir güdü söz konusu olmadan rasgele koşullar içinde gerçekleşen öğrenme. [**İng.** Random sample].

raspa, i. — § **5.** *petr.* Bir boru hattının iç çeperlerini kazıyıp temizlemek için kullanılan ve borunun yanındaki özel bir kapaktan sokulup çıkarılan, üstü fırçalarla donatılmış küre şeklinde âlet. [**İng.** Scraper; **Fr.** Racleur].

rastlantılı veya **raslantılı,** s. — § **2.** *muz.* Bestecinin, gerek besteleme, gerek yorum sırasında araya birtakım rastlantı veya doğaçlama öğeleri kattığı bir müzik türü için kullanılır. [**İng.** Aleatory; **Fr.** Aléatoire]. § **3.** *mat.* Bk. **Rasgele.**

rasyonel, s. —
~ çalışma, *ikt.* Bir işletmenin az bir emek ve az masrafla en iyi sonuç elde etmesi ve fazla üretim yapması için tasarruflu iyi ve randımanlı bir şekilde idare edilmesi.

rasyonellik, - ği, i. *ikt.* İktisadi anlamda, belirli maliyetle en yüksek tatmin formülüne erişmeyi hedef tutan davranış.

ray[3], i. — **~ da teslim,** *ikt.* Canlı hayvan alışverişinde uygulanan, saptanan istasyonun rayında teslim. [**İng.** Free on rail; **Fr.** F.O.R.].

reaktör, i. — î. *met.* Bir madenin hazırlanışı sırasında, içinde yüksek sıcaklıkta kimyasal tepkimelerin yapıldığı cihaz: *Kroll yöntemine göre titan üretiminin temel evresi, koruyucu helyum atmosferi içinde, 850°C'a doğru, ergimiş magnezyumla gaz halindeki titan tetraklorürün ısı veren ayrıştırma tepkimesinin başlıyabilmesi için ısıtılan geçirimsiz bir reaktörde yapılır.* [**İng.** Reactor; **Fr.** Réacteur]. ● **Y şeklinde bodoslama ~ ü,** *den.* Bir geminin bodoslamasına yerleştirilen, suyu boylamasına bir tünelden emecek geminin iki yanındaki iki delikten dışarı atacak şekilde eksenel bir çarkı bulunan düzenek. [**Fr.** Réacteur d'étrare en]. ● **deney ~ ü,** *nükl.* Yeni bir reaktör tipi için düşünülen temel tasarının geçerli olup olmadığını ve böyle bir prototipin yapımına başlanıp başlanamayacağını denetlemeğe yarayan reaktör

• **katalitik ~**, *otom.* Bir motorun egzos gazlarındaki zararlı ürünleri, kataliz yoluyla, çevre için zararsız artıklar haline dönüştürerek egzos gazlarını arıtmağa yarayan düzenek. [**İng.** Catalytic reactor; **Fr.** Réacteur catalytique].

reanimasyon, i. — § **2.** *tıp.* Ya bilinen bir hastalıkla ilgili, ya bir ameliyat ya da bir travma sonucu olarak hastanın durumunu tehlikeye sokan bozukluklara kesin teşhis koymağa dahi kalkışmadan büyük hayatî vücut görevlerini çalışır duruma getirmek veya çalışır durumda tutmak amacıyla başvurulan yöntem ve tekniklerin tümü. [**İng.** Resuscitation, reanimation; **Fr.** Réanimation].

reeskont, - tu, i. —
~ politikası, *ikt.* İktisadi hayatın gidişine göre, resmi iskonto haddinin (*ve resmi avans haddinin*) indirilmesi veya yükseltilmesi siyaseti.

ref, i. —
~ kararı, *ikt.* İlâmsız takiplerde borçlunun itirazı üzerine alacaklının kanunda yazılı vesikayı ibrazı halinde tatbik mercii tarafından itirazın kaldırılmasına ve icranın devamına dair verilen karar.

refah, i. —
~ kuramı, *ikt.* Hiç bir değer yargısı ve siyasî değerlendirmeye bağlı olmaksızın, iktisadî kaynakların en iyi şekilde dağıtımını nesnel ve bilimsel bir biçimde tanımlamayı amaçlayan kuram.

refakat, - ti, i. —
~ fişi, *ikt.* Her türlü senedin vade ve risk bakımından izlenmesi için kullanılan fiş.

reforming, i. — § **2.** *gaz. sny.* Bir hidrojen, karbon monoksit ve daha hafif hidrokarbonlar karışımı elde etmek için, genellikle bir katalizör eşliğinde ve 7 ile 900°C düzeyindeki sıcaklıklarda su buharı ve hava etkisiyle, sıvı veya gaz haldeki bir hidrokarbonu dönüştürme işlemi. [**İng.** Reforming; **Fr.** Reformage]. § **3.** *petr.* Bileşimindeki aromatik oranı daha fazla, dolayısıyla oktan indisi daha yüksek bir benzin elde etmek için petrolün hafif bileşenlerini ısı veya kataliz yoluyla işleme yöntemi. [**İng.** Reforming; **Fr.** Reformage, reforming].

regresif, s. —
~ vergi, *ikt.* Gelir arttıkça azalan nisbetlerde alınan vergi.

regresyon, i. —
~ analizi, *ikt.* İstatistikî tahminleme tekniklerinin sermaye piyasasında hisse senetleri fiyatlarının saptanmasını öngören analiz.
~ doğrusu, *istat.* İki değişkenli ve üçüncü bir değişkene bağlı bir dağılım orta noktalarının (*ortalamalarının*) geometrik yeri.
~ düzlemi, *istat.* İki bağımsız değişkene bağlı olarak üçüncü değişkenin aldığı değerlerin tanımladığı düzlem.

rehin, i. —
~ açığı belgesi, *ikt.* Rehin satış isteyenin alacağına derece itibariye rüçhanı olan diğer rehinli alacakların tutarından fazla bir bedelle alıcı çıkmamasından dolayı satılamazsa veya satılıp ta tutarı takip olunan alacağa yetmezse, alacaklıya bütün veya geri kalan alacağı için verilen belge.
~ bordrosu, *ikt.* Rehin olarak bankaya bırakılan değerler için cins ve miktarını göstermek üzere müşteri tarafından düzenlenmiş ve noterce onaylanmış bordro.

rekabet, - ti, i. — *ikt. b)* Kendi mallarının satışını kolaylaştırma ve hızlandırma, başkalarına ilişkin malların satışını da yavaşlatma ve engelleme amacıyla tüccar ve yapımcılar arasında uygulanan rekabet. c) Aynı düzeyde aynı tür mallar arasında satışı yoğunlaştırma ve karşıtına ilişkin malların satışını engelleme amacıyla malın satış koşulları ve özelliğiyle niteliğinde daha olumlu sonuçlar sağlayarak çabalarda bulunma. [**İng.** Competition; **Fr.** Concurrence]. ☆ *Eşanl.* **yarışım.** • **~ e galebe çalmak,** *ikt.* Rekabet alanında bir işletmenin diğer müesseselere nazaran üstün bir mevki kazanması, yenilik ve üstünlükleriyle aynı müesseselerden daha ucuza malını elde edip satabilmesi ve sürümde ileri geçmesi.
~ fiyatı, *ikt.* Serbest olarak rekabet mekanizmasının işlediği mahalde arz ve talebin karşılanması ile doğan fiyat. [**İng.** Competitive price; **Fr.** Prix de concurrence].
~ gücü, *ikt.* Bir firmanın, yıllık satışları, sektör içindeki payı, satışlarının büyüme hızı, satışlarındaki istikrar, mamûl yapısı, pazarlama organizasyonu dağıtım şekli ve tanıtma faaliyetlerinin isabetliliğinin incelenmesi sonucu beliren durum. [**İng.** Competitive power; **Fr.** Pouvoir de concurrence].
~ kabiliyeti, *ikt.* Aynı iktisadi kol ve branşta çalışan iki müessesenin diğerine olan serbest rekabet piyasasındaki durumu, mevcut imkân ve kabiliyetleri iktidarı, rekabet edebilme gücü. [**İng.** Capacity to compete; **Fr.** Capacité de concurrence].
~ mücadelesi, *ikt.* Kanun ve hukuk çevresinde bir işletmenin aynı branştaki diğer işletmelerden daha randımanlı ve rasyonel hale gelmesi için yaptığı çalışmalar.

rekad, *i. Portekizce. etnol.* Hükümdarlık otoritesinin ve meşruluğunun simgesi olan, genellikle üzeri işli kumandan sopası. *(Dahomey'de rekad, başı kancalı asa veya kısa saplı balta biçimindedir; asanın veya sapın üzerine kralın egemenliğini belirten motifler yontulmuştur. Krallık asası anlamından ayrı olarak rekad, kralın bir emrini doğrulamak gibi bir rol de oynayabilir.* [**Fr.** Récade].

reklam, i. —
~ araştırması, *ikt.* Duyuruların, etkenlik derecelerinin ölçülmesini, bunların yayınından önce ve sonra çeşitli deneyler yapılmasını, dinleme ve görme olanaklarının saptanmasını kapsayan araştırma. [**İng.** Advertising research; **Fr.** Recherche de réclame].

rekor, i. — § **3.** *sp.* (*bis.*) Yarışlıkta yapılan çeşitli bisiklet yarışlarında, yönetmeliklere uygun bir koşu sonucunda elde edilen en üstün derece. [**İng.** ve **Fr.** Record]. § **4.** *atl.* Atletizmin herhangi bir dalında, yönetmeliğe uygun olarak o zamana değin elde edilmiş derecelerin en üstünü veya eşiti. [**İng.** ve **Fr.** Record].
~ ların kütüklenmesi, *sp.* (*bis.*) Yeni elde edilen rekorların Birlik'ce incelendikten sonra uygun görülüp yazıyle saptanması. [**Fr.** Homologation des records].
~ denemeleri, *sp.* (*bis.*) Rekor elde etmek amaciyle yapılan deneme yarışları. [**Fr.** Courses tentatives].
~ yönetmenlikleri, *sp.* (*bis.*) Uluslararası Bisikletçiler Birliği veya Ulusal Birlikçe düzenlenen rekor yönetmenlikleri. [**Fr.** Règlements des records].

rekortmen, § **2.** *sp.* (*bis.*) Rekor yönetmeliğine uygun olarak en üstün dereceyi elde eden koşucu. [**İng.** ve **Fr.** Recordman]. 3. *sp.* (*atl.*) Atletizm yarışlarında rekor elde eden sporcu. [**İng.** ve **Fr.** Recordman].
~ adayı, *sp.* (*bis.*) Elde edilmiş olan rekoru kırmak amaciyle deneme yapan yarışçı. [**Fr.** Aspirant recordman].

renk, i. — **~ lerin coşkusal özellikleri,** *psik.* Türlü renkleri, yaşantıların yarattığı coşkusal tepkilere bağlamakdan doğan belirti ve özellikler. (*Kırmızının dehşet duygusu vermesi gibi*)). [**İng.** Emotional characteristics of color]. • **rengi olmamak,** *dey.* Silik olmak. • **rengi uçuk kanı kaçık,** *dey.* Solgun benizli, sağlığı yerinde olmayan insanları anlatmak için kullanılır. • **~ ten renge girmek,** *dey.* Çok heyecanlanmak, sıkılmak: *Yaptıkları bir anlatıldıkça renkten renge giriyoruz.*
~ duyumu, *psik.* Görme sinirleri ile alınan ve beyine götürülen uyarımların renk olarak algılanması. [**İng.** Color sensation].
~ görme, Bir gözlemcinin değişik renk duyulanmalarına yetenekli olma durumu. [**İng.** Colour vision; **Fr.** Vision des couleurs].
~ görme sapıklıkları, Renk görmesi normal bir standard renkölçümser gözlemci ile, renk görmesi normal olmayan bir kişinin dağıtım eğrileri arasındaki ayrım.
~ ısı derecesi, *fot.* Bir ışık kaynağının verdiği ışığın spektral karakterinin (*sarılık ve maviliğinin*) anlatımı.
~ karma, *graf. san.* Basımevlerine ve mürekkep fabrikalarına verilen skala renk siparişlerini gerçekleştirme işlemi.
~ kırıcı, *graf. san.* Çeşitli renkte mürekkepleri biraraya getirerek bu işi yapan uzman.
~ kuplörü, *fot.* Emülsiyonda veya banyo solüsyonlarında bulunup developman sırasında oluşan oksidasyon ürünleriyle birleşerek renkli görüntünün oluşmasını sağlayan kimyasal maddeler.
~ sapması, Aydınlık ve çevre koşulları ile özdeksel renklerin, renk uyartı değerlerinin değişmesi.
~ senfonisi, *dey.* Birbiriyle uyuşan renkler bütünü.
~ türü, Mavi, yeşil, sarı, kırmızı, mor v.b. ile belirtilen görsel duyulanma vergisi. [**İng.** Hue].
~ uyartı eğrisi, Bir cismin yansıttığı veya geçirdiği ışınımın, bağıl değerde, tayfsal dağılışı.
~ uyartısı, Göze girerek bir renk duyulanmasını doğuran, yeğinliği ve tayfsal bileşimi belirli ışınım. [**İng.** Colour stimulus; **Fr.** Stimulus de couleur].
~ üçgeni, Üç renksel koordinatların düzlemsel grafikle gösterilişi.
~ vermek, *dey.* — 2. Sırrını, duygularını belli etmek.

renklemeli, s. *ed.* Çekici, gözalıcı, canlı ve özgün yapıtlara verilen nitelik. [**İng.** Picturesque; **Fr.** Pittoresque].

renklendirme, i. **yönsüz bir grafın ~ sayısı,** *mat.* İki komşu tepe hiç bir zaman aynı renkte olmamak şartıyla bu grafın tepelerini π kadar ayrı renkle boyayabilmek için seçilmiş en küçük doğal π tamsayısı (*Bütün düzlem grafların beş ayrı renkle boyanabileceği ispatlanmış ve bütün düzlem grafların dört ayrı renkle boyanabileceği kabul edilmiştir*)

renkli, s. —
~ cisim, Tayfsal geçme veya tayfsal yan-

sıma çarpanı dalga boyu ile değişen cisim. [İng. Coloured body; Fr. Corps coloré].

renk. ölçer, b.i. — § **3.** *boyacılık.* Bir sıvının veya boyalı bir yüzeyin rengini bir örnekle karşılaştırarak değerlendirmeğe yarayan âlet.

renk. ölçme, b.i. — **~ bilimi,** *fiz.* Bir rengi, gerekirse de değişimlerini veya sınırlarını, sapma veya tonlarını tanımlama ve sınıflandırma olanağı veren bilim dalı. [İng. Colorimetry, colorimetrics; Fr. Colorimétrie].

renksel, s. Renklerle ilgili olan.

~ parlaklık, Renksel doymuşlukla parıltının birlikte doğurduğu görsel duyulanma vergisi.

~ verim, Işınımın tayfsal dağılışının, aydınlanan nesnelerin renkleri üzerindeki etkisi.

renkseme, i. Renk sapması. (*Eksenel renkseme, bir optik sistemin ekseni üzerindeki noktasal bir nesnenin yayımladığı beyaz ışığı oluşturan ışınımların bu eksen boyunca verdikleri çeşitli görüntülerden oluşur*). [İng. Chromatism, chromatic aberration; Fr. Chromatisme]. ☆ *Eşanl.* **kromatizm.** • **ışıksal ~,** *kim.* Kimyasal bir bileşiğin soğurma tayfında ışık etkisiyle meydana gelen tersinir değişme. [Fr. Photochromisme]. ☆ *Eşanl.* **foto-kromizm.**

renksiz, s. —

~ ışıklar, Eşit erke tayfı olan ışıkla aynı renksellikteki ışık.

~ saydam ampul, Görünür ışınım için renksiz ve saydam olan ampul.

reprocessing, */riprosesing/* i. *İng. nükl.* İçindeki fisyon ürünlerini ayırmak ve fisyona uğrayabilen maddelerle verimli maddeleri değerlendirmek üzere nükleer yakıtın bir reaktörde kullanıldıktan sonra yeniden işlenmesi.

resim, - mi, i. —

~ tümleme ölçeri, *psik.* Görsel örgütleme yeteneğini ölçmekte kullanılan bir araç. (*Parçaları eksik olarak çizilmiş eşyaların resimlerini deneğin ayırtetmesi istenir*). [İng. Incomplete pictures test].

~ yorumlama ölçeri, *psik.* Türlü biçimlerde yorumlanabilen bir dizi resim karşısında denekten her resim için bir öykü uydurması istenen, kişiliği yansıtıcı bir ölçer. [İng. Picture interpretation test].

resimli, s. —

~ çocuk kitabı, *eğt.* Okul öncesi çağındaki çocukların yararlanması için yayımlanan az yazılı, bol resimli kitap. [İng. Picture book; Fr. Livre en images].

~ çocuk sözlüğü, *eğt.* Küçük çocuklar için hazırlanan ve abece düzeninde sıralanan resimler ile sözcüklerden oluşan sözlük. [İng. Picture dictionary, illustrated dictionary; Fr. Dictionnaire en images].

~ marka, *ikt.* Resimli olarak düzenlenen marka. [İng. Pictured mark; Fr. Marque à dessin].

~ test, *eğt.* İçinde yazı ve şekillerden çok resim bulunan veya yalnız resimlerden oluşan bir test türü. [İng. Pictorial test; Fr. Test avec images].

resmî, s. —

~ bina, *mim.* Devlet kuruluş düzeninde yer alan ve devletin yapmakla görevli olduğu hizmet ve uğraşları yüklenen kuruluşlara ait binalar.

~ eğitim, *eğt.* Devlete bağlı eğitim ve öğretim kurumlarınca verilen eğitim. [İng. Public education; Fr. Éducation publique].

~ okul, *eğt.* Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, her türlü giderleri genel bütçe ile il bütçesinden karşılanan ve öğrenim çağındaki çocukları ulusal eğitim amaçlarına göre eğiten okul. [İng. Public school; Fr. École publique].

~ olmayan test, *eğt.* Genellikle, belli bir sınıf veya okul öğrencilerine uygulamak için sınıf öğretmeni veya birkaç öğretmenin hazırladığı test. [İng. Informal test; Fr. Test informe].

~ öğrenci, *eğt.* Genel ve katma bütçelerle yönetilen devlet daireleri, il özel idareleri, belediyeler, anaparasının en az yarısı devletin olan bütün kuruluşlar ile, sözleşmeleri gereğince öğrenci okutmak durumunda olan kurumlar adına genellikle yabancı ülkelerde öğrenim yapan öğrencilere verilen ad.

respiratör, i. *Fr. respirateur. tıp.* Felçli hastaların solunumuna yardım eden alet. [İng. Respirator].

resüsitasyon, i. *Fr. ressuscitation. tıp.* Bir hastayı canlandırma olayı. [İng. Resuscitation].

ret veya **red,** i. — **nakledilen organ veya dokunun reddi,** *biy.* Nakil yapılan organizmanın, başkasından gelen dokuya karşı kendini savunması ve o dokuyu fizyolojik bakımdan bozarak çalışamaz duruma sokması. [Fr. Rejet de greffe].

retina, i. Bk. **Ağtabaka.**

revalorizasyon, i. *Fr. revalorisation. ikt.* Paranın dış değerini arttırma. [İng. Revalorization].

reze[1], i. —

~ yarılımı, *jeol.* Bir dönme ekseni veya rezeden başlayarak bir yönde gittikçe artan yerdeğiştirmeli bir yarılım.

rezervuar, i. *Fr. réservoir. Eşanl.* **biriktirici.**

rezonans, i. — **nükleer ~,** *nükl.* Nükleer bir tepkime sırasında oluşan çekirdeğin, tepkimeye katılan taneciğin bir enerji değerine tekabül eden uyarılma hali. [İng. Nuclear resonance; Fr. Résonance nucléaire].

~ düzeyi, *nükl.* Bileşik çekirdeğin rezonansa yol açan enerji düzeyi. [İng. Resonance level; Fr. Niveau de résonance].

~ enerjisi, *nükl.* Nükleer bir tepkimede, tepkimeye katılan taneciğin bir rezonansa tekabül eden kinetik enerjisinin değeri. [İng. Resonance energy; Fr. Énergie de résonance].

Rh etmeni, *psik.* İlk kez Rhesus maymunlarının alyuvarlarında bulunan, kanda pıhtılaşmayı kolaylaştırıcı bir öğe. [İng. Rhesus factor; Fr. Facteur Rhésus].

rıhtım, i. —

~ vergisi, *ikt.* Malların giriş ve çıkışı sırasında gemilerce ödenilen para. [İng. Dock dues; Fr. Droits de port].

rızk, rızık, - zkı, i. — **~ ını taştan çıkarmak,** *dey.* Kazancını zorlukla sağlamak: *Mehmet Efendi çok açık göz, azimli adamdır, rızkını taştan çıkartır.*

ribonükleaz, i. *Fr. ribonucléase.* Molekül ağırlığı nispeten düşük (*13 000*), sıcağa odukça dayanıklı (*80°C'a dayanır*) ve özgül etkinliği çok yüksek pankreas enzimi. (*124 aminoasitten oluşan yapısı 1959'da aydınlığa kavuşmuştur*). [İng. Ribonuclease].

Riesz, Frigyes, öz.i. (Györ 1880-Budapeşte 1956) Macar matematikçisi. Modern fonksiyon analizinin kurucularından biridir. Özellikle integral denklemleri, sıkışık operatörler kuramını, armonik fonksiyonları ve ergodik problemlerini inceledi.

~ teoremi, *mat.* Bir E topolojik vektörel uzayı verildiğine göre, O'nun önsıkışık bir dolayının bulunması için E uzayının sonlu boyutta olmasının gerekli ve yeterli olduğunu ifade eden teorem. [İng. Riesz's theorem; Fr. Théorème de Riesz].

~ uzayı, *mat.* Bir E kümesi üzerinde tanımlanmış sayısal fonksiyonların (E,R) vektörel uzayının R vektörü alt uzayı; öyle ki, R'nin her f elemanı için, f'nin mutlak değeri /f/ ile inf (fıl), R'ye aittir. [İng. Riesz space; Fr. Espace de Riesz].

rifampisin, i. *Fr. rifampicine.* Vereme iyi gelen antibiyotik. 1959 yılında *Streptomyces mediterranei* kültüründen elde edilmiştir.

riser /rizır/, i. *İng. petr.* Deniz altındaki bir kuyu ağzını üstteki kuyu açma gemisine veya üretim platformuna bağlayan düşey boru hattı. [İng. ve Fr. Riser].

ritim, i. **dışsal ~,** *etoloji.* Çevrimsel fizik etmenlerin (*ışık, sıcaklık, nem*) veya bu etmenlerden birçoğunun birlikte uyandırdığı etkinlik biçimi (*Hayvanların çoğunun etkinliği doğal gece-gündüzle /ışık çevrimi/ düzenlenir. Özellikle bazı böceklerde, sıcaklık ışıkla birlikte etki gösteren önemli bir etmendir. Gece-gündüzden yoksun olan mağara hayvanları, neme bağlı etkinlik ritmleri /örneğin yumurtalama/ gösterirler*). [Fr. Rythme exogène]. • **içsel ~,** *etoloji.* Çalışması bazı enzimlerin, hormonların ve metabolizma maddelerinin periyodik değişimine bağlı olan ve iç saat genel adı altında toplanan iç mekanizmaların uyandırdığı etkinlik ritmi. [İng. Endogenous rhythm; Fr. Rythme endogène].

riyometre, i. *Fr. riomètre. fiz.* Kozmik kaynaklı radyo gürültülerinin atmosferde soğurulmasını ölçerek, iyonlaştırıcı ışımaların veya iyonlaşmış maddelerin Yer dolaylarına varışını haber veren cihaz. [İng. Riometer].

roket. atar, b.i. — **ASM ~ ları,** *ask. den.* Denizaltılara karşı savunmada mermi olarak roket kullanan kısa menzilli silâh sistemi. [İng. ASM rocket-launcher; Fr. Lance-roquettes ASM].

rol, - lü, i. —

~ çatışması, *psik.* Belirli bir durum içinde bireyin, birbiriyle uzlaştırılamayacak iki ayrı rolü bir arada oynamak zorunda kalması. [İng. Role conflict].

~ yaptırmak, *psik.* Daha iyi ve nesnel gözlemler yapabilmek amacıyle belirli bir rolü belli bir durum içinde, deneklere önemli ayrıntılarıyle oynattırmak. [İng. Roleplaying].

roman, i. — **aile ~ ı,** *psikan.* Erinlik çağının başlarında çocuğun, öz ailesinden ayrı olarak tasarladığı ve kendine yakıştırdığı zengin veya soylu aile görüntüsü. [İng. Family novel; Fr. Roman familial]. • **akışımlı ~,** *ed.* Bir kişinin, bir ailenin veya bir topluluğun belli bir zaman içindeki yaşam dönemlerini, ciltler dolusu anlatan roman. [İng. Saga novel; Fr. Roman-fleuve].

romb, i. *Yun. rombos,* topaç. Amerika, Avustralya ve Yeni Gine'de kullanılan müzik âleti. Bir sicimin ucunda döndürülen iki tahta parçasından oluşur: *Romb şiddetli*

bir gürültü yapar. [**İng.** Rhomb, rhombus; **Fr.** Rhombe].

rompometre, i. *Fr. rompomètre. mek.* İçine ayarlanabilir sabit bir debiyle su dolduran bir kabın uyguladığı kuvvet karşısında bir örnek parçasının uzama miktarını ölçmeğe yarayan düşey çekmeli özel bir dinamometre tipi. [**İng.** Rompometer].

Rorscach tepkileri dengesi, *psik.* Rorschach ölçerinde, insan devinimleri tepkileri sayısının, renk tepkilerinin üç sınıfındaki sayıların toplamına oranı. (*Bireyin ortaya koyduğu tepkilerin, iç dürtülerin ve dış uyaranların nasıl dengeleştirildiğini gösterdiği sanılmaktadır*). [**İng.** Rorschach experience balance].

rotatif[2], s. —

~ **iş avansları,** *ikt.* Sürekli olarak hareket gören iş avansları.

roving /rovin/, i. *İng. plast mad.* Burulmaksızın, birbirine paralel tek tek lifler halinde birleştirilmiş cam elyaf. [**İng.** ve **Fr.** Roving].

rövanşizm, i. *fels.* 1968 Prag olaylarından sonra Federal Almanya'nın doğuya açılma politikasına takılan ad. Çekoslovak olayları dolayısı ile Sovyetler ve peykleri tarafından sık sık kullanıldı.

rubidomisin, i. *Fr. rubidomycine. Streptomyces coeruleorubidus*'tan elde edilen antimitotik (*kansere karşı*) antibiyotik (*Rubidomisin tehlikeli hemopatilerde, özellikle eveğen miyeloblastik lösemilerde hafifleme sağlar. Ama kemik iliği için zehirli olduğundan kullanılması güçtür*).

ruh, i. — ~ **unu açmak,** *dey.* Gizli duygularını, sırlarını ortaya dökmek. • ~ **una hitap etmek,** *dey.* Herhangi bir şeyden çok etkilenmek, hoşlanmak, duygulanmak.

~ **beden koşutluğu,** *psik.* Bir anlayışa göre, bilinçli ruhsal süreçlerle ilişkili olarak belirli bedensel süreçlerin var olması. [**İng.** Psychophysical parallelism].

~ **çözümlemesi,** *eğt.* Bilinçaltında, karmaşa olarak bulunup birtakım ruhsal ve bedensel rahatsızlıklara yol açan anı, istek ve imgeleri bilinç alanına çekmek yoluyle ruh hastalarını iyileştirmeyi amaç edinen ve ilkeleri Freud'ca saptanan bir hekimlik yöntemi. [**İng.** Psychoanalysis; **Fr.** Psychanalyse].

☆ *Eşanl.* **psikanaliz.**

~ **durumu,** *eğt.* Kimi zaman kısa, kimi zaman uzun süren duygusal koşul veya tutum. [**İng.** Mood; **Fr.** Humeur].

~ **düşümü, eğt.** Bedensel ve ruhsal gücü yitirme, umutsuzluk duygusuna kapılma durumu. [**İng.** Psycholepsy; **Fr.** Psycholepsie].

☆ *Eşanl.* **psikolepsi.**

~ **fiziksel alan,** *psik.* (*Koffka*), Davranış çevresi ile fizyolojik alanı bir bütün olarak birleştiren kapsayıcı bir kavram. [**İng.** Psychophysical field].

~ **hastalıkları bilimi,** *eğt.* Her türlü ruh ve kişilik bozukluklarının tanımlanması ve iyileştirilmesiyle uğraşan, ortaya koyduğu bulgu ve yöntemler ile davranış sorunları olan çocukların eğitimine katkıda bulunan hekimlik dalı. [**İng.** Psychopathology; **Fr.** Psychopathologie].

☆ *Eşanl.* **psikopatoloji.**

~ **hastası,** *eğt.* a) Yalnızca karakter yönünden olağandışı kararsızlık içinde bulunan kimse. b) Topluma karşı olumsuz bir tutum içinde bulunan ve başkalarına düşmanlık duyguları besleyen kimselere verilen genel ad. [**İng.** Psychopath; **Fr.** Psychopathe].

☆ *Eşanl.* **psikopat.**

~ **hekimliği,** *eğt.* Ussal bozuklukların, kişisel uyum sorunlarının ve organik hastalıkların ruhsal yönlerinin tanınması ve iyileştirilmesi ile uğraşan ve bu konularda incelemelere girişen hekimlik dalı. [**İng.** Psychiatry; **Fr.** Psychiatrie].

☆ *Eşanl.* **psikiyatri.**

~ **oyunsal boşalım,** *psik.* Bk. **Psikodram.**

~ **ölçümcüsü,** *eğt.* Ruhbilim testlerini uygulayan, puanlayan ve yorumlayan ölçme uzmanı. [**İng.** Psychometrist, psychometrician; **Fr.** Psychométriste].

☆ *Eşanl.* **psikometrist.**

~ **ölçümü,** *eğt.* a) Ruhbilim testlerinin ruh ölçümcüsünce uygulanması ve değerlendirilmesi işi. b) Ruhsal verilerin çözümlenmesinde kullanılan matematik ve sayılama yöntemlerinin geliştirilmesi ile uğraşan bilim dalı. c) Ruhbilim çalışmalarında yapılan herhangi bir ölçme işlemi. [**İng.** Psychometry, psychometrics; **Fr.** Psychométrie].

☆ *Eşanl.* **psikometri.**

~ **sağlığı,** *eğt.* a) Beden sağlığına koşut ve onunla yakından ilişkili olarak ruh ve zihin etkinliklerinin sağlıklı oluşu. b) Bireyin ruhsal ve zihinsel yönden çevresine uyumuyle ilgili konu ve sorunları inceleyen eğitim alanı. [**İng.** Mental health, mental hygiene; **Fr.** Hygiène mentale].

~ **sinir koşutluğu,** *psik.* Bir anlayışa göre, bilinçli bütün anlıksal etkinliklerin belirli sinirsel eylemlere neden olması. [**İng.** Psychoneural parallelism].

ruh. bilim, b.i. —

~ **çizelgesi,** *psik.* Davranışa ilişkin olgu ve süreçlerin ölçülmesi amacıyle geliştirilmiş ölçü araçlarına verilen ad. [**İng.** Psychological scale].

~ **kliniği,** *eğt.* Kişilik veya davranım bozukluklarının tanımlanması ve giderilmesi için kurulan, içinde ruhbilimcilerin türlü testler, ölçme ve tanıma gereçleri ile özel eğitim gereksindiren çocukları da inceledikleri bakımevi. [**İng.** Psychological clinic; **Fr.** Clinique psychologique].

~ **okulları,** *psik.* Ruhbilimin konusu ve yöntemleri ile ilgili olarak ileri sürülen türlü görüş ve dizgeler. (*Yapısal ruhbilim, görevsel ruhbilim, davranış ruhbilimi, derinlik ruhbilimi gibi*). [**İng.** Schools of psychology].

~ **ötesi,** *psik.* Bugüne dek düzgülü ruhbilimin inceleme alanı içine girmeyen (*uzaduyum, ruhlarla bağlantı kurma, görünmezden haber verme gibi*) ruhsal olayların gerçeklik durumunu ve niteliklerini incelemeye çalışan bir ruhbilim alanı. [**İng.** Parapsychology; **Fr.** Parapsychologie].

☆ *Eşanl.* **parapsikoloji.**

ruhbilimci, i. — § **2.** *eğt.* Ruhbilim alanında araştırmalar yapan ve ruhbilim yöntemlerini uygulayan kimse. [**İng.** Psychologist; **Fr.** Psychologue].

☆ *Eşanl.* **psikolog.**

ruhbilimcilik, - ği, i. *eğt.* a) Ruhbilimini, felsefenin ve insan bilimlerinin temeli ve başlıca konusu sayan görüş. b) Toplum olaylarını, ruhsal yönlerden açıklamak eğilimi gösteren akım. c) Ruhbilimin ileri sürdüğü görüşleri eleştirel, toplumbilimsel ve mantıksal görüşlerden üstün tutmak isteği. [**İng.** Psychologism; **Fr.** Psychologisme].

☆ *Eşanl.* **psikolojizm.**

ruh. devimsel, b.s. *psik.* Ruhsal bir etkinlikle doğrudan doğruya bağıntılı hareket eylemlerine denir. [**İng.** Psychomotor; **Fr.** Psychomoteur,-trice].

ruh. devimsellik, - ği, b.i. Hazırlanmış ve yönelmiş bir ruhsal etkinlikten doğan ve ilişkisel bağıntılı olan devimsel eylemlerin tümü (*Ruhdevimsellik bir düşünceyle ona eşlik eden ve ondan doğan mantıkî hareket arasındaki işbirliğinin belirtisidir*). [**İng.** Psychomotricity; **Fr.** Psychomotricité].

ruhsal, s. —

~ **acı,** *psik.* Belirli bir neden veya uyaran bulunmadan duyulan coşkusal acı. [**İng.** Psychic pain].

~ **açık,** *psik.* Kişiden, olağan ve gerçek koşullar altında beklenebilecek yapım ve başarı düzeyinin, belirgin olarak beklenenden aşağı düşmesi. [**İng.** Psychological deficit].

~ **alan,** *psik.* (*Lewin*) Belirli bir anda bireyin davranışını etkileyen iç ve dış etmenlerin oluşturduğu kuramsal alan. [**İng.** Psychological field].

~ **bağımsızlık,** *psik.* a) Çocuğun ruhsal açıdan ana ve babaya olan bağımlılığının sona erme durumu. b) Ruhsal tedavide, tedavi edilenin tedaviye karşı geliştirdiği duygusal bağımlılıktan kurtularak iyileşmesi. [**İng.** Psychological weaning].

~ **belirtili nevroz,** *psik.* (*Freud*) Bunalım ve baskının, dönüşümcelerdeki bedensel bozukluklar yerine, ruhsal değişme ve dengesizliklere yol açtığı bir tür nevroz. [**İng.** Substitution neurosis].

~ **ben,** *psik.* Kişinin organik ve ruhsal bir varlık olarak kendinde bulunduğunu sandığı niteliklerin tümü. [**İng.** Psychological me].

~ **bireşim görüşü,** *psik.* Ruhsal çözümlemeye karşıt olarak, yararlı yasaklar geliştirerek sevgeci gerçek yerine ve önemine indirmek gerektiğini savunan bir akım. [**İng.** Psychosynthesis theory; **Fr.** Théorie Psychologique].

~ **bölge,** *psik.* Yaşam alanının, birini ötekinden farklı kılan herhangi bir bölgesi. [**İng.** Psychological region].

~ **bütüncülük,** *psik.* Bk. **Panpsişizm.**

~ **cinsel gelişmezlik,** Bk. **Psikoseksüel hamlık.**

~ **çözümleme,** Bk. **Psikanaliz.**

~ **devimlenme,** *psik. Lewin*'e göre, yaşam alanında bir bölgeden ötekine geçerken belirli davranışlarda bulunma. [**İng.** Psychological locomotion].

~ **engel,** *eğt.* Bir kimsenin, öğrenme karşısındaki ruhsal tutumunu olumsuz yönden etkileyen duygusal yaşantı veya durum. [**İng.** Psychological block; **Fr.** Obstacle psychologique].

~ **erselik,** *psik.* Her iki cinse özgü olan ruhsal dürtüleri ve bedensel. özellikleri bulunan kişi. [**İng.** Psychosexual hermaphrodite].

~ **güçsüzlük,** *psik.* Geçici bir hastalık olarak düzgülü ruhsal görev ve süreçlerin yapılamaz duruma gelmesi. [**İng.** Psychic impotence].

~ **kaynaklı bozukluk,** *psik.* Organlarda herhangi bir maddesel bozukluk veya çöküntü olmadan ruhsal görevlerde baş gösteren bozukluk. [**İng.** Psychogenic disorder].

~ **kökenli beden hastalıkları,** *psik.* Ülser, astım ve şeker hastalığı gibi çoğu zaman ruhsal nedenlerle gelişen ve beden yapısı veya görevlerinde çöküntüle-

re sebep olan hastalıklar. [**İng.** Psychomatric disorder].

~ **oyun,** *psik.* ve *tıp.* Bk. **Psikodram.**

~ **sağaltımcı,** *psik.* Ruh hastalıklarını tedavi etmek için gerekli yeterliği edinmiş olan uzman. [**İng.** Psychotherapist].

~ **savaş,** Bk. **Psikolojik savaş.**

~ **savrukluk,** *psik. Freud*'a göre, bilinçsiz düzeydeki çatışmaların doğurduğu söylenen, dil veya yazı sürçmesi, eşyaları koyduğu yeri unutma, anılarda tıkanıklık, küçük kazalar yapma ve benzeri davranışlarda bulunma. [**İng.** Parapraxy; **Fr.** Parapraxie].

~ **tedirginlik tepkisi,** *psik.* Aşırı bir uyaran veya durum karşısında yapılan uyumsuz tepki. [**İng.** Psychic stress reaction].

~ **testler,** *eğt.* Bir kimsenin doğal yeteneklerini veya yaşantılar sonucu oluşan kişiliğini ölçmek amacıyle hazırlanan ve uygulanan testler. [**İng.** Psychological tests; **Fr.** Tests psychologiques].

~ **teşhis,** *psik.* Özellikle uyumsuz davranışların gerisindeki nedenleri araştırıp ortaya çıkarmaya yarayan yöntemler. [**İng.** Psychodiagnosis].

~ **yalnızlık,** *psik. Jung*'a göre, kimsenin bilmemesi gereken korkunç bir sırrı gizli tutmak düşüncesi ile insanlardan uzak durma çabası. [**İng.** Psychic isolation].

~ **yaşam alanı,** *eğt.* Belli bir anda bireyin davranımına yön veren olguların tümü, bütün ruhsal çevre. [**İng.** Psychological life space; **Fr.** Champ psychologique].

~ **zırhlanma,** *psik.* Lewin'e göre, dikkati çeken dış uyaranlardan korunabilmek için dışarıdan gelebilecek bütün uyaranlara karşı kapalı tutma davranışı. [**İng.** Psychological encapsulation].

rüptür, i. *Fr. rupture. tıp.* Yırtık.

ruterfordiyum, i. *Fr. rutherfordium* < *Rutherford*'un adından. *kim.* Rusların «karçatoryum» dediği 104 atom numaralı kimyasal elemente Amerikalıların verdiği ad. [**İng.** Rutherfordium].

rüya, i. — ~ **da görmek, dey.** Bir şeyi devamlı olarak hayal etmek.

~ **içinde rüya,** *dey.* İnanılması güç, aşırı hayal.

rüzgâr, i. —

~ **ekip fırtına biçmek,** *dey.* Yaptığı kötülüğe karşı büyük bir zarar veya felâketle karşılaşmak.

saat, i. — § **10.** *tekn.* Bir elektronik sistemde eşzamanlılık sinyallerini oluşturacak düzenli aralıkta itimler gönderen elektronik düzenek. [**İng.** Clock; **Fr.** Horloge]. • **iç ~,** *etoloji.* Büyük ölçüde biyokimyasal tepkimelerin akışına dayanan ve hayvanın etkinliklerinin zaman içinde dağılımını düzenleyen karmaşık mekanizma. [**Fr.** Horloge interne, horloge biologique]. ☆ *Eşanl.* **biyolojik saat.** ○ **kararsız iş ~i,** *ikt.* Ücretlinin isteği üzerine ve iş mukavelesinin öngördüğü koşullar çerçevesinde, iş saatlerinin (*mesai saatlerinin*) ücretlinin kişisel gereksinmelerine uygun olarak düzenlenmesi. *Eşanl.* **esnek iş saati, kartlı iş saati.**

~ **bu ~,** *dey.* En elverişli zaman bu andır, anlamında.

saatli, s. —

~ **kilometre yarışı,** *sp.* (*bis.*) Bir kilometreyi, en kısa zamanda koşmak için yapılan deneme yarışı. [**Fr.** Kilomètre contre la montre].

~ **yarış,** *sp.* (*bis.*) Belirli bir uzanımda, teklerin veya dörder kişilik takımların, eşit aralıkla yarışa başlamaları ve uzanımı tamamladıkları zamana göre derecelendirilmeleriyle düzenlenen yarış. [**Fr.** Contre la montre].

~ **yarış çıkışı,** *sp.* (*bis.*) Yolda yapılan tek ve takım saatli yarışlarındaki çıkış. [**Fr.** Départ contre la montre].

sabah, i. — ~ **a peynir ekmek bulama akşama baklava börek gözleme,** *dey.* Ölçüsüz ve hesapsız hareket edenleri anlatır.

~ **akşam,** *dey.* Günün her saatinde.

~ **sağından kalkmak,** *dey.* İşleri o gün iyi gitmek, uğurlu olmak.

~ **şerifleriniz hayır olsun,** *dey.* Eskiden sabahları kullanılan bir hayır duası, selâmlaşma.

sabır, i. — **artık ~ taştı,** *dey.* Dayanacak gücü kalmayan insanların hallerini belirtmek için kullandıkları söz.

sabit, s. —

~ **kıymet,** *ikt.* Şeklini ve niteliğini bir çok üretim işlemine katıldıkları halde kaybetmeyen ve devamlılık gösteren işletme varlıkları.

~ **kur,** *ikt.* Hükümetçe saptanmış kur.

~ **maliyet giderleri,** *ikt.* Mevcut üretim kapasitesine nazaran, toptan üretimdeki değişmelere rağmen nisbeten sabit kalan giderler.

~ **masraflar,** *ikt.* Firmanın üretim hacmiyle doğrudan doğruya ilgili olmayan yani üretim miktarıyle birlikte artıp eksilmeyen masraflar.

~ **nüfus,** *istat.* Artış oranı sıfır olan kararlı nüfus.

~ **plan,** *sin.* Kameranın açı ve görüş noktası değiştirmeksizin çektiği plan.

~ **tartı istasyonu,** *trafik.* Ulaştırma araçlarının veya devingen makinelerin, sabit tartı cihazları üzerinden geçirilmek suretiyle, çeşitli ağırlıkların kontrolu için kurulmuş olan tesisler.

~ **üretim araçları,** *ikt.* Bir defalık üretim faaliyetlerinde tükenmeyen ve devamlı olarak üretim aracı olarak kullanılabilen unsurlar.

~ **yüzdeli amortisman metodu,** *ikt.* Duran varlığın ilk maliyetinden hurda kıymeti indirildikten sonra geriye kalanın kullanılacak yıllar toplamına bölünmesi ile bulunan yıllık amortisman.

sabra, i. (*kaktüs anlamında ibranice k.*) İsrail'de doğmuş israilli. [**İng.** ve **Fr.** Sabra].

sacayak, i. —

~ **olmak,** *dey.* Üç kişi bir araya gelip sıkı fıkı olmak.

saç, i. — ~ **ı uzun akıl kısa,** *dey.* Düşüncesiz, aptal, (*kadın*). • ~ **ını başını yolmak,** *dey.* **a)** Çok acı ve pişmanlık duymak. **b)** Birisini çok dövmek.

~ **sakal ağartmak** (*bir işte*), *dey.* O işte uzun yıllar çalışmış olmak.

~ **yoklaması,** *güreş.* Güreşçilerin saçı içinde kesici, batıcı bir nesne bulunup bulunmadığının ve yağlı olup olmadığının hakemce denetimi.

saçak, - ğı, i. —

~ **düzeyi,** *mim.* Bir binanın son kat döşemesinin üst kotu.

~ **silmesi,** *mim.* Bir yapının saçak altı bölümlerini sulardan korumak için dış duvarların üst kısımlarına yapılan yatay silme.

sadomazoşizm veya **sadomazohizm,** i. *Fr. sadomasochisme. psikan.* Sadik ve mazoşist tutumların birbirini tamamlama hali. [**İng.** Sadomasochism].

saf, s. —

~ **simge,** *küt.* Sınıflamada kullanılan tek tip simge. [**İng.** Pure notation].

~ **simgeleme,** *küt.* Sınıflamada tek tip simge kullanma.

safa, i. — ~ **nız artsın,** *dey.* Gönül şenliğiniz ve eğlenceniz bol olsun anlamında bir hayır duası.

safeti, i. *sp.* (*bis.*) İngiliz Stenley'in yaptığı, bir eğik borudan çatıyle bunun üzerine oturtulmuş seleden oluşan öntekeri büyük, arkatekeri küçük bisiklet.

safir, i. ve s. —

~ **iğne,** *elektroakust.* Mikronik kayıtlı plakları çalmak için kullanılan, safirden yapılmış pikap iğnesi. [**Fr.** Saphis].

safra, i. — ~ **sı ayağa kalkmak,** *dey.* Midesi bulanmak, tiksinmek.

~ **boşaltma,** *dey.* Bir geminin, boş ambarla yol alırken safra olarak sarnıçlarına doldurduğu suyu boşaltılması.

~ **boşaltma istasyonu,** Sarnıçlardaki suyun üstüne yüzen emülsiyonların (*su/hidrokarbonlar/ deterjan/çamur*) ısıtma, çökeltmeme veya, bazı durumlarda, kimyasal işlem yoluyla birbirinden ayrıldığı liman tesisi.

safran, i. —

~ **gibi sapsarı kesilmek,** *dey.* Yüzü solmak, bet beniz atmak.

sağ, s. — ~ **a sola kulak vermek,** *dey.* Herkesi dinlemek. • ~ **ı solu belirsiz,** *dey.* Belirli bir kararı, tutumu olmayan, anlaşılmaz, akıl ermez (*kimse*). • ~ **ını solunu bulamamak,** *dey.* Şaşkınlıktan apışıp kalmak, bocalamak. • ~ **ını solunu saymamak,** *dey.* Kimseye aldırış etmemek, kimseyi saymamak. ○ ~ **ayakkabıya benzememek,** *dey.* Görünüşüyle güven aşılamamak, fena olmak.

~ **ayaklık kolu,** *sp.* (*bis.*) Sağ ayaklığın takıldığı büyük dişliye bağlı kol. [**İng.** Right crank, right handle **Fr.** Manivelle droite].

~ **dip doksandan,** *futb.* Bk. **Sağ doksandan.**

~ **doksandan,** *sp.* (*futb.*) Kalenin sağ direği ile yere koşut olan üst direği arasındaki 90 derecelik açıdan topun kaleye girmesi.

~ **gözden sol göze muhtaç olmamak,** *dey.* En yakınına bile muhtaç olmamak.

~ **oyun kurucusu,** *sp.* (*futb.*) Oyun kurucu katının sağ ucunda yer alan oyuncu. [**İng.** Right half-back].

~ **savunucu,** *sp.* (*futb.*) Bir takımın iki savunucusundan sağ yönde yer alanı. [**İng.** Right-back].

~ **yarıalan,** *sp.* (*pingpong*) Çift oyunda başlama çizgisinin sağında kalan masa bölümü. [**İng.** Right half of the table; **Fr.** Moitié droite de la table].

sağaltım, i. *psik.* Bk. **Tedavi.**

sağır, s. —

~ **kör,** *psik.* Görme ve işitme gücünü, günlük yaşamda veya öğretimde yararlanamayacak oranda yitirmiş kişi. [**İng.** Deaf-blind].

sağlam, s. —

~ **alacaklı,** *ikt.* Alacağı, bir ipotek veya başka bir biçimde teminata bağlanmış alacaklı. [**İng.** Secured creditor; **Fr.** Créditeur en sécurité].

~ **ayakkabı olmamak,** *dey.* Güvenilecek kimse olmamak.

~ **borç senedi,** *ikt.* a) Olağanüstü teminatlı senet. b) Hazine ve banka borçlanımlarını taşıyan sağlam borç senetleri. [**İng.** First class paper; **Fr.** Papier sûr].

~ **kazığa bağlamak,** *dey.* Teminat altına almak.

~ **poliçe,** *ikt.* Çekici, aktarımcı veya ilgilisinin yüksek saygınlığı olan poliçe. [**İng.** Gift-edged bill; **Fr.** Lettre de change sûre].

sağlama, i. —

~ **bölümü,** *küt.* Kütüphaneye gereç sağlayıp, dermenin gelişmesinden sorumlu olan bölüm. [**İng.** Accession (*acquisition*) department].

~ **damgası,** *küt.* Sağlamayla ilgili bilgilerin yazılabilmesi olanağını veren ve genellikle içkapağın arka yüzüne basılan lastik damga. [**İng.** Accession stamp].

~ **dizisi,** *küt.* a) Dermeyi, kütüphaneye geliş sırasıyle belirten liste. b) Herhangi bir dönemde sağlanan yapıtları içeren liste. [**İng.** Accession list].

~ **günü,** *küt.* Herhangi bir gerecin kütüphaneye geliş günü. [**İng.** Accession date].

~ **sayısı,** *küt.* Bir kütüphane gerecinin sağlama sırasını gösteren sayı. [**İng.** Accession number].

~ **sırası,** *küt.* Kütüphane gerecinin kü-

tüphaneye geliş sırasına göre raflarda yer alması. [İng. Accession order].

sağlanmak, nsz. f. — **~ sağlanan kazanç,** *ikt.* Bir işlemin tamamlanmasıyle hemen para veya paraya çevrilebilir nitelikte meydana gelen kâr. [İng. Realized profit; Fr. Bénéfice réalisé].

sağlık, - ğı, i. —

~ bilgisi, *eğt.* a) Bireysel ve toplumsal açıdan beden sağlığının önemi üzerinde duran, okulda, çevrede ve ülkede beden sağlığına ilişkin olumlu ve olumsuz etmenleri inceleyen bilgi alanı. b) Sağlıklı öğrenim ve öğretim koşullarıyle ilişkili olan bilgi ve ilkelerin tümü. c) Beslenme ,uyuma, diş bakımı vb. konuları kapsayan, öğrencilere beden ve ruh sağlığını koruma yollarını öğretmek amacıyle okutulan ders. [İng. Hygiene; Fr. Hygiène].

~ bisikleti, *sp.* (*bis.*) Hastane, sağlık yurtları, fiziksel tedavi yerleri ve kaplıcalarda, kas tutukluklarını, oynakların eylemsizliğini gidermek amaciyle kullanılan bir bisiklet türü. [Fr. Vélo santé].

~ eğitimi, *eğt.* a) Genel sağlık konularının, sağlıkla ilgili davranış ve uygulamaların incelendiği eğitim alanı. b) Öğrencilere, öğretim programları çerçevesinde verilen bilgiler yanında, önemli sağlık alışkanlık ve becerilerinin kazandırılması için düzenlenen okul içi ve okul dışı çalışmaları kapsayan eğitim. [İng. Health education; Fr. Éducation sanitaire].

~ koleji, *eğt.* Ortaokulu bitirmiş kız ve erkek öğrencileri hemşirelik, ebelik, çevre sağlığı, sağlık memurluğu ve radyoloji uzmanlığı dallarından birinde yetiştiren, genellikle yatılı, dört yıllık meslek okulu. [İng. Health college; Fr. Collège sanitaire].

~ nedenleri, *ikt.* İşçi veya işverenin iş sözleşmesini bildirimsiz bozabilmesi için yasasında saptanmış olan sağlık durumları. [İng. Sanitary causes; Fr. Causes de santé].

~ okulu, *eğt.* İlkokulu bitiren kız öğrencileri köy ebeliği ve sağlık bakımı alanlarında yetiştirmek amacıyle açılan üç yıllık parasız yatılı meslek okulu. [İng. Health school; Fd. École sanitaire].

~ yardımı, *ikt.* Sigortalıya iş kazası, uğraşı hastalığı yasalarına göre yapılmakta olan yardımlar. [İng. Sanitary assistance; Fr. Aide de santé].

sağ. söz, b.i. *ed.* Bk. **Özdeyiş.**

sahanlık, - ğı, i. **kıta sahanlığı,** *dev. huk.* Ülke kıyılarına (*ada kıyılarıda dahil olmak üzere*) bitişik olan, fakat 200 m derinliğe veya bu sınırın ötesinde su derinliğinin doğal kaynakların işletilmesine elverişli olduğu noktaya kadar karasularının dışında kalan denizaltı bölgelerinin deniz yatağı ve toprakaltı kesiminin tümü. (*Bu tanım, 1958 nisanında kıyı ülkelerince onaylanan uluslararası bir anlaşmayla saptandı*). [İng. Continental shelf; Fr. Plateau continental]. • **kıyı sahanlığı,** *okyanus bil.* Kıta yamacını kesen ve değişik eğimde iki yüzeyle sınırlı olan büyük sahanlık. Kıta sahanlığının çok daha alçağıdır. [İng. Marginal plateau; Fr. Plateau marginal].

sahipsiz, s. —

~ şeyler, *ikt.* Mülkiyet konusuna giren fakat hiç kimsenin mülkiyetine girmemiş olması veya girmiş olupta terk edilmesi dolayısiyle maliki bulunmayan taşınmaz ve taşınır mallar.

sahne, i. — **ilk ~,** *psikan.* Freud'a göre çocuğun gerçekten veya düşlem olarak ana ve baba arasındaki cinsel birleşmeyi görmesini ifade eder. [İng. Primitive scene; Original scene; Fr. Scène primitive, scène originaire].

~ yapıtı, *huk.* Sözsüz ve müzikli veya müziksiz (*raks, pandomim ve benzeri*) sözlü ve müzikli (*tiyatro, opera, operet ve benzeri*) olup sahnelerde oynanabilen ürünler. [İng. Theatre work, play; Fr. Oeuvre théâtrale, pièce].

saka, i. — **~ a Soğan doğramak,** *dey.* **1.** Aldatmak. **2.** Hakaret etmek. • **~ ı başkasının elinde olmak,** *dey.* Başkasının idaresi ve buyruğu altında olmak. • **~ ı bitmedik,** *dey.* Yeni doğmuş (*çocuk*). • **~ ım tutuştu diyene dur şu çubuğumu yakayım demek,** *dey.* Başkalarının sıkıntılarına aldırmadan hep kendini kayırmak, sorumsuz ve kaygısız olmak. • **~ ımı traş ederim,** *dey.* İddiaya girişilen hallerde kendine güvenen kişinin kullandığı bir deyim. • **~ ından kesip bıyığını ellemek,** *dey.* Binbir bahane bulmak • **~ ının bam teline basmak,** *dey.* Çok kızdırmak ,acı vermek.

sakarlık, - ğı, i. —

~ yaşı, *psik.* Erinlikle birlikte baş gösteren hızlı gelişme ve bunun sonucu olan devimsel yetersizlikler dönemi. [İng. Awkward age].

sakat, a. —

~ işçi, *ikt.* İş görebilecek yetenekte bulunan ancak bedenen sakatlığı olan işçi. [İng. Crippled worker, maimed worker; Fr. Ouvrier estropié].

~ suçlu, *psik.* Suçluluğu daha çok zekâ geriliği veya benzeri bozukluklardan ileri gelen çocuk. [İng. Defective delinquent].

~ ve yaşlılara sağlık yardımı, *ikt.* Sakatlığı veya yaşlılığı nedeniyle sigortalılara yasalarına göre yapılan yardım. [İng. Sanitary assistance to maimed and old persons; Fr. Aide de santé aux estropiés et vieux gens].

sakatlık, - ğı, i. —

~ tazminatı, *ikt.* Çeşitli nedenlerle sakatlanarak çalışma gücünü yitirenlere verilen para. [İng. Disability benefit; Fr. Indemnité d'impuissance].

~ vergi bağışıklığı, *ikt.* Sakatlara, durumlarına ve yasasındaki yargılara göre sağlanan vergi bağışıklığı. [İng. Tax exemption of disability; Fr. Exemption d'impôt d'impuissance].

sakıngan, s. —

~ güreş, *güreş.* Karşı güreşçiyi kollayarak yapılan güreş.

sakınım, i. — **~ ı elkoyma,** *ikt.* Bir alacağı elde edebilmek için yetkili kuruluşlardan karar alınarak borçlunun malına elkoydurma. [İng. Conservative seize, warning seize; Fr. Saisie conservatrice, avertissement de saisie].

sakız, i. —

~ gibi yapışmak, *dey.* Peşinden ayırmamak, yılışmak.

saklı, s. —

~ haklar, *ikt.* Ulusal bayram, hafta tatili, ücretli izin ve yüzde yöntemi ile çalışılan konularda yasasıyla toplu iş sözleşmesinin saptadığı geleneklerden doğan kazanılmış haklar. [İng. Reserved rights; Fr. Droits réservés].

sakro - iliak, b.s. *Fr. Sacro-iliaque. anat.* Sakrum'la ilium bölgeleri ile ilgili olan. [İng. Sacro-iliac].

~ ağrı, *tıp.* Sakrum'la ilium arası eklem üzerinde sırtın alt kısmında, orta çizginin sağ veya sol yanında hissedilen ağrı.

salbütamol, i. (*bütil-amino-etanol'un yaygın adı*). Astma tedavisinde solukla alınan ve aerosol halinde kullanılan bronş genişletici ilâç. [İng. ve Fr. Salbutamol].

saldırı, i. —

~ sapması, *sosy.* Saldırganlık eğiliminin ona yol açan kişi, toplumsal küme veya varlık yerine bir başka kişi, küme veya varlığa yönelmesi olayı. [İng. Displacement of aggression: Fr. Déplacement de l'agression].

saldırma, i. — **3.** *etoloji.* Aynı veya değişik türden iki hayvanın birbirine karşı şiddet gösterisi. [İng. Agression; Fr. Agression].

salepçi, i. —

~ güğümü gibi içinden kaynamak, *dey.* Herşeyi içine atmak, için için fesatlıklar düşünmek.

salgı, i. —

~ kuramı, *psik.* Davranışın, özellikle de coşkusal davranışın iç salgı bezlerinin etkinlikleri sonucu olduğunu ileri süren görüş. [İng. Glandular theory].

salgısal, s. Salgı bezleriyle ilgili olan, salgı bezlerinde görülen. [İng. Glandular: Fr. Glandulaire].

~ karşılık, *psik.* Herhangi bir dış uyaran sonucunda salgı bezlerinde görülen etkinlik. [İng. Glandular response].

salı, i. — **~ yı çarşambayı kaybetmek,** *dey.* Günlerini şaşırmak.

sallamak, f. — **salla başını al maaşını,** *dey.* Hiç bir iş görmeden aylıklarını alan kimseleri anlatmak için alay ve sitem yollu kullanılır.

sallı, s. —

~ güreşçi, *sp.* (*Güreş*) Gövdesi iri güreşçi.

salon, i. — **~ da bisiklet topu,** *sp.* (*bis.*) İkişer kişilik takımlar arasında, bisikletle salonda oynanan bir top oyunu. [Fr. Cyclo-balle en salle].

salt, - tı, z. —

~ algı alanı, *psik.* Takistoskop veya kronometre ile çok kısa bir süre için gösterilen yazılardan, deneğin algılayabildiği en yüksek harf veya sözcük sayısını kapsayan alan. [İng. Absolute perceptual span].

~ duyarlık, *psik.* Ancak algılanabilecek güçteki uyarana karşı gösterilen duyu organı duyarlığı. [İng. Absolute sensitivity].

~ eşik, *psik.* Gerekli deney koşulları altında bir uyaranın etkili duruma gelebilmesi için gerekli olan en düşük güç. [İng. Absolute threshold].

~ görü, *fels.* Kant'ın felsefeye yerleştirdiği bir kavram. [İng. Pur intuition; Fr. Intuition pure].

~ işitme duyarlığı, *psik.* Hiç bir karşılaştırma yapmadan verilen tek bir tonun perdesini ayırt edebilme duyarlığı. [İng. Absolute pitch].

~ mantıksal kuram, *mant.* Mantıksal olmayan değişmezler ile mantıksal olmayan ilksavlardan yoksun olan biçimsel kuram. [İng. Pure logical theory; Fr. Théorie logique pure].

~ nanemolla, *dey.* Çok mızmız (*kimse*).

~ öbek, *mant.* Hiç bir kurucu öğesi özbirey olmayan veya başka bir deyişle tek kurucu öğesi boş küme olan öbek. [İng. Pure class].

~ **us,** *fels.* Önsel bilgi yetisi için Kant'ın kullandığı terim.

saman, i. —
~ **alevi gibi parlamak,** *dey.* Hemen telaşlanıp öfkelenmek.

samizdat, i. (*resmî yayımları belirleyen partizdat terimine benzetilerek üretilmiş, kendi kendine yayımlama anlamında rusça kelime*). S.S.C.B.'de sansürün yasakladığı eserleri gizlice basmak ve yaymak için girişilen işlemlerin tümü. [**İng.** ve **Fr.** Samizdat].

sanat, i. — ~ **ı iki paralık olmak,** *dey.* Sanatının değeri kalmamak; gözden düşmek.

sanatçı, i. ve s. —
~ **simgesi,** *mim.* Sanatçının eseri üzerine koyduğu tanıtma simgesi.

sanayi, i. —
~ **işleyim bölgesi,** *sosy.* Bir kent, bölge veya ülkede işleyim çalışmalarının en yaygın etkinlik biçimi olduğu alan. [**İng.** Industrial area; **Fr.** Aire industrielle].

~ **muhasebesi,** *ikt.* Muhasebenin maliyetleri saptamaya yarayan kısmı.

~ **sonrası toplum,** Bazı sosyologlara göre bugünkü toplumun yerini alacak olan ve hizmetler ekonomisinin gelişmesi, yenilikler kaynağı olarak kuramsal bilginin önem kazanması ve bunlarla bağlantılı olarak yeni bir teknisyenler sınıfının oluşmasıyla belirlenen toplum türü. [**İng.** Post-industrial society; **Fr.** Société postindustrielle].

sanayileşme, i. *ikt.* Mal üretiminde makine kullanma ve milli gelir içinde sanayi kesiminin belirli bir orana erişmesi.

sandık, - ğı, i. — ~ **taki sırtında ambardaki** (*kilerdeki*) **karnında,** *dey.* Tutumlu olmayan kimseleri anlatmak için kullanılır.

sandviç, i. — **2.** s. *malzeme.* Dayanıklı malzemeden iki katman arasına yerleştirilmiş çok hafif bir ara maddeden oluşan bir karma malzeme için kullanılır: *Sandviç malzeme.* [**İng.** ve **Fr.** Sandwich].

sangria, i. *İsp.* < *sangre,* kan. İçine limon, portakal, mandalina, greypfrut, şeftali v.b. meyveler yatırılıp emdirilmiş kırmızı şaraptan yapılan tatlı ispanyol içkisi. [**İng.** ve **Fr.** Sangrin].

sanrısal, s. Sanrı ile ilgili olan. [**İng.** Hallucinatory; **Fr.** Hallucinatoire].
~ **imge,** *psik.* Gerçek sanılan bir imge. [**İng.** Hallucinatory image; **Fr.** İmage hallucinatoire].

santral, i. **aerodinamik** ~, *hava.* Aerodinamik ölçmeler yapmağa olanak veren uçak ve donanımlarının tümü. [**İng.** Aerodynamic station; **Fr.** Centrale aérodynamique]. • **ek** ~, *hava.* Cayroskopların sapmasını dengelemek için platformu ayarlayıcı bir düzenekle donatılmış eylemsizlik santralı. [**Fr.** Centrale assistée]. • **eylemsizlik** ~ **ı,** *hava.* Eylemsizlik ilkesine göre uçuşa olanak veren donatımların tümü. [**Fr.** Centrale inertielle]. • **yönlendime** ~ **ı,** *hava.* Bir uzay taşıtının yönünü belirlemeğe ve düzeltmeğe yarayan cihazların tümü. [**İng.** *Attitude* Control Unit; **Fr.** Centrale d'orientation].

sap, i. — ~ **ı silik,** *dey.* Serseri.
~ **derken saman demek,** *dey.* Tedbirsizce konuşmak, lâfını bilememek.

saplama, i. —
~ **kutusu,** *sp.* (*atl.*) Sırıklı atlamada, yarışçıların sıçrayıp havalanmak için sırıklarını sapladıkları maden veya tahtadan yapılmış yamuk kutu. [**İng.** Box; **Fr.** Bac d'appel].

saplanma, i. — **3.** *psikan.* Düzgün aşamalarla kesinleşmiş bir evrim sırasında libidonun saplandığı durak ve, geçmiş zamanın bir kalıntısı olduğu halde, elinde olmayarak kişinin şimdiki zamanında da sürüp giden bir çeşit aykırı durum.

saplantı, i. —
~ **nevrozu,** *psik.* Hastanın türlü düşünce ve eylem saplantılarına kapıldığı bir tür nevroz. [**İng.** Obsessional neurosis; **Fr.** Névrose obsessionelle].

saplantısal, s. Saplantı ile ilgili olan. [**İng.** Obsessional; **Fr.** Obsessionnel,-elle].
~ **savunma,** *psikan. Melanie Klein*'ın kuramında, manyak savunmalara bağlı olan ve küçük çocuğun yıkıcı saldırganlığından zarar görebilecek istek nesnenin onarma görevi yapan savunma süreci. [**İng.** Obsessional defense; **Fr.** Défense obsessionnelle].

sapma, i. — **17.** dilb. Ortak dil kurallarını aşan konuşma eylemi: *Sözgelimi bazı üslûp denemeleri normal dil yapısına göre birer sapmadır.* [**Fr.** Écart]. • **bir E kümesi üzerindeki sapma,** *mat.* $+\infty$ da dahil olmak üzere pozitif gerçek sayıların kümesinde $E \times E$'nin her f uygulaması; şöyle ki,

$$(x + y) \quad f(x, y) = 0,$$
$$f(x, y) = f(y, x) \text{ ve}$$
$$f(x, y) \quad f(x, z) + f(z, y).$$

E üzerindeki bir uzaklık bir sapmadır. [**Fr.** Écart sur un ensemble E]. • **dairesel olasıl sapma,** *sil.* Gerek arazi üzerinde, gerek düşey bir hedef üzerine yapılan bir atışın isabet noktalarının yüzde 50'sini içeren bir dairenin yarıçapı. [**Fr.** Écart probable circulaire]. • **rastgele bir değişkenin standard sapması,** *mat.* Bu değişkenin değişkenliğinin karekökü. [**Fr.** Écart type d'une variable aléatoire].

saptanma, i. Saptanmak eylemi.
~ **davası,** *huk.* Bir hukuk ilişkisinin, bir yetkinin var olup olmadığının, bir belgenin uydurma bulunup bulunmadığının saptanması için açılan dava. [**İng.** Declaratory action; **Fr.** Action en constation].

~ **yöntemi,** *mant.* a) Bir biçimsel dizgede, verilen bir önermenin kanıtsav olup olmadığını sonlu sayıda adımla belirlemeye yarayan dizimsel yöntem. b) Saptanır her hangi bir kümenin ayırt edici izergesine ilişkin işlemleyici. [**İng.** Decision procedure; **Fr.** Procédure de décision].

saptanmak, nsz. f. — **saptanır biçimsel dizge,** *mant.* Kanıtsavları saptanır bir küme oluşturan biçimsel dizge. [**İng.** Decidable formal system; **Fr.** Système formel décidable]. • **saptanır kuram,** *mant.* Mantıkça kapalı önerme kümesi saptanır olan kuram. [**İng.** Decidable theory; **Fr.** Théorie décidable]. • **saptanır küme,** *mant.* İlgili evrenin her hangi bir öğesinin kendi öğesinde olup olmadığı sonlu sayıda adımla belirlenebilen küme. [**İng.** Decidable set; **Fr.** Ensemble décidable]. • **saptanır mantıksal dizge,** *mant.* a) Kapsadığı biçimsel dilin mantıkça doğru önermeleri saptanır bir küme oluşturan mantıksal dizge. b) Geçerli çıkarımlarının geçerliliğini geçersiz çıkarımlarının da geçersizliğinin denetlenebilmesini sağlayan mantıksal dizge. [**İng.** Decidable logical system; **Fr.** Système logique décidable]. • **saptanmaz mantıksal dizge,** *mant.* a) Kapsadığı biçimsel dilin mantıkça doğru önermeleri saptanmaz bir küme oluşturan mantıksal dizge. b) Geçersiz çıkarımların geçersizliğinin denetlenebilmesini sağlamayan mantıksal dizge. [**İng.** Undecidable logical system; **Fr.** Système logique nondécidable]. • **saptanmış fiyat,** *ikt.* Yasalara dayanılarak hükümetçe saptanan fiyat. [**İng.** Computed price; **Fr.** Prix fixé, prix déterminé].

saptırıcı, s. — § **6.** i. *elektr.* Düşey ve yatay zaman tabanlarının testere dişi biçiminde işaretlerine göre elektronların magnetik sapmasını sağlayan, katod lambası boynuna takılmış bobinler bütünü. [**İng.** Deviator; **Fr.** Déviateur].

sara, i. — ~ **sı tutmuşa dönmek,** *dey.* Öfkesinden kudurmak.

sarf, i. —
~ **boruları,** *mim.* Bir binanın temiz su döşeminde sayaçtan başlayarak üst katlara kadar uzanan anaboru ve kolonlarla suyu kullanma yerlerine götüren bağlantı boruları.

sarı, s. —
~ **basın,** *küt.* Haber ve olayları tek yanlı yansıtan, yorumlarından nesnel olmayan, kamuoyu adına yöneticileri denetleme ve eleştirme görevinden kaçınan gazete, dergi vb. yayınlara verilen ad. [**İng.** Yellow press].
~ **çıyan,** *dey.* — **3.** İnatçı kimse. (*genellikle sarışınlar için kullanılır*).
~ **görüşlü,** *psik.* Bütün varlık ve nesneleri sarı renkte görme eğilimi taşıyan (*kişi*). [**İng.** Yellow sighted].
~ **mavi duyarlığı,** *psik.* Yeşil ve kırmızı renkleri algılayamayıp her şeyin rengini sarı veya mavi olarak görme. [**İng.** Xanthocyanopsia].
~ **mayo,** *sp.* (*bis.*) Konaklı yarışlarda, taşıyan koşucunun, o anda birinciliği korumakta olduğunu gösteren onur mayosu. [**İng.** Yellow vest; **Fr.** Maillot jaune].
~ **sözleşme,** *ikt.* İşe alırken, işçilere sendikaya girmeyeceklerine dair imzalatılan taahhütname.
~ **şerit,** *sp.* (*bis.*) 200 km. üzerinden düzenlenen yarışlarda, üstün başarılı koşucuları gösteren onur çizelgesi. [**İng.** Yellow ribbon; **Fr.** Ruban jaune].
~ **yahudi,** *dey.* Paraya düşkün (*kimse*).
~ **gelişme, sosy.** Toplumsal gelişmede, alt düzeyde gerçekleşen olayların üst düzeyde yinelenmesi. [**İng.** Spiral development; **Fr.** Développement spiral].

sarmalaç, i. *ikt.* Kırılıp dökülmesini önlemek amaciyle malın içine koyulduğu kap veya sarıldığı nesne. [**İng.** Package; **Fr.** Emballage].

sarode, i. Hintlilerin sitar'a benzeyen telli çalgısı. [**İng.** Sarod; **Fr.** Sarode].

sarsılmazlık, - ğı, i. *fels.* Özellikle stoa felsefesinde insanın davranışlarıyla ruhsal eğitimin ereği, ülküsü olarak beliren ve en yüksek iyi olarak nitelenen ruh dinginliği, tutkulardan arınmış olma durumu. [**İng.** Ataraxia; **Fr.** Ataraxie].

sarsıntı, i. —
~ **bunaması,** *psik.* Kafatası ve beyin üzerindeki şiddetli sarsıntılar sonucunda oluşan ruhsal çöküntü. [**İng.** Traumatic dementia].
~ **tedavisi,** *psik.* Çıldırıya tutulanları, insulin, kardiyazol gibi ilâçları yüksek dozda igneleyerek veya beyinden yüksek voltajlı elektrik geçirerek tedaviye çalışma. [**İng.** Shock therapy].

satıcı, s. ve i. —
~ **piyasası,** *ikt.* Talebin üretimden ve arzdan fazla olması.

satıcılık, - ğı, i. —
~ **sanatı,** *ikt.* Mal ve hizmetleri, bunlara karşı bir arzu ve talep doğuracak şekilde, takdim etme hüneri veya sanatı, satış faaliyetlerinin aktif ve müsbet unsuru.

satılmak, nsz. f. — **satılamayan mal,** *ikt.* Sakatta niceliğinin çokluğu nedeniyle kolaylıkla satılamayan mal. [**İng.** Drug in the market; **Fr.** Marchandise invendable].

satın. alma, b.i. —
~ **buyruğu,** *ikt.* Devlete ve özel örgütlere ilişkin satın almalarda özellikleri ve koşulları belirli aynı mal için en uygun fiyatı ileri sürenden o malın satın alınmasını sağlamak üzere yetkili kişilerce ilgililerine verilen yazılı buyruk. [**İng.** Purchase order; **Fr.** Ordre d'achat].
~ **fiyatı,** *ikt.* Satın alınan mala ilişkin fiyat. [**İng.** Purchase price; **Fr.** Prix d'achat].
~ **tavanı,** *ikt.* Belirli bir süre içinde bir alıcının bir satış yerinden alabileceği malın kısıtlı niceliği. [**İng.** Open to buy; **Fr.** Limite d'achat].
~ **defteri,** *ikt.* Devlete ve özel örgütlere ilişkin satın almaların saptamı sağlanılmak üzere kullanılan defter. [**İng.** Purchase book; **Fr.** Livre d'achat].

satış, i. —
~ **çevirisi,** *ikt.* Çeşitli nedenlerle satışı yapılanlardan geri çevrilen mallar. [**İng.** Sale return; **Fr.** Retours des vendus].
~ **fiyatı,** *ikt.* Satın alınan malın ticarethaneye getirilmesine değin yapılan giderlerin tümünün ve belirli bir kâr payının, alış fiyatına eklenilmesi yöntemiyle bulunan satış fiyatı. [**İng.** Selling price; **Fr.** Prix de vente].
~ **giderleri,** *ikt.* Satışın gereği gibi sağlanabilmesi amaciyle yapılan her tür çabaya ilişkin giderler (*reklam, duyuru, taşıma ödemeleri, satıcı ücretleri v.b. gibi*). [**İng.** Selling costs; **Fr.** Prix de vente].
~ **hasılâtı,** *ikt.* İşletmenin normal faaliyetleri sonucu satılan mal veya hizmetler karşılığında alınan veya alınacak olan değerlerden satış iskontoları düşüldükten sonra kalan tutarları.
~ **hesapları,** *ikt.* İşletmede bulunan tüm değerlerin satışından doğan kâr ve zararı izlemek için açılan hesap.
~ **indirimi,** *ikt.* Satılan mal parası üzerinde belirli oranda bir indirim yapılması. [**İng.** Sales allowance; **Fr.** Réduction de vente].
~ **masrafları hesabı,** *ikt.* Satılan malın alıcıya teslimine kadar yapılan ve anlaşma gereğince satıcıya ait bulunan masrafların yazılmasına mahsus hesap.
~ **müdürü,** *ikt.* Satıcıların faaliyetlerini plânlayan, idare ve kontrol eden ve bazan da reklâmcılık ve ilân faaliyetleri dahil olmak üzere işletmelerde malın piyasaya arzı ve satışı ile uğraşan görevli.
~ **primi,** *ikt.* Satış memur veya plâsyesinin yaptığı satışlar nisbetinde aldığı ücret veya makbul ücrete ek aldığı fazla kısım.
~ **hesabı,** *ikt.* Satıcısına gönderilen belgelere göre satışların çeşitleri ve değerlerini gösteren hesap. [**İng.** Account sales; **Fr.** Compte de vente].
~ **vergileri,** *ikt.* Muamele vergisinin türlü sakıncalarını ortadan kaldırmak için geliştirilen vergi türü.
~ **defteri,** *ikt.* Gerçekleşen satışları günleri gösterilerek saptayan defter. [**İng.** Sale journal; **Fr.** Journal de vente].

satma, i. —
~ **payı,** *ikt.* Pul, piyango ve benzeri değerli kâğıtların satışında satıcısına ödenen pay. [**İng.** Commission on sale; **Fr.** Commission de vente, commission sur les ventes].

sav, i. ~ **lı tartışma,** *eğt.* İki konuşmacı kümesinin, belli bir konu veya sorun üzerinde kendi savlarını karşılıklı olarak savunmasından oluşan bir tartışma türü. [**İng.** Debating; **Fr.** Discussion]. • ~ **lı tartışma yöntemi,** *eğt.* Ders konularının tartışma yoluyle işlenmesine ve öğrencilerin ileri sürülen savlar üzerinde düşüncelerini düzenli bir biçimde açıklamalarına olanak sağlayan öğretim yöntemi. [**İng.** Debating method; **Fr.** Méthode de discussion].

savaş, i. —
~ **sigortası,** *ikt.* Savaş zararlarını karşılayabilmek amacıyle isteğe bağlı veya yasaları gereğince zorunlu olarak uygulanan sigorta. [**İng.** War insurance; **Fr.** Assurance de guerre].
~ **kamerası,** *sin.* İkinci dünya savaşında geliştirilen, savaş koşulları içinde kullanılmaya elverişli, taşınabilir bir kamera çeşidi.
~ **nevrozu,** *psik.* Savaş sıralarında ön safta çarpışanlar arasında gelişen ve bilinçsiz düzeyde tehlikeden uzak kalma özlemini yansıtan nevroz. [**İng.** Combat neurosis].
~ **tazminatı,** *ikt.* Savaşı kazanan devletin yenik olanından savaş zararları karşılığı alacağı tazminat. [**İng.** Reparation; **Fr.** Réparation].
~ **sarsıntısı,** *psik.* Savaş koşulları ve özellikle ağır bombardımanlar sonucu olarak gelişen ruh ve sinir hastalıkları. [**İng.** Shell shock].
~ **silahları,** *ask.* Yakın veya uzaktan türlü şekillerde kullanılarak, canlıları yaralayan, öldüren, cansız hedefleri yıkan ve yok eden aletler.
~ **yorgunluğu,** *psik.* Savaşta geçirilen uzunca bir zaman sonunda ortaya çıkan, yerinde duramama, uykusuzluk, karabasan görme, kolayca sinirlenme, sindirim bozuklukları, ürkeklik ve genel olarak sinirlilik gibi belirtileri olan ruhsal bir dengesizlik. [**İng.** Operational combat fatigue].

savsama, i. *huk.* Bir görevin yapılması için ona ilişkin işlemlerin yüzüstü bırakılması, ödevlerin gereği gibi yürütülmemesi. [**İng.** Negligence; **Fr.** Négligence, abandon].

savunma, i. — ~ **lı oyun,** *sp.* (*futb.*) Futbolda özel olarak kurulan ve daha çok savunmaya önem veren bir oyun biçimi. [**İng.** Defensive play].
~ **katı,** *sp.* (*futb.*) Görevi karşı takımın akıncılarına karşı kaleyi korumak olan oyuncuların kurdukları kat. [**İng.** Defense].
~ **maddeleri,** *ikt.* Bir ülkenin savunulması için gerekli olan ve savaş hazırlıklarından önce biriktirilmesi zorunlu olan ekonomik maddeler. [**İng.** Strategic materials; **Fr.** Matières stratégiques].

savsak, s. —
~ **kafalı,** *dey.* İhmalci, dağınık düşünceli (*kimse*).

savunman. [illegible] **Avukat.**

savunucu. s. ve i. — § 3. *sp.* (*futb.*) Bir takımda savunma katını oluşturan ve kalecinin önünde yer alan oyunculardan her biri. [**İng.** Back].

sayaç, i. — § 4. *komp.* Sayısal bir bilgi işleme sisteminin, temel bir bilgiyi hesap birimleriyle doğrudan doğruya bağlantı haline geçirmek üzere saklayabilen temel organı. • **çağrışımlı** ~, *komp.* Çağrışımlı bellek olarak düzenlenmiş, yani içerikleriyle adreslenmiş sayaçlar bütünü. • **kaymalı** ~, *komp.* Bir girişe uygun bir itim uygulandığında içeriği bir basamak sağa veya sola kayan ikili sayaç. ☆ *Eşanl. Ötelemeli sayaç.* • **komut sayacı,** *komp.* Sayısal bir hesap makinesinde, uygulanmakta olan ve adresi bir adres sayacıyla verilen komutun bulunduğu sayaç. ☆ *Eşanl.* **komutluk.** • **sıra sayacı,** *komp.* Bir bilgisayarda komutlar belleğe sıralı olarak kaydedildiğinde, uygulanacak sonraki komutun adresini otomatik olarak içeren ve sayaç olarak kullanılan merkez biriminin özel kütüğü: *Sıra sayacının içeriği dallanma komutlarıyla değiştirilir.* [**Fr.** Compteur ordinal]. • **taban sayacı,** *komp.* Mutlak bir adresi taşıyan sayaç; komut içinde bu adrese göre bir yer değişimi gerçek bir adresin bulunmasını sağlar.

saydam, i. ve s. —
~ **zor,** *tıp.* Akciğer hava peteklerinde oluşan cam gibi saydam zar. Bu bulunduğu zaman beliren hastalığa saydam zar hastalığı denir.
~ **ampul,** Işığı farkedilir derecede yaymayan renkli veya renksiz camdan yapılmış ampul.
~ **cisim,** *fiz.* içinden ışık geçiren ve arkasındaki cisimlerin görünmesine engel olmayan cisim.

saydamsız, s. —
~ **cisim,** Olağan boyutlarda ışık geçirmeyen cisim. [**İng.** Opaque body; **Fr.** Corps opaque].

saydamsızlaştırma, i. *radyol.* İncelenen organa (*mide, damarlar v.b.*) × ışınlarını iyi geçirmeyen bir madde sokularak kontrastları belirginleştirme yöntemi. [**İng.** ve **Fr.** Opacification].

sayı, i. — ~ **ya göre takım ödülü,** *sp.* (*bis.*) Genç koşucuların, isteklerini arttırmak için düzenlenen kulüplerarası yarışlarda, koşucuların elde ettikleri sıraya göre değil, katılan kulüp koşucularından dörtte birinin yarışına göre verilen takım ödülü. [**Fr.** Prix d'équipe du nombre].
~ **çizelgesi,** *güreş* Karşılaşma sırasında güreşçilerin kazandıkları puanları gösteren liste.
~ **değişkeni,** *mant.* Değer alanı doğal sayılar kümesi olan değişken. [**İng.** Number- theoretic variable].
~ **farkı,** *sp.* (*futb.*) Bir takımın attığı sayılar toplamından yediği sayılar toplamının çıkarılması ile elde edilen sonuç. [**İng.** Average].
~ **sapıklığı,** *psikopatol.* Bk. **Aritmomani.**
~ **toplama,** *güreş* Karşı güreşçiye uygulanan türlü oyunlarla sayı kazanma.
~ **toplama yarışı,** *sp.* (*bis.*) Uzanımı tam olarak koşulunca veya zamanı dolunca, baştaki teklere ve takımlara sayı vererek yapılan koşulsuz yarış. [**Fr.** Course par addition de points].

sayfa, i. — § 5. *komp.* a) Bir bilgisayarın iç belleğinin, birkaç yüz veya birkaç bin sekizli alan bölümleme birimi. b) Bir programın, uygulandığı bilgisayardaki iç belleğinin sayfa uzunluğuna eşit bölümleme birimi. [**İng.** ve **Fr.** Page]. • **ger-**

çek sayfa, *komp.* Merkez belleğinde bir sayfanın adreslerinin fiziksel bütünü. [**Fr.** Page réelle]. • **öncül sayfa,** *komp.* Bir programın bir sayfasındaki adreslerin ve bu adreslerin taşıdığı kodların tümü. [**Fr.** Page virtuelle].

sayfalama, i. *komp.* Sayfalar halinde bölünmüş bir belleğin kullanılmasına dayanan bilgisayar düzenleme tekniği. [**İng.** ve **Fr.** Pagination].

sayfalı, s. *komp.* Sayfalar halinde düzenlenmiş bir bellek veya bir program için kullanılır. [**İng.** Paginated, paged; **Fr.** Paginé, -ée].

saygı, i. — **~yı maskaraya almak,** *dey.* Gülünç bir saygı göstermek, böylelikle alaya almak.

sayılama, i. — **33.** *ikt.* Bir ülkeye ilişkin ticaret, tarım ve yapım işlemleriyle benzeri dallar üzerinde sağlanan bölge topluluğu. [**İng.** Statistics; **Fr.** Statistique].
~ **nitelik denetimi,** *ikt.* Sayılamadaki yapımlıların ölçülebilir nitelik özellikleri bakımından değişkenliklerini hoşgörü sınırları içinde almaya çalışan böylece nitelikte durulma, yerleşme ve koşullara uygunluk sağlayarak sürümü teminat altına alan yöntemlerin tümü. [**İng.** Statistical quality control; **Fr.** Contrôle de qualité statistique].
~ **ruhbilimi,** *psik.* Ruhbilimle ilgili bulguları sayılama ilkelerine uygun olarak düzenleyip yorumlayan ruhbilim dalı. [**İng.** Statistical psychology].

sayım, i. —
~ **çizelgesi,** *ikt.* Bk. **Envanter.**
~ **dönüş hızı,** *ikt.* a) Genel olarak yıllık süre içindeki malların veya araç ve gereçlerin yeniden yerine konma sayısı. b) Eldeki birikimlere ilişkin dönüş hızının, genellikle dönem içinde yapılan satışlar tümdeğerinin aynı süre içindeki birikim tümdeğerine ortalama oranı. [**İng.** Speed of turnover, rate of turnover; **Fr.** Vitesse de rotation, vitesse de stocks].

sayısal, s. —
~ **bağıntı,** *mant.* Alanı doğal sayılar kümesi içinde olan bağıntı. [**İng.** Number-theoretic relation].
~ **derecelendirme ölçeği,** *eğt.* Bir kimsenin belli bir konudaki özelliği üzerinde yargıya varmayı sağlamak üzere geliştirilen, eşit aralıklarla sayısal olarak ve genellikle 0'dan 10'a değin derecelenmiş olan, değerlendirmecinin bu sayılardan birini imleyerek kanısını belirttiği ölçek. [**İng.** Numerical rating scale; **Fr.** Échelle de graduation numérique].

sayısallaştırıcı, i. *komp.* Örneksemeli bir bilgiyi sayısal biçime dönüştürebilen organ veya cihaz: *Sayısallaştırıcı bir kodlayıcı olarak düşünülebilir.* [**Fr.** Numériseur]. • **sürekli ~,** *komp.* Örneksemeli sürekli bir işareti veya bir veriyi, otomatik olarak, ayarlanabilir bir zaman aralığında, sayısal değerli bir örnek haline dönüştürebilen sayısallaştırıcı. [**Fr.** Numériseur continu].

sayısallaştırma, i. *komp.* Örneksemeli bir bilgiyi sayısal biçime dönüştürme: *Sayısallaştırma bir kodlama olarak düşünülebilir.* [**Fr.** Numérisation].

sayısallaştırmak, geçl. f. *komp.* Örneksemeli bir bilgiyi sayısal biçime dönüştürmek. [**Fr.** Numériser].
Eşanl. **sayılaştırmak.**

sayışımcı, i. *ikt.* Bk. **Muhasebeci.**

sayışma, i. *ikt.* Birbirlerine borçlu ve alacaklı durumda olan kişilerin karşılıklı, bir sayışımdan sonra borç veya alacak kalıntılarını vererek ödeşmeleri. [**İng.** Clearing; **Fr.** Compensation].
~ **dönemi,** *ikt.* Sayışma yazılımlarında bir paranın kasadan mal sayışımına ve buradan alacaklılara ve sonuç olarak kasa hesabına geçmesi için gereken süre. [**İng.** Accounting cycle; **Fr.** Durée de comptabilité].

sayışman, i. *ikt.* Bk. **Muhasebeci.**

sayrımsama, i. *psik.* Gerçek olmadığı halde kişinin kendini hasta veya güçsüz göstermeye uğraşması. [**Osm.** Temarüz; **İng.** Malingering; **Fr.** Simulation d'une maladie].

saz, i. — **~ı söy 'mek,** *dey.* Etkili ve güzel çalmak. • **~ı sözü yerinde,** *dey.* Hoşsohbet. • **~ına bülbül konmak,** *dey.* Çok güzel çalmak.

sebil, i. —
~ **olmak, dey.** Dağılmak, ziyan olmak.

seçim, i. — **ön ~,** A.B.D.'de bazı görevler (**cumhurbaşkanlığı, senatörlük** v.b.) partilerin göstereceği adayları belirlemek için yapılan ve tüm seçmenlere açık olan seçim. [**İng.** Primary election; **Fr.** Election primaire].

seçme, i. — **~ ler mantığı,** *mant.* Yeğlemeler mantığı. [**İng.** Logic of choice prohairetic logic].
~ **aksiyomu,** *mat.* Her E kümesi için bir f seçme fonksiyonunun, yani E'deki parçalar kümesinin E'de bir $\mathcal{P}$ (E) uygulamasının tanımlanabileceğini belirten aksiyom; bu uygulama E'nin boş olmayan her parçasıyla, A'ya ait ve A'nın seçkin elemanı denilen, E'nin bir a = f (A) elemanını birleştirir: *Seçme aksiyomu Zermelo ve Zorn aksiyomlarıyla eşdeğerdir.* [**Fr.** Axiome du choix].
~ **eleme yarışları,** *sp.* (*atl.*) Tek bir yarışla sonuçlanamayacak denli çok atletin katıldığı yarışlarda, bir sondaki elemeye veya sonlamaya girecekleri saptamak amacıyla yapılan yarış. [**İng.** Round (*heat*) and qualifying competition; **Fr.** Série (*éliminatoire*) concours de qualification].
~ **hakkı,** *ikt.* Borsaya ilişkin süreli işlemlerde özen payı ödeyerek işlemden cayma veya işleme bağlanma biçimlerinden birisini yeğleme. [**İng.** ve **Fr.** Option].
~ **ilksavı,** *mant.* Herhangi bir kümeler kümesine karşılık, bu kümelerden birer öğe seçmekle oluşturulan kümenin var olduğunu dile getiren ilksav. [**İng.** Axiom of choice].

seçmeci, s. —
~ **usavurma,** *eğt.* Birbirlerine karşıt iki veya daha çok yöntem, öğreti veya kuram ile ilgili düşünce veya görüşlerden seçilen öğelere dayanan usavurma. [**İng.** Eclectic reasoning; **Fr.** Raisonnement éclectique].
~ **yöntem,** *eğt.* a) Türlü yöntemlerden yararlanma düşüncesine dayanan ve birleştirici bir anlayışı yansıtan yönetim. b) Gerekseme ve zorunluklar karşısında çoğunlukla yabancı dil öğretiminde baş vurulan, türlü yöntemlerin özelliklerini taşıyan karma yönteme verilen ad. c) Resim-iş eğitiminde hem yol göstermeye hem de serbest anlatıma eşit derecede önem veren öğretim yöntemi. [**İng.** Eclectic method; **Fr.** Méthode éclectique].

seçmeli, s. —
~ **dersler,** *eğt.* Birtakım dersler arasında alınıp alınmaması öğrencinin isteğine ve seçimine bırakılmış olan dersler. [**İng.** Electives; **Fr.** Matières à option, matières optionnelles].
~ **işlem-beğenmeli işlem,** *ikt.* Borsadaki süreli alım satımlarda, yanlardan birinin bir ücret ödemesi karşılığında gününde verip olacağı niceliği tek yönlü olarak uzatmak hakkını veren işlem. [**İng.** Put of more; **Fr.** Affaire à condition].

sedatif, i. *Fr. Sédatif, tıp.* Hastayı sakinleştirmeye yarayan ilaç. [**İng.** Sedative].

sekizinci, s. —
~ **ağırlık,** *güreş* 90 kiloda yapılan güreşler.

sekizli, s. —
~ **yöntem,** *küt.* İlk kez Ranganathan tarafından iki nokta sınıflama yönteminde ileri sürülen ve arap rakamlarının onlu karakterini sonsuz genişletme olanağı sağlayan yöntem. [**İng.** Octave device].

sektör, i. — **halk ~ü,** *ikt.* «*yaşamlarını emeklerinin karşılığı ile sürdüren halk topluluklarının kendi denetimleri altında bulunacak üretim araçlarından, yani sermayeden pay almalarını sağlamak*» amacıyla Cumhuriyet Halk partisi tarafından önerilen ve koalisyon hükümeti döneminde uygulanmağa çalışılan sektör.
Eşanl. **üçüncü sektör.**

selâmünaleyküm, *ünl.* —
~ **kör kadı,** *dey.* Düşüncesizce konuşan içindekini olduğu gibi söyleyen kimse.

selâmsız, s. ve i. — **~ da mı oturuyorsun,** *dey.* Selâm vermeyenlere yerme ve alay yollu söylenir.

sele², i. —
~ **altı çantası,** *sp.* (*bis.*) Sele veya yatay borunun altına asılan çanta. [**İng.** Saddlebag; **Fr.** Sacoche de selle].
~ **bağlantısı,** *sp.* (*bis.*) Çatıda, arka dikey borunun üstünde ve selenin altındaki bağlantılar. [**Fr.** Raccord de selle].
~ **çantası,** *sp.* (*bis.*) Selenin arkasına asılan anahtar çantası. [**Fr.** Trousse de selle].
~ **metal ucu,** *sp.* (*bis.*) Selenin metalden yapılmış ucu. [**Fr.** Rivet du bec selle].
~ **mili,** *sp.* (*bis.*) Selenin altındaki mil. [**Fr.** Pivot-selle].
~ **sapı,** *sp.* (*bis.*) Selenin altındaki boru. [**İng.** Saddle pin, saddle pillar; **Fr.** Tige de selle].
~ **sürgüsü,** *sp.* (*bis.*) Bisiklet selesinin altında, ileri geri devinimini sağlayan sürgü. [**Fr.** Chariot de selle].
~ **ucu,** *sp.* (*bis.*) Selenin sivri ucu [**Fr.** Bec de la selle].

selerifer, i. *Fr. Célérifere. sp.* (*bis.*) 1791 yılında Fransa'da ortaya çıkan, sağ ve sol ayakların birbiri ardınca yeri itmesiyle yürütülen, iki tekerlekli tahta araç. [**İng.** Celeripede].

self, i, *İng. psikan.* İngiliz psikanaliz uzmanı *D. W. Winnicott* tarafından psikanalize sokulan ve hem ruhsal, hem bedensel benlik kavramlarını birarada ifade eden kavram (*Freud'da bunlar her zaman aynı anlamı taşımaz*). */Almancadaki selbet terimi ile eşdeğerlidir/.* [**İng.** ve **Fr.** Self].
~ **bölgesi,** *coğr.* Denizlerin bölündüğü üç büyük bölümden birincisi.

semafor, i. — § **3.** *komp.* Bir bilgisayarda aynı anda yapılan işleri düzenlemek için kullanılan özel değişken tipi. [**İng.** Semaphore; **Fr.** Sémaphore].

seman, i. — **3.** *mad. oc.* Madenin, örneğin bakırın tanecikli çökeltisi. [**İng.** Cement; **Fr.** Cément].

seminer, i. —
~ **kütüphanesi,** *küt.* Üniversitede, merkez kütüphaneye bağlı, belli konulardaki dermelerle hizmet sunan küçük kütüphane. [**İng.** Seminar library].

semiyografi, i. *Fr. sémiographie. haritacılık.* Haritacılık bilgilerinin bir işaretler sistemiyle yazılması.

sempati, i. —
~ **değeri,** *ikt.* Bir mala piyasa değeri dikkate alınmaksızın, subjektif ve duygusal ölçülerle biçilen değer.
~ **fiyatı,** *ikt.* Belirli durumlarda isteyerek ve bilerek bir mala piyasa rayicinin üzerinde ödenen bedel.
~ **grevleri,** *ikt.* Başka işletmelerde çalışan meslektaşlarının giriştikleri teşebbüsleri desteklemek bunda başarılı olmalarını sağlamak için yapılan grev çeşidi.
~ **lokavtları,** *ikt.* Başka bir iş yerinde veya işkolunda girişilen lokavt hareketinin başarıya ulaşmasını sağlamak için işverenlerin kendi işçilerine ilân ettikleri kanunsuz bir toplu mücadele hareketi.

sempozyum, i. *Yun. syn. birlikte + Lat. posis, içme.* Eski Yunan'da bir şölenin veya ziyafetin ikinci yarısı. (*Bu yarıda misafirler içki içerlerdi*). [**İng.** ve **Fr.** Symposium]. § **2.** Eflatun'un, Ksenofon'un, Plutarkhos'un eserlerinin adı (*türkçe şölen*). [**İng.** Symposium; **Fr.** Symposium, banquet]. § **3.** Bugün genel anlamda belli bir konuda düzenlenen oturum veya seminer. [**İng.** ve **Fr.** Symposium]. § **4.** Art arda birçok yazar tarafından ele alınan bir konuyla ilgili yayın. [**İng.** ve **Fr.** Symposium].

sen, z. —
~ **aç, ben aç, otur da fal aç,** *dey.* Her türlü maddî olanaktan yoksun kişilerin bu durumlarını alay yollu anlatır.
~ **herkesi kör âlemi sersem mi sanırsın?** *dey.* Çevresindekileri aldatmak çabasında olanlara sitem yollu söylenir.

sendika, i. — ~ **ya girme yasağı,** *ikt.* Yasalarına göre kendilerine işçi veya Devlet personeli sendikalarına girme ve bunları kurma izni verilmeyenler. [**İng.** Interdiction to join to syndicate; **Fr.** Interdiction d'adhérer au syndicat, interdiction de se syndiquer].
~ **baş sözcüsü,** *ikt.* İş yerinde sendika adına konuşmağa ve işverenle sendika arasında aracılık etmeğe yetkili kişilerin başı. [**İng.** Syndicate speaker; **Fr.** Porte-parole de syndicat].
~ **birliği,** *ikt.* İşçilerin veya işverenin her tür hak ve çıkarlarını koruma ve geliştirme amacıyla kurdukları iki veya daha çok uğraşı örgütünün birleşimi. [**İng.** Syndicate's union; **Fr.** Union de syndicat].
~ **kurma hakkı,** [**İng.** Right of syndicate establishing; **Fr.** Droit d'établissement de syndicat].
~ **temsilcisi,** *ikt.* [*İng.* Spoksman of syndicate; *Fr.* Porte-parole des organisations syndicales].

sen doki, i. (*Seramiköncesi anlamında japonca kelime*) Seramiköncesi japon kültürlerinin bütünü için kullanılan ad. (*japon takımadalarının henüz az bilinen bu gelişme evresi jomon evresinden önce gelir*). [**Fr.** Sen doki].

senet, - di, i. — **ödenecek** ~ **ler,** *ikt.* Alınan mal karşılığı parası belirli bir süre sonunda ödenmek üzere düzenlenen senetler. [**İng.** Payable bills; **Fr.** Effets à payer].
~ **karşılığı avans,** *ikt.* Bankalarca müşterinin vadeli satışları ve diğer her türlü alacak senetlerine karşılık açılan krediler.

senin, z. —
~ **anlayacağın,** *dey.* Sözün kısası, yani anlamında kullanılır.
~ **aradığın bende yok,** *dey.* Ben senin dengin değilim, seninle uyuşamam, çatışamam, benimle ilgilenme anlamında.
~ **ne kumaş (ne mal) olduğunu bilirler,** *dey.* Herkes seni bilir anlamında.

seninki, *dey.* —
~ **can da elinki (benimki) patlıcan mı?** *dey.* Yalnız kendini düşünen insanlara sitem ve kinaye yollu söylenilir.

sensor, i. *ing.* § *ask.* Bir hedefe varmayı sağlayan askerî havacılık donanımının tümü. [**Fr.** Senseur]. § **2.** *astronotik.* Uydunun gerçek yönelimini saptamaya ve bu yönelim ile istenen yönelim arasındaki sapmayı belirtecek bir sinyali oluşturmaya imkân veren bir uydu dengeleme sisteminin parçası. [**Fr.** Senseur].

sentaktik, s. Sentaksla ilgili olan. *Eşanl.* **dizimsel.** [**İng.** Syntactic; **Fr.** Syntaxique].
~ **adı,** *mant.* Bir sözedilen dil deyiminin sentaktik sözeden dildeki adı. [**İng.** Syntactic name; **Fr.** Nom syntaxique].
~ **anlam,** *mant.* Bir düzgün deyimin sentaktik anlamı, bir yandan kendi düzgünlüğü öbür yandan da deyimle dildeki öteki düzgün deyimler arasındaki sentaktık bağıntıların tümü için kullanılır. [**İng.** Syntactic meaning; **Fr.** Signification syntaxique].
~ **bağlaşıklık,** *mant.* Bir sentaktik tür dizisinin tek bir sentaktik türe indirgenebilmesi. [**İng.** Syntactic connexity; **Fr.** Connexité syntaxique].
~ **bağlaşıklık denetlemesi,** *mant.* Verilen bir sentaktik tür dizisinin sentaktik bağlaşık olup olmadığını ortaya koymak amacıyle indirgenmesi işlemi. [**İng.** Syntactic connexity test; **Fr.** Preuve de connexité syntaxique].
~ **değişken,** *mant.* Olağan yorumdaki değer alanı, bir sözedilen dilin belli türden deyimlerinden oluşan sentaktik sözeden değişkeni. [**İng.** Syntactic variable, syntactic symbol, metavariable; **Fr.** Variable syntaxique].
~ **değişmez,** *mant.* Olagan yorumda bir sözedilen dil deyimini gösteren sentaktik sözeden dil değişmezi. [**İng.** Syntactic constant. **Fr.** Constante syntaxique]
~ **dizge,** *mant.* Biçimsel dizge. [**İng.** Syntactical system; **Fr.** Système syntaxique].
~ **dönüştürme,** *mant.* Belli bir sentaktik türden olan deyimler kümesinden aynı kümeye işlemlenebilir izerge. [**İng.** Syntactic transform].
~ **eksikli ilksavlı kuram,** *mant.* Belirlenmez önermesi olan veya başka bir deyişle ilksavlar kümesiyle kendini tutarsız kılmayan bir önermesi olan sentaktik-tutarlı ilksavlı kuram. [**İng.** Syntactically incomplete axiomatic theory; **Fr.** Théorie axiomatique syntaxiquement incomplète, non-saturée].
~ **eksiksiz ilksavlı kuram,** *anat.* Her önermesi belirlenir olan tutarlı ilksavlı kuram. [**İng.** Syntactically complete axiomatic theory; **Fr.** Théorie axiomatique syntaxiquement complète, saturée].
~ **işareti,** *mant.* Sentaktık değişken veya sentaktık değişmez [**İng.** Syntactic sign. **Fr.** Signe syntaxique].
~ **özellik,** *mant.* Yalnız sentaktik yapıya ilişkin olan deyim özelliği [**İng.** Syntactic property; **Fr.** Propriété syntaxique].
~ **simge,** Bk. **Sentaktik değişken.**
~ **sonuç,** *mant.* P gibi bir önermenin K önerme kümesinin bir sentaktik sonucu olması P'nin K'dan türetilebilmesi. [**İng.** Syntactic consequence; **Fr.** Conséquence syntaxique].
~ **sözeden dil,** *mant.* Olağan yorumundaki değer alanı, sözedilen dil deyimleriyle bu deyimlere dayanan kümelerden oluşan sözedilen dil. [**İng.** Syntactic metalanguage; **Fr.** Métalangue syntaxique].
~ **terim,** *mant.* Sentaktik ad, değişken veya kalıp. [**İng.** Syntactical term; **Fr.** Terme syntaxique].
~ **tutarlı önerme kümesi,** *mant.* Kendisinden çelişme türetilmeyen önerme kümesi. [**İng.** Consistent set of sentences; **Fr.** Ensemble d'énoncés consistants].
~ **tutarsız önerme,** *mant.* Kendisinden çelişme türetilebilen önerme; [**İng.** Inconsistent sentence; **Fr.** Énoncé inconsistant].
~ **tutarsız önerme kümesi,** *mant.* Kendisinden çelişme türetilebilen önerme kümesi ,kendisinden dilin tüm önermeleri türetilebilen önerme kümesi. [**İng.** Inconsistent set of sentences; **Fr.** Ensemble d'énoncés inconsistants].
~ **tür,** *mant.* İçinde geçtikleri deyimlerin düzgünlüğünü bozmaksızın birbirinin yerine konulabilen bütün düzgün deyimlerin öbeği. [**İng.** Syntactic category grammatical category; **Fr.** Catégorie syntaxique].
~ **tür çözümlemesi,** *mant.* Verilen bir deyimin sentaktik tür dizisini ortaya koyma işlemi. [**İng.** Categorial analyis].
~ **tür değişkeni,** *mant.* Değer alanı, sentaktik türlerden oluşan bir sözeden dil değişkeni. [**İng.** Syntactic category variable; **Fr.** Variable de catégories syntaxiques].
~ **tür dizisi,** *mant.* Düzgün veya düzgün olmayan bir deyimin ayraçsız yazılış biçiminde her imine karşılık sentaktik türünü belirtmekle elde edilen dizi. [**İng.** Syntactic-category sequence].
~ **tür indirgemesi,** *mant.* Bir sentaktık tür dizisine sentaktik tür indirgeme kuralını art arda uygulayarak en kısa sentaktik tür dizisine veya tek bir sentaktik türe sonlu sayıda adımla varmayı sağlayan işlem. [**İng.** Syntactic category reduction].
~ **tür simgesi,** *mant.* Bir sentaktik türün sentaktik sözeden dildeki adı. [**İng.** Syntactic category symbol; **Fr.** Symbole de catégorie syntaxique].

sentaktik, - ği, i. *Fr. syntactique. met.* Katı bir fazı doğurmak için, birbiriyle karışmayan iki sıvı fazın tepkiyeceği belirli bir sıcaklıkta ve soğuması sırasında bir tepkimeyle karşılaşan alaşım (*İki A ve B madeninin ikili bir alaşımı için tersinir tepkime şu şekilde yazılır:*

A'ca zengin sıvı +
B'ce zengin sıvı

(soğutma)
———
———
(ısıtma)

A ve B'nin katı çözeltisi.

Sıvı fazlarını karışmazlığı ve birikme tehlikesi nedeniyle bu tepkimenin tamamlanması çok güçtür.

sentetik, s. —
~ **boya,** *mim.* Sıvı kısmında sentetik reçine bulunan boya anlamında kullanılan tam açıklığa kavuşmamış bir terim.

sentez, i. Bk. **Bireşim.**

sepet, - ti, i. **bebek ~ i,** Küçük bir oturma yeri, bebeği bağlamak için sapları olan, bebekleri yaşına göre yatırarak veya oturtarak taşımak için kullanılan küçük sepet. [**İng.** Carry cot; **Fr.** Porte-bébé] ◇ *Eşanl.* **portbebe.** • **tekerlekli ~,** Müşterilerin kendi kendilerine alışveriş yaptıkları, satıcı ve tezgâhtar kullanmayan büyük mağazalarda alıcıların mallarını taşımak veya garlarda ve havaalanlarında yolcuların bagajlarını taşımak için kullandıkları küçük madeni araba. ◇ *Eşanl.* **tekerlekli araba.**

sepetçi, i. —
~ **kültürü,** *prehist.* A.B.D.'nin güneybatısında tarih öncesi kültür fasiyesi; adını, bu fasiyeste bulunan örülmüş sepet ve çarıklardan alır. [**İng.** «Basket-maker» culture; **Fr.** Culture des Vanniers].

sepsis, i. *Lat. tıp.* Çürüyen madde toksinleriyle, vücudun tümünü veya bir bölgesinin zehirlenmesi.

ser[1], i. — ~ **de ihtiyarlık olmak,** *dey.* İhtiyarlık çağında bulunmak

seramoplastik, s. *Fr. céramoplastique* < *Yun. keramos, tuğla* + *plastikos,* şekil verme sanatıyla ilgili. Tuğladan veya taş ile tuğladan bir cepheyi süslemeğe yarayan pişmiş topraktan tuğlaya denir. Taşla beraber veya yalnız bu malzemeyle gerçekleştirilen dekor için kullanılır

serbest, s. —
~ **basım hakkı,** *ikt.* Fertlerin, ellerinde bulunan külçe madeni, devletin darphanesine götürerek diledikleri kadar madenî para bastırabilmeleri hakkı.
~ **cinsel ilişki kuramı,** *etn.* İnsanlığın başlangıçta bir kurala bağlı olmaksızın, karışık ve serbest cinsel ilişkilerde bulunduğunu ileri süren kuram. [**İng.** Hetaerism, hetairism; **Fr.** Hétairisme].
~ **çalışma kümesi,** *eğt.* Okulda serbest çalışma saatlarında ilgi ve gereksinmelerine göre bir araya gelen ve kimi durumlarda ilgili öğretmenlerin yardımlarından da yararlanan küçük öğrenci topluluğu. [**İng.** Free work group; **Fr.** Groupe de travail libre].
~ **dişli,** *sp.* (*bis.*) Art teker üstündeki bir dişli türü. [**Fr.** Roue libre].
~ **hesap uzmanı,** *ikt.* Muhasebe yöntemleri üzerinde sivrilen ve fertlerle teşebbüsler adına kontrol işlerini ve diğer muhasebe hizmetlerini yapmaya hazır olan gerçek kişi.
~ **meslek erbabı,** *ikt.* Serbest meslek faaliyetini devamlı olarak meslek halinde yapanlar.
~ **meslek faaliyeti,** *ikt.* Bir işverene bağlı olmaksızın ve sermayeden çok kişisel çalışmaya bilimsel ve meslekî bilgiye veya uzmanlığa dayanan ve ticarî nitelikte olmayan işlerin yapımı.
~ **mevcutlar,** *ikt.* Banka dilinde, istenildiğinde kullanılabilecek Merkez Bankası nezdindeki mevcutlar.
~ **oyun,** *eğt.* Çocuğun, etkin olma gereksinmesini karşılamak üzere kendiliğinden kurduğu ve hiç bir kurala bağlı olmayan oyun. [**İng.** Free play; **Fr.** Jeu libre].
~ **vuruş,** *sp.* (*futb.*) Ödek çizgisinin dışındaki bir noktada, bir oyuncunun kural dışı davranışta bulunması üzerine, bu noktadan karşı takım oyuncularının yaptığı vuruş. [**İng.** Free-kick].

serebrum, i. *Lat. cerebrum. tıp.* Kafatasının üst bölümünde bulunan esas ve en büyük beyin bölümü. [**İng.** Cerebrum]

serek, i. —
~ **satışı,** *ikt.* a) Üstü açık bir ıkı metre genişliğinde satılacak malı, isteklilerine gösterme amacıyla yapılmış bir araç. b) Gördüğümüz ve bildiğimiz anlam ve nitelikte dükkânlar dışında, açık yerlerde çeşitli düzen ve yöntemlerle yapılan satış. [**İng.** Sale display; **Fr.** Vente en étalage].

sergi, i. — ~ **li pazar,** *ikt.* a) Belirli sürelerle geçici olarak kurulan sergi niteliğindeki büyük pazar. b) Herhangi bir kentte yılın belirli zamanlarında kurulmakta olan ve genel olarak o ülkeye veya bölgeye ilişkin yapım ve üretim nesnelerini kapsayan, sergileyen büyük pazar. [**İng.** Fair **Fr.** Foire].
~ **ve panayır ayrıcalığı,** *ikt.* a) Hükümetin izni ile açılan sergi ve panayırlarda yaptıkları ticarî çalışmalardan elde olunan kazançlar (*Türkiye'den başkaca yeri ve sürekli temsilcileri bulunmamakta koşulu ile*). b) Bu sergi ve panayırlarda yapılacak erkin uğraşı çalışmalarından elde olunacak kazançların gelir vergisi ile bağımlı tutulmamaları [**İng.** Exemption of exposition and fair; **Fr.** Exemption d'exposition et foire].

serigraf, i. *Fr. sérigraphe* < *Lat. sericum,* ipek + *yun. graphein,* yazmak *tekn.* Başlangıçta dokuma elyafı üzerinde çekme deneyleri yapmak için tasarlanan, sonradan boya ve vernik katmanlarının çekmeye karşı direncini incelemek için kullanılan cihaz: *Serigrafta bir optik büyütme düzeneği ve çekme eğrisini fotoğraf halinde kaydeden ikinci bir düzenek bulunur.* [**İng.** Serigraph].

sermaye, i. — ~ **nin marjinal verimliliği,** *ikt.* Kısa dönemde diğer üretim faktörlerinin kullanılan miktarı sabitken sermayedeki birim artışını hasılaya katkısı. • ~ **si çanak çömlek olup tüccarlıktan dem vurmak,** *dey.* Elde imkânları çok az olduğu halde yüksekten atıp tutmak. • ~ **si sağlık,** *dey.* Sağlığından başka bir şeyi olmayan. • **hareketli ~,** Bir yerden başka bir yere kolayca kayabilen, faiz oranındaki değişmeler ve kambiyo rizikosunun değerlendirilmesine göre kısa vadeli olarak borç verilebilen spekülatif sermaye. [**İng.** Hot money; **Fr.** Capitaux fébriles].
~ **açığı,** *ikt.* Bir işletmenin ödenmiş sermayesindeki eksilmeyi gösteren meblağ.
~ **birikimi,** *ikt.* Artık değer birikimi.
~ **devri,** *ikt.* İşletme faaliyetlerine katılan muhtelif sermaye unsurlarından her birinin, bir sermaye unsuru şeklinden diğer sermaye unsuru şekline geçişi.
~ **harcaması,** *ikt.* Duran varlık edinmek veya bunlara ilaveler yapmak ve geliştirmek amacıyla yapılan harcama.
~ **hasıla oranı,** *ikt.* Gerçekleştirilmiş yatırımların milli gelirde sağladıkları artış.
~ **ihracı,** *ikt.* Sermaye fazlasının, ülke sınırları dışında kullanılması.
~ **kazançları vergisi,** *ikt.* Bir kişinin veya işletmenin sahip olduğu aktiflerin sermayenin değerlerinde belli bir dönem içinde .genellikle bir yılda meydana gelen değer artışının vergilendirilmesi.
~ **malları,** *ikt.* İstihsal edilmiş, istihsalde kullanılan maddeler.
~ **piyasası analizleri,** *ikt.* Yatırımlardan beklenen verim ve üstlenilecek risk seviyesini belirleyerek tasarruf fazlası ekonomik birimlerin yatırımlarını yönlendirici bilgi ve güvenilir sonuçlara ulaşma amacıyla yapılan analizler.
~ **planlaması,** *ikt.* Kâr oranını artırmak ve ekonomik bunalımlara engel olmak için sermaye üretiminin önceden hazırlanan bir plâna göre gerçekleştirilmesi, yönlendirilmesi.
~ **teşkili,** *ikt.* Faiz ve sair gelirleri sermayeye katma.
~ **tüketimi,** *ikt.* Kullanma, aşınma, yıpranma, demode olma veya tahribe uğrama veya borsa düşüşü nedeniyle firma aktifinde beliren azalma.
~ **koyma,** *ikt.* Bir yere üretim unsurlarından verme (*plâsman*); yatırım yapma veya sermaye verme.

sermayeci, *ikt.* Sermaye sahibi [**İng.** Capitalist; **Fr.** Capitaliste].

sert, - ti, s. —
~ **camlı ampul,** Erime noktası yüksek, özel bileşimli bir camdan yapılmış ampul.
~ **sessizler,** *gram.* Ses kirişlerinde perdelenirken titreyip tonlanmayan, yalnız boğumlama noktalarındaki gürültüleri işitilen sessizler.

sertleştirme, i. — 3. *camc.* Camın, yumuşama sıcaklığına yakın bir sıcaklıktan normal çevre sıcaklığına düşünceye kadar birdenbire soğutulması

sertlik. ölçer, b.i. *elektr.* Bir yalıtkanın yalıtkanlık sertliğini ölçmeğe yarayan alet (*Ani bir kopma ve maddenin molekül kohezyonunun bozulması veya bir iyon olayı bir yalıtkanın kırılmasına yol açabileceğinden, bu iki olayı ayırt etmek için ölçme koşullarının kesinlikle belirlenmesi gerekir*). [**Fr.** Rigidimètre].

serum, i. — **antilenfosit ~,** *tıp.* Lenfositlerin bağışıklık etkinliğini azaltabilen veya yok edebilen serum. [**Fr.** Sérum antilymphocytaire].

servikal, s. *Fr. cervical,-ale,-aux. tıp.* Boyna ait. [**İng.** Cervical]

servis, i. —
~ **çekirdeği,** *mim.* Bir yapıda bir araya toplanmış servis hacimleri grubu.
~ **girişi,** *mim.* Büyük binalarda yan hizmetler için kullanılan ikinci derecedeki giriş.
~ **koridoru,** *mim.* Bir binada servis hacimlerini birbirine bağlayan koridor.
~ **yolu,** *mim.* Büyük binalarda servis girişine giden yol.

servovalf, i. *Fr. servovalve.* Otomatik bir kumanda düzeneğiyle donatılan ve hidrolikte çok kullanılan valf.

ses, i. — ~ **i kesmeli ağzı yanmalı.** *dey.* Susmalı.
~ **belirlenmesi,** *psik.* Tek veya iki kulakla ses kaynağının yön, uzaklık veya her ikisi açısından değerinin ve yerinin kestirilmesi. [**İng.** Auditory localization]
~ **benzeşimi,** *ed.* Bk. **Paronomaz.**
~ **bozukluğu,** *eğt.* Sesin sürekli olarak, güç, perde nitelik ve esneklik bakımından dikkati çekecek ölçüde farklılık göstermesi, konuşurken sesin kısık, çok yüksek, tiz, pes, soluk veya tekdüze olması durumu. [**İng.** Voice disorder; **Fr.** Déficience vocale].
~ **değil bostan dolabı,** *dey.* Çirkin ve rahatsız edici ses.
~ **eğitimi,** *eğt.* Müzik derslerinde çocukların gırtlaklarını eğitme, onlara iyi ve doğru şarkı söyleme becerisini kazandırma amacını güden, soluk alıştırmaları, ses ve söyleme alıştırmaları, ritmik okuma gibi çalışmaları kapsayan etkinliklere verilen ad. [**İng.** Voice training; **Fr.** Education vocale].
~ **kayıt ödünç verme yöntemi,** *kül.* Ö-

düşünce verme kaydının sesle bir şerit veya diske saptanması temeline dayanan yöntem. [İng. Audio charging system].

~ **kaynaşımı**, *psik.* Her iki kulağın ayrı ayrı aldığı seslerin tek ve bütün bir izlenim halinde birleşmesi. [İng. Binaural fusion].

~ **ortamı**, *radyotekn.* Dinleyiciye doğru gelen seslerin yapay olarak yansıtılmasıyla yaratılan sesli ortam.

~ **yinelemesi**, *ed.* Bir uyum etkisi sağlamak için aynı sesleri, aynı harfleri veya aynı heceleri yineleme. [İng. Alliteration; Fr. Allitération].

☆ *Eşanl.* **aliterasyon.**

sesli, s. —

~ **okuma**, *eğt.* Bir yazılı parçayı seslendirerek okuma, yüksek sesle okuma. [İng. Oral reading; Fr. Lecture à haute voix].

sessiz, s. —

~ **film çevirmek**, *dey.* Kimseye belli etmeden gizli gizli yolsuz işlerde bulunmak: *Bana kalırsa o adam, karısının üzerine sessiz filim çeviriyor. Sessiz filim çevirmeseydi, bu kadar zengin olamazdı.*

~ **okuma**, *eğt.* b) Kör çocukların kendilerine özgü kabartma yazıları parmaklarıyle dokunarak sessizce okumaları. [İng. Silentreading; Fr. Lecture silencieuse].

set[2]**, - ddi** i. — **durdurma ~ i**, *hava.* Bir havaalanı pistinin sonuna yerleştirilen ve bir uçağı kısa bir mesafe içinde frenleyerek durdurmayı sağlayan sistem. [İng. Arresting gear; Fr. Barrière d'arrêt]. • **Isı ~ i**, *hava.* Bir atmosferdeki ısıl etkilerin, bu sınırı aşan bir uzay aracı için tehlikeli ve tahrip edici nitelik kazandığı limit hız: *Isı kalkanları ve ısı ekranları kullanarak ısı setinin sınırları daha öteye götürülebilir.* [Fr. Barrière thermique].

~ **gölleri**, *coğr.* Bir tarafı açık olan çukurlukların, sonradan her hangi bir set tarafından kapatılmasıyle oluşan göller.

set-up, i. *İng. sin.* Kameranın, belli bir plan çekerken filme aldığı cisimle karşılıklı ilişkisi.

sevgeç, i. Bk. **Libido.**

sevinç, i. — **sevincinden ağzı kulaklarına varmak**, *dey.* Çok sevinmek. • **sevincinden ölmek**, *dey.* Çok sevinmek. • **~ten bir yere (kabına) sığmaz olmak**, *dey.* Çok sevinmek, hafiflik ve coşkunluk duymak.

seyahat, i. —

~ **çeki**, — [İng. Traveller's check; Fr. Chèque de voyage].

~ **endüstrisi**, *ikt.* Milli ekonominin, turist ihtiyaçlarını yani kendi yaşadığı ve çalıştığı yerden başka bir yere giden kimsenin ihtiyaçlarını temin eden iş grubu.

seyyar, s. —

~ **afiş**, *ikt.* Bir taşıtın dış tarafına asılan afiş veya yafta.

~ **ticaret**, *ikt.* Belirli bir yerde kalmaksızın, gezer dolaşır bir halde yapılan ticaret.

gezici, s. ve i. —

~ **mantık**, *mant.* Çifte değilleme ile üçüncünün olmazlığı kurallarını geçersiz sayan bir mantık dizgesi. [İng. Intuitionistic logic; Fr. Logique intuitionniste].

sezgisel, s. —

~ **kümeler kuramı**, *mant.* Kümeleri biçimsel olmayan dille, belli ilksavlara dayanmaksızın inceleyen matematik bölümü. [İng. Intuitive set theory; Fr. Théorie intuitive des ensembles].

~ **öğrenme**, *psik.* Türlü ipuçlarının amaçla olan ilişkilerinin, veya bir sorunun öğeleri arasındaki bağların sezgileme yoluyle kavranılarak öğrenilmesi. [İng. Insightful learning].

~ **tip**, *psik.* Düşüncelerinde sezgiye geniş ölçüde yer veren kişi. [İng. Intuitive type].

sezinletme, i. *ed.* İki anlama gelen bir sözü, bir anlamda kullanırken öbürüne de uygun düşürme sanatı. [Fr. Allusion].

sfinkter, i. *Fr. sphincter* < *Lat. tıp.* Bk. **Büzgenkas.**

sıcaklık, - ğı, i. —

~ **noktası**, Deri altında sıcaklık uyaranına karşı özellikle duyar olan sinir uçları. [İng. Warm spot].

sıçan, i. —

~ **düşse başı delinecek**, *dey.* Bir evin yoksulluğunu anlatmak istendiği zaman kullanılır.

sıfır, i. — **~ ı bağıntı**, *mant.* Sıfırlı yüklemin veya başka bir deyişle önermenin kaplamı olan doğruluk değeri. [İng. Zero-place relation; Fr. Relation à zéro-place]. • **~ ı değişken bağlayıcısı**, *mant.* Sıfır sayıda değişken ile kapalı bir deyimden belli bir kapalı deyimi oluşturan yöneten deyim. [İng. Zero-place variable binding operator]. • **~ ı eklem**, *mant.* Sıfır sayıda önermeden veya başka bir deyişle tek başına bir önerme oluşturan eklem. [İng. Zero-place connective; Fr. Connecteur à zéro-place[. • **~ ı geçirlilik eklemi**, *mant.* Doğru bir önerme oluşturan sıfırlı doğrusal eklem. [İng. Zero-place tautology]. • **~ ı içlemsel izerge**, *mant.* Sıfırlı işlevin veya başka bir deyişle adın içlemi olan bireysel kavram. [İng. Zero-place function in intension; Fr. Fonction à zéro-place en intension]. • **~ ı işlev**, *mant.* Sıfır sayıda addan veya başka bir deyişle tek başına bir ad oluşturan yöneten deyim. [İng. Zero-place operational expression]. **~ ı kalıp**, *mant.* Kapsadığı sentaks değişkenlerin sayısı sıfır olan, başka bir deyişle hiç bir sentaks değişkeni olmayan kalıp. [İng. Zero-place schema]. • **~ ı kaplamsal izerge**, *mant.* Sıfırlı işlevin veya başka bir deyişle adın kaplamı olan birey. [İng. Zero-place function in extension; Fr. Fonction a zéro-place en extension]. • **~ ı öznitelik**, *mant.* Sıfırlı yüklemin veya başka bir deyişle önermenin içlemi olan sav veya durum. [İng. Zero-place attribute; Fr. Attribut à zéro-place]. • **~ ı tamdeyim**, *mant.* Sıfır sayıda bağsız değişkeni olan veya başka bir deyişle hiç bir bağsız değişkeni olmayan tam deyim. [İng. Zero-place formula; Fr. Formule à zéro-place]. • **~ ı tanımsal çıkarım**, *mant.* Öncülsüz tasımsal çıkarım. [İng. Zero-place syllogistic inference]. • **~ ı tutarsızlık eklemi**, *mant.* Yanlış bir önerme oluşturan doğrusal eklem. [İng. Zero-place contradiction]. • **~ ı yüklem**, *mant.* Sıfır sayıda addan veya başka bir deyişle hiç bir ad olmaksızın tek başına bir önermeyi oluşturan yöneten deyim. [İng. Zero place predicate; Fr. Prédicat à zéro-place]. • **bir çokterimlinin ~ ı**, *mat.* Bu çokterimlinin kökü. [Fr. Zéro d'un polynôme].

sıfırlayıcı, i. **bir A halkasının bir P parçasının sağdan sıfırlayıcısı**, *mat.* P'nin her b elemanı için $b \times = 0$ olmak şartıyla A'nın × elemanlarının M kümesi; burada 0, A'nın toplamaya göre yansız elemanıdır.

sığa, i. — **bir belleğin ~ sı**, *komp.* Bir belleğe kaydedilebilen ve birler, harfler, sekizler, sözcüklerle ifade edilebilen bilgi miktarı (*İç bellekler için genellikle* 2^{10} *yani 1 024 eleman değerindeki K birimi kullanılır: 4 K sözcüklü bir bellekte 4 096 sözcük bulunur*). [Fr. Capacité d'une mémoire]. • **bir kanalın, bir iletim hattının ~ sı**, *komp.* Bu kanalın veya hattın taşıyabileceği, saniyede bit olarak ifade edilen bilgi debisi. [Fr. Capacité d'un canal, d'une voie de transmission].

sığınak, - ğı, i. — **atom sığınağı**, *savunma* Nükleer silahların mekanik, radyoaktif veya ısıl etkilerine (*ani şimşek etkileri ve daha sonraki yangın ve radyoaktif etkileri*) karşı halkı veya savaşçıları koruyacak olan doğal veya yapay sığınak. [İng. Fall-out shelter; Fr. Abri antiatomique].

sığınmak, f. — **sığınanlar eğitimi**, *eğt.* Baskı altında ülke değiştirenlerin, sığındıkları yeni ülkeye uymalarını sağlamak için yapılan eğitim. [İng. Education of refugees; Fr. Education des réfugiés]

sıkı[1], s. —

~ **geçerli önerme**, *mant.* Geçerli tasımsal önerme. [İng. Strongly valid sentence].

~ **vuruş**, *sp.* (*futb.*) Topun hedefe en kısa yoldan gitmesi amaciyle topa hızla, ayağın sert ve taraklı yüzeyiyle yapılan vuruş.

~ **yarısıralama**, *mant.* Bakışımsız, geçişli bağıntı. [İng. Strict partial ordering].

sıkışık, s. — **3.** *mat.* Her açık örtüsünden sonlu bir altörtü çıkarılabilen ayrık bir topolojik uzay için kullanılır: *R gerçek doğrusunun sınırlı ve kapalı her/a,b/ aralığı bir sıkışık topolojik uzaydır.* [İng. Compact; Fr. Compact, - acte].

~ **varış**, *sp.* (*bis.*) Koşucuların, yarışı yarım teker gibi az bir ayrımla sıkışıkça bitirmeleri. [İng. Close finish, photo-finish; Fr. Arrivée serrée].

sıkışma, i. — **kalp ~ sı**, *tıp.* Bazı reanimasyon manevraları veya perikarditler esnasında ortaya çıkan evegen hastalık hali

sıkıştırma, i. — **7.** *komp.* Çok programlı bir bilgisayarın merkez hafızasını yönetme tekniği; bu teknikte programlar hafızaya aynı anda, tek bir parça halinde yüklenir, fakat aralarında boşluklar meydana geldiği zaman programlar yeniden sıkıştırılarak mümkün olduğu kadar büyük bir hafıza alanı elde edilebilir.

sıklık, - ğı, i. —

~ **dağılımı**, *eğt.* § **1.** Bir sıraya göre düzenlenen gözlem değerlerinin dağılımı. § **2.** Bir dizi içinde yer alan gözlem veya puanların değer basamaklarına göre dağılımı ve yineleniş sayısı. § **3.** Puanların, her puana eşdüşen veya her bir sınıf genişliğine rastlayan gözlem veya deneklerin sayısını gösterecek biçimde yukarıdan aşağı veya aşağıdan yukarı sıralanışı. [İng. Frequency distribution; Fr. Distribution de fréquence].

sınama, i. —

~ **ve yanılma**, — [İng. Trial-and-error. Fr. Essai et erreur].

~ **ve yanılma yoluyle öğrenme**, § **1.** *eğt.* Yeni öğrenme durumları karşısında öğrencinin, başarılı sonuç alıncaya, veya hoşnut oluncaya değin kimi tepkileri ho-

men hemen rasgele yinelemesi ve sınaması temeline dayalı öğrenme. [İng. Trial-and-error learning; Fr. Apprentissage par essai et erreur]. § 2. *psik.* Deneğin nasıl çözümlenebileceği konusunda bilgi ve becerisi bulunmadığı bir sorun veya durum karşısında, türlü davranışları deneyerek çözüme yaramayanları bir yana bırakıp yararlı ve etkili olanları seçmeyi öğrenmesi. [İng. Trial and error learning].

sınav, i. —

~ **denetimi,** *eğt.* Bir okulda sınavların düzenlenmesi, yapılması, değerlendirilmesi ve sonuçlarının saptanması ile ilgili çalışmaların yönetmelik hükümlerine göre yürütülüp yürütülmediğini incelemeyi öngören denetim türü. [İng. Examination inspection; Fr. Inspection des examens].

~ **kurulu,** *eğt.* Öğrencileri sınamakla görevli kimselerden oluşan kurul. [İng. of examination; Fr. Jury d'examen].

~ **programı,** *eğt.* Sınavların türünü, gününü, saatini ve yerini gösteren çizelge. [İng. Examination schedule; Fr. Programme des examens].

sınıf, i. — ~ **lı vergi,** *ikt.* Vergi konusu malları sınıflara ayıran ve böylece her sınıfa farklı uygulanan vergi dizgesi. [İng. Classified tax; Fr. Taxe classifiée]. • ~ **ta kalma,** *eğt.* Bir öğretim yılı süresince başarı gösteremeyen öğrencinin, yönetmelik gereğince bulunduğu sınıfta bir yıl daha okumak zorunda bırakılması. [İng. Failure; Fr. Redoublement]. • **ortak iş** ~ **ı,** *eğt.* Öğrencilerle öğretmenin, toplumsal bir değer alışverişine yönelen maddi bir üretim sağlamak amacıyla birlikte çalıştıkları sınıf. [Fr. Classe coopérative]. • ~ **çözümleme tablosu,** *eğt.* Genellikle başarı testleriyle ilişkili olarak hazırlanan ve öğrencilerin bu testlerden elde ettikleri başarı oranlarını gösteren tablo. [Fr. Tableau d'analyses de la classe].

~ **dışı etkinlikler,** *eğt.* [İng. Extra class activities; Fr. Activités extra scolaires].

~ **düzgüleri,** *eğt.* Değişik sınıflarda okuyan öğrenci kümelerinin tipik veya ortalama başarılarını gösteren değerler. [İng. Grade norms; Fr. Norme de classe].

~ **eşdeğerliği,** *eğt.* Bir testin ham puanına göre değer biçilen ve öğrencilerin ortalama sınıf düzeyini belirleyen sınıf puanı. [İng. Grade equivalent].

~ **geçme,** *eğt.* Bir öğretim yılı süresince başarı gösteren öğrencinin, yönetmelik gereğince bir üst sınıfa yükselmesi. [İng. ve Fr. Promotion].

~ **genişliği,** *eğt.* Sayılama işlemlerinde sınıfın alt ve üst sınırları arasındaki ayrıma verilen ad. [İng. Class interval; Fr. Intervalle de classe].

~ **içi testleri,** *eğt.* — [İng. Classroom tests; Fr. Tests pour salle de classe].

~ **kütüphanesi,** *eğt.* 1. Öğrencilerin girişimiyle kurulan, içinde türlü derslerin işlenmesine yarayan kaynak kitapların bulunduğu kütüphane. [İng. Classroom library; Fr. Bibliothèque de classe].

~ **ortamı,** *eğt.* Aynı sınıfta okuyan öğrenciler arasındaki düşünsel ve duygusal etkileşim sonucu zamanla oluşan, benzer beklentilerin, değer yargılarının ve davranış örüntülerinin gelişmesine yol açan durum. [İng. Classroom atmosphere; Fr. Atmosphère de classe].

~ **ödevi,** *eğt.* — [İng. Class-work; Fr. Devoir de classe].

~ **öğretmeni,** *eğt.* b) Görevlendirildiği sınıfın bütün derslerini okutan öğretmen. [İng. Classroom teacher; Fr. Maître de classe].

~ **sergisi,** *eğt.* Okul programının bütünlüğü içinde, sınıf çalışmaları sırasında yapılan kişisel ve ortaklaşa işleri velilere ve öteki öğrencilere göstermek için genellikle öğretim yılı sonunda düzenlenen sergi. [İng. Class exhibition; Fr. Exposition de classe].

~ **yönetimi,** *eğt.* Bir öğretmenin, sınıfta göreviyle ilişkili bütün eğitim ve öğretim etkinliklerini yönetmesi işi. [İng. Classroom administration; Fr. Administration de la classe].

sınıflandırma, i. **dosyalar arası** ~, *komp.* Yeni bir veya birkaç dosya oluşturmak için, aynı türden göstergelere göre sınıflandırılmış birçok dosyayı birleştirme (*Böylece hazırlanan dosyanın veya dosyaların sıralanışında, birleştirilen dosyaların sıralanışına mutlak uymak zorunluğu yoktur*). [İng. Collation; Fr. Interclassement].

sınır, i. — **topolojik bir E uzayının bir A parçasının A** ~ **ı,** *mat.* X noktalarının her V dolayı A parçasının en az bir noktasını ve bu parçanın E uzayındaki tümlerinin bir noktasını taşıyan, E uzayındaki x noktalarının kümesi: A = AnCA. A ve CA'nın kapama arakesiti.

~ **çizgisi, 2.** *sp.* (*bis.*) Yarışlıklarda, ölçü çizgisinin 70 sm. dışına, yarışlık dolanımınca çizilen ve öndeki koşucuya ayrılan yeri gösteren çizgi. [Fr. Ligne de démarcation].

~ **durum,** *fels.* Felsefeye *Jaspers*'in getirmiş olduğu bir kavram.

~ **gümrüğü,** *mal.* Kara sınırında görev yapan gümrük yönetimi. [İng. Frontier customs office; Fr. Bureau de douane].

~ **kavram,** *fels.* Bilinmeyene karşı bilmeyi sınırlayan kavram.

~ **ticareti,** *mal.* Coğrafya durumu veya sınırın iki yanında yaşayan halkın gereksemeleri için yapılan alışveriş; bu nedenle konulan özel gümrük yöntem ve kuralları. [İng. Frontier trade; Fr. Trafic frontière].

sınırlama, i. — **4.** *nükl.* Aşırı miktarda radyoaktif maddenin, reaktör kazaya uğrasa bile belirli sınırların ötesine dağılmasını önlemek amacıyla alınan tedbirlerin tümü. • **bir plazmayı** ~, *fiz.* Bir plazmanın taneciklerini içinde bulunduğu kabın çeperlerinden yeterli bir süre boyunca uzak tutma işlemi. • **kredi** ~ **sı,** *ikt.* Şirketlere verilen banka kredilerini sınırlamak için hükümetçe alınan tedbirlerin bütünü; *Kredi kısıtlamasına enflasyonla mücadele edilirken başvurulur.*

~ **bölmesi,** *nükl.* Bir reaktörü bütünüyle çevreleyen ve reaktör bozulsa bile radyoaktif maddeleri sınırlamayı sağlayan kapalı yapı. [İng. Containment].

~ **yöntemi,** *ikt.* Ülke içinde üretilen malların, korunması veya dıştan alım oylumunun daraltılması amacıyle yurda getirilecek yabancı kökenli mallar niceliğinin sınırlanması. [İng. Contingent method; Fr. Méthode de contingent].

sınırlı, s. —

~ **baskı,** *küt.* Belli bir amaçla, belli sayıda yapılan basım. [İng. Limited edition].

~ **baskı kaydı,** *küt.* Sınırlı baskılarda, sınır sayısı ile, eldeki kitabın bu sınırlı sayı içinde kaçıncı sırayı aldığını belirten yazı. [İng. Limitation notice].

~ **baskı numarası,** *küt.* Sınırlı baskılarda her kitabın taşıdığı numara. [İng. Limited edition number].

~ **çoğaltma,** *huk.* Bir eserin belirli bir sayıda ve çok az olarak yayımlanması. [İng. Limited in number printing, limited printing; Fr. Impression limitée, reproduction limitée].

~ **görüşme,** *ikt.* Çok sınırlı bazı konular için yapılan görüşme. [İng. Pin-point interview; Fr. Entrevue limitée].

~ **hafıza yitimi,** *psik.* Belli bir yaşantının veya sıkı ilişkileri bulunan bir yaşantı kümesinin unutulması. [İng. Catathymic amnesia].

~ **işbirliği,** *ikt.* Kişilerce sınırlı amaçların elde edilmesi için yapılan ve sonuca varıldıktan sonra da gevşeyen ve çözülen sınırlı işbirliği. [İng. Normal cooperation; Fr. Coopération normale].

~ **sorumluluk,** *ikt.* Sorunu konulan ana para ile sınırlı bulunan işler. [İng. Limited liability; Fr. Responsabilité limitée].

~ **sorumlu ortaklık,** *ikt.* Sorumluluğu sınırlı olan ortaklık. [Fr. Société à responsabilité limitée].

~ **toprak vergisi,** *ikt.* Toprağın verimliliği dayanağına göre yapılan vergilendirme. [İng. Graded tax; Fr. Impôt progressif].

~ **yarış,** *sp.* (*bis.*) Katılacak koşucuların bölüm, kat ve yaşları sınırlandırılmış yarış. [Fr. Course réservée].

~ **yasal izin,** *huk.* Yasadan doğmakla birlikte yararlanma özgenliğinin kullanılabilmesi için Bakanlar Kurulu'ndan karar alınması gereken izin (*Plağa okuma, radyoda yayım gibi*). [İng. Imperfect legal licence; Fr. Licence légale imparfaite].

~ **yeterlik,** *huk.* Yaş küçüklüğü, kocamışlık veya akıl hastalığı nedenlerinden dolayı, suç kavramı ve bir eylemin cezayı gerektireceği bilincine üye olmama. [Fr. Capacité restreinte].

sınırsal, s. Sınırla ilgili olan. [İng. Marginal; Fr. Marginale].

~ **alıcı,** *ikt.* Belirli bir fiyat düzeyine kadar işlem yapan alıcı. [İng. Marginal buyer; Fr. Acheteur marginal, client marginal].

~ **denge,** *ikt.* Verim ile değişken giderler arasındaki fark. [İng. Marginal balance; Fr. Balance marginale].

~ **gelir,** *ikt.* Giderler çıktıktan sonra kalan gelir. [İng. Marginal income, marginal revenue; Fr. Revenue marginale].

~ **olgu,** *psik.* Yetenek, öğrenme ve benzeri açılardan düzgülü olanlarla olmayanlar arasında bulunan olgu. [İng. Borderline case].

~ **özürlü,** *psik.* Anlık gücü yönünden anlaklılığın yukarısında bulunan. [İng. Borderline defective].

~ **toprak,** *ikt.* Üretilen maddelerin ancak maloluşunu koruyabilecek ürün yetiştirebilen toprak. [İng. Marginal land].

~ **zekâ,** *psik.* Zekânın, düzgülünün alt sınırı ile geriliğin üst sınırı arasındaki durumuna verilen ad. [İng. Borderline intelligence].

sınırsız, s. —

~ **sigorta,** *ikt.* Parası önceden saptanmadan yapılan sigorta. [İng. Unlimited insurance; Fr. Assurance illimitée].

~ **sorumluluk,** *ikt.* a) Borçlunun mallarının ve varlığının tümü ile borcundan sorumlu olması. b) Sözleşme veya yasa ile sınırlanmamış yasal sorun. [İng. Unlimited liability; Fr. Responsabilité illimitée].

sıra, i. — ~ **dan akitler,** *ikt.* Onaşma yo-

luyla yapılan akitler. [İng. Normal contracts; Fr. Contrats normaux]. • **~ dan alacaklar,** *ikt.* Karşılığında tutusu ve yasal ayrıcalığı olmayan alacaklar. [İng. Debts claims; Fr. Créances normales]. • **~ dan belirtiler,** *ikt.* Tanıtlama gücü tersi saptanıncaya kadar geçerli olan belirtiler. [İng. Presumtions; Fr. Présomptions normales]. • **~ dan erişim kumandası,** *komp.* Bir işlemin çeşitli evrelerinin belirli zamanlarda yapılmasına yönelik kumanda. • **~ dan erişimli dosya,** *komp.* Kaydedilmiş tutanakları birbirini izleyen ve her birine ancak sırayla erişilebilen dosya. • **~ dan erişimli işlem,** *komp.* İkisi asla eşzamanlı olmayacak şekilde bütün alt işlemlerin kesinlikle birbirini izlediği işlem. • **~ dan hisse senedi,** *ikt.* Ortaklığa katılma anlam ve payını kapsayan, bunun dışında hiç bir ayrıcalığı olmayan hisse senedi. [İng. Share, stock; Fr. Action normale]. • **dizinli sı ~ dan erişimli dosya,** *komp.* Her maddesinde, sıradan erişim dışında rasgele erişime de olanak verecek bir anahtar sözcük veya bir dizin bulunan sıradan erişimli dosya. • **hafıza aşama ~ sı,** *komp.* Bir bilgisayarın hafızalarının performans ve sığa ölçütüne göre sınıflandırılması. • **işlem işaretlerinin aşama ~ sı,** *komp.* Bir ifadenin değerini ölçmek için işlem işaretleri arasında karşılıklı önceliklerin tanımlanması. • **ikinci dereceden bir formun sonlu boyutlu E vektörel uzayı üzerindeki ~ sı,** *mat.* İkinci dereceden forma bağlı bakışımlı çiftçizgisel formun sırası. [Fr. Rang d'une forme quadratique sur un espace vectoriel E de dimension finie]. • **katsayıları değişli bir cisim içinde p sütunlu ve n satırlı bir M matrisinin ~ sı,** *mat.* M matrisinin sütun vektörleri sisteminin sırası; M matrisinden çıkarılmış sıfır olmayan bir determinantın maksimum mertebesi. [Fr. Rang d'une matrice M à n lignes et p colonnes à coefficients dans un corps commutatif]. • **K cismi üzerindeki sonlu boyutta vektörel bir E uzayının gene K cismi üzerinde bulunan vektörel bir F uzayı içindeki çizgisel bir f uygulamasının ~ sı,** *mat.* E'nin f *(E)* görüntü uzayının F uzayındaki boyutu *(Bu boyut E uzayının ve F uzayının boyutundan /Eğer F sonlu boyutta ise/ küçük veya bunlara eşittir).* [Fr. Rang d'une application linéaire f d'un espace vectoriel E de dimension finie dans un espace vectoriel F, tous deux sur un corps K]. • **K cismi üzerindeki sonlu boyutlu bir E vektörel uzayının vektörler sisteminin ~ sı,** *mat.* Bu vektörler sisteminin doğurduğu vektörel uzayın boyutu *(E uzayının boyutundan küçük veya ona eşittir)).* [Fr. Rang d'un système de vecteurs d'un espace vectoriel E de dimension finie sur un corps K]. • **Sonlu boyutlu vektörel bir E uzayı üzerindeki bir çiftçizgisel formun ~ sı,** *mat.* Çiftçizgisel bir form matrisinin, E uzayının herhangi bir tabandaki sırası. [Fr. Rang d'une forme bilinéaire sur un espace vectoriel E de dimension finie].

~ cümlecikler, *gram.* Biçimce de anlamca da birbirlerine bağlı olmadıkları halde, aralarına virgül veya noktalı virgül konulan bağımsız cümlecikler.

~ çekmek, *sp.* (*bis.*) Karşılıklı yarışacak tek ve takımların belirmesi için kura çekmek. [Fr. Tirage au sort].

~ malı, *ikt.* Gereken özellik ve nitelikte olmayan mal. [İng. Goods of inferior quality; Fr. Marchandise de qualité inférieure].

~ sayıları, *gram.* Varlıkların derecelerini belirten sayılar.

sıralama, i. — **3.** *komp.* Bilgilerin belli bir düzene göre sınıflandırılması.

~ bağıntısı, *mant.* Geçişli, tersbakışımlı olan her hangi bir bağıntı. [İng. Ordering relation; Fr. Relation d'ordre].

sıralamak, geçl. f. — **6.** *komp.* İşlemin bit düzeyinde yapılması şartıyla, koşut biçimde sağlanmış bir bilgiye dönüştürmek.

sıralanmak, f. — **sıralanmış ikili,** *mant.* Art arda gelen iki nesneden oluşan bütün. [İng. Ordered pair; Fr. Paire ordonnée, couple]. • **sıralanmış ikili,** *mant.* İki nesneden oluşan küme. [İng. Unordered pair; Fr. Faire non-ordonnée].

sıralayıcı, s. — § **2.** i. *komp.* Bir işlemin ardıl evrelerini uygulamak için bir operatör veya bir bilgisayarda devrelerin konum kumandalarını belli anlarda dağıtan kumanda organı.

sıralı, s. — § **4.** *komp.* İşlemlerde veya gönderimlerde bit'lerin art arda işlem görmesi.

sırt, i. — **~ ı pek,** *dey.* Kalın giyinmiş. • **~ tan atmak,** *dey.* Baştan savmak.

~ atlayışı, *sp.* (*atl.*) Çıtayı, sırt altına alarak aşma temeline dayanan yaygın bir yüksek atlama biçimi. [İng. Fasbury flop].

~ kaslarını ısıtma, *güreş* Güreşe başlamadan öne eğilip kalkmak suretiyle sırt kaslarını çalıştırma.

~ numarası, *sp.* (*bis.*) Yarış içinde koşucuların tanınması için, sırtın bir veya iki yanına konan 20 sm. büyüklüğünde numaralar. [İng. Number fastened on the back of a player or competitor; Fr. Dossard].

~ numaralarının damgalanması, *sp* (*bis.*) Yarışlarda denetlemeyi kolaylaştırmak için, sırtlara konan numaraları damgalama. [Fr. Timbrage des dossards].

~ ~ a vermek, *dey.* Yardımlaşmak.

sızdırma, i. — **3.** *met.* Sinterlenmiş madeni bir parçanın gözeneklerini, erime noktası parçanın erime noktasından daha düşük olan bir maden veya bir alaşımla doldurma yöntemi: *Sinterlenmiş demir parçaların gözeneklerine erimiş bakır sızdırma, bu parçaların mekanik özelliklerini arttırır.*

sıdık, - ğı, i. —

~ düşlemleri, *psikan. Melanie Klein*'ın kuramında, libidonun sidiksel bileşenlerinden doğan düşlemler. [Fr. Fantasmes urétraux].

sigmoidoskop, i. *Fr. sigmoidoscope* < *Yun. sigma,* bir harf + *skopein,* muayene etmek. *tıp.* Rektumun ve kalın bağırsaktaki *flexure sigmoidea*'nın muayenesinde kullanılan bir alet [İng. ve Fr. Sigmoidoscope].

sigorta, i. — **genel ~,** *ikt.* Her tür işlem ve malı kapsamına alan sigorta. [İng. Blanket insurance; Fr. Assurance générale]. • **mali mesuliyet ~ sı,** *ikt.* Gerçek veya tüzel kişilerin mesleğini yapım sırasında üçüncü şahıslara karşı doğacak yükümlülüğünü sağlayan sigorta • **sorumluluk ~ sı,** *ikt.* İşçilere ilişkin sorumluluk getirici olaylara karşı yapılan sigorta. [İng. Employers liability insurance; Fr. Assurance de responsabilité des ouvriers] • **zorunlu ~,** *ikt.* Yasaların koyduğu zorunluluk gereğiyle yapılan sigorta. [İng. Obligatory insurance; Fr. Assurance obligatoire].

~ sigortası, *ikt.* Çalışma güçlerini yitiren yaşlı kişilere geçimleri sağlanılmak üzere kurumlarca yapılan yaşlılık sigortası. [İng. Old age insurance; Fr. Assurance contre vieillesse]. • **yatırım ~ sı,** *ikt.* Bir bankaya yatırılan paraların yitirilmesine karşı yapılan sigorta. [İng. Deposit insurance; Fr. Assurance de dépôt]

~ belgesi, *ikt.* Çeşitli sigortalılara ilişkin malların bir tek poliçeyle sigortaya bağlanılması. [İng. Insurance certificate Fr. Certificat d'assurance].

~ karşılığı, — [Fr. Réserve d'assurance].

~ kolu, *ikt.* Sosyal Sigortalar Kurumunun yetki ve sorumluluk sınırları içinde bulunan ve her biri ayrı bir sigorta konusu olan yardımlara ilişkin işlemler. [İng. Insurance branch; Fr. Branche d'assurance]

~ poliçesi karşılığı avans, — [Fr. Avance sur police d'assurance]

~ primi, — [Fr. Prime d'assurance].

~ tanıtlama belgesi, *ikt.* Sigorta için ödenecek paranın saptamı, gemi, yük ve taşıma ücreti gibi konularda ilgililerin hesaplarını tanıtlayan işlemli belge.

sigortalı, s. ve i. — **~ lık başlangıcı,** *ikt.* Sosyal Sigortalar Kurumu yasasına göre bu yasanın kapsamına giren sınırlar içinde görevlendirilmiş kişinin başkaca hiç bir işlem yapılmasına yer verilmeksizin işe başladığı andan geçerli olmak üzere sigortalı sayılması. [İng. Insurance commencement; Fr. Commencement d assurance]. • **~ nın sağlık yoklaması,** *ikt.* Sürekli iş göremezlik ödeneği veya sakatlık aylığı verilen durumlarda Sosyal Sigortalar Kurumu veya sigortalının isteği üzerine o günkü durumun saptanılması amacıyle yapılan sağlık denetimi [İng. Sanitary control of insured].

~ belgesi, *ikt.* Sigortalanmış olan kişiye Sosyal Sigortalar kurulunca gerektikçe yetkililere gösterilerek yapılacak işlemlere dayanak olmak üzere verilen resimli belge. [İng. Insurance card; Fr. Carte d'assurance].

~ hesap fişi, — [İng. Account paper of insured people; Fr. Fiche de compte d'assuré].

~ hesap kartı, — [İng. Insurance account card; Fr. Carte de compte d'assurance].

~ işe giriş bildirgesi, — [İng. Entry notification to insured work; Fr. Notification d'entrée au travail assuré].

~ kütük sayısı, *ikt.* Her sigortalıya sosyal sigorta kurulunca verilen sayı. [İng. Insurance registration number].

~ poliçe eki, *ikt.* a) Bazı değişiklikler yapılması gerektiğinde uygulanacak değişiklikleri göstermek üzere yazılarak poliçeye eklenen belge; b) Sigorta poliçesinde özel nitelikte bir değişiklik yapılması gerekir, ve poliçenin tüm olarak yenilenmesi istenilmezse yapılacak özel değişikliği kapsamak üzere eklenen yeni belge. [İng. Additional policy; Fr. Avenant].

~ sayılmayanlar, *ikt.* Sosyal Sigortalar Kurumu yasasına göre sigortalı sayılmayan kişiler. [İng. Uninsured people; Fr. Gens non-assurés].

~ tahviller, *ikt.* Tahvil çıkaran kuruluşun tahvil bedellerine karşılık taşınmaz

değerlerinden bir bölümünü ipotek ederek çıkarmış olduğu tahviller.

~ **yardımları,** *ikt.* Sigortalıya Sosyal Sigortalar Kurumunca sağlanan yardımlar. [**İng.** Social aids, social worker aids; **Fr.** Assistance sociale].

siklamat, i. *Fr. cyclamate. kim* Sodyum siklohekzilsulfamat'ın yaygın adı. [**İng.** Cyclamate].

siklofon, i. *Fr. cyclophon. (tes. edil. ad). elektr.* Saydamsız ekranının iç yüzünde bir dizi elektrot bulunan katot ışınlı lamba; bu elektrotlar üzerinde elektron demeti, bir elektrik komütatörü sürgüsünün yaptığı işi yapar.

silanol, i. *Fr. k. kim.* Genel formülü R_3SiOH olan ve üçüncül bir alkole benzeyen silisli bileşik. (*Bu maddeler genellikle silisyum halojenürlerin hidroliziyle elde edilir. Halojenürlerden ve siloksanlardan daha az uçucu olan silanoller alkollerden daha asittir*).

~ **yastık,** *sp.* (*bis.*) Hız kovalama yarışlarında, koşucuların kestirmeden gitmelerini önlemek için yarışlığın iç kıyısının dışındaki yaya yoluna yerleştirilen kauçuk veya içi doldurulmuş meşin yastıklar. [**Fr.** Bourrelet cylindrique].

silindirik, s. —

~ **demet,** *fiz.* Paralel ışınlardan oluşan demet.

silinti, i. —

~ **yazma,** *küt.* Tümü, veya bir bölümü silindikten sonra üzerine ikinci kez yazı yazılan yazma. [**İng.** Palimpsest].

silme, i. — **boyunsak ~,** *mim.* İki daire yayının eklenmesinden doğan oyuk silme. • **halat ~,** *mim.* Burmalı silme. • **koltuk ~si,** *mim.* Ahşap tavan ile duvarın veya zarfın birleştiği noktaya yerleştirilen profilli veya düz tahta.

silo, i. **füzeatar ~,** *sil.* Toprakta düşey olarak oyulmuş ve belli kalınlıkta bir betonla çevrilmiş, bir füzenin veya bir füzesavarın yuvalandığı ve fırlatıldığı silindir biçiminde çukur. [**Fr.** Silo lance-missile].

silsile, i. — ~ **sinden başlamak,** *dey.* En uzak atalara kadar sövmek. Silindir gibi ezip geçmek, kendinden zayıf olanı adamakıllı ezmek.

silt, i. (*«balçık» anlamında İng.*) *mad. oc.* Tane boyutu kum ile kil arasında olan ince toprak. [**İng.** ve **Fr.** Silt].

silüet, i. —

~ **filmi,** *sin.* Cisimlerin, silüetlerinden oluşan gölgelerin canlandırılması ile yapılan canlı resim çeşidi.

silvikültür, i. *Fr. sylviculture.* Orman yetiştirme ve bakımını konu alan bilim dalı. [**İng.** Sylviculture].

simge, i. **2.** a) *komp.* Bir programlama dili alfabesinin, bir bilgi tanıtıcısını veya bir işlem işaretini belirtmeğe veya oluşturmağa yarayan temel işareti. [**İng.** Symbol; **Fr.** Symbole]. b) Bir çeviri dilinde bir değişkenin veya bir adresin tanıtıcısı. [**İng.** Symbol; **Fr.** Symbole]. • **dış ~,** *komp.* Bir altprogramda kullanılan, fakat bu altprogramın dışında, başka bir altprogram içinde tanımlanan tanıtıcı. [**Fr.** Symbole externe]. • **içtepi ~si,** *psikan.* İçtepinin göze çarpan ruhsal belirtisi. • **ruhsal ~,** *psikan. Freud*'un içtepiler kuramına göre, ruhsallıkta bedenselliği temsil eden dolayısıyla da içtepisel ile eşdeğerli sayılan bedenî uyarımları ifade eder (*Gerçekten Freud içtepiyi bedenle ruh arasında bir sınır kavramı olarak görür ve kaynağını bedende ereğini de ruhta bulur*).

~ **düzeni,** *psikan. Jacques Lacan*'a göre gerçek ve imge ile birlikte öznenin yapısını belirleyen öğelerden biri. [**Fr.** Symbolique].

simgeleştirme, i. *modern. mant.* Bir akıl yürütme sürecini simgelere başvurarak belirtme işlemi. [**İng.** Symbolization; **Fr.** Symbolisation].

~ **biçimi,** *mant.* Belli bir simgeleştirme işlemini yapmak üzere simgeleştirilecek deyimlerle bunların karşılığı olan tek tek simgeleri belirten dizge. [**İng.** Scheme of symbolization; **Fr.** Schéma de symbolisation].

~ **inceliği,** *mant.* Bir simgeleştirmenin başka birinden ince olması, birincisinin yol açtığı simgesel karşılıkların ikincinin yol açtıklarından daha uzun olması demektir. [**İng.** Fineness of symbolization; **Fr.** Finesse de symbolisation].

~ **kabalığı,** *mant.* Bir simgeleştirmenin başka birinden kaba olması, birincisinin yol açtığı simgesel karşılıkların ikincinin yol açtıklarından daha kısa olması demektir. [**İng.** Roughness of symbolization].

simgesel, s. —

~ **deyim,** *mant.* İçinde en az bir dizimsel değişken geçen kalıp. [**İng.** Symbolic expression].

~ **karşılık,** *mant.* Bir deyim veya deyim dizisinin belli bir biçimde simgeleştirilmesiyle elde edilen kayıp. [**İng.** Symbolic associate].

simülasyon, i. *Fr. simulation. komp.* Fiziksel veya soyut bir dizgenin davranış özelliklerini, başka bir dizgenin davranışına göre gösterme. [**İng.** Simulation].

Eşanl. **benzetim.**

sinamekl, i. — **4.** *dey.* Mızmız, sevimsiz (*kimse*).

sinaps, i. *Fr. synapse. tıp.* Değişik sinir hücrelerinin uzantılarının bir araya geldiği veya uzantıların diğer bir sinir hücresiyle karşılaştığı yer. [**İng.** Synapse].

sinir, i. —

~ **harbi,** *dey.* Birbirlerine karşı sinir bozucu hareketler yapma; sözler söyleme.

~ **kesilmek,** *dey.* Çok sinirlenmek.

~ **tıkanması,** *psik.* Uyuşturucu ilâçlar veya benzeri araçlarla belirli bir sinir bölgesinin geçici olarak uyaran ve tepki iletemez duruma gelmesi. [**İng.** Nerve block].

sinirsel, s. —

~ **alışkanlık,** *psik.* Gerginlik, çatışma ve sinirlilik belirtisi olarak kişinin amaçsız ama düzenli birtakım devinimler yapması. (*Parmak çıtlatmak, nedensiz kaşınmak, burunçekmek gibi*). [**İng.** Nervous habit].

~ **iletim,** *psik.* Uyaranlar ve tepilerin sinir dizgesi boşunca veya nörondan nörona iletimi. [**İng.** Neural conduction].

~ **tepi,** *psik.* Bir nöron boyunca geçen akım parçası. [**İng.** Neural impulse].

~ **tümevarım,** *psik.* Belirli bir etkinlik dizgesi içindeki bir ketlenme süresinin, ilintili olan başka bir dizgedeki tepkiyi güçlendirmesi (*olumlu iletim*) veya belirli bir etkinlik dizgesindeki uyarılmanın ilişkili bulunan başka bir dizgedeki ketlenmeye yol açması (*olumsuz iletim*) görüşü. [**İng.** Neural induction].

~ **yansıma,** *psik.* Uyaranın bilinmesinden sonra beynin kısa bir süre daha eyleni sürdürmesi. [**İng.** Neural reverberation].

sinoviortez, i. *Fr. synoviorthèse. tıd.* Hasta eklemde, normal dokunun oluşmasını sağlamak amacıyla eklemsıvısı salan zarın tahrip edilmesi.

sintillogram, i. *tıp.* Tiroid bezi veya beyin gibi organ veya dokuda yoğunlaşmış olan bir izotopun, gamma ışınlanmasının resmi.

sinüzi, i. *Fr. synusie. ekoloji.* Genellikle küçük çapta ve sınırlı bir alanda yerleşen hayvan veya bitkilerin ortaklaşması. [**İng.** Synusia].

sipariş, i. —

~ **avansı,** *ikt.* Satınalma akitleri dolayısıyla satıcılara, malın tesliminden önce ödenen paralardan doğan işletme alacakları.

~ **kontrolu,** *ikt.* Yapılan mal ve siparişlerin istenilen koşullara uygunluğunu sağlamaya görevli olanların yaptıkları kontroller.

~ **veren,** *ikt.* Siparişi ilgili müesseseye bildiren ve isteklerini bir karşılıkla bekleyen kimse.

siper, i. —

~ **ayağı,** *tıp.* Uzun süre, ayakları 15°C ın altındaki ısıda olan suyun içinde kalmış kimselerde görülen bir durum.

sirkülatör, i. *Fr. circulateur. elektr.* a) Dairesel permütasyon sayesinde, 2 kutuplarında 1 kutuplarına uygulanmış bir işareti, 33 kutuplarında 2 kutuplarına uygulanmış bir işareti v.b. elde etmeğe yarayan çok kutuplu düzenek. b) Cayromagnetik Faraday etkisine dayanan dalga kılavuzu: *Faraday etkili bir sirkülatörde. A_1 kılavuzundan giren bir dalga B'den çıkarken, B'den giren bir dalga A_2 kılavuzundan çıkar*).

sismoloji, i. *Fr. sismologie. jeol.* **Bk. Depremsilim.**

sismometri, i. *Fr. sismométrie.* **Bk. Depremölçümü.**

sistem, i. — **15.** *komp.* Bilgilerin işlenmesinde her birinin etkisi birbirini tamamlayacak ve birbirine uyacak şekilde düzenlenmiş yöntem, usul veya tekniklerin tümü. [**İng.** System; **Fr.** Système]. • **çizgisel ~,** *sibern.* Nedenlerin ve sonuçların birbiriyle orantılı olması ve birbirine eklenmesi özelliğini taşıyan sistem. (*Aynı anda etki eden birçok nedenin yarattığı toplam sonuç, bu nedenlerden her birinin ayrı ayrı yarattıkları sonuçları toplayarak elde edilir*). [**İng.** Linear system; **Fr.** Système linéaire]. • **çizgisel olmayan ~,** *sibern.* Nedenlerin ve sonuçların birbiriyle orantılı olması ve birbirine eklenmesi özelliğini taşımayan sistem. [**Fr.** Système non linéaire]. • **otomatik kontrollu örnekli ~,** *sibern.* Bilginin genellikle devirli empülsiyonlar biçiminde verildiği, kesikli çalışan sistem. [**Fr.** Système asservi échantillonné]. ~ **özöğrenimli ~,** *sibern.* **Bk. Özöğrenim.** • **özuyumlu ~,** *sibern.* **Bk. Özuyum.** • **silâh ~si,** *sil.* Bir silâhın kullanılabilmesi için gerekli bütün donanımları kapsayan ve o silâhın çevresinde kurulan karmaşık bütün. [**Fr.** Système d'arme].

sitogenetik, i. — **2.** Normal ve patolojik durumdaki kromozomları inceleyen genetik dalı (**İnsan sitogenetiği 1959'da trizomi 21'in /mongolizm/ keşfedilmesiyle doğdu ve şimdi çok sayıda yeni hastalıkların bu yolda belirlenmesi dolayısıyla patolojinin yeni bir bölümü haline gel-

di). [**İng.** Cytogenetics; **Fr.** Cytogénétique].

sitogenetikçi, *i.* Hücrelerin, özellikle kromozomların incelenmesi ile uğraşan uzman genetikçi (*Sitogenetikçi kromozomların ortaya çıkarılmasına ve karyotipin belirlenmesine olanak veren özel hazırlıkları tamamladıktan sonra hücreleri inceler; bu sayede soydan gelen hastalıklara tutulmuş kişilerin, hattâ bunların ana, baba ve çocukların genetik dosyaları tutulabilir*). [**İng.** Cytogeneticist; **Fr.** Cytogénéticien,-enne].

sitopeni, i. *Fr. cytopénie. pat.* Organik bir oluşumla hücre sayısının azalması (*Sitopeni terimi özellikle kan ve kemik iliği hücrelerine uygulanır; bunlarda bütün hücre çeşitlerinin azalmasına pansitopeni denir*). [**İng.** Cytopenia].

siyah, s. —
~ **boru,** *mim.* Havagazı ve çelik yapı işlerinde kullanılan çelik boru.

siyanür, i. —
~ **ameliyesi,** *min.* Altın ve gümüşü içinde bulundukları maden cevherlerinden ayırmak için kullanılan bir yöntem.

siyasal, s. —
~ **egemenlik,** *sosy.* Devletin erk kullanma gücü ve yetkisi. [**İng.** Political sovereignty; **Fr.** Souveraineté politique].
~ **kanılar,** *sosy.* Bireylerin veya toplumsal kümelerin içinde yaşadıkları toplumsal çevrenin yönetim biçimine ilişkin görüşleri. [**İng.** Political opinions; **Fr.** Opinions politiques].
~ **katılma,** *sosy.* Bireylerin ve toplumsal kümelerin içinde yaşadıkları toplumsal çevrenin yönetimine, görev almak, seçmek, seçilmek, örgütlenmek, görüş açıklamak vb. yollarla katkıda bulunması. [**İng.** Political participation; **Fr.** Participation politique].
~ **yeğlemeler,** *sosy.* Bireylerin ve toplumsal kümelerin içinde yaşadıkları toplumsal çevrenin düzenleniş ve yönetim biçimine ilişkin beğenileri. [**İng.** Political preferences; **Fr.** Préférences politiques].

siyasi, s —
~ **grev,** *ikt.* Devlet idare mekanizmasını elinde tutanların tutumlarını etkilemek için yapılan grev.

skafoid, i. *Fr. scaphoide. tıp.* El bileğinin sekiz ufak kemiğinden biri. [**İng.** Scaphoid].

ski-bob, i. *İng.* Tekerleklerin yerine küçük kayaklar takılmış, bir selesi ve bir gidonu olan, tahtadan veya madenden bir çeşit bisiklet: *Bir tepeden ski-bob ile inmek için, ayakkabılara bağlanmış olan kayakların ucuyla fren yapılır.* [**Fr.** Ski-bob, vélo-ski].
Eşanl. **kayak bisikleti.**

Skinner kutusu, *psik.* Bir düğmeye basıldığı, bir ip çekildiği veya bir mandal yerinden kaldırıldığı zaman denek hayvanının içinden kurtulduğu veya başka bir ödül elde ettiği kapalı kutu. (*Skinner'ce geliştirilen bu araç çoğunlukla koşulu öğrenme deneylerinde kullanılır*). [**İng.** Skinner box].

skriptoryum, i. *küt.* a) Ortaçağ manastırlarında çoğaltılan yazma. b) Ortaçağ manastırlarında okuma amacıyla kullanılan oda. [**İng.** Scriptorium].

sodyum, i. —
~ **lambası,** Işığının büyük bölümü, sodyum buharının ışıması yolu ile üretilen bir metal buharlı lamba türü. [**İng.** Sodium lamp].

sofra, i. — **§ 8.** *tasav.* (*Bektaşilik'te*). Dervişlerin seyahate çıktıkları zaman yanlarında bulundurdukları meşinden yapılmış, yuvarlak sofra. (*Yiyecek ve içeceklerini bunun içine koyarlardı*).

sofroloji, i. *Fr. sophrologie* < *Yun. sos, ahenkli, phrein, ruh* + *logos, bilim.* Alttaki kaynağı uyandırmak ve kişiliğe ahenkli bir denge sağlamak için benliği kuvvetlendirme amacı güden bilim dalı.

sofuluk, - ğu, i. —
~ **taslamak,** *dey.* Kendini sofu ve dindar gibi görmek ve göstermek.

soğuk, - ğu, i. —
~ **ter dökmek,** *dey.* Bir bozguna uğrayıp heyecanlandırmak, utanmak.

soğutma, i. —
~ **süresi,** *ikt.* İşçi ve işverenlerin grev ve lokavt gibi toplu iş mücadelesine girişmeden önce bekliyerek geçirmek zorunda bulundukları süre.

soğurma, i. —
~ **çizgisi,** *fiz.* Sürekli bir ısınma kaynağının sürekli tayfında az basınç altındaki bir gaz içinde gözlemlenen ve bu gazın akkor halde bulunduğu zaman yayımlayacağı tayf çizgileriyle aynı dalga boyunda olan karanlık çizgilerden her biri. [**İng.** Absorption line; **Fr.** Raie d'absorption].

soğutma, i. — **nükleer ~,** *soğutma.* Mıknatıslığı elektronların değil, çekirdeğin magnetik momentlerine bağlı olan maddeler yardımıyla bazı paramagnetik maddelere adiyabatik mıknatıs giderme işlemi uygulayarak (*magnetik soğutma*) aşırı düşük sıcaklıkların üretilmesi: *Nükleer soğutmayla 10-5 K'lik sıcaklığa ulaşabilmiştir.* [**Fr.** Refroidissement nucléaire]. • **şehir ~sı,** *soğutma.* Bir mahallenin, bir kentin çeşitli konut bloklarına, merkezi bir soğutma tesisinden genellikle buzlu su aracılığıyla genellikle buzlu su aracılığıyla soğuk hava dağıtımı. [**Fr.** Refroidissement urbain].
~ **kulesi,** *soğutma.* Bir soğutma tesisinin kondansörünü soğutmakta kullanılan suyu havada kısmen buharlaştırarak yeniden devreye sokmak ve soğutmak için tasarlanmış cihaz. [**Fr.** Tour de refroidissement].

soğutucu, i. — **seyreltmeli ~,** *soğutma.* İki helyum izotopunun belli koşullarda ısı soğurarak ayrılması ilkesine dayanan ve çok düşük sıcaklıklar üreten cihaz: *Seyreltmeli soğutucu 5 ile 10 mK'lik sıcaklıklara ulaşma olanağı verir. (0,87 K'nin altındaki bir sıcaklıkta, helyum 3 ve helyum 4 izotoplarından oluşmuş bir karışım iki faz halinde ayrılır: biri helyum 3'ün derişik fazı, öbürü helyum 3'ün seyreltik fazı; helyum 3 atomlarının derişik fazdan seyreltik faza geçişi bir ısı soğurulmasına yol açar*). [**Fr.** Réfrigérateur à dilution].

sokak, i. —
~ **havadisi (lâkırdısı),** *dey.* Önemsiz söz
~ **süpürgesi,** *dey.* Çok gezen (*kimse*).

sokulma, i. —
~ **davranışı,** *psik.* Merak, öykünme ve saldırganlık gibi davranışlarda görüldüğü üzere bireyin karşılaştığı uyaranla ilişkilerini sürdürme çabası. [**İng.** Adient behavior].

sokuşturma, i. *ikt.* Alıcıya çaktırmadan bir şeyin kötüsünü iyisine karıştırıp vermek.

sol, s. —
~ **ayaklık kolu,** *sp.* (*bis.*) Orta göbek miline bağlı, sol ayaklığın takıldığı kol. [**Fr.** Manivelle gauche].
~ **dip doksandan,** *sp.* (*futb.*) Bk. **Sol doksandan.**
~ **doksandan,** *sp.* (*futb.*) Kalenin sol direği ile yere koşut olan üst direği arasındaki doksan derecelik açıdan topun kaleye girmesi.
~ **Hegelciler,** *felс.* Hegel Felsefe Okulu'nun radikal kanadının temsilcileri.
~ **oyun kurucu,** *sp.* (*futb.*) Bir takımdaki oyun kurucu katının sol ucunda yer alan oyuncu. [**İng.** Left-half].
~ **savunucu,** *sp.* (*futb.*) Bir takımın iki savunucusundan sol tarafta yer alanı.
~ **üst doksandan,** *sp.* (*futb.*) **Bk. Sol doksandan.**
~ **yarılalan,** *sp.* (*pingpong*) Çift oyunda başlama çizgisinin solunda kalan masa bölümü. [**İng.** Left half of the table; **Fr.** Moitié gauche de la table].

soluk², - **ğu,** i. — **soluğu kesilmek,** *dey.* Artık gücü, kuvveti kalmamak.
~ **açma,** *güreş* Karşılaşma başlamadan önce yapılan alıştırmalarla solunumu güçlendirme.

solunum, i. — **ışıkta ~,** *biy.* Esas solunuma ek olarak ışık alan bazı klorofilli dokularda meydana gelen solunum. [**İng.** ve **Fr.** Photorespiration].

somut, s. —
~ **toplumbilim,** *sosy.* Toplum yaşamının türlü yan ve öğeleri (*örneğin ekonomi, günlük yaşam, aile ve yakınlık ilişkileri, kamuoyu vb.*) üzerine yapılan araştırma ve incelemeler. [**İng.** Concrete sociological investigations; **Fr.** Investigations sociologiques concrètes].

son, i. — ~ **unu saymak,** *dey.* İşin sonunu hesap etmek, düşünmek.
~ **büyüme yaşı,** *psik.* Boy ölçülerinde son gelişim basamağına erişilen yaş. [**İng.** MG-age].
~ **fayda,** *ikt.* Bir nesnenin faydasının son birimine dayandırılması.
~ **kat boya,** *mim.* İlk astar, macun ve ikinci astardan sonra uygulanan boya.
~ **kol,** *sp.* (*bis.*) Çeyrek-sondan sonra iki kez koşulan tekli hız yarışlarında ayrı ayrı yarışı kazanan iki koşucu arasında yapılan üçüncü koşuya verilen ad [**Fr.** Belle].
~ **maliyet,** *ikt.* Mamul hale gelmiş olan malın maliyeti.
~ **saati çalmak,** *dey.* Eceli gelmek.
~ **sayı,** *küt.* Herhangi bir süreli yayının en son sayısı. [**İng.** Current number (*periodical*].
~ **hesap,** *ikt.* Hesabın bitimi, en son kesin evresi. [**İng.** Final account; **Fr.** Compte final].
~ **soruşturmayı açma kararı,** *huk.* İlk soruşturma sonucunda, sanığın üstüne atılan suçu işlediği kanısını uyandıran kanıtlar elde edilince, sorgu yargıcının duruşma yapılması için verdiği karar [**İng.** Decision concerning commencement of the trial; **Fr.** Décision concernant l'ouverture de la procédure principale].
~ **uyku,** *dey.* Ölüm.
~ **yarış,** *sp.* (*atl.*) Birinciyi belli eden herhangi bir daldaki yarışmayı sonuçlandıran yarış. [**İng.** Final; **Fr.** Finale].

son. aşam, b.i. *sp.* Bk. **Rekor.**

sonda-füze, i. *Fr. fusée-sonde. astronotik.* Ölçü âletleriyle donatılmış ve bir asyörüngeye oturtulmuş, içinde insan bulunmayan füze. [**İng.** Sounding rocket].

sonlu, s. —
~ **küme,** *mant.* Bir doğal sayı ile eşsayılı olan küme. [**ing.** Finite set; **Fr.** Ensemble fini].
~ **öteki sayal sayı,** *mant.* Sonsuz bir kümeden oluşan, başka bir deyişle hiç bir doğal sayı ile eşsayılı olmayan sayal sayı. [**ing.** Transfinite cardinal number; **Fr.** Nombre cardinal transfini].
~ **ötesi sıral sayı,** *mant.* Sonsuz bir kümeden oluşan sıral sayı. [**ing.** Transfinite ordinal number; **Fr.** Nombre ordinal transfini].

sonra, z. —

sonradan, z. —
~ **sağırlık,** *psik.* Anadilini yeterli bir durumda öğrendikten sonra hastalık veya kaza nedeni ile işitme gücünün yitirilmesi. [**ing.** Adventitious deafness].
~ **ya bırakma,** *ikt.* Bir işi sonraya, geleceğe bırakma. [**ing.** Adjournment; **Fr.** Ajournement].

sonsuz, s. —
~ **küme,** *mant.* Hiç bir doğal sayı ile eşsayılı olmayan küme. [**ing.** Infinite set; **Fr.** Ensemble infini].
~ **uzunlukta deyimli dil,** *mant.* Im sayısı sonsuz olabilen düzgün deyimleri kapsayan biçimsel dil. [**ing.** Infinitary language].

sonsuzluk, -ğu, i. —
~ **ilksavı,** *mant.* Boş kümeyi kapsadığı gibi her öğesinin ardılını da kapsayan bir kümenin var olduğunu dile getiren ilksav. [**ing.** Axiom of infinity].

sonuç, i. — ~ **lar arasında kontrol,** *istat.* Değerlendirmenin verdiği çeşitli tabloların birbirleriyle tutarlı olup olmayışlarının araştırılması. • ~ **lara uyarlı ücret,** *ikt.* Yapılan işin gelişim alanına veya son uçlarına uygunluğu temel tutulan yöntemlere göre ödenen ücret. [**ing.** Accord wages; **Fr.** Prix fait]. • **sonucu izleme bölümü,** *eğt.* Öğrencilerin gelişmelerinde ve yeni durumlara uymalarında kılavuzluk etkinliklerinin ne ölçüde etkili olabileceğini saptamakla görevli olan, genel olarak okulu bitirenler üzerinde araştırma ve değerlendirme çalışmaları yapan kılavuzluk bölümü. [**ing.** Follow-up service]. • **sonucun çıkmaması,** *mant.* Sonucu, görünüşte bile öncüllerinden çıkmayan çıkarım. [**ing.** ve **Lat.** Non sequitur].
~ **bilgisi,** *psik.* Öğrenmenin her basamağında öğrenciye başarı durumu üzerinde bilgi vermenin öğrenmeyi kolaylaştırdığı görüşü. [**ing.** Knowledge of results].
~ **hesapları,** *ikt.* a) Kâr ve zarar hesabına aktarılacak katkısız sonuç. b) Kişisel olmayan hesap. [**ing.** Profil and loss account; **Fr.** Compte de résultats].
~ **yazmanı,** *sp.* (*atl.*) Her yarışın sonucunu, bitirmiş sıralarını, süre, yükseklik, uzaklıklara ilişkin bilgileri yazıya geçiren görevli. [**ing.** Recorder; **Fr.** Secrétaire du jury].

son. yargı, b.i. *huk.* Davayı bütün sonucu ile birlikte kökünden çözen yargı. [**ing.** Judgement, decision; **Fr.** Jugement, arrêt].

sopacıklar, ç. i. Ağtabakanın, gözün karanlığa alışmış durumunda görsel izlerin iletilmesinde bellibaşlı rolü oynayan özel alıcılar veya bunların sopa şeklindeki uçları. [**ing.** Rods; **Fr.** Râtonnets].

sorgu, i. — ~ **ya çekme hakkı,** *huk.* Yargıcın, yargılık üyelerinin, savcının, yanların veya vekillerinin ve bilirkişinin yanlardan tanık ve bilirkişilerden açıklama isteme hakkı.

sormak, f. — **soran hep onamı sorar, babamı soran yok,** *dey.* Hep angarya üzüntü ve zorlukla karşılaşan insanların bu durumlarını belirtmek için kullandıkları bir söz. • **sorması ayıp olmasın,** *dey.* Pek samimi olunmayan kimseye bir şey sorarken nezaket gereği söylenir.

soru, i. — ~ **lar mantığı,** *mant.* Sorular ile yanıtlar arasındaki mantıksal ilişkileri inceleyen önermesel olmayan mantık dizgesi. [**ing.** Logic of questions].
~ **kâğıdı,** *eğt.* Belli bir sorun veya konu üzerinde önceden düzenlenen sorulara ilgililerce verilecek yanıtların yazılması için geliştirilen bir bilgi dereleme aracı [**ing.** ve **Fr.** Questionnaire]

sorun, i. —
~ **çözme yeteneği,** *psik.* Sorunların çözümünde söz konusu olabilecek olanaklar arasında amaca ulaşmakta en etkili olanları seçme yeteneği. [**ing.** Problem-solving ability].
~ **çözme yöntemi,** *eğt.* Sorunu anlama ve tanımlama, varsayımsal bir çözüm biçimi tasarlama, bu çözüm biçimini doyurucu kanıtlar buluncaya değin deneme gibi etkinlikleri kapsayan düşünme ve uygulama yolu. [**ing.** Problem-solving method; **Fr.** Méthod de résolution (de problème)].
~ **çözümü**[1], *psik.* İstenilen maksada varabilmek için etkili ve yararı olan araç ve davranışları türlü olanaklar arasından seçme ve kullanma. [**ing.** Problem solving]; **2.** — *eğt.* Yeni olay veya durumlar karşısında var olan ilişkileri ortaya çıkarma, yeni ilişkiler kurma ve güdülen amaca göre belli bir sonuç elde etme işi. [**ing.** Problem solving; **Fr.** Résolution de problème].
~ **kutusu,** *psik.* Deneysel psikolojide kullanılan Skinner kutusu gibi, denek hayvanının sürgü ve benzeri şeyleri açmasını başarınca ödül elde ettiği bir kutu veya kafes. [**ing.** Problem box].
~ **tarama listesi,** *eğt.* Bir okulda okuyan öğrencilerin karşılaştığı en önemli sorunların saptanması için düzenlenen, bu konuda bilgi derlemeye yarayan liste. [**ing.** Problem check-list; **Fr.** Liste de sondage de problèmes].

sorunlu, s. Sorunu olan. [**ing.** Problematic; **Fr.** Problematique].
Eşanl. **problemli.**
~ **çocuk,** *psik.* Anlık, tavır, kişilik ve davranışı normal çocuklarınkinden oldukça ayrılık gösteren ve gelişebilmesi özel önlemler gerektiren çocuk. [**ing.** Problem child].
~ **davranış,** *psik.* Gelişim güçlüğü ve uyumsuzluk sayılan davranış. [**ing.** Problem behavior]

soruşturma, i. —
~ **yargıcı,** *huk.* Duruşmadan önce kanıtları toplamak üzere soruşturma yapan yargıç. [**ing.** Examining judge; **Fr.** Juge d'instruction].

soruşturma, i. *küt.* a) Bir sorunun, türlü kimselerden alınan bilgiler bir araya getirilerek incelenmesi. b) Aynı soruyu türlü kimselere sorarak bilgi toplama. [**ing.** Questionnaire].

sosyal, s. —
~ **ahlâk felsefesi,** *felс.* İnsanların sosyal ilişkilerinden doğan töre ve ahlâk sorunlarını ve ahlâksal görevleri inceleyen öğretiler.
~ **akışkanlık,** *sosy.* Kişilerin oturma bölgeleriyle değişik özekler (*örneğin oturma yerleriyle iş yerleri*) arasında gidip gelmesi. [**ing.** Social fluidity; **Fr.** Fluidité sociale].
~ **alan,** *psik.* (*Lewin*) Sosyal dizgeleri kapsayan ve geometrik nitelikleri bulunan bir bölge. [**ing.** Social space].
~ **alışkanlık,** *psik.* Sosyal durumlara uyumu kolaylaştıran ve sonradan öğrenilerek alışkanlık biçimini alan herhangi bir davranış. [**ing.** Social habit].
~ **aşamalanma,** *sosy.* Değişik sosyal sınıf ve katmanların, değişik sosyal kümelerin toplum içinde gördükleri saygı, önem ve öncelik bakımından sıralanmaları. [**ing.** Social graduation; **Fr.** Graduation sociale].
~ **aşılama,** *sosy.* Çevresindekilerin tartışma, zorlama veya inandırmaya çabalamadan, yalnızca konuşmakla kişiye herhangi bir düşünceyi, görüşü benimsetmeleri. [**ing.** Social suggestion; **Fr.** Suggestion sociale].
~ **ayırım,** *sosy.* Bireylerin veya sosyal kümelerin sosyal sınıf, ırk, din, dil, siyasal görüş, v.b. ayrılıklar nedeniyle toplum içinde eşitsiz işlem görmesi. [**ing.** Social discrimination; **Fr.** Discrimination sociale].
~ **ayrımlaşma,** *sosy.* Yaş, cinsellik, ırk gibi dirimbilimsel veya sosyal sınıflaşmaya yol açan türlü kültürel etkenler sonucu, bireylerin ve sosyal kümelerin birbirlerinden değişik özellikler kazanmaları süreci. [**ing.** Social differenciation; **Fr.** Différentiation sociale].
~ **bağımlılık,** *sosy.* Astlık-üstlük ilişkilerine yol açan ve kimi birey veya kümeleri başka birey veya kümeler karşısında etkisiz bırakan durum. [**ing.** Social dependency; **Fr.** Dépendance sociale].
~ **baskı, 1.** *sosy.* Bir sosyal kümede veya bir toplumda belli bir dönemde geçerli olan kurallara aykırı davranışların, türlü sosyal denetim yollariyle ortadan kaldırılması veya önlenmesi. [**ing.** Social repression; **Fr.** Répression sociale]; **2.** *eğt.* a) Kişilerin inançlarına ve değerlendirmelerine belli bir yön, bir biçim vermek için toplumca yapılan baskı. b) Başkalarının kararlarını etkilemek için toplumun belli üyelerince yapılan sürekli ve amaçlı baskı. c) Bireylerin veya kümelerin düşünce ve davranışlarını ya kısıtlamak, ya da değiştirmek amacıyle çevre halkının yaptığı baskı. [**ing.** Social pressure; **Fr.** Pression sociale].
~ **beklenti,** *sosy.* Bir toplum veya topluluğun, üyelerinin türlü davranışları konusunda gelenek göreneklerle belirlenip sosyal baskı ile yaptırıma bağlanmış bulunan tutumu. [**ing.** Social expectation; **Fr.** Expectative sociale].
~ **benzeşme,** *sosy.* Değişik kültürlerin, değişik kültürlerden birer veya kümelerin türdeş bir kültür bütünü oluşturacak biçimde kaynaşmaları. [**ing.** Social assimilation; **Fr.** Assimilation sociale].
~ **biçimleştirme,** *sosy.* Belli bir bölgede, belli bir zamanda var olan kültürel biçimi oluşturan türlü özelliklerin ve karmaşıkların bileşkesi. [**ing.** Social configuration; **Fr.** Configuration sociale].
~ **bileşim,** *sosy.* Bir toplum nüfusunun sosyal sınıf, meslek, gelir, yerleşme yeri, eğitim, siyasal görüş, din, dil gibi kültürel özellikler bakımından bileşimi. [**ing.** Social composition; **Fr.** Composition sociale].
~ **bilimler.** Bk. Sosyal bilimler.

~ **bilinç,** *sosy.* Toplum yaşamındaki görüşleri, kavramları, düşünceleri, siyaset, sanat, töre, v.b. kurumları oluşturan bilinç biçimlerinin tümü. [**İng.** Social consciousness; **Fr.** Consciance sociale].

~ **birimler,** *sosy.* Toplumbilim incelemelerinin kişi, aile, sınıf, siyasal parti v.b. temel öğeleri veya konuları. [**İng.** Social units; **Fr.** Unités sociales].

~ **birlik,** *sosy.* Bir sosyal küme üyeleri arasında görülen eylem birliği. [**İng.** Social unity-group unity; **Fr.** Unité sociale, unité de groupe].

~ **bozukluk,** *sosy.* Sosyal yaşamdaki uyumsuzluklar, sosyal çözülme durumları. [**İng.** Social pathology; **Fr.** Pathologie sociale].

~ **bozukluk incelemeleri,** *sosy.* Sosyal yaşamdaki uyumsuzluk ve çözülme durumlarının anlamını, nedenlerini, sonuçlarını ve uyumu yeniden sağlama yollarını araştıran bilimsel inceleme alanı.

~ **bulaşma,** *sosy.* Bir toplumda, sosyal küme içinde korku, ürkü gibi coşkusal durumların üyeler arasında iletilerek hızla yeğinleşmesine, böylece bütün toplumun veya sosyal kümenin sürü davranışı gibi ortaklaşa bir tepki oluşturmasına yol açan sosyal etkileşme süreci. [**İng.** Social contagion; **Fr.** Contagion sociale].

~ **bunalım,** *sosy.* Bir toplumun temel düzeninin yapısı ve işleyişinde, bireylerin ve kümelerin yeni alışkanlıklar oluşturarak yeni koşullara uyarlanmalarını zorunlu kılan değişmelerin ortaya çıkması durumu. [**İng.** Social crisis; **Fr.** Crise sociale].

~ **büyüme,** *psik.* Bireyin, sosyal etkileşimi kolaylaştıran nitelik ve özelliklerinin gelişmesi. [**İng.** Social growth].

~ **çalışma,** *sosy.* Başka bireylerle, daha geniş sosyal ve ekonomik çevreleriyle uyumlu ilişkiler kurmada güçlük çeken veya başarısız olan bireylere yapılan sosyal yardımlar. [**İng.** Social work; **Fr.** Travail social].

~ **çatışma,** *sosy.* Kişi veya sosyal kümelerin birbirlerinin amaçlarını engellemeğe, çıkarlarının gerçekleşmesini önlemeğe çalışması. [**İng.** Social conflict; **Fr.** Conflit social].

~ **çevre, 1.** *eğt.* a) Bireylerin ve insan topluluklarının yaşayış ve davranımları ile ulusların ve kültürlerin gelişimi üzerinde rol oynayan sosyal koşulların ve etkilerin tümü, sosyal ortam. b) Çocuğun gelişmesini ve kişilik kazanmasını etkileyen ve aileyi, arkadaş kümesini, okulu ve yakın çevreyi kapsayan sosyal ortam; [**İng.** Social milieu; **Fr.** Milieu social]; **2.** *psik.* Toplumun bireye etki yapan kurum, kalıp ve süreçlerinin tümü. [**İng.** Social environment].

~ **çevrebilim,** *sosy.* İnsanların yeryüzeyine dağılışını ve bu dağılımı belirleyen etkileşim biçimlerini inceleyerek yerleşimlerin doğal işlevsel yapısını ortaya koymaya çalışan bilim dalı. [**İng.** Social ecology; **Fr.** Écologie sociale].

~ **çizge,** *sosy.* Bk. **Sosyografi.**

~ **çözülme,** *sosy.* Bir toplumda veya sosyal kümede üyelerin var olan türdeş toplumsal davranış alışkanlıklarına, kurumlara veya denetim biçimlerine uyumlarını yitirmeleri sonucu toplum yaşamının olanaksızlaşması. [**İng.** Social disorganization; **Fr.** Désorganisation sociale].

~ **Darwincilik,** *sosy.* Doğadaki ve toplumdaki ilerlemeyi yürüten baş itici gücün varolma savaşı ve doğal ayıklanma süreçleri olduğunu savunan öğreti. [**İng.** Social Darwinism; **Fr.** Darwinisme social].

~ **davranışlar,** *etoloji.* Çeşitli hayvan türlerinde, birçok özel davranışın işe karıştığı hareketli veya sesli bir bildirişim sistemine dayanan bireylerarası ilişkiler. [**İng.** Social comportment; **Fr.** Comportement sociaux].

~ **dayanışma,** *sosy.* Bir sosyal kümenin veya bir toplumun üretim yapısı, kurumları ve değerlerinin birbiriyle tutarlı olması ve sürtüşmesiz işlemesi. [**İng.** Social solidarity; **Fr.** Solidarité sociale].

~ **değerler, 1.** *sosy.* Belli bir toplumda veya sosyal kümede bireylerin olumlu tepki gösterdikleri düşünceler, kurallar, uygulayımlar, özdeksel nesneler, v.b. [**İng.** Social values; **Fr.** Valeurs sociales]. **2.** *eğt.* İyi ve geçimli yaşamayı sağladığı, insan ilişkilerini düzenlediği düşüncesiyle toplumca korunması ve geliştirilmesi istenilen değerler. [**İng.** Social values; **Fr.** Valeurs sociales].

~ **değişke,** *sosy.* Herhangi bir sosyal örneğin gerçeklikte ortaya çıkış biçimlerinin her biri. [**İng.** Social variant; **Fr.** Variante sociale].

~ **değişme, 1.** *sosy.* Toplumun herhangi bir dönemdeki düzenine özgü yerleşik maddî ve manevî öğelerinde yeni özellikler oluşması. [**İng.** Social change; **Fr.** Changement social]; **2.** *eğt.* a) Bir toplumun, gelişmemiş veya az gelişmiş durumdan gelişmiş duruma, gelişmiş durumdan az gelişmiş veya gelişmemiş duruma gelmesi. b) Toplum yaşamında ortaya çıkan her türlü değişmeye verilen ad. [**İng.** Social change; **Fr.** Changement social].

~ **denetim, 1.** *sosy.* Bireylerin veya sosyal kümelerin sosyal düzenin beklentilerine uygun biçimde davranmalarını sağlamaya yönelik önlemlerin tümü. [**İng.** Social control; **Fr.** Contrôle social]; **2.** *psik.* Bireyin davranışlarının, üyesi olduğu küme içinde yaşadığı toplum veya kurumlarca denetlenip yöneltilmesi. [**İng.** Social control; **Fr.** Contrôle social].

~ **denge,** *sosy.* Bir toplumun başlıca kesimlerinin geniş ölçüde bir uyum içinde bulunmasını sağlayan sosyal-kültürel bütünleşme. [**İng.** Social equilibrium; **Fr.** Équilibre social].

~ **dengesizlik,** *sosy.* Bir toplumun veya sosyal kümenin temel öğelerinin karşılıklı uyumlarını yitirmeleri sonucu ortaya çıkan ve sosyal çözülmeye götürebilecek olan durum. [**Fr.** Déséquilibre social].

~ **devinim,** *sosy.* Bir toplum veya sosyal küme üyelerinin, sosyal örgütleniş düzeninde kimi değişiklikler yapmak veya bu tür değişiklikleri engellemek amacıyle giriştikleri az çok örgütlü, programlı ve sürekli ortaklaşa eylemler. [**İng.** Social movement; **Fr.** Mouvement social].

~ **devingenlik,** *sosy.* Bireylerin sosyal kümelerin veya uygarlık öğelerinin sosyal yerlerindeki ve değerlendirilişindeki değişmeler. [**İng.** Social mobility; **Fr.** Mobilité sociale].

~ **devrim,** *sosy.* Eskimiş ve geçerliği kalmamış bir sosyal düzenin devrilerek yerine yeni ve ilerici bir toplum düzeninin kurulması devinimi. [**İng.** Social revolution; **Fr.** Révolution sociale].

~ **durgunluk,** *sosy.* Sosyal sınıf yapısının aşırı ölçüde kapalı olduğu, bireylerin toplum içindeki yer ve yaşam koşullarının kalıtsal yolla belirlendiği tarihsel-sosyal durum. [**İng.** Social immobility; **Fr.** Immobilité sociale].

~ **durum ölçeri,** *psik.* (*Moreno*) Bireyin, kümesindeki kişileri türlü özellik ve niteliklere göre değerlendirdiği bir ölçer. [**İng.** Sociometric test].

~ **dürtü,** *psik.* Sosyal gereksinmeleri doyurmaya yarayan dürtü. [**İng.** Social drive].

~ **düşünü,** *sosy.* İnsanın sosyal çevresinin niteliği, başka insanlarla ilişkileri, hak ve yükümlülükleri, kısaca sosyal düzen konusundaki düşüncelerinin tümü. [**İng.** Social thought; **Fr.** Pensée sociale].

~ **düzen,** *sosy.* Bir toplumda geçerli olan üretim güçleri ve üretim ilişkileriyle üst yapı kurumlarının karşılıklı bağlılık ilişkileri içinde oluşturdukları uyumlu bütün. [**İng.** Social order; **Fr.** Ordre social].

~ **düzgü, 1.** *psik.* Toplumun uygun görüp beğendiği ve kişilerin nasıl davranacaklarını belirleyen davranış ölçüleri. [**İng.** Social norm; **Fr.** Norme sociale]. **2.** *sosy.* Sosyal olarak yaptırıma bağlanmış her türlü davranış biçimi. [**İng.** Social norm; **Fr.** Norme sociale].

~ **düzgüsüzlük,** *sosy.* Bir bireyin, bir sosyal kümenin davranışlarında, sosyal çevresi ile ilişkilerinde veya toplumun yapısında, işlevlerinde, sosyal olarak yaptırıma bağlanmış olan düzgülere uymayan niteliklerin bulunması. [**İng.** Social abnormality; **Fr.** Anomalie sociale].

~ **eğilim, 1.** *eğt.* Uzun bir zaman süresi içinde değişik sosyal etmenlerin etkisi altında, sosyal kurumların ve ilişkilerin gösterdiği belirgin yönseme. [**İng.** Social trend; **Fr.** Tendance sociale]; **2.** *sosy.* Belli bir tarihsel dönemde sosyal yaşamda ve gelişimde ortaya çıkan başlıca yöneliş. [**İng.** Social trend; **Fr.** Tendance sociale].

~ **ekonomik biçimleniş,** *sosy.* Toplumların tarihsel gelişimleri boyunca üretim biçimiyle belirlenen kimi düzenlenişlerden geçtiği görüşü. [**İng.** Socio-economic formation; **Fr.** Formation socio-économique].

~ **engel,** *sosy.* Bir sosyal sınıfı, veya katmanı oluşturan bireylerin daha elverişli durumdaki sınıf veya katmanın ayrıcalıklarını elde etmelerini önleyici, veya güçleştirici sosyal, ekonomik, ruhsal, v.b. engel. [**İng.** Social barrier; **Fr.** Barrière sociale].

~ **eşitsizlik,** *sosy.* Sosyal sınıflaşmanın sonucu olarak bireylerin sosyal yerleri arasında ortaya çıkan ayrılıklar. [**İng.** Social inequality; **Fr.** Inégalité sociale].

~ **gerileme,** *sosy.* a) Bir toplumda veya sosyal kümede doğal ve sosyal çevreyi denetleme yönünden ulaşılmış düzeyin altına geçici olarak düşülmesi. b) Geçici olarak eskiye, çağını doldurmuş sosyal düzenleniş biçimlerine dönüş, durgunluk ve yıkım durumu. [**İng.** Social retrogression; **Fr.** Rétrogression sociale].

~ **gelişme, 1.** *eğt.* a) Sosyal davranım, duygular, tutumlar, değerler, v.b. bakımından bireyin yaşam boyunca gösterdiği sürekli ve olumlu değişmelerin tümü. b) Bir toplumun, o toplumu oluşturan kişilere kıvanç verecek yönde gösterdiği sosyal ve kültürel gelişme. [**İng.** Social development; **Fr.** Développement social]. **2.** *psik.* Bireyin yıllar boyunca öbür insanlar, sosyal kurumlar, gelenekler, örgütler v.b. kuruluşlarla geçirdiği yaşantılar sonucunda baş gösteren de-

gişmeler. [İng. Social development; Fr. Développement social].
~ **gereksinmeler,** *eğt.* Bireyleri sosyal bir amaca doğru yönelten ve girişimler yapma isteği veren dirik gereksinmeler. [İng. Social needs; Fr. Besoins sociaux].
~ **güç,** *sosy.* Sosyal sonuçlar doğurmaya yetecek sayıda olan ve birlikte eylemde bulunan bireylerden kurulu sosyal küme. [İng. Social energy; Fr. Énergie sociale].
~ **güdü, 1.** *sosy.* İnsanları, fiziksel gereksinmeleri ile doğrudan ilişkili olmayan, sosyal siyasî, kültürel nitelikteki amaçlara (*örneğin sosyal çevresine kabul edilmek, saygın bir yer elde etmek, bir sanat dalında başarılı olmak, v.b.*) ulaşmak için çabalamaya götüren itici güç. [İng. Social motive; Fr. Motif social]; **2** — *eğt.* Birlikte yaşamak, bir yöneticiye uymak ve birtakım örgütlere bağlanmak biçiminde kendini belli eden yönseme. [İng. Social motive; Fr. Motif sociale].
~ **güvenlik,** *ikt.* Geleceğin kuşkusuz yaşamı sağlanılmak amacıyla kişilerin her türlü zarar ve tehlikeleri karşılayabilmek için karşılıklı yaptıkları dayanışmaların tümü. [İng. Social security; Fr. Sécurité sociale].
~ **hizmet,** *sosy.* Bireylerin veya sosyal kümelerin sosyal çevredeki değişmelere uymalarını sağlamayı amaçlayan uğraşlarla yol ve yöntemler dizgisi. [İng. Social service; Fr. Service social].
~ **ilerleme,** *sosy.* İnsanın doğal ve sosyal çevresine egemenliğinin artması, bilimin, kültürün toplumda yaygın olarak dağılması, bireyin gelişmesi, toplumsal özgürlüğün genişlemesi. [İng. Social progress; Fr. Progrès social].
~ **iletkenlik,** *sosy.* Kültür öğelerinin kuşaktan kuşağa iletilmesinin ölçü ve biçimini belirleyen süreçlerin tümü. [İng. Social transmission; Fr. Transmission sociale].
~ **ilişkiler,** *sosy.* Toplum üyelerinin ortaklaşa ruhsal ve maddî etkinlikleri dolayısıyle aralarında oluşan bağlantıların tümü. [İng. Social relations; Fr. Relations sociales].
~ **ilişki çizgesi,** *eğt.* a) Bir kümenin üyeleri arasında saptanan seçme ve yadsıma örüntülerinin çizgesel olarak anlatımı. b) Bir kümeye uygulanan ve sosyal ilişkileri ölçen test sonuçlarına göre o kümeyi oluşturan kişiler arasındaki bağları gösteren çizge. [İng. Sociogram; Fr. Sociogramme].
Eşanl. **sosyogram.**
~ **ilişki ölçümü, Bk. Sosyometri.**
~ **ilişki ölçümü tekniği, Bk. Sosyometri tekniği.**
~ **işpayı,** *sosy.* Bir toplumda veya sosyal kümede bireylerin içinde bulundukları orun gereği yüklendikleri işlev. [İng. Social role; Fr. Rôle social].
~ **kalıp,** *sosy.* Bir toplumda veya sosyal kümede üyelerin davranış ve etkileşimlerindeki her türlü düzenlilik. [İng. Social pattern; Fr. Modèle social].
~ **kalıt,** *sosy.* Bir toplumda veya sosyal kümede geçmiş kuşaklardan kalma kültür öğeleri. [İng. Social heritage; Fr. Héritage social].
~ **kalıtım,** *sosy.* Bir toplumda, oluşan kültür öğelerinin tarih içinde değişmelerden geçmekle birlikte o topluma ve o halka özgü olan, onları başkalarından ayırt etmek olanağı veren, kimi özelliklerinin bulunması ve bunları kuşaktan kuşağa iletilmesi olgusu. [İng. Social heredity; Fr. Hérédité sociale].
~ **katman,** *sosy.* Bir sosyal sınıfı oluşturan başlıca ekonomik kümeler. [İng. Social stratum; Fr. Strate sociale].
~ **katmanlaşma görüşü,** *sosy.* Toplumun ekonomik, siyasal, ırksal, v.b. bakımlardan bir takım katmanlara bölünmüş olduğunu, bu etkenler arasında herhangi bir önem sıralaması yapmadan savunan görüş. [İng Social stratification; Fr. Stratification sociale].
~ **kaygı,** *sosy.* Aşırı uyarı, korku, etkilenme ve genel bir davranış dengesizliği (*oynaklığı*) gibi olaylar dolayısıyle bir toplum veya sosyal küme üyelerinde ortaya çıkan ruhsal gerilim durumu. [İng. Social anxiety; Fr. Inquiétude sociale].
~ **kemikleşme,** *sosy.* Kimi gelenek, görenek ve davranış biçimlerinin katılaşması, yeni koşullara uygun düşmemesi, değişmeye direnmesi olayı. [İng. Social ossification; Fr. Ossification sociale].
~ **ketleme,** *psik.* Bireyin davranışları üzerinde, üyesi bulunduğu toplumun ve ya kümenin düzgülerinin kısıtlayıcı bir etkide bulunması. [İng. Social inhibition].
~ **kolaylaştırma,** *psik.* Kişinin belirli işleri yapmak için duyduğu istek ve güdünün sosyal uyaranlar yoluyle güçlendirilmesi. [İng. Social facilitation].
~ **konut,** *ikt.* Dar gelirliler için, özel olarak yapılmış ucuz konut.
~ **kopma,** *sosy.* Bireylerin, sosyal kümelerin başka birey veya kümelerle hem fiziksel hem de sosyal bağlantıyı yitirmeleri. [İng. Segregation; Fr. Ségrégation].
~ **kuram,** *sosy.* Toplumun oluşum ve değişimi, sosyal sınıflaşma, sosyal kurumların biçimlenişi v.b. sosyal olayların bilimsel açıklamasını yapmağa yönelik kuram. [İng. Social theory; Fr. Théorie sociale].
~ **kurum,** *sosy.* Bir toplumda eşgüdülmüş, örgütlenmiş, göreli bir bütün oluşturan düşünceler, inançlar, gelenek görenek ve davranışlarla maddî öğeler (*yapılar, mallar, sanatlar, v.b.*) toplamı. [İng. Social institution; Fr. Institution sociale].
~ **kutuplar,** *sosy.* Bir toplum içinde oluşan karşıt güçler ve eğilimler. [İng. Social polarity; Fr. Polarité sociale].
~ **küme,** *sosy.* Türlü etkileşmelerle sürekli olarak bir arada tutulan birden çok sayıda bireyden kurulu sosyal birim. [İng. Social group; Fr. Groupe social]
~ **morfoloji,** *sosy.* a) Toplumların, toplulukların, sosyal kümelerin coğrafyasal yerleşme düzenini ve nüfusunu kendine konu alan inceleme alanı. b) (*Durkheim*) Toplumların özdeksel dayanağı olan sosyal yoğunluğu ve sosyal oylumu inceleyen toplumbilim dalı. [İng. Social morphology; Fr. Morphologie sociale].
~ **olgu,** *sosy.* Her türlü maddî ve manevî sosyal değerin, sosyal ilişkinin veya sosyal sürecin ayırt edilebilen herhangi bir birimi. [İng. Social fact; Fr. Fait social].
~ **orun,** *sosy.* Bir birevin, bir sosyal kümenin başka birey veya kümeler karşısındaki yerini belirleyen hak ve ödevlerin tümü. [İng. Social status; Fr. Status social].
~ **oturmamışlık,** *sosy.* Bir toplumu oluşturan türlü sosyal kümeler arasında gerginlikler, çatışmalar ve anlaşmazlıklarla belirlen dengesizlik durumu. [İng. Social instability; Fr. Instabilité sociale].
~ **oylum,** *sosy.* (*Durkheim*) Bir toplumu veya bir sosyal kümeyi oluşturan ve toplumsal işbölüşü iş bölümü arttıkça çoğalan [illegible] erin sayısı. [İng. Social volume; Fr. Volume social].
~ **oyun, 1.** *eğt.* Öğrencilere, insan ilişkileri konusunda daha çok bilgi, beceri ve anlayış kazandırmayı öngören ve oyun (*drama*) tekniklerinden yararlanma temeline dayalı deneysel bir eğitim yöntemi. [İng. Sociodrama; Fr. Socio-drama]. **2.** *psik.* Kişilere, rol yaptırma ve onları sahnede etkin kılma yoluyle, sosyal açıdan uygun ve gerekli görülen davranışları öğretmek için düzenlenen oyun. [İng. Social drama].
~ **örgüt, 1.** *sosy.* Bir sosyal kümenin üyeleri veya bir toplumun kümeleri arasındaki belli görev ve yükümlülükleri dile getiren ilişkiler düzeni. [İng. Social organization; Fr. Organisation sociale]. **2.** *etn.* Sosyal ilişkilerin ve faaliyetlerin kurumlaşmış düzeni. [İng. Social organization; Fr. Organisation sociale].
örnek, *sosy.* Belli bir tarihî döneme özgü sosyal yaşamın ussal olarak kurulan örneği.
~ **parçalanma,** *sosy.* Bir toplumun, bir sosyal kümenin sosyal çözülme sonucu ayrı kümelere bölünmesi. [İng. Social disintegration; Fr. Désintégration sociale].
~ **planlama,** *ikt.* Sosyal kurumlar ve sosyal kaynaklarla ilgili olan geleceğe ait hareketleri kapsayan planlama.
~ **politika ilmi,** *ikt.* Konusu cemiyetin sosyal düzeni sağlayan devlet tedbirleri ile ilgili prensip ve kurallar olan bilim kolu.
~ **refah,** *ikt.* Tüm bireyler için geçim bolluğu.
~ **ruhbilim, 1.** *sosy.* Bireylerin, üyesi oldukları sosyal kümelerin (*sınıf, meslek, ulus, v.b.*) sosyo-ekonomik koşulları içinde oluşturdukları ortak davranış, tutum, düşünce, tasarım, alışkanlık.. özelliklerini inceleyen bilim dalı. [İng. Social psychology; Fr. Psychologie sociale]. **2.** *psik.* Bireyin toplumsal uyarıcılar karşısındaki davranışını inceleyen ruhbilim dalı. [İng. Social psychology].
~ **sabit sermaye,** *ikt.* Bir ülkenin enerji üretiminde kullanılan barajlar, santrallar, eğitim kurumları, her türlü yol ve sulama kanalları.
~ **sağılma,** *sosy.* Bir toplumda belli yaş, uzmanlık, eğitim düzeyi kümelerindeki bireylerin başka ülkelere göç etmeleri sonucu toplumsal kurumların etkinlik yitimine uğraması olayı. [İng. Social depletion; Fr. Déplétion sociale].
~ **sermaye,** *ikt.* Ortakların statü gereğince kurdukları şirkete hisseleri karşılığında ödemeleri gerekecek miktarların tümü.
~ **sınıflar,** *sosy.* a) (*Marksçı kurama göre*) Üretim güçlerinin belli gelişme aşamalarında üretim araçlarını ellerinde bulundurup bulundurmama durumları, sosyal işbölümü düzenindeki yerleri, zenginliklerini elde etmede kullandıkları araçlar ve bu toplumsal zenginliklerden aldıkları payın büyüklüğü bakımlarından birbirlerinden ayrılan geniş insan kümeleri. b) (*Bir bölüm batılı toplumbilimciye göre*) Gelir düzeyleri, yaşama biçimleri, toplumda gördükleri saygı ölçüsü bakımlarından birbirinden ayrılan, aralarında dikey devinim olanağı bulunan insan kümeleri. [İng. Social classes; Fr. Classes sociales].
~ **sınıflaşma,** *sosy.* Toplum yaşamında sosyal sınıfların ortaya çıkışının tarih-

sel süreci. [İng. Formation of social classes; Fr. Formation des classes sociales].
~ **sigorta,** *ikt.* Sosyal güvenliğin sağlanabilmesi için kişinin güven altına alınması. [İng. Social insurance; Fr. Assurance sociale].
~ **simge,** *sosy.* Sosyal küme veya toplum bütünü içinde ortaklaşa bir anlamı olan ve bu anlamı iletebilen simge. [İng. Social symbol; Fr. Symbole social].
~ **sorun,** *sosy.* Sosyal çevrenin koşullarından doğan ve kimi toplumsal değerler bakımından çekinceli sayılan, düzeltilmesi için de toplumsal güç ve araçların kullanılması gerekli olan durum. [İng. Social problem; Fr. Problème social].
~ **sözleşme kuramı,** *sosy.* Toplum yaşamının, devletin ve adaletin, toplum üyeleri arasında yapılmış bir sözleşmenin sonucu olduğunu ileri süren, *Hobber, Spinoza, Rousseau* gibi filozoflarca ortaya atılmış kuram. [İng. Theory of social contrat; Fr. Théorie de contrat social].
~ **süreç,** *sosy.* Bir toplumda veya sosyal kümede bileşkenler arasındaki etkileşmelerden ileri gelen düzenli her türlü oluşum ve değişim. [İng. Social process; Fr. Processus social].
~ **süreklilik,** *sosy.* Bir toplumun maddi ve manevî kültür öğeleri bakımından, sürekli değişimlerden geçmekle birlikte, kendine özgü kimliğini sürdürmesi. [İng. Social continuity; Fr. Continuité sociale].
~ **tasarlama,** *sosy.* Sosyal yaşamın ve insanlararası ilişkilerin, belli amaçlara ulaşmak için kamusal yerkece belli biçimde düzenlenmesi. [İng. Social planning; Fr. Planification sociale].
~ **tedirginlik,** *sosy.* Sosyal kümeler arasındaki ilişkilerin sürtüşme veya gerginlik biçimini aldığı durumlar. [İng. Social unrest; Fr. Malaise social].
~ **tenzilât,** *ikt.* Sermaye piyasası kavramı olup, sermaye piyasasında bulunan hisse senetlerinin gerçek kişilere, dar gelirlilere, işçilere satışı sırasında belirli koşullar altında yapılan indirimler.
~ **uyaran,** *sosy.* Bireylerin birey olarak değil de belli bir sosyal kümenin üyesi olarak belli bir tepkide bulunmalarına yol açan uyaran. [İng. Social stimulus; Fr. Stimulant social].
~ **uyma,** *sosy.* Bireyler, sosyal kümeler, kültür öğeleri ve kültürlerin kendi içlerinde, veya birbirleriyle ilişkilerinde karşılıklı uyma ve erinç sağlamaya yönelik süreçler. [İng. Social adjustment; Fr. Ajustement social].
~ **uyum, 1.** *eğt.* Bireyin, sürekli olarak değişen koşullar içinde ve toplumsal çevrenin baskısı altında, durumunu korumak veya geliştirmek amacıyla yaptığı girişimlerin tümü. [İng. Social adaptation; Fr. Adaptation sociale]; **2.** *psik.* Bireyin durmadan değişen sosyal koşullar ve baskılar karşısında güvenliğini, rahatını, yerini ve yaratıcı eğilimlerini sürdürmeğe, geliştirmeğe uğraşması veya bu gibi çabalara erişilen durum. [İng. Social adjustment].
~ **uyumluluk,** *psik.* Kişinin çevresindeki insanlarla geçimli olmasını sağlayan türlü ve karmaşık kişilik özellikleri. [İng. Social adjustment].
~ **uyuşma,** *sosy.* Belli bir toplumu, veya sosyal kümeyi oluşturan bireylerin düşünce, duygu, eylem uyarlığı. [İng. Social consensus; Fr. Consensus social].
~ **uzaklık,** *sosy.* Aşağı ve yukarı sosyal yerlerde sayılan bireyler, toplumsal kümeler arasında iletişimin ve etkileşmenin türlü kültürel etkenlerle kısıtlanması, engellenmesi sonucu ilişkilerinin azalması veya kopması durumu. [İng. Social distance; Fr. Distance sociale].
~ **ülkü,** *sosy.* Bir sosyal kümenin veya bir toplumun ekonomik ve siyasal çıkarlarına uygun düşen, dileklerinin ve etkinliklerinin amacı olan, yetkin bir toplumsal düzen anlayışı. [İng. Social ideal; Fr. Idéal social].
~ **varlık, 1.** *sosy.* Sosyal bilincin dışında, ondan bağımsız olarak var olan, malların üretilmesini, üretim süreci içinde insanlar arasındaki ilişkileri içeren özdeksel toplum yaşamı. [İng. Social being; Fr. Être social]. **2.** *ikt.* Bir ülkenin sahibi olduğu maddî ve manevî varlıkların tümü. [İng. Social wealth; Fr. Fortune sociale].
~ **yalıtlanma,** *sosy.* Sosyal kümelerin sosyal, ekonomik, kültürel etkenler nedeniyle birbirlerinden kopmaları. [İng. Social isolation; Fr. Isolement social].
~ **yapı, 1.** *sosy.* Herhangi bir toplumun veya sosyal kümenin yerleşik iç örgütleniş biçimi. [İng. Social structure; Fr. Structure sociale]; **2.** *etn.* Bir topluluk veya grup içerisindeki çeşitli sosyal ihtiyaçları ve ilişkileri yoluna koyan, bu ilişkilere göre kurulan temel düzen, yapı. [İng. Social structure; Fr. Structure sociale]
~ **yaptırım,** *sosy.* Bir toplumda bir sosyal kümede benimsenen, veya karşı çıkılan davranış biçimlerine gösterilen onaylayıcı ve ödüllendirici veya suçlayıcı ve cezalandırıcı tepki. [İng. Social sanction; Fr. Sanction sociale].
~ **yansız,** *psik.* Küme etkinlikleri üzerinde, herhangi bir nedenle katkısı ve etkisi önemsiz olan (*kişi*). [İng. Social neuter].
~ **yardım, 1.** *sosy.* Bir toplulukta işsizlik, yoksulluk v.b. Sosyal sorunları gidermek amacıyle yapılan kamusal veya özel çalışmalar. [İng. Social welfare; Fr. Assistance sociale]. **2.** *ikt.* Yaşam düzeyinin geliştirilmesi amacıyle kendisine yapılan ücret ödemesiyle bir ilişkisi ve bir iş karşılığı olmaksızın işçiye yapılan paralı veya özdeksel yardım. [İng. Social aid; Fr. Assistance sociale]
~ **yardımcı,** *ikt.* Çalışma uzmanına bağlı olarak çalıştırılan görevli. [İng. Social assistant; Fr. Assistant social].
~ **yaşama,** *sosy.* Sınıf, yaş, cinsellik, ırk, fiziksel veya ansal bozukluk, v.b. etkenler dolayısıyle sağlıklı ve insana-yaraşır yaşama düzeyi elde edemeyen birey veya sosyal kümelerin toplumsal-ekonomik durumlarını düzeltmek amacıyle kimi yasaların yapılması. [İng. Social legislation; Fr. Législation sociale].
~ **yaş,** *sosy.* Kişilerin sosyo-ekonomik çevreleri içinde elde ettikleri veya onlara tanınan işpayları. [İng. Social age; Fr. Âge social].
~ **yeniden-örgütlenme,** *sosy.* Bir sosyal kümede veya bir toplumda insan ilişkilerinin yeni nesnel koşulların gerekli kıldığı biçimde düzenlenmesi. [İng. Social reorganization; Fr. Réorganisation sociale]
~ **yer,** *sosy.* Bir bireyin, bir sosyal kümenin veya bir toplumun başka bir birey, küme veya topluma göre bulunduğu ekonomik, kültürel durum. [İng. Social position; Fr. Position sociale].
~ **yığın,** *sosy.* Örgütlü örgütsüz bağdaşık ayrışık her türlü insan kümesi. [İng. Social aggregate; Fr. Agrégat social].
~ **yoğunluk,** *sosy.* (*Durkheim*) a) Nüfus yoğunluğu, kentlerin oluşumu gelişimi, iletişim araçlarının sayısı ve hızı ile belirlenen maddi yoğunluk. b) Ekonomik ve sosyal ilişkiler içinde bulunan bireylerin sayısını dile getiren manevi yoğunluk. [İng. Social density; Fr. Densité sociale].
~ **yönelme,** *psik.* Bir toplum veya kümenin kurum, gelenek ve düşüncelerine karşı bireyin takındığı tutum. [İng. Social orientation; Fr. Orientation sociale].
~ **zümreler,** *sosy.* Daha çok kölelik ve derebeylik düzenlerinde görülen, üyeliği kalıtsal yolla geçen sosyal sınıflar. [İng. Social estates; Fr. États sociaux].

sosyalist, - ti, s. —
~ **ekonomi,** *ikt.* Piyasa ve fiyat mekanizmasına ferdin serbest idaresine yer vermeyen iktisadî faaliyetlerinin devlet tarafından planlanıp düzenlendiği ekonomi sistemi.

sosyoanaliz, i. — § **4.** *sosyal psik.* Toplumsal gruplar düzeyinde yürütülen özgül araştırma ve müdahale yöntemi. [İng. Socioanalysis; Fr. Socioanalyse].

sol[2], s. — § **8.** *mat.* Çarpması değişli olmayan bir cisim için kullanılır: *Sol cisim* [İng. Left; Fr. Gauche].

sosyopsikanaliz, i. *Fr. sociopsychanalyse psikan.* Toplumsal olayları psikanaliz kuram ve kavramlarına başvurarak incelemeğe girişen sosyoloji ve psikanaliz hareketi.

soyarıtımı, ı. *psik.* Bilinçli ve denetimli olarak ırkın veya yeni kuşakların kalıtımsal özelliklerinin daha iyi bir duruma getirilmesinde soyaçekim kurallarının kullanılması. [İng. Eugenics].

soy. gelişim. b.i. Bk **Soyoluş.**

soyoluş, b.i. —
~ **ilkesi,** *psik.* Bireyin gelişiminde, turun gelişimindeki aşamaların yinelendiğini savunan ilke. [İng. Phylogenetic principle].
~ **bellek görüşü,** *psik.* Kimi ruhbilim akımlarınca benimsenen ve günün insanında çok eski soyların yaşantılarının izleri bulunduğunu savunan görüş. [İng. Phylogenetic memory]

soysuz, s. — **2.** *dey.* Ahlâksız, soyu bozuk

soyut, s. —
~ **anlak,** *psik.* Soyut kavramları, işlemleri ve simgeleri anlamak ve başarı ile kullanmak için gerekli anlıksal güç. [İng. Abstract intelligence]
~ **hak,** *ikt.* Yapımsal iyelik, bulgu, türetme, alacak gibi haklar. [İng. Intangible asset; Fr. Propriété intangible]
~ **öğrenim,** *psik.* Durum ve nesnelere değil kavram ve simgelere dayanan öğrenim. [İng. Abstract learning].
~ **akıl yürütme,** — *eğt.* [İng. Abstract reasoning; Fr. Raisonnement abstrait].
~ **yetenek,** *psik.* Soyut kavramları ve bunların birbirleriyle ilişkilerini anlama ve kullanma yeteneği. [İng. Abstract ability].
~ **zekâ,** *eğt.* — [Fr. Intelligence abstraite]

soyutlama, i. — **yeni** ~, *çağdaş sanl.* A.B.D.'de soyut anlatıcılığa karşı bir tepki olan pop' art halkın ilgisini çekmeğe başladığı bir sırada soyut anlatımcılığa karşı ikinci bir tepki olarak 1960 yıllarında ortaya çıkan akım. [İng. Postpain-

terly abstraction; **Fr.** Nouvelle abstraction].

sökme, i. —
~ **giderleri,** *ikt.* Kullanılmakta olan bir bütünün ayırma, sökülme, kaldırma giderleri. [**İng.** Take-down expenses; **Fr.** Dépenses de démontages].

sömürge, i. —
~ **etnolojisi,** *etn.* Etnolojinin, sömürgelerle Avrupalı sömürgeciler arasındaki sorunlara çözüm yolları arayan özel bir araştırma alanı. [**İng.** Colonial ethnology; **Fr.** Ethnologie coloniale].
~ **borç senedi,** *ikt.* Sömürge yönetiminee çıkarılan borç senedi. [**İng.** Colonial bond; **Fr.** Obligation coloniale].

sömürü, i. *fels.* Bir insanın, başka insanı veya insanları çalıştırarak onların emeğine ve emeklerinin ürününe el koyması.

sönmüş, s. —
~ **fenere dökmek,** *dey.* Üzüntüden zayıflamak, solmak, bitkin hale düşmek.

sönüm, i. —
~ **ayırımı,** *ikt.* Suresi gelmiş borç senetlerini ödemek amacıyla ayırılmış yedek akçe. [**İng.** Sinking fund; **Fr.** Caisse d'amortissement].

söylemek, f. — **söylemedik söz bırakmamak,** *dey.* Ağzına geleni söylemek, iyice paylamak. • **söyleye söyleye dilinde tüy bitmek,** *dey.* Bir şeyi çok söyleyip dinletememiş olmak.

söylev, i. — § **2.** *dilb.* Bildiri taşıyan tümce üstü birim.
~ **çözümlemesi,** *dilb.* Tümceden daha uzun birimlerin özelliklerini araştıran dilbilimsel çözümleme. [**Fr.** Analyse de discours].

söz, i. — ~ **leri batmak,** *dey.* (*Birinin*) Konuşmadan içerlemek, alınmak. • ~ **leri boğazına tıkamak,** *dey.* Konuşmasına engel olmak. • ~ **ü bal ile kesmek,** *dey.* Sözü başkasının ağzından almak. • ~ **ü bir ucundan tutmak,** *dey.* Söze herhangi bir yerinden başlamak. • ~ **un meclisten dışarı,** *dey.* Konuştuklarımla içinde bulunduğum meclistekileri kastetmiyorum, kimse alınıp incinmesin anlamında kullanılır. • ~ **ün akışını değiştirmek,** *dey.* Başka bir konuya girmek. • ~ **ün altında kalmak,** *dey.* → **Lâfın altında kalmak.** • ~ **ünden dışarı çıkmamak,** *dey.* (*Onun*) sözünü dinlemek, itaat etmek. • ~ **ünü yabana atmak,** *dey.* Söylediğine önem vermemek, tınmamak.
~ **alıp vermek,** *dey.* Konuşup tartışmak.
~ **dinleme,** *psik.* Kural ve komutlara uyma. [**İng.** Obedience; **Fr.** Obéissance].
~ **kaldırmak,** *dey.* Hakaretlere katlanmak.
~ **kesilmiş aş pişmiş bir kokartosu kalmış,** *dey.* Olan olmuş anlamında.
~ **yetiştirmek,** *dey.* Söylenilene karşılık verebilmek.
~ **tanımı,** *mant.* Anlamı önceden bilinmeyen, başka bir deyişle yeni olan bir deyimin tanımı. [**İng.** Nominal definition, world definition; **Fr.** Définition nominale].
~ **yöntemi,** *eğt.* Kelimelerin önce birer bütün olarak ele alınması ve bundan sonra parçalara bölünerek çözümlenmesi ilkesine dayanan bir okuma öğretimi yöntemi. [**İng.** Word method; **Fr.** Méthode analytique].

söz. dizimi, b i. — § **2.** *komp.* Bir programlama dilinde, bir programın yazılışını belirleyen kuralların tümü. [**İng.** Syntax; **Fr.** Syntaxe]
Eşanl. **sentaks.**

sözleşme, i. —
~ **yöntemi,** *eğt.* a) Sağırlara veya sağır-körlere ses titreşimlerinden yararlanarak konuşmayı ve konuşulanı anlamayı öğretme yöntemi. b) Öğrencinin, kelimeleri tanıyıp tanıyamadığını ve doğru seslendirip seslendiremediğini anlamak için baş vurulan, basılı simgelere sözlü uyarıda bulunmayı gerektiren bir okuma öğretimi yöntemi. [**İng.** Oral method; **Fr.** Méthode orale].

sözlük, - ğü, i. — § **2.** *komp.* Bir dilin kurulu-şunda yer alan simgelerin tümü. • **kavram** ~, *komp.* Uzlaşmalı olarak seçilmiş ve aşama sırası, yakınlık, eşanlamlı gibi bağıntıları göz önünde bulundurarak düzenlenmiş betimleyicilerden oluşan sınırlı sözlük.
~ **dizin,** *küt.* Kelimelerle belirlenen konu başlıklarının abecesel sırayla düzenlenmesinden oluşan konu dizini. [**İng.** Dictionary index].
~ **katalog,** *küt.* Temel ve ek bütün fişlerin tek bir abecesel düzen içinde yer aldığı fiş kataloğu. [**İng.** Dictionary catalog].

sözsüz, i. —
~ **ölçer,** *psik.* Uygulamaları ve kapsadığı sorunların çözümleri sözlü veya yazılı dil simgelerine dayanmayan ölçer.
~ **bölümü,** *ikt.* Bir büyük işletmenin büyükalıcılara fazla nicelikte ve çok kez indirimli mal satan dalı. [**İng.** Contract department; **Fr.** Département de contrat, service de contrat].
~ **fiyatı,** *ikt.* İşçi ücretlerinin yükseltilmesi gibi bazı durumlarda değiştirileceği belirtilen ve sözleşmede yer alan satış fiyatı. [**İng.** Escalator price; **Fr.** Prix d'engagement].

sözleşmeli, s. —
~ **hekim,** *ikt.* Sosyal Sigortalar Kurumunda doğrudan doğruya görevli olmadıkları halde kendileri ile bir anlaşma yapılarak bu kurumla yasasına göre ilişkili ve bağımlı bir iş yerindeki sigortalı kişilerin sağlıkları korunulmak üzere görevlendirilen hekim.

sözlü, s. —
~ **iş testleri,** *eğt.* Bir kimsenin belli bir iş veya meslek üzerinde bilgisini sözlü olarak ölçen testler. [**İng.** Oral trade tests; **Fr.** Tests oraux de travail].
~ **sınav,** *eğt.* Bir öğrencinin bilgi, yetenek ve beceri derecesini anlamak için soru-yanıt yönteminden yararlanılarak genellikle bir kurulca yapılan yoklama. [**İng.** Oral examination; **Fr.** Examen oral].
~ **yöntem,** *psik.* Sağırlara, sesli konuşma ve konuşulanı dudak ve yüzden izleme yoluyle anadillerini öğretmeyi amaçlayan yöntem. [**İng.** Oral method; **Fr.** Méthode orale].
~ **yazılı anlatım,** *eğt.* a) Düşüncelerin seçilmesi, sıraya konması, geliştirilmesi ve yazılı veya sözlü olarak düzgün bir biçimde anlatılması işi. b) Birtakım öğeleri bir bütün elde etmek amacıyla birleştirme, kaynaştırma işlemi veya sanatı. c) Öğrencilere anadillerini doğru, etkili ve güzel bir biçimde konuşup yazmayı öğretmek amacıyla orta dereceli ve yüksek okullarda okutulan ders. [**İng.** ve **Fr.** Épreuve orale].
~ **yoklama,** — [**İng.** Recitation, oral test; [**İng.** Nonverbal test].

spaltung, i. *Alm. psikan.* Bleuler'e göre şizofrenik çözüşmeyi, Freud'a göre benliğin bölünmesini ifade eden terim. (*Spaltung terimi özellikle savunan süreçleri ve tedaşçilik hakkındaki en yeni kuramsal çalışmalarda yer almıştır*).

sperma, i. —
~ **öldürücü,** *jinekoloji.* Dolyoluna sürüldüğünde spermatozoitleri öldüren kimyasal madde. [**İng.** Spermatocide, spermicide; **Fr.** Spermicide].

spinaloskop, i. *Fr. spinaloscope. tıp.* Omurilik yatağında araştırma yapmağa yarayan endoskopi cihazı. *(Cam litinden yapılmış bükülgen iki borucuktan oluşur; borucuklardan biri ışığı iletir, öbürü görmeği sağlar. Spinaloskop omurilikteki patolojik bozuklukları görerek ortaya çıkarmağa yarar).* [**İng.** Spinaloscope].

spor, i. —
~ **ayakkabısı,** *sp.* (*bis.*) Bisiklet topu oyuncularının, polocuların kullandıkları, üstü bezden, altı kauçuk, veya hasırdan yapılmış ayakkabı. [**Fr.** Espadrille de sport].
~ **freni,** *sp.* (*bis.*) Yarış bisikletleri için yapılmış bir fren türü. [**Fr.** Frein sport].
~ **işleri komiseri,** *sp.* (*bis.*) Spor çalışmalarında, kurallara uygunluğu sağlamakla yükümlü resmi görevli. [**Fr.** Commissaire sportif].

stagflasyon, i. *Fr. stagflation* < *Fr. STAGnation ve inFLATION kelimelerinden türetme. ikt.* Faal nüfusun noksan istihdamı ve önemli ölçüde bir işsizliğin olmasına rağmen fiyat ve ücret artışlarının devam etmesi ,iktisadî büyümenin talep yetersizliği yüzünden yavaşlamasıyla belirlenen iktisadî durum.

standard, s. —
~ **giderler,** *ikt.* Önceden bilimsel yollarla saptanan giderler.
~ **kapalı gök,** Tam kapalı gök.
~ **maliyetle değerleme,** *ikt.* Mamullerin ve genel olarak bütün stokların önceden hesap edilen maliyetleriyle değerlenmesi.
~ **nüfus,** *istat.* Yapısı sabit olan, gerçek veya hayalî nüfus.
~ **sapma,** *istat.* Variyansın karekökü.

statik, i. —
~ **bilanço,** *ikt.* İşletmenin belli bir andaki varlıklarını, alacaklarını, borçlarını ve sermayesini yöntemine uygun bir biçimde gösteren tablo.

statolimnimetre, i. *Fr. statolimnimètre. nükl.* Bir düzeyin sürekli ölçümünü yapan limnimetre. (*İyonlaştırıcı ışıma kaynağı ve detektör öyle yerleştirilmiştir ki, detektörün aldığı ışıma ölçülerek düzeyin değerine bağlı olur*)

statoskop, i. *Fr. statoscope. fot.* Hava fotoğrafçılığında kullanılan ve uçağın izlediği rotanın çeşitli noktalarındaki atmosfer basıncının, karşılaştırma yüzeyi olarak alınan bir eşbasınç yüzeyine oranla değişimlerini ölçmeğe ve kaydetmeğe yarayan diferansiyel barometre. [**İng.** Statoscope].

stelogram, i *Fr. stélogramme. haritacılık.* Bir veya birçok olayın grafiğini ortak tabanlı dikdörtgenlerle veren çizelge.

stereoensefalotomi, i. *tıp.* Beyinde, önceden ayarlanmış derin bölgelerde, cerrahi lezyon yapmak için elektrodları tam olarak sevk etmeye yarayan aletlerin kullanılması.

stereomikroskop, i. *Fr. stéréomicroscope. opt.* Küçük nesneleri üç boyutlu olarak gösteren çift mercekli mikroskop. [**İng.** Stereomicroscope].

stereospesifik, s. *Fr. stéréospécifique. kim.* Düzgün yapılı bir yüksek polimer için kullanılır: bu düzgün yapı, polimerin billür yapısına bir takım özel nitelikler kazandırır: *Stereospesifik katalizörleri Almanya'da Karl Waldemar Ziegler, İtalya'da Giulio Natta gerçekleştirdiler.* [**İng.** Stereospecific].

stilbestrol, i. *tıp.* Sentetik bir östrojen hormonu.

stok, - ku, i. —
~ **değer düşüklüğü,** *ikt.* Çeşitli nedenlerle, bilânço gününde stokların değerlerinin ortalama maliyet bedelinin altına düşmesi dolayısiyle ayrılan karşılık veya fiili ayarlamalar tutarı.
~ **sayım farkları,** *ikt.* Yapılan sayımlar sonunda noksan veya fazla çıkan stok bedelleri.
~ **solüsyon,** *fot.* Normal banyo eriyiği yapılması halinde çabuk bozulan kimyasal maddelerin, tek başlarına veya diğer birkaç kimyasal madde ile yapılmış derişik eriyiği.
~ **yapmak,** *ikt.* — § **2.** Bir mamûl veya mahsulün, talep halinde derhal piyasaya arzını ve alıcıya teslimini temin, üretim için gerekli ham veya yarı mamulün el altında bulundurulması amacıyle depo edilmesi, biriktirilmesi. [**İng.** To stock (up); **Fr.** Stocker].

stoklama, i. —
~ **makinesi,** *taşıma.* Kayıcı dökme yüklerin stoklanmak üzere bir yerden başka bir yere akıtılmasında kullanılan ve içindeki yükleri kayışla bir taşıyıcının üzerine boşaltan bir huniden oluşan mekanik düzenek. [**Fr.** Appareil de mise au stock].

stratimat, i. *plast. mad.* Uygun bir reçineyle birleştirilmiş birçok katmandan oluşan bir çeşit katmanlı cam elyafı mast'ı. [**Fr.** Stratimat].

stüdyo, i. —
~ **tipi oda,** *mim.* Kimi otellerde, gündüzleri oturmaya, geceleri yatmaya elverişli biçimde düzenlenmiş oda.

su, i. — ~ **dan çıkmış balık gibi,** *dey.* Şaşkın ve aciz. • ~ **ya pala çalmak,** *dey.* Boşuna çabalamak. • ~ **yu üfleyip içmek,** *dey.* Aşırı tedbirli ve temkinli olmak. • ~ **yu yumuşak,** *dey.* Sakin, uysal (*kimse*).
~ **arıtma cihazı, Su tasfiye cihazı,** *mim.* Suyun sertliğini oluşturan ve kapkacakta, borularda, boylerde birikme yapan kalsiyum ve magnezyum tuzlarını tasfiye eden cihaz.
~ **çimento oranı,** *mim.* Bir beton veya harçta su ağırlığının çimento ağırlığına oranı.
~ **damgası,** *küt.* Bir kâğıdın dokusunda bulunan ve ancak ışığa tutulduğunda görülebilen çizgi, resim, yazı veya im. [**İng.** Watermark].
~ **hendeği,** *sp.* (*atl.*) Hendekli engel koşulları için düzenlenmiş çitli engelin önünde bulunan, içi su dolu çukur. [**İng.** Water jump; **Fr.** Fossé d'eau].

subfrenik, s. *tıp* Diafragma altında bulunan [**İng.** Subphrenic].

suç, i. —
~ **götürür olmak,** *dey.* Çeşitli anlamlara çekilebilir durumda olmak.
~ **uydurma,** *huk.* İşlenmediğini bildiği bir suçu, hukuk oranlarına veya adalet yetkililerine bildirmekle görevli olan bir kata, işlenmiş gibi duyurma veya ortada olmayan bir suçun belirtilerini uydurma. [**İng.** Simulation of infringements; **Fr.** Simulation d'infraction].

suçlu, s. ~ **u yineleme,** *huk.* Bir suçtan yargı giyen bir kişinin yeniden bir veya birkaç suç işlemesi. [**İng.** Relapse, repetition of an offence; **Fr.** Récidive].
~ **alışkını,** *huk.* Bir suçtan kesin yargı giydikten sonra, yasanın göstergiği süre içinde yeniden bir veya birkaç suç işleyen kişi.

suçluluk, - ğu, i. — § **2.** *psikan.* Öznenin kendine karşı yönelttiği saldırgan bunalımın sonucu. [**İng.** Guilt; **Fr.** Culpabilité].
~ **kültürü,** *psik.* Toplumsal denetleme aracı olarak öncelikle kişisel vicdandan yararlanan bir kültür. [**İng.** Guilt culture].

suçsuzlama, i. *psik. Rosenzweig'e* göre, engellenme karşısında kişinin, ne kendisini ne de başkasını suçlamayıp durumu sorumlu görmesi. [**İng.** Impunitive].

sultani, s. —
~ **sille,** *tasav. (Bektaşilik'te).* Bir tokat çeşidi.

suluk, - ğu, i. — § **5.** *sp.* (*bis.*) Yarışçıların, su, glikozlu su, çay veya yemiş suları koymalarına yarayan su kabı. [**Fr.** Bidon].
~ **askısı,** *sp.* (*bis.*) Bidon kafesinde, sulukları koymaya yarayan askı. [**Fr.** Porte bidon].

suni, s. —
~ **sınıflama,** *biy.* Hayvanların dolaşım ve solunum organlarıyla, üreme şekillerini ve dış benzerliklerini esas tutarak yapılan sınıflama.

superman /supermen/, i. *İng.* (*bir resimli roman kahramanının adından*). Olağanüstü yetenekleri ve gücü olan, bu gücünü de çoğu zaman zayıfları ve adaleti savunmak için kullanan kişi. [**İng.** ve **Fr.** Superman].

suprarenal, s. Bk. **Böbreküstü.**

surat, i. — ~ **ını ekşitmek,** *dey.* Hoşnutsuzluğunu yüzünün ifadesiyle belli etmek.
~ **mahkeme duvarı,** *dey.* Utanmaz.

susak, s. —
~ **kafalı,** *dey.* Anlayışı kıt, kalın kafalı.

sülfenik, s. *Fr. sulfénique. kim.*
~ **asidler,** *kim.* Sülfonik asidlere benzeyen, fakat sülfüröz asidden türeyen ve genel formülü RSO_2H olan organik türevler. (*Çok çabuk yükseltgenebilen bu maddeler kolayca sülfonik asidlere dönüşürler*). [**İng.** Sulfenic acids; **Fr.** Acides sulféniques].

sülpirit, i. *Fr. sulpiride.* Beyindeki yaşatkan sinir merkezlerinin çalışmasını düzenleyen ilâç; ayrıca psikotrop bir etkisi de vardır.

sülük, - ğü, i. — s. *dey.* Yapışkan, arsız kimse.

süper. organik, b.i. *etn.* Organik yapıda var olmayan, organik olandan daha yüksek bir düzeyde oluşan, kültürel denilen olgulara ilişkin kavram. [**İng.** Superorganic; **Fr.** Superorganique].

süpersentez, i. *Fr. supersynthèse. astr.* Bir radyogirişimölçer ağı yardımıyla bir radyokaynağın haritasını çizme olanağı veren radyoastronomi tekniği.

süprüntülük, - ğü. i. — ~ **te yatıp şeyhülislâm rüyası görmek,** *dey.* Olmayacak hayale kapılmak.

süre, i. — ~ **si belirsiz iş sözleşmesi,** *ikt.* Kapsamında sona ereceği gün belirtilmemiş iş sözleşmesi. [**İng.** Labour contract for indefinite time; **Fr.** Contrat de travail à terme indéfini]. • ~ **si geçme,** *ikt.* Süresi bitmiş olma. [**İng.** Fall due; **Fr.** Échéance]. • ~ **si gelme,** *ikt.* Ödeme süresinin gelmesi, bitmesi. [**İng.** Fall due to maturity, arrive at maturity; **Fr.** Échéance, arriver à échéance]. • ~ **sini uzatma,** *ikt.* Süresini belirli koşulları yerine getirerek yenileme. [**İng.** Prolong, extend a term; **Fr.** Prolongement du délai]. • **erişim** ~ **si,** *komp.* Komutun yorumlanması ile bir hafızanın bilgileri almağa veya vermeğe başladığı an arasındaki geçen süre (*Hafızada nekadar çok bilgi varsa ve hafızaya erişim rasgele erişim şeklinde yapılıyorsa, erişim süresi o kadar uzar*).
~ **aşımı,** *ikt.* Aranılmaması nedeni ile bir hakkın yasaları yargılarına göre düşmesi için geçmesi gereken süre. [**İng.** ve **Fr.** Prescription].
~ **aşımına uğramayan hak,** *ikt.* Süre aşımına uğramayan alacaklar. [**İng.** Imprescriptible right; **Fr.** Droit imprescriptible]
~ **ayarlaması,** *ikt.* Bir işyerinde doğal bir ilerleme ile çalışarak sağlanan bir iş birimi için geçen sürenin temel alınması yolu ile işin ve ücretin düzenlenmesi. [**İng.** Time s accordance; **Fr.** Accord de temps].
~ **defteri,** *ikt.* Ticarî senetler ve alacakların ödeme günlerini göstermek amacıyle bankalarda tutulan defterler. [**İng.** Tickler, bill diary; **Fr.** Échéancier].
~ **incelemesi,** *ikt.* İşin en uygun süre içinde yapılabilmesi sağlanılmak üzere uygulanan bilimsel çalışma. [**İng.** Time's study; **Fr.** Étude de temps].
~ **ölçen,** *sp.* (*bis.*) Yarışlarda, süreölçeri kullanarak yarışın zamanını saptamakla görevli kişi. [**İng.** Time-keeper; **Fr.** Chronométreur].
Eşanl. **kronometreci.**
~ **ölçümü,** *sp.* (*bis.*) Yarışlarda ve eğitimde, tüketilen süreyi ölçme. [**İng.** Timekeeping, timing; **Fr.** Chronométrage]
Eşanl. **kronometraj.**
~ **sonu,** *ikt.* Ödeme günü, alacağa ilişkin sürenin bitimi. [**İng.** Due date, fixed date; **Fr.** Date d'échéance].
~ **üstü boşaltma-yükleme,** *ikt.* Geminin yükleme veya boşaltılması için yük sahibinin buyruğunda bulunduğu sürenin bitiminden sonra yükleme veya boşaltmanın yapıldığı fazla günler. [**İng.** Demurage; **Fr.** Surestaries].
~ **yargıcısı,** — § **2.** *sp.* (*atl.*) Koşuların süresi sonuçlarını saptayan yargıç. [**İng.** Time-keeper; **Fr.** Chronométreur].
~ **yönetmeni,** *sp.* (*atl.*) Süre yargıçlarının görevlerinden, saptanan derecelerin yazılıp yayımından sorumlu yargıcı. [**İng.** Chief time-keeper; **Fr.** Chef chronométreur].

süreç, - ci, i. — **sürecin son durağı,** *istat* Süresi tamamen durduran olay veya durum.

sürekli, s. — § **5.** *komp.* Yüksek performanslara uyarlanmış bir bilgisayar için kullanılır. [**İng.** ve **Fr.** Pipe-line]. • **X topolojik uzayının Y topolojik uzayında, X'in x_0 noktasında sürekli olan f uygulaması,** *mat.* $f(x_0)$'ın her V dolayı için, f uygulamasından doğan görüntüsü V'de olacak şekilde x_0'ın bir v dolayı bulunacak, yani $f(v)$ V ifadesini gerçekleyecek uygulama (*Bu koşul şuna eşdeğerdir: $f(x_0)$'ın her dolayının f^{-1} (V) karşıt görüntüsü x_0'ın bir dolayıdır; f'nin x_0'da sürekli olabilmesi için, x_0'ın herhangi bir dolayındaki sınırının x_0'da sürekli olmacı gerekli ve yeterlidir*). [**Fr.** Appli-

cation f de l'espace topologique X dans l'espace topologique Y, continue au X_0 de X]. **X topolojik uzayının Y topolojik uzayında, X üzerinde sürekli olan f uygulaması,** *mat.* X'in her noktasında süreli olan f uygulaması. *(f'nin sürekli olması için, Y'nin her açığının f uygulamasından doğan karşıt görüntüsünün X'in bir açığı olması gerekli ve yeterlidir).* [**Fr.** Application f de l'espace topologique X dans l'espace topologique Y, continue sur X].

~ **borç,** — § **2.** *ikt.* Belirli sürelerde sadece üremleri ödenen uzun yıllar süreli devlet borçları. [**İng.** Perpetual debt; **Fr.** Dette perpetuelle].

~ **borç senedi,** *ikt.* Süresi dolduktan sonra da aynı koşullarla ve değişik bir üremle yürürlükte kalan borç senedi. [**İng.** Continued obligation; **Fr.** Obligation continue].

~ **değişim,** *küt. Encyclopedia Britannica* gibi ansiklopedilerde, belli aralarla yeni basımlar hazırlama yerine gerektikçe maddelerde değişiklik yaparak gözden geçirme işini sürekli tutma. [**İng.** Continuous revision].

~ **eğitim,** *eğt.* a) Tam gün okul veya üniversite öğrenimini bitiren veya belli bir öğrenim basamağından ayrılan gençler ile yetişkinlere yaşamları boyunca sürekli olarak öğrenme ve yetişme olanakları sağlanmasını öngören eğitim anlayışı. b) Özel nitelikte okullar, eğitim merkezleri, yüksek okullar ve üniversitelerin, geleneksel veya akademik programlar yerine esnek ve kılgısal programlar uygulayarak yetişkinlere sağladığı eğitim. [**İng.** Permanent education, continuing education; **Fr.** Éducation permanente].

~ **giderler,** *ikt.* Kira, vergi, borç senedi üremi, elektrik, su paraları gibi belirli sürelerde ödenen giderler. [**İng.** Fixed charges; **Fr.** Frais fixes].

~ **görev yolluğu,** *ikt.* İlk kez bir yere atananlarla sürekli görev yerleri değiştirilenlere oturdukları yerden atandıkları yere kadar kendileri, eşleri ve çocukları için verilen yolluk ile yer değiştirme giderleri karşılığı ödenen para. [**İng.** Travelling expenses; **Fr.** Frais de voyage].

~ **hayat durumları,** *eğt.* Bireyin, çocukluktan başlayarak erginlik ve yetişkinlik çağında değişik biçimlerde sürekli olarak karşılaştığı sorunlar. [**İng.** Persisting life situations; **Fr.** Situations vitales permanentes].

~ **ısmarlama,** *küt.* a) Dizi ve sürekli yayınlar için çıkacak bütün sayıların alınmasını öngören istek. b) Durdurulması bildirilinceye kadar sürecek istek. [**İng.** Standing order, till-forbid order].

~ **işe gelmeme,** *ikt.* İşçilerin bir işe gelmemelerinin sürekli durum göstermesi. [**İng.** Chronic absenteeism, habitual absence; **Fr.** Absentéisme chronique, absence habituelle].

~ **iş göremezlik,** *ikt.* İş kazası veya uğraşı hastalığı sonucu sigortalının kazanma ve çalışma gücünden en az yüzde onunu yitirmesi.

~ **iş sözleşmesi,** *ikt.* 30 iş gününden daha çok çalışmayı gerektiren işler için yapılan sözleşme. [**Fr.** Contract of permanent work; **Fr.** Contrat de travail permanent].

~ **sayım,** *ikt.* Eldeki malların niceliik ve değerlerinin yazılışlarını muhasebe belgelerinde sürekli olarak gösteren hesap [**İng.** Perpetual inventory; **Fr.** Inventaire permanent].

~ **suç,** *huk.* İşlendiği sırada suç niteliği kazanıpta o durumda uzayıp süregelen suç türlerinden biri. [**İng.** Continual offence].

süreli, s. —

~ **işe gelmeme,** *ikt.* Bir iş yerinde çalışan işçilerin iş yerine sürekli olarak devam etmemeleri. [**İng.** Chronic absence; **Fr.** Absence chronique].

~ **işlem,** *ikt.* Borsada ve peşin işlemlerin tersine olarak önceden belirtilen bir sürenin bitiminden sonra ödenmek üzere yapılan alım ve satım işlemi. [**İng.** Forward transaction; **Fr.** Marché à livrer].

~ **satın alma,** *ikt.* Malı süreli olarak satın alma. [**İng.** Buying for account; **Fr.** Achat à terme].

~ **satış,** *ikt.* Belirli bir süre içinde bölüntülü satış yapma. [**İng.** Forward sale; **Fr.** Vente à terme].

~ **hesap,** *ikt.* Bildirilme zorunluluğu olmaksızın ödeme gününde paranın çekilmesini olumlu kılan hesap. [**İng.** Fixed deposit account; **Fr.** Compte à Échéance fixe].

~ **yarış,** *sp.* (*atl.*) Belli bir sürede koşulabilen uzaklık üzerine düzenlenen yarış. [**Fr.** Contre la montre].

~ **yatırım,** *ikt.* Belirli bir süre için bankaya verilip o sürenin bitiminden önce çekilemeyen yatırımlar. [**İng.** Fixed deposit; **Fr.** Dépôt à échéance fixe].

~ **yayın salonu,** *küt.* Süreli yayınların hizmete sunulduğu okuma salonu. [**İng.** Periodical (*magazine*) room].

süresiz, s. ve z. — **3.** *ikt.* Ticari senetlere, görüldüğünde, yani ilgilisine verildiğinde parasının ödenmesi gerektiğini belirten koşul. [**İng.** At sight; **Fr.** A vue, sur présentation].

~ **borç,** *ikt.* Alacaklısının istemi üzerine hemen ödenmesi gerekli olan borç. [**İng.** Call money; **Fr.** Compte courant à vue].

~ **iş,** *ikt.* En çok 30 gün sürebilen kısa süreli işlem. [**İng.** Work without duration; **Fr.** Travail sans durée].

~ **yatırım,** *ikt.* Bankalara hesap açtırılmak ve istenildiğinde çekilmek koşulu ile yapılan para yatırımı. [**İng.** Demand deposit; **Fr.** Dépôt à vue].

sürfaktan, i. *Fr. surfactant. biyokim.* Soluk verme sırasında akciğer hava peteklerinin yüzey gerilimini azaltabilen madde.

sürgü, i. —

~ **düzeni,** *sp.* (*futb.*) Katları oluşturan oyuncuların bir sürgü gibi kapanıp açılmalarına dayanan oyun biçimi. [**İng.** Bolt].

sürmek, f. — **sür git olmak,** *dey.* Uzamak, sürüncemede kalmak.

sürü, i. **ilkel ~,** *psikan.* İnsanlığın kaynaklarını ve bu kaynakların bireyin yapısında sürüp giden ruhsal kalıntılarını anlamak için *Freud*'un öne sürdüğü bilimsel erekli mit

sürüm, i. — ~ **deki senetler,** *ikt.* Piyasada dönüşüm yapan borç senetleri. [**İng.** Running bill; **Fr.** Effets en circulation]. • ~ **den çekmek,** *ikt.* Parayı piyasadan geri almak. [**İng.** To Put out of circulation; **Fr.** Retirer de la circulation]. ~ **e çıkarma,** *ikt.* Parayı piyasaya sürme. [**İng.** Put into sirculation; **Fr.** Mettre en circulation].

~ **aracı,** *ikt.* a) Para, altın, gümüş ve kâğıt para. b) Para yerine geçen çek, poliçe gibi değerli senetler. [**İng.** Currency; **Fr.** Moyen de circulation].

~ **bankası,** *ikt.* Kâğıt para çıkarma ayrıcalığı olan banka. [**İng.** Bank of issue; **Fr.** Banque d'émission].

~ **bulma,** *ikt.* Bir malın genel piyasada çoğunlukla aranılması, tutunması, istekle karşılanması. [**İng.** Go off readily, go sell quickly; **Fr.** Être de bon débit, avoir un bon débit].

~ **elastikiyeti,** *ikt.* Fiyat değişmelerine karşı satıcıların gösterdikleri tepki.

~ **fiyatı,** *ikt.* Satış fiyatı, satıcıların istedikleri fiyat.

~ **hızı,** *ikt.* Paranın belirli bir süre içindeki el değiştirme hızı. [**İng.** Velocity of circulation; **Fr.** Vitesse de circulation].

~ **imkânı,** *ikt.* Bir malın satış yetisi ve müşteri bulma olanağı.

~ **kaabiliyeti olan,** *ikt.* Üstün niteliğe sahip olan malın piyasada beklenmesi, elverişli fiyatla benzerlerine kıyasla ivedilikle elden çıkması.

~ **siyaseti,** *ikt.* İşletmelerde, fabrikalarda üretilen, yapılan malların sermayeye devir ettirerek kârı doğurup yeni ham madde almak için izlenen sürüm tutumu.

süslenme, i. **1.** Süslenmek eylemi; **2.** *etn.* Bedenin belli yerlerinin doğal biçimini ve görünüşünü çeşitli yollarla değiştirme veya iyice belirtme, bu amaçla süs eşyası takınma, giyinme. *(Süslenmenin temelinde çeşitli nedenler yatmaktadır).* [**İng.** Ornament; **Fr.** Ornement].

süt, i. — **etene ~ hormonu,** *içsalgı bil.* Etene tarafından salgılanan ve süt salgısına yol açan hormon. [**Fr.** Hormone lactogène placentaire].

süzgeç, i. — § **4.** *mat.* Bir E kümesi için, bu kümenin parçalarının $\mathcal{F}$ ailesi; şöyle ki: 1. eğer bir A alt kümesi $\mathcal{F}$'ye katılıyorsa, A'yı içeren her alt küme de aynı şekilde $\mathcal{F}$'ye katılır; 2. eğer A ve B gibi iki alt küme $\mathcal{F}$ ailesine aitse, bu iki alt kümenin arakesitleri A ∩ B için de aynı şey söz konusudur; 3. boş küme $\mathcal{F}$ ailesine ait değildir: *Bir D doğrusunun noktaları için, bir veya birkaç sabit noktayı içeren alt kümeler bir süzgeç oluşturur. (Sonsuz bir E kümesinde, E'nin sonlu parçalarının tümleyicileri bir süzgeç oluşturur.)* [**İng.** Filter; **Fr.** Filtre]. • **türbinli ~,** *tekn.* Pigmentsiz verniklerin ve çok ince öğütülmüş pigmentli boyaların işlenmesinde kullanılan santrifüjlü ayırıcı. *(Aygıt bir santrifüjleme kazanından oluşur; bu kazanın çelik çeperlerinin iç kısmı, tülbent gibi süzücü kumaştan ikinci bir çeperle astarlanmıştır. Boya bu iki çeper arasına girer ve içindeki ağır yabancı maddeler merkezkaç kuvvetin etkisiyle çelik çeper üzerine çökelir; içindeki yabancı maddeleri bu çeperde bırakan boya süzücü kumaştan geçtikten sonra kazanın ortasından alınır).* [**İng.** Turbofilter; **Fr.** Turbofiltre].

süzme, i. — **optik ~,** Bir nesnenin görüntüsünü bir optik bileşenler dizisinden (*mercekler, aynalar, mercek sistemleri*) geçirerek değiştirme işlemi. [**İng.** Optical filtering; **Fr.** Filtrage optique].

şakır. şakır, z. —

şaka, i. — **~ dan anlamak,** *dey.* Her şakayı anlayışla karşılamak: *Şakadan anlamayan insanlara şaka yapmak tehlikelidir.*

~ götürmek, *dey.* Yapılan bir şakayı kaldırmak, anlayışla karşılamak.

~ iken kaka olmak, *dey.* Şaka zararlı sonuç vermek.

şaklabanlık, - ğı, i. —

~ oynamak, *dey.* Çok sevinmek, keyiflenmek, yerinde duramaz olmak.

şakkadak yere serilmek, *dey.* Birdenbire düşüp bayılmak.

şaklabanık, - ğı, i. —

~ etmek, *dey.* Güldürmek, neşelendirmek.

şakşak - ğı, i. —

~ pabuçlu, *dey.* Eski ve biçimsiz pabuçlu.

Şaman, öz. i. —

~ davulu, *etn.* Şamanların dinsel ve büyüsel işlemleri sırasında kullandıkları davul. [**İng.** Shaman drum; **Fr.** Tambour shamanique].

~ giysisi, *etn.* Şamanların kutsal işlemler, büyüsel pratikler sırasında kullandıkları giysi. [**İng.** Shaman cloth; **Fr.** Costume shamanique].

şamar, i. —

~ yemekten ensesi tasmaya dönmek, *dey.* Çok dayak yemek.

şamata, i. — **~ sı ayyuka çıkmak,** *dey.* Çok gürültü etmek.

~ çıkarmak, *dey.* Gürültü çıkarmak.

şamrok bağı, *den.* Halatlara yapılan bir bağ cinsi.

şankroid, i. *Fr. chancroïde. tıp.* Genellikle tropik ve subtropik bölgelerde görülen bir akut, zührevi enfeksiyon. [**İng.** Chancroid soft chancre].

şans, i. — **~ a dayanan model,** *istat.* Modeli tanımlayan değişkenlerin zamanla ne gibi bir hareket gösterecekleri önceden kesin olarak belli olmayan bağıntı sistemi.

~ değişkeni, *istat.* Sonlu veya sonsuz bir cümle içindeki değerlerden herhangi birini alabilen, kesikli veya sürekli, aldığı değerlere bir olasılık sayısı verilebilen özel bir değişken.

şapel, i. — d) Eskiden, vaftiz ve mezarlığı olmayan, kutsal kalıntıların veya manastır, kilise, şato ve şehirlere ait değerli eşyanın muhafaza edildiği küçük kilise veya oratoryum. e) Bugün, genellikle, ruhanî çevre veya manastır kilisesinden farklı bir mihrabı olan dinî yapı. f) Bir mesken veya eğitim kurumundaki tapınma yeri.

şapka, i. — **~ yı yere vurmak,** *dey.* Bk. **Şapkayı ters giymek.** • **~ yı ters giymek,** *dey.* Öfkelenmek.

şarap, - bı, i. —

~ kebap hay hay hesap kitap vay vay, *dey.* Tutumluluğu ve çalışması olmayan keyif ehli kişileri anlatmak için kullanılır.

~ tulumu, *dey.* Şişman ve kanlı canlı adam.

şart, - tı, i. —

~ cümleciği, *gram.* Dilek-şart kipinin hikâye ve rivayet şekilleriyle kurulan cümlecik.

şart. name, b.i. — **genel tetkik ~ si,** *mim.* Devlet yapılarının yapılmasında uyulması zorunlu olan gereç ve işçilik koşullarını belirleyen ve Bayındırlık Bakanlığınca hazırlanarak yürürlüğe konulan şartname. • **özel teknik ~,** *mim.* Genel teknik şartnamenin yanısıra her yapı için o yapının özelliklerine göre düzenlenen şartlaşma.

şaşkaloz, s. —

~ gibi gözleri fır fır dönmek, *dey.* Merak ve aptallıkla bakınmak.

şaşkın, s. —

~ bakkal, *dey.* Hesabını şaşıran (*kimse*).

şehir, - hri, i. — **ışınsal ~,** *mim.* Merkezinden çevreye doğru ışın gibi yayılan yolları olan şehir. • **paralel ~,** *mim.* Eski şehrin uydusu olmayıp ona paralel olarak yaşayan şehir.

~ ekonomisi, *ikt.* Bir şehrin ekonomik hayat ve faaliyetini plânlı bir şekilde yürütmek ve o şehirde yaşıyanların bütün ihtiyaçlarını, her türlü şartlar içinde, en iyi tarzda karşılamak görevini yapan ekonomi.

~ plancısı, *mim.* Şehir plancılığının bir kolunda uzmanlaşmış kimse.

~ yenilemesi, *mim.* Mevcut şehirleri ve merkezleri düzeltmek ve günün gerekliklerine uydurmak amacıyla yeniden planlama ve bunu uygulama.

şartlı, s. —

~ buyruk, *fels.* (*Kant'ta*) Bir şarta bağlı olan, bir başka şeye erişmek için yapılması gerekeni, erişilmesi istenen ereğe bir araç olarak bir şeyi buyuran buyruk.

~ coşku tepkisi, *psik.* Şartlanma yolu ile, belirli bir uyaran karşısında gösterilen belirli coşkusal tepki. [**İng.** Conditioned emotional reaction].

~ kabul, *ikt.* Şartın yerine getirilmesine bağlı kabul. [**İng.** Acceptation conditionnelle].

~ satış, *ikt.* Satıştaki malların sahipliğini alıcıya aktarmak için parasının verilmesine veya uygulanacak diğer şartların gerçekleştirilmesine bağlı satış. [**İng.** Conditional sale; **Fr.** Vente conditionnelle].

~ uyaran, *psik.* İlişkisiz bir uyarının şartsız uyaranla birlikte, canlıya yeterince uygulanmasının sonucu olarak, şartsız uyaranınkine benzer nitelikte edinilen ilişkisiz uyaran [**İng.** Conditioned stimulus].

~ yargı, *fels.* Bir şartla sonucu arasındaki bağlantıyı dile getiren yargı.

~ yarış, *sp.* (*bis.*) Koşucuların niteliklerine göre, kayırıcı kimi şartlarla yapılan bir bisiklet yarışı türü. [**İng.** ve **Fr.** Handicap].

şartsız, s. —

~ kabul, *ikt.* Bir şarta bağlı kalınmaksızın kabul etme. [**İng.** Absolute acceptance; **Fr.** Acceptation pure et simple].

~ kredi, *ikt.* Bir şarta bağlanmadan verilen kredi. [**İng.** Clean credit; **Fr.** Crédit libre, crédit sans condition].

~ refleks, *psik.* Herhangi bir şartlandırma sürecinin başında belirli bir uyaranla sağlanan doğal refleks. [**İng.** Unconditioned reflex].

~ yargı, 1. *fels.* Bir yüklemin özneyle bağlantısını kesin olarak evetleyen veya değilleyen yargı. **2.** *mant.* Geleneksel mantıkda özne yüklem önermesinin dile getirdiği yargı. [**İng.** Categorical judgement: **Fr.** Jugement catégorique].

şema, i. — **yönetici ~,** *şehirc.* Şehirleri veya şehirleşmekte olan bölgeleri düzenleme programı. [**Fr.** Schéma directeur].

şemsiye, i. **katlanır ~,** Sapı birbirinin içine girebilen ayrı ayrı parçalardan yapıldığı, telleri de kendi üzerine katlanabilecek şekilde eklemli olduğu için kapatıldığı zaman iyice küçülen şemsiye. [**Fr.** Parapluie télescopique].

☆ *Eşanl.* **teleskopik şemsiye. nükleer ~,** *mec.* Nükleer silâhlara sahip büyük bir devletin müttefiklerine sağladığı korunma olanağı için kullanılır: *Federal Almanya, Nato'ya girdiği günden beri Amerika'nın nükleer şemsiyesi altındadır.* [**İng.** Nuclear umbrella; **Fr.** Parapluie nucléaire].

şer, - rri, i. — **~ rine uğramak,** *dey.* Fenalığı, kötülüğü dokunmak.

şerit, - dı, i. — **kontrol şeridi** veya **kılavuz ~,** *komp.* a) Üzerinde tekrarlı işlemler için kumanda komutları bulunan, genellikle kapalı bir halka biçiminde delikli veya magnetik şerit. b) Daha özel olarak, bir yazıcıda, üzerindeki deliklerle ya otomatik olarak, veya bir programın kumandası altında satır ve sayfa atlamalarını denetleyen, halka biçiminde delikli şerit *(Kontrol şeridinin delikleri, kâğıdın veya basılması istenen durumların özel yapısına uyarlanmıştır).* • **magnetik ~,** *radyotekn.* Üzeri, silikonlu bir bağlayıcı maddeye daldırılmış çok ince demir oksit *(veya başka bir magnetik maden)* iğneciklerinden oluşan magnetik bir tabakayla kaplanmış plastik şerit.

~ çizgisi, *traf.* Şeritleri birbirinden ayıran çizgi, işaret veya başka düzenler.

şeritli[2], i. Eski ve Orta Cilâlıtaş devrine ait kültür fasiyesi (*Tuna kültürüyle çağdaş*); adını, pişmeden önce çizilmiş şerit ve spiral biçiminde çizgi motifleriyle süslü çömlek dekorundan alır. [**Fr.** Rubané].

şeş. beş, b.ı. —

~ görmek, *dey* Yanlış görmek. seçememek.

şev, i. —

~ yetersizliğinin dengelenmesi, *demir.* Yüksek hızlarla seyir sırasında yolcuyu dengelenmemiş merkezkaç ivmenin etkisinden kurtarmak amacıyla yapılan çalışma

şeytan, ı — **~ a külâhı ters giydirir olmak,** *dey.* Çok kurnaz ve aldatıcı olmak. • **~ ın art bacağı,** *dey.* Zeki ve yaramaz çocuk • **~ ın art bacağını kırmak,** *dey.*

Şeytana uymaktan kendini kurtarmak, bir zorluğu aşmak. • **~ ın kulağına kurşun,** *dey.* İyi bir şeyden bahsederken nazar değmesin, kötü niyetlilerin şerrine uğramasın anlamında kullanılan bir deyim. • **~ ın yattığı yeri bilmek,** *dey.* **2.** Her türlü kötü şeyleri bilmek. • **~ ları başına toplamak,** *dey.* Çok öfkelenmek

~ dedi ki, *dey.* Kötü bir istek belirtilerinde kullanılır.

~ gelse bulamamak, *dey.* Kaybolan bir şeyin bulunamayacağını anlatan bir deyim.

~ ile çift çubuk kurmuş, *dey.* Kötü ve aldatıcı işlerde ileri gitmiş (*kimse*).

~ yılgısı, *psik.* Şeytan ve kötü ruhlara karşı duyulan hastalıklı korku. [**İng.** Demonophobia].

şıpsevdilik, - ği, i. *psik.* Özellikle yeniyetmelik yaşlarında, geçici olarak karşı cinsten birine iyiden iyiye tutulma durumu. [**İng.** Puppy love]

şil, s. — *Erm.*

şimşek, - ği, i. —

~ gibi, *dey.* Büyük bir hızla.

şirket, i. — **çokuluslu ~,** *ikt.* Çok sayıda yabancı ülkede genellikle birden çok iktisadî faaliyet gösteren ve bu faaliyetini ya söz konusu ülkelerde şube açarak veya bu ülkelerde mevcut şirketleri malî kontrolu altına alarak gerçekleştiren şirket. (*Çokuluslu şirketin dünya çapında güttüğü amaç, hammadde kaynaklarını elinde tutmak, iktisadî pazarlara hâkim olmak, kısacası, üretimin uluslararası bir nitelik kazanmasına bağlı olarak uluslararası düzeyde kendisine çıkar sağlamak gibi bir veya birden fazla olabilir*). • **~ in kapitali,** *ikt.* Bir şirketin faaliyete geçebilmesi üzerine aldığı ödevi yapmaya muktedir olabilmesi için mevcudiyetine muhtaç olduğu değer üretim unsuru.

~ işletmeleri, *ikt.* Birden fazla şahıslar tarafından mesai ve kapital birliği halinde kurulan ve ortakları adına işletilen müessese.

~ statüsü, *ikt.* Bir şirketin kuruluşu ile görev ve yetkilerini belirten resmi belge, kuruluş yönetmeliği.

şirret, - ti, s. —

~ karı, *dey.* Geçimsiz, huysuz, yaygaracı (*kadın*).

şişe, i. — **magnetik ~,** *fiz.* Bir plazmayı iki magnetik ayna arasında kalacak şekilde sınırlamağa yarayan cihaz. [**Fr.** Bouteille magnetique].

şişirgeç, i. *sp.* (*bis.*) Bk. **Pompa.**

şişirgeçlik, - ği, i. *sp.* (*bis.*) Çatının içinde şişirgeci asmaya yarayan yer. [**Fr.** Porte pompe].

şişirme, i. —

~ lastik, *sp.* (*bis.*) İçinde, bitişik veya ayrı hava doldurmaya yarayan ince parçası olan ve hava ile şişirilebilen lastik [**İng.** Tyre; **Fr.** Pneumatique].

şizoanaliz, i. *Fr. schizo-analyse. psikan.* İcteğe ait olan, ama psikanaliz ve mitleri tarafından düzenlenip işaretlenmiş bulunan çeşitli dolambaçları çözmek için isteği ele alıp işleyen çalışma.

şizofreni, i. — **~ li engel,** *psik.* Hastanın davranışının, gerçeklerle ilişkili olan yönüyle bilinçaltı karmaşa ve çatışmaları yansıtan yönünü ayıran engel. [**İng.** Schizofrenic barrier]. • **yalın ~,** *psiky.* Çevre ve toplumla olan ilişkilerin yavaş yavaş zayıfladığı, duygu kütlüğü ve ağır gelişen bir çöküntünün söz konusu olduğu şizofreni türü. [**İng.** Simple schizophrenia].

şizofrenleşmek, dönşl. f. *psikan.* Şizofreniye doğru ilerlemek. [**Fr.** Schizophréniser].

şizoparanoyit, s. *Fr. schizo-paranoïde. psikan.*

~durum, *Melanie KLein*'a göre, yaşamın ilk aylarında çocuğun ilk isteklerinin hedefi (*nesne*) ile ilgili olarak karşılaştığı güçlüklerden doğan endişe ve savunmaların tümü.

şoşa veya **shosha,** i. *japonca.* Japon ekonomisine özgü malî ve ticarî kuruluş. [**İng.** ve **Fr.** Shosha].

şöhret, - ti, i. — **~ i afakı tutmak,** *dey.* Herkes tarafından bilinir hale gelmek.

şunu, z —

~ bunu bilmemek, *dey.* Hiç bir mazeret tanımaz ve kabul etmez olmak: *Ben şunu bunu bilmem, istedikleri parayı vereceksin, o kadar.*

TOME
2
SEPT

— § **2.** *müz.* Orkestra partilerinde T, tüm (*çalgılar*) veya *tutti* demektir. [**Fr.** Sur les parties d'orchestre, T signifie tous ou tutti]. **3.** *metrol.* a) Tı tera önekinin sembolü. [**Fr.** T est le symbole du préfixe téra]. b) T, magnetik idükleme ölçü birimi *tesla*'nın sembolü. [**Fr.** T est le symbole du tesla, unité de mesure d'induction magnétique]. c) Sıra işareti alarak T, bir serinin yirminci nesnesini gösterir: *T evrak dolabı.* [**Fr.** Comme signe d'ordre, T indique le vingtième objet d'une série]. d) t, kütle ölçü birimi *ton*'un sembolü. [**Fr.** t est le symbole de la tonne, unité de mesure de masse]. • **boşaltma ~ borusu,** *inş.* Borunun temizlenmesi için alt kolu açılabilen bir tapa ile kapatılmış T şeklinde boru. [**Fr.** Té à débouchure].

~ **borusu,** *inş.* Bir şebekenin ana borusuna talî boruları bağlamada kullanılan T şeklinde boru. [**İng.** T-pipe; **Fr.** Té].
~ **cetveli,** *büro.* Paralel doğrular çizmek için desinatörlerin kullandığı cetvel. [**İng.** T-ruler; **Fr.** Té].
~ **filtre,** *elektron.* Şeması T biçiminde olan, alçak veya yüksek frekansları geçiren filtre. (*Seri bağlanmış iki özindükleme bobiniyle ortak noktalarında paralel olarak yerleştirilmiş bir kondansatörden meydana gelebilir. O zaman alçak frekansları geçiren bir filtre durumundadır. Seri bağlanmış iki kondansatörle paralel yerleştirilmiş bir özindükleme bobininden meydana gelmişse, yüksek frekans geçirici bir filtre elde edilir*). [**İng.** T-filter; **Fr.** Filtre en T].
~ **işareti,** *hava.* Yere yerleştirilen ve en büyük kolu iniş yönünü gösteren T biçiminde düzenek. [**Fr.** T, té d'atterrissage].
~ **köşebendi,** *mobil.* Özellikle kapı ve pencere kasalarında geçmeleri sağlamlaştırmak için kullanılan madenî köşebent. [**Fr.** Té].

~ **masa,** *mobil.* Bir ucunda enine bir parçası olan uzun masa.
~ **sargı,** *cerr.* T harfi biçiminde sargı. [**İng.** T-bandage; **Fr.** Bandage en té].

Ta, *kim.* Tantal'ın kimyasal sembolü. [**İng.** Symbol of Tantal; **Fr.** Symbole chimique du tantale].

taab, i. — **istihkar-ı ~,** Yorgunluğa aldırmama.
~ — **aver,** Yorgunluk veren.
~ — **ül -ayn,** gözün yorulmasından ileri gelen görme zorluğu.

taaccüb, i. *Osm.* < *Ar. aceb. esk.* Şaşırma, şaşma, şaşakalma.

taaccübkünan, zf. *esk.* Şaşkınlıkla, şaşarak, şaşkın şaşkın.

taaddî, i. *Ossm.* < *Ar. adû* **ç. taaddiyât.** *esk.* **1.** Birinin hakkına tecavüz etme, saldırma; **2.** Bir yerden bir yere geçme; **3.** Zulmetme; **4.** *din.* Şeriat sınırlarını aşma; **5. gram. esk.** Fiilin geçişli olması; **6.** *huk. esk.* Vedia akdinde, vedia alanın, vediayı verenin izni olmadığı bir şeyi yapması. (*Vediayı alan, ondan özel işlerinde yararlanırsa taaddi etmiş olur. Kira akdinde de kiraya verenin izni dışında kiracının kiralanandan yararlanması veya onu kira akdinde öngörülenin dışında kullanması ve bir hakka dayanmadan kiracının, kiralanan şeyi hapsetmesi de taaddidir*).

taaddüd, i. *Osm.* < *Ar. add.* — • **taaddüd-i basar,** *tıp esk.* Bir şeyi sayıca olduğundan fazla görme. • **taaddüd-i ezvac,** *huk. esk.* Bir kadının aynı zamanda birden çok erkeği koca edinmesi. (*İslam dininde taaddüdü ezvac yasağı vardır. Nisa suresi, 24. Hiç bir müslüman erkek, evli cariyeler dışında kocalı kadınlarla nikâhlanamaz, bunlarla karıkoca hayatı yaşayamaz, cinsel ilişkide bulunamaz*). • **taaddüd-i zevcat,** Bir erkeğin aynı zamanda birden çok kadına kocalık etmesi. • **taaddüd-i ilâhe,** Çoktanrıcılık
~ **etmek,** Çoğalmak, sayıca artmak.

taahhüd, i. *Osm.* < *Ar. ahd* ç. **taahhüdât, 1.** Bir şeyi yapacağına dair söz verme, bir şeyi üstüne alma; 2. Bir işi yapmak için resmî bir şekilde sözleşme; 3. Postaya verilen mektup v.b. şeylerin, gidecekleri yere herhangi bir yanlışlık veya kaybolma ihtimali bulunmadan ulaşmalarını sağlama; 4. *huk.* Borç altına girme.
~ **etmek,** Yapacağına söz vermek, üstüne almak.
~ **işlemleri,** Bir hakkı doğrudan doğruya etkilemeyen, sadece borç doğuran hukukî işlem.
~ **senedi,** Taahhüt kâğıdı, kontrat.

taahhüdât, ç.i. **taahhüd**'ün çoğulu.

taahhütlü, s. **1.** Herhangi bir kaybolma veya yanlışlık ihtimali bulunmadan gideceği yere ulaşması sağlanan (*mektup v.b.*), **2.** (*yeni*). Bağıtlı; **3.** i. *argo.* Sağlam, güvenilir tabanca.
~ **gitmek,** *argo.* Polis tarafından tutuklanıp götürülmek.

taakkud, i. *Osm.* < *Ar. esk.* **1.** Düğümlenme, bağlanma; **2.** Bir kontrat yapma. • ~ ı **em'a,** *tıp. esk.* Bağırsak düğümlenmesi. • ~ ı **mafsal,** *tıp. esk.* Bir mafsalın hareketinin güçleşmesi.

taakküs, i. *Osm.* < *Ar. aks. esk.* Tersine dönme, yansıma.

taal, i. *dilb.* Bk. **Afrikaanca.**

taalli, i. *Osm.* < *Ar. ulüvv esk.* Yükselme, yüksek olma, yükseklik, büyüklük.

taalliyât, ç.i. *esk.* Yükselmeler.

taallümât, ç.i. *esk.* Öğrenmeler.

taallün, i. *Osm.* < *Ar. alen esk.* Ortaya çıkma, açığa çıkma.

taâm, i. *Osm.* < *Ar. ta'm esk.* **1.** Yemek, yiyecek; **2.** *din.* Bk. **Yemek; 3.** Yemek yeme. • **ba'd-et- ~,** Yemekten sonra. • **esna-yl ~,** Yemek sırasında. • **kabl-et~,** Yemekten önce.

taâmiye, i. *Osm.* < *Ar. ta'am.* **1.** *teşk. tar.* Medrese, tekke ve hastanelere ait vakfiyelerde misafirere ve fakirlere yedirilen yemek, verilen erzak ve para. **2.** *ask. esk.* Savaş halinde veya olağanüstü durumlarda askerlere verilen iaşe bedeli.

taammî, i. *Osm.* < *Ar. amâ, esk.* Kendini kör gibi gösterme.

taammuk, i. *Osm.* < *Ar. umk. esk.* **1.** Derinleşme; **2.** Bir durum veya konunun derinliğine inme.
~ **etmek** (*eylemek*), Derinliğine inmek, her tarafını düşünmek.

taammüd, i. *Osm.* < *Ar. amd. esk.* **1.** Bir işi veya suçu bile bile, tasarlayarak yapma; **2.** *huk.* İşlenecek bir suçun daha önceden soğukkanlılıkla planlanması. (*Taammüd, ağırlaştırıcı bir sebeptir. Meselâ taammüden adam öldürme halinde verilecek ceza idamdır*).

taammüden, zf. *Osm.* < *Ar. esk.* **1.** Önceden tasarlayarak, kasten, bile bile. **2.** *huk.* **Bk. Taammüd.**
~ **cürm,** *esk.* Bile bile işlenen ve had veya tazir cezasını geciktiren suç.

taammüdî, s. *Osm.* <*Ar. esk.* Kasten, bile bile yapılan.

taammüm, i. *Osm.*<*Ar. 'amm. esk.* Genelleşme, yaygınlık kazanma.
~ **etmek,** Genelleşmek, yaygınlık kazanmak.

ta'ân, i. *Osm.* < *Ar. ta'n. huk. esk.* Şahitliğin geçersizlik sebebi, şahitliğin geçerliğine veya şahitliğe engel sebep. (*Lehine şahitlik edeceği kimseyle kan veya çıkar birliği veya aleyhine şahitlik edeceği kimseyle uyuşmazlığı bulunmak şahidin kişiliğine taan'dır*).
~ **etmek** (*veya taanda bulunmak*), Şahitliğe veya şahitliğin geçerliliğine engel sebepleri ileri sürmek.

taân, s. *Osm.* < *Ar. ta'n esk.* Çok söven, çok çekiştiren.

taanni, i. *Osm.* < *Ar. 'ana esk.* **1.** Çabalama, gayret etme, emek verme; **2.** Birinin başına dert açma, başına bir dert gelmesine sebep olma; **3.** Istırap verici dert, endişe, tasa.

taannüf, i. *Osm.* < *Ar. 'uryan esk.* Çıplak olma, çıplaklık, soyunma. Bir şeyden uzak olma.

taarruk, i. — ~ ı **dem,** *tıp. esk.* Gözenekten ter yerine kan çıkması.

taarruz, i. *Osm.* < *Ar. 'ırz.* ç. **taarruzât.** *gen. anl.* Rakibi geriletme amacıyla yapılan ileri harekât: *Siyasî taarruz. Barış taarruzu.* • ~ **a geçmek,** Hücum etmek, saldırmak. • **tali ~,** *ask.* Taarruza girişen kuvvetin ast birliklerinden bir kısmının, düşmanı mevziine bağlamak, kuvvet kaydırmasına, cephe değiştirmesine, yeni ihtiyat toplamasına engel olmak üzere yaptığı taarruza verilen ad.
~ **çıkış hattı,** *ask.* Taarruza girişecek birliklerin, emrolunan zamanda geçmeleri gereken sınıra verilen ad.
~ **emri,** *ask.* Ast birliklerin görevlerini yapabilmeleri için, taarruz planından bilmeleri gereken hücumların açık ve kısa ifadesi.
~ **hedefi,** *ask.* Taarruz sonunda ele geçirilmesi gereken önemli bir arazi, yer veya düşman kuvvetine verilen ad.
~ **manevrası,** *ask.* Stratejik taarruz, yarma, kuşatma, stratejik çekilme ve karşı taarruz harekâtına verilen ad.
~ **mevzii,** *ask.* Taarruz edecek hücum

birliklerinin taarruz çıkış hattını geçmeden önce, işgal ettikleri örtülü ve gizlenmiş mevzi.
~ **zamanı,** *ask.* Taarruz çıkış hattının en ilerideki birlikler tarafından geçileceği zamana verilen ad.

taarrüb, i. *Osm.* < *Ar. ʿarab esk.* **1.** Araplaşma, arap örf ve âdetini benimseme; **2.** *gram. esk.* Bir kelimenin arap diline girerek, Arapçanın kalıplarına uyması; **3.** *tıp esk.* Hamile kadınların cildinde yer yer siyah lekeler türemesi.

tassi, i. *Osm.* < *Ar. ʿişyan esk.* İsyan etme.

taassub, i. *Osm.* < *Ar. ʿaṣab.* **1.** Bir din, bir düşünce veya bir partiye aşırı derecede ve körü körüne bağlanma, bağnazlık. ☆ *Eşanl.* **Fanatizm; 2.** *esk.* Birine taraftarlık etmek; **3.** Kendi din ve milletini son derece yücelterek başka dinden olanlara ve diğer milletlere düşmanlık gösterme.
~ **kâr,** Aşırı taassub gösteren.
~ **karâne,** Taassub gösterircesine
~ **kârî,** Taassub gösterme.

taaşşi, i. *Osm.* < *Ar. ʿaşy. esk.* Akşam yemeği yeme.

taaşşuk, i. —
~ **etmek,** Aşık olmak.

taatdar, b.s. *esk.* Dindar.

tâatdarî, b.i. *esk.* Tanrı'nın buyruklarına bağlı kalma, dindarlık.

taattus, i. *Osm.* < *Ar. ʿatse esk.* Aksırma, hapşırma.

taattuş, i. *Osm.* < *Ar. ʿatş esk.* **1.** Susama; **2.** Kendini susamış veya çok istekli gibi gösterme.

taavvuz, i. ~ **ı tams,** *tıp. esk.* Kadınların âdet görmesi.

taavvücat, ç.i. *esk.* Eğrilmeler.

taavvüd, i. *Osm.* < *Ar. ʿâdet esk.* **1.** Âdet edinme; **2.** Hasta ziyaretine gitme.

taayyün, i. *Osm.* < *Ar. ʿayn esk.* **1.** Belli olma, meydana çıkma, belirme; **2.** Belirli olma, sınırlı, diğerlerinden ayrılmış olma; **3.** İlerigelen kimselerin arasına girme, hatırı sayılır duruma gelme; **4.** *tasav.* Varlık türlerinin ilk varlık olan Tanrı özünden çıkışı. • ~ **ı sanî,** *huk. esk.* İhale edilen işin hangi müteahhit tarafından yerine getirileceğinin anlaşılması. (*İstisna akdine konu olan iş, birden çok kimseye teklif edilmişse, aralarından birinin seçimiyle istisna akdinin yapılması için «sanî» nin belirtilmesi şarttır. Akdin, ihaleye katılanlardan hangisiyle yapılacağının kararlaştırılması taayyünü şanidir*).

taâzum, i. *Osm.* < *Ar. aẓâmet. esk.* Gözünde büyüme, büyük görünme.

taazzi, i. *Osm.* < *Ar. ʿuzv. esk.* Organlaşma, uzuvları ortaya çıkma

taazzum, i. *Osm.* < *Ar. ʿazm,* ç. **taazzumât.** *esk.* Başkalarından üstünmüş gibi davranma, başkalarına yüksekten bakma, kibirlenme.

taazzuv, i. *Osm.* < *Ar. ʿuzv' esk.* Organlaşma, gelişme.
~ **etmek,** Gelişmek.

taazzüb, i. *Osm.* < *Ar. ʿazeb esk.* Bekâr kalma.

taazzül, i. *Osm.* < *Ar. ʿazl. esk.* Kendini bir şeyden uzak tutma, çekinme.

taazzür, i. *Osm.* < *Ar. özr. esk.* Mazeret gösterme, özür bildirme. Güçleşme, imkânsız hale gelme. • ~ **ü mânâ,** *huk. esk.* Bir kelimenin lûgattekinden başka bir anlamda kullanılmasından doğan anlam değişikliği.

tâb, i. *Osm.* < *Fars.* **1.** Güç, kuvvet; **2.** Sıcaklık, hararet; **3.** Kıvrım, büklüm; **4.** Işık, pırıltı; **5.** Acı, ıstırap; **6.** Öfke; **7.** Kılıcın keskinliği. • ~ **ı gisu,** Saç büklümü. • ~ **ı hurşid,** Güneşin sıcaklığı. • ~ **ı zülf,** Perçemin kıvrımı. • ~ **ü takat** (*veya tab ü tüvan*), Güç, kuvvet, tahammül.
~ **aver,** Dayanan, takat getiren.
~ **getirmek,** Dayanabilmek.

tab, i. Bk. **Tabi.**

tabak, i. *Osm.* < *Ar. debbağ.* Derileri sepileyen kimse, sepici

tabaka, i. — § **12.** *jeoliz.* Okyanus tabanının altındaki çeşitli yapısal katlardan her biri. [**İng.** Layer; **Fr.** Louche]. • **alçı** ~, *met.* Mekanik dökümde kullanılan ve kalıbın mala yüzeyini yapmağa yarayan basit biçimli model plak. [**Fr.** Couche en plâtre]. • **alt** ~ **veya platform,** *bayınd.* Temel ve üst tabaka arasında kalan ara tabaka. [**İng.** Platform; **Fr.** Couche inférieure, plate-forme]. • **ara** ~, *boyacılık.* Baskı tabakası veya bir başka tabaka üzerine vurulup, yeni bir ara tabaka veya bitirme tabakası kabul etmeğe elverişli vernik, boya v.b. tabakası. [**Fr.** Couche intermédiaire]. • **baskı** ~ **sı,** *boyacılık.* Soğurucu bir nesne üzerine doğrudan doğruya vurulan vernik, boya v.b. tabakası. [**Fr.** Couche d'impression]. • **besleyici** ~, *bot.* Başka bir dokuyu besleyen hücrelerden meydana gelen tabaka. [**Fr.** Assise nourricière]. • **bitirme** ~ **sı,** *boyacılık.* Dış ortamla temas halinde olan boya, vernik v.b. tabakası. [**Fr.** Couche de finition]. • **büyütken** ~, *bot.* Kök ve gövdeye çepeçevre yer alan, bölünerek her iki yüzünde yeni hücreler meydana getiren hücre tabakası. (*Merkez silindirin içindeki büyütken tabaka dış tarafta soymuk damarları, iç tarafta odun damarları meydana getirir, kabuğa yakın büyütken tabaka ise dışa doğru mantar dokusunu, içe doğru özek dokuyu meydana getirir. İkincil dokuların hepsi büyütken tabakadan oluşur*). [**İng.** Cambium; **Fr.** Assise génératrice, cambium]. ☆ *Eşanl.* **kamblyum.** • **çeviren** ~, *astr.* Güneşin etrafında meydana gelen ve çok yüksek sıcaklıktaki maddelerin güneş tayfında siyah olarak görüşmesine sebep olan buhar halindeki tabaka. • **çizim** ~ **sı,** *haritacılık.* Tabaka üzerine çizim yapabilmek için ışıklı bir rötuş masasına yayılan renkli veya renksiz, saydam olmayan kimyasal madde. [**Fr.** Couche à tracer]. • **derin yayıcı** ~, *denizbil.* Okyanusların 300 veya 400 m. derinliklerinde bulunan, sesten yararlanan iskandil âletlerinin kolayca kaydedileceği kadar belirgin yankılar gönderen ve hatta bazen denizin sığ olduğu kanısını uyandırabilen düzey. (*Derin yayıcı tabaka, güneş batımından önce yüzeye yükselir ve geceleri kaybolur. Bu tabakanın, hayvan planktonları (özellikle euphausidae ailesinden kabuklular) tarafından meydana getirildiği sanılır*). [**İng.** Deep scattering layer, D.S.L.; **Fr.** Couche diffusante profonde]. • **emici tüylü** ~, *bot.* Kök ucunun biraz yukarısında bulunan ve emici tüyleri taşıyan dış hücre tabakası. (*Bu tabaka sonradan düşer ve yaşlı kısımlarda bunun yerini mantar tabakası alır*). [**Fr.** Assise pilifère]. • **ilk** ~, *boyacılık.* Emici olmayan bir yüzeye doğrudan doğruya uygulanan vernik. boya v.b tabakası. [**Fr.** Couche primaire]. • **ince** ~ **lar,** *opt.* Çeşitli maddelerin (*madenler veya saydam maddeler*) vakum altında buharlaştırılıp cam yüzeyine çökeltilmesiyle meydana gelen ince örtü. [**Fr.** Couches minces]. • **kütiküla** ~ **sı,** Bk. **Dericik.** • **mekanik** ~, *bot.* İç yüzü odunlaşmış hücrelerden oluşan tabaka. (*Dış yüz kalın olmadığı için kuruduğu zaman büzülür. Burası büzülünce dokuların, başçıkların, erkek organların ve eğreltilerdeki spor keselerinin yırtılmasını sağlar*). [**Fr.** Assise mécanique]. • **mumsu** ~, *bot.* Bir kısım sap ve yapraklarda kütikulada üstderi hücrelerinin zarını kaplayan mum tabakası. (*Mumsu tabaka bitkinin su ile ıslanmasını önler. Lahanada görülen tirşe renk bu mumsu tabakadan ileri gelir*). • **sınır** ~ **nın emilmesi,** *akışkanlar mek.* Hava akım çizgilerini yakınlaştıran ve böylece aerodinamik akışı kolaylaştıran bir düşük basınç yardımıyle uçak reaktörlerinin hava giriş boruları yakınındaki sınır tabakayı ortadan kaldırma tekniği. [**Fr.** Aspiration de la couche limite]. • **sınır** ~ **nın üflenmesi,** *akışkanlar mek.* Hava akım çizgilerinin akışını basitleştirmeye yarayan ve sınır tabaka içine hava veya gaz göndermeye dayanan aerodinamik yöntem [**Fr.** Soufflage de la couche limite]. • **sıva** ~ **sı,** *bayınd.* Bir kaplama yüzeyindeki gözenekleri kapatmağa yarayan ince sıva. [**Fr.** Couche de scellement]. • **sporlu** ~, *bot.* Hücreleri bölünerek sporları meydana getiren tabaka. [**Fr.** Assise sporifère]. • **temel** ~ **sı,** *bayınd.* Bir yolda, platform veya alt yapı üzerine serilen ve basıncı alt tabakaya ileten kısım. [**İng.** Base course, bottom layer; **Fr.** Couche de fondation]. • **üst** ~, *bayınd.* Tekerlek basıncını doğrudan doğruya alarak alt tabakalara ileten, yolun en üst kısmı. [**İng.** Carpet layer, surface layer; **Fr.** Couche de roulement]. • **yağ** ~ **sı,** *mek.* Yağlı bir maddenin meydana getirdiği ince zar. • **yapıştırıcı** ~ veya **apre** ~ **sı,** *boyacılık.* Kaplamanın yapışmasını sağlamak için yüzeye sürülen eriyik veya emülsiyon halinde bitümlü sıvı madde. [**İng.** Primer; **Fr.** Couche adhésive, couche d'apprêt]. • **yarılama** ~ **sı,** *nükl.* Bir ışımanın yolu üzerine yerleştirildiğinde bu ışıma demetinin etkisini başlangıç değerinin yüzde 50'sine düşüren belirli bir maddenin kalınlığı. [**İng.** Half value layer, half value thickness; **Fr.** Couche de demi-atténuation].
~ **basamağı,** *jeom.* Bir yandan içbükey profilli ve dik yamaçlı bir şevin, öte yandan ters yönde hafif eğilimli bir yaylanın meydana getirdiği engebe biçimi. (*Şev, taban basamağının cephesini, yayla da ters kenarını meydana getirir*). [**İng.** Scarpland; **Fr.** Côte].
~ **üzerine çizim,** *haritacılık.* Işıklı rötuş masası üzerine yayılan renkli veya renksiz, saydam olmayan bir çizim tabakasının bazı yerlerini kazıcı bir uçla kazımağa dayanan grafik yöntemi.

tabakalanma, i. —
~ **düzlemi,** *jeom.* Bir tortul kaya kütlesindeki daha sık olarak belirli veya bazı yerde belirsiz bulunan bir yüzey olup, ilk çökelme yüzeyini temsil eder.
~ **yarılımı,** *jeom.* Tabakalı kayaların tabakalanmasına paralel bulunan bir yarılım.

tabakalar. arası, sı. *jeol.* İki tabaka arasında bulunan.
~ **örnekleme,** *sosyal psik.* Tabakalar

yardımiyle meydana getirilen örnekleme. (*1. her tabakanın içinden rasgele bir örnek alınır, bu yolla alınan örnekler, aynı boyda olmalıdır, 2. her örneğin içindeki değişken üzerinde bir tahminde bulunulur, 3. tüm topluluk için geçerli olan değişken hakkında bir tahmin elde etmek için her örneğin içinden alınan tahminler kendi aralarında birleştirilmelidir*).

~ **yanardağ,** *jeol.* Lav tabakalarından veya lav ve kül tabakaları nöbetleşmesinden meydana gelen yanardağ.

tabakat, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* **1.** Tabakalar, katlar; **2.** İnsan kitleleri, sınıflar; **3.** *ed. esk.* Biyografi kitabı.

~ **ül fukaha,** Din bilgilerinin biyografilerini kapsayan eser. • ~ **üş şuara,** Şairlerin biyografilerini kapsayan eser. • **ilm-i** ~ **ı arz** (*veya tabakat-ül-arz*), Jeoloji.

~ **üs-sema,** Gök tabakaları.

tabâkhâne, b.i. *Osm.* < *Ar. debğ* > *debbâğ* + *Fars. hâne.* Sepi yeri. • ~ **ye bok yetiştirmek,** *dey.* Bk. **Bok.**

taban, i. § **11.** *anat.* Vücudun bazı kısımlarının bağlanma noktası veya en geniş yeri: *Kafatasının tabanı.* [**İng.** ve **Fr.** Base]. § **12.** *komp.* Bir komut dizisinin veya bir bilgi kümesinin düzenlenmesinde çıkış noktası olarak alınan bir hafıza konumunun adresi. [**İng.** ve **Fr.** Base]. § **13.** *bayınd.* Bir yolun, şose ve asfalt gibi trafiğe ayrılmış yuvarlanma yüzeyini taşıyan alt yüzeyi. (*Taban, arazi şevlerinden çıkarılan veya şevlere doldurulan toprağın ve yolun dış yüzeyinin arakesitiyle sınırlıdır*). [**Fr.** Assiette]. § **14.** *coğr.* Irmak yatağı. § **15.** *demir.* Vignole tipi rayın, traversler üzerine oturmasını sağlayan düz kısmı. § **16.** *denizbil.* Bir adayı çevreleyen ve derinliği 200 m'yi aşmayan kuşak. [**Fr.** Socle]. § **17.** *den.* Dikili duran elemanların yere basan kısmı. § **18.** *elektr.* a) Bir transistörün, genellikle kumanda elektrodu olarak kullanılan orta kısmı. b) Bazı transistörlerin hazırlanmasında gerekli olan N veya P bölgesini elde etmek için, çeşitli metotlarla içine yabancı madde katılan yarı iletken bir maden billûru. § **19.** *geod.* Uzunluğu kesin olarak doğrudan doğruya ölçülebilen ve nirengi, kadastro veya yüzey ölçümü işlemlerinde bilinen temel kenar olarak kabul edilen, hissedilir derecede yatay ve düz arazi parçası. [**Fr.** Base]. ☆ *Eşanl.* **baz.** § **20.** *g.santl.* Bir heykelin veya bir kuyumculuk eserinin oturtulduğu küçük düz kaide. § **21.** *jeol.* ve *coğr.* Yer yer daha yeni tortul yığınlarıyle örtülen sağlam platformlar meydana getiren, genellikle billûrlu eski araziler bütünü. [**İng.** Insular shelf; base, substratum; **Fr.** Socle]. **22.** *mad. oc.* Bir galerinin alt kısmı. § **23.** *mim.* Bir sütuna, bir heykele veya bir büste destek görevi yapan, üstteki yükün yaptığı basıncı temellere aktarmak için üzeri düz veya silmeli kısım. (*Taban, binada subasman, sütunlu tapınakta ise stilobat adını alır*). [**İng.** ve **Fr.** Socle]. § **24.** *sil.* Bir tank gövdesinin alt kısmı. (*Tankın tabanı, mürettebatı ve mekanik parçaları mayınların etkisine karşı korur. Tabanda, genellikle insanın girmesine mahsus kapaklı bir delik bulunur*). § **25.** *tekn.* a) Destek, dayanak veya büte vazifesi görmek ve eksenel yönde sabit bir konum vermek üzere silindir biçiminde madenî bir parçanın üzerine yerleştirilen şişkin kısım. [**Fr.** Embase]. b) Yükün zemine daha iyi dağılması için payanda veya direk dibine yerleştirilen yatay ağaç parça. c) Bir şahmerdanda, yan duvarları birbirine bağlayan ve vurucu kütlenin kumanda cihazı ile asıl düzeneğini taşıyan kısım. § **26.** *vet.* Bir hayvanın (*at, eşek, geyik, v.b.*) toynağının alt kısmını meydana getiren boynuzsu tabaka. § **27.** *trm.* Tarla ekildikten sonra üzerini örtmek ve toprağını bastırmak için yuvarlanan ağır taş. • ~ **a kuvvet vermek,** *dey.* Oradan oraya koşuşan kimseyi anlatmak için kullanılır. • ~ **la top durdurma,** *sp.* (*futb.*) Topu kontrol altına almak amacıyle ayak tabanı ile yer arasına kıstırma. [**İng.** Stop with the sole]. • **bir çokluğun** ~ **ı,** *mat.* Çokluğun bütün vektörlerinin kendisinin çizgisel fonksiyonu olarak ifade edilmesini sağlayan çizgisel bağımsız vektörlerin cümlesi. [**Fr.** Base d'une multiplicité]. • **bir E vektör uzayının** ~ **ı,** *mat.* E'ye katılan bağımsız vektörlerden oluşmuş en büyük serbest aile. • **bir üçgenin bir yamuğun, bir çokgenin** ~ **ı,** *mat.* Bu şeklin en önemli sayılan kenarı. [**Fr.** Base d'un triangle, d'un trapèze, d'un polygone]. • **bireyiz** ~ **ı,** *tekn.* Ortasında bir mil yuvası bulunan ve marangozların bireyizi kullanırken göğüslerine dayandıkları yuvarlak maden veya tahtadan parça. • **bir elektromıknatısın** ~ **ı,** *elektr.* Bir elektromıknatısın iki kutbunu birbirine yaklaştıran ve bu mıknatısın çekirdeğiyle birleşen demir parça. • **fırın** ~ **ı,** *tekn.* Bir fırının üzerine ısıtılacak parçaların yerleştirildiği ısıya dayanıklı yatay kısmı. • **kalbin** ~ **ı,** *anat.* Bu organın üst taraftaki geniş kısmı; büyük damarlar buradan çıkar. [**Fr.** Base du coeur]. • **kilometre** ~ **ı,** *demir.* Tarifelerin belirlenmesinde esas olarak kabul edilen, ton, baş hesabı ve kilometre fiyatı. [**İng.** Standard rate per mile; **Fr.** Base kilométrique]. • **kros** ~ **ı, kızak** ~ **ı,** *demir.* Krosun kızak üzerine sürtünen kısmı. • **palet** ~ **ı,** *sil.* Paletin yere temas ettiği düz kısım. • **taş** ~**,** *inş.* Yere dokunmaması için direğin altına konulan taş. • **topolojik bir uzayın bir noktasının dolaylarının tabanı,** *mat.* Her $V \in \nu(\times)$'te bir $V \in \beta(\times)$ elemanı bulunacak şekilde, bu topolojik uzayın bir $\times$ noktasının dolaylarının $\nu(\times)$ kümesinin $\beta(\times)$ parçası: *Topolojik bir uzayın bir* $\times$ *elemanını içeren açıklar,* $\times$*'in dolaylarının bir tabanını oluşturur. / (*$\times$*) bilinirse* $\times$*'in bütün dolayları, (*$\times$*)'in elemanlarının herhangi bir üstkümesi olarak bulunabilir/.* [**Fr.** Base de voisinage d'un point d'un espace topologique].

~ **açısı, 1.** *jeom.* Adatepe eteğinin başlıca özelliği sayılan belirgin eğim farklılaşması. **2.** *mek.* Şekil verilen yüzeyle takımın kesici taban yüzü arasındaki dar açı.

~ **ağacı** (*hatılı, kirişi veya oku*), *inş.* Boydan boya uzanan döşeme kerestesi.

~ **aşığı,** *inş.* Bir çatıda bağlamaların alt uçlarının oturduğu yatay ahşap parça.

~ **çatalı,** *zool.* ve *vet.* Atgillerde toynağının alt yüzünde, taban çukurunda bulunan yumuşak, elastikî, boynuzsu kısım...

~ **çeperi,** *tekt.* Düz veya eğik kaya cisminin veya yarılımın alt tabanı.

~ **desteği,** *sp.* (*bis.*) Bisikletçinin ayakkabısının altına küçük çivilerle vidalanmış ve ayaklığın kıyısındaki tırtıllara takılarak, pedal çevirirken, ayağın kaymasını önleyen küçük alüminyum plaka [**Fr.** Cale].

~ **fiyat,** *ikt.* Malın piyasadaki en düşük satış fiyatı. [**İng.** Minimum price; **Fr.** Prix minimum].

~ **forteçesi,** *ayakkabıcılık.* a) Takviye etmek üzere bir taban köselesinin iç kısmına yerleştirilen kösele parçası. b) Bir ayakkabıda, ökçenin veya tabanın bir kısmını tutturmak için kullanılan küçük kösele parçası.

~ **genişliği,** *bayınd.* Enine profilde, bir yolu oturtmak için gereken genişlik. [**Fr.** Largeur d'assiette].

~ **itkisi,** *tekt.* Özellikle zonlardaki kaymaların veya itkiler takımının en alt hareket yüzeyi.

~ **karşısı,** *coğr.* Yeryüzünün herhangi bir çapının iki ucundaki yerlerin birbirine göre durumu. (*Bir noktada öğleyken taban karşısında gece yarısıdır. Ortaçağda taban karşısına inanılmıyordu. Kolomb, seyahat tasarılarını güçlükle kabul ettirebildi*).

~ **kılıç,** *sil.* Şam çeliğinden yapılmış kılıç.

~ **kirişi,** § **1.** *inş.* Bir ahşap yapıda, her katta yatay olarak yerleştirilen, dikmelerle birleşen ve döşeme kirişlerini taşıyan ahşap parçalardan her biri. § **2.** *bayınd.* Ahşap kemer köprülerde, doğrudan doğruya kemerin üzerine yerleştirilen ve kavrama veya direklerle yüklü kemere iletmeğe yarayan yatay kalaslardan her biri. § **3.** *doğr.* Kirişleri taşımak için duvar boyunca tespit edilmiş kiriş; § **4.** *mad.oc.* Galeride, kendisine dik olan birçok çerçeve boyunduruğunu olduğu kadar diğer kalasların uçlarını da taşıyan veya tahkim eden, yatay yerleştirilmiş kalın ağaç parçası. [**İng.** Longitudinal beam, girder; **Fr.** Longrine, longeon, porteuse].

~ **koymak,** *sp.* (*futb.*) Ayağında top bulunan bir oyuncuya, top sürerken veya vuruş yaparken karşı takımdan bir oyuncunun ayağının tabanı ile karşı koyması.

~ **saçı,** *den.* Gemilerde, makine dairesinin çelik levhalarından meydana gelen döşemesi.

~ **sarması,** *mad.oc.* Galeri zemine yerleştirilen ve üzerine öbür direklerle konan yatay direk.

~ **sürtmek,** *dey.* Çok gezer olmak: *Orada burada taban sürteceğine çalışsan iyi edersin.*

~ **taban,** *inş.* Yere dokunmaması için direğin altına konulan taş.

~ **tarla,** *trm.* Düz ve bitek tarla.

~ **tahtası,** *inş.* Döşeme tahtası veya döşeme olarak kullanılan tahta.

~ **terazisi,** *inş.* Zeminin düzlüğünü kontrol etmek için kullanılan âlet. [**İng.** Mason's level, vertical level; **Fr.** Niveau de mason]. ☆ *Eşanl.* **tesviye âleti.**

~ **yaşama düzeyi,** *ikt.* Kişinin yaşayabilmesi için zorunlu olan ekonomik maddelerin taban düzeyi. [**İng.** Standard of living; **Fr.** Niveau de vie].

~ **yüzü,** *mek.* Takımın şekil verilen yüzeye temas eden yüzü.

tabanca, i. — § **3.** *esk.* Tokat, şamar. § **4.** *boyacılık.* Bir yüzeyi koruyucu veya süsleyici bir tabaka ile kaplamak için basınçlı hava yardımıyla boya püskürtmeğe yarayan cihaz. [**İng.** Pistol; **Fr.** Pistolet]. ☆ *Eşanl.* **pistole.** § **5.** G. *santl.* Kenarının çeşitli kısımlarında mümkün olduğu kadar değişik, eğrilik yayları bulunan ve desinatörler tarafından çizgi çekmekte kullanılan eğri cetvel. [**Fr.** Pistolet].

~ **boyası,** Tabanca ile yapılmış boya.

tabanvay, z — ~ **la gitmek,** *dey.* Yürümek.

tabasakan, i. *dilb.* Derbent'in güney batısında yaklaşık olarak 30 000 dağlı tarafından konuşulan kafkas dili. [**Fr.** Tabassakan].

tabaşir, i. *Sansk > Fars. tebâşir,* bambu şekeri. § **1.** Şekerkamışından tabiî olarak sızan şeker; § **2.** Hint kamışı (*bambu*) düğümlerinde oluşan silisli katı madde. § **3.** *tıp. esk.* Ortaçağda Doğu'da çok kullanılan bir ilâç. (*Tabaşir, hint kamışının Bambusa arundinaria boğumlarında meydana gelen ve içinde silisyum bulunan bir maddeden yapılırdı. Tabaşirin özü, bu bitkinin yakılmasıyla elde edilirdi. İlâcın hangi hastalıklara karşı kullanıldığı kesin olarak bilinmiyor*). [**İng.** Tabashir, tabasheer; **Fr.** Tabaschir, tabashir].

tabbâh, i. *Osm. < Ar. tabh. teşk.tar.* İmaret, tekke, hastahane, v.b. gibi kuruluşlarda çalışan aşçılara verilen ad. • **~ ini hassa,** *teşk.tar.* Saray aşçılarına verilen ad. (*Saray aşçılarının bir kısmı saray ileri gelenlerinin, bir kısmı da padişahların yemeklerini pişirirdi*).

tabbâl, i. *Osm. < Ar. tabl. teşk. tar.* Mehterhane takımında davul çalanlara verilen ad. (*Mehterhane takımında on altı tabbat bulunurdu*).

tabendegî, i. *esk.* Parlaklık.

tabes, i. *patol.* Kas kuvveti yerinde olmakla beraber hareketlerde koordinasyon bulunmamasıyla belirli hastalık.

tabeserah, i. *Osm. < Ar. tayyib. esk.* «Toprağı temiz olsun» anlamında ölüler için edilen bir dua.

tabhâne, b.i. *Osm. < Fars. tabhâne. esk.* § **1.** Soba, ocak v.b. ile ısıtılmış kış odası. § **2.** Darüşşifaların yanında bulunan ve nekahat devresini geçirecek hastalar için yapılan binalara verilen ad. ☆ *Eşanl.* **tavhane.**

tabiat, i. —

~ bilgisi, *eğt.* Öğrencilere doğal olayları gözleme ve inceleme yollarını öğretmek, doğa ve doğal olaylar ile insan yaşayışı arasındaki ilişkileri kavratmak, doğal çevreyi iyileştirme alışkanlığı kazandırmak, doğal güzellikleri duyurabilmek ve onlarda doğa sevgisini uyandırmak için daha çok ilk ve ortaokullarda okutulan ders. [**İng.** Natural science; **Fr.** Sciences naturelles].

~ edinmek, *dey.* (*Bir şeyi*) alışkanlık haline getirmek.

~ kanunu, İnsanın ve toplumun tabiatı üzerine temellendirilmiş davranış kuralları.

tabiatlı, s. § **1.** Yaradılışta olan; *Hırçın tabiatlı;* § **2.** Zevk sahibi.

tabiatsızlık, - ğı, i. Tabiatsız olma hali.

tabib, i. Bk. **Tabip.**

tabih, s. *Osm. < Ar. tabh. esk.* § **1.** Pişiren, aşçı; § **2.** *tıp. esk.* Yüksek ateş yapan. • **humma-yi ~,** Ateşli sıtma.

tabiha, s. *esk.* § **1.** Tabih'in dişili; § **2.** Öğle sıcağı.

tabiî, s. — § **3.** Olağan, alışılmış, her zamanki; § **4.** Mantığa, sağduyuya, normal düzene uygun olan. [**İng.** Natural; **Fr.** Naturel, - elle]. § **5.** Yapmacık veya taklit olmayan: *Tabiî bir konuşma.* [**Fr.** Naturel, - elle]. § **6.** Yapmacıktan hoşlanmayan; § **7.** Hile karıştırılmamış katıksız: *Tabiî yağ.* • **bir üfleme çalgının ~ sesi,** *müz.* Boru uzunluğunda bir değişiklik yapmadan sadece üfleme ile elde edilen ses. [**Fr.** Son naturel d'un instrument à vent].

~ borçlar, *huk.* Alacaklı tarafından cebrî icra yoluyle zorlanamayan, fakat borçlu tarafından rıza ile yerine getirilmesi halinde geri istenemeyen borç. [**İng.** Natural obligation; **Fr.** Obligation naturelle].

~ dizi, *müz.* Ayarlanarak yedirimli nota niteliğini almadan akustik kanunlara göre kurulmuş dizi. [**Fr.** Gamme naturelle].

~ haklar, *huk.* İnsan tabiatından doğan, bu sebeple bütün insanlara has olan ve salt mantık açısından görülen haklar.

~ hukuk, *huk.* Belirli bir ülkede ve belirli bir devrede yürürlükte olan hukuk kurallarının üstünde yer aldığı, insan tabiatında saklı olduğu, toplumun o günkü meselelerine en uygun, en âdil çözümleri verdiği ileri sürülen, bu sebeple pozitif hukuk kuralları üstünde yöneltici bir rol oynaması kabul edilen hukuk. [**İng.** Natural law; **Fr.** Droit naturel].

~ inhisar, *ikt.* Bir malın, tabii nedreti (*kıtlık*) dolayısıyle piyasaya yalnız tek satıcı tarafından arz edilmesi.

~ kanun, *ikt.* Belirli koşulların doğumu halinde hadiseler arasında görülen zorunlu ilişkilerin ifadesi.

~ korno, ~ trompet, *müz.* Bu çalgıların pistonsuz çeşitleri. [**Fr.** Cor naturel, trompette naturelle].

~ monopol, *ikt.* Malın kaynağının belli bir bölgede bulunmasından doğan monopol.

~ nesep, Bk. **Evlilik içi nesep.**

~ nüfus artışı, *istat.* Ortalama nüfus sayısı içinde bir yıldaki doğumlarla ölümler arasındaki fark.

~ ses, ~ nota, *müz.* Herhangi bir değişime uğramamış nota: [**Fr.** Son naturel, note naturelle].

~ sıra, mantıksal sıra, analitik sıra, *dilbil.* Fikir sırasına uygun olan cümle kuruluşu. [**Fr.** Ordre naturel, ordre logique, ordre analytique].

~ yan, *ask.* Dış balistik yönünden merminin namludan çıktıktan sonra hava basıncı, merminin kendi ekseni etrafında dönmesi ve yer çekiminin yaptığı etkiler sonucu standard doğrultudan çıkmasına verilen ad.

~ zeytinyağı, *gıda sny.* Soğuk presleme ile zeytinden çıkarılan yağ.

tabiiyun, ç.i. *Osm. < Ar. tabiî. esk.* **1.** Tabiat bilimleriyle uğraşanlar; **2.** Natüralistler. **3.** *fels.* İslâm düşüncesinde evrenin yaratılmadığını, kendinden var olduğunu ileri süren düşünce akımı.

~ mezhebi, *esk.* Natüralizm.

tabiilik, - ğî, i. —

~ hezeyanı, *psikol.* Hastanın bütün benliğini birtakım gizli kuvvetlerin eline geçmiş gibi hissetmesine yol açan akıl hastalığı. (*Bu, kötülüğe maruz kalma ve ele geçme duyguları hezeyanının bir şeklidir*).

tabir, i. — § **3.** *din.* Bir rüyayı veya bir dinî ibareyi (*hadis, ayet, v.b.*) yorumlama, açıklama. • **hüsn-i ~,** *esk.* Terbiye ve edebe uygun olarak anlatma. • **su-i ~,** *esk.* Edep ve terbiyeye uygun olmayan sözle anlatma.

tabiyeci, i. *esk.* Taktik bilimiyle uğraşan kimse.

tabiyeî, s. *esk.* Tabiyeye ait, tabiyeyle ilgili.

tabi, i. *Osm. < Ar. esk.* § **1.** Davul. § **2.** *anat. esk.* Kulak zarı. • **~ ü alemi hassa,** *teşk. tar.* Padişahlara ait mehterhaneye verilen ad. • **~ ü alemi hassa mehterleri,** *teşk. tar.* Padişahlara ait mehterhanenin mehterlerine verilen ad.

~ baz, (*veya tabl-zen*). *esk.* Davulcu.

tabla, — § **16.** *tekn.* Bir takım tezgâhında, mekanik parçaları talaş darbelerinden korumağa yarayan saç parçası: *Yatay tabla.* § **17.** s. Tablaya benzeyen. • **bal özü ~ sı,** *bot.* Bileşikgillerde yayvan olan çiçekliğin merkezî kısmı. [**Fr.** Disque]. • **dengeli ~,** *saatç.* Sıcaklık yüzünden uğradığı genleşme, karşı bir genleşmeyle dengelenen tabla. • **dip ~ sı,** *sil.* Bir piyade veya topçu mermisinin alt kısmı. (*Mermilerin menzilini uzatan basık ve kesik koni biçimindeki dip tablası, 1898'de D fişekleri ve 1915'te top mermileri için kabul edildi*). • **döner ~,** — **2.** *mad. oc.* «rotari» tipi büyük sondaj makinelerinde, tam ortasında dikdörtgen şeklinde bir delik bulunan dairesel tabla, bu deliğin içinden, sondaj çubuklarının üst kısmına vidalanmış kara kesitli bir çubuk geçer ve çubuk döndüğü zaman bütün sondaj çubuklarını da birlikte döndürür. [**Fr.** Table de rotation]. • **fırlatma ~ sı,** *astr.* Bir uzay taşıtı için taşımalık ve destek görevi yapan ve aracın düşey doğrultuda fırlatılmasını sağlayan düzenek. (*Yerdeki tesislerle arasında elektrik ve akışkan bağlantıları bulunan fırlatma tablası üzerine taşıt yalnız düşey doğrultuda oturtulabilir*). [**İng.** Launcher; **Fr.** Table de l'ancement]. • **sütun ~ sı,** *mim.* Sütun başlığının üst kısmı. [**İng.** Abacus; **Fr.** Tailloir, abaque]. • **tekerlek ~ sı,** *demir.* Dolu tekerleklerde, göbeği janta bağlayan ince kısım • **yapışkan ~,** *bot.* Bazı asalak bitkilerin (*ökseotu*) çimlenerek tutunmasına yarayan organ. (*Aynı organ kayalara tutunan suyosunlarında da bulunur*). [**Fr.** Disque adhésif]. • **yaylı ~,** *saatçilik.* Salınımları bir yayla düzenli hale getirilen tabla.

~ baskısı. *saatç.* Tablanın üst mihverini taşıyan, oldukça süslü bir tür saat çatısı.

~ fes, *kıyf. esk.* Tepesi geniş fes. (*Tabla fes, genellikle yaşlı esnaf tarafından giyilirdi. Önceleri saraylı kadınlar da tabla fes kullanırdı. Zamanla bunu yalnız yaşlı saraylılar giymeğe başladı. Genç saraylılar, ortasından ibrişim sarkıtılmış küçük fes giyerler ve bu fesi yemenilerine iliştirmeden efendilerinin huzuruna çıkamazlardı. Saraylılar fesi, Abdülaziz zamanında çıkardılar*).

~ taşı, *esk. mim.* Üzerine kitabe yazılan düz yüzeyli taş.

☆ *Eşanl.* **kitabe taşı.**

tablet, i. — § **3.** *ecz.* Ağızda eritilerek kullanılan yassı ve değirmi hap. (*Tabletlerde lokal etki sağlamak için az miktarda etkili madde (prokain, potasyum klorat, antibiyotikler, v.b.) bulunur, tablet bal şekerli bir maddeden yapılır, basınçla şekil verilir*). [**Fr.** Tablette]. § **4.** *tar.* Eski çağlarda ve Ortaçağda, üstüne kazı kalemiyle yazı yazılan küçük levha. [**Fr.** Tablettes]. • **çizici ~,** *komp.* Bir bilgisayarda, madenî bir kalem ucunun yalıtkan bir maddeyle kaplanmış iletken tellerden oluşan kare biçiminde ince bir ızgaraya göre aldığı çeşitli konumların koordinatlarının bilgisayara gönderildiği özel bir giriş organı: *Çizici tablet, bilgisayar kullanıcısının bir desen, bir çizim veya bir resmî makineye aktarmasını sağlar.* [**Fr.** Tablette graphique].

tablhane, b.i. — **2.** Padişahın sarayında bulunan askerî bando. ☆ *Eşanl.* **mehterhane.**

tablî, s. *Osm. < Ar. tabl. esk.* **1.** Davulla ilgili; **2.** *anat. esk.* Kulak zarıyla ilgili.

tablinum, i. *esk. Rom.* Roma evlerinde sıra sütunlar ile atrium'u ayıran oda. (*Bura-*

da, ailenin arşivleri saklanırdı). [İng. Tablinum; Fr. Tablinum, tabularium]. ☆ *Eşanl.* **Tabilarium.**

tablo, — § **33.** *matb.* Bazı maddelerin bir bakışta hepsi görülebilecek şekilde metotlu olarak yerleştirildiği levha: *Kronolojik tablo.* [İng. Board; Fr. Table]. § **4.** *oyun.* Bir bakara masasının iki bölümünden her biri. [Fr. Tableau]. § **5.** *oyun.* Oyuncuların para sürdükleri her bölüm. [Fr. Tableau]. *tiy.* a) Bir perdenin dekor değişikliğiyle belirlenen bölümü. b) Bazı hareketsiz durumlarda, kişilerin sahnede toplaşması. [Fr. Tableau]. • **dağıtım ~ su,** *elek.* Üretim merkezlerine veya alt merkezler akım çıkış emniyetini sağlamak için yerleştirilen tablo. [İng. Switchboard; distribution board, panel; Fr. Tableau de distribution]. • **denetim** veya **kontrol ~ su,** *sny.* Bir sanayi işleminin yürütülmesi için gerekli kontrol, kayıt, alarm ve ayar âletlerini taşıyan duvar tablosu. [İng. Control panel; Fr. Panneau de contrôle, tableau de contrôle, tableau de contrôle]. ☆ *Eşanl.* **kontrol panell.**

• **gösterge ~ su,** *elek.* Çeşitli yerlerden gelen çağrıları ayırt etmeğe yarayan ışıklı veya optik gösterge tablosu. [İng. Annunciator board, indicator board; Fr. Tableau indicateur]. • **hız işaret ~ su,** *demir.* Makiniste özel bir yerden geçerken yapmak zorunda olduğu hızı bildiren işaret levhası. [Fr. Tableau indicateur de vitesse, T.I.V.]. • **iki girişli ~,** *istat.* Farklı zaman dönemlerinde (*bir yıl içinde veya yıllar süresince*) meydana gelen bir olayın değişimlerini karşılaştırmağa yarayan çift girişli dikdörtgen tablo. • **kontenjans ~ su,** *istat.* Bir ana kütlenin önce bir, sonra başka bir özelliğe göre dağılımını gösteren tablo. [Fr. Tableau, table de contingence]. • **kontrol ~ su veya sadece tablo,** *sny.* Bir makinenin, bir grup makinenin veya komple bir tesisin işletilmesine yarayan, otomatik veya otomatik olmayan ölçme, kontrol ve ayar cihazlarının biraraya toplandığı tablo. [İng. Control panel; Fr. Tableau de contrôle, tableau]. • **mürekkep faiz ~ su,** *bank. ve bors. Péreire* tarafından hazırlanmış olan ve mürekkep faizlerle yıllık faizler hesabı için kullanışlı olan tablolar. [Fr. Tables d'intérêts composés]. • **sayılar ~ su,** *mat.* Toplamlar ve farklar, Pascal'ın aritmetik üçgeni, matrisler v.b. tabloları gibi aritmetikte ve cebirde kullanılan sayı tablosu. [Fr. Tableau de nombres]. • **yaşama süresi ~ ları,** *demogr.* Her yaş için, aynı yıl doğmuş yüz kişiden kaçının hayatta kaldığını belirten çizelgeler.

tebsir, i. *Osm.* < *Ar. başar. esk.* **1.** Açıklama; **2.** *mec.* Zihnine yerleştirme; **33.** Dikkatli olmasını sağlama.

Tabular, ç.öz.i. Batı Afrika'da zenci halk. Fildişi Kıyısında ve Liberya'da, Aşağı Cavally havzasında yaşayan Tabular, kru halkaları grubundandır. [Fr. Tabous].

taburcu, s. — § **2.** *arg.* Hapisten çıkmış.

tabure, i. — **piyano ~ si,** Bir vida, bir dişli ve bir yay vasıtasiyle yükseltilip alçaltılabilen ve piyano çalarken oturulan arkalıksız iskemle. [İng. Piano stool; Fr. Tabouret de piano].

tabülatör, i. — *Fr. tabulateur.* § **2.** Büro. Tabülasyon yapmağa yarayan makine. [İng. Tabulator]. **3.** Bir yazı makinesinde her satırda durulması gereken yerleri otomatik olarak bulan düzenek. [İng. Tabulator]. • **ondalık ~ ü,** Bir hesap makinesinde rakamları düşey süreler halinde sıralamağa yarayan düzenek. [Fr. Tabulateur décimal].

tacan, i. *İng. tac (tical)a(ir)n(avigation). elek.* Çok yüksek frekanslı bantlarla çalışan ve uçaktan gelen soru sinyaline sinyallerle cevap veren radyo ile yönetme sistemi. (*Bu sinyaller pilot kabinesindeki cihazlara alınır ve vericiye göre uçağın kesin konumunu belirtir. Ayrıca her tacan vericisi kendini tanıtmak için düzenli aralıklarla Morse işaretleri yayımlar*). [İng. ve Fr. Tacan].

tacaver, i. *Osm.*<*Fars. tâc, + âver. esk.* Taç sahibi, hükümdar.

tacaverane, zf. *esk.* Hükümdara, krala yakışır biçimde.

tacaverî, s. *esk.* § **1.** Hükümdarla ilgili. § **2.** i. Krallık, hükümdarlık.

tâcdâr, s.,i. *Osm.*<*Fars tâc + dâşten,* tutmak > *-dâr* > *tâc-dâr,* taç tutan. *esk.* Başında taç bulunan, hükümdar.

tacdih, b.s. ve i. *Osm.*<*Fars. tâc + dâden,* vermek. > *-dîh* > *tâc-dîh,* taç veren. *esk.* Taç giydiren, hükümdar, prens.

tacduz, s. ve i. *Osm.*<*Fars. tâc + duhten,* dikmek.> *-dûz* > *tâc-dûz,* taç diken. *esk.* Derviş takkesi yapan (*kimse*).

tace, i. *Osm.*<*Fars. tâc + - çe,* küçültme eki *tâc-çe*> *tâce. esk.* § **1.** Küçük taç; § **2.** *zool. esk.* Horoz ve kuş ibiği.

tacek, /tâcek/, i. *Osm.*<*Fars. tâc + -ek,* küçültme eki *esk.* Küçük taç.

tacet, i. *Lat. müz.* Çok uzatılan es; bütün parça boyunca veya parçanın sonuna kadar susmak gerektiğini belirten terim. [İng. ve Fr. Tacet].

tâchah, /tâchâh/, s. , i. *Osm.*<*Fars. tâc + hº âsten, istemek -hâh. esk.* Taç iddiasında bulunan (*hükümdar*).

tacheo-, takeo, *Yun. takhus,* hızlı, alınan ve bazı kelimelerin bileşimine giren unsur.

tacikçe, i. Tacikistan Sovyet cumhuriyetinin millî dili, yaklaşık olarak 1 milyondan fazla insan tarafından konuşulur. [İng. ve Fr. Tadjik].

Tacikler, ç.öz.i. Başlangıçta Arap, daha sonraları ise İranlı anlamına kullanılan bir kavim adı. *Tâzik, Tâjik* Kâşgarlı Mahmud'da *Tejik* biçiminde geçer. Kelime, İranlıların komşuları olan Tayy kabilesinin adından gelir. Muhtemelen Orta Asya'daki müslüman fatihler ilk zamanlar aynı adla anılmaktaydı. Türkler ise bu kelimeyi müslüman olanlar için kullandı. Yabancı kavimlerden daha çok İranlılarla temasta bulunan Türkler Tacik kelimesiyle iranlıları adlandırdı. Zamanla İranlılar da kendileri için Tacik adını kullandılar, [İng. ve Fr. Tadjiks].

ta'cîm, i. *Osm.*<*Ar. acm. esk.* (*Bir kelimeyi*) noktalama.

tacîn, i. *Osm.*<*Ar. acn. esk.* Yoğurma hamur haline getirme.

tacir, i. — **gerçek kişi ~,** *huk.* Bir ticari işletmeyi kısmen de olsa, kendi adına işleten kimse. • **tüzel kişi ~,** *huk.* Ticaret ortaklarıyle bir ticari işletme kuran dernekler veya kendi kuruluş kanunlarına göre özel hukuk hükümleri dairesinde idare edilmek veya ticarî şekilde işletilmek üzere kamu tüzel kişilerince (*devlet, il, belediye*) kurulan kuruluşlar.

~ parası. *ikt.* Poliçe ve emre muharrer senet.

taciz, i. —

~ ateşi, *ask.* Düşman birliklerini tahrip veya tedirgin etmek, harekâtını engellemek amacıyle yapılan bir topçu ateşi. (*Genellikle düşmanı baskı altında tutmak için yapılan ateşten daha hafif bir ateş türüdür*).

~ görevi, *ask. hava.* Teker teker veya kol halinde hareket eden ve bir kara hedefinin üzerinde sürekli olarak nöbet değiştiren uçaklarla havadan yapılan ateş etkisinin devamlılığını sağlamağa dayanan av tayyareciliği görevi.

~ i mükatep, *huk. esk.* Kölenin, mükatebe ile yüklendiği edimi yerine getirme gücünde olmadığını açıklaması. (*Bu durumda köle, mükatebe şartları, mevlâ tarafından değiştirilmedikçe kölelikten kurtulamaz*).

tâcver, /tâcver/, b.i. *Osm.*<*Fars. tâc , + ver. esk.* Tacı olan, taç giyen kimse, padişah, hükümdar.

tâç[1], i. — § **5.** *tasav.* (*Bektaşilik'te*). Üstü oniki dilimli, alt kenarı dört parçadan oluşan keçe başlık. § **6.** *anat.* Taç biçiminde görünen bazı organlara denir. [İng. Coronary; Fr. Coronaire]. ☆ *Eşanl.* **koroner. § 7.** *ed.* Kasidelerde makta beytine yakın bulunan ve şairin adı geçen beyite verilen ad. (*Taç beyit de denir*); § **8.** *tasav.* Tarikat mensuplarının giydikleri başlığa verilen ad; § **9.** *zool.* Kuşların başında bulunan sorguç biçimindeki tüy. • **alt ve üst ~ atardamarları,** *anat* Yüz atardamarının alt ve üst dudağa yayılan iki küçük dalı. [Fr. Artères coronaires supérieure et inférieure]. • **diken ~,** *hıristiyanlık.* İsa'yı götüren askerler tarafından çevresine dikenler sarılan ve alay maksadıyle İsa'ya giydirilen taç. (*Paris'teki Notre-Dame katedralinin hazinesinde saklanan bu tacın bütün dikenleri çeşitli kilselere dağıtılmış, hazinede yalnız kamış bir örgü kalmıştır*). [Fr. Couronne d'épines]. • **mide ~ atardamarı,** *anat.* Çölyak atardamarın midenin küçük kıvrımına giden ve mideyi kanla besleyen dalı. [Fr. Artère coronaire stomachique]. • **mide toplardamarı,** *anat.* Aynı adı taşıyan atardamara eşlik eden fakat çölyak atardamrın ilerisine geçerek kapı toplardamarına dökülen toplardamar. [Fr. Veine coronaire stomachique].

~ atardamarı, *anat.* Aortun başlangıcından hemen sonra doğan iki atardamar (*kalbi kanla besler*). [İng. Coronary artery; Fr. Artère coronaire].

~ büyük toplardamarı, *anat.* Kalbi besleyen kanın büyük kısmını toplayan toplardamar. (*Taç sinüsü denen bu şişkinlikle son bulur ve sağ kulakçığa açılır*). [Fr. Grande veine coronaire].

~ kapı, *mim.* Büyük binaların cephesini süsleyen anıtsal kapı. (*Selçuklu ve Osmanlı mimarisinde bu tür kapılara çok önem verilirdi. Süleymaniye camiinin avluya bakan kapısı taç kapıdır*).

~ giymek, *dey.* Tahta çıkmak.

taç[3]**, - cı,** i. *astr.* Biri Güney gökküresinde, öteki Kuzey gökküresinde bulunan iki takımyıldıza verilen ad. [İng. Corona; Fr. Couronne]. • **güney tacı,** *astr.* Yay takımyıldızının altında bulunur. İstanbul'dan ancak ufuk üzerinde görülebilir. Bu takımyıldız kadirleri 4 ile 5 arasında bulunan zayıf yıldızlardan meydana gelir. [Lat. ve İng. *Corona Austrina;* Fr. Couronne australe]. • **Kuzey tacı,** *astr.* Co-

ban, Yılan ve Herkül takımyıldızları arakadirdir, diğerleri daha az parlaktır. sında yer alır. En önemli yıldızı İnci 2,3 1866'da, daha sonra 1946'da bu takımyıldızda *nova* denen, kısa sürekli bir yıldız ortaya çıktı, her iki olay arasında T Kuzey tacı adı verilen bu yıldız 9. kadirden 2 ile 3 arasında bir kadire geçti. [**Lat.** ve **İng.** *Corona Borealis;* **Fr.** Couronne boréale].

taçsız, s. § **1.** Tacı olmayan; § **2.** *bot.* Taçyaprağı olmayan, çiçek kılıfı tek katlı olan: *Söğüdün çiçekleri taçsızdır.* [**ing.** Apetalous; **Fr.** Apétale].
~ **kral,** *dey.* Herhangi bir konuda büyük ün kazanmış kimseler için kullanılır.

tâçvârî, /tâçvârî/, s. *Osm.<Fars. tâç + vârî,* ~ **altın,** *esk. Rom.* Önceleri müttefik veya yenilmiş milletlerin muzaffer bir romalı generale sundukları altın taç. (*Sonraları taçın yerini bir vergi aldı. Constantinus'tan sonra, 235-476 arası Roma imparatorluğunda şehir soylularının altın veya gümüş olarak imparatora ödedikleri olağanüstü bir vergiye de bu ad verildi. Mutlu olaylar Sezar'ın, Augustus'un taç giyişi dolayısiyle zaman zaman kaldırılan bu gönüllü vergisi 364'te Valentinianus'un emriyle zorunlu oldu ve yalnız decurion'lardan alındı*). [**Lat.** *Aurum coronarium;* **Fr.** Or coronaire].

ta'dîd, i. *Osm.<Ar. aded. esk.* § **1.** Sayma, numaralama; § **2.** Hazırlama, kullanmaya hazır duruma getirme.

ta'dîl, i. *Osm.<Ar. adl,* doğruluk. — § *3.* Düzeltme, doğrultma, sağlam bir duruma getirme; § **4.** Değiştirme, değişiklik; § **5.** *huk. esk.* Şahitlerin doğru şahitlik edecekleri konusunda, onları şahit olarak gösterenlerin mahkemeye verdikleri sözlü teminat; § **6.** *med. huk.* Yorumlama amacıyle, bir hukukî ahdin niteliğini veya anlamını değiştirmek; § **7.** *vergi huk.* Devletin vergi indirimi tanıdığı bazı maddelere (*özellikle alkol*), gereğince kullanılmalarını imkânsız hale getiren başka maddeler karıştırma. • ~ **i zaman,** *astr.* Düzensiz hareket eden hakikî Güneş ile düzenli hareket ettiğine inanılan hayalî Güneş arasında meydana gelen fark.
~ **etmek,** Değiştirmek, düzeltmek.
~ **mâ beyn-es-satreyn,** *ed.* Bir metne anlamı değiştiren veya kuvvetlendiren kelime veya cümleler eklenmesi.

tafra, i. — *esk.* § **2.** Yukarıya doğru sıçrama; § **3.** *teşk. tar.* Osmanlı devletinde, ilmiye kuruluşlarında bir rütbe atlanarak ilerleme.
~ **endaz** (tafra-füruş), *esk.* Yüksekten atan.
~ **füruşane,** *esk.* Yüksekten atıp tutarak.

tâfte, /tâfte/, i. *Osm.<Fars. esk.* § **1.** Tafta; § **2.** s. Bükülmüş, katlanmış, dürülmüş; § **3.** Yanık, yanmış; § **4.** Parlak, ışıltılı aydınlık; § **5.** Üzgün.
~ **ciğer** (*ciğeri yanmış*), Âşık, sevdalı, tutkun, ıstırap çeken.

tâftegî, i. *esk.* § **1.** Hiddet, kızgınlık, yorgunluk; § **2.** Şeklini bozma, değiştirme eğirme, bükme.

tagaffül, i. *Osm.<Ar. gaflet. esk.* Düşüncesizlik yapma, gaflet gösterme.

tagal, i. **Fr.** *şapkacılık.* Filipinler'de bir dokuma elyafıyle örülen mat renkli hasır. (*Abaka bitkisinden çekilen liflerin örülmesi, şapka yapımında kolaylıkla kullanılan ince bir hasır elde edilmesini sağlar*). [**İng.** ve **Fr.** Tagal].

tagallût, i. *Osm.<Ar. galat. esk.* Yanılma.

tagallûtat, ç.i. *esk.* Yanılmalar.

tagallüf, i. *Osm.<Ar. gılâf. esk.* Kılıflanma, kılıfa bürünme. • ~ **i em'a,** *tıp. esk.* Bağırsakların birbirine dolaşması.

tagallüb, i. *Osm.<Ar. galebe.* ç. **tagallübât.** *esk.* Zorbalık gösterme, zorla hüküm sürme.
~ **etmek,** Zorla hüküm sürmek, birine hükmeder gibi görünmek.

tagammüd, i. *Osm.<Ar. gamd. esk.* Örtme, bürüme, sarma.

tagannüc, i. *Osm.<Ar. ganc. esk.* Nazlanma, cilveli, şuh tavır takınma.

tagarrüd, i. *Osm.<Ar. gared. esk.* (*Kuş hk.*) güzel ve nağmeli ötme.

tagarrür, i. *Osm.<Ar. gurûr. esk.* § **1.** Borçlanma; § **2.** Gururlanma; § **3.** Kendini tehlikeye koyma.

tagassül, i. *Osm.<Ar. gusl. esk.* Vücudun her tarafını yıkama, yıkanma.

tagaşşi, i. *Osm.<Ar. gışâ. esk.* Örtünme, bürünme.

tagatoz, i. *Fr. tagatose. kim.* Formülü $C_6H_{12}O_6$ olan ketoheksoz. 124° C'ta ergir, potasyum hidroksidin galaktoz üstüne etkimesiyle meydana gelir. [**İng.** ve **Fr.** Tagatose].

tagavvül, i. *Osm.<Ar. gûl. esk.* § **1.** Cadı tavrı takınma; § **2.** Çeşitli görünüşlere girme, renkten renge girme; § **3.** Kaprisli olma.

tagayyüz, i. *Osm.<Ar. gayz. esk.* **1.** Aşırı derecede öfkelenme; **2.** Öfke.

tagayyüb, i. *Osm.<Ar. gayb. esk.* Ortalıkta görünmeme, gözden kaybolma, uzaklaşma.

tagayyüm, i. *Osm.<Ar. gaym. esk.* Bulutlanma.

tagazzub, i. *Osm.<Ar. gazab. esk.* Gazaba gelme, öfkelenme.

tagazzül, i. *Osm.<Ar. gazel. esk.* § **1.** Gazel söyleme; § **2.** *ed.esk.* Kasidenin bölümleri arasında gazele yer verme

tagdiye, i. — § **2.** *tekn. esk.* Gereken malzemeyi makineye koyma.
~ **etmek,** Yemek yedirmek, beslemek.

tagîf, i. *Osm.<Ar. gılâf. esk.* Kılıfa, kına koyma, kılıflandırma. • ~ **i süyûf,** *(«kılıçları kınına sokma»)* barış.

tağlik, i. — § **3.** *ed. esk.* Anlaşılmaz söz söyleme. • ~ **i ebvab,** *esk.* Kapıları kapama, kilitleme.

tagîit, i. — § **3.** *huk. esk.* a) Bir kimseyi yanlışlıkla yargılama ve ona hüküm giydirme; b) Bir kimseyi yanlışlık yapmakla suçlama.

tagliye, i. *Osm.<Ar. galeyan. esk.* § **1.** Kaynatma; § **2.** Pahalılandırma.

tagliz, i. — § **2.** *kim.esk.* Bir maddenin kıvamını arttırma, yoğunlaştırma.

tagrîb, i. — § **4.** *huk. esk.* Bir kimseyi oturduğu ülke dışında bir yere belirli sebeplerle göndermek, orada oturmağa zorlamak, sürmek. (*Tagrip, cezalandırmak amacıyle veya sağlık, güvenlik gibi sebeplerle uygulanır*).

tagrik, i. *Osm.<Ar. gark.* — **2.** *mec.* Birini aşırı derecede sevindirme.

tagrîr, i. *Osm.<Ar. garr. esk.* § **1.** Müşteriyi aldatma; § **2.** *huk. esk.* Aldatma, hile yapma. (*İslâmda doğruluk, dürüstlük şart olduğundan tagrir, İslâm hukukunda iki tarafa borç yükleyen akitlerde fesih sebebi sayılırdı. Öteki akit türlerinde, herkesin kendi yararını öngörmesi kuralı yüzünden tagrir, fesih sebebi sayılmaz. Hile yaparak aldatma garr, aldanana da magrur denir*).

tagşîş, tağşîş, i. *Osm.<Ar. gışş.* — § **2.** Bir hikâyenin aslını bozma. § **3.** İmrenme.

tahaccür, i. — § **2.** Katılaşma; § **3.** *tıp. esk.* Kabuk bağlama.
~ **etmek,** Taşlaşmak, katılaşmak.

tahakkuk, - ku, i. —
~ **esası,** *ikt.* Fiilî üretim ve ödeme tarihlerine bakılmaksızın gelir ve giderlerin, bir ay veya yıl gibi meydana geldikleri belli bir döneme ait oldukları kabul edilip elde edilen varlıklarla birlikte vuku buldukları tarihte kayıtlara alınması yöntemi.
~ **etmiş gider,** *ikt.* Belli bir tarihte veya bu tarihten evvel vuku bulmuş bir gideri kapsayan ve gelecekte ödenecek olan borç.
~ **etmiş hesaba geçmemiş kayıtlar,** *ikt.* Tahakkuk etmiş, fakat henüz ilgili olduğu hesaba alınmayan işlemlerin izlendiği yardımcı hesap.
~ **fişi,** *ikt.* Tahakkuk ettirilen verginin mükellefini, matrahını, hesap şeklini ve miktarını göstermek üzere vergilendirme makamlarınca düzenlenen fiş, belge.
~ **memurları,** *huk.* Mükelleflerin beyanıyle veya bizzat türlü vergiler için matrah ve vergiyi tespit eden maliye memuru.

tahallüf, i. *Osm.<Ar. hilâf. esk.* § **1.** Geri kalma, arkada bırakılma; § **2.** Uygun gelmeme; § **3.** Değişme.
~ **etmek,** Geri kalmak, gecikmek.

tahallût, i. *Osm.<Ar. halt. esk.* Karışma, karışık olma.

tahammül, i. — § **6.** (*İnsan hk.*) kötü veya zor şeylere dayanabilme gücü: *Son derece güzel bir gece, fakat benim yorucu eğlencelere tahammülüm yok;* § **7.** (*Eşya için*) zorlayıcı bir dış etkene bozulmadan dayanma özelliği; § **8.** Bir yükü sırtına alma, yüklenme.
~ **etmek,** Kötü veya güç şeylere dayanmak, katlanmak.

tahammür, i. — § **2.** Şarapla sarhoş olma § **3.** Yalnız gözlerin görünebileceği şekilde peçe örtünme.
~ **etmek, eylemek,** § **1.** Mayalanmak; § **2.** Örtünmek, gizlenmek.
~ **etmiş içkiler,** *içki sny.* Şekerli meyve sularının mayalanmasıyle elde edilen şarap, bira, elma şarabı, hidromel, kefir gibi içkilere verilen genel ad.

tahannün, i. *Osm.<Ar. hanin. esk.* **1.** (*Anne hk.*) Acıklı seslerle yavrusunu arama.

tahar, i. *dok.* Çözgü tellerini birer birer ve desene göre, gerekli ayaklardaki gücü telleri boncuklarından geçirme işlemi. (*Bu iş, el ile yapılabildiği gibi, daha çabuk olarak özel bir kancayla da yapılabilir*).
~ **kancası,** Ağaç bir sapı bulunan ve ucu çengelli madenî bir çubuktan meydana gelen, tahar işlemlerinde, çözgü ipliğini gücü teli deliklerinden geçirmeğe yarayan bir tür el âleti.

taharlamak, geçl. f. *dok.* Çözgü ipliğini gücü teline geçirmek.

taharri, i. *Osm.<Ar. hary. esk.* § **1.** Arama, bir işin veya bir şeyin esasını araştırma; § **2.** Bir şeyi bulmağa çalışma; § **3.** Sivil polis. ☆ *Eşanl.* **Taharri memuru.** ~ — **i hakikat,** Gerçeği arama. • ~ **etmek,** Araştırmak, aramak

tahassul, i. —
~ **etmek, (tahassul eylemek).** Ortaya çıkmak.

tahassun, i. —
~ **etmek,** Sığınmak, korunmak için bir yere çekilmek.

tahassür, i. —
~ **etmek,** Özlemek, hasretini çekmek.

tahassürat, ç.i. *esk.* Özlemler, hasretler.

tahassür, i. *Osm.<Ar. haşr, haşar. esk. tıp.* Kanın pıhtılaşması.

tahaşşür, i. *Osm.<Ar. haşr. esk.* Mezardan çıkma, dirilme.

tahaşşüd, i. *Osm.<Ar. haşed. esk.* Yığılma, birikme.
~ *etmek, eylemek,* Birikmek, yığılmak.

tahatti, i. —
~ **etmek, eylemek,** Saldırmak

tahattur, i. *Osm.<Ar. hatr+hutûr.* ç. **tahatturât.**
~ **etmek,** Hatırlamak.

tahavvül, i. —
~ **etmek,** Değişmek.

tahayyül, i. —
~ **etmek,** Hayal etmek, hayal kurmak, bir şeyi hayalinde canlandırmak.
~ **kerde,** *esk.* Hayal etme.

tahayyür, i. *Osm.<Ar. hayret.* ç. **tahayyürât.** *esk.* Şaşma, hayrete düşme.

tahdîr, i. *Osm.<Ar. hader. esk.* Örtme, örtülü bulundurma.

tahdid i. § **2.** Belli etme, belirleme; § **3.** *esk.* Tahsis etme. • **sürat tahdidi,** *trafik.* Karayollarında motorlu taşıt süratinin sınırlanması. (*Şehir içinde sınır 50 km, şehir dışında otomobiller için 90 km., otobüsler için 80 km. kamyonlar için 70 km.'dir. Bu sınırlar, sürat tahdidi levhalarıyle gösterilir*).

tahdîdât, ç.i. *esk.* Sınırlamalar.

tahfif, i. — § **2.** Kolaylaştırma. • ~ **i kadri şer,** *huk. esk.* Şeriatın kıymetinin düşürülmesi.

~ **boşluğu,** *bayınd.* Bir köprü ayağında, duvar içinde bırakılan bir cins göz.

~ **etmek,** Hafifletmek: *Onları berabor görmek bu gaybubetten sonra ilk mülakâtın güçlüğünü tahfif edecekti.*

~ **kemerli köprü,** *bayınd.* Aralarında bir mesafe bulunan ve yatay betonarme döşemeyi taşıyan iki ayrı kemerden meydana gelen köprü. (*Yatay döşeme iki kemeri ayıran boşluğun üzerini örter*).

tahfifî, s. § **1.** *esk.* Hafifletme ile ilgili; § **2.** *huk. esk.* Hafifletici.

tahfifiye, s. *esk.* **Tahfifî** nin dişili.

tahıl, i. *esk.* T.
~ **pazarı,** *tic.* Buğday, arpa, darı, v.b ürünlerin satıldığı ve gereğinde satılmak üzere depolandığı pazar.

tahir, s. — § **3.** *din.* Abdestin veya gusülün bozulmasına yol açan şeylerden biri olan; § **4.** *tasav.* Allah'ın ilâhî emirlere karşı gelmekten koruduğu temiz kimse. ~ **ül bâtın,** *tasav.* Tanrı'nın gönlünü şeytanın getirdiği kuruntu ve kötü düşüncelerden koruduğu temiz kimse. • ~ **üssir vel alaniye,** *tasav.* Hakkın ve halkın haklarını gözeten içi ve dışı temiz kimse. • ~ **üz zahir,** *tasav.* Tanrı'nın kötülüklerden koruduğu kimse.

tahkik, i. — § **3.** *esk.* Bir şeyin doğruluğunu veya gerçekliğini ortaya çıkarma, gerçekleme, doğrulama; § **4.** *huk.* İnkâr edilemeyecek ve çürütülemeyecek bir delille tanıtlama; § **5.** *tasav.* Tanrı'nın ilâhî nitelikleriyle belirmesi, görünmesi. • ~ **i menat,** *huk. esk.* Bir hukuk kuralının konuluş amacına göre belirli bir olaya uygulandığı zaman gerçeklik durumunu araştırma. (*Olaya uygulanacak hukuk kuralının geçerliği, tahkiki manat ile ortaya çıkar. Bu konu iyice araştırılmazsa kanunların yanlış uygulanması tehlikesi vardır*). Bk. **Tahric'i menat.**
~ **ehli,** Gerçekleri inceden inceye araştıran ve ortaya çıkaran kimse. Müspet ilimle uğraşan kimse.

tahkikî, s. *esk.* Araştırma, soruşturma ile ilgili.

tahkikiye, s. *esk.* **Tahkikî** nin dişili.

tahkikat, i. — § **2.** *huk.* Bir davada anlaşmazlığı ve maddî olayların doğruluk derecelerini tespit etmek amacıyle yapılan işlemlerin bütünü ve bu işlemlerin dava içinde aldığı zaman. • ~ **ı ibtidaiye,** *huk. esk.* İlk soruşturma, ilk sorgu.
~ **hâkimi,** Bk. **Sorgu hâkimi.**
~ **yapmak,** Soruşturmak, inceleme yapmak.

tahkim, i. — § **33.** *huk.* Bir hak üstünde anlaşmazlık halinde olan iki tarafın, çözümü özel kişilere, anlaşarak bırakmaları ve anlaşmazlığın bu kimseler tarafından karara bağlanması.
~ **sözleşmesi,** *huk.* Tarafların aralarında doğmuş veya doğacak anlaşmazlıkları hakem yoluyle çözdüreceklerine ilişkin sözleşme.

tahkimat, i. — **ağaç** ~, *mad.oc.* Maden ocağı galerilerinde ve işletme şantiyelerinde, beton ve kâğir tahkimatın dışında, ağaçtan yapılmış tahkimat. • **İngiliz ağaç** ~ **ı,** *mad.oc.* Baş yukarı ayakların ve boyunduruğun ortasını destekleyen fırça vurulmuş taban kirişleriyle klasik ağaç çerçevenin kuvvetlendirilmesi. • **su basıncına karşı** ~, *mad.oc.* Sulu araziden geçerken bir maden kuyusuna uygulanan, su basıncına dayanabilen geçirimsiz tahkimat. • **tabiî** ~, *mad.oc.* Savunmayı kolaylaştıran tabiî unsur. • **yürüyen** ~, *mad.oc.* Kazı alanının ilerlemesini izlemek için kullanılan ve kazı mesafesine göre yer değiştiren tahkimat.

tahkimli, s. Tahkim olunmuş, sağlamlaştırılmış. • **piyade** ~ **tesisleri,** Kuvvetli tahkimli tesisler.
~ **hat,** *ask.* Bir hat boyunca sıralanan tahkimat
~ **kuşak,** *ask.* Derin bir hat boyunca uzanan ve yeraltı tesislerini kapsayan bölge.
~ **mahal,** *ask.* Genellikle öteki savunma sistemleriyle ilgisi olmayan ve yalnız bir mevkiinin çevresinde kurulan savunma tesis grupları
Eşanl. **direnek.**
~ **mevzi,** *ask.* Birbirlerini karşılıklı destekleyecek şekilde derin ve geniş olarak düzenlenen tahkimli yer.
~ **tesis,** *ask.* a) Bir mevkinin veya mevkinin savunma elemanını gerçekleştirmek üzere girişilen toprak işlerinin tümünü belirten genel terim. (*Şöyle bir sınıflandırma yapılabilir. Daima tahkimatının tahkimli tesisleri (direnekler, yarım ay tabyalar v.b.) ve sahra tahkimatının tahkimli tesisleri (sığınaklar, kazamatlar, v.b.).* b) (*gen. anl.*) Tahkimli bir yerde bulunan ve büyüklüğüne göre, çevrildikten sonra bile az çok uzun süreli bir direnişe imkân veren unsur.
~ **tesis haritaları,** *ask.* Askerî önemi olan bölge ve tesisler üstünde tahkim, silâh ve engelleri gösteren harita.

tahlif[1], i. *Osm.<Ar. halef. esk.* Bir kimseyi kendi yerine bırakma.

tahlif[2], i. *Osm.<Ar. half.* — ~ **i şühûd,** *huk. esk.* Tanıklara doğruyu söyleyeceklerine dair yemin ettirme. • **resm-i** ~, Yemin töreni.
~ **etmek. edilmek,** Yemin ettirmek. ettirilmek.

tahlifli, s. *esk.* Yemin etmiş. yeminli. ant içmiş.

tahlil, i. — ~ **i elektrikî,** *fiz. esk.* Elekroliz • ~ **i hacmî,** *kim. esk.* Hacim analizi. • ~ **i hurdebinî,** *esk.* Mikroskopla yapılan tahlil, mikroskopik tahlil. • ~ **i kemmî,** *kim.esk.* Nicel analiz. • ~ **i keyfî,** *kim. esk.* Nitel analiz. • ~ **i ruhî,** *psik. esk* Ruh tahlili, psikanaliz. • ~ **i unsurî,** *kim esk.* Elemanter analiz • ~ **i veznî,** *kim. esk.* Tartı analizi.
~ **etmek, (yapmak),** § **1.** Analiz etmek: *idrarı tahlil etmek;* § **2.** Çözümlemek.

tahlisiye, i. — § **3.** *den.* Kazaya uğrayan gemilerin yolcularını ve gemi adamlarını kurtarma işi.
~ **istasyonu,** *den.* Can kurtarma amacıyle belirli kıyı noktalarında araç, gereç ve uzman elemanları ile yerleşmiş kuruluş.
~ **sandalı,** *den.* Tahlisiye işlerinde kullanılmak üzere özel olarak yapılmış, çok sayıda kürek ve aynı zamanda yelkenle yürütülen deniz aracı. (*Baş ve kıç tarafları çok geniş hacimli sephiye tankları haline getirilmek suretiyle devrilse dahi batmazlığı sağlanmış bulunan bu sandallar, artık yerlerini gene özel yapılı tahlisiye motorlarına bırakmış bulunmaktadır*).
~ **simidi,** ~ **yeleği,** *den.* Bk **Cankurtaran.**

tahlisiyecilik, - ği, i. *den.* Can kurtarma işi.

tahlît, i. *Osm.<Ar. halt. esk.* § **1.** Birbirine karıştırma; § **2.** Katıştırma.
~ **etmek,** Karıştırmak, katıştırmak.

tahliye[1], i. *Osm.<Ar. halâ.* — § **3.** *ask.* Savaş sırasında hasta ve yaralıların muharebe alanından gerideki bölgelere taşınmasına ait çeşitli sağlık ve taşıma işlerinin tümüne verilen ad. • ~ **i sebil,** *esk* Bir tutukluyu bırakma. • **bir pompayı** ~ **etmek,** *tekn.* Pompa içinde bulunan suyu pompa gövdesinin altında bulunan bir muslukla dışarı akıtmak. (*Emme sırasında, pompa içine başka yerden hava girerse, meselâ, salmastrada kaçak varsa pompa kendi kendine tahliye olabilir.*
~ **etmek,** § **1.** Boşaltmak; § **2.** Serbest bırakmak.
~ **günü,** *den.* Bir ticaret gemisine yükünü boşaltması için verilen gün.
~ **musluğu,** *tekn.* Bir boru şebekesinin veya bir cihazın çalışmasını bozacak akışkanı veya akışkanın fazlasını boşaltmağa yarayan otomatik alet veya musluk
~ **prensibi,** *ask.* Muharebe sırasında tedavi için sahra hastahaneleriyle bakım hasta ve yaraların en çok kaç günlük yerlerinde kalabilecekleri ve bunların uzun süre tedaviye ihtiyaç gösterenlerinin, yurt içi hastahanelerine sevk ve tahliye için kararlaştırılan ilkeler.

tahliye[2], i. *Osm.<Ar. haly. esk.* Süsleme, bezeme.

tahmil, i. — § **2.** Bir işi bir kimsenin üstünde bırakma • ~ **i minnet,** Bir kimseyi minnet altında bırakma. • ~ **i zahmet,** Bir kimseye güç bir iş yükleme. • ~ **etmek,** Yüklemek: *Kavgaların mesuliyetini zevkine tahmil ederdi.*

~ **konişmentoları**, *ikt.* Mal gemiye yüklendikten sonra kaptan tarafından verilen konişmento.
~ **olunmak**, Yüklenmek, üstünde kalmak.
~ **tahliye işçisi**, *den.* Bk. **Liman İşçisi.**
~ **tahliye masrafı**, *den.* Bir ticaret gemisinin bir seferi süresince yapmış olduğu yükleme ve boşaltmalarla ilgili harcamaların tümüne verilen ad.

tahmin, i. — **bir parametriyi ~ etmek**, *istat.* Bir örnekten elde edilen bilgilere dayanarak dağılma kanununun veya bu kanun elemanlarından birinin tabi olduğu parametrenin yaklaşık değerini hesaplama işlemi.
~ **etmek**, *dey.* Akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak bir şeyi, olayı kestirmek.
~ **hata bölgesi**, *istat.* Sondaj usulüyle elde edilen bir tahminde belirsizlik bölgesi veya hata payı.
~ **olunmak**, *dey.* Tahmin edilmek.

tahminci, i. *istat.* Tek değer tahmininde kullanılan formül veya hesap yöntemi.

tahminen, z. —
~ **muayyen kaydı**, *huk.* Sif satışlarda sözleşmeye konulan bir kayıt. (*Sözleşmede bu kayıt varsa ve satış, geminin bütün yükünü kapsıyorsa, sözleşmede kararlaştırılan miktardan yüzde 10 eksiğine kadar olan noksana, alıcı itiraz edemez. Satış gemi yükünün bir kısmını kapsıyorsa, alıcı, yüzde 5 noksana itiraz edemez. İki durumda da alıcı satılan gemi yükünü, bu kayıt bulunduğu için, belirtilen eksikliklerle kabul etmek zorundadır*).

tahmis[1], i. *Osm.*<*Ar. hamş. esk.* § **1.** Kahve v.b. şeyleri kavurma. § **2.** Kavrulmuş ve çekilmiş kahve satan yer.
~ **usulü**, *mal. esk.* Toprak ürünlerinden alınan bir çeşit vergi.

tahmis[2], i. *Osm.*<*Ar. hums*, bir şeyi beş köşeli veya beş katlı yapma). *ed. esk.* Bir gazelde her beytin önüne üç mısra katarak beyti beş mısralı kıta haline getirme.

mutarref ~, *ed. esk.* Bir gazelin her beytinin birinci ve ikinci mısraları arasına üçer mısra eklenmesiyle düzenlenen şiir.
~ **etmek**, *ed. esk.* Bir gazelin her beytine üçer mısra daha eklemek.

tahnit, i. *Osm.*<*Ar. hınâtet. tıp.* § **1.** Ölünün iç organlarını çıkararak vücudunu ilâçlayıp, bozulmayacak şekilde saklama, ölüyü mumlama. [**İng.** Embalming; **Fr.** Embaumement]. **2.** *vet.* Omurgalı hayvanları bozulmayacak şekilde ilâçlayıp aslına benzer olarak saklama sanatı. • **ağaç~i**, *tekn.* İş parçasına veya hava değişimleriyle karşılaşacak ağaçlara, böcek ve mantarlara karşı direnç göstermesini sağlamak için kimyasal bir madde uygulama (*Emprenye etmek de denir*). (*Demiryolu traversleri kreozotla, telgraf direkleri bakır sülfatla, sıcak ve nemli galerilerdeki destek direkleri de bazen çeşitli kimyasal maddelerle tahnitlenir. Bu işlem sıcakta ve basınçla bir otoklavda uygulanır*). [**Fr.** İmprégnation des bois].

tahric, i. — § **4.** *huk. esk.* Kur'andan veya başka şer'î kaynaklardan yararlanarak bir hukuk kuralı ortaya koyma. (*Tahric eden (muharric) şer'î usullere uyarak yeni bir kural ortaya koyar ve bu yüzden müçtehitten ayrılır*). • ~ **i menal**, *huk. esk.* Hukuk kuralının konulmuş sebebini ve amacını içtihat veya tahric yoluyle araştırarak ortaya koyma.

tahriciye, i. *Osm.*<*Ar. tahrîc.*
~ **resmi**, *mal. esk.* Hicaz'da ulaşım işinde kullanılan deve ve katır gibi hayvanlar için belli bir oranda alınan vergi. (*Bu vergi, 31 temmuz 1884 tarihli Sûrayı Devlet kararıyle konuldu, 1911 Bütçe kn.md. 5'te yer aldı*).

tahrif, i. — § **2.** *din.* Bir yazının veya sözün değiştirilmesi.
~ **etmek**, Değiştirmek, bozmak.

tahrik, i. — § **4.** İterek, çekerek veya döndürerek hareket ettirme işi; § **5.** (*Birini*) sert hareketle, isyana, misillemeye veya intikam almaya sürükleme, kışkırtma; § **6.** Faaliyetini artırma; § **7.** Özellikle, cinsel arzuyu, duyguları arttırma; § **8.** *gram. esk.* Bir harfi hareketlendirme veya hareket ile okuma. • ~ **i sevda**, *esk.* a) Sevda uyandırma; b) Kışkırtma; c) Yola çıkarma; d) Uyandırma. • ~ **âmiz**, *esk.* Kışkırtıcı.
~ **etmek, a)** Hareket ettirmek, yola çıkarmak, iterek, çekerek veya döndürerek hareket ettirmek: *Vapurun çarkını tahrik eden buhardır.* b) (*Birini*) sert harekete ,isyana, misillemeye veya intikam almaya sürüklemek, kışkırtmak. c) Faaliyetini artırmak. d) Özellikle, cinsel arzuyu, duyguları artırmak.
~ **sistemi**, *mek.* ve *tekn.* Kumanda eden organla kumanda edilen organın aynı harekete uymasını sağlayan düzenlerin tümü.
~ **ve teşvik**, *huk.* Bir kimseyi, bir suç işlemeye veya hukuka aykırı bir fiilde bulunmaya itme.

tahrîm, i. *Osm.*<*Ar. hırmân.* ç. **tahrimât. 2.** *esk.* Herhangi bir şeyi dinî bakımdan kutsal sayıp ona yaklaşmayı yasak etme.

tahrimiye, s. *esk.* **Tahrimî**'nin dişili. • **kerahet-i ~**, *esk.* Harama yakın olan kerahet.

tahrip, tahrib, i. — § **3.** *biy.* Canlı maddenin cansız maddeye dönüşümü. [**İng.** ve **Fr.** Destruction]. **4.** *fiz.* Bir veya birçok tanecik kütlesinin tamamen elektromagnetik ışıma enerjisi haline dönüştüğü fiziksel olay. (*Bu olay, bir tanecik ile buna tekabül eden karşı taneciğin, meselâ, bir poziton ile bir negatonun karşılaşmasıyle meydana gelir*).
~ **ateşi**, *ask.* Düşman birliklerine ait, silâh, malzeme, tahkimat, engel, v.b. tesisleri kullanılmaz duruma getirmek için açılan ateş.
~ **danesi**, *sil.* Zırh danelerine ve ihtiraklı danelere karşılık, içi patlayıcı maddeyle doldurulmuş olan top mermilerine verilen ad.
~ **etmek**, Mahvetmek, yıkmak, bozmak v.b.
~ **görevi**, *ask.* Bir hedefi, bir veya daha fazla vuruşla kullanılmaz duruma getirmek amacıyle yapılan topçu atışlarına verilen ad.
~ **maddesi** (*danesi*), *ask.* İçi çeşitli patlayıcı maddeler ve genellikle trinitrotoleol (T.N.T.) ile doldurulmuş çelikten topçu mermilerine verilen ad.

tahripkârlık, - ğı, i. *esk.* Yıkıcı, mahvedici olma, kırıcılık.

tahrir, i. *Osm.*<*Ar. hürr.* § **2.** Kıtap, v.b. bir eser meydana getirme; § **3.** Kaydetme, kayıt veya tescil, deftere geçirme; § **4.** Memleketin nüfusunu veya yüzölçümünü kaydetme; § **5.** Köle veya cariye azat etme; § **6.** *ed. esk.* Kompozisyon; § **7.** *ida. esk.* Nüfus ve arazi hakkında tutulan kayıtlara verilen ad; § **8.** *işlemecilik.* Sırma veya ipekle işlenen motiflerin kenarına siyah ipekle geçirilen ince kenar çizgisi; § **9.** *mat. esk.* Tahrir yapılırken tutulan defterlere verilen ad; § **10.** *süsl. santl.* Yazma eserlere boya ve altınla yapılan süslerin kenarlarına genellikle daha koyu renkte ve mürekkeple geçirilen çizgi. • ~ **i beyyine başlangıcı**, *huk.* İleri sürülen şeyin ispatına yeterli olmamakla birlikte, onun varlığına işaret eden ve aleyhine ileri sürülen tarafça düzenlenmiş belge. • ~ **i borç ikrarı**, Bk. **Mücerret borç ikrarı.** • ~ **i emlâk**, Emlâk kaydı. • ~**i nüfus**, *ida. esk.* Nüfus sayımı. (*Osmanlılarda ilk nüfus sayımı Tanzimat'tan sonra yapıldı*). • ~ **i rakabe**, *esk.* Kölenin serbest bırakılması, azat edilmesi. (*Genellikle mevlâ, kölesini bir yarar karşılığı değil, Allah katında sevap için azat eder*). • ~ **i şekil**, Bk. **Şekil.**
~ **çekmek**, *süsl. santl.* Satırlar arasına yapılan yıldızların çevresine mürekkeple çizgi çekmek.
~ **etmek**, a) Yazmak, kaleme almak; b) Tapu, nüfus, v.b.'ye kaydetmek; c) Köle veya cariye azat etmek.
~ **heyeti**, Bir eseri yayımlayan kurul, yazı işleri kurulu.

tahrirkeş, s. ve i. *esk.* § **1.** Yazar; § **2.** El yazması kitapları resim ve süslerle tezhipleyen (*sanatkâr*).

tahrirat, /tahrirât/, ç.i. *Osm.*<*Ar. tahrir.* § **1.** *İda. esk.* Osmanlı devletinde, başka ülkelerin resmî makamlarıyle yapılan yazışmalara verilen ad; § **2.** *huk.* Kamu idare ve kurumları arasındaki resmî yazışmalara verilen ad. (*Bu yazışmayı idare eden memurlara da tahrirat kâtibi denirdi*). • ~ **ı saniye**, Sadrazam tarafından İstanbul dışındaki resmî makamlarla yapılan tahrirat. • ~ **ı varide**, Gelen mektuplar. • ~ **ı umûmiye**, Kamu kuruluşlarının, özellikle iç idarî işlerini düzenleyen genel talimatlar. (*Bugünkü, genelge ve sirküler gibi. Bu terim, bugün kullanılmıyor*).
~ **kalemi, İda.esk.** Resmî dairelerde yazı işleriyle uğraşan kimse. (*Nezaretlerle vilâyet merkezlerinde yazı işlerinin başında «mektupçu» denilen görevli bulunurdu. Bu bakımdan onların yazı kalemine mektubî kalemi denirdi*).
~ **kâtibi**, Kazalarda, yazı işleriyle görevli olan kimse (*kazadaki mülkî âmirin emrinde bulunurdu*).
~ **kesesi**, Devlet dairelerinde yazılan yazıların müsveddelerinin konduğu zarflara verilen ad
~ **müdürü**, Sancaklarda tahrirat kalemlerinin âmirine verilen unvan.

tahririye, s. *esk.* **Tahriri**'nin dişili. • **Hey'et-i ~ müdürü**, (*Gazetelerde*) yazı işleri müdürü.

tahrirli, s. *Osm.*<*Ar. esk.* **1.** Çizgili, çizgi çizgi olan; **2.** *işlemec.* Kenarına tahrir geçirilmiş olan (*süs*).
~ **halkâr**, *süs.santl.* Çevresine tahrir çekilmiş olan süslere verilen ad. (*Çevresine tahrir çekilmemiş olan süslere halkâr veya halkârî denirdi*).

tahrîs, i. *Osm.*<*Ar. hırş.* — § **2.** Bir kimsenin tamahını uyandırma.

tahrîş, i. *Osm.*<*Ar. harş.* § **1.** Yakıp kaşındırma; § **2.** *esk.* Hırpalama, tırmalama.
~ **edici madde**, *biy.* Vücutta tahriş yapan madde.
~ **etmek**, a) Kaşındırmak; b) *esk.* Tırmalamak. c) *fizyol.* Hafif yara yapmak. zedelemek: *Mideyi tahriş eden yiyecek. Sürtünmo ilo yarayı tahriş etmek.*

tahrîzât, /tahrizât/, i. *Osm.<Ar. tahrîz, ask. esk.* Askerleri savaşa teşvik etmek için, kumandanın onların zaferden nasıl yararlanacaklarını açıklaması. (*Kale ele geçirildiğinde içindekiler, savaşçılar arasında paylaştırılacaktır şeklindeki kumandanın sözü, tahrizat niteliğindedir*).

tahsîl, i. — § **3.** *esk.* Elde etme, ortaya koyma, verim; § **4.** *esk.* Bilmecede aranılan, istenilen harfi ortaya çıkarma; **5.** *mant.esk.* Bir önermeyi kategorik bir biçime sokma.

tahsil, i. — **~ deki senetler hesabı,** *ikt.* Tahsil edilmek üzere işletmeden çıkmış olan ticari senetleri takip için tutulur. Tahsil işlemleri biten senetler, bu hesaptan çıkarıldıktan sonra asıl hesaba devredilir. ● **~ i geçmiş alacaklar,** *ikt.* Vadelerinde tahsil edilmemiş alacaklar, borçluları ile anlaşılarak yeni bir tasfiye planı uygulaması devresi henüz kanuni takibe geçilmemiş alacaklar ve bunların izlediği hesap. ● **~ i huruf-i muamma,** *esk.* Uğraşarak bir bilmecenin karşılığını bulma. **~ fişi,** *ikt.* Borcunu ödemek üzere müracaat eden bir yükümlü veya müşterinin borcunun mahiyetini ve tahsil edilecek miktarı göstermek üzere tahsilât servisleri ve muhasebelerce kesilip kasaya gönderilen fiş.

~ görmek, Öğrenim yapmak.

~ için ciro, Poliçedeki hakkın değil, sadece poliçe bedelinin tahsil edilmesi için yapılan ciro.

~ komisyonu, *ikt.* Bankaların tahsil edilmek üzere kendilerine devredilen senetler ve alacak için yaptıkları hizmet karşılığında müşterilerden aldıkları komisyon.

~ masrafları, *ikt.* Para alacağının elde edimi için yapılan masraflar.

~ senetleri cüzdanı, *ikt.* Banka dilinde, müşteriler tarafından tahsile verilen senetler ve bu senetlerin izlendiği yardımcı hesap.

~ senetleri gider karşılığı, *ikt.* Banka dilinde tahsil için senet veren müşterilerden senet bedelinin tahsili ile ilgili olarak yapılması muhtemel giderler karşılamak üzere müşterilerden tahsil olunan paralar.

tahsilât, ç.i. —

~ servisi, *ikt.* Banka ve işletmelerde alacakların vadelerinde tahsilini takip eden ve her türlü tahsilât işleri ile görevli servis.

tahsin, i. — § **4.** Eskiden okullarda öğrencilere ödül olarak verilen belge; § **5.** *eğt. esk.* Öğretmenlerin, öğrencilere verdikleri beğenme notlarından biri. (*Başarı gösteren öğrencinin defterine öğretmeni bu durumu yazar ve ayrıca kendisine idare tarafından bu durumu belirten bir belge (tahsin veya aferin) verilirdi. İki tahsin, bira ferin yerini tutardı*); § **6.** *ünl. esk.* «Bravo, güzel, iyi» anlamında. ● **~ i lâfz,** Sözü güzelleştirme.

~ etmek, Beğenmek, alkışlamak.

~ kerde, Takdir olunmuş, beğenilmiş.

tahsîn², i. *Osm.<Ar. hışn. esk.* Kale gibi sağlamlaştırma.

~ etmek, Sağlamlaştırmak.

tahsînnâme, b.i. § **2.** *ida.esk.* Devlet memurlarına işlerinde gösterdikleri başarılarından dolayı âmirleri tarafından verilen takdirname.

tahsis, i. *Osm.<Ar. huṣûṣ.* — § **4.** *esk.* Bir şeyi, bir kimseye veya bir yere ayırma; § **5.** *demir.* Garların, büyük ayırma garları hareket bölgelerine göre dağılımı; § **6.** *huk.* Kamu tüze kişilerine ait bir malı genel yararlanmaya açan, bir kamu hizmetine, hizmetin ayrılmaz bir parçası olarak bağlayan hukukî işlem; § **7.** *esk.* Miri toprakların tasarruf haklarının, bunlardan yararlanma hakkının veya her ikisinin birden belirli bir amacın gerçekleşmesine bırakılması. ● **~ i gayri sahih,** *ida.esk.* Hazinenin, bir kısım gelirini, hazine giderleri dışındaki bir konu için ayırması. (*Bağımsız üniversite bütçelerine katkıda bulunmak için Hazinenin ödenek ayırması tahsisi gayri sahihtir. Buna irsadı gayri sahih de denir*). ● **~ i sahih,** Hazinenin, gelirlerinden bir kısmını, bu gelirlerin elde edilmesi için gereken giderlerin bir kısmını karşılamak için ayırması. (*Hazinenin, inhisarlardan (Tekel) elde ettiği gelirlerin bir kısmını sigara fabrikalarının onarını masraflarına ayırması tahsisi sahihtir Buna irsadı sahih de denir*).. ● **be ~,** Bilhassa. ● **bit ~,** Ayrıca, mahsus olarak.

~ edilmek, (*Bir şey*) bir kimseye veya bir yere ayrılmak.

~ etmek, Bir şeyi, bir yere veya kimseye ayırmak.

~ olunmak, Bir kimseye veya bir şeye ayrılmak.

~ yaftası, *demir.* Bir vagonun sevk etiketine yerleştirilen ve bu vagonun hangi bölgeye, hangi ayırma garına bağlı olduğunu gösteren sembolik formül.

tahsisât, i. — § **2.** *mal.esk.* İslâm devletlerinde, fetihler sırasında yararlık gösteren gazilere ve eizze (*azizler*) evkafına bağışlanan arazi. ● **~ ı mesture,** *ida.esk.* Devlet bütçesinden kime ve ne için verildiği saklı tutulan ödenek. (*İlgililer tarafından makbuz karşılığı alınarak yükümlülükleri kendilerine ait olmak üzere devletin yararına gerekli görülen yerlere harcanır*). Eşanl. **Örtülü ödenek.** ● **~ ı seniye,** Padişahların devlet hazinesinden aldıkları aylığa verilen ad. (*Abdülaziz'in aldığı tahsisatı seniye ayda 100 000 altındı. Abdülhamid II bu parayı 60 000 altına indirdi*).

~ kabilinden vakıf, *ida.esk.* Kuru mülkiyeti Hazineye ait bir mülk toprağın yararlarının Hazineden alacaklı olan kişiye bırakılması.

Eşanl. **irsad-ı vakf.**

taht¹, i. — **~ ı hümâyûn,** *tasav.* Padişahlık tahtı. ● **~ ı Muhammed,** *tasav.* Bektaşilikte Âyini Cem töreninde kullanılan üzerleri mumlarla süslü basamaklara verilen ad.

~ kadısı, *teşk.tar.* Bursa, Edirne ve İstanbul kadılarına verilen ad. (*Bu kadılıklara Fatih medresesinde müderrislik yapanlar tayin edilirdi. İstanbul kadısı taht kadılarının en büyüğü sayılırdı*).

~ odası, Topkapı sarayında arz odasının başka bir adı. (*Odada, padişahların oturdukları taht bulunduğu için bu adı aldı*).

~ salonu, Hükümdar saraylarında törenler için kullanılan büyük salon. (*Salonda hükümdarın oturması için taht adı verilen bir sedir bulunduğu için bu adı aldı*).

taht², i. *Osm.<Ar. esk.* Aşağı, alt. ● **~ el-cild,** *biy. esk.* Derialtı. ● **~ ı el-bahir,** *den.esk.* Bk. **Tahtelbahir.** ● **~ ı beşerevî,** *anat. esk.* Üstderi altı. ● **~ edimmel dahiliye,** *anat. esk.* İçderi altı. ● **~ ı emniyet,** Güvenlik altı. ● **~ ı emir,** Emir altı. ● **~ ı esaret,** Esaret altı. ● **~ ı fasıla,** *bot.esk.* Altfamilya. ● **~ ı işgal,** İşgal altı. ● **~ ı muhafaza,** Muhafaza altında. ● **~ ı medar,** *çoğr. esk.* Astropika. ● **~ ı medarî,** *coğr.esk.* Astropikal. ● **~ ı mütezad,** *mant.esk.* Aykırsıt. ● **~ ı mümas,** *mat. esk.* Teğetaltı. ● **~ ı müzakere,** Görüşülen, görüşülmekte olan. ● **~ ı nikâh,** Nikâh altı. ● **evlilik, ~ ı nâzım,** *mat. esk.* Normalaltı. ● **~ ı rahe,** Avuç içinde küçük parmağın altındaki çıkıntı. ● **~ ı şube,** Alt şube. ● **~ ı temin,** Güven altı. ● **~ ı terbiye,** Eğitim altı. ● **~ ı tesir,** Etki altı.

tahta, i. — § **11.** s. Tahtadan, ağaçtan yapılmış. ● **~ sı eksik,** *dey.* «Deli» anlamında alay yollu kullanılır. ● **~ ya kaldırmak,** *dey.* Öğrenciyi imtihan için kara tahtanın önüne çağırmak. ● **borda ~ sı,** *den.* Gemilerin küpeştelerinden sarkıtılmış halatlara iki başından asılan ve üzerine çıkarak bordaların boyanmasında kullanılan enli ve uzun tahta. ● **burma ~ sı,** *den.* Ağaç teknelerde omurganın yanındaki kaplama tahtası. ● **çapa ~ sı,** *den.* Yelkenli savaş gemilerinde su kesiminin hemen altından başlayarak top lumbarlarının alt kenarına kadar borda aralığına vurulan kalın kaplama tahtalarından her biri. ● **desen ~ sı,** *res.* Bir desinatörün kâğıdını gerdiği tahta yüzey, bu yüzey mümkün olduğu kadar düz olmalıdır. (*Kenarlar genellikle sert ahşaptan yapılır. T cetvelinin işlemesi için kenarların dik açı yapması gerekir*). [**Ing.** Drawing board; **Fr.** Planche à dessin].

● **düz ~,** *terz.* Elbiseler ütülenirken düz kenarlarda kullanılan ütü tahtası. ● **ekmek ~ sı,** *mutf.* Üzerinde ekmek dilimlenen tahta. [**Fr.** Planche à pain]. ● **göbek ~ sı,** *mim.* Ağacın özüne yakın yerlerden çıkarılmış tahtalara verilen ad. ● **istiralya ~ sı,** *den.* Gemi ambarlarında yüklerin alabandalarda ve perdelerde saçla temasını kesmek için postaların veya perde takviye profilleri üzerine baş kıç doğrultusunda veya dikey olarak uygun aralıklarla tespit edilmiş 5 ×15 sm. kalınlığında tirizler. (*Bunlara ambar tirizi de denir*). ● **kandilisa ~ sı,** *den.* Bk. **İzbarço tahtası.** ● **kaplama ~ sı,** *den.* Bk. **Kaplama.** ● **kapak ~ sı,** *marang.* Bir yanı düz öbür yanı yuvarlak olan kenar malzemesi. ● **kambur ~,** *terz.* Elbiseler ütülenirken bombeli kısımlarda kullanılan ütü tahtası. ● **kol ~ sı,** *terz.* Elbiseler ütülenirken kol ve beden kısımlarında kullanılan ütü tahtası. ● **suni ~,** *mar.* Talaş haline getirilmiş odun artıklarını tutkalla karıştırdıktan sonra yüksek sıcaklıkta presle sıkıştırarak elde edilen geniş levha. ● **ütü ~ sı,** *terz.* Üzerinde ütü yapılan ayaklı veya ayaksız masa. [**Ing.** Ironing board; **Fr.** Planche à repasser].

~ bağı, *den. Borda* tahtasını asmak için yapılan bağ.

~ kasnak, *sp.* (*bis.*) Tahtadan yapılmış teker çemberi. [**Fr.** Tante en bois].

~ koruyucusu, *mim.* Ahşap üzerine sürülen ve ahşabı nemden koruyan, renkli veya renksiz sıvı.

~ perde, *inş.* → **Perde.**

Tahtacılar, *ç.öz.i.* Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yaşayan alevî türkmen topluluğu.

tahu'lar, ç.öz.i. Batı Afrika'da zenci halk. Fildişi Kıyısında ve Aşağı Cavally havzasında yaşayan Tahu'lar, kru halkındandır. [**Ing.** Tahus; **Fr.** Tahous]

tahvif, i. *Osm.<Ar. havf. esk.* Korkutma.

tahvifat, ç.i. *esk.* Korkutmalar.

tahvifen, zf. *esk.* Korkutarak, korkuya düşürerek.

tahvil, i. — § **3.** *teşk. tar.* a) Osmanlılarda genel olarak boşalan herhangi bir memuriyetin, bir başkasına verilmesi işlemi; b) Vezir, beylerbeyi, sancakbeyi, kadılar, tımar ve zeamet sahiplerinin, tayin, tevcih ve nakil işlemlerine verilen ad. • **endeksli ~,** *ikt.* Tahvil faizlerinin, ve ana para ödemelerinin temel alınan bir endekse göre, örneğin toptan fiyat endeksine göre düzenlenerek ödenmesi koşulu ile ihraç edilen tahvil.

~ **hükmü,** *teşk. tar.* Boşalan tımar ve zeametlerin başka birine tevcihine dair verilen belge.

~ **kalemi,** *teşk. tar.* Tahvil işlemini yapan ve Divanı Hümayuna bağlı olan kalem. ~ **kalemi mümeyyizi,** Tahvil kesedarının yardımcısı.

~ **kesedarı,** Tahvil kaleminin şefi.

tainiolit, i. *Fr. tainiolite. min.* Bileşiminde magnezyum, potasyum ve lityum bulunan mika çeşidi. [**İng.** ve **Fr.** Tainiolite].

tair, s. *Osm.* < *Ar. tayerân.* § **1.** Uçan, uçucu; § **2.** *astr. esk.* Nesr-i tair (*veya nesr-üttair*), kartal takımyıldızı; § **3.** i. *esk.* Kuş.

takahe veya takame, i. Yeni Zelanda'da dağ ormanlarında yaşayan iri kuş. (*Bu kuşun kaybolduğu sanılıyordu. 1948'de doktor Orbell, Murchison dağlarındaki bir vâdide bunlardan bir sürü buldu. Takame, orman tavuğu iriliğindedir. Sırtı ve kanatları yeşil, gagası ve bacakları lâl renginde,vücudunun geri kalan kısmı gökkuşağı mavidir. Yılda iki yumurta yapar*). [**İng.** Takahe; **Fr.** Takahé].

takamak, i. *Fr. tacamaques.* Çeşitli protium türlerinden elde edilen reçinelere verilen ad. [**İng.** Tacamahac].

takanak, i. > *takmak h.d.* Takıntı.

takanalar, Güney Amerika'da yaşayan kızılderili kabilelerine verilen ad. Dilleri aravak grubuna bağlı olan Takanalar, Bolivya ve Peru'nun batısındaki ormanlarda yaşarlar. [**İng.** Tacanas; **Fr.** Tacanas, Takanas].

takas, i. — § **4.** *huk.* Birbirine karşı aynı cinsten alacağı olan kişilerden birinin bir taraflı irade beyanıyle karşılıklı borçların az olanı tutarında sona erdirmesi. • **cari hesapta ~,** *bank.* Bir bankada hesabı bulunan müşterinin, başka bir bankaya ait bir çeki vermesi halinde bu çekin bankalar arasında değiştirilmesi.

takavvüs, i. *Osm.*<*Ar. kavs. esk.* Çarpılma, kavislenme, yay şekline girme.

takayyüh, i. *Osm.*<*Ar. kih. tıp. esk.* (*Yara, v.b. h.k.*) irinleme.

takayyüd, i. *Osm.*<*Ar. kayd. esk.* §**1.** Bağlı olma, bağlanma; § **2.** Çalışma uğraşma; § **3.** Üstüne düşme, dikkatli davranma, özen gösterme. • **Adem-i ~,** İş edinmeme, kayıtsız davranma.

takayyüdât, ç.i. *esk.* Dikkatli davranmalar, tedbirler.

takaza, /takâza/, i. *Osm.*<*Ar.* **1.** Azarlama, serzeniş, başa kakma; **2.** *esk.* Alacağını almak için borçluyu sıkıştırma.

~ **etmek,** Serzenişte bulunmak, azarlamak.

takbil, i. *Osm.*<*Ar. kabl.*

~ **etmek, eylemek,** Öpmek.

takçe, i. *Osm.*<*Ar. tâk* + *Fars. -çe,* — küçültme eki. **33.** Duvarların içine çeşitli eşya koymak için yapılan, kemerli ahşap veya kâgir hücrelere verilen ad.

takdim, i. — § **5.** *esk.* Öncelik tanıma, öne geçirme, öne alma. • ~ **ü tehir,** *gram. esk.* Bir yazıda kelimelerin veya cümlelerin yerini değiştirme.

takdimci, i. Müzikholde, radyoda, televizyonda, programı sunan, açıklayan, temsile veya yayına renk katan kimse. [**İng.** Announcer; **Fr.** Présentateur, - trice]

takdir, i. — ~ **i İlâhi,** *din.* Tanrı'nın herşeyi daha önceden düzenlemesi. (*İslâm dinine göre, Tanrı iradesi sınırsızdır, sonsuzdur. Olmuş, olmakta olan ve olacak herşeyi bilir, düzenler. Bütün olaylar Tanrı'nın evreni yaratmadan önce kurduğu düzene göre, belirttiği doğrultuda gerçekleşir. Tanrı'nın isteği dışında hiç bir şey olmaz*). • (*Birinin*) ~ **ini kazanmak,** *dey.* Bir kimse tarafından beğenilmek.

~ **i kıymet,** Değer biçme.

~ **âmiz,** *esk.* Takdir eden.

~ **böyle imiş,** *dey.* Böyle buyurulmuş Tanrı böyle istemiş.

~ **buyurmak** (*buyurulmak*), Önemini, gerekliğini, değerini anlamak.

~ **etmek,** — § **2.** (*Önemini, gerekliğini, değerini*) Anlamak.

~ **han,** Takdir eden, beğenen.

~ **toplamak,** *dey.* Beğenilmek: *Davranışları ile daima takdir topluyor.*

~ **yerini bulmak,** *dey.* «Kaderde, alın yazısında ne yazılı ise o mutlaka olur» anlamında kullanılır.

takdis, i. *Osm.*<*Ar. kuds.* § **4.** Mukaddes tutma, kutsal sayma; § **5.** Saygı gösterme, ululama; § **6.** Tanrı'ya şükretme; § **7.** *din.* a) Hıristiyanlıkta, Tanrı'nın bağışladığı inayet. [**İng.** Benediction; **Fr.** Bénédiction]). b) Piskopos veya rahibin, vaftiz veya törenlerde haç işareti yapması. (*Kiliselerde, adanma törenlerinde, piskopos, haç işaretini, döşeme, kapı ve mihraba çizer*). [**İng.** Benediction; **Fr.** Bénédiction]. § **8.** *litürji.* Bir şahsı veya cismi Tanrı'ya vakfetmek veya Tanrı'dan özel bir himaye niyaz etmek için yapılan dinî eylem. [**İng.** Benediction; **Fr.** Bénédiction].«*Urbi et orbi*» ~, *din.* Papanın kutsal perşembe, paskalya ve uruç günü San Pietro kilisesi tribününden Roma şehrini ve evreni takdis etmesi. [**Fr.** Bénédiction urbi et orbi]. • **Eukharistia~ i,** *din.* Papazın Aziz Eukharistia'yı elinde tutarak cemaati takdis etmesi. [**Fr.** Bénédiction du saint sacrement].

~ **etmek,** Kutsallaştırmak, mukaddes saymak.

take-off, i. *İng. ikt.* Amerikalı iktisatçı Wolt w. Rostow'un tanımlamasına göre, toplumun kendi gelişmesini düzenli bir biçimde yürütmeğe ya kendi gücüyle veya kendi dışındaki güçler tarafından hazırlandığı geçici dönem. (*Bu aşamadan itibaren herhangi bir ülkenin, azgelişmiş ülkelerden sayılmaması gerektiği kabul edilir*).

takeograf, i. *Fr. tachéographe.* 1898'de Schrader tarafından bulunan ve eskiden harita ve plan hazırlanmasında kullanılan cihaz

takılma, i. § **1.** Takılmak eylemi. § **2.** *elek.* Senkron bir makinenin başka bir senkron makineyle bu makineye mekanik olarak bağlanmaksızın senkronizm haline gelmesi. [**Fr.** Accrochage]. § **3.** *mek.* Dişlerdeki imalât hatası yüzünden, iki dişli çarkın durması

takılmak, f. § **4.** Bir yere ilişip veya dokunup kalmak; § **5.** geçl. f. *mec.* Biraz kızdırmak, üzmek veya şaşırtmak amacıyle kurnazca hırpalamak; § **6.** Olumsuz veya eksik bir yapını görerek üstünde durmak: *Komisyon bu karara çok takıldı;* § **7.** Bir engele rastlamak: *Yolda arkadaşlara takılıp biraz geciktim.* • **takılıp kalmak,** *dey.* § **1.** Oyalanmak. § **2.** Saplanmak. • **aklı takılmak,** Bk. **Akıl.** • **arkasına** (*veya peşine*) ~, *dey.* Bk. **Arka.** • **bakışı ~,** *dey.* Gözlerini ayıramamak. ilişmek, dikkatini çekmek.

takım, i. — § **10.** *huk.* Takım sözleşmesi yapan teşkilâtlanmamış işçi topluluğu; § **11.** *kıyf.* Çeşitli parçaları aynı kumaştan yapılmış erkek elbisesi. (*Takım elbise de denir*); § **12.** *mek.* Belirli bir sonuca varmak için birbirine bağlanan âletlerin tümü; § **13.** *mus.* a) Türk musikisinde, bir besteci tarafından meydana getirilen peşrev, saz semaisi, 2 beste, 2 semai ve birkaç şarkıdan oluşan tam bir fasla verilen ad. b) Hanendelerin veya sazendelerin veya her ikisinin meydana getirdiği musiki heyeti. § **14.** *tab.bil.* Bir sınıfın bölümlerinden her biri. (*Takımlar familyalara, fakat bazen daha önce alttakımlara, fakat bazen daha önce alttakımtoplanabilir. Takımların adları türkçe'de, -ler-lar takısıyle çoğul olarak ifade edilir, kemirgenler, tundalar gibi. Bilimsel adları ise zoolojide değişik olmakla beraber genellikle-formes takısıyle sonuçlanır*). [**İng.** Order; **Fr.** Ordre]. § **15.** *teşk.tar.* Sandığın (*eski mahalle tulumbası*) altına giren tulumbacılar topluluğuna verilen ad. (*Takım dört kişiden meydana gelirdi. Her yerin tulumbacıları birinci, ikinci, üçüncü v.b. olmak üzere takımlara ayrılırlardı. Birinci takım en usta ve en iyi koşan dört kişiden kurulurdu*). • ~ **ı yatırmak,** *arg.* Kendisinin de üyesi bulunduğu topluluğun yenilgisine sebep olmak. • **ayak ~ ı,** Bk. **Ayak.** • **bir ~,** *dey.* Bir kısım, bazı. • **balık ~ ı,** *balıkç.* Balık avlamak için gerekli araçların tümü. • **dişli ~ ı,** *mek.* Aldıkları veya ilettikleri dönme hareketleriyle aynı işi gören dişlilerin tümü. • **düz dişli ~ ı,** *mek.* Dişlileri kendilerini taşıyan eksenlere dik konumda birbirine etki yapan dişli takımı. • **duvarcı ~ ı,** *tekn.* Bir makine veya bir parçanın yapımında kullanılan aletler topluluğu. [**İng.** Tooling; **Fr.** Outillage]. • **episikloit dişli ~ ı,** *mek.* Önemli ölçüde hız küçültme imkânı veren ve biri sabit bir eksene, öbürleri hareketli eksenlere bağlı dişli dizisinden meydana gelen kinematik düzen, hareketle eksenler sabit eksen çevresinde dönen bir şasi veya bir kolla kumanda edilir. • **Karagöz ~ ı,** *folk.* Çeşitli karagöz oyunlarındaki şahısların figürleriyle, oyunun geçtiği yer. (*Kayık, köşk, salıncak, bahçe v.b. şekillerinin tümü*). • **mahalle ~ ı,** *sp.* Mahalle veya semt çocuklarının aralarında kurdukları hiç bir resmî unvanı ve kaydı olmayan sporcu topluluğuna verilen ad. • **Milli ~,** *sp.* Bir devletin milletlerarası federasyona bağlı ve kendi spor federasyonu tarafından seçilerek milletlerarası karşılaşmalara çıkan ekibi. (*Milli takım, kendi bayrağını forma olarak giyer*). [**İng.** National team; **Fr.** Équipe nationale]. • **sabit dişli ~ ı,** *mek* Bir vites kutusunda pimle tespit edilen dişli ve pinyonların tümü.

~ **arkadaşı,** *sp.* (*bis.*) Bir takımdan olan koşucular. (**Fr.** Équipier)

~ **çıkarma,** *dok.* a) Vargel tezgâhlarında dolan masuraları, yenilerini takmak üzere çıkarma. b) Herhangi bir kumaştan bir takımlık elbise yapımına yeter miktarda parça kesmek.

~ **değiştirme,** *sp.* (*futb.*) Bir takıma bağlı bir oyuncunun, belirli kurallara uygun olarak bir başka takıma geçmesi.

~ **değiştirme ayı,** *sp.* (*futb.*) Bir takıma bağlı bulunan bir oyuncunun, belirli kurallara uygun olarak bir başka takıma geçebileceği bir aylık belirli süre. [**İng.** Transfer season].

~ **değiştirme uyuşmazlık kurulu,** *sp.* (*futb.*) Bir oyuncunun, bir takımdan başka bir takıma geçişinde kurallara aykırı bir durum ortaya çıktığı zaman, anlaşmazlığı giderici tüzel bir çözüm bulan ve kesin sonuca giden kurum. [**İng.** Transfer appeal Committee].

~ **denemesi,** *sp.* (*bis.*) Takım olarak yapılan deneme yarışı. [**Fr.** Épreuve par équipe].

~ **dolabı,** *den.* Sandalların baş veya kıç taraflarında giyecek ve erzakın saklandığı bölme.

~ **ikramiyeleri,** *ikt.* Belirli bir ölçünün üzerinde iş veya üretim yapan bir kümeye yapılan ek ödeme. [**İng.** Group bonus].

~ **klasmanı,** *spl.* Bazı karşılaşmalarda, meselâ, atletizmde, bir takımdaki en seçkin sporcuların ferdî klasmanı hesaplanarak elde edilen klasman.

~ **kovmak,** *teşk.tar.* Mahalle tulumbacılarının geçit yerlerinden hızla geçmelerine verilen ad.

~ **nitelik ödülü,** *sp.* (*bis.*) Önde giden üç koşucunun sayı toplamına göre verilen takım ödülü. [**Fr.** Prix d'équipe à la qualité].

~ **ortağı,** *sp.* (*bis.*) İkili bisiklette, ayni bisiklete binen ve yürütmek için öteki yarışçı ile işbirliği yapan kişi. [**İng.** Fellow-member; **Fr.** Coéquipier,-ière].

~ **ödencesi,** *ikt.* İşçilere yapılabileceği düşünülen zararlar karşılığı kesilen ödence. [**İng.** Shift indemnity; **Fr.** Indemnité d'équipe].

~ **ödülü,** *sp.* (*bis.*) Yetiştirdikleri yarışçılar için kulüpleri ödüllendirmek amacıyle düzenlenen yarışlar. [**Fr.** Prix d'équipe].

~ **sıralaması,** *sp.* (*bis.*) Yarış sonunda takımları, yarışın türüne ve koşu yönetmenliğine göre sıralama. [**Fr.** Classement par équipe].

~ **torbası,** *den.* Gemilerde can filikası düzeneği. (*İçinde yelken iğnesi, izpavlo, balmumu ve vardamana gibi yelken dikmekte kullanılan gereçlerle işaret aynası ve branda bezinden yaklaşık olarak 20×30 sm. boyutlarında açık büzüklü torba bulunmaci gerekir*).

~ **tezgâhı,** *mak.* Mekanik olarak hareket eden bir takımı çalıştırarak bir malzemeyi işleyen makine. [**İng.** Machine tool; **Fr.** Machine-outil].

~ **yarışı,** *sp.* (*bis.*) Yönetmeliklerinde belirtilen sayıda koşucudan kurulu takımlar arasında yapılan yarış. [**Fr.** Course par équipe].

~ **yatmak,** *dey. arg.* Topluca yenilgiye uğradığını belirtir.

takımpare, /takımpâre/ b.i. *Türk takım + Osm. Fars. pareden.*

~ **yelken,** *den.* Bir yelkenli gemide yelkenlerin hepsinin, birden çekilmiş durumu.

takınaklı, s. —

~ **davranış,** *psik.* Bilince takılan ve bütün kurtulma uğraşılarına karşı direnen bir düşüncenin yarattığı davranış. [**İng.** Obsessional bahavior].

~ **zorunlu tepki,** *psik.* Kişinin, istenmeyen düşüncelerin yarattığı bunalımların etkisiyle sık sık yinelemek zorunda kaldığı tepki. [**İng.** Obsessive-compulsive reaction].

takimetre, i. *Fr. tachymètre.* Üzerine monte edildiği makinenin hızını genellikle dakikada devir sayısı olarak sürekli şekilde gösteren cihaz. [**İng.** Tachometer, speedometer]. **2.** *topogr.* Eğik poligonları ve yükseklikleri ölçerek yüzey alımına yarayan topometri âleti. [**İng.** Tachometer]. • **elektronik ~,** *topogr.* Uzaklığı, yatay açıyı ve düşey açıyı ölçmeğe ve kaydetmeğe yarayan âlet. [**İng.** Electronic tachometer; **Fr.** Tachéomètre électronique].

takip, - bi, i. — **takibe geçmek,** *den.* Bir düşman gemisinin peşine düşmek.

~ **ten kaçma manevrası,** *den.* Önünde bulunan bir düşman gemisinden kaçıp kurtulacak şekilde manevra yapmak.

~ **açısı,** *den.* Kürek devrinde uygulanan muharebe düzeni gemiler tepe noktası rota yönünde olan bir açı altında seyrederdi.

~ **eğrisi,** *mat.* Her an belli bir hızla yer değiştiren hareketli bir cismin, verilen bir kanuna göre hareket eden başka bir hareketli cisme yönelecek şekilde çizdiği eğri. (*En basit şekilde tanımlanan takip eğrisi, bir doğru boyunca yürüyen sahibine yetişmek için köpeğin izlediği yoldur, buna köpek eğrisi denir, bir başka uçağı kovalayan bir uçağın çizdiği eğri de böyle bir eğridir*). [**İng.** Pursuit curve; **Fr.** Courbe de poursuite].

~ **hakkı,** *huk.* Yazarın çoğaltılmış sayıların satışından belirli koşullara göre pay isteme hakkı. [**İng.** Right of pursuit].

~ **harekâtı,** *ask.* Bir taarruzun başarıya ulaşmasından sonra geri çekilmekte olan düşman kuvvetini yok etmek için yapılan harekât.

~ **lumbası,** *den.* En baştaki lumbar.

~ **radarı,** *elektr.* Anteni bir engelin doğrultusuna otomatik olarak yönelen ve böylece yer değiştirmeleri takip edebilen radar. [**İng.** Tracking radar; **Fr.** Radar de poursuite].

~ **topu,** *den.* Gemi boylam ekseninde atış yapmak için baş tarafa yerleştirilen top.

ta'kir, i. *Osm.<Ar. akr. tıp. esk.* Bir uzvu derince, kötü bir şekilde kesme.

takisistoli, i. *Fr. tachysystolie. patol.* Kalb sistollerinin anormal hızlanması.

takistoskop, i. *Fr. tachistoscope.* Görüntüleri değişik hızlarda göstermeğe yarayan âlet. [**İng.** Tachistoscope].

takke, i. — § **2.** *mim.* Yarım küre şeklindeki tonoz. [**İng.** Calotte, flattened done; **Fr.** Calotte]. • **al ~ ver külâh,** *dey.* **Bk. Almak.** • **buzul ~ si,** *jeol.* Kutup bölgelerinde özellikle Antarktika ve Grönland'da buzlarla kaplı toprakları belirten terim. [**İng.** Ice-cap; ice sheet; **Fr.** Calotte glaciaire].

~ **akçesi,** *teşk.tar.* Yeniçeri koğuşlarında kıyafet bedeli içinde ödenen başlık parasına verilen ad. (*Esvaplık, koğuşlara yılda bir kere verilirdi. Para verilirse dört taksitte ödenirdi*).

takko, i. Oldukça uzun gagalı, uzun ve geniş kuyruklu, boz renkli kuş, yüzünün alt kısmı aşıboyası sarılığındadır. (*Anatolia'ya has olan takko'lar asalak olmayan gugukkuşlarıdır*) [**Lat.** *Saurothera;* **Fr.** Tacco. saurothère, aîseau de pluie. Vieillard].

takla, taklak, i. — § **2.** (*geniş anl.*) Devrilip yuvarlanma. (*Otomobil v.b. hk.*) § **3.** (**Uçak v.b. hk.**) uzunluğuna veya yanlamasına dönme hareketi yapma. • **birinin önünde ~ atmak,** *dey.* Dalkavukluk etmek, yaranmağa çalışmak.

~ **atma,** *astronotik.* Bir sunî uydu veya uzay aracının, herhangi bir eksen etrafında ve kendi üzerinde saparak dönmesi. (*Takla atma, uzay aracının bakışım ekseni veya daha önce seçilmiş herhangi bir eksen etrafından isteyerek dönmesini belirten spin'den farklıdır*). [**Fr.** Culbutement].

~ **atmak, kılmak,** Yuvarlanma veya dönme hareketi yapmak: *Cüce bir maymun, ceviz kırıyor, takla atıyor, çığırıyor.*

taklacı, s. —

~ **güvercin,** *zoot.* Uçarken çok güzel takla atan hint güvercini.

taklak, i. Bk. **Takla.**

takli, i. *Osm.<Ar. kal. esk.* Kökünden söküp çıkarma.

taklid, i. § **4.** Takma asma; § **5.** *dilb.* Tercüme yoluyle bir dildeki bir kelime veya kuruluşun başka bir dile aktarılması. (*Meselâ, Türkçe'deki gökdelen İngilizcedeki sky-scraper'ın taklididir*); **6.** Bir sanatçının (*meddah, karagöz oyuncusu, tiyatro, v.b.*) gösteri sırasında, çeşitli lehçeleri (*laz, kürt, rumeli, yahudi, acem, v.b.*) kullanarak konuşması veya ünlü kişilerin davranışlarını tekrarlaması; § **7.** *teşk. tar.* Büyük devletlere bağlı boy ve aşiretlerin reislerine gönderilen beylik alâmetleriyle berata verilen ad. • **taklidi emaret,** *huk.esk.* Bir kimseye emîrlik (*emaret*) görev ve yetkisinin verilmesi. (*Taklidi emaret ya ulülemrin isteğiyle olur (emareti istikfâ)) veya ulülemre baskı uygulanarak sağlanır (emareti istilâ). Kuvvetini kabul ettirme yoluyle gerçekleştirilen emareti istilâ, başlangıçta hukuk dışı olmasına rağmen zamanla hukukça tanınmış bir emaret haline geldi*). • **taklid-i hemail,** *esk.* Muska takma. • **taklidi harekât,** *psik. esk.* Ekopraksi. • **taklidi kelâm,** *psik. esk.* Yankıca. • **taklidi kaza,** *tesk. tar.* Kazanın, niyabe usulüyle başkasına yaptırılması için, o kimseye gönderilen hüküm ve kadılık alâmetleri. • **taklidi seyf,** *teşk. tar.* Osmanlı padişahlarının tahta çıkarılmasından sonra merasimle gittikleri Eyüp Sultanda hükümdarlık alameti olarak, kılıç kuşanmalarına verilen ad. (*Kılıç genellikle bir din veya tarikat şeyhi tarafından merasimle (taklidi şeyf merasimi) kuşatılır, saraydan Eyüp'e kadar gidiş gelişe «kılıç alayı» denilirdi*).

~ **büyüsü,** *etn.* Bir şeyin taklidini yapmakla o şeyin esasını etkileme. [**İng.** Imitative, magic; **Fr.** Magie imitative].

takma, i. —

~ **ad davaları,** *huk.* Takma adlarla ilgili olarak açılabilen davalar. [**İng.** Pseudonym cases; **Fr.** Causes de pseudonyme].

~ **motor,** *den.* Bir yatın gerisine veya bordasına. borda kaplamasının dışına takılan motor: *Takma motorlar genellikle iki zamanlı, içten patlamalı ve beygir güçleri az motorlardır.* (*Kıçtan takma motor da denir*).

takmak, geç!. f. § **7.** Birinin durumunu bozmak için ona devamlı kötülük yapmağa

çalışmak, onunla uğraşmak, musallat olmak; § **8.** Geride bırakmak, geçmek. • **ad ~,** Bk. **Ad.** • **adamı adama ~,** *esk.* İki kişiyi birbirine düşman edecek şekilde davranmak, birbirine düşürmek, araya ikilik sokmak. • **ardına adam ~,** Bk. **Adam.** • **başına tel** (*teller*) **~,** Bir kızı gelin etmek. • **boynuz ~,** Bk. **Boynuz.** • **çeime ~,** Birini yere düşürmek için o kimsenin ayağının önüne kendi ayağını uzatmak. • **isim ~,** Bk. **İsim.** • **kancayı ~,** Bk. **Kanca.** • **kulp ~,** Bk. **Kulp.** • **lakap ~,** Bk. **Lakap.** • **nişan ~,** Bk. **Nişan.** • **takı ~** (*Gelin veya damada*) Armağan olarak yüzük, küpe, v.b. şeyler vermek. • **yular ~** Bk. **Yular.** • **yumurtaya kulp ~,** Bk. **Yumurta.**

takoz, i. — **barberot ~ u,** *demir.* Traversin yüzeyine ve ray mantarının alt kısmına dayanan ve rayın devrilmesini veya yana kaymasını önlemeğe yarayan kama şeklinde ahşap tespit parçası. • **boşluk alma ~ u,** *demir.* Buhar lokomotiflerinde, biyellerin kutu yatağını aşındırararak yol açtığı boşluğu almak için dingil kutusu yuvası ile yağ kutusu arasına yerleştirilen ve bir vida veya yayla itilen üçgen kesitli parça. • **çift taraflı ~,** *demir.* Vagonları raydan çıkarmakta kullanılan ve eğimli yerlerde durmayı sağlayan düzenek: *Henüz otomatik frenli vagon yapılmayan İngiltere'de, vagonların kaçmasını önlemek için sert rampalara çift taraflı takozlar yerleştirilir.* • **durdurma ~ u,** *demir.* Bir demiryolunda bir taşıtın hareketini sınırlayan düzenek. • **kayma ~ u,** *demir.* Tekerleklerin yuvarlanma etkisi altında demiryolu raylarının uzunlamasına yer değiştirmesini önlemeğe yarayan düzenek.

~ **kalemi,** *inş.* Tahta takozlar koymak için duvarı delmeğe yarayan ince ve uzun kalem.

~ **yuvası açmak,** *inş.* Duvara ahşap veya başka maddeden bir takoz yerleştirmek için delik hazırlamak.

takrir, i. — **4.** *teşk. tar.* Resmî dairelerden Sadrazamlığa gönderilen yazı; § **5.** *med. huk.* Tapu sicil dairelerinde bir gayrımenkulün devredildiğini ve semenin ödendiğini tarafların beyan etmeleriyle gerçekleşen işlem. • **~ i âli,** *teşk. tar.* Sadrazam tarafından padişaha yazılan yazı. • **~ i kelâm etmek,** Konuşmak. **~ i nebiy,** *huk. esk.* Hz. Muhammed'in herhangi bir davranışı, bu konuda bir şey söylemeyerek onaylaması. (*Takriri nebiy, gerçek olmak kaydiyle, İslâm hukukunun asıl kaynaklarındandır. Sünneti takririye de denir*). • **~ i şifahî,** Sefarethanelerden ve patrikhanelerden imzasız olarak verilen takrir. • **hüsn-i ~,** Gayeyi açık ve güzel olarak anlatma.

takrirlik, - ği, i. *esk.* Üzerine takrir yazılan büyük kâğıt. (*Bu kâğıtlar dar ve uzun, genellikle tek yaprak halinde olurdu, çift yaprak halinde olanlarına çifte takrirlik denirdi*).

taksim, i. — § **4.** *esk.* Akarsuların kollara ayrıldığı yer, savak. § **5.** *huk.* Müşterek mülkiyete tabi bir mal üstündeki ortaklığa son verme. § **6.** *mus.* Ses veya saz sanatçısının icra sırasında irticalen yaptığı beste. • **~ i miyah,** *esk.* Suların dağıtılması, suların dağılımı. • **~ i müsenna,** *fels. esk.* İkili taksim. • **~ i amal,** *sosy. esk.* İşbölümü. • **kısmî ~,** *huk.* İştirak halinde veya müşterek mülkiyet konusu gayrımenkulün veya iştirak halindeki veya müşterek haldeki bir kısmının bütüne sirayet etmeksizin taksimi. • **malzeme ~ i,** *terz.* Elbiselerin dikilmesinde lüzumlu malzemenin ayrılması. (*Malzeme regulası da denir*). • **mirasın ~ i,** Bk. **Miras.** • **parça ~ i,** *terz.* Elbiselerin biçki ve dikişi sırasında lüzumlu parçaların ayrılması, (*Parça regulası da denir*).

~ **müzakeresi,** *esk.* Ortak mülkiyette, gayrımenkulün paydaşlar arasında bölünme biçimini gösteren, hâkim tarafından tapu idaresine veya başka ilgili yerlere yazılan yazı. (*Genellikle bu yazıda, gayrımenkulün sınırları ve her payın ölçümü gösterilir. Gereğinde bir kroki eklenir*).

taksîr, i. *Osm.*<*Ar. kaşr. esk.* **1.** Kısma, kısaltma; **2.** Bir işi eksik yapma. Bir işte kusur etme; **3.** *huk.* Dikkatsizlik, tedbirsizlik, meslekte acemilik veya nizamlara, emirlere ve talimata riayetsizlikten doğan kusurluluk; **4.** *esk.* Emanet veya icar akdinde emanet alanın veya kiracının elindeki eşyayı gereği gibi korumada kusurlu davranması. (*Emanet şeyi açıkta bırakmak, kiralanan şeyi rutubetli yere koyarak küflenmesine, bozulmasına sebep olmak taksir sayılır*). • **pür ~,** Kabahatli, suçlu. • **~ etmek,** Kısmak, kısaltmak.

taksirsiz, s. *esk.* Kabahati olmayan, masum.

taksirât, i. — **Allah taksiratını affetsin!** Bk **Allah.**

taksirli, s. *esk.* Kusurlu, kabahatli.

~ **suçlar,** *huk. esk.* Düşüncesizce işlenmiş suçlar.

takson, i. *Fr. taxon. tab.bil.* Familya, cins, tür, v.b. ile gösterilen sistematik birim. [**İng.** Taxon; **Fr.** Taxon, groupe]. *Eşanl.* Grup.

taktik, - ği, i. ve s. **kara taktiği,** *ask.* İnsanlar arasındaki ilk muharebe kuralları. [**Fr.** Tactique terrestre].

~ **ateş idaresi,** *ask.* Muharebede, savaş görevinin yapılabilmesi için hedeflerin seçilmesi, ateşin açılması, geciktirilmesi veya kesilmesi, çeşitli ateş şekillerine göre eldeki ateş gücünün kullanılmasıyle ilgili ateş idaresine verilen ad.

takvim, i. —

~ **yaşı,** *psik.* Bireyin doğum gününden başlayarak, hesaplanan güne dek yaşadığı yıl, ay ve gün olarak belirlenmiş süre. [**İng.** Chronological age].

takyon, i. *Fr. tachyon. fiz.* Işığın boşluktaki hızından daha büyük bir hızı olan varsayımsal taneciklere verilen ad. [**İng.** Tachyon].

talâk, /talâk/, i. *Osm.*<*Ar. esk. huk.* İslâm dininde evliliğin sona ermesi, boşanma. • **~ ı bain,** *esk. huk.* Kadınla cinsel ilişkiden önce veya sonra, kocanın boşanmayı belirten bir söz veya fiiliyle gerçekleştirdiği talâk. (*Fiil veya sözle gerçekleştirilen talâkı selâse de bir talakı bain türüdür*). • **~ ı bid'î,** *esk. huk.* Kur'an veya sünnet kurallarına uygun olmamasına rağmen islâmiyetin ortaya çıkmasından sonra da yaşanan hayatta varlığını sürdüren örfe bağlı talâk. (*Eşini iki âdet görme devresi veya hayz anında itlâk, boşanma niteliği yönünden talâkı baindir*). • **~ ı far,** *esk. huk.* Mirasçısı olmasını önlemek için ölüm halindeyken kocanın karısını itlâkı (*boşanması*). (*Talâkı fara rağmen, koca karısının şiddet süresi içinde ölürse eş kocasına mirasçı olur*). • **~ ı muallâk,** *esk. huk.* Bir şartın gerçekleşmesi halinde geçerli olmak üzere kocanın karısını boşaması. (*Buna, yemin bittalâk da denir. «Bir daha o arkadaşınla dostluğa devam edersen boş ol» denirse talâk dostluğun devamı şartıyle gerçekleşir*). • **~ ı müncez,** *esk. huk.* Bir şartın gerçekleşmesine bağlı olmadan hemen geçerli olan talâk. • **~ ı ric'î,** *esk.huk.* Karısının iddeti süresince erkeğin dönebileceği talâk. (*Koca, karısının iddeti bitmeden boşanmadan vazgeçerse ona baş vurarak eskisi gibi karıkoca hayatına devam ister. Talâkı ric'î, iddet süresince aile hayatını kbruduğu gibi ayrıca kocaya cayma imkânını verdiği için bu hayatın devamlılığına da açıktır*). • **~ ı selâse,** *esk.huk.* Kocanın ayrı ayrı üç defa veya bir arada üç defa karısını boşadığı bildirisiyle gerçekleşen talâk. (*Talâkı selâse, talâkı bainin bir türüdür. Karısını boşayan kimse artık aynı kadınla tekrar evlenemez. Bunun için hulle'ye baş vurmak zorunluğu vardır. Hulle ise şeriatın onaylamadığı ve örfün kabullendiği bir yoldur*). • **~ ı sünnî,** *esk. huk.* Kocanın karısını iki âdet devresi arasında geçen iddet süresi dışında boşanması. • **Sureî Talâk,** *din.* Talâk suresi, Kur'anın LXV. suresi.

talalji, i. *Fr. talalgie*< *patol.* **Lat.** *talus,* topuk + *Yun. algos,* ağrı. *patol.* Çeşitli hastalıkların, özellikle romatizmanın belirtisi olan ağrı; topuğun iç yüzünde duyulur.

Talamanca'lar, ç.öz.i. Güneydoğu Kosta Rika kabileleri. Talamanca'ların çoğu halâ tüyden taçlar, diş ve inciden yapılmış gerdanlıklar, mızraklar ve ağız üfekleri kullanır, damları zemine kadar inen saz kulübeler yaparlar. Tarımın yanı sıra balıkçılık ve avcılıkla geçinirler. [**İng.** Talamancas; **Fr.** Talamancas].

talamansefal, i. *Fr. thalamencéphale.* Talamus'un bulunduğu beyin bölgesi. [**İng.** Thalamencephalon; **Fr.** Thalamencéphale, cerveau intermédiaire, diencéphale]. ☆ *Eşanl.* **arabeyin.**

talamus, i. *anat.* Arabeynin uçbeyinle birleştiği yerde, arabeynin içinde bulunan boz madde çekirdeği. [**Lat.** ve **İng.** *Thalamus;* **Fr.** Thalamus, couches optiques].

~ **altı,** *anat.* Arabeyinde, talamusun altında bulunan parçası.

~ **belirtisi,** *patol.* — [**Fr.** Syndrome thalamique].

~ **coşku kuramı,** *psik.* (*Cannon-Bard*) Coşkuları, beyin kabuğu ile etkileşim içinde olan talamusun yönettiğini savunan görüş. [**İng.** Thalamic theory of emotion].

talan, i. — **alan ~,** *dey.* Karma karışık, düzensiz: *Ortalık alan talan.* • **alan ~ etmek,** *dey.* Yağmalamak, darmadağın etmek.

~ **etmek,** Yağmalamak.

talanger, s. ve i. *esk.* Talan yapan, eden, yağmacı.

talangeri, i. *esk.* Yağmacılık.

talanton, i. *Lat. talentum,*<*Yun. talanton,* terazi kefesi, ağırlık, yük. Eskiden kullanılan ve çok değişen bir ağırlık birimi. (*Attike talantonu 26,160 kg değerindeydi*). [**İng.** ve **Fr.** Talent].

talâpin, i. *Monca.* XVII ve XVIII. yüzyıllarda Birmanya ve Tayland'daki buddha rahiplerine Avrupalıların verdikleri ad. (*Yaygın ama yanlış bir etimolojiye göre bu ad siyamca talapar (pali'ce atlapatta), adından türemiştir. Bu, keşişlerin traşlı başlarını güneş ışınlarından, gözlerini*

de hoşa gitmeyecek şeylerden korunmalarına yarayan palmiye dalından büyük yelpazeye verilen addır). [**İng.** ve **Fr.** Talapoin].

talari, i. *Alm. taler.* **1.** Habeşistan'da para birimi, 100 santim veya besas değerindedir. **2.** Mısır'da para birimi, 20 mısır kuruşu, 1/5 mısır lirası değerindedir. [**İng.** Talari; **Fr.** Talari, tallari].

talaş, i. — **odun ~ ı,** *tekn.* Meyve, yumurta veya başka nesnelerin ambalajında kullanılan ve bir talaş makinesiyle kesilen ince şeritler. (*Bu amaçla kullanılan ağaçlar köknar, kavak v.b.'dir. Talaşlar milimetrenin yüzde biriyle ifade edilen kesitleriyle nitelendirilir ve 12×100 ilâ 30×400 arasında değişir. Yumurta, kokusu alınmış 15×600'lük talaşla ambalajlanır. Odun yünü de denir*). • **rende talaşı,** *tekn.* Ağaç üzerinden rendenin kaldırdığı ince ve yuvarlak talaş.

~ **kebabı,** *mutf.* Kıyma yerine içine kuşbaşı et ve bazı haşlanmış sebzeler konularak hazırlanan bir çeşit börek.

talaz, i. *Yun. thalassa,* deniz. — **3.** İpek v.b. kumaşların ipliklerinin çekilmesiyle meydana gelen pürüz.

talazlanmak, geçz. f. — § **3.** (*ipekli kumaş v.b.*) büzülerek iplikleri meydana çıkıp kabarmak; § **4.** Koyun sürüsü toplanıp kümelenmek.

talazlık, - ğı, i. § **2.** Dalga serpintilerini önlemek için kayıkların küpeştesine baştan kıça doğru yerleştirilen tahta. § **3.** *den.* Küçük ağaç teknelerde baş bodoslamadan kıç bodoslamaya veya kıç aynaya kadar küpeşteye paralel olarak vurulan ve sert ağaçtan biçilmiş enli tahta. (*Talazlık, borda kaplamasının en üst sırasında küpeşte ağacıyle postaların üst uçlarını birbirine bağlayan bir elemandır*).

Talbot-Plateau yasası, *psik.* Herhangi bir yüzeyi, kısa aralıkla açıp kapanan bir ışıkla aydınlatınca, yüzeyin aydınlanışının, ışığın eriştiği süre ile toplam süre arasındaki orana uygun olarak azalması yasası. [**İng.** Talbot-Plateau law].

talebe, i. — ~ **i ulûm,** *esk.* Medrese öğrencileri.

talebelik, - ği, i. *esk.* Öğrencilik.

talep, taleb, i. *Osm.*<*Ar.* § **2.** *huk.* Bir kimsenin bir şeyi yapmasını veya yapmamasını isteme hakkı; § **3.** *ikt.* Belirli bir piyasada, ele alınan zaman içinde fiyatların genel ortalaması da göz önünde tutularak iktisadî öznelerin belirli bir fiyattan satın almaya hazır bulundukları bir emtia veya hizmet miktarı. • **talebi husumet ve temellük,** *esk.* Hissedarlardan birinin, hissesini üçüncü kişiye satarken alıcının bu hisseyi şüf'a hakkı olana devretmemesi. (*Şefi, satışı öğrendikten sonra en geç bir ay içinde, ortak mülkün bulunduğu yer mahkemesinde satıcıyle alıcıya karşı hissenin kendisine satılmasını isteyerek dava açar. Hisse, henüz alıcıya devredilmemişse talebi husumet ve temellük davasını yalnız satıcıya yöneltmek gerekir*). • **talebi muvasebe,** *esk.* Şüf'a hakkı olanın ortak mülkün hisselerinden birinin üçüncü kişiye satılması halinde, satışı öğrenince, aynı bedelle bu hissenin kendisine satılmasını satıcı ve alıcıdan veya sadece satıcıdan istemesi. (*Talebi muvasebe ile hak sahibi şüf'a hakkını kullanmış olur. Şefinin vaz geçmesi veya ölümüyle bu hak sona erer, mirasçılarına geçmez*). • **talebi takrir ve işhat,** *esk.* Talebi muvasebenin yapıldığının iki erkek veya bir erkek, iki kadın tanıkla doğrulanması. (*Bunu sağlamak için genellikle talebi takrir ve işhat, talebi muvasebe ile birlikte yapılır. Talebi muvasebeyi sonradan alıcı ikrar ederse talebi takrir ve işhad gerekli değildir. Talebi takrir ve işhadı, veli veya vekil de yapabilir, bu talep, yazılı da olabilir*). • **karşılıklı ~,** Bir iş akdinde tarafların karşılıklı olarak talep ettikleri hak ve vecibeler.

~ **elastikliği,** *ikt.* Fiyat değişmeleri karşısında alıcıların gösterdiği farklı tepki.

~ **enflasyonu,** *ikt.* Fiyatlarla ücretleri yükselten istek artışı.

~ **kayması,** *ikt.* Alacaklıların gelirlerinde, zevklerinde veya başka malların fiyatlarında beliren değişiklikler sonucu talebin değişmesi.

taleiyokinin, i. *Fr. thalléioquinine. ecz.*

~ **tepkimesi,** *ecz.* Kinin tuzlarının amonyak ile verdikleri renkli, özgül tepkime. [**Fr.** Réaction de la thalléioquinine].

tâlî, /tâli/, s. *Osm.*<*Ar. tülüv.* § **2.** Bir şeyin ardından gelen, takip eden; § **3.** Kur'an okuyan; § **4.** i. *mant. esk.* Sonurtu (*tali had de denir*); § **5.** *ask. esk.* Yedek askerlerin ikinci kısmı.

~ **cümle,** *dilb. esk.* Yan cümle, Bk. **Cümle.**

~ **durum,** *psikyt.* Normal bir zihin faaliyeti yerine düzenleşik bir psikomotor faaliyet göstermekle beliren bir patolojik geçiş durumu, bu faaliyet otomatik olur ve ardından amnezi gelir. (*Tali durum, bir bilinç bozukluğudur. Hasta, karmaşık olabilen bir faaliyeti sürdürebilir, bu faaliyet, bir kaçışla son bulabilir. Hasta bazen çevresinden koparak hayatının bütün dönemini yeniden yaşar. Bundan en önemli nokta, normal duruma döndüğünde tam bir amnezi geçirmesidir. Özellikle nöbetler tıpatıp aynı şekilde tekrarlanırsa, saradan ileri geldiği düşünülmelidir*).

~ **hat,** *demir.* Bir ana hattan ayrılan ve yedek bir yolu veya fabrika, liman, antrepo için özel bir tesisi meydana getiren demiryolu.

~ **hesaplar,** *ikt.* Ana hesapların ayrıntılandırılması sonucu ortaya çıkan hesap. Durumu takip edilmesi istenilen değer hareketlerini daha açık ve daha ayrıntılı görmek istenirken tutulur.

~ **masraflar,** *ikt.* İktisadi bir değeri vücuda getirmek için değil de o malın faydasını ve sürümünü sağlamak için yapılan ihtiyari masraflar.

~ **mineraller,** *min.* Kayaçlar içinde az miktarda, fakat sık sık rastlanan mineraller.

~ **para,** *ikt.* Esas parayı temsilen küçük ve küsuratlı tediyeleri kolaylaştırmak için kullanılan para.

~ **yayınım,** *elektr.* Bir elektron bombardımanının yol açtığı şokların etkisiyle ortaya çıkan elektron yayınımı. [**Fr.** Emission secondaire].

talia, i. *Osm.*<*Ar.* § **1.** *ask. esk.* Öncü. § **2.** *huk. esk.* Düşman kuvvetlerinin durumu hakkında bilgi toplamak üzere savaşta düşman arasına sokulan keşif kolundaki asker veya askerlerden meydana gelen kol, casus.

talidomid, i. *Fr. thalidomide. ecz.* N-ftalilglütamik asit amidi'nin yaygın adı. (*Talidomid, sinir yatıştırıcı etkisi için kullanılır. Fakat gebe kadınlar tarafından gebeliğin ilk haftalarında alındığı takdirde feci bir teretojen etki gösterir. Doğan çocuklarda birçok şekil bozukluğu görülür, en sık görülen kusurlardan biri fokomeli'dir. Deney hayvanlarının türüne göre talidomit, ilâç verilen dişilerden meydana gelen embriyonlarda çok değişik etkiler yapar. Farelerde 100 dölütten 60'ı dağılmış, fakat diğer 40'ı tamamen normal kalmıştır. Sıçanlarda, yaşayan 100 dölütten 5 ilâ 10'unda küçük şekil bozuklukları görülmüştür. Tavşanda 100 dölütten 50'si dağılmış, yaşayan 15 dölütte çok ağır şekil bozuklukları görülmüştür, geriye kalan 35'i ise aşağı yukarı normaldir. Bu örnek, insanlara verilecek ilâçların denemesinde kullanılan hayvan türlerini artırmanın ne derece gerekli olduğunu gösterir*). [**İng.** ve **Fr.** Thalidomide].

Talicli'ler, öz.ç.i. Talic'de (*Hazar'ın güneybatı kıyıları*), Rus Azerbaycanı'nda ve Gilan'da (*İran*) yaşayan iranlı halk. Şii mezhebinden olan Talicli'ler, tarımla veya Mugar bozkırlarında göçebe hayvan yetiştiriciliğiyle geçinirler. Esmer tenleriyle Kafkas kabilelerini andırır. [**İng.** ve **Fr.** Talidjis].

tâlih, i. *Osm.*<*Ar. tâli.* — ~ **in cilvelerine esir olmak,** *dey.* Kadere karşı bir şey yapamamak. ~ **i yar olmak,** *dey.* Şansı yardım etmek: *Talihim yar oldu da işlerimde başarılı oldum.*

Eşanl. **kader, şâns.**

~ **değil, kör Salih,** *dey.* Kendini talihsiz olarak belleyenlerin kullandıkları kinaye yollu söz.

~ **kuşu,** *dey.* İyi talih.

~ **yüzüne gülmek,** *dey.* Talihi yardım etmek.

talik, i. — § **4.** *huk.* Bir mahkeme celsesinin başka bir tarihe bırakılması.

taliküt takrir, *esk.* Vakfa ait görevlerin hâkim tarafından şarta talik edilmesi.

taliküt takrir fil-vezaif, *esk.* Vakfa ilişkin görevlerin hâkim tarafından bir kimseye şarta bağlı olarak verilmesi. («*Vakıf görevlisi ölürse, bu görevi siz yükleneceksiniz*», *şeklindeki bir tayin, ilk görevlinin ölmesi şartına bağlıdır. İslâm hukukunda görevin bir şarta bağlı olarak önceden verilmesinde sakınca yoktur*).

talimar, i. *İt. taglimare,* geminin burnu. *den.* Bazı gemilerin baş bodoslamasından omurgasına kadar uzanan ve civadra donanımına desteklik etmek amacıyle konulan ekleme yapı. (*Bodoslamaya asıl biçimini veren parçadır, üst ucunda heykel veya baş tasviri de bulunabilir*).

~ **başlığı,** Bk. **Kemane.**

~ **kaplaması,** *den.* Eski ahşap gemi inşaatında, talimarın iki tarafına yerleştirilen ve talimarın tekne ile bağlantısını sağlayan simetrik parçaların her biri (*Bunlara talimar praçolu da denir*).

talimarlı, s. ve i. *den.* **1.** Talimarı olan (*gemi*). § **2.** *esk.* Yelkenli gemilerde ve yatlarda olduğu gibi baş bodoslaması eğmeçli olarak ileri doğru uzanan gemi.

talimat, — § **2.** *ask.* Görevin gerektirdiği çeşitli türdeki hizmetlerin başarıyle yürütülmesi için kumandanlık, başkanlık veya daire başkanlıkları tarafından verilen, o hizmete ait düstur, sorumluluk, sistem ve ilkeleri içine alan emirlere verilen ad. § **3.** *huk.* Bir üst merciin, emrindekilere, göreve ilişkin herhangi bir husus hakkındaki görüşünü bildiren hukuki işlemi. • ~ **ı Muvakkate,** *esk.* Tür-

kiye'de, 1876 Anayasası uyarınca, yapılan ilk milletvekili seçiminin kurallarını gösteren geçici talimat.

talimname, /talimnâme/, b.i. *Osm.<Ar. talîm.+Fars. nâme. ask.* Manevraları, gereçleri ve görevleri belirleyen yazılı belge.

talip, talib, s. ve i. — § **2.** İsteyen kimse *(genellikle «evlenmek isteyen erkek» anlamında kullanılır)*; § **3.** Erkek adı, § **4.** *esk.* Öğrenci; § **5.** *tasav.* Tarikata girmek isteyen kimselere verilen ad. *(Eskiden tarikata her girmek isteyen kimse alınmaz, bir süre denendikten sonra kabul edilirdi. Talip tarikatlarda bulunan dört derecenin (talip, mürit, salik, vâsıl) birincisidir).*

~ **çıkmak, talibi çıkmak,** *dey.* (*Kız için*) Evlenme teklifi almak.

~ **olmak,** Bir işi, nesneyi veya bir kimseyi istemek.

taliban, ç.i. *esk.* § **1.** İsteyenler, talip olanlar; § **2.** Öğrenciler.

talipot, i. Hindistan'da yetişen bir palmiyenin yerli adı, *Corypha umbraculifera.* [**İng.** Talipot; **Fr.** Tallipot, talipot]. • **Bengal ~ u,** *Borassus flabellifer*'un yaygın adı.

talit, talitol, i. *Fr. talite, talitol. kim.* Formülü $CH_2OH — (CHOH)_4 — CH_2OH$. olan heksitlerden biri, 86°C'ta ergir, talozun indirgenmesiyle elde edilir. [**İng.** Talitol].

ta'liye[1], i. *Osm.<Ar. ulüvv. esk.* Yüceltme, yükseltme. • **~ i name,** Mektuba hitap koyma.

taliye[2], s. *esk.* **Tali**'nin dişili. • **me-kâtibi~,** İptidaî'den sonra, âlî'den önce gelen mektepler. • **mes'ele-i ~,** Bir öncekinden sonra çıkan mesele veya ikinci derecede önemli mesele. • **ulûm-ı ~,** İdadî mekteplerinde okutulan dersler.

talkın, i. *Osm.<Ar. telkin, h.d.* Telkin. • **halka (***ele***) verir ~ ı, kendi yutar salkımı,** *dey.* Sözleriyle davranışları çelişen kimseler için kullanılır.

talkiyum, i. *Fr. talcium<talc,* talk. Eskiden magnezyuma verilen ad.

talklama, i. *tekn.* Bk. **Pudralama.**

tallahi, /tâllahi/, ünl. *Osm.<Ar.* «Vallahi ve billâhi» sözlerinden sonra inandırmaya güç katmak için kullanılır.

tallı. bitkiler, ç.b.i. *bot.* — Bunların hücrelerinde gayet belirgin bir çekirdek ve plastlar bulunur, fakat dokuları çok az farklılaşmıştır. *(Bunlardan bir derece üstün olan karayosunlarında genellikle yaprak, eğreltilerde ise ayrıca kök ve damar bulunur). (Tallı bitkiler üç sınıfa ayrılır, suyosunları (klorofilli), mantarlar (klorofilsiz), bir suyosunu ile bir mantarın ortak yaşaması şeklindeki likenler).* [**Lat.** ve **İng.** Tnallophyta; **Fr.** Thallophytes].

talospor, i. *Fr. thallospore.* Basit mantarlarda doğrudan doğruya miselyumdan oluşan spor. [**İng.** Thallospore].

taloz, i. *Fr. talose. kim.* Formülü.

$CH_2OH — (CHOH)_4 — CHO.$

olan şeker *(aldeheksoz)*, talonik asit laktonunun indirgenmesiyle elde edilir. [**İng.** ve **Fr.** Talose].

taltif, i. — § **2.** *esk.* Nişan, madalya, rütbe, v.b. şeylerle sevindirme. § **3.** *tıp. esk.* Yumuşatıcı ilâç verme veya kullanma.

~ **etmek,** İltifat etmek, gönül almak. Nişan, madalya veya rütbe vermek.

~ **olunmak,** § **1.** İltifat edilmek, gönlü alınmak; § **2.** Madalya veya rütbe ile mükâfatlandırılmak.

tam, s. — § **5.** Kesintisiz; § **6.** Bütün: *Tam gün çalışma. Tam sayfa;* § **7.** z. Kesin bir yer belirtir; § **8.** Ne daha önce, ne daha sonra, kesin bir zamanda; § **9.** Uygun olarak: *Tam istediğim gibi konuştum;* § **10.** *mat.* Bir cümle üzerinde kurulan Cauchy dizilerinin yine bu cümlenin bir elemanına yaklaştığı bir sayılar cümlesi için kullanılır: *Oransal sayıların Q cümlesi tam değildir.* • **bağlı olmayan bir halatı ~ laçka etmek,** *den.* Onu tamamen koyuvermek. • **bir bordasına ~ yıkılmış gemi,** *den.* O bordası üzerine tamamen yatmış *(batmış)* olan gemi.

~ **adamına düşmek,** *dey.* «İstenmeyen bir kimseyle birlikte bulunmak» anlamında alay yollu kullanılır.

~ **ayar,** *para.* Maden ağırlığı ve ayarı kanunla belirtilmiş bir paranın ağırlığı ve ayarı için kullanılır. *(Tam ayar terimi para basımında izin verilen eksiklik veya fazlalığı da ifade eder).*

~ **bölmeyen,** *mat.* Bir bütünde bir tamsayı kadar bulunmayan nicelik: *İki, on üçün tam bölmeyenidir.*

~ **bölüm,** *mat.* Bk. **Sürekli.**

~ **civar kan hısımlığı,** *huk.* Bk. **Hısımlık.**

~ **çalışma,** *ikt.* İş isteğinin iş gereksemesini tam veya ona yakın bir biçimde karşılaması. [**İng.** Full employment; **Fr.** Emploi].

~ **çark,** *saatç.* Çark dışlilerini kesmeğe yarayan âlet.

~ **çarter,** *ikt.* Geminin tamamı taşıtana taahhüt edilerek yapılan eşya nakil sözleşmesi.

~ **değer,** *ikt.* Üretim birimi tümdeğerinin, tümdeğer akımı içindeki ölçümlemeye temel olan noktaya kadar biriktirilen giderleri toplamıyla kapsayan tümdeğer. [**İng.** Complete cost; **Fr.** Prix de revient complet].

~ **donuk yayıcı,** Gelen ışığın doğrultusu ne olursa olsun, ışıklılığının doğrultuya bağlı olmadığı yüzey. [**İng.** Uniform diffuser; **Fr.** Diffusseur orthotrope, diffuseur uniforme].

~ **dönmek,** *den.* Tam bordayı alacak kadar dönmek.

~ **dümen tutmak,** *den.* Geminin başını bir yöne çevirmek.

~ **ehliyetler,** Bk. **Ehliyet.**

~ **ehliyetsizlik,** *ikt.* Medenî hakları kullanma yetkisinden tamamen yoksunluk.

~ **fonksiyon,** *mat.* Bk. **Fonksiyon.**

~ **gelmek,** *dey.* (*Ayakkabı, giyecek, v.b. hk.*) uygun gelmek.

~ **iki taraflı akitler,** *ikt.* Her iki tarafa mutlaka borç yükeyen akitler.

~ **integral,** *ikt.* Bilinmeyen fonksiyonlar kadar keyfî sabitler bulunduran birinci basamaktan tüm *(toplam)* diferansiyelli bir denklemler sisteminin integrali. [**Fr.** Intégrale complète].

~ **izin,** *huk.* Eser sahibinin, akçalı hakkın kullanılması yetkisini yalnız bir kişiye vermesi. [**İng.** Absolute licence, absolute royalty; **Fr.** Licence absolute].

~ **kabartma,** *heyk.* Yarım veya alçak kabartma gibi basık olmayan ve tabiî oranlara uyan kabartma.

~ **kaval,** *mim.* Yarım silindir biçiminde ve çıkıntılı iri silme. *(Sütun ayakları genellikle iki tam kaval arasında bir boyunsaktan meydana gelir).*

~ **kök,** *mat.* Bk. **Kök.**

~ **kontenjantıman,** *tic.* İthali sınırlı bir malın bir yıl içinde ülkeye girebilecek miktarının veya değerinin belirlenmesi.

~ **maliyet,** *ikt.* İstihsal birimi maliyetinin, maliyet akımı içindeki ölçülmeye esas olan noktaya kadar biriktirilen bütün direkt ve endirekt nitelikteki giderleri kapsaması halindeki maliyet.

~ **mükellefiyet,** *ikt.* Mükellefiyeti Türkiye içinde ve dışında elde edilen kazanç ve iratların tamamı üzerinden hesaplanan vergi borçlusunun girdiği sınıf.

~ **müşavirlik,** *huk.* **Bk. Kanunî müşavir.**

~ **rekabet,** *ikt.* Rekabete rekabetle karşı koyma halini taşıyan iktisadî sistem.

~ **sapma,** *ikt.* Bir değerin başka bir değere göre tüm olarak gösterdiği sapma [**İng.** Absolute deviation; **Fr.** Déviation absolue].

~ **sayı,** *mat.* Bk. **Tamsayı.**

~ **seri,** *mat.* Bk. **Seri.**

~ **sıralanmış cisim,** *mat.* Modern cebirde, içindeki bütün temel serilerin yakınsak olduğu cisim. [**Fr.** Corps ordonné complet].

~ **sorumlu ortak,** *ikt.* Tanımlanmış bir deyim altında ticarî işlemler yapmak amacıyle kurulmuş ve bu birliğe hissedar olarak katılanların buna ilişkin yükümlülük ve borçlanmalara zincirleme ve bütün mallarıyle birlikte sorumlu tutulacakları bir ortaklık. [**İng.** General partnership; **Fr.** Société en nom collectif].

~ **tezgâh,** *saatçilik.* Kendi kendine çalışır çark, bölme makinesi.

~ **üstünlük,** *ikt.* Bir malın başka bir mala göre her yönden beliren üstünlüğü. [**İng.** Absolute advantage; **Fr.** Avantage absolue].

~ **yargı,** (*veya tam kaza*) **davası,** *huk.* İdarî eylem ve işlemlerden dolayı hakları ihlâl edilenler tarafından açılan tazminat dâvası.

~ **yasal izin,** *huk.* Doğrudan doğruya yasadan doğan izin *(plâkların herkese açık yerlerde çalınabilmesi gibi).* [**İng.** Perfect legal licence; **Fr.** Licence légale parfaite].

~ **yayınık geçme,** Geçen ışık akısının uzaysal dağılışının, bütün doğrultularda aynı ışıklılığı verecek biçimde olduğu yayınık geçme.

~ **yayınık yansıma,** Işıklılığın bütün doğrultularda aynı olduğu yayınık yansıma.

~ **yayınma,** Gelen ışığın tümünün, bütün doğrultularda eşit ışıklılar verecek biçimde tam bir eşitlikle yayınması. [**İng.** Perfect diffusion; **Fr.** Diffusion parfaite].

~ **yetkili,** *devl. huk.* Tam yetkiyle donatılmış diplomatik görevli: *Bir tam yetkili göndermek.*

~ **yelken seyir etmek,** *den.* Çok yelken açmak.

~ **yol,** *dey.* Hızlı, çok çabuk

~ **yüklü gemi,** *den.* Bordasındaki yükleme sınır çizgilerinden en üsttekine kadar suya batmış gemi.

~ **yükümlülük,** *ikt.,* Türkiye'de yerleşmiş olanlarla, devlet örgütlerinde veya merkezi Türkiye'de bulunan kuruluş ve girişimlere bağlı olup söz konusu edilen kuruluşların işleri dolayısiyle yabancı ülkelerde oturan Türk vatandaşlarının bu kuruluşlardaki çalışmaları nedeniyle bir yıl içinde sağlayacakları kazanç ve gelirleri üzerinden vergi yükümlülüğü ile bağımlı bulunmaları. [**İng.** Total fiscal obligation; **Fr.** Obligation fiscale totale]

tamahek, i. s. *leng.* Tuareglerin konuştuğu berberîce lehçesi. *(Başlıca ağzı Ahag-*

gar'dır). [**İng.** Tamachek; **Fr.** Tamahek, tamachek, tamahaq].

tam. algı, b.i. —

~ **yığını,** *psik.* Herhangi bir şeyin algılanan özelliklerinin, eskiden kazanılmış ve benzeş olan veya onların ilgili bulunduğu bilgilere bağlanıp tam olarak anlaşılabilir duruma gelmesi. [**İng.** Apperception mass].

tamamlama, i. —

~ **maddesi,** *eğt.* Bir veya birden çok bölümü eksik bırakılan bir cümlenin, bir tanımın tamamlanmasının istenildiği test sorusu. [**İng.** Completion item; **Fr.** Item à compléter].

tamamlayıcısı, s. —

~ **içgüdü,** *psik.* (*Ruhsal çözümleme*) Bir içgüdünün birine karşıt olan ve birbirini bütünleyen iki görünümü. [**İng.** Complementary instinct].

tamamlayıcılık, - ğı, i. —

~ **ilkesi,** *fiz.* Heisenberg'in belirsizlik ilkesinin bir devamı ve gelişimi olarak Bohr'un ortaya attığı kuvanta fiziği ilkesi (*Bu ilke şu şekilde özetlenebilir: atom çapındaki bir nesnenin özelliklerini belirleyen bütün büyüklükleri bir tek deney düzeneğinin yardımıyla ve istenildiği kadar büyük bir hassasiyetle ölçmek olanaksızdır. Çünkü ancak değişik deney düzenekleri kullanıldığında tam anlamıyla tanımlanabilen birtakım tamamlayıcı büyüklükler vardır. Gözlemlenen olayların tümü tek bir tanım içinde toparlanamasa bile atom çapındaki nesneyle ilgili bütün olasılıklı bilgileri kapsıyorsa, yukarıdaki koşullarda ölçülmüş büyüklükler tamamlayıcı büyüklüklerdir*). [**İng.** Principle of complementarity; **Fr.** Principe de complémentarité].

tam. durum, b.i. *mant.* Biçimsel bir dilin bütün önermelerinin doğruluk değerini belirleyen olanaklı veya tasarlanabilen dıldışı karşılık. [**İng.** World, possible world complete state of affairs; **Fr.** Monde, monde possible].

tamim, i. — ~ **li itibar mektubu,** *ikt.* Bir bankanın bütün şubeleri veya bunlardan bir çoğunda geçerli olacak şekilde verilen kredi mektubu.

tam. indirgeme, b.i. *mant.* Bir önermeyi, eşdeğeri olan tamindirgenmiş bir önermeye dönüştürme işlemi. [**İng.** Full-reduction].

tampon, i. — § **6.** *komp.* Bir bilişim sisteminin herhangi bir bölümünden gelen ve başka bir bölümüne gönderilecek olan bilgileri geçici olarak toplayan hafıza kesimi. [**Fr.** Tampon].

~ **boya,** *mim.* Fırça darbeleriyle yapılmış kabartmalı boya.

tam. sayı, b.i. — **Gauss** ~ **sı,** *mat.* $i^2 = -1$ olması ve a ve b ∈ Z'nin birim elemanlı değişli bir halka oluşturması koşuluyla a + bi biçimindeki tamsayılar. [**Fr.** Entiers de Gauss].

tam. sıralama, b.i. *mant.* Yansımalı, tersbakışımlı, geçişli, bağlaşık bağlantı. [**İng.** Simple ordering; **Fr.** Ordre simple, ordre linéaire].

tanatopraksi, i. *Fr. thanatopraxie. Yun. thanatos, ölü + prattein, işlemek.* Tahnit tekniklerine başvurarak kadavraların elden geldiğince uzun süre bozulmamasını sağlama yöntemi.

taneciksi, i. *fiz.* Çok sayıda tanecik taşıyan fiziksel sistemlerdeki elemanter tanecik uyarılarını tanımlamak için fizikte kullanılan kavram.

tanım, i. —

~ **imi,** *mant.* Kısaltıcı tanımda tanımlananı gösteren deyim ile tanımlayanı gösteren deyim arasına konulan = Dk biçimindeki sözeden dil deyimi. [**İng.** Definition sign; **Fr.** Signe de définition].

~ **kalıbı,** *mant.* Örneklerinin kümesi bir dilsel tanımı oluşturan kalıp. [**İng.** Definition schema; **Fr.** Schéma de définition].

tanıma, i. *komp.* **biçimlerin tanınması,** İdeal biçimlere kıyasla bazı eksiklik ve kusurları olan biçim görüntü veya şekillerin önceden saptanmış belli sayıda sınıflar içinde sınıflandırılması. [**Fr.** Reconnaissance des formes].

~ **maddesi,** *eğt.* Sınava giren kimseden, iki veya daha çok sayıda yanıttan doğru olanını tanıyıp seçmesi istenilen test sorusu. [**İng.** Recognition item; **Fr.** Item de récognition].

~ **yöntemi,** *psik.* Deneğin daha önce edindiği bilgileri, türlü ölçerler aracılığıyle denetleme yöntemi. [**İng.** Recognition method; **Fr.** Méthode de récognition].

tanımlama, i. —

~ **kuramı,** *mant.* Tanımları konu edinen mantık dalı. [**İng.** Theory of definition; **Fr.** Théorie de définition].

tanımlanabilme, i. *mant.* Anlamları önceden bilinen deyimlerden birisinin anlamının, öbürlerinin anlamına bağlı olarak belirlenmesi. [**İng.** Definability].

tanımlayıcı, s. ve i. — *komp.* a) Mekanografik yöntemlerde, bilgi elemanlarından her birini gösteren ve kendisinden sonra gelen bilginin niteliğini belirlemeye yarayan iki kelimeden birincisi: *Tanımlayıcılar listesinin arayıcı taraftından hazırlanması gerekir.* [**Fr.** Définiteur]. b) Bir kütükteki herhangi bir tutanağın içeriğini, hattâ bu kütüğe yöneltilen soruları biçimlendirmek üzere bir kavram sözlükten veya doğal bir konuşma dilinden uzlaşmalı olarak seçilmiş kelime veya deyim.

tanımsal, s. Tanımla ilgili olan, tanımla yapılan. [**Osm.** İzahlı, tarifli; **İng.** Definitional, descriptive; **Fr.**]

~ **genleşme,** *mant.* Bir biçimsel dizgenin abecesine bir veya birden çok tanımlanmış imi katarak bu imlerin belirtik tanımlarını da bu dizgeye ilksav olarak katmakla elde edilen genleşmiş biçimsel dizge. [**İng.** Definitional extension]; **Fr.** Extension définitionnelle].

~ **kısaltma,** *mant.* İlkel imlerden oluşan bir düzgün deyimde tanımlayanlar yerine tanımlananları koymakla elde edilen kısaltılmış deyim. [**İng.** Definitional abbreviation; **Fr.** Abréviation définitionnelle].

tanıtaç, i. *küt.* a) Bilgi ulaşımda, yararlanılan konu tanıtma terimi. b) Bir konuyu, veya konunun bir yönünü tanıtmak için kullanılan koda çevrilebilir sözcük. [**İng.** Descriptor].

tanıtıcı, i. ve s. — § **2.** i. *komp.* Bir bilgiyi veya bir işlevi adlandırmak, tanımlamak, sonradan bu bilgiyi işlemlerde değerlendirmek üzere bir programlama dilinde kullanılan ve genellikle alfasayısal özel işaretlerden oluşan simge. [**İng.** Identifier; **Fr.** Identificateur, identifieur].

~ **kitapça,** *küt.* Plaklarla birlikte sunulan ve eserleştirel bir yolla kısaca tanıtan kitapça. [**İng.** Analytical booklet].

tanıtım, i. *sibern.* Bir organın, bir makinenin bir tesisin statik veya dinamik çalışma özelliklerini, gerek bu sistemin çalışmasının kuramsal çözümlemesiyle, gerek sistemin çalışması sırasında yapılan birtakım ölçümlerle tanımlamak amacını güden işlem. [**İng.** ve **Fr.** Identification].

tanıtlayıcı, s. Tanıtlama işlemini yapan, tanıtlama görevinde bulunan. [**İng.** Confirmative, confirmatory; **Fr.** Confirmatif, - ive, corroboratif, - ive].

~ **belgeler,** *huk.* Bir olayın gerçeğe uygunluğunu veya bir şeyin var olup olmadığını ortaya koymaya yarayan yazılı kâğıtlar. [**İng.** Documents of proof; **Fr.** Pièces justificatives].

tanıtma, i. —

~ **yayını,** *ikt.* Yeni işçinin işyerleri ve iş arkadaşları hakkında bilgi alabilmesi için hazırlanan tanıtma yayını. [**İng.** Escort plan; **Fr.** Plan d'escorte].

tanıtmalı, s. Tanıtma yoluyle yapılan. [**İng.** Annotated].

~ **kaynakça,** *küt.* Kaynakçasal kimliğini verdiği eserleri, içeriği ve konusu ile kimi zaman da üstünde bilgi vererek tanıtan kaynakça. [**İng.** Annotated bibliography].

~ **tanker,** i. — § **2.** *ask. hava.* Çok fazla miktarda yakıt taşıyabilen ve başka uçaklara havada yakıt ikmali yapabilen uçak (*Bu terim giderek sarnıç uçağı ve ikmal uçağı terimlerinin yerini almaktadır*). • **gaz** ~ **i,** *den.* Sıvılaştırılmış gazların taşınmasında kullanılan yük gemisi. [**Fr.** Transporteur de gaz].

tansiyon, i. —

~ **eklemi,** *jeon.* En büyük bağıl tansiyon doğrultusuna dikey bir düzlemde oluşan bir eklem veya kırık.

tan. yeri, b.i. —

~ **nöbeti,** *psik.* Tutarıklılarda, bilincin birden kararak kişinin özdevimsel ve anlamsız davranışlarda bulunması. [**İng.** Twilight attack].

tapşırma, i. *ed.* Saz ozanlarının veya öykücülerin takma ad, mahlas yerine kullandıkları bir terim.

tapu, i. —

~ **belgesi,** *ikt.* Sabit değerler yapı ve toprak için iyeliklerine verilen belge. [**İng.** Title deed; **Fr.** Titre de propriété].

tarafsız, s. —

~ **düzlem,** *mim.* Düz eğilme durumunda çubuk liflerinin bölgesel olarak uzadığı, veya kısaldığı düzlem.

tarak, - ğı, i. —

~ **işi,** *mim.* Tarak dişleri gibi yol yol yapılmış boya veya el işi.

tarama, i. — § **13.** *komp.* Geniş bir bilgi kümesi içinde belirli bir soruya cevap verebilecek belgeleri aramağa dayanan otomatik belgeleme tekniği. — *Eşanl* Geridönüşlü araştırma. • **düşey** ~ veya **çerçeve** ~, *telvz.* Frekansı çerçeve sayısıyla belirlenen çözümleyici veya birleştirici bir spotun hızlı dönüşlü düşey git-gel hareketi. • **elektronik** ~ veya **elektronla** ~, *fiz.* Bir nesneyi, küçük kesitli bir elektron demetinin yardımıyla nokta nokta inceleyerek çözümleme. • **yatay** ~ veya **satır** ~, *telvz.* Frekansı satır sayısıyla belirlenen çözümleyici veya birleştirici bir spotun hızlı dönüşlü yatay git-gel hareketi.

~ **listesi,** *psik.* Kişi, işlem, kural ve yapı

gibi şeylerden biri ile ilgili nesne ve özellikleri kapsayan bir liste. [İng. Check list].

~ **testi,** *eğt.* Belli bir konu veya alanda genel başarıyı ölçen ve bireylerden çok, kümelerin durumunu saptamak için uygulanan test. [İng. Survey test].

~ **yöntemi,** *eğt.* Tarama listesi, görüşme, v.b. araçlardan yararlanarak var olan bir durumu en son özelliğiyle saptama amacını güden ve öğrencilerin başlıca eğilimlerini ortaya çıkarmaya, karşılaştırmalar yapmaya yarayan bir araştırma yolu. [İng. Survey method; Fr. Méthode de sondage].

tardyon, i. *Fr. fiz.* Takyon'un karşıtı olarak, ancak ışığın boşluktaki hızından daha düşük hızlarda yer değiştirebilen bütün tanecikler için önerilen genel ad.

tarım, i. — ~ **ı özendirme ödülü,** *ikt.* Gelir vergisi yasasında belirtilen ve açıklanan yargılara göre tarımı özendirme çabası gösteren ve olumlu sonuçlar alan kişilere ilişkin kazançlara yasasındaki temellere göre sağlanan vergi bağışıklığı. [İng. Encouragement price for agriculture; Fr. Prix d'encouragement à l'agriculture].

~ **aşaması,** *ikt.* Uygarlıkların veya ekonomilerin gelişimi sırasında geçildiği kabul edilen aşamalardan biri. [İng. Agricultural state; Fr. Phase agricole].

~ **eğitimi,** *eğt.* a) İleride tarımla ilgili iş veya görevlerden birini seçeceklere verilen meslek eğitimi. b) İlk ve orta dereceli okul öğrencilerine pratik tarım bilgi ve becerileri vermek, onlarda doğa ve toprak sevgisi uyandırmak, ilgili öğrencileri tarım alanına yöneltmek amacıyla düzenlenen eğitim. [İng. Agricultural education; Fr. Education agricole].

~ **meslek okulu,** *eğt.* Çiftçi çocuklarının tarımsal üretime daha yeterli biçimde katkıda bulunmalarını sağlamak amacıyla Tarım Bakanlığına bağlı kimi kurumlarda ve çiftliklerde açılan, ortaokula dayalı ve öğrenim süresi üç yıl olan okul. [İng. Vocational school for agriculture; Fr. École professionnelle d'agriculture].

~ **işçisi,** *ikt.* — [İng. Agricultural labourer, farm labourer; Fr. Ouvrier agricole].

~ **kazançları,** *ikt.* Tarım işleriyle uğraşanların gelir vergisi yasasında belirtilen temel koşullara göre bu uğraşıları nedeniyle bir takvim yılı içinde sağladıkları vergi ile bağımlı kazançlar. [İng. Agricultural incomes; Fr. Revenues agricoles].

~ **merdiveni,** *ikt.* Toprak ekonomisine bağlı nüfusun sosyal hiyerarşi basamaklarını ifade eden sembolik terim.

~ **sigortası,** *ikt.* Tarımda kullanılan genel araçları, hayvanları ve tarımsal ürünleri korumak için yapılan sigorta. [İng. Agricultural insurance; Fr. Assurance agricole].

~ **paritesi,** *ikt.* Mahsul fiyatlarının çiftçiye sağladığı satınalma gücü ile sınaî mamul fiyatları arasındaki fark.

~ **kredisi,** *ikt.* Çiftçilere topraklarını işletme ve geliştirme amacı ile verilen borç paralar. [İng. Agricultural credit; Fr. Crédit agricole].

~ **ürünleri borsası,** *ikt.* Mal ve tarım ürünlerinin işlem gördüğü, alınıp satıldığı yer. [İng. Corn exchange; Fr. Bourse des graines].

tarımsal, s. —

~ **kazanç bağışıklığı,** *ikt.* Gelir vergisi yasasında belirtilen ve saptanan yargılar ve sınırlar içinde tarım işlerinden sağlanan ve bağışıklıkla bağımlı bulunan kazançlar. [İng. Exemption of agricultural income; Fr. Exemption de revenue agricole].

tarife, i. —

~ **numarası,** *ikt.* Gümrük ithalat genel tarifesi cetvelinde, bir mal veya mal grupları için saptanan numara.

tarih, i. —

~ **sıralaması,** *küt.* Kitap, kitapça, küpür gibi kitaplık gereçlerinin veya katalog fişleri ile kaynakçaların basım tarihine göre sıralanması. [İng. Chronological order].

tarihçilik, - ği, i. **2.** *fels.* Marx'çılığın temel katkısını tarihsellik kategorisinin sistemleştirilmesinde bulan görüş. [İng. Historicism; Fr. Historicisme].

☆ *Eşanl.* **historisizm.**

Tarihî, s. —

~ **maliyet,** *ikt.* Harcama zamanında, fiilî nakit ödemeler ile veya buna eş araçlarla ölçülen maliyet.

~ **tabiî tasnif,** *ikt.* Gümrük tarifelerinin, eşyanın menşeini ve maddî niteliklerini esas alan tasnif şekli.

tarihlendirme, i. — § **2.** *nükl.* Bir nesnenin veya bir maddenin taşıdığı radyoaktif maddelere veya soy zinciri ürünlerine dayanarak yaşının belirlenmesi. [İng. Dating; Fr. Datation].

tarihsel, s. —

~ **bilinç,** *fels.* İnsanın kendisinin tarihsel bir varlık olduğunu bilmesi.

tarihselci, i. — [Fr. Historisant, - ante].

tarihselcilik, - ği, i. *fels.* 19. yüzyılın ortalarında, özellikle Almanya'da tarih bilimlerinin bağımsız gelişme sürecinde ortaya çıkan düşünce akımı. [Fr. Historisme].

tarihsellik, i. *fels.* a) Tarihsel olanın varlık biçimi. b) Zamana bağlılık, gelip geçicilik. [Fr. Historicité].

tarla, i. —

~ **açma,** *etn.* Ormanın veya ağaçlık bir yerin ağaçlarını kestikten sonra köklerini yakarak ve temizleyerek orasını ekilir duruma getirme. [İng. Slash and burn; clearing, grubbing; Fr. Défrichage, défrichement].

taro, i. *bot.* Tropikal bölgelerde yetişen ve yumruları besin olarak kullanılan, yılanyastığıgillerden bitkilere verilen ad. Taro adı özellikle *Colocasia antiquorum*'a verilir. (*C. esculenta kalkan biçiminde yaprakları olan bu bitkinin bir alt türüdür*). Daha geniş anlamda besin elde edilen *alocasia* ve *xanthosoma* türlerine de (*A. macrorrhiza, A. indica, xanthosoma sagittifolium veya karayip lahanası*) taro denir; Xanthosoma'nın yaprakları kalkan biçiminde değil mızrak şeklindedir. *Colocasia* ve *alocasia*'lar Asya'da, *xanthosoma*'lar Amerika'da yetişir. *Amorphophallus*'lar da yılanyastığıgillerden taro'lara yakın ve yumruları yenen bir bitkidir. [İng. ve Fr. Taro].

tartmak, f. — **tartarak yenme,** *sp.* (*güreş*) Yağlı güreşte karşı güreşçinin ayaklarını yerden kesip kucakta üç adım taşıma veya yarım çember dönüşü durumuna getirerek onu yenik saydırtma.

tartı, i — ~ **da bastırma,** *sp.* (*güreş*) Tartıyı alan güreşçinin, karşı güreşçiyi tartıdan sıyrılmak için çöktüğü sırada, göğsünden geriye çekip bastırma işlemi. • ~ **da çengel,** *sp.* (*güreş*) Tartıya alınan güreşçinin, kaldırılması için ayağı ile karşı güreşçinin ayağını dış taraftan çengellemesi.

~ **kurulu,** *sp.* (*güreş*) Güreşçilerin, tartılarını, uluslararası karşılaşmalarda denetleyen kurul.

~ **kurulu yazmanı,** *sp.* (*güreş*) Tartı sırasında yazılı işlemleri yürüten kişi.

~ **öbeği,** *ed.* Uzun kısa hecelere dayanan, ölçüde bir adım oluşturan hecelerin bütünü. [Fr. Groupe métrique].

~ **süresi,** *sp.* (*güreş*) Karşılaşmaların ilk günü, güreşler başlamadan 4 saat önce başlayıp 30 dakika süren ve güreşçilerin tartıldığı zaman aralığı.

~ **yenileme,** *sp.* (*güreş*) Güreşçinin ağırlığının düzenlenebilmesi için, tüzüğün belirttiği süre içinde onun bir kezden çok tartılması işlemi.

tasa, i. —

~ **dökümü,** *psik.* Kişinin nelerden tasalandığını imlediği bir etkinlikler listesi. [İng. Worry inventory].

tasalanma, i. **1.** Tasalanmak eylemi. **2.** *psik.* Gelecekte olabileceklere karşı ürküntü duyma. [İng. Apprehension].

tasarı, i. —

~ **yöntemi,** *eğt.* Ders konuları ve ünitelerinin, öğretmenin kılavuzluğu altında küçük öğrenci kümelerince ödev olarak işlenmesi temeline dayalı bir öğretim yöntemi. [İng. Project method; Fr. Méthode des projets].

tasarım, i. — **toplumsal** ~, *psik.* Bireysel veya ortaklaşa davranışlara göre özellikleri incelenen ve işlevi belirlenmeye çalışılan bir nesnenin veya bir durumun anlaşılma, kavranma tarzı; toplumsal bir küme tarafından bir nesneye mal edilen ve söz konusu kümenin kuruluşunda rol oynayan içerik. [İng. Social representation; Fr. Représentation sociale].

tasarruf, i. — **dış** ~ **lar,** *ikt.* Bir iktisadî faaliyet birimine kendi çabaları dışında sağlanan avantajlar. [İng. External economies; Fr. Économies externes]. • **ölçek** ~ **u,** *ikt.* Bir şirketin büyümesi sonucunda ortalama üretim maliyetinin düşmesinden sağlanan kazanç. [Fr. Économies d'échelle].

~ **değeri,** *ikt.* Bir iktisadi değerin değerleme gününde sahibi için arzettiği gerçek değer.

~ **primi,** *ikt.* İşletmelerde belirli bir sonucun elde edimi için sarfedilen ham madde ve işletme malzemesinden daha dikkatli ve itinalı bir çalışma ile sağlanan tasarruf dolayısıyle bu tasarrufu sağlayan personele verilen prim.

~ **yetkisi,** *ikt.* Taşınır ve taşınmaz bir mala veya bir hakka tasarruf eden kimsenin bunlar üzerinde yapabileceği işlemler konusunda sahip olduğu yetki.

tasdikli, s. —

~ **çek,** *ikt.* Bankanın çekin karşılığı bulunduğuna dair şerh verdiği çek.

~ **fatura,** *ikt.* Satıcı ile alıcının ayrı ayrı memleketlerde bulunmalarından dolayı malın gümrükteki işlemlerini kolaylaştırmak amacıyle satıcı tarafından düzenlenip alıcının o memleketteki konsoloshanesine onaylattırılan ve müşteriye gönderilen fatura.

tasfiye, i. —

~ **hesabı,** — **2.** *ikt.* Herhangi bir işletmenin veya şirketin faaliyetine istek üzerine veya kanunen son verilmesi halinde sonuçları henüz belli olmayan hesap ve işlemleri tetkik ve tertipleyerek aktif

ve pasif arasındaki farkı tayin için tutulan hesap.

~ **kârı,** *ikt.* Tasfiyenin sonundaki servet değeri ile tasfiye döneminin başındaki servet değeri arasındaki müsbet fark.

~ **satışı,** *ikt.* Tasfiyesine karar verilen bir işletmenin mevcut taşınır mal ve taşınmazlarının ilgililer veya tasfiye memurları aracılığıyla satılması.

tasım, i. —

~ **biçimi,** *mant.* Orta terimi ayrı yerlerde olan tasımların ortak genel kalıbı. [İng. Syllogistice figure; Fr. Figure syllogistique].

~ **kalıbı,** *mant.* Örnekleri tasım olan kalıp. [İng. Syllogistic mood; Fr. Mode syllogistique].

tasımsal, s. —

~ **çıkarım genel kalıbı,** *mant.* Örnekleri tasımsal çıkarım olup özne-yüklem önermesi genel kalıplarından oluşan çıkarım kalıbı. [İng. General schema of a syllogistic inference].

~ **mantık,** *mant.* Özne-yüklem önermeleri arasındaki bağıntıları özellikle karşıolum yasaları ile tasımsal çıkarımları konu edinen geleneksel mantık dalı [İng. Syllogistics; Fr. Syllogistique].

~ **önerme,** *mant.* Özne-yüklem önermesi veya yalınç bileşenleri birer özneyüklem önermesi olan bileşik önerme. [İng. Syllogistic sentence].

taş, i. — ~ **tan ekmeğini çıkarmak,** *dey.* Parayı zor kazanmak.

başkalaşmış ~ *mim.* Tortul taşların, yüksek basınç ve ısı altında değişmesinden oluşmuş taş. • **dişi** ~, *mim.* Çok gözenekli taş. • **erkek** ~, *mim.* Gözenekleri az olan sert taş. • **kesme** ~ **duvar,** *mim.* Kesme taşlarla örülmüş duvar. • **kenet** ~ **ı,** *mim.* Kemer taşlarını kilitlemek üzere kemerin en üst kısmına yerleştirilen konsol şeklinde çıkıntılı kilit taşı. • **metamorfik** ~, *mim.* Bk. **Başkalaşmış taş.** • **sel** ~ **ı,** *mim.* Dere veya sel yataklarında bulunan yuvarlak taş. • **suni** ~, *mim.* Yapay taş. • **tekerlek** ~, *mim.* Eski sokaklarda binaların köşelerini araba tekerleklerinden korumak için konulan taş. • **yabani** ~, *mim.* İşlenmesi güç olan taş. • **yapay** ~, *mim.* Genellikle çimento kullanılarak yapay yolla hazırlanmış beton, mozaik gibi kâgir gereç. • **yapı** ~ **ı,** *mim.* Yapılarda kullanılan taş.

~ **atıp kolu yorulmamak,** *dey.* Bir şeyi yorulmadan ele geçirmek.

~ **çıkarmak,** *dey.* Oyunda, hilede, rekabette veya herhangi bir işte başkasından üstün gelmek.

~ **tahtacı,** *sp.* (*bis.*) Uzun yol yarışlarında, önde giden koşucuların, numaralarını, kovalayan yarışçılarla aralarındaki zaman ayırımını ve ortaya çıkan değişiklikleri, sırtındaki taş tahtaya yazarak gerideki koşucu ve yöneticilere, sürekli olarak bildirmekle görevli motosikletçi [Fr. Ardoisien].

~ **testeresi,** *mim.* Taş kesmekte kullanılan, karborumlu dişsiz bıçak.

~ **yünü,** *mim.* Mineral liflerden oluşan esnek gereç, mineral yün.

taşıma, i. —

~ **akdi,** *ikt.* Bir ivaz maddi çıkar karşılığı yapılan ve bir şahsın veya eşyanın bir yerden bir yere naklini yüklenen akit.

~ **aracısı,** *ikt.* Ticarî olan veya olmayan malları taşıma işleriyle uğraşan aracı. [İng. Forwarding agents; Fr. Agent expediteur].

~ **işleri,** *ikt.* Mal, özdek veya kişilerin çeşitli araçlarla bir yerden diğer bir yere taşınmaları. [İng. ve Fr. Transportation].

~ **koşulu,** *ikt.* Bir mal veya özdeğin taşınması için yanlarca kabul edilen koşul. [İng. Mode of conveyance; Fr. Mode de transport].

~ **senedi,** *ikt.* Eşya naklinde taşıyıcının istemi üzerine, gönderen tarafından kanunda yazılı şekilde iki nüsha düzenlenen ve nüshalardan biri gönderen, diğeri nakliyeci (*taşıyıcı*) tarafından imza edilen senet. [İng. Way bill; Fr. Lettre de voiture].

~ **vergisi,** *ikt.* Taşıma işleriyle uğraşan ve gider vergileri yasasına göre yolcu ve yük taşıyanlardan alınan vergi. [İng. Transport tax; Fr. Impôt sur transport].

~ **vergisi defteri,** *ikt.* Taşıma işleriyle uğraşan ve gider vergileri yasasına göre yolcu ve yük taşıyanlardan alınan vergi. [İng. Transport tax; Fr. Impôt sur transport].

~ **vergisi defteri,** *ikt.* Taşıma işleriyle uğraşan ve gider vergileri yasasına göre yolcu ve yük taşıyanlarca vergi yöntemi yasasında belirtilen temellere göre tutulan defter. [İng. Book of transport tax; Fr. Livre d'impôt sur transport].

taşıncak, i. *ikt.* Yola çıkan kişinin tren, gemi ve benzeri taşıtlarda beraberinde götürdüğü veya daha sonra arkasından gönderilmesi koşuluyla taşıyıcıya bıraktığı kişisel eşyaları. [İng. Luggage; Fr. Bagages].

☆ *Eşanl.* **bagaj.**

taşınır, *s.* — *komp.* Yeniden programlamayı gerektirmeden işlenmek üzere bir bilgisayardan başka bir bilgisayara aktarılabilen bir porgram veya bütün bir uygulama için kullanılır. [İng. ve Fr. Portable].

☆ *Eşanl.* **menkul.**

~ **anamal gelirlerinde vergi,** *ikt.* Yasasında ayrıntıları gösterilen ortaklıklarla çeşitli taşınır anamalların yine yasasında gösterilen biçim ve oranlarda vergilendirilmesi.

~ **değerler,** *ikt.* Hisse ve borç senedi, değerli kâğıt, taşınır mal, teminatlı poliçe ve her çeşit ticarî belgeler. [İng. Securities; Fr. Valeurs mobilières].

~ **değerler borsası,** *ikt.* Tüccarların taşınır mallar üzerindeki gerekli işlemleri yapmak üzere toplandıkları yer. [İng. Stock exchange; Fr. Bourse des valeurs].

~ **demirbaş,** *ikt.* Uzun süre kullanılması olağan taşınır mallar. [İng. Furniture; Fr. Mobilier].

~ **mal,** *ikt.* a) Hisse ve borç senetleri gibi yasal hükümlerle aktarılabilen mallar. b) Eşya ve hayvanlar gibi yer değiştirebilen mallar. [İng. Movable; Fr. Mobilier].

~ **mallara karşılık avans,** *ikt.* a) Taşınır değerlere öncelikle yapılan ödemeler. b) Hisse ve borç senetleri karşılığı verilen avanslar. [İng. Advance on current securrities; Fr. Avance sur valeur mobilière].

taşınırlık, - ğı, i. — *komp.* İşlenmek üzere bir bilgisayardan başka bir bilgisayara aktarılabilen bir programın veya bütün bir uygulamanın niteliği (*TAŞINABİLİRLİK de denilir*). [İng. Portability; Fr. Portabilité].

taşınmaz, s. — ~ **lar kredi kuruluşları,** *ikt* **Bk. Gayrimenkul kredi müesseseleri.**

~ **mallar karşılığı avans,** *ikt.* a) Yapı, yer, makine ve benzeri durağan değerler üzerindeki sahiplikler rehin edilerek verilen borç paralar. b) Bu kuralla yapılan avans ödemeleri. [İng. Advance on real property; Fr. Avance sur des immeubles].

~ **mal kredisi,** *ikt.* Taşınmaz mallar rehini karşılığında verilen kredi. [İng. Credit on real estate; Fr. Crédit contre biens immeubles].

~ **mal rehini,** *ikt.* Taşınmaz malın teminat olarak borç karşılığı. [İng. Mortgage; Fr. Hypothèque].

taşırı, s. *ed.* Anlatıma bir değer katmayan (*söz*). [Fr. Redondant, - ante].

taşırılık, - ğı, i. *ed.* Anlatıma değer katmayan sözcüklerin, benzeme öğelerinin bolluğu. [Fr. Redondance].

taşıt, i. — § 2. *komp.* Bir bilgisayarın birçok sayısal organı arasında bağlantı kuran tel grubu (*Organlar arasında değiş edilecek bilgileri taşıyan teller ve bu bilgi alışverişini denetleyen teller olmak üzere iki çeşit taşıt vardır*). [İng. ve Fr. Bus]. • **uzay** ~ **ı,** *astronotik.* Yörünge istasyonlarıyla yer arasında bağlantı kurmaya yarayan ve yalnız bir kere değil, birçok kere kullanılabilen bağlantı taşıtı.

taşıyıcı, i. **rampalı** ~, *sil.* Bir taktik füzeyi veya roketleri taşımağa ve fırlatmağa yarayan taşıt. [Fr. Transporteur - érecteur].

~ **kişisel malı,** *mal.* Yabancı ülkelere giden taşıt adamlarının, yanlarında taşıdıkları giysileri ve kullandıkları günlük eşyaları. [İng. Ship's or aircraft's crew's effects].

taşkın, s. ve i.

~ **çökümlü çıldırı,** *psik.* Kişinin aşırı sevinç, konuşkanlık, hareketlilik ve bazen saldırganlık durumu ile güvensizlik, derin üzüntü ve kendini yok etme dilekleri arasında düzgün aralıklarla gidip geldiği bir çıldırı. [İng. Manic-depressive psychosis].

taşkınlık, - ğı, i. —

~ **hastalığı,** *psik.* Kişinin sevinç, güven ve her tür devimsel etkinliklerinin düzgülü olmayan bir biçimde arttığı ruh hastalığı. [İng. Mania; Fr. Manie].

taşlamacı, i. *ed.* Taşlamalar söyleyen ozan.

taşma, i. —

~ **düzeni,** *mim.* Lavabo, banyo ve bulaşık teknelerinin üst bölümlerinde yer alan ve doldurulduklarında suyun taşmasını önleyen delik ile bu deliği sifona bağlayan düzen.

tat, - dı, i. —

~ **ağzım gör boğazım,** *dey.* Biraz tadılıp da doyulmayan-yiyecekler hakkında söylenir.

~ **duyusu,** *psik.* Ağıza konulan nesnelerin dil üzerindeki sinir uçları ve koklama duyusuyle birlikte tadını anlamaya yarayan duyu. [İng. Gustation].

~ **sanrısı,** *psik.* Tat duyusuyle var olmayan düzgülü dışı tatlar alma. [İng. Parageusia; Fr. Parageusie].

☆ *Eşanl.* **paragüzi.**

~ **tomurcukları,** Bk. **Tat alma cisimciği.**

tatil, i. —

~ **kampları,** *eğt.* Okul çağındaki çocukların ve gençlerin yaz tatillerini kırlık yerlerde veya deniz kıyılarında, sağlık kurallarına uygun ve toplumsal ilişkileri geliştirici bir ortam içinde geçirmeleri için resmî veya özel eğitim kurumları, kamu kuruluşları ve gönüllü dernekler-

açılan kamplar. [İng. Summer camps. Fr. Camps de vacance].

tatlı, s. —
~ tatlı söyler acı acı sokar, *dey.* Tatlı dilli olup da kötülük düşünen, iğneleyici şekilde konuşan.

tav, i. — **~ ını kaçırmak,** *dey.* Herhangi bir işin zamanını ve kıvamını geçirmek, fırsat kaçırmak.

tavan, i. — **asma ~,** *mim.* Mevcut bir tavanın altına daha iyi bir görünüş vermek amacıyla buna asılarak yapılan ikinci tavan.
~ bildirmelik, *mal.* İki sütunluk özerk bildirmeliklerde, antlaşmasız ülkelerin mallarına uygulanan vergi. [İng. Maximum tariff; Fr. Tarif maximum].
~ çeperi, *jeom.* Yatay veya eğik bir kaya cisminin veya yarılımın üst yanı.
~ fiyatı, *ikt.* a) Satılan bir mal için alıcıdan istenebilecek en yüksek fiyat. b) Bir malın en yüksek sınırı, bir yetkili organca belirtilip saptanan fiyatı. [İng. Maximum price: Fr. Prix maximum].
~ ışıklığı, Doğrudan tavana takılan ışıklık.
~ kaldırması, *ikt.* Bir kredi veya kesintide üst sınırın kaldırılması: *Sosyal Sigortalar kesintisinde tavan kaldırması.*
~ planı, *mim.* Üstte döşeme kaplaması bulunmadığı kabul edilerek çizilen ahşap tavan kirişlemesi planı.
~ sınırı, *ikt.* a) Son sınır. b) Sorumluluk sınırı. c) En çok eder. ç) Saygınlık sınırı. d) Bir niceliğin, hiç bir zaman erişemeden atlamsız olarak yaklaştığı başka nicelik. [İng. Limit: Fr. Limite].
~ taban bildirmelik, *ikt.* Yabancı ülkelerden yurda getirilecek mallarda alınacak paralar için üst ve alt basamakları saptayan gümrük vergilerini belirten gösterge. [İng. Maximum and minimum tariff; Fr. Maximum et minimum tarif].
~ teknesi, *mim.* Kimi tavanlarda bölmelerle ayrılmış, tekne gibi çukurca bölüm.

tavır, i. —
~ satmak, *dey.* Çalım yapmak.

tavlama, i. — **soğuk ~,** *met.* Bir metalürji ürününü çok düşük sıcaklıklarda tavlama. [Fr. Cryotrempe].

tavion, i. —
~ güvertesi, *den.* Gemilerde palavra güvertesinin altındaki güverte.

tavşan[1], i. — **§ 5.** *nükl.* Bir reaktörün kalbinden geçen bir borunun içinde gidip-gelen ve ışınlanacak örnekleri taşıyan küçük kap. (*Bu kap çok kısa süreli ışınlamalarda kullanılır ve ışınlama kaynağıyla laboratuvar arasındaki geçiş süresinin kısaltılmasını sağlar*).
~ sıçraması, *cimn.* Yerde veya araçtaki çömelik durușta, çift el ve ayaktan birbiri ardınca hız alarak sıçrama ve ilerleme.
~ yürekli, *dey.* Korkak.

tayf, i. —
~ çizgisi, Bir tayf cihazında, tek renkli bir ışınımla elde edilen görüntü. [İng. Spectrum line: Fr. Raie spectrale].
~ lâmbası, Işınımı, kesinlikle belirlenmiş bir çizgi tayfı veren ve süzgeçlerle tek renkli bir ışınım elde etmeye yarayan boşalmalı lâmba.

tayf. kimyası, b.i. Analizi yapılacak maddenin buhar tayfının incelenmesine dayanan kimyasal analiz yöntemi (*Mikrograma kadar duyarlı olabilen bu yöntem özellikle madenlerin araştırılmasında kullanılır*). [İng. Spectrochemistry. Fr. Spectrochimie].

tayfsal, s. Tayf ile ilgili olan.
~ dağılış eğrisi, Dalga boyu veya frekans fonksiyonunda ışınım büyüklüğünün, tayfsal yoğunluğunu gösteren eğri.
~ geçme çarpanı, Verilmiş bir dalga boyu için, geçen ışık akısının tayfsal yoğunluğunun, gelen ışık akısının tayfsal yoğunluğuna oranı.
~ yansıma çarpanı, Verilmiş bir dalga boyu için, yansıyan ışık akısının tayfsal yoğunluğunun, gelen ışık akısının tayfsal yoğunluğuna oranı.
~ yoğunluk, Verilmiş bir dalga boyu veya bir frekansı çevreleyen sonsuz küçük bir aralıktaki ışınım büyüklüğünün, o aralığa bölümü.
~ yutma çarpanı, Verilmiş bir dalga boyu için, yutulan ışık akısının tayfsal yoğunluğunun, gelen ışık akısının tayfsal yoğunluğuna oranı.

tazı, i. — **~ ya tut tavşana kaç demek,** *dey.* İki tarafa karşı ayrı dil ve tutum kullanmak.

tebelleş, s. —
~ olmak, *dey.* Birisine dadanmak, peşinden ayrılmaz olmak.

teber, i. *Erm. dabar.* —

tecimen, i. *ikt.* **Bk. Tüccar.**

tecim. evi, b.i. *ikt.* **Bk. Ticarethane.**

tecimsel, s. *ikt.* **Bk. Ticari.**

tecrübe, i. —
~ tahtası olmak, *dey.* Faydasız tecrübelere hedef olmak.

tedarik, i. —
~ mahalli, *ikt.* İşletmeye gerekli malzemenin, ham maddenin elde edildiği, satın alındığı piyasa ve bölge.
~ organizasyonu, *ikt.* İşletmelere gerekli olan malzemenin elde edimi için ilgili yöneticilerce yapılan plânlar, düzenlemeler.

tedavül, i. —
~ hacmi, *ikt.* Piyasada dönen paraların (*madeni, banknot ve bozukluk*) ve para gibi tedavül edebilen menkul kıymetin tüm yekûnü.
~ kabiliyeti, *ikt.* a) Genel anlamda, bir menkul kıymetin piyasada aranması ve tutunması derecesi. b) Resmi deyim, banknot veya bozuk paranın piyasada geçerliği.

tedbir, i. — **elektronik karşı ~ ler,** *savunma.* Elektroniğin uygulamalarına dayanan birtakım araç ve yollarla bir düşmanın telekomünikasyon veya silah donanımının çalışmasını sekteye uğratmak veya tamamıyle engellemek amacını güden etkinliklerin tümü: *Yayınların parazitlerle bozulması, yanıltıcıların kullanılması, düşman yayın şebekesi içine sahte yayınlar sokulması elektronik karşı tedbirlere birer örnektir.* [Fr. Contremesures électroniques].

tediye, i. —
~ açığı, *ikt.* Bir memleketin (*devletin, devlet hazinesinin*) içeriye ve dışarıya karşı olan belli bir devredeki borçlarının ödenmeyen kısmı.
~ bilânçosu, — 2. *ikt.* Bir ülkenin bir yılda eline geçirdiği ve elinden çıkardığı altın ve dövizleri gösteren hesap.
~ gişesi, *ikt.* Yalnız para ödemesi yapan gişe.
~ kuponu, *ikt.* Vezneye gönderilen tediye emrine veya fişine yapıştırılan ve ödemenin sahibine yapılması için bir nüshasının da parayı alacak olana verildiği kupon.

tek, s. —
~ başına anlamlı deyim, *mant.* Yöneten olmayıp yalnızca yönetilen olan, başka bir deyişle temel dizimsel türden olan kapalı deyim. [İng. Categorematic expression; Fr. Expression catégorématique].
~ bildirmelik, *mal.* Antlaşmalı ve antlaşmasız tüm ülkeler mallarına uygulanacak tek bir özerk bildirmelik. [İng. Single autonomous tariff; Fr. Tarif autonome unique].
~ çapraz, *sp.* (*güreş*) Çapraza girildiğinde karşı güreşçinin bir kolunu da çaprazın içine alma.
~ çeşitli dil, *mant.* Yalnız bir çeşit değişkeni olan biçimsel dil. [İng. One-sorted language].
~ dalma, *sp.* (*güreş*) Karşı güreşçinin tek bacağını kapma.
~ dayak, *sp.* (*güreş*) Güç durumdaki güreşçinin bir elle yere dayanması.
~ değişkenli marjinal dağılım, *istat.* Diğer iki değişken sabit iken bir değişkenin dağılımı.
~ değişkenli şartlı dağılım, *istat.* Değişken çiftlerinden biri veriyken (*sabitken*) üçüncü değişkenin gösterdiği dağılım.
~ dereceli seçim, *istat.* Kitleden örnek elemanlarını doğrudan doğruya seçme işlemi.
~ düzen muhasebe sistemi, *ikt.* Benzer kuruluşlarca uygulanması mümkün olan bir hesap sistemi. [İng. Standard comptability system: Fr. Système standard de comptabilité].
~ eğrilikli yüzey, *mim.* Bir eğrinin bir doğru üzerinde veya bir doğrunun bir eğri üzerinde kendisine paralel kalarak yürütülmesiyle elde edilen yüzey.
~ eluzluğu, *psik.* Sağ veya sol eli öncelikle kullanma eğilimi. [İng. Unidextrality].
~ eş evlilik, Bk. Monogami.
~ fiyat politikası, *ikt.* Her müşteriye, her zaman aynı fiyatla satış yapmak, satış fiyatında tenzilât yapmamak, pazarlıksız satış, normlaştırılmış fiyatla satış sistemi.
~ kapan, *sp.* (*güreş*) Bir kolu, karşısındakinin koltuğu altından geçirdikten sonra elî ensesine dayayıp öteki elin de yardımıyla karşısındakinin başını mindere eğme ve onu başı üzerinde döndürerek çevirme.
~ kapanda savunma, *sp.* (*güreş*) Kapan takılmak istenen kolun ileri uzatılması ve başın karşı güreşçinin pazısına da yatılmasıyle yapılan savunma.
~ koldan atma, *sp.* (*güreş*) Karşı güreşçinin bir kolunu koltuk altında sıkıştırmak ve öteki kol ile de belinden sarılmak yoluyle ayaklarını yerden kesip köprüye gelerek atma.
~ maden ölçüsü, *ikt.* Üstün özelliği olan madenlerden altın ve gümüşü para değerine temel alan yöntem. [İng. Monometallism; Fr. Monométallisme].
~ maden para yöntemi, *ikt.* Sadece altından veya gümüşten veya benzeri bir madenden olmak üzere tek madenden para yapımı yöntemi. [İng. Monometallisme rule; Fr. Méthode de monométallisme].
~ renkli görme, *psik.* Bütün renkleri tek bir rengin türlü koyuluklardaki görüntüleri olarak algılama. [İng. Monochromatic vision].

~ **sarma,** *sp.* (*güreş*) Tek ayakla vurulan sarma.

~ **sınama öğrenimi,** *psik.* a) (*Guthrie*) Belirli bir uyaranla sınanan ilk tepki arasında tam bir çağrışımsal bağın kurulması. b) (*Skinner*) Uyaranla tepkinin ilk birleştirilmesinde kullanılan pekiştiricinin aynı uyaran karşısında aynı tepkinin ortaya çıkması olasılığını arttırması. [**İng.** One-trial learning].

~ **sınırlı aralık,** *istat.* Sadece bir üst veya bir alt sınırı olan aralık.

~ **taraflı takas,** *ikt.* Bir devletin karşısındaki memleket veya memleketlerle anlaşma yapmaksızın doğrudan doğruya aldığı tedbirlerle takas usulünü tatbik etmesi.

~ **ve muhtar tarife sistemi,** *ikt.* Gümrük tarifelerinde ithal eşyasına, hangi memleket menşeli olursa olsun bakılmayarak tek tarife uygulanması ve hükümet tarafından istenildiği anda değiştirilebilen tarife şekli.

~ **yerden işe alma,** *ikt.* Bir işletmede işe alma ve işçi bulma işlemlerinin bir elden yönetimi. [**İng.** Centralized hiring].

~ **yerden satınalma,** *ikt.* Tüm satın alma işlerinin bir merkezce yapılması. [**İng.** Central buying; **Fr.** Achat central].

~ **yönetici,** *ikt.* Bir kuruluşu işçilerin veya işçi sendikalarının yardımı olmadan tek başına yöneten kişi. [**İng.** Autocratic leader; **Fr.** Dirigeant autocratique].

~ **yük belgesi,** *ikt.* Çoğunlukla ilk taşıtıcı tarafından düzenlenen gerek deniz ve gerekse karada bir yerden başka bir yere götürülecek mal için alıcısına verilen belge. [**İng.** Through bill of leading; **Fr.** Connaissement direct].

~ **yüzlü blok kitap,** *küt.* Yapraklarının tek yüzü basılmış olan kitap. [**İng.** Anopistographic block book].

tekçilik, i. *fels.* **Bk. Monizm.**

tek. düzen, b.s. — ~ **li birli açık önerme,** *mant.* Birli çekirdek açık önerme veya yalınç bileşenleri birli çekirdek açık önermeler olan birli açık önerme. [**İng.** Uniform monadic open sentence].

tek. el, b.i. —

~ **maddeleri,** — *ikt.* [**İng.** Monopoly products; **Fr.** Produits monopoles].

~ **vergisi,** *mal.* Tekele bağlı malların girişlerinde, gümrük vergisinden ayrı olarak alınan vergi. [**İng.** Monopoly duty; **Fr.** Droit de monopole].

~ **yöntemi,** *huk.* Bir kitabın bir kişiden başkası tarafından bastırılamaması [*İng.* Monopoly rule· **Fr.** Système monopolistique].

tekelci, s. ve i. —

~ **önerme,** *fels.* Bir özneye, bütün öteki özneleri dışta bırakarak bir yüklem bağlayan önerme. [**İng.** ve **Fr.** Exclusive proposition].

~ **yarışım,** *ikt.* Piyasadaki mal fiyatlarını birkaç alıcı veya satıcının etkisi ile oluşturan yarışım. [**İng.** Monopolistic competition; **Fr.** Concurrence monopolistique].

tekelcilik, - ği, i. — **tekelciliğe karşı önlem,** *ikt.* Tekelcilik gücünü kıracak nitelikte yapılacak davranış ve işlemler. [**İng.** Antitrust; **Fr.** Antitrust].

teker, i. —

~ **teli,** *sp.* (*bis.*) Bir ucu kasnağa, öbür ucu göbek yanağı üzerine takılmış ve küçücük vidalarla sıkıştırılmış teller [**Fr.** Rayon de roue].

~ **yağı,** *sp.* (*bis.*) Tekerlek göbeklerinde ve öteki parçalarda kullanılan yağ [**İng.** Dirty oil or grease; **Fr.** Cambouis].

tekil, s. —

~ **evetleme,** *mant.* Ancak ana bileşenleri ayrı doğruluk değerinde olduğunda doğru olan bir bileşik önermeyi oluşturan doğrusal ikili eklem. [**İng.** Exclusive, noninclusive disjunction].

~ **önerme,** *mant.* İçinde hiç bir niceleyici geçmeyen önerme. [**İng.** Singular sentence; **Fr.** Énoncé singulier].

~ **tamdeyim,** *mant.* İçinde hiç bir niceleyici geçmeyen tamdeyim. [**İng.** Singular formula; **Fr.** Formule singulière].

~ **terim,** *mant.* Ad veya açık terim. [**İng.** Singular term; **Fr.** Terme singulier].

tekli, s. Teki olan tek olarak.

~ **çıkış,** *sp.* (*bis.*) Bir koşucunun, tek olarak yarışa başlaması. [**Fr.** Départ individuel].

~ **deneme,** *sp.* (*bis.*) Tekil olarak yapılan resmi yarış. [**Fr.** Epreuve individuelle].

~ **dizi,** *sp.* (*bis.*) Yarış içinde koşucuların birbiri arkasında sıralanmaları [**İng.** Indian file; **Fr.** File indienne].

~ **hız yarışı,** *sp.* (*bis.*) Takım sıralaması bulunmayan ve tekler arasında yapılan hız yarışı. [**Fr.** Vitesse individuelle].

~ **kovalama,** *sp.* (*bis.*) Yarışlığın karşılıklı iki yerinden başlamak ve başladıkları yerlerde bitirmek üzere, iki kişi arasında yapılan yarış. [**Fr.** Poursuite individuelle].

~ **sıralama,** *sp.* (*bis.*) Yarış sonunda, koşucuları, elde ettikleri yer ve zamana göre teker teker sıralandırma. [**Fr.** Classement individuel].

tekmelik, - ği, i. *sp.* (*futb.*) Oyuncuların bacak (*tibia*) kemiklerini tekmelerden korumak için çorapları ile bacakları arasına soktukları, plastik veya sert deriden yapılan özel korumalık. [**İng.** Shin pad; **Fr.** Jambière].

tekmil, i. —

~ **dünya ayaklar altında olmak,** *dey.* Geniş ve güzel manzaraya sahip olmak.

tekne, i. — ~ **de hamur,** *dey.* Hazır iş.

~ **poliçeleri,** *ikt.* Gemilerin yaşı, tonajı ve sefer yapacağı yerler ve denizler göz önünde tutularak (*çatma, kurtarma, büyük avarya gibi*) rizikolarına karşı, hasarat sebebiyle tekne, makine ve teçhizatın belirli bir sefer veya müddet için sigorta edildiğini bildiren belge.

teknik, i. ve s. —

~ **analiz,** *ikt.* Bir firma, kapasite kullanım oranı, input output oranı, katkı marjı ve üretim faktörleri maliyetlerinin incelenmesi.

teknik, s. —

~ **kadro,** *ikt.* Büyük işletmelerin müdürleri, servis ve bölüm şefleriyle karar organlarına özel bilgi, maharet ve tecrübelerini aktaran personelinin bütünü. [**Fr.** Technostructure]. b) *sosy.* Çağdaş toplumların büyük devlet kuruluşlarında ve büyük özel firmalarında iktidarı ve yönetimi ele geçiren zümre; uzman ve yöneticilerden oluşan teknik kadrolar az veya çok kapalı gruplardır. [**Fr.** Technostructure].

~ **kütüphane,** *küt.* Fen ve teknik alanında çalışanların gereksemelerini karşılamak üzere, dermesinde çoğunlukla teknik kitapları bulunduran araştırma kütüphanesi. [**İng.** Technical library].

~ **okuma,** *küt.* Kütüphanecilikte bir eserin salt kaynakçasal kimliği ile konusunun saptanmasına yetecek denli incelenmesi [**İng.** Technical-reading].

~ **öğretim,** *eğt.* Bir tekniğin veya teknik yöntem ve becerilerin kazandırılmasına önem veren, mühendis, teknisyen ve işçi yetiştirmeyi amaç edinen öğretim alanı veya türü. [**İng.** Technical education; **Fr.** Enseignement technique].

~ **revizyon,** *ikt.* Özel veya resmî sektörün bilânço, kâr ve zarar kapsamının ve malî, iktisadî durumunun belli bir devre içindeki işlemlerinin doğru bir şekilde yapılıp yapılmadığının kontrolü.

~ **sermaye,** *ikt.* Üretime bağlanan ve emek ile doğal kaynakların verimini yükseltici fonksiyona sahip iktisadi değerlerden oluşan sermaye.

~ **yardım,** *ikt.* Sanayilerini geliştirme yolundaki ülkeleri malî, ticarî ve teknik yönlerden desteklemek üzere alınan tedbirler ve projeler.

~ **yedekler,** *ikt.* a) Güvence ortaklıklarının ayırmakla zorunlu oldukları yasal yedekler dışında olağanüstü zararlar karşılığı ayırdıkları yedekler. b) Henüz gerçekleşmeyen askıda bulunan ödenceler karşılığı ayrılan yedekler. [**İng.** Technical reserve funds; **Fr.** Réserves techniques].

teknik. bilim, b.i. **Bk. Teknoloji.**

teknisyen, i. —

~ **okulu,** *eğt.* Endüstri alanında makine, elektrik, kimya, motor v.b. dallarda çalışacak teknik görevlileri yetiştirme amacını güden ve öğrenim süresi dört yıl olan lise dengi meslek okulu. [**İng.** Technician school; **Fr.** École des techniciens].

teknolojik, s. —

~ **analiz,** *ikt.* Bir firma, üretim teknolojisinin maliyetler üzerindeki olumlu olumsuz etkilerini ve kalite seviyesini belirlemesine göre, rekabet koşullarını ve sonuçta firmanın satış potansiyelini ortaya koyan analiz.

~ **eğitim,** *eğt.* Kuramsal yönden gelişme yerine ilkelerin uygulanışına önem veren eğitim. [**İng.** Technological education; **Fr.** Éducation technologique].

~ **işsizlik,** *ikt.* İnsan gücü yerine makine kullanılması veya daha yeni ve prodüktif üretim tekniklerinin kullanılması sonucu beliren işsizlik. [**İng.** Unemployment resulting from automation, etc.; **Fr.** Chômage technologique].

tek. renkli, b.s. ve i. —

~ **ışınım,** Bir tek frekansla *nitelenen* ışınım.

tektonik, - ği, i. —

~ **düzey,** *tektonik.* Özel bir biçim değiştirme dönemi sırasındaki ayrı bir bağıl oynaklık düzeyi.

~ **tahlil,** *tektonik.* Kaya yapısının üç ayrı evrede tahlilden geçirilmesi.

~ **taşınma,** *tektonik.* Tektonitlerdeki, sonucavarımlı, bağıl hareket bileşeninin doğrultusu.

~ **üslûp,** *tektonik.* İlişikli mazoskopik yapılar grubunun, daha başka yerdeki veya yaştaki benzeryapılar grubununkinden ayrımlı bulunan, toplam niteliği.

tektonit, i. *tektonik.* Tersinmez bileşen hareketin fabriğe yansımış bulunduğu bir kaya veya kaya cismi.

tekün, s. *ed.* Koşaların hepsi bir güçte, bir değerde olan (*gazel, koşuk*)

tek. yazım, b.i. **Bk. Monografi.**

tel, i. *Erm.*—

~ **başlığı,** *sp.* (*bis.*) Tellerin başına konan küçük metal parça. [**Fr.** Tête de rayon].

~ **filaman**, Elektrik akımının geçmesi ile akkorlaşan, tungsten metalinden (*veya kömürden*) yapılmış, akkor lambaların ışıklı elementinin tel biçiminde olan iletkeni.

~ **tutucu**, Bir akkor lâmbanın telini tutmaya yarayan metal tel. [**İng.** ve **Fr.** Support].

teleksçi, i. Teleks bağlantısı kurmakla görevli kişi. [**İng.** Telex operator; **Fr.** Télexiste].

telemetre, i. — **laserli** ~, a) *geod. ve topogr.* Laserin özel niteliklerinden yararlanarak uzaklıkları ölçen âlet. [**İng.** Laser rangefinder; **Fr.** Télémètre à laser]. • b) *sil.* Nişan alınan bir hedefle arasındaki uzaklığı son derece büyük bir duyarlıkla ölçmeğe yarayan elektronik cihaz. [**İng.** Laser rangefinder; **Fr.** Télémètre laser].

telemetri, i. **2.** *hava. ve astronotik.* Akustik, optik veya radyoelektrik yöntemlerle uzaklık ölçümü. [**İng.** Range finding; **Fr.** Télémétrie].

teletip, i. *Fr. télétype. komp.* → **Uzakyazıcı**.

televizyon, i. — ~ **la eğitim**, *eğt.* a) Televizyonun görsel-işitsel etki ve olanaklarından yararlanarak çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin gereksemelerini karşılamak üzere televizyon yolu ile yapılan eğitim. b) Kimi okul ve üniversitelerde, özellikle kalabalık sınıflarda birtakım derslerin kısa dalgalı televizyon programları ile verilmesi. [**İng.** Television education; **Fr.** Éducation télévisuelle].

tellâl, i. —

~ **satış bordrosu**, *ikt.* Tellâlın aracılık ettiği işlemlerine ait hareketleri göstermek üzere ve alıcı ile satıcının hukukunu emniyet altına almak için düzenlediği cetvel.

temâs, i. —

~ **büyüsü**, *etn.* Esası temas ilkesine dayanan büyü. [**İng.** Contagious magic **Fr.** Magie contagieuse].

temel, i. —

~ **kuramı**, *ikt.* Kent temel faaliyetlerinin kent büyümesinde itici gücü olduğunu savunan kuram.

temizleyici, i. — **hava** ~ **sı**, *tekn.* Tozları tutan elektrostatik bir filtreyle kokuları ve sağlığa zararlı gazları yok eden kömürlü veya ozonlu bir filtre sayesinde havayı temizleyen elektrikli cihaz. [**Fr.** Purificateur d'air]. • **kuyu** ~, *mim.* Yerinde dökme kazıklı temel. • **mütemadi** ~, *mim.* Zeminin ayrık temel yapılmasına elverecek kadar sağlam olmaması halinde yapılan, kolonların altında ve arasında betonarme kiriş gibi uzanan temel türü. • **radyo**~, *mim.* Yapının zemine oturduğu yüzeyi bir döşeme gibi boydan boya kaplayan çoğu betonarme temel.

~ **anamal**, *ikt.* a) Hisselere bölünmüş ortaklık anamalı. b) Kurucular veya ortaklarca yüklenilen anamal. [**İng.** Capital stock].

~ **beceri**, *eğt.* Okuma, yazma, toplama çıkarma, çarpma ve bölme gibi daha ileri öğrenim sağlamakta gerekli olan beceriler. [**İng.** Fundamental skill, Basic skills; **Fr.** Habiletés fondamentales].

~ **bunalım**, *psik.* (*Horney*) Çocukluk döneminde, düşman olarak görülen çevre karşısında duyulan düşmanlık, yalnızlık, çaresizlik duyguları. [**İng.** Basic anxiety]. •

~ **cümlecik**, *gram.* Bileşik cümlelerde çekimli fiillerle, fiil görevli yüklemle kurulan cümlecik.

~ **çözüm**, *psik.* (*Horney*) Temel çatışmalardan birinin bilince çıkmasını önlemek için yapılan zorunlu etkinlikler. [**İng.** Major solution].

~ **dava**, *huk.* Yöntemine göre açılmış ve görevli yargılıkça duruşması yapılarak yargıya bağlanacak olan dava. [**İng.** Principal action «claim»; **Fr.** Action «demande» principale].

~ **derme**, *küt.* Bir kütüphanede bulunması gerekli sayılan eserlerden oluşan derme. [**İng.** Basic stock].

~ **dersler**, *eğt.* a) Öğrencilerin yazılı ve sözlü anlatım becerisini geliştirmeyi amaç edinen dersler; örneğin okuma, yazma, kompozisyon, dilbilgisi ile aritmetik dersine verilen ad. b) Öğrencilere yaşamlarında başarılı olmaları için gerekli olan bilgi, beceri veya değer biçme ve beğenme duygularını elde etme olanağını sağlayan derslerden herhangi biri. [**İng.** Fundamental subjects; **Fr.** Matières fondamentales].

~ **doğruluk çizelgesi**, *mant.* Doğrusal bir eklemin yorumunu belirleyen doğruluk çizelgesi. [**İng.** Elementary truth table **Fr.** Tableau de vérité élémentaire].

~ **dönem**, *ikt.* Temel alınan gösterge sayısıyle ilgili sayılma bilgilerinin toplandığı dönem. [**İng.** Base period; **Fr.** Période de base].

~ **düşünce**, *etn.* İnsanların ruhsal yapılarının temelde aynı olmaları nedeniyle temelde aynı şekilde düşündüklerini ileri süren etnolojik görüş. [**İng.** Elementary idea; **Fr.** Pensée élémentaire].

~ **fiyat**, *ikt.* Fiyatlara temel olarak alınan öğe. [**İng.** Basic price; **Fr.** Prix de base].

~ **eğitim**, *eğt.* a) Örgün eğitimden yararlanma olanağı bulamamış kimselere uygulanan ve onları toplumsal, ekonomik ve kültürel yönlerden aydınlatıp yetiştirmeyi amaç edinen eğitim. b) Öğrencilere okuma-yazma, aritmetik, meslek becerileri, ev yönetimi, sağlık bilgisi, fen bilgisi, yurttaşlık bilgisi, din bilgisi alanlarındaki temel kavramları, bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyle düzenlenen eğitim. [**İng.** Fundamental education, basic education; **Fr.** Education fondamentale, éducation de base].

~ **mahkeme**, *huk.* Bulundukları ilçenin adıyla anılan, bir başkan, iki üyeden kurulu ve çoğu zaman tek yargıçlı adliye mahkemesi. [**İng.** Court; **Fr.** Tribunal]

~ **mahkeme başkan ve yargıcı**, *huk.* Temel mahkemedeki davalara bakan bir başkanla iki üye.

~ **fiş**, *küt.* Birim fiş yönteminde eserin sorumlusu (*genel olarak yazar*) adına düzenlenen ve izleme kaydına yer veren fiş. [**İng.** Main entry].

~ **gereksinmeler**, *psik.* Beğenilme, değer verilme, sevilme, bağlılık, çabaların başarı ile sonuçlanması, bedensel gereksinmeler gibi yaş, cinslik veya yaşam düzeyi düşünülmeden herkeste ortak olan gereksinmeler. [**İng.** Basic needs].

~ **günlük kazanç**, *ikt.* İş kazaları ile uğraşı hastalıklarında, hastalık ve analık hallerinde verilecek ödenek ve gelirlerin hesabında yasalarındaki koşullara göre temel tutulacak günlük kazanç. [**İng.** Day labour income; **Fr.** Revenu journalier].

~ **kavramlar**, *fels.* Bir bilimin temel koruyucu ilk kavramları.

~ **kaynak**, *eğt.* Eğitim araştırmalarında baş vurulan ve herhangi bir olay veya olgu üzerinde doğrudan doğruya bilgi edinilmesini sağlayan belge, eser, yazı ve sözlü tanıklık. [**İng.** Primary source **Fr.** Source primaire].

~ **kişilik tipi**, *psik.* (*Kardiner*) Bir toplumun üyelerinde ortak yaşantıların etkisiyle gelişen kişilik özelliklerinin tümü. [**İng.** Basic personality type].

~ **mantık**, *mant.* Mantıksal değişmezleri eklemler, niceleyiciler ile eşitlik, değişkenleri bireysel değişken, mantıksal olmayan değişmez türleri ad, yüklem ile işlev olan mantık dizgesi. [**İng.** Elemantary logic, first order logic with equality, standard logic; **Fr.** Logique égalitaire du premier ordre].

~ **mantıklı biçimsel dil**, *mant.* Mantıksal değişmezleri eklemler, niceleyiciler ile eşitlik, mantıksal olmayan değişmez türleri ad, yüklem, işlev, değişkenleri de bireysel değişken olan biçimsel dil. [**İng.** Elemantry language].

~ **mantıklı dil**, *mant.* Mantıksal değişmezleri eklemler, niceleyiciler, eşitlik, değişkenleri tek çeşitli bireysel değişkenler, düzgün deyimleri de ad, önerme, yüklem, işlev dizimsel türlerinden olan biçimsel dil. [**İng.** Elemantary language, first-order language with equality].

~ **mantıklı kuram**, *mant.* Temel mantıklı bir biçimsel dil ile temel mantığın geçerli çıkarım kurallarına dayanan kuram. [**İng.** Elemantary theory, theory with standard formalization; **Fr.** Théorie égalitaire du premier ordre].

~ **mantıklı sayı kuramı**, *mant.* Doğal sayıların toplamı ile çarpımına ilişkin kanıtsavları türetmeğe yarayan temel mantıklı kuram. [**İng.** Elementary number theory; **Fr.** Théorie élémentaire des nombres].

~ **okuma kitabı**, — [**İng.** Basic reader **Fr.** Livre de lecture fondamentale].

~ **ödeme parası**, *ikt.* a) Alacaklının sınırsız olarak kabulüne zorunlu bulunduğu para. b) Alacak tümünün altınla veya kâğıt para ile ödenmesi ancak nikel ve bozuk para ile karşılanılmaşı gibi alacaklı yararına konulabilecek bazı koşullar. [**İng.** Standard money; **Fr.** Monnaie normale].

~ **ölçün tümdeğeri**, *ikt.* a) Geçerli ölçün tümdeğerde ve gerçek tümdeğerde görülen değişiklikleri değerlendirmek için temel alınan ölçün tümdeğer. b) Girişim amaçlarının ışığı altında işletme ölçümlemeleri sonucunda geliştirilen tümdeğer. [**İng.** Basic standard cost; **Fr.** Prix standard de revient de base].

~ **önerme**, *fels.* Kendisinden başka önermelerin çıkarıldığı, kendisi daha fazla geri götürülemeyen önerme.

~ **örnek**, *istat.* Bir kitlenin temelinin yerini almak üzere son derece dikkatle kurulan bir örnek.

~ **para ölçüsü**, *ikt.* a) Bir devletçe paraları için değer ölçüsü olarak kabul edilen maden (*altın veya gümüş gibi*). [**İng.** Standard of coin; **Fr.** Étalon monétaire].

~ **sentaktik tür**, *mant.* Bir dilin bütün sentaktik türlerini kurmaya yarayan salt yönetilen deyim türleri. [**İng.** Fundamental syntactic category; **Fr.** Catégorie syntaxique fondamentale].

~ **tümdeğer**, *ikt.* a) Ham madde ve üretimci işçilik tümdeğeri. b) Dolaysız tümdeğer, üretimin genel oylumuna göre inip çıkan tümdeğer. c) Değişken tümdeğer. [**İng.** Direct cost; **Fr.** Frais direct].

~ **ücret,** *ikt.* a) Aylık ücret. b) İkramiye, ödenek, özence, kâr gibi ek ödemeye temel olmak üzere hakkedilen ücret. [**İng.** Base rate; **Fr.** Salaire de base].

~ **yaş,** *psik.* Özellikle «Stanfor--Binet» anlak ölçerinde bireyin bütün soruları başarı ile yanıtladığı en yüksek yaş düzeyi. [**İng.** Basal age].

~ **yatırım,** *ikt.* Ödünç verme, ödünç alma ve borçlanma ile ilişkisiz başka yatırımları. [**İng.** Primary deposit; **Fr.** Dépôt principal].

temellendirim, i. *fels.* İleri sürülen bir sav için temel, dayanak, gerekçe verme. [**İng.** Foundation; **Fr.** Fondement].

temellendirmek, f. *fels.* Sağlam bir dayanak koymak, temel koymak, bir önermeyi, bir kuralı, bir gerekliliği, kendisini doğrulayacak herhangi bir şey üzerine dayamak. [**İng.** Ground, found; **Fr.** Fonder, fonder en raison].

temelsiz, s. —

~ **hesap,** *ikt.* Temelli hesaplarda henüz yer almamış maddeleri kapsayan hesap [**İng.** Suspens account; **Fr.** Compte en suspens].

temettü, i. —

~ **ikramiyesi,** *ikt.* Bir müessesede çalışan memur, hizmetli ve işçilere o müessesenin sevk ve idaresinde birinci derecede etkili olan idare meclisi reisi, aza ve müdürlerine, bilânço kârından verilen ödül.

teminat, ç.i. — ~ **lı ücret,** *ikt.* Çalışmak üzere çağrıldığı halde kendilerine tam bir günlük yaptırılacak iş bulunmadığı zamanlarda işçilere ödenmesi garanti edilen en az ücret. [**İng.** Call-in pay, call pay; **Fr.** Salaire garanti]. • ~ **lı yıllık ücret,** *ikt.* İşverenin işçilerine bir yıl içinde vermeyi yüklendiği en az yıllık ücret. [**İng.** Guaranteed annumal wage; **Fr.** Salaire annuel à garantie]. • ~ **sız satış,** *ikt.* Teminatsız, açıktan yapılan satış. [**İng.** Short sale; **Fr.** Vente à découvert].

~ **cirosu,** *ikt.* Emre yazılı bir senedin mülkiyetini devrettirmeksizin, yalnız tahsili halinde bedelinden alacağı miktarı üzerinde alacaklıya alacağını tahsil yetkisi vermek üzere rehin mahiyetinde bırakmasını kapsayan ciro.

~ **komisyonu,** *ikt.* Bankaların müşteri lehine verdikleri teminat mektuplarından aldıkları komisyon.

~ **kredileri,** *ikt.* Bankaların müşterilerine açtıkları kredilerden o müşterinin teminat mektubu olarak veya nakdi krediler dışındaki işlemlerde kullanılabilmesi için verilen kredi.

temiz, s. — ~ **e havale etmek,** *dey.* — 2. Öldürmek.

~ **süt emmiş,** *dey.* Doğru, namuslu

~ **yürekli,** *dey.* Hep iyilik düşünen.

temizleme, i. — **radyoaktif ~,** *savunma.* Önceden ışınım etkisinde kalmış nesnelerin radyoaktif gücünü yok etmeyi veya azaltmayı amaçlayan işlem. • **radyoaktif ~ oranı,** *savunma.* Etkili radyoaktif madde bakımından ilk derişiklik ile temizleme işlemi sonunda elde edilen derişik arasındaki oran.

~ **kutusu,** *mim.* Soba bacalarında küllük'ün altına yerleştirilen ve kurumu içine toplayan sürme kutu.

temizlik, - ği, i. —

~ **sabunu,** *tıp* Bir sodyum hidroksit sodyum karbonat karışımı.

temsil, i. —

~ **edici örnekleme,** *eğt.* Göz önünde tutulan amaçlar bakımından evrenin bütün özelliklerini temsil ettiği düşünülen örnekleme. [**İng.** Representative sample **Fr.** Échantillonnage représentatif].

temsilî, s. —

~ **firma,** *ikt.* Örnek olarak gösterilen, aynı türden diğer firmaları canlandırmak için ele alınan firma.

~ **para,** *ikt.* Gerektiğinde altına ve gümüşe çevrilebilir para

temyiz, i. —

~ **edilemeyecek karar,** *ikt.* İnceleme kurallarınca varılan yargıların kesin olması nedeniyle üst inceleme kurullarına götürülemeyen ve vergi yöntemi yasasında ayrıntıları gösterilen uygulamalar. [**İng.** Definitive judgement; **Fr.** Jugement définitif].

~ **kararı,** *ikt.* Vergi veren veya alanların beliren yükümlülüklere yasal nedenler ileri sürerek direnmeleri ve karşıt olmaları halinde üst inceleme örgütünün bu konu üzerinde yeniden yapacağı araştırma ve incelemeler sonucu varacağı sınırlı ve yazılı yargı. [**İng.** Judgement of discernement; **Fr.** Jugement de cassation].

tencere, i. —

~ **dibin kara seninki benden kara,** *dey.* Kötülükte ve kusurlulukta birbirinden aşağı kalmayan şeyleri anlatır.

tendinit, i. *tıp* Tendon (*kiriş*) iltihabı. [**İng.** Tendinitis; **Fr.** Tendinite].

~ **dirseği,** *tıp* Dirsekte hissedilen ve önkola yayılan şiddetli ağrı.

tensel, s. —

~ **benlik,** *psik.* Benliğin veya benin özü olan beden üzerinde yaşanarak edinilmiş imge. [**İng.** Body ego].

~ **ceza,** *psik.* Dayak ve benzeri şeylerle bedene acı veren ceza. [**İng.** Corporal punishment].

tenvirat, ç.i. —

~ **masrafları,** *ikt.* Aydınlatma için yapılan masraflar.

teorik, s. —

~ **azami kapasite,** *ikt.* Bir fabrika veya bölümün, hafta sonu ve bayramlar dahil hiç durmaksızın tüm hızı ile çalışarak üretebileceği hizmet veya ürünler hacmi.

tepe, i. — ~ **si üstü dönmek,** *dey.* Bozguna uğramak, bu yüzden geri dönmek.

~ **aşağı gitmek,** *dey.* İşleri bozulup zarar görmek.

tepelik, - ği, i. — **buhurdan ~,** *mim.* Buhurdan biçiminde tepelik. • **meşale ~,** *mim* Meşale şeklinde tepelik.

tepi, i. *psik.* İstençli bir yöntem veya uyaranın denetimi söz konusu olmadan birdenbire yapılan davranım. (*Freudçularda ilkel benliğe bağlı içgüdüsel bir davranış*). [**İng.** Impulse].

~ **sunuşu,** *psik.* (*Freud*) Tepi durumu veya fizyolojik etkinliğin bilinç düzeyindeki görünümü. [**İng.** Impulse presentation].

tepilenim, i. *psik.* Belirli bir davranışı yapma zorunluluğu duyma. (*Tepkiyi ortaya çıkaran uyaranlara karşı kişinin özel bir duyarlığı olur*). [**İng.** ve **Fr.** Impulsion].

tepisel, i. *psik.* Düşünmeden, birdenbire yapılan (*tepkiler*). [**İng.** Impulsive: **Fr.** Impulsif, - ive]

tepke, i. —

~ **kemeri,** *psik.* Uyarılan almaç bir sinirle, uyaranı, aracı sinir yoluyle etkileyici sinire aktaran kemer. [**İng.** Reflex arc].

~ **ketlenmesi,** *psik.* Bir tepke veya tepkinin tümünün veya bir parçasının, başka bir tepke veya tepkinin harekete geçirilmesi yüzünden engellenmesi. [**İng.** Reflex inhibition].

~ **zinciri,** *psik.* Bağlantılı ve düzenleştirilmiş olarak birbirinin peşi sıra gelen tepke dizisi. [**İng.** Chain reflex]

tepke. bilim, b.i. **Bk. Refleksoloji.**

tepki, i. — § **10.** *etoloji.* Gerçek dış çevredeki herhangi bir öğenin değişmesi (*fiziksel, iklimsel veya yaşamsal etken*) gerek kendi iç durumundaki bir değişiklik (*enzim dengeleri, hormon durumu v.b.*) sonucunda, hayvanın duruşunda meydana gelen değişiklik (*Tepkiler, bütünü içinde, basit kas kasılmasından sosyal davranışlara kadar farklı karmaşıklık düzeyleri gösterebilen hareket şemalarıyla açıklanır*). [**İng.** Reaction; **Fr.** Réaction]. • **boşa ~,** Destek behaviyorların eşliğinde olmadan meydana gelen ve çoğu zaman göz önüne alınan davranışa tekabül eden tepki. [**Fr.** Réaction à vide]. • **uyarlayıcı ~,** Kendisine yol açan uyarıyı durdurmaya yönelik tepki. [**Fr.** Réaction adaptative].

~ **dolaşımı,** *psik.* Nöronların alıcı sinirlerden, iletici sinirlere doğru düzenlenişi. [**İng.** Response circuit].

~ **eşiği,** *psik.* Bir karşılığın ortaya çıkabilmesi için gerekli olan en düşük uyaran gücü. [**İng.** Response threshold].

~ **geliştirme,** *psik.* (*Freud*) Bilinçaltı duygu ve eğilimleri, onların karşıtı olan duygu ve davranışlarla açığa vurma özelliği. (*Baskı altındaki korkunun saldırganlık, nefretin saygı veya sevgi olarak gösterilmesi gibi*). [**İng.** Reaction formation].

~ **genellemesi,** *psik.* Denek hayvanı belirli bir uyaran karşısında belirli bir tepkiyi göstermeyi öğrendikten sonra, aynı uyaranın benzeri tepkileri de ortaya çıkarabildiği ilkesi. [**İng.** Response generalization].

~ **gizilgücü,** *psik.* (*Hull*) Alışkanlık gücüyle, ilişkili dürtünün çarpımından oluşan, belirli bir tepkinin ortaya çıkabilme olasılığı. [**İng.** Reaction potential or SER].

~ **öğrenimi,** *psik.* Tepkinin yapıldığı nesnel ortamı değil, yalnızca tepkiyi yapabilmeyi öğrenme. [**İng.** Learning response].

~ **tipi,** *psik.* Deneylerde kullanılan uyaranlar karşısında deneğin, ya öncelikle kaslar ve devinimlerle tepki yapması veya uyaranı algılayıp yorumlama çabası göstermesi. [**İng.** Reaction type].

~ **yeğinliği,** *psik.* Uyaranın veya güdünün gücünde baş gösteren değişmelere uygun olarak kaslar ve salgı bezlerinin etkinliklerinde görülen değişiklikler [**İng.** Response intensity].

~ **yenilenmesi,** *psikan.* Bir karmaşanın zayıflatılıp yok edilmesi, veya çatışma ve baskının yarattığı coşkusal gerilimin, onu yaşatan temel yaşantının düşlenmesi veya yeniden yaşanması yoluyle hafifletilmesi. [**İng.** Response adequacy].

~ **zamanı,** *psik.* Uyaranın uygulandığı anla, deneğin karşılığını göstermeye başladığı an arasında geçen süre. [**İng.** Reaction time: **Fr.** Temps de réaction].

tepkisel, s —

~ **çıldırı,** *psik.* Öncelikle aşırı çevre baskıları nedeniyle gelişen bir çıldırı [**İng.** Reactive psychosis].

~ **davranış,** *psik.* Dış çevreden gelen

bir uyarının etkisi ile ortaya çıkan bir davranış. [İng. Respondant behavior].
~ **pekiştirme**, *psik.* (*Freud*) Bilinçteki bir sürecin, bilinçaltındaki bir süreci karşı yönde harekete geçirmesi. [İng. Reactive reinforcement].
~ **şizofreni**, *psik.* Kişide öncelikle çevre etkilerinin geliştirdiği, uygun koşullar altında iyileşme olanağı bulunabilen şizofreni türü. [İng. Reactive schizophrenia].

teodolit, i. — **laserli ~**, *topogr.* Laserin özelliklerinden yararlanarak hizalama yapabilen teodolit. [Fr. Théodolite à laser].

tepkisizlik, - ği, i. *psik.* Özellikle kişilik ölçerlerinde deneğin belirli soru veya resimler karşısında tepki yapmaması. (*Bu tepkisizliğin özel ruhbilimsel anlamı ve önemi olduğuna inanılır*). [İng. Nonresponse].

ter, i. —
~ **atma,** *sp.* (*güreş*) Güreşçinin fazla ağırlığını atmak için uygulanan bir yöntem.
~ **yoklaması,** *sp.* (*güreş*) Güreşe başlamadan önce gövdenin terli ve kaygan olup olmadığının hakemce denetlenmesi.

terbiye, i. **hayvan ~ si,** *etoloji.* Hayvan psikolojisinde ve etolojide başvurulan alıştırma yöntemi (*Yöntemin esası, yaptığı bir hareketi ödüllendirerek hayvana onu yeniden yaptırmağa dayanır. Özellikle duyu organlarının çalışmasını incelemek için bu yola başvurulur. K. von Frisch arıların görme yeteneğini bu yöntemle incelemiştir*).

terek, - ği, i. *Erm. tarag.* —

terim, i. — **bir değişkenli bir çokterimlinin yönleyici terimi,** *mat.* Bu çokterimlinin en yüksek dereceli birterimlisi. [Fr. Terme directeur d'un polynôme à une variable].
~ **simgesi,** *mant.* Tasımsal mantıkda, değer alanı birli yüklemlerden, başka bir deyişle yalın veya olumsuzlamalı terimlerden oluşan dizimsel değişken. [İng. Term symbol; Fr. Symbole de termes].

terleme. buharlaşma, b.i. *fiz.* Toprakta geçici süre için birikmiş olan suyun bir kısmının, bitkilerin buharlaşması sayesinde atmosfere dönmesini sağlayan genel olay. [İng. Evapotranspiration; Fr. Évapotranspiration].

termoelektrik, s. —
~ **çifti,** *fiz.* Isıtılınca elektrik akımı oluşturan, birbirinden ayrı cinsten iki iletken.
~ **modül,** *soğutma.* Peltier etkisiyle soğuk üreten cihaz. [İng. Thermoelectric module; Fr. Module thermoélectrique].
~ **olayı,** *fiz.* Isının, elektrik enerjisine dönme olayı.

termogram, i. — § **2.** *tıp.* Vücut yüzeyinin değişik yerlerinden termografi yoluyla alınan sıcaklıkları gösteren eğri. [İng. Thermogram; Fr. Thermogramme].

termokromi, i. *Fr. thermochromie* < *Yun. therm, sıcaklık* + *khrôma, renk. kim.* Bazı katı maddelerin (*örneğin kükürt ve fosfor*), sıcakta daha koyu, soğukta daha açık bir renk alma özelliği. [İng. Thermochromism].

termomekanik, s. — **2.** *met.* Bir çeliğin ısıl işlem çevrimi sırasında uygulanan mekanik şekil değiştirme işlemi için kullanılır: *Termomekanik işlem, yalnız parçalara sıcakta biçim vermek için değil ayrıca inşaat ve takım çeliğinin mekanik niteliklerini, özellikle yorulmaya karşı direncini arttırmak için uygulanır.* [İng. Thermomechanical; Fr. Thermomécanique].

termoplastik, s. —
~ **elyafla kaplama,** *tekn.* Uzun süre depoda tutulacak gereç ve mallara uygulanan ve üzerlerine termoplastik elyaf püskürterek parçanın her yanını saracak bir koza oluşturmağa dayanan koruma yöntemi.
~ **karo,** *mim.* Asfalt, asbest lifi, termoplastik reçineler ve benzeri gereçlerle yapılan ve çoğu çimento şap üzerine yapıştırılarak kullanılan karo, marley.
~ **yapay madde,** *mim.* Sıcakta biçimlendirilen polivinli, polietilen veya bunlara benzer özellikte olan plastik madde.

ters, i. ve z. *sp.* (*güreş*) Başı öne eğik olan karşı güreşçinin kafasıyle bir kolunun ters kavranması ile yapılan omuzdan atma.
~ **devinim algısı,** *psik.* Dönen beyaz bir yel değirmeninin gerçekte döndüğü yönün tersine hareket ediyormuşçasına algılanması ve benzeri yanlış algılamalar. [İng. Kinephantom].
~ **kafakol,** *sp.* (*güreş*) Kafayı ve bir kolu kollar arasında sıkıştırdıktan sonra kalçayı ters taraftan çıkararak yapılan kafakol.
~ **kalça vurma,** *sp.* (*güreş*) Burgudaki güreşçinin yukarıya doğru direnmesi durumunda, onun önüne atlayıp göğsüne yapılan çarpma ile köprüye getirme.
~ **kazkanadı,** *sp.* (*güreş*) Ayakta, karşı güreşçinin arkasındayken kolları onun koltuk altlarından geçirip ensesinde kilitleme.
~ **kepçe,** *sp.* (*güreş*) Yerdeki karşı güreşçinin yandan, karnı altına el atarak, ters yöndeki bacağını yakalayıp çevirme.
~ **makas,** *sp.* (*futb.*) Bir oyuncunun, kendisini sırtüstü yere atarken ayaklarını havada devindirip makaslama vuruşla topu geri çevirmesi. [İng. Back acissors kick].
~ **paça,** *sp.* (*güreş*) Karşı güreşçinin arkadaki paçasını kapma.
~ **taraftan kalkmak,** *dey.* O gün aksi ve huysuz olmak.
~ **tasarruf,** *ikt.* Plasmanlara bağlanmış veya bankaya yatırılmış varlıkların kısmen çekilerek tüketim ihtiyaçlarında kullanılması.
~ **yarılım,** *tektonik.* Tavan bloku taban blokuna göre yükselmiş bulunan bir şeydir.
~ **yazı,** *psik.* Satırı düzgülü olan yönün tersinden başlatma veya kelimeleri son harfinden baş harfine doğru yazma yoluyle oluşan yazı. [İng. Reverseal handwriting].

tersinir, s. —
~ **filim,** *sin.* Kamerada kullanılıp kimyasal işlemden geçirildiği zaman doğrudan doğruya pozitif kopya sağlayan filim.

tesis, i. —
~ **hisse senedi,** *ikt.* Şirketin tesisi sırasında çıkarılan hisse senedi.
~ **sermayesi,** *ikt.* Teşebbüsün kurulusunda, üretim araçlarına ayrılan sermaye.

tesisat, i. —
~ **kredisi,** *ikt.* Uzun vade ile tesis kurmak, arazi edinmek, bina inşa ettirmek, sulama tesisatı kurmak, arazi ve ziraat makineleri satın almak gibi işlerin finansmanında kullanılmak üzere alınan kredi çeşidi.

test, i. —
~ **alt-bölümü,** *eğt.* Bir testin içinde bulunan ve yoklanacak alanla ilişkili değişik konuları ölçmek üzere düzenlenen bölümlerden her biri. [İng. ve Fr. Subtest].
~ **takımı,** *eğt.* Aynı deneğe veya deneklere, başka bir deyişle aynı evrene uygulanarak ölçünleştirilen birkaç testin bir araya getirilmesiyle oluşan test topluluğu. [İng. Battery of tests; Fr. Série de tests].
~ **yazısı,** *tıp.* Görme keskinliğini ölçmeye yarayan, basılmış harfler.
~ **yemeği,** *tıp.* Mide fonksiyonunu incelemek amacıyla verilen yemek.

testere, i. — **ahşap ~,** *mim.* Ahşap kesme, biçme ve doğrama işlerinde kullanılan el veya makine testeresi. ● **katrak ~ si,** *mim.* Yatay veya dikey katrak tezgâhına bağlanan ahşap testeresi.
~ **kılı,** *mim.* Kıl testerenin sıcım kalınlığındaki kesici kısmı.

tesviye, i. —
~ **kazısı,** *mim.* Bir zemini düzlemek için yapılan kazı.
Eşanl. **düzleme kazısı.**

teşhir, i. —
~ **gereksinmesi,** *psik.* (*Murray*) Canlılarda görülen, çevresindekileri çekme, uyarma, baştan çıkarma, eğlendirme ve canlandırma gereksemesi. [İng. Exhibition need].

teşhirci, i. — [İng. Exhibitionist, Fr. Exhibitionniste].

teşhircilik, - ği, i. *psikiy.* Dikkat ve ilgiyi üzerine çekebilmek için olağandışı ve uygunsuz davranışlarda bulunma, cinsiyet organlarını alenen gösterme. [İng. Exhibitionism; Fr. Exhibitionnisme].
Eşanl. **göstermecilik.**

teşhis, i. — **doğum öncesi ~,** *tıp.* Dölütteki bir hastalığın doğumdan önce teşhisi. [İng. Prenatal diagnosis; Fr. Diagnostic prénatal].

tetik, - ği, i. — **tetiğini bozmak,** *dey.* Hiç kıpırdamamak.
~ **durum,** *sp.* (*atl.*) Koşucunun, dikkat komutundan çıkış imine değin bulunduğu durum. [İng. Set position; Fr. Position complète].

tetraflüorür, i. *Fr. tétrafluorure. kım.* Molekülünde dört fluor atomu bulunan bileşik: *Uranyum tetraflüorür* (UF_4) [İng. Tetrafluoride].

tetrafoni, i. *Fr. tétraphonie.* → **Kadrifoni.**

tıkaçlı, s. —
~ **yönelteç,** *sp.* (*bis.*) Düşme sırasında yarışçılara zarar vermemesi için, iki ucu mantar veya plastikle tıkanmış yönelteç. [Fr. Guidon bouché].

tıkışma, i. *komp.* Bir bilgisayarın kart okuyucusunda kartların veya bir yazıcıda kâğıtların, çalışmayı aksatacak şekilde fazlaca yığılması.

tır, (*Fr. transport international routier* /milletlerarası karayolu nakliyatı/ kelimelerinin kısaltması). Milletlerarası alanda karayoluyle yapılan eşya nakliyatı.
~ **karnesi,** tır sözleşmesinin öngördüğü sistem içinde nakliyat yapılması için gereken belge.
~ **plakası,** Tır sistemi içinde nakliyat yapan karayolu taşıtlarının ön ve arka ta-

raflarında yer alan mavi zemin üzerine beyaz harflerle «TIR» yazılı plaka.
~ **sözleşmesi,** Birleşmiş Milletler tır karneleri himayesinde milletlerarası mal ve eşya nakliyatını kolaylaştırmak üzere 15 nisan 1959'da yürürlüğe konan gümrük sözleşmesi.

tırmanma, i. — § **4.** *tiz.* Bir kap içinde tutulamayan, çünkü bir kaba konulduğunda üste doğru yükselip kabın ağzından dışarı taşarak aşağıya doğru inmeğe başlayan helyum II'in (*sıvı helyumun iki alotropik türünden biri*) gösterdiği özellik. [**Fr.** Grimpage].

tırnak, - ğı, i. — **tırnağı dibinde,** *dey.* Peşin.
~ **sökmek,** *dey.* Güç durumda bırakmak aciz duruma düşürmek.
~ **yoklaması,** *sp. (güreş)* Karşılaşma başlamadan hakemin, güreşçilerin kısa kesilmesi gereken tırnaklarını denetlemesi.

tıngır, s —
~ **elek, tıngır tas, elim hamur, karnım aç,** *dey.* Çeşitli sebepler yüzünden yeteneğini geliştirip yararlı hale sokamayan kimselerin çaresizliğini anlatır.

tıs, i. — ~ **ı çıkmamak,** *dey.* Susup durmak

tiabendazol, i. *Fr. thiabendazole. ted.* Yuvarlak solucanların *(ipsiler)* sebep olduğu asalak hastalıklarının tedavisinde kullanılan ilâç (*Önce veteriner hekimlikte hayvan asalak hastalıklarının tedavisinde kullanılan tiabendazol şimdi tilaryoz, antilostomiyaz oksiyüjoz ve strongiloidoz gibi insan asalak hastalıklarının tedavisinde de kullanılmaktadır*)

ticaret, i. —
~ **adı,** *ikt.* **Bk. Ticaret ünvanı.**
~ **alışverişleri,** *ikt.* Ticarî nesneler mal alım ve satımı. [**İng.** Traffic; **Fr.** Trafic commercial].
~ **anlaşması,** *ikt.* Devletler arasında emtia mübadelelerinin nasıl olacağını ve hangi şartlar altında yürütülebileceğini düzenleyen anlaşma.
~ **bağıtları,** *ikt.* Ticaret hakkı alanında karşıtlar arasında geçerli olan bağıtlar. [**İng.** Acts of merchant, commercial acts; **Fr.** Actes de commerce].
~ **bankaları,** *ikt.* Kendi öz kaynaklarını, mevduat ve tahvilâtla elde ettiklerini yabancı kaynaklarla birleştirerek ticarî işlemlerin finansmanında kullanan banka.
~ **bilançosu, — 2.** *ikt.* Belirli bir dönem sonunda ticaret işleri düzenini gösteren bilanço. [**İng.** Balance sheet of trade; **Fr.** Bilan du commerce].
~ **bilgisi,** *ikt.* Ticarete ilişkin bilgiler, ticarî yeteneklik. [**İng.** Business knowledge; **Fr.** Connaissance des affaires].
~ **bilimi,** *ikt.* Ticaret konularını kapsayan bilim dalı. [**İng.** Commercial science; **Fr.** Science du commerce].
~ **birlikleri,** *ikt.* **Bk. Kartel.**
~ **dalı,** *ikt.* Ticaret kolunun bir dalı. [**İng.** Barnch of trade; **Fr.** Branch de commerce].
~ **davası,** *ikt.* Ticarî anlaşmazlıklardan doğan davalar. [**İng.** Commercial cause; **Fr.** Procès commercial].
~ **dengesi,** *ikt.* — [**İng.** Balance of trade; **Fr.** Balance de commerce].
~ **denemeleri,** *ikt.* Ticaret evreninde uzun süreli görgülerle sağlanan bilim. [**İng.** Business experience; **Fr.** Expériences des affaires].
~ **durumu,** *ikt.* Ticaretin içinde bulunduğu durum. [**İng.** State of business; **Fr.** Situation commerciale].
~ **engelleri,** *ikt.* Gümrük vergilerinin arttırılması ve benzeri engeller. [**İng.** Trade barriers; **Fr.** Barrière de commerce].
~ **gelenekleri,** *ikt.* Yanlar arasında bağıtlanan sözleşme ve yasasında açıklanmamış belirgin bir durumda olmayan konularda uyulan ticarî temeller. [**İng.** Commercial custom; **Fr.** Usage du commerce].
~ **giderleri,** *ikt.* Piyasa ve yapım tümdeğerinden ayrı olarak bir ticareti uygulamada gerçekleşen giderler, yönetim giderleri. [**İng.** Commercial cost; **Fr.** Frais de commerce].
~ **girişimi,** *ikt.* Türlü biçimde ekonomik çalışmayı amaç edinen tüzel kişilik. [**İng.** Commercial undertaking, business undertaking; **Fr.** Entreprise commerciale].
~ **hakları,** *ikt.* Ticarethane ticaret adı ve benzeri haklar. [**İng.** Trade rights; **Fr.** Droits commerciaux].
~ **işlemleri,** *ikt.* Ticarethane, yapımevi, üretim yeri ve benzeri ticarî nitelikteki iş yerlerine ilişkin tüm işlemler. [**İng.** Business transactions; **Fr.** Transactions commerciales].
~ **işletme ekonomisi,** *ikt.* Ticaret işletmelerine ait, onları ilgilendiren meseleleri, konularını izleyen konu olarak ele alan ticaret işletmelerinin önemli özelliklerini ve onlara has olan bütün noktaları inceleyen ilim dalı.
~ **kazançları,** *ikt.* Gerçek ve tüzel kişilerin uğraşıları olan ticaret işleri nedeniyle yurtta bir takvim yılı içinde sağladıkları kazançlar. [**İng.** Commercial income; **Fr.** Revenus commerciaux].
~ **kuralları,** *ikt.* Ticaret konularını kapsayan yasalar, tüzük ve yönetmelikler. [**İng.** Commercial legislation; **Fr.** Législaiton commerciale].
~ **kütüğü,** *ikt.* **Bk. Ticaret sicili.**
~ **lisesi,** *eğt.* Öğrencileri, genel eğitim ve meslek eğitimiyle, iş yaşamına ve yetenekleriyle ilgili bir yüksek öğretim kurumuna hazırlayan, ortaokula dayalı meslek okulu. [**İng.** Commercial high school; **Fr.** Lycée commercial].
~ **malı,** *ikt.* Ticaret alanında sürümde bulunan malların çeşidi. [**İng.** Trade article; **Fr.** Article de commerce].
~ **markası,** *ikt.* a) Ticarette kullanılan damga, işaret. b) Resim veya kelimeyle yapılan ve bir anlam kapsayan marka. [**İng.** Trade mark; **Fr.** Marque de commerce].
~ **mektubu,** *ikt.* Ticarî işler nedeniyle düzenlenen yazılımlar. [**İng.** Commercial letter; **Fr.** Lettre de commerce].
~ **müzeleri,** *ikt.* Emtianın eski zamanlardan itibaren gördüğü değişiklikleri örnekleriyle halkın görümüne sunan müesseseler.
~ **ortaokulu,** *eğt.* İlkokuldan sonra genel eğitim ve meslek eğitimiyle öğrencileri başta ticaret lisesi olmak üzere lise ve dengi okullara hazırlayan öğretim kurulu. [**İng.** Commercial middle-school; **Fr.** École moyenne commerciale].
~ **ödentileri,** *ikt.* Yasalarda ve sözleşmelerde yargıya bağlanmamış ve açıkça belirtilmemiş durumlarda geçerli ticaret geleneklerine dayanan ödentiler. [**İng.** Commercial customs, usage of trade, trade custom; **Fr.** Usages commerciaux].
~ **özgürlüğü,** *ikt.* Ticaret işlemlerinin sınırlandırılmaksızın özgürlükle yapılması. [**İng.** Freedom of trade; **Fr.** Liberté de commerce].
~ **simgesi,** *ikt.* Ticaret eşyası ve malını yapan kişi veya işletmenin adını derleyen kelimelerin ilk harfleri bir araya getirilerek yapılan adlama. (*Makine ve Kimya Endüstrisi MKE, Ali, Hamit ve Kemal'in kurdukları tecim ortaklığına AHK demeleri gibi*). [**İng.** Symbol, sigle; **Fr.** Sigle symbole].
~ **sözleşmesi,** *ikt.* Ticarete ilişkin bir uygulamanın temel ve dallarını kapsamak üzere ilgililer arasında düzenlenen yazılı anlaşma. [**İng.** Commercial act. **Fr.** Acte de commerce].
~ **tekeli,** — [**Fr.** Monopôle commerciale].
~ **ve yapım odası,** *ikt.* Ticaret bakanlığınca tüzel kişiliği kapsamak üzere kurulan ticaret ve yapım işlerinin gereğince verimli bir düzende geliştirilmesi amaciyle çalışan kamu örgütü. [**İng.** Chamber of commerce and industry; **Fr.** Chambre de commerce et d'industrie].
~ **ve ödeme anlaşması,** *ikt.* İki veya daha fazla memleket arasında yapılacak ticarî mübadelelerin şekil ve koşulları ile bu işlemlerle ilgili ödemelerin ne suretle yapılacağını saptayan anlaşmalar
~ **ve sanayi özgürlüğü,** *ikt.* Ferdin dilediği bir ticaret ve sanatı seçmek ve yapmakla serbest olması.
~ **vesikaları,** *ikt.* Ticarî hayatın gerektirdiği geniş faaliyetin bir düzen ve emniyet içerisinde yapımı için kullanılan, çeşitli ve her işlemin özelliğine uygun surette düzenlenen belgeler
~ **yargı yöntemi,** *ikt.* Ticaret yargı yerlerinde uygulanan yöntem. [**İng.** Commercial jurisdiction; **Fr.** Juridiction commerciale].
~ **yargıcı,** *ikt.* Ticarete ilişkin anlaşmazlıkları yasalara göre çözümleyen yargıç. [**İng.** Judge in commercial court; **Fr.** Juge de commerce].
~ **yasakları,** *ikt.* Ticarette uygulanılması yasaklanan işlemler. [**İng.** Prohibitions of trade; **Fr.** Interdictions de commerce]
~ **yasası,** *ikt.* Ticaret haklarını ve özelliklerini kapsayan yasa. [**İng.** Commercial law; **Fr.** Code de commerce].
~ **yayıncası,** *ikt.* Kısa ve süreli olarak yayınlanan ve genellikle ticarete ilişkin bilgi ve haberleri kapsayan yayınca [**İng.** Trade bulletin; **Fr.** Bulletin de commerce].
~ **yıllığı,** *ikt.* Yılda bir kez yayınlanan ve ticarete ilişkin konuları kapsayan yıllık, takvim. [**İng.** Trade directory; **Fr.** Annuaire du commerce].

ticarî, s. —
~ **alışkılar,** *ikt.* Ticaret alanındaki, çeşitli uygulamalar nedeniyle gerçekleşen ve kökleşen alışkılar. [**İng.** Trade customs; **Fr.** Usages du commerce].
~ **bilanço,** *ikt.* İşletmelerin ticaret prensipleri ve esaslarına göre herhangi bir devre içinde elde ettikleri neticeyi göstermek üzere düzenledikleri bilanço. [**İng.** Balance sheet of trade; **Fr.** Bilan du commerce].
~ **bunalım,** *ikt.* Ticarî alanda ortaya çıkan işsizlik, bunalım. [**İng.** Commercial crisis; **Fr.** Crise commerciale].
~ **değer,** *ikt.* Bir malın ticarî değeri, saygınlığı. [**İng.** Commercial value; **Fr.** Valeur commerciale].
~ **duyuru,** *ikt.* Ticarî bir malı, bir nesneyi halka tanıtmak, beğendirmek ve böylelikle sürümünü sağlamak için söz, yazı veya resimle yapılan her türlü çaba. [**İng.** Publicity; **Fr.** Réclame, publicité]

~ **evrak,** *ikt.* Bir tacirin ticari işlerine ait belge.
~ **indirim,** *ikt.* Senetin yazılı fiyatı üzerinden yapılan indirim. [**İng.** Escompte commerciale; **Fr.** Escompte en dehors].
~ **ipotek sözleşmesi,** *ikt.* Ticarî işletmenin yazılı bulunduğu kütük çevresindeki noterce, iki tarafın isteğine göre ticarî işletme ipoteği için düzenlenen sözleşme. [**İng.** Agreement of commercial mortgage; **Fr.** Accord d'hypothèque d'exploitation commerciale].
~ **işletme ipoteği,** *ikt.* Ticaret veya tüccar ve yapımcı kütüğünde yazılı ticari işletme üzerine konulan ipotek. [**İng.** Commercial mortgage; **Fr.** Hypothèque d'exploitation commerciale].
~ **kanunlar,** *ikt.* Ticari konuları kapsayan kanunlar.
~ **kapitalizm,** *ikt.* Sanayi devriminden önceki yani onsekizinci yüzyılın ikinci yarısına kadar olan gelişme dönemi.
~ **kaynakça,** *küt.* Ticaret amacıyla hazırlanmış kaynakça. [**İng.** Trade bibliography].
~ **prim,** *ikt.* a) Sigorta işleriyle uğraşan şirketlerin sigorta ücretleri üzerinden idare masrafları ve kârları karşılığı olarak bir miktar eklendikten sonra meydana gelen prim. b) Satışı teşvik etmek dolayısiyle perakende satıcılara ve borsa acentelerine verilen ve genellikle mal şeklinde olan ödül.
~ **satış,** *ikt.* Taraflardan en az bir tarafı tacir veya konusu ticari işlem olan satış.
~ **senetli avans,** *ikt.* a) Başkalarına aktarımı, çevirimi yapılabilen ticarî borç alacak senetlerinin, bankalara verilmesiyle sağlanan avans ödemeleri. b) Dayanakları ticarî senetler olan ve bankalarca avansla yapılan ödemeler. [**İng.** Advance on negociable instruments: **Fr.** Avance sur des effets négociables].
~ **temsil,** *ikt.* Bir kişice verilen ticarî yetki ile bir başkasının o kişi adına ve hesabına işlemler yapması, sözleşme ve bağıtlamalara imza koyması. [**İng** ve **Fr.** Procuration].

tikel, s. —
~ **evetleme,** *mant.* Ana bileşeni tikel-evetleme eklemi olan bileşik önerme. [**İng.** Disjunction, alternation: **Fr.** Disjonction].
~ **evetlemeli kurucu bileşen,** *mant.* Ana bileşeni yalınç önerme veya yalınç önerme değillemesi olan yinelemesiz tikel evetleme. [**İng.** Disjunctive constituent: **Fr.** Constituant disjonctif].
~ **evetlemeli tam yasal biçim,** *mant.* Aynı yalınç bileşenli kurucu bileşenlerden oluşan tikel-evetlemeli yasal biçim. [**İng.** Full disjunctive normal form; **Fr.** Forme normale disjonctive parfaite].
~ **kavram,** *fels.* Kapsamına aldığı nesnelerin tümünü değil de bazılarını gösteren kavram.
~ **niceleme iml,** *mant.* Bir değişkene uygulanmakla bir tikel niceleyici oluşturan mantıksal değişmez. [**İng.** Existential quantification sign; **Fr.** Signe de quantification existentielle].
~ **niceleyici,** *mant.* Bir birli açık önermeden, ancak bu açık önermenin özellemelerinden en az biri doğru olduğunda doğru olan bir önermeyi oluşturan değişken bağlayıcısı. [**İng.** Existential quantifier; **Fr.** Quantificateur existentiel].
~ **önerme, 1.** *fels.* Konunun kapsamına giren bütün bireyler için değil de, bazıları için belli bir şey bildiren önerme. **2.** *mant.* Ana yöneteni bir tikel niceleyici olan önerme. [**İng.** Existential particular sentence; **Fr.** Énoncé existentiel. énoncé particulier].
~ **özetleme,** *huk.* Bir eserin pek az kısaltılması ve böylece kullanılması. [**İng.** Hardly enough summarize; **Fr.** Résumé partiel].
~ **özne-yüklem önermesi,** *mant.* Tikel olumlu veya olumsuz önermelerin ortak adı. [**İng.** Particular categorical proposition; **Fr.** Proposition particulière].

tilki, i. — ~ **yi kovalarken kurdu uyandırmak,** *dey.* Bir kötülüğü yenmeğe uğraşırken daha büyük bir belâya, kötülüğe çatmak.
~ **kuyruğu,** *sp.* (*güreş*) Altta bulunan güreşçinin, bir elini ters kıvırarak, rakibinin kündesini önlemek veya bozmak için, çenesinden veya omuzundan yakalayıp yere doğru çekmesi.
~ **masalı,** *dey.* Yalan, palavra

tinea, i. *Lat. tıp.* Derinin çeşitli mantar enfeksiyonlarına verilen ad. [**İng.** Tinea].

tingildeyen köpeğin takkesi önüne düşer, *dey.* Uygunsuzluk yapan, hata işleyen kimse nasıl olsa kendini ele verir anlamında.

tinnitus, i. *tıp.* Hastalık sonucu ortaya çıkan kulak çınlaması. [**İng.** Tinnitus].

tinsel, s. —
~ **bilimler,** *fels.* Kültür bilimleri veya insan bilimler. [**İng.** Moral sciences: **Fr.** Sciences morales].

tioptenton, i. *tıp.* Damar içi anestezik olarak kullanılan, kısa etkili barbitürik asit türevi (*Pentothal*).

tip, i. —
~ **bilânçolar,** *ikt.* Bir bilânçoda yer alacak olan aktif ve pasif elemanların önceden tanımı ve belli edilmesi suretiyle hazırlanan bilânço kalıpları.

tip, i. — **sıra ~ i,** *mat.* Aynı sıra kümesiyle izomorf olan bütün sıra kümelerinin kategorisi. [**Fr.** Type d'ordre].

tipiti, i. *etn.* Güney Amerika'da maniok'un zehirini almak için kullanılan bir araç [**İng.** ve **Fr.** Tipiti].

tipsiz, s. *arg.* Şekilsiz, biçimsiz, çirkin (*kimse*): *Böyle tipsiz adamlardan hoşlanmıyorum be abi!*

tipsizlik, i. *arg.* Şekilsizlik, biçimsizlik, çirkinlik: *Ulan hakimin huzuruna çıksan tipsizlikten üç ay fazla yersin!*

titanlama, i. Bir nesnenin yüzeyine titan veya bir titan bileşiği uygulama. [**Fr.** Titanisation]

titreşim, i. —
~ **duyarlığı,** *psik.* Hızla titreşen bir varlığın çıkardığı uyaranlara karşı duyarlık. [**İng.** Vibratory sensitivity].
~ **önleyici,** *mek.* Burulma ve dönme titreşimlerini sönümleyerek azaltmağa yarayan cihaz. (*Başlıca titreşim önleyiciler sarkaçlı veya sürtünmelidir*). [**Fr.** Antivibrateur].

tokaç, i. *sp.* Bk. **Raket**.

tokuşma, i. *sp.* (*güreş*) Tetikte ve dikkatli olan iki güreşçinin açık vermemek için eğik durup kafalarını birbirine dayaması

tomar, i. —
~ **kutusu,** *küt.* Latin kütüphanelerinde bir veya birden çok tomarı dik tutabilmek amacıyla kullanılan silindir biçimindeki kutu. [**İng.** Capsa].

tomogram, i. *tıp.* Vücudun belirli bir kesimindeki yapıları gösterebilmek için çekilen, özel bir röntgen filmi. [**İng.** Tomogram: **Fr.** Tomogramme]

ton, i. ,
~ **sağırlığı,** *psik.* İnsanın, işitme gücü sınırı içinde olan ses perdelerinden kımilerini algılama gücünden yoksun oluşu. [**İng.** Tone deafness].

tonoz, i. — **altılı ~, altı bölümlü ~,** *mim.* Altı bölümden oluşan, iki küçük ve dört büyük ayağa oturan bir çeşit gotik tonoz. • **basık ~,** *mim.* Yüksekliği açıklığının yarısından az olan tonoz. • **çatma ~,** *mim.* Sivri tonoz. • **fırın ~ u,** *mim.* Bir kürenin dörtte biri şeklinde, kubbe biçiminde olan tonoz. [**İng.** Half dome (of apse); cul-de-four (of niche): **Fr.** Cul-de-four]. • **rampa ~,** *mim.* **Eğik tonoz.**

toner, i. *İng. boyacılık.* Çoğu zaman beyaz madensel pigmentlerle karıştırılıp rengi derece derece açılarak kullanılan organik pigment. (*Bu karıştırma işlemi, organik pigmentin yüksek boyama gücünden azamî istifadeyi saptadığı için maliyet fiyatını düşürür*). [**İng.** ve **Fr.** Toner].

tonralik, i. *etn.* Alaska Eskimolarında şamanlara verilen ad.

tontin, i. *Fr. tontine. ikt.* Birkaç kişinin bir araya gelerek bir sermaye vücuda getirmeleri ve bu sermayenin en sonunda hayatta kalana intikal ettirilmesi için yapılan mukavele. [**İng.** ve **Fr.** Tontine].

top, i. — ~ **u durdurma,** *sp.* (*futb.*) Topun devinimini, topu istediği yere yöneltmek üzere, herhangi bir biçimde önleme [**İng.** Stopping the ball]. • ~ **un ağzına gelmek,** *dey.* Tehlikede olmak.
~ **oyunu,** *etn.* Eski Meksika yerlilerinin kültik amaçla oynadıkları oyun. [**İng.** Ball game; **Fr.** Jeu de la balle].
~ **oyunu bisikleti,** *sp.* (*bis.*) Yönelteci kauçuk veya kösele ile kaplı, ayaklığın bir tam dönüşünde 2-3,5 m. yol alan ve üzerinde zararlı hiç bir yardımcı parça bulunmayan top oyunu bisikleti. [**Fr.** Bicyclette de cycle-balle]
~ **sürme,** *sp.* (*futb.*) Bir oyuncunun kısa vuruşlarla topu ayağından çıkarmadan (*kaçırmadan*) karşı takım kalesine doğru götürmesi. [**İng.** ve **Fr.** Dribbling].
~ **tekniği,** *sp.* (*futb.*) Topla dilediği gibi oynayabilme, topu kullanabilme becerisi.
~ **toplayıcı,** *sp.* (*tenis.*) Her başlama atışından önce alan içindeki topları toplayıp atışı yapacak oyuncuya veren kişi. [**İng.** Ball boy; **Fr.** Ramasseur]
~ **yoluna gitmek,** *dey.* Ziyan olmak.

toplam, i. —
~ **geçimi,** *ikt.* Bir yaprak veya bir bölümün sonunda toplanan değerlerin gelen yaprak veya bölümün baş tarafına aktarılması. [**İng.** Total brought forward: **Fr.** Report].
~ **istek,** *ikt.* Yapılan hesaplar sonunda bir mala karşı isteğin tümü. [**İng.** Aggregate demand: **Fr.** Demande totale]

toplama, i. —
~ **arabası,** *sp.* (*bis.*) Yol yarışlarında, bozuk bisikletle yarışı bırakan koşucuları toplamak için, en arkadan gelen ve önünde bir yargıcı bulunan araba. [**Fr.** Voiture-balai].
~ **eser,** *huk.* Birden çok kişi tarafından yazılan, bölümlere ayrılabilen ve bölümler arasında sıkı bir bağlılık bulunmayan eser. [**İng.** Collecting work. compiled work; **Fr.** Oeuvre compilée. oeuvre collective].

toplamak, f. — **topla kuyruğunu,** *dey.* Duruma göre alay veya hareket maksadıyla

yapılan ve defol anlamına gelen bir ihtar.

toplaşma, i. — **3.** *etoloji.* Birçok hayvanın, hemcinsleriyle karşılaşınca çok çeşitli etkenlerin etkisiyle gösterdiği sürekli veya geçici gruplaşma eğilimi.

toplayıcı, i. — **3.** *komp.* Bir bilgi işleme sisteminde, birçok bilgi iletim hattıyla bağlantısı olan, birçok uç biriminden gelen verileri alan ve bu bilgileri bir tek iletim hattından bilgisayara yollamadan önce birleştirip toplayan yardımcı cihaz. (*Bilgilerin alınması genellikle harf harf ve düşük hızla yapılır; toplayıcı, işlem bilgisayarına büyük bir hızla gönderilen bilgi öbeklerini oluşturur*).

~ **dağıtıcı,** *komp.* Aynı anda birçok hat üzerinden bilgilerin dağıtım işini de yapan toplayıcı.

~ **hesap,** *ikt.* Büyük defterdeki toplam sayım, günlük ve yardımcı defterlerdeki ayrıntılı hesapların sonuçlarını özetleyen hesap. [**İng.** Summary account; **Fr.** Compte collectif].

toplayıcılık, - ğı, i. *etn.* İnsanlığın en eski besin elde etme şekli. [**İng.** Gathering; **Fr.** Cueillette].

toplu, s. —

~ **bencillik,** *sosy.* Bir toplum veya toplumsal küme üyelerinin kendi ortak çıkarlarını başka toplum veya toplumsal kümelerinkinden üstün sayması, başka toplum veya kümeden olanlara karşı onların üstüymüş gibi davranması. [**İng.** Collective egoism; **Fr.** Égoïsme collectif].

~ **dizin,** *küt.* Ayrı ayrı zamanlarda çıkan dizinlerin belirli aralarla toplanmasından oluşan dizin. [**İng.** Cumulative index].

~ **dosya,** *psik.* Öğrenci veya denekler üzerinde uzunca bir süre içinde toplanan türlü bilgi ve belgelerin bir arada tutulduğu dosya. [**İng.** Cumulative record].

~ **etkinlik üniteleri,** *eğt.* Öğrencileri kümeler halinde araştırma ve inceleme çalışmalarına yönelten öğretim üniteleri. [**İng.** Collective activity units; **Fr.** Unités d'activités collectives].

~ **hesap,** *ikt.* Bir çok yatırımcılar adına açılan ve ancak aralarından seçilen yetkili bir tek kişinin para çekebilmesini olumlu kılan hesap. [**İng.** Joint account; **Fr.** Compte joint].

~ **iş ilişkileri,** — [**İng.** Collective relations of working; **Fr.** Relations collectives de travail].

~ **işletme,** *ikt.* Yeniden kurularak iki veya daha çok işletmeyi varlığında birleştiren toplu işletme. [**İng.** ve **Fr.** Amalgamation].

~ **maliyet,** *ikt.* Belirli bir hesap devresine ait bütün mamuller için maliyet tutarının hesaplanması.

~ **öğretim,** *eğt.* İşlenilen konuların dikkate alınması gereken organik bir yapısı bulunduğu, öğretimde ayrıntıların birbirlerine eklenmesi yerine daha önceden bütünün bilinmesinin ve anlaşılmasının zorunlu olduğu düşüncesine dayanan, çocukların özellikle temel eğitimleri sırasında baş vurulan bir öğretim yolu.

~ **pazarlık,** *ikt.* — [**İng.** Collective discussion; **Fr.** Discussion collective].

~ **sözleşme çağrısı,** *ikt.* Yetkili işçi veya işveren kuruluşlarının karşıtını toplu sözleşme yapmağa çağırması. [**İng.** Appeal of collective contract; **Fr.** Appel de contrat collectif].

~ **sözleşme yetkilileri,** *ikt.* Toplu iş sözleşmesi yapabilmek amacıyle karşılıklı görüşmek ve pazarlığa girişmek üzere bağlı bulundukları örgütlerce kendilerine yetki verilen kişiler. [**İng.** Collective contract's competent; **Fr.** Compétents de contrat collectif].

~ **ticaret yeri,** *ikt.* Ticaretin toplu olarak yapıldığı yer. [**İng.** Commercial center; **Fr.** Centre commercial].

~ **test,** *eğt.* Türlü işlevleri ölçen soruların birkaç bölümde sunulması yerine bütün soruların birbirini izlediği ve uygulama sonunda tek bir puanın elde edildiği test türü. [**İng.** Omnibus test; **Fr.** Test d'omnibus].

~ **uyarılma,** *sosy.* Bir toplumun, bir toplumsal kümenin üyelerinde özdeş duyguların uyarılması. [**İng.** Collective excitation; **Fr.** Excitation collective].

~ **uyuşmazlık,** *ikt.* Örgütlü veya örgütsüz iş uyuşmazlıklarında işçilerin toplu olarak devinmesi. [**İng.** Collective dispute; **Fr.** Contestation collective].

~ **varış,** *sp.* (*bis.*) Bir grup yarışçının ayni zamanda varış çizgisine ulaşması durumu. [**Fr.** Arrivée un groupe].

~ **yoklama,** *ikt.* Vergi uygulamalarının gerektirdiğinde tek yoklama belgesi yerine yoklama çizelgelerinin kullanılması ve bu işlem yapılırken vergi yöntemi yasasında belirtilen temel esaslara uyulması. [**İng.** Total inspection; **Fr.** Inspection totale].

topluluk, - ğu, i. —

~ **sigortası,** *ikt.* Sosyal Sigortalar Kurumunun, işveren, dernek, birlik sendika ve diğer örgütlerle, bunların sigortalı durumda olmayan işçileri adına toplu sigorta kollarından birisi veya birkaçı, tümü için yapabileceği sigorta. [**İng.** Collective insurance; **Fr.** Assurance collective].

~ **ruhbilimi,** *sosy.* Toplumsal ruhbilimin topluluk veya küme davranışlarını inceleyen bölümü. [**İng.** Collective psychology; **Fr.** Psychologie collective].

toplum, i. — ~ **a karşı,** *psik.* Toplumun kurallarına veya törel değerlerine uymayan, bunları bozucu davranışlar gösteren kişi. [**İng.** Antisocial; **Fr.** Antisocial -ale].

~ **çıkarı,** *ikt.* Bireysel çıkarların ortak üst yanı.

~ **felsefesi,** *eğt.* a) Toplumsal kurumlar, gelenekler, töreler ve toplum yaşayışının öteki özellikleri ile bütün bunların ahlâk yönünden kapsamını ve sonuçlarını inceleyen felsefe dalı. b) Toplumsal yaşayış, devlet, yurttaşlık gibi konularla bunlara ilişkin demokrasi, toplumculuk, faşizm v.b. yönetim biçimlerini birbirleriyle bağlantılı ve düzenli biçimde ele alan görüş veya öğretiler toplamı. [**İng.** Social philosophy; **Fr.** Philosophie sociale].

~ **ilişkileri çizelgesi,** *psik.* Belirli bir kümenin bireyleri arasında var olan veya varlığı istenen toplumsal ilişki ve etkileşmeleri gösteren çizelge. [**İng.** Sociogram; **Fr.** Sociogramme]

Eşanl. **sosyogram.**

~ **kalkınması,** — [**İng.** Community development; **Fr.** Développement de communauté].

~ **ruhbilimi,** *eğt.* a) Küme davranımı, küme etkilerinin kişilik gelişmesi üzerindeki rolü ve kişiler arası etkileşim gibi sorunları inceleyen ruhbilim dalı. b) Öğrencilere, toplumsal yaşayışla ilgili ruhbilim sorunları üzerinde gerekli bilgi ve görüşleri kazandırmak amacıyle kimi yüksek okullar ile üniversitelerde okutulan ders. [**İng.** Social psychology; **Fr.** Psychologie sociale].

~ **töresine karşı işlenen suç,** *huk.* Toplumun iyi saydığı davranışlara karşı kötü davranışlarda bulunma durumu. [**İng.** Offence against good morals, immoral offence, indecent assault; **Fr.** Attentat aux moeurs, attentat à la pudeur publique].

toplumcu, i. ve s. —

~ **mülkiyet,** *ikt.* Üretim araçları üstündeki özel mülkiyetin kaldırılmasıyle gerçekleşen tüketim araçları mülkiyeti.

~ **planlama,** *ikt.* Toplumun ihtiyaçlarını gidermek ve bütünsel gelişmeyi sağlamak amacıyle yapılan planlama.

~ **sanayileşme,** *ikt.* Topyekûn makineleşme.

~ **ticaret,** *ikt.* Devlet eliyle yapılan ticaret.

toplum. dil. bilim, b.i. → **Sosyolengüistik.**

toplumsallaşma, i. *sosy.* Bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması, toplumla bütünleşmesi süreci. [**İng.** Socialization; **Fr.** Socialisation].

Eşanl. **sosyalleşme.**

toplumsallaştırma, i. *eğt.* Bireye, özellikle çocuğa, üyesi olduğu topluluğun veya toplumun töre, gelenek ve kültürel değerleri ile ölçünlerini öğretme, benimsetme işi. [**İng.** ve **Fr.** Socialisation].

Eşanl. **sosyalleştirme.**

toplumseverlik, - ği, i. *psik.* Başkalarıyle birlikte bulunmaktan hoşlanma ve onlarla iyi ilişkiler kurmaya çabalama. [**İng.** Sociability].

topografya, i. **saydam tabaka ~ sı,** *oft.* Bütün saydam tabaka yüzeyindeki eğrilik yarıçaplarının ölçümü. [**İng.** Corneal topography; **Fr.** Topographie cornéenne].

topoloji, i. — **kaba ~,** *mat.* Yalnız iki açığın, yani boş kümenin ve üzerinde topolojinin tanımlandığı kümenin bulunduğu topoloji. [**Fr.** Topologie grossière]. *Eşanl.* **âdi topoloji, bayağı topoloji.** • **seçkin ~,** *mat.* Açıklar kümesinin, üzerinde topolojinin tanımlandığı kümenin parçalarından oluşmuş kümeyle çakıştığı topoloji. [**Fr.** Topologie discrète].

Eşanl. **ayrıcalıklı topoloji.**

~ **ruhbilimi,** *psik.* Davranışın topoloji adı verilen geometri dizgesine göre tanımlanması, açıklanması ve sınıflanmasını öngören ruhbilim dalı. [**İng.** Topological psychology; **Fr.** Psychologie topologique].

toprak, i. — **toprağın özel ve genel durumunda değişiklik,** *ikt.* a) Yer parçası özel ve genel durumunda gerçekleşen ve bunlara ilişkin vergilerde de indirim veya arttırım yapılmasını gerektiren değişmeler. b) Yer sarsıntısı, su baskını, ağaçlandırma, gübreleme, yapılama gibi etkenler yer parçasının özel ve genel durumunda gerçekleşen ve bunlara ilişkin vergileri de etkileyen değişmeler [**İng.** Special and general changement of ground; **Fr.** Changement spécial et général de foncier].

~ **bastı parası,** *dey.* Herhangi bir yere ilk olarak gelen insanlar veya eşyalar için alınan para.

~ **bütünlüğü,** *huk.* Bir devletin sınırları içindeki toprakların ayrılmazlığı.

~ **değeri,** *ikt.* Yer parçasının olumlu ve

ya olumsuz durumu, özelliği ve bu konulardaki nitelikleri gözönünde tutularak ve ölçülerek bulunan vergi değeri. [İng. Ground value; Fr. Valeur foncière].

~ **gözünü doyursun**, *dey.* Aç gözlülük yapanlara söylenen bir ilenç.

~ **kirası**, *ikt.* Topraktan alınan kira. [İng. Ground rent; Fr. Rente foncière].

~ **köleliği**, *sosy.* Derebeylik dönemi toplumsal sınıf yapısı içinde toprağı işlemekle yükümlü, toprağı bırakması yasaklanmış bireylerden oluşan sınıf. [İng. Serfdom; Fr. Servage].

~ **vergisi**, *ikt.* Üzerinde yapı olmayan gelirli ve gelirsiz toprakların sahiplerinden veya bunları sürekli kullananlardan alınan vergi. [İng. Hand tax; Fr. Impôt foncier].

~ **zenginliği**, *ikt.* Nebat (*orman dahil*) ve hayvan toplulukları ile yeraltı servetleri.

toptan, z. — § **4.** s. *komp.* Bilgisayarların özel bir işletme düzeni için kullanılır: *Toptan iş düzeni. Toptan işleme.* [İng. Batch processing]. • **uzaktan ~ işleme,** Bir bilgisayarın, kart okuyucu ve kart yazıcılar bilgisayardan uzakta bulunacak, bilgisayara ancak uzaktan işlem teknikleriyle erişilebilecek şekilde toptan iş düzeninde işletilmesi: **Uzaktan toptan işleme tekniğinde kart okuyucular ve yazıcılar yüzlerce kilometre uzaklıkta bulunabilir.** [İng. Remote batch].

~ **fiyat**, *ikt.* Büyük ölçüde mal alan tüccarlara uygulanan özel satış değeri. [İng. Wholesale price; Fr. Prix de gros].

~ **kafakol**, *sp.* (*güreş*) Karşı güreşçinin iki eli kendi ensesinde iken iki kolunu sıkıştırarak çekilen kafakol.

~ **ödeme**, *ikt.* Sigortalının belirli bir yaşa gelmesi veya gelmiş sayılmasında öbür koşulları taşıyamaması nedeniyle sakatlık veya yaşlılık aylığı bağlanılan olanaksız ise o güne kadar ödemiş olduğu sakatlık, yaşlılık ve ölüm sigortaları kesenekleriyle işverence ayni düzeyde ödenmiş olan kesenekler toplamının kendine geri verilmesi. [İng. Cash payment; Fr. Paiment au comptant].

~ **satış**, *ikt.* Büyük bölüntülü mal satışı. [İng. Wholesale trade; Fr. Vente en gros].

topuk, - ğu, i. — ~ **la aktarmak**, *sp.* (*futb.*) Topu, topuk vuruşu ile takım arkadaşına aktarmak. [İng. Backheel pass].

~ **burun**, *sp.* (*atl.*) Her adımda, önce topuğu, sonra ayak ucunu yere değdirme kuralına bağlı olarak koşma kuşkusu uyandırmaya yürüyüş yöntemi. [İng. Heel-and-toe].

~ **elleme**, *sp.* (*güreş*) Ayaktayken dalıp karşı güreşçinin topuğunu yakalayıp çekme.

~ **kesme**, *sp.* (*güreş*) Künde aşırılırken karşı oyuncunun topuğunu yakalayıp yere düşürme.

~ **safası**, *dey.* Kadının istimnada bulunması.

~ **yürüyüşü**, *cimn.* Yalnız topuklara basarak yürüme. [Fr. Marche sur les talons].

topuklamak, f. *arg.* Motorlu taşıtları gazlamak, sürmek: *Topukla bakalım şu külüstür latarnayı.*

torpil, i. —

~ **patlatmak**, *dey.* İltimas yaptırmak: *Torpil patlatmasaydı bir üst kademeye geçemezdi.*

torsiyon, i. *Fr. torsion. met.* **1.** Bir metal parçayı uzun ekseni çevresinde ters yöne döndürme. [İng. ve Fr. Torsion]. **2.** Bu işlem sonucunda elde edilen biçim. [İng. ve Fr. Torsion].

toslaşmak, f. *dey.* Karşılaşmak, çarpışmak.

tosunum, *ünl. dey.* Gürbüz kimseler için kullanılır.

Tosyaya pirince giderken evdeki bulgurdan olmak, *dey.* Çok şey beklerken elindekini de kaybetmek.

totem, i. —

~ **direği**, *etn.* Totemi veya kabilenin atalarıyla ilgili efsaneleri canlandıran hayvan ve insan figürlerinin üst üste yerleştirilmesiyle meydana gelen, oymalı ve boyalı büyük direkler. [İng. Totem pole; Fr. Poutre totémique].

toz, i. — **kozmik ~**, *astr.* Boyutları milimetrenin 1/100'ini geçmeyen çok küçük taneciklerden oluşmuş yıldızlararası madde (*İlk defa 1874'te İsveçli jeolog A. E. Nordenskjöld'ün kar taneleri içinde gözlemlediği bu tozlar, 1962'den buyana, atmosfer dışına fırlatılan çeşitli füzelerle yeryüzüne gelmeğe başladı. Çok değişik biçimlerde olabilen kozmik tozların yapısında yerkabuğunun temel elementleri bulunur ve bileşimleri hemen hemen deniz tortullarıyla aynıdır. Bu tozların göktaşlarıyla bir bağlantısı olduğu sanılıyor*). [İng. Cosmic dust; Fr. Poussière cosmique]. • **yıldızlararası ~**, *astr.* Yıldızlar, yıldızlararası gaz ve yüksek enerjili taneciklerle birlikte Gökada'yı oluşturan, son derece küçük taneciklerden şeklindeki katı bileşen (*Aynı bileşenler öbür gökadalarda da bulunur*). [İng. Interstellar dust; Fr. Poussière interstellaire].

~ **kireç**, *mim.* Sönmüş kireç.

töre, i. — ~ **ye aykırı işlemler**, *hyk.* Bir toplumun doğru ve iyi huylu bireylerinin çoğunluğunca ortaya konup artık herkesin uymak zorunda kaldığı kurallara aykırı davranışlar. [İng. Act offending «against» good morale acts contra bonos mores; Fr. Pudeur publique].

tozlama, i. *boyacılık.* Yoğun ve sürekli bir kaplama elde etmek için, toz halinde reçine sürüp, sonra bu tabakayı yoğunlaştırmak veya ergitmek amacıyla pişirme ve böylece koruyucu veya süsleyici kaplama meydana getirme işlemi. [İng. Powdering; Fr. Poudrage].

törel, s. —

~ **alıklık**, *psik.* Bütün anlıksal yeteneklerle herhangi bir aksaklık bulunmadığı halde törel değer ve ilkeleri öğrenip bunlara uyabilmekte yetersizlik gösterme. (*Bugün ruhbilimsel geçerliği olmadığı anlaşılmıştır*). [İng. Moral imbecility or insanity].

~ **bilinç**, *sosy.* İnsanın toplum içindeki davranışına ilişkin aktöresel sorumluluğunu kavrayışı üzerine dayalı duyusal deneyimler karmaşığı. [İng. Consience; Fr. Conscience].

~ **gerçekçilik**, *psik.* Çocuklarda ve kimi zaman yetişkinlerde görülen belirli davranışların iyiliği veya kötülüğünün algılanabilir bir niteliği olduğu görüşü. [İng. Moral realism].

~ **kişilik**, *psik.* Bireyin toplumca benimsenen törel ölçüler veya ilkelere göre değerlendirilen davranış özellikleri. [İng. Ethical character].

töre. tanımaz, b.s. i. *fels.* Daha üstün saydığı bir töre adına geçerli töreyi tanımayan. [İng. Immoral; Fr. Immoral, - ale].

töre. tanımazlık, b.i. *fels.* Ahlâksal değerlere, törelere ve ilkelere karşı kayıtsızlık, aldırışsızlık. [İng. Immoralism; Fr. Immoralisme].

tövbe, i. — ~ **yi torbaya almak**, *dey.* Yaptığından pişman olmayıp bildiğini yapmaya devam etmek.

trabekulum, i. *Fr. trabéculum.* **saydam tabaka-gözakı ~ mu**, *oft.* Saydam tabaka ile gözakı arasındaki derin bitişme bölgesi. (*Trabekulum, birbirine bağlı telciklerden oluşmuş yarı saydam bir dokudur*). [İng. Corneoscleral trabeculum; Fr. Trabéculum cornéoscléral].

trabekülotomi, i. *Fr. trabéculotomie. oft.* Glokomu iyileştirmek için başvurulan cerrahî müdahale. [İng. Trabeculotomy].

tracker, i. *İng. astr.* → **izleyici.**

tram, i. **alfasayısal ~**, *haritacılık.* Temel motiflerinden her biri alfasayısal harflerden oluşmuş, yani on rakkam latin alfabesinin yirmi altı harfi veya basımcılıkta kullanılan geleneksel işaretler arasından seçilmiş, motif motif tekrarlanan ağ. [İng. Alphanumerical screen; Fr. Trame alphanumérique].

trankilizan, i. *Fr. tranquillisant. tıp.* Yersız endişe halini gideren, eksite hastaları yatıştıran bir ilâç grubu. [İng. Tranquillizer].

transaktinid, i. *Fr. transactinide. kim.* Periyotlar tablosunda aktinitleri izliyen elementlerin genel adı (*Bugün için transaktinitlerden yalnız ikisi biliniyor: 104 numaralı kurçatovyum veya ruterfordiyum ile 105 numaralı hahniyum*).

Eşanl. **aktinyum ötesi elementler.**

transdüktör, i. — § **2.** *elektr.* Primer sekonder sargı oranının, çekirdeğin magnetik niteliklerini etkileyen üçüncü bir sarıma bağlı olduğu transformatör. [İng. Transducer; Fr. Transducteur]. • **3.** *mek.* Belli değerdeki bir fiziksel büyüklüğü, bunun fonksiyonu olan yine belli değerdeki bir başka fiziksel büyüklüğe dönüştüren sistem: *Bazı ölçme cihazları birer transdüktördür.* [İng. Transducer; Fr. Transducteur].

transfer, i. —

~ **harcamaları**, *ikt.* Karşılıksız harcamalar.

transkonteyner, i. *İng. transcontainer.* **1.** *den.* Gerek düşey, gerek yatay olarak yüklenip boşaltılabilen konteynerlere doldurulmuş malların taşınmasında kullanılan gemi. **2.** *sny.* Malların çeşitli taşıma araçlarıyla (*kara, deniz ve demiryolu*) taşınmasını kolaylaştırmak için özel olarak hazırlanmış konteyner. [Fr. Transcontainer, transconteneur].

transkonteyner. ekspres, b.i. *dem.* Konteyner taşıma için özel biçimde yapılmış vagonlardan oluşan demiryolu katarı [İng. ve Fr. Transcontainer - express]

transkriptaz, i. *Fr. transcriptase. biyokim.* Kalıp ödevi gören dezoksiribonükleik asitte (*D.N.A.*) yazılı mesajı kopya ederek bir ribonükleik asid (*R.N.A.*) sentezini katalizleyen enzim. • **ters ~**, *biyokim.* İlgili ribonükleik asitten başlayarak bir dezoksiribonükleik asid yapılmasını sağlayan transkriptaz. [Fr. Transcriptase reverse, transcriptase inverse].

transmisyon, i. **kulisli ~**, *dem.* Elektrik motorlu veya elektrik transmisyonlu makinelerde döndürme gücünü ileten ve dingilin motora göre hem düşey, hem yatay doğrultuda serbestçe yer değiştirmesini sağlayan kısım [Fr. Transmission

coulissante]. • **otomatik ~**, *otom.* Sürücünün katkısı olmaksızın motorun yük ve rejimine göre vites değiştirme ve kavrama manevrasını sağlayan mekanizma. [**İng.** Automatic transmission; **Fr.** Transmission automatique].

~ milleri, *tekn.* Bir ana motordan aldığı dönme hareketini, diğer çeşitli motor ve makinelere, kasnak, kayış ve dişli çark kavrama, v.s. gibi yardımcı araçlarla iletmeye yarayan miller.

tribu, i. *etn.* Aynı dili konuşan, aynı kurumlara, geleneklere sahip ortak bir yerleşme alanı olan ve ortak bir kökten gelen birkaç jens'in özerk bir toprak üzerinde oluşturdukları etnik birlik. [**İng.** Tribe; **Fr.** Tribu].

triglİserit, i. *Fr. triglycéride. biyokim.* Bir gliserol ester ile üç yağ asidinden oluşan lipit. [**İng.** Triglyceride].

trilaterasyon, i. *Fr. trilatération. topogr.* Üçgenlerden oluşan bir bütünde üçgenlerin kenar uzunluklarını ölçmeğe dayanan geodezi veya topografya yöntemi. [**İng.** Trilateration].

tripsometre, i. *Fr. tripsomètre.* Kauçuğun esnekliğini kaybetme veya esnekliğini koruma sınırını ölçmeğe yarayan cihaz. (*En basit tripsometre zıplamalı sarkaçtır; bu cihazda, safralanmış bir kütle deney kabına çarpar; böylece kütlenin zıpladığı yükseklik ölçülür*).

tröst, - tü, i. —

~ ortaklığı, *ikt.* Bankalarla birlikte büyük girişimlerin veya durağan malların yönetimini üzerine alan ortaklık. [**İng.** Trust company; **Fr.** Société trust].

trusa, i. —

~ deliği, *den.* Filikalarda pruva ve hamla oturakları üstüne pruva ve grandi yelkenleri direklerinin geçmesi için açılan direk kalınlığında delikler.

tuğla, i. — **kaplama ~ sı,** *mim.* Cephe kaplamakta kullanılan geçmeli tuğla. • **klinker ~ sı.** *mim.* Sinterleşmeye değin pişirilmiş, birim ağırlığı ve basınç dayanımı yüksek, dona dayanır tuğla. • **letiye ~ sı,** *mim.* Döküm elde edilirken oluşan cürufun öğütülüp toz haline getirildikten sonra yağlı kireç veya çimento ile karıştırılmasıyla yapılan harcı kalıplayarak elde edilen bir çeşit briket. • **manyezit ~ sı,** *mim.* Manyezit taşının yakılarak özel şekilde hazırlanması ile elde edilen 2000 C'nin altında hacim değişikliğine uğramadığı için çelik fırınların, elektrikli fırınların en sıcak bölümlerinde kullanılan ateş tuğlası. • **ocak ~ sı,** *mim.* Harman tuğlası. • **prese ~,** *mim.* Yüksek basınç altında kalıplanmış düzgün köşeli, perdahlı tuğla. • **silika ~ sı,** *mim.* Bileşiminde % 95-96 Si 02 kuvars, kuvarsit gibi maddelerle % 1-2 kadar kireç bulunan tuğla. • **samot ~ sı,** *mim.* İçinde % 90 oranında magnezyum oksit bulunan ve yüksek fırın gibi çok yüksek sıcaklıklı fırınların, ocakların içine döşenen tuğla. • **yarım ~,** *mmi.* Tuğlaları boyuna yerleştirerek örülen, 9 mm. kalınlığında olan duvar. o **yatay delikli ~,** *mim.* Delikleri alın yüzlerine dik olan tuğla.

tuğra, i. —

~ hakkı, *ikt.* Değerli madenin, külçenin paraya çevirimi, basımında devletçe alınan baskı ücreti. [**İng.** Seigniorage; **Fr.** Seigneuriage].

tulum, i. — **~ unu çıkarmak,** *dey.* Dövmek. hakkından gelmek.

tulumba, i. — **dalgıç ~,** *mim.* Gövdesi su içine yerleştirilerek kullanılan türden tulumba. • **devridaim ~ sı** *mim.* Sıcak sulu bir ısıtma tesisatında suyu cebrî olarak dolaştıran tulumba.

tungsten, i. —

~ şeritli lâmba, Özellikle yüksek sıcaklık ölçmelerinde ölçün lâmba olarak kullanılan ve ışıklı elementi bir tungsten şeriti olan lâmba.

turistik, i. —

~ tezahür, *ikt.* Geçici bir zaman için turist çekebilen fuar sergi, panayır, festival, folklor hareketleri, kongreler, konferanslar, müzikal ve sportif gösteriler gibi memleket içinde veya dışında turist çeken hareketler.

turizm, i. — **~ e elverişli yer,** *ikt.* Turistik yer niteliklerine sahip olup henüz ulaştırma ve ikamet şartları gelişmemiş olan yerler.

~ endüstrisi, *ikt.* Turizm büro ve seyahat acentaları ile ulaştırma tesis ve araçları, reklâm ve propaganda sanayii de dahil olmak üzere turistik nitelikleri haiz oteller, pansiyonlar, gazino ve lokantalar, plâjlar, kamplar, eğlence yerleri, spor ve avcılık tesisleri, kaplıcalar istirahat ve tedavi yerleri ve tedavi müesseseleri ve benzer tesisler.

~ politikası, *ikt.* Memleketin turistik servetlerini düzenlemek, yabancılara tanıtmak ve bu şekilde yaratılacak beynelmilel turistik hareketlerle döviz çekimine dönük çabaların ve müdahalelerin tümü.

turşu, i. —

~ gibi olmak, *dey.* Çok yorgun ve bitkin olmak.

turuncu, s. —

~ çizgi, *sp.* (*bis.*) Eskiden kurulmuş olan ve bugün de üzerinde yarış yapılmakta olan yarışlıklarda, eski ölçü çizgisinin altına iç kıyının 20 cm. üstüne çizilen turuncu renkteki yeni ölçü çizgisi. [**Fr.** Corde orange].

tutanak, - ğı, i. — § 5. *komp.* Bir dosyadaki maddelerden veya fiziksel kayıtlardan her biri.

Tuna, öz.i. Orta Avrupa'da nehir.

~ kültürü, *prehist.* Orta Avrupa'da bir «Cilalıtaş devrine geçiş» akımı. [**Fr.** Danubien].

tutarlı, s. —

~ önerme, *mant.* En az bir doğrulamı olan önerme. [**İng.** Satisfiable sentence; **Fr.** Éconcé satisfaisable].

~ önerme kümesi, *mant.* Birlikte doğru olabilen veya başka bir deyişle bağdaşabilen önermeler kümesi, doğrulayıcı yorumu (*doğrulamı*) olan önerme kümesi, düpedüz tutarlı bir yorumlayanı olan önerme kümesi. [**İng.** Set of satisfiable sentences; **Fr.** Ensemble d'énoncés satisfaisables].

~ tamdeyim, *mant.* Tümel kapanışı tutarlı bir önerme olan tamdeyim. [**İng.** Satisfiable formula; **Fr.** Formule satisfaisable].

tutarlılık, - ğı, i. **iç ~,** *sosyal psik.* Her zaman açık seçik olmamakla birlikte, birçok sosyal psikoloji modelinin dayandığı temel varsayım. [**Fr.** Cohérence interne, cohérence du sujet].

☆ *Eşanl.* **kişinin tutarlılığı.**

tutarsız, s. —

~ önerme, *mant.* Tutarlı olmayan önerme. [**İng.** Unsatisfiable sentence; **Fr.** Énoncé insatisfaisable].

~ önerme kümesi, *mant.* Tutarlı olmayan önerme kümesi. [**İng.** Set of unsatisfiable sentences; **Fr.** Ensemble d'énoncés insatisfaisables].

tutkal, i. — **bitkisel ~,** *mim.* Soya tutkalı gibi bitkisel kökenli tutkal. • **boncuk ~,** *mim.* Boncuğu andıran taneler halindeki hayvansal tutkal. • **hayvansal ~,** *mim.* Hayvanların deri, kemik, kıkırdaklarından veya balıktan elde edilen tutkallara verilen ad. • **kazein ~,** *mim.* Ahşap endüstrisinde kaplama ve yapıştırma işlerinde kullanılan, bileşimindeki anamaddesi kazein olan toz veya irmik şeklinde bir yapıştırıcı. • **kemik ~ ı,** *mim.* Kemikten elde edilen ve bina içindeki işlerde kullanılan hayvansal tutkal. • **plastik ~,** *mim.* Özellikle ahşap parçaları yapıştırmakta kullanılan başlıca fenolik veya aminoplastik türden sentetik bir reçine ile veya bu iki tür reçinenin karışımı ile yapılan tutkal. • **soya ~ ı,** *mim.* Yağı çıkarıldıktan sonra soya fasulyesinin unundan yapılan protein tutkalı.

tutma, i. **ışık ~ gücü,** *opt.* Bir maddenin ışık dağıtma gücünün tersi.

tutuk, s. —

~ çocuk, *psik.* Anlık, eğitim, toplum, duygu, beden gelişimi yönlerinden geri olan çocuk. [**İng.** Dull child].

~ düzgülü, *psik.* Anlak bölümü düzgülünün altında bulunmakla birlikte geri anlaklı sayılmayan (*kişi*). [**İng.** Dull normal].

tutulmama, i. *nükl.* Kaçak yapmayan bir yavaşlatma süreci içinde bir nötronun bütün rezonans enerjileri bölgesini veya bu bölgenin belli bir bölümünü soğrulmadan geçebilmesi.

☆ *Eşanl.* **yakalanmama.**

tutum, i. —

~ çizelgesi, *psik.* Tutumları ölçme amacıyle geliştirilmiş bir tür ölçü aracı. [**İng.** Attitude scale].

~ durumu, *ikt.* a) Bir ülkenin tutum durumunu gerçekleştiren ögelerin tümü. b) Genel olarak veya ulusal ve özel gerçekçi görüşler bakımından ticaret ve yapım işlemleri üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler yapan olay ve durumların karşılaşması, birleşmesi. [**İng.** Conjuncture; **Fr.** Conjoncture].

~ genelliği, *psik.* Bireyin durumlara veya nesnelere karşı takındığı tutumun genişlik veya kapsamı. (*Yemeğe karşı olan tutum tatlıya karşı olandan daha geneldir*).

~ testi, *psik.* Bireylerin belli birtakım kurum, olay, inanç ve benzeri şeylere karşı olan tutumlarını ortaya çıkartmaya yarayan ölçme aracı [**İng.** Attitude test; **Fr.** Test d'attitude].

~ tipi, *psik.* (*Jung*) Kişinin uyaranlar karşısındaki tepkilerinin içe veya dışa doğru dönük oluşu. [**İng.** Attitude type].

tuz, i. **~ dan arıtma,** *sny.* Deniz suyunu madensel tuzlardan kurtararak insanların, hayvanların ve bitkilerin ihtiyacı için kullanılır duruma getirme. [**İng.** Desalinization, desalination; **Fr.** Dessalement].

• **~ la buz olmak,** *dey.* Kırılmak, parçalanmak, mahvolmak.

~ kayaçları, *jeol.* Bileşenleri çökelmeden önce deniz suyunda erimiş halde bulunan kayatuzu, potasyum tuzları veya alçıtaşı gibi tortul oluşum. (*Akdeniz'in batısındaki ovalardan yapılan derin kuyu açma işlemleri sırasında, kalınlığı 1 km'ye ulaşabilen tuz kayacı tabakalarına rastlanmıştır*). [**İng.** Evaporite; **Fr.** Évaporite].

☆ *Eşanl.* **evaporit.**

tuzak, - ğı, i. —
~ **fiyat,** *ikt.* Alıcıları satış yerine çekmek için bazı mallara konan ucuz fiyat. [**İng.** Bait price; **Fr.** Prix de plège, prix d'attrape].

tükel, s. —
~ **cisim,** *mat.* Bir değişkenli ve katsayıları K'da olan, K üzerinde indirgenemez her çokterimlinin ancak K'nın üstcisimlerinde basit sıfırları bulunabileceği K cismi.

tükenmek, f. — **tükenmiş gider** (*maliyet*), *ikt.* İlerde elde edilecek gelire mahsup edilebilen gider. • **tükenmiş maliyet,** *ikt.* Gelecekte sağlanacak hasılatla ilgisi olmayan ve bu sebepten içinde bulunulan dönem hasılatından indirilen veya işletmede alıkonulan kârlara mahsup edilen maliyet.

tüketici, s. ve i. —
~ **alımı,** *ikt.* Doğrudan doğruya tüketiciierce yapılan alım. [**İng.** Consumer buying; **Fr.** Achat de consommateur].
~ **durum kümesi,** *mant.* En az birinin gerçek olması zorunlu olan durumların kümesi. [**İng.** Exhaustive set of state of affairs].
~ **bölümleme,** *mant.* Bir öbeğin, tümü bir araya gelmekle bu öbeği oluşturan altöbeklere ayrılması. [**İng.** Exhaustive division; **Fr.** Division exhaustive].
~ **dokunca,** *ikt.* Nitelik denetiminde, bir bölüm malın örnekleme yoluyla kabul edilmesinde kullanılan riziko. [**İng.** Consumer's risk; **Fr.** Risque de consommateur].
~ **egemenliği,** *ikt.* Hangi malların üretileceğini ve ne fiyata satılacağını belirten öğenin tüketici yeğlemesi olduğunu savunan kuram. [**İng.** Consumer sovereinity; **Fr.** Souveraineté de consommateur].
~ **farkı,** *ikt.* Tüketicilerin ödemeğe hazır oldukları fiyat ile gerçek olarak ödedikleri arasındaki olumlu fark. [**İng.** Consumer's surplus; **Fr.** Rente de consommateur].
~ **istek kuramı,** *ikt.* Tüketicinin isteğinin oluşumunu ve bileşimini açıklayan kuram. [**İng.** Consumer demand theory; **Fr.** Théorie de demande de consommateur].
~ **rantı,** *ikt.* Tam rekabet piyasasında ortaya çıkan ve tek bir fiyat nedeniyle, bir mala daha yüksek fiyat ödemeyi kabul edebilecek tüketicilere psikolojik ve sübjektif nitelikte sağlanan yarar.
~ **kredisi,** *ikt.* Tüketim malları ve hizmetler karşılığı olarak tüketicilere açılan kredi. [**İng.** Consumer credit; **Fr.** Crédit de consommateur].

tüketim, i. — ~ **e tabi maliyet unsurları,** *ikt.* Varlıklara alınan arama ve hazırlama giderleri gibi maliyetler.
~ **birliği,** *ikt.* Gereksenen malları karşılıklı yardım ve dayanışma yoluyle ucuz elde etmek amacıyle tüketicilerin kendi aralarında kurdukları değişir ortaklı ve değişir anamallı ortak birlik. [**İng.** Consumer cooperative; **Fr.** Coopérative de consommation].
~ **fiyatı göstergesi,** *ikt.* Tüketim mallarının perakende satış fiyatlarını göstermek üzere düzenlenen gösterge. [**İng.** Consumer's price index; **Fr.** Index de prix de consommation].
~ **eğilimi,** *ikt.* Gelir ile istihlak arasındaki ilişki.
~ **eğrisi,** *ikt.* Kişilerin tüketim eğilimlerini gösteren grafik. [**İng.** Consumption function; **Fr.** Fonction de consommation].
~ **eşyası,** *ikt.* Fertler tarafından doğrudan doğruya ihtiyaçların giderilmesi için alınan mallar.
~ **etkinliği,** *etoloji.* Bir etkinlik evresini sona erdiren içgüdüsel eylem. [**Fr.** Activité consommatoire, réponse consommatoire, acte d'exécution].
☆ *Eşanl.* **tüketim cevabı, yapma eylemi.**
~ **fonu,** *ikt.* Tüketim için ayrılan para, gelir.
~ **vergisi,** *ikt.* Yurt içinde tüketilen yiyecek mallarından alınan vergi. [**İng.** Consumption tax; **Fr.** Impôt sur la consommation].

tüketim. bilim, b.i. Tüketimi konu alan olay ve araştırmaların bütünü. [**Fr.** Consommatique, consumérisme].

tüm, i. ve s. —
~ **hakları korunmuştur,** *küt.* Genellikle içkapağın «b» yüzünde yer alan ve kitabın izin alınmadan başka bir dile çevrilmesi, tümünün veya bir bölümünün yeniden basılması, v.b. gibi davranışların yasaca suç sayılacağını ve bu gibi davranışlarda bulunanlar için kovuşturma açılabileceğini belirleyen anlatım. [**İng.** All rights reserved; **Fr.** Tous droits réservés].

tüm. bakış, b.i. *küt.* **Bk. Sinopsis.**

tüm. değer, b.i. **Bk. Maliyet.**

tümel, s. —
~ **değilleme,** *mant.* Ancak anabileşenlerinin tümü yanlış olduğunda doğru olan bir bileşik önermeyi oluşturan doğrusal ikili eklem. [**İng.** Joint denial; **Fr.** Négation connexe].
~ **evetlemeli kurucu bileşen,** *mant.* Anabileşenleri yalınç önerme veya yalınç önerme değillemesi olan yinelemesiz tümel-evetleme. [**İng.** Conjunctive constituent; **Fr.** Constituant conjonctif].
~ **evetlemeli tam yasal biçim,** *mant.* Aynı yalınç bileşenli kurucu bileşenlerden oluşan tümel-evetlemeli yasal biçim. [**İng.** Full conjuctive normal form; **Fr.** Forme normale conjonctive parfaite].
~ **niceleme imi,** *mant.* Bir değişkene uygulanmakla bir tümel inceleyici oluşturan mantıksal değişmez. [**İng.** Universal quantification sign; **Fr.** Signe de quantification universelle].
~ **niceleyici,** *mant.* Bir birli açık önermeden, ancak bu açık önermenin özellemelerinin tümü doğru olduğunda doğru olan bir önermeyi oluşturan değişken bağlayıcısı. [**İng.** Universal quantifier; **Fr.** Quantificateur universel].
~ **önerme,** *mant.* Ana yöneteni bir tümel niceleyici olan önerme. [**İng.** Universal sentence; **Fr.** Énoncé universel].
~ **özne-yüklem önermesi,** *mant.* Tümel olumlu veya tümel olumsuz önermenin ortak adı. [**İng.** Universal categorial proposition; **Fr.** Proposition universelle].

tüme. varım, b.i. **duygusal** ~, *etol.* Bir veya birçok hemcinsiyle biraraya gelen bir hayvanın kendi kişisel gerekçesi olmadan onların davranışını kabul etmesi biçiminde davranış olayı (*Örneğin, bir civciv, yem yiyen başka civcivlerin yanında olduğu zaman yem yemeğe başlar. Taklitle karıştırılmaması gereken bu olay insanda sık sık görülür: örneğin esnemenin bulaşması çok yaygındır*). [**Fr.** Induction sympathique].

tüme. varımlı, b.s. *mat.* İçindeki her sıralı altkümenin bir majorant kabul ettiği bir sıralı küme için kullanılır: *Tümevarımlı küme.* [**İng.** Inductive; **Fr.** Inductif, - ive].
~ **mantık,** *mant.* Tümevarım sürecinin dayandığı kuralları konu edinen kullanımbilim dalı. [**İng.** Inductive logic; **Fr.** Logique inductive].

tümler, s. ve i. — **birli** ~, *komp.* İkili değerin kısıtlı tümleri. [**Fr.** Complément à un]. • **B tabanında bir a rakamının gerçek** ~ **i,** *komp.* Tabanla bu rakam arasındaki fark: B — a. (*Bir sayının gerçek tümleri, bu sayıda sıfır olmayan ilk rakama kadar sağdaki bütün sıfırları koruyup, sıfır olmayan bu ilk rakamın yerine B - deki tümlerini /gerçek tümler/, öbür rakamların yerine de kısıtlı tümlerlerini koyarak elde edilir*). [**Fr.** Complément vrai d'un chiffre a dans la base B]. • **B tabanında bir a rakamının kısıtlı** ~ **i,** *komp.* Bir birim eksiltilmiş tabanla bu rakam arasındaki fark: â = B — 1 - a. (*Bir sayının kısıtlı tümleri, bu sayıdaki her rakamın yerine kısıtlı tümlerini koyarak elde edilir*). [**Fr.** Complément restreint d'un chiffre a dans la base B]. • **değişil bir K cismi üzerindeki bir E vektörel uzayının vektörel altuzayı F'nin E'deki** ~ **boyutu,** *mat.* E'nin F ile vektörel bölüm uzayı E/F'nin K üzerindeki boyutu. (*F'nin E'de sonlu tümler boyut'lu olması için, F'nin E'de sonlu boyutlu ek bir vektörel altuzay kabul etmesi yeterli ve gerekli koşuldur. Eğer E sonlu boyutlu ise F de sonlu tümler boyutlu olur ve boyut F + tümler boyut/E F = boyut E ifadesi elde edilir*). • **ikili** ~, *komp.* İkili değerin gerçek tümleri. [**Fr.** Complément à deux]. • **z sıfır elemanlı ve u evrensel elemanlı bir kafeste bir a elemanının** ~**ç,** *mat.* Kafesin $a \wedge a' = z$ ve $a \vee a' = u$ ifadelerini gerçekleştiren a' elemanı; bu ifadelerde $\wedge$ kafesin alt sınırını, $\vee$ ise üst sınırını gösterir. [**Fr.** Complément d'un élément a dans un treillis à élément nul z et élément universel u].
~ **renkler,** Uygun oranda karışımları bir belirli renksiz ışık veren renkli iki ışığın renkleri. [**İng.** Additive complementary colours; **Fr.** Couleurs complémentaires].

tümlenmiş, s. *mat.* Her elemanın en az bir tümleri olmak şartıyla sıfır elemanlı ve evrensel elemanlı bir kafes için kullanılır: *Bir E kümesinin parçalarının* $\mathcal{P}(E)$ *kafesi tümlenmiş bir kafestir:* $\forall A \in \mathcal{P}(E)$. $A' = \complement_E A$, [**Fr.** Complémenté].

tümleyen, i. *mant.* Bir öbeğin öğesi olmayan bütün öğelerden oluşan öbek. [**İng.** Complement; **Fr.** Complément].
~ **imi,** *mant.* Verilen bir küme teriminden bu terimin gösterdiği kümenin tümleyenini gösteren küme terimini oluşturan birli işlev imi. [**İng.** Complement; **Fr.** Complément].

tümleyim, i. *ed.* Tümcenin veya dizenin anlamını, sonra gelen tümce veya dize ile tümleme.

tümseti̇ş, i. *ed.* Bir yazın yapıtında, bireylerin kimilerini veya tümünü içine alacak biçimde bir adın başına uygun bir belirtme sanı getirilmesi.

tür, - rü, i. —
~ **ayrımı,** *küt.* Belirli bir sınıflama işleminde yanı konu ve türdeki eserleri biraraya getiren ve ötekilerden ayıran yöntem. [**İng.** Form division].

türbinli, s. —
~ **tren,** *demir.* Bk. **Türbotren.**

türbostatoreaktör, i. *Fr. turbostatoréacteur.*

hava. Bir türboreaktörle bir statoreaktörün birleştirilmesinden oluşan uçak itiş bloku. [**İng.** Turbo ramjet].

türbotren, i. *Fr. turbotrain. demir.* Gücünü gazlı uçak türbinlerinden alan kendinden çekişli motorlu tren. [**İng.** Turbotrain].
☆ *Eşanl.* **türbinli tren.**

türemsi, i. *ed.* Kökleri bir olmayan ancak yazılışı yönünden türemişe benzeyen sözcüklerle yapılan ündeş (*cinas*) sanatı.

türetmek, f. — **X üretilmiş çıkarım kuralı,** *mant.* Dizibilimde kanıtlanabilen ilkel olmayan çıkarım kuralı. [**İng.** Derived inference rule; **Fr.** Règle d'inférence dérivée]. ● **türetilmiş gereksinme,** *psik.* Birincil ve temel gereksinmelerin işleyişi sonucu olarak ortaya çıkan, kendi içinde güdüleyici gücü bulunan bir gereksinme. [**İng.** Derived need]. ● **türetilmiş puan,** *eğt.* Birtakım sayılama teknikleriyle ham puandan elde edilen puan. [**İng.** Derived score; **Fr.** Point dérivé].

türetimcilik, - ği, i. *ed.* Bir kelime kökünden kurallara uygun olarak kelimeler bir öğretiden, o öğretiyi andıran veya çağrışımla anımsatan başka öğretiler türetme. [**İng.** Neologism; **Fr.** Néologisme].
☆ *Eşanl.* **neolojizm.**

türev, i. — **bir G grubunun ~ grubu veya ilk ~i,** *mat.* G grubunun değiştirenleri tarafından meydana getirilen C altgrubu. [**Fr.** Groupe dérivé (ou premier dérivé) d'un groupe G].

türeyimsel, s. *fels.* Oluşa ilişkin olan. [**İng.** Genetic; **Fr.** Génétique].

~ **tanım,** *fels.* Bir şeyi türeyişine, oluşuna göre belirleyen tanım.

Türkçe, öz.i. — **~yi kaybetmek,** *dey.* Konuşmasını şaşırmak.

tüy ,i. —

~ **eklemler,** *tektonik.* Yarılım boyunca hareket dolayısıyle yarılım yüzeyinde gelişen tansiyon eklemleri.

~ **pelerin,** *etn.* Hawai adalarında görülen harikülade güzel pelerin (*Bunların yapılmasında kırmızı, sarı ve siyah renkte binlerce kuştüyü kullanılır*). [**İng.** Feather pelerine; **Fr.** Pèlerine en plume].
~ **süsleme,** *etnğ.* Çeşitli renk ve biçimdeki kuştüyleriyle giysiyi (*kuştüyü pelerin*) yakayı, başı, alnı, kolları, araç-gereci v.b. süsleme. [**İng.** Feather ornament; **Fr.** Ornament en plume].

tüysü, s. —

~ **yapı,** *tektonik.* Bir eklem yüzeyindeki incecik tüy şeklinde çizgiler.

ucuz, s. —

~ **fiyat,** *ikt.* Düşüncel belirli ölçülere uygun düşük fiyat. [**İng.** Fair price; **Fr.** Prix raisonnable].

~ **satış,** *ikt.* Yüksek fiyatla satılamayan veya zor satılan, çeşidi kalmamış malların ucuz fiyatla satılması. [**İng.** Sale; **Fr.** Liquidité des marchandises].

ucuzluk, - ğu, i. —

~ **bölümü,** *ikt.* Bir satışevinin ucuz eşya satılan bodrum bölümü. [**İng.** Bargain basement; **Fr.** Part d'occasion].

~ **sergileri,** *ikt.* Piyasadaki fiyatından çok aşağı mal satılan yerler. [**İng.** Bargain carnavals; **Fr.** Étalages bon marché].

uç, i. — **ucu dokunmak,** *dey.* Herhangi bir şeyden zarar görmek: *Siz onun işlerine karışmayın diyorsunuz ama sonunda perişanlığının ucu bize dokunuyor.* • **ucu ortası yok,** *dey.* Başı sonu belirsiz. • **ucu ucuna gelmek,** *dey.* Yetişmek, zorlukla yetişmek. • **ucunda ölüm yok ya,** *dey.* Sonunda ölüm tehlikesi olmayan durumları veya işleri anlatırken kullanılır: *Gitmekten neden bu kadar çekiniyorsun, ucunda ölüm yok ya!* • **ucunu alta kaçırmak,** *dey.* İflâs etmek, mahvolmak. • **ucunu bulmak,** *dey.* — **2.** Başarmak, halletmek. • **ucunu elinden kaçırmak,** *dey.* Zarar ziyan görmek, hesabında yanılmak. • **ucunu kulpunu kaybetmek,** *dey.* Hesabını şaşırmak, nereden başlıyacağını bilememek. • **ucunu ortasını bulmak,** *dey.* Karar vermek. • **ağır ~ birimi,** *komp.* Uzaktan toptan iş düzeninde kullanılan uç birimi. [**Fr.** Terminal lourd]. • **hafif ~ birimi,** *komp.* Zaman bölüşüm sisteminde kullanılan, genellikle bir tek yazı makinesine indirgenerek basitleştirilmiş uç birimi. [**Fr.** Terminal léger]. • **özel amaçlı ~ birimi,** *komp.* Veriler bankası, yer ayrımı v.b. belli bir uygulama için özel olarak geliştirilmiş uç birimi. [**Fr.** Terminal spécialisé]. • **sarı ~ lar indisi,** *sny.* Akaryakıtlar için kullanılan ve havalandırılmış alevlerde mızrak biçimi sarı lekelerin belirmesini, ayrıca yayılma alevlerinin madenî bir çeperle teması sonucunda ısıtma cihazlarının ısıtıcı elemanlarında biriken karbon çökeltilerini nitelemeğe yarayan indis. (*İj simgesiyle gösterilen sarı uçlar indisinin değeri* $\frac{EA.J}{Vd}$ = kj'dir; burada kj, bir *eğriyle verilen ve gazın oksijen yüzdesine, dolayısıyla ısıtma gücüne bağlı olan bir katsayı, A gaz içindeki hidrokarbonlardan her birinin yüzde oranı j bir çizelgeyle verilmiş olan bir katsayıyı, d de söz konusu gazın yoğunluğudur*). [**Fr.** Indice de pointes jaunes]. • **sivri ~,** *prehist.* Bir ucu yontularak sivriltilmiş taş âlet. *(Sivri uçların prehistoryanları en çok ilgilendiren yanı yontulma teknikleridir; bunlar çoğu zaman, çeşitli sanayi fasiyeslerinin tanınmasında yol gösterici fosil olarak kabul edilir. Sözgelimi, Amerika'daki tarihöncesi kültürlerin çoğu sivri uçlarıyla tanımlanmıştır /Clovis, Folsom, Scottsbluff v.b./ Avrupa'da da Kostenki, Swidry, Levallois sivri uçları v.b. tanınır).* [**Fr.** Pointe].

uçak, - ğı, i. —

~ **sigortası,** *ikt.* Uçaklarla yapılacak yolculuk ve taşıma işlerinde karşılaşılabilecek her tür zararlar için yapılan sigorta. [**İng.** Aviation insurance; **Fr.** Assurance aviation].

~ **oyunu,** *sp.* (*güreş*) Karşı güreşçinin koltuk altına girerek, bacağı arasından geçirilen elle bileğinden yakalayıp, omuz üzerinde yükseltme.

uçmak, f. — **uçarak aşırma,** *sp.* (*tenis*) Karşı taraftan gelen top yere düşmeden yapılan aşırma vuruşu. [**İng.** Lob volley; **Fr.** Lob de volée]. • **uçarak vuruş,** *sp.* (*futb.*) Top havadayken yapılan vuruş. [**İng.** Volley]. • **uçarak kafa vurmak,** *sp.* (*futb.*) Bir oyuncunun ayakları yerden kesilip ileri doğru atlayarak yaptığı kafa vuruşu.

uçkur, i. —

~ **havası,** *ed.* Çabuk ezgi ile söylenen, çalınan parça.

uçunma, i. **1.** *fiz.* Bir katının erimeden buhar haline veya bir buharın sıvı haline geçmesi olayı. **2.** *hava.* a) Bir gerecin, karşılaştığı şiddetli ısı akısı etkisiyle bir miktar yüksek ısı soğurarak ayrışması ve buhar haline geçmesi. b) Uzay araçlarıyla füzelerin bazı bölümlerini, karşılaşabilecekleri şiddetli ısı etkilerine karşı korumak amacıyla bu olaydan yararlanarak geliştirilmiş teknik. • **net ~ ısısı,** *hava.* Belli bir gereç için, zaman birimi ve bu gerecin kütle birimi başına soğurulan ısı miktarı.

uçuş, i. —

~ **açısı,** *sp.* (*atl.*) Atmalarda, atılan nesnenin (*gülle, çekiç, disk, cirit*) uçuş yörüngesi ile atış doğrultusu arasındaki açı. [**İng.** Angle of flight].

~ **tazminatı,** *ikt.* Subay, astsubayların, erlere ve orduda görevli sivil teknisyenlere yasalarına göre uçuş nedeniyle verilen tazminat. [**İng.** Indemnity of flight; **Fr.** Indemnité de vol].

ufak, s. — **ufağını tefeğini toplamak,** *dey.* Kendine ait ne varsa toplamak, taşınmak: *Ben evimde dırıltı, zırıltı istemem, ufağını tefeğini toplasın.*

~ **tefek gördün de karamürsel sepeti mi sandın,** *dey.* Değerli olup da gösterişi olmayan şeyler hakkında sitem yollu kullanılır.

ufuk. ötesi, b.s. *radyotek.* Birbirini doğrudan görebilecek şekilde yerleştirilmemiş iki istasyon arasında bağlantı kurmağa yarayan bir Hertz demeti için kullanılır. [**İng.** ve **Fr.** Transhorizon].

~ **radar,** *sil.* Yerdeki menzili, yerkürenin eğriliği nedeniyle, bulunduğu noktanın ufuk çizgisine olan uzaklığıyla tanımlanan optik menzilin kuramsal sınırını aşan, yerde üslenmiş radar. [**İng.** Transhorizon radar; **Fr.** Radar transhorizon].

uğraş, uğraşı, i. — ~ **la tedavi,** *psik.* Beden veya ruh hastalığına tutulanları, ilgi ve yeteneklerine uygun işlerde çalışmaya yönelterek iyileştirmeyi amaçlayan sağaltım. [**İng.** Occupational therapy].

~ **ve sanattan uzaklaştırma,** *huk.* Cezasının sonucu olarak yargılının uğraşını ve sanatını yapamaması (*ebe, doktor, eczacı, v.b. gibilerin uğraşılarını bir ceza sonucu olarak yapamamaları gibi*). [**İng.** Prohibition of practice of a profesion; **Fr.** Interdiction provisoire d'exercise d'un métier, d'une profesion].

~ **alışkanlığı,** *ikt.* Bir işçinin değişik nitelik ve yerlerdeki işlere uyabilme yeteneği. [**İng.** Occupational mobility; **Fr.** Mobilité professionnelle].

~ **anıklığı,** *psik.* Gerekli eğitim ve öğretimle geliştirilince kişinin belirli uğraşılarda başarılı olmasını sağlayabilen yetenekler ve özellikler [**İng.** Vocational aptitude].

~ **anıklığı testi,** *psik.* Bireyin belirli bir uğraşının gerektirdiği işleri ne denli çabuk ve eksiksiz olarak yapmayı öğrenebileceğini kestirmeye yarayan bir test. [**İng.** Vocational aptitude test].

~ **bırakmama,** *ikt.* Çalışanların çalıştıkları iş kolu ve uğraşı bırakıp başka iş ve uğraş edinmek istememeleri. [**İng.** Occupational immobility; **Fr.** Immobilité de profession].

~ **danışması,** *psik.* Öğrencilerin belirli bir uğraşıyı seçmesine ve buna hazırlanmasına yardımcı olan danışma. [**İng.** Vocational counseling].

~ **ilgisi, dökümü,** *psik.* Türlü uğraşlarda başarılı olmaya yaradığı saptanmış olan ilgilerden hangilerinin bireyde bulunduğunu belirlemeye yarayan bir soru dizisi. [**İng.** Occupational interest inventory].

~ **uyumsuzluğu,** *psik.* Kişinin, seçtiği uğraşının gerektirdiği yetenekleri çok az veya aşırı ölçüde taşıması nedeniyle, işi veya benliği ile uyum sağlayamaması. [**İng.** Vocational maladjustment].

~ **vergisi,** *ikt.* a) İzne bağlı işleri yapmak isteyenlerden alınan vergi. b) Belli bir uğraşıdan alınan vergi. [**İng.** Occupation tax; **Fr.** Taxe de profession].

uğraşlama, i. *sosy.* Bir işin, onu yapan herkese kimi haklar, ödevler ve ilşevler sağlanması yoluyla bir uğraş durumuna gelmesi. [**İng.** Professionalization].

uğurluk, i. *etn.* Taşıyana iyilik, talih açıklığı, uğur getiren ve bu özelliği daha önce denenmiş olan nesne. [**İng.** Talisman; **Fr.** Porte-bonheur, talisman].

ulusal, s. —

~ **banka,** *ikt.* Banka yasalarına göre kurulan ve çalıştırılmakta olan banka. [**İng.** National bank; **Fr.** Banque nationale].

~ **borç,** *ikt.* Devletin yurt içindeki ve dışındaki borçlarının tümü. [**İng.** National debt; **Fr.** Dette publique].

~ **ekonomi,** *ikt.* Bk. **Millî ekonomi.**

~ **gelir,** *ikt.* Belirli bir süre içinde bir ulusça sağlanan gelirlerin tümü. [**İng.**

National income; **Fr.** Revenu national].

~ günlük, *sp.* (*bis.*) Ulusal Birliklerce her yıl düzenlenen ve yayınlanan, ulus veya uluslararası önemli koşu ve gösterilerin günlerini, nerede yapılacağını gösteren günlük. [**Fr.** Calendrier national].

~ kütüphane, *küt.* Ulusal bütçeyle beslenen, genellikle derleme veya eser hakkı yasasından yararlanarak ülkede basılan, çoğaltılan bütün yayınları bir araya getiren ülkeyle ilgili ülke dışında çıkmış bütün eserleri toplama amacını güden bir araştırma kütüphanesi. [**İng.** National library; **Fr.** Bibliothèque nationale].

~ oyun, *sp.* (*futb.*) Ulusu temsil eden takımlar arasında yapılan karşılaşma. [**İng.** National game].

~ oyuncu, *sp.* (*futb.*) Bir ulus adına kurulan takımda yer alan oyuncu. [**İng.** National player].

~ sigorta, *ikt.* İşçilere ve düşük gelirlilere hükümetçe sağlanan sigorta. [**İng.** National insurance; **Fr.** Assurance nationale].

~ varlık, *ikt.* Belirli bir süre içinde bir ulusca elde olunan ekonomik özdeklerin para ile karşılanan değerleri. [**İng.** National wealth; **Fr.** Fortune nationale]

ulusallık, - ğı, i. —

~ ilkesi, *huk.* Bern Birliğine girmiş ülkelerin uyruklarına kendi uyruğu gibi işlem yapılması. [**İng.** National treatment; **Fr.** Traitement national].

uluslar. arası, b.s. —

~ Askeri Spor Birliği, *sp.* (*futb.*) Tüm dünyanın ulusal askeri spor birliklerinin bağlı olduğu, ordulararası oyunları yöneten örgüt. [**İng.** International Military Football Association].

~ Futbol Birliği, *sp.* (*futb.*) Dünyadaki tüm futbol birliklerinin bağlı oldukları uluslararası birlik.

~ günlük, *sp.* (*bis.*) Her güz, Zürich'te toplanmakta olan Uluslararası Bisikletçiler Birliği Kongresince onaylanan ve üye birliklerce düzenlenecek uluslararası yarışlık, yol, dönü, engelli yarışlarla her çeşit bisiklet gösterilerinin yapılacağı yer ve günü gösteren günlük. [**Fr.** Calendrier International].

~ istikraz, *ikt.* Uluslararasında çeşitli piyasalarda aynı hakları taşıyarak tedavüle çıkarılıp, buralarda serbestçe ve eşit şartlarda alım ve satıma tabi olan genel istikraz.

~ onur kupası yarışları, *sp.* (*bis.*) Uluslararası düzenlenen onursal yarışlar. [**İng.** International challenge cup].

~ hisse senedi, *ikt.* Bir ülkede kurulu bir ortaklığın çıkardığı, başka ülkelerde de alınıp satılan hisse senedi. [**İng.** International stock; **Fr.** Titre international].

~ spiker, *sp.* (*bis.*) Uluslararası yarışlarda, çıkış yargıcı ve yarış komiseri ile bağlantı kurarak, onların verecekleri yönerge ve bildirileri, koşucu ve yöneticilere kendi dilleri veya Uluslararası Birlik'ce kullanılması saptanmış dillerle ileten sözcü. [**İng.** International announcer; **Fr.** Speaker international].

~ ticaret türesi, *ikt.* Ticarî alışverişleri nedeniyle uluslar ve devletlerarası ilişkileri düzenleyen türe kuralları. [**İng.** International commercial law; **Fr.** Droit commercial international].

~ yapım ölçeği, *psik.* Belirli bir kültür veya ulusun etkilemediği ve bütün toplumlarda uygulanabileceği ileri sürülen anlak ölçeği. (*Resim tamamlama, renk ve resim eşleştirmesi, tahta bloklardan biçimler oluşturma gibi sorunları kapsar*). [**İng.** Leiter international performance scale].

~ yarış, *sp.* (*atl.*) Olimpiyat oyunları, dünya birincilikleri, bölge birincilikleri, grup birincilikleri için iki veya daha çok üye ulus arasında yapılan yarış. [**İng.** International competition; **Fr.** Compétition internationale].

~ yetki belgeleri, *sp.* (*bs.*) Uluslararası Bisikletçiler Birliğine üye birliklerin, her yıl 1 Ocaktan 31 Aralığa değin geçerli olarak verdikleri bir renk ve örnekte yetki belgeleri. [**İng.** International licences; **Fr.** Licences internationales]

umu, i. Umut, istek, arzu.

~ düzeyi, *eğt.* Bir kimsenin veya bir kümenin, belli bir etkinlik sonunda elde etmeyi düşündüğü başarıya ilişkin umusunun derecesi. [**İng.** Level of aspiration; **Fr.** Niveau d'aspiration].

~ vermek, umuda düşürmek

umulmayan, s. —

~ durum, *huk.* İnsan gücü dışında ve elde olmayan nedenlerle ortaya çıkan ve önüne geçmek olanağı olmayan olay. [**İng.** Accident; **Fr.** Cas fortuit].

~ kazanç, *ikt.* Önceden bilinmeyen nedenlerle sağlanmış olan kâr. [**İng.** Windfall profit; **Fr.** Profit d'attente].

umulmak, f. — **umulur borç,** *ikt.* a) Gelecekte bazı koşulların gerçekleşmesi nedeniyle doğacak borç. b) Yapılması umulan işlemler sonucu meydana gelecek borç. [**İng.** Contingent liability; **Fr.** Obligation possible]. • **umulur zarar karşılığı,** *ikt.* Gelecekte ortaya çıkacak yitirceyi karşılamak amacıyle ayrılan yedek akçe. [**İng.** Contingency reserves, contingent reserve; **Fr.** Réserve de prévoyance, réserve pour éventualité diverse].

umumi, s. —

~ acenta, *ikt.* Bir üretim kuruluşu adına, bir ülkede veya geniş bir bölge içinde işlem yapan acenta.

~ antrepo, *ikt.* Belirli bir firmanın veya belirli bir nevî malların muhafazasına mahsus olmayarak ticarî olsun veya olmasın herkesin belirli tarifesi karşılığında malını koyabileceği ardiye.

~ avarya, *ikt.* Geminin, malların, donatımın selâmeti için yapılan masraflar veya isteyerek yapılan hasar.

~ vekâletname, *ikt.* Bütün işlerin tedviri için verilen yetkileri içeren belge

umut, - du, i. — **ayrık rasgele bir X değişkeninin matematiksel umudu,** *mat.* x_i mümkün olan değerleri, p_i de bu değerlere karşılık düşen olasılıkları göstermek üzere, X değişkeninin mümkün olan değerlerinin, bu değerlerin olasılıklarıyla dengelenmiş aritmetik ortalaması

$$E(X) = \sum_i p_i x_i ; i \in A \subset N$$

(*Ayrık veya sürekli bir değişken söz konusu olduğunda*

$E[ag(X) \div bh(X)] = aE[g(X)] \div bE[h(X)]$ tir; g ve h, E[g(X) ve E[h(X)]'in var olduğu belirli iki fonksiyonu gösterir. • **sürekli rasgele bir X değişkeninin matematiksel umudu,** *mat.* f(×), rasgele X değişkeninin olasılık yoğunluğunu göstermek üzere, rasgele değişken mutlaka yakınsak olduğunda

$$E(X) = \int_{-x}^{+x} xf(x)\,dx = \lim_{a \to +\infty} \lim_{b \to +\infty} \int_{-a}^{b} xf(x)\,dx$$

integrali.

unutma, i. —

~ eğrisi, *psik.* Öğrenilen herhangi bir şeyin belirli süreler sonunda unutma oranlarını belirten bir eğri. [**İng.** Forgetting curve].

~ oranı, *psik.* Hatırlama veya tanıma yolu ile edinilen bilgilerden, hafızada arta kalanı bularak saptanan unutma hızı veya unutmanın zamanla olan oranı. [**İng.** Rate of forgetting]

ussal, s. —

~ insancılık, *eğt.* Bireyi belli bir toplumun üyesi olarak düşünmeyip onu yalnızca insan olarak ele alan ve eğitiminin asıl kaynağı sayan felsefe görüşü. [**İng.** Rational humanism; **Fr.** Humanisme rationnel].

~ ruhbilim, *psik.* Bütün ruhsal görünümlerin ölümsüz ve nesnel olmayan bir ruhun görünümleri olduğunu savunan felsefe veya dinsel ruhbilim akımı. [**İng.** Rational psychology; **Fr.** Psychologie rationnelle].

~ sorun çözümü, *psik.* Elde bulunan tutamaklar arasından en iyilerini seçerek güvenilir yargılarla sağlam bir yoldan soruları çözme.

~ tip, *psik.* (*Jung*) Davranışları öncelikle duyumlar ve sezgilere dayanan coşkusal tipin karşıtı olarak daha çok us ve duyguyla davranan tip. [**İng.** Rational type].

ussallaştırma, i. *eğt.* Bir sorunun çözümünde veya belli bir ortama uymada başarısızlığa uğradığı zaman, bireyin kendine karşı saygısını yitirmemek amacıyle durumu gerçeğe aykırı, ancak usa uygun gibi görünen bir nedenle açıklamaya çalışması. [**İng.** Rationalization; **Fr.** Rationalisation].

Eşanl. **rasyonalizasyon.**

usyaralım, i. **Bk. Şizofreni.**

uvula, i. *Lat. tıp.* **Bk. Küçük dil.**

uyaksı, i. *ed.* Anlamları, görevleri bir olan kelimelerle veya eklerle uyak yapma aksaklığı.

uyaktaş, i. *ed.* Dizeleri birbiriyle uyaklı koşa

uyanma, i. —

~ merkezi, *psik.* Beyinde uyku ve uyanma durumlarını düzenlediği varsayılan merkez. [**İng.** Waking center].

uyaran, i. ve s. —

~ genellemesi, *psik.* Deney hayvanının belirli bir uyaran karşısında belirli bir tepkiyi yapmayı öğrendikten sonra, bu uyarana benzeyen başka uyaranlar karşısında da aynı tepkiyi göstermesi. [**İng.** Stimulus generalization].

~ karşılık psikolojisi, *psik.* Psikoloji temel amacının uyaranlarla bunlara ilişkin olarak ortaya çıkan karşılıkların incelenmesi olduğunu savunan psikoloji türü. [**İng.** Stimulus-response psychology]

uyarıcı, i. ve s. — **anus büzgenkası ~ sı,** *tıp.* Dışkı tutamama halinde anusun büzülmesine yardım eden elektrikli cihaz **~ lâmba,** *sin.* Projeksiyon cihazının ses bölümünde yer alan küçük lâmba.

uyarılmak, f. — **uyarılmış sanrı,** *psik.* De-

neği uyutarak veya sözle inandırarak içinde uyandırılan sanrı. [İng. Induced hallucination]. • **uyarılmış yatırımlar,** *ikt.* Piyasa şartlarının gerektirdiği yatırımlar. • **uyarımsız davranış,** *psik.* Belirli bir çevre içinde ortaya çıkmakla birlikte belli ve kesin bir uyaran sonucu olmayan davranış. [İng. Operant behavior]. ♦

uyarlama, i. —
~ **eğitimi,** *eğt.* Görevlilerin işlerine alıştırılmaları ve bağlanmaları, iş sorumluluğunu benimsemeleri, görev sırasında karşılaşacakları sorunları kolaylıkla çözebilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve anlayışların kazandırılması amacıyla yapılan bir eğitim türü. [İng. Adaptation training; Fr. Éducation d'adaptation].

uyarlanmak, f. — **uyarlanır raf,** *küt.* Kitap dolaplarında belirli yeri olmayan, kitap boyuna göre uyarlanabilen raf. [İng. Adjustable shelf]. • **uyarlanır sınıflandırma yöntemi,** *küt. James Duff Brown*'ca 1897'de hazırlanmış bir sınıflandırma yöntemi. • **uyarlanır süreli yayın listesi,** *küt.* Dar karton şeritler üzerine yazılan süreli yayın adlarının mukavva, tahta veya metal çerçeve içinde istenen düzende sıralanmasından oluşan liste. [İng. Adjustable periodicals list].

uyarma, i. —
~ **komutu,** *cimn.* Cimnastikteki komutun, alıştırma için uyarıcı nitelikteki ilk ve uzunca evresi.

uyartı, i. — **normalüstü** ~, *ekoloji.* Fiziksel nitelikleri ortalamanın üstünde olan (*boy, renk, kontrast, frekans, sayı, v.b.*) uyartı.
~ **işaret,** *ekoloji.* Bir hayvanda bir hareket tepkisini başlatabilen uyartı.
Eşanl. **harekete geçirici**

uydaşlık, - ğı, i. *ed.* Divan yazınında yazılışları ayrı, sesleri yakın harflerle uyak yapma sanatı.

uydu, i. —
~ **fırlatıcı,** *astronotik.* Uyduların uzaya gönderilmesini sağlayan itici taşıt. [İng. Launcher].

uydurmaca, i. *psik.* İmgesel uydurmaları gerçekmişçesine anlatma. [İng. Fabrication].

uygarlaştırma, i. *ikt.* Sömürgeci ülkelerin amaçlarını gizlemek için ileri sürdükleri deyim.

uygarlık, - ğı, i. —
~ **bölgesi,** *sosy.* Belli bir uygarlık (*veya kültür*) türünün başat durumda olduğu ve bu niteliği ile başkalarından ayırt edilen bölge. [İng. Civilization area; Fr. Aire de civilisation].
~ **çarpması,** *sosy.* İleri bir uygarlıkla ilişkiye giren ilkel uygarlık üyelerinin başlangıçta içine düştükleri ve kendi uygarlıklarının çözülmesine dek götürebilen şiddetli ruhsal çatışma durumu. [İng. Civilization shock; Fr. Choc de civilisation].
~ **değişmesi,** *sosy.* Bir uygarlığın özdeksel ve ruhsal öğelerinde iç veya dış etkenler sonucu ortaya çıkan tikel veya tümel değişiklikler.

uygulama, i. — **deneysel** ~, *fels.* Belli bir toplumda teknik uygulama ile siyasal uygulama arasındaki somut bağıntı. [İng. Empiric practice; Fr. Pratique empirique]. • **ideolojik** ~, *fels.* Bilincin kendi üstünde düşünmesi sonucunda belli bir bilinç halinden işlenmiş bir bilinç haline geçiş. [İng. Ideological practice; Fr. Pratique idéologique]. • **kuramsal** ~, *fels.* Bir ideolojik ürünün (*kanaat*), bilgikuramsal bir kesim yapılarak, belirli bir kavramsal çaba sonucunda kuramsal bilgiye dönüştürülmesi. [İng. Theorical practice; Fr. Pratique théorique]. • **toplumsal** ~, *fels.* Belirli bir toplumsal kuruluşun içinde diyalektik olarak birbirine bağlı uygulamaların tümü. [Fr. Pratique sociale].
~ **alanı,** *ikt.* İş yasasının kapsadığı sınırlar çevresi içinde yapılabilecek tüm işlemlere ilişkin alan. [İng. Field of exercice; Fr. Champ d'exercice].
~ **bahçesi,** *eğt.* Okullarda, özellikle köy ilkokullarında, tarım dersi başta olmak üzere kimi derslerle ilgili pratik çalışmalara olanak sağlamak amacıyla düzenlenen bahçe. [İng. Practice garden; Fr. Jardin d'application].
~ **okulu,** *eğt.* Öğretmen adaylarına bir programa göre sürekli olarak gözlemde bulunma, denemeler yapma, etkinliklere katılma ve uygulama dersleri verme olanağını sağlayan, öğretmen okuluna bağlı veya onunla sıkı işbirliği yapan okul. [İng. Laboratory school; Fr. École d'application].

uygulamalı, s. —
~ **dersler,** *eğt.* Deney odası etkinliğini, işlik ve klinik çalışmalarını veya alan incelemelerini gerektiren dersler. [İng. Practical cources; Fr. Matières pratiques].
~ **etnoloji,** *etn.* Kuramsal veya akademik etnolojinin eğitim, yönetim, askerlik, sanayi, ticaret, v.b. alanlarına pratik uygulanışı. [İng. Appilied ethnology; Fr. Ethnologie appliquée].
~ **psikoloji,** *psik.* Psikolojinin değişik alanlarında ortaya konan ilkelerle geliştirilen teknik ve yöntemleri türlü etkinlik alanlarına uygulayan psikoloji dalı. [İng. Applied pschology; Fr. Psychologie appliqueé].

uygulayım, bilim, b.i. *sosy.* Güç ve bilgiyi denetleme, toplama, biriktirme, işletme, iletme, v.b. amaçlar için oluşturulan makinelerin, dizgelerin ve araçların tümü. [İng. Technology; Fr. Technologie].
Eşanl. **teknoloji.**

uygun, s. —
~ **adım, — 2.** *cimn.* Adımda beraberliği gerektiren grupça yürüyüş türü.
~ **basınç,** *sp.* (*bis.*) Bisiklet lâstiklerine verilmesi uygun olan hava. [İng. Pneumatic pression; Fr. Pression de pneumatique].
~ **değer,** *ikt.* a) Bir malın gerçek değeri, değiştirilen mallar arasındaki değer eşitliği. b) Satın alınan mal için ödenen paranın, yapım değeri ile kâr payı toplamına eşit olması. [İng. Fair value; Fr. Valeur équitable].
~ **fiyat,** *ikt.* Bir malın o günün birimine uyan gerçek satış fiyatı. [İng. Fair price; Fr. Prix équitable].
~ **eş yöntemi,** *psik.* Öğrenme ve anımsama süreçlerinde verilen bir uyarana uygun düşen eşlerin öğrenilmesi ve anımsanmasından oluşan bir yöntem. [İng. Right associates procedure].
~ **görme,** *huk.* Bir eylem veya işlemin yapılmasını yasanın uygun görmesi. [İng. Permission; Fr. Permission, concession].
~ **ısmarlama,** *ikt.* Ismarlamanın istenilen özellik ve niteliğe uygun olması. [İng. Be conform to order; Fr. Être conforme à la commande].
~ **örnek,** *ikt.* Bir pazarlama araştırmasında yeter nitelik ve ölçüde alınan örnek. [İng. Adequate sample; Fr. Échantillon convenable].
~ **zoralım,** *huk.* Sanığa gönderilen mektup ve başka yazı ve tel yazılarının soruşturma sırasında gerçeği elde etmek amacıyle, posta ve telgrafhanede zoralımı.

uygunluk, - ğu, i. — § **7.** *sosyal psik.* Bireyin toplumsal çevresine tam uyumu, topluluğa egemen olan gidişe, görüşlere, değerlere ve mitlere uyması; toplumsal kurallara mutlak saygı göstermesi, bulunduğu topluluktaki öbür bireylerle birlikte aynı fikirleri, aynı davranışları benimsemesi. (*Uygunluk baskısı, birey istesin istemesin, topluluğun kurallarını ve değerlerini kabul ettirmek, benimsetmek amacıyla ona yapılan etkilerin tümünü belirtir*). [İng. Conformity; Fr. Conformité].
~ **ilkesi,** *sosy. psık.* 1975'te C.E. Osgood ev P.H. Tannenbaum'un, bir kişinin tutum ve davranışındaki değişikliği anlamak için öne sürdükleri modelin temel ilkesi; bu ilkeye göre değişiklikler daima geçerli değer yargısıyla uygunluğun artması yönünde olacaktır.

uyku, i. — ~ **su kırılmak,** *dey.* Uyanıp bir daha uyumamak. • ~ **sunu haram etmek,** *dey.* Uyutmamak.
~ **geldi bedene ne mutlu kalkıp gidene,** *dey.* Zamanında gitmesini bilen ziyaretçi için söylenen, sitem ve alay yollu bir söz.
~ **kumkuması,** *dey.* Çok uyuyan: *Sen ne kadar uyku kumkumasısın, iki gün, iki gece uyuyacaksın nerdeyse.*
~ **özeği,** *psik.* Elektrik akımıyle uyarıldığı zaman uyumayı sağlayan bir beyin özeği. [İng. Sleep center].
~ **yitimi,** *psik.* Uyumada sürekli olarak güçlük çekme durumu. [İng. Insomnia; Fr. Insomnie].

uykuculuk, - ğu, i. *patol.* **Bk. Narkolepsi.**

uylaşım, i. — **2.** *ed.* Kelimenin, ölçünün, anlamın birbirine uygun düşmesi, birbirlerini okşaması

uyma, i. —
~ **yeteneği,** *psık.* Bireyin toplum veya çevreden gelen uyaranlara, davranışlarını başarılı olarak uydurma gücü. [İng. Adaptability].

uymacılık, i. **Bk. Konformizm.**

uyum, i. —
~ **düzenleşimi,** *eğt.* Bireyın çevresine uyma yolunda yaptığı birbiriyle ilişkili eylemlerin tümü. [İng. Adjustment mechanism; Fr. Mécanisme d'adaptation].
~ **süresi,** *psik.* Sürekli ve gücü değişmeyen bir uyaranın uygulandığı andan başlayarak duyusal hiç bir değişikliğin görülmediği ana değin geçen süre. [İng. Adaptation time].

uyumlu, s. — **4.** *psik.* Çevresine karşı kendisi ve toplum için yararlı olacak biçimde tepki yapabilme yeterliği olan veya bu yeterliği eyleme dönüştüren (*kişi*). [İng. Well-adjusted].
~ **davranış,** *psik.* Canlı varlıkların, çevrenin gereklerine uymasına yarayan davranışları. [İng. Adaptive behavior].

uyumsuz, s. —
~ **çocuk,** *psik.* Başka çocukların etkinliklerine katılamayacak denli düzgüsüz

davranışlar gösteren çocuk. [**İng.** Maladjusted child].

uyumsuzluk, - ğu, i. — **2.** *psik.* Günlük yaşamın sorunlarını çözmekte başarısızlık gösterme durumu. [**İng.** Maladjustment].
~ **sorunu,** *psik.* Kişinin umut ve dileklerini, çevre koşulları içinde gerçekleştiremeyeceğini anlaması ve bunları yeniden düzenleme zorunda kalmasıyla ortaya çıkan sorun. [**İng.** Problem of incongruity].

uyur, s. —
~ **karakter,** *psik.* Genellikle başat olan bir özellik karşısında uysal veya uyur durumda kalan kalıtımsal özellik. [**İng.** Recessive character or trait].
~ **yılanın kuyruğuna basmak,** *dey.* Bir belâya veya kötü bir insana bile bile sataşmak.

uyuşmazlık, - ğı, i. —
~ **tutanağı,** *ikt.* Uyuşmazlıkta durum saptanılmak üzere yazılan tutanak. (*Yanlardan birisinin oturuma katılmaması halinde tek yönlü olarak imzalanır*). [**İng.** Verbal process of contestation; **Fr.** Procès-verbal de contestation].

uyuşumsuzluk, - ğu, i. **gelişme uyuşumsuzluğu,** *psikopatol.* Kişiliğin çeşitli kesimlerindeki gelişmeler arasında görülen ve onda toptan bir bozukluğa yol açan aşırı dengesizlik. • **bilimsel ~ kuramı,** *sosyal psikol. L. Festinger*'in, toplumsal karşılaştırma hakkındaki çalışmalarından yararlanarak öne sürdüğü kuram (*1957*): yazar kuramının esasını şöyle tanımlar: «*Şu veya bu şekilde birbiriyle uyuşmayan (uyuşumsuzluk) bilgi öğelerinin varlığı kişiyi, şu veya bu tarzda onları uyuşturmaya yöneltir (uyuşumsuzluğun giderilmesi)*». [**Fr.** Théorie de la dissonance cognitive].

uyutum, i. **Bk. Hipnoz.**

uzaklaştırıcı, s. Uzaklaştırma eyleminde bulunan.
~ **davranış,** *psik.* Canlıyı belirli bir uyaranla olan ilişkisinden uzaklaştıran davranış. [**İng.** Abient behavior or response].

uzaklık, - ğı, i. —
~ **ayarı,** *fot.* Bir cismin net olan görüntüsünü, duyarlı tabaka üzerine düşürebilmek için, objektifle duyarlı tabaka arasındaki uzaklığı düzenleme işlemi.

uzaklık. ölçer, b.i. *topogr.* Uzaklıkların ölçümünde kullanılan elektronik ölçü âleti. [**Fr.** Distancemètre].

uzaktan, z. —
~ **toptan iş düzeni,** *komp.* Bilgileri, uzaktaki bir bilgisayarda toptan işleme olanağı sağlayan bir bilişim sisteminin kuruluş düzeni. [**İng.** Remote-batch].
~ **denetim,** *sny.* Bir üretim zincirinin çalışmasını, fabrika dışında bulunan ve fabrikayla arasında telekomünikasyon bağlantısı kurulmuş olan bir bilgisayar aracılığıyla sürekli denetleme. [**Fr.** Télésupervision].
~ **zamandaş kumanda,** *sibern.* Transmisyon oranı birime eşit olan, bu nedenle tahrik edilen mil tahrik eden milin bütün hareketlerini büyük bir güç arttırımıyla aynen tekrarlayabilen bir sistemde, tahrik edilen milin tahrik eden mile göre konumunu uzaktan otomatik olarak denetleme: *Uzaktan zamandaş kumanda çoğunlukla eşzamanlı makinelerde uygulanır.* [**Fr.** Télécommande synchrone]

uzak. yazıcı, b.i. *komp.* Genellikle zaman bölüşüm sistemlerinde kullanılan, hem giriş (*yerel kumandalı klavye*), hem çıkış (*uzaktan kumandalı yazıcı*) işlevi olan, daktiloya benzer basit uç birimi.

uzalma, i. Bir cisimdeki homojen alanın homojen olarak yön veya şekil değiştirmesi.
~ **elipsoidi,** *tektonik.* Homojen bir strese uğrayan homojen bir cismin geçirdiği uzalmanın geometri yolu ile gösterilişi, veya, eğer cismin veya stres alanı heterojense, bir noktadaki uzalmanın geometrik temsili. Değişim, birim yarıçaplı bir küreden türeme ile gösterilir.

uzam, i. **geometrik ~,** *opt.* İnce bir ışık demetinin boyutlarını belirleyen büyüklük.

uzanım, i. —
~ **yarışı,** *sp.* (*bis.*) Herhangi bir uzanımda yapılan ve yarışçıların, varış sıralarına göre değerlendirildiği bir yarış türü. [**Fr.** Course de distance].

uzatma, i. —
~ **günü,** *ikt.* Borsada önemli işlemin yapıldığı gün. [**İng.** Contango day; **Fr.** Jour de report].

uzay, i. — **uzak ~,** *astr.* Uzayın Yer'e en az Yer-Ay uzaklığına eşit bir uzaklıkta bulunan bölümü.
~ **algısı,** *psik.* Gözleyenin, belirli bir nesnenin yön, büyüklük, biçim, uzaklık gibi özellikleri üzerine, duyu organları yoluyle edindiği algı. [**İng.** Space perception].
~ **etmeni,** *ikt.* Etmen çözümlemesi yoluyle belirlenen özel bir yetenek birimi. (*Uzay ilişkilerini algılamak ve bunlara uymakta söz konusu olan bireysel ayrılıkları açıklar*). [**İng.** Space factor].
~ **hızı,** *astr.* Bir uzay aracını belli bir yörünge üzerine oturtmak için fırlatma sırasında araca kazandırılması gereken özel hız.

uzaylama, i. *eğt.* Genellikle, eldeki verilerin sınırı dışında kalan bir işleve özgü değerleri önceden kestirmek için yapılan çalışma.

uzlaşım, i. — **2.** *fels.* Belli bir çevrece kabul edilmiş olan kurallar. [**İng.** ve **Fr.** Convention].

uzlaşımcılık, - ğı, i. *fels.* Bütün ilkelerin, kavramların, belitlerin uzlaşımsal olduğunu ileri süren öğreti. [**İng.** Conventionalism; **Fr.** Conventionalisme].

uzlaşımsal, s. *fels.* Uzlaşıma dayanan. [**İng.** Conventional; **Fr.** Conventionnel, - elle].

uzlaşma, i. — **~ ya varma,** *ikt.* Bir işlemin gerektireceği tüm koşullar üzerinde sonuç olarak anlaşma. [**İng.** Come to an agreement; **Fr.** Arriver à un arrangement].

uzlaştırıcı, i. *ikt.* İki yandan gelen istekle bir sorunu çözümlemek üzere seçilen kişi. [**İng.** Referee; **Fr.** Arbitre].
~ **işçi,** *ikt.* İş yerinde işverenle işçiler arasında meydana gelebilecek tek yönlü, veya toplulukla iş anlaşmazlıklarını çözümlemek üzere işverenle konuşup anlaşma ve uzlaştırma ödevini üzerine alan kişi. [**İng.** Worker's delegate; **Fr.** Représentant d'ouvriers, délégué ouvrier].

uziaştırma, i. — **2.** *ikt.* Uyuşmazlığın çözümlenebilmesi amacıyle yapılan yasal çalışmaların tümü. [**İng.** ve **Fr.** Conciliation].
~ **kurulu,** *ikt.* Karşıtların tarafsız aracıları ile bunların seçtiği veya anlaşamamaları nedeniyle yargı organınca seçilen üçüncü tarafsız aracının düzenlediği kurul. (*Üçüncü tarafsız aracı bu kurula başkanlık eder*). [**İng.** Conciliation commission; **Fr.** Commission de conciliation].
~ **toplantısı,** *ikt.* Karşıtlardan birisinin isteği üzerine yetkili örgütlerce düzenlenen toplu oturumlar (*yetkili örgütler Çalışma Bakanlığı veya bölge çalışma müdürlükleridir*). [**İng.** Meeting of conciliation; **Fr.** Réunion de conciliation].
~ **yargısı,** *ikt.* Uzlaştırma kurulunca, saptanan yargıların yazılı bildirimi. [**İng.** Conciliation decision; **Fr.** Décision de conciliation].

uzmanlaşma, i. *ikt.* Yeteneklerin geliştirilmesi.

uzun, s. —
~ **atlama,** *sp.* (*atl.*) a) Gelişme koşusundan hız alarak bacaklara verilen sıçrama gücü ile vücudu yerden kesip amaçlanan uzaklığa kondurma. b) Bu yolla en uzağa atlamak için yarışılan atletizm dalı. [**İng.** Long jump].
~ **beygir,** *cimn.* Atlamalarda, hız alma yönüne uzunluğuna konulan beygir.
~ **düzeç,** *mim.* Enine kesitli daire, oval veya fasulye biçiminde olup içinde sıvı bulunan, uçları kapalı bir cam borudan oluşan düzeç.
~ **ev,** *etn.* Irakuların uzunlamasına yapılmış evleri. [**İng.** Long house; **Fr.** Long habitat].
~ **süreli,** *ikt.* Her tür ticari senet veya diğer işlemler için karşı taraf yararına uygulanan üç aydan daha uzun süre. [**İng.** Long dated, at long date; **Fr.** Long terme, à longue échéance].
~ **süreli borçlandırma,** *ikt.* Ödeme süresi üç aydan fazla olmak üzere düzenlenen ve ilgilisine yazı ile bildirilen ödekli borçlar. [**İng.** Draw a long date; **Fr.** Tirer à longue échéance].
~ **süreli senet,** *ikt.* Altı veya dokuz ay süre ile düzenlenen senet. [**İng.** Long dated bill; **Fr.** Effet à long terme].
~ **telli lâmba,** Boru biçiminde olan ampulünün ekseni boyunca gerilmiş düz telli akkor lamba. [**İng.** Tubular line lamp; **Fr.** Lampe à filament rectiligne].
~ **vade,** *ikt.* Genellikle ticaret senetlerinde 90 günden uzun olan vadelere verilen isim.
~ **vadeli borçlar,** *ikt.* Mali müesseselerden, sermaye piyasasından ve işletmenin ilişkide bulunduğu üçüncü kişilerden sağlanan ve bir yıldan fazla vadeli olan işletme borçları. [**İng.** Long term debt; **Fr.** Dette à long terme].
~ **Vadeli kredi,** *ikt.* Uzun vade için verilen kredi. [**İng.** Long term credit; **Fr.** Crédit à long term].
~ **vuruş,** *sp.* (*tenis*) Topu genellikle arka çizgi yakınlarına düşürecek biçimde ve topa gidiş yönünde bir dönme hareket vererek yapılan vuruş. [**İng.** ve **Fr.** Drive].

uzunluk, - ğu, i. — § **11.** *komp.* Bir kelime, bir dosya tutanağı, bir katar veya herhangi bir veridеki ikili elemanların, özel işaretlerin (*harf, rakam, simge*) veya makine kelimelerinin sayısı: *Birçok bilgisayarda makine kelimesinin uzunluğu 36 bit'tir.* [**İng.** Length; **Fr.** Longueur]. • **bir sıra kümesindeki bir zincirin uzunluğu,** *mat.* Zincirin eleman sayısı n olduğuna göre n-1 niceliği. [**Fr.** Longueur d'une chaîne d'un ensemble ordonné]. • **bir sıra kümesinin uzunluğu,** *mat.* Bu kümedeki zincir uzunluklarının, varsa, üst sınırı. [**Fr.** Longueur d'un ensemble ordonné].

ücret, i. — **~ lerde pazarlık kuramı,** *ikt.* Ücretlerin işçilerle işverenler arasında yapılan pazarlık sonucunda kararlaştırılacağını savunan görüş. [**ing.** Bargaining theory of wages]. **~ te dokunulmaz bölüm,** *ikt.* İşçinin bakmakla yükümlü olduğu ailesi giderleri karşılığı eline geçen aylık ücretinden belirli bir orandan fazlasının adî borçlarına karşılık kesilememesi. (*Yargıç kararıyle verilen nafakalar bu sınırlama dışındadır*). [**ing.** Conserved part of wage; **Fr.** Part conservé de salaire]. **~ arttırımı,** *ikt.* Alınmakta olan ücretlerle doğrudan doğruya işverence veya toplu sözleşmeler, hizmet bağıtlamalarıyla yapılan eklemeler. [**İng.** Wage increase; **Fr.** Augmentation de salaire]. **~ ayıracı,** *ikt.* Üretilen malların fiyatlarının inip çıkışına göre saptanan ücretin, geçim göstergelerine göre uygulanan ölçümleme oranı. [**İng.** Sliding scale; **Fr.** Échelle mobile]. **~ birimi,** *ikt.* Belirli bir zaman süresi veya üretim birimi karşılığı ödenen para. [**İng.** Wage unity; **Fr.** Unité de salaire]. **~ bordrosu,** *ikt.* İşverenlerin her ay ödemekte oldukları ücretler için düzenlemek zorunda bulundukları ve bu ödemelere ilişkin brüt tutarlarla yasal kesintileri ve ödenen net nicelikleri kapsayan çizelge. [**İng.** Wage sheet; **Fr.** Bordereau de salaire]. **~ bordrosu yerine geçen belgeler,** *ikt.* Devlete ilişkin genel, katma, özel yöntemli daire ve kuruluşlarla belediyelerin ve ekonomik devlet kuruluşlarının ücret ödemelerinde kullandıkları belgeler. [**İng.** Wage documents; **Fr.** Documents de salaire]. **~ dizgeleri,** *ikt.* Günlük, haftalık, aylık, götürü, yüzde temeli üzerine yapılan çeşitli biçimlerdeki ödemelere dayanak olan ücretin hesabı ve verilmesini kapsayan çeşitli yöntem ve dizgeler. [**İng.** Wage systems; **Fr.** Systémes de salaires]. **~ enflasyonu,** *ikt.* Artan ücretlerin maliyetleri artırarak enflasyona neden olması. **~ farklılaştırılması,** *ikt.* Emek birimlerinin, yaşa, cinse, kabiliyete, sahip olduğu ayırıcı niteliklere göre yaygın uygulaması. **~ fleksibilitesi,** *ikt.* İşçi ücretlerinin ekonominin içinde bulunduğu şartlara derhal intibak etme kabiliyeti. **~ fonu,** *ikt.* Ücret seviyesinin ücret ödemek üzere ayrılan fonla, işçi miktarı arasında nisbete bağlı olduğunu kabul eden klasik ücret teorisi. **~ indirimi,** *ikt.* Ücretlerin azaltımı, düşürülmesi. **~ kesimi cezası,** *ikt.* Toplu iş sözleşmesinde veya hizmet bağıtlamasında belirtilen nedenlerle işçiye verilen ve uyarı niteliğinde bulunan cezalar. [**İng.** Panalty of salary; **Fr.** Amende de traitement, amende de retenue sur salaires]. **~ ödeme süresi,** *ikt.* Toplu sözleşme veya hizmet bağıtlarında belirtilen sürelere uyularak veya bunlarla bir açıklama yapılmamış olması halinde genel uygulamaya göre ücretlerin ödendiği gün (*günlük, haftalık, aylık olarak*). [**İng.** Delay of wages payment; **Fr.** Durée de salaire]. **~ hesap belgesi,** *ikt.* İşçiye ödenen ücreti tüm ayrıntılarıyla gösteren ve işverence düzenlenerek işçiye verilmesi yasasına göre zorunlu bulunan hesap belgesi. [**İng.** Bill of wage account; **Fr.** Billet de compte de salaire]. **~ zaman aşımı,** *ikt.* Ücret isteme hakkının yasalarına göre düşeceği zaman süresi. [**İng.** Wage prescription, wage limitation; **Fr.** Prescription de salaire].

ücretli, s. — **~ öğretmen,** *eğt.* Bir okulda asıl öğretmeni bulunmayan dersleri saat başına aldığı ücret karşılığında okutan kimse. **~ özgür basım,** *ikt.* Elinde maden bulunan kişinin bunu para basımı yerinde ve ücret karşılığında paraya çevirterek bastırması. [**İng.** Free coinage].

ücretsiz, s. — **~ özgür basım,** *ikt.* Para basımı yerine getirilen değerli madenin hiç bir ücrete bağımlı kalınmaksızın para haline getirilmesi. [**İng.** Gratuitous coinage].

üç, s. — **~ adım atlama,** *sp.* (*atl.*) a) Gelişme koşusunun verdiği hızla tek ayak üzerinde sıçrayıp aynı ayak üzerine düştükten sonra, dingin bacakla bir adım atarak yine bu bacakla üçüncü sıçramayı yapmak kuralına bağlı olarak vücudu yerden koparıp üç sıçrama ile uzağa kondurma. b) Üç adımda en uzağa atlamak amacıyla yarışılan atletizm dalı. [**İng.** Triple jump (hop, step, jump); **Fr.** Triple saut]. **~ alıcı kuramı,** *psik.* Retina üzerinde üç renk kuramının ileri sürdüğü renkleri ayrı ayrı algılayan sinir uçlarının bulunduğu görüşü. [**İng.** Trireceptor theory]. **~ ayak,** *sp.* (*güreş*) Minder güreşinde minder dışı olmayı gerektiren ve iki güreşçinin dört ayağından minderin dışında bulunması durumu. **~ aylık sigorta primleri bordrosu,** *ikt.* İşverence düzenlenerek sigorta hesaplarının kurumca tutulmasına temel olmak üzere her sigortalının üç aylık dönemdeki prim ödeme gün sayısı toplamı ile sigorta primine temel kazançlar tutarının toplamlarını kapsayan ve Sosyal Sigortalar Kurumuna verilen bildirge. [**İng.** Insurance premiums sheet for three months; **Fr.** Bordereau des primes d'assurance pour trois mois]. **~ basamak kuramı,** *etn.* Tarih boyunca kültürlerin durumunu üç basamakta açıklamaya çalışan çeşitli kuramlar. [**İng.** Three stage theories; **Fr.** Théorie à trois stades]. **~ renk kuramı,** *psik.* Bütün renklerin kırmızı, yeşil, menekşe renklerinin karışımından oluştuğunu savunan görüş. [**İng.** Trichromatic theory]. **~ sayılı vergi çizelgesi,** *ikt.* Haftalık ücretlerden yapılacak vergi kesintilerini yükümlülerin aile durumlarına göre gösteren çizelge.

üç. gen, b.i. ve s. — **~ oyun,** *sp.* (*futb.*) Ayni takımın üç oyuncusunun, karşı takımın bir oyuncusunu ortalarına alıp topu birbirlerine aktarmaları. [**ing.** Triangular move].

üçgenlemek, geçl. f. *mat.* Katsayıları değişli bir K cismi içinde bulunan n. basamaktan bir M kare matrisinden söz ederken, eğer varsa, bir T üst üçgen matrisini ve $M = PTP^{-1}$ olmak üzere bir P tersinmez kare matrisini belirlemek, yani K^n vektörel uzayının M matrisine bağlı endomorfizmanın $T = P^{-1}MP$ ile gösterildiği tabanını bulmak. [**Fr.** Trigonaliser].

üçgenlenebilir, s. *mat.* E uzayı içinde, f endomorfizmasına bağlı matrisin üst üçgen matris olacağı bir taban bulunmak şartıyla, sonlu boyutlu bir E vektörel uzayının değişli bir K cismi üzerindeki bir fendomorfizması için kullanılır: *Üçgenlenebilir endomorfizma.* [**Fr.** Trigonalisable].

üçlü, s. — **~ bisiklet,** *sp.* (*bis.*) Üç kişilik bisiklet. [**İng.** Three-seater bicycle; **Fr.** Triplette].

üç. teker, b.i. *sp.* (*bis.*) İlk zamanlarda çok kullanılan ve bugün yalnız çocukların kullandıkları üç tekerli araç. [**İng.** ve **Fr.** Tricycle].

üçüncü, s. — **~ ağırlık,** *sp.* (*güreş*) 57 kiloda yapılan güreşler. **~ dörtte birlik** (*nokta*), *eğt.* Bir ölçekte deneklerin yüzde 75'inin üzerinde bulunduğu varsayılan nokta. [**İng.** Third quartile; **Fr.** Troisième quartile] **~ kişi, — 2.** *huk.* Bir sözleşmede ceza davasında veya yürütme kovuşturmasında ilgili iki karşı tarafın dışında olan kişi. [**İng.** Third person; **Fr.** Tierce personne]. **~ kişi sayışımına,** *ikt.* İki kişi arasında yapılan bir bağıtta söz konusu olan taraflar dışında kalan kişi hesabına yapılan işlem. [**İng.** For account of a third party; **Fr.** Pour le compte d'un tiers]. **~ kişiye borç,** *ikr.* Ortaklıklar arası arıtımdan sonra kesinleşmiş bilançoda görülen borç. [**İng.** Liability to an outsider]. **~ sıçrama,** *sp.* (*atl.*) Üç adım atlamada, dingin ayakla yapılan sıçrama. [**ing.** Jump]. **~ yargıcı,** *ikt.* Yargıcıların uyuşmazlığa düşmeleri nedeniyle bunların arasını bulma ve zorunlukları çözümleme amacıyle seçilen üçüncü yargıcı. [**İng.** Umpire; **Fr.** Arbitre tiers].

üçüncül, s. — **~ inanca,** *ikt.* a) Borçlanımı, borcun ödenmesinin üçüncü bir kişi tarafından alacaklıya sağlanılması. b) Kişisel inanca. [**İng.** Guarantee; **Fr.** Garantie]

üçürdüm, i. *ikt.* (*Deniz ticareti*) Masrafı çıktıktan sonra kazancın sermaye ve tayfa arasında bölüştürülmesi.

ülke, i. — **~ler arası para çevrimi,** *ikt.* Bir ülke parasının yabancı ülke paralarına çevrilebilme özgürlüğü. [**İng.** Currency convertibility; **Fr.** Convertibilité]. • **~ler arası yarış,** *sp.* (*bis.*) Başladığı Ülke Birliğince, ilgili birliklerin izni ve işbirliğiyle ülkelerarası yollarda düzenlenen yarış. [**Fr.** Course inter-pays].

~ dışında egemenlik ilkesi, *ikt.* a) Yabancı ülkelerde görevlendirilen siyasal memurlara elçilik binalarındaki oturum ve işlemleri için kendi ülkelerinde imişçesine davranışta bulunabilmeleri erkinliğinin verilmesi ve böylece birtakım bağışıklıklardan yararlandırılmaları ilkesi. [**İng.** Exterritorial principle; **Fr.** Principe d'exterritorialité].

ülkeler. arası, b.s. —

~ büyük işletme (*Ü.B.İ.*), *ikt.* Tek karar merkezine bağlı olan ve pazar karşısında özerk kalabilen örgütlenmiş imkânlar topluluğu.

ülkücü, s. —

~ toplumculuk, *ikt.* Metafizik yapılı toplumculuk anlayışı.

ülküleştirme, i. *psik.* Herhangi bir kişi, nesne veya olayın kusur ve eksikliklerini gözden kaçırarak onu gerçekte olduğundan daha güzel, önemli veya büyük görme. [**İng.** Idealization; **Fr.** Idéalisation].

ülküsel, s. — **2.** *fels.* Bir ülküye uygun olan, örnek olarak geçerli olan.

ültrasantrifügasyon, i. — § **2.** *nükl.* Bir elementin değişik izotoplarını, örneğin doğal uranyumun başlıca iki izotopu olan ve elementin bileşiminde yüzde 0,7 i'e yüzde 99,3 oranlarında bulunan uranyum 235 ile uranyum 238'i birbirinden ayırmak için uygulanan yöntem. [**İng.** ve **Fr.** Ultracentrifugation].

ültrasonografi, i. *Fr. ultrasonographie.* **göz ~si,** *oft.* Gözün çeşitli kısımlarındaki yüzeylere gönderilen bir ültrason (*sesüstü*) demetinin yansımasına dayanan göz muayene yöntemi. [**Fr.** Ultrasonographie oculaire, échographie oculaire].

ümit, i. — **ümidi boşa çıkmamak,** *dey.* Beklediğini, umduğunu bulmak.

üniversite, i. —

~ yönetim kurulu, *eğt.* Rektörün başkanlığında, öğretim görevi başında bulunan bir önceki rektörle, rektör yardımcılarından, fakülte dekanlarından ve doğrudan doğruya üniversiteye bağlı yüksek okul yönetmenlerinden oluşan, yasa, tüzük ve yönetmelik hükümleriyle senato kararlarının uygulanmasını sağlayan önlemleri almakla görevli kurul. [**İng.** Governing council of university; **Fr.** Conseil d'administration de l'université].

üniseks, s. ve i. *Fr. unisexe.* Moda dilinde, hem kadın hem erkek için hazırlanmış bir elbise, bir takım v.b. için kullanılır: *Üniseks modası. Üniseks pantolonlar.*

ünleme, i. *sp.* (*güreş*) Güreşin türüne göre, cazgır veya gong hakemince, güreşçilere yapılan çağrı.

üre, i. —

~ reçineleri, *mim.* Hazırlanmalarında formaldehidin önemli rol oynadığı, fakat fenol yerine ürenin kullanıldığı, fenol reçinelerini andıran reçineler.

ürem, i. — **~li borç senedi,** *ikt.* Çıkarılışından geçerli olmak üzere belirli bir üremle bağımlı borç senedi. [**İng.** Active bond; **Fr.** Obligation à intérêt].

~ gelir ve giderleri, *ikt.* a) Kısa ve uzun süreli her tür yatırımlardan sağlanan ürem geliri. b) Ödünç olarak alınan değerlerin kullanılması karşılığında yüklenilen giderler. [**İng.** Receipts and expenses of interest; **Fr.** Recettes et dépenses d'intérêt].

~ oranı, *ikt.* a) Belirli bir yüzde oranıyle, paranın belirli bir süre içindeki üremi. b) Paranın belirli bir süre bitimindeki üremi için uygulanan yüzde oranı. [**İng.** Interest rate; **Fr.** Taux d'intérêt].

üreme, i. —

~ oranı, Belli bir nesne mensup (*belli bir yılda doğan*) kadınların belli bir zaman içinde doğurabilecekleri çocukların bu kadın sayısına oranı.

~ organı kösnüllüğü, *psik.* Cinsi organın uyarılmasıyle sağlanan cinsel coşkular. (*Bu kavram, belirli beden bölgelerinin uyarıcı gücünü belirtmek için kullanılmaktadır. Ruhsal çözümcüler, gelişim yönünden bu dönemdeki uyaranlara öncel bir önem verir*). [**İng.** Genital erotism].

üreteç, - ci, i. — **elektrik empülsiyonu ürcteci,** *mek.* Genellikle empülsiyonlarının tekrarlanma frekansı ve genliği ayarlanabilen, belirli bir biçimde (*yükselme süresi çok kısa dikdörtgen empülsiyonlar, üçgen empülsiyonlar, v.b.*) bir dizi akım empülsiyonu sağlayan elektrik ve elektronik devrelerden oluşmuş bütün. • **izotoplu ~,** *fiz.* Radyoaktif elementlerin yayımladığı ışımaları enerji kaynağı olarak kullanarak elektrik üreten düzenek.

üretici, i. — § **3.** *prehist.* İhtiyacı olan besin maddelerini üreten (*veya başkasına ürettiren*) kimse. [**İng.** Producer; **Fr.** Producteur]. • **durum ~,** *komp.* Çıkacak verilerin tanımından ve basılacak durumun yapısından yararlanarak, sonuçların basımını sağlayacak olan yordamları üreten genel program. • **program ~,** *komp.* Uygulamaya özgü parametrelerle tanımlanmış özel bir işlem bölümüne karşılık düşen ve sonradan derlenecek olan bir programı standart işlevlerden yola çıkarak üreten program.

~ rantı, *ikt.* Tam rekabet piyasasında ortaya çıkan tek fiyat nedeniyle, farklı maliyetlerle çalışan üreticiler arasında, bu tek fiyat karşısında avantajlı olanların sağladıkları gelir.

üretilmiş, s. Üretmek eylemine konu olmuş. [**İng.** Derived, produced; **Fr.** Derivé, produit].

~ coşku, *psik.* (*Mc Dougall*) Kıvanç, üzüntü, şaşma, pişmanlık, umut, umutsuzluk gibi belirli bir tepi ile ilişkili olmayıp herhangi güçlü bir tepinin gidişini veya sonucunu yansıtan bir coşku. [**İng.** Derived emotion].

üretim, i. —

~ araçları, *ikt.* İşletmenin mal ve hizmetler üretimi için yararlandığı her çeşit madde ve unsurları.

~ artığı, *ikt.* Bir malın piyasadaki gerekseme ve istemi karşılandıktan sonra geri kalan ve satılamayan bölümü. [**İng.** Surplus of production; **Fr.** Surplus de production].

~ biçimi, *ikt.* Üretim güçleriyle üretim ilişkilerinin meydana getirdiği üretim yapısı.

~ birliği, *ikt.* Üreticilerin ve yapımcıların mallarını aracılara yer vermeden karşılıklı yardım ve dayanışma yolu ile satabilmeleri ve kazançlarını aralarında paylaşabilmeleri amacıyle kurdukları ortağı ve anamalı değişik birlik. [**İng.** Producer cooperative; **Fr.** Coopérative de production].

~ dışı iş, *ikt.* Emeği üretim ile doğrudan doğruya ilgili olmayan işçilerin yaptığı iş. [**İng.** Non-productive labor; **Fr.** Travail improductif].

~ faktörleri, *ikt.* Üretimin meydana gelmesinde kullanılan faktörler.

~ gereci, *ikt.* Yapımlı özdekler varlığında yer alan ilkel nesneler. [**İng.** Direct material; **Fr.** Matières premières].

~ gücü, *ikt.* Bir makinenin belirli bir süre içindeki yapım gücü. [**İng.** Capacity of output, producing capacity; **Fr.** Capacité de produire].

~ güçleri, *sosy.* Bir toplumdaki insan öğesi, üretim araçları, üretim deneyleri ve alışkanlıklarının tümü. [**İng.** Production froces; **Fr.** Forces de production].

~ kâr payı, *ikt.* Olağan maaş veya ücretine ek olarak, doğrudan doğruya üretime bağlı dönük ve parça başına işçiye verilen özence. [**İng.** Production bonus; **Fr.** Bonus de production].

~ maliyetleri, *ikt.* Bir üretim faaliyetinde üretim amillerini kullanmanın maliyeti.

~ malları, *ikt.* Tüketim ve üretim mallarının yapımında kullanılan araçlar.

~ müddeti, *ikt.* İşlenecek ham maddenin temin edilip imalâta verildikten sonra çeşitli imal safhalarından geçmesi ve işlenip satış için hazır bir durum alması, mamûl madde haline geçmesi için geçecek zaman.

~ öğeleri, *ikt.* Herhangi bir malın üretimi için gerekli olan toprak, emek, anamal ve girişimci gibi öğeler. [**İng.** Agents of production; **Fr.** Élément de production].

~ planı, *ikt.* Üretimi, üretim politikasının amaçlarına göre ayarlamak, düzenlemek ve belirli bir müddet içinde üretilecek miktarları tayin, tesbit ve hesaplamak için yapılan plân ve programlar.

~ tümdeğeri, *ikt.* Yapımlı mallar için bu duruma getirildikleri ana kadar ödenen paralar. [**İng.** Cost production; **Fr.** Prix de revient de production].

~ ve tüketim ortaklığı, *ikt.* Çoğunlukla aynı uğraşı içinde bulunanlara çalışmaları ve verimi değerlendirmek amacıyle kurulan ünvanları olmayan özel bir ad altında çalışan ortaklıklar. [**İng.** Cooparative society; **Fr.** Société coopérative].

üretken, s. —

~ bölge, *psik.* Kösnül duyumların ayaklandığı üretken ve bitişik bölgeler. [**İng.** Genital zones].

~ dönem, *psik.* (*Freud*) Yaklaşık olarak 3-7 yaşlar arasında çocukluk cinselliğinin kamışa veya kızlarda onun yerine geçen şeye dönük duruma gelmesi. [**İng.** Phallic stage; **Fr.** Stade phallique].

~ kişilik, *psik.* Erkeklik organının cinsel uyarım bölgeleri arasında özek durumuna gelmesiyle ortaya çıkan, Freudçulara göre cinsel-ruhsal gelişimin üçüncü ve yetişkinlik dönemine özgü basamağını oluşturan kişilik özellikleri. [**İng.** Genital character].

~ önceliği, *psik.* Freudçulara göre cinsel birleşme eğiliminin özseverlik, sadistlik, mazohizm gibi cinsel eğilimlerden baskın oluşu. [**İng.** Genital primacy].

~ öncesi dönem, *psik.* (*Freud*) İlk çocukluk yıllarında libidonun öncelikle ağız ve dışkılama yoluyle doyurulduğu ve daha üretken bölgeye aktarılmadığı dönem. [**İng.** Pregenital phase or stage].

üretmek, f. — **4.** *bilişim.* Genel amaç prog-

ramların modüllerinden, varılmak istenen amacın tanımından yola çıkarak özel bir program yardımıyla bir program veya bir işletme sistemi yaratmak.

ürkü, i. *sosy.* Bir çekince karşısında kalan bireylerin veya kalabalıkların her türlü denetimin dışında davranmalarının yol açtığı karışıklık. [**İng.** Panic; **Fr.** Panique]. ☆ *Eşanl.* **panik.**

üs, i. ve s. — **fırlatma ~ sü,** *astronotik.* Uzay araçlarının hazırlanması, fırlatılması, uçuş kontrolu ve uzaktan radyoelektrik dalgalarıyla güdülmesi için gerekli bütün tesislerin birarada olduğu yer. [**İng.** Launching site, launching base; **Fr.** Base de lancement].

~ **gemi,** *den.* Bir balıkçı gemileri filosunun yakaladığı balıkları ambarlarında depo eden, bu filonun ikmalini yapan, bazı onarımları üstüne alan ve mürettebata yardım eden büyük kapasiteli frigorifik gemi. [**Fr.** Navire-base].

Üsküdar, öz.i. İstanbul'un Anadolu yakasında yer alan bir ilçesi.

~ **dolmuşu gibi birbirinin üzerine,** *dey.* Fazla kalabalık yeri anlatmak için kullanılır.

üst, i. — ~ **e çıkma,** *sp.* (*güreş*) Alta düşmüşken karşıt oyunla karşı güreşçinin üstüne çıkma. • ~ **te kalma,** *sp.* (*güreş*) Alttaki güreşçinin alttan oyun yaparak üzerindeki yenik düşürürken kendisinin onun üzerinde kalması. • ~ **üne atma** (*yükleme*), *huk.* Belli bir suçun bir veya daha çok kişilerce işlendiğini ileri sürme. [**İng.** Impute; **Fr.** Imputation]. • **bir E kümesi üzerinde tanımlanmış sayısal fonksiyonların bir (fi)$_{i\in I}$ ailesinin ~ zarfı,** *mat.* E kümesi üzerinde tanımlanmış sayısal fonksiyonların $\mathcal{F}$ (E,$\mathcal{R}$) sıra kümesinde (fi) ailesinin E'nin her x elemanı için $f(x) = \sup_{i\in I} fi(x)$ dir koşulunu doğrulayan f üst sınırı. • **bir E sıra kümesine ait bir P parçasının ~ sınırı,** *mat.* P parçası elemanlarının, eğer varsa $\sup_{x\in p} x$ şeklinde yazılan en küçük majorantı. • **topolojik bir E uzayı üzerinde ve E'nin a noktasında tanımlanmış sayısal bir f fonksiyonunun ~ limiti,** *mat.* a noktasının bütün dolaylarında f fonksiyonunun bağlanım değerlerinin üst sınırı.

~ **ağ,** *sp.* (*futb.*) Kalenin üst direğinin dip bölümündeki ağa verilen ad.

~ **ağırlığına çıkma,** *sp.* (*güreş*) Güreşçinin bulunduğu ağırlıktan bir üst ağırlığa çıkması.

~ **benlik,** *psik.* (*Freud*) Ruhsal yaşamın, benlikçe algılanan ana-baba veya daha kapsamlı olarak toplumun törel ölçü ve değer yargılarından oluşan boyutu. (*Benlik ülküleri ve vicdan denen iki bölümü vardır*). [**İng.** Super ego].

~ **orun,** *huk.* Aralarındaki aşamalara göre daha yetkili ve geniş görevli yargılığa verilen ad. [**İng.** Superior upper; **Fr.** Supérieur, chef].

~ **perdeden başlamak,** *dey.* Ağzını bozmak.

~ **sınır,** — **2.** *ikt.* Değişebilen bir niceliğin varabileceği en yüksek sınır. [**İng.** Maximum limit; **Fr.** Limite maximum].

~ **solunum yolu,** *tıp.* Burun, ağız ve trakea'ya kadar olan boğaz kısmı.

~ **tetiğe kurulu çifte horozu gibi kabarmak,** *dey.* Kasılmak, böbürlenmek.

~ **vuruş,** *sp.* (*futb.*) Bir oyuncunun, ayağının üstü ile topa yaptığı vuruş. [**İng.** Kick with instep].

~ **yargı yolu,** *huk.* İlk yargılıklarca verilen yargılara karşı kimi ülkelerce tanınan bir yasa yolu türü. [**İng.** Appeal; **Fr.** Appel].

üst. dil, b.i. — § **2.** *komp.* Bir başka dili tanımlamağa yarayan dil.

üst. kuşak, b.i. ~ **başkalaşımı,** *jeol.* Yeşil şist fasiyeslerinin görünüşünde yansıyan düşük yoğunlukta başkalaşım. [**Fr.** Métamorphisme épizonal].

üst. küme, b.i. **1.** *astr.* Gökadalar kümesinin oluşturduğu küme (*Güneş sisteminin yer aldığı Gökada'yı da içine alan yerel üstkümeye üstgökada da denilir*). [**Fr.** Superamas]. **2.** *mant.* Bir kümenin her öğesini öğe olarak kapsayan küme [**İng.** Over set; **Fr.** Sur-ensemble].

üst. nova, b.i. —

~ **artığı,** *astr.* Bir üstnovanın patlama sırasında püskürttüğü maddelerden oluşan gökcismi. [**Fr.** Reste de supernova].

üst. simge, b.i. *komp.* Bir dilin sözdizimsel bileşim kurallarını belirlemek amacıyla, bir üstdilin üstdeğişkenlerini ve dilin kelime hazinesini kendi aralarında birleştirmek için kullanılan işlem simgesi.

üstün, s. — **bir K cismi üzerindeki ~ eleman,** *mat.* K cismi içinde hiç bir katsayılı çokterimlinin kök olarak kabul etmediği a elemanı.

~ **zekâ,** *psik.* Çocuklar için 120 Z.B. ve daha yukarısında olanların, yetişkinleri ise ancak en üst yetenek aşamasında % 15'in girebildiği zekâ düzeyi. [**İng.** Superior intelligence; **Fr.** Intelligence supérieure].

~ **çocuk,** *psik.* Yaşdaşlarının çoğunluğuna göre üstün öğrenme ve eğitilme gücü olan çocuk. [**İng.** Gifted child; **Fr.** Enfant doué].

~ **mal,** *ikt.* a) Türü yüksek olan mal. b) Fiyatına ekleme yapılabilen mal. [**İng.** Extra merchandise; **Fr.** Marchandise extra].

~ **yetenekli,** *psik.* Herhangi bir yetenek türü veya genel yetenekte nüfusun ancak % 2'sinde rastlanabilen bir üstünlük gösteren kişi. [**İng.** Gifted].

üstünlük, - ğü, i. —

~ **çalımı,** *psik.* (*Adler*) Aşağılık duygusunu kapatmak için yapılan ve üstünlük belirtisi sayılan herhangi bir davranış. [**İng.** Plus gesture].

~ **duygusu,** *psik.* Kişinin kendini kimi yönlerde veya genellikle insanların çoğundan üstün olarak görmesi. [**İng.** Superiority feeling; **Fr.** Sentiment de supériorité].

üvey, s. —

~ **çocuk düşlemesi,** *psik.* Çocukluk çağında yaygın olan ve gerçek ana babasının üvey olduklarına gizlice inanma. [**İng.** Foster-child fantasy].

üye, i. —

~ **birlikleri,** *sp.* (*bis.*) Uluslararası Bisikletçiler Birliğine üye olan ulusal birlikler. [**Fr.** Fédérations affiliées].

üyelik, - ği, i. —

~ **özelliği,** *psik.* (*Biçim ruhbilimi*) Bütün özelliklerini bir bütünün parçası olmakla sağlayan öğe. [**İng.** Membership character].

üzeri, i. — ~ **nizdeki hesabımız,** *ikt.* Bir ortaklığın veya ticarî bir kuruluş ve tüccarın bir başka ortaklık ve tüccar üzerindeki hesabı. [**İng.** Nostro account; **Fr.** Compte nostro]. • ~ **nizdeki hesaplar,** *ikt.* Ticarî bir ortaklığın başka bir ortaklık üzerindeki üçüncü ortaklığa ilişkin hesap. [**İng.** Joint account; **Fr.** Compte loro].

üzerine, e. —

~ **almak,** *ikt.* Kabullenmek, bir işin uygulanmasını veya yapımını üzerine almak. [**İng.** To undertake; **Fr.** Se charger, accepter].

üzgü, i. —

~ **sabuklaması,** *psik.* Bilinçdışı suçluluk ve günahkârlık duyguları nedeniyle çevresindeki insanların kendine kötülük ve zarar verecek tertipler ve davranışlar içinde bulundukları inancı. [**İng.** Delusion of persecusion].

üzgülenmecilik, - ği, *psik.* **Bk. Mazohizm.**

üzüm, i. —

~ **koruktu, mekanizması,** *psik.* Kişinin özleyip de elde edemedikleri için 'zaten değersiz, kötü ve önemsizdi' gibi sözlerle kendini kandırmaya uğraşması. [**İng.** Sour grape mechanism].

vadeli, s. —

~ **borç,** *ikt.* Ödenmesi belirli bir süre sonuna bırakılmış olan borç. [**İng.** Timed debt; **Fr.** Dette à terme].

~ **mevduat bonosu,** *ikt.* Vadeli mevduat hesabı açan müşteri ile banka arasında düzenlenen belge.

valör, i. *Fr. valeur. ikt.* Borçlu ve alacaklı hesaplarda faizin başladığı tarih.

vapodin, i. *radyotek.* Vapotron elektronik verici lambalarının hidrolik soğutma devresi.

var, s. —

~ **kuvveti bazuya vermek,** *dey.* Kolunun kuvvetine güvenmek.

~ **kuvveti sarfetmek,** *dey.* Çok gayret sarfetmek, çalışmak.

varış, i. —

~ **alıcısı,** *sp.* (*atl.*) Varış görüntülerini saptayan alıcı. [**İng.** Photo-finish-camera; **Fr.** Appareil de photo-finish].

~ **çizgisi, 1.** *sp.* (*bis.*) Yol yarışlarında, yol genişliğince çizilmiş 5 sm.lik ak çizgi. [**İng.** Finishing line; **Fr.** Ligne d'arrivée]. **2.** *sp.* (*atl.*) Yürüyüşçü ile koşucuların varış sıralarını, derecelerini saptamak için koşu yoluna enine çizilmiş, koşulan uzaklığın bitimini gösteren ak çizgi. [**İng.** Finishing line; **Fr.** Ligne d'arrivée].

~ **direği,** *sp.* (*bis.*) Yarışlıklarda yapılan tekli ve takım kovalama yarışlarında, karşılıklı bitiş çizgilerinin sağ yanlarına dikilen ve üzerlerinde renkli yuvarlaklar bulunan direk. [**İng.** Winning post; **Fr.** Poteau d'arrivée].

~ **direkleri,** *sp.* (*atl.*) Varış ipini, varış çizgisinin iç kıyısı üzerinde germeye yarayan, koşu yolunun iki yanına dikilmiş direkler. [**İng.** Finish posts; **Fr.** Poteaux d'arrivée].

~ **görüntüsü,** *sp.* (*atl.*) Birbirine çok yakın aralarla sonuçlanan koşuların bitirme sıralarının varış yargıcılarınca saptanamadığı durumlarda, ayırımı kolaylaştırmak amacı ile kullanılan görüntü. [**İng.** ve **Fr.** Photo-finish].

~ **ipi,** *sp.* (*atl.*) Varış çizgisinin iç kıyısı üzerinde, varış direklerine bağlanıp gerilmiş olan 1.22 m. yükseklikteki pamuk veya benzeri nitelikte yumuşak ip. [**İng.** Worsted; **Fr.** Fil de laine].

~ **limanı,** *mal.* Geminin veya gümrüklü malların geldiği liman. [**İng.** Port of arrival; **Fr.** Port d'arrivée].

~ **yargıcısı,** *sp.* (*bis.*) Varışlarda, tek başına karar vermeye yetkili yargıcı. [**İng.** Judge; **Fr.** Juge à l'arrivée].

~ **yönetmeni,** *sp.* (*atl.*) Varış hakemlerini görevlendirmek, yarışları özel çizelgesine geçirmek, varışa ilişkin bütün sorunları çözümlemekle yükümlü baş hakem. [**İng.** Chief result recorder; **Fr.** Chef-ou-notateur des résultats].

vâridât, i. —

~ **kati hesabı,** *ikt.* Bir yıl içinde elde edilen gelirlerin kesin miktarlarının hesaplanması için tutulan hesap.

varlık, i. — ~ **larla ilgisiz karşılıklar,** *ikt.* Bilançonun düzenlenmesi sırasında henüz işletme hesaplarına aktarılmamış olmakla beraber işletmeye yönelmiş belli yükümlülük ve borçlardan doğabilecek gider ve zararlar için ayrılan karşılık.

~ **değeri,** *ikt.* İşletme varlıklarını temsil eden ve çeşitli muhasebe ilkeleri gereğince tesbit edilen parasal tutarlar.

varlıksal, s. Varlıkla ilgili olan. [**İng.** Existential].

~ **öndayanak,** *mant.* Bir biçimsel dilin tümü adlarının olağan yorumda birer nesneyi gösterdiğine ilişkin öndayanak. [**İng.** Existential presupposition]. • **öndayanaksız mantık,** *mant.* Boş adlara yer veren mantık dizgesi. [**İng.** Logic without existential presupposition, free logic] • ~ **varsayma,** *mant.* Gevşek geçerli bir tasımsal çıkarımın geçerliliğini sağlamak amacıyle bu çıkarımda geçen bir terimi kendisinin veya olumsuzlamasının boş olmadığının varsayılması. [**İng.** Existentual import].

var. oluş, b.i. —

~ **aydınlanması,** *fels. Jaspers*'in koymuş olduğu bir varoluş felsefesi kavramı.

~ **biçimleri,** *fels. Heidegger*'in varoluş felsefesinin kavramı.

var. oluşçu, b.i. ve s. —

~ **psikoloji,** *psik.* Düşman ve amaçsız bir evrene karşı insanın özgür istenciyle direnmesi gerektiğini savunan psikoloji görüşü. [**İng.** Existential psychology; **Fr.** Psychologie existentielle].

varoluşsal, s. *fels.* Varoluşa ilişkin.

~ **çözümleme,** *fels.* İnsanın, kendi varoluşunu kurmasına bakarak yorumlanması.

~ **düşünme,** *fels.* Düşünen özneye ve onun varoluşuna kayıtsız kalan her türlü düşünmenin karşıtı olarak, kendi varoluşuna ilgi içinde olan, ona içten bağlı olan düşünme.

~ **yargı,** *fels.* Bir şeye yalnızca varoluş yükleyen yargı.

varsayımlı, s. —

~ **çalışma,** *ikt.* Eylemli olarak çalışılmadığı halde, işçinin, hafta dinlencesi ücretine veya yıllık ücretli izine hak kazanabilmesi sağlanılmak için, iş yasası gereğince çalışılmış gibi sayılması zorunlu olan günler. [**İng.** Nominal working; **Fr.** Travail nominal].

varta, i. — ~ **yı atlatmak,** *dey.* Tehlikeyi savuşturmak.

vasıflı, s. —

~ **emek,** *ikt.* Teknik ve mesleki bakımdan eğitilmiş, bu suretle vasıfsız işçilerinkine kıyasla daha etkin hale getirilmiş emek.

vasıtalı, s. —

~ **çek,** *ikt.* Aynı banka üzerine çekilmiş olmakla beraber diğer bir şube veya muhabir tarafından ödenmesi hakkında vizeyi taşıyan çek.

vaz. geçme, b.i. —

~ **belgesi,** *ikt.* Verme, gönderme, bırakma, vazgeçme belgesi. [**İng.** Deed of cession; **Fr.** Acte de cession].

vazodilatatör, s. *Fr. vaso-dilatateur. fizyol.* Kan damarlarını genişleten (sinir veya madde). [**İng.** Vasodilator].

vazomotor, s. ve i. —

~ **rinit,** *tıp.* Saman nezlesini andıran, fakat yalnız yazın değil, kış mevsiminde de görülen bir durum. [**İng.** Vasomotor-rhinitis; **Fr.** Rhinite vaso-motrice].

vaveylâ, i. — ~ **yı basmak,** *dey.* Büyük bir telâş göstermek, bağırıp çağırmak.

vebal, - li, i. — ~ **i boynuna,** *dey.* Günahı ona ait anlamında.

vefat, - tı, i. —

~ **sigortası,** *ikt.* Şahsın ölümü halinde sigortalanacak kimse veya kimseleri tazminata hak kazandıracak, sigortalının ölüm hali konu olan sigorta çeşidi.

vekâlet, - ti, i. —

~ **gündelikleri,** *ikt.* Bulunduğu yerden başka bir yerde görevlendirilen personele harcırah kanunu uyarınca ödenen gündelik ve yolluklar.

vekil, i. —

~ **öğretmen,** *eğt.* Hasta veya özürü olan bir asil öğretmenin yerine derse giren ve onun öteki görevlerini de yapan geçici öğretmen. [**İng.** Substitute teacher; **Fr.** Instituteur par intérim (*p.i.*)].

vekillik, - ği, i. —

~ **belgesi,** *huk.* Vekilin temsil yetkisini ve kapsamını saptayan yazılı kâğıt. [**İng.** Proxy; **Fr.** Acte de procuration].

vektör, i. — **2.** *psik.* Yaşam alanında belirli bir yöne yönelmiş olan ve ruhsal devinime neden olan güç. [**İng.** Vector]. **3.** *ask.* ve *sil.* Vurucu veya caydırıcı bir kuvveti meydana getiren elemanlardan, nükleer bir bombayı herhangi bir hedefe ulaştırabilecek olanına verilen ad. [**İng.** Vector; **Fr.** Vecteur].

~ **psikolojisi,** *psik.* Devimci ruhsal güçleri vektörler aracılığı ile düzenli bir biçimde açıklayan bir yöntem. [**İng.** Vector psychology].

vektörel, s. — **bir K cismi üzerinde sağdan** *(veya soldan)* ~ **uzay,** *mat.* Sağdan *(veya soldan)* K-birim modül. • **değişli bir K cismi üzerinde** ~ **uzay,** *mat.* K cismi üzerindeki L-modül.

veledizina, i. *dey.* Piç.

vellum, i. *küt.* Üzerine yazı yazılan yumuşak, çok iyi işlenmiş deri. (*Genellikle dana derisi*). [**İng.** Vellum; **Fr.** Vélin].

venipunktur, i. *tıp.* Kan almak için, bir venin delinmesi. [**İng.** Venipuncture].

veneseksiyon, i. *tıp.* Kan akıtmak için yüzeysel bir damarın kesilmesi. [**İng.** Venesection, venisection].

venture-Capital, i. Bir icat veya keşfin finansmanında kullanılan sermaye.

verev, s. —

~ **yarılım,** *tektonik.* Doğrultusu, üstün yapının gidişine verev bulunan bir yarılım.

vergi, i. — ~ **de zaman aşımı,** *ikt.* (*Müruzaman*) Sürenin geçmiş olması dolayısıyla vergi alacağının kalkması. • ~ **de**

bağışıklık, *ikt.* Sosyal Sigortalar Kurumunca sigortalı için yapılan tüm işlemlerin kesenek işlem gideri ve damga vergilerinden bağışık olması. [**İng.** Exemption of rights of stamps; **Fr.** Exemption des taxes, exemption des droits de timbres]. • **~ den geri verme,** *ikt.* a) Bir ülkeye giren mallardan alınan gümrük vergisinin bu malların tekrar yurt dışına çıkarılmalarında sahiplerine geri verilmesi. b) Dışa satım sırasında, malın tümdeğerine girmiş bulunan vergilerin önceden belirlenen oranlara uygun olarak dışa satımcıya geri verilmesi. [**İng.** Drawback; **Fr.** Remboursement de droit de douane]. • **~ lerde bildirme,** *ikt.* Vergi örgütünce yapılan işlemin yazı ile yükümlüye bildirilmesi. [**İng.** Advice of tax; **Fr.** Avis d'impôt]. • **~ lerde olumsuz karşılama,** *ikt.* Yükümlüler ve kendilerine para cezası kesilenlerin haklarında yapılmış olan işlemlere yasal süreleri içinde gerekli üst kuruluşlara itiraz komisyonları yazılı olarak baş vurmak suretiyle karşı çıkmaları, hakkında yanlış yapılmış olan işlemlerin düzeltilmesini istemeleri. [**İng.** Objection to taxes; **Fr.** Objection aux impôts]. • **~ lerde yöntemsizlik cezaları,** *ikt.* Kurumlar, her türlü işlem, tüketim, taşıma, bina, arsa ve tarla vergilerine ilişkin olan usulsüzlüklerin yasalarıyla saptanan yöntem ve biçimde cezalandırılması. [**İng.** Penalties for errors in taxes; **Fr.** Amendes d'erreurs des impôts]. • **~ lerde zaman aşımı,** *ikt.* Vergi yöntemi yasasına göre vergi alacağının doğduğu takvim yılından sonra gelen yılın başından başlayarak doğal vergilerde 3 yıl, kaçakçılık nedeni ile 5 yıl sonra verginin gerçekleştirilerek yükümlüye bildirilmemesi; zaman aşımına uğraması. [**İng.** Prescription of taxes; **Fr.** Prescription des impôts]. • **~ lerin kanuniliği,** *ikt.* Vergilerin hukuk ve kanun çerçevesinde alınması. • **~ nin gerçekleştirilmesi,** *ikt.* Belirtilen ve bildirilen bir verginin ödenebilecek duruma, gerçek bir düzeye getirilmesi. [**İng.** Taxes calculation; **Fr.** Calculation des impôts]. • **~ nin gerçekleştirilmesi ve alımında süre aşımı,** *ikt.* Yükümlüden vergi borcunun alınabilmesi için vergi örgütlerince yasalarına göre yapılması zorunlu olan vergi gerçekleştirme işleminin süresinde yapılmaması ve yükümlüye vergi borcunu ödemesi için yine yasalarında yazılı temel yargılara göre süreleri içinde başvurulmaması. [**İng.** Prescription of confirmation and collection of taxes; **Fr.** Prescription de confirmation et perception des impôts]. • **~ nin inikası,** *ikt.* Bir vergi ödemiş olan mükellefin bazı iktisadi hadiselerden yararlanarak bu vergiyi başkalarına devretmesi hali. • **~ nin kapitalizasyonu,** *ikt.* Sermayenin (*veya servetin*) verimini azaltan bir verginin, sermaye değerinin düşmesi sebebiyle bu sermayenin sonraki alıcılar tarafından telafi edilmesi. • **~ nin mevzuu,** *ikt.* Kanunun, mükellefiyetin doğmasını bağladığı şey, fiil veya vakıa. • **~ nin reddi,** *ikt.* Devlet tarafından usulüne uygun olarak konan verginin halk tarafından toplu ve etkin gösterilerle ödenemeyeceğinin bildirilmesi. • **~ nin şahsiliği,** *ikt.* Vergi yükünün, mükelleflerin şahsi hallerine uydurulması, şahsi hallerine göre dağıtılması. • **~ nin tahakkuku,** *ikt.* Tarh ve tebliğ edilen bir verginin ödenmesi gereken bir safhaya gelmesi. • **~ nin tarafları,** *ikt.* Vergi alacaklısı (*Devlet*), vergi borçlusu (*Mükellef*) ve vergi sorumlusu. • **~ nin tarhı,** *ikt.* Vergi alacağının kanunlarında gösterilen matrah ve nisbetler üzerinden vergi dairesi tarafından hesaplanarak bu alacağı miktar itibariyle tesbit eden idarî işlem. • **~ nin umumiliği,** *ikt.* Bir memlekette bulunan bütün fertlerin vergi ödemeleri. • **~ ye benzeyen varidat,** *ikt.* Ticaret odaları, sanayi odaları vs. gibi kamu çıkarına iş gören kuruluşların tahsil ettikleri varidat. • **~ yi doğuran olay,** *ikt.* Vergi alacağı, vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekâmülü ile doğar. • **~ yi gerçekleştirme,** *ikt.* Verginin belirtilmesi yasalarında gösterilen dayanaklar ve oranlar üzerinden vergi örgütünce hesaplanarak bu alacağın niceliği bakımından belirli bir duruma getirilmesi işlemi. [**İng.** ve **Fr.** Imposition, taxation]. • **~ yi geri verme,** *mal.* a) Bir maldan, o malı oluşturan maddelerden, bunların yapılmasında kullanılanlardan, girişte alınan vergilerin bir bölüğünün veya tümünün, o malın çıkışında geri verilmesi yöntemi. b) Bu kurala göre geri verilen verginin niceliği. [**İng.** Drawback; **Fr.** Remboursement des droits de douane]. • **malî denge ~ si,** *mal.* Gelirin ayda 1.200 TL. nı (*yılda 14 400 TL.*) aşan kısmından yüzde 3 oranında alınan vergi. • **~ alacağı,** *ikt.* Vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekamülü ile doğan alacak.

~ alacaklısı, *ikt.* Vergilendirme hak ve yetkilerine haiz makamın vergiyi doğuran olayın zuhur etmesi ile kazandığı sıfat.

~ artırımı, *mal.* Gümrük vergisi oranının, yürürlüktekinden daha yukarı bir düzeye çıkarılması. [**İng.** Increasing of rate of duty; **Fr.** Augmentation de taux des droits].

~ aşaması, *mal.* Ölçü bildirmeliklerinde, malların bağımlı bulunduğu gümrük vergisinin düzeyi. [**İng.** Rate of duty; **Fr.** Taux des droits].

~ bildirimi, *ikt.* Yükümlünün bir vergi döneminde sağladığı kazançları bildiren özel yazılım. [**İng.** Paper of income; **Fr.** Feuille d'impôt].

~ bildiriminde kapalı zarf yöntemi, *ikt.* Vergilerin PTT eliyle yükümlüye bildirilmesinde gönderilecek belgelerin Maliye Bakanlığınca saptanacak kapalı zarflara konulması. [**İng.** Advice of tax bases; **Fr.** Bases d'avis d'impôt].

~ borcu, *ikt.* Vergi alacağının mükellef yönünden anlatımı.

~ cedvelleri, *ikt.* Vergi hesaplanmasının kolaylığını sağlamak için tanzim ve tertip olunan cetveller.

~ cezaları, *ikt.* Vergi ödevlerinin yükümlüler veya vergi sorumlularınca yerine getirilmemesi nedeni ile yasalara göre ödemekle zorunlu kılındıkları cezalar. [**İng.** Surtax; **Fr.** Surtaxes].

~ cezalarının niteliği, *ikt.* Vergilerin yasalarındaki temel yargılara göre olumlu bir düzeyde belirtilmesi, gerçekleştirilmesi ve yükümlüsünden alınabilmesi sağlanılmak amacı ile yapılan işlemler [**İng.** Characteristic of the tax amendments; **Fr.** Caractéristiques des amendements de taxe].

~ çizelgeleri, *ikt.* Gelir vergisi ile yükümlendirilecek kişilerle, görev karşılığı yapılacak ücret ödemeleri nedeni ile aile durumlarına göre bunlardan kesilerek günlük, haftalık, aylık ve yıllık vergileri göstermek üzere düzenlenen çizelgeler. [**İng.** Lists of incomes; **Fr.** Listes des impôts].

~ çizelgeleri ayrıntıları, *ikt.* Vergi çizelgelerinde yükümlü kişiler için uygulanacak nicelikleri aile durumları belirtilerek düzenlenen ayrıntılar. [**İng.** Detail of lists of income; **Fr.** Détails des listes des impôts].

~ değeri, *ikt.* Taşınır taşınmaz mallarda yasasındaki temel yargılara göre verginin, belirli oranlara göre saptanan değeri. [**İng.** Value of tax **Fr.** Valeur d'impôt].

~ farkları, *ikt.* Bir liraya tamamlanması gereken vergi kesirleri.

~ gizleme, *ikt.* Zamanında vergi beyannamesinin verilmemesi sureti ile vergi mükellefiyetinin gizlenmesi olup, vergi kaçakçılığının suçunu teşkil eder.

~ gizliliği, *ikt.* Vergilendirme ve inceleme işleri ile görevli vergi yöntemi yasasında yazılı çeşitli kuruluşlarda bulunan yetkili sorumlu kişilerin bazı konulara ilişkin gizli tutulması gerekli ve zorunlu olan işlemleri başkalarına ve vergi yükümlülerine söyleyememeleri. [**İng.** Tax confidence; **Fr.** Confidence d'impôt].

~ gizliliğinin bozulması, *ikt.* Vergiye ilişkin gizlemini bozan yetkili ve sorumlu kişiler hakkında Türk Ceza Kanununa göre işlem yapılması. [**İng.** Punition of disarrangement of tax confidence; **Fr.** Punition de dérangement de la confidence d'impôt].

~ hatası, *ikt.* Vergiye müteallik hesaplarda veya vergilendirmede yapılan hatalar yüzünden haksız olarak fazla veya eksik vergi istenmesi veya alınması.

~ ile bağımlı gelir, *ikt.* Vergi ödemeği gerekli ve zorunlu kılan kazanç. [**İng.** Taxable income; **Fr.** Revenu sujet à la taxe, revenu possible d'impôt].

~ ile bağımlı kazanç, *ikt.* Kazancın vergi ile bağımlandırılan bölümü. [**İng.** Taxable profit; **Fr.** Profit sujet à la taxe].

~ indirim belgesi, *ikt.* İndirimden yararlanabilmesi için yasasına göre yükümlülerce bağımlı oldukları vergi örgütlerinden alınması zorunlu olan indirim belgeleri. [**İng.** Income reduction's paper; **Fr.** Carnet de réduction des impôts].

~ indirimi, *mal.* Gümrük vergisi oranının, yürürlüktekinden daha aşağı bir düzeye indirilmesi. [**İng.** Reduction of rate of duty; **Fr.** Réduction de taux des droits].

~ istisnası, *ikt.* Vergi kanun ve hükümleri dahilinde esasen mükellefiyete alınması gereken belirli ve bazı vergi mevzularının, kanun koyucular tarafından türlü düşüncelerle vergi dışı bırakılması.

~ itiraz komisyonları, *ikt.* Maliye Bakanlığına bağlı olup vergi itiraz ihtilâflarına bakan bir çeşit idarî kaza organları.

~ kaçırma, *ikt.* Vergi beyannamelerindeki sorulara eksik veya yanlış cevap vermek suretiyle yapılan vergi kaçakçılığı.

~ kalıntısı, *ikt.* Ödenmemiş veya alınmamış vergiler. [**İng.** Arrears of tax; **Fr.** Impôt arrière].

~ kanıtlayıcısı belgeler, *ikt.* Vergi yöntemi yasasında tersine yargı bulunmadıkça bu yasaya göre tutulan ve üçüncü kişilerle olan ilinti ve işlemlere ilişkin olan yazılımları tanıtlayıcı belgeler. [**İng.** ve **Fr.** Documents].

~ kaybı, *ikt.* Çeşitli nedenlerle, alınma-

sı gereken verginin alınmaması. [**İng.** Loss of taxes; **Fr.** Perte des impôts].

~ **kesenlerin sorumluluğu,** *ikt.* Yaptıkları ve yapacakları ödemelerden vergi kesmeye mecbur olanların verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve bununla ilgili diğer ödevlerden doğan sorumlulukları.

~ **kesintileri hesabı,** *ikt.* İlgili bulunduğu yıla ilişkin gelir içindeki kazançlardan kesilmiş olan vergilerin, bildirim üzerinden hesaplanarak yılın tümü için gerçekleştirilen gelir vergisinden indirilmesiyle oluşan hesap. [**İng.** Reduction of deduction of taxes; **Fr.** Réduction de retenue des impôts].

~ **kesintilerinin yazılım zorunluluğu,** *ikt.* İşverenlerin çalıştırdıkları kişilere ödedikleri ücretlerden yasasına göre kestikleri vergilerin vergi yöntemi yasasında belirtilen temel yargılara göre düzenledikleri ücret çizelgelerinde veya bunların yerine geçen diğer belgelerde gösterilmesi zorunluluğu. [**İng.** Write of deductions of taxes; **Fr.** Écrire des retenues].

~ **kesintisi,** *ikt.* Yasalarına göre yükümlülerinden kesilen vergi. [**İng.** Deduction for tax; **Fr.** Retenue pour l'impôt].

~ **oranı, 1.** *ikt.* (*Vergi nisbeti*) Vergi borcunu bulmak için matraha uygulanan rakam. **2.** *mal.* Değer bildirmelerinde, malların değerleri üzerinden bağımlı bulunduğu gümrük vergisinin yüzdesi. [**İng.** Rate of duty; **Fr.** Taux des droits].

~ **ödeme yeteneği kuralı,** *ikt.* Kişilerin akçalı güçleri oranında vergilendirilmesi kuralı. [**İng.** Ability to pay principle of taxation; **Fr.** Principe de capacité d'imposition].

~ **örgütü,** *ikt.* Vergi yükümlüsünü saptayan, vergiyi gerçekleştiren ve yükümlüsünden yasasında yazılı temel yargılara göre alan örgüt. [**İng.** Bureau of tax; **Fr.** Bureau de taxe].

~ **sorumlusu,** *ikt.* Verginin ödenmesi bakımından alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişi.

~ **suçlarında birleşim,** *ikt.* İki veya daha çok suçun aynı kişilerce yapılması ve çeşitli vergi suçlarının kişi üzerinde toplanması ve açıklanan bu tür nedenlerle kişi veya kişilerin cezalarının ceza yöntemi yasasına göre bilimsel olarak ele alınması. [**Fr.** Cumulation des peines en surtaxes].

~ **taksidi,** *ikt.* Toptan ödenmesi mükellef tarafından zor olan hallerde, birden fazla vadeye bağlanan bir verginin her defasında ödenmesi lâzım gelen bölümü.

~ **tekniği,** *ikt.* Verginin başlıca tarh, tahakkuk ve tahsili ile bundan doğan vergi anlaşmazlıkları hakkındaki usul işlemlerini inceleyen kısmı. Vergi şekli de denir.

~ **temel değeri,** *ikt.* Verginin hesabına dayanak olan temel değer. [**İng.** Basis of assessment tax base; **Fr.** Assiette des impôts, base d'impôt].

~ **usul hukuku,** *ikt.* Vergi münasebetinden doğan usule müteallik kaideleri konu edinen hukuk dalı.

~ **uyuşmazlıkları,** *ikt.* Yasalarına göre vergi örgütlerince yükümlülerine gerçekleştirilen vergi borçları üzerinde yapılan işlemlerin yasalarındaki yargılara uygun olmamaları veya yapılan hesapların yanlış olması nedeni ile yükümlülerle vergi örgütleri arasında meydana gelen uyuşmazlık. [**İng.** Conficts of taxes; **Fr.** Conflits des impôts].

~ **uyuşmazlıklarında karşıtlık,** *ikt.* Vergi uyuşmazlıklarında karşıtlığın vergi örgütlerine ilişkin olması. [**Fr.** Partie des désaccords d'impôt].

~ **yasası,** *ikt.* Vergilendirme ve bunların gerçekleştirilmesi ile alınması kurallarını belirten yasa. [**İng.** Tax law; **Fr.** Loi de taxe].

~ **yetenekliliği,** *ikt.* Vergi yöntemi yasasında belirtilen temellere göre yaptıkları çeşitli işlemler nedeni ile vergi ödemekle yetenekli ve yükümlü kılınanların durumu. [**İng.** Tax capacity; **Fr.** Capacité d'impôt].

~ **yoklama belgesi,** *ikt.* Yoklama sonuçlarının tutanak niteliğinde olan yoklama belgesine geçirilmesi ve bu belgelerin vergi yöntemi yasasında açıklanan bilgi ve temellere göre düzenlenerek işleme konulması. [**İng.** Document of inspection; **Fr.** Document d'inspection].

~ **yöntemsizliği,** *ikt.* Vergi yasalarındaki biçime ve yönteme ilişkin yargılara uyulması. [**İng.** Error in taxex; **Fr.** Erreur en impôts].

~ **yükümlüsü,** *ikt.* Vergiyi ödemekle zorunlu olan kişi. [**İng.** Tax payer; **Fr.** Contribuable].

~ **ziyaı,** *ikt.* Mükellefin, vergi sorumlusunun vergilendirme ile ilgili ödevlerini zamanında yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi yüzünden verginin zamanında tahakkuk ettirilmemesi veya eksik tahakkuk ettirilmesini ifade eder.

vergilendirme, i. *ikt.* Genel temeller, vergiyi gerçekleştirme yöntemi, yazılım yöntemi, değerlendirme kurulları, bildirme, vergi alacağının kaldırılması, yoklama ve inceleme gibi işlemlerin tümü. [**İng.** ve **Fr.** Taxation, imposition].

~ **dönemi,** *ikt.* Vergilendirmede temel olarak alınan süre. [**İng.** Period of imposition, period of assesment; **Fr.** Période d'imposition, période de taxation].

veri, i. — **6.** *komp.* → **Bilgi.**

verici, i. — § **6.** *tıp.* Bir hastaya (*buna alıcı denir*) nakledilmek üzere, hayatta iken (*özellikle böbrek için*) veya öldükten sonra (*örneğin kalp için*) vücudundan önemli bir organın alınmasına razı olan kimse. [**İng.** Donor; **Fr.** Donneur].

verim, i. — ~ **i arttırma,** *ikt.* İşleri düzenine koyma veya makine yapım gücünü artırma yoluyla iş birimi verimini geliştirme. [**İng.** Speed up of yield; **Fr.** Accélération de rendement]. • **bir ekosistemin ~ i,** *ekoloji.* Ekosistemdeki canlı organizmaların (*hayvanlar veya bitkiler*) organik madde halinde enerji biriktirme hızı. [**Fr.** Productivité d'un écosystème].

~ **gücü,** *ikt.* a) Belirli bir süre içinde bir makinenin yapabileceği iş. b) Bir işe yatırılan anamalın belirli bir süre içinde meydana getireceği sonuç. c) Yararlanılmak amacıyla kullanılan her şeyin belirli bir süre bitiminde sağladığı sonuç. [**İng.** Output, yield; **Fr.** Rendement].

verimsiz, s. —

~ **değerler,** *ikt.* Niteliği, durumu, niceliği ne olursa olsun genellikle hiç bir düzende kâr getirmeyen değerler. [**İng.** Dead value; **Fr.** Valeurs improductives].

vermek, f. — **verip veriştirmek,** *dey.* Dedikodu etmek, ileri geri söylenmek.

ver. yansın, b.i. —

~ **etmek,** *dey.* a) Zalimce yok etmek. b) Kavgayı körüklemek.

vesikalı, s. —

~ **akreditif,** *ikt.* Alıcı, malların sevk edildiğine dair belirli emtia belgelerinin teslimi şartı ile bankayı belirli meblağa kadar satış bedelini satıcıya ödemek veya bir banka aracıyla ödetmek üzere açtığı kredi.

vezikal, s. *Fr. vésical, - ale. tıp.* İdrar torbasına ait. [**İng.** Vesical].

vezikül, i. *Fr. vésicule. tıp.* Ufak bir cerahatli sivilce.

vezne, i. —

~ **hesabı,** *ikt.* Ticarî örgüte giren ve çıkan paraların tümünü gösteren vezne hesabı. [**İng.** Cash account; **Fr.** Compte de caisse].

vız, z. —

~ **geçmek,** *dey.* (*Birine birşey*) Önemsiz gelmek.

~ **gelip tırıs gitmek,** *dey.* Hiç aldırmamak.

vidanjör, i. *Fr. vidangeur.* Pislik çukurlarının boşaltılmasında kullanılan depolu araç. [**İng.** Scavenger].

Eşanl. **boşaltıcı.**

video, i. — § **2.** *telvz.* Kısaca VİDEO KAYIT yerine kullanılan terim. [**İng.** Video; **Fr.** Vidéo].

videobant, ı. *Fr. bande-vidéo. telvz.* Görüntülerin ve bazen görüntülerle ilgili seslerin kaydedildiği magnetik şerit. [**İng.** Video tape].

videokaset, i. *Fr. vidéocassette. radyotekn.* Bir televizyon programının (*görüntü ve ses*) kaydedilmesine ve istenildiği anda yeniden gösterilmesine olanak verecek özel bir filim veya bir mağnetik şerit taşıyan kaset.

videokayıt veya video, i. Görüntü ve sesleri bir magnetoskop yardımıyla magnetik bir yüzey üzerine kaydetmeğe, sonra bu görüntü ve sesleri aynı anda veya istenilen zamanda bir ekran üzerine aktarmağa yarayan teknik. [**İng.** Video; **Fr.** Vidéo].

video. plak, b.i. *radyotekn.* Sonradan normal bir televizyon alıcısında yeniden gösterilecek olan görüntüleri kaydetmeğe yarayan plak. [**Fr.** Disque vidéo].

vinil, i. —

~ **poliflüorür,** *plast. mad.* Vinil flüorürün CH_2 = CHF polimerleştirilmesiyle elde edilen reçine. (*Bu reçine, ısıya vinil poliklorürden daha dayanıklıdır ve yaşlanma dayanacı yüksek katmanların, sebze fidelerinin korunması için ince örtülerin yapımında işe yarar, ayrıca elektrik yalıtkanı olarak kullanılır*). [**Fr.** Polyfluorure de vinyle].

virilizm, i. *Fr. virilisme. tıp.* Kadında, erkek karakteristiklerinin belirmesi. [**İng.** Virilism].

viton, i. *plast. mad.* Isıya ve aşındırıcı kimyasal maddelere karşı dayançları, ağdalılık dereceleri, birbirinden farklı çeşitli türleri bulunan flüorlu elastomer: Viton, açıkhavada 300°C'i aşan sıcaklıklara, kimyasal maddelere ve aşındırıcı sıvılara karşı dayanıklı olması gereken nesnelerin yapımında kullanılır.

vizon, i. — **2.** s. Bu hayvanın postundan yapılmış giyecek: *Vizon kürk.* [**Fr.** Vison. de vison].

volan, i. *plast. mad.* İzopropilik alkol içindeki çözeltisi kullanılan, metakrilik krom klorür temelli karmaşık krom bileşiği.

volkan, i. —

~ **gibi patlamak,** *dey.* a) Çok öfkelenip bağırıp çağırmak, vurup kırmak. b) Sabrı tükenmek.

volkanik, s. —

~ **tüf,** *mim.* Püskürük küller ve çamurlardan oluşmuş tüf.

~ **ve tektonik çukur,** *tektonik.* Geniş yerüstü volkan püskürmeleriyle ilişkili, tektonikle denetimli büyük çukurlar.

volvulus, i. *Lat. tıp.* Bir bağırsak kıvrımının, kendi çevresinde dönüp, düğümlenmesi. [**ing.** ve **Fr.** Volvulus].

vortisizm, i. *Fr. vorticisme. Percy Wyndham Lewis'*in öncülük ettiği bir sanat akımına verilen ad. [**ing.** Vorticism].

voyvoda, i. —

~ **kesilmek,** *dey.* Zalim olmak.

vurmak, f. — **vur elli kem dilli,** *dey.* Kavgacı, sövgücü.

vuslat, - tı, i. —

~ **kıyamete kalmak,** *dey.* Kavuşma ümidi olmamak.

vücut, - du, i. —

~ **çalımı,** *sp.* (*futb.*) Bir oyuncunun, önüne çıkan karşı takım oyuncusuna kıvrak vücut devinimleriyle geçip topla birlikte ondan uzaklaşması. [**ing.** Dummy].

Weber yasası, *psik.* Duyumların değerlendirilmesindeki görelliği belirten yasa. Eklendiği ancak farkedilir durumda olan en küçük uyaranın, sürekli bir orantısı olduğu görüşü. [**ing.** Weber's law; **Fr.** Loi de Weber].

Wechsler-Bellevue ölçeği, *psik.* Okul çağındaki çocuklara, gençlere ve yetişkinlere uygulanabilen bireysel zekâ ölçeği. [**ing.** Wechsler-Bellevue scale].

Wedensky etkisi, *psik.* Belirli bir uyarılma düzeyinde, sinir ve kasların hızlı bir titreşimle hazırlık tepkisi yapması. (*Bu düzeyin dışında yalnız bir kasılma ile onu izleyen gevşeme görülür*). [**ing.** Wedensky effect].

Weismancılık, i. *psik.* Edinilmiş özelliklerin kalıtımla geçmediğini ve genetik özelliklerin genler yoluyle bir kuşaktan öbürüne aktarıldığını savunan görüş. [**ing.** Wismannism].

Werzel ızgarası, *psik.* Boy, ağırlık ve yaş arasındaki gelişim normlarına bağlı olarak hesaplayıp belirtmeye yarayan bir araç. [**ing.** Wetzel grid].

WÜRZBURG, öz.i. Almanya'da (Batı Almanya, Bavyera) şehir: Aşağı Franken'in idare merkezi.

~ **okulu,** «Deneysel içebakış» metodunu uygulayan alman psikologlarına (*Külpe, Ach, Marbe, Bühler, Merser*) verilen ad. 1900'e doğru yargının, istemin vb. zihnî mekanizması üstünde araştırmalar yaptılar; bu mekanizmayı hayalî özden bağımsız olarak ele almaya çalışıyorlardı. Böylece *bilinç davranışı* (*Marbe*), *ilinti bilinci, kural, niyet* (*Bühler*) vb. kavramlarını buldular. Würzburg okulu Binet ve Ribot'yu etkilemiştir. [**ing.** Würzburg school: **Fr.** École de Würzburg].

yaban, i. — **~ ın ayısı,** *dey.* Kaba, görgüsüz adam.

yabancı, s. —

~ ayrıcalığı, *ikt.* **Bk. Kapitülasyon.**

~ dil, *eğt.* Öğrencilere, akademik, toplumsal ve meslekle ilgili gelişmelerine katkıda bulunmak amacıyle anadil dışında öğretilen dil. (*Fransızca, Almanca, İngilizce gibi*). [**İng.** Foreign language; **Fr.** Langue étrangère].

~ gemi adamlarının geri gönderilmesi, *kit.* Yabancı gemi adamı ile yapılan hizmet bağıtında ayrı bir yargı yoksa işveren veya işveren yetkilisinin yabancı gemi adamının oturma yeri barınağına geri gönderilmesinin zorunlu olması. [**İng.** Return of foreign equipage; **Fr.** Retour d'équipage étranger].

~ kaynaklar, *ikt.* İşletmenin alacaklılarına borçlandığı tutarlar ile alacaklıları kaynakların para ile tanımlanan değeri.

~ okullar, *eğt.* Yabancılarca açılmış bulunan ve Özel Öğretim Kurumları Yasası hükümlerine göre etkinlik gösteren okullar. [**İng.** Foreign schools; **Fr.** Écoles étrangères].

~ ortaklık, *ikt.* Yabancı ülkelerde kurularak başka ülkede çalışabilen ortaklık. [**İng.** Foreign corporation; **Fr.** Société étrangère].

~ ödekler, *ikt.* Bir ülkede düzenlenerek bir başka ülkede ödenebilen ödekler. [**İng.** Foreign bill of exchange; **Fr.** Traité sur l'étranger].

~ sermaye rantabilitesi, *ikt.* İşletme kârının yabancı sermayeye oranı.

~ sermaye faizi, *ikt.* Yabancı kaynaklardan elde edilen işletme sermayelerine bir yüzde dahilinde ödenen kapital kullanma ücreti.

~ taşıt kurumlarının gelir defteri, *ikt.* Yabancı taşıt kurumlarının Türkiye'de sağladıkları gelirleri saptamak üzere günlem sırası ile yasasına göre tuttukları defter. [**İng.** Foreign transport companies book; **Fr.** Livre des compagnies de transport étrangères].

~ ülkelerde ödenen vergiler, *ikt.* Tam yükümlülükle bağımlı gerçek ve tüzel kişilerin yabancı ülkelerde elde ettikleri kazanç ve gelirlerden yerinde ödedikleri benzeri vergiler. [**İng.** Taxes that are paid on foreign countries; **Fr.** Impôts qu'on paie dans des pays étrangers].

~ ülkelerde yayımlanmış eser, *huk.* Bir ülkenin dışında kalan bir ülkede yayımlanmış eser. [**İng.** Published work in foreign countries; **Fr.** Oeuvre publiée dans des pays étrangers].

~ yetki belgesi, *sp.* (*bis.*) Yabancı Birliklerce verilen yetki belgesi. [**Fr.** Licence étrangère].

~ yılgısı, *psik.* Yabancılara karşı duyulan aşırı korku. [**İng.** Xenophobia; **Fr.** Xénophobie].

yada taşı, *etnol.* Eski Türk budunlarının, yağmur ve kar yağdırdığına, yel estirdiğine inandıkları kutsal ve büyüsel taş

yadsıma, i. — § **3.** *psik.* Psikanaliz tedavisi sırasında öznenin, öne sürdüğü isteklerden birini kabul etmekten kaçınması *(Freud bu davranışta itilmişin savunma amacıyla doğrulanmasını görür. Böyle davranmakla özne o itilmişe hem karşı koyduğunu, hem de konuşmasında yer verdiğini belirtmiş olur).*

yafta, i. —

~ üzerinde eser hakkı, *huk.* Nesneler üzerine konulan yaftaların biçimi ve düzeni ile ilgili olarak yasaların tanıdığı eser hakkı. [**İng.** Copyrighting of labels: **Fr.** Droits d'auteurs sur labels].

yağ, i. —

~ gemileri, *den.* Benzin, gaz, motorin mazot gibi akıcı yakıt taşımaya yarar. özel bir tarzda yapılmış gemiler.

~ yiyip külü azık etmek, *dey.* Tutumlu olmak, yiyeceğinden kesmek.

yağ. biriim, b.i. **Bk. Steatopiji.**

yağlı, s. —

~ kapı, *dey.* Birçok çıkar sağlanan, çok para kullanılan yer.

yağmur, i. —

~ büyüsü, *etnol.* Daha çok benzetmeli büyü ilkesine uygun işlemlerle (*çocukları ıslatmak, sulara taş atmak, yağmuru canlandıran hareketler yapmak*) yüce varlıklar üzerinde etkileyici gücü olduğuna inanılan dua, kurban, adak, v.b. aracılığıyla yağmur yağdırmaya yönelik büyü türü. [**Fr.** Magie de pluie].

~ duası, *etnol.* Kuraklık sırasında yağmur yağdırması için yüce varlıklara atalara, kutsal kişilere yönelik, onları acımaya getirecek ve yumuşatacak nitelikteki yakarış dua. [**Fr.** Prière de pluie].

~ geçirmez ışıklık, Yağmurun girmesine karşı, yönetmenliğine uygun koruyucuyla donatılmış ışıklık. [**İng.** Rainproof fitting; **Fr.** Luminaire étanche à la pluie].

~ taşı, *etnol.* Yağmur yağdırmak için yapılan dinsel ve büyüsel işlemlerde kullanılmak üzere toplanmış ve üzerlerine dualar, kutsal sözler okunmuş olan taşlar.

yağmurcu, i. *etnol.* Dinsel, büyüsel ve gizlemsel yollarla yağmur yağdırma işini bilen, yöneten kimse. [**İng.** Rainmaker].

yaka, i. — **~ sı açılmadık budalalık,** *dey.* Aptalca iş. • **~ sı açılmadık lâf, söz,** *dey.* a) Hiç duyulmamış söz. b) Terbiyesiz söz.

yakacak, - ğı, i. —

~ paralar vergi bağışıklığı, *ikt.* Deniz yüzeyinden 1500 metre ve daha yüksek olan yerlerde görevlendirilen kişilere devletçe veya özel sektörce ödenen yakacak paralarının gelir vergisi ile bağımlı tutulmaması. [**İng.** Tax exemption of combustible indemnities; **Fr.** Exemption d'impôt des indemnités de combustibles].

yakın, s. ve z. —

~ çevre, *psik.* Çevrenin belirli bir tür varlık için anlamlı ve etkili olan parçası.

~ etki, *psik.* a) Yersel yakın etki. Uyarının uygulandığı noktaya olan uzaklığına göre ilişkili sinir dizgesinin uyarılma derecesi. b) Görevsel yakın etki ilişkili sinir bölgesine uygun düşüp düşmemesi açısından bir uyarının ayaklandırılabildiği uyarma gücü. [**İng.** Near effect].

~ plan, *sin.* Göğüsten başın biraz üstüne kadarki kısmını içine alan plan.

yakınlık, - ğı, i. —

~ ölçüsü, *psik.* İki kişinin birbirine karşı gerçek özelliklerinin etkisiyle duydukları yakınlık veya uzaklık. [**İng.** Tele].

yakınma, i. — **2.** *huk.* Kovuşturulması kişisel yakınmaya bağlı suçlarda, haklı olan kimsenin Cumhuriyet Savcılığına bir istemde bulunması. [**İng.** Indictment, complaint; **Fr.** Plainte].

~ belgesi, *huk.* Yasa ve tüzüklere aykırı gördükleri eylem ve işlemler dolayısıyle kişilerin yetkili organlara verdikleri yazılı yakınma kâğıtları. [**İng.** Letter of complaint; **Fr.** Lettre de plainte].

~ belirtileri, *ikt.* Bir işçinin yaptığı işten dolayı duyduğu kötümserliği gösteren belirtiler. [**İng.** Grievance symptoms: **Fr.** Symptômes de grief].

~ dizgesi, *ikt.* Bir iş anlaşmazlığının çözümlenmesinde izlenecek yöntem. [**İng.** Grivance procedure; **Fr.** Procédure de grief].

~ hakkı, *huk.* Kişilerin yasalara, tüzüklere aykırı buldukları eylem ve işlemlerden dolayı yetkili devlet orunlarına başvurma yetkileri. [**İng.** Petition right: **Fr.** Droit de pétition].

~ kurulu, *ikt.* İşçilerle işveren arasında çıkan anlaşmazlıkları ve yakınmaları çözümlemekle görevli kurul. [**İng.** Grivance committee; **Fr.** Comité de grief]

yakınsak, s. —

~ demet, *fiz.* Bir noktada birleşmek üzere, birbirine yaklaşan ışınlar demeti.

yakınsama, i. **3.** *radyotekn.* Üçrenkli bir lambanın elektronlarına, delikli maskenin aynı deliğine yönelecek şekilde verilen ortak yön. **4.** *mat.* Aradaki açıklık sonsuz küçülerek, fakat kesişmeden bir noktaya, bir limite doğru yaklaşma. (*İşlemlerin sonsuz sayıda gösterildiği formüllerde, yakınsama özelliklerinin veya şartlarının sağlanması üstün analizin en önemli sorunlarından birini meydana getirir*). [**İng.** ve **Fr.** Convergence]. • **dinamik ~,** *radyotekn.* Üçrenkli bir lamba ekranının bütün yüzeyindeki yakınsama. • **statik ~,** *radyotekn.* Üçrenkli bir lamba ekranının ortasındaki yakınsama.

yakıt, i. — **fakir ~** veya **fakirleştirilmiş ~,** *nükl.* Bileşimindeki fisyona uğrayabilen element oranı doğal durumundakinden daha düşük olan nükleer yakıt (*İncelenen bir örnekteki uranyum 235 oranı yüzde 0,7'den düşük olduğu zaman, bu uranyum fakirleştirilmiş demektir*). [**Fr.** Combustible appauvri]. • **nükleer ~,** *nükl.* Bileşiminde, nükleer bir reaktörde fisyon olayının başlattığı zincirleme tepkimeyi sürdürebilecek doğal veya zenginleştirilmiş uranyum, plütonyum gibi fisyona uğrayabilen elementler bulunan madde. [**İng.** Nuclear fuel]: **Fr.** Combustible nucléaire]. • **zengin ~** veya **zenginleştirilmiş ~,** *nükl.* Bileşimindeki fis-

yona uğrayabilen element oranı doğal durumundakinden daha yüksek olan nükleer yakıt (*Nükleer reaktörlerde genellikle uranyum 235 bakımından yüzde 3 ile 4 kadar zenginleştirilmiş bir uranyum kullanılır; nükleer silâhlarda bu zenginleştirme yüzde 90'ı aşabilir.* [İng. Enriched fuel; Fr. Combustible enrichi].

• **türbin ~ ı,** *petr.* Türbinli makinelerde ve gaz türbinlerinde yakıt olarak kullanılan ağır damıtma ürünü. [İng. Turbine fuel; Fr. Turbocombustible].

yakma, i. —

~ delilği, *psiky.* Bk. **Piromani.**

yalabık, s. —

~ kız, *dey.* Parlak, ateş gibi oynak kız.

yalan, s. ve i. —

~ ant, *huk.* Bilgisini dinlemeye yetkili bir memur veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak andiçme. [İng. Perjury; Fr. Faux serment, parjure].

~ makinesi, — 2. *psik.* Soruşturmada deneğin doğruyu söyleyip söylemediğini kan basıncı, nabız, solunum ve deri yüzeyindeki elektrik tepkilerde baş gösteren değişmelere dayanarak ölçen bir araç. [İng. Lie-detector].

yalancı, s. —

~ gereksinme, *psik.* Kaynağı bedensel olmayan, daha çok istek veya amaçtan doğan ve böylece ereğe yönelmiş davranışları doğuran bir gerginlik durumu. [İng. Quasi need].

~ koşullanma, *psik.* Koşulsuz uyaran sona erince yinelenen yansız bir uyaranın koşullu tepkiyi ayaklandırabilme gücünü kazanması. [İng. Pseudoconditioning].

~ tanıklık, *huk.* Tanık dinlemeye yetkili bir memur veya kurul önünde, tanıklık ederken gerçeğe aykırı olarak bilgi verme, bilgisini az veya çok gizleme. [İng. False evidence; Fr. Faux témoignage].

yalancılık, - ğı, i. —

~ hastalığı, *pisk.* a) Kişinin, ruhsal nedenlerle gerçekleri değiştirme ve çarpıtmayı alışkanlık haline getirmesi durumu. b) İmgelemede yaşanan olağanüstü serüvenleri gerçekmişcesine anlatma. tutkusu. [İng. Pathological lying, mythomania; Fr. Mythomanie].

yalım, i. —

~ yayı lambası, Elektrotları, bu lambayı bir seçer ışıyıcı yapma veya lambanın ışık etkinliğini yükseltme amacı ile içine başka maddeler de katılmış olan, karbondan yapılmış, yüksek yeğinlikli yay lambası. [İng. Flame arc lamp; Fr. Lampe à arc, à flamme].

yalın, s. —

~ faiz, *ikt.* Yalnız anamal üzerine yürütülen faiz. [İng. Simple interest; Fr. Intérêt simple].

~ katalog, *küt.* «Bakınız», «Ayrıca bakınız» fişleri bulunmayan katalog. [İng. Asyndetic catalog].

~ kredi, *ikt.* a) Bir yükümlülüğü ve özel koşulları kapsamayan bankalararası kredi. b) Alacaklıyı, belgelere gerekseme olmadan ödek çekmeğe yetkili kılan belgesiz kredi. [İng. Open letter of credit: Fr. Lettre de crédit simple].

~ muhasebe yöntemi, *ikt.* a) Tek yönlü giriş yöntemi ile (*toplama ve çıkarma yolu ile*) tutulan muhasebe biçimi. b) Kural olarak yalnız kasa ve kişi hesaplarını izleyen yöntem. [İng. Bookkeeping by simple entry; Fr. Comptabilité en partie simple].

~ tasım, *mant.* Bütün terimleri yalın terim olan, başka bir deyişle hiç bir olumsuzlamalı terimi olmayan tasım.

~ tasım kalıbı, *mant.* Örnekleri yalın tasım olan kalıp. [İng. Simple syllogistic mood; Fr. Mode syllogistique simple].

~ terim, *mant.* Olumsuzlamalı olmayan terim. [İng. Simple, non-negative term].

~ şizofreni, *psiky.* **Bk. Şizofreni.**

Yalınç, s. —

~ bileşen, *mant.* Öz bileşeni olmayan bileşen. [İng. Simple component].

~ çıkarım, *mant.* Sonucu öncüllerinden belli bir çıkarım kuralı gereği bir tek adımda çıkan çıkarım. [İng. Simple inference].

~ eşitlik kuramı, *mant.* Mantıksal olmayan değişmezler ile mantıksal olmayan ilksavlardan yoksun temel mantıklı biçimsel kuram. [İng. Simple equality theory; Fr. Théorie égalitaire simple].

~ öbekler kuramı, *mant.* Salt özbireyler ile özbirey kümelerini konu edinen kümeler kuramı bölümü. [İng. Elementary class theory, class calculus, class algebra, set algebra; Fr. Théorie élémentaire des classes, algèbre des ensembles].

~ önerme, *mant.* Anaeklemi dolayısıyle anabileşeni olmayan önerme. [İng. Simple sentence; Fr. Énoncé simple].

~ özel izin, *huk.* Akçalı hak sahibinin başkalarına da izin verebilmesi koşulu ile verilen izin. [İng. Elementary licencé, elementary royalty; Fr. Licence normale].

~ özellik yüklemi, *mant.* Eklemsi türünden anayöneteni olmayan özellik terimi. [İng. Simple property-predicate].

~ tamdeyim, *mant.* Anaeklemi olmayan tamdeyim. [İng. Simple formula; Fr. Formule simple].

~ yöneticiler mantığı, *mant.* Bir tek ilkel yöneticisi olan yöneticiler mantığı dizgesi. [İng. Simple operator logic simple model logic].

yalıtlanma, i. *sosy.* Bireylerin veya toplumsal kümelerin doğal-coğrafyasal etkenler nedeniyle birbirlerinden ayrılmaları. [İng. Isolation; Fr. Isolement].

yalnızlık, - ğı, i. — **3.** *psik.* Bir nesnenin bağlı olduğu coşkudan kopup ayrılması. [İng. Isolation].

~ aptallığı, *psik.* İlk çocukluk yıllarını, normal insan ilişkilerinden büyük ölçüde yoksun olarak geçirmekten ileri gelen bir tür zekâ geriliği. [İng. Isolation-amentia].

~ etkisi, *psik.* Dizi halindeki gerecin ezberlenmesinde bir özdeğin iri punto ile veya başka renkte basılmasının ezberlenmeyi kolaylaştırıcı etkisi. [İng. Isolation effect].

~ mekanizması, *psik.* Kesin olarak tedirgin edici kişisel bir sorun veya karmaşa ile bağlantı kurulmasına yol açan, bir söz veya hareketten sonra tüm ve kısa bir hareketsizlik dönemine girme mekanizması. [İng. Isolation mechanism].

Yalova, öz.i. Marmara bölgesinde (Güney Marmara bölümü, İstanbul ili) ilçe merkezi şehir.

~ kaymakamı, *dey.* Aslında değersiz olup da çalım satanlara şaka yollu söylenir.

yalpaklık, - ğı, i. *dey.* Sokulganlık.

yam, i. *bot.* Okyanusya adalarında, Endonezya'da, Çin'de, Afrika'da yetiştirilen yumru köklü, patatese benzer bir bitki.

yama, i. —

~ işleme, *etnol.* Kumaşı, deriyi v.b. üzerlerine renkli kumaş parçaları veya başka bezeyici gereçleri yapıştırma, ekleme, dikme yoluyla yamayarak bezeme. [İng. ve Fr. Application].

yamyamlık, - ğı, i. — **§ 2.** *psikan.* Niteliklerine sahiplenmek için sevilen varlığı tahrip ederek, parçalayarak kendi vücuduna sokup onu içinde alıkoymak isteğine dayanan ağızcıl evre düşlemi. [İng. Cannibalism; Fr. Cannibalisme].

yan, i. — **~ a yarılım,** *tektonik.* Sağ yan yarılımı. Yarılımın bir yanındaki mostraların, yüzü yarılımın karşı tarafına dönük gözlemcinin sağına hareket etmiş gibi gözüktüğü yarılım. • **bağımsız ~ bant,** *radyotekn.* Bir telekomünikasyon vericisinin iki yan bandının bağımsız hale getirildiği ve iki ayrı yayın yaptığı sistem (*Bağımsız yan bantlar bir tek verici ve bu vericiye ayrılmış bir tek frekansla bir radyoelektrik bağlantısının debisini arttırmak ve böylece Hertz dalgalarından ileri gelen tıkanıklığı azaltmak olanağı verir*).

~ aşağıda tutuş, *cimn.* Kolların, gergin olarak gövdenin iki yanında yere eğik tutulduğu durum.

~ atlama, *cimn.* Verev yönden koşup tek ele dayanarak dönük gergin vücutla araca yan atlama.

~ beygir, *cimn.* Atlamalarda hız alma yönüne enlemesine konulan beygir. [İng. Horse cross-wise; Fr. Cheval en largeur].

~ cephe duruşu, *cimn.* Vücudun, yerde veya araçta yanı yere dönük, tek elle ayak kenarına dayalı ve gerili bulunduğu durum.

~ çizgi, — 2. *sp.* (*tenis*) Alan dikdörtgeninin uzun kenarlarını sınırlayan çizgilerin her biri. [İng. Side-line; Fr. Lignes de côté].

~ çizgisi, *sp.* (*futb.*) Alanı uzunluğuna boydan boya sınırlayan çizgi. [İng. Touch-line; Fr. Ligne de touche].

~ etkiler, *tıp.* Bir ilacın, istenen etkisi dışında ortaya çıkan tesirleri.

~ gelip yatmak, *dey.* Miskinlik etmek.

~ gelip zevke bakmak, *dey.* Keyif çatmak.

~ hakemi, *sp.* (*futb.*) Alanın iki kenarında ve yan çizgilerin dışında görevli olup orta hakemine yardımcı olan hakem. [İng. Linesman; Fr. Arbitre de lignes].

~ kazık, *güreş* Güreş donunun yanından yapılan el sokma.

~ kılçık, *güreş* Alttaki güreşçinin kıçını havaya kaldırarak sırtına abanmış olan güreşçinin dengesini bozup, yan tarafına aşırıp atması.

~ tutma, *eğt.* Örnekleme işleminde, konuyu canlandırma niteliği yönünden deneklerin seçimine gereken önemin verilmemesi yüzünden yapılan yanlışlık. [İng. Bias; Fr. Biais].

~ ürün, *ikt.* Üretim esnasında ikinci derecede elde edilen, esas veya mamullere nazaran nisbeten daha az önemli olan ikinci derecede mamul veya ürün.

~ yatış, *cimn.* Vücudun, yan yüzeyi üzerinde boylu boyunca yere uzanmış bulunduğu durum. [İng. Side lying].

~ yukarıda koşut tutuş, Kolların, birbirine koşut, başa kalkık olarak gövde orta çizgisinin sol-sağ yanında tutulduğu durum.

~ yukarıda tutuş, *cimn.* Kolların, gergin olarak gövdenin iki yanında başa kalkık tutulduğu durum.

yanak, i. — **yanağında güller açmak,** *dey.* Gülmek.

yan. anlam, b.i. — § **2.** *dilb.* ve *semiyotik.* Dil öğeleriyle dilsel belirti öğeleri arasındaki ilişki türü.

yanar, s. — **güç ~ gereç,** *mim.* Alev alma sıcaklığına getirildikten sonra, ilk ısı kaynağının çekilmesiyle, hava bulunsa dahi yanmasını sürdürmeyen gereç.
~ **gereç,** *mim.* Alev alma sıcaklığına getirildikten sonra hava bulunduğu sürece yanmasını sürdüren gereç.

yangın, i. —
~ **var diye bağırmak,** *dey.* Bir şeyden çok bıkmak, bezmek neticesinde kullanılır.
~ **yerine dönmek,** *dey.* Karma karışık olmak.

yanılma, i. — ~ **lı tasım,** *fels.* **Bk. Paralojizm.**
~ **suçları,** *huk.* Sanığın işlemesini istemediği bir suçun ortaya çıkması. [**İng.** Misdeed; **Fr.** Délits d'imprudence].

yanıltıcı, s. — **2.** i. *sil.* Karşı tarafı yanıltacak sahte radar yankıları üreten, pasif veya aktif, elektronik karşı tedbir aracı.

yanıltma, i. *hava.* Yanıltıcı denilen elektronik araçlarla, karşı tarafı yanıltacak sahte radar yankıları yayınlamağa dayanan elektronik karşı tedbir yöntemi.

yankı, i. — § **4.** *komp.* Olabilecek iletim hatalarını ortaya çıkarmak için, alınan işareti ilk vericiye geri göndererek verilen işaretle alınan işareti karşılaştırma yöntemi. [**İng.** Echo; **Fr.** Écho].
~ **tepkisi,** *psik.* Konuşmayı yeni öğrenen çocukların ,anlamının bilincinde olmadan ana babalarının söylediklerini yineleme çabaları. [**İng.** Echo reaction].

yankıca, i. **Bk. Ekolali.**

yankılı, s. —
~ **radar,** *sil.* Yayını bir hedefe doğru yöneltilmiş olan ve hedeften yansıyarak dönen yankısı verici radardan daha değişik özel bir alıcıyla alınabilen verici radar: *Yankılı radar havadan havaya güdümlü füzelerin yöneltilmesinde kullanılır.*
~ **sonda,** *haritacılık.* Sesüstü dalgaların suda yayılmasından yararlanan ve deniz haritalarının çizilmesinde kullanılan âlet. [**İng.** Echo Sounder, Sonic depth-finder; **Fr.** Échosondeur].

yanlış, i. — ~ **ları düzeltme yetkisi,** *ikt.* Vergi yanlışlarının düzeltilmesiyle görevli vergi örgütü başgörevlisine yasasına göre yanlışları düzeltmek üzere verilen yetki. [**İng.** Procuration of rectification of errors; **Fr.** Procuration de rectification des erreurs]. • ~ **ların bulunması,** *ikt.* İlgili görevlinin yanlışı bulma ve görmesi, üst aşamalı memurların yaptıkları incelemeler sonucunda yanlışın görülmesi, yanlışlığının denetleme yapılırken meydana çıkarılması, yükümlünün başvurması gibi nedenlerle yapılmış olan yanlış işlemin düzeltilmek amacıyle ele alınması. [**İng.** Finding mistakes; **Fr.** Fixation des erreurs]. • ~ **ların kabulü,** *ikt.* Hesap özetlerinin, sakıncalar ve benzeri senetlerin altına sonradan belirecek yanlışların kabul edileceği anlamına gelmek üzere yapılan açıklama. [**İng.** Errors accepted; **Fr.** Acceptation des erreurs].
~ **adım atmak,** *dey.* İlk teşebbüste tedbirsiz, uygun olmayacak şekilde hareket etmek.
~ **çıkış,** *sp.* (*bis.*) Yarış kurallarına aykırı başlamalar. [**İng.** False start; **Fr.** Faux départ].
~ **çözümlemesi,** *eğt.* Bir testte öğrencilerin yaptığı yanlışlıkların sıklık bakımından sayımı ve belirtilmesi işlemi. [**İng.** Error analysis; **Fr.** Analyse des erreurs].
~ **önerme,** *mant.* Kendi olağan yorumunda gerçek bir durumu dile getirmeyen önerme. [**İng.** False sentence; **Fr.** Énoncé faux].
~ **tepki,** *psik.* Bir deneyde uyaran karşısında beklenen ve uygun olandan değişik olan bir tepki. [**İng.** False reaction].
~ **ve unutma dışı,** *ikt.* İlgililerince çıkarılan aylık ve yıllık hesaplarda yanlış ve unutulmalardan doğabilecek sonuçları daha sonra gerçek değerlerine ulaştırabilme amacıyle sözü edilen hesap çizelgesinde yazılan ve tekrarlanan bir deyim. [**İng.** Error and omission excepted; **Fr.** Sauf erreur et omission].
~ **yol,** *dey.* Yersiz inanç, tutum: *Yanlış yol tuttuğunu hiç kimse onun yüzüne vurmadı.*
~ **zamanlama,** *ed.* Belli bir zamanda geçmiş olay, olgu veya durumları geçtiği zamandan önce veya sonra geçirme. [**İng.** Anachronism; **Fr.** Anachronisme]. ☆ *Eşanl.* **anakronizm.**

yanma, i. — **art ~, 1.** *hava.* İtiş gücünü arttırmak için bir türboreaktörün çıkış borusunda gerçekleştirilen ek yanma olayı. [**İng.** After-burning; **Fr.** Postcombustion]. **2.** *otom.* Bir motorun silindirindeki patlamadan sonra, hava-yakıt karışımının genleşme evresini izleyen olayların tümü. [**İng.** After-burning; **Fr.** Postcombustion]. • **kütlesel ~,** *nükl.* Bir yakıtın birim kütlesinin nükleer yanması sonucu açığa çıkan toplam enerji: *Kütlesel yanma ton başına megawatt/gün olarak ifade edilir.* [**Fr.** Combustion massique]. • **nükleer ~,** *nükl.* Bir reaktörün çalışmasıyla atomlarda meydana gelen nükleer dönüşüm. [**İng.** Burn up; **Fr.** Combustion nucléaire]. • **ön ~,** *otom.* Patlamalı bir motorda hava-yakıt karışımının yanmasından önceki olayların tümü. [**İng.** Precombustion; **Fr.** Précombustion].
~ **potansiyeli,** *sny.* Gaz halindeki bir yakıtın bileşenlerinin değişken yüzde oranlarını hesaba katan ve Wobbe indisi ile birlikte değerlendirildiğinde, söz konusu gazın yerine kullanılıp kullanılamayacağını anlamağa yarayan indis. [**İng.** Combustion potential; **Fr.** Potentiel de combustion].
~ **noktası,** *mim.* Bir cismin yanmaya başladığı en düşük ısı.

yansılama, i. — **2.** *etoloji.* Ortak noktaları, «**taklitçi**» olarak adlandırılan bir hayvanla değişik türden ve «*model*» olarak adlandırılan bir başka hayvan veya taklitçinin bulunduğu dış ortam arasında, kalıcı veya geçici bir benzeşme olan çok değişik olayların tümü. [**İng.** Mimesis; **Fr.** Mimétisme].
☆ *Eşanl.* **mimetizm.**

yansıma, i. —
~ **çarpanı,** Bir cismin, yayınmalı veya yayınmasız, yansıttığı tüm ışık akısının, âldığı tüm ışık akısına oranı.

yansışma, i. Işığın, birkaç yansıtıcı yüzey arasında art arda yansıması.
~ **çarpanı,** Yansışma sonucu, bir çevrenin bir yüzeyine dolaylı olarak ulaşan ışık (*veya erke*) akısının, o çevrenin bir yüzeyine, ilkin dolaysız olarak düşen akıya oranı.

yansıtıcı, i. — **2.** Başlıca yansıma olayından yararlanarak, bir ışık kaynağının ışık akısının uzaysal dağılışını değiştirmeye yarayan nesne. [**İng.** Reflector; **Fr.** Réflecteur]. **33.** *geod. ve topogr.* Uygun bir şekilde döndürüldüğü zaman bir geodimetrenin nişanlama kafasının yayımladığı bir ışık dalgasını yansıtan prizma veya prizmalar bütünü. [**İng.** Reflector; **Fr.** Réflecteur].
☆ *Eşanl.* **reflektör.**
~ **lamba,** Ampulünün şekli ve bir bölümünün metallenmesi ile, ışığı belirli bir hacim aşısı içine toplayan lamba. [**İng.** Reflector lampa; **Fr.** Lampe à réflecteur (*lampe pour irradiation*)].
~ **test,** *psik.* ve *eğt.* Mürekkep lekesi, resim yorumlama, insan resmi çizme, cümle tamamlama gibi deneğin kişilik yapısıyle onu yöneten güçleri ortaya çıkarmaya yarayan ölçer. [**İng.** Projéctive test; **Fr.** Test projectif].
~ **yöntem,** *psik.* Belirli bir tepkiyi ayaklandırmayacak nitelikteki örtülü ve türlü yorumlara elverişli durumlar veya uyaranlar karşısında kişinin yaptığı tepkileri yorumlayarak (*güdü, tutum, duygu gibi*) sürekli kişilik özelliklerini tanıma yöntemi. [**İng.** Projective technique; **Fr.** Technique projective].

yansıtma, i. — **dışa ~,** *psikan.* Öznenin, içeriden geleni dışa aktarma hareketi; özne, kendine ait olan, ama kendisine ait olduğunu kabul ederse kendisini tedirgin edecek olan şeyi başkasına yansıtır. • **içe ~ ma,** Dış olayların öznece benimsenmesi.

yansız, s. —
~ **aracı,** *ikt.* İşçi ve işveren kurullarınca uzlaştırma kurullarına kendi haklarını savunmak amacıyle gönderilen yetkili kişiler. [**İng.** Arbitrator; **Fr.** Arbitre].

yansızlık, - ğı, i. — **2.** *huk.* Yargıcın, çözümlediği uyuşmazlıkla ilgili bütün işlemlerde davalı ve davacılardan herhangi birine karşı yan tutmaması durumu. [**İng.** Neutrality; **Fr.** Neutralité]. • ~ **ta kuşkuya düşme,** *huk.* Yargıcın dönerimini gerektirecek kertede yansızlığın kuşku uyandırması.

yanşak, s. —
~ **yanşak söylenmek,** *dey.* Tatsız tatsız ve çok söylenmek.

yapay, s. —
~ **aydınlatma,** *mim.* Yapay ışık kaynaklarından yararlanılarak yapılan aydınlatma.
~ **kanatlar,** *coğr.* Gemiye ulaştırma yapılması veya bir yerden başka bir yere su akıtılması amacını taşıyan yapay su yolları.

yapı, i. — **14.** *komp.* Bir programlama dilinde, ilkel bilgilerin tek bir ad altında toplanması: (*Bir çizelge, bütün elemanların aynı türden olduğu bir yapı'dır. Bazen sadece «yapı» diye adlandırılan bir ağaç, aşama sırasına göre düzenlenmiş herhangi türden elemanlar grubudur ve grupta her düğüm noktası ayrı bir ad alır*). • **bir ekosistemin ~ sı,** *ekoloji.* O ekosistemi meydana getiren çeşitli öğeler (*hayvan ve bitki türleri*) arasındaki ilişkiler ağı. [**Fr.** Structure d'un écosystème]. • **daimî ~,** *mim.* Temelli kalmak ereği ile yapılan veya belirli bir süre için yapılıp da kulübe, baraka gibi hafif binalardan sayılmayan yapı. • **geçi-**

cı ~, *mim.* Temelli kalmak ereği olmaksızın başkasının veya bizzat sahibinin toprağı üzerine yapılan kulübe. • **ince ~,** *mim.* Bir yapıda kaba yapıdan sonra gelen ve kaplama, döşem, doğrama gibi işleri kapsayan iş grubu. • **kaba ~,** *mim.* Bir yapıda, temel, karkas, duvarlar, döşemeler gibi işleri kapsayan iş grubu. • **özel ~,** *mim.* Gerçek kişilere ve özel hukuk hükmî şahıslarına ait her türlü yapı. • **resmî ~,** *mim.* Devlete, kamu idare ve kuruluşlarına ait her türlü yapı. • **su ~ sı,** *mim.* Sulardan yararlanmak veya zararlarından korunmak üzere kurulan yapı.

~ bileşeni, *mim.* Bir yapının biçimlendirilmiş yapı gereçlerinden oluşan elemanter parçası.

~ enstitüsü, *eğt.* Sanayi ve bayındırlık alanlarıyle ilgili işler için, bilgili işçiler yetiştirmek ve yetenekli öğrencileri de üst teknik öğretime hazırlamak amacıyla açılan, ortaokula dayalı üç yıllık sanat okulu. [**İng.** Building institute; **Fr.** Institut de construction].

~ eşyükseklik eğrisi, *tektonik.* Bir jeolojik yüzey üzerinde, değişmeyen düşey aralıklı, yatay bir başlangıç düzlemine göre uzaklıkları gösterir eğri.

~ geçerliği, *eğt.* Test sonuçlarının, ölçülmek istenilen özelliklere ilişkin belirtilere uygunluk derecesi. [**İng.** Construct validity; **Fr.** Validité de construction].

~ gereci, *mim.* Yapı bileşenlerinin yapılmasında kullanılan işlenmemiş doğal veya bir yapı bileşeni niteliği kazanamayacak kadar işlenmiş madde.

~ indisi, *astronotik.* Bir füze katının yapı kütlesi ile ilk kütle arasındaki oran. [**İng.** Structural ratio; **Fr.** Indice de structure].

~ kredisi, *ikt.* Yapılan binalar için uzun süreli kredi verilmesi işlemi. [**İng.** Land loan; **Fr.** Crédit foncier].

~ sahibi, *ikt.* a) Ev ve yapı sahibi. b) Kiralık evi olan ve oradan gelir sağlayan kişi. [**İng.** Landlord; **Fr.** Propriétaire].

~ ve inşaat hesabı, *ikt.* İşletme tarafından yaptırılmakta olan inşaatı takip eden hesap.

~ vergisi, *ikt.* Taşınmaz mallardan alınan vergi. [**İng.** Land tax; **Fr.** Impôt foncier].

yapılmak, f. — **yapılmış mal,** *ikt.* Yapımı tamamlanıp pyiasaya gönderilen veya depoya konulan mallar. [**İng.** Finished good; **Fr.** Produit manufacturé].

yapım, i. —

~ borçları, *ikt.* a) Yapımsal kuruluşlara verilen borç paralar. b) Özel girişimce kullanılan borç paralar. [**İng.** Industrial loans; **Fr.** Emprunts industriels].

~ fiyatı, *ikt.* Malın yapımevinden çıkarken hesaplanan fiyatı. [**İng.** Factory price; **Fr.** Prix de fabrique].

~ giderleri, *ikt.* Yapım için ödenen işçilik ücretleri ile ham madde değerleri dışında kalan giderler. [**İng.** Manufacturing expenses; **Fr.** Frais de fabrication].

~ indirimleri, *ikt. a)* Alıcı isteğine uygun bir düzeyde yapılmış malların satış fiyatlarında yapılan indirimler. b) Alıcı tarafından istenilen indirimin uygulanmasında ilgili mal çeşitlerinde satışın düşmesinden doğabilecek zararları önlemek üzere yapılan indirimler. [**İng.** Product discounts; **Fr.** Escompte sur produits].

~ kuruluşu, *ikt.* Teknik yöntemler ve makinelerle işlenmemiş nesneleri biçim ve özelliklerini değiştirmek suretiyle işleyerek üreten yapım yerleri. [**İng.** Industrial enterprice; **Fr.** Entreprise industrielle].

~ öncüsü, *ikt.* Bir yapım koluna önderlik eden veya bir yapım kolunun büyük bölüğünü etkisi altında tutan girişimci. [**İng.** Captain of industry; **Fr.** Leader d'industrie].

~ sahipliği, *ikt.* Türetme belgeleri ile sağlanan haklar, teknik buluş ve yaratışlar üzerindeki haklar. [**İng.** Industrial property; **Fr.** Propriété industrielle].

~ sistemi, *mim.* Yapı elemanlarının bir bütün oluşturacak şekilde düzenlenmesi.

~ sosyolojisi, *ikt.* Yapımsal alandaki toplumsal ilişkileri inceleyen bilim kolu. [**İng.** Industrial sociology; **Fr.** Sociologie industrielle].

~ şartnamesi, *mim.* Yapım sırasında çeşitli imalâtın nasıl yapılacağını gösteren şartname.

~ tümdeğeri, *ikt.* Yapımı gerçekleştirilen nesne tutarına bu amaçla yapılan ödemeler tümünün bölünmesiyle elde olunan yapım tümdeğeri. [**İng.** Cost of production; **Fr.** Frais de production].

~ ve kuruluş gereçleri, *ikt.* a) Bir işletme gerecinden daha çok bir yatırım niceliği taşıyan makine, alev ve yapıma ilişkin gereçler. b) Sabit bir varlık elde edinilmesiyle ilgili ve özel programı ile kabul edilen yapım ve kuruluş işleri için satın alınmış gereçler. [**İng.** Building materials; **Fr.** Matériaux de construction].

~ yeri, *ikt.* Teknik araçlarla donatılmış işçilerin toplu olarak çalıştırıldığı yapım yeri. [**İng.** Workshop; **Fr.** Atelier].

yapımcı, i. —

~ satış fiyatı, *ikt.* Toptancı ve perakendeci arasındaki çekişmeyi önlemek için yapımcı tarafından saptanan satış fiyatı. [**İng.** Fair trade price; **Fr.** Prix fixe].

yapım. evi, b.i. — **2.** *ikt.* Yapımı sağlayan makinalı kuruluşların tümü. Aletler, avadanlıklar, makineler ve diğer sabit değerlerden kurulu işletme. [**İng.** Plant; **Fr.** Fabrique].

☆ *Eşanl.* **fabrika.**

~ bakım ve onarım durdurumu, *ikt.* Bakım ve onarım için işletmede çalışmanın durdurulması. (*Bazı işletmelerde her yıl bu işlemi yapma zorunluluğu vardır. Şeker fabrikalarında olduğu gibi*). [**İng.** Down period; **Fr.** Période de réparation].

yapıntıcılık, - ğı, i. *fels.* Duyumlar yoluyla gösterilmeyen ve gösterilemeyen her şeyin birer yapıntı olduğunu, ancak bu yapıntıların, gerçek olmasalar da düşünme ve yaşamada gerekli olduğunu öne süren Vaihinger'in geliştirdiği felsefe görüşü.

yapısal, s. —

~ bozukluk, *psik.* Zekâ geriliği ve beden özürleri olmadan ağır derecede sakatlayıcı aykırılıklar gösteren kişi. [**İng.** Constitutional inferiority].

~ tabaka, *tektonik.* Aralarında yapı planının özdeşliği ile bağımlı, tek tip mağmatizma ile belirgin ilişkili, metamorfizma olaylarının gelişme derecesiyle ilişkili bulutun stratigrafi hacimli kaya karmaşıkları.

~ psikoloji, *psik.* Öncelikle içebakış yoluyle ve deney yardımıyla anlıksal yapı ve süreçleri temel ögelerine ayırarak incelemek gerektiğini benimseyen psikoloji akımı. [**İng.** Structural psychology].

~ taraça, *tektonik.* Daha çok eğimli bulunan tabakalardaki eğimin, basamak veya sahanlık şeklinde yayvanlaşması.

yapısalcılık, - ğı, i. — **4.** İnsanla ilgili bir olguyu örgütlenmiş bir bütüne göre tanımlamak ve bu bütünü modellere göre açıklamak amacını güden ve birçok çağdaş insan biliminde görülen eğilim.

yapışıklık, i. —

~ ilkesi, *psik.* Bir olayın başka bir olayı canlandırmasının nedenini bunların yapışık veya bitişik olaylar olmasına bağlayan görüş. [**İng.** Adhesion principle].

yapışkan, s. **kendi ~,** *tekn.* Ayrıca zamk sürmeden kendiliğinden yapışmasını sağlayan bir malzemeyle sıvanmış herhangi bir nesne için kullanılır. [**İng.** Self -adhesive; **Fr.** Autocollaut, - aute].

yapıştırıcı, i. **organik ~,** *cerr.* Organlarda yara yüzey veya kenarlarını birleştirebilen ve cerrahlıkta iğne ve ipliğin yerini tutmağa yarayan polimer esaslı kimyasal madde (*Tıbbî yapıştırıcı, yaraların daha çabuk kapanmasını sağlar, bir süre söz konusu madde iz bırakmadan soğurulur*). [*Fr.* Colle organique].

yapıştırma, i. — **4.** *graf. san.* Karmaşık bir bütün meydana getirmek üzere tutkallanmış, prese edilmiş ve kurutulmuş kağıt, karton, ince aliminyum ve plastik şeritlerin yan yana konması.

yapma, i. ve s. —

~ mıknatıs, *fiz.* Başka bir mıknatıs sürülmek suretiyle veya elektrik akımıyle yapılan mıknatıs.

yaprak, - ğı, i. — **magnetik ~,** *komp.* Üzerine bilgilerin kaydedilip okunabileceği mıknatıslanabilir bir maddeyle kaplanmış plastik maddeden yapılma bilgi kayıt desteği: *Magnetik yapraklar elverişli bir erişim mekanizmasıyla birlikte kullanıldığı zaman, bir bilgisayar için adreslenebilir yardımcı bir hafıza meydana getirir.* [**İng.** Magnetic layer; **Fr.** Feuillet magnétique].

~ kırımı, *ask.* Bölgenin daha iyi gözlenmesini, özellikle de havadan fotoğraf çekimini sağlamak amacıyla, bitki örtüsünü ve daha özel olarak da ağaçların yapraklarını yok etmek için girişilen eylem.

yapraklanma, i. — **5.** *tektonik.* a) İngiltere'de, laminaları belirsiz bulunan metamorf kayalarındaki katmanlı yapı. b) Kuzey Amerika Birleşik Devlet'lerinde, levhamsı mineral tanelerinin en büyük yüzeyinin veya, meselâ mikada olduğu gibi tek bir belirli dilinim düzleminin, paralelliği veya hemen hemen paralelliği ile oluşmuş iç içe geçik düzlemsel bir fabrik elemanı.

yaptırım, i. —

~ kanunu, *cimn.* Cimnastikteki komutun, alıştırmayı yürütücü nitelikteki ikinci kısa ve kesin evresi. [**İng.** Command of execution; **Fr.** Commandement d'execution].

yar, i. — **~ dan uçmak,** *dey.* Belâya salmak.

yaradan, öz.i. — **~ a sığınmak,** *dey.* Allaha güvenmek, kendini ona teslim etmek.

yaralanmak, f. — **yaralanarak süsleme,** *etn.* Deriyi sivri araçlarla yırtarak açma, açılan yerlere kül, balçık ve odun kömürü sürerek yaraları iyice belirtme.

yararlanma, i. Yararlanmak eylemi.

~ senetleri, *ikt.* Paraları ödenmiş olan hisse senetleri karşılığında yasal yarar-

lanmayı sağlayan senetler. [İng. Jouissance stocks; Fr. Actions de jouissance].
~ **hakkı,** *ikt.* Başkasına ilişkin bir mal üzerinde yararlanmayı sağlayan özdeksel hak. [İng. Usufruit; Fr. Usufruit].
~ **hissesi,** *ikt.* Kâr payı, kâr dağıtımı, anamal payı parası ortaklık tarafından ortağına verildiği takdirde bu pay yerine geçerli olmak üzere verilen değersiz bir senet. [İng. Bonus share; Fr. Part de jouissance].

yararlı, s. —
~ **akı,** Bir ölçme yüzeyine (*verilmiş bir düzleme, örneğin çalışma düzlemine*) düşen ışık akısı. [İng. Utilized flux; Fr. Flux utile].

yararlık, - ğı, i. —
~ **belgesi,** *ikt.* a) Yazıların başlarına ve sol kenarlarına konulan sayı veya kelimeler. b) Bir kişi hakkında o kimsenin bilgi ve yeteneklerini ve diğer özelliklerini kapsayan belge. [İng. Reference; Fr. Référence].
☆ *Eşanl.* **referans.**

yaratıcı, s. —
~ **anlatım,** *psik.* Dil, resim, plastik, müzik veya oyun gibi algılamayı durultan ve anlatım dürtüsünü güçlendirip derinleştiren etkinliklerle çocuğun duygu, düşünce ve hayat deneylerini serbestçe ortaya koyması. [İng. Creative expression].
~ **düşleme,** *psik.* Sorunların çelişen, çatışan yanlarını uzlaştırarak bulunan yapıcı çözüm yolları. [İng. Creative fantasy].
~ **düşünme,** *psik.* Düşünmenin türetici, yeni durumları araştırıcı veya eski sorunlara yeni çözüm yolları bulan, düşünene göre yeni olan düşüncelerle sonuçlanan bir özellik göstermesi. [İng. Creative thinking].
~ **etkinlik,** *psik.* Yeni ilgilerin belirmesine veya düşünme ve öğrenmede yeni bağlantıların anlaşılıp kavranmasına yardım eden etkinlikler. [İng. Creative activity].
~ **hafıza,** *psik.* Öğrenilen parçaları ayrıntıları yeni bütünlere dönüştüren hafıza. [İng. Productive memory].
~ **yaşantı,** *psik.* Güzel sanat eserlerini, ilgili yordamları kullanarak yapmaya ve yaratmaya çalışma. [İng. Creative experience].

yaratılmak, f. — **yaratılacak eserler,** *huk.* Bağımsız olarak veya bir sözleşme uyarınca hazırlığı yapılmış ve yazılmasını bekleyen eserler. [İng. Will create works; Fr. Oeuvres futures].

yaratışçılık, i. *ed.* İzlenimcilik akımının İspanya'da aldığı biçimlerden biri.

yardım, i. — ~ **a yetişmek,** *dey.* İmdadına koşmak: *Yardıma yetişmeselerdi köpek çocuğu parçalayacaktı.* • ~ **ların vergi bağışıklığı,** *ikt.* Gemi vergisi yasasında ayrıntıları gösterilen yardımlarla belirtilen işlemlerin uygulanılmasından sağlanacak gelirlerin vergi kesimi ile bağımlı tutulmaması. [İng. Tax exemption of mutual assistance; Fr. Exemption d'impôts des assistances].
~ **duruşu,** *cimn.* Özellikle araçlı çalışmalarda, devinim yapanın uygulayabileceği bir aksaklığı zamanında ve en uygun biçimde önlemek için araca veya yapılan devinime göre bir başkasının aldığı duruşlar.
~ **indirimi,** *ikt.* Vergi yükümlüsünün kendine, eşine ve küçük çocuklarına ilişkin yaşam, hastalık, sakatlık, analık, doğum, öğrenim gibi kişisel güvencelerinin özel paylarının vergiden düşürülmesi. [İng. Familial allowance; Fr. Indemnité familiale].
~ **sandıkları gelirleri,** *ikt.* Devlet dairelerince veya özel örgütlerce görevlilerine yardım amacı ile kurulmuş olan, tüzel kişiliği bulunmayan örgütlerin vergi kesilmeyen gelirleri. [İng. Receipts of organizations of mutuel aids; Fr. Recettes des organisations d'aidee mutuelles].
~ **sandıklarınca yapılan vergi bağışıklığı,** *ikt.* Tüzel kişilikleri bulunsun veya bulunmasın yardım sandıklarının tüzükleri gereğince kendi üyelerine ölüm, sakatlık, hastalık, doğum ve evlenme nedenleri ile yapacakları ödemelerin gelir vergisinden bağışıklığı. [İng. Assistance of organizations of mutuel aids; Fr. Asslstances des organizations d'aide mutuelle].
~ **defter,** *ikt.* Çeşitli hesap dallarındaki değerlerin gidişi izlenilmek üzere tutulan yardımcı defter. [İng. Subsidiary lodger; Fr. Grand livre auxiliaire].
~ **ders kitabı,** *eğt.* Ders kitabı olarak kabul ve ilân edilmemekle birlikte beli bir dersin öğretiminde öğrencilerin yararlanabileceği düşünülen kitap. [İng. Supplementary textbook; Fr. Manuel auxiliaire].
~ **düşünce,** *ed.* Bir eserdeki ana düşüncenin açıklanmasına, tümlenmesine yarayan düşünceler.
~ **gereç,** *ikt.* Üretilen nesnenin yapısında yer almayan, ancak üretimi gerçekleştirilen makine ve aletler ve benzerleri gibi araçların işletilmelerinde kullanılan benzin, yağ, üstüpü, gibi gereçler. [İng. Indirect material; Fr. Matériel indirect].
~ **görevliler,** *sp.* (*bis.*) Koşucu ve çalıştırıcıların cezalı olup olmadıklarını, yetki belgelerinin geçerli bulunup bulunmadıklarını inceleyip, yarıştan bir saat önce katılacakların listesini hazırlamak ve numaralarını damgalamakla görevli kişiler. [Fr. Délégué de service].
~ **hafıza,** *komp.* Bilgisayarın iç (*merkez*) hafızası dışında kalan hafızalardan her biri: *Döner hafızalar, magnetik disk ve tamburlar birer yardımcı hafızadır.* [İng. Secondary storage; Fr. Mémoire auxiliaire].
~ **hesaplar,** *ikt.* Birbirine benzer özellikte ve aynı faaliyet veya ayni hedefle ilgili olarak genel defteri kebirdeki tek bir ana hesap (*kontrol hesabı*) ile kontrol edilen ayrıntı hesapları grupu. [İng. Auxiliary accounts].
~ **işçi,** *ikt.* Üretim işleri dışında kalan ve üretimi etkileyen ikinci veya daha ileri kertede bulunan işlemleri yapan işçi. [Fr. Main d'oeuvre improductive].
~ **ham maddeler,** *ikt.* İşletmenin esas imalâtında, mamulün işlenmesi sırasında, istenilen niteliğin sağlanması yönünden kullanılıp harcanan ve o mamulün bünyesinde kalan veya bünyeyi etkileyen maddeler.
~ **işçilik,** *ikt.* Üretilen mamüllere doğrudan doğruya uygulanamayan işçilik gideri.
~ **im,** *mant.* Bir biçimsel dilin belli bir yazılış biçiminde bulunmakla birlikte, başka yazılış biçimlerinde kullanılmayan '(——)' gibi imler. [İng. Auxiliary sign; Fr. Signe auxiliaire].
~ **malzemeler,** *ikt.* Üretilen malın meydana gelmesi anında, onun istenilen niteliği alması için ek olarak kullanılan ve o şeyin bünyesinde kalan maddeler.
~ **parçalar,** *sp.* (*bis.*) Bisikletin temel parçalarının dışında kalan yardımcı parçaları. [İng. Accessories, spare parts; Fr. Accessoires].
~ **program,** *komp.* Bir bilgi işleme sisteminde, magnetik şeritlerin kopya edilmesi, bir magnetik disk dosyasının magnetik şerit üzerinde korunması, delikli kartların magnetik şeride kaydedilmesi v.b. yardımcı işlevleri sağlayan genel yarar programı.

yardımlaşma, i. —
~ **derneği,** *ikt.* Bazı kişilerin kendi aralarında karşılıklı yardımlaşması temeline dayanan dernek. [İng. Benefit society; Fr. Société de secours].

yargı, i. — ~ **dan önceki karar,** *huk.* Yargıcın dayandığı daha önce verilmiş karar. • ~ **lıları koruma,** *huk.* Yargılılar cezaevlerinde yargılarını çekmekte iken ve cezaevinden bırakıldıklarında iş bulmaları, toplum yaşantısına alışmaları, kendilerinin iyileştirilmesi konusunda yapılan yardımlar. [İng. Patronage; Fr. Patronage des condamnés libérés]. • ~ **nın açıklanması,** *huk.* Açık olmayan, belirsiz ve çelişmeli bulunan bir yargının, kolayca anlaşılabilir biçime sokulması. [Fr. Interprétation des jugements]. • ~ **nın anlatılması,** *huk.* Yargıcın, bütün kanıtlar toplandıktan sonra yasa yargılarına ve kanısına göre kararını bildirmesi. [Fr. Proclamation du jugement]. • ~ **nın bozulması,** *huk.* İlk yargılıkça verilen bir yargının, yasada gösterilen nedenlere göre yargıtayca ortadan kaldırılması. [İng. Demolishing of judgement; Fr. Enlèvement du jugement]. • ~ **nın çektirilmi,** *huk.* Bir ceza mahkemesinde verilip kesinleşen yargının uygulanması. • ~ **nın düzeltilmesi,** *huk.* Danıştay dava daireleri ile dava daireleri kurulu, yargıtay daireleri ve genel kurulu kararlarının, düzeltilmesini sağlayan bir yasa yolu. [Fr. Recours en réformation «en réformé»]. • ~ **nın kesinleşmesi,** *huk.* Yargıya karşı yasa yoluna başvurma olanağının kalkmış bulunması. [İng. Final, definitive judgement; Fr. Jugement définitif]. • ~ **nın yorumu,** *huk.* Bir yargının cezasını belirten yargıdaki cezanın tutarı ve yargının anlamında duraksanınca durumun yorum yolu ile yargıça çözülmesi. [İng. Commentary of judgement; Fr. Exposition du jugement]. • ~ **yla kazanma,** *sp.* (*bis.*) Yarışçının, yarıştığı koşucunun yarışı bırakması veya yarış dışı edilmesi sonucu yarışı kolayca kazanması.
~ **belgesi,** *huk.* Mahkeme tarafından verilen en son kararın her iki yana verilen onaylı benzeri, örneği. [İng. Copy of the judgement engrossement; Fr. Grosse, expédition d'un jugement].
~ **çektiriminin ertelenmesi,** *huk.* Yasada gösterilen nedenlere göre, bir ceza yargısının yerine getirilmesinin geçici olarak sonraki bir zamana bırakılması.
~ **çevresi,** *huk.* Mahkemelerin yasaca hangi işleri göreceği belirtilen konularla (*ağır ceza mahkemesi ve önyargıçlığın göreceği işler gibi*) benzer tür ve nitelikteki davaları çözümlemekle görevli mahkemelerin, yer bakımından görevli olanını belirten kural. [İng. Juridiction, forum; Fr. Compétence d'attribution, compétence quant au fond 'à la matière', compétence ratione materiae]
~ **gücü,** *huk.* Bireylerle devlet ve bireylerin birbirleri arasında çıkan uyuşmazlıkların ulus adına bağımsız mahkeme

ler tarafından çözümlenmesi yetkisi ve gücü. [İng. Juridical power; Fr. Pouvoir juridictionnel].

~ **hakkı,** *huk.* Ulus adına, yasalara göre, bağımsız mahkemeler tarafından yargı gücünün kullanılması yetkisi. [İng. Right of jurisdiction; Fr. Droit de juridiction].

~ **işleri,** *huk.* Uyuşmazlık durumunda bulunan iki tarafın ileri sürdükleri konuları, yasaların emrine, çizdiği yollara göre yargıcın veya bir yargı organının çözümlemesi ve bu iş için yaptığı bütün işlemler. [Fr. Acte juridictionnel].

~ **nedenleri,** *huk.* Yargıcı karara ileten nedenler, yargının dayandığı kanıtların gerekçeleri. [İng. Reasons for decision: Fr. Motifs du jügement].

~ **özeti,** *huk.* Ceza yargılama yöntemine göre duruşma sonunda sanığın yargılılığına, kurtulmasına, duruşmanın durdurulması veya düşmesine ilişkin yargının bu temel noktaları belirten bölümü. [Fr. Dispositif d'un jugement].

yargıcı, i. **Bk. Hakem.**

yargıç, i. — **yargıcın duruşmaya katılamayışı,** *huk.* Yasanın gösterdiği kimi ayrık durumlarda, yargıcın duruşmaya çıkamaması.

yargıçlık, - ğı, i. —

~ **görevi,** *huk.* Yasanın gösterdiği kimi ayrık durumlar dışında yargıcın, yargılamayı yargı verilinceye dek yönetmesi.

yargılama, i. — ~ **nın açıklığı,** *huk.* Başta anayasa ilkesi olarak duruşmaların herkese açık olması. [İng. Publicity of the proceedings; Fr. Publicité des débats]. • ~ **nın ertelenmesi,** *huk.* **Bk. Yargılamanın geriye bırakılması.** • ~ **nın geriye bırakılması,** *huk.* Duruşmanın yasada yazılı nedenlere ve yargıcın kanıtları değerlendirmesine göre başka bir güne bırakılması. [İng. Adjournment, postponement,, arrest of judgement; Fr. Ajournement, remise, suspension]. • ~ **nın yenilenmesi,** *huk.* Kesinleşmiş olan danıştay, türe ve ceza yargılarının yasada gösterilen nedenlere göre yeniden duruşma yapılıp değiştirilmesine olanak veren olağanüstü yasa yolu. [İng. Reopening of a case, revision of a judgement; Fr. Révision, requête civile]. • ~ **yı önleme kararı,** *huk.* Yapılan ilk soruşturma sonunda toplanan kanıtların, sanığın üstüne atılan suçu işlediğini belli etmemesi veya son soruşturmanın açılmasını gerekli kılacak nitelikte bulunmaması durumlarında, sanığın duruşmaya gönderilmesini önleyen karar. [İng. Nonsuit; Fr. Ordonnance de non-lieu].

~ **giderleri,** *huk.* Ceza kovuşturmasında yargı verilinceye dek yapılan harcamaların tümü. [İng. Court fees; Fr. Frais de justice].

yargılık, - ğı, i. *huk.* **Bk. Mahkeme.**

yargıtay, i. —

~ **duruşması,** *huk.* Yargılamanın herkese açık olarak, sözlü ve yüz yüze olarak tarafların bulunmasıyla sanığın suçlu olup olmadığının saptanması işine ilişkin yargılama aşaması, son duruşma. [İng. Hearing, frlal; Fr. Débats].

yarı, i., s. ve z. —

~ **aç yarı tok,** *dey.* Kıtkanaat, şöyle böyle (*geçim tarzı*).

~ **akıl hastalığı,** *huk.* Mahkemede, kendini savunamayacak kertede akıl bozukluğunda bulunma durumu. [İng. Brainsick; Fr. Maladie mentale].

~ **alan,** *sp.* (*futb.*) Futbol alanını ortadan ikiye bölen orta çizginin iki yanında kalan ve her birinde bir takımın yer aldığı alan. [İng. Half of the field].

~ **balon,** *sp.* (*bis.*) Yol lastiklerinin bir türü. [Fr. Demi ballon].

~ **buçuk,** *dey.* Az bir şey, tamamlanmamış olarak: *Üzerine aldığı işi yarı buçuk başardı sayılır.*

~ **buçuk kulağına koymak,** *dey.* Üstünkörü tenbih veya ikaz etmek.

~ **dayanç yarışları,** *sp.* (*bis.*) 100 km.'ye dek koşulan yarışlar. [İng. Middle-distance race; Fr. Demi-fond].

~ **değişken giderler,** *ikt.* Üretilen mamül miktarlarıyle aynı orantıda olmayarak değişen faaliyet giderleri.

~ **dolaylı aydınlatma,** Aydınlatılacak düzleme (*sınırsız düşünülen bir düzlem*); ışık akılarının % 10 ile % 40 arasında bir oranını doğrudan yollayan ışıklarla yapılan aydınlatma. [İng. Semi-indirect lighting; Fr. Éclairage semi-indirect].

~ **dolaysız aydınlatma,** Aydınlatılacak düzleme (*sınırsız düşünülen bir düzlem*), ışık akılarının % 60 ile % 90 arasında bir oranını doğrudan yollayan ışıklarla yapılan aydınlatma. [İng. Semi-direct lighting; Fr. Éclairage semi-direct].

~ **göçebelik,** *etn.* Göçebelikle yerleşik hayat arasındaki yaşama tarzı. [İng. ve Fr. Transhumance].

~ **grup,** *mat.* Katılmalı bir T iç işlemiyle donatılan, (*sağdan ve soldan*) yalınlaştırma kuralının geçerli olduğu S kümesi:

x T a = y T a → x = y ve
a T y → x = y.

~ **kalkık yönelteç,** *sp.* (*bis.*) Çoğunlukla gezi bisikletlerinde bulunan, değirmi bölümleri daha yatık yönelteç. [Fr. Guidon demi-relevé].

~ **kapalı işyeri,** *ikt.* Baraka, sundurma sayvan gibi yalnız üstü kapalı olan işyerleri. [Fr. Lieu de travail demi-couvert].

~ **konuk,** *sp.* (*bis.*) İki bölümde koşulan yarışlarda, bu bölümlerin her birine verilen ad. [Fr. Demi-étape].

~ **koşu yönelteci,** *sp.* (*bis.*) Daha az yatık koşu yönelteci. [Fr. Guidon demi-course].

~ **römork,** *trafik.* Kendisinin veya taşıdığı yükün ağırlığının bir kısmı, çeken veya iten araç üzerine binen ulaşım araçları.

~ **son, 1.** *sp.* (*güreş*) Güreşlerde sondan bir önceki durum; **2.** *sp.* (*futb.*) Elemeli bir birincilikte, sona kalacak iki takımı belli edecek dört takım arasındaki iki oyun. [İng. Semi-final; Fr. Demi-finale].

~ **sonlama,** *sp.* (*bis.*) Sonlamayı koşacak yarışçıları seçmek için yapılan yarışlar. [İng. Semi-final; Fr. Demi-finale].

~ **test katsayısı,** *eğt.* Bir testin her iki yarısından elde edilen *puanların* bağıntılaşması yoluyle sağlanan katsayı. [İng. Split-half coefficient].

~ **yapımlı madde,** *ikt.* Bir yapım aşamasına da geçmiş olmakla birlikte yapık duruma gelmeleri için yeniden geçirilmesi gereken maddeler. [İng. Semi-finished product, semi-manufactured article; Fr. Produit semi-fini; semi-produit].

~ **yetenekli işçi,** *ikt.* İşinde az çok beceri gösterebilen işçi. [İng. Half-qualified worker; Fr. Ouvrier mi-qualifié].

~ **yıl,** *eğt.* Öğretim yılının ayrıldığı dönemlerden her biri, öğrenim dönemi. [İng. Semester, half-year; Fr. Semestre].

~ **yıl ortası sınavı,** *eğt.* Yarı-yıllık bir öğrenim döneminin birinci bölümünün sonunda yapılan sınav. [İng. Mid-term examination].

yarıcılık, - ğı, i. — **3.** *ikt.* a) Sermayedarın ekonomik değerini işletmesi için yarıcı ile anlaştıkları adî şirket. b) Arazi sahiplerinin hasılatı yarıdan bölüşülmesi karşılığında arazisinde yapılan her türlü işlemlerin yarıcı tarafından yapılmasının sıfatı.

yarı. çevirme, b.i. *mant.* Önçevirme ile artçevirmenin ortak adı. [İng. Partial inversion].

yarı. devirme, b.i. *mant.* Öndevirme ile artdevirmenin ortak adı. [İng. Partial contraposition].

yarılama, i. *nükl.* Belli bir ışıma demetinin etkisini, ilk değerinin yarısına indirgeme.

~ **tabakası,** *nükl.* Belli bir ışıma demetinin yolu üstüne yerleştirilen ve demetin etkisini yarı yarıya azaltan belirli bir maddenin kalınlığı: *Yarılama tabakası bazen yüzey birimi başına kütle olarak ifade edilir.*

yarılganlık, - ğı, i. *tektonik.* Kabaca düzlemsel ve yaklaşık olarak paralel yüzeyler boyunca kayaların yarılabilme niteliği.

yarılım, i. *tektonik.* Kayada oldukça yerdeğiştirme sunan bir kırık yüzeyi veya kuşağı.

~ **bloku,** *tektonik.* Yanlarından yarılımlarla, tümüyle veya bir kısmıyle sınırlanmış bir kütle.

~ **çizgisi,** *tektonik.* a) Bir yarılım yüzeyinin yeryüzü ile arakesiti. b) Bir yarılımın yer üstündeki izi veya herhangi bir yatay düzlemdeki izi.

~ **düzlemi,** *tektonik.* Yerdeğiştirmenin boyunca geliştiği bir kırık yüzey.

~ **eğimi tümleri,** *tektonik.* Yarılım düzlemi veya bir mineral damarının düzlemi ile dikme arasındaki açı.

~ **kili,** *tektonik.* Bazı yarılımlar boyunca raslanılan ve toz haline gelmiş çeper kayasından oluşmuş bulunan, kili andırır bir ürün.

~ **köşeli çakıltaşı,** *tektonik.* Yarılım çeperlerinden az veya çok kopartılmış, haliyle kalmış veya çimentolanmış parçalar topluluğu.

~ **kuşağı,** *tektonik.* Makaslanmış, ezilmiş veya yapraklanmış, biçim değiştirmemiş çeperler için oldukça önemli bir toplam yerdeğiştirme oluşturan birçok küçük dislokasyonlar geçirmiş bir kaya kuşağı.

~ **teknesi,** *tektonik.* Az çok paralel gidişli yarılımlar ve yarılım kuşakları arasındaki oldukça alçak kaya kütlesiyle oluşmuş bir yapı.

~ **şevi,** *tektonik.* Yarılımın yükselmiş olan ve topografyada dikyar halinde duran tarafı.

yarım, s. ve i.

~ **bindirme,** *mim.* Yarım lambalı tahtaları yanyana getirerek yapılan bir çeşit birleşme.

~ **dirsek,** *mim.* 90 dereceden daha büyük bir açı yapan dirsek.

~ **dönüş,** *cimn.* Vücudun, ön ve yan yönlerin ortasına düşen bir doğrultuya yönelmesi. [İng. Half turning; Fr. Demi-tour].

~ **figür portre,** *res.* Bacağın yarısına kadar olan gövde resmi.

~ **takla,** *sp.* (*güreş*) Köprüye gelmiş güreşçinin tek ayak ve baş ekseni çevresinde çember yaparak köprüden kurtulmaya çalışması.

~ **ücret,** *ikt.* İşyerinde yedi günlük süreden daha uzun bir süre çalışmaktan alıkoyabilecek zorunlukların meydana gelmesinde işçiye bu beklemesi nedeni ile aynı süre için her gün karşılığı ödenmesi yasal olan ücret. [**İng.** Half wage; **Fr.** Demi-salaire].

yarı. saydam, b.s. —
~ **cam,** Hafif yayınma yapan ve bundan ötürü arkasındaki nesneleri seçik olarak göstermeyen cam. [**İng.** Transculent glass; **Fr.** Verre translucide].
~ **cisim,** Işığı başlıca yayınık olarak geçiren ve bundan ötürü arkasındaki nesneleri seçik olarak göstermeyen cisim. [**İng.** Translucent body; **Fr.** Corps translucide].
~ **yayıcı ekran,** Geniş bir yüzeye dağıtarak ışıklılığı azaltmak üzere bir ışıklığın lambalarını örten, yarı saydam maddeden, büyük yüzeyli ekran. [**İng.** Diffusing screen; **Fr.** Écran diffusant translucide].

yarı. sıralama, b.i. *mant.* Yansımalı, ters bakışımlı, geçişli bağıntı. [**İng.** Partial ordering; **Fr.** Ordre partiel].

yarış, i. — ~ **ı bitirme,** *sp.* (*bisiklet*) Koşuyu varışa dek sürdürerek sonuçlandırma. [**Fr.** Fermeture de circuit]. • ~ **ı bırakma,** *sp.* (*bisiklet*) Türlü nedenlerle yarıştan ayrılma. [**Fr.** Abandon de course]. • ~ **ın gidonu,** *sp.* (*bisiklet*) Koşucunun eğilmesini ve yükün öne binmesini sağlayarak, bisikletin daha çabuk yürümesini kolaylaştırıcı özellikleriyle, yarış bisikletlerinde kullanılan devrik biçimli bir yönelteç türü. [**İng.** Course handle-bar; **Fr.** Guidon course].

yarışçı, i. — **2.** *bisiklet.* Yarışa katılan koşucu. [**İng.** Racer, cyclist; **Fr.** Coureur].
~ **yetki belgesi,** *sp.* (*bisiklet*) Koşucuların kat ve bölümlerine göre verilen yetki belgesi. [**Fr.** Licence coureur].

~ **ertelenmesi,** *sp.* (*bisiklet*) Yarışın ileri bir güne bırakılması. [**Fr.** Remise de course]. • ~ **ın kaldırılması,** *sp.* (*bisiklet*) Programa alınmış olan bir yarışın türlü nedenlerle yapılmaması. [**Fr.** Annulation de course].

~ **alanı spor başyönetmeni yetki belgesi,** *sp.* (*bisiklet*) Yarış alanı spor işleri baş yönetmenine verilen yetki belgesi. [**Fr.** Licence-directeur sportif de vélodrome].
~ **baş yönetmeni,** *sp.* (*bisiklet*) Yarışın yönetim işlerine bakan baş görevli. [**Fr.** Directeur de course].
~ **dışı edilme,** *sp.* (*bisiklet*) Yarıştan çıkarılma veya yarışa sokulmama. [**Fr.** Mise hors de course].

~ **dışı kalma,** *sp.* (*bisiklet*) Türlü nedenlerle yarış dışı edilmiş olma. [**Fr.** Hors de course].
~ **düzenleyicisi,** *sp.* (*bisiklet*) Yarış düzenlemeye yetkili kurullar veya düzenleyici yetki belgesi almış kişiler. [**Fr.** Organisateur de course].
~ **kılığı,** *sp.* (*bisiklet*) Yarışçının yönetmeliğe uygun olarak giydiği kılık. [**Fr.** Tenue de course].
~ **komiseri,** *sp.* (*bisiklet*) Yarışın teknik yönetiminden sorumlu ve düzenleyenlerce seçilmiş üç yetkili kişiden biri. [**Fr.** Commissaire de course].
~ **kuralları,** *sp.* (*bisiklet*) Uluslararası Bisikletçiler Birliği veya Ulusal Birliklerince hazırlanan ve yarışların yönetimini, teknik olarak düzenlenişini gösteren yönetmelik kuralları.
~ **lastiği,** *sp.* (*bisiklet*) İçteki ince kısmı havayı, dış kalın kısma içi korumak için birbirine yapışık iki parçadan oluşan, barsak biçiminde lastikler. [**İng.** Tubular tyre; **Fr.** Boyau].
~ **selesi,** *sp.* (*bisiklet*) Yarışlarda kullanılmak üzere, çeşitli boylarda, gezi bisikletlerinde daha ensiz ve uzun olarak yapılmış plastik veya meşinden sele. [**Fr.** Selle de course].
~ **tabancası,** *sp.* (*bisiklet*) Yarışı başlatmak, yanlış çıkışları koşuculara bildirmek ve yarışı durdurmak için, çıkış yargıcısınca kullanılan tabanca. [**Fr.** Pistolet].
~ **yasağı,** *sp.* (*bisiklet*) Bir yarışçının, para cezasına çarptırılması veya süreli süresiz yarışa girmesinin önlenmesi. [**Fr.** Suspension].

yarışlık, - ğı, i. — **2. Bk. Pist.**

yarışma, i. — **mimari proje** ~ **sı,** *mim.* Yaptırılması tasarlanan bir yapı hakkında en iyi düşünceleri derlemek ve projelerini hazırlayacak mimarı veya mimarlar grubunu seçmek üzere düzenlenen yarışma. • **sınırlı** ~, *mim.* Önceden saptanan belli sanatçıların katılabilecekleri yarışma. • **uluslararası** ~, *mim.* Yabancı sanatçıların da katılabilecekleri yarışma.

yar. kurul, b.i. —
~ **ücreti,** *ikt.* Yarkurul oturumlarına katılan üyelere verilen ücret. [**İng.** Attendance fee; **Fr.** Jeton de présence].

yasa, i. —
~ **yolları,** *huk.* Mahkemeler tarafından verilip daha kesinleşmemiş bulunan yargılara karşı, yasanın gösterdiği süre içinde üst kattaki mahkemelere başvurma yöntemleri. [**İng.** Legal remedy; **Fr.** Voies de recours].
~ **yollarına başvurmağa konu olan kararlar,** *huk.* Yasada gösterilen koşullara göre, karşıtlama yolu ile bir üst mahkemede incelenme olanağı bulunan ve kesin olmayan karar.

yasa. dışı, b.i. Yasalarla yasaklanan davranış.
~ **grev,** *ikt.* a) Yasadışı davranışlarla işi durdurma. b) Sendika yönetiminin bilgi ve buyurusu olmadan işi bırakma. [**İng.** Illegal strike; **Fr.** Grève illégale].
~ **rekabet,** *ikt.* a) Yasalarla yasaklanan davranış ve işlemler yaparak bir tüccarın alıcı sağlaması. b) Malını sürebilmek için düzen kurma. c) Rakibini zarara sokacak biçimde yayın yapma. ç) Kendi malları ve tecimevi ile tecimevi ile karşıtı arasında kendi yararına bir benzerliğe bilerek ve isteyerek yer verme. [**İng.** Unfair competition; **Fr.** Concurrence déloyale].

yasak, - ğı, i. —
~ **eserler,** *huk.* Kamu yararı bakımından hükümetçe zararlı görülen ve yasaklanan eserler. [**İng.** Prohibited books, banned films; **Fr.** Oeuvres interdites].
~ **hısımla sevişme,** *sosy.* Bir toplumun yerleşmiş törelerine göre evlenmeleri yasak olan hısımların aralarında cinsel ilişki kurmaları. [**İng.** Incest; **Fr.** Inceste].
~ **silâhlar,** *huk.* Genellikle, kullanılınca ateş çıkaran, hem saldırıya, hem de savunmaya yarayan vurucu araçlar. [**İng.** Prohibited «forbidden» arms; **Fr.** Armes prohibées].
~ **yarış,** *sp.* (*bis.*) Yarış yönetmenliklerinde açıklanmış ve yasaklanmış yarışlar. [**Fr.** Course interdite].

yasaklamak, f. — **yasaklanan hakların geri verilmesi,** *huk.* Kimi cezalardan yargılı olanların kamu işlerini de görme yasaklısı olmalarına ilişkin yan cezaların belli koşulların gerçekleşmesi üzerine o yargılıya yasak edilen hakların geri verilmesini sağlayan yöntem. [**Fr.** Réhabilitation judiciaire].

yasal, s. Yasa ile ilgili, yasaca olan. [**İng.** Legal, legitimate; **Fr.** Légal, - ale].
~ **biçim,** *mant.* Belli bir yasal biçim özelliğini taşıyan önerme. [**İng.** Normal form, canonical form; **Fr.** Forme normale, forme canonique].
~ **borç,** *ikt.* Yasalarla doğan yükümlülük. [**İng.** Legal liability; **Fr.** Débit légal].
~ **borçlanma,** *ikt.* a) Alımı bir yasa ile zorunlu kılınan senetlerle devletin kişilere borçlanması. b) Bir borcu karşılama zorunluluğu nedeniyle yapılan borçlanma. [**İng.** Forced loan; **Fr.** Emprunt forcé].
~ **buyruklar,** *ikt.* Kişilerin karşılıklı istekleriyle değiştirilmeyen yasal buyruklar. [**İng.** Imperative dispositions; **Fr.** Dispositions impératives].
~ **değer,** *ikt.* Bir varlığı yöneten kişinin borçlarını ödeyebilmek için elinde bulundurduğu yasal değer. [**İng.** Legal asset; **Fr.** Valeur légale].
~ **dinlenme ücreti,** *ikt.* İş yasasına bağlı işyerlerindeki işçilere ulusal bayram ve yasal dinlenme günlerinde bir iş karşılığı olmaksızın yasasında belirtilen ölçülere göre verilen ücret. [**İng.** Legal salary of holiday; **Fr.** Salaire de repos légal].
~ **eser hakkı,** *huk.* Yasaların koyduğu koşullardan doğan ve onların tanıdığı eser hakkı. [**İng.** Statutory copyright; **Fr.** Droit d'auteur légal, droit d'auteur statutaire].
~ **eser hakkı istemi,** *huk.* Yasadan doğan eser hakkının tanınması için gereken başvurma. [**İng.** Claim statutory copyright; **Fr.** Demande de droit d'auteur].
~ **eser hakkının aktarımı,** *huk.* Yasaların tanıdığı eser hakkının bedel karşılığı veya bedelsiz olarak başkasına aktarımı. [**İng.** Assignment of statutory copyright; **Fr.** Aliénation de droit d'auteur statutaire].

~ **eser hakkını sağlama,** *huk.* Yasaların tanıdığı eser hakkının, hükümetçe güvenlik altına alınması. [**İng.** Secure statutory copyright].
~ **faiz sınırı,** *ikt.* Yasalarla uygulanan en yüksek faiz. [**İng.** Legal interest rate; **Fr.** Taux d'intérêt légal].
~ **izin,** *huk.* Akçalı hakların kullanılmasının ve bunun karşılığında ücret ödenmesinin yasadan doğması durumu. [**İng.** Legal licence; **Fr.** Licence légale].
~ **karşılıklar oranı,** *ikt.* Bankaların ellerinde bulundurmakla zorunlu oldukları yasal karşılıkların oranı. [**İng.** Reserve rate; **Fr.** Taux de provision].
~ **konut,** *ikt.* Kişinin yerleşme amacıyle oturduğu konut. [**İng.** ve **Fr.** Domicile].
~ **kovuşturucu,** *ikt.* a) Yasal veya türesel işlerde, gerçek ve tüzel kişilere ilişkin hakları davacısı gibi gütmeye ve savunmaya yetkili kişi. b) Avukat sayısı beşten az olan yerlerde bunların yetkisini taşıyan aynı konularda savunma işi yapan kişi. [**İng.** Attorne; **Fr.** Fondé de pouvoir, avocat].
~ **para,** *ikt.* a) Ülkede geçerliği zorunlu olan para. b) Tüm kişilerin kabule zorunlu oldukları ulusal para. [**İng.** Legal tender; **Fr.** Monnaie légale].

yasal sigortalılar, *ikt.* Sosyal Sigortalar Kurumu yasasına göre sigortalı sayılan ki-

şiler. [**İng.** Insured people; **Fr.** Gens assurés].

~ **savunma,** *huk.* Yasada gösterilen biçimde bir kimsenin, kendisine yakınlarına veya mallarına karşı yapılmakta olan haksız bir saldırıdan korunmak, zararı önlemek için işlemek zorunda kaldığı eylem ve yapmağa zorlandığı davranış. [**İng.** Necessary defence in self-defence].

~ **yedekler,** *ikt.* İleride karşılaşabilecekleri zararların etkilerini önleme amacıyle bankaların ve ortakların ilgili yasalarına göre her yıl ayırmak zorunluluğunda bulundukları yedek paralar. [**İng.** Legal reserves; **Fr.** Réserve légale].

~ **vergi oranı,** *mal.* Gümrük bildirmeliğine, yasa ile veya onun verdiği yetkiye dayanılarak hükümetçe konulmuş olan ve o ülkece tek yönlü değiştirilebilen vergiler. [**İng.** Legal rate of duty, autonomous rate of duty; **Fr.** Taux des droits légaux, taux des droits autonomes].

~ **yükümlülük payları,** *ikt.* İşletmenin kârı üzerinden hesaplanan ve diğer kuruluşlara ödenmesi zorunlu olan kâr payları. [**İng.** Legal dividens; **Fr.** Dividendes légaux qui sont payes obligatoirement].

yasama, i. —

~ **erki,** *huk.* Yasaları çıkaran kuruluşta toplanan ve ulus adına yasa çıkarma yetkisini kapsayan güç. [**İng.** Legislative power; **Fr.** Pouvoir législatif].

~ **kuvveti,** *ikt.* Devletin kanun koyma kuvveti.

yasan, i. — **2.** *sosy.* İnsanın önceden tasarlayıp ulaşmak için çabalarını üzerinde yoğunlaştırdığı bir erek. [**İng.** Purpose; **Fr.** Intention].

yasanlılık - ğı, i. *sosy.* Toplumsal düzenlerin, insan eylemlerinin, örgensel yapıların v.b. karmaşık nedensellik bağlantılarındaki ve yasallık gösteren gelişmelerindeki yön belirliliği. [**İng.** Purposefulness; **Fr.** Intentionalité]

yassı, s. —

~ **anahtar,** *sp.* (*bisiklet*) Somunları gevşetip, sıkıştırmakta kullanılan bir anahtar türü. [**Fr.** Clef plate].

~ **kabartma,** *mim.* Basık kabartma.

yastık, - ğı, i **emniyet yastığı,** *oto.* Bir çarpma anında, arabanın içindeki yolcu ile oturma yerinin iç çeperi arasında yumuşak bir bölme meydana getirmek üzere havayla veya azotla şişen plastik torba. [**Fr.** Coussin de sécurité].

yaş[1], i. — ~ **a göre ölüm bölümü,** *istat.* Aynı yıl doğanlar içinde belli bir yaşta ölenlerin o yaşa ulaşabilen yaşıtlarına oranı. • ~ **ım kırk işim bırk,** *dey.* Kırk yaşlarında olup da sağlığından şikâyetçi olan karamsar kimsenin halini belirtmek için kullandığı deyim.

~ **dağılımı,** *sosy.* Bir toplum veya toplumsal küme nüfusunun yaş kesimlerine göre dağılma oranları. [**İng.** Age distribution].

~ **düzgüsü,** *psik.* Gelişimin herhangi bir yönünde belirli yaşlarda erişilmesi beklenen ortalama düzey. [**İng.** Age norm].

~ **halkası,** *mim.* Ağaçlarda mevsimlere göre oluşan halkalara verilen ad.

~ **kümesi,** *sosy.* Üyeleri yaş ölçüsüne göre belirlenen toplumsal küme. [**İng.** Age group; **Fr.** Groupe d'âge].

~ **piramidi,** — **2.** *ikt.* Muhtelif yaş gruplarındaki kadın erkek nüfus miktarını gösteren grafik.

~ **sınıfları,** *etn.* Bir köyün, bir kılanın veya başka bir cemaatın üyelerinin yaşlarına göre meydana getirdikleri sınıflar. [**İng.** Age classes; **Fr.** Classes d'âge].

~ **sıralı evlilik,** *etn.* Genç bir erkeğin ilkin yaşlı bir kadınla, sonra yaşıtı bir kadınla, iyice yaşlandığı zaman da kendinden genç bir kadınla evlenmesi. [**İng.** Successive marriage; **Fr.** Mariage successif].

yaş[2], s. —

~ **pansıman,** *tıp.* Henüz açılıp yara haline gelmemiş olan iltihapları iyileştirmek için yapılan pansuman.

~ **yapım sistemi,** *mim.* Aslı sıva ve harç kullanmaya dayanan yapım sistemi.

yaşam, i. — ~ **a dönük program,** *eğt.* Amaçları ve konuları öğrencilerin istek, ilgi ve gereksinmelerine uygun olarak saptanıp düzenlenmiş olan öğretim programı. [**İng.** Life-curriculum; **Fr.** Programme scolaire fonctionnel].

~ **alanı,** *psik.* (*Lewin*) Kişi veya kişiler kümesi için gerçekler dünyasını oluşturan görüngülerin tümü. b) Bir kişi veya kümenin davranışlarını belirleyen gerçeklerin bütünlüğü. [**İng.** Life space].

~ **alanı yapısı,** *psik.* Sınırlar, engeller, komutlar, yasaklar gibi yaşam alanını oluşturan öğeler arasındaki ilişkiler. [**İng.** Structure of life space].

~ **aşamaları,** *sosy.* Bireylerin, toplumsal kümelerin veya toplumların içinden geçtikleri belli başlı bunalımlı değişim dönemleri. [**İng.** Life cycles; **Fr.** Cycles de vie].

~ **biçimi,** *sosy.* İnsanların yiyecek, giyecek, barınak, dinlenme, eğlenme, sağlık, v.b. gereksinmelerini karşılamağa ilişkin koşullarının gösterdiği belirli biçim. [**İng.** Mode of life; **Fr.** Mode de vie].

~ **çizelgesi,** *ikt.* Ekonomik değerlerin kullanımı, süresi gibi niteliklerini gösteren çizelge. [**İng.** Life table; **Fr.** Tableau de vie].

~ **ereği,** *psik.* (*Adler*) Kişinin gerçek veya nedensiz aşağılık duygusunu ödünlemeye yarayan ve kişinin de bilinçsiz olduğu her davranışında üstünlük elde etme uğraşısı. [**İng.** Life goal].

~ **düzeyi,** *sosy.* Belli bir toplumda veya toplumsal kümede ulaşılmış bulunan tüketim düzeyi. [**İng.** Level of living; **Fr.** Niveau de vie].

~ **içgüdüsü,** *psik.* (*Freud*) İlkel benliğe bağlı olduğu söylenen iki temel içgüdüden biri olup canlı varlığın daha büyük bütünlerle kaynaşmasını sağlamaya çabalar. [**İng.** Life instinct].

Karş. **Ölüm içgüdüsü.**

~ **öyküsü yöntemi,** *eğt.* a) Çocuk gelişimi araştırmalarında, gözlenen davranımların yöntemli biçimde izlenmesi ve yazılması temeline dayanan bir inceleme yolu. b) Öğretim amacıyle, tarihle ilgili konu veya bilgileri, ünlü kişilerin yaşam öyküleri çevresinde düzenleme yöntemi. [**İng.** Biographical method; **Fr.** Méthode biographique].

~ **planı,** *psik.* (*Adler*) Kişinin kendinde bulunduğunu sandığı üstünlük inancının, gerçekler karşısında srasılıp yıkılmaması için aldığı bütün savunma önlemleri. [**İng.** Life of plan].

~ **yalanı,** *psik.* (*Adler*) Nevrozluların kimi zaman yaşam planlarına kattığı, elinde olmayan nedenlerle başarısızlığa uğrayacağı düşüncesi. [**İng.** Life lie].

~ **sevinci,** *psik.* Belirli bir ereğe yönelmiş olmadan yaşamaya karşı gösterilen coşkusal tutum. [**İng.** Joy of living].

~ **standardı,** *sosy.* Belli bir toplumda veya toplumsal kümede ulaşılmak istenen tüketim düzeyi. [**İng.** Standard living; **Fr.** Standard de vie].

~ **uyarlayıcı eğitim,** *eğt.* Öğretim programlarının gerçekçi, işe ve mesleğe dönük, toplumsal beceriler kazandırıcı nitelikte olmasına ağırlık veren eğitim. [**İng.** Life-adjustment education; **Fr.** Éducation d'adaptation à la vie].

yaşamsal, s. Yaşamla ilgili olan.

~ **kaynakça,** *küt.* Yazarların kısa yaşam öykülerini de veren kaynakça. [**İng.** Bibliography].

yaşıt, s. —

~ **şekil değiştirme,** *tektonik.* Tortul kayalarda yer üstü işlemleriyle, başlıca kayanın oluşma zamanında meydana gelmiş şekil değiştirme.

yaşlanma, i. —

~ **çöküntüsü,** *psik.* Genellikle âdet kesimi döneminde başlayan ve çöküntü, uykusuzluk, kaygı, suçluluk duygusu ve bunalımlarla, sabuklamalar gibi belirtiler gösteren ruh hastalığı. [**İng.** Involuntional melancholia].

yaşlılık, - ğı, i. —

~ **aylığı,** *ikt.* Sosyal Sigortalar Kurumunca yasanın öngördüğü durumlarda sigortalılığı sona eren işçiye yasasına göre bağlanan ve üç ayda bir ödenen aylık. [**İng.** Old age's treatment; **Fr.** Traitement de vieillesse].

~ **bilimi,** Yaşlanma süreci ve yaşlılık üzerinde bilimsel araştırmalar yapan ve yaşlıların türlü duygusal sorunlarını inceleyen bilim dalı. [**İng.** Gerontology; **Fr.** Gérontologie].

☆ *Eşanl.* **jerontoloji.**

~ **bunaması,** *psiky.* [**İng.** Senile dementia; **Fr.** Démence sénile].

~ **çıldırısı,** *psik.* Yaşlanma nedeniyle beyin dokularının çöküntüsü ve bu yüzden yakın geçmişin unutulması belirtileri gösteren ve iyileştirilemeyen hastalık. [**İng.** Senile psychosis; **Fr.** Psychose sénile].

~ **sigortası,** *ikt.* **Bk. Sigorta.**

yatak, i. — **yatağa serilmek,** *dey.* Hastalanmak, sere serpe yatmak. • **yatağı ıslatma,** *psik.* Türlü ruhsal veya eğitsel nedenlerle, uykuda istençsiz olarak yatağı ıslatma. [**İng.** Bed-wetting, nocturnal enuresis] • ~ **tan ters kalkmak,** *dey.* O gün işler ters ve uğursuz gidince kullanılır.

~ **değiştirme kanalları,** *coğr.* Irmakların akışlarını değiştirmek için yapılan kanallar.

~ **ekseni,** *sp.* (*bis.*) Bilya yataklarının takıldığı mil. [**Fr.** Axe de cuvette].

~ **yorgan yatmak,** *dey.* Çok hasta olmak

yataklı, s. —

• **sağlık örgütleri,** *ikt.* Sosyal Sigortalar Kurumuna ilişkin, her çeşit hastalığın bakıldığı yerlere verilen ad. [**İng.** Establishments of health with beds; **Fr.** Établissements de santé à lits].

yatay, s. —

~ **ağaç,** *cimn.* Yere düşey iki direk arasında, yüksekliği ayarlanabilen dört dayanak yüzeyli tahtadan yapılmış denge ve asılma aracı. [**İng.** Beam; **Fr.** Poutre].

~ **birleşme,** *ikt.* Birbirine çok yakın malları üreten işletmelerin birleşmesi. [**İng.** Lateral combination, horizontal combination; **Fr.** Combinaison horizontale]

~ **boru,** *sp.* (*bisiklet*) Sele ile gidon arasındaki yatay boru. [**Fr.** Tube horizontal].

~ **büyüme,** *ikt.* Bir işletmenin yaptığı malın parçalarını da yapmak üzere genişlemesi. [**İng.** Horizontal expansion, horizontal integration; **Fr.** Intégration horizontale].

~ **demir,** *cimn.* Araçlı cimnastiğin temel asılma aracı. [**İng.** Horizontal bar; **Fr.** Barre fixe].

~ **küme,** *sosy.* Üyeleri ayni sosyal sınıf veya katmandan gelen sosyal küme. [**İng.** Horizontal group; **Fr.** Groupe horizontal].

~ **merdiven,** *cimn.* Yere koşut, merdiven biçiminde asılma ve tırmanma aracı. [**İng.** Horizontal ladder; **Fr.** Échelle horizontale].

~ **toplanma,** *ikt.* Ayni iş kolunda çalışan müesseselerin faaliyet hacmini büyütmeleri ve müşterek bir idare altında toplanmaları.

yatık, s. —

~ **kıvrım,** *tektonik.* Kıvrımın düşey enine kesit düzleminde eksen düzleminin az çok yatay bir izi bulunan düşük açılı veya yatay dalımlı bir kıvrım.

yatılı, s. —

~ **bölge okulu,** *eğt.* Öğrenim çağındaki okulsuz köy çocuklarına ilk ve ortaokul eğitimi sağlayan parasız yatılı okul. [**İng.** Regional boarding school; **Fr.** Internat régional].

~ **okul,** *eğt.* Öğrencilerin tümünü veya büyük bir bölümünü gece de barındıran ve onların yeme içme yanında öteki günlük gereksinmelerini karşılayan okul. [**İng.** Boarding-school; **Fr.** Internat].

~ **öğrenci,** *eğt.* Geceleri de okulda veya okula bağlı bir yurtta kalan ve orada yiyip içen öğrenci. [**İng.** Residential student, boarder; **Fr.** Pensionnaire, interne].

yatım, i. *tektonik.* Herhangi bir belirtilmiş düzlemde, bir lineasyonla veya bir izle yatay arasındaki bu belirtilen düzlemde ölçülen açı.

yatırılmak, nsz. f. Yatırmak eylemine konu olmak. • **yatırılmamış birikim,** *ikt.* Henüz bir yatırıma harcanmamış birikimler. [**İng.** Fluid saving; **Fr.** Épargnes fluides, épargnes coulantes]. • **yatırılmış anamal,** *ikt.* Bir işe yatırılmak üzere konulmuş ve ödenmiş anamal. [**İng.** Invested capital; **Fr.** Capital investi]. • **yatırılmış hisse senedi,** *ikt.* Bir ortaklıktaki örgütsel değişikliği kabul eden ortakların, değişiklik yapılıncaya kadar bir yere yatırdıkları senetler. [**İng.** Assented stock, assented bond; **Fr.** Obligation déposée, action déposée].

yatırım, i. —

~ **alındısı,** *ikt.* Bankaya yapılan yatırım karşılığında verilen alındı. [**İng.** Counter check; **Fr.** Quittance].

~ **giderleri,** *ikt.* a) Girişimcinin, işletmesine ilişkin giderleri. b) Bir iş için gereken parayı ödemeyi yüklenerek verecek olanın, bu konuda gerçekleşecek giderleri. [**İng.** Financial expenses; **Fr.** Frais financiers].

~ **sigortası,** *ikt.* **Bk. Sigorta.**

~ **indirimi,** *ikt.* Gelir ve kurumlar vergisinde yer alan, yatırım maliyetini düşürerek sermaye birikimini teşvik amacını güden, ticarî ve tarımsal kazançlar konusunda tanınan teşvik istisnası.

~ **malları,** *ikt.* Yeni bir imalâtta bulunmak veya yeniden imâl edilmek üzere imâlatçılara satılan malzeme, teçhizat veya makineler.

~ **ortaklığı,** *ikt.* Konusu sadece menkul kıymet portföyünü işletmek olan ortaklık.

yatıştırma, i. —

~ **davranışı,** *etoloji.* Aynı veya değişik türden hayvanlar arasında çatışmalarda karşı tarafın saldırganlığını azaltmağa yönelik tutum. [**Fr.** Comportement d'apaisement].

yavaşlama, i. § **3.** *nükl.* Uygun bir maddeyle esnek çarpışma sonucu nötronların enerjisinin azalması. [**İng.** Slowing; **Fr.** Ralentissement].

yavaşlatıcı, s. ve i. — **8.** i. *nükl.* Nükleer yakıt çekirdeklerinin fisyonu sırasında yayımlanan nötronların kinetik enerjisini, dolayısıyla hızını azaltmak için nükleer reaktörlerde kullanılan madde. [**İng.** Moderator; **Fr.** Ralentisseur, modérateur].

yay, i. — ~ **a alma,** *sp.* (*güreş*) Karşısındakinin arkasına geçerek ellerini onun göğsünde veya karnında kilitleme. • ~ **da duruş,** *sp.* (*güreş*) Yaya alınan kimsenin kendisine daha başka yenici oyunlar uygulanmasını önlemek için ayaklarını birbirinden uzak tutup eğilerek kendi ayak bileklerinde sımsıkı tutması. • ~ **dan dönme,** *sp.* (*güreş*) Yaya alınanın, kolunu uzatıp yaya alanın iç kasnağından tutarak o tarafa dönüp öbür elle karşı güreşçinin dış kasnağından yakalayarak veya kepçeleyerek onun üstüne dönmesi.

~ **dan kurtulma,** *sp.* (*güreş*) Bir eli yaya alanın kolları arasına sokarak ön kasnağından tutup veya koltuk altına sokup ayağa kalkma. • ~ **dan sarmaya,** *sp.* (*güreş*) Karşı güreşçiyi yaya alıp yerden biraz kaldırdıktan sonra ayakla sarma takma. • ~ **dan sıyrılma,** *sp.* (*güreş*) Kendisini yüzükoyun yere attıktan sonra değişik ve aldatıcı hareketler yaparak karşısındakinin kollarından sıyrılma. • **bir grafın bir x tepesinin dışa doğru** ~ **ı,** *mat.* Başlangıç ucu x olan yay. [**Fr.** Arc incident vers l'extérieur à un sommet x d'un graphe]. • **bir grafın bir x tepesinin içe doğru** ~ **ı,** *mat.* Bitim ucu x olan yay. [**Fr.** Arc incident vers l'intérieur à un sommet x d'un graphe]. • **bir grafın komşu yayları,** *mat.* Graf içinde ortak bir uçları olan farklı yaylar. [**Fr.** Arcs adjacents d'un graphe]. • **bir grafın** ~ **ı,** *mat.* Bir G grafının bir x elemanından G'nin başka bir y elemanına giden yönlenmiş kesiksiz çizgi; bir grafın yayı, y'nin x ile ikili bağıntı halinde bulunduğunu gösterir, bu bağıntıda x ve y'nin yer aldığı noktalar kümesiyle birlikte G grafını tanımlar. [**Fr.** Arc d'un graphe]. • **bir graf** ~ **ının başlangıç ucu,** *mat.* Bu grafta yayın çıktığı tepe. [**Fr.** Extrémité initiale d'un arc d'un graphe]. • **bir graf** ~ **ının bitim ucu,** *mat.* Bu grafta yayın ulaştığı (*sona erdiği*) tepe. [**Fr.** Extrémité terminale d'un arc d'un graphe].

~ **ayarlayıcısı,** Sıra bağlanmış elektromanyetik düzenlerle yay ayarını sağlayan cihaz.

~ **lambası,** Işığı, bir elektrik yayı veya elektrotlarla elde edilen lamba.

yaya, i. —

~ **kaldırımı dış çizgisi,** *trafik.* Yaya kaldırımının gerçek veya tüzel kişilere ait mülklerle birleştiği çizgi.

~ **yolu,** — **2.** *sp.* (*bisiklet*) Pistin iç kıyısı dışında, tahta veya betondan yapılmış 60-70 sm. genişlikteki yaya yolu. [**Fr.** Coté d'azur].

yaygaracı, s. —

~ **herif,** *dey.* Yerli yersiz telâşlanan, bağırıp çağıran (*adam*).

yaygın, s. —

~ **eğitim,** *eğt.* Örgün eğitim olanaklarından hiç yararlanmamış durumda olanlara, gittikleri okullardan erken ayrılanlara veya örgün eğitim kurumlarında okumakta olanlara ve meslek dallarında daha yeterli duruma gelmek isteyenlere uygulanan eğitim. [**İng.** Diffused education, informal education; **Fr.** Éducation diffuse, éducation informelle].

~ **ortaklık,** *ikt.* Bir uğraşı altında kurulmuş, anamalının niceliği belirli ve bilinen paylara bölünmüş borç ve yüklenimleri anamalı ile sağlanılmış ve her sorumluluğu kendisine ilişkin anamalın niceliği ile sınırlanmış ticarî bir ortaklık. [**İng.** Share company; **Fr.** Société anonyme].

~ **yansıma,** *mim.* Perdahlı, mat veya beyaz kâğıt gibi bir yüzeyin her yöne eşit ölçüde ışık yansıtması.

~ **yansıma katsayısı,** *mim.* Bir yüzeyden yaygın olarak yansıyan ışığın oranı.

yaygınlaşma, i. *psik.* Kültür değer ve özelliklerinin, göç veya benimseme yoluyle bir bölgeden ötekine veya aynı bölgede, bir kümeden başka bir kümeye yayılması. [**İng.** Diffusion].

~ **kuramı,** *psik.* Benzer kültürlerin insanın yaradılışındaki benzerlik yüzünden bağımsız olarak gelişebildiğini savunan evrensel kurama karşı olarak ileri sürülen ve kültürün, örneğin Mısır gibi merkezlerden yayıldığını savunan görüş. [**İng.** Diffusion theory].

yayıcı, s. ve i. — **3.** Başlıca yayınma olayından yararlanarak, bir kaynağın ışık akısının uzaysal dağılışını değiştirmeye yarayan nesne. [**İng.** Diffuser; **Fr.** Diffuseur]; **4.** *sin.* Işığı yaymak veya yumuşatmak için stüdyo lambalarının önüne konan ipek, jelatin, buzlu cam, v.b. gibi maddelerden yapılma ekran. **5.** *tekn.* İlerledikçe, yolunun üzerindeki katı veya hamur halindeki gereçleri düzgün bir biçimde yayarak dağıtan motorlu araç veya makineye takılabilen ek düzenek. [**İng.** Spreader; **Fr.** Épandeuse]. • **bir E sıra kümesinin kendi içindeki** ~ **uygulaması,** *mat.* $\leqslant$ E kümesindeki sıra bağıntısını (*küçük veya eşit*) gösterdiğine göre.

$$x \leqslant f(x),\ \forall\ x \in E$$

şeklindeki f uygulaması. [**Fr.** Application extensive d'un ensemble ordonné E dans lui-même].

~ **ışıklık,** Işığı geniş bir oylum açısı içine yollayan ışıklık.

yayıcılık, - ğı, i. *fiz.* Akkor halindeki bir cismin yayma gücü ile aynı biçimde ve aynı sıcaklıktaki siyah (*ışıksız*) cismin yayma gücü arasındaki oran. [**Fr.** Emissivité].

yayılım, i. — **3.** *fiz.* Çeşitli türleri içinde enerjinin açıklanmasına yarayan iki etkenden biri. [**Fr.** Extensité].

yayılma, i. — *mat.* **bir k cisminin basit cebirsel** ~ **sı,** *mat.* Cebirsel bir a elemanının k cismine eklenmesiyle elde edilen ve k (*a*) şeklinde yazılan üstcisim. [**Fr.** Extension algébrique simple d'un corps k]. • **bir k cisminin basit üstün** ~ **sı,** *mat.* k cisminin kendisine göre

üstün bir elemanın eklenmesiyle elde edilen yayılması. [Fr. Extension transcendante simple d'un corps k]. • **bir k cisminin basit ~ sı,** *mat.* k cisminin bir tek eleman ekliyerek elde edilen yayılması. [Fr. Extension simple d'un corps k]. • **bir k cisminin ~ sı,** *mat.* k cisminin her k üstcismi. [Fr. Extension d'un corps k].

~ **genişliği,** — **2.** *eğt.* Bir küme öğrencinin bir testte elde ettiği en yüksek ve en düşük puanlar arasındaki ayrım. [İng. Range; Fr. Étendue].

yayılmacılık, i. **1.** *sosy.* Kültürel gelişmeyi, geniş ölçüde bir kültürden bir başkasına türlü kültür özelliklerinin geçmesi süreci ile açıklayan insanbilim okulu. [İng. Diffusionism; Fr. Diffusionisme]; **2.** *etn.* Yüksek kültürlerin ve uygarlıkların bir ana kaynaktan göçler ve yayılmalar sonucu oluştuğunu ileri süren görüş. [İng. Diffusionism; Fr. Diffusionisme].

yayım, i. — ~ **ın yasaklanması,** *huk.* Kamu yararı bakımından veya başka nedenlerle yayımın yasaklanması, durdurulması. [İng. Prevent of publication, stop of publication; Fr. Interdiction de publication].

~ **çalışmaları,** *eğt.* Üniversite, yüksek okul, kütüphane, müze gibi eğitim ve kültür kurumlarıyle tarım ve ev ekonomisi örgütünün, her türlü kurum dışı, topluma dönük eğitim ve öğretim çalışmalarına verilen ad. [İng. Extention work].

~ **hakkı,** *huk.* Yayımlanacak bir yazı, kitap veya müzik eserini yayımlama veya yayımlamama hakkı. [İng. Right of publication; Fr. Droit de publication].

~ **hakkına elatma,** *huk.* İzin alınmadan bir eserin çoğaltılması. [İng. Infringment of publication right; Fr. Transgression ou droit de publication].

~ **sözleşmesi,** [İng. Publishing contract; Fr. Contrat de publication].

~ **türesi,** *huk.* Yayım konusundaki sorunlar ile uğraşan hukuk dalı. [İng. Publishing rights; Fr. Droit de publication].

yayımcı, i. — ~ **lar birliği,** *huk.* Kitap yayımı yapanların kurduğu birlik. [İng. Professionnelle union, syndicate; Fr. Union professionnelle].

~ **damgası,** *huk.* Kitabın üzerine, başkalarınca yayımı önlemek üzere konulan özel damga. [İng. Ownership stamp; Fr. Estampille d'éditeur].

~ **yazar,** *küt.* Eserini kendisi yayımlayan yazar. [İng. Author-publisher].

yayımlama, i. Yayımlamak eylemi. [İng. Publishing; Fr. Action de publier].

~ **yetkisi,** *huk.* Eser sahibinin, bir eseri yayımlama veya yayımlamama konusundaki doğal olan hakkı. [İng. Publication's authority; Fr. Autorité d'édition].

yayın, i. —

~ **yeri,** *küt.* Herhangi bir kitabın yayınlandığı yer. [İng. Place of publication].

yayın. evi, b.i. —

~ **dizisi,** *küt.* Yayınevlerinin, belirli konular veya türler için aynı biçimi taşıyan ve sırasıyla numaralanan dizilerinden her biri. [İng. Publisher's series].

~ **kataloğu,** *küt.* Yayınevlerinin çıkarttıkları kitabı tanıtmak amacıyla düzenledikleri katalog. [İng. Publisher's catalog].

yayınık, s. —

~ **aydınlatma,** Bir nesne veya çalışma düzlemi üzerine baskın bir doğrultusu olmayan bir ışığın düşmesiyle elde edilen aydınlatma. [İng. Diffused lighting; Fr. Éclairage diffusé].

~ **geçme,** Işığın bütün doğrultulara dağılarak geçmesi, ışığın, normal ölçekte, kırılma yasalarının dışında, pek çok doğrultuya dağılarak geçmesi. [İng. Diffuse transmission; Fr. Transmission diffuse].

~ **geçme çarpanı,** Yayınık geçmeyle (*düzgün geçmeden başka yollarla*) geçerek bütün doğrultulara yayınan ışık akısının, gelen bütün ışık akısına oranı.

~ **yansıma,** İçinde, olağan ölçekte, düzgün yansımanın bulunmadığı bir yansımayla ışığın yayınması. [İng. Diffuse reflection; Fr. Réflexion diffuse].

~ **yansıma çarpanı,** Yayınık yansımayla (*düzgün yansımadan başka yollarla*) yansıyarak bütün doğrultulara yayınan ışık akısının, gelen bütün ışık akısına oranı.

yayınım, i. — **gaz ~ ı veya gaz halindeki~,** *nükl.* Molekül efüzyon'u olayına dayanan başlıca izotop ayırma yöntemlerinden biri. [İng. Gaseous diffusion; Fr. Diffusion gazeuse].

yayınırlık, - ğı, i. *opt.* Parlak bir yüzeyi aydınlatan paralel ışınlı ışık akısının, dağınık yansımayla geri dönen ışık akısına oranıyla tanımlanan fotometrik dağınık yansıma etkeni. [İng. Diffusivity; Fr. Diffusivité].

yayınma, i. — § **5.** *nükl.* Bir taneciğin başka bir tanecikle veya bir tanecikler sistemiyle çarpışarak yönünü veya enerjisini değiştirmesi olayını içeren süreç. [İng. ve Fr. Diffusion].

~ **göstergesi,** Bağıl ışık yeğinliğini veya bağıl ışıklılığı gösteren vektörleri, ikincil bir kaynağın bir yüzey parçacığından veya bir yarı saydam oylum parçacığından başlayıp, bütün doğrultulara taşıyarak elde edilen yüzey. [İng. Indicatrix of diffusion; Fr. Indicateur de diffusion].

yayma, i. — **geri ~,** *nükl.* Maddenin, yayım doğrultusuna oranla 90°C'den büyük açılar altında yayınlanmasından ileri gelen tanecik veya ışık sapması.

~ **işi,** *küt.* Türlü nedenlerle kütüphaneye gelemeyen kişilere kütüphane hizmeti sunma işi. [İng. Extension work].

yaz, i. —

~ **halkası,** *mim.* Ağaçta yazın oluşan daha yoğun ve daha koyu renkte halka.

~ **okulu,** *eğt.* Okulların açık olmadığı yaz aylarında eğitim ve öğretim etkinliklerini sürdüren okul. [İng. Summer school; Fr. École d'été].

yazar, i. — ~ **a özgü özellik,** *huk.* Bir eserde, onu yaratan kişinin cümle kuruşu, sözdizimi ve kelimeleri kullanışı gibi özellikler ve konuyu işlemede tuttuğu yol. [İng. Author's caracteristic; Fr. Caractéristique d'auteur]. • ~ **dan izinsiz basım,** *huk.* Bir eserin yazarından izin alınmadan yapılmış olan baskısı. [İng. Unauthorized edition; Fr. Édition non-autorisée]. • ~ **ın çıkarları,** *huk.* Ortaya konulan eserden yazarın sağlayacağı olumlu sonuçlar. [İng. Interests of author, interests writer; Fr. Intérêts d'auteur]. • ~ **ın elyazması,** *huk.* Eseri ortaya koyan kimsenin el yazısı ile yazılmış olan özgün sayı. [İng. Signed manuscript; Fr. Lettre autographe signée]. • ~ **ın izniyle basım,** *huk.* Yazarından izin alınmak ve akçalı haklarının karşılığı ödenerek yapılan baskı. [İng. Approved edition, authorized edition; Fr. Édition approuvée, édition autorisée]. • ~ **ın ölümünden sonra basılan eser,** *huk.* Yazarı öldükten sonra yayımwork; Fr. Oeuvre posthume]. • ~ **ın ölümünden sonra basım,** *huk.* Bir eserin, yazarı öldükten sonra basılması. [İng. Posthumous edition; Fr. Édition posthume]. • ~ **ın eseri,** *huk.* Yazarın ortaya koyduğu ve başkalarınca işlenmemiş ve değiştirilmemiş olan eser. [İng. Author's work; Fr. Oeuvre d'auteur]. • ~ **la işbirliği yapan,** *huk.* Bir eserin ortaya çıkması hazırlıklarında birlikte çalışan kimse. [İng. Collaborator; Fr. Collaborateur, - trice].

~ **cildi,** *küt.* Eserin yazarca belirli yerlere veya kişilere sunulmak üzere, değişik ve üstün nitelikli yaptırılmış cildi. [İng. Author's binding].

~ **elindeki sayı,** *huk.* Yazarca ortaya konan, yazar için özel olarak bastırılıp düzenlenen ve yazarın elinde bulunan özel sayı. [İng. Author's copy; Fr. Copie d'auteur].

~ **fişi,** *küt.* Yazar adına göre düzenlenen ve birim fiş yönteminde temel sayılan fiş. [İng. Author card]

~ **hakları,** *huk.* Eseri ortaya koyana tanınan, yasalarda sınırları ve koşulları gösterilmiş olan akçalı ve öznel haklar. [İng. Right of author, right of writer; Fr. Droits d'auteurs].

~ **hattı,** *küt.* a) Yazarın kendi el yazısı b) Yazarın el yazısından oluşan yazma [İng. Autograph; Fr. Autographe].

~ **kataloğu,** *küt.* Yazar adlarına göre çıkarılan fişlerin veya temel fişlerin abecesel sıralamalarıyla oluşan katalog [İng. Author catalog].

~ **kaynak dizimi,** *küt.* Yazar adının bütününün doğum, ölmüşse ölüm günüyle birlikte belirtildiği fişlerin abecesel düzeni sonucunda oluşan dizim. [İng. Author authority file].

~ **özetçesi,** *küt.* Kitap veya düzyazının yazarınca yapılan özetçe (**öz**). [İng. Author abstract].

~ **simgesi,** *küt.* Yer numarası verilirken yazarın yerine kullanılmak üzere kullanılan simge. [İng. Author mark].

~ **yayımcı,** *huk.* Bir eseri hem yazan, hem de yayımlayan kimse. [İng. Author-publisher; Fr. Auteur-éditeur].

~ **yayımı,** *huk.* Yazarınca yapılmış olan yayım. [İng. Writer's edition; Fr. Édition d'auteur, chez l'auteur].

yazı, i. —

~ **bireyselliği,** *psik.* Kişinin el yazısının, başkalarınınkine benzemeyen eşsiz özellikleri. (*Böylece bir el yazısı örneğinin kimin taralından yazıldığı kestirilir*). [İng. Graphie individuality].

~ **çoğaltıcı,** *ikt.* Genelge, duyuru ve bénzeri çoğunlukla kullanılacak veya birçok yere gönderilecek belgelerle, yazıları çoğaltıcı makine. [İng. Duplicator; Fr. Duplicateur].

~ **delisi,** *psik.* Kimi ruh hastalıklarında belirti olarak gelişen aşırı yazma tutkusu. (*Bu amaç için duvarlar, yatak çarşafı, doktor gömleği gibi şeyler bile kullanılır*). [İng. Graphomania; Fr. Graphomanie].

☆ *Eşanl.* **grafomani.**

~ **dersi,** *eğt.* Öğrencilere okunaklı, işlek ve güzel yazı yazma gücünü ve alışkanlığını kazandırmak amacıyle ilkokullar ile kimi orta dereceli okullarda okutulan ders. [İng. Calligraphy; Fr. Calligraphie].

☆ *Eşanl.* **kaligrafi.**

~ pepeliği, *psik.* **Bk. Paraleksi.**

~ eserler, *huk.* Yazı yoluyle ortaya konulan eserler. [**İng.** Writing works; **Fr.** Oeùvres écrites].

yazılı, s. —

~ biçim, *huk.* Bir türe eylem ve işlemin yazılı olarak saptanması zorunluluğunu koyan yasaların bu yoldaki yargısına göre yapılan işlem. [**İng.** Form; **Fr.** Forme].

~ buyruk, *huk.* Yargıç ve mahkemelerde verilip de yargıtayca incelenmeden kesinleşen karar ve yargıların yasaya aykırı olduğunu öğrenen tüze bakanının bu yargı veya kararın, yasa adına bozdurulması için yargıtaya başvurması amacıyle Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı olarak verdiği buyruk. [**İng.** Ministerial order; **Fr.** Ordre ministeriel].

~ değer, *ikt.* Paraların hisse ve borç senetlerinin ve ticarî belgelerin değeri. [**İng.** Face value; **Fr.** Valeur nominale].

~ olur, *ikt.* Bir işçi veya işverenin kendi kuruluşunun, kendi çalışmaları ile işçilerine sağladığı hakların o kuruluşla bağımlı olmayanlara da uygulanabilmesi için izin verdiğini bildirmesi. [**İng.** Written conformity, written accord; **Fr.** Conformité écrite, accord écrit].

~ sınav, *eğt.* Bir öğrencinin veya bir öğrenci kümesinin anıklık, bilgi ve yetenek derecesini anlamak için kalem ve kâğıt kullanmayı gerektiren testlerden yararlanılarak yapılan, sonuçları genellikle bir kurulca değerlendirilen yoklama. [**İng.** Essay examination, written examination; **Fr.** Examen écrit].

~ test, *eğt.* Öğrencinin belli bir konu veya sorun üzerinde karşılaştırma ve açıklama yaparak belli bir uzunlukta yazı yazmasını gerektiren bir test türü. [**İng.** Essay test].

~ yoklama, *eğt.* Belli bir süre içinde, uygulanan öğretim programıyle ilişkili olarak öğrencilerin ilerleme derecelerini ve başarılarını saptamak amacıyle ders öğretmenince yapılan, kalem ve kâğıt kullanmaya dayalı küçük sınav. [**İng.** Quiz, written test; **Fr.** Épreuve écrite].

yazılım, i. **1.** *ikt.* Girişimin tüm veya bazı çalışmalarını kapsayan veya tanıtlayan bir işlemi, bir hesabı, kapsayan defter veya belge. [**İng.** ve **Fr.** Inscription]. **2.** *komp.* Bir bilgisayarın veya bir bilişim sisteminin daha kullanışlı ve daha etkili olabilmesini sağlamak için, bu bilgisayarın veya sistemin elektronik ve elektromekanik gereçlerini tamamlamakla görevli olan programların tümü. [**İng.** ve **Fr.** Software]. • **~ lı anamal,** *ikt.* a) Kuruluşta tüzük veya yasasına göre işletmenin para yönündeki gereksemeleri gözönünde tutularak saptanan ana mal. b) Yasa veya tüzüğüne göre belirtilmiş en çok anamal niceliği olup ancak sahipleri veya hissedarları tarafından tamamen ödenmiş bulunmaları gibi durumlarda işletmeye gerçekten yatırılan para. [**İng.** Nominal capital; **Fr.** Capital nominal]. • **~ lı hisse,** *ikt.* Hisse senedi çıkarılmayarak hissedar adlarının ve hisseleri niceliklerinin bir defterde gösterilmesi. [**İng.** Inscribed stock; **Fr.** Action inscrite].

~ eki, *ikt.* Bir yazılımda imzadan sonra eklenen kelimeler. [**İng.** Postscript; **Fr.** Post-scriptum].

yazılma, i. *eğt.* Bir okula, bir üniversiteye veya kursa girme işlemi. [**İng.** Registration, enrollment; **Fr.** Inscription].

~ ücreti, *eğt.* Bir öğretim kurumuna yazılırken öğrenciden veya velisinden alınan para. [**İng.** Registration fee; **Fr.** Droit d'inscription].

~ ve kabul, *eğt.* Bir aday öğrencinin baş vurduğu öğretim kurumuna girmesi için gerekli yazılı işlemleri yaptırması ve asıl öğrenci olarak okula alınması. [**İng.** Registration and admission; **Fr.** Inscription et admission scolaire].

yazım, i. **Bk. İmlâ.**

~ dizgesi, *huk.* Eser hakkının doğumunu, kütüğe yazıma bağlı gören düşünce. [**İng.** Registration system; **Fr.** Système d'enregistrement].

yazınsal, s. **Bk. edebî.**

yazı. resim, b.i. *çağdaş santl.* İşaretin ağır bastığı duygusal soyutlama türündeki bazı eserlere verilen ad (*Uzakdoğu yazılarına bağlı olan bu yazı-resimler'de hareketsel sanatın özellikleri vardır; Julius Bissier, Jean Degottex, Georges Mathieu ve Mark Tobey'in eserleri bu türdendir*).

yazış, i. —

~ bilgisi, *ed.* Edebiyat ustalarınca beğenilecek değerde bir düzyazı için gereken kuralları toplayan edebiyat bölümü. [**İng.** Righting art; **Fr.** Art d'écrire].

yazma, i. — **yeniden ~ kuralı,** *leng.* Üretici dilbilgisinde, kesin buyruk niteliğinde olan bir çeşit kural. A → B + C. Bu kurala göre, bir dizide A öğesine rastlanırsa bu öğenin B + C dizisiyle değiştirilmesi gerekir. (*Dilbilgisinin temelini oluşturan yeniden yazma kuralları bağlamdan bağımsız uygulanabildiği gibi, bağlama bağımlı olarak da uygulanabilir*).

~ kütüphanesi, *küt.* Genel olarak yazmalara ve yazmalarla ilgili eserlere yer veren araştırma kütüphanesi. [**İng.** Manuscript library].

~ yitimi, *eğt.* Ellerinde, parmaklarında hiç bir sakatlık olmamasına karşın ruhsal nedenlerle yazma yetisini yitirme. [**İng.** Agraphia; **Fr.** Agraphie].

Eşanl. **agrafi.**

yazmanlık, - ğı, i. —

~ okulu, *eğt.* Resmî ve özel iş alanlarına gerekli bilgi ve becerilerle donatılmış yazmanlar yetiştiren iki yıllık yüksek meslek okulu. [**İng.** Secreterial school; **Fr.** École de secrétariat].

yedek, - ği, s. —

~ akçe vergileri, *ikt.* Yedek akçeler dağıtıldıkları yılda ortakları adına gelir sağlayacağından bunlara ilişkin vergi. [**İng.** Reserve taxes; **Fr.** Impôts pour réserves].

~ anamal, *ikt.* Yaygın ve birleşik üretim ve yapım ortaklıklarına ilişkin zararları karşılamak amacı ile yıllık net gelirlerden belirli bir oranda ayrılan karşılık. [**İng.** Fund; **Fr.** Fonds de réserve].

~ maddi duran varlıklar, *ikt.* Henüz kullanılmakta olmayan, fakat ileride belli ihtiyaçlarla karşılaşıldığı zaman derhal kullanılmalarını sağlayacak durumda tutulan ve uzun vadedeki genişlemeleri karşılamak için işletmede bulundurulan maddî duran varlıklar.

~ oyuncu, *sp.* (*futb*) Futbol takımını oluşturan oyunculardan birinin herhangi bir nedenle takımdan çıkması, veya çıkarılması gerektiğinde onun yerinde oynayacak oyuncu. [**İng.** Rezerve player].

~ ödeyici, *ikt.* İlgisi poliçede belirtildikten sonra çekicisi veya aktarmacasında (*gerekirse filan kişiye*) deyimiyle ödeme işlemi için ikinci ve yedek bir ödeyici daha gösterilmesi. [**İng.** Care of; **Fr.** Besoin].

~ para, *ikt.* Her tür sakınım karşılığı ayrı bir hesap bölümünde biriktirilen para. [**İng.** Reserve fund; **Fr.** Fonds de réserve].

~ parça, — 2. *ikt.* Bir nesnenin çalıştırılması veya işletilmesi için kendisinde bulunan veya yardımcı niteliğindeki parçaların, gerektiğinde kırılan, bozulanların yerine konulmak üzere elde bulundurulması. [**İng.** Accessory; **Fr.** Accessoires].

~ test, *eğt.* Bir testin eşdeğerli veya benzeri olan öteki biçimlerine verilen ad. [**İng.** Alternate form; **Fr.** Forme alternative].

~ test güvenirliği, *eğt.* Bir testin yedek veya birbirine benzer biçiminden elde edilen sonuçlar arasındaki bağlılaşma. [**İng.** Alternate form reliability].

yedi, s. —

~ kubbeli hamam peşinde koşmak, *dey.* Olmayacak hayaller peşinde olmak.

yedinci, s. —

~ ağırlık, *sp.* (*güreş*) 82 kiloda yapılan güreşler.

yeğinlik, - ği, i. —

~ dağılış eğrisi, Işık kaynağından geçen bir düzlem içinde ışık yeğinliğini, verilmiş bir doğrultuyla yeğinlik vektörünün yaptığı açı fonksiyonunda gösteren, genellikle kutupsal eğrisi.

yeğleme, i. *ikt.* a) Üstünlük, kişiyi diğerinden üstün tutma. b) Birine ilişkin hakkı diğerininkinden geçerli görme. [**İng.** Preference; **Fr.** Préférence]. • **~ ler mantığı,** *mant.* Temel mantığa yeğleme yöneticilerini katmakla oluşturulan genleşmiş mantık dizgesi. [**İng.** Logic of preference].

~ almaşıklık bağıntısı, *mant.* Yansımasız, geçişli, ters bakışımlı olan bir almaşıklık bağıntısı. [**İng.** Preference alternativeness relation].

~ hakkı, *ikt.* Birinin diğerinden üstün olması, seçimde söz sahibi olan kişi. [**İng.** Preferential; **Fr.** Droit de priorité].

~ yönetici, *mant.* Sıkı yeğleme, ilgisizlik, gevşek yeğleme yöneticisi veya bunlar yardımıyle tanımlanan doğrusal olmayan ikili eklem. [**İng.** Preference operator].

yelim, i. —

~ yeperek, *dey.* Telâş ve aceleyle: *Hizmetçi yelin yeperek içeri girdi.*

yel. kesen, b.i. *sp.* (*bis.*) Yarışlarda, yelin etkisinden korunmak için öne takılan siperlik. [**İng.** Wind-cutter; **Fr.** Coupevents].

☆ *Eşanl.* **yelkıran.**

yelpaze, i. —

~ olmak, *sp.* (*bisiklet*) Yelin etkisinden korunmak için, topluca birbirini siper ederek yelpaze biçiminde sıralanmak. [**Fr.** Éventail].

~ yapısı, *tektonik.* Bileşen eksen yüzeylerinin aşağı yönde yakınsama eğilimi gösteren bir antiklinori.

yelteyici, i. *psik.* Ayaklanan bir güdüyü doyuracak nitelikte görülen ve elde edilmesi için canlıyı harekete zorlayan dıştaki bir nesne veya durum. [**İng.** Incentive].

yeme, i. —

~ içme ve barındırma giderleri, *ikt.* Görevli ve işçilerin işyerlerinde veya işyeri dallarındaki yeme, içme ve barındırılmalarıyle tedavi, ilâç, sigorta ve emek-

li kesenekleri, giyimleri ve benzerlerini kapsayan giderler. [İng. Living allowances; Fr. Dépenses vitales].

yemek[1], i. — **~ ten içmekten kesilmek,** *dey.* Büyük bir sıkıntı ve acıya düşüp iştahtan kesilmek.

yemek[2], f. — **yediği naneyi kokutmak,** *dey.* Uygunsuzluğunu ortaya koymak. ● **yediğin nan ü nimet sana haram olsun,** *dey.* Yediği ekmeğe, kendisine yapılan iyiliklere karşı nankörlük edenlere haram etme maksadıyla yapılan bir ilenme.

Yemen, öz. i. —
~ çöllerinde Veysel Karani, *dey.* Boş bir amaç için memleket memleket dolaşanları anlatmak için kullanılır.

yemin, i. —
~ etsem başım ağrımaz, *dey.* Doğruluğundan emin olunan şeyleri anlatmak için kullanılır.
~ ve yesâra bakmamak, *dey.* Sağa sola aldırış etmemek.

yemiş, i. —
~ pazarı, *ikt.* Yemiş, meyve ve sebze pazarı. [İng. Market of dried fruits; Fr. Marché où l'on fait le commerce de fruits secs].
~ sebze aracısı, *ikt.* Meyve ve sebze üreticileri ile manavlar arasında, aracılık yapan kişi. [İng. Bonder, buyer up of fruits and vegatables; Fr. Accapareur professionnel de fruits et de légumes].

yemlik, - ği, i. —
~ yarışçı, *sp.* (*bisiklet*) Belirli bir aylık almaksızın, bir bisiklet firmasından gelişi güzel yararlanan kazanççı koşucu.

yemyeşil, s. —
~ kesilmek, *dey.* Çok korkmak ve heyecanlanmak.

yenen, i. *sp.* (*güreş*) Karşılaşmalarda kazanan güreşçi.

yengi, i. — **2.** *sp.* (*güreş*) Yapılan güreş türünün kurallarına göre yenme durumu.

yeni, s. —
~ basım, *küt.* Daha önce yayınlanmış bir eserin yeniden basılması işi. [İng. New edition; Fr. Nouvelle édition].
~ bir yönergeye değin, *ikt.* Yeni bir buyruğa değin işlemi durdurma. [İng. Until further order; Fr. Jusqu'à nouvel ordre].
~ çözümcüler, *psik.* Geleneksel ruhsal çözüm okulunun nevrozların nedeni konusunda biyolojik ve içgüdüsel etmenlere verdiği öncelik ve ağırlığı benimseyerek, toplumsal kaynaklı çatışmalar üzerinde duran çözümcüler, [İng. Neoanalyst].
~ davranışçılık, *psik.* Psikolojinin tanımında tepkiye birinci derecede öncelik ve ağırlık veren görüş. [İng. Neo-behaviorism].
~ dirimselcilik, *fels.* Dirimselciliğin modern biçimi.
~ gelen kitaplar listesi, *küt.* Temel fişlere gerekli bilgiler eklenerek hazırlanan ve dermeyi oluşturan gereçlerin raflarda izlediği sıraya göre düzenlenen dizim. [İng. Shelf-list].
~ hesaba aktarma, *ikt.* Başka bir hesaba geçirme. [İng. Carry to new account; Fr. Reporter au nouveau compte].
~ iş arama izni, *ikt.* Bildirim süreleri içinde işverenin işçiye yeni bir iş bulabilmesi için iş saatleri içinde ve günde en az iki saat süre ile izin vermesi. [İng. Permission to looking for a new work; Fr. Permission pour chercher un nouveau travail].
~ kanıtlar, *huk.* Duruşma sırasında ileri sürülmediği için dinlenmemiş ve toplanamamış olan ve yeniden elde edilerek ileri sürülen kanıtlar. [İng. New argument; Fr. Nouveau argument].
~ kuşak gerilmesi, *psik.* Gelişimin normal bölümünden herhangi bir yönde uzaklaşan ana babalardan doğan çocukların bu açıdan normale doğru biraz gerilmesi. [İng. Filial regression].
~ okul, *eğt.* Çağın ve günün eğitim amaç ve ilkelerine uygun programların, yöntem ve tekniklerin uygulandığı okul. [İng. Modern school; Fr. École moderne].
~ olaylar, *huk.* Yargılama konusuna ilişkin yeniden ortaya çıkan ve ileri sürülen olaylar. [İng. New fact; Fr. Nouveau fait].
~ ruh çözümcülüğü, *psik. Freud'*un geliştirdiği görüşlerden şu veya bu açıdan kimi değişkenlikler göstermekle birlikte onun okulunun genel yapısı içinde kalan türlü akımlar. [İng. Neopsychoanalysis].
~ yıl, *ikt.* Ticarette aralıktan sonra gelen ve 1 ocaktan 31 aralığa kadar süregelen dönem. [İng. New year; Fr. Nouvel an].
~ yılda hesaba geçecek kayıtlar, *ikt.* Gelecek yılı ilgilendiren fakat bilanço yılında tahakkuk ettirilip ödenmemiş olan giderler ve bunların izlendiği yardımcı hesap.

yeni. dada'cılık, - ğı, i. Dada akımının bazı plastik araştırmalarını yeniden ele alan ve İkinci Dünya savaşından sonra ortaya çıkan akım (*Yeni Dada'cılık Dada'cılığın ruhundan çok tekniklerinden yararlanır*). [İng. Neo-dadaism; Fr. Néodadaïsme].

yeniden, z. —
~ açma, *ikt.* Kapanmış olan bir hesabı yeniden açma. [İng. Reopen, open again; Fr. Rouvrir].
~ basmak, *huk.* Bir eseri tıpkı veya değişik olarak yeniden basmak. [İng. Reprint; Fr. Réimprimer].
~ borçlandırma, *ikt.* İkinci kez borç yazma. [İng. Change again; Fr. Débiter de nouveau].
~ çıkış, *mal.* Daha önce yurda geçici olarak sokulmuş olan malların, yeniden yurt dışına çıkarılması. [İng. Reexportation; Fr. Réexportation].
~ deneme, *sp.* (*bisiklet*) Yarışlarda, kaybeden koşuculara, bir kez daha koşma hakkı verilmesi. [İng. ve Fr. Repêchage].
~ güçlendirme, *psik.* Kişinin her türlü hastalık veya sakatlanma sonucu bozulan beden, zekâ, öğreti ve toplumsal durumunun etkisine benzer duruma getirilmesi. [İng. Rehabilitation; Fr. Réhabilitation].
~ ısmarlama, *ikt.* Eskiden ısmarlanılmış olan bir malı yeniden isteme. [İng. Reorder; Fr. Commander à nouveau].
~ imal ve inşa, *ikt.* Çok eski bir durumda elde edilen binalar ve cihazların yeniden kullanılır duruma getirilmesi için yapılan büyük onarımlar.
~ kovuşturma, *huk.* Savcılıkça, kanıt elde edilmemesi nedeniyle kovuşturulamayan bir suçun, sonradan ve yeniden kanıt bulunması nedeniyle yeniden kovuşturulması. [İng. Prosecution; Fr. Poursuite].
~ kurma, *ikt.* Herhangi bir kuruluşu yeniden kurma. [İng. Reconstruction; Fr. Restauration, reconstitution].
~ mal çıkarma, *ikt.* Bk. **yeniden çıkış.**
~ mal getirme, *ikt.* Herhangi bir işlem yapılmak üzere dış ülkelere gönderilmiş bir malın yeniden yurda sokulması. [İng. Reimportation; Fr. Réimportation].
~ öğrenme, *psik.* Bir parçası veya tümü unutulan bir öğrenimin yenilenmesi. [İng. Relearning].
~ örgütlenme kuramı, *psik.* Öğrenmenin, yeni ve bağımsız parçaların edinilmesiyle değil, öğrenilenler arasında yeni bağlar ve bütünlüklerin kurulması yoluyle gerçekleştiği görüşü. [İng. Reorganization theory].
~ para alma, *ikt.* Parayı yeniden geri alma. [İng. Recovery; Fr. Recouvrement].
~ hesaplama, *ikt.* İkinci kez hesaplama. [İng. Recount; Fr. Recompter].
~ tamamlama, *ikt.* Olumluluğunu yitirmeğe başlayan bir nesneyi yeniden tamamlama. [İng. Complete; Fr. Réassortir].
~ yeterlilik, *sp.* (bisiklet) Yetersiz görülen koşucu ve yöneticilerin, yönetmenliklerde belirtilen duruma uydukları anlaşıldıktan sonra, kendilerine yine yeterlilik tanınması.

yeni. kapitalizm, b.i. *ikt.* Kapitalizmin, kendine özgü yeni gerçeklere dayanan, dolayısıyla da yeni stratejileri içeren çağdaş biçimi. [Fr. Néo-capitalisme].

yenileme, i. — **4.** *ikt.* a) İki kişi arasında borcun alacaklının kabulü ile üçüncü kişiye aktarılması. b) Eski borç yerine yeni bir borç koyarak eski borcu kaldırma. [İng. Novation; Fr. Renouvellement].
~ ayırcası, *ikt.* Sabit değerlerin ve kuruluşların yenilenmeleri için ayrılan para ve bu yönde yapılan biriktirim hesabı. [İng. Renewal fund; Fr. Fonds de renouvellement].
~ fonu, *ikt.* Bir tür karşılık olup, amorti edilmiş makine ve benzerlerinin yenilenmesi gerektiği zaman fiyatları yükselmiş olabilir bu yüksek fiyatlarla bunları yeniden temin edebilmek düşüncesiyle ihtiyarî oarak ayrılan fonlar.

yenilenmek, f. — **yenilenen bankalararası kredi,** *ikt.* Bankalararası sayca kullanıldıkça veya ödenekler ödendikçe kendi kendine yenilenen bankalararası sayca. [İng. Revolving letter of credit; Fr. Accréditif rotatif renouvelable].

yenilik, - ği, i. —
~ yasası, *psik.* Türlü davranış veya dizilerin öğreniminde canlının en son öğrendiğini, en iyi anımsama olanağının bulunduğu yasası. [İng. Law of recency].

yer, i. — **~ de başlatma,** *güreş* Minder dışına çıkmış güreşçilerin durumuna göre güreşi kuralına uygun bir biçimde yerduruşuna göre başlatma. ● **~ de künde karşılığı,** *güreş* Alta düşüp kündeye gelmekte olan güreşçinin birden sıçrayarak karşısındaki güreşçinin üzerine bir ayağını atıp dönüşe geçmesi. ● **~ den oyun,** *sp.* (*futb.*) Topu yerden uzatmalarla geliştiren oyun yöntemi. ● **~ e bakan,** *dey.* Sinsi: *Ah ne o yere bakandır, onu ancak bilen bilir!* ● **~ e geçmek,** *dey.* Çok utanmak. ● **~ inden etmek (atmak),** *dey.* Bulunduğu yerden uzaklaştırmak, defetmek. ● **~ ini ısıtmak,** *dey.* Bir yerde uzun süre kalmış veya oturmuş olmak. ● **~ ini tutan,** *psik.* Bir kişinin yaşamında üçüncü bir kişinin yerini tutabilen. [İng. Surrogate]. ● **~ le bir etmek,** *dey.* Büsbütün yok etmek. ●

~ **lere yuvarlanmak,** *dey.* Alçalmak, rezilce yalvarmak.
~ **alıştırmaları,** *cimn.* El ve bütün vücut bölümleri için yeri bir dayanak düzeyi veya bir tür araç gibi kullanarak düzenlenen devinimler. [**İng.** Exercises on the floor].
~ **bulmak,** *dey.* Oturacak bir yer sağlamak.
~ **değişikliği bildirgesi,** *ikt.* a) İşyerinin özdeş vergi örgütü sınırında bir yerden başka bir yere alınması (*taşınması*) veya vergi örgütü sınırı dışına çıkarılması. a) İşi bırakma ve gidilen yerde işe başlama gibi durumların yükümlülerince vergi örgütlerine bildirilmesi için düzenlenen bildirge. [**İng.** Declaration of place changement; **Fr.** Déclaration de changement de place].
~ **değiştirimi,** *psik.* a) Bir dizgenin iki birimi arasındaki ruhsal, mantıksal veya uzaysal ilişkilerin yer değiştirmesi. b) Okuma ve yazmada iki hece veya kelimenin yerini değiştirme. [**İng.** ve **Fr.** Transposition].
~ **değiştirme yollukları,** *ikt.* Bir üniteden diğer bir üniteye atanan personel ile aile bireylerine harcırah kanunu uyarınca ödenen yolluk ve gündelikler.
~ **demir gök bakır,** *dey.* İmkânsızlıklar içinde olmayı belirten bir söz.
~ **edinmek,** *dey.* Ev veya arsa almak.
~ **indisi,** Kullanma çarpanının belirlenmesinde oylum boyutlarını hesaba katmaya yarayan sayı veya harf.
~ **kipesi,** *cimn.* Sırt üstü devrik yatıştan, bacakların hızla havaya itip bükülüşü, kalçanın gerilişi, ensenin yeri itişiyle ayağa kalkma.
~ **öğrenimi,** *psik.* Ereğe eriştirilecek olan davranışları yapmayı değil, ereğin uzaydaki yerini öğrenme. [**İng.** Place learning].
~ **tutma,** — **2.** *sp.* (*futb.*) Oyuncuların alanda hem kendi arkadaşlarından gelen topu engellenmeden alabilecek, hem de karşı oyunculara gelen topu önleyecek bir durum almaları.
~ **tutucu simge,** *mant.* Sözedilen dilin belli bir sentaktik türden deyimlerinin yerini tutan, ama kendisi hiç bir yorumda belli bir anlam kazanmadığı gibi her hangi bir değişken bağlayıcısının etkisine giremeyen aynı dildeki özel bir im. [**İng.** Place-holder, schematic letter, dummy variable].
~ **ve su altında çalıştırma yasağı,** *ikt.* 18 yaşını doldurmamış kişilerin yasasına göre yer ve su altı işlerinde çalıştırılmaları yasağı. [**İng.** Prohibition of making work subterrain and submarine; **Fr.** Prohibition de faire travailler souterrain et sousmarin].
~ **yerinden oynamak,** *dey.* Çok büyük gürültü kopmak: *Yetişemediğine tesini atmak.*
~ **zarfları,** *gram.* Eylemlerin yerlerini belirten kelimeler ve benzerleri.

yer. altı, b.i. — ~ **nın dinlenmesi,** *bayınd.* Yeraltı galeri ve tünellerinin kemerlerindeki biçim bozukluklarının ölçülmesi.
~ **işleri,** *ikt.* Teknolojisi gereğince yer altında yapılan işler. [**İng.** Subterrenian works; **Fr.** Travaux souterrains].

yer. değiştirme, — **2.** *tektonik* Yarılımlanmada, bir yarılımın iki yanının bildirilen herhangi bir doğrultuda ölçülmüş bağlı hareketi sonucuna ya da bir tabakanın veya bir başka şeyin yarılım hareketiyle uğradığı konum değişimine uygulanabilen bir genel terim.

yer. duruşu, b.i. *güreş* Altta bulunması gereken güreşçinin minder ortasında eller üstü alacağı durum.

yerel, s. —
~ **küme,** *sos.* Genellikle yerleşme yeri özdeş olan ve yüz yüze ilişkiler içinde bulunan kişilerden oluşan toplumsal küme. [**İng.** Local group; **Fr.** Groupe local].

yere. yönelim, b.i. — **4.** *etoloji.* Yerçekiminin yol açtığı ve yön verdiği hareket (*Eğer hareket aşağı doğru olursa, yereyönelim «pozitif»tir denir: bu durum toprak kazıcı hayvanlarda görülür. Hareket yukarı yönelikse, yereyönelim «negatif» veya çıkıcıdır denir*). [**İng.** Geotropism; **Fr.** Géotropisme].
Eşanl. **jeotropizm.**

yergi, i. —
~ **romanı,** *ed.* Çevreyi ve çevredeki olguları anlatırken çağdaş töreleri yeren roman. [**Fr.** Roman satirique].

yerinde, s. —
~ **görüm,** *huk.* Uyuşmazlık konusu bir olayın gerçeğini araştırmak için, olay yerinde (*yıkılan, delinen duvar, kırılan kapı, pencere vb.*) araştırma yapma, gövde üzerinde (*bereleme, yaralama, adam öldürme vb.*) incelemeler yapma işi. [**İng.** See; **Fr.** Vue, examen].
~ **verme koşulu,** *ikt.* Alıcının malı satıcının mağazası veya deposunda alması. [**İng.** Place of destination clause; **Fr.** Clause de lieu de destination].

yerine, z. —
~ **getirmezlik,** *ikt.* Yapılacak işlemin veya alınmış olan kararın gerçekleştirilmemesi, uygulama alanına konulmaması, yapılmaması. [**İng.** Non execution; **Fr.** Non exécution].
~ **koyma,** *ikt.* a) Sabit bir kuruluş yerine bir başkasının, bir yenisinin konulması. b) Sabit bir değerin yenilenmesi. [**İng.** Replacement; **Fr.** Remplacement].
~ **verme aracılık parası,** *ikt.* Malın yerine verilmesi sırasında verilen aracılık parası. [**İng.** Commission of delivery; **Fr.** Commission en livraison].
~ **verme buyruğu,** *ikt.* Para veya özdeksel her nesnenin verilmesi için düzenlenen buyruklu yazı. [**İng.** Delivery order; **Fr.** Ordre de livraison].
~ **verme sözleşmesi,** *ikt.* Yerine verme koşullarını kapsayan sözleşme. [**İng.** Contract for delivery; **Fr.** Contrat de livraison].

yer. kimyası, b.i. JEOKİMYA yerine kullanılan yeni terim. [**İng.** Geochemistry; **Fr.** Géochimie].

yerleşik, s. — **6.** *komp.* Çok sık kullanıldığı için her seferinde yardımcı bir hafızadan yükleme zorunluğu olmaksızın sürekli olarak bilgisayarın iç hafızasında bulunan, genellikle işletme sistemine ait bir program için kullanılır.

yerleşme, i. — **4.** *tektonik* Herhangi bir kaya cisminin bugün görüldüğü ortama konulması işlemi. **5.** *ekoloji.* Bir yerde zamanla bir ekosistemin kurulması veya başka bir ekosistemin yerini alması. **6.** *stereokim.* İki komşu karbonun ornatma elemanlarının uzayda birbirine göre konumu.

yerleştirme, i. —
~ **bölümü,** *eğt.* Üniversite, akademi ve yüksek okullara giriş koşulları, açık işler, burs yarışmaları gibi konularda bilgi toplayıp bunları öğrencilere duyuran, istedikleri yüksek okul ve işlere girmelerinde onlara yol gösteren okul kılavuzluk bölümü. [**İng.** Placement service; **Fr.** Bureau de placement].

yerli, s. —
~ **ortaklık,** *ikt.* Ulusal yasalara göre kurulan ortaklık. [**İng.** Domestic corporation; **Fr.** Société intérieure].
~ **üretim,** *ikt.* Ürünleri yurt içinde sağlama ve elde etme. [**İng.** Home production; **Fr.** Production indigène].

yer. mekaniği, b.i. Yer kabuğu katmanlarını inceliyen mekanik dalı. [**Fr.** Géomécanique].

yer. ölçümü, b.i. *geod.* GEODEZİ yerine kullanılan yeni terim. [**İng.** Geodesy; **Fr.** Géodésie]. • **uzaysal** ~, *geod.* Yapma uydulardan yararlanan yerölçümü tekniklerinin tümü. [**Fr.** Géodésie spatiale].

yersel yönetim ortaklığı, *ikt.* Belediyeler ve yersel yönetimlerce kurulan ortaklık. [**İng.** Municipal corporation; **Fr.** Société de municipalité].

yer. yuvarlağı, b.i. —
~ **kenedi,** *tektonik.* Bir kratonun her bir derli toplu asbölümü arasında bulunan, genellikle şiddetli biçim değiştirme yeri olan sınır kuşakları.

yetenekli, s. Yetenekleri olan. [**İng.** Skilled, skillful].
~ **işçi,** *ikt.* Belirli bir becerisi ve yeteneği olmakla beraber usta durumuna gelemeyen işçi. [**İng.** Skilled worker; **Fr.** Ouvrier qualifié].

yeteneksiz, s. Yetenekleri olmayan.
~ **işçi,** *ikt.* Başladığı işte henüz bir yeteneği olmayan ve beceri göstermeyen işçi. [**İng.** Unskilled worker; **Fr.** Ouvrier non-qualifié].

yeterli, s. —
~ **uyaran,** *psik.* Belirli bir olayı etkin duruma geçirmeye yeten uyarıcı. [**İng.** Adequate stimulus].
~ **yarışçı,** *sp.* (*bisiklet*) Yönetmelik kurallarına her yönden uygun görülen yarışçı. [**İng.** Qualifier; **Fr.** Qualifié].

yeterlik, - ği, i. —
~ **derecesi,** *ikt.* Bir istihsal faaliyetinin veya bu faaliyet neticesinin önceden tayin edilen standart ölçülerle kıyaslanması.
~ **eğitimi,** *eğt.* Bir görev dalında veya belli bir konuda ön bilgi ve yetenekli kişilerin, bu bilgi ve yeteneklerini güçlendirmeye yarayan ve bu gibi kimselere gerekli yeterliği kazandıran eğitim. [**İng.** Efficiency education; **Fr.** Éducation de perfectionnement].

yetersiz, s. —
~ **kişilik,** *psik.* Anlıksal durumunda veya düzeninde herhangi bir eksiklik veya bozukluk söz konusu olmaksızın uygun ve etkili yargılama gücünden yoksun görünüp tuttuğu hiç bir işte başarı sağlayamayan kişi. [**İng.** Inadequate personallity].
~ **uyaran,** *psik.* Duyu organlarından birini harekete geçirmekle birlikte, o organ için normal ve yeterli olmayan uyarıcı. [**İng.** Inadequate stimulus].

yetersizlik, - ği, i. —
~ **duygusu,** *psik.* Çoğu zaman çöküntü durumlarında görülen, kişinin yetenek ve çaba gerektiren hiç bir şeyi başaramayacağı duygusuna kapıldığı durum [**İng.** Felling of inadequacy].

yeti, i. —
~ **psikolojisi,** *psik.* Anlığın birbirinden bağımsız istenç, hafıza, dikkat, yargı gibi birtakım özel güçlerde oluştuğunu

savunan bir psikoloji okulu. [İng. Psychology faculty].

yetişkin, s. — **~ ler bölümü,** *küt.* Halk kütüphanelerinde yetişkinlere ayrılan bölüm. [İng. Adult department]. • **~ ler eğitimi,** *eğt.* a) Resmî veya özel kuruluşlarca yetişkinlere türlü alanlarda bilgi kazandırmak ve anlayışlarını geliştirmek amacıyle düzenlenip yürütülen planlı, eğitim etkinlikleri. b) Yetişkin yurttaşların çalışma güçlerini arttırmak, yaşayış düzeylerini yükseltmek, ulusal ve insancıl değerlerini geliştirmek amacıyle okul eğitimi dışında veya yanında yapılan eğitim ve öğretim çalışmalarına verilen ad. [İng. Adult education; Fr. Éducation des adultes].

~ anlağı, *psik.* Herhangi bir toplumda ortalama yetişkinin yaklaşık olarak 20 yaşlarında eriştiği anlak düzeyi. [İng. Adult intelligence].

yetişkincilik, - ği, i. *psik.* Çocuk davranışlarını yetişkinlere özgü kavram ve görüşlerle yorumlama. [İng. Adultmerphism].

yetişmen, i. *ikt.* Bulunduğu iş dalındaki öğrenimini güçlendirmek amacıyle ücretsiz gönüllü olarak çalışan kişi. [İng. Unsalaried; Fr. Volontaire].

~ öğretmen, *eğt.* Göreve yeni atanmış olup tecrübeli bir veya birkaç öğretmenin gözetimi altında eğitim ve öğretim çalışmalarına katılarak kendini yetiştirmekte olan öğretmen. [İng. Apprentice teacher; Fr. Professeur stagiare].

yetiştirici, i. ve s. —

~ öğretim, *eğt.* Herhangi bir alanda, bir konuda yetersizliği görülen bir öğrenciyi veya öğrenci kümesini yetiştirmek amacıyle yapılan özel öğretim. [İng. Remedial teaching; Fr. Enseignement de rattrapage].

yetkecilik, - ği, i. *sosy.* Bk. **Otoritarizm.**

yetki, i. —

~ belgesi, — **2.** *sp.* (*bisiklet*) Spor yönetmeni ve sporcuların kimliklerini, bağlı bulundukları kurulu, kat ve bölümlerini bildiren, bir yıl süreyle geçerli belge. [İng. ve Fr. Licence]. **3.** *ikt.* Bir işçinin, toplu sözleşme yapmak için sendikasına yetki verdiğini gösteren belge. [İng. Authorizaton card; Fr. Carte d'autorisation, papier d'autorisation].

~ belgesini yoklama, *sp.* (*bisiklet*) Yarıştan önce, yetki belgelerinin yarış gününde geçerli olup olmadığı, vizesinin yapılıp yapılmadığı, yarış düzenine göre yarışa girebilmek bölüm ve katlardan alınıp alınmadığının hakemlerle yoklanması işlemi. [Fr. Contrôle des licences].

~ verme, *ikt.* Yetkileme, bir işin yapımına izin verme. [İng. Authorize; Fr. Autorisation].

yetkileme, i. *ikt.* Kendi adına bir işin yapımı, kovuşturulması ve olumlu bir sonuca varılabilmesi amacı ile bir başkasına verilen yetki, özümleme, kişileme. [İng. Proxy; Fr. Mandat, procuration].

~ belgesi, *ikt.* Birisi adına ve hesabına bir iş yapmayı yüklenen kişiye verilen belge. [İng. Proxy; Fr. Mandataire].

~ belgesi vermek, *ikt.* Seçilen kişiye kendi adına her tür işlemi yapabilmek amacıyle belge vermek. [İng. To give the procuration; Fr. Conferer la procuration].

~ ücreti, *ikt.* Yapılacak bir görev veya bir işlem karşılığı yetkilenmiş olan kişiye verilen para. [İng. Rctainer; Fr. Honoraires].

yetkili, s. —

~ imza, *ikt.* İşin sahibi adına yetkilisi tarafından atılan imza. [İng. Signature by procuration; Fr. Signature par procuration].

~ kişi, *ikt.* Yaygın ortaklıklarda yönetim kurulunca kendisine yürütme ve yönetim yetkisi verilen kişi. [İng. Managing director; Fr. Directeur gérant].

~ sendika, *ikt.* Toplu iş sözleşmesi yapmağa yetkili olan işçi veya işyeri sendikası. [İng. Bargaining agent, bargaining unit; Fr. Syndicat autorisé].

~ mahkeme, *huk.* Davaya bakmaya yetkili olan mahkeme.

yetkincilik, - ği, *psik.* Kişinin kendinden ve başkalarından durumun veya olanakların gerektirdiğinden daha üstün ve eksiksiz bir başarı beklemesi. [İng. Perfectionism; Fr. Perfectionnisme].

yığın, i. — **3.** *komp.* Bilgilerin düzenli yapısı (*sıralı data yapısı*).

~ hafıza, *komp.* Yığın ilkesine göre çalışan hafıza.

~ eğitimi, *eğt.* Sorunlarını anlama ve çözme, yaşayış düzeylerini yükseltme konularında büyük halk yığınlarına gerekli bilgi ve becerileri kazandırma, toplum kalkınmasına katılmada onlara yardım etme amacını güden eğitim düzeni [İng. Mass education; Fr. Éducation de masse].

~ eylemi kuramı, *psik.* Öğrenilmiş ve anlaksal eylemlerde, beynin belirli özekler halinde değil, kapsamlı bölgelerinin katıldığını savunan görüş. [İng. Mass action theory].

~ iletişimi, *sosy.* Kamuoyunu biçimlendiren basın, radyo, televizyon, sinema gibi iletişim ve yaymaca yol ve araçlarının işleyiş süreci. [İng. Mass communication; Fr. Communication de masse].

~ mazohizmi, *psik.* Yığına önderlik eden kişinin sunup savunmasıyle zorluk, yoksulluk ve acılara toplu olarak katlanma. [İng. Mass masochism].

~ romanı, *ed.* Bir sanat kaygısı gütmeksizin, sürükleyici olaylarla geniş okur katmanlarının ilgisini çekmek amacı güden roman. [İng. Popular novel; Fr. Roman populaire].

~ tepisi, *psik.* Belirli bir uyarana karşı ayırım yapmadan büyük kas kümelerinin tepki yapması. [İng. Mass reflex].

yığınak, - ğı, i. —

~ kütüphane, *küt.* Bir veya birkaç kütüphanenin, az kullanılan gereçlerini gerektiğinde kullanmak üzere bir yerde toplayan kütüphane. [İng. Deposit library].

yığışım, i. **anlam ~ ı,** *leng.* Anlamlı bir birimin kapsamı; bu kapsam içinde yer alan anlambirimciklerin arasında hiç bir özel ilişki yoktur, çünkü bu anlambirimcikler yalnızca birbirine eklenmiştir: söz gelimi, «*kız*» sözcüğü (+ *insan*), (— *erkek*) *anlambirimciklerinden oluşan anlamlı bir yığışım örneğidir.* [Fr. Agglomérat sémantique].

yığışma, i. — **3.** *ikt.* Firmanın, kendisinden büsbütün farklı ürünler çıkartan işletmelerle ya kaynaşarak veya bu işletmeleri denetimine alarak, birbirini tamamlayıcı olmayan yönlerde genişleme biçimi. [Fr. Conglomérat].

yığıt, i. *komp.* Bir bilgisayarın iki birimi veya iki hafızası arasında aktarılan bilgileri geçici olarak depolamağa yarayan ve bazen «*tampon hafıza bölgesi*» de denilen iç hafıza bölgesi.

yıkıcı, s. —

~ rekabet, *ikt.* a) Piyasayı altüst etmek amacıyla yapılan yasa dışı yıkıcı yarışım. b) Fiyatların maloluşun altına kadar düşürülmesiyle sonuçlanan yıkıcı rekabet. [İng. Destructive competition Fr. Concurrence destructive].

yılan, i. —

~ dansı, *etn.* Kuzey Amerika'da yaşayan Hopilerde büyücülerin, büyüsel yeteneklerini göstermek için ağızlarına canlı yılanları alarak yaptıkları dans. [İng. Snake dance; Fr. Danse du Serpent].

yıldırım, i. —

~ takla, *cimn.* Başı yere değdirmeden tek omuz üzerinde tek elle apansız atılan takla.

yıldız, i. — **16.** *komp.* Birçok programlama dilinde, çarpma işareti olarak X işaretinin yerine kullanılan basıncılık işareti: A = 3 B + 4. [İng. Asterisk; Fr. Astérisque]. • **nötronlu ~,** *astr.* Bir yıldızın patlaması ile meydana gelen ve nötronlardan oluşan küçük boyutlu yıldız. [Fr. Etoile à neutrons]. • **titrek ışıklı ~,** *astr.* Çık hızlı parlaklık değişimleri gösteren yıldız. [Fr. Etoile à flares].

~ oyuncu, *sp.* (*futb.*) Bir takımın veya bir oyunun en iyi oyuncusu. [İng. Star player].

yıldızsı, s. — **2.** *astr.* Bir fotoğraf klişesi üzerindeki görüntüsü tıpkı bir yıldızın görüntüsü gibi nokta halinde olan, fakat yapısı yıldızın yapısıyla aynı olmayan bir gökcismi için kullanılır. [İng. Quasistellar; Fr. Quasistellaire]. • **~ kaynak,** *(QSO), astr.* Bir radyo kaynak örneğinden yararlanarak keşfedilen kazar. [İng. Quasi-stellar source; Fr. Source quasistellaire]. • **~ nesne** (QSO), astr. Bir optik nesne örneğinden yararlanarak keşfedilen kazar. [İng. Quasi-stellar object; Fr. Objet quasistellaire].

yıllık, s. —

~ bildirim, *ikt.* Bir takvim yılında sağlanan arı geliri gösteren ve vergi örgütlerine verilmesi yasasına göre zorunlu olan bildirim. [İng. Annual return; Fr. Déclaration annuelle].

~ bildirim yapılmayacak durumlar, *ikt.* Yasasında ayrıntıları ile belirtildiği gibi vergi bağışıklık sınırları içinde kalan gelirlerle ve toplama yapılması gerekmeyen işlemlerle bağımlı kalmak koşulu ile yıllık bildirimde bulunma zorunluluğunun olmaması.

~ gelir, *ikt.* Yıllık kazanç, sıradan yıllık kazanç bölümü. [İng. Yearly income; Fr. Revenu annuel].

~ gelir vergisi ödeme bölümleri, *ikt.* Yıllık bildirimler üzerine gerçekleştirilen gelir vergilerinin kişinin yararına ve cezalı ödemeye yer verilmeksizin yasasında gösterilen bölüntülerle belirli zamanlarda ödenmesi.

~ izin dönemi, *ikt.* Bir yıllık dönem içinde izinli olarak geçirilen süre. [İng. Annual holiday's period; Fr. Période de congé annuel].

~ kira, *ikt.* Bir taş ocağını, veya madeni kullanmak için ödenen kira (*çıkarılan cevher karşılığı ödenen kiradan farklı*). [İng. Dead rent; Fr. Rente annuelle].

~ ödenti, *ikt.* Kamu yararına uygun girişimlerin uygulanabilmesini sağlamak

amacıyle devlet veya bir kamu kuruluşunca her yıl ödenmesi yüklenilen para. [İng. Annuity; Fr. Annuité].

~ **faiz,** *ikt.* Yıllık olarak hesaplanan faiz. [İng. Annual interests; Fr. Intérêts annuels].

~ **plan,** *eğt.* Öğretmenin bir öğretim yılı süresince ders vermekle yükümlü bulunduğu sınıflarda, program uyarınca belli üniteleri veya konuları hangi aylarda, yaklaşık olarak ne kadar zamanda işleyeceğini gösteren ve öğretmence hazırlanarak ders yılı başında okul yönetmenine verilen çalışma planı. [İng. Yearly plan, syllabus; Fr. Plán annuel].

~ **ücret,** *ikt.* Ücretin bir yıllık olarak ödenmek üzere saptanan tutarı. [İng. Annual wage; Fr. Salaire annuel].

~ **ücretli izin defteri,** *ikt.* İşçilerin ücretli izin durumlarının saptandığı defter. [İng. Annual book of holiday; Fr. Cahier de congé annuel].

yırtmaç, - cı, i. —

~ **yarılım,** *tektonik.* Yırtmaç yarılımları, bir itki levhası veya kayma kütlesi içerisinde bulunan ve ayrımlı hareketlerle oluşan doğrultu atımlı yarılımlar.

yineleme, i. — **2.** *komp.* a) Bir program çevriminin, bu çevrimin, niteleyici bir parametresinin veya verisinin belli bir değeri için uygulanması. [İng. Iteration; Fr. Itération]. • b) Bir alt programın birbiri ardına tekrarlanan bir dizi uygulaması arasında bir işlemin özel olarak uygulanması. [İng. Iteration; Fr. Itération].

~ **kuramı,** *psik.* Bireyin gelişiminde geçirdiği belirli aşamaların, türün evriminde geçirdiği aşamaların bir yinelemesi olduğu görüşü. [İng. Recapitulation].

~ **öğrenimi,** *psik.* Öğrenme konusunu, anlama zorunu olmadan verildiği biçimde hafızaya yerleştirme. [İng. Rote learning].

~ **sayısı,** *ikt.* Bir değerler aşamasında yinelenen sayı. [İng. Absolute frequency; Fr. Fréquence absolue].

~ **zorlanımı,** *psik.* Bunalımdan kurtulmak için belirli bir davranışı durmadan yineleme. [İng. Repetition compulsion].

yinelemeli, s. —

~ **kipsel önerme,** *mant.* Yönetileni kipsel önerme olan bir kipsel yöneticiyi kapsayan önerme. [İng. Sentence with iterated modalities].

yineleyici, s. *komp.* Örneğin çevrimler halinde birçok kere tekrarlanan komut sıralarının yer aldığı bir hesap süreci veya bir program yapısı için kullanılır. [İng. Iterative; Fr. Itératif, - ive].

yitik, s. —

~ **indirim,** *ikt.* Bedelin süreden önce ödenmemesi halinde yararlanılmayan indirim. [İng. Lost discount; Fr. Escompte perdu].

yitimlik, - ği, i. *huk.* Bir kişinin batan gemide ve bir yangında bulunması gibi nedenlerle öldüğü umulacak kertede ortalarda bulunmaması. [İng. Disappearance; Fr. Absence].

yiyecek, - ği, i. —

~ **içecek donatımı,** *sp.* (*bisiklet*) Yarıştan önce veya yarış içinde, koşucuların yiyecek içeceklerinin kurallara göre sağlanması ve dağıtılması. [Fr. Ravitaillement en nourriture et boisson].

yoğun, s. —

~ **alıştırma,** *psik.* Öğrenme süresi için verilen zamanı aralıksız alıştırmalarla doldurma. [İng. Massed practice].

~ **depolama,** *küt.* Tekerlekli, raylı, v.b. biçimlerde çekilen raflara herhangi bir yere çok fazla kitap yerleştirme. [İng. Compact storage].

yoğunlaştırma, i. **elektrikle** ~, *elektr.* Koloidal bir çözeltinin veya elektrik yükü taşıyan çok küçük taneciklerin yoğunluğunu, bu tanecikleri bir doğru akımın etkisiyle anoda veya katoda doğru çekerek artırmayı sağlayan işlem: *Doğal kauçuk sütü elektrikle yoğunlaştırılmış yöntemiyle yoğunlaştırılabilir.* [İng. Electroconcentration; Fr. Électroconcentration].

yoğunluk, - ğu, i. **kayıt yoğunluğu,** *komp.* Bir bilgi kayıt desteği üzerinde birim boyut başına kaydedilmiş ikili eleman sayısı: *Manyetik bir şerit veya disk üzerindeki kayıt yoğunluğu santimetrede bit veya inç'te bit (bpi) olarak ifade edilir.* [Fr. Densité d'enregistrement]. • **bir boyutlu rasgele bir değişkenin olasılık yoğunluğu.** *mat.* Bu rasgele değişkenin dağılım fonksiyonunun türevi. [Fr. Densité et probabilité d'une variable aléatoire à une dimension]. • **tayf yoğunluğu** (*enerjinin tayf yoğunluğu*) *sibern.* Dar bir frekans bandındaki bir işarette bulunan enerjinin bu bandın genişliğine oranı. [Fr. Densité spectrale (d'énergie)]. • **tayf yoğunluğu fonksiyonu,** *sibern.* Tayf yoğunluğu değişimini frekansa bağlı olarak veren fonksiyon. [Fr. Fonction de densité spectrale].

yok, - ku veya - ğu, s. ,

~ **olma sabuklaması,** *psik.* Süregelen varlık ve toplum düzeninin yıkılıp yok olduğu kanısına saptanmak. [İng. Nihilistic delusion].

~ **pahasına satış,** *ikt.* Düşük fiyatla satma, alçak değerle elden çıkarma. [İng. Sale under price; Fr. Mévente].

yokarma, i. *huk.* Yasaya uygun bulunmadığı saptanan bir işlem ve kararın, yargılıkça veya yöneticiler eliyle yürürlükten kaldırılması. [İng. Annulment, cancelling declaration of nullity; Fr. Annulation].

yokçuluk, - ğu, i. *eğt. a)* Birey üstü gerçek ve değerleri yadsıyan, gerçeğin nesnel bir temeli bulunmadığını ileri süren görüş, her türlü gerçek varlığı yadsıyan aşırı kuşkuculuk. b) Dine, ahlâk ilkeleri ve yükümlülüklerine, yerleşik yasa ve kurumlara karşı kökten inançsızlık. [İng. Nihilism; Fr. Nihilisme].

☆ *Eşanl.* **nihilizm.**

yok. etme, b.i. *ikt.* Sabit bir varlığın önceden saptanan yaşam süresinden daha önce verimli olma gücünü yitirmesi nedeniyle o ana kadar uygulanılmamış olan aşınma paylarının yitiriciye atılarak yok edilmesi. [İng. Rodemption, amortization; Fr. Amortissement].

~ **belgesi,** *ikt.* Ödenen borç senetlerinin yokedildiklerini gösteren belge. [İng. Cremation certificate; Fr. Certificat d'anéantissement]

yoklama, i. — ~ **da kimlik belgesi gösterilmesi,** *ikt.* Vergi yöntemi yasasına göre yoklama yapmağa yetkili olan kişilerin bu olay sırasında vergi yükümlülerine fotoğraflı kimlik belgelerini göstermeleri zorunluluğu. [İng. Presentation of identification cart on inspect; Fr. Présentation de carte d'identification en inspection]. • ~ **ya yetkililer,** *ikt.* Vergi yöntemi yasası ile belirtilen temellere göre alınacak vergilerin gerçekleştirilebilmesi sağlanılmak amacıyle yoklama ve inceleme yapabilmekle yetkili kılınan kişiler. [İng. Inspecting authorities; Fr. Authorités à inspection].

~ **günü,** *ikt.* Yoklamanın dilenildiğinde yapılması, bu işlemin belirli bir sınırlama ile bağımlı olmaması ve uygulama sırasında vergi yöntemi yasasında belirtilen temellere uyulması. [İng. Time of inspection; Fr. Temps d'inspection].

~ **sonuçlarının bildirilmi,** *ikt.* Yoklama sonuçlarının yetkililerince vergi yöntemi yasasında açıklanan temel bilgilere göre ayrıntıları ile vergi örgütü ve yükümlüye bildirilmesi. [İng. Notification of results of inspection; Fr. Notification des résultats d'inspection].

yoklamak, f. — **yokladığı çakmak taşı çıkmak,** *dey.* Tehlikeye yaklaşmak.

yok. olabilen, b.s. **kendiliğinden** ~, *sny.* Bir kenara bırakıldığında bakteriler veya öbür biyolojik etkenler tarafından yok edilen sanayi ürünleri için kullanılır.

yoksul, s. —

~ **sanat,** *çağdaş sanl.* Sanata özgü geleneksel teknikleri ve soylu sayısal gereçleri reddeden çağdaş sanat akımı. [Fr. Art pauvre].

yoksullaşmak, f. — **yoksullaşmış algı,** *psik.* Deney durumlarının büyük ölçüde yalınlaştırılıp yoksullaştırılması durumunun algılanması. [İng. Impoverished perception].

yoksullaşma, i. *ikt.* Giderek geçim sıkıntısının artması.

yoksundurma, i. *eğt.* Bir disiplin suçu işlemiş olan öğrencinin belli bir süre spor yarışmaları, okul gezileri gibi etkinliklere katılmaktan alıkonması. [İng. ve Fr. Privation].

yokumsama, i. *psikan.* Dış dünyada var olan bir gerçekliği tanımaktan kaçınma.

yokuş, i. — **3.** *mat.* Belli bir ana kadar sıfır olan ve bu andan itibaren çizgisel olarak artan zaman fonksiyonu: *Bir yokuş, bir birim basamağın zamana göre integralinin sonucu olarak düşünülebilir.* • **birim** ~, *mat.* İkinci kısmının eğimi birime eşit olan yokuş.

yol, i. — ~ **a çıkarmak,** *dey.* Hareket ettirmek. • ~ **a koymak,** *dey.* Düzenlemek. • ~ **da düz yarış,** *sp.* (*bisiklet*) Belirli bir uzanımda ve bir kezde toplu olarak koşulan yarış. [Fr. Course sur route en ligne]. • ~ **da saatli takım yarışı,** *sp.* (*bisiklet*) Dörder kişilik takımlar arasında ve aralıklı çıkışla, yolda yapılan saatli yarışlar. [Fr. Course sur route contre la montre-par équipes]. • ~ **daki paralar,** *ikt.* İşletmeye gönderilmiş ve işletmece henüz teslim alınmamış paralar. • ~ **daki paralar hesabı,** *ikt.* Personel aracılığı ile gönderilen gruplarla, karşı ünitelerden gönderilip de henüz teslim alınmayan paraların izlendiği hesap. • ~ **daki stoklar ve giderleri,** *ikt.* Dış ve iç piyasadan satın alınmış, gönderildiği veya oradaki taşıyıcılara tevdi edildiği anda hukuken devralınması bitmiş, fakat henüz işletmeye gelmemiş maddeler ve buna ilişkin giderler. • ~ **dan kalmak,** *dey.* Herhangi bir nedenden ötürü gideceği yere gidememek: *O sudan bahanelerle yolundan kalmaz.* • ~ **dan koymak,** *dey.* Gitmesine engel olmak, döndürmek. • ~ **una can koymak,** *dey.* (*Birini*) Kendini feda edecek kadar sevmek. • ~ **una girmek,** *dey.* Düzene girmek: *İşleri yoluna girince yüzü gülmeye başladı.* • ~ **unda olmak,** *dey.* Gerektiği

gibi düzene girmiş olmak. • **bir grafın basit yolu,** *mat.* Aynı yayı iki kere kullanmayan yol. [**Fr.** Chemin simple d'un graphe]. • **bir grafın bileşik ~ u,** *mat.* Basit olmayan yol. [**Fr.** Chemin composé d'un graphe]. • **bir grafın temel ~ u,** *mat.* Aynı tepeden iki kere geçmeyen sonlu veya sonsuz yol. [**Fr.** Chemin élémentaire d'un graphe]. • **bir grafın ~ u,** *mat.* Her yayın bitim ucu bir sonraki yayın başlangıç ucuyla çakışan yaylar dizisi. [**Fr.** Chemin d'un graphe]. • **güvenilir akustik ~,** *ask.den.* Oldukça derine daldırılmış bir sonar tarafından yayımlanan ses dalgalarının yol aldığı özel yörünge. [**İng.** Reliable Acoustic Path, RAP; **Fr.** Chemin acoustique sûr]. • **ışınsal ~,** *mim.* Bir kentin merkezinden dışına doğrudan doğruya uzanan yol. • **iletim ~ u,** *komp.* Bir bilgisayarla bir uç birimi veya biribirine bağlı iki bilgisayara yüklenmiş iki program arasındaki özel bağlantı: *Birçok iletim yolu aynı telefon hattı üzerinde birleştirilmiş olabilir.* [**İng.** Transmission channel; **Fr.** Voie de transmission].

~ açmak, *dey.* Herhangi bir şeyin alışkanlık haline gelmesine temel hazırlamak.

~ belgesi, *ikt.* Yok göstergecilik, öncülük belgesi. [**İng.** Safe conduct; **Fr.** Sauf conduit].

~ bisikleti, *sp.* (*bisiklet*) Gezi ve yol yarışları için yapılmış bisiklet. [**Fr.** Bicyclette de route].

~ düzeni, *sp.* (*bisiklet*) Yol kurallarının sağladığı düzen. [**Fr.** Code de la police du roulage].

~ imi, *sp.* (*bisiklet*) Yarış yolunda, yol gösteren oklar veya levhalar. [**Fr.** Affiche flèche].

~ istikamet planı, *mim.* İlçe merkezi olan veya nüfusu 5000'i aşan ve imar planı bulunmayan belediyelerin İmar Yasası uyarınca yaptırmakla yükümlü bulundukları belirli yolların doğrultularını gösteren plan.

~ iz bilmez, *dey.* Hangi durumda nasıl hareket edeceğini bilmez, görgüsüz: *Yol iz bilmez kimselerle geçinmek zordur.*

~ kadın selesi, *sp.* (*bisiklet*) Yol yarışlarına giren kadın koşucular için, özelliklerine uygun nitelikte yapılmış sele. [**Fr.** Selle dame route].

~ kesme, — **2.** *sp.* (*bisiklet*) İki bisiklet boyu aralık olmaksızın, önünü keserek bir koşucuyu geçme. [**Fr.** Coupe la ligne].

~ kuralları, *sp.* (*bisiklet*) Yarışa başlayan koşucunun uyması gereken yolla ilgili kurallar. [**Fr.** Codes de la route].

~ yarışçısı, *sp.* (*bisiklet*) Yol yarışı koşan ve bu kolda çalışan sporcu. [**İng.** Road racer; **Fr.** Routier].

~ yarışçısı uzluk belgesi, *sp.* (*bisiklet*) Özel denetim kurulu önünde yapılan sınav sonunda, ilk başlayan yarışçılara verilen uzluk belgesi. [**Fr.** Brevet de routier].

~ yordam bilmek, *dey.* Görgülü olup her işi usulüyle yapar olmak.

yolcu, i. — **~ ya konak vermek,** *dey.* Seyahatte olan birine barınacak, yatacak yer sağlamak.

~ denetimi, *mal.* Yurda giren veya yurttan çıkan yolcuların, kendilerinin ve mallarının gümrükçe denetlenmesi. [**İng.** Passenger's examination; **Fr.** Contrôle douanier des voyageurs].

~ geçmeliği, *ikt.* Geçiş iznini göstermek üzere verilen belge. [**İng.** Permit; **Fr.** Acquit à caution, permis de transit].

~ malı, *mal.* Yabancı ülkelerden gelen veya oralara giden yolcunun malları. [**İng.** Passenger's bagage; **Fr.** Effets des voyageurs].

~ manifestosu, *ikt.* Gemilerde sefer anında kamaralarda ve güvertelerde seyahat eden yolculara ait hususat için düzenlenen liste.

yoldaşlık, - ğı, i. —

~ etmek, *dey.* Birlikte yolculuk etmek: *Onunla ilk defa yoldaşlık ettiğimiz halde çok iyi anlaştık*

yol. geçen, b.i. —

~ hanı, *dey.* Girip çıkanı çok ve belirsiz olan yer: *Yeni gelen kiracı evi yolgeçen hanına çevirdi.*

yolluluk, i. *tektonik.* Mineral bileşimi ya doku veya her ikisince farklı nöbetleşe katmanlara malik kayaların bir görünüşü.

yolsuz, s. —

~ ve yöntemsiz borçlanma, *ikt.* Para çalma, defterlerde düzmecelik ve değişiklik yaparak aşırma yolu ile yolsuz ve yöntemsiz bir biçimde borçlanma. [**İng.** Lapsing].

yolsuzluk, - ğu, i. — **~ ları sağlam kazığa bağlamak,** *dey.* Yolsuzluklarını yakalamak.

yontma, taş. sonrası, b.i. Yontmataş devrinden sonra gelen tarihöncesi devir.

yordam, i. — § a) *komp.* Genel bir program çerçevesinde kısmî bir sonuç elde etmek veya makinenin çalışmasını ve onarımını kolaylaştırmak için gerekli işlemlerle ilgili olarak bilgisayara gönderilen komut dizisi. (*Yordam tek başına eksiksiz bir bütün olduğundan çoğu zaman altprogramla karıştırılır*). b) Bazı programlama dillerinin *(algol, PL/1)* kesin söz dizimi yapısına karşılık düşen ve özellikle tanıtıcıların tanım alanını etkileyen program elemanı.

yorgunluk, i. — **yorgunluğunu çıkarmak,** *dey.* Dinlenmek.

~ hoşgörüsü, *ikt.* Bir işin yapılması için gereken zaman saptanırken işin yapılmasından dolayı ortaya çıkacak fiziksel ve düşünsel yorgunluk için kabul edilen hoşgörü. [**İng.** Fatigue allowance; **Fr.** Tolérance de fatigue].

yorum, i. —

~ biçimi, *mant.* Belli bir yorum işleminde mantıksal olmayan değişmezlerin tek tek anlamı ile değişkenlerin değer alanı olan evreni belirleyen dizge. [**İng.** Scheme of interpretation; **Fr.** Schéma d'interprétation].

~ davası, *huk.* Adliye mahkemelerinde görülmekte olan bir davayı, yargıya bağlamak için çözümlenmesi gereken yönetsel bir tüzük veya yönetmeliğin anlamını belirtmek amacıyla, danıştaya açılan yönetsel dava türü. [**Fr.** Contentieux de l'interprétation].

~ yargıları, *huk.* İki yanın açıkladıkları istemlerinin ne yolda yorumlanmasını belirten yasa yargıları. [**İng.** Interpretative provisions; **Fr.** Dispositions interprétatives].

yorum. bilim, b.i. *mant.* Bir sözedilen dilin olağan yorumuyle tüm olanaklı yorumlarını belirleyip dilin düzgün deyimlerinin her bir yorumda kazandıkları anlamları belirten, doğruluk, geçerlilik, tutarlılık, içerme, eşdeğerlik gibi kavramları tanımlayan, düzgün deyimler ile anlamları arasındaki ilişkiler konusundaki kanıtsavları ortaya koyan sözeden kuram. [**İng.** Semantics; **Fr.** Sémantique].

☆ *Eşanl.* **semantik.**

yorumcu, i. —

~ tedavi, *psik.* Hastanın çatışmalarını sözlü olarak belirtmesine, bunların simgesel anlamlarını kavramasına ve bu süreç yolu ile sorunlarını çözmesine tedavi edenin yardımcı olduğu bir tedavi yolu. [**İng.** Interpretive therapy].

yorumlama, i. — **2.** *eğt.* a)) Sayılamada bölümlenen ve çözümlenen ham bilgileri değerlendirme ve anlamlı kılma işi. b) Öğretim sırasında açıkça anlaşılmayan söz, düşünce ve görüşlere açıklık kazandırmak için kimi durumlarda kişisel kanılara da yer verilerek yapılan açıklama. [**İng.** Interpretation, commentation; **Fr.** Interprétation]; **3.** *komp.* Bir derleme işlemine girişmeden, dolayısıyla bu derleme işleminin gerektirdiği gibi makine dilinde bir amaç program hazırlamadan bir programın veya bir kaynak metnin komut komut çözümlenmesi ve hemen uygulanması. [**İng.** Interpretation; **Fr.** Interprétation].

~ programı, *komp.* Toplu bir amaç program hazırlamaksızın, kaynak programın komutları okundukça bu komutlardan her birini sırayla yerine getiren genel çeviri programı. [**Fr.** Interpréteur].

yorumlamak, geçl. f. — § **2.** *komp.* Bir programın veya bir kaynak metnin anlamını çıkarmak ve bir derleme evresinden geçmeksizin bu programı komut komut hemen uygulamak. [**İng.** To interpret; **Fr.** Interpréter].

yorumlanan, i. *mant.* Yorum işleminin uygulandığı deyim, deyimler kümesi veya çıkarım.

yorumlanmak, nsz. f. Yorumlamak eylemine konu olmak. [**İng.** To be interpreted]. • **yorumlanmış biçimsel dil,** *mant.* Bir biçimsel dil ile bu dilin bir yorumundan oluşan dizge. [**İng.** Interpreted formal language, semantical system; **Fr.** Langue formelle interprétée].

yorumlayan, i.*mant.* Sözedilen dildeki bir deyimin veya çıkarımın belli bir yorumda kazandığı anlamı belirten sözeden dildeki deyim, sözedilen dildeki yorumlanan deyimin sözeden dildeki çevirisi. [**İng.** Interpretans].

yorumsal, s. Yorumla ilgili olan, yoruma dayanan. [**İng.** Interpretative; **Fr.** Interprétatif, - ive].

yorumlayıcı, s. *komp.* Yorumlama tekniklerine başvuran bir program için kullanılır. [**İng.** Interpretative; **Fr.** Interprétatif, - ive].

~ dizge, *mant.* Yorumlama biçimsel dil. [**İng** Semantical system; **Fr.** Système sémantique].

~ eksikli ilksavlı kuram, *mant.* Olağan yorumda doğru, ama kanıtlanamayan bir önermesi olan ilk savlı kuram. [**İng.** Semantically incomplete axiomatic theory; **Fr.** Théorie axiomatique sémantiquement incomplète].

~ eksiksiz ilksavlı kuram, *mant.* Olağan yorumda doğru olan her önermesi kanıtlanabilen tutarlı ilk savlı kuram. [**İng.** Semantically complete axiomatic theory; **Fr.** Théorie axiomatique sémantiquement complète (*saturée*].

~ eksiksiz olamayan kuram, *mant.* İlksavlandırılır olmayan kuram. [**İng.** Semantically incompletable theory].

~ tanım, *mant.* Sözeden dildeki bir deyimin kaplamını veya içlemini belirle-

yen yorumsal sözedilen dildeki bir deyimden oluşan dilsel tanım. [İng. Semantic definition; Fr. Définition sémantique].

~ **yargılar,** *huk.* Tarafların kendi istemleri ile değiştirilebilen yasa yargıları. [İng. Variable rules, non-compulsive (*non-imperatif*) provisions; Fr. Droit dispositif].

yorumsama, i. *fels.* Açıklama, yorumlama sanatı.

yön, i. — ~ **ü değişik düşmanlık,** *psik.* Öfke ve düşmanlık duygusunu ayaklandıran engele karşı bu duygunun gösterilmesi tehlikeli olunca düşmanlık, veya saldırganlığı, o engelle ilişkili, ama tehlikesiz olan başka bir şeye yöneltmek. [İng. Displaced hostility].

~ **değişimi,** *psik.* Belirli bir uyaranın ayaklandırdığı tepkinin, açığa vurulması tehlikeli olduğunda, tepkiyi uyarandan başkasına yöneltme veya o tepkinin yerine başka bir tepki gösterme. [İng. Displacement].

~ **değiştirmiş saldırma,** *psik.* Saldırganlığı, ayaklandıran kişi veya varlığın yerine geçebilecek birisine yöneltme. [İng. Displaced aggression].

~ **veren uydurmalar,** *psik.* (*Adler*) Kişinin yaşantılarını sınıflandırıp değerlendirmekte kullandığı yön veren ilkeler. [İng. Guiding fictions].

yöndeş, s. —

~ **açılar,** *geom.* Açıortayları paralel olan açılar. [İng. Corresponding angles; Fr. Angles correspondants].

yönelim, i. — **3.** *astronotik.* Bir uzay aracının, karşılaştırma düzlemi olarak kabul edilen bir üçdüzlemliye göre açısal konumu. [İng. Attitude; Fr. Orientation]. • **suya** ~, *etoloji.* Çevredeki su oranının sebep olduğu yönelme hareketi (*Hayvan çok nemli bölgelere yaklaşırsa suya yönelim pozitif, nemli yerlerden kaçınırsa, suya yönelim negatiftir denir. Nem değişimlerine karşı duyarlı almaçlar hayvanı ortamdaki su konusunda uyarır. Hayvan en iyi nemlilik koşullarında bulunduğu zaman tepki sona erer. Bu durumda tercihli bir davranış söz konusudur*). [İng. Hydrotropism; Fr. Hydrotropisme].

yönelimsel, s. *fels.* Bir şeye yönelmiş olan.

yönelme, i. —

~ **tepkisi,** *etoloji.* Dış ortamda bulunan ve canlılarda yönsel bir uyartıya yol açabilen fiziksel-kimyasal veya şekilli öğelerin belirmesi, yok olması veya değişikliğe uğraması sonucunda hayvanda meydana gelen hareket. [Fr. Réaction d'orientation].

yönelmişlik, - ği, i. *fels.* Bilincin bir konuya yönelişini, bir şeyle ilişki kurmasını dile getiren görüngünbilim terimi.

yöneltaç, i. Bk. **Gidon.**

yöneltici, i. *sil.* ve *ask.* Bk. **Vektör.**

yönetme, i. — **2.** *eğt.* a) Öğrenciyi, başarılı uyum yapabilmesini kolaylaştırmak amacıyle, yönetmelik hükümleri, öğretim programı, eğitsel kol çalışmaları gibi okul yaşayışıyle yakından ilgili konularda bilinçlendirme süreci. b) Öğrencilerin, ilerde seçecekleri iş ve meslek alanları ile izleyecekleri üst öğrenim dallarını göz önünde tutarak okul çalışmalarına yön verme işi. [İng. Orientation, guidance; Fr. Orientation].

yönetici, i. — ~ **ler mantığı,** *mant.* Temel mantığa bir veya birden çok sayıda yönetici (*doğrusal olmayan eklem*) katmakla oluşturulan genleşmiş mantık dizgesi. [İng. Operator logic; Fr. Logique des opérateurs]. • ~ **ler mantığı çözümleyici kümesi,** *mant.* Yöneticilere ilişkin almaşıklık bağıntılarının gerektirdiği koşulları yerine getiren temel mantıklı çözümleyici küme. [İng. Model set for operator logic].

~ **imge,** *psik.* (*Adler*) Yaşam planının temelini oluşturan ve kişinin üstünlüğü ile ilgili bir imge. (*Gerçeklerle bağlantısı çok zayıf olduğu zaman nevroz belirtisi sayılır*). [İng. Directive fiction].

~ **yetki belgesi,** *sp.* (*bisiklet*) Bisikletçileri yetiştirip, spor bakımından düzenleyen ve yönetenlere verilen yetki belgesi. [Fr. Licence de menager].

yönetmek, f. — **yönetilen deyim,** *mant.* Bir yöneten deyimin bir araya getirdiği düzgün deyimlerden her biri. [İng. Dominated expression argument].

yönetim, i. — ~ **ce düzeltme,** *ikt.* Yanlış olarak gerçekleştirilmiş olmalarında kuşku edilmeyen açık ve kesin nitelikte vergi bozukluklarının doğrudan yönetimce düzeltilmesi. [İng. Correction by himself; Fr. Rectification de lui-même]. • ~ **e katılma,** *ikt.* İşçi temsilcilerinin yönetime katılması. • ~ **e katılmayan ortak,** *ikt.* Anamala pay veren ancak ortaklığın yöntemine katılmayan ortak. [İng. Sleeping partner; Fr. Associée commanditaire].

~ **bilişim sistemi,** Bir işletmenin çalışmasıyla ilgili bütün belirtileri işletmenin yönetimine yararlı özel veriler haline dönüştürmek olanağı veren bütünleşik yönetim sistemi.

~ **düzenleşimi,** *eğt.* a) Eğitim hizmetinin görülmesine ve istenilen sonuçların eldeş edilmesine yarayan kuruluşlar, araçlar. b) Bir eğitim kurumunun veya dizgesinin denetimi ve yönetiminde baş vurulan değişmez, çok kez kendiliğinden işleyen kural ve uygulamaların tümü. [İng. Administrative machinery; Fr. Mécanisme administratif].

~ **giderleri,** *ikt.* Bir kuruluşun izlenim ve yönetimi için gerekli olan genel giderler, yolluklar, görevli aylıkları, kira, telefon, kırtasiye benzeri gibi yönetim giderleri. [İng. Administrative expenses; Fr. Frais d'administration].

~ **kurulu,** *ikt.* a) Yaygın ortaklıklarla kooperatiflerde hissedarlarca ortaklığın yönetim işlerinde görevlendirilen üyeler kurulu. b) Bir ortaklık veya işletmenin yönetim işlerini uygulama amacıyle atanan veya seçilen belirli kişilerden kurulu topluluk. [İng. Board of directors; Fr. Conseil d'administration].

~ **örgütü,** *eğt.* a) Bir okul örgütünün gereği gibi yönetilmesi, eğitim amaçlarının en iyi biçimde gerçekleştirilmesi ve görevliler arasında uyum ve işbirliğinin sağlanması için ödev ve sorumlulukların bilinmesi, çalışanlar arasındaki ilişkilerin belirlenmesi bakımından tasarlanıp geliştirilen kuruluş. b) Bir eğitim kurumunun çalışmalarını düzenlemek, yürütmek ve yönetmekten sorumlu olan görevliler. [İng. Administrative organization; Fr. Organisation administrative].

~ **politikası,** *eğt.* a) Bir eğitim kurumunun, bir okul örgütünün yönetiminde bütün görevlilerin izleyecekleri ilkeler ile uyacakları kuralları kapsayan temel görüş. b) Yetkili makam veya kurullarca saptanan ve uygulayıcılarca değiştirilmesi söz konusu olmayan yönetim tutumu. [İng. Administrative policy; Fr. Politique administrative].

~ **yapıları,** *ikt.* Üretim ve yapım işlerinin yönetimi amacıyle içerisinde çalışan ve içlerinde üretim yapılmayan yapılar. [İng. Administration buildings, management buildings; Fr. Bâtiments d'administration].

~ **yeteneği,** *ikt.* Bir kişinin bir işletmeyi yönetimde gösterdiği yetenek. [İng. Administrative capacity; Fr. Capacité d'administration].

yönetmelik, - ği, i. **nükleer** ~, *ask.* Taktik nükleer silâhların yapımı ve kullanımıyla ilgili sipariş, talimat, rapor ve tutanakların hazırlanması ve ilgili makamlara iletilmesi sırasında başvurulan kuralların tümü.

yönetmen, i. —

~ **başyardımcısı,** *eğt.* Okulda türlü eğitim ve öğretim etkinliklerinin yönetmeliklere göre yürütülmesinden ve bütün çalışmaların okulun amacına uygun olarak düzenlenmesinden ikinci derecede sorumlu olan, yönetmen bulunmadığı zamanlarda onun görevine bakan yönetici. [İng. Chief assistant-director; Fr. Sous-directeur en chef, censeur].

yönetsel, s. Yönetimle ilgili olan. [Osm. İdarî; İng. Administrative; Fr. Administratif, - ive].

~ **denetleme,** *eğt.* a) Bir eğitim kurumu veya örgütü ile ilgili işleri yürütmek ve yönetmek konusunda tanınan yetkinin kullanılması. b) Yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerinin bir durumun aydınlanması, bir sonuca varılması için bir yönetici veya kendisine yetki verilmiş bir görevlice uygulanması. c) Bir okulu veya bir okul örgütünü yöneten kişiler veya kurulların ulamalı karar ve eylemleri. [İng. Administrative control; Fr Contrôle administratif].

yönlendirici, i. *sil.* ve *ask.* → **Vektör.**

yönseme, i. —

~ **çözülmesi,** *psik.* Sözlü deyimlerin kullanılışındaki amaç ve yasanları sınıflandırarak geliştirilen bir toplumsal etkileşim ölçeği. [İng. Intent analysis].

yöntem, i. — **erişim** ~, *komp.* Bir Bilgisayarın hafızasındaki bilgileri düzenleme tekniği ve gerek bu bilgilere, gerek bilgi aktarmalarına erişme usulü; bir işletme sisteminin, bilgilerin düzenlenmesinde ve aktarılmasında programcının özel bir teknikten yararlanmasını sağlayan yardımcı programlarının tümü. [Fr. Méthode d'accès].

~ **incelemesi,** *ikt.* Bir işlemin gereği gibi verimli olarak uygulanabilmesi sağlanılmak üzere en kısa yoldan başarıya varılması yollarını araştırma. [İng. Research of method; Fr. Recherche de méthode].

yörelleştirme, i. *psik.* a) Herhangi bir duyumun uzayda belli bir noktayla bağlantılı olarak algılanması. b) Belirli anlıksal veya sinirsel görevlerin beyinde belirli bölge ve yerlere bağlanması. [İng. Localization; Fr. Localisation].

yörünge, i. — ~ **ye oturtma,** *astronotik.* Bir yapma uyduyu belli bir yörüngeye yerleştirmek amacıyla yapılan işlemlerin tümü. • **aktarma** ~ **si,** *astronotik,* Bir uzay aracının bir yörüngeden başka bir yörüngeye geçmesini sağlayan geçici yörüngesi, (*Bazı durumlarda aktarma yörüngesi, aynı zamanda bekleme yörün-*

gesi rolünü de oynar). • **balistik ~,** *balistik*. Yerden yere atılan bir füzenin yörüngesinin, füze motorları sustuktan sonra başlayan itişsiz evresi için kullanılır. • **bekleme ~si,** *astronotik*. Bir uzay aracının, bir itiş evresiyle sapmamış olan, genellikle bir gezegenin yakınında yer alan ve aracın başka bir yörüngeye oturtulması için en uygun zamanı seçme olanağı veren geçici yörüngesi. [**İng.** Parking orbit]. • **dairesel ~,** *astronotik*. Yarıçap vektörü sabit olan Kepler yörüngesi, dışmerkezliği çok az olan elips yörünge. [**İng.** Circular orbit; **Fr.** Orbite circulaire]. • **dışmerkezli ~** *astronotik*. Dışmerkezliği çok fazla olan elips yörünge. [**İng.** Eccentric orbit]. • **doğru dönüşlü ~,** *astronotik*, Bir uydunun ağırlık merkezinin temel cismin ekvator düzlemi üzerindeki izdüşümünün, bu temel cismin kendi ekseni etrafındaki hareketiyle aynı yönde döndüğü yörünge. [**İng.** Direct orbit]. • **ekvatoral ~,** *astronotik*. Eğikliği sıfır olan yörünge, eğikliği çok az olan yörünge. [**İng.** Equatorial orbit]. • **Kepler ~si,** *astronotik*. Bir nokta olarak kabul edilebilen (*yani kütle dağılımı küresel bir bakışım gösteren*) ve karşılaştırma sisteminin başlangıcı olarak alınmış gene nokta halinde düşünülebilir başka bir kütlenin çekim alanının etkisinde kalan bir cismin yörüngesi. (*Bu yörünge, odaklarından biri çekim kuvvetleri uygulayan cismin merkeziyle çakışan bir koniktir. Kabaca bir yaklaşımla, Güneş sisteminin gezegenleri ve Yerin yapma uyduları birer Kepler yörüngesi çizer*). [**İng.** Keplerian orbit]. ☆ *Eşanl.* Sapmamış yörünge. ~ **kutupsal ~,** *astronotik*. Eğikliği 90°'ye eşit olan yörünge. [**İng.** Polar orbit; **Fr.** Orbite polaire]. • **nominal ~,** *balistik*. Belli bir hedefe ulaşmak için hesaplanan ve güdüm araçlarınca füzenin itişli evredeki yörüngesiyle denk düşürülmeğe çalışılan yörünge. (*Eylemsizlikle güdüm durumunda, nominal yörüngenin seçilen hedefe tekabül eden parametreleri füzenin donatım bölümündeki hafızaya yerleştirilmiştir*). • **optimal ~,** *balistik*. Belli bir hedefe ulaşmak için en düşük düzeyde enerji gerektiren bir stratejik füzenin yörüngesi. • **parabolümsü ~,** *astronotik*. Dışmerkezliği 1'e çok yakın olan yörünge. [**İng.** Nearly parabolic orbit. • **sapmış ~,** *astronotik*. Ek kuvvetlerin etkisiyle bir Kepler yörüngesinin biraz dışına çıkan yörünge. (*Bu ek kuvvetler, sözgelimi, çekim kuvvetleri «temel gökcisminin küresel veya homogen olmayışı, çekim uygulayan başka bir cismin varlığı», çarpışma kuvvetleri «çevredeki ortamın tanecikleriyle çarpışma», itme kuvvetleri, v.b. olabilir*). [**İng.** Disturbed orbit]. • **sürekli güneş gören ~,** *astronotik*. Güneşzamanlı bir uydunun yörüngesi. [**İng.** Orbit giving constant sunlight radio]. • **ters dönüşlü ~,** *astronotik*. Bir uydunun ağırlık merkezinin temel cismin ekvator düzlemi üzerindeki izdüşümünün, bu temel cismin kendi ekseni etrafındaki hareketiyle ters yönde döndüğü yörünge. [**İng.** Retrograde orbit].

~ **bombası,** *ask*. Düşmanı sürekli tehdit altında tutmak amacıyla yörüngeye oturtulan ve istenildiği zaman yerden, bir gemiden veya bir denizaltından gönderilen bir emir üzerine yörüngeden çıkarılabilen nükleer bomba (*Uzayın barışçı amaçlarla kullanımına ilişkin 1967 tarihli anlaşma yörünge bombalarının kullanılmasını yasaklamışır*). [**Fr.** Bombe orbitale].

yörüngelenmek, - ği, geçz. f. Bir gökcisminden, özellikle bir yapay uydudan söz ederken, belirli bir yörüngeye girmek, o yörünge üzerinde dönmek. [**İng.** To orbit; **Fr.** Orbiter].

Yuda bitümü, *mim*. Eski Yuda'da asfaltit gölünden çıkarılan değerli bitüm.

yuf, ünl. —

~ **borusunu çalmak,** *dey*. Nefretini haykırmak.

yukarı, i., s. ve z. **yukardan bakmak,** *dey*. Kibirli ve kendini beğenir olmak. • **yukardan aşağıya kadar kulak kesilmek,** *dey*. Çok büyük bir dikkatle dinlemek.

yumru, i. **çokmadenli ~ lar veya manganez ~ ları,** *jeol*. Okyanus diplerine birikmiş olan maden filizi çökeltileri.

~ **grafit,** *metal*. Bir dökme demirin yapısında küçük yumrular halinde bulunan grafit için kullanılır.

~ **grafitli dökme demir,** *jeol*. Bileşimindeki grafit yapraklar halinde değil de küçük yumrular halinde olan dökme demir. (*Yaprak grafitli bir dökme demirde kopma uzaması hemen hemen sıfır olduğu halde yumru grafitli bir dökme demirde bu uzama yüzde 20'yi bulabilir*).

yumruk, - ğu, i. —

~ **tutuşu,** *cimn*. Ellerin, vurmak için, yumruk yapılmış durumu.

yumuşak, s. —

~ **sessizler,** *gram*. Ses kirişlerini titreterek tonlanan ve boğumlanma noktasından gürültü ile birlikte işitilen sessiz harfler.

yumuşama, i. — § 5. *siy*. Uluslararası ilişkilerde, özellikle kapitalist ve komünist bloklar arasında anlaşmazlıkları zora başvurmaktan kaçınarak görüşme yoluyla çözme eğilimi. [**İng.** Easing; **Fr.** Détente].

☆ *Eşanl.* **detant.**

yunus, i. —

~ **aşması,** *cimn*. Çift ayakla sıçrayıp kazanılan uçma hızıyla havadan eller üstüne yere düşerek uygulanan dayanmalı perende. [**İng.** Flaying overswing; **Fr.** Saut plongé avec renversement].

~ **balığı,** *zool*. Yunus balığını, özellikle ruhsal yetenekleri bakımından ele alan bilimsel inceleme alanı.

~ **taklası,** *cimn*. Yunus atlamasının başaşağı elüstü yere düşerek bir takla ile hız kesme biçiminde yapılan türü. [**İng.** Flying dive roll; **Fr.** Culbute plongée].

yurt, i. — **yurda geri göçderme,** *ikt*. Hizmet bağıtının işveren veya gemide çalışan kişi tarafından yurt dışında bozulmasında işveren veya yetkilisinin gemi adamını bağıtlamada başkaca bir yargı yoksa geminin bağlama barınağına geri göndermesi zorunluluğu. [**İng.** Sending back home; **Fr.** Renvoi au pays]. • **yurda sokma,** *mal*. Gerekli işlemleri bitirilip giriş vergilerinin ödenmesinden sonra, malın gümrük denetiminden çıkması. [**İng.** Clearance for home use; **Fr.** Mise à la consommation].

~ **görevleri yardımlarında ayrıcalık,** *ikt*. Vergi ödeme yükümlülüğü ile bağımlı tutulmayan ve yasasında ayrıntıları ile belirtilen yurt savunma ve görevleri karşılığında kişilerle geride kalan yetimlerine yapılan çeşitli ayrıcalıklı ödemeler. [**İng.** Exemption for aid of services of contry; **Fr.** Exemption paur services de patrie].

~ **içinde geri verme zorunluluğu,** *ikt*. Hizmet bağıtının yurt içinde herhangi bir barınakta bozulmasında, başkaca bir yargı yoksa gemi adamının işveren veya yetkilisince geminin bağlama barınağına geri gönderilmesi zorunluluğu [**İng.** Obligation of returning home; **Fr.** Obligation de retourner au pays].

yurttaşlık, - ğı, i. —

~ **bilgisi,** *eğt*. a) Siyasal bilimlerin, yurttaşların hak ve görevleri ile uğraşan kolu. b) Toplum yaşamının siyasal, sosyal ve ekonomik yönleriyle ilgili olarak öğrencilere gerekli bilgileri vermek, başta anayasa olmak üzere, yasaların sağladığı hakları ve gerektirdiği sorumlulukları açıklamak, yurda hizmet etmenin önemini kavratmak ve onlarda yurt işlerine karşı yakın ilgi uyandırmak amacıyla daha çok ortaokullarda okutulan ders. [**İng.** Civics; **Fr.** Instruction civique].

~ **eğitimi,** *eğt*. Programı ve yöntemi ile, her yaştaki öğrencinin toplumca benimsenen davranışları geliştirmesi ve iyi bir yurttaş olarak yetişmesi amacını güden eğitim etkinliği. [**İng.** Citizenship education; **Fr.** Éducation civique].

~ **yasası,** *ikt*. a) Kişilere ilişkin özel haklar kurallarını gösteren yasa. b) Kişiler arasındaki özel ilişkileri düzenleyen yasa. [**İng.** Civil code; **Fr.** Droit civil].

yutma, i. —

~ **kanunu,** *mat*. Bir T kafesinin elemanlarının her *(a, b)* çifti için geçerli olan ve $a \wedge (a \vee b) = a$ ile $a \vee (a \wedge b) = a$ eşitlikleriyle ifade edilen özellik; burada $a \wedge b$ ve $a \vee b$ ifadeleri sırasıyla, T kafesi içinde a ve b'nin üst sınırı sup *(a, b)* ile a ve b'nin alt sınırı inf *(a, b)*'yi gösterir *(Bu iki eşitlik, a'nın aVb ile büyütülmesinin ve a'nın aΛb ile küçültülmesinin bir sonucudur)*.

~ **çarpanı,** Bir cismin yuttuğu ışık akısının aldığı ışık akısına oranı.

~ **katsayısı,** Bir ortamın sonsuz ince bir katının iç yutma çarpanının, bu katın kalınlığına bölümü.

yutuculuk, - ğu, i. **1.** Bir ortamın, bu ortamın sınırlarının hiç bir etkisi olmamak üzere, birim kalınlığının iç yutma çarpanı. [**İng.** Absorptivity; **Fr.** Absorptivité]; **2.** *opt*. Bir maddenin tekrenkli ışınımları soğurma gücünü belirleyen büyüklük.

yuvalı, s. —

~ **bingi,** *mim*. Duvarın alt köşesinden bağlayarak kubbeye kadar gittikçe genişleyen prizmatik bölümlerden meydana gelen bingi.

yuvarlak, s. —

~ **dilimli ızgara,** Dilimleri, aynı merkezli halkalar (*çoğu kez silindirsel halkalar*) biçiminde olan dilimli ızgara. [**İng.** Spill ring; **Fr.** Paralume annulaire].

~ **sayı,** *ikt*. Sayıların bölüntüleri atılarak yuvarlak biçime getirilmesi. [**İng.** Round numbers; **Fr.** Chiffres ronds].

yuvarlanma, i. —

~ **dirençli yataklar,** *mek*. Milin, içersinde yuvarlanarak devindiği muylu yuvaları.

yüce s. —

~ **varlık,** *etn*. Bütün yaratıklardan üstün, dünyanın yaratıcısı, ölümsüz, başlangıçtan beri varolan, kudreti sınırsız, kişisel niteliklere sahip, iyiliklerle dolu

olduğu kabul edilen, ama genellikle cezalarından korkulan, törelerin ve adetlerin yaratıcısı yüksek bir Tanrı, yüce bir varlık. [İng. Supreme Being; Fr. Être suprême].

yücelim, i. — **2.** *tektonik.* Bir kayanın veya cevherin ortada veya çeperler dışında kopmuş damar parça veya artık halinde olmaksızın, damar çeperleri arasında gözüktüğü en yüksek nokta.

yük, i. — **~ te hafif pahada ağır,** *dey.* Kaldırması kolay olup kıymeti yüksek, pahalı olan eşyaları anlatmak için kullanılır. • **~ ü üzerinden atmak,** *dey.* Sorumluluktan kaçınmak. • **~ ün altından kalkamamak,** *dey.* a) Bir zorluğu, sıkıntıyı yenememek. b) İşi başaramamak. • **~ ünü horoz götürüyor, gönlünü deve,** *dey.* Fakir ama gönlü zengin kimseyi anlatmak için kullanılır. • **dışmerkezli ~,** *mim.* Bir kolonun merkezi dışındaki bir noktaya gelen yük. • **dinamik ~,** — **2.** *mim.* Sadmeleri ve devim halindeki kuvvetleri kapsayan yük. • **dökme ~ gemisi,** *den.* Katı dökme yükleri taşıyan yük gemisi (*Sıvı dökme yükleri taşıyan gemilere TANKER denilir*). • **eksantrik ~,** *mim.* Bk. **Dışmerkezli yük.** • **faydalı ~,** *hava.* Bir uzay taşıtı tarafından taşınılan, belli bir görev yüklenmiş donanım veya donanım takımı. [İng. Payload; Fr. Charge utile]. • **hareketli ~,** *mim.* Bir yapı elemanının taşıdığı, değişebilen veya yer değiştiren yük. • **hareketsiz ~,** *mim.* Yapı parçalarının kendi ağırlıkları ile sürekli olarak taşıdıkları yük (*sıva, dolgu, kaplama gibi ağırlıklarının toplamının sabit yükü*). • **kar ~ ü,** *mim.* Ilıman veya soğuk iklimli ülkelerde çatı tasarımlamasında kabul edilen hareketli yük. • **merkezi ~,** *mim.* Kesitin ağırlık merkezine uygulanan ve moment yaratmayan yük. • **münferit ~,** *mim.* Tek yük. • **nükleer ~,** *sil.* Fisyona uğrayabilen maddenin sıkışmasını sağlayan ve işlemesi için gerekli bütün ek düzeneklerle donatılmış olan nükleer imlâ hakkı. [İng. Nuclear load; Fr. Charge nucléaire]. • **ölü ~,** *mim.* Bir yapı parçasının kendi yükü ile üzerindeki sürekli yüklerin tümü. • **rüzgâr ~ ü,** *mim.* Rüzgâr dolayısıyle oluşan ve yapının çeşitli parçalarını emme veya basınç şeklinde etkileyen yatay kuvvet. • **tek ~,** *mim.* Geniş alana yayılmayan yük. • **yayılı ~, düzgün yayılı ~,** *mim.* Bir strüktür üzerinde düzgün olarak yayılan yük. • **zatî ~,** *mim.* Taşıyıcı bir yapı parçasının kendi ağırlığı.

~ belgesi, *ikt.* Satıcı ile alıcı, veya alıcı ile aracının karşılıklı imzalarını kapsayan ve gönderilen malın niceliği ile değerini belirten yük belgesi. [İng. Bill of carriage, bill of loading; Fr. Lettre de voiture].

~ birimi, 1. *elektr.* Hava içinde aralarında 1 cm. uzaklık bulunan ve yükleri birbirlerine eşit olan iki nokta, birbirlerini 1 dinlik kuvvetle itiyorlarsa, bunlardan her birinin taşıdıkları elektrik yüklerine denir. **2.** *den.* Gemiyle taşınan malların, bir tek işlemle yüklenip boşaltılabilecek şekilde biraraya toplanması. [İng. Load unit; Fr. Unité de charge].

~ bisikletleri yarışı, *sp.* (*bisiklet*) Yük taşıyan bisiklet ve benzerleri arasında düzenlenen eğlenceli yarış.

~ gidonu, *sp.* (*bisiklet*) Üstünde yük taşıma yeri olan gidon. [Fr. Guidon porteur].

yüklem, i. — **~ ler mantığı,** *mant.* Mantıksal değişmezleri en azından eklemleri, mantıksal olmayan değişmez türleri de en azından ad ve yüklemleri kapsayan temel mantık bölümü. [İng. Predicate logic; Fr. Logique des prédicats].

~ simgesi, *mant.* Olağan yorumda değer alanı, bir sözeden dilin n-li yüklemlerinden oluşan sentaktik sözeden dil değişkeni. [İng. Predicate symbol, predicate variable; Fr. Variable de prédicat].

yükleme, i. — § **4.** *komp.* Uygulaması için bir programı veya işlenmeleri için verileri bir bilgisayarın iç hafızasındaki yerine yerleştirme. b) İşlenmiş olmaları şartıyla, bir magnetik şeridi şerit birimine, bir delikli kart paketini bir okuyucuya v.b. yerleştirme. [İng. Loading; Fr. Chargement]. • **~ li olmayan tanım,** *mant.* Bir öbeğin belli bir öğesinin, bu öbeğin tüm öğelerine (*dolayısıyle bu öğenin kendisine de*) dayanan tanımı. [İng. Impredicative definition; Fr. Définition non-prédicative]. • **ilk ~,** *komp.* Bir bilgisayarın çalışmasında, önce bir açılış programının uygulanmasına, sonra bilgisayarın toplam çalışmasını yönetmeğe ve yapılacak işlerin ilerlemesini, uygulanmasını, zincirlenmesini sağlayacak genel işletme sistemi programlarının yerleştirilmesine dayanan başlangıç evresi.. [İng. Initial loading; Fr. Chargement initial].

~ haddi işareti, *den.* Geminin boyunu ve boş hacim oranını gösterecek şekilde bir geminin bordasına, ikinci köprü çizgisinden uluslararası yükleme haddi yönetmeliğince belirlenen belli bir uzaklığa çizilen ve yatay bir şeritle bu şeridin üstündeki ters bir üçgenden oluşan işaret: *Yükleme haddi işareti geminin sol (iskele) yanına veya feribod halkasının altına çizilir.*

~ haddi yönetmeliği, *den.* Gemilerin yükleme haddini belirlemeğe yarayan kuralların tümü.

~ kuramı, *sosyal psik.* Kaynağını F. Heider'in çalışmalarından alan, bir yandan E.E. Jones ve K.E. Davis, öbür yandan H.H. Kelley tarafından ele alınarak geniş ölçüde geliştirilen kuram; amacı «*insanın gerçeği kavrama, önceden kestirme ve düzenleme*» süreçlerini anlaşılır kılmaktır.

~ boşaltma, *mal.* Malın taşıta yüklenmesi ve taşıttan boşaltılması işlemleri. [İng. Loading-unloading; Fr. Chargement-déchargement].

• **boşaltma giderleri,** *ikt.* a) Malın gemi ambarına konulma ve düzenli yığma giderlerinin satıcıya, ambardan çıkarma giderlerinin de alıcıya ilişkin olması. b) Satıcıya ilişkin gemi ambarına konulma ve düzenli yığma giderleriyle alıcıya ilişkin ambardan çıkartma ve boşaltma giderleri. [İng. Free and out; Fr. F.I.R.].

~ deneyi, *mim.* Zemin emniyet gerilmesini bulmak üzere yapılan deney.

~ giderleri, *ikt.* Malların taşıtlara aktarımı için yapılan giderler. [İng. Loading charges; Fr. Frais d'embarquement].

yüklemek, geçl. f. § **5.** *komp.* Uygulanması için bir programı veya işlenmeleri için verileri bir bilgisayarın iç hafızasındaki yerine yerleştirmek. [Fr. Charger].

yüklenci, i. **1.** *ikt.* → **Müteahhit. 2.** *mal.* Bir kişinin gümrüğe karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmemesinden doğacak akçalı sonuçlara ilişkin türel sorumlulukları yüklenen kişi. [İng. Surety; Fr. Caution personelle]; **3.** *huk.* Borçlu adına alacaklıya karşı borcun ödenmesini sağlamayı üstüne alan kişi. [İng. Guarantor surety; Fr. Caution].

yükleyici, i. — **6.** *komp.* Daha önceden çevrilmiş veya derlenmiş bir programı bir bilgisayarın merkez hafızasına yerleştirme olanağı veren genel program (*Asıl yüklemeden önceki ilk evrede yükleyici, tek ve homogen bir program oluşturacak çeşitli program modülleri arasında bağlantılar kurabilir*). [Fr. Chargeur].

Eşanl. **yükleme programı, yükleyici program.**

yüklü, s. —

~ ağırlık, *traf.* Bir aracın net ağırlığı ile taşımakta olduğu ağırlığın toplamı.

yüksek, s. — **~ ten atmak,** *dey.* Palavra atmak, övünmek.

~ açılı yarılım, *tektonik.* Düşük açılı yarılım.

~ anlıksal süreçler, *psik.* Duyum ve imgelere karşıt olarak yaratıcı imge ile birlikte bütün yapıcı düşünme süreçleri. [İng. Higher mental process].

~ basamak mantığı, *mant.* Bireysel olmayan değişkenleri olan mantık dizgesi. [İng. Higher-order logic; Fr. Logique d'ordre supérieur].

~ basınçlı sistem, *mim.* 400 F ve 250 psi'lik suyun dar borulardan ve hızlı dolaşımını esas alan bir merkezî ısıtma sistemi.

~ Danışma Kurulu, *sp.* (*güreş*) Olağanüstü durumlarda ilgili örgütçe toplantıya çağrılıp kendisine danışılan kurum.

~ düzence kurulu, *ikt.* İşyeri düzence kurulunun yargılarını incelemeye, değiştirmeye yetkili işveren ve sendika yetkililerinden meydana gelen kurul. [İng. Superior council of discipline; Fr. Conseil de discipline supérieure].

~ fırın Portland çimentosu, *mim.* 15-69 kısım Portland çimento klinkerini, karşılıklı olarak 85-31 kısım taneler haline getirilmiş bazik yüksek fırın cürufu ile birlikte çok ince öğütülerek yapılan cüruf çimentosu.

~ hidrolitik kireç, *mim.* Silikat yapıcıları % 25-40 arasında olan hidrolitik kireç.

~ faizli para, *ikt.* Güçlü teminat karşılığı piyasa ve bankalardan yüksek faiz vermeden sağlanamayan para. [İng. Dear money; Fr. Monnaie chère].

~ İslâm enstitüsü, *eğt.* «Vaizlik» ve «müftülük» gibi din görevlerine atanacaklar ile orta dereceli okullarda din bilgisi ve imam-hatip okullarında meslek derslerini okutacak öğretmenleri yetiştirmek amacıyle açılan, öğrenim süresi üç yıl olan parasız yatılı bir yüksek öğretim kurumu. [İng. Higher institute for Islamic studies; Fr. Institut supérieur d'études des islamiques].

~ kalsiyumlu kireç, *mim.* Plastik bir macun haline gelebilen hemen hemen saf kireç.

~ köprü, *cimn.* Vücudun, sırt yere dönük avuçlar ve tabanlarda yay biçiminde dayalı bulunduğu durum.

~ okul, *eğt.* Üst düzeyde uygulayıcı meslek elemanı yetiştiren yüksek öğretim kurulu. [İng. School for higher learning; Fr. École supérieure].

~ öğretim, *eğt.* a) Ortaöğretimin üstünde, üniversite, akademi ve yüksek okullar ile bu eğitim kurumlarını yönetmek görevini ve sorumluluğunu taşıyan birimlerden oluşan örgüt. b) Daha önce orta öğretimden geçen ve ileri derecede

bir düşünü olgunluğu düzeyine oluşan kimselere üniversite, akademi, teknik ve yüksek meslek okulları gibi türlü eğitim kurumlarınca planlanıp uygulanan öğretim. [İng. Higher education; Fr. Enseignement supérieur].

~ **öğretmen okulu,** *eğt.* — [İng. Higher teacher training school; Fr. École normale supérieure].

~ **toplar,** *sp.* (*futb.*) Bir futbol oyununda, diz üstü veya daha yüksekte toplar. ~ **uzlaştırma kurulu,** *ikt.* Başbakanın veya görevlendireceği bir bakanın yönetiminde kurulan ve iş anlaşmazlıklarını çözümleyen kurul. [İng. Superior commission of conciliation; Fr. Commision de conciliation supérieure].

~ **yargıcı kurulu,** *ikt.* Bir iş kolunda, çıkan ve birden daha çok ilde bulunan işyerlerini kapsayan toplu iş uyuşmazlıklarında işin bırakılması veya işten çıkarma olaylarının yasaklandığı durumlarda ve il yargıcı kurulunca belirtilen temellere karşı durmalarda uyuşmazlığı çözümlemekle görevli ve son yargıyı vermekle yetkili kurul. [İng. Superior commission of arbitrage; Fr. Commission d'arbitrage supérieur].

yükseklik, - ği, i. — **bina yüksekliği,** *mim.* Binanın kot aldığı noktadan son kat tavan döşemesi üst kotuna kadar olan uzaklık. • **kat yüksekliği,** *mim.* Döşeme üstünden bir üst katın döşeme üstüne olan uzaklık. • **temiz ~,** *mim.* Döşeme üstünden tavana kadar olan uzaklık.

~ **yılgısı,** *psik.* Yüksek yerlerde durmaya karşı duyulan aşırı korku. [İng. Acrophobia; Fr. Acrophobie].

☆ *Eşanl.* **akrofobi.**

yükselim, i. *tektonik.* a) Kayaların bir bölütünün yükselmesi işlemi. b) Kayaların bir bölütünün yükselmesi işleminin sonucu.

yükselme, i. **ivmede ~,** *astronotik.* Bir uzay aracının itiş evresi boyunca ivme artışını belirleyen fonksiyon.

yükselteç, i. — **diferanslyel ~,** *tekn.* Çıkış işareti. (*gerilim veya akım*) iki giriş gerilimi arasındaki ilişkiden yararlanan yükselteç tipi. [İng. Differential amplifier; Fr. Amplificateur différentiel]. • **gerilim akım** veya **güç yükselteci,** *radyotekn.* Sırasıyla, bir elektrik işaretinin gerilimini, ürettiği akımın şiddetini veya sağladığı gücü yükseltmekle görevli elektronik devre. [İng. Voltage amplifier; Fr. Amplificateur de tension, de courant ou de puissance]. • **işlemsel ~,** *radyotekn.* Toplama, çıkarma, bir üsse yükseltme, integral alma gibi temel matematik işlemlerini yapabilen doğru akımlı, çok büyük kazançlı ve geri beslemeli yükselteç. [İng. Operational amplifier; Fr. Amplificateur opérationnel]. • **magnetik ~,** a) *radyotekn.* Bir işaretin iletim koşullarını başka bir işaretin genliğine bağlamakla görevli elektromagnetik düzenek. [İng. Magnetic amplifier; Fr. Amplificateur magnétique]. b) *tekn.* Magnetik bir gereçte, magnetik alanla indükleme arasındaki ilişkiden yararlanan yükselteç tipi. [Fr. Amplificateur magnétique].

yüksük, - ğü, i. — **3.** *nükl.* Kumanda çubuklarını veya bir reaktörün içine yerleştirilecek çeşitli düzenekleri içine alan, bir ucu kapalı boru. [İng. Thimble].

yürek, i. — **yüreğe su dökülmek,** *dey.* Ferahlamak, içi rahat etmek. • **yüreği açık olmak,** *dey.* İçi dışı bir olmak, sır saklamamak. • **yüreği akmak,** *dey.* Meyillenmek, sevmek. • **yüreği dalap dalap oynamak,** *dey.* Çok heyecanlanmak. • **yüreği gümbür gümbür atmak,** *dey.* Aşırı derecede heyecanlanmak. • **yüreği karış karış yağ bağlamak,** *dey.* Herhangi bir sebepten ötürü çok sevinmek. • **yüreği taştan olmak,** *dey.* Zalim ve merhametsiz olmak. • **yüreğinden sıcak sıcak alev çıkmak,** *dey.* Şiddetle sevdalanmak. • **yüreğine bıçak gibi saplanmak,** *dey.* (*Birşey ona*) Çok acı vermek. • **yüreğine dağ açılmak,** *dey.* Büyük acı duymak: *Ölüm haberini duyunca yüreğine dağ açıldı sanki.* • **yüreğine işlemek,** *dey.* Birşey onda çok derin acı uyandırmak. • ~ **te keder kökleşmek,** *dey.* Kederi çok derinleşmek. • ~ **te var el de yok,** *dey.* Yetenekli ve istekli olduğu halde olanaksızlık içinde bulunan kimsenin durumunu anlatır.

yürek. midyesi, b.i. — **2.** Batı Avrupa'nın Cilalıtaş devrine geçişinde Akdeniz'den yayılan akımı belirleyen bir kültür fasiyesi seramiği. [Fr. Cardial].

yürekten, s. ve z. —

~ **bağlanmak,** *dey.* Çok sevmek, sevgiyle, sadakatle bağlanmak.

yürümek, f. — **yürü de enseni göreliim,** *dey.* Alay yollu kullanılan ve defol anlamına gelen bir deyim.

yürürlük, - ğü, i. — ~ **te olan** (*geçerli*), *huk.* Uygulanmakta olan (*yasa, tüzük, yönetmelik*). [İng. In use, in force, considered; Fr. Visible, observé considéré] • ~ **teki bildirmelik,** *mal.* Yürürlükte bulunan gümrük bildirmeliği ya da belli bir mala ilişkin gümrük vergisi oranı. [İng. Tariff in force; Fr. Tarif en vigueur]. • ~ **teki kurallar,** *huk.* Kaldırılmamış ve yürürlükte olan yasa yargıları.

~ **hükümleri,** *ikt.* Bir kanun, tüzük ve kararnamenin ne zaman ve ne surette yürürlüğe gireceğini gösteren hükümler.

yürütme, i. — ~ **yi erteleme,** *ikt.* Vergilerde temyiz dilekçesiyle veya dilekçe verildikten sonra yazı ile istenilmek koşulu ile Temyiz Kurulunca teminat karşılığı yürütmenin ertelenmesi. [İng. Delay of prosecution, postponement of prosecution; Fr. Retardement de poursuite].

~ **çalışması,** *ikt.* Bir işletmede yapılan yürütme işlemleri. [İng. Executive action; Fr. Fonctionnement d'exécution].

~ **yeteneği,** *ikt.* Bir kişinin bir işi çekip çevirmede gösterdiği yetenek. [İng. Executive ability; Fr. Abilité d'exécution].

yüz, i. — ~ **e tükürmek,** *dey.* Büyük hakarette bulunmak. • ~ **e vurmak,** *dey.* Bir kusur işleyene kusurunu açık açık söyleyip onu utandırmak: *Annem kimsenin hatasını yüzüne vurmazdı.* • ~ **ü gözü açılmak,** *dey.* Açık saçık olmak, masumiyetini kaybetmek. • ~ **ü mum gibi olmak,** *dey.* Benzi atmak, sararmak. • ~ **ü sirke satmak,** *dey.* Surat asmak. • ~ **ünü yere sürmek,** *dey.* Alçalmak, utanç içinde olmak. • **dış kaynaklı ~ felci,** *tıp.* Yüz sinirinin beyin kökünden çıktığı yerin aşağı kısmında meydana gelen bir bereye bağlı yüz felci.

~ **ağartmak,** *dey.* Beğenilecek, iftihar edilecek davranışlarda bulunmak, başarılar sağlamak.

~ **anlamı bilimi, Bk. Fizyonomi.**

~ **dönük atlama,** *cimn.* Yüz araca dönük olarak atlama. [İng. Face vault; Fr. Saut en avant].

~ **ekşitmek,** *dey.* Hoşnutsuzluğunu yüz ifadesinden belli etmek, surat asmak: *Arkadaşının kırıcı sözünü işitince yüzünü ekşitti.*

~ **tutmak,** *dey.* Olayazmak.

~ **verdik deliye geldi sıçtı halıya,** *dey.* Kendisine iyi davranılan ve bunun neticesinde şımararak münasebetsizlikler yapan insanı anlatmak için kullanılır.

yüzde, z. — ~ **lerin belgelenmesi,** *ikt.* Bölge çalışma müdürlüklerince onaylanan bir deftere yüzde paralarının günü gününe düzenli olarak işlenmesi. [İng. Documentation of percent; Fr. Documentation de pour-cent].

~ **beş usulü,** *ikt.* Faizin kolayca hesaplanması metodlarından biri.

~ **oranı,** *ikt.* Yüzde hesabı ile yüzde oranı denilen ve aracıya verilen para. [İng. Percentage, centage; Fr. Pourcentage. pour cent].

~ **yöntemi,** *ikt.* Yüzdelerin bir araya toplanarak o bölümde çalışan işçilere ödenmesi yöntemi. [İng. Percent system; Fr. Système de pour-cent].

yüzdelik, - ği, i. —

~ **norm,** — **2.** *eğt.* Bir testten elde edilen ham puanın, normatif kümeye göre yüzdelik değeri. [İng. Percentile norm; Fr. Norme de pourcentage].

~ **sırası,** *eğt.* Belli bir sıraya uygun düşen puana eşit veya o puandan daha aşağıda bulunmak üzere bir dağılım içinde yer alan puanların yüzdesi. [İng. Percentile rank; Fr. Ordre de pourcentage].

yüzdürme, i. — **4.** *tekn.* Petrol rafinerilerindeki kullanılmış suları temizlemek için, çok küçük kabarcıklar halinde hava püskürterek, suyun içinde asılı halinde bulunan yağ taneciklerinin yüzeye çıkışını kolaylaştırmağa dayanan arıtma yöntemi (*havayla yüzdürme*). [İng. Flo(a)tation; Fr. Flottation]. • **5.** *camc.* **floatglass** veya **yüzdürme cam** denilen saydam düz camların yapım yöntemi; bu yöntemde ergimiş cam sıvı bir kalay banyosu üzerine dökülür ve banyonun yüzeyine yayılarak kesiksiz bir şerit oluşturur. [İng. Floatation; Fr. Flottage].

yüzey, i. — ~ **den okuma,** *psik.* Bir okuma parçasını, zihin çabası göstermeden ve anlamını kavramaya çalışmadan, alışkanlığın sağladığı kolaylıkla okuma. [İng. Mechanical reading; Fr. Lecture mécanique]. • **çift eğrikli ~,** *mim.* Bir eğrinin başka bir eğri üzerinde kendisine paralel kalarak yürütülmesiyle elde edilen yüzey. • **dönel ~,** *mim.* Bir yüzeyin kendi etrafında veya eksene göre dışbükey olan bir eğrinin bu eksen etrafında dönmesiyle oluşan yüzey.

~ **özelliği,** *psik.* Aralarında yeterli ve olumlu bağlılaşma bulunan özellikler salkımı. [İng. Surface trait].

yüzeysel, s. —

~ **diyagramlar,** *istat.* İstatistik değerlerin veya bilgilerin, kitleye oranlar ölçüsünde türlü biçimlerde alanlarla gösterilmesi.

~ **yapı,** *leng.* Üretici dilbilgisinde, derin yapıya dönüşümlerin uygulanmasıyla oluşan tümcenin sentaktik düzeni.

yüzlü, s. —

~ **olanak,** *küt.* Onlu sınıflama yönteminde yerin kitaplara az gelmesi durumunda, örneğin 1-9 yerine, 11-99'a baş vurma. [İng. Centesimal device].

yüzsüz, s. —

~ **şebek,** *dey.* Utanmaz, sıkılmaz, arsız ve çirkin kimse.

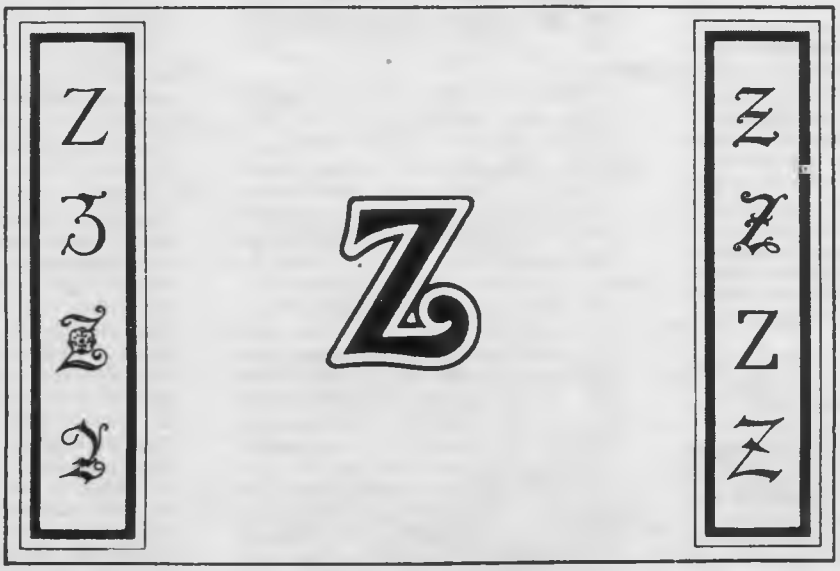
Z
Z Z Z Z
Z Z Z Z

zaman, i. — **bağdaşık evrensel ~,** *metrol.* Bütün dünyada yayımlanan saat işaretlerini «bağdaştıran» uluslararası kurallara göre saat işaretleriyle yayımlanan zaman ölçeği. (*Bütün günlük işlerde saat kavramı bağdaşık evrensel zamana dayanır*). • **gerçek ~,** *bilişim.* Bir bilgisayarın, dışarıdan aldığı bilgileri değerlendirerek kumanda ve denetim bilgilerini veya sadece cevapları içinde bulunduğu sürecin temposuna uygun bir süre içinde hemen hazırlamak zorunda olduğu kullanım ve yapım yöntemi. • **temel ~,** *bilişim.* Bir bilgisayarın hafızasının veya aritmetik ve mantık biriminin temel çevrim süresi.

~ algısı, *psik.* Ruhsal bir sürecin hızı, zaman içindeki yeri, görünüş düzeyi açılarından süresini kavrama. [**İng.** Time perception].

~ bölüşüm, *bilişim.* Her kullanıcıya sırayla bir zaman dilimi ayırarak, bir tek bilgisayarın birçok uç biriminden aynı anda kullanılmasını sağlayan teknik.

~ denemesi, *sp.* (*bisiklet*) Belirli bir zamanda, ne denli yol alınacağını anlamak için, pistlerde yapılan deneme yarışı. [**Fr.** Épreuve de temps].

~ dışı hayat, *biy.* Her türlü meteoroloji etkilerini, zamanı tahmine yarayabilecek her türlü göksel veya toplumsal işaretleri yok eden yaşama durumu.

zaman. aşımı, - nı, b.i. —

~ başlangıcı, *ikt.* Yasalarda işin gereği konunun çeşidi ve yapılacak işlemin özelliği bakımından bilimsel yönleri ile incelenilerek temel yargılara bağlanan süre aşımı başlangıçları. [**İng.** Commencement of prescription; **Fr.** Commencement de prescription].

~ süreleri, *ikt.* Yasalarında belirtilen temel yargılara göre yükümlülere başvurulmaması nedeni ile alacak hakkını or- ve alt başlıkları aynı boyda olmayan tadan kaldıran yasal süreler. [**İng.** Terms of limitations; **Fr.** Délais de prescription].

zamandaş, s. — **güneşte ~ uydu,** *astr.* Düğüm noktasının bahar açısı yılda 360° kadar artı yönde sapan Yer uydusu. [**İng.** Sun synchronious satellite; **Fr.** Satellite héliosynchrone],

zamir, i. — **~ini dışarı vurmak,** *dey.* İşin aslını, içyüzünü belli etmek.

zar, i. —

~ atmak, *dey.* Kumar oynamak, talihini denemek.

~ düşeş oturmak, *dey.* İstenilen zarı atmak.

zedelenme, i. Zedelenmek eylemi.

~ göstergesi, *psik.* Bir ölçer bataryasında beyni zedelenmiş kişileri ayırt etmek amacı ile düzenlenmiş bir değerlendirme yöntemi. [**İng.** Impairment index].

zehir, i. —

~ etmek, *dey.* (*Birşeyin*) Tadını kaçırmak, içine sindirmemek.

~ yutmak, *dey.* Devamlı gam ve üzüntü çekmek.

~ zıkkım olsun, *dey.* Yediğin yaramasın, acı, dert olsun anlamında bir ilenme.

zehirli, s. —

~ boya, *mim.* Sualtı yapılarını ve tekneleri deniz hayvanlarının zararlı etkilerinden korumakta kullanılan boya.

Zeigarnik etkisi, *psik.* Bitirilmeden kesintiye uğratılan işlerin adının, bitirilenlerinkinden daha iyi anımsandığını gösteren deneysel sonuç. [**İng.** Zeigarnik phenomenon or effect].

zekâ, i. — **2.** *eğt.* a) Olayları bağımsız olarak düşünebilme, yeni durumlara başarıyla uyabilme, eylem ve tutumları belli bir düşünce veya erek çevresinde toplayabilme yeteneği. b) Algılama, belleme, çağrışım yapma, imgeleme, yargıda bulunma, usavurma, soyutlama, genelleme gibi ruhsal işlevlerin tümüne verilen ad. [**İng.** ve **Fr.** Intelligence].

~ bölümü, *eğt.* Zekâ yaşının, takvim yaşına bölünmesinden ortaya çıkan sayının 100 ile çarpımından elde edilen ve bir kimsenin zihin gücünün hangi düzeyde bulunduğunu gösteren değer. (*Z. B.*). [**İng.** Intelligence quotient (I.Q.); **Fr.** Quotient d'intelligence].

~ geriliği, *eğt.* Türlü nedenlerle zihnin görevini yapmada gösterdiği sürekli yavaşlama, duraklama ve gerileme durumu. [**İng.** Mental retardation; **Fr.** Arriération mentale].

~ testleri, — [**İng.** Intelligence tests, mental tests; **Fr.** Tests d'intelligence].

zemi, i. *etn.* Güney Amerika'daki Iruakların taştan, ağaçtan, kemikten, topraktan ve altından yaptıkları idol.

zencilik, - ği, i. Kara ırka özgü kültürel ve manevî değerlerin tümü ve bu değerlere dönüşü öngören edebiyat ve sanat hareketi. [**İng.** Negro cultural and spiritual values; **Fr.** Négritude].

zenginleştirme, i. — **3.** *nükl.* Bir elementin bileşimindeki belli bir izotopun oranını arttırma süreci. [**İng.** Enrichment; **Fr.** Enrichissement].

zeotrop, s. *Fr. zéotrope*<*Yun. zein, kaynama + tropos, dönme. fiz.* Azeotropi olayı göstermeyen karışımlar için kullanılır (*Zeotrop karışımlar sabit basınç altında kaynatıldığı zaman, karışımın sıcaklığı ve bileşimi sürekli olarak değişir*).

☆ *Karş.* **azeotrop.**

zevk, - ki, i. — **~ine bakmak,** *dey.* Keyif, safa ve eğlencesine dalmak, bunun dışında hiç bir şeyle uğraşmamak.

zımba, i. — **3.** *prehist.* Tuna akımından Cilâlıtaş devri kültür fasiyesi; adını, zımba ile yapılan bir çömlek süsünden alır.

~ kıvrım, *tektonik.* Oynak çekirdeğin üzerindeki daha az hareketli örtüsünü delmiş bulunan kıvrım veya tapa biçimli akma yapı.

zır. deli, b.i. —

~ zırzır deli, *dey.* Aşırı deli.

zırtapoz, s. —

~ herif, *dey.* Delişmen adam. *Ulan bu zırtapoz herifleri nereden bulup başıma sardın?*

zırva, i. ve s. — **~ ya çevirmek,** *dey.* Saçma, uygunsuz, gülünç hale getirmek.

zift, - ti, i. — **~ in pekini ye,** *dey.* Yemek yiyene veya yemek isteyene yapılan bir ilenme.

zihin, - hni, i. — **4.** Zihinsel yetilerin tümü. [**İng.** Mind, intellect; **Fr.** Intelligence, esprit]. • **zihne dank etmek,** *dey.* Çoktan beri anlayamadığı bir şeyi, herhangi bir olayın araya girmesiyle birdenbire anlayıvermek, kavrayıvermek. • **zihni almak,** *dey.* Kolaylıkla düşünür ve kavrar olmak. • **zihni karışmak,** *dey.* Kolaylıkla toparlayıp anlayamayacak duruma gelmek: *Gene de öğrenemedim, büsbütün zihnim karıştı.* • **zihninde şeytanlıklar kaynatmak,** *dey.* Kötü şeyler kurmak, tasarlamak.

~ çöküşü, — [**İng.** Mental deterioration; **Fr.** Détérioration mentale].

~ etkinliği, *eğt.* a) Salt zihince yapılan etkinliklere verilen ad. b) Uyaranlara karşı organizmanın gösterdiği toplu tepki. [**İng.** Mental activity; **Fr.** Activité mentale].

~ evrimi, — [**İng.** Mental evolution; **Fr.** Évolution mentale].

~ gelişmesi *eğt.* İleri yaşların bir özelliği olarak zihinsel yetenek, etkinlik ve tutumlarda görülen gelişme. [**İng.** Mental growth; **Fr.** Croissance mentale].

~ gücü, — 2. Bireyin, çevresindeki canlı ve cansız varlıklar ile türlü sorunları tanıyarak yapılması gereken işlemleri öğrenme, elde edilen yaşantılardan yararlanma yetisi. [**İng.** Mental power, mental capacity; **Fr.** Capacité mentale].

~ olgunluğu, — [**İng.** Mental maturity; **Fr.** Maturité mentale].

~ yetileri, *eğt.* Zihin etkinliğini açıklayan eski psikoloji öğretisine göre zihnin usavurma, imgeleme, algı biçiminde ayrı ayrı var olduğu düşünülen yetileri. [**İng.** Mental faculties; **Fr.** Facultés mentales].

zil, i. — **~ leri takıp oynamak,** *dey.* Çok sevinmek.

zincir, i. — **9.** *komp.* Birbiri ardına dizilmiş aynı türden elemanlar kümesi. [**İng.** Chaine; **Fr.** Chaîn]. **10.** *mat.* Tamamen sıralı olan, yani herhangi iki elemanı bu küme içinde tanımlanmış belli bir sıra bağıntısı yardımıyla her zaman birbiriyle karşılaştırılabilen E kümesi. [**İng.** Chain; **Fr.** Chaîne]. • **~ e vurma,** *huk.* Tutuklunun, öbür tutukluların güvenliği için zorunluğu görüldüğü, kendini öldürmeye veya bu işler için hazırlık yaptığı anlaşılınca demire vurulması. [**İng.** Enchain, enchainment; **Fr.** Enchaîner, entraver]. • **~ i koparmak,** *dey.* Delirmek, çıldırmak. • **alfa ~ i,** (α), *biyokim.* ve *patol.* A tüfü immünoglobülinleri (IgA) oluşturan polipeptit. [**Fr.** Chaîne alpha(α)]. • **alfa ~ i** (α) **hastalığı,** *biyokim.* ve *patol.* 1968'de tanımlanan ve aşırı miktarda anormal İgA salgılanmasına yol açan

hastalık; bu anormal antikorda hafif zincir yoktur, yalnız ağır zincirler (*alfa zinciri /a/*) vardır (*Klinik planda hastalık ağır ishale yol açan bir bağırsak soğurmazlığı ile tanımlanır. İnce bağırsak biyopsisinde epitelyumun yok olduğu, plasmositlerin çoğaldığı görülür. Antikor yönünden yapılan incelemede, kan serumunda ve sidikte anormal bir protein görülür; bu protein molekül ağırlığı 36 000 ile 38 000 arasında olan bir ağır İgA zinciri parçasıdır ve aminoasitlerle aynı diziliştedir /monoklonal tipte antikor/*). [**Fr.** Maladie des chaînes alpha(α)]. • **beslenme ~ i,** *ekoloji.* Belirli bir düzene göre birbiriyle beslenen canlı varlıklar dizisi. [**Fr.** Chaîne alimentaire]. • **bir grafın ~ i,** *mat.* Her biri uçlarından biriyle kendisinden önceki ve kendisinden sonraki ayrıta bağlanmış olan ayrıtlar dizisi. [**Fr.** Chaîne d'un graphe]. • **hareketli ~,** *mek.* İçlerinden bazıları hareketli çiftler meydana getirmek üzere hemen yakınındaki başka katı cisimlerle bağlaşmış olan katı cisimlerin (*biçim değiştirmez veya esnemez cisimlerin)* oluşturduğu değişik biçimlerdeki düzen: *Kullanımı bir yana bırakılırsa, yalnız katı cisimlerden meydana gelen bütün mekanik âletler birer hareketli zincirdir.* [**Fr.** Chaîne cinématique]. ☆ *Eşanl.* **kinematik zincir.** • **hareketli ~ in hareket serbestliği derecesi,** *mek.* Bu zincirin biçimini belirleyen skaler parametrelerin sayısı: *Serbest haldeki bir katının uzaydaki konumu altı parametreye bağlıdır: bu katının hareket serbestliği derecesi altıdır.* [**Fr.** Degré de liberté d'une chaîne cinématique]. • **pilotaj ~ i,** *hava.* Pilotaj kumandalarının mekanik eyleme dönüşmesini sağlayan donanımların tümü (*Pilotaj zinciri, bir pilotaj blokunu, bir güç blokunu ve çalıştırma organlarını içerebilir*). [**Fr.** Chaîne de pilotage]. • **piroteknik ~,** *hava.* Hava aracının, ateşleme, ayırma ve imha gibi çeşitli piroteknik işlevlerini yerine getirmekle yükümlü donanımlar dizisi. [**Fr.** Chaîne pyrotechnique].

~ **baklası,** *sp.* (*bisiklet*) Bisiklet zincirinin her bir halkası. [**İng.** Link; **Fr.** Chaînon].

~ **kapağı,** *sp.* (*bisiklet*) Bisiklet zincirini korumak için, üstüne takılan metal veya plastik kapak. [**İng.** Case, casing, housing; **Fr.** Carter].

~ **koruyan,** *sp.* (*bisiklet*) Zincir kapağının değişik bir türüne verilen ad. [**Fr.** Pare-chaîne].

zincirleme, i. — **5.** *komp.* a) Bir hafızadaki dosyaları, her kayıtta bir sonraki kaydın adresini gösteren bir bölge bulunacak şekilde düzenleme tekniği. [**İng.** Chaining; **Fr.** Chaînage]. b) (**Geniş anl.**) Bir elemanın işlenmesi kendisinden sonra gelen elemanın işlenmesine yol açan herhangi bir işleme yöntemi. [**İng.** Chaining; **Fr.** Chaînage]. c) Bazı bilgisayar düzenlemelerinde, bir kanal veya bir bilgi alışveriş biriminin denetimi altında giriş-çıkış işlemlerinin birbirine bağlanmasını sağlayan teknik. [**İng.** Chaining; **Fr.** Chaînage]. • **komutların zincirlenmesi,** *komp.* Verileri birçok kayıt halinde ayırmayı veya gruplandırmayı daha genel olarak her birl ayrı bir komuta karşılık düşen art arda işlemleri aynı çevrel organ üzerinde birbirine eklemeyl sağlayan zincirleme tekniği. [**İng.** Chaining of control (operation); **Fr.** Chaînage de commandes]. • **Verilerin zincirlenmesi,** *mek.* Bir bilgi aktarımında, tek bir kayıt oluşturmak için merkez hafızanın birçok bölgesini gruplaştırmak veya tam tersine bir tek kayıdı hafızanın birçok bölgesine dağıtmak olanağı veren zincirleme tekniği. [**İng.** Chaining of data; **Fr.** Chaînage de données].

~ **borçlancı,** *ikt.* Borçlusundan farksız olarak borcu, borçlusu adına alacaklısına ödemeyi yüklenen kişi. [**İng.** Joint garantor; **Fr.** Garant solidaire].

~ **borçlular,** *ikt.* Alacaklısına karşı borcun tamamından sorumlu olan kişiler. [**İng.** Joint guarantees].

~ **suç,** *huk.* Her biri ayrı ayrı birer bağımsız suç olduğu halde hepsi de yasanın yalnızca bir *maddesine* aykırı olması ve sanığın suç işleme kararındaki birliğe göre tek suç sayılan bir suç türü. [**Fr.** Délit continué].

~ **tasım,** *fels.* Her birinin sonucu sonrakinin öncülü olan tasımlar zinciri. [**İng.** Sorites; **Fr.** Sorite].

zincirli, s. —

~ **kitaplar,** *küt.* XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıl başlarına değin, çalışmalarını önlemek amacıyle raflara veya masalara zincirlenen ve bugün de kimi kütüphanelerde aynı durumu korunan kitaplar. [**İng.** Chained books, catenati].

~ **kitaplık,** *küt.* XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıl başlarına değin görülen ve kitapları sergenlere veya masalara zincirlenmiş olan kitaplık. [**İng.** Chained library].

zor, i. — ~ **a binmek,** *dey.* (*iş*) güçleşmek.

• ~ **u zorunda,** *dey.* Güçlükle, anca.

zorla, z. —

~ **alma,** *huk.* Bir kimsenin malını, kimi nesneler üstündeki haklarını zorla alma. [**İng.** Unauthorized assumption; **Fr.** Usurpation].

~ **çalıştırma yasağı,** *ikt.* Anayasa ve iş yasasında belirtilen dayanaklara göre kişinin ve işçinin zorlama yolu ile çalıştırılamaması. [**İng.** Prohibition of forced working; **Fr.** Prohibition de travailler forcément].

~ **çalıştırma yöntemi,** *ikt.* Çalışmanın ve çalıştırılmanın bir ödev olduğu ilkesinden gidilerek zorunlu hallerde kişinin kendi isteği dışında yasa zoru ile çalıştırılması. [**İng.** Forced working system; **Fr.** Système de travail forcé].

~ **ilişme,** *huk.* Kız veya kadına cinsel saldırıda bulunarak zorla döl yatağı yoluna erkeklik organını sokma. [**İng.** Indecent asaault, raepe; **Fr.** Viol, attentat aux maeurs].

~ **satış,** *ikt.* Tutulu veya icra yoluyla elkonulan taşınır ve taşınmaz malın sahibinin isteğine bakılmaksızın alacaklının çıkarına icra eliyle ve zorla satılması. [**İng.** Forced sale; **Fr.** Vente forcée].

~ **yürütme,** *ikt.* Ticarette borcunu ödemesi için alınmış bir karar olduğu halde buna uymayan kişi için bu kararın yerine getirilmesi amacıyle ve yetkili örgütlerce zor kullanılarak yapılan yürütme. [**İng.** Execution par contrainte; **Fr.** Exécution forcée].

zorla. alım, b.i. *ikt.* Kişi mallarına hükümetçe el konulması. [**İng.** Confiscation; **Fr.** Confiscation].

~ **tutanağı,** *ikt.* Gümrüklü veya kaçak eşyanın zorlu alımında düzenlenen tutanak. [**İng.** Seizure note; **Fr.** Note de saisie].

zorlanım, i. *psik.* Kişinin eğilim ve isteğine uymayan iş ve davranışlarına zorlanması veya bu özellikteki davranışları göstermesi. [**İng.** ve **Fr.** Compulsion]. • ~ **li kişi,** *psik.* Vicdanının sesine, toplumun ölçü ve dileklerine uymak için aşırı çaba gösteren, uysal, görevlerine düşkün, çalışkan kişi. [**İng.** Compulsive personality; **Fr.** Personnalité compulsive].

zorlanımlık, - ğı, i. *psik.* Uygunsuz olmasına karşın belirli bir davranışı yineleme ve önleme gücünü gösterememe. [**İng.** Compulsiveness].

zorlanma, i. *psik.* Herhangi bir varlığa uygulandığı zaman gerginlik ve düzen bozukluğu yaratan, çok güçlü olunca da yapı ve görevlerde köklü değişme ve çöküntülere yol açan güç. [**İng.** ve **Fr.** Stress].

~ **testi,** *psik.* Testin sorunları ile birlikte giden koşulların, deneği önemli coşkusal gerilimler içine düşürdüğü bir test (*Sorunlar çoğu zaman başarılamaz niteliktedir*). [**İng.** Stress test].

zorlayıcı, i. *psik.* (*Murray*) Parçaları da bütünü gibi etki yapan bir uyaran birimi. [**İng.** Press].

~ **nedenler, 1.** *ikt.* İşçi veya işverenin hizmet sözleşmesinin bildirimsiz ortadan kaldırabileceği zorunlu nedenleri kapsayan olaylar. [**İng.** Forced causes; **Fr.** Causes forcées]; **2.** *huk.* Daha önceden bilinmesine, gözönünde bulundurulmasına, etkisiz bir duruma düşürülmesine olanak bulunmayan ve dış etkenlerin gücü ile ileri gelen olaylar. [**İng.** Vis major, force-majeur, superior power; **Fr.** Force majeure].

zorunlu, s. —

~ **borçlanma,** *ikt.* a) Özel veya tüzel kişilerin zorlayarak çıkardığı senetlerin kabulünü sağlama yoluyla devletin borçlanması. b) Bir borcu karşılama zorunluluğu nedeniyle yapılan diğer bir borçlanma. [**İng.** Forced loan; **Fr.** Emprunt forcé].

~ **borç erteleme,** *ikt.* Pek bunalımlı işlemlerde bir ülkede, bölgede bir bölüm veya tüm borçlardaki ödeme zorunluluğunun geri bırakılması. [**İng.** ve **Fr.** Moratorium].

~ **dersler,** *eğt.* Bir sınıf veya okulda bütün öğrencilerin devam etmesi istenilen dersler. [**İng.** Required courses (*subjects*); **Fr.** Matières obligatoires].

~ **durum, 1.** *ikt.* a) Kaçınılmaz nedeninden ötürü yapılmayan bir yükümlenmede ileri sürülen gerekçe. b) Bulgu, oranlama, önleme gibi uğraşılarla engellenemeyen zorunlu nedenler. [**İng.** Force majeure]; **2.** *huk.* Kendisini veya başkasını, bilerek engellediği ve başka türlü korunması olanaksız bulunan ağır, gerçekli ve kişiye yöneltilmiş bir tehlikeden korunmak için işlenilmiş suçlarca sanığın sorumluluğunu kaldıran durum. [**İng.** Necessity; **Fr.** État de nécessité, cas de nécessité].

~ **giderler,** *ikt.* Kaçınılmayan, yapılması zorunlu giderler. [**İng.** Necessary expenses; **Fr.** Frais indispensables].

~ **sigorta,** *ikt.* **Bk. Sigorta.**

~ **ilköğretim çağı,** *eğt.* Her çocuğun altı yaş ile on beş yaş arasında zorunlu olarak ilköğrenimden geçmesi gereken okuma çağı. [**İng.** Compulsory primary education age; **Fr.** Âge obligatoire d'enseignement primaire].

~ **kamu giderleri,** *ikt.* Her yıl yapılması zorunlu olan kamu giderleri. [**İng.** Ne-

cessary outlay; **Fr.** Dépenses obligatoires de public].

~ kesinti, *ikt.* Sendika ödentilerinin işçilerin ücretlerinden kesilmesi hususunda bir sendika ile işveren arasında varılan anlaşma gereğince yapılan kesinti.

~ koşul, *fels.* Bırakılamayan, vazgeçilemeyen koşul.

~ nedenlerle fazla çalışma, *ikt.* Bir aksaklık sırasında, makineler veya araç ve gereçler üzerinde hemen yapılması gerekli ivedi işlerde veya zorlayıcı nedenlerin meydana gelmesinde işyerinin aksaksız çalışmasını sağlamak üzere işverence belirli günlük çalışma süresinin dışında işçinin fazla çalıştırılması. [**İng.** Overtime hours by forced couses; **Fr.** Heures supplémentaires pour auses forcées].

~ ödeme, *ikt.* a) Borsada önemli işlemlere bağlı senetlerin azınlıkta olması nedeniyle satıcı bunları alıcıya verdikten sonra arıtımla bağımlı kılmak istediği para. b) Söz verildiği süre içinde karşıtına verilmeyen senedin gecikme nedeniyle değerinin düşmesi karşılığı yapılan ödeme. [**İng.** Backwardation; **Fr.** Déport].

~ öğrenim, *eğt.* Her çocuğun görmek zorunda bulunduğu ve başlama yılı ile süresi yasalarla belirlenen öğrenim. [**İng.** Compulsory schooling].

~ önerme, *fels.* Zorunluğu dile getiren (*önerme*).

~ satış değeri, *ikt.* Bunalım içindeki mal sahibinin satılığa çıkardığı malına karşılık alabileceği para. [**İng.** Forced sale value; **Fr.** Valeur de vente forcée].

~ seçme maddesi, *eğt.* Sınava giren kimsenin belli yanıtlar arasından birini veya birkaçını seçmek zorunda kaldığı çoktan-seçmeli herhangi bir test maddesi. [**İng.** Forced choice item; **Fr.** Item à choix imposé].

zorunluk, - ğu, i. — **~ ta süre verme,** *ikt.* Zor durumda bulunmaları nedeni ile vergi işlemlerine ilişkin ödevleri süresi içinde yerine getiremiyecek olanlara yasal sürenin bir katını geçmemek üzere Maliye Bakanlığınca uygun görülecek yeni bir süre daha verilmesi. [**İng.** Give of term in case of force-majeure; **Fr.** Donner de delais en cas de force-majeure].

Zöllner yanılsaması, *psik.* Birbirine koşut olan iki çizgiden birisi keskin çizgilerle bir yana, ötekisi de karşı yana doğru sonuçlandığında, koşut çizgilerin birbirinden uzaklaşmakta olduğu yanılsamasını yaratan bir deney. [**İng.** Zöllner illusion].

zuhurât, ç.i. — **2.** *tasav.* (*Bektaşilikte*) Beklenmeyen yardımlar.

zurna, i. — **~ yı biz çaldık, parsayı o topladı,** *dey.* Haksızlık edip hazıra konanlar için söylenir.

cem yayınevi